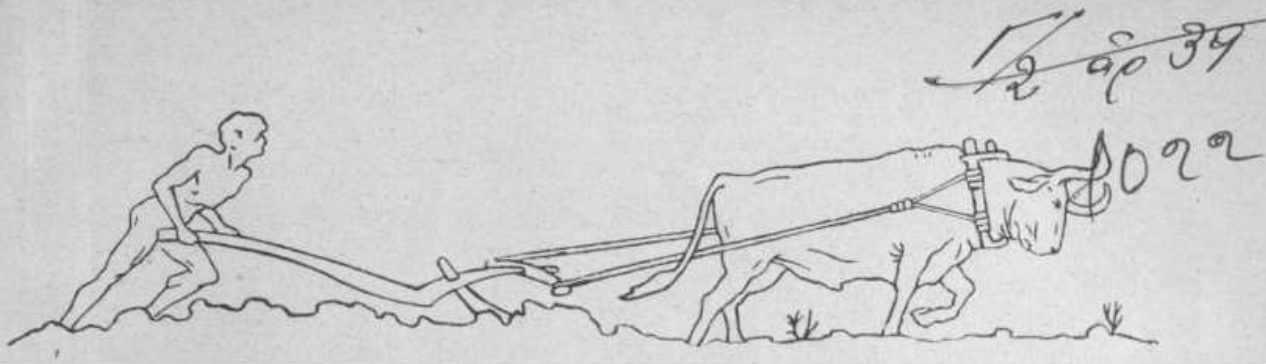

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1905

ΣΧΟΛΙΚΑ ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ

Ἀπὸ τὸν κ. Ἀρβανιτόπουλον μοῦ ἐστάλη προχθὲς ὁ κατὰ τὰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ διδασκαλείου ἐκφωνηθεὶς λόγος του. Λόγους ἀπολυτηρίων ἐξετάσεων ἢ ἐναρκτηρίων μαθημάτων συνήθως ἢ δὲν ἀναγινώσκω ἢ πάντως τροχάδην διέρχομαι, διότι ὅσα περὶ προγόνων μεγάλων, παραινέσεων διὰ πομπωδῶν φράσεων κτλ. περιλαμβάνουν συνήθως, πολλάκις, πλειστάκις ἔχω ἀναγνώσει. Ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλου εἶναι ἐντελῶς διάφορος· οὔτε προγόνους ἀναφέρει οὔτε θεωρίας κτλ. Στρέφεται περὶ ἓν πολὺ «πεζὸν» θέμα, τὴν ἀνάγκην *γενικῶς* μὲν σχολικῶν συνεργείων ἐν τοῖς σχολείοις μας τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, *εἰδικῶς* δὲ σχολικοῦ ξυλουργείου ἐν τῷ διδασκαλείῳ. Ὁ κ. Ἀρβανιτόπουλος βλέπει τὰ πράγματα, κατ' ἐμὴν γνώμην, ὀρθότατα: μᾶς λείπει, *ἐντελῶς* μᾶς λείπει, βιομηχανία καὶ χειροτεχνία· ἡ τελευταία, εἰσαγομένη εἰς τὰ σχολεῖα μας, ὄχι μόνον καὶ *ὑλικῶς* θὰ προαγάγῃ τὸν τόπον, ἀλλά, τὸ καὶ σπουδαιότερον, θὰ παραγάγῃ ἀνθρώπους μὲ αὐτενέργειαν, μὲ πεποίθησιν εἰς ἑαυτούς. Ἀνάλογα περίπου ἐδημοσίευσα κ' ἐγὼ τὸν παρελθόντα χειμῶνα εἰς τὰ «Παναθήναια», προκειμένου περὶ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Δομπόλη.

Τότε προέτεινα τὴν ἵδρυσιν ἐν Ἀθήναις μεγάλης, ἐθνικῆς βιομηχανικῆς ἢ ἐπαγγελματικῆς Σχολῆς, μετακαλουμένων ἐξ Εὐρώπης εἰδικῶν διευθυντῶν καὶ ἐργατῶν ἐν ἀρχῇ [1]. Οὕτω μόνον εἶναι δυνατὸν ἡ ἐν σπαργάνοις ἔτι ἐπιπλοποιία, σιδηρουργία, κομψοτεχνουργία κτλ. ν' ἀκμάσῃ καὶ νὰ παραχθῇ συγχρόνως καὶ ἐδῶ ἡ ἔννοια τοῦ *ρυθμοῦ* ἐν τοῖς ἐπίπλοις, τοῦ γούστου κτλ., τὰ ὁποῖα παντελῶς σχεδὸν μᾶς λείπουν. Συγχρόνως *ὑλικῶς* θὰ ὠφελεῖτο τὸ ἔθνος τὰ μέγιστα, ἀφοῦ τώρα, τὰ πάντα σχεδόν, ἄνευ ὑπερβολῆς, κομίζομεν ἔξωθεν καί, ἐννοεῖται, τ' ἀκριβοπληρώνομεν. Βαθμηδὸν δὲ καὶ κέντρον ἐξαγωγῆς εἰς τὴν Τουρκίαν, Αἴγυπτον κτλ. ἠδύνατο νὰ σχηματισθῇ ἐδῶ. Πλὴν τῆς σχολῆς ταύτης ἠδύναντο καὶ ἄλλαι τινὲς νὰ ἱδρυθοῦν εἰς κατάλληλα σημεῖα τῆς Ἑλλάδος, π.χ. εἰς τὴν Δ. Στερεὰν Ἑλλάδα, ὅπου ἀφθονοῦν τὰ δάση, ἠδύνατο ν' ἀκμάσῃ βαθμηδὸν ἡ ξυλουργία, ἡ πυρειοποιεία κτλ.

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς *τὰ σχολικὰ συνεργεῖα*. Ταῦτα ἀποτελοῦν τὸν ἕτερον κλάδον *τῆς καθόλου ἐρασιτεχνικῆς βιομηχανίας*. Ὁ ἄλλος εἶναι *ἡ κατ' οἶκον χειροτεχνία*. Σκοπὸς τῆς τε ἐν τῷ σχολείῳ καὶ τῷ οἴκῳ βιομηχανίας ταύτης δὲν εἶναι τόσον ἡ ὑλικὴ ὠφέλεια (ἂν καὶ δὲν εἶναι καὶ αὕτη εὐκαταφρόνητος διὰ τὸν πενόμενον μάλιστα λαόν μας), οὔτε τόσον ὁ εὐμαρέστερος βίος (ἂν καὶ αὐτὸς συντελεῖ εἰς τὸν καθόλου ἀνθρωπισμόν), ὅσον εἶναι ἡ προπαρασκευὴ ἐργατῶν καὶ ἀνθρώπων καθόλου διὰ τὴν μεγάλην ἐπαγγελματικὴν βιομηχανίαν, καί, ἀκόμη περισσότερον, ἡ παραγωγὴ ἀνθρώπων «self-made», ἐχόντων πεποίθησιν εἰς ἑαυτοὺς καὶ αὐτενέργειαν, καὶ μὴ φυτοζωούντων ἐκ πενιχροῦ μισθαρίου ἢ ἄλλως πως.— Ἐπιδοκιμάζω ἀφ' ἑτέρου πληρέστατα καὶ τὸ ὅτι ὁ κ. Ἀρβανιτόπουλος τονίζει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ προβαίνωμεν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον, παραμελοῦντες τὸ πνεῦμα χάριν τῆς ὕλης. Ἀκούονται τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη τοσαῦτα παράπονα κατὰ τῶν «θεωρητικῶν σπουδῶν», ὡς καταστρεφουσῶν τὸ ἔθνος καὶ

[1] Μὲ χαρὰν μου εἶδα, ὅτι τὴν πρότασίν μου ἐκείνην ἐπραγματοποίησεν ἤδη εἰς τὴν Αἴγυπτον ἡ ἱδρυομένη τώρα *Σαλβάγειος* ἐπαγγελματικὴ σχολή.

μονονουχὶ ζητεῖται τὸ κλείσιμον ὅλων τῶν σχολείων καὶ τοῦ Πανεπιστημίου, ἵνα σωθῇ ἡ φυλή. Αὐτὰ εἶναι ἴδια ἐπιπολαίου χαρακτῆρος καὶ ὄχι ἀνθρώπων ὡρίμως σκεπτομένων. Αἱ θεωρητικαὶ σπουδαὶ οὐδέποτε ἔβλαψαν, *αἱ καλῶς ἐννοούμεναι θεωρητικαὶ σπουδαί*, τοὐναντίον *ὁδηγοῦν καὶ προάγουν τὴν βιομηχανίαν*. Μᾶς ἔβλαψαν πρῶτον μὲν *ἡ ἡμιμάθεια*, δηλ. ἡ μὴ βαθεῖα θεωρητικὴ σπουδή, καί, κυριώτερον, ὅπερ ὅμως εἶναι ἐν μέρει συνέπεια τῆς εὐκολίας τῶν ἐξετάσεων καὶ πτυχίων, ἡ *ὑπερπαραγωγὴ «ἐπιστημόνων»*, δηλ. ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι *παρασαλευφθέντες* κἄπως θεωρητικῶς, ἀξιοῦν νὰ ζήσουν εἰς βάρος τοῦ δημοσίου ταμείου, οὐ μόνον μὴ ἐργαζόμενοι πρακτικῶς, ἀλλὰ καὶ περιφρονοῦντες τὴν βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν ἐργασίαν. Ὁ ἔχων «δίπλωμα Πανεπιστημίου» ἐν Ἑλλάδι νομίζει πολλάκις, ὅτι ἀνήκει εἰς σφαῖραν ἄλλην ἀνθρώπων ἐκλεκτήν, εἰς ἄλλον πλανήτην, ἐξ οὗ περιφρονητικῶς βλέπει πρὸς τὰ κάτω τοὺς *ἕρποντας* βιομηχάνους, ἐμπόρους κτλ. Ἡ περιφρόνησις αὕτη πρὸς τὰ ἐξ ἴσου *ἔντιμα* βιομηχανικὰ ἐπαγγέλματα εἶναι *ἡ κυριωτέρα μας νόσος*· εἰς ἕκαστον ἔθνος πρέπει, καθὼς εἰς ἕκαστον ὀργανισμόν, νὰ ὑπάρχῃ ἀναλογία μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων. Χρειάζεται κεφαλὴν τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ κοιλίαν καὶ χεῖρας καὶ πόδας καὶ στῆθος, καὶ ἂν ἓν ἐξ αὐτῶν ὑπεραυξηθῇ ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἄλλων μελῶν, νοσεῖ ὁ ὀργανισμός. Τοῦτο συμβαίνει παρ' ἡμῖν· χρειαζόμεθα βεβαίως καὶ ἐπιστήμονας καὶ πανεπιστήμιον καὶ γυμνάσια· ἀλλὰ χρειαζόμεθα ἐξ ἴσου καὶ βιομηχανικὰς καὶ τεχνικὰς καὶ ἐμποροναυτικὰς κτλ. σχολάς· χρειαζόμεθα καὶ ἐπιστήμονας καὶ πτυχιούχους, ἀνθρώπους θεωρητικούς, ἀλλ' *ὀλιγωτέρους*, ***τὸ τρίτον ἴσως μόνον τῶν νῦν ὑπαρχόντων***, καὶ *ἀληθῶς θεωρητικοὺς ἀνθρώπους, προάγοντας τὰ γράμματα*· χρειαζόμεθα λοιπὸν *ἐλάττωσιν ποσοῦ καὶ καλυτέρευσιν* — *ὦ, πολλὴν καλυτέρευσιν*! — τοῦ ποιοῦ. Τοῦτο θὰ κατωρθοῦτο δι' αὐστηρότητος καὶ πολλῶν ἐξετάσεων· εἰσιτηρίων ἐξετάσεων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἐνιαυσίων ἔτι ἐν αὐτῷ, κτλ. Οὕτω, ἐλαττουμένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπιστημόνων, θ' ἀνέκτων οὗτοι, κατὰ τὸν γενικὸν νόμον τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, καὶ ἐξωτερικὴν ἀξίαν μεγαλυτέραν καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ βελτιωθῇ ἡ νῦν γλίσχρος ἀμοιβή των ἐκ μέρους τῆς πολιτείας, πρὸς ὄφελος αὐτῆς ταύτης τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως· διότι δὲν δύναται βεβαίως σήμερον ἡ πολιτεία ν' ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τὸν καθηγητὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου π.χ. τὸν λαμβάνοντα μηνιαίως 350-450 (μετὰ δεκαετίαν ὅλην) χαρτίνας δραχμάς, νὰ εἶναι *ἀκριβῶς* εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν ὕψος τοῦ εὐρωπαίου συναδέλφου του, *μὲ ὅλην τὴν καλήν του θέλησιν*. Χρειάζονται βιβλία, ἄνεσις ἐξ ἄλλων *βιοποριστικῶν* ἔργων, συχνὰ *ἐκπαιδευτικὰ* ταξείδια εἰς τὸ ἐξωτερικὸν κτλ. κτλ.

Πάλιν ὅμως ἀπεμακρύνθημεν τοῦ λόγου τοῦ κ Ἀρβανιτοπούλου Τὸ σύστημα τῆς χειροτεχνίας ἐν τῷ οἴκῳ ἀνθεῖ, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Husflid*[1], ἐν Δανίᾳ, ἔτι πλέον δὲ (ἕνεκα τῶν μακροτάτων χειμερινῶν νυκτῶν) ἐν Σουηδίᾳ καὶ Νορβηγίᾳ, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Slöjd*· ἔτυχε νὰ παρευρεθῶ ἐν ἔτει 1903 εἰς μίαν ἔκθεσιν οἰκιακῆς χειροτεχνίας *(Slöjd-utställning)* ἐν Helsingborg τῆς Σουηδίας· *ὠκεανὸς ὅλος* προϊόντων ξυλουργίας, πλεκτικῆς, ὑφαντουργίας, σιδηρουργίας κτλ., ὅλα ἔργα τῶν ἀεικινήτων σουηδικῶν χειρῶν· ἡμεῖς, ἐσκέφθην τότε, ἐν Ἑλλάδι, ἠδυνάμεθα νὰ *κάμωμεν ἔκθεσιν πολιτικῶν συζητήσεων*, ἂν διὰ φωνογράφων (πόσοι ἄρά γε θά μας ἐχρειάζοντο;) ἀπετυποῦμεν ὅλας τὰς ἐν τοῖς φθοροποιοῖς καφενείοις μας γινομένας πολιτικὰς συζητήσεις καὶ τ' ἀεροκοπανίσματα.

Διὰ τοῦτο ἐγὼ θὰ προέτεινα διὰ τὰς μικρὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία καὶ τὸ σύστημα τῶν *προτύπων χειροτεχνικῶν ἑσπερίδων* (Slöjd-aftener), εἰς τὰς ὁποίας οὐδεὶς νὰ γίνεται δεκτός, ἂν δὲν ἔχῃ ἀνὰ χεῖρας ἐργασίαν τινά, καὶ ὅπου ὁ διδάσκαλος (ἢ ὁ ἱερεύς, ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατὸν) ν ἀναπτύσσῃ διάφορα πρακτικὰ θέματα καὶ αὐτὸς συνάμα κρατῶν ἐργασίαν τινά, χάριν τοῦ παραδείγματος. Τοιαῦται ἑσπερίδες εἶν ἐν χρήσει ἰδίως εἰς τὰ νορβεγικὰ πρεσβυτέρω (Praestegaad). Ἀλλὰ καὶ ἐν γένει τὸ σύστημα τῶν *παντοειδῶν διαλέξεων*, μαθητῶν, διδασκάλων, καθηγητῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸν τόσον διψῶντα διὰ *τοιαύτας* (ὄχι ἐννοεῖται: «*λόγους*») λαόν μας, θεωρῶ σωτήριον καὶ δι' αὐτὸν καὶ δι' ὅλους ἐν γένει· εἶναι αὗται, ὅ,τι ἡ *τεχνικὴ ἄρδευσις* διὰ τὴν Θεσσαλίαν. Ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐργασιῶν μου ἐνεκαίνισα εὐθὺς ἀπὸ πέρυσιν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, ὅτε διωρίσθην, τὸ σύστημα τοῦτο τῶν μαθηματικῶν διαλέξεων ἐπὶ παντοίων θεμάτων *ὑψηλῶν τε καὶ ταπεινῶν* πρὸς τελειοτέραν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν μου καὶ παντὸς βουλομένου, κ' ἐρέτος δὲ θὰ ἐξακολουθήσω ἀκόμη ποικιλώτερον.

Ὅταν ὅλοι ἐννοήσωμεν, *καταναήσωμεν κατὰ*

[1] Δηλ. γερμανιστὶ Hausfleiss· ἡμεῖς εἰμποροῦμεν νὰ τὴν ὀνομάσωμεν συντόμως *οἰκοτεχνίαν*.

βάθος, τί εἶναι ἐκπαίδευσις, τίνα ἐκπαίδευσιν χρειαζόμεθα ἐδῶ, καὶ ὅταν **θελήσωμεν**, ἀνοίγοντες διάπλατα τοὺς ὀφθαλμούς, νὰ δεχθῶμεν τὸ εἰς τοὺς ἄλλους προηγμένους λαοὺς φῶς (ὅπως βλέπομεν, ὅτι κάμνουν οἱ Ἰάπωνες), τότε θὰ σωθῶμεν. Ἄλλως θ' ἀποκινεζωθῶμεν, ἀπομονούμενοι. Τὴν μελέτην τοῦ λόγου τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλου, ἥτις μοῦ ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ γράψω συντόμως τ' ἀνωτέρω, συνιστῶ εἰς πάντας

Συκιὰ Κορινθίας
4 Σεπτ. 05.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ
καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.

ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ ΛΥΟΜΕΝΟΣ

To Honorable Mrs Bruce

ΠΡΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ

[Χαράδρα τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου. Ὁ Προμηθεὺς προσηλωμένος εἰς τὴν πέτραν, καὶ παρὰ τοὺς πόδας του ἡ Πάνθεια καὶ ἡ Ἰώ. Τρεῖς Ἐρινύες ἔρχονται πρὸς τὸν Προμηθέα καὶ ἔπειτα ἐν χορῷ καλοῦν καὶ ἄλλας. Νύκτα. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πράξεως ἀρχίζει ἡ ἀνατολή.].

ΧΟΡΟΣ ΕΡΙΝΥΩΝ

Ἀπ' τὰ πέρατα τῆς γῆς.
ἀπ' τὰ πέρατα τῆς γῆς
ὁποῦ τάφο ἔχει ἡ νύχτα
καὶ γεννιέται ἡ αὐγή,
ἐλᾶτε, ἐλᾶτε, ἐλᾶτε!

Σεῖς, ποῦ σειέτε τὰ βουνὰ
μὲ τοῦ γέλιου τὴν κραυγή,
σὰν γκρεμίζονται καὶ πέφτουν
καὶ οὐρλιάζουν πολιτεῖες:
καὶ σεῖς ὅπου στοῦ πελάγου
περπατεῖτε τὰ νερὰ
δίχως νἄχετε φτερά,
κι' ἀπ' τὸ δρόμο ποῦ ἐπῆραν
τὸ Ναυάγιο κ' ἡ Πεῖνα,
δὲν ξεφεύγετε ποτέ,
κι' ὅπου βούλιαξε καράβι
καὶ δὲν ἔχουνε ψωμί,
κάθεστε καὶ φλναρεῖτε
κι' ὅλο εἴσασιε χαρά,
ἐλᾶτε, ἐλᾶτε, ἐλᾶτε!

Παραιτεῖστε τὸ κρεββάτι
ποῦ ἐστρώσατ' ἀποκάτω
σ' ἕνα ἔθνος πεθαμένο,
κ' εἶνε κόκκινο καὶ κρύο.
Παραιτεῖστε καὶ τὸ μῖσος,
ὅπως κάτω ἀπὸ τὴ στάχτη
τὴ φωτιὰ τὴν παραιτοῦνε,
κι' ἀναδίνει νέες φλόγες.
Μοναχὰ σκαλίσετέ το
σὰ γυρίσετε σὲ λίγο,
καὶ οἱ φλόγες ποῦ θὰ βγάλῃ
θἄνε πειὸ αἱματωμένες.
Τοῦ ἐγὼ τὴν καταφρόνια
παραιτεῖστε νὰ ριζώσῃ
μεσ' τὰ πνεύματα τὰ νέα:
τὰ μαγεύουν οἱ αἰσθήσεις
κ' εἶνε ὕλες τῆς φωτιᾶς,
ποῦ ἀκόμ' ἡ Συφορὰ
δὲν τῆς ἔχει ἀναμμένες.
Παραιτεῖστε καὶ τοῦ "Αδη
τὰ μυστήρια στὴ μέση,
μισοάψαλτα νὰ μείνουν
στὸν τρελλὸν ὀνειροπόλο:
ἀπὸ φόβο εἶν' αὐτὸς
πειὸ σκληρὸς παρ' ὅ,τι σεῖς
μπορεῖ νἄστε ἀπὸ μῖσος.
Ἐλᾶτε, ἐλᾶτε, ἐλᾶτε!

Τὴν φαρδειὰ τοῦ "Αδη πόρτα
τὴν περνοῦμε σὰν ἀτμὸς

καὶ ἁπλώνομ' ἕνα βάρος
στῆς ἀτμόσφαιρας τ' ἀγέρι,
μ' ἂν δὲν ἔρθετε καὶ σεῖς,
πᾶν' οἱ κόποι μας χαμένοι.

ΙΩ.

Φτεροῦγες νὰ βροντοῦν ἀκούω, ἀδελφή μου.

ΠΑΝΘΕΙΑ

Ἀκοῦν τὸν ἦχο τὰ βουνά, τὰ στέρεα, τριγύρω,
κι' ἀνατριχιάζουνε κι' αὐτά, ὅπως τ' ἀγέρι
[τρέμει.
Οἱ ἦσκιοι τους μαυρότερο τὸν κανουνε τὸν
[χῶρο,
ποῦ κλειέται στὴς φτεροῦγες μου, κι ἀπὸ τὴν
[ἴδια νύχτα.

ΠΡΩΤΗ ΕΡΙΝΥΣ

Γοργὴ σὰν ἅρμα φτερωτὸ
ἐπάνω στοῦ ἀνέμου
τὴς θύελλες τριγύρισε
παντοῦ ἡ πρόσκλησής σας.
Μᾶς πῆρε ἀπ' τοῦ πολέμου
τὰ κόκκινα τὰ βάραθρα.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΡΙΝΥΣ

Ἀπὸ μεγάλες πόλεις
ποῦ τῆς ρημάζει ἡ πεῖνα.

ΤΡΙΤΗ ΕΡΙΝΥΣ

Μέσ' ἀπὸ κάποια βογγητὰ
ποῦ τὰ μισοακούγαμε,
καὶ μέσ' ἀπό 'να αἷμα
ποῦ δὲν τὸ δοκιμάσαμε.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΡΙΝΥΣ

Συνέδρια βασιλικὰ
ἀλύγιστα καὶ κρύα,
ποῦ ἀγοράζεις καὶ πουλεῖς
τὸ αἷμα μὲ χρυσάφι.

ΠΕΜΠΤΗ ΕΡΙΝΥΣ

Ἀπ τὸ καμίνι μέσα
ποῦ πύρωσε κ' εἶν' ἄσπρο
καὶ ὅπου —

ΕΡΙΝΥΣ

Μὴ μιλήσῃς:
μὴν ψιθυρίζῃς: ξέρω
τί θέλετε νὰ πῆτε.
Μ' ἂν τύχῃ καὶ μιλήσετε,
μποροῦσε νὰ ραγίσῃ
τὸ φίλτρον ὅπου, δὲν μπορεῖ,
στὸ τέλος θὰ λυγίσῃ
ἐτοῦτον τὸν Ἀήττητο,
τὸν αὐστηρὸ στὴ σκέψι,
αὐτὸν ὅπου τοῦ Ἅδη
τὴν βαθυτάτη δύναμι
τὴν ἀψηφεῖ ἀκόμη.

ΕΡΙΝΥΣ

Ξέσκισέ τονε, τὸν πέπλο.

ΑΛΛΗ ΕΡΙΝΥΣ

Ἐσκίστηκε.

ΧΟΡΟΣ

Καὶ τῆς αὐγῆς τὰ κάτωχρα τ' ἀστέρια
μιὰ συφορὰ πολὺ σκληρὴ κι' ἀφόρητη φω-
[τίζουν.
Τιὰν μεγαλοδύναμε, λιγοθυμεῖς; μαζί σου
ἐμεῖς ξεκαρδιζόμαστε. . . . . .
. . . . . .

SHELLEY

[Ἀπόσπασμα. Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ
ὑπὸ ΚΙΜΩΝΟΣ ΠΡΙΝΑΡΗ]

Ο ΓΕΡΟ-ΛΟΥΡΗΣ

— Λοιπόν, καλὸ καθησιὸ σήμερα!
— Στὸ καλὸ παιδιά! Τυχεροί..
— Γειά σου, γέρο Λουρῆ!

Ὁ Λοπέτσος ἔσπρωξε τὴ βάρκα καὶ σηκώθηκε. Ὁ Κουλᾶς βύθισε τὰ κουπιὰ στὴ θάλασσα. Ἡ βάρκα προχώρησε. Τὰ κουπιὰ φάνηκαν νὰ βγαίνουν στάζωντας νερὰ σὰ νἄθελαν νὰ πάρουν ἀναπνοή, καὶ πάλι βυθίσθηκαν γιὰ νὰ ξανάβγουν πιὸ πέρα.

Σήμερα ὁ γέρο Λουρῆς θὰ εἶχε καθησιό, καθὼς εἶπαν οἱ ψαράδες, καὶ σ'αὐτὸ τὸν ἀνάγκαζε μιὰ αἰτία, ἢ καλλίτερα πολλὲς αἰτίες. Ἡ πρώτη καὶ ἐκείνη ποῦ ἔκρυβε μὲ τὶς φτερούγες της τὶς ἄλλες, ἦταν ἕνα ὄνειρο τῆς γρηᾶς Λουρῆ! Ἡ γρηὰ Λουρῆ εἶχε ἰδῆ ὄνειρο καὶ ὄνειρο, καθὼς ἔλεγε, σκοτεινό, ποῦ, πάλι κατὰ τὰ λόγια της, αὐτὰ τὰ ὄνειρα εἶνε ἀπὸ κεῖνα ποῦ βγαίνουν, δὲν εἶνε παιχνίδια τῆς φαντασίας!

Τὸ εἶπε στὸν ἄνδρα της τὸ πρωῒ καὶ τὸν συμβούλευσε νὰ ἀποφύγῃ τὸ ψάρεμα μὲ τὸν δυναμίτη, ποῦ εἶχαν ἀρχίσει αὐτὸς καὶ μερικοὶ ἄλλοι ψαράδες ἀπὸ κάμποσο καιρό. Ὁ γέρο Λουρῆς ἔτυχε νὰ ἔχῃ δῆ καὶ αὐτὸς ὄνειρο, ὄχι σκοτεινό, ἀλλὰ πολὺ μάλιστα ζωηρό, ποῦ τὸν ἔκανε νὰ σηκωθῇ μὲ ξεραμένο τὸ λαρύγγι καὶ μὲ ὄρεξι γιὰ καθησιό! Αὐτὸ ἦταν ἡ ἄλλες αἰτίες, ἡ κρυμμένες! Γιὰ τοῦτο, ἐνῷ ἡ γυναῖκα του, ποῦ τοῦ ἔλεγε ὅτι μέσα στὸ σκοτάδι τοῦ ὀνείρου μιὰ λέξι σὰ δυναμίτης ἔτρεχε ζωηρή, δὲν ἐννοοῦσε ὅμως καὶ νὰ μὴν πάῃ στὸ ψάρεμα τὸ ἀληθινό, τὸ ἥσυχο, αὐτός, ἀφοῦ πρῶτα μὲ τρόπο τῆς ἐξεθείασε τὰ ὄνειρά της καὶ τῆς εἶπε ὅτι εἶνε σωστὲς μαντεῖες, προφητεῖες, ποῦ τύφλα νἄχουν οἱ προφῆτες, τῆς λέγει ὅτι, ἐπειδὴ φοβᾶται μὴν τοῦ βγῇ σὲ κακὸ τὸ ὄνειρο, δὲν θὰ βάλῃ τὸ πόδι του στὴ βάρκα σήμερα!

Ἡ γυναῖκα του βρέθηκε πιασμένη καὶ εὐχαριστημένη! Ἂν δὲν ἦταν τὸ ὄνειρο, ἀλοίμονο στὸν γέρο Λουρῆ, ποῦ τόλμησε νὰ καθήσῃ καὶ νὰ μὴν πάῃ στὴ δουλειά!

Ἡ βάρκα μὲ τοὺς δυὸ ψαράδες ἐμίκραινε ὅσο πήγαινε, ἕως ὅτου κρύφθηκε πίσω ἀπὸ ἕνα νησάκι βραχῶδες, πέρα μακρυὰ ἀπ' τὸν κολπίσκο. Ὁ γέρο Λουρῆς στεκότανε τώρα κυτάζωντας τὴ βάρκα του, ποῦ κινιότανε σὰ δεμένο ζῶο, ποῦ τραβιέται νὰ ἀπαλλαχθῇ ἀπ' τὸ σχοινί, ποῦ τὸ ἔχουν δεμένο. Σὰ νὰ λυπότανε ποῦ θὰ ἄφινε μιὰ μέρα νὰ πάῃ χαμένη. Εἶχε συνηθίσει κάμποσο καιρὸ στὴ δουλειὰ τὴν τακτικὴ ἀπ' τὴν ἡμέρα ποῦ ἀγρίεψε ἡ γρηά του καὶ τὸν φοβέρισε, ὄχι μόνο νὰ τοῦ φύγῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν δείρῃ, ἂν ξαναπατήσῃ στὸ κρασοπουλειό! Καὶ τώρα, ὅσο προχωροῦσε ὁ ἥλιος, τοῦ φαινότανε νὰ ἔκανε ἁμαρτία καὶ ἡ ἁμαρτία νὰ μεγάλωνε ὁλοένα!

— Ἔ! ἂς ξεσκάσω λίγο καὶ ἀπὸ αὔριο θὰ ἀρχίσω γιὰ καλά!. Ἔπειτα, αὐτὸ τὸ διαβολόνερο μὲ τρομάζει λίγο, καὶ γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ μακρυὰ ἀπ' τὴ θάλασσα σήμερα!..

Ἐπίστευε τὰ ὄνειρα ὄχι πολύ, σχεδὸν δὲν τὰ πίστευε, καὶ ἂν τοὺς ἔδινε τώρα ἕνα βάρος, καθὼς μιλοῦσε μόνος του, τὸ ἔκανε ἔτσι, πάνω πάνω, νὰ γελάσῃ καὶ τὸν ἑαυτό του. Ἦταν ἀληθινὸς κατεργαράκος αὐτὸς ὁ γέρο Λουρῆς· ὅλους τοὺς γελοῦσε καὶ τὸν ἑαυτό του ἀκόμα! Ἡ θάλασσα κινιόταν λίγο. Ἕνα πανὶ ἔκανε γύρους μακρυά, ἔπειτα προχώρησε στὸ νησάκι.

Ἔκανε νὰ φύγῃ, ὅταν ἕνας κρότος ἀκούσθηκε νὰ ἔρχεται ἀπὸ μακρυά.

Τὸ πανὶ πλησίασε στὸ νησάκι καὶ κρύφθηκε.

Εἶχε βραδυάσει πιὰ ὅταν ὁ γέρο Λουρῆς κίνησε νὰ βγῇ ἀπ' τὴν ταβέρνα τοῦ Πατράκα. Ἡ ταβέρνα εἶχε γεμίσει ἀπὸ ναυτικούς, ποῦ φώναζαν, φιλονεικοῦσαν καὶ χτυποῦσαν πάνω στὰ τραπέζια τῆς γροθιές των σὰν νὰ σφράγιζαν τὰ λόγια τους. Τὰ ποτήρια χοροπηδοῦσαν καὶ τὸ κρασὶ χυνότανε στὸ τραπέζι καὶ οἱ ναυτικοὶ ἔπαυαν λίγο γιὰ νὰ δώσουν ἄλλοι δρόμο στὸ κρασὶ τὸ χυμένο, ποῦ κατέβαινε σὰ φεῖδι ζητῶντας δρόμο νὰ φύγῃ.

Ὁ γέρω Λουρῆς καθὼς ἔκανε νὰ σηκωθῇ, εἶδε ὅτι ἡ καρέκλα τὸν ἔσερνε, τὸν κρατοῦσε. Εἶχε ζαλισθῆ! Ὅσο θαμπὸς νὰ ἦταν ὁ νοῦς τοῦ γέρο Λουρῆ ἀπ' τὸ κρασί, ἔβλεπε καὶ ἄκουγε καλά. Ἀλλὰ ὁ γέρο Λουρῆς εἶχε καὶ ἕνα κακό. Ὅταν ἔπινε, δὲν κρατοῦσαν τὰ πόδια του! Τώρα τὸ ἀπέδωκε στὸν πολὺ καιρὸ ποῦ εἶχε νὰ πιῇ! Σηκώθηκε μὲ δυσκολία, καὶ ἀφοῦ πλήρωσε, βγῆκε ἔξω βάζωντας σημάδι ἕνα φύλλο τῆς πόρτας, γιὰ νὰ μὴ παραστρατήσῃ, καὶ ἔχωντας τὸ σῶμα ἴσιο σὰν ξεραμένο!

Ἕνας φόβος τὸν πείραξε στὸν δρόμο. Ἡ γρηά του! Ὅταν τὸν ἔβλεπε, θὰ εἶχε ἱστορίες

καὶ ἱστορίες! Μὲ τὸν θαμπὸ νοῦ του, ποῦ τοῦ φαινόταν βαρὺ καὶ ἔτσι βάραινε ὅλο του τὸ κεφάλι, σκεπτότανε τί νὰ βρῇ γιὰ νὰ τὰ μπαλώσῃ, καθὼς ἔλεγε. Δὲν πίστευε πῶς θὰ μεθύσῃ. Στὸ διάβολο οἱ φίλοι!.. Κρῖμα στὰ λεπτά!

— Βάρδα!

Ἕνα γαϊδουράκι φορτωμένο ἐρχότανε γρήγορα. Ἔκανε νὰ ἀνέβῃ στὸ πεζοδρόμιο, ἀλλὰ τὸ πόδι του πάτησε στὴν ἄκρη καὶ ὁ γέρο Λουρῆς κολύμπησε στὴ σκόνη. Σηκώθηκε βρίζωντας τὸν γαϊδουρολάτη καὶ τὸ γαϊδοῦρι του, ποῦ μόλις διακρίνονταν στὰ σκοτεινά. Κόντευε νὰ στραγκουλίσῃ τὸ πόδι του! Ὅλα τὰ κακὰ μαζεμένα ἐρχόνταν!

— Ἔ, γέρο Λουρῆ, μιὰ φωνὴ γυναικεῖα τοῦ εἶπε κοντά του. Τὴν ὥρα ἐκείνη ὁ γέρο Λουρῆς κλονιζόταν, ἀλλὰ ὁ γέρο Λουρῆς ἦταν κατεργάρης! Γνώρισε μιὰ γειτόνισσά του.

— Σὺ εἶσαι, Βαγγέλω!.. Ἄ! Χρυσοῦλα ἤθελα νὰ πῶ!.. Μὰ ῥωτᾷς τί κόντευε νὰ πάθω;.. Παρὰ λίγο ἕνα ἁμάξι νὰ μοῦ κόψῃ πέρα καὶ πέρα τὸ πόδι! Μὰ δὲν ξέρω· τὸ ἄλογο θὰ μὲ βάρεσε, γιατὶ ἔχω πόνους καὶ πόνους! Ὤχ!..

Ὁ γέρο Λουρῆς κούτσαινε. Τοῦ φάνηκε νὰ αἰσθάνεται καὶ πόνο στὸ πόδι!

— Νὰ βάλῃς κρεμύδι!..

Ὁ γέρο Λουρῆς κούτσαινε περισσότερο.

— Δὲν πιστεύω νὰ ἔπαθε τίποτε; ἠρώτησε.

— Μπά! Ἂν ἦταν, οὔτε νὰ τἀκουμπήσῃς θὰ μποροῦσες!

Ἡ γυναῖκα σκέφθηκε αὐτὸ ποῦ εἶπε καὶ βρέθηκε σύμφωνη. Ἀλλὰ σὲ λίγο τῆς φάνηκαν ἀλλόκοτα τὰ κινήματα τοῦ γέρο Λουρῆ καὶ τὰ λόγια του. Τὸν εἶδε ἔξαφνα ὄχι νὰ κουτσαίνῃ ἀλλὰ νὰ πέρνῃ δρόμο, νὰ τρέχῃ γιὰ νὰ προφθάσῃ τὴν ἱσοροπία, ποῦ τοῦ ἔφευγε. Ἔπειτα ὁ γέρο Λουρῆς ἔκανε λάθος καὶ εἶπε μιὰ κουβέντα δυὸ φορές.

— Μωρὲ εἶνε μεθυσμένος ὁ παλιόγερος! Κύτταξέ τον!

Καὶ μολαταῦτα τὸν χαιρέτησε καλὰ πολύ.

— Καλὴ νύχτα, γέρο Λουρῆ!

— Στὸ καλό!

Καθὼς περνοῦσε ἀπ' τὴ σκάλα ποῦ ξεφόρτωναν ξύλα, στάθηκε κυτάζωντας ἕνα μεγάλο ἱστιοφόρο.

Πῶς ἤθελε νὰ εἶχε καὶ αὐτὸς ἕνα τέτοιο μεγάλο καράβι! Ἂν ἐγνώριζε ὅτι θὰ τοῦ πέσῃ τὸ λαχεῖο, νὰ ἔβλεπε δηλαδὴ τὸν ἀριθμὸ στὸν ὕπνο του, θὰ τὸ ἀγόραζε, καὶ τότε!.. Ἀντὶ γέρο Λουρῆ θὰ τὸν φώναζαν Καπετὰν Λουρῆ!

Καὶ ὁ γέρο Λουρῆς βρέθηκε καπετάνιος μὲ παιδιὰ διαλεχτὰ σ' ἕνα καράβι μεγάλο. Τὰ κύματα σηκώνονταν ἄγρια, τὸ καράβι πεταγόταν ψηλὰ καὶ τὰ παιδιὰ ἀνέβαιναν σὰν μαϊμοῦδες στὰ κατάρτια!..

Ἕνα χτύπημα μικρὸ τῆς θάλασσας τὸν ἔκανε νὰ ἀφίσῃ καράβι, παιδιά, τρικυμία νὰ σβύσουν στὸν ἀέρα. Μιὰ βάρκα εἶχε πλησιάσει. Ἄκουσε φωνὴ γνωστή. Ὁ Λοπέτσος!

— Τὴν ἔπαθες, γέρο Λουρῆ σήμερα! Ψάρια! Ψάρια! Δὲν ἔχεις ἰδέα πόσα! Πρώτη φορὰ εἶδα!..

Ὁ γέρο Λουρῆς προχώρησε γιὰ τὸ σπίτι του. Αἰσθανόταν χαρὰ ποῦ βρῆκαν, ποῦ πέτυχαν στὸ ψάρεμα. Εἶχε βρῆ μιὰ ἀφορμή! Ὁ γέρο Λουρῆς ἦταν κατεργαράκος τρομερός!

Ἡ γρηά του ἦταν στὴν πόρτα καὶ τὸν περίμενε. Τὴν εἶδε σὰν ἕνα μπόγο ῥοῦχα νὰ κάθεται μαζεμένη στὸ σκαλοπάτι.

Ὀρθώθηκε ὅταν τὸν εἶδε. Ὁ γέρο Λουρῆς ἔχασε τὴν ἱσορροπία καὶ δὲν τὴν βρῆκε παρὰ ἀφοῦ πάλεψε μὲ τὸν ἀέρα μιὰ στιγμή. Ἡ γρηά του χτυποῦσε τὰ χέρια της.

— Ὦ ἀναθεμά τον! Κύτταξε χάλια!... Μωρὲ στρίγγλε, τί χάλια εἶνε αὐτά;

Στὰ τελευταῖα λόγια ἡ γρηὰ ἔπαυσε νὰ χτυπᾷ τὰ χέρια της ἐπάνω της, καὶ ἑτοιμάσθηκε τὰ χτυπήσῃ στὶς μασέλες τοῦ γέρο Λουρῆ. Αὐτὸς στηλώθηκε σὰν τὸν Δία, ὅταν ἔριχνε κεραυνό. Ἡ γῆ ἔφευγε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του, καθὼς κάτω ἀπ' ἐκεῖνον τὰ σύννεφα.

— Κάτω τὰ χέρια, παληόγρηα! ποῦ νὰ πάρῃ ὁ διάβολος τὰ ὄνειρά σου καὶ σένα ἀκόμη μαζί!

Ἐδῶ ὁ γέρο Λουρῆς ἔκανε μιὰ κίνησι, ποῦ κάνουν τὰ ἄλογα ὅταν δὲν θέλουν νὰ προχωρήσουν. Τὸ κρασὶ σὰ νοικοκύρης τὸν εἶχε τραβήξει στὰ ἐμπρὸς καὶ αὐτὸς κρατήθηκε.

— Μωρή, γέμισαν κάτου ἀπὸ ψάρια, τὸ ξέρεις; Δὲν πᾷς νὰ δῇς τί χολασμὸς κόσμου γίνεται; Γιὰ πήγαινε ντὲ νὰ ἰδῇς, γιὰ πήγαινε!.. Λέει ἤπια!.. Δὲ ῥωτᾷ πρῶτα πρῶτα, μποροῦσα νὰ μὴν πιῶ, ποῦ θὰ ἔσκαζα!

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν ΒΟΥΤΥΡΑΣ

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΡΑ ΘΕΟΔΩΡΑ

Αφότου ὁ Νικόλαος Ἀλεμάννος, βιβλιοθηκάριος τοῦ Βατικανοῦ, ἀνεκάλυψε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος τὰ *Ἀνέκδοτα* τοῦ Προκοπίου, εἶναι ζήτημα κἄπως λεπτὸν καὶ φαινομενικῶς τοὐλάχιστον τολμηρόν, νὰ δώσῃ κανεὶς τὴν φυσιογνωμίαν τῆς αὐτοκρατείρας Θεοδώρας. Πρὸ τῆς περιφήμου αὐτῆς ἀνακαλύψεως, ὀλίγα μόνον, γενικῶς, ἦσαν γνωστὰ περὶ αὐτῆς· αἱ μαρτυρίαι ἐδῶ κ' ἐκεῖ τῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν ἀνέφεραν ὅτι ἡ Θεοδώρα πολὺ ἐπέδρασε ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅτι εἰς μίαν κρίσιμον στιγμὴν ἔδειξε ἀξιοθαύμαστον θάρρος, ὅτι ἔλαβε μέρος ἐνεργόν, καὶ ἐνίοτε κατὰ τρόπον ἀξιόμεμπτον, εἰς τὰς αὐλικὰς ραδιουργίας καὶ τὰς θρησκευτικὰς διαμάχας τῆς ἐποχῆς, τέλος ὅτι εἰς τὰς σοφὰς συμβουλάς της ὤφειλε ὁ αὐτοκράτωρ τινὰς ἐκ τῶν καλλιτέρων νομοθετικῶν του ἰδεῶν. Τὸ πολύ, οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἱστορικοὶ ὤκτειραν τὴν εὔκολον τροπήν της πρὸς τὴν αἵρεσιν ~~καὶ~~ καὶ τὴν βιαιότητα, ἡ ὁποία τὴν ὤθησε νὰ θίξῃ τὸ ἱερὸν πρόσωπον τοῦ πάπα. Τὰ λοιπά, ὅσα ὁ Προκόπιος διηγεῖται μὲ πληθώραν σκανδαλωδῶν λεπτομερειῶν, ἦσαν ἄγνωστα. Σήμερον, χάρις εἰς τὸν περίφημον λίβελλον, γνωρίζομεν σχεδὸν παραπολλὰ διὰ τὴν Θεοδώραν. Τὸ ὄνομά της ἐνθυμίζει φυσικὰ κάθε διαφθορὰν καὶ ἀκολασίαν, τόσον ὥστε φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἀρκετὰ τολμηρὸν νὰ γράψῃ κανεὶς ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις ὁ ἱστορικός, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ μελετήσῃ καὶ ἐννοήσῃ τὸν 6ον βυζαντινὸν αἰῶνα, δὲν ἠμπορεῖ νὰ παρασιωπήσῃ τὴν Θεοδώραν.

Ὑπῆρξε πραγματικῶς ἡ φημιζομένη ἑταίρα; Δὲν τὸ ἠξεύρω, καὶ κατὰ βάθος δὲν μ' ἐνδιαφέρει σχεδόν, διότι ὑπῆρξε κάτι ἄλλο ἀναμφιβόλως: μεγάλη ἡγεμονίς, ἡ ὁποία ἔχει θέσιν εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἡ ὁποία συχνὰ ἔδρασε ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Ὀφείλομεν νὰ ἀναφέρωμεν, τοὐλάχιστον ἀκροθιγῶς, τὴν παράδοσιν περὶ τῆς Θεοδώρας, ἔστω καὶ διὰ ν' ἀμφισβητήσωμεν μόνον τὸν βαθμὸν τῆς πιθανότητος αὐτῆς· ἀλλὰ παραπλεύρως ὑφίσταται ἡ ἀληθινὴ ἱστορία τῆς Θεοδώρας, περὶ τῆς ὁποίας ἀξίζει πολὺ περισσότερον νὰ γίνῃ λόγος, διότι παρουσιάζει ἐκτάκτως ἰδιαίζουσαν καὶ ἰσχυρὰν προσωπικότητα, χαρακτῆρα ἐνεργητικὸν καὶ σθεναρόν, δεσποτικὸν καὶ ἀγέρωχον, πολυσύνθετον πολλάκις μέχρι θαυμασμοῦ, ἐκτάκτου εὐφυΐας, βαθέος ψυχολογικοῦ ἐνδιαφέροντος. Περὶ αὐτῆς τῆς Θεοδώρας θέλω ἰδιαιτέρως νὰ ὁμιλήσω, χωρὶς σεμνοτυφίαν οὔτε ἐκζήτησιν λεπτομερειῶν προκλητικῶν· καὶ ἂν τύχῃ ἐνίοτε ν' ἀπαντήσω κάτι δύσκολον ν ἀποδοθῇ, ὁ ἀναγνώστης θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ τὸν παραπέμψω εἰς τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ Προκοπίου, ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ νὰ ἐκφράζεται ὅπως θέλει ἀφοῦ δὲν διαβάζομεν πλέον σήμερον πράγματα, ἔστω καὶ σκανδαλώδη, γραμμένα εἰς νεκρὰν γλῶσσαν.

Α

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ 6ου αἰῶνος ἔζη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἕνας πτωχὸς ἄνθρωπος ὀνομαζόμενος Ἀκάκιος, ὁ ὁποῖος ἐφύλαττε τὰς ἀρκοῦδες τοῦ ἀμφιθεάτρου. Ἦτον ὁ πατέρας τῆς Θεοδώρας. Ἡ Θεοδώρα ἔμεινε γρήγορα ὀρφανή, ἐμεγάλωσε μαζὶ μὲ τὰς ἀδελφάς της ὑπὸ μητρικὴν ἐπίβλεψιν ὄχι αὐστηράν, μέσα εἰς τὴν ἀμφίβολον ἀτμοσφαῖραν τοῦ κόσμου τῶν παρασκηνίων τοῦ Ἱπποδρόμου, καὶ εὑρέθη φυσικὰ προετοιμασμένη διὰ τὴν μέλλουσαν τύχην της. Εἶδε τὴν πρωτότοκον ἀδελφήν της Κομιτὼ νὰ δρέπῃ δάφνας εἰς τὸ θέατρον· μικρὰ ἀκόμη, ἔπαιζε ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς ἀδελφῆς της ρόλους μικρᾶς ὑπηρετρίας· ὅταν ἐμεγάλωσε, ἔστρεψε φυσικὰ τὰ βλέμματα ἐκεῖ ὅπου ὅλη ἡ οἰκογένειά της ἔζησε. Δὲν ἔγινε κυρίως ἀοιδὸς ἢ ὀρχηστρίς· ἔπαιζε μᾶλλον ὡς βωβὸν πρόσωπον, ὅπου ἡ καλλονή της εὔκολα ἀπεκαλύπτετο, καὶ εἰς παντομίμας, ὅπου ἡ ζωηρότης καὶ ἡ εὐφυὴς πονηρία της ἐπέσυραν γρήγορα τὴν προσοχήν. Ἦτο, λέγουν οἱ θαυμασταί της, ἐκτάκτου καλλονῆς «ποῦ αἱ λέξεις καὶ ἡ ἀνθρωπίνη τέχνη εἶναι ἀνίκανοι νὰ τὴν ἀποδόσουν»: καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροί της ἔλεγαν ὅτι ἦτο πολὺ νόστιμη γυναῖκα, κἄπως μικροῦ ἀναστήματος ἀλλὰ σπανίας χάριτος, ὀλίγον ὠχρά, μὲ μάτια ἰδίως γεμᾶτα ζωήν, ἔκφρασιν καὶ φλόγα. Ἀπὸ τὸ ἰσχυρὸν αὐτὸ θέλγητρον, πολὺ ὀλίγον μᾶς διεφύλαξε ἡ ἐπίσημος προσωπογραφία ἡ εὑρισκομένη εἰς τὸν Ἅγιον Βιτάλιον Κάτω ἀπὸ τὴν βασιλικὴν χλαμύδα φαίνεται ὑψηλότερον τὸ σῶμα καὶ ἀκαμπτότερον· κάτω ἀπὸ τὸ βαρὺ διάδημα ποῦ σκεπάζει τὸ μέτωπον, καὶ ἀπὸ τὴν βαρεῖαν περροῦκαν, ποῦ μόλις μαντεύονται τὰ μαῦρα μαλλιά

της, τὸ μικρὸν καὶ λεπτοκαμωμένον ὠοειδὲς πρόσωπον τὸ ὀλίγον ἀπισχναμένον, μὲ μεγάλην, λεπτὴν καὶ εὐθεῖαν μύτην, ἔχει κάτι τὸ ἐπίσημον καὶ σοβαρόν, σχεδὸν μελαγχολικόν· εἰς τὴν μαραμένην ἐν τούτοις αὐτὴν μορφὴν παραμένουν, κάτω ἀπὸ τὸ σκοτεινὸν τόξον τῶν ἑνωμένων φρυδιῶν, τὰ μεγάλα μαῦρα μάτια περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ὁ Προκόπιος, ποῦ φωτίζουν ἀκόμη τὸ πρόσωπον καὶ φαίνονται σὰν νὰ τὸ κατατρώγουν.

Ἐὰν θέλωμεν νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν τῆς περιφήμου αὐτῆς καλλονῆς ἐν πλήρει τῇ λάμψει της, πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν τὰς προσωπογραφίας τὰς ὁποίας σύγχρονος ζωγράφος, ὁ Μπενζαμὲν Κωνστάν, ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὸ μωσαϊκὸν τῆς Ραβέννας καὶ νὰ φαντασθῶμεν οὕτω τὴν εἰκόνα τῆς αὐτοκρατείρας, ἢ μᾶλλον νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ἔντεχνον καὶ ἀρκετὰ ἀκριβῆ ἀναπαράστασιν ἡ ὁποία κατὰ τὴν Ἔκθεσιν, εἰς τὸ *Μέγαρον τῶν Ἐνδυμασιῶν*, μᾶς δείχνει μίαν ἡγεμονίδα βυζαντινὴν μὲ ὅλην τὴν λαμπρότητα τοῦ πλούτου καὶ τῶν κοσμημάτων της. Ἀλλ' ἡ Θεοδώρα εἶχε κάτι ἄλλο ἐκτὸς τῆς καλλονῆς· ἦτο ἔξυπνη, πνευματώδης, εὐχάριστος. Ἦτο προπετὴς καὶ τὴν προπέτειάν της ἠρέσκετο νὰ μεταχειρίζεται εἰς βάρος ἐκείνων ποῦ παρίστανον μαζί της Ἀπὸ ἠθικὴν ἐλάχιστα πράγματα, — ἄλλως τε ποῦ νὰ τὴν μάθῃ; — καὶ μία φυσικὴ ὁρμὴ πρὸς τὴν ἡδονήν, τῆς ὁποίας τὴν ἀρχὴν δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ ἀναζητήσωμεν. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἦτο ἐπόμενον γρήγορα νὰ διαπρέψῃ καὶ ἐκτὸς τῆς σκηνῆς. Εἶχε πραγματικῶς, ὅπως ἀναφέρουν τὰ *Ἀνέκδοτα*, πλείστας ἐρωτικὰς περιπετείας καὶ πολὺ σκανδαλώδεις· ἡ φιλαλληλία της, κατὰ τὴν χαριτωμένην ἔκφρασιν τοῦ Γίββωνος, ἦτο παγκοσμία. Ὁ Προκόπιος διηγεῖται ἀνέκδοτα μικρῶν ἐρωτικῶν συμποσίων καὶ σκηνῶν μιμικῆς ἄκρας ἐλευθερίας· ἀναφέρει λέξεις ἀρκετὰ γυμνάς, αἱ ὁποῖαι ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ Θεοδώρα ἤθελε μᾶλλον νὰ ἐπιδεικνύῃ τὸ κάλλος της παρὰ τὴν κοσμιότητά της. Ἕνας βυζαντινὸς ἱστορικὸς τοῦ 12ου αἰῶνος εἶπε ὅτι τὸ πνεῦμα της ἦτο περίεργον καὶ γόνιμον εἰς ἐφευρέσεις· τὰ ἀνέκδοτά της, ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ τὰ διηγηθῶμεν, θὰ ἐδικαιολόγουν τὴν φήμην αὐτήν. Ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν, ἐὰν πάρωμεν κατὰ γράμμα τὰς φλυαρίας αὐτάς, ὅτι ἡ Μεσσαλίνα ἦτο ἀπέναντι τῆς Θεοδώρας σχεδὸν ἐνάρετος, καὶ ὅτι εἰς τὰς σκηνὰς αὐτὰς ἡ Θεοδώρα τόσον πολὺ ἐξετέθη, ὥστε οἱ χρηστοὶ ἄνθρωποι, λέγει ὁ Προκόπιος, οἱ ὁποῖοι τὴν ἀπαντοῦσαν καθ' ὁδόν, ἀπεμακρύνοντο ἐκ φόβου μήπως μολυνθοῦν ἀπὸ τὴν βέβηλον αὐτὴν ἐπαφήν· καὶ μόνη ἡ συνάντησίς της ἐθεωρεῖτο κακὸς οἰωνός.

Μετὰ τὴν θορυβώδη αὐτὴν ἀπαρχήν, ἡ Θεοδώρα διὰ μιᾶς ἐξηφανίσθη. Ἄφησε τὴν πρωτεύουσαν διὰ ν' ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν κάποιον Ἑκηβόλον, διορισθέντα διοικητὴν τῆς Πενταπόλεως τῆς Ἀφρικῆς· ἔπειτα τὸν ἐγκατέλειψε, ἢ ἐγκατελείφθη ἀπὸ αὐτόν, καὶ περιῆλθε δι' ὀλίγον καιρόν, ἐν ἀθλίᾳ καταστάσει, τὰς μεγαλοπόλεις τῆς Ἀνατολῆς, «διὰ νὰ μὴ μείνῃ, μὲ τὴν θέλησιν τοῦ διαβόλου, κανένα μέρος τοῦ κόσμου χωρὶς νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀκολασίαν τῆς Θεοδώρας» λέγει ὁ Προκόπιος μὲ τὴν ἀγαθὴν καὶ ἠλιθίαν σοβαρότητά του. Τέλος ἐπέστρεψε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν σκηνὴν τῶν πρώτων της κατορθωμάτων· ἦτο τότε εἴκοσι ἕως εἰκοσιπέντε ἐτῶν, κορεσμένη ἀπὸ ἐρωτικὰς περιπετείας καὶ ἀπὸ περιπλανήσεις, καὶ ἐποθοῦσε, φαίνεται, νὰ προσκολληθῇ κάπου μονίμως. Τότε ἡ τύχη ἔφερε ἐμπρός της τὸν Ἰουστινιανόν. Ἔπαιξε, διὰ νὰ τὸν ἑλκύσῃ, τὴν κωμῳδίαν τῆς σεμνῆς καὶ τῆς ἐναρέτου; Μία παράδοσις, ἡ ὁποία καὶ κατὰ τὸν ἐνδέκατον ἀκόμη αἰῶνα ὑφίστατο εἰς τὸ Βυζάντιον, λέγει ὅτι διῆγε τότε βίον πολὺ ἥσυχον καὶ φρόνιμον εἰς ἕνα μικρὸν ἀνεπίδεικτον σπίτι, ὅτι δὲν ἐξήρχετο καὶ ὅτι ἔκλωθε, ὅπως αἱ σύζυγοι τῶν παλαιῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Ὁπωσδήποτε ἤξευρε πῶς νὰ προσελκύσῃ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἠσθάνθη τόσον σφοδρὸν πάθος πρὸς αὐτήν, ὥστε μὴ ἀρκούμενος νὰ τῆς παρέχῃ κάθε πλοῦτον, ἠθέλησε μὲ κάθε τρόπον νὰ τὴν νυμφευθῇ. Τὸ πρᾶγμα, ὅπως εἶνε γνωστόν, δὲν ἦτο καὶ ὅλως διόλου εὔκολον. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκτοτε ἦτο ὁ ἐπίδοξος διάδοχος τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Ἰουστίνου, ἡ αὐτοκράτειρα Εὐφημία, δὲν ἐκολακεύετο, λέγουν, βλέπουσα ὅτι μία Θεοδώρα ἦτο προωρισμένη νὰ τὴν διαδεχθῇ. Ἀλλ' ἡ Εὐφημία ἀπέθανε τὸ 523. Ἤδη ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχεν ἐπιτύχει παρὰ τοῦ ἀνισχύρου θείου του, νὰ λάβῃ ἡ ἐρωμένη του τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα τῆς πατρικίας· τότε ἐπέτυχε ἀκόμη περισσότερα· καὶ ὅταν τὸ 527 ἀνῆλθε τὸν θρόνον, ἡ Θεοδώρα ἐστέφθη αὐτοκράτειρα τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἐπισήμως εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἀπὸ αὐτὸν τὸν πατριάρχην· καὶ εἰς τὸν ἴδιον Ἱππόδρομον ὅπου εἶχε ἀρχίσει τὸ στάδιόν της, ἦλθε, σύμφωνα μὲ τὰ ἔθιμα τῶν ἡγεμονίδων τοῦ Βυζαντίου, νὰ δεχθῇ τὰς

εὐχαριστίας τοῦ λαοῦ. Τὸ ὄνειρόν της ἐπραγματοποιήθη.

B

Αὐτὸ εἶναι τὸ μυθιστόρημα τῆς Θεοδώρας, ὅπως τὸ διηγήθη ὁ Προκόπιος. Καὶ ἀπὸ δυόμισυ αἰώνων περίπου ὅπου εὑρέθη τὸ χειρόγραφον τῶν *Ἀνεκδότων*, ἡ ἀφήγησις αὐτὴ ἔγινε σχεδὸν παγκοσμίως πιστευτή. Δὲν διαδίδονται ποτέ, ἔλεγε ὁ Γίββων, τόσον ἀπίστευτα πράγματα· δὲν ἠμπορεῖ λοιπὸν παρὰ νὰ εἶναι ἀληθινά. Μὲ τὸ ἐπιχείρημα αὐτό, καὶ μὲ τὸ ἑλκυστικὸν τοῦ πράγματος, οἱ ἱστορικοὶ εὐκόλως παρεδέχθησαν τόσον σκανδαλώδη ἱστορίαν καὶ ἀπέδωκαν εἰς τὴν Θεοδώραν τὰ χειρότερα ἐπίθετα. Ἂς ἐξετάσωμεν τὰς κρίσεις αὐτὰς καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτήν. Βέβαια δὲν θὰ ὑποστηρίξω — θὰ ἦτο πολὺ τολμηρὸν — ὅτι ἡ νεότης τῆς Θεοδώρας, ὅπως τὴν διηγεῖται ὁ Προκόπιος, ἠμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα· οὔτε θὰ ἐπιχειρήσω, (εἶνε τόσον ἐπισφαλὲς τὸ θέμα), νὰ βαθμολογήσω τὴν ἀνηθικότητα τὴν ὁποίαν ἀποδίδουν εἰς τὴν μέλλουσαν αὐτοκράτειραν. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἂν περιορισθῶμεν νὰ δώσωμεν ἁπλῶς ἓν ὄνομα εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτήν, θὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι δὲν ἠμπορεῖ μὲν νὰ ὀνομασθῇ ἠθική, εἶναι ὅμως κοινοτάτη: μία ἠθοποιός, μία ὀρχηστρὶς ἡ ὁποία ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη εἰς τὰ παρασκήνια, ποῦ ἔζησε, ὅπως πάντοτε ὅλαι σχεδὸν αἱ συνάδελφοί της, ἡ ὁποία ἀηδιασμένη ἀπὸ τοὺς ἐφημέρους ἔρωτας, ἐζήτησε τὸν ἄνδρα ποῦ θὰ τῆς προσφέρῃ κατοικίαν καὶ κοσμήματα καὶ ἡ ὁποία, ἀφοῦ τὸν εὗρῆκε, ἤξευρε νὰ τὸν κάμῃ νὰ τὴν νυμφευθῇ καὶ ἔζησε τότε φρονιμωτάτη καὶ ἐπὶ τέλους καὶ εὐλαβής. Τί τὸ παράδοξον εἰς μίαν ἱστορίαν σὰν αὐτήν; Καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν πραγματικότητα, κατοικία ἦτο τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον, καὶ κοσμήματα τὸ στέμμα, ἐπειδὴ εἰς τὸ παιγνίδι αὐτὸ ἔπαιξε τὸν τίτλον αὐτοκρατείρας, τὸ σκάνδαλον γίνεται διὰ τοῦτο πολὺ μεγαλείτερον; Ἡ ἱστορία τῆς Θεοδώρας, ἄλλως τε ἀρκετὰ συνειθισμένη, καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι εἶνε ἀληθής, δὲν εἶναι ἀξία τῶν μεγάλων λέξεων ποῦ τῆς ἐπιρρίπτουν. Καὶ ἴσως δὲν εἶνε καὶ ἀληθινή.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἄνθρωποι ἄξιοι τιμῆς δὲν ἔδωσαν πίστιν εἰς τὰς ἀφηγήσεις τοῦ Προκοπίου καὶ ἔγραψαν σοβαρῶς περὶ τοῦ θρόνου τῆς Θεοδώρας. « Τὸ νομικὸν ἀξίωμα, γράφει ὁ Ε. Οὐσαί, Testis unus, testis nullus, ἰσχύει καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν ». Αὐτὴν λοιπὸν τὴν παραλυμένην ζωήν, ποῦ λέγουν ὅτι ἔζησε κάτω ἀπὸ ὅλων τὰ ὄμματα, καὶ μὲ τὴν ὁποίαν ἐσκανδαλίσθη ὁλόκληρος ἡ Κωνσταντινούπολις, ποῖος τὴν διηγήθη εἰς τοὺς μεταγενεστέρους; Ἕνας καὶ μόνος μάρτυς, ὁ συγγραφεὺς τῶν *Ἀνεκδότων*, τοῦ ὁποίου κατεδείχθησαν, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν Ἰουστινιανόν, αἱ ἀνόητοι καὶ γελοῖαι ἐπινοήσεις· καὶ ἄν, ὡς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ μάρτυς αὐτὸς — καὶ τοῦτο εἶνε βέβαιον — ἀναιδῶς ἐξώγκωσε τὰ πράγματα ἢ ἐψεύσθη, ἁρμόζει ἆρα γε περισσότερον ὡς πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν, νὰ θεωρήσωμεν τὰς φλυαρίας του γεγονότα ἱστορικά; Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ ἕνα ἄλλο πρόβλημα. Πῶς ἔμαθε ὁ Προκόπιος τὰ παράδοξα συμβάντα, τὰ ὁποῖα διηγεῖται; Αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔγραψε κάπου: « Ὅταν ἡ αὐτοκράτειρα ἤθελε νὰ μείνῃ μία πρᾶξις της μυστική, κανεὶς δὲν ἠμποροῦσε τὴν ἀναφέρῃ, οὔτε νὰ τὴν φυλάττῃ εἰς τὴν μνήμην του· ὅσοι ἐγνώριζαν, διετάσσοντο νὰ σιωποῦν· ὅσοι ἤθελον νὰ μάθουν, μὲ ὅλην τὴν ἐπιτηδειότητά των, δὲν τὸ κατώρθωναν ». Γεννᾶται λοιπὸν ἡ ἀπορία, ποῦ ἠμπόρεσε ὁ Προκόπιος νὰ μάθῃ τὰ τρομερὰ αὐτὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἀναγκαίως ἦσαν ἀπόκρυφα: νυκτερινὰς δολοφονίας, ὑπογείους φυλακάς, μέσα εἰς τὰς ὁποίας ἡ Θεοδώρα ἐβασάνιζε τὰ θύματά της, καὶ πῶς ἀπεκαλύφθη, εἰς αὐτὸν μόνον, μυστικὸν τόσον καλὰ φυλαττόμενον; Καὶ ἂν ἀπεναντίας τὰ πράγματα αὐτὰ ἦσαν γνωστὰ ἀνὰ τὴν πόλιν, πῶς, ἀπ' ὅλους τοὺς συγχρόνους τῆς αὐτοκρατείρας, μόνος αὐτὸς ἐσκέφθη νὰ συλλέξῃ τὰς λαϊκὰς αὐτὰς διαδόσεις; Εἶναι λοιπὸν γεγονὸς ὅτι, ἐκτὸς τοῦ Προκοπίου, κανεὶς συγγραφεὺς τοῦ 6ου αἰῶνος, κανεὶς ἱστορικὸς μεταγενέστερος δὲν διηγήθη τὰ σκάνδαλα τῆς Θεοδώρας, κανεὶς οὔτε τὴν ἐλαχίστην νύξιν ἔδωσε περὶ αὐτῶν. Καὶ σημειώσατε ὅτι, μεταξὺ τῶν συγγραφέων αὐτῶν, πολλοί, προπάντων συγγραφεῖς ἐκκλησιαστικοί, ἐμίσουν ἰδιαιτέρως τὴν θεωρουμένην αἱρετικὴν αὐτοκράτειραν καὶ δὲν ἐδίστασαν νὰ τὴν καταρασθοῦν· κανεὶς ὅμως δὲν ἐνθυμήθη τὰς ἀκολασίας αὐτὰς τῆς νεότητός της, διὰ νὰ τὰς ρίψῃ κατὰ πρόσωπον τῆς Θεοδώρας. Καὶ δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὅτι ἀπὸ σέβας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἢ ἀπὸ τὸν φόβον τῆς ἐκδικήσεως τῆς αὐτοκρατείρας, δὲν ἐτόλμησαν νὰ ὁμιλήσουν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔρριψαν κατὰ πρόσωπον τῆς Θεοδώρας, ἐνόσῳ ἀκόμη ἔζη, διαφόρους ὕβρεις· καὶ ἂν ἀκόμη ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ σύγχρονοι ἐδειλίασαν καὶ ἐσιώπησαν, διατί, ἀφοῦ ἀπέθαναν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεο-

δώρα, δὲν ἐλύθησαν αἱ γλῶσσαι; Οἱ χρονογράφοι, οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν περὶ τῆς ἁπληστίας τῆς αὐτοκρατείρας, περὶ τῆς μεγίστης ἐπιρροῆς της ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος, διατί νὰ ἀποσιωπήσουν τὰ λοιπά; Καὶ τότε, τί ἀξίζει, ἀπέναντι τῆς γενικῆς σιωπῆς, ὁ Προκόπιος, ὁ μόνος αὐτὸς κατήγορος; Καὶ μία ἄλλη παρατήρησις. Μίαν ἀλησμόνητον ἡμέραν, ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξεγερθείς, ἔρριψε κατὰ πρόσωπον τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὰς σκληροτέρας ἀληθείας καὶ τὰς χειροτέρας ὕβρεις. Τοῦτο συνέβη κατὰ τὸ 532, ἐννέα μόλις ἔτη μετὰ τὸν γάμον αὐτόν, (ὁ ὁποῖος, ὅπως ἀναφέρει ὁ Προκόπιος, τόσον ἐσκανδάλισε) καὶ εἰς στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ παρελθὸν τῆς Θεοδώρας δύσκολα ἠμποροῦσε νὰ λησμονηθῇ μέσα εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὅπου ἐξετυλίχθη. Καὶ ὅμως, εἰς τὰ διασωθέντα πρακτικά, τὰ περιλαμβάνοντα τὴν μεγάλην αὐτὴν σκηνὴν μεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ὑπηκόων του, οὔτε μία λέξις κακὴ διὰ τὴν Θεοδώραν. Ἀλλ' ἀκόμη μία τελευταία παρατήρησις. Ὅταν ὁ Ἰουστινιανὸς εἶδε τὴν Θεοδώραν, δὲν ἦτο παιδί· ἦτο τριάντα ἑπτὰ ἐτῶν, ὥριμος πλέον, φειδόμενος τὴν θέσιν του καὶ ἔχων τὴν φιλοδοξίαν νὰ τὴν ἀνυψώσῃ εἰς τὸ μέλλον ἀκόμη περισσότερον. Θὰ ἦτο, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, μοναδικὴ ἀπερισκεψία, ὄχι πλέον νὰ ἐκλέξῃ ὡς ἐρωμένην, ἀλλὰ νὰ συζευχθῇ δημοσίως γυναῖκα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καθεὶς ἀπέστρεφε τὸ πρόσωπον· θὰ ἐρριψοκινδύνευε τὴν δημοτικότητά του καὶ ὅλας τὰς πιθανότητας ν' ἀνέλθῃ τὸν θρόνον. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, τὸν ὁποῖον καὶ αὐτὰ τὰ *Ἀνέκδοτα* περιγράφουν τόσον συνετὸν καὶ τόσον κύριον ἑαυτοῦ, εἶνε δυνατὸν νὰ ἔδειξε τοιαύτην διαγωγήν;

Πρέπει ὅμως, ὅπως ἕνας τῶν ὑμνητῶν της τοῦ 6ου αἰῶνος, νὰ θεωρήσωμεν τὴν Θεοδώραν ἁγίαν; Ὄχι βέβαια· καὶ θὰ ἦτο παραδοξολογία νὰ θελήσωμεν νὰ τὴν παραστήσωμεν καὶ παραπολὺ ἐνάρετον. Χωρὶς ἀμφιβολίαν, εἰς τοιαῦτα ζητήματα εἶνε δύσκολον νὰ ὁρίσωμεν ποῦ ἀρχίζει ἡ ἀλήθεια καὶ ποῦ τὸ ψεῦδος· ἀλλ' ἴσως ἐπίσης δὲν εἶνε καὶ πολὺ δικαιολογημένον νὰ μὴ δεχθῇ κανεὶς τίποτε ἀπὸ τὰς ἀφηγήσεις τοῦ Προκοπίου. Ὑπάρχουν εἰς τὰ *Ἀνέκδοτα* μερικαὶ ἐνδείξεις κάποιας ἀληθείας· καὶ μερικὰ ἀναμφισβήτητα ψυχολογικὰ γνωρίσματα τῆς Θεοδώρας συμφωνοῦν πολὺ μὲ τὰς ἀφηγήσεις περὶ τῆς νεότητός της. Φυσικὰ θὰ ἦτο ἀνωφελὲς νὰ ζητήσωμεν ἕως ποῦ ἔφθασε ἡ Θεοδώρα, καὶ εἰς ποῖον βαθμὸν ἀτιμίας ἐσταμάτησε· μοῦ φαίνεται ὅμως φυσικὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ Θεοδώρα ἐπῆρε τοιοῦτον δρόμον, ὅπως ὁ Προκόπιος λέγει, μὲ μόνον αὐτὴν τὴν σπουδαίαν διαφοράν, ὅτι ἐνῶ τὰ *Ἀνέκδοτα* δίδουν εἰς τὸ γεγονὸς μορφὴν σχεδὸν ἐπικήν, ἡ πραγματικότης, ἁπλουστέρα βέβαια καὶ ὀλιγώτερον σκανδαλώδης, πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ ὅρια συνειθισμένης ἱστορίας μιᾶς τυχοδιωκτρίας, ἀρκετὰ ἐπιτηδείας διὰ νὰ νὰ καλύψῃ τὰ πράγματα καὶ νὰ κατορθώσῃ νὰ γίνῃ νόμιμος σύζυγος χωρὶς νὰ γεννήσῃ σκάνδαλον.

Εἶνε βέβαιον ἄλλως τε, ὅτι ἡ ἔκτακτος τύχη τῆς Θεοδώρας τοῦ νὰ ἀνέλθῃ τὸν θρόνον, ἐπροξένησε βαθεῖαν αἴσθησιν εἰς τὸν λαὸν καὶ ὅτι διάφοροι θρύλοι γρήγορα ἐγεννήθησαν γύρω εἰς τὸ ὄνομά της. Εἰς τὸ Βυζάντιον τοῦ 11ου αἰῶνος ἦτο γνωστὴ ἀκόμη ἡ μικρὰ οἰκία, ἡ ὁποία ἔκτοτε μετεβλήθη εἰς ἐκκλησίαν, ὅπου ἡ ταπεινὴ καὶ ἁγνὴ ζωή της εἵλκυσε διὰ πρώτην φορὰν τὸν Ἰουστινιανόν. Τὴν ἐνθυμοῦντο καὶ αὐτοὶ οἱ κατοικοῦντες πέραν τῶν τειχῶν τῆς πρωτευούσης. Αἱ σλαβικαὶ παραδόσεις τοῦ 12ου αἰῶνος ὄχι μόνον ἐξύμνουν τὴν θαυμασίαν της καλλονήν, ἀλλὰ διηγοῦντο ὅτι ἦτο ἡ πλέον εὐγενής, καὶ ἡ πλέον μορφωμένη, καὶ ἡ πλέον σοφὴ τῶν γυναικῶν. Ἡ φήμη της εἶχε φθάσει καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπομακρυσμένα μοναστήρια τῆς Δύσεως. Ὁ χρονογράφος Aimouin de Fleury, ὁ ὁποῖος ἔζησε τὸν 11ον αἰῶνα, διηγεῖται ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ὁ Βελισσάριος, νέοι καὶ οἱ δύο καὶ συνδεόμενοι διὰ στενῆς φιλίας, ἀπήντησαν μίαν ἡμέραν δύο ἀδελφάς, τὴν Ἀντωνίαν καὶ τὴν Ἀντωνίναν, ἀπὸ τὸ «γένος τῶν Ἀμαζόνων», αἱ ὁποῖαι αἰχμαλωτισθεῖσαι ἀπὸ τοὺς Βυζαντινούς, εἶχαν καταντήσει εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν. Ὁ Βελισσάριος ἠγάπησε τὴν μίαν, ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπῆρε τὴν ἄλλην· ἡ ὁποία, διαγνώσασα τὸ μέλλον τοῦ ἐραστοῦ της, ἐπῆρε τὴν ὑπόσχεσίν του ὅτι, ἂν ποτὲ ἐγίνετο αὐτοκράτωρ, θὰ τὴν ἐνυμφεύετο εἰς νόμιμον γάμον. Κατόπιν ὁ δεσμὸς τῶν δύο ἐραστῶν ἔπαυσε· ἀλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε δώσει εἰς τὴν Ἀντωνίαν ἕνα δακτυλίδι ὡς ἐνθύμιον τῆς ὑποσχέσεώς του. Χρόνια ἐπέρασαν· ὁ Καῖσαρ ἔγινε Αὐτοκράτωρ· μίαν ἡμέραν παρουσιάσθη εἰς τὰ ἀνάκτορα μία γυναῖκα, πλουσίως στολισμένη, θαυμασίας ὁμορφιᾶς, ἡ ὁποία ἐζήτησεν ἀκρόασιν. Τὴν ὡδήγησαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος κατ' ἀρχὰς δὲν ἀνεγνώρισε τὴν Ἀντωνίαν· ἐκείνη ἔδειξε τὸ δακτυλίδι καὶ τοῦ ἐνθύμισε τὸν ὅρκον του. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἠσθάνθη καὶ πάλιν τὸν παλαιόν του ἔρωτα, καὶ χωρὶς νὰ διστάσῃ ἀνεκήρυξε τὴν ὡραίαν Ἀμαζόνα αὐτοκράτειραν

Ὁ λαὸς καὶ ἡ σύγκλητος ἀπόρησαν κάπως, λέγει ὁ χρονογράφος, διὰ τὸν ἐξαφνικὸν αὐτὸν γάμον· ἡ θανατικὴ ποινὴ μερικῶν ἐπέβαλε εἰς τοὺς ἄλλους σιωπήν, καὶ ἡ Ἀντωνία ἀνῆλθε χωρὶς διαμαρτυρίας τὸν θρόνον εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἀναγνωρίσωμεν, εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτήν, τὴν ἱστορίαν τῆς Θεοδώρας· καὶ ἀπὸ τὰς ἐξηγήσεις αὐτὰς ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῇ τοὺς θρύλους ποῦ ἐνέπνευσε ἡ μοναδικὴ αὐτὴ τύχη τῆς αὐτοκρατείρας εἰς τοὺς χαζοὺς τῆς ἐποχῆς της. Ἡ ἱστορία της μετεῖχε τοῦ θρύλου· ὁ θρῦλος τὴν παρέλαβε καὶ τὴν ἐξωράϊσε· ἀλλά, καλὴ ἢ κακή, ἐπιεικὴς ἢ αὐστηρά, ἡ παράδοσις αὐτὴ ἀπομένη παράδοσις καὶ μόνον τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς σκανδαλώδους ἀφηγήσεως τοῦ Προκοπίου δικαιούμεθα κἄπως νὰ ἀναφέρωμεν.

[Ἕπεται συνέχεια. Μετάφρ. Κ.Μ.] CHARLES DIEHL

ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Ὠχρὴ, μολυβένια, σὰν νὰ παίζουν ἀργυρᾶ φῶτα ἐπάνω της, κοιμᾶται ἡ θάλασσα· στ' ἀκρογιάλια κυπαρίσσια ὑψώνονται. Καὶ χιλιάδες ἄστρα σπιθοβολοῦν ψηλά. Ἐκεῖ κάτω ἀπ' τῶν φανῶν τὸ φεγγοβόλημα εἶναι ἡ πατρίδα μου. Ξαναγυρίζω πάλι σ' ἐσέ, μητέρα τῶν ὀνείρων μου τῶν πρώτων. Κ' ἐνῶ σὲ πλησιάζω, ἐνθυμήσεις παλιὲς ξυπνοῦνε πάλι.

. . . . . .

Ἔτσι καὶ τότε ἐστεκόμουν ἐπάνω στοῦ πλοίου τὸ κατάστρωμα. Καὶ πίσω ἀπ' τὸν φανὸ τοῦ λιμανιοῦ χάθηκε ἡ πόλις. Στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ ἔβλεπα νὰ λάμπῃ τὸ ἀφρισμένο αὐλάκι, ποῦ τὸ πλοῖο τὸ βιαστικὸ ἄφινε ἀπὸ πίσω του. Εἰκόνες πρόβαλαν στὴν ψυχή μου. . ἡ ἀγνὴ μορφὴ μιᾶς κόρης, μέσα σὲ ἀέρινους πέπλους τυλιγμένη, παρουσιάσθηκε μπροστά μου ὡσὰν γιὰ νὰ μὲ ἀποχαιρετήσῃ.

Ἀλλὰ τὸ πλοῖο τραβοῦσε τὸν δρόμο του... πρὸς τὸν Βορρᾶ, στὸν κόσμο τῆς πάλης καὶ τῆς ἐπιστήμης. Καὶ τὰ φτερά του χτυποῦσαν τὰ νερά, καὶ στὰ πλευρά του τὰ κύματα ἔσπαζαν μ' ἀφρούς.

Χρόνια καὶ χρόνια ἔχουν περάσει. Καὶ γυρίζω πάλι σ' ἐσέ, πατρίδα μου . . Σ' ἐσέ, μητέρα τῶν πρώτων μου ὀνείρων, νύχτα τῆς μεσημβρίας!

Κάθε μέρα, χρόνια πολλὰ ἐπάλεψα ν' ἁρπάξω τὰ μυστικά της ἀλήθειας. Ἀλλὰ κάθε μέρα καὶ μιὰ ἐλπίδα ἔσβυνε μέσ' τὴν ψυχή μου.

Βροχὴ θολὴ ἔπεφτε ἐκεῖ πέρα.

Ἀνεμοζάλες ξέσπαζαν.

Ὁ κεραυνὸς ἀπὸ ψηλὰ φοβέριζε: «Νὰ σπάσῃς θέλεις τὴν πύλη τοῦ ναοῦ πῶχει κρυμμένους ὁ Σαβαὼθ τοὺς νόμους του; Ἀπὸ πάνω σου θὰ γκρεμισθοῦν οἱ τοῖχοι καὶ θὰ σὲ θάψουν στὰ χαλάσματά τους!»

Ἡ ἐλπίδες πέθαναν, τὰ αἰσθήματα ἐπάγωσαν. Μυρωμένη, μαγικὴ νύχτα τῆς Μεσογείου... στὴ θολὴν ἀναλαμπὴ τῆς ἀργυρῆς σου λαμπρότητος τὸ πνεῦμα τῶν νεκρῶν αἰώνων κοιμᾶται κουρασμένο ἀπὸ τὴν πάλη.

Τραγούδια ἀντηχοῦν τώρα στοὺς δρόμους τῶν πόλεών σου, ρόδα κρέμονται ἀπ' τῶν κήπων σου τοὺς φράχτες.

Πίσω ἀπ' τὲς γρίλιες τῶν παραθυριῶν γυναῖκες κρυφοακοῦνε.

Νέοι γυρνοῦν στοὺς δρόμους μὲ κιθάρες καὶ κύμβαλα.

Κ' ἐγώ, ἐγὼ ὁ παλαιστής; Γυρίζω ἀπ' τὸν Βορρᾶ πίσω σ' ἐσένα . . . γιατὶ ἐγνώρισα πλέον τί μπορεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου νὰ γνωρίσῃ· μὰ σὲ προβλήματα πλούσιος εἶμαι . . χωρὶς ἐλπίδες!

Καὶ τῆς φωτιᾶς τῶν ἀναμνήσεων τ' ἀπομεινάρια — μόνη πιὰ δύναμις τοῦ ἀπατημένου — μόνη αὐτὴ στὸ στῆθος μου ἀγρυπνεῖ ἀκόμα.

Ὅπως γκρεμίσθηκαν οἱ μαρμάρινοι ναοὶ ἀρχαίων αἰώνων ποῦ ἐπάνωθέ τους ἔφεγγες ἐσύ, μεγάλε ἀστέρινε τῆς μεσημβρινῆς νύχτας θόλε,— ἔτσι σωριάζεται καὶ τῶν σκέψεων τὸ παλάτι ποῦ ἔκτισε τὸ νέο πνεῦμα.

. . . . . .

Γιὰ τοῦτο λάμπε, νύχτα ἀστρόφωτη, σκεπάζοντας τοῦ παλαιστοῦ τοὺς πόνους. Κάτω ἀπὸ σένα ὁ ἄνθρωπος πλανᾶται σὰν σ' ὄνειρο ἑνὸς ὕπνου ποῦ ἐλαφρόνει.

Καὶ τὰ ἐρείπια τῶν ναῶν — κόπων καὶ ἀγώνων περασμένων — μαρμάρινες στοὲς θεῶν νεκρῶν, λάμπουν ἀχνὰ ἀπὸ τὴν ἀστροφεγγιά σου κάτω, σὰ γκρεμισμένοι τάφοι ποῦ τοὺς στεφανόνουν κληματαριὲς καὶ κυπαρίσσια.

[Μετάφρασις Κ. Χ.] ΙΟΥΛΙΟΣ ΕΣΣΑΙΝ

Ο ΣΟΦΟΣ

Οἱ καιροὶ ποῦ περάσανε
τὰ μαλλιά του τ' ἀσπρίσαν
καὶ τὴ φλόγα τῆς νιότης του
μιὰ γιὰ πάντα τὴν σβύσαν.

Μὲ μελέτην ἀκούραστη,
μ' ἀκατάπαυτη σκέψη,
λὲς κ' ἐμπόρεσε, ἀπόμακρα
τὸ θεῖο φῶς ν' ἀγναντέψῃ...

Μὰ ἕνας πόθος ἀπλήρωτος
σιγαλὰ τὸν μαραίνει...
—Ὦ ζωή, ξαναδῶσε μου
τὴ νιότη τὴ χαμένη!

[Ζάκυνθος 1905]. ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

ΕΡΡΙΚΟΣ ΕΡΒΙΓΓ

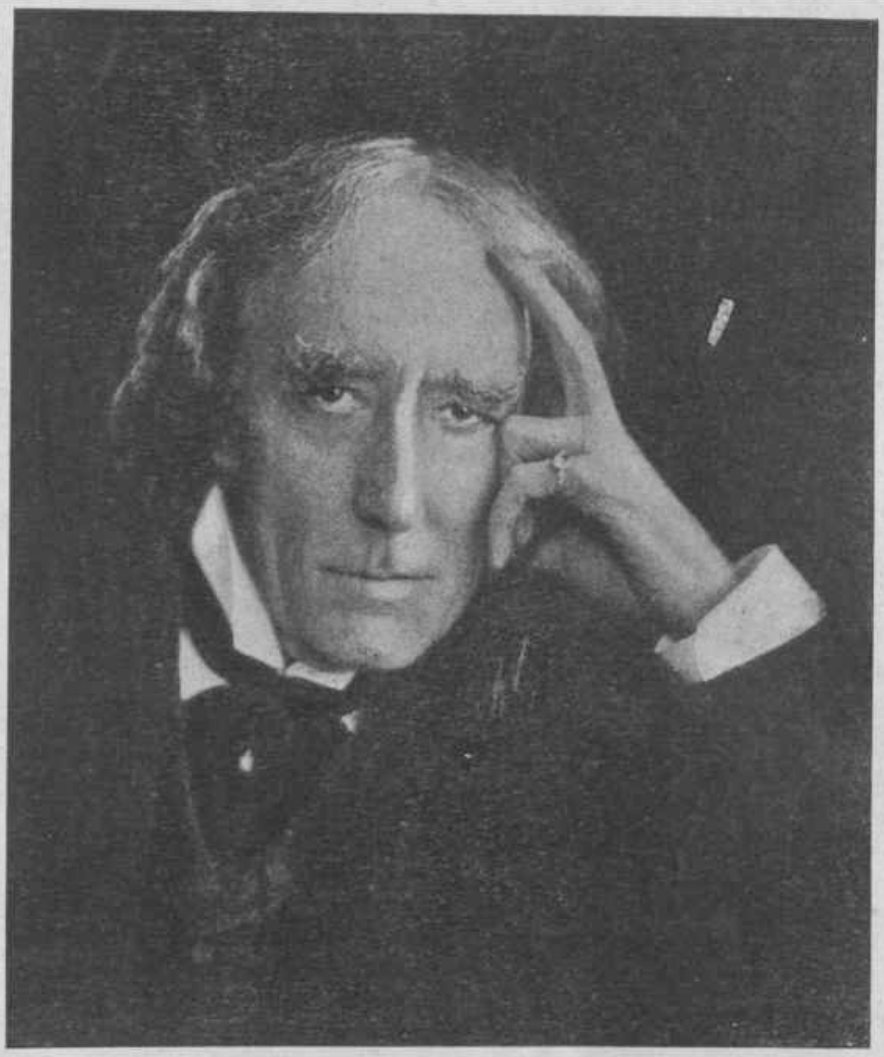
Ἡ φήμη ἧς ἀπήλαυεν ὁ Ἔρβιγγ καὶ ὁ θόρυβος ὃν προεκάλεσε ὁ θάνατός του, βεβαίως δὲν δικαιολογοῦνται ὑπὸ τοῦ ταλάντου του ὡς ἠθοποιοῦ. Ἡ μονότονός του ἀπαγγελία καὶ ἡ ἀσκητική του μορφὴ τὸν κατεδίκαζον εἰς περιωρισμένον κύκλον δραμάτων· καὶ κατώρθωσε μὲν νὰ παλαίσῃ κατὰ τῆς φύσεως μετασχηματιζόμενος τόσον τελείως, ὥστε ἦτο ἀδύνατον ν' ἀναγνωρίσῃ τις ἐν τῷ Σάϋλωκ τῆς σήμερον τὸν Ναπολέοντα ἢ τὸν Ἄμλετ τῆς χθές, ἤρκει ὅμως ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα του ἢ ν' ἀρχίσῃ νὰ βαδίζῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὅπως ἀναφανῇ ἡ παλαιὰ γνωριμία. Ἀγγλικὸν σατυρικὸν φύλλον συνώψισε θαυμασίως τὰ ἐλαττώματα τοῦ περιφημοτέρου Ἄγγλου ὑποκριτοῦ καὶ τοῦ γνωστοτέρου Ἄγγλου ἱεροκήρυκος, λέγον ὅτι θὰ ἦσαν καὶ οἱ δύο ἐξαίρετοι, ἐὰν ὁ εἷς εἶχεν ἀσπασθῇ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἄλλου.

Ποῦ λοιπὸν ἐβασίζετο ἡ παγκόσμιος φήμη τοῦ Ἔρβιγγ; Πρῶτον εἰς τὴν ματαιοδοξίαν τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοῦ, ὅπερ, ἐπὶ καιρὸν μὴ ἔχον ἄλλον τραγωδὸν νὰ ἐπιδείξῃ, ἀπεφάσισε νὰ θεωρήσῃ τὸν μόνον ὑπάρχοντα ὡς ἀντάξιον διάδοχον τοῦ Γκάρικ, τοῦ Κὴν καὶ τοῦ Μακρέδυ. Δεύτερον, εἰς τὴν τάσιν ἡ ὁποία βασιλεύει ἐν Ἀγγλίᾳ τοῦ νὰ ἐξετάζεται ὁ ἰδιωτικὸς βίος, ἡ ἀγωγή, αἱ ἀρεταὶ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν. Ἐνθυμεῖσθε πόσος λόγος ἐγίνετο ἐπὶ τοῦ Γλάδστωνος περὶ τῆς οἰκιακῆς εὐτυχίας, τῆς σπανίας ἑλληνομαθείας, τῶν ὑλοτομικῶν ἄθλων καὶ τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν φιλελευθέρων καὶ πόσον πάντα ταῦτα ἐκράτυναν τὴν πολιτικήν του θέσιν. Παρομοίως, προκειμένου περὶ τοῦ Ἔρβιγγ, πᾶς Ἄγγλος ἦτο πρόθυμος νὰ ὑμνήσῃ τὸν οἰκογενειακόν του βίον, τὴν ἐγκυκλοπαιδικήν του μόρφωσιν, τὰς περὶ Σαίξπηρ διαλέξεις του καὶ νὰ σᾶς διηγηθῇ μύρια ἀνέκδοτα μαρτυροῦντα περὶ τῆς μετριοφροσύνης του καὶ τῆς εὐγενοῦς του καρδίας. Τινὰ τῶν ἀνεκδότων τούτων ἀνεδημοσιεύθησαν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ θανάτου του καὶ εἰς τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας.

Καὶ πάντα μὲν ταῦτα προσέκτησαν εἰς τὸν Ἔρβιγγ τὸ πολὺ κοινόν, ὅ,τι ὅμως ἐπέβαλεν αὐτὸν καὶ εἰς τὴν κριτικὴν καὶ εἰς τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους, οἵτινες τελείως ἀντιλαμβάνοντο τῶν ἀνυποφόρων ἐλαττωμάτων του ὡς ἠθοποιοῦ, ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις του ὡς διευθυντοῦ θεάτρου. Ὄντως, ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, ὁ Ἔρβιγγ συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀγγλικοῦ θεάτρου καὶ δικαιοῦται εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν τε Ἄγγλων καὶ τῶν ξένων.

Ὅτε ὁ Ἔρβιγγ ἤρξατο τὴν κοπιώδη του ἄνοδον πρὸς τὴν φήμην, ἡ κατάστασις τῆς ἀγγλικῆς σκηνῆς ἦτο ἐλεεινή. Τὸ πνεῦμα τοῦ πουριτανισμοῦ τὸ πνεῦσαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τῆς Βικτωρίας εἶχε σαρώσει τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς διαβάσεως τοῦ Σέριδαν. Βασιλεῖς τῶν ὁποίων ἡ ἀγάπη διὰ τὴν σκηνήν, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τὰς ἱερείας αὐτῆς, ἔφθανε μέχρις ἀδυναμίας, εἶχε διαδεχθῇ ζεῦγος ὅπερ περιώριζε τὴν εὐδαιμονίαν ἐν τῷ στενῷ κύκλῳ τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας. Ἡ ἀριστοκρατία ἐμιμήθη τοὺς ἄρχοντας· ὅπως ἐπὶ Ρουσσώ, αἱ οἰκογενειακαὶ ἀρεταὶ εἶχον καταστῇ τοῦ συρμοῦ. «Νέον ζεῦγος, γράφει ὁ κ. Φιλών, οὐδαμοῦ ἑτόλμα νὰ δειχθῇ ἐὰν δὲν συνωδεύετο ὑπὸ δύο ἢ τριῶν βρεφῶν». Ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ, εὐτυχῶς, δὲν πέρνουν τὰ βρέφη εἰς τὸ θέατρον. Ὅλη ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ ἐστράφη κατ' ἀνάγκην πρὸς τὸ μυθιστόρημα. Οὔτε ὁ Θάκκεραι οὔτε ὁ Δίκενς ἔγραψαν ποτὲ διὰ τὸ θέατρον [1]. Ὁ

[1] Μυθιστορήματά τινα τῶν δύο συγγραφέων διεσκευάσθησαν, συνήθως ἀτυχῶς, ὡς δράματα ὑπὸ τρίτων.

ΕΡΡΙΚΟΣ ΕΡΒΙΓΓ

Μπουλβερ Λύττων ἐδοκίμασε νὰ τὸ πράξῃ, ἀλλὰ τὰ πέντε δραματικά του ἔργα, ὠχραὶ ἀπομιμήσεις τοῦ Δουμᾶ καὶ τοῦ Οὐγκώ, δὲν παραβάλλονται πρὸς τὰς μυθιστορίας του ὅσον καὶ ἂν μᾶς φαίνωνται αὐταὶ τὴν σήμερον δυσχώνευτοι. «Γράψετε ἓν δρᾶμα, ἔλεγεν ὁ Μακρέδυ πρὸς τὸν Βράουνιγγ καὶ δὲν φεύγω διὰ τὴν Ἀμερικήν». Ὁ Βράουνιγγ ἀντὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ γράφῃ ἐλεγεῖα, ἔγραψε τὸν Στράφορδ. Δύο μῆνας βραδύτερον ὁ Μακρέδυ ἦτο εἰς Νέαν Ὑόρκην.

Ἡ ἀγγλικὴ σκηνή, παραμελουμένη οὕτω καὶ ὑπὸ τῶν συγγραφέων καὶ ὑπὸ τῆς καλῆς κοινωνίας, ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν καταπτώσεως ὥστε δὲν ἐτόλμα θέατρον ν' ἀναβιβάσῃ ἔργον τοῦ Σαίξπηρ — Shakespeare spells failure, ἔλεγον οἱ διευθυνταί Τί δὲ ἦσαν οἱ διευθυνταὶ ἐκεῖνοι καὶ τί ἦσαν τὰ ἔργα ἅτινα τὸ κοινὸν προετίμα τοῦ Ἄμλετ καὶ τοῦ Ὀνείρου δύναται ὁ βουλόμενος νὰ πληροφορηθῇ ἀναγινώσκων τὸ περὶ ἀγγλικοῦ θεάτρου ἄριστον ἔργον τοῦ Αὐγούστου Φιλὼν ἢ τὰς τερπνὰς καὶ διδακτικὰς Recollections of a Playgoer τοῦ Μόρλεϋ. Ἡ ἀναγέννησις, ὀλίγου δεῖν νὰ γράψω ἡ νεκρανάστασις, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1860. Ἑστία αὐτῆς ὑπῆρξε μικρὸν θέατρον ἀπομεμακρυσμένης συνοικίας, τὸ θέατρον τοῦ Πρίγκηπος τῆς Οὐαλίας παρὰ τῷ Τόττενχαμ Κὼρτ Ρώδ. Ἐκεῖ διὰ πρώτην φορὰν ἔπαιξαν ὁ κ. καὶ ἡ κ. Βάγκροφτ, τὰς κωμῳδίας τοῦ Ρόβερτσον τὸ Cast, τὸ School κτλ. Αἱ κωμῳδίαι αὐταὶ φαίνονται νῦν παιδαριώδεις, ἡ αἰ-

σθηματικότης των μᾶς φαίνεται ψευδής, οἱ ἥρωες αὐτῶν φαντασιώδεις. Εν τούτοις ἐκεῖναι ἀνεγέννησαν παρὰ τῷ κοινῷ τὴν ἀγάπην τοῦ θεάτρου, καὶ ὁ γευσθεὶς αὐτῶν Λονδοναῖος ἤρχισε νὰ ὀρέγεται ὑψηλοτέρων θεαμάτων. Τότε ἀνεφάνη ὁ Ἔρβιγγ, εὐτυχήσας εὐτύχημα μέγα, τὸ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ὥραν του Γενόμενος, κατὰ τύχην σχεδόν, συνδιευθυντὴς θεάτρου, ἐτόλμησε ν' ἀναβιβάσῃ καὶ πάλιν τὸν Σαίξπηρ ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἡ ἐπιτυχία ὑπερέβη τὰς προσδοκίας του. Καὶ οἱ ὀλίγοι καὶ οἱ πολλοὶ τὸν ἐπεκρότησαν. Οἱ μὲν ἐθέλγοντο βλέποντες τέλος τὰ ἀριστουργήματα τοῦ ἐθνικοῦ των ποιητοῦ παριστανόμενα ἄνευ παραμορφώσεων. (Ὁ Ἔρβιγγ παρίστανε τὰ Σαιξπηριανὰ δράματα ἄρτια, ἐφ' ὅσον, ἐννοεῖται, τοῦτο ἦτο δυνατόν· ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ ἔκοπτε ὀλίγας σκηνὰς ἢ συνέπτυσσε ἄλλας, πλὴν ποτὲ δὲν προσέθετέ τι καὶ οὐδέποτε ἐπέφερε εἰς τὸ ἔργον οὐσιαστικὰς ἀλλοιώσεις). Τὸ δὲ πολὺ κοινὸν ἐμάγευον ἡ θαυμασία σκηνοθεσία, ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ πολυτέλεια τῶν στολῶν, ἡ ταχύτης μεθ' ἧς αἱ σκηναὶ διεδέχοντο ἡ μία τὴν ἄλλην. Ἀπὸ τοῦ 1874, ὁπότε ἔπαιξε τὸν Ἁμλετ μέχρι τοῦ 1895 ὅτε προεχειρίσθη ὑπὸ τῆς Βασιλίσσης Βικτωρίας βαρωνέτος, ὁ Ἔρβιγγ ἐγνώρισε εἰς τοὺς Ἄγγλους *σχεδὸν ὅλον* τὸν Σαίξπηρ.

Ἀπὸ δεκαετίας εἶχεν ἀρχίσει ἡ κατάπτωσις. Νέοι ἠθοποιοί, ὁ Τρῆ, ὁ Φ. Ρόβερτσον, ὁ Λ. Οὐῶλλερ ὑπεδύοντο μετὰ πλείονος ἐπιτυχίας ἢ αὐτὸς τοὺς παλαιούς του ρόλους, ἦσαν δὲ καὶ ἐπιτυχέστεροι αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν νέων δραμάτων. Νέα θέατρα ἤρχισαν νὰ ὑπερακοντίζωσι ὡς πρὸς τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τὴν σκηνοθεσίαν τοῦ *Λυκείου*. Οὐχ ἧττον ὅμως ἡ ἀγγλικὴ εὐγνωμοσύνη τῷ διεφύλαξε μέχρι τέλους, τουλάχιστον κατὰ τύπους, τὰ πρωτεῖα, καὶ ὁ θάνατός του ἐκρίθη ὡς ἐθνικὴ ἀπώλεια.

Α Μ ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

Ο ΠΡΙΓΚΗΨ ΣΕΡΓΙΟΣ ΤΡΟΥΜΠΕΤΣΚΟΪ

— Ἀνάμνησις —

Ὁ πρίγκηψ Τρουμπετσκόϊ.

Εἰς τὴν ξηρὰν τηλεγραφικὴν ἀναγγελίαν τοῦ θανάτου τοῦ Ρώσσου πρίγκηπος Τρουμπετσκόϊ ὀλίγοι ἐμάντευσαν ἴσως τὴν ἀπώλειαν μιᾶς ὑπερόχου ἑλληνικῆς ψυχῆς, τοῦ σοφοῦ ξένου μας, ὅστις πρὸ δύο ἐτῶν, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἄνθους τῆς ρωσσικῆς νεότητος, ἦλθεν ὁδηγῶν, μὲ φωτεινὸν ἐνθουσιασμόν, ἕνα εὐγενὲς ἄγημα, εἰς τὸ προσκύνημα τῶν ἑλληνικῶν μνημείων. Καὶ ὀλίγοι ἴσως θὰ αἰσθανθοῦν ὅτι ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἐμύησε τὴν ρωσσικὴν νεολαίαν ἀπὸ τῆς καθέδρας τοῦ Μοσχοβιτικοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὸ φῶς τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ἕνας κλάδος ὀλυμπιακοῦ κοτίνου καὶ ὀλίγα ἄνθη ἀθηναίας δάφνης θὰ ἦσαν μία ὀφειλομένη προσφορὰ πρὸς τὸν σοφόν, ὅστις ἔκλεισε μέσα εἰς τὴν ψυχήν του τὴν Ἑλλάδα, μὲ τὸν ἔρωτα ὅλων τῶν ὑπερόχων φύσεων.

***

Νομίζω πῶς εἶνε ἡ στιγμὴ αὐτή, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ γιγαντόσωμος σοφός, μὲ τὸ ἀθλητικὸν παράστημα καὶ τὴν παιδικὴν ψυχήν, ἐνεφανίσθη ἐμπρός μου, εἰς μίαν παράστασιν ἐξόχως συμπαθητικήν, ὑποβλητικὴν καὶ κατακτῶσαν, τῆς ὁποίας ἡ ἀνάμνησις μένει ἀκόμη ζωηρὰ χαραγμένη εἰς τὴν ψυχήν μου. Τὸ κατάστρωμα τοῦ τορπιλλοβόλου «Καναρη», τὸ ὁποῖον ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, εἰς μίαν πρᾶξιν εὐγενοῦς καὶ εὐστόχου ξενίας, εἶχε διαθέσει ὑπὲρ τῶν ξένων προσκυνητῶν, ἐπλημμύρει ἀπὸ μίαν ξανθὴν νεότητα, ζωηρὰν καὶ ἀνήσυχον, ροφῶσαν τὸ ἑλληνικὸν φῶς μὲ ὅλας της τὰς αἰσθήσεις, εἰς μίαν ἔκτασιν θρησκευτικήν. Γηραιοὶ σοφοί, μὲ λευκὰς κόμας, φιλόσοφοι, ψυχολόγοι,

πρὸς τὴν Ἑλλάδα τὰ Ρωσσικὰ πανεπιστήμια. Οἱ Δελφοὶ μὲ τὸ τρομερὸν μεγαλεῖον τῶν Φαιδριάδων πετρῶν, μὲ τὰ μαντικὰ νερὰ τῆς Κασταλίας κυλιόμενα ἀπὸ τὸν θεόκτιστον βράχον, μὲ τὴν περίτρομον φύσιν ὁλοτρόγυρα, κατοικητήριον αἰώνιον θεῶν καὶ πνευμάτων, ὑψώθησαν ἔξαφνα ὡς θεῖον ὅραμα ἐμπρός μας. Ὅλη ἡ τρισυπόστατος ἁρμονία τῆς ἀρχαίας ζωῆς — ὁ ναός, τὸ θέατρον, τὸ στάδιον — ἀνεδίδετο ἀπὸ τὰ σιωπηλὰ μάρμαρα, τὰ καλύπτοντα τὴν γῆν, τὰ ζῶντα, ὡς μία αἰωνία γιγαντώδης ἄνθησις, ὑπὸ τὴν φρίκην τῆς ἀτμοσφαίρας.

— Ἤθελα νἀκούσω τὸν κεραυνὸν τοῦ Διὸς ἐπάνω εἰς αὐτὸν τὸν τόπον, εἶπεν ὁ Τρουμπετσκόϊ.

Καὶ ἐπεριπατήσαμεν πολλὴν ὥραν σιωπηλοί.

Ἦλθεν ἔπειτα τὸ γαλήνιον ὅραμα, ἡ παραδεισία φύσις, τὰ ἥμερα, τὰ γλυκοκοιμισμένα εἰς λυρικὸν ὕπνον ἐρείπια τῆς Ὀλυμπίας. Εἰδύλλια πλανώμενα ἐπάνω εἰς τοὺς πρασίνους λόφους, ὡς φύσημα φλογέρας, ἐπιθαλάμια ὑψωνόμενα εἰς τὸν ἀέρα μὲ πτερὰ κορυδαλοῦ, λουσμένα εἰς τὰ νερὰ τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τοῦ Κλαδέου, ἡ γῆ σκεπασμένη μὲ φιλήματα, ὡς ἄνθη, ὁ θάνατος ὡραῖος, λευκός, μαρμάρινος, ἀνθοστολισμένος, ὡς ὕπνος Πραξιτελείου Ἑρμοῦ.

Ἔπειτα ἡ Κόρινθος, νεκρὰ ἡ ἀφνειὸς Κόρινθος, τὰ πένθιμα, τὰ μελαγχολικὰ ἐρείπια, ἡ στυγνὴ σιωπή, ἁπλωμένη εἰς τὴν ξηρὰν γῆν, ὡς μετιμέλεια ὀργίων, ὁ θάνατος ὁ βαρύς, μία βρύσις νοσταλγική, θρηνοῦσα τὸν αἰώνιον θρῆνον ἑνὸς μακρυνοῦ θρύλου. Καὶ ἔπειτα αἱ ζοφεραὶ Μυκῆναι, ἀπολιθώσεις τιτάνειοι, σκεπασμέναι ἀπὸ τὴν προϊστορικὴν σιωπήν, ὡς πάχνην. Τὰ βάραθρα τῶν πολυχρύσων τάφων ἀναδίδουν μίαν βοὴν ὡς γογγυσμὸς ὀργίων ἢ θρήνων, ἀχόρταγα στόματα, ζητοῦντα τὴν ἁρπαγμένην λείαν των, πεινῶντα νὰ καταπίωσιν ἄλλην μίαν φορὰν τοὺς στυγεροὺς ἐναγκαλισμοὺς τῆς Κλυταιμνήστρας. Μεγάλα, μαῦρα στέφανα περνοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὸν αὐχμηρὸν τόπον καὶ ἡ ἠχὼ μιᾶς μακρυνῆς βροντῆς, ταράσσει τὸν ἀέρα, μὲ τὴν μαντικὴν φωνὴν τῆς Κασάνδρας... Καὶ ἔπειτα τὰ ἀνάκτορα τῆς Τίρυνθος, ἐρείπια κατοικημένα ἀπὸ γιγαντώδεις σκιάς, ὅπου τὸ χόρτον καλύπτει μὲ πενθίμους τάπητας τὰς σιωπηλὰς αἰθούσας, τοὺς ἐρήμους γυναικωνίτας, τὸ σκονισμένον μάρμαρον τῶν λουτρῶν, καὶ ὅπου τὸ σκότος ζῇ μόνον, ἔμψυχον εἰς τὰς ὑπογείους κρύπτας.

Ἀνάκτορα, θέατρα, ναοί, στάδια γλαφυρότητες μαρμάρων καὶ ἀπειλαὶ κυκλωπείων πετρῶν, ὅλη ἡ ζωὴ ἡ συντετριμμένη καὶ ἀνίκητος, κάτω ἀπὸ τὰ χαμόγελα τοῦ οὐρανοῦ, μέσα εἰς τοὺς πρασίνους ἐναγκαλισμοὺς τῆς νέας χλωρίδος, μέσα εἰς τὸ μέγα, τὸ πνευματικὸν φῶς, ὁ θάνατος ἐνδεδυμένος πορφύραν, ἐπέρασεν ἀπ' ἐμπρός μας τὰς ὀλίγος αὐτὰς ἡμέρας. Ὁ σοφός, ὁ ὁποῖος βαδίζει τώρα τὸν ἀσφοδελὸν λειμῶνα, μὲ μίαν σωκρατικὴν γαλήνην, θὰ φέρῃ μαζί του τὴν ἀνάμνησιν τοῦ μεγάλου ὁράματος, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔδωκεν ἡ Ἑλλάς.

***

Δὲν ἠξεύρω διατί. Ἀλλὰ μοῦ εἶνε ἀδύνατον νἀναπολήσω τὸν ὡραῖον αὐτὸν περίπατον διὰ μέσου τῶν Ἑλληνικῶν αἰώνων, χωρὶς νὰ ἰδῶ παρὰ τὸ πλευρόν μου τὸν γιγαντόσωμον σοφόν, μὲ τὸ παιδικὸν πρόσωπον καὶ τὸ φωτεινὸν βλέμμα, κατοικητήριον μιᾶς ἁπλῆς, γαληνιαίας, ἑλληνικῆς ψυχῆς. Ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶχε δώσει εἰς τὸν ὥριμον καὶ βαρὺν ἄνδρα τὴν ἀλκὴν ἐφήβου. Καὶ ἐν μέσῳ τῆς ξανθῆς τῆς φιλοσόφου νεότητος τὴν ὁποίαν ὡδήγει ἀναρριχώμενος βουνά, διασκελίζων μάρμαρα, διατρέχων ἀποστάσεις, πρῶτος μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ φωτὸς καὶ τελευταῖος μὲ τὴν δύσιν τῆς ἡμέρας, ὡμοίαζεν ὡς ἀδελφὸς καὶ ἦτο πατέρας. Αὐτὸς εἶχε θρέψει μὲ τὴν ἑλληνικὴν ἀμβροσίαν ὅλην ἐκείνην τὴν νεότητα καὶ εἶχεν ἀνυψώσει τὴν βαθεῖαν θρησκευτικότητα τῆς ρωσσικῆς ψυχῆς εἰς μίαν λατρείαν ἑλληνικήν, ἡ ὁποία ἔκαμνε ἐντύπωσιν. Διότι δὲν ὑπῆρξεν ἕνας ἀπὸ τοὺς ὑπερεκατὸν ἐκείνους ξανθοὺς νέους, ὁ ὁποῖος ὑπελείφθη, ὀλιγώρησεν, ἀδιαφόρησεν ἢ ἐκουράσθη εἰς τὸν ὡραῖον αὐτὸν περίπατον διὰ μέσου τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Ὅλη ἡ νεότης αὐτή, ἡ ὁποία ἐκρέμετο ἀπὸ τὰ χείλη του καὶ τὰ νεύματά του, ἦτο μία νεότης σοφή, ἦτο ὡς μία σχολὴ ἀρχαίου φιλοσόφου ὑπὸ τὸ Ἑλληνικὸν ὕπαιθρον.

— Βλέπετε αὐτοὺς τοὺς νέους, μοῦ εἶπε μίαν ἡμέραν, μὲ στοργὴν συγκινητικήν. Ἀντιπροσωπεύονται ἐδῶ ὅλοι αἱ φυλαὶ καὶ ὅλαι αἱ τάξεις τῆς Ρωσσίας. Παρὰ τὸν υἱὸν τοῦ τιτλούχου καὶ τοῦ ἑκατομμυριούχου βαδίζει ὁ υἱὸς τοῦ χειρώνακτος καὶ τοῦ ἀπελευθέρου. Ἦτον ἕνα ὄνειρον δι' ἐμὲ ἡ ἀδέλφωσις αὐτή, μία ἀδέλφωσις ἀφάνταστος διὰ τὴν Ρωσσίαν, ἐπὶ τῶν πόπων ὅπου ἐγεννήθη ἡ Ἐλευθερία. Καὶ τὸ θαῦμα αὐτὸ δὲν ὀφείλεται εἰς ἐμέ, ὀφείλεται εἰς τὸ ἑλληνικὸν δαιμόνιον.

Καὶ δὲν ἔπαυσε οὔτε στιγμὴν νὰ σταλάζῃ τὴν θείαν οὐσίαν τῆς ἑλληνικῆς ὡραιότητος εἰς τὰς

ψυχὰς τῶν νέων αὐτῶν, εἴτε διδάσκων, εἴτε ὁμιλῶν, εἴτε σιωπῶν ἀκόμη, ἐκεῖ ὅπου ὁ λόγος εἶνε κατώτερος τῆς σιωπῆς. Ἡ φρενῖτις τοῦ ἑλληνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἡ ὁποία ἐξερράγη τὴν ἀλησμόνητον ἐκείνην ἡμέραν, ὅπου οἱ ξανθοὶ προσκυνηταί, λουσθέντες εἰς τὰ νερὰ τοῦ Ἀλφειοῦ, ἦλθαν νὰ παρακαθήσουν εἰς ἕνα ἀδελφικὸν συμπόσιον, ἐπὶ τῆς πρασίνης Ἄλτεως, ἡ φρενῖτις ἐκείνη ἡ ὁποία ἐξερράγη ὅταν ὁ Ἕλλην ἀμφιτρύων, ὁ κ. Καββαδίας, εἰς μίαν εὐτυχῆ ἔμπνευσιν προσηγόρευσε «Πανέλληνας» ὅλους ἐκείνους τοὺς περιπαθεῖς προσκυνητάς, ἦτο ὡς ἕνας ὕμνος πρὸς τὸ ὑπέροχον ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ ἐξόχου παιδαγωγοῦ, τοῦ ἐμπνευσμένου διδασκάλου τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Μία σπονδὴ δακρύων ἐστάλαξε τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀπὸ τὰ βλέφαρα τοῦ διδασκάλου.

***

Ἡ Ρωσσία χάνει ἕνα μεγάλον παιδαγωγόν, μυήσαντα τὴν νέαν ρωσσικὴν ψυχὴν εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἰδεώδη, ἀνοίξαντα ἕνα δρόμον φέροντα ἀσφαλῶς πρὸς τὸ φῶς καὶ τὴν ἀνάστασιν. Ἡ Ἑλλὰς χάνει ἕνα μέγαν πολίτην, ἕνα πολίτην Ἕλληνα, δικαιώματι τῆς ἰδίας του ψυχῆς.

— Εἶμαι Ἕλλην πολίτης καὶ τὴν στιγμὴν ποῦ ἀποχαιρετῶ τὸ ἑλληνικὸν φῶς, αἰσθάνομαι ὅτι ἀποχαιρετῶ τὴν πατρίδα μου,

Μοῦ εἶπε σφίγγων μου τὸ χέρι, μὲ μίαν θερμήν, σπασμωδικὴν κίνησιν ἐπάνω εἰς τὸ κατάστρωμα τοῦ πλοίου. Ὅλοι οἱ νέοι ἐκεῖνοι, οἱ συσσωρευμένοι ἐπὶ τοῦ ἀναχωροῦντος πλοίου, ὡς νὰ ἐμάντευσαν τοὺς λόγους τοῦ διδασκάλου, ἐξερράγησαν εἰς μίαν ἀτελεύτητον ἐπευφημίαν, ἡ ὁποία μὲ ἠκολούθησε ἀποχαιρετῶντα τὸ εὐγενὲς νεανικὸν ἄγημα. Ἡ χειραψία αὐτὴ τοῦ σοφοῦ ἦτο γραμμένον νὰ ἦνε ἡ τελευταία. Εἰς μίαν ἐπιστολήν του ἀργότερα, ἐπαναλαμβάνων τὴν εὐγνωμοσύνην του διὰ τὴν ἑλληνικὴν ξενίαν, προσέθετε μὲ ἑλληνικὰ γράμματα τὴν λέξιν: «ἐνθουσιασμένοι». Ἔκτοτε ἡμέραι δοκιμασιῶν ἐπῆλθον διὰ τὴν ρωσσικὴν πατρίδα. Τὸ ὄνομα τοῦ Τρουμπετσκόϊ ἠκούσθη ἐν μέσῳ τῶν πικρῶν ἡμερῶν, ἀγωνιζομένου ὑπὲρ τῶν εὐγενεστέρων ἰδανικῶν καὶ ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς νεότητος. Οἱ ἀγῶνες αὐτοί, ἀγῶνες ψυχῆς καὶ πνεύματος, κατέβαλον ἐπὶ τέλους τὸν σοφόν. Ἔπεσε μαχόμενος ἐπὶ τῆς ἀσπίδος.

Μὲ μίαν Σωκρατικὴν γαλήνην προεῖπε τὸν θάνατόν του εἰς τοὺς μαθητάς του. Τὸν φαντάζομαι θωπεύοντα τοὺς βοστρύχους τοῦ Ρώσσου Φαίδωνος εἰς τὴν μελαγχολικὴν αὐτὴν στιγμήν.

— Αὔριον θὰ τὰ κόψῃς τὰ ὡραῖα αὐτὰ μαλλιά.

Ἐὰν ὁ Φαίδων τῆς ρωσσικῆς νεότητος δὲν κόψῃ, εἰς ἔνδειξιν τοῦ μεγάλου πένθους, τὴν ξανθήν του κόμην ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ φιλοσόφου, ἡ νέα ρωσσικὴ ψυχὴ δὲν θὰ λησμονήσῃ ποτὲ τὸν διδάσκαλον ὁ ὁποῖος ὡδήγησεν αὐτὴν πρὸς τὸ μέγα λευκὸν φῶς.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΤΟ Β΄ ΑΝΑ ΤΑΣ ΝΗΣΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΙΚΡΑΝ ΑΣΙΑΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΑΞΕΙΔΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΩΝ

ΚΩΣ — ΔΙΔΥΜΟΙ

Τὰ πλοῖα ἀπάραντα περὶ τὴν 6ην ὥραν τῆς Πέμπτης (14ης Ἀπριλίου) διηυθύνθησαν Β. Α. πρὸς τὴν νῆσον Κῶ, ὅπου, κατὰ τὸ πρόγραμμα, θὰ ἀπεβιβαζόμεθα πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἀνασκαφέντος Ἀσκληπιείου. Ἡ ἀπόστασις τῶν 180 θαλ. μιλίων, ἡ χωρίζουσα ἡμᾶς τῆς μικρᾶς ἐκείνης νήσου, ἡ μέλλουσα νὰ διαπλευσθῇ, κατὰ τὴν ταχύτητα τῶν πλοίων μας, ἐντὸς εἴκοσι περίπου ὡρῶν, μᾶς κατετρόμαζε, πνέοντος μάλιστα καὶ Β. Δ. σφοδροῦ ἀνέμου· οὐχ ἧττον τὸ trajet αὐτό, τὸ πολλαχοῦ ὑπὸ μικρῶν καὶ μεγάλων νησίδων διακοπτόμενον, δὲν μᾶς ἠνώχλησεν ὅσον ἐφανταζόμεθα. Ἐξαιρέσει ἐλαχίστων ἀσθενικῶν, πάντες οἱ λοιποὶ μέχρι τῆς ἑπομένης ἑσπέρας — διότι καὶ τὴν ἑπομένην ὁλόκληρον ἐπλέομεν, καθυστερησάντων τῶν πλοίων ὡς ἐκ τοῦ ἀνέμου, — διήλθομεν τὰς ὥρας τοῦ πλοῦ ἐν εὐεξίᾳ καὶ εὐθυμίᾳ περισσῇ. Περὶ μεσημβρίαν πλέοντες μεταξὺ Ῥόδου καὶ Ἀστυπαλαίας, τὸ ἕτερον τῶν πλοίων, ἡ Ἀντιγόνη, λαβὸν ἀνατολικωτέραν διεύθυνσιν ἐξηφανίσθη. Ἡμεῖς ἐξακολουθήσαντες τὴν πρὸς τὴν Κῶ διεύθυνσιν, ἐφθάσαμεν ἐκεῖ περὶ τὴν 6ην ἑσπερινήν. Ἡ ἀνησυχία μας διὰ τὸ ἐξαφανισθὲν πλοῖον δὲν ἦτο μεγάλη, διότι ταχέως ἠννοήσαμεν ὅτι ὁ κ. Dörpfeld, προβλέπων ὅτι, ὡς ἐκ τῆς ἐπελθούσης καθυστερήσεως, θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπισκεφθῶμεν κατὰ τὴν ἡμέ-

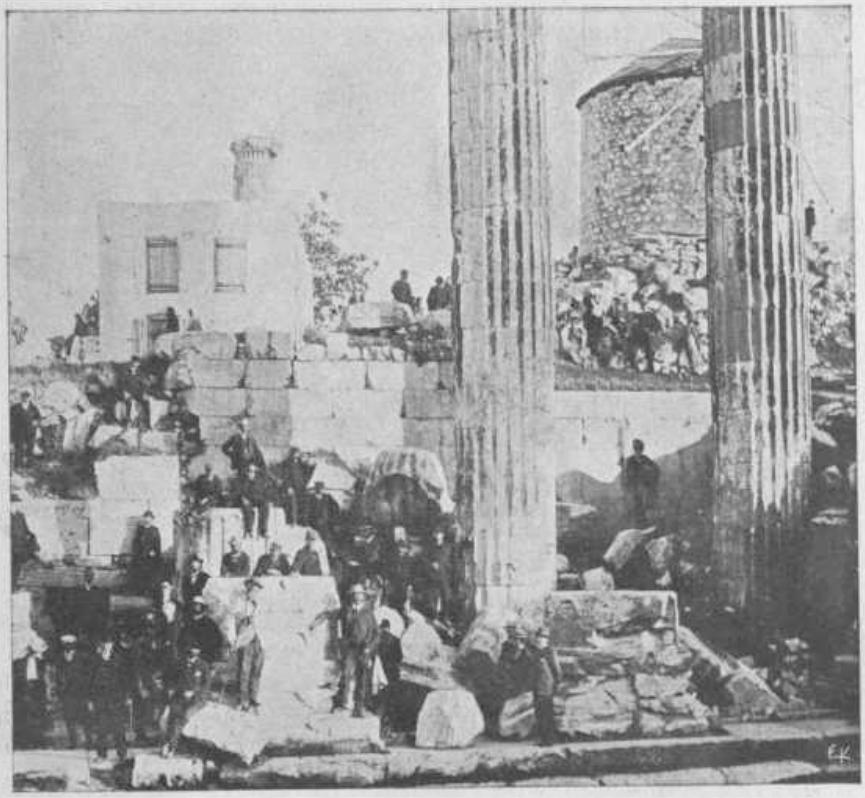

Η Πλάτανος τοῦ Ἱπποκράτους ἐν Κῷ.

ραν ἐκείνην τὰς ἀρχαιότητας τῆς νήσου, διέταξε τὴν ἀλλαχόσε διεύθυνσιν τοῦ πλοίου. Καὶ ὄντως, τὴν ἑπομένην πρωΐαν ἀφιχθείσης τῆς Ἀντιγόνης, ἐμάθομεν ὅτι προσήγγισαν εἰς τὴν ἀρχαίαν Κνίδον καὶ ἐπεσκέφθησαν τὰ περιεργότατα αὐτῆς ἐρείπια, τῶν ὁποίων ἡ ἀνασκαφή, ἐάν ποτε ἐνεργηθῇ, θὰ ἔχῃ σπουδαῖα ἐξαγόμενα, διότι ἡ ἀρχαία πόλις εἶνε ἔρημος νῦν καὶ δὲν ὑπέστη τὰς τῶν νεωτέρων χρόνων καταστροφάς. — Οἱ ἐπιβαίνοντες τοῦ πλοίου «Μαργαρίτας» ἀφιχθέντες, ὡς εἴπομεν, περὶ δείλην εἰς τὴν Κῶ, ἀπεβιβάσθημεν πάραυτα εἰς τὸν λιμένα πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἀξιοθεάτων τῆς μικρᾶς πόλεως. Εἶχε προηγηθῆ ἡμῶν ὁ ἐν Ἰέννῃ ..αθηγητὴς κ. Herzog, ὁ ἀπὸ ἐτῶν πολλάκις ἐπισκεφθεὶς τὴν νῆσον ὡς διεξαγαγὼν τὰς ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ ἀνασκαφάς, ὅπως προπαρασκευάσῃ τὰ τῆς ἐξόδου ἡμῶν, στερουμένων τῶν πλείστων διαβατηρίου! Τὸν εὕρομεν ὅμως εἰς τὴν προκυμαίαν περιχαρῆ διότι ὁ καϊμακάμης τῷ ἀνεκοίνωσεν ὅτι, κατὰ τηλεγραφικὴν τοῦ Σουλτάνου διαταγήν, ἡ ἔξοδος ἡμῶν θὰ ἀφίετο ἐλευθέρα. Τὸ αὐτὸ ἐγένετο καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς τουρκικοὺς λιμένας εἰς οὓς προσηγγίσαμεν, ἀπηλλάγημεν δὲ οὕτω τοῦ λοιποῦ πασῶν τῶν βασανιστικῶν διατυπώσεων αἵτινες ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν προσέγγισιν τουρκικοῦ ἐδάφους. Κατὰ πρότασιν τοῦ κ. Herzog μετέβημεν πάντες εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ καϊμακάμη, ὅπως προσφέρωμεν αὐτῷ τὰ σέβη καὶ τὰς εὐχαριστίας μας. Ἡ ἐπίσκεψις ἐκείνη εἶχε πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς ἀγνοοῦντας τὰ τουρκικὰ ἔθιμα. Ὁ καϊμακάμης, γέρων πωγωνοφόρος, μὲ μέλαιναν περιβολήν, ἐκάθητο πρὸ τοῦ γραφείου του χαιρετῶν ὑποκλινόμενος τοὺς προσερχομένους, οἵτινες ἐλάμβανον θέσιν ἐπὶ ἑδρῶν κατὰ σειρὰν τεταγμένων, ὡς ἐν σχολείῳ, ἀπέναντι τούτου, ὅστις ἀγνοῶν πᾶσαν εὐρωπαϊκὴν γλῶσσαν ἀναγκαίως ἠρκεῖτο εἰς χειρονομίας ἐνδεικτικὰς τῆς φιλοφροσύνης του. Μετὰ τὴν τοποθέτησιν ἡμῶν ἐπὶ τῶν καθισμάτων ἐκάλεσε τὸν διερμηνέα αὐτοῦ, ὅστις προσῆλθεν ὑποκλινόμενος καὶ ἐκαθέσθη ἐνώπιόν του. Τὸν διέταξε τότε νὰ μᾶς διερμηνεύσῃ τὰς εὐχαριστίας του ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει ἡμῶν καὶ τὴν εὐχαρίστησίν του διὰ τὴν τιμήν, ἧς ἠξιώθη ἡ παρ' αὐτοῦ διοικουμένη νῆσος, νὰ φιλοξενήσῃ τόσους ἐκ πάσης γῆς σοφούς. Ἀπηύθυνε δὲ πρὸς τὸν κ. Herzog φιλοφρονεστάτην προσφώνησιν διὰ τὰς καλὰς αὐτοῦ ἀρχαιολογικὰς ἐπὶ τῆς νήσου ἐργασίας, ὧν συνέπεια εἶνε καὶ ἡ ἐπίσκεψις ἡμῶν. Μᾶς προσεφέρθη καφὲς καὶ σιγαρέττα καί, μετὰ τὴν ἀνταπάντησιν τοῦ κ. Herzog, προσφωνήσαντος ἑλληνιστί, ἀπήλθομεν συνοδευόμενοι, χάριν ἀσφαλείας, καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν τινῶν. Ἡ πόλις, ἡ περιλαμβάνουσα καὶ φρούριον κτισθὲν ὑπὸ τῶν Ἰωαννιτῶν κατὰ τὸν μεσαίωνα (1308 – 1522) εἶνε μικρὰ καὶ ἀκανόνιστος οὐδὲν παρέχουσα τὸ ἄξιον θέας ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν, καίπερ τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς μεσαιωνικῆς πόλεως περίπου κατέχουσα. Ὑπερμεγέθης Πλάτανος, ἡ τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τὰ νῦν καλουμένη, εἰς τὸ κέντρον περίπου τῆς πόλεως, εἶνε τὸ σημαντικώτερον *μνημεῖον* τῶν ἀρχαίων χρόνων, μνημεῖον κυριολεκτικῶς, διότι ἀριθμεῖ, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς εἰδικῶν ἀνδρῶν, δύο χιλιάδων καὶ πλέον ἐτῶν ζωήν. Ὁ κορμός της εἶνε γιγάντιος, τὸ φύλλωμά της ὅμως καὶ ἡ ἔκτασις σχετικῶς μικρά, ὡς ἐκ τοῦ γήρατος καὶ ἴσως καὶ τῆς στερήσεως ἀναλόγου περιποιήσεως. Ἡ ἡμέρα ἐκείνη τῆς ἀφίξεώς μας εἰς Κῶ συνέπιπτε νὰ εἶνε ἡ μεγάλη Παρασκευὴ τῆς ἑβδομάδος τῶν Παθῶν,

ἐσκέφθημεν ἑπομένως νὰ παραμείνωμεν εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἐπιταφίου καὶ τὴν ἐκφοράν. Ἡ πόλις ἄλλως τε, κατοικουμένη ὑπὸ 3,000 κατοίκων, τῶν περισσοτέρων Ἑλλήνων, ἀπῄτησε τοῦτο, παρ' ἡμῶν τοὐλάχιστον τῶν Ἑλλήνων. Ὁ φιλοφρονέστατος δὲ ἐπίσκοπος τῆς νήσου, ὃν ἐπεσκέφθημεν κατ' οἶκον, ὑπεσχέθη ἡμῖν νὰ διατάξῃ ἵνα ἡ ἐκφορὰ τελεσθῇ ταχύτερον τῆς συνήθους ὥρας ὅπως δυνηθῶμεν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ πλοῖον καθ' ὥραν οὐχὶ λίαν προχωρημένην. Οὕτω περὶ τὴν 9ην ἐτελέσθη ἡ σεμνὴ πομπή, ἣν παρηκολούθησαν ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρώσσων, πλεῖστοι ἐκ τοῦ πλοίου εἰς ἄλλας ἀνήκοντες ἐθνικότητας. Ἡ ἐκφορὰ περιελθοῦσα τὴν πόλιν, διὰ στενῶν καὶ πλακοστρώτων ὁδῶν, ἐν ψαλμῳδίαις καὶ θυμιάμασιν, εἰχέ τι τὸ μυστηριῶδες, τὸ προκαλοῦν τὴν εὐλάβειαν πλειότερον, ἀναμφιβόλως, ἢ αἱ πολλαπλαῖ καὶ θεαματικαὶ τῶν ἐπιταφίων τῆς πρωτευούσης ἡμῶν. Τὴν ἑπομένην λίαν πρωῒ ἀφιχθέντος, ὡς εἴπομεν, καὶ τοῦ ἄλλου πλοίου, ἀπεβιβάσθημεν πάντες καὶ ἐτράπημεν πεζῇ τὴν πρὸς τὸ Ἀσκληπιεῖον ἄγουσαν, ἡγουμένου τοῦ κ. Dörpfeld. Ἡ ὁδός, ἀνερχομένη ὁμαλῶς πρὸς τὸ 100 μ. ὕψος ἀπὸ τῆς θαλάσσης κείμενον Ἀσκληπιεῖον, παρέχει πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ ἀνερχομένῳ, ἄποψιν μαγικὴν πρὸς τὴν Λέσβον καὶ τὰ μικρασιατικὰ παράλια. Τὸ ἀρχαῖον Ἀσκληπιεῖον, περιώνυμον κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς ἰδίᾳ χρόνους, κείμενον εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περίπου ὥρας ἀπὸ τῆς πόλεως, καταλαμβάνει γήλοφον διῃρημένον εἰς τρία ἰσόπεδα ἀλλεπάλληλα Καὶ ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτάτου μὲν (τετραγώνου τὸ σχῆμα) κεῖται, ἐν τῷ μέσῳ, ὁ μέγας ναός, περίπτερος δωρικοῦ ρυθμοῦ, κτισθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου π. Χ. αἰῶνος, καὶ περιβαλλόμενος κύκλῳ ὑπὸ στοῶν. Τοῦ ναοῦ σώζεται τὸ κρηπίδωμα μόνον καὶ ἡ βάσις,ἐν τῇ οἰκείᾳ τῆς ὁποίας θέσει διεκρίνοντο τὰ ἴχνη τοῦ βάθρου τοῦ λατρευτικοῦ ἀγάλματος. Πρὸς τὸ ἰσόπεδον αὐτό, τὸ ἀνώτατον,ἦγε κλίμαξ μαρμαρίνη πλάτους ἕνδεκα μέτρων. Κάτωθεν ταύτης ἐκτείνεται τὸ μεσαῖον ἰσόπεδον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διακρίνονται τὰ ἐρείπια δύο ναῶν, τοῦ μικροτέρου καὶ ἀρχαιοτέρου (περὶ τὸ 400 π. Χ. ἀνεγερθέντος) τῶν εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ ἑτέρου τινός, περιπτέρου, εἰς τὸν Ἀπόλλωνα πιθανῶς ἀνήκοντος. Εἰς τὸ μέσον τῶν δύο τούτων ναῶν ἔκειτο ὁ μέγας βωμός, ὁ τὸ σχῆμα παρεμφερὴς τῷ τῆς Περγάμου. Ἐπὶ τοῦ κατωτάτου ἰσοπέδου δὲν ὑπῆρχον ἱερὰ οἰκοδομήματα, φαίνεται δὲ ὅτι ἡ εὐρεῖα πλατεῖα (90 μ. μήκους καὶ 40 πλάτους) ἡ περιβαλλομένη κύκλῳ ὑπὸ στοῶν, ἐχρησίμευεν ὡς θεραπευτικὸς χῶρος διὰ τοὺς προσερχομένους εἰς τὸ ἱερὸν ἀσθενεῖς, καθόσον ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ τὸ ἱερὸν φρέαρ. Διότι τὰ γενόμενα ἐν Ἐπιδαύρῳ, ὡς πρὸς τὴν θεραπείαν ἀσθενῶν, τὰ διὰ τῶν ἐπιγραφῶν «*τῶν ἰαμάτων*» γνωστὰ ἡμῖν γενόμενα, συνέβαινον πάντως καὶ ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ τῆς Κῶ. Τὰ σπουδαιότερα εὑρήματα τῶν ἀνασκαφῶν τούτων, ἐν οἷς καὶ θαυμασία μαρμαρίνη κεφαλή, μετεφέρθησαν εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει μουσεῖον, τὰ ἧττονος δὲ λόγου ἄξια παρέμειναν ἔν τινι ἐπὶ τόπου ἀνιδρυθέντι μικρῷ μουσείῳ. Ὁ κ. Herzog ἡρμήνευσεν ἐπὶ δίωρον τὰ ἐρείπια, μεθ' ὃ ἀπήλθομεν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐπεβιβάσθημεν τῶν πλοίων ἀποκομίζοντες τερπνοτάτας ἐκ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἐντυπώσεις.

Περὶ τὴν δευτέραν μ. μ. ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας (Σάββατον) ἀφίχθημεν εἰς τὴν πλησιεστέραν διὰ τοὺς *Διδύμους* μικρασιατικὴν ἀκτήν. Ἀπὸ τῆς παραλίας εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Διδύμοις ἡ ἀπόστασις, ἣν πεζῇ διηνύσαμεν, εἶνε περίπου ὀκτὼ σταδίων. Κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ εἶχον ταχθῇ ἀνὰ ἀραιὰ διαστήματα ἔφιπποι χωροφύλακες, χάριν ἀσφαλείας, διότι, ὡς μᾶς εἶπον οἱ κάτοικοι, οὐχὶ σπανίως ἐμφανίζονται λῃσταί. Τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων «*Διδύμων*» καταλαμβάνει νῦν ἡ γραφικὴ κωμόπολις «*Γ'έροντας*» ἡ κατοικουμένη ὑπὸ ἀγνοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ ὑποδοχὴ ἑπομένως, ἧς παρὰ τῶν κατοίκων τούτων ἐτύχομεν, ἦμεῖς ἰδίως οἱ Ἕλληνες, ἦτο ἀκραιφνῶς πατριωτικὴ καὶ ἐνθουσιώδης. Μᾶς περιέμενε πρεσβεία ἐκ *προὔχόντων* ἔξωθεν τοῦ χωρίου καὶ συνώδευσεν ἡμᾶς, μετὰ βραχεῖαν προσφώνησιν, εἰς ἣν ἀπήντησε καταλλήλως ὁ κ. Πρύτανις, ἐν πομπῇ εἰς τὴν πόλιν. Ἐπίσης περιέμενεν ἡμᾶς ἐκεῖ ὁ ἀπὸ ἐτῶν τὴν ἀνασκαφὴν τῆς Πριήνης διενεργῶν καθηγητὴς κ. Wiegand, ὅστις ἀνέλαβεν ἤδη, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ σκαφῆς, τὴν κολοσσιαίαν ἐπιχείρησιν τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἐν Διδύμοις περιωνύμου ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐπληροφορήθημεν δὲ τότε παρ' αὐτοῦ ὅτι ἡ μελετωμένη τὴν ἐπιοῦσαν εἰς Πριήνην μετάβασις ἡμῶν ἔδει νὰ ἐγκαταλειφθῇ, διότι, ὡς ἐκ τῶν πλημμυρῶν τοῦ χειμῶνος, ἅπας ὁ ἀρχαιολογικὸς ἐκεῖ χῶρος ἦτο ἀπροσπέλαστος. Ἠκούσαμεν μετὰ λύπης, ὡς ἦν ἑπόμενον, τὴν εἴδησιν ταύτην, διότι ἡ ἐπίσκεψις τῆς ἀρχαίας ἐκείνης πόλεως, τῆς ρυμοτομημένης εἰς παράλληλα τετράγωνα, ὡς αἱ νέαι πόλεις, καὶ σωζούσης ἔτι πλείστας κατοι-

Ὁ Ναὸς τοῦ Διδυμαίου Ἀπόλλωνος.

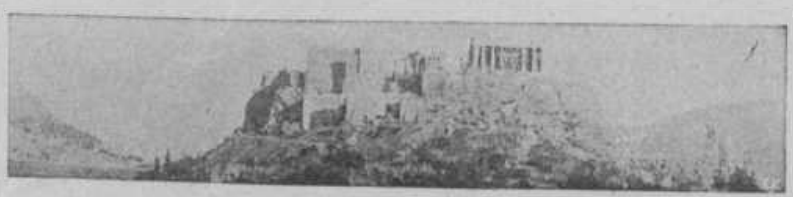
κίας αὐτῆς, ἑλληνιστικῶν χρόνων, ἐν καλῇ σχετικῶς καταστάσει, θὰ ἦτο λίαν διδακτική. Ἐπορεύθημεν ἀκολούθως πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Διδυμαίου Ἀπόλλωνος, κείμενον ἐν τῷ μέσῳ τῆς κωμοπόλεως καὶ ἐπιστεφόμενον ὑπὸ γραφικωτάτου ἀνεμομύλου, ἐκτισμένου ἐπὶ ὑψώματος ἀποτελουμένου ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ. Ἡ πρώτη ἐντύπωσις τῆς σημερινῆς ἀπόψεως τοῦ ἱεροῦ χώρου εἶνε καταπληκτική! Δὲν φαντάζεταί τις εὐκόλως τοιοῦτον κολοσσιαῖον ὄγκον ἐρειπίων, ποῦ μὲν ὑψωμένων εἰς λόφους καὶ ποῦ χαινόντων, ὡς ἐξ ἐκρήξεως πυριτιδαποθήκης. Ὁ ναός, οὗτινος σώζονται τρεῖς ὑπερύψηλοι στύλοι (19 μέτρων!), ὧν ὁ εἷς ἔτι ἀκατέργαστος εἶχεν ἔκτασιν 108 μ. μήκους καὶ 49 πλάτους! ἦτο δὲ ρυθμοῦ ἰωνικοῦ καὶ δίπτερος, εἶχε δηλ. διπλῆν περὶ τὸν σηκὸν στοὰν ἐκ 10×24 κιόνων. Ὁ παμμέγιστος αὐτὸς ναός, ὁ ἐπὶ κρηπιδώματος ὕψους 7 ἀναβαθμίδων ἱδρυμένος, ἤρχισεν οἰκοδομούμενος κατὰ τὸν 4 π. Χ. αἰῶνα ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίου ἐκπονηθέντος ὑπὸ τῶν ἀρχιτεκτόνων Παιωνίου τοῦ Ἐφεσίου καὶ Δάφνιδος τοῦ ἐκ Μιλήτου. Γενεαὶ πολλαὶ εἰργάσθησαν εἰς τὸ ἀπέραντον κτίριον καὶ μέχρι δὲ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Καλλιγούλα γνωστὸν τυγχάνει, ὅτι ἡ ἀνέγερσις ἐξηκολούθει, ἵνα μείνῃ καὶ.... μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἀτελείωτος, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἀκατεργάστων σπονδύλων καὶ τοῦ κατὰ χώραν ἱσταμένου ἐπίσης ἀκατεργάστου κίονος. Ὁ σηκὸς ἦτο ὕπαιθρος ἐν τῷ μέσῳ, ἔχων κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος αὐτοῦ ἐστεγασμένον διαμέρισμα «*τὸν οἶκον*» ἐν ᾧ ἐλειτούργει τὸ μαντεῖον καί, κατὰ τὸ ὄπισθεν, τὸ «*ἄδυτον*» καλούμενον, ἤτοι τὸν χῶρον τὸν μὴ προσιτὸν εἰς τὸ κοινὸν ἕνεκα θρησκευτικῶν λόγων. Ἐν τῷ ὑπαίθρῳ σηκῷ ἐδεικνύετο καὶ τὸ «*σχίσμα*» τῆς γῆς τὸ ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος συσχετισθέν. Τὸ μαντεῖον τοῦ Διδυμαίου Ἀπόλλωνος ἦτο περιώνυμον ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἀμιλλώμενον πρὸς τὸ ἐν Δελφοῖς καὶ κατ' ἀκολουθίαν πλουσιώτατον. Ὁ Κροῖσος καὶ ἄλλοι τῶν τῆς Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου βασιλέων ἐπεκαλοῦντο τὴν διαγνωστικὴν αὐτοῦ δύναμιν καὶ ἐπλούτιζον αὐτὸ διὰ δώρων ἀφθόνων. Ἀλλ' ὁ Δαρεῖος, ἕνεκα ἔριδος πρὸς τοὺς Βραγχίδας, κατέστρεψεν αὐτὸ ἀπαγαγὼν καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Κανάχου ποιηθὲν λατρευτικὸν εἴδωλον, ὅπερ ὅμως ἀπεδόθη

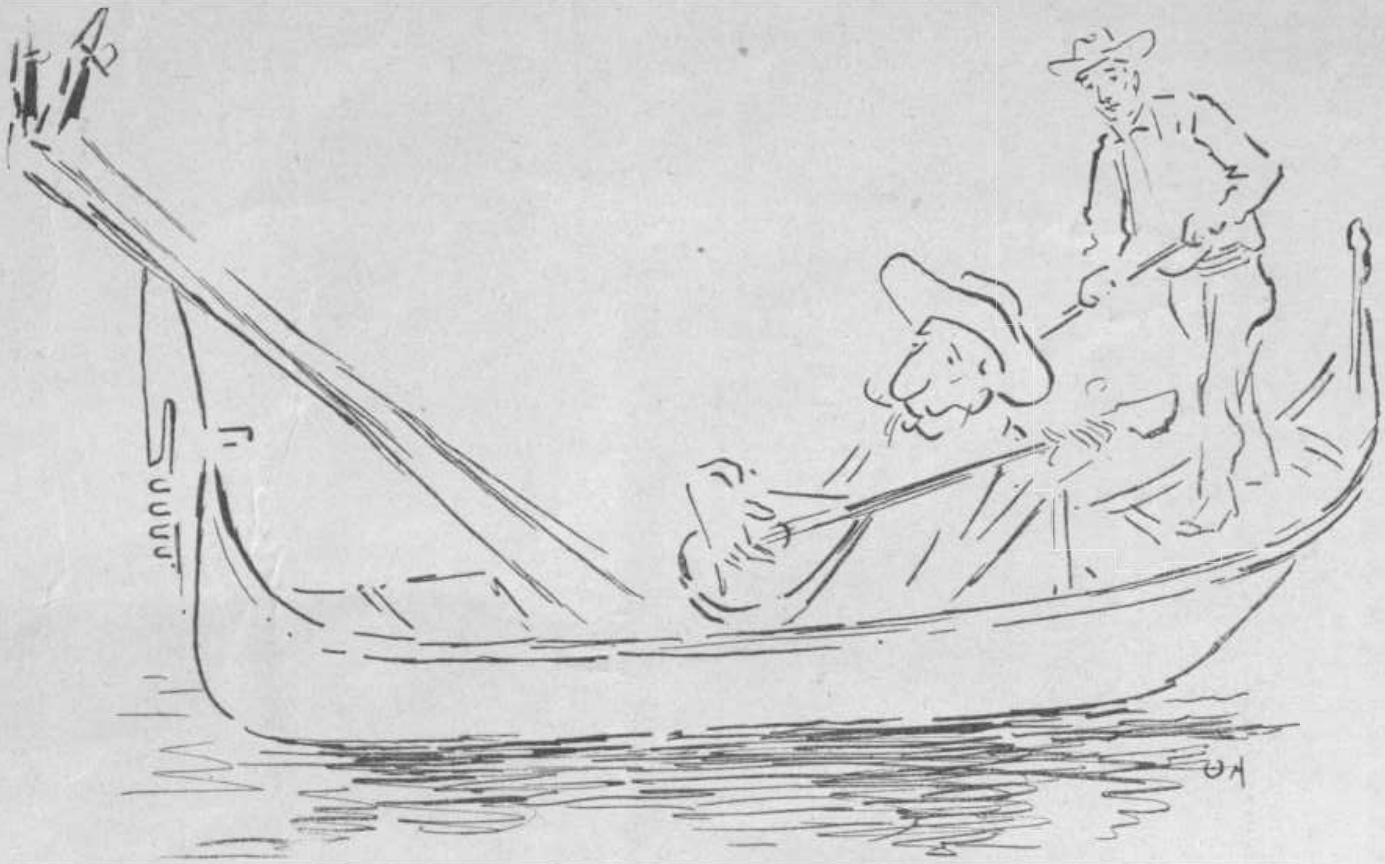
μεταγενεστέρως ὑπὸ τοῦ βασιλέως Σελεύκου εἰς τὸ ἀνακτῆσαν τὴν παλαιὰν ἀκμήν του ἱερόν. Ἐπὶ Ρωμαίων ἐγένετο κέντρον ἀγώνων καὶ ἑορτῶν, πλῆθος δὲ ἀναθημάτων ἐκόσμει αὐτό, καὶ πλοῦτον περιέκλειε μέγαν, προκαλέσαντα συχνὰ ἁρπαγὰς καὶ δηώσεις ὑπὸ λῃστῶν καὶ πειρατῶν.

Τὸ κτίριον ἐσώζετο πιθανῶς ἐν καλῇ καταστάσει μέχρι τοῦ 16ου π. Χ. αἰῶνος, ὁπότε σεισμὸς κατέρριψεν αὐτὸ καὶ ..... δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται. Τὸ ἠρήμωσεν ὁ ἄνθρωπος. Οἰκοδομαὶ ἀνηγέρθησαν ἐπ' αὐτοῦ καὶ μόνον οἱ διασωθέντες ὄρθιοι κίονες ἐδείκνυον ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ ὁ γίγας τεθαμμένος. Κατὰ τὸ 1859 ἀποστολὴ Ἄγγλων ἀρχαιολόγων ἀπεκάλυψε μέρος τοῦ κτιρίου, κατὰ τὸ 1895 δὲ γαλλικὴ τοιαύτη ἐπεχείρησεν εὐρυτέρας ἀνασκαφάς, κατὰ τρόπον ὅμως, ὡς βεβαιοῦσιν οἱ κάτοικοι, ἥκιστα ἁρμόζοντα εἰς ἐπιστήμονας διακεκριμένους, οἷοι οἱ διευθύναντες τὸ ἔργον. Ἤδη ὑπὸ τὴν δεδοκιμασμένην καὶ σοφὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Wiegand οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι ἡ ἀνασκαφὴ θὰ ἐκτελεσθῇ κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ ὅτι τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν ἔσονται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καταπληκτικά. Μετὰ τὴν ἐπὶ δίωρον διαρκέσασαν ἐξέτασιν τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ κ. Dörpfeld, ἀπεσύρθημεν εἰς παρακείμενον οἴκημα, ὅπου ὁ κ. Wiegand προσέφερε ζῦθον καὶ ἐδέσματα ποικίλα, οἱ κάτοικοι δὲ οἶνον καὶ ἄλλα ἀναψυκτικά. Τῇ ἀπαιτήσει τῶν τελευταίων τούτων ὁ πρύτανις καί τινες τῶν Ἑλλήνων παρέμειναν ἐν τῇ κωμοπόλει μέχρι τοῦ μεσονυκτίου, ὅπως ἑορτάσωσι μετὰ τῶν κατοίκων τὴν *Ἀνάστασιν* ἐν τῇ τῆς πόλεως ἐκκλησίᾳ—ἦτο γὰρ ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἡ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ἡ θυσία εἰς ἣν, χάριν τῶν κατοίκων, ὑπεβλήθη ὁ κ. πρύτανις καὶ οἱ μιμηθέντες αὐτόν, δὲν ἦτο μικρά, ἀρκεῖ νὰ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ μακρὸν ἀπὸ τοῦ Γέροντα εἰς τὴν παραλίαν διάστημα, τὸ δι'ἁτραποῦ τινος παρημελημένης συνδεόμενον, θὰ διήνυον τὴν νύκτα καὶ ὑπὸ θερμοκρασίαν ἥκιστα εὐάρεστον, ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ. Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας δὲν ἠκολούθησε τὸν κ. πρύτανιν, ἀλλ'ἐπανῆλθε μετὰ τῶν ἄλλων εἰς τὰ πλοῖα περὶ τὴν 7ην μ. μ. Μετὰ τὸ δεῖπνον, κατάκοποι πάντες, κατεκλίθημεν. Τὰ πλοῖα θὰ ἀπῆρον περὶ τὴν 5ην πρωϊνὴν διὰ Σάμον, εἴχομεν ἐπομένως τὸν καιρὸν ν'ἀναπαυθῶμεν ἐν ἀνέσει μέχρι τῆς πρωΐας. Ἄλλως ὅμως ἔδοξε τοῖς πληρώμασι τῶν πλοίων, τῶν παραπλεύρως ἠγγυροβολημένων, ἅτινα μᾶς προετοίμασαν νυκτερινήν τινα σκηνὴν ἐκτάκτου κωμικότητος. Οἱ εὐλαβεῖς ναυτικοὶ δὲν ἐννόουν νὰ κοιμηθῶσι κατὰ τοιαύτην τόσῳ ἐπίσημον νύκτα, οὐδὲ νὰ παραλείψωσι τὰ ἔθιμά των χάριν. . . τῶν κοιμωμένων Φράγκων!

Ἅμα δὲ τῇ κρούσει ὑπὸ τῶν ὡρολογίων τῆς δωδεκάτης, αἴφνης καὶ ἐξ ἀπήνης, ἀλλὰ καὶ ἄνευ *προειδοποιήσεως τινός*, οἱ κώδωνες τῶν ἀτμοπλοίων, αἱ σφυρίκτραι τῶν μηχανῶν, αἱ ἐκσφενδονιζόμεναι ροκέτται, τὰ ἐκκενούμενα πιστόλια, τὰ σήμαντρα καὶ αἱ φωναί, ἀφύπνισαν, ἀνετίναξαν μᾶλλον, ἐν συγχύσει καὶ τρόμῳ, τοὺς ῥέγχοντας ἐπιβάτας τῶν δύο πλοίων, καὶ ... ἐπηκολούθησαν σκηναὶ ἀπεριγράπτου φαιδρότητος. Ἡ πρώτη, φυσικῶς, σκέψις τῶν οὕτως ἀποτόμως ἀφυπνισθέντων ἦτο ἡ πυρκαϊά! ὅσοι δὲ τούτων ἠδυνήθησαν, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των, νὰ ῥίψωσιν ἔντρομον βλέμμα διὰ τῶν παραθύρων τῶν κοιτώνων των, ἐπείσθησαν μᾶλλον ὅτι περὶ τοιούτου τινὸς πρόκειται κινδύνου, διότι τὰ πλοῖα ἐφαίνοντο ἀληθῶς καιόμενα ὑπὸ τὰ ἐρυθρωπὰ φῶτα τῶν πυροτεχνημάτων! Καὶ τότε ὡς εὑρίσκοντο εἰς τοὺς κοιτῶνας των πάντες, ἡμίγυμνοι καὶ ἀνυπόδυτοι, ἔσπευδον πρὸς τὸ κατάστρωμα ζητοῦντες τὰ μέσα τῆς σωτηρίας. Φωναὶ καὶ κραυγαὶ εἰς παντὸς εἴδους ἰδίωμα ἠκούσθησαν ἀναμεμιγμέναι μὲ τὰς ψαλμῳδίας καὶ τὰς ἰαχὰς τῶν ναυτῶν, οἵτινες ἀργὰ ὀλίγον ἐννόησαν ὅτι ἐγένοντο, ἐξ ἀπρονοησίας, πρόξενοι τόσου τρόμου εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἐπιβάτας τῶν πλοίων καὶ ἤρξαντο καταπαύοντες τὸν ἐνθουσιασμόν των, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν ψαλμῳδίαν των, ἥτις διήρκεσε περίπου μέχρι τῆς πρωΐας.

[Ἀκολουθεῖ] ΒΑΛΕΡΙΟΣ ΣΤΑΗΣ

DOLCE FAR NIENTE — ΥΠΟ ΘΕΜΟΥ ΑΝΝΙΝΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

«Τέχνη καὶ Φρενοπάθεια» ὑπὸ Πέτρου Ἀποστολίδη (Παύλου Νιρβάνα).—Ὁ «Γῦρος τῶν Ὡρῶν» ὑπὸ Σ. Σκίπη. — «Δίχως Ἀκρογιάλι» ὑπὸ Ζαχαρία Φυτίλη

ΕΠΡΕΠΕ πρό τινων μηνῶν νὰ γίνῃ ἕνας φιλολογικὸς ἀλληλοσπαραγμὸς διὰ νὰ προκύψῃ ἕνα ὡραῖον ἔργον ἡ Τέχνη καὶ Φρενοπάθεια τοῦ κ Πέτρου Ἀποστολίδη Ἕνα ζήτημα τόσον θελκτικὸν καὶ ἁπλοῦν, ποὺ ἡ ἐμπάθεια καὶ ἡ ἐπιπολαιότης εἶχαν σύρει εἰς τοὺς δρόμους, τὸ ἥρπασεν ὁ κ. Ἀποστολίδης καὶ τὸ ἔστησεν εἰς τὴν πρέπουσαν θέσιν του. Διότι ἐδῶ, περισσότερον ἢ ἀλλαχοῦ ἡ ἐπιπολαιότης καὶ ἡ ἐμπάθεια εἰσχωροῦν εἰς ὅλα τὰ ζητήματα Ὅπως εἰς τὴν πολιτικὴν τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὴν τέχνην τοῦ λόγου. Ἐργάζεσαι, νὰ κάμῃς κἄτι τι ὡραῖον, κἄτι ξεχωριστὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους; Δὲν σοῦ ἐπιτρέπεται. Ἡ ρουτίνα θὰ σὲ χλευάσῃ διότι θέλεις, διότι φιλοδοξεῖς νὰ καινοτομήσῃς κατ' αὐτούς, ἐνῷ συμφώνως μὲ τὸν ἑαυτόν σου ἐπιθυμεῖς ἁπλούστατα νὰ διατυπώσῃς κἄπως ἀληθινώτερα καὶ καλαισθητικώτερα τὰς σκέψεις σου ἢ τὰ αἰσθήματά σου Ἀλλ' ἂν ἡ χλεύη των προήρχετο ἀπὸ βαθεῖαν ἐπίγνωσιν τοῦ καλοῦ, τὸ κακὸν θὰ ἦτο ὀλιγώτερον.

Δυστυχῶς συμβαίνει τὸ ἀντίθετον διότι τὴν ἐμπάθειαν καὶ τὴν ἐπιπολαιότητα τῶν περισσοτέρων παρακολουθοῦν ἡ ἄγνοια τῶν πραγμάτων καὶ ἡ ἀκαλαισθησία. Λύο ἐλαττώματα ποὺ ἔστρεψαν τὴν ἑλληνικὴν σκέψιν πάρα πολὺ πρὸς τὰ ὀπίσω. Κι' ἂν αὐτὴ ἡ ὀπισθοδρόμησις ἔφθανεν ὡς τὴν οὐσίαν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος, θὰ ἦτο εὐτύχημα. Μέσας τὴν σκέψιν μας τότε, ἕνας νέος ἥλιος θὰ ἐχύνετο, ἕνα νέον φῶς θὰ πλημμυροῦσε τὴν ψυχήν μας. Τὸ δυσάρεστον ὅμως εἶνε ὅτι τὸ νεοελληνικὸν πνεῦμα τὸ ἀλυσσόδεσαν εἴτε ς' τοῦ μεσαιῶνος τὰς βαρβαρότητας εἴτε ς' τὸν σχολαστικισμόν Τοιουτοτρόπως τοῦ ἐμπόδισαν τὴν ἀντίληψιν πρὸς κάθε νέαν ἐκδήλωσιν λογοτεχνικὴν ποὺ νὰ σχετίζεται κἄπως στενώτερα μὲ τὸ ὡραῖον.

Μὲ τοιοῦτον περιβάλλον δὲν εἶνε καθόλου παράδοξον ὅτι ἐχλευάσθησαν ὅλοι οἱ λογοτέχναι καὶ ποιηταὶ ποῦ συνεκινήθησαν μὲ τὰς τολμηρὰς τάσεις τῆς τέχνης πρὸς ἀναζήτησιν μιᾶς νέας ὁμορφιᾶς Τὸ δυσάρεστον εἶνε ὅτι εἰς τοὺς ἀδαεῖς προσετέθη καὶ ἡ φυσιοψυχολογικὴ καὶ φρενολογικὴ ἐπιστήμη Ἐχαρακτήρισε μὲ τὴν λέξιν «ἔκφυλος» κάθε κοινὴν ἢ καλλιτέχνην ἀναζητοῦντα νέους ὁρίζοντας τοῦ καλοῦ Εἶνε ἀλήθεια ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς μᾶς ἦρχετο ἔξωθεν ὅπως καὶ ἡ νέα τεχνοτροπία. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει καὶ τελείαν γνῶσιν τῶν πραγμάτων Ἔπειτα ἡ ἐπιστήμη εἰς τοιαῦτα ζητήματα ἐσημείωσεν ὄχι ὀλίγας ἀποτυχίας, καὶ ἰδίως ὁσάκις ἐστηρίχθη μᾶλλον εἰς τὰς ὑποθέσεις παρὰ εἰς τὰ γεγονότα

Τὰς ἀποτυχίας καὶ ἐπιτυχίας τῆς φυσιοψυχολογικῆς ἐπιστήμης ὁ κ. Νιρβάνας μᾶς παρουσιάζει εἰς τὸ βιβλίον του «Τέχνη καὶ Φρενοπάθεια». Εἰς τὸν τόπον μας ἦτο ὁ ἁρμοδιώτερος νὰ ὁμιλήσῃ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πολυπλόκου ζητήματος. Διότι συγκεντρώνει ἐν αὐτῷ τρεῖς πολυτίμους ἰδιότητας. Τὸν φιλόσοφον, τὸν ἐπιστήμονα καὶ τὸν καλλιτέχνην. Ὡς ἐκ τούτου δὲν ἀφέθη νὰ παρασυρθῇ ἀπο τὴν κραυγὴν καὶ τοὺς ἀλλαλαγμοὺς τῶν ἀδαῶν.

Ὡπλισμένος μὲ τὴν σκέψιν τῶν ξένων σοφῶν, καὶ τὸ οὐσιαστικώτερον μὲ τὴν ἰδικήν του, μᾶς ἀποδεικνύει εἰς τὴν ὀλιγοσέλιδον μελέτην του μὲ μοναδικὴν ἀκρίβειαν καὶ ἀδιάσειστα συμπεράσματα ὅτι ἡ τέχνη εἶνε ἀνάγκη ὀργανικὴ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμάδων καὶ συνεπῶς μία εὐρυτάτη ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς Καὶ ὅταν τοῦτο εἶνε ἀληθές, τί ἐνδιαφέρει τὸν καλλιτέχνην, τὸν παρατηρητὴν ἁπλῶς, ἂν ἀπὸ ἕνα νοσηρὸν ὀργανισμὸν ἐξῆλθε κἄτι τι ὡραῖον καὶ ὑγιές; Ἔπειτα δὲν συμβαίνει τάχιστα ἡ ἀνωτέρα ὑγεία τοῦ πνεύματος νὰ εὑρίσκεται ἐντὸς ἀσθενικοῦ σώματος; Ὁ Πλάτων ποὺ εἶνε εἰς ὅλων τὰς βιβλιοθήκας, ὑποθέτω, εἶνε ἕτοιμος νὰ τὸ βροντοφωνήσῃ. Ἂν ὄχι, τότε ἂς ἐνωτισθοῦν τῆς φωνῆς τοῦ κ Ἀποστολίδη ἡ ὁποία ἔρχεται μὲ βαθεῖαν συνείδησιν καὶ ἐπίγνωσιν νὰ διαλύσῃ κ' ἐδῶ τὰς ὑφισταμένας πλάνας καὶ νὰ ῥίψῃ τὸ ὡραῖον φῶς τῆς ἀληθείας μέσα εἰς τὸ σκότος ποὺ μᾶς περιζώνει

ΕΝΑ νέον ἔργον ὁ «Γῦρος τῶν Ὡρῶν» τοῦ κ. Σ. Σκίπη μὲ ἀνέμενε ς' τὸ σπίτι μου. Ἐπέστρεφα ἀπὸ ταξίδι ὅπου εἶχα κάμει τὸν γῦρον τοῦ Ἑλικῶνος καὶ εἶνε πολὺ φυσικόν, ὅταν πέσῃ κανεὶς ἀπὸ τὸν ἕνα γῦρον εἰς τὸν ἄλλον, νὰ αἰσθανθῇ κἄποιαν κούρασιν ἂν ὄχι δυσαρέσκειαν. Ἐν τούτοις ἐπειδὴ συμπαθῶ πολὺ τὸν ποιητήν, τὸν παρηκολούθησα εἰς ὅλας τὰς λοξοδρομίας τῆς φαντασίας του Εἶνε ἀλήθεια ὅτι αἱ λοξοδρομίαι του αὐταὶ εἶνε ἄναρχοι καὶ ἀτελεύτητοι καὶ συνεπῶς, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος τὸ ὁμολογεῖ ὅτι τὸ ἔργον του ἀκόμη δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος, ἦτο πολὺ δυνατὸν νὰ μὴ ἴδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Ἀλλ' αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἀντιλήψεις Ἄλλοι ἀγαποῦν τὸ γενικὸν ἀνακάτωμα Σεβαστὴ ἡ ἀντίληψις των ἂν ὄχι ἀποδεκτή. Ἐγὼ ὅμως ὁμολογῶ ταπεινότατα ὅτι ἀγαπῶ τὰ πράγματα ποὺ ἔχουν μίαν ἀρχὴν καὶ ἑπομένως ἕνα τέλος Νὰ πλέω μέσα εἰς τὸν ὠκεανὸν χωρὶς νὰ φθάσω σὲ κάποιο λιμάνι, αὐτὸ μὲ τρομάζει.

Ἀλλ' αὐτὸ ποὺ τρομάζει ἐμένα φαίνεται ὅτι ἐνθουσιάζει τὸν ποιητὴν τοῦ «Γύρου τῶν Ὡρῶν» Τόσο τὸ καλύτερον διὰ τὸν ποιητὴν ἀφοῦ ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ νομίζουν ὅτι ἡ μεγάλη ζωὴ ἐνυπάρχει εἰς τὰ πράγματα ποὺ εἶνε ἄναρχα καὶ ἀτελεύτητα Ἔτσι ὅμως σκεπτόμεναι εἰσέρχονται εἰς τὸ Ἀπόλυτον καὶ ἡ μεγάλη τέχνη μᾶς ἔδειξεν ὁλόκληρον τὴν ὁμορφιά της μόνον εἰς τὰ σχετικά Εἰς ὅλα τὰ πράγματα ποὺ ἔχουν ἀρχὴν καὶ τέλος Ὁ κ Σκίπης ὅμως πιστεύει εἰς τὸ «Ὅλον ποὺ εἶνε κἄτι πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸ ὡραῖον». Τὸ ὅλον ἐν τούτοις εἶνε μία λέξις, καὶ ὁ ποιητὴς ἂν εἶχεν ἔστω καὶ ἀμυδρὰν γνῶσιν τῆς οὐρανίου μηχανικῆς, δὲν θὰ ἔλεγε μίαν τόσον κομψὴν ἀνοησίαν. Καὶ ἐδῶ εἶνε ἡ ἀπάτη του, ἀπάτη ἄλλως τε παντὸς ἀνθρώπου ποὺ ἄφησε τὴν φαντασίαν του νὰ ὁμιλήσῃ χωρὶς νὰ συνοδεύεται ἀπὸ τὴν σκέψιν καὶ τὸ αἴσθημα. Τὰς δύο αὐτὰς ἰδιότητας ποὺ ἐπικαλεῖται ὁ κ. Σκίπης εἰς τὸν πρόλογον τῆς ἐξωτικῆς κωμῳδίας του, εἰς τὰς δύο πράξεις τῆς ὁποίας ἀντιπαρέρχονται ὅλοι οἱ Μαντρακοῦκοι, αἱ Βουνοκυράδες, οἱ Καλλικάντζαροι, αἱ Ἀνθομάνες. Ἡλιομάνες καὶ Νεροπαπούληδες μὲ τὴν Ἡλιογέννητη καὶ τὸν Ἀράπη Ἀλλ' ὅλα αὐτὰ τὰ ἐξωτικά, ποῦ πηγαίνουν καὶ τί ζητοῦν, αὐτὸ εἶνε κἄπως δύσκολον νὰ τὸ ἐννοήσω Ἀναμφιβόλως κἄτι θέλουν καὶ θά

ἦτο ὁ «Γῦρος τῶν Ὡρῶν» ἕνας ἔξοχος ὕμνος πρὸς τὴν γόνιμον φύσιν, τὴν δημιουργὸν ὅλων αὐτῶν τῶν κόσμων, ἂν ὁ ποιητὴς ἐγνώριζε νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ ὡραίου μόνον καὶ ὄχι νὰ βυθισθῇ εἰς τὸ πελάγωμα τοῦ ὅλου

Ὁπωσδήποτε μέσα εἰς τοὺς «Γύρους τῶν Ὡρῶν» ὑπάρχουν μερικοὶ ὡραῖοι ὑπονοϊσμοὶ πρὸς τὰς μεγάλας ἀληθείας ποὺ δείχνουν ὅτι ὁ ποιητὴς των εἶνε πολὺ δυνατὸν νὰ πραγματοποιήσῃ εἰς τὸ μέλλον τὴν εὐχὴν τῶν Καλλικαντζάρων οἱ ὁποῖοι ἀναφωνοῦν

«Μὲ τὰ ἁπλᾶ μας ἠχοσκόπια,
Θὰ πλαστῇ μιὰ τέχνη ντόπια»

μὲ τὸν ὅρον ὅμως ἂν τὸν ὡραῖον αὐτὸν ὑπονοϊσμὸν δὲν τὸν βυθίσῃ εἰς τὸ χαωτικὸν τὸ ὁποῖον ζητεῖ ἡ ψυχή του, ποὺ φαίνεται νὰ μὴ εὗρεν ἀκόμη τὸν δρόμον της.

ΗΜΟΥΝ εἰς τὸ γοητευτικὸν Βυζάντιον ὅταν ἐξεδόθη τὸ νέον δρᾶμα τοῦ κ Φυτίλη «Δίχως Ἀκρογιάλι». Μέσα εἰς τὰς διαφόρους αἰθούσας καὶ ἰδίως μεταξὺ κυριῶν—διότι εἰς τὴν Πόλιν οἱ ἄνθρωποι συγκινοῦνται περισσότερον ἀπὸ ἕνα λογοτεχνικὸν Ἑλληνικὸν ἔργον—ἐγίνετο εὐρύτατος λόγος περὶ αὐτοῦ. Ὡς συμβαίνει ὅμως πάντοτε, αἱ γνῶμαι ἦσαν διῃρημέναι καὶ ἐκλήθην ὡς διαιτητής. Ἡ θέσις μου ἦτο πολὺ δύσκολος Μία τῶν κυριῶν ὑπεστήριζεν ὅτι ὄχι μόνον τὸ «Δίχως Ἀκρογιάλι» ἀλλ' ὅλα τὰ δραματικὰ ἔργα τοῦ κ Φυτίλη, ἡ «Μητέρα καὶ Κόρη» καὶ τὸ «Ἔκθετο» εἶνε ἁπλούστατα ἀνοησίαι τὰς ὁποίας γράφει ἕνας ἔξυπνος ἄνθρωπος ὅπως ὁ κ Φυτίλης διὰ νὰ δαιμονίσῃ τοὺς ἀναγνώστας του. Ἡ ἄλλη ἀπεναντίας παρουσίαζε τὸν συγγραφέα ὡς ἀντιγράφοντα πιστότατα τὴν τριγύρω του ζωὴν καὶ πότε μὲν κοινωνιολογοῦντα ὡς ὁ Ἀλέξανδρος Δουμᾶς υἱὸς καὶ πότε ψυχολογοῦντα ὡς ὁ Ἴψεν. Τί νὰ ἔλεγον εἰς μίαν τόσον μεγάλην ἀντίθεσιν γνωμῶν;

Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ «Δίχως Ἀκρογιάλι» εἶνε δρᾶμα εἰς πράξεις τρεῖς μὲ πρόλογον καὶ ἐπίλογον, ποὺ μᾶς κάμνουν πέντε πράξεις, καὶ εἰς τὰς ὁποίας ὁ συγγραφεὺς πότε μὲ πολλὴν τέχνην καὶ πότε μὲ περισσοτέραν ἀτεχνίαν μᾶς παρουσιάζει τὰς ψυχικὰς καταστάσεις ἑνὸς καλλιτέχνου, ἑνὸς ζωγράφου ποὺ ἀγαπᾷ μὲ ὅλην τὴν δύναμιν του τὴν γυναῖκα του καὶ τὴν ἐρωμένην του Καὶ αὐτοῦ ἐπάνω στρέφεται ὁλόκληρος ἡ ὑπόθεσις, μὲ δραματικὰς καὶ σκηνικὰς ἀναλαμπὰς ἐδῶ κ'ἐκεῖ ζηλευτάς, καθὼς καὶ μὲ ἀδυναμίας καὶ πολυλογίας διαλογικὰς ἐπίσης δυσαρέστους τὰς ὁποίας νομίζει κανεὶς ὅτι παρεισάγει ὁ κ Φυτίλης ἐπίτηδες διὰ νὰ πεισμώνῃ τοὺς φίλους του

Διότι φαίνεται παράδοξον πῶς ἕνας τόσον πολὺ ἔξυπνος ἄνθρωπος, τόσον πολὺ μελετημένος, ἐνῶ γνωρίζει νὰ εἰρωνεύεται τὰς λογοτεχνικὰς ἀδυναμίας τῶν ἄλλων, δὲν κατορθώνει νὰ περιορίσῃ τὰς ἰδικάς του. Θέλει νὰ κατεβαίνῃ ἀπὸ τὸ ὕψος ποὺ τὸν ὠθεῖ ἐνίοτε ἡ ψυχή του; Τὸν σύρει ἡ πραγματικότης περισσότερον ἀπὸ τὸ ἰδανικόν; Πολὺ πιθανὸν τοῦτο Ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, μέσα ς τὸ «Δίχως Ἀκρογιάλι» βλέπομεν πολλαχοῦ τὴν εἰκόνα, πολὺ ζωντανήν, τῆς πάλης αὐτῶν τῶν δύο συναισθημάτων τῆς πραγματικότητος καὶ τοῦ ἰδανισμοῦ. Καὶ αὐτὸ ἂν δὲν μᾶς ἱκανοποιῇ, τελείως μᾶς δίδει ἐν τούτοις τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι ὁ κ Φυτίλης τὴν στιγμὴν ὅπου θὰ συγκεντρωθῇ περισσότερον εἰς τὸν ἑαυτόν του, θὰ μᾶς δώσῃ κάτι ποὺ νὰ δύναται κανεὶς νὰ τὸ ἀντιμετωπίσῃ ὑπὸ ὅλους τοὺς ὅρους ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ἀληθινὴ τέχνη.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ.

Sommertage auf Jthaka. Prag, Druck und Verlag von Heinr. Mercy Sohn σελ. 110.—Wintertage auf Jthaka. Prag, Druck und Verlag von Heinr. Mercy Sohn 905 σελ. 1318.

Η Α. Α. Β. Υ. ὁ Γαληνότατος Ἀρχιδοὺξ Λουδοβῖκος Σαλβατὸρ τῆς Αὐστρίας, ὁ γνωστὸς ἐπιστήμων, λόγιος καὶ καλλιτέχνης, συχνότατα πλουτίζει τὴν ἱστορίαν τῆς φιλολογίας καὶ τῆς καλλιτεχνίας διὰ θαυμασίων ἔργων. Εὐτυχῶς ἀπὸ καιροῦ συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ μελετήσῃ τὴν Ἑλλάδα Καὶ ἐν μικρῷ διαστήματι ἐδημοσίευσε λαμπρὰ ἔργα περὶ Παξῶν καὶ Ἀντιπάξων, περὶ Κορίνθου, περὶ Λευκωσίας Κύπρου, περὶ Καῦμένης νήσου, περὶ Ζακύνθου καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας περὶ Ἰθάκης Οἱ δύο οὗτοι τόμοι περὶ τῆς περιλαλήτου πατρίδος τοῦ Ὀδυσσέως εἰς μέγα σχῆμα, μὲ ἄκραν πολυτέλειαν καὶ καλλιτυπίαν, μὲ λευκὸν ἐπίχρυσον περικάλυμμα, εἶνε καθ' ὅλα ἀντάξιοι τοῦ ὑψηλοῦ προσώπου, ποῦ τόσον ἀγαπᾷ τὴν ἐπιστήμην, τὰ γράμματα καὶ τὴν τέχνην Ἀδύνατον εἶνε νὰ λάβῃ τις ἰδέαν τῆς φιλοπονίας τῆς Α. Α. Β. Υ., ἂν δὲν εὐτύχησε νὰ γνωρίσῃ Αὐτὸν ἐκ τοῦ πλησίον. Πρωτοῦ ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος μέχρι τῆς ἑσπέρας ἐργάζεται Τὸ μεσημέρι μετὰ τὸ πρόγευμα, οὐδέποτε ἀναπαύεται ἀλλ' ἀμέσως ἀρχίζει τὴν ἐργασίαν. Δι' αὐτὸν ἡ ἐργασία εἶνε προσευχή, εἶνε ζωή. Ἀντλεῖ ἀπὸ αὐτὴν νέας δυνάμεις.

Ὁ πρῶτος τόμος τῆς Ἰθάκης περιέχει ἑκατὸν δύο εἰκόνας τῶν ὡραιοτέρων τοποθεσιῶν τῆς Ἰθάκης σχεδιασμένας μὲ τὴν πένα. Ὡς γνωστὸν ἡ Α. Α. Β. Υ. εἶνε καὶ δόκιμος καλλιτέχνης Ὁ δεύτερος τόμος ἐπίσης περιέχει τοιαύτας εἰκόνας καθὼς καὶ εἰκόνας ἀπὸ φωτογραφίας Ὁ δεύτερος τόμος διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, τὸ γενικὸν καὶ τὸ εἰδικόν. Ὡραῖαι καὶ φυσικαὶ αἱ περιγραφαί Εἰς τὸ πρῶτον μέρος, ἡ τοπογραφία εἶνε πλήρης Περιγράφονται ὄρη, βουνά, κοιλάδες, χλωρίς, φαύνα Δίδει σαφῆ, σαφεστάτην ἰδέαν περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν κατοίκων, τῆς ναυτιλίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας κλπ. Ἡ λαογραφία τῆς Νήσου ἐπίσης κατέχει ἀρκετὸν μέρος τοῦ πολυτίμου βιβλίου. Ἤθη, ἔθιμα, δεισιδαιμονίαι, προλήψεις, γλωσσάριον, παροιμίαι, δημοτικὰ *τραγούδια*, εἶνε μαζωμένα μετ ἐπιμελείας Κατὰ τὴν συνήθειάν του, αἱ παροιμίαι καὶ τὰ *τραγούδια* δημοσιεύονται ἑλληνιστὶ μετὰ γερμανικῆς μεταφράσεως Εἰς τὸ δεύτερον μέρος μὲ ζῆλον καὶ ἀγάπην γεωγράφου περιγράφει ὅ,τι ἀξιόλογον καὶ ἀξιοσημείωτον περιέχει ἕκαστον χωρίον, ἑκάστη τοποθεσία Ὥστε τὸ μέρος τοῦτο εἶνε καὶ ἀσφαλὴς ὁδηγός, διὰ τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ περιηγηθῇ τὴν Ἰθάκην Ἔπειτα, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Archäologiche Plandereien und geschichtliche Winke συντόμως διατρέχει τὸ ἀρχαιολογικὸν καὶ ἱστορικὸν τῆς νήσου μέρος Τέλος ἀκολουθεῖ λεπτομερὴς *βιβλιογραφία* πολύτιμος διὰ τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ γράψῃ περὶ τῆς Ἰθάκης Τὸ βιβλίον τοῦτο τοῦ Γαληνοτάτου Ἀρχιδούκος, δίδει ἀκριβῆ γνῶσιν περὶ τῆς Ἰθάκης καὶ τῶν Ἰθακησίων, διότι τὰ πάντα περιγράφονται μετ' ἀκριβείας Τὸ ἔργον τελειώνει μὲ λαμπρὸν χάρτην τῆς Ἰθάκης

Ἡ Α. Α. Β. Υ. θεωρεῖται ὁ καλλίτερος περιηγητὴς τῶν χρόνων μας, διότι δὲν γράφει ἐπιπολαίως. Μελετᾷ, ἐξετάζει, προσπαθεῖ νὰ γνωρίσῃ τὸν τόπον, τοὺς ἀνθρώπους, οὓς θέλει νὰ περιγράψῃ. Εἶνε πολυμαθής, πολύγλωσσος, πρακτικὸς ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ταξιδεύει ἀνὰ τὸν κόσμον. Τίποτε δὲν τοῦ ξεφεύγει, ὅλα τὰ βλέπει, δι' ὅλα ἐρωτᾷ καὶ προσπαθεῖ νὰ εὕρῃ τὴν ἀλήθειαν οὕτω γίνεται καὶ παντοχοῦ δημοφιλέστατος, ἀξιαγάπητος διὰ τοὺς τρόπους του, διὰ τὴν ἄκραν ταπεινότητα, ἅτινα περισσότερον τὸν ἀνυψώνουσι. Τὰ μέρη τὰ ὁποῖα περιγράφει τὰ

ἀγαπᾷ, ὡς ἀγαπᾷ ἐπίσης τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους μελετᾷ· λ χ. διὰ τοὺς Ἰθακησίους λέγει:

«Οἱ κάτοικοι τῆς Ἰθάκης δύνανται νὰ εἶνε βέβαιοι «ὅτι πάντοτε θὰ τοὺς ἐνθυμοῦμαι μὲ ἀγάπην, καθὼς «καὶ τὴν ἀγαπητήν των χώραν Ἰθάκην· πάντοτε θὰ «τὴν θεωρῶ ὡς χώραν εἰρηνικήν, κατοικημένην ἀπὸ «ἀνθρώπους ἡσύχους καὶ εὐγενεῖς, ὡς χώραν ἔνθα «ἐπιθυμεῖ τις νὰ ζῇ καὶ νὰ ἀναπαύεται, ὡς χώραν, τὴν «ὁποίαν ὅσον καὶ ἂν τὴν ἴδῃ τις, πάντοτε ἐπιθυμεῖ εὐ«χαρίστως νὰ τὴν ξαναΐδῃ...»

Οἱ λόγοι οὗτοι ἀνθρώπου ἐπιστήμονος καὶ καλλιτέχνου, ὅστις γνωρίζει τὸν κόσμον καὶ πολλὰς χώρας ἐμελέτησεν, εἶνε τὸ μεγαλείτερον ἐγκώμιον διὰ τὴν περιφανῆ νῆσον, τὴν ὁποίαν ἀπηθανάτισαν τὰ ὁμηρικὰ ἔπη. Ὁ Ἀρχιδούξ πολλάκις ἐπεσκέφθη τὴν Ἰθάκην τῆς *Καλοκαιρινὲς ἡμέρες*, θαυμάζων καὶ ἀντιγράφων τοπία διὰ σινικῆς μελάνης καλλιτεχνικώτατα, τῆς δὲ λαμπρὲς *Χειμωνιάτικες ἡμέρες* μελετῶν τὸν τόπον καὶ τοὺς κατοίκους.

ΣΠ ΔΕ. ΒΙΑΖΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Ἡ ἐπάνοδος — Ἡ Κυβερνητικὴ μηχανὴ κτυπᾷ: «Ἐφθάσαμε, καὶ φορτίο θέλετε;». — Αἱ οἰκονομίαι. — Τὸ ζήτημα.

Ὅλα ἀνακινοῦνται μὲ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὰς πόλεις. Γυρίζουν ὅσοι ἀπεσύρθησαν στὰς ἐξοχάς, ὅσοι ἐταξείδευσαν στὴν Εὐρώπην, ὅσοι ἐπεσκέφθησαν τὰς λουτροπόλεις. Αἱ ρίγηλαι πνοαὶ τῶν ὀκτωβριανῶν δειλινῶν φαίνονται σὰν νὰ ὠθοῦν, νὰ μαστιγώνουν, νὰ ἀνακαινίζουν. Μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα ἀρχίζει καὶ ἡ κυβερνητικὴ μηχανὴ νὰ κτυπᾷ δυνατώτερα. Ἀφοῦ ἠκολούθησε τὸν συνειθισμένον δρόμον της βαρειὰ καὶ κουραστικὰ τὸ καλοκαίρι, φθάνει εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ Νοεμβρίου, τοῦ μηνὸς τῆς κοινοβουλευτικῆς κινήσεως, τῆς νομοθετικῆς ἐργασίας, τοῦ Προϋπολογισμοῦ! Ὅταν ἕνα θαλασσοδερμένο καραβάκι φθάσῃ σ' ἕνα λιμάνι, τρέχουν οἱ πολῖται νὰ μάθουν τί καλὰ τοὺς ἔφερε στὸν μικρόν των τόπον. Οἱ ναῦται τοὺς κυττάζουν μὲ παραξενιά: «χριστιανοί μου ὕστερα ἀπὸ τέτοια φουρτοῦνα φθάσαμε καλά. Θέλετε καὶ φορτίο;» Ἀπάνω-κάτω καὶ οἱ ὑπουργοὶ αὖριον σὰν τοὺς ναύτας θὰ μποροῦν νὰ λέγουν εἰς τὴν Βουλήν: «Κύριοί μου τραβάμε μπροστά. Θέλετε καὶ ἄλλο;»

Ἡ μηχανὴ κουνιέται. Αὐτὸ εἶνε τὸ πᾶν. Ἔπειτα δὲν ἐβαρεθήκατε μὲ αὐτὰς τὰς ἀναδιοργανώσεις, τὰς οἰκονομίας, τὰ περισσεύματα; Ὁ Δηλιγιάννης ἠθέλησε μιὰ φορὰ νὰ περικόψῃ τὸ κονδύλι τῆς συντηρήσεως τῶν γατῶν ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν καὶ οἱ ποντικοὶ ἔφαγαν τὸ ἀρχεῖον. Χορτάσατε οἰκονομίας! Ἀφ' ὅτου ὅλοι φωνάζουμε διὰ περικοπὰς ἐκόπηκαν τέτοια κονδύλια ὥστε ἐψόφησαν οἱ γάτες καὶ ἐθέριεψαν τὰ ποντίκια. Ἔχετε διάθεσιν νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ ἰδία πολιτική; Εὐτυχῶς ποῦ εἴμεθα ἀψίκοροι ἄνθρωποι. Γρήγορα θὰ ἀλλάξωμεν πρόγραμμα. Τί ἄλλο μποροῦμε νὰ ζητοῦμε ἀπὸ τὸ σκάφος τῆς *Πολιτείας* παρὰ νὰ ἁρμενίζῃ ἴσια ὅσον ἐμεῖς κάνουμε πειράματα, καὶ ὅταν ἀκόμα αὐτὰ τὰ πειράματα ἀποτυχαίνουν! Τί καλὸ σκαρὶ ἀλήθεια ποῦ θὰ ἔχῃ αὐτὸ τὸ σκάφος, ἀφοῦ κανένας καιρὸς δὲν τὸ πιάνει. Ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς ποῦ ταξιδεύομεν, δὲν φαίνεται νὰ μᾶς πιάνῃ ἡ θάλασσα. Τί κουβέντες κάνουμε ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ κατάστρωμα; Ἄλλος περὶ ὄνου σκιᾶς: ἂν ὁ προϋπολογισμὸς θὰ ὑποβληθῇ στὴν Βουλὴν δύο μῆνας προτήτερα καὶ ἂν θὰ ψηφισθῇ πρὸ τῆς χρήσεως ὅπως τὸ Σύνταγμα κελεύει! Ἄλλοι ἂν τὰ ἑλληνικὰ σώματα ἔφθασαν στὰ Βουλγαρικὰ σύνορα. Καὶ ἄλλοι ἂν θὰ τρίξουμε τὰ δόντια τῆς Ρουμανίας. Καὶ περὶ καιροῦ τίποτα. Τέτοιο καράβι καὶ τέτοιοι ναυτικοὶ ἠμποροῦν νὰ πιοῦν τὴ θάλασσα μὰ νὰ πνιγοῦν φόβος δὲν ὑπάρχει. . . . Καὶ τώρα θὰ ὑποβληθῇ ὁ προϋπολογισμὸς δύο μῆνας προτήτερα καὶ θὰ ψηφισθῇ πρὸ τῆς Χρήσεώς του; Εἶνε ῥητὸν τὸ ἄρθρον τοῦ Συντάγματος. Θὰ τὰ καταφέρῃ ἡ Κυβέρνησις νὰ τηρήσῃ τὴν διάταξιν αὐτὴν τοῦ Συντάγματος; Ἰδοὺ τὸ Ζήτημα!..

ΑΓΡΙΠΠΑΣ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Τὸ Πιλάφι

Ὁ Στριφτόμπολας, φουστανελλοφόρος ἐξυπνότατος, βουλευτὴς Πατρῶν καὶ Ἕλλην, ἀπεσκίρτησεν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν, διότι δὲν τοῦ ἔδιδε ρουσφέτια διὰ νὰ τὰ δώσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τοὺς ψηφοφόρους του. Ἐρωτηθεὶς διατί ἀπεσκίρτησεν, ἀπήντησε

— Νὰ εἶμαι Τοῦρκος καὶ νὰ μὴ τρώω πιλάφι;

Ἀνώτερον πνεῦμα θέτει εἰς ἕνα τυχαῖον στόμα μίαν αἰφνιδίαν ἐκρηκτικὴν εὐφυολογίαν, διὰ νὰ χαρακτηρισθῇ ἡ ἀναίδεια εἰς τὴν ὁποίαν ἐφθάσαμεν. Ὅ,τι εἶπεν ὁ ἀφελὴς γέρος εἶνε ἀρκετὸν διὰ νὰ κοκκινίσουν τὰ αὐτιὰ ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν Ἑλλήνων. Διότι αὐτὸ δὲν εἶνε εὐφυολόγημα. Εἶνε πραγματεία. Εἶνε ἱστορία. Εἶνε συγγραφὴ περὶ Ἑλλάδος. Ἀπὸ τὸ ῥητὸν τοῦ Στριφτόμπολα καὶ ἀπὸ τὸ ῥητὸν τοῦ Πλατούτσα, οὐδεὶς θὰ γράψῃ τίποτε σοβαρώτερον καὶ ἀκριβέστερον. Ὅλα τὰ ἄλλα θὰ εἶνε ψεύδη. Αὐτὰ εἶνε ἡ ἀλήθεια. Διὰ τῶν ἄλλων ὁμιλοῦν οἱ ἄνθρωποι. Διὰ τῶν δύο αὐτῶν ἀνθρώπων ὡμίλησαν οἱ δαίμονες.

Ὑπάρχουν φράσεις, εὐφυολογίαι, χωρατά, τὰ ὁποῖα ἠχοῦν ὡς μεγάλοι κώδωνες κρεμασμένοι ὑπὲρ τὴν πόλιν. Αἱ φράσεις αὐταὶ δὲν κρίνονται. Δὲν ἔχουν ἀνακρίβειαν ἢ ἀκρίβειαν, ἐπιφάνειαν ἢ βάθος, οὐσίαν ἢ ἀέρα. Εἶνε ἀφορισμοί. Εἶνε ὡς ἡ τελευταία γραμμὴ μιᾶς ἱστορίας. Εἶνε τὸ ἀπροχώρητον, διότι εἶνε τὸ ἀληθές. Πέραν αὐτῶν δὲν ἠμπορεῖ τίποτε νὰ τεθῇ. Γράψετε τόμους περὶ πολιτεύματος. Πάρετε τὴν πεῖραν σας καὶ σωρεύσατέ μας τὰ πορίσματα. Ἐκδώσατε δεκαπέντε μεγαλοσχήμους ἐφημερίδας. Κινήσατε τὰς 234 γλώσσας τοῦ κοινοβουλίου διὰ νὰ σᾶς παραστήσουν τὴν κατάστασιν. Καλέσατε δεκάκις Ἐθνοσυνέλευσιν. Ἀρχίσατε ἀπὸ τὸν Καποδίστριαν καὶ τελειώσατε ἕως ἐδῶ. Πνιγῆτε ἐντὸς βιβλίων, παρατηρήσεων, στατιστικῶν, ντοκουμέντων. Οὐδέποτε θὰ εἰπῆτε ἐκεῖνο ποῦ εἶπεν ὁ Στριφτόμπολας. Τίποτε δὲν θὰ προσθέσετε εἰς τὰς ὀκτὼ αὐτὰς λέξεις, καὶ εἶνε μωρία νὰ ἀναζητήσετε καλλίτερον καθρέπτην.

Ὦ ἑλληνικὰ χωρατά, ὦ πεταλοῦδες αἱ ὁποῖαι τριγυρίζετε περὶ τὸν μύστακα τοῦ κ. Πλατούτσα, καὶ περὶ τὰς ρυτίδας τῶν χειλέων τοῦ φουστανελλοφόρου Πατρῶν, πῶς λάμπετε! Εἰς τὰ ἐλαφρὰ πτερά σας ἡ ἀλήθεια ἔρριξε τὴν πικρίαν τοῦ δηλητηρίου της. Ἐζητούσαμεν γῦπα διὰ νὰ μᾶς καταλύσῃ ὅπως καταντήσαμεν καὶ παρουσιάσθητε σεῖς. Ἐζητούσαμεν λόγχην καὶ ἤλθε τὸ ἰδικόν σας λεπτὸν κεντρί. Μᾶς ἐχρειάζετο κεφαλοθραύστης, καὶ ἤλθε τὸ μειδίαμα. Μᾶς ἐχρειάζετο Ἀριστοφάνης ὑβριστὴς δαγκώνων βαθειὰ τὸ κρέας, καὶ μᾶς παρουσιάσθη ἕνας ὡραῖος γέρος, ἀγαθὸς χωρατατζῆς, χωρὶς μάλιστα δόντια...

Εἶπε λοιπὸν ὁ γερω Στριφτόμπολας ὅτι ἀφοῦ ἦτο συμπολιτευόμενος, κοινοβουλευτικός, μεταβὰς κατὰ τοὺς θεσμοὺς νὰ μαγειρεύσῃ εἰς τοὺς φίλους του τὸν προϋπολογισμόν, ἔπρεπε νὰ τρώγῃ καὶ πιλάφι. Δὲν τοῦ ἔδωσαν πιλάφι, ἔφυγε. Καὶ ἀπὸ τί συνίσταται τὸ πιλάφι τοῦτο;

Δὲν ὑποθέτω νὰ ζητοῦν πληροφορίας οἱ Ἕλληνες περὶ τοῦ ἐξαιρέτου φαγητοῦ, ἀφοῦ τὸ ἐγεύθησαν τὸ

γεύονται καὶ θὰ τὸ γευθοῦν Λάβετε ἀσυνειδησίαν ὅσην δύναται νὰ χωρέσῃ τὸ σύμπαν Λάβετε ἀδιαφορίαν ὑψουμένην μέχρι τοῦ ἑβδόμου πατώματος τοῦ οὐρανοῦ. Λάβετε ἀνανδρίαν ἑλληνικὴν ὅσην θέλετε. Λάβετε συμφεροντολογίαν Λάβετε ψεῦδος. Λάβετε ἀγραμματωσύνην. Λάβετε πολλὰ «ὄχ ἀδελφέ, ἐγὼ θὰ διορθώσω τὸ ρωμαϊϊκο . . .» Λάβετε τὴν χρεωκοπίαν τῆς ἐργασίας Λάβεσε τὴν χρεωκοπίαν τοῦ καθήκοντος Λάβετε τὰ λακτίσματα τὰ ὁποῖα λαμβάνουν οἱ νόμοι Λάβετε ὅλα τὰ στραβά, τὰ ἀνάποδα, τὰ ἐξωφρενικά Βράσατέ τα μὲ τὸ πολίτευμα.

Σερβίρετε Καὶ ἔχετε . . . .

Τὸ
πι-
λά-
φι
τὸ ὁποῖον τρώγουν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοῦ συνταγματικοῦ σωτηρίου ἔτους 1862, τὸ πιλάφι τὸ ὁποῖον τρώγομεν τρώγετε. τρώγουσι.

Ὀνομάσατε
πι-
λά-
φι
ὅλων μας τὴν κατάστασιν, μεταχειρισθῆτε διὰ πάντας καὶ διὰ πάντα τὴν λέξιν τοῦ Στριφτόμπολα καὶ ἔχετε τὴν εἰκόνα τοῦ κράτους μετὰ τῆς προσωπογραφίας ἑκάστου ἐκ τῶν θειων Ἑλλήνων.

Ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ἀναιδείας οὐδεὶς ἐκοκκίνισεν ἀπὸ τὴν φράσιν τοῦ γέρου τῶν Πατρῶν. Κανείς! Καὶ ὅμως μία τέτοια φράσις εἶνε κάτι πολὺ περισσότερον ἀπὸ εὐφυολόγημα. Εἶνε τόσον ἰσχυρά, ὅσον καὶ μία ἐπανάστασις.

ΧΑΡΗΣ ΗΜΕΡΙΝΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΑΠΟ τοῦ τεύχους τούτου, μὲ τὸ ὁποῖον τὰ «Παναθήναια» εἰσέρχονται εἰς τὸ 6ον ἔτος τῆς ἐκδόσεώς των, ἐγκαινίζομεν γελοιογραφικὴν σελίδα, πρωτότυπον, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ κατοπτρίζωνται τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ζωῆς τοῦ δεκαπενθημέρου. Τὴν σελίδα αὐτὴν ἀνέλαβε προθύμως ὁ κ. Θέμος Ἄννινος, ὁ καλλιτέχνης ὁ ἀποδόσας μέσα εἰς τὰς εὐφυεῖς καὶ ἀριστοτεχνικὰς γελοιογραφίας του (ἀπὸ τοῦ Ἀσμοδαίου μέχρι τῆς τελευταίας ἐξελίξεως τοῦ «Ἄστεος») τὴν σύγχρονον ἑλληνικὴν ζωήν. Τὸ μοναδικὸν κοντύλι τοῦ κ. Ἀννίνου, τὸ ὁποῖον, εἰρωνικὸν καὶ βαθύ, καυστικὸν καὶ παιγνιδιάρικο, παρουσίασε εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν κάθε τύπον τῆς πρωτευούσης, θὰ στολίζῃ ἀπὸ σήμερον τὰ «Παναθήναια».

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ο ποιητὴς κ. Κωστῆς Παλαμᾶς ἀπηύθυνε πρὸς τὸν συνεργάτην μας κ. Παῦλον Νιρβάναν ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τῆς «Φρενοπαθείας καὶ Τέχνης» τὸ ἀκόλουθον γράμμα, ἐνδιαφέρον νὰ δημοσιευθῇ διὰ τὴν πληροφορίαν ποῦ μᾶς δίδει ὁ κ. Παλαμᾶς ὅτι ἠσχολήθη εἰς τὸ ἴδιον θέμα, ὑπὸ τὴν καθαρὰν αἰσθητικὴν αὐτοῦ ἄποψιν. Ἡ μελέτη τοῦ κ. Παλαμᾶ θὰ ἦτο πολύτιμον συμπλήρωμα τῆς ἐργασίας τοῦ συνεργάτου μας, καὶ δικαιούμεθα νὰ τὴν ἀναμένωμεν.

Φίλε Νιβάρνα

Ἐκεῖ ποῦ συλλογιζόμουν πῶς νὰ ἐπιτύχω τὸ φύλλο τοῦ περιοδικοῦ γιὰ νὰ ἰδῶ τὴ μελέτη σου, ποῦ εἶχα διαβάσει μόνο ἕνα κομματάκι της σὲ κάποια ἐφημερίδα, καὶ νὰ μοῦ ἦρθε οὐρανοκαταβατη μὲ τὸ φυλλάδιό σου Σ' εὐχαριστῶ πολύ. Ἀκόμα δὲν κατώρθωσα νὰ τὴν περάσω, καθὼς τῆς ἀξίζει· ἀπὸ τὲς ματιὲς μόνο ποῦ τῆς ἔρριξα, ἔννοιωσα (καὶ βέβαια δὲν μποροῦσε ἀλλοιώτικα νὰ γίνῃ) πῶς πῆρες τὸ ζήτημα ἀπὸ κεῖ ποῦ ἤτανε ριμμένο σ' ἐμᾶς ἐδῶ, πρόχειρα καὶ δημοσιογραφικά, ἐπιπόλαια καὶ ἀσυνείδητα καὶ τὸ τοποθέτησες στερεὰ ὅπου πρέπει Καὶ στοχάσθηκα καὶ πόσα ἄλλα ζητήματα διαλεχτὰ σὰν αὐτὸ θὰ μποροῦσαν ἔτσι νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸ χάος, νὰ ξεκαθαριστοῦν, νὰ δημιουργηθοῦν Ἀπὸ καιρὸ λογάριαζα νὰ γράψω κάπου γιὰ τὸ ἴδιο πράμα, ὄχι βέβαια μὲ τὴ δική σου τὴν ἐπιστήμη, καὶ πιὸ πολὺ θὰ τὸ κοίταζα ἀπὸ τὴν ὄψη του τὴν αἰσθητική· ὁ τίτλος του θὰ εἴτανε *Υγεία καὶ Ἀρρώστια*. Τώρα δὲν θὰ μποροῦσα νὰ τὸ κάμω (ἴσως εἶναι καὶ περιττὸ) παρὰ μιλῶντας γιὰ τὸ ὀλιγοσέλιδο μὰ οὐσιαστικὸ ἔργο σου

Σὲ φιλῶ Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

ΕΙΣ ἕνα βιβλίον τοῦ Λιχτεμπερζὲ ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἀνρὸ Ἄϊνε* ὁ συγγραφεὺς μελετᾷ ὄχι τὸν ποιητὴν ἀλλὰ τὸν φιλόσοφον, τὸν θρησκευτικὸν διώκτην τὸν πολιτικὸν ῥήτορα τὸν δημοσιογράφον. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἄϊνε, λέγει ὁ Λυχτεμπερζέ, εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς ζωῆς μέσα εἰς μίαν ποιητικὴν ψυχήν ἀσταθῆ καὶ εὐμετάβλητον ἀφ' ἑαυτῆς, κατ' ἐξοχὴν εὐερέθιστον, ταραγμένην ἴσως ἀπὸ κάτι τὸ νοσηρὸν τὸ ὁποῖον εἶχε μέσα της ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποῦ ἐγεννήθη».

Η γαλλικὴ μετάφρασις τοῦ ἱστορικοῦ μυθιστορήματος τοῦ Σίγκιεβιτς «Τεύτονες Ἱππόται» φέρει καὶ πάλιν εἰς τὴν φιλολογικὴν ζωὴν τὸ ὄνομα τοῦ Πολωνοῦ συγγραφέως, τοῦ ὁποίου πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τὸ Quo Vadis εἶχε κάμει ἀρκετὴν αἴσθησιν. Οἱ «Τεύτονες Ἱππόται» οἱ ὁποῖοι δημοσιεύονται καὶ ἐν μεταφράσει εἰς τὴν «Ἑστίαν» διακρίνονται ἀπὸ τὰ ἄλλα ἱστορικὰ μυθιστορήματα τοῦ Σίγκεβιτς διὰ τὴν ἑνότητα καὶ τὴν συνθετικὴν δύναμιν. Τὸ μυθιστόρημα ἔχει σελίδας αἱ ὁποῖαι συγκλονίζουν τὴν ψυχήν.

ΑΠΟ ἕνα νέον βιβλίον ἐπιγραφόμενον Trois mois avec Kuroki τοῦ κ. Βικτὼρ-Θωμᾶ μεταφράζομεν τὴν μικρὰν αὐτὴν σκιαγραφίαν τοῦ Ἰάπωνος στρατηγοῦ. Ὁ συγγραφεὺς παρηκολούθησε ἐκ τοῦ πλησίον τὴν μάχην τοῦ Γιαλοῦ. «Ὁ ἀρχιστράτηγος, λέγει, εἶναι ἴσως ὁ καλλίτερος ἱππεὺς τοῦ ἰαπωνικοῦ στρατοῦ Ἡ φυσιογνωμία του μὲ γραμμὰς βαθειὰ χαραγμένας, ὅπως ὅλων σχεδὸν τῶν μεγαλοφυῶν ἀνδρῶν. Εἶναι σχεδὸν ὡραῖος (μιὰ ἀνδρικὴ ὁμορφιά), ὅταν κάποτε χαμογελᾷ, ὅπως τὴν ἑσπέραν τῆς μάχης τοῦ Γιαλοῦ. Τὸ ἀλογόν του τὸ θέλει ὡραῖον· ἱππεύει μὲ τὸ πηλίκιον χαμηλὰ πρὸς τὸ αὐτί, τὸ σιγάρον ἢ τὸ σιγαρέττον εἰς τὴν γωνίαν τῶν χειλέων, ἀγέρωχος καὶ συγχρόνως ἀφελὴς σὰν παιδί. Μὲ ἐξέπληξε πάντοτε τὸ μεγαλεῖον ποῦ σκορπᾷ γύρω του καὶ προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸ σέβας.

ΘΕΑΤΡΟΝ

Α ΠΕΘΑΝΕ ὁ Ἄγγλος ἠθοποιὸς Ἔνρυ Ἔρβιγγ ἑξήντα ὀκτὼ ἐτῶν. Δεκαοκταέτης κατετάχθη εἰς

Ὁ Ἔρβιγγ ὡς Βασιλεὺς Λὴρ

Ὁ Ἔρβιγγ ὡς Βασιλεὺς Ἄρθουρ

τὸν θίασον τοῦ τότε ἱδρυθέντος θεάτρου τῆς Σούντερλαν, ἐγκαταλείψας τὸ ἐμπόριον εἰς τὸ ὁποῖον τὸν προώριζαν οἱ γονεῖς του. Τὸ οἰκογενειακόν του ὄνομα ἦτο Τζὼν Ἔνρυ Βρόδριπ. Εἰς τὴν σκηνὴν ἔλαβε τὸ ψευδώνυμον Ἔνρυ Ἔρβιγγ. Τὰ πρῶτα δέκα ἔτη παρέρχονται καὶ ὁ Ἔρβιγκ ἀρχίζει νὰ παίζῃ τὸ πρόσωπον τοῦ πρώτου ἐραστοῦ. Τότε ἔγινε δεκτὸς καὶ εἰς τὸ θέατρον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου εἰς τὸ Λονδῖνον. Τὸ 1871 παίζει εἰς τὸ θέατρον τοῦ «Λυκείου» ὅπου καὶ ἀνατέλλει ἡ δόξα του. Τὸ 1873 παίζει τὸν «Ρισελιέ» ὁ ὁποῖος θεωρεῖται τὸ ἀριστούργημά του. Ἰδοὺ τί ἔγραφε ὁ Ἰούλιος Κλαρετὶ ὅταν εἶδε πρώτην φορὰν τὸ 1879 τὸν Ἔρβιγγ ὡς Ρισελιέ: «Ἡ ὑπόκρισίς του ἰσοδυναμεῖ μὲ νεκρανάστασιν. Ὁ μέγας καρδινάλιος λυτόσαρκος, ἔχων τὸν ἕνα πόδα εἰς τὸν τάφον, κατατηκόμενος ἀπὸ φιλοδοξίαν ὀλιγώτερον δι' ἑαυτὸν ὅσον διὰ τὴν Γαλλίαν, ἐνσαρκοῦται θαυμασίως. Ὅταν ὁ Ρισελιέ ἐμφανίζεται εἰς τὸ μέσον τῶν αὐλικῶν, ὅταν ἐκσφενδονίζῃ τὴν χλεύην του κατὰ πρόσωπον τῆς μετριότητος ἥτις ἄξιοῖ νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν του, εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην μορφὴν προσδίδει ὁ Ἔρβιγγ ἀπεριγράπτως ὑπέροχον μεγαλεῖον».

Τὸν Ἄμλετ ὁ Ἔρβιγγ ἀποδίδει ὅπως τὸν ἀντελήφθη, σχεδὸν εἰς παράφρονα. Ἀπὸ τὸ 1878 ὅτε ἀπέθανε ὁ διευθυντὴς τοῦ «Λυκείου» ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν ὁ Ἔρβιγγ καὶ τὸ «Λύκειον» ἀνέρχεται εἰς θέατρον πρώτης τάξεως

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

ΠΕΡΙ τῆς μάχης τῆς Χαιρωνείας (338 πρὸ Χρ.), ἤτοι περὶ τῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν συνεκροτήθη αὐτη, τῆς παρατάξεως τῶν ἀντιπάλων στρατῶν καὶ τοῦ Πολυανδρίου τῶν Μακεδόνων ἔγραψε πρὸ ἑνὸς ἔτους εἰδικὴν πραγματείαν γερμανιστὶ εἰς τὰ Mitteilungen τοῦ γερμαν. ἀρχαιολογ. ἰνστιτούτου ὁ κ. Γεώργιος Σωτηριάδης, ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων. Ὁ συγγραφεὺς διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων ἀνασκαφῶν καὶ τοπογραφικῶν ἐρευνῶν διεφώτισε τὸ ζήτημα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ θεωρηθῶσιν ἀπηρχαιωμέναι ὄχι μόνον αἱ παλαιότεραι περὶ τοῦ ἀντικειμένου μελέται ἀνδρῶν περιφανῶν, ὁποῖοι ὁ Ἐρνέστος Κούρτιος καὶ ὁ Βιλαμόβιτς, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ σπουδαιοτάτη πρόσφατος συγγραφὴ τοῦ Ἰωάννου Κρομάϋερ, στρατιωτικὴ ἅμα καὶ φιλολογικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ *περὶ τῶν πεδίων μαχῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι*. Πρὸ μικροῦ ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἐπανερχόμενος εἰς τὰ αὐτὰ ζητήματα διὰ μελέτης του zu den griechischen Schlachtfelderstudien ἐν τῷ περιοδικῷ Wiener Studien ὄχι μόνον ἀποδέχεται πάντα τὰ ἐξαγόμενα τῆς ἀπηκριβωμένης μελέτης τοῦ κ. Σωτηριάδου, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ συγγραφέως αὐτῆς ἐκφράζεται διὰ τῶν ἑξῆς ἀξιοσημειώτων λέξεων: «μὲ τόσῳ μεγαλυτέραν εὐχαριστησιν ἐνδιατρίβω εἰς τοῦ Σωτηριάδου τὴν πραγματείαν, καθόσον αἱ παρατηρήσεις αὐτοῦ ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας διακρίνονται διὰ τὸν ὑψηλόφρονα τόνον τῆς ἡσύχου πραγματολογικῆς ἐκθέσεως (durch einen vornehmen Ton ruhiger Sachlichkeit)». Πόσον ὡραῖον εἶνε, ὅταν ἐπιστήμονες ἄνδρες ἐμπνέωνται ὑπὸ τούτου τοῦ «ὑψηλόφρονος τόνου» καὶ ἐνῷ διὰ τῆς μελέτης καὶ ἀγχινοίας αὐτῶν προβιβάζουσι τὴν γνῶσιν, δὲν λησμονοῦν οὔτε τὸν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας ὀφειλόμενον εὐγενῆ τῆς φράσεως τρόπον οὔτε τὸν πρὸς τοὺς συναδέλφους σεβασμόν!

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Βιβλία:

Ἀπὸ «**τὴν Τέχνην καὶ Φρενοπάθειαν**» τοῦ κ. Πέτρου Ἀποστολίδη — Παύλου Νιρβάνα — περὶ

Ὁ Ἔρβιγγ ὡς Ριχάρδος Γ'.

τῆς ὁποίας γράφομεν εἰς τὴν Φιλολογικὴν Ζωήν, ἀναδημοσιεύομεν τὰ ἑπόμενα ἀποσπάσματα εἰς τὰ ὁποῖα, παρὰ τὸν ἐπιστήμονα ἀναφαίνεται καὶ ὁ διακεκριμένος καλλιτέχνης τοῦ λόγου·

«Ἡ ἀναζήτησις τῆς ὑγείας καὶ τῆς νόσου εἰς τὴν τέχνην εἶνε οὐτοπία, ἡ ἀπονομὴ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ὑγείας ὡς τίτλου ἢ ἡ ἀπονομὴ τῆς νόσου ὡς στίγματος εἰς τὸ καλλιτέχνημα εἶνε παραδοξολογία. Δὲν ὑπάρχει ἄλλο τι εἰς τὴν σφαῖραν τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ἢ μόνον καλλιτέχνημα καὶ κακοτέχνημα. Τίποτε ἄλλο.

«Ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἀνάπτυξις ἐξαιρετικὴ ἑνὸς ὀργάνου, ἐγγίζουσα πρὸς τοὺς τελειοτέρους βαθμοὺς τῆς ἐξελίξεως, ἡ φθορὰ κεῖται πολὺ πλησίον, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ὑπερβολικὴ ἔντασις, ἄσκησις καὶ καταπόνησις τοῦ ὀργάνου, ὁ θάνατος παραμονεύει. Οἱ ἐργάται τοῦ πνεύματος πληρώνουσι τὸν βαρύτερον φόρον εἰς τὴν φρενοπάθειαν καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀνεξήγητον. Πρὸ τοῦ Λομβρόζου καὶ τοῦ Μορὼ δὲ Τούρ, ὁ Ἀριστοτέλης πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἐκφυλισμοῦ εἶχεν ἤδη ἀποφανθῆ ὅτι οἱ ποιηταί, οἱ καλλιτέχναι, οἱ φιλόσοφοι, ἦσαν μελαγχολικοὶ καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει μέγα πνεῦμα ἐν τῷ ὁποίῳ νὰ μὴ λωφάζῃ κόκκος παραφροσύνης. Θὰ ἦτο παλιλογία ν' ἀναφέρωμεν ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων διανοητῶν ὅσα κατὰ κόρον ἐπανέλαβε ἡ νεωτέρα ψυχιατρικὴ εἰς τὴν τάξιν τῶν «ἀνωτέρων ἐκφύλων». Ἀλλ' ἐὰν περιορισθῶμεν καὶ εἰς μόνους τοὺς καλλιτέχνας καὶ τοὺς φιλοσόφους, ὅσοι προσέδωκαν ὑψηλὴν ποιητικὴν ἢ θρησκευτικὴν μορφὴν εἰς τὰ συστήματά των, συναντῶμεν εἰς τὴν τάξιν τῶν ψυχοπαθῶν, τοὺς μεγαλειτέρους ἥρωας τοῦ πνεύματος. Ἐὰν ἤθελε κανεὶς ἀναδράμει καὶ μέχρι τῶν μᾶλλον μεμακρυσμένων μορφῶν τῶν μεγάλων δημιουργῶν τῆς Τέχνης, μέχρι τῶν πολιτισμῶν, οἱ ὁποῖοι προσάγονται ὡς πρότυπα ὑγείας καὶ ἰσορροπίας σωματικῆς καὶ ψυχικῆς, ἐὰν ἀντιμετωπίσῃ τὸν καλλιτέχνην, ἀνεξαρτήτως τῆς σφραγῖδος, τὴν ὁποίαν φέρει τὸ ἔργον του, ἤτις εἶνε ἡ ἰδία καὶ αἰωνία σφραγὶς ὅλων τῶν μεγάλων καλλιτεχνικῶν δημιουργιῶν, μέχρι τῆς ἐποχῆς μας, θὰ ἴδῃ ὅτι οὗτος εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν τῶν συγχρόνων του, παρουσιάζεται ὡς πλάσμα ἐξαιρετικόν, ἐκρυθμον, ἐπικοινωνοῦν πρὸς τὴν θεότητα, ἐμπνεόμενον ὑπὸ ὑπερκοσμίων δυνάμεων, παρουσιάζον ἐν συνόλῳ μίαν ψυχὴν ἐξαιρετικήν, πλάσμα δημιουργηθὲν ἐξ ἰδιαιτέρας τινὸς ἀριστοκρατικῆς ζύμης. Ὅλα τὰ ἐξαιρετικὰ καὶ μυστικὰ ἐπίθετα ἀπεδόθησαν κατὰ καιροὺς εἰς τὸν καλλιτέχνην, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα κατέστη συνώνυμον πρὸς τὸ τοῦ προφήτου, τοῦ ἀποκαλυπτοῦ τῶν ὑπερκοσμίων ἀληθειῶν, τοῦ μάγου καὶ τοῦ θεολήπτου. Ἡ ἀντίληψις τοῦ ποιητοῦ καὶ καλλιτέχνου, κατ' αὐτὴν τὴν κλασικὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα, εἶνε ἀντίληψις μυστικιστική. Ὁ ὑψηλὸς μυστικισμὸς τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας, ὁ πλήρης συμβόλων, εὗρεν εἰς τὴν εὐδόνητον καὶ εὐπαθῆ ψυχὴν τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν, τὴν ἐντονωτέραν ἐκδήλωσιν. Ὅ,τι κατὰ μέγα μέρος ζητοῦμεν καὶ χαρακτηρίζομεν σήμερον ὡς στίγμα νοσηρότητος, μυστικοπαθείας, μανίας τοῦ συμβόλου, θρησκευτικοῦ παραληρήματος, ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν μορφὴν τὴν ὁποίαν προσέλαβεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, παρουσιάζει κατὰ βάθος τὰ αὐτὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἡ νεωτέρα ψυχιατρικὴ ἀντίληψις τοῦ καλλιτεχνήματος θεωρεῖ ὡς στίγματα καλλιτεχνικῆς ἐκπτώσεως καὶ ἐκφυλισμοῦ. Οἱ Ἕλληνες τραγικοί, οἱ ὁποῖοι ἔδωκαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ὅλους τοὺς βαθμοὺς καὶ ὅλας τὰς ἐντάσεις καὶ ὅλα τὰ παραληρήματα τῶν ἰσχυροτέρων παθῶν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἀπέδωκαν ταῦτα τόσον ὑπερόχως καὶ μὲ τόσην ἀλήθειαν, ὄχι ἀντιγράφοντες ψυχρῶς τὰς ψυχικὰς αὐτὰς καταστάσεις, ἀλλὰ αἰσθανόμενοι καὶ ὑφιστάμενοι οἱ ἴδιοι, ἐν τῇ ἐρεθισιμότητι τῶν ψυχικῶν αὐτῶν κέντρων, τὰς ψυχικὰς ὀδύνας τῶν ἡρώων των. Ὁ Εὐριπίδης μᾶς δίδει μίαν κλινικὴν εἰκόνα τῆς Κασσάνδρας, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἔφθανεν ἡ γνῶσις τοῦ συγχρόνου ψυχιάτρου, οὔτε ἡ μελέτη τοῦ ἀρχαίου παρατηρητοῦ, ἄνευ τῆς ψυχικῆς συμμετοχῆς τοῦ ποιητοῦ, νὰ μᾶς δώσῃ τόσον τελείαν καὶ τόσον πραγματικήν.

«Ἓν εἶνε ἀναμφισβήτητον. Ὅτι, ἡ μεγαλοφυία, εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν καλλιτεχνικήν της ἐκδήλωσιν ἐφάπτεται τῶν ὁρίων τῆς φρενοπαθείας. Καὶ τοῦτο εἶνε φυσικὸς νόμος. Ἐφάπτεται ὅσον ἡ τελειότης ἐφάπτεται τῆς φθορᾶς εἰς τὸν αἰώνιον κύκλον τῆς ὀργανικῆς ζωῆς.

«Τὸ καλλιτεχνικὸν ἔργον εἴτε εἶνε *Ὀδύσσεια*, εἴτε *Προμηθεὺς Δεσμώτης*, εἴτε *Θεία Κωμῳδία*, εἴτε *Βασιλεὺς Λὴρ*, εἴτε *Φάουστ*, εἴτε *Ζαρατούστρας*, εἶνε πάντοτε ἡ ἀνωτέρα ἄνθησις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, διὰ δὲ τὴν τέχνην καὶ τὴν ἀνθρωπότητα εἶνε ἀδιάφορον, ἐὰν ὁ δημιουργὸς τοῦ ἑνὸς σβύνεται ὡς λαμπὰς ἐξαντλήσασα τὴν ἰδίαν οὐσίαν ἢ σβύνεται ἀπὸ τὴν πνοὴν μιᾶς θυέλλης.

«Ὁ καλλιτέχνης εἶνε ἡ λαμπάς, ἡ φωτίζουσα καὶ τηκομένη εἰς τὴν ἰδίαν της φλόγα. Ἐὰν τήκεται κανεὶς δὲν θὰ εἰπῇ, ὅτι δι' αὐτὸ φωτίζει ὀλιγώτερον. Ἐὰν λιποψυχῇ κανεὶς δὲν θὰ εἰπῇ ὅτι δὲν ἐφώτισε. Ἐὰν σβεσθῇ κανεὶς δὲν θὰ εἰπῇ ὅτι δὲν ἔλαμψεν. Ἀλλὰ πῶς θὰ μεμφθῇ κανεὶς τὴν οὐσίαν καὶ τὴν πηγὴν τοῦ φωτὸς ὡς εὔφλεκτον καὶ θὰ τὴν προπηλακίσῃ ὡς ἀναλώσιμον; Ἡ ἄρνησις αὐτὴ θὰ ἦτο ἡ ἄρνησις τοῦ πρώτου νόμου τῆς ζωῆς. Ὁ καλλιτέχνης τηκόμενος καὶ λιποψυχῶν καὶ σβύνων ἐπαναλαμβάνει μὲ τὸ μέτωπον ὑψηλὰ τὸν αἰώνιον στίχον τοῦ ποιητοῦ:

Je fais mon devoir de flambeau.

***Περιοδικά*:**

Εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Ἰουλίου, τοῦ ρωσσικοῦ περιοδικοῦ «*Vjessy*» ὁ κ. Μιχαὴλ Λυκιαρδόπουλος γράφει διὰ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Κ. Παλαμᾶ «Γράμματα». Ὑπάρχουν τόσον ὀλίγα βιβλία, λέγει περίπου, καὶ προπάντων ἑλληνικά, περὶ τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας ὥστε χαιρετίζομεν κάθε νέον ἔργον ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, καὶ μάλιστα ὅταν φέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ κ. Παλαμᾶ. Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ἑλκύει τὴν προσοχὴν τὸ ἄρθρον περὶ τοῦ Πούσκιν τῆς Νέας Ἑλλάδος, τοῦ Δ. Σολωμοῦ, ἀγνώστου δυστυχῶς ἀκόμη εἰς τὸ πολὺ κοινόν. Ὄχι ὀλιγώτερον ἀγαπητὴ ἡ μελέτη περὶ τοῦ Ἰουλίου Τυπάλδου. Πολὺ ἐνδιαφέροντα ἐπίσης τὰ περὶ

μετρικῆς καὶ τὰ ἄλλα ἄρθρα του. Τὸ μόνον μειονέκτημα τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Παλαμᾶ εἶναι ἡ συχνὴ ἐπανάληψις ὀνομάτων, χωρίων ἢ σκέψεων ξένων συγγραφέων, τὸ ὁποῖον μᾶς δείχνει τὴν μεγάλην πολυμάθειαν τοῦ ποιητοῦ. ἀλλὰ συγχρόνως ὑπὸ τὸ βάρος αὐτῶν χάνεται συχνὰ ἡ ἰδικὴ του σκέψις, ἡ ὁποία βέβαια εἶναι ἡ περισσότερον ἀγαπητὴ εἰς τὸν ἀναγνώστην τοῦ βιβλίου.

***Ἐφημερίδες*:**

Μὲ τὴν ὑπογραφὴν Περούλης ἐδημοσιεύθησαν εἰς δύο φύλλα τοῦ «**Νουμᾶ**» δύο λαϊκὰ τραγούδια ἀπὸ τὴν Κέρκυραν, ἄξια προσοχῆς. Ἰδοὺ τί γράφει μαζὶ μὲ ἄλλα ὁ Τίμωνας, συνοδεύων τὸ τελευταῖον τραγοῦδι τοῦ Περούλη, τὸ ὁποῖον ἀναδημοσιεύομεν παρακάτω:

«Εἶνε χωριάτης ὁ Περούλης ἀπὸ τὸν Ποταμό, καὶ ζῇ ἀπὸ τὸν τίμιον κόπο του. Στὸ χωριὸ μέσα ἔχει ἕνα τσαγκαράδικο ὅπου δουλεύει μὲ τέσσερους ἐργάτες, ποῦ τὸν ἀγαποῦν καὶ τὸν σέβουνται, καὶ τοῦτοι εἶναι οἱ τραγουδιστές του. Ἀφτὸς βγάνει τὰ τραγούδια, τὰ τονίζει δίχως νὰ ξέρει μουσικὴ θεωρία, τὰ μαθαίνει στοὺς ἐργάτες του καὶ τοὺς στέρνει τὶς καλοκαιριάτικες νύχτες στὴ χώρα καὶ στὰ σιμοτινὰ χωριὰ νὰ τὰ ψέλνουν τοῦ κόσμου.

«Τὸν εἶδα κ' ἐγώ, εἶναι πενηντάρης, λίγο καμπούρης, ἀλλὰ τὸ μάτι του λάμπει, καὶ τὸ μέτωπό του εἶναι πλατὺ καὶ καθάριο, καὶ ἀνανοήθηκα ἀθέλητα τὸν Hans Sachs ὁποῦ ἦταν

Schuhmacher, und poet dazu.

«Ὅσοι θὰ διαβάσουνε τὸ τραγοῦδι αὐτὸ θὰ σκεφτοῦνε μαζί μας ὅτι τέτοιο τραγοῦδι ἀπὸ ἄνθρωπο χωριάτη κι' ἀγράμματο εἶναι πραγματικὰ φαινόμενο ποὺ ἀξίζει νὰ τὸ καλοξετάσῃ κανένας. Ἕνας τρανὸς ποιητής, Κερκυραῖος κι αὐτός, ὅταν τὸ διάβασε δάκρυσε κ' εἶπε: — «Εἶναι Γερμανικὴ τοῦ Σίλλερ ποίηση».

»Διαβάζοντας τὸ τραγουδάκι τοῦτο, ἄθελα σκεφτόμουν τὸν Σκωτζέζο Burns, γιατὶ σὲ καμιὰ δεκαριὰ ποιήματά του ἔτσι τραγουδάει κι αὐτός, μὲ τέτοια φυσικότητα καὶ χάρη»

Σ' Ε Σ Ε Ν Α

Ἤθελα κύκνος νὰ γενῶ
Ν' ἀρθῶ στὸ περιγιάλι
Στὰ μυρισμένα ἀνάμεσα
Λουλούδια νὰ κρυβῶ,
Καὶ σὰν διαβαίνεις νὰ πετῶ
Στὴν τρυφερή σου ἀγκάλη
Νὰ πάρω ἀπὸ τὰ χείλη σου
Ἕνα φιλὶ ἀκριβό.

Καὶ τὰ φτερά ἡ ἀγάπη σου
Τ' ἀδύνατα νὰ βιάσῃ
Ποῦ ν' ἀνεβῶ στὰ σύγνεφα
Στὰ βάθη τ' οὐρανοῦ,
Κι' ἀκόμα πιὸ ψηλότερα
Ἐκεῖ ποῦ σώνει ἡ πλάση
Νὰ πάγω νἄβρω τὴν πηγὴ
Τ' ἀθάνατου νεροῦ.

Καὶ νὰ σ' τὸ φέρω νὰ τὸ πιῇς
Ἀθάνατη νὰ γένῃς,
Βασίλισσα πεντάμορφη
Ὅσο δὲ βάζει ὁ νοῦς,
Κι' ἐμένα ὁ τάφος ἂς δεχτῇ
Μὰ σὺ πάντα νὰ μένῃς
Τοῦ κόσμου τὸ προσκύνημα
Σὲ χρόνους μακρυνούς.

Εἰς τὸ «**Ἐμπρὸς**» ὁ Διαβάτης γράφων διὰ τὸ ἀπροχώρητον εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ἡ ἀστυνομία διὰ τὸ τριπλοῦν κακούργημα τοῦ Πειραιῶς ἐπιλέγει ὅτι δὲν μένει ἄλλη ἐξήγησις διὰ νὰ κλεισθῇ πλέον ἡ ἀτυχὴς αὐτὴ ὑπόθεσις παρὰ μόνον ὅτι «οἱ τρεῖς ἀρτοποιοὶ ηὐτοκτόνησαν διὰ τὸ ζήτημα τῆς τιμῆς τοῦ ἄρτου».

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Εἰς τὸ προσεχὲς τεῦχος θὰ δημοσιεύσωμεν καὶ δεύτερον ἄρθρον τοῦ κ. Νικολάου Χατζιδάκη ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ μέση μας ἐκπαίδευσις».

Τὸ πρόγραμμα τοῦ «Βασιλικοῦ Θεάτρου» τῆς χειμερινῆς περιόδου περιέχει ἑλληνικὰ ἔργα. δράματα καὶ κωμῳδίας μὲ τὸ *τσουβάλι*. Ἀλλ' ἂς μὴ προκρίνωμεν καὶ ἐκληφθῶμεν ὡς μεροληπτικοί.

Λέγεται ὅτι ἐπιτροπὴ κυριῶν θὰ διοργανώσῃ, ὅπως πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, μαθήματα ἀρχαίας φιλολογίας. Μεταξὺ τῶν ὁμιλητῶν θὰ ἦναι καὶ ὁ κ. Γ. Σωτηριάδης, ἕνας ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ποῦ ἤμποροῦν νὰ μεταδώσουν εἰς τὸ ἀκροατήριον τὴν συγκίνησιν καὶ νὰ μὴ διδάξουν γραμματικήν, ὅπως μερικοὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς καθηγητάς μας.

Οἱ ἰατροὶ συμβουλεύουν κατὰ προτίμησιν εἰς τοὺς ἀναιμικοὺς καὶ τοὺς ἀναρρωνύοντας τὰ στρείδια ἀντὶ τὸ λάδι τῆς μουρούνας.

Ἡ «Ἀλήθεια» τῆς Κύπρου προτείνει τὴν ἵδρυσιν λαχείου πρὸς φύλαξιν τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς νήσου.

Τὸ ὑπαίθριον θέατρον τῆς Καλιφορνίας, κτισμένον κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου, παραλαμβάνει 8,000 θεατὰς καθημένους καὶ 12,000 ὀρθίους.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Η ΕΠΙΡΡΩΣΙΣ τῶν περὶ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ γράμματα σπουδῶν ὑπὸ Θεοφάνους Α. Κακριδῆ. Λόγοι ἐναρκτήριοι τῇ 18 Μαρτίου 1905. Ἀθῆναι τυπογραφεῖον Α. Χ. Βεργιανίτου ὁδὸς Ὀφθαλμιατρείου 5.

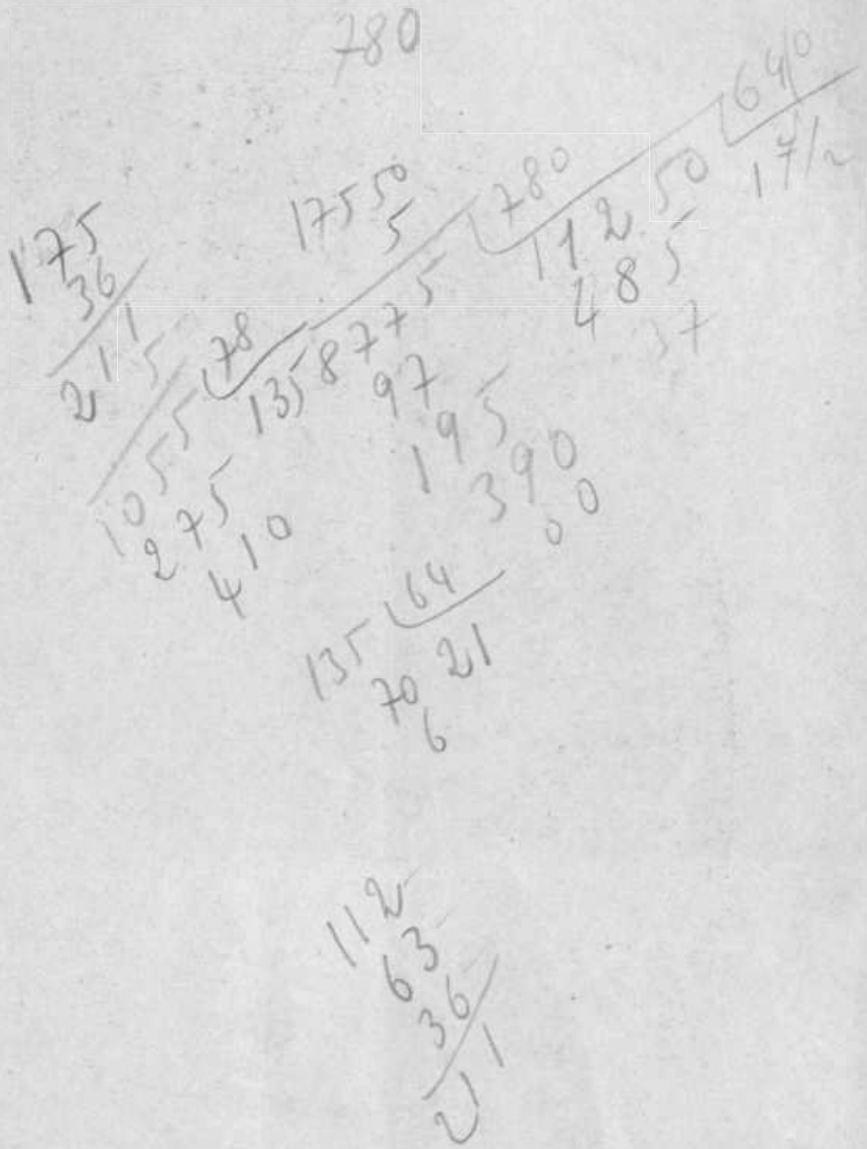
ΕΘΝΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ἢ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙ ΕΘΝΙΣΜΟΥ ὑπὸ Μαν. Θ. Χαιρέτου 1905 Πάτραι τυπογραφεῖον Ἀνδρ. Β. Πάσχα, σχ. 16ον 220 δρ. 2.

Εἰς τοὺς ἀναγινώσκοντας δὲν εἶνε ἄγνωστον τὸ ὄνομα τοῦ κ. Χαιρέτη, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ὁποίου ἀνταναklᾶται ἕνα ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ὄνειρα τοῦ Ἕλληνος, νὰ ἴδῃ τὴν πατρίδα του μεγάλην ὅπως καὶ ἄλλοτε. Προϊὸν ἀτομικῆς γνώμης καὶ αἰσθήματος ἡ μελέτη τοῦ κ. Χαιρέτη πρέπει ν' ἀναγνωσθῇ ἀπὸ κάθε Ἕλληνα, τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ ἀφέθη νὰ δηλητηριασθῇ ἐκ τῆς ἀπαισιοδοξίας, διότι ἀπὸ κάθε σελίδα τοῦ βιβλίου τούτου κάτι αἰσιόδοξον ἀνορχεται ὡς θυμίαμα πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν οὐρανόν.

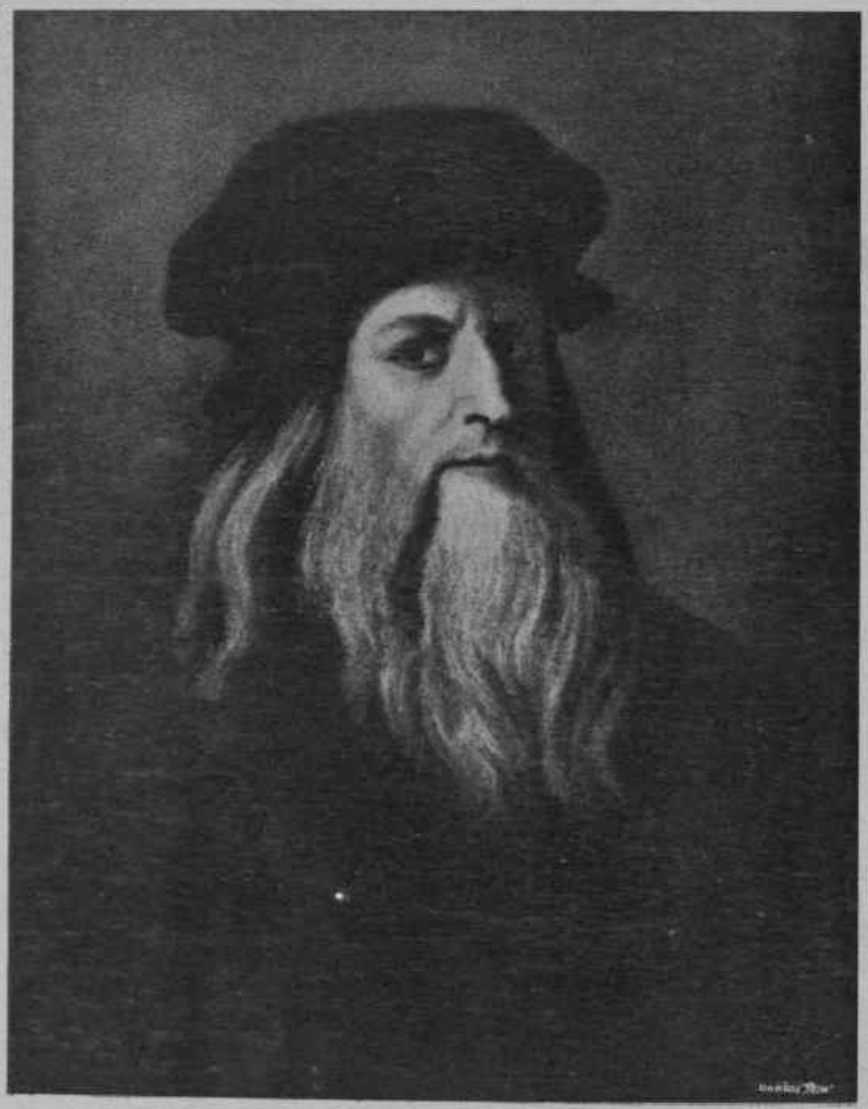
BULLETIN DE CORRESPONDACE HELLENIQUE. I-II Trentième Année-Janvier-Février 1906. Athènes impriperie P. D. Sakellarios 1905.

***Διόρθωσις*:**

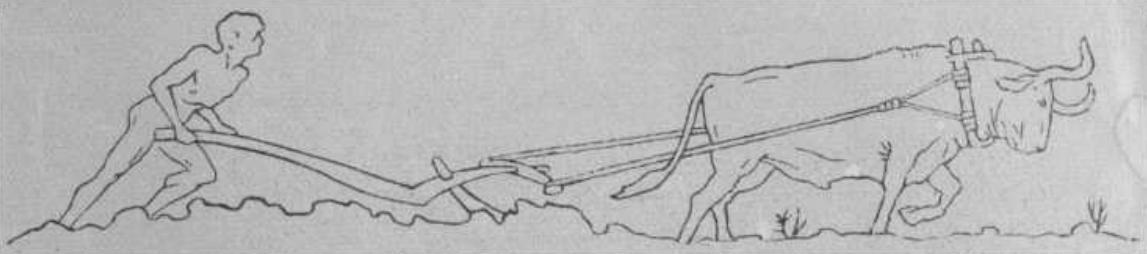
Εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος σ. 332 στίχος 19 ἀντὶ *ὀσημέραι* νὰ γραφῇ *σημερινά*.

ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ ΔΑ ΒΙΝΤΣΙ — ΑΥΤΟΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 31 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1905

ΜΟΡΑΪΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΑΚΡΙΤΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ

Καθὼς καὶ ἄλλοτε ἔγραψα [1], ἐκ τῶν πολυαρίθμων δημοτικῶν τραγουδιῶν, τὰ ὁποῖα πτερυγίζουν εἰς τὰ χείλη τοῦ Πελοποννησιακοῦ λαοῦ, πολὺ ὀλίγα εἶναι τἀνήκοντα εἰς τὸν *ἀκριτικὸν* λεγόμενον *κύκλον*, δηλαδὴ τἀναφερόμενα εἰς τὸν ἀκατάβλητον ἥρωα τοῦ μεσοχρονίου Ἑλληνισμοῦ, εἰς τὸν Διγενὴν Ἀκρίταν *ποὺ μάχεται ἀράπαχτος μὲ δράκους καὶ στοιχειὰ κι' ἀκόμα καὶ μ' αὐτὸν τὸν ἀκατάλυτο τὸ Χάρο παλεύει τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες*

. . . . . *στὰ μαρμαρένι' ἀλώνια·*
Κι' ὅθε χτυπάει ὁ Διγενής, τὸ αἷμ' αὐλάκι κάνει
Κι' ὅθε χτυπάει ὁ Χάροντας, τὸ αἷμα τράφο κάνει [2].

Καὶ ὄχι μόνον ἐλάχιστα εἶναι τὰ Μοραΐτικα ἀκριτικὰ τραγούδια, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐλάχιστα αὐτὰ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τόσον παρεφθαρμένα, ἀφ' ἑνὸς ἕνεκα τῆς λησμοσύνης στίχων ἀφηγουμένων πράγματα πρὸ πολλοῦ παλαιωθέντα καὶ ἐπομένως ἀκατάληπτα καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνεκα τῆς παρεμβολῆς στίχων ἐξ ἄλλων τραγουδιῶν καὶ μάλιστα νεωτερικῶν καὶ τῶν συγχύσεων καὶ παραλλαγῶν περὶ τὰ ὀνόματα τῶν προσώπων καὶ τῶν τόπων, ὥστε ὁμολογουμένως ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχὴ καὶ ἐπαρκὴς γνῶσις μερικῶν ζητημάτων τῆς μεσαιωνικῆς δημώδους ἡμῶν φιλολογίας διὰ νὰ διακρίνῃ κανεὶς ὅτι τὰ τραγούδια αὐτὰ πρέπει νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὸν *ἀκριτικὸν κύκλον*. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοιαύτην κατάστασιν τὰ παρεφθαρμένα καὶ μισολησμονημένα αὐτὰ ᾄσματα εἶναι πολλάκις ἀληθιναὶ φιλολογικὰ διαμάντια· κάθε στίχος των καὶ ξεχωριστὸν ἀρχαιόπρεπον ᾆσμα, ἐπαναφέρον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ μύστου τοὺς ἡρωϊκοὺς ὅσον καὶ ρομαντικοὺς ἐκείνους χρόνους, καθ' οὓς διέσχιζαν τὰ βουνὰ καὶ τοὺς κάμπους οἱ *ἀπελάται*, οἱ βυζαντηνοὶ δηλονότι *κλέφτες*, ὡπλισμένοι τὰ φοβερὰ αὐτῶν ὅπλα, *ταπελατίκια*, καὶ *τριγύριζαν τὲς ἄκρες* [1] οἱ πολεμοχαρεῖς *ἀκρῖται*, οἱ φύλακες τῶν ὁρίων τοῦ ἀχανοῦς Βυζαντηνοῦ κράτους.

Ἐκ τῆς ἡμετέρας περισυναγωγῆς λαογραφικῆς ὕλης τῆς Πελοποννήσου ἀποσπῶντες δημοσιεύομεν εἰς τὰς φιλικὰς σελίδας τῶν *Παναθηναίων* τρία ἀκριτικὰ τραγούδια, ἐπιφυλασσόμενοι ἄλλοτε νὰ δημοσιεύσωμεν καὶ ἄλλα. Ἐξ αὐτῶν τὸ πρῶτον ἀπεθησαύρισα εἰς τὸ χωρίον Ἀτσίχωλον τῆς Καρυταίνης· τὸ δεύτερον ἔδωκεν εἰς ἐμὲ ὁ εὐδόκιμος ἀρχαιολόγος καὶ καλὸς φίλος κ. *Κωνσταντῖνος Ῥωμαῖος*, σημειώσας αὐτό, κατὰ παράκλησίν μου, ἀκριβῶς ὡς ᾄδεται ὑπὸ τῆς ἐν Βούρβουρα τοῦ Πάρνωνος θείας του κ. Ἄννας Παπαμιχαήλ· τὸ δὲ τρίτον συνελέχθη ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἰδίου εἰς τὴν Ἔλωναν, μοναστήρι τῆς Τσακωνιᾶς.

Εἶναι δὲ τὸ μὲν πρῶτον καὶ τρίτον τραγούδια τοῦ *τραπεζιοῦ*, ὡς χαρακτηρίζονται ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ᾀδόμενα δηλονότι εἰς συμπόσια, τὸ δὲ

[1] «Νέο χειρόγραφο τοῦ Διγενῆ» — «Νουμᾶς» τῆς 15 Αὐγούστου 1904.

[2] *Γ. Ἐβλαμπίου*: Ἀμάραντος ἤτοι τὰ ᾄσματα τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Ἐν Πετρουπόλει 1843, ἀριθ. 26 στίχ. 14—15. *A. Passow*: Popularia carmina Graeciae recentioris. Lipsiae 1860, σ. 306, ἀριθ. ccexxx, στιχ. 1—15.

[1] Πρβλ. *Ἰγνατίου Πετρίτζη*: Διήγησις Διγενῆ, στίχ. 2135 ἐν *Sp. P. Lambros*: Collection de romans Grecs. Ἐν Παρισίοις 1880, σ. 197.

δεύτερον, κατὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ῥωμαίου, μυρολόγι.

Α

Φίλοι καλῶς ὡρίσατε, φίλοι κι' ἀγαπημένοι.
Συχάσατε, καθήσατε, γιὰ νὰ σᾶς μολοήσω
τῆς θάλασσας τὸν ταρασμὸ καὶ τῆς στεριᾶς τὰ πάθια,
τῆς Γουργαριᾶς τὶς λαγγαδιές, τῆς Ἀραπιᾶς [τὰ ὄρη,
ποὺ κεῖ συδυὸ δὲν περπατοῦν, συντρεῖς δὲν κου-[βεντιάζουν,
παρὰ πενῆντα κι' ἑκατὸ καὶ πάλι φοβισμένα.
Κι' ἐγὼ πῶς τὰ τρογύρισα τὶς νύχτες μοναχός μου
μὲ τετραπήχυνο σπαθὶ καὶ μὲ βαρὺ κοντάρι!
Βουνὰ καὶ κάμπους ἔδειρα, βουνὰ καὶ καταράχια,
νυχτιὲς χωρὶς ἀστροφεγγιά, νυχτιὲς χωρὶς φεγγάρι,
κ' ἠύρα τὰ φείδια πλεχταριὰ καὶ τὶς ὀχιὲς πλεμένες.
Ξῆντα λοντάρια σκότωσα καὶ τετρακόσιους δράκους.
Σὰν ἕνα φίδ' δικέφαλο, φίδι μὲ δυὸ κεφάλια
ποτές μου δὲ φαντάστηκα πῶς θἄχε νἀπαντήσω.
Εἶχε τα πόδια ἀλοϊνά, καὶ μάτια σὰν τὸ βόϊδι,
κεῖχε καὶ κάτι κέρατα 'πὸ μαλαμα καθάριο,
σὰν ἔκανες γιὰ νὰ τὰ ἰδῇς τὰ μάτια σου χυνόνταν.
Καὶ πῶς ἐγὼ τὸ τήραξα, πῶς τό βανα σημάδι!
Πέντε κοντάρια τοὔδωκα καὶ μιὰ σπαθιὰ στὴ [μέση,
μάϊδε τὸ βόλι τὸ κολλά', μάϊδε σπαθὶ τὸ πέρνει,
καὶ μόνο μὲ τὸ δαμασκὶ τὸ τρούπησα μαχαίρι.
(Ἀ)τὰ σιουριχτά, (φ')τὰ χουγιαχτὰ τὰ δέντρα [μαραθῆκαν
κι' ὅσοι κάμποι τἀκούσανε οὔλοι στἀγνάντιο [γῆκαν.
Κι' ἐπέτυχα κι' ἐσκότωσα τὸ στοιχειωμένο λάφι
ποὖχε σταυρὸ στὰ κέρατα, στὸ κούτελό του ἀστέρι.
Καὶ τόσα χρόνια ποὖζησα δὼ στὸν ἀπάνου κόσμο
κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους,
καὶ τώρα νὰ ὁ Χάροντας οὔλο χωσιὲς μοῦ κάνει.
Ἂν ἀνεβῶ πά' στὰ βουνὰ κι' ἐκεῖνος ἀνεβαίνει
κι' ἂν ῥοβολήσω (φ')τὰ βουνὰ κι' ἐκεῖνος ῥοβολάει
κι' ἂν πέσω νἀποκοιμηθῶ γυρεύει νὰ μἀρπάξῃ.

Ἀξιοσημείωτος εἶναι παραλλαγὴ τῶν στίχων 3—4:

Τῆς θάλασσας τὸν ταρασμὸ τῆς Γουργαριᾶς [τοὺς κάμπους,
τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνὰ τὰ πολυφοβισμένα.

Ταρασμὸς = ταραγμός, σάλος. Ἀπαντᾷ ὁ τύπος καὶ εἰς τοὺς Μανιάτικους στίχους: [1]

Τῆς θάλασσας τὸν ταρασμὸν θυμοῦμαι καὶ τρο-[μάζω
καὶ τὸν ζωντανοχωρισμὸ καὶ βαρυναστενάζω.

Γουργαριὰ [1] λέγεται πολλάκις εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἡ Βουλγαρία. Καθὼς *Γούργαρης* [2] καὶ *Γούργαρος* [3] = Βούλγαρης, Βούλγαρος.

Γουγάρα [4] = Βουλγάρα. Ἡ ἐναλλαγὴ τοῦ Λ καὶ Ρ εἶναι συνήθης εἰς τὴν ἀρχαίαν, μεσοχρόνιον καὶ σύγχρονον ἡμῶν γλῶσσαν. Περὶ αὐτῆς δὲ ἔχομεν ἤδη ἐξαίρετον μελέτημα τοῦ σεβαστοῦ μου διδασκάλου κ. Γ. Ψυχάρη [5].

Τῆς δὲ ἐναλλαγῆς τοῦ *Β* καὶ *Γ* ἔχω πρόχειρα τὰ ἑξῆς παραδείγματα. *Βλέπω* = *γλέπω*. *Βουρλίζουμαι* = *γουρλίζουμαι* = ταράσσομαι, ἀνησυχῶ, ἀτακτῶ, μαίνομαι. *Βουβάλι* = *γουβάλι* [6]. *Λαβοῦτο* = *λαγοῦτο*, *λαοῦτο* [7]. *Ἐβλυτώνω* (ἐκ τοῦ *εὐλυτόω*) = *γλυτώνω*. *Βωμὸς* = *γωμός* [8]. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν Βιθυνίᾳ ἔχομεν μονὴν τῶν *Ἐλεγμῶν* ὅπερ προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀρχαίου: *Ἠλίου βωμῶν* [9]. *Βοῦπα* = *γοῦπα* = βόωψ, βῶξ (ἰχθύς, bogue, pagel [10]). *Βόλος* = *Γόλος*. Οὕτω δέ, ἁπαντᾷ ἡ Θεσσαλικὴ αὕτη πόλις εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ [11] (1320 — 1354) καὶ εἰς τὴν νεωτερικὴν γεωγραφίαν τοῦ Λα-

[1] Προοίμια μυρολογίων Λακωνικῶν συλλεγέντα ὑπὸ τῆς κυρίας *Στ. Π. Ῥαζέλου*. Ἐν Ἀθήναις 1870, σ. 38.

[1] *Π. Παπαζαφειροπούλου*: Περισυναγωγὴ γλωσσικῆς ὕλης καὶ ἐθίμων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἰδίᾳ δὲ τῆς Πελοποννήσου... Ἐν Πάτραις 1887, σ. 88, ἀριθ. ΜΖ' στιχ. 1.

[2-3] *Νίκου Α. Βέη*: Ἀρκαδικὰ Γλωσσικὰ Μνημεῖα.— Δημώδη ᾄσματα Φιγαλίας... [Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Γ' τόμου τοῦ Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας]. Ἐν Ἀθήναις 1903, σ. 248 — *Ἰ. Σταματέλλου*: Συλλογὴ ζώντων μνημείων ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ Λευκαδίου λαοῦ. Ἐν τῷ *Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Κωνσταντινουπόλεως*. Τόμ. Η' (1873—1874) σ. 407 ἀρ. 15.

[4] *Π. Παπαζαφειρόπουλος*, ἔνθ' ἀνωτέρω, σ. 88, ἀριθ. ΜΖ', στιχ. 7, 8, 9, 12, 18, 22.

[5] Essai de grammaire historique sur le changement de λ en ρ devant consonnes en Grec ancien, médiéval et moderne par *Jean Psichari*. Extrait *des Memoires Orientaux. — Congrès de* 1905 (Publiés par l' École Nationale des langues Orientales vivantes) Paris 1905

[6] *Π. Παπαζαφειρόπουλος*, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 134. ἀριθ. ΡΓ' στιχ. 4, 6, 9.

[7] *Karl Krumbacher:* Ein vulgärgriechischer Weiberspiegel. München 1905, σ. 371. 394 (στίχ. 608) 422.

[8] Ἐκ τοῦ ἀνεκδότου Ἀρκαδικοῦ γλωσσαρίου τοῦ κ. *Ἀποστόλου Σ. Ἀρβανιτοπούλου*.

[9] Πρβλ. *Τρ. Εὐαγγελίδου*: Περί τινων ἀρχαιοτάτων Βυζαντηνῶν μονῶν ἐν Βιθυνίᾳ «Σωτὴρ» Τόμ. ΙΒ' (1889) σ. 157.

[10] *Σκαρλάτου Δ. τοῦ Βυζαντίου*: Λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς Διαλέκτου... Ἐν Ἀθήναις 1835, σ. 37, 46, 61.

[11] Ἔκδοσις Βόννης τόμ. 1, σ. 473.

νιὴλ Φιλιππίδου καὶ Γρηγορίου Κωνσταντᾶ [1], καθὼς καὶ εἰς ἐπιγραφὰς καὶ σημειώματα τῆς Τουρκοκρατίας [2]. Οὕτω δὲ Γόλος καλεῖται καὶ τώρα ὑπὸ τῶν χωρικῶν [3].

Ὡς πρὸς δὲ τὸ *γλέπω* πρέπει νὰ σημειωθῇ ἰδιαιτέρως ὅτι ἴσως ἦτο ἐν χρήσει καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, καθ' ὅσον ὁ Πίνδαρος [4] μεταχειρίζεται τὸν τύπον *γλέφαρον* = *βλέφαρον*.

Περὶ δὲ τοῦ πληθυντικοῦ τῆς λέξεως *ὄρος*, ὅστις ἀπαντᾷ ἐν στίχ. 4, λόγου τυχόντος, ἂς σημειωθῇ ὅτι δὲν εἶναι ἄχρηστος εἰς τὴν δημοτικήν μας γλῶσσαν. Π. χ. «Ὄρη τὰ ὑψηλὰ» παροιμιώδης ἔκφρασις λεγομένη ἐπὶ τῶν παρανοούντων ἡμᾶς. Ἰδίως συνεκφέρεται μὲ τὸ *βουνά*. Π. Χ. Εἰς τὸ *ξόρκι* τὸ λεγόμενον διὰ τὴν χάλαζαν ἀπαντᾷ ὁ στίχος:

σὲ ὄρη σὲ βουνὰ ς' ἔρημα λαγγάδια

νὰ πέσῃ δηλ. τὸ χαλάζι.

Γνωστότατον εἶναι, ἐν Πελοποννήσῳ τουλάχιστον, τὸ δημοτικὸν ᾆσμα:

Πῆρα τὰ ὄρη σκούζοντας καὶ τὰ βουνὰ ρωτῶντας
μὴν εὕρω τὴν ἀγάπη μου, τὴν ἀγαπητικιά μου.

Ἔπειτα ἡ φράσις *ὄρη καὶ βουνὰ* ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἐξῆς Μανιάτικα μυρολόγια [5]:

Λυπητερὰ λυπητερὰ θέλω νὰ ξεψυχήσω
καὶ κράξω ὄρη καὶ βουνὰ νὰ τἀποχωρετίσω.

Κλάψετε ὄρη καὶ βουνὰ κλησιὲς καὶ μονα-
[στήρια,
γιὰ τοῦτο τἄμοιρο κορμὶ πουχάθηκε στὰ ξένα.

Πουλάκι εἶχα στὸ κλουβὶ καὶ τόϊχα ἡμερωμένο
τὸ τάϊζα τὴ ζάχαρη τὸ πότιζα τὸ μόσχο,
κι' ἀπὸ τὸν μόσχον τὸν πολὺν κι ἀπὸ τὴ μυ-
[ρωδιά του
μοῦ σκανδαλίσθη τὸ κλουβὶ καὶ μοὔφυγε τἀηδόνι
πῆρα τὰ ὄρη σκούζοντα καὶ τὰ βουνὰ ρωτῶντα.

Τέλος εἰς τὰ ἐξῆς Μακεδονικὰ τραγούδια:

. . . . . .

— Ποὖσαν πουλί μ' τόσον καιρό,
Σὲ καρτεροῦσ' σὰν τὸ τρελλό;
— Ἤμαν στὰ ὄρη στὰ βουνὰ
μέσα στὰ κρούσταλα νερά [1].

Ἕνα μικρὸ Τουρκόπουλο, τοῦ βασιλεᾶ ἀγγόνι,
μιὰ Ρωμιοπούλα ἀγάπησε καὶ θέλει νὰ τὴν πάρῃ.
Τὴ, θέλει, δὲν τὸν θέλει
Παίρνει τὰ ὄρη ὀμπροστὰ καὶ τὰ βουνὰ πὸ πίσω [2].

. . . . . .

Ὁ ἑνικὸς: ὄρος ἀπαντᾷ, καθ' ὅσον γνωρίζω, μόνον εἰς «τὸ τραούϊν τοῦ Διενῆ», τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ὁ διαπρεπὴς φιλόλογος καὶ καλὸς φίλος κ. Σῖμος Μενάρδος [3].

Πά' κ' ηὗρα τὸσ Σαρακινὸν κ' ἔβλεπεν τὸν
[Ἀφρίτην.
Σὰν τὸ βουνὸν ἐκάθετουν, σὰν τὄρος ἐκοι-
[μάτουν

Τὸ τραγοῦδι, ποὺ ἐδημοσιεύσαμεν ἀνωτέρω, πρέπει νὰ συσχετισθῇ πρὸς ἄλλο ἀκριτικὸν ἐξ Εὐβοίας, ἐκδεδομένον ὑπὸ Ἀνωνύμου ἐν τῇ *Παρδώρᾳ* [4] καὶ ἔπειτα μὲ μερικὰς παραλλαγὰς ὑπὸ τοῦ Passow (σ. 393, ἀριθ. DXVI).

Β'

Στῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνὰ τὰ δασοφυτεμένα
κανεὶς δὲν τὰ περπάτησε, δὲν τἄχει περασμένα.
Κι' ἐγὼ ὁ μαῦρος Διγενὴς τἄχω συργιανισμένα
μὲ τετραπίθαμο σπαθί, μὲ τρεῖς ὀργιὲς κοντάρι,
δώδεκα ἀρκούδια σκότωσα, τὰ πέντε μερωμένα,
τέσσερα φίδια μὲ φτερὰ πίσω καλλιγωμένα,
καὶ κεῖ δὲν ἐφοβήθηκα σὰν τούτηνε τὴν ὥρα,
ποὺ εἶδα τὸ Χάρο ζωντανό, τὸ Χάρο καβαλλάρη,
ποὺ εἶδα τὸν Ἀρχιστράτηγο μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.

Τὸ ἀνωτέρω τραγούδι ἔχει στενὴν σχέσιν μετὰ τοῦ προηγουμένου. Δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἔχει κάποιαν ἐξαιρετικὴν σημασίαν, καθ' ὅσον διασώζει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Διγενῆ.

---

[1] Γεωγραφία νεωτερικὴ ἐρανισθεῖσα ἀπὸ διαφόρους συγγραφεῖς παρὰ *Δανιὴλ* ἱερομονάχου καὶ *Γρηγορίου* ἱεροδιακόνου τῶν Δημητριέων. Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα... Τόμος πρῶτος... Ἐν Βιέννῃ 1791 σ. 224 κ. ἑ.

[2] *Ζωσιμᾶ Ἐσφιγμενίτου* Ἡμερολόγιον ἢ «Φήμη» τοῦ ἔτους 1887. Ἐν Βόλῳ 1887, σ. 158. — *Ν. Ι. Μάγντος*: Περιήγησις ἢ τοπογραφία τῆς Θεσσαλίας καὶ Θετταλικῆς Μαγνησίας.... Ἐν Ἀθήναις 1860, σ. 66, κλ κλ.

[3] *Ζωσιμᾶ Ἐσφιγμενίτου* ἔνθ' ἀνωτέρω, σ. 110 — Πρβλ. «Ἑβδομὰς» τόμ. Β' (1885) σ. 200.

[4] Ὀλυμπίων Γ', 21. Πυθίων Α', 15, Δ', 216, Θ' 43. Ἰσθμίων Η', 99.

[5] *Σπ. Π. Ραζέλου*, ἔνθ' ἀνωτέρω, σ. 19, 37, 39. Μόνον τὴν ὀρθογραφίαν τῶν στίχων αὐτῶν διώρθωσα ἐν μέρει, ὡς πρὸς δὲ τὴν φωνητικὴν ἀφῆκα αὐτὰ ἀπαράλλακτα ὡς ἐξεδόθησαν ὑπὸ τῆς μακαρίτιδος Στ. Π. Ραζέλου.

[1] Macedonian folklore by *G. F. Abbot*. Cambridge 1903, σ. 47.

[2] Αὐτόθι, σ. 45, ὑποσημ. 1.

[3] «Ἀκρίτας» Ἔτος Α', τόμ. Α' (1904) σ. 293, στίχ. 60-61.

Ἡ ἰδέα τοῦ *Χάρου καβαλλάρη* εἶναι συνηθεστάτη εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν.

Ἀρχιστράτηγος δὲ ἢ *Ἀϊστράτηγος* εἶναι ὁ ταξιάρχης τῶν οὐρανίων δυνάμεων Μιχαήλ, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον κατὰ τοὺς θρύλους κρατεῖ εἰς τὴν δεξιὰν σπάθην, ἀλλ' οὕτω εἰκονίζεται καὶ εἰς τὰς εἰσόδους, νάρθηκας, τέμπλα κλπ. τῶν ναῶν. Πολλάκις δὲ οἱ ἁγιογράφοι, τῶν παλαιοτέρων μάλιστα χρόνων, εἰκονίζουν αὐτὸν φέροντα διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς εἰλητάριον, ἐφ' οὗ οἱ στίχοι:

Σπαθηφόρος ἵσταμαι πρόδε τῆς πύλης,
βλέπων ἱλαροὺς τὰς τρίβους εἰσιόντας
τοὺς δὲ κακοὺς ἀποκτείνων τῷ ξίφει [1].

Καὶ ἡ «*Ἑρμηνεία τῶν ζωγράφων ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωγραφίαν*», ἡ ἀποδιδομένη εἰς τὸν ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων Διονύσιον ἱερομόναχον Ἀθωνίτην τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος λέγει: «*ἔσωθεν δὲ τῆς πύλης τοῦ ναοῦ πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος γράψον τὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ Κυρίου Μιχαὴλ φέροντα σπάθην καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ἐν ᾗ ταῦτα:*

Θεοῦ στρατηγὸς εἰμὶ τὴν σπάθην φέρων
καὶ τοὺς ἐνταῦθα εἰσιόντας ἐν φόβῳ
φρουρῶ, προμαχῶ, ὑπερμαχῶ καὶ σκέπω.
Τοὺς δὲ καρδίᾳ ῥυπαρᾷ εἰσιόντας,
πικρῶς ἐκτέμω ἐν τῇ ῥομφαίᾳ τῇδε.

Καὶ δύο ἄλλα ἐπιγράμματα εἰς τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαὴλ ἀναφέρει ἡ Ἑρμηνεία τῶν Ζωγράφων:

Ἔφιππον ὁρᾶτέ με οἱ προσιόντες,
δίστομον κατέχοντα[ς] χειρὶ ῥομφαίαν,
στίφη βαρβάρων ἐκδιώκω καὶ πλήττω.
Ἐμοῦ δὲ ναοῦ ὑπάρχει Θεὸς μέγας
τὸ[γρ. καὶ] δεινὸν αὐτῷ ὅστις βουληθῇ πρᾶξαι
πατάξω τοῦτον τῇ ῥομφαίᾳ ἐν τάχει.

Ἕτερον εἰς τὸν αὐτόν:

Βροτοὶ βλέποντες τὸ ξῖφος τεταμένον
ὅσοι βέβηλοι καὶ ῥάθυμοι τὸν τρόπον
συσταλεῖτε πρὸς μετάνοιαν τάχει,
Εἰδὲ μὴ προφαύσητε τῇ θείᾳ πύλῃ
ἐγὼ γὰρ ὁ πρὶν παλαιᾶς προστάτης
ταύτης δ' ἐτάχθην τῆς νέας Ἐδὲμ φύλαξ [1].

Τὸ πρῶτον ἐκ τούτων τίθεται ὅταν ὁ Ἀρχάγγελος παρίσταται ἔφιππος.

Γ΄

Βουνὰ τοῦ Ἀσπροπόταμου μὲ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια!
Χιόνια μου νὰ μὴ λυώσετε ὡς ποὺ νἀρθοῦνε τἄλλα,
τ' εἶν' ἄρρωστος ὁ Διγενὴς βαριὰ γιὰ νὰ πεθάνῃ.
Καὶ τὤμαθαν τρεῖς φίλοι του κ' οἱ τρεῖς καλοί του φίλοι
τοῦ φέρνουν τὸν ἀντίψυχο γιὰ νὰ μὴ βγῇ ἡ ψυχή του.
. . . . . .

Καὶ πλέον οὐ. Μάτην προσεπάθει νὰ ἐνθυμηθῇ τοὺς ἑπομένους στίχους ὁ γηραιὸς πολύσαρκος Ἑλωνίτης καλόγηρος, ὁ ὁποῖος μοῦ ἀπήγγειλε— ἔπειτα ἀπὸ ἐπιμόνους παρακλήσεις καὶ διασαφηνίσεις περὶ τῆς χρησιμότητος τῆς συλλογῆς τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων— τοὺς ἀνωτέρω πέντε στίχους.

Μάτην. Ἡ λήθη συνεῖχεν ἀδιασπάστως τὴν ψυχήν του.

«Τὸ τραγούδι λέει — προσέθηκε — γιὰ κάποιον κοσμαγαπημένον ἄρχοντα τῆς Τσακωνιᾶς ποὺ λεγότανε Διγενὴς κι' ἔζοῦσε στὰ χρόνια ποὺ εἴχαμε ἐμεῖς τὴν Πόλη. Αὐτός, παιδί μου, κάποτε ἀρρώστησε βαριά, τοῦ θανατᾶ. Γιατροὶ καὶ ντετόροι τὸν ἀπέλπισαν κι οἱ γεδικοί του τὸν περμένανε ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ νὰ ξεψυχήσῃ. Μὰ πάνω στὸ χαροπάλεμα νάσου ἕνας φίλος του ἀφ'τὸ Μυστρᾶ — Χριστιανὸς καὶ εὐλαβὴς ἄνθρωπος — φέρνει καὶ ποτίζει τὸ χαροπατημένονε ταντίψυχο καὶ κάνει μὲ συντριβὴ καρδίας παρακλήσεις στὴν Παναγία μας τῆς Ἔλωνας Σὲ λίγο ἡ Παρθένα ἔκανε τὸ θάμα της. Ταντίψυχο ἔδωκε στὸ μισοπεθαμένονε ζωὴ καὶ βρῆκεν ὁ ἄρχοντας τέλεια τὴν ὑγεία του. Καὶ τὸ θάμα διαλαλήθηκε κ' ἐβγῆκε καὶ τὸ τραγούδι».— Ἄνοστα καλογηρικὰ διηγήματα, συγκεχυμένα καὶ ἀνυπόστατα Ὁ ἀμαθής, θρησκόληπτος καὶ κοιλιόδουλος καλόγηρος οὔτε κἂν εἶχεν ἀκούσει τὸ ὄνομα τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, οὔτε ἐνδιεφέρετο βεβαίως νὰ τὸ μάθῃ.

Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἐν Τσακωνιᾷ ὑπάρχει ἀρχοντικὴ οἰκογένεια φερώνυμος τοῦ ἐθνικοῦ

[1] Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο φέρεται ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τὸν ὁποῖον ἀνήγειρεν εἰς Χρύσαφα τῆς Λακεδαίμονος ὁ *Καμαρινὸς τὰ ἐπίκλην Σκηνόπλωκος*, ἱστόρησε δὲ ὁ ἐκ Ναυπλίου *Γεώργιος Μόσχος*, τῷ 1620.

[1] Ἑρμηνεία τῶν ζωγράφων . . . . . Ἔκδοσις Β' ὑπὸ *Ἀνέστη Κωνσταντινίδου* 1885, σ. 252, 263 κ. ἑ.

μας ἥρωος τῶν μέσων αἰώνων, ὅπως ἀνεῦρον καὶ βαπτιστικὸν ὄνομα: Διγενής [1]. Μὲ τὴν πάροδον δὲ τῶν γενεῶν ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας ἐν Κυνουρίᾳ συνεσχετίσθη μὲ τὸ ἐπώνυμον τῆς προμνημονευθείσης οἰκογενείας καθ' ὃν τρόπον ἐν Φιγαλεικῇ ὁ εἰς τὸ τραγούδι *τῆς κακῆς μάνας Ἀγριόγιαννης* ἐταυτίσθη εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ μὲ τὸν ἐκ Μάτεση τῆς Ἀνδριτσαίνης ὁμώνυμον κλέφτην τοῦ ΙΗ΄ τελευτῶντος καὶ ΙΘ΄ ἀρχομένου αἰῶνος [2]. *

Οἱ ἀνωτέρω πέντε στίχοι προφανῶς ἀνήκουν εἰς Ἀκριτικὸν δεινῶς παρεφθαρμένον τραγούδι, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς μνείας τοῦ ὀνόματος τοῦ Διγενῆ καὶ τῶν στίχων 4-5, οἱ ὁποῖοι mutatis mutandis φέρονται εἰς πολλὰ δημοτικὰ τραγούδια τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου. Παράβαλε προχείρως:

Ψυχομαχάει ὁ Διγενὴς κ' ἡ γῆς ἀνατρομάζει
Τὸ μάθανε τρεῖς φίλοι του, τρεῖς μπιστεμμένοι φίλοι
Κι' ὅνας τοῦ φέρνει κρύο νερό, ὁ ἄλλος ἀρρᾶτο μόακο,
ὁ τρίτος τὸν ἀντίψυχο νὰ μὴ ψυχομαχήσῃ [1].

. . . . . .

Οἱ δὲ πρῶτοι στίχοι εἶναι στερεότυποι εἰς πολλὰ νεώτερα δημοτικὰ τραγούδια, ὡς εἰς τὸ τοῦ Στουρνάρη (κατὰ τὰ 1710) [2] καὶ τοῦ Τσέλιου, τοῦ ὁποίου τραγουδιοῦ διαφόρους παραλλαγὰς κατεχώρησα εἰς τὰ ὑπ' ἐμοῦ πέρυσιν ὑποβληθέντα εἰς τὸν Β΄ διαγωνισμὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας καὶ βραβευθέντα ὑπ' αὐτῆς: «Ἀρκαδικὰ γλωσσικὰ σύλλεκτα ἐξ ἐγγράφων μνημείων».

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ

[1] *Νίκου Α. Βέη*: Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Θεράπναις μονῆς τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα. [Μετατύπωσις ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Παρνασσοῦ Η΄ ἔτους]. Ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 6, ἀρ. 1

[2] *Νίκου Α. Βέη*: Ἀρκαδικὰ γλωσσικὰ μνημεῖα . . . σ. 262, ἀρ. 16

[3] Αὐτόθι, σ. 264 κ. ἑ.

[1] *Σπ. Ζαμπελίου*: Ἄσματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Κερκύρᾳ 1852, σ. 700, ἀρ 135. — Πρβλ. *Α. Passow*, ἔνθ' ἀνωτέρω, σ. 371 κ. ἑ. ἀρ. CCCCXCI.

[2] *É Legrand*: Recueil de chansons populaires Grecques . . . Ἐν Παρισίοις 1874, σ. 82 ἀρ. 54.

Η ΚΑΕΙΣΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΝ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΤΣΙΒΙΔΗ

Π Ε Ν Θ Η

Στὴν Κυρία Ἰουλία Δ. Σαχτούρη.

ΦΥΛΛΑ ΧΕΙΝΟΠΩΡΟΥ

Ἀπόψε, φύλλα μου χλωμὰ καὶ μελαγχολικά,
Καθὼς ἀπὸ τὰ κλώνια σας ξεφεύγετ' ἕνα ἕνα,
Καὶ πέφτετε τόσο βαρειὰ καὶ τόσο τραγικά,
Μοιάζετε μὲ τὰ μάταια φτερὰ τὰ πληγωμένα..

ΒΡΟΧΗ

Πέφτεις ἀπόψε σιγαλά, λυπητερά, ὅλο πέφτεις,
Χειμοπεριάτικη βροχή, δίχως βοή, ἀστραπή,
Νὰ σὲ μισῶ περσότερο, γιατὶ ἀπ' τὴ φύση κλέφτεις,
Σὰν ἀπὸ μιὰ περήφανη καρδιά, τὴ σιωπή.

ΚΑΘΡΕΦΤΙΣΜΑ

Βρυσοῦλα, δὲν παράσκυψα νὰ δροσιστῶ ἀπὸ σένα,
Μονάχα παραμέρισα τὰ φύλλα τὰ ξερά,
Μαρτυρικὸ στεφάνι της νὰ τὰ φορέσῃ, ὠιμένα!
Καθρεφτισμένη ἡ θλίψη μου, στὰ κρύα σου νερά.

ΤΟ ΒΑΖΟ

Ξέφυγ ἀπὸ τὸ χέρι μου τ' ἀτίμητο γυαλί,
Κι ἀπὸ τὸ βάζο τὄμορφο τίποτε πλιὰ δὲ μένει,
Ἀκόμα μήτε ἡ θύμηση, γιατ' ἔμοιαζε πολὺ
Μὲ τὴ δική μου τὴ ζωή, τὴν κατασυντριμμένη.

Μ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Η ΜΑΟΥΤΑ

— Πῶ πῶ πῶ! γοῦ!! ἆ πᾶ πᾶ! Τ' εἶν' αὐτό; Τί γλέπω; Κύρι' ἐλέησον!

Εἶχεν ἀνακαθίσει ἐπὶ τῆς πενιχρᾶς στρωμνῆς της ἡ μικρὰ τὸ Μοσκαδώ, ἡ κόρη τῆς Σοφιᾶς τῆς φουρνάρισσας· καὶ συνῆπτε τὰς χεῖρας, ἀνατείνουσα ἔξαλλον τὸ ὄμμα πρὸς τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῆς κανδήλας, τὸ ὁποῖον ἐφώτιζε μίαν Παναγίαν παλαιὰν μαυρισμένην, κ' ἕνα Ἅγιον Χαράλαμπον, μικρὸν ἀσημωμένον εἰκόνισμα· καὶ τὸ στόμα της ἐξέπεμπεν ἀλλεπάλληλα τ' ἀνωτέρω ἐπιφωνήματα. Ἦτον μεσάνυχτα περασμένα· πρὸ μικροῦ εἶχαν λαλήσει τὰ ὀρνίθια.

— Γοῦ γοῦ! πᾶ πᾶ πᾶ! Κάμε, Θέ μου, ἔλεος! Πῶς τὴν τραβοῦν! πῶς τὴν ἁρπάχνουν! πῶς τὴν φορτώνουν, Θέ μου! τί φόρτωμα εἶν' αὐτό; Νά, τὴν Μαούτα βλέπω, ἀπάν' στὸ σπίτι, τὴν κυρά μας. Καὶ τὴν φορτώνουν κάσσες, παληοσάνιδα, τσότρες, κόσκινα, ταψιά . . Κοσκινοῦ ἔγεινες, Μαούτα;... Γιατί τὴν φορτώνουν ἔτσι; κι τὴν τραβοῦν, καὶ τὴν σπρώχνουν ἐμπρός. Ἔλεος! ἔλεος! Νὰ καὶ μιὰ σκαφίδα, καὶ δυὸ κόφες γεμάτες στάχτη... ἆ! κ' ἕνα στατῆρι; Τί τὸ θέλουν, τάχα, τὸ στατῆρι, γιὰ νὰ ζυγιάσουν τὴς ἁμαρτίες της; Ἐμπρός, ἐμπρός, ἀπ' τὰ κεραμίδια ψηλά! Νά, ἄγγελος Κυρίου μὲ τὰ φτερὰ γαλάζια, καταγάλανα, χρυσᾶ. Νὰ καὶ τ' Ἀραπάκια . . ἕνα σωρὸ ἀνθρωπάκια μαῦρα, γυφτόπουλα μικρά, σὰ νυχτερίδες, ἁπλώνουν τὰ χέρια τους, μὲ τὰ φτερὰ κολλημένα ... τὴν ψυχή της ἁρπάχνουν!... Ἔλεος, Θέ μου, ἔλεος!

Ἡ Ξενούλα, ἡ μεγαλειτέρα ἀδελφὴ τῆς Μοσκαδώς, ἥτις ἐκοιμᾶτο εἰς τὸ πλάγι της, ἐξύπνησε, τρίβουσα τὰ ὄμματα, ἀνεσηκώθη ὀλίγον ἐπὶ τοῦ προσκεφάλου· ἔβλεπε μετ' οἴκτου τὰ φαινόμενα τῆς ἐκστατικῆς αὐτῆς ὑπνοβασίας, κ' ἐπετίμα αὐστηρῶς τὴν ἀδελφήν της.

— Τί ἔπαθες πάλε, Μοσκαδώ; Πέσε κοιμήσου, ἡσύχασε . . ἀλαφροΐσκιωτη εἶσαι, καϋμένη!

Τὸ Μοσκαδώ, χωρὶς νὰ δείξῃ ὅτι ἤκουσε τὴν ἀδελφήν της, ἐξηκολούθησε νὰ ἐξαγγέλλῃ μεγαλοφώνως τὴν ὀπτασίαν της.

— Πῶ πῶ πῶ!... ὡς κ' ἕνα μουλάρι βαρυφορτωμένο τῆς φορτώνουν ἀπάνω σ' τὴν πλάτη της!... Τ' εἶν' αὐτὸ ποῦ βλέπω; Σὲ καλό σου, θειὰ Μαούτα!... Κόσκινα, παληοκασσέλες, παληοσάνιδα, δυὸ σκαφίδες, μιὰ φλάσκα, ἕνα σταιῆρι, δυὸ κόφες, ἕνα ταψί, κ ἕνα ὁλάκερο μουλάρι, μὲ δυὸ θεώρατα σακκιὰ πατημένα, ὁλόγεμα! Εἴσαστε Χριστιανοί;

Συνέσφιγξε τὰς χεῖρας, ἔκαμε κίνημα εἰς τὰ ὀπίσω, κ' ἐπέφερε·

— Πῶς τὰ σηκώνει!

Εἶτα ἀνέπεσεν εἰς τὸ προσκέφαλόν της, διέλυσε τὰς χεῖρας, ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, ἔκλεισε τὰ ὄμματα, καὶ μὲ ἡσυχωτέραν φωνήν, ὡς νὰ ἐσχολίαζε τὴν ἰδίαν ὀπτασίαν της, ἢ ὡς νὰ ἡρμήνευε τὴν ὑποβολὴν ἄλλου, ἀοράτου, ὄντος, ἐξηκολούθησε·

— Τὰ ὅσ' ἀποχτοῦμε, τἀκοῦς, τἀφίνουμε ὅλα ἐδῶ ὄντας θὰ φύγουμε . . Τὰ ὅσα κλέφτουμε, μόνον ἐκεῖνα παίρνουμε μαζί μας, ἀκοῦς... Μᾶς τὰ φορτώνουν στὴ ῥάχη, στὴν τραχηλιά μας, γύρω στὸν λαιμὸ μᾶς τὰ κρεμοῦν. Μᾶς πομπεύουν ἐκεῖ ποῦ θὰ πᾶμε, τἀκοῦς!

Καὶ μὲ τὴν χεῖρα ἐψηλάφησε μηχανικῶς τὸν λαιμόν της, διώρθωσε κ' ἐκόμβωσε τὴν τραχηλιά της· ὡς νὰ ἤθελε νὰ βεβαιωθῇ ἂν ὁ ἴδιος λαιμός της ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τοιαῦτα βάρη, ὁποῖα ἔλεγεν.

Εἶτα εὐθὺς ἀπεκοιμήθη.

***

Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐκηδεύετο ἡ κυρὰ Μαγούτα, χήρα, πεντηκοντοῦτις γυνή. Αὕτη ὑπῆρξε καλὴ οἰκοκυρά, μὲ πολλὰ ὑπάρχοντα, καὶ τῆς ἔκαμαν καλὴν κηδείαν. Ἡ Σοφιὰ μὲ τὰς δυὸ θυγατέρας της, πτωχὴ γυνὴ κολλῶσα τὸν φοῦρνον, ἀπ' ὀλίγου καιροῦ εἶχε μετοικήσει εἰς τὴν γειτονιάν. Εἶχεν ὑπανδρεύσει τὴν μεγάλην κόρην της, δοῦσα ὡς προῖκα τὴν μικρὰν οἰκίαν της, εἰς τὴν Ἐπάνω Ἐνορίαν, καὶ δὲν εἶχε πλέον καλύβην νὰ στεγασθῇ. Ὅθεν ἐλθοῦσα ἐκατοίκησεν εἰς τὸν μικρὸν οἰκίσκον, τὸν χρηματίσαντα ἴσως πρώην ὀρνιθῶνα (εἰς τὰς ἡμέρας τῆς ἀκμῆς τῆς οἰκίας), κείμενον ὄπισθεν τοῦ φούρνου, ἐντὸς τῆς μεγάλης ἀνηφορικῆς αὐλῆς, ἐχούσης τριάντα σκαλοπάτια, δύο σπιθαμῶν τὸ ὕψος, μαρμάρινα.

Ἦτο ἡ μόνη φουρνάρισσα ἥτις εἶχε κάμει «στὰ χέρια της», τῆς κυρὰ Μαγούτας. Αὕτη εἶχε κτίσει διδύμους φούρνους πρὸ δύο ἐτῶν, ἐντὸς χαλάσματος τῆς αὐλῆς, πρὸς τὰ κάτω, ἀλλ' εἰς ὀλίγον καιρὸν εἶχεν ἀλλάξει πέντε φουρνάρισσες. Κατόπιν ὁ φοῦρνος ἔμεινεν ἀργός, δι' ἔλλειψιν γυναικὸς προθυμουμένης ν' ἀναλάβῃ τὸ ἔργον. Τέλος εὑρέθη ἡ Σοφιά, ἥτις ἦτο

μαλακὴ γυνή, καὶ «ἀπόμονη», ἀπὸ ἄλλον μαχαλᾶν, μὴ γνωρίζουσα καλῶς τῆς γειτονιᾶς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα· ἡ πτωχὴ χήρα, ἐπειδὴ εἶχε προικίσει ἀρτίως, ὡς εἴπομεν, τὴν κόρην της, εὑρίσκετο πρὸς τὸ παρὸν ἀνέστιος. Αὕτη ἐλθοῦσα ἀνέλαβε τὴν διακονίαν τοῦ φούρνου.

Εἶχε κάμει πολλὰ οἰκοκυριὰ ἡ Μαγούτα, καὶ μάλιστα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της. Εἶχε κτίσει ταλιάγρα, ἤτοι ἐλαιοτριβεῖον, μύλους, πατητήρια, ληνοὺς καὶ καμίνους ῥακῆς καὶ οἰνοπνεύματος. Εἶχεν ἀγρούς, ἀμπέλους κ' ἐλαιῶνας. Εἰς μίαν ἀνεψιάν της, χήραν ὁμοίως, ἔλεγε· «Τώρα ποῦ πέθαναν οἱ ἄνδρες μας, Μαργαρώ, τώρα πρέπει νὰ κάμουμε νοικοκυριά, γιὰ νὰ φανοῦμε!» Ἡ Μαργαρὼ ἁπλοϊκὴ καὶ μετριόφρων νέα, ἀπήντα· «Τί λές, θειά, τί λές; Δὲν εἶμαι ἄξια!»

Ἡ γραῖα Δεσποινοῦ, ἡ μήτηρ τῆς Μαργαρώς, ἥτις κατήγετο ἀπὸ ἱστορικὴν οἰκογένειαν μιᾶς τῶν ἐνδόξων νήσων, βλέπουσα τὴν πολλὴν οἰκοκυροσύνην καὶ ἁπληστίαν τῆς συννυφάδας της, ἐξίστατο καὶ ἀνέκραζεν ἀκουσίως, ἐνθυμουμένη τὸ παλαιὸν ἐπιφώνημα τῶν συμπατριωτῶν της· «Μάνα μου, διάβολε!»

Ὁ Γεῶργος τοῦ Δημητροῦ, παλαιὸς ναυτικός, πολλὰ παθὼν καὶ πολλὰ ἰδὼν εἰς τὴν ζωήν του, ἀναπολῶν τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ὁπότε ὁ πενθερὸς τῆς Μαγούτας, εἰς τὰ Κριμαϊκά, πλοίαρχος μεγάλου βρικίου, εἶχε φέρει, ὡς ἔλεγον, τὰ τάλλαρα μὲ τὴς κόφες ἀπὸ ἕνα ταξίδι ἕως τὴν Ἀζοφικήν, καὶ εἶχε κτίσει τὴν πάλαι ὑπερήφανον αὐτὴν οἰκίαν μὲ τὰ εἰκοσιεννέα σκαλοπάτια τὰ μαρμάρινα τῆς ἀνωφεροῦς αὐλῆς, στίλβοντα τότε, ἔλεγεν εἰς κύκλον φίλων του.

— Τί λέτε, βρὲ παιδιά;... ἀπὸ καμμιὰ μεριὰ ὁ γέρω Μαγοῦς, μὲ τὴν μπαστούνα του... ἂν ἦτον νὰ ἔρθῃ 'πίσω, ἀπὸ τὸν τάφον... καὶ νἄβλεπε τὴς τόσες προκομμάδες, καὶ τὰ ῥακοκάζανα, καὶ τὴς φουρνάρισσες, καὶ τὰ πλυσταρειὰ καὶ τὴς γίδες... Θὰ τἄκανε ὅλα θάλασσα, ἢ ὄχι;

Ὡς τόσον τὰ πράγματα τῆς Μαγούτας ἐπρόκοπτον μεγάλως. Αἱ γειτόνισσες ἔλεγον· «εἶχε καζαντίσει τὸν ἄνδρα της, ἐκαζάντισε τὴν κόρην της καὶ τὸν γαμβρόν της, τώρα δουλεύει γιὰ νὰ καζαντίσῃ τἀγγόνια της». Ἄλλαι πάλιν ἀνεκάλουν τὴν παροιμίαν, ὅτι «τὰ καλὰ συναγμένα», κτλ., καθὼς καὶ τὴν ἄλλην· «Κατὰ μάνα, κατὰ κύρη»... Τῷ ὄντι ὁ γαμβρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε κάμει εἰς τὴ μοναχοκόρην της, ἦτο καλὸς οἰκονόμος, καὶ εἶχε σπεύσει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πενθεροῦ νὰ ἐνοικιάσῃ τὴν προικῴαν οἰκίαν του ὡς καζάρμαν, διὰ νὰ πέρνῃ ἀκριβὸν ἐνοίκιον, ἀπο τὴν κοινῶς καλουμένην «Ψωροκώσταιναν». Ἦτο δὲ ἄνθρωπος μὲ μόνιμον θέσιν, ἀνώτερος ὑπάλληλος. Μόνον ὅτι εἶχε φάγει εἰς τὰ χαρτιά, ὅπως ἔλεγαν, ὅλην τὴν μετρητὴν προῖκα, χιλιάδας τινὰς δραχμῶν.

***

Ἡ Ξενούλα, ἡ δευτερότοκος τῆς Σοφιᾶς, κόρη 17 ἐτῶν, δὲν ἠρώτησε τὴν ἀδελφήν της ἂν ἐνθυμεῖτο ὅλα ὅσα ἔλεγεν ὅτι ἔβλεπε τὴν περασμένην νύκτα. Συνέβη ἄλλως νὰ ἐκπνεύσῃ ἡ ἰδιοκτήτρια τοῦ φούρνου, ὅπου ἐθήτευον αὐταὶ μετὰ τῆς μητρός των, ὡς ἔγγιστα τὴν ἰδίαν ὥραν ὁποῦ ἔβλεπε τὸ ὅραμά της ἡ μικρὰ δεκαπεντοῦτις, τὸ Μουκαδώ. Ἀλλὰ τὴν ἑσπέραν μετὰ τὴν κηδείαν ἐπῆγεν ἡ Ξενούλα διὰ νὰ ἀγοράσῃ ὀλίγας ἐλαίας ἀπὸ τὸ γειτονικὸν μικρὸν μαγαζεῖον, καὶ ἤκουσε τὸ Μαγδαληνώ, ἥτις διετήρει τὸ μαγαζεῖον ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ συζύγου της (ὁ σύζυγος τῆς Μαγδαληνὼς ἦτο ἔμπορος ἀμφίβιος, τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης· ἐταξίδευε μὲ τὴν βρατσέραν του, ἐκόμιζεν ἄλευρα, μαλλιά, καὶ διάφορα τρόφιμα ἢ ἄλλα εἴδη καὶ τὰ ἐπώλει εἰς τὸ μαγαζί του) ἤκουσε τὴν ἐργαστηριάρισσαν νὰ συνομιλῇ μὲ ἄλλες γειτόνισσες καὶ νὰ διηγῆται·

— Ἀκριβὴ ὡς τόσο, ἡ μακαρίτισσα· κι' ὅ,τι ἔβαζε στὸ χεράκι της, τῶσφιγγε καλά... Λένε πῶς εἶχε βάλει στοίχημα μιὰ φορὰ μὲ τὸν ἀδελφό της, ποῦ ἦτον δυνατὸς πολύ, ἕνας σκιᾶς ὡς ἐκεῖ ἐπάνω, καὶ δὲν μπόρεσε νὰ τῆς ἀνοίξῃ τὸ χέρι της... Μὰ ὅ τι ἔβαζε στὰ νύχια, ὡς τόσο, δὲν τὸ ἄφινε, κι' ὅ τι ἄδραχνε, δέν της ἔφευγε... Κι' ἂν τῆς ἔπεφτε στὴν πλώρη τίποτε, κ' εἶχε κι' αὐτὴ τ' ὅμοιο, τὸ ξένο τῆς ἐφαίνετο καλλίτερο ἀπὸ τὸ δικό της, καὶ τὸ ἔκανε ἀλλαξιά... κι' ὅ τι εἶδος τῆς ἔδινες δανεικό, δὲν ἐνθυμεῖτο ποτὲ νὰ στὸ δώσῃ πίσω... Μιὰ φορὰ ἦτον Πρωτομαΐά, καὶ μοῦ ἐγύρεψε δανεικὴ μία φλάσκα, γιὰ νὰ βάλῃ μέσα κρασί, ποῦ ἤθελε νὰ πάῃ μὲ τὸν ἄνδρα της στὴν ἐξοχὴ νὰ γλενιήσουν. Περνοῦν ἡμέρες, δέν μου δίνει τὴν φλάσκα πίσω. Ἔτυχε νὰ τὴν χρειαστῶ, τῆς τὴν ἐγύρεψα. Μοῦ ἀπήντησε, κόπηκε τὸ λουρί, ἤθελε νὰ τὸ φτειάσῃ, καὶ θὰ μοῦ τὴν ἔδινε... Περνοῦν δυὸ βδομάδες, τῆς τὸ θυμίζω πάλι, μοῦ λέγει δὲν ἔφτειασε ἀκόμη τὸ λουρί... Ἄς εἶνε, εἶπα, δός μου την ὅπως εἶνε, καὶ τὸ διορθώνω ἐγὼ τὸ λουρί... Ἀμέσως τώρα, εἶπε, θὰ μοῦ τὴν στείλῃ... μὰ δὲν μοῦ

τὴν ἔστειλε... Πάλι, τῆς τὴν ξαναγυρεύω... Μπᾶ! κύτταξε, εἶπε, ξέχασα· τώρα εὐθὺς θὰ πάω νὰ σοῦ τὴν φέρω... Καρτερῶ ἀκόμα νὰ μοῦ τὴν φέρῃ!... Στὸ πλυσταρειό, μιὰ μέρα, εἶχα μιὰ κάσσα δική μου, ὁλοκαίνουργη... Ἔρχεται κι' αὐτή, μὲ τὴν γυναῖκα τὴν παραπαίδα της (ποῦ ἐπαραπονεῖτο πῶς δὲν τὴν ἐχόρταινε ψωμί, ἐνῶ 'κείνη πάλι ἔλεγε πῶς τὴν ἄφινε νηστική) ἔρχονται νὰ πλύνουν εἶχα μιὰ κάσσα σκεβρωμένη, σάπια, παμπάλαια... Πέρνει τὴν δική μου τὴν κάσσα, και μοῦ ἀφίνει τὴν δικήν της στὸν τόπο... Τὴν ἐρωτῶ, τί ἔγεινε ἡ κάσσα; Μπᾶ! λάθος, εἶπε, θὰ τὴν ἔκαμα ἀλλαξιά. Θὰ κυτταξω νὰ τὴν εὕρω νὰ σοῦ τὴν στείλω... Περιμένω ἀκόμα νὰ μοῦ τὴν στείλῃ!

Μία ἄλλη γειτόνισσα, εὑρισκομένη τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὸ μαγαζί ἔλαβε τὸν λόγον.

— Τῆς Παρασκευοὺς τῆς Νταρνταγίτσας τῆς ἐκράτησ' ἕνα κόσκινο ποῦ τῆς ἐγύρεψε δανεικὸ... καὶ τῆς Ματὼς τῆς Χαβίναινας, πάει τὸ στατῆρι της, ποῦ τῆς τὸ εἶχε γυρέψει γιὰ νὰ ζυγιάσῃ κάτι τι.

Τὴν ἰδίαν ἑσπερινὴν ὥραν, διήρχετο πλησίον τοῦ μαγαζίου ἐπιστρέφων ἀπὸ τὸ ἀγῶγι τῆς ἡμέρας ὁ γέρο - Κοντονῖκος μὲ τὸν ἡμιόνον του. Ἐσταμάτησε τὸ ζῶον του, κ' ἐστάθη νὰ πίῃ ἕνα ρακὶ διὰ νὰ ξεκουρασθῇ, ἔξωθεν, πλησίον τῆς θύρας... Ἤκουσε τὴν ὁμιλίαν, καὶ ἀφοῦ ἔπιε τὸ ἀναψυκτικόν του εἶπε·

— Σχωρέθηκε ἡ κυρὰ Μαούτα; Ζωὴ σὲ λόγου σας. Νιτερεσσάδα ὡστόσο, πολύ, γύφτισσα, Θεὸς σχωρέσ' την!... Μιὰ φορά, μὲ εἶχε πάρει νὰ τῆς κουβαλήσω καμπόσα φορτώματα ξηρὰ σῦκα, καὶ σοῦρβα, καὶ δὲν θυμοῦμαι τί ἄλλο, ἀπ τὸ κτῆμα της, πέρα, στὸν Πλατανιᾶ. Μοῦ σακάτεψε τὸ ζῶ, πιστεύετε;... Τὰ πέντε φορτώματα ἤθελε, ἂν ἦτον τρόπος, νὰ τὰ κάμῃ τρία, τὰ ἕξη τέσσερα (νὰ δά, ἡ παροιμία!) Στὸ γαϊδούρι ἐγύρευε νὰ βάλη μουλαρίσιο φόρτωμα, στὸ μουλάρι, καμηλίσιο... Ἐπατοῦσε τὰ σῦκα, μὲ χέρια καὶ μὲ ποδάρια, ὡς ποῦ νὰ τὰ βγάλῃ ρακί, μέσ' τὰ τσουβάλια, κ' ἐγύριζε κ' ἐκύτταζε 'πίσω της, μὴ τὴν ἔβλεπα· 108 ὀκάδες τὸ φόρτωμα, δυόμισυ ὧρες δρόμο· μοῦ γονάτισε, μοῦ μισέρεψε τὸ ζῶ· πολὺ ταμαχιάρα, Θεὸς σχωρέσ' την!

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Η ΜΕΣΗ ΜΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Ἀνέγνωσα χθές, ὅτι ἐπιτροπὴ ἐκ τῆς Φυσιοφιλικῆς Ἑταιρείας παρεκάλεσε τὸν κ. πρωθυπουργὸν νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὰ γυμνάσιά μας τοῦ μαθήματος τῆς Χημείας. Ἀρίστη ἡ ἰδέα. Ἀλλ' ἄρα γε αὐτὸ μόνον λείπει ἀπὸ τὰ γυμνάσιά μας, διὰ νὰ γίνουν τέλεια; Ἡ μέση μας ἐκπαίδευσις *ἐν γένει* νοσεῖ, ὡς ὅλοι γνωρίζουν, καὶ νοσεῖ *πολλὰς νόσους· μία* ὅμως, *ἡ κυριωτάτη*, νομίζω, εἶναι, ὅτι, ἐνῷ πανταχοῦ τοῦ λοιποῦ πεπολιτισμένου κόσμου ὁμοῦ μὲ τὰς νέας ἰδέας ἔγιναν καὶ νέα συστήματα μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ τὸ σπουδαιότερον, *διηρέθη αὕτη εἰς διαφόρους τύπους*, παύσασα ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχῃ *μίαν μόνον*, τὴν παλαιάν, *κλασικὴν* μορφήν, παρ' ἡμῖν ἐξακολουθεῖ ἀκόμη τὸ σύστημα τὸ πρὸ 70 ἢ 80 ἐτῶν ἰσχύον ἐν Εὐρώπῃ *τοῦ ἑνὸς τύπου τοῦ σχολείου τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως*. Εἰς τὴν Γερμανίαν, *τὴν χώραν ἐν τούτοις τῶν κλασικῶν σπουδῶν*, ἔχει ἀπὸ ἐτῶν πολλῶν διαιρεθῇ ἡ μέση ἐκπαίδευσις εἰς *τρεῖς ὅλους* τύπους, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς σημερινῆς γερμανικῆς κοινωνίας, οὕτως, ὥστε τὰ σχολεῖα ἑκάστου τύπου ἀπαλλαττόμενα τοῦ βάρους τῶν εἰς τοὺς ἄλλους τύπους εἰδικῶν μαθημάτων, ν' ἀφιερώνωνται ἐντελῶς εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἰδικοῦ των τύπου. Μὲ ἄλλους λόγους γίνεται οὕτως *εἰδίκευσις*. Ὑπάρχει λοιπὸν ἐν Γερμανίᾳ ὁ τύπος, ὁ ἀρχικὸς τοῦ κλασικοῦ γυμνασίου, ἢ «*ἀνθρωπιστικοῦ*, ὡς ἐπεκράτησε νὰ λέγεται (humanistisches Gymnasium)· εἰς αὐτό, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἰδικόν μας περίπου γυμνάσιον, (πολὺ τελειότερον ὅμως, ἐννοεῖται), διδάσκονται ἀμφότεραι αἱ κλασικαὶ γλῶσαι ἐκτενῶς, ἡ ἱστορία καὶ καθόλου ἡ κλασικὴ παίδευσις· παράγεται δὲ οὕτως ὑλικὸν διὰ τὰς φιλολογικὰς σχολὰς τῶν Πανεπιστημίων καὶ καθόλου διδάσκαλοι καὶ ἐρευνηταὶ *τῶν κλασικῶν σπουδῶν* (ἀρχ. ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας, ἀρχαιολογίας κτλ.). Εἰς τοῦ δευτέρου τύπου τὰ σχολεῖα, «Realgymnasien» καλούμενα, ἡ ἑλληνικὴ (ὀλιγώτερον χρήσιμος, διὰ τοὺς Γερμανούς, ἀπὸ τὴν λατινικήν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἓν σπουδαῖον μέρος τῶν ἐπιστημονικῶν, τεχνικῶν

ὅρων καὶ τῆς *ἐν γένει* γλώσσης των) ἔχει ἀποκλεισθῆ, διδάσκεται δὲ μόνον ἡ λατινική, ἀντὶ δὲ τῶν ἑλληνικῶν διδάσκονται ἄλλα νεώτερα μαθήματα. Τέλος ἐν τῷ *μᾶλλον νεωτερίζοντι* τύπῳ, τῷ τῶν «Oberrealschulen», οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη τῶν κλασικῶν γλωσσῶν καὶ σπουδῶν διδάσκεται, τοὐναντίον ὅμως ἐν ἐκτάσει πολλῇ *τὰ μαθηματικὰ καὶ αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι* Ἐξ αὐτῶν παράγεται τὸ διὰ τὰς τεχνικὰς σχολάς, μέσας τε καὶ ἀνωτέρας, ὑλικόν, καὶ ἔπειτα οἱ χημικοί, μηχανικοί, φυσικοί, ἀστρονόμοι, μαθηματικοὶ κτλ. τῆς Γερμανίας.— Τὴν Γερμανίαν ἐμιμηθη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν καὶ ἡ Γαλλία καὶ μάλιστα κατὰ τὸ νέον πρόγραμμα τοῦ γαλλικοῦ ὑπουργείου (1902), τὸ ἄρδην μεταρρυθμίσαν τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν τῆς Γαλλίας,[1] διαιροῦνται τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως εἰς *τέσσαρας* ὅλας κατηγορίας, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ἄριστα διὰ τῶν ἑξῆς λέξεων: *α΄ τύπος: Ἑλληνικὰ καὶ Λατινικὰ* (δηλαδὴ ταῦτα ὡς κύρια μαθήματα), *β΄ τύπος: Λατινικὰ καὶ Νέαι γλῶσσαι, γ΄ τύπος: Λατινικὰ καὶ «Sciences»* (δηλ. μαθηματικαὶ καὶ φυσιοδιφικαὶ κτλ. ἐπιστῆμαι), *δ τύπος: Νέαι γλῶσσαι καὶ «Sciences»*.— Ὁ α΄ τύπος λοιπὸν εἶναι τὸ παλαιὸν *προϊστορικὸν* κλασικὸν γυμνάσιον, ὁ β΄ καὶ ὁ γ΄ ἀποβάλλουν τὰ ἑλληνικά, διατηροῦν ὅμως τὴν λατινικὴν (ὡς μητέρα τῆς γαλλικῆς γλώσσης), καὶ ὁ μὲν β΄, ἀντὶ τῶν ἑλληνικῶν, ἀντικαθιστᾷ τὰς νέας διεθνεῖς γλώσσας, τὴν ἀγγλικὴν, τὴν γερμανικὴν κτλ., ὥστε δύναται νὰ ὀνομασθῆ *«ἡμικλασικὸς γλωσσικὸς»* τύπος, ὁ δὲ γ΄ ἀντὶ τῶν ἑλληνικῶν εἰσάγει τὰς *«Sciences»* δύναται λοιπὸν νὰ κληθῆ *«ἡμικλασικὸς φυσιοδιφικὸς»* τύπος. Τέλος δὲ ὁ μᾶλλον νεωτερίζων ἀποβάλλει ἀμφοτέρας τὰς κλασικὰς γλώσσας καὶ διδάσκει νέας γλώσσας καὶ φυσικομαθηματικά· ἂς τον καλέσωμεν *«νεωτεριστικὸν»* τύπον.— *Ἡμεῖς* δὲ τί κάμνομεν εἰς τὴν πατρίδα μας, τὴν χρειαζομένην νέας γλώσσας, φυσικὰς ἐπιστήμας, μαθηματικά, νέας ἰδέας, νέαν ζωήν; ἐξακολουθοῦμεν νὰ ἔχωμεν τὰ γυμνάσιά μας *ΟΛΑ ἑνὸς καὶ μόνου τύπου, τοῦ μᾶλλον πεπαλαιωμένου*, καὶ δὲν ἐννοοῦμεν, ὅτι, ἐκτὸς τῆς παραμελήσεως τῶν νέων γλωσσῶν — τῶν ἐν Καρὸς μοίρᾳ παρ' ἡμῖν εὑρισκομένων — καὶ τῶν μαθηματικῶν, φυσιοδιφικῶν καὶ φυσιογραφικῶν μαθημάτων: τῆς βάσεως τῆς ὑλικῆς εὐημερίας παντὸς ἔθνους, — *οὔτε κἂν τὸν ποθούμενον σκοπὸν* — τῆς ἀρτίας ἀρχαίας, κλασικῆς παιδεύσεως — *τελείως ἐπιτυγχάνομεν* — κατὰ πόσον τὸν ἐπιτυγχάνομεν, περιττὸν ν' ἀναφέρω — ἕνεκα τῆς συσσωρεύσεως *ὅλων* τῶν μαθημάτων *εἰς τὸν αὐτὸν τύπον*. Κατὰ τὴν ἰδικήν μου λοιπὸν γνώμην — ὑπὲρ ἧς, ὡς εἴδομεν, συνηγορεῖ ἡ γνώμη δύο ἐκ τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων χωρῶν — καὶ τῶν πλείστων ἄλλων προσέτι — εἶναι καιρὸς — *ἦτο* καιρὸς μᾶλλον ἀπὸ ἀρχῆς τοῦ Βασιλείου — νὰ διαιρέσωμεν τὴν μέσην μας ἐκπαίδευσιν — καὶ ὁμιλῶ μόνον περὶ τῆς γενικῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ὄχι τῆς *τεχνικῆς* τοιαύτης — εἰς *δύο* ἢ καὶ *τρεῖς* διευθύνσεις, ἀναλόγως πρὸς τὰ ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ γινόμενα: ἡ μία διαίρεσις, θὰ εἶναι τὸ *«κλασικὸν»* γυμνάσιον, ὅπως καὶ νῦν — ἐλαφρυνόμενον κἄπως ἀπὸ μερικὰ τῶν ἄλλων μαθημάτων καὶ διδάσκον *καλὰ καὶ τελείως* τὰς κλασικὰς γλώσσας· ἐξ αὐτοῦ θὰ ἔχωμεν τοὺς ἀναγκαιοῦντας φιλολόγους, ἀρχαιολόγους κτλ. — ἑτέρα θὰ εἶναι ὁ «νεο γλωσσικὸς» τύπος, ὁ ἀποβάλλων τὰ λατινικὰ — ἄχρηστα εἰς τοὺς ἰατρούς, μαθηματικούς, χημικοὺς κτλ.— διατηρῶν ὅμως τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, ὡς γλῶσσαν μητρικὴν τῆς ἰδικῆς μας, καὶ εἰσάγων τὰς νέας διεθνεῖς γλώσσας: γερμανικήν, ἀγγλικὴν κτλ., συγχρόνως δὲ καὶ ἱστορίαν σύντομον *τῆς παγκοσμίου λογοτεχνίας*, ἀπὸ τὴν ὁποίαν οὔτε λέξιν διδασκόμεθα (οὔτε εἰς τὸ Πανεπιστήμιόν μας κἂν ἔχομεν ἕδρας ξένων γλωσσῶν καὶ λογοτεχνιῶν) — ὁ τρίτος θὰ εἶναι ὁ τύπος τοῦ *«φυσιοδιφικοῦ»* γυμνασίου, τοῦ διατηροῦντος τὰ ἑλληνικά, εἰσάγοντος ὅμως ἀντὶ τῶν λατινικῶν τὰς «sciences», δηλαδὴ μαθηματικά, φυσικά, χημικὰ κτλ. *Δὲν τολμῶ* νὰ συμβουλεύσω — πρὸς τὸ παρὸν—καὶ τετάρτην διαίρεσιν: ἄνευ *ἀρχαίων* ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν, κατὰ τὴν ἐν Γαλλίᾳ δ΄ — *τονίζω*, ὅμως, ὅτι τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ πρέπει νὰ διδάσκωνται εἰς τῶν δύο τελευταίων τύπων τὰς σχολὰς *ὀλιγώτερον, πολὺ ὀλιγώτερον ἐκτενῶς ἢ εἰς τὰς τοῦ α΄ τύπου* καὶ —ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφρασις — *κἄπως ζωντανότερον*. Συγχρόνως δὲ εἰς ὅλους τοὺς τύπους, ἰδίως ὅμως εἰς τοὺς δύο τελευταίους, ἐκτενῶς, μὲ θέματα, ἐκθέσεις κτλ., *ἡ ἰδική μας γλῶσσα, ἡ νέα ἑλληνική*. Ταῦτα διὰ τὰς γενικὰς μέσας σχολάς. Πλὴν τούτων ὅμως ἔχομεν ἀνάγκην — καθὼς καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι πεπολιτισμέναι χῶραι — καὶ μέσων σχολῶν *τεχνικῆς (εἰδικῆς) ἐκπαιδεύσεως*. Δειλὰ-δειλὰ ἠρχίσαμεν ν' ἀποκτῶμεν *μερικὰς ἰδιωτικὰς* τοιαύτας καὶ μίαν-δύο τοῦ κράτους, ἀλλὰ χρειάζεται συστηματοποίησις ἐκ μέρους τοῦ κράτους — καὶ ἐπίβλεψις τῶν ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν *ἀναγνω-*

[1] Βλέπε Plan d' études et programmes d' enseignement dans les lycées et collèges de garçons, Paris, Delalain frères, 1903

ριζομένων. Χρειαζόμεθα τοὐλάχιστον 5 *δημοσίας ἐμπορονταυτικὰς σχολὰς* — δὲν ἔχομεν καμίαν — ἄλλας 5-6 *ἐμπορικὰς* καὶ πολλὰς ἄλλας *γεωργικάς, δασοκομικάς, ξυλουργικάς, βιομηχανικὰς* κτλ., ἄνευ τῶν ὁποίων τὸ ἔθνος *θὰ μένῃ πτωχόν, πτωχότατον καὶ θὰ κακοδαιμονῇ*. Ὅπως εἰς τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμὸν χρειάζεται ἁρμονικὴ λειτουργία ὅλων τῶν μελῶν, οὕτω καὶ εἰς ἓν κράτος ἀπαιτεῖται *ἐναρμόνιος διαίρεσις τῆς ἐργασίας τῆς τε ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις* ἃς ἔχομεν καὶ κλασικὰ γυμνάσια, *ἀλλὰ* καὶ φυσιοδιφικά, καὶ νὰ ἔχωμεν καὶ σχολὰς τεχνικάς, *δηλ. βιομηχανίαν, χρῆμα, ζωήν*. Ἐνῷ τώρα ὁ ὅλος ἐκπαιδευτικὸς ὀργανισμός μας πάσχει ὑδροκεφαλίαν, καλλιεργεῖ σχεδὸν *μόνον* τὰς νεκρὰς γλώσσας. Τίς θὰ εἶναι ἡ ἀναλογία τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σχολῶν ἑκάστου τύπου, βεβαίως οὔτε εὔκολον, οὔτε ἔργον ἐμοῦ εἶναι νὰ ὁρίσω τώρα ἐδῶ. Πρόκειται ἄλλως τε πρὸς τὸ παρὸν νὰ γίνῃ μόνον ἡ ἀρχή, ἢ μᾶλλον νὰ δεχθῇ τὸ κράτος ἰδέαν, ἡ ὁποία, παρ' ὅλας τὰς ἀντιδράσεις, *ὥρίμασε πλέον*, νομίζω, *ἀρκετά*. Ὁπωσδήποτε εἶναι ἀνάγκη νὰ τονίζωνται ταῦτα καὶ θᾶττον ἢ βράδιον θὰ νικήσῃ ἡ *ἀλήθεια* καὶ *τῶν πραγμάτων ἡ φορά*. — Ἐν σχέσει μὲ τὴν αἴτησιν περὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς χημείας εἰς τὰ γυμνάσια ἐπεθύμουν κ' ἐγὼ νὰ ὑπομνήσω τὸν κ. πρωθυπουργόν, ὅτι, ἐνῷ ἄλλοτε καὶ παρ' ἡμῖν ἐδιδάσκετο ἡ γεωγραφία καὶ εἰς τὰ γυμνάσια — ὡς πανταχοῦ τοῦ κόσμου γίνεται — ἀγνοῶ ὑπὸ ποῖον, πρὸ ἐτῶν πολλῶν, κατηργήθη καὶ τώρα ἡ ὅλη ὑπὸ τοῦ κράτους παρεχομένη *γεωγραφικὴ ἐκπαίδευσις εἰς τοὺς Ἕλληνας* περιορίζεται εἰς τὴν ἐν τῷ ἑλληνικῷ σχολείῳ καὶ μόνῳ διδασκαλίαν *ἑνὸς συντομωτάτου βιβλιαρίου γεωγραφίας!* Σημειωτέον δέ, ὅτι πλεῖστα μέρη τῆς γεωγραφίας, π. χ. τὰ τῆς ἀστρονομικῆς γεωγραφίας καὶ ἄλλα πολλά, δὲν δύνανται κἂν νὰ κατανοηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἐγκεφάλους τῶν μικρῶν τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου, καὶ ἀπαιτοῦν τὸ γυμνάσιον. Οὕτως ἐξηγεῖται, διατί ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες εἴμεθα εἷς τῶν μᾶλλον *ἀγεωγραφήτων* λαῶν: οὔτε εἰς τὸ πανεπιστήμιον οὔτε εἰς τὰ γυμνάσιά μας διδάσκεται ἡ γεωγραφία! Καὶ ὅμως ἄλλοτε ἐδιδάσκετο, εἰς τὰ γυμνάσια τοὐλάχιστον. Ἀλλά, φαίνεται, μᾶς ἦτο περιττή.

Συκιὰ Κορινθίας
20 Σεπτ. 05.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ
καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΕΡΕΝΤΙΑ

Ἐκυριάρχει ἡ σχολὴ τῶν Παρνασσιστῶν εἰς τὴν Γαλλίαν ὅτε ἐνεφανίσθησαν τὰ «Τρόπαια» τοῦ Ἐρεντιά. Ἡ ἐμφάνισίς των κυριολεκτικῶς ἠχμαλώτισε τοὺς ἐραστὰς τῆς κλασικῆς ὡραιότητος, διότι ἔφθανον εἰς στιγμὴν ὅπου ὁ μὲν Οὐγγὼ δὲν ἐμεσουράνει πλέον εἰς τὸν ὁρίζοντα, ὁ δὲ συμβολισμὸς δὲν εἶχεν ἀναπετάσει ἀκόμη τὰς πτέρυγάς του. Ἦτο ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Λουΐ Μενὰρ ἐβύθιζε τοὺς νέους εἰς τοὺς ἀρχαίους πολιτισμοὺς καὶ ὁ Λεκόντ Ντελίλ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ γαλλικοῦ Παρνασσοῦ τοὺς ἐδίδασκε τὴν θεωρίαν τοῦ Σπινόζα περὶ ἀναπαραστάσεως ὅλων τῶν πραγμάτων ὑπὸ τὸν τύπον τῆς αἰωνιότητος. Ὁ ὑποκειμενισμὸς τῶν ρομαντικῶν ἐξέπνεε καὶ ὁ ἀντικειμενισμὸς μὲ κάποιαν πνοὴν νεοκλασικισμοῦ ἐνεφανίζετο ὁλόκορμος.

Τοιουτοτρόπως τὸ αἴσθημα ἐτίθετο εἰς κατωτέραν μοῖραν καὶ ἐπολιτογραφεῖτο ἡ συμβουλὴ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου «πρέπει νὰ βυθιζώμεθα διὰ τῆς διανοίας ἐντὸς τοῦ σύμπαντος καὶ νὰ ἐκμηδενίζωμεν τὴν προσωπικότητά μας ἐντὸς τοῦ ἀπείρου τῆς φύσεως». Ἐκτὸς τούτου καὶ ἡ δοξασία τοῦ Μπαμβίλ ἡ «Τέχνη διὰ τὴν Τέχνην καὶ τὴν Ὡραιότητα» ἐλάμβανεν ὅλας τὰς διαστάσεις τοῦ δόγματος, ὥστε κάθε κραυγὴ τῆς καρδίας νὰ τίθεται κάπως ὑπὸ κάθαρσιν χάριν τῆς διανοητικῆς ποιήσεως, χωρὶς ὅμως νὰ γίνεται καὶ ὁ τέλειος γάμος τῆς καρδιᾶς μετὰ τοῦ νοῦ.

Θρέμμα τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων ἦτο καὶ ὁ Ἐρεντιά. Ἀληθὲς τέκνον τοῦ φαινομενισμοῦ, μολονότι δὲν ἐπηρεάσθη ἀπὸ τὸν Μπαμβίλ, οὔτε ἀπὸ τὸν λατρευτόν του διδάσκαλον καὶ φίλον Λεκὸντ Ντελίλ, διότι διανοητικῶς συνεδέετο στενώτερον μὲ τὸν Ἀνδρὲ Σενιὲ ὡς πρὸς τὴν καλλονὴν καὶ τὴν ἁρμονίαν τοῦ στίχου.

* * *

Ὁ Αἰσχύλος λέγει ὅτι τὸ καλύτερον ποὺ ἔχουν νὰ κάμουν οἱ ποιηταί, εἶνε ν' ἀφιερώνουν τὰ ἔργα των εἰς τὸν χρόνον. Δὲν γνωρίζω ἂν ὁ

Ἐρεντιὰ κατείχετο ὑπὸ τῆς αἰωνίας αὐτῆς σκέψεως τοῦ ἀρχαίου τραγικοῦ ὅταν συνέθετε τὰ σονέτα του. Ἂν ὅμως κρίνωμεν ἐκ τῆς τελειότητος αὐτῶν, δὲν εἶνε καθόλου ἀπίθανον τοῦτο. Διότι οὐδεὶς ἐκ τῶν Γάλλων ποιητῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ῥονσὰρ καὶ τοῦ Μπελὲ παρουσίασε μετὰ τοσαύτης ἁρμονίας συνθετικῆς τὸ σονέτον. Οἱ δεκατέσσαρες στίχοι εἰς τὸν ὑπέροχον καλλιτέχνην ἤρκεσαν ὅπως ἐγκλείσῃ ὁλοκλήρους κόσμους, ἐντὸς τῶν ὁποίων αἱ εἰκόνες ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην ἀντιπαρέρχονται μεγαλοπρεπεῖς καὶ ὡραῖαι ὡς μία πομπὴ τῶν Παναθηναίων. Τίποτε τὸ περιττὸν ἐντὸς τῶν δεκατεσσάρων στίχων, τίποτε τὸ πλεονάζον, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους μία συμμετρία ἐντελῶς ἀρχαϊκὴ ὑπενθυμίζουσα ἐν πολλοῖς τὰς μετόπας τοῦ Παρθενῶνος. Τὰ χρώματα μὲ τὰ ὁποῖα περιβάλλει τὰς εἰκόνας του ποῦ ἀντλεῖ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους πολιτισμούς, ἔχουν ὅλην τὴν λαμπρότητα τῶν χρωμάτων τῆς φύσεως, ὅλην τὴν εὕρειαν τῆς δυνάμεως τὴν ὁποίαν ἀρέσκεται εις νὰ συναντᾷ εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐν γένει εἰς ὅλας τὰς τέχνας τὰς προωρισμένας νὰ δίδουν εἰς τὸν μῦθον τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς φύσεως.

Ἡ τοιαύτη ποίησις ἀναμφιβόλως δὲν συγκινεῖ τὴν ψυχήν, ἐνθουσιάζει ὅμως τὸ πνεῦμα. Καὶ ὁ Ἐρεντιὰ δὲν ἦτο ὁ τραγουδιστὴς τῶν ἀνθρωπίνων συναισθημάτων. Ἐξ ἰδιοσυγκρασίας ἤθελε νὰ μείνῃ ἁπλούστατα ὁ ἐναρμονιστὴς τῶν ὡραίων πραγμάτων καὶ τῶν ἱστορικῶν ἀναπολήσεων. Ἕνα σπασμένον μάρμαρον, ἕνας ἐρειπωμένος ναός, ὁ στεναγμὸς ἀρχαίου τινὸς ἥρωος τὸν συνεκίνει πλειότερον ἀπὸ μίαν λύπην προσωπικήν, μολονότι ἀφίνει κάποτε ν' ἀκούσωμεν καὶ τὸν ἰδικόν του καημόν, ἀλλ' ἐντελῶς καλλιτεχνικὸν ὅπως εἰς τὴν «Μάγισσαν» ὅπου ὑπαινίσσεται τὸν ἀδιάκοπον δρόμον του πρὸς συνάντησιν αὐτῆς τῆς αἰωνίας Ὀμορφιᾶς ποῦ ἐνέκλεισεν εἰς τὸ ἔργον του

«Παντοῦ κι' ἀκόμα στοὺς βωμοὺς ποὺ σφιχτο-
[αγκαλιάζω
Τὴν βλέπω νὰ μὲ προσκαλῇ μ' ὁλάνοιχτα τὰ
[χέρια».

***

Τὴν τοιαύτην ἔλλειψιν τοῦ ὑποκειμενισμοῦ ἐκ τῆς ποιήσεως ἡ νεωτέρα αἰσθητικὴ τὴν θεωρεῖ ἐλάττωμα. Ἡ τοιαύτη ὅμως ἔλλειψις ἐκ τῶν σονέτων τοῦ Ἐρεντιὰ δὲν ἐμπόδισε τὸν καλλιτέχνην νὰ μεγαλουργήσῃ. Διότι μεγαλουργεῖ ὁ ποιητὴς καὶ ὅταν δὲν προκαλῇ τὴν ψυχικὴν συγκίνησιν τοῦ ἀναγνώστου ἀλλὰ μόνον κὴν διανοητικήν. Ἄλλως τε τὸ κοινὸν ὀλίγον ἐνδιαφέρεται δι' ὅλας αὐτὰς τὰς ψυχικὰς ἢ διανοητικὰς συγκινήσεις, τὰς σχετιζομένας μόνον μὲ τὴν τέχνην τοῦ ὡραίου. Καὶ τὸ κοινὸν εἶνε τὸ ἴδιον πανταχοῦ. Ὅταν ὁ ποιητὴς δὲν τοῦ κολακεύῃ τὴν αἰσθηματικότητά του, μένει καθ' ὁλοκληρίαν ἀδιάφορον. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι τὸ κοινὸν δὲν εἶνε καμμία ἀνάγκη νὰ ἐννοῇ τὴν ποίησιν καὶ ἰδίως ποῦ ἔγκειται τὸ κάλλος αὐτῆς. Ἐν τούτοις ὑπεράνω τοῦ κοινοῦ, τοῦ ὄχλου, ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη τάξις ἀνθρώπων ἐνδιαφερομένη διὰ τὰς μορφὰς τὰς ὁποίας λαμβάνει ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις. Ἡ τάξις αὐτὴ ἀναζητεῖ πανταχοῦ τὸ ὡραῖον εἴτε μονομερὲς εἴτε πολυσύνθετον εἶνε τοῦτο. Ὁ Ἐρεντιὰ ἔγραψε δι' αὐτὴν τὴν τάξιν τὰ σονέτα του. Τέλεια, αὐστηρὰ καὶ ἁπλᾶ, εἰς γλῶσσαν μοναδικῆς καθαρότητος.

Ὁ Ἐρεντιὰ εἶνε ποιητὴς μορφώσεως σπανίας, καὶ τὸ ἔργον του ὁλόκληρον φέρει τὴν σφραγῖδα τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ὅλων τῶν κανόνων τῆς ῥυθμικῆς. Αἱ νέαι φάσεις τῆς τέχνης δὲν τὸν ἐτάραττον ὅπως δὲν ἐτάραττε τὴν ψυχήν του ὁ τριγύρω του κόσμος. Μὲ τὸ βλέμμα του βυθισμένον εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐσμίλευε τοὺς στίχους του ἀδιαφορῶν διὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ Μπουαλὼ ὁ ὁποῖος ἐξετίμα τοὺς ποιητὰς ὅταν ἐγίνοντο «γνωστοὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας». Ἡ μόδα δὲν τὸν παρέσυρε, μολονότι «τέχνη εἶνε ἡ ἑκάστοτε μόδα» ὅπως ἔλεγεν ὁ Γκαῖτε. Τὸ ὄνειρον τοῦ Ἐρεντιὰ ἦτο, ὅπως τὸ βλέπομεν νὰ ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ἔργου του μεγαλοπρεπὲς καὶ θελκτικόν, ἡ ἀναδημιουργία τοῦ σονέτου τὸ ὁποῖον εἰσήγαγεν εἰς τὴν γαλλικὴν ποίησιν ὁ Ῥονσὰρ παραλαβὼν αὐτὸ ἀπὸ τὸν Δάντην καὶ τὸν Πετράρχην. Καὶ ἐνεκολπώθη τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως ὄχι ὅπως ὁ Μπωντελέρ, ὁ Μπαμβίλ, ὁ Ντελίλ, ὁ Μαλλαρμὲ καὶ ὁ Βερλαὶν βραδύτερον ὡς ὄργανον διατυπώσεως μουσικοῦ αἰσθήματος. Ὁ Ἐρεντιὰ ἐν τῇ ἀναζωογονήσει αὐτοῦ τὸ ἠθέλησε καὶ τὸ ἀπεδέχθη ὡς αἰσθητικὴν ἀνάγκην, ἱκανὸν νὰ περιλάβῃ ἕνα ὁλόκληρον κόσμον εἰκόνων.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὁ ποιητὴς τῶν «Τροπαίων» ἀνεδείχθη ὁ μεγαλείτερος καλλιτέχνης τοῦ σονέτου εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν καὶ θὰ ἦτο ἴσως καὶ ἕνας τῶν μεγαλειτέρων ποιητῶν, ἂν παραπλεύρως τῆς ἁρμονικῆς του φαντασίας συνεβάδιζε καὶ ὁ παθητικὸς τόνος τῆς ποιητικῆς συλλήψεως.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

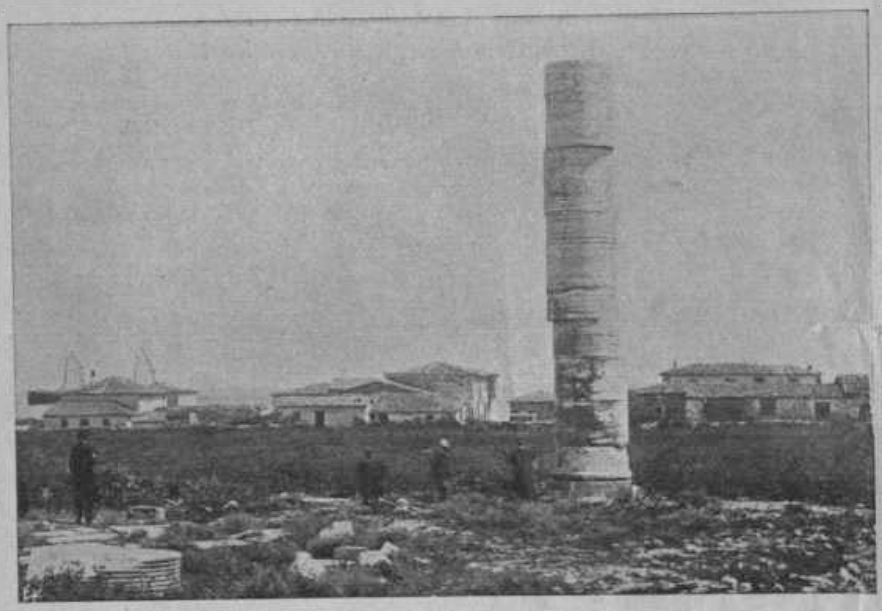
Ο ΛΥΤΡΩΤΗΣ — ΥΠΟ ΛΕΟΝΑΡΔΟΥ ΔΑ ΒΙΝΤΣΙ

ΣΑΜΟΣ — ΕΦΕΣΟΣ*

Τὴν ἑπομένην, ἡμέραν τοῦ Πάσχα, περὶ τὴν 10ην πρωϊνήν, ἀπεβιβαζόμεθα εἰς τὴν ἑτέραν τῶν δύο μεγάλων τῆς Σάμου πόλεων, τὸ Τιγάνι. Ἀπὸ τῶν ἀτμοπλοίων ἤδη ἠκούομεν τοὺς κρότους τῶν διαφόρων ἐκπυρσοκροτικῶν μηχανημάτων, δι' ὧν οἱ καλοὶ νησιῶται ἑώρταζον, κατὰ τὸ εἰωθός, τὴν Λαμπράν των, μεταξὺ δὲ τούτων προεξῆρχε χαλκοῦν μικύλον τηλεβόλον τῶν χρόνων τῆς ἐπαναστάσεως, τὸ ὁποῖον εἶχον στήσει ἐπὶ τῆς προκυμαίας καὶ τὸ ὁποῖον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπλήρουν πυρίτιδος καὶ ἐξεκένουν ἐν ἀκράτῳ ἐνθουσιασμῷ. Ἡ πόλις, λιθόστρωτος οὖσα καὶ ἐκτάκτως καθαρά, ἐποίει ἀληθῶς εὐφρόσυνον ἐντύπωσιν ἐν τῷ ἑορτασίμῳ αὐτῆς διακόσμῳ, καὶ οἱ ξένοι κατενθουσιάσθησαν. Ἐπὶ τῆς προκυμαίας ἀνέμενεν ἡμᾶς μετὰ τῶν κατοίκων καὶ εἷς τῶν Συμβούλων τοῦ Ἡγεμόνος, ὡς καὶ ὁ ἰδιαίτερος αὐτοῦ γραμματεύς, κατελθόντες ἵνα ὑποδεχθῶσιν ἡμᾶς, κωλυθέντος τοῦ Ἡγεμόνος νὰ παραστῇ ἐκεῖ, ὡς εἶχεν ἀναγγελθῇ. Ὁ κ. Βλιάμος, νεαρώτατος ἔτι, τὸ ἦθος δὲ σεμνὸν καὶ ἀξιοπρεπὲς ἔχων, προσεφώνησε γαλλιστὶ τοὺς ἐπισήμους ξένους, εὐχαριστήσας ἅμα ἐκ μέρους τοῦ ἡγεμόνος διὰ τὴν ἐπίσκεψιν. Μετὰ τὰς τυπικὰς ἀντιφωνήσεις διεσκορπίσθημεν ἀνὰ τὴν πόλιν περιεργαζόμενοι αὐτήν. Τὸ Τιγάνι κεῖται ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς ἀρχαίας παραθαλασσίας πόλεως Σάμου, τὰ δὲ ἐπάκτια κολοσσιαῖα κρηπιδώματα τοῖ λιμένος αὐτῆς ἐπιδιορθωθέντα καθιστῶσι καὶ τὰ νῦν τὴν πόλιν εὐλίμενον. Ἄλλα ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως λείψανα δὲν διεσώθησαν καὶ διὰ τὸν λόγον μὲν ὅτι ἡ νέα πόλις ἐκτίσθη ἐπὶ τῆς παλαιᾶς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὅτι δὲν ἐπεχειρήθησαν ποτὲ συστηματικαὶ ἀνασκαφαί. Φθείρουσι δὲ οἱ κάτοικοι ἀνοικτιρμόνως πᾶν τὸ τυχαίως ἀνακαλυπτόμενον κτίριον, χρησιμοποιοῦντες τὸ ὑλικὸν αὐτοῦ. Καὶ εὑρίσκει τις συχνότατα παρερριμμένους εἰς τὰς ὁδοὺς ἢ ἐντετοιχισμένους εἰς οἰκοδομὰς σπονδύλους καὶ κιονόκρανα ἀρχαίων κτιρίων, ἄνευ οὐδεμιᾶς διαμαρτυρίας ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν. Οὕτως ἐκτὸς των τειχῶν τῆς ἀρχαίας πόλεως, ὧν σώζονται πύργοι τινὲς καὶ τμήματα πολλαχοῦ, τὸ μόνον ἀληθῶς ἀξιοθέατον ἀρχαῖον μνημεῖον, τῶν χρόνων πιθανώτατα τοῦ τυράννου Πολυκράτους, εἶναι ἡ ὑπόνομος σήραγξ, «τὸ ἀμφίστομον ὄρυγμα» τὸ ὑπὸ τοῦ Μεγαρέως Εὐπαλίνου, ἀρχιτέκτονος, κατασκευασθὲν πρὸς διοχέτευσιν τῶν ὑδάτων εἰς τὴν πόλιν. Ὁλόκληρον ὄρος διετρυπήθη τότε, ἀκριβῶς ὅπως τὰ σημερινὰ τοῦννελ, εἰς διάστημα χιλίων περίπου μέτρων δι' ὀρύγματος ὕψους καὶ πλάτους 2 ὡς ἔγγιστα μέτρων. Τάφρος δὲ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὀρύγματος βάθους ἐνιαχοῦ 8 μέτρων ἐχρησίμευεν εἰς τὴν διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος. Τὸ ἔργον ἦτο ἀληθῶς κολοσσιαῖον καὶ ὑπὸ ἔποψιν συλλήψεως, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἐκτελέσεως, ἐὰν ἀναλογισθῇ τις ἰδίως τὰ ἀτελῆ σχετικῶς μηχανικὰ μέσα ἅτινα τότε διέθετον. Ἡ ἐργασία δὲ πρὸς διόρυξιν τῆς σήραγγος ταύτης ἐπεχειρήθη *συγχρόνως* καὶ ἀπὸ τῶν δύο αὐτῆς ἄκρων ἠστόχησεν ὅμως, ὡς φαίνεται, ὁ μέγας αὐτὸς ἐκτελεστὴς εἰς τοὺς ὑπολογισμούς του, διότι κατὰ τὸ μέσον περίπου ταύτης παρατηρεῖται ἀνωμαλία τις κατὰ τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν ἐπιπέδωσιν ἥτις ὁπωσδήποτε ἐπανορθώθη. Εἰς τὰς ἡμέρας μας τοιοῦτο σφάλμα θὰ ἐστοίχιζεν ἀκριβὰ εἰς τὸν μηχανικὸν τῆς ἐκτελέσεως ἀγνοεῖται ὅμως ἐὰν καὶ ὁ Εὐπαλῖνος διὰ τοῦτο ἐτιμωρήθη ὑπὸ τοῦ τυράννου. Ἡ ἐπίσκεψις τῆς ἡμίσειαν ὥραν τῆς πόλεως ἀπεχούσης σήραγγος, ἣν τῇ βοηθείᾳ σπερματοέτων καὶ στοιχηδὸν ἐπεχειρήσαμεν, κατηνάλωσεν ἅπαντα τὸν π. μ. διαθέσιμον χρόνον ἡμῶν καὶ δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν ἐκ τοῦ πλησίον τὰ πολυκράτεια τείχη, τὰ τόσον ἐνδιαφέροντα. Εἰς τὴν πόλιν εἶχε παρασκευασθῇ ἤδη ὑπὸ τοῦ δημάρχου λαμπρὸν δι' ἀμνῶν πρόγευμα, ὅπερ παρετέθη ἡμῖν ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς πόλεως ὑπὸ σκιερὰς πλατάνους.

Ἡ παροχὴ δὲ ἀφθόνου σαμιακοῦ οἴνου συνετέλεσεν εἰς τὴν ἄκραν ἐπιτυχίαν τοῦ συμποσίου, καθ' ὃ, μετὰ λίαν εὔκαιρον ὁμιλίαν τοῦ καθηγητοῦ κ. Πολίτου, αἱ προπόσεις καὶ τὰ «οὐρά», καὶ αἱ πρὸς τοὺς φιλοξένους κατοίκους συμπαθεῖς ἐκδηλώσεις τῶν ξενιζομένων, ἐν διαφόροις ἰδιώμασι, διεδέχοντο βροχηδὸν ἀλλήλας. Μετὰ τὸ γεῦμα εἰς τὰ πλοῖα. Ἡ ἀπογευματινὴ ἦτο προωρισμένη διὰ τὸ μίαν ὥραν τοῦ λιμένος ἀπέχον Ἡραῖον. Πολλοὶ τῶν κατοίκων παρηκολούθησαν τὴν θαλασσίαν αὐτὴν ἐκδρομήν, ἐν οἷς καὶ οἱ ἐν τέλει πάντες. Ὁ ἀρχαῖος ναὸς τῆς Ἥρας ὁ μέγιστος, καθ' Ἡρόδοτον, τῶν ναῶν τῶν χρόνων ἐκείνων, κείμε-

* «Παναθήναια» 15 Αὐγ. 15 καὶ 30 Σεπτ. 15 Ὀκτωβ.

Ηραῖον Σάμου.

νος παρὰ τὴν θάλασσαν εἰς τὸ ἄκρον εὐρείας κοιλάδος, δὲν σώζει τὰ νῦν ἢ ἕνα κατὰ χώραν ὑψούμενον κίονα (καὶ τοῦτον ἀκατέργαστον καὶ πιθανῶς ἐξ ἐπισκευῆς τινος κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους προερχόμενον) καὶ τὴν βάσιν του, ἥτις καὶ δὲν ἀπεκαλύφθη εἰσέτι ἐξ ὁλοκλήρου. Κατ' ἀκολουθίαν μόνον ἐκ τοῦ πλησίον δύναταί τις «κἄτι» νὰ ἴδῃ ἐκ τοῦ γιγαντώδους ἄλλοτε κτιρίου ἐκείνου, τοῦ ὑπὸ τῶν ἀρχιτεκτόνων Ροίκου καὶ Θεοδώρου σχεδιασθέντος καὶ ἐπὶ τυράννου Πολυκράτους ἀνεγερθέντος. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν παράδοσιν, διότι αἱ πρό τινος ἐνεργηθεῖσαι ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀνασκαφαὶ (διακοπεῖσαι ὅμως ἄνευ σπουδαίων ἀποτελεσμάτων) *ἐπεβεβαίωσαν* ὅτι ὁ ὑπὸ τῶν ἀρχιτεκτόνων ἐκείνων ἀνεγερθεὶς *πώρινος* ναὸς κατεστράφη καεὶς (πιθανῶς ὑπὸ τῶν Περσῶν) καὶ ὅτι ἐπὶ τῶν βάσεων ἐκείνου ἀνῳκοδομήθη νέος μαρμάρινος περικαλλὴς ναός, μῆκος ἔχων 110 μέτρων, δίπτερος δέ, φέρων δὶς 12×24 κίονας. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἡ ἐντύπωσις ἣν ἀποκομίζει ὁ ἐπισκέπτης τοῦ διασήμου ἐκείνου τῆς ἀρχαιότητος οἰκοδομήματος εἶνε οἰκτρά, καὶ διὰ τὴν ἀποσύνθεσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν ἀλλὰ . . . καὶ διὰ τὰ κυκλοῦντα αὐτὸ ἕλη, ἅτινα τρέπουσιν εἰς φυγὴν καὶ τὸν ἀπαθέστερον περιφρονητὴν τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων. Μόνον δὲ μετὰ τὴν θέαν ἄλλου οἰκτροῦ παρερχημένου μεγαλείου . . . τοῦ ἐν Ἐφέσῳ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, περὶ οὗ κατωτέρω, δύναταί τις νὰ κρίνῃ συγκαταβατικῶς τὴν ἐγκατάλειψιν καὶ τὴν κακομεταχείρισιν ἣν ὑπὸ νεωτέρων εὐρωπαίων ἀρχαιολόγων ὑπέστησαν τὰ δύο ταῦτα ἀρχαῖα καὶ περίδοξα μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν Ἑταιρεία καθῆκον ἔχει νὰ ἐπαναλάβῃ ὡς τάχιστα τὰς ἀνασκαφάς, ἀλλ' ὑπὸ ἔφορον τακτικόν, ὥστις νὰ *διαμείνῃ* ἐκεῖ μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ ἔργου, ὅπερ πάντως πολλὰ ὑπόσχεται.

Ἐπανελθόντες εἰς τὰ πλοῖα ἐπεστρέψαμεν εἰς Τιγάνι, ὅπου ἀπεβιβάσθησαν οἱ παρακολουθήσαντες ἡμᾶς ἐγχώριοι. Μετ' ὀλίγον λέμβος προσήγγισεν εἰς τὰ πλοῖα φέρουσα ἑκατοντάδας τινὰς φιαλῶν ἐξαισίου *οἴνου* καὶ χιλιάδας τινὰς *σιγαρέττων*, ἅτινα ὡς δῶρον προσήνεγκεν ἡ πόλις εἰς τοὺς «σοφοὺς» ξένους. Ὁ θαυμάσιος γλυκὺς Σαμιακὸς οἶνος (ἀνὰ μία φιάλη εἰς ἕκαστον ἐπιβάτην) καὶ τὰ σιγαρέττα (ἀνὰ ἑκατὸν εἰς ἕκαστον), διανεμηθέντα τὴν ἐπιοῦσαν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος, προὐκάλεσαν ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμὸν καὶ ἀπείρους προπόσεις ὑπὲρ τῶν Σαμίων καὶ τῆς ὡραίας αὐτῶν νήσου, καθ' ἃς δὲν ἐλησμονήθη οὐδὲ αὐτὸς ὁ Πολυκράτης! Περὶ δείλην, μετὰ τὸν μεγαλοπρεπῆ περίπλουν τῆς νήσου, ἀπεβιβαζόμεθα εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς Βαθύ. Ἡ θέα τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ πλοίου, ἐκτεινομένης κύκλῳ περὶ τὸν λιμένα καὶ καταλαμβανούσης τὰς κλιτύας τῶν πέριξ ὑψωμάτων, εἶνε ὄντως μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐπιβάλλουσα. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτῆς ἡ πόλις, μὲ τὰς πλακοστρώτους ὁδούς της καὶ τὰς κομψὰς νεοδμήτους οἰκίας της, τὰς λευκὰς ὡς αἱ Ἀθηναϊκαί, ἐμποιεῖ λίαν εὐάρεστον ἐντύπωσιν. Ἰδίᾳ ἡ θαυμασία αὐτῆς προκυμαία, ἡ εὐρεῖα καὶ πλακόστρωτος, ἡ ἀπαστράπτουσα ἐκ καθαριότητος, ἡ ἔχουσά τι τὸ φαληρικόν, καθιστᾷ τὴν διαμονὴν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ τερπνὴν ἄκρως. Ἴσως αἱ ἐντυπώσεις ἡμῶν, ἀποβιβασθέντων οὕτως ἐπισήμως ὥρᾳ καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἑορτητικῶς,

εἶνε ὀλίγον ὑπερβολικαί, ὁπωσδήποτε ὅμως ἡ ὄψις τῆς πρωτευούσης ἐκείνης δὲν δύναται ἢ νὰ προξενήσῃ αἴσθησιν ἀγαθὴν εἰς πάντα ἐπισκέπτην τῶν ἀνατολικῶν πόλεων. Ἀπεβιβάσθημεν πρὸ τοῦ μεγάρου τοῦ ἡγεμόνος, περὶ τὸ ὁποῖον εἶχε συναθροισθῇ ἄπειρος κόσμος καὶ πρὸ τοῦ ἀνδήρου τοῦ ὁποίου ἵσταντο πάντες οἱ ἐν τέλει, ἵνα ὑποδεχθῶσιν ἡμᾶς, παιανιζούσης τῆς μουσικῆς τῆς φρουρᾶς. Ὁ ἡγεμὼν κ. Βιθυνὸς μετὰ τῆς ἀξιοτίμου συζύγου του, ὑπεδέχθησαν ἡμᾶς φιλοφρονέστατα ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ μεγάρου των, ὅπου ὅμως ὁ ἐκ τῆς συγκεντρώσεως τόσων ξένων συνωστισμὸς δὲν ἐπέτρεψε τὴν μακρὰν ἡμῶν διατριβήν. Μετὰ τὴν προσφορὰν τῶν ἀναψυκτικῶν χαιρετίσαντες τοὺς ὑψηλοὺς οἰκοδεσπότας, ἀπήλθομεν ἵνα ἐπισκεφθῶμεν τὸ μικρὸν Μουσεῖον καὶ τὰ τῆς πόλεως ἀξιοθέατα. Τὸ Μουσεῖον, περιλαμβάνον ἤδη ἀρκετὰ καλὴν συλλογὴν ἀρχαίων ἀντικειμένων, προσωρισμένον δὲ νὰ καταστῇ ἡμέραν τινὰ σπουδαιότατον διὰ τὴν μελέτην τῆς Σαμιακῆς ἱστορίας καὶ τέχνης, ἐὰν ἐκτελεσθῶσι συστηματικαὶ ἐν τῇ νήσῳ ἀνασκαφαί, κεῖται νῦν ἐν τῷ Γυμνασίῳ, καταλαμβάνον ἡμισυ ἱκανὸν μέρος. Εὑρίσκονται ὅμως οὐλων τούτῳ ἀρχαῖα μνημεῖα οὕτως ἀτάκτως ἐντοῦ γεμένα καὶ ἀναμεμιγμένα μετὰ τόσων ἄλλ , ἀσχέτων πρὸς ταῦτα ἀντικειμένων, οἷον ὀρυκτολογικῶν, φυσιολογικῶν καὶ ζωολογικῶν, ὥστε χάνουσι ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ ἐκείνῳ περιβάλλοντι πολὺ τῆς συνοχῆς αὐτῶν καὶ ἀξίας. Ἀλλ' ἡ συλλογή, καὶ ἤδη καλῶς τοποθετουμένη καὶ τακτοποιουμένη, θ' ἀποτελέσῃ ἀξιόλογον μικρὸν ἀρχαιολ. Μουσεῖον, ἅτε περιλαμβάνουσα ὀλίγα τινὰ ἀρχαῖα μνημεῖα πολλοῦ ἄξια, ὡς λ. χ. ἀρχαϊκόν τι ἄγαλμα μικρασιατικῆς τέχνης καὶ ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἀττικοῦ ρυθμοῦ ἔξοχον. Μετὰ τὸ Μουσεῖον περιεπατήσαμεν ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς παραλίας σχετισθέντες πρὸς πλείστους τῶν κατοίκων τῆς πόλεως. Δὲν παρελείψαμεν δ' ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες νὰ ἐπισκεφθῶμεν κατ' οἶκον τὸν Σεβ. ἀρχιεπίσκοπον τῆς νήσου, ἐξόχου μορφώσεως ἄνδρα, ὡς καὶ τὸν πρόξενον ἡμῶν κ. Νικολαΐδην. Ἤδη νυκτὸς γενομένης ἤρχισεν ἡ συνοδεία ἐπιβιβαζομένη εἰς τὰ πλοῖα, καὶ περὶ τὴν δεκάτην ἀπῆρον ταῦτα κατευθυνθέντα, τὸ δεύτερον ἤδη, πρὸς τὰ μικρασιανὰ παράλια πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Ἐφέσου. Τὴν ἑπομένην λίαν πρωῒ ἐπλέομεν ἔναντι τῆς νέας Ἐφέσου (Scala nuova), προσορμισθέντες βορειότερον τοῦ λιμένος τούτου καὶ πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἔφεσον, εἰς λιμενίσκον τινὰ ἔρημον ἀξιοθέατα τὰς ἐκβολὰς τοῦ Καΰστρου. Ἐκεῖθεν

τιθανώτατ
ὑπόνομο
Αὐγ 15 καὶ

δι' ὑποζυγίων διελθόντες πᾶσαν τὴν διὰ προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ τούτου σχηματισθεῖσαν ἄγονον καὶ νοσηρὰν πεδιάδα, ἀφίχθημεν μετὰ δίωρον πορείαν εἰς τὴν μεταξὺ Κορέσσου καὶ Πίωνος κοιλάδα, ἔνθα τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Ἐφέσου, τὰ ἀνασκαπτόμενα ἀπὸ τοῦ 1896 ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως. Ἀφίχθημεν οὕτως ἀπὸ τοῦ μέρους, ὁπόθεν καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἡ πόλις ἦτο προσιτὴ εἰς τοὺς ξένους, ἀπὸ τῆς θαλάσσης δηλονότι, ἥτις τὸ πάλαι, καὶ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ, εἰσεχώρει μέχρι τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, προστατευθεῖσα καταλλήλως δι' ἐπακτίων τοιχωμάτων καὶ ἔργων λιμενικῶν. Ἤδη πάντα ταῦτα ἐξηφανίσθησαν ὑπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ ὁρμητικοῦ Καΰστρου, καὶ ἡ θάλασσα ἀπεσύρθη εἰς διάστημα πέντε καὶ πλέον σταδίων.

Ἡ Ἔφεσος καὶ ἂν ὑπῆρχε, δὲν θὰ ἦτο πλέον πόλις παραθαλασσία. Τὰ σωζόμενα μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια τῆς πόλεως, τῶν ὁποίων τὴν ἑρμηνείαν ἀνέλαβεν ὁ σοφὸς ἰδρυντὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις αὐστρ. Ἰνστιτούτου κ. Heberdey ὁ ἐπὶ τούτῳ προπορευθεὶς ἡμῶν, προξενοῦσιν ἀπὸ μακρόθεν καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν. Εἶναι ἐρείπια μεγαλουπόλεως! ἀπέραντος ἔκτασις καταπλημμυρισμένη ἀπὸ μάρμαρα στίλβοντα, ἀπὸ κίονας πεπτωκότας, ἀπὸ συντρίμματα πλαστικῶν ἔργων, ἀπὸ ὁδοὺς πλακοστρώτους, πλατείας, ἀγοράς, θέατρα, ναούς, θέρμας καὶ τέλος ἀπὸ ἐκκλησίας. Διότι ἡ Ἔφεσος, μία τῶν δώδεκα ἀρχαίων ἰωνικῶν πόλεων, ἡ ὑποταγεῖσα τῷ Κροίσῳ (550 π. Χ.) μέχρι δὲ τοῦ 460 π. Χ. περσικὴ ἐπαρχία διατελέσασα, καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ Λυσιμάχου (287) ἀναγεννηθεῖσα, ἤκμασεν οὐ μόνον κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ὁπότε καὶ *πρωτεύουσα* τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀσίας ὡρίσθη, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικούς. Ἐκεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος κατὰ τὰ μέσα τῆς Α΄. μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐδίδαξεν ἐπὶ τριετίαν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, σώζονται δὲ ἐπὶ τοῦ ὄρους Πίωνος καὶ αἱ φυλακαί του. Ἐν Ἐφέσῳ δὲ συνεκλήθη κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε΄. μ. Χ. αἰῶνος ἡ οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἡ διαρρυθμίσασα καὶ κανονίσασα πλεῖστα θρησκευτικὰ ζητήματα. Ἐν Ἐφέσῳ τέλος ὑπῆρχεν ὁ περίφημος χριστιανικὸς ναός, ὁ εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην ἀφιερωμένος, ὁ ἐπὶ αἰῶνας ἀπείρους ἑλκύσας πανταχόθεν εὐσεβεῖς προσκυνητάς! Ἡ Ἔφεσος πολλὰ ὑποστᾶσα κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπετάγη τέλος εἰς τοὺς Τούρκους κατὰ τὸν ΙΕ΄. αἰῶνα, ἔρημος πλέον καὶ ἄσημος, ἀναπληρουμένη ὑπὸ τοῦ καὶ σήμερον ἔτι ὑπάρχοντος συν-

οικισμοῦ ἐν Ἁγιασλὴκ καὶ ἀπώτερον ὑπὸ τῆς Σκαλανόβας. Ἡ παλαιὰ Ἔφεσος ἐπιχωσθεῖσα σὺν τῷ χρόνῳ, ἀνέθορεν ἤδη καὶ πάλιν διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν ἀρχαιολόγων ἵνα ἐπιδείξῃ ἡμῖν τὴν παλαιὰν αὐτῆς εὔκλειαν. Ἀληθῶς δὲ δὲν θὰ ἠδύνατό τις, ἄνευ τῶν ἀνασκαφικῶν πορισμάτων, νὰ φαντασθῇ ποτὲ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς ἐπὶ αἰῶνας ἀκμασάσης ἐμπορικῆς μεγαλουπόλεως. Ἀπὸ τοῦ λιμένος ἦγε διὰ μεγαλοπρεποῦς προπύλου ὁδὸς εὐρεῖα (ἑνδεκα μέτρων πλάτους καὶ μήκους ἡμίσεος χιλιομέτρου) πλακόστρωτος δὲ καὶ πλαισιουμένη ἑκατέρωθεν ὑπὸ στοῶν καὶ καταστημάτων, ἡ ἀρκαδιανὴ καλουμένη (ἅτε ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου οὕτω διασκευασθεῖσα, 395-408 μ.Χ.) πρὸς τὸ θέατρον τὸ εἰς τὸ ἄκρον αὐτῆς ὁρώμενον. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἀνασκαφεῖσα ἤδη καλῶς, διατηρουμένη δὲ ἐν τῷ συνόλῳ της ἐπαρκῶς λίαν, ἐμποιεῖ πολλὴν αἴσθησιν διὰ τὸ πλάτος αὐτῆς καὶ τὴν λοιπὴν διαρρύθμισιν. Φαντάζεταί τις δὲ εὐχερῶς τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζωὴν τῆς ἐμπορικῆς αὐτῆς ὁδοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς πόλεως. Τὸ εἰς τὸ ἄκρον αὐτῆς ἐπὶ κλιτύος ἐκτεινόμενον θέατρον, τὸ ἑξήκοντα καὶ ἓξ σειρὰς καθισμάτων περιλαμβάνον, τὸ διὰ τὴν διάταξιν καὶ πολυτελῆ διακόσμησιν τῆς σκηνῆς αὐτοῦ (τῆς ἐπὶ Δομητιανοῦ μετασκευασθείσης) μεγαλοπρεπέστατον τῶν ἀρχαίων θεάτρων, συμπληροῖ τὸ μεγαλεῖον τῆς θέας. Παραλλήλως τῆς ὁδοῦ ταύτης ἑτέρα εὐρεῖα ὁδὸς μὲ στοὰς ἑκατέρωθεν, καὶ ἀπώτερον τρίτη, ὁμοίως διεσκευασμένη, ἦγον εἰς διάφορα κέντρα τῆς πόλεως. Αἱ δύο ἀγοραὶ αὐτῆς, εἰς δύο διεστῶτα ἀπ' ἀλλήλων σημεῖα τῆς πόλεως κείμεναι, ἡ τῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς καὶ ἡ τῆς ρωμαϊκῆς, ἡ καὶ πολυτελέστερον διεσκευασμένη, μαρτυροῦσι τὴν εὐμάρειαν τῶν κατοίκων. Ἡ τελευταία αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ τετράγωνον χῶρον ὑπόστεγον καὶ περιβαλλόμενον κύκλῳ ὑπὸ στοῶν, τοῦ ὁποίου τὸ ἐμβαδὸν ἀνέρχεται εἰς 4,500 περίπου τετραγωνικὰ μέτρα. Ἡ στέγη αὐτῆς, ἡ ὑπὸ κιόνων συγκρατουμένη, ἦτο φυσικῶς ξυλίνη, τὸ δάπεδον δ' ἐπιστρωμένον διὰ πλακῶν μαρμαρίνων ποικιλοχρόων. Ἡ ἑλληνιστικῶν χρόνων ἀγορὰ ἦτο κατὰ τὸ τριπλάσιον τῆς ρωμαϊκῆς εὐρυτέρα, ἁπλουστέρα ὅμως τὴν διακόσμησιν· περιεβάλλετο ὑπὸ τείχους ὑψηλοῦ καὶ διηρεῖτο ὑπὸ κιονοστοιχιῶν εἰς τρία διαμερίσματα. Τὴν πόλιν ἐκόσμουν ἀπώτερον πολυπληθῆ δημόσια κτίρια, θέρμαι, γυμνάσια, ναοί, κρῆναι κτλ. ὧν τὰ ἐρείπια κατάκεινται εὐδιάκριτα ἐπὶ τοῦ ἀνεσκαμμένου χώρου, καὶ τῶν ὁποίων τὸ μᾶλλον ἀξιοθέατον, τὸ σωζόμενον ἄλλως τε καὶ εἰς κατάστασιν ἐπιτρέπουσαν οὐ μόνον τὴν μελέτην πασῶν τῶν λεπτομερειῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν τελείαν ἀναπαράστασιν τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος, εἶναι ἡ ἐσχάτως ἀνασκαφεῖσα *Βιβλιοθήκη* ἡ ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου Κέλσου ἰδίαις δαπάναις ἀνεγερθεῖσα καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φέρουσα Τὸ οἰκοδόμημα αὐτὸ ἔχει σχῆμα ὀρθογωνίου καὶ κοσμεῖται ἐξωτερικῶς ὑπὸ προσόψεως μαρμαρίνης πολυτελεστάτης, διὰ γλυφῶν καὶ ἀναγλύπτων παραστάσεων κεκοσμημένης, εἰς ἣν ἀνήρχετό τις δι' ἰσομήκους τῷ οἰκοδομήματι μαρμαρίνης κλίμακος ἀπολεγούσης εἰς πλακόστρωτον ἄνδηρον. Ἡ πρόσοψις αὕτη, ἡ διὰ τὴν δαψίλειαν τῶν γλυφῶν αὐτῆς καὶ ποικιλίαν τῶν κοσμημάτων της, μοναδικὴ ἴσως μεταξὺ τῶν κτιρίων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, φέρει μεταξὺ τῶν θυρῶν τρεῖς νύμφας, (κόγχας) ἐν αἷς ἱδρυμένα τὸ πάλαι ἵσταντο τρία συμβολικῆς παραστάσεως ἀγάλματα, ὧν αἱ ἐπιγραφαὶ ἀναγινώσκονται εἰσέτι ἐπὶ τῶν βάθρων αὐτῶν «Σοφία Κέλσου», «Ἐπιστήμη Κέλσου», «Ἀρετὴ Κέλσου». Τὰ λείψανα [illegible] ἀγαλμάτων τούτων, ὡς καὶ *πάντα* τὰ δι[illegible]ἐπε[illegible]ασκαφῶν ἀνακαλυφθέντα ἄξια λόγου [illegible]σαν οἱ πα[illegible]ὑρήματα μετεφέρθησαν, ὡς γνωστόν, ἐ[illegible]σα ἐ[illegible] καὶ κοσμοῦσι τὸ ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐκ[illegible] ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον. Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ οἰκοδόμημα. Τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ εἶναι ἁπλοῦν ὀρθογώνιον εὐρὺ δωμάτιον, πλακόστρωτον, τὸ ὁποῖον περιθέει κύκλῳ κτιστὸν πεζοῦλι χρήσιμον εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν ἐντὸς θηκῶν ἐντετειχισμένων ἐναποτεθειμένων βιβλίων (κυλίνδρων ἐκ παπύρου ἢ περγαμηνῆς). Ἀξία προσοχῆς, ἐν ἄλλοις, εἶναι καὶ ἡ ληφθεῖσα κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ κτιρίου πρόνοια, ἵνα μὴ φθείρωνται ὑπὸ τῆς ὑγρασίας τὰ πολύτιμα ἐν αὐτῷ κατατεθειμένα συγγράμματα. Οἱ πρὸς τὸ μέρος τοῦ βράχου ἀνεγειγερμένοι τοῖχοι τοῦ κτιρίου διότι κεῖται τοῦτο εἰς τοὺς πρόποδας βραχώδους λόφου — εἶναι διπλοῖ. Μεσολαβεῖ δηλ. μεταξὺ τῶν δύο τοῦ οἰκοδομήματος ὀπισθίων τοίχων κενὸς χῶρος ἑνὸς περίπου μέτρου, ἐμποδίζων οὕτω τὴν ἐκ τοῦ βράχου προερχομένην ὑγρασίαν νὰ μεταδοθῇ εἰς τὸν ἐσώτερον τοῖχον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον αἱ κυλινδροφόροι θῆκαι. Ὄπισθεν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἀνεκαλύφθη πρὸ ὀλίγου χρόνου καὶ ὁ τάφος τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ κτιρίου καὶ εὐεργέτου τῆς πόλεως Κέλσου, ὃν ὅμως δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν, καθ' ὅσον οἱ ἐνεργοῦντες τὰς ἀνασκαφάς, ἄγνωστον διὰ τίνα λόγον, ἐθεώρησαν ἀναγκαῖον νὰ ἐμφράξωσι τὴν θύραν αὐτοῦ καὶ πάλιν διὰ *τοίχου* ἐρμητικῶς.

Μετὰ τὴν περιπλάνησιν ἡμῶν, τὴν δίωρον διαρκέσασαν, ἀνὰ τὰ ὡραῖα ἐρείπια τῆς μικρασιατικῆς ταύτης πόλεως ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ κ. Heberdey καὶ τοῦ κ. Dörpfeld, τοῦ λεπτομερέστατα τὴν διάταξιν τοῦ θεάτρου καὶ τὰς διαφόρους ἐν αὐτῷ γενομένας κατὰ καιροὺς μεταρρυθμίσεις ἀναπτύξαντος, παρετέθη ἡμῖν ὑπὸ τεχνητὴν σκιάδα πολυτελέστατον γεῦμα ἀναλώμασι τοῦ ἐν Βιέννῃ ἀρχαιολογικοῦ Ἱνστιτούτου, τοῦ τὰς ἀνασκαφὰς διενεργοῦντος. Κατὰ τὸ γεῦμα πολλοὶ ἐξεφωνήθησαν λόγοι καὶ πλεῖσται ἠκούσθησαν προπόσεις. Ὁ τοῦ κ. Heberdey ἦτο ὄντως ἀπολαυστικώτατος διὰ τὴν γλαφυρότητα τοῦ ὕφους καὶ τὸ χιοῦμορ. Ἀφ' οὗ διηγήθη ἡμῖν τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνασκαφῶν τούτων, τὰς περιπετείας τῶν διενεργούντων αὐτάς, ἕνεκα τοῦ νοσώδους κλίματος τοῦ μέρους ἐκείνου καὶ πᾶν τὸ σχετικὸν πρὸς αὐτάς, εὐχαριστῶν ἡμᾶς ἐν τέλει διὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του, κυρίως, ἀνακαλυφθέντων ἀρχαίων μνημείων, προσέθηκε χαριτολογῶν «εἶνε γνωστόν, κύριοι, εἰς πάντας τοὺς ἐπιχειρήσαντας ἀνασκαφάς, ὅτι ὅσῳ εἶνε τερπνὸν τὸ νὰ ἀνακαλύψῃ τις ἄξια λόγου πράγματα, τόσῳ ἐξ ἴσου εὐχάριστον εἶνε καὶ νὰ δείξῃ ταῦτα εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους». Ὁ κ. Heberdey ἐδικαιολόγει οὕτω, φαίνεται, *πλαγίως* καὶ τὴν μεταφορὰν τῶν πολυτίμων εὑρημάτων τῆς ἀνασκαφῆς εἰς Βιέννην, εἰς κέντρον δῆλον ὅτι «ἐνδιαφερομένων». Μετὰ τὸ γεῦμα οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν συνοδοιπόρων μετέβησαν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐρειπίων (;) τοῦ ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχοντος *Ἀρτεμησίου*, τοῦ περιφήμου ἐκείνου καὶ ἑνὸς τῶν ἑπτὰ θαυμάτων τοῦ παλαιοῦ κόσμου, ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος. Διέβημεν στενὴν ἀτραπὸν πρὸς ἀνατολὰς διευθυνομένην καὶ βρίθουσαν τάφων καὶ ἐπιτυμβίων μνημείων, διερχομένην δὲ πλησιέστατα τῶν μεγαλοπρεπῶν προπυλαίων τοῦ Σταδίου, καὶ ἀφίχθημεν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἁγιασολίκ, οὗτινος πλησιέστατα ἔκειτο ὁ περικλεὴς ναός. Ἔκειτο! διότι δὲν δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι διακρίνει πλέον ἐκεῖ, μεθ' ὅσα καὶ ἂν ἔγραψαν τελευταίως οἱ Τάϊμς περὶ αὐτοῦ, τὰ ἐρείπια κἂν τοῦ μεγαλοπρεποῦς κτιρίου.

Λάκκος τεράστιος, πλήρης ἐλώδους λάσπης, ἐντὸς τῆς ὁποίας διακρίνονται ὀλίγοι ὀγκόλιθοι καὶ μία ἐγκαταλελειμμένη ἁμαξιτλία, εἶνε πᾶν ὅτι ἀντικαθιστᾷ νῦν εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἐπισκέπτου τὸν περικαλλῆ ναόν, τὸν ὑπὸ τοῦ Ἡροστράτου (ἐξ ἠλιθιότητος) κατὰ τὸ 356 π. Χ. καέντα καὶ τρίτην ἤδη τότε φοράν, διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Δεινοκράτους, πολυτελέστερον ἀνεγερθέντα. Οὐδὲν ὑπολείπεται ἐκεῖ πλέον ἴχνος τῶν 127 (κατὰ Πλίνιον) τὸ κτίριον περιβαλλόντων κιόνων, ὧν τινες, ὡς γνωστόν, πρὸς τὴν βάσιν ἔφερον ἀνάγλυπτον κόσμον (columnae caelatae) καὶ τῶν ὁποίων εἷς, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἦτο ἔργον τοῦ Σκόπα. Τῶν κιόνων τοῦ ναοῦ μέρος, ὡς λέγεται, μετεφέρθη εἰς Κων)σταντινούπολιν!; πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, μέρος ἐχρησιμοποιήθη ὡς οἰκοδομήσιμος ὕλη ὑπὸ τῶν περιοίκων καὶ πρὸς ἀνέγερσιν τουρκικῶν τζαμίων, λείψανα δὲ τῶν ἀναγλύπτων κιόνων, ἀνευρεθέντα ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ἀρχιτέκτονος Wood, εἰς ὃν ὀφείλεται καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῶν ἐπεχωσμένων ἐρειπίων, μετεφέρθησαν εἰς Λονδῖνον, κοσμοῦντα νῦν τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον. Ἅπας δὲ ὁ περὶ τὸν ναὸν χῶρος, ἀγορασθεὶς τότε, διατελεῖ καὶ τὰ νῦν ἔτι ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ ἐν λόγῳ Μουσείου. Ἀπόπειραι νέων ἀνασκαφῶν ἐγένοντο ἐπ' ἐσχάτων ἐκεῖ, εἰς ἃς πάντως ὀφείλεται καὶ ἡ ἐγκατάστασις τῆς περιφήμου ἁμαντλίας, ἄνευ ὅμως σπουδαίου ἀποτελέσματος. Ὁ ναὸς ἐξηφανίσθη· οὐδεμία δέ, ἴσως, τοῦ λοιποῦ προσπάθεια θὰ κατορθώσῃ νὰ φέρῃ εἰς φῶς νέα ἴχνη τῆς παλαιᾶς αὐτοῦ αἴγλης. Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ ἱερωτάτου τὸ πάλαι καὶ περιωνύμου τεμένους, τοῦ ὑπὸ τείχους περιβαλλομένου καὶ περικλείοντος ἅμα τὸν περίφημον Βωμόν, τὸν ὑπὸ τοῦ Πραξιτέλους διὰ γλυφῶν κοσμηθέντα, προκαλεῖ τὰ νῦν ἀληθῆ θλῖψιν καὶ ἀπογοήτευσιν, εἰς τοῦτο δὲ δὲν συνετέλεσαν ὀλίγον καὶ οἱ ἐνεργήσαντες τὰς διαφόρους ἐπιστημονικὰς ἀνασκαφάς. Ἐπιστρέψαντες ἐκ τῆς ἀνιαρᾶς ταύτης ὁδοιπορίας ὑπὸ θερμοκρασίαν πνιγηράν, ὡς ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσωνος, διετρίψαμεν ἐπὶ ὥραν εἰσέτι ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς πόλεως, ὅπου πλῆθος πολὺ συμπατριωτῶν ἡμῶν ἐκ Σμύρνης καὶ Σκαλανόβας εἶχε συναθροισθῇ, ἐν ἐνθουσιασμῷ περικυκλούντων ἡμᾶς ἰδίᾳ, τοὺς Ἕλληνας, παρ' ὧν ἐζήτουν τὰ πάντα νὰ πληροφορηθῶσι καὶ πρὸς οὓς ἐξέφραζον τὰ πατριωτικὰ αὐτῶν αἰσθήματα. Διότι ζῇ θερμὸς πάντοτε ὁ πατριωτισμὸς εἰς τὰ στήθη τῶν ὑποδούλων ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων καὶ δὲν θὰ παύσῃ νὰ ζῇ, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἡ μικρὰ ἐλευθέρα γωνία, πρὸς ἣν στρέφονται διηνεκῶς αἱ βλέψεις αὐτῶν καὶ οἱ πόθοι.

Εἴχεν ἤδη δύσει ὁ ἥλιος, ὅτε, διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, ἐπανεκάμψαμεν εἰς τὴν παραλίαν καὶ ἐπεβιβάσθημεν εἰς τὰ πλοῖα Ἀπῆραν δὲ ταῦτα μετ' ὀλίγαν κατευθυνθέντα εἰς Πέργαμον.

[Ἕπεται τὸ τέλος] ΒΑΛΕΡΙΟΣ ΣΤΑΗΣ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

'Αγαπῶ τὸν λαόν, βδελύττομαι τοὺς καταπιεστάς, ἀλλὰ θὰ μοῦ ἦτο διαρκὲς μαρτύριον νὰ ζήσω μὲ τὸν λαόν.

Δύο μόνον τρόποι ὑπάρχουν διὰ νὰ μὴν πλήξῃς ὅταν μένῃς ἄεργος: ἡ συντροφιὰ εὐφυοῦς ἀνθρώπου ἢ ἕνα καλὸν βιβλίον.

Πολὺ μεγαλειτέρα εὐτυχία εἶναι ν' ἀγαπᾷς παρὰ νὰ ἀγαπᾶσαι.

Πρέπει ν' ἀπολαμβάνῃς τὸν ἑαυτόν σου ἐν τῇ μονώσει· εἰς τοὺς φίλους ν ἀποκαλύπτῃς τὰς σκέψεις σου ἀναλόγως τῆς νοημοσύνης των ἄλλως διατρέχεις τὸν κίνδυνον νὰ φανῇς ἀνώτερός των, καὶ τότε εἶσαι χαμένος ἄνθρωπος.

Μοῦ ἀρέσουν τὰ ὡραῖα τοπία. Προξενοῦν κάποτε εἰς τὴν ψυχήν μου τὴν ἰδίαν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν καὶ ἕνα καλὸ δοξάρι ἐπάνω στὸ βιολί. Δημιουργοῦν τρελὰ συναισθήματα, αὐξάνουν τὴν χαράν μου καὶ καθιστοῦν ἐλαφροτέραν τὴν δυστυχίαν.

Μία διάνοια πρέπει νὰ ἦναι πέντε ἢ ἕξη βαθμοὺς ὑψηλότερα ἀπὸ τὰς ἰδέας αἱ ὁποῖαι ἀπαρτίζουν τὸν νοῦν τοῦ κοινοῦ. Ἂν εἶναι κατὰ ὀκτὼ βαθμοὺς ὑψηλότερα, τότε εἰς τὸ κοινὸν ἐκεῖνο προξενεῖ πονοκέφαλον.

Τίποτε εἰς τὸν κόσμον δὲν μοῦ φαίνεται τόσον βλακῶδες ὅσον ἡ σοβαρότης.

Καὶ ὁ σοφώτερος ἄνθρωπος, ὅταν ἀγαπᾷ, τίποτε δὲν βλέπει ὅπως πραγματικῶς εἶναι.

Ἡ θέα παντὸς ὅ,τι πολὺ ὡραῖον, εἰς τὴν φύσιν ἢ εἰς τὴν τέχνην, μᾶς ἐνθυμίζει μὲ τὴν ταχύτητα ἀστραπῆς τὸ πρόσωπον ποῦ ἀγαπῶμεν.

Ἔτσι ἡ ἀγάπη τοῦ ὡραίου καὶ ὁ ἔρως μοιράζονται τὴν ζωήν.

Ἡ μεγαλειτέρα εὐτυχία εἰς τὸν ἔρωτα εἶναι τὸ πρῶτον σφίξιμον τοῦ χεριοῦ τῆς γυναικὸς ποῦ ἀγαπῶμεν.

Ἡ πρώτη ἀγάπη ἑνὸς νέου ὁ ὁποῖος ἀρχίζει τὴν ζωήν, εἶναι συνήθως ἡ ἀγάπη ἡ φιλόδοξος .. Κατὰ τὴν δύσιν τῆς ζωῆς ἔρχεται θλιβερῶς ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ ἁπλοῦν καὶ τὸ ἁγνόν, ἀφοῦ ἀπελπισθῶμεν ἀπὸ τὸ ὑψηλόν. Μεταξὺ τῶν δύο εὑρίσκεται ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη, ἡ ὁποία μόνον πρὸς ἑαυτὴν ἀτενίζει.

Οἱ μεγάλοι ἄνθρωποι ὁμοιάζουν τὸν ἀετόν· ὅσον περισσότερον ἀνεβαίνουν, τόσον ὀλιγώτερον γίνονται ὁρατοὶ καὶ τιμωροῦνται διὰ τὸ μεγαλεῖον των μὲ τὴν μόνωσιν τῆς ψυχῆς.

Κρῖμα! Κάθε ἐπιστήμη ὁμοιάζει μὲ ἕνα σημεῖον τοῦ γήρατος, τοῦ ὁποίου τὸ χειρότερον σύμπτωμα εἶναι ἡ *ἐπιστήμη τῆς ζωῆς* ἡ ὁποία δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ παθαινώμεθα καὶ νὰ κάμνωμεν τρέλας διὰ τὸ τίποτε.

Εἰς τὴν 'Αγγλίαν ἡ μόδα εἶναι καθῆκον. Εἰς τὸ Παρίσι εἶναι ἀπόλαυσις.

Εἶναι δυστύχημα νὰ γνωρίσῃς τὴν 'Ιταλικὴν καλλονήν: γίνεσαι ἀναίσθητος.

Τὸ ὕφος πρέπει νὰ ἦναι, ὅπως τὸ βερνίκι, διαφανές: δὲν πρέπει νὰ ἀλλοιώνῃ τὰ χρώματα ἢ τὰ πράγματα καὶ τὰς σκέψεις τὰς ὁποίας καλύπτει.

Εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς ὅλας τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου αἱ ὁποῖαι ἐπιδέχονται πρωτοτυπίαν, ἢ εἶναι κανεὶς κάτι ὁ ἴδιος ἢ δὲν εἶναι τίποτε.

STENDHAL

Η ΙΑΠΩΝΙΑ

Ἀπ' ὅσα ἐγράφησαν περὶ τῶν Ἰαπώνων καὶ τῆς Ἰαπωνίας, τὸ πλέον ἀληθινόν, τὸ πλέον βαθὺ ἐπομένως θεωρεῖται τὸ βιβλίον τοῦ Λευκαδίου Χέρν: **Japan, an Attempt at Jnterpretation** *, σελίδες παρμένει ἀπὸ τὰ καθημερινὰ γεγονότα αἱ ὁποῖαι ἀποκαλύπτουν τὴν Ἰαπωνικὴν ψυχὴν διαρκοῦντος τοῦ ρωσσοϊαπωνικοῦ πολέμου. Ὁ ἴδιος συγγραφεὺς γράφει: Χιλιάδες βιβλία ἐγράφησαν περὶ τῆς Ἰαπωνίας· ἐξ αὐτῶν ἂν ἀφαιρέσωμεν τὰ καλλιτεχνικὰ καὶ τὰ ἔχοντα ἀπολύτως εἰδικὸν χαρακτῆρα, δὲν ὑπάρχουν περισσότερα τῶν εἴκοσι τὰ ὁποῖα νὰ ἔχουν ἀξίαν πραγματικήν. Καὶ αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ τὴν ἄπειρον δυσκολίαν τοῦ νὰ ἴδῃ κανεὶς καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν ἰαπωνικὴν ζωήν, ὄχι τὴν φαινομενικήν. Οὔτε θὰ ἠμπορέσῃ νὰ γραφῇ βιβλίον τὸ ὁποῖον νὰ ἑρμηνεύῃ τὴν ζωὴν αὐτήν, καὶ νὰ ζωγραφίζῃ τὴν Ἰαπωνίαν ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, ἱστορικῶς καὶ κοινωνικῶς, ψυχολογικῶς καὶ ἐθνικῶς, πρὶν παρέλθουν πενῆντα ἔτη. Τὸ θέμα εἶναι τόσον εὐρὺ καὶ ποικίλον ὥστε δὲν θὰ ἤρκει ἡ ἐργασία ὁλοκλήρου γενεᾶς σοφῶν διὰ νὰ τὸ ἐξαντλήσῃ».

Ὁ Λευκάδιος Χέρν, ὅπως εἶναι γνωστόν, ἦτο ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἀπὸ πατέρα Ἰρλανδὸν ὀνομαζόμενον Χέρν καὶ ἀπὸ μητέρα Ἑλληνίδα Λευκαδίαν. Ἐγεννήθη τὸ 1850 εἰς τὴν Λευκάδα. Ἡ ζωή του ἦτο περιπετειώδης. Ἔπῆγε εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὅπου εἰργάσθη εἰς ἕνα τυπογραφεῖον ἦτο δεκαεννέα ἐτῶν τότε. Κατόπιν γίνεται δημοσιογράφος. Τριανταεπτὰ ἐτῶν φεύγει ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν καὶ πηγαίνει εἰς τὴν Μαρτινίκαν ὅπου μένει δύο ἔτη. Ἀπ' ἐκεῖ καταλήγει εἰς τὴν Ἰαπωνίαν ὅπου καὶ μένει μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐκεῖ ἐνυμφεύθη Ἰαπωνίδα ἔζησε ὡς Ἰάπων καὶ ἐπολιτογραφήθη Ἰάπων ὑκό τὸ ὄνομα Γιακοῦμι Κουαζοῦμι. Ἀπὸ τὸ 1896 ἕως τὸ 1903 ἐδίδαξε εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν Πανεπιστήμιον τοῦ Τόκιο τὴν ἀγγλικὴν φιλολογίαν.

Τριάντα τεσσάρων ἐτῶν ἐξέδωκε τὸ πρῶτον του ἔργον. Ἔγραφε ἐνόλῳ δεκαέξη τόμους, ἐκ τῶν ὁποίων δώδεκα περὶ τῆς Ἰαπωνίας.

Τὸ τελευταῖον βιβλίον του περὶ τῆς Ἰαπωνίας, τὸ ὁποῖον ἀνεφέραμεν ἐξεδόθη πέρυσι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χέρν. Ἐπρόφθασε μόνον νὰ κάμῃ τὰς διορθώσεις. Εἰς τὸ ἔργον του αὐτὸ ὁ Λευκάδιος Χέρν ἀποδίδει εἰδικὴν σημασίαν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς θρησκείας ἐπὶ τοῦ ἰαπωνικοῦ ἔθνους. Ἡ ἐπίδρασις αὐτὴ ὑπάρχει παντοῦ ἀπὸ τὰ μικρότερα πράγματα τῆς καθημερινῆς ζωῆς ἕως τὰ μεγαλείτερα ἔργα τῆς φιλολογίας. Οἱ ἀναγνῶσται τῶν «Παναθηναίων» θὰ διαβάσουν βέβαια μὲ ἐνδιαφέρον τὰ κατωτέρω ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον τοῦ Λευκαδίου Χέρν

Σ. Τ. Δ

Αἱ πρῶται μου ἰαπωνικαὶ ἐντυπώσεις — ἐντυπώσεις ὑπὸ τὸ λευκὸν φῶς ὡραίας ἐαρινῆς ἡμέρας — ἦσαν βέβαια ὅπως ὅλαι αἱ τοιούτου εἴδους ἐντυπώσεις. Ἐνθυμοῦμαι ἰδιαιτέρως τὸ θαυμάσιον καὶ ἀπολαυστικὸν θέαμα, θαυμάσιον καὶ ἀπολαυστικὸν τόσον, ποῦ ποτὲ δὲν τὸ ἐλησμόνησα. Συχνὰ μάλιστα, καὶ τώρα ἀκόμη, ἔπειτα ἀπὸ δεκατεσσάρων ἐτῶν διαμονήν, τὸ παραμικρὸν τὰς ἐπαναφέρει ἐμπρός μου ζωντανάς. Τὸν λόγον ὅμως τῶν αἰσθημάτων αὐτῶν μοῦ ἦτο δύσκολον νὰ τὸν ἀνεύρω ἢ τουλάχιστον νὰ τὸν μαντεύσω... διότι δὲν ἠμπορῶ ἀκόμη νὰ εἰπῶ ὅτι γνωρίζω καλὰ τὴν Ἰαπωνίαν... Πρὸ πολλοῦ καιροῦ, ὁ ἀγαπητότερος καὶ καλλίτερος Ἰάπων φίλος μου μοῦ εἶπε, ὀλίγον πρὶν ἀποθάνῃ: «Ὅταν, μετὰ τέσσερα ἢ πέντε χρόνια, ἰδῇς ὅτι δὲν ἠμπορεῖς νὰ ἐννοήσῃς καθόλου τοὺς Ἰάπωνας, τότε θὰ ἀρχίσῃς κάτι νὰ γνωρίζῃς ἀπ' αὐτούς». Ἀφοῦ εἶδα τὴν ἀλήθειαν τῆς προρρήσεως τοῦ φίλου μου ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐννοήσω τοὺς Ἰάπωνας, μοῦ ἐπιτρέπεται τώρα νὰ γράψω τὸ δοκίμιον τοῦτο.

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἡ παράδοξος ὄψις κάθε πράγματος εἰς τὴν Ἰαπωνίαν γεννᾷ — εἰς μερικοὺς τουλάχιστον — ἕνα ρῖγος, τὸ ὁποῖον δὲν περιγράφεται· κάτι σὰν φανταστικὸν καὶ ἀλλόκοτον, ὁποῦ μόνον τὸ ἀπολύτως νέον καὶ ἀσύνηθες μᾶς προξενεῖ.

Εὑρίσκεσθε εἰς παράξενους δρομίσκους, γεμάτους ἀπὸ παράξενους ἀνθρωπάκους μὲ χιτῶνας καὶ σανδάλια παραδόξου σχήματος. ποὺ μόλις ἠμπορεῖτε νὰ διακρίνετε τοὺς ἄνδρας ἀπὸ τὰς γυναῖκας. Τὰ σπίτια εἶνε κτισμένα κ' ἐπιπλωμένα κατὰ πρωτότυπον τρόπον, διαφορετικὸν ἀπ' ὅ,τι ἕως τώρα γνωρίζετε. Καὶ ἀπορεῖτε πῶς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ καταλάβετε εἰς τί χρησιμεύουν καὶ διατί ὑπάρχουν χίλια πράγματα ἐκτεθειμένα εἰς τὰ καταστήματα· ἐδώδιμα ἀκαταλήπτου προελεύσεως, ἐργαλεῖα σχήματος αἰνιγματώδους, ἐμβλήματα θρησκευτικὰ ἀκατανόητα, μάσκες καὶ παιγνίδια ἄγνωστα κατασκευασμένα εἰς ἀνάμνησιν θεῶν ἢ δαιμόνων, εἰκόνες ἀλλόκοτοι αὐτῶν τῶν θεῶν μὲ τερατώδη αὐτιὰ καὶ γελαστὰ πρόσωπα. Ὅλα αὐτὰ τὰ βλέπετε περιπατῶν· ἀλλὰ συγχρόνως βλέπετε καὶ τηλεγραφικοὺς στύλους, γραφομηχανάς, λυχνίας ἠλεκτρικὰς καὶ ραπτομηχανάς. Παντοῦ, ἐπάνω εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν καταστημάτων καὶ τὰς πινακίδας ἢ ἐπάνω εἰς τὴν ράχην τῶν διαβατῶν, παρατηρεῖτε ἀλλόκοτα κινέζικα γράμματα· καὶ ἡ μαγγανεία ὅλων αὐτῶν τῶν γραμμάτων προσδίδει εἰς τὸ θέαμα τὸν κύριον τόνον.

Καὶ ὅταν ἀκόμη γνωρίσετε περισσότερον τὸν φανταστικὸν αὐτὸν κόσμον, δὲν θὰ ἐλαττωθῇ καθόλου τὸ παράδοξον αἴσθημα, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ ἡ πρώτη ματιά. Γρήγορα θὰ ἰδῆτε ὅτι κάθε πρᾶξις των εἶναι ἀσυνήθης· ὅτι ἡ ἐργασία

* London New-York, Macmillan, 1904.

των γίνεται κατὰ τρόπον ἀντίθετον τῆς τῶν Εὐρωπαίων. Τὰ ἐργαλεῖα των ἔχουν ἐκπληκτικὰ σχήματα καὶ τὰ μεταχειρίζονται κατὰ τρόπον ἐκπληκτικόν. Ὁ σιδηρουργὸς κάθεται διπλοπόδι ἐμπρὸς εἰς τὸν ἄκμονά του καὶ ἐργάζεται μὲ ἕνα σφυρί, τὸ ὁποῖον ὁ Εὐρωπαῖος θὰ ἐχρειάζετο πολλὴν ἄσκησιν διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸ μεταχειρισθῇ· ὁ μαραγκὸς δὲν σπρώχνει ἀλλὰ σύρει τὸ πριόνι καὶ τὸ ροκάνι του, ἐπίσης παράδοξα. Ὅλα τὰ πράγματα γίνονται ἀριστερά, καὶ τὸ ἀριστερὸν μέρος εἶναι τὸ καλόν. Διὰ ν᾽ ἀνοίξετε ἢ νὰ κλείσετε μίαν κλειδωνιάν, θὰ γυρίσετε τὸ κλειδὶ ἀνάποδα. Ὁ κ. Πέρσιβαλ Λόελ εἶπε πολὺ ὀρθὰ ὅτι οἱ Ἰάπωνες ὁμιλοῦν ἀνάποδα, διαβάζουν ἀνάποδα, γράφουν ἀνάποδα—καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ τὸ ἄλφα τῶν συνηθειῶν των. Ὁ τρόπος των αὐτὸς τοῦ γράφειν ἔχει τὴν ἐξήγησίν του· ἡ ἰαπωνικὴ καλλιγραφία ἐξηγεῖ ἀρκετὰ διατί ὁ καλλιτέχνης σπρώχνει τὸν χρωστῆρα ἢ τὸ κονδῆλι του ἀντὶ νὰ τὸ σύρῃ. Ἀλλὰ διατί, ἀντὶ νὰ πλησιάσῃ τὴν κλωστὴν εἰς τὸ μάτι τῆς βελόνας, φέρνει ἡ Ἰαπωνὶς τὴν βελόναν της πρὸς τὴν κλωστήν; Ἀπὸ τὰ τόσα παραδείγματα τοῦ εἴδους τούτου, τὸ περισσότερον ἀξιοπαρατήρητον εἶναι ἡ ἰαπωνικὴ ὁπλομαχική. Ὁ ὁπλομάχος ἐπιτίθεται κρατῶν τὸ ξίφος μὲ τὰ δύο χέρια· καὶ ὅταν κτυπᾷ, δὲν τὸ σύρει πρὸς ἑαυτὸν ἀλλὰ τὸ ἁπωθεῖ, ἢ μᾶλλον προσβάλλει — καθὼς καὶ ἄλλοι ἀσιατικοὶ λαοί — ὄχι ὅπως μεταχειριζόμεθα τὸ σπαθὶ ἀλλὰ ὅπως χρησιμοποιοῦμεν τὸ πριόνι· ἐν τούτοις παρατηρεῖτε μίαν κίνησιν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ὅταν καταφέρεται τὸ κτύπημα, τὴν στιγμὴν ὅπου ἡμεῖς περιμένομεν τὸ ἐναντίον.

Ὅλα αὐτὰ τὰ παράδοξα εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ μᾶς δώσουν τὴν εἰκόνα ἑνὸς λαοῦ τόσον ὀλίγον συγγενεύοντος μὲ ἡμᾶς ὅσον ἴσως οἱ κάτοικοι ἄλλου πλανήτου, διὰ νὰ μᾶς ἐμπνεύσουν τὴν σκέψιν ὅτι τὸν χωρίζει ἀπὸ ἡμᾶς κάποια φυσιολογικὴ διαφορά. Καμμία ἐν τούτοις διαφορὰ δὲν ὑπάρχει· καὶ ὅλη αὐτὴ ἡ ἀντίθεσις ὑποβάλλει τὴν σκέψιν ὅτι δὲν πρόκειται τόσον περὶ ζωῆς ἐντελῶς διαφορετικῆς ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν Ἀρίων, ὅσον περὶ ζωῆς ἐχούσης ἐξέλιξιν νεωτέραν τῆς ἰδικῆς μας.

Αἱ ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς αὐτῆς δὲν καταπλήττουν μόνον, ἀλλὰ καὶ θέλγουν. Ἡ λεπτὴ καὶ τελεία ἐργασία, ἡ στερεότης τῶν ἀντικειμένων, συνδυασμένη μὲ τὸ ἐλαφρὸν καὶ τὴν χάριν, ἡ ἱκανότης νὰ κατασκευάζουν ὡραιότατα πράγματα μὲ τὰ πλέον ἀσήμαντα ἐργαλεῖα, νὰ προοδεύουν εἰς τὴν μηχανικὴν μὲ τὰ ἁπλούστερα μέσα, ἡ ἔννοια τοῦ ἀκανονίστου ὡς ὅρου αἰσθητικοῦ, ἡ ἀντίληψις τῶν σχημάτων καὶ ἡ τελεία καλαισθησία εἰς ὅλα τὰ ἀντικείμενα, ἡ ἔννοια τῆς ἁρμονίας ἐκδηλουμένη εἰς τὰ χρώματα καὶ εἰς τὴν ἀνάμιξιν αὐτῶν, — ὅλα μᾶς πείθουν ὅτι ἡ Δύσις ἔχει πολλὰ νὰ μάθῃ ἀπὸ τὸν ἀπομακρυσμένον αὐτὸν πολιτισμόν, ὄχι μόνον εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν καλαισθησίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκονομίαν καὶ εἰς τὸ χρήσιμον. Αἱ θαυμάσιαι πορσελάναι των, τὰ κεντήματά των τὰ καταπλήττοντα, τὰ μοναδικά των βερνικωμένα κομψοτεχνήματα καὶ ἄλλα ἀπὸ ἐλεφαντόδοντον ἢ ἀπὸ ὀρείχαλκον, τὰ ἀνοίγοντα εἰς τὴν φαντασίαν νέας ἀπόψεις, δὲν εἶναι βάρβαροι ἐπινοήσεις. Ὄχι: εἶναι προϊόντα πολιτισμοῦ ὁ ὁποῖος ἔφθασε, ἐντὸς τῶν ὁρίων του, εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τελειότητος, ὥστε μόνον ὁ καλλιτέχνης ἠμπορεῖ νὰ κρίνῃ περὶ τῆς βιομηχανίας του — πολιτισμοῦ τὸν ὁποῖον θὰ ἀπεκάλουν ἀτελῆ ἐκεῖνοι μόνον οἱ ὁποῖοι θὰ ἔδιδαν τὸ ἴδιον ἐπίθετον εἰς τὸν πρὸ τριῶν χιλιετηρίδων ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

... Ἡ βαθυτέρα, ὄχι ἡ φαινομενικὴ παραδοξότης, ἐκπλήττει πολὺ περισσότερον. Τότε ἀρχίζετε νὰ κανονῆτε τὴν σημασίαν της, ὅταν ἀνακαλύψετε ὅτι κανεὶς νέος Εὐρωπαῖος δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ τελείως κύριος τῆς γλώσσης. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν τὰ στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶναι ὁμοιότατα· ἡ πνευματικὴ διαφορὰ μεταξὺ δύο παιδιῶν, Ἰάπωνος καὶ Εὐρωπαίου, εἶναι προπάντων δυναμική. Ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν ἀναπτύσσεται καὶ ἡ διαφορὰ αὐτὴ ταχεῖα, φθάνουσα παρὰ τῷ ἐφήβῳ εἰς κάτι ἀνέκφραστον. Τὸ σύνολον τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἰάπωνος ἐξελίσσεται εἰς τρόπον ὅλως ἀνόμοιον πρὸς τὴν ψυχικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Εὐρωπαίου: ἡ ἔκφρασις τῆς σκέψεως κανονίζεται καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ αἰσθήματος ἀναχαιτίζεται κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος καταπλήττει. Αἱ ἰδέαι τοῦ λαοῦ αὐτοῦ δὲν ὁμοιάζουν τὰς ἰδικάς μας ἰδέας· τὰ αἰσθήματά των δὲν ὁμοιάζουν τὰ ἰδικά μας αἰσθήματα· ἡ ζωή των, ἡ ἠθική, παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς ὁρίζοντας σκέψεως καὶ αἰσθημάτων νέους ἢ λησμονηθέντας ἴσως πρὸ πολλοῦ. Μία ὁποιαδήποτε κοινὴ φράσις των, μεταφραζομένη εἰς εὐρωπαϊκὴν γλῶσσαν, εἶναι κάτι ἀπελπιστικόν· ἡ μετάφρασις τῆς ἁπλουστέρας ἀγγλικῆς φράσεως εἰς τὴν ἰαπωνικὴν δὲν ἔχει καμμίαν ἔννοιαν διὰ τὸν Ἰάπωνα, ὁ ὁποῖος δὲν ἔμαθε εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Ἐὰν ἐμανθάνετε ὅλας τὰς λέξεις τοῦ ἰαπωνικοῦ λεξικοῦ, δὲν θὰ

σᾶς ἦτο δυνατὸν νὰ γίνετε καταληπτὸς ἐνόσω δὲν σκέπτεσθε ὡς Ἰάπων — νὰ σκέπτεσθε δηλαδὴ ἀνάποδα καὶ ἀνακατωμένα, κατὰ τρόπον ἀπολύτως διαφορετικόν. Ἡ πεῖρα ἡ ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, χρησιμεύει εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἰαπωνικῆς ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης τῶν κατοίκων τοῦ Ἄρεως. Διὰ νὰ ἠμπορέσῃ κανεὶς νὰ κάμῃ χρῆσιν τῆς ἰαπωνικῆς ὅπως ὁ Ἰάπων, πρέπει νὰ ξαναγεννηθῇ. Δυνατόν, ἕνας ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰαπωνίαν ἀπὸ γονεῖς Εὐρωπαίους, ὁ ὁποῖος ὅμως ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἔμαθε ἰαπωνικά, νὰ διατηρήσῃ τὴν *αὐτόματον* αὐτὴν γνῶσιν, ἡ ὁποία μόνη θὰ τὸν ἐβοήθει νὰ προσαρμόσῃ τὸ πνεῦμα του εἰς τὸ ἰαπωνικὸν περιβάλλον. Ὑπάρχει ἕνας Ἄγγλος ὀνομαζόμενος Μπλάκ, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰαπωνίαν καὶ ὁ ὁποῖος γνωρίζει τόσον καλὰ τὰ ἰαπωνικὰ ὥστε ζῇ διηγούμενος ἱστορίας — χανασίκα —. Ἀλλὰ τοῦτο ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν... Ὡς πρὸς τὴν φιλολογικὴν γλῶσσαν, ἀρκεῖ νὰ σᾶς εἰπῶ ὅτι χρειάζεται κάτι περισσότερον ἀπὸ τὴν ἐκμάθησιν ὀλίγων χιλιάδων κινεζικῶν χαρακτήρων, διὰ νὰ γίνῃς κάτοχος αὐτῆς. Κανεὶς Εὐρωπαῖος δὲν ἠμπρεῖ νὰ διαβάσῃ μονομιᾶς μίαν σελίδα φιλολογικὴν — εἶναι ἀλήθεια ὅτι καὶ πολὺ ὀλίγοι ἰθαγενεῖς λόγιοι ἠμποροῦν νὰ τὸ κάμουν —. Καὶ μολονότι πολλοὶ Εὐρωπαῖοι εἶναι ἄξιοι θαυμασμοῦ διὰ τὴν ἱκανότητα τὴν ὁποίαν ἔδειξαν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, κανεὶς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ παρουσιάσῃ ἕνα ἔργον χωρὶς τὴν βοήθειαν ἑνὸς ἰθανενοῦς.

ΛΕΥΚΑΔΙΟΣ ΧΕΡΝ

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΡΑ ΘΕΟΔΩΡΑ*

Γ.

Θὰ ἦτο ἄλλως παιδαριῶδες νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἀναγκαίως ἀπομένει ἄλυτον καὶ εἶνε καὶ σημασίας δευτερευούσης. Ἡ Θεοδώρα δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει ὡς ἑταίρα, ἀλλ' ὡς ἡγεμονίς· καὶ διὰ νὰ τὴν γνωρίσωμεν, ἔχομεν εὐτυχῶς ἄλλας πληροφορίας ἐκτὸς τῶν *Ἀνεκδότων*.

Εἰς τὸ δρᾶμα του *Θεοδώρα* ὁ Σαρδού, ἐνθυμεῖσθε, μᾶς ἔδειξε αὐτοκράτειραν ἡ ὁποία καὶ εἰς τὸν θρόνον ἀκόμη ἀπέμεινε τυχοδιώκτρια, καὶ εἰς τὴν αὐλὴν διετήρησε τὴν ἔκλυτον νεότητά της· ἡ ὁποία, ὡσὰν νοσταλγοῦσα τὸν βόρβορον, ἠὐχαριστεῖτο νὰ τρέχῃ εἰς τὰς ἀποκρύφους γωνίας τοῦ Ἱπποδρόμου καὶ νὰ φλυαρῇ μὲ συναδέλφους της, ὀλιγώτερον ἀπὸ αὐτὴν τυχηράς, παλαιάς της γνωριμίας τοῦ θεάτρου· ἡ ὁποία ἔφευγε τὴν νύκτα ἀπὸ τὸ Ἱερὸν Παλάτιον καὶ ἐγύριζε τοὺς δρόμους τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἡ ὁποία ἔπιανε εἰς τὰ ἐρωτικά της δίχτυα τὸν ὡραῖον Ἀνδρέαν· ἡ ὁποία μὴ λησμονοῦσα ὅτι ὑπῆρξεν ἑταίρα, ἀρχίζει καὶ πάλιν τὰς παλαιάς της ἁμαρτίας. Νομίζω ὅτι ἂν ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ἐπανήρχετο εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, πολὺ ὀλίγον θὰ ἐκολακεύετο ἀπὸ τὰς ἰδιότητας αὐτὰς καὶ τὴν φήμην ποῦ τὰς διεδέχθη. Θὰ διεμαρτύρετο δικαίως κατὰ τοῦ Σαρδοὺ ὁ ὁποῖος, διὰ νὰ φέρῃ τὴν λύσιν τοῦ δράματός του καὶ διὰ νὰ ἀναδείξῃ τὴν τέχνην τῆς Σάρρας Μπερνάρ, τὴν πνίγει εἰς τὴν τελευταίαν πρᾶξιν, δεκαεξ ἔτη περίπου ἐνωρίτερα ἀπ' ὅ τι πραγματικῶς ἀπέθανε. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἀκόμη. Ἴσως θὰ παρεδέχετο ὅτι ἦτο δεισιδαίμων, ὅτι κατέφευγε εἰς τὰς προφητείας καὶ τὰ μάγια. Καὶ ἀναμφιβόλως θὰ ἀνεγνώριζε ὅτι ὡς γυναῖκα τοῦ Βυζαντίου, εἶχε, καὶ αὐτοκράτειρα ἀκόμη, τὸ πάθος τῶν ἱπποδρόμων ὅπου εἶχε λάμψει ἡ νεότης της. Βέβαια ὅμως θὰ ἐκήρυττε ψευδῆ — καὶ θὰ εἶχε δίκαιον — τὴν ρομαντικὴν συνέχειαν ποῦ ἔδωσε ὁ Σαρδοὺ εἰς τὸ μυθιστόρημα τοῦ Προκοπίου. Καὶ πραγματικῶς ἡ Θεοδώρα τοῦ Σαρδού, ἐκτὸς τῆς περιφήμου χλαμύδος, ἡ ὁποία ἀντεγράφη ἀπὸ τὸ μωσαϊκὸν τῆς Ρεβέννας, καμμίαν ὁμοιότητα δὲν ἔχει μὲ τὴν βασίλισσαν τοῦ Βυζαντίου.

Κατὰ τὴν ὁμολογίαν μάλιστα τοῦ Προκοπίου, τὸ ὁποῖον πρέπει ἐδῶ νὰ μὴ λησμονήσωμεν, ἡ Θεοδώρα ὡς αὐτοκράτειρα ἦτο ὅλως ἄμεμπτος καὶ αὐστηρά. Τὰ *Ἀνέκδοτα*, τὰ ὁποῖα τόσον ἐξογκώνουν τὰς νεανικάς της παρεκτροπάς, δὲν ἀποδίδουν μετὰ τὸν γάμον της, εἰς τὴν τόσον διεφθαρμένην αὐτὴν γυναῖκα, τὴν μικροτέραν τάσιν πρὸς ἔρωτας. Δὲν ἐξάγω ἐκ τούτου κανὲν συμπέρασμα διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς Θεοδώρας. Ἤξιζε, διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν βασιλικὴν ἀρχήν, νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν ἑαυτόν της μερικοὺς

* «Παναθήναια» 15 Ὀκτωβρίου.

περιορισμούς· καὶ ἡ ἀξιοπρέπειά της αὐτὴ τιμᾷ ἴσως τὴν Θεοδώραν ἐξίσου ὡς αὐτοκράτειραν καὶ ὡς γυναῖκα. Ἀλλ' ἐπιτέλους τὸ πρᾶγμα δὲν εἶνε ἀνάξιον προσοχῆς καὶ ἡ ἁμαρτωλή — ἐὰν ὑπῆρξε — ἔδειξε ἐπὶ εἰκοσιπέντε ἔτη διαγωγὴν ἀξίαν θαυμασμοῦ.

Ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ καταγωγή της, γρήγορα ἀφωμοιώθη μὲ τὸ νέον περιβάλλον. Ἡ ἀρχὴ τῆς παρεῖχε εὐτυχίαν τὴν ὁποίαν ᾐσθάνετο πολὺ καὶ τὴν ἀγαποῦσε. Εἰς τὰ δωμάτιά της τοῦ Ἱεροῦ Παλατίου, εἰς τὸ πλούσιον ἀνάκτορον ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας, ἐπεδείκνυε μεγάλην πολυτέλειαν καὶ πολλὴν κομψότητα. Γυναῖκα προπάντων φιλάρεσκος καὶ ἐκλεπτυσμένη, ἐφρόντιζε διαρκῶς διὰ τὴν ὡραιότητά της· διὰ νὰ ἔχῃ πρόσωπον ἥρεμον καὶ θελκτικόν, παρέτεινε ἐπὶ πολὺ τὸν ὕπνον· ἔπερνε συχνὰ λουτρά, τὰ ὁποῖα διεδέχετο μακρὰ ἀνάπαυσις. Τὰ γεύματά της ἦσαν πάντοτε λεπτὰ καὶ μὲ καλαισθησίαν· δὲν ηὐχαριστεῖτο ἡ Θεοδώρα μὲ τὴν λιτότητα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἀλλὰ πολὺ περισσότερον τὴν εἵλκυεν ἡ ἐξωτερικὴ αἴγλη τῆς βασιλείας. Ἐνῷ ὁ Ἰουστινιανὸς ἦτο ἁπλοῦς, ἡ Θεοδώρα, τὴν ὁποίαν ἐθάμβωνε ἡ ἀπρόοπτος τύχη, ἠγάπα τὰς διαφόρους ἐθιμοτυπίας καὶ ἀπαιτοῦσε τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν τοῦ πρωτοκόλλου. Ὤφειλον οἱ ἀνώτατοι ἄρχοντες, ὅταν παρουσιάζοντο ἐνώπιόν της, νὰ κλίνουν τὸ μέτωπον μέχρι τοῦ ἐδάφους καὶ νὰ ἀσπασθοῦν τοὺς πόδας της· ἔπρεπε πάντοτε νὰ τὴν προσφωνοῦν Μεγαλειοτάτην· καὶ ἀπεπέμπετο ὅστις ἔκαμε τὴν ἐλαχίστην παρατυπίαν. Ἤθελε προπάντων νὰ ἔρχωνται συχνὰ νὰ τὴν χαιρετίζουν· καὶ ὅμως τοὺς ἀνάγκαζε νὰ περιμένουν ταπεινῶς ἕως ὅτου ἐμφανισθῇ. Καὶ κάθε πρωῒ ἔβλεπες συσσωρευμένους εἰς τὸν ἀντιθάλαμόν της, λέγει ὁ Προκόπιος, ὡς ἀγέλην δούλων, τὰ ὑψηλότερα πρόσωπα τοῦ Βυζαντίου. Ἐπερίμεναν, συχνὰ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, τὴν σειράν των νὰ γίνουν δεκτοί, καὶ προσπαθοῦσαν τεντόνοντες τὸν λαιμὸν νὰ ἑλκύσουν τὸ βλέμμα τῶν εὐνούχων, οἱ ὁποῖοι ἐφύλαττον τὴν εἴσοδον τῆς αὐτοκρατορικῆς αἰθούσης. Καὶ ὅταν, μετὰ πολλά, παρουσιάζοντο εἰς τὴν αὐτοκράτειραν, αἱ κινήσεις των καὶ τὰ λόγια των ἦσαν κανονισμένα· ὤφειλον, μόνον νὰ ἀπαντοῦν εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῆς αὐτοκρατείρας, χωρὶς νὰ ἐπιτρέπεται ποτὲ νὰ τῆς ἀποτείνουν πρῶτοι τὸν λόγον. Ὅλα αὐτά, τὰ ὁποῖα σκανδαλίζουν πολὺ τὸν Προκόπιον, δὲν ἔχουν τίποτε τὸ παράδοξον εἰς μίαν αὐλὴν ὅπως τοῦ Βυζαντίου· καὶ τὰς λεπτομερείας αὐτὰς ἀναφέρω μόνον, διότι δείχνουν ἰδίως μὲ πόσην εὐκολίαν καὶ μὲ πόσην εὐχαρίστησιν προσαρμόζεται ἡ Θεοδώρα εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς θέσεώς της καὶ τῆς ἐξουσίας της καὶ πρὸς τούτοις διότι ἀποδεικνύουν ὅτι γυναῖκα, τόσον προσκολλημένη εἰς τὴν ἐθιμοτυπίαν, δὲν θὰ ἔτρεχε εἰς τὸν Ἱππόδρομον, οὔτε θὰ κατέβαινε τόσον χαμηλὰ ὅπως εἰς τὸ δρᾶμα τοῦ Σαρδού.

Δ΄.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἴδωμεν εἰς τὴν Θεοδώραν, ἁπλῶς μίαν νωχελῆ αὐτοκράτειραν, θαμβωμένην ἀπὸ τὸ ἀπρόοπτον μεγαλεῖον της. Ἡ ἀρχὴ μόνον δὲν ἦτον ἀρκετὴ δι' αὐτήν· ἤθελε καὶ τὰ ἐκτὸς τῆς ἀρχῆς, καὶ μάλιστα μὲ πόθον ἰσχυρόν. Φιλόδοξος εἰς τὸ ἄκρον, ἦτο πλασμένη διὰ νὰ θέλῃ νὰ ἦναι παντοδύναμος· ψυχὴ αὐθαίρετος, θέλησις ἰσχυρὰ καὶ ἐμπαθής, χαρακτὴρ δεσποτικὸς καὶ σκληρός. Κατεῖχε ὅμως καὶ ὅ,τι δίδει τὴν δύναμιν, πνεῦμα σταθερὸν καὶ φωτεινόν, εὐφυΐαν, ὕφος εὔχαρι καὶ πνευματῶδες, μὲ τὸ ὁποῖον ἄλλοτε, εἰς τὴν νεότητά της, κατώρθωνε, λέγουν, νὰ κρατῇ δεσμευμένους καὶ τοὺς μᾶλλον ἐπιπολαίους ἐραστάς της, καὶ μὲ τὴν ὁποίαν, τώρα ἀκόμη, ἐξουσίαζε τὸν Ἰουστινιανόν. Καὶ εἶχε μάλιστα, πρέπει νὰ τὸ προσθέσωμεν, μερικὰς ἀρετὰς αἱ ὁποῖαι καθίστων νόμιμον τὸ πάθος τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας: ἐνεργὸν ὑπερηφάνειαν, σταθερότητα ἀνδρικήν, θάρρος ἥρεμον, τὸ ὁποῖον ἠδυνήθη ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς πλέον δυσκόλους περιστάσεις. Ποτὲ δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται, ὅταν γίνεται λόγος περὶ τῆς Θεοδώρας, τὸ τρανὸν παράδειγμα τὸ ὁποῖον ἔδωκε κατὰ τὴν στάσιν τοῦ 532. Ἡ πρωτεύουσα ἦτο ἐπαναστατημένη, τὰ ἀνάκτορα ἀπειλοῦντο· τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως ἐκαίετο, καί, ὅπως ὁ Σαρδοὺ παρέστησε εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ζωηροτέρας σκηνὰς τοῦ ὡραίου του δράματος, — πραγματικῶς ἱστορικὴν ἄλλως τε — αἱ κραυγαὶ τῆς νίκης καὶ τοῦ θανάτου ἔφθανον ἕως τὴν αἴθουσαν ὅπου ὁ Ἰουστινιανός, ἔξω φρενῶν, συνεσκέπτετο μὲ τοὺς ὑπουργοὺς καὶ τοὺς στρατηγούς του. Ἡ ἀποθάρρυνσις ἦτο τελεία· μὲ τὰς τρεῖς χιλιάδας πιστοὺς στρατιώτας ποῦ τοῦ ἔμενον ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἤλπιζε νὰ καταπαύσῃ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἤρχισε νὰ φοβῆται καὶ δι' αὐτὴν τὴν ζωήν του. Ἐν βίᾳ, διὰ τῶν κήπων ποῦ ἔφθαναν ἕως τὴν θάλασσαν, μετέφεραν τὸν αὐτοκρατορικὸν θησαυρὸν εἰς τὰ πλοῖα, ὅπου θὰ κατέφευγε καὶ ὁ Ἰουστινιανός. Ἐπρόκειτο πλέον περὶ τῆς σωτηρίας του· ἀλλὰ

ἔχανε βέβαια καὶ τὸν θρόνον τὸν ὁποῖον κατέλειπε. Ἐν τούτοις ὁ ἡγεμὼν δὲν ἐδίσταζε πλέον, καὶ ὅλοι οἱ σύμβουλοί του, καὶ αὐτοὶ οἱ θαρραλεώτεροι ἀξιωματικοί του, ἐδειλίασαν. Ἡ Θεοδώρα, τὴν ἡμέραν αὐτὴν τὴν κρίσιμον, παρίστατο εἰς τὸ συμβούλιον. Δὲν εἶχε τίποτε εἰπῆ ἕως τότε· ἔξαφνα, μέσα εἰς τὴν σιωπήν, ὠργισμένη διὰ τὴν ἀνανδρίαν ὅλων, ὑπέμνησε εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ εἰς τοὺς ὑπουργοὺς τὸ καθῆκον. «Καὶ ἂν μόνον ἡ φυγὴ ἀπέμενε διὰ τὴν σωτηρίαν μου, εἶπε, δὲν θὰ ἔφευγα. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐφόρεσε τὸ στέμμα, ὀφείλει νὰ συναπολεσθῇ μαζί του. Ποτὲ δὲν θὰ ἀνατείλῃ ἡ ἡμέρα, ὁποῦ δὲν θὰ μὲ προσαγορεύσουν αὐτοκράτειραν. Ἂν θέλῃς νὰ φύγῃς, Καῖσαρ, καλά: Ἔχεις χρήματα, τὰ πλοῖα εἶνε ἕτοιμα, ἡ θάλασσα εἶνε ἀνοικτή· ἐγὼ θὰ μείνω. Μοῦ ἀρέσει ἡ παλαιὰ ρῆσις, ὅτι ἡ πορφύρα εἶναι ὡραῖον σάβανον». Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡ Θεοδώρα ἔσωσε τὸν θρόνον τοῦ Ἰουστινιανοῦ καί, κατὰ τὴν ὡραίαν φράσιν τοῦ Ε Οὐσσαί, ἐφάνη, εἰς τὸ συμβούλιον τῆς αὐτοκρατορίας, ἀξία τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν ἕως τότε κατεῖχε χάρις ἴσως εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ αὐτοκράτορος.

Μία τοιαύτη γυναῖκα, εἶνε φανερόν, ἐπέδρασε ἰσχυρῶς εἰς τὴν ἀναποφάσιστον πολλάκις ψυχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Μέχρι τοῦ θανάτου τῆς Θεοδώρας, ὁ Ἰουστινιανὸς ἔτρεφε, φαίνεται, πρὸς αὐτὴν τὸ ἀπεριόριστον πάθος μὲ τὸ ὁποῖον τὸν κατέκτησε νέον. Ἦτο δι αὐτόν, κατὰ τὴν φράσιν συγχρόνου ἱστορικοῦ, ἡ γλυκυτέρα γοητεία. Ἦτο, ὅπως ὁ ἴδιος ἔλεγε παίζων μὲ τὸ ὄνομα Θεοδώρα εἰς ἕνα ἐπίσημον ἔγγραφον, Θεοῦ δῶρον. Καὶ διηγοῦνται ὅτι ἡ ἀνάμνησίς της ἦτο τόσον προσφιλὴς εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὥστε πολλὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν της, ὅταν ἤθελε νὰ ὁρκισθῇ ἐπισήμως, ὡρκίζετο εἰς τὸ ὄνομα τῆς Θεοδώρας. Τίποτε δὲν τῆς ἠρνήθη. Τὸ ὄνομα τῆς Θεοδώρας εἰκονίζεται πλησίον τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τὰς χαραγμένας εἰς τὴν πρόσοψιν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὰς πύλας τῶν ἀκροπόλεων. Ἡ εἰκών της εἶνε πάντοτε μαζὶ μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ ἁγίου Βιταλίου, ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ εἰς τὰ ψηφιδωτὰ ποῦ ἐστόλιζαν τὰ διαμερίσματα τοῦ Ἱεροῦ Παλατίου. Εἰς τὰς αὐτοκρατορικὰς βούλας εἰκονίζετο εἰς τὰ πλάγια τοῦ βασιλέως, καὶ πλεῖσται πόλεις ὑπερηφανεύοντο νὰ φέρουν τὸ ὄνομά της. Μέχρι τοῦ θανάτου της ἦτο εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἰσότιμος μὲ τὸν αὐτοκράτορα. Οἱ ἄρχοντες, οἱ ἐπίσκοποι, οἱ στρατηγοί, οἱ ἔπαρχοι, ἔδιδον ὅρκον πίστεως εἰς αὐτὴν ὅπως καὶ εἰς τὸν βασιλέα καὶ ὡρκίζοντο ἐν ὀνόματι τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ, τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ λυτρωτοῦ μας καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τῆς ἁγίας καὶ ἐνδόξου Θεοτόκου ἀειπαρθένου Μαρίας, τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων, τῶν ἁγίων ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ νὰ ὑπηρετήσουν πιστῶς τοὺς εὐσεβεστάτους καὶ ἁγιωτάτους ἡγεμόνας Ἰουστινιανὸν καὶ Θεοδώραν, σύζυγον τῆς Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος, καί, εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἀρχῆς τὴν ὁποίαν τοῖς ἀνέθετον, νὰ ἐργασθοῦν χωρὶς δόλον καὶ χωρὶς ἀπάτην πρὸς προαγωγὴν τῆς ἡγεμονείας των καὶ τῆς διοικήσεως. Ὅταν ἡ Θεοδώρα ἐταξίδευε, ἠκολουθεῖτο ἀπὸ αὐτοκρατορικὴν συνοδείαν, ἀπὸ ὁλόκληρον αὐλὴν εὐγενῶν καὶ ὑπουργῶν καὶ φρουρὰν τεσσάρων χιλιάδων στρατιωτῶν. Αἱ διαταγαί της ἠκούοντο μὲ ὑποταγὴν εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν· καὶ ὅταν ἐνίοτε — συνεκρούοντο πρὸς τὰς θελήσεις τοῦ βασιλέως, ὄχι σπανίως ὑπήκουον μᾶλλον εἰς τὰς ὁδηγίας τῆς Θεοδώρας παρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Οἱ ξένοι πρέσβεις ἐπίσης ἐγνώριζαν τὴν ἐπιρροήν της καί, διὰ νὰ κερδίσουν τὴν εὔνοιάν της, ἐπροθυμοποιοῦντο νὰ ὑπακούσουν εἰς αὐτήν. Ὅλοι οἱ χρονογράφοι ἀναφέρουν ὅτι εἰς τὰ σπουδαιότερα ζητήματα ἦτο ἡ συνεργάτις τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅτι ἦρχε ὅσον ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἴσως περισσότερον. Αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ τὸ ἀναφέρει κάποτε εἰς ἕνα διάταγμά του, ὅτι «συνεβουλεύθη καὶ πάλιν τὴν σύζυγόν του κλπ.». Ἡ Θεοδώρα ἄλλως τε τὸ ἐκήρυττε ὑπερηφάνως: Ὁ αὐτοκράτωρ, ἔγραφε κάποτε, τίποτε δὲν ἀποφασίζει χωρὶς νὰ μὲ συμβουλευθῇ.

Ὅλα λοιπὸν τὰ ἐκανόνισε ὅπως ἤθελε τὰ τοῦ Κράτους καὶ τὰ τῆς Ἐκκλησίας, διορίζουσα ἢ ἀπολύουσα τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς ὑπουργούς, ἀναβιβάζουσα ἢ καταβιβάζουσα τοὺς πατριάρχας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοὺς πάπας τῆς Ρώμης. Μὲ τὴν ἰδίαν εὐκολίαν ἀνεβίβαζε ὑψηλὰ τοὺς εὐνοουμένους της καὶ ἐσύντριβε τὴν ἰσχὺν τῶν ἀντιπάλων της. Παράδειγμα ὁ τραπεζίτης Πέτρος Βαρσυμῆς τὸν ὁποῖον ἔκαμε ἀρχηγὸν τῶν σωματοφυλάκων, ὁ εὐνοῦχος Ναρσῆς, τὸν ὁποῖον διώρισε στρατηγόν, ὁ διάκονος Βιγίλιος κατόπιν πάπας. Ἡ νοημοσύνη της τὴν ἔκαμνε νὰ βλέπῃ θαυμασίως τὰς ἀνάγκας τῆς αὐτοκρατορικῆς πολιτικῆς· καὶ αἱ παράτολμοι ἐνίοτε πράξεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀναγνωρίζεται ἡ πρωτοβουλία της, τιμοῦν αὐτὴν ὡς ἔξοχον πολιτικόν. Ἀλλ' ἦτο καὶ

γυναῖκα ἐμπαθής, βιαία, ὀξύθυμος, ἄπληστος διὰ τὴν ἐξουσίαν, ἔχουσα τὴν φιλοδοξίαν νὰ τὴν διατηρήσῃ ἀμέτοχος ἀφοῦ τὴν εἶχε κατακτήσει. Καὶ ἔτσι χωρὶς δισταγμόν, χωρὶς τύψιν, ἀπεμάκρυνε κάθε δύναμιν τὴν ὁποίαν ἐνόμισε ἱκανὴν νὰ μετριάζῃ τὴν ἰδικήν της, κατέστρεψε ἀλύπητα ὅλους ὅσους ἐνόμισε ὅτι ἠμποροῦσαν νὰ κλονίσουν τὴν ἰδικήν της ἐξουσίαν. Εἰς κάθε πλεκτάνην, μὲ τὴν ὁποίαν προσεπάθουν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐκείνη ἀντέτασσε νέαν πλεκτάνην ἐπιτηδειοτέραν. Καὶ ἐπετύγχανε. Εἰς μάτην εὐνοούμενοι, ὑπουργοί, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἀπαραιτήτους, ἐπροσπάθησαν νὰ τὴν νικήσουν, νὰ καταρρίψουν τὴν πίστιν τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸς αὐτὴν ὁ Ἰουστινιανός· εἰς ὅλους ἀπέδειξε ὅτι δὲν ἦτο γυναῖκα ἡ ὁποία ὑπέμενε τοιαῦτα τολμήματα ἢ τὰ ἐσυγχώρει. Ἡ ἱστορία τοῦ Ἰωάννου Καπαδόκη εἶνε πολὺ διδακτική· μᾶς ἀποκαλύπτει ὀλίγον τὰ ἔθιμα τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς, τόσον πλουσίας εἰς πλεκτάνας καὶ συνωμοσίας, καὶ συγχρόνως φωτίζει ζωηρότατα τὸν παράφορον χαρακτῆρα, τὴν φιλόδοξον ψυχήν, τὸ ἐκδικητικὸν πνεῦμα, τὴν ἀκάθεκτον ὁρμὴν καὶ τὴν ἀπιστίαν τῆς αὐτοκρατείρας Θεοδώρας.

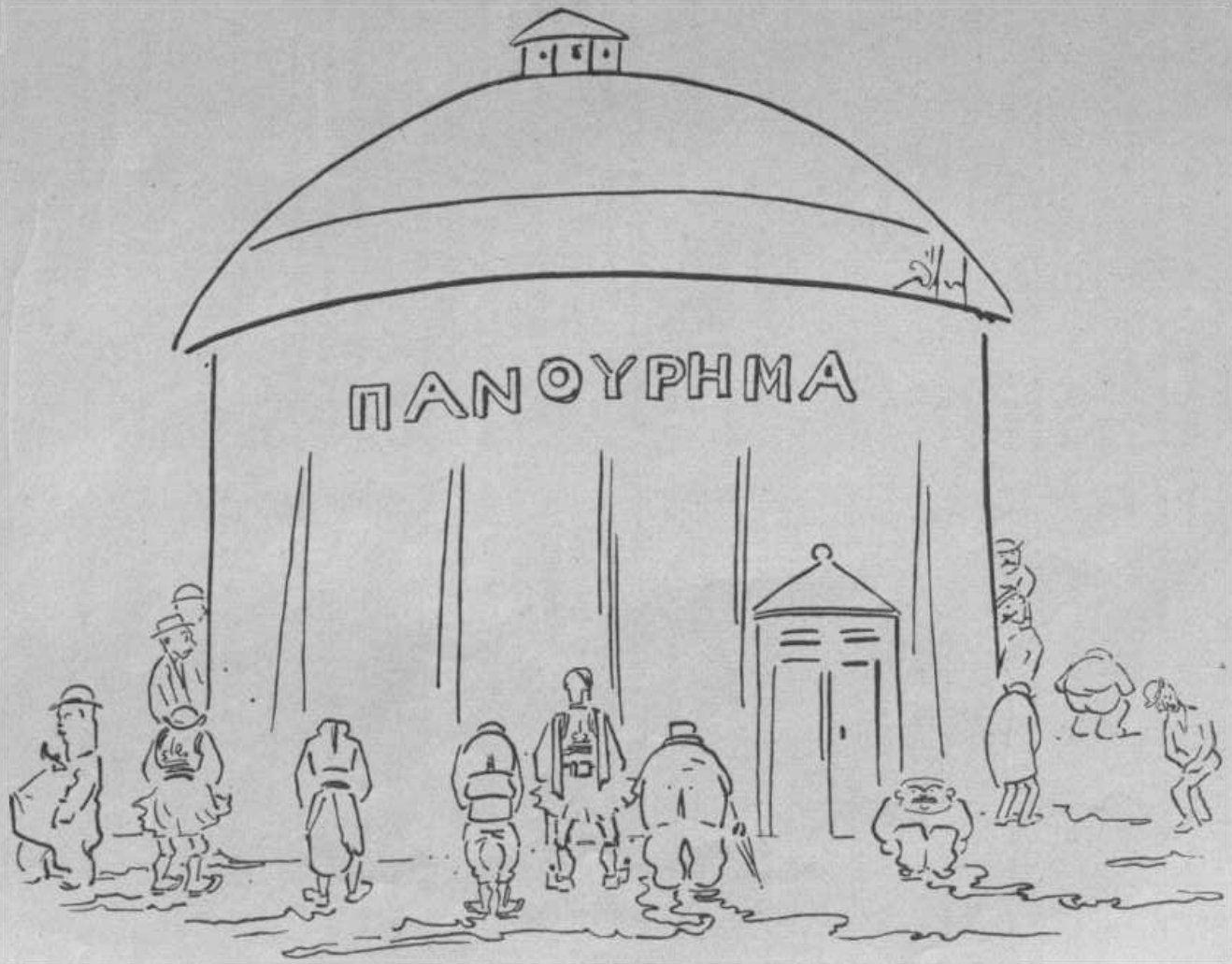
Ε΄.

Ἀπὸ δέκα ἐτῶν κατεῖχε ὁ Ἰωάννης Καπαδόκης τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα τοῦ ἐπάρχου τῆς αὐλῆς, ἦτο δηλαδὴ συγχρόνως ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν, ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν καὶ σχεδὸν πρωθυπουργὸς τῆς αὐτοκρατορίας. Μὲ τὰ ἐλαττώματά του, μὲ τὴν σκληρότητά του καὶ τὴν διαφθοράν του ἐπηλήθευε τὸ λεγόμενον τότε διὰ τοὺς συμπατριώτας του: «Ὁ Καπαδόκης εἶναι κακὸς ἐκ φύσεως· ὅταν ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἀρχήν, γίνεται χειρότερος· ὅταν πρόκειται περὶ κέρδους, εἶναι ἀπεχθής». Ἀλλ' εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὁ Ἰωάννης εἶχε ἕνα μοναδικὸν πλεονέκτημα: ἐπρομήθευε ἀμέσως εἰς κάθε στιγμὴν τὰ χρήματα τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὰς μεγάλας δαπάνας τῆς βασιλείας. Μὲ ποίας παρανόμους φορολογίας, μὲ ποίας πιέσεις τῶν ὑπηκόων ἐπετύγχανε τὰ θαυμάσια αὐτὰ ἀποτελέσματα, δὲν τὸν ἔμελε τὸν αὐτοκράτορα, ἴσως μάλιστα οὔτε τὰ ἐγνώριζε καθόλου. Οπωσδήποτε ὁ ἔπαρχος τῆς αὐλῆς ἦτο ὁ ἰδιαίτερος εὐνοούμενος τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ὅλοι οἱ αὐλικοί, τρέμοντες ἐμπρός του, ἡμιλλῶντο ποῖος νὰ ἐξυμνήσῃ τὴν ἱκανότητά του καὶ τῆς διοικήσεώς του τὰ θαύματα. Ἔχων μεγάλην ἰσχὺν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ κατέχων μεγάλα πλούτη, ὁ Ἰωάννης ἤρχισε ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ αἰσθάνεται τὴν μέθην τῆς τύχης. Τὸν πλοῦτον του ἐπεδείκνυε μὲ πολυτελεῖς συνοδείας, μὲ ἐξεζητημένας ἐπιδείξεις, μὲ κενοδόξους πολυτελείας, μὲ τὰ ὁποῖα ἐνόμιζε ὅτι θὰ καταπλήξῃ τοὺς συγχρόνους του· ἡ φαντασία του, γεμάτη ἀπὸ προλήψεις, ὅπως ἦσαν οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς του, ἐθερμαίνετο μὲ τὰς προρρήσεις, αἱ ὁποῖαι τὸν ἐλίκνιζον μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἡγεμονείας· ἐκεῖνος, διὰ νὰ προετοιμάσῃ τὸν δρόμον, ἐνόμισε ὅτι ἠμποροῦσε νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τὴν Θεοδώραν. Ἔλαβε στάσεις ὑπεροπτικὰς ἀπέναντι τῆς αὐτοκρατείρας, σχεδὸν αὐθάδεις· ἐπροσπάθησε νὰ καταρρίψῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς αὐτήν. Ἡ Θεοδώρα ποτὲ δὲν θὰ ἐσυγχώρει τὴν τόλμην αὐτήν. Ἔκτοτε ἤρχισε φανερὰ ἡ πάλη. Ὁ ἔπαρχος τῆς αὐλῆς ἤξευρε καλὰ πόσον φοβερὸν ἀντίπαλον εἶχε· τὴν ἐγνώριζε ἱκανὴν τὸ πᾶν νὰ κάμῃ, νὰ φθάσῃ καὶ εἰς τὸ ἔγκλημα διὰ νὰ καταβάλῃ τὸν ἐχθρόν της· καὶ τὴν νύκτα, παρὰ τὴν πολυάριθμον φρουράν του, συχνὰ ἐταράσσετο ὁ ὕπνος του ἀπὸ φοβερὰ ὄνειρα· ἔβλεπε ὄρθιον εἰς τὸ προσκέφαλόν του τὸν δήμιον ἕτοιμον νὰ τὸν κτυπήσῃ· ἀλλ' ἡ ἡμέρα τοῦ ἀπέδιδε τὸ θράσος του. Ἐγνώριζε πόσον ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε ἀνάγκην ἐπείγουσαν τῶν ὑπηρεσιῶν του, ἐγνώριζε τὴν μεγίστην ἀταξίαν, τὴν ὁποίαν σκοπίμως εἶχε δημιουργήσει εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν, καὶ ἡ ὁποία καθίστα τὴν ἀντικατάστασίν του ἀδύνατον. Δὲν ὑπελόγιζε ὅμως καὶ τὴν ραδιουργον δύναμιν τῆς Θεοδώρας. Κατ' ἀρχὰς ἡ αὐτοκράτειρα ἠθέλησε νὰ καταδείξῃ εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν τὰ δεινὰ ποῦ ἐπροξένει εἰς τοὺς ὑπηκόους του ἡ διοίκησις τοῦ ἐπάρχου· ἔπειτα ἐπεχείρησε νὰ τοῦ ἐμπνεύσῃ ὑπονοίας πρὸς τὴν φιλοδοξίαν τοῦ Ἰωάννου, ἡ ὁποία ἦτο ἕνας κίνδυνος διὰ τὸν θρόνον. Ὁ αὐτοκράτωρ, ὅπως ὅλαι αἱ ἀνίσχυροι ψυχαί, ἐδίσταζε νὰ ἀπομακρύνῃ σύμβουλον μὲ τὸν ὁποῖον, φαίνεται, τὸν συνέδεον στενῶς μακρὰ συνήθεια καὶ πραγματικὴ ἀγάπη. Ἡ Θεοδώρα ἐμηχανεύθη τότε κάτι μακιαβελικώτατον. Ἡ εὐνοουμένη της Ἀντωνίνη, ἡ σύζυγος τοῦ Βελισαρίου, εἶχε πρὸ ὀλίγου ἐπιστρέψει ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν. Ἡ Αντωνίνη, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Προκοπίου, ὁ ὁποῖος τὴν ἐγνώρισε καλά, δὲν εἶχε ἐφάμιλλον εἰς τὸ νὰ σχεδιάσῃ μίαν πλεκτάνην. Ἡ Θεοδώρα τῆς ἀπεκάλυψε τὸν σκοπόν της καὶ ἡ Ἀντωνίνη, διὰ νὰ τὴν εὐχαριστήσῃ, ἐδέχθη μὲ προ-

θυμίαν. Συνεδέθη διὰ φιλίας μὲ τὴν μονογενῆ κόρην τοῦ ἐπάρχου, τῆς ἀπεκάλυψε ἐμπιστευτικῶς τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ Βελισαρίου καὶ κατεδίκασε τὴν ἀχαριστίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὸν νικητὴν στρατηγόν του. Ἡ νεᾶνις ἤκουσε ἀνύποπτος τὰ ἐπικίνδυνα αὐτὰ λόγια καὶ ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ ἐμίσει τὸν ἀντίπαλον τοῦ πατρός της, τὴν ἠρώτησε μίαν ἡμέραν: «Μὰ διατί, ἀφοῦ ἔχετε τὸν στρατὸν μαζί σας, ἀνέχεσθε αὐτὰς τὰς ἀτιμίας»; Αὐτὸ ἀκριβῶς ἀνέμενε ἡ Ἀντωνίνη: «Ἐπανάστασις εἰς τὸ στρατόπεδον, ἀπήντησε, εἶνε ἀδύνατος χωρὶς ἕνα σύμμαχον εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἄ, ἐὰν ὁ πατέρας σας ἤθελε νὰ γίνῃ σύμμαχός μας!» Ἡ κόρη ἐπανέλαβε φυσικὰ τὴν ὁμιλίαν εἰς τὸν ἔπαρχον, ὁ ὁποῖος ἐμήνυσε εἰς τὴν Ἀντωνίνην ὅτι εὐχαρίστως θὰ συνεννοεῖτο μαζί της. Διὰ νὰ τὸν ἐκθέσῃ ἀκόμη περισσότερον, ἡ Ἀντωνίνη ἀνέβαλλε τὴν συνέντευξιν, ἀπαιτοῦσα νὰ γίνῃ τὴν νύκτα, ἔξω τῆς πόλεως, μὲ μεγάλην μυστικότητα, εἰς μίαν ἀπομακρυσμένην ἔπαυλιν τοῦ Βελισαρίου. Ὁ ἔπαρχος ἐδέχθη. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Θεοδώρα, ἐνήμερος τῶν γενομένων, ἀπεκάλυπτε ὁλοένα τὰ πράγματα εἰς τὸν Ἰουστινιανόν. Τὸν ἔπεισε, ὄχι χωρὶς δυσκολίαν,— διότι ὁ αὐτοκράτωρ ἀμφέβαλλε διαρκῶς— νὰ στείλῃ κατὰ τὴν ὥραν τῆς συνεντεύξεως δύο ἐμπίστους, εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ Βελισαρίου, τὸν Μάρκελλον καὶ τὸν Ναρσῆν, οἱ ὁποῖοι διετάχθησαν νὰ κατασκοπεύσουν τὸν ἔπαρχον· καὶ ἂν ἡ προδοσία ἀπεκαλύπτετο, νὰ τὸν συλλάβουν· ἂν ἀνθίστατο, νὰ τὸν φονεύσουν ἀμέσως. Συγχρόνως ὅμως, ὑποχωρῶν εἰς τὴν θέλησιν τῆς Θεοδώρας, ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἐλησμόνει τὴν πρὸς τὸν ἔπαρχον ἀγάπην του καὶ τὸν εἰδοποίησε κρυφὰ νὰ μὴν ὑπάγῃ εἰς τὴν ἀπαισίαν ἔπαυλιν. Ὁ Ἰωάννης Καπαδόκης δὲν ἔλαβε ὑπ' ὄψιν τὴν συμβουλήν· ἐφρόντισε μόνον νὰ ἦναι καθ' ὅλα ἕτοιμος διὰ τὴν ἐπίθεσιν· καὶ ὅταν οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀκούσαντες ἀπὸ τὰ χείλη του τὴν ὁμολογίαν τῆς συνωμοσίας, ἠθέλησαν νὰ τὸν συλλάβουν, ἐκεῖνος ὑπερησπίσθη καὶ κατέφυγε ἔπειτα εἰς τὸ ἄσυλον τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐδῶ, λέγουν οἱ σύγχρονοι, δὲν ἐπέδειξε οὔτε ἠρεμίαν σκέψεως, οὔτε εὐφυΐαν. Ἂν ἄφινε μὲ θάρρος νὰ τὸν ὁδηγήσουν ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος, ἴσως θὰ κατώρθωνε νὰ τὸν πείσῃ περὶ τῆς ἀθωότητός του· μὲ τὴν φυγὴν ἀνεγνώριζε τὴν ἐνοχήν του. Ἡ Θεοδώρα ἐνίκησε καὶ ἐπέτυχε ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸν τὴν παῦσιν τοῦ ἐπάρχου. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὅμως ἐξώρισε ἁπλῶς εἰς τὴν Κύζικον τὸν ἔκπτωτον ὑπουργόν του, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὰ βυζαντινὰ ἔθιμα, ἔγινε μοναχός· ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν ὁ Ἰουστινιανὸς τοῦ ἀπέδωκε τὸ πλεῖστον τῆς δημευθείσης περιουσίας του.

Τοῦτο δὲν εἶδε μὲ εὐχαρίστησιν ἡ Θεοδώρα. Κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν, τὴν σοβαρωτέραν τῆς ζωῆς της ὡς αὐτοκρατείρας, ἐδειλίασε καὶ ἀμφέβαλε πρὸς στιγμὴν διὰ τὴν ἐπιρροήν της· δὲν θὰ ἐσυγχώρει ποτὲ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἐπεβουλεύθη τὴν δύναμίν της. Ἡ μνησικακία της δὲν ἐφείσθη τίποτε διὰ νὰ τὸν καταστρέψῃ· ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγα ἔτη ἐπροσπάθησε νὰ τὸν περιπλέξῃ εἰς μίαν συνωμοσίαν, ἡ ὁποία ἐπέφερε τὸν φόνον τοῦ ἐπισκόπου τῆς Κυζίκου· ὁ Ἰωάννης συνελήφθη καὶ πάλιν καὶ ἐμαστιγώθη· ἡ περιουσία του ἐδημεύθη. Ἀλλ' ἡ ἀθωότης του ἦτο τόσον κατάδηλος, ὥστε ἦτο ἀδύνατος ἡ εἰς θάνατον καταδίκη του. Ἐν τούτοις ἡ Θεοδώρα κατώρθωσε νὰ τὸν ἐξορίσῃ μακρὰν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου πάμπτωχος ἐζήτει ἐλεημοσύνην. Ἐκεῖ ἔμεινε μέχρι τοῦ θανάτου τῆς καταδιωκτρίας του. Τὴν ἰσχυρὰν ψυχὴν τοῦ Ἰωάννου οὔτε ἡ πενία οὔτε ἡ ἐξορία ἠμπόρεσαν νὰ τὴν καταβάλουν· πάντοτε ἔχων πεποίθησιν εἰς τὸ ἄστρον του, ὁ Ἰωάννης ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὴν φορὰν αὐτὴν ἦτο πλέον ἀργά. Ἑπτὰ ἔτη ἤρκεσαν εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν διὰ νὰ λησμονήσῃ τὸν παλαιόν του σύμβουλον: ὁ Ἰωάννης Καπαδόκης δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν εὔνοιάν του, καὶ ἀπέθανε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὸ ἔνδυμα τοῦ μοναχοῦ, τὸ ὁποῖον παρὰ τὴν θέλησίν του ἐφόρεσε. Ὁ Προκόπιος προσθέτει – διότι καὶ ἐκεῖνος ἦτο προληπτικὸς καί, ὅπως ὁ Ἰωάννης Καπαδόκης καὶ ἡ Θεοδώρα, ἐπίστευε καὶ αὐτὸς τὰς προφητείας – ὅτι ἡ πρόρρησις, ὅτι μίαν ἡμέραν ὁ ἔπαρχος θὰ ἔφερε τὸ ἔνδυμα τοῦ Αὐγούστου, δὲν εἶχε διαψευσθῆ. Ὅταν ἔπεσε εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν δυσμένειαν ὁ Ἰωάννης καὶ ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ μοναχός, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε πρόχειρον κατάλληλον ἔνδυμα, τοῦ ἐφόρεσαν, διὰ νὰ μὴ βραδύνουν, τὸ ῥάσον ἑνὸς ἱερέως τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο Αὔγουστος. Καὶ ὁ χρησμὸς ἐπληρώθη.

[Ἕπεται τὸ τέλος. Μετάφρ. Κ.Μ.] CHARLES DIEHL

ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΕΤΕΙ ΣΩΤΗΡΙΩι ΘΩΝ΄

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

ΑΠΟ τῆς προσεχοῦς Τετάρτης 2 Νοεμβρίου τὰ «Παναθήναια» ἐγκαινίζουν Μαθήματα Ἀρχαιολογικά. Ὁ ἀρχαῖος κόσμος ἀπὸ τῆς πρωτογενοῦς ἐποχῆς τῆς τέχνης μέχρι τοῦ ὑψίστου σημείου αὐτῆς καὶ ἀπ' αὐτοῦ μέχρι τῆς παρακμῆς, θὰ παρελάσῃ ἐν ὅλῃ τῇ ἱστορικῇ του σημασίᾳ, μὲ ὅλον τὸ κάλλος τῆς μεγάλης τέχνης ἐνώπιόν μας ἐπὶ αὐτῶν τῶν μνημείων τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων τῶν ἀποκειμένων εἰς τὰ μουσεῖα μας. Τὴν πρώτην σειρὰν ἐκ δέκα μαθημάτων θ' ἀποτελέσῃ ἡ *Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Πλαστικὴ* ἐναλλὰξ εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως καὶ εἰς τὸν Κεραμεικόν. Θ' ἀκολουθήσουν βραδύτερον ἡ *Ἑρμηνεια τῶν Μουσείων* καὶ τὰ *Μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν*. Εἰς τὸ τέλος ἑκάστης σειρᾶς μαθημάτων θὰ γίνεται μία διάλεξις εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων» διὰ τῆς ὁποίας μὲ ἕνα γενικὸν βλέμμα θὰ διέρχωνται οἱ ἀκροαταὶ τὰς διαφόρους ἐτοχὰς τῆς τέχνης τὰς ὁποίας θὰ ἔχουν μελετήσει ἐπὶ τῶν διαφόρων ἔργων καὶ τῶν μνημείων. Τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν, ἡ ὁποία οὕτω γινομένη ἐπὶ αὐτῶν τῶν μνημείων καὶ τῶν ἔργων ἀποβαίνει πολὺ περισσότερον ἐνδιαφέρουσα καὶ ὠφέλιμος, ἀνέλαβε προθύμως ὁ ἐκ τῶν συνεργατῶν μας κ. Ἀ. Σ. Ἀρβανιτόπουλος, ἀρχαιολόγος.

Τὰ μαθήματα θὰ γίνωνται κάθε Τετάρτην τὴν 3 15 μ. μ. κατόπιν εἰδικῆς ἑκάστοτε προειδοποιήσεως. Οἱ θέλοντες νὰ παρακολουθήσουν παρακαλοῦνται νὰ δηλώσουν ἐγκαίρως.

Τίμημα τῶν ΔΕΚΑ μαθημάτων τῶν ἀποτελούντων τὴν πρώτην σειρὰν ὡρίσθη διὰ τοὺς συνδρομητὰς τῶν «Παναθηναίων» δρ. 8. Διὰ δύο ἢ περισσότερα ἄτομα τῆς ἰδίας οἰκογενείας, δρ. 7 κατ' ἄτομον. Διὰ τοὺς μὴ συνδρομητὰς μας δρ. 10 καὶ 9.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικὰ ὑπὸ Γεωργίου Ν. Χατζιδάκι

Ἕνας σοφὸς φίλος μου ποὺ μὲ εἶδε κάποτε νὰ φέρω ὑπὸ τὴν μασχάλην μου ὀγκώδη τινὰ βιβλία, ἀφοῦ ἐθαύμασε τὸν ἡρωϊσμόν μου, εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ συστήσῃ κατόπιν νὰ προσέχω τὸ στομάχι μου, διότι τὰ ὀγκώδη βιβλία εἴτε καλλιτεχνικά, εἴτε ἐπιστημονικά εἶνε, ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ προσφέρουν μαζί μὲ τόσα ἄλλα ὠφελήματα καὶ ἰσχυρὸν στομαχόπονον. Ὁ φίλος μου εἶχε πικρὰν πεῖραν τούτου, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησα κἐγὼ βραδύτερον ὥστε νὰ πάρω ς' τὰ χέρια μου μὲ κάποιαν ἀδημονίαν καὶ ταραχὴν τὰ «Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικὰ» τοῦ κ. Χατζιδάκι τὰ ὁποῖα εἰς ἕνα ὀγκωδέστατον τόμον ἐξέδωκε τελευταίως ἡ Μαράσλειος Βιβλιοθήκη. Ἐν τούτοις «ἀνάγκα καὶ θεοὶ πείθονται». Ἔπειτα, ἐκτὸς τῆς ἀνάγκης, ὀφείλω νὰ τὸ εἴπω, μ' ἐνδιαφέρει κάθε ἐργασία ποὺ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν ἐπιστημονικὸν σάκκον τοῦ κ. Χατζιδάκι. Κἂν ἔχω νὰ ὠφεληθῶ ἔστω καὶ ἂν ἡ ὠφέλεια εἶνε ἐλαχίστη, διότι εἰλικρινῶς πιστεύω ὅτι καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν ὅπου ἡ γλωσσολογικὴ ἐπιστήμη δὲν εἶχε φθάσει ἀκόμη εἰς τὴν περιωπὴν ποὺ τὴν ἀνέβασαν σήμερον οἱ ἀκούραστοι καὶ φωτισμένοι ἐργάται της, ἡ γλῶσσα δὲν ἔπαυε νὰ ἐξακολουθῇ τὸν δρόμον της καὶ νὰ ἐπαρκῇ εἰς ὅλας τὰς ἀνάγκας τῆς διανοίας.

Μὲ τοῦτο ὅμως δὲν θέλω νὰ εἰπῶ ὅτι τὰ «Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικὰ» τοῦ κ. Χατζιδάκι εἶνε ἐπιστημονικὴ ἐργασία στερουμένη ἀξίας. Ἄπαγε τῆς βλασφημίας, διότι ἕνας τοιοῦτος ὑπαινιγμὸς θὰ ἦτο ἁπλούστατα μία χονδροειδὴς ἀνοησία. Ἄλλως τε εἶνε πασίγνωστον ὅτι ὅλαι αἱ ἐργασίαι τοῦ διαπρεποῦς καθηγητοῦ εἶνε πολύτιμαι συμβολαὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς γλωσσολογίας· καὶ ἡ ἐπιστήμη, σοβαρῶς τὸ λέγω, δὲν χωρατεύει καὶ ὅταν ἀκόμη προσπαθῇ νὰ μάθῃ, εἰς ἀπειραρίθμους σελίδας, τὴν ἡλικίαν τοῦ Ροδίου ποιητοῦ Γεωργιλλᾶ διὰ τὸν ὁποῖον λέγεται ὅτι εἶνε ὁ ἴδιος ποὺ ἔγραψε τὸν «Θρῆνον τῆς Κων/πόλεως» καὶ τὸ «Θανατικόν». Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ ἐπιστήμη γράφῃ τὸ «ποῦλος» μὲ δύο *λ*, καὶ τότε πάλιν δὲν ἀστειεύεται. Εἰς τὸν τόπον μας ἔχομεν ἀνάγκην εἰσαγωγῆς πλούτου. Διατί τάχα νὰ μὴ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὰς λέξεις; Εἶνε καὶ αὐτὸ μία καλὴ ἀρχή. Πλουτίζοντες διαφόρους λέξεις μὲ διπλᾶ καὶ τριπλᾶ σύμφωνα δὲν νομίζετε ὅτι ἐπιρρωνύομεν τὴν γλῶσσαν μας;

Οἱ ἀδαεῖς νομίζουν ὅτι εἶνε ματαιοπονία ἡ προσθήκη ἑνὸς *λ* εἰς τὴν λέξιν «κοτόπουλον» π. χ. διότι τὸ εὑρίσκουν εὐθηνότερον καὶ νοστιμώτερον εἰς τὴν γεῦσιν. Οἱ ἐμβριθέστεροι ὅμως δὲν ἀγνοοῦν ὅτι τὸ «κοτόπουλον» μὲ δύο *λ* εἶνε παχύτερον καὶ συνεπῶς πολυτιμότερον. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἀφορμὴ νὰ θυμώσῃ κανεὶς μὲ τὸν κ. Χατζιδάκιν. Ὁ ἔξοχος γλωσσολόγος κάμνει τὸ καθῆκον του καὶ ὅταν γράφῃ καὶ ὅταν τρώγῃ τὸ «κοτόπουλο» μὲ δύο *λ* ὅπως ἐγὼ τὴν προσευχήν μου ἐνώπιον τῶν βιβλίων του ἀπὸ φόβον καὶ ἀπὸ σεβασμόν.

Π. Ζ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Ὁ θολωτὸς τάφος τοῦ Καπακλῆ.

ΠΡΟ εἴκοσι περίπου ἡμερῶν ἔληξεν ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ ἐν Βόλῳ ἐν τῇ συνοικίᾳ Καπακλῆ, ἀνακαλυφθέντος θολωτοῦ τάφου.

Ἡ συνοικία Καπακλῆ κεῖται πλησίον τοῦ φρουρίου τοῦ Βόλου παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ πρὸς Δ τοῦ φρουρίου χειμάρρου τοῦ ἀρχαίου Κραυσίνδωνος, φαίνεται δὲ ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς παναρχαίας πόλεως Ἰωλκοῦ, ἡ ὁποία πιθανώτατα ἔκειτο ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ φρουρίου.

Ὁ τάφος ἀνήκει εἰς τοὺς Μυκηναϊκοὺς χρόνους, εἶνε δὲ κατεσκευασμένος, ὅπως οἱ περίφημοι θολωτοὶ τάφοι τῶν Μυκηνῶν, ἀλλὰ ὀλιγώτερον πολυτελῆς ἐκείνων, δι' ἀκατεργάστων πλακῶν κτισμένος, ὅμοιος πρὸς τὸν θολωτὸν τάφον τοῦ Μενιδιοῦ, ὅστις εἶνε τῶν αὐτῶν χρόνων κατασκεύασμα.

Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς τάφους τῶν Μυκηνῶν καὶ τοῦ Μενιδιοῦ, οἵτινες εἶνε κατασκευασμένοι ἐντὸς τοῦ πρανοῦς λόφου, ὁ τάφος τοῦ Καπακλῆ κεῖται ἐν τῇ πεδιάδι καὶ εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπόγειος, μόνον δὲ ὀλίγον μέρος τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἐξεῖχεν ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους, ἦτο δὲ καὶ τοῦτο κεκαλυμμένον διὰ χώματος, οὕτως ὥστε ἐφαίνετο ἐκεῖ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα χαμηλὸς τύμβος.

Ἡ κορυφὴ τοῦ τάφου εἶχε καταπέσει ἀπ' ἀρχαιο-

τάτων χρόνων, οὐδὲν δὲ σημεῖον ἐμαρτύρει τὴν ὕπαρξιν τούτου, καὶ ὅλως τυχαία ἦτο καὶ ἡ ἀνακάλυψις αὐτοῦ.

Ἡ διάμετρος τοῦ κυκλικοῦ δωματίου, ὅπερ εἶνε τὸ κύριον μέρος τοῦ τάφου, εἶνε 10 περίπου μέτρων, οἱ δὲ τοῖχοι αὐτοῦ σώζονται σήμερον μέχρις ὕψους τεσσάρων μέτρων· ἀλλὰ τὸ ἀρχικὸν ὕψος τοῦ τάφου θὰ ἦτο πλέον τῶν 7 μέτρων.

Ἡ θύρα τούτου ἦτο ἐπίτηδες κεκλεισμένη διὰ στερεοῦ τοίχου καὶ ἄλλαι δὲ προφυλάξεις εἶχον ληφθῆ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅπως ἀσφαλισθῇ ὁ τάφος ἀπὸ τῆς συλήσεως. Ἡ ἀνασκαφὴ ἐγένετο διὰ τοῦ μεγάλου ἀνοίγματος, ὅπερ ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς καταπτώσεως τῆς θόλου. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὑρέθησαν σημεῖα εἴκοσι περίπου σκελετῶν, ὥστε ὁ τάφος ἐχρησίμευσεν ἐπανειλημμένως εἰς ταφήν, ἦσαν δὲ πάντων τούτων τὰ ὀστᾶ ἐντελῶς ἄκαυστα.

Πλησίον τῶν σκελετῶν τούτων εὑρέθησαν πλούσια σχετικῶς κτερίσματα, ἀποτελούμενα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ χρυσῶν ψήφων περιδεραίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἰκονίζονται πολύποδες. Εὑρέθησαν πρὸς τούτοις πολλαὶ χρυσαλλίδες ἐκ χρυσοῦ, αἵτινες ἦσαν ἐπερραμμέναι ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων τῶν νεκρῶν, ἓν μέγα σχετικῶς ἄνθος ὁμοιάζον πρὸς κρίνον καὶ εἷς ὡραῖος δακτύλιος λίαν ἔντεχνος. Πολλὴν σπουδαιότητα μεταξὺ τῶν εὑρημάτων ἔχει καὶ ἓν λεπτὸν πλακίδιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου παρίσταται ἡ πρόσοψις οἰκοδομήματος τῶν Μυκηναϊκῶν χρόνων. Εὑρέθησαν δὲ καὶ πολλὰ ἄλλα μικροτέρας ἀξίας χρυσᾶ κοσμήματα. Ἐν τῷ τάφῳ ὑπῆρχον πολλὰ σκεύη ἐξ ἐλεφαντίνου ὀστοῦ, ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν πάντα τελείως ἐφθαρμένα.

Ἀγγεῖα μετὰ γραφῶν τῶν Μυκηναϊκῶν χρόνων μόνον ὀλίγα ὑπῆρχον ἐν τῷ τάφῳ.

Κ.

Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις.

Ἐν Χαμάκῳ τῶν Σουδενῶν πλησίον τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος Ἡμέρας τῶν ἀρχαίων Λουσῶν, ὁ Βασ. Ἀλεξόπουλος ἐνήργησεν ἀδείᾳ τοῦ ὑπουργείου ὀλιγοήμερον ἔρευναν καὶ ἀνεκάλυψε τὰ ἑξῆς διάφορα ἀφιερώματα τοῦ ἱεροῦ.

Μίαν ὡραίαν ἀργυρᾶν περόνην.

Τρεῖς ἀργυροῦς δακτυλίους. Ἐπὶ τῆς σφενδόνης ἑνὸς τούτων εἶνε χαραγμένη δι' ὡραίων γραμμάτων τῶν ἀρχῶν τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἡ λέξις ΚΑΛΑ, δηλαδὴ *Καλὴ* (ἐκείνη, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ δακτύλιος).

Ζεῦγος χαλκῶν ἐνωτίων καὶ διάφορα ἄλλα ἀσήμαντα χαλκᾶ κοσμήματα.

Μίαν προτομὴν χαλκοῦ εἰδωλίου Ἀρτέμιδος τοῦ τέλους τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος.

Τοῦ ναοῦ τῆς ἐν Λουσοῖς Ἀρτέμιδος σώζονται μόνον ὀλίγα λείψανα, τὰ ὁποῖα ἀνέσκαψε πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἡ Αὐστριακὴ σχολή. Τὰ ἀνωτέρω εὑρήματα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ χώρου δὲν εἶνε συντελεσμένη.

Γράφουν ἀπὸ τὸν Βόλον ὅτι εἰς τὴν ἐπισκευαζομένην πλησίον τοῦ δευτέρου δημοτικοῦ σχολείου τῶν θηλέων ὁδὸν τῆς Λαρίσσης, εὑρέθη ἡ ἑπομένη ἐπιγραφή:

. . . . . ΤΟ ΚΟΙΝΟΝ
ΛΩΚΕ ΑΓΑΣΙΚΛΕΙ ΜΕΝΤΟΡΟΣ ΜΑ
ΚΕΔΟΝΙ ΕΓ ΔΙΟΥ ΕΥΕΡΓΕΤΗ. . . .

Τὸ κάτω μέρος τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι θραυσμένον, τοῦ δὲ ἄνω μέρους μερικὰ γράμματα κατεστραμμένα. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι ἐπὶ ἐγχωρίου ὑποφαίου λίθου, πλάτους 24 ἑκ. τοῦ μέτρου, μήκους 15 καὶ πάχους 8.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΘΕΑΤΡΟΝ

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ κ. Ταβουλάρη εἰς τὸ Δημοτικὸν Θέατρον τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα ὡς Ὀθέλλου ἀνεμένετο ὡς μία βραδειὰ πραγματικῶς καλλιτεχνική. Ὁ κ. Ταβουλάρης εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἠθοποιούς, ποῦ θὰ ἠμποροῦσε νὰ παρουσιασθῇ καὶ εἰς τὸ μᾶλλον ἀνεπτυγμένον κοινόν. Δὲν ἐνθυμοῦμαι καλὰ ἂν τὸν εἶχα ἰδῇ ἄλλοτε ὡς Ὀθέλλον. Ὁποσοδήποτε θὰ ἐπέρασαν πολλὰ χρόνια.

Ἡ ὑπόκρισίς του πάντοτε ὡραία. Εἰς τὸ ὅλον ὅμως. Εἰς μερικὰς λεπτομερείας νομίζω ὅτι ἀδίκησε τὴν τέχνην του. Ἡ ἐμφάνισίς του κάμνει ἀλλόκοτον ἐντύπωσιν. Δὲν θέλω νὰ ἐνθυμηθῶ ἄλλους μεγάλους ἠθοποιούς. Δὲν μοῦ ἀρέσουν αἱ συγκρίσεις εἰς τὴν τέχνην. Προσπαθῶ πάντοτε νὰ ἐκτιμήσω τὸ ἐγὼ τοῦ καλλιτέχνου. Ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι ὁποιοδήποτε τὸν Ὀθέλλον ποῦ δικαίως ἢ ἀδίκως, ὀρθὰ ἢ ὄχι, ἔπλασα μέσα μου μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ δράματος τοῦ Σαίξπηρ. Ὁ κ. Ταβουλάρης — καὶ τὰ γράφω αὐτὰ διότι τὸν ἐκτιμῶ παραπολὺ καὶ τὸν θέτω ὑψηλὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν σκηνὴν — ἐνεφανίσθη ὡς Ὀθέλλος μὲ ὕφος 30 τὸ πολὺ 35 ἐτῶν. Ὁ Ὀθέλλος τοῦ Σαίξπηρ ἐπέρασε πρὸ

Ἡ κυρία Θεώνη Παππᾶ ὡς Δεσδαιμόνα.

πολλοῦ τὴν ἡλικίαν ποῦ θὰ τοῦ ἔδιδε τὸ ὕφος ἐκεῖνο. Ἀλλὰ καὶ νέος ἂν ἦτο ὁ Ὀθέλλος, εἶχε κατὰ τὴν ἐμφάνισίν του ὁ κ. Ταβουλάρης κάτι τὸ δυσαρμονικὸν πρὸς τὸ περιβάλλον — ἕνας στρατηγὸς πρὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Βενετίας —. Ἔπειτα ἡ στολή του, νὰ ἦτο ἄρα γε ἡ στολὴ τοῦ Μαύρου; Καὶ αἱ ἐκρήξεις τοῦ πάθους ποῦ κατόπιν τὸν βασανίζουν εἶχαν κάτι τὸ ἀλλόκοτον ποῦ ἐκφεύγει τὰ ὅρια τοῦ καλοῦ καὶ μᾶς φέρει εἰς τὴν πραγματικότητα, τὴν πεζὴν ὅμως. Ὁ κ. Ταβουλάρης ὁ ἴδιος, εἰς μίαν συνομιλίαν του, μᾶς ἀπεκάλυψε τὴν πηγὴν ὅλων αὐτῶν. Πέρυσι ἐπῆγε εἰς τὴν Ἀμερικήν. Εἶδε ἐκ τοῦ πλησίον τοὺς Μαύρους τῆς Ἀμερικῆς, τοὺς ἐμελέτησε καὶ προσέδωκε εἰς τὸν Μαῦρον τῆς Βενετίας ὅ,τι ἐνόμισε ὅτι ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν χαρακτῆρα του. Ἄρα γε δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Μαύρου τῆς Ἀμερικῆς καὶ τοῦ στρατηγοῦ τῆς Δημοκρατίας;

Τί ὡραῖαι ὅμως αἱ μεταπτώσεις τοῦ πάθους τοῦ Ὀθέλλου! Τί ὡραῖαι στάσεις! Καὶ πῶς ἐζωντάνευε μέσα του ἡ ζήλεια ποῦ κατέτρωγε τὸ στῆθος του καὶ τὸν ὡδήγησε ἐπὶ τέλους εἰς τὸν πνιγμὸν τῆς Δεσδαιμόνας! Δι' αὐτὰ ὅλα τὸν ἐχειροκρότησα τὸν μοναδικὸν ἠθοποιόν, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ ἀκόμη μὲ νεανικὸν σφρῖγος τὴν συγκίνησιν τῶν θεατῶν του καὶ τοὺς ἐνθουσιάζει μάλιστα.

Ἀλλ' ἡ βραδειὰ τοῦ Ὀθέλλου εἶχε καὶ κάτι ἄλλο, πολὺ ἐλκυστικόν· τὴν ἐμφάνισιν τῆς κυρίας Θεώνης Παππᾶ ὡς Δεσδαιμόνας. Ἡ κυρία Παππᾶ ἔπαιξε μὲ πολὺ αἴσθημα, μὲ τὴν ἁπαλότητα ποῦ ἁρμόζει εἰς τὴν ψυχὴν τῆς κόρης ἡ ὁποία ἠγάπησε τὸν Ὀθέλλον ἢ μᾶλλον συνεπάθησε πρὸς τὴν τύχην τοῦ πλάνητος πολεμιστοῦ. Μία ἀγάπη ὑποτακτική, ἤρεμος, σὰν μία ἀντίθεσις πρὸς τὸ ἄγριον πάθος τοῦ Ὀθέλλου, ἡ ὁποία διὰ τοῦτο τὴν καθιστᾷ ἕνα ἐκ τῶν πλέον συγκινητικῶν προσώπων τοῦ Σαίξπηρ. Ἂν ἡ κυρία Παππᾶ δὲν ἦναι ἀκόμη τελείως κυρία τῆς σκηνῆς, μᾶς δίδει ὅμως ἐδῶ κ' ἐκεῖ, μὲ τὴν ἐμφάνισίν της ὡς ἐρασιτέχνιδος, τὴν αἴσθησιν μιᾶς λεπτῆς ἀντιλήψεως τῶν ρόλων ποῦ παίζει.

Κ. Μ.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Ο «Νουμᾶς» παύει τὸν πόλεμον ποῦ εἶχε κηρύξει κατὰ τῶν «Παναθηναίων». Εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ φύλλου τῆς 23 Ὀκτωβρίου γράφων πρὸς τὸν κ. Παναθηναιοκρίτην λέγει: «Ἔξυπνη ἡ σάτυρά σου, μὰ δὲν τὴ δημοσιεύουμε. Ἀλλ. χωρατέψαμε ἄλλοτες, καμμιὰ φορά, μὲ τὰ «Παναθήναια», τὰ χωρατά μας δὲν εἶχαν κανένα προσωπικὸ λόγο. Οἱ ἄνθρωποι δὲν μᾶς καταπάτησαν τ' ἀμπελοχώραφά μας. Δουλεύουν κι' αὐτοὶ καὶ μᾶς φτάνει ποὺ μὲ τὴ δουλιά τους χτυπᾶνε, ὅσον μποροῦν, τὸ Λογωτατισμὸ καὶ τὴν Καθαρεύουσα. Ἀδιάφορο ἂν αὐτοὶ τραβᾶν ἄλλο δρόμο ἀπὸ μᾶς. Πάντα τὸν ἴδιο ὀχτρὸ πολεμοῦμε. Σύμμαχοι λοιπόν, καὶ τοὺς συμμάχους του δὲν πρέπει κανεὶς νὰ τοὺς κακοκαρδίζει».

Λὲν φοβεῖται ὅμως μήπως μετανοήσῃ ἀργότερα καὶ εὑρεθῇ δεσμευμένος; Καὶ τότε θὰ πᾶνε χαμένα τὸ ἀρῆϊον πνεῦμα ποῦ ἠμπορεῖ νὰ ξαναγορίσῃ καὶ τὰ κάποτε ἔξυπνα πειράγματά του;

ΑΠΟΤΕΛΕΙ γεγονὸς ἡ ἔκδοσις τοῦ «Ὁδηγοῦ τῆς Ἑλλάδος» ὑπὸ τοῦ κ. Νικ. Γ' Ἰγγλέση, τῶν ἐτῶν 1905-6 εἰς δύο γλώσσας ἑλληνικὴν καὶ γαλλικήν. Ἕνας τόμος ὀγκώδης περιέχων 902 σελίδας ἑλληνικοῦ κειμένου καὶ 347 γαλλικοῦ. Εἶναι ὁ πρῶτος πλήρης *Ὁδηγὸς τῆς Ἑλλάδος* ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εὐρωπαϊκῶν, παρέχων κάθε πληροφορίαν ἀφορῶσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς κατοίκους της. Ὁ κ. Ἰγγλέσης λέγει εἰς τὸν ἐπίλογον τοῦ βιβλίου του ὅτι παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας καὶ τὰς δαπάνας, ὁ *Ὁδηγὸς τῆς Ἑλλάδος* κατὰ τὸ πρῶτον αὐτὸ ἔτος θὰ ἔχῃ τὰς ἀπαραιτήτους ἐλλείψεις. Οὔτε ἦτο ἴσως δυνατὸν νὰ εἶναι τέλειον κατὰ τὴν πρώτην του ἔκδοσιν. Εἶναι μάλιστα ἄξιος ἐπαίνου πολλοῦ ὁ κ. Ἰγγλέσης ὅτι ἔφερε τὸ ἔργον αὐτὸ μέχρι τοιούτου σημείου. Ὁ *Ὁδηγὸς τῆς Ἑλλάδος* θὰ ἐκδίδεται κατὰ διετίαν.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

***Περιοδικά*:**

Ὁ στρατηγὸς Λίγνιτς γράφει εἰς τὴν «**Deutsche Revue**» τῆς Στουτγκάρτ — Ὀκτώβριος — περὶ τῶν αἰτίων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ρωσσοϊαπωνικοῦ πολέμου. Ἕνας λόγος τῆς ἀτυχίας τῶν Ρώσσων εἶναι ὅτι ποτὲ δὲν ἐπίστευαν ὅτι ἡ Ἰαπωνία θὰ ἐτολμοῦσε νὰ παλαίσῃ πρὸς τόσον πολυάριθμον λαόν καὶ ἕνας λόγος τῆς ἰσχύος τῶν Ἰαπώνων ἦτο ἡ ἕνωσις. Ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος μέχρι τοῦ κοῦλι, ὅλοι ἐσκέπτοντο ὅτι ὤφειλον νὰ δώσουν τὴν ζωήν των προκειμένου περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς πατρίδος των. — Ἡ ρωσσικὴ ἐφημερὶς «Σβίετ» λέγει ὅτι ἡ εἰρήνη εἶναι ἁπλοῦν διάλειμμα ἡ δὲ Νοβόγιε Βρέμια ὅτι οἱ στρατοὶ τῶν δύο ἐθνῶν ἔδωσαν συνέντευξιν διὰ τὸ μέλλον.

Εἰς τὴν «**Deutshe Rundschau**» τοῦ Βερολίνου — Ὀκτώβριος — ὁ κ. Ἰούλιος Κάφταν διαιρεῖ τὴν ζωὴν τοῦ Νίτσε εἰς τρεῖ. περιόδους: Εἰς τὴν πρώτην περίοδον ὁ Νίτσε ὑπῆρξε ὁ μαθητὴς τοῦ Σοπενάουερ καὶ ὁ ἐνθουσιώδης φίλος τοῦ Βάγνερ. Εἰς τὴν δευτέραν ἀπηρνήθη τοὺς θεούς του καὶ ἔγινε θετικιστής. Εἰς τὴν τρίτην περίοδον, ἡ ὁποία ἠμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ περίοδος Ζαρατούστρα, ὁ Νίτσε παρήγαγε τὰ καλλίτερα ἔργα του.

Ὁ κ. Μούντ δημοσιεύει εἰς τὸ γερμανικὸν περιοδικὸν «**Die Nation**» τοῦ Βερολίνου *Ἀναμνήσεις ἑνὸς συγχρόνου τοῦ Γκαῖτε*, τοῦ Γιόζεφ Σταναλάους Λάμπερ, ὁ ὁποῖος τὸ 1821 συνήντησε τὸν Γκαῖτε εἰς τὴν Βοημίαν καὶ εἶχε μαζί του μακρὰν ἀλληλογραφίαν.

Ὁ κ. Λουῒ Σομμεράρ δίδει εἰς τὴν «**Revue des Deux Mondes**» — 1 Ὀκτωβρίου — πλήρη εἰκόνα τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου ἀπὸ τῆς μικρᾶς ἡλικίας του ὅτε ἔζη ἐτῶν ἐσώθη ἀπὸ τὴν γενικὴν σφαγὴν τοῦ Κωνσταντίου μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του ὡς αὐτοκράτορος. Διηγεῖται τὰ τῆς ἀνατροφῆς του ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδείας, τὰ αἴτια τὰ μορφώσαντα τὸν χαρακτῆρα του ἐφεκτικὸν καὶ φιλύποπτον, τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν, τὴν ἰδιωτικήν του ζωὴν κλπ.

Εἰς τὴν «**Revue de Paris** — 1 Ὀκτωβρίου — ὁ κ. Γουσταὺ Γκλότς λέγει ὅτι τὸ *ἑλληνικὸν δίκαιον* πολὺ πλέον εὔστροφον καὶ πλέον ζωντανὸν ἀπὸ τὸ δεσμευμένον μέσα εἰς ἀναλλοιώτους τύπους θρησκευτικῆς ἀκαμψίας ρωμαϊκὸν δίκαιον, θὰ ἐπιδράσῃ εἰς τὸ μέλλον ἐπὶ τοῦ δικαίου.

Ὁ Σὶρ Οὐΐλλιαμ Ράμσαι ἐξετάζει εἰς τὴν «**Revue Génér le des Sciences**» — 30 Σεπτεμβρίου — τὸ ζήτημα ἂν *τὸ ράδιον ἠμπορῇ νὰ παραγάγῃ ζωήν*, ὁρμώμενος ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Τζὼν Μπέτλερ Μποῦρκε. Ὁ Σὶρ Ὀ. Ράμσαι δὲν πιστεύει ὅτι τὰ πειράματα τοῦ Μποῦρκε παρήγαγον ζωϊκοὺς ὀργανισμούς καὶ ἐξηγεῖ πῶς ἁπλᾶ σφαιρίδια, περιέχοντα μόνον ἀέριον, ἔλαβον τὴν ὄψιν κυττάρων.

Εἰς τὸ «**Fortnightly Review**» τοῦ Λονδίνου —Ὀκτώβριος— ὁ κ. Ι. Λ. Μπάσφορδ λέγει ὅτι ἡ *τεχνικὴ ἐκπαίδευσις ἐν Γερμανίᾳ* ἐπέφερε τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τῆς γερμανικῆς βιομηχανίας καὶ συγχαίρει τὸ γερμανικὸν ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ὅτι ἐκλέγει πλέον ὡς καθηγητάς, μηχανικοὺς οἱ ὁποῖοι ἐκτὸς τῆς θεωρίας ἔχουν καὶ τὴν πρᾶξιν.

'*Εφημερίδες*:

Εἰς τὴν «**Οἰκονομικὴν Ἑλλάδα**» μᾶς δίδει ὁ κ. Ἀριστ. Ν. Παναγωτίδης εἰκόνα τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐκ τῆς ὁποίας καταδεικνύεται, λέγει, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς εἶναι ἐκ τῶν ταχύτερον αὐξανομένων

Καὶ ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ Καποδιστρία ὅταν τὸ παλαιὸν Βασίλειον εἶχε πληθυσμὸν 650,755 ψυχάς Μετὰ ἐννέα ἔτη, το 1838 ἐπὶ Ὄθωνος, ἀνῆλθον οἱ κάτοικοι εἰς 752,077. Τὸ 1848 εἰς 986,731 καὶ μετὰ 13 ἔτη, τὸ 1861 εἰς 1,096,810. Ἡ αὔξησις αὐτὴ ἀναλογεῖ πρὸς $18\frac{1}{2}$ ἐπὶ 1,000 κατοίκων ἐτησίως

Τὸ 1864 ἡ Ἑπτάνησος ἑνωθεῖσα μὲ τὴν Ἑλλάδα προσέθεσε 228,631 ψυχάς (κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1862). Τὸ 1870 τὸ νέον Βασίλειον ἔχει πλθυσμὸν 1, 457,894. Τὸ 1879 ἀνῆλθε εἰς 1,679,170 Τὸ 1881 μὲ τὴν ἕνωσιν τῆς Θεσσαλίας προστίθεται πληθυσμὸς 299,677 ψυχῶν. Ἡ ἀπογραφὴ τοῦ 1889 δι' ὅλον τὸ Βασίλειον ὁμοῦ μὲ τὴν Θεσσαλίαν, ἔδωσε πληθυσμὸν 2, 187,208, ἡ δὲ τοῦ 1896 ἔδωσε 2,433,806 Ἡ ἐτησία αὔξησις ἀπὸ τοῦ 1861, μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς προσθήκης τῶν κατοίκων τῆς Ἑπτανήσου καὶ τῆς Θεσσαλίας, ἀναλογεῖ διὰ τὸ παλαιὸν Βασίλειον εἰς 17 ἐπὶ 1000 κατοίκων Ἡ ἀναλογία τῆς κατὰ μέσον ὅρον ἐτησίας αὐξήσεως τοῦ ὅλου Βασιλείου ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας (1881) μέχρι τῆς τελευταίας ἀπογραφῆς τοῦ 1896 εἶναι 14 ἐπὶ 1000 κατοίκων.

Ὁ κ. Ἀρ. Πουλημένος γράφει εἰς τὸν «**Νουμᾶν**» τῆς 23 Ὀκτωβρίου σημειώματα περὶ τοῦ Καλοσγούρου, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε. λέγει, μαθητής Αἱ ἑπόμεναι γραμμαὶ ἀπὸ τὰ σημειώματα αὐτὰ δίδουν μίαν εἰκόνα χαρακτηριστικὴν τοῦ Κερκυραίου λογίου τοῦ ὁποίου τὰ «Παναθήναια» ἐδημοσίευσαν διάφορα ἔργα:

«Ἀλησμόνητη θὰ διατηρῶ τὴν ἐντύπωση ἀπὸ τὰ σοφά του μαθήματα. Τὸν βλέπω ἀκόμη μὲ τὸ βιβλίο στὴν ἁμασχάλη καὶ τὰ χέρια στὴν τσέπη νὰ μπαίνῃ στὴν τάξη καὶ μηχανικὰ νὰ πηγαίνῃ στὴν ἕδρα. ἐνῷ στὸ πρόσωπό του βλέπει κανεὶς ποῦ ἄλλοῦ ἔχει τὴ σκέψη του Ὅλως ἀφοσιωμένος στὸ θέμα του, μιλεῖ σιγά, καθαρά, ὁλοστρόγγυλα, ὥστε ὁ λόγος του νὰ ἐκφράζῃ ὅλη του τὴ σκέψη. Λίσθάνεσαι ποῦ μόνον ἀγάπη γιὰ τὴν ἀλήθεια κρύβουν τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του. Στὴν ὁμιλία του δὲ θὰ μείνῃ πολλὴν ὥρα σὲ κοινὰ ζητήματα, θ' ἀνέβῃ πάντοτε ὡς τὶς ὑψηλότερες σφαῖρες τῆς ἠθικῆς Ἡ ἔκφραση τοῦ προσώπου του, τὸ ἐνθουσιασμένο του βλέμμα, κάθε του κίνημα, ὅλα δείχνουν μὲ πόσην εὐχαρίστηση μιλεῖ γιὰ πράγματα ἔξω τῆς κοινῆς ζωῆς. Τὴν καλλιτερή του ἀπόλαψη βρίσκει στὰ διαλεχτὰ βιβλία, ἐκεῖνα ποῦ τὸν κάνουν νὰ σκέπτεται, γιατὶ ἡ σκέψη, καθὼς ἔλεγε, «μᾶς ἀνεβάζει σ' ἄλλη σφαῖρα ἀμόλυστη» Τὴν ζωὴν αὐτὴ τῆς ἀνώτερης σφαίρας πάρα πολὺ ἐχάρηκε καὶ ἡ φύση ἐκδικήθηκε· τοῦ ἄνοιξε γρήγορα τὸν τάφο, ἀφίνοντας σ' ἐμᾶς τὴ λύπη καὶ τὸν καημό.»

Εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος ἀνεφέραμεν περὶ τοῦ λαϊκοῦ ποιητοῦ Περούλη ὁ ὁποῖος συγκινεῖ τὸν φιλολογικὸν κόσμον. Τὸ «**Νέον Ἄστυ**» τῆς 24 Ὀκτωβρίου δημοσιεύει ἄρθρον τοῦ κ. Κ. Πασσαγιάννη περὶ τοῦ Σπύρου Περούλη καὶ συγχρόνως διάφορα ποιήματά του. Ὁ κ. Πασσαγιάννης ἐπῆγε καὶ τὸν εἶδε ὁ ἴδιος. Καὶ διηγεῖται ὡς ἑξῆς τὴν συνομιλίαν των.

— Ἐγὼ νὰ σᾶς πῶ· πάντα ἀπὸ μικρὸς ἔνοιωθα κάτι μέσα μου, ποῦ δὲ μποροῦσα νὰ τὸ ξηγήσω. Πῶς νὰ σᾶς πῶ; Ἔτσι, μιὰν ἰδέα, μιὰν ἔγνοια πάντα μὲς τὸν νοῦ μου ποῦ καὶ γέροντα δὲν μὲ ἀφίνει νὰ ἡσυχάσω... Στὸ δρόμο, ὅταν πέφτω νὰ κοιμηθῶ, ὅσες φορὲς εἶμαι μόνος καὶ ὅταν ἐργάζωμαι ἀκόμη στὴ δουλειά μου, μοῦ ἔρχεται αὐτὴ ἡ ἰδέα καὶ ἀπολησμονιοῦμαι μέσα μου. Μυστήριο!

Ἄνοιξε τὰ μάτια του μεγάλα μία ἔκφρασις ἀπορίας ἁπλώθη ἐπάνω εἰς τὴν ἄτριχον μορφήν του καὶ ἐπανέλαβε:

— Τότε εἶνε ποῦ μοῦ κατεβαίνει ἡ ὄρεξη γιὰ τὰ τραγούδια Τὰ φτιάνω μὲς τὸν νοῦ μου, τὰ φέρνω ἔτσι, τὰ φέρνω ἀλλοιῶς, καὶ ὅταν τἀποτελειώσω, τὰ λέω τὸ ξαναλέω κ' ὕστερα βάζω καὶ μοῦ τὰ γράφουνε γιατὶ ποῦ ὁρίζεις, οὔτε τὸ δημοτικὸ σχολεῖο δὲν ἐτελείωσα ποτὲ καὶ δὲν ξέρω βλέπεις καλὰ νὰ γράψω ..

— Εἶνε πολὺς καιρὸς ποῦ κάνετε τραγούδια;

— Καὶ βέβαια θάνε. Πᾶνε τώρα κάπου 15 χρόνια ποῦ ἔκαμα τὸ πρῶτο μου τραγοῦδι καὶ τὸ πήρανε καὶ τὸ τραγούδησαν τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ.

— Καὶ στὴ μουσικὴ πῶς τὰ ταιριάζετε; Τὰ τονίζετε καὶ τὰ γράφετε μὲ νότες μόνος σας;

Ἄ, ὄχι. καθόλου Δὲν ξέρω νὰ γράψω μουσική. Μαζῆ μὲ τὰ λόγια στὸ νοῦ μοῦρχεται κ' ἡ μελωδία νὰ ποῦμε. Κι' ἀφοῦ βάλω καὶ μοῦ γράψουν τὸ τραγοῦδι σὲ στίχους, τὸ λέω μόνος μου ὕστερα τραγουδιστά. Πέρνουν τὰ παιδιὰ τὶς μελωδίες καὶ τὶς ξαναλένε τραγουδιστά, ὅσο ποῦ μαθαίνουν τὰ λόγια καὶ τὸ τραγούδισμα ἀπόξω.

Ἀπαντῶν εἰς τὰ περὶ Περούλη γραφέντα ὁ κ. Θ. Βελλιανίτης λέγει εἰς τὰς «**Ἀθήνας**» ὅτι τὰ ποιήματα τοῦ Περούλη καμμίαν ὁμοιότητα δὲν ἔχουν πρὸς τὴν ποίησιν τῶν μεγάλων λαϊκῶν ποιητῶν μὲ τοὺς ὁποίους τὸν περιβάλλουν κάποτε, οὔτε τὸν ἐλάχιστον ὀργανικὸν δεσμὸν πρὸς τὴν λαϊκὴν ποίησιν τῆς Ἑλλάδος, οὔτε κατὰ τὴν μορφὴν οὔτε κατὰ τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ λαοῦ περὶ τοῦ κόσμου· ὅτι τὰ ποιήματα αὐτὰ δὲν φαίνονται κἂν ἐμπνευσθέντα εἰς τὴν ἀγροτικὴν ἀτμόσφαιραν ἀλλ' ἔχουν ἄφθονον τὴν ἐπιτήδευσιν καὶ τὸν ἀστικὸν κόμπον, εἶναι κοινὰ καὶ τετριμμένα. Ὅτι ἂν δὲν πρόκειται περὶ νέας τινὸς ἐκδόσεως ψευδοδημοτικῶν ποιημάτων τὰ ὁποῖα παρουσίασε κάποιος ἀνακαλυφθέντα δῆθεν ἐν Ῥώμῃ, ὁ ὑποδηματοποιὸς τοῦ Ποταμοῦ φαίνεται ὅτι παρέφθειρε τὸ λαϊκὸν αὐτοῦ πνεῦμα δι' ἀναγνώσεως στίχων νεωτέρων ποιημάτων.

Εἰς τὴν ἰδίαν ἐφημερίδα γράφει ἀπὸ τὴν Ἰέναν ὁ Α. Ι. ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐλαττώσεως τῶν ἐκ τῆς τουρκικῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ φοιτητῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Καὶ λέγει ὅτι διὰ νὰ προσελκύσωμεν τοὺς Ἕλληνας φοιτητὰς πρέπει νὰ συμπληρωθοῦν αἱ ἕδραι τῆς ἐν Ἀθήναις θεολογικῆς σχολῆς καὶ νὰ πλουτισθῇ τὸ θεολογικὸν τμῆμα τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Νὰ συμπληρωθῇ ἡ ἕδρα τῆς παιδαγωγικῆς καὶ νὰ προσαρτηθῇ εἰς αὐτὴν μία σχολὴ πρὸς πρακτικὴν ἐξάσκησιν. Νὰ ρυθμισθῇ ἡ διδασκαλία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου οὕτως ὥστε νὰ εἶναι ἀρκετὴ ἡ πλήρης ἀκρόασις αὐτοῦ ἐντὸς ἑνὸς ἔτους, προσιτὴ δὲ καὶ εἰς τοὺς φοιτητὰς τῆς Θεολογίας διὰ τῆς ἐν καταλλήλῳ ὥρᾳ τοποθετήσεως αὐτῆς Οὕτω οἱ Ἕλληνες φοιτηταὶ θὰ ἀπήρχοντο τῶν Ἀθηνῶν μὲ γνώσεις τὰς ὁποίας πρὸ παντὸς ἀπαιτεῖ ἡ ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικὴ ἐκκλησία. Νὰ εἰσαχθῇ ἡ τουρκικὴ γλῶσσα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ νὰ ἱδρυθῇ ἕδρα τοῦ Μουσουλμανικοῦ καὶ Τουρκικοῦ δικαίου, διὰ νὰ μὴ περιοριζωνται. ἐπιστρέφοντες οἱ νομικοὶ εἰς τὰς πατρίδας των, εἰς μόνον τὰ προξενικὰ δικαστήρια Νὰ συμ-

πληρωθοῦν καὶ τελειοποιηθοῦν τὰ ἐργαστήρια καὶ ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου μας. Νὰ καταρτισθῇ ἀναγνωστήριον μὲ ἑλληνικὰ καὶ ξένα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας.

Ἡ «**Ἀκρόπολις**» ἐδημοσίευσε συνέντευξιν τοῦ κ. Γ. Ν. Φιλαρέτου περὶ φυσικοθεραπείας. Ὁ κ. Φιλάρετος ὁ ὁποῖος ἠκολούθησε τοιαύτην θεραπείαν εἰς τὸ παρὰ τὴν Δρέσδην σανατόριον Weissen Hirsch καταλήγει εἰς τὸ ἑξῆς συμπέρασμα:

«Τὸ συμπέρασμά μου εἶνε, ὅτι πρὸ πολλῶν αἰώνων ἡ ἀνθρωπότης ζητεῖ τὴν θεραπείαν ἀπὸ τὴν παθολογίαν, ὅτι ἡ ὑγιεινὴ εἶνε κλάδος τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης ἀλλὰ παρημελημένος καὶ ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, καὶ ὑπὸ τῆς Πολιτείας γενικώτερον. Ἰατροὶ καὶ πάσχοντες συναντῶνται κατὰ πρῶτον ὅταν ἐπέλθῃ τὸ κακόν, ἐνίοτε μάλιστα ὅταν εἶνε ὁ καιρὸς τῆς προσκλήσεως τοῦ ἱερέως.

«Ἡ θεωρία τοῦ Λάμαν συνίσταται εἰς τὸ ὅτι σχεδὸν πᾶσαι αἱ νόσοι ἔχουσιν ὡς ἀφορμὴν τὴν δυσαιμίαν αὐτὴ δὲ προέρχεται ἐκ τῆς βλαβερᾶς τροφῆς καὶ πόσεως, ἐκ τῆς χειρίστης διαίτης ἕνεκα τοῦ καπνίσματος καὶ τῶν ἀλκοολικῶν ποτῶν, ἐκ τῆς εἰσπνοῆς μεμολυσμένου ἀέρος ἐντὸς ἀνθυγιεινῶν δωματίων, ἐκ τῆς νοσογόνου ἐνδυμασίας. Πάντα ταῦτα συνήθως ἀπολήγουσιν εἰς γενικὴν νευρασθένειαν ἐκδηλουμένην παντοιοτρόπως. Ἡ σωματικὴ νόσος συνεπάγεται τὴν νοσηρὰν κατάστασιν τοῦ πνεύματος.

«Τὴν σωματικὴν δυσαιμίαν ἔχει ὡς κύριον σκοπὸν ὁ Λάμαν ὅτι ὀφείλει νὰ θεραπεύῃ ὁ ἰατρός, οὐχὶ διὰ φαρμάκων, οὐχὶ διὰ μεταλλικῶν ὑδάτων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐξυγιάνσεως τοῦ αἵματος ἐπὶ ἀσφαλῶν βάσεων. Τοῦτο φρονεῖ ὅτι ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπανόδου τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν φυσικὸν βίον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπὶ ἀνυπολογίστῳ ζημίᾳ του τερατωδῶς ἀπεμακρύνθη.

«Τὰ μέσα εἰς ἃ καταφεύγει εἶνε ὅπως εἴπομεν ἡ ἡ χρῆσις τοῦ ἀέρος, τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ ὕδατος μεθοδικῶς. Ἡ βελτίωσις τῆς ἐνδυμασίας, ἡ δέουσα τροφὴ καὶ ἡ κατάλληλος πόσις, ἡ γυμναστικὴ καὶ ἐν γένει ὁ φυσικὸς βίος, ἡ καταδίκη τῆς ὑπερβολικῆς κοπώσεως κυρίως ἕνεκα τῆς δίψης τοῦ χρυσοῦ κατὰ τὴν γνώμην μου ἢ ἕνεκα δοξομανίας. Ἡ αὐστηρὰ ἀπαγόρευσις τῆς φαντασιώδους ἐκ τῆς νικοτιανῆς εὐχαριστήσεως, τῆς οἰνοποσίας καὶ ἰδίως τῆς ζυθοποσίας.

«Ἡ εἰς Weissen Hirsch ἐπὶ ἓξ ἑβδομάδας θεραπεία χρησιμεύει πρὸς ὑπόδειξιν τοῦ τρόπου δι' οὗ ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νὰ διάγῃ ἐφαρμόζων καὶ κατ' οἶκον πᾶν ὅ,τι εἶνε δυνατόν, διότι βεβαίως ὅλα εἶνε ἀδύνατον.»

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Τὸ Πανόραμα περὶ τοῦ ὁποίου συχνὰ γίνεται λόγος, ὅτι καταστρέφει τὸ ὡραιότερον μέρος τῆς πόλεως μὲ τὸν τερατώδη ὄγκον του καὶ δείχνει τὴν σύγχρονον ἀκαλαισθησίαν, δὲν ἠμποροῦσε νὰ διαφύγῃ τὸ μάτι τοῦ κ. Ἀννίνου. Ἡ εὐφυὴς γελοιογραφία του ἂς χρησιμεύσῃ ὡς κτύπημα σκαπάνης.

Τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα ἔγινε τὸ μνημόσυνον τοῦ πρὸ ἑνὸς ἔτους φονευθέντος Παύλου Μελᾶ.

Κατόπιν δηλώσεως Σουηδῶν, Ἄγγλων καὶ ἄλλων ἀθλητῶν ὅτι ἕνεκα τῆς μεγάλης διαρκείας τοῦ χειμῶνος εἰς τὰ μέρη των δὲν μένει ἀρκετὸς καιρὸς προπονήσεως, ὡρίσθη ἡμέρα ἐνάρξεως τῶν προσεχῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων, ἀντὶ τῆς 3ης Ἀπριλίου ἡ 9η Ἀπριλίου, Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ. Λῆξις τῶν ἀγώνων ἡ 19η Ἀπριλίου.

Εἰς τοὺς μύστας τῆς «Νέας Σκηνῆς» προσετέθη καὶ ὁ κ. Λεκατσᾶς. Ἡ «Νέα Σκηνὴ» ἀποκτᾷ ἕνα κάλλιστον παράγοντα.

Ἡ «Ἀλήθεια» τῆς Κύπρου ἑόρτασε πρὸ ἡμερῶν τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα της. Εἰς τὸν ἀγαπητὸν διευθυντὴν τῆς «Ἀληθείας» στέλλομεν τὰ φιλικά μας συγχαρητήρια.

Ὁ Γάλλος ποιητὴς Ρισπὲν ἐδραματοποίησε τὸν Δὸν Κιχώτην. Τὸ ἔργον ἔχει ὡραιότατα μέρη, ὑπελείφθη ὅμως τῶν προσδοκιῶν τοῦ κοινοῦ.

Εἰς τὸ Μιλάνον ἐδόθη νέον μελόδραμα τοῦ Μασνὲ Le Jongleur de Notre Dame. Μουσικὴ λεπτὴ καὶ ὡραία εἰς τὴν μελῳδίαν, ποικίλη καὶ πλουσία εἰς τὴν ἐνορχήστωσιν. Ἡ ὑποδοχὴ ἐν τούτοις τοῦ μελοδράματος ἦτο μᾶλλον ψυχρά.

Τὰ ὑπαίθρια θέατρα διὰ τὰ ὁποῖα ἔγραψε εἰς δύο ἐπιστολάς του ἀπὸ τὸ Παρίσι ὁ Ἴων μεταφυτεύονται ἀπὸ τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας. Εἰς τὰ περίχωρα τῶν Βρυξελλῶν, εἰς τὸ Ζενβάλ-Λεζὼ ἐδόθη σειρὰ παραστάσεων. Ἡ ἐπιτυχία ἦτο πλήρης.

Ὁ Γουστὰβ Φρένσεν, συγγραφεὺς τοῦ Jörn Uhl, τὸ ὁποῖον εἶχε μοναδικὴν ἐπιτυχίαν, ἐκδίδει νέον ἔργον: Aus einer Kleinen Stadt.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΤΟ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΘΝΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ Φωτοτυπικὴ ἀντιγραφὴ τῶν ἐν αὐτῷ θησαυρῶν μετ' ἐπεξηγητικοῦ κειμένου ὑπὸ Ι. Ν. Σβορώνου. Τεῦχος 5-6 Δρ. 21. Φρ. 18. Ἐκδόται Μπὲκ καὶ Μπάρτ. Ἀθῆναι.

ΠΑΝΔΩΡΑ Τόμος Α'. ἦτοι *ΤΟ ΠΑΡΑΛΟΞΟΝ ΕΓΚΛΗΜΑ* ὑπὸ Α. Κόναν Δόϋλ. — *Η ΚΑΛΗ ΤΥΧΗ ΤΟΥ ΡΩΡΙΝ ΚΑΜΠΥ* ὑπὸ Μπρὲτ Χάρτ. Ἀθῆναι 1905. Ἐκδόται Μπὲκ καὶ Μπάρτ. Σχ. 16ον σελ. 157 δρ. 1.

ΜΙΚΤΑΙ ΣΕΛΙΔΕΣ μετ' εἰκόνων καὶ ἐννέα παρενθέτων πινάκων ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου. Α. Λόγοι (1902-1905) Β'. Ἐπιστολαὶ (1895-1903) Γ'. Μελέται (1874-1905). Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου.

ΗΛΕΚΤΡΑ μετὰ σχολείων ὑπὸ Γ. Μιστριώτου. Ἔκδοσις δευτέρα. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακκελλαρίου 1905.

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ G. Schlumberger κατὰ μετάφρασιν Ἰ. Λαμπρίδου. Τεῦχος Τέταρτον. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου (Βιβλιοθήκη Μαραλῆ)

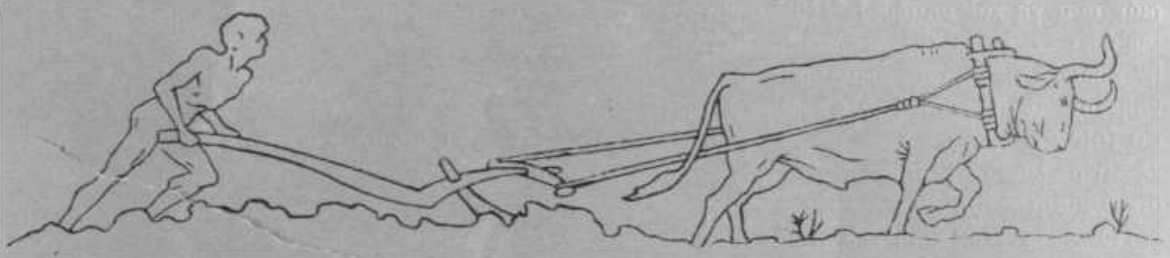
ΤΟ ΠΡΟΣΑΡΜΟΖΟΝ ΝΥΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ὑπὸ Δημητρίου Π. Γεωργιάδου. 1905. Τυπογραφεῖον «Χρονογράφου» ἐν Πειραιεῖ. Σχ. 16ον σελ. 172 δρ. 3.

ΟΛΙΓΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ὑπὸ Νικ. Γ. Ἰγγλέση: Οἰκονομικά, Δημόσια Ἔργα, Ἐμπόριον, Βιομηχανία, Ναυτιλία, Γεωργία, Κτηνοτροφία, Τοπογραφία, Ἀρχαιολογία, Γράμματα, Τέχναι, Στατιστική, Μεταλλειολογία, Χρηματιστήριον, Συγκοινωνία. — Ἀθῆναι ἔτος Α'. 1905-1906. — Τιμὴ Μετὰ τῶν ταχυδρομικῶν καὶ περικαλύμματος Ἐσωτερικοῦ Δρ. 15, Ἐξωτερικοῦ Φρ. χρ. 15.

LA DISSIMILATION DU S. INTERLOCATIVE DANS LES DIALECTES NEO GRECS par Hubert Pernot. — Paris 1905. Ernest Leroux éditeur, 28 Rue Bonabarte.

— Τρανὸ ἄντρωπο εἶσαι, βασιληὰ φίλο ἔχει. Σεβδαλῆ ἄντρωπο εἶσαι, κοκῶνες ὅλες πόδια σου. Ρουσφέτι δίνει Δοβλέτι δικό σου εἶναι. Μεγάλο μύτη ἔχει, πολλὰ χρόνια ζήση.

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1905

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ

Φίλε κ. Διευθυντὰ τῶν «Παναθηναίων»,

Ἐκ τοῦ φιλολογικοῦ ἀρχείου τῆς *Ἑστίας*, τὸ ὁποῖον περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητά μου μαζὶ μὲ τὸ περιοδικὸν κατὰ τὸ 1889, κατέχω καὶ τρεῖς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου, ἐξ ὧν αἱ μὲν δύο, αἱ πλέον ἐκτεταμέναι, ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Ἐμμανουὴλ Ῥοΐδην, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ γνωστοῦ ἀγῶνος αὐτοῦ μετὰ τοῦ κ. Ἀγγ. Βλάχου κατὰ τὸ 1877, ἡ δὲ τρίτη, σύντομος, πρὸς συγγενῆ ἢ στενὸν φίλον ἄγνωστον, καθ' ὅσον ἔχει ἀποσβεσθῇ τὸ ὄνομα.

Νομίζων ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς δημοσιεύσεώς των, ἀφοῦ ὁ γράψας καὶ ὁ λαβὼν τὰς δύο κυριωτάτας ἐπιστολὰς ἐξέλιπον, ἀποστέλλω ἀντίγραφα αὐτῶν πιστά, ἀφοῦ ἀπέκοψα μόνον τὰ ὀλίγα μέρη, ὅσα εἶχαν ὅλως ἰδιωτικὸν χαρακτῆρα.

Αἱ ἐπιστολαὶ αὐταὶ ἀξίζει βέβαια νὰ γίνουν γνωσταὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινόν, ὡς συμπληροῦσαι δι' ἐντονωτάτων γραμμῶν τὴν ὑπέροχον φυσιογνωμίαν ἑνὸς τῶν μεγαλητέρων ποιητῶν τῆς Νέας Ἑλλάδος.

Ἴσως βραδύτερον ἀποστείλω πρὸς δημοσίευσιν καὶ ἄλλας ἐπιστολὰς ἀποθανόντων ἐπιφανῶν λογίων, ἀφοῦ ἐκλείψουν οἱ λόγοι οἱ ὑποχρεοῦντες με νὰ τὰς κρατῶ ἐπὶ τοῦ παρόντος κλεισμένας εἰς τὸ σκότος ἑνὸς παλαιοῦ χαρτοφυλακίου.

Μετὰ πολλῆς ἐκτιμήσεως καὶ φιλίας

Ἀθῆναι 3 Νῃβρίου 1905 ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ

Ἐν Λευκάδι τῇ 3 Νοεμβρίου 1877

Φίλτατε Ῥοΐδη,

Ἀπνευστὶ κατεβρόχθισα ἢ μονοροῦφι κατέπια τὰς δύο περὶ Ἑλληνικῆς συγχρόνου κριτικῆς καὶ ποιήσεως διατριβάς σου. Σὲ εὐχαριστῶ δὲ πολὺ πολὺ ὄχι μόνον διὰ τὴν φιλικωτάτην ἐπιστολήν σου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑψηλὴν θέσιν, ἣν μοὶ παρεχώρησες ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ ποιήσει καὶ τὴν ὁποίαν φοβοῦμαι μὴ δὲν ἀξίζω.

Νὰ φέρῃ τις κρίσιν ἐπὶ κριτικῶν ἔργων ἰδικῶν σου, φίλτατε Μανώλη, εἶναι ἐπιχείρησις δεινή, προκειμένου μάλιστα ν' ἀποφανθῇ τις ἐκ τοῦ προχείρου ἐπὶ ζητημάτων σκοτεινῶν δικαίως προκαλεσάντων τὰς ἐρεύνας τῶν φιλοσόφων πάσης ἐποχῆς καὶ πάσης ἐθνότητος. Ἔπειτα τί νὰ σοῦ εἴπω; Σὺ εἶσαι φοβερὸς ἄνθρωπος! Ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον συλλάβῃς ἀντιφάσκοντα, ἀρνούμενον παλαιάν τινα δοξασίαν! Τότε τὸν προσμένει ἄφευκτος θάνατος, ὀδυνηρὸν μαρτύριον καθὼς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐφεῦρεν ὁ φίλος μου Ἀλῆ πασᾶς διὰ τὸν Κατσαντώνην....

Ὅπως δήποτε θὰ σοῦ εἴπω καθαρὰ τὴν γνώμην μου ὅσον μοῦ τὸ ἐπιτρέπουν τὰ στενὰ ὅρια μιᾶς ἐπιστολῆς, κι' ἂς γίν' ἡ λίμνη θάλασσα. Ἐπὶ ζητημάτων τόσον στενῶς συνδεομένων μετὰ τῆς μελλούσης τύχης τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως, ἀπαιτεῖται ἀπόλυτος ἐλευθερία συζητήσεως διότι μόνον δι' αὐτῆς θ' ἀνακαλυφθῇ ἡ ἀλήθεια.

Ὁ Βλάχος ἐβλασφήμησεν ἀναντιρρήτως εἰπὼν ὅτι «ἔγγενές εἶναι τῇ ψυχῇ τοῦ ποιητοῦ τὸ ποιητικὸν τάλαντον καὶ μάτην ἤθελε μοχθήσει ἀντλῶν ἔξωθεν ποιητικὰς ἐμπνεύσεις ὁ ἔχων πεζὴν τὴν διάνοιαν ἢ χαμαιπετῆ φαντασίαν» καὶ ὅτι «παρορμήσεως δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην οἱ ἀληθεῖς ποιηταὶ» καὶ τὴν βλασφημίαν ταύτην ἐτιμώρησες αὐστηρότατα ἀντιτάξας κατὰ τοῦ ἀντιπάλου σου ἐκεῖνα τὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος ἐπικαλεῖται πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ παραδόξου ἰσχυρισμοῦ του.....

Εἰς τὴν ἀναίρεσιν λοιπὸν τῶν δογμάτων τοῦ Βλάχου ἐπέτυχες πληρέστατα, φίλτατε Ῥοΐδη, τὰ κατεσύντριψες, ἔγιναν ὑπὸ τὸ καυτή-

ριόν σου γῆ καὶ σποδός! Ἤθελα μόνον ἐπιθυμήσει ἐν μέσῳ τῆς πολυτελοῦς πανδαισίας, ἣν προσφέρεις εἰς τοὺς ἀναγνώστας σου, νὰ μὴν ὑπῆρχον αἱ καπνισταὶ γλῶσσαι καὶ τὸ pâté de foie gras.

Εἶναι λοιπὸν βέβαιον, εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ὁ ποιητὴς ὄχι μόνον πρέπει νὰ εἶναι πλασμένος ἐκ φύσεως τοιοῦτος, ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ ζῇ καὶ ἐν μέσῳ ἀτμοσφαίρας δυναμένης νὰ ἀφυπνίσῃ καὶ νὰ ἀναπτύξῃ τὸν σπόρον, ὃν φέρει ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ ὅστις μένων ἀνεκλλιέργητος ἢ θὰ ἀπέδιδε καρποὺς προωρισμένους εἰς ἄφευκτον καὶ [illegible] σῆψιν.

Ἀλλὰ πόσον εἶναι ταπεινὴ τοῦ Ἰωάννου Παύλου Ῥίχτερ ἡ παρομοίωσις τῶν δυστυχῶν ποιητῶν πρὸς τοὺς ἀπαισίους καὶ εἰδεχθεῖς πολύποδας τούς, κατ' αὐτόν, λαμβάνοντας τὸ χρῶμα ἐκ τοῦ φαγητοῦ διὰ τοῦ ὁποίου τρέφονται!!!

Ἐγώ, φίλτατε Μανώλη, τρέφω ἄσπονδον μῖσος κατὰ τοῦ πολύποδος καὶ τὸν κυνηγῶ μανιωδῶς, ἀφότου μάλιστα ἀνέγνωσα τὴν φοβερὰν μονομαχίαν τοῦ θηρίου τούτου μετὰ τοῦ ἥρωος τῶν ἐργατῶν τῆς θαλάσσης τοῦ Οὐγώ. Θὰ ἠρνούμην δὲ ἀμέσως ὅλην τὴν πρὸς τὴν ποίησιν πίστιν μου, ἂν πρὸς στιγμὴν παρεδεχόμην ὅτι ὑπάρχει κοινόν τι, μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ ἀσχημοτέρου κατοίκου τῶν θαλασσῶν.

Ἡ παρομοίωσις τοῦ Ῥίχτερ δὲν ἔπρεπε νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν διατριβήν σου, ὄχι μόνον διότι ὁ πολύπους δὲν μεταβάλλει τὸ χρῶμα ἐκ τοῦ φαγητοῦ διὰ τοῦ ὁποίου τρέφεται, ἀλλὰ καὶ διότι ἂν ἦτο ἀκριβὴς θὰ κατεδίκαζε τὸν τρισάθλιον ποιητὴν νὰ ἐνεργῇ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὡς ἄλλος σπόγγος ἀπορροφῶν παθητικῶς πᾶν εἶδος ἀκαθαρσίας καὶ μιάσματος.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἐπὶ της ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ εἶναι βεβαία, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι πᾶσα ἐντύπωσις θὰ καθαρίζεται διὰ τῆς θείας φλογὸς πρὶν ἢ γίνῃ στοιχεῖον ποιήσεως ἱκανὸν νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἐκτίμησιν τοῦ τε ἀοιδοῦ καὶ τῆς ἐποχῆς ἐν ᾗ ἐγεννήθη οὗτος καὶ ἔζησεν.

Ἐβλασφήμησε λοιπὸν ὁ Βλάχος καὶ δικαίως τὸν ἐμαστίγωσες μὲ τὴν συνήθη ἐν τοιαύταις περιστάσεσι σκληρότητά σου.

Ἀλλὰ καὶ σὺ ἡμάρτησες κατ' ἐμὲ διακηρύξας ἀποτόμως καὶ ἀπολύτως, ὅτι ἀδύνατον εἶναι νὰ γεννηθῇ καὶ νὰ ὑπάρξῃ ποιητὴς ἐκτὸς μιᾶς οἵας δήποτε ποιητικῆς ἀτμοσφαίρας καὶ ὅτι τοιαύτην σήμερον *δὲν ἔχομεν ἐν Ἑλλάδι*, ἀφοῦ τὰ μὲν πάτρια ἤθη ἀπηρνήθημεν, τοῦ δὲ διανοητικοῦ βίου τῶν ἐθνῶν τῆς Δύσεως δὲν μετέχομεν εἰσέτι, οὐδὲ τὴν ἐμπνέουσαν τοὺς ἑσπερίους ποιητὰς νόσον τοῦ αἰῶνος νοσοῦμεν

Εὐτυχῶς ὅτι ἐν τῇ ἀπελπιστικῇ ταύτῃ διαγνώσει σου ὑπάρχει ἐκεῖνο τὸ *σήμερον*, τὸ ὁποῖον κάπως μᾶς παρηγορεῖ διὰ τὸ μέλλον· ἄλλως, Κύριος οἶδε, πόσας ἐκ τῶν ἐπερχομένων γενεῶν θὰ ἐθυσίαζον ἀδίκως τὰ ῥήματά σου.

Ὄχι σήμαινε Ποσειδῶν. Σὺ αὐτὸς ἠναγκάσθης νὰ τροποποιήσῃς, νὰ μετριάσῃς τὴν πικρίαν τῶν λόγων σου ἐν τῇ δευτέρᾳ διατριβῇ σου καὶ νὰ πλέξῃς ἐγκώμια καὶ στεφάνους εἰς τὸν Βηλιρᾶν, εἰς τὸν Χριστόπουλον, εἰς τὸν Σολωμόν, εἰς ἐμὲ καὶ τὸν Παράσχον...

Ἡ ἐποχὴ ἐν ᾗ ὁ Σολωμὸς ἔζη, κατ' οὐδὲν διέφερε τῆς παρούσης, εἶναι δὲ πρόσφατος, χθεσινὸς ὁ θάνατός του, καὶ ὅμως ὁ Σολωμὸς ἦτο ποιητὴς καὶ ἦτο ποιητὴς πολὺ ἀνώτερος τῶν ποιητικῶν του ἔργων, διότι ἂν ἐξαιρέσῃς τὸν Ὕμνον, τὸν ὁποῖον ὁ Σολωμὸς δὲν ἤθελεν' ἀκούσῃ, κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τοῦ βίου του, καίτοι ἐντελῶς ἀμερίμνου, τί ἄλλο παρήγαγε τέλειον, ἄρτιον, πλῆρες;

Τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Λάμπρου ἔμεινεν ἀπόσπασμα καὶ ἐν γένει ὅσα ἀνευρέθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του ἀσύνδετα ποιητικὰ δοκίμια δὲν ηὔξησαν βεβαίως τὴν δόξαν του.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι πολλάκις ὁ ποιητὴς ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον, ὅπως ἀπαγγείλῃ ἓν μόνον ᾆσμα κ' εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἀπέλθῃ ἀφίνων τὴν ἁρμονίαν τῶν φθόγγων του ὡς αὔραν ζωογόνον νὰ πνέῃ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης βέβαιον ὅτι διὰ νὰ καθέξῃ τις τόσον εὐρὺν χῶρον ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ ποιήσει, ὅσον κατέλαβεν ὁ Σολωμός, πρέπει, ἀφοῦ ἀπέθανεν ἑβδομηκοντούτης, νὰ μὴ περιορίζεται ἡ παραγωγική του δύναμις εἰς ἕνα μόνον ὕμνον καὶ ὀλίγας ἄλλας ἀσυναρτήτους στροφάς.

Ἔχει λοιπὸν ἡ νεωτέρα Ἑλλὰς, κατὰ τὴν μαρτυρίαν σοῦ τοῦ ἰδίου, ποιητὰς ὅσους ἔχουν σήμερον ἢ καὶ περισσοτέρους, ἄλλα μεγάλα καὶ κραταιὰ ἔθνη. Πόσους ἔχει ἡ Ἰταλία, ἡ Ἱσπανία, τὸ Βέλγιον, ἡ Πορτογαλλία, ἡ Ῥωσσία;.... Οὔτε εἶναι δίκαιον πρὸς ἐκτίμησιν τῶν ἔργων ἑνὸς τῶν ἡμετέρων ποιητῶν νὰ ἐκλέγῃ τις τὸ χειρότερον καὶ νὰ τὸ κατακόπτῃ καθὼς πράττεις σὺ κρεουργῶν τὸν Ζαλοκώσταν.

Εἰς τοιαύτην βάσανον δὲν ἀντέχουσιν οὐδ' οἱ μεγάλοι τοῦ κόσμου ποιηταί. Ἐξ ὅσων ἔγραψαν οἱ ἀρχαῖοι, ἐξ ὅσων παρήγαγον οἱ νεώτεροι πόσα, κρινόμενα εὐσυνειδήτως καὶ ἄνευ

προκαταλήψεως, θὰ ἠδύναντο ἀφόβως νὰ ὑποστῶσι τὰς φοβερὰς ἀνατομικὰς ἐγχειρήσεις σου;

Ἐγὼ βεβαίως θὰ προετίμων νὰ πίω καλλίτερα δὲν ἠξεύρω ποῖον ἀηδέστατον φάρμακον, παρὰ νὰ καταδικασθῶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Καθαρτηρίου τοῦ Δάντου, ἢ τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Βύρωνος, ἢ καὶ τινῶν τραγῳδιῶν τοῦ Σαιξπήρου, ἢ καὶ ἄλλων φημιζομένων ποιητῶν ἀνουσίων ἔργων. Ὁ Λαμαρτῖνος, ὁ Οὐγώ, ὁ Μυσσέ, ὁ Μόντης, ὁ Λεοπάρδης, ὁ Παρίνης, ὁ Ἀλφιέρης, ὁ Μαντζώνης, ὁ Ὁράτιος ὅλα ὅσα ἔγραψαν εἶναι ἄρα γε καθαρὸν μάλαμα;. .

Πρέπει νὰ εἶναι πολὺ δύσκολον ποιητὴς νὰ εὐχαριστήσῃ ὅλον τὸν κόσμον ἢ νὰ ἔχῃ ἀκριβῆ ἰδέαν τῆς ἀξίας τῶν ἔργων του. Ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται πῶς ποιηταὶ μεγάλοι καθὼς ὁ Τάσσος καὶ ὁ Πετράρχης ἔγραψαν τὸν Ἀμύνταν καὶ τὴν Ἀφρικήν, ἐξ ὧν μόνον ἤλπιζον νὰ δοξασθῶσιν. Ἐκ τούτου εἰκάζω ὅτι, καθὼς δὲν εἰξεύρει τις διατί προτιμᾷ τὴν ξανθὴν τῆς μελαγχροινῆς ἢ τὰς εὐτραφεῖς τῶν ἰσχνῶν γυναικῶν, οὕτω καὶ ἐν τῇ ποιήσει ὑπάρχουν κρίσεις ποιητῶν ἀλλόκοτοι περὶ τῶν ἰδίων ἔργων καθὼς καὶ τῶν ἀναγινωσκόντων αὐτοὺς σκέψεις καὶ συμπάθειαι ὅλως ἀντίθετοι.— Ἡ χορδή, ἥτις δὲν ἀντηχεῖ εἰς τὴν ἰδικήν σου καρδίαν, ταράττει ἐκ βάθρων τὴν ἰδικήν μου. ὅ τι δὲ φαίνεται εἰς σὲ ψυχρόν, ὑπερβολικόν, ἀδιάφορον, συγκινεῖ ἐμὲ πολλάκις μέχρι δακρύων.— Πολλὰ ἐκ τῶν τελευταίων ποιητικῶν ἔργων τοῦ Οὐγώ, La légende des siècles — L' année terrible, ἐπικρίνονται δριμύτατα καὶ ὅμως ὁ γίγας ἐκεῖνος, ὅστις κἄτι γνωρίζει περὶ ποιήσεως, ἐξακολουθεῖ νὰ παράγῃ ἀδιαφορῶν ἂν τὰ προϊόντα τῆς ὑπερανθρώπου φαντασίας του ἡδύνουν ὅλους ἢ μόνον ὀλίγους μεταξὺ τῶν ὁποίων, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ἀριθμοῦμαι κ' ἐγώ, ὅστις χωρὶς νὰ τὸ θέλω ἔλαβα παρ' αὐτοῦ τὴν μανίαν τῶν ἀντιθέσεων καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀφίνω πολλάκις ἀχαλίνωτον τὴν φαντασίαν νὰ τρέχῃ ἀπὸ ῥυτῆρος ὅπου θέλει καὶ βούλεται.

Ἀπαιτεῖται λοιπὸν ἀτμόσφαιρα ποιητικὴ πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ σπόρου τοῦ ποιητικοῦ, ἀλλὰ δὲν παραδέχομαι ὅτι τοιαύτη δὲν ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι ἀφοῦ «τὰ μὲν πάτρια ἤδη ἠρνήθημεν, τοῦ δὲ διανοητικοῦ βίου τῶν ἐθνῶν τῆς Δύσεως εἰσέτι δὲν μετέχομεν οὐδὲ τὴν ἐμπνέουσαν τοὺς ἑσπερίους ποιητὰς νόσον τοῦ αἰῶνος νοσοῦμεν».— Ὄχι. Ἂν ὑπάρχῃ τι, τὸ ὁποῖον ἐσκότωσε τὴν πρὸς τὴν ποίησιν ἔμφυτον ὁρμὴν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχήν, δὲν εἶναι ἡ ἔλλειψις ἁρμοδίας ἀτμοσφαίρας πρὸς περίθαλψιν καὶ ἀνατροφὴν τῆς ποιητικῆς αὐτοφυοῦς διαθέσεως, ὄχι, ὄχι, ὄχι, ἀλλ' ὁ Λογιωτατισμός. Αὐτὸς ἔπνιξε τὰ ἔμβρυα ἐν τῇ κοιλίᾳ τῶν μητέρων καὶ ἀπερρόφησε πᾶσαν ἰκμάδα καὶ πᾶσαν ζωτικότητα.

Καλέ σοῦ φαίνεται λίγο νὰ ἔχῃς πάντοτε ἐπάνωθέ σου τὸν Βλάχον τὸν . . . τὸν . . . μὲ τὸν πέλεκυν ἀνὰ χεῖρας ἑτοίμους νὰ σὲ κατατομήσωσιν ἂν ἤθελες τολμήσει ν' ἀφαιρέσῃς τὸ ν ἐκ τῶν αἰτιατικῶν ἢ ἂν αὐθαδείαζες νὰ εἰσαγάγῃς εἰς τοὺς στίχους σου λέξεις τινὰς ἢ φράσεις ἀνηκούστους εἰς τὴν δημοτικήν μας γλῶσσαν;

Νὰ μὴ εἶσαι ποτὲ δεκτὸς εἰς τὰ ποιητικὰ διαγωνίσματα, νὰ σὲ προπηλακίζουν αἰωνίως, νὰ σὲ χλευάζουν, ὡς ὁ Α. Σοῦτζος ἐτόλμα νὰ χλευάζῃ τὸν Σολωμόν, καὶ νὰ φυλάττουν τὰς δάφνας καὶ τὰ ἐγκώμια εἰς μόνους τοὺς ὀπαδούς των; Ὁ Λογιωτατισμός! αὐτὸς κατέφαγε καὶ τοὺς ὡραίους ποιητικοὺς χρόνους τοῦ Ζαλοκώστα καὶ τοῦ Παράσχου καὶ τοῦ Τανταλίδου καὶ πολλῶν ἄλλων, οἵτινες βεβαίως θὰ ἦσαν σήμερον τὸ κόσμημα καὶ τὸ ἀγλάϊσμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρνασσοῦ ἄν, περιφρονοῦντες τῶν γραμματικῶν τὰς μωρὰς ἀξιώσεις, ἐπεδίδοντο εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ δημοτικοῦ πλούτου καὶ περιέβαλλον τὰς ἰδέας των διὰ τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ αἵματος τοῦ ζῶντος Ἑλληνισμοῦ ἀντὶ τῶν σαβάνων κόσμου παλαιοῦ, σαρακοφαγωμένου, καταρρέοντος.— Ἡ τυραννία αὕτη τοῦ Λογιωτατισμοῦ ἔπνιξε τὴν ποίησιν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐχρειάσθη μεγάλη ἐπιμονὴ καὶ μεγαλειτέρα ὑπομονὴ μέχρις οὗ ἴδῃ τις τὴν Σύγκλητον τοῦ Ἐθνικοῦ Πανδιδακτηρίου προσκαλοῦσαν ἕνα κηρυγμένον ἀντάρτην, ἕνα ἀδιόρθωτον καὶ παρήκοον χωριάτην ποιητήν, ἐμέ, διὰ νὰ τοῦ ἀναθέσῃ καὶ τοῦ διαπιστευθῇ τὴν ἐξύμνησιν τοῦ Πατριάρχου Γ'ρηγορίου, δεχομένη ἐκ τῶν προτέρων, ὡς ὅρον εἰρήνης καὶ συνδιαλλαγῆς, τὴν ἐπίσημον ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ καθιέρωσιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης ἐν τῇ ἐθνικῇ ποιήσει.

Τώρα ἡ δημοτικὴ ποίησις δὲν φοβεῖται πλέον διωγμοὺς καὶ ὕβρεις. Ἐκάθισε τροπαιοῦχος καὶ νικηφόρος ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ Λογιωτατισμοῦ καὶ ἐκηρύχθη βασιλὶς καὶ κυρία. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐπουλωθῶσιν αἱ μαστιγώσεις τῶν ἀγωνοδικῶν. πρὶν ἢ λησμονηθῶσι τὰ ἀναθέματα ὅσα ἐξετοξεύθησαν καθ' ἡμῶν τῶν χυδαίζόντων, τῶν προδοτῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῶν φωτοσβεστῶν, ἀπαιτεῖται καιρὸς καὶ μόλις παρέλθῃ, μόλις ἀκούσῃς ὅτι ὁ Βλάχος δὲν φοβεῖται πλέον νὰ γράψῃ *πάω* ἀντὶ ὑπάγω ἢ πορεύομαι — *τρῶς* ἀντὶ τρώγεις ἢ ἐσθίεις, ὦ! τότε, θὰ

ἴδῃς εὐθὺς βλαστάνοντα ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους εὐωδέστατα καὶ ποικίλα τὰ ἄνθη τῆς νεωτέρας ἡμῶν ποιήσεως.

Ἂν ἐξαιρέσῃς δὲ τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος, οὐσιωδῶς δὲν μετεβλήθη πολὺ ὁ βίος τοῦ ἔθνους.— Δὲν ὑπάρχουν βεβαίως πλέον οὔτε δύνανται νὰ ὑπάρξωσιν Ἀρματωλοὶ καὶ Κλέφται, ἀλλὰ ζῇ ἀκόμη ἡ γενεὰ ἥτις ἀμέσως τοὺς διεδέχθη καὶ φέρει ἐν ἑαυτῇ νωπάς, ζωηροτάτας τὰς ἐντυπώσεις τοῦ παρελθόντος. Ἡ Εὐρυτανία, ὁ Βάλτος, τὸ Ξηρόμερον, ἡ Ἀκαρνανία, ἡ Αἰτωλία, ἡ Δωρὶς, ἡ Λοκρὶς καὶ ἐκ τῶν δουλωμένων ἐπαρχιῶν ἡ Ἤπειρος, ἡ Θεσσαλία δὲν μετέβαλον πολὺ οὔτε τὰ ἤθη οὔτε τὰ ἔθιμα τὰ παλαιά. Προτιμοῦν δὲ πάντοτε τὸ καρυοφύλλι καὶ τὸ μιλλιόνι ὅλων τῶν ὅπλων τοῦ Μυλωνᾶ καὶ δὲν παύουν ὀνειρευόμεναι τὴν ἐπάνοδον τῶν ἀρχαίων ἐνδόξων χρόνων κατὰ τοὺς ὁποίους ἐθεωρεῖτο φοβερὸν δυστύχημα ν' ἀποθάνῃ τις ἡσύχως ἐπὶ τῆς κλίνης του.

Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ᾐσθάνθην αὐτὸς ἐγὼ ὅτε νέος ὢν πολλὰς κατέτριψα ἡμέρας τῆς ζωῆς μου ἀναστρεφόμενος μετὰ τῶν ὀρεσιβίων κατοίκων τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξετάζων τὰς διαθέσεις τῆς ψυχῆς των καὶ τὰς ὁρμὰς τῆς καρδίας των. Ἔχω λοιπὸν πλήρη πεποίθησιν ὅτι ἡ φύσις ἡ ἑλληνική, τὰ σωζόμενα ταμπούρια τῶν ἐπιφανεστέρων κλεφτῶν μας, ἡ ἐλπὶς προσεχοῦς καὶ πλήρους τοῦ γένους ἀποκαταστάσεως, ὁ ἄσβεστος πόθος μιᾶς ὁριστικῆς μετὰ τοῦ προγονικοῦ ἐχθροῦ μας συγκρούσεως καί, πρὸ παντὸς ἄλλου, ὁ ἐπελθὼν θάνατος τοῦ Λογιωτατισμοῦ, προπαρασκευάζουν ὁλονὲν ποιητὰς καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι σήμερον δὲν ὑπάρχουν τοιοῦτοι.

Ἔρχομαι τώρα εἰς ἓν προσωπικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον σὺ προεκάλεσες, μνημονεύσας τοῦ ὀνόματός μου ἐν τῇ δευτέρᾳ διατριβῇ σου· ἐπίτρεψον δὲ καὶ ἐπὶ τούτου ὡς ἐπὶ τῶν προηγουμένων νὰ σοῦ ἐκφράσω μετὰ παρρησίας τὴν γνώμην μου.

Καὶ πρῶτον μάθε ὅτι οἱ νέοι Ἕλληνες (συμφωνῶ κ' ἐγὼ μετὰ σοῦ) δὲν συμμετέχουν τῆς φοβερᾶς ἐκείνης κοινωνικῆς νόσου, ἐξ ἧς νοσοῦσιν οἱ τῆς Δύσεως ποιηταί, οὔτε ἦτο ἀναγκαῖον νὰ προστρέξῃς εἰς τὸν Βύρωνα, εἰς τὸν Λαμαρτῖνον καὶ εἰς τὸν κακοῦργον Lacénain διὰ νὰ ὑποστηρίξῃς τὴν γνώμην σου. Αὕτη ὑπάρχει καὶ καταβιβρώσκει ἀνηλεῶς τὰ σπλάγχνα τῆς Εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας, ἀλλὰ θεία συνάρσει δὲν ὑπερέβη ἀκόμη τὰ ὅρια τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου καὶ ἐλπίζω νὰ μὴ ὑπερβῇ ποτέ, διότι φραγμὸς κατ' αὐτῆς ἀνυπέρβλητος θὰ εἶναι πάντοτε ὁ ἥλιος ὁ ἑλληνικός, τῶν θαλασσῶν καὶ τοῦ Οὐρανοῦ μας ἡ διαύγεια, τὸ διαρκὲς ἔαρ καὶ ἐν γένει ἡ ὀλίγη διάθεσις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν ἀπομόνωσιν, ἥτις εἶναι ἡ πηγὴ πάσης μελαγχολίας καὶ παντὸς νεφελώδους ῥεμβασμοῦ.

Δὲν ᾐσθάνθην λοιπὸν οὔτ' ἐγὼ παρὰ κάποτε στιγμιαίως, ἴσως ἕνεκεν τῆς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ μακρᾶς διαμονῆς μου, τὰ συμπτώματα τοιούτου ἀνιάτου νοσήματος. Αἰσθάνομαι ὅμως ὅτι νόσος βαρυτάτη, ἀλλόκοτος, ἐπίσης ἀθεράπευτος εἶναι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ ποιητικὴ διάθεσις, ἣν ἐκ γενετῆς φέρει τις ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ἐγὼ τοὐλάχιστον ὁμολογῶ ὅτι πᾶσα στιγμὴ ἐμπνεύσεως εἶναι στιγμὴ παραφροσύνης καὶ ὅτι ὅλος ὁ ὀργανισμὸς πάσχει δεινῶς ἐκ τῆς πυρακτώσεως τῆς φαντασίας. Οἱ καρδιακοὶ παλμοί, οἵτινες πρὸ καιροῦ μὲ βασανίζουν καὶ οἱ ὁποῖοι βεβαίως θὰ μὲ φέρουν γρήγορα εἰς τὸν τάφον, εἶναι τὸ μόνον κέρδος τὸ ὁποῖον ἀπήλαυσα ἐκ τῆς πρὸς τὴν ποίησιν διαθέσεώς μου. Τότε θὰ συμπληρώσῃς βεβαίως τοὺς στίχους, τοὺς ὁποίους μετέφερες ἐκ τῆς Κυρᾶς Φροσύνης εἰς τὴν δευτέραν διατριβήν σου καὶ οἱ ὁποῖοι δίδουν τελείαν τὴν εἰκόνα τοῦ τελευταίου ἀσπασμοῦ.

Κι' ἀπὸ τώρα τὸ γυρεύω. Χριστιανοί μου ἐλεημοσύνη
Ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖν' ἡ μέρα, σὲ παράμερη μιὰν ἄκρη
Νὰ μὲ χώσετε κ' ἐμένα μ' ἕνα σχώριο μ' ἕνα δάκρυ.

Γνωρίζεις δὲ ὅτι ἐσχάτως ὁ κύριος Bouchut περιγράφων μετὰ θαυμαστῆς ἀκριβείας τὸ νέον τοῦ αἰῶνος νόσημα τὸν *νευρωσισμὸν* (nevrosisme) ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ ποιηταὶ εἶναι τὰ πρῶτα θύματα τοιαύτης ἀσθενείας.

Γράφων τις ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ παροξυσμοῦ, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ, ἀφηγεῖται βεβαίως ἐντυπώσεις ἢ πρὸ καιροῦ φωλευούσας ἐν τῇ καρδίᾳ του ἢ προσφάτους, σχετιζομένας ὅμως πάντοτε μετὰ τοῦ περιστοιχοῦντος τὸν ποιητὴν κόσμου. Τότε τὰ περὶ ὑποκειμενικότητος καὶ ἀντικειμενικότητος ἔωλα καὶ τετριμμένα δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν, ἔσο περὶ τούτου βέβαιος, καὶ κακὸς κάκιστος ποιητὴς θὰ ἐξηλέγχετο ἐκεῖνος, ὅστις ἐκ προθέσεως κατετάσσετο εἰς ἓν ἐκ τῶν δύο ποιητικῶν κομμάτων στρεβλώνων τὰ διατάγματα τῆς φαντασίας του. Ταῦτα καὶ τὰ παραπλήσια ἃς τὰ λέγουν οἱ φιλόσοφοι, οἱ τεχνοκρῖται, οἱ θέλοντες νὰ ἀναγίγωσι τὸ πᾶν εἰς κανόνας χωρὶς νὰ νοοῦν ὅτι καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐντελῶς ἀκατανόητος.

Ἀρύεται λοιπὸν ὁ ποιητὴς ἐκ τοῦ περικυκλοῦντος αὐτὸν κόσμου τὰς ἐμπνεύσεις του καὶ τὰς μεταδίδει περιβεβλημένας τὴν ὡραιότητα, ἣν ἀπέκτησαν κυοφορούμεναι ἐν τῇ διανοίᾳ του.

Τοιοῦτος κόσμος ὑπάρχει παρ' ἡμῖν ἢ προϋπῆρχεν εἰς ἐποχὴν ἀμέσως προηγουμένην τῆς ἡμετέρας, ὀρθότερον δὲ συγκεχυμένην μετ' αὐτῆς. Τοιαύτην θεωρῶ τὴν ἁρματωλικήν. Ἔζων ἀκόμη, ἐνῷ ἔγραφα τὰ Μνημόσυνα, πολλοὶ τῶν παλαιῶν ἁρματωλῶν, καὶ ἂν ὁ Ἱερὸς Ἀγὼν δὲν ἤθελε τοὺς καταβροχθίσει, θὰ ἐσώζοντο μέχρι σήμερον οἱ τελευταῖοι ἔνδοξοι κληρονόμοι τῶν ὀρεσιβίων ἀθλητῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Δὲν ἐταρίχευσα λοιπὸν τὰ λείψανα τῶν κλεφτῶν διὰ ῥομαντικῶν ἀρωμάτων, ὅπως σώσω αὐτὰ ἐκ τῆς σήψεως, τὰ εὗρον ζῶντα ἢ λαχταριστά, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ ποίησις νὰ περιορισθῇ εἰς σύντομα ᾄσματια, ἐν οἷς ἁπλῶς ἐξιστοροῦνται ἀτομικὰ ἀνδραγαθήματα, ἔκρινα ἀναγκαῖον οὐχὶ διὰ τῆς νεκρᾶς κόνεως τῶν τεθνεώτων, ἀλλὰ διὰ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ αἵματος γενεᾶς ζώσης ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ὅλου Ἔθνους νὰ συντάξω τὰ Μνημόσυνα, τὴν Φροσύνην, τὸν Διάκον, τὸν Ἀστραπόγιαννον καὶ ὅσα ἄλλα ἀνάγονται εἰς τὴν ἡρωϊκὴν ἱστορίαν τῆς τουρκομάχου Ἑλλάδος.

Ἂν ἐπέτυχα ἢ ὄχι, δὲν ἀπόκειται εἰς ἐμὲ νὰ τὸ εἴπω. Δύναμαι ὅμως ἀδιστάκτως νὰ ὑποστηρίξω ὅτι συνέτεινα κ' ἐγὼ πολὺ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λογιωτατισμοῦ καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης, πλουτίσας αὐτὴν δι' ὑλικοῦ ἱκανοῦ νὰ πληρώσῃ τὰς ἀνάγκας τῆς σημερινῆς τοῦ Ἔθνους ἐργασίας.

Ἡ τοιαύτη πρὸς πλουτισμὸν τῆς δημοτικῆς γλώσσης μανία μου ὑπηγόρευσε καὶ τὰς πολλὰς σημειώσεις, δι' ὧν παρεγέμισα τὰ ποιητικά μου ἔργα καὶ διὰ τὰς ὁποίας ἐμμέσως μὲν σύ, ἀμέσως δὲ μ' ἐπέκρινεν ὁ Βλάχος. Ἀλλὰ πῶς εἶχα νὰ κάμω; Ποιὸς ἐφώναζεν ἐδῶθεν τί σημαίνει αὐτὴ ἡ *λῶθρα*· ἄλλος τί δηλοῖ τὸ *ρεκάζω*, τί τὸ *φριμάζω*; Τί εἶναι ἡ κυκλαμιά, τί ὁ ζάθος, τί ὁ ζάρκος, τί ὁ σπλῆνος καὶ τί τὸ περιπλοκάδι; Πόθεν κατάγεται τὸ ῥεύω, τὸ σαλαγάω καὶ πάει λέγοντας;

Οἱ πρὸ ἐμοῦ γράψαντες τὴν δημοτικὴν (ἀπαιτῶ παρὰ σοῦ ταύτην τὴν δικαιοσύνην) δὲν εἶχον διαθέσιμον παρὰ πτωχοτάτην ἀποθήκην γλωσσικοῦ ὑλικοῦ. Ἂν δὲ λάβῃς τὸν κόπον ν' ἀναγνώσῃς τὸν Διάκον ἢ τὸν Ἀστραπόγιαννον, θὰ ἴδῃς ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ ἐθαυματούργησεν ἐπαρκέσασα εἰς ὅλας τὰς ἀνάγκας τῆς ἡρωϊκῆς ποιήσεως. Φαντάσου τί θὰ εἶναι μετὰ παρέλευσιν μιᾶς ἑκατονταετηρίδος ὅταν, μὴ ὑπάρχοντος τοῦ Λογιωτατισμοῦ, ὅλοι θ' ἀσχολοῦνται εἰς τὴν τελειοποίησιν καὶ τὸν πλουτισμόν της.

Διὰ νὰ σοῦ ἀποδείξω δὲ ὅτι οἱ ποιηταὶ κακῶς κρίνουσι περὶ τῶν ἰδίων ἔργων, λέγω μετὰ παρρησίας ὅτι δὲν συμμερίζομαι διόλου τὸν θαυμασμόν, ὃν σοῦ ἐνέπνευσεν ἡ Κυρὰ Φροσύνη. Δὲν δίδω δύο σελίδας τοῦ Διάκου μου, μίαν τοῦ Ἀστραπογιάννου μου, ὀλίγας στροφὰς τοῦ Βάγια, τοῦ Σαμουήλ, τῆς Φυγῆς τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ ἀντὶ ὅλων τῶν ᾀσμάτων τῆς Φροσύνης. Τὰς κρίσεις ταύτας, ἐννοεῖται οἴκοθεν, κρατῶ διὰ λογαριασμόν μου, ἀλλὰ φρονῶ ὅτι ἂν πέπρωται νὰ ζήσῃ τι ἐκ τῶν ποιημάτων μου, δὲν θὰ ζήσῃ τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον προτιμᾷς.

Ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια εἶναι δι' ἐμὲ ὅρος πίστεως ἀπαράβατος, προκειμένου περὶ ἡρωϊκῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως, ἴσια ἴσια διότι θὰ ἦτο γελοῖον γράφων τις περὶ ἡρώων ζώντων ἐν τῷ νῷ τοῦ Ἑλληνισμοῦ νὰ πλάττῃ ψεύδη. Ἀληθὴς λοιπὸν εἶναι καὶ ἡ ἱστορία τῆς Φροσύνης, ἀληθὴς χαρακτὴρ τοῦ Ἀλήπασα χωρὶς νὰ μὲ μέλῃ ἂν μετὰ ζημίας ἢ ὄχι τῆς ποιητικῆς πιθανότητος καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς κριτικῆς ἐπιστήμης.

Διὰ μιᾶς γραμμῆς, διὰ μιᾶς φράσεως οἱ ἀρχαῖοι παρίστων ἔμψυχον γυναῖκα δυναμένην νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον εἰς τὴν σμίλην τοῦ τεχνίτου. Αὐτὸ τοῦτο ἐπεχείρησα νὰ πράξω κ' ἐγὼ εἰκονίσας τὴν Φροσύνην διὰ τῶν ἑξῆς στίχων:

Τὰ μάτια της ποῦ ἐλάμπανε πνιγμένα μέσ' τὸ δάκρυ
ἀνταμωθήκανε κρυφὰ μὲ τῆς αὐγῆς τὰ μάτια
καὶ μιὰ τὴν ἄλλη ἐκύταζε σὰν νάταν ἀδελφάδαις.
Τ' ἀστέρια ποῦ ταῖς ἔβλεπαν ἀγάλια ἀγάλια σβυῶνται
χωρὶς νὰ ξέρουνε κι' αὐτὰ ποιὰ λάμψις τὰ θαμπώνει.

Ὁ Γέρων Λοιδορίκης, ὁ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπηρετήσας τὸν Ἀλῆ-Πασᾶν ὡς σφραγιδοφύλαξ, μ' ἐβεβαίωνεν ὅτι τὸ κάλλος τῆς Φροσύνης εἶχε τι τὸ ὑπεράνθρώπινον οὔτε ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τις ἀκριβῶς εἰς τί συνίστατο. Ἀπέπνεεν ἐκ τοῦ πλάσματος ἐκείνου μία τις αὔρα ἁρμονίας, ἓν ἄρωμα φυσικῆς τελειότητος, ὥστε ἀδύνατον ἦτο ἀτενίζων τις ἐπὶ τοῦ ἀγγελικοῦ προσώπου της νὰ μείνῃ ἄτρωτος.

Ἀγνοῶ ἂν ὁ Λοιδορίκης ἔλεγε ταῦτα ἐξ ἀκοῆς ἢ ἂν ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως· βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι κατὰ τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν τοιαύτη ἦτο ἡ Φροσύνη.

Πῶς δὲ σὺ εὑρίσκεις αὐτὴν ἄμορφον, ἀκαταskεύαστον, ἀερώδη — δὲν τὸ καταλαμβάνω. Ἐπίστευα μάλιστα ὅτι καταχρῶμαι τῆς ὑπομονῆς

τῶν ἀναγνωστῶν μου δαπανῶν πολλοὺς στίχους πρὸς ἀκριβῆ ἀπεικόνισιν τῶν ἡρώων μου διὰ νὰ γνωρίζῃ καθεὶς ποῖος ἦτο ὁ Διάκος, ποῖος ὁ Βρυόνης, ποῖος ὁ Λαμπέτης, ποῖος ὁ Δράκος καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἀπέτυχα ἀφοῦ σὺ παραδέχεσαι τὸ ἐναντίον.

Ταῦτα, φίλτατε Ῥοΐδη, ἀτάκτως μὲν καὶ ἐν συνόψει μετὰ παρρησίας δὲ ἔκρινα εὔλογον νὰ σοῦ γράψω ἀπαντῶν εἰς τὴν φιλικὴν ἐπιστολήν σου. Ἑπομένως κατ' ἐμέ:

α΄.) Παραδέχομαι πληρέστατα τοὺς λόγους, ἐφ' ὧν ἐρείδεται ἡ πρώτη διατριβή σου, τοῦτέστιν ὅτι δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι τις ἐκ φύσεως ποιητής, ἀλλ' ὅτι πρέπει καὶ νὰ ζῇ ἐν μέσῳ ἐντυπώσεων ἱκανῶν νὰ ζωογονήσωσι τὸν σπόρον ὃν παρὰ Θεοῦ ἔλαβε.

β΄.) Ὅτι κόσμος ἐξωτερικὸς δυνάμενος νὰ μορφώσῃ τὸν ποιητὴν ὑπάρχει σήμερον ἐν Ἑλλάδι καὶ πρέπει τις νὰ τὸν ἀναζητήσῃ εἴτε ἐν τῇ πρωτοτύπῳ καλλονῇ τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως, εἴτε ἐν ταῖς προσδοκίαις τοῦ Ἔθνους, εἴτε ἐν ταῖς προσφάτοις ἀναμνήσεσι τῆς κλέφτικης ἐποχῆς εἴτε ἐν τοῖς ἄθλοις τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος.

γ΄.) Ὅτι ἂν ὁ ἰδανικὸς οὗτος κόσμος δὲν παρήγαγε μέχρι τοῦδε μεγάλους ποιητάς, ὁ λόγος ἔγκειται εἰς τὴν νάρκην ἣν ἐπέφερεν ὁ ἀφόρητος ζυγὸς τοῦ Λογιωτατισμοῦ, ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἀφορητότερος καὶ τοῦ τουρκικοῦ, διότι ὑπὸ μὲν τὴν δουλείαν τῶν Ὀθωμανικῶν ἡ ποίησις ἡ Ἑλληνικὴ ἀπέδωκεν ἄνθη ἀμάραντα, ὑπὸ δὲ τὴν τυραννίαν τοῦ λογιωτατισμοῦ σχεδὸν τίποτε· καὶ τὸ τίποτε τοῦτο ὀφείλεται πάλιν εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν, εἶναι δηλαδὴ ἔργον ἀνταρσίας.

δ΄) Ὅτι ἀφοῦ ἐκλείψωσιν ἐντελῶς τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ Λογιωτατισμοῦ, εὐθὺς θ' ἀναβλαστήσῃ ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἡ ποίησις ἀνθοστόλιστος, ἀκμαία, πάλλουσα τὸν κάλαμον ὡς ἄλλη Ἀθηνᾶ τὸ δόρυ ἀναπηδήσασα ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός.

Et nunc satis, φίλτατε Μανώλη. Μ' ἔβγαλες ἀπὸ τὴν σφαῖραν μου μὲ τὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα μοῦ ἔθεσες. Δὲν συνεβουλεύθην συγγραφεῖς διὰ νὰ σοῦ ἀπαντήσω· αὐτοσχεδίως ἔγραψα ὅσα ἔγραψα καὶ διὰ τοῦτο συμπάθησε τὰ πολλὰ μελανώματα καὶ τὸ κακὸ γράψιμο τῆς παρούσης ἐπιστολῆς μου.

. . . . . .

Ὁ σὸς πάντοτε

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ — ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΜΥΡΤΙΑ ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΘΕΡΜΟΝ — ΦΩΤΟΓΡ. Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗ

ΟΚΤΑΣΤΙΧΑ

I

Χαρὰ 'στὸ γέρο πλάτανο μὲ τὸ σποργητομάνι
Πῶχει χαρὲς τὸ ἡλιόγερμα, χαρὲς καὶ τὴν αὐγή . . .
—Φτωχὴ καρδοῦλα, τί ἔπαθες, φτωχὴ καρδοῦλα, νάνι
Μὲ τὸ πανώρηο σου ὄνειρο ποῦ πέθανε 'στὴ γῆ.

'Απ' τὸ γιγάντιο πλάτανο μὲ τὴ βαθειὰ κουφάλα
Τριανταφυλλένια μάγουλα μιὰ νύχτα εἶχαν φανῆ,
Μὰ τὴν αὐγὴ τὰ κλώνια του γέρναν σὲ μιὰ κρεμάλα, . . .
Τώρα σκορπῶ τριαντάφυλλα καὶ ξέφτια ἀπὸ σχοινί.

II

'Εκεῖ ποῦ μήτε γιὰ βοσκὲς δὲν βγαίνουν τὰ τραγιὰ
'Εστάθηκα κ' ἐκύτταξα μὲ τὴν καρδιὰ θλιμμένη
Τ' ἀμπέλια τὰ ὁλοπράσινα, τὰ ὁλόασπρα σεργιά,
Τὴν στράτα, ποῦ τὴν εἶχανε θαρρεῖς χαρακωμένη,

Καὶ πέρα... πέρα... τὴν 'κκλησιά, τὴ βρύσι, τὸν γκρεμό,
Κι' ἀκόμα, τότες κ ἡ φτωχὴ καρδιά μου εἶχε ρογιάσει,
Ἕνα μικρὸ φτωχόσπιτο 'στοῦ δρόμου τὸν χαμὸ
Ποῦ μιὰ φορὰ τάγιόκλημα 'μπροστά σου εἶχε ὀργιάσει.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΕΦΕΡΙΑΔΗΣ

ΕΡΡΙΚΟΥ ΧΑΪΝΕ

ΑΠΟ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΓΥΡΙΣΜΟΥ

Πάνω στὰ νέφη κάθεται σὰ μέγα πορτοκάλι
Τὸ φεγγαράκι τὸ λαμπρὸ μὲ τὰ χρυσά του κάλλη.
Κ ἐγὼ μονάχος κάθουμαι στὴν ἀμμουδιὰ ἐκεῖ χάμω
Ποὺ σπάζουν τᾶσπρα κύματα καὶ ξεψυχοῦν στὴν ἄμμο
Ποὺ ξεψυχοῦν καὶ στρέφουνε καὶ πάλι στὰ νερά τους
Κι ἀκούω λογάκια μυστικὰ μὲς τὸ μουρμούρισμά τους.
Ὦ νύχια, πόσο εἶσαι μακρηὰ ἀπ' τὸ ξημέρωμά μου.
Καὶ νὰ σωπάσῃ δὲ μπορεῖ στὰ στήθια μου ἡ καρδιά μου.
'Εβγᾶτε, ὡραῖες Νεράϊδες, ἀπ' τὸ βασίλειό σας,
Χορέψτε, τραγουδῆστε μου τὸ μαγικὸ σκοπό σας.
Στὰ γόνατά σας πάρτε με, φιλᾶτε με στὸ στόμα
Καὶ νὰ σᾶς δώκω τὸ κορμὶ καὶ τὴν ψυχή μου ἀκόμα
Καὶ μυρολόγια νεκρικὰ καὶ λόγια νὰ μοῦ πῆτε
Καὶ τὴ ζωὴ ἀπ' τὰ στήθια μου φιλῶντας νὰ μοῦ πῆτε.

ΠΑΥΛΟΣ ΓΝΕΥΤΟΣ

ΑΠΟ ΤΑ «ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ»

Α'. — Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ ΕΝ ΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Υπάρχουν ἐν τῷ κόσμῳ μερικαὶ χῶραι, τὰς ὁποίας εὐνόησεν ὅλως ἐξαιρετικῶς καὶ ἡ φύσις καὶ ἡ ἱστορία. Ἡ Σικελία παράγει ἐντύπωσιν ἀλησμόνητον εἰς τὸν περιηγητὴν μὲ τὴν ὡραίαν της φύσιν, μὲ τὰς πλουσίας της ἱστορικὰς ἀναμνήσεις: Φοίνικες, Ἕλληνες, Ῥωμαῖοι καὶ Καρχηδόνιοι ἐν τῇ ἀρχαιότητι· Βανδῆλοι, Γότθοι, Βυζαντινοί, Σαρακηνοί, Νορμανδοὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα, — ὅλοι οἱ πολυποίκιλοι αὐτοὶ λαοὶ ἐπάτησαν τὸν πόδα των εἰς τὴν μεγάλην νῆσον. Ὡραιότατα ἐκφράζει ὁ Anatole France, ὁ γλυκὺς Γάλλος συγγραφεύς, τὸ ἄρωμα τῶν ἱστορικῶν ἀναμνήσεων, αἱ ὁποῖαι θέλγουν τὸν ἐπισκέπτην τῆς Σικελίας. «Ἡ γῆ αὕτη εἶναι γῆ δόξης. Ἡ ὡραιότης αὐτῆς εἶναι τόσον μεγάλη καὶ τόσον σεβαστή, ὥστε αἰῶνες βαρβαρότητος δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὴν ἐξαλείψουν μέχρι τόσου βαθμοῦ ὅπου νὰ μὴ μένουν ἀξιοθαύμαστα ἴχνη. Ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς παλαιᾶς Δήμητρος περιίπταται ἀκόμη ἐπὶ τῶν φαλακρῶν αὐτῶν βουνῶν καὶ ἡ ἑλληνικὴ μοῦσα, ἡ ὁποία ἔκαμε νάντηχήσῃ μὲ τοὺς θείους ἤχους της τὴν Ἀρέθουσαν. . . ψάλλει ἀκόμη εἰς τὰ ὦτα μου . μέσα εἰς τὴν στειρευμένην πηγήν . Τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖον φέρει τὰ ἐρείπια τοῦ Σελινοῦντος, θὰ διαφυλάξῃ κατὰ τὸν παγκόσμιον θάνατον τὰ σημεῖα τῆς ὡραιότητος. . .[1]»

Τοιαύτη χώρα, τὴν ὁποίαν ἐξαιρετικῶς εὐνόησε καὶ ἡ φύσις καὶ ἡ ἱστορία, εἶναι καὶ ἡ Πελοπόννησος. Ἀρκεῖ νὰ ῥίψῃ τις ἓν βλέμμα εἰς τὸν γεωγραφικὸν χάρτην, καὶ θὰ ἴδῃ τὸ κομψὸν σχῆμα τῆς χερσονήσου, τὸ ὁποῖον νομίζεις ὅτι ἐπίτηδες διέγραψε ζωγράφος, μὲ τὰς πολυσχιδεῖς ἀκτάς της καὶ τοὺς βαθεῖς κόλπους καὶ τὰ μεγάλα της ἀκρωτήρια· εἰς δὲ τὸ ἐσωτερικὸν κατατέμνεται ἡ χερσόνησος εἰς πολλὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι νομίζει κανεὶς ὅτι ἐπίτηδες καὶ αὐταὶ ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων δι' ὀρέων καὶ ποταμῶν. Καὶ εἶναι ποικίλη καὶ χαρίεσσα ἡ φύσις· τὴν εὐανθῆ κοιλάδα διαδέχεται κατάφυτον βουνόν, καὶ εἰς τοὺς πόδας τούτου ῥέει ποταμὸς ἤρεμος, ὑπὸ λευκῶν καὶ ἰτεῶν περικυκλούμενος ἢ χείμαρρος ἀκράτητος εἰς τὰς πλημμύρας του. Τὸ κλῖμα εἶναι καὶ δριμὺ ὡς περὶ τὴν Τρίπολιν, καὶ ἥπιον ὡς ἐν τῇ μεσσηνιακῇ πεδιάδι· πλουσία δὲ ἡ φυτεία καὶ οἱ κῆποι εὐανθεῖς, τὰς ὀρεινὰς χώρας διαδέχονται πεδιναί, καὶ ταύτας ἄγονοι καὶ ξηραὶ ὅπως ἡ Μάνη.

Ἡ ποικιλία καὶ κατάτμησις αὕτη τῆς χώρας ἐξηγεῖ ἐν μέρει τὸν ἱστορικόν της βίον, τὸν πλούσιον καὶ πολυκύμαντον. Μικραὶ καὶ ἀνεξάρτητοι πολιτεῖαι ἱδρύθησαν ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, ὅμοιαι πρὸς τὰ φεουδαλικὰ κρατίδια τῆς Γαλλίας καὶ Γερμανίας κατὰ τὸν μεσαιῶνα, διοικούμεναι ὑπὸ βασιλέων, ἀληθινῶν φεουδαρχῶν, οἱ ὁποῖοι ἄλλοτε μὲν ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλους, ἄλλοτε δὲ κοινῶς συνεξεστράτευον πρὸς ὑπεράσπισιν ἑνὸς ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῆς φεουδαλικῆς ταύτης ὁμοσπονδίας.

Ἡ ὡραία Ἑλένη συνετάραξε τὴν προϊστορικὴν τιμαριωτικὴν ταύτην Πελοπόννησον· ἀλλ' ὁ *μυκηναϊκὸς* πολιτισμὸς τῆς χερσονήσου δεικνύει, ὅτι καὶ ἀπὸ παλαιοτέρων χρόνων, οἱ ὁποῖοι χάνονται εἰς τὸ σκότος τῶν αἰώνων, λαοὶ μὲ πολιτισμὸν ἐξαίρετον κατῴκησαν εἰς αὐτὴν καὶ ἔκτισαν ἀκροπόλεις καὶ τείχη, καὶ ἐτεχνούργησαν ποικίλα κομψοτεχνήματα. Ἀλλ' ἰδίως μετὰ τὰ Τρωϊκά, ὅτε οἱ βασιλεῖς τῶν *Δαναῶν* ἐπανῆλθον εἰς τὰς ἑστίας των, εὗρον τὰ πάντα ἐν ἐπαναστάσει· καὶ ἀρχίζει ὁ ἱστορικὸς βίος τῆς χερσονήσου ἐξαιρετικῶς γόνιμος εἰς συμβάντα καὶ πολυτάραχος.

Οἱ Πελασγοί, οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς χώρας, ὑπεδουλώθησαν ὑπὸ τῶν πρώτων Ἑλλήνων ἐπιδρομέων. Ἡ κάθοδος τῶν ἀξέστων *Δωριέων* φέρει νέους ἐποίκους· ἀλλὰ καὶ οἱ νέοι κύριοι ἐρίζουν πρὸς ἀλλήλους, οἱ δὲ δυστυχεῖς Μεσσήνιοι ἐγκαταλειφθέντες ἀπὸ τὸν *Ἰθωμάταν Δία* κλαίουσιν ἀνὰ τὰ ξένα τὴν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας δουλωθεῖσαν ὡραίαν πατρίδα. Ἔπειτα τόνομα τῆς Σπάρτης δεσπόζει τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Πελοποννήσου, καὶ τὸ βαρὺ βῆμα τῶν Σπαρτιατῶν ὁπλιτῶν περιφέρει ἀνὰ τὴν χερσόνησον τὴν δόξαν καὶ ἰσχὺν τῆς πολεμικῆς πόλεως. Εἰς μίαν δ' ἔνδοξον γωνίαν τῆς χερσονήσου, εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, συρρέουσιν ἐκ πασῶν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἀθληταὶ καὶ λογοτέχναι, διψῶντες τὸν ἐκ κοτίνου στέφανον τῆς Ἄλτεως. Οἱ Ῥωμαῖοι πατοῦσι βαρὺν τὸν πόδα των ἐπὶ τῆς χερσονήσου καὶ κλείουν τὴν ἀρχαίαν περίοδον τῆς ἱστορίας, ἡ ὁποία σβύνεται ἐν μέσῳ τῶν ἐρίδων τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας,

[1] Le crime de Sylvestre Bonnard, σ. 63.

τῆς Αἰτωλικῆς ὁμοσπονδίας, τῶν Μακεδόνων, τῶν τυράννων τῆς Σπάρτης, τῶν λαΐδων τῆς Κορίνθου.

Ἰδίως ὅμως κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καθίσταται ἡ Πελοπόννησος διάβασις καὶ κατοικία ποικίλων φυλῶν. Τὸν η΄. αἰῶνα πολυάριθμοι Σλάβοι ἐποικίζονται εἰς τὴν χερσόνησον, ἰδίως εἰς τὰς ὀρεινὰς χώρας, ὅπου κτίζουν καὶ χωρία, ἐνίοτε δὲ κατέρχονται καὶ εἰς τὰς πεδινὰς ὡς καλλιεργηταὶ ἢ ἐκμισθωταὶ τῶν κτημάτων τῶν ἐγχωρίων. Ἡ τοσαύτη συρροὴ τῶν Σλάβων ἐνέπνευσεν εἰς τὸν παραδοξολόγον Φαλμεράγερ τὴν ἀσύστατον γνώμην περὶ ἐκσλαβισμοῦ τῆς Ἑλλάδος, περὶ τῆς ὁποίας σήμερον οὐδὲ λόγος ἐπιτρέπεται νὰ γίνεται. Κατὰ τὴν ιγ΄. ἑκ. καὶ πρωτύτερα ἴσως, ἀρχίζουν οἱ Σλάβοι νὰ ἐξελληνίζωνται, ὅπως καὶ κάθε ἄλλο ξενικὸν στοιχεῖον τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ ιγ΄. αἰὼν εἶναι ὁ περισσότερον πολυκύμαντος καὶ πολυποίκιλος, ἀληθινὸν μωσαϊκὸν λαῶν: Φράγκοι κατακτηταὶ εἰσάγοντες τὸν δυτικὸν μεσαιωνικὸν φεουδαλισμόν, πρὸς ἐγκατάστασιν τοῦ ὁποίου εὗρον πρόσφορον τὸ ἔδαφος καὶ ὡς ἐκ τῆς κατατμήσεως τῆς χώρας καὶ διότι ἐκ τῆς ἀναρχίας τῶν τελευταίων βυζαντινῶν αἰώνων εἶχον ἀναδειχθῆ τοπικοὶ ἄρχοντες, *προνοιατόροι*, βυζαντινοὶ φεουδάρχαι. Λοιπὸν παρὰ τοὺς βαρώνους Φράγκους ὑπῆρχον οἱ Ἕλληνες *τοπάρχαι* ἢ *φύλαρχοι*, καὶ ἀκόμη αἱ ἀνεξάρτητοι μανιάτικαι καὶ τσακώνικαι φυλαὶ καὶ τῶν ἄλλων ὀρεινῶν μερῶν τῆς Πελοποννήσου, αἱ ὁποῖαι ἔζων βίον πατριῶν, ὡς ἐν τῇ πρωτογενεῖ περιόδῳ τῆς ἱστορίας. Κατὰ δὲ τὰ τέλη τῆς φραγκικῆς κατακτήσεως ἐγκαθιδρύθησαν εἰς τὴν χερσόνησον Ναβαρραῖοι καὶ Καταλᾶνοι καὶ Γενουαῖοι, καὶ τέλος Ἐνετοὶ ἐπὶ μακρὸν παραμείναντες καὶ πρὸς τοὺς ἀναφαινομένους Τούρκους διαμφισβητοῦντες τὴν χώραν. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δ' αἰῶνας τῆς φραγκικῆς κατακτήσεως ἔχομεν ἐποίκησιν Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων, οἱ ὁποῖοι κλείουν τὴν πολυποίκιλον αὐτὴν σκηνὴν διὰ ν' ἀρχίσουν τὴν αἱματηρὰν ἰδικήν των.

Ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἀρήϊον καὶ φιλελεύθερον ἀφύπνιζεν ἤδη τοὺς Πελοποννησίους· μέσα εἰς αὐτὸν τὸν κυκεῶνα μία νέα Ἑλλὰς ἀναγεννᾶται, καὶ τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη κυρίως ἐν τῷ Μορέᾳ, τῇ ἀκροπόλει ταύτῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, συνεκέντρωσαν πάσας τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις· σκηνὴ αἱματόβρεκτος ὑπῆρξεν ὁ Μορέας κατὰ τὴν δουλείαν τοῦ γένους, ἀλλὰ καὶ ἡ σπουδαιοτάτη σκηνή, ἐκ τῆς ὁποίας ἤρχισε καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπαίχθη τὸ αἱματηρὸν δρᾶμα τῆς ἐλευθερίας.

Ἐπὶ τῶν εὐγράμμων ὀρέων τῆς κατ' ἐξοχὴν ἱστορικῆς χερσονήσου διαγράφονται καὶ φαιδροὶ ναοὶ τῶν ἀρχαίων θεῶν καὶ σκυθρωπὰ κάστρα τῶν Φράγκων φεουδαρχῶν τοῦ Μορέως, καὶ ὅταν ὁ ταξιδιώτης ἀναπαύει τὸ βλέμμα του ἐπὶ τῶν ποικίλων χρωματισμῶν τοῦ δύοντος ἡλίου, ὁ ὁποῖος θωπεύει τὰ κατάφυτα ἢ φαλακρὰ βουνὰ τοῦ Μοριᾶ, ὁ νοῦς του πλανᾶται ῥεμβώδης εἰς τὰ βάθη τῶν αἰώνων, καὶ ἀκούει νὰντηχοῦν αἱ ὑλομανεῖς χαράδραι καὶ αἱ καταπράσινοι κοιλάδες ἀπὸ κλαγγὴν δοράτων σπαρτιατικῶν καὶ ξιφῶν τῶν σιδηροφράκτων Φράγκων βαρώνων.

Β΄ — ΤΟ ΠΡΙΓΚΙΠΑΤΟΝ ΤΗΣ ΑΧΑΪΑΣ

Δυσκόλως δύναταί τις νὰ εὕρῃ ἐν τῇ Καθολικῇ ἱστορίᾳ ἐλκυστικωτέραν ἱστορικὴν περίοδον ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Ἑλλάδι φραγκοκρατίας, καὶ μάλιστα τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Φράγκων ἐν τῷ Μορέᾳ κατὰ τὸν ιγ΄. καὶ ιδ΄. αἰῶνα. Ἡ δαψιλῶς πλουτισθεῖσα ὑπὸ τῆς ἱστορίας εἰς ἱστορικὸ συμβάντα χερσόνησος κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς ἱδρύσεως Φραγκικοῦ πριγκιπάτου ἐν τῇ κλασικῇ Πελοποννήσῳ καθίσταται σκηνὴ θεάτρου τὰ μάλιστα παράδοξος καὶ πολυποίκιλος.

Οἱ Φράγκοι κατακτηταί, οἱ πρῶτοι πατήσαντες τὸ ἔδαφος τῆς χερσονήσου, κατὰ τύχην φαίνεται προσήγγισαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς χερσονήσου. «Εἶδαν τὸν τόπον ἔμνοστον, ἁπλήν, χαριτωμένον», ὅπως λέγουν τὰ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς τὰ ὀνομαζόμενα *Χρονικὰ τοῦ Μορέως*[1], καὶ «ἐξάπλωσαν τὰ φλάμπουρα τοῦ καθενὸς φουσσάτον»[2] πρὸς κατάκτησιν τῆς πολυτίμου χώρας.

Ἡ κατάκτησις ὑπῆρξε κατὰ τὸ πλεῖστον εἰρηνική, μόνον ὀρεινά τινα κάστρα καὶ μάλιστα ἡ Μονεμβασία πεισματωδῶς ἀντεστάθη ἐπὶ τρία ἔτη, ἀλλὰ τέλος οἱ ἡρωϊκοὶ κάτοικοι, ἀφοῦ «ἐφάγασιν τοὺς ποντικοὺς καὶ ὅλα τὰ κατσία», ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τοὺς κατακτητάς. Ἡ κατακτηθεῖσα χώρα, — διότι «μὲ τὸ σπαθὶ ἐκερδίσασιν τὸν τόπον τοῦ Μορέως»[3] οἱ Φράγκοι, — ἐπωνομάσθη ἐπισήμως «χώρα τῆς *κατακτήσεως*», «terre de *Conqueste*», καὶ διῃρέθη εἰς δώδεκα μεγάλας βαρωνίας, τῶν ὁποίων οἱ αὐθέντται λέγονται «βαρῶνοι τῆς *χώρας*» (τῆς κατακτηθείσης), «bers de terre». Ἦσαν δὲ δώδεκα

[1] Βλ. τὴν ἑλληνικὴν παραλλαγήν, ἐκδ. Schmitt, *The Chronicle of Morea*, στ. 1740.

[2] Ἔνθα ἀν. στ. 1431.

[3] Ἔνθα ἀν. στ. 4276 καὶ ἀλλαχοῦ.

οἱ μεγάλοι οὗτοι φεουδάρχαι, διότι δώδεκα ἦσαν καὶ οἱ εὐγενεῖς ἀκόλουθοι τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, καὶ δώδεκα ἐπίσης ἦσαν οἱ ἀρχοντικοὶ τοῦ Βυζαντίου οἶκοι. Καὶ ὅταν ἐπετελέσθη ἡ κατάκτησις, ἤρχισαν οἱ βαρῶνοι νὰ κτίζουν εἰς τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν «κάστρα καὶ δυναμάρια», νὰφίνουν τὰ ἐπώνυμα, «τὰ εἶχαν ἐκ τὴν Φραγκίαν,— κ' ἐπαίρνασιν τοῦ τόπου τους τὸνομα ὅπου ἐβάναν».

Οἱ μεγάλοι οὗτοι Φράγκοι βαρῶνοι, οἱ ὁποῖοι ἀκολουθοῦντες τὸ ἔθιμον τῆς πατρίδος των, ἄφιναν τὰ οἰκογενιακά των ὀνόματα καὶ προσελάμβανον τὰ ὀνόματα τοῦ φεούδου καὶ τῶν κάστρων αὐτῶν, διεμοιράσθησαν πρὸς ἀλλήλους τὴν ὑπεράσπισιν τῶν μεγάλων κλεισωρειῶν καὶ ὀροσειρῶν, αἱ ὁποῖαι κυκλώνουν τὰς πεδιάδας καὶ κοιλάδας· ἐμοίρασαν δηλαδὴ τὴν χώραν συμφώνως πρὸς τὰς φυσικὰς διαιρέσεις τοῦ ἐδάφους, ὅπως εἶχον διαμορφωθῆ καὶ τὰ ὁμηρικὰ βασίλεια τῆς προϊστορικῆς περιόδου. Καὶ διῆγον βίον εὐδαίμονα λέγουν τὰ *Χρονικὰ τοῦ Μορέως*: «τοῦ κόσμου γὰρ τὴν ἡδονὴν ἤθελαν κιἀγαποῦσαν, — κ' ἐχαίρονταν ἀμφότεροι πρὸς τὸν καιρὸν ὅπου εἶχαν»[1].

Ἦτο ἀληθῶς περίλαμπρον τὸ «*πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας ἢ τοῦ Μορέως*», τὸ ὁποῖον ἵδρυσαν οἱ σιδηρόφρακτοι τῆς γαλλικῆς Καμπανίας καὶ Βουργουνδίας ἱππόται, καὶ τὸ ὁποῖον ἐλάμπρυνεν ὁ μέγας πρίγκιψ Γουλιέλμος ὁ Βελλεαρδουΐνος. Ὁ τίτλος *πρίγκιψ τοῦ Μορέως* ἐθεωρεῖτο εἷς ἐκ τῶν λαμπροτέρων τοῦ κόσμου, ἴσος μὲ τὸν τίτλον μεγάλων βασιλέων, καὶ ἡ αὐλή του ἐξένιζεν εὐγενῆ τῆς Γαλλίας *αὐθεντόπουλα*, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο εἰς τὸν Μορέαν νὰ «μάθουν τὴν τέχνην τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἱπποτικῆς ἀβρότητος»· διότι ἐθεωρεῖτο ἡ αὐλὴ τοῦ πρίγκιπος τοῦ Μορέως ὅπου ὡμιλοῦντο τὰ γαλλικὰ τόσον κομψῶς ὅσον καὶ ἐν Παρισίοις, ὡς τὸ καλύτερον σχολεῖον τῆς ἱπποσύνης· μεγάλοι βασιλεῖς ἐζήτουν ἐπιγαμβρίαν καὶ συνεμάχουν πρὸς τὸν πρίγκιπα, τὸν ὁποῖον περιεστοίχιζον διαρκῶς ὀγδοήκοντα ἱππόται, χρυσοῦς ἔχοντες τοὺς πτερνιστῆρας καὶ ἑπτακόσιοι ἕως χίλιοι ἄλλοι ἔφιπποι πολεμισταί.

Ἡ ἑστία τοῦ φραγκικοῦ κράτους ἦτο πρὸς τὰ βόρεια καὶ δυτικὰ τῆς χερσονήσου, ἐν Ἠλιδι, ὅπου εὐκόλως εὑρίσκοντο οἱ Γάλλοι κατακτηταὶ εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν πατρίδα των· ἡ *Κλαρέντσα* καὶ ἡ *Ἀνδραβίδα* ἦσαν αἱ πρωτεύουσαι τῶν Φράγκων, εἰς τὰς πόλεις αὐτὰς συνηθροίζοντο ἔμποροι καὶ ἀστοὶ ἐκ Γαλλίας καὶ πλούσιοι εὐπατρίδαι, καὶ ὁ βίος ἦτο εὔκολος καὶ μεγαλοπρεπής[1]· ἀλλὰ πλὴν τῶν πρωτευουσῶν τούτων, καὶ εἰς ἄλλας πόλεις διέτριβον οἱ πρίγκιπες τοῦ Μορέως χάριν ψυχαγωγίας (villes de plaisir), ὅπως καὶ εἰς τὴν *Ῥοβιάταν* τῆς Ἠλιδος καὶ τὸ *Νησὶ* τῆς Καλαμάτας.

Δὲν ὑπετάγη ὅμως ὅλη ἡ Πελοπόννησος εἰς τοὺς Φράγκους· τὰ νότια καὶ ἀνατολικὰ τῆς χερσονήσου ἔμειναν εἰς χεῖρας τῶν βυζαντινῶν στρατηγῶν, οἱ ὁποῖοι ἀντεπροσώπευον τὴν ἐπίσημον ἐξέγερσιν κατὰ τῶν Φράγκων, καὶ εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων τοπαρχῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀνακηρύξει ἑαυτοὺς ἀνεξαρτήτους· τοιούτους Ἕλληνας φεουδάρχας, ἀντισταθέντας πρὸς τὴν πρόοδον τῆς φραγκικῆς κατακτήσεως ἀναφέρουν τὰ *Χρονικὰ τοῦ Μορέως* τὸν Λέοντα Σγοῦρον τῆς Κορίνθου, τὸν Δοξαπατρῆν Βουτσαρᾶν τοῦ Ὀρεοκλόβου ἐν τῇ Γορτυνίᾳ καὶ τοὺς εὐπατρίδας τῆς Μονεμβασίας, Μαμωνᾶν, Σοφιανὸν καὶ Δαιμονογιάννην.

Ἀλλὰ μειλίχιος ὑπῆρξεν καθόλου ἡ φραγκικὴ κατάκτησις, καὶ οἱ εὐγενεῖς ἱππόται τῆς Καμπανίας προσηνέχθησαν ὡς πατέρες πρὸς τὸν κατακτηθέντα λαόν· ἐσεβάσθησαν «τοῦ τόπου τὰ συνήθεια τὸν νόμον καὶ τὴν πίστιν τῶν Ῥωμαίων»[2], ὁ δὲ μεγαλόψυχος πρίγκιψ Γουλιέλμος ὁ Βελλεαρδουΐνος ἀποθνήσκων ἀφίνει παραγγελίαν νὰ σεβασθῆ ὁ διάδοχός του τὰ μοναστήρια καὶ τῶν Φράγκων καὶ τῶν Ῥωμαίων, καὶ τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα ἔδωκεν εἰς αὐτὰ «κιὧλους τοῦ πριγκιπάτου — νὰ τοὺς κρατῇ καὶ κυβερνᾷ ὅλους μὲ δικαιοσύνην»[3].

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ Ι. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

[1] Ἔνθα ἀν. στ. 3171. Τὸ Γαλλικὸν *Χρονικὸν τοῦ Μορέως* λέγει: «si faisoient cescun fortresse selon son pooir, et menoit la meillor vie que nul pueust mener» (Buchon, *Livre de la Conqueste*, ἐν Παρισίοις, 1845 σελ. 101).

[1] Livre de la Conqeste. σελ. 405.

[2] Ἑλληνικὸν *Χρον τοῦ Μορ* ἐκδ. Schmitt στ. 2089 κἑξ. Πρβλ. στ. 1437 κἑξ 2048 κτλ.

[3] Ἔνθα ἀν. στ. 7774 κἑξ. Livre de la Conq σελ. 255.

ΑΡΧΑΙΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΕΣ

ΔΕΛΦΟΙ

Πίσω ἀπὸ τὸ περιτείχισμα τοῦ ἄλσους προβάλλουν δώματα. Ἕνας πλατύς, μὲ λευκὲς πλάκες στρωμένος δρόμος, ἀργοανεβαίνει φιδωτὸς ἀνάμεσα ἀπὸ ἀφιερώματα ποῦ ὑψώνονταν μιὰ φορὰ μὲ σχῆμα μικρῶν ναῶν πλάγι στὸν δρόμο, ἀνάμεσα σὲ συμπλέγματα ἀπὸ χρυσᾶ ἀγάλματα καὶ λευκὰ μαρμάρινα μνημεῖα ποῦ στόλιζαν καὶ ἀπὸ τὴς δυὸ πλευρὲς τὸν δρόμο πρὸς τὸν μεγάλο ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, ποῦ ἐπάνω σ' ἕνα πλατὺ δῶμα ἐστεφάνωνε τὸ ἄλσος.

Ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸ περιτείχισμα τοῦ ναοῦ στέκουν ὀρθὲς ἀκόμα μοναχικὲς ἰωνικὲς κολώνες, τὸ λαμπρὸ περίστυλο τοῦ περιφήμου ἀναθήματος τῶν Ἀθηναίων. Ὁ δρόμος περνᾷ πλάγι ἀπὸ τὴν ἀττικὴ αὐτὴ στοὰ καὶ στρήβει ἀπότομος ἀνηφορίζοντας ἐπάνω.

Ἀριστερά, ψηλὰ στὸ τεῖχος, στοῦ γκρεμοῦ τὸ χεῖλος ὀρθώνεται κρεμαστὸς ἀπὸ πάνω μας ὁ ὑψηλὸς βωμὸς ἕνα γύρισμα τοῦ δρόμου ἀκόμη —καὶ βρίσκομαι σὲ μιὰ μεγάλη μαρμαρόστρωτη πλατεῖα· καὶ στὸ κέντρον ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἡ πλατειὲς βαθμῖδες, κομμάτια ἀπὸ τοὺς τοίχους καὶ σωροὶ σπονδύλων ἀπὸ στύλους, εἶναι τὰ τελευταῖα ἴχνη τοῦ μέρους ὅπου ἔστεκε ἄλλοτε ὁ ἱερὸς ὀμφαλὸς καὶ ὅπου ἐπάνω ἀπὸ βαθειὲς σχισμάδες θρονιασμένη στὸν τρίποδα ἐπροφήτευε ἡ Πυθία.

Ἀπὸ ἐδῶ μιὰ φορὰ διευθύνονταν τῆς ἀνθρωπότητος ἡ τύχες. Ἐμπρὸς σ' αὐτὲς τὴς βαθμῖδες ἔρχονταν μιὰ φορὰ κόσμος ὁλόκληρος καὶ γονάτιζε ἱκετεύοντας βοήθεια. Ἡγεμόνες ὑψωναν τὰ χέρια ἐμπρὸς στὸ εἴδωλο τοῦ θεοῦ ποῦ ἄστραφτε χρυσόλαμπρο.

Τρέμω ἐμπρὸς στοῦ χαμοῦ τὴν εἰκόνα. Τὰ κομμάτια τῶν στύλων εἶναι σπαρμένα συντρίμια γύρω, μέσα στὴν πνιγηρὴ λαύρα τοῦ μεσημεριοῦ. Δὲν ἀκοῦς ἄλλο ἀπὸ τὸν βαρὺν ἦχο τῆς ἀξίνας. Μιὰ θλῖψις βαθειὰ μὲ βαραίνει· δὲν ὑποφέρω πλέον τὸν πόνο ποῦ μὲ πνίγει. Φέρνω τὰ χέρια στὸ μέτωπο καὶ φεύγω.

ΕΛΕΥΣΙΣ

Κάτω μου ἁπλώνετο ἡ θάλασσα. Ὁ ἥλιος στὸ βασίλεμά του σκόρπιζε ρόδινες ἀκτῖνες στὸ ἡσυχασμένο κῦμα της, κ' ἕνα φῶς μενεξεδένιο ἁπλώθηκε μπροστά μου στὸν εὐρὺ χῶρο τοῦ ναοῦ μὲ τὴς μαῦρες μισογκρεμισμένες κολώνες. Στὸ μάκρος πίσω ἀπὸ τὴ σειρὰ τῶν λόφων ποῦ χωρίζει τὸν ἐλευσίνιο κάμπο ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ Ὑμηττὸς λαμποκοποῦσε. Σὰν μιὰ λευκὴ γραμμὴ κατέβαινε ὁ δρόμος ἀπὸ τοὺς λόφους κάτω. Εἶναι ὁ ἀρχαῖος ἱερὸς δρόμος. Ἐσκοτείνιαζε, καὶ τὰ πρῶτα ἀστέρια ἄναβαν στὸν οὐρανό. Ἦταν θερμὴ καλοκαιριοῦ βραδιά. Ἕνα κοπάδι ἔβοσκε στὸν κάμπο· ὁ βοσκός, καθισμένος σὲ μιὰ ἀρχαία κολώνα, τραγουδοῦσε στὴ φλογέρα του. Ἄρχισα νὰ ὀνειρεύωμαι.

Στὴ λευκὴ γραμμὴ ποῦ κατεβαίνει στὸν ἱερὸ τὸν δρόμο βλέπω χιλιάδες φῶτα νὰ κινοῦνται. Πάντοτε νέα προβάλλουν ἀπ' τὸν λόφο πίσω, εἶναι πλῆθος ἀτελεύτητο καὶ σὰν στρατὸς ἀπὸ μυριάδες ἄστρα κατεβαίνουν ἀργὰ στὸν κάμπο πρὸς τὴν Ἐλευσῖνα. Καὶ τώρα ἁπλώνονται στὴν ἄκρη στὸ ἀκρογιάλι καὶ σοβαρὰ κ' ἐπίσημα προβαίνουν, μακρὰ πομπὴ ἀνθρώπων πυρσοφόρων. Καὶ ἡ χλωμὴ ἀναλαμπὴ ἀπὸ τὴς λαμπάδες καθρεφτίζεται στῆς θάλασσας τὸ κῦμα. Καὶ ἀκούονται δεήσεις μεγαλόφωνες. Στὸ μέσον τῆς πομπῆς φέρνουν ἕνα εἴδωλο θεοῦ. Ἱερεῖς μὲ λευκὰ φορέματα καὶ μὲ στεφάνους βαδίζουν ἐμπρός, ἱερὰ ἀντικείμενα κάτω ἀπὸ ἀργυροποίκιλτους πέπλους. Πίσω ἔρχονται παρθένοι. Σκεύη καπνίζουν ἐπάνω στὴς ἀναδεμένες πλεξίδες τῶν μαλλιῶν, ὡσὰν κορῶνες μοιάζουν, καὶ ἡ πυρὰ φλογοβολεῖ μέσα σ' αὐτὰ καὶ τὸ θυμίαμα ἀνεβαίνει πρὸς τὸν οὐρανό. Ὅλοι κρατοῦν λαμπάδες, καὶ ὁ καπνὸς ἁπλώνεται κοκινωπὸς στὸν ἀέρα, ἐπάνω ἀπὸ τὰ πλήθη: «Ἴακχε.... Ἴακχε... Ἴακχε!»

Τῆς Ἐλευσῖνος ἡ πύλες ἀνοίγονται. Στὴς βρύσες ἐμπρὸς στοὺς πυλῶνες τοῦ ἄλσους ἀρχίζουν οἱ καθαρμοί. Ἡ Ἐλευσὶς γεμίζει ἀπὸ τὸ πλῆθος. Οἱ προσκυνηταὶ μπαίνουν στὸν χῶρο τοῦ ἱεροῦ καὶ κάθονται γύρω. Ἡ λαμπάδες σκορποῦν μιὰ λάμψι μαγικὴ στὴς σκοτεινὲς κολῶνες.

Ὁ ἱεροφάντης στέκει στοῦ ναοῦ τὸ μέσον καὶ ὑψόνει τὰ χέρια. Ὁ ἀρχαιότερος ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς προβαίνει ἐμπρὸς καὶ σπᾷ τὴ βακτηρία καὶ μαδᾷ τὴν κόμη.

Ἀκούονται ἄγριες κραυγὲς ὡς νὰ φθάνουν ἀπὸ μακρυά, κραυγὲς γυναίκας ποῦ ζητεῖ βοήθεια. Κ' ἕνας κρότος σὰν ἀπὸ κτύπημα σὲ μέταλλο ἀντηχεῖ. Μιὰ μαινόμενη ὁρμᾷ. Τὰ μαλλιά της εἶναι λυμένα, κλαίει καὶ ψάχνει γύρω

ναοῦ, ὑβριστικώτεροι ἀπὸ τὰς σφαίρας τοῦ Μοροζίνη, καὶ ὅπου οἱ φύλακες τοῦ ἱεροῦ τόπου συνάζουν τὴν ἐπομένην θραύσματα ποτηρίων καὶ λείψανα ζαχαρωτῶν, ὡς ὑπηρέται καφενείων, κἄτι τι ποῦ δικαιολογεῖται μόνον ἀπὸ τὴν συνείδησιν ἑνὸς λαοῦ, ποῦ ψηφίζει εἰς τοὺς ναούς του. Ὁ Θεὸς μᾶς ἐφύλαξεν ἕως τώρα, καὶ ἀπὸ καμμίαν ἀναπαράστασιν τῆς Πομπῆς τῶν Παναθηναίων... Ἀλλ' αὐτοὶ εἶνε κίνδυνοι ποῦ πρέπει σοβαρώτατα νὰ μᾶς ἀπασχολήσουν διὰ τὸ μέλλον. Καὶ ποῖος θὰ μᾶς ἐγγυηθῇ; Ἡ σοφία τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν ἀρχαιολόγων; Δὲν φθάνει δυστυχῶς. Ἐκεῖνο ποῦ λέγουν οἱ Γάλλοι «mauvais goût» καὶ τὸ ὁποῖον θριαμβεύει ἀκόμη εἰς ἕνα ψευτοπολιτισμένον τόπον, ἠμπορεῖ δυστυχῶς νὰ συνυπάρξῃ μὲ κάθε σοφίαν καὶ κάθε μάθησιν. Ἡ αἴσθησις τῶν καλλιτεχνῶν; Οὔτε αὐτὴ μόνη. Εἶνε πολὺ σύγχρονος καὶ πολὺ διεφθαρμένη εἰς μερικὰ σημεῖα καὶ πρὸ πάντων πολὺ ὀλίγον σοφή. Ἡ λεπτὴ καλαισθησία τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου, μὲ τὴν ἔνστικτον διαίσθησιν τοῦ γελοίου καὶ τοῦ ἀσχήμου; Πολὺ φοβοῦμαι ὅτι εἰς τὴν εἰδικὴν αὐτὴν περίστασιν δὲν ἀρκεῖ ὁ παρισιανισμός των. Τὸ φωτισμένον αἴσθημα τῶν τεχνιτῶν τοῦ λόγου; Δυστυχῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ περισσότερα δείγματα τοῦ «κακοῦ γούστου» ἐμεῖς τὰ ἐδώκαμεν καὶ πρέπει νὰ εἴμεθα εἰλικρινεῖς. Ποῖος λοιπόν; Μία ἁρμονικὴ ἕνωσις ὅλων αὐτῶν τῶν στοιχείων θὰ ἦτο ἡ ἰδεώδης ἐγγύησις. Ὑπάρχει ἕνας ἄνθρωπος ποῦ τὰ συγκεντρώνει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον; Ἂς εὑρεθῇ. Δὲν ὑπάρχει; Ἂς ἑνωθοῦν αἱ δυνάμεις τῶν ἐκλεκτῶν. Ἂς γίνῃ μία διεθνὴς στρατολογία. Ἂς διοργανωθῇ ἡ ἄμυνα τῆς Ὡραιότητος κατὰ τῆς Ἀσχημίας. Ἕνα πρὸ πάντων πρέπει νὰ ἐξασφαλισθῇ, καὶ ἡ μεγάλη ὑποχρέωσις βαρύνει ἡμᾶς τοὺς Νεοέλληνας. Κάθε προσέγγισις, κάθε ἐπαφή, κάθε χρῆσις τῆς ΕΛΛΑΔΟΣ πρέπει νὰ τελῆται μὲ ἁγνὰς χεῖρας, ἁγνὰς ψυχάς, ἁγνὰς καρδίας. Πρέπει ν' ἀκούσουν ὅλοι, μὲ τρόμον καὶ συντριβήν, τὸ αὐστηρὸν θέσφατον, ποῦ ἀντηχεῖ ἀπὸ τὰ βάθη τῶν ἐρειπίων: ΜΕΤΑ ΦΟΒΟΥ ΘΕΟΥ, ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗΣ ΠΡΟΣΕΛΘΕΤΕ.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΡΙΣΤΑΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΖΟΛΔΗΣ *

Η ΜΠΡΑΝΖΙΕΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΚΛΑΒΟΥΣ

Ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος ὑπεδέχθη Ἰζόλδην τὴν ξανθὴν εἰς τὸ ἀκρογιάλι. Ὁ Τριστάνος τὴν ἐπῆρε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὴν ὡδήγησε ἐνώπιον τοῦ βασιλέως· ὁ βασιλεὺς τὴν ἐπῆρε ἔπειτα ἀπὸ τὸ χέρι του. Μὲ μεγάλας τιμὰς τὴν ὡδήγησε πρὸς τὸν πύργον τοῦ Τινταγκέλ, καὶ ὅταν ἐφάνη μέσα εἰς τὴν αἴθουσαν ἀνάμεσα εἰς τοὺς ὑποτελεῖς, ἡ ἐμορφιά της ἐσκόρπισε τέτοιαν λάμψιν, ποῦ οἱ τοῖχοι ἔλαμψαν ὡσὰν νὰ τοὺς ἐκτυποῦσε ὁ ἀνατέλλων Ἥλιος. Τότε ὁ βασιλεὺς ἐπήνεσε τὰ χελιδόνια ποῦ τόσον εὐγενικὰ τοῦ εἶχαν φέρει τὴν χρυσὴν τρίχα· ἐπήνεσε τὸν Τριστάνον καὶ τοὺς ἑκατὸ ἱππότας οἱ ὁποῖοι ἐπάνω εἰς τὸ ταξιδιάρικο καράβι ἐπῆγαν νὰ ζητήσουν τὴν χαρὰν τῆς καρδιᾶς του καὶ τῶν ματιῶν του. Ἀλλοίμονον! Τὸ πλοῖον σοῦ φέρνει, καὶ σένα ἀκόμη, εὐγενικὲ βασιλεῦ, τὸ ἄγριον πένθος καὶ τὰ μεγάλα βάσανα.

Δεκαοκτὼ ἡμέρας ἔπειτα, ἀφοῦ συνεκάλεσε ὅλους τοὺς βαρώνους του, ἐπῆρε γυναῖκα Ἰζόλδην τὴν ξανθήν. Ἀλλά, ὅταν ἦλθε ἡ νύκτα, ἡ Μπρανζιὲν μὲ σκοπὸν νὰ κρύψῃ τὴν ἀτιμίαν τῆς βασίλισσης καὶ διὰ νὰ τὴν σώσῃ ἀπὸ τὸν θάνατον, ἐπῆρε τὴν θέσιν τῆς Ἰζόλδης εἰς τὴν συζυγικὴν κλίνην. Εἰς τιμωρίαν διὰ τὴν κακὴν φύλαξιν ποῦ ἔκαμε τοῦ ποτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ διὰ τὴν ἀγάπην τῆς φίλης της, ἐθυσίασε, ἡ πιστή, τὴν ἀγνότητα τοῦ σώματός της· τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἔκρυψε ἀπὸ τὸν βασιλέα τὴν ἀπάτην καὶ τὴν ἐντροπήν της.

Οἱ ἱστορικοὶ διϊσχυρίζονται ἐδῶ ὅτι ἡ Μπρανζιὲν δὲν εἶχε ρίψει εἰς τὴν θάλασσαν τὴν φιάλην μὲ τὸ μαγικὸ κρασί, ὅσο εἶχε ἀπομείνει· ἀλλὰ ὅτι τὸ πρωῒ ἀφοῦ ἡ κυρία της ἐμπῆκε εἰς τὸ κρεββάτι τοῦ βασιλέως Μάρκου, ἡ Μπρανζιὲν ἔχυσε σ' ἕνα ποτῆρι ὅ τι ἀπέμενε ἀπὸ τὸ φίλτρον καὶ τὸ παρουσίασεν εἰς τοὺς νεονύμφους· ὅτι ὁ Μᾶρκος ἤπιε πολὺ καὶ ὅτι ἡ Ἰζόλδη τὸ ἀπέρριψε κρυφά. Ἀλλὰ πρέπει

* Συνέχεια. — «Παναθήναια» 30 Ἀπριλίου.

νὰ ξέρετε, ὅτι οἱ ἱστορικοὶ αὐτοὶ διέφθειραν κ' ἐπλαστοποίησαν τὴν ἱστορίαν. Ἂν ἐφαντάσθησαν αὐτὸ τὸ ψέμα, εἶνε διὰ τὸν σκοπὸν νὰ ἐξηγήσουν τὸν θαυμαστὸν ἔρωτα ποῦ ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος εἶχε πάντοτε πρὸς τὴν βασίλισσαν. Βέβαια, ὅπως θ' ἀκούσετε ὕστερώτερα, ποτέ, μὲ ὅλην τὴν ἀγωνίαν, τὸν πειρασμὸν καὶ τὰς φοβερὰς ἐκδικήσεις, ὁ Μᾶρκος δὲν ἠμπόρεσε νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὴν καρδιά του τὴν Ἰζόλδην ἢ τὸν Τριστάνον· ἀλλά, πρέπει νὰ ξέρετε, δὲν εἶχε πιῇ ἀπὸ τὸ μαγικὸ κρασί. Οὔτε φαρμάκι, οὔτε μαγικά· μοναχὴ ἡ εὐγένεια τῆς καρδιᾶς του τοῦ ἐνέπνευσε τὴν ἀγάπην.

Ἡ Ἰζόλδη εἶνε βασίλισσα καὶ φαίνεται ὅτι ζῇ εὐτυχισμένα. Ἡ Ἰζόλδη ἔχει τὴν ἀγάπην τοῦ βασιλέως Μάρκου, οἱ βαρῶνοι τὴν τιμοῦν καὶ ὁ λαὸς τὴν ἀγαπᾷ. Ἡ Ἰζόλδη περνᾷ τὴν ἡμέραν εἰς τοὺς θαλάμους της πλούσια ζωγραφισμένους καὶ στρωμένους ἀπὸ ἄνθη. Ἡ Ἰζόλδη ἔχει εὐγενικὰ στολίδια, ῥοῦχα πορφυρὰ καὶ τάπητας Θεσσαλικούς, τὰ τραγούδια τῶν ἁρπιστῶν καὶ τὶς κουρτίνες ποῦ ἐπάνω τους εἶνε κεντημένοι λεόπαρδοι, ἀετοί, παπαγάλοι καὶ ὅλα τὰ θηρία τῆς θαλάσσης καὶ τῶν δασῶν. Ἡ Ἰζόλδη ἔχει τοὺς ζωντανούς, τοὺς ὡραίους ἔρωτάς της καὶ τὸν Τριστάνον σιμά της, νύκτα καὶ ἡμέραν· διότι, ὅπως ἡ συνήθεια ἀπαιτεῖ εἰς τοὺς ὑψηλοὺς αὐθέντας, κοιμᾶται εἰς τὸν βασιλικὸν θάλαμον μαζὶ μὲ τοὺς πιστούς. Ὅμως ἡ Ἰζόλδη φοβεῖται. Γιατί νὰ τρέμῃ ὅμως; Μήπως δὲν εἶνε μυστικοὶ οἱ ἔρωτές της; Ποιὸς θὰ ὑπώπτευε τὸ παιδί του; Ποιὸς τὴν βλέπει; Τὴν προσέχει; Ποῖος μάρτυς; Ναὶ βέβαια ἕνας μάρτυς τὴν προσέχει ἡ Μπρανζιέν· ἡ Μπρανζιὲν τὴν βλέπει ἀδιάκοπα· αὐτὴ γνωρίζει τὴν ζωήν της, αὐτὴ τὴν ἔχει εἰς τὴν ἐξουσίαν της. Θεέ! ἂν κάποτε θὰ ἐκουράζετο νὰ κρατῇ τὸ μυστικόν! Ἔτσι ὁ Τριστάνος θὰ πέθαινε... Καὶ ὁ φόβος αὐτὸς κάμνει τὴν βασίλισσαν νὰ τρέμῃ. Ὅμως ὄχι! δὲν εἶνε ἡ Μπρανζιὲν ἡ πιστὴ ποῦ τῆς ἐμπνέει αὐτὸν τὸν φόβον, ὁ φόβος τῆς ἔρχεται ἀπὸ τὴν καρδιά της. Ἀκούσατε τὴν μεγάλην προδοσίαν ποῦ ἐμελέτησε· ἀλλὰ ὁ θεός, ὅπως θὰ ἰδῆτε, τὴν ἐλυπήθη· καὶ σεῖς λοιπὸν ἂς εἶσθε ἐπιεικεῖς!

Τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὁ Τριστάνος καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκυνηγοῦσαν μακριά, καὶ ὁ Τριστάνος δὲν ἐγνώριζε τὸ κρῖμα αὐτό· ἡ Ἰζόλδη ἐπροσκάλεσε δύο σκλάβους, τοὺς ὑπεσχέθη ἐλευθερίαν καὶ ἑξῆντα βυζαντίους[1] ἂν ἔκαμναν κατὰ τὸ θέλημά της. Ὡρκίσθησαν λοιπόν.

« Θὰ σᾶς δώσω λοιπόν, εἶπε, μιὰ νέα· θὰ τὴν πᾶτε στὸ δάσος, μακριὰ ἢ κοντὰ δὲν μὲ μέλει, ἀλλὰ σὲ μέρος ἀπρόσιτο ποῦ κανεὶς νὰ μὴ μάθῃ τί ἐκάνατε ποτέ· ἐκεῖ θὰ τὴν σκοτώσετε καὶ θὰ μοῦ φέρετε τὴ γλῶσσα της. Νὰ θυμηθῆτε νὰ μοῦ πῆτε τὰ λόγια ποῦ θὰ σᾶς πῇ. Πηγαίνετε· ὅταν γυρίσετε, θὰ εἶσθε ἐλεύθεροι καὶ πλούσιοι ».

Ἔπειτα ἐκάλεσε τὴν Μπρανζιέν:

« Ἀγαπημένη μου, ἐσὺ ξέρεις πῶς λυώνω καὶ πῶς ὑποφέρω· δὲν πᾷς νὰ ζητήσῃς εἰς τὸ δάσος βότανα ποῦ μοῦ χρειάζονται γιὰ τὸ κακό μου αὐτό; Δύο σκλάβοι εἶνε ἐδῶ ποῦ θὰ σὲ ὁδηγήσουν· γνωρίζουν ποῦ φυτρώνουν τὰ βότανα· ἀκολούθησέ τους λοιπόν· ἀδελφή, γνώριζε καλὰ ὅτι ἂν σὲ στέλλω στὸ δάσος, εἶνε γιὰ τὴν ἡσυχία τῆς ζωῆς μου! »

Οἱ σκλάβοι τὴν ὡδήγησαν. Καθὼς ἦλθε στὸ δάσος, ἠθέλησε νὰ σταματήσῃ διότι τριγύρω της τὰ βότανα ποῦ ἐζητοῦσε, ἐβλαστομανοῦσαν ἄφθονα. Ἀλλὰ τὴν ἔσυραν ἀκόμη μακρύτερα:

« Ἔλα, κοπέλλα, πᾶμε, δὲν εἶν' ἐδῶ κατάλληλο τὸ μέρος ».

Ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς σκλάβους ἐβάδιζε ἐμπρός της ἐνῷ ὁ σύντροφός του τὴν ἀκολουθοῦσε. Οὔτε μονοπάτι πλέον, μόνον βάτα, ἀγκάθια καὶ ἄλλοι ἀγριόθαμνοι. Τότε ἐκεῖνος ποῦ ἐβάδιζε ἐμπρός, ἔσυρε τὸ σπαθί του κ' ἐστράφη ἡ Μπρανζιὲν ἐρρίφθη πρὸς τὸν ἄλλον καὶ τοῦ ἐζήτησε βοήθειαν· ὅμως καὶ ὁ ἄλλος ἐκρατοῦσε ἕνα γυμνὸ σπαθὶ στὸ χέρι καὶ τῆς εἶπε:

« Κοπέλλα μου, πρέπει νὰ σὲ σκοτώσωμε ».

Ἡ Μπρανζιὲν ἔπεσε στὰ χόρτα, καὶ τὰ χέρια ἐπροσπαθοῦσαν νὰπομακρύνουν τὴν αἰχμὴν τῶν σπαθιῶν. Ἐζητοῦσε νὰ τὴν ἀφήσουν νὰ ζήσῃ μὲ φωνὴν τόσο τρυφερὰν καὶ σπαρακτικήν, ποῦ εἶπαν:

« Κοπέλλα, ἂν ἡ βασίλισσα Ἰζόλδη, ἡ κυρία σου καὶ κυρία μας, θέλῃ ν' ἀποθάνῃς, θὰ πῇ ὅτι κάτι μεγάλο κακὸ τῆς ἔκαμες ».

Ἐκείνη ἀπεκρίθη.

« Δὲν ξέρω, φίλοι μου· δὲν ἐνθυμοῦμαι παρὰ ἕνα κακό. Ὅταν ἐφύγαμε ἀπὸ τὴν Ἰρλανδίαν, εἴχαμε μαζί μας κάθε μία ὡσὰν τὸ πιὸ ἀγαγητὸ στόλισμα ἓν ἄσπρο πουκάμισο γιὰ τὴ νύχτα τῶν γάμων μας. Στὴ θάλασσα συνέβη ἡ Ἰζόλδη νὰ σχίσῃ τὸ νυφικό της πουκάμισο

[1] Χρυσᾶ βυζαντηνὰ νομίσματα τὰ ὁποῖα διεδόθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὰς σταυροφορίας.

λεως φθάνουσα εἰς ἄλλο ἀπώτερον κείμενον, ἰσόπεδον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἡ διὰ σιοῶν κύκλῳ περιβαλλομένη «Παλαιὰ ἀγορὰ» ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ἵδρυτο ὁ δωρικοῦ ρυθμοῦ ναὸς τοῦ Διονύσου. Ὑψηλότερον ταύτης, ἐπὶ εὐρυτάτου ἰσοπέδου, ἁπαντᾷ τις τὰ ἐρείπια τοῦ περιφήμου «Βωμοῦ τοῦ Διὸς» τοῦ ὑπὸ τοῦ Εὐμένους Βου (περὶ τὸ 180 π. Χ.) ἀνεγερθέντος, τοῦ ὁποίου τὰ θαυμάσια ἀνάγλυφα, τὰ εἰκονίζοντα, ὡς γνωστόν, σκηνὰς Γιγαντομαχίας, ἀνακαλυφθέντα ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Humann, μετεφέρθησαν εἰς Βερολῖνον. ἔγειναν δὲ καὶ ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Περγάμου ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Τοῦ θαυμασίου ἐκείνου οἰκοδομήματος δὲν σώζεται ἢ τὸ κρηπίδωμα καὶ μέλη τινὰ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ αὐτοῦ κόσμου· ἦρκεσαν ὅμως καὶ ταῦτα πρὸς τελείαν ἀναπαράστασιν τοῦ οἰκοδομήματος γενομένην ἐν τῷ Βερολινείῳ Μουσείῳ. Ὑπέρκεινται τοῦ κτιρίου τούτου διάφορα οἰκοδομήματα καὶ ἰσόπεδα μετὰ τὰ ὁποῖα εὑρίσκεταί τις πρὸ τοῦ *φρουριακοῦ* πυλῶνος, δι' οὗ εἰσήρχετο εἰς τὸ *ἐπίσημον* διαμέρισμα τῆς πόλεως, τὸ ὑψηλότερον, τὸ περικλεῖον μεταξὺ ἄλλων πολλῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων καὶ τὰ ἀνάκτορα τῶν Ἀτταλιδῶν, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους, μετὰ τῶν παραρτημάτων αὐτῶν καὶ τῶν κήπων! Διότι οἱ φιλόκαλοι ἐκεῖνοι βασιλεῖς δὲν ὤκνησαν εἰς τὰ ὕψη ἐκεῖνα τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων των νὰ διοχετεύσωσι, δι' ὑδραυλικῶν ἔργων τεραστίων, ὧν σώζονται ἔτι ἴχνη, ἄφθονον ὕδωρ, νὰ ἀναβιβάσωσι δὲ καὶ τὸ ἀναγκαῖον χῶμα, ὅπως καλλιεργήσωσι δένδρα καὶ φυτά, παρὰ τῇ αἰθερίᾳ αὐτῶν κατοικίᾳ. Ἀριστερὰ τοῦ πυλῶνος εὐρὺ ἐκτείνεται ἰσόπεδον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου σώζονται τὰ θαυμάσια ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, ναοῦ δωρικοῦ, φέροντος 6×10 κίονας, ἑνὸς τῶν ἀρχαιοτάτων οἰκοδομημάτων τῆς Περγάμου. Τὸ ἰσόπεδον κυκλοῦται ὑπὸ στοῶν, ὄπισθεν τῆς ἀρκτικῆς πλευρᾶς τῶν ὁποίων ἐξετείνετο τὸ ἐκ μιᾶς μεγάλης αἰθούσης καὶ τριῶν παρακειμένων δωματίων συγκείμενον οἰκοδόμημα τῆς Βιβλιοθήκης, σωζόμενον καὶ τὰ νῦν ὁπωσδήποτε καλῶς ἐν ταῖς λεπτομερείαις του. Ἀπώτερον, πρὸς δυσμὰς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ μεταξὺ ἄλλων παρεμπιπτόντων οἰκοδομημάτων, ὧν τὰ ἐρείπια δύσκολον εἶναι νὰ ἀντιληφθῇ τις ταχέως, ἁπαντᾷ τις τὰ μεγαλοπρεπῆ λείψανα τοῦ ναοῦ τοῦ Τραϊανοῦ, κειμένου ἐν τῷ μέσῳ τεχνητοῦ, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἰσοπέδου, πλάτους 100 περίπου μέτρων καὶ βάθους 70. Ὁ ναὸς οὗτος, ἐν ᾧ ἐλατρεύθη ὡς θεὸς ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανός, ἦτο κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, φέρων κίονας 6×9. Τὸ θαυμάσιον οἰκοδόμημα σώζεται ἐν καλῇ σχετικῶς καταστάσει καὶ προκαλεῖ ἀληθῶς τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν κομψότητά του καὶ τὴν λευκότητα τοῦ λίθου, ἐξ οὗ ἀνηγέρθη. Ἀπὸ τοῦ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐκτεινομένου ἰσοπέδου (ὕψ. 325 μ.) ἡ θέα κάτω τῆς κοιλάδος, τῆς διασχιζομένης ὑπὸ τῶν ποταμῶν Σελινοῦντος καὶ Κητείου, τῆς καταφύτου καὶ καταπρασίνου, μετὰ τῶν ἐσπαρμένων ἐπ' αὐτῆς γραφικῶν ἀρχαίων τύμβων, τῶν ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν ἐρειπίων καὶ τοῦ πανοράματος τῆς νέας πόλεως, εἶνε πράγματι μαγική. Τὸ ὑψηλότατον τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους σημεῖον καταλαμβάνουσι τὰ ἐρείπια τῶν ἀνακτόρων τῶν Ἀτταλιδῶν, ἐρείπια οὐχὶ ἀναλόγως πρὸς τὰ λοιπὰ τῆς πόλεως τὸ ἐνδιαφέρον κινοῦντα. Ὅπως δήποτε ἡ ἔκτασις αὐτῶν καὶ ἡ διακόσμησις, ἀλλὰ πρωτίστως ἡ τοποθεσία αὐτῶν, ἡ ἐνθυμίζουσα τὴν κατοικίαν ἀετῶν, καὶ ὅσα ἤδη περὶ κήπων καὶ ὑδραυλικῶν ἔργων ἀνεφέραμεν ἱκανοποιοῦσι τὸν ἐπισκέπτην διὰ τὴν κοπιώδη ἀνάβασιν. Ὑπολείπεται νὰ μνημονεύσωμεν τοῦ κατὰ τὴν δυτικὴν κλιτὺν τοῦ ὄρους κειμένου θεάτρου, τοῦ ὁποίου ἀπεπερατώθη ἤδη ἡ ἀνασκαφή. Τὸ κοῖλον αὐτοῦ διηρημένον εἰς ὀγδοήκοντα βαθμίδας, εἶνε ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκοῦς χώρου, δυσαναλόγως ὑψηλὸν καὶ ἀπότομον· ἡ ἀνάβασις ἐπομένως διὰ τῶν κερκίδων αὐτοῦ μέχρι τῆς τελευταίας σειρᾶς τῶν καθισμάτων ἦτο ἐπιπονωτάτη. Εἶχεν ὅμως τὸ θέατρον τοῦτο καὶ ἐκ τῶν ἄνωθεν, διὰ στενῆς κλίμακος, εἴσοδον εἰς τὸ κοῖλον αὐτοῦ, δι' ἧς πάντως κατήρχοντο οἱ ἄνωθεν τούτου οἰκοῦντες. Τὰ βασιλικὰ ἕδρανα, ἰδιαιτέρως ἐπεξειργασμένα, καταλαμβάνουσι τὸ μέσον τῆς κατωτάτης πρὸς τὴν ὀρχήστραν σειρᾶς. Ἡ σκηνὴ τοῦ θεάτρου ἦτο ἀρχικῶς ἐκ ξύλου κατεσκευασμένη καὶ περιαιρετή, οὕτως ὥστε ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χώρου τῆς σκηνῆς, τοῦ ἀποτελοῦντος τὸ μέσον ἐπιμήκους ἰσοπέδου (215 μέτρων μήκους) νὰ δύνανται νὰ τελῶνται ἀγῶνες καὶ ἄλλα δημόσια θεάματα, ὁσάκις δὲν ἐλειτούργει τὸ θέατρον. Ἐγένετο δηλ. ἀντιστρόφως ὅ,τι καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Σταδίῳ κατὰ τὴν παράστασιν τῆς Ἀντιγόνης ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συνεδρίου, καὶ τὸ ὁποῖον εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ἐγίνετο συχνότερον, χρησιμοποιουμένου οὕτω διττῶς τοῦ καλλιμαρμάρου κτιρίου. — Ἐν τῷ θεάτρῳ ἐκείνῳ παρετέθη ἡμῖν λιτὸν ἐπὶ ποδὸς πρόγευμα, μετὰ τὸ ὁποῖον κατήλθομεν εἰς τὴν νέαν πόλιν παρακολουθούμενοι ὑπὸ πλήθους

ἐντοπίων, οἵτινες ἐνθουσιῶντες διὰ τὴν παρουσίαν κυρίως ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων, ἀπῄτουν ἀνενδότως νὰ τοῖς ἐκφωνήσῃ *λόγον* ὁ κ. Πρύτανις. Τοῦτο δὲ καὶ ἠναγκάσθη νὰ πράξῃ ἐν τέλει ὁ κ. Λάμπρος ὅπως *ἐπιτραπῇ* ἡμῖν ἡ ἀναχώρησις.

Ἦτο ἤδη νὺξ ὅτε ἐπανήλθομεν εἰς Δικέλλι καὶ ἐπεβιβάσθημεν εἰς τὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἀμέσως ἀπῆραν διὰ Τροίαν. Ἦτο ἡ μυθικὴ πόλις ὁ τελευταῖος σταθμὸς τῆς περιοδείας μας, διότι ἐκεῖθεν τὸ ἕτερον τῶν πλοίων θὰ ἀπῆρχετο εἰς Κων)πολιν διὰ τοὺς εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν ἐπιστρέφοντας συνέδρους, τὸ ἄλλο δὲ εἰς Ἀθήνας φέρον τοὺς σκοποῦντας νὰ διατρίψωσιν εἰσέτι ἡμέρας τινὰς ἐν Ἑλλάδι. Μὲ ὅλην δὲ τὴν κόπωσιν ἐκ τοῦ πολυημέρου καὶ ἐπιπονωτάτου ταξειδίου, ἡ σκέψις ὅτι εἴχομεν εἰσέτι νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὰ ἐρείπεια τῆς ἀρχαιοτάτης, τῆς μᾶλλον ἐνδιαφερούσης τῶν πόλεων τοῦ παλαιοῦ κόσμου, καθίστα ἡμᾶς ἀκμαίους ἔτι διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς ἑπομένης.

Εἶχεν ἀνατείλει ἤδη ὁ ἥλιος ὅτε ἀνελθόντες ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, εὑρέθημεν ἔναντι μαγευτικοῦ ὁρίζοντος· ἐπλέομεν πρὸς τὸ στενὸν τῶν Δαρδανελλίων ἔχοντες δεξιὰ μὲν τὰς μικρασιατικὰς ἀκτάς, καὶ ἀριστερὰ τὴν Θρᾳκικὴν χερσόνησον μετὰ τῶν παρακειμένων αὐτῇ νήσων, Σαμοθράκης, Ἴμβρου καὶ Λήμνου, ὁρωμένων ἀπώτερον εἰς τὰ βάθη τοῦ ὁρίζοντος. Ἀλλὰ τὰ πλοῖα ἡμῶν δὲν κατηυθύνοντο πρὸς τὰ Δαρδανέλλια, τὴν συνήθη διὰ Τροίαν ὁδόν, διότι θὰ ἀπῄτει τοῦτο χρόνον πλείονα, ἀλλὰ στρέψαντα πρὸς ἀνατολὰς διηυθύνθησαν κατ' εὐθεῖαν πρὸς Τροίαν καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σκαμάνδρου, ἀγκυροβολήσαντα πρὸ τοῦ Κουμ Καλέ, τοῦ μέρους περίπου ἔνθα τὸ πάλαι καὶ οἱ ἐκστρατεύσαντες κατὰ τῆς Τροίας Ἀχαιοὶ τὰς ἀγκύρας των ἔρριψαν, ὅπως πολιορκήσωσι τὸ δυσπόρθητον φρούριον.

Ἤδη διεκρίνετο εἰς τὰ βάθη τῆς κοιλάδος τοῦ Σκαμάνδρου τὸ μυθικὸν ἄλλοτε, νῦν δὲ ἱστορικὸν ὕψωμα, τὸ συγκινῆσαν ἐπὶ αἰῶνας καὶ συγκινοῦν ἔτι τὸν κόσμον ὁλόκληρον διὰ τὴν τραγικὴν τύχην του καὶ τὰ ἐπεισόδια τῆς πολιορκίας του, τὰ παραγαγόντα τὴν ἀθάνατον ἡρωϊκὴν ἐποποιΐαν. Πάντες ἐστρέψαμεν πρὸς ἐκεῖ τὰ βλέμματα ἀναζητοῦντες τὸν λόφον ὅστις σώζει ἔτι λείψανα τοῦ φρουριακοῦ τείχους, τοῦ ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην τὸν Πρίαμον καὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ προασπίσαντος κατὰ τῆς ἐπιθετικῆς λύσσης τῶν συνηνωμένων Ἀχαιῶν, τῶν ἐκδικουμένων τὴν τιμὴν ἑνὸς ἀδικηθέντος συζύγου! Καὶ διεκρίναμεν τότε ὑπόλευκον σημεῖον, προεξέχον λοφώδους σειρᾶς, ἐξικνουμένης μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τῆς Ἴδης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μόνον σωροὶ χωμάτων ἐφαίνοντο. Ἦτο ἐκεῖ ἡ ὁμηρικὴ Τροία, τὴν ὁποίαν ὁ ἀποκαλυπτικὸς νοῦς τοῦ Σχλίεμαν παρ' ὅλας τὰς περὶ τοῦ ἐναντίου εἰκασίας τῶν γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν, ἀπὸ τοῦ Δημητρίου τοῦ Σκηψίου μέχρι τοῦ Μόλτκε, ἀνεγνώρισε καὶ ἀνέσκαψε, βεβαιώσας οὕτω διὰ τῶν πραγμάτων ὅτι ἡ Τροία ἔκειτο ἐκεῖ καὶ ὅτι ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος δὲν ἦτο μυθικόν τι γέννημα τῆς φαντασίας τοῦ Ὁμήρου, ἀλλ' ἱστορία καὶ δὴ πιστὴ ἱστορία τοῦ τραγικωτάτου τῶν ἀρχαίων πολέμων. Ὁ Σχλίεμαν ἐν τῇ ἀποκαλυπτικῇ ὀξυνοίᾳ του ἐννόησεν ὅτι ἡ ὁμηρικὴ Τροία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔκειτο ἐπὶ τοῦ λόφου Μπουνάρπασι, ὡς λίαν ἀπέχοντος τῆς θαλάσσης, οὔτε ἔνθα ἡ «Ἰλιέων Κώμη» (Στράβων) τὸ σημερινὸν Ἀλὶ-Κονάκ, διότι ἀπόκειται τοῦ Σκαμάνδρου, ἀλλ' ὅτι μόνον ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Χισαρλὶκ ἦτο δυνατὸν νὰ ἔκειτο αὕτη, ὡς ἄλλως τε καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἐφρόνουν. Καὶ διὰ τῆς σκαπάνης αὐτοῦ ἐβεβαίωσε τὴν πρόγνωσίν του κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον πλέον. Ἀλλὰ δὲν ἐπέπρωτο εἰς τὸν ὀξυνούστατον ἀρχαιοδίφην νὰ ἴδῃ καὶ τὰ ἐρείπια τῆς πραγματικῆς ὁμηρικῆς Τροίας, τὰ πλησιέστατα κείμενα τῆς ἀνασκαφῆς του, διότι μόνον μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ κ. Dörpfeld, προεκτείνων τὴν ἀνασκαφήν, ἀπεκάλυψε τὰ *ὁμηρικὰ* τείχη, τὰ περιβάλλοντα εἰς ἀπωτέραν ἀκτῖνα τὰ παλαιότερα τείχη, τὰ ὑπὸ τοῦ Σχλίεμαν ὡς τὰ ὁμηρικὰ ἐκληφθέντα. Καὶ δὲν εἶχε βεβαίως πολὺ ἄδικον ὁ μέγας ἐρευνητής, διότι ὡς εἶχον τότε τὰ τῆς ἐρεύνης τῶν προϊστορικῶν ἀρχαιοτήτων, πᾶς τις ἀποκαλύπτων τὸ σύμπλεγμα ἐκεῖνο τῶν φρουριακῶν τειχῶν, θὰ ἠπατᾶτο ὡς πρὸς τὴν χρονολογικὴν αὐτῶν ἐκτίμησιν.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Σχλίεμαν ἀνακαλυφθεῖσα Τροία ἦτο ἀρχαιότερον κατὰ αἰῶνας τινὰς τοῦ ὁμηρικοῦ φρούριον, περικλεῖον τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ ἄλλας τινὰς συναφεῖς οἰκοδομάς, ἔκειτο δὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως καὶ κατὰ ἓξ περίπου μέτρα βαθύτερον τῆς ὁμηρικῆς Τροίας, ἣν ὁ κ. Dörpfeld ἀπεκάλυψεν. Ἀλλ' ὁ Σχλίεμαν ἠρκέσθη τότε εἰς τὸ ἐκπληκτικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἀνασκαφῆς του, ἥτις εἰς φῶς ἤγαγε μίαν προϊστορικὴν ἀκρόπολιν κρύπτουσαν εἰς τὰ τείχη της καὶ ὁλόκληρον θησαυρὸν χρυσῶν κοσμημάτων καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον νὰ μεταπεισθῇ ὅτι δὲν ἦσαν τὰ

τείχη ἐκεῖνα καὶ ὁ θησαυρὸς ἐκεῖνος, λείψανα τῆς τρωϊκῆς ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν καταστροφῆς. Ἡ ὑπὸ τοῦ Dörpfeld κατόπιν ἐνεργηθεῖσα προέκτασις τῶν ἀνασκαφῶν, ἡ μεθοδικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἐκτελεσθεῖσα, ἐπέχυσεν ἀληθὲς φῶς εἰς τὰ συγκεχυμένα καὶ ἀκατάληπτα ἐκ πρώτης ὄψεως ἐρείπια ἐκεῖνα. Εἶναι δὲ ἀληθὲς θαῦμα ἐπιστημονικὸν ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη, ἡ διαλευκάνασα τὰ πάντα καὶ ταξινομήσασα τὸ χάος τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιχώσεων. Προέκυψε δὲ ἐκ τῆς σκαπάνης τοῦ ἀρχαιολόγου καὶ ἡ ἱστορία ἡ ἄγνωστος τέως ἐν πολλοῖς, τοῦ περιφήμου ἐκείνου λόφου, τοῦ κατοικηθέντος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ὑπὸ ἐννέα ὅλων συνοικισμῶν. Ἐννέα δηλ. διάφορα στρώματα, σαφῶς διακρινόμενα ἀπ' ἀλλήλων ἕνεκα τῆς διαφόρου αὐτῶν ἐπιχώσεως καὶ τῆς διαφόρου τοιχοδομίας, μαρτυροῦσιν ὅτι ὁ χαμαλὸς τὸ πρῶτον ἐκεῖνος λόφος ὑψώθη ὑπὲρ τὰ δέκα μέτρα τοῦ στερεοῦ αὐτοῦ ἐδάφους, δι' ἐπιχώσεων προσγενομένων ἐκ τῆς καταστροφῆς τῶν ἐπ' αὐτοῦ συνοικιζομένων κατ' ἐποχὰς λαῶν. Οὕτω βέβαιον εἶνε ὅτι ὁ λόφος κατῳκήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ πρωτογενοῦς τινος ὁμάδος περιβαλούσης τὸν ἐκ καλυβῶν συνοικισμόν της διὰ μάνδρας πηλοκτίστου χάριν ἀσφαλείας. Τοῦ συνοικισμοῦ τούτου, τοῦ ὁποίου διακρίνονται δύο περίοδοι ἐλάχιστα δὲ σώζονται λείψανα, ἡ χρονολογία εἶνε ἀβεβαία, δυναμένη νὰ ἀνέλθῃ καὶ μέχρι τῆς 3ης ἢ 4ης π.Χ. χιλιετηρίδος. Ἀκολούθως ὁ λόφος κατῳκήθη ὑπὸ λαοῦ προηγμένου ἤδη ἐν τῷ πολιτισμῷ καὶ δυναμένου νὰ ἀνεγείρῃ φρουριακὰ λιθόκτιστα τείχη καὶ κατοικίας πλινθοκτίστους, ἐν προδιαγεγραμμένῳ σχεδίῳ. Εἶνε αὕτη ἡ προμηκυναϊκὴ ἀκρόπολις ἡ ὑπὸ τοῦ Σχλίεμαν ἀποκαλυφθεῖσα, ἧς σώζονται καλῶς ἔτι τὰ ὑψηλὰ τείχη μετὰ τῶν πυλώνων αὐτῶν καὶ ἐρείπια εὐδιάκριτα τῶν ἐπ' αὐτῆς μεγάρων καὶ ποικίλων ἄλλων οἰκοδομημάτων.

Ἡ χρονολογία τοῦ συνοικισμοῦ τούτου τάσσεται εἰκότως μεταξὺ τοῦ 2500 - 2000 π.Χ. Ἡ ἀκρόπολις αὕτη καταστραφεῖσα δι' ἐμπρησμοῦ καὶ ἐρημωθεῖσα κατῳκήθη βραδύτερον ὑπὸ ἀσήμων ὁμάδων, κατὰ τρεῖς διαφόρους περιόδους, μέχρι τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς (1500 περίπου π.Χ.) καθ' ἣν ἀνηγέρθη τὸ ὑπὸ τοῦ Dörpfeld ἀποκαλυφθὲν *ὁμηρικὸν* τεῖχος, τὸ εἰς ἀπωτέραν ἀκτῖνα τὸν λόφον περιβαλόν, καὶ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Πριάμου περικλεῖσαν. Ἡ ἱστορία τῆς χρονικῆς ταύτης περιόδου μᾶς εἶνε γνωστὴ ὡς καὶ ἡ τύχη τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τότε οἰκούντων. Μετὰ τὴν καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν τῆς ὁμηρικῆς ἀκροπόλεως καὶ τὴν ἐπίχωσιν αὐτῆς, νέος συνοικισμὸς ἀναφαίνεται ἐπὶ τῶν ἀφανῶν ἐρειπίων τοῦ λόφου, ἑλληνικὸς οὗτος, τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία δὲν παρέχει ἀνάλογον τὸ ἐνδιαφέρον. Ἐπὶ Ρωμαίων ἡ ἀκρόπολις – τὸ Ἴλιον – ἰσοπεδωθεῖσα ἀνεκτήσατο νέαν αἴγλην διὰ νέων τειχῶν καὶ νέων περικαλλῶν μνημείων, ὡς ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς (οὗ σώζονται τὰ ἐρείπια) τὸ θέατρον καὶ ἄλλα, καθόσον οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες τὴν πόλιν ταύτην, θεωροῦντες ὡς μητρόπολιν καὶ κοιτίδα τοῦ γένους των, ἐπροθυμοποιοῦντο νὰ περικοσμῶσι ταύτην, συχνὰ αὐτὴν ἐπισκεπτόμενοι καὶ ἐπὶ μακρὸν πολλάκις ἐν αὐτῇ διατρίβοντες. Εἶνε γνωστὸν δὲ ὅτι καὶ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, παλαιὸν τοῦ Καίσαρος σχέδιον υἱοθετῶν, ἐσκέπτετο τὸ πρῶτον ἐκεῖ νὰ ἱδρύσῃ τὴν μητρόπολιν τῆς αὐτοκρατορίας του! ἀλλὰ μετὰ τὴν προτίμησιν τῆς Κων)πόλεως ἡ πόλις ἤρξατο φθίνουσα καὶ βαθμηδὸν ἠρημώθη καὶ πάλιν, διὰ τελευταίαν φορὰν βεβαίως, διότι ἐπὶ τῶν σεμνῶν ἐρειπίων τοῦ πολυπαθοῦς λόφου δὲν θὰ ἐπιτραπῇ, ἐλπίζομεν, τοῦ λοιποῦ νέα κατάκτησις.

Μετὰ τὴν βραχεῖαν ταύτην καὶ περιληπτικὴν ἀφήγησιν τῆς ἱστορίας τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ τὰ λευκάζοντα νῦν χώματα τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Σχλίεμαν καὶ Dörpfeld, ὠφείλομεν ἴσως νὰ παράσχωμεν εἰς τὸν ἀναγνώστην ἡμῶν καὶ βραχεῖαν περιγραφὴν τῶν σωζομένων ἐρειπίων. Ἀλλὰ πρὸς τί; Ἀφ' οὗ καὶ ἡ ἐπίσκεψις αὐτὴ τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου ὑπὸ τῶν μὴ ἠσκημένων εἰς φανταστικὴν συμπλήρωσιν καὶ ἀναπλήρωσιν τοῦ σωζομένου τμήματος τοίχου τινός, ἢ γωνίας τινός, ἢ καὶ ἑνὸς μόνου λίθου κατὰ χώραν κειμένου, δὲν θὰ συνετέλει τὸ παράπαν εἰς κατανόησιν τοῦ συμφύρματος ἐκείνου τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐρειπίων καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων στρωμάτων τῶν ὁμιλούντων γλῶσσαν μόνον εἰς τοὺς ἐπαΐοντας νοητήν; Ἀληθῶς ὁ ἐπισκεπτόμενος νῦν τὴν Τροίαν ἄνευ προμελέτης τινός, τοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Dörpfeld ἐκπονηθέντος θαυμασίου σχεδιαγράμματος, ἄνευ ἐπιμόνου προσπαθείας πρὸς ταύτισιν τῶν ἐν τῷ σχεδίῳ πολυχρόων γραμμῶν πρὸς τὰ χαώδη ἐρείπια, οὐδὲν ἄλλο θὰ δυνηθῇ νὰ διακρίνῃ ἢ τὴν κυκλοτερῆ σειρὰν τῶν δύο προϊστορικῶν τειχῶν—τοῦ προμηκυναϊκοῦ καὶ μηκυναϊκοῦ ἢ ὁμηρικοῦ —καὶ τὰ λείψανα τοῦ ῥωμαϊκοῦ συνοικισμοῦ. Ὁ θέλων νὰ νοήσῃ πλειότερον ἢ πρέπει νὰ παρακολουθήσῃ τὴν περιοδείαν τοῦ κ. Dörpfeld,

κατ' ἔτος ὡς γνωστὸν ἐκεῖσε μεταβαίνοντος πρὸς διδασκαλίαν, ἢ νὰ παραμείνῃ ἐπὶ ἡμέρας τινὰς ἐκεῖ μελετῶν ἐπὶ τοῦ σχεδίου τὰ ἐρείπια. Ἡμεῖς ἐτύχομεν τῆς πρώτης συνθήκης. Ὑπὸ τὴν σαφῆ καὶ εὔληπτον ὁμιλίαν τοῦ κ. Dörpfeld ὁδηγούμενοι, εὕρομεν, φυσικῶς, οὐχὶ μεγάλην δυσκολίαν εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ τε συνόλου τῶν ἐρειπίων καὶ τῶν λεπτομερειῶν αὐτῶν, ὅσων τοὐλάχιστον χρῄζει ἡ ἔρευνα. Ὁ κ. Dörpfeld οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀκροπόλεως ὡδήγησεν ἡμᾶς ἐπὶ ὥρας ἑρμηνεύων καὶ σαφηνίζων ἀκαταλήπτους ἐκ πρώτης ὄψεως λεπτομερείας, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἀφίξεως ἡμῶν εἰς τὸν χῶρον τῶν ἀνασκαφῶν, κατὰ τὴν ἐκεῖσε πεζοπορείαν μας, εἰς τὸ μέσον τῆς ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰς τὴν ἀκρόπολιν ὁδοῦ, ὅπου ὑπάρχει καὶ τὰ νῦν ὕψωμα γῆς («θρωσμὸς πεδίοιο.» Ἰλιάδ. Κ. 160) παρὰ τὸν τάφον τοῦ Ἴλου, ἐπὶ μακρὸν παραμείνας, ἡρμήνευσεν ἡμῖν πάντα τὰ τοπογραφικὰ ζητήματα, τὰ ἐν σχέσει πρὸς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαιότατον εἶνε τὸ τῆς κοίτης τοῦ Σκαμάνδρου, ὅστις προφανῶς, κατὰ τὴν ὁμηρικὴν ἐποχήν, εἶχεν ἄλλην τῆς σημερινῆς διεύθυνσιν, ἀνατολικωτέραν, χωρίζων οὕτω τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀχαιῶν τοῦ στρατοπέδου τῶν Τρώων.

Μετὰ τὴν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως διδασκαλίαν παρετέθη ἡμῖν, παρὰ τὰ σῳζόμενα ἔτι ξύλινα παραπήγματα τῆς συνοικίας Σχλίεμαν, πρόχειρον πρόγευμα *ἀποχαιρετιστήριον*, καθόσον ἐκεῖθεν οἱ διὰ Κων)πολιν ἀναχωροῦντες ἀπεχωρίσθημεν τῶν λοιπῶν τῶν εἰς Ἑλλάδα ἐπιστρεφάντων, οἵτινες καὶ παρέμειναν ἐκεῖ μέχρι τῆς ἑσπέρας, τοῦ πλοίου αὐτῶν ἀπάραντος βραδύτερον τοῦ διὰ Κων)πολιν ἀναχωρήσαντος. Κατὰ τὸ πρόγευμα αὐτὸ πολλαὶ ἐγένοντο προπόσεις κυρίως ὑπὲρ τοῦ κ. Dörpfeld τοῦ τόσους ὑποστάντος κόπους καὶ τόσας καταβαλόντος προσπαθείας πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἀρχαιολογικῶν αὐτῶν ταξειδίων τῶν τόσον διδακτικῶν καὶ ἀπολαυστικῶν ἅμα. Καθῆκον ἡμῶν ὑπολαμβάνομεν νὰ ἐκφράσωμεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῶν στηλῶν τούτων τὰς εὐχαριστίας μας πρὸς τὸν ἄνδρα, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἀρχαιολογικὴν δρᾶσιν καὶ τὴν ἔξοχον νόησιν τόσαι ὀφείλονται ἀνακαλύψεις καὶ τόσον ἐπιστημονικὸν φῶς.

ΒΑΛΕΡΙΟΣ ΣΤΑΗΣ

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΡΑ ΘΕΟΔΩΡΑ*

ΣΤ'.

Ἡ ἱστορία αὐτὴ μᾶς δείχνει ἕως ποῦ ἔφθανε ἡ Θεοδώρα ὅταν ἔβλεπε νὰ διακινδυνεύῃ ἡ φιλοδοξία της. Ὁ δεσποτικὸς καὶ ἄκαμπτος χαρακτήρ της ἀφίνετο τότε ἐλεύθερος· τότε ἐγίνετο καταφανὲς πόσον ὑπελείπετο εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἠθικῆς. Ἐκδικητικὴ καὶ σκληρά, ποτὲ δὲν ἐσυγχώρησε ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐπέσυραν τὴν δυσμένειάν της. Καθ' ὅλην της τὴν ζωὴν ἐνθυμεῖτο τὰς ὕβρεις μὲ τὰς ὁποίας οἱ Πράσινοι εἶχαν πικράνει τὴν νεότητά της καὶ τὰς ὁποίας σκληρῶς κατόπιν ἀπέτισαν. Μὲ τὴν ἰδίαν μνησίκακον πεισμονὴν κατεδίωξε ἀμείλικτος, μέχρι τοῦ θανάτου των, ὅλους τοὺς ἐχθρούς της, καὶ πολὺ συχνά, λέγουν, ὤθησε τὸ μῖσος της ἕως εἰς αὐτὰ τὰ τέκνα τῶν θυμάτων της. Διὰ νὰ καταστρέψῃ τοὺς ἀντιπάλους της, πάντοτε ἐξεύρισκε κάτι νέον· καὶ ἐπειδὴ ἀδιαφοροῦσε ὡς πρὸς τὰ μέσα τῆς ἐκδικήσεως καὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀργάνων της, σπανίως ἀπέτυχε εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων της. Διὰ νὰ ἀποσπάσῃ τὸν Ἰουστινιανὸν ἀπὸ κάθε ἄλλην ἐπιρροὴν καὶ διὰ νὰ τὸν ἔχῃ ἐντελῶς ὑποχείριον, ἀπεμάκρυνε ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοὺς αὐτοκρατορικοὺς πρίγκιπας οἱ ὁποῖοι ἐμπόδιζαν τὸν δρόμον της καὶ ἐπροκάλεσε σχεδὸν κατ' αὐτῶν τὴν δυσμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος μὲ τὰς συκοφαντίας της. Διὰ νὰ συγκρατήσῃ εἰς τὸ καθῆκον τὸν παντοδύναμον στρατηγὸν Βελισάριον, κατέφυγε εἰς τὰ ὀλιγώτερον κατάλληλα καὶ τὰ μᾶλλον αὐθάδη μέσα. Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ πιστεύσωμεν κατὰ γράμμα τὰς ἀφηγήσεις περὶ ὑπογείων εἱρκτῶν ὅπου ἐβασάνιζε τὰ θύματά της, περὶ ἀποκρύφων θανατικῶν ἐκτελέσεων κατὰ τῶν ἀντιπάλων της; Φλυαρίαι τῶν χασομέρηδων τῆς πρωτευούσης, τὰς ὁποίας τίποτε δὲν ἐπικυρώνει. Βέβαια, ὅταν ἐμίσει ἡ Θεοδώρα, ἦτο γυναῖκα ἡ ὁποία δὲν ὀπισθοχωροῦσε· δὲν τὴν ἐφόβιζε οὔτε τὸ σκάνδαλον δι' ἄδικον δυσμένειαν οὔτε ἴσως καὶ αὐτὸ τὸ ἔγκλημα. Ἐν τούτοις ἀπὸ ὅσους κατεδίωξε, οἱ περισσότεροι ἔζησαν

* Τέλος. — «Παναθήναια» 15 καὶ 31 Ὀκτωβρίου

πολὺ καλά· καὶ πολλοὶ ἐξ ὅσων ἀναφέρονται εἰς τὰ *Ἀπόκρυφα* ὡς θύματα τῆς σκληρότητος καὶ τοῦ μίσους της, ὅπως ὁ Βούτζης, ὁ Βελισάριος καὶ ἄλλοι, διήνυσαν παρὰ τὴν πρόσκαιρον δυσμένειάν της ὡραῖον στάδιον. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης Καππαδόκης, ὅσον καὶ ἂν ἦτον μισητὸς εἰς τὴν αὐτοκράτειραν, ἔζησε ἀθλίως, ἀλλ' ὅμως ἔζησε.

Ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐὰν ἡ ἐπιροὴ τῆς Θεοδώρας ὑπῆρξε μεγάλη, δὲν ἦτο ὅμως καὶ πάντοτε εὐνοϊκὴ διὰ τὸν Ἰουστινιανόν. Εἰς ὅλην της τὴν ζωὴν ἠγάπησε μὲ πάθος τὴν ἐξουσίαν, τὴν πολιτείαν καὶ τὸν πλοῦτον. Ἐθησαύρισε διὰ τὸν ἑαυτόν της ἄπειρα πλούτη: ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης γνωριμίας της μὲ τὸν Ἰουστινιανόν, λέγουν ὅτι ἐξεμεταλλεύθη τὸ πάθος τοῦ ἐραστοῦ της, ὁ ὁποῖος τῆς ἔδιδε ἄφθονα χρήματα. Καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι δὲν ἐσταμάτησε ἐκεῖ. Κατὰ τὸν γάμον των ὁ μέλλων αὐτοκράτωρ τὴν ἐπροίκισε πλουσιώτατα, καὶ τὰ κτήματά της εἰς τὸν Πόντον, τὴν Παφλαγονίαν καὶ τὴν Καππαδοκίαν, τὰ ὁποῖα τῆς ἀπέφεραν ἐτησίως 50 χρυσᾶς λίβρας (περίπου 60,000 φράγκα) ἦσαν τόσον ἐκτεταμένα ὥστε ἐχρειάζετο ὅλως ἰδιαιτέρα ὑπηρεσία διὰ τὴν διοίκησίν των. Ἐφρόντιζε ὅμως διὰ τοὺς ἰδικούς της καὶ διαρκῶς ἐπροσπάθει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ μέλλον των. Ἡ πρωτότοκος ἀδελφή της Κομιτὼ ὑπανδρεύθη ἀξιωματικὸν ὑψηλῆς τάξεως, τὸν Σίτταν, ὁ ὁποῖος ἦτο νεανικὸς φίλος καὶ τώρα ἔμπιστος τοῦ αὐτοκράτορος. Διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ βάλῃ χέρι εἰς τὴν ἄπειρον περιουσίαν τοῦ Βελισαρίου, ἐπροσπάθησε νὰ ὑπανδρεύσῃ τὴν κόρην τοῦ στρατηγοῦ μὲ ἕνα στενὸν συγγενῆ της. Τέλος ἤνωσε τὴν ἀνεψιάν της Σοφίαν μὲ ἕνα ἀνεψιὸν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐπίδοξον διάδοχον τῆς αὐτοκρατορίας. Μία ἀπὸ τὰς μεγάλας θλίψεις της ἦτο ὅτι δὲν εἶχε υἱόν, ὁ ὁποῖος ν' ἀνεβάσῃ εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου τὸ ἰδικόν της γένος. Τουλάχιστον ἐνόσω αὐτὴ ἔζη, ἐκυβέρνησε ἡ ἰδία· καὶ ἂν ἡ ἀπληστία, ἡ ὑπεροψία καὶ ὁ βίαιος χαρακτήρ της ἐπροκάλεσαν ἀτυχῆ πράγματα κατὰ τὴν βασιλείαν της, εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι συνέτεινε ἐπίσης πολὺ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὡς νομοθέτου καὶ εἰς τὴν ἀνέγερσιν δημοσίων κτιρίων. Καὶ ἡ γενικὴ πολιτικὴ συχνὰ ἠσθάνθη, ὅπως θὰ ἴδωμεν ἀμέσως, τὰ ἀποτέλεσματα τῶν λαμπρῶν συμβουλῶν της.

Ἀλλ' ἂς ἀναφέρω πρὶν ἕνα χαρακτηριστικὸν ἀκόμη, τὸ ὁποῖον συμπληρώνει πολὺ καλὰ τὴν φυσιογνωμίαν της. Τὰ *Ἀπόκρυφα* βεβαιώνουν κάπου ὅτι ἡ αὐτοκράτειρα, ἡ ὁποία συνῃσθάνετο τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιεικείας τῶν ἄλλων, ἦτο πολὺ ἐπιεικὴς πρὸς τὴν γυναικείαν ἀδυναμίαν, καὶ ὅτι μὲ τὴν τοιαύτην διαγωγήν της διέφθειρε τὴν πρωτεύουσαν. Ἡ αὐστηρότης τῶν νόμων τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τῆς μοιχείας ἀποδεικνύει ὅτι, ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν τοὐλάχιστον, ἡ Θεοδώρα ἐσυκοφαντήθη. Τὸ μόνον ἀληθὲς — διαφορετικὸν ὅμως ἀπ' ὅ,τι διηγεῖται ὁ Προκόπιος — εἶναι ὅτι ἡ Θεοδώρα, ἡ τόσον ὀλίγον ἐπιεικὴς πρὸς τοὺς ἄνδρας, ἔδειξε πρὸς τὰς γυναῖκας ἐξαιρετικὴν καὶ μειλίχιον συμπάθειαν. Δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν μὲ βεβαιότητα ὅτι ἡ ἐπιρροὴ τῆ Θεοδώρας ἐπροκάλεσε τοὺς προστατευτικοὺς ὑπὲρ τῆς γυναικὸς νόμους, εἴτε τοὺς ἀνυψόνοντας τὸν γάμον καὶ καθιστῶντας αὐτὸν πλέον ἀδιάλυτον, εἴτε τοὺς ὑπερασπιζομένους τὴν γυναῖκα κατὰ τῶν διαφθορέων, εἴτε τοὺς ἀνυψόνοντας τὴν κοινωνικὴν θέσιν τῶν γυναικῶν τοῦ θεάτρου. Εἶναι πιθανὸν ὅτι τὰ μέτρα ταῦτα ὑπεβλήθησαν ὑπὸ τῆς Θεοδώρας· τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι, κατά τινα ἱστορικόν, ἐκ φύσεως ἐσυμπάθει καὶ ἐβοηθοῦσε τὰς δυστυχισμένας γυναῖκας, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν ἀνεδείχθη αὐστηρὸς φύλαξ τῆ δημοσίας ἠθικῆς. Ἀμειλίκτως λοιπὸν συνέτριψε τὸ εἰδύλλιον ἑνὸς τῶν ἐνδοξοτέρων στρατηγῶν τῆς αὐτοκρατορίας μὲ μίαν ἀνεψιὰν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἡ Πρεϊέκτα — ἔτσι ὠνομάζετο ἡ πριγκήπισσα — εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν Καρχηδόνα μὲ τὸν σύζυγόν της, διοικητὴν τῆς βυζαντινῆς Ἀφρικῆς· εἰς μίαν στάσιν τοῦ στρατοῦ ὁ διοικητὴς ἐφονεύθη, καὶ ἡ Πρεϊέκτα ἦτο εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν στασιαστῶν. Τότε ἕνας ἀπροσδόκητος σωτὴρ ἀνεφάνη, ἕνας ὡραῖος Ἀρμένιος ἀξιωματικὸς Ἀρτάβανος, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ θάρρος του τῆς ἀπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ Πρεϊέκτα ὑπεσχέθη εἰς τὸν λυτρωτήν της νὰ τὸν νυμφευθῇ καὶ ἔτσι ὁ φιλόδοξος Ἀρμένιος ἐβάδιζε διὰ τοῦ γάμου αὐτοῦ πρὸς τὸν θρόνον. Ὅλα ἐπήγαιναν κατ' εὐχήν: ἡ πριγκήπισσα εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Ἀρτάβανον νὰ ἔλθῃ ἐπίσης· ὁ Ἰουστινιανὸς τοῦ ἔδωσε τίτλους καὶ ἀξιώματα διὰ νὰ τὸν ἀνυψώσῃ πλησιέστερα πρὸς τὴν πριγκήπισσαν. Κάτι ἀπροσδόκητον ὅμως ἐπῆλθε νὰ ταράξῃ τὴν ἑορτήν. Ὁ Ἀρτάβανος εἶχε λησμονήσει ὅτι ἐκεῖ κάτω, εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ἦτο ἡ πρώτη του σύζυγος· εἶχε ἀναχωρήσει πρὸ τόσου καιροῦ καὶ ἔκτοτε δὲν ἤκουσε πλέον νὰ ὁμιλοῦν δι' αὐτήν. Ἔξαφνα ἐμφανίζεται ἐκείνη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ

διεκδικεῖ τὰ δικαιώματά της ὡς νόμιμος σύζυγος. Ἡ Θεοδώρα τῆς παρέχει ἰσχυρὰν ὑποστήριξιν. Ἐδείχθη αὐστηρὰ ὑπερασπίστρια τῶν ἱερῶν δεσμῶν τοῦ γάμου καὶ ἠνάγκασε τὸν Ἀρτάβανον νὰ πάρῃ τὴν γυναῖκα του. Τὴν Πρεϊέκταν ὑπάνδρευσε μὲ ἄλλον.

Ἄρα γε τὸ ἴδιον αἴσθημα σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἱερότητα τοῦ γάμου τὴν ὤθησε ἐπανειλημμένως νὰ συμφιλιώσῃ τὸν Βελισάριον μὲ τὴν σύζυγόν του, τὴν Ἀντωνίνην; Δὲν τολμῶ νὰ τὸ βεβαιώσω· εἶχε ἄλλα συμφέροντα ἴσως, εἰς τὸ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν πανίσχυρον θέλησίν της.

Ὑπάρχει ὅμως ἄλλη περίστασις κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὴν εἰλικρινῆ της φροντίδα διὰ τὴν ἠθικὴν ὅπως καὶ τὴν φιλευσπλαχνίαν της. Εἰς τὴν ἀσιατικὴν ὄχθην τοῦ Βοσπόρου, εἰς ἕνα παλαιὸν αὐτοκρατορικὸν παλάτιον, ἵδρυσε τὴν μονὴν τῆς *Μετανοίας* διὰ τὰς μετανοούσας ἑταίρας· καὶ διὰ νὰ προλάβῃ κάθε πειρασμὸν εἰς τὸ μέλλον διὰ τὰς δυστυχεῖς αὐτὰς τὰς ὁποίας παρέσυρε εἰς τὴν ἀπώλειαν ἡ ἀνάγκη μᾶλλον παρὰ ἡ κακία, ἐπροίκισε πλουσίως τὸ εὐεργετικὸν τοῦτο ἵδρυμα.

Ἴσως πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι εἰς τὴν πρᾶξιν της αὐτὴν, εἰς τὴν προθυμίαν της νὰ λυτρώσῃ τὰς δυστυχισμένας αὐτὰς γυναῖκας ἀπὸ τὸν «ζυγὸν τῆς ἐπαισχύντου δουλείας των» ἐνυπάρχει ἡ ἀνάμνησις τῆς ἰδικῆς της ζωῆς. Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς τὴν τιμᾷ ἰδιαιτέρως καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Θεοδώρα δὲν ἦτο ὑποκρίτρια ἀλλ' ὅτι ἠσθάνετο μάλιστα μετάνοιαν καὶ ἀποστροφὴν πρὸς τὸ παρελθόν της.

Ζ'.

Μία τοιαύτη φυσιογνωμία βυζαντινῆς ἡγεμονίδος θὰ ἦτο ἀτελὴς ἂν δὲν ἐθίγαμεν τὸ ζήτημα τῆς θρησκείας. Καὶ ἀκριβῶς εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα, τὸ θρησκευτικόν, βλέπομεν καλλίτερα τὴν δύναμιν τῆς θελήσεώς της καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἐπιρροῆς της.

Ὅπως ὅλαι αἱ γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου τῆς ἐποχῆς της, ἦτο καὶ ἡ Θεοδώρα εὐσεβὴς καὶ μάλιστα μέχρις ὑπερβολῆς. Ἐπολλαπλασίασε τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα. Οἱ χρονογράφοι ὁμιλοῦν περὶ μητροπόλεων, ὀρφανοτροφείων, νοσοκομείων τὰ ὁποῖα ἀνηγέρθησαν τῇ φροντίδι τῆς Θεοδώρας, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουστιτιανὸς εἰς μίαν του διάταξιν ἀναφέρει τὰς ἀναριθμήτους δωρεάς της πρὸς τὰς ἐκκλησίας, τὰ νοσοκομεῖα, τὰ ἄσυλα, τοὺς ἐπισκόπους κλπ. Φαίνεται μάλιστα ὅτι εὐχαριστεῖτο νὰ παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν ἰδιότητα αὐτὴν τῆς φιλανθρώπου: ἐπάνω εἰς τὸ χρυσοκέντητον σινδόνι τῆς Ἁγίας Τραπέζης εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, παριστάνετο ἐπισκεπτομένη, μαζὶ μὲ τὸν Ἰουστινιανόν, νοσοκομεῖα καὶ ἐκκλησίας. Ἐν τούτοις ἡ Ἐκκλησία ἐδείχθη σκληρὰ πρὸς αὐτὴν καὶ τῆς ἐπέρριψε τὰς βαρυτέρας φράσεις. Περὶ τὸ 529, ἦλθε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εὐσεβὴς μοναχὸς τῆς Παλαιστίνης, ὁ ἅγιος Σάββας, ὁ ὁποῖος διὰ μακρᾶς ἀσκητικῆς ζωῆς εἶχε ἀποκτήσει τὴν φήμην ἁγίου. Ἡ Θεοδώρα καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ τὸν ὑποδεχθοῦν. Μίαν ἡμέραν ἡ αὐτοκράτειρα τὸν ἐπῆρε ἰδιαιτέρως καὶ τὸν ἱκέτευσε νὰ παρακαλέσῃ τὸν Θεὸν νὰ τῆς δώσῃ τέκνα. Ὁ ἅγιος Σάββας ἠρνήθη: «ἡ γυναῖκα αὐτή, ἔλεγε βαναύσως, μόνον ἐχθροὺς τῆς ἐκκλησίας ἠμπορεῖ νὰ φέρῃ εἰς τὸν κόσμον».

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ Θεοδώρα, παρὰ τὴν εὐλάβειάν της, ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων αἱρετική. Ἠκολούθει ἀπροκαλύπτως τὸ δόγμα τῶν μονοφυσιτῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν παρεδέχοντο τὸ τρισυπόστατον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου προσεπάθει, μὲ τὸν ὁρμητικὸν χαρακτῆρα της, νὰ παρασύρῃ εἰς τὸν ἴδιον δρόμον καὶ τὸν Ἰουστινιανόν. Ἕνα πρόσφατον βιβλίον παρουσιάζει τὴν Θεοδώραν εἰρηνικὴν καὶ χριστιανήν, ἀπησχολημένην ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς θρησκευτικῆς εἰρήνης τῆς αὐτοκρατορίας καὶ εἰς τὴν συμφιλίωσιν τῶν διαμαχομένων, χάριν τοῦ κοινοῦ καλοῦ. Καὶ εἰς τοῦτο ὑπάρχει βέβαια κάποια ἀλήθεια Μὲ τὴν πολιτικὴν ὀξυδέρκειάν της ἡ Θεοδώρα διέβλεπε, καλλίτερα ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανόν, τὸν κίνδυνον τὸν ὁποῖον προετοίμαζαν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν αἱ διενέξεις ἐν Ἀνατολῇ. Ἐννοοῦσε τὴν ἐπιβαλλομένην ἀνάγκην νὰ ἐπαναφέρῃ μὲ ὑποχωρήσεις τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον εἰς τοὺς κόλπους τῆς μοναρχίας, καὶ ἠμποροῦμεν νὰ βεβαιώσωμεν, χωρὶς νὰ φανῶμεν παραδοξολογοῦντες, ὅτι ἡ Θεοδώρα διέβλεπε ὀρθῶς τὸ μέλλον. Ἀλλ' ἦτο πολὺ ὁρμητική, πολὺ ἐμπαθής, πολὺ δεσποτική· αἱ δὲ περιστάσεις ἀπαιτοῦσαν τὴν ψυχρὰν λογικὴν τῆς πολιτικῆς. Ἐρρίφθη εἰς τὸν ἀγῶνα μὲ πάθος, μαχομένη ἀποφασιστικῶς ὅπως θριαμβεύσῃ· καὶ ἂν κάποτε ἠσθάνετο ἑαυτὴν ἐγκαταλειπομένην ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανόν, ἂν ἡ θέλησίς της ἠναγκάσθη κάποτε νὰ ὑποκύψῃ εἰς ἰσχυροτέραν θέλησιν, ποτὲ δὲν ὡμολόγησε ἑαυτὴν ἡττημένην. Εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῆς Θεοδώρας πρέπει ν' ἀποδώσωμεν τὴν πολιτικὴν

τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τοὺς μονοφυσίτας, ἀμφίρροπον, διστακτικήν, κυμαινομένην· εἰς τὴν ἀπροκάλυπτον ὑποστήριξίν της ἐπίσης χρεωστοῦν οἱ αἱρετικοὶ τὰς ἐπιτυχίας των. Κατώρθωσε νὰ ἀνεβάσῃ τοὺς ὁμόφρονάς της εἰς τοὺς κυριωτέρους πατριαρχικοὺς θρόνους τῆς Ἀνατολῆς: τὸν Σεβῆρον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, τὸν Τιμόθεον, τὸν ὁποῖον ἀπεκάλει «πνευματικόν της πατέρα» καὶ τὸν Θεοδόσιον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὸν Ἄνθιμον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ὅταν, μετὰ τὰς δυσμαρτυρίας τοῦ πάπα, κατεῖδε τὸν κίνδυνον τὸν ὁποῖον συνεπήγοντο διὰ τὸν Ἰουστινιανὸν αἱ ἐκλογαὶ αὐταί, ὑπεχώρησε, χωρὶς ὅμως νὰ ἐγκαταλείψῃ ποτὲ τοὺς ὀπαδούς καὶ τὰς ἀρχάς της. Ἐκάλεσε εἰς τὰ ἀνάκτορα τὸν Πατριάρχην Ἄνθιμον καὶ ἐπὶ ἔτη τὸν ὑπερήσπισε κατὰ τῶν ἀντιπάλων του. Ἐπροχώρησε ἀκόμη περισσότερον· ἐπεζήτησε ἐκδίκησιν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ρώμην· ἐξέλεξε ὄργανόν της τὸν διάκονον Βιγίλιον ἕνα τῶν εὐνοουμένων της, πρόθυμον νὰ ὑπακούσῃ· καὶ διὰ νὰ τοῦ ἀνοίξῃ τὸν δρόμον εἰς τὸν παπικὸν θρόνον, δὲν ἐδίστασε καθόλου νὰ ἐκθρονίσῃ βαναύσως, διὰ τοῦ Βελισαρίου, τὸν πάπαν Σιλβέριον, ἀπαράλλακτα ὅπως ἀργότερα δὲν ἐδειλίασε νὰ καθαιρέσῃ βιαίως αὐτὸν τὸν Βιγίλιον, ὅταν εἶδε ὅτι ἦτο ἀνίκανος νὰ ἐργασθῇ ὑπὲρ τῶν σκοπῶν της. Μέχρι τοῦ θανάτου της ὑπεστήριξε, φανερὰ ἢ μή, τοὺς μονοφυσίτας. Ὅταν ἡ περίστασις τὸ ἀπῄτει, δὲν ἐφοβεῖτο χάριν τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ νὰ δίδῃ διαταγὰς ἐναντίας πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ· καὶ οἱ ἐντολοδόχοι ἀναγκασμένοι νὰ ἐκλέξουν μεταξὺ τῶν δύο, ἐξίσου σεβαστῶν, δὲν ἐδίσταζαν νὰ ὑπακούουν εἰς τὴν Θεοδώραν.

Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐσυγχώρησε εἰς τὴν Θεοδώραν οὔτε τὴν βάναυσον καθαίρεσιν τοῦ Σιλβερίου, οὔτε τὴν μακρὰν πίστιν της εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν μονοφυσιτῶν, οὔτε τὴν αὐθαίρετον βίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἐξεδικεῖτο τοὺς ἱερωμένους καὶ ἡ ὁποία τὴν παρέσυρε τόσον ὥστε νὰ περιφρονήσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ἱερότητα τοῦ ἀσύλου. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς ἀφειδῶς τὴν κατηράσθησαν, οἱ δὲ μεταγενέστεροι περιέβαλον τὸ ὄνομά της μὲ ὕβρεις. Τῆς ἀπέδωσαν μάλιστα καὶ πράξεις διὰ τὰς ὁποίας δὲν εἶναι δίκαιον νὰ θεωρηθῇ ὑπεύθυνος, τὴν σκληρὰν π. χ. βίαν κατὰ τοῦ πάπα Βιγιλίου, τὸ ὁποῖον ἀναμφισβητήτως συνέβη μετὰ τὸν θάνατον τῆς Θεοδώρας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ καρδινάλιος Βαρόνιος ἐξέλεξε τὰ χειρότερα δι' αὐτὴν ἐπίθετα: «πλάσμα εἰδεχθές, δευτέρα Εὔα πειθηνία εἰς τὸν ὄφιν, νέα Δαλιδά, Ἡρωδιὰς διψῶσα τὸ αἷμα τῶν ἁγίων, κάτοικος τῆς κολάσεως, φίλη τῶν δαιμόνων, κατεχομένη ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Σατανᾶ, διαβολογυναῖκα, μανιώδης εἰς τὸ νὰ καταστρέφῃ τὴν ὁμόνοιαν ἡ ὁποία ἐξηγοράσθη διὰ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων». Καὶ σημειώσατε ὅτι ὁ Βαρόνιος ἔγραφε αὐτὰ πρὶν ἀκόμη ἀνακαλυφθοῦν τὰ *Ἀπόκρυφα*.

Ἡ Θεοδώρα ἀπέθανε ἀπὸ καρκῖνον, τὸν Ἰούνιον τοῦ 548. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκλαψε πικρὰ διὰ τὴν ἀπώλειαν αὐτήν, τὴν ὁποίαν δικαίως ἐθεώρει ἀδύνατον ν' ἀναπληρωθῇ· καὶ πολλὰ ἔτη κατόπιν, ἕνας ποιητὴς θέλων νὰ τοῦ φανῇ ἀρεστός, τοῦ ἐνθύμισε τὴν «ἔξοχον, ὡραίαν καὶ φρόνιμον αὐτοκράτειραν» ἡ ὁποία τώρα ἐδέετο ὑπὲρ τοῦ συζύγου της. Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι εἰς τὴν ἀποθέωσιν αὐτὴν ὑπάρχει κάποια ὑπερβολή. Ἡ Θεοδώρα δὲν εἶχε βέβαια τὰς ἀρετάς, αἱ ὁποῖαι ἀνοίγουν διάπλατα τὰς θύρας τοῦ παραδείσου. Δὲν γνωρίζομεν πολὺ καλὰ τὴν προέλευσίν της οὔτε μὲ ποῖα γεγονότα ἤρχισε ἡ ζωή της. Ὡς αὐτοκράτειρα εἶχε καὶ κακίας καὶ ἐλλείψεις, τὰς ὁποίας θὰ ἦτο παιδαριῶδες νὰ θελήσωμεν ν' ἀποκρύψωμεν. Ἦτο μία μεγάλη φιλόδοξος, συχνὰ χωρὶς τύψιν, ἀνοικτίρμων, ἡγεμονὶς δεσποτικὴ καὶ βιαία πολλάκις, τὴν ὁποίαν τίποτε δὲν ἐφόβιζε ὅταν ἐπρόκειτο νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἰσχύν της. Ἡ ἱκανότης της δὲν ἦτο ἀμέτοχος τῆς ἀπιστίας, οὔτε ἡ πρὸς τὴν μεγάλην καὶ ὡραίαν ζωὴν ἀγάπη της ἀμέτοχος τῆς ἀπληστίας. Σπανίως ὑπῆρξε ἀγαθή. Ἀλλ' ἦτο πολὺ νοήμων, δραστηρία, θαρραλέα. Ἐννόησε θαυμασίως μερικὰς ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ τὸ κυβερνᾶν. Εἰς μίαν κρίσιμον περίστασιν ἀνεδείχθη πραγματικῶς ἄξια τοῦ θρόνου. Καὶ ὅταν ἡ ἐπίδρασίς της ἐξέλιπε, ἡ ὁποία ἔγινε κάποτε αἰτία κακῶν, ἦρχισε ἡ παρακμὴ ἡ ὁποία ἐτελείωσε μαζὶ μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν γυναῖκα, φιλάρεσκος, ἐμπαθής, πανοῦργος καὶ βιαία, πνευματώδης καὶ ἀπείρως γοητευτική. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτὸ ἐκρύπτετο ψυχὴ ἀνδρὸς πολιτικοῦ, ἰσχυρά, θαρραλέα, μὲ σταθερότητα καὶ θέλησιν, καὶ ἡ ὁποία πολὺ περισσότερον παρὰ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπέδρασε ἐπὶ τῆς ἐποχῆς της. Καὶ διὰ νὰ τελειώσωμεν μὲ μίαν λέλιν «ἂν, ὅπως ὡραῖα ἐλέχθη, αἱ κακίαι της ἦσαν κακίαι τῆς καταγωγῆς της καὶ τοῦ αἰῶνος της, αἱ ἀρεταί της ὅμως, ἀληθιναὶ αὐτοκρατορικαί, ἦσαν ἰδικαί της».

[Μετάφρασις Κ. Μ.] CHARLES DIEHL

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΥ Α Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Τὴν Τετάρτην 2 Νοεμβρίου ἤρχισαν τὰ ἀρχαιολογικὰ Μαθήματα τῶν «Παναθηναίων» μὲ τὴν Ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν Πλαστικήν. Ὁ κ. Ἀρβανιτόπουλος, ἐπιστήμων πλήρης ζωῆς καὶ μέλλοντος, ἀνέπτυξε τὸ θέμα του «Ἡ Τέχνη εἰς τὰ σπάργανα» μὲ ὕφος ἁπλοῦν καὶ φωτεινόν. Εἰσήγαγε τὸ ἀκροατήριόν του εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας τέχνης ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων της καὶ ἑρμήνευσε τὸ πρῶτον αὐτῆς στάδιον, ἐπιδεικνύων τὰ σωζόμενα εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ἔργα. Πλήρη περίληψιν τῶν μαθημάτων θὰ δώσωμεν εἰς τὴν στήλην αὐτήν.

Μάθημα πρῶτον. — Ἡ τέχνη εἰς τὰ σπάργανα

Ἡ Πλαστικὴ ἐνεφανίσθη σχετικῶς πολὺ ἀργὰ ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους: πρὸ τῆς ἀρχῆς τῶν Ὀλυμπιάδων (776 π. Χ.) δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ὑπάρξεως Πλαστικῆς ἐν Ἑλλάδι.

Τοῦτο, καίτοι φαίνεται παράδοξον, ἐν τούτοις ἔπρεπε νὰ συμβῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Τὰ πολυάριθμα μνημεῖα τοῦ Μινῴου καὶ τοῦ Μυκηναίου πολιτισμοῦ δὲν παρουσιάζουν οὐδὲ ἴχνος σχεδὸν Πλαστικῆς· μόνον *οἱ λέοντες τῶν Μυκηνῶν* παραμένουν ὡς ἐξαιρετικὸν δεῖγμα τάσεως πρὸς τὴν Πλαστικὴν πολλὰ ὑποσχομένης, ἀλλὰ πρωΐρου.

Διὰ τῶν πηλίνων ὅμως καὶ μικρῶν «*εἰδωλίων*», τὰ ὁποῖα καλύπτουν τὸ τεράστιον χρονικὸν διάστημα μεταξὺ τοῦ 2800 καὶ 700 π. Χ. μᾶς παρουσιάζει ἡ Ἑλλὰς τὸ δίδαγμα ὅτι ἀπαιτεῖται μακρὸς χρόνος ἀποπειρῶν καὶ προετοιμασίας διὰ νὰ λεπτυνθοῦν αἱ χεῖρες τῶν τεχνιτῶν ἐπὶ τοῦ εὐπλάστου πηλοῦ καὶ τῆς μαλακῆς ὕλης πρὸς διαμόρφωσιν τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς, ὅτι ἀπαιτοῦνται θυσίαι μέγισται διὰ νὰ ἀνοιχθῇ ἡ ὁδὸς εἰς τὸν καλλιτέχνην. Ἔπειτα ἡ Πλαστική, ὡς τὸ ὕψιστον σημεῖον τοῦ καλλιτεχνικοῦ πνεύματος ἑνὸς λαοῦ, ἐμφανίζεται τελευταία ἀπὸ ὅλα τὰ εἴδη τῆς καλλιτεχνίας.

Ἔπρεπε δηλ. νὰ διαμορφωθοῦν τύποι θεῶν *ἀνθρωπομόρφων* πρῶτον καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ ἀνάγκη καὶ συνήθεια τῶν πιστῶν τοῦ νὰ ἀφιερώνουν ὁμοιώματα τῶν θεῶν εἰς τὰ ἱερά των. Τὸ κατόρθωμα τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ *ἔπος*. Ὁ Ὅμηρος, οἱ πρὸ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀμέσως μετ' αὐτὸν ποιηταί, ἀκολουθοῦντες τὸ λαϊκὸν πνεῦμα, περιέγραψαν θαυμασίως τοὺς θεοὺς ὡς ἀνθρωπομόρφους. Ἂν δὲν συνέβαινε τοῦτο, θὰ ἔμενεν ἡ Ἑλλὰς ὡς ἡ Ἀσσυρία ἡ Βαβυλωνία καὶ ἡ Αἴγυπτος ἄνευ στοιχείων πρὸς μόρφωσιν Πλαστικῆς καὶ πρόοδον αὐτῆς.

Ἀφ' οὗ προετοιμάσθη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἔδαφος, ἡ ἐμφάνισις τῆς Πλαστικῆς δὲν ἦτο μακράν. Συνέβη δὲ τοῦτο ὡς ἑξῆς:

Οἱ Ἕλληνες, ὡς ὅλοι οἱ πρωτόγονοι λαοί, διῆλθον μακρὰν ἐποχὴν «*φετιχισμοῦ*» (ἐκ τοῦ πορτογαλλικοῦ feitiço = μαγεία). Ἐλάτρευσαν ὄγκους λίθων, ξύλων, κορμῶν δένδρων κτλ., τὰ ὁποῖα ἐθεώρουν «*διιπετῆ*», ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα, ὡς οἰκητήρια τρόπον τινὰ τῆς θεότητος. Ταῦτα εἰσῆγον εἰς τοὺς ναούς των, τὰ ἀπέξεον (*ξόανα*) διὰ νὰ λάβουν ἔμφασιν μορφῆς ἀνθρωπίνης, τοὺς προσέθετον χεῖρας, τὰ ὥπλιζον μὲ κράνη, δόρατα, ἀσπίδας κτλ. (ἐντεῦθεν τὰ περίφημα «*παλλάδια*», ὁμοιώματα ξύλινα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὡπλισμένης Ἀθηνᾶς καὶ ἄλλων θεῶν), τὰ ἤλειφον μὲ ἔλαιον τὰ ἐνέδυον μὲ *πέπλους* (ὁ περίφημος πέπλος τῆς πομπῆς τῶν μεγάλων Παναθηναίων ἐκάλυπτε ξύλινον εἴδωλον τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ οὐχὶ τῆς Παρθένου ἐν τῷ Παρθενῶνι). — Ὅ,τι πράττουν τὰ παιδία κατασκευάζοντα μὲ χιόνα ἀνθρωπομόρφους ὄγκους, ὅ,τι οἱ χωρικοὶ εἰς τὰ νεόσπαρτα χωράφια καὶ τοὺς κήπους, τοποθετοῦντες «*σκιάχτρα*» ἢ «*σκιάζαρους*» πρὸς ἀποτροπὴν τῶν πτηνῶν, σχεδὸν τὰ ἴδια ἔπραττεν ὁ κατὰ φύσιν τότε Ἑλληνικὸς λαὸς μὲ τὰ ὁμοιώματα τῶν θεῶν του.

Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρωπομόρφους ὄγκους ἐπήγασεν ἡ Πλαστική. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἐνεφανίσθη ὡς ἐκ συνθήματος. Ἑκάστη πόλις καὶ χώρα ἤρχισε νὰ ἐργάζεται πού μὲν ἐνωρίτερον, πού δὲ ἀργότερον μὲ τὴν κατασκευὴν μεγάλων ὁμοιωμάτων τῶν θεῶν ἐπὶ λίθου καὶ μαρμάρου. Ἐπιτηδειότατοι, ὡς διδάσκουν τὰ μνημεῖα, ἀνεδείχθησαν οἱ *Ἴωνες* τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῶν νήσων, ἄνθρωποι εὐφυεῖς, κοσμογυρισμένοι καὶ πλούσιοι. Εἰς αὐτοὺς παρεῖχε μεγίστην ἀφορμὴν τὸ ἐν Δήλῳ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἰδίως καὶ ἄλλα μικρότερα τῶν Πανιώνων ἱερά. — Οἱ *Πελοποννήσιοι* ὑστέρουν καὶ ἐδυσανασχέτουν διὰ τὴν ἀδυναμίαν των, ὡς δεικνύει ἐπίγραμμα τῶν τεχνιτῶν *Εὐτελίδα* καὶ *Χρυσοθέμιδος*

Ἀρχαϊκὸς Ἀπόλλων Ἐθνικοῦ Μουσείου.

Κόρη τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως.

ἐν Ὀλυμπίᾳ, οἱ δὲ *Ἀθηναῖοι* ἦσαν ἐντελῶς ἄσημοι, πτωχοὶ καὶ μικροὶ τότε

Εἰς τὰς τοιαύτας τοπικὰς ζητήσεις ἔθεσε τέρμα μία μεγαλοφυΐα, τὴν ὁποίαν μᾶς ἔσωσεν ἡ παράδοσις ἐντὸς τοῦ πέπλου τῶν μύθων ὑπὸ τὸ ὄνομα *Δαίδαλος* Οὗτος περὶ τὸ 700 π χ διεμόρφωσε τὴν γυμνὴν ἀνδρικὴν ὀρθὴν ἱσταμένην μορφήν, ἡ ὁποία εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «*ἀρχαϊκὸς Ἀπόλλων*», διότι εὑρίσκεται εἰς ἱερὰ τοῦ θεοῦ τούτου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον· παρίστατο δὲ δι' αὐτῆς καὶ θεὸς καὶ ἥρως καὶ θνητός, διότι ἡ ἐπιγραφὴ ὑποκάτω ἔδιδε τὴν ἑρμηνείαν

Οἱ Ἕλληνες μὲ τὴν φαντασίαν των τότε τὴν παιδικὴν ἐθαύμασαν τὴν τελειότητα καὶ τὴν φυσικότητα τοῦ δαιδαλείου ἔργου ἐνόμισαν ὅτι τόσον ζωηρὰ καὶ κινούμενα ἦσαν τὰ ἔργα τοῦ Δαιδάλου, ὥστε ἔπρεπε νὰ τὰ δένουν μὲ ἁλύσεις διὰ νὰ μὴ δραπετεύσουν! Βεβαίως παραβαλλόμενα ταῦτα μὲ τὰς πρὸ τοῦ Δαιδάλου καὶ κατ' αὐτὸν ζητήσεις τῶν ἄλλων τεχνιτῶν, ἦσαν ἄριστα καὶ φυσικώτατα· ὑπὸ ἔποψιν ὅμως αὐστηρᾶς τέχνης εἶναι γελοῖα, διὰ τὰς ἀνακριβείας τῶν μελῶν τοῦ σώματος, διὰ τὴν στάσιν τοῦ σώματος ὡς νεοσυλλέκτου στρατιώτου, καὶ διὰ τὸ κωμικὸν καὶ ἀδικαιολόγητον μειδίαμα. Ὑπὸ ἱστορικὴν ὅμως σημασίαν εἶναι σπουδαιότατα, δεικνύοντα τὸν ζῆλον καὶ ἐνθουσιασμὸν τῶν τεχνιτῶν, τὴν ἀγάπην ἵνα καταστήσουν αὐτὰ φυσικώτερα καὶ τὴν ὑπομονὴν τοῦ νὰ προχωροῦν βῆμι πρὸς βῆμα διὰ νὰ δαμάσουν τὴν ὕλην βραδέως ἀλλ' ἀσφαλῶς, ἕως ὅτου τὸ κατορθώνουν καὶ παράγουν ἀνυπέρβλητα ἀριστουργήματα. ἄτινα ὁ κόσμος ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι βάρβαρος, θὰ τὰ θαυμάζῃ!

Ὁ τύπος οὗτος τοῦ «Ἀπόλλωνος» κομισθεὶς ὑπὸ *Δίποινου* καὶ *Σκύλλιδος*, μαθητῶν τοῦ Δαιδάλου, εἰς τὴν ἀκμαίαν τότε Σικυῶνα τὴν ἑλληνικὴν ταύτην Φλωρεντίαν, ηὐδοκίμησε μεγάλως Ἐκεῖ ἐπὶ 300 καὶ πλέον ἔτη εἰργάσθη ἡ Σικυωνία καὶ ἡ Ἀργεία σχολὴ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ προβλήματος, τοῦ νὰ μορφώσῃ τέλειον ἀνδρικὸν γυμνὸν σῶμα· διὰ τοῦτο τὴν ἀναφέρομεν ἀπὸ τοῦδε ἡνωμένην τὴν μεγάλην ταύτην Σχολὴν ὡς *Ἀργειοσικυωνίαν*. Διεκρίθησαν δὲ εἰς τὸ ἔργον τέσσαρες μεγάλοι διδάσκαλοι, ὁ *Κάναχος* κινήσας τὰς χεῖρας τοῦ τύπου ἐκείνου καὶ διαπλάσας φυσικώτερον τὸν κορμόν, ὁ *Ἀγελάδας* κινήσας τὰ σκέλη καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ τύπου καὶ μορφώσας περαιτέρω τὸ σῶμα κατὰ τὸν Κάναχον, ὁ μέγας *Πολύκλειτος* κανονίσας τὸ μαθηματικῶς τέλειον ἀνδρικὸν σῶμα καὶ ἐφευρὼν τὴν κάμψιν τοῦ ἑτέρου σκέλους ὡς ἐν βαδίσματι καὶ τέλος ὁ *Λύσιππος*, ὅστις ἔλυσε τὸ δαιδάλειον πρόβλημα παραστήσας τέλειον κατὰ φύσιν καὶ τέχνην ἀνδρικὸν σῶμα. Τὸ τέρμα λοιπὸν ὅλων τῶν ἀγώνων τῆς σχολῆς ταύτης ἀποτελεῖ ὁ «*Ἀποξυόμενος*» τοῦ Λυσίππου

Ὁ δὲ γυναικεῖος τύπος, τὸν ὁποῖον ἐπίσης φαίνεται ὅτι ἔδωκεν ὁ Δαίδαλος, ὀνομάζεται «*τύπος τῆς θείας*» ἐπὶ τὸ ἀστειότερον, ἐκ τῶν περιφήμων ἀρχαϊκῶν ἀγαλμάτων τῶν *κορῶν* τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως, τὰς ὁποίας εὐφυὴς Γερμανὸς ὠνόμασε «θείας Tanten». Ηὐδοκίμησε δὲ μετὰ πολλὰς ζητήσεις καὶ ἀναμίξεις ὁ τύπος γυναικὸς πολιτελῶς ἐνδεδυμένης μὲ πλουσίαν κόμμωσιν καὶ φόρτον κοσμημάτων ἱσταμένης ὀρθῆς, κρατούσης διὰ τῶν δύο ἢ, κατόπιν, τῆς μιᾶς μόνον χειρὸς τὸ ἱμάτιον

Ὁ τύπος οὗτος ἐκομίσθη ὑπὸ νησιωτῶν, ἰδίως Χίων τεχνιτῶν εἰς τὰς ἀκμαίας ἐπὶ Πεισιστράτου Ἀθήνας περὶ τὸ 550 π Χ. Ἀκριβῶς τότε ἡ κατάκτησις τῆς Ἰωνίας ὑπὸ τῶν Περσῶν διέλυσε τὴν πρώτην ταύτην καὶ μεγάλην Ἰωνικὴν Σχολὴν καὶ οὕτως ἔμεινε κονίστρα τῆς Τέχνης μόνη ἡ ἠπειρωτικὴ Ἑλλάς Τὸν τύπον τοῦτον διεμόρφωσεν ἡ μεγαλουργὸς *Ἀττικὴ Σχολή*, ἥτις καὶ εἰς τὸν ἀνδρικὸν τύπον εἶχε καιρὸν νὰ ἀσχοληθῇ, πάντοτε ὅμως ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τῆς Ἀργειοσικυωνίας, ἡ ὁποία πάλιν ἠσχολήθη καὶ εἰς τὸν γυναικεῖον τύπον ἐν μέρει.

Ἔλυσε δὲ θαυμασίως ἐπίσης καὶ ἡ Ἀττικὴ Σχολὴ τὸ πρόβλημα τῆς διαμορφώσεως τοῦ τελείου γυναικείου σώματος τῆς ὀρθῆς ἱσταμένης γυναικός. Καὶ πρῶτον ὁ *Ἀντήνωρ* διὰ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ ἐνδύματος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ δύναμις καὶ συγχρόνως ἡ συγκρύπτουσα τὰς τεχνικὰς ἀτελείας ἀδυναμία τῆς Σχολῆς, ἔφερε περαιτέρω πρὸς τὸ φυσικώτερον τὸν γυναικεῖον τοῦτον τύπον. Ἔπειτα ὁ *Ἡγίας* καὶ ὁ *Κάλαμις* ὠφεληθέντες μεγάλως ἐκ τῶν προόδων τῶν Ἀργειοσικυωνίων ἐφήρμοσαν αὐτὰς καὶ ἀττικῶς ἀνέπτυξαν μορφώσαντες καθαρῶς *ἀττικὸν* γυναικεῖον καὶ ἀνδρικὸν τύπον Τρίτος ὁ *Φειδίας* ἐπέτυχε τὸ τέλειον τῆς παραστάσεως θεῶν καὶ ὑπέδειξε τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ γυναικείου ἐνδύματος Μετ' αὐτὸν ὁ *Ἀλκαμένης* ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον προέβη περαιτέρω καλύψας μόνον διὰ λεπτοτάτου καὶ διαφανοῦς ἱματίου τὸ γυναικεῖον σῶμα. Ὁ δὲ *Σκόπας* καὶ ἰδίως ὁ *Πραξιτέλης* ἔφθασαν εἰς τὸ τέλειον τῆς παραστάσεως τοῦ γυναικείου σώματος Ἡ ἀδυναμία τῆς Σχολῆς, τὸ ἔνδυμα, ἀφῃρέθη τέλος καὶ ἡ *Κνιδία Ἀφροδίτη* τοῦ Πραξιτέλους, ἐντελῶς πλέον γυμνή, ἐνέχει τὴν ἀνυπέρβλητον λύσιν τοῦ προβλήματος, τὸ ὁποῖον ἐτέθη διὰ τοῦ τύπου τῶν κορῶν τῆς Ἀκροπόλεως

Μάθημα δεύτερον. — Ἡ προφειδιακὴ τέχνη.

Αἱ Ἀθῆναι ἐπὶ Πεισιστράτου ἤκμασαν εἰς πλοῦτον καὶ κατέστησαν ὡς πρὸς τὴν Τέχνην ἡ κολυμβήθρα τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος Τοῦτο μαρτυρεῖ διὰ τὴν Πλαστικὴν ἡ εὔγλωττος φωνὴ τῶν μνημείων, ἰδίως τοῦ Μουσείου τούτου τῆς Ἀκροπόλεως τὸ ὁποῖον εἶναι μοναδικὸν εἰς τὸν κόσμον διὰ τὴν ἀρχαϊκὴν τέχνην. Βῆμα πρὸς βῆμα ἠμποροῦμεν νὰ παρακολουθήσωμεν ἐδῶ τὴν πρόοδον τῆς προφειδιακῆς Πλαστικῆς

Καὶ διὰ μὲν τῶν πωρίνων ἔργων τῆς Αἰθούσης τοῦ Τρίτωνος, ἔργων πρωϊμωτάτων, βαρβάρου ἐκτελέσεως ἀλλὰ καὶ τολμηρῶν, συμπεραίνομεν ὅτι ἀχειραγώγητος ἡ Ἀττικὴ Σχολὴ οὐδὲν σοβαρὸν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ. Ἀλλὰ ἡ ὑποταγὴ τῆς Ἰωνίας ὑπὸ τῶν Περσῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἀκμὴ τῶν Ἀθηνῶν εἰς πλοῦτον ἀφ' ἑτέρου προσείλκυσαν τοὺς Ἴωνας τεχνίτας καὶ ἄλλους ἀπὸ πάσης Ἑλληνικῆς γῆς· πολλοὶ ἀντιπροσωπεύονται ἐνταῦθα μὲ σῳζόμενα πρωτότυπα ἔργα ἢ μὲ ἐπιγραφὰς ἀπολεσθέντων, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς ἦσαν μέγιστοι καλλιτέχναι τοῦ ἀρχαϊσμοῦ.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀντέχουν εἰς τὴν συρροὴν ταύτην· διδασκόμενοι γίνονται ἐφευρετικοί, εἶναι ἐνθουσιώδεις εἰς τὸ ἔργον των, ζητοῦν ἴδιον δρόμον. Τὰ μοναδικὰ ταῦτα ἀγάλματα τῶν «*κορῶν*», τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀναθήματα παρὰ τὸν παλαιὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, ἱερειῶν καὶ ἄλλων κορασίδων λαμπρῶν οἰκογενειῶν τῶν Ἀθηνῶν, εἶναι τὰ πλεῖστα ἔργα ξένων καλλιτεχνῶν, ἰδίως Χίων, ἐν Ἀθήναις κατασκευασθέντα· ταῦτα κατέστρεψεν ὁ Ξέρξης τῷ 480 π Χ, μετ' ὀλίγον δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς, ἀνεγείρων τὰ τείχη, παρέχωσεν εὐλαβῶς παρὰ τὸ Ἐρεχθεῖον πρὸς Ἀνατολάς, ὅπου μετὰ 23 καὶ πλέον αἰῶνων ὕπνον ἐξήχθησαν εἰς τὸ φῶς καὶ διεσώσαν διὰ τοῦτο τὸ πλεῖστον τῆς πολυτίμου διὰ τὴν Ἱστορίαν τῆς Πλαστικῆς πολυχρωμίας των.

Τὰ τελευταῖα καὶ τὰ ἄριστα τῆς ὅλης σειρᾶς τῶν «*κορῶν*», ἰδίως τὸ ἐνυπόγραφον ἔργον τοῦ *Ἀντήνορος* καὶ τὸ ἀνάθημα τοῦ Εὐθυδίκου εἶναι γνήσια ἀττικὰ ἔργα. Ἐν ᾧ τὰ καθαρῶς Ἰωνικὰ ἔργα τῆς σειρᾶς δεικνύουν πρόσωπον μὲ ἰσχυρὰς καὶ ὀξείας σιαγόνας, μὲ μακρὰν ῥῖνα, μὲ συρόμενα κωμικῶς χάριν τοῦ συνθηματικοῦ μειδιάματος χείλη, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι βεβαίως σύμφωνα μὲ τὰ πραγματικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν τότε Ἀτθίδων· τὰ γνήσια ἀττικὰ ἔργα εἶνε φυσικώτερα, μὲ εὐγενῆ καὶ λεπτὰ χαρακτηριστικά, μὲ χαρίε-

σαν καὶ σκεπτικὴν ἔκφρασιν, μὲ γλυκεῖαν καὶ λεπτὴν φυσιογνωμίαν, μὲ μειδίαμα μόλις ὑπολανθάνον Ὁ χρωματισμός των ἐν γένει δὲν εἶναι ὁ βάρβαρος καὶ αὐθαίρετος τῶν πωρίνων ἔργων, ἀλλὰ σύμφωνος πρὸς τὴν φύσιν καὶ λεπτός. τὸ δὲ ἔνδυμα, ὁ χιτών, ὁ χιτωνίσκος καὶ τὸ ἱμάτιον, τὸ πλούσιον καὶ ἑορταστικόν, καθίσταται φυσικώτερον ὡς πρὸς τὴν θέσιν, πολὺ ὡραιότερον ὡς πρὸς τὰς πτυχάς, ἐπιβάλλον καὶ κομψόν, καὶ ἡ κόμμωσις τῆς ὡραίας κεφαλῆς χαριεστάτη, ἐπιμελὴς καὶ λεπτή.

Ἀκριβῶς ἡ «κόρη» τοῦ Ἀντήνορος, ὅστις πρῶτος κατεσκεύασε καὶ τοὺς τυραννοκτόνους, ἁρπαγέντας τῷ 480 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, καὶ ἡ χαριεστάτη κεφαλὴ τῆς «κόρης» τοῦ Εὐθυδίκου, ἡ ὁποία φέρει ἕνα σπινθῆρα τοῦ φειδιακοῦ πνεύματος, εἶναι τὰ τελειότατα ἔργα τῆς ὅλης σειρᾶς, ἔργα Ἀθηναίων τεχνιτῶν πλέον.

Ὁ *Κάλαμις* περαιτέρω, ὁ θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων διὰ τὴν λεπτότητα καὶ χάριν τῶν γυναικείων ἔργων του, ἀπὸ τοιαῦτα βεβαίως ἀγάλματα ὡρμήθη καὶ ἐμόρφωσε τὸν ὡραῖον προφειδιακὸν τύπον γυναικός, τὸν ὁποῖον ἔφερε κατόπιν ὁ μέγας Φειδίας εἰς τὸ ὕψιστον καὶ ἀνυπέρβλητον σημεῖον διὰ τὴν παράστασιν σεμνῶν θεαινῶν. Ἀλλ' ὁ Κάλαμις ἐπιμένει εἰς τὸ ἰωνικὸν ἔνδυμα· διότι τὰ μνημεῖα μᾶς δεικνύουν ἐπίμονον ἀγῶνα γυναικείου συρμοῦ ἀμφιέσεως μεταξὺ τοῦ 470 καὶ 430 π. χ., ὁ ὁποῖος φαίνεται βέβαιον ὅτι πράγματι συνέβαινε μεταξὺ τῶν Ἀθίδων περὶ δωρικοῦ καὶ ἰωνικοῦ ἐνδύματος, καὶ ὁ ὁποῖος ἔχει σοβαρὸν ἀντίκτυπον εἰς τὴν τέχνην.

Ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν δημιουργίαν ἀττικοῦ *ἀνδρικοῦ* τύπου οἱ Ἀθηναῖοι δυσκόλως προχωροῦν· τὰ μνημεῖα ἀποδεικνύουν ὅτι εἶναι μακρὰ ἡ χειραγωγία τῶν ὑπὸ τῆς Ἀργειοσικυωνίας πρὸ πάντων καὶ ὑπὸ τῆς *Αἰγινητικῆς* ἐν μέρει Σχολῆς.

Ἡ τελευταία αὕτη, ἐπίσης ἀκμαία καὶ παλαιά, ἀντιπροσωπευομένη μὲ ὀνόματα μεγάλων ἀρχαϊκῶν καλλιτεχνῶν, ὁποῖοι ὁ *Κάλων*, ὁ *Γλαυκίας*, ὁ *Μίκων*, ὁ *Ονάτας*, διεκρίνετο εἰς τὴν κατεργασίαν τοῦ χαλκοῦ, τὸν ὁποῖον παρεσκεύαζε κατὰ ἴδιον τρόπον διὰ τοὺς ἀνδριάντας· ἀπ' ἐκεῖ ἐπρομηθεύοντο καὶ οἱ Ἀργειοσικυώνιοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν χαλκὸν διὰ τὰ ἀγάλματα. Οἱ Αἰγινῆται, μὲ τὴν εὐκολίαν τὴν ὁποίαν δίδει ὁ χαλκὸς εἰς τὴν εὐκαμψίαν τῶν μελῶν, προετίμων νὰ κατασκευάζουν ἔργα ἐν κινήσει καὶ κατόπιν νὰ φθάσουν εἰς τὸ ἤρεμον τέλειον ἀνδρικὸν σῶμα, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς Ἀργειοσικυωνίους, οἱ ὁποῖοι ἐπιζητοῦν νὰ προσδιορίσουν αὐτὸ ἐν ἠρεμίᾳ καὶ ἔπειτα νὰ τὸ κινήσουν.

Ἐκ τῶν ὑστέρων πειθόμεθα ὅτι οἱ Αἰγινῆται δὲν ἐβάδιζον εὔκολον ὁδὸν ἀλλ' ἡ καταστροφὴ τῆς Αἰγίνης ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ διανομὴ αὐτῆς εἰς κληρούχους κατὰ τὰ μέσα τοῦ δου π. Χ. αἰῶνος, διέλυσε διὰ παντὸς τὴν Σχολὴν ταύτην, ἡ ὁποία ἴσως ἤθελεν ἀμφισβητήσει μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν τὰς δάφνας τῆς Ἀργειοσικυωνίας. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἔδρασαν οἱ Αἰγινῆται, μᾶς παρουσίασαν ἀκμαῖον πνεῦμα, μελέτην τῆς φύσεως ἔκτακτον, εὐφυΐαν μεγάλην καὶ τόλμην ὑπερβολικήν.

Ὅτι ὅμως δὲν ἐβάδιζον ἀσφαλῆ ὁδόν, ἀποδεικνύουν οἱ μιμηταὶ τῆς Σχολῆς ταύτης, ὁ *Μύρων*, ἀνήκων φαινομενικῶς εἰς τὴν Ἀττικήν. ἀλλ' ἰδίαν ἀτομικὴν Σχολὴν ἀπαρτίζων, καὶ ὁ *Πυθαγόρας*, ἀνήκων ὁμοίως εἰς τὴν Ἀργειοσικυωνίαν, ἀλλ' ἀποτελῶν ἐπίσης Σχολὴν γεννηθεῖσαν καὶ ἀποθανοῦσαν μὲ τὸν ἑαυτόν του.

Ὁ Μύρων ἐπροτίμα πολὺ τὰ ἐν κινήσει ἔργα καὶ ὁ περίφημος *Δισκοβόλος* του παρίσταται εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἐντάσεως τῶν μυῶν, καθ' ἣν στιγμὴν συγκεντρώνει ὅλας τὰς δυνάμεις διὰ νὰ ῥίψῃ τὸν δίσκον. Τὸ θέμα ἦτο πολὺ δύσκολον, ἀπαιτοῦν γνῶσιν ἔκτακτον τῆς Ἀνατομικῆς, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε βεβαίως ὁ Μύρων· καὶ ὅμως εἶναι θαῦμα ὅτι μὲ μόνην τὴν παρατήρησιν τῆς φύσεως κατορθώνει νὰ ἀναπληρώσῃ ἐξόχως πᾶσαν θεωρητικὴν γνῶσιν αὐτῆς. Μ' ὅλα ταῦτα ὅμως ὁ Δισκοβόλος εἶναι κενὸς ἐκφράσεως, τὸ πρόσωπόν του εἶναι ἠρεμώτατον καὶ ἀπαθές, ὁ δὲ νεανίας αὐτὸς δεικνύει ὅτι δὲν ἔχει εἴδησιν τοῦ φοβεροῦ συγκλονισμοῦ, ὅστις συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ μέλη του. Τὸ ἔργον μόνον ὑπὸ ἀπειροτέρων θεατῶν, ὡς οἱ Ρωμαῖοι, ἐθαυμάσθη καθ' ὑπερβολήν.

Ὁ Μύρων λοιπόν, ὡς διδάσκουν οἱ μεγάλοι συμμαθηταί του Φειδίας καὶ Πολύκλειτος, ἀποτελεῖ παρέκκλισιν τῆς Σχολῆς του καὶ τῆς Πλαστικῆς ἐν γένει, ἀξιοθαύμαστον μὲν διὰ τὴν ζωτικότητά της, ἀλλὰ παρέκκλισιν πάντοτε. Διότι ἐζήτησε νὰ προχωρήσῃ δύο ὁλοκλήρους αἰῶνας ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του καλλιτέχνας!

Ὁ Δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος Ρώμη.

Ὁ Ἀπόλλων τοῦ Ἤγια — Νεά πολις — Ἀντίγραφον χαλκοῦν.

Ὁ Σπινάριο τοῦ Πυθαγόρα — Ρώμη Χαλκοῦν πρωτότυπον.

Ὁμοίαν παρέκκλισιν μᾶς παρουσιάζει ὁ *Πυθαγόρας* καὶ αὐτὸς προτιμᾷ τὰ κινούμενα ἔργα, ἀλλ' ἠρεμώτερα τοῦ Μύρωνος πιθανῶς πρωτότυπον ἔργον αὐτοῦ εἶναι ὁ χαριέστατος *Σπινάριο*, ἓν τῶν δύο ἢ τριῶν πρωτοτύπων ἔργων, τὰ ὁποῖα διεσώθησαν μέχρι σήμερον ἐκ μεγάλων καλλιτεχνῶν. Κανὲν ἄλλο ἔργον δὲν ἀποδίδει μὲ τόσην χάριν, μὲ τόσην φυσικότητα καὶ λεπτότητα, μὲ τόσην δροσερότητα καὶ εὐκολίαν τὰ ὡραῖα μέλη παιδίου 12—13 ἐτῶν, μήτε τρυφερὰ μήτε ὀγκώδη. Ἡ κόμη του μὲ ἔκτακτον ἐπιμέλειαν κατασκευασθεῖσα θυσιάζει τὴν φύσιν μὲ τὸ ἄμεμπτον καὶ ἑορταστικὸν αὐτῆς ἐπίσης ἡ ἔκφρασις ἡ ἀθῷα καὶ ἀφελής, ἡ χαρίεσσα καὶ ἰδεώδης, ἁρμόζει εἰς θεόν· αἱ ἀντιθέσεις αὗται εἶναι μὲν κατὰ τῆς φύσεως ἀλλ' ὑπὲρ τῆς Τέχνης.

Ἀλλ' οὔτε ὁ Πυθαγόρας, οὔτε ὁ Μύρων δίδουν στοιχεῖα πρὸς παρασκευὴν μεγάλων καλλιτεχνῶν· ἀποτελοῦν ἀξιοθαυμάστους ἐξαιρέσεις μόνον.

Τὸν Φειδίαν προετοιμάζει ὁ *Ἀγελάδας*, ὁ *Ἡγίας* καὶ ὁ *Κάλαμις*· τῶν δύο πρώτων φέρεται μαθητής, ἤτοι μιμητὴς τοῦ κανόνος των, τὸν ὁποῖον τελειοποιεῖ ὁ Φειδίας.

Καὶ ὁ μὲν Ἡγίας εἶναι πιστὸς μαθητὴς τοῦ Ἀγελάδα· ὁ χαλκοῦς Ἀπόλλων τῆς Πομπηΐας, ὁ ὁποῖος ἀντιγράφει πιθανώτατα ἔργον τοῦ Ἡγίου, μᾶς δεικνύει ὅτι ἐξαττικίζεται λιαν ἐπιτυχῶς ὁ ἀργεῖος τύπος ἡ σεμνότης καὶ σοβαρότης τοῦ τύπου τοῦ Ἀγελάδα λαμβάνει ἀττικήν τινα λεπτότητα εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ κορμοῦ, ὑψηλὴν καὶ ἰδεώδη ἔκφρασιν εἰς τὴν φυσιογνωμίαν. Πόσον ταῦτα ἐνέκρινεν ὁ Φειδίας δεικνύει ἔργον του νεανικόν, Ἀπόλλων ἐπίσης, φέρων ὅλα τὰ χαρακτηριστικά, ἀλλ' ἀνεπτυγμένα τελειότερον, τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἡγίου.

Ὁ δὲ Κάλαμις ἐπιτυγχάνει καὶ εἰς τὸν ἀνδρικὸν τύπον, ἀλλ' εἶναι ἀττικώτερος τοῦ Ἡγίου ἓν ἔργον του, ὁ λεγόμενος Ἀπόλλων ἐν ὁμφαλῷ, πολὺ ἀγαπητὸν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, καθὼς δεικνύουν τὰ πολλὰ ἀντίγραφα, φέρει πλήρη χάριτος καὶ γλυκύτητος φυσιογνωμίαν, εἶναι ὅμως ἄτονος, ὀγκώδης καὶ ψυχρὸς κατὰ τὰ ἄλλα. Καὶ ὁ περίφημος χαλκοῦς Ἡνίοχος τῶν Δελφῶν, εἶναι πιθανώτατα ἔργον τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Καλάμιδος· ἡ ἐκφραστικωτάτη κεφαλή του δεικνύει πῶς οἱ προφειδιακοὶ Ἀθηναῖοι καλλιτέχναι κατώρθωσαν νὰ συγκεράσουν τὸ θηλυπρεπὲς ὕφος τῶν Ἰώνων μὲ τὸ σεμνὸν καὶ σοβαρὸν τῶν Ἀργειοσικυωνίων.

Ὅλας αὐτὰς τὰς ἀποπείρας συνενώνει ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Φειδίου καὶ θέτει μὲ στιβαρὰν χεῖρα τὸν ὁριστικὸν κανόνα τῶν ἀττικῶν τύπων, τοὺς ὁποίους θὰ ἴδωμεν.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

***ΑΓΓΕΛΟΥ Θ. ΣΗΜΗΡΙΩΤΟΥ**: Τὰ Μαῦρα Κρῖνα. Ἀθῆναι 1905.*

Ὅταν πρωτοάκουσα, σὲ κάποιο σαλόνι, τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, τὸν ὑψηλὸν καὶ ξερακιανόν, τὸν ἀσχημόμορφον καὶ γλυκὺν καὶ συμπαθητικόν, μὲ τὴν ὡραίαν ἔκφρασιν καὶ τὴν χαρακτηριστικήν, ἀνατολίτικην προφορὰν τοῦ λάμβδα, ὅταν τὸν πρωτοάκουσα νὰ ἀπαγγέλλῃ κάποια ἀπὸ τὰ ἐκτεταμένα λυρικά του ποιήματα, τοὺς *Δρόμους*, τὸν *Ἰούδαν*, τὴν δυνατὴν ἀκόμη καὶ ἀπηγορευμένην καὶ ἀνέκδοτον σάτυραν τῆς *Πόλης*, εἶπα μέσα μου: Ἕνα μικρὸν λυρικὸν ἡφαίστειον κρύβεται εἰς τὰ στήθη τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ. Τὴν ἰδίαν ἰδέαν διατηρῶ ἀκόμη, μετὰ τὸ διάβασμα ταν «Θανασίμων» καὶ τώρα τῶν «Μαύρων Κρίνων». Ὅπως ὅλα τὰ ἡφαίστεια, μικρὰ ἢ μεγάλα, ἀναδίδει καὶ αὐτὸ φλόγας, λάμψεις, καπνοὺς καὶ λάβαν. Ὅλα ἀνακατεμένα καὶ ἀδιαχώριστα.

Ὁ κ. Σημηριώτης εἶνε ποιητὴς abovo, εἶνε λυρικὸς ποιητὴς χωρὶς ἄλλο. Ἂν εἶνε ἀνάγκη νὰ τὸν κατατάξῃ κανείς, ἡ θέσις του εἶνε μεταξὺ τῶν ἡφαιστειογενῶν ἀπογόνων τοῦ Βίκτωρος Οὐγκὼ· Ἐμφατικός, στομφώδης, ρητορικός. Μερικὰς φορὰς ἀπὸ μίαν ἀληθινὴν συγκίνησιν, ἀπὸ μίαν ἐλευθέραν κίνησιν φαντασίας, ἀπὸ ἕνα κοχλασμὸν αἰσθηματικόν. Ἄλλοτε ἀπὸ συνήθειαν, ἀπὸ προσπάθειαν, ἀπὸ προμελέτην. Ἂν ἀπὸ τὸ ἔργον του, ὕστερα ἀπὸ μίαν καταστροφήν, ἐσώζοντο κομμάτια καὶ ἐρείπια, θὰ εἰμποροῦσε κανεὶς νὰ τὸν πιστεύσῃ πολὺ μεγαλείτερον ἀπὸ ὅ,τι πραγματικῶς εἶνε. Μὲ ὅ,τι εἶνε καὶ δὲν εἶνε ἐν τούτοις ἔχει τὴν θέσιν του εἰς τὴν νέαν ποιητικὴν γενεάν. Καλλιτέραν πάντοτε ἀπὸ ἐκείνην ποῦ τοῦ ἐδόθη εἰς τὴν λαφυραγωγίαν τῶν νεοελληνικῶν φιλογικῶν τίτλων.

Μεταξὺ τῶν ποιητῶν τῆς παρνασσικῆς μανίας τῆς φόρμας, μιᾶς φόρμας τὰς περισσοτέρας φορὰς ἐξωτερικῆς, ὄχι συγγενοῦς — φωτεινὴ ἐξαίρεσις εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ ὁ εὔμορφος καὶ ἀληθόμορφος Γρυπάρης — καὶ τῶν μεγαλοπλαστικτων, πτωχαλαζονικῶν, ἀρχοντοχωριατῶν κυνηγῶν τῶν ὑπερπέραν, αἱ λυρικαὶ ἐκρήξεις τοῦ ποιητοῦ τῶν «Μαύρων Κρίνων» ὁμοιάζουν περισσότερον μὲ ποίησιν. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν λάβαν καὶ τοὺς καπνοὺς κάποιες φλόγες ἀνεβαίνουν πρὸς τὸν οὐρανόν. Καὶ αὐτὸ εἶνε ἀρκετόν.

Κρῖνα ὅμως δὲν εἶνε τὰ ποιήματα τοῦ κ. Σημηριώτου, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ὡραῖος ὁ τίτλος. Δὲν εἶνε κρῖνα οὔτε ἄσπρα, οὔτε μαῦρα. Τὸ τάλαντον τοῦ κ. Σημηριώτου δὲν ἀνήκει εἰς τὴν φυτολογίαν, ἀνήκει περισσότερον εἰς τὴν γαιολογίαν. Ἔχει περισσοτέραν σχέσιν μὲ τὰς δυνάμεις τὰς γενεσιουργοὺς τῶν σεισμῶν καὶ τῶν ἡφαιστείων παρὰ μὲ τὰς σοφὰς καὶ ἁρμονικὰς δυνάμεις ποῦ κυβερνοῦν τὴν φυτικὴν μορφολογίαν. Τὸ μόνον κακὸν ποῦ εἰμπορῶ νὰ κάμω εἰς τὸν κ. Σημηριώτην εἶνε νὰ τοῦ ξεσχίσω τὸν τίτλον. Τὸν ξεσχίζω μὲ μερικὰ φύλλα ἀκόμη καὶ εἶμαι εὐχαριστημένος. Εἶνε ποιήματα ἄλλων ποῦ θὰ τὰ ἐξέσχιζα εὐχαρίστως σύψυχα, τρεῖς καὶ δεκατρεῖς φορές. Διότι ὅλα δικαιολογοῦνται εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, καὶ τὰ ἑπτὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα ἀκόμη, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κακὰ καὶ ἀνόητα ποιήματα. Δι' αὐτὰ δὲν ὑπάρχει συγχώρησις, οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΖΩΗ

***ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Ε. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ**: Οἱ κώδικες Ἀδριανουπόλεως.* Ἐν τῇ «**Byzantinische Zeitschrift**» τοῦ κ. **K. Krumbacher**, τόμ. XIV (1905), τεῦχος διπλοῦν 3 καὶ 4, σ. 588—611.

Τὸ δημοσίευμα τοῦτο εἶναι ἀξιόλογος συμβολὴ εἰς τὰς ἐρεύνας καὶ μελέτας τας σχετικὰς μὲ τὰ χειρόγραφα τῶν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ βιβλιοθηκῶν. Δι' αὐτοῦ ὁ φιλίστωρ καὶ φιλότιμος καθηγητὴς κ. Στεφανίδης παρέχει συγκεκριμένας ὁπωσδήποτε εἰδήσεις περὶ τῶν χειρογράφων κωδίκων τῶν ἐναποκειμένων εἰς τὴν βιβλιοθηκην τοῦ ἑλληνικοῦ γυμνασίου Ἀδριανουπόλεως. Καὶ ἡ συμβολὴ αὐτοῦ εἶναι τόσῳ μᾶλλον εὐπρόσδεκτος καθ' ὅσον προτοῦ ἐκδοθῇ τὸ τελευταῖον τεῦχος τῆς Byzantinische Zeitschrift (22 Αὐγούστου 1905) ἦτο ἄγνωστος εἰς τὸν καθ' ὅλου παλαιογραφικὸν κόσμον καὶ αὐτὴ ἡ ὕπαρξις χειρογράφων εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἱδρύματος τούτου τοὐλάχιστον οὔτε ἐγὼ γνωρίζω οὔτε ὁ κ. *V. Garthausen* ἀναφέρει εἰς τὸ τέλειον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἔργον του Sammlungen und Cataloge Grie-

chischer Handschriften mit Fachgenossen [1] δημοσίευμα περιέχον ἔστω καὶ γενικάς, ἔστω καὶ δι' ὀλίγων λέξεων, πληροφορίας περὶ χειρογράφων κωδίκων ἐν Ἀδριανουπόλει.

Ὁ κ. Στεφανίδης δὲν καταγίνεται μέν, καθὼς φαίνεται, εἰδικῶς μὲ τὰ παλαιογραφικὰ πράγματα, ἀλλ' ἔλαβεν ἀφορμὴν ν' ἀναδιφήσῃ τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος γυμνασίου χειρόγραφα ἐκ τῆς φιλικῆς ἐπιθυμίας τοῦ κ. Κρουμπάχερ νὰ στείλῃ εἰς αὐτὸν ὅ,τι τυχὸν ὑπῆρχεν ἄξιον λόγου ἐν αὐτοῖς. Ἐπεχείρησε δὲ τὸ ἀληθῶς ἄχαρι τοῦτο ἔργον τῆς ἀναδιφήσεως ἐμπνεόμενος ὑπὸ «τῆς ἀγαθῆς πάντοτε ἐλπίδος, ὅτι ἀπόκειται ἐν αὐτοῖς πολύτιμον ὑλικόν.» Ἀλλά, προσθέτει «ἡ ἐλπὶς ἡμῶν δὲν ἐπληρώθευσεν. Ἀλλ ἐπειδὴ ἡ τοῦ περιεχομένου τῶν χειρογράφων καθόλου γνῶσις δὲν εἶναι ἀπεστερημένη ἐνδιαφέροντος, οὐδ' ἄμοιρος ὠφελείας, παρέχομεν.... τὰς μετὰ πάσης δυνατῆς συντομίας ληφθέντα σημειώματα ἡμῶν, μὴ ἔχοντα ποσῶς ἀξιώσεις συστηματικοῦ τῶν χειρογράφων καταλόγου». Καὶ πράγματι διὰ τὰ σημειώματα τοῦ κ. Στεφανίδου δὲν δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι συναπαρτίζουσι κατάλογον ἐκπληροῦντα πάσας καθ' ὅλου τὰς ἀπαιτήσεις τῆς σημερινῆς ἐπιστήμης. Εἶναι ἀτελῆς, ἀτελεστάτη ἀναγραφὴ εἰς τὴν ὁποίαν ἐλλείπουν στοιχεῖα ἐκ τῶν κυρίως ἀπαραιτήτων, καθὼς εἶναι ἡ ἀκριβὴς σημείωσις τῶν φύλλων ἑκάστου κώδικος καὶ ἡ κατὰ τοὺς ἐπιστημονικοὺς συμπερασμοὺς ἀναγωγὴ αὐτοῦ, ὁσάκις εἶναι ἀχρόνιστος, εἰς ὡρισμένον αἰῶνα. Πρὸς τούτοις καὶ τοῦ περιεχομένου τῶν χειρογράφων δὲν παρέχεται πολλάκις ἐπαρκὴς ἔννοια. Τὰ δὲ σημειώματα καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν κεφαλαίων δὲν ἀναφέρεται πότε ἀναγράφονται ἀκριβῶς ὡς ἔχουν εἰς τοὺς κώδικας καὶ πότε πλήρεις μέν, ἀλλὰ διωρθωμέναι σχετικῶς μετὰ ὀρθογραφικὰ λάθη. Διὰ τοὺς λόγους λοιπὸν τούτους καὶ ἄλλους πολλοὺς ἐπιβεβλημένον εἶναι ν' ἀναλάβῃ κανεὶς εἰδικῶς μὲ τὰς παλαιογραφικὰς σπουδὰς ἀσχολούμενος νὰ συντάξῃ ἑκτενῆ καὶ μεθοδικὸν κατάλογον τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ γυμνασίου Ἀδριανουπόλεως ἐναποκειμένων χειρογράφων κωδίκων. Ὁμολογῶ δὲ ὅτι ἡ χαρά μου θὰ ἦτο μεγάλη ἂν κανεὶς ἄλλος δὲν μὲ προελάμβανεν εἰς τὸ ἀνυποκρίτως μεγάλως ποθούμενον ὑπ' ἐμοῦ ἔργον τοῦτο.

Ἡ ἀναγραφὴ τοῦ κ. Στεφανίδου ἀναφέρεται εἰς ὀγδοήκοντα ἀκριβῶς κώδικας. Ἐξ αὐτῶν δὲ μερικοὶ εἶναι ἄξιοι ἐξαιρετικῆς προσοχῆς. Π.χ. ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 10, ὁ ὁποῖος διασῴζει δύο ἄγνωστα μέχρι τοῦδε ἔμμετρα ἔργα τοῦ *Γεωργίου Αἰτωλοῦ* γραμμένα εἰς λογίαν γλῶσσαν καὶ ἀναφερόμενα εἰς τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης Ἰωάσαφ Ἀργυρόπουλον. Εἶναι δὲ ὁ Γεώργιος Αἰτωλὸς ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων Ἑλλήνων λογίων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος γνωστὸς ἰδίως ἐκ τῶν εἰς στίχους ὁμοιοκαταλήκτους καὶ εἰς γλῶσσαν δημώδη *μύθων* αὐτοῦ (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διασκευὴς τῶν λεγομένων Αἰσωπείων ἢ εἰς τὸν Βαβρίαν ἢ Βάβριον ἀποδιδομένων) τοὺς ὁποίους ἐξέδωκεν ὁ μακαρίτης φίλος Émile Legrand [2] καὶ σχεδὸν συγχρόνως ὁ κ. Σ. Π. Λάμπρος [3]. Ὁ δὲ Ἰωάσαφ Ἀργυρόπουλος, πρὸς ὃν ἀναφέρονται οἱ στίχοι, κατεῖχε τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον Θεσσαλονίκης ἀπὸ τοῦ 1566-1575 [4], κατ' ἄλλους δὲ ὑπολογισμοὺς [5] καὶ βραδύτερον, μέχρι τοῦ 1578. Οὕτω δὲ κατὰ προσέγγισιν γνωρίζομεν τὸν χρόνον τῆς συντάξεως τῶν δύο τούτων ποιημάτων τοῦ Γεωργίου Αἰτωλοῦ.

Ἐληθῶς δὲ πολύτιμος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ ὑπ' ἀριθ. 19 κῶδιξ περιέχων βασιλικὰ χρυσόβουλλα καὶ πιττάκια, πατριαρχικὰ σιγίλλια καὶ ἄλλα γράμματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἐν Χίῳ Νέαν Μονήν. Καὶ ἔχουν μὲν πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἐκδοθῇ, ἀλλὰ μερικὰ προφανῶς εἶναι ἀνέκδοτα. Ἔπειτα καὶ τῶν ἐκδεδομένων πιθανῶς νὰ παρέχουν καλὰς γραφὰς καὶ τῶν χασμάτων καὶ ἐλλειπόντων συμπληρώσεις. Ὁ δὲ ὑπ' ἀριθ. 28 πλὴν τῶν ἄλλων ἀξιολόγων κειμένων περιέχει καὶ τοὺς γνωστοὺς στίχους τοῦ *Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου* πρὸς τὸν Μανουὴλ Πορφυρογέννητον τὸν Κομνηνὸν τοὺς ἀρχομένους:

Τολμήσας μόλις βασιλεῦ δέσποτα στεφηφόρε

καθὼς καὶ τοὺς ἄλλους πρὸς τὸν αὐτὸν Μανουὴλ Κομνηνὸν τοὺς ἐπ' ὀνόματι *Ἰλαρίωνος τοῦ Πτωχοπροδρόμου* φερομένους, ὧν ἡ ἀρχή:

Μόλις τὰς χεῖρας δέσποτα φυγὼν τῶν πολεμίων

Διὰ τὴν κριτικὴν ἀποκατάστασιν τῶν δύο τούτων ποιημάτων δύναται πολὺ ἴσως νὰ συντελέσῃ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος νέος κῶδιξ καθὼς καὶ διὰ τὸ ζήτημα τὸ σχετικὸν μὲ τὸν Πτωχοπρόδρομον, τὸν ὁποῖον, ὡς γνωστόν, ἄλλοι διαστέλλουν εἰς δύο, ἄλλοι εἰς τρεῖς καὶ ἄλλοι ἄλλας ἐξέφρασαν γνώμας περὶ αὐτοῦ.

Πρὸς τούτοις ἀξιόλογος κῶδιξ φαίνεται ὁ ὑπ' ἀριθ. 43 ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει δύο λόγους, (κατὰ τὸν ἐν ἀρχῇ αὐτοῦ πίνακα) τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, *τοῦ μαρμαρωμένου βασιλιᾶ μας*. Ὁ κ. Στεφανίδης ἐκφέρει ὑποθέσεις τινὰς περὶ αὐτῶν, ἀλλ' οὕτως ἢ ἄλλως τὸ πρᾶγμα ἔχει ἀνάγκην μεγαλυτέρας σπουδῆς ὅπως ἐξαχθῇ ἀσφαλὲς συμπέρασμα περὶ αὐτῶν.

Οἱ ὑπ' ἀριθ. 10, 23, 61 κώδικες περιέχουν καὶ τινα κρυπτογραφικὰ σημειώματα γραμμένα κατὰ τὸ σύνηθες εἰς τὰ μεσαιωνικὰ καὶ νεώτερα χειρόγραφα κρυπτογραφικὸν σύστημα [1]. Ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἄξιον εἶναι τὸ τοῦ κώδικος 23 ἔχον ὡς ἑξῆς:

†β̄εβηβηολωθχψβπψβξθπθ'ξλυαλωχ
κθ̄φυε¬εοθζυ¬ωψλχαχψλ¬σθνλχ¬εφε
λωψλχο¬π¬ν¬τ̄λχη³ φ¬θφυ¬πλχψεεμθφ Ι'(;)³λ χ:

«Ἡ τοῦ κρυπτογραφήματος αὐτοῦ ἀνάγνωσις ἀπέβη μοι ἀδύνατος» λέγει ὁ κ. Στεφανίδης. Ἀλλ' ἰδοὺ αὕτη: ***«ηδε η βηβλος αυτη κτημα και μοχθος υ/παρχει ελαχιστου θυτου Ιωανου ιερε/ως του Δικινι(δ)ου βριαρχικοῦ*** [γράφε: Πριαρχικοῦ = Πατριαρχικοῦ] ***τε εξαρχου***». Κατὰ ταῦτα ἔχομεν κώδικα γραμμένον καὶ κατεχόμενον ὑπὸ μέλους τοῦ ἐπιφανοῦς οἴκου τῆς Μονεμβασίας τῶν *Δικινίων (Διχινίων, Διτσινίων, Διχίνα)*, περὶ ὧν διεξοδικῶς θὰ διαλάβω ἀλλαχοῦ ἐκδίδων σχετικὰ μὲ αὐτοὺς ἐπιγραφικὰ καὶ ἄλλα μνημεῖα, τὰ ὁποῖα συνέλεξα τῷ 1903 ἐν Μονεμβασίᾳ κατὰ τὰς παλαιογραφικὰς καὶ ἱστοριοδιφικὰς ἐρεύνας μου εἰς τὴν ἄλλοτε ἀκμάζουσαν καὶ εὐδαίμονα αὐτὴν πόλιν. Ἐνταῦθα ἀρχοῦμαι ν' ἀναφέρω ὅτι περὶ τοῦ Μονεμβασιακοῦ αὐτοῦ οἴκου τῶν Δικινίων ἔχομεν ἱκανὰ σημειώματα εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 220 κώδικα τῆς Ἀθωνικῆς μονῆς τοῦ Κουτλουμουσίου [4] ἐκδοθέντα ὑπὸ Μ. Γεδεών [5] καὶ ἔπειτα ὑπὸ τοῦ κ. Σπ. Π. Λάμπρου [6]. Ἀλλ' αἱ δύο αὐ-

---

1 Τρίτον τεῦχος τοῦ Byzantinisches Archiv. *Ἐν Λειψίᾳ* (Teubner) *1903.*

2 Recueil des fables Ésopiques mises en vers par Georges l'Étolien et publiées pour les première fois d'après un manuscrit du Mont Athos ...Paris 1896.

3 Ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας Τόμ. Ε' σ. 1-162, Καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει. Περὶ τοῦ Γεωργίου Αἰτωλοῦ ἔγραψεν ὁ κ. Σ. Π. Λάμπρος καὶ ἐν Κ. Σκόκου: Ἐθνικῷ Ἡμερολογίῳ τοῦ 1888, σ. 325 κ. ἑ.

4 Β. Μυστακίδου: Διάφορα περὶ Θεσσαλονίκης σημειώματα ... Ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ ἐν Κων/πόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, τόμ. ΚΖ' (1895-1899) σ. 379.

5 Ἀνθίμου Ἀλεξούδη (Ἀμασίας) Χρονολογικοὶ πίνακες τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων κατ' ἐπαρχίας. Ἐν Νεολόγῳ Κων/πόλεως, ἔτους ΚΔ', 9 Ὀκτωβρίου 1890, ἀριθ. 6369. — Κατ' αὐτὸν καὶ Π. Γ. Ζερλέντης ἐν Byzantinische Zeitschrift *τόμ. XII (1903) σ. 151 καὶ 142.*

1 V. Gardthausen: Griechische Palaeographie. Leipzig *1879, σ. 235.*

2 Παραντεγνώσθη ἴσως ἀντί: κ.

3 Παραντεγνώσθη, νομίζω, ἀντί: Υ.

4 Spyr. P. Lambros: Catalogue of the Greek manuscripts on Mount Athos. Cambridge 1895. *Τόμ' Α', σ.298,10,21.*

5 Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια· τόμ. Γ' (1882-1883), τεῦχος ιδ', σ. 201 κ. ἑ.

6 Ἱστορικὰ μελετήματα. Ἐν Ἀθήναις 1884, σ. 121.

ται ἐκδόσεις ἔχουν πολλὰς καὶ οὐσιώδεις διαφορὰς γραφῶν καὶ δὲν γνωρίζει κανεὶς ποῖος ἐκ τῶν δύο ἐκδίδει ὀρθότερον κατὰ τὸ χειρόγραφον· ἐν τούτοις ἐλπίζω νὰ ἐξακριβώσω ἐν καιρῷ τὸ πρᾶγμα. Μεταξὺ δὲ τῶν σημειωμάτων τούτων τοῦ προμνημονευθέντος κώδικος ὑπάρχει καὶ τὸ ἑξῆς, κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ κ. Γεδεών, διασῴζον τὴν ἀκριβῆ χρονολογίαν, καθ' ἣν ἀπέθανεν ὁ βιβλιογράφος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ὑπ' ἀριθ. 23 κώδικος τῆς Ἀδριανουπόλεως: «*ἀχι 1610) μαρτίου κε' ἐκοιμήθη ὁ πανυλαβέστατος καὶ λογιώτατος καὶ τῶν ἱερέων ἄριστος Ἰωάννης ἱερεὺς ὁ Λιχίνιος ὁ πατριαρχικὸς ἔξαρχος καὶ νοτάριος καὶ ταβουλάριος Μονεμβασίας*». Ἔχει δὲ γραφῆ τὸ παρατεθὲν σημείωμα καθὼς καὶ τἄλλα περὶ Λιχινίων ἐν τῷ Κουτλουμουσιανῷ κώδικι ὑπὸ τοῦ πρωτοπαπᾶ καὶ οἰκονόμου Μονεμβασίας Ἰωάννου Ἀνδρέου Λικινίου ἐγγόνου τοῦ ὁμωνύμου ἱερέως Ἰωάννου Λιχινίου περὶ οὗ τὸ ἀνωτέρω σημείωμα. Ἐξ αὐτοῦ δὲ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν κατὰ προσέγγισιν καὶ τὸν χρόνον τῆς γραφῆς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 23 κώδικος τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀφοῦ γνωρίζομεν ἀσφαλῶς τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ φιλοπονήσαντος αὐτόν.

Καὶ περαίνοντες τὴν παροῦσαν σύντομον καὶ πρόχειρον κριτικὴν ἡμῶν πρέπει ν' ἀναφέρωμεν ὅτι ὁ κ. Στεφανίδης, καθὼς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, «μόνον τοὺς θεολογικοὺς κώδικας» τοῦ γυμνασίου Ἀδριανουπόλεως ἀνεδίφησεν. Ὅθεν φαίνεται ὑπάρχουν πλὴν αὐτῶν καὶ ἄλλα χειρόγραφα διαφόρου ὕλης. Ἂς εὐελπιστῶμεν λοιπὸν ὅτι ἐν αὐτοῖς κρύπτονται σπουδαῖα διὰ τὴν πάτριον ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν κείμενα ἀναμένοντα ἐναγωνίως τὸν ἐρευνητὴν ν' ἀποκαλύψῃ καὶ φέρῃ αὐτὰ ἐκ παραβύστων καὶ σκοτεινῶν γωνιῶν ἐκεῖ ὅπου ἀσβεστος διασκορπίζει τὸ ἱερὸν φῶς ἡ δὰς τῆς ἐπιστήμης.

HUBERT PERNOT: *La dissimilation du Σ intervocalique dans les dialectes Néo-Grecs* Paris 1905 (E. Leroux, éditeur) σ. 24 εἰς 8ον.

Ἡ ἐνδιαφέρουσα αὐτὴ μελέτη ἐδημοσιεύθη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Revue des Études Grecques (τόμ. X-III. 1905, σ. 233-257) ὅθεν ἀπεσπάσθη καὶ εἰς τὸ προκείμενον ἰδιαίτερον τεῦχος. Μὲ αὐτὴν ὁ γνωστὸς διὰ τὰς περὶ τῆς λαλουμένης ἡμῶν γλώσσης μελέτας του κ. Hubert Pernot, ὑφηγητὴς τῆς Νεοελληνικῆς εἰς τὴν ἐν Παρισίοις σχολὴν τῶν ζωσῶν Ἀνατολικῶν γλωσσῶν, ἐξετάζει τὸ φαινόμενον τῆς *ἀνομοιώσεως* (*ξετριαξιὰς* ἢ *ξεμοιασμάτου* κατὰ τὸν ὅρον τοῦ κ. Ψυχάρη) τοῦ Σ ὅταν εὑρίσκεται μεταξὺ φωνηέντων εἰς τὰ ἰδιώματα τῆς Ἠπείρου, Μακεδονίας, Πόντου, Χίου, Τσακωνιᾶς καθὼς καὶ εἰς τὸ ἰδίωμα τῶν Ἑλληνοφώνων τῆς κάτω Ἰταλίας. Ὁ συγγραφεὺς εἰργάσθη ἔχων ὑπ' ὄψιν ἀρθονώτατον ὑλικὸν ἀναφερόμενον εἰς τὴν Νεοελληνικὴν διαλεκτολογίαν καὶ ἰδίως ἀνέκδοτον Χιακόν, τοῦ ὁποίου τὴν συλλογὴν αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐπεχείρησε περιοδεύσας ἐπ' αὐτὸ τοῦτο τὴν νῆσον κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας τοῦ 1898 καὶ 1899 ἐντεταλμένος ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Ἡ δὲ καθ' ὅλου διαπραγμάτευσις τοῦ σχεδὸν ὁλωσδιόλου πρότερον ἀνεξιχνιάστου θέματος ἐλέγχει αὐτὸν — καθὼς καὶ αἱ τόσαι ἄλλαι πραγματεῖαι του — φιλόλογον ἀληθῶς ἐξαιρέτου εὐφυΐας καὶ μεγάλης ἐπιστημονικότητος.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Μελέται περὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ σπουδὴ τῆς *προϊστορικῆς* ἐποχῆς τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖ σήμερον αὐτοτελὲς κεφάλαιον τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἱστορίας, καὶ δὴ τὸ πρῶτον αὐτῆς. Δὲν εἶνε πολὺς καιρὸς ἀφότου ἀμφότεραι αἱ ἐπιστῆμαι αὗται θριαμβευτικῶς ἐκβιάσασαι τὰ περιωρισμένα των ὅρια ἔφθασαν εἰς ἀπιστεύτους παλαιοὺς αἰῶνας τοῦ πολιτιστικοῦ βίου τοῦ ἔθνους, μὲ τὴν περιγραφὴν τοῦ ὁποίου τὴν ἔρευναν καὶ ἀφήγησίν των ἀρχίζουσι. Πρωτίτερα μόλις ἐτολμοῦσαν νὰ ἀποβλέψουν εἰς τοὺς χρόνους, οἱ ὁποῖοι προηγοῦνται τοῦ ἱστορικοῦ αἰῶνος τῆς Ἑλλάδος, πέραν δηλονότι τοῦ μεμαρτυρημένου καὶ διὰ τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων βεβαιωμένου ἐποικισμοῦ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Σικελίαν καὶ μεσημβρινὴν Ἰταλίαν ἐξ ἑνός, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐξ ἑτέρου. Ἡ ἀρχὴ τῶν Ὀλυμπιάδων ἦτο καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ αὐτὴ δὲ πολὺ σκονεινὴ ἀκόμη, ἂν καὶ βεβαία. Τὸ 700 περίπου ἦτο τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἀρχαιολογικῆς ἐρεύνης, ἐνῷ τὰ ἀμέσως προηγούμενα ἔτη ἦσαν ἀσαφὴς ἱστορία ἀνάμικτος μὲ πολὺν μῦθον, τὰ δὲ πέραν αὐτῶν παντελῶς σκοτεινὰ καὶ ἄχρηστα δι' ὁποιανδήποτε θετικὴν ἐξέτασιν.

Αἱ καταπληκτικαὶ κατόπιν ἀνακαλύψεις τοῦ Σλεϊμαν εἰς τὰς Μυκήνας τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ εἰς τὸ Ἴλιον τοῦ Πριάμου, αἱ καθαρῶς ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι τοῦ Δαίρπφελδ εἰς τὴν Τίρυνθα, τὴν Ὀλυμπίαν καὶ εἰς τὸ Ἴλιον διέλυσαν διὰ μιᾶς τὰ σκότη καὶ ἐπρόσθεσαν εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ ἀρχαιολογίαν ἓν νέον κεφάλαιον τὸ τῆς μυκηναϊκῆς λεγομένης ἐποχῆς.

Τὴν κατάκτησιν τοῦ ἐδάφους ἠκολούθησεν ἡ συντονωτάτη καλλιέργεια αὐτοῦ ἀπὸ τοὺς διαπρεπεῖς ἄνδρας τῆς ἀρχαιολογικῆς καὶ ἱστορικῆς ἐπιστήμης καὶ ἀπὸ πλῆθος ἄλλο μέγα δευτερευόντων καὶ τριτευόντων ἐργατῶν. Τοιουτοτρόπως ἐκαθαρίσθη μέγιστον τμῆμα τῆς χερσου ἐκείνης γῆς καὶ ἐφυτεύθη τὸν ἔκτοτε θαυμασίως βλαστήσαντα σπόρον τῆς θετικῆς ἐρεύνης. Ἐπῆλθον ἔπειτα κατὰ τὴν τελευταίαν μόλις ἑξαετίαν αἱ λαμπρόταται ἀνακαλύψεις τῆς Κνωσσοῦ, Φαιστοῦ καὶ ἄλλων τόπων τῆς Κρήτης ὑπὸ τοῦ Ἀρθούρου Ἔβανς καὶ τῶν Ἰταλῶν καὶ Ἀμερικανῶν ἀρχαιολόγων. Τοιουτοτρόπως σήμερον ἡ ἱστορία ἀδιστάκτως δύναται νὰ ὁμιλῇ καὶ ἡ ἀρχαιολογία θετικώτατα νὰ ἐρευνᾷ περὶ ἐποχῶν, αἵτινες φθάνουσιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δευτέρας πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδος. Ἀπὸ τὸ 700 πρὸ Χριστοῦ ἐπήδησε μὲ τὸ ἀσφαλέστατον πήδημα εἰς τὰ 2000 περίπου.

Ἡ κλασικὴ ἑλληνικὴ ἐποχὴ ἀρχίζει καὶ σήμερον ἀπὸ τὸ 700 περίπου. Οἱ τρεῖς προηγούμενοι αἰῶνες εἶνε ἡ μεσαιωνικὴ ἐποχὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀβεβαία, ἀσαφής, σκοτεινή, ὡς *ἀρχὴ Δημιουργίας* ἀπὸ τὸ χάος τῶν καταστροφῶν, αἵτινες ἐπῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὸ 1000, διὰ τῆς εἰς αὐτὴν μεταναστάσεως τῶν βορείων της λαῶν, τῆς κοινῶς λεγομένης δωρικῆς μεταναστάσεως. Ὑπισθεν τοῦ μεσαίωνος τούτου κεῖται ἡ μακραίων μυκηναϊκὴ ἐποχή, τὴν ὁποίαν ζωγραφίζει μὲ τὰ ἀμίμητά του χρώματα εἰς τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν ὁ θεῖος Ὅμηρος. Ἀνέρχεται καὶ αὐτὴ ἀσφαλῶς εἰς τὰ 1400 καὶ ἡ ἀρχή της βεβαίως κεῖται καὶ ἔτι περισσότερον ὀπίσω κατὰ τοὺς χρόνους. Εἰς τὴν νεωτέραν της περίοδον, περὶ τὰ 1200 καὶ κατωτέρω, ἀνήκουν οἱ ἥρωες, οἵτινες ἐπεχείρησάν ποτε τὴν κατὰ τῆς Τροφάδος ἐκστρατείαν, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν καὶ κατὰ τὴν ἡλικίαν του ἀκόμη ἀνήκει ἴσως αὐτὸς ὁ Ὅμηρος, ὅπως ζητεῖ νὰ καταστήσῃ πιστευτὸν σήμερον ὁ πολὺς Δαίρπφελδ.

Πέραν τῆς *μυκηναϊκῆς* ταύτης ἢ *ἀχαϊκῆς* ἐποχῆς κεῖται ἡ ἔτι λαμπροτέρα *κρητικὴ* ἢ *καρικὴ* ὅπως ὑποτίθεται σήμερον, μήτηρ ἐκείνης καὶ τροφός, καὶ αὐτὴ εἶνε ἥτις φθάνει μὲ τὸν ἐξαίσιον πολιτισμόν της εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς δευτέρας χιλιετηρίδος.

Ἀλλὰ τὸ βλέμμα φθάνει καὶ ἔτι μακρύτερα, καὶ μὲ τὸ ὄνομα τῆς *προϊστορίας* ἡ ἐπιστήμη χαρακτηρίζει σήμερα τοὺς προηγηθέντας τῆς ἀχαϊκῆς καὶ καρικῆς ἐποχῆς χρόνους, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι καὶ εἰς

τούτων τὸ μυστήριον θὰ εἰσδύσῃ καὶ μὲ τὸν λύχνον τῆς ἐρεύνης εἰς τὰς χεῖρας τὸ σκότος αὐτῶν θὰ διαλύσῃ.

Καταπληκτικὰ εἶνε τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης ταύτης εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου ὁ Ἔβανς εὐτύχησε νὰ ἐξακριβώσῃ παλαιοτάτας τοῦ πολιτισμοῦ τῆς νήσου ἐποχὰς μέχρι τοῦ νεολιθικοῦ λεγομένου αἰῶνος, συμπεριλαμβανομένου καὶ τούτου. Ὁ χρονολογικὸς παραλληλισμός, ὅπως τῆς μυκηναϊκῆς καὶ κρητικῆς ἐποχῆς, οὕτω καὶ ταύτης τῆς προϊστορικῆς, πρὸς τὴν παμπαλαίαν αἰγυπτιακὴν ἱστορίαν, δίδει εἰς τὸν ἀρχαιολόγον καὶ ἱστορικὸν τὸ *ποῦ στῶ* τῆς ἀσφαλοῦς αὐτοῦ θέσεως εἰς τὰ πανάρχαια ἐκεῖνα ἐδάφη. Ἀλλ' ἤδη καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον αἱ ἀνακαλύψεις τοῦ περιφήμου Ἄγγλου Φλίνδερς - Πίτρι ἀναιβάζουν τοὺς χρόνους τοῦ πολιτισμοῦ τῆς χώρας εἰς λαόν, προγενέστερον τῶν ἱστορικῶν Αἰγυπτίων, τῶν ὁποίων ἡ ἱστορία ἤδη ἀνέρχεται εἰς τὴν πέμπτην πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδα.

Πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην τῆς *προϊστορίας* ἤρχισεν ἀπό τινος συστηματικὴ ἡ ἐργασία καὶ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος. Τὴν πρώτην ἀρχὴν ἔκαμεν ὁ Τσούντας εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὸ Σεσκλό, ὅπου ἀνεκάλυψε καὶ ἀνέσκαψε ὁλόκληρον προϊστορικὴν ἀκρόπολιν, τουτέστι κατοικίας ὀχυρωμένας ἀνθρώπων κατὰ τὴν νεολιθίνην λεγομένην ἐποχήν, ὁπότε τὰ μέταλλα ἦσαν ἄγνωστα καὶ οἱ πολιτισμένοι ὀπωσοῦν, φιλόκαλοι καὶ φιλότεχνοι τότε ἀκόμη κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος μετεχειρίζοντο διὰ τὰ ἐργαλεῖα των τὸν λίθον.

Τὰς ἀνακαλύψεις ταύτας ἠκολούθησαν αἱ τοῦ Σωτηριάδου εἰς τὴν Βοιωτίαν. Αἱ παρατηρήσεις καὶ ἔρευναι αὐτοῦ ἐξετάθησαν ἀπὸ τὸν Ὀρχομενὸν εἰς τὴν Χαιρώνειαν καὶ διὰ μέσου τῶν ἐκτεταμένων τούτων πεδιάδων, τῆς Κωπαΐδος, τῆς Χαιρωνείας καὶ τῆς Φωκικῆς μέχρι τῆς Ἐλατείας.

Ἀμφότεροι οἱ εὐτυχεῖς οὗτοι καὶ ἀγχίνοες ἐρευνηταὶ ἐξέθηκαν εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν συνέδριον τὰ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν καὶ μελετῶν των καὶ ἤδη ἐξετέθησαν ταῦτα εἰς διάφορα περιοδικὰ τῆς Εὐρώπης ὑπὸ τῶν ἀπεσταλμένων εἰς τὸ συνέδριον ἀντιπροσώπων ἐπιστημονικῶν σωματείων.

Ὁ Τσούντας ἀνάγει τὸν πανάρχαιον ἐκεῖνον πολιτισμὸν εἰς τοὺς Πελασγούς, τοὺς ὁποίους ἠκολούθησαν ἔπειτα οἱ Μινύαι, καὶ τούτους πάλιν αἱ δωρικαὶ ἢ γενικώτερον βόρειαι τῆς Ἑλλάδος φυλαί, μὲ τὴν μετανάστασιν τῶν ὁποίων πρὸς νότον (ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας μέχρι Πελοποννήσου, Κρήτης) ἀρχίζει ἡ κυρίως ἑλληνικὴ ἱστορία.

Ὁ Σωτηριάδης ἀπεκάλυψε τὰ ἴχνη τῶν πανάρχαιων τῆς Βοιωτίας κατοίκων, τοὺς ὁποίους ἡ παράδοσις ὀνομάζει Ἄβαντας καὶ Ὄαντας καὶ Φλεγύας καί, τὸ σπουδαιότερον, διά τινος ὡραίας ἐρεύνης ἐν μέρει μὲν παρὰ τὴν Χαιρώνειαν ἐν μέρει δὲ ὀλίγον μακρύτερα εἰς τὸ κέντρον τῆς φωκικῆς πεδιάδος καὶ τέλος παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἐλάτειαν καὶ τὸ σημερινὸν Δραχμάνι συνέλεξε τοὺς κρίκους οὕτως εἰπεῖν τῆς ἁλύσεως, ἥτις συνδέει τὸν μυκηναϊκὸν τῆς Ἑλλάδος πολιτισμὸν πρὸς τὸν πανάρχαιον βεβαίως νεολιθικόν.

Καὶ ἤδη τὴν μελέτην του ταύτην ἐξέδωκεν εἰς τὰς Ἀνακοινώσεις (Mittheilungen) τοῦ ἐνταῦθα γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἱνστιτούτου ὑπὸ τὸν ἁπλοῦν τίτλον *Ἔρευναι ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Φωκίδι* (Untersuchungen in Boiotien und Phokis). Μετ' οὐ πολὺ δὲ θὰ ἀκολουθήσῃ καὶ τῆς τοῦ Τσούντα πραγματείας ἡ ἔκδοσις περὶ τῶν παραλλήλων ἐν Θεσσαλίᾳ ἐρευνῶν. Ὡς συμπλήρωμα αὐτῶν οὐσιώδες πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ τῶν Γερμανῶν Φουρτβαϊγκλερ καὶ Μπουλλὲ ἔρευνα ἐν Ὀρχομενῷ τῆς Βοιωτίας, ἡ ὁποία θὰ ἐκτεθῇ ἐν ἰδιαιτέρᾳ πραγματείᾳ, καθὼς καὶ ἡ τοῦ Σωτηριάδου πάλιν ἄλλη ἐν Ὀρχομενῷ ὁμοίως, ὅπου ἡ ἀνασκαφὴ ἑνὸς μυκηναϊκοῦ τύμβου παρέχει μίαν πολὺ περίεργον συμβολὴν εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν τῶν μυκηναϊκῶν καὶ προϊστορικῶν χρόνων.

Ὁ Φουρτβαϊγκλερ ἔλεγε πέρυσι ἀστεῖζόμενος πρὸς Ἕλληνα φίλον του ἀρχαιολόγον ἐνταῦθα «τὰ ἀρχαῖα δὲν εἶνε πλέον τίποτε· τὰ ἀρχαῖα εἶνε νέα· μόνον τὰ πανάρχαια εἶνε ἀρκετὰ ὁπωσδήποτε ἀρχαῖα». Τοῦτο εἶνε πραγματικῶς ἀληθές. Ἡ ὄρεξις ἔρχεται καὶ εἰς τοὺς ἀρχαιολόγους σκαπανεῖς καθόσον τρώγουν. Αἱ καθ' ἡμέραν νέαι ἀνακαλύψεις κινοῦσι τὴν φιλοτιμίαν των καὶ στομώνουσι τὰς δυνάμεις των. Ἡ ἐπιστήμη ὅμως τοιουτοτρόπως προάγεται καὶ εἶνε εὐτύχημα ὅτι εἰς τὸν καλὸν τοῦτον ἀγῶνα τόσον σπουδαίως μετέχουσι οἱ μεταξὺ τῶν ἀρίστων ξένων ἐρευνητῶν ἐντιμον θέσιν καταλαβόντες ἰδικοί μας ἀρχαιολόγοι.

∴

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀγγέλου Σημηριώτη «*Τὰ Μαῦρα Κρῖνα*» ἐκδοθὲν τελευταίως, ἀναδημοσιεύομεν τὸ ἑπόμενον ποίημα:

Ο ΜΕΓΑΛΗΤΕΡΟΣ ΚΑΫΜΟΣ

Δὲν εἶν' ὁ μεγαλήτερος καϋμός μου,
Ἐκεῖνος, ποῦ μοῦ σάλεψε τὸ νοῦ!
Δὲν εἶν' ἡ θλιβερὴ ταξειδεμένη
Μόν' εἶναι τ' ἀστρουλάκια τ' οὐρανοῦ.

Ἀμέτρητα, κοπαδιαστά, μονάχα,
Σὰ σκόνη μέσ' στὰ βάθη, ἐκεῖ ψηλά,
Τόσο πολλὰ τὴ νύχτ' ἀνθοῦνε, βγαίνουν,
Τόσο γλυκὰ καθένα τους γελᾷ,

Ποῦ στέκω, τὰ κυττάζω καὶ βουρκόνω...
Ψηλόνουν, λάμπουν, χάνουνται μαζί...
—Μέσ' σ' ὅλ' αὐτὰ τὰ ὁλόχρυσα νησάκια,
Ἡ ἀγάπη μου ποῦ ναῦρω σὲ ποιὰ ζῇ;

Ἠλύσια.

Πρέπει νὰ ἐξαρθῇ ἰδιαιτέρως ἡ σημασία τῆς ἐκδόσεως ἡ ὁποία ἀναγγέλλεται ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον. Σημασία ὄχι μόνον φιλολογική, ἀλλὰ καὶ εὐρύτερον παιδαγωγικὴ καὶ ἀνθρωπιστική. «Φέρομεν—λέγουν οἱ ἐκδόται εἰς μίαν ἀγγελίαν ἐπιβλητικῆς λιτότητος—φέρομεν εἰς τὴν νεωτέραν λογοτεχνικὴν ζωὴν τοῦ τόπου τὴν θεμελιώδη συμβολὴν τῶν μεγάλων δυνάμεων τοῦ παγκοσμίου πνεύματος». Καὶ ἡ συμβολὴ τὴν ὁποίαν φέρουν τὰ «Ἠλύσια» εἶνε κάτι τὸ ὁποῖον ἔλειπε καὶ τὸ ὁποῖον ἀνεμένετο καὶ τοῦ ὁποίου ἡ πραγματοποίησις δεικνύει τὴν εὐοίωνον ὡρίμανσιν μερικῶν ἰδεῶν καὶ μερικῶν ἀποφάσεων, ἐκ μέρους τῶν ἐκλεκτῶν εἰς τὸν τόπον μας. Τὰ «Ἠλύσια» εἰς τέσσαρας ὀγκώδεις τόμους κατ' ἔτος, θὰ μᾶς φέρουν μεταφράσεις, ἁπλῶς καὶ ἀποκλειστικῶς μεταφράσεις. Ἡ σημασία τοῦ πράγματος εἶναι ἀνωτέρα παρ' ὅ,τι φαίνεται. Διότι δὲν πρόκειται περὶ τῶν μεταφράσεων, τὰς ὁποίας προκαλεῖ ἡ ζήτησις τοῦ πλήθους καὶ κατεργάζεται ἡ κερδοσκοπία. Πρόκειται περὶ τῶν μεταφράσεων αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὰ θεμέλια μιᾶς λογοτεχνίας, διὰ τῶν ὁποίων δοκιμάζεται καὶ ἐνισχύεται μία γλῶσσα, διὰ τῶν ὁποίων παιδαγωγεῖται ἡ ἐθνικὴ καλαισθησία. Καὶ τοιαύτην φωτισμένην, εὐσυνείδητον καὶ ἀνωτέρας φύσεως διαχείρισιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ,

εἰς τὴν ἐξηπτηρέτησιν τοῦ ὁποίου ἀφιερώθησαν ἐν τῷ δυνατῷ μέτρῳ καὶ τὰ «Παναθήναια», πρώτην φορὰν βλέπομεν ἀναλαμβανομένην μὲ τὴν συστηματικότητα, τὴν ἀποκλειστικότητα καὶ τὴν εὐρύτητα, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀποβλέπει ἡ ἀναγγελλομένη περιοδικὴ ἔκδοσις. Ἔκδοσις δικαιουμένη εἰς πᾶσαν ἐνίσχυσιν ἠθικὴν καὶ ὑλικήν. Τὴν ἐπιτροπὴν τῆς ἐκδόσεως ἀποτελοῦν οἱ κ. κ. Παῦλος Νιρβάνας ὁ ἀγαπητός συνεργάτης μας, Γ. Ζουφφὲς ὁ μεταφραστὴς τῆς «Κολάσεως» καὶ Ἄριστος Καμπάνης ἕνας νέος λογογράφος καὶ ποιητής. Τὸ ἐπιτελεῖον τῶν μεταφραστῶν ἀποτελοῦν τὰ ἐκλεκτότερα ὀνόματα τῆς συγχρόνου δημιουργικῆς φιλολογίας. Εἰς τὰ πρῶτα τεύχη θὰ δημοσιευθοῦν ἔργα τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Δάντη του Γκαῖτε, τοῦ Λουκιανοῦ, τοῦ Λεοπάρδη, τοῦ Τσέχοφ, τοῦ Σέλλεϋ, τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου, τοῦ Ρενάν, τοῦ Μακώλεϋ, τοῦ Σααδῆ, τοῦ Ἐπικτήτου, τοῦ Βύρωνος τοῦ Οὐάϊλδ Μὲ παρομοίαν συνεργασίαν ἕνα περιοδικὸν δικαιοῦται τῷ ὄντι εἰς κάθε ὑπερηφάνειαν Τὰ «Παναθήναια», διὰ στενωτάτων σχέσεων συνδεόμενα πρὸς τὴν νέαν ἔκδοσιν, παρέχουν τὰ «Ἡλύσια» εἰς τοὺς συνδρομητάς των εἰς τὸ ἡμισυ σχεδὸν τῆς τιμῆς των, δηλαδὴ ποσὸν κατώτερον πολὺ τῆς πραγματικῆς των ἀξίας, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὴν σχετικὴν ἀγγελίαν, καὶ φρονοῦν ὅτι παρέχουν ὑπηρεσίαν, ἡ ὁποία θὰ ἐκτιμηθῇ κατ' ἀξίαν.

ΕΝΑ νέον βιβλίον «De Profundis» δικαιούμενον νὰ λάβῃ ὑψηλὴν θέσιν εἰς τὴν ἀγγλικὴν φιλολογίαν, μετεφράσθη εἰς τὴν γαλλικήν. Εἶναι τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Ἄγγλου ποιητοῦ Ὄσκαρ Οὐάϊλδ, τοῦ ὁποίου ἡ ζωὴ ἦτο τόσον σκανδαλώδης ἀλλὰ καὶ τόσον δυστυχισμένη Τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ ποιητοῦ εἰς τὴν εἱρκτὴν τοῦ Reading. Εἶναι σελίδες τὰς ὁποίας ἐγέννησε εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ συγγραφέως ἡ δυστυχία του, ἄξιαι νὰ διαβασθοῦν ὡς θρησκευτικαὶ ἐντολαί. Ὁ καλλιτέχνης τοῦ λόγου καὶ ὁ ποιητὴς ἀναλάμπουν εἰς κάθε γραμμήν. Τοῦ βιβλίου προτάσσονται μερικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ συγγραφέως πρὸς τὸν φίλον του Ross. Εἰς τὸ τέλος δημοσιεύεται ἡ «Ballade de la Geôle de Reading» τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ ποιητοῦ.

ΘΕΑΤΡΟΝ

ΤΟ δρᾶμα τοῦ Λέοντος Γκαντιλιό *Πρὸς τὸν Ἔρωτα* τὸ ὁποῖον ἐδόθη εἰς τὸ θέατρον Ἀντουάν, ἑλκύει τὸ παρισινὸν κοινὸν καὶ κατακτᾷ ὁλονὲν τὴν ἀγάπην του.

Ἡ ὑπόθεσις εἶναι πολὺ ἁπλῆ Ὁ νέος ζωγράφος Μαρτὲλ γνωρίζει τὴν Λευκήν, ἡ ὁποία ἐργάζεται ὡς μοδέλον Ὁ Μαρτὲλ ἀγαπᾷ τὴν Λευκήν, ἀλλὰ δὲν θεωρεῖ σοβαρὸν τὸν ἔρωτά του. Ὅταν λοιπὸν τοῦ ἐπρότειναν νὰ νυμφευθῇ τὴν Ὑβόννην, ὁ Μαρτὲλ δέχεται ἀμέσως καὶ ἀρραβωνίζεται Ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν συναντᾷ κατὰ τύχην τὴν Λευκήν, καὶ τότε μόνον ἀφοῦ ἐγνώρισε καλὰ τὴν Ὑβόννην, ἠσθάνθη ὅτι ἀγαπᾷ τὴν Λευκήν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ Λευκὴ εἶχε ὑπανδρευθῇ τὸν Γκρανπιέρ, πλούσιον καὶ ἡλικιωμένον. Ἡ Λευκὴ δὲν εὐτυχισμένη μὲ τὸν σοβαρὸν καὶ μετρημένον ἄνδρα της Ἡ συνάντησις τοῦ Μαρτὲλ τὴν κάμνει νὰ λησμονήσῃ ὅτι εἶναι ὑπανδρευμένη, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ θέλῃ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν σύζυγόν της. πρὸς τὸν ὁποῖον αἰσθάνεται εὐγνωμοσύνην. Ὁ ἔρως τοῦ Μαρτὲλ ἀπέναντι τῆς κάπως ἀδιαφόρου ἀγάπης τῆς Λευκῆς θερμαίνεται, καὶ ὅταν μανθάνει ὅτι ἡ Λευκὴ δὲν θὰ εἶναι πλέον ἰδική του, αὐτοκτονεῖ.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ

Ο διακεκριμένος βυζαντινολόγος κ. Γαβριὴλ Μιλλὲ ἀπὸ πολλοῦ ἐργάζεται εἰς μακρὰν μονογραφίαν περὶ τῶν βυζαντινῶν μνημείων καὶ ἔργων τέχνης τοῦ Μυστρᾶ. Καὶ ἄλλοτε διέτριψεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τῶν Παλαιολόγων, ἐφέτος δ' ἐπὶ ἓξ ὅλους μῆνας εἰργάσθη ἐπὶ τόπου μὲ ἀκούραστον ἀφοσίωσιν συλλέγων καλλιτεχνικὸν ὑλικόν, φωτογραφῶν, ζωγραφίζων καὶ μελετῶν πᾶσαν λεπτομέρειαν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ βιβλίου του Θὰ εἶναι δὲ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Γαβριὴλ Μιλλὲ περὶ τοῦ Μυστρᾶ ἐκπληκτικὴ ἀπολάλυψις. Ἐν τῇ πόλει τῶν Παλαιολόγων, ἡ ὁποία ἐξεπήδησεν ἐξαίφνης μίαν ἡμέραν ἐκ τῶν χλοερῶν κλιτύων τοῦ Ταϋγέτου, τελεῖται ἀληθινὴ ἀναγέννησις τῆς ἑλληνικῆς τέχνης Τὰ βυζαντινὰ καλλιτεχνήματα τῶν προτέρων χρόνων ἐμπνέονται ἀπὸ αἰσθήματα θρησκευτικὰ καὶ παρουσιάζουν κάποιαν ἱερατικὴν ψυχρότητα· ἐν τῷ Μυστρᾷ ἡ τέχνη ἐλευθεροῦται ἀπὸ τὴν θρησκείαν, καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὴν αἴσθησιν τὴν ἀληθινὴν τοῦ καλοῦ, ἡ ὁποία ἐνέπνευσε τὰριστουργήματα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Εἰς τὰς τοιχογραφίας τοῦ Μυστρᾶ, αἱ ὁποῖαι κάθε ἡμέραν καταστρέφονται διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐπιβλέψεως, εὑρίσκει τις ἀναγέννησιν τέχνης τῆς αὐτῆς σχεδὸν δυνάμεως ὁποία εἶναι ἡ Ἰταλικὴ Ἀναγέννησις, καὶ ὑπάρχουσιν μεταξὺ αὐτῶν καλλιτεχνήματα, τὰ ὁποῖα ὑπενθυμίζουν τὴν τέχνην αὐτοῦ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΣ δὲ κίνησις παρατηρεῖται καὶ πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν ὑπὲρ τῆς καλλιτεχνικῆς βυζαντινῆς παραδόσεως. Ὁ ἐντριβέστατος περὶ τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν κ. Ἰωάννης Τσώκλης ἐκδίδει ἀπὸ τινος τὴν *Φόρμιγγα, μουσικὴν ἐφημερίδα εἰκονογραφημένην*, τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι ὁ ἀγὼν «πρὸς ἐπικράτησιν ἐν τοῖς Ἱεροῖς ἡμῶν Ναοῖς τοῦ μουσικοῦ ἐκείνου συστήματος, τὸ ὁποῖον ἀπορρέει ἐξ αὐτῆς καὶ μόνον τῆς ὑπὸ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας διασωθείσης μέχρι σήμερον ἀμιγοῦς καὶ ἀλωβήτου μουσικῆς φωνητικῆς παραδόσεως». Ἡ ἔγκριτος αὕτη μουσικὴ ἐφημερὶς ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος κατήρτισεν ἐπίσημον ἐπιτροπήν, ἡ ὁποία ἐπιμελεῖται τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς Διὰ τοῦ ἱδρυθέντος ἐν τῷ Ὠδείῳ τμήματος τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ διὰ τῆς *Φόρμιγγος* τελεῖται σοβαρὰ ἐργασία πρὸς ἐπικράτησιν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μουσικοῦ συστήματος συμφώνως πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας Οἱ διαπρεπέστεροι τῶν παρ' ἡμῖν μουσικοδιδασκάλων δημοσιεύουν μελέτας ἐν τῇ μουσικῇ ταύτῃ ἐφημερίδι ἐκδίδει δὲ αὕτη καὶ μουσικὰ τεύχη, ἐν τοῖς ὁποιοις δημοσιεύονται ὅσα διέσωσεν ἀγράφως ἡ Μ Ἐκκλησία ἡμῶν καὶ δημοτικὰ ᾄσματα, πρὸς διάσωσιν τῶν μελῳδιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, αἱ ὁποῖαι διέσωσαν εἰς τοὺς φθόγγους αὐτῶν τὰς χαρὰς τὰς ἐλπίδας καὶ τοὺς πόθους του ἑλληνικοῦ γένους

ΕΙΣ ἓν πολὺ ἐνδιαφέρον βιβλίον του ὁ διακεκριμένος βυζαντινολόγος καὶ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Η Omont ὁμιλεῖ περὶ *τῶν ἀρχαιολογικῶν γαλλικῶν ἐπιστολῶν εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατὰ τὸν ιζ' καὶ ιη' αἰῶνα*. Εἶναι περίεργον καὶ διδακτικὸν τὸ βιβλίον τοῦτο, διότι μᾶς μανθάνει πῶς ἐπλουτίσθη ἡ βιβλιοθήκη τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ τῆς σημερινῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ἀπὸ ἑλληνικὰ χειρόγραφα. Τὰ πλεῖστα τούτων συνελέχθησαν φυσικὰ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ὑπὸ μοναχοῦ τινος Ἀθανασίου, τὸν ὁποῖον ἀπέστειλεν ὁ καρδινάλιος Ρισχελιέ. Καὶ ὁ ὑπουργὸς Κολβὲρ ἀπέστειλεν τοιούτους συλλογεῖς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου εὐκόλως εὑρίσκοντο χειρόγραφα πρὸς ἀγορὰν καὶ ὅπου δὲν ἔλειψαν οἱ ἀπαραίτητοι Ἄγγλοι συναγωνισταὶ τῶν Γάλλων συλλογέων. Καὶ ὁ Λουδοβῖκος ΙΕ' ἀπέστειλεν ἀρκετοὺς πρὸς εὕρεσιν χειρογράφων. Καὶ τὸ θεοβάδιστον ὄρος Σινᾶ δὲν

ἔμεινε χωρὶς ἐξερεύνησιν. Τοιουτοτρόπως ἀπέβη ἡ ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῶν Παρισίων ἓν ἀπὸ τὰ σπουδαιότατα θησαυροφυλάκια τῶν μεσαιωνικῶν μας χειρογράφων.

Ο στρατηγὸς de Beylié, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸ ὡραῖον βιβλίον L'habitation byzantine, ἀπεσπασμένος εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν τῆς Ἰνδοκίνας εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ γράψῃ περὶ ἑνὸς παλατίου τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῆς κεντρικῆς Ἰνδοκίνας, τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο ἕως σήμερον ὡς παγόδα. Εὑρίσκει δὲ καὶ εἰς τὴν Ἰνδοκίναν ἀκόμη τὴν ἐπίδρασιν τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ὁ δὲ διάσημος βυζαντινολόγος Γρέβεν ἐξέδωκε καὶ περιέγραψε δύο παραστάσεις τοῦ Βούδδα ἐκ μαρμάρου, αἱ ὁποῖαι ὑπενθυμίζουν κατὰ τὴν σύνθεσιν παραστάσεις τοῦ Χριστοῦ ἐν σαρκοφάγοις τῆς Μ. Ἀσίας. Καὶ ὁ ἰνδικὸς ἀκόμη κόσμος δὲν ἔμεινε ξένος τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς βυζαντιακῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως αἱ καθ' ἡμέραν προοδεύουσαι βυζαντιναὶ μελέται μᾶς ἀποκαλύπτουν.

ΗΡΧΙΣΕ νὰ ἐκδίδεται εἰς Παρισίους μὲ τυπογραφικὴν πολυτέλειαν σπουδαιότατον ἔργον διὰ τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν τέχνην: «*Ἱστορία τῆς τέχνης*, ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν μας», ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διακεκριμένου τεχνογράφου André Michel, ἐφόρου τῶν Ἐθνικῶν Μουσείων τῆς Γαλλίας καὶ καθηγητοῦ εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Λούβρου. Τὸ περισπούδαστον τοῦτο δημοσίευμα ἐνδιαφέρει μεγάλως καὶ ὅσους ἐνασχολοῦνται εἰς τὰ βυζαντινὰ πράγματα· διότι ἐν τῷ Γ' κεφαλαίῳ τοῦ ἐκδοθέντος ἤδη Α'. τόμου ἔγραψεν ὁ κ. Γαβρ. Μιλλὲ «*Βυζαντινὴν τέχνην*» (σελ. 127 - 301) μὲ εἰκόνας ἀριστοτεχνικὰς τῶν σπουδαιοτέρων βυζαντιακῶν μνημείων. Ἡ *Βυζαντινὴ τέχνη* τοῦ συμπαθοῦς βυζαντινολόγου εἶναι ἡ σύσιωδεστέρα συγγραφή, καὶ ἡ ἀρτιωτέρα περίληψις τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς τέχνης κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ τῶν μεγάλων προόδων, τὰς ὁποίας ἐπετέλεσαν κατὰ τὰ τελευταία ἰδίως ἔτη αἱ μελέται αὗται, ἐν ταῖς ὁποίαις ἐπιφανῆ θέσιν κατέχουσιν αἱ ἐργασίαι τοῦ καθηγητοῦ ἐν τῇ École des Hautes Etudes τῶν Παρισίων κ. Γαβρ. Μιλλέ. «Ἡ τέχνη αὕτη, λέγει ἐν συμπεράσματι ὁ συγγραφεύς, μᾶς ἀφῆκεν ἀρκετὰ περισπούδαστα μνημεῖα, ὄχι μόνον τὰς μεγάλας ἐκείνας διακοσμητικὰς συνθέσεις, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν τὸ ἴδιον αὐτῆς ἰδανικόν... ἀλλὰ καὶ συνθέσεις, ἐν ταῖς ὁποίαις κατώρθωσεν ὑπερηδῶσα τὴν Ῥώμην καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὰς διδασκάλους αὐτῆς, νανεύρῃ καὶ πάλιν τὸ εὐγενὲς καὶ ἤρεμον ἰδανικὸν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος»

Α. Α.

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΝΕΟΝ μελόδραμα τοῦ Ἕλληνος συνθέτου Σαμάρα «Mademoiselle de Belle-Isle» ἐπροκάλεσε τὸν γενικὸν ἐνθουσιασμὸν εἰς Γένουαν. Ὁ Σαμάρας ἐπανειλημμένως παρουσιάσθη εἰς τὴν σκηνὴν ἐπευφημούμενος. Ὁ «Αἰὼν» τοῦ Μιλάνου γράφει ὅτι τὸ ἔργον αὐτὸ ἀποκαλύπτει μουσικὸν μεγάλης δυνάμεως. Μέρη τινὰ τοῦ ἔργου εἶναι ὑπερόχως ἐμπνευσμένα, καὶ τὰ μέρη αὐτὰ δὲν εἶναι ὀλίγα. Ἡ «Ἐργασία» λέγει ὅτι ὁ Σαμάρας εἶναι κάτοχος μουσικῆς μορφώσεως ὄχι συνηθισμένης καὶ ὑψηλοῦ πόθου πρὸς τὴν τελειότητα καὶ τὴν ἐκζήτησιν τοῦ ὡραίου.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

ΕΠΕΙΤΑ ἀπὸ τόσας εὐμενεῖς κρίσεις καὶ διθυράμβεις διὰ τὸν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀποθανόντα Γερμανὸν ζωγράφον Μπαῖκλιν, ἔρχεται τώρα ὁ Μάϋερ-Γκραῖφε νὰ τὸν ἐπικρίνῃ καὶ νὰ προκαλέσῃ μὲ τὸ βιβλίον του «Der Fall Boecklin und die Lehre von den Einheiten» τὴν μῆνιν τῶν θαυμαστῶν τοῦ Γερμανοῦ καλλιτέχνου. Ὁ Μάϋερ-Γκραῖφε λέγει ὅτι ὁ Μπαῖκλιν συνενώνει ἐν ἑαυτῷ ὅλα τὰ λάθη κατὰ τῆς λογικῆς τῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα διέπραξαν ὅλοι οἱ Γερμανοί. Ὅτι τὰ λάθη αὐτὰ εἶναι λάθη μιᾶς φυλῆς ὁλοκλήρου καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ Μπαῖκλιν διέπραξε νέα λάθη. Ὅτι ὁ Μπαῖκλιν ἐπεριφρόνει ὅλους τοὺς ἀληθινοὺς ζωγράφους. Καὶ ὅσον κάθε καλλιτέχνης ἐπροσπάθει νὰ ζητήσῃ νέον δρόμον, νέους τρόπους ἐκφράσεως, τόσον σκληρότερα τὸν κατεδίκαζεν ὁ Γερμανὸς διδάσκαλος.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Ο κ. Α. Σ. Ἀρβανιτόπουλος ἐξέδωκεν εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος, ἀνατυπωθὲν ἐκ τῆς «Ἀθηνᾶς» μελέτην του περὶ νέου ἀποσπάσματος τοῦ Διοκλητιανείου Διαγράμματος ἐκ Τεγέας.

Ὁ Διοκλητιανὸς ἐξέδωκεν, ὡς γνωστόν, κατὰ τὸ ἔτος 301 μ.Χ. διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκανονίζοντο αἱ τιμαὶ ὅλων ἐν γένει τῶν ὠνίων τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν ἐλαχίστων ἀκόμη, ὡς καὶ τῶν ἡμερομισθίων τῶν ἐπαγγελματιῶν· δι' αὐτοῦ ἐπεβάλλετο *ποινὴ θανάτου* εἰς ἐκεῖνον τὸν ἔμπορον ἢ ἐπαγγελματίαν, ὁ ὁποῖος ἐπώλει εἰς τιμὴν ἀνωτέραν ἐκείνης, ἣν ἀνέγραφεν ἡ ἐπίσημος αὐτὴ *ταρίφα* τοῦ Διοκλητιανοῦ. Πολὺ περίεργοι καὶ ἐκτάκτως ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ διατιμήσεις αὐτοί, δεικνύουσαι τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὰς ἀστυνομικὰς διατάξεις.

Τὸ ἐπίσημον κείμενον ἦτο λατινιστί, ἀλλ' αἱ διάφοροι πόλεις εἶχον καὶ μετάφρασιν εἰς τὴν ἑλληνικήν. ἐσώθησαν δὲ μέχρι τοῦδε 55 περίπου τεμάχια, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα ἑλληνιστὶ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν (Ἑλλάδα, Μικρὰν Ἀσίαν, Αἴγυπτον, κτλ.) διότι ὡς φαίνεται ἐκεῖ ἦτο μεγαλείτερος ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς ἀσυνειδησίας τῶν ἐμπόρων· ἐξ αὐτῶν δὲ συνηρμολόγησαν οἱ ἀρχαιολόγοι μέγα μέρος τοῦ ὅλου κειμένου.

Τὸ νέον ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον εὗρεν ἐν Τεγέᾳ καὶ δημοσιεύει καὶ ἀναλύει ὁ κ. Ἀρβανιτόπουλος, εἶναι σπουδαιότατον, διότι δι' αὐτοῦ παρέχονται ἄγνωστα εἴδη, ἰδίως ἀρώματα, φάρμακα καὶ ἰατρικά, πρὸς δὲ τούτοις κατά τινα εἰκασίαν τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλου, περιείχοντο καὶ ἀποστάσεις σημαντικῶν λιμένων εἰς μίλια διὰ θαλάσσης διὰ νὰ κανονίζωνται οἱ ναῦλοι. Τοῦτο καθιστᾷ τὴν εὐσυνείδητον καὶ μετὰ πολλῆς ὀξυδερκείας γραφεῖσαν νέαν αὐτὴν ἐργασίαν τοῦ ἡμετέρου ἀρχαιολόγου ἐξόχως ἐνδιαφέρουσαν.

Χάριν περιεργείας ἀναφέρομεν ἀπὸ τὴν ταρίφαν τοῦ Διοκλητιανοῦ μερικὰς τιμάς μὲ τὴν ἀντίστοιχον σήμερον ἀξίαν εἰς χρυσᾶ φράγκα ἐννοεῖται δὲ ἑκάστη γραφομένη τιμὴ τοῦ διαγράμματος τούτου εἰς τὸ ἀνώτατον ὁριόν της, τὸ ὁποῖον ἐπὶ ποινῇ θανάτου δὲν ἐπετρέπετο νὰ ὑπερβῇ τις.

Κρέατα

«Κρέως βοείου, λίτρα μία δηνάρια ὀκτὼ» = φρ. χρ. 0,18.

«Κρέως ἀρνείου, λίτρα μία δηνάρια δώδεκα» = φρ. χρ. 0,27.

«Χοίρου γαλαθηνοῦ ἀπὸ γάλακτος, λίτρα μία δηνάρια δεκαεξ» = φρ. χρ. 0,35.

«Λαγός, εἷς δηνάρια ἑκατὸν πεντήκοντα» = φρ. χρ. 3,53.

«Περιστερῶν ζεῦγος ἕν, δηνάρια εἴκοσι τέσσαρα» = φρ. χρ. 0,54.

Ποτὰ

«Ζύθου, ἰταλικὸς ἑκτεὺς εἷς (= ἡμίσεια λίτρα) δηνάρια δύο» = φρ. χρ. 0,04

Εἴδη πολυτελείας καὶ ἄλλα.

«Πτερὸν παόνιον κάλλιστον ἕν. δηνάρια δύο» = φρ. χρ. 0,04.

«Τάπης, Καππαδοκικὸς ἢ Ποντικός δηνάρια τρισχίλια» = φρ. χρ. 67,50.

«Ἅμαξα, δίτροχος μετὰ ζυγοῦ χωρὶς σιδήρου δηνάρια ὀκτακόσια» = φρ. χρ. 18,00.

«Λίνου τοῦ καλουμένου στουπίου πρώτης φώρμης, λίτρα μία δηνάρια εἴκοσι τέσσαρα» = φρ. χρ. 0,54.

«Μελανίου, λίτρα μία δηνάρια δώδεκα» = φρ. χρ. 0,27.

Ἐπαγγέλματα

«Κουρεῖ, καθ' ἕκαστον ἄνθρωπον, δηνάρια δύο = φρ. χρ. 0,04.

«Εἰκονογράφῳ τρεφομένῳ, ἡμερήσια· δηνάρια ἑκατὸν πεντήκοντα» = φρ. χρ. 3,53.

«Χαμαιδιδασκάλῳ, ὑπὲρ ἑκάστου παιδὸς μηνιαῖα δηνάρια πεντήκοντα» = φρ. χρ. 1,18.

«Δικολόγῳ ἤτοι νομικῷ· μισθὸν ἐντεύξεως· δηνάρια διακόσια πεντήκοντα» = φρ. χρ. 5,88.

«Δικολόγῳ ἤτοι νομικῷ, μισθὸν διαγνώσεως δηνάρια χίλια» = φρ. χρ. 23,50.

ΝΕΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

ΕΝ τῇ Γενικῇ Ἐφορείᾳ τῶν ἀρχαιοτήτων κατετέθησαν πρό τινος πολλὰ πήλινα εἰδώλια, ἄρτια καὶ μή, εὑρεθέντα ἐν Κερκύρᾳ ἐν θέσει Λαγκάδια τῶν Καρουθάδων ἐν τῷ κτήματι τοῦ Ἰ. Μουζακίτου. Εἶνε ταῦτα ἀρχαϊκά, τῶν ἀρχῶν τῆς 5 ἑκατονταετηρίδος καὶ παριστῶσι τὴν Ἄρτεμιν ὀρθίαν, πρὸ ταύτης δ' ἐνίοτε μικρὰν δορκάδα ἐπὶ τοῦ σώματος τῆς Ἀρτέμιδος ἀναγεγλυμμένην. Τὰ εἰδώλια ταῦτα ὁμοιάζουσι καιταπληκτικῶς πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Καραπάνου ἐν ἄλλῃ θέσει τῆς Κερκύρας (Κανόνι) εὑρεθέντα πρὸ ἐτῶν εἰδώλια, ἅτινα εἶνε νῦν ἐκτεθειμένα ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ δωρηθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Καραπάνου μετὰ τῆς λοιπῆς μεγάλης αὐτοῦ συλλογῆς.

Τὰ νέα εἰδώλια θὰ κατατεθῶσιν ἐν τῷ Μουσείῳ Κερκύρας.

ΟΜΟΙΩΣ κατετέθησαν παρὰ τῇ Γενικῇ Ἐφορείᾳ τὰ ὀλίγα εὑρήματα τῆς ἀνασκαφῆς, τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ θέρος ἐνήργησεν ὁ κ. Ῥωμαῖος πλησίον τοῦ Ἁγ. Πέτρου τῆς Κυνουρίας. Τὰ εὑρήματα ταῦτα, ὀλίγα μικρὰ ἀγγεῖα τοῦ τετάρτου π. Χ. αἰῶνος καὶ τμῆμα ἀρχαϊκοῦ πηλίνου Γοργονείου, μικρὰν ἔχουσι καθ' αὑτὰ ἀξίαν, χρησιμεύουσι δὲ μόνον, ὅπως δι αὐτῶν καθορισθῇ ἡ χρονολογία τῶν ἀνασκαφέντων μερῶν. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ κ. Ῥωμαίου ἔγεινεν εἰς τὴν θέσιν «Σ τοὺς Φονεμένους» πλησίον τοῦ Ἁγ. Πέτρου ἐπὶ τῶν τριῶν *σωρῶν λίθων*, οἵτινες ἦσαν γνωστοὶ καὶ ἐθεωροῦντο ὡς οἱ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου μνημονευόμενοι Ἑρμαῖ, οἵτινες ἐχρησίμευον ὡς σημεῖον τῶν ὁρίων μεταξὺ τῆς Λακωνικῆς, τῆς Τεγεάτιδος καὶ τῆς Ἀργείας χώρας. Ὁ κ. Ῥωμαῖος, ὡς ἐκ τῶν παρατηρήσεων τῆς ἀνασκαφῆς του, δέχεται ὅτι οἱ σωροὶ οὗτοι ἦσαν τάφοι ἀρχαῖοι κατεσκευασμένοι ὁμοίως πρὸς τύμβους. Ἐντὸς ἑνὸς τούτων εὑρέθη τὸ τμῆμα τοῦ πηλίνου ἀρχαϊκοῦ εἰδωλίου καὶ μία ἐπιτυμβία(;) ἐπιγραφὴ ἀρχαϊκῶν χρόνων. Ἐπίσης ἔσκαψεν ὁ κ. Ῥωμαῖος καὶ εἰς τὴν θέσιν Μαρμαράλενα ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τοῦ Ἁγ. Πέτρου, εὗρε δὲ λείψανα συνοικισμοῦ τοῦ 4 ἢ 3 π. Χ. αἰῶνος καί, τὸ σπουδαιότερον, μίαν σχετικῆς καλῶς διατηρουμένην ἀρχαίαν κεραμευτικὴν κάμινον.

ΕΣΧΑΤΩΣ ἐξετέθη ἐν τῷ Ἐθν. Μουσείῳ (αἴθουσα ἔργων Λ' αἰῶνος) ἡ ἐνταῦθα ἐν τῷ οἰκοπέδῳ τοῦ Ἀ. Δηλιγιάννη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Φαλήρου 6 πλησίον τοῦ στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου εὑρεθεῖσα μαρμαρίνη κεφαλή, ἥτις εἶνε ἀντίγραφον Ῥωμαϊκῶν χρόνων τῆς πρὸ ἐτῶν ἐν Ἐλευσῖνι ὑπὸ Φιλίου εὑρεθείσης περιφήμου κεφαλῆς, ἥτις ὑπό τινων νομίζεται ὅτι παριστᾷ τὸν Εὔβουλέα καὶ εἶνε ἔργον τοῦ Πραξιτέλους. Τὸ Μουσεῖον ἡμῶν κέκτηται νῦν τρεῖς τοιαύτας κεφαλάς.

Κ.

Ὁ ἐν Θήβαις εὑρισκόμενος ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Κεραμόπουλος ἀνέφερεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ὅτι ἐνεργῶν ἀνασκαφὰς μεσημβρινῶς τῆς πόλεως ἀνεκάλυψε δύο τάφους, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν διάφορα ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα.

Ἤδη ὁ κ. ἔφορος ἐνεργεῖ ἀνασκαφὰς πρὸς νότον τῆς πόλεως, εἰς τὴν θέσιν «Δραγατσοῦλα».

ΕΠΙΣΗΣ ὁ σχολάρχης Διαβολιτσίου ἀνήγγειλεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ὅτι εἰς τὸ χωρίον Μπουγάζι ἀνευρέθη ἐντὸς ἀρχαίου ναοῦ πλάξ μήκους 65 ἑκατ. τοῦ μέτρου καὶ πλάτους 55 ἑκ. φέρουσα ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως 41 ὀνόματα ἀρχαῖα. Παρὰ τὸν ναὸν αὐτὸν εὑρέθησαν καὶ τεῖχη πελασγικὰ ὡς καὶ λείψανα ἀρχαίων πύργων.

(Σημ. — Πρόκειται περὶ τῆς ἐν θέσει «Γρεμπενὴ» τῆς περιφερείας «Γαράντζας» τῆς *Ἀνδανίας* εὑρεθείσης πρὸ μηνῶν κατὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ ναοῦ «Ἅγιος Δημήτριος» ἐπιγραφῆς, περὶ ἧς μοῦ ἔγραψεν ὁ ἐκεῖ ἱερεὺς καὶ δημοδιδάσκαλος κ. Ν. Γγόνος καὶ μοῦ ἔστειλε καὶ ἀντίγραφον προχείρως ληφθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τῆς πλακός, οὐχὶ ὅμως καὶ ἔκτυπον· ἡ πλὰξ ἔχει κατὰ τὸν κ. Γγόνον ὕψος 0,60 πλάτος 0,65 πάχος 0,15· ἀναγράφονται ἐπ' αὐτῆς «εἰσφοραί» πιθανῶς· ἡ μεταγραφὴ τῶν ἀσφαλῶν γραμμάτων ἔχει ὡς ἑξῆς:

(Στήλη Ι) .... | .... | .... | Μνασίστρατος $\overset{\Delta}{\text{Μ}}\text{ΜΔ}\overset{\Gamma}{\underset{\Sigma}{}}$ ... | [5] Ἰσοκλῆς ΣΣ$\overset{\Gamma}{\underset{\Sigma}{}}$(?) ... | Ἀντόνικος(?)Μ$\overset{\Delta}{\underset{\Sigma}{}}$ ... | Ἐ]πίχαρτος Μ$\overset{\Delta\Gamma}{\underset{\Sigma\Sigma}{}}$ ... | .... δάμων ΜΜ$\overset{\Gamma}{\underset{\Sigma}{}}$[Σ] | Σιμίας $\overset{\Delta\Delta\Gamma}{\underset{\Sigma\Sigma\Sigma}{}}$ΣΣΣ | [10] Λυκώφρων ΜΜΜ ... | Αἰ]σχρίων ΜΜ$\overset{\Delta\Gamma}{\underset{\Sigma\Sigma}{}}$ΣΣ | Δ]αμόστρατος Σ(?)$\overset{\Delta}{\underset{\Sigma}{}}$.... | (στήλη ΙΙ) ..... | .... | Θ]ρασύμαχος(?)ΜΜΜ$\overset{\Gamma}{\underset{\Sigma}{}}$ΣΣΣ ... | Πάνσωος ΜΜ$\overset{\Delta\Delta}{\underset{\Sigma\Sigma}{}}$ΣΣ .. .. | [5] Χαιρήμων ΜΜΜ$\overset{\Delta\Gamma}{\underset{\Sigma\Sigma}{}}$Σ ... | Ἀριστο[κ]ράτης $\overset{\Delta\Delta\Delta}{\underset{\Sigma\Sigma\Sigma}{}}$ .. . | Εὔμαρ..ας Μ$\overset{\Delta}{\underset{\Sigma}{}}$ΣΣΣΣ ... | .... | ... | [10] ... | ... | Ἐρατίας.... | Ἀ[$\overset{\lambda\varepsilon}{\text{να}}$] Ξικράτης.... | (στήλη ΙΙΙ) ... | Λυκοῦργος.... | Ξενοκράτης... | Ἀρίσταρχος $\overset{\Delta}{\underset{\Sigma}{}}$ΣΣ | [5] Νικίας Μ$\overset{\Gamma}{\underset{\Sigma}{}}$ΣΣ . . | Δάμισκος (?) $\overset{\Delta\Delta\Gamma}{\underset{\Sigma\Sigma\Sigma}{}}$ΣΣ.. .. | Δάμιππος ΜΜΣΣΣΣ .... | Λυσικράτης $\overset{\Delta\Delta\Gamma}{\underset{\Sigma\Sigma\Sigma}{}}$ΣΣΣ.... | Ἁγίων (?) Μ $\overset{\Delta\Delta\Gamma}{\underset{\Sigma\Sigma\Sigma}{}}$ | [10] Στράτων $\overset{\Delta\Delta}{\underset{\Sigma\Sigma}{}}$Σ | Εὐμάρης $\overset{\Delta\Delta\Gamma}{\underset{\Sigma\Sigma\Sigma}{}}$ | .... | Δαμόστρατος Σ(?) $\overset{\Gamma}{\underset{\Sigma}{}}$ . . | Δριμύλος Μ$\overset{\Gamma}{\underset{\Sigma}{}}$ΣΣΣΣ .... | [15] Ἀριστων Μ$\overset{\Delta\Gamma}{\underset{\Sigma\Sigma}{}}$ . .. | ..(ὁ δεῖνα).. ΜΜΜΜ$\overset{\Delta\Gamma}{\underset{\Sigma\Sigma}{}}$ ΣΣΣ». Τὰ σημεῖα δηλοῦσι τὸ μὲν Μ τὴν μίαν *μνᾶν*

τὸ Σ τὸν ἕνα *στατῆρα*, τὸ $\frac{\Delta}{\Sigma}$ τοὺς δέκα *στατῆρας*, τὸ $\frac{\Gamma}{\Sigma}$ τοὺς πέντε *στατῆρας*, τὸ ⟨ τὸν ἥμισυν *στατῆρα*· ἐκεῖ πλησίον εὑρέθη καὶ ἀρχαῖος ναὸς καὶ ἑτέρα ἐπιγραφὴ μὲ μόνα τὰ ἴχνη « .νεων.. | ...ια .. | ...ταρ...»).

ΑΝΕΓΕΙΡΟΜΕΝΗΣ οἰκίας τινὸς ἐν Ἀθήναις, εὑρέθη μέγα στρογγύλον ἐπιτύμβιον μνημεῖον ὕψους 1,30 διαμέτρου 0,19 μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀντίγονος | Διονυσίου | Ἀραφήνιος» καὶ ὀλίγον κατωτέρω «Ἀθήναι[ος | Ἀφρο[δισίου?». Οὐδεμίαν γλυφὴν ἔχει τὸ μνημεῖον πλὴν μικρᾶς ταινίας ἄνω. Ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ Α καὶ Σ διακρίνεται ὅτι εἶναι τοῦ α΄. π. Χ. ἕως τοῦ α΄. μ. Χ. αἰῶνος. Ἤχθη δὲ ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων εἰς τὸ ἐνταῦθα Ἐπιγραφικὸν Μουσεῖον.

Ο εἰσαγγελεὺς Τριπόλεως κατέσχεν εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον τῆς Ἀργολίδος πρό τινος χρόνου χαλκοῦν ἀγαλμάτιον Σατύρου καθημένου, ποιγωνοφόρου, μὲ τὴν δεξιὰν πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ τὴν ἀριστερὰν πρὸς τὰ κάτω.

Εἶναι τέχνης ἀρχαϊκῆς ὡραίας καὶ λίαν ἐκφραστικόν. Ὁμοιάζει μὲ ἔργον τοῦ ἀγγειογράφου Χαχρυλίωνος, εἰς ὁμοίαν ἐξέγερσιν ἐπίσης εὑρισκόμενον ὡς ὁ ἐν λόγῳ Σάτυρος.

Ἔχει ὕψος 10 ἑκατ. περίπου εἶναι δὲ ἄγνωστον ποῦ εὑρέθη. Ὁ κάτοχος αὐτοῦ εἰσ[illegible] εὑρίσκεται τώρα τὸ ἀγαλμάτ[illegible] οδικεῖον Ναυπλ[illegible]

ΗΓΓΕΛΘΗ ἀπὸ τὴν Κων)πολιν ὅτι ὁ καθηγητὴς Βίνκλερ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Μακρίδη βέη, τοῦ Μουσείου Κωνσταντινουπόλεως, ἐξέδραμον εἰς Μπογὰς—Κιοϊ κείμενον πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Κιζιλ-Ἰρμάκ. Ἐκεῖ ἐκ τῶν εὑρεθέντων ἀρχαίων ἀντικειμένων κατώρθωσαν νὰ ἐξακριβώσουν, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν πολιτισμὸν τοῦ 15ου π. Χ. αἰῶνος. Συνέλεξαν ὡσαύτως *πινακίδας σφηνοειδεῖς* αἱ ὁποῖαι πολὺ ὁμοιάζουν πρὸς τὰς ἀνακαλυφθείσας ἐν Τελ-Ελ-Ἀμαρνᾶ τῆς Αἰγύπτου, τὰς περιεχούσας τὰς ἀλληλογραφίας τῶν διαφόρων βασιλέων καὶ ἀντιβασιλέων τῆς Ἀσίας μετὰ τῶν Φαραὼ Ἀμενόφιδος Γ΄ καὶ Δ΄. Οὐδεμία λοιπὸν ἀμφιβολία, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ αὐτοῦ πολιτισμοῦ. Ἐξ ἄλλου ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ σφηνοειδὴς γραφὴ καὶ ἡ Βαβυλωνιακὴ γλῶσσα ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὰς ἐπισήμους ἀλληλογραφίας καὶ εἰς χώρας κειμένας εἰς τὰ κέντρα τῆς Μικρᾶς [illegible]σίας.

Ὡσαύτως παρατηρεῖται ἐν Μπογάζ-Κιοϊ λαξευμένη ἐπ αὐτοῦ τοῦ βράχου, *μακρὰ σειρὰ παραστάσεων ἀναγλύφων*, ὡς καὶ μεγάλη ἐπιγραφὴ ἀτυχῶς σοβαρῶς ἠκρωτηριασμένη. Ἀλλὰ τὰ μνημεῖα ταῦτα περιεγράφησαν ἤδη ὑπὸ πολλῶν περιηγητῶν, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Τεξιέ, Περρὼ κλπ.

Α.

ΔΙΑΦΟΡΑ

ΚΑΤΑ τὴν συνέλευσιν τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων τῆς 26 Ὀκτωβρίου, ὁ Διάδοχος προσφωνῶν εἶπε μεταξὺ ἄλλων:

«Νικηταὶ ἢ ἡττημένοι ἐν τῷ Σταδίῳ, καθ' ἣν ὥραν θὰ φέρωμεν ἐπὶ τὸς κεφαλὰς ἡμῶν ἢ τῶν ξένων ἡμῶν τὸν κότινον τῆς Ὀλυμπίας, θὰ ἔχωμεν ὑπερηφάνως τὸ δικαίωμα νὰ ὑπολαμβάνωμεν, ὅτι στέφει καὶ ἡμᾶς ὁ στέφανος ἐκεῖνος, οὗ ἀξιοῦνται νὰ τύχωσι τὰ ἔθνη, εἰς ἃ ἔλαχεν ὁ κλῆρος δι' ἐξελίξεως καθημερινῆς καὶ δι ἐργασίας ἀνενδότου ν' ἀναδειχθῶσιν ὡς συντελεσταὶ τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω πορείας τῆς ἀνθρωπότητος.

«Εἰς ἀνάδειξιν τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων ὡς τῆς κολυμβήθρας τοιαύτης ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως ἐκάλεσα ὑμᾶς συνεργάτας. Πᾶς λίθος ὃν θὰ συνεισφέρετε εἰς ἔργον τοιοῦτο, θὰ εἶνε συμβολὴ πολύτιμος εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ἀριπρεποῦς μεγάρου ὑφ' ὃ φαντάζεται μέλλοντα νὰ στεγασθῇ μίαν ἡμέραν τὸν Ἑλληνισμὸν ὁλόκληρον πᾶσα ἑλληνικὴ ψυχή. Ἐπὶ τοιαύτῃ ὑπηρεσίᾳ εὐχαριστῶ Ὑμᾶς ἐκ τῶν προτέρων ἐξ ὀνόματος τῆς Πατρίδος».

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Βιβλία

Ἐξεδόθησαν τελευταίως εἰς δευτέραν ἔκδοσιν τὰ «***Στιχουργήματα Διάφορα***» τοῦ Ἀνδρ. Λασκαράτου ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ πρὸ 4 ἐτῶν ἀποθανόντος ποιητοῦ Χάριν τῆς ἱστορίας τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀναδημοσιεύομεν τὴν ἑπομένην σημείωσιν τοῦ ἐκδότου, ἡ ὁποία ἔρχεται ὡς ἐπίλογος τοῦ ἐν λόγῳ βιβλίου:

«Ἔπρεπε ἀπὸ τριάντα δύο χρόνια ἀφοῦ ἔγινε ἡ πρώτη ἔκδοση τοῦ βιβλίου τούτου ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ πατέρα μου, ἔπρεπε μὲ τὴν τυπογραφικὴ πρόοδο ποῦ ἐκάμαμε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ δεύτερη αὐτὴ ἔκδοση νὰ εἶνε ἐντελέστερη ἀπὸ τὴν πρώτη. Καὶ ὅμως ..... παρουσιάζεται καὶ ἀνομοιόμορφη, καὶ ὄχι καλλίτερη.

«Εἶνε βαρετὸ πρᾶγμα ἡ λεπτομερὴς διήγησις τῶν περιπετειῶν της. Φαίνεται ἂν τυπογραφικῶς κάπως ἐπροοδεύσαμε, δὲν ἐπροοδεύσαμε ὅμως καὶ πολὺ ὡς ἄνθρωποι.

«Ἄρχισε ἡ ἔκδοσις εἰς ἕνα τυπογραφεῖον εἰς Ἄνυρα. Ἄρχισε ἡ ἔκδοσις εἰς ἕνα τυπογραφεῖον εἰς Ἄνυρα, καὶ μόνον τὰ συνήθη νὰ γένωνται ἐκεῖ ἡ διόρθωσες, καὶ μόνον τὰ συνήθη νὰ γένωνται ἐκεῖ ἡ διόρθωσις μοῦ σταλθοῦν εἰς τὴν Κεφαλονιὰ [illegible] φύλλα καὶ ἐγώ.

«*Τὰ ἀρκετὰ* τυπογραφικὰ λάθη τῶν πρώτων δοκιμίων μὲ ἔπεισαν ὅτι ὅλη ἡ ἔκδοση ἔπρεπε νὰ περάσῃ ἀπουκάτου ἀπὸ τὰ μάτια μου. Καὶ ἔγινε νέα συμφωνία ὡς πρὸς τοῦτο.

«Ἀλλὰ ἔπειτα ὁ τυπογράφος μὲ τὸν τρόπον του, δηλαδὴ μὲ τὴν ἀταξίαν εἰς τὴν ἀποστολὴν τῶν δοκιμίων καὶ μὲ τὴ σιωπή του, μὲ ἀνάγκασε νὰ τὸν εἰδοποιήσω νὰ παύσῃ τὴν ἐξακολούθηση τῆς ἐκδόσεως. Παράξενον μοῦ ἐφάνη πολύ, ὅτι εἰς τὴν ἀπόφασιν μου αὐτὴν, ὄχι μόνον δὲν ἔφερε καμμίαν ἀντίρρηση καὶ δὲν ἐδυσαρεστήθη, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκεῖ φίλον εἶπε ὅτι: «*ἐφρόνει ὅτι ἁμαρτάνει ἐκτυπώνων εἰς τὸ τυπογραφεῖον του ἀσεβὲς σύγγραμμα*».

«Καὶ εὐχαριστημένος, ὡς φαίνεται, διὰ τὴν ἀπαλλαγήν του, μοῦ ἀπέστειλε τὰ ἐννέα τυπογραφικὰ φύλλα ποῦ εἶχε τυπωμένα, ἀφοῦ ἀφαίρεσε τὴν πρώτη σελίδα ποῦ ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ τυπογραφείου του ἴσως διὰ νὰ μὴ μάθῃ ὁ κόσμος ὅτι ἐννέα ὁλόκληρα τυπογραφικὰ φύλλα τοῦ ἀσεβοῦς συγγράμματος τοῦ Ἀνδρέα Λασκαράτου ἐτυπώθησαν εἰς τὸ εὐσεβὲς τυπογραφεῖον τοῦ εὐσεβεστάτου αὐτοῦ ἀνθρώπου.

«Μετὰ τὸ ναυάγιον τοῦτο καὶ ἔπειτα ἀπὸ διάφορες ἄλλες προσπάθειες εἰς τὴν Κέρκυρα καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ τύπωση, εἰς τὰς ὁποίες ἀπέτυχα, ἐστοχάσθηκα νὰ τὴν ἐξακολουθήσω εἰς τὴν Κεφαλονιά. Εἶχα τὴν ἐλπίδα ὅτι τὲς ἀτέλειες τοῦ ἐδῶ τυπογραφείου ἤθελε τὲς ἀναπληρώσῃ ἡ φιλοτιμία τοῦ τυπογράφου· ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο τὴν ἔσφαλα. Ἔτσι ἐτυπώθησαν ἐδῶ, μόνον δύομισι τυπογραφικὰ φύλλα κακὰ καὶ ψυχρά, καὶ ἀφοῦ ἔφθασα καὶ ἐδῶ εἰς ἄλλο ἀπροχώρητον, ἐστράφηκα εἰς τὸν φίλον Κύριον Διονύσιον Ἰγγλέσην εἰς τὴν Πάτρα διὰ νὰ *φέρῃ εἰς πέρας*, ἂν δυνατὸν ἐκεῖ, τὴν κακότυχην αὐτὴν ἔκδοση.

«Εὐτυχῶς, μὲ τὴν φιλικὴν συνδρομήν του—διὰ τὴν ὁποίαν πολὺ τὸν εὐχαριστῶ—ἐφθάσαμε εἰς τὸ τέλος.

«Ἐσκόπευα νὰ τυπώσω καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ πατέρα μου, ἀλλὰ πρέπει νὰ περάσῃ πολὺς καιρὸς διὰ νὰ μοῦ

ἐξαλειφθοῦν ἡ ἐντύπωσες, ποῦ μοῦ ἔμειναν ἀπὸ τὲς ὄχι ἀνέξοδες περιπέτειες αὐτῆς τῆς ἐκδόσεως.

«Ἀργοστόλι 6 Αὐγούστου 1905»

Γ. Α. Λ.

Ἐφημερίδες:

Εἰς τὸ φύλλον τῆς 1 Νοεμβρίου τῆς ἐφημερίδος «**L' Hellénisme**» γράφει περὶ τῆς Ἑλληνορρωμανικῆς ῥήξεως ὁ Μὰξ Νορδάου ὅπου καταδεικνύει τὴν ἄδικον διαγωγὴν τῶν Ρουμάνων καὶ προκαλεῖ τὴν προσοχὴν των εἰς τὸν κοινὸν κίνδυνον, ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ τοὺς ἑνώσῃ μὲ τοὺς Ἕλληνας.

Ὁ κ. Δ. Ἀναστασόπουλος ὁ Ἀθηναῖος γράφει εἰς τὸ «**Ἄστυ**» τῆς 8 Νοεμβρίου ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον *Γκριλπάρτσερ ὁ Γότθος καὶ Μουσαῖος ὁ Ἕλλην*. Ἴδοὺ ἡ κατακλεὶς τοῦ ἄρθρου: «Τὸ Χριστιανικὸν τοῦ Γκριλπάρτσερ πνεῦμα τὸ ἀκουσίως του αὐθαδιάζον εἰς κάθε φράσιν του τὸ ἑλληνικὸν τοῦ Ἕλληνος ποιητοῦ, τὸ ἐν συνειδήσει πλήρει καὶ ἀκμαίᾳ ἀναδιδόμενον ὡς ἄρωμα ἀπὸ κάθε στίχον, ἰδοὺ ὅ,τι τοὺς χωρίζει ὡς ἄβυσσος.

Τὸ «**Νέον Ἄστυ**» γράφει:

«Εἰς τὸ τελευταῖον φύλλον τῶν «Παναθηναίων» ὁ κ. Βέης δημοσιεύει τρία ἀκριτικὰ τραγούδια τῆς Πελοποννήσου. Θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ἐξάρωμεν τὴν σημασίαν τῆς ἐργασίας αὐτῆς πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν τελευταίων μνημείων τῆς δημοτικῆς μας ποιήσεως τῶν συνδεομένων πρὸς τὸν περίφημον αὐτὸν ἥρωα τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ [illegible] νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ συγχαρῶμεν τὸν κ. Βέην, εἰς τὸν ὁποῖον [illegible] ὀφείλονται καὶ ἄλλαι ἐργασίαι τοιαύτης σπουδαιοτάτης φύσεως.

«Ὑποθέτομεν ὅμως ὅτι εἶνε καιρὸς αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰς ἐργασίας νὰ τὰς ἐνισχύσῃ καὶ ἡ Κυβέρνησις. Ὁ ἀκριτικὸς ποιητικὸς κύκλος ἔχει διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀνυπολόγιστον ἐθνικὴν σημασίαν, πρὸ πολλοῦ δὲ ἔπρεπε τακτικὴ καὶ συστηματικὴ ἐργασία, ἐνισχυομένη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως νὰ συναρμόσῃ εἰς ἓν ὅλα αὐτὰ τὰ ἀνεκτίμητα πετράδια τῆς μεσαιωνικῆς μας ποιήσεως, κατεσπαρμένα εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου»

Ἡ ἰδία Ἐφημερὶς δημοσιεύει ἐν συνεχείᾳ τὰ «Ἀπομνημονεύματα τοῦ σὶρ Ὁρατίου Ῥῶμπολτ».

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτη, τὴν ὁποίαν δημοσιεύομεν εἰς τὸ τεῦχος τοῦτο, δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀνέκδοτος. Μερικαὶ περικοπαὶ μόνον. Ἀλλ' ἐθεωρήσαμεν καλὸν καὶ διὰ τὰς ἐν λόγῳ μικρὰς περικοπὰς νὰ δώσωμεν πληρέστερον τὸ κείμενον. Τελείως ἀνέκδοτος εἶναι ἡ τρίτη, ἡ ὁποία θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸ προσεχές.

Ἠγγέλθη χθὲς ὁ θάνατος τοῦ Νορβηγοῦ ποιητοῦ Ἔνρικ Ἴψεν.

Ὁ ποιητὴς κ. Ματσούκας ἐξακολουθεῖ τὰς ἐνθουσιώδεις περιοδείας του ἀνὰ τὴν Κύπρον. Ἡ τελευταία του, εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κυρηνείας, ἀπέφερε τὸ ποσὸν τῶν 400 λιρῶν αἱ ὁποῖαι ἀπεστάλησαν εἰς τὸν πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως κ. Ῥάλλην ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου.

Κατὰ τοὺς προσεχεῖς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας θὰ διοργανωθοῦν ἀρχαιολογικαὶ ἐκδρομαὶ ὑπὸ τῶν γραφείων Λίβερτ καὶ Γκιόλμαν· ἡ τοῦ Λίβερτ εἰς Δελφοὺς καὶ Κόρινθον, ἡ δὲ τοῦ κ. Γκιόλμαν εἰς Κόρινθον, Μυκήνας, Τίρυνθα, Ἐπίδαυρον, Δελφοὺς καὶ Ὀλυμπίαν.

Διάφορα ἔπαθλα ὡρίσθησαν ὑπὸ μελῶν τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας, ἐπίσης ὑπὸ ἰδιωτῶν.

Ἀλυτάρχης διωρίσθη ὁ κ. Μιλτιάδης Νεγρεπόντης καὶ βοηθὸς αὐτοῦ ὡς Γυμνασίαρχος ὁ κ. Ἰωάννης Χρυσάφης. Κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν Ἀγώνων θὰ διορισθοῦν ἐκ τῶν ξένων ἐπιτροπῶν ἐπίτιμοι Ἀλυτάρχαι ἀλλογενεῖς, ἄλλοι ἑκάστην ἡμέραν.

Ἀπὸ τῆς 3 Νοεμβρίου, ἤρχισεν ἡ ἔκδοσις ἑβδομαδιαίας, ἀργότερα καθημερινῆς, ἐφημερίδος «Ἑλληνισμὸς» ὑπὸ τοῦ συνδέσμου «ὑπὲρ τῆς ἀνορθώσεως τοῦ καθεστῶτος».

Ἀπὸ τῆς 1ης Νοεμβρίου εἰσῆλθαν εἰς τὸ 14ον ἔτος τῆς ἐκδόσεώς των αἱ «Μοῦσαι» τῆς Ζακύνθου τοῦ ἀγαπητοῦ συναδέλφου κ. Λεωνίδα Χ. Ζώη.

Τὴν 5 Νοεμβρίου ἔγιναν μὲ μεγάλην ἐπισημότητα τὰ ἐγκαίνια τοῦ Νέου Διδασκαλείου τὸ ὁποῖον ἀνηγέρθη δαπάναις τοῦ Γρηγορίου Μαρασλῆ.

Ἡ «Πατρὶς» τοῦ Βουκουρεστίου ἀγγέλλει ὅτι θὰ ἐκδίδεται ἀπὸ σήμερον ἐν Ἀθήναις ὡς ἐφημερὶς καθημερινή.

Τελευταίως ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τῆς πρώτης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς Κύπρου. Ἡ γραμμὴ ἑνώνει τὴν πρωτεύουσαν Λευκωσίαν μὲ τὴν Ἀμμόχωστον.

Λέγεται ὅτι ὁ Σαμάρας θὰ κατέλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τοὺς προσεχεῖς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας καὶ θὰ διευθύνῃ ὁ ἴδιος τὸ νέον του μελόδραμα Mademoiselle de Belle-Isle.

Ἀναγγέλλεται ἡ ἔκδοσις νέου βιβλίου τοῦ Μορεὰς ὑπὸ τὸν τίτλον Paysages et Sentiments.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἐκ τῆς ἐνδομητρίου παθολογίας τοῦ ἐγκεφάλου *Η ΜΙΚΡΟΓΥΡΙΑ* ὑπὸ Μιλτ. Α. Οἰκονομάκη ἰατροῦ ἐπιμελητοῦ τῆς ἐν τῷ Αἰγινητείῳ νοσοκομείῳ νευρολογικῆς καὶ ψυχιατρικῆς κλινικῆς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1905.

ΤΑ ΜΑΥΡΑ ΚΡΙΝΑ, ποιήματα ὑπὸ Ἀγγέλου Θ. Σημηριώτου. Ἀθῆναι 1905 σχ. 16ον σελ. 176, δρ. 3.50.

ΓΕΩΛΟΓΙΑ μετὰ εἰκόνων, ὑπὸ Γεωργίου Π. Βουγιούκα. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἀθῆναι 1905 τυπογραφεῖον Ῥαφτάνη — Παπαγεωργίου σχ. 16ον σελ. 99, λεπτὰ 40.

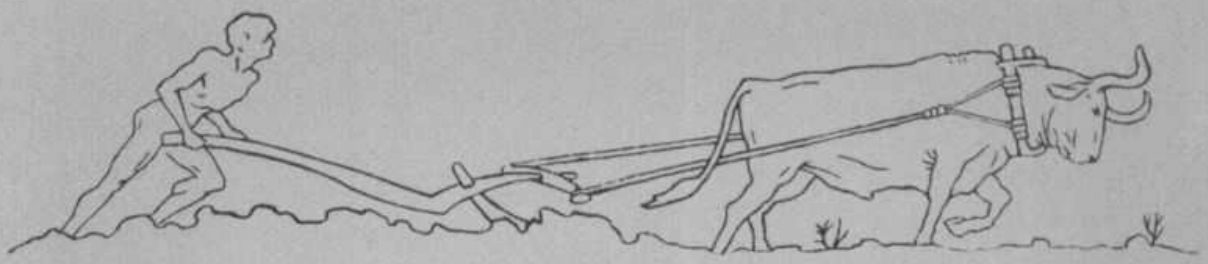
ΤΟΥ ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΕΙΟΥ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΝΕΟΝ ΕΚ ΤΕΓΕΑΣ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ὑπὸ Α. Σ. Ἀρβανιτοπούλου (ἰδιαίτερον τεῦχος ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «**Ἀθηνᾶ**» τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας τόμου ΙΗ΄).

ΑΠΟ ΒΑΡΝΗΣ ΕΙΣ ΣΩΖΟΠΟΛΙΝ ὑπὸ Δημητρίου Χη Δανιὴλ. Βάρνα 1905 σχ. 16ον σελ. 48, φρ. 0,50.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΑ ΒΟΥΝΑ ὑπὸ Θαλῆ Ἀθῆναι 1905. Τυπογρ. Παρ. Λεώνη, σχ. 16ον σελ. 164 δρ. 2.

UN POÈTE DE LA VIE MODERNE: EMILE LANTE par André Fage. — 1905 Valenciennes édition de l' Essor Septentrional, 120 bis rue de Paris. Prix 50 centimes.

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1905

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ *

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἐν Λευκάδι τῇ 5 Ἰανουαρίου 1878

Μὰ τὸν Θεὸν Ροΐδη, σὲ ζηλεύω καὶ θὰ σοῦ ἔδιδα εὐχαρίστως ὅλα τὰ ποιητικά μου ὀνείρατα, ὅλους τοὺς καπνοὺς τῆς διανοίας μου, ὅλους τοὺς χρυσοὺς πόθους τῆς ψυχῆς μου, εἰς ἀντάλλαγμα μικρᾶς μικροτάτης δόσεως τῆς εὐθυμίας σου καὶ τῆς ὑπερανθρωπίνου ὑπομονῆς, ἧς ἔδωκες δείγματα τρανώταια παλαίων μετὰ τοῦ φίλου μας Βλάχου.

. . . . . .

Ἄλλοτε ὁ Βερναρδάκης ἐπικρίνων μὲ τὸν φαρμακερώτερον τρόπον, τὸν εἰς τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον διθύραμβόν μου, ἔγραφε σὺν τοῖς ἄλλοις ὅτι ἐπῆρα εἰς τὸν λαιμόν μου πολλοὺς ἐκ τῶν νεωτέρων ποιητῶν μας, διότι, γενόμενοι ὀπαδοί μου, περιεφρόνησαν τὴν Ἀρχαίαν καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν λατρείαν τῆς δημοτικῆς γλώσσης ἐλπίσαντες ὅτι ἤθελον ἀποκτήσει εὔκολον δόξαν περιβεβλημένοι τὰ δυσώδη ῥάκη τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ. Ἄρα ἤμην ἐγὼ ὑπεύθυνος διὰ τοῦτο καὶ ἔνοχος κατὰ τῆς νεωτέρας ποιήσεως ἐσχάτης προδοσίας. Ἴσως ὁ Βερναρδάκης δὲν εἶχεν ἄδικον τοιαῦτα λέγων, διότι *οἱ λογιώτατοι* νομίζουν ὅτι ἡ δημοτικὴ γλῶσσα καὶ ἡ δημοτικὴ ποίησις εἶναι γεννήματα καὶ θρέμματα τῶν τριόδων, ὄζουσαι τὸ οἰνόπνευμα καὶ τὴν κραιπάλην, ἀξιόλογοι ἴσως πρὸς διατύπωσιν αἰσχρῶν καὶ αἱματηρῶν ὕβρεων καὶ βλασφημιῶν οὐδέποτε δ' ἱκαναὶ ἢ ἄξιαι νὰ ἐκφράσωσιν αἰσθήματα ὑψηλὰ καὶ εὐγενεῖς ἐννοίας. Ὡς τοιαύτην λοιπὸν τὴν περιεφρόνησαν, τὴν ἀπεκήρυξαν καὶ μὴ καταδεχθέντες νὰ τὴν σπουδάσωσι προσεπάθησαν νὰ τὴν θάψωσιν ὁλοζωντανήν. Ἐπίστευε λοιπὸν καὶ ὁ Βερναρδάκης καὶ οἱ τῷ Βερναρδάκῃ ὅμοιοι, ὅτι τίποτε δὲν ἦτο εὐκολώτερον παρὰ νὰ γράψῃ τις τὴν δημοτικήν, τίποτε εὐχερέστερον παρὰ νὰ γίνῃ τις δημοτικὸς ποιητὴς ἀφοῦ ἤθελε στέρξει νὰ καταβορβορωθῇ ἀναστρεφόμενος μετὰ τοῦ λαοῦ καὶ κατιπίνων τὰ ξεράσματά του. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει κατὰ τὸν Βερναρδάκην καὶ τὸν Βλάχον ὁ λαὸς ἦμην ἐγώ, ἐγὼ ἑπομένως ὁ ἔνοχος, ὁ παραίτιος τῆς ἐν Ἑλλάδι ποιητικῆς καταστάσεως.

Ὠργίσθησαν κατ' ἐμοῦ, διότι τὴν δημώδη γλῶσσαν ἐθεώρησα γνήσιον προϊὸν τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, στοιχεῖον ἀπαραίτητον ἐθνικῆς ἀναστάσεως, παραφυάδα ὑπερήφανον βλαστήσασαν μὲν ἐκ τοῦ ἀψύχου κορμοῦ τοῦ ἀποθανόντος παλαιοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου, ἀλλ' ἔχουσαν κάλλος πρωτότυπον, ζωὴν ἰδίαν, ψυχὴν ἀκατάβλητον, μέλλον λαμπρὸν καὶ μέγα. Τί τοὺς ἔβλαπτεν ἡ παραφυὰς αὕτη ἡ ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ποτισθεῖσα διὰ ποταμοῦ αἱμάτων καὶ δακρύων, τί τοὺς ἔβλαπτε καὶ συνώμοσαν νὰ τὴν πνίξωσιν ἢ νὰ τὴν μαράνωσι βρέχοντες αὐτὴν ἀδιακόπως ὄξος καὶ χολήν;

Τοῦ κάκου κοπιῶσι καὶ βασανίζονται! Ὅσον τὴν κατακόπτουν καὶ τὴν ποδοπατοῦν, τόσον ἐκείνη θὰ θρασομανᾷ καὶ θὰ ἀνδρειεύεται.

Βεβαίως ἡ στιγμὴ εἶναι κρισιμωτάτη καὶ ἐπικίνδυνος, καθὼς εἶναι ἐν γένει ὅλαι αἱ ῥιζικαὶ μεταβολαὶ εἴτε ἀνήκουν εἰς τὸν ἠθικὸν εἴτε ἀνήκουν εἰς τὸν φυσικὸν κόσμον. Καθεὶς νο-

* «Παναθήναια» 15 Νοεμβρίου.

μίζει σήμερον, ὅτι ἀφοῦ ἀπεταμίευσεν ἐν τῇ διανοίᾳ του μικρὸν κεφάλαιον δημοτικῶν φράσεων, δύναται ἀκινδύνως δι' αὐτῶν νὰ τρέξῃ τὸ δημοτικὸν ποιητικὸν στάδιον καὶ νὰ γεννήσῃ ἔργα ἄξια σεβασμοῦ ἢ συμπαθείας.

Διὸ καὶ βλέπομεν καθ' ἡμέραν προβαίνοντα εἰς τὸ φῶς ἄπειρα ἀκατονόμαστα στιχουργήματα μὴ δυνάμενα νὰ θεωρηθῶσι παρὰ ὡς ἀποθῆκαι λέξεων χυδαίων, ξενικῶν, ἀσυναρτήτων καὶ ὡς φυράματα ἐξ ὕλης βαναύσου, ἀκατασκευάστου, ποταπῆς.

Εἶχες λοιπόν, φίλτατε Ῥοΐδη, πολὺ δίκαιον καταγγέλλων ἐν τῇ προτελευταίᾳ ἐπιστολῇ σου τὴν κατάχρησιν ταύτην καὶ τὸν κίνδυνον ὅστις θὰ προέκυπτεν ἂν ἔμενεν ἀθεράπευτος. Ἀλλὰ μὴ φοβοῦ. Ὅσον ἡ πίεσις τοῦ Λογιωτατισμοῦ ὑπῆρξε μεγάλη, τόσον ἔπρεπε νὰ εἶναι ζωηρὰ καὶ ἡ ἐξέγερσις. Μὴ φοβοῦ. Ὁ καιρὸς θὰ καθαρίσῃ τὴν αἴραν ἀπὸ τὸ σιτάρι. Μὴ ἀμφιβάλῃς περὶ τούτου, ἀρκεῖ μόνον οἱ νέοι τῆς Ἑλλάδος ποιηταὶ νὰ μὴ δειλιάσωσιν ἀπέναντι τῶν τελευταίων ἀπηλπισμένων ἐφόδων τοῦ Λογιωτατισμοῦ, ὄντες δὲ βέβαιοι περὶ τοῦ τελικοῦ θριάμβου ν' ἀσχοληθῶσι σπουδαίως συλλέγοντες, καθαίροντες, συντάττοντες τοὺς ἀπεράντους θησαυροὺς τῆς δημοτικῆς ἡμῶν γλώσσης, τῆς γλώσσης ἐκείνης δι' ἧς ὁ νέος Ἕλλην κατὰ τὸν ἀτελεύτητον αἰῶνα τῆς δουλείας του, ἐμοιρολόγησε, δι' ἧς ἐτραγούδησε, δι' ἧς ἐνεψυχώθη ἐν τῷ μακρῷ ἀγῶνι κατὰ τῶν πατροπαραδότων ἐχθρῶν του.

Ἡ μεταβολὴ ὑπῆρξε ταχεῖα, ἀπροσδόκητος. Κρυφὸ σαράκι ἔτρωγε τὸ κουφάρι τοῦ Λογιωτατισμοῦ καὶ ἐνῷ ἐφαίνετο ῥωμαλέος, ῥοδοκόκκινος, στιβαρός, αἴφνης σωριάζεται καὶ καταπίπτει. Ἐπὶ τῇ ἀνελπίστῳ τελευτῇ του ἠγέρθησαν ἀπροπαρασκεύαστοι οἱ νέοι τῆς Ἑλλάδος ποιηταὶ καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν ἀγῶνα ἐνδεδυμένοι τὰ πρῶτα φορέματα τὰ ὁποῖα ἔτυχε προχείρως νὰ εὕρουν. Τοῦτο δὲν μὲ φοβίζει. Ἐγὼ αὐτός, ὅστις ἐφ' ὅλην τριακονταετίαν ἀποκλειστικῶς ἀφιερώθην εἰς τὴν μελέτην τῆς δημοτικῆς, ἐγὼ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐννοῶ τὴν γυμνότητά μου.

Αὐτὸς ὁ φίλος Παράσχος, καίτοι κηρυχθεὶς πρὸ χρόνων ὀπαδὸς τῆς δημοτικῆς ποιήσεως, ἔχει ἀνάγκην νὰ κοπιάσῃ ἀκόμη πολὺ πρὶν ἢ δυνηθῇ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς στίχους του ὅλον τὸν τόνον καὶ τὴν σαφήνειαν, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ πρὸ πάντων ἡ δημοτικὴ ποίησις.

Τὸν Κανάρην του εἶδα μετὰ λύπης ὅτι ἀπροσέκτως ἐμόλυνε διὰ τῆς παραδοχῆς λέξεων ξένων καθὼς τὸ *μά*, τὸ *μακάρι* τὸ *καβάλλα* παρετήρησα δὲ ὅτι δὲν ἐπρόσεξε πολὺ καὶ εἰς τὴν προσῳδίαν ἀφήσας, κατὰ τὸ ἔθιμον τῶν λογιωτάτων, παραπολὺ συχνὰ τὰ φωνήεντα νὰ προξενοῦν χασμῳδίας δυσαρέστους, ἀντὶ νὰ συνέρχωνται εἰς κρᾶσιν, εἰς συναίρεσιν ἢ εἰς συνίζησιν.

Καράβι ἐπαράδερνε, εἶναι τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον τοῦ ποιήματός του, εἶναι ἡ πρώτη εἰκὼν τὴν ὁποίαν ὁ ποιητὴς προσφέρει εἰς τοὺς ἀναγνώστας του, καὶ ὅμως τὸ τελικὸν *ι* τῆς πρώτης λέξεως καὶ τὸ ἀρχικὸν *ε* τῆς δευτέρας προξενοῦν ἀδιαφιλονείκητον χασμωδίαν. Ὁ δὲ λαὸς ἢ θὰ μετέβαλλε τὴν ἔκφρασιν ἢ θὰ προσέθετε τὸ *ν* εἰς τὸ καράβι καὶ τοιουτοτρόπως θὰ ἐθεράπευε τὴν ἀνάγκην τῆς εὐφωνίας.

Ἔπειτα τί σημαίνουν οἱ δύο ἑπόμενοι στίχοι τῆς β΄. στροφῆς τοῦ Δ΄. μέρους τοῦ ποιήματός του:

Ἀθανασίας λειτουργιά, τῆς φλόγας Ἅγιο Βῆμα
τοῦ Χάρου διοκοπάτηρο 'ς τοῦ κεραυνοῦ τὸ χέρι . . .

Ἐγὼ βεβαίως δὲν κατώρθωσα νὰ τοὺς ἐννοήσω, ἡ δὲ δημοτικὴ ποίησις, καθὼς προεῖπον, πρέπει πρὸ πάντων νὰ εἶναι εὐνόητος, οὐχὶ βεβιασμένη, διότι τότε ἀποτυγχάνει τοῦ σκοποῦ εἰς ὃν κυρίως ἀποβλέπει.

Ταῦτα πάντα, Φίλτατε Ῥοΐδη, ὁ καιρὸς θὰ τὰ κανονίσῃ. Σεῖς δὲ οἱ κριτικοὶ μὴ μετέρχεσθε τὸ ἔργον σας μετὰ δυσμενείας. Μὴ φαίνεσθε ἄγριοι, ἀδυσώπητοι, ἀμείλικτοι κατὰ τῶν νέων ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος. Συμβουλεύσατέ τους μετὰ γλυκύτητος, ἔχετε τὴν ὑπομονὴν νὰ τοὺς φωτίζετε. Μὴ πρὸς θεοῦ τοὺς χλευάζετε. Ἡ εἰρωνεία, ὁ χλευασμὸς εἶναι μάχαιραι φαρμακεραὶ ἱκαναὶ ν' ἀπονεκρώσωσι, Κύριος οἶδε, ποίαν κρυφὴν ποιητικὴν μεγαλοφυΐαν ἐπὶ καιρίᾳ καὶ ἀνεπανορθώτῳ βλάβῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἔθνος ἄνευ ἐθνικῆς ποιήσεως δὲν ἀναγεννᾶται. Θὰ ἦτο δὲ θαῦμα ὅλως ἔκτακτον ἂν προώριστο νὰ εἴμεθα ἡμεῖς ἡ πρώτη ἐξαίρεσις τοῦ γενικοῦ τούτου κανόνος. Ἀνάγκη λοιπὸν ἄφευκτος νὰ γεννηθῇ, καὶ νὰ προαχθῇ παρ' ἡμῖν ἡ δημοτικὴ ποίησις, ἥτις μόνη δύναται νὰ εἶναι καὶ ἐθνική. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον πρέπει ταφῇ διὰ παντὸς ὁ Λογιωτατισμός, καὶ πρέπει διὰ πάσης θυσίας νὰ καλλιεργηθῇ ὁ σπόρος τῆς δημοτικῆς ποιήσεως, ὁπουδήποτε καὶ ἂν φανερωθῇ εἴτε ἐν μέσῳ ἀκανθῶν καὶ τριβόλων εἴτε ἐν μέσῳ βορβορώδους ἐδάφους.

Καὶ σύ, φίλτατε Ἐμμανουήλ, σὺ ὅστις ἐπροικίσθης ὑπὸ τῆς φύσεως διὰ κραταιοτάτης διανοίας, μὴ περιφρονήσῃς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς

διδασκαλίας. Γνωρίζεις ὅτι ἄγρια φυτὰ καὶ θηρία ἀνήμερα διὰ τῶν θωπειῶν καὶ τῶν περιποιήσεων μεταβάλλουσι φύσιν καὶ καθίστανται ὡραιότατα καὶ ὠφέλιμα. Πῶς λοιπὸν δὲν θὰ τελειοποιηθῇ, πῶς δὲν θὰ προκόψῃ, πῶς δὲν θὰ βασιλεύσῃ καὶ ἡ δημοτική μας ποίησις ἀφοῦ μετὰ στοργῆς τὴν ἐναγκαλισθῶσι καὶ τὴν ἀγαπήσωσιν ὅλοι;

Φθάνει . . . φθάνει . . . πρὸς Θεοῦ. Σ' ἐσκότισα καὶ θὰ βαρεθῇς τὴν φλυαρίαν μου.

Μοῦ ἤρεσε πολὺ ὁ τίτλος τοῦ roman médical, τὸν ὁποῖον ὁ φίλτατος Γαλβάνης ἀπένειμεν εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Bouchut. Ὡς πρὸς τὸν «νότιον» μυελόν σου μὴ ἀνησυχῇς, ἕως ὅτου διατηρεῖται ὑγιὴς ὁ βόρειος. Στεῖλε μου τὴν Λίμνην[1] τοῦ Βλάχου· εἶμαι περίεργος νὰ τὴν ἀναγνώσω. Ἡ ἰδική μου εἶναι ἀρκετὰ ἐπιτυχής, ἤρεσε δὲ καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ πολύ, ἴσως διότι ἐν Επτανήσῳ τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς ποιήσεως εἶναι εὐπροσδεκτότερον ὡς ἐκ τῆς μακρᾶς μετὰ τῶν Φράγγων ἐπιμιξίας.

Σὲ γλυκοφιλῶ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΡΙΤΗ

Ἐν Λευκάδι τῇ 19 Νοεμβρίου 1877

Θαυμάζω πῶς κ' ἐσὺ δὲν ἐννοεῖς πλέον τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν!

«Τ' ἀγγελοκάμωτο κορμὶ τ' ἀγλύκαντο σου Ἀντώνη» α'. σημαίνει ὅτι καὶ ἡ ὡραιότης τοῦ νεανίου ἐκείνου καὶ ἡ φαινομενικὴ εὐρωστία του ἀπέναντι τοῦ μεγάλου νόμου τῆς φθορᾶς εὑρίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, εἰς ἣν καὶ τὸ ἀηδόνι καὶ τὸ ἀγριολούλουδο, καὶ ὁ βράχος καὶ τὰ κραταιότερα καὶ μακροβιώτερα τῶν δένδρων. Τί παράδοξον λοιπὸν ἂν ὑπέκυψεν εἰς τὴν κοινὴν ὅλων τῶν πλασμάτων μοῖραν;

Τὸ *ἀγλύκαντο* ἔχει διττὴν σημασίαν: καὶ ὅταν μὲν ἐκφέρεται ὡς κατάρα συνήθως ἐκ μέρους γονέων δυσανασχετούντων, σημαίνει ὅτι ποτὲ δὲν τοὺς ἐγλύκανε. ὅτι πάντοτε δηλαδὴ τοὺς ἐπίκρανε διὰ τῶν ἀταξιῶν του καὶ τῆς διαγωγῆς του. Ὅταν δὲ ἐν μέσῳ νεκρικῶν ποιητικῶν αὐτοσχεδιασμάτων ἀκούεται ἡ ὡραιοτάτη αὕτη λέξις, συνοδεύεται καὶ μὲ τὸ *ἀδρόσιστο*:

«Ἀγλύκαντο κι' ἀδρόσιστο».

Τότε σημαίνει ὅτι δὲν ἔζησεν ἀρκετὰ διὰ νὰ δοκιμάσῃ οὐδεμίαν γλυκύτητα τοῦ βίου, ἀπέθανε πρόωρα. Αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικὴ ἔννοια τῆς λέξεως.

Τὸ δὲ *στύλος* εἶναι ταὐτόσημον τοῦ στήλη· στύλος τοῦ σπιτιοῦ. — Στύλος ἀκλόνητος — ὅλα ταῦτα ἀποδεικνύουν ἐναργῶς τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως.

Τὸ κυπαρίσσι λοιπόν, παριστώμενον ὡς μαῦρος στύλος κρατῶν τὸν οὐρανόν, εἶναι κραταιότατον, ῥωμαλεώτατον καὶ ὅμως τὸ αἰφνίδιον ἀστροπελέκι ἀρκεῖ νὰ τὸ ξηράνῃ, νὰ τὸ ἀποτεφρώσῃ.

Τώρα ἐλπίζω νὰ μὴ ὑπάρχῃ δυσκολία πρὸς διαφώτισιν τῶν στίχων μου . . . .

Ἀνέγνωσα εἰς τὴν Νέαν ἡμέραν τὸν Κανάρην τοῦ Παράσχου. Τὸν Παράσχον ἐγὼ τὸν ἀγαπῶ, ἀλλὰ θὰ τὸν χαλάσουν μὲ τὰς κολακείας ὅπου τοῦ κάμνουν. Εὑρίσκω ὅτι τὸ ποίημά του εἶναι πάρα πολὺ ἐκτεταμένον, ἑπομένως περιέχει πολλὰς ἐπαναλήψεις καὶ περιττολογίας. Ἔχει ὑπερβολάς, αἵτινες δὲν χωνεύονται καθὼς εἶναι οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι:

Ῥίψετε 'ς τοῦ Ὠκεανοῦ τὸ βάθος τὸν Κανάρη
Τὸ ἄπειρο μὲ τ' ἄπειρο νὰ κοίτωνται ζευγάρι.

Τότε τί ἀπομένει νὰ εἴπῃ τις, ὄχι μόνον διὰ τοὺς γνωστοὺς μεγάλους ἥρωας τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς γίγαντας τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Ἑλλάδος;

Πρὸ πάντων εἶναι ὀλίγον ἁρμονικοὶ καὶ οἱ στίχοι του, διότι δὲν ἀκούει τὴν χασμῳδίαν, ἥτις προέρχεται ἐκ τῆς συναντήσεως τῶν φωνηέντων. Ὁ Παράσχος, καθὼς ἐν γένει καὶ οἱ λοιποὶ νέοι τῆς Ἑλλάδος ποιηταί, ἔχουν κοινὸν τὸ ἐλάττωμα τοῦτο.

Μεταξὺ ὅμως τῶν πολλῶν στροφῶν ὑπάρχουν τινὲς ἀξιόλογοι ὄχι ὅμως καὶ πρωτότυποι. Ἡ καλητέρα πασῶν εἶναι ἡ ἑξῆς, καίτοι ἀσθενὴς ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς γλώσσης.

Μιὰ νύχτα πῶτρεμεν ἡ γῆ κι' ὁ κόσμος ἐχαλοῦσε
τ' ἄστρο τοῦ Ἄρη, ἄγριο καὶ χωριστὸ ἀπ' τ' ἄλλα
χαμήλωνε, χαμήλωνε, τὴ θάλασσα ζητοῦσε
κ' ἡ θάλασσα σηκώνετο 'ς τὰ σύγνεφα καβάλλα.
Καὶ τὴ στιγμὴ ποῦ φίλησε τὰ κύματα ὁ Ἄρης,
μ' ἕνα τῆς θάλασσας σπασμὸ γεννήθηκε ὁ Κανάρης.

Τὸ «*σύγνεφα καβάλλα*», εἶναι χυδαιοτάτη ἔκφρασις «Κύματα ὁ Ἄρης», τὰ φωνήεντα α,ο,α, προξενοῦν ἀφόρητον χασμῳδίαν.

Ὁπωσδήποτε ἡ ἰδέα εἶναι εὔμορφη. Ἀλλὰ μοῦ τὴν ἐπῆρε ἀπὸ τὸν Βλαχάβαν καὶ τὴν ἐτροποποίησε ἀντικαθιστῶν εἰς μὲν τὴν Ὄσσαν τὴν θάλασσαν, εἰς δὲ τὸν Ὄλυμπον τὸν Ἄρην.

Ἀνάγνωσε τὸν Βλαχάβαν μου καὶ θὰ πεισθῇς περὶ τούτου. Ὁ Παράσχος ἔχει μεγάλην ἐπιτηδειότητα εἰς τὸ νὰ οἰκειοποιῆται ἄλλων

[1] Ἐννοεῖ τὴν μετάφρασιν τῆς Λίμνης τοῦ Λαμαρτίνου.

ποιητῶν ἰδέας καὶ νὰ τὰς παριστᾷ ὡς ἰδικάς του. Ταῦτα εἰπὲ εἰς τὸν φίλον μου Ῥοΐδην τὸν ὁποῖον εὐχαριστῶ διὰ τὴν φιλοφρονεστάτην ἐπιστολήν του καὶ τὸν ὁποῖον συγχαίρω διὰ τὸ παράσημον τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς τὸ ὁποῖον ἔλαβε συγχρόνως μὲ τὸν φίλον μας Βλάχον . . . .

Ἐπανέρχομαι εἰς τὸν Κανάρην τοῦ Παράσχου. Ἀναγινώσκων τὰς τελευταίας στροφάς, ἔνθα ὁ ποιητὴς ἀγανακτῶν λέγει ὅτι δὲν ἔπρεπε ποτὲ νὰ θάψουν τὸν ἥρωα εἰς τὸ χῶμα ἀλλ' ἔπρεπε νὰ τὸν ῥίψουν εἰς τὴν θάλασσαν ἵνα:

Τὸ ἄπειρο μὲ τ' ἄπειρο κοίτονt' ἐκεῖ ζευγάρι,

συλλογίζομαι πόσον θὰ ἦτο περίεργον ἂν μίαν τοιαύτην πρότασιν ἤθελε τὴν δεχθῇ ἡ Κυβέρνησις καὶ ἂν ὁ Ἀθηναϊκὸς λαός, ὁ Βασιλεύς, οἱ ὑπουργοί, ὁ κλῆρος, πᾶσαι αἱ ἀρχαὶ τοῦ κράτους, μὴ ἐξαιρουμένου τοῦ Ἀναστασίου Βυζαντίου, τοῦ Βλάχου τοῦ . . . . . Καμπούρογλου καὶ πρὸ πάντων τοῦ φίλου Ῥοΐδη παρακολουθοῦντες τὸ λείψανον, ἤθελον ἐπιβῇ τῆς Ὄλγας, τοῦ Γεωργίου καὶ ὅλων τῶν ἀτμοκινήτων τῆς Ἑταιρείας καὶ τῶν λεμβων τοῦ Πειραιῶς, καὶ ἀφοῦ ἤθελον φέρει τὸν νεκρὸν εἰς τὰ κλασσικὰ νερὰ τῆς Σαλαμῖνος καὶ δέσει δύο σιδηρᾶς σφαίρας, μίαν εἰς τὸν λαιμόν του καὶ μίαν ἄλλην εἰς τοὺς πόδας, τὸν παραδώσῃ εἰς τὰ θαλάσσια κύματα.

Ὅλος ὁ κόσμος ἤθελεν ὁμιλήσῃ καὶ γράψει ἐπὶ τῆς πρωτοφανοῦς ταύτης κηδείας! Ὁ δὲ ἱερεὺς ἀντὶ νὰ ῥίψῃ τὸ χῶμα ἐπαναλαμβάνων τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο «γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει» ἤθελε βεβαίως ῥαντίσει τὸ πτῶμα μὲ νερὸν τοῦ πελάγους καὶ ἐκφωνήσει «θάλασσα εἶ καὶ εἰς θάλασσαν ἀπελεύσει».

Ὅλα ταῦτα εἶναι ὡραιότατα, ἀλλὰ γράψε μου τοῦ ἤρεσαν τοῦ Ῥοΐδη;

Μὴ λησμονήσῃς ν' ἀναγνώσῃς τὸν Βλαχάβαν. Ἐν τούτοις ἄκουσον τοὺς ἑπομένους στίχους οἵτινες ἔρχονται μετὰ μακρὰν περιγραφὴν τῶν δύο περιφημοτέρων βουνῶν τῆς ἀρματωλικῆς Ἑλλάδος

. . . . . .

Ὁ Ὄλυμπος ἐκύτταζε τὴν ὥμορφη τὴν Ὄσσα
τὴν εἶδε ποῦ κοκκίνιζε σὰν τροπαλὴ παρθένο,
καὶ γέρνει, γέρνει τὴν κορφὴ καὶ τὴν φιλεῖ στὸ στόμα.
Κι' εὐθὺς μ' ἐκεῖνο τὸ φιλί, ποῦνε ζωὴ καὶ φλόγα,
ἀνάφτουν ζωντανεύουνε τῆς νειόνυφης τὰ σπλάχνα
καὶ δὲν ἐπέρασε καιρός, χρόνοι πολλοὶ καὶ μῆνες
κτλ. κτλ. κτλ.

Βλέπεις, λοιπὸν ὅτι μ' ἔκλεψεν ὁ Παράσχος καὶ κανεὶς δὲν προβαίνει νὰ τὸ εἴπῃ.

Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν ᾠδήν, τὴν ὁποίαν ὁ Βίκτωρ Οὔγος ἐποίησεν ὑπὲρ τοῦ Κανάρη, κατ' ἐμὴν πεποίθησιν εἶναι μία τῶν ἀσθενεστέρων ἐξ ὅσων συνέταξε ὁ μέγας τῆς Γαλλίας ποιητής.

Ἀλλὰ εἰς ποιοὺς νὰ τὰ εἴπῃ τις καὶ τίς νὰ τὸν ἀκούσῃ. Ὁ κακομοίρης ὁ Ῥοΐδης, καίτοι ἀπότομος εἰς τὰς ἰδέας του, ἔχει ὅμως μεγάλο δίκηο νὰ λέγῃ ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ποίησις ἐν Ἑλλάδι εἶναι κομματικὴ ὑπόθεσις. Ἂν σηκωθοῦν κάμποσοι Καμπούρογλοι, Βυζάντιοι καὶ εἴπουν: τί ἀριστούργημα εἶναι αὐτὸ τὸ ποίημα! ὅλος ὁ κόσμος σὰν τὸν ἀντίλαλο ἀπαντᾷ. «Τί ἀριστούργημα!» Καὶ ἔτζι πλανῶντες καὶ πλανώμενοι ἀποτελοῦν ἓν σῶμα καὶ ψυχὴν μίαν.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟΝ

Λάχτυλα ἀθώρητα μαδοῦν τῆς καστανιᾶς τὰ φύλλα
Καὶ στρώνουν μνῆμα σπλαχνικὸ στὰ πεθαμένα μῆλα.

Οἱ κυκλαμιές ῥοδόλευκες, πυκνὲς κι ἀνάρια - ἀνάρια,
Μὲ τρόμο βλέπουν γύρω τους θεριὰ τὰ μανιτάρια.

Καὶ πλέκει ὁ ἀρκουδόβατος σ' ἄγριας ῥοδιᾶς κεφάλι
Μαργαριτάρια τἄνθη του καὶ τοὺς καρποὺς κοράλλι.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ΤΡΩΕΣ

Α

Εἶν' ἡ προσπάθειές μας σὰν τῶν Τρώων.
Κομμάτι κατορθώνουμε· κομμάτι
παίρνουμ' ἐπάνω μας· κι ἀρχίζουμε
νἄχουμε θάρρος καὶ καλὲς ἐλπίδες.

Μὰ πάντα κάτι βγαίνει καὶ μᾶς σταματᾷ.
Ὁ Ἀχιλλεὺς στὴν τάφρον ἐμπροστά μας
βγαίνει, καὶ μὲ φωνὲς μεγάλες μᾶς τρομάζει.

Β

Εἶν' ἡ προσπάθειές μας σὰν τῶν Τρώων.
Θαρροῦμε πῶς μ' ἀπόφασι καὶ τόλμη
θ' ἀλλάξουμε τῆς τύχης τὴν καταφορά,

κ' ἔξω στεκόμεθα ν' ἀγωνισθοῦμε.
Ἀλλ ὅταν ἡ μεγάλη κρίσις ἔλθῃ,
ἡ τόλμη κ' ἡ ἀπόφασίς μας χάνονται·

ταράττετ' ἡ ψυχή μας, παραλύει·
καὶ τρέχουμε ὁλόγυρ ἀπ' τὰ τείχη,
ζητῶντας νὰ γλυτώσουμε μὲ τὴν φυγή.

Ὅμως ἡ πτῶσις μας εἶναι βεβαία.
Ἐπάνω, εἰς τὰ τείχη, ἀρχίζει ὁ θρῆνος.
Τῶν ἡμερῶν μας ἀναμνήσεις κλαῖν κ' αἰσθήματα.
Πικρὰ γιὰ μᾶς ὁ Πρίαμος κ' ἡ Ἑκάβη κλαῖνε.

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

ΣΑΝ ΖΩΗ ΚΑΙ ΣΑΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

ΗΜΟΥΝ ΠΑΤΕΡΑΣ

Ημουν πατέρας δύο παιδιῶν. Δυὸ κοριτσάκια ποῦ δὲν εἶχα ἰδῆ ἄλλα, τόσο χαριτωμένα καὶ τόσο ἔμορφα. Ἤμουν ὁ πιὸ εὐτυχισμένος πατέρας. Περνοῦσα καὶ ἄκουα στὸν δρόμο νὰ λένε: Ὁ Θεὸς νὰ τοῦ τὰ χαρίνῃ. Ἔλαμπαν τὰ μάτια μου ἀπὸ χαρά, καὶ μὲ χαμόγελο τοὺς ἔλεγα ἕνα μεγάλο εὐχαριστῶ.

Τὰ κρεββατάκια τους, κάτασπρα κρεββατάκια, ἦταν τοποθετημένα σιμὰ-σιμά· καὶ στὴ μέση, ἀπάνω σ' ἕνα δένδρο ὁλόχρυσο, χίλια πουλιὰ τραγουδοῦσαν κάθε πρωΐ, ὅταν τὰ κοριτσάκια ἄνοιγαν τὰ μάτια τους. Ἀπάνω σὲ μιὰ κολόνα μὲ κάτι γραμμὲς τέλειες, βγαλμένη ἀπὸ τὸ χέρι ἄγνωστου τεχνίτη,—μόνο αὐτὴ τὴν κολόνα ἐργάσθηκε στὴ ζωή του κ' ἐπέθανε — ὑψηλὴ σὰν νὰ ἤθελε νὰ φθάσῃ τὸν οὐρανό, δυὸ φλόγες μικρές, κυματιστές, ποῦ ποτὲ δὲν ἔσβυναν.

Ἐπήγαινα ὧρες καὶ ὧρες μακρυά, σὲ μέρη ἔρημα, στὶς κορυφὲς τῶν βουνῶν, νὰ μαζέψω ἀγριολούλουδα, καὶ ν' ἀκούσω κανένα καινούργιο τραγοῦδι, γιὰ νὰ στολίσω μὲ αὐτὸ τὴ ζωή τους.

Ἔτσι περνοῦσε ἡ ζωὴ σὰν ἕνα παραμῦθι.

Μιὰ φορά, τότε ποῦ ἡ φύσις ζητεῖ νὰ θάψῃ μέσα στὰ λουλούδια τὸν πόνο ποῦ καίει τὴν ἀνθρώπινη ψυχή, τὰ εἶδα καὶ τὰ δυὸ ποῦ ἔπλεκαν στεφάνια καὶ στεφάνωναν μ' αὐτὰ τὰ ξέπλεκα μαλλιά τους. Καὶ ἔπειτα, τὰ ἴδια ἐκεῖνα στεφάνια νὰ πληθαίνουν καὶ νὰ στεφανώνουν χίλια ἄλλα παιδιὰ ποῦ ἐρχόντανε ὁλοένα νὰ γεμίσουν τὴν εἰκόνα ποῦ ἔβλεπα, μὲ κάτι χρώματα ποῦ δὲν ἔχει ἡ φύσις παρόμοια, ποῦ μόνο τὸ χέρι τοῦ τεχνίτη ἠμπορεῖ νὰ πλάσῃ. Τὸ φῶς ποῦ χυνότανε γύρω εἶχε κάτι ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῆς ζωῆς καὶ κάτι ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ ἐκείνη ποῦ πλάττομε μὲ τὴ φαντασία μας, ὅταν θέλωμε σὰν μικροὶ θεοὶ νὰ ζωντανέψωμε ἕναν κόσμο μὲ τὴ δύναμι τῆς σκέψεως.

Δὲν μιλῶ γιὰ τὴ δική μου τὴ ζωή. Αὐτὴ ἦταν μιὰ λάμψη ἀπ' τὴν ἰδική τους, ὅπως τώρα εἶναι σκοτεινὴ ποῦ ἔσβυσε τὸ φῶς ἐκεῖνο. Πῶς ἔσβυσε δὲν ἠξέρω. Μόνο, καμμιὰ φορά, κάθε τόσο,—λὲς καὶ τὰ στέλνει μιὰ ἀγαθὴ μοῖρα — ξανάρχονται τὰ δυὸ κοριτσάκια, πανέμορφα, καὶ βλέπω ὅλην ἐκείνη τὴ σκηνή, καὶ τὴν κολόνα μὲ τὶς δυὸ μικρὲς φλόγες, καὶ ἔπειτα τὴν εἰκόνα μὲ τὰ στεφάνια, ποῦ στεφανώνουν τὰ ξέπλεκα μαλλιά τους καὶ ὁλοένα πληθαίνουν καὶ στολίζουν χίλια ἄλλα παιδάκια, μὲ χρώματα ποῦ δὲν ἔχει ἡ φύσις παρόμοια, παρμένα ἀπὸ τὴν παλέττα ἑνὸς τεχνίτη.

Ἐδῶ σταματᾷ, κ' ἐδῶ ξαναρχίζει ἡ ζωή μου.

ΤΟ ΔΑΣΟΣ

Βαδίζομε ξένοιαστοι καὶ γελαστοί. Καθετὶ ὁλόγυρα ζῇ μὲ χίλια χρώματα, καὶ τὰ λιθάρια ἀκόμα. Ἀπ' τὸ ἐκκλησιδάκι, ὁποῦ ἔρχονται ἕνας-ἕνας οἱ χωρικοὶ νὰ λειτουργηθοῦν, χύνεται στὴν ψυχὴ ἕνα συναίσθημα, ποῦ τὴν κρατεῖ γιὰ μιὰ στιγμὴ σκλάβα, μὰ ποῦ αὐτὴ γρήγορα τρέχει ἐλεύθερη στῆς φύσεως τὴν ἀγκαλιά. Καὶ τὸ γαύγισμα τοῦ σκύλου ὁποῦ φυλάγει πιστὸς τὰ πρόβατα ἐκεῖ σιμά, ξυπνᾷ κι' αὐτὸ μιὰ χορδὴ εὔθυμη. Καὶ τὸ μούγκρισμα τῆς ἀγελάδας προσθέτει κι' αὐτὸ ἕναν τόνο στὸ χαρούμενο τραγοῦδι ποῦ ἀκούεται ἀπὸ τῆς γῆς τοὺς κόλπους.

Ἕνα δάσος, ἀπὸ κάτι θεόρατα δένδρα, ξανοίγει ἐμπρός μου σιγὰ-σιγά. Εἶναι τὸ ἀγαπημένο μου δάσος. Ἀόρατο στὰ μάτια τοῦ πλήθους, ἀνίδεο ἀπὸ τὸν θόρυβο τῆς ζωῆς. Βουτηγμένο σὲ μιὰ λεπτὴ ὁμίχλη, παίρνει μιὰ σπάνια ὁμορφιά, μονάχο αὐτὸ μέσα στὸ γύρω φῶς. Τῶν δένδρων ἡ κορυφὲς χάνονται χωρὶς νὰ διαγράφουν γραμμὲς ὡρισμένες.

Μιὰ δύναμις μεγάλη μὲ σέρνει πρὸς αὐτό. Τρέχουν, τραγουδοῦν, γελοῦν οἱ φίλοι μου. Μιὰ μυστικὴ φωνὴ μὲ καλεῖ ἐμένα. Ἁπλώνουν τὰ πρῶτα δένδρα τὴ σκιά τους ἀπάνω μου. Καὶ χάνεται κάθε φωνή, κάθε πνοή, κάθε θόρυβος. Ὁλοένα σβύνεται ἡ ζωή. Προχωρῶ στὴν καρδιὰ τοῦ δάσους, καὶ βυθίζομαι στὰ ἄδυτά του, καὶ δὲν ἀκούω οὔτε τὴν ἰδική μου ἀναπνοή, οὔτε τὰ βήματά μου. Ἀπὸ τὸ σκοτάδι ποῦ εἶναι σκορπισμένο γύρω μου βγαίνει ἕνα ἄρθαστο, πανώρηο φῶς. Ἡ σιγαλιὰ ποῦ μὲ σκεπάζει μὲ τὸν ἐλαφρό της πέπλο, ἔρχεται σὰν μακρυνὸς ρυθμὸς στὴν ἀκοή μου. Βαδίζω, καὶ τὰ θεόρατα δένδρα γίνονται πυκνότερα ὁλοένα, καὶ οἱ κορμοί των οἱ πελώριοι πνίγουν καθετὶ στὴν ἀγκαλιά τους, καὶ τοὺς παλμοὺς τῆς ζωῆς ἀκόμα. Ὁλοένα προχωρῶ, μέσα σὲ μιὰ θαλπωρή, σὲ μιὰ μέθη, σὲ μιὰ ὀπτασία. Ξαναβλέπω τὴ χθεσινὴ εἰκόνα, τὴν αἰώνια, ποῦ ἀγκάλιαζε ὁ νοῦς μου καὶ μ' ἐλίκνιζε σὰν μάνα, σὰν ἀδελφή, σὰν ἐρωμένη. Περνοῦν ἐμ-

πρός μου κόσμοι πανέμορφοι, ἄλλοι μὲ τὴν ὁμορφιὰ τῆς χαρᾶς, ἄλλοι μὲ τὴν ὁμορφιὰ τοῦ θανάτου, τοῦ τεχνίτη ποῦ ὁλοένα καταστρέφει γιὰ νὰ πλάσῃ πιὸ τέλεια τὴ ζωή.

Στοὺς ἰδικούς σου κόλπους, ὦ δάσος ἀγαπημένο, θέλω νὰ γύρω. Στῆς σιωπῆς σου νὰ βυθισθῶ τὰ κύματα. Στὴν ὕστερη στιγμή μου τὴν ἰδική σου ὁμορφιὰ νὰ χαρῶ.

ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Ο ΡΑΨΩΔΟΣ

Πεντάμορφη, σὰν κόρη τοῦ Θεοῦ,
τὴν λέγαν Εὐτυχία,
περβόλια εἶχε μέσ' 'στὶς θάλασσες,
πύργους 'στὰ νέφη κατοικία . . . .

Κ' ἦρθε καιρὸς νὰ τὴν βλογήσουνε
καὶ νὰ τῆς βάλουνε στεφάνι . . . .
— Ποιὸς ἔχει δύναμι καὶ νοῦ
μιὰ νέα θρησκεία γιὰ νὰ κάνῃ,

Κ' ἕνα ναὸν μ' ὡραῖα χρώματα,
νὰ στήσῃ μέσα μιὰ λατρεία,
ποῦ μέθη νὰ σκορπᾷ κι ἀρώματα,
νὰ πάρῃ ἐκεῖ τὴν Εὐτυχία; —

Ὁ Ραψῳδὸς μονάχα πέρασε,
χαρὰ 'στὸ παλληκάρι!
τὴν Ἁρμονία εἶχε λύρα του
νὰ πάῃ τὴ νύφη γιὰ νὰ πάρῃ,

Στέμμα 'στὸ μέτωπο τὰ Ὀνείρατα,
μέσ' 'στὴν πνοὴ Τραγούδια θεῖα,
καὶ 'στῆς χρυσῆς Καρδιᾶς του τὸ ναὸ
τοῦ Ἔρωτός του τὴ θρησκεία!

ΚΩΝ. Σ ΓΟΥΝΑΡΗΣ

ΕΝΑ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΠΑΡΑΦΡΟΣΥΝΗΣ

Ο Γάλλος ψυχίατρος Μαρί, ἰατρὸς τοῦ Ἀσύλου Βιλζουΐφ, κάτοχος πλουσίας καὶ περιέργου συλλογῆς ἔργων ζωγραφικῆς καὶ πλαστικῆς, ἐκτελεσθέντων παρὰ φρενοπαθῶν, ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως λίαν ἐνδιαφέρον σχετικὸν ἄρθρον, ἐρχόμενον ἐπικαίρως πρὸς τὴν ἀνακίνησιν καὶ παρ' ἡμῖν τῶν ζητημάτων περὶ τῶν ὁρίων καὶ τῆς σχέσεως καλλιτεχνίας καὶ φρενοπαθείας, εἰς τὸ ὁποῖον ἠσχολήθη τελευταῖον ὁ συνοψίζων εἰς τὰς γραμμὰς αὐτὰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Γάλλου ψυχιάτρου.

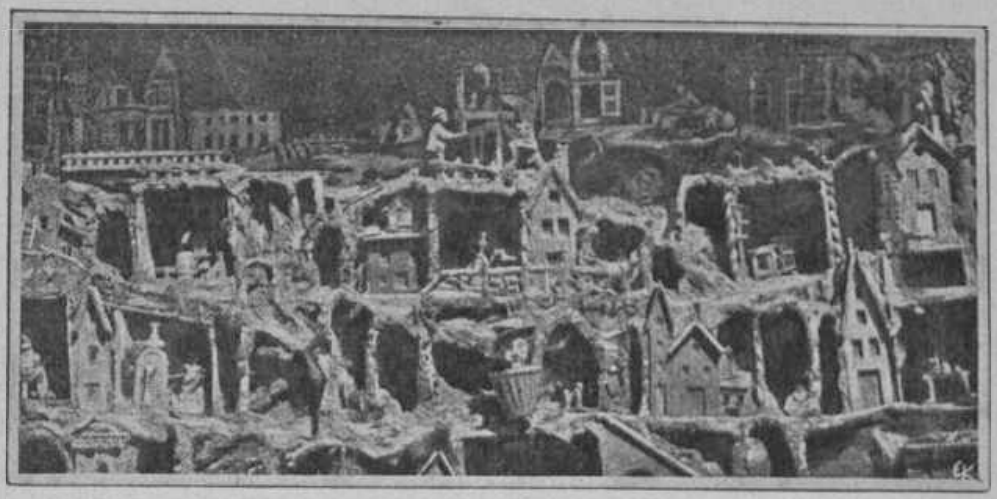
Ὁ Μονταίνι εἶπεν ἄλλοτε, ἀρχίζει ὁ κ. Μαρί, ὅτι μερικοὺς ἀνθρώπους τοὺς κλείουν εἰς τὰ φρενοκομεῖα, διὰ νὰποδείξουν εἰς τοὺς ἄλλους ὅτι ἔχουν τὰ λογικά των. Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ παίγνια τοῦ πνεύματος λανθάνει ἕνα μέρος ἀληθείας. Ὁ ἐγκέφαλος τοῦ φρενοπαθοῦς δὲν εἶνε καὶ πολὺ διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν ἰδικόν μας. Πολὺ συχνὰ ἡ μόνη διαφορὰ ἔγκειται εἰς ὀλίγας ὑπερβολὰς καὶ ὑπερβολὰς ἐντελῶς μερικάς. Τὸ νὰ θεωρῇ κανεὶς τοὺς φρενοπαθεῖς ὡς ὄντα εὑρισκόμενα ἔξω τῆς ἀνθρωπότητος καὶ νὰ πιστεύῃ ὅτι ἡ ἀσυναρτησία των ἡ διανοητικὴ καὶ ἡ ἐκτροχιασμένη φαντασία των ἀνήκουν εἰς ἕνα κόσμον ξένον πρὸς ἡμᾶς, εἶνε στοιχειώδης πλάνη.

Εἰς τὸ πλῆθος τῶν φρενοπαθῶν καὶ τῶν παραληρούντων ἀπαντῶμεν συνήθως ὅλας τὰς ἀποχρώσεις τῶν χαρακτήρων καὶ τῶν ἱκανοτήτων. Ἡ ἀτομικότης δὲν ἀποσβύνεται ποτὲ εἰς ὁμοιομορφίαν ἀπόλυτον. Δὲν εἶνε ἑπομένως καθόλου παράδοξον νὰ συναντήσωμεν μεταξὺ τῶν φρενοπαθῶν καλλιτέχνας, δυναμένους νὰ συναρμόσουν γραμμὰς καὶ ἀναμνήσεις εἰς σχέδια κανονικὰ καὶ ἐπιμελοῦς ἐκτελέσεως.

Ἡ ἰδεοληψία καὶ ἡ ἔμμονος ἰδέα δὲν ἐμφανίζονται πάντοτε εἰς τὰ ἔργα των. Συνηθέστερον τὰ ἐπηρεάζουν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὰ παραμορφώνουν ἢ ἐγκολάπτουν ἐπ' αὐτῶν μίαν σφραγῖδα ἀσυνήθη, ἀπροσδόκητον καὶ κάποτε ἰδιαιτέρως περίεργον. Τὸ ἐντευκτήριον τοῦ ἀσύλου Βιλζουΐφ, στολισμένον ἐξ ὁλοκλήρου μὲ μεγάλους πίνακας ἐκτελεσθέντας ἀπὸ τοὺς πάσχοντας τοῦ ἀσύλου, δύναται νὰποβῇ διὰ τὸν παρατηρητὴν μεταλλεῖον τοπικῶν παρατηρήσεων. Ὄχι διὰ τὴν παραδοξότητα ἢ τὸ ἀποκαλυπτικὸν τῶν ἔργων τούτων, ὡς θὰ ἐπερίμενε κανείς, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας διὰ τὴν σωφροσύνην καὶ τὸ μέτρον αὐτῶν, ποῦ ἐκπλήσσει τὸν ἐπισκέπτην. Εἰς τὰς ἐτησίας ἐκθέσεις τοῦ ἀσύλου βλέπει κανεὶς ἄλλως τε καὶ ἔργα ἐκκεντρικὰ καὶ παράδοξα. Οἱ διακοσμητικοὶ πίνακες, οἱ ἐκτελεσθέντες παρὰ τῶν ἀρρώστων τοῦ κ. Μαρί, εἶνε ἐν γένει ἀντίγραφα γνωστῶν ἔργων καὶ φαίνονται ἀνήκοντες εἰς μαθητὰς ἀρκετὰ ἐγέφρονας. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι οἱ ἐκτελέσαντες τοὺς πίνακας αὐτοὺς εἶνε πνεύματα ἰσόρροπα. Τοιαύτη ἐκτίμησις θὰ ἐπεφύλασσε παραδόξους ἐκπλήξεις. Ἓν μηδαμινὸν σημεῖον ἀποκαλύπτει συχνάκις τὴν διανοητικὴν βλάβην.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἀναζητήσωμεν, μεταξὺ τῶν φρενοπαθῶν εἰς τοὺς ὁποίους ἡ νόσος ἀφῆκεν ἀλώβητον τὴν ἀκεραιότητα τῆς καλλιτεχνικῆς ἰδιοφυΐας, δὲν πρέπει νἀναζητήσωμεν μεταξὺ αὐτῶν τὰς καταπληκτικὰς καὶ ἀποτόμους λεπτομερείας, αἱ ὁποῖαι ἀποκαλύπτουν μίαν μυστηριώδη γωνίαν τοῦ ἐργαστηρίου, ὅπου χαλκεύεται ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις. Πρέπει νὰ ἐξετάσῃ κανεὶς μετὰ προσοχῆς τὰ ἀκανόνιστα ἀκριβῶς ἐκεῖνα ἔργα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ φρενοπάθεια ἐνετύπωσε τὴν χαρακτηριστικωτέραν σφραγῖδα της.

Ὅπως συνεβούλευεν ἄλλοτε πολὺ ὀρθῶς ὁ Μαρωδὸν δὲ Μοντυέλ, ἀφίνουν σήμερον ἐλεύθερους τοὺς φρενοπαθεῖς, ὁσάκις δὲν ὑπάρχει προφανὴς ἀντένδειξις, νὰ ἀναγινώσκουν, νὰ γράφουν καὶ νὰ σχεδιάζουν κατὰ τὰς ὀρέξεις των, καὶ προσπαθοῦν νἀνεύρουν τὸ ἐλκυστικὸν μέρος τῆς ἐργασίας των. Ἐφ' ὅσον ἡ φρενολογία τελειοποιεῖται, ὁ ἰατρὸς ἀπομακρύνεται τῶν τρομερῶν μεθόδων τῶν παλαιῶν χρόνων καὶ καταργεῖ, ὅσον εἶνε δυνατόν, τὴν φρίκην καὶ τὴν καταπίεσιν. Σήμερον προσπαθοῦμεν νὰ ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὸν πάσχοντα τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ ἄσυλον εἶνε εἶδος κατέργου, καὶ τείνομεν νὰ καταργήσωμεν τὴν τυφλὴν ἀνάμιξιν, ὑπὸ μίαν στέγην, παντὸς εἴδους πασχόντων εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε. Τὸ ἄσυλον τοιουτοτρόπως προσπαθεῖ νὰ γίνῃ εὐχάριστον εἰς τοὺς ἀσυναρτήτους τροφίμους του, τὸ δὲ καλλίτερον μέσον διὰ νὰ γλυκάνῃ κανεὶς μίαν φυλάκισιν, ἀπαραίτητον συχνάκις, εἶνε τὸ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ εἰς τὰς φυσικάς των κλίσεις. Τὸ πνεῦμα, προσηλούμενον εἰς μίαν εὐχάριστον ἐνασχόλησιν, λησμονεῖ τότε τὸ κακὸν ποῦ τὸ κατέχει. Εἶνε καὶ τοῦτο ἀρκετὸν κέρδος εἰς τὴν πάλην κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ συχνὰ ἡ εὔκολος καὶ γεμάτη ἀπὸ καλωσύνην θεραπεία αὐτὴ διευκολύνει τὴν ἴασιν.

Παιδικαὶ ἀναμνήσεις ὑπὸ ἑνὸς τρελοῦ. Τὸ χωριὸ ὅπου ἐγεννήθη καὶ ἐμεγάλωσε.

Δὲν εἶνε ἑπομένως δύσκολον σήμερον νὰ καταρτίσῃ κανεὶς μίαν παθολογικὴν φιλολογικὴν ἀνθολογίαν ἢ νὰ καταρτίσῃ μίαν πινακοθήκην, ὀφειλομένην εἰς τὴν μολυβδίδα καὶ τὸν χρωστῆρα τῶν φρενοπαθῶν. Ὁ ἰατρὸς Μαρί, ἀπὸ δεκαοκταετίας ἀφιερωμένος εἰς τὴν ἰατρικὴν ὑπηρεσίαν τῶν φρενοκομείων, κατώρθωσε νὰ καταρτίσῃ ἰδιαιτέραν συλλογὴν ἀπὸ λίαν ἐνδιαφέροντα *δοκουμέντα* τοῦ εἴδους αὐτοῦ, εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι καὶ ἄλλοι φρενολόγοι ἐν Εὐρώπῃ ἔχουν καταρτίσει παρομοίας συλλογάς, τῶν ὁποίων τὴν σημασίαν καὶ ὑπὸ φρενολογικὴν καὶ γενικώτερον ὑπὸ αἰσθητικὴν ἔποψιν, δὲν δύναται νὰ παραγνωρίσῃ τις. Τὸ σύνολον αὐτῶν, παρατηρεῖ ὁ Μαρί, θὰ μᾶς δώσῃ μίαν ἡμέραν περιέργους ἀποκαλύψεις καὶ πολυτίμους ἐνδείξεις διὰ τὴν ψυχολογίαν τοῦ φυσιολογικοῦ καλλιτέχνου, καὶ τοῦ μεγαλοφυοῦς ἀκόμη, καὶ θὰ διευκολύνῃ τὴν ἑρμηνείαν παραδόξων καὶ ἀντιφατικῶν τινων γεγονότων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης. Ἀγνοῶ ἂν τὸ Δρομοκαΐτειον Φρενοκομεῖον καὶ τὸ τῆς Κερκύρας κατέχουν ἢ ἀπεφάσισαν ποτὲ νὰ καταρτίσουν παρομοίας συλλογάς. Καὶ ὅμως καὶ εἰς τὰ δύο ταῦτα ἄσυλα ἐνοσηλεύθησαν ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι, εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι εἰς τὸ Δρομοκαΐτειον ὁ δυστυχὴς Βιζυηνὸς ἔγραψε σωρείαν στίχων, τῶν ὁποίων μερικοί, διασωθέντες τυχαίως, φέρουν ἐπὶ τῆς ἀσυναρτησίας των τὴν σφραγῖδα τῆς ἰσχυρᾶς ἰδιοφυΐας τοῦ Ἕλληνος ποιητοῦ καὶ διηγηματογράφου.

Μεταξὺ τῶν καλλιτεχνῶν τοῦ φρενοκομείου πρέπει νὰ διαστείλῃ κανεὶς τοὺς ἐξ ὑπαρχῆς καλλιτέχνας, τῶν ὁποίων μία θλιβερὰ εἱμαρμένη ἐτάραξε τὸν ψυχικὸν ρυθμόν, καὶ ἐκείνους οἵτινες κατὰ πρῶτον ἐπαρουσίασαν καλλιτεχνικὰς τάσεις, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς παθήσεώς των. Ἡ φρενοπάθεια εἰς τὸν ἐξ ἐπαγγέλματος καλλιτέχνην τροποποιεῖ βέβαια οὐσιωδῶς τὴν καλλιτεχνικὴν ἐκδήλωσιν. Παρατηροῦμεν οὕτω πολλάκις περιπτώσεις παραδόξων μνημονικῶν διαταράξεων. Ἕνας ζωγράφος, τοῦ ὁποίου τὴν παρατήρησιν ὀφείλομεν εἰς τὸν ψυχίατρον Λόσταλγκ, ἐξηκολούθησε ἐντὸς τοῦ ἀσύλου νὰ ζωγραφίζῃ σκηνὰς τῆς ζωῆς, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ πρόσωπά του δὲν εἶχε μύτην. Κατὰ τὰ ἄλλα τὸ σχεδιόν του ἦτο τέλειον. Ὅταν τοῦ ἐζητοῦσαν τὸν λόγον τῆς ἀτελείας αὐτῆς, ἀπεκρίνετο ἀνήσυχος: «Δὲν ἔχει νὰ κάμῃ. Ἡ μύτη δὲν χρειάζεται. Μὴ μοῦ μιλῆτε γιὰ μύτη». Ἕνας ἄλλος, τὸν ὁποῖον παρετήρησεν ὁ Μαρί, εἶχε τὴν ἰδιοτροπίαν νὰ ζωγραφίζῃ ἀνθρώπους χωρὶς αὐτιά. Ἐπίσης ἐνδιαφέροντες εἶνε οἱ φρενοπαθεῖς ζωγράφοι, τῶν ὁποίων τὸ σχέδιον, μεταμορφούμενον ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐπανέρχεται εἰς τὴν τέχνην τῶν πρωτογενῶν. Ἀπομονωμένος ὁ καλλιτέχνης, παρατηρεῖ ὁ κ. Μαρί, μακρὰν τῶν σχολῶν καὶ τῶν μουσείων, ἀπολέσας τὴν δύναμιν νὰ ἐξελέγχῃ τὰς ἐντυπώσεις του διὰ τῶν μαθημάτων τῶν διδασκάλων καὶ τῆς αὐτομάτου ἀνατροφῆς, ἐπιστρέφει ἀσυναισθήτως πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ σχεδιάζει ὅπως ἐσχεδίαζαν οἱ πρωτογενεῖς τεχνῖται. Ἡ ἑρμηνεία αὐτὴ δὲν μᾶς φαίνεται πολὺ ἱκανοποιητική. Καλλιτέχναι ἀπομονωθέντες ἐπὶ μακρόν, ἔξω οἱουδήποτε καλλιτεχνικοῦ περιβάλλοντος, ὄχι μόνον δὲν ὑπέστησαν τὴν ἀβαρίαν τοῦ εἴδους αὐτοῦ, ἀλλ'

ἐπαρουσίασαν μάλιστα ἐνίσχυσιν καὶ τελείωσιν τοῦ ταλάντου καὶ τῆς τέχνης των. Τὸ φαινόμενον, ἄξιον ἰδιαιτέρας σπουδῆς, ἀνήκει εἰς τὴν σφαῖραν τῶν νοσημάτων τῆς μνήμης, ἡ εἰδικὴ ψυχολογία τῆς ὁποίας παρὰ τῷ καλλιτέχνῃ δὲν ἐμελετήθη ἐπαρκῶς μέχρι τοῦδε. Ἐν πρώτοις ὁ καλλιτέχνης, εἰς τὴν περίστασιν αὐτήν, ἐξακολουθεῖ ὁ Γάλλος ψυχίατρος, χάνει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν ἀντίληψιν τῆς προοπτικῆς. Ἕνας ἀρχιτέκτων, ὁ ὁποῖος ἐξακολουθεῖ τὰ σχέδιά του εἰς τὸ ἄσυλον, ἔχει τὴν ἰδιοτροπίαν νὰ σχεδιάζῃ τὰς οἰκοδομὰς πλατυτέρας κατὰ τὴν κορυφὴν καὶ στενωτέρας κατὰ τὴν βάσιν. Ἀλλὰ πρὸ τούτου, ἁπλοποιήσας τὴν προοπτικήν, σχεδιάζει μόνον μὲ παραλλήλους γραμμάς, ὅπως τὰ μικρὰ παιδία καὶ οἱ πρωτογενεῖς λαοί. Ἡ τροποποίησις αὕτη τῆς ἱκανότητος περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ὀπτικῶν σχέσεων τῶν ἀντικειμένων, παρουσιάζεται συχνάκις εἰς τοὺς φρενοπαθεῖς καλλιτέχνας καὶ προσδίδει εἰς τὸ ἔργον των κάποιον ἀρχαϊκὸν χαρακτῆρα παράδοξον.

Ἄλλοτε πάλιν τὰ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς φρενοπαθείας παραγόμενα ἔργα παρουσιάζουν ἀναλόγους ἀνωμαλίας, ὄχι πλέον εἰς τὴν μορφὴν καὶ τὸ σχέδιον, ἀλλ' εἰς τὸν χρωματισμὸν καὶ τὸν τόνον. Εἰς τὰ ἔργα τῶν ἐκ μελαγχολίας πασχόντων ζωγράφων παρατηρεῖται κυρίως μία τάσις πρὸς ζοφεράν, ὁμιχλώδη ἢ ὠχρὰν παράστασιν τῶν φωτεινοτέρων τοπίων ἢ τῶν μᾶλλον ζωηρῶς χρωματισμένων ἀντικειμένων. Ἡ ὅρασις ἀντιλαμβάνεται τότε τὰ χρώματα κατὰ τὴν ψυχικὴν διάθεσιν τοῦ πάσχοντος. Ὁ καλλιτέχνης κατὰ τὴν κοινὴν ἔκφρασιν «τὰ βλέπει ὅλα μαῦρα». Εἰς τὸ ἄσυλον τῆς Βιλζουῖφ ὑπάρχει ἕνας μελαγχολικὸς ζωγράφος, διακριθεὶς κυρίως ὡς ἀντιγραφεύς, ὅστις κατὰ τὰς ἡσύχους αὐτοῦ στιγμὰς ἀντιγράφει μὲ ἀξιοσημείωτον ἀκρίβειαν σχεδίου καὶ χρώματος. Ὅσάκις ὅμως καταλαμβάνεται ὑπὸ μελαγχολικοῦ παροξυσμοῦ, εἰς τὰ ἔργα του τὸ μὲν σχέδιον παραμένει ἀναλλοίωτον, ἀλλὰ τὸ χρῶμα σχεδὸν ἐξαφανίζεται, ξεθωριάζει, μόλις φαίνεται ἀντιληπτόν. Ἀντίγραφον μιᾶς Βενετίας τοῦ Ζιέμ, ἐκτελεσθὲν εἰς τοιαύτην στιγμήν, θὰ εἰμποροῦσε νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἔργον τοῦ Καριέρ. Τοιουτοτρόπως ἴσως ἐξηγεῖται ἡ ψυχικὴ ὀπτικὴ ἀνωμαλία τῶν ζωγράφων ἐν γένει, οἱ ὁποῖοι ἐφ' ὅσον γηράσκουν χάνουν βαθμηδὸν τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἔντασιν τοῦ χρωματισμοῦ των.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος καλλιτεχνῶν, τῶν ὁποίων ἡ φρενοπάθεια τροποποιεῖ ὅπως εἴδομεν τὴν σύλληψιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν κατ' ἄλλον ἄλλοτε τρόπον, παρατηροῦνται εἰς τὰ ἄσυλα ἄτομα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ φρενοπάθεια ἀφύπνισεν ἢ ἐδημιούργησε καλλιτεχνικὰς κλίσεις. Ὅλοι αὐτοὶ εἶνε συνήθως ἀδέξιοι καὶ «χωρὶς σχολήν», ὅπως λέγομεν συνήθως, τὰ ἔργα των ὅμως εἶνε πλήρη εἰλικρινείας, πρωτοτυπίας, πάθους καὶ ἀπροόπτων. Νομίζει κανεὶς ὅτι διέρχονται ὅλην τὴν κλίμακα τῶν καλλιτεχνικῶν ἀποπειρῶν κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἀναγεννοῦν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας ὅλους τοὺς ἀταβισμούς, τοὺς ὁποίους ὑποθέτομεν πλέον καταλυθέντας. Σχεδιάσματα τινὰ τοιαύτης φύσεως ὁμοιάζουν καταπληκτικῶς πρὸς ταναγκαλυφθέντα ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τῶν προϊστορικῶν κατακομβῶν καὶ ἄλλα ἐνθυμίζουν τὴν ἐξωτικὴν τέχνην τοῦ ἀρχαίου Μεξικοῦ καὶ τῆς

Εἰκονογράφησις παραμυθιοῦ ὑπὸ ἑνὸς τρελοῦ.

Ὁ δήμιος μουσικός, ὅπως τὸν συνέλαβε ἡ φαντασία ἑνὸς τρελοῦ καταδιωκομένου ὑπ' αὐτοῦ.

ἀρχαίας Ἰαπωνίας. Καὶ οἱ καλλιτέχναι αὐτοὶ τοῦ φρενοκομείου ἀναπτύσσονται βαθμηδὸν καὶ αὐτοτελειοποιοῦνται κατὰ τὸν ἴδιον αὐτῶν τρόπον, εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ μᾶς παρουσιάζουν ἀποτελέσματα παράδοξα καὶ ἀπροσδόκητα. Ἕνας ταχυδρομικὸς διανομεὺς τῆς κλινικῆς τοῦ κ. Μαρί, ὁ ὁποῖος ποτέ του δὲν διενοήθη νὰ σύρῃ μίαν γραμμήν, συνθέτει τώρα ἔργα ἀδέξια μέν, ἀλλ' ἀξιοσημείωτα διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτῶν διάθεσιν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὑπολανθανουσῶν ἰδεῶν.

Ὅ,τι ὅμως εἶνε ἰδιαιτέρως παράδοξον, εἶνε τὸ φαινόμενον μερικῶν ἠλιθίων καὶ βλακῶν, τῶν ὁποίων ἡ διανοητικὴ ζωὴ θλιβερῶς ἐνεκρώθη, καὶ οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν ἕνα εἶδος μερικῆς μεγαλοφυΐας. Εἰς τὴν κλινικὴν τοῦ κ. Μαρὶ ὑπάρχει παιδίον, μὲ τὸν ἐγκέφαλον ἐντελῶς ἀτροφικόν, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ διδαχθῇ τὸ παραμικρόν. Καὶ ἐν τούτοις τὸ παιδίον αὐτὸ εἶχε μίαν ἔκτακτον κλίσιν πρὸς τὴν πλαστικήν. Μὲ βρεγμένον χῶμα, κουρέλια, ξηρὰ φύλλα καὶ παλαιοὺς φελλούς, μὲ κάθε τι ποῦ ἐτύχαινε ἐμπρός του, ἀπετέλει μίαν ὕλην κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλαστικήν, μὲ τὴν ὁποίαν ἔπλαττε μορφὰς ἵππων, σκύλων, αἰγῶν ἢ ζώων παραδόξων καὶ φανταστικῶν. Τὰ χονδροειδῆ αὐτὰ γλυπτικὰ ἔργα ἐπαρουσίαζαν ἐν τούτοις ἕνα σημαντικὸν προτέρημα, τὴν *κίνησιν*. Τὰ σχεδιάσματά του αὐτὰ ἦσαν ἐξαιρετικῶς ζωντανά. Ἄλλοι βλᾶκες παρουσιάζουν ἀναλόγους μερικὰς ἰδιοφυΐας εἰς τὴν μουσικήν, τὸ σχέδιον, τοὺς ὑπολογισμούς. Ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Τιρκώφ, μὲ τὸ ὁποῖον ὑπογράφει τὰ ἔργα του, κρύπτεται εἷς τὸ ἄσυλον τῆς Βιλζουΐφ ἕνας τεχνίτης εἰδῶν πορσελάνης, τοῦ ὁποίου τὸ τάλαντον ἐγεννήθη ἐντὸς τοῦ ἀσύλου μαζὶ μὲ τὴν φρενοπάθειάν του, ἕνα παραλήρημα καταδιώξεως καὶ μεγαλείου. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὁ ὁποῖος δὲν ἐξέρχεται ποτὲ ἀπὸ μίαν ἐπίμονον καὶ καχύποπτον σιωπήν, εἰμὴ μόνον διὰ ναπαγγείλῃ ἀνοήτους διαταγάς, δημιουργεῖ σχέδια μὲ γραμμὰς ἀπροόπτους, τοπία διακοσμητικά, εἰκόνας παραδόξους, τῶν ὁποίων ἡ δροσερότης καὶ τὸ παράδοξον ἐνθυμίζουν μερικὰ σχέδια πνευματιστικῶν μεσαζόντων.

Πολλοὶ φρενοπαθεῖς ἐξ ἄλλου, κατεχόμενοι ὑπὸ ἐμμόνων ἰδεῶν, τείνουν νὰ ἐκδηλώσουν τὸ παραλήρημά των εἰς τὰ ἔργα των. Οἱ καταδιωκόμενοι ἰδίως, ἀπεικονίζουν ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν κόλασιν ποῦ τοὺς κατατρύχει, τοὺς δαίμονας ποῦ τοὺς βασανίζουν, τοὺς δημίους ποῦ τοὺς ἀπαγχονίζουν. Μία βρεττανὴ κεντήτρια περνᾷ ἡμέρας ὁλοκλήρους, κεντῶσα μὲ λευκὴν ἢ κόκκινην κλωστὴν ἐπάνω εἰς τεμάχια ὑφασμάτων τὰ κατορθώματα ἑνὸς τρομεροῦ πτηνοῦ, ποῦ τὴν καταδιώκει, ἱκανοῦ νὰ διαπράξῃ ὅλας τὰς φρικαλεότητας καὶ τοῦ ὁποίου εἶνε ταὐτοχρόνως θῦμα καὶ ἱστοριογράφος.

Οἱ διαβολισμοὶ κατέχουν μεγα μέρος εἰς τὴν φαντασίαν τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν. Ἀπαράλλακτα οἱ ζωγράφοι τῶν πρωτογενῶν ἐποχῶν ἐσυνείθιζαν, ὁσάκις ἐζωγράφιζαν δαιμονολήπτους θεραπευθέντας δι' ὑπερφυσικῆς ἐπεμβάσεως, νὰ παριστάνουν ἕνα διάβολον, ἐξερχόμενον ἀπὸ τὸ κρανίον των. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας οἱ φρενοπαθεῖς νομίζουν ὅτι καταδιώκονται ἀπὸ τὴν ἀστυνομίαν, τοὺς μασσώνους, τοὺς Ἑβραίους ἢ ἀπὸ τὸν ὑπνωτισμόν, τὸν ἠλε-

κτρισμόν, τὸν ἀσύρματον τηλέγραφον, ὅπως τὸν μεσαίωνα ἀπὸ τὸν Σατανᾶν καὶ τὰ ὄργανά του. Ἕνα τοιοῦτον ἠλεκτρόληπτον ἐγνωρίσαμεν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἐξερχόμενον ἐν καιρῷ νυκτὸς ἀπὸ τὴν οἰκίαν του καὶ διατρέχοντα περίτρομον τὰς ὁδούς. Θῦμα ἐκφυλογενοῦς φρενίτιδος, μετὰ παραληρήματος καταδιώξεως, διηγεῖτο ὅτι οἱ ἐχθροί του δὲν τὸν ἄφιναν νὰ κοιμηθῇ. «Τοῦ ἔστελλαν ἠλεκτρισμὸν εἰς τὸ δωμάτιόν του».

Ἐν συνόψει, ἐπάγεται ὁ κ. Μαρί, ἐὰν ἤθελε κανεὶς νἀναλύσῃ ἐν λεπτομερείᾳ τὸ καλλιτεχνικὸν ἔργον τῆς φρενοπαθείας, θὰ εὕρισκε ἀντικατοπτριζομένους εἰς αὐτὸ ὅλους τοὺς σταθμοὺς τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, ἀπὸ τὰς πρώτας αὐτῆς ἀπαρχάς, τὰ ψηλαφίσματά της, τὰς πλάνας της, τὰς καταπτώσεις, τὰ πάθη καὶ τὰς προόδους της. Θὰ ἠμποροῦσε νἀνεύρῃ κανεὶς χιραγμένην εἰς αὐτὸ μὲ στοιχεῖα πολὺ μεγαλείτερα παρ' ὅσον εἰς τὸ ἔργον τοῦ φυσιολογικοῦ δημιουργοῦ, τὴν γένεσιν τῆς καλλιτεχνικῆς συλλήψεως. Ὅπως διὰ τὸν σοφὸν ἡ σπουδὴ τοῦ ἀρρώστου εἶνε τὸ ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς σπουδῆς τοῦ ὑγιοῦς, ἀπαράλλακτα διὰ τὴν ψυχολογίαν τῆς τέχνης, ἡ σπουδὴ τοῦ φυσιολογικοῦ καλλιτέχνου δύναται κατὰ πολὺ νὰ διαφωτισθῇ διὰ τῆς παρατηρήσεως τῶν φρενοπαθῶν - καλλιτεχνῶν καὶ τῶν καλλιτεχνῶν - φρενοπαθῶν, μὲ τἀνήκουστα ὄνειρά των, τοὺς τρόμους των καὶ τὰ κάποτε μεγαλοφυῆ παραληρήματά των. Ὁ πολλαπλασιασμὸς καὶ ἐν Ἑλλάδι τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἀσύλων τῶν φρενοπαθῶν καὶ νευροπαθῶν, δύναται νὰ διευκολύνῃ τὸ ἔργον τῶν ἀσχολουμένων εἰς σχετικὰς μελέτας. Κάποια βήματα πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἔγιναν εὐτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὴν σφαῖραν τῶν ψυχοφυσιολογικῶν καὶ ψυχοπαθολογικῶν σπουδῶν, διὰ τὰ ὁποῖα μόνον τὸ Κράτος δὲν εἶνε ὑπεύθυνον. Διότι ποῖος θὰ πιστεύσῃ ὅτι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν δὲν ὑπάρχει μία ἕδρα Φυσιολογικῆς Ψυχολογίας καὶ δὲν ὑπάρχει ἓν Ψυχολογικὸν Ἐργαστήριον, οὔτε ἴσως ἡ συνείδησις τῆς ἀνάγκης του, ἀφ' οὗ ὅταν ὁ γράφων τὰς γραμμὰς αὐτὰς ἐπρότεινεν εἰς τὸ τελευταῖον Πανελλήνιον Συνέδριον τὴν ἔκφρασιν τῆς εὐχῆς τοῦ συνεδρίου πρὸς ἵδρυσίν του, ἐθεωρήθη ὡς ζητῶν τίποτε περισσότερον, τίποτε ὀλιγώτερον, παρὰ μίαν φαντασιώδη πολυτέλειαν. Διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀτυχῶς, ἐπὶ πολὺν καιρόν, οἱ φρενοπαθεῖς θὰ κατέχουν τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν κατεῖχαν κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Θἀνήκουν δηλαδὴ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

ΔΟΚΤΩΡ ΑΛΦΑ

ΔΗΣΜΟΝΗΜΕΝΑΙ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ*

Ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει τῶν «Στιχουργημάτων» τοῦ Λασκαράτου νομίζομεν καλὸν νὰ δημοσιεύσωμεν εἰς τὰ «Παναθήναια» χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα τοῦ βιβλίου, τὸν πρόλογον Προβόδισμα, καὶ ὀλίγα ποιήματα καθὼς καὶ Χαρακτῆρας του.

ΠΡΟΒΟΔΙΣΜΑ

Ἀγαπητάμου Ποιήματα. Σᾶς λέω ποιήματα, ἐπειδή, ἑτοιμάζοντας νὰ σὰς παρουσιάσω στὴν κοινωνία, ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς προβιβάσω. Οἱ τίτλοι ἀρέσουνε μέσα-μέσα ὡς καὶ στοὺς πλέον κόκκινους δημοκράτες.

Πολλὰ μικρὰ δίκηα βαλμένα ἀντάμα μ' ἐπαρακινήσανε νὰ σὰς ἀνακαλέσω ἀπὸ τὴν ἐξορίασας, νὰ σὰς ζητήσω δανεικὰ ἀπὸ τὸ φίλομου τὸ Βαλαωρίτη, νὰ σὰς ἀντιγράψω χτενίζοντάς σας, καὶ νὰ σὰς χειραφετήσω, ἐπιτρέποντας νὰ δημοσιευθῆτε διὰ τοῦ τύπου. Ἀνάμεσα ὅμως εἰς τὰ μικρὰ δίκηα εἶναι καὶ ἕνα ὄχι-ἀδιάφορο, ὁ φόβος ὅτι μίαν ἡμέρα ἤθελε τυποθεῖτε εἰς τὴν ἀρχικήσας κατάσταση, καὶ ἤθελε φανεῖτε πολὺ περισσότερο ἀξιοκατάκριτα ἀπ' ὅ.τι σήμερα ἔτσι δαμασμένα σὰς παρησιάζω· ἡ δὲ σημερινήσας δημοσίευψη θὰ ἐμποδίσῃ βέβαια κάθε ἄλλην ὑστερινότερη μὴ ἐξουσιοδοτημένην ἀπὸ ἐμέ.

Σὲ τούτην ὅμως τὴ φοβερὴ στιγμὴ στὴν ὁποία δίνοντας ἐσὰς ἔξω, βάνω τὸν ἑαυτόμου στὸ μάγγανο τῆς δημόσιας γνώμης, ἐπιθυμῶ νὰ σὰς εἰπῶ πρῶτα δυὸ λόγια.

Καὶ, ἀπάνου σ' ὅλα, μὴν ἔβγετε μὲ τὴν οἰ-

* Ἀνδρέας Λασκαράτος. «Παναθήναια» 15 καὶ 31 Αὐγούστου 1901.

ηση πῶς εἶσθε ποίησες· ἐπειδὴ τέτοιες δὲν εἶσθε. Ἡ ποιητική σας ἀξία εἶναι λίγη, πολλὰ ὀλίγη· καὶ εἶναι σχετικὴ στὲς περίστασες. Τὸ πνεῦμα σήμερα τῆς Ἑλλάδος κοιμᾶται ὕπνο βαθύ, καὶ ὀνειρεύεται νὰ τρώῃ κολοκύθια ὠμά· ἐπειδὴ ὁ λογιωτατισμὸς ἀντιτάτου σβγεῖ καὶ νεκρώνει τὰ πνεύματα, καὶ σεῖς εἶσθε ἀπὸ τὰ λίγα ποῦ δὲ λογιωτατίζουνε. Ὅταν τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλλάδος, ὅταν τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα ξυπνήσῃ, καὶ ξυπνήσῃ ὄχι πλέον λογιωτατίστικο, ἀλλὰ ἑλληνικὸ πνεῦμα, κ' ἐλεεινολογήσῃ καὶ τὸν καιρὸ τὸ χαμένονε, καὶ τὸ χαρτὶ τὸ χαλασμένο τὸ τόσο, δὲν θὰ εὕρῃ παρὰ κάποια λίγα γραμμένα στὴ γλῶσσα του, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ σὰς· καὶ τούτη εἶναι καὶ θέλει εἶναι ἡ μόνη φιλολογικήσας ἀξία.

Δὲν θέλω ὅμως γιὰ τοῦτο καὶ νὰ δειλιάσετε ἐπειδὴ, κοντὰ στὴ φιλολογικήσας μικρὴν ὀντότητα, ἔχετε ὅμως καὶ προτερήματα ἄλλα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπιθυμῶ διόλου νὰ σᾶς τὰ κρύψω.

Σεῖς εἶσθε δικάμου γραψήματα· καὶ ἐγὼ λίγα ἔγραψα ποῦ νὰ μὴ λένε κάτι γιὰ τὸ χαραχτῆρα τῆς ἐποχῆσμας. Ἴσως καὶ σεῖς μία μέρα νὰ ξετασθῆτε γιὰ νὰ πῆτε κάτι τὶ περισσότερο ἀπ' ὅ,τι λέτε σήμερα σ' ἐκείνους ποῦ σᾶς διαβάζουνε γιὰ νὰ περάσουν τὴν ὥρατους.

Ἴσως ἀκόμη νὰ λάβετε καὶ μίαν τρίτην ἀξίαν, ἢ ἀξιομισθίαν, ἐκείνην τοῦ νὰ βοηθήσετε εἰς τὸ νὰ ξυπνήσῃ λίγο πρωτήτερα τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο ἑλληνικὸ πνεῦμα, ποῦ κοιμᾶται τώρα στὰ κανονικὰ μνήματα τοῦ μαρμαρένιου λογιωτατισμοῦ· νὰ ξυπνήσῃ ἀπὸ τὸν θανατικὸν ὕπνοντου, καὶ νὰ ντροπιάσῃ τοὺς λογιώτατους ἐχθροὺς τοῦ ἔθνους· οἱ ὁποῖοι προσποιούμενοι νὸ μιλοῦν εἰς τὸ ἔθνος σὲ γλῶσσα καλήτερη ἀπὸ τὴ δικήτου, μιλοῦν καὶ γράφουνε σὲ γλῶσσα ποῦ τὸ ἔθνος δὲν ἐννοεῖ καὶ μένει ἀδίδαχτο, καὶ ἀμαθὲς, καὶ βάρβαρο, καὶ ἀκολούθως προδομένο ἀπὸ δαύτους.

Σῦρ' τε λοιπὸν, σῦρ' τε, στίχοιμου. Μπορεῖ νὰ μὴν εἶσθε ποίησες, ἀλλὰ θέλ' εἶσθ' ἐλπίζω κάτι τὶ καλήτερο ἀπὸ ποίησες· θέλ' εἶσθε, σήμερα, κεντιστῆρι γιὰ τὸ κοιμώμενο ἑλληνικὸ πνεῦμα, καὶ αὔριο-μεθαύριο, μαρτυρίες τοῦ σήμερα.

Σῦρ' τε, στίχοι μου, Σὰς προβοδόνω μὲ θάρρος καὶ κατὰ δεύτερην ἔποψιν. Οἱ θρησκευτικοίμου διῶχτες, ἐκεῖνοι ποῦ μὲ ἀφορέζανε ἐπειδὴ ἐξεσκέπαζα τὲς κατάχρησέςτους, καθὼς κ' ἐκεῖνοι ὁποῦ μ' ἐφτιούσανε γιατὶ ἐπάσχιζα νὰν τοὺς ἀνοίξω τὰ μάτια στὲς κατάχρησες τῶν ἀπατεώνωντους, δὲν ἀφορέζουνε πλέον. Οἱ δεύτεροι τοῦτοι ἀνοίξανε τέλος-πάντων τὰ μάτια τους, καὶ οἱ πρῶτοι ἐλουφιάσανε [1].

Σῦρ' τε, στίχοιμου, σῦρ' τε τυπωθῆτε
Λὲν εἶν' πουλιὸ στὸν κόσμο ἀφορεσιάδες.
Βουβοί, σβυμένοι, πάν' οἱ ὑποκριτάδες.
Καῖ σεῖς μπορεῖτε τώρα νὰ φανῆτε.
Ἀεύθεροι στίχοι, ἐλεύθερα μιλεῖτε
Στηλητέψετε ὁλοῦθε τσὴ ἀσχημάδες.
Παρόμοια σὲ λαϊκοὺς ἢ σὲ παπάδες.
Ἐμπαίξετέτες ὅπου τὲς ἰδῆτε.
Στὴν Αἴγυφτόσας ὡς καὶ σεῖς κρυμμένοι,
Ἄγγελος καὶ σ' ἐσᾶς φέρνει τὴν εἴδηση
« Ἐλᾶτε, σᾶς φωνάζει, εἶν πεθαμένοι
«Οἱ ζητοῦντες νὰ πνίξουν τὴ συνείηση.»
Σῦρ τε, στίχοιμου, ἐβγᾶτε παρρησία,
Καὶ φωνάξετε «Ζήτω Ἐλευθερία.»

ΓΙΑΤΙ ΤΑ ΤΑΛΑΡΑ ΤΑ ΛΕΝΕ ΤΑΛΑΡΑ

Ὄντις ἔπλασε ὁ Θειὸς τὴν Οἰκουμένη,
Τὸ Ληξοῦρι, καὶ τόσους ἄλλους τόπους,
Εἶπε στὸ νοῦτου «Ἄ, τώρα δὲ μοῦ μένει
»Πάρι νὰ πλάσω γέμου καὶ τ' ἀθρώπους»
Κ' ἐκεῖ ποῦ ἐκράτηε τὸν Ἀδὰμ ατερνόνε,
Τοῦπε, «Σὺ νᾶσαι Ἀδὰμ τὸ ζὸ τοῦ ζῶνε».

«Ἤγουν, νᾶσαι καλήτερος ἀπ' ὅλα.
»Νᾶχῃς τὸ γάϊδαρο ἀπουνκάτουθέσου.
»Νὰ θρέφεσαι μπαρμπούνι καὶ τριόλα.
»Νᾶναι ἡ λαγγάδες ὅλες ἐδικέσου.
»Οἱ σκύλοι ταπεινοὶ νὰ σὲ ὑπακοῦνε
»Καὶ γιὰ σένανε ἡ κότες νὰ γεννοῦνε.

«Βάνω στὴν ἐξουσίασου τὰ σπανάκια,
»Ἂν θέλῃς νὰν τὰ κάνῃς τσιγαρίδι.
»Γιὰ σένανε φυτεύω ζαπανάκια.
»Ἐσὺ νὰ τρῶς τὸ μῆλο καὶ τὸ ἀπίδι.
»Ὅλα νὰν τᾶχῃς χώρις νὰ κοπιάζῃς,
»Καὶ σ' ἀγαπάω πολύ, γιατὶ μοῦ 'μοιάζεις.

«Σοῦ χτιῶ στὸ περιβόλιμου παλάτι,
»Μ' ὅσα καλὰ ἡ θείαμου Πρόνοια δίνει
»Καὶ νὰ τρῷς τὸ καλήτερο κομμάτι,
»Χωρὶς νὰ σοῦ στιχίζῃ ἕνα φαρδίνι.
»Μὰ ἔτσι κῃόλα ζητῶσου, Κὺρ Ἀδάμμου,
»Νὰ μὴ 'γγίξῃς ποτὲ τὰ τάλαράμου.

[1] Ἐλουφιάσανε, ἐταπεινωθήκανε, ἐδειλιάσανε, κ' ἐμείνανε ἥσυχοι.

«Εἶν' τὸ σῶμα τῆς γνώσεως τὰ χρήματα,
»Κι' ὅποιος τἄχει ἔχει γνώση, εἶν' προκομμένος,
»Ὅμορφος, ἔχει χίλια προτερήματα,
»Εἶναι ἀπ' ὅλον τὸν κόσμο ἐπαινεμένος,
»Παντοῦ ἐπιθυμητός... μὰ εἶν' καὶ φαρμάκι
»Ποῦ κάνει τὴν ψυχὴ πηλὸ ὀχ τ' αὐλάκι.

«Μὴν τὰ 'γγίξ'τε, γιατὶ θὲ νὰ γνωρίσετε
»Τὸ βουλιασμὸ τῆς ἀθωότητός σας,
»Καὶ πλέον δὲ θὰ 'μπορέσετε νὰ ζήσετε
»Εὐτυχισμένοι στὴν Παράδεισός σας.
»Τἄφτιασ' ὁ Διάολος, κ' εἶναι διαολεμένα.
»Ἄσ' τετα ἐκεῖ. Τοῦ τάχω ἀμαχεμένα.

Ἕνα ὄμορφο καὶ πλούσιο περιβόλι
Εἶχε τότες ὁ Θειὸς εἰς τὴν Ἀσία.
Καὶ γιὰ νὰ μὴν ἐμπαίνουνε οἱ διαόλοι
Νὰ κάνουνε στὰ λάχανα ζημία,
Μέσ' 'ς τοὴ φράχτες ἐκεῖ τσὴ καλαμένιες
Εἶχε στιμένες τσάκες σιδερένιες.

Μὰ καθὼς ὡς καὶ τώρα συνεβαίνει
Ἐκεῖ ποῦ στιοῦμε τσάκες γιὰ ποντίκια,
Ποῦ πιάνεται ἕνα, κι' ἄλλο πάλε 'μπαίνει,
Γιατὶ μποδιέται ἡ τσάκα στὰ χαλίκια,
Ἔτσι καὶ τότε, ἐμπαίνανε οἱ διαόλοι
Κι' ἀφανίζαν' τὸ μαῦρο περιβόλι.

Μιὰ 'μέρα ποῦ ὁ 'Αδὰμ κ' ἡ ἀρχόντισάτου
Ἐμετρηόντανε ποιὸς - εἶναι ψηλότερος
Στὰ πόδια ὀρθοί, σὲ μιὰ μηλιὰ ἀπουκάτου,
Καὶ καθέναστους ἤτανε εὐθυμότερος
Εἰς τὴν εὐτυχισμένη μοναξιάτους,
Νὰ κ' ἕνας Διαολάκης ὀμπροστάτους.

'Αδέλφια, λέει, καλῶς τὰ κουβεντιάζετε.
Ὦ εὐτυχισμένοι ποῦ εἴστεν' ἐδῶ - πέρα
Σὲ τόσες ἡδονές! Μὰ δὲ δουλιάζετε
Μ' ἐκεῖνο τὸ παιγνίδι νύχτα - μέρα;
Κ' ἔτσι ὀρθοί, κουμπισμένοι στὰ κλωνάρια,
Ἔπειτα θὰ σᾶς τρέμουν' τὰ ποδάρια.

Ἐκάκιωσε τ' ἀντρόϋνο κ' ἐσκληρίθηκε
Γιὰ τοῦ Διαόλου τὴν ἄταχτη πράξη
Κι' ὅλη κόκκινη ἡ Εὔα τ' ἀποκρίθηκε,
«Γαϊδαράτσε, ποιὸς σᾶδειξε τὴν τάξη
»Νὰ 'μπαίνῃς δίχως ἄδεια κοῦτρα - κοῦτρα;
»Μ' ἕνα παποῦτσι σᾶπρεπε στὰ μοῦτρα —».

«— Συμπάθειο, λέει ὁ Διάολος, Κυράμου,
»Γιατὶ δὲν ἤλθα μὲ κακὸ σκοπό.
»Διαβάτης εἶμαι, πηαίνω στὴ δουλειάμου,
»Καὶ βαστάω πραμματεῖες καὶ πουλῶ».
Μόνε 'σὰν ἄκουσ' ἡ Εὔα πραμματεῖες,
Τὄκαμε μιὰ χιλιάδα εὐχαριστίες.

Εἶναι ἀλαφρὴ λιγόμυαλη ἡ γυναῖκα,
Καὶ πολὺ τῆς ἀρέσουν' τὰ στολίδια.
Καὶ μόλις ἀπὸ χίλιες 'βρίσκεις δέκα
Νὰ μὴν ἔχουν' τοῦ ἀντρόστους ἀνικλείδια,
Νὰ πέρνουνε ὄμορφάμορφα παράδες,
Νὰ 'ξοδεύουνε στοὺς πραμματευτάδες.

Ἐγὼ ὅμως δὲν τὸ πέρνω στὴν ψυχήμου
Πῶς ἡ Εὔα εἶχε ἀντικλεῖδι κ' ἐτρυπούλευε.
Τὸ λὲν οἱ ἱστορικοίμας, ἀκροατήμου,
Καὶ λένε πῶς ὁ Διάολος τὴ 'συμβούλευε·
Καὶ πῶς μετατρεμένος εἰς σὲ φίδι,
Τῆς ἐπῆγε μιὰ 'μέρα τὸ ἀντικλεῖδι.

Βέβαια ποῦ ἔπειτ' ἀπὸ τόσους αἰῶνες
Ὁποῦ ἐφτιάστηκε ὁ Κόσμος, δὲ 'μπορεῖ
Νὰ γνωρίζουμε ἂν ἦναι ἀπατεῶνες,
Ἢ ἂ λένε τὴν ἀλήθεια οἱ Ἱστορικοί.
Μ' ἀπὸ τὲς τωρινὲς γυναῖκες κρίνει
Κανείς, ὀμπρὸς - ὀπίσω καὶ γιὰ 'κείνη.

Ὡστόσο ὁ Διάολος ἄνοιξε τσὴ κόφφες
Κ' ἔβγανε ὅσα στολίζουν' τσὴ Κυράδες·
Μεταξωτά, μπατίστες, κρεπά, στόφφες,
Βελέτες, μπλόντες, ὀμπρελέτες, μποάδες . .
Κ' ἡ Εὔα ποῦ τἄβλεπε ἔτρεμε ἡ καρδιάτης,
Καὶ 'σὰ Χριστέτης νἄναι ὅλα 'δικάτης!

Σὲ μιὰ ἄλλη κόφφα εἶχε ὄμορφα διαμάντια,
Πουλιὸ ὄμορφα δεμένα στὸ Παρίσι.
Καὶ χωριστὰ σ' ἄλλο κουτὶ μπριλάντια,
Κυματερὰ 'σὰν τὸ νερὸ στὴ Βρύση.
Κ' ἡ Εὔα ὄντις τἄϊδε σκούζει: «Ὦ γέ! τὰ θέλω.
»Τὰ θέλω, μόνε πλέρονε, 'Αδαμέλο».

Ὁ Διάολος ὡς κ' ἐκειὸς τὸν 'παρακίνα·
Κι' ὁ 'Αδὰμ δὲν εἶχε, κ' ἔσφιγγε τσὴ πλάτες.
Μὰ ἡ Εὔα κλαίοντας τὄλεγε: «Μ' ἐκεῖνα
»Μὲ περνᾷς πάντα. Πρόφασες μονάτες
»Πάρετα, 'Αδάμμου... πάρετα 'μπιστιοῦ ...
»Τὸν Ἄγουστο πλερόνεις.. μιοῦ . μιοῦ...μιοῦ..

Τὰ δάκρυα 'κειὰ τῆς Εὔας ἐσουρόνανε
Μέσ' στὴν καρδιὰ τοῦ 'Αδὰμ καὶ τὸν ἀνοίγανε·
Ποῦ, ζαχαροπιασμένος, τὸν ἐλυόνανε,
Τὸν ἐστενοχωρούσανε, τὸν 'πνίγανε.
Καὶ λέει: «Κακὸ ποῦ μοῦρτε τοῦ φτωχοῦ!
»Ἂς γένῃ, γέμου, ἐτοῦτο τὸ 'μπιστιοῦ».

Τὸ 'μπιστιοῦ ἔγινε κηδόλες, κ' ἐμετρήθηκε
Καὶ τοῦτο μεταξὺ στὰ ἑφτὰ μυστήρια.
Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ τὸ ἐντύθηκε,
Ἄκουε 'πίσωθ' ὁ 'Αδὰμ κλαμπανιστήρια,
'Σὰν τοῦ σκύλου, ὄντις τὄχουν τὰ παιδιὰ
Λάτινο ἀγγιὸ δεμένο στὴν ὀρά.

Μὰ ἦλθε κι' ὁ Ἄγουστος, ποὖταν' ἡ διορία,
Κ' ἦλθε κι' ὁ Διάολος στὸν 'Αδὰμ μαζύτου.
Ὁ Ἄγουστος σὲ μεγάλη δυστυχία,
Κ' ὁ Διάολος ζητάει τὴν πληρωμήτου.
Γιὰ πρώτη φορὰ τότε ἐκειὸς ὁ Διάολος
'Εφάνηκε τοῦ 'Αδὰμ αἰσθητὸς Διάολος.

Κράζει τὴν Εὔα κι' ἀρχηνάει τὴ γκρίνα
Κ' ἐγκρίνιαζε τ' ἀντρόϋνο ἀνάμεσότου,
Κ' ἐρωγότουν' πουλιὸ πάρι ἕνα μῆνα
Ὄντις διαλέῃ καιρὸ γιὰ τὸ σκοπότου
Ὁ Διάολος, κι' ἀλλάζοντας μορφή,
Ἦλθε κ' ἠὗρε τὴν Εὔα μοναχή.

«Εὔαμου, λέει, σὲ βλέπω πικραμένη,
»Καὶ μὲ λυπαεῖ πολύ, ποῦ ὁ Θειὸς τὸ ξέρει·
»Γιὰ ὡς κ' ἐσεῖσαι καλομαθημένη
»Κ' ἤθελες πάντα τάλαρα στὸ χέρι
»Μὰ ὑπομονή, Κυράμου, καὶ 'θυμήσου
»Πῶς εἰς τὴ χρεία δὲν εἶσαι μοναχήσου.

«Εἶν' τόσοι ποῦ περισσότερο ἀπὸ σὲ
»Ἔχουνε χρεία στὸν κόσμο γιὰνα γιάλλο,
»Καὶ ποῦ οὔτε σ' ὄνειρο εἴδανε ποτὲ
»Τὸ πλοῦτι τὸ δικόσας τὸ μεγάλο.
»Μὰ ὁ ἄντρασου δὲ θέλει νὰ ξοδεύῃ . .
»Κάνει καλά . . εἶναι φρόνιμος . . . σωρεύει».—

«— Πλοῦτι! λέ' ἡ Εὔα, ὄξα κι' ἂ μοῦ λὲς
»Γιὰ 'κειὰ ποῦ ὁ Θειὸς βασταίνει κλειδομένα.
»Μὰ ἐκεῖνα εἶναι 'δικάτου». -- «Μπὰ 'ντροπές!»
Ὁ Διάολος λέει, «Ἐκεῖνα εἶναι γιὰ 'σένα.
»Οὔτε ὁ Θειὸς εἶπε διαφορετικά,
»Μόνε τὸν 'καταλάβετε κακά».

«Ὁ Θειὸς δὲν ἔχει χρεία γιὰ παράδες,
»Κ' ἤσθενε σ' ἕνα σφάλμα μεγαλότατο.
»Μόνε ἂ θέλῃς νὰ ἐβγῇς ὀχ τσοὺ 'μπελιάδες,
»Εἶναι τὸ μέσο, Εὔαμου, εὐκολώτατο.
»Νὰ τὸ κλειδί, τρέχα ἔπαρε ὅλα 'κεῖνα
»Ὁποῦ ἔχεις χρεία, γιὰ νὰ πάψῃ ἡ γκρίνα».

Ἔτσι ἐκλεφτήκαν' τοῦ Θεοῦ οἱ παράδες.
Κ' ἡ Εὔα κάνει τὴν πρώτην ἁμαρτία,
Δὲ 'θυμοῦμαι σὲ πόσες 'κατοστάδες.
Καὶ τὰ 'δέχθηκι' ὁ 'Αδάμ, γιατ' εἶχε χρεία.
Μὰ ἕνα ἔργο τόσο ἀχρεῖο καὶ κακόποιο
Ὁ Θειὸς τὸ ἐκύττα μὲ τὸ τηλεσκόπιο.

Σημαίνει μὲ θυμὸ τὸ καμπανέλι.
Κ' ἔρχουνται εὐθὺς ἐμπρὸς ξεσκουφομένοι
Μηκέλης καὶ Γαβρίλης, δύο 'Αγγέλοι
Ποὖναι στὸν Οὐρανὸ συνηθισμένοι
Νὰ κάνουνε μὲ τέσσερα πηδήματα
Τὰ πουλιὸ μακρινώτερα θελήματα.

«Φέρτεμου, λέει τὸ Διάολο, Ἄγγελοίμου . . .
»Μὰ ὄχι ὄχι, ἀφῆτε καὶ πηγαίνω ἐγὼ
»Γιὰ νὰν τοῦ δείξω ὁ ἴδιος τὴν ὀργήμου.
»Κι' ὡστόσο μιὰ φορὰ κ' εἴσθεν' ἐδώ,
»Προβατεῖτε νὰ ἰδῆτε μιὰ δουλειά,
»Γιὰ νὰ σᾶς βάλω καταμαρτυριά».

Τοὺς φέρνει καὶ τοὺς δύο στὸ περιβόλι·
Καί, φθάνοντας ὀμπρὸς στοῦ 'Αδὰμ τὸ σπῆτι,
Φωνάζει δυνατὰ καὶ 'βγαίνουν' ὅλοι.
Καὶ πιάνει τὸν 'Αδὰμ ἀπὸ τὴ μύτη.
«'Εδῶθε, λέει, σὲ σέρνει τὸ βελέσι
»Γ'άϊδαρε, μασκαρά! Ἔτσι σ' ἀρέσει!»

«Καὶ σύ, Εὔα, εἶν' τοῦτες ὥμορφες δουλειές;
»Ἔτσι ἡ γυναῖκες κάνουνε Ἄη-γιάννη,
»Μά, μὰ τὴ Δραπανιότισα, μωρές,
»Θὲ νὰ σᾶς διώξω ἐδῶθε. Ἂς ἦναι φτάνει.
»Τάχασε ἡ Εὔα, ἐσβύστηκε, ἐσκοτίστηκε,
»Κι' ὀχ τὴν πολλὴν τρομάρα ἐκατουρήσκηκε».

Ὡστόσο ὁ Διάολος ἦτανε φευγάτος,
Κ' ἐπήαινε τραγουδῶντας τά, λά, ρά,
Τ' ἄκουσε καὶ ὁ Ἅδης, καὶ χαρὰ γεμάτος
'Ετραγοῦδα ὅλη-'μέρα τά, λά, ρά.
Κι ἀπὸ 'κειὸ τὸ τραγοῦδι τά, λά, ρά,
Εἶπαν' τοῦ ἐγκλήματος τὸ σῶμα τάλαρα.

ΕΙΣ ΛΟΝΔΙΝΟΝ ΤΑ 1851

Εἰκῶνα ἀγαπητὴ τῆς γυναικόσμου,
Τώρα ἔλα κ᾽ἐσὺ στὴ συντροφιάμου·
Κατοίκα πάντα μέσα στὴν καρδιάμου,
Καὶ φύλαμε ὀχ τσὴ πλάνεσες τοῦ κόσμου·
Ἐσὺ γιὰ 'μὲ Προστάτης Ἄγγελόσμου,
Ἄμεμπτα φύλαε τὰ πατήματά μου·
Καὶ πρωτοῦ σκοτισθοῦν' τὰ λογικάμου,
Πρόβαλε, τρέξε σύ, καὶ λάμψε ἐμπρόσμου.
Ναί, τὸ φῶσσου 'ξυπνάει τὴν ἀρετήμου,
Καὶ πιστόνε σ' ἐσένα μὲ βασταίνει
Γιατὶ τόσο σ' αἰσθάνομαι 'δικήμου,
Τόσο μὲ τὴ ψυχή μου ζυμωμένη,
Ποῦ δὲν ἠξέρω πλέον στὴ διαλογή μου
Πῶς νὰ σὲ 'πῶ, γυναῖκαμου, ἢ ψυχήμου.

ΣΥΧΑΡΙΑΣΜΑΤΑ ΕΙΣ ΓΕΝΝΕΘΛΙΑ ΓΑΪΔΑΡΟΥ

Νὰ σοῦ ζήσῃ τὸ νέο σου γαϊδοῦρι,
Καὶ τοῦ εὔχομαι ὅσο δύνεται ἀθρωπιά.
Μὰ ὄχι ὀχ τὴ ντόπια, γιατὶ τότε δὰ
Εἶναι καλήτερα νἄναι γαϊδοῦρι.

Ο ΦΙΛΟΝΕΙΚΟΣ

Εἶχα ἤδη κλεισμένην τὴ συλλογήμου τῶν χαραχτήρων, ὅταν ἴδα ποῦ μία Κυρία συγγράφισσ᾽ εἰς τὸ Παρίσι, μὲ λέει batailleur[1]. «Ἰδοὺ ὁ τίτλος ἑνὸς χαραχτῆρος», εἶπα μὲ τὸν νοῦμου. Ἂς ἔμβω μέσαμου νὰ ἐξετάσω.

Ἀφίνω τὰ προκατακλυσμιαῖαμου.

Ἀληθῶς, — Τὰ 1856, τὸ σμῆνος τῶν σφηκῶν δὲν μὲ ἐνοχλοῦσε βέβαια, κ᾽ ἐγὼ τοὺς ἔβαλα ἕναν δαυλὸν ἀναμμένον (τὰ Μυστ. τῆς Κεφ.) μέσα στὴ φωληάτους! Ἡ σφῆκες-παπάδες καὶ παπαδαθρῶποι, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἐπέσαν' τότε σύγνεφο ἀπάνουμου, καὶ μ᾽ ἐσπρώχνανε ἀπ' ὅλα τὰ μέρη, φιλοτιμούμενοι ποιὸς νὰ κάμῃ τὸ περισσότερο.

Ἐχρειάσθηκα νὰ φύγω. Ἀλλὰ στὴν ἐξορίαμου ἑτοίμασα καὶ δεύτερον δαυλὸν (τὴν Ἀπόκρισήμου στὸν Ἀφορεσμόντους) τὸν ὁποῖον ἐφύλαξα γι' ἄλλην ὥρα.

Ἐντοσούτῳ, στὴν ἐπιστροφήμου ἄρχισα ἐφημερίδα, ἡ ὁποία βαλμένη σημάδι ἀπὸ τοὺς παπαδαθρώπους, καὶ ἀπὸ τοὺς τότε πολιτικοὺς λαοπλάνουσμας, ἐξεγέρθη ἐναντίοντους, διὰ πολὺν καιρόν, τοὺς ἐμαστίγωσε, τοὺς ἔτσουξε, καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ μὲ ἀπέχουνε.

Τὸν Ἀρχιδημοκόπο τῆς Ἑφτανήσου δὲν τὸν ἐφορτόθηκα ἐγώ. Ἐκεῖνος μ' ἐφορτόθηκε. Ἀλλὰ ἐγὼ ἔδραξα προθύμως τὴν πρόκλησήτου, καὶ χωρὶς νὰ καταβληθῶ ἀπὸ τὲς φυλάκισες, ἐξακολούθησα νὰν τὸν μαστιγόνω, ἕως ὅτου τὸν ἐσώπασα. Μῶλον ὁποῦ, ἔτσι κάνοντας, ἐκινδύνευα νὰ λάβω κ᾽ ἐγὼ τὸ τέλος τοῦ δυστυχῆ Γαῆτα.

Ἕνας κάποιος παπα-Ζερβὸς Ἀρχιμανδρίτης (τοῦ Διαβόλου), ἠθέλησε τότε νὰ μὲ δοκιμάσῃ κ᾽ ἐκεῖνος· ἀλλὰ δὲν μ᾽ εὗρηκε πολὺ τρυφερὸν ὡς φαίνεται, ἐπειδὴ μὲ ἄφησ' εὐθύς. Τὰ πιεστήρια ὅμως ἐδουλέψαν' ἀρκετὰ καὶ γι' αὐτόνε.

Σωπασμένοι τότε οἱ καταδρομεῖσμου, ἔμενα ἥσυχος καὶ ἀνενόχλητος. Μὰ τότ᾽ ἐνθυμήθηκα τὸν ἄλλον προετοιμασμένον δαυλόν, τὴν «Ἀπόκρισήμου», ὁποῦ καὶ τότε πάλιν ἡ δημοσίευσήτης τοὺς ἐξεκάμπισε.

Ἐματαπέσαν ἀπάνουμου. Ἐπήγαμε στὰ Δικαστήρια ὅπου ἀθωώθηκα· καὶ τοὺς ἐματαχτύπησα στὴ *Δίκημου μὲ τὴ Σύνοδο*· τελευταῖος ἐκεῖνος δαυλός, ὁποῦ τοὺς ἔπεισε τέλος-πάντων ὅτι ἦτον φρονημότερο καὶ συμφερώτερο διὰ αὐτοὺς νὰ ἡσυχάζουνε καὶ νὰ σιωποῦνε.

Τότε μία οἰκογένεια νεοπλούτων χυδαίων ἐνόμισε ὅτι δὲν ἤθελε 'μπορέσω νὰ ἀνθέξω σὲ βάνουσες προσβολὲς εἰς τοὺς δρόμους, καὶ ὅτι ἀκολούθως αὐτοὶ ἤθελε 'μπορέσουνε νὰ θριαμβεύσουν ἀπάνουμου. Διὰ τέσσαρους ἐξακολουθινοὺς χρόνους μοῦ ἐκάμανε τὲς χοντροειδέστερες προσβολὲς εἰς τοὺς δρόμους, ἐμέ, τῆς Κυρίασμου, καὶ τῶν θυγατρῶνμου, κάθε 'μέρα, καὶ ὅσες φορὲς τὴν ἡμέρα μὰς ἀπαντοῦσαν. Ἀλλὰ δὲν ἔκαμναν παρὰ νὰ μοῦ δίνουν' αἰτία νὰν τοὺς μαστιγώνω δημοσιεύοντας τὲς κακοήθειέστους. Στὸ ὕστερο ἑνὸς ἀπὸ τοὺς δύο ἔκοψε τὸ αἷματου κ᾽ ἐπέθανε σάπιος· ὁ ἄλλος ἐμαζόχθηκε κ᾽ ἐφρονήμινε.

Ἰδοὺ ἡ κυριώτερες ἀπὸ τὲς διένεξέσμου. Τὲς ἄλλες, μικροτέρας ὀντότητος, τὲς ἀφίνω.

Τώρα, ἕνας ἀπαθὴς καὶ κρύου χαραχτῆρος ἄνθρωπος, ἤθελε ἀφήσει τὲς σφηκοφωλῆὲς ἥσυχες· τοὺς λαοπλάνους ἐλευθέρους νὰ κάνουνε τὴ δουλειάτους· ἤθελε ἀπέχει ἀπὸ τὴν αὐθάδεια τῶν νεοπλούτων χυδαίων· οἱ ὁποῖοι, καὶ καταβαλλόμενοι, καταβιβάζουν τὸν εὐπρεπῆ ἀντίπαλον κλ. κλ. . . . .

Ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἀπέφυγα ποτὲ μία διένεξη. Ἡ Κυρία Lambert ἔχει δίκηο. Ὁ χαραχτῆρας

[1] Ἰδὲ Nouvelle Revue Deuxième année Tome 4e. Livraison 4e Juin 1880.

τοῦ φιλόνεικου εἶναι κάπως ὁ χαραχτῆρασμου. Καὶ τόνε βάνω ἐδῶ στὴν ἀρχὴ τῶν χαραχτήρων μου, 'σὰν ἐκείνους ὁποῦ στὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίουτους βάνουν' τὴν εἰκόνατους.

Ο ΠΟΛΕΜΙΟΣ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ ΤΟΥ

Ἀνάμεσα στοὺς τόσους πολυποίκιλους χαραχτῆρες ὁποῦ ἡ φύση βάνει στ' ἀνθρώπινα πλάσματάτης, εἶναι κ' ἐκεῖνος ὁποῦ φαίνεται 'σὰ νὰ θέλῃ νὰ ἀντιπράττῃ στὰ συμφέροντά του, 'σὰ νὰ ἀντιπολιτεύεται τὸν ἑαυτότου.

Ὁ περίεργος τοῦτος ἄνθρωπος ἀποφεύγει ἐπιμόνως τὲς περίστασες καὶ τὰ πράμματα ποῦ ἤθελε τόνε φέρνουν ἐμπρὸς καὶ τόνε συσταίνουνε.

Εἶναι ἴσως δυσκολοπίστευτη καὶ δυσκολονόητη ἡ ὕπαρξη ἑνὸς τέτοιου χαραχτῆρος, εἰς ἐκείνους ὁποῦ δὲν ἐπροσέξανε τὴν ὕπαρξήτου, ἐπειδὴ εἶναι ἐναντίος εἰς τὴν φύσην τῶν πραγμάτων ἕνας τέτοιος χαραχτῆρας. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ τοῦτος ὁ χαραχτῆρας, καθὼς ὑπάρχει καὶ ἡ αὐτοχτονία.

Εἶναι δὲ τοιοῦτος ὁ πολέμιος τοῦ ἑαυτοῦτου, ὁποῦ κρύφτει προσεχτικὰ εἰς τοὺς ἄλλους κάθετου προτέρημα· καὶ 'σὰ φερόμενος ἀπὸ δυσμενὲς πεπρωμένο, ζητεῖ νὰ φαίνεται χειρότερος.

Ἔτσι, — Εὑρισκόμενος μὲ φίλους, πασχίζει νὰ γένεται δυσάρεστος!...

Προσκαλεῖται σὲ μίαν ἐσπερινὴν διασκέδασην, ὅπου ἤθελε φανταξει μὲ κανένατου ἀγαπητὸ προτέρημα; Ἂν πάῃ, τραβηέται σ' ἕνα παράμερο μὲ τοὺς ὀλιγώτερο σημαντικοὺς τῆς συναναστροφῆς ἐκείνης, ἀποφεύγοντας τὸ κέντρον τῆς ὁμηγύρεως, ὅπου ἡ ψυχὴ καὶ ἡ ζωηρότητα· ὄχι ἀπὸ μετριοφροσύνητου, ἢ ἐντροπαλότητάτου, ἀλλὰ διότι τὸ ὀλέθριο πεπρωμένοτου ἔτσι τόνε σπρώχνει.

Ἔχει λαβαιμένο ἀπὸ τὴ φύση χάρισμα κανένα σπάνιο καὶ ἀγαπητό; Μόλις ἐννοήσει πῶς τὄχει, τὸ κρύβει· ὡς ἄλλοτε οἱ ῥαγιάδες ἐκρύβαν τὰ πλούτητους ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Προσκαλεῖται σὲ τιμητικὸν ἀξίωμα, ἢ ἐπικερδῆ ἔντιμην ἐπιχείρισην; Προφασίζεται ὅτι δὲν εἶναι ἱκανός.

Ἀμελεῖ καὶ λείπει ἀπ' ὅλα ἐκεῖνα τὰ κοινωνικὰ χρέη, διὰ τῶν ὁποίων οἱ κοινωνικώτεροι ἄνθρωποι φιλοφρόνως σχετίζονται μεταξύτους, ἐπισκεφτόμενοι καὶ συναντώμενοι σὲ διάφορα διασκεδαστικὰ μέρη, ἀλληλοπεριποιούμενοι, κλ. — Ἐπειδὴ ὁ πολέμιος τοῦ ἑαυτοῦτου ἔχει καὶ κάποια δόση ἀκοινωνισίας.

Ὁ τοιοῦτος κατορθώνει ἐπὶ τέλους νὰ κάμῃ τὴ δυστυχίατου, ἐγκαταλελειμμένος ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τὴν ὁποίαν αὐτὸς πρῶτος ἀπέφυγε. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν τοῦ φταίει.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ

Η ΧΑΛΚΗ*

Ὀλίγα βήματα ἀπὸ τῆς κατοικίας μου μὲ φέρουν εἰς τὸ δάσος τῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς, κειμένης ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ δύο βουνῶν, τοῦ χωρίζοντος τὸ *Σαμ-Λιμάνι* (Πευκολίμανον) ἀπὸ τὴν ἐντεῦθεν θάλασσαν. Φανταζεσαι ποίαν προνομιοῦχον τοποθεσίαν κατέχει ἡ Ἐμποπικὴ Σχολή, περιώνυμος διὰ τὸ εὔκραὲς τοῦ κλίματος, τὴν ἐθνικήν της ἐργασίαν, τὰς κλεινὰς παραδόσεις της. Ἐδῶ ἐσπούδασαν καὶ ἐμορφώθησαν ὅλαι, δύναταί τις εἰπεῖν, αἱ προσωπικότητες καὶ αἱ κορυφαὶ τοῦ ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐμπορικοῦ καὶ τραπεζιτικοῦ κόσμου καὶ ἐδῶ συρέουν ἐκ τῶν ἐσχατιῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ οἱ νεαροὶ βλαστοὶ τοῦ Γένους, οἱ προωρισμένοι εἰς ἐθνοπρεπῆ καὶ ἀληθινὴν μόρφωσιν ἤθους, πνεύματος καὶ καρδίας. Τὸ κτίριον εἶνε μέγα καὶ ἀπέραντον, περίοπτον, εὐάερον, καὶ εὐήλιον πανταχόθεν. Ἐντὸς τοῦ περιβόλου ἐγείρεται τὸ ναΐδιον τῆς Μονῆς, διότι ἡ Σχολὴ ἦτο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους Μοναστήριον ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου ἢ τῆς Παμμακαρίστου, ὡς ἐλέγετο — κτίσμα τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου τοῦ Β'. Εἰς τὸ σκευοφυλάκιον τῆς Μονῆς σώζονται ἔτι ἱκανὰ ἐκ μεμβράνης χειρόγραφα, ἐκκλησιαστικῆς ὕλης, πρὸ τοῦ ναοῦ δὲ ἀναπαύονται ταφέντες περὶ τοὺς δέκα Πατριάρχαι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

Τὸ ἰδιάζον τῆς Σχολῆς εἶνε ὅτι ὅλοι οἱ σπουδάζοντες ἐν αὐτῇ μαθηταὶ εἶνε ἐσωτερικοί. Ἐξωτερικοί, εἰσάγοντες τοὺς κοινωνικοὺς πειρασμοὺς καὶ περισπῶντες τὴν μελέτην, δὲν ὑπάρχουν. Ἐντὸς τῆς Σχολῆς διαιτῶνται ὁ διευθυντής, οἱ καθηγηταί, οἱ παιδαγωγοί, ὁ ἰατρός, οἱ νοσοκόμοι, ὁ ἐφημέριος, ὅλον τὸ προσωπικόν,

* Ἀπόσπασμα Ἐντυπώσεων ἐκ τῶν Πριγκηπονήσων ἀπὸ τὸ Ἡμερολόγιον 1906 Κ. Φ. Σκόκου.

ἀποτελοῦντες μίαν μεγαλην πατριαρχικὴν οἰκογένειαν. Οὕτω δὲ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀδιακόπου ἐπαγρυπνήσεως οἱ σπουδασταὶ μορφοῦνται καὶ διαπλάσσονται ἐντὸς περιβάλλοντος ἀμίλλης, ἐργασίας, ἀσκήσεως παντοειδοῦς. Βλέπω ὅλους σχεδὸν τοὺς μαθητὰς εὐρώστους, μὲ τὰ ῥόδα τῆς ὑγείας εἰς τὸ πρόσωπον, μὲ τὸ παράστημα θαλερόν, μὲ τὸ ἦθος εὔχαρι, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς φωτεινοὺς καὶ σπινθηρίζοντας. Καὶ διατί ὄχι; ὅλαι αἱ συνθῆκαι τῆς διαιτητικῆς καὶ τῆς ὑγιεινῆς ὑπάρχουν. Ἀὴρ ζωογόνος, περίπατοι εἰς τὸ ὕπαιθρον, ἐντὸς τοῦ δάσους ἢ παρὰ τὴν θάλασσαν, σωματσκίαι, τροφὴ λιτὴ καὶ καθαρά, ῥωννύουν μαζὶ μὲ τοὺς μῦς καὶ τοὺς πνεύμονας, τὸν νοῦν συνάμα καὶ τὸ ἦθος καὶ τὸν χαρακτῆρα. Ἔπειτα πρόσθες πόσον συμβάλλει καὶ ἡ διηνεκὴς θέα τῆς γύρῳ φύσεως εἰς ἀνύψωσιν καὶ ἐξευγένισιν τῶν αἰσθημάτων.

Ἀφήνω, ὑπὸ ἀλησμονήτους ἐντυπώσεις, τὴν Ἐμπορικὴν Σχολήν, καὶ προχωρῶ διὰ τοῦ δάσους, τὸ ὁποῖον ἀποκλίνει πάντοτε πρὸς τὴν θάλασσαν οὕτως, ὥστε νὰ διαγράφωνται οἱ κορμοὶ καὶ τὰ φρίσσοντα φυλλώματα καὶ τὰ συμπλέγματα τῶν πεύκων ἐντὸς τοῦ κυανοῦ ἐπιπέδου εἰς συνδυασμοὺς ἁρμονικωτάτους.

Ἀνέρχομαι ἐπὶ ὑψηλῆς τινος κορυφῆς τοῦ βουνοῦ, εἰς τὴν λεγομένην *σκήτην τοῦ Τσίμα*. Ἐδῶ, μοῦ διεκτραγῳδεῖ ὁ ξεναγός μου, διεδραματίσθη ἡ τελευταία πρᾶξις ἑνὸς σκληροῦ κοινωνικοῦ δράματος. Ὁ Τσίμας αὐτός, φεύγων τὴν ἀπιστίαν τῆς συζύγου του, ἡ ὁποία τοῦ ἐδηλητηρίασε ὅλην τὴν εὐτυχίαν, ἀπεσύρθη ἐδῶ μακρὰν τῆς κακίας καὶ τῆς τύρβης τοῦ κόσμου, καὶ ἔκτισε τὴν μικρὰν αὐτὴν σκήτην, ἐντὸς τῆς ὁποίας, ζῶν ἔτι, ἔθαψε τὴν μαύρην του συμφορὰν καὶ τὴν ἀπελπισίαν. Τώρα εἰς τὴν σκήτην αὐτὴν διαιτᾶται ὁ ἀγαθὸς γέρων ἐρημίτης Ἰσαάκιος, ἀποζῶν ἐκ τῆς ὀλίγης καλλιεργείας, εἰς ἣν δι' ὑπερανθρώπων μόχθων ἐκβιάζει τὸ ἀπρόσφορον ἔδαφος ἐπὶ τῆς ἀγρίας ἐκείνης κορυφῆς, ἣν δέρουν πανταχόθεν οἱ ἄνεμοι.

Προχωρῶ ὁλονὲν διὰ τοῦ δάσους, τὸ ὁποῖον ἐντεῦθεν πρὸς τὸ νοτιοανατολικὸν τῆς νήσου ὑπέρκειται, ὡσεὶ κρεμάμενον, ἀποτόμως τῆς θαλάσσης. Ἐδῶ, τὰ βότανα καὶ αἱ θάμνοι, ἰδίως τὸ *καρὰ μπάσσ* (ἢ στοιχὰς νάρδος), διαχέουν λεπτὸν καὶ γλυκὺ ἄρωμα. Ἀπὸ τοῦ ἀνοικτοῦ πόντου πνέει ἄνεμος συγκυκῶν τὴν θάλασσαν, τῆς ὁποίας ὁ ῥόχθος κάτωθεν μιγνύμενος πρὸς

Ἡ σκήτη τοῦ πατρὸς Ἀρσενίου.

τοὺς στεναγμοὺς τοῦ δάσους, σοῦ καθηδύνει τὸ οὖς. Εἰς μίαν ὡραίαν πορφυρᾶν δύσιν τοῦ ἡλίου βλέπω νὰ διαγράφωνται τὰ φυλλώματα τῶν δένδρων ἐντὸς χρυσαυγοῦς φωτονεφέλης. Τί θεσπεσία φανταστικὴ εἰκών! Μετὰ μαγευτικὴν πορείαν ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας εὑρίσκομαι εἰς τὴν «*σκήτην τοῦ πατρὸς Ἀρσενίου*». Ἄλλος πάλιν αὐτὸς περίεργος τύπος ἀναχωρητοῦ! Ἦλθεν ἐδῶ πρὸ 40 ἐτῶν εἰς τὴν ῥομαντικὴν αὐτὴν ἄκραν — δὲν σοῦ κάμνει αἴσθησιν ὅτι οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ καλόγηροι ἐκλέγουν πάντοτε πρὸς διαμονὴν τὰς ποιητικωτέρας τοποθεσίας;— ἔκτισε μικρὰν κατ' ἀρχὰς σκήτην, βαθμηδὸν δὲ καὶ κατ' ὀλίγον διὰ τῆς φιλοπονίας του καὶ τῶν ἐράνων τῶν εὐσεβῶν, μετεμόρφωσε, ἐξωράϊσε καὶ ἐπλούτισε τὴν γύρω περιοχήν. Ἵδρυσε ναΐσκον, κελλία, ξενῶνας, περίβολον, κρήνας, δεξαμενάς, βιβλιοθήκην, κηπάρια, θολίας ἀναδενδράδων, ὑπόστεγα σύσκια, κλπ. Ἐφρόντισε δὲ νὰ μὴ παραλείψῃ οὐδὲ τὸν τάφον του, ἔνθα ἀποθανὼν πρό τινων μηνῶν, ἀναπαύεται ἥσυχος ἤδη. Λέγουν ἀκόμη ὅτι ἦτο τόσον φιλάνθρωπος, ὥστε ἐξεπαίδευσε πολλὰ ὀρφανὰ παιδία, τὰ ὁποῖα ἀνέδειξεν εἰς ἱεράρχας. Οὕτως ὁ νῦν ἅγιος Μελενίκου καὶ ὁ ἅγιος Ἀγαθουπόλεως εἶναι δημιουργήματα, ἀπὸ τὰ ὡραιότερα, τοῦ πατρὸς Ἀρσενίου, διὰ τὰ ὁποῖα δικαίως ἐσεμνύνετο. Τώρα τὸν διεδέχθη εἷς τύπος ἄλλου συμπαθεστάτου μοναχοῦ, ὁ πατὴρ Σωφρόνιος, καθ' ὑπόδειξιν αὐτοῦ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ. Σεμνός, μορφωμένος, νέος ἀκόμη, σπουδάσας τὴν ἁγιογραφίαν καὶ τὴν ζωγραφικὴν εἰς τὸ Βέλγιον, εὐπαίδευτος, γλωσσομαθὴς — τὸ ἰδεῶδες, σὲ βεβαιῶ, τοῦ καλογήρου. — Ὁ πατὴρ Σωφρόνιος ἤδη συνεχίζει καὶ συμπληροῖ τὸ ὡραῖον ἔργον τοῦ ἀλησμονήτου Ἀρσενίου.

ΚΩΝ. Φ. ΣΚΟΚΟΣ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΥ Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Μάθημα τρίτον. — Ὁ Φειδίας.

ΕΩΣ ἐδῶ ἡ Πλαστικὴ ἔφθασεν εἰς ἓν εὐάρεστον σημεῖον· ἄφινεν ὅμως διὰ τὸν μέλλοντα μέγαν καλλιτέχνην πρὸς ἐκτέλεσιν τὰ ἑξῆς: νὰ πλουτίσῃ τὴν συμμετρίαν, ἡ ὁποία, καθὼς εἴδομεν, εἶναι πτωχὴ καὶ στοιχειώδης εἰς τὸν κανόνα τοῦ Ἀγελάδα καὶ τοῦ Ἡγίου· νὰ μονιμοποιήσῃ τὴν ἔκφρασιν τῶν θεῶν, διότι εἰς τὰ ἔργα τῶν προηγουμένων καλλιτεχνῶν εἶναι ἀκόμη ἀσταθὴς καὶ ἀόριστος ἡ φυσιογνωμία, καὶ μόνον ἀβεβαίας γενικότητας ἐκφράζει ὁ πνευματικὸς βίος τῶν παριστανομένων· νὰ προσδιορίσῃ μὲ τρόπον εὐδιάκριτον τοὺς τύπους τῶν θεῶν καὶ νὰ δώσῃ εὐλυγισίαν καὶ χάριν εἰς τὸν κορμόν, ὁ ὁποῖος μένει ἀκόμη ψυχρὸς καὶ ὀγκώδης.

Ὅλα αὐτὰ μόνον ὁ μεγαλοφυὴς Φειδίας κατώρθωσε νὰ φέρῃ εἰς πέρας μὲ τρόπον ἱκανοποιοῦντα τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Τέχνης. Τὸν Φειδίαν μᾶς παρουσιάζουν τὰ μνημεῖα καὶ οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ὡς καλλιτέχνην γενικωτέρου πνεύματος: δὲν ὑπάρχει λεπτομέρεια τῆς Πλαστικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἠσχολήθη καὶ νὰ μὴ διεκρίθη· εἶναι προνόμιον τῶν μεγαλοφυῶν πνευμάτων νὰ ἐπιβάλλουν τὴν σφραγῖδα τοῦ πνεύματός των εἰς ὅ,τι ἐπιχειρήσουν!

Ἀλλ' ἡμεῖς σήμερον δὲν ἠμποροῦμεν οὔτε νὰ ἐξιχνιάσωμεν, οὔτε νὰ ἐξελέγξωμεν, οὔτε νὰ ἀπολαύσωμεν καθ' ὅλα τὰ σημεῖα καὶ μὲ τρόπον ἱκανοποιητικὸν τὸν χαρακτῆρα τῆς τέχνης τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ὁ ὁποῖος συμβολίζει τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς παγκοσμίου Πλαστικῆς. Τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς του τῆς χρυσελεφαντίνης μόνον ἐλεεινὰ ἀντίγραφα ἔχομεν, τοῦ δὲ Διὸς τῆς Ὀλυμπίας, ἑνὸς τῶν θαυμάτων τοῦ κόσμου, δὲν ἔχομεν οὐδὲν εἰμὴ μόνον τὸ περίγραμμά του ἐπὶ νομισμάτων τῶν Ἠλείων τοῦ 2ου μ. Χ. αἰῶνος. Ἐξ αὐτῶν βεβαίως δὲν ἐξάγεταί τι· διότι μόνον ἁπλᾶ τινα σχεδιάσματα ἠμποροῦσαν νὰ πάρουν οἱ καλλιτέχναι ἀπ' αὐτὰ τὰ ἀριστουργήματα, καὶ ἕκαστος διαφόρως τὰ ἀντελαμβάνετο καὶ διαφόρως ἀντέγραφε καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ σχεδιάσματα ἐγίνοντο μικρὰ προπλάσματα καὶ ἔπειτα ἀντίγραφα διαφόρου μεγέθους, πάντοτε πολὺ μικροτέρου τοῦ πρωτοτύπου, καὶ ἐκ τούτων ἄλλα. Κύριος οἶδε μέχρι ποίας χειρός. Ὥστε ἡ φυσιογνωμία τῶν δύο μεγίστων Θεῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανθέου, ὅπως τὴν ἔδωκεν ὁ Φειδίας, ἀπωλέσθη διὰ παντὸς δι' ἡμᾶς.

Ἔχομεν ὅμως πρωτότυπα, εἰς τὰ ὁποῖα πνέει ὡς δροσερὰ αὔρα ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Φειδίου· αὐτὰ εἶναι τὰ γλυπτὰ τοῦ Παρθενῶνος, αἱ μετόπαι, τὰ ἀετώματα καὶ ἡ ζωφόρος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Παρθενὼν ὡς ἀρχιτεκτονικὸν σύνολον μὲ τὸ μεγαλεῖον τῶν γραμμῶν του εἶναι δημιούργημα τοῦ Φειδίου, μόνον δὲ ὡς ἐκτελεσταὶ νοήμονες τοῦ σχεδίου ἐκείνου πρέπει νὰ θεωροῦνται ὁ Ἰκτῖνος καὶ Καλλικράτης: ἡ σχέσις τῶν γλυπτῶν πρὸς τὸ ἄγαλμα τῆς Παρθένου καὶ μεταξύ των καὶ πρὸς τὸν ναὸν εἶναι τόσον στενή, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ προῆλθον ἀπὸ δύο κεφαλάς· ἀφ' οὗ λοιπὸν ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι συλλήψεις τοῦ Φειδίου, ἕπεται ὅτι καὶ τὸ σχέδιον τοῦ Παρθενῶνος ἀνήκει εἰς αὐτόν. Ἔπειτα ὁ Ἰκτῖνος κατεσκεύασε μετὰ τὸν Παρθενῶνα τὸν ναὸν τῆς Φιγαλίας· ἀλλ' ἐκεῖ δὲν φαίνεται ὁ Φειδίας· μένει μόνος ὁ Ἰκτῖνος.

Ὁ Παρθενὼν ὡς ἀρχιτεκτονικὸν σύνολον εἶναι μία ἐνσάρκωσις τοῦ τελείου κατὰ φύσιν καὶ τέχνην· εἰς τὰ ἄκρα ἔχει τοὺς κίονας μεγαλειτέρους καὶ τὴν ἀπόστασιν μεταξύ των μικροτέραν· ἐφ' ὅσον προχωρεῖ πρὸς τὸ μέσον ἔχει ἀσθενεστέρους τοὺς κίονας καὶ μεγαλειτέραν τὴν ἀπόστασιν· παντοῦ ἔχει τὴν λεπτὴν καμπύλην· διότι εἰς τὸ πολὺ φῶς ἡ καμπύλη φαίνεται εὐθεῖα καὶ τὸ ἀντίθετον. Ἐπίσης ὁ Παρθενὼν δὲν εἶναι οὔτε φαίνεται μαθηματικῶς τετράγωνος· ἀποτελεῖ τὴν βάσιν πυραμίδος, τῆς ὁποίας ἡ κορυφὴ σχηματίζεται διὰ νοερᾶς προεκτάσεως τῶν γραμμῶν του εἰς τὰ ὕψη τοῦ οὐρανοῦ· ὥστε ἡ ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος Ἀθηνᾶ δὲν ὑπελογίσθη ὅτι ἔκειτο ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ τρόπον τινά. Αἱ γραμμαὶ του πάλιν, ὡς φαίνονται, εἶναι μεγάλαι εὐθεῖαι, καὶ τοῦτο διότι ἡ γύρῳ φύσις ἔχει ποικιλίαν καὶ πλησμονὴν τῆς καμπύλης οὕτω δὲ ἐναλλάσσεται καὶ ἀνακουφίζεται ἡ σύγχρονος ἐντύπωσις ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης.

Τὰ δὲ γλυπτὰ βεβαίως δὲν κατεσκεύασεν ὁ Φειδίας· διότι καὶ 200 ἔτη ἂν ἔζη, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τὰ φέρῃ

Ἡ Δημνία Ἀθηνᾶ

Αἱ Μοῖραι — Ἀνατολικὸν ἀέτωμα.

εἰς πέρας. Μόνον τὰ σχέδια ἔδωκε καὶ ἐπέβλεψεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, ἴσως δὲ ἔθεσε τὴν χεῖρα του καὶ εἰς μερικά.

Καὶ αἱ μὲν 92 μετόπαι, μὲ τὴν ἐπιβαλλομένην ἐξ ἀρχιτεκτονικῶν λόγων παράστασιν δύο μόνον μορφῶν ἐκ τῆς κενταυρομαχίας, ἀμαζονομαχίας καὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας, παρεῖχον μέγαν κίνδυνον ἐπαναλήψεως· καὶ ὅμως πουθενὰ δὲν παρατηρεῖται ἐπανάληψις· τὸ σχέδιον δεικνύει πάντοτε μεγαλοφυᾶ χεῖρα, ἡ ἐκτέλεσις ὅμως πολλὰς διαφορὰς· καὶ τοῦτο εἶνε φυσικόν: διότι περὶ τὸν Φειδίαν εἰργάζετο σμῆνος καλλιτεχνῶν πάσης δυνάμεως καὶ ποικίλων παραδόσεων· ἐπειδὴ δὲ αἱ μετόπαι ἦτο ἀνάγκη νὰ τίθενται ἀμέσως μὲ τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ, ἡ ἐπίβλεψις καὶ τελειοποίησίς των εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἦτο δύσκολος. Ἰδέα τῶν μετοπῶν διὰ τῶν παραστάσεών των εἶναι ἡ ἐπικράτησις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος κατὰ τῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς κτηνώδους βίας· τὸν πολιτισμὸν ἀντιπροσωπεύουν οἱ Λαπίθαι, νικῶντες τοὺς ἅρπαγας τῶν γυναικῶν των καὶ καταλυτὰς τῆς οἰκογενειακῆς εἰρήνης κτηνώδεις Κενταύρους, οἱ παμπάλαιοι Ἀθηναῖοι, νικῶντες τὰς ἁρνουμένας τὸν γάμον, ἤτοι τὴν ὑπόστασιν αὐτὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἀμαζόνας καὶ οἱ Ἕλληνες, νικῶντες τοὺς ἅρπαγας καὶ λῃστὰς Τρῶας.

Τὰ ἀετώματα, ἔξοχα ἐπίσης κατὰ τὴν σύλληψιν καὶ μὲ διαφορὰς τινας εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἐκτελέσεως, παρίστων τὸ μὲν Ἀνατολικὸν τὴν γέννησιν τῆς Ἀθηνᾶς, τὸ δὲ Δυτικὸν τὴν ἀμφισβήτησιν ἐπὶ τῆς προστασίας τῆς χώρας μεταξὺ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῆς τελευταίας· ἡ ἰδέα εἶναι ἀπ' εὐθείας σχετικὴ πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν ὀφθαλμοφανῶς. Ἔξοχα ἔργα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν εἶναι αἱ Μοῖραι τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος μὲ τὰ παλλόμενα ἐκ ζωῆς σώματά των. δεικνύουσαι ὅτι σφριγοῦν αἱ φλέβες των καὶ πάλλει ἡ καρδία των ὑπὸ τὸ μάρμαρον, ἡ κεφαλὴ τῆς Νίκης, ἰδεώδους κάλλους καὶ ἐξόχου ἐκτελέσεως καὶ μία κεφαλὴ ἵππου ὑμνηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γκαῖτε καὶ κινδυνεύουσα νὰ ἀτοτριβῇ ἀπὸ τὰ φιλήματα τῆς λατρείας τῶν καλλιτεχνῶν ἐκεῖ εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον, ὅπου εὑρίσκεται.

Ἡ ζωφόρος εἶναι τὸ ἀριστούργημα τῆς ἀναγλυφικῆς τέχνης ὑπὸ ἔποψιν συλλήψεως, σχεδίου καὶ ἐκτελέσεως· παρίσταται εἰς συνεχὲς ἀνάγλυφον ὕψους 1 μέτρου καὶ ὁλικοῦ μήκους 160 μέτρων ἡ πομπὴ τῶν Παναθηναίων· ὁ Φειδίας θυσιάζει χάριν τῆς τέχνης εὐθὺς ἀμέσως τὴν πραγματικότητα: διότι θέτει τὴν ἔναρξιν τῆς πομπῆς εἰς τὴν δυτικὴν πλευράν, ἐπειδὴ αὕτη προσπίπτει πρώτη εἰς τὸν θεατήν, ὅταν βαδίζῃ ἐκ τῶν Προπυλαίων πρὸς τὸν Παρθενῶνα, καὶ ἀμέσως τὴν διαιρεῖ εἰς δύο γλώσσας, μίαν ἐπὶ τῆς νοτίου καὶ τὴν ἄλλην ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς· καταλήγει δὲ ἡ πομπὴ εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευράν, ὅπου οἱ θεοὶ προσκληθέντες ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς βλέπουν τὰς ἀποδιδομένας εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ πιστοῦ λαοῦ της τιμάς. Ἂν ὁ Φειδίας ἔθετε τὴν πομπὴν κανονικῶς μὲ τοὺς μὲν ὄπισθεν τῶν δέ, καθὼς ἐβάδιζον εἰς τὴν πραγματικότητα, τὸ ὅλον θὰ ἦτο μονότονον καὶ ἀηδές, ὅπως αἱ ἀσσυριακαὶ καὶ αἰγυπτιακαὶ παραστάσεις ὁμοίων τελετῶν.

Καὶ ἄλλην δὲ θυσίαν τῆς φύσεως χάριν τῆς Τέχνης ἔκαμεν ὁ Φειδίας: τοὺς ἵππους καὶ βόας παρέστησε κατ' ἀναλογίαν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους πολὺ μικρούς καὶ τὰ πρόβατα πολὺ μεγάλα· καὶ τοῦτο διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰ ἀκαλαίσθητα κενά, τὰ ὁποῖα θὰ ἐσχημάτιζοντο, ἂν παρίστανε τὰ πάντα κατὰ φυσικὴν ἀναλογίαν.

Ἔχει δὲ ὁ Φειδίας ἐφαρμόσει ἔξοχον συμμετρίαν καὶ ἀξιοθαύμαστον ὀπτικὴν εἰς τὴν ζωφόρον· δίδει κίνησιν εἰς τὰς δύο μακρὰς πλευράς, ἠρεμίαν εἰς τὰς στενάς· τὰ ἀνάγλυφα εἶναι ἄλλοῦ βαθύτερα καὶ ἀλλοῦ ἀβαθῆ, σύμφωνα μὲ τὸ πολὺ ἢ ὀλίγον φῶς, τὸ ὁποῖον ἔπιπτεν εἰς ἑκάστην πλάκα, καὶ μὲ τὰς συνερχομένας ἐκ τῶν πέριξ δέσμας τῶν γραμμῶν ὡς ἐπὶ βάθους γραπτῆς εἰκόνος.

Τὴν ζωφόρον ἐνίσχυεν ὡραία βαφή· ὁμοίως αἱ μετόπαι, τὰ ἀετώματα καὶ ὁλόκληρος ὁ Παρθενὼν παντοῦ εἶχε βαφὴ ἀναλόγως· διότι ἐκ τοῦ πολλοῦ φωτὸς τῆς πέριξ φύσεως, τὸ λευκὸν μάρμαρον θὰ ἔκαμνεν ἀντανακλάσεις, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ θεατοῦ θὰ δυσηρεστοῦντο καὶ θὰ ἀπέστρεφεν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ὡραίου μνημείου κατ' ἀνάγκην, ὡσὰν νὰ ἦτο τι ἀποτρόπαιον θέαμα.

Τοιοῦτον τέλειον σύνολον ἔπρεπε νὰ φέρῃ ἐντὸς ἀντάξιον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς. διὰ τὸ ὁποῖον ἀκριβῶς κατεσκευάσθη ὁ μεγαλοπρεπὴς καὶ ὡραῖος οὗτος ναός. Ἡ θέσις τοῦ Φειδίου ἦτο δύσκολος: ὁ μέγας καὶ νοήμων Ἀθηναϊκὸς λαὸς ἔβλεπε μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του τὴν πολιοῦχον θεάν ὡς νικήτριαν εἰς τοὺς πολέμους, ὡς προστάτιν παντὸς εὐγενοῦς καὶ ὑψηλοῦ ἔργου τοῦ πολέμου, τῆς εἰρήνης, τοῦ πνεύματος, ὡς ἐφευρέτιν παντὸς ἀγαθοῦ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ὡς δημιουργὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὡς κοσμουμένην μὲ πλῆθος ἰδιοτήτων καὶ ἔχουσαν τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν εὐγενῶν ἰδεῶν κατὰ τῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς κτηνωδίας.

Ὁ Φειδίας ἱκανοποίησε μέχρι κεραίας τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας, ὡς ἠμποροῦμεν νὰ φαντασθῶμεν ἐκ τῶν

Κεφαλὴ Ἵππου — Ἀνατολικὸν ἀέτωμα.

ἀντιγράφων καὶ τῶν διηγήσεων τῶν ἀρχαίων. Ἡ κολοσσιαία χρυσελεφαντίνη Παρθένος ἱσταμένη μεγαλοπρεπὴς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Παρθενῶνος μὲ τὴν αἰγλην καὶ λάμψιν τοῦ χρυσοῦ, μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἐκφραστικῶν κοσμημάτων, ἐσυμβόλιζε τὴν ἐπικράτησιν τῆς δημοκρατίας διὰ τῶν πολέμων, διὰ τῶν ἔργων τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς βιομηχανίας.

Ἀλλ' ὁ καλλιτέχνης παρέστησε καὶ ὑπὸ εἰδικωτέρας ἰδιότητας τὴν Ἀθηνᾶν: μεταξὺ τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Παρθενῶνος ὑψώνετο ἡ ἐκ χαλκοῦ κολοσσιαία Ἀθηνᾶ, τὴν ὁποίαν κατόπιν ὠνόμασαν Πρόμαχον· τὸ ἄκρον τοῦ δόρατός της ὑπερέβαινε τὸ ὕψος τοῦ Παρθενῶνος· τὸ ὅτι ὅμως ἐφαίνετο ἐκ τοῦ Σουνίου εἶναι μῦθος. Ἵστατο δὲ ἥρεμος κρατοῦσα τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ δόρυ, ἀλλ' ἡ φυσιογνωμία της ἐνέπνεεν εἰς τοὺς πολίτας τὴν ἀγάπην πρὸς διατήρησιν τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος, τὴν ὑπὲρ αὐτῆς αὐτοθυσίαν διά τὸ μεγαλεῖον της, τὴν ἐγκαρτέρησιν εἰς τὸ νὰ διεξάγουν ὑπὲρ πατρίδος πολέμους καταστρεπτικοὺς καὶ πολυχρονίους.

Ἡ ἀρίστη ὅμως ἰδιότης, ὑπὸ τὴν ὁποίαν παρέστησεν ὁ Φειδίας τὴν Ἀθηνᾶν, εἶναι ἡ *αἰσθηματική* αὐτὴ ἦτο ἡ μᾶλλον ἐνδόμυχος καὶ συγκινητικὴ θεά, ἡ μᾶλλον εὐγενὴς καὶ προσφιλὴς πολιοῦχος. Ἦτο ἡ *Λημνία*, τὴν ὁποίαν ἀνέθεσαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν οἱ ἀπερχόμενοι εἰς τὴν Λῆμνον ὡς κληροῦχοι Ἀθηναῖοι πολῖται· ἱστατο ὀλίγα βήματα μετὰ τὰ Προπύλαια πρὸς ἀριστερά. Εὐτυχῶς ἐσώθη ἀντίγραφον αὐτῆς ἐν Δρέσδῃ καὶ ἔξοχος κεφαλὴ ἐν Βονωνίᾳ.

Ἡ Λημνία ἦτο ἐκ χαλκοῦ, φυσικοῦ μεγέθους, ὀλίγον μεγαλειτέρου, ὡς θεά. Ἐκράτει διὰ τῆς δεξιᾶς τὸ κράνος, ὡς ἐντελῶς εἰρηνικὴ πλέον θεά, καὶ ἐστηρίζετο ἐλαφρῶς ἐπὶ τοῦ δόρατος διὰ τῆς ἀριστερᾶς. Τὸ σχῆμα τοῦτο εἶναι μοναδικὸν ἐν τῇ Πλαστικῇ καὶ μόνον ὁ Φειδίας παρέσυρεν οὕτω τὴν Ἀθηνᾶν. Ἡ κόμη της βραχεῖα, ἔχουσά τι τὸ ἀνδρικόν, παρεστάθη ὡραιοτάτη ἐν τῇ ἁπλότητί της, μὲ τὸ φυσικὸν κάλλος χωρὶς καλλωπισμοὺς καὶ βοηθήματα. Τὸ μέτωπόν της εἶναι ἁγνὸν καὶ καθαρόν, οἱ ὀφθαλμοὶ βαθεῖς, περιπαθέστατοι, σκεπτικοὶ καὶ συμπονετικοί, αἱ παρειαὶ μᾶλλον ἰσχναί. δίδουσαι ἔκτακτον περιπάθειαν εἰς τὴν φυσιογνωμίαν, τὸ στόμα κομψότατον καὶ γλυκύτατον, ὡς κάλυξ ἄνθους ἀποπνέων εὐωδίαν. Τὸ ἔνδυμα, ὁ δωρικὸς χιτὼν καὶ ὁ πέπλος μὲ τὰς σοβαρὰς καθέτους πτυχάς, τῶν ὁποίων τὴν μονοτονίαν διακόπτει τὸ καμπτόμενον ἐλαφρῶς ἀριστερὸν σκέλος, ἀφίνει γυμνὰς τὰς χεῖρας καὶ τὸ ἔμπροσθεν τοῦ στήθους καὶ δίδει σεμνότητα καὶ ἁγνότητα εἰς τὸ σύνολον.

Τοιαύτη ἡ Λημνία ἐπὶ ὑψηλοῦ βάθρου μὲ ὅλην τὴν προοπτικὴν φροντίδα ὑπολογισθεῖσα ὑπὸ τοῦ μεγαλοφυοῦς καλλιτέχνου προσέπιπτε πρώτη εἰς τὰ βλέμματα τοῦ εἰσερχομένου εἰς τὴν ἱερὰν Ἀκρόπολιν κληρούχου, τοῦ ξενιτευομένου, τοῦ πολεμιστοῦ, τοῦ μεταβαίνοντος νὰ ἴδῃ διὰ τελευταίαν φορὰν τὰ ἱερὰ τῆς πατρίδος, τὴν ὁποίαν ἴσως δὲν θὰ ἐπανέβλεπε· καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, ὅταν ἔρριπτεν ὀπίσω ἕνα γενικὸν βλέμμα, συνήντα πάλιν τὴν ἀγγελικὴν ὄψιν τῆς πολιούχου θεᾶς του, καὶ βαθεῖα εἰσήρχετο εἰς τὴν ψυχήν του ἡ φυσιογνωμία της, καὶ ἐδόνει τὰς εὐγενεστέρας καὶ λεπτοτέρας χορδὰς τῆς καρδίας του.

Ἡ προστάτις θεὰ τῆς πατρίδος του παρίστατο ἐνώπιόν του ὄχι πλέον ὡς βασίλισσα εἰς τὴν λάμψιν καὶ τὸ μεγαλεῖον της, ἀλλ' ὡς νοικοκυρὰ κοσμία, ἁπλῆ καὶ ἀφελής, πλήρης χάριτος καὶ σεμνότητος, ὑποδεχομένη τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς εἰς τὸν ἁγνὸν καὶ καθάριον οἶκον της. Τὸν ἐχαιρέτα μὲ φιλοστοργίαν μητρός, μὲ περιπάθειαν ἀδελφῆς, μὲ γλυκύτητα τοῦ πλέον προσφιλοῦς ὄντος, τὸ ὁποῖον ἔχει τις εἰς τὸν κόσμον τοῦτον. Τοῦ ἐδείκνυε τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνδιαφέρον της, τοῦ ὑπέσχετο τὴν προστασίαν της εἰς τὰς ἠθικάς, εὐγενεῖς καὶ ὑψηλὰς πράξεις του.

Μὲ τοιοῦτον πολύτιμον ἐγκόλπιον ἄφινεν ὁ πολίτης τὴν πατρίδα· ἡ γλυκεῖα μορφὴ τῆς θεᾶς, ἐντυπωμένη εἰς τὴν ψυχήν του, τὸν παρηκολούθει· τὴν εἶχε παρηγορίαν εἰς τὴν λύπην του, θάρρος εἰς τὴν ἀπελπισίαν του, βοηθὸν εἰς τὴν ἀβεβαιότητά του, εὐχαρίστησιν εἰς τὴν χαρὰν του. Τοῦ ἐνέπνεε τὸν γλυκὺν πόθον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα διὰ νὰ ἀτενίσῃ μίαν ἀκόμη φορὰν τὸ θεῖον καὶ ἁγνὸν πρόσωπόν της· καὶ ἂν μακρὰν τῆς πατρίδος ἀπέθνησκεν, ἡ θεὰ πλησίον του παρίστατο διὰ νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του, καὶ ὁ πικρὸς θάνατος τοῦ ἐγίνετο εὐχαρίστησις!

Ἡ Λημνία συνελήφθη εἰς τὸν νοῦν τοῦ Φειδίου εἰς μίαν καλὴν του ὥραν ἀπὸ ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι μίαν φορὰν μόνον καὶ εἰς τὰς μεγαλοφυΐας παρουσιάζονται· ἡ ψυχὴ τοῦ οὐχὶ ἀκόμη 40ετοῦς καλλιτέχνου (448 π. Χ.) εἶχε μίαν ἐξόχως εὐτυχῆ ἔμπνευσιν, τὴν ὁποίαν μὲ ἐξαιρετικὴν ὅλως δύναμιν ἀπετύπωσεν εἰς τὴν παράστασιν ταύτην τῆς θεᾶς· τὸ ἐγνώριζε τοῦτο ὁ Φειδίας καὶ ὁ ἴδιος ὡμολόγει μὲ τὴν ὑπογραφήν του ὑπὸ τὸ ἔργον τοῦτο μόνον, ἐξ ὅλων τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ὅτι τὸ ἀνεγνώριζεν ὡς ἀριστούργημά του.

Τὸ δημιούργημα τοῦτο τοῦ Φειδίου θὰ ἦτο βεβαίως τὸ μόνον ἀνθρώπινον ἔργον τὸ ὁποῖον θὰ εἶχεν εὐμενῆ εἴσοδον εἰς τὴν κατοικίαν τῶν θεῶν. Ποτὲ λεῖ ἡ Λημνία τὸ ἄριστον δῶρον, τὸ ὁποῖον ἡ ὅλη ἀνθρωπότης προσέφερε ποτὲ πρὸς τὸ θεῖον!

Μάθημα Τέταρτον.— Ἡ Σχολὴ τοῦ Φειδίου. Ἀλκαμένης.

Ὁ Φειδίας ὑπῆρξε διὰ τὴν Τέχνην ἓν εἶδος *ἀποκαλύψεως*. Τὸ ἁπλοῦν φῶς, τὸ ὁποῖον ἐπέχυσεν εἰς τὴν Ἀττικὴν Σχολήν, δίδει νέαν ζωὴν εἰς αὐτήν, καὶ ἡ ἀθηναϊκὴ τέχνη ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ στενὰ ὅρια τῆς Ἀττικῆς, καὶ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον ὡς τὸ ἐργοστάσιον τῶν θεῶν καὶ τῆς κοσμήσεως τῶν μνημείων.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν μαρμαρογλύφων καὶ εἰς τὴν Νομισματικὴν δίδει νέαν ζωὴν ὁ Φειδίας.

Ἐπέρχεται λοιπὸν τὸ ἐρώτημα: δὲν ἔχει ἄρα γε τίποτε πλέον νὰ ἐκτελέσῃ ἡ Ἀττικὴ Σχολή; ἐξέλιπε πὰν νέον στοιχεῖον διὰ τὴν Τέχνην μὲ τὸν Φειδίαν;

Τὸ μέγα Ἑλληνικὸν πνεῦμα δὲν σταματᾷ οὔτε μὲ

ἕνα Φειδίαν· ἀφ' οὗ ὁ μέγας καλλιτέχνης ἔδειξε τὴν Τέχνην μὲ ὅλον τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν λαμπρότητά της, ἔμειναν θαμβωμένοι οἱ καλλιτέχναι ἐπί τινα χρόνον, ἀλλὰ ταχέως ῥίπτονται εἰς τὸ νὰ ἀνοίξουν νέας ὁδοὺς καὶ νὰ ἀναπτύξουν νέα στοιχεῖα.

Ἡ ἐκ νέου ἀκμὴ διὰ τοῦ Πραξιτέλους τῆς Ἀττικῆς Σχολῆς, ἕνα αἰῶνα μετὰ τὸν Φειδίαν, μᾶς δεικνύει ὅτι πολλὰ ὑπελείποντο πρὸς ἐκτέλεσιν, τὰ ὁποῖα ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη ἀναζητοῦν οἱ διάμεσοι καλλιτέχναι, προπαρασκευάζοντες τὸν μέγαν Πραξιτέλην.

Δύο διευθύνσεις παρατηροῦμεν εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην· μίαν τῶν *συντηρητικῶν*, καὶ τοιοῦτοι εἶναι οἱ στενοὶ μαθηταὶ τοῦ Φειδίου, οἱ ὁποῖοι ἀκολουθοῦν πιστῶς τὴν τέχνην του, καὶ ἄλλην τῶν *προοδευτικῶν* καὶ *ἀνεξαρτήτων*, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τὴν ἐπιβολήν του.

Μεταξὺ τῶν συντηρητικῶν ἐξέχουν τρεῖς: *Πραξιτέλης* ὁ πρεσβύτερος, ὁ γενάρχης τῆς μεγάλης καλλιτεχνικῆς οἰκογενείας, ἁπλοῦς ὅμως βοηθὸς καὶ συνεργάτης τοῦ Φειδίου, ὁ *Καλώτης*, ὁ ὁποῖος κληρονομεῖ τὴν χρυσελεφαντίνην τέχνην τοῦ διδασκάλου του, ἀλλὰ δὲν δεικνύει καμμίαν πρόοδον, καὶ ὁ ἀγαπητὸς μαθητὴς τοῦ Φειδίου *Ἀγοράκριτος*, ὅστις φαίνεται ὁ ἄριστος διάδοχος τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου.

Ὁ Ἀγοράκριτος κατεσκεύασε τὴν *Νέμεσιν*, κολοσσιαῖον ἄγαλμα ἀπὸ τὸν ὄγκον ἐκεῖνον τοῦ Παρίου μαρμάρου, τὸν ὁποῖον ἐκόμισαν οἱ Πέρσαι εἰς τὸν Μαραθῶνα διὰ νὰ στήσουν τρόπαιον ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Τὸ βάθρον τῆς Νεμέσεως εἶχεν ἀνάγλυφα, ὅπως τὰ βάθρα τῆς Παρθένου καὶ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς τοῦ Φειδίου· ἐξ αὐτῶν εὑρέθησαν ἴχνη. Ἐπίσης ἀνεγνωρίσθη ἀντίγραφον τῆς Νεμέσεως, τῆς ὁποίας τμῆμα τῆς κεφαλῆς ἐκ τοῦ πρωτοτύπου εὑρέθη ὁμοίως.

Ἐξ αὐτῶν διακρίνομεν ὅτι ἐξωτερικῶς μὲν ὁ Ἀγοράκριτος μιμεῖται τὸν Φειδίαν, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἔκφρασιν τῶν ἀγαλμάτων του ἀπέχει πολὺ ἀπ' ἐκείνου· ἡ Νέμεσίς του εἶναι κενὴ ἐκφράσεως· οὐδεμίαν χορδὴν τῆς ψυχῆς μας δονεῖ.

Ἡ ἄλλη διεύθυνσις τῶν *προοδευτικῶν* καὶ *ἀνεξαρτήτων* ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τρεῖς μεγάλους καλλιτέχνας, τὸν *Καλλίμαχον*, τὸν *Κρεσίλαν* καὶ τὸν *Ἀλκαμένην*.

Ὁ Καλλίμαχος εἶναι ὁ ἐφευρέτης τοῦ κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ ἐν τῇ Ἀρχιτεκτονικῇ κατὰ τὸ γνωστὸν ῥομαντικὸν ἀνέκδοτον. Αὐτὸς πιθανώτατα ἐσχεδίασεν, ἐπέβλεψε καὶ κατεσκεύασε τὰ γλυπτὰ τοῦ Ἐρεχθείου, ὅπου ἡ ἐπίδρασις τοῦ Φειδίου εἶναι ἀκόμη μεγάλη, διότι ὁλόκληρα συμπλέγματα ἀντιγράφονται ἐκ τοῦ Παρθενῶνος, ὅπως καὶ εἰς τὰ γλυπτὰ τοῦ Θησείου, καὶ τῶν ναῶν τοῦ Σουνίου καὶ τῆς Ἐλευσῖνος, τὰς ὡραίας Καρυάτιδας καὶ τὰ ἐξαίρετα ἀνάγλυφα τοῦ κομψοῦ ναΐσκου τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης (κατόπιν Ἀπτέρου Νίκης ὀνομασθείσης).

Αἱ Καρυάτιδες ἔχουν τὴν σεμνότητα καὶ χάριν τῶν κορασίων τῆς Ζωοφόρου τοῦ Παρθενῶνος· ἀλλ' εἶναι πλουσιωτέρα ἡ ἀμφίεσίς των, βαστάζουν ἀκόπως καὶ μὲ ἐλαφρότητα τὸ βάρος τοῦ ἐπιστυλίου, ἔχουν δὲ συγχρόνως ὅλους τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ κίονος, διὰ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ὁποίου προωρίσθησαν.

Μεγάλη ὅμως καὶ φανερὰ πρόοδος παρατηρεῖται εἰς τὰ γλυπτὰ τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης· καὶ ἐλήφθη μὲν κατ' ἔμπνευσιν ἐκ τοῦ Παρθενῶνος ἡ συνέλευσις τῶν θεῶν ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τῶν γλυπτῶν, ἀλλ' εἰς τὰς ἄλλας τρεῖς, ὅπου παρίστανται μάχαι τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν καὶ τῶν μηδιζόντων Ἑλλήνων, ὑπάρχει ὅλως νέα δύναμις εἰς τὴν σφοδρότητα τῶν κινήσεων, εἰς τὴν πολεμικὴν ὁρμὴν καὶ τὸ πάθος τοῦ ἀγῶνος· ἡ ποίησις τοῦ Εὐριπίδου μὲ τὰ συνταράσσοντα τὴν ψυχὴν αἰσθήματα, ἡ νέα τροπὴ τῆς φιλοσοφίας, τὰ πάθη ἐκ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, φέρουν τὸν ἀντίκτυπόν των εἰς τὰς παραστάσεις αὐτάς.

Ἰδίως τὰ ἀνάγλυφα τοῦ θριγκοῦ τοῦ ναΐσκου ἐκείνου δεικνύουν ἀνεξαρτησίαν πλήρη σχεδὸν ἀπὸ τοῦ Φειδίου καὶ πρόοδον ὑπὲρ τὸν Παρθενῶνα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν· παρίστανται Νῖκαι πτερωταὶ πρὸς διαφήμισιν τῶν πράξεων τῆς Νικηφόρου Ἀθηνᾶς, δηλ. τοῦ ἀγαπημένου λαοῦ της.

Μία ἐξ αὐτῶν εἶναι θαῦμα λεπτότητος· ἐν ᾧ ἔσπευδεν, ἐλύθη τὸ ὑπόδημά της καὶ πρὸς στιγμὴν κύπτει νὰ τὸ δέσῃ· ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀναριθμήτων πτυχῶν τοῦ ἐνδύματος, ἡ ἐπιτυχία εἰς τὴν παράστασιν τοῦ διαφαινομένου σώματος ἐλαστικοῦ, χαρίεντος, ὡραίου, προξενοῦν ἀληθῆ θαυμασμόν. Ἐννοοῦμεν ἐξ αὐτῆς διατί ὠνομάσθη ὁ Καλλίμαχος *κατατηξίτεχνος*: κατατήκει καὶ ἀναλύει τὴν τέχνην καὶ τὴν προσφέρει ὡς εὔοσμον καὶ γλυκὺ ποτόν. Ἡ ἐπίδρασις τῆς ζωγραφικῆς εἰς τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα εἶναι φανερά· ἀκριβῶς τότε εἶχεν ἐμφανισθῆ ὁ ζωγράφος *Ἀπολλόδωρος* ὁ σκιαγράφος, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἐσκίασε τὰ σώματα, διαῤῥήξας τὰ δεσμὰ τῶν ἀσκίων σωμάτων τοῦ Πολυγνώτου.

Εἰς τὰ περιφερῆ ἀγάλματα ὁ Καλλίμαχος ὑπῆρξε παραδοξολόγος καὶ ὀπισθοδρομικός, διότι ἠγωνίσθη νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ ἀρχαϊκὸν ὕφος τοῦ Καλάμιδος μὲ μικρὰς διορθώσεις τοῦ κορμοῦ.

Ὁ δὲ *Κρεσίλας* ἐκ Κυδωνιῶν τῆς Κρήτης ἐμαθήτευσε καὶ πλησίον τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Πολυκλείτου, ὑπῆρξε δὲ καὶ μιμητὴς τοῦ Μύρωνος. Οἱ ἀρχαῖοι ἐπαινοῦν τὸν *Διϊτρέφην* του, πληγωμένον βαρέως καὶ μό-

Ἡ ἐν Κήποις Ἀφροδίτη τοῦ Ἀλκαμένους. Ἀντίγραφον Δούβρου.

λις ἀναπνέοντα, τὸν *Διομήδην* φεύγοντα μὲ τὸ ἱερὸν Παλλάδιον τῆς Τροίας ἀνὰ χεῖρας, τὴν *Ἀμαζόνα* πληγωμένην καὶ ἄλλα ἐκ τῶν ὁποίων ὄχι ὀλίγα ἀντίγραφα ἀνεγνωρίσθησαν.

Τὸ ὕφος τῶν ἔργων τούτων δεικνύει τολμηρὸν καὶ φιλόδοξον καλλιτέχνην, πλήρη δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ μεταπλαστὴν δεινὸν τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Πολυκλείτου· δὲν προφθάνουν οἱ μεγάλοι οὗτοι καλλιτέχναι νὰ στήσουν νέον καὶ σπουδαῖον ἔργον των, καὶ ὁ Κρεσίλας ὄπισθεν τὸ μεταπλάττει καὶ τὸ παρουσιάζει ὡς ἴδιον μὲ τολμηράς τινας παραλλαγάς. Παρέχει ὅμως καὶ νέας τάσεις ὁ Κρεσίλας καὶ ὑποδεικνύει ἀσθενῶς μὲν ἀλλ' ὁπωσδήποτε, τὴν ὁδὸν πρὸς τὸν μεγαλοφυᾶ *Σκόπαν*.

Ὁ μόνος καλλιτέχνης, ὁ ὁποῖος ἐδείχθη ἱκανὸς νὰ βαστάσῃ τὴν βαρεῖαν κληρονομίαν τοῦ Φειδίου, καὶ νὰ ὁδηγήσῃ ἀσφαλῶς τὴν Ἀττικὴν Σχολὴν εἰς νέας ὁδοὺς εἶναι ὁ εὐφυὴς καὶ χαρίεις *Ἀλκαμένης*. Τὰ ἔργα του θαυμάζονται πολὺ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, τινὰ μάλιστα τίθενται μεταξὺ τῶν ἀρίστων τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς Πλαστικῆς.

Διακρίνομεν δὲ δύο ὁδοὺς εἰς τὸ ὕφος τοῦ Ἀλκαμένους: κατὰ τὴν μίαν προσπαθεῖ νὰ ἐξαττικίσῃ τύπους ἀθλητῶν τοῦ Πολυκλείτου, μὲ ἔμπνευσιν ἐκ τοῦ Μύρωνος, καὶ νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν πατροπαράδοτον καὶ ἀναμφισβήτητον εἰδικότητα τῶν Ἀργειοσικυωνίων, τοῦ νὰ κατασκευάζουν ἀνδριάντας ἀθλητῶν. Τοιαῦτα ἔργα τοῦ Ἀλκαμένους εἶναι ὁ *Ἀλειφόμενος* τοῦ Μονάχου, ὁ ἱστάμενος *Δισκοβόλος* τοῦ Βατικανοῦ, καὶ ἴσως πρωτότυπον αὐτοῦ ὁ πολυπαθὴς καὶ πολυώνυμος χαλκοῦς *Ἔφηβος τῶν Ἀντικυθήρων*.

Ἀλλ' ὁ Ἀλκαμένης ἐπιτυγχάνει περισσότερον εἰς ἄλλο ἔδαφος: εἴδομεν ὅτι ἡ Ἀττικὴ Σχολὴ τείνει ἀνέκαθεν νὰ παραστήσῃ τὸ τέλειον γυναικεῖον σῶμα, καὶ προσπαθεῖ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο διὰ τῆς βαθμιαίας ἀφαιρέσεως τοῦ ἐνδύματος. Σταθμὸν σημαντικὸν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀποτελεῖ ἡ περίφημος *ἐν κήποις Ἀφροδίτη* του, τῆς ὁποίας πολλὰ ἀντίγραφα διεσώθησαν, τὸ ἄριστον δὲ ἐν Λούβρῳ.

Ἡ θεὰ παρίσταται ἱσταμένη εἰς σχῆμα ἐλαφροῦ βαδίσματος, κινουμένη σχεδὸν μὲ ἀκκισμοὺς φιλαρεσκείας. Κρατεῖ μὲ τὴν δεξιὰν κατὰ τρόπον ὑποδειχθέντα ἤδη ὑπὸ τοῦ Φειδίου, τὸν λεπτὸν καὶ διαφανῆ χιτῶνα, καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν πιθανῶς ἐκράτει μῆλον, τὸ περίφημον γέρας τῆς καλλονῆς της τὸ δοθὲν ὑπὸ τοῦ Πάριδος. Αἱ ὡραῖαι πτυχαὶ τοῦ χιτῶνος ἐνθυμίζουν τὰς Μοίρας τοῦ Παρθενῶνος, ἡ λεπτότης καὶ διαφάνεια αὐτοῦ δίδει εὐκαιρίαν εἰς τὸν καλλιτέχνην νὰ δείξῃ τὸ σῶμα τῆς θεᾶς καθ' ὅλα τὰ σημεῖα. Δὲν ἀπέχει πολὺ ἡ ἐντελὴς γύμνωσις τῆς Ἀφροδίτης, εἰς βάρος τῆς ὁποίας ἡ Ἀττικὴ Σχολὴ ἀγωνίζεται νὰ δείξῃ τὸ τελείως διαπλασθὲν κατὰ φύσιν καὶ τέχνην γυμνὸν γυναικεῖον σῶμα. Ἡ ἡμίγυμνος *Ἀφροδίτη τῆς Μήλου* φέρει εἰς νέον μέγαν σταθμὸν καὶ ἡ ἐντελῶς γυμνὴ *Κνιδία Ἀφροδίτη* τοῦ Πραξιτέλους ἀποτελεῖ τὸ τέρμα τῆς Ἀττικῆς Σχολῆς.

Ἡ ἔκφρασις τῆς θεᾶς τοῦ Ἀλκαμένους διατηρεῖ τὴν σεμνότητα καὶ ἁπλότητα τῶν φειδιακῶν ἔργων, ἀλλὰ δὲν ἔχει πλέον τὸ ὕψος, τὴν μεγαλοπρέπειαν, τὸν ἰδεαλισμὸν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς ψυχῆς τῶν ἀγαλμάτων ἐκείνου. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ κατὰ τὸν Ἀλκαμένην ἀπομακρύνουν τὴν θεὰν ἀπὸ τὴν κατανόησιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· ἀντ' αὐτῶν πλουτίζει τὸ ἔργον του μὲ φιλάρεσκον χάριν καὶ ἐρατεινὸν μειδίαμα, μὲ ποθεινὴν ἐλκυστικότητα καὶ αἰσθητὴν σωματικὴν καλλονήν· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἐν κήποις Ἀφροδίτη ἔρχεται πλησιέστερον πρὸς τοὺς θνητούς, χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν θειότητα καὶ τὴν ὑψηλὴν θέσιν της.

Ἂν ἠρωτᾶτο δὲ ἡ ἰδία θεὰ περὶ τῆς παραστάσεώς της ὑπὸ τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Ἀλκαμένους, εἶναι φυσικὸν καὶ πιθανόν, ὡς γυνὴ ὡραία, θέλουσα νὰ θαυμάζεται τὸ κάλλος της, καὶ νὰ ἐκτιμᾶται ἡ παντοδυναμία της ὑπὸ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρων, νὰ προετίμα τὴν παράστασιν καὶ τὴν ἔκφρασιν, τὴν ὁποίαν τῆς ἔδωκεν ὁ Ἀλκαμένης, χωρὶς βεβαίως νὰ δυσαρεστηθῇ διὰ τὴν μικρὰν θυσίαν τοῦ καταβιβασμοῦ της εἰς στρώματα πληησέστερα καὶ εὐνοητότερα διὰ τὸν ἀνθρώπινον ὀφθαλμόν.

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Πῶς γράφομεν οἱ Ἕλληνες.

ΠΡΟ χρόνων εἰς διεθνῆ ἔκθεσιν Γάλλος τεχνοκρίτης ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην, ἀντιμετωπίζων ἔργα ζωγράφων Ἑλλήνων, νὰ φωνάξῃ «οἱ Ἕλληνες ἀπεμάθαν νὰ ζωγραφίζουν». Ἡ κατηγορία ἦτον ἡ περισσότερον δεινή. Διότι, ὅπως εἶπεν ὁ μεγάλος Γερμανὸς διδάσκαλος, «τὸ πρῶτον τοῦ ζωγράφου προσὸν εἶναι νὰ ἠξεύρῃ νὰ ζωγραφίζῃ». Πόσον ἦτο δίκαιον ἢ ἄδικον τοῦ Γαλάτου κριτικοῦ τὸ ἀπόφθεγμα δὲν θέλω ἐδῶ νὰ τὸ συζητήσω. Ὑπάρχουν ἄλλως τε πολλοὶ καὶ μεταξύ μας ποῦ συμφωνοῦν ὁπωσδήποτε εἰς τοῦτο. Ἀλλ' ἡ ῥῆσις μοῦ ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν μὲ ἐπιμονήν, ὅταν ἐπρόβαλα εἰς τὸν ἑαυτόν μου τὸ ἐρώτημα: πῶς γράφομεν οἱ νέοι Ἕλληνες, ἂν ἠξεύρωμεν νὰ γράφωμεν. Δῆλα δή, ἀφίνων κατὰ μέρος διὰ μίαν στιγμὴν τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, θέλω νὰ συζητήσω εἰρηνικὰ καὶ ἀπρόσωπα περὶ τοῦ ὕφους τῶν νεοελλήνων συγγραφέων, ποῦ εἶνε τὸ ὕφος τῶν νεοελληνικῶν βιβλίων.

Ὁ Ἱππόλυτος Ταὶν εἰς μίαν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν μεταφραστὴν τῆς «Φιλοσοφίας τῆς Τέχνης», τὸν μακαρίτην Ἀχιλλέα Ἀγαθόνικον, ἐπιστολὴν ποῦ ἐδημοσιεύθη πολλάκις, χωρὶς ν' ἀξιωθῇ προσοχῆς ἐπαρκοῦς, ἀναπολῶν τοὺς συγγραφεῖς ποῦ ἔμαθαν νὰ γράφουν μαθητεύσαντες εἰς τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς μεταξὺ τούτων τὸν Ἰάκωβον Λεοπάρδην καὶ τὸν Παῦλον Λουδοβῖκον Κουριέ δείχνει τὸν μεγάλον πόθον νὰ ἰδῇ τοὺς ἰδικούς μας συγγραφεῖς ν' ἀκολουθοῦν τὴν ἰδίαν παράδοσιν τοῦ τρόπου τοῦ γράφειν. Νὰ γράφωμεν δῆλα δὴ «λιτά» «ἁπλά» καὶ μὲ «αὐτάρκειαν». Νὰ γίνωμεν «ἁπλοῖ ὥσπερ τὰ παιδία» καὶ θὰ λάβωμεν τότε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Διότι πᾶν ὅ,τι δὲν εἶνε ἁπλοῦν καὶ αὐτάρκες εἶνε ἰσχνὸν ἢ ὑπερτροφικόν. Καὶ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἐγγίζει τὴν νόσον. Ἁγία ἁπλότης. Διότι ἁπλῆ εἶνε ἡ ἀλήθεια. Καὶ ἡ τέχνη δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶν' ἐκτὸς τῆς ἀληθείας. Παύει νὰ εἶνε τέχνη.

Ὑπάρχουν παραδείγματα συγγραφέων καὶ μεγάλων ἀκόμη, ποῦ ἔφθασαν τὴν ἁπλότητα τὴν στιγμὴν ποῦ ἤγγισαν καὶ τὴν τέχνην. Ὁ Τζὼν Ῥάσκιν ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ εἰρωνευθῇ κάποτε τὸ συγγραφικὸν παρελθόν του, ποῦ ἐνόμιζεν ὕφος τὸ νὰ βαριφορτώνῃ ἕνα ὄνομα μὲ δέκα ὀγκώδη, κενὰ ἑπομένως ἐπίθετα, νὰ μὴν ὀνομάζῃ τὰ πράγματα μὲ τ' ὄνομά των ἀλλὰ μὲ περιφράσεις. Μὲ περιφράσεις. Μετάφρασις τῶν ἐννοιῶν εἰς «περιφράσεις». Αὐτὸ ἐνομίσθη καὶ ὀνομάσθη ὕφος. Καὶ τοῦτο εἶνε ἡ τελεία παρεξήγησις τῆς ἰδέας τοῦ ὕφους, αὐτοῦ ποῦ διεμόρφωσαν, ὕπατοι τῶν διδασκάλων, οἱ Ἕλληνες.

Διότι τὸ ὕφος ἂν δὲν εἶνε «ὁ ἄνθρωπος», ὅπως εἶπεν ὁ Γάλλος, εἶνε κάτι οὐσιωδῶς «ἀνθρώπινον». Ὅσον εἶνε περισσότερον ἀνθρώπινον, ἀκόμη περισσότερον ἀτομικὸν — ἀτομικὸν καὶ ἀνθρώπινον — τόσον εἶνε περισσότερον ὕφος.

Ἕλλην διδάσκαλος μοῦ ἔλεγε κάποτε: «Γράφω τὴν δημοτικὴν καὶ μεταφράζω τὸν ἑαυτόν μου. Ἀλλὰ μήπως δὲν εἶνε τὸ ὕφος αὐτομετάφρασις;»

Κατὰ τῆς τοιαύτης ἁμαρτωλῆς ἀντιλήψεως τοῦ ὕφους θέλω σήμερον νὰ ἐγερθῶ. Ὄχι· τὸ ὕφος δὲν

εἶνε μετάφρασις τοῦ ἑαυτοῦ μας, *εἶνε ὁ ἑαυτός μας*. Δὲν μεταφράζω ὅταν γράφω τὸν ἑαυτόν μου. ἀφίνω τὸν ἑαυτόν μου νὰ ὁμιλῇ τὴν *γλῶσσαν του*. Καὶ τοῦτο εἶνε ὕφος. Εἶνε τὸ ὕφος μου. Ἀφίνω νὰ ὁμιλήσῃ ὅλη *ἡ καρδία μου*, διότι ὑπερόχως σοφὰ εἶπεν ὁ Ἅγιος Παῦλος: «Ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας ἡ γλῶσσα λαλεῖ». Καὶ ἐφόσον ὑπάρχουν καρδίαι «περισσεύουσαι» ὑπάρχει *ὕφος*, ὑπάρχει τέχνη. Ἂν ἠξεύρωμεν νὰ γράφωμεν. Ποῖος θὰ πῇ ὅτι γράφουν ὅλοι οἱ Ἕλληνες τῆς συγχρόνου ἐποχῆς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ περασμένου αἰῶνος ὁ Διονύσιος Σολωμὸς ἔθετε τὰς βάσεις μιᾶς τέχνης δημιουργημένης κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Καὶ ἦτον οἱονεὶ ὁ συνεχιστὴς τῆς μεγάλης παραδόσεως. Τὸ ἔργον ἔμεινεν ἐρείπιον, πολὺ περισσότερον δὲν ἐννοήθη κ' ἐμείναμεν ὅπου καὶ μένομεν.

Ἦτον ὁ Θωμαζέος, νομίζω, ποῦ παρετήρησε κάποτε εἰς τὸν Σολωμόν, ὅτι ἀντιθέτως πρὸς ἐκείνους ποῦ ἐκφράζουν μεταφυσικοφανῶς κάθε ἁπλῆν ἰδέαν, ἐνδύει μὲ τὸ ἔνδυμα τῆς λαϊκῆς φρασικότητος ὅ,τι ὑψηλότερον διενοήθη ὁ ἄνθρωπος. «Τὸν θησαυρὸν τῆς ἀτομικῆς διανοίας μας», ὅπως ὁ ἴδιος εἶπεν, ὑποβεβλημένον εἰς τὴν ἁπλότητα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Ὅλοι οἱ στίχοι τῶν Ἐλευθέρων Πολιορκημένων ἠμποροῦσαν νὰ εἶνε χωριστὰ σπαρμένοι εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια χωρὶς νὰ ξενίζουν τὴν σύστασίν των. Πόσον ὅλοι οἱ Ἑπτανήσιοι ποιηταί, οἱ μετὰ τὸν Σολωμόν, τὸν ἀκολούθησαν μόνον εἰς τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα. Πόσον ἡ ποίησις ἐκείνου ἦτον ἀντιρρητορική, λιτή, ἁπλῆ. Συνετή. Αὐτάρκης. Ὄχι φιλάρεσκος. Ποίησις ἀλαζών. Καὶ πόσον ἁπλῆ. Ὁ ποιητὴς αὐτὸς ποῦ ἤθελε καὶ τὸ κράμα τῶν τεχνικῶν τρόπων νόμιμον.

Ἡ ἁπλότης. Ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας ἡ γλῶσσα λαλεῖ. Καὶ τότε μόνον ἡ λαλιά της εἶνε μουσική.

Ὁ Ἀνδρέας Κάλβος τί ἄλλο ἦτο παρὰ ἕνας κραταιὸς ἀντίλαλος τῶν Ἑλλήνων τῆς μεγάλης ἐποχῆς; Ποτὲ ἡ χώρα μας δὲν ἐρρυθμίσθη ἀρχαιότροπα τόσον. Καὶ ποτὲ ἡ σοφὴ πλαστικότης τοῦ Ἑλληνικοῦ διθυράμβου δὲν ἀνέλαμψεν ἄλλην μίαν φορὰν φυσικὴ καὶ αὐτόματος, ὅσον εἰς τὰς ᾠδὰς τοῦ Ζακυνθίου ποιητοῦ.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ἀνατείλας μαζὶ μὲ τὴν ἐπανάστασιν αἰὼν *ἑλληνικὸς* ἐχαιρετίσθη ἀπὸ διδασκάλους, ὑφώνοντας ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν τῆς τέχνης. Ἴσως νὰ ἀπεμάθαμεν καὶ νὰ γράφωμεν. Παρὰ τὸν ψευδοκλασικισμὸν εἰς τὴν γλῶσσαν ὁ ψευδορρωματισμὸς εἰς τὸ ὕφος κάθε παρδαλότης κάθε ὑπερτροφία ἐχάραξε συγγραφεῖς μὲ *τάλαντον* ἀλλὰ ποῦ δὲν ἠξεύραν νὰ γράψουν.

Μὴν ἀπορῆτε. Ἡ τέχνη τοῦ συγγραφέως εἶνε τόσον δυσκολομάθητη, ὥστε ὑπάρχουν ἄπειροι συγγραφεῖς ποῦ δὲν ἠξεύρουν τὴν τέχνην, ἀπαράλλακτα ὅπως, καθὼς ὁ Γάλλος τεχνοκρίτης εἶπεν, οἱ Ἕλληνες ζωγράφοι ποῦ δὲν ἠξεύρουν νὰ ζωγραφίζουν.

Ἐλέχθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ροΐδη, ἐγράφη μάλιστα ὅτι *ἐδυσκολεύετο* νὰ γράψῃ. Ἐγράφη πρὸς κατηγορίαν του. Καὶ ὅμως κανεὶς ἔπαινος δὲν ἰσοφαρίζει τὴν κατηγορίαν αὐτήν. Ὑπεράνω πάντων ὁ συγγραφεύς, περισσότερον καὶ ἀπὸ τὸν ζωγράφον καὶ τὸν γλύπτην, πρέπει, ὅπως ὁ ἀρχαῖος εἶπεν, νὰ εἶνε *κατατηξιτεχνος*.

Ἕνα καλλιτέχνημα ἀπὸ τὸν καλλιτέχνην εἶνε μία ἀγαθὴ πρᾶξις πρὸς τὸν κόσμον ποῦ ἔχει τὴν ἱκανότητα τοῦ ἀπολαύειν τὴν τέχνην. Καὶ δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερον ἁμάρτημα, πρᾶξις περισσότερον ἁμαρτωλὴ ἀπὸ ἕνα βιβλίον, μίαν σελίδ' ἀκόμη κακογραμμένην. Λαὸς ποῦ εἶνε ἀκαλαίσθητος εἶνε διεφθαρμένος λαός.

Κ' ἐντούτοις γνωρίζω μεταξὺ τῆς πληθύος τῶν συγχρόνων γραφόντων ἕναν ἄνθρωπον ἢ μᾶλλον ἕνα συγγραφέα, διότι πολὺ ὀλίγον ἡ ἀνεπαρκῶς γνωρίζω τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἔχει γράψει πολὺ ὀλίγα πράγματα καὶ τὸν ὁποῖον γνωρίζομεν μᾶλλον ὡς δημοσιογράφον ἢ ὡς συγγραφέα. Ὁ συγγραφεὺς αὐτὸς σκέπτεται στρογγυλά, ἐκφράζεται αὐτάρκως καὶ λιτά, τόσον ὀλίγον πλαδαρά, μεταχειρίζεται τόσον ὀλίγην ἐπιτήδευσιν συγγραφικότητος, ποῦ εὐθὺς αἰσθάνεσαι τὴν ἀνάγκην, ἐὰν δύνασαι νὰ τὴν αἰσθανθῇς, νὰ τὸν ὀνομάσῃς *συγγραφέα*. Ἂν μ' ἐρωτήσητε ποῖος ἀπὸ τοὺς νεοέλληνας συγγραφεῖς «ἠξεύρει νὰ γράφῃ» εἴτε ἠξεύρει νὰ γράφῃ περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀνεπιφυλάκτως θὰ σας τὸν ὀνομάσω. Εἶνε ὁ Ἰωάννης Κονδυλάκης. Ἴσως ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Πατούχα», τῶν ἀναμνήσεων ἀπὸ τὴν «Κατοχὴν τῆς Κρήτης» καὶ τῶν χρονογραφημάτων τοῦ «Διαβάτου» θὰ ἐξαφνιοῦῃ ἀναγινώσκων αὐτὰς τὰς γραμμάς. Ἴσως ἀκόμη νὰ μορφάσῃ. Αὐτός.

Ἴσως κάτω ἀπὸ ἄλλον οὐρανὸν κ' ἐπάνω εἰς ἄλλο μέρος τῆς γῆς ὁ κ. Κονδυλάκης θ' ἀποκτοῦσε τὴν φήμην ποῦ τοῦ ἄξιζε. Ἀκόμη τὸ τάλαντόν του ἴσως ἐξεδηλώνετο ἀναλόγως μέν, ἀλλὰ εἰς ἄλλα ἐπίπεδα. Ὁ μοναδικὸς αὐτὸς «conteur» ἴσως ἐγίνετο πλούσιος μυθιστοριογραφῶν. Γνωρίζουν πολὺ τὸν ζωντανὸν conteur Κονδυλάκην. Ἐδῶ κατήντησεν ἢ ἔγεινε χρονογράφος. Ἀδιάφορον. Τὸ μέλλον θ' ἀνεύρῃ μέσα εἰς τὰ χρονογραφήματά του 50 ἢ 100 σελίδας τὰς ὁποίας δὲν θ' ἀνταλλάξῃ μὲ τίποτε, σελίδας ποῦ θ' ἀποτελέσουν ἕνα τόμον «φιλολογικόν». Τί νομίζετε; Τὸ γαλλικὸν sens-commun ὁ Μάρκος Αὐρήλιος ὀνομάζει κοινονοημοσύνην. Μέσα εἰς τὸ γράψιμον τοῦ κ. Κονδυλάκη ὅ,τι πλημμυρίζει εἶνε ἡ «κοινονοημοσύνη» αὐτή. Κοινονοημοσύνη ὕφους καὶ σκέψεως. Ἀφοῦ σκέψις καὶ ὕφος δὲν χωρίζονται ἐκεῖνος ποῦ ἠξεύρει νὰ γράφῃ ἀναγκαίως ἠξεύρει νὰ σκέπτεται. Τὸ ἕνα πηγάζει ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Ἐφρονοῦσα ἀνέκαθεν καὶ φρονῶ αὐτὴν τὴν στιγμὴν περισσότερον παρ' ἄλλοτε ὅτι ὁ μόνος τρόπος νὰ μάθωμεν οἱ νεοέλληνες νὰ γράφωμεν καὶ νὰ σκεπτώμεθα εἶναι νὰ μεταφράζωμεν τοὺς ἀρχαίους. Ἂν ὁ καθένας μας μετέφραζε κ' ἓν ἀρχαῖον βιβλίον, ἡ λογοτεχνία μας θὰ ἐπλουτίζετο ἀφ' ἑνός. ἐξ ἄλλου θὰ ἐμορφώναμεν ἐντὸς τῆς κεφαλῆς μας τὸν τρόπον τοῦ γράφειν. Ἐφρονοῦσα καὶ φρονῶ ἐπικίνδυνον τὴν ἐπιροὴν παντὸς μὴ Ἕλληνος συγγραφέως εἰς μίαν λογοτεχνίαν ἐν τῷ γίγνεσθαι. Ἐχορτάσαμεν τόσον ἀπὸ βαρβαρικὸν στόμφον καὶ βαρυκίνητα βυζαντινὰ ἐπίθετα, ἀπὸ κενὸν φραστικὸν ὄγκον, ἀπὸ κουτὴν ῥητορικὴν ὥστε δὲν ἀπομένει ἄλλο παρὰ νὰ ἐπανέλθωμεν ἐκεῖ. Ἐπανερχόμενοι εἰς τὸν ἀρχαῖον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν φύσιν. Ἐκεῖ ὑπάρχουν ἀκίνδυνοι διδάσκαλοι.

Μέσα εἰς τὸν περασμένον αἰῶνα ὁ Ἱππόλυτος Ταὶν εὗρισκε τὸν Λεοπάρδην καὶ τὸν Κουριὲ συγγραφεῖς «κλασικούς» δῆλα δὴ γνωρίζοντας νὰ γράφουν κατὰ τ' ἀπαράμιλλα πρότυπα. Ἀλλ' ὑπὲρ πάντας ἵσταται ὁ Γκαῖτε. Κανεὶς δὲν εἶνε τόσον Ἕλλην ὅσον αὐτὸς ὁ Τεύτων. Ὅσον ἂν ὑπῆρξεν ἄλλωστε καὶ βάρβαρος.

Εἰς τὴν γαλλικὴν λογοτεχνίαν ὁ Ἀνδρέας Σενιέ, Ἕλλην ἐκ μητρός, ἀναμιμνήσκει εἰς τοὺς Γάλλους τὸν τρόπον τοῦ γράφειν πρὸ ἑνὸς αἰῶνος. Ἐπέτρωτο εἰς ἕνα ἐξ ὁλοκλήρου Ἕλληνα, τὸν Ἰωάννην Μορέαν ν' ἀνεύρῃ καὶ νὰ διδάξῃ ἐκ νέου τὸν ἑλληνικὸν τρόπον τοῦ γράφειν, ποῦ εἶνε ὁ συνετὸς τρόπος τοῦ γράφειν.

Δόξα εἰς ἐκείνους ποῦ θὰ συνεχίσουν τὸ ἀργὰ ἀρχισμένον ἔργον διὰ τὴν Ἐπιστροφήν.

ΜΟΥΣΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΖΩΗ

ΗΡΩ ΚΑΙ ΛΕΑΝΔΡΟΣ

- Ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς παραστάσεως τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου

Ο ποιητικὸς οἶστρος ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ κεντρίζῃ ὁπωσδήποτε τὴν ἑλληνικὴν ψυχήν· καὶ τὰς μᾶλλον ἀσημάντους σελίδας τῆς προγονικῆς ἱστορίας διαυγάζει, ἔστω καὶ ἀμυδρῶς, τὸ θεῖον φῶς.

Κατὰ τὴν τετάρτην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα, ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς νοῦς, ὁ πλαστικὸς καὶ καλλιτεχνικός, εἶχεν ἤδη ἐκπνεύσει· ἐνέαζεν ὁ Χριστιανισμός· ἡ ἐποχὴ ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Βυζαντινολόγου· καὶ ὅμως τὴν ἐποχὴν αὐτὴν πληροῖ ἡ ἀχανὴς φαντασία τοῦ Νόννου, τοῦ ποιητοῦ τῶν μυριοστίχων «Διονυσιακῶν». Ἀπὸ τὴν σχολὴν τοῦ Νόννου ἐξῆλθεν ὁ Μουσαῖος. Περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ δὲν γνωρίζομεν τίποτε· γνωρίζομεν ὅμως τὸ χαριτωμένον του ποιημάτιον, «Τὰ καθ' Ἡρὼ καὶ Λέανδρον». Τὸ ἔργον τοῦτο, μόλις ἐκτείνεται εἰς 340 στίχους· νανοφυές, πρὸ τῶν Διονυσιακῶν· καὶ ὅμως τοῦτο, ἀπήχησις ἀπολεσθέντος προτύπου τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων, ἔργου, πιθανώτατα, τοῦ Καλλιμάχου, τοῦ σοφωτάτου, ἂν μὴ τοῦ μεγίστου τῶν ἀλεξανδρινῶν στιχοπλόκων, ζῇ καὶ συγκινεῖ· ἐνῷ εἰς τὴν ἐποποιΐαν τοῦ Νόννου μόλις θὰ προστρέχῃ κάπου κάπου, πρὸς λύσιν τίς οἶδε τίνος γραμματικῆς ἀπορίας, ἀσυγκίνητός τις ἑλληνιστής. Οἱ ἑξάμετροι τοῦ Μουσαίου μετηνέχθησαν καὶ εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν γλῶσσαν· Ἐνθυμοῦμαι ὅτι παιδίον ἀνέγνωσα κατὰ πρῶτον τὰ «Καθ' Ἡρὼ καὶ Λέανδρον», ἀναδιφῶν τὰ φύλλα περιοδικοῦ τοῦ καιροῦ ἐκείνου εἰς πεζὴν καθαρεύουσαν θεματογραφικὴν μετάφρασιν. Ὑπάρχει, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, καὶ ἄλλη ἔμμετρος αὐτή, μεταφραστικὴ δοκιμὴ τοῦ ποιήματος, ἐπάνω εἰς τὸ μέτρον τοῦ πρωτοτύπου, καὶ μία ἄλλη δοκιμὴ ἀπὸ τὸν κύριον Σπυρίδωνα Παγανέλην μεταχύσεως τοῦ ἔργου εἰς τὸ ἀπελπιστικὸν καλοῦπι τοῦ «Εὐρυάλου». Τέλος ὁ κ. Σάρρος, γυμνασιάρχης τώρα, τί παράδοξον! — μᾶς ἔδωκε μίαν ζωντανήν. Ἂν δὲν μὲ πλανᾷ ἡ μνήμη, μετάγγισιν τῶν «Καθ' Ἡρὼ καὶ Λέανδρον» εἰς τὸν ἐθνικόν μας δεκαπεντασύλλαβον, οἱ δὲ ἀναγνῶσται τῶν «Παναθηναίων» δὲν ἐλησμόνησαν τὸ πλούσιον κομμάτι τοῦ «Τραγουδιοῦ τῆς Ἡρῶς» τὸ παρατεθὲν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἀριστοτεχνικὴν ἀνάπλασιν τοῦ κ. Σίμου Μενάρδου, διδάκτορος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς μας καὶ αὐτοῦ, τί ἀλλόκοτον![1]

Κόρη, γιὰ τὴν ἀγάπη σου περνῶ καὶ τἄγριο κῦμα
Τῶνομά μου εἶναι Λέανδρος, Ἡρῶς τῆς καλῆς ἄντρας...

Τέλος καὶ ποίημα πρωτότυπον ἀνέγνωσα «Ἡρὼ καὶ Λέαντρος», εἰς τὴν ποιητικὴν συλλογὴν «Ἀπὸ τοὺς θρύλους τῶν Αἰώνων» τοῦ κ. Μένου Φιλήντα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν λείπει ἡ ἐπικὴ πνοή.

Ἀλλ' ἡ ἱστορία τῶν δύο ἐραστῶν εἶναι ἀπὸ ἐκείνας διὰ τὰς ὁποίας ὁ Ἄϊνε ἀνακράζει εἰς κάποιον ποίημά του: «Παλαιὰ ἱστορία, πάντα νέα!» Μὲ πτερὰ χελιδόνος ἐπανέρχεται καὶ ἐξυπνᾷ τὴν ἔμπνευσιν καὶ θερμαίνει τὸ αἴσθημα, ὅπου ἡ Φαντασία τοῦ ποιητοῦ διανύει τὸν Ἀπρίλιον αὐτῆς καὶ ὅπου Μαΐους ἀριθμεῖ τοῦ ἀνθρώπου ἡ καρδία. Οἱ δύο νέοι, ὡς ὁ Γωμαῖος καὶ ἡ Ἰουλία, ὡς ὁ Παῦλος καὶ ἡ Βιργινία, ὡς ὁ ἄλλος Παῦλος μὲ τὴν Φραγκίσκαν του, ὡς ἡ Μαργαρίτα μὲ τὸν Φάουστ, ὡς ἡ Μινιὼν καὶ ὁ Βίλελμ Μάϊστερ, ὡς ὁ Ἑρμάννος καὶ ἡ Δωροθέα, ὡς ὁ Λάφνις καὶ ἡ Χλόη, ὡς ὁ Γριστάνος καὶ ἡ Ἰζέλδη, ὡς ὁ Ἐρωτόκριτος καὶ ἡ Ἀρετοῦσα, ὡς δὲν ἐνθυμοῦμαι τώρα ποῖα καὶ πόσα ἄλλα θέματα, ἀνάλογα· ἁπλᾶ, καὶ παθητικά, ἀνθρώπινα, αἰώνια, ἀνακινούμενα καὶ ἀναζωογονούμενα ἀπὸ τὸν ποιητήν, ἀπὸ τὸν μουσικόν, ἀπὸ τὸν ζωγράφον, θὰ συναρπάζουν τὰς καρδίας καὶ θὰ ὑγραίνουν ἡδύτατα τοὺς ὀφθαλμούς. Μέσα εἰς τὰ ἁπλᾶ αὐτὰ καὶ τὰ παθητικά, τὸ τραγοῦδι τῆς Ἡροῦς καὶ τοῦ Λεάνδρου εἶναι κάτι ἁπλούστατον καὶ παθητικώτατον. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ποίησις τῶν νεωτέρων χρόνων τὸ καθιέρωσε, καὶ ἀτηχεῖ εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ ναοῦ της ἀπὸ τὰ στόματα ψαλτῶν κορυφαίων. Γνωρίζετε τὴν περίφημην *μπαλλάταν* τοῦ Σίλλερ μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἀφελὴς ἑλληνικὸς ἔρως, ὁ πόθος τῆς σαρκός, βαπτίζετ' ἐξαϋλιζόμενος εἰς τὰ κλασικορωμαντικὰ νάματα τοῦ γερμανοῦ ποιητοῦ. Καὶ δὲν ἀγνοεῖτε, ὑποθέτω, τὴν ὡραίαν ἐπίκλησιν πρὸς τὸν «νέον, τὸν ὡραῖον, τὸν ἀτρόμητον κολυμβητήν, μονάκριβην ἐλπίδα τῆς παρθένου τῆς Σηστοῦ», μὲ τὴν ὁποίαν προλογίζει ὁ Μπάϋρον εἰς τὸ δεύτερον ἆσμα τῆς «Νύμφης τῆς Ἀβύδου», ἀναφέρων κ' ἐκεῖνος, ἐν λυρικωτάτῃ παρενθέσει, «τὴν παλαιὰν ἱστορίαν» διὰ νὰ προσθέσῃ, ἀμέσως ἔπειτα: «Ἀλλ' ὑπάρχουν ἀκόμη νεαραὶ καρδίαι, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἔρως θὰ ἐνέπνεε τὴν αὐτὴν ἀφοσίωσιν».

Καὶ ὑπάρχουν νεάζοντες ποιηταί, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ θρῦλος τῆς Ἡροῦς καὶ τοῦ Λεάνδρου ἀποτελεῖ ἀστείρευτον πηγὴν ἐμπνεύσεως. Καὶ ἰδοὺ ὁ διάσημος αὐστριακὸς ποιητής, ὁ μετὰ τοῦ Λενάου διαμοιραζόμενος τὰ πρωτεῖα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Παρνασσοῦ τῆς πατρίδος του, ἰδοὺ ὁ Γριλλπάρτσερ, ὀλίγον ὕστερα ἀπὸ τὸν πύρινον σκεπτιστὴν Βρεττανὸν καὶ ἀπὸ τὸν ἀγνὸν ἰδεολόγον Τεύτονα, μετέχων πλουσίας μερίδος ἐνταυτῷ ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ πρώτου καὶ ἀπὸ τὴν ὑγιᾶ καλαισθησίαν τοῦ δευτέρου, δὲν διστάζει νὰ ἐντείνῃ εἰς δραματικὰς σκηνὰς τὸ εἰδύλλιον καὶ νὰ σφραγίσῃ τὸ δρᾶμα του μὲ τίτλον «Ἀγάπης καὶ θαλάσσης κύματα», ποῦ ἀξίζει καὶ μόνος ὁλόκληρον ποίημα. Καὶ ἰδοὺ νέος Ἕλλην ποιητής, ὁ κύριος Κ. Χατζόπουλος, ὁ ποιητὴς τῶν «Τραγουδιῶν τῆς Ἐρημιᾶς» καὶ τῶν «Εἰδυλλίων», ὁ τραγουδιστὴς τῶν «Χιονοπωριάτικων», μικρῶν ἀριστουργημάτων αἰσθήματος καὶ γλώσσης, μεταφέρει τὸ δρᾶμα τοῦ Γριλλπάρτσερ εἰς τὴν ποίησίν μας καὶ ἐκτελεῖται τοῦτο ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου.

Διὰ τὸν Γριλλπάρτσερ θὰ ἦτο περιττὸν ἐδῶ νὰ γίνῃ ξεχωριστὸς λόγος εἰς δύο συνεχῆ φύλλα τῶν «Παναθηναίων»[1] εὐγλωττος ἐδημοσιεύθη λόγος περὶ τοῦ ποιητοῦ καὶ περὶ τοῦ ἔργου του. Θὰ ἐσημείωνα μόνον ἁπλῶς ὅτι ὁ πρύτανις τῶν αὐστριακῶν μουσοπόλων, ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἐθαύμασεν ὁ Βύρων μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς «Σαπφοῦς» του, ὁ δημοτικώτατος καὶ συμπαθέστατος τῶν γερμανῶν δραματογράφων, ἔζησε βασανισμένην ζωὴν ὑπαλληλίσκου, καὶ μὲ τὴν δόξαν καθ' αὐτὸ ἐσχετίσθη γέρων πλέον καὶ εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου, καὶ τὴν δημοτικότητα ἐγνώρισεν ὄχι τόσον ἡ ζωή του, ὅσον ὁ θάνατός του· πράγματα αὐτὰ πολὺ συνειθισμένα μέσα εἰς τὰ βιωτικὰ δράματα τῶν λειτουργῶν τοῦ ἰδανικοῦ. Θὰ ἔλεγα ὅτι ὁ Γριλλπάρτσερ εἶνε περίεργον κρᾶμα ὑγιῶν καὶ νοσηρῶν στοιχείων, τόσον εἰς τὴν φύσιν του, ὅσον καὶ εἰς τὴν τέχνην του, τύπος καλλιτεχνικὸς δυαδισμοῦ, υἱὸς θετικοῦ πατρὸς καὶ μητρὸς ἀσθενικῆς, βλαστὸς νευροπαθοῦς οἰκογενείας. Ὡς ποιητὴς δύναται νὰ θεωρηθῇ συνεχιστὴς τῆς παραδόσεως τοῦ Σίλλερ, ὄχι καθαρᾶς, ἀλλ' ἀναμίκτου μὲ τὴν ἄκραν ρομαντικότητα τῶν Τὶκ καὶ τῶν Βέρνερ. Ὁ Γριλλπάρτσερ ἐθεράπευε καὶ τὴν μουσικήν. Ἦτο δὲ διάπυρος θαυμαστὴς τοῦ Μόζαρτ, ἐνῷ ἀντιθέτως, τὸ μεγαλεῖον τοῦ Βετχόβεν τὸν ἀνησύχει καὶ τὸν καθίστα ἐπιφυλακτικόν. Κάπου εἶπεν: «Ὁ θεὸς ἔπλασε ἐν σοφίᾳ τὸν κόσμον εἰς ἡμέραν καὶ εἰς νύκτα. Ἡ ποίησις εἶναι ἡ ἡμέρα, ἀκτινοβόλως μεγαλοπρεπής. Ἡ μουσικὴ εἶνε

1 «Παναθήναια» 31 Δεκεμβρίου 1903.

1 «Παναθήναια» 15-31 Μαρτίου 1905.

ἡ νύξ. ἡ ἀποκαλύπτουσα τὰ ἄστρα». Ὁ ποιητὴς τῆς «Προμάμμης» καὶ τῶν «Κυμάτων τῆς θαλάσσης καὶ τῆς ἀγάπης» συνέπλεξεν εἰς τὸ ἔργον του κἄτι ἀπὸ τὰς διπλὰς μεγαλειότητας τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός.

Καὶ ἡ «Προμάμμη» καὶ τὰ «Κύματα» εἶνε ἀπό τινος χρόνου καὶ ἰδικά μας κτήματα. Διότι τὰ μετέφερεν εἰς τὴν γλῶσσαν μας ὄχι συνήθης τις ἢ βιομήχανος μεταφραστής, ἀλλὰ ποιητής· καὶ διότι τὸ Βασιλικὸν Θέατρον τὰ περιέλαβεν εἰς τὸ δραματολόγιόν του καὶ διότι τὸ κοινὸν τρέχει καὶ τ' ἀκούει, περιέργως ἢ εὐχαρίστως, κάθε φορὰν ποῦ ἀναβιβάζονται εἰς τὴν σκηνήν· καὶ διότι συγκινοῦν καὶ ἀδιάφορα δὲν δύνανται νὰ ἦναι εἰς τοὺς γνώστας τῆς τέχνης καὶ εἰς τῶν Μουσῶν τοὺς μύστας. Ἀλλ' ὅμως τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι καὶ ὑποχρεούμεθα νὰ χάσκωμεν ἐκθαυμασμοῦ πρὸ ἐκείνων καὶ νὰ μὴ ἐκδηλώνωμεν τὴν ὁποιανδήποτε ἐντύπωσίν μας, ἀρκεῖ νὰ στηρίζεται ἡ ὁποιαδήποτε ἐντύπωσις αὐτὴ εἰς τὰ βάθρα κάποιας καλαισθητικῆς ἀγωγῆς· χωρὶς τὴν ἀγωγὴν αὐτὴν πᾶσα κρίσις περὶ τῶν τοιούτων ἔργων εἶνε ἀσέβεια καὶ ἀφορμὴ μωρολογίας.

Τὸ δρᾶμα τοῦ Γριλλπάρτσερ, τὸ ἐμπνευσμένον ἀπὸ τοὺς ἔρωτας τῆς Ἡροῦς καὶ τοῦ Λεάνδρου ὑμνολογεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημα τοῦ ποιητοῦ· τὸ ἔργον δὲν τὸ ἀνέγνωσα· ἐγνώριζα μακρὰ αὐτοῦ ἀποσπάσματα, καὶ κρίσεις διακοπτομένας ἀπὸ ἐπιφωνήσεις θαυμασμοῦ. Μὲ τὴν ἱερὰν προσδοκίαν τοῦ λάτρις μετέβην εἰς τὸ θέατρον, κατὰ τὴν πρώτην ἑσπέραν τῆς παραστάσεώς του, ὡς εἰς ναόν. Ἡ ἀκρόασις τοῦ ἔργου δὲν ἐπραγματοποίησε τὸ ἰδανικόν μου. Τὸ ἤκουσα προσέχων, κάποτε συγκινούμενος, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀδιάφορος· συχνὰ ἠσθάνθην καὶ τῆς πλήξεως τὴν ἐνόχλησιν· ἐνύσταξα· ἤρχοντο στιγμαὶ καὶ ἠγωνιζόμην κατὰ τοῦ ὕπνου ἡρωϊκῶς. Πταίω ἐγώ, διὰ τοῦτο, ὁ κακονυχτισμένος καὶ ἀδιάθετος θεατής, ἢ πταίει ὁ ξένος ποιητής; Τίς οἶδε. Νομίζω ὅτι πταίομεν καὶ οἱ δύο· ἀλλ' ἡ γνώμη μου εἶνε ὅτι πταίει περισσότερον — ἀπέναντί μου — ὁ ποιητής.

Ἐπεριμένα κάποιαν δραματικὴν ἀνάπλασιν τοῦ μύθου, ἐξ ἧς ἡ ἁπλῆ καὶ συγκινητικὴ ἱστορία θὰ ἐνεδύετο νέον δόξης φῶς, πρὸ τοῦ ὁποίου θὰ ὠχρίων καὶ θὰ ἐλησμονοῦντο πρὸς στιγμὴν οἱ ἄλλοι ποιηταί, οἵτινες τὸ αὐτὸ θέμα ἐπραγματεύθησαν. Ἀλλ' ἐγὼ δὲν κατώρθωσα νὰ λησμονήσω τὸν κλασσικὸν Μουσαῖον καὶ μέχρις ὥρας τὸ μόνον δρᾶμα τὸ ὁποῖον προσφυῶς καὶ ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὸ θέμα ἐκτυλίσσει τὴν ὡραίαν ἱστορίαν δὲν εἶνε δι ἐμὲ ἢ τὸ μνημονευθὲν ποίημα τοῦ Σίλλερ. Τὰ «Ἀγάπης καὶ θαλάσσης κύματα» εἶνε βεβαίως ἓν δραματικὸν διήγημα, ἐγκλεῖον πολλὰ στοιχεῖα ὡραιότητος ἀγωνίζεται ὁ ποιητὴς νὰ τὸ ἐντείνῃ εἰς ἄρτιον δρᾶμα, ἀλλὰ δὲν τὸ κατορθώνει.

Τὴν ἀφορμὴν τῆς τοιαύτης ἀδυναμίας δὲν τὴν ἀποδίδω εἰς τὸν αἰσθηματικὸν λυρισμόν, οὐδ' εἰς τὴν ἁπλότητα τοῦ ἔργου· ἡ μεγαλόπνευστος δραματικὴ τέχνη εἶναι πηγὴ ἀνεξάντλητος λυρισμοῦ, ἀπὸ τοῦ Αἰσχύλου μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν· ἁπλᾶ καὶ λιτὰ εἶναι γνωστὰ ἀριστουργήματα δραματικῆς τέχνης ὡς ὁ «Φιλοκτήτης» τοῦ Σοφοκλέους, ὡς ἡ «Βερενίκη» τοῦ Ρακίνα, ὡς ἡ «Ἰφιγένεια» τοῦ Γκαῖτε. Τὴν ἀδυναμίαν τὴν ἀποδίδω εἰς τὸ ὅτι ὁ αἰσθηματικὸς αὐτὸς λυρισμὸς παρέστη εἰς ἐμὲ ὄχι ὡς τὸ ξεχείλισμα τῆς δραματικῆς ἐνεργείας τῶν προσώπων, ὄχι ὡς στοιχεῖον δυναμώνον καὶ ἀνυψῶνον τὴν ὁποιανδήποτε δρᾶσιν, ὄχι ὡς μεγαλοπρεπὴς συνοδεία ἐπικῆς τινος κινήσεως, καθὼς θὰ ἦτο πολύφωνος ἁρμονία εἰς τὸ μέλος μουτικῆς τινος συνθέσεως· ὁ λυρισμὸς οὗτος εἶναι μᾶλλον ἐξωτερικός, μονότονος, παρείσακτος καὶ ὄχι ἀπαραίτητος· δὲν εἶναι ἀναπόσπαστος τοῦ ρυθμοῦ, καὶ χρησιμεύει μόνον εἰς τὸ νὰ πληρῇ τὸ κεχηνὸς αὐτοῦ, ὡς εἶδος παραγεμίσματος. Καὶ ἡ ἁπλότης τοῦ ἔργου ὄχι σπανίως μεταβάλλεται εἰς ἰσχνότητα. Καὶ δὲν ἔμεινε ποτὲ φωτεινὸν εἰς τὴν ἀνάμνησίν μου μετὰ τὴν ἀκρόασιν τοῦ ἔργου ἐξαιρῶ τὴν σκηνὴν τῆς πρώτης συναντήσεως τῶν ἐραστῶν κατὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης πράξεως, σκηνὴν βαθέως διεξαγομένην διὰ τῶν σιωπηλῶν βλεμμάτων, καὶ ὄχι διὰ τοῦ λόγου· ἐξαιρῶ εἰς τὴν δευτέραν, ἢ τρίτην πρᾶξιν, τὴν συνάντησιν τῶν δύο ἐραστῶν τὴν νυκτερινήν· ἐξαιρῶ τὴν μίαν καὶ ὑπερτάτην σπαρακτικὴν κραυγὴν εἰς τὸ τέλος τῆς τελευταίας πράξεως, τὸ ἐπιφώνημα τῆς ἀποθνησκούσης Ἡροῦς· *Λέανδρε!* ἐκφραστικώτερον ὅλων τῶν περιπαθῶν διαχύσεων τῆς ἡρωΐδος. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀναδίδονται ἀπὸ τὴν ψυχὴν τῆς Ἡροῦς ἀστραπαὶ ὡραίας ὑπερηφανείας καὶ ἀπὸ τὴν καρδίαν τοῦ Λεάνδρου τοῦ ἀτιθάσσου πάθους αἱ βρονταί. Ἀλλ' ὅταν αἱ ἀστραπαὶ παύσουν καὶ σιγήσουν αἱ βρονταί, ἡ εὐδία δυσκόλως ὑποφέρεται. Τὰ λοιπὰ πρόσωπα, γονεῖς, θεῖοι, φύλακες, φίλοι καὶ φίλαι, δὲν κατώρθωσα νὰ καταλάβω εἰς τί καλὰ καλὰ χρησιμεύουν.

Καὶ ἀδιαφορῶ ἂν τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος εἶναι περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον Ἕλληνες εἰδωλολάτραι τῆς Ἀβύδου καὶ τῆς Σηστοῦ ἢ μετημφιεσμένοι Γερμανοί, ὡς ἐκεῖνοι περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ὁ Γκαῖτε εἰς τὸ 13ον κεφάλαιον τῶν «Ἀπομνημονευμάτων» του, πολὺ μᾶλλον ἀπηχοῦντες τοὺς μονολόγους τοῦ Ἄμλετ καὶ τὸν Ὄσσιαν, ἢ τὸν Ὅμηρον. Ὑπὸ τὰς οὐσιώδεις διαφορὰς τῶν διαφόρων φυλῶν, ὑπάρχει ἡ οὐσιώδης ὁμοιότης τοῦ αἰωνίου ἀνθρώπου, τὸ στοιχεῖον τὸ συγκινοῦν, ἀνεξαρτήτως τόπων καὶ χρόνων, τὴν ψυχήν· τὸ στοιχεῖον τὸ πληροῦν τὴν μεγάλην ποίησιν, ἤτις, ὁμοῦ, πατριῶτις καὶ κοσμοπολῖτις, συναρμόζει ὅ,τι κοινῶς θεωρεῖται ἀσυμβίβαστον· τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἰδεώδη.

Ἔπειτα, τί θέλετε; Τὸ δρᾶμα τοῦ Γριλλπάτσερ παρεστάθη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Βιέννην τῷ 1831. Ἀπὸ τότε ἡ δραματικὴ τέχνη ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τῶν ἀθανάτων κορυφαίων πότε τῆς κλασσικῆς ὡραιότητος, πότε τοῦ ρωμαντικοῦ ὕψους, ὑπὸ τὴν γοητείαν μυρίων ἰδεῶν καὶ μυρίων διδασκάλων, ἐχώρησεν ἐπὶ τὰ πρόσω, ὑπέστη μεταμορφώσεις, ἐπεχείρησεν ἅλματα. Καὶ ὕστερα ἀπὸ τοὺς Βάγνερ καὶ τοὺς Ἶψεν, ἀπὸ τοὺς Δουμᾶ καὶ τοὺς Πορτορίς, ἀπὸ τοὺς Δανούντσιο καὶ τοὺς Μάτερλινγκ, δὲν εἶναι παράδοξον, ἂν, Εὐρωπαῖοι ἢ Ἀνατολῖται, εἴμεθα κάπως ἀπαιτητικώτεροι.

Ἀκόμη καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ κ. Χατζοπούλου, μεθ' ὅλην τὴν ποιητικήν της ζωήν, καὶ τὸ ὑπέροχον αὐτῆς ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλα ἄψυχα ἢ σχολαστικὰ κατασκευάσματα, δὲν ἔφερε ζωηρὰν τὴν σφραγῖδα τῆς ἰδιοφυΐας του. Ποῦ ὁ πτερωτὸς ὀκτασύλλαβος στίχος — τόσον ἐν πρώτοις ἀκατάλληλος φαινόμενος διὰ δρᾶμα, καὶ ὅμως θαυματουργήσας ἀπὸ σκηνῆς — καὶ ποῦ ἡ μορφὴ τῆς ἀλησμονήτου δι' ἐμὲ «Προμάμμης»! Ἀλλὰ διὰ τοῦ στίχου, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, τὰς ἐλλείψεις δὲν εὐθύνεται ὁ ποιητής· ἐνόσῳ δὲν ἀναγινώσκομεν ἀλλ' ἀκούομεν ἀπὸ σκηνῆς τὸ ἔργον του, ὑποκείμενον εἰς τὰς προλήψεις, τὰς ἰδιοτροπίας, τὰς ἀπροσεξίας τῶν ἐκτελεστῶν· πολὺ περισσότερον διὰ τὰ γλωσσικὰ ἁμαρτήματα καὶ τοὺς ἄνευ λόγου δασκαλισμούς, τόσον παραφώνους καὶ τόσον σολοίκους μέσα εἰς τὴν σοφὴν κανονικότητα τῆς δημοτικῆς μας γλώσσης. Ἀποδώσατε τὸ τελευταῖον τοῦτο, ὄχι βέβαια εἰς λιποψυχίαν τοῦ μεταφραστοῦ ποιητοῦ, ἀλλά, πιθανώτατα, εἰς τὰ διορθωτικὰ — ὕψιστοι θεοί! μολύβια τῶν θεατρικῶν διευθυντῶν.

Καὶ οἱ ἠθοποιοί μοῦ ἐφάνησαν μέτριοι καὶ ἀνίκανοι νὰ ἐξεύρουν τὸν προσήκοντα τόνον ὡς πρὸς τὴν ἀπαγγελίαν καὶ τὴν ὑπόκρισιν τοῦ ἔργου. Καὶ ὅμως ἡ δεσποινὶς Κοτοπούλη διακρίνεται μεταξὺ τῶν ὁμοτέχνων της· ἔχει στιγμὰς ὡραίας πλαστικῶν παραστάσεων καὶ ἡ στρογγυλὴ ἀναγγελία της δονεῖ πολλάκις τὰ βάθη τῆς ψυχῆς, καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι

ἤρκεσεν ἐκείνη ἄλλοτε, ἀπαγγέλλουσα χορικά τινα ταῦ «Οἰδίποδος τυράννου» νὰ χρωματίσῃ μὲ ζωῆς ἐπίφασιν τὴν σαβανωμένην μετάφρασιν τοῦ κ. Βλάχου. Κάτι ξένον παρεισήγετο μεταξὺ τῆς ποιήσεως τοῦ Αὐστριακοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ κοινοῦ· καὶ τὸ ξένον τοῦτο ἦσαν οἱ ἠθοποιοί. Πρό τινων ἐτῶν ἀπό τινος παρισινοῦ θεάτρου παρεστάθησαν τὰ Πάθη ταῦ Χριστοῦ», ἱερὸν δρᾶμα τοῦ Ἀροκούρ. Οἱ ἠθοποιοὶ δὲν παρέστησαν τὸ δρᾶμα· τὸ ἀπήγγειλαν ἀπὸ σκηνῆς, μὲ φράκον παρουσιασθέντες, καὶ ἀπὸ τετραδίων ἀναγινώσκοντες, ὡς μουσικὴν μονῳδίαν εἰς ἑσπερίδα Ὠδείου. Καὶ ἴσως ἦτο αὐτὸ ἡ προσφορωτέρα ἀπόδοσις τοῦ ἔργου. Ἴσως τοιαύτη ἑρμηνεία θὰ ἦτο ἡ μᾶλλον ἁρμόζουσα καὶ δι' ἔργον ὡς τὰ «Κύματα τῆς θαλάσσης καὶ τῆς ἀγάπης», καὶ διὰ πόσα ἄλλα δραματικὰ ποιήματα!

Ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν εἰς τὰς λεπτομερείας ἔλλειψιν, πολὺς ὀφείλεται ἔπαινος εἰς τὸ Βασιλικὸν Θέατρον, ὁσάκις παρέχει ἔργα ποιήσεως καὶ τέχνης, ὁποῖον τὸ πρακείμενον.

ΔΙΑΓΟΡΑΣ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ ΣΕΛΙΔΕΣ

Οἱ Ἀκριτικοὶ θρῦλοι εἰς τοὺς Μωαμεθανικοὺς λαοὺς τῆς Ἀσίας.

ΝΕΟΙ ἤδη ὁρίζοντες ἀνοίγονται εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς κατ' ἐξοχὴν ἐθνικῆς τῶν βυζαντινῶν πατέρων μας ἐποποιΐας τοῦ *Βασιλείου Διγενῆ Ἀκρίτα*, ἐν σχέσει δηλαδὴ πρὸς τὰ ζῶντα λαογραφικὰ μνημεῖα καὶ τὰ μ σαιωνικὰ κείμενα τῶν μωαμεθανικῶν λαῶν τῆς Ἀσίας. Τὴν ἀνάγκην τῆς τοιαύτης ἐξετάσεως καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν πρέπει νὰ διεξαχθῇ ὑπέδειξε ὁ διδάσκαλός μου κ. *Παῦλος Καρολίδης*, ὁ ὁποῖος δι ἀνακοινώσεως γενομένης τὴν 9ην Νοεμβρίου ἐνώπιον τοῦ φιλολογικοῦ καὶ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ *Παρασσοῦ* προσέφερε καὶ τὰς πρώτας ἀπαρχὰς πρὸς ἐξέτασιν ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔπους. Ὁ κ. Καρολίδης μὲ τὴν βαθεῖαν μελέτην τοῦ Βυζαντινοῦ κόσμου ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν γνῶσιν πολλῶν Ἀσιατικῶν γλωσσῶν καὶ ἰδιωμάτων, ἀνεζήτησεν ἀκριτικὰ στοιχεῖα εἰς δύο πρὸ πάντων ἀνατολικὰ κείμενα τῆς μεσοχρονίου περιόδου, εἰς τὸν *Σαχναμὲ* καὶ εἰς τὸ περίφημον μυθιστόρημα τοῦ ὁποίου κύριον πρόσωπον εἶναι ὁ ἥρως *Σαΐτ-Βατάλ*. Ὁ *Σαχναμὲς* εἶναι τὸ ἓξ ἑκατὸν εἴκοσι περίπου χιλιάδων στίχων ποίημα τοῦ μεγάλου Πέρσου ποιητοῦ *Φαρδαούζη* ἀκμάσαντος καθ' οὓς χρόνους ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος κατεῖχε τὰ σκῆπτρα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ κυριωτάτου ἀντιπροσώπου τοῦ περσικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν περσικὴν φιλολογίαν ἀνεγεννήθη ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἀραβικὸν πνεῦμα. Ὁ δὲ *Σαΐτ-Βατάλ* εἶναι ὁ Ἡρακλῆς τοῦ μωαμ. ἀραβισμοῦ, συνδυάζων—κατὰ τοὺς θρύλους — ἀνδρείαν ὑπερβάλλουσαν πρὸς ὁδυσσεακὴν πονηρίαν καὶ σοφίαν ἀπαράμιλλον· ἥρως καταγόμενος ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ Προφήτου, υἱὸς τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς Μελιτηνῆς Χουσάν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου διέτρεχεν ἐκπληρῶν τὰς ἐντολὰς τοῦ θείου του Ἀβδοὺλ-Σαλάμ, τὰς διαφόρους χώρας τῆς Ἀσίας διασπείρων πανταχοῦ τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν, λεηλατῶν πόλεις, φρούρια, πύργους καὶ μοναστήρια, ἐξανδραποδίζων μοναχοὺς καὶ ἀπάγων τὰς ὡραίας γυναῖκας καὶ τὰς θυγατέρας τῶν εὐγενῶν. Πάντοτε δέ, ὡς λέγει ὁ θρῦλος, κατεχόμενος ἀπὸ ἄσβεστον δίψαν χριστιανικοῦ αἵματος. Ὁ Σαΐτ-Βατάλ εἶναι ἱστορικὸν πρόσωπον, τοῦ ὁποίου οἱ ἄθλοι ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον διαπλασθέντες ἀκόμη ᾄδονται ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ μάλιστα εἰς τὰς περὶ τὸ Ἀμόριον χώρας, καθὼς ἀναφέρει ὁ ἄγγλος περιηγητὴς *Ἀμλτων*, ὁ προσδιορίσας κατὰ τὸ 1836 τὰ ἐρείπια τοῦ σημαντικοῦ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας φρουρίου τούτου. Περὶ τοῦ Σαΐτ-Βατὰλ ἔγραψε διὸ μακρῶν ἀρυόμενος ἐκ τοῦ *Χατζῆ-Κάλφα*[1] καὶ ἄλλων ποικίλων πηγῶν ὁ μακαρίτης *A. Mordmann*[2] πραγματευόμενος περὶ τοῦ χωρίου τῆς Κιουταγιὰς *Σεϊδι-Γάζι*, ὅπου κατὰ τὴν παράδοσιν ἀπέθανεν ὁ Σαΐτ-Βατὰλ καὶ ὅπου δεικνύεται καὶ ὁ τάφος του. Ἀλλ' ὁ Mordtmann ἠγνόει τὴν ὕπαρξιν τοῦ παλαιοῦ μυθιστορήματος· *Αἱ Πορεῖαι τοῦ Σαΐτ-Βατάλ*, αὐτοῦ τούτου δηλαδὴ ὅπου ὁ κ. Καρολίδης ἀνεζήτησεν *ἀκριτικὰ στοιχεῖα*[3]. Πρὸ ἐτῶν ὁ κ. *Κωνσταντῖνος Σάθας*[4] ἐπιχειρῶν νὰνεύρῃ τὸν ἱστορικὸν πυρῆνα τοῦ δημοτικοῦ ᾄσματος τοῦ *κάστρου τῆς Ὠριᾶς* καὶ διϊσχυριζόμενος ὅτι δι' αὐτοῦ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ψάλλει τὴν ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἅλωσιν τοῦ Ἀμορίου[5], τοῦ ἐν τῇ κεντρικῇ Φρυγίᾳ προπυργίου τούτου τοῦ χριστιανικοῦ ἑλληνισμοῦ, μετεχειρίσθη πρὸς πίστωσιν τῆς γνώμης του καὶ τὰς *Πορείας τοῦ Σαΐτ-Βατάλ*. Ἀλλὰ τὸ σαθρὸν τῆς γνώμης αὐτῆς τοῦ κ. Σάθα ἀπέδειξεν ἐσχάτως ὁ κ. *Ν. Γ. Πολίτης*[6], παρατηρήσας πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι κακῶς ὁ κ. Σάθας ὀνομάζει τὰς *Πορείας τοῦ Σαΐτ-Βατὰλ* ἐποποιΐαν, ἐν ᾧ εἶναι μυθιστόρημα· καὶ ὅτι εἶναι αὐθαίρετος ὁ διϊσχυρισμός του ὅτι «τὸ μυθιστόρημα τοῦτο χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τοῦ Ἀμορίου , διότι οἱ ἀσιανολόγοι χρόνον τῆς συντάξεως αὐτοῦ ὁρίζουσι μεταξὺ τοῦ ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνος, ἤτοι τὸν χρόνον τῆς ἀκμῆς τῆς ὁσμανικῆς δυνάμεως ἐν Ἀσίᾳ». Ὁ κ. Καρολίδης ἀρχόμενος τῆς ἀνακοινώσεως ἐξέφρασε κατὰ πρῶτον τὴν γνώμην ὅτι αἱ *Πορεῖαι τοῦ Σαΐτ-Βατὰλ* δὲν εἶναι προϊὸν τῶν ὀθωμανικῶν χρόνων, ἀλλὰ τῆς μεταξὺ τοῦ Η' καὶ ΙΑ' αἰῶνος περιόδου καὶ ὅτι εἶναι πεζὸν ἔπος ἀραβικὸν μεταφρασμένον ἔπειτα καὶ εἰς τὴν τουρκικήν. Ἀφοῦ δὲ ὑπεστήριξε καταλλήλως τὴν γνώμην αὐτὴν εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴν ἐπιδέχεται οὐδεμίαν ἀντίρρησιν, ἀνέπτυξε τὴν θεωρίαν ὅτι ὁ κύκλος τῶν περὶ τοῦ Ἀκρίτα καὶ τοῦ *Σαΐτ-Βατὰλ* θρύλων εἶναι ὁ αὐτὸς παραχθεὶς ἐκ τῶν διηνεκῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ τῶν κλεφταρματωλικῶν πολέμων μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀράβων Μωαμεθανῶν — ἐκ τῶν ἀγώνων ἐκείνων τῶν ὁποίων θέατρον ἦσαν τὰ ἀπώτατα ἀνατολικὰ καὶ μεσημβρινὰ σύνορα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Πρὸς τοῦτο δὲ ὁ κ. Καρολίδης εὗρε πολλὰ σημεῖα κοινὰ καὶ εἰς τὰ δύο ἔπη, τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα καὶ τοῦ Σαΐτ-Βατάλ, καὶ ὑπεστήριξε τὴν γνώμην ὅτι μέχρι τινὸς ὁ Σαΐτ-Βατὰλ εἶναι ἀκρίτας ἀραψ μωαμεθανὸς ὅπως ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας. Ἀνέφερε δὲ καὶ μερικὰ χωρία τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους περιέχοντα στοιχεῖα εἰλημμένα ἐκ τῶν μωαμεθανικῶν ἐπικῶν παραδόσεων καὶ κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ κύκλος τῶν ἀκριτικῶν μελετῶν δύναται σπουδαίως νὰ πλουτισθῇ καὶ νὰ διαφωτισθῇ διὰ τῆς ἐκ παραλλήλου μελέτης τῶν μεσαιωνικῶν ἐπῶν καὶ τῶν ἄλλων προϊόντων τῆς Μωαμεθανικῆς Ἀραβοπερσικῆς φιλολογίας. Τὸ πόρισμα μιᾶς τοιαύτης μελέτης του περὶ τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους, ἐν σχέσει δηλαδὴ πρὸς συγγενῆ μεσαιωνικὰ κείμενα τῶν μωαμεθανικῶν λαῶν τῆς Ἀσίας, ὑπεσχέθη ὁ κ. Καρολίδης νὰ δημοσιεύσῃ λίαν προσεχῶς εἰς τὸν μετ' ὀλίγον ἐκδο-

---

1 *Γεωγράφος καὶ ἱστορικὸς τοῦρκος τοῦ ΙΣΤ αἰῶνος.*

2 *Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος. Παράρτημα ἀρχαιολογικὸν τοῦ Θ' τόμου. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1875 σ. XIV κ. ἑ.*

3 *Περὶ τοῦ μυθιστορήματος αὐτοῦ ἔχομεν εἰδικὴν μελέτην τοῦ Ἀσιανολόγου* Fleischer *δημοσιευθεῖσαν ἐν ταῖς* Sitzungsberichten der königlich. sächsischen Academie 1848, Band 2, *σελ. 35-41 καὶ 150-169. Ἔχομεν δὲ καὶ γερμανικὴν μετάφρασιν αὐτοῦ:* Die Fahrten des Sajjid Bathâl, ein altürrischer folks-und sittenroman. Zum ersten male vollständig übersetzt v. Ethé. Leipzig 1871.

4 *«Ἡ δημοτικὴ ποίησις καὶ τὸ κάστρον τῆς Ὠριᾶς» — «Ἑστία», τόμ. Θ' ἀριθ. 229 (18 Μαΐου 1880) σ. 308 κ. ἑ.*

5 *Τὴν 23 Σεπτεμβρίου 838.*

6 *Παραδόσεις. Μέρος Β'. Ἐν Ἀθήναις 1904, σελ. 724 κ. ἑ.*

θησόμενον Β' τόμον τῆς *Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου*.

Ἀναμένομεν λοιπὸν τὴν μελέτην αὐτὴν τοῦ κ. Καρολίδου μὲ τὴν ἀκράδαντον πεποίθησιν ὅτι θὰ ἔχωμεν μίαν πολύτιμον συμβολὴν εἰς τὰ σημαντικώτατα ἐκεῖνα σημεῖα τῆς μεσοχρονίου λογοτεχνίας μας, ὁποῖα ἀκριβῶς εἶναι καὶ σχετιζόμενα μὲ τὸν Διγενῆ Ἀκρίταν

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ·

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ

Ἀπόστολος Ἀρβανιτόπουλος

ΜΙΑ φυσιογνωμία τοῦ ἀγαπητοῦ ἀρχαιολόγου δὲν ἠμπορεῖ, σήμερα τοὐλάχιστον, νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὰ ἀρχαιολογικά του μαθήματα. Ἴσως ἕνας ἄλλος ἄλλοτε τὸν ζωγραφίσῃ καλλίτερα. Ἐγὼ ἀποδίδω ἐκεῖνο ποῦ βλέπω τώρα ὅπως ἠμπορῶ.

Βλέπω ἕνα κεφάλι μὲ κάτι γραμμὲς ὀλίγον τετράγωνες καὶ δυνατές, ποῦ τὸ φωτίζει ἡ σκέψις, κολλημένον ἐπάνω εἰς ἕνα μαρμάρινον κορμόν, — κορμὸν... ὄχι τῆς ἐποχῆς τοῦ Φειδία - ποῦ τὸν ἐπῆρες ἔξαφνα ἀπὸ μίαν γωνίαν τοῦ μουσείου καὶ τὸν ἔστησες ἐκεῖ, ἐμπρὸς στοὺς ἀκροατάς του. Ἀκίνητος, ἄκαμπτος, μὲ νεῦρα ἀπὸ μέταλλον.

Ἡ σκέψις ποῦ τεχνουργεῖται μέσα του, ρυθμίζεται μὲ μίαν κίνησιν τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ — τὸ ἀριστερὸν κατεδικάσθη νὰ κρατῇ τὸ καπέλο — ποῦ πότε ἐντείνεται, πότε χαλαρώνεται διὰ νὰ ἐνταθῇ καὶ πάλιν. Νομίζεις πῶς εἶνε μουσικὸς τῆς φρουρᾶς μὲ τὴν μπαγκέταν του. Ὅλα τὰ μάτια, καρφωμένα ἐπάνω του, χάνουν τὴν ὑπόστασίν των καὶ γίνονται μάτια πνευματικά. Τόσον, ποῦ ὅταν τυχαίνῃ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ μάθημα κάποιος ὁ ὁποῖος ἐβράδυνε, κανεὶς δὲν κινεῖται ἀπὸ τὴν θέσιν του νὰ ἰδῇ. Φαντάζομαι ἔξαφνα ἕνα καλλιτέχνην τῆς φράσεως, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ συναρπάσῃ. Ὁ κ. Ἀρβανιτόπουλος ὅμως δεσμεύει σιγὰ-σιγὰ μὲ τὴν βαθύτητα τῆς σκέψεως. Ἡ φωνή του ἀκούεται μὲ τὸν ρυθμὸν τῆς γνώσεως, - ἂν ὑπάρχῃ τέτοιος ρυθμός. — Καὶ σὰν νὰ μεταδίδεται ἡ δύναμις ἐκείνη ἡ μετάλλινη εἰς τὰ λεπτὰ γυναικεῖα σώματα — διότι τὰ δύο τρίτα τῶν ἀκροατῶν ἀνήκουν εἰς τὸ ὡραῖον φῦλον — δὲν βλέπεις κανένα δεῖγμα καπώσεως. Ὅλα, ὁμιλητής, ἀκροαταί, ἀγάλματα τριγύρω, γίνονται ἕνα. Μιὰ ζωὴ ἔντονος, ποῦ τότε μόνον ξεσπᾷ ὅταν παύῃ ν' ἀκούεται ἡ φωνὴ ποῦ διδάσκει ἐμπρὸς στὰ ἀμίλητα μάρμαρα.

Ἀμίλητα ὄχι. Μιλοῦν, ὑποβάλλουν. Ὁ κ. Ἀρβανιτόπουλος εἶναι ὁ ἱερεύς. Αἱ λέξεις του, μὲ τὴν ρυθμικὴν των καὶ μονότονον δόνησιν, εἶναι βγαλμέναι ἀπὸ τὸν πιὸ βαθὺν κόσμον ποὺ κρύβεται ἐγωϊστικὰ μέσα των.

Κοινωνὸς τοῦ μυστηρίου των, τὸ ἀποκαλύπτει μὲ ἁπλότητα, μὲ τὴν ποίησιν τῶν γραμμῶν των, τῶν σχημάτων, τοῦ ὕφους των. Δὲν ἀρκεῖ ἡ ὕπαρξις τοῦ καλλιτεχνήματος. Χρειάζεται καὶ ὁ προνομιοῦχος, ἐκεῖνος ποῦ θὰ ἀποκαλύψῃ τὸ κάλλος τοῦ ἔργου ὁλότελα. Καὶ τότε τὸ ἔργον θὰ δώσῃ βαθειὰ τὴν συγκίνησιν, τὴν ὁποίαν ἀορίστως ἐμάντευε ἕως τώρα ἡ ψυχὴ τῶν θεατῶν.

Καὶ αὐτὸ λέγεται μιὰ νέα δημιουργία, ὅπως λέγει ὁ Οὐάϊλδ.

Γνωρίζω ὅμως τὸ μοδέλο μου καὶ ὑπὸ μίαν ἄλλην ὄψιν. Βλέπω τὴν τόλμην καὶ τὸ θάρρος τὰ ὁποῖα δίδει ἡ καλωσύνη καὶ ἡ εἰλικρίνεια καὶ ἡ αὐτοπεποίθησις. Δῶρα ζηλευτὰ ποῦ ἀνοίγουν τὸν δρόμον εἰς τὴν ζωήν. Τὸν δρόμον τὸν ἠθικὸν πρῶτα-πρῶτα. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μεγάλος δρόμος εἰς τὸν ὁποῖον συναντῶνται οἱ ἐκλεκτοί.

Καὶ τοῦ σφίγγω τὸ χέρι.

Κ. Μ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΕΞΕΔΟΘΗ τὸ *ἡμερολόγιον τοῦ 1906 Κ Φ Σκόκου*, ἕνα συμπλήρωμα οὕτως εἰπεῖν ἐτήσιον τῆς ἐκδοτικῆς κινήσεως ἐν Ἑλλάδι. Ὅλα σχεδὸν τὰ ὀνόματα τῶν φιλολόγων καὶ τῶν φιλολογούντων ἀδελφώνονται μέσα εἰς τὸ ἡμερολόγιον Σκόκου. Καὶ διὰ τοῦτο ἀποτελεῖ καὶ ἐφέτος ἕνα πολὺ εὐχάριστον ἀνάγνωσμα δι' ὅλους μὲ τὰ ποιήματά του, τὰ διηγήματα, τὰ εὐτράπελα, τὰς πληροφορίας, καὶ τὸ εἰκονογραφημένον μέρος, τὸ ὁποῖον εἶναι πολὺ φιλόκαλον καὶ ἄξιον μνείας διὰ τὸν πλοῦτον του.

ΠΟΛΥ φοβούμεθα μήπως ὁ ἀγαπητὸς συνάδελφος κ. Δημήτριος Ἀστεριώτης, ὁ γράφων περὶ τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας εἰς τὸν «Mercure de France», ὑφίσταται ἰσχυρὰν ὑποβολὴν περὶ τοῦ ποιοῦ διαφόρων ἐνδόξων ποιητῶν μας καὶ ποιητριῶν, ἢ τοὐλάχιστον αὐτοϋποβολὴν ἐκ προσωπικῆς φιλίας. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει. Ἐξετάζομεν τὰ πράγματα. Οὔτε θέλομεν νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὴν δόξαν τῶν συγχρόνων μας. Ἀπεναντίας θὰ εἴμεθα εὐτυχεῖς ν' ἀνακηρύξωμεν καὶ ἡμεῖς ἕναν Ἕλληνα Λεοπάρδι, μίαν νεωτέραν Σαπφὼ ἢ ἕνα σύγχρονον Κάλβον. Μὰ παραπολὺ εὐτυχεῖς.

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς Ε. Φαγκὲ κρίνων τὸν τελευταίως ἀποθανόντα ποιητὴν Ζοζὲ-Μαρία-Ἐρεδιὰ λέγει ὅτι ἡ Γαλλία ἔχασε ἕνα πολὺ μεγάλον ποιητὴν ὁ ὁποῖος εἶχε ὅλα τὰ προσόντα τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου, διότι συνεχίζει μίαν μεγάλην παράδοσιν καὶ εἶναι συγχρόνως καὶ τελειως πρωτότυπος. Συνεχίζει τὴν μεγάλην κλασικὴν παράδοσιν, διὰ νὰ λάβωμεν τὴν λέξιν εἰς τὴν εὐρεῖαν καὶ ἀληθινήν της ἔννοιαν. Εἶναι ἀπ' εὐθείας συγγενὴς μὲ τὸν Σενιὲ καὶ δι' αὐτοῦ μὲ τὸν Ρονσὰρ καὶ διὰ τοῦ Ρονσὰρ μὲ τὴν ἀρχαιότητα. Διαβάσετε τὰ *Τρόπαιά* του. Εἶναι ὁ Γάλλος Ἀνακρέων, Καλλίμαχος, Θεόκριτος, Λουκρήτιος καὶ Κάτουλος.

ΕΞ ἄλλου ὁ Ρεμὺ δὲ Γκουρμὸν λέγει εἰς μίαν του μελέτην: Ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ ἄνθρω-

πος αὐτός, μὲ τὰ σονέτα του τὰ ἀπαθῆ καὶ ἄκαμπτα σὰν πανοπλία, ἦτο προικισμένος μὲ πολὺ βαθὺ αἴσθημα καὶ ὅτι τὸ ἔκρυπτε; Δὲν τὸ ἐξετάζω αὐτό· βλέπω ἐδῶ τὴν μορφὴν μόνον. Τέχνη μὲ ὡρισμένα ὅρια ἀλλὰ βεβαία.

ΘΕΑΤΡΟΝ

Ο Γάλλος ποιητὴς Ρισπέν ἐδραματοποίησε ὅπως ἐγράψαμεν προηγουμένως τὸν Δὸν Κιχώτην τοῦ Θερβάντες. Ἀλλ' ὁ Ρισπέν ἀπέτυχε, φαίνεται, διότι ἠθέλησε νὰ μείνῃ παραπολὺ πιστὸς εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἰσπανοῦ συγγραφέως. Ἂν ἔδιδε περισσοτέραν ἐλευθερίαν εἰς τὸ δρᾶμα του, ἀποδίδων ἁπλῶς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἥρωος τοῦ Θερβάντες καὶ δημιουργῶν μίαν πλοκὴν ἰδικήν του ἴσως ἡ ἐπιτυχία θὰ ἦτο πιθανωτέρα. Διότι τὸ κοινὸν δὲν ἐπερίμενε βέβαια νὰ ἴδῃ ἐπάνω εἰς τὴν σκηνὴν ὅ,τι εἶχε διαβάσει εἰς τὸ μυθιστόρημα. Λύτη εἶναι ἡ γνώμη τῶν γαλλικῶν περιοδικῶν ποῦ κρίνουν τὸ δρᾶμα τοῦ Ρισπέν, τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις ἔχει ὡραῖα μέρη. Ἡ τελευταία σκηνὴ μάλιστα, ὅπου πεθαίνει ὁ αἰώνιος ὀπτασιαστής, εἶναι ἀρκετὰ συγκινητική.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἡ ἐφετινὴ μουσικὴ περίοδος ἤρχησε πολὺ ν' ἀρχίσῃ. Εἰς αὐτὸ παίει κυρίως ὁ χειμών, ὁ ὁποῖος ἤρχησε πολὺ νὰ φανερωθῇ, καὶ νὰ συγκεντρώσῃ τὸν κόσμον εἰς τὴν μικρούλαν αἴθουσαν τοῦ Ὠδείου, ποῦ κατήντησε νὰ γίνῃ τὸ μοναδικὸν σχεδὸν μουσικὸν κέντρον τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ ἐφάνη πόσον ἦτο διψασμένον διὰ μουσικὴν τὸ κοινὸν ἀπὸ τὴν προθυμίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἔσπευσεν εἰς τὰς δύο πρώτας συναυλίας.

Ἡ πρώτη ἐκ τῶν δύο, τὴν ἑσπέραν τῆς 17ης Νοεμβρίου ἐδίδετο ὑπὸ τῆς Κας Τσίλλερ, τῆς γνωστῆς διαπρεποῦς πιανίστας, ἡ ὁποία πρὸ ὀλίγου καιροῦ προσελήφθη καὶ ὡς καθηγήτρια ἐν τῷ Ὠδείῳ.

Δὲν εἶνε βεβαίως πρώτη φορὰ ὅπου ἀκούεται ἡ Κα Τσίλλερ, καὶ δὲν πρόκειται νὰ κρίνωμεν γνωστὴν καὶ ἀνεγνωρισμένην καλλιτέχνιδα. Εἰς μίαν αἴθουσαν ὅμως ὅπως τοῦ Ὠδείου ἐπισημοποιεῖται κάπως περισσότερον ὁ καλλιτέχνης, καὶ διὰ τοῦτο ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ὁμιλήσῃ ἀναλυτικώτερον περὶ αὐτοῦ, καὶ νὰ τὸν κρίνῃ καὶ αὐστηρότερα.

Ὅσον ὅμως αὐστηρὰ καὶ ἂν κρίνῃ κανεὶς τὴν Καν Τσίλλερ, δὲν εἰμπορεῖ παρὰ ν' ἀναγνωρίσῃ ὅτι εἰς μερικὰς στιγμὰς ἦτο ἐξαισία ἡ ἐκτέλεσίς της, ἰδίως εἰς τὴν Cracovienne τοῦ Paderewski καὶ τὴν Habanera τοῦ Sarasate, ὅπου ὁ πλοῦτος τοῦ τόνου της καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς φαντασίας της εὗρισκον στάδιον νὰ ἐκδηλωθοῦν ἐλεύθερα καὶ νὰ γοητεύσουν. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον δὲν ἐννοῶ, εἶνε ἡ μεγάλη προτίμησις τῆς Κας Τσίλλερ διὰ τὰς παραφράσεις τοῦ Λίστ αἱ ὁποῖαι οὔτε ἀπὸ τὰ καλλίτερα ἔργα τοῦ Λίστ εἰμποροῦν νὰ θεωρηθοῦν, οὔτε καὶ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ καμμίαν μεγάλην ἀξίαν μουσικὴν ἔχουν, ὥστε νὰ δικαιολογήσουν μίαν τοιαύτην ἐκλογήν. Ἄλλως τε καὶ δὲν μοῦ φαίνεται ὅτι εἶνε ἀπολύτως τὸ εἶδος εἰς τὸ ὁποῖον νὰ δύναται ν' ἀναδειχθῇ ἡ τέχνη τῆς Κας Τσίλλερ, ἡ ὁποία δυσκόλως ὑποτάσσεται εἰς τὴν λογικὴν πορείαν μιᾶς μελῳδίας.

Ἡ εἰδικότης τῆς Κας Τσίλλερ εἶνε τὰ νεώτερα morceaux de genre, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ κλασσικὴ αὐστηρότης δὲν ἔχει πέρασιν, καὶ ὅπου ἡ ἐλλειψις βαθείας ἐσωτερικῆς ἀντιλήψεως δὲν εἶνε ἐπαισθητή.

Ἡ πρώτη συναυλία τῶν μαθητῶν τοῦ Ὠδείου δὲν μᾶς παρουσιάζει μὲν νέα στοιχεῖα, ἀλλὰ βλέπομεν μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν τὴν πρόοδον γνωστῶν ἤδη μαθητριῶν, αἱ ὁποῖαι τηροῦν τὴν ὑπόσχεσιν τὴν ὁποίαν ἄλλοτε μᾶς ἔδωσαν κατὰ πρῶτον ἐμφανιζόμεναι. Καὶ αἱ τρεῖς δεσποινίδες Γεωργαντοπούλου, Παντελάκη καὶ Εὐλαμπίου, ἐφάνησαν πολὺ ὡριμώτεραι ἀπὸ ἄλλοτε, ἔδειξαν ὅτι εἰργάσθησαν μὲ θέλησιν καὶ ἀγάπην καὶ ὅτι προχωροῦν μὲ μεγάλα βήματα πρὸς τὰς κορυφὰς τῆς ὡραίας τέχνης των. Ἡ Δὶς Λήδα Εὐλαμπίου ἰδίως ἔδειξεν ὅτι ἐννοεῖ καὶ αἰσθάνεται βαθύτατα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παίζει, καὶ τὴν δύναμιν ἔχει νὰ ἐκτελέσῃ ἐκεῖνο ποῦ αἰσθάνεται.

Διὰ τὴν ὀρχήστραν εἴμεθα ὀλίγον ἐπιφυλακτικοί, περιμένοντες νὰ καταρτισθῇ τελείως καὶ νὰ συμπληρωθῇ. Δὲν ἠμποροῦμεν ὅμως καὶ νὰ πολυθαυμάσωμεν τὴν ἐκλογὴν τῶν τεμαχίων. Νομίζομεν ὅτι ἡ ὀρχήστρα τοῦ Ὠδείου μορφώνει ὄχι μόνον τοὺς μαθητὰς τῆς ὀρχήστρας ἀλλὰ καὶ τὴν μουσικὴν καλαισθησίαν τοῦ κοινοῦ. Καὶ νομίζομεν ὅτι ἡ μόρφωσις αὐτὴ μόνον διὰ τῶν κλασσικῶν ἀριστουργημάτων πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται κατ' ἀρχάς, καὶ ἀφοῦ χορτάσῃ τὸ αὐτὶ ἀπὸ τὰς γλυκείας μελῳδίας τοῦ Χάϋδν, τὴν φαιδρὰν ὡραιότητα τοῦ Μόζαρτ, καὶ τὴν βαθεῖαν καὶ ἁπλῆν καὶ ἡγεμονικὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Μπετόβεν, τότε μόνον εἶμαι ἕτοιμος νὰ ἀκούσω ἀκινδύνως τὰς πολυπλόκους καὶ σοφὰς στεγνότητας τῶν συγχρόνων ἐνορχηστρώσεων, ὅπως εἰς τὸ τελευταῖον κομμάτι τοῦ Ἔλγαρ. Ἀλλὰ ἄρα γε τί νὰ ἐξετάζῃ ὁ κ. Σουαζὺ ὅταν καταρτίζῃ τὸ πρόγραμμα, τὸ ἰδικόν του γοῦστο ἢ τὸ γοῦστο τοῦ κοινοῦ;

ΑΡΙΩΝ

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

ΜΙΑ μονογραφία τοῦ κ. Fierens-Gevaert περὶ τοῦ Φλαμανδοῦ ζωγράφου Jordaens ἐξεδόθη ἐπίκαιρος μετὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν ἔργων του, ἡ ὁποία ἔγεινε πρὸ ὀλίγου καιροῦ εἰς τὴν Ἀμβέρσαν. Ὁ Ζορδάενς ἐγεννήθη τὸ 1593. Μιὰ ἔκθεσις ἔργων παλαιῶν καλλιτεχνῶν, οἱ ὁποῖοι ἐτίμησαν τὴν πατρίδα των, ἔρχεται πάντοτε δροσερὰ πνευματικὴ πνοὴ εἰς μίαν κοινωνίαν. Ἐμεῖς οὔτε ἠξιώθημεν νὰ ἀγοράσωμεν ἔργα τοῦ Γύζη διὰ τὴν εἰς τὰ σπάργανα Πινακοθήκην μας, ἐκτὸς νομίζω μερικῶν σκίτσων. Ὁ Ζορδάενς λοιπόν, ἐκτὸς τῶν μοναδικῶν φλαμανδικῶν σκηνῶν, ἐζωγράφισε πλείστας ἄλλας εἰκόνας θρησκευτικὰς καὶ μυθολογικάς. Ἀλλ' ἡ μυθολογία χρησιμεύει εἰς αὐτὸν ἁπλῶς ὡς ἀφορμὴ διὰ νὰ ζωγραφίσῃ εἰκόνας πραγματιστικάς, ὅπου ὀργιάζει τὸ γυμνόν. Ὁ Ζορδάενς ὑπῆρξε καὶ ζωγράφος διακοσμητικός.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Γερμανικὴ Σχολή. — Αἱ δημόσιαι συνεδρίαι τῆς Γερμανικῆς Σχολῆς ἐπανελήφθησαν καὶ ἐφέτος κατὰ τὴν εἰθισμένην ἡμέραν τῶν γεννεθλίων τοῦ Βίγκελμαν τὴν παρελθοῦσαν Τετάρτην, (23 Νοεμβρίου) παρισταμένου τοῦ Διαδόχου μετὰ τῆς πριγκιπίσσης Σοφίας καὶ πολυαρίθμου ἀκροατηρίου. Ὁ διευθυντὴς κ. Δαϊρπφελδ ἐξέθηκε διὰ βραχέων τὰς ἐργασίας τῆς σχολῆς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος. Ἐνδιατρίψας περισσότερον εἰς τὰ κατὰ τὴν συμμετοχὴν αὐτῆς ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις συνελθόντι Ἀρχαιολογικῷ συνεδρίῳ καὶ ἐξάρας τὴν ὑπὲρ τῆς ἀρχαιολογίας μέριμναν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Κατόπιν ἀπεικόνισε τὰς ἐν τῷ προσώπῳ τῆς σχολῆς ἐπελθούσας μεταβολάς, μνημονεύσας εὐφήμως καὶ τοῦ ἀποθανόντος διευθυντοῦ τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Ἔρμαν Μεϊ αὐτὸν ὡμίλησεν ὁ νέος ἀντὶ τοῦ κ. Σράδερ διορισθεὶς ὑποδιευθυντὴς τῆς σχολῆς κ. Κάρο, πραγματευθεὶς περὶ τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ καὶ τῶν μεταβολῶν, ἃς ἡ προσθήκη νέων οἰκοδομημάτων καὶ ἡ ἐπαύξησις τῶν προϋπαρχόντων κατέστησαν ἀναγκαίας ἐν αὐτῷ.

ΝΕΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ἀταλάντη. — Ἔξωθεν τῆς πόλεως ἀνεκαλύφθη ἀρχαῖος τάφος καὶ ἐντὸς αὐτοῦ χαλκοῦν ἀγαλμάτιον ὕψους 35 ἑκατοστῶν περίπου, παριστῶν δρομέα. Τοῦτο ἀπεστάλη εἰς τὴν Γενικὴν Ἐφορείαν τῶν Ἀρχαιοτήτων. Οἱ ἰδόντες δὲ αὐτὸ λέγουσιν ὅτι εἶναι ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς καὶ ἔχει ἱκανὴν ἀρχαιολογικὴν ἀξίαν.

Θῆβαι — Ὁ ἐν Θήβαις ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Κεραμόπουλος διὰ τηλεγραφήματός του πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἀνήγγειλεν ὅτι ἀνεῦρε Μυκηναϊκὸν τάφον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἕτερος τάφος μικροτέρων διαστάσεων.

Ἐντὸς τοῦ τελευταίου τούτου περιείχοντο τρεῖς σκελετοὶ καὶ περιδέραια ἐκ χρυσῶν καὶ ὑελίνων χανδρῶν. Εἰς τὸν αὐτὸν τάφον ὑπῆρχον καὶ τρεῖς ἀκίδες δοράτων ἐκ σκληροῦ πυρίτου λίθου.

Τὰ εὑρήματα ταῦτα ἔχουσιν ἀρκετὴ σπουδαιότητα, θὰ ἐξακολουθήσουν δὲ εἰς τὸ αὐτὸ μέρος αἱ ἀνασκαφαί.

Θεσσαλία. — Ὁ νομάρχης Μαγνησίας δι' ἐγγράφου του πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἀνήγγειλεν, ὅτι ἐν Καναλίοις τοῦ Δήμου Βοΐβης εὑρέθησαν ὑπὸ χωρικοῦ, ἀνασκάψαντος τάφον ἀρχαῖον εἰς τὸ κτῆμα του, δύο πήλιναι λυχνίαι, τέσσαρες μικραὶ πήλιναι λήκυθοι ἓν ἄλλο μικρὸν ἀγγεῖον καὶ ἓν δισκίον χάλκινον, πάντα ἐν καλῇ καταστάσει. Ταῦτα παρεδόθησαν εἰς τὸν δήμαρχον Βοΐβης, ὅστις εἶναι ἄγνωστον ποῦ ἀπέστειλεν ἢ ποῦ κατέθηκεν αὐτά.

Παλαιστίνη. — Ἀγγέλλεται ἐκ Παλαιστίνης, ὅτι κατόπιν ἀνασκαφῶν ἀνεκαλύφθησαν ἐντὸς ἀρχαίου ναοῦ 5 σαρκοφάγοι μὲ σκελετούς, ἀπὸ τοῦ τραχήλου τῶν ὁποίων ἦτο ἀνηρτημένος μέγας ἀριθμὸς χρυσῶν νομισμάτων, ὧν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἀξία θεωρεῖται ἀνεκτίμητος.

Αἱ σαρκοφάγοι εὑρέθησαν ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὄρθιαι, πρὸ αὐτῶν δὲ προέκειτο παμμεγέθης Τράπεζα, κατασκευασμένη ἐκ καθαροῦ χαλκοῦ, ὡραίας τέχνης.

Μολονότι δὲν ἐξηκριβώθη εἰσέτι εἰς ποίαν ἐποχὴν ἀνάγονται τὰ εὑρήματα ταῦτα, ἐν τούτοις οἱ ἰδόντες ταῦτα πιστεύουσιν ὅτι χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Φοινίκων, καὶ ὅτι ἡ συλλογὴ τῶν νομισμάτων θ' ἀποτελέσῃ ἀληθῆ θησαυρόν, ἐκ τοῦ ὁποίου πολλὰ θὰ μάθωσιν οἱ ἀσχολούμενοι περὶ τὴν Ἀρχαιολογίαν.

Α.

Εἰς τὴν Γενικὴν Ἐφορείαν τῶν Ἀρχαιοτήτων κατετέθησαν προσωρινῶς εὑρεθέντα ἐν Μαδύτῳ τῆς Θράκης παρὰ τὴν ἀρχαίαν Σηστὸν ἐντὸς ἑνὸς τάφου τὰ ἑξῆς ἀρχαῖα:

Ἓν χρυσοῦν διάδημα ἀποτελούμενον ἐκ ταινίας διὰ λεπτοτάτων χρυσῶν συρμάτων πεπλεγμένης, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξαρτῶνται ἀπὸ λεπτῶν ἁλύσεων διάφορα μικρὰ ἐξαρτήματα ἔχοντα σχῆμα παραπλήσιον πρὸς μικρούς ἐπιμήκεις ἀμφορεῖς διαφόρων μεγεθῶν. Τὸ κατώτερον μέρος τῆς ταινίας κατὰ τὰ σημεῖα κατὰ τὰ ὁποῖα ἄρχονται αἱ φέρουσαι τὰ ἐξαρτημάτια μικραὶ ἁλύσεις κοσμεῖται διὰ μικρῶν ροδάκων. Τὸ κόσμημα εἶνε μετ' ἀρκετῆς τεχνικῆς τελειότητος κατασκευασμένον.

Ἓν ζεῦγος χρυσῶν ἐνωτίων, τῶν ὁποίων ἑκάτερον ἀποτελεῖται ἐκ μικροῦ δισκαρίου κοσμουμένου διὰ ἐξέχοντος ρόδακος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου εἶνε ἐξηρτημένον ἡμικυκλικόν τι κόσμημα (ἀπεικονίζον ἴσως πλεκτὸν σάκκον) ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ ὁποίου κάθηται ἐντὸς ἀνθέων μικροτάτων λίαν μικρὰ μορφὴ ἀνθρωπίνη, κρατοῦσα μουσικὸν ὄργανον. Ἑκατερωθεν ἐπὶ τῶν ἄκρων τοῦ ἡμικυκλικοῦ κοσμήματος ἵσταται μικρὸς πτερωτὸς Ἔρως. Τὸ κάτω μέρος τοῦ ἡμικυκλικοῦ κοσμήματος καλύπτεται διὰ μικρῶν ροδάκων ἀπὸ τῶν ὁποίων κρέμανται μικραὶ λεπταὶ ἁλύσεις φέρουσαι ἐξαρτημάτια ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ προηγουμένου περιδεραίου.

Δακτύλιος ἐκ σύρματος χρυσοῦ ἀπολήγων ἑκατέρωθεν εἰς ὄφιν.

Ὅμοια πρὸς τὰ ἀνωτέρω κοσμήματα εἶχον ἄλλοτε εὑρεθῆ ἐν τῇ Νοτίῳ Ρωσσίᾳ καὶ εἶνε δημοσιευμένα ἐν τοῖς Antiquités du Bosphore Cimmérien (S. Reinach) πίν. XII α.

Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ τάφου εὑρέθησαν καὶ ἄλλα τινὰ μικρότερα χρυσᾶ κοσμήματα ὡς καὶ ἓν περίεργον διάδημα τοῦ ὁποίου ὁ κύκλος ἦτο ξύλινος ἐπενδεδυμένος διὰ μολύβδου, εἶχε δὲ πέριξ ἑξέχοντα ἄνθη τῶν ὁποίων οἱ σκελετοὶ ἀπετελοῦντο ἐκ χαλκῶν συρμάτων, τὰ δὲ φύλλα καὶ τὰ ἄνθη αὐτὰ ἦσαν ξύλινα ἐπίχρυσα καὶ ἦσαν ἐντεθειμένα ἐπὶ τῶν χαλκῶν συρματίων. Πρὸς τὸ διάδημα τοῦτο ὅμοιον ὑπῆρχε καὶ ἐν τῷ πρό τινων ἐτῶν ἀνασκαφέντι Τύμβῳ ἐν Πιλάῳ Τεπὲ οὐχὶ μακρὰν τοῦ Βόλου. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ διάδημα τοῦτο δὲν εὑρέθη ἄρτιον οὔτε ἐν καλῇ καταστάσει.

Ἐν ἄλλῳ τάφῳ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει εὑρέθη καὶ ἕτερον χρυσοῦν διάδημα ἐκ λεπτῆς ταινίας πλατυτέρας ἐν τῷ μέσῳ, ἧτις κοσμεῖται δι' ὡραίου σπειροειδοῦς κοσμήματος ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχουσι διάφοροι γυναικεῖαι μορφαὶ κρατοῦσαι μουσικὰ ὄργανα καὶ ἐν τῷ μέσῳ ὁ Βάκχος καὶ ἡ Ἀριάδνη. Τὸ διάδημα τοῦτο εἶνε τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος.

Παρὰ τῇ Γενικῇ Ἐφορείᾳ κατετέθησαν ἐπίσης διάφοροι ἀρχαιότητες μεσαιωνικῶν χρόνων ὡς καὶ μικρὸς ἀρχαῖος χαλκοῦς ταῦρος καλῆς τέχνης καὶ πολλὰ σπουδαῖα ἀργυρᾶ ἑλληνικὰ νομίσματα, προερχόμενα ἐκ Καβάλλας τῆς Μακεδονίας.

Κ.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Ἡ πρυτανεία τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου προκηρύττει δραματικὸν διαγωνισμόν, χορηγοῦντος τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κ. Ὀδυσσέως Παντελίδου, ὑπὸ τοὺς ἑπομένους ὅρους:

Τὰ θέματα θὰ λαμβάνωνται ἀδιακρίτως ἐξ οἱασδήποτε ἐποχῆς, χώρας ἢ ἐθνικότητος, κατὰ προτίμησιν ὅμως ἐκ τῆς Νεοελληνικῆς ἱστορίας, ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Τὰ ὑποβαλλόμενα ἔργα θὰ εἶναι ἔμμετρα γραμμένα εἰς τὴν συνήθη καθαρεύουσαν (ποίαν;) Ἢ καθ' ὑπερβολὴν καθαρεύουσα καθὼς καὶ ἡ λεγομένη δημοτικὴ ἀποκλείονται. (Καὶ ὅμως ὁ κ. πρύτανις γράφει τόμους ὁλοκλήρους γιὰ νὰ μᾶς μάθῃ τὴν ὀρθογραφίαν τῆς ***λεγομένης*** δημοτικῆς).

Δύο ἔργα θὰ βραβευθοῦν: Ἀον βραβεῖον δρ. 1000.— Βον βραβεῖον δρ. 500.

Τὰ χειρόγραφα καθαρογραμμένα ἀποστέλλονται εἰς τὴν πρυτανείαν ἀνωνύμως μὲ συνημμένον σφραγισμένον δελτίον φέρον τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως καὶ ἐξωθεν ρητὸν τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι γραμμένον καὶ εἰς τὸ χειρόγραφον.

Τὰ χειρόγραφα γίνονται δεκτὰ μέχρι τῆς 31 Μαρτίου 1906 καὶ δὲν ἐπιστρέφονται.

Ὁ Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων συνεχίζων τὸ ἔργον αὐτοῦ πρὸς βελτίωσιν τῶν μεθόδων τῆς παρ' ἡμῖν ἐκπαιδεύσεως, ἐξέδωκε εἰκονογραφημένον Κατάλογον τῶν σχολικῶν σκευῶν καὶ διδακτικῶν ὀργάνων, τῶν ὁποίων τὴν προμήθειαν ἀναλαμβάνει τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Μουσεῖον. Ὁ Κατάλογος οὗτος μεθοδικῶς κατηρτισμένος, εἶναι πολύτιμος ὁδηγὸς πρὸς ἐκλογήν, παρέχεται δὲ δωρεὰν εἰς τὰς διευθύνσεις τῶν σχολείων τοῦ ἁπανταχοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὰς Ἐκπαιδευτικὰς Ἀρχάς, ὅσαι ἤθελον ζητήσει

δι' ἐπιστολῆς ἀντίτυπον παρὰ τοῦ Γραφείου τοῦ Συλλόγου.

ΕΙΣ τὸ Δημοτικὸν Θέατρον ἔκαμε πρὸ ἡμερῶν τὴν δευτέραν ἐθνικήν του διάλεξιν ὁ κ. Ν. Καζάζης. «Ὅπου καὶ ἂν στρέψωμεν τὸ βλέμμα δὲν βλέπομεν παρὰ ἐχθρούς» εἶπε. Δυστυχῶς ἡμεῖς λογομαχοῦμεν. Ἀπὸ δεκαετηρίδων πράττομεν τοῦτο. Εἴμεθα ἔνοχοι καὶ ἀπέναντι τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν μας καὶ ἀπέναντι τῆς Ἱστορίας. Ἀκόμη ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐσκέφθη περὶ στρατοῦ, ἐνῶ ἄνευ αὐτοῦ οὐδὲν δύναται νὰ γίνῃ. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἐπανερχόμενος θέλει πραγματοποιήσει τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν τῆς χώρας».

ΜΙΑ σκιαγραφία τῆς Ραναβάλο, τῆς ἐκπτώτου βασιλίσσης τῆς Μαδαγασκάρης, ἡ ὁποία κατοικεῖ τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν.

Δὲν φαίνεται περισσότερον τῶν 30 ἐτῶν. Εἶναι κοντὴ καὶ λεπτὴ ἀλλὰ καλοκαμωμένη. Λαιμὸς καλοδεμένος. Χέρια καὶ πόδια μικρὰ ἐμφαίνοντα καλὴν καταγωγήν. Κοσμήματα ὀλίγα· εἰς ἕνα δάκτυλον μόνον φορεῖ ὡραῖα δακτυλίδια. Μαῦρα μαλλιὰ ὀλίγον σγουρά, μὲ χωρίστραν, στριμμένα καὶ σηκωμένα πρὸς τὰ ἐπάνω. Μάτια καστανά, ποὺ ἐνέχουν κάτι ἀπείρως μελαγχολικόν. Δόντια πολὺ λευκά. Χεῖλη ὄχι παραπολὺ παχειά. Μύτη ἐλαφρῶς γυρισμένη πρὸς τὰ ἐπάνω. Χρῶμα μὲ ἀνοικτοὺς τόνους σέπιας.

Ἀγαπᾷ πολὺ τὰ ὡραῖα φορέματα καὶ προτιμᾷ τοὺς ἀνοικτοὺς χρωματισμούς, ὀλίγον ὅμως παλαιωμένους. Περνᾷ τὸν καιρόν της μὲ τὸ κέντημα, μὲ τὴν μουσικὴν ἢ μὲ τὸ νὰ κυττάζῃ τὰ κοσμήματά της. Εἰς τὴν μουσικὴν δὲν γνωρίζει τὸν Μάγερμπερ ἢ τὸν Βάγνερ ἀλλ' αἰσθάνεται βαθειά.

Κοιμᾶται πολὺ ἐνωρίς, ξυπνᾷ στὰς ἑπτά, προγευματίζει ἁπλούστατα μὲ καφὲ καὶ γάλα, ἐνδύεται μόνη της καὶ πηγαίνει νὰ περιπατήσῃ. Ἡ μεγάλη της χαρὰ εἶνε νὰ γυρίζῃ στοὺς δρόμους τοῦ Παρισιοῦ μὲ τὴν θείαν καὶ τὴν ἀνεψιάν της.

ΤΟ κάρβουνο εἶναι τὸ ἀντίδοτον κατὰ τῆς δηλητηριάσεως. Πρέπει ὅμως νὰ ληφθῇ χωρὶς ἀναβολὴν ἅμα παρουσιασθοῦν τὰ πρῶτα συμπτώματα. Προτιμᾶται τὸ ξυλοκάρβουνο. Τὰ μεταβάλλουν εἰς σκόνην, τὸ χύνουν εἰς ἕνα ποτῆρι μὲ νερὸ καὶ τὸ ἀνακατώνουν καλά. Ἔπειτα κάθε δέκα λεπτὰ δίδεται μιὰ χουλιαριὰ ἕως ὅτου ἐκλείψουν ὅλα τὰ συμπτώματα τῆς δηλητηριάσεως.

Τὸ 1835 ὁ φαρμακοποιὸς Τουερὺ διὰ νὰ πιστοποιήσῃ τὸ γεγονὸς ἐνώπιον σοφῶν, κατέπιε ἕνα γραμμάριον στρυχνίνην καὶ ἀμέσως κατόπιν δεκαπέντε γραμμάρια κάρβουνο εἰς σκόνην. Τὸ κάρβουνο ἀπερρόφησε τὴν στρυχνίνην καὶ ὁ φαρμακοποιὸς δὲν ἠσθάνθη τὴν παραμικρὰν ἐνόχλησιν.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Περιοδικά:

Εἰς τὸ τελευταῖον φύλλον τῶν «*Ἑβραϊκῶν Χρονικῶν*» (*Jewish Cronicle*) ἑνὸς τῶν μεγαλυτέρων περιοδικῶν τῆς Εὐρώπης, ἐξετάζεται διὰ μακρῶν ἡ ἐργασία τοῦ φιλοπόνου καὶ ἐπιμελοῦς ἱστοριοδίφου κ. Νίκου Α. Βέη, τοῦ ὁποίου πολλαὶ καὶ περισπούδαστοι μελέται ἐντελῶς πρωτότυποι κοσμοῦν τὰ «Παναθήναια».

Ἡ μελέτη αὕτη τοῦ κ. Βέη ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἀνακάλυψιν μεγάλης Ἑβραϊκῆς κοινότητος ἐν Μιστρᾷ, ἡ ὁποία ἐπὶ αἰῶνας ἀκμάζει ἐκεῖ· ἡ ἀνακάλυψις αὕτη, ἐπαινεῖται διὰ πολλῶν κολακευτικῶν φράσεων ὑπὸ τοῦ ἄνω περιοδικοῦ, τὸ ὁποῖον λέγει ὅτι οὐδεὶς τῶν Ἀνατολιστῶν μέχρι τοῦδε ἀνέφερεν οὔτε ὑπῶπτευσε τόσον σημαντικὸν γεγονὸς ἐντὸς τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος.

Περαιτέρω ἀναγγέλλουν τὰ «Ἑβραϊκὰ Χρονικὰ» ὅτι εἰς τὸ ἑπόμενον τεῦχος των θὰ ἔχουν πλήρη μετάφρασιν τῆς ἐκτενοῦς ἐκείνης μελέτης τοῦ κ. Βέη, διὰ νὰ τὴν ἀναγνώσουν ὅλοι οἱ ἐπιστήμονες.

Συγχαίρομεν τὸν νεαρὸν καὶ ἀκαταπόνητον φίλον, εὐχόμεθα δὲ εἰς αὐτὸν καὶ ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἐξακολουθήσῃ μὲ τὴν αὐτὴν φιλοπονίαν, ὀξυδέρκειαν καὶ μετριοφροσύνην νὰ ἐργάζεται τόσον ἐπιτυχῶς διὰ τὴν πάτριον ἱστορίαν καὶ νὰ τιμᾷ τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην εἰς τὴν ξένην.

Α.

Ἕνα ἐκτεταμένον ἄρθρον περὶ τῆς φοβερᾶς ἑταιρίας *Καμόρρα*, ἡ ὁποία τόσον καιρὸν ἐτυράννει τὴν Νότιον Ἰταλίαν μὲ τὴν Μάφιαν, δημοσιεύεται εἰς τὸ γερμανικὸν περιοδικὸν «*Nord und Süd*» (Breslau) τοῦ Νοεμβρίου. Τὸ ἄρθρον δίδει πολλὰς πληροφορίας περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ, τῶν μελῶν καὶ τῶν πράξεών της. Ἡ ἑταιρεία εἶναι μυστική. Νέα μέλη δέχεται δυσκόλως καὶ μετὰ πολλὰς καὶ φοβερὰς δοκιμασίας. Ὁ σκοπὸς τῆς ἑταιρίας ἦτο κατ' ἀρχὰς νὰ ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ κυβερνητικοῦ δεσποτισμοῦ εἰς τὸ παλαιὸν βασίλειον τῶν Δύο-Σικελιῶν.

Εἰς τὴν «*Revue des Deux Mondes*» 1 Νοεμβρίου, ἐδημοσιεύθη ἕνα ἀνέκδοτον ἄρθρον τοῦ Ζοζὲ Μαρία-Ἐρεδιὰ περὶ τοῦ χειρογράφου τῶν «Βουκολικῶν» τοῦ Σενιέ. Ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν κοινωνίαν ὅπου ἔζησε, λέγει τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀνδρέα Σενιὲ προξενεῖ πραγματικῶς κατάπληξιν. Ἀνήκει συγχρόνως εἰς τὸν αἰῶνα του καὶ εἰς κάθε ἐποχήν. Τὰ *Ἐλεγεῖα*, τὰ *Ποιήματα*, ὁ *Ἑρμῆς* του εἶναι ἔργα τοῦ μεγίστου ποιητοῦ τοῦ 18ου αἰῶνος. Οἱ *Ὕμνοι*, αἱ *Ὠδαὶ* εἶναι τοῦ μόνου μεγάλου ποιητοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως. Τὰ δὲ *Βουκολικὰ* μεγάλου ποιητοῦ ὅλων τῶν αἰώνων. Τὸ πνεῦμα του εἶναι οὐσιωδῶς ἀντικειμενικὸν καὶ δραματικόν· καὶ ἂν δὲν εἶναι ὅπως ὁ Ρονσὰρ μεγάλος ἐφευρέτης ρυθμῶν, εἶναι ὅμως ὑπὸ τὴν ἀληθινὴν ἀρχαϊκὴν ἔννοιαν ὁ μοναδικὸς ἐργάτης τοῦ στίχου. Ποτὲ ποιητὴς δὲν ἐχειρίσθη τόσον μεγαλοπρεπῶς τὸν ἀλεξανδρινὸν στίχον.

Εἰς τὴν «*Centemporary Review*» τοῦ Λονδίνου — Νοέμβριος — ὁ κ. Ὁ. Ἐλζμπάχερ ἐξαίρει τὴν *ἀγροτικὴν εὐημερίαν τῆς Γαλλίας*, ἡ ὁποία ἐκπλήττει τόσον περισσότερον ὅσον εἶναι πρόσφατος. Ἡ εὐημερία αὐτὴ κατὰ τὸν συγγραφέα, δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν φυσικὴν κατάστασιν τῆς χώρας, ἐδημιουργήθη τεχνητῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς κυβερνήσεως.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Εἰς τὸν Χαιρωνίδειον διαγωνισμὸν ὑπεβλήθη ἕνα μόνον ἔργον, τὸ «Ποινικὸν δίκαιον Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» τοῦ κ. Κωνσταντίνου Μ. Ράλλη, τὸ ὁποῖον καὶ ἐβραβεύθη. Ὁ εἰσηγητὴς κ. Μεσολωρᾶς ἐξῆρε τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου. Ἡ ἔλλειψις εἰδικοῦ συγγράμματος καὶ ἡ ἄγνοια τῶν ἐπισκοπικῶν δικαστηρίων, προκαλοῦν συχνὰ ἀποφάσεις μὴ στηριζομένας ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων.

Συνεστήθη Φυσιοδιφικὴ Ἑταιρία μὲ σκοπὸν τὴν ἐκλαΐκευσιν καὶ διάδοσιν τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.

Τάδε λέγει ἡ γαλλικὴ «Ἐπιθεώρησις»:

Ὁ Σαρδοὺ ἔλαβε ποσοστὰ ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν διὰ πέντε ἔργα του τὴν Θεοδώραν, Τόσκαν, Φεδόραν, Κλεοπάτραν καὶ Γισμόνδην 1 ἑκατομμύριον 185 χιλιάδας φράγκα. Ὁ διευθυντὴς τοῦ θεάτρου εἰσέπραξε 18 ἑκατομμύρια.

Η ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΖΩΟΛΟΓΙΚΟΝ ΚΗΠΟΝ

Πέντε ἡμέρες νηστικὸς καὶ στέκει σοῦζο

Ὁ Δ' Ἀννούντσιο θὰ ἐκδόσῃ τὸν Φεβρουάριον νέον μυθιστόρημα *Ἀμάραντα*. Ἡ ὑπόθεσις εἶναι σύγχρονος. Μία γυναῖκα ἐγκαταλείπει τὴν συζυγικὴν στέγην διὰ νὰ παίξῃ εἰς τὸ ἱπποδρόμιον. Εἰς μίαν ἐπικίνδυνον ἄσκησιν ὁ *δακτύλιος τοῦ θανάτου*, ἐπάνω εἰς αὐτοκίνητον, ἀποτυγχάνει καὶ φονεύεται.

Εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην τὰ μοδέλα διὰ τὴν ζωγραφικὴν τὴν γλυπτικήν, τὰς διαφημίσεις καὶ τὰς μόδας κερδίζουν ἀπὸ 90—135 φράγκα τὴν ἑβδομάδα. Τώρα ἔγινε καὶ σωματεῖον, μέλη τοῦ ὁποίου θὰ εἶναι μόνον αἱ γυναῖκες καλλιτεχνῶν καὶ μοδέλα. Τὸ σωματεῖον ἀναλαμβάνει νὰ προμηθεύῃ μοδέλα εἰς τοὺς καλλιτέχνας.

Ὁ Ἶψεν, τοῦ ὁποίου ἀνηγγείλαμεν τὸν θάνατον εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος ἐκ τῆς πολλῆς σπουδῆς τοῦ τηλεγράφου, ζῇ καὶ βασιλεύει.

Δύο εὐγενεῖς πατριῶται ὁ κ. Μαρῖνος Κορυαλένιος ἀπὸ τὸ Λονδῖνον καὶ ὁ κ. Γρηγόριος Μαρασλῆς ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸν προσέφεραν ἀνὰ 40,000 λίρας πρὸς ἐξωραϊσιν τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ Ἔφορος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης κ. Δ. Γρ. Κομπούργλους ἐτιμήθη μὲ τὸν ἀργυροῦν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ κ. Σ. Βικάτος ἐπιστρέψας ἀπὸ τὸ Μονάχον διωργάνωσε ἔκθεσιν τῶν ἔργων του εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν Λέσχην.

Ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ κληροδοτήματος Δ. Α. Οἰκονόμου ἐν Τεργέστῃ ἀναγγέλλει ὅτι διαθέτει 2 βραβεῖα ἐκ 2000 φράγκων ἕκαστον πρὸς βράβευσιν πράξεως, συγγράμματος ἢ καλλιτεχνήματος ὠφελίμου ἢ τιμῶντος τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Αἰτήσεις ὑποβάλλονται μέχρι 16 Φεβρουαρίου 1906 εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Κοινότητος τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων Τεργέστης.

Ὁ κ. Εὐγενίδης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ ὁποῖος εἶχε προσθέσει ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου 100000 δραχμὰς πληρωτέας κατὰ δόσεις ἐκ δέκα χιλιάδων, ἀπέστειλε διαμιᾶς τὸ ὑπολειπόμενον ποσὸν τῶν 60 χιλιάδων.

Ὁ Δανὸς γλύπτης Bogibjerg, περαστικὸς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ἀνεκάλυψε τυχαίως πρὸ ἡμερῶν ἕνα μέλλοντα ζωγράφον, τὸν υἱὸν τοῦ φουρνάρη Παπακώστα. Ὁ ξένος γλύπτης διαβλέπων εἰς τὸν ἀγράμματον νέον τάλαντον καλλιτεχνικόν, ἀπὸ διάφορα σκίτσα καὶ ἀντιγραφὰς διαφημιστικῶν εἰκόνων, ἀπεφάσισε ν' ἀναλάβῃ τὴν καλλιτεχνικὴν μόρφωσίν του.

Εἰς τὸ φύλλον τῆς 24 Νοεμβρίου τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως» δημοσιεύεται προκήρυξις διαγωνισμοῦ διδακτικῶν βιβλίων τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως. Προθεσμία δίδεται μέχρι τῆς 10 Ἰανουαρίου 1906.

Ὡραίαν ἐντύπωσιν ἔκαμε ἡ ἐν Ἀθήναις ἔκδοσις τῆς «Πατρίδος» τοῦ Βουκουρεστίου. Πρόγραμμα τῆς «Πατρίδος» εἶναι ὄχι «ἡ ἐξυπηρέτησις οἱουδήποτε πολιτικοῦ κόμματος ἀλλὰ τῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους χωρὶς νὰ χρειασθῇ οὐδενὸς ἀπολύτως κόμματος τὴν φιλίαν ἢ νὰ φοβηθῇ τὴν δυσαρέσκειαν. Θὰ ἐπιτελέσῃ πάντοτε τὸ καθῆκον της καὶ θὰ ἔχῃ τὸ θάρρος τῆς γνώμης της ἐφ' ὅλων τῶν ζητημάτων ἀσχέτως πρὸς πρόσωπα».

Ὁ κ. Γ. Φραγκούδης, διευθυντὴς τῆς «Μεταρρυθμίσεως» ἐδικάσθη εἰς τὴν Χαλκίδα ἐπὶ ἐξυβρίσει κατὰ τοῦ Βασιλέως καὶ ἠθωώθη.

Ὁ συνεργάτης μας κ. Ν. Λάσκαρης ὡμίλησε εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ νέου ἑλληνικοῦ θεάτρου.

Καὶ ἦν ἀνέκδοτον ἀπὸ τὴν διάλεξιν τοῦ κ. Λάσκαρη: Μιὰ γρηά, ἡ ὁποία ἔμαθε ἔξαφνα ὅτι ὁ ἐνοικιαστὴς ἑνὸς δωματίου της ἦτο ηθοποιός, ὄχι μόνον τὸν ἔδιωξε ἀλλὰ καὶ ἁγιασμὸν ἔκαμε καὶ ἐπὶ σαράντα ἡμέρας ἐλιβάνιζε κατὰ παραγγελίαν τοῦ ἱερέως τὸ δωμάτιον.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥ 1906 Κ. Φ. Σκόκου χρυσόδετον. Ἀθῆναι 1905, Τυπογρ. Ἀνέστη Κωνσταντινίδου, σχ. 16ον, σελ. 448, Δρ. Φρ. 5. Εἰς τοὺς ἐμβάζοντας Δρ. Φρ. 5, τὰ «Παναθήναια» ἀναλαμβάνουν ν' ἀποστείλουν τὸ βιβλίον.

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ τοῦ Ἀσύλου τῶν Ἀνιάτων διὰ τὸ ἔτος 1904. Ἀθῆναι 1905, Τυπογρ. Σ. Βλαστοῦ.

Η ΜΙΚΡΟΓΥΡΙΑ ὑπὸ Μιλτ. Α. Οἰκονομάκη. Ἀθῆναι 1905. Τυπ. Π. Δ. Σακελλαρίου.

Η ΜΑΤΙΑ μελέτη Γ. Ν. Ἀβάζου. 1905. Ἀθῆναι Τυπογραφεῖον Ραφτάνη-Παπαγεωργίου σχ. 16ον σελ. 62 δρ. 2.

Ὁ κ. Ἀβάζος, ὑφηγητὴς τῆς Ὀφθαλμολογίας εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, ἐπῆρε ἕνα θέμα ψυχολογικὸν καὶ τὸ ἔγραψε εἰς τὴν δημοτικήν. Ἡ χαρά μας ἦτο μεγάλη εἰς τὸ πρῶτον ἄνοιγμα τοῦ βιβλίου. Κρῖμα ὅμως ὅτι γρήγορα ἐχάθηκε μὲ τὸν πόνον ποῦ μᾶς ἐπροξένησαν τὰ ἀγκάθια τῆς σχολαστικῆς αὐτῆς δημοτικῆς: ἡ «σκολαστικότη» ἡ «σχέση» (=σχέσις) τὸ «αἴστημα» (=αἴσθημα) «τῶν ἀξόνω» (=τῶν ἀξόνων) τὸ «λόβιο» (=λωβός;) κλπ. κλπ. Ἀλλὰ διατί λέγει ὁ συγγραφεὺς *μυϊκὲς αἰστησες*; Ὁ λαὸς καὶ εἰς τὴν φυσιολογίαν τοῦ ἀνθρώπου τὸν μῦν τὸν ὀνομάζει ποντικόν. Ὅταν περάσῃ ὁ πόνος τῶν ἀγκαθιῶν, ἴσως γράψωμεν τίποτε καὶ διὰ τὴν ἄλλην ὄψιν τοῦ βιβλίου.

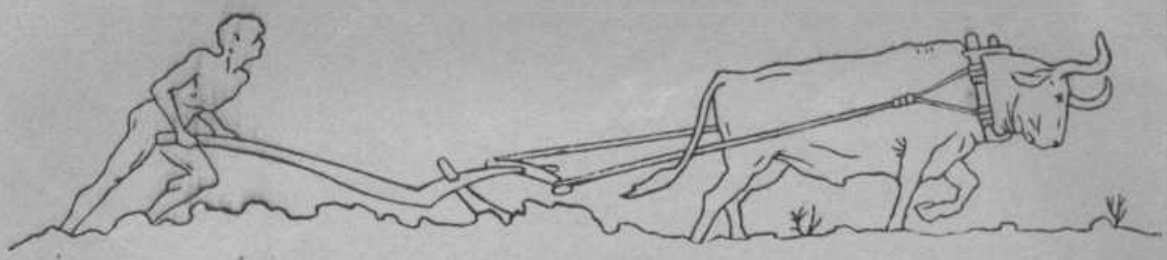
ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΑ ΠΕΡΙ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ. Ἀθῆναι 1905 Τυπογραφεῖον Σ. Κουσουλίνου, σχ. 16ον σελ. 52 δρ. 1.

ΟΥΓΟΣ ΦΩΣΚΟΛΟΣ

« Les lettres sont le premier but de ma vie ; mais je les ai toujours associées aux armes, pour leur donner le courage et l'expérience qui distinguent les grands écrivains ».

UGO FOSCOLO

ΠΑΝΔΩΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1965

ΟΥΓΟΣ ΦΩΣΚΟΛΟΣ

Η ἱστορία τῆς ζωῆς τῶν περισσοτέρων συγγραφέων καὶ ποιητῶν περιορίζεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἔργων των. Τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει καὶ διὰ τὸν Φώσκολον. Διὰ νὰ γνωρίσῃ κανεὶς τὸν Φώσκολον ὡς ποιητὴν καὶ συγγραφέα εἶναι ἀπαραίτητον νὰ τὸν γνωρίσῃ ὡς ἄνθρωπον, ὡς πολίτην, ὡς στρατιώτην, νὰ μελετήσῃ τὴν ἰδιωτικήν του ζωὴν ἡ ὁποία καταυγάζεται ἀπὸ τὸ εὐγενὲς φῶς τῆς μεγάλης ψυχῆς του καὶ ἀμαυροῦται κάποτε ἀπὸ τῆς δυστυχίας τὰ σύγνεφα. Διὰ τοῦτο ἠθέλησα νὰ δώσω μίαν σύντομον ἀλλ' ὁπωσοῦν γενικὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς του. Ἐμελέτησα τὸ ἔργον του, καὶ μέσα εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν του, ὅπου ἀποκαλύπτεται ὅλος ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος τῆς ψυχῆς του, παρηκολούθησα τὴν πολυκύμαντον ζωήν του μὲ τὰς συμφορὰς καὶ τὰς ἀτυχίας της.

Κάθε μέγας συγγραφεὺς εἶναι πάντοτε ὁ καλλίτερος ἐξηγητὴς καὶ ζωγράφος τοῦ ἑαυτοῦ του. Αἱ ἐπιστολαὶ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, αἱ χειρόγραφοι αὗται ἐξομολογήσεις, μᾶς παριστοῦν ὁλόκληρον τὸν ἄνθρωπον μὲ τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς ἀρετάς του. Ὁ Φώσκολος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος καὶ πλέον αὐστηρὸς κριτὴς τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ εἰς κάθε συμφορὰν τῆς ζωῆς του εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἐξομολογῆται τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς ἀδυναμίας του.

Εἰς τὰς ἐπιστολάς του ὁ ποιητὴς ἄνοιγε τὴν εἰλικρινῆ του ψυχὴν καὶ ἐδείκνυεν ὅλας τὰς πληγὰς τῆς καρδίας του. Ἐκεῖ δύναται νὰ θαυμάσῃ κανεὶς τὴν ἀνδρείαν ψυχήν του.

Τὸν ἐφαντάσθην μικρὸν παιδίον ἐν Ζακύνθῳ, ζωηρὸν καὶ ἀτίθασσον, πρὶν ἀκόμη ἀναχωρήσῃ εἰς τὴν Βενετίαν. Τὸν παρηκολούθησα νοερῶς εἰς τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ζωῆς του ὅτε ἐπάλευε μὲ τὴν ἰδέαν. Ἐνόησα ὅλην τὴν αὐταπάρνησιν καὶ σταθερότητα τῆς ψυχῆς του ὅταν ἐγκατέλειψε τὴν ἰταλικὴν γῆν φεύγων εἰς Ἑλβετίαν διὰ νὰ μὴ δώσῃ τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον εἰς τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν. Ἔφευγε τότε πτωχὸς καὶ μὲ ἕνα μικρὸν δέμα τῶν χειρογράφων του, ἐγκαταλείπων τὴν γῆν ἥτις τοῦ ἐνέπνευσε τὴν δίψαν τῶν γραμμάτων καὶ τῆς δόξης, ἀφίνων τὴν μητέρα του καὶ τὴν ἀδελφήν του, καὶ ἐρρίπτετο ἀτρόμητος εἰς τὴν περιπετειώδη ζωὴν τῆς ἐξορίας . . .

Τὸν ἐφαντάσθην ὕστερα, μέσα εἰς τὸ ψῦχος καὶ τὴν ὁμίχλην τοῦ Λονδίνου, δυστυχῆ, πτωχόν, ἀσθενῆ, ἐξόριστον, ἀπελπισμένον ἀλλὰ ἔνδοξον, νὰ βασανίζεται μὲ μυρίους τρόπους διὰ νὰ ζήσῃ, ἔρημος μέσα εἰς τὴν πολυκοσμίαν τῆς ἀγγλικῆς πρωτευούσης.

Ὅπως μοῦ τὸν ἐνέπνευσεν ἡ μελέτη τῶν ἔργων του καὶ τῆς ζωῆς του, ὅπως τὸν ἔκλεισα ἀληθινὸν μέσα εἰς τὴν ψυχήν μου τὸν μέγαν ποιητήν, θὰ προσπαθήσω ἐδῶ νὰ τὸν ἐξεικονίσω μὲ εἰλικρινεῖς γραμμάς.

***

Εἰς τὸ ἀρχειοφυλακεῖον Ζακύνθου ὑπάρχει ἡ γεννέθλιος πρᾶξις τοῦ Οὔγου Φωσκόλου, γεννηθέντος τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1778. Ὁ προπάππος τοῦ Οὔγου ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ, ὁ δὲ πατὴρ καὶ ὁ πάππος του ἐν Κερκύρᾳ. Ἡ Κρήτη ἔμεινεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Βενετῶν τετρακόσια ἐννέα ἔτη, περιῆλθε δὲ εἰς τὴν κυριότητα τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1669, κατόπιν εἰκοσιπενταετοῦς πολέμου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔλαβον μέρος

οἱ Ἑπτανήσιοι Τότε πολλοὶ ἐκ τῶν κατοίκων ἠκολούθησαν τοὺς Βενετοὺς καὶ ἦλθον νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους· μεταξὺ τούτων ἦσαν καὶ οἱ πρόγονοι τοῦ Φωσκόλου.

Ὁ πατὴρ τοῦ Οὔγου ἐσπούδασεν ἰατρὸς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Παδούης, εἰς τὸ ὁποῖον μετέβαινον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πρὸς τελειότερον καταρτισμὸν οἱ Ἑπτανήσιοι.

Ἐπιστρέφων εἰς Ζάκυνθον ὁ Ἀνδρέας Φώσκολος ἐγνώρισε τὴν Διαμαντίναν Σπαθῆ καὶ τὴν ἐνυμφεύθη κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1777. Ἡ Διαμαντίνα Σπαθῆ, ἡ μήτηρ τοῦ Οὔγου, ἦτο ὀρθοδόξου θρησκεύματος, κόρη ἑνὸς ζακυνθίου ράπτου. Ἦτο γυνὴ ὑπερόχου καλλονῆς, γλυκεῖα τοὺς τρόπους καὶ ἀγαθὴ τὴν ψυχήν, ὅταν δὲ ἔλαβε τὸν ἰατρὸν Ἀνδρέαν Φώσκολον, ἦτο χήρα ἐκ δευτέρου γάμου.

Δεκαετὴς ὁ Οὔγος ἔχασε τὸν πατέρα του, ὅστις ὑπηρέτει εἰς τὸ Σπάλαθρον τῆς Δαλματίας, ὡς ἰατρὸς νοσοκομείου. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου ἡ χήρα Φωσκόλου, μετὰ τῶν τέκνων της, ἐπῆγε νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν Βενετίᾳ· ἐκεῖ κατῴκησεν εἰς ἕνα ταπεινὸν οἰκίσκον, ἀνάλογον τῆς οἰκονομικῆς των στενοχωρίας. Ἔκτοτε ὁ Οὔγος ἐπεσκέφθη τὴν Ἑπτάνησον μόνον δύο φοράς, καθὼς ἀναφέρει ὁ ἴδιος εἰς μίαν ἐπιστολήν του.

Ἡ περιουσία τοῦ Φωσκόλου ἐν Ζακύνθῳ ἦτο πενιχρά, συνισταμένη εἰς τὴν μικρὰν προῖκα τῆς μητρός του καὶ εἰς τὸν ταπεινὸν οἰκίσκον παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ὁδηγητρίας, εἰς τὸν ὁποῖον εἶδε τὸ φῶς τῆς ζωῆς ὁ μέγας ποιητής [1].

Ἐν Ζακύνθῳ ὁ Οὔγος ἔλαβεν ὡς διδάσκαλον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τὸν ποιητὴν Ἀντώνιον Μαρτελάον, ὅστις διδάσκων καὶ στιχουργῶν ἐμόρφωνε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα τῶν νεαρῶν ζακυνθίων. Ὁ Μαρτελάος οὗτος ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν διδασκάλων τοῦ ποιητοῦ Σολωμοῦ. Ὅταν ἔχασε τὸν πατέρα του ὁ Φώσκολος, ἦλθεν εἰς τὴν Ζάκυνθον δι' ὀλίγον χρόνον καὶ κατῴκησε παρὰ τῇ θείᾳ του Ἰωάννᾳ Σπαθῆ Μιχαλίτση, ἀδελφῇ τῆς μητρός του. Τὴν οἰκίαν ταύτην [2] ἐσύχναζεν ὁ ζακύνθιος ζωγράφος καὶ σατυρικὸς ποιητὴς Νικόλαος Κουτούζης ἱερεύς, ὅστις ἐσχεδίασε διὰ μολυβδίδος μίαν εἰκόνα τοῦ Οὔγου τὴν ὁποίαν ἀπέστειλαν εἰς Βενετίαν πρὸς τὴν μητέρα του. Κατόπιν δὲ ὁ ἴδιος Κουτούζης ἐζωγράφισε μίαν ἐλαιογραφίαν τοῦ παιδίου διὰ τὴν θείαν Ἰωάνναν.

[1] Πρβλ. Μαρίνου Σιγούρου. Τὸ σπίτι τοῦ Φωσκόλου· ἐν τῇ Πινακοθήκῃ τόμος δ'. σελ. 150.

[2] Ἡ οἰκία αὕτη σώζεται καὶ σήμερον ἐν Ζακύνθῳ· εἶναι δὲ τὸ παρὰ τὸν Ἅγιον Ἐλευθέριον γεροντοκομεῖον «ἡ Πρόνοια».

Ἡ παιδικὴ ζωὴ τοῦ Φωσκόλου διέρρευσεν ἐν Ζακύνθῳ μὲ ταραχὰς καὶ ἀταξίας. Ἦτο ἕνα ἀνυπότακτον καὶ ὁρμητικὸν παιδίον, καθὼς μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἀκόλουθον γεγονός.

Ἐν Ζακύνθῳ οἱ Ἰουδαῖοι κατοικοῦν εἰς ξεχωριστὴν συνοικίαν καλουμένην Γέττο [1]. Ἡ συνοικία αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ δύο διασταυρουμένων δρόμων, αἱ ἄκραι τῶν ὁποίων ἐτειχίσθησαν ἐπὶ Βενετοκρατίας, ἐπὶ τῶν πυλῶν δὲ εἶχε τεθῇ ἡ ἐπιγραφὴ

«In cruce quia crucifixerunt»

Τὴν ἐπιγραφὴν μετὰ τοῦ βενετικοῦ στέμματος ἀφῄρεσαν οἱ δημοκρατικοὶ Γάλλοι, καταλαβόντες τὴν νῆσον, καὶ τὰ τειχίσματα κατερρίφθησαν ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὰς ἁγίας ἡμέρας τοῦ Πάσχα δὲν ἐπετρέπετο εἰς τοὺς Ἰουδαίους νὰ ἐξέρχωνται ἐκ τῆς συνοικίας των, τὰ δὲ χαμίνια καὶ οἱ θρησκόληπτοι ἐλιθοβόλουν τὴν ἑβραϊκὴν συνοικίαν.

Ὁ Φώσκολος τότε εἶχε πλήρη τὴν παιδικήν του φαντασίαν ἀπὸ ἰδέας φιλελευθέρους καὶ ἐνόμισεν ὡς ἄδικα καὶ ἀπάνθρωπα τὰ τειχίσματα καὶ τὸν περιορισμὸν τῶν Ἰουδαίων εἰς τὸ Γέττο. Καὶ μίαν ἡμέραν, τὴν 10 Μαΐου 1785, συνάζει ἀρκετὰ παιδιὰ τῆς συνοικίας του καὶ τὰ παραπείθει νὰ μεταβῶσιν ὅλοι μαζὶ εἰς τὸ Γέττο πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑβραίων. Ὡπλίσθησαν τότε μὲ διάφορα ἐργαλεῖα, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ὁ Φώσκολος, νεαρώτερος ὅλων, καὶ ἐβάδισαν πρὸς τὴν πλατεῖαν τῆς Ἀναλήψεως, ὅπου εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἑβραϊκῆς συνοικίας. Πρῶτος ὁ Φώσκολος ἐνθαρρύνων τοὺς ἄλλους, ἀνερριχήθη ἐπάνω εἰς τὴν πύλην τῆς εἰσόδου καὶ μὲ σιδηροῦν πέλεκυν ἄρχισε νὰ καταρρίπτῃ τοὺς λίθους. Οἱ διαβάται ἐστάθησαν νὰ ἴδουν· συνέρρευσε τὸ πλῆθος. Οἱ Ἑβραῖοι μὴ γνωρίζοντες τί συμβαίνει καὶ βλέποντες τὴν συρροὴν τοῦ κόσμου, ἐφοβήθησαν μὴ τοὺς κακομεταχειρισθοῦν καὶ ἐφώναζαν ζητοῦντες βοήθειαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθασεν ἡ δημοσία δύναμις. Ὅλοι ἐτράπησαν εἰς φυγήν, τὸ πλῆθος ἀπῆλθε καὶ μόνον ὁ μικρὸς Φώσκολος μὲ τὸ σιδηροῦν ἐργαλεῖον εἰς τὰς χεῖρας ἐξηκολούθει νὰ κρημνίζῃ λίθους ἀπὸ τὴν πύλην. Συνελήφθη τότε καὶ ὡδηγήθη εἰς τὸ κρατητήριον.

Ἀνεκρίθη καὶ ἀπήντησε·

— Δὲν εἶναι δίκαιον νὰ εἶναι περιωρισμένοι

[1] Ghetto = συνοικία Ἰουδαίων λέξις ἰταλική

οἱ Ἑβραῖοι. Εἶναι ἄνθρωποι καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθεροι.

Τότε ἡ θεία τοῦ Φωσκόλου, ἡ Ἰωάννα Σπαθῆ Μιχαλίτση, ἔτρεξεν εἰς τὸν Προβλεπτὴν τῆς νήσου καὶ δι' ἀναφορᾶς[1] τὸν παρεκάλεσε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τὴν μικρὰν ἡλικίαν τοῦ παιδίου καὶ τὴν ἀτυχῆ οἰκογένειάν του καὶ οὕτω νὰ διατάξῃ τὴν ἀπόλυσίν του, ἥτις ἐγένετο μετὰ περιορισμὸν εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν.

Ἐν Ζακύνθῳ ὁ Φώσκολος εὐχαριστεῖτο νὰ πειράζῃ δι' εἰρωνικῶν λόγων τοὺς ὅπως δήποτε ἀξιογελάστους. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχε κάποιος Σουμάκης, ὅστις εἶχε διαρκῆ διάθεσιν πρὸς ὕπνον. Πάντοτε ἔγερνε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ εἶχεν ἡμικλείστους τοὺς ὀφθαλμούς. Τὸν ὑπνηλὸν τοῦτον ἄνδρα ἐσατύρισεν ὁ Φώσκολος διὰ τῶν ἀκολούθων δύο ἰταλικῶν τετραστίχων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνέκδοτα μέχρι τοῦδε[2].

Dorme già quando è svegliato,
dorme ancor quando riposa,
e dormendo in tutta posa
va passando i suoi bei dì

Oh! felice patria mia
che un tal uomo tu possiedi
quando dorme e quando veglia
mai non cessa di dormir.

Ἐν Ζακύνθῳ ὁ Φώσκολος ἦτο ἀκόλουθος τοῦ ἱερέως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὰς ἐπισήμους τελετάς. Εἰς τὴν καθολικὴν μητρόπολιν τοῦ Ἁγίου Μάρκου ὑπηρέτει κατὰ τὴν ἱερουργίαν. Τὰ μυστήρια τῆς ἱεροτελεστίας, τὸ ἱερατικὸν ἔνδυμα, ὁ διάκοσμος τοῦ ναοῦ καὶ ἡ ἁρμονία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χοροῦ ἐπλήρωσαν τὴν παιδικὴν ψυχήν του μὲ μίαν θρησκευτικότητα καὶ πρὸς στιγμὴν μὲ μίαν κατάνυξιν καὶ λατρείαν. Ὡς ἐκ τούτου ὀλίγον κατόπιν ἠθέλησε νὰ περιβληθῇ τὸ ἱερατικὸν ἔνδυμα, ὅλως ἀναρμόδιον μὲ τὴν ψυχήν του, μὲ τὸν χαρακτῆρα του, μὲ τὸ πνεῦμα του. Εὐθὺς ὅμως ἐγκατέλειψε τὴν ἰδέαν ταύτην.

Κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν ὁ Φώσκολος ὑπῆρξε τραχύς, φιλόνεικος καὶ ἰσχυρογνώμων. Κατελαμβάνετο ὑπὸ μελαγχολίας ἢ ὑπὸ μιᾶς ἀνεξηγήτου ὀργῆς, ἐδραπέτευε τότε ἐκ τοῦ σχολείου καὶ εἶχε σπάσει δύο διδασκάλων του

[1] Ἡ ἀναφορὰ αὕτη σώζεται εἰς τὸ ἀρχειοφυλακεῖον Ζακύνθου.

[2] Τὸ ἀνέκδοτον καθὼς καὶ τοὺς στίχους μοῦ ἐδιηγήθη ὁ σεβαστὸς φίλος καὶ συμπολίτης μου κ. Παναγιώτης Μπαμπᾶκος νομάρχης.

Ἡ οἰκία ἐν Ζακύνθῳ ὅπου ἐγεννήθη ὁ Φώσκολος.

τὰς κεφαλάς. Ἡ παράδοσις δὲ ἐν Ζακύνθῳ λέγει ὅτι ὁ Φώσκολος ἐπήγαινεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὁδηγητρίας, ἀπέναντι τῆς οἰκίας του, καὶ ἐκεῖ κατὰ τὰς θερινὰς νύκτας, παρὰ τὸ παράθυρον τοῦ ἱεροῦ βήματος, ὅπου ἔκαιεν ἡ ἄσβεστος κανδήλα, ἀνεγίνωσκε, μόνος μέσα εἰς τὴν νυκτερινὴν σιγήν.

* * *

Δεκαεξαετὴς ὁ Φώσκολος μετέβη εἰς Βενετίαν μαζὶ μὲ τὴν μητέρα του, τὸν ἀδελφόν του καὶ τὴν ἀδελφήν του. Ἐκεῖ ἐπεδόθη εἰς φιλολογικὰς μελέτας. Δεκαοκταετὴς ἔγραψε τὸ δρᾶμα του ὁ Θυέστης, τὸ ὁποῖον παρασταθὲν εἰς ἓν θέατρον τῆς Βενετίας ἐπέτυχε πανηγυρικῶς παρ' ὅλας του τὰς ἀτελείας, καὶ ὁ νεαρὸς ποιητὴς ἐκλήθη ἐπὶ σκηνῆς μὲ ἐνθουσιώδεις ἐπευφημίας.

— *Viva il giovane greco!*

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην προσεβλήθη ὑπὸ σοβαρᾶς ἀσθενείας, ἥτις ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὸν ἀφήσῃ τυφλὸν καὶ ὡς ἐκ θαύματος ἐσώθη.

Τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Φωσκόλου εἶναι πολὺ μέτρια. Τὸ πνεῦμα του ἤργησεν ὀλίγον νὰ ἐξελιχθῇ εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς μεγαλοφυΐας,

εἰς τὸ ὁποῖον ἔφθασεν ἀργότερον διὰ τῶν Τάφων καὶ τῶν Χαρίτων, ποιητικῶν ἀριστοτεχνημάτων εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ἥλιος τῆς διανοίας του διαλάμπει μὲ ὅλην τὴν θείαν του αἴγλην.

Ἡ ἄφιξίς του εἰς Βενετίαν συνέπεσε μὲ τὰς παραμονὰς τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Οὔγος τότε, νέος ἀτίθασσος καὶ μὲ φλογερὰν φαντασίαν, ἐνηγκαλίσθη τὰς νέας περὶ ἐλευθερίας ἰδέας, καὶ αἱ ποιήσεις του ἐκείνου τοῦ καιροῦ ἐμπνέονται ἀπὸ τὰς ἀρχὰς αἱ ὁποῖαι ἐγέννησαν τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν.

Ἡ φήμη του ὡς ἐλευθερόφρονος ποιητοῦ τὸν κατέστησεν ὕποπτον εἰς τὴν ἀστυνομίαν, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν οἰκογένειάν του καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Μιλάνον.

Ἐκεῖ τὸ πνεῦμα του ὑπέστη ἀληθῆ μεταμόρφωσιν. Εἰς τὰ μέχρι τότε (1797) ἔργα του παρατηρεῖται κάτι τὸ ἄωρον καὶ τὸ ἀβέβαιον ἀκόμη. Ἡ αὐτόματος καὶ ταχεῖα αὕτη ἀλλαγὴ ὑπῆρξεν ἐργασία ἐσωτερική, ὁρμέμφυτος, ἐργασία τοῦ πνεύματος ἄνευ τῆς συνεργίας ἐξωτερικῶν περιπτώσεων. Αἱ ἰδέαι αἵτινες ἐκυμαίνοντο συγκεχυμέναι καὶ ἀμόρφωτοι εἰς τὴν διάνοιάν του, ὅλως ἀποτόμως ἐτακτοποιήθησαν, συνεχωνεύθησαν, καὶ ὁ ποιητὴς εὗρε τὸν δρόμον τῆς τέχνης του.

Ὁ Φώσκολος διεκρίθη ὡς στρατιώτης ἀνδρεῖος. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Βενετικῆς δημοκρατίας καὶ τὴν παράδοσιν αὐτῆς εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, δυνάμει τῆς ἐν Καμποφορμίῳ συνθήκης (1797), ὁ φιλελεύθερος Φώσκολος πάραυτα ἐγκατέλειψε τὸ ἔδαφος τῆς Βενετίας καὶ ἠκολούθησε τὸν στρατὸν τῆς Κισαλπινῆς δημοκρατίας, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ναπολέοντος. Ἔκτοτε ἠγωνίσθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Γενεύης, τραυματισθεὶς ὑπὸ σφαίρας εἰς τὸν πόδα, καὶ μετέσχε τῶν σκηνῶν τοῦ στρατοπέδου τῆς Βουλώνης, ὅτε ὁ Ναπολέων ἐπεχείρει ἀπόβασιν ἐν Ἀγγλίᾳ· εὐθὺς ὅμως ὡς ἐγκατελείφθη ἡ ἰδέα τῆς ἀποβάσεως, ἐπέστρεψεν εἰς Μιλάνον.

Ἐκ τῶν πολεμικῶν τούτων ἐκδρομῶν ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Φωσκόλου ἐνεπλήσθησαν ἐντυπώσεων καὶ ἀπεκόμισε θησαυρὸν σκέψεων καὶ θεωριῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξετιμήθησιαν μεγάλως, ὅταν ἐξέδωκεν αὐτὰς εἰς πολυτελὲς βιβλίον μετὰ τῶν πολεμικῶν συγγραμμάτων τοῦ Μοντεκούκολη.

Ἐν τούτοις ὁ Βοναπάρτης ἐπιστρέψας ἐξ Αἰγύπτου ἐγένετο πρῶτος ὕπατος. Ἡ δόξα του ἤνοιγε τὰ στόματα ὅλων διὰ νὰ τὸν ἐγκωμιάσουν. Ἀλλ' ὁ Φώσκολος πρὸ παντὸς ἔθετε τὴν ἀλήθειαν, ἡ ἀλήθεια δι' αὐτὸν ἦτο θρησκεία.

Κατὰ τὸ 1796 εἶχε γράψει μίαν ᾠδὴν διὰ τὸν Ναπολέοντα ἐλευθερωτήν, τὴν ὁποίαν ἐτόνιζεν ἐπὶ ἐλευθέρας λύρας. Προέταξεν ἕνα πρόλογον εἰς τὸν ὁποῖον ἔγραφε: «Νέος ἐγὼ γεννηθεὶς ἐν Ἑλλάδι, ἐκπαιδευθεὶς ἐν Δαλματίᾳ καὶ μόλις πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ψελλίζων τὴν ἰταλικήν, οὔτε ἔπρεπεν, οὔτε ἠμποροῦσα νὰ ψάλλω πρὸς ἄνδρας ἐλευθέρους καὶ Ἰταλούς. Ἀλλὰ τὸ ὑψηλὸν πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας, ποῦ μὲ φλέγει καὶ μὲ καθιστᾷ ἄνδρα ἐλεύθερον καὶ πολίτην πατρίδος τὴν ὁποίαν ἐκλέγω, μοῦ παρέχει τὰ δικαιώματα τοῦ Ἰταλοῦ....»

Ἐκδόσας τότε δευτέραν φορὰν τὴν ᾠδὴν πρὸς τὸν ἐλευθερωτὴν Ναπολέοντα, προέταξεν αὐτῆς ἐπιστολὴν ἀφιερωτικὴν πλήρη θάρρους καὶ ἀληθειῶν, ἐξ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι δὲν ἐλέγοντο τότε.

«Σοῦ ἀφιέρωσα, ἔγραφε πρὸς αὐτὸν σὺν τοῖς ἄλλοις, τὴν ᾠδὴν ταύτην ὅταν, ἀφοῦ ἐνίκησες δώδεκα μεγάλας μάχας καὶ

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἐν Ζακύνθῳ οἰκίας ὅπου ἐγεννήθη ὁ Φώσκολος καὶ ὅπου τώρα ὑπάρχει ἡ Φωσκολιανὴ Βιβλιοθήκη. — Φωτογραφία τοῦ ἀρχιδουκὸς Λουδοβίκου Σαλβατόρ.

εἰκοσιπέντε συμπλοκάς, ἀφοῦ ἐκυρίευσες δέκα φρούρια καὶ κατέκτησες ὀκτὼ ἐπαρχίας, ἀπέδιδες εἰρήνην εἰς τοὺς ἐχθρούς, πολίτευμα εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ παντοδυναμίαν εἰς τὸν γαλλικὸν λαόν... Ἄνθρωπος εἶσαι καὶ θνητός, καὶ ἐγεννήθης κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καθ' οὓς ἡ γενικὴ φαυλότης μέγιστα παρεμβάλλει προσκόμματα εἰς τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις καὶ ἐξωθεῖ ἰσχυρῶς πρὸς τὰ κακουργήματα. Ὅθεν, εἴτε ἡ συναίσθησις τῆς ὑπεροχῆς σου, εἴτε ἡ πεῖρα τῆς κοινῆς χαμερπείας, δύνατσι νὰ σὲ παρασύρῃ εἰς πράγματα, τὰ ὁποῖα καὶ σὺ ὁ ἴδιος ἀπεχθάνεσαι. Καὶ ὁ Καῖσαρ, πρὶν ἢ διαβῇ τὸν Ρουβίκωνα, δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὴν δικτατορίαν τοῦ κόσμου. Καὶ εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἀκόμη καιροὺς αἱ μεγάλαι ἐπαναστάσεις ἀφυπνίζουν ἀγρίας καρδίας καὶ διανοίας ὑψηλάς· ἂν δὲ σύ, ἀποβλέπων εἰς τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν, περιφρονῇς γενναίως τὰς πρώτας ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀθανασίαν, ὅπερ μᾶλλον ἄξιον τῶν μεγάλων ψυχῶν εἶναι, ὀφείλεις νὰ σεβασθῇς τὰς δευτέρας. Θὰ ἔχῃ καὶ ὁ ἡμέτερος αἰὼν τὸν Τάκιτόν του, ὅστις θὰ σὲ παραδώσῃ εἰς τὴν αὐστηρὰν κρίσιν τῶν γενεῶν αἱ ὁποῖαι θὰ ἔλθουν»[1].

Τὴν ἀφιέρωσιν αὐτὴν ὁ Φώσκολος ἔστειλεν ἀργότερον ἐκ Γενούης εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὅταν οὗτος ἐπέστρεφε θριαμβευτικῶς ἐκ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Γαλλίαν, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς τύχης καὶ ἐπευφημούμενος ἀπὸ σύμπασαν τὴν Εὐρώπην προσδοκῶσαν ἕνα νέον πολιτισμόν.

Τὴν ᾠδὴν ταύτην ὁ Φώσκολος ἀπέστειλε καὶ πρὸς τὸν ἐν Ζακύνθῳ διαμένοντα διδάσκαλον τῆς παιδικῆς του ἡλικίας, τὸν φιλελεύθερον καὶ δημοκρατικὸν τὸ φρόνημα Ἀντώνιον Μαρτελάον. Ὁ Μαρτελάος ἐνθουσιασθεὶς τὴν μετέφρασεν εἰς ἁπλοελληνικὴν γλῶσσαν, ἔγραψε δὲ καὶ ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Φώσκολον τοὺς ἑξῆς στίχους, ἀτέχνους ναὶ μέν, ἀλλὰ πλήρεις ἁγίου ἐνθουσιασμοῦ καὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων.

Τὴν ᾠδὴν τοῦ Βοναπάρτη
τὴν ἐθαύμασεν ὁ νοῦς μου,
ὑπερχάρηκε ἡ καρδιά μου
ποῦ ἀγαπᾷς τὴ λευθεριά.

Ναί, παιδί μου, Νικολάκη[2],
νὰ κτυπᾷς τὴν τυραννία,
ν' ἀγαπᾷς τὴ λευθερία
. . . . . .
Τῆς ἐλευθεριᾶς ἡ ὥρα
γιὰ τὸ Γένος εἶν' κοντά,
ἡ πατρὶς δὲν θἄναι σκλάβα
. . . . . .
Τότε, τότε θὰ ὑμνήσῃς,
Σύ, παιδί μου, τὴν πατρίδα
κ' ἔχω στὸ Θεὸν ἐλπίδα
κ' ἐσὺ νἄσαι τότε ἐδῶ.

Ὅπου κι' ἂν σὲ φέρῃ ἡ τύχη
νὰ θυμᾶσαι τὴν πατρίδα,
πάντα νἄχῃς τὴν ἐλπίδα
πρὶν πεθάνῃς νὰ τὴν ἰδῇς.

Χαῖρε, φίλε, σ' ἐνθυμοῦμαι...
Ἔχεις πνεῦμα, νοῦ, καρδία,
ἔχεις θάρρος καὶ ἀνδρεία
καὶ ποτέ σου δὲν δειλιᾷς.

Ἂν σὲ γνώρισα ἐγὼ τέτοιον,
τέτοιο ἀκόμα ἐγώ σὲ βλέπω,
τῆς πατρίδος μας προβλέπω
στήριγμα πολὺ καλό.

Δυστυχῶς καμμία ἀπὸ τὰς ὡραίας αὐτὰς εὐχὰς δὲν ἐπραγματοποιήθη διὰ τὸν Φώσκολον. Ἡ τύχη δὲν ἠθέλησεν.

***

Ὁ Φώσκολος πάντοτε ὑπῆρξεν ὑπερήφανος, γενναῖος, δὲν ὀπισθοχώρει πρὸ οὐδενὸς καὶ δὲν ἐλογάριαζε τίποτε. Ὅλη αὐτὴ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ χαρακτῆρος του προήρχετο ἀπὸ τὴν εὐγενῆ ἀντίληψιν τῆς ἀξίας του, ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ αἰσθήματά του, ἀπὸ τὴν σταθερότητα τῶν ἀρχῶν του, ἀπὸ τῶν ἰδεῶν του τὴν ἀκαμψίαν. Τοιαύτη ὑπερηφάνεια εἶναι ἀρετή. Εἶναι ἀξιέπαινος ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὅστις, ἔχων φωτισμένον τὸ πνεῦμα, γνωρίζει εἰς ποίας περιστάσεις πρέπει νὰ φέρεται μὲ ὑπερηφάνειαν, καὶ πρὸς ποίους ἀνθρώπους μὲ περιφρόνησιν. Ὁ Φώσκολος ἦτο ὑπερήφανος καὶ ἐγνώριζε νὰ μὴ συνθηκολογῇ ποτὲ μὲ τὴν συνείδησίν του, νὰ μὴ κλίνῃ καὶ νὰ μὴ ὑποχωρῇ οὐδὲ πρὸ τῆς βίας, οὔτε πρὸ τοῦ πλούτου ἢ τῆς δυνάμεως, οὔτε πρὸ τῆς ἀνάγκης.

Ἦτο εὔσπλαγχνος καὶ ἔπασχε πρὸ τῆς δυστυχίας. Αἱ καταστροφαὶ τῶν ἀνυπερασπίστων,

[1] Prose Politiche di Ugo Foscolo, Firenze 1850 σελ. 37, 38

[2] Τὸ βαπτιστικὸν ὄνομα τοῦ Φωσκόλου ἦτο Νικόλαος. Κατόπιν ἐν Βενετίᾳ προσέλαβε καὶ τὸ Οὔγος, τέλος δὲ ἐγκατέλειψεν ἐντελῶς τὸ βαπτιστικόν του καὶ ἐκράτησε τὸ Οὔγος διὰ τοῦ ὁποίου ὑπεγράφετο καὶ εἶναι γνωστὸς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς γραμματολογίας.

τὰ δυστυχήματα τῶν ἐγκαταλλελειμένων ἔθλιβον τὴν ψυχήν του. Ἀρκετὰ τὸ μαρτυρεῖ τὸ ἀκόλουθον γεγονός.

Κατὰ τὸ 1798 ὁ Φώσκολος ἔγραφε πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῆς Ἀστυνομίας, μὲ τὸ πρόωρον ἐκεῖνο θάρρος, ποῦ ἐχαρακτήρισεν ὅλην τὴν μετέπειτα ζωήν του.

«Σοῦ γράφω μὲ τὰς χεῖρας αἱματωμένας ἀπὸ τὸ αἷμα ἑνὸς γέροντος τὸν ὁποῖον ἐσήκωσα εἰς τὸν δρόμον, θρυματισμένον ἀπὸ μίαν ἄμαξαν. Μάτην μὲ κραυγὰς καὶ ἀπειλὰς προσεπάθησα νὰ σταματήσω τὴν ἄμαξαν τὴν ἀνθρωποκτόνον. Μόλις ἠδυνήθην νὰ σωθῶ. Ὁ βραδὺς γέρων, ὅστις ἐκράτει ἀπὸ τὸ χέρι ἕνα παιδάκι, ἀνετράπη καὶ κατεπατήθη ἀπὸ τὰ τρομασμένα ἄλογα». Τὸ συμβὰν τοῦτο μᾶς παριστᾷ τὸν ἀληθινὸν χαρακτῆρα τοῦ Φωσκόλου. Ἐνῷ ἡ ἄμαξα εἶχε κατασυντρίψει τὸν γέροντα, ὁ ἁμαξηλάτης ἐξηκολούθησε ἀτάραχος καὶ ταχὺς τὸν δρόμον του. Μερικοὶ διαβάται ἠθέλησαν νὰ τὸν σταματήσουν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν. Μέσα εἰς τὸ σκιόφως τῆς ἑσπέρας ὁ νέος Φώσκολος προσεποιήθη ὅτι ἐκράτει ὅπλον, καὶ τοῦ ἐφώναξε: «Στάσου ἢ σ' ἔκαψα»! καὶ οὕτω ὡδηγήθη ὁ ἁμαξηλάτης εἰς τὴν ἀστυνομίαν. Ὁ Φώσκολος συνεκινήθη ἀπὸ τὸ πληγωμένον παιδάκι καὶ τὸν αἱμόφυρτον γέροντα. Ἡ μεγάλη, ἡ εὐγενής, ἡ φιλελεύθερος τοῦ νέου ποιητοῦ ψυχὴ ἀπευθύνει πρὸς τὸν ὑπουργόν, μὲ λέξεις ὑψίστης γενναιοψυχίας, ἔκκλησιν πρὸς λῆψιν μέτρου κατὰ τῶν ἁμαξῶν. Καὶ προτείνει νὰ ψηφισθῇ νόμος ἵνα ὁ ἁμαξηλάτης ὁ τρέχων ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ πληγώνων ἄνθρωπον νὰ πληρώνῃ τὸν πληγωθέντα ἢ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τὸν ἐτραμάτησε καὶ νὰ τοῦ ἀφαιρῆται ἡ ἄμαξα [1].

Κατὰ τὸ 1801 ὁ Φώσκολος εὑρισκόμενος ἐν Μιλάνῳ καὶ ὑπηρετῶν εἰς τὸν στρατόν, ἔγραφε πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν.

«Πολῖτα Ὑπουργέ. Δὲν ὑπηρέτησα εἰς τὸν στρατὸν ἕνεκεν ὑπερηφανείας, οὔτε ἐκ συμφέροντος, ἀλλὰ διὰ τὸ καλὸν τῆς Δημοκρατίας. Ἐπολέμησα ἐν Σέντρ, ἐν Φόρτε-Οὐρβάνῳ, ἐν Τρεββίᾳ, ἐν Γενούῃ καὶ ἐν Τοσκάνῃ αἱχμαλωτισθεὶς καὶ πληγωθείς. .» Καὶ ἐξακολουθεῖ παρατηρούμενος ὅτι ἐνῷ εἰς ἄλλους ἔγιναν προβιβασμοὶ αὐτὸς παραβλέπεται. «Ἐάν, ἔγραφε διὰ τὸν μισθόν του, τὰ ἑκατὸν πεντήκοντα φράγκα μοῦ δίδωνται διὰ τὰς ὑπηρεσίας μου, ἐγὼ ἔφθειρα τὴν νεότητά μου εἰς τὰς σπουδὰς διὰ νὰ μὴ θεωροῦμαι ὅμοιος μὲ τοὺς ἀντιγραφεῖς· ἐὰν μοῦ δίδωνται ὡς βοήθημα, ἐγὼ δὲν θέλω ποτὲ εὐσπλαγχνίαν ἀλλὰ πάντοτε δικαιοσύνην. Ὅθεν ζητῶ τὴν ἀπόλυσίν μου. Θὰ μοῦ λείψῃ ὁ ἄρτος ἴσως, ἀλλὰ οὐδέποτε ἡ τιμή· καὶ ἐγὼ θεωρῶ ἀξιοθαύμαστον καὶ ἔκλαμπρον τὴν πενίαν ἐκείνου ὅστις δὲν ἐκπορνεύει ποτὲ τὸ πνεῦμα του εἰς τὴν ἰσχύν, οὐδὲ τὴν ψυχήν του εἰς τὰ δυστυχήματα» [1].

Ἡ στρατιωτικὴ ζωὴ τοῦ Φωσκόλου ἤρχισε κατὰ τὸ 1799 εἰς τὴν δημοσίαν φρουρὰν τῆς Βονωνίας, κατόπιν ὑπηρέτησεν εἰς τὸν Κισαλπινὸν στρατόν, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας τῶν ἐτῶν ἐκείνων καὶ ἔφθασεν μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου. Ὁ Φώσκολος ἐχρημάτισε καὶ γραμματεὺς τοῦ νομοθετικοῦ Συμβουλίου τῆς Βενετίας. Ὑπηρέτησεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν μέχρι τοῦ 1808, ὅτε διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ρητορικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Παβίας. Εὑρισκόμενος ἐκεῖ ὁ Φώσκολος, εὐχαριστεῖτο, καθὼς ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος [2], νὰ περνᾷ τὰ βράδυα του καθήμενος εἰς τὴν οἰκίαν του πρὸ τῆς πυρᾶς, μαζὶ μὲ μερικοὺς νέους Ἕλληνας, σπουδαστὰς ἐν Παβίᾳ, πλήρεις ἔρωτος διὰ τὰ γράμματα καὶ διὰ τὴν πατρίδα των. Συνωμίλουν, ἐγέλων, ἠστεΐζοντο καὶ κάποτε ἔψαλλαν ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια κατὰ τὸν τρόπον τῶν Ἀλβανῶν· καὶ αἱ μελῳδίαι ἐκεῖναι πλήρεις περιπαθείας ἐμάγευον τὴν ποιητικὴν ψυχὴν τοῦ νεαροῦ καθηγητοῦ, ὅστις ἀπέκρουε τὴν ψευδοσοβαρότητα ὅσων ἐδίδασκον εἰς πανεπιστημιακὰς ἕδρας. Ἐξαιρετικῶς ὁ Φώσκολος ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἠγάπα τὸν ζακύνθιον σπουδαστὴν τῆς ἰατρικῆς Γεώργιον Ρώσσην, ὅταν δὲ ἐπρόκειτο νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ Παβίας, ἐδώρησε πρὸς αὐτὸν τὸ ὡρολόγιόν του. Εἶδα τὸ ὡρολόγιον τοῦτο τοῦ Φωσκόλου [3]. Εἶναι χρυσοῦν καὶ τὰ σημεῖα τῶν δώδεκα ὡρῶν εἶναι μεταμορφωμένα εἰς δώδεκα γράμματα διὰ τῶν ὁποίων ὁ Φώσκολος ἤθελε νὰ ὑπενθυμίζῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν πάροδον τοῦ χρόνου.

HUGO RUIT HORA

Ὁ Φώσκολος εἶχε συνδέσει φιλίαν καὶ μὲ τὸν λευκάδιον δραματικὸν ποιητὴν Ἰωάννην Ζαμπέλιον, ὅστις γράφει περὶ αὐτοῦ «ἡ ἐνερ-

[1] Epistolario di Ugo Foscolo, Firenze 1852, vol. I, σελ. 5-7.

[1] Epistolario di Ugo Foscolo, vol. I, σελ. 18.
[2] Epistolario vol. I σελ. 175 καὶ 182.
[3] Τὸ κειμήλιον τοῦτο σῴζεται ἐν Ζακύνθῳ εὑρισκόμενον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ κ. Λουδοβίκου Ρώμα.

γὸς ἁρμονία τῶν ἰταλικῶν στίχων του ἐξήγειρε τὴν φαντασίαν μου» [1].

Μόνον ἐπὶ ἕν ἔτος ἔμεινε καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Παβίας, διότι κατόπιν κατηργήθη ἡ ἕδρα τῆς ρητορικῆς καὶ ὁ ἀτυχὴς Φώσκολος ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ.

Ὁ ἐναρκτήριος λόγος του περὶ τῆς χρήσεως τῆς φιλολογίας ἐνεποίησε βαθυτάτην ἐντύπωσιν. Λόγος νευρώδης, πλήρης ἀληθειῶν καὶ θάρρους, χωρὶς κολακείας, σκορπίζων φῶς εἰς τὸ σκότος τῆς διαφθορᾶς, δὲν ἠδύνατο νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς χαρμπεῖς κόλακας. Ἡ κατάργησις τῆς ἕδρας τῆς ρητορικῆς ἀπεδόθη, ὄχι δικαίως νομίζω, εἰς τὴν ἐπιμονὴν τοῦ ποιητοῦ μὴ θελήσαντος νὰ ἐκφωνήσῃ τὸ ἐγκώμιον τοῦ Ναπολέοντος.

***

Ἐκ τῶν πεζῶν ἔργων τοῦ Φωσκόλου διακρίνονται αἱ τελευταῖαι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰακώβου Ὄρτις [2] καὶ ἡ Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Θείαν Κωμῳδίαν, δι' ἧς ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς ἀληθοῦς κριτικῆς ἐπὶ τὰ ἴχνη τῆς ὁποίας ἐβάδισε κατόπιν καὶ ὁ Ματσίνης.

Αἱ τελευταῖαι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰακώβου Ὄρτις ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Φωσκόλου κατὰ τὸ 1800. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ μιᾶς αὐτοκτονίας ὁ ποιητὴς ἐσκέφθη νὰ πραγματευθῇ τὸ ζήτημα ἂν ὁ ἄνθρωπος ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ καταστρέφῃ τὴν ζωήν του εἰς δοθεῖσαν εὐκαιρίαν. Ζωγραφίζει τὸν αὐτοκτόνον, ἀναλύει ὅλα τὰ πάθη του, ψυχολογεῖ τὴν ἀχαρακτήριστον ἐκείνην ροπὴν τοῦ ἀπελπισμένου νὰ θεωρῇ ὡς τὸ μόνον καταφύγιον τὸν τάφον. Κατ' αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ προβλέπῃ τὸ μέλλον χωρὶς ματαίους φόβους ἢ ἀνόητον πίστιν, πρέπει νὰ παρασκευάσῃ τὸν ἑαυτόν του εἰς ἐπίκαιρον καὶ ἐλεύθερον θάνατον. Οὕτω μᾶς διδάσκει καὶ ὁ Τάκιτος ὅτι μεταξὺ τῶν ἀρετῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐναπομείνει εἰς τοὺς Ρωμαίους ὑπὸ τὴν τυραννίδα τῶν Καισάρων, ἡ λαμπροτέρα ἦτο νὰ γνωρίζῃ κανεὶς ν' ἀποθνήσκῃ.

Ὁ σκοπὸς τοῦ Γκαῖτε εἰς τὸν Βέρθερ εἶναι νὰ κινήσῃ τὸν οἶκτον καὶ τὴν συγγνώμην διὰ τὸν αὐτοκτονοῦντα, καὶ νὰ μᾶς παραστήσῃ τὴν αὐτοκτονίαν ὡς τὴν εἱμαρμένην μερικῶν θνητῶν, ἐνῷ ὁ Φώσκολος θέλει νὰ τὴν ὑποδείξῃ ὡς τὴν μόνην θεραπείαν μερικῶν περιστάσεων. Ὁ Βέρθερ, αἰσθανόμενος τὴν ζωὴν μόνον ἐν τῇ δυστυχίᾳ, κρημνίζεται εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς αἰωνιότητος, εἰς στιγμὴν ὅπου ἡ φύσις ἐγόγγυζε πέριξ φοβερὰ καὶ θυελλώδης, ἐνῷ ὁ Ὄρτις, ὅσον περισσότερον βλέπει τὴν ματαιότητα τοῦ πάθους του καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἐλπίδων, τόσον ἐπιμένει ν' ἀποθάνῃ. Διαλογίζεται τὴν αὐτοκτονίαν ἀπὸ ἑνὸς ἔτους καὶ πείθει τὸν ἑαυτόν του. Ὅταν δὲ βλέπει ἀπολεσθεῖσαν διὰ παντὸς τὴν μόνην ὕπαρξιν ἥτις τοῦ καθίστα ἀγαπητὴν τὴν ζωήν, προορίζει τὸν καιρὸν καὶ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου του. Ἐνῷ δὲ ἡ φύσις μέσα εἰς τὴν βλάστησιν τῆς ἀνοίξεως φαίνεται θέλουσα νὰ τὸν ἡδύνῃ μὲ τὴν ὡραιότητα τῆς ζωῆς, ἐκεῖνος πληγώνεται καὶ βραδέως τὸν σκεπάζουν τὰ αἰώνια σκότη τοῦ θανάτου.

Ὁ Φώσκολος μὲ τὸ μυθιστόρημά του τοῦτο προσέδωκεν εἰς τὸν πεζὸν ἰταλικὸν λόγον ζωὴν καὶ ἁπλότητα. Τὸ ὕφος εἶναι νέον, αἱ περιγραφαὶ πλήρεις ἀληθείας καὶ ζωῆς.

Κατὰ τὸ 1807 ὁ Φώσκολος ἐδημοσίευσε τοὺς Τάφους. Ἐθεώρησε τοὺς τάφους ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν καὶ παροτρύνει τοὺς Ἰταλοὺς νὰ τιμῶσι τὴν τελευταίαν κατοικίαν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν.

A egregie cose, il forte animo accendono
Le urne dei forti...

Ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου δὲν τὸν τρομάζει. Θέλει τὸν ἄνθρωπον νὰ ζῇ μίαν ἐνεργητικὴν ζωήν. Τὰ μνήματα ἔλιβον τὴν ἀρχὴν ἀπὸ ἓν αἴσθημα εὐσπλαγχνίας πρὸς τοὺς νεκρούς, καὶ εἶναι περιττὰ εἰς ὅσα ἔθνη βασιλεύει ἡ διαφθορὰ καὶ ἡ δειλία, εἶναι δὲ μόνον χρήσιμα εἰς τὰ ἔθνη ἐκεῖνα ὅπου διατηρεῖται ἡ ἀγάπη πρὸς τὰς οἰκογενειακὰς καὶ κοινωνικὰς ἀρετάς. Ὁ χρόνος καὶ ἡ τύχη δύνανται νὰ καταστρέψουν τοὺς τάφους, ὄχι ὅμως καὶ τὴν δόξαν ἐκείνων διὰ τοὺς ὁποίους ἀνηγέρθησαν. Διὰ τοῦτο ἡ ποίησις διαιωνίζει τὰ κατορθώματα τῶν ἐνδόξων. Οἱ Τάφοι εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων λυρικῶν ἀριστουργημάτων τοῦ ΙΘ΄. αἰῶνος. Ὅταν ἐξεδόθη τὸ ποίημα τοῦτο τοῦ Φωσκόλου, κατεκρίθη ὡς σκοτεινὸν διὰ τὰς βαθείας σκέψεις του καὶ τὰς πρωτοτύπους ἐκφράσεις του.

Ὁ ἐν Ζακύνθῳ διδάσκαλος τῶν παιδικῶν χρόνων τοῦ Φωσκόλου Ἀντώνιος Μαρτελάος,

---

[1] Τραγωδίαι Ἰω. Ζαμπελίου Ζάκυνθος 1860. τόμος α΄. σελ. μα΄. Ἡ σπουδαία ἀλληλογραφία μεταξὺ Φωσκόλου καὶ Ζαμπελίου ἀπωλέσθη ἀτυχῶς κατὰ τὸν ἐν Λευκάδι σεισμὸν τοῦ 1825.

[2] Τὸ μυθιστόρημα τοῦτο τοῦ Φωσκόλου ἔτυχε δύο Ἑλληνικῶν μεταφράσεων. Ἡ πρώτη ἐδημοσιεύθη εἰς βιβλίον ἐν Ἀθήναις τῷ 1838· ἡ δὲ δευτέρα ἐν Ζακύνθῳ εἰς τὸ περιοδικὸν «Ποιητικὸς Ἀνθὼν» ὑπὸ Γεωργίου Σφήκα τῷ 1886. Ζῶντος δὲ ἔτι τοῦ Φωσκόλου εἶχε μεταφρασθῇ ὑπὸ Ἑπτανησίου τινὸς σπουδάζοντος ἐν Ἰταλίᾳ, καθὼς ἀναφέρει εἰς μίαν ἐπιστολήν του ὁ ἴδιος Φώσκολος ἐπαινῶν τὴν μετάφρασιν, ἀλλὰ δὲν ἐδημοσιεύθη.

διέκρινε μέσα εἰς τοὺς Τάφους τὴν εὐρυθμίαν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς. Καὶ ὁ φιλόπατρις διδάσκαλος ἔγραψε διὰ τὸν ἔνδοξον μαθητήν του τὸ ἑξῆς δίστιχον:

Τοῦ κάκου Φράγγο θέλουν νὰ σὲ κάμουνε,
ποῦ εἶσαι "Ελληνας, οἱ Τάφοι τὸ φωνάζουνε.

Πολλοὶ Ἑπτανήσιοι ἐπεχείρησαν νὰ μεταφράσουν ἑλληνιστὶ τοὺς Τάφους [1].

[1] Ὁ Ἀντώνιος Μάτεσης, ὁ Γεώργιος Καλοσγοῦρος, ὁ Ναθαναὴλ Δομενεγίνης ἐδημοσίευσαν ἐμμέτρους μεταφράσεις τῶν Τάφων, καὶ ὁ Παναγιώτης Κοκόλης εἰς τὸ πεζόν. Ὁ δὲ Ζαλοκώστας μετέφρασεν ὀλίγους στίχους. Ἀνέκδοτοι μεταφράσεις ἐν Ἑπτανήσῳ ὑπάρχουν ἀρκεταὶ ἐξ ὧν γνωσταὶ εἶναι τοῦ Ἰουλίου Τυπάλδου, τοῦ Ἀνδρέα Λασκαράτου, τοῦ Φρειδερίκου Καρέρ, τοῦ Σ. Μαλάκη καὶ ἄλλων.

Ἡ ἁρμονία τῶν αἰσθημάτων τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν πράξεων τοῦ Φωσκόλου ἀπεργάζεται, μέσα εἰς μίαν ὑπέροχον διανοητικὴν γαλήνην, τὴν καλλιέπειαν καὶ τὴν συνοχὴν τῶν Τάφων.

[Ἀκολουθεῖ] ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

ΟΙ ΤΑΦΟΙ

Ἀφιερωμένοι στὸν Ἱππόλυτον Πινδεμόντη

Στὸν ἴσκιο τῶν κυπαρισσιῶν καὶ μὲς τοὺς τάφους
δροσισμένους μὲ κλᾶμα, εἶν' ἴσως τοῦ θανάτου
ὁ ὕπνος πλιὸ γλυκός; Ἂν πλιὰ γιὰ μένα ὁ ἥλιος
στὴ γῆ δὲ θ' ἀνασταίνῃ τὴν ὡραία τούτη
ἀπὸ μύρια χορτάρια γενεὰ καὶ ζῶα,
κι' ὅταν ἐμπρός μου μὲ τὰ μάγια τους πλανῆτρες
δὲ θὰ πλέκουν χορούς οἱ ὧρες ποῦ θὲ νἄρθουν,
κι' ἀπὸ σέ, γλυκὲ φίλε, δὲ θ' ἀκούω τὸ στίχο
καὶ τὴ λυπητερὴ ἁρμονία ποῦ τὸν κυβέρνα,
μήτε πλιὰ στὴν καρδιὰ θὰ μοῦ μιλῇ τὸ πνεῦμα
τῶν παρθένων Μουσῶν καὶ τῆς Ἀγάπης, μόνη
παρηγοριᾶς πνοὴ στὴν ἄστατη ζωή μου,
τὸ ξαλάφρωμα θἄναι τοῦ χαμοῦ μιὰ πέτρα,
τὰ κόκκαλά μου νὰ χωρίζῃ ἀπὸ τὰ μύρια,
ποῦ στεριᾶς καὶ πελάγου παντοῦ σπέρνει ὁ Χάρος.
Πικρὴ 'ναι ἀλήθεια, ὦ Πιδεμόντη! καὶ ἡ Ἐλπίδα,
στερνὴ θεά, φεύγει τοὺς τάφους, καὶ τυλίγει
τὰ πάντα ἡ Λησμονιὰ στὴ σκοτεινή της νύχτα,
καὶ μία δύναμη δουλεύτρα τὰ κουράζει
μ' ἄκοπο κίνημα, κι ἀνθρώπους καὶ μνημεῖα
καὶ τὲς ὑστερινὲς θωριὲς καὶ ἀπομεινάρια
τ' οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅλα ὁ Καιρὸς τ' ἀλλάζει.

. . . . . .

Χαρά σου ποῦ τὸ μέγα τῶν ἀνέμων κράτος,
Ἱππόλυτε, στῆς νιότης ἔτρεχες τὰ χρόνια!
Κι' ἂν τὸ καράβι πέρα ἀπ' τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου
σοῦχει στρέψει ὁ πλωρήτης, ἀπὸ ἔργ' ἀρχαῖα
ν' ἀντιλαλοῦν ἄκουσες βέβαια τοῦ Ἑλλησπόντου
οἱ ὄχθες, καὶ τὸ ρέμα βόγγοντας νὰ φέρνῃ
στοὺς Ροιτείους γιαλοὺς τ' ἅρματα τοῦ Ἀχιλλέα
ψηλὰ στοῦ Αἴαντα τὸν τάφο· σιοὺς γενναίους
δίκαιος τιμῆς εἶναι μοιραστὴς ὁ Χάρος
κι οὔτε πανοῦργος νοῦς οὔτ' εὔνοια βασιλέων
τὰ τρομερὰ λάφυρα ἐφύλαε τοῦ Ὀδυσσέα,
ἀλλ' ἀπὸ τὸ δαρμένο τἄπαιρνε καράβι
τὸ κῦμα, κινημένο ἀπ' τοὺς θεοὺς τοῦ Ἅδη.

. . . . . .

Ὦ κυπαρίσσια σεῖς καὶ φοινικιές, ποῦ οἱ Νύμφες
τοῦ Πριάμου φυτεύουν, καὶ γοργὰ θ' αὐξῆστε
ὠμέ! μὲ τῶν χηρῶν τὰ δάκρυα ποτισμένες,
σκέπετε τοὺς δικούς μου! κι ὅποιος μὲ πελέκι
εὐλαβηθῇ νὰ κρούσῃ τὰ ἱερά σας φύλλα,
θανάτους συγγενῶν δὲ θἄχῃ νὰ πενθήσῃ,
κι ἀμίαντο θ' ἀπιθώνῃ στὸ βωμὸ τὸ χέρι.
Σκέπετε τοὺς δικούς μου! Ἕναν καιρὸ θὰ ἰδῆτε
στὲς παναρχαῖες σας σκιὲς νὰ παραδέρνῃ
ψωμοζήτης τυφλός, καὶ ψάχνοντας νὰ μπαίνῃ
μὲς τὰ κιβούρια, καὶ τὲς στάμνες ν' ἀγκαλιάζῃ
καὶ νὰ τὲς ἐρωτᾷ. Θ' ἀναστενάξουν τ' ἄντρα
ἀπ' τὰ βάθη τους, κι ὅλος θὰ ἱστορίζῃ ὁ τάφος
δυὸ φορὲς γκρεμισμένο, δυὸ ξαναστημένο
ὁλόλαμπρο τὸ Ἴλιο στοὺς βουβούς του δρόμους
γιὰ ν' αὐξήσῃ τὴ δόξα τοῦ στερνοῦ θριάμβου
στὸν Ἀχιλλέα καὶ στὸν Πύρρο. Ὁ θεῖος ψάλτης,
τὲς θλιμμένες ψυχὲς πρααίνοντας μὲ τ' ἆσμα,
τοὺς βασιλεῖς θ' ἀθανατίσῃ τῶν Ἀργείων
σ' ὅσον κόσμο ἀγκαλιάζει ὁ Ὠκεανὸς πατέρας.
Καὶ τιμὴν ἐσὺ θρήνων, Ἕκτορα, θὲ νἄχῃς
ὅπου σέβας καὶ δάκρυα θὰ τιμοῦν τὸ αἷμα
ὅσο γιὰ τὴν πατρίδα ἐχύθη, κι ὡς που ὁ Ἥλιος
θὲ ν' ἀχτινοβολῇ στὲς συμφορὲς τοῦ ἀνθρώπου.

[Μετάφρασις Γ. Κολοσγούρου] ΟΥΓΟΣ ΦΩΣΚΟΛΟΣ

CHIARO DI LUNA

I

Ποτέ της δὲν ἐσκόρπισε τόσο ἀργυρὴ θωριά,
ποτὲ τόσο δὲν ἔλαμψεν ἡ ὁλογεμάτη σφαῖρα,
οὔτε καμμιὰ βραδιὰ
τὸ φῶς της δὲν ἐσκόρπισε σὲ πιὸ θερμὴ ἀτμοσφαῖρα.

Πάνω ἀπ' τὰ κυπαρίσσια μας καὶ τὴν πλατιὰν ἐλιὰ
ἐστάθη· ἔπειτα ὑψώθηκε ἕως τὸν ψηλὸν αἰθέρα,
—τοῦ Γυαλιστῆ ἐσκορπίζανε τ' ἀμπέλια μιὰ εὐωδιὰ
βαριὰ μὲς τὸν ἀέρα.

Ποτέ σου ἂν δὲν ἐχόρτασες τὴν ἄσοφη γαλήνη
μὲς τὸ μεθύσι τοῦ φωτός, τρελλό, καὶ τῆς ζωῆς,
ἀρκεῖ καὶ μόνο ἡ ἀνάμνησις τέτοιας βραδιᾶς νὰ χύνῃ
τὴν ἔκστασιν καὶ τὴν χαρὰν διονυσίας πνοῆς.

Καὶ τὸ φεγγάρι ἐμάκρυνεν ὡστόσο· καὶ στὸ φῶς του
ἔσμιγε τὸ ἄγνωστο τὸ φῶς ἑνὸς πόθου μου ἀγνώστου.

II

Λεῦκες, ἀνοῖχτε τὰ κλαδιά, νὰ στείλῃ τὸ φεγγάρι
τὸ φέγγος του χρυσάργυρο. Σᾶς τὸ ζητάω γιὰ χάρι.
Ἡ βραδυνή, στὴν ἄνοιξι ποῦ πνέει παντοῦ, ἠρεμία,
ἂς πνέῃ καὶ στὴν παντοτεινὴν ἀγάπη μου τὴ μία.

Λεῦκες, ἀνοῖχτε τὰ κλαδιά· καὶ ἂς ἔλθῃ νά με πάρῃ
στὴν ἀγκαλιά του ἕνα ὄνειρο· κι' ὡσὰν τὸ νέο φεγγάρι
ἂς λάμψῃ πάλι ἡ ἀγάπη σου, καὶ μιὰ βαθιὰ ἁρμονία
ἂς ἁρμονίζῃ τὴν σιωπὴν ποῦ χύνει ἡ ἐρημία.

Ἀκόμη τραγουδιοῦ σκοπὸς ἀνθρώπων μὴν ἠχήσῃ,
ἂς κοιμηθῇ στὰ πλέον βαθιὰ κάθε κρυφὸς καῦμός,
καὶ μόνον ἡ ἀνάμνησις πῶς σ' ἔχουν ἀγαπήσει
ἂς πλημμυρίζει τὸ εἶναι σου σὰν ἀπὸ φῶς.

Καὶ μὲς τὸ βράδυ μοναχός, σ' ἑνὸς ὀνείρου βῦθος,
νὰ νιώσω ὅλην τὴν ἄνοιξιν μέσα στὸ ἀθῶο τὸ στῆθος!

III

Μᾶς ἦλθε ἡ ἀποψινὴ βραδιὰ μὲ τὸ φεγγάρι μέρα,
σὰν προσδοκίας ἐκπλήρωσις τὸ μέγα της τὸ φῶς,
πνέει ἡ πνοή σου μοναχὴ στὸν νύκτιον ἀέρα
κ' ἑνώνεται τὸ φέγγος σου μὲ τὸ σεληναῖο φῶς.

Πῶς μυστικὸς ἁπλώνεται τῆς Φύσεως ὁ ναός!
Τόρα καὶ τὰ πιὸ σάρκινα εἶνε ἀπὸ αἰθέρα,
σὰν τέτοια νύκτα ὁλόφωτην δὲν ξέρω πῶς,
ἂν μπόρεσε καὶ ἡ πλέον σοφὴ νὰ λάμψῃ μέρα

Οὔτε ἀηδονιῶν λαλήματα, οὔτε τραγοῦδι ἀνθρώπων
μέσα στὴν τόσο ἀνθρώπινην ἀποψινὴ βραδιά.
Τὰς ἀναμνήσεις τῶν καιρῶν τῶν μακρυνῶν καὶ τόπων
ἤπιεν ἡ ἀνονείρευτη τῆς νύκτας σιγαλιά.

Σὰν προσδοκίας ἐκπλήρωσις. Κάθε βραδιὰ μακάρι
νά μας φωτίζῃ τὄνειρον σὰν ἕνα ἁδρὸ φεγγάρι.

[1905] ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ». — 6 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1905. — ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

ΣΕΜΝΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Οσοι μὲ κάποιο αἴσθημα φιλότεχνον καὶ ἐνδιαφέρον ἀρχαιολογικὸν πέρασαν ἀπὸ τὰς τρεῖς πρώτας αἰθούσας τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως, ἀριστερόθεν τοῦ προδόμου, βεβαίως ἐστάθησαν μὲ θαυμασμὸν νὰ θεωρήσουν τὰ αὐτόθι ἐκτεθειμένα κολοσσιαῖα πώρινα γλυπτὰ καὶ ἐν μέρει μαρμάρινα. Εἶνε ὅλα λείψανα τῶν κτιρίων ἐκείνων τῆς Ἀκροπόλεως, τὰ ὁποῖα ἐστόλιζαν τὸν ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς βράχον πρὸ τοῦ οἱ Πέρσαι, εἰς τὰ 480 καὶ 479 πρὸ Χριστοῦ, πυρπολήσουν καὶ καταστρέψουν ναούς, ἀγάλματα καὶ ἀναθήματα θεῶν, ἢ ἱερέων καὶ ἱερειῶν ἐνδιαιτήματα καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα, ὅσων ἡ ἡλικία ἀνέβαινε βεβαίως μέχρι τοῦ Σόλωνος (ἕως εἰς τὰ 600 δηλαδὴ πρὸ Χριστοῦ) καὶ ἴσως καὶ πολὺ πρωτίτερα, ἕως εἰς τὸν καιρὸν ἴσως αὐτῶν τῶν τελευταίων βασιλέων καὶ ἰσοβίων ἀρχόντων τῶν Ἀθηνῶν — μολονότι ἀπὸ τὰ τελευταῖα ταῦτα σχεδὸν κανένα ἴχνος δὲν φαίνεται σήμερα.

Εἰς τὴν πρώτην αἴθουσαν, τὴν Αἴθουσαν τοῦ Ταύρου, μὲ κατάπληξιν βλέπει ὁ θεατὴς τὸ κολοσσιαῖον σύμπλεγμα τοῦ ταύρου, τὸν ὁποῖον δύο λέοντες καταβάλλουν καὶ καταξεσχίζουν. Ἔχει τόσην τόλμην, δύναμιν καὶ μεγαλοπρέπειαν σχεδίου τὸ ἔργον τοῦτο, ὥστε ὅταν τις εἰς τὴν φαντασίαν του τὸ ἀναπαραστήσῃ ὁλόκληρον, μὲ τὰ ποικίλα καὶ δυνατὰ χρώματά του, εἰς τὴν ἡλιόλουστην ἀτμόσφαιραν τῆς Ἀκροπόλεως, κάτω ἀπὸ τὸν γαλανὸν τῆς Ἀττικῆς οὐρανόν, νὰ στολίζῃ τίς οἶδε ποῖον παλαιὸν κτίριον τοῦ ὑπερηφάνου βράχου ἀνάμεσα εἰς τόσα ἄλλα μικρὰ καὶ μεγάλα οἰκοδομήματα, πολύχρωμα καὶ αὐτὰ καὶ μὲ πλῆθος γλυπτῶν πολυχρώμων κοσμημένα —, βεβαίως θὰ αἰσθανθῇ τὸν ἑαυτόν του εὐτυχῆ τελείως εἰς τὰς ὀλίγας στιγμὰς ποὺ θὰ ἐμβαθύνῃ μὲ ὅλην τὴν ἀγάπην τῆς ψυχῆς του καὶ τῆς φαντασίας του τὴν θέρμην εἰς τὸν ἰδεώδη καὶ ὅμως πραγματικῶς ὑπάρξαντα ἐκεῖνον κόσμον τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὑψηλοῦ.

Μὲ ὁμοίαν ἔκπληξιν θὰ θεωρήσῃ εἰς τὴν δευτέραν αἴθουσαν, τὴν Αἴθουσαν τοῦ Τρισωμάτου τέρατος, αὐτὸ τοῦτο τὸ παράδοξον τὴν μορφὴν τέρας, ἀντικρύ του τὸ σύμπλεγμα τοῦ Ἡρακλέους καὶ Τρίτωνος καὶ πλησίον εἰς τὰ δύο, τοὺς μεγάλους ὄφεις. Εἰς τὴν τρίτην αἴθουσαν δεξιὰ στέκονται τὰ κολοσσιαῖα μαρμάρινα λείψανα τοῦ ἀετώματος τοῦ ἀπὸ τοὺς

Α. Φουρτβαΐγκλερ

Πεισιτρατίδας, ὅπως συνήθως πιστεύεται, κτισθέντος ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ ὁποίου μόνον αἱ κατώταται τῶν τοίχων στρώσεις σώζονται μεταξὺ τοῦ Παρθενῶνος καὶ Ἐρεχθείου, σπόνδυλοι δὲ κολοσσιαῖοι πωρίνων κιόνων καὶ κιονόκρανα καὶ ἐπιστύλια φαίνονται ἐντειχισμένα εἰς τὸ βορεινὸν τῆς Ἀκροπόλεως τεῖχος.

Ἀφότου πρὸ εἰκοσαετίας, χάρις εἰς τὴν δημιουργικὴν δραστηριότητα τοῦ κ. Καββαδίου, ἀνευρέθησαν τὰ παλαιότατα ταῦτα ἔργα τῆς Ἀττικῆς τέχνης, θαμμένα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀρχαίους Ἀθηναίους μετὰ τὸ 479 εἰς τὰ χώματα μὲ τὰ ὁποῖα ἰσοπέδωσαν τὸν ἀπὸ ἐρείπια καὶ συντρίμματα γεμάτον χῶρον, διὰ νὰ κτίσουν εἰς αὐτὰ ἐπάνω νέα μεγαλειότερα καὶ λαμπρότερα κτίρια, δὲν ἔπαυσαν οἱ ἀρχαιολόγοι νὰ ζητοῦν τὴν λύσιν ὅλων τῶν συναφῶν πρὸς αὐτὰ προβλημάτων.

Πρῶτον, ἐπειδὴ ὅλα σχεδὸν εὑρέθησαν ὡς συντρίμματα ἢ δεινῶς ἀκρωτηριασμένα ἀπὸ τὰς φανατικὰς καὶ βαρβάρους ὁρδὰς τοῦ Ξέρξου καὶ Μαρδονίου, ζήτημα ἐγεννᾶτο ποῖον τεμάχιον εἰς ποῖον ἄλλο ἀνήκει, καὶ ποῖον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκέραιον τμῆμα μὲ ποῖον ἄλλο δύναται νὰ συνδυασθῇ καὶ εἰς ποῖον καὶ ὁποίου εἴδους κτίριον νὰ ἀποδοθῇ. Δεύτερον

πρόβλημα ἦτο τὸ τῆς σημασίας αὐτῶν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης, τὸ ὁποῖον εἶνε τὸ καθαρῶς καλλιτεχνικὸν καὶ βεβαίως πολὺ ἐλκυστικώτερον καὶ σπουδαιότερον. Ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτον ἀπαιτοῦσε τὴν λύσιν του, καὶ ταύτην πειστικὴν καὶ τελείαν ὅσον ἐνδέχεται, διότι εἶνε φυσικὸν ὅτι οὔτε ἡ ἐκτίμησις τῶν ἔργων εἶνε δυνατὴ οὔτε ἡ ἀπόλαυσις αὐτῶν, πρὶν ἀναπαρασταθοῦν ἐν συνόλῳ καὶ κατὰ μέρος τὰ ποικιλότατα καὶ δυσδιάκριτα λείψανα πολὺ διαφερόντων ἀπ' ἀλλήλων συμπλεγμάτων.

Τὸ δεύτερον τοῦτο πρόβλημα, τὸ καλλιτεχνικόν, δύναται νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι εἶνε λυμένον πρὸ πολλοῦ. Τοῦ Γερμανοῦ Βίντερ ἡ θεμελιώδης ἐργασία περὶ τοῦ μαρμαρίνου ἀγάλματος (τετάρτη αἴθουσα) τοῦ Μοσχοφόρου ἀνδρός, τοῦ Γάλλου Lechat, τοῦ Στουντνίτσκα αἱ ἔρευναι καὶ ἄλλων πρωτευόντων καὶ δευτερευόντων ἀλλοδαπῶν ἀρχαιολόγων αἱ ἀναπτύξεις διεφώτισαν εἰς μονογραφίας πολλὰς καὶ εἰς μεγάλα συγγράμματα τελειωτικῶς τὸ ζήτημα.

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ὅμως, τὸ τῆς συνθέσεως τῶν τεμαχίων καὶ συναποτελέσεως συμπλεγμάτων καὶ δι' ἄλλων μέσων καὶ διὰ τῆς ὀρθῆς ἐξηγήσεως ἀκρωτηριασμένων καὶ δυσδιακρίτων θραυσμάτων μεγάλων καὶ μικρῶν, ἔτι εἰκοσαετίαν δὲν ἔπαυσεν ἡ φιλονεικία. Πρέπει δὲ καὶ τοῦτο νὰ παρατηρήσω — ἂν καὶ ὄχι χωρὶς στενοχωρίαν καὶ συστολὴν — ὅτι εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐκοινώνησαν μόνον οἱ ξένοι ἀρχαιολόγοι. Ἐκ τοῦ ἰδικοῦ μας κύκλου ἀμφιβάλλω ἂν καὶ μία μικρὰ συμβολὴ προσεφέρθη. Τοὐλάχιστον καμμία ἀρκετὰ σπουδαία. Ἡ Ἑλλὰς ἀπέκτησε καὶ ἔχει βεβαίως πολὺ καλοὺς ἐρευνητὰς σκαπανεῖς ἀρχαιολόγους. Ἱστορικὸν ὅμως τῆς καλλιτεχνίας ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Λουδοβίκου Ρὸς ἕως σήμερα κανένα. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς τέχνης ὡς καθαρῶς ἐγχωρίου προϊόντος καὶ ἡ κριτικὴ ἡ καλλιτεχνικὴ ἀπαιτοῦν φαίνεται γενικώτερον πολιτισμὸν τοῦ ἔθνους καὶ φιλοκαλίαν, φιλοτεχνίαν καὶ καλαισθησίαν κοινωνικήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπέχομεν ἀκόμη ἀρκετά, καθὼς φαίνεται. Ἂν θέλῃ κανεὶς νὰ φιλοσοφήσῃ ἐπάνω εἰς αὐτό, ἂς σκεφθῇ καὶ ἄλλα καὶ ἂς ἐμβαθύνῃ συνάμα εἰς τὰ λόγια τοῦ Περικλέους: ἀπὸ δὲ *οἵας τε ἐπιτηδεύσεως* ἤλθομεν ἐπ' αὐτὰ καὶ *τρόπων ἐξ οἵων*. .

Ἡ ἔρις ἐν τούτοις ἢ μᾶλλον ἡ φιλότιμος περὶ τούτων συζήτησις φαίνεται ὅτι καὶ αὐτὴ ἔφθασε τὸ τέλος της, προσφάτως μόλις. Τὸν τελευταῖον λόγον εἶπε καὶ πάλιν ὁ περιφανὴς Φουρτβαῖγκλερ, καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας εἰς τὸ Μόναχον, ὁ ἴδιος ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ ποιητικὴ συνάμα καὶ βαθέως ἐπιστημονικὴ ἐξήγησις ἔθεσε τέρμα εἰς τὸ οὐσιωδέστατον μέρος τοῦ ζητήματος περὶ τῶν φειδιακῶν ἀετωμάτων τοῦ Παρθενῶνος.

Μία μικρά, πολὺ μικρὰ μελέτη τοῦ ἀνδρὸς τούτου — μόλις ἐκ 30 μικρῶν σελίδων — δημοσιευθεῖσα τελευταίως εἰς τὸ *Δελτίον* (Sitzungsberichte) τῆς Βαυαρικῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν (σελ. 433 - 466) ῥίπτει ὡς χαρτίνους πύργους μὲ ἓν φύσημα κάτω τοὺς ἀρκετὰ μεγάλους ὄγκους τῶν μέχρι τοῦδε γραφέντων, ἀναλύει ἕνα πρὸς ἕνα ὅλα τὰ προφανῆ καὶ ἀφανῆ σφάλματα τῶν προηγητῶν του καὶ κλείει τὴν συζήτησιν ἐντὸς βραχυτάτων σελίδων μὲ τὰ ἰδικά του θετικὰ καὶ ἀναμφισβήτητα ἐξαγόμενα. Ὁ ἐπιστήμων καὶ ὁπωσδήποτε λόγιος ἀναγνώστης τῆς θαυμασίας ταύτης μελέτης, ἡ ὁποία βεβαίως εἶνε μία τῶν ἀρίστων τοῦ πολυμαθοῦς καὶ ἀγχινουστάτου συγγραφέως, θὰ αἰσθανθῇ βαθυτάτην χαράν, ἀκολουθῶν σελίδα πρὸς σελίδα τὴν σαφεστάτην συνάμα καὶ σοφὴν ἀνάπτυξιν. Καὶ μόνον δὲ διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν μέθοδον τῆς ἀναλύσεως καὶ ἀναπτύξεως ἤθελα τὴν συστήσει ὡς διδακτικώτατον ἀνάγνωσμα εἰς τοὺς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐκτιμῶντας τὴν ἀληθινὴν παιδείαν καὶ ὄχι τὴν σκοτίζουσαν ἐπιδεικτικὴν ἢ καὶ καθαρῶς σοφιστικὴν μακρολογίαν — κακὸν τὸ ὁποῖον καὶ παρ' ἡμῖν ἔχει πολλὰς καὶ βαθείας ῥίζας.

Τρία μεγάλα θέματα πραγματεύεται ἡ μελέτη αὐτή, τὰ ὁποῖα ὄχι πρὸ πολλοῦ μὲ τελείαν πεποίθησιν εἰς τὸ αὐτοτελὲς καὶ κατὰ πάντα σχεδὸν τρόπον τελειωτικὸν ἐξαγόμενόν των εἶχαν πραγματευθῆ δύο νεαροί, ἀλλὰ σπουδαῖοι ἐπιστήμονες Γερμανοί, ὁ Βεϊγανδ καὶ ὁ Σράδερ. Τὸ σύγγραμμά των περὶ τῶν πωρίνων γλυπτῶν τῆς Ἀκροπόλεως μὲ τὰ παμπληθῆ ἀπεικονίσματα καὶ τοὺς πλουσίους χρωματιστοὺς πίνακας ἐφάνη ὅτι ἐπροβίβαζε τὴν περὶ τῶν ἀντικειμένων τούτων μελέτην εἰς δυσπέρβλητον, ἂν ὄχι ἀνυπέρβλητον πλέον σημεῖον.

Ἀλλ' ἐδῶ ἀμειλίκτως ἐφαρμόζει τὴν κριτικήν του μάχαιραν ὁ Φουρτβαῖγκλερ, καὶ ἐνῷ μὲ τὴν χαρίεσσαν γλῶσσαν καὶ τὸν εὐγενικὸν τρόπον τοῦ καλοαναθρεμμένου ἐπιστήμονος ἀναγνωρίζει καὶ ἀποδέχεται πᾶν ὅ,τι ὡραῖον ἐσκέφθησαν καὶ εἶπαν οἱ δύο ἀντίπαλοι ἀρχαιολόγοι, εὑρίσκει καὶ ἐκθέτει πάντα τὰ τρωτὰ καὶ ἐλαττωματικὰ τῆς ἀναπτύξεώς των καὶ δίδει ἔπειτα αὐτὸς τὴν λύσιν εἰς τὰ γυμνὰ πλέον παρουσιαζόμενα ζητήματα.

Ἀνατολικὸν ἀέτωμα

Τὸ πρῶτον θέμα εἶνε ποίαν σχέσιν πρὸς ἄλληλα ἔχουν καὶ πῶς πρέπει νὰ ἐξηγηθοῦν τὰ δύο περίεργα συμπλέγματα τῆς δευτέρας αἰθούσης, τὸ τοῦ Τρισωμάτου τέρατος(!) ἢ Τυφῶνος λεγομένου καὶ τὸ τοῦ Ἡρακλέους, καταβάλλοντος τὸν Τρίτωνα ἢ σαφέστερον τὸν Πρωτέα. Τὸ δεύτερον εἶνε πῶς πρέπει νὰ συμπληρωθοῦν αἱ δύο μορφαὶ τῆς πρώτης αἰθούσης, Ζεὺς καὶ Ἀθηνᾶ, εἰς ἀπαρτισμὸν τοῦ ἀετώματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκον, καὶ εἰς ποίαν σχέσιν εὑρίσκονται πρὸς αὐτὸ ἢ πρὸς ὁποιονδήποτε ἄλλο οἱ δύο μεγάλοι ὄφεις τῆς δευτέρας αἰθούσης. Τὸ τρίτον εἶνε ἂν καλῶς ἔγινε ἡ συμπλήρωσις τῆς Ἀθηνᾶς τῆς τρίτης αἰθούσης μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὴν γίγαντος καὶ πῶς ἐν γένει πρέπει ν' ἀναπαρασταθῇ τὸ ἀέτωμα τοῦτο τοῦ ἀρχαίου Ἑκατομπέδου τῆς Ἀθηνᾶς.

Ὅταν τις διεξέλθῃ τὰς ὀλίγας σελίδας τοῦ συγγραφέως, θὰ ἀπορήσῃ, πῶς τόσον ἁπλῆ καὶ προφανὴς λύσις δὲν ἦλθε εἰς τὸν νοῦν κανενὸς ἐκ τῶν προηγητῶν τοῦ Φουρτβαϊγκλερ. Ἀλλ' αὐτὴ εἶνε πάντοτε ἡ ἰδιότης τῶν μεγάλων ἀνακαλύψεων: ν' ἀπορῇ κανεὶς πῶς ἄλλος οὐδεὶς πλὴν τοῦ ἐφευρετοῦ δὲν τὰς ἐσκέφθη. Ἀλλ' εὑρίσκομεν καί τινα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συγγραφέως, τὰ ὁποῖα μόνον μεγαλοφυής τις διάνοια ἠδύνατο νὰ μαντεύσῃ.

Τοιοῦτον εἶνε τὸ πρῶτον ἀντικείμενον, μὲ τὸ ὁποῖον ἀρχίζει τὴν ἀνάλυσίν του ὁ Φουρτβαϊγκλερ. Ὁ καθεὶς βλέπει κοντὰ εἰς τὴν πρώτην ἀριστερόθεν κεφαλὴν τοῦ Τρισωμάτου δαίμονος (ὄχι βέβαια τέρατος) μέγα τεμάχιον πώρινον ὡς θραῦσμα ἔκτινος μεγαλειτέρου ὄγκου καὶ ὅλοι οἱ ἀρχαιολόγοι ἠγωνίσθησαν νὰ ἐξηγήσωσιν αὐτό. Πράγματι δὲ μέχρι τόσου τοὐλάχιστον ἐπέτυχαν εἰς τὴν ἐξέτασίν των, ὥστε ν' ἀνακαλύψουν ὅτι βεβαίως ἐπ' αὐτοῦ παρίσταται τεμάχιον ἱματίου προσώπου τινός.

Ἀλλ' ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζουν ὅλαι αἱ παρεξηγήσεις καὶ οἱ ἄτοποι συνδυασμοὶ τῶν ἄλλων, ἐνῷ μία ὀρθὴ ἐξήγησις τῶν παρατηρουμένων σημείων καὶ μία μεγαλοφυὴς πραγματικῶς, ἂν καὶ ἁπλουστάτη ἐπίνοια τοῦ Φουρτβαϊγκλερ διαφωτίζει ἀμέσως μὲ θαυμάσιον τρόπον τὸ ζήτημα.

Τὸ τεμάχιον τοῦτο τοῦ ἱματίου δὲν ἀνήκει εἰς τὸν Ἡρακλῆ δῆθεν, ὅστις μέλλων νὰ ἀγωνισθῇ πρὸς τὸν Τρίτωνα ἐκρέμασεν αὐτὸ ὁμοῦ μὲ τὴν φαρέτραν του ἀπὸ δένδρον. Τοῦτο εἶνε τὸ «πρῶτον ψεῦδος», ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔπειτα ἐξήχθησαν καὶ κατηρτίσθησαν εἰς σύστημα ἐπιστημονικὸν ὅλα τὰ σφαλερὰ συμπεράσματα τῶν πρὸ ἡμῶν ἀρχαιολόγων. Διότι οὗτοι, ἀφοῦ ἅπαξ ὑπέλαβον ὅτι τὸ κρεμάμενον δῆθεν ἱμάτιον δὲν δύναται νὰ εἶνε ἄλλου τινὸς ἢ τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις καθ' ὅμοιον τρόπον ἐσυνείθιζε νὰ κατέρχεται εἰς τὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς θηριώδεις ἀντιπάλους του, ἀμέσως ἔσπευσαν νὰ ὑποθέσουν ὅτι βεβαίως ὁ Ἡρακλῆς οὗτος εἶνε αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅστις εἰς τὸ ἀντικρυνὸν σύμπλεγμα σφίγγει δυνατὰ εἰς τοὺς στιβαρούς του βραχίονας τὸν Πρωτέα. Καὶ ἔτσι ἐδημιούργησαν τὸ φανταστικὸν ἀέτωμα μὲ τὸ Τρισώματον τέρας, τὸν Τυφῶνα δῆθεν δεξιόθεν καὶ τὸν Ἡρακλέα μὲ τὸν Τρίτωνα (Πρωτέα) ἀριστερόθεν, εἰς τὸ μέσον δὲ τὸ δένδρον μὲ τὸ ἐξ αὐτοῦ κρεμάμενον ἱμάτιον καὶ τὴν φαρέτραν.

Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ αὐτό. Διότι ἐκ λόγων λιθοξοϊκῶν οὕτως εἰπεῖν, ἀδύνατον εἶνε, λέγει ὁ Φουρτβαϊγκλερ, νὰ θεωρηθῇ ὁ Ἡρακλῆς μὲ τὸν Τρίτωνα (Πρωτέα) ὡς ἀποτελῶν τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ τοῦ ἀετώματος, εἰς τὸ ὁποῖον δεξιόθεν θέτουν τὸν Τυφῶνα. Καὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν οἱ ἀρχαιολόγοι ὅτι πρὸ δεκαπενταετίας καὶ ἐπέκεινα ἔλυσεν Ἕλλην ἀνήρ, ὄχι ὅμως ἀρχαιολόγος, ἀλλ' ὁ ἀφανὴς καὶ ἀγνοούμενος, ὀξὺς ὅμως παρατηρητὴς καὶ ἐμπειρογνώμων Παναγῆς Καλούδης. Ὁ ἁπλοῦς οὗτος, ἀλλὰ μὲ ὀξυδέρκειαν φυσικὴν προικισμένος συγκολλητὴς τόσων καὶ τόσων ἀγαλμάτων καὶ τοῦ Λέοντος τῆς Χαιρωνείας, παρετήρησε ὅτι τόσον διάφορος εἶνε ὁ πῶρος τοῦ Ἡρακλέους—Τρίτωνος ἀπὸ τὸν πῶρον τοῦ Τυφῶνος, ὥστε ἀδύνατον εἶνε τὰ δύο ταῦτα ἡμίση ἀετώματος νὰ ἀνήκουν εἰς ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ ἀέτωμα. Καὶ ὁ Φουρτβαϊγκλερ προσθέτει: τόσον διάφορα εἶνε τὰ μήκη ἑκατέρων καὶ τόσον διάφορον τὸ πάχος (ἡ προεξοχὴ) τῶν ἀναγλύφων τούτων, ὥστε εἶνε δεινὸν παράδοξον ἡ συνέ-

Δυτικὸν ἀέτωμα

νωσις αὐτῶν εἰς ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ ἀέτωμα.

Ἀπέναντι τοιούτων πειστικῶν καὶ προδήλων μάλιστα παρατηρήσεων δὲν μένει παρὰ νὰ καταθέσῃ ὁ ἀντίπαλος τὰ ὅπλα καὶ νὰ ὁμολογήσῃ τὸ Ἥμαρτον. Ὁ δὲ ἀναγνώστης τῶν σελίδων τοῦ Φουρτβαῒγκλερ δὲν ἔχει παρὰ νὰ ἀπελπίσῃ δι' ὅλον τὸν καταβαλλόμενον κόπον ἀπὸ τόσον νοήμονας καὶ βαθεῖς ἐπιστήμονας, ὅταν βλέπῃ πῶς μία μεγαλοφυΐα καθιστᾷ περιττὴν τὴν ὕπαρξιν τόσων εὐφυΐων. Ἡ μόνη παρηγορία ποὺ μένει εἰς ἡμᾶς εἶνε ὅτι, ἂν δὲν ἐξαντλήσουν προηγουμένως πολλοὶ μωροὶ ὅλας των τὰς δυνάμεις εἰς τὸν ἄβατον ποταμόν, ὁ ἔξυπνος δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὕρῃ τὸν μόνον ἀκίνδυνον πόρον. Καὶ τοῦ Φουρτβαῒγκλερ τὴν ὁδὸν ἔπρεπε νὰ ἑτοιμάσουν ἐπὶ εἰκοσαετίαν ἄλλα μικρότερα, ἀλλὰ ζητητικὰ καὶ δυνατὰ βεβαίως πνεύματα.

Ὁ συγγραφεὺς ὅμως μὲ ὅλην του τὴν ἡσυχίαν καὶ ἀπάθειαν βλέπει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης του νίκης. Καὶ χωρὶς νὰ ἀλαλάξῃ ἀπὸ πρόωρον χαράν, ἐξακολουθεῖ νὰ καταφέρῃ δεινὰ τὰ κτυπήματά του κατὰ τῶν ἀντιπάλων.

Νὰ παρακολουθήσωμεν αὐτὸν βῆμα πρὸς βῆμα εἰς τὸν ἤρεμον κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ καταπτοοῦντα τοὺς θεατὰς τοῦτον ἀγῶνα; Τοῦτο θὰ ἐσήμαινε νὰ ἀναλύσωμεν ἕνα πρὸς ἕνα τὰ ἀλλεπάλληλα ἐπιχειρήματά του καὶ ὑπὸ μορφὴν ψηλαφητήν, ἁπλῶς νὰ παρουσιάσωμεν αὐτὰ εἰς τὸν ἀναγνώστην. Τοῦτο ὅμως θὰ ἦτο πολὺ μακρὸν καὶ περιττὸν διὰ μίαν γενικὴν ἐπισκόπησιν τοῦ πράγματος. Τὰ ἐξαγόμενα ἄλλως τοῦ συγγραφέως, αἰσθητὰ γινόμενα μὲ τὰς παρακειμένας καὶ εἰς τοῦτο τὸ κείμενον ἀπεικονίσεις, δύνανται νὰ βοηθήσουν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ νὰ ἐννοήσῃ τὰ πράγματα, χωρὶς νὰ κουρασθῇ, συμβαδίζων τὴν ἐπίπονον ἴσως ὁδὸν τῆς κρίσεως καὶ ἀναλύσεως τοῦ ἐρευνητοῦ.

Ἡ Ἀθηνᾶ μεγαλοπρεπῶς ἐνθρονισμένη εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς τοῦ ἀετώματος καὶ κοντά της ἀριστερόθεν ὁ Ζεὺς ἐνθρονισμένος καὶ πρὸς αὐτὴν ἀποβλέπων, ἔπειτα ὁ οἰκουρὸς τῆς Ἀκροπόλεως ὄφις, ὁ Ἐριχθόνιος δηλονότι ἀριστερόθεν τοῦ Διός, ὁ Ἑρμῆς δὲ ἐξ ἑτέρου δεξιόθεν τῆς Ἀθηνᾶς, τὴν κεφαλὴν πρὸς αὐτὴν στρέφων, ἀλλὰ μὲ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, ἐξ οὗ κρέμεται τὸ δῆθεν τοῦ Ἡρακλέους ἱμάτιον (τοῦτο εἶνε τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν τεμάχιον παρὰ τὸν Τυφῶνα), καὶ δεξιόθεν αὐτοῦ τέλος τὸ Τρισώματον ὄχι τέρας, ὄχι Τυφών — ὅλα ἀνύπαρκτα καὶ ἐντελῶς ἀσύστατα πράγματα — ἀλλὰ τιμημένος καλοθελητής, πρᾶος σεβαστὸς καὶ ἀγαπητὸς παμπάλαιος δαίμων τῆς Ἀττικῆς, γνήσιος τῆς Ἀττικῆς, *οἱ Τριτοπάτορες* λεγόμενοι θυρωροὶ καὶ φύλακες τῶν ἀνέμων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐθυσίαζον τὰ γένη, μόνον τῶν Ἀθηναίων τὰ γένη, καὶ ηὔχοντο «ὑπὲρ γενέσεως παίδων ὅταν γαμεῖν ἔμελλον» — ταῦτα εἶνε τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν ἕνα λαμπρότατον, γνησίως Ἀττικόν, καθ' ὅλα ποιητικὸν καὶ γεμάτον ἀπὸ θρησκευτικὴν εἰλικρινῆ εὐλάβειαν τῶν παμπαλαίων Ἀθηναίων, ἀέτωμα τοῦ παλαιοτάτου προπεισιστρατείου ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς.

Πόσον οὐσιωδῶς καὶ καθ' ὅλας τὰς λεπτομερείας ἡ ἐξήγησις αὐτὴ διαφέρει ἀπὸ τὰς προηγουμένας καὶ πόσον βαθειὰ μὲ αὐτὴν εἰσχωρεῖ ἡ καλλιτεχνικὴ ἐκτίμησις τῶν ἀντικειμένων καὶ ἡ κατανόησις τοῦ θρησκευτικοῦ βίου τῶν παλαιοτάτων Ἀθηναίων! Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καταπίπτουν καὶ κατασυντρίβονται αἱ πραγματικῶς ἀσυγχώρητοι στραβαὶ παρατηρήσεις καὶ οἱ μέχρι φαιδρότητος σφαλεροὶ χαρακτηρισμοὶ τῶν παραστάσεων. Οὔτε τέρας οὔτε ἀποτρόπαιος τυφὼν εἶνε ὁ μειλίχιος καὶ μὲ τὴν ὅλως διόλου ἀρχαϊκὴν ἱλαρότητα τοῦ προσώπου πραότατος φαινόμενος τρισώματος δαίμων. Δὲν ἔρχεται ἀπὸ τοὺς ἀέρας φρικτὸς καὶ φοβερὸς διὰ νὰ ἐπιτεθῇ δῆθεν κατὰ τοῦ δῆθεν ἀγῶνα περὶ ζωῆς ἢ θανάτου ἀγωνιζομένου μὲ τὸν Τρίτωνα — Πρωτέα Ἡρακλέους, ἀλλ' ὡς ὁ πάτριος, πρωτογενέστατος ἀγαθὸς θεὸς τῶν εὐσεβῶν Ἀθηναίων, παραστεκόμενος μὲ τὴν προστάτιδα Παλλάδα τῆς Ἀκροπόλεως, μὲ τὸν πατέρα Δία, τὸν πιστὸν ἄγγελον αὐτοῦ Ἑρμῆν καὶ τὸν γηγενῆ Ἐριχθόνιον εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ἱερωτάτου σεμνώματος τῆς Ἀκροπόλεως.

Καὶ ὁ Ἡρακλῆς; Ὁ Ἡρακλῆς δὲν καταπαλαίει τὸν Τρίτωνα, ἀλλὰ σφίγγει αὐτὸν στερεῶς

εἰς τοὺς ἡρωϊκούς του βραχίονας, διὰ νὰ τὸν ἐξαναγκάσῃ νὰ φανερώσῃ τὰ μυστικά του, αὐτὸς ὁ πάνσοφος «ἅλιος γέρων». Μήπως δὲν εἶνε εἰς τὸν καθένα ἀρχαιολόγον γνωστὸν τὸ διήγημα τοῦ Ὁμήρου περὶ Μενελάου καὶ τοῦ Πρωτέως; Κομψότατα καὶ χαριέστατα λέγει ὁ Φουρτβαϊγκλερ ὅτι ἂν φοβερὸν τέρας, ὡς νέος ἐπικινδυνότερος ἐχθρός, ὁ Τυφών, ἐπήρχετο «ἀπὸ τοὺς ἀέρας» κατὰ τοῦ Ἡρακλέους, ἐνῷ αὐτὸς εἶχεν ἤδη μέγαν ἀγῶνα πρὸς ἄλλον ἐχθρόν(!), τὸν Τρίτωνα, τότε τί τοῦ ἔμεινε νὰ πράξῃ; Τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ πνίξῃ τοῦτον διὰ νὰ τὰ βάλῃ πλέον μὲ ἐκεῖνον. Τί χυδαία ὅμως ἰδέα καλλιτεχνικὴ καὶ τί παράλογος θρησκευτικὴ παράστασις θὰ ἐγεννᾶτο ἀπὸ ἕνα τοιοῦτον σύμπλεγμα, κανενὸς ἀρχαιολόγου δὲν ἦλθε εἰς τὸν νοῦν νὰ σκεφθῇ.

Ὅτι δὲ τὸ δεξιὸν ἥμισυ τοῦ ἀετώματος, τοῦ ὁποίου τὸ ἀριστερὸν εἶνε ὁ Ἡρακλῆς μὲ τὸν Τρίτωνα, ἀποτελεῖ ὁ *ἔνυδρος* ὄφις, ἐξηγεῖται καὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρω εὐκόλως καὶ ἐκ τῶν διαστάσεων καὶ τοῦ ἐξέχοντος ὕψους τοῦ ἀναγλύφου. Τὰ δύο ἡμίση συμφωνοῦν τελείως τὸ ἕνα πρὸς τὸ ἄλλο κατὰ τὰ μέτρα καὶ πρὸς τούτοις κατὰ τὸ ποιὸν τοῦ πώρου. Ὁ ἔνυδρος δὲ καὶ οὐχὶ χθόνιος, ὅπως εἶνε ὁ τὸν Ἐριχθόνιον παριστάνων, ὄφις εἶνε αὐτὸς οὗτος πάλιν ὁ εἰς πῦρ καὶ λέοντα καὶ τὰ πάντα μεταβαλλόμενος ἅλιος γέρων.

Τοιουτοτρόπως ἀμφιβολία δὲν ἀπομένει οὐδ' ἡ ἐλαχίστη περὶ τῆς μόνης ὀρθῆς τεχνικῆς ἀνασυγκροτήσεως τῶν δύο ἀετωμάτων καὶ τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν σημασίας. Οἱ σοβαροὶ καὶ εὐλαβεῖς σύγχρονοι τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Ἐπιμενίδου Ἀθηναῖοι, οἱ πάποι τῶν Μαραθωνομάχων, οἱ ἀδιάφθοροι ἐντελῶς ἀπὸ τῆς ἀθλίας δημοκρατίας τὴν κακὴν ἀνατροφήν, οἱ πιστεύοντες εὐλαβῶς καὶ ἐκ βάθους ψυχῆς εἰλικρινῶς εἰς τοὺς θεούς των, αὐτοὶ εἶνε ποὺ ἀνέστησαν τὰ σεπτὰ ταῦτα εἰκονίσματα εἰς τὴν θεάν των. Εἰσερχόμενοι ἐξ ἀνατολῶν εἰς τὸν ναὸν αὐτῆς, ἐχαιρέτιζον ἐπάνω τὴν μεγάλην των πολιοῦχον, παρακαθημένην μὲ ὅλην της τὴν μεγαλειότητα κοντὰ εἰς τὸν πατέρα Δία καὶ παρεδρευομένην ἀπὸ τοὺς πρωτογόνους θεούς, γεμάτους ἀπὸ μυστήριον καὶ εὐλογίαν διὰ τὴν χώραν Τριτοπατρῆς καὶ τὸν Ἐριχθόνιον. Ἐπάνω πάλιν εἰς τὴν δυτικὴν τοῦ ναοῦ ἄποψιν ἐστόλιζε τὸ μέτωπον αὐτοῦ ὁ μὲ τὴν Ἀττικὴν στενῶς συνδεδεμένος Ἡρακλῆς, εἰς ἕνα σοβαρόν, θεῖον ἐπεισόδιον τῆς γεμάτης ἀγῶνας ζωῆς του, ἐνῷ ζητεῖ ν' ἀποσπάσῃ τὰ μυστήρια τοῦ πολυκυμάντου ἀδήλου του μέλλοντος ἀπὸ τὸν πάνσοφον γέροντα τῆς θαλάσσης. Ἂς σεβασθοῦμε καὶ ἂς σταθοῦμε μὲ εὐλαβῆ κατάνυξιν ἐμπρὸς εἰς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κατένυγε τὰς εὐλαβεῖς ψυχὰς τοῦ παλαιοῦ μεγάλου λαοῦ τῶν Ἀθηνῶν!

Καὶ ἡ μαρμαρίνη Ἀθηνᾶ μὲ τοὺς γίγαντας τῆς τρίτης Αἰθούσης εὑρίσκει διὰ τοῦ Φουρτβαϊγκλερ τὴν μόνην ὀρθήν της θέσιν εἰς τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ ἀετώματος, τὸ ὁποῖον ἐξ ἀνατολῶν ἐστόλιζε τὸν δεύτερον παλαιὸν ναὸν τῆς Παλλάδος, τὸν ἐπὶ Πεισιστρατιδῶν. Καὶ ἐδῶ ὁ συγγραφεὺς μὲ ἀκαταμάχητον ἐπιχείρημα διαλύει τὴν πλάνην, πετᾷ πέρα τὰ προσκόμματα καὶ θέτει τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν των. Ἡ Ἀθηνᾶ δὲν κρατεῖ πλέον ἀπὸ τὸν λόφον τῆς περικεφαλαίας τὸν γίγαντα, ἀλλὰ τὸν διαπερᾷ μὲ τὸ δόρυ· αὐτὸς δὲ ὁ γίγας δὲν κεῖται ὑποκάτω αὐτῆς, ἀλλ' ἀρκετὰ ὀπωσδήποτε μακρύτερα δεξιόθεν. Ἀπὸ δὲ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα τῆς θεᾶς κρέμεται ἡ αἰγίς. — Οἱ δύο ὅμως ναοί, τοὺς ὁποίους ὁ Δαϊρπφελδ καὶ ὁ Βεϊγανδ μετὰ τοῦ Σράδερ ἀνήγειραν ἐκ τῶν λειψάνων των εἰς τέλεια οἰκοδομήματα, ἀποκτοῦν τώρα τέλειον καὶ τὸν κάλλιστον προσωπογραφικὸν στολισμόν των. Μία θαυμασία ἐργασία τῆς περικλεοῦς νεωτέρας ἐπιστήμης εἶναι τοιουτοτρόπως συντελεσμένη ἐκεῖ ἐπάνω εἰς τὰ σεπτὰ λείψανα τῆς Ἀκροπόλεως· καὶ μία στήλη μὲ χρυσᾶ γράμματα ἠμποροῦσε ἴσως πλέον νὰ δεχθῇ τὰ ὀνόματα τῶν δημιουργῶν της τούτων, ἀπὸ τὸν πρῶτον πρωτεργάτην σκαπανέα ἕως τὸν τελευταῖον βαθύν της ἐρευνητήν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

ΖΩΗΣ ΟΝΕΙΡΟΝ

Εἰς τὸν Ζὰν Μορεὰς

Κάθομαι μονάχος, στὸν ἔρημο βράχο, κοντὰ στὴ θάλασσα. Ὧρες καὶ ὧρες κάθομαι καὶ κυττάζω. Ὁ ἥλιος βασιλεύει μέσα σὲ μιὰ ἡσυχη, νεκρὴ θάλασσα, χωρὶς ἕνα κυματάκι, χωρὶς ἕναν ἀφρὸ στὸ περιγιάλι. Ὅλη ἡ φύσις, οὐρανός, βουνά, θάλασσα καὶ σύννεφα φαίνονται σὰν νὰ πεθαίνουν γιὰ πάντα καὶ φαίνονται τόσο εὐχαριστημένα πῶς πεθαίνουν. Ἄσπροι, θαμποὶ ἀτμοὶ ἀρχίζουν νὰ κατεβαίνουν ἀπὸ τὸν οὐρανό, νὰ σκεπάζουν τἀκίνητα νερὰ καὶ νὰ σαβανώνουν τὰ μακρυνὰ νησάκια. Ὅλα τὰ πράγματα τριγύρω προσπαθοῦνε νὰ πάρουν μιὰ βαθειὰν ἀναπνοὴ καὶ δὲν μποροῦνε. Τότε κ' ἐγὼ νοιώθω πῶς κάτι τι μοῦ βαραίνει τὸ στῆθος, ἀνασηκώνομαι, ἀναστενάζω μὲ κόπο καὶ ὅλη ἡ πλάσις ἀναστενάζει μαζί μου μὲ ἀγωνία. Ὁ ἀέρας ὅμως εἶνε βαρὺς καὶ ὁ οὐρανὸς ὅλο κατεβαίνει χαμηλότερα, σὰν νὰ θέλῃ νὰ μᾶς πλακώσῃ. Πρυσπαθῶ νὰ σηκωθῶ, νὰ φύγω μακρυά, νὰ ζητήσω κάπου ἀλλοῦ μιὰ πνοὴ ἀέρος, μιὰν αὔρα, ἕνα ἐλαφρότατο φύσημα, μὰ τὰ πόδια μου εἶνε βαρειὰ σὰν μολύβι. Καὶ μένω ἐκεῖ στὴ θέσι μου, μὲ τὴν ἀπόφασι νὰ πεθάνω μαζὶ μὲ ὅλη τὴν πλάσι ποῦ ψυχομαχάει γύρω μου.

Χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω, ἀρχίζει νὰ φεύγῃ καὶ νὰ πετᾷ ὁ νοῦς μου. Ὅλη μου ἡ ζωὴ περνᾷ μπροστὰ στὰ μάτια μου σὰν ἀσιραπή, ὅπως λένε πῶς περνᾷ στὶς τελευταῖες στιγμὲς τῶν πνιγμένων. Ἕνα σωρὸ πράγματα παράξενα, ἀπὸ τὰ πιὸ μεγάλα, ὡς τὰ πιὸ τιποτένια, πράγματα ποῦ τἄχω ξεχάσει γιὰ πάντα, τοποθεσίες, πρόσωπα, πολιτεῖες, θάλασσες, ζῶα, χαρὲς καὶ λύπες, προσευχὲς εὐλαβητικὲς καὶ μυστικὰ ντροπιασμένα, ὅλα σὰν πανόραμα παράξενο, ἀδιάφορο καὶ ξένο. Περνοῦν τόσο γρήγορα μπροστά μου ὅλ' αὐτά, ποῦ δὲν προφθάνω νὰ τὸ καταλάβω, τόσο γρήγορα σὰν νὰ τρέχω μέσα σ' ἕνα φανταστικό, δαιμονισμένο σιδηρόδρομο καὶ νὰ περνᾷ ὅλη μου ἡ ζωὴ ἀπόξω ἀπὸ τὰ παράθυρα.

Τί εἶνε μιὰ ζωὴ ἀνθρώπου, νὰ τὴν ἰδῇ κανένας ἔτσι γρήγορα νὰ περνᾷ μπροστά του καὶ νὰ χάνεται! Γελῶ μοναχός μου μὲ τὸν ἑαυτό μου καὶ μὲ τὸν κόσμο. Καὶ ὕστερα σκοτάδι, σὰν νὰ εἶχε κλείσει τὸ πανόραμα, σὰν νὰ εἶχε σταματήσει ὁ σιδηρόδρομος σ' ἕναν ἔρημο σταθμό, μιὰ πεδιάδα ξερὴ καὶ ἀπέραντη, χωρὶς ἕνα πρᾶγμα ποῦ νὰ ζῇ καὶ νὰ κουνιέται ἀπάνω της, χωρὶς ἕναν ἦχο, μιὰ πνοή, ἕνα σάλεμα. Κάτι σὰ θάνατος ἢ κάτι σὰν προτητερινὸ ἀπ' τὴ ζωή.

***

Μὰ ἔξαφνα κάτι τι ἀρχίζει πάλι, πολὺ σκοτεινὰ καὶ πολὺ θαμπά, νὰ σαλεύῃ μέσα στὴ νεκρικὴ ἐρημία. Μιὰ ζωὴ ἀρχίζει πάλι, καὶ ἡ ζωὴ αὐτὴ εἶνε δική μου. Χωρὶς ἄλλο δὲν ἤτανε πλάνη ἢ ὄνειρο. Ἤμουν ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἔβλεπα τὸν ἑαυτό μου, ἔβλεπα πρόσωπα καὶ πράγματα καὶ περιστατικά, γνώριμα καὶ δικά μου, μακρυνὰ ὅμως, πολὺ μακρυνά. Καὶ μοῦ φαινότανε παράξενο πῶς ἔτυχε, τόσα πράγματα, μιὰ ζωὴ ὁλόκληρη, νὰ τἄχω ξεχασμένα καὶ νἄχουν σβύσει ἐντελῶς ἀπ' τὸ μυαλό μου.

Δὲν εἶνε αὐτὸ τὸ ἐργαστῆρι τοῦ πατέρα μου; Βέβαια αὐτὸ εἶνε ὅλο κι' ὅλο, ἀπαράλλακτο. Ὁ πατέρας μου ἤτανε γλύπτης. Ἔπλατε τὸν πηλὸ μ' ἐπιδέξια χέρια καὶ σκάλιζε τὸ μάρμαρο, προσηλωμένος μερόνυχτα ἀπάνω του μὲ δύο μεγάλα, ζωηρὰ μάτια, γεμάτα φῶς. Τὸ ἐργαστῆρι μας ἤτανε μέσα σ' ἕνα ἄλσος, κρυμμένο κάτω ἀπὸ παχειὰ δένδρα. Τὸ φῶς ἔμπαινε μέσα, ἀπὸ ἕνα μεγάλο παράθυρο, καὶ φρυσοῦσε μιὰ ψυχὴ στὰ μισοτελειωμένα ἀγάλματα, στημένα ὁλόρθα, ὁλοτρόγυρα καὶ ζέσταινε τὰ γυμνὰ σώματα τῶν γυναικῶν, ποῦ ἐστέκοντο σὲ θεῖες στάσεις μπροστὰ στὸν πατέρα μου, κ' ἐκεῖνος ζύμωνε τὸν μάλακὸ πηλὸ μέσα στὰ χέρια του καὶ τὸν ἔπλαθε σὲ ζωντανὰ σχήματα.

Νομίζω πῶς εἶνε αὐτὴ ἡ ὥρα. Ἐγὼ καθόμουνα κοντά του καὶ τὸν βοηθοῦσα, ἔλυωνα τὸ κόκκινο, μαλακὸ χῶμα κ' ἔπειτα ἔβρεχα τὰ μεγάλα πανιά, ποῦ σκέπαζαν τὰ προπλάσματα, καὶ τὰ ξανάβαζα μὲ προσοχὴ ἀπάνω στὰ πήλινα πλάσματα, μέσα στὴ σκιά. Εἶχα μάθει νὰ περπατῶ σιγὰ καὶ νὰ μὴ βγάζω λέξι ἀπ' τὸ στόμα, ἀπὸ ἕνα σεβασμὸ δειλὸ καὶ ἅγιο, γιὰ τὸ ἔργο τοῦ πατέρα μου. Κι' αὐτὸς δὲ μιλοῦσε ὅλη τὴν ἡμέρα, οὔτε οἱ γυμνὲς γυναῖκες ποῦ ἐστέκοντο μπροστά του, μὲ τὰ κάτασπρα σώματα καὶ τὶς θεϊκὲς στάσεις, οὔτε αὐτὲς μιλοῦσαν. Δὲν ἀκουγότανε ἄλλο παρὰ τὸ ζύμωμα τοῦ πηλοῦ μὲς

στὰ χέρια τοῦ πατέρα μου καὶ τὸ ψιθύρισμα τῶν φύλλων ἀπὸ τὰ δένδρα τοῦ ἄλσους, ποῦ ἔφθανε ἀπὸ τἀνοιχτὰ παράθυρα, μαζὶ μὲ τὴ μυρωδιὰ τῶν ἀνθισμένων δένδρων. Ὁ πατέρας μου μόνο περπατοῦσε ἀπάνω κάτω, πλησίαζε τὰ γυμνὰ σώματα τῶν γυναικῶν μὲ σεβασμό, διόρθωνε τὸ χτένισμα τους μὲ ἁπαλὰ κινήματα, μετακινοῦσε ἐλαφρὰ τὰ μέλη τους, καὶ τὰ ζωντανὰ ἐκεῖνα σώματα, μέσα στὰ δάκτυλά του, ἐνόμιζες πῶς ξαναπλάθονται καὶ διπλωμορφαίνουν σὰν νὰ μὴν ἦσαν ἄψυχος πηλὸς καὶ σὰν νὰ τοὺς φυσοῦσε μέσα τους μιὰ θεϊκὴ πνοή.

Ἐγὼ καθόμουνα ζαρωμένος σὲ μιὰ γωνιὰ καὶ κύτταζα ὧρες καὶ ὧρες ὡς ποῦ θάμποναν τὰ μάτια μου. Τότε σηκωνόμουν πάλι ἐλαφρὰ-ἐλαφρὰ καὶ πήγαινα στὸ μεγάλο παράθυρο. Μακρυὰ ἐφάνταζαν ψηλὰ καὶ γιγάντια, σὰ θεόκτιστα, μὲ τὰ μεγάλα στερεὰ ἀγκωνάρια, τὰ τείχη τῆς πόλεως, κι' ἀπάνω στὶς ἐπάλξεις περπατοῦσαν μὲ σιγανὰ βήματα οἱ στρατιῶτες καὶ ἄστραφταν αἱ ἀσπίδες τους μέσα στὸν ἥλιο. Πέρα, μέσα στὸ πράσινο βάθος τοῦ ἄλσους, χαμένες μέσα στὰ δένδρα, ἄσπριζαν οἱ ψηλὲς κολῶνες τοῦ ναοῦ, καὶ σπιθοβολοῦσαν ἀπὸ μακρυὰ τὰ ὡραῖα χρυσώματα τῶν ἀετωμάτων καὶ ξεχώριζαν τὰ ὁλόχρυσα κοντάρια καὶ οἱ ἀστραφτερὲς ἀσπίδες ἀπὸ τὶς φοβερὲς σκηνὲς τῶν πολέμων, ποῦ ἦσαν ἱστορημένες μέσα στὰ μεγάλα ἀετώματα. Καὶ γύρω, περίγυρα ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη, μὲ τὸ πέρασμα τῶν ψηλῶν, καμαρωμένων πλοίων, ποῦ ἀνεβοκατέβαζαν σὰν μεγάλες φτερούγες τὶς τριπλὲς σειρὲς τῶν ὡραίων κουπιῶν. Ἔπειτα ὁ ἥλιος ἀφοῦ ἔστελνε τὰ τελευταῖα του φιλιὰ στὰ μάρμαρα τῶν ναῶν καὶ στὶς πρασινάδες τῶν δένδρων, ἐπλάγιαζε μέσα στὴ θάλασσα σκεπασμένος μὲ μιὰ χρυσοπόρφυρη χλαμύδα. Τότε τὸ ἐργαστῆρι μας ἐσκοτείνιαζε, τὰ γυμνὰ σώματα τῶν γυναικῶν ἄρχιζαν νἀνατριχιάζουν καὶ ὁ πατέρας μου ἄφινε τὸν πηλὸ ἀπὸ τὰ χέρια μ' ἕνα βαθὺν ἀναστεναγμό. Οἱ γυναῖκες, μὲ τὸν ἀέρα τῶν ὡραίων ἀλόγων, ποῦ τὰ κρατεῖ μιὰ ὥρα σκλαβωμένα καὶ ἀκίνητα τὸ χαλινάρι, σὲ μιὰ ὁρμητικὴ ἀκινησία, πηδοῦσαν κάτω ἀπὸ τὰ μαρμαρένια βάθρα κ' ἐχάνοντο μέσα στὸ ἄλσος. Τότε ὁ πατέρας μου μ' ἔπαιρνε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ κατεβαίναμε κάτω πρὸς τὰ τείχη. Περνούσαμε ἀπὸ μιὰ πύλη μὲ μεγάλα καὶ πλατειὰ σκαλοπάτια καὶ κατεβαίναμε κάτω πρὸς τοὺς βράχους, ποῦ τοὺς φιλοῦσε τὸ βραδυνὸ κῦμα. Ἐκεῖ κάτω στὸ περιγιάλι ὁ πατέρας μου μάζευε τὰ μικρὰ ὡραῖα κοχύλια, ποῦ κρύβανε μέσα τους τὰ ὡραῖα χρώματα τῆς πορφύρας, κ' ἐγὼ μέσα στὶς σχισμάδες τῶν βράχων ἔκοβα τὶς σπάνιες, μοναχικὲς ἀγριοβιολέττες, στολίδι τῆς ἁλμυρῆς μοναξιᾶς, καὶ στόλιζα τὰ μακρυὰ ξανθά μου μαλλιά.

* * *

Τὸ πρῶτο μεταξένιο χνοῦδι εἶχε ἀρχίσει νὰ στολίζῃ τὸ πρόσωπό μου, καὶ οἱ πρῶτες ἀσημένιες τρίχες νὰ χαράζουν μέσα στὰ πυκνά μαλλιὰ τοῦ πατέρα μου. Ἡ ὡραία μελαχροινὴ κόρη ποῦ ἀνέβαινε στὸ μαρμαρένιο βάθρο, ἀντικρὺ στὸ στιλπνὸ μάρμαρο, ποῦ ὁ πατέρας μου εἶχε κλείσει μέσα του τὴν ψυχή της, πλάθοντας ἀπὸ μία θνητὴ μιὰν ἀθάνατη, ἐχαΐδευε μὲ τὰ μακρυά της δάκτυλα τὰ πυκνά μου μαλλιὰ καὶ εἶχε γιὰ μένα ἕνα θεῖο χαμόγελο, ἕνα χαμόγελο ποῦ σὲ μιὰ τέτοια στιγμὴ τῶκλεψε ἡ σμίλη τοῦ πατέρα μου καὶ τὸ ἀπίθωσε στὰ μαρμαρένια χείλη. Κ' ἐγώ, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω, ἀγάπησα τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς.

Μία ἡμέρα ἦλθαν πολλοὶ ἄνθρωποι στὸ ἐργαστῆρι μας. Τὰ βήματα καὶ τὰ κινήματά τους μέσα στὸν ἥσυχο τόπο ἐφαίνοντο σὰν νὰ προσβάλλουν τὴν ἱερότητα τοῦ ἀσύλου, ὅπου σπάνια φθάνανε τὰ βήματα τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ὡραία μελαχροινὴ κόρη δὲν εἶχε ξαναφανῆ ἀπὸ τὸ περασμένο βράδυ, ποῦ μὲ τὴν ἀδελφή της εἶχε χαθῆ μέσα στὶς σκιὲς τοῦ ἄλσους. Τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς χαμογελοῦσε ὅμως ἀκόμα, χαμογελοῦσε πάντα τὸ χαμογέλασμά της. Οἱ ἄνθρωποι τότε στήσανε κάτω, σὰν ἕνα κρεβάτι, πλεγμένο ἀπὸ μεγάλα, στερεὰ κλαδιά, σκεπασμένα μὲ μαλακά, πλούσια ὑφάσματα. Κατέβασαν μ' εὐλάβεια τὸ ἄγαλμα ἀπὸ τὸ μαρμαρένιο βάθρο, τὸ ξάπλωσαν μὲ προσοχὴ ἀπάνω στὴ μαλθακὴ κλίνη, καὶ μὲ σιγανά, ἐπίσημα βήματα, τὸ σήκωσαν μὲ τὰ στερεά τους χέρια καὶ βγήκανε ἀπ' τὸ ἐργαστῆρι. Ὁ πατέρας μου ἀκολούθησε μὲ βουρκωμένα μάτια τὴ συνοδία, ποῦ χάθηκε μέσα στὰ δένδρα, κ' ἔπειτα ἔπεσε σὰ νεκρὸ σῶμα, ἐπάνω σ' ἕνα σκαμνί, κ' ἔμεινε γιὰ πολλὴ ὥρα ἀκίνητος, μὲ τὸ πρόσωπο κρυμμένο μέσα στὰ χέρια του. Ἐγὼ ἔνοιωθα μιὰ βροχὴ ἀπὸ δάκρυα νὰ τρέχῃ μέσα στὴν ψυχή μου καὶ νὰ πλημμυρίζῃ ὅλη μου τὴν ὕπαρξι, μὰ τὰ μάτια μου ἦσαν στεγνά, ἕνα δάκρυο δὲν ξεχείλιζε ἀπὸ τὰ ματόκλαδά μου. Ἡ θεὰ μᾶς εἶχε ἀφίσει. Κ' ἐμέναμε οἱ δύο ἀκίνητοι ἀνάμεσα στὰ μεγάλα ἀκατέργαστα κομμάτια τῶν μαρμάρων καὶ στὶς κόκκινες ζύμες τοῦ πηλοῦ.

Τότε ὁ πατέρας μου σηκώθηκε, μοῦ ἐχάϊδεψε τὰ μακρυά μου ξανθὰ μαλλιὰ καὶ σιγὰ-σιγὰ πήραμε τὸν δρόμο τῶν τειχῶν. Κατεβήκαμε κάτω στὸ περιγιάλι καὶ καθίσαμε σ' ἕνα βράχο. Οὔτε ὁ πατέρας μου μάζεψε κοχύλια ἐκείνη τὴν ἡμέρα, οὔτ' ἐγὼ στόλισα μὲ ἀγριοβιολέττες τὰ μαλλιά μου.

***

. . . Πέρασε καιρὸς ἀπὸ τότε καὶ οἱ μέρες, ἡ μιὰ πίσω ἀπ' τὴν ἄλλη, ἄλλαξαν πολλὰ πράγματα στὴ ζωή μου. Ἕνα πρωΐ μιὰ βοὴ ἀπὸ μακρυνοὺς ἤχους σαλπίγκων, ἀπὸ φωνὲς ἀνθρώπων, ποδοβολητὰ ἀλόγων, κυλίσματα τροχῶν καὶ παιᾶνες πολεμικοὺς μᾶς ξύπνησε. Ἕνας ἀγγελιοφόρος, λαχανιασμένος ἀπὸ τὸν δρόμο, πέρασε σὰν ἀστραπή, μπροστὰ 'στὸ ἔργα στῆρι, μέσα σ' ἕνα σύννεφο σκόνι. Ἕνας λόγος πέταξε ἀπ' τὰ χείλη του. Ὁ ἐχθρὸς εἶχε φανῆ.

Ἀνεβήκαμε ἀπάνω στὸ λόφο. Σὰν ἕνα ἀπέραντο κοπάδι ἀπὸ γλάρους σκέπαζε τὴ θάλασσα, μακρυὰ στὸν ὁρίζοντα. Οὔριος ἄνεμος ἔσπρωχνε τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα πρὸς τὸ περιγιάλι μας. Ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ κόλπου τὸ δικά μας πλοῖα, σὰν ἕνα σῶμα, σὲ μιὰ στριμωγμένη γραμμή, ἔστεκαν ἀκίνητα, κολλημένα ἀπάνω στὸ νερό, σὰν ἕνα τεῖχος στερεό, ποῦ ἔφραζε τὸν γαλάζιο κόλπο καὶ πρόσμενε περήφανο τὸ μεγάλο χτύπημα. Ἀπάνω στὰ τείχη ἀσπρολογοῦσε ἕνα πλῆθος πολυκίνητο, μὲ ἀστραπὲς μετάλλων καὶ χλαμύδων ἀνεμίσματα. Ἅρματα, βαρειὰ φορτωμένα, περνοῦσαν ἀργοκίνητα δύο-δύο ἀπάνω στὰ τείχη. Καὶ σὰ χίλια παραπόταμα, ποῦ κατέβαιναν ἀφρισμένα ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ χύνοντο πρὸς τὰ βαρειὰ θεμέλια τῶν τειχῶν καὶ τῶν πύργων, κυλοῦσαν γοργά, ἀτελείωτα τἁρματωμένα πλήθη. Μιὰ ἀνατριχίλα πέρασε γύρω μας. Κατεβήκαμε μὲ βία τὸν λόφο. Ὁ πατέρας μου φόρεσε τὴν ἁρματωσιά του, ἅρπαξε τὴν ἀσπίδα μὲ τὸ ζερβί τσυ χέρι, κ' ἐγὼ τὸν ἀκολούθησα. Ποτὲ τὸ γλυκὸ κρασὶ τῆς Κύπρου δὲν μὲ εἶχε μεθύσει, σὰν αὐτὴ τὴ στιγμή. Σὲ λίγο βρεθήκαμε ἀπάνω στὰ τείχη.

Ἀποσταμένος κάθισα νὰ ξανασάνω ἀπάνω σ' ἕνα λιθάρι. Ἡ ἀνατολὴ ἄρχισε νὰ ροδίζῃ. Ἡ μακρινὴ θάλασσα φάνταζε σκεπασμένη μὲ τριαντάφυλλα, καὶ τὸ περιγιάλι ἦταν γεμάτο ἀπὸ λευκὰ κρίνα. Τὸ θυμάρι, πατημένο ἀπ' τὸ ποδοβολητὸ τῶν στρατιωτῶν, γέμιζε μὲ βάλσαμα τὸν ἀέρα, κι' ἀπὸ τοὺς περίγυρα λόφους οἱ κορυδαλοί, μὲ μίαν ὡραίαν ὁρμὴ ξεπετοῦσαν πρὸς τὸν γαλάζιον αἰθέρα, κι' ἀπὸ ψηλὰ ἔφθανε, μεθυσμένο ἀπὸ τὸ φῶς, τὸ τρελλό τους κελάδημα.

Τὰ μάτια μου τότε ἔπεσαν μακρυὰ πρὸς τὸ ἱερὸ τὸ ἄλσος. Ἀνάμεσα στὶς πρασινάδες ἀσπρολογοῦσαν γλυκοφιλημένες ἀπ' τὸ αὐγινὸ φῶς, οἱ λιγερὲς κολῶνες. Ἡ ψυχή μου πέταξε πρὸς τὸν ὡραῖο ναό, καὶ νόμισα πῶς ἀνάμεσα ἀπ' τὰ πυκνὰ δένδρα ξεχώρισα τὸ γυμνὸ σῶμα τῆς θεᾶς, ποῦ μοῦ χαμογελοῦσε. Χαμογελοῦσε μέσα στὸ θεῖο φῶς, στεφανωμένη μὲ κισσοὺς καὶ τριαντάφυλλα. Τὰ τριαντάφυλλα μαδοῦσαν μαραμένα ἀπάνω στὰ πένθιμα φύλλα τοῦ κισσοῦ. Ἦσαν τὰ τελευταῖα τριαντάφυλλα ποῦ τῆς εἶχα φέρει. Ἀπὸ τὸν καιρό, ποῦ μᾶς ἄφισε ἡ θεά, κάθε αὐγὴ τῆς ἔφερνα καινούργια στεφάνια καὶ κάθε βράδυ καινούρια ρόδα. Πολλὲς νύχτες ξενύχτισα κάτω ἀπὸ τὸ ἄγαλμά της, ἀγκαλιάζοντας μὲ μυστικὲς προσευχὲς τὰ θεῖα της πόδια, καὶ ἡ αὐγὴ μ' ἔβρισκε πάντα χλωμὸ μέσα στὸ σιωπηλὸ τὸ ἄλσος. Τώρα μὲ τάραξε τὸ ἄγριο ποδοβολητὸ τῶν ἀλόγων καὶ τὸ βιαστικὸ κύλισμα τῶν τροχῶν, κάτω ἀπ' τὰ τείχη. Καὶ θυμήθηκα πῶς κάτω ἀπὸ τὶς σκοτεινὲς περιπλοκάδες εἶχα περπατήσει ἐπάνω στὴ βουβὴ χλόη, σφίγγοντας ἀπάνω μου ἕνα θερμό, λευκότατο σῶμα. Ἦτανε ἡ λιγερὴ ἱέρεια, σὰ νεόβλαστος κλῶνος. Εἶχε πονέσει τὶς ἀγρυπνίες καὶ τὶς προσευχές μου καὶ μιὰ νύκτα φάνηκε σὰ σκιὰ μέσα στὶς σκιές, καὶ ἦλθε κοντά μου καὶ μοῦ χάϊδεψε τὰ μαλλιά μου. Ἔμοιαζε τόσο μὲ τὴ μαρμαρένια θεά, καὶ εἶχε τόσο τὸ ἴδιο χαμόγελο ἀπάνω στὰ χείλη της, ποῦ πίστεψα πῶς τὸ κρύο μάρμαρο εἶχε ζωντανέψει καὶ κατέβηκε ἀπ' τὸ ψηλό του βάθρο. Καὶ κάθε νύχτα κατέβαινε, καὶ κάθε νύχτα περπατούσαμε κάτω ἀπὸ τὶς σκοτεινὲς περιπλοκάδες.

Καὶ τώρα πρέπει νὰ πεθάνω ἀπάνω στ' ἄγρια τείχη. Τὸ μαῦρο σκοτάδι θὰ σκεπάσῃ τὰ βλέφαρά μου, καὶ τὸ αἷμα μου θὰ τρέξῃ ἀπ' τὴν πληγὴ τοῦ κονταριοῦ καὶ θὰ βάψῃ τὴ γῆ τὴ διψασμένη. Καὶ δὲν θὰ στεφανώσω πιὰ τὴν ὡραία θεὰ μὲ τριαντάφυλλα καὶ δὲν θὰ στολίζω πιὰ τὰ μαλλιά μου μὲ τὶς ἀγριοβιολέττες τῶν βράχων. Γιὰ τὰ ξανθά μου μαλλιὰ στέφανα θὰ πλέκω, στὸ ἄγριο λιβάδι, ἀπὸ πικροὺς ἀσφοδέλους. Καὶ εἶνε τόσον ὡραῖο τὸ φῶς τοὐρανοῦ καὶ τόσο γλυκὸς ὁ ξανθὸς Ἥλιος, καὶ τὸ ἀεράκι ποῦ ἀναδεύει τὶς ἀνεμώνες τοῦ ἀγροῦ καὶ τῆς ἀκρογιαλιᾶς τὰ κρίνα, φιλεῖ τόσο γλυκὰ τὸ μέτωπό μου. Καὶ πέρα στὸ σκοτεινὸ ἄλσος, χαμογελάει ἡ ὡραία θεά, στεφανωμένη

μὲ ρόδα... Ὢ θεῖον φῶς, ποιὸς νόμος προστάζει νὰ σ' ἀλλάξω μὲ τὸ μαῦρο σκοτάδι;

***

Σηκώθηκα, σὰν ξυπνημένος, ἀπὸ κακὸν ὄνειρο, ἄρπαξα ἀπὸ τὸ χῶμα τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ κοντάρι, πέρασα γρήγορα ἀνάμεσα ἀπὸ τῶπλισμένο πλῆθος καὶ ὕστερα ἄρχισα νὰ τρέχω, σὰν τὸν ἄνεμο, σὰν νάφερνα μοκρυὰ κάποιο μήνυμα. Ὅλοι παραμέριζαν μὲ βία κ' εὐλάβεια μπροστά μου. Ποτὲ ἄγγελος ποῦ φέρνει πικρὸν ἢ χαρούμενο μήνυμα στὴ μακρινὴ λαχτάρα τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἀνηλίκων, ποῦ πίσω τουςἄφισαν οἱ πολεμιστάδες, δὲν ἔβαλε παρόμοια φτερὰ στ' ἀνήσυχα πόδια του. Ὁ ἀέρας μ' ἔφερνε κ' ἐγὼ ἔσερνα πίσω μου τὸν ἀέρα. Ἀπὸ μακρυὰ ἀντίκρυσα τὸ ἱερὸ τοἄλσος. Νέα ὁρμὴ μοῦ φτέρωσε τὰ πόδια. Καὶ σὰν ἔφθασα μέσα στὰ πρῶτα σκιερὰ δένδρα, στάθηκα νἀνασάνω. Ἡ ζωὴ μοῦ χομογελοῦσε περίγυρα μὲ χίλια μάγια. Πέταξα τότε τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ κοντάρι καὶ τἄκρυψα μέσα στοὺς πυκνοὺς θάμνους. Ἀπὸ μακρυὰ μ' ἔφθανε καὶ μὲ κυνηγοῦσε ἡ χλαλοὴ τῶν ἀνδρῶν καὶ τὰ ποδοβολητὰ τῶν ἀλόγων. Ἐχώθηκα βαθύτερα μέσα στὰ δένδρα, βρῆκα τὸ ἥσυχο μονοπάτι, κάτω ἀπ'τὴς πυκνὲς περιπλοκάδες, καὶ μὲ ἥσυχο ἀνάλαφρο βῆμα προχώρησα πρὸς τὴς λευκὲς κολῶνες. Κλειστὴ ἦτον ἡ πύλη τοῦ ὡραίου ναοῦ, μανταλωμένες οἱ θύρες καὶ καμμιὰ φωνὴ δὲν ἀποκρίθηκε στὴν προσευχή μου. Μόνον ὁ ἀέρας ἐβούίζε μέσα στὴς ψηλὲς βαλανιδιὲς καὶ τὸ φύσημά του ἦταν ἄγριο καὶ τρομερό, σὰν νὰ μ' ἔδιωχνε μακρυὰ ἀπ' τὸν ἱερὸν τόπο. Τὰ γόνατά μου λύθηκαν τότε κ' ἔπεσα κάτω σὰ νεκρός, ἀπάνω στὰ πυκνὰ χόρτα.

Ἕνας ὕπνος βαρὺς μοῦ σφάλησε τὰ βλέφαρα καὶ ὅταν ξύπνησα ὁ λαμπρὸς ἥλιος κατέβαινε πρὸς τὸ μακρινὸ κῦμα. Ἄκουσα τότε γρήγορα βήματα νὰ ταράζουν τὴν ἡσυχία τοῦ ἄλσους καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ πυκνὰ δένδρα εἶδα δύο νέους πολεμιστάδες ποῦ προχωροῦσαν μὲ ἄγρια λόγια. Στὰ χέρια τους κάτι ἄστραφτε ἀπ' τὴς τελευταῖες ἀκτίνες τοῦ Ἡλίου. Ἦταν ἡ ἀσπίδα μου. Ὅταν μ' ἀντίκρυσαν κάτω στὸ χορτάρι σταθήκανε μπροστά μου, μὲ κύτταξαν μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ τους καὶ μοῦ πέταξαν μὲ καταφρόνια τὴν ἀσπίδα μου. Ἐγὼ ἔκρυψα τὸ πρόσωπό μου μὲ τὰ χέρια μου. Τότε ἔνοιωσα ἕνα σίδερο νὰ μοῦ σχίζῃ τὸ στῆθος καὶ εἶδα τὸ πράσινο χορτάρι κοκκινισμένο ἀπ' τὸ αἷμα μου. Μὲς ταὐτιά μου κάτι τι ἐβούίζε σὰν ἄνεμος καὶ μέσα στὸ ἀτελείωτο βουητὸ σφύριζαν βρισιὲς καὶ κατάρες.

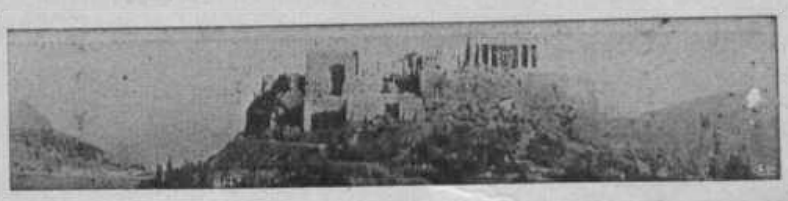
Ἔπειτα ἡ μαύρη νύχτα κάθισε στὰ βλέφαρά μου.

. . . . . .

***

Βρίσκομαι ἀκόμα κοντὰ στὴ θάλασσα, ἀπάνω στὸν ἔρημο βράχο. Καὶ νύχτωσε. Νύχτωσε βαθειὰ καὶ δὲν τὸ κατάλαβα. Ἡ πούλια γέρνει στὸ βασίλεμά της. Ἡ καταχνιὰ σκορπίσθηκε, ὁ ἄνεμος μανίζει ἀπάνω στὴ θάλασσα καὶ τὰ κύματα, κάτασπρα, ἀφρισμένα ἄτια, φυσῶντας ἀχνοὺς ἀπ' τὰ ρουθούνια, μὲ τὰ χαλινάρια στὰ δόντια, πηδοῦν καὶ τρέχουν καταποδιαστὰ μ' ἀνεμισμένες χῆτες, νἀνεβοῦνε στοὺς βράχους. Καὶ πάλι γκρεμίζονται μὲς στὴ θάλασσα. Εἶμαι ζωντανὸς τάχα, γιὰ εἶμαι κάποιο φάντασμα τῆς μοναξιᾶς, ποῦ ἡ κατάρα τῶν θεῶν μὲ ἀνέβασε ἀπ' τὴς κρυψῶνες τῶν νεκρῶν καὶ τοῦ σκοταδιοῦ τὴς πύλες μέσα στὴ νύχτα; Καὶ φεύγω, φεύγω μὲ τρομάρα μακρυὰ ἀπὸ τὸν βράχο καὶ ποῦ τρέχω δὲν ξέρω. Ζητῶ ἕνα χαμόγελο μακρινό — τὸ ξέρω τί ζητῶ – ζητῶ τὸ χαμόγελο τῆς μαρμαρένιας θεᾶς. Καὶ δὲν τὸν βρίσκω πουθενά. Καὶ σὰ φθάνω μέσα στὰ δάση, ὁ ἄνεμος σφυρίζει καὶ γελάει μαζί μου, καὶ σὰ φθάνω στὴ θάλασσα, τἀφρισμένα κύματα σπάζουνε στοὺς βράχους ἀπάνω καὶ γελοῦνε μὲ ἄγρια, κολασμένα γέλια.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΑΠΟ ΤΑ «ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ».*

Γ'. — ΤΟ «ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΗΣ ΚΟΥΓΚΕΣΤΑΣ»

Τὸ ὑπὸ τῶν Βιλλαρδουΐνων ἱδρυθὲν ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὴν ιγ'. ἑκ. *πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας ἢ τοῦ Μορέως* ὑπῆρξε τὸ λαμπρότερον καὶ σοφώτερον διωργανωμένον ἐκ τῶν πολυαρίθμων κρατιδίων, τὰ ὁποῖα οἱ ἱππόται τῆς Δύσεως ἵδρυσαν ἐν ἑλληνικαῖς χώραις μετὰ τὴν κατακερμάτισιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τὴν ἐπακολουθήσασαν εἰς τὴν δ'. σταυροφορίαν. Σπανίως ἀναφέρει ἡ ἱστορία κατάκτησιν, ἡ ὁποία μὲ τόσην σύνεσιν διεξήχθη καὶ τόσον εἰρηνικῶς προσηρμόσθη πρὸς τὸν ὑποταχθέντα λαόν, ὅπως ἡ κατάκτησις ἐν Μορέᾳ τῶν ἀξέστων, ἀλλὰ γενναιοψύχων ἱπποτῶν τῆς γαλλικῆς Καμπανίας καὶ Βουργουνδίας. Ἡ χώρα ἦτο ἤδη πρόσφορος νὰ δεχθῇ τὸ φεουδαλικὸν σύστημα, διότι ἐκ τῆς ἀναρχίας, ἡ ὁποία ἐβασίλευεν ἐν αὐτῇ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Βυζαντινῆς κυριαρχίας, προέκυψαν ἤδη Ἕλληνες τοπάρχαι οἱ ὁποῖοι ἔζων ἐν τῷ Μορέᾳ βίον ὅμοιον μὲ τοὺς φεουδάρχας τῆς Δύσεως. Ὅτε δὲ ἦλθον οἱ ξένοι κατακτηταί, οἱ κάτοικοιεὐκόλως ἐσυνθηκολόγησαν πρὸς αὐτούς, ἀφοῦ μάλιστα ὑπεσχέθησαν οὗτοι δι' ὅρκου, ὅτι θὰ τηρήσουν «τοῦ τόπου τὰ συνήθεια, τὸν νόμον καὶ τὴν πίστιν τῶν Ῥωμαίων».

Καὶ ἀληθῶς μετὰ σεβασμοῦ διεφύλαξαν οἱ Γάλλοι βαρῶνοι τὰς προνομίας τῶν Πελοποννησίων. Ἐν ἐπισήμῳ βιβλίῳ κατέγραφον τοὺς νόμους, τὰ *συνήθεια* καὶ τὰς ἐλευθερίας τοῦ τόπου, τὴν φεουδαλικὴν διανομὴν τῆς χώρας, τὴν ὑποχρέωσιν πρὸς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ φεούδου, καὶ καθόλου πᾶν ζήτημα σχετικὸν μὲ τὴν κατάκτησιν καὶ διοίκησιν τοῦ πριγκιπάτου. Ὁ πρίγκιψ δὲν ἠδύνατο αὐταρχικῶς νὰ κυβερνᾷ, ὤφειλε νὰ συμβουλεύεται τοὺς περὶ αὐτὸν (prendre conseil des hommes dou pays)· τὰ δὲ φεουδαλικὰ ζητήματα ἐλύοντο εἰς τὰς *κούρτας* τοῦ πρίγκιπος· ἦσαν δὲ *κοῦρται*, συνάθροισις τῶν βαρώνων, *μικρὰ* μὲν *κούρτη* συνάθροισις τῶν περὶ τὸν ἡγεμόνα, *μεγάλη* δὲ ἡ *δυνατὴ κούρτη* σύνοδος *ὅλων τῶν βαρώνων, ὅλου τοῦ πριγκιπάτου*· διότι τὸ *πριγκιπᾶτον τοῦ Μορέως* ἦτο τόσον ἰσχυρὸν ὥστε δὲν περιωρίζετο εἰς μόνην τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' ὁ πρίγκιψ εἶχεν ὑποτελεῖς καὶ τὸν Μέγαν Κύρην τῶν Ἀθηνῶν, τὸν δοῦκα τῆς Δωδεκανήσου ἢ Νάξου, τοὺς αὐθέντας τοῦ Εὐρίπου (τῆς Εὐβοίας) καὶ τὸν μαρκέσην τῆς Μπονδενίτσας.

Ἐν τῷ ἐπισήμῳ, βιβλίῳ, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο, φαίνεται, «*Βιβλίον τῆς Κουγκέστας*» ἤτοι «Βιβλίον τῆς Κατακτήσεως», κατεγράφησαν οἱ ἀγῶνες τῶν Φράγκων ἱπποτῶν πρὸς κατάκτησιν τῆς χώρας καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν ἱδρυθέντα «κάστρα καὶ δυναμάρια» πρὸς διατήρησιν αὐτῆς. Ἐκ τοῦ *Βιβλίου* τούτου φαίνεται ἀπέρρευσαν τρία περιεργότατα *Χρονικὰ* μεταξὺ τῶν τόσον περιέργων χρονικῶν τοῦ μεσαιῶνος, τὰ γνωστὰ ὑπὸ τ ὄνομα «*Χρονικὰ τοῦ Μορέως*». Συνήθως λέγοντες «Χρονικὸν τοῦ Μορέως» ἐννοοῦμεν τὸ ἑλληνικὸν κείμενον, τὸ ὁποῖον περιεσώθη μέχρις ἡμῶν εἰς πολιτικοὺς ἤτοι δεκαπεντασυλλάβους στίχους, καὶ τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη πολλάκις ὑπὸ τοῦ Buchon· ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ἐννοοῦμεν καὶ τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν ἀραγωνικὴν παραλλαγὴν τοῦ Χρονικοῦ· διότι ἔχει καὶ τοῦτο τὸ ἐξαιρετικὸν τὸ *Χρονικὸν τοῦ Μορέως*, ὅτι κατέχομεν αὐτὸ εἰς πολλὰς παραλλαγάς, εἰς πολλὰ κείμενα διαφόρων γλωσσῶν.

Τὸ Ἑλληνικὸν *Χρονικὸν τοῦ Μορέως*, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ὀνομασθῇ καὶ *στιχηρόν*,—διότι αἱ ἄλλαι, αἱ ἀλλόγλωσσοι παραλλαγαὶ εἶναι γραμμέναι εἰς λόγον πεζόν,—ἀνεκάλυψεν πρῶτος ὁ διάσημος Γάλλος μεσαιωνοδίφης Buchon, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πρῶτος σπουδαῖος ἐρευνητὴς τῆς φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὸν μέγαν ἀλλὰ παλαιὸν Δουκάγγιον, τὸν «πατέρα τῆς φραγκοβυζαντινῆς ἱστορίας». Ὁ Buchon ἐξέδωκε τὸ *Χρονικὸν* κατὰ πρῶτον τὸ 1825 ἐν γαλλικῇ μεταφράσει· ἀξία σημειώσεως πρὸ πάντων εἶναι ἡ ἔκδοσις τοῦ 1840 ἐν τοῖς Chroniques étrangères διὰ τὰς πολλὰς ἱστορικὰς σημειώσεις, καὶ ἡ τοῦ 1845 ἐν ταῖς Recherches Historiques, ἡ ὁποία κυρίως ἦτο ἐν χρήσει ἕως τώρα εἰς τὰς ἱστορικὰς μελέτας περὶ τοῦ λατινοκρατηθέντος Μορέως[1]. Σήμερον ὅμως ἔχομεν ὡς βάσιν τῶν ἐργασιῶν μας καλὴν φιλολογικὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἀμερικανοῦ λογίου John Schmitt, ὁ ὁποῖος τὸ 1904 μετὰ ἐργασίαν πολλῶν ἐτῶν ἐδημοσίευσε κριτικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ *Χρονικοῦ* ἐν τῇ σειρᾷ τῶν Βυζαντινῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα ἐκδίδονται ὑπὸ

* «Παναθήναια», 15 Νοεμβρίου 1905.

[1] Recherches historiques sur la principauté française de Morée et ses hautes baronnies. τ. Β'. Βιβλίον τῆς Κουγκέστας, ἐν Παρισίοις 1845.

τὴν ἐπιστασίαν τοῦ διασήμου Ἄγγλου βυζαντινολόγου J. Bury[1].

Ἡ γαλλικὴ καὶ ἀραγωνικὴ παραλλαγὴ τοῦ *Χρονικοῦ τοῦ Μορέως* εἶναι εἰς λόγον πεζόν καὶ τὴν μὲν πρώτην ἀνεκάλυψε καὶ ἐδημοσίευσε πάλιν ὁ Buchon[2], τὴν δὲ δευτέραν ὁ Γάλλος Ἀλφρέδος Morel-Fatio[3]. Σπουδαῖον ζήτημα ὑπάρχει, ποία ἐκ τῶν δύο κυρίων παραλλαγῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ γαλλική, ποία εἶναι τὸ πρωτότυπον· πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι καὶ αἱ δύο προέρχονται ἀπὸ ἓν ἐπίσημον βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον κατεγράφοντο τὰ χρονικὰ τῆς κατακτήσεως, καὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἐλέγετο «*Βιβλίον τῆς Κουγκέστας*». Ἡ δὲ ἀραγωνικὴ παραλλαγὴ πηγὰς ἔχει καὶ τὸ ἑλληνικὸν καὶ τὸ γαλλικὸν κείμενον, καὶ ἄλλας ἀκόμη χρονογραφίας, ἐκ τῶν ὁποίων μερικαί μας εἶναι ἄγνωστοι.

Κατὰ τὰς μελέτας περὶ τῆς φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι ὀφείλει νὰ μεταχειρίζεται κἀνεὶς καὶ τὰς τρεῖς συγχρόνως παραλλαγάς· διότι ὄχι μόνον διαφωτίζουν καὶ συμπληρώνουν ἡ μία τὴν ἄλλην, ἀλλὰ καὶ συνεχίζει τὴν ἀφήγησιν τῆς ἀρχαιοτέρας ἡ νεωτέρα ἐξ αὐτῶν. Τοιουτοτρόπως τὸ μὲν Ἑλληνικὸν *Χρονικὸν τοῦ Μορέως* περαίνει τὴν ἀφήγησίν του τὸ 1292, τὸ δὲ Γαλλικὸν ἐξακοκουθεῖ μέχρι τοῦ 1304, καὶ τὸ Ἀραγωνικὸν μέχρι τοῦ 1377· ὅσα δηλαδὴ ἐξ αὐτῶν ἐγράφησαν εἰς μεταγενεστέρους χρόνους διηγοῦνται γεγονότα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἄγνωστα εἰς τὰ παλαιότερον γραφέντα Χρονικά[4].

Αἱ τρεῖς αὗται παραλλαγαὶ τοῦ *Χρονικοῦ τοῦ Μορέως*, αἱ γραμμέναι εἰς διαφορετικὰς γλώσσας, ἡ ἑλληνική, ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ ἀραγωνική, ὅταν μελετῶνται καὶ αἱ τρεῖς ὁμοῦ συγκριτικῶς, εἶναι πηγαὶ ἀστείρευτοι περιέργων καὶ ὅλως ἀγνώστων εἰδήσεων περὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τοῦ φεουδαλικοῦ Μορέως. Δὲν μᾶς διηγοῦνται τὰ *Χρονικὰ τοῦ Μορέως* μόνον τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας, μόνον πολεμικὰ γεγονότα, μᾶς διηγοῦνται καὶ τὴν φεουδαλικὴν διοργάνωσιν τῆς κατακτηθείσης χώρας, μᾶς διηγοῦνται ἀκόμη περίεργα ἐπεισόδια τοῦ ἱπποτικοῦ βίου, τὰς ἔριδας μεταξὺ τῶν βαρώνων κατακτητῶν, τοὺς ἔρωτας καὶ τὰς ψυχαγωγίας καὶ τὰ κυνηγέσιά των ἀνὰ τὰς κοιλάδας καὶ τὰ ὄρη τοῦ Μορέως. Ῥίπτουν λαμπρὰς ἀκτῖνας, ἕνα προβολέα ἠλεκτρικὸν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, εἰς τὰ μεσαιωνικὰ σκότη τῆς Πελοποννήσου, καὶ φωτίζουν μίαν ἀπὸ τὰς πλέον παραδόξους καὶ πλέον γοητευτικὰς περιόδους τῆς μεσοχρονίου ἡμῶν ἱστορίας. Εἶναι δὲ τὰ ἐπεισόδια ταῦτα τοῦ φεουδαλικοῦ βίου τοῦ Μορέως ἄγνωστα, θαμμένα εἰς σπάνια βιβλία, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει ὁ καθεὶς εἰς τὰς χεῖράς του· καὶ διὰ τοῦτο θ' ἀφηγηθῶμεν μερικὰ εἰς τοὺς φίλους τῶν «Παναθηναίων» καὶ τῆς μεσαιωνικῆς μας ἱστορίας.

Διότι ἀνάγκη νὰ γνωσθοῦν εἰς κύκλον εὐρύτερον τ' ἄγνωστα ταῦτα *Χρονικὰ τοῦ Μορέως*· μᾶς μανθάνουν τὴν μεγάλην δύναμιν καὶ ζωτικότητα τοῦ ἑλληνισμοῦ, καὶ μᾶς δεικνύουν πῶς μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐξοικειώνονται οἱ ξένοι κατακτηταὶ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν βίον· θὰ ἐξελληνίζοντο καὶ οἱ Φράγκοι βαρῶνοι ἐὰν ἔμενον περισσότερον καιρὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα: «. . ἴσως θὰ ὑπῆρχε σήμερον ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἔλεγεν ὁ μέγας Γαλάτης διδάσκαλος Gaston Paris, μέγα θαλάσσιον κράτος, ἀντίστοιχον τοῦ ἀγγλικοῦ· θὰ συνέβαινε κάτι παρόμοιον μὲ τὸ συμβὰν εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὴν νορμανδικὴν κατάκτησιν· οἱ ἰθαγενεῖς θ' ἀπερρόφων τοὺς κατακτητάς, καὶ τὸ μέγα τοῦτο θαλάσσιον κράτος τῆς Ἀνατολῆς θὰ ἦτο ἀκραιφνῶς ἑλληνικόν»!

Δ'.—ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ ΚΑΙ Ο ΦΑΟΥΣΤ ΤΟΥ ΓΚΑΙΤΕ

Αἱ μεσαιωνικαὶ χρονογραφίαι καὶ τὰ μεσαιωνικὰ λογοτεχνικὰ ἔργα, ὅπως τὰ γαλλικὰ μυθιστορήματα περὶ τῆς Στρογγυλῆς Τραπέζης καὶ τοῦ Βρεττανικοῦ κύκλου, κατέχουσι μέσην τινὰ θέσιν μεταξὺ τῆς ἀκραιφνοῦς δημώδους ἤτοι κατὰ φύσιν λογοτεχνίας τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀτομικῶν λογοτεχνικῶν ἔργων. Ἡ δημώδης, ἡ κατὰ φύσιν λογοτεχνία, πρὸς γένεσιν τῆς ὁποίας εἰργάσθησαν ὄχι ἄτομα μεμονωμένα, ἀλλὰ γενεαὶ ὁλόκληροι, ἡ littérature impersonnelle,

---

[1] The Chronicle of Morea. Τὸ *Χρονικὸν τοῦ Μορέως* A history in political verse, relating the establishment of feudalism in Greece by the Franks in the thirteenth century. Ἐν Λονδίνῳ 1904.

[2] Recherches historiques τ. Α' Le livre de la Conqueste de la princée de la Morée, ἐν Παρισίοις 1845.

[3] Libro de los fechos et conquistas del principado de la Morea, ἐν Γενεύῃ 1885.

[4] Ἔχομεν καὶ ἰταλικὴν παράφρασιν τοῦ *Χρονικοῦ τοῦ Μορέως*, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον. Ὁ δὲ *Χρονογράφος*, λαϊκὸν ἱστορικὸν ἀνάγνωσμα πολὺ ἀγαπητὸν εἰς τὸν λαόν μας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, περιλαμβάνει περίληψιν εἰς τὸ πεζὸν τοῦ ἑλληνικοῦ πάλιν *Χρονικοῦ* — Περὶ πάντων τῶν εἰδικῶν ζητημάτων τὰ ὁποῖα ἐγείρουσι τὰ *Χρονικὰ τοῦ Μορέως* ἐν ὅλαις ταῖς παραλλαγαῖς αὐτῶν, παραπέμπω εἰς τὴν προσεχῶς δημοσιευομένην μακρὰν πραγματείαν μου, *Τὰ Χρονικὰ τοῦ Μορέως, συμβολαὶ εἰς τὴν φραγκοβυζαντινὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν*, ἡ ὁποία ἐκτυποῦται εἰς τὸ προσεχὲς τεῦχος (δ'. τοῦ ς'. τόμου) τοῦ *Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος*

κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴν λογοτεχνίαν, τὴν ὡρισμένου ἀτόμου, τὴν littérature personnelle, συνετέλεσεν εἰς τὴν σύστασιν χρονογραφικῶν καὶ λογοτεχνικῶν μεσαιωνικῶν ἔργων, ὅπως ταῦτα τ' ἀνάπαλιν ἐπέδρασαν ἐνίοτε ἐπὶ τὴν μόρφωσιν παραδόσεων καὶ παραμυθιῶν τοῦ λαοῦ. Ἀναφέρομεν μόνον ἓν παράδειγμα· μεσαιωνικά τινα χρονικά, τὰ Gesta Romanorum, ἐγέννησαν τὰς περὶ τῆς τιμίας γυναικὸς καὶ τῆς Γενοβέφας δημοτικὰς παραδόσεις, ὅπως πάλιν ἐκ μεσαιωνικῶν χρονικῶν ἐνεπνεύσθη τὰ πλεῖστα τῶν δραμάτων του ὁ Σαίξπηρ.

Πλουσιωτάτην καὶ πρωτότυπον λογοτεχνικὴν καὶ ποιητικὴν ὕλην δύναταί τις νὰ εὕρῃ περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην χρονογραφίαν εἰς τὰ *Χρονικὰ τοῦ Μορέως*· τὰ περιεργότατα ἐπεισόδια, τὰ ὁποῖα μετὰ χάριτος διηγοῦνται τὰ χρονικὰ ταῦτα, καὶ τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ὑπόθεσιν τὸν φεουδαλικὸν μοραϊτικὸν βίον τῆς ιγ΄. ἑκ., αἱ λεπτομέρειαι περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Φράγκων βαρώνων καὶ τῶν μεγάλων κυράδων τοῦ Μορέως, ἡ πρωτοφανὴς ἐν τῇ ἱστορίᾳ συνταύτισις καὶ εἰρηνικὴ συμβίωσις δύο διαφόρων κατὰ τὰ ἔθιμα καὶ νόμιμα λαῶν, — πάντα ταῦτα προσμένουσιν μεγάλον τινὰ καλλιτέχνην ὅπως ἐμφυσήσῃ ζωὴν εἰς αὐτά. Ἀπὸ τὰ περίεργα καὶ τ' ἄγνωστα ἐπεισόδια τῶν *Χρονικῶν τοῦ Μορέως* θὰ ἐκλέξω μερικά, τὰ ὁποῖα θὰ συνυφάνω χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῶν «Παναθηναίων» ἐξ ὅλων τῶν παραλλαγῶν τοῦ *Χρονικοῦ*, χωρὶς λογοτεχνικὰς ἀξιώσεις, ἀλλὰ μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐξαίρω ἑκάστοτε πᾶν ὅ,τι χρησιμεύει πρὸς παράστασιν καὶ κατανόησιν καὶ τοῦ ἀξιολόγου μεσαιωνικοῦ λογοτεχνήματός μας καὶ τῆς τόσον πολυμιγοῦς καὶ πολυταράχου φεουδαλικῆς κοινωνίας τοῦ Μορέως.

Ὁ ἡμέτερος Ἀλέξανδρος Ῥαγκαβῆς, τοῦ ὁποίου ἡ πολυμερὴς φιλολογικὴ δρᾶσις οὐδὲν ἔδαφος ἀφῆκεν ἀκαλλιέργητον, διέγνωσε τὴν ἀξίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ *Χρονικοῦ τοῦ Μορέως* ὡς λογοτεχνικῆς πηγῆς, καὶ ὡς ὑπόθεσιν τοῦ διηγήματός του «*Αὐθέντης τοῦ Μορέως*»[1] ἔλαβεν ἐπεισόδιον ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ χρονογράφου. Τὸ μεσαιωνικόν μας τοῦτο ἱστορικὸν ἔπος περιγράφει μὲ χαριέστατον τρόπον πῶς Σαμπλίττης, ὁ πρῶτος κατακτητὴς τοῦ Μορέως, ἔστειλεν ἐκ Γαλλίας τὸν ἐξάδελφόν του Ῥοβέρτον, καὶ πῶς οὗτος περιεπλανᾶτο ἀπὸ κάστρου εἰς κάστρον τῆς Πελοποννήσου διὰ νὰ εὕρῃ τὸν τοποτηρητὴν Βιλλαρδουῖνον καὶ τοῦ ζητήσῃ τὴν αὐθεντίαν τοῦ τόπου. Τὸ διήγημα τοῦ Ῥαγκαβῆ μετέφρασεν ὁ Ad. Ellissen, προσθέσας καὶ ἐπεξηγηματικὰς σημειώσεις[1]. Δὲν κρίνω ἐνταῦθα τὸ ἔργον τοῦ ἡμετέρου λογοτέχνου, καὶ δὲν ἐξετάζω κατὰ πόσον τοῦ ἐνεφύσησεν τὸ πνεῦμα τοῦ φεουδαλικοῦ βίου τοῦ Μορέως· τοῦτο μόνον παρατηρῶ, ὅτι τὸ λογοτέχνημα τοῦ Ῥαγκαβῆ ἐγράφη καὶ αὐτὸ μὲ τὴν ἔμπνευσιν τῆς φιλοπατρίας, ἡ ὁποία εἶναι κοινὸς χαρακτὴρ ὅλων τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων τῆς προγενεστέρας φιλολογικῆς γενεᾶς[2].

Σπουδαιότερον εἶναι νὰ γνωσθῇ, ὅτι πιθανῶς ἐνέπνευσε τὸ *Χρονικὸν τοῦ Μορέως* τὸν μεγαλειότερον ποιητὴν τῶν τελευταίων χρόνων, τὸν *Γ' καΐτε*, καὶ ὅτι οὗτος, ὅπε συνέγραφεν τὴν *Ἑλένην*, ἡ ὁποία εἶναι τὸ β΄. μέρος τοῦ *Φάουστ*, ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἡμετέρου χρονογράφου συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἀντιπαραστάσεως καὶ τῆς συνενώσεως τέλος, δύο διαφόρων κόσμων, τῶν κατακτητῶν τοῦ βορρᾶ ἐρχομένων ἀπὸ τὴν «κιμμερικὴν νύκτα» εἰς τὴν χώραν τῆς ἀνοίξεως καὶ τοῦ φωτός, τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ *Ἑλένη*, μὲ τὴν ὁποίαν συμπληρώνεται ὁ Φάουστ, εἶναι κατ' ἐξοχὴν συμβολικὸν καὶ ἀλληγορικὸν ποίημα, ἐμπνευσθὲν ἐκ τῆς ἰδέας τῆς ἑνώσεως τοῦ κλασσικισμοῦ καὶ τοῦ ῥωμαντισμοῦ, τοὺς ὁποίους ἀντιπροσωπεύουν ὁ *Φάουστ* καὶ ἡ *Ἑλένη*. Ἀλλ' ὁ *Φάουστ* οὗτος εἶναι Βιλλαρδουῖνος, πρίγκιψ τοῦ Μορέως, ὁ ὁποῖος ἦλθεν ἀπὸ τοὺς βορείους τόπους εἰς τὴν ὡραίαν χερσόνησον, καὶ διάγει βίον εὐτυχῆ μέσα εἰς τὸ κάστρον του ἐπάνω εἰς τὸ «βουνόπλαγον» τοῦ Ταϋγέτου, περιστοιχισμένος ἀπὸ τοὺς πιστοὺς αὐτοῦ βα-

[1] *Ἅπαντα τὰ φιλολογικά*, ἐν Ἀθήναις, 1876, τ. Η΄. σ. 1-263. Τὸ διήγημα τοῦ Ῥαγκαβῆ ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ «Πανδώρᾳ», τ. Α΄. (1850-1851) σ. 145 κἑξ.

[1] Analekten der mittel-und neugriechischen Literatur, τ. Β΄ μέρος β΄ «*Der Fürst von Morea*, historische Novelle aus dem Anfange des 13tes Jahr.». Τὸ διήγημα μετεφράσθη καὶ γαλλιστί, βλ. Ἰ. Ῥωμανοῦ, *Γρατιανὸς Ζώρζης*. ἐν Κερκύρᾳ 1870, σ. 20, σημ. 1. Περὶ τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ Ῥοβέρτου θὰ εἴπωμεν καὶ εἰς ἀκόλουθον ἄρθρον.

[2] Ὁ Ῥωμανὸς (ἔνθα ἀν.) ἐπαινεῖ τὸ ἔργον, ὡς «ὡραῖον ἐθνικὸν διήγημα». Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀντίληψις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅτι παντὸς λογοτεχνήματος τὸ πρώτιστον ἦτο ἐθνικὸς σκοπός. Πόσον οἱ τοιοῦτοι «πατριωτικοὶ διθύραμβοι» ἀποξενώνουν τὸ διήγημα τοῦ Ῥαγκαβῆ ἀπὸ τὴν ζωὴν τὴν μεσαιωνικὴν βλ. Ellissen, ἔνθ. ἀν. σ. XXXIV κἑξ. πρβλ. Tozer, *The Franks in the Peloponnese*, σ. 29 σημ. 3 (ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Journal for Hellenic Studies, 1883). — Ὁ ἐπιφανὴς μεσαιωνοδίφης Κάρολος Χόπφ μνημονεύει τὸ διήγημα καὶ ὑπόσχεται, ὅτι θὰ κάμῃ ἐκτενῆ λόγον ἐν τῇ μακρᾷ του, *Ἱστορίᾳ τῆς φραγκικῆς Ἑλλάδος*, τὴν ὁποίαν ἐσκόπει ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ γράψῃ (*Griechische Geschichte*, ἐν τῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τοῦ Ersch καὶ Gruber, τ. 85ος, σ. 211, σημ. 28).

ρώνους. Ὁ Σμίθ, ὁ ὁποῖος ἐσχάτως ἐδημοσίευσεν ὡραίαν ἔκδοσιν τοῦ Ἑλλ. *Χρονικοῦ τοῦ Μορέως*, εὑρίσκει ἐν τῷ δράματι τοῦ Γκαῖτε πολλοὺς ὑπαινιγμοὺς εἰς τὰς διηγήσεις τῆς περιέργου ἡμῶν μεσαιωνικῆς χρονογραφίας, ἡ ὁποία τοιουτοτρόπως ἔρχεται εἰς σχέσιν μὲ τὴν πανευρωπαϊκὴν λογοτεχνίαν[1].

Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὁ Γκαῖτε μετ' ἐνδιαφέροντος παρακολουθεῖ τὴν Ἑλλάδα σπουδάζων τὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν δημώδη λογοτεχνίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· τὸ 1823 δημοσιεύονται μεταφράσεις αὐτοῦ νεοελληνικῶν ἠπειρωτικῶν ᾀσμάτων. Λοιπὸν ἐγνώριζεν ὁ Γκαῖτε τὰ ἑλληνικὰ καὶ ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τὸ Ἑλλην. *Χρονικὸν τοῦ Μορέως*· ἀλλά, ὅτ' ἔγραφε τὴν *Ἑλένην*, δὲν εἶχε γίνει οὐδεμία ἑλληνικὴ ἔκδοσις τοῦ *Χρονικοῦ*, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἑλληνιστὶ τὸ 1845, καθ' ὃν χρόνον ὁ Γκαῖτε εἶχεν ἤδη ἀποθάνει· ἠδύνατο μόνον νὰ ἔχῃ ὁ μέγας οὗτος ποιητὴς ἀνὰ χεῖρας τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1825, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ὁ Buchon ἐν γαλλικῇ μεταφράσει. Ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βαϊμάρης, τῆς πόλεως τοῦ Γκαῖτε, δὲν σώζεται κἀνὲν ἀντίτυπον τῆς ἐν γαλλικῇ μεταφράσει ἐκδόσεως ταύτης τοῦ Buchon· ἀλλ' ἴσως ἔξωθεν νὰ ἐδανείσθη αὐτὴν ὁ Γκαῖτε ἢ καὶ νὰ ἔλαβε δι' ἀλληλογραφίας περίληψιν τοῦ *Χρονικοῦ τοῦ Μορέως*[2].

Ὁ Γκαῖτε φαντάζεται μίαν ἡγεμονίαν Πελοποννησιακήν, τὴν ὁποίαν κυβερνᾷ εἷς φεουδαλικὸς ἡγεμών. Ὁ Φάουστ εἶναι ἡγεμὼν τῆς κατακτηθείσης χώρας, τῆς Πελοποννήσου, περιστοιχίζεται ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ὑπηκόους του, καὶ ἐνθυμίζει ἐναργῶς τοὺς πρίγκιπας τοῦ οἴκου τῶν Βιλλαρδουίνων καὶ ἰδίως τὸν Γουλιέλμον Βιλλαρδουῖνον, τὸν μεγαλόψυχον πρίγκιπα τῆς Ἀχαΐας, πρὸς τὸν ὁποῖον καὶ τὸ *Χρονικὸν τοῦ Μορέως* ἰδιαιτέραν δεικνύει προτίμησιν. Ὁ Φάουστ Βιλλαρδουῖνος, ὡς ἀληθινὸς φεουδάρχης τοῦ βορρᾶ, περιμένει τὴν φαιδρὰν Ἑλένην ἐπάνω εἰς τὸ *ἀφιρὸν* (ὀχυρὸν) κάστρον του, τὸ ὁποῖον ἔκτισεν εἰς τὸν Μυστρᾶν:

«Τόσα χρόνια, λέγει ὁ Φορκύας εἰς τὴν Ἑλένην, ἔμεινεν ἔρημη ἡ ὀρεινὴ κοιλάς, ὅπου ἀναβαίνει ὑψηλὰ πρὸς βορρᾶν τῆς Σπάρτης καὶ ὀπίσω της ἔχει τὸν Ταΰγετον, ὅπου, σὰν φαιδρὸν ρυάκιον κυλᾷ κάτω ὁ Εὐρώτας, κ' ἔρχεται ὕστερα, μέσα στὴν κοιλάδα μας καὶ μέσα στὰ καλάμια, νὰ θρέψῃ τοὺς κύκνους μας. Ἐκεῖ κάτω, πίσω ἀπὸ τὴν ὀρεινὴν κοιλάδα, μία φυλὴ ῥιψοκίνδυνος ἐγκατεστάθη, ὅπου ἔβγῆκεν ἀπὸ τὴν κιμμερικὴν νύκτα. Ἐκεῖ ἕνα κάστρον ὀχυρὸν ὑψώθη, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἡ φυλὴ αὐτὴ ποδοπατᾷ, ὅπως τῆς ἀρέσει, τὴν χώραν καὶ τοὺς κατοίκους . .

Ἑλένη. — Ἔχουν κἀνένα ἄρχηγόν; Εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ οἱ λῃσταὶ καὶ ἀγαπημένοι μεταξύ των;

Φορκύας. — Δὲν εἶν' αὐτοὶ λῃσταί, ἀλλ' ἕνας εἶναι ὁ ἀρχηγός των. . . Ἠμποροῦσεν αὐτὸς ὅλα νὰ τὰ πάρῃ δικά του· ηὐχαριστήθη μὲ ὀλίγα δῶρα, κι' αὐτὰ δὲν τὰ λέγει πῶς εἶναι φόρος.

Ἑλένη. — Καὶ τί εἴδους ἄνθρωπος εἶναι;

Φορκύας. — Δὲν εἶν' ἄσχημος. Μοῦ ἀρέσει ἐμένα. Εἶν' ἄνθρωπος ζωηρὸς καὶ γενναῖος καὶ καλοκαμωμένος, φρόνιμος ἄνθρωπος, ὅπως εἶναι ὀλίγοι μέσα στοὺς Ἕλληνας».

(Γκαῖτε, *Φάουστ*, μέρος δεύτερον, πρᾶξις γ'. στ. 8694 κἑξ.).

«Φρόνιμος ἄνθρωπος» λέγει πρὸς τὴν Ἑλένην ὁ Φορκύας, ὅτι ἦτον ὁ φεουδαλικὸς ἐκεῖνος ἡγεμών, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τ' ὀχυρόν του κάστρον ἐπάνω στ' ἀπόκρημνα «βουνόπλαγα» τοῦ Ταϋγέτου ἐκυβέρνα τὸν κατακτηθέντα λαόν. *Φρόνιμον* ὀνομάζουν τὰ *Χρονικὰ τοῦ Μορέως* τὸν μεγαλόψυχον πρίγκιπα Γουλιέλμον Βιλλαρδουῖνον, καὶ οἱ σύντροφοί του πραγματικῶς δὲν εἶναι λῃσταί, ἀλλ', ἀφοῦ «μὲ τὸ σπαθὶ *ἐκέρδισαν* τὸν τόπον τοῦ Μορέως»[1], τὸν ἐκυβέρνων ὡς πατέρες, «τοὺς ἐκρατοῦσαν στὸ δίκαιον, στοῦ τόπου τὰ συνήθεια»[2]. Τὸ δὲ ὀχυρὸν κάστρον, ὅπου ὁ Βιλλαρδουῖνος μεταμορφωνόμενος εἰς *Φάουστ* τῶν σκοτεινῶν γερμανικῶν παραδόσεων, συναντᾶται μὲ τὴν *Ἑλένην*, ἡ ὁποία συμβολίζει τὸ διαυγὲς κάλλος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, εἶναι τὸ κάστρον τοῦ Μυστρᾶ, τὸ ὁποῖον ἔκτισεν, ὡς μᾶς παραδίδουν τὰ *Χρονικὰ τοῦ Μορέως*, αὐτὸς ὁ πρίγκιψ Γουλιέλμος.

Ἡ Ἀρκαδία δέ, ἡ κλασσικὴ χώρα τῆς βουκολικῆς ποιήσεως καὶ τῶν μυθολογικῶν εἰδυλλίων, ἡ *Μεσαρέα* τοῦ *Ἑλλ. Χρον.*, εἶναι ἡ χαρίεσσα σκηνογραφία, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς παρουσιά-

[1] Schmitt. *The Chronicle of Morea*, σελ. LVIII-LXVI. — Τοῦ αὐτοῦ, *Die Chronik von Morea als eine Quelle zum Faust*. ἐν Λειψίᾳ, 1904 (ἐν τοῖς Hochschul-Vortäge. τεῦχ. 34ον καὶ 30ον)

[2] Ὁ Pniower, ὁ ὁποῖος ἐπὶ μακρὸν ἠσχολήθη μὲ τὸν Γκαῖτε, ἔγραψεν ἐπίκρισιν τῆς γνώμης τοῦ Σμίθ, καὶ δὲν παραδέχεται σχέσιν τοῦ *Φάουστ* καὶ τοῦ *Χρονικοῦ*· ὁ Γκαῖτε ἤξευρεν ἐξ ἄλλων χρονογραφιῶν τοῦ μεσαιῶνος τὰς ἐκστρατείας τῶν Φράγκων εἰς τὴν Ἀνατολήν· βλ. Ἀδ. Ἀδαμαντίου, *Τὰ Χρονικὰ τοῦ Μορέως*.

[1] *Ἑλλ. Χρον.* στ. 4271 κἑξ. καὶ ἀλλαχοῦ.

[2] Ἔνθα ἀν. στ. 7886 καὶ ἀλλ.

ζει ὁποιητὴς τὸν Βιλλαρδουῖνον περιστοιχισμένον ἀπὸ τὴν λαμπρὰν συνοδίαν του· εἰς τὴν ὀρεινὴν ταύτην χώραν, τὴν χώραν τῶν μύθων καὶ τῶν βουκόλων καὶ τῶν ποιητῶν, ἀπολαύουσιν ὁ Φάουστ καὶ ἡ Ἑλένη τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἔρωτός των. Ἡ Ἀρκαδία εἶναι τὸ κέντρον τοῦ ἰδανικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν εἰς τὴν φαντασίαν του ὁ ποιητής, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἔρχεται *φρόνιμος* ἡγεμὼν μετὰ ἱπποτῶν σιδηροφράκτων ἀπὸ τὰς σκοτεινάς, τὰς κιμμερίας νύκτας τοῦ γερμανικοῦ βορρᾶ, διὰ νὰ ἑνώσῃ τὴν ἰσχύν του πρὸς τὴν αἴγλην καὶ τὸ φῶς τῆς Ἑλλάδος.

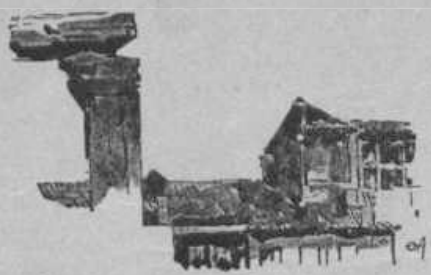
Πνεῦμα σκυθρωπὸν γερμανικόν, καὶ διαυγὲς ἑλληνικόν, κλασσικὴ καὶ ῥωμαντικὴ ποίησις συνενώνονται διὰ μέσου τῶν αἰώνων, τὰ δὲ σύμβολα τῆς ὑψιπετοῦς ταύτης ἑνώσεως εἶναι ὁ Φάουστ καὶ ἡ Ἑλένη. Καὶ ἐὰν ὁ Γκαῖτε δὲν ἐγνώριζεν τὰ *Χρονικὰ τοῦ Μορέως*, ἠδύνατο νὰ ἐμπνευθῇ τὸν ὑψηλὸν τοῦτον συμβολισμὸν ἀπὸ τὰς σταυροφορικὰς ἐκστρατείας τῶν πολεμιστῶν τῆς Δύσεως εἰς τὰς χώρας τῆς ποιήσεως καὶ τοῦ γλαυκοῦ αἰθέρος. Ἀλλ' ὅταν διαβάζῃ κἀνεὶς τὴν πολύτιμον αὐτὴν μεσαιωνικὴν χρονογραφίαν, καὶ ὅταν βλέπῃ ἐπάνω εἰς τὰ φαιδρὰ βουνὰ τοῦ Μορέως τὰ σκυθρωπὰ κάστρα τῶν Φράγκων ἱπποτῶν, ἀναπλάσσει εἰς τὴν φαντασίαν του τὴν ἐμπνευσμένην εἰκόνα τοῦ Γκαῖτε, ἡ ὁποία μᾶς ζωγραφίζει τὸν μεσαιωνικὸν κόσμον προστρέχοντα νὰ συνενωθῇ μετὰ τοῦ ἀρχαίου. Τὴν χαρὰν καὶ τὸ ἀναβάπτισμα αὐτὸ τοῦ μεσαιωνικοῦ κόσμου εἰς τὰ φωταυγῆ νάματα τῆς κλασσικῆς Ἑλλάδος, τὸ ἠσθάνθησαν καὶ οἱ Φράγκοι βαρῶνοι, ὅταν ἦλθαν εἰς τὴν χώραν τοῦ φωτός: ἀπὸ τότε, ὅπου ἐπλάτυνεν ἡ αὐθεντία τοῦ πρίγκιπος Γουλιέλμου, λέγει τὸ *Χρονικὸν τοῦ Μορέως*. οἱ καβαλλάροι οἱ ἀρχιερεῖς, ὅλοι οἱ φλαμουριάροι τοῦ Μορέως ἄρχιζαν νὰ κτίζουν ὁ κάθε εἰς στὸν τόπο του κάστρα καὶ δυναμάρια[1]· καὶ ὁ μέγας πρίγκιψ τοῦ Μορέως Γουλιέλμος Βιλλαρδουῖνος, ὁ Φάουστ τοῦ Γκαῖτε, «περίχαρος» καὶ μεγαλοπρεπὴς γυρίζει τὸν τόπον του νὰ ἴδῃ τὰ κάστρα καὶ τὲς χῶρες: «οὐδὲν ὑπῆγεν μοναξὸς ὡσὰν φτωχὸς στρατιώτης,—ἀλλ' ἐδιέβη *ὡς πρίγκιπας, καλὰ συντροφεμένος*»· μικροὶ καὶ μεγάλοι ἔτρεχαν στὴν συντροφιάν· «ἄλλοι ἐβαστοῦσαν ἅρματα, ἄλλοι χωρὶς ἁρμάτων»[2].

Ἄλλοι μὲ ἅρματα καὶ ἄλλοι χωρὶς ἅρματα, πότε μὲ τὰ ἔργα τὰ πολεμικὰ καὶ πότε μὲ τὰς εἰρηνικὰς ἡδονὰς τοῦ βίου, ἐπερνοῦσαν μέσα εἰς τὰ κάστρα των οἱ φλαμουριάροι τοῦ Μορέως «τὸν πιὸ εὐχάριστον βίον, ὅπου ἠμπορεῖ κἀνεὶς νὰ φαντασθῇ·—τοῦ κόσμου γὰρ τὴν ἡδονὴν ἤθελαν κ' ἀγαποῦσαν, —κ' ἐχαίρουνταν ἀμφότεροι πρὸς τὸν καιρὸν ὅπου εἶχαν·— et menoit, λέγει ἐν τῇ μεσαιωνικῇ ἀφελείᾳ του τὸ Γαλλικὸν *Χρονικόν*, la meillor vie que nul pueust mener»[3].

---

[1] *Ἑλλ. Χρον* στ. 3142 κἑξ.—*Γαλλ. Χρον.* σελ. 100.
[2] *Ἑλλ. Χρον.* 4512 κἑξ.
[3] *Ἑλλ. Χρον.* στ. 3168 κἑξ —*Γαλλ. Χρον.* σελ. 101.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ Ι. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ — ΥΠΟ ΘΕΜΟΥ ΑΝΝΙΝΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΥ Α Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Μάθημα Πέμπτον. — Πολύκλειτος καὶ Σκόπας.

ΝΕΩΤΕΡΟΙ καλλιτέχναι διεκήρυξαν ὅτι τὰ ἀγάλματα τῆς Ἑλληνικῆς Πλαστικῆς ἔχουν τι τὸ ὁμοιόμορφον καὶ μονότονον, ὡς τέκνα μιᾶς οἰκογενείας. Ἡ θεωρία αὐτὴ στηρίζεται εἰς ἐπιπολαίαν γνῶσιν τῶν μνημείων. Βεβαίως εἰς γενικὰ σημεῖα, ὅπως εἶναι ἄλλως τε φυσικόν, συμφωνοῦν οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι, ἀλλ' εἰς τὰς λεπτομερείας πέλαγος ὁλόκληρον τοὺς χωρίζει.

Ὁ *Πολύκλειτος* ἐπὶ παραδείγματι συμμαθητὴς τοῦ Φειδίου, κατὰ δέκα περίπου ἔτη νεώτερός του, ἀποτελεῖ νέον κόσμον, ἐπίσης ὡραῖον, ἐπίσης ὑψηλὸν καὶ μέγαν, καθαρὸν καὶ εὐδιάκριτον, καὶ δεικνύει πόσον γόνιμον, δυνατὸν καὶ πρωτότυπον ἦτο τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ὁ μέγας αὐτὸς Ἀργειοσικυώνιος διδάσκαλος τῆς Τέχνης κατεσκεύασεν ὅλα σχεδὸν τὰ ἔργα του χαλκᾶ· ἐφημίζετο ὅτι καὶ τὸν Φειδίαν ὑπερέβαινεν εἰς τὴν χαλκουργικήν. Ἡμεῖς σήμεροι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν τέχνην τοῦ Πολυκλείτου ἐπὶ τῶν ἀντιγράφων ἐπαρκῶς· χάνουν πολὺ περισσότερον τὰ ἔργα του εἰς τὰ ἀντίγραφα, παρ' ὅσον τὰ ἔργα τοῦ Φειδίου διότι ὁ τελευταῖος τόσον πλοῦτον ἰδανικότητος ἔδιδεν εἰς τοὺς θεούς του, ὥστε ὅσον καὶ ἂν χαθῇ εἰς τὰ ἀντίγραφα κάτι θὰ μείνῃ ἐπὶ τέλους, ἐν ᾧ οἱ ἄνθρωποι τοῦ Πολυκλείτου, διότι σχεδὸν μόνον ἀθλητὰς κατεσκεύασε κατὰ τὴν πατροπαράδοτον εἰδικότητα τῆς Ἀργειοσικυωνίας Σχολῆς, μὲ τὰ ὀλίγα καὶ ὡρισμένα χαρακτηριστικά των, καὶ ὀλίγον ἂν χάσουν εἰς τὰ ἀντίγραφα, βλάπτονται καιρίως.

Σχεδὸν ὡς ἐκ συνθήματος τὴν αὐτὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Φειδίας μὲ τὴν *Λημνίαν* του ἀνέτρεπε τὸ καλλιτεχνικὸν καθεστώς, ὁμοίως καὶ ὁ Πολύκλειτος μὲ τὸν *Δορυφόρον* του ἀνενέωνε ἄρδην καὶ ἐπλούτιζε τὸν κανόνα τοῦ Ἀγελάδα. Ὁ Δορυφόρος, κατασκευασθεὶς περὶ τὸ 448 π. Χ., παριστᾷ νεανίαν τῆς παλαίστρας καὶ τοῦ στρατοπέδου εἰς τὸ τέλειον σημεῖον τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς σωματικῆς του ἀναπτύξεως. Τὰ μέλη του ἔχουν ὑπολογισθῆ μὲ ἀκρίβειαν μαθηματικήν, διὰ τοῦτο δὲ ὠνομάσθη *Κανών*, δηλ. μονάς, συνιστάμενος ἀπὸ τὴν ἐπανάληψιν ἑνὸς μέτρου ὡς βάσεως τοῦ δακτύλου, ὁ ὁποῖος ἐπαναλαμβανόμενος σχηματίζει ὅλα τὰ μέλη ἡ κεφαλὴ ἑπτάκις ἐπαναλαμβανομένη σχηματίζει τὸ ὕψος τοῦ σώματος.

Ἰδίως ἡ κάμψις τοῦ σκέλους ὡς ἐν βαδίσματι εἶναι ἀνακάλυψις τοῦ Πολυκλείτου, καὶ ἔκτοτε κοινὸν κτῆμα τῆς παγκοσμίου τέχνης. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ εὐγενοῦς νεανίου εἶναι καθαρὰ καὶ εἰλικρινής, ὅπως εἶναι καθαροὶ οἱ ἀριθμοί, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπελογίσθη τὸ σῶμα του.

Ὁ Δορυφόρος εἶναι ἥπιος, εὐπειθὴς καὶ καρτερικός, βαδίζει ὡς στρατιώτης πρὸς τὰ ἐμπρὸς πάντοτε, οὐδέποτε ὑποχωρεῖ· δὲν σπεύδει ἔχει ὀλίγας καὶ σταθερὰς ἰδέας, πλήρη αὐτοπεποιθησιν καὶ ἀκριβῆ συναίσθησιν τῶν καθηκόντων του. Εἶναι τύπος Δωριέως, εἶναι ὁ ἀληθὴς Σπαρτιάτης, ὁ τέλειος πολίτης μιᾶς ἰδεώδους πολιτείας.

Ἀληθῆ ἀναστάτωσιν ἔφερεν εἰς τὴν τέχνην ὁ Δορυφόρος· οἱ καλλιτέχναι ἀπ' ἐκεῖ ἐλάμβανον τὰ μέτρα καὶ τὴν συμμετρίαν διὰ τὰ ἔργα των, καὶ ὁ Δορυφόρος ἦτο ἡ πυξὶς των εἰς τὴν ἐργασίαν των.

Διαδούμενος τοῦ Πολυκλείτου. — Ἐθνικὸν Μουσεῖον. — Μαρμάρινον ἀντίγραφον.

Νέον σταθμὸν μετὰ πολλὰ ἄλλα ἔργα τοῦ Πολυκλείτου δεικνύει ἡ *Ἀμαζὼν* του, μὲ τὴν ὁποίαν ἐνίκησε τὸν Φειδίαν, καθὼς λέγουν οἱ παλαιοί· καὶ εἶναι εὐνόητον τοῦτο· διότι ὁ ἰδεαλιστὴς Φειδίας, παρασυρόμενος ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, ἔδωκε φυσιογνωμίαν εἰς τὴν Ἀμαζόνα του, ἁρμόζουσαν εἰς Θεάν ἐν ᾧ ὁ μεθοδιστὴς Πολύκλειτος, συνειθισμένος μὲ τὴν κατασκευὴν ἀνθρώπων, τὴν παρέστησεν ὡραίαν, τελείαν, ἀνδροπρεπῆ καὶ γυμνασμένην καλλονήν, ἀλλὰ καὶ μὲ φυσιογνωμίαν θνητῆς γυναικός, ὅπως ἦτο.

Νέον εἰσάγει ἡ Ἀμαζὼν μὲ τὴν πλουσιωτέραν συμμετρίαν ἐκ τῆς ὑψώσεως τῆς χειρὸς ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς καὶ μὲ τὴν κίνησιν· διότι, ἐν ᾧ ὁ Δορυφόρος εὑρίσκεται ἐν πορείᾳ, ἡ Ἀμαζὼν παρίσταται εἰς τέρμα κινήσεως.

Ἄλλον μέγαν σταθμὸν ἀποτελεῖ ὁ *Διαδούμενος*, περίφημον ἔργον τοῦ Πολυκλείτου, ὁ ἐπονομαζόμενος «ὁ ὡραῖος» καὶ πωληθείς, ὡς λέγει ὁ Πλίνιος, εἰς τιμὴν 100 ταλάντων, ἤτοι φρ. χρ. σημερινῶν 5,400,000. Τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο, τὸ ὁποῖον βεβαίως δὲν εἶναι κατὰ γράμμα ἀληθές, καὶ τὰ πολλὰ τοῦ Διαδουμένου

ἀντίγραφα, δηλώνουν τὴν μεγάλην φήμην τοῦ ἔργου.

Παρίσταται νεανίας νικήσας καὶ δένων τὴν νικητήριον ταινίαν περὶ τὴν κεφαλήν του· ἡ ἰδέα τῆς κινήσεως εἶναι εἰς αὐτὸν περιστροφικὴ μᾶλλον, ἡ δὲ ὕψωσις τῶν χειρῶν δίδει νέον πλοῦτον γραμμῶν καὶ ἔξοχον συμμετρίαν. Καὶ ἡ ἔκφρασίς του εἶναι πλουσιωτέρα: παρίσταται σεμνὸς καὶ κόσμιος, χαίρει εἰλικρινῶς διὰ τὴν νίκην του ἀλλὰ χωρὶς καμμίαν ὑπεροψίαν καὶ ἐκφράζει τὸν πόθον νὰ τὰς συνεχίσῃ ὀρθῶς καὶ δικαίως, ἐργαζόμενος καὶ κοπιάζων.

Ἀλλὰ τὸ τέλος τῆς μεγάλης δράσεως τοῦ Πολυκλείτου δεικνύει ὁ χαριέστατος «*Εἰδωλῖνο*» τῆς Φλωρεντίας, παιδίον 14 ἐτῶν, ἐκ χαλκοῦ, ἔργον πιθανώτατα πρωτότυπον τοῦ Πολυκλείτου. Τὸ αἰθέριον τοῦτο πλάσμα, ἀνώτερον πάσης περιγραφῆς, δεικνύει ὅτι ὁ Πολύκλειτος ἔτεινε νὰ καταργήσῃ τὴν κάμψιν ἐκείνην τοῦ σκέλους ὡς ἐν βαδίσματι, τὴν ὁποίαν ἀνεκάλυψεν ἤτο αὐτὴ ἡ δόξα του, ἀλλὰ καὶ ἡ πέτρα τοῦ σκανδάλου δι' αὐτόν. Λοιπόν, ἀφ' οὗ ἔφθασεν εἰς τὸν τέλειον προσδιορισμὸν τοῦ κορμοῦ, τὴν κατήργησεν, ὡς στοιχεῖον ἐξωτερικεῦον τὴν κίνησιν, καὶ παρέστησε τὸν Εἰδωλῖνο πατοῦντα μὲ ὅλον τὸ πέλμα, ἱστάμενον ἤρεμον, ἀλλὰ δυνάμενον νὰ κινηθῇ, ὅπως θέλει.

Ὁ Εἰδωλῖνο προαναγγέλλει ὡς μὲ σάλπιγγα τὸν «*Ἀποξυόμενον*» τοῦ Λυσίππου, τὸ τέλειον δημιούργημα τῆς Ἀργειοσικυωνίας Σχολῆς.

Εἰς κατασκευὴν θεῶν δὲν ἠσχολήθη ὁ Πολύκλειτος μόνον τὴν *Ἥραν* κατεσκεύασε διὰ τὸ Ἡραῖον τῆς πατρίδος του, ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος. Ἐπέτυχε δὲ εἰς τὴν παράστασιν τῆς θεᾶς ταύτης καὶ ἱκανοποίησε τὸ αἴσθημα τῶν Ἑλλήνων τόσον πολύ, ὥστε ἡ Ἥρα του ἔμεινεν ὡς τύπος πλέον, ὅπως ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὁ Ζεὺς τοῦ Φειδίου.

Τὴν Ἥραν διακρίνομεν ἐπὶ ὡραίων νομισμάτων τοῦ Ἄργους καὶ εἴς τινι μαρμάρινα ἀντίγραφα, τῶν ὁποίων μόνον αἱ κεφαλαὶ ἐσώθησαν· μίαν ἐξ αὐτῶν ἐξυμνεῖ ὁ πατὴρ τῆς Ἀρχαιολογίας Βίγκελμανν. Ἀπ' αὐτὰς βλέπομεν ὅτι ἡ Ἥρα παρεστάθη ὡς νεαρὰ ὥριμος γυνὴ ὀλίγον μετὰ τὸν γάμον της, μὲ τὸ ὑψηλὸν καὶ ἰδεώδες ἦθος σεμνῆς καὶ πιστῆς συζύγου, προστάτιδος τοῦ ἱεροῦ γάμου.

Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὸ Ἡραῖον τοῦ Ἄργους μεταβαίνοντες εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ἐσυλλογίζοντο ἐνώπιον τοῦ χρυσελεφαντίνου Διὸς τοῦ Φειδίου, ὅτι ὁ πατὴρ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὁ μεριμνῶν καὶ εἰς τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας διὰ τὴν ἁρμονίαν τοῦ σύμπαντος, εἶχεν ἐκεῖ ἀνταξίαν σύζυγον, τὴν ἐνάρετον, τὴν ἀγαθὴν καὶ ὡραίαν Ἥραν τοῦ Πολυκλείτου.

Μὲ τὸν Φειδίαν καὶ τὸν Πολύκλειτον καὶ τοὺς ἀμέσους διαδόχους των κλείεται ὁ 5ος αἰών, ἡ πρώτη ἀκμὴ τῆς Ἑλληνικῆς Πλαστικῆς· νέοι ὁρίζοντες ἀνοίγονται εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ἐθνικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ βίου τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸν 4ον αἰῶνα, τὴν δευτέραν ἀκμὴν τῆς Πλαστικῆς, τὴν ὁποίαν κοσμοῦν τὰ ὀνόματα τοῦ Σκόπα, Πραξιτέλους καὶ Λυσίππου.

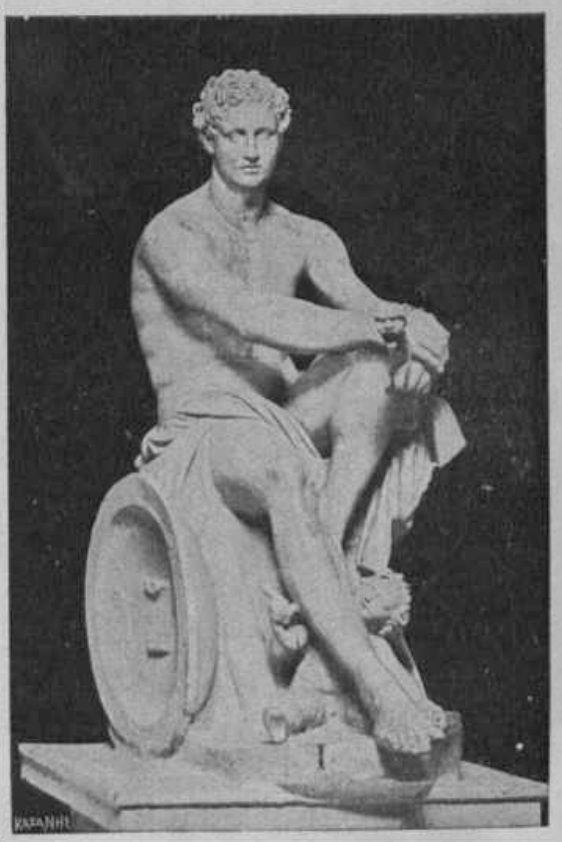
Ὁ *Σκόπας* δὲν ἀνήκει εἰς Σχολὴν εἶναι δημιουργὸς τῆς καθολικῆς Ἑλληνικῆς Πλαστικῆς, ἡ ὁποία γεννᾶται, ἀκμάζει καὶ ἀποθνήσκει μὲ αὐτόν.

Νεαρώτατος ἀκόμη, 25ετὴς ἢ 30ετής, ἀναδεικνύεται ἤδη ὡς μεγαλοφυὴς μὲ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὡραιοτάτου τῶν ναῶν τῆς Πελοποννήσου, τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς ἐν Τεγέᾳ. Αἱ σωθεῖσαι κεφαλαὶ καὶ ἄλλα θραύσματα ἐκ τῶν ἀετωμάτων δεικνύουν νέον ὅλως πνεῦμα καὶ δύναμιν.

Αἱ κεφαλαὶ εἶναι ὀστεώδεις καὶ τετραγωνικώτεραι· τὸ πρόσωπόν των βραχὺ καὶ πλατύ, οἱ φωτεινοὶ ὀφθαλμοί των κεῖνται βαθιὰ εἰς τὰς ὀστεώδεις κόγχας, τὰ ἄκρα τῶν ὀφρύων εἶναι ἐξωγκωμένα, τὸ μεσόφρυον ἐξέχει καὶ τὸ μέτωπον εἶναι ἀνώμαλον· ἀπὸ τὸ ἡμιάνοικτον στόμα ἐξέρχεται ὁ στεναγμὸς τῶν ψυχορραγούντων ἡρώων, τῶν μαχομένων ὑπὲρ πατρίδος καὶ ὑπὲρ τῆς ὑπεροχῆς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ ἐντὸς τῶν συνεσφιγμένων ὀδόντων πνίγεται ἡ βοὴ τοῦ θανάτου τῶν μεγάλων ψυχῶν. — Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ στεφανώνει εὐγένεια καὶ μεγαλεῖον φρονήματος, λεπτότης καὶ ἀσφάλεια ἐργασίας.

Κατὰ τὰς τεγεατικὰς κεφαλὰς ἀνεγνωρίσθησαν πλεῖστα ἔργα τοῦ Σκόπα ἀνὰ τὰ Μουσεῖα, δεικνύοντα τὴν ἔκτακτον γονιμότητα τοῦ μεγαλοφυοῦς καλλιτέχνου, ὁ ὁποῖος εἰργάσθη καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους. Ἰδίως ἀξιοθαύμαστος εἶναι ἡ ἐκ *Κνίδου Δημήτηρ* τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, πρωτότυπον πιθανώτατα ἔργον τοῦ Σκόπα· καὶ ἑτέρα *γυναικεία κεφαλὴ* τοῦ Μουσείου μας δεικνύει ἐκ τοῦ εὐγενοῦς καὶ ἀσφαλοῦς τῆς ἐργασίας ὅτι προέρχεται ἀπὸ πρωτότυπον ἄγαλμα τοῦ Σκόπα.

Ἐκ τῶν ἀντιγράφων ἐξέχει ὁ *Ἡρακλῆς Lansdowne* καὶ ὁ *Ἄρης Ludovisi* τῆς Ῥώμης. Ὁ Θεὸς τοῦ πολέμου παρίσταται καθήμενος, ἤρεμος, ὡς νὰ δεικνύῃ λύπην διὰ τὰς γενομένας αἱματοχυσίας, ὡς νὰ μετατονῇ δι' αὐτὰς καὶ νὰ τὰς ἀποστρέφεται· ἀλλὰ καὶ τὴν φοβερὰν του δύναμιν δηλώνει ἐξόχως ὁ καλλιτέχνης: ὁ θεατὴς εὔχεται νὰ μένῃ ἐκεῖ ὁ Θεὸς τοῦ πολέμου ἤπιος μὲ τὴν σοβαρὰν καὶ εὐγενῆ φυσιογνωμίαν του, τρέμει ὅμως μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἠμπορεῖ εἰς πᾶσαν στιγμὴν νὰ σηκωθῇ καὶ θὰ εἶναι φοβερὸς καὶ ἀμείλικτος, θὰ συντρίψῃ τοὺς προκαλέσαντας τὴν ἐξέγερσίν του. Ἀλλ' ἀναπαύεται ἡ ψυχὴ τοῦ θεατοῦ, διότι ὁ καλλιτέχνης ἐνίσχυσε τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Ἄρης δὲν ἔχει ἄμεσον προθυμίαν νὰ ἐγερθῇ καὶ νὰ δράσῃ εἰς βάρος τῆς ἀνθρωπότητος. Τοιαῦται ἀντιθέσεις ἐκφράσεως, μόνον ὑπέ-

Ἄρης Λουδοβίζι τοῦ Σκόπα. — Ῥώμη. — Μαρμάρινον ἀντίγραφον.

ροχον καλλιτεχνικὸν πνεῦμα, ὅπως τοῦ Σκόπα, ἠμποροῦσε νὰ ἐπιτύχῃ μὲ τόσην ἀκρίβειαν καὶ καθαρότητα. Ὁ μικρὸς Ἔρως εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ἄρεως εἶναι ἀνόητος προσθήκη νεωτέρου ἰταλοῦ καλλιτέχνου.

Ἔχομεν ὅμως εἰς τὸ Μουσεῖον μας καὶ ἄλλο ἀξιοθαύμαστον ἔργον ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Σκόπα εἶναι τὸ ὡραῖον *ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον τοῦ Ἰλισσοῦ*. Παρίσταται ὁ ἀποθανὼν νεανίας εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του, ἀκουμβήσας πρὸς στιγμὴν διὰ νὰ ἀναπαυθῇ εἰς τινα λίθον τῆς παλαίστρας ἢ πλησίον τῆς οἰκίας του. Τὰ ὡραῖα μέλη του, φυσικώτατα χυνόμενα καὶ ὑποχωροῦντα εἰς τὴν ἀντίστασιν τοῦ λίθου, δεικνύουν σάρκα ζωντανήν, καὶ ἀποδίδονται μὲ ἀσφάλειαν καὶ εὐγένειαν χειρός, μὲ ἀλήθειαν καὶ ζωὴν ἐντελῶς ἐξαιρετικήν.

Καὶ ὁ νεανίας σκεπτικὸς βλέπει πρὸς τὸ ἄπειρον· οἱ βαθεῖς καὶ ὡραῖοι ὀφθαλμοί του φωτίζουν τὴν ψυχήν του πλήρη ἀπὸ ὠκεανὸν συναισθημάτων. Φαίνεται ὡς νὰ ἀπορῇ καὶ ὁ ἴδιος διατί τὸν ἁφήρπασεν ὁ θάνατος τόσον νέον· ὡς νὰ ἐρωτᾷ καὶ νὰ παραπονῆται διὰ τὴν ἀτέλειαν τῆς φύσεως, ἡ ὁποία ἔχει θάνατον διὰ τοιαῦτα πλάσματα.

Τὸν νεανίαν τοῦτον, τὸν τόσον ὡραῖον, τόσον ἀγαθὸν καὶ εὐγενῆ, προσβλέπει ὁ γηραιὸς πατήρ του· θὰ ἦτο τὸ χάρμα τοῦ βίου του, τὸ στήριγμα καὶ ἡ παρηγορία τῶν γηρατείων του· καὶ τὸν προσβλέπει ἀχόρταγος ὁ γέρων μὲ τὸ βαθὺ καὶ πλῆρες ψυχικῆς ὀδύνης βλέμμα του· σχεδὸν στεναγμοὶ θὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὸ στόμα του, ὅταν ἐννοήσῃ ὅτι δὲν βλέπει τὸν πραγματικόν του υἱόν ἀλλὰ τὴν σκιάν του εἰς τὴν ζωήν, καὶ δάκρυα θὰ πλημμυρίσουν τοὺς ὀφθαλμούς του, ὅταν ἡ στιγμιαία καὶ ἀπατηλή του χαρὰ ἐκλείψῃ. Ἀλλὰ ὁ γέρων ὅλα τὰ καταπνίγει ἐντός του, ὡς μεγάλη ψυχή, ἡ ὁποία δὲν ἐξωτερικεύει τὴν ὀδύνην καὶ τὴν θλῖψιν της· φοβεῖται μήπως μὲ τοὺς λυγμοὺς καὶ τὰ δάκρυα ταράξῃ τὰς σκέψεις τοῦ νεανίου, καὶ θέλει νὰ ἀπολαύσῃ, νὰ χορτάσῃ βλέπων τὸ ἀγαπημένο παιδί του.

Ὁ δὲ μικρὸς δοῦλος, ὁ πιστὸς σύντροφος τοῦ νεαροῦ αὐθέντου του, τὸν ὁποῖον συνώδευεν εἰς τὴν παλαίστραν καὶ τὸ σχολεῖον, κοιμᾶται καὶ βλέπει εἰς τὸν ὕπνον του τὸν καλὸν καὶ ἀγαθὸν κύριόν του καὶ κλαίει συλλογιζόμενος ὅτι ἀπέθανεν.

Ἀκόμη καὶ τὸ πιστὸ σκυλὶ τοῦ νεανίου ὀσφραίνεται τὸ ἔδαφος, διότι κάπου αἰσθάνεται τὴν ὕπαρξιν καὶ παρουσίαν του· καὶ ὅμως μόνον ἡ σκιά του ὑπάρχει· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ εἶναι τόσον ζωντανή, ὥστε νὰ τὴν αἰσθάνεται, καὶ νὰ ἐρευνᾷ διὰ νὰ τὴν εὕρῃ τὸ πιστὸν καὶ νοῆμον ζῶον.

Καὶ νὰ ἀναλογισθῶμεν ὅτι τὸ ἀνάγλυφον αὐτὸ εἶναι ἕνα ἔργον ἁπλοῦν, ἕνα παιγνίδι διὰ τὸν καλλιτέχνην. Καὶ νὰ ἔχῃ τόσην δύναμιν, τόσην ὡραιότητα, τόσην ζωήν!

Τί θὰ ἦσαν ἄρα γε τὰ μεγάλα καὶ περιφερῆ, τὰ βέβαια καὶ καθαρὰ ἔργα τῆς χειρὸς τοῦ Σκόπα, τὰ ὁποῖα ἐθαύμασεν ἡ ἀρχαιότης!

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Ἡ ὑπουργικὴ μεταβολή.— Ἀνησυχητικαὶ δηλώσεις τοῦ Βασιλέως. — Αἱ ἀπειλαὶ τοῦ Κάϊζερ — Ἡ εὐρωπαϊκὴ εἰρήνη ἐν κλονισμῷ.— Στρατιωτικὴ ὀργάνωσις.— Τὸ πρόβλημα.

Ἡ ὑπουργικὴ κρίσις ἐξερράγη κατὰ τρόπον ἀσυνήθη κάπως εἰς τὰ κοινοβουλευτικὰ χρονικά. Ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς συνεκέντρωσε σχετικὴν τινα πλειονοψηφίαν μὲ 103 βουλευτάς, οἱ ὁποῖοι ὅμως προδήλως δὲν ἐπήρκουν διὰ νὰ στηρίξουν κοινοβουλευτικῶς τὴν Κυβέρνησιν. Ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἐζήτησεν ἐπανάληψιν τῆς ψηφοφορίας κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνωθεῖσα ἡ ἀντιπολίτευσις ἐψήφισε τὸν ὑποψήφιον πρόεδρον τῆς ἰσχυροτέρας μερίδος, ὥστις οὕτω δι' ἀσθενοῦς πλειονοψηφίας ἀνεδείχθη ὁριστικῶς πρόεδρος τῆς Βουλῆς. Ἡ πτῶσις τῆς Κυβερνήσεως κοινοβουλευτικῶς ἐπροκάλεσεν ὑπουργικὴν κρίσιν παραταθεῖσαν ἐπί τινας ἡμέρας ὡς ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ Βασιλέως. Ἐπανελθὼν ὁ Βασιλεὺς κατόπιν πολυμήνου ἀπουσίας ἀνὰ τὴν Εὐρώπην, ἐδέχθη τὴν παραίτησιν τῆς Κυβερνήσεως, καίτοι ζωηρῶς ἐξεδήλωσε τὴν ἔκπληξίν του διὰ τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν πλειονοψηφήσαντα ἀρχηγὸν τῆς Ἀντιπολιτεύσεως τὸν σχηματισμὸν τοῦ νέου Ὑπουργείου. Ἡ ψῆφος τῆς Βουλῆς κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ προέδρου δὲν εἶχε καμμίαν πολιτικὴν σημασίαν βαθυτέραν. Τὸ αἴσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως εἶνε ἐντονώτερον εἰς τὴν σημερινὴν Βουλὴν τὴν ψηφίσασαν τὸν περιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν της. Ὁ συνασπισμὸς δὲ ἀντιπολιτεύσεως ἑτερογενοῦς ὀφείλεται εἰς τοῦτο καὶ εἰς τὸ συναίσθημα τοῦ ἀκαταλλήλου τῆς ἐποχῆς διὰ διάλυσιν τῆς Βουλῆς λόγῳ τοῦ χειμῶνος, τῆς ἐν Ἀνατολῇ καταστάσεως, τῆς τελέσεως τῶν Ἀγώνων καὶ ἰδίᾳ τῆς οἰκονομικῆς στενοχωρίας τῆς ἐπιτεινομένης καθ' ἑκάστην.

Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν συναισθημάτων τούτων διατελοῦσα ἡ Βουλὴ ἐμπνέει καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν πεποίθησιν ὅτι δύναται νὰ δώσῃ βιώσιμον Κυβέρνησιν. Οἱ ἀρχηγοὶ ὅλων τῶν κομμάτων ἐχαρακτήρισαν τὴν ἀπειληθεῖσαν διάλυσιν ὡς ὀλεθριωτάτην διὰ τὰ συμφέροντα τῆς χώρας καὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν παρέμβασιν τοῦ Βασιλέως πρὸς ἀποσόβησίν της.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἡ Κυβέρνησις Θεοτόκη καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν προσελκύσῃ ἱκανοὺς βουλευτὰς διὰ νὰ ἀπαρτίσῃ κραταιὰν πλειονοψηφίαν, δὲν θὰ ἔχῃ ὅμως ἀντιπολίτευσιν ἐχθρικὴν ὥστε νὰ προσκόψῃ εἰς τὰς κοινοβουλευτικὰς ἐργασίας. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ κοινοβουλευτικαὶ αὐταὶ συνθῆκαι προβλέπονται μόνον διὰ τὴν ἀρξαμένην σύνοδον. Ἡ νέα Κυβέρνησις ὅμως ἀναλαμβάνουσα τὴν ἀρχὴν κοινοβουλευτικῶς ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις αἱ ὁποῖαι δυνατὸν νὰ τῆς ἐπιτρέψουν καὶ γενναῖα νομοθετικὰ μέτρα νὰ λάβῃ, εὑρίσκεται συγχρόνως ἀντιμέτωπος μεγάλων δυσχερειῶν κατὰ τῶν ὁποίων δυσκόλως θὰ παλαίσῃ. Ἡ ταχύτης μὲ τὴν ὁποίαν ἐπῆλθε ἡ ὑπουργικὴ μεταβολὴ εὑρίσκει τὴν νέαν Κυβέρνησιν ἀπαράσκευον. Ὁ προϋπολογισμός, ὁ ὁποῖος πρωτίστως ἐπείγει νὰ συνταχθῇ καὶ ὑποβληθῇ, δὲν ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ παρουσιάσῃ μεταρρυθμίσεις ἀξίας λόγου. Ἡ Κυβέρνησις ἀφ' ἑτέρου πιεζομένη ἐκ καθημερινῶν ἀναγκῶν, λόγῳ τῶν οἰκονομικῶν στενοχωριῶν, ἐπιδεινουμένων ὁλονὲν ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τῶν δημοσίων ἐσόδων, ἀπησχολημένη ἐπὶ πλέον μὲ ἐξωτερικὰ ζητήματα, δὲν θὰ ἔχῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἄνεσιν ὅπως προβῇ εἰς ἐσωτερικὰς μεταρρυθμίσεις ἐν πλήρει ἐπιγνώσει τῆς καταστάσεως καὶ τῶν ἀναγκῶν· φλέγον ἐξωτερικὸν ζήτημα εἶνε ἡ ἐπελθοῦσα διακοπὴ τῶν σχέσεων ἡμῶν μετὰ τῆς Ρουμανίας.

Ἡ καθημερινὴ δημοσιογραφία δὲν ἐστάθμισε τὴν σοβαρότητα τῶν δηλώσεων τοῦ Βασιλέως πρὸς τὸν πρώην πρωθυπουργόν, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Α. Μ. ἐξεδήλου ἐντόνως τὴν πλήρη ἐπιδοκιμασίαν του πρὸς τὴν στάσιν τῆς πρώην Κυβερνήσεως. Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Βασιλέως μαρτυροῦν ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ρουμανίας δὲν δύναται νὰ θεωρῆται γεγονὸς προσεχοῦς μέλλοντος καὶ ὅτι ἡ ἐν τῷ Λίμῳ κατάστασις ὠξύνθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε αἱ ἐπεμβάσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων πρὸς ἀποκατάστασιν ὁμαλοῦ τινος καθεστῶτος ἐν τῇ Ἀνατολῇ εἶνε πλέον ἀλυσιτελεῖς. Ὁ Βασιλεὺς μας συνδιαλεχθεὶς ἐπὶ μα-

κρὸν ἐν Βιέννῃ μετὰ τοῦ Καγγελαρίου Γολουχόφσκη, ἀντὶ τοῦ προσδοκωμένου ἀγγέλματος τῆς Εἰρήνης ἔρχεται συνιστῶν στρατιωτικὴν παρασκευήν. Τὸ πολιτικὸν πνεῦμα εἰς τὴν Εὐρώπην εἶνε ἀνήσυχον. Τὸ ἑκάστοτε δὲ τρίξιμον τῶν δοντιῶν τοῦ Κάϊζερ καὶ αἱ συγκεκαλυμμέναι ἀπειλαὶ τοῦ Μπύλωβ ἐπικαλουμένου ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ λόγῳ του εἰς τὸ Ράϊχσταγ τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς διὰ φόρους καὶ νέους ναυτικοὺς ἐξοπλισμούς, κρατοῦν ἐν διεγέρσει τὰ εὐρωπαϊκὰ ἀνακτοβούλια καὶ γεννοῦν δυσπιστίαν καὶ φόβον. Οὐδέποτε ἴσως ἡ εὐρωπαϊκὴ εἰρήνη ὑπῆρξε κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν περισσότερον κλονισμένη ἢ σήμερον.

Ὑπὸ τὴν πίεσιν τοσούτων ἐξωτερικῶν περιστάσεων ἡ Κυβέρνησις πρώτιστον καθῆκον ἔχει τὴν μέριμναν πρὸς στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν. Τὸ ζήτημα ὅμως δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐξετασθῇ καὶ λυθῇ μεμονωμένως. Σχετίζεται μὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν οἰκονομικῶν καὶ τοῦτο μὲ τὴν ὅλην ἐσωτερικὴν διοίκησιν. Φοβούμεθα ὅτι τόσον ριζικαὶ μεταβολαὶ ὅσον αἱ ἀπαιτούμεναι διὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς καταστάσεως, δὲν εἶνε ἐλπὶς νὰ ἔλθωσιν εἰς πέρας διὰ μιᾶς κυβερνητικῆς μεταβολῆς. Ἴσως ἡ νέα Κυβέρνησις ἀποκαταστήσῃ τὴν εὐρεῖαν ἐκλογικὴν περιφέρειαν, ἀποκλείσῃ τοὺς ἀξιωματικοὺς ἀπὸ τὸ Βουλευτήριον, ἀναδιοργανώσῃ τὴν ἀστυνομίαν εὐστόχως. Ὅλοι ἐκθύμως ἐπικροτοῦμεν τὰ μέτρα αὐτά. Ἀλλ' ἡ γενικὴ ἐξυγίανσις ἀνάγκη νὰ ἐπέλθῃ ριζικωτέρα καὶ ἀποφασιστικωτέρα. Οὐδὲ αὐτὴν τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος θεωροῦμεν ὡς τὸ λυσιτελὲς μέτρον πρὸς σωτηρίαν τῶν κοινῶν.

Εὑρίσκομεν ὅμως ὅτι ὅταν ὑπάρχει ἡ συναίσθησις ὅτι ἐπιβάλλεται χωρὶς ἀναβολὴν ἡ ριζικὴ μεταβολὴ καθεστῶτος καὶ ἕξεων, ἡ πολιτειακὴ μεταρρύθμισις θὰ δώσῃ τὸ σύνθημα, θὰ ἀποτελέσῃ τὴν ἀναγκαίαν ἀφετηρίαν, θὰ ὁρίσῃ τὸ ὑλικὸν σημεῖον ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ ἀρχίσῃ ἡ ἀναγέννησις. Φοβούμεθα ὅτι δὲν ἐσήμανεν ἀκ μὴ ὁ καιρὸς αὐτός. Ἐλπίζομεν ὅτι ὅταν σημάνῃ δὲν θὰ εἶνε ἀργὰ καὶ διατιθέμεθα κατ' ἀνάγκην προσωρινῶς νὰ ἀρκεσθῶμεν, ἐὰν ἡ νέα Κυβέρνησις πραγματοποιήσῃ ὅσα μέτρα ὑπόσχεται ἀρκετὰ διὰ μερικὴν βελτίωσιν καὶ προσωρινὴν ἀνακούφισιν.

ΑΓΡΙΠΠΑΣ

ΚΟΝΤΟΙ ΨΑΛΜΟΙ

Μία Ἀπολογία Ἀντισωκρατικὴ. — Ἐπέρασε, φυσικά, ὁ καιρὸς ποῦ οἱ ἄνθρωποι ἐσκέπτοντο ὅπως ὁ Τερτυλλιανὸς ὁ ἀπολογητής: Credo quid absurdum est=Τὸ πιστεύω διότι εἶνε ψευδές. Ὁπωσδήποτε τὸ δόγμ' αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ λογαριασμόν της μία αἵρεσις γλωσσική, ἡ γλωσσολογική, ἀπαιτοῦσα τὸν ἐκβιαστικὸν μεταπλασμὸν ὅλου τοῦ ἀμεταπλάστου ἢ μὴ ἀλλοιωθέντος ἐπαρκῶς γλωσσικοῦ ὑλικοῦ.

Ὁ γνωστὸς καθηγητὴς κ. Ἰ. Ψυχάρης τυπών' εἰς τὸ ἐδῶ περιοδικὸν τῶν ὀπαδῶν του τὴν ***Ἀπολογίαν του.*** Τετρακόσιαι σελίδες. Ἀλλοίμονον! Εἰς τόσας πολλὰς σελίδας ἠμπορεῖ νὰ ἐμφιλοχωρήσῃ, ἀλήθεια, ἡ Ἀλήθεια; Ἡ Ἀλήθεια ὀλιγόλογη καὶ πρὸ παντὸς ἁπλῆ εἶνε. Πλέον ἀγαπητὴ ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, ὅπως τὸ ἀρχαῖον γνωμικὸν λέγει, καὶ ἀπὸ τὸν Σωκράτη τὸν σοφόν, καὶ ἀπὸ τὸν σοφὸν καθηγητὴν κύριον Ψυχάρην πολὺ περισσότερον. Ἔπειτα μήπως ὁ κ Ψυχάρης πρὶν ἀρχίσῃ τὴν ἐκτύπωσιν τῆς *Ἀπολογίας* του δὲν ἔγραψε διὰ τὸ τελευταῖον βιβλίον τοῦ κ. Χατζιδάκη περὶ γλώσσης «kurz ist das Leben, lang ist das Buch=βραχεῖα ἡ ζωὴ καὶ τὸ βιβλίον μακρόν; Διὰ τί νὰ τὸ λησμονήσῃ; Ὁ κ. Ψυχάρης ποῦ δὲν λησμονεῖ τίποτε καὶ κανένα. Οὔτε τοὺς «νέους τοὺς γλωσσολόγους ποῦ βγῆκαν στὴ δημοτικὴ τὴ γλῶσσα», οἱ ὁποῖοι εἰς τὸ περὶ γλώσσης βιβλίον τοῦ κ. Σκιᾶ ἀπήντησαν μὲ ἄρθρα κενὰ καὶ καινά, πεπληρωμένα μὲ ὕβρεις καὶ μὲ νέους τύπους, ὅπως τὸ «καταλαβῖγκος»; Ὁ κ. Νιρβάνας ἔγραψε κάποτε ὅτι εἰς τὴν νευροπαθῆ ἐποχὴν αὐτὴν διστάζει κανεὶς νὰ διαβάσῃ διὰ τὸ μῆκος τὸν «Ἀπολεσθέντα Παράδεισον» τοῦ Μίλτωνος καὶ τὴν «Ἐλευθερωμένην Ἰερουσαλὴμ» τοῦ Τάσσου. Φαντασθῆτε τὴν νευροπαθῆ ἐποχὴν ἀντικρύζουσαν τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ψυχάρη διὰ τὸ γλωσσοζήτημα. Ἀλλοίμονον! Ἡ γλῶσσα κόκκαλα δὲν ἔχει καί . . .

Λαζαροξύπνημα.—Ὁ λαὸς ἔχει τὴν λέξιν αὐτὴν διὰ κάθε ἀπίθανον νεκρανάστασιν. Ἀπίθανος καὶ ἡ νεκρανάστασις, εἴτε νεωτέρα ἔκδοσις, τοῦ Λασσανείου ἐπηυξημένου καὶ βελτιωμένου, ἦτο καὶ δὲν ἦτο. Διότι τὸ παρατηρούμενον ἐξύπνημα συνειδήσεως εἰς μίαν τάξιν ἀνθρώπων νεοελλήνων παρακολουθεῖ συνειδήσεως ὕπνωμα εἰς ἄλλην. Ἔπειτα καὶ ἡ ἀντίδρασις πρὸς ἕνα δασκαλισμὸν ἀνδρωνόμενον ἀπὸ ἕνα θνήσκοντα δασκαλισμόν

«Ἡ γλῶσσα νὰ μὴν εἶνε οὔτε ἡ λεγομένη δημώδης οὔτε ἡ ὑπερκαθαρεύουσα». Ὁμολογεῖ ὅτι ὑπάρχει καὶ «λεγομένη δημώδης» — ὁ κ. Ψυχάρης; Ὡς πρὸς τὴν ὑπερκαθαρεύουσαν, αὐτὴ ἔρχεται ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ πανεπιστήμιον, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ νέου διαγωνισμοῦ τὴν ἀναθεματίζει. Ἐλησμόνησα, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συντάσσουν τὰς προτάσεις των οἱ δικηγόροι θὰ ἔγραφαν δὲ καὶ οἱ ἰατροὶ τὰς συνταγάς των ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ Λανινική. Ἔπειτα θὰ ὑπενθύμιζε εἰς τὸν συντάκτην τῶν νέων ὅρων τοῦ νέου διαγωνισμοῦ ὅτι ὑπάρχει καὶ *ἀκουστικὴ συνείδησις*, ξένη καὶ ἀπὸ τοὺς δημιουργοὺς τῆς ὑπερκαθαρευούσης — διότι δὲν θὰ τὴν ἐδημιουργοῦσαν ξένη καὶ εἰς τοὺς νεογλωσσοπλάστας ἂν ἐξαιρέσωμεν ὀλίγους Γρυπάρηδες μετρητοὺς εἰς τὰ μισὰ τοῦ χεριοῦ μας δάκτυλα. Αὐτὴν τὴν *συνείδησιν τοῦ αὐτιοῦ*. κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Φρειδερίκου Νίτσε ἂν εἴχαμεν, γλωσσικὸν ζήτημα—ἀναγκαίως δὲν θὰ εἴχαμεν. Οὔτε γλωσσολογίαν ad usum Graecorum ὅπως εἶπεν ὁ κ. Σκιᾶς. Ἴσως οὔτε καὶ Λασσάνειον.

Ζημιώνουν ἢ ὠφελοῦν αὐτοὶ οἱ διαγωνισμοί; Δὲν ἠξεύρω. Ὁπωσδήποτε ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς τοὺς διαφόρους εἰσηγητάς των νὰ παραβάλλουν ἕναν ἐπιφυλλιδογράφον τῶν ἐφημερίδων μὲ τὸν Σαίξπηρ καὶ εἰς τὸν κ. Μυστριώτην—ὁ κ. Χατζηδάκις μᾶς ἔμαθε τὴν νέαν γραφὴν—νὰ δώσῃ ρετσέτες περὶ τραγῳδίας καὶ νὰ ἐκφωνήσῃ κάποτε τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο: «Στάσου νὰ σ' τὸ χρίνω».

Διατί ταράττετε τὴν κόνιν τῶν νεκρῶν; Εἶπα: Ἄφετε τοὺς νεκροὺς θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς.

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ἀπὸ τὸν τόμον ποιημάτων τοῦ Ἑρμονα, «Ἡ Ἀργώ», περὶ τοῦ ὁποίου θὰ γράψωμεν εἰς προσεχὲς τεῦχος, ἀναδημοσιεύομεν τοὺς ἑπομένους στίχους, μίαν εἰκόνα ἐξόχως ἑλληνικήν, μεγάλην εἰκόνα:

ΖΕΣΤΗ

Ἔρημοι οἱ κάμποι καίγουνε. Τὸ φλοῦδι τῶ δεντρῶνε
Σκάζει κ' ἡ σκόνη σταχτερὴ τὰ χρώματα θολώνει.
Τ' ἀγέρι μούδιασε ἄψυχο. Πυρρὴ σιεγνώνει δίψα
Τὸ στόμα. Ἡ γῆ σὰν καταχνιᾶς θολούρες ἀνεβάζει.

Ζῶα κι ἀνθρῶποι κοίτουνται γιὰ σέρνουνται ὑπνιασμένοι
Ὅπου εἶναι σκιὰ νὰ φυλαχτοῦν ἀπ τὸ βαρὺ λιοβόρι
Καὶ σὰ γυναῖκα ἀνήμπορη ποῦ νικησέ την ἄντρας
Ἡ φύση ἀφέθηκε στοῦ ἥλιοῦ τὴ φλογισμένη ἀγκάλη.

Ρουμάνια, παγοστέφανα βουνά. δροσιᾶς Αἰγαῖα,
Νησιὰ κυματοφίλητα κι' ἀγερικὲς κλεισοῦρες,
Σᾶς ἀποθύμησε ἡ ψυχὴ καὶ πάθησε νὰ ζήσῃ

Ξανὰ τὴ λεύτερη ζωὴ τοῦ εἶναι κληρονομιά σας
Ἀπ' τοὺς ἀθάνατους θεούς. Ὦ φέγγος τῆς Ἑλλάδας
Καὶ τῶ δασῶν ἀγέρισμα στὰ ὀνείρατά μου ἐλάτε!

ΕΙΣ ἕνα τόμον τῶν κ. Λουΐ Σνάϊδερ καὶ Λ. Μαρεσάλ, ἐκδοθέντα τελευταίως, ἐκτίθεται ἡ ζωὴ καὶ ἀναλύεται τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου συνθέτου Σοῦμαν. Τὰ πλεῖστα τῶν τραγουδιῶν του εἶνε ἀληθινὰ ἀριστουργήματα. Εἰς τὰς μικρὰς αὐτὰς συνθέσεις, τὰς ὁποίας φωτίζει ἡ φλόγα τῆς μεγαλοφυΐας του, ἐτραγούδησε τὴν αὐγήν, τὴν γλυκύτητα τῆς ἑσπέρας, τὴν ὁμορφιὰ τοῦ λυκόφωτος, τὰς διαφόρους ἐποχάς, τὴν θάλασσαν, τὸ βουνό, τὸ δάσος, τὸν θόρυβον τῶν φυλλωμάτων τῶν δένδρων, τὸ κλάμα τοῦ ἀνέμου, τὴν θύελλαν, τὰ φυτά, τὰ ἄνθη, τὸ κελάρυσμα τῆς πηγῆς, τὸν οὐρανόν, τὰ σύννεφα, τὸ φῶς. Ἀπὸ τὰς ἀναριθμήτους φωνὰς τῆς φύσεως μᾶς ἔδωκε ἕνα μεγαλοπρεπῆ κόσμον μὲ χιλίους ἤχους καὶ σχήματα καὶ χρώματα. Ἀκόμη περισσότερον, ἠντλησε ἀπὸ τὴν ψυχήν του κάθε αἴσθημα καὶ ἐτραγούδησε τὸν ἔρωτα τὴν φιλίαν τὸν πόνον, τὴν χαράν, τὴν θλῖψιν, τὴν μελαγχολίαν.

Ἕνα ἀπόσπασμα ἐπιστολῶν του εἶναι ἐνδεικτικὸν τῆς τυραννισμένης ζωῆς τοῦ μεγάλου συνθέτου: «Τὰς δύο τελευταίας ἑβδομάδας ἔμεινα χωρὶς λεπτό... θέλω νὰ γράψω εἰς τὸ Ἄϊδελμπερ καὶ δὲν ἔχω νὰ πληρώσω τὰ ταχυδρομικά. Τί θὰ λέγουν γιὰ μένα; Τὸ πιάνο εἶναι ξεκουρδισμένο καὶ εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ τὸ ἔχω σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι».

ΜΟΥΣΙΚΗ

Η συναυλία τῶν καθηγητῶν τοῦ Ὠδείου κ.κ. Βασσενχόφεν καὶ Μπουστίντουΐ ἐπέτυχε πολύ. Τὸ πρόγραμμα ὡραῖον, μολονότι ὄχι καθ' ὅλα ἁρμονικὸν καὶ συμμετρικὸν — ἠμποροῦσε κανεὶς ν' ἀκούσῃ χωρὶς νὰ διαμαρτυρηθῇ ἕνα Galop τοῦ Σάουερ ὕστερα ἀπὸ τὴν Apassionata τοῦ Μπετόβεν. — Ἐπειδὴ ἀκριβῶς τὸ μεγαλείτερον ἐνδιαφέρον τῆς μουσικωτέρας μερίδος τοῦ ἀκροατηρίου εἶχε συγκεντρωθῇ εἰς αὐτὴν τὴν σονάταν, πρέπει νὰ ὁμιλήσωμεν κάπως ἐκτενέστερα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κ. Βασσενχόφεν εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς αὐτὸ μουσικὸν δημιούργημα, ποῦ μόνον μὲ μίαν ἀρχαίαν τραγῳδίαν ἠμπορεῖ νὰ παραβληθῇ ἢ μὲ ἕνα δωρικὸν ναόν, διὰ τὴν ἁπλότητα τῶν γραμμῶν καὶ τὴν ἀλήθειαν τοῦ πάθους. Τὴν ἁπλ[ό]τητα αὐτὴν τῶν γραμμῶν τὴν ἐννόησεν ὁ κ[.] τὴν [σ]ονάταν, ἡ μᾶλλον ἡ σχολή του. [Ὁ] κ. Βασσενχόφεν, στὴς μας εἶνε [π]ολύ, ὅτι ὁ καλὸς κλειδοκυμβαλι[σ]τὴς δὲν ἦταν πάντων ἕνας *πιστὸς ἀπαδός*, πιστότατος, τρέμων μὴ παρεκκλίνῃ τόσο δὰ ἀπὸ τὰς παραδόσεις τοῦ διδασκάλου του. Φοβεῖται τὸ ἀτομικόν του αἴσθημα, καὶ ἔτσι κατορθώνει καὶ παίζει τὴν τραγικὴν αὐτὴν σονάταν ἐντελῶς ἀντικειμενικά, καὶ μᾶς ἀφίνει ἔτσι θαυμαστὰς μέν, ἀλλὰ κρύους, κρύους, ἐντελῶς κρύους. Ἐκτὸς ἂν ἡ σονάτα αὐτὴ δὲν κατώρθωσε νὰ μιλήσῃ εἰς τὴν ψυχήν του καὶ μόνον ἕως εἰς τὸν νοῦν του τὴν κατανόησίν του καὶ τὴν ψυχρὰν αἰσθητικὴν ἀνάλυσίν του κατώρθωσε νὰ εἰσχωρήσῃ. Εἶνε ἀλήθεια ὅτι τὸ Adagio τῆς σονάτας τὸ ἔπαιξε θαυμασίως καλά, σχεδὸν τέλεια, μὲ ἠρεμίαν καὶ ἁπλότητα μοναδικήν, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον μέρος ἦτο πολὺ βιαστικόν, ὡσὰν νὰ ἤσθμαινε καὶ αἱ γραμμαὶ τῶν μελωδιῶν ἐχάνοντο. Τὰ κομματάκια τοῦ Σάουερ τὰ ἐξετέλεσε θαυμάσια ὅπως πάντοτε, καὶ ὁμολογῶ ὅτι μοῦ ἤρεσαν πολὺ καὶ ὡς συνθέσεις τὰ δύο πρῶτα. Εἶνε σὰν φαρφουρένια κομψοτεχνήματα ἀπὸ ἤχους πλασμένα, διαφανῆ καὶ φαιδρά, τὰ ὁποῖα ἤσαν μιὰ χαρὰ νὰ τ' ἀκούῃ κανείς. Ἂν ἔλειπεν ἐκεῖνο τὸ Galop!

Ὁ κ. Μπουστίντουΐ ἔπαιξε μὲ πολὺ αἴσθημα, ὅπως πάντοτε καὶ μὲ περισσοτέραν σταθερότητα ἀπὸ ἄλλοτε. Μὲ πόσην χαρὰν ἀκούσαμεν τὴν σονάταν τοῦ Μόζαρτ! Νὰ μουσικὴ γιὰ τὸν τόπον μας, ὅλη χαρὰ καὶ φῶς καὶ διαύγεια. Ὁ Ἑλληνικώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς μουσικοὺς εἶνε ὁ Μόζαρτ, δι' αὐτὸ τὸν μελετῶμεν μὲ ὅλον τὸν σεβασμὸν καὶ ὅλην τὴν ἀνίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἀνοίγομεν τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Διότι χρειάζεται ἀκόμη ἀρκετὸς καιρὸς διὰ νὰ ξαναγίνωμεν Ἕλληνες.

ΑΡΙΩΝ

ΟΛΟΣ ὁ βελγικὸς τύπος ἀναγγέλλει μὲ κολακευτικώτατα λόγια τὴν ἀπονομὴν τοῦ βραβείου ἀριστοτεχνίας διὰ τὸ βιολὶ ὑπὸ τοῦ Ὠδείου τῶν Βρυξελλῶν εἰς τὸν κ. Ἀλέξανδρον Καζαντζῆν. Τὸ βραβεῖον αὐτὸ σπανίως, δύο ἢ τρεῖς φορὰς μόνον, ἐδόθη ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Ὠδείου, ἀπαιτεῖ δὲ ἀπὸ τοὺς μετέχοντας εἰς τὸν διαγωνισμὸν ὡς πρῶτον ὅρον, νὰ ἔχουν ἤδη λάβει πρῶτον βραβεῖον ἁρμονίας. Ὁ διαγωνιζόμενος ὀφείλει νὰ ἐκτελέσῃ, μὲ συνοδείαν ὀρχήστρας, μίαν σύνθεσιν ἡ ὁποία τοῦ ὑποδεικνύεται πρὸ δεκαπέντε μόνον ἡμερῶν, νὰ διαβάσῃ καὶ νὰ μεταφέρῃ ἐκ πρώτης ὄψεως ἕνα τεμάχιον μουσικὸν καὶ νὰ ἐκτελέσῃ ἐκ μνήμης ἕνα τεμάχιον τὸ ὁποῖον θὰ ὑποδειξῃ κατὰ τὸν διαγωνισμὸν ἡ ἑλλανόδικος ἐπιτροπή.

Ὅλοι τὸν γνωρίζουν βέβαια τὸν νεαρὸν μαθητὴν τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν ὁ ὁποῖος πρὸ ἐτῶν ἐπροπέμπετο μαζὶ μὲ τὴν ἀδελφήν του Μαρίκαν Καζαντζῆ, μὲ τὰς εὐχὰς τῶν φίλων των καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ διεκρίνοντο μίαν ἡμέραν εἰς τὸν μουσικὸν κόσμον. Ἡ εὐλογημένη ἡμέρα ἦλθε. Καὶ τόσον γρήγορα. Ὁ Ἀλέξανδρος Καζαντζῆς 24 μόλις ἐτῶν, τιμᾷ τὴν πατρίδα του μὲ τὸ δοξασμένον του δοξάρι. Καὶ τὰ δύο ἀδέλφια εἰς τὴν ἐξόχως καλλιτεχνικὴν πρωτεύουσαν τοῦ Βελγίου διαρκῶς λαμβάνουν δείγματα ἐκτιμήσεως. Αἱ Ἀθῆναι θὰ ἐπανίδουν ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας τοὺς δύο μουσικοὺς καὶ θὰ εὐτυχήσουν ν' ἀκούσουν τὴν τέχνην των.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Κατὰ τὴν δευτέραν δημοσίαν συνεδρίασιν τῆς Γερμανικῆς Σχολῆς ὁ κ. Χέπδιγκ ὡμίλησε περὶ τῶν παλαίσμάτων τῆς Περγάμου. Κατόπιν ὁ κ. Ἀ. Σ. [Μ]πάγκιος ἐδωσε νέαν ἑρμηνείαν τῶν δέκα μορφῶν. Ὁ πρόεδρος τῆς ζωοφόρου τοῦ Παρθενῶνος. Ἐπιδιώκομεν νὰ συνταχθοῦν εὑρίσκονται ἑκατέρωθεν τῶν θεῶν, ἓξ καὶ τέσσαρες. Αἱ μορφαὶ αὐταὶ παριστοῦν κατὰ τὸν κ. Ἀρβανιτόπουλον, ὄχι ἀθλοθέτας, ἄρχοντας ἢ ἱερεῖς ἀλλὰ τοὺς ἐπωνύμους ἥρωας τῶν φυλῶν. Ὁ Φειδίας οὕτω μὲ τὴν παράστασιν τῶν πατέρων αὐτῶν καὶ ἀντιπροσώπων τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ δίδει γενικωτέραν ἔννοιαν εἰς τὴν πομπὴν τῶν μεγάλων Παναθηναίων, ὅπου ἀντιπροσωπεύονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλοι οἱ πολῖται Ἀθηναῖοι. Κατόπιν συνδυάζων τὰς παραστάσεις τῶν ἐπωνύμων εἰς τὴν Ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς τοὺς Δελφούς, ὠνόμασε τοὺς ἐπωνύμους τῆς ζωοφόρου. Τοῦτο κατώρθωσε διὰ τῶν μορφῶν 44 καὶ 45 αἱ ὁποῖαι παριστοῦν υἱὸν καὶ πατέρα, τὸν Αἰγέα καὶ Πανδίονα, διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ὁποίων ὁρίζονται καὶ οἱ λοιποί: ὁ 18 εἶναι ὁ Ἀκάμας, ὁ 19 ὁ Οἰνεύς, ὁ 20 ὁ Κέκροψ, ὁ 21 ὁ Ἱπποθόων, ὁ 22 ὁ Αἴας, ὁ 23 ὁ Ἀντίοχος. Πρὸς τὰ δεξιὰ δὲ ὁ 43 ὁ Ἐρεχθεύς, ὁ 44 ὁ Αἰγεύς, ὁ 45 ὁ Πανδίων καὶ ὁ 46 ὁ Λεώς.

Ἡ παρωδία τῆς πομπῆς τῶν Παναθηναίων εἰς τὰς Ἐκκλησιαζούσας τοῦ Ἀριστοφάνους ἐχρησιμευσεν εἰς τὸν ὁμιλητήν, διὰ νὰ καταδείξῃ ὅτι εἰς τὴν ζωοφόρον παρίσταντο αἱ κομμώτριαι, κόραι μεγάλων ἀθηναϊκῶν οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκαθάριζον τὸν πέπλον

τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος καὶ ἐστόλιζον τὸ ξύλινον ξόανον αὐτῆς. καθὼς καὶ ἄλλαι κόραι κρατοῦσαι *κηρῶνας* δηλ κηροπήγια.

ΝΕΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

ΤΗΝ παρελθοῦσαν ἑβδομάδα ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς ἐν Τεγέᾳ Ἐπισκοπῆς, εὑρέθη ἐντὸς βυζαντιακοῦ ναοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ θεμέλια σώζονται καὶ παρὰ τὴν Βορείαν πλευρὰν αὐτοῦ, μαρμαρόκτιστος Χριστιανικὸς τάφος, ἐν ᾧ ὑπῆρχον συντρίμματα ὀστῶν. Παρ' αὐτὸν δὲ εὑρέθη μέγα μαρμάρινον βάθρον ἀνδριάντος, φέρον ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς Ρωμαϊκὴν ἔμμετρον ἐπιγραφὴν εἴς τινα ὕπατον Ροῦφον.

(*Σημ.*—Πρόκειται πιθανῶς περὶ εὑρέσεως μεγάλου κωνικοῦ βάθρου φέροντος ποτὲ χαλκοῦν ἀνδριάντα τοῦ Ῥούφου. ἂν καλῶς ἀνεγνώσθη τὸ ὄνομα τοῦτο· τοιαῦτα εὑρέθησαν πολλὰ ἐν Τεγέᾳ π. χ. τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, τοῦ Κ. Χλωροῦ, τοῦ Κωνσταντίου, τοῦ Διοκλητιανοῦ, τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ Τραϊανοῦ. Σατράπου τινός, Ἀ. Γαληνοῦ κλ).

ΕΙΣ τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ὁ ἐκ Θήρας χωρικὸς Μακάριος Ἀργυρὸς ἐδήλωσεν ἐγγράφως, ὅτι πρό τινων ἡμερῶν ἐνῷ ἔσκαπτεν εἴς τινα ἀγρόν, κείμενον πλησίον τοῦ χωρίου Γωνία τοῦ δήμου Καλλίστης, εὗρε πήλινον ἀγγεῖον περιέχον ἑξήκοντα ὀκτὼ χάλκινα νομίσματα βυζαντινά, φέροντα ἑκατέρωθεν διαφόρους χριστιανικὰς παραστάσεις. Α.

ΔΙΑΦΟΡΑ

ΕΝΑ κοινωνικὸν γεγονός, ἕνα μεγάλο βῆμα προόδου εἶναι διὰ τὰς Ἀθήνας ἡ ἵδρυσις τῆς Λαϊκῆς Τραπέζης, τῆς ὁποίας ἔγιναν πρὸ 15 ἡμερῶν τὰ ἐγκαίνια. Εὑρέθη ἕνας νέος μὲ ζωήν, μελετητὴς τῆς σημερινῆς μας καταστάσεως ὁ κ. Διονύσιος Λοβέρδος, ὁ ὁποῖος εἶδε τὴν ἔλλειψιν καὶ ἐμελέτησε τὸ ζήτημα ἐπὶ πολύ, καὶ τώρα μᾶς τὸ παρουσιάζει ἕτοιμον πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ του. Τὸ ἐπίθετον δὲν εἶναι ὑπερβολικόν. Γνωρίζει ὁ καθεὶς ποία λεγεὼν τοκογλύφων μυζᾷ τὸ αἷμα τοῦ δυστυχοῦς ἀστοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ἄλλο μέσον νὰ δανεισθῇ παρὰ νὰ ὑποθηκεύσῃ ἕνα τιμαλφὲς ἀντικείμενον ἢ ὅ τι ἄλλο. Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀγαθοὺς δανειστὰς μᾶς ἀπαλλάττει ἡ Λαϊκὴ Τράπεζα. Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ καὶ τὸ Ταμιευτήριόν της, ἀνοικτὸν πάντοτε καὶ πρόθυμον νὰ δεχθῇ τὰς ἐλαχίστας — μέχρι καὶ 1 δραχμῆς — οἰκονομίας τοῦ λαοῦ. Εἶναι ἀρκετὰ συγκινητικὸν τὸ θέαμα μικρῶν καὶ μεγάλων, ποῦ πηγαίνουν μ' ἕνα αἴσθημα χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης εἰς τὰς θυρίδας τῆς Λαϊκῆς Τραπέζης νὰ καταθέσουν τὴν δραχμήν των. Τὸ εἴδαμεν προχθές. Καὶ εἶναι πολὺ εὐχάριστον ὅτι ὁ λαὸς ἀμέσως ἠννόησε τὸ μέγεθος τοῦ ἀγαθοῦ τὸ ὁποῖον τοῦ προσφέρεται.

Ὁ κ. Λοβέρδος, διευθυντὴς τῆς Λαϊκῆς, ὁ ὁποῖος βγαίνει ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, εἶναι μιὰ μεγάλη ἐγγύησις περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἱδρύματος αὐτοῦ.

Τὸ πρόγραμμα τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων.

Α'. Ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα

1. Δρόμοι. — 2. Ἅλμα. — 3. Ἀγώνισμα βολῆς. — 4. Ἀθλητικὸν πένταθλον. - 5. Ἀγωνίσματα ἄρσεως βαρῶν. — 6. Πάλη Ἑλληνορρωμαϊκή. — 7. Διελκυστίνδα. — 8. Ἀγὼν πορείας βάδην 1500 μέτρων. — 9. Ἀναρρίχησις διὰ σχοινίου.

Β'. Γυμναστικὰ ἀγωνίσματα

1. Ἀγὼν ὁμάδων. — 2. Γυμναστικὸν πένταθλον.

Γ'. Ἀγωνιστικαὶ παιδιαί.

1. Ἀντισφαίρισις (lawn-tennis). — 2. Ποδοσφαίρισις (Foot-ball-Association).

Δ'. Ὁπλομαχία.

1. Ἀγὼν ξίφους ἀσκήσεως (fleuret). — 2. Ἀγὼν ξίφους τριγωνικοῦ (épée de combat). — 3. Ἀγὼν σπάθης. — 4. Ἀγὼν ξίφους τριγωνικοῦ ὁμάδων διαφόρων ἐθνῶν. — 5. Ἀγὼν σπάθης ὁμάδων διαφόρων ἐθνῶν.

Ε'. Ναυτικὰ ἀγωνίσματα.

1. Κολύμβησις. — 2. Κωπηλασία.

Ϛ'. Σποποβολία.

Ζ'. Ποδηλασία.

Γενικαὶ διατάξεις.

Τῶν ἀγώνων μετέχουσι μόνον φίλαθλοι ἀγωνισταί.

Πάντες οἱ εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας ἀγωνισθησόμενοι ξένοι καὶ Ἕλληνες ἀγωνισταὶ ὀφείλουσι διὰ τῶν οἰκείων ἀθλητικῶν ἢ γυμναστικῶν Φιλάθλων Ἑνώσεων νὰ βεβαιώσωσι τὴν φίλαθλον αὐτῶν ἰδιότητα.

Προθεσμία δηλώσεως ὁρίζεται διὰ μὲν τὴν Εὐρώπην εἰς μήν. διὰ δὲ τὰς λοιπὰς ἠπείρους 40 ἡμέραι πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν Ἀγώνων.

Τὸ μέτρον τῶν διαφόρων ἀγωνισμάτων ἀναγνωρίζεται ὡς τὸ ἐπίσημον τῶν Ἑλληνικῶν Ὀλυμπιάδων μετὰ τὴν ἔγκρισιν καὶ σύνταξιν ἰδίου πρακτικοῦ ὑπὸ τῆς Ἑλλανοδίκου Ἐπιτροπῆς.

Τὰ βραβεῖα σύγκεινται ἐκ κυπέλλων. καλλιτεχνημάτων, μεταλλίων καὶ διπλωμάτων καὶ ἀπονέμονται εἰς τὸν πρῶτον, δεύτερον καὶ τρίτον νικητὴν ἑκάστου ἀγωνίσματος

ΕΙΣ τὴν Ἰθάκην ἀπὸ τὸ περασμένον ἔτος λειτουργεῖ Ἐργαστήριον χειροτεχνίας ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ «Συλλόγου τῶν Κυριῶν ὑπὲρ τῆς γυναικείας παιδεύσεως». Εἰς τὸ Ἐργαστήριον αὐτὸ τὰ ἄπορα κορίτσια τῆς Ἰθάκης ἐργάζονται, μανθάνουν ῥαπτικήν. κέντημα καὶ δαντέλλαν. Διδάσκονται ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν καὶ ἄλλας στοιχειώδεις γνώσεις. Διαπαιδαγωγοῦνται εἰς τὴν ἠθικήν, ἔχουν δωρεὰν ἰατρικὴν περίθαλψιν καὶ φάρμακα καὶ ἀμείβονται διὰ τὴν ἐργασίαν των καθὲν ἀναλόγως μὲ τὴν ἐπιτηδειότητά του καὶ τὴν ταχύτητά του. — Ἔκλεισε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τὸ ἔτος καὶ ἐδόθη λογοδοσία. Ἡμέρα ἐκπλήξεως δι' Ἀθηναῖον εὐρεθέντα εἰς τὴν λογοδοσίαν αὐτήν. Μια κυρία ἡ πρόεδρος ἢ ἀκριβέστερον ἡ ἱδρύτρια ὅλου τοῦ ἔργου, ἡ κ. Αἰκ. Μαρούλη ἔλαβε τὸν λόγον καὶ ψυχρὰ μὲ ἀκρίβειαν καὶ τάκτ καὶ ἰδίως μὲ συντομίαν ζηλευτὴν ἀπεικόνισε τὴν κίνησιν τοῦ ἔτους εἰς ὀλίγους ἀριθμοὺς καὶ ὀλίγα λόγια. Οὔτε πρόλογος οὔτε ἐπίλογος. Τίποτε τὸ προητοιμασμένον καὶ ἐπιτηδευμένον. Ὅλα ἁπλᾶ, εἰλικρινῆ, αὐθόρμητα. Ἀπὸ τὰς ἀρχιτεκτονικὰς ἀνθοδέσμας τῶν ἀνθοκόμων ἡ κυρία αὐτὴ δικαίως προτιμᾷ τὰς φυσικὰς ἀγκαλίδες τῶν ἀνθέων. Καὶ ὡμίλησε μὲ ἀκριβολεξίαν, μὲ διάχρωσιν διατυπώσεως, μὲ χάριν ἐκφράσεως, χωρὶς εἰκόνας, χωρὶς μεγάλα λόγια, χωρὶς στόμφον. Φαντασθῆτε ὅμως τὸν Ἀθηναῖον ποῦ ἤκουε ἐκεῖ ὅτι ἐξ εἰσφορῶν ὑπὲρ τοῦ ἔργου συνελέχθησαν 10,000 δραχμαὶ χωρὶς κονσέρτα, χορούς, ῥαούτ! Ποῦ ἔβλεπεν ὅτι εἰς τόπον κατ' ἀνάγκην πιεσμένον ἀκόμη ἀπὸ προλήψεις, ζωσμένον ἀπὸ ἀντιδράσεις διὰ κάθε γενναίαν πρωτοβουλίαν, ἐθεμελιώθη ἔργον ὑγιοῦς φιλαλληλίας, πρακτικῆς φιλανθρωπίας, ἀληθοῦς καλλιτεχνικῆς βιοτεχνίας (εἰς τὸ Ἐργαστήριον αὐτὸ κατασκευάζονται δαντέλλαι). Καὶ εἰς ἐπίμετρον ἂς λεχθῇ ὅτι πραγματικὴ πειθαρχία βασιλεύει ὁλονὲν αὐστηροτέρα, ὅτι ἐκεῖ ὅπου ἡ Ἰσχυ-

ρὰ μεριμνῇ διὰ τὴν Ἀστήριχτον, ἐκεῖ ποῦ δίδουν χέρι εὐαγγελικῆς συνεργασίας αἱ κοινωνικαὶ τάξεις, ἐκεῖ ἐμπνέεται ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῆς κοινωνικῆς ὑπερογῆς. Τὸ ἔργον εἶνε κατ' ἀνάγκην μικρόν. Ὀγδοήντα ἐργάτιδες ζοῦν εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν τὴν ἐξυγιασμένην τοῦ Ἐργαστηρίου αὐτοῦ. Ἕνα μάτι νοήμονος μητρὸς ἀγρυπνᾷ. Ἀλλ' εἶνε γερὰ θεμελιωμένον, ἔχει τὸ σύνολον ἄρτιον καὶ δὲν ἐκπλήσσομαι διότι εἰς τὰ μάτια μου τὸ ἔργον αὐτὸ δὲν ὁμιλεῖ μόνον ὡς μαρτύριον ἰσχυρᾶς θελήσεως, ἀλλὰ καὶ ὡς εὔελπι σημεῖον ὅτι αἱ καλαὶ ἰδέαι ἤρχισαν νὰ δίδουν ζωὴν εἰς καλὰ ἔργα

Λ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Ἀπὸ τὴν «Νέαν Ζωὴν» τὸ νέον εἰκονογραφημένον ἡμερολόγιον τοῦ 1906 τοῦ κ. Νικολάου Χατζιδάκη:

Ὁ ἥλιος τοῦ μεσονυκτίου

«Εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν ταξεῖδι μὲ τὸ ἀτμόπλοιο βορεινὰ τοῦ *Τρόνγεμ* (Trondhjem) στὴν Νορβεγία μᾶς φέρνει *εἰς τὸν πολικὸ κύκλο*. Τὸν περνοῦμε ἔμπρὸς ἀπὸ ἕνα μικρό, ψηλὸ βραχόνησο «*τὸ Νησὶ τοῦ Καβαλλάρη*» (Hestmandö), ποῦ ζωγραφίζεται πάνω στὸν οὐρανό,—ἀπὸ τ' ἀνατολικὰ βλεπόμενο—σὰν ἱππότης μὲ περικεφαλαία, ποὺ πηγαίνει καλπάζοντας πρὸς τὸν Νοτιᾶ μὲ τὸν μανδύα του σηκωμένο ἀπὸ τὸν ἀέρα. Στὰ πλοῖα τῶν περιηγητῶν συνήθως ἀναγγέλλεται τὸ συμβὰν αὐτὸ τῆς διόδου τοῦ *βορείου πολικοῦ κύκλου* μὲ μιὰ κανονιά. Καὶ ἔχει τὸν λόγον του πραγματικῶς νὰ ἐπισημοποιῆται κάπως τὸ πρᾶγμα. Ἐδῶ κανεὶς μπαίνει εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς σφαίρας μας, ποῦ ὁ ἥλιος τὸ καλοκαῖρι ποτὲ δὲν δύει, ἀλλὰ πάλι γι' ἀποζημίωσι οἱ μῆνες τοῦ χειμῶνος δὲν τὸν βλέπουν καθόλου. Εὑρίσκεται δηλαδὴ κανεὶς εἰς τὸ κατώφλι ἑνὸς κόσμου *τῶν παραμυθιῶν*, ὅπου καὶ αὐτὲς οἱ λέξεις τῆς Δημιουργίας «*Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο νύξ*» χάνουν τὴν ἀπόλυτό τους σημασία. Μποροῦσε κανεὶς νὰ το θεωρήσῃ μόνο ὡς ἕνα ἀξιοπερίεργο πρᾶγμα, ὅτι ὁ ἥλιος μένει ἔτσι στὸν οὐρανὸ ἕνα ὁλόκληρο «ἡμερονύκτιο». Καὶ ἐν γένει δὲν περιμένει κανεὶς ἰσχυρὲς ἐντυπώσεις ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ μάλιστα ἡ διάκρισι τῶν ὡρῶν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἤδη πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸν πολικὸ κύκλο ἔχει σχεδὸν ἐξαφανισθῇ (ἀπὸ τὸ λυκόφως τὴν νύκτα)· ἀκόμη τόσο πρὸς τὰ νότια, ὅσο εἶναι τὸ *Μόλδε* (Molde), δὲν χάνει σχεδὸν διόλου ἡ νύκτα φῶς τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουνίου. Ὥστε ὁ περιηγητὴς ἔχει συνήθως προφθάσει νὰ γνωρισθῇ ὁπωσδήποτε μὲ τὴν θαυμαστικῶς παράξενη, *ὁπαλιόχρωμη* λάμψι, ποῦ ἔχει τὸ πέλαγος μιὰ τέτοια ὑπερβόρεια καλοκαιρινὴ νύκτα, ποὺ μοιάζει περισσότερο μὲ μέρα, ἀλλὰ μέρα τῶν παραμυθιῶν.—Καὶ ὅμως! τὴν πρώτη φορά, που βλέπει κανεὶς τὸν ἥλιο νὰ κατεβαίνῃ εἰς τὸν οὐρανό, ἔξαφνα νὰ σταματᾷ ἐκεῖ ἔξω πάνω στὴ χρυσὴ ταινία, ποῦ σχηματίζει τὸ ὅριο τῆς γῆς μας καὶ τοῦ ἀπείρου, καὶ ἔπειτα—σὰν ὕστερ' ἀπὸ ἕνα σύντομο δισταγμὸ—ν' ἀνεβαίνῃ πάλι στὸν οὐρανό,—εἶναι στιγμή, ποῦ χωρὶς νὰ το θέλῃ, κρατεῖ κανεὶς τὴν ἀναπνοή του. Αὐτὴ ἡ στιγμή, ποῦ ἡ τελευταία λάμψι τοῦ βραδυοῦ καὶ ἡ πρώτη λάμψι τῆς αὐγῆς συγχωνεύονται σὲ μιὰ θάλασσα ἀπὸ αἷμα καὶ γεννοῦνε τὴν τὴν νέα ἡμέρα, ἔχει κάτι τι τῶν παραμυθιῶν. Ἔχει κανεὶς τὸ αἴσθημα, πῶς βλέπει τὸν ἴδιο τὸν χρόνο νὰ σταματᾷ, πῶς εἶναι παρὼν στὴ γέννησι τῆς Αἰωνιότητος».

Henrik Pontoppidan (1905).

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν καὶ ὑπὸ τὴν προεδρείαν του ἱδρύεται Ταμεῖον τοῦ Γένους πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν παρουσιαζομένων ἀναγκῶν τῶν ὁμογενῶν. Καταργοῦνται συνεπῶς αἱ διάφοροι ἐπιτροπαὶ ὡς καὶ τῆς Ἐπικούρου τῶν Μακεδόνων κλπ. Τὸ Ταμεῖον τοῦ Γένους θ' ἀποτελῇ νομικὸν πρόσωπον καὶ θὰ συνάπτῃ ἑπομένως δάνεια, θὰ δέχεται δωρεάς, κτλ.

Τὰ βραβεῖα Νόμπελ ἐδόθησαν ἐφέτος ὡς ἑξῆς:

Βραβεῖον τῆς Φυσικῆς εἰς τὸν καθηγητὴν Λενὰρ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Κιέλ.

Βραβεῖον τῆς Χημείας εἰς τὸν Ἀλφόνς φὸν Μπάγερ, καθηγητὴν τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου.

Βραβεῖον τῆς Ἰατρικῆς εἰς τὸν καθηγητὴν Κώχ.

Βραβεῖον τῆς Φιλολογίας εἰς τὸν Πολωνὸν συγγραφέα Ἐρρῖκον Σίγκεβιτς.

Βραβεῖον τῆς Εἰρήνης εἰς τὴν βαρωνίδα Βέρθαν φὸν Σοῦτνερ, πρόεδρον τοῦ αὐστριακοῦ Φιλειρηνικοῦ Συλλόγου.

Ἕνας σοφὸς Ἄγγλος ὁ δόκτωρ Ὄσλερ, καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς εἰς τὴν Ὀξφόρδην, συμβουλεύει τὴν ἀνάγνωσιν ὡς ὑπνωτικόν. Μισή, τὸ πολὺ μία ὥρα, ἀρκεῖ διὰ νὰ φέρῃ ὕπνον. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐκλέγῃ κανεὶς εὔκολα ἔργα. Εἰς τοὺς Ἕλληνας ὑποδεικνύει τὸν Πλούταρχον, εἰς τοὺς Ἄγγλους τὴν Δίκενς, Θάκεραι, Οὐάλτερ Σκόττ. Εἰς τοὺς Γάλλους τὴν Ἀνατὸλ Φρὰνς. Ἕνας ἄλλος εἰδικός, Ἄγγλος ἐπίσης, συμβουλεύει ἐν γένει ὡς καλὸν ὑπνωτικὸν τὰ ποιήματα καὶ προπάντων τὸ σονέτον.

Ἡ Πρωσσικὴ Βουλὴ μελετᾷ σχέδιον διώρυγος ἡ ὁποία θὰ ἑνώσῃ τὸ Βερολῖνον μὲ τὴν θάλασσαν διὰ τοῦ Στεττίνου.

Εἰς τὸ Βερολῖνον ἑτοιμάζεται διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1906 ἔκθεσις ἔργων Γερμανῶν καλλιτεχνῶν ἑνὸς αἰῶνος ἀπὸ τοῦ 1775 μέχρι τοῦ 1875.

Ὁ ἰατρὸς κ. Ζακὸν κατὰ τὴν δημοσίαν συνεδρίασιν τῆς παρισινῆς Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας ἔξῆρε τὸ ἔργον τοῦ Φωτεινοῦ Πανᾶ, ὁ ὁποῖος ἐτίμησε τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα μέσα εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΓΑΛΛΟΣΣΙΚΗ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ὑπὸ Παύλου Νιρβάνα. Ἔκδοσις «Παναθηναίων» 1905 Ἀθῆναι σχ. 16ον σελ. 44 δρ. 1.—Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «Παναθηναίων» οἱ ἀποστέλλοντες λεπτὰ 80 εἰς γραμματόσημα λαμβάνουν τὸ βιβλίον ἐλεύθερον ταχυδρ. τελῶν.

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ ὑπὸ Π. Καρολίδου.—Σύλλογος πρὸς διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων. Ἀθῆναι 1905 σχ. 16ον σελ. 86, λεπτὰ 40.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἐννοίας τοῦ ἄρθρου 17ου τοῦ νόμου ΑΥΛΘ' τῆς 26 Μαΐου 1887 περὶ συντάξεως ἐργοδηγοῦ ὑπὸ Ι. Φιλαρέτου. Τυπογραφεῖον Ἀποστολοπούλου.

Η ΑΡΓΩ τοῦ Ἕρμονα, ποιήματα. Ἀθῆναι 1905. Τυπογραφεῖο «Ἑστία» σχ. 16ον σελ. 140 δρ. 3.

ΛΑΣΣΑΝΕΙΟΣ ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ ἔκθεσις τῆς κρίσεως ἀναγνωσθεῖσα τὴν 29 Μαΐου 1905 ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ Σ. Κ. Σακελλαροπούλου. Ἀθῆναι 1905.

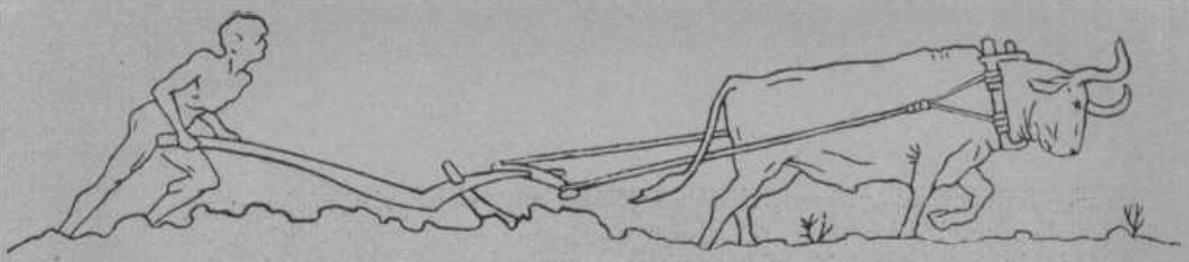
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ Γεωργ. Θ. Σημηριώτη. Ἀθῆναι 1905 Τυπογραφεῖα τῆς ἐφημερίδος «Κόσμος» Σχ. 16ον σελ. 70 δρ. 2.

***Μουσική*:**

ΤΟ ΦΙΛΗΜΑ Στρόβιλος διὰ κλειδοκύμβαλον ὑπὸ Ν. Μαυρογένη, ἐκδότης Θρ. Πετράτος.

ΣΠΟΥΔΗ ΥΠΟ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΡΘΕΝΗ

ΠΑΝΔΩΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1905

ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΤΡΟΠΟΥ, ΚΑΘ' ΟΝ ΔΙΕΔΟΘΗ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ, ΕΠΙ ΤΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΤΩΝ ΕΚΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΘΕΝΤΩΝ ΕΘΝΩΝ

Ὁ ἐν Γ'άνδῃ τῆς Βελγικῆς καθηγητὴς καὶ ἀκαδημαϊκὸς κ. Παῦλος Fredericq ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ Bulletin de l' Académie de Belgique (1903 σελ. 738—751) τὴν ἐξῆς περισπούδαστον πραγματείαν, τὴν ὁποίαν ἐνομίσαμεν καλὸν νὰ καταστήσωμεν γνωστὴν εἰς τοὺς ἡμετέρους δι' ἑλληνικῆς μεταφράσεως. Ἡ διατριβὴ ἔχει ἐν τῷ πρωτοτύπῳ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφήν Les conséquences de l' évangélisation par Rome et bar Byzance sur le développement de la langue maternelle des peuples convertis.

Σ. Κ. Σ.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ χριστιανισμὸς διεδόθη κατ' ἀρχὰς μὲ μεγάλην ταχύτητα εἰς τὰς χώρας, τὰς ὁποίας περιβρέχει ἡ Μεσόγειος. Τὴν διάδοσιν ταύτην κατέστησεν εὔκολον ἡ ἑνότης τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους. Εἰς μὲν τὸ ἀνατολικὸν τῆς Μεσογείου μέρος ἐπεκράτει ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, δι' ἣ καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἑλληνιστὶ ἐκηρύχθη εἰς τὰ πρὸς ἀνατολὰς ἔθνη. Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης περιῆλθον εἰς ἡμᾶς συντεταγμένα εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, διὰ δὲ τῆς μεταφράσεως τῶν Ἑβδομήκοντα ἐγίνωσκεν ἤδη ὁ ἑλληνικὸς κόσμος καὶ πρὸ τῆς διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ὁλόκληρον τὴν Παλαιὰν Διαθήκην [1]. Εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Μεσογείου ἦτο κοινὴ ἡ λατινικὴ γλῶσσα, τὰ δὲ δυτικὰ ἔθνη ἀνεγίνωσκον καὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης τὰ βιβλία διὰ τῆς μεταφράσεως ἥτις λέγεται *Ἰταλα*, καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ δ' αἰῶνος, διὰ τῆς *Βουλγάτας* τοῦ Ἱερωνύμου. Ἀμφοτέρωθεν δὲ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Λατῖνοι πατέρες τῆς ἀρτιγενοῦς Ἐκκλησίας ἐξηκολούθουν νὰ ἀναπτύσσωσι τὴν χριστιανικὴν γραμματείαν. Τὸ κήρυγμα λοιπὸν ἐγίνετο ἀπροσκόπτως ἑλληνιστὶ μὲν εἰς τοὺς ἑλληνογλώσσους τῆς Ἀνατολῆς, λατινιστὶ δὲ εἰς τοὺς λατινογλώσσους τῆς Δύσεως, εἰς ἀμφότερα δὲ τὰ τμήματα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ὁ ἐκχριστιανισμὸς προέβαινεν ἄνευ οὐδεμιᾶς σχεδὸν γλωσσικῆς δυσκολίας. Βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα κατέστη ἡ λειτουργικὴ γλῶσσα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἡ λατινικὴ τῆς Δυτικῆς.

Ἀλλ' ὅτε πλέον τὸ κήρυγμα ἔμελλε νὰ ἐπεκταθῇ εἰς τοὺς βαρβάρους τοὺς ὁμιλοῦντας ἀφ' ἑνὸς μὲν γερμανικάς, ἀφ' ἑτέρου δὲ σλαυϊκὰς γλώσσας, ἠγέρθη ἀμέσως νέον γλωσσικὸν πρόβλημα.

Ὅπως προσηλυτίσωσι τοὺς βαρβάρους ἐκείνους, οἵτινες οὔτε τὴν ἑλληνικὴν κατελάμβανον οὔτε τὴν λατινικήν, ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐκμάθωσι πρῶτον οἱ κηρύττοντες τὸ Εὐαγγέλιον τὰς διαφόρους αὐτῶν διαλέκτους, ὅπως καὶ σήμερον κάμνουσιν οἱ καθολικοὶ καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι ἱεραπόστολοι οἱ διαδίδοντες τὸν χριστιανισμὸν εἰς τοὺς ἐρυθροδέρμους τῆς Ἀμερικῆς ἢ τοὺς μαύρους τοῦ Κόγγου.

Ἀλλὰ μέχρι τίνος βαθμοῦ ἡ μητρικὴ γλῶσσα τῶν νέων προσηλύτων θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὸ ἔργον τῆς εὐαγγελίσεως;

Ἄλλην λύσιν ἔδωκεν ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς τὸ πρόβλημα, καὶ ἄλλην ἡ Ῥώμη. Ἐκ τούτου δέ, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἐπηκολούθησαν σημαντικὰ ἀποτελέσματα, εἰς τὰ ὁποῖα, καθ' ὅσον

[1] Ἰδ Ad Deissmann Die Hellenisierung des semitischen Monotheismus, ἐν τοῖς Neue Jahrbücher füs das klas. Altertum 1903, VI, 3, καὶ ἰδίᾳ σελ. 161 καὶ 176.

ἠξεύρω, δὲν ἔδωκαν οἱ ἱστορικοὶ τὴν ἀπαιτουμένην προσοχήν.

Οἱ μὲν ἀπόστολοι τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες διέδωσαν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰς λατινογλώσσους τοῦ κράτους ἐπαρχίας, εἶχον συνειθίσει νὰ θεωρῶσι τὴν λατινικὴν ὡς τὴν ὁριστικὴν λειτουργικὴν γλῶσσαν. Ἐφρόντιζον μὲν βεβαίως αὐτοὶ νὰ ἐκμανθάνωσι τὰ γερμανικὰ ἰδιώματα, ὅπως δι' αὐτῶν κηρύττωσι τὴν νέαν πίστιν εἰς τοὺς Γερμανούς, ὅτε πλέον οὗτοι ἤρχισαν νὰ συρρέωσι εἰς τὸ διαμελιζόμενον Δυτικὸν ῥωμαϊκὸν κράτος, ἀλλ' ὅμως ἐτέλουν πάσας τὰς ἱεροτελεστίας καὶ πάντα τὰ μυστήρια εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, διδάσκοντες συγχρόνως τοὺς νεοφωτίστους χριστιανοὺς τὴν γλῶσσαν ταύτην, ὡς τὸ ἀποτελεσματικώτατον μέσον πρὸς βαθυτέραν τῶν μυστηρίων τῆς θρησκείας κατανόησιν, ἀφ' οὗ πάντα τὰ πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν σχετικὰ συγγράμματα ἦσαν λατινιστὶ συντεταγμένα.

Πανταχοῦ λοιπόν, ὅπου ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία εὐαγγελίζει Γερμανούς, παράγεται ἓν περίεργον καὶ σχεδὸν ἀφύσικον γλωσσικὸν φαινόμενον. Ἡ μητρικὴ δηλαδὴ γλῶσσα τοῦ χριστιανιζομένου λαοῦ δὲν εἶναι ἡ γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας, ὑπεράνω δὲ τῆς διαλέκτου, ἣν ὁμιλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι κατ' οἶκον, τίθεται ἡ λατινικὴ γλῶσσα, γλῶσσα τῆς πίστεως, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ γλῶσσα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πολιτικῆς, γλῶσσα τῆς ὁποίας γίνεται κατ' ἐξοχὴν χρῆσις πρὸς ἔκφρασιν πάσης ὑψηλῆς καὶ σπουδαίας ἐννοίας ἐν τῷ διανοητικῷ καθὼς καὶ ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ. Διὰ τῆς εἰς τὸν χριστιανισμὸν προσηλυτίσεως, ἡ μητρικὴ γερμανικὴ γλῶσσα καταβιβάζεται εἰς ταπεινοτάτην θέσιν, ὅπως ἡ σταχτοπούτα τοῦ παραμυθιοῦ, ἥτις μένει διαρκῶς πλησίον τῆς ἑστίας καὶ δὲν ἀπομακρύνεται ἐκεῖθεν, ἐν ᾧ ἡ λατινικὴ κάθηται ὑψηλὰ ἐνθρονισμένη εἰς τὰ παλάτια τῶν βασιλέων καὶ τῶν μεγιστάνων, εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα καὶ τὸν ὑψηλότερον τῆς κοινωνίας βίον. Ὄχι μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ προσεπάθουν κατὰ φυσικὸν λόγον οἱ ἀπόστολοι τῆς νέας πίστεως νὰ ἐκριζώσωσιν ἐντελῶς τὴν ἤδη ὑπάρχουσαν εἰς τοὺς λαοὺς ἐκείνους ἐγχώριον εἰδωλολατρικὴν γραμματείαν, ἵνα μὴ τυχὸν ἤθελεν αὕτη ἀνακόψει τὴν πρόοδον τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἄλλως δὲ ἡ ἐθνικὴ γραμματεία δὲν ἦτο γραπτή, ὑφίστατο διὰ τῆς προφορικῆς μόνον παραδόσεως, καὶ ἑπομένως ἐξ ἀνάγκης θὰ ὑπέκυπτεν εἰς τὸν ἄνισον ἀγῶνα πρὸς τὴν γραπτὴν λατινικὴν γραμματείαν.

Οἱ Γερμανοὶ λοιπὸν ἐκχριστιανισθέντες προσέλαβον τὴν συνήθειαν νὰ ἐκφράζωσι πᾶν ὑψηλότερον διανόημα εἰς τὴν λατινικήν, νὰ θεωρῶσι δὲ τὴν μητρικήν των γλῶσσαν ὡς ἀναξίαν πάσης εὐγενοῦς χρήσεως. Εὑρέθησαν δηλαδὴ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας οἱ προσηλυτισθέντες Γερμανοὶ εἰς τὴν αὐτὴν λυπηρὰν θέσιν, ἥτις καὶ σήμερον παρατηρεῖται εἰς τινας χώρας, ἔνθα ἡ ἀριστοκρατικὴ τάξις ὁμιλεῖ καὶ γράφει ἄλλην γλῶσσαν καὶ ὄχι τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ.

Ἐκ τῶν δύο τούτων ὑπερτεθειμένων γλωσσῶν ἡ μητρικὴ γλῶσσα τῶν πολλῶν θυσιάζεται ἢ τοὐλάχιστον παραλύεται ἐν τῇ κανονικῇ αὐτῆς ἀναπτύξει. Μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων καὶ ἀνεπτυγμένων τάξεων καὶ τοῦ κοινοῦ λαοῦ, παύει ἡ ἀπαραίτητος πρὸς τὴν ἐθνικὴν πρόοδον πνευματικὴ ἐπικοινωνία[1].

Τὸ κακὸν τοῦτο φαίνεται ὅτι ἤδη εἶχεν ἐν μέρει διαγνωσθῇ καὶ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. Ἐν Ἀγγλίᾳ λόγου χάριν, ὅπου ἡ διάδοσις τοῦ Εὐαγγελίου ἔγινε κατὰ τρόπον πολὺ διάφορον τῶν ἄλλων Δυτικῶν χωρῶν, ἡ ἀγγλοσαξονικὴ γλῶσσα δὲν ὑπεδουλώθη ἐντελῶς εἰς τὴν λατινικήν. Ὄχι μόνον δὲ ἡ ἐγχώριος γλῶσσα διετήρει ὁπωσοῦν ἐπίσημον θέσιν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐθνικὴ ἀγγλοσαξονικὴ γραμματεία ἐτιμᾶτο. Κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα, ἐντολῇ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ προϊσταμένων, ὁ Ἀγγλοσάξων μοναχὸς Καέδμων συνέταξε ἐμμέτρους παραφράσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὴν μητρικήν του γλῶσσαν, ὁ δὲ μέγιστος τῶν χριστιανῶν λογίων τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα, Βέδας ὁ Σεβάσμιος, ἂν καὶ συνέταξε πολλὰ βιβλία λατινιστί, ἠγάπα τὴν μητρικήν του γλῶσσαν, ἐνδιεφέρετο περὶ τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων τῆς πατρίδος του, ἀποθνήσκων δὲ ἐπεράτωνε τὴν ἀγγλοσαξονικὴν μετάφρασιν τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου.

Καὶ ὁ Κάρολος ὁ Μέγας ἐπεχείρησε μὲν νὰ συντάξῃ φραγκικὴν γραμματικήν, συνήθροισε δὲ καὶ τὰς ἐθνικὰς ἐποποιΐας τῶν Γερμανῶν. Καὶ κατόπιν δὲ ἀφ' οὗ διὰ τοῦ ξίφους ἐπεβλήθη ὁ χριστιανισμὸς εἰς τοὺς Σάξονας τῆς βορείου Γερμανίας, οἵτινες ὑπὸ τοῦ Καρόλου ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ αἷμα, ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ

[1] Τοιαύτην ἀνώμαλον γλωσσικὴν κατάστασιν βλέπομεν σήμερον εἰς τοὺς φλαμανδικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Βελγικῆς καὶ τῆς Γαλλίας, εἰς τοὺς λεγομένους Κάτω Βρεττανοὺς τῆς Γαλλίας, εἰς τοὺς Ἐσθωνοὺς τῶν βαλτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ρωσσίας Οἱ λαοὶ οὗτοι ἔχοντες διάφορον γλῶσσαν ἀπὸ τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων, σημαντικῶς παρακωλύονται εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν.

διάδοχος Λουδοβῖκος ὁ Εὐσεβής, ἐνόησε, κατὰ τὸν ἕνατον αἰῶνα, ὅτι τὸ ξίφος τοῦ κατακτητοῦ καὶ τὰ λατινικὰ τοῦ ἱερέως δὲν ἤρκουν ὅπως ἐπιτύχωσιν ἀληθῆ καὶ διαρκῆ πίστιν εἰς τὸν χριστιανισμόν, διὰ τοῦτο δὲ ἀνέθεσε εἰς ἕνα τῶν ἐγχωρίων ποιητῶν νὰ συντάξῃ δύο εἰς τὴν σαξονικὴν γλῶσσαν θρησκευτικὰ πρὸς διάδοσιν τῆς πίστεως ποιήματα, τῶν ὁποίων σκοπὸς ἦτο νὰ ἐξοικειώσῃ τοὺς ἡττηθέντας πρὸς τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην διὰ τῆς μητρικῆς αὐτῶν γλώσσης. Τὸ ἓν ἐκ τῶν ποιημάτων τούτων εἶναι τὸ ἐπιγραφόμενον Heliand, περιέχον περίπου 6 χιλιάδας στίχους, ὅπερ ἐσώθη ὁλόκληρον, τοῦ δὲ ἄλλου, τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, εὗρε κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν κατὰ τὸ 1894 ὀλίγα ἀποσπάσματα ὁ καθηγητὴς Τσαγγεμάϊστερ εἰς ἓν χειρόγραφον τῆς Βατικανῆς βιβλιοθήκης. Ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς μεταφράσεως διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν τροπαρίων καὶ εὐχολογίων καὶ λαϊκῶν συνόψεων φαίνεται ὅτι ἐπεδιώχθη ὑπὸ τῆς Ῥώμης ἡ εἰς τοὺς Γερμανικοὺς λαοὺς διάδοσις τῆς χριστιανικῆς πίστεως Κατ' ἐξαίρεσιν μάλιστα ἔγιναν καὶ σπουδαιότεραι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπόπειραι. Περὶ τὰ τέλη λόγου χάριν τοῦ δεκάτου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑνδεκάτου ἱδρύθη ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Γάλλου τῆς Ἑλβετίας σχολὴ μεταφράσεων εἰς τὴν δημώδη γερμανικὴν γλῶσσαν, τῆς ὁποίας σχολῆς ἡγέτης ἦτο ὁ κατὰ τὰ 1022 ἀποθανὼν Νότκερ.

Ἀλλὰ πᾶσαι αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐξαιρέσεις στηρίζουσιν ἀκριβῶς τὸν κανόνα, ὅτι δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης ἐπέβαλε καὶ εἰς τὰ γερμανικὰ καὶ εἰς τὰ ῥωμανικὰ ἔθνη τὴν ἐπίσημον αὐτῆς λειτουργικὴν γλῶσσαν ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄργανον πρὸς ἔκφρασιν ἀνωτέρας διανοητικῆς ἀναπτύξεως, καὶ ὅτι πανταχοῦ αἱ ἐγχώριοι γλῶσσαι κατεβιβάσθησαν εἰς πολὺ ταπεινοτέραν θέσιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐχρειάσθη νὰ παρέλθωσι πολλοὶ αἰῶνες, ἕως οὗ πάλιν ἀνυψωθῶσι εἰς τὴν φυσικὴν αὐτῶν περιωπήν.

Καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Δύσιν πᾶν βιβλίον ἀναφερόμενον εἰς ὑψηλοτέραν ὁπωσδήποτε μάθησιν ἐγράφετο εἰς τὴν ξένην καὶ διεθνῆ λατινικὴν γλῶσσαν, παρημελεῖτο δὲ ὡς ἐκ τούτου τῶν ἐθνικῶν γλωσσῶν ἡ ἀνάπτυξις. Οἱ δὲ *ἀνθρωπισταὶ* τοῦ ιε΄ καὶ ις΄ αἰῶνος, καθ' ἣν ἀκριβῶς ἐποχὴν ἔμελλεν ἐπὶ τέλους ἡ λατινικὴ γλῶσσα νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῶν ζωντανῶν γλωσσῶν, συνετέλεσαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν ἐπί τινα ἀκόμη χρόνον ἀναβολὴν τῆς ἐπικρατήσεως ταύτης. Ὁ Ἔρασμος, ὅστις ἦρχεν ὡς βασιλεὺς πάσης τῆς κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ις΄ αἰῶνος πνευματικῆς κινήσεως, ἔγραφε μόνον λατινιστί, κατεφρόνει δὲ ἐκ βάθους ψυχῆς τὴν μητρικὴν αὐτοῦ ὁλλανδικὴν γλῶσσαν. Ὁ Θωμᾶς Μόρος κατεδέχθη μὲν νὰ γράψῃ ἀγγλιστὶ τινὰ ἐκ τῶν ὑποδεεστέρων ἔργων του, ἀλλὰ τὸ κυριώτατον σύγγραμμά του, τὴν *Οὐτοπίαν*, συνέταξε λατινιστί. Καὶ κατὰ τὸν ις΄ ἀκόμη καὶ τὸν ιη΄ αἰῶνα ἡ λατινικὴ εἶναι ἡ διεθνὴς γλῶσσα τῶν λογίων καὶ τῶν φιλοσόφων, λατινιστὶ δὲ συνέγραψεν ὁ Βάκων κατὰ τὸ 1620 τὸ *Νέον ὄργανον τῶν ἐπιστημῶν*, ὁ Γρώτιος κατὰ τὸ 1613 το περίφημον σύγγραμμα *Περὶ τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης*, ὁ Σπινόζας περὶ τὸ 1670 τὴν *Ἠθικήν* του, ὁ Λεϊβνίτιος κατὰ τὸ 1714 τὴν *Μοναδολογίαν* του καὶ ἄλλοι ἄλλα. Μόνον δὲ περὶ τὰ μέσα τοῦ ιθ΄ αἰῶνος ἔπαυσεν ὁριστικῶς νὰ ἐπικρατῇ ἡ λατινικὴ ὡς κυρία γλῶσσα εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια, ἀφ' οὗ ἐπὶ μίαν σχεδὸν ὁλόκληρον χιλιετηρίδα ἁρήρπασεν ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν τῆς Εὐρώπης γραμματειῶν ἑκατοντάδας λογογράφων, ποιητῶν καὶ φιλοσόφων, οἵτινες ἐξόχως θὰ συνετέλουν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν καὶ τὴν λάμπρυνσιν.

Ἡ χρῆσις αὕτη τῆς λατινικῆς γλώσσης ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς διεθνοῦς διαδόσεως τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων ὑπῆρξε τῷ ὄντι μέγα ἀγαθόν, ἴσως μάλιστα εἶναι λυπηρόν, ὅπως φρονοῦσιν οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν λογίων, ὅτι καὶ σήμερον δὲν ἰσχύει ἡ λατινικὴ ὡς διεθνὴς ἐπιστημονικὴ γλῶσσα, ἀλλ' εἶναι ὅμως ἐπίσης ἀναντίρρητον, ὅτι ἡ ἀνάπτυξις καὶ τῶν γερμανικῶν καὶ τῶν ῥωμανικῶν γραμματειῶν ἐπεβραδύνθη καὶ παρελύθη σημαντικώτατα καὶ ἐπὶ μακρότατον χρόνον, ἕνεκα τῆς συστηματικῆς ἐπιβολῆς τῆς λατινικῆς γλώσσης, ἣν ἤσκησε πανταχοῦ κατὰ τὴν διάδοσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης.

[Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχές] ΠΑΥΛΟΣ ΦΡΕΔΕΡΙΚ

[Μετάφρασις Σ. Κ. Σ.]

ΜΟΣΧΟΥ

Ε Υ Ρ Ω Π Η

Ε. Π. Κ.

Γλυκόνειρο στὴν ὄμορφην Εὐρώπ' ἡ 'Αφροδίτη
τῆς ἔστειλε τὴν κοντανγή, τῆς νύκτας ὥρα τρίτη,
ὥρα, ποῦ ὁ ὕπνος, καθιστὸς στὰ μάτια, γλυκὸς μέλι,
δένει τὰ βλέφαρ' ἁπαλὰ καὶ λύνει τἄλλα μέλη,
ποῦ τὸ κοπάδι τῶν σωστῶν ξεχύνεται ὀνειράτων.
Μὲς στὰ παλάτια τὰ ψηλὰ βαθιὰ σὰν ἐκοιμᾶτον
παρθενικὴ τοῦ Φοίνικος ἀκόμη κόρ' ἡ Εὐρώπη,
τῆς φάνηκε πῶς μάχονται γιὰ λόγου της δυὸ τόποι,
ἡ 'Ασία κ' ἡ πέρα Στεριὰ μὲ γυναικήσια κάλλη.
Ἡ μιὰ μὲ ξένην ἔμοιαζε, μὲ χωριανὴν ἡ ἄλλη
καὶ σὰ δικήν της πιὸ σφιχτὰ βαστοῦσε τὴν παρθένα
κ' ἔλεγε αὐτὴ τὴ γέννησε, τὴν εἶχε ἀναθρεμμένα·
κ' ἡ ἄλλη χεροδύναμη κρατεῖ καὶ δὲν ἀφήνει
τὴν κόρην ὄχι ἀθέλητα, κ' ἐλάλει πῶς ἐκείνη
ἀπὸ τὸν Δία τυχερὸ τὴν κόρη ἦτο νὰ πάρῃ.
Μὲ μιᾶς αὐτὴ ἀπὸ τὸ στρωτὸ πετάχτηκε κλινάρι
μὲ καρδιοκτύπι· τὄνειρο γιὰ ξύπνον ἐθαρροῦσε
κ' ἐκάθισε καὶ κάμποσην ὥρα σιωπὴ ἐκρατοῦσε·
τὶς δυὸ γυναῖκες στὰ δεξιὰ τὰ μάτια της ἐθώρει,
ὡσάτου ἀργὰ περίτρομη φωνὴν ἔβγαλε ἡ κόρη.

«Ποιὸς θεὸς μοῦστειλε, καλέ, φαντάσματα [μπροστά μου;
Ποιὸ μάποξύπνησε ὄνειρον ἀπὸ τὰ στρώματά μου,
καθὼς ἐπλάγιαζα γλυκὰ γλυκὰ στὴν ἀντρομίδα;
Κ' ἡ ξένη ἐκείνη ποιὰ ἦτονε, ποῦ μὲς στὸν ὕπνο [μου εἶδα,
ποῦ τὴν ἀγάπησα μὲ μιᾶς καὶ στὴν καρδιὰ τὴ [νοιόθω
κ' ἐκείνη μ' εἶχε σὰν παιδί, μ' ἀγκάλιαζε μὲ πόθο;
Μόν' ἂς τὸ φέρουν εἰς καλὸ τὄνειρο τοῦτο οἱ [ἅγιοι!»

Αὐτὰ εἶπε καὶ σηκώθηκε, τὲς φίλες ναΰρῃ πάγει
συντρόφισσες, συνόκαιρες, ποῦ ἐγκαρδιακές της [ἦτον,
ποὖπαιζε πάντοτε μαζὶ κ' ἐχόρευε μαζί των
ἢ τὸ κορμί της ἔλουζε μὲς στὲς πηγὲς ὁμάδι
ἢ μυροβόλα σύναζε λειριὰ ἀπὸ τὸ λειβάδι.
Νά σου καὶ κεῖνες, καθεμιὰ μ ἕνα πανέρι θάμα
γιὰ λούλλουδα· καὶ ξεκινοῦν πρὸς τἀκρογιάλι ἀν- [τάμα
ποῦ πάντοτε συνάζονταν κ' εὑρίσκαν τὴ χαρά των
στὴν μυρωδιὰ τῶν λουλλουδιῶν, στὸ φλοῖσβον [τῶν κυμάτων.
Ἡ Εὐρώπη ἐκράτει ἕνα χρυσὸ χιλιόπλουμο ταλάρι
ποῦ τὄχε κάμει ὁ Ἥφαιστος καὶ δῶρο τὄχε πάρει
τῆς 'Αφρικῆς, σὰν ἔπαιρνε τὸν Ποσειδῶνα ταίρι
κ' ἐκείνη τὄχε τῆς γλυκειᾶς τῆς Τηλεφάσσας φέρει,
γιατὶ δική της ἔπεφτε· καὶ κείνη στὴν Εὐρώπη,
τἀνύπαντρο κοράσι της, τὸ χάρισε κατόπι.
Μέσα του ξόμπλια περισσὰ λαμποκοποῦσαν πέρα·
μέσα χρυσῆ ἦτον ἡ 'Ιώ, τοῦ 'Ινάχου ἡ θυγατέρα·
ἀκόμη δαμάλ' ἦτονε, δὲν ἦτον πιὰ κοράσι
κ' ἐμάχετον τὲς ἄλμυρὲς τὲς σιράτες νὰ περάσῃ,
λὲς κ'ἐκολύμπα· ἡ θάλασσα ἕνα σμάλτο ἦτο παρέκει
κι' ἀπὸ τὸν ὄχτο τοῦ γιαλοῦ, τὸν ἕνα κι' ἄλλο, στέκει
κόσμος καὶ κόσμος καὶ θωρεῖ τοῦ πόντου τὸ δα- [μάλι
Μέσα ὁ Κρονίδης τὴν 'Ιώ, τὸ βώδι, ἀγάλι ἀγάλι
χαδεύει μὲ τὴ χέρα του, καὶ δίπλα στὸ ποτάμι
τὴν εἶχε πιὰ ἀπὸ δάμαλι γυναῖκα ξανακάμει.
Ὁ Νεῖλος ἦτον ἀργυρὸς καὶ χάλκινο τὸ βώδι
κ' εἶχε τὸν Δία ὁλόχρυσον ἀπὸ κορφὴν ὡς πόδι.
Καὶ κάτω ἀπὸ τοῦ ταιριαστοῦ ταλάρου τὴ στεφάνη
ὁ Ἑρμῆς, κ'ὕστερ' ἁπλωτὸς ὁ Ἄργος κοντοφτάνει
μὲ τἀνοικτὰ τὰ μάτια του, τἀκοίμητό του βλέμμα·
κ' ὕστερα ἔπέτ' ἀπ' ἐκεινοῦ τὸ κατακόκκινο αἷμα
καμαρωτὸ γιὰ τῶν φτερῶν τὰ χρώματα παγόνι,
ποῦ τὴν οὐρά του σὰν ταχὺ καράβι ἀνασηκώνει
καὶ περισκέπει τὸ χρυσὸ τοῦ πανεριοῦ γυλάρι.
Αὐτὸ ἦτον τῆς πεντάμορφης Εὐρώπης τὸ ταλάρι.

Κι' ἀφοῦ πιὰ κεῖνες ἔφθασαν στἀνθόσπαρτο [ἀκρογιάλι
ἡ μιὰ μὲ τὄνα λούλλουδο, μὲ τἄλλο ἔπαιζε ἡ ἄλλη,
τούτη μὲ νάρκισσο γλυκό, μὲ γυάκινθον ἐκείνη,
τὰ γιούλλια αὐτὴ κατάκοβε κ' ἡ ἄλλη τὸ μερσίνι.
Καὶ χίλια πέταλα χαμαὶ σκορπίζονταν ἀκόμη.
Ἄλλες τοῦ κρόκου τοῦ ξανθοῦ τὴν μυρισμένη κόμη
μὲ χίλιες φωνὲς ἔκοβαν· μόν' ἡ βασιλοποῦλλα
ποὖδρεπε ῥόδ'ἀκράνοικτα, πυρρὰ μὲ τὴ δροσοῦλλα,
σὰν 'Αφροδίτη ἐφάνταζε στὴν μέση τῶν Χαρίτων.
Μόνο νὰ παίζῃ τυχερὸ πολὺν καιρὸ δὲν ἦτον
μὲ τὰ λουλλούδια κορασιά, παρθένα μὲ τὴ ζώνη·
γιατὶ ὁ Κρονίδης τὴ θωρεῖ κι' ὁ νοῦς του εὐθὺς [κομπώνει.
Τὰ βέλη τὸν ἐδάμασαν μὲ μιᾶς τῆς 'Αφροδίτης
ποῦ καὶ τὸν Δία πῶς νὰ νικᾷ κατέχει μοναχή της.
Μιὰ ἀπὸ τῆς Ἥρας τὴ ζηλειὰ νὰ λείψῃ καὶ τὰ μίση
καὶ μιὰ τὸν ἄπρακτο τὸν νοῦ τῆς κόρης ν' ἀπατήσῃ,
τὸν θεὸν ἔκρυψ' ἄλλαξε κορμὶ καὶ βοῦς ἐφάνη,
ταῦρος, μόν' ὄχι σὰν αὐτοὺς ποῦ τρέφονται στὴ [στάνη,

οὔτε σὰν κεῖνον ποῦ αὐλακιὲς ἀνοίγει ζυγομάχος,
οὔτε σὰν ὅποιο βόσκεται σὲ μιὰ κοπὴ μονάχος,
οὐδὲ σὰν κεῖνον ποῦ τραυᾷ πολύφορτον ἁμάξι.
Τούτου ξανθὸ ὅλο τὸ κορμὶ πάγει χρυσὸ νὰ μοιάξῃ
καὶ μόν' ἓν' ἀργυρόκυκλο στὸ μέτωπο εἶχ' ἐπάνω
τὰ μάτια του γαλάνιζαν κ' ἔρωτ' ἀστράφταν πλάνο.
Κ' ἴσα δυὸ κέρατα ζυγὰ πετοῦσαν ἕνα μ' ἕνα,
καθὼς τοῦ μισοφέγγαρου τὰ κύκλα,ἀναστρεμμένα.
Καὶ στὸ λιβάδ' ἤρθε χωρὶς τὲς κόρες νὰ ξιππάσῃ·
κι' ὅλες τὲς ἔπιασε καημὸς κοντά του γιὰ νὰ πάσι,
νὰ γγίξουν τὸμορφόβουδο, ποῦ μὲ τὴ μυρωδιά του
περνοῦσε καὶ τοῦ λιβαδιοῦ τἀκριβολούλουδά του.
Καὶ στὴν Εὐρώπη στάθη ἐμπρὸς τὴν μυριοπαι-
[νεμένη·
τὴν ἔγλειφε τὴν κορασιὰ καὶ τὴν ἐξετρελλαίνει.
Καὶ κείνη τὸν ἐχάδευε, τοῦ σφόγγιζε τὰ στόμα
μὲ τὰ χεράκια καὶ φιλὶ στὸν ταῦρο δίδει ἀκόμα.
Καὶ κεῖνος γλυκομούγγρισε – τί τρόπ' ὁ ἐρωτιάρης!
Ἤχος αὐλοῦ πῶς μελῳδεῖ σταὐτί σου μέσα ἐθάρ-
[ρεις.
Γονάτισε στὰ πόδια της, στραμμένος τὴν ἐθώρει
κατάμματα, κι' ὁλόδειχνε τὴν πλάτη του στὴν κόρη.
Κ' ἐκείνη λέει τῶν κορασιῶν μὲ τὲς ξαθιὲς πλε-
[ξοῦδες

«Ἐλᾶτε, φιλαινάδες μου ζυγῶστε, κοπελλοῦδες,
στὸν ταῦρο νὰ καθίσωμε, νὰ παίξωμε κομμάτι
ὅλες σηκώνει μιὰ μορφιὰ νά μας δεχτῇ στὴν
[πλάτη·
κοιτᾶτε, τόσο εἶν' ἥμερος καὶ τόσο καλός, ὅπου
δὲν μοιάζει ταύρου κανενὸς κ' ἔχει τὸ νοῦν ἀν-
[θρώπου,
τὸν ἴδιο κι' ἀπαράλλακτο μόνο μιλιὰ δὲ θἄχει».

Ἔλεγε αὐτὰ κι' ὁλόγελη τοῦ κάθισε στὴ ῥάχι
μὰ πρὶν οἱ ἄλλες ἀνεβοῦν, ὁ ταῦρος φόρα δίδει
ἐκείνην ποὖθελε ἅρπαξε καὶ πιὰ καλὸ ταξείδι!
Ἡ κόρη ἐστράφη μεταμιᾶς τὴς φίλαινες νὰ κράξῃ
κιἄνοιγε καὶ τὰ χέρια της, μὰ ποιὰ νά την προ-
[φτάξῃ;
Κιἀφοῦ στὸ κῦμα μπῆκε αὐτός, τραυοῦσε σὰ δελ-
[φίνι
μ ἄβρεκια πόδια κύματα μεγάλα πίσω ἀφήνει.
Καὶ σὰν περνοῦσε, ἡ θάλασσα γαλήνιαζε κ' ἐγέλα
τὰ κήτη ἐχόρευαν ἐμπρὸς τοῦ Διός, ἀπὸ τὴν τρέλλα,
καὶ τὸ δελφίνι ἀπὸ βαθιὰ ψηλὰ στὸ κῦμα ἐπήδα
κ' οἱ Νηρηΐδες πρόβαλλαν ὅλες χαρὰ κ' ἐλπίδα,
μιὰ μιὰ σ' ἕνα σκυλλόψαρον ὁμορφοκαθισμένη,
κι' ὁ ἴδιος ὁ βαρύδουπος ὁ κοσμοσείστης βγαίνει
καὶ τἀδελφοῦ του τ' ἀκριβοῦ τὸν καλὸ δρόμο
[ἀνοίγει
κ' οἱ Τρίτωνες συνάζονταν τριγύρω, λίγοι λίγοι,
κ' ἐπαίζανε συντροφιαστοί, κράκτες βαριοὶ τοῦ
[πόντου,
μὲ κάτι κόχυλους μακριοὺς τοῦ γάμου τὸ σκο-
[πόν του.
Κ' ἐκείνη ὡραῖα καθιστὴ πάνω στοῦ Διὸς τὴν
[πλάτη
μὲ τόνα χέρι τὸ μακρὺ κέρας τοῦ ταύρου ἐκράτει
μὲ τἄλλο της ἐσήκωνε τὴν πλουμιστὴ πορφύρα,
μὴν τῆς τὴ βρέχῃ τὸ νερὸ καὶ τὴ χαλᾷ ἡ ἁρμύρα.
Κἰ ὁ ἄνεμος ἐφούσκωνε τῆς κόρης τὸ φουστάνι,
σὰν τὸ παννὶ τοῦ καραβιοῦ, γιὰ νὰ γλυκανασάνῃ.
Κ' ἡ κόρη ἀφοῦ ξεμάκρυνεν ἡ πατρική της χώρα,
καὶ δὲν φαινόταν οὔτ' ἀκτὴ οὔτε βουνὸ πιὰ τώρα,
κιἀπάνω μόνον οὐρανὸς καὶ θάλασσ' ἀποκάτω
φοβήθηκε κ' εἶπε δειλὰ στὸν ταῦρο τὸ στηθᾶτο.

«Ποῦ θέλεις, ταῦρε νὰ μὲ πάς; τραυᾷς μὲ τὰ
[σωστά σου
στοὺς δρόμους τούτους; ἀψηφεῖς τὸ κῦμα; καλέ,
[στάσου.
Γιὰ τὰ γοργὰ πλεούμενα ἡ θάλασσα εἶν' ἡ μαύρη.
Τὴν ὑγρὴ στράτα τοῦ γιαλοῦ φοβοῦνται την οἱ
[ταῦροι.
Σὰν τί θὰ πιῇς, σὰν τί θὰ φὰς στὴ μέση τοῦ πε-
[λάγου;
Θάσαι θεός σὰν τοὺς θεοὺς περνᾷς μόνο φυ-
[λάγου.
Οὔτε δελφίνια στὴ στεριὰ ποτέ μου εἶδα νὰ βγοῦσι
οὔτε μοσκάρια στὸ γιαλὸ νὰ μπαίνουν ἔχω ἀκούσει.
Μὰ σὺ περνᾷς γῆ, θάλασσα, κουπιὰ τὰ πόδια
[κάμνεις
νὰ δοῦμε κιᾶ δὲ σηκωθῇς ψηλὰ ψηλὰ καὶ λάμνεις
σὰν τὰ γοργόφτερα πουλλιὰ στὸ γαλανὸν αἰθέρα.
Ἐμένα κακὴ τύχη μου, ποῦ ἀφῆκα τοῦ πατέρα
τὰ δώματα καὶ ξενομῶ σ' ἑνὸς βωδιοῦ τὴ ῥάχι
καὶ τώρα θαλασσομαχῶ καὶ χάνομαι μονάχη.
Μόνο, τοῦ πόντου βασιλιᾶ, γιὰ ἐπάκουσέ μου
[τόσο,
σύ, Ποσειδῶν' ἀθάνατε, ποῦ ἐλπίζω ν' ἀνταμώσω
μπροστὰ νὰ παραστέκεσαι, τὸν πόρο μου γιὰ ναῦρω
τί δὲν περνῶ δίχως θεὸ τὴ στράτ' αὐτὴ μὲ ταῦρο!»

Εἶπε κιἀπολογήθη της τὸ βώδι παραχρῆμα·
«Θάρρος, κοπέλλα, μὴ ψηφᾷς τῆς θάλασσας τὸ
[κῦμα.
Τὸν Δία τὸν ἴδιο ἔχεις ἐδῶ, κιᾶς ταυροδείχνω
[ἀπέξω
μπορῶ ὅπως θέλω νὰ δειχτῶ, σὰ μοῦ φανῇ νὰ
[παίξω.
Ἐσένα ὁ πόθος μ ἔκαμε νὰ πέσω στὰ ταξείδια,
σὰν ταῦρος· καὶ θὰ σὲ δεχτῇ ἡ Κρήτη τώρα· ἡ ἴδια
θά σε στολίσῃ νύφη ἡ γῆ, ποῦ μ' ἔθρεψε καὶ μένα

καὶ στὸν καιρὸ παιδιὰ ἀκριβὰ θὰ κάμῃς παινε-
[μένα
ποῦ θὰ γενοῦνε καὶ τρανοὶ μέσα στὸν κόσμο
[ρῆγες».
Εἶπε καὶ ὅ,τι εἶπε γίνηκε· σύ, Κρήτη, ἐμπρός
[του πῆγες
κ' ἐκεῖ τὸν Δία τὴν προτινὴ μορφὴ νὰ πάρῃ ἐ-
[θῶρες·
κρεββάτι ἀμέσως νυφικὸ τῆς ἔστησαν οἱ Ὧρες
καὶ νύφη γένηκε τοῦ Διὸς ἡ προτοῦ κόρη ἐ-
[κείνη
καὶ στὸν καιρό της γέννησε παιδιὰ καὶ μάνα ἐγένη.

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

ΙΤΑΛΟΙ ΠΡΟΡΡΑΦΑΗΛΙΤΑΙ

ΜΑΖΑΤΣΙΟ*

Ἡ ἐποχὴ τοῦ Φρὰ Ἀγγέλικο εἶνε ἀκριβῶς καὶ ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν διχάζεται ἡ ἰταλικὴ τέχνη. Συμμαθητὴς τοῦ Φρὰ Ἀγγέλικο ὁ Μαζολῖνο λαβὼν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν Σταρνίνα τὰ πρῶτα μαθήματα, πρόκειται νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ζωὴν εἰς τὴν τέχνην, καὶ μέσα εἰς τὰς τοιχογραφίας τῆς ἐκκλησίας Βραγκάτζη τὰς ὁποίας αὐτὸς ἤρχισε καὶ ὁ Μαζάτσιο ὁ ἔνδοξος μαθητὴς του ἐσυνέχισε, πρόκειται νὰ δώσῃ τὸ ὑπόδειγμα καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς νατουραλιστικῆς τέχνης, τὸ ὁποῖον ἡ μεγάλη γενεὰ τοῦ 1500 θὰ ἀκολουθήσῃ.

Ὁ Μαζολῖνο λοιπὸν ὑπῆρξε συμμαθητὴς τοῦ τόσον διαφόρου τὰ ἰδανικά, τόσον ἀντιθέτου Φρὰ Ἀγγέλικο.

Τὸ σπέρμα τὸ ὁποῖον ἕκαστος ἔλαβε ἀπὸ τὸν Σταρνίνα, τὸν κοινὸν διδάσκαλον, τὸ ἔκαμεν ἕκαστος διαφόρως νὰ καρποφορήσῃ.

Φίλος τῶν νεωτερισμῶν, μαθητὴς καὶ σύντροφος τοῦ Γιβέρτη, ὁ Μαζολῖνο ἀμέσως ἐνηγκαλίσθη τὰ νέα ἰδανικὰ καὶ ἔκαμε τὰ πρῶτα βήματα πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐκ τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς ἀποστροφῆς τῆς φύσεως.

Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Καστιλιόνε δ' Ὀλόνα αἱ ὁποῖαι εἶνε τὸ καλλίτερον ἔργον του, ἐλέγχουν ζωήν. Τὰ πρόσωπα ἀρχίζουν νὰ ἔχουν ἀτομικότητα καὶ ἔκφρασιν ἰδίαν. Ἂν αἱ συνθέσεις του εἶνε ἀκόμη ἀφελεῖς, ἂν ἡ ἀφέλεια καὶ ἡ παρθενικότης καὶ ἡ ἀπειρία τῶν κεφαλῶν καὶ τῶν ἐκφράσεων, δεικνύουν ἀκόμη μίαν ἀνάμνησιν τῶν ἔργων τοῦ Γκιότο, τὸ βῆμα ὅμως πρὸς τὴν ζωὴν ἔχει γίνει.

Παρατηρήσατε τὴν Σαλώμην πρὸ τοῦ Ἡρώδου. Οὐδὲν ἴσως τὸ δραματικὸν συναίσθημα, καμμία συνείδησις τῆς ἐποχῆς, καμμία χάρις εἰς τὴν σύνθεσιν Ἡ γυνὴ αὕτη κατὰ ἥμισυ Παναγία καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ καλογραῖα, αὐστηρὰ καὶ εὐσεβεστάτη, κάθε ἄλλο εἶνε παρὰ ἡ Σαλώμη, καὶ κάθε ἄλλο φαντάζεται κανεὶς παρὰ ὅτι εἶνε γόησσα καὶ ἐπικίνδυνος. Φαντάζεται κανεὶς ὅτι βαδίζει μετὰ τῶν ἀκολούθων της ἑτοίμη διὰ νὰ γονυπετήσῃ καὶ νὰ προσευχηθῇ. Αἱ χεῖρες της εἶνε ἱερατικῶς ἐσταυρωμέναι, καὶ ἡ κατατομή της δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὴν κατατομὴν τῶν Παναγιῶν τοῦ Φρὰ Ἀγγέλικο. Καμμία αἴσθησις βλέπετε τῆς ὑποθέσεως, καμμία ἀντίληψις τοῦ θέματος. Ἀλλὰ πῶς ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἵστανται καλὰ ἐπὶ τῶν ποδῶν των, πῶς στρέφονται, πῶς, καθὼς λέγει καὶ ὁ Βαζάρη, «γνωρίζουν νὰ στρέφουν τὰ ὄμματα» καὶ χάνουν ἐν γένει τὴν ἀκαμψίαν καὶ τὸ ἄϋλόν των.

Εἶνε ἡ ζωὴ ἡ ὁποία εἰσέρχεται εἰς τὴν ζωγραφικήν, ὅπως ἡ ζωὴ εἶνε ἐπίσης εἰς τὴν *Βάπτισιν τοῦ Χριστοῦ* μὲ τὰ γυμνὰ σώματα, τὰ ὁποῖα καταδεικνύουν τὸν μαθητὴν τοῦ Γιβέρτη καὶ τῶν γλυπτῶν, μὲ τὰς ριγηλὰς ἐκείνας κινήσεις, μὲ τὴν φυσικότητα ὅλων αὐτῶν τῶν βαπτιζομένων, τοὺς ὁποίους ὁ ζωγράφος θὰ εἶδε βέβαια ἐξερχομένους τοῦ Ἄρνου καὶ τοῦ Τιβέρεως.

Καὶ ὑπάρχει ἤδη ἕνα αἴσθημα τῆς ἀρχαιότητος, καὶ δύναται κανεὶς νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ ταξείδιον τὸ ὁποῖον ἔκαμε ὁ Μαζολῖνο εἰς τὴν Ρώμην, ταξείδιον τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως θὰ τὸν ἐμύησε εἰς τοὺς θησαυροὺς τῆς ἀρχαίας τέχνης, δὲν συνέτεινε ὀλίγον εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ταλάντου του.

Δὲν γνωρίζομεν πολλὰς λεπτομερείας διὰ τὸν βίον αὐτὸν τὸν ἀρκετὰ ταξειδιωτικὸν τοῦ Μαζολίνο. Ἐγεννήθη εἰς Πανικάλε παρὰ τὴν Φλωρεντίαν καὶ μετέβη φαίνεται εἰς Ρώμην ὅπου διεκόσμησε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Κλήμεντος [1].

* «Παναθήναια» 15-30 Ἰουνίου 1905.

[1] Remont et Lubke v. Muntz La renaissance italienne.

Εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἔμεινε ὀλίγον χρόνον καὶ ἔλαβε μέρος κατὰ τὸ 1425 δύο ἔτη πρὸ τοῦ Μαζάτσιο εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ περιφήμου παρεκκλησίου Βραγκάτζη εἰς τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο αὐτὸς καθὼς καὶ ὁ μαθητής του νὰ ἀφήσουν τὴν καλλιτεχνικήν των διαθήκην.

Ποῖον ὑπῆρξε τὸ μέρος του εἰς τὴν διακόσμησιν αὐτὴν δυνάμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἀκριβῶς δὲν γνωρίζομεν, ἀφοῦ κριτικοὶ τῆς περιωπῆς τοῦ Καβαλκασέλα καὶ Κρόουν, διαμφισβητοῦν τὰ ἔργα εἰς τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζεται τοῦ Μαζολῖνο ἡ χείρ. Ὅπωσδήποτε ἡ ἐπικρατεστέρα γνώμη σήμερον ἀποδίδει εἰς αὐτὸν τὸν *Πειρασμὸν τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας*, τὴν *Ὁμιλίαν τοῦ Ἁγίου Πέτρου*, τὴν *Ἴασιν τοῦ Παραλυτικοῦ* καὶ τὴν *Ἀνάστασιν*.

Ἐπιστρέψωμεν ἐξ Οὐγγαρίας, ὅπου φαίνεται ὅτι μετέβη καὶ ὑπηρέτησε τὸν περίφημον τυχοδιώκτην Πῖπον Σπανὸν τοῦ ὁποίου τόσον ὑπερήφανον εἰκόνα μᾶς ἀφῆκε ὁ Ἀνδρέας Καστάνιο. Ὁ Μαζολῖνο ἐξετέλεσε τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ Βαπτιστηρίου τοῦ Καστιλιόνε δ' Ὀλόνα τὰ ἐμποτισμένα μὲ τὴν ἀλήθειαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Μαζάτσιο εἶχεν ἤδη σφραγίσει τὰ ἔργα τῆς ἐκκλησίας Βραγκάτζη. Βεβαίως εἰς τὰ τελευταῖα αὐτὰ ἔργα τοῦ Καστελιόνε ἡ πρόοδος τοῦ ζωγράφου εἶνε μεγάλη, δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονήσῃ κανεὶς ὅτι ὁ μαθητής του Μαζάτσιο εἶχεν ἤδη ἀκμάσει καὶ ἀποθάνει δύο ἔτη πρὸ τῆς ἐπανόδου τοῦ Μαζολῖνο, καὶ ὅτι ἡ πρόοδος αὐτὴ τοῦ διδασκάλου πιθανὸν νὰ ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τοῦ μαθητοῦ τὴν ἐπίδρασιν.

Ὅπωσδήποτε αἱ τοιχογραφίαι αὐταὶ αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνουν ἐν μὲν τῇ ἐκκλησίᾳ σκηνὰς ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου καὶ τῆς Παρθένου, ἐν δὲ τῷ Βαπτιστηρίῳ σκηνὰς τῆς ζωῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἀνήκουν εἰς τὰ πρῶτα καὶ τὰ μᾶλλον σπουδαῖα μνημεῖα τῶν ἐνδόξων τεχνικῶν προόδων τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος.

Ὁ Μαζολῖνο τοῦ ὁποίου τὴν μορφὴν μὲ τὸν περίφημον Σινικὸν σκοῦφον μᾶς διέσωσε ὁ Βαζάρη, ἀπέθανε τὸ 1440 εἰς ἡλικίαν πεντήκοντα ἑπτὰ ἐτῶν.

***

Ἀλλὰ μεγαλήτερος αὐτοῦ καὶ σφραγισμένος ἀληθῶς μὲ ὑπέροχον μεγαλοφυΐαν, ἀληθὴς πρόδρομος καὶ ἐφάμιλλος τοῦ Ραφαήλου, εἶνε ὁ μαθητής του Μαζάτσιο.

Ὁ Φρὰ Ἀγγέλικο ἔκλεισε ἐνδόξως τὴν ἐποχὴν τοῦ Γκιότο. Ὁ Μαζάτσιο ἤνοιξε μὲ ὑπεράνθρωπον πτῆσιν μεγαλοφυΐας ἐκείνην τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Τὸ μέρος τὸ κεφαλαιῶδες, ἡ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ νέος αὐτὸς—διότι ἀπέθανε νεώτατος—εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἰταλικῆς τέχνης, εἶνε ἀληθῶς μοναδική. Φαίνεται ὅτι δι' αὐτὸν ἠνοίχθησαν τὰ μυστήρια τῆς τέχνης, ὅτι δι' αὐτὸν ἐφάνησαν φωτειναὶ ὅλαι αἱ ὁδοὶ αἱ ὁποῖαι διηνοίγοντο διὰ τὴν ἰταλικὴν ζωγραφικήν, φαίνεται ὅτι δι' αὐτὸν τὰ δύο ἀντίθετα ρεύματα τοῦ ἰδεώδους καὶ τῆς ποιήσεως τὰ ὁποῖα δι' ἕνα αἰῶνα ἀκόμη θὰ ταλαντεύσουν τὴν τέχνην, λύονται καὶ ἁρμονίζονται.

Ὅπως ὁ Γκιότο ἑνώνει καὶ μεταγγίζει εἰς τὰς εἰκόνας του ὅλην τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Νικολάου Πιζάνο, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Μαζάτσιο πρῶτος ἑνώνει καὶ ἐκτελεῖ εἰς τὴν ζωγραφικὴν ὅ,τι ὁ Γιβέρτη καὶ ὁ Δονατέλο εἰσήγαγον τὸ ζῶν καὶ τὸ νέον εἰς τὰς θύρας τοῦ Βαπτιστηρίου. Πρῶτος, ἐνῷ πέριξ του ὁ Σταρνίνα, ἐξακολουθεῖ τὰς κραταιὰς μορφάς, τὰ σώματα τὰ ἄνευ λαιμῶν τῶν τελευταίων μαθητῶν τοῦ Γκιότο, ἐνῷ οἱ τελευταῖοι Μπίτση ἐκφυλίζουν τὴν ζωγραφικήν, ἔχων αὐτὸς ὡς παράδειγμα τὸν διδάσκαλόν του Μαζολῖνο, ἔχων ὡς μυητάς του τοὺς γλύπτας καὶ τὴν φύσιν, ἁρμόζει τὰ πάντα, συνδυάζει τὰ πάντα, καὶ μᾶς δίδει τὰς πρώτας ζώσας δημιουργίας τοῦ αἰῶνος του. Καὶ πρᾶγμα καταπληκτικόν! Ὁ νεωτεριστὴς αὐτὸς ὅστις εἰσάγει εἰς τὴν ζωγραφικὴν τὸν νατουραλισμόν, δὲν ἔχει μολαταῦτα τὰς ὑπερβολὰς νατουραλιστοῦ. Ὁ Μαζάτσιο δὲν ὑπέπιπτε καθόλου εἰς τὰ λάθη καὶ τὰς ὑπερβολάς ἑνὸς Καστάνιο δουλικοῦ καὶ ὑπερβολικοῦ μιμητοῦ τῆς φύσεως, ἑνὸς Οὐτσέλο ἀντιγραφέως λεπτομερειῶν, ἑνὸς κἂν Φιλίππου Λίππη. Ἐραστὴς τῆς πραγματικότητος γνωρίζει νὰ τὴν ἀπαλύνῃ, γνωρίζει νὰ τὴν καλλύνῃ, γνωρίζῃ νὰ τὴν ἐκλέγῃ. Ἡ φύσις διέρχεται διὰ τῶν ὀφθαλμῶν του, ἀντικατοπτρίζεται ἐντὸς τῆς καλλιτεχνικῆς του ἰδιοσυγκρασίας καὶ χάνει ἐκεῖ πᾶν ὅ,τι ἔχει τὸ ἐφήμερον, τὸ ἰδιαίτερον, τὸ πρόσκαιρον. Ὁ χρωστήρ του διορθώνει καὶ γενικεύει. Αἱ μορφαὶ τὰς ὁποίας ζωγραφίζει, ἐνῷ ζοῦν τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ κινοῦνται μὲ τὴν κίνησιν τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἔχουν μολαταῦτα τίποτε τὸ κοινὸν καὶ τὸ τετριμμένον. Βλέπει κανεὶς ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἀντιγραφῆς ἀλλὰ περὶ δημιουργίας. Ὁ νεαρὸς καλλιτέχνης ἀνακαλύπτει κόσμον ὁλόκληρον πραγματικότητος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐμφυσᾷ καλλονήν, τὸν ὁποῖον πλάττει, τὸν ὁποῖον μορφώνει κατὰ

βούλησιν. Καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτήν, ὁ καλλιτέχνης τῆς ἐκκλησίας Βραγκάτζη εἶνε ὄχι μόνον ἕνας νεωτεριστής, ἀλλὰ νεωτεριστὴς τερατώδης, οὕτως εἰπεῖν πρόωρος καὶ ἀπρόοπτος, τόσον πρόωρος καὶ τόσον προοδευτικὸς ὥστε ἡ ἐποχή του δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Μετ' αὐτὸν οἱ ζωγράφοι θὰ παρακολουθήσουν τὴν φυσικήν των ἐξέλιξιν· καὶ ὁ Ραφαὴλος καὶ ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος οἱ ὁποῖοι θὰ ἔπρεπε νὰ εἶνε οἱ ἄμεσοι συνεχισταί του, θὰ ἔλθουν ἑξήκοντα ἔτη βραδύτερον.

Καὶ ὁ ζωγράφος αὐτὸς ὅστις ἀμέσως κατώρθωσε τὸ θαῦμα νὰ εἰσαγάγῃ περισσοτέραν ἀλήθειαν καὶ περισσότερον ἰδανικὸν συγχρόνως εἰς τὰς εἰκόνας του, μᾶς παρουσιάζεται ὅπως ἦτο φυσικὸν μὲ ὁλόκληρον τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, τὸν ὁποῖον ἐφόρεσαν οἱ μυηταὶ καὶ οἱ πρόδρομοι καὶ αἱ μεγαλοφυΐαι.

Σημειωμένος μὲ τὴν σφραγῖδα τῶν ἐκλεκτῶν, δὲν ἐδυνήθη νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὴν πραγματικότητα, καὶ μολονότι νικητὴς τῆς τέχνης του, δὲν ἐδυνήθη ὁμοίως νὰ νικήσῃ εἰς τὴν πάλην τῆς ζωῆς. Ἡ δυστυχία τὸν ἐσημείωσε, τὸν ἐνηγκαλίσθη, τὸν ἐδάμασε. Τὸ τάλαντον του ὑπῆρξε πρόωρον ἀλλὰ πρόωρος ὑπῆρξε καὶ ὁ θάνατός του. Οἱ σύγχρονοί του τὸν ἐτίμησαν δι' ἑνὸς περιγελαστικοῦ καὶ ἀτιμωτικοῦ σχεδὸν ἐπιθέτου — Μαζάτσιο, ἐξευτελιστικὸν ὑποκοριστικὸν τοῦ Τομάζο (Θωμᾶ), — οἱ δανεισταὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἐχρεώστει τὸν ἄρτον του τὸν ἐβασάνισαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, καὶ καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν οἱ περίφημοι αὐτοὶ Μαικῆναι τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθουν τὴν μόδαν, δὲν τοῦ παρήγγειλαν τίποτε. Οἱ καλλιτέχναι μόνον τὸν ἐξετίμων ἴσως ἀλλὰ δὲν τὸν ἠγάπησαν βεβαίως, καὶ ἀφοῦ ὁ ζωγράφος ἔδωσε τὸ πρῶτον σχεδὸν καὶ τὸ κύκνειον πιθανῶς ἆσμα του, ἀπέθανε εἰς ἡλικίαν εἰκοσιὲξ ἐτῶν σκοτεινῶς, μυστηριωδῶς, ἐκ δηλητηρίου ἴσως, καὶ τὸν θάνατόν του εἰρωνικώτατα μᾶς μανθάνει μία διαμαρτύρησις ἑνός του δανειστοῦ.

Ὁ Βαζάρη μᾶς τὸν περιγράφει ἀμείλικτα ἐντρεπόμενον τὸν ἑαυτόν του νὰ ζητήσῃ χρήματα, δειλόν, συγκεντρωμένον, ἀφελῆ, γλυκύτατον, ἀφῃρημένον. Εἶχε δώσει ὅλην του τὴν ψυχήν, ὅλην του τὴν θέλησιν εἰς τὴν τέχνην καὶ δὲν ἐφρόντιζε πλέον διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ ὀλιγώτερον ἀκόμη διὰ τοὺς ἄλλους.

Διὰ νὰ ζήσῃ ἀναγκάζεται νὰ κάμνῃ χρέη, ἐνεχυριάζει ἀθλίως τὰ φορέματά του, διατρέφει ἢ μᾶλλον διατρέφεται ἀπὸ τὴν μητέρα του, καὶ δὲν κατορθώνει ποτὲ νὰ πληρώσῃ ἕνα πτωχὸν βοηθὸν ὅστις εἰς τὸ τέλος τὸν καταγγέλλει. Ἀπελπισμένος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, χρεωστῶν 102 λίβρας εἰς ἕνα ζωγράφον, ἓξ φιορίνια εἰς ἄλλον, πτωχός, λιμώττων, μὴ εὑρίσκων ἐργασίαν, πηγαίνει εἰς τὴν Ρώμην, καὶ ἐκεῖ ὁ θάνατος τὸν ἀναπαύει καὶ τὸν παραδίδει εἰς τὴν ἀθανασίαν τὸ 1427.

Εἶχε γεννηθῇ τὴν 21 Δεκεμβρίου 1401 καὶ ἦτο υἱὸς συμβολαιογράφου. Κατὰ τὴν ζωήν του ὑπῆρξε φίλος τοῦ Βανελέσκη, ὅστις τὸν ἐμύησε εἰς τὴν προοπτικήν, ἂν ἦτο ἀνάγκη νὰ τὸν μυήσῃ κανεὶς αὐτὸν ὅστις ἐμυήθη εἰς ὅλα τὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς του, εἰς ὅλα τὰ ἰδανικὰ τῶν προγόνων του, ὅστις τὰ ἐγνώρισε καλλίτερα ἀπὸ ὅλους τοὺς συγχρόνους του, διεῖδε τὰ στοιχεῖα τῆς προόδου καὶ ὅστις ὅλα τὰ συνεχώνευσε εἰς ἕνα ρεῦμα καθαρὸν καὶ νέον.

Τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ὁ χρόνος, σκληρὸς ὅσον καὶ ἡ τύχη του, μᾶς ἠκρωτηρίασε, περιλαμβάνει σήμερον τὰς εἰκόνας τῆς ἐκκλησίας Βραγκάτζη, αἱ ὁποῖαι ἦσαν διὰ τοὺς ζωγράφους τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος ἡ Ἐλευσὶς καὶ τὸ Μπαϊρώϋτ τῆς ζωγραφικῆς, ἕνα προσκύνημα, καὶ ἕνα σχολεῖον.

Τὸ παρεκκλήσιον Βραγκάτζη, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ μείνῃ ὡς τὸ ἱερὸν τῆς θείας τέχνης ἐδοξάσθη ἀπὸ τρεῖς τῶν μεγαλειτέρων διδασκάλων τοῦ νέου πνεύματος, τὸν Μαζολῖνο, τὸν Μαζάτσιο καὶ τὸν Φίλιππον Λίππη.

Αἱ τοιχογραφίαι ὅμως τοῦ Μαζάτσιο ὑπερτεροῦν φυσικώτατα, ὑπερέχουν ὅλων τῶν ἄλλων, δεικνύουν τὸν διδάσκαλον τῶν διδασκάλων. Αἱ τοιχογραφίαι αὐταὶ ἔχουν ὡς ἀντικείμενον τὴν ζωὴν τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ Ἁγίου Ἰωάννου, ὡς καὶ τὸν διωγμὸν τοῦ Ἀδὰμ ἐκ τοῦ Παραδείσου.

***

Παρά τινας ἀτελείας ὅλως τεχνικὰς τὰς ὁποίας ἁπαντᾷ κανεὶς εἰς τὰς τοιχογραφίας αὐτάς, παρά τινα λάθη ἀνατομίας καὶ πλαστικῆς, ὁποῖαι πρόοδοι, ὁποῖα ἅλματα. Ἡ ζωὴ ἐμψυχώνει ὅλα τὰ πρόσωπα, ἡ τελεία γνῶσις τῆς προοπτικῆς κάμνει τὸν ἀέρα νὰ κυκλοφορῇ, οἱ νόμοι τῆς συνθέσεως καὶ τῆς ἁπλότητος δίδουν μίαν μεγαλοπρέπειαν καὶ μίαν εὐγένειαν εἰς τὰ θέματα. Τὰ χρώματα, χωρὶς νὰ ἔχουν τὸ φῶς τὸ ἀφελὲς τοῦ Φαβιάνο ἢ τοῦ Ἀγγέλικο, ὁμοιάζουν μολαταῦτα εἰς τὰς χρώσεις τὰς κιτρινοπρασίνας τῶν παρειῶν, ἀλλ' ἔχουν καὶ μίαν δύναμιν εἰς τὰς σκιὰς ὅλως νέαν.

Ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα διωκόμενοι τοῦ Παραδείσου ὑπὸ τὴν προσταγὴν τοῦ ἀγγέλου, ἔχουν μίαν δραματικότητα ἁπλῆν καὶ ἀνέφικτον. Εἰς τὸ μέλλον ὁ Ραφαῆλος θὰ κάμῃ τὰ σώματα ὡραιότερα, θὰ δώσῃ πόδας λεπτοτέρους, θὰ διευθύνῃ τὸ σχέδιον, ἀλλὰ δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ὑπερβῇ τὴν ἄμεμπτον σύνθεσιν. Εἶνε ἑνωμένοι, ἑνωμένοι σαρκικῶς οἱ δύο συνένοχοι, καὶ ὁ Ἀδὰμ καλύπτει τὸ πρόσωπον μὲ μίαν κίνησιν φυσικότητος, ἐνῷ ἡ Εὔα συστρέφει τὰς χεῖρας. Καὶ ὅλη ἡ λύπη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸ ὁποῖον θὰ νοσταλγῇ αἰωνίως τὸν Παράδεισον, ἐνέχεται εἰς τὴν μεγάλην λύπην τοῦ πρώτου ζεύγους, τοῦ ὁποίου αἱ γυμναὶ σάρκες δεικνύουν συγχρόνως ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν.

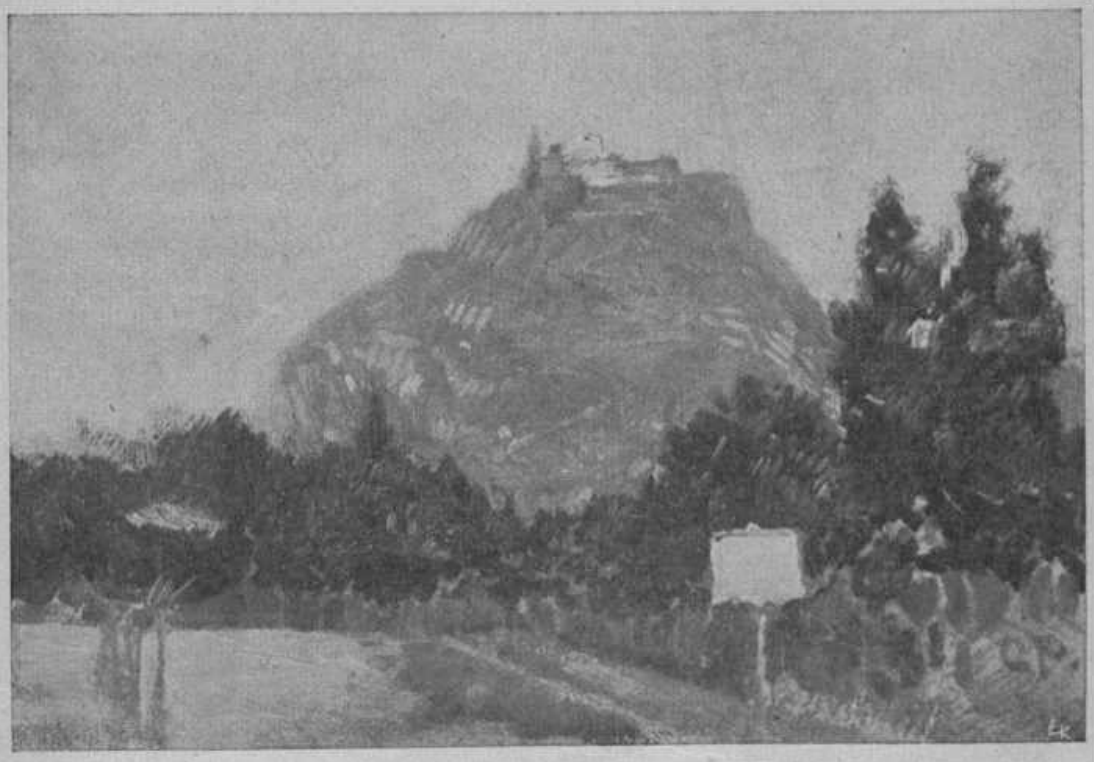
Ἂν ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα φθάνουν εἰς ὕψη τραγικότητος, ὁ Ἅγιος Πέτρος πληρώνων θαυματουργικῶς τὸν φόρον, μᾶς δεικνύει μίαν σύνθεσιν θαυμασίαν. Ποία εὐγένεια εἰς τὸ κίνημα τοῦ Ἁγίου Πέτρου τὸ καλυπτόμενον ἀπὸ τὸν μανδύαν του ὡς ἀπὸ ἀξιοπρέπειαν, ποία θλιβερὰ ἁπλότης εἰς τὸν Χριστόν, πόσον ἁρμονικὸς ὁ συνδυασμὸς τῶν τριῶν αὐτῶν συμπλεγμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ζωγράφος μᾶς συγκεφαλαιόνει ἱστορίαν ὁλόκληρον.

Ὁ Ἅγιος Πέτρος βαπτίζων μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς πραγματικότητος, τὴν ὁποίαν ἐνέχει, μᾶς δεικνύει ἄφθαστον γνῶσιν τοῦ γυμνοῦ σώματος καὶ μᾶς κάμνει νὰ ὑποθέτωμεν ὅτι ὁ μέγας Δονατέλλο ἐπηρέασε ἐπίσης τὸν Μαζάτσιο.

* * *

Μεγαλοφυίας ὡς τὸν Μαζάτσιο θὰ μᾶς δώσῃ ἡ ἑπομένη γενεὰ τῆς τέχνης. Ὁ Ραφαῆλος, ὅπως καὶ ὁ Λεονάρδος, ὅπως καὶ ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, εἶνε ὅμοιοι καὶ μεγαλήτεροι ἴσως ἀπὸ αὐτὸν δημιουργοί. Κανεὶς ὅμως δὲν θὰ κάμῃ ἕνα ἅλμα τόσον γιγάντιον, κανεὶς δὲν θὰ ἴδῃ μακρὰν εἰς τὸ μέλλον ὅσον εἶδεν αὐτός, καὶ μετὰ τὸν Γκιότο, αὐτὸς εἶνε ὁ μεγαλήτερος πυρσὸς ὁ ὁποῖος ἐφώτισε μὲ ἄπλετον φῶς τὴν ζωγραφικὴν καὶ ἐδημιούργησε τολμηρῶς καὶ ἑτοίμασε τὴν δόξαν της.

Ν. ΕΠΣΚΟΠΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΣ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ — ΑΠΟ ΤΗΝ ΛΕΩΦΟΡΟΝ ΟΛΓΑΣ — ΥΠΟ Κ. ΠΑΡΘΕΝΗ

ΕΠΙΚΤΗΤΟΥ

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ·

Ἐκ τῶν πραγμάτων ἄλλα μὲν εἶνε εἰς τὴν *ἐξουσίαν μας*, ἄλλα πάλιν δὲν εἶνε. Εἰς τὴν ἐξουσίαν μας εἶνε, ἡ γνώμη, ἡ ὁρμή, εἴτε ἡ ὄρεξις, μ' ἕναν λόγον ὅσα εἶνε ἔργα μας. Δὲν εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν μας τὸ σῶμα, ἡ περιουσία, αἱ ἀρχαί, μ' ἕναν λόγον, ὅσα δὲν εἶν' ἔργα μας. Καί, ὅσα μὲν εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, ὑπάρχουν φύσει ἐλεύθερα, ἀκώλυτα, ἀνεμπόδιστα, ὅσα ὅμως δὲν εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, ἀδύνατα, δοῦλα, ὑποκείμενα εἰς ἐμπόδια, ξένα.

Νὰ ἐνθυμηθῇς λοιπὸν ὅτι, ἂν ὅσα φύσει δοῦλα εἶνε, ἐλεύθερα νομίσῃς καὶ τὰ ξένα ἰδικά σου, θὰ προσκόψῃς εἰς ἐμπόδια, θὰ πενθήσῃς, θὰ μεμψιμοιρήσῃς πρὸς Θεοὺς καὶ ἀνθρώπους, ἂν ὅμως τὸ ἰδικόν σου μοναχὰ νομίσῃς ὅτι εἶνε ἰδικόν σου, τὸ δὲ ξένον, καθὼς καὶ εἶνε πράγματι, ξένον, κανέναν δὲν θὰ ὑποστῇς ποτέ σου ἐξαναγκασμόν, δὲν θὰ κατηγορήσῃς, οὔτε θὰ ἐνοχοποιήσῃς κανένα, παρὰ τὴν θέλησίν σου τίποτε δὲν θὰ κάμῃς, δὲν θὰ σὲ βλάψῃ κανείς, ἐχθρὸν δὲν θ' ἀποκτήσῃς· καὶ χωρὶς ἄλλο βλαβερὸν τίποτε δὲν θὰ πάθῃς.

Ἂν λοιπὸν ἐπιθυμῇς τ' ἀνωτέρω τόσον μεγάλ' ἀγαθά, ἐνθυμήσου ὅτι ῥαθύμως νὰ τὰ ἐπιδιώκῃς δὲν πρέπει, ἀλλὰ ν' ἀφίνῃς μερικὰ ἐκ τῶν πραγμάτων ὁλοτελῶς, ἄλλα πάλιν ν' ἀναβάλλῃς πρὸς τὸ παρόν. Ἂς ὅμως θέλῃς συγχρόνως ν' ἄρχῃς καὶ νὰ πλουτῇς, πιθανὸν μὲν εἶνε νὰ μὴν ἐπιτύχῃς οὔτε αὐτά, διότι θὰ ἐπιδιώκῃς καὶ τὰ προηγούμενα, ὁπωσδήποτε θ' ἀποτύχῃς εἰς ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὁποῖα ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ εὐτυχία προσαποκτᾶται.

Ν' ἀσκῇς λοιπὸν τὸν ἑαυτόν σου εἰς τρόπον ὥστε, εἰς κάθε τραχεῖαν φαντασίαν νὰ ἐπιλέγῃ «φαντασία εἶσαι καὶ ὄχι ὅ,τι φαίνεσαι νὰ παρασταίνῃς». Ἔπειτα νὰ τὴν ἐξετάζῃς καὶ νὰ τὴν δοκιμάζῃς μὲ τοὺς κανόνας τοὺς ὁποίους ἔχεις καὶ πρωτίστως μὲ τὸν ἑξῆς: εἶνε ἀπὸ ὅσα ἐξουσιάζομεν ἢ ὄχι τάχα· καὶ ἂν δὲν εἶνε ἀπὸ ὅσα εὑρίσκονται εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, ἂς εἶνε πρόχειρον τὸ: «δὲν μὲ ἀφορᾷ».

***

Διὰ κάθε πρᾶγμα ποῦ σ' εὐχαριστεῖ, ἢ ποῦ ἀγαπᾷς, ἢ σοῦ χρειάζεται, ἐνθυμοῦ νὰ λέγῃς τί πρᾶγμα εἶνε, ἀφοῦ ἀρχίσῃς ἀπὸ τὰ μικρότερα· ἂν ἀγαπᾷς χύτραν νὰ λέγῃς ὅτι «ἀγαπῶ χύτραν», διὰ νὰ μὴν ταραχθῇς ἂν τυχὸν σπάσῃ· ἂν καταφιλῇς τὸ παιδί σου ἢ τὴν γυναῖκα σου, ὅτι ἄνθρωπον καταφιλεῖς· ποῦ καὶ ν' ἀποθάνῃ ἀκόμη, δὲν θὰ ταραχθῇς.

***

Ὅταν πρόκειται νὰ καταπιασθῇς ἕνα ἔργον, νὰ ὑπενθυμίζῃς εἰς τὸν ἑαυτόν σου τί εἴδους ἔργον εἶνε. Ἐὰν λόγου χάριν πηγαίνῃς νὰ κάμῃς λουτρόν, πρόβαλλε εἰς τὸν ἑαυτόν σου ὅσα γίνονται εἰς τὸν λουτρῶνα, ἐκείνους ποῦ πετοῦν νερά, ἐκείνους ποῦ σπρώχνουν, ποῦ κοροϊδεύουν, ποῦ κλέπτουν· καὶ θὰ καταπιασθῇς ἔτσι τὸ ἔργον ἀσφαλέστερα, ἐὰν λέγῃς ἀμέσως ὅτι «θέλω νὰ λουσθῶ, κ' ἐκτὸς τούτου ὅμως νὰ διατηρήσω τὴν ψυχικήν μου κατάστασιν σύμφωνην πρὸς τὴν *φύσιν*». Παρομοίως διὰ κάθε ἄλλο ἔργον. Διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ ἂν σταθῇ κανένα ἐμπόδιον διὰ τὸ λουτρόν, θὰ ἔχῃς πρόχειρον τοῦτο: «Μὰ δὲν ἤθελα μόνον αὐτό, ἀλλ' ἀκόμη νὰ διατηρήσω τὴν *ψυχικήν μου διάθεσιν* σύμφωνην πρὸς τὴν φύσιν· καὶ βέβαια δὲν θὰ τὴν διατηρήσω, ἐὰν ἀγανακτῶ μὲ κάθε ψύλλου πήδημα».

***

Δὲν εἶνε τὰ πράγματα ποῦ ταράττουν τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' αἱ γνῶμαι των περὶ τῶν πραγμάτων, λόγου χάριν ὁ θάνατος, πρᾶγμα διόλου κακόν, ἄλλως θὰ ἐφαίνετο καὶ εἰς τὸν Σωκράτη κακόν· ἀλλὰ ἡ γνώμη μας περὶ τοῦ θανάτου ὅτι εἶνε κακόν, ἐκεῖνο εἶνε τὸ κακόν. Ὅταν λοιπὸν ἐμποδιζώμεθα ἢ ταραττώμεθα ἢ λυπούμεθα, ποτὲ νὰ μὴν αἰτιώμεθ' ἄλλον παρὰ τοὺς ἑαυτούς μας, δῆλα δὴ τὰς γνώμας ποῦ ἔχομεν περὶ τῶν συμβαινόντων. Εἶνε ἴδιον ἀφιλοσόφητου τὸ νὰ ἐνοχοποιῇ κανεὶς ἄλλους, δι' ὅσα ὁ ἴδιος κακῶς ἐπιτελεῖ· ἴδιον ἀνθρώπου ποῦ ἔχει ἀρχίσει νὰ φιλοσοφῇ, νὰ τ' ἀποδίδῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του· καὶ ἴδιον φιλοσόφου, νὰ μὴ τ' ἀποδίδῃ οὔτε εἰς ἄλλον, οὔτε καὶ εἰς τὸν ἑαυτόν του.

***

Διὰ κανένα ξένον προτέρημα μὴν ἐπαρθῇς. Ἂν τὸ ἄλογον ἐπαιρόμενον ἔλεγεν «εἶμαι ὡ-

* Ἀπὸ τὸ προσεχῶς ἐκδιδόμενα «Ἡλύσια» μᾶς παρεχωρήθη τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο τοῦ Ἐπικτήτου.

ραῖον» θὰ ἦτο ὑποφερτόν. Ὅταν ὅμως ἐσὺ λέγεις ἐπαιρόμενος: ἔχω καλὸ ἄλογο, γνώριζε ὅτι ἐπαίρεσαι διὰ προτέρημα ἑνὸς ἀλόγου, ὄχι ἰδικόν σου. Κ' ἐν τούτοις τί εἶνε ἰδικόν σου; ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον μεταχειρίζεσαι τὰς φαντασίας τῶν πραγμάτων. Ὥστε λοιπόν, μόνον ὅταν εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν φαντασιῶν λάβῃς σύμβουλον τὴν φύσιν, τότε νὰ ἐπαρθῇς, διότι τότε θὰ ἐπαρθῇς διὰ κάποιο ἀγαθὸν ποῦ εἶνε ἰδικόν σου.

***

Ὅπως εἰς ἕνα ταξεῖδι ἀφοῦ τὸ πλοῖον ἀγκυροβολήσῃ, καθὼς θὰ ἐξέλθῃς διὰ νερόν, ἠμπορεῖς παρέργως εἰς τὸν δρόμον σου νὰ περιμαζεύσῃς εἴτ' ἕνα κοχύλι, εἴτ' ἕνα κρεμμύδι καὶ νὰ ἔχῃς καρφωμένην τὴν προσοχήν σου ὅμως εἰς τὸ πλοῖον, καὶ συμβαίνει τότε νὰ στρέφεσαι συνεχῶς ὀπίσω μὴ τυχὸν σὲ καλέσῃ ὁ κυβερνήτης, καὶ ἂν σὲ καλέσῃ, ν' ἀφίνῃς ὅλ' αὐτά, μήπως καί σε βάλουν δεμένον εἰς καμμίαν ἄκρην τοῦ πλοίου, ὅπως τὰ πρόβατα· ἔτσι καὶ εἰς τὴν ζωὴν ἐὰν δίδεται ἀντὶ κρεμμυδιοῦ καὶ κοχυλιοῦ μία γυναικοῦλα, ἢ ἕνα παιδάκι, δὲν θὰ σ' ἐμποδίσῃ τίποτε νὰ τὰ ἔχῃς ἂν τὰ θέλῃς, ἐὰν ὅμως σὲ καλέσῃ ὁ κυβερνήτης, τρέχε πρὸς τὸ πλοῖον, ἀφίνων ὅλα αὐτά, χωρὶς νὰ κυτάξῃς ὀπίσω. Ἂν πάλιν εἶσαι γέρων, οὔτε νὰ ἀπομακρυνθῇς κἂν ἀπὸ τὸ πλοῖον, μήπως, ὅταν τύχῃ καὶ σὲ καλέσῃ, δὲν εἶσαι παρών.

***

Μὴ ζητῇς ὅσα γίνονται νὰ γίνωνται ὅπως τὰ θέλεις ἐσύ, ἀλλὰ θέλε μᾶλλον ὅσα γίνονται, ὅπως γίνονται, καὶ θὰ περάσῃς καλά.

***

Ἔχε ὑπ' ὄψει σου ὅτι πρέπει νὰ συμπεριφέσαι εἰς τὴν ζωήν σου, ὅπως εἰς ἕνα συμπόσιον (περιφέρουν εἰς τὸ τραπέζι τὴν ἁπλάδα, ἅπλωσε καὶ πάρε καὶ σύ, μὲ διάκρισιν ὅμως· τὴν ἀπομακρύνουν; μὴ τὴν κρατῇς. Δὲν ἔφθασεν ἀκόμη; συγκράτει τὴν ὄρεξίν σου ἕως ὅτου ἔλθ' ἡ σειρά σου), ὁμοίως πρὸς τὰ παιδιὰ πρὸς τὴν γυναῖκα σου, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸς τὰς ἀρχάς, τὰ πλούτη. Καὶ θὰ κατασταθῇς τότε ἄξιος τῶν Θεῶν συμπότης. Ἂν δὲ καὶ ἀφοῦ σοῦ παρατεθοῦν τὰ τρόφιμα, τὰ περιφρονήσῃς καὶ δὲν ἁπλώσῃς χέρι, τότε ὄχι μόνον συμπότης τῶν Θεῶν θὰ γείνῃς, ἀλλὰ καὶ συνάρχων. Διότι ὁμοίως πράττοντες ὁ Διογένης καὶ ὁ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοί των, ἐπαξίως κ' ἐλέγοντο καὶ ἦσαν θεῖοι.

Ὅταν ἰδῇς κανένα πενθοῦντα νὰ κλαίῃ διότι ξενιτεύεται τὸ παιδί του, ἢ διότι ἔχασε τὴν περιουσίαν του, πρόσεχε μή σε συναρπάσῃ ἡ φαντασία ὅτι τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα ποῦ τοῦ συμβαίνουν εἶνε *κακά*, ἀλλ' ἀμέσως νὰ συλλογίζεσαι ὅτι δὲν θλίβει τὸ συμβεβηκὸς — ἀφοῦ οὔτε ἄλλον θλίβει — ἀλλὰ ἡ περὶ τούτου γνώμη του. Καὶ μὲ τὰ λόγια μὲν μὴ διστάζῃς νὰ τὸν συλλυπῆσαι· καί, ἂν θέλῃς, ἀκόμη καὶ ἀναστέναξε μαζί του· πρόσεχε μὴν ἀναστενάξῃς καὶ μέσα σου ὅμως.

***

Ἔτυχε νὰ προτιμηθῇ ἄλλος ἀντὶ σοῦ εἰς γεῦμα ἢ προσαγόρευσιν, εἴτε εἰς τὸ νὰ ζητηθῇ συμβουλή; Ἐὰν μὲν αὐτὰ εἶνε *ἀγαθά*, πρέπει νὰ χαίρῃς ὅτι τὰ ἐπέτυχεν ἐκεῖνος. Ἂν κακά, πάλιν νὰ μὴ λυπῆσαι ἀφοῦ δὲν ἔτυχαν εἰς ἐσέ. Ἐνθυμοῦ ἀκόμη ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχῃς ἀξιώσεις ν' ἀπολαύσῃς τὰ ἴσα, μὴ κάμνων ὅσα οἱ ἄλλοι κάμνουν πρὸς ἀπόκτησιν ἐκείνων, ποῦ δὲν εἶνε εἰς τὴν *ἐξουσίαν μας*. Διότι, πῶς εἶνε δυνατὸν ν' ἀπολαμβάνῃ τὰ ἴσα ἐκεῖνος ποῦ δὲν πολυσυχνάζει εἰς τὰς θύρας τῶν μεγάλων μ' ἐκεῖνον ποῦ πολυσυχνάζει; ἐκεῖνος ποῦ δὲν τοὺς συνοδεύει μ' ἐκεῖνον ποῦ τοὺς συντροφεύει; ἐκεῖνος ποῦ δὲν τοὺς ἐπαινεῖ, μ' ἐκεῖνον ποῦ τοὺς ἐπαινεῖ; Ἄδικος θὰ εἶσαι λοιπὸν καὶ ἄπληστος ἄν, χωρὶς νὰ πληρώσῃς τὴν τιμὴν ἀντὶ τῆς ὁποίας πωλοῦνται, θέλῃς νὰ τὰ λάβῃς δωρεάν. Πόσο ἔχουν τὰ μαρούλια; ἕναν ὀβολόν ἂς ὑποθέσωμεν. Ἂν λοιπὸν ἀφοῦ πληρώσῃ κάποιος τὸν ὀβολόν, πάρῃ μαρούλια, σὺ πάλιν ποῦ δὲν ἐπλήρωσες δὲν πάρῃς, μὴ νομίζῃς ὅτι ἔχεις ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν λαβόντα. Διότι, ὅπως ἐκεῖνος ἔχει μαρούλια, ἔχεις καὶ σὺ τὸν ὀβολὸν ποῦ δὲν ἔδωκες. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον κ' ἐδῶ. Δὲν προσεκλήθης εἰς γεῦμα τοῦ δεῖνα, διότι δὲν ἔδωκες εἰς τὸν προσκαλοῦντα ἐκεῖνα ἀντὶ τῶν ὁποίων πωλεῖ τὸ δεῖπνον, εἴτε ἀντὶ ἐπαίνου τὸ πωλεῖ εἴτε ἀντὶ περιποιήσεων. Δῶσε λοιπόν, ἂν σὲ συμφέρῃ, τὴν τιμήν, ἀντὶ τῆς ὁποίας πωλεῖται. Ἂν δὲ θέλῃς κ' ἐκεῖνα νὰ μὴ πληρώνῃς, συγχρόνως δὲ νὰ ἔχῃς καὶ ταῦτα, ἄπληστος εἶσαι καὶ ἀδιόρθωτος.

Νομίζεις λοιπὸν ὅτι τίποτε δὲν ἔχεις ὡς ἀντάλλαγμα τοῦ δείπνου· ἀλλὰ ἔχεις ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι δὲν ἐπῄνεσες ἐκεῖνον ποῦ δὲν ἤθελες καὶ ἐξ ἄλλου ὅτι δὲν ἐδοκίμασες τοὺς κακοὺς τρόπους τῶν δούλων ποῦ φυλάττουν τὴν εἴσοδόν του.

Μετάφρασις ΑΡ. ΚΑΜΠΑΝΗ

Η ΜΑΓΕΜΕΝΗ

Τὸ σπίτι τοῦ Παρίση Ζερβοῦ ἦτανε τὸ τελευταῖο στὸν κατήφορο κολλημένο μὲ τοῦ Θανάση Λεβέντη. Ἀντίκρυ στεκότανε κάτι τοιχόγυροι παλιοῦ σπιτιοῦ μὲ μιὰ συκιὰ μέσα. Μπροστὰ περνοῦσε ὁ δρόμος τοῦ κοιμητηριοῦ.

Εἶχε ὁ μπαρμπα-Παρίσης τὴ γρηὰ γυναῖκα του καὶ τέσσερα παιδιά. Δυὸ ἦτανε ἀγόρια, δυὸ κορίτσια. Ἀπ' τὰ μεγάλα, ὁ Κωσταντῆς ἦταν ξενητεμένος καὶ ἡ Πένη ὕπανδρη. Ὁ μικρὸς ὁ Δημήτρης ἀκολουθοῦσε τὸν πατέρα του στὰ βώδια. Κ' ἡ μικρὴ Μαλάμω, δώδεκα χρονῶν κοπελοῦδα, βοσκοῦσε τὶς γίδες.

Τὸ χωριὸ ἦταν στρογγυλό, στὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ. Στὸ ἴσιωμα χαμηλά, ἀνάμεσα στὰ δένδρα, ἄσπριζε τὸ κοιμητῆρι. Πέρα ἀπ' αὐτὸ ἀκολουθοῦσε τ' ἀμπέλι τοῦ Μπάρμπα Παρίση καὶ λίγα χωραφάκια ὡς τοὺς βράχους τοῦ βουνοῦ. Κ' ἐκεῖ τριγύρω σὲ μιὰ γοῦρνα, ποῦ γέμιζε νερὸ ἀπ' τὲς βροχές, ἔδενε τὶς γίδες τὸ Μαλαμὼ νὰ βόσκουν.

Μιὰ μέρα κ' ἕνα χινόπωρο, ἐκεῖ ποῦ τὸ Μαλαμὼ στεκότανε στὰ χείλια τοῦ θολοῦ νεροῦ, τὰ σύννεφα κυλοῦσαν κάτασπρα πέρ' ἀπ' τοὺς λαμπεροὺς βράχους. Κ' ἡ θάλασσα ξάφριζε—σὰν περιστέρι—μελανὴ κι' ἄσπρη. Ἀέρας κρύος ἂν δὲν φυσοῦσε στὸ βουνό, ὅμως κάτω ἀπὸ ψηλὸ βράχο μιὰ σπηλίτσα ἔλαμπε χύνοντας ζέστη, καὶ ψιλὸς ψιλὸς κουρνιαχτὸς εἶχε κατακαθίσει κι' ἁπλονότανε παχουλὸς σὰν φίδι. Στὴν ὄχθη τοῦ θολοῦ νεροῦ, κεῖ ποῦ κυλοῦσαν τὰ σύννεφα χιονάτα πάνω ἀπ' τοὺς λαμπεροὺς βράχους κι' ἡ θάλασσα ἦταν ἀφρισμένη καὶ καταγάλαζη, ἐκύτταζε τὸ φίδι τοῦ κουρνιαχτοῦ νὰ ζεσταίνεται στὸν ἥλιο καὶ χαιρότανε ἕνας ἀέρας ξαφνικὸς εἶχε λυγίσει τὴ χαριτωμένη της μέση, τὴ φοῦστα της σήκωσεν ὡς τὸ κεφάλι, καὶ τὰ μαλλιά της, μικρὰ χρυσὰ τσουλούφια, ξανεμίζονταν.

Οἱ φωνὲς τοῦ ἀγέρα κάτι σὰ νὰ τῆς εἶχαν πῆ στ' αὐτί.

Κύτταξε γύρω καὶ στὸν ἑαυτό της γέλασε. Κατέβασε τὴ φοῦστα κ' ἔμασε ἁπαλὰ τὰ μαλλιά της.

Πικράθηκε ποῦ ὁ ἀνεμοστρόβιλος εἶχε λυώσει τ' ὄμορφο φίδι τοῦ κουρνιαχτοῦ, καὶ ξεπέταξε παραπέρι σὰν εἶδε δίπλα της ἕνα πουλάκι, ποῦ κοίτονταν δίπλα καὶ φώναζε λυπητερά. Μὰ στὰ πόδια του κλωστὲς κλωστὲς ἦταν δεμένες, πράσινες, γαλάζιες, κόκκινες, κίτρινες καὶ λογιῶ λογιῶ χίλιες ὄμορφες κλωστές.

Στάθηκε λίγο μὲ φόβο. Ὕστερα τὸ πῆρε καὶ πῆγε δίπλα στὸ νερὸ καὶ τὸ κύτταζε.

Τὸ κρατοῦσε στὸ χέρι καὶ τὸ θωροῦσε ἀδιάκοπα, μ' ἄξαφνα τῆς ἔπεσε, μπλούμ, στὸ νερὸ τὸ θολωμένο ἀπ' τὸ κοκκινόχωμα.

Σὰν ἔσκυφτε νὰ τὸ πάρῃ, κάτι σὰν φοβέρα νὰ ἔννοιωσε δίπλα της.

Γύρισε νὰ ἰδῇ, κανένας! Πάλι τὸ πῆρε στὸ χέρι. Ἔτσι βρεγμένο καὶ μὲ τὰ μεταξία, κλωστὲς-κλωστές, ἄνοιγε τὸ στοματάκι του καὶ τσιουτσιούριζε. Τὸ κύτταξε, κι' ὁ νοῦς της βρισκότανε σὲ βῦθος. Ἅμα τ' ἄκουε νὰ φωνάζῃ, ἔκανε νὰ τοῦ λύσῃ τὰ πόδια, καὶ πάλι ὁ νοῦς της βυθιζότανε στὴ μοναξιὰ ποῦ τὴν τριγυρνοῦσε καὶ ποῦ τὴν ἔκοβεν ἡ φωνίτσα τοῦ πουλιοῦ. Κ' ἕνας φόβος παραμυθιοῦ τὴν ἔσκιαζε, σὰν ποιὸς ἄνθρωπος, δράκος — ποῦ νὰ ἦταν τὸ παλάτι του — εἶχε δέσει τὶς κλωστίτσες στὰ πόδια τοῦ πουλιοῦ ψιλὲς ψιλὲς κι' ὄμορφες, κόκκινες, πράσινες, γαλάζιες, καφεδιές.

Τότε γύρισε τὰ μάτια πρὸς τ' ἀπάνω. Τὸ κοιμητῆρι ἦταν ὀρθὸ ἔρημο μὲ τὸ πανύψηλο κυπαρίσσι. Πάλι γύρω της ἡ μοναξιὰ τὴν τρόμαζε. Σὰν κάτι θὰ ξεκόβονταν ἀπ' τὴν ἡσυχία τὴν ἄφωνη νὰ τὴν ζώσῃ, νὰ τὴν πνίξῃ. Σὰν κάτι μάτια φοβερά, ἀλλοίθωρα, θὰ ἔλαμπαν μπροστὰ στὰ μάτια της.

Κύτταξε τὶς γίδες, ποῦ βοσκοῦσαν μακρυὰ δεμένες, κύτταξε τὸ χωριὸ μὲ στεναγμὸ καὶ κίνησε. Τὸ μικρὸ πουλὶ τὸ κρατοῦσε, χωρὶς νὰ τὸ θυμᾶται, στὰ χέρια. Ὅταν ἔφθασε στοὺς φράχτες κοντὰ στὸ χωριό, ἤρθε στὸν ἑαυτό της καὶ μὲ θάρρος ἐκύτταξε πίσω της τὴν ἐρημιά.

Ἡ μάνα της μυρολογοῦσε παλιοὺς καϋμούς· ὅταν ἔφθασε τὸ Μαλαμώ, σήκωσε τὸ μάνδαλο ν' ἀνοίξῃ ἡ θύρα.

Τὸ κατῶγι εἶχε λίγες πλάκες καταγῆς στὸ κρύο χῶμα τὸ γουρνωτό· δυὸ τρία πιθάρια ἦταν γύρω. Κάτω σ' τὴν καινούρια σκάλα ἦταν στοιβαγμένα τὰ ξύλα καὶ λίγες κλάρες.

Στοὺς τοίχους οἱ ἀσβέστες ἐξεῖχαν ἀγκριφωτοὶ καὶ τραβῶντας ἔσβυναν τὸ φῶς τοῦ κατωγιοῦ. Ἀπ' τὴ σκάλα χτυποῦσε τὸ ἄσπρο φῶς τοῦ ἀπάνω παραθυριοῦ στὸν τοῖχο. Τὰ πατερὰ γυμνὰ βαστοῦσαν τὸ ἀπάνω πάτωμα. Ἀνέβηκε σιγά.

— Ποῦ τὸ βρῆκες αὐτὸ τὸ πουλάκι, Μα-

λαμώ; Μὰ ἰδὲς οἱ κλωστίτσες, γιατί τὄδεσες τὸ καϋμένο;

— Ἔτσι τὸ βρῆκα στὴ γοῦρνα. Δὲν τὄδεσα ἐγώ.

— Δὲν τὄδεσες ἐσύ; καὶ πῶς τὸ πῆρες στρίγγλα; Ἂν εἶναι τίποτε μάγια; Δὲν εἶδες ποιὸς τὄδεσε, δὲν ἦταν κανένας;

— Ὄχι, δὲν εἶδα.

— Ποῦ! ποῦ! Τὰ μάγια μοῦφερε στὸ σπίτι ἡ καταραμένη.

Τὸ Μαλαμὼ ἄφισε τὸ πουλὶ νὰ πέσῃ καταγῆς.

— Καὶ τὶς γίδες, ποῦ τὶς ἄφισες, πανοῦκλα;

— Εἶναι δεμένες.

— Νὰ πᾷς νὰ τὶς βρῇς γλήγορα, νὰ πᾷς νὰ τὶς βοσκήσῃς.

Τὸ Μαλαμὼ σωποῦσε.

— Τρέχα, θὰ μᾶς τὶς κλέψουν, σὲ σκότωσα.

— Ἂς πάῃ ὁ Δημήτρης, εἶπε ἀγάλια ζαρωμένη σὲ μιὰ γωνιά.

— Δὲν ἔχει δουλειὰ ὁ Δημήτρης, ἐσὺ νὰ πᾷς, θὰ ἔρθω νὰ σὲ ταφιάσω ζωντανό.

Τὸ Μαλαμὼ μόλις ψιθύρισε: φοβᾶμαι.

Ἄξαφνα φάνηκε ὁ γέρος.

— Ἔλα νὰ ἰδῇς τί σοῦ φέρνει μὲς τὸ σπίτι ἡ καλὴ ἡ θυγατέρα. Μάγια καὶ ξωδικά, ποῦ νἄναι γιὰ τὸ κεφάλι της.

— Θεὸς νὰ μᾶς φυλάγῃ Τί μάγια νὰ μᾶς φέρῃ τὸ κορίτσι.

Τοὔδωσε τὸ πουλὶ νὰ τὸ ἰδῇ.

— Δὲν εἶναι τίποτα. Νὰ τὸ δώσω τῆς γάτας νὰ τὸ φάῃ.

— Πέταξέ το, πέταξέ το, ὄξω ἀπ' τὸ σπίτι, ἐφώναξε φρικτὰ ἡ γρηά. Ἔρριξαν καὶ τῆς γρηὰ-Στάθαινας μιὰ ἀρίδα ἀπὸ πεθαμένο μιὰ φορὰ καὶ πέθαναν τὰ τρία παιδιά της στὴν ἀράδα. Καὶ τοῦτο ποῦ ἔχει, ἦταν ξωδοπαρμένο τόσα χρόνια.

Σώπασαν μιά. Κι' ἀκούονταν καθαρότερα ἡ φωνὴ τοῦ μπάρμπα 'Αγάλου τοῦ μπαλωματῆ, ποῦ ἔψελνε παραπάνω δουλεύοντας.

— Ὁ μπάρμπα 'Αγάλος ψέλνει πάλι, εἶπε ὁ γέρος.

— Γιὰ τὸ κεφάλι του νὰ ἦναι.

Πάλι σώπασαν.

Σὲ λίγο γύρισε ὁ γέρος στὸ Μαλαμώ.

— Ποῦ τὸ βρῆκες, κορίτσι μου, τί τὄθελες νὰ τὸ πάρῃς.

Αὐτὸ κύτταζε τὸ ταβάνι καὶ δὲν μιλοῦσε.

Καὶ ποιὸς τὰ ξέρει τὰ μάγια, εἶπε ὁ γέρος στὴ γυναῖκα του, καὶ τί εἶχε νὰ κάνῃ μὲ τὰ ξωτικὰ τὸ πουλάκι.

— Πῶς δὲν ἔχει! Διαβάζουν οἱ βρῶμες τὴ σολομωνικὴ καὶ τὰ ρίχνουν. Ἄχ, ἀμ' μῶλεγε, ἤρχισε νὰ διηγᾶται, ἡ Παναγιώταινα ἡ καϋμένη. Ἦτανε μιὰ φορὰ στὸ νησί, κάθονταν στὸ μοναστῆρι. Καὶ τραβοῦσε μιὰ τράτα στὸ γιαλό

«Μωρὲ δὲν πηγαίνεις, Μαργιώ, εἶπε στὸ κορίτσι της, νὰ πάρῃς τίποτε κουτσουρούνια, ποῦ τραβάει ἡ τράτα;

— Γιατί δὲν πααίνω μάνα;

Πῆρε δυὸ δεκάρες καὶ πάει καὶ τὴς δώσανε καμπόσα, τόσα δά, ὅλο τσούτσικα, τσούτσικα.

«Κρῖμα στὶς παράδες ποῦ δώσαμε, εἶπε, καλλίτερα νὰ μὴν τὰ παίρναμε.

Στὸ πλάϊ. σ'ἄλλο κελλὶ ἦταν ἡ Γαρφουλιὰ τοῦ Δεντρῆ. Κεῖ ποῦ πάαινε νὰ κουβεντιάσουν, εἶδε, ἀνάμεσα στ' ἄλλα τὰ κουτσουρούνια, ἕνα ψαράκι, θὰ ἦτανε, πές, ὡς εἴκοσι δράμια, ζωντανὸ καὶ πηδοῦσε. Ἔ! πέσανε τὰ μάτια της ἀπάνω του. Σὰν νὰ χόρευε, ἀκοῦς καὶ φώναζε «Νὰ τί ἤθελα, νὰ τί ἤθελα!»

Σκιάχτηκε ἡ καϋμένη ἡ Παναγιώταινα, – Τί εἶναι μωρὴ Γαρφουλιά, τί ἤθελες;

— Νά, λέει. Τί λέγατε δὲν τὰ θέλετε τὰ ψάρια· τὰ παίρνω ἐγώ.

Καὶ τὸ βράδυ τὴ βρῆκαν στὸ κοιμητῆρι τοῦ μοναστηριοῦ νὰ ξεθάφτῃ ἕνα πεθαμένο. Γιὰ μάγια τὄθελε καὶ τὸ ψάρι.

Τὸ Μαλαμὼ ἔτρεμε στὴ γωνιά του. Ἅμα ἤρθε ὁ Δημήτρης, τὸν ἔστειλαν νὰ βοσκήσῃ τὶς γίδες καὶ νὰ τὶς φέρῃ τὸ βράδυ.

Τὸ πρωῒ τὶς πῆρε τὸ Μαλαμὼ καὶ πῆγε σ' ἄλλη ράχη νὰ τὶς βοσκήσῃ. Κάθισε κάτω ἀπὸ ἕνα βράχο. Οἱ γίδες ἔκοβαν τὰ κλαδιά. 'Απ' τὸ χωριὸ δὲν ἀκουότανε κανένας κρότος. Δὲν φαίνονταν κιόλας. Ζωὴ καμμιὰ δὲν ὑπῆρχε τριγύρω. Ἡ ἐρημιὰ πάλι ἤρχισε νὰ τὴ βαραίνῃ. Κι' ἀνατρόμαζε σὰν θυμότανε τὰ ψεσινά. Πῆρε τὶς γίδες καὶ τὶς κράτησε δίπλα της Τίς κύτταζε στὰ μάτια. Ἕνα ἀλλόκοτο πρᾶγμα τῆς ἔφερναν κ' ἐκεῖνες. Κι' ἀπὸ μακρυὰ προμάντευε πῶς ἂν τὶς πρόσεχε βαθειά, ξωτικὰ πράγματα θὰ τῆς ἔφερναν στὸν νοῦ. Τοὺς γύρισε τὸ κεφάλι ἀλλοῦ καὶ ἀκούμπησε στὴ μιά, μὲ τὰ μάτια ἀλλοῦ κυττάζοντας. Ἔτσι, χωρὶς νὰ τὶς βλέπῃ στὰ μάτια, ἔπαιρνε θάρρος ἀπ' τὴν ἀνάσα τους καὶ τὸ μάσσημα, ποῦ δὲν ἦταν μοναχή της.

Μὰ 'κεῖ μακρυὰ ποῦ κύτταζε, ἀνάμεσα στὰ δένδρα, ἡ Γαρφουλιὰ τοῦ Δεντρῆ φαίνονταν. Ἦταν αὐτὴ ἢ δὲν ἦτανε δὲν ξεχώρισε καλά, μὰ ἔτσι θαρροῦσε νὰ τὴ βλέπῃ νὰ κυττάζῃ τὴ γῆ σὰν ἀλλοιώτικα καὶ νὰ κάνῃ σχήματα μὲ τὸ χέρι της. Κι' ἄξαφνα ἀπ' τὸ δένδρο ἔπεσε

κοντὰ στὰ πόδια της ἕνα πουλάκι σὰν τὸ ψεσινό. Στὰ πόδια του ἦταν δεμένες κλωστίτσες κλωστίτσες, κόκκινες, τριανταφυλλιές, πράσινες, καφεδιές, κίτρινες καὶ γαλάζιες. Καὶ σὰ λιγώτερες καὶ σὰν περισσότερες ἀπὸ ψὲς τῆς φαινόντανε.

Τραβήχθηκε μὲ φρίκη. Μὰ τὸ μάτι δὲν μποροῦσε νὰ τὸ σηκώσῃ ἀπὸ 'κεῖνο τὸ πουλί, ποῦ εἶχε γουρλώσει τὰ μάτια. Κ' ἔτρεξε, τὸ πῆρε στὰ χέρια. Τὸ κύτταξε, τὸ κύτταξε καὶ τοῦ ἔστριψε τὸν λαιμό. Μιὰ φωνίτσα ἔσβυσε στὸ λαρυγγά του καὶ τὸ αἷμα του τινάχθηκε στὰ ροῦχα τοῦ κοριτσιοῦ.

Ὕστερα ἔτρεξε πάνω κάτω, πήδησε, πῆγε νὰ πνίξῃ τὶς γίδες ποῦ βέλαζαν, στὸ τέλος ἔβγανε τὸ ζουνάρι του καὶ τόδεσε στὸ δένδρο θηλειὰ ὅσο ποῦ ἔφτανε....

Ὕστερα ἀπὸ ὧρες ὁ πατέρας της, 'κεῖ ποῦ ἔτρεχε πρὸς τὰ ἐκεῖ, στάθηκε ξερός. Τὸ κορμάκι της τὸ σειοῦσεν ὁ ἄνεμος δῶ κεῖ, ἀπ' τὸ δένδρο κρεμασμένο.

Τὸ σπίτι τους ἦταν τὸ τελευταῖο, καὶ κανένας δὲ θὰ τὸν ἔβλεπε στὸν δρόμο ποῦ θὰ τὸ πήγαινε. Μὰ ὁ μπάπμρα 'Αγάλος θὰ ἔψελνε σὰν πάντα νεκρικά.

ΣΤΑΘΗΣ ΣΠΑΝΙΔΗΣ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΕΝΟΣ ΠΩΛΗΤΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΩΝ Μ' ΕΝΑΝ ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΝ

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ἡμερολόγια, ἡμεροδεῖκτες, τὰ νέα ἡμερολόγια. Ἀγαπᾶτε, κύριε, ἡμερολόγια;

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Ἡμερολόγια γιὰ τὸν καινούριο χρόνο;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ναὶ κύριε.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Πιστεύεις πῶς θὰ εἶν' εὐτυχισμένος ὁ νέος χρόνος;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ὦ! ἐξοχώτατε, βεβαιότατα.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Ὅπως αὐτὸς ποῦ μᾶς ἐπέρασε;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Πολὺ περισσότερο.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Ὅπως ὁ προπερασμένος;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Περισσότερο, περισσότερο, ἐξοχώτατε.

ΠΑΡΑΣΤΙΚΟΣ

Σὰν ποιὸν ἄλλον χρόνον; Δὲν θὰ ἤθελες τάχα ὁ καινούργιος χρόνος νὰ εἶνε σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ὄχι κύριε, δὲν θὰ ἤθελα.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Πόσες πρωτοχρονιὲς ἐπέρασαν ἀφότου πωλεῖς ἡμερολόγια;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Θὰ εἶνε ὡς εἴκοσι χρόνια, ἐξοχώτατε.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Πρὸς ποῖον ἀπὸ τὰ εἴκοσι αὐτὰ χρόνια θὰ ἐπιθυμοῦσες νὰ ὡμοίαζε ὁ νέος χρόνος;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ἐγώ; δὲν ξέρω...

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Δὲν θυμᾶσαι κανένα χρόνον ἰδιαιτέρως, ποῦ νὰ σοῦ ἐφάνη εὐτυχισμένος;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ὄχι βέβαια, ἐξοχώτατε.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Καὶ ὅμως ἡ ζωὴ εἶνε κάτι τὶ ὡραῖον. Δὲν εἶνε ἀλήθεια;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Αὐτὸ ἐννοεῖται.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Δὲν θὰ ξαναζοῦσες τὰ εἴκοσι αὐτὰ χρόνια, καὶ ὅλον τὸν ἄλλον καιρὸν ποῦ ἐπέρασε, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεώς σου;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ἄ! ἀγαπητέ μου κύριε, ἂς ἔδινε ὁ Θεός

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Μὰ ἂν εἶχες νὰ ξανακάμῃς τὴν ζωὴν ποῦ ἔκαμες, οὔτε ὀλιγώτερον οὔτε περισσότερον, μὲ ὅλας τὰς εὐχαριστήσεις καὶ τὰ βάσανα ποῦ ἐπέρασες;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Αὐτὸ δὲν θὰ τὸ ἤθελα.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Τί ζωὴν λοιπὸν θὰ ἤθελες νὰ ξαναζήσῃς; τὴν ζωὴν τοῦ πρίγκηπος, τὴν ζωὴν ποῦ κάμνω

ἐγώ, ἢ κανενὸς ἄλλου; Ἢ μήπως πιστεύεις ὅτι ἐγὼ καὶ ὅτι ὁ πρίγκηψ, ἢ ὅτι ὁποιοσδήποτε ἄλλος δὲν θ' ἀπεκρίνετο ὅπως ἐσὺ ἀκριβῶς; καὶ ὅτι ἂν εἶχε νὰ ξανακάμῃ τὴν ἰδίαν ζωὴν ποῦ εἶχε κάμει κανείς, θὰ ἤθελε νὰ τὴν ἐπαναλάβῃ;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Αὐτὸ δὲν τὸ πιστεύω.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Οὔτε καὶ σὺ λοιπὸν θὰ ἤθελες νὰ ἐπαναλάβῃς τὴν ζωήν σου ὑπ' αὐτὸν τὸν ὅρον ἂν δὲν εἶνε δυνατὸν κατ' ἄλλον τρόπον;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ὄχι βέβαια, κύριε, δὲν θὰ ἤθελα.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Τί ζωὴν λοιπὸν θὰ ἐπιθυμοῦσες:

ΠΩΛΗΤΗΣ

Θὰ ἤθελα μία ζωὴ ἔτσι ὅπως θὰ μοῦ τὴν ἔδινε ὁ Θεός, χωρὶς τίποτ ἄλλο.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Μίαν ζωὴν τυχαίως, χωρὶς νὰ ξέρῃς τίποτ' ἄλλο προηγουμένως, ὅπως δὲν ἠξεύρεις καὶ γιὰ τὸν χρόνον ποῦ μᾶς ἔρχεται;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ἀκριβῶς.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Ἔτσι θὰ ἤθελα κ' ἐγώ, ἂν ἐπρόκειτο νὰ ξαναζήσω τὴν ζωήν μου κ' ἔτσι ὅλοι. Ἀλλὰ τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ τύχη ἕως αὐτὸν τὸν χρόνον ἐκακομεταχειρίσθη ὅλους. Καὶ εἶνε φανερὸν ὅτι ὁ καθεὶς εἶνε τῆς γνώμης πῶς τὸ κακὸν ποῦ τοῦ ἔτυχε ἦτον περισσότερον καὶ βαρύτερον ἀπὸ τὸ καλόν· ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἔχῃ πάλι τὴν ἰδίαν ζωὴν μὲ ὅλο της τὸ καλὸν καὶ ὅλο της τὸ κακό, κανεὶς δὲν θὰ ἤθελε νὰ γεννηθῇ ἄλλη μία φορά. Η ζωὴ ποῦ εἶνε ὅμορφο πρᾶγμα δὲν εἶνε ἡ ζωὴ ποῦ γνωρίζομεν, ἀλλ' ἐκείνη ποῦ δὲν γνωρίζομεν· ὄχι ἡ περασμένη ζωή, ἀλλὰ ἡ μέλλουσα. Μὲ τὸν νέον χρόνον, ἡ τύχη θὰ ἀρχίσῃ νὰ καλομεταχειρίζεται ἐσένα, ἐμένα καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ θ' ἀρχίσῃ ἡ εὐτυχισμένη ζωή. Δὲν εἶν' ἔτσι;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ἂς ἐλπίσωμε.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Λοιπὸν δεῖξε μου τ' ὡραιότερο ἡμερολόγιο ἀπὸ ὅσα ἔχεις.

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ἰδού, ἐξοχώτατε. Ἀξίζει τριάντα σολδιά.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Πάρε τριάντα σολδιά.

ΠΩΛΗΤΗΣ

Εὐχαριστῶ, ἐξοχώτατε. Καλὴν ἀντάμωσι. Ἡμερολόγια, νέοι ἡμεροδεῖκτες, ἡμερολόγια.

[Μετάφρ. Α. Κ.] ΙΑΚΩΒΟΣ ΛΕΟΠΑΡΔΗΣ

ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΚΗΠΑΡΙΟΝ — ΥΠΟ Α. ΜΠΑΙΚΛΙΝ

ΟΥΓΟΣ ΦΩΣΚΟΛΟΣ*

Δὲν ἦτο ὡραῖος ὁ Φώσκολος.

Ἦτο μετρίου ἀναστήματος καὶ ἰσχυρᾶς μυϊκῆς κατασκευῆς. Εἶχε πυκνήν, πυρρὰν καὶ ἀπεριποίητον κόμην, προσδίδουσαν ἕνα τόνον ἀγριωπὸν εἰς τὴν ἐκφραστικὴν κατατομήν του. Οἱ ὀφθαλμοί του ἦσαν βαθεῖς, κυανοῖ καὶ ἀνήσυχοι, ἔμψυχα κάτοπτρα τῆς μεγαλοφυΐας. Τὸ χεῖλος παχύ, ἐρυθρόν, καὶ κανονικὸς ὁ πώγων καὶ ἡ ρίς. Οἱ τρόποι τῆς συμπεριφορᾶς δέ, κατὰ τὴν ἰδίαν του ἔκφρασιν, δὲν ἐμαρτύρουν οὔτε εὐγένειαν, οὐδὲ τὴν ἐκπαίδευσίν του [1].

Ἐν τούτοις ἡ μορφή του ἐκείνη εἶχε κάτι τὸ ἐπιβλητικόν. Ὅλοι του οἱ τρόποι, ἡ βροντώδης φωνή του, ἡ ἀνυπότακτος εὐγλωττία του ἐδήλουν ὅτι μία ἀτίθασσος ψυχή, μία εὐγενὴς καρδία ἐφώλευεν ἐντός του.

Ὁ χαρακτήρ, ἡ ψυχή, ἡ φύσις τοῦ Φωσκόλου, ὅλα εἶναι ζωγραφισμένα ἐπὶ τῆς μορφῆς του. Ἡ εἰλικρίνεια, τὸ ἀμετάβλητον φρόνημα, τὸ ἀδιάπτωτον θάρρος ἀποτυποῦνται μὲ βαθείας γραμμὰς ἐπὶ τοῦ προσώπου του. Αἱ εἰκόνες του μοῦ προξενοῦν πάντοτε βαθεῖαν αἴσθησιν, δὲν γνωρίζω ἐκφραστικωτέραν μορφήν.

Ὁ Φώσκολος εἶχε τὴν ἀδυναμίαν ν' ἀσχολῆται μὲ τὴν μορφήν του [2]. Δεκαεξαετὴς ἔγραφεν.

A me gentile amabile
volto non diè natura . .

Ὕστερα ἀπὸ ἔτη ἔγραψε, κατὰ μίμησιν τοῦ Ἀλφιέρη, τὸ ἀκόλουθον σονέττον.

Solcata ho fronte, occhi incavati, intenti;
crin fulvo, emunte guance, ai dito aspetto,
tumidi labbri ed al sorriso lenti,
capo chino, bel collo e largo petto
Giuste membra, vestir mondo e negletto,
ratti i passi, i pensier, gli atti, gli accenti;
sobrio, umano, leal, prodigo, schietto,
avverso al nondo, avversi a mè gli eventi.
Talor di lingua e spesso di man prode,
mesto sovente e solo, ognor pensoso,
pronto, iracondo, inquieto, tenace.

Ὁ Φώσκολος εἴκοσι ἐτῶν.

Di vizï ricco e di virtù, dò lode
alla ragion, ma corro ove al cor piace.
Morte sol mi darà fama e riposo.

Εἰς τὴν Ἰταλίαν σῴζονται ἀρκεταὶ προσωπογραφίαι του. Κάτωθι μιᾶς τούτων ἔγραψεν ὁ ποιητὴς τοὺς ἑλληνικοὺς τούτους στίχους:

Μωμεῦνται δέ με πολλοὶ
ὅμως κακοὶ ἢ δὲ καὶ ἐσθλοί,
μιμεῖσθαι δ' οὐδεὶς ἀθύμων δύναται.

Εἰς ἄλλην του εἰκόνα, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλε πρὸς τὴν κερκυραίαν Ἰσαβέλλαν Θεοτόκη Ἀλβρίτση, ἔγραψε τὸ ἀκόλουθον δίστιχον:

Ἐκ μὲν Μαιονίδαο τεὸν κλέος οὐρανὸν ἵκει,
ἐκ δὲ Τάφων ἔσται σοὶ βίος ἀθάνατος.

Ὁ Φώσκολος ἠγάπα μὲ παράφορον πάθος τὴν Ἰσαβέλλαν Θεοτόκη, τὴν ὁποίαν ὁ Ἱππόλυτος Πινδεμόντης ὠνόμασε saggia Isabella. Ἡ Ἰσαβέλλα εἶχε ζωηρὸν πνεῦμα καὶ μεγάλην παιδείαν, ἐγκατεστάθη δὲ ἐν Βενετίᾳ, ὡς σύζυγος τοῦ βε-

---

* «Παναθήναια» 15 Δεκεμβρίου 1905

[1] Epistolario di Ugo Foscolo, vol III σελ 283

[2] Εἰς διαφόρους ἐπιστολάς του γράφει νύξεις περὶ τῆς μορφῆς του. Πρβλ.: Lettere inedite di Ugo Foscolo, σελ. 161,309 καὶ Epistolario di Ugo Foscolo, τόμ. I. σελ. 18,190, τόμ. II. σελ. 329,558 καὶ τόμος III. σελ. 323 καὶ ἀλλαχοῦ.

νετοῦ Ἀντωνίου Μαρίν, ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς οἰκογενείας τοῦ Φωσκόλου. Ἐκεῖ ἔλαβεν εἰς δεύτερον γάμον τὸν εὐγενῆ Ἀλβρίτσην, καὶ εἰς τὰς αἰθούσας της συνηντᾶτο ἡ βενετικὴ ἀριστοκρατία τοῦ πεύματος καὶ τοῦ γένους. Ἡ Ἰσαβέλλα ἐπαρηγόρει τὰς ὥρας τῆς ἀπελπισίας τοῦ ποιητοῦ. Εἰς μίαν ἐπιστολήν του ἰταλικὴν πρὸς τὴν Ἰσαβέλλαν ὁ Φώσκολος παρεμβάλλει καὶ τὴν ἑξῆς ἑλληνικὴν φράσιν «*Καὶ θέλει σοὶ εἰπῶ σὲ ἀγαπάω μὲ ὅλην τὴν ψυχήν μου*». Ἡ δὲ Ἰσαβέλλα ἀπήντα πρὸς αὐτόν, «*Cai egò se agapáo polì, sebbene voi den me agapàs tipotes*» [1].

Ὁ ἔρως ὑπῆρξεν εἰς πάντα χρόνον ἐμπνευστὴς τῶν λαμπροτέρων ποιητικῶν συλλήψεων. Ὅπως τὸ πνεῦμα οὕτω καὶ ἡ καρδία τοῦ Φωσκόλου δὲν ἠδύνατο νὰ μένῃ ἀργή. Ὁ Οὔγος εἶχε πολὺ πνεῦμα καὶ φλογερὸν χαρακτῆρα, ἡ Ἰσαβέλλα μεγάλην ὡραιότητα καὶ εὐφυΐαν, καὶ αἱ δύο αὗται ψυχαὶ ἅπαξ συναντηθεῖσαι δὲν ἠδύναντο νὰ μείνουν ἀδιάφοροι. Αἱ σχέσεις των διετηρήθησαν στεναὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ ἡ φιλία των διήρκεσεν ὅσον καὶ ἡ ζωή των.

Ὁ Φώσκολος ἐλάτρευε τὸ κάλλος. Ἡ ὡραιότης ἦτο δι' αὐτὸν θρησκεία.

Ὁ ποιητὴς ἠγάπησε καὶ ἐπόνεσε πολὺ εἰς τὸν δρόμον τῆς ζωῆς του. Ἡ καρδία του ἐπληγώθη ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ πτερωτοῦ θεοῦ καὶ ἡ ψυχή του μὲ μίαν σιγηλὴν ἐγκαρτέρησιν ὑπέμεινεν ὅλας τὰς ἀπογοητεύσεις. Ἡ ἀγάπη αὕτη τοῦ Φωσκόλου, ὡς ἀδιάκοπος ἀνάγκη κάθε εὐγενοῦς ψυχῆς, μοῦ ἐνθυμίζει τὸν ἰταλικὸν στίχον:

Chi molto amò nel mondo è perdonato.

***

Ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία ἔτρεφε πάντοτε ὑπονοίας ἐπὶ τοῦ Φωσκόλου, ἐπαγρύπνει δὲ ἐπ' αὐτοῦ καθὼς προκύπτει ἐκ τοῦ ἀστυνομικοῦ τούτου ὑπομνήματος, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 7 Σεπτεμβρίου 1814, τὸ ὁποῖον σῴζεται εἰς τὸ ἀρχειοφυλακεῖον τοῦ Μιλάνου.

«Κάποιος Οὔγος Φώσκολος, ποιητής, καθηγητής, θερμοκέφαλος, ἄθεος, ἀνάγωγος, ἀνήθικος, Πρωτεὺς πολύμορφος, γλῶσσα ἄτιμος εἰς πάντα χρόνον, εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς φατρίας ἥτις ἐξήγειρε, κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἀπριλίου, αὐτὰς τὰς συνοικίας ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας, ἀποπεμφθεὶς παρὰ τῆς κυβερνήσεως εὑρίσκεται εἰς Μιλάνον περιφερόμενος εἰς τὰ καφενεῖα. Ἀπολαμβάνει συντάξεως καθηγητοῦ καὶ στρατιώτου, χωρὶς νὰ κάμνῃ ποτὲ τίποτε. Εἶναι ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων».

Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δημιουργηθοῦν πλέον ἄτιμοι καὶ ἀνυπόστατοι συκοφαντίαι ἐναντίον τοῦ δυστυχοῦς ποιητοῦ. Τὸν Φώσκολον πάντοτε τὸν περιέβαλε τὸ σκότος καὶ ἡ παραγνώρισις, καὶ ὅμως εἶχε ψυχὴν ἰσχυράν, ἐκράτησε πάντοτε ἀνοικτοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς μέσα εἰς τὸ χάος τῶν συμφορῶν του καὶ ἐβάδισε κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν ἀρετήν. Ὁ Φώσκολος ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς ἡρωϊκὰς ψυχὰς ὁποῦ ἐδημιούργησεν ἡ φύσις κατὰ καιρούς.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς ἐν Λομβαρδίᾳ προσωρινῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς αὐστριακῆς ἐξουσίας, κατὰ τὸ 1815, ὁ Φώσκολος ἐγκατέλειψε τὴν Ἰταλίαν καὶ κατέφυγεν εἰς Ζυρίχην, ἔνθα ἐζήτησε διαβατήριον διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Ἀλλὰ ὁ ἄγγλος πρέσβυς Κάνιγγ ὅστις εἶχε πληροφορηθῇ περὶ τῶν φιλελευθέρων αἰσθημάτων καὶ τῆς γενναιοψυχίας τοῦ Οὔγου, εἶπε πρὸς αὐτὸν ὅτι ἡ παρουσία του εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἐπρόκειτο περὶ τοῦ ζητήματος τῶν Ἰονίων νήσων, ἠδύνατο νὰ εἶναι ἀσύμφορος [1]. Τότε ἐκ Ζυρίχης μετέβη εἰς Γοττίγγην. Ἄγνωστος ἐταξείδευσεν ὅλην τὴν Ἑλβετίαν, μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1816. Ἐκεῖ ὁ Φώσκολος κατῴκησεν εἰς τὸν ἐξοχικὸν οἰκίσκον ἑνὸς ἱερέως προτεστάντου. Τὰ πάγη τὸν ἐμπόδιζον νὰ ἐξέρχεται. Ἔμενε κλεισμένος εἰς τὸ δωμάτιόν του, ὅπου κατελαμβάνετο ἀπὸ μίαν φοβερὰν ὀργήν, ἡ ἔμφυτος ὑπερηφάνεια ἐξυπνοῦσεν ἐντός του, καὶ «κινοῦμαι ὅπως ἡ ἄρκτος μέσα εἰς τὸν σιδηροῦν της κλωβόν, ἔγραφεν εἰς μίαν του ἐπιστολήν. Ἀπὸ τὰ παράθυρά μου κυττάζω τὴν ἄπειρον ἐρημίαν τῶν χιόνων, καὶ νομίζω ὅτι κυριαρχῶ ἐκ τοῦ ὕψους, καὶ αἱ σκέψεις μου τρέχουν μακράν» [2].

Εὑρισκόμενος μόνος εἰς τὸ χιονισμένον ἐκεῖνο βουνὸν τῆς Ἑλβετίας ὁ Φώσκολος, κατὰ τὰς ἁγίας ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων, ἐξόριστος καὶ πτωχὸς ἐδοκίμαζεν ὅλην τὴν θλῖψιν τῆς ἐρημίας. Μὴ ἔχων χρήματα ἠναγκάζετο νὰ πηγαίνῃ πεζὸς εἰς τὰ περίχωρα, μέσα εἰς τὰ ψύχη τοῦ χειμῶνος, διὰ νὰ πωλήσῃ τὰ δακτυλίδιά του ἢ ἄλλα πολύτιμα εἴδη του. Ἡ ἀπορία καὶ τὸ ἐρύθημα μὲ τὸ ὁποῖον ἐπαρουσιάζετο ὁ δυστυχὴς ποιητὴς συχνάκις τὸν καθίστων ὕποπτον εἰς τοὺς ἀγοραστάς, οἱ ὁποῖοι τὸν παρε-

[1] Πρβλ. C A Traversi. Di un amore di Ugo Foscolo. Milano 1883. σελ. 28-29

[1] Epistolario di Ugo Foscolo, vol. II. σελ. 186.
[2] Epistolario, vol. II. σελ. 130.

τήρουν μὲ περίεργον βλέμμα ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν.

Πρὸς τὴν Donna gentile, τὴν εὐγενῆ ἐκείνην γυναῖκα ἡ ὁποία περιέβαλλε μὲ τόσον εἰλικρινῆ ἀγάπην τὸν ποιητὴν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐξορίας καὶ τῶν σκληρῶν δοκιμασιῶν του, ἔγραφεν ὁ Οὔγος ἐκ Γοττίγγης τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1815.

«Δὲν ἔχω ἄλλην παρηγορίαν παρὰ νὰ κρατῶ τὴν πέναν εἰς τὸ χέρι μου. Ἐδῶ, μὲ αὐτὸ τὸ ψῦχος ὅπου τὸ χιόνια ἔχουν ἀπολιθωθῆ, κλεισμένος εἰς τὸ δωμάτιόν μου, δὲν χαίρομαι παρὰ μὲ τῶν πουλιῶν τὴν ὁλόχαρη καὶ σιγηλὴν συντροφιάν. Κάθε ἡμέραν τὸ πρωΐ, τὸ μεσημέρι καὶ τὸ ἀπόγευμα τοὺς ρίπτω τροφὴν ἔξω ἀπὸ τὰ γυαλιά, καὶ ἔρχονται ὅλα μαζὶ διὰ νὰ φάγουν. Καὶ ἂν ἐγὼ λησμονήσω, μοῦ κτυποῦν μὲ τὰ ράμφη των εἰς τὸ παράθυρόν μου...» [1].

Ἡ εὐγενὴς ψυχὴ τοῦ ποιητοῦ, μέσα εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν, ἐπαρηγορεῖτο μὲ τὰ πτηνά. Δὲν εἶχε χάσει τὴν ἐλπίδα καὶ ἤθελε νὰ διατηρῆ τὸ γόητρόν του.

«Οὔτε ἐδέχθην, ἔγραφεν εἰς ἄλλην ἐπιστολήν του, οὔτε θὰ δεχθῶ τὸ παραμικρὸν βοήθημα, ἂν καὶ μοῦ προσεφέρθη ἀπὸ κάποιον. Ἔχω τὸ θάρρος μου, ἔχω τὸ παράδειγμα τόσων ἄλλων θνητῶν τοὺς ὁποίους ἂν δὲν δύναμαι νὰ μιμηθῶ εἰς τὰ συγγράμματα καὶ εἰς τὰς πράξεις, δύναμαι ὅμως νὰ τοὺς ἀκολουθήσω εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ζωήν. Ἔχω μαζί μου τὸν θεὸν καὶ τὴν συνείδησίν μου ὁποῦ μὲ ὁδηγοῦν» [2].

Εὑρισμόμενος ὁ Φώσκολος ἐν Ἑλβετίᾳ ἔλαβεν ἐπιστολὴν ἐκ μέρους τοῦ Καποδίστρια ὅστις διὰ μέσου τῆς ρωσσικῆς πρεσβείας ἀνεζήτησε τὴν κατοικίαν τοῦ ποιητοῦ. Ἡ Ἑλβετία ἐθεώρει τότε ὡς εὐεργέτην τὸν ρῶσσον ὑπουργόν, ἡ δὲ φιλία του ὠφέλησεν ὄχι ὀλίγον τὸν ἐξόριστον Φώσκολον.

Ὁ Καποδίστριας ἐπεσκέφθη τὸν Φώσκολον ἐν Γοττίγγῃ κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1815. Ὁ ποιητής, ἂν καὶ εὑρίσκετο εἰς οἰκονομικὰς δυσχερείας, δὲν ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ τὴν παραμικρὰν βοήθειαν, τοῦ ἐσύστησε μόνον μερικὰς ὑποθέσεις οἰκογενειακάς, καθὼς φαίνεται ἐξ ἐπιστολῆς του πρὸς τὴν οἰκογένειαν [3].

Ὁ Καποδίστριας βλέπων τὴν δύσκολον θέσιν τοῦ ποιητοῦ, τὸν συνεβούλευσε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς Ρωσσίαν, ἀλλ' ἐκεῖνος ἠρνήθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς φιλελευθέρους ἰδέας καὶ ἀρχάς του. Ὁ Καποδίστριας τότε τοῦ ὑπεσχέθη νὰ φροντίσῃ περὶ τῶν συμφερόντων του ἐν Ἑπτανήσῳ [1].

Ὁ Φώσκολος περιεπλανήθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλβετίαν καὶ πολλὰς νύκτας ἠναγκάζετο νὰ φεύγῃ ἀπὸ τὰ ξενοδοχεῖα φοβούμενος μὴ φανῇ ὕποπτος ὡς ξένος [2].

Εἰς τὴν ἐξορίαν ὁ Φώσκολος ἐπεθύμησε τὸν Ἀνδρέαν Κάλβον, καὶ ἔγραψεν εἰς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ φίλους ὅπως τὸν παρορμήσουν νὰ ὑπάγῃ· «θὰ μὲ ἔχῃ διδάσκαλον, φίλον καὶ ἀδελφόν... Δὲν θὰ τοῦ λείψῃ τίποτε, ἢ θὰ τοῦ λείψῃ μόνον ὅτι θὰ λείψῃ καὶ εἰς ἐμέ...»

Οἱ δύο ζακύνθιοι ποιηταὶ εἶχον συνδεθῆ ἀπὸ τοῦ 1812 ἐν Φλωρεντίᾳ. Ὁ Κάλβος τότε ἔγραψεν, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φωσκόλου, ὅπου εἶχε κατοικήσει, δύο τραγῳδίας εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν. Ὁ Φώσκολος διέκρινε τὴν ὀξύτητα τοῦ πνεύματός του καὶ ἔκτοτε τὸν περιέβαλε μὲ πατρικὴν μέριμναν καὶ τὸν παρώρμησε νὰ μελετήσῃ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν.

Ἐπεθύμει νὰ τὸν συνδράμῃ ἀλλὰ δὲν τοῦ τὸ ἐπέτρεπον τὰ χρηματικὰ μέσα. Διὰ τοῦτο ἐνήργησεν ὅπως ἡ Ζάκυνθος τὸν βοηθήσῃ εἰς τὰς σπουδάς του ἐπὶ πενταετίαν δι' ἐτησίου ἐπιδόματος, δὲν τὸ κατώρθωσεν ὅμως.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1816 ὁ Κάλβος μετέβη εἰς Ζυρίχην πρὸς συνάντησιν τοῦ Φωσκόλου. Εἰς τὴν οἰκίαν ὅμως ὅπου κατῴκει ὁ πτωχὸς ποιητής, δὲν εἶδον μὲ εὐχαρίστησιν τὴν ἄφιξιν τοῦ Κάλβου. Δὲν ἠξεύρησαν καθόλου τὴν χορηγουμένην τροφὴν καὶ ὁ Φώσκολος ἐμοιράζετο μὲ τὸν φίλον του τὸν ὀλίγον ἄρτον [3].

Ἀργότερον ὁ Κάλβος ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ Φωσκόλου ἤρχισε νὰ παραδίδῃ μαθήματα ἰταλικῆς καὶ νὰ ἐκδίδῃ διδακτικὰ βιβλία. Ἡ φιλία αὕτη τῶν δύο ζακυνθίων ποιητῶν δὲν διετηρήθη μέχρι τέλους τῆς ζωῆς των. Ὁ Κάλβος ἅμα ἔγινεν ἀνεξάρτητος οἰκονομικῶς, ἐλησμόνησε τὸν Φώσκολον καὶ τὸν ἐγκατέλειψε κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν σκοτεινοτέρων του συμφορῶν [4].

***

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1816 ἔφθασεν ὁ Φώσκολος εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου πρὸ πολλοῦ εἶχε

---

[1] Epistolario, vol. II. σελ. 119.
[2] Epistolario di Ugo Foscolo, vol II. σελ 123.
[3] Epistolario, vol. II σελ. 151.

[1] Epistolario, vol. II, σελ. 162 καὶ Lettere Inedite di Ugo Foscolo. σελ 141.
[2] Epistolario. vol. II. σελ 162.
[3] Epistolorio, vol II. σελ. 247.
[4] Epistolario di Ugo Foscolo, vol III. σελ. 329, 402.

προπορευθῆ ἡ φιλολογική του φήμη [1]. Ἐκεῖ συνεδέθη διὰ φιλίας μὲ ἐξέχοντα τοῦ Λονδίνου πρόσωπα, μὲ ποιητάς, πολιτικοὺς καὶ πλουσίους. Λόρδοι καὶ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων τὸν ἐπεσκέπτοντο εἰς τὴν πενιχράν του κατοικίαν. Ἡ πενία ὅμως συνεταξείδευσε μαζί του καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ οὐδὲ εἰς τὸ Λονδῖνον. Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1817 ἔλαβεν ἐκ Ζακύνθου ἑκατὸν χρυσᾶ λουδοβίκια, μὲ τὰ ὁποῖα συνετηρήθη μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου. Κατόπιν ἄλλος Ἑπτανήσιος διαμένων ἐν Λονδίνῳ αὐθορμήτως προσέφερεν εἰς τὸν δυσπραγοῦντα ποιητὴν ἄλλα πεντήκοντα λουδοβίκια, διὰ τῶν ὁποίων «ἐφτωχοζοῦσε» κατὰ τὴν ἔκφρασίν του [2].

Τὴν 27 Ἰουνίου 1817 ἔφθασαν εἰς Λονδῖνον οἱ πληρεξούσιοι βουλευταὶ τῶν Ἰονίων νήσων, ὁ Α. Θεοτόκης τῆς Κερκύρας, ὁ Βίκτωρ Καρίδης τῆς Κεφαλληνίας καὶ ὁ Διονύσιος Βοῦλτσος, ἐξάδελφος τοῦ Φωσκόλου, τῆς Ζακύνθου, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο νὰ παρουσιάσουν, εἰς τὸν κυβερνῶντα πρίγγιπα, τὸ νέον σύνταγμα τῶν Ἰονίων Νήσων ὅπως εἶχε προταθῆ ὑπὸ τοῦ ἁρμοστοῦ Μαϊτλανδ. Ὁ Φώσκολος τότε πολὺ ἐβοήθησε τὸν ἐξάδελφόν του Βοῦλτσον πρὸς διεξαγωγὴν τῆς ἀποστολῆς του. Ὅταν δὲ περὶ τὸ τέλος τοῦ Αὐγούστου τοῦ ἰδίου ἔτους ἐπρόκειτο νὰ ἐπιστρέψουν οἱ ἀντιπρόσωποι εἰς τὴν Ἑπτάνησον, ὁ Φώσκολος ἐσκέπτετο νὰ μεταβῇ μαζὶ μὲ τὸν Βοῦλτσον εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἀλλὰ δὲν τὸ ἀπεφάσισε, καὶ ἠρκέσθη μόνον νὰ τοῦ συστήσῃ μερικὰς ὑποθέσεις του ἐν Ἑπτανήσῳ, καὶ αὐτὸς νὰ περιμένῃ ἐν Λονδίνῳ.

Κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ ἰδίου ἔτους 1817 ὁ Φριδερῖκος Νὸρθ λόρδος Γκίλφορδ ὅστις ὑπῆρξεν ἔνθερμος ὑποκινητὴς τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑπτανήσῳ, ἱδρύσας τῷ 1819 τὸ πανεπιστήμιον τῆς Κερκύρας, εὑρίσκετο ἐν Λονδίνῳ. Πληροφορηθεὶς ὁ Φώσκολος ὅτι ἐπρόκειτο νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑπτάνησον πρὸς ἵδρυσιν πανεπιστημίου, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ὑπόμνημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἰδέαι ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑπτανήσῳ» [3]. Ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τούτου προκύπτει ἡ ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον εἶχεν ὁ ποιητὴς διὰ τοὺς συμπολίτας του. Ἐκ τοῦ τρόπου δὲ δι' οὗ ὁμιλεῖ περὶ τῆς Ἀγγλίας καταφαίνεται πόσον ἀδίκως ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις τὸν ἐθεώρει ὄργανον τῆς Ρωσσίας ἕνεκεν τῆς φιλίας τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ ποιητὴς μετὰ τοῦ κόμητος Καποδίστρια.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1817 ἔγραφεν ἐκ Λονδίνου πρὸς τὸν λόρδον Holland εἰς Βρυξέλλας, «Ἐγὼ πηγαίνω εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, σταθερὸς εἰς τὰς ἀρχικάς μου ἰδέας, ἀλλὰ μακρὰν πάσης πολιτικῆς μερίδος. Δὲν δύναμαι καὶ δὲν ἠξεύρω νὰ φανῶ μὲ ἄλλον τρόπον ὠφέλιμος εἰς τὴν Ἑπτάνησον καὶ εἰς τὴν Ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, παρὰ ἐνασχολούμενος μὲ τὸ Πανεπιστήμιον καὶ μὲ τὰς σπουδάς. Καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ εἶναι ἐπαχθὲς εἰς τὸν λόρδον Γκίλφορδ νὰ εὑρεθῶ ἐν Ἑλλάδι ἀκριβῶς καθ' ὃν χρόνον θὰ σχηματίσῃ ἓν Λύκειον» [1].

Ὁ Φώσκολος ἔτρεφε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μεταβῇ εἰς Ζάκυνθον ἀπὸ τοῦ 1813, ὅτε εὑρίσκετο ἀκόμη ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἔγραφεν. «Ἐν περιπτώσει γενικῆς δουλείας ἐν Ἰταλίᾳ, θὰ περάσω τὴν θάλασσαν καὶ θὰ ὑπάγω νὰ προσφέρω τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς μου εἰς τὴν μητρικήν μου Ζάκυνθον» [2].

Κατὰ τὸ ἔτος 1816 εὑρισκόμενος ὁ ποιητὴς ἐν Ἑλβετίᾳ εἶχε ζητήσει παρὰ τῆς μητρός του ἓν πληρεξούσιον ὅπως ἐνεργήσῃ τὴν πώλησιν τῆς μικρᾶς περιουσίας των ἐν Ζακύνθῳ. «Ἂν δὲν δυνηθῶ μακρόθεν, ἔγραφε, νὰ φέρω εἰς πέρας τὴν πώλησιν, θὰ μεταβῶ εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἴσως ἡ παρουσία μου ὠφελήσῃ περισσότερον τῆς ἐπιστολογραφίας μου» [3].

Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1816 ἑτοιμαζόμενος ὁ Οὔγος ἐκ Γοττίγγης τῆς Ἑλβετίας νὰ μεταβῇ εἰς Λονδῖνον ἔγραφε πρὸς τὸν ἐξάδελφόν του Σπυρίδωνα Ναράντζην [4] εἰς Βενετίαν, «Ἐπροτιμοῦσα νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἀλλὰ — οὔτε ἀντάξιον ἐμοῦ εἶναι οὐδὲ ὠφέλιμον θὰ μοῦ ἀποβῇ, νὰ ἀποβιβασθῶ ἐκεῖ λέγων: *Ἰδού με δῶστε μου ψωμί*. Διὰ τοῦτο σκέπτομαι νὰ γράψω μίαν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς φίλους μας ἡ ὁποία νὰ σταλῇ εἰς διάφορα μέρη ἐπανειλημμένως. Ἐκτὸς τούτου θὰ σᾶς στείλω μίαν ἐπιστολὴν διὰ τὸν Διονύσιον Βοῦλτσον ἐν τῇ ὁποίᾳ θὰ τοῦ ἐκθέσω τί μοῦ φαίνεται ὠφέλιμον διὰ τὴν πατρίδα καὶ δι' ἐμέ...» [5].

Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1817, ἀπέθανεν ἐν Βενετίᾳ ἡ μήτηρ τοῦ Φωσκόλου. Ὅταν τοῦ ἀν-

[1] Prose Politiche di Ugo Foscolo, Firenze. 1850. σελ. 458.
[2] Epistolario vol II. σελ. 295.
[3] Epistolario, vol. II. σελ. 302-308, Idee sulla pubblica educazione nelle Isole Jonie. Τὸ πρωτότυπον τῆς μικρᾶς ταύτης διατριβῆς ὁ Φώσκολος ἔγραψε γαλλιστί.

[1] Epistolario vol. II. σελ. 315.
[2] Epistolario vol. I. σελ. 530.
[3] Epistolario vol. II. σελ. 175.
[4] Ὁ Ναράντζης ἦτο γενικὸς πρόξενος τῆς Ρωσσίας ἐν Βενετίᾳ. Ἡ οἰκογένεια αὕτη σῴζεται ἐν Ζακύνθῳ.
[5] Epistolario vol. II. σελ. 219.

ηγγέλθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του ὁ θάνατος τῆς μητρός των, ὁ ποιητὴς εὑρέθη ἐκμηδενισμένος ὑπὸ τὸ κτύπημα τοῦτο τῆς τύχης.

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός του ἐκ νέου ἐπανῆλθεν εἰς τὸν νοῦν του ἡ ἰδέα νὰ μεταβῇ εἰς Ζάκυνθον, τότε μάλιστα ἐπρόκειτο καὶ διὰ τὴν κληρονομίαν ἑνὸς θείου τοῦ ποιητοῦ ἀποθανόντος ἐν Ἑπτανήσῳ. Ἡμέραν ὅμως τινὰ ἱππεύων κατεκρημνίσθη καὶ ἔπαθεν ἐξάρθρωσιν τῆς κνήμης. Καὶ πάλιν τότε ἐγκατέλειψε τὴν ἰδέαν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πατρίδα του. Μελαγχολικός, ἀνήσυχος καὶ ἀσθενής, μὲ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ θανάτου τῆς μητρός του ἐπέρασεν ἀρκετοὺς μῆνας μέσα εἰς τὴν σιγὴν τῆς ἀπελπισίας του.

Ἔγραψε τότε πρὸς τὴν φίλην του κόμησσαν Δ' Ἀλβάνυ, «θὰ ὑπάγω εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ οἰκογενειακάς μου ὑποθέσεις, ἐξ αἰτίας τοῦ θανάτου τῆς μητρός μου καὶ διὰ νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ διατρέξω τὴν Πελοπόννησον, ὅπως χαιρετήσω τὰς Ἀθήνας, τὴν Σπάρτην καὶ τὰς Θήβας ἐνόσῳ μοῦ ἐναπομένει ζωὴ καὶ δύναμις νὰ ταξειδεύσω»[1].

Τὰ ὡραῖα καὶ συχνὰ αὐτὰ ὄνειρα τοῦ Φωσκόλου δὲν ἔμελλε νὰ πραγματοποιηθοῦν ποτέ. Ἐπεθύμει ὁ ποιητὴς νὰ ἐπανίδῃ τὴν μητρικήν του γῆν, τὸν τόπον ὅπου εἶδε πρώτην φορὰν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Πάντοτε ἔθρεψεν εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του τὴν κρυφὴν ἐλπίδα νὰ ἐπανίδῃ τὴν Ζάκυνθον.

..... l' isole
che col selvoso dorso
rompono agli Euri
e al grande Jonio il corso....
Ebbi in quel mar la culla.

Εἰς τὸ ποίημά του αἱ *Χάριτες* ὁ ποιητὴς γράφει στίχους λατρείας καὶ θαυμασμοῦ διὰ τὴν ἀνθοστεφῆ νῆσον ἥτις καθρεπτίζεται εἰς τὰ διαυγῆ νερὰ τοῦ Ἰονίου κύματος.

Salve Zacinto! All' antenoree prode,
de' santi Lari idei ultimo albergo
e de' miei padri, darò i carmi e l'ossa,
e a lè i pensier; chè pïamente a queste
Dee non favella chi la patria oblia.
Sacra città è Zacinto! Eran suoi templi,
era ne' colli suoi l' ombra de' boschi
sacri al tripudio di Diana e al coro ...
. . . . . .
Bella è Zacinto! A lei versan tersori
le angliche navi, a lei dall' alto manda
i più vitali rai l' eterno sole;
limpide nubi a lei Giove concede,
e selve ampie d' ulivi, e liberali
i colli di Lïeo; rosea salute
spirano le aure, del felice arancio
tutte odorate, e dei perpetui cendri.

Διὰ τὴν ὡραίαν Ζάκυνθον ὁ Ἰωσὴφ Πέκκιο, εἰς ἐκ τῶν φίλων τοῦ Φωσκόλου καὶ βιογράφος αὐτοῦ, γράφει τὰ ἑξῆς·

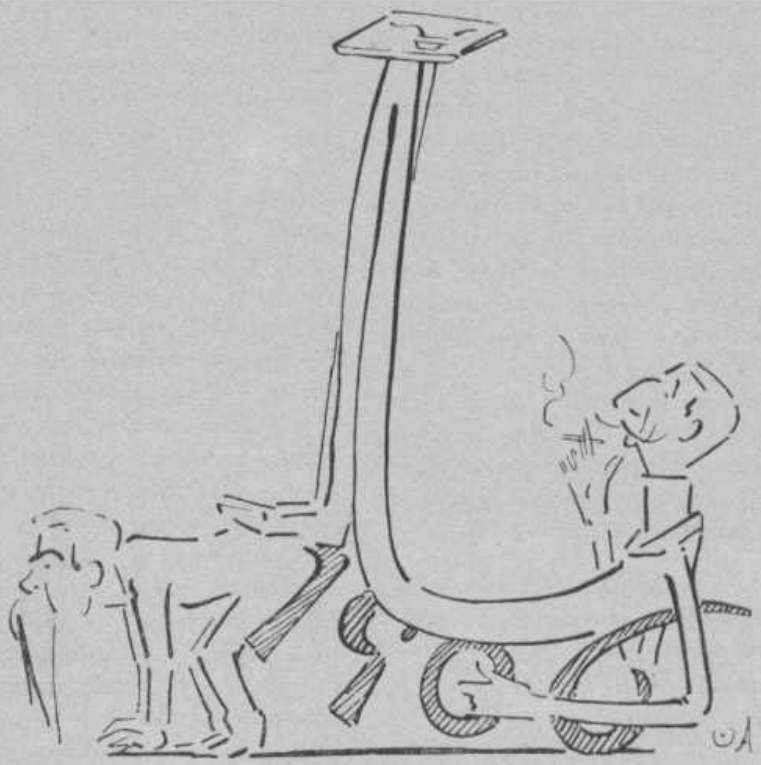
«Ὅσοι ἀναγινώσκουν τὰς ὡραίας περιγραφὰς τῆς Ἑπτανήσου, μὲ τὰ δάση τῶν πορτοκαλεῶν, τῶν ἐλαιώνων, τῶν καρποφόρων δένδρων, φθονοῦν τοὺς εὐτυχήσαντας νὰ γεννηθοῦν κάτω ἀπὸ τὸν εὐλογημένον αὐτὸν οὐρανόν. Δὲν γνωρίζουν ὅμως ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ὡραῖα πράγματα δηλητηριάζονται ἀπὸ τὴν πνοὴν τῆς τυραννίδος καὶ ὁ κάτοικος ἐκεῖνος, ὅστις δὲν ἀσπάζεται τὴν πτέρναν τοῦ κατακτητοῦ, ὑποχρεοῦται νὰ ἐξορισθῇ.... Τοιαύτη ἦτο ἡ τύχη τῆς Ζακύνθου ὅταν ἐγεννήθη ὁ Φώσκολος. Ὁ ποιητὴς δύναται νὰ ψάλλῃ τοὺς ὕμνους του εἰς τοὺς ἐλαιῶνας καὶ τὰ δάση τῶν πορτοκαλεῶν, ἐν τούτοις δὲν ἦσαν τόποι πλέον τυραννούμενοι καὶ ἀθλιέστεροι ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους ὑπὸ τὴν Βενετίαν. Ἐδιοικοῦντο ὑπὸ τῆς Βενετικῆς Πολιτείας, ὑπὸ τῶν μυσαροτέρων δηλονότι νόμων . . Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Ζακύνθῳ δὲν ὑπῆρχον οἰκοδομήματα, οὔτε ὁδοί, οὔτε δημόσια σχολεῖα. Οἱ ὑπὸ τῆς Βενετίας ἀποστελλόμενοι προβλεπταὶ ἐφρόντιζον πῶς ν' αὐξήσουν τὸν γλίσχρον μισθόν των μὲ τὰ ἔκτατα κέρδη, τὰ ὁποῖα τοὺς ἐπέτρεπε νὰ λαμβάνουν ἡ κυβέρνησίς των. Τὰ ἐγκλήματα ἦσαν τόσον συχνὰ καὶ ἀτιμώρητα, ὥστε δὲν παρήρχετο ἡμέρα χωρὶς νὰ βαφῇ δι' αἵματος. Οἱ εὐγενεῖς διετήρουν μπράβους, ἑτοίμους εἰς ἕν μόνον σχῆμά των νὰ δολοφονήσουν . . .»[1].

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι ἦσαν σκοτεινοὶ εἰς τὴν Ἑπτάνησον, ὄχι ὅμως ὡς τοὺς περιγράφει ὁ Πέκκιο, μὲ τόσην ὑπερβολὴν καὶ μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα. Εἰλικρινεῖς τῆς ἱστορίας μελετηταὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ Ἑπτάνησος πολλὰ ὠφελήθη παρὰ τῆς Βενετίας. Ἡ τότε κραταιὰ κυρίαρχος τῆς θαλάσσης ἀνέπτυξεν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους ἕνα πολιτισμόν, ὅστις διετηρήθη ἐπὶ μακρὸν καὶ μόλις πρό τινων ἐτῶν ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ.

[Ἀκολουθεῖ] ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

[1] Epistolario di Ugo Foscolo, vol. II. σελ. 319.

[1] Βλέπε: Vita di Ugo Foscolo. scrita da Giuseppe Pecchio Lugano MDCCCXXXIII, σελ. 15-18. Ὁ βιογράφος οὗτος τοῦ Φωσκόλου, ἂν καὶ ὑπῆρξε φίλος προσωπικὸς τοῦ ποιητοῦ, εἶναι ἀνειλικρινὴς συνήθως καὶ οὐχὶ σπανίως στρεβλώνει τὴν ἀλήθειαν.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΥ Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Μάθημα ἕκτον. — Πραξιτέλης καὶ Λύσιππος

ΜΕ τὰ δύο αὐτὰ μεγάλα ὀνόματα κλείεται ἡ ἀκμὴ τῆς Ἑλληνικῆς Πλαστικῆς· διότι οἱ δύο οὗτοι καλλιτέχναι ἀνήγαγον εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον ἀκμῆς τὰς σχολάς των, ὁ μὲν *Πραξιτέλης* τὴν Ἀττικήν, ὁ δὲ *Λύσιππος* τὴν Ἀργειοσικυωνίαν, ἀνέπτυξαν ὅλα τὰ ὑπολειπόμενα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἄφῆκεν ὁ Φειδίας καὶ ὁ Πολύκλειτος, καὶ ἔλυσαν ὅλα τὰ καλλιτεχνικὰ προβλήματα.

Ὁ Πραξιτέλης κατάγεται ἐκ καλλιτεχνικῆς οἰκογενείας, καὶ κατὰ τὴν νεωτέραν ἔκφρασιν, ἔχει ἐντός του τὸ καλλιτεχνικὸν τάλαντιον *ἐκ κληρονομικότητος*. Ἡ δρᾶσις του κεῖται μεταξὺ 365 καὶ 335 π. Χ., εἶναι δὲ τὸ τέκνον τῆς Τύχης ὁ καλλιτέχνης οὗτος, διότι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ ἀρχαιότης ἀναφέρει μὲ θαυμασμόν, ὁ ὁποῖος φθάνει μέχρι ῥομαντικότητος καὶ μυθικῆς ὑπερβολῆς ἐνίοτε, περισσότερα ἔργα αὐτοῦ ἀπὸ κάθε ἄλλον καλλιτέχνην, ἐκτὸς τοῦ ὅτι πλεῖστα ἀντίγραφα πολυαρίθμων ἔργων αὐτοῦ ἰδίως ἐσώθησαν μέχρι σήμερον, εὑρέθη καὶ πρωτότυπον ἔργον αὐτοῦ μόνου, βέβαιον καὶ ἀσφαλές, ὁ *Ἑρμῆς τῆς Ὀλυμπίας*, εὐθὺς μὲ τὴν ἔναρξιν τῶν μεγάλων ἀνασκαφῶν τῆς Γερμανικῆς Σχολῆς τῷ 1877· ἀκόμη δὲ καὶ τὸ ὡραῖον τοῦτο ἔργον ηὑνοήθη ὑπὸ τῆς Τύχης καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πτῶσιν του, διότι ὅταν ἔπεσεν ἐκαλύφθη ὑπὸ τῆς ἄμμου τοῦ Ἀλφειοῦ, οὕτω δὲ διεσώθη ἀλώβητον τὸ πλεῖστον τοῦ ἄνω σώματος καὶ ἰδίως ἡ κεφαλή, ἡ ὁποία ὡς ἕδρα τοῦ πνευματικοῦ βίου, μᾶς ἐνδιαφέρει ἐξαιρετικῶς.

Ἡ ἀρχαιότης δὲν ἐθαύμασε τὸν Ἑρμῆν μόνον μὲ ὀλίγας λέξεις τοῦ Παυσανίου μᾶς τὸν παρέδωκε: «*χρόνῳ δὲ ὕστερον καὶ ἄλλα ἀνέθεσαν ἐς τὸ Ἡραῖον* (ἐνν. Ἠλεῖοι) *Ἑρμῆν λίθου. Διόνυσον δὲ φέρει νήπιον, τέχνη δέ ἐστι Πραξιτέλους*». Ἡ περιγραφὴ εἶναι πολὺ ἐκφραστικὴ διὰ νὰ τὸν ἀναγνωρίσωμεν, τὸ δὲ «τέχνη» δὲν σημαίνει ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ ἂν κατεσκευάσθη πράγματι ὑπὸ τοῦ Πραξιτέλους ὁ Ἑρμῆς ἀλλ' ὅτι δὲν ἔφερε τὴν ὑπογραφὴν τοῦ καλλιτέχνου,—ἀλλ' ἦτο γνωστὸν ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Ὀλυμπίας καὶ ἐκ παραδόσεως ὡς βέβαιον ἔργον τοῦ Πραξιτέλους.

Ὁ Ἑρμῆς παρίσταται εἰς ὅλην τὴν ἀκμήν, τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν μελῶν του, κρατῶν ἐλαφρῶς, καὶ χωρὶς νὰ αἰσθάνεται βάρος, τὸν μικρὸν Διόνυσον, τὸν ὁποῖον περιεμάζευσε κάπου ὁ φιλάνθρωπος θεός, ἐγκαταλελειμμένον μετὰ τὴν δευτέραν του γέννησιν ἐκ τῆς κνήμης τοῦ Διός, καὶ τὸν φέρει νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὰς Νύμφας διὰ τὰ περαιτέρω.

Τὸ βάδισμά του εἶναι τὸ εἰσαχθὲν ὑπὸ τοῦ Πολυκλείτου εἰς τὴν Ἀμαζόνα, καὶ δηλώνει *τέρμα κινήσεως*, ὡς εἰς ἐκείνην. Ὑπονοεῖται λοιπὸν ὁ Ἑρμῆς ἐνώπιον τῶν Νυμφῶν, ῥίψας τὴν χλαμύδα του ἐπί τινος ξηροῦ στελέχους, στηριχθεὶς ἐλαφρῶς εἰς αὐτὸ καὶ ἑτοιμαζόμενος νὰ παραδώσῃ τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον μὴ θέλον νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὸν καλόν του προστάτην, τείνει νὰ τὸν περιπτυχθῇ εἰς τὸν λαιμόν, ἐκφράζον τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ ἀγάπην του· τὸ σχῆμα τοῦτο εἶναι πολὺ ὡραῖον καὶ φυσικόν, συμβαίνει δὲ πάντοτε εἰς τὰ μικρὰ παιδία, ὅταν τὸ ἀγαπητὸν πρόσωπον, τὸ ὁποῖον τὰ κρατεῖ, θέλει νὰ τὰ παραδώσῃ

Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους. — Ὀλυμπία. — Μαρμάρινον πρωτότυπον.

εἴς τινα ἄγνωστον. Δὲν φαίνεται λοιπὸν πιθανὴ ἡ κοινὴ ἰδέα ὅτι ὁ Ἑρμῆς παίζει μὲ τὸν Διόνυσον, κρατῶν σταφυλὴν ἢ κρόταλον μὲ τὴν δεξιάν, πρὸς τὸ ὁποῖον τείνει τὰς χεῖρας ὁ Διόνυσος· τὸ τοιοῦτον θὰ ἦτο ἀνάξιον τοῦ Πραξιτέλους καὶ τῆς ἐν γένει ἐπιβολῆς καὶ σημασίας τοῦ ἔργου του. Ὁ Ἑρμῆς πιθανῶς δὲν κρατεῖ τίποτε, ἀλλ' ὑπώνει τὴν χεῖρα ὡς σημεῖον συνομιλίας μὲ τὰς Νύμφας.

Τοιουτοτρόπως καὶ ἡ συμμετρία πλουτίζεται, καὶ συγκεντρώνονται αἱ γραμμαὶ εἰς τὴν ἐμπροσθίαν ὄψιν τοῦ Ἑρμοῦ, τὸ δὲ ἐπιβαλλόμενον ἐκ τεχνικῶν λόγων στήριγμα ἔχει ἐσωτερικὴν σχέσιν μὲ τὸ ὅλον ἔργον, ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστον μέρος αὐτοῦ. Μία παραβολὴ πρὸς τὴν *Εἰρήνην* τοῦ *Κηφισοδότου*, πατρὸς ἢ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ τοῦ Πραξιτέλους, ἡ ὁποία παρίσταται εἰς τὸ αὐτὸ σχῆμα, δεικνύει τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τὴν εὐφυΐαν καὶ δύναμιν τοῦ κατασκευάσαντος αὐτόν.

Διότι ἡ Εἰρήνη ἔχει τρόπον τινὰ δύο ἄξονας, ἕνα τὴν κάθετον γραμμὴν τοῦ σώματός της καὶ ἕτερον τὸ σκῆπτρον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐστηρίζετο μὲ τὴν δεξιάν· κάμπτει τὸ δεξιὸν σκέλος καὶ εἰσάγει πληθὺν εὐθειῶν μὲ τὸ ἔνδυμα, τὸ δὲ παιδίον κρατεῖ εἰς τὸν ἀέρα ὅλα αὐτὰ ἀπομακρύνουν τὰς γραμμὰς πρὸς τὰ ἔξω καὶ δίδουν ἀτονίαν εἰς τὸ ἔργον, ἐν ᾧ εἰς τὸν Ἑρμῆν πυκνώνονται αἱ γραμμαὶ εἰς τὸν ἕνα καὶ κύριον ἄξονα τοῦ σώματός του καὶ συγκρατοῦν μὲ πολλὴν δύναμιν τὸ ἔργον. Ὥστε ἡ ἐφεύρεσις ἑνὸς θέματος δὲν εἶναι

τόσον σημαντική. ὅσον ἡ ἐκτέλεσις αὐτοῦ· αὐτὴ ἡ ἰδέα ἐπεκράτει εἰς τὴν ἀρχαιότητα, καθὼς θὰ ἴδωμεν καὶ εἰς ἄλλα ἔργα.

Μὲ τὰς προϋποθέσεις αὐτὰς ἐννοοῦμεν τὰ νομιζόμενα *λάθη* εἰς τὸν Ἑρμῆν, ὅτι τὸ βλέμμα του δὲν διευθύνεται κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν Διόνυσον, ὅτι τὸ παιδίον παρεστάθη ὑπερβολικῶς μικρότατον, ὅτι καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἡ ἔκφρασίς του ἁρμόζει εἰς πολὺ ἀνωτέραν ἡλικίαν καὶ ὅτι δὲν ἔχει ἐπεξεργασθῆ καλῶς οὔτε αὐτὸς ὅλος, οὔτε ὁ Ἑρμῆς εἰς τὰ ὄπισθεν.

Αὐτὰ δὲν εἶναι λάθη ἀλλ' ἔγιναν ἐπίτηδες ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου: ἡ διεύθυνσις τοῦ βλέμματος παρατηρεῖται ὁμοίως καὶ εἰς ἄλλα ἔργα τοῦ Πραξιτέλους, ἰδίως εἰς τὸν Σαυροκτόνον καὶ τὸν Σάτυρον, ἔχει δὲ λόγον τὴν συγκέντρωσιν ἐκείνην τῶν γραμμῶν, περὶ τῆς ὁποίας εἴπομεν. Ὁ Διόνυσος ἂν παρίστατο μὲ φυσικὴν ἀναλογίαν, ὅπως ὁ Πλοῦτος εἰς τὴν Εἰρήνην, καὶ μὲ φυσικὴν ἔκφρασιν, καὶ καλῶς ἐπεξειργασμένος, θὰ ἔβλαπτε τὴν σύνθεσιν διὰ τῆς συγχύσεως τῶν γραμμῶν ἐκ τοῦ βάρους καὶ μεγέθους του, θὰ διεσπᾶτο δὲ εἰς δύο σημεῖα ἡ ἐντύπωσις τοῦ θεατοῦ, ὅπως ὅλα ταῦτα συμβαίνουν εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ Κηφισοδότου, πρὸς βλάβην τοῦ ἔργου. Ἔπειτα ὁ Διόνυσος μολονότι νήπιον, δὲν παύει ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι *θεός*· πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχῃ ἔκφρασιν ὄχι κοινοῦ βρέφους. Καὶ ἡ ἀμέλεια τῆς ἐπεξεργασίας τῶν νώτων τοῦ Ἑρμοῦ ἔγινεν ἐπίτηδες, καὶ δεικνύει ὅτι ὁ καλλιτέχνης ὑπολογίζει μόνον τὴν ἐμπροσθίαν ὄψιν, καὶ τὰς πλαγίας μόλις, ὅτι ἄρα τὸ ἔργον του πρέπει νὰ βλέπεται κατενώπιον, ὅπως καὶ οἱ θεοὶ ἐμφανίζονται βεβαίως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ἐμφανίζωνται, ἢ πιστεύεται ὅτι ἐμφανίζονται. — Δὲν ἔχει λοιπὸν λάθη ὁ Ἑρμῆς, ὁ δὲ Διόνυσος καλλιτεχνικῶς εἶναι πάρεργον, τρόπον τινὰ σύμβολον τοῦ Ἑρμοῦ, ὅπως τὸ κηρύκειον.

Ὑπὸ ἕποψιν ἐννοίας ἡ σύνθεσις αὕτη εἶνε ἐξόχως ἀξιοθαύμαστος καὶ ἐκφραστική: Τὸ ἔργον εἶναι βεβαίως ἀνάθημα τῶν Ἠλείων, ὅταν τῷ 343 π. Χ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Ἀρκάδων ὁ λαὸς κατέλυσε τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ ἵδρυσεν ἐκ νέου τὴν δημοκρατίαν· ἰδοὺ λοιπὸν οἱ Ἀρκάδες ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ μεγάλου θεοῦ τῶν Ἑρμοῦ, περιθάλποντες τὸν ἐγκαταλειφθέντα λαὸν τῶν Ἠλείων, ὑπὸ τύπον τοῦ ἐπίσης πολιούχου θεοῦ των Διονύσου, καὶ οἱ δεύτεροι εὐγνωμονοῦντες τοὺς πρώτους.

Ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν ὁ Ἑρμῆς εἶναι τὸ ἄριστον ἐξ ὅλων τῶν ἁπανταχοῦ τοῦ κόσμου διασωθέντων μέχρι σήμερον ἔργων ἐκ τῆς ἀρχαιότητος. Ἀκριβῶς ὁ Πραξιτέλης ἐφημίζετο ὡς δαμαστὴς τοῦ μαρμάρου καὶ διὰ τοῦ Ἑρμοῦ πειθόμεθα περὶ τούτου. Ὁ ἀνδριὰς κατεσκευάσθη ἀπὸ Πάριον μάρμαρον πρώτης ποιότητος καὶ ὅλαι αἱ τεχνικαὶ ἐπίνοιαι ἔχουν ἐφαρμοσθῆ ἐπάνω του: ἡ λειότης καὶ τὸ κρεατῶδες χρῶμα δεικνύουν ὅτι ἔχει ὑποστῆ ἔγκαυσιν καὶ ἐλαφρὸν χρωματισμόν, ἴχνη χρώματος ἐπὶ τῆς κόμης διασωθέντα δεικνύουν ὅτι εἶχε βαφῆ δι' ἐγκαύσεως, ὅπως καὶ οἱ ἱμάντες τῶν πεδίλων εἶχον ἐπιχρυσωθῆ ὁμοίως, διότι ἐσώθησαν ἴχνη τῆς ἐπιχρυσώσεως. Ταῦτα πείθουν ὅτι ἡ ἀρχαία παράδοσις περὶ Πραξιτέλους εἶναι ἀληθής: ὁ καλλιτέχνης δηλ. λέγεται ὅτι ἐκεῖνα τῶν ἔργων του ἐθεώρει τέλεια, ὅσα ὁ ζωγράφος Νικίας ἔβαφε καὶ ἐνέκαιε. Διὰ τοῦτο ὁ Ἑρμῆς πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἔργον τῆς ὡριμωτάτης δράσεως τοῦ Πραξιτέλους· μᾶς δεικνύει δὲ πόσον μακρὰν εὑρισκόμεθα ἀπὸ τοῦ νὰ ἐννοήσωμεν μὲ τὰ ἀντίγραφα τὴν ἀληθινὴν ἀρχαίαν τέχνην.

Τέλος ὡς πρὸς τὴν ἔκφρασιν ἔχει ἐπίτηδες ὁ Ἑρμῆς τὸ ποικίλον, τὸ περίπλοκον, τὸ διάφορον ἐκ τῶν τριῶν ἀπόψεων, ἐκ τῶν ἔμπροσθεν καὶ ἀπὸ τὰ πλάγια τοιαύτη δὲ ἀκριβῶς ἦτο ἡ φύσις τοῦ θεοῦ ἐκείνου εἰς τὴν ἐντύπωσιν τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐτίμων ὑπὸ τὰς ποικιλωτάτας τῶν ἰδιοτήτων καὶ τὸν ἐθεώρουν ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν φιλόνθρωπον θεόν, καταδεκτικόν, συνδεδεμένον στενώτερον ἀπὸ πάντα ἄλλον μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Ἰδίως κυριαρχεῖ εἰς τὴν ἔκφρασιν ἡ θεία καὶ οὐράνιος εὐγένεια, τὸ ὑψηλόν, τὸ ὑπεράνθρωπον, τὸ συμπαθὲς καὶ γλυκύ, τὸ ἀφελὲς καὶ εὐπροσήγορον, ἀκόμη δὲ τὸ σκεπτικὸν καὶ ἐλαφρῶς εἰρωνικὸν διακρίνεται εἰς τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ γνωρίζοντος τὰ πάντα θεοῦ, τοῦ μὴ ἀποροῦντος διὰ τίποτε συμβαῖνον εἰς τὸν κόσμον.

Ὑπάρχει δηλ. εἰς τὸν Ἑρμῆν ὅ,τι εἴπομεν διὰ τὰ ἔργα τοῦ Φειδίου, τὰ ὁποῖα ἔχουν ὅλας τὰς γενικὰς καὶ εἰδικὰς ἰδιότητας ἑνὸς θεοῦ· μόνον ὅτι ὁ Πραξιτέλης δὲν ἐνισχύει τὸν ἄκρατον ἐκεῖνον ἰδεαλισμόν, ἀλλὰ φέρει τοὺς θεούς του εἰς σημεῖον τοῦ νὰ ἐννοῶνται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, χωρὶς νὰ χάνουν ἢ νὰ ἐκπίπτουν ἀπὸ τὴν θέσιν των. Αὐτὸ ἐπεχείρησεν εἰς τὴν ἐν κήποις Ἀφροδίτην ὁ Ἀλκαμένης καὶ ἐπέτυχεν ὄχι ὀλίγον. τὸ ἴδιον δὲ ἐπέδειξεν ἐμφαντικῶς καὶ ἀνυπερβλήτως ὁ Πραξιτέλης εἰς τὸ ἀριστούργημά του, τὴν *Κνιδίαν Ἀφροδίτην*.

Ἡ Κνιδία ἀποτελεῖ τὸ τέλος τῆς ἐξελίξεως πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ τελείου γυναικείου σώματος· ἡ ἐργασία αὐτὴ ἀπασχολεῖ ἐπὶ 200 καὶ πλέον ἔτη τὴν Ἀττικὴν Σχολὴν ὡς κύριον ἔργον της· ὁ Φειδίας ὑπέδειξε διὰ

Εἰρήνη τοῦ Κηφισοδότου — Μόναχον — Μαρμάρινον ἀντίγραφον.

Σάτυρος ἀναπαυόμενος τοῦ Πραξιτέλους — Τρίπολις τῆς Ἀρκαδίας. — Μαρμάρινον ἀντίγραφον.

πολλῶν ἔργων τὴν ὁδόν, καὶ τοῦτο βλέπομεν εἰς τὰς Μοίρας καὶ ἄλλα γυναικεῖα ἀγάλματα τοῦ Παρθενῶνος, τοῦτο δὲ εἰς τὰς ὡραίας Νηρηΐδας τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, ἐκ Λυκίας προερχομένας, τοῦτο καὶ εἰς τὴν *Νίκην τοῦ Παιωνίου* τοῦ Μουσείου τῆς Ὀλυμπίας, ἡ ὁποία εἶναι ποιητικὸν καὶ πολὺ τολμηρὸν ἔργον, ἀφ' οὗ παρεστάθη εἰς τὰ ὕψη ἱπταμένη μορφή· ἐξαρτᾶται δὲ ἡ Νίκη αὕτη ἐκ τύπων φειδιακῶν μεταπλασθέντων, ἀλλὰ δὲν δεικνύει διὰ τὴν πρόοδον πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος ἐκείνου σταθμὸν ὅπως ἡ ἐν κήποις τοῦ Ἀλκαμένους· εἶναι ἔργον καθ' ἑαυτὸ ὡραῖον καὶ εὐφυὲς καὶ οὐδὲν πλέον.

Μετ' αὐτὴν ἐργάζονται οἱ Ἀθηναῖοι περαιτέρω καὶ παριστοῦν ἡμίγυμνον τὴν Ἀφροδίτην τοιαῦτα ἔργα ὑπάρχουν πολλά, ἐξέχει ὅμως ἡ περίφημος *Ἀφροδίτη τῆς Μήλου* ἐν Λούβρῳ, ἔργον ἐκτάκτου δυνάμεως εἰς τὴν εὐγένειαν τῆς ἐργασίας καὶ εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς φυσιογνωμίας· εἶναι προγενεστέρα κατὰ 10 20 ἔτη τῆς Κνιδίας καὶ δὲν ἔχει πραξιτέλειον χαρακτῆρα· ἰδίως ἐλλείπει τὸ ἁπλοῦν ἐκεῖνο καὶ ἀφελές, τὸ ὁποῖον τόσην γλυκύτητα δίδει εἰς τὰ ἔργα τοῦ Πραξιτέλους· ἀντ' αὐτοῦ ἔχει ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου τὸ σοβαρόν, τὸ ὑψηλὸν καὶ ἐπιβάλλον, τὴν πλήρη δυνάμεως καὶ μεγαλοπρεπείας ἰδανικότητα, φυσιογνωμίαν ἐν γένει θεᾶς, ἡ ὁποία δεικνύει περιφρόνησιν πρὸς πᾶν ὅ,τι δὲν εἶναι ὡραῖον καὶ δὲν ἀνήκεται εἰς τὸν ἑαυτόν της. Τοιαῦτα ἐν γένει χαρακτηριστικὰ προσεγγίζουν πολὺ εἰς τὸ ὕφος τοῦ Σκόπα, καὶ ἴσως ἐκείνου ἡ τῆς Σχολῆς του ἔργον εἶναι ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Πραξιτέλης παρέστησεν ἡμίγυμνον Ἀφροδίτην, τῆς ὁποίας ἔχομεν ἀντίγραφα, ἰδίως τὴν ὡραίαν καὶ νεαρὰν Ἀφροδίτην Arles τοῦ Λούβρου.

Τὸ ἀριστούργημα ὅμως τοῦ Πραξιτέλους εἶναι ἡ ὁλόγυμνος *Κνιδία* τὴν ὁποίαν ἠγόρασαν ὑποθηκεύσαντες πᾶσαν τὴν δημοσίαν καὶ ἰδιωτικὴν περιουσίαν των οἱ Κνίδιοι, τὴν ἔστησαν ἐντὸς ναοῦ ἀνοικτοῦ καὶ ἀπὸ τὰ τέσσαρα μέρη, προσείλκυσαν πλῆθος θαυμαστῶν ἕως ἐκεῖ, καὶ τὴν ἀπετύπωσαν εἰς τὰ νομίσματά των. Τὸ ἄγαλμα ἀφῆρεσεν ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, κοσμήσας μὲ αὐτὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου κατόπιν εἰς τινα πυρκαϊὰν ἐκάη. Ἄριστον ἀντίγραφον εἶναι τὸ ἐν Βατικανῷ, τὸ ὁποῖον ἐκάλυψαν οἱ ἱερεῖς μὲ ἀρχαῖον ἔνδυμα ἐκ κασσιτέρου διὰ τὸ ἀσκανδάλιστον, καὶ ἔξοχος κεφαλὴ ἐν Βερολίνῳ.

Ἡ θεὰ παρίσταται ὀλίγον πρὸ τοῦ λουτροῦ, ὅταν ἀφῆρεσεν ἐντελῶς καὶ τὸ τελευταῖον ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ἀποθέτει ἐπί τινος ὑδρίας· τοιουτοτρόπως δημιουργεῖ ὁ εὐφυὴς καλλιτέχνης στήριγμα τεχνικῶς, τὸ ὁποῖον, ὅπως εἰς τὸν Ἑρμῆν, ἔχει ἐσωτερικὴν σχέσιν πρὸς τὸ ὅλον ἔργον. Ἡ δεξιὰ χεὶρ τῆς θεᾶς εὑρίσκεται πρὸ τοῦ μέσου τοῦ σώματος ὡς ἐξ ἐνστίκτου, οὐχὶ ἐξ αἰδημοσύνης, διότι καὶ ἡ φυσιογνωμία της οὐδεμίαν ἀνησυχίαν φανερώνει, καὶ ὑπολογίζεται μόνη ἐκεῖ, ὅπου ὑποτίθεται ὅτι δὲν τὴν βλέπει κανείς. Τὸ βλέμμα ἁπλοῦν, χαρίεν, ὀνειροπόλον, διευθύνεται πρὸς τὸ ἄπειρον, ἡ δὲ τελειότης τοῦ σώματος παρουσιάζεται μὲ ὅλην τὴν αἴγλην καὶ ἀλήθειαν τῆς γυμνότητος, ἐν ᾧ ἡ φυσιογνωμία διατηρεῖ τὴν σεμνότητα, τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸ ὕψος τῆς θεᾶς.

Μὲ τὴν Κνιδίαν ὁ Πραξιτέλης οὔτε νὰ διδάξῃ ἐπιχειρεῖ, ὅπως ὁ Φειδίας, ὁ Πολύκλειτος καὶ ὁ Σκόπας μὲ τὰ ἔργα των, οὔτε νὰ ἐξυπνίσῃ τὰ ζωϊκὰ ἔνστικτα τοῦ θεατοῦ. Δίδει μόνον τὸ ὡραῖον ὡς ὡραῖον, καὶ ὁ θεατὴς εἶναι εὐτυχὴς νὰ βλέπῃ ἁπλήστως τὴν ὡραιότητα αὐτὴν καὶ μόνην· ἀφ' οὗ δὲ εἶναί τι τελείως ὡραῖον, ἔχει κατὰ τὸν Πραξιτέλη καὶ ὅλας τὰς ἄλλας ἰδιότητας· ἔπειτα ἡ θεὰ τοῦ κάλλους τί ἄλλο χαρακτηριστικὸν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ, εἰμὴ τέλειον καθ' ὅλα καὶ ὡραῖον καθ' ὅλα σῶμα, ἁπλῆν, ἀφελῆ, σεμνὴν καὶ ἀγαθὴν φυσιογνωμίαν; ἄνευ τῶν τελευταίων ἰδιοτήτων θὰ ἦτο ὄχι τέλειον τὸ κάλλος της.

Εἶναι εὐνόητον πόσον διεφημίσθη τὸ ἐργοστάσιον τοῦ Πραξιτέλους μὲ τὴν Κνιδίαν, ἐν ἐκ τῶν τελευταίων ἔργων τοῦ καλλιτέχνου· πλεῖσται παραγγελίαι δι' Ἀφροδίτας ἀνετίθεντο κατόπιν εἰς αὐτό, διευθυνόμενον ἀπὸ τοὺς υἱούς του *Κηφισόδοτον καὶ Τίμαρχον*. Οὗτοι καὶ ἄλλοι μεταπλασταὶ τοῦ Πραξιτέλους παρέστησαν κατὰ ποικίλους τρόπους τὴν γυμνὴν Ἀφροδίτην, πρὸ τοῦ λουτροῦ ἐπίσης, ὕστερον ἀπ' αὐτὸ σπογγίζουσαν τὴν κόμην, ἢ κατοπτριζομένην, ἢ ἁπλῶς γυμνὴν μὲ σχῆμα αἰδημοσύνης (Venus pudica, αἰδήμων Ἀφροδίτη), ὡς εἶναι ἡ τοῦ Καπιτωλίου καὶ τῆς Φλωρεντίας καὶ ἐν γένει δὲν ἀφῆκαν λεπτομέρειαν τοῦ κομμωτηρίου καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου κοιτῶνος τῆς θεᾶς ἀνεκμετάλλευτον· ὅλα ὅμως τὰ ἔργα αὐτὰ δεικνύουν ὅτι ἡ μεγάλη καὶ εὐγενὴς, ἡ χαρίεσσα καὶ σεμνὴ χεὶρ τοῦ Πραξιτέλους εἶναι πολὺ μακράν.

Ἐκ τῶν ἄλλων θαυμασθέντων ὑπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἔργων τοῦ καλλιτέχνου ἐσώθησαν ἀντίγραφα τοῦ χαριτωμένου *Σαυροκτόνου Ἀπόλλωνος*, νεανικωτάτου παρασταθέντος, μὲ ὅλην τὴν ἐλαστικότητα τοῦ κορμοῦ καὶ τὴν δροσερότητα τῶν μελῶν ἐν Ἑλλάδι μόνον ἕνα κορμὸν ἔχομεν ἐξ ἀντιγράφου τοῦ Σαυροκτόνου, ἀνακαλυφθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλου καὶ ἀνακοινωθέντα εἰς τὸ Α'. Διεθνὲς Ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον. Ἐπίσης πλεῖστα ἀντίγραφα ἐσώθησαν τοῦ *ἀναπαυομένου Σατύρου*, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν ὡραιότητα καὶ ἀφέλειαν τοῦ ἀπολαύοντος ἁπλῶς τὴν ζωὴν ὄντος, ὠνομάσθη *περιβόητος* (periboëtos). Καὶ ἄλλου χαριεστάτου *Σατύρου δίδοντος ἔκπωμα*, ἤτοι κερνῶντος τὸν Διόνυσον, ὑπάρχουν πολλὰ ἀντίγραφα· τούτου τὸ στόμα καὶ οἱ ἀμυγδαλωτοὶ ὀφθαλμοὶ εἶναι ἐκτάκτως ὡραῖα, ὅπως καὶ εἰς τὴν *Ἄρτεμιν τῶν Γαβίων* ἐν Λούβρῳ,

ἡ ὁποία εἶναι ἀντίγραφον τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος τοῦ Πραξιτέλους· δι' αὐτὴν ὁ Πετρώνιος, μὴ γνωρίζων πῶς νὰ ἐκφράσῃ τὸν θαυμασμόν του, λέγει ὅτι ἔχει τὸ γλυκύτερον καὶ περιπαθέστερον φίλημα.

Καὶ τοῦ περιφήμου *Ἔρωτος* τοῦ Πραξιτέλους, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται τὸ γνωστότατον ἀνέκδοτον μεταξὺ τοῦ καλλιτέχνου καὶ τῆς φίλης του Φρύνης περὶ τῆς ψευδοῦς πυρκαϊᾶς τοῦ ἐργοστασίου του, ἔχομεν ἀντίγραφον ὡραῖον εἰς τὸν Ἔρωτα τοῦ Τσεντοτσέλλε τοῦ Βατικανοῦ· ἡ περιπάθεια, ἡ τρυφερότης καὶ τὸ ὀνειροπόλον τοῦ παντοδυνάμου ἐκείνου θεοῦ διακρίνονται καὶ εἰς τὸ ἀντίγραφον κάλλιστα.

Ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων ἔργων τοῦ Πραξιτέλους, γνωστῶν καὶ ἀγνώστων ἐκ τῆς παραδόσεως, ἀνευρέθησαν ἀντίγραφα μὲ πολλὴν ἢ ὀλίγην πιθανότητα, δεικνύοντα πόσον ἐτίμα ἡ ἀρχαιότης τὸν μέγαν καλλιτέχνην.

Ἡ δὲ ἐπίδρασις τοῦ Πραξιτέλους εἰς τὴν βιομηχανικὴν τέχνην ὑπῆρξε τεραστία, πολὺ μεγαλυτέρα ἢ τοῦ Φειδίου καὶ Σκόπα· οἱ μαρμαρογλύφοι τῶν ἐπιτυμβίων καὶ ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων καὶ ἰδίως οἱ κοροπλάσται, τοὺς ὁποίους θαυμάζομεν εἰς τὰς *Ταναγραϊκὰς κόρας*, ἤντλουν καὶ ἐνεπνέοντο ἀπὸ τὰ ἔργα του, ἡ δὲ πρόοδος τῶν εἰς ἐκεῖνον ὀφείλεται κατὰ μέγιστον μέρος

(Τὸ ἄλλο ἥμισυ τοῦ ὄγδου μαθήματος, περὶ τοῦ Λυσίππου, θὰ δημοσιεύσωμεν εἰς τὸ ἑπόμενον τεῦχος).

Νίκη τοῦ Παιωνίου. — Ὀλυμπία — Πρωτότυπον μαρμάρινον — συμπληρωμένον.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

Ἐξ ἀφορμῆς τῶν «Μικτῶν Σελίδων» τοῦ κ. Σπυρ. Π. Λάμπρου — Θαλῆ «Γράμματ' ἀπὸ τὰ βουνά». Π. Ἀραβαντινοῦ, Μονογραφία περὶ Κουτσοβλάχων.

Ἡ νέα ἑλληνικὴ λογοτεχνία, τῆς ὁποίας τὸ γλωσσικὸν ὄργανον εἶναι ἡ καθαρεύουσα, δὲν χρειάζεται πολλὴ φιλοσοφία διὰ νὰ νοηθῇ ὅτι εἶναι ἡ νόμιμος κληρονόμος τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας· ταύτης τὴν παράδοσιν πιστῶς ὁπωσδήποτε συνεχίζει. Ὅσον καὶ ἂν παρίσταται ἀπηλλαγμένη πολλῶν δεσμῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπαλλαχθῇ ἡ σεβασμία της μήτηρ, ὅσον καὶ ἂν ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὸν μέγαν σύγχρονον εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν, τὰ σημαντικώτατα γνωρίσματά της, προτερήματα καὶ ἐλαττώματα, κοινὰ τὰ ἔχει πρὸς ἐκείνην· παρ' ὅλας δὲ τὰς τυχὸν ἀρετὰς αὐτῆς, κοινὴν τὴν νοσηρὰν ἀρχαιολατρείαν, ἐξ οὗ κρατεῖται ξένη πρὸς τὴν δημώδη συνείδησιν, ζῇ μακρὰν τῶν ζωοπαρόχων ἀγκαλῶν τῆς Φύσεως, καὶ ὁμοιάζει, ὡς καὶ ἡ γεννήσασα, κατὰ τὴν ῥῆσιν περιφήμου βυζαντινολόγου, «μᾶλλον πρὸς ἐπιμελῶς διεσκευασμένην μούμιαν ἢ πρὸς ἔμψυχον ὀργανισμόν».

Ἀλλ' ὅπως ἀπό τινος χρόνου, διὰ τῶν ἐρευνῶν καὶ τῶν μελετῶν σοφῶν φιλολόγων ἐν τῇ Λύσει, πᾶν ὅ,τι βυζαντινὸν δὲν εἶναι διὰ τοῦτο προϊὸν παρακμῆς, δὲν εἶναι διὰ τοῦτο ἄξιον καταφρονήσεως, ὡς ἐπιπολαίως ἄλλοτ' ἐπιστεύετο, ἀλλ' ὑπάρχουν φάσεις καὶ ἐποχαί, ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ καὶ τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς καλλιτεχνίας, ἀκμῆς καὶ σπουδαιότητος καὶ σοφίας καὶ πνοῆς, ἄξιαι πάσης προσοχῆς καὶ ἐκτιμήσεως, — ἀπαράλλακτα συμβαίνει τοῦτο καὶ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς νέας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, εἰς ὅλα τὰ εἴδη τοῦ καθαρεύοντος λόγου, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ποίησιν, τολμῶ νὰ εἴπω: (φθάνει νὰ μὴ θελήσῃ τις ἀφρόνως νὰ τὴν συγκρίνῃ πρὸς τὴν δημοτικὴν ποίησιν, εἴτε τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μας, εἴτε τὴν ποίησιν τοῦ Σολωμοῦ καὶ τῶν πάσης ἀποχρώσεως σολωμικῶν, παλαιῶν καὶ νέων).

Ἡ ὁμοιότης ἀναδεικνύεται, ἐν ταῖς λεπτομερείαις, καὶ εἰς ἄλλο τι. Ὁ Κρουμπάχερ λέγει ὅτι «κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἡ ἱστοριογραφία ὑπερτερεῖ πάντα τὰ ἄλλα εἴδη τοῦ λόγου κατά τε τὴν σημασίαν καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῆς». Καὶ στοχάζομαι ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶδος λόγου, ἀφ' ὅτου συνεπήχθημεν εἰς βασίλειον, ἐπέφερε παρ' ἡμῖν ἁδροὺς καὶ εὐχύμους καρποὺς, ὡς ἡ ἱστοριογραφία. Ἡ περιέργεια, τὸ σέβας, ὁ ἔρως πρὸς τὰ παρελθόντα, ἡ μελέτη καὶ ἡ γνῶσις τῆς πατρίου ἱστορίας, ὅσον καὶ ἂν δὲν ὑπῆρξαν παρ' ἡμῖν, ὡς ἔπρεπε νὰ εἶναι, κέντρα πρὸς ἐνέργειαν, καὶ ἀφετηρίαι πρὸς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ παρόντος, πολὺ δὲ περισσότερον ὑπῆρξαν ἀφορμαὶ πρὸς αὐτάρκη μεγαλαυχήματα καὶ πρὸς ἀνακήρυξιν τῆς πατραγαθίας, ὡς μέσου καὶ σκοποῦ τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, οὐχ' ἧττον ἐχρησίμευσαν, καὶ οὕτω, πρὸς διαφώτισιν καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Καὶ ἂν ποτε αὕτη φθάσῃ εἰς ἐπιθυμητόν τι τέρμα, τίς οἶδεν ἂν εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων παραγόντων τῆς εἰς τὸ ἰδεῶδες τοῦτο προσεγγίσεως δὲν μέλλει νὰ εἶναι τὸ ἔργον, πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ ὁποίου μοχθοῦσιν ἀπὸ ἐτῶν ἤδη, δεινοὶ ὑποφῆται καὶ ταπεινοὶ ἐργάται τῆς Κλειοῦς, Σάθαι καὶ Ζαμπέλιοι, Παπαρρηγόπουλοι καὶ Ρωμανοί, Καρολίδαι καὶ Μουστοξύδαι, Νεροῦτσοι καὶ Μηλιαράκηδες, διὰ νὰ περιορισθῶ εἰς τὰ οἰκειότερα πρὸς τὴν μνήμην μου ὀνόματα κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, τόσοι καὶ τόσοι ζητητικοὶ καὶ χαλκέντεροι συγγραφεῖς καὶ συρραφεῖς ὀγκωδῶν τόμων ἢ ὀλιγοσελίδων οὐσιαστικῶν πραγματειῶν, ἐπιστήμονες ἢ ἐρασιτέχνοι, πάντες τὸ κατὰ δύναμιν συνεισφέροντες πρὸς προαγωγὴν τῶν ἱστορικῶν μελετῶν. Τὴν τοιαύτην «προαγωγὴν» ἀπεκάλεσε μίαν τῶν δύο ἀγκυρῶν τοῦ ἐθνικοῦ

μεγαλείου (ἡ «στρατιωτικὴ ὀργάνωσις» εἶναι ἡ ἄλλη ἄγκυρα) ὁ καθηγητὴς Σπυρίδων Λάμπρος· ὁ κ. Λάμπρος, οὕτινος λαμπρῶς ἡ φυσιογνωμία διακρίνεται, ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν συγχρόνων ἡμῶν ἱστοριοδιφῶν, καθ' ὅλου μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων λογίων, οἵτινες γράφουσι καὶ λέγουσι καὶ δρῶσι.

Πόσον πολυσχιδὴς ἡ διάνοια καὶ πόσον πολυκύμαντος ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ! Ὁ τελευταίως ἰδὼν τὸ φῶς ὑπεροκτακοσιοσέλιδος τόμος του, αἱ «Μικταὶ Σελίδες», ἐνῷ τόσον ὑαρέστως ἀναδιφῶνται καὶ τόσον ἀπόνως ἀναγινώσκονται, μαρτυροῦσιν ἀφ' ἑτέρου καὶ αὐταὶ πόσον δυσκολοκατόρθωτον πρᾶγμα εἶναι ἀκριβὴς δι' ὀλίγων ἀνάλυσις τοῦ περιεχομένου τοιούτου βιβλίου, πλήρης διὰ βραχέων χαρακτηρισμὸς ἀνθρώπου καὶ συγγραφέως, οἷος ὁ κ. Λάμπρος. Τὸ γένος του πηγάζει, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἀπὸ τὸ Συρράκιον τῆς Ἠπείρου· ἡ καταγωγή του κουτσοβλαχική, καὶ μόνη ἱκανὴ νὰ ἐμφανισθῇ πρὸ τῶν ρουμανικῶν ἀξιώσεων ὡς κεφαλὴ Μεδούσης· παιδίον ἀνετράφη εἰς τὴν Κέρκυραν, νέος ἔζησεν εἰς τὰς Ἀθήνας· συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς τὴν Ἑσπερίαν. Κατέπιε τὴν κόνιν βιβλιοθηκῶν τῆς Γερμανίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἀγγλίας, τοῦ Ἁγίου Ὄρους, κώπτων πρὸ μεσαιωνικῶν πατύρων καὶ κωδίκων. Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἀκάματος καθηγητής. Εἰς τὸν «Παρνασσὸν» λιγὺς ἀγορητής. Κατὰ τὴν πρώτην του νεότητα ἐχρημάτισε ποιητής, ὀλίγων παπαρροπουλικὸς καὶ περισσότερον ραγκαβικός· ὅμως οἱ τελευταῖοι του στίχοι, δεῖγμα τοῦτο πνευματικῆς εὐστροφίας, εἶναι συντεθειμένοι εἰς γλῶσσαν δημοτικήν. Μετ' ἐπιστασίας πάντοτε, εἰ καὶ κάποτε μετά τινος σπουδῆς, μεταφραστὴς τοῦ Κουρτίου, τοῦ Βερτολίνη, τοῦ Γρηγοροβίου, καὶ εἷς τῶν στύλων τῆς Μαρασλείου Βιβλιοθήκης. Ἐκτάκτως γλωσσομαθής, καὶ πλατεῖα γέφυρα ἐπικοινωνίας τῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς λογίων καὶ ἐπιστημόνων πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα, ἂν ὄχι πρὸς τὸ ἄρτιον αὐτῶν σύνολον, ἀλλὰ πρὸς ὡρισμένας αὐτῶν ὄψεις (ὑπάρχουν φεῦ! ἐδῶ καὶ πράγματα σημαίνοντα, ἀλλ' ἀκόμη τόσον παρεγνωρισμένα, τόσον παραμερισμένα ..) ὥστε εὐλόγως ξένός τις ἠκούσθη ποτὲ ἀνακράζων: «Εἷς μόνος Λάμπρος ὑπάρχει εἰς τὴν Ἑλλάδα!» Λογοτέχνης ἱστοριογράφος εἰς τὴν πολύτομον Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν του ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, γνώστης ἐρευνητὴς εἰς τὸν «Νέον Ἑλληνομνήμονα», τὸ περιοδικὸν ποῦ μόνος συντάσσει καὶ ἐκδίδει, ὡς ἄξιος διάδοχος τοῦ Μουστοξύδη, φιλόλογος ἐν ταὐτῷ καὶ ἐπιστήμων εἰς τὸ ἄλλο πολύτομον καὶ πιθανώτατα, πολύτιμον σύγγραμμα περὶ τοῦ «Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου», τὸ ἀνέκδοτον ἀκόμη, καὶ ἀκόμη ἡμιτελές.

Τέλειον δεῖγμα τῆς πολυκυμάντου διανοίας του καὶ πολυποικίλου ἱστοριοδιφικῆς ἐργασίας του μᾶς παρέχουσιν αἱ «Μικταὶ Σελίδες», συλλογὴ λόγων, ἐπιστολῶν καὶ μελετῶν, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, οἱονεὶ δεύτερος τόμος καὶ ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τῶν πρὸ τετραετίας ἐκδοθέντων «Λόγων καὶ Ἄρθρων» τοῦ αὐτοῦ, εἶδος τι ἐγκυκλοπαιδείας ἐν ταὐτῷ καὶ ἀνθολογίας ἐξ οὗ παρέχεται ζωηρὰ πλήρης ἰδέα τοῦ κύκλου τῶν γνώσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἐντρυφᾷ, τοῦ εὔρους τῶν θεμάτων τὰ ὁποῖα ἀναπτύσσει ἢ καὶ ἁπλῶς μόνον ἐξεγείρει πρὸ ἡμῶν ἐγγίζων ὁ κ. Λάμπρος. Λέγει κάπου ὅτι «τὸ μέγα πρόβλημα τοῦ ἱστοριογράφου εἶναι ἡ ἀθάνατος ψυχή». Περὶ τὴν ψυχὴν ταύτην ὁ συγγραφεὺς τῶν «Μικτῶν Σελίδων» περιίπταται, ὡς *ψυχὴ* τῆς Ἱστορίας καλλίχρωμος. Ἀπὸ τῶν σπουδαιοτάτων ὑποθέσεων, ὡς αἱ ἀνακινούμεναι ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς περὶ τῶν δύο διεθνῶν συνεδρίων τῶν ἀνατολιστῶν καὶ τοῦ ἱστορικοῦ, μέχρι τῶν ἰλαρωτάτων, ὡς τὰ περὶ τῆς «δεσποινίδος Ὁμήρου»· καὶ ἀπὸ τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου μέχρι τοῦ ἰωβιλαίου τοῦ κ. Ἀγγέλου Βλάχου.

Ὁ κ. Λάμπρος εἶναι εἷς ἐκ τῶν ἐπισημοτάτων καὶ περιεργοτάτων ἐν ταὐτῷ ἀντιπροσώπων τῆς καθαρευούσης καλλιεπείας. Ἡ καθαρεύουσα τοῦ κ. Λάμπρου, καὶ γράφοντος καὶ ὁμιλοῦντος, εἶναι, ὡς οἷον τε ἀκραιφνής, ἀρέσκεται εἰς τὰ σπάνια ὀνόματα, καὶ ἀποφεύγει τὰ μίγματα· τὸ ἐπιτηδευμένον καὶ τὸ περίτεχνον ἀποτελοῦσι προσφιλέστατα καὶ ἀναπόσπαστα στοιχεῖα της· ἀλλὰ καὶ τεχνητὴ καὶ ἐξεζητημένη, ἐνέχει, οὐκ οἶδα τι τὸ ἐλαστικὸν καὶ μεταξῖνον καὶ κάποτε ἁπλῶς γλαφυρὸν καὶ πάντοτε ἑλκυστικόν, διὰ τὰ ὦτα ἐκείνων πρὸ πάντων οἱ ὁποῖοι κωφοὶ ἀκόμη μένουσιν εἰς τὴν στρογγύλην μουσικὴν τοῦ λόγου τοῦ ἀναβλύζοντος ἀπὸ τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς. Ἀλλ' ὁ κ. Λάμπρος τόσον ἀπόνως, καὶ τόσον προχείρως καὶ τόσον ἀνέτως ὁμιλεῖ καὶ γράφει τὴν καθαρεύουσαν, ὥστε θὰ ἔλεγέ τις ὅτι εἶναι αὐτὴ ἡ φυσική του γλῶσσα. Διὰ τὸν κ. Λάμπρον γλωσσικὸν ζήτημα δὲν ὑπάρχει. Ἅπαξ μόνον εἰς τὸν μνημόσυνον περὶ Κρυστάλλη λόγον ἔθιξε τὸ θέμα τοῦτο, ἐν πνεύματι ἀπολύτου ἀνεξιθρησκείας· καὶ ἅπαξ μόνον εἰς τὸν πρόλογον, τὸν ὁποῖον γαλλιστὶ προέταξε τῆς ἐν Παρισίοις ἐκδόσεως τῶν μεσαιωνικῶν ἑλληνικῶν ποιημάτων, καὶ ὅστις εἶναι ἡ καλλίστη εἰσφορὰ πρὸς διαφώτισιν τῶν πηγῶν τῆς νέας ἡμῶν ποιήσεως, ἐκήρυξε — δίχως ἴσως καλὰ-καλὰ νὰ τὸ στοχασθῇ — τὴν θαυματουργὸν ἐπενέργειαν τῆς δημοτικῆς γλώσσης, εὐθὺς ὡς ἀπέρριψεν αὕτη τὴν δουλικὴν κηδεμονίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς.

Ὅσον καὶ ἂν εἶναι προωρισμένη ὁλόκληρος ἡ φιλολογία αὐτὴ τῆς καθαρευούσης νὰ παραδώσῃ τὰ σκῆπτρα — τίς οἶδε πότε — εἰς φιλολογίαν ἄλλην ἑδραιουμένην ἐπὶ γλώσσης μᾶλλον προσεγγιζούσης τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ὡραιότητα, ἡ καθαρεύουσα κατέχει τὴν θέσιν της ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς νέας ἑλληνικῆς διανοίας, ἀναλόγως τῶν ἔργων της. Ὁ κ. Λάμπρος καὶ ὅταν ποτὲ παύσῃ νὰ συγκινῇ τὰς καρδίας (ῥήτωρ, κυριώτατα εἰπεῖν, καὶ ὑπεράνω πάντων τῶν ἄλλων του χαρισμάτων εἶναι· καὶ ἂν πιστεύσωμεν τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον Βικέντιον τὸν Δαμφδόν, «μοναχὴ ἡ ῥητορικὴ ἔχει ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων»), ποτὲ δὲν θὰ παύσῃ νὰ κινῇ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μελετητοῦ, πρὸ τοῦ ὁποίου θὰ παρίσταται ὡς τις σοφιστής, — τῆς ἐποχῆς του πάντοτε, — ὅλος μόρφωσις καὶ ἐνθουσιασμός, ἀλλὰ καὶ σοφιστής, ὡς ἐκεῖνοι οἵτινες ἤκμασαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς κατακτήσεως. Αἴλιος Ἀριστείδης τις ἢ Δίων, γόης ἀγορητὴς καὶ ἥρως δημοσίων διαλέξεων καὶ ἐθνικῶν πανηγύρεων.

Ἀπὸ τὰ βουνὰ μᾶς ἔρχονται αἱ ζωογόνοι πνοαί, τὰ εὐεργετικὰ ρεύματα ἡ ὑγεία καὶ ἡ δύναμις. Ἀπὸ τὰ βουνὰ μᾶς ἦλθεν ὁ ἡρωϊκὸς κλέφτης, τὰ τραγούδια μας τἀθάνατα. Κάθε φορὰν ποῦ τὰ *γράμματα* τόπου τινὸς αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην νὰ τονωθῶσι καὶ νὰ ἀναγεννηθοῦν, καταφεύγουν εἰς τὰ βουνά· ζητοῦν ἀπ' ἐκεῖ τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὴν ζωήν. Ἡ ἀλήθεια αὕτη κατ' ἐξοχὴν ὑπάρχει αἰσθητὴ εἰς τὰ νεώτερα ἑλληνικὰ γράμματα. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ὁ τίτλος τοῦ μικροῦ βιβλίου *Γράμματα ἀπὸ τὰ βουνά*, μὲ συνεκίνησεν ἰδιαιτέρως. Ἀνταποκρίνεται τὸ περιεχόμενον εἰς τὴν ἰδέαν τὴν ὁποίαν ὑποβάλλει ὁ τίτλος;

Ὁ ψευδώνυμος, καθὼς φαίνεται, συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τούτου ἔχει πολλὰ χαρίσματα· ἀλλὰ τὰ χαρίσματα ταῦτα ἐμφανίζονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν φυσικήν των πρωτογενῆ κατάστασιν πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι τόσον ἄξιον ἐκπλήξεως, ἀφοῦ ὁ συγγραφεύς του ἐμφανίζεται ἐνώπιόν μας ὡς κεκηρυγμένος φυσιολάτρης. Καὶ τὸ βιβλίσμά του εἶναι ὡς τὸ τοῦ ἀτιθάσσου πώλου, βιβλισμα διὰ τιναγμάτων καὶ πηδημάτων ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ὄχι διὰ πορείας σταθερᾶς καὶ κανονικῆς. Καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ὁμοῦ, κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ κατὰ τὰς διαθέσεις, δημοτικὴ καὶ

καθαρεύουσα, ἐνθυμίζει καὶ αὐτὴ κάτι τι ποῦ ἀληθεύει εἰς ἐποχὰς ἁπλάστους ἀκόμη καὶ μεταβατικάς· βλέπεις ὅτι ὑπάρχει γλῶσσα δημοτική, ἀδυνατοῦσα ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς καθαρευούσης· βλέπεις ὅτι ὑπάρχει γλῶσσα καθαρεύουσα, ἀδυνατοῦσα νὰ ζήσῃ χωρὶς νὰ τρέφεται ἀπὸ τὰ ψυχία τῆς δημοτικῆς. Ὅ,τι λέγει ὁ Ρενὰν διὰ τὴν γλυπτικὴν τῶν Φοινίκων δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὴν μιγάδα γλῶσσαν καὶ κάπως καὶ εἰς τὴν μιγάδα τέχνην τῶν «Γραμμάτων ἀπὸ τὰ βουνά». «Ἕκαστος — λέγει ὁ Ρενὰν διὰ τοὺς τεχνίτας Φοίνικας — εἰργάζετο διὰ λογαριασμόν του. Κανὲν ἀκριβὲς μέτρον, καμμία συμμετρία· εἰς ὅλα των τὰ ἔργα τὸ *ὡς ἔγγιστα* καὶ τὸ αὐθαίρετον» Καὶ νομίζω ὅτι καὶ εἰς τοιαῦτα ἔργα δύναταί τις νὰ εὕρῃ θέλγητρα· φθάνει νὰ μὴ τὰ παραλληλίζῃ ποὸς ἄλλα ἔργα μὲ τὰ ὁποῖα δυσκόλως θὰ ὑφίσταντο τὴν σύγκρισιν.

Τὸ οὐσιῶδες εἶναι ὅτι ὅσα μᾶς λέγουν τὰ Γράμματα αὐτὰ δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστα μὲ τὸν τεχνικὸν τύπον διὰ τοῦ ὁποίου μᾶς παρουσιάζονται Ὑπάρχει ἁρμονία τις τοῦ σκοποῦ πρὸς τὰ μέσα. Ὁ συγγραφεύς, κυρίως εἰπεῖν, δὲν εἶναι ποιητής, δὲν εἶναι διηγηματογράφος, δὲν εἶναι περιηγητής. ἀρεσκόμενος εἰς τὴν ἐν ἡρεμίᾳ καὶ λογικῇ ἀκολουθίᾳ ἀπηκριβωμένην ἀναπαράστασιν τῶν τόπων καὶ τῶν κατοικούντων ἐπ' αὐτῶν. Εἶναι ἐπιστολογράφος· κάτι τι καὶ ὀλίγον ἀπ' ὅλα αὐτά, εἰς ἀνίσους δόσεις, καὶ κατὰ τὰς διαθέσεις του, ἐλεύθερος, σταματῶν ἐδῶ σήμερον, διὰ νάρχίσῃ ἀλλαχόθεν αὔριον, καὶ κάποτε λησμονῶν ὅτι ὑπάρχει τῶν πραγμάτων ἀρχὴ ἢ τέλος. Θὰ τὸν ἔλεγα, κυρίως εἰπεῖν, impressionniste. Καὶ συγχωρήσατέ μου, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον, τὴν ξένην λέξιν Δέχεται καὶ ἐπιστρέφει ἐντυπώσεις. Συχνὰ μάλιστα προδίδεται δυσπιστῶν πρὸς τὴν τέχνην του: «Εἶναι ὅμως ἀλήθεια, κάπου λέγει, πῶς καὶ ποτὲ δὲν λέγονται αὐτὰ καλά· ὅπως ποτὲ δὲν θὰ πῇ κανεὶς τὴν Φύσιν. Πάντα μοῦ ἐφάνη πῶς ματαιοπονοῦν ὅσοι θέλουν νὰ τὴν γράψουν μὲ λέξι, μὲ χρῶμα, μὲ τόνο, μὲ γραμμή. Τὴν μεγάλην Φύσιν νὰ τὴν ζήσῃ μόνον ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ, νὰ τὴν αἰσθανθῇ... Νὰ τὴν εἰπῇ δὲν εἶναι ἀνθρώπινον.. » Μάλιστα. Ἀλλ' ἡ θεία Τέχνη ποτὲ δὲν ἐστοχάσθη πῶς λέγει ἢ πῶς γράφει τὴν θείαν Φύσιν. Ἡ Τέχνη, ἁπλούστατα, λέγει καὶ γράφει τὴν συγκίνησιν μόνον καὶ τὴν ἐντύπωσιν ποῦ προσδέχεται ἀπὸ τὴν Φύσιν. Αὐτὸ ἡ δουλειά της, καὶ αὐτὸ ὁ θρίαμβός της. Ἡ ἐντύπωσις.

Ἡ ἀνυπότακτος ζωηρότης τῆς ἁπλάστου ἐντυπώσεως μέσα εἰς τὰ γράμματα αὐτὰ ἑλκύει καὶ κινεῖ τὴν προσοχὴν καὶ γεννᾷ τὴν σκέψιν ὅτι ὁ συγγραφεύς των εἶναι γεννημένος λογοτέχνης, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ὑπολείπεται παρὰ νὰ δώσῃ τῆς τέχνης του μορφὴν θετικωτέραν, μᾶλλον ὀργανικήν, μᾶλλον ἀπηλλαγμένην τῆς δημοσιογραφικῆς ἀφροντισιᾶς Προσδοκῶμεν παρ' αὐτοῦ ἔργα καθαρώτερον σχεδιασμένα καὶ ὀλιγώτερον αὐτοσχέδια. Ὁ κόσμος τὸν ὁποῖον ἠγάπησε καὶ ἐξέλεξε διὰ τοὺς περιπάτους του, τῆς Θεσσαλίας χῶραι καὶ χωριὰ καὶ κάμποι καὶ βουνὰ εἶναι ἡ πρώτη στερεὰ καὶ ὡραία βαθμὶς εἰς τὴν κλίμακα τῆς ἀναβάσεώς του.

ΔΙΑΓΟΡΑΣ

Ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ μακαρίτου Π Ἀραβαντινοῦ διακεκριμένου συγγραφέως καὶ εἰδικοῦ ἠπειρωτολόγου, μελετητοῦ καὶ γνώστου βαθυτάτου τῶν κατὰ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀλβανίας, Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας, ἐξεδόθη μονογραφία του περὶ Κουτσοβλάχων. Ἡ μονογραφία αὕτη εἶναι ἀπόσπασμα μεγάλου ἀνεκδότου ἔργου τοῦ συγγραφέως τούτου, ἐπιγραφομένου «Περιγραφὴ τῆς Ἠπείρου» Πατριωτικωτέρα, ἀλλὰ καὶ ἐπικαιροτέρα συμβολὴ εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν παρὰ τοῖς Κουτσοβλαχικοῖς πλυθυσμοῖς δικαιωμάτων ἀγῶνα τοῦ ἐλευθέρου Ἔθνους, ἀπὸ γραμματολογικῆς ἀπόψεως, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ.

Ἡ μελέτη εἶναι τόσῳ μᾶλλον ἀξία λόγου ἐπὶ τοῦ προκειμένου νῦν ἐπὶ τάπητος ζητήματος καθόσον ὁ συγγραφεὺς πρὸ 40 ἤδη ὁλοκλήρων ἐτῶν ἀντελήφθη τὸν ἐπικρεμάμενον ἐκ Ρουμανίας ἐν Μακεδονίᾳ κίνδυνον καὶ τὴν ὀξύτητα ἣν ἔμελλε νὰ λάβῃ ἔκτοτε ἕως σήμερον. Γνώστης τοῦ τόπου καὶ τῶν προσώπων καὶ ἐρευνητὴς εὐσυνείδητος ἐξακριβώνει ἐν πάσαις αὐτῶν ταῖς λεπτομερείαις τὰ κατὰ τοὺς Κουτσοβλάχους. Ἀνασκευάζει ἅπαντα τὰ ἐπιχειρήματα τῆς Ρουμανικῆς Προπαγάνδας ἐν πρὸς ἕν Ἀποδεικνύει τὴν ἀφομοίωσιν ἣν ὑπέστησαν οἱ Κουτσόβλαχοι διὰ τῶν αἰώνων πρὸς τὴν Ἑλλ φυλήν, τὴν ἑνότητα αὐτῶν πρὸς ταύτην διὰ τῆς γλώσσης, διὰ τῆς θρησκείας, διὰ τῶν ἠθῶν, διὰ τῶν ἐθίμων καὶ πρὸ παντός, διὰ τῶν ὑπὲρ καθολικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Γένους ἰδανικῶν αὐτῶν κ' ἐλπίδων.

Ὁ συγγραφεὺς ἀποδεικνύει μὲν τὴν ἐκ τῶν Δακορωμούνων καταγωγὴν τῶν Κουτσοβλάχων, χωρὶς ὅμως, ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτῶν ἐν Ἠπείρῳ, Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ, νὰ ὑπολείπεται καὶ ὡς πρὸς τὰς ἀποδείξεις τῆς ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἰδίας αὐτῶν αὐτοτελείας, τῆς μετὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν χωρῶν αὐτῶν συγχωνεύσεώς των καὶ τῆς ἀποκτήσεως ἰδίας συνειδήσεως ἐθνικῆς, συμπιπτούσης καθ ὅλα μὲ τὴν Ἑλληνικήν, ὥστε τὸ ἐθνολογικὸν ὄνομα Ρουμάνος νὰ ἦναι πλέον εἰς αὐτοὺς ξένον, καὶ μόνον ὡς Ἕλληνας νὰ θεωροῦν ἑαυτοὺς γνησιωτάτους.

Κατόπιν ὁ συγγραφεὺς διατρίβει περὶ τὸν βίον αὐτῶν τὸν νομαδικὸν ἢ ἐπινωτικόν, κατὰ τὰς περιστάσεις. Τὴν πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα κλίσιν αὐτῶν, τοὺς δεσμούς των μετὰ τῆς Μεγ. τοῦ Γένους Ἐκκλησίας, δεσμοὺς ἀπὸ αἰώνων συνεκτικωτάτους, ὅπως ἐπίσης καὶ περὶ τὴν σύμπραξιν αὐτῶν τὴν ἡρωϊκὴν καὶ φωτεινὴν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ μετέπειτα, ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῆς γωνίας ταύτης. Αἱ στατιστικαὶ δὲ τοῦ συγγραφέως πληροφορίαι περὶ τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν διακρίνονται, ἐφ' ὅσον εἶναι τοῦτο δυνατὸν ἐπὶ πληθυσμῶν διαβιούντων ἐν Τουρκίᾳ, διὰ τῆν ἀκρίβειάν των, ἐλάχιστα ἀπέχουσαι πρὸς τὰς σημερινὰς στατιστικὰς πληροφορίας ἔκτοτε, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν ἀπὸ τῆς συγγραφῆς τῆς μελέτης ταύτης γενομένων ἢ μεταναστεύσεων ἢ ἐξελληνίσεων οὐκ ὀλίγων ἐκ τῶν Κουτσοβλαχικῶν Κοινοτήτων

Τοιαύτη εἶναι ἐν συνόψει ἡ μελέτη αὕτη ἣν συνιστῶμεν εἰς ὅλους τοὺς περὶ τὰ ἐθνολογικὰ ζητήματα διατρίβοντας, ἅτε προερχομένην παρ' ἀνδρὸς ἐξαιρετικῶς εἰς ταῦτα διαπρέψαντος.

Δ. Α.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Ὡς ἐπεκράτησεν ἀπό τινος, τὸ σύνθημα τοῦ χειμερινοῦ ξυπνήματος ἔδωσαν οἱ ζωγράφοι μὲ τὴν ἐτησίαν ἔκθεσιν τοῦ φθινοπώρου ἂν καὶ ἡ ἔκθεσις αὐτὴ διοργανοῦται ἀπὸ τὴν προφυλακὴν τῆς τέχνης, ἀπὸ τοὺς *νέους* (ὧν πολλοὶ ἐπάτησαν πρὸ ἱκανοῦ τὸν οὐδὸν τοῦ γήρατος), ἐφέτος ἀπεφασίσθη νὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν αἰγίδα ζωγράφου ἀνήκοντος ὡρισμένως εἰς τὸ παρελθὸν ὄχι μόνον χρονολογικῶς ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἀκρατήτως κλασικὸν τῆς τεχνοτροπίας του· ὁ Ingres μὲ τὴν ἀκαδημαϊκὴν ἀκρίβειαν τῆς διαγραφῆς, μὲ τὴν λιτότητα τοῦ χρωματισμοῦ, κάθε ἄλλο θὰ ἐφαντάζετο ἢ ὄψιμον θρίαμβον μεταξὺ τῶν μαλλιαρῶν τῆς ζωγραφικῆς οἵτινες πρὸ ὀλίγου δὲν ἔπαυαν νὰ τὸν σκώπτουν καὶ νὰ τὸν μυκτηρίζουν ἀλλὰ αὐτὰ φέρνει ὁ *κύκλος τῶν περιπελομένων ἐναυτῶν*, ἐφέτος δὲ ἡ ἐτησία φθινοπωρινὴ ἔκθεσις κοσμεῖται μὲ συλλογὴν ἔργων τοῦ Ingres καὶ ἄλλου ἐκλιπόντος ζωγράφου, τοῦ Manet· ὁ δεύτερος ὅμως οὗτος ἀνέκαθεν θαυμάζεται ἀπὸ τοὺς νεωτέρους θεωρούμενος ὡς πρόδρομος τῆς σημερινῆς σχολῆς. Μὰ τὴν ἀλήθειαν δὲ δὲν εἶχαν ἄδι-

κον οἱ διοργανωταὶ νὰ προστρέξουν εἰς τοὺς ἀποθανόντας· οἱ ζωντανοὶ δὲν παρουσιάζουν ἐφέτος μεγάλα πράγματα. Ὁ Ingres μὲ τὴν τελειότητα τῆς διαγραφῆς καὶ μὲ τὸν ἐλαφρὸν καὶ ὀλίγον ἄχρουν, ἂν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ εἴπωμεν, χρωματισμόν του, μὲ τὴν ἠρεμίαν τῆς ἐκφράσεως ἐνθυμίζει ὀλίγον, τηρουμένης ἐννοεῖται πάσης ἀναλογίας, τὸν Ραφαήλ, ἂν καὶ δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ὑπέροχον τέχνην τῆς συνθέσεως τοῦ μεγάλου Οὐρβινήτου· τὰ ἔργα του εἶνε ὀλίγον ἄψυχα καὶ ψυχρά, ἐξαιροῦνται ἐννοεῖται αἱ προσωπογραφίαι του, ὧν τινες ἐν τῇ ἐκθέσει διακρίνονται διὰ τὴν ἀκριβῆ μελέτην καὶ ζωντανὴν ἀπόδοσιν τοῦ προτύπου. Ἀπὸ τὰ ἄλλα του παρατιθέμενα ἔργα τὸ καλλίτερον ἴσως εἶνε τὸ «Τούρκικο Λουτρὸ» ὅπου ζωγραφίζει μὲ ἡδυπάθειαν τὴν ἁπαλὴν σάρκα γυμνῶν γυναικῶν νωχελῶς ξαπλωμένων ποῦ κυττάζουν μίαν δούλην χορεύουσαν. Ὅσον διὰ τὸν Manet, αὐτὸς εἶνε ὁ πρῶτος ἀποσείσας τοὺς κανόνας τῆς κλασικῆς τεχνοτροπίας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ἄλλου αἰῶνος· ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτῇ παριστάμεθα εἰς τὴν ὅλην ἐξέλιξιν τοῦ τάλαντός του ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔργα του τὰ ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν τέχνην ὡς εἶνε «ὁ Γέρων Μουσικός» (τοῦ 1862) ὅπου εἶνε φανερὰ ἡ τάσις πρὸς καλλωπισμὸν τῆς πραγματικότητος, ὡς τὰ τελευταῖα τὰ ἐλευθεριάζοντα, ὅπως τὸ παριστῶν ἔργάτας πλακοστρώνοντας ἕνα δρόμον (τοῦ 1878) τὸ ὁποῖον ἀποδίδει ὅλην τὴν ποίησιν τὴν ὁποίαν ἀνευρίσκει μέσα εἰς τὰ ἁπλούστατα πράγματα καὶ εἰς τὰς συνηθεστέρας κινήσεις τὸ μάτι ἀληθινοῦ καλλιτέχνου.

Τὰ ἐκθέματα τῶν νεωτέρων ἐφέτος δὲν περιεῖχον τίποτε τὸ ἐξέχον παρετηρήθη μόνον ὅτι ὁ Carrière ἀραίωσε τοὺς ἀτμοὺς μέσα εἰς τοὺς ὁποίους ἐζωγράφιζε τὰ πρόσωπα χωρὶς καθόλου νὰ βλαφθῇ ἐκ τούτου ἡ δύναμις τῆς ἐκφράσεως ποῦ τὰ διακρίνει καὶ ποῦ γίνεται ὁλονὲν ἐντονωτέρα ἐφ' ὅσον προσηλώνει κανεὶς τὸ βλέμμα εἰς τοὺς πίνακας. Γενικὴν ἀπογοήτευσιν ἐπροξένησεν ὁ πολὺς Rodin ἐφέτος, τοῦ ὁποίου πρό τινος τὸ ἄγαλμα «ὁ Σκεπτόμενος» ἐνθύμιζε τόσον ζωηρὰ μὲ τὴν σχεδὸν ἀλγεινὴν ἔντασιν τῆς ἐκφράσεως καὶ μὲ τὰς τιτανείους του γραμμὰς τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελον τῆς Νυκτὸς καὶ τῶν Σκλάβων, ἀλλὰ μὲ κάτι λαϊκώτερον, ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῇ χυδαιότερον, ἀπαύγασμα τῆς σημερινῆς δημοκρατικῆς ψυχῆς. Ἐφέτος ὁ διακεκριμένος αὐτὸς γλύπτης παρεσύρθη ἀπὸ λυπηρὰν τάσιν πρὸς τὸ ἄηθες καὶ παράδοξον, τὰ δ' ἔργα του εἶνε ἀκατανόητα· τὸ πλέον χαρακτηριστικὸν εἶνε ἓν γιγαντιαῖον χέρι ποῦ βγαίνει μέσα ἀπὸ μάρμαρον ἀπελέκητον καὶ κρατεῖ μέσα στὴν παλάμην του δύο μικροσκοπικὰ ἀνθρωπάκια εἰς δυσδιάκριτον σύμπλεγμα· καὶ ὅλον αὐτὸ σημαίνει τὴν ζωὴν ἀναδύουσαν ἀπὸ τὴν ἄμορφον ὕλην· τὸ βέβαιον εἶνε πῶς ἂν τὸ ἔργον αὐτὸ σκοπεύει νὰ κινήσῃ τὴν ἔκπληξιν, τὸ καταφέρνει τελείως.

Εἰς τὰ θέατρα ἄφθονος ἄνθησις δραμάτων καὶ κωμῳδιῶν, ὧν πολλὰ εἶνε μεγάλης ἀξίας ὡς ἡ Rafale τοῦ Bernstein ὁ συγγραφεὺς μᾶς δείχνει τὸ αἴσθημα τῆς κοσμικῆς τιμῆς ἐπιπλέον, ὕστερα ἀπὸ ὅλα τὰ ναυάγια παντὸς ἰδανικοῦ, μέσα εἰς τὴν ψυχὴν χαρτοπαίκτου ἀνθρώπου τοῦ κόσμου ὅστις αὐτοκτονεῖ διὰ νὰ μὴ πάρῃ, ἀπὸ τὴν γυναῖκα ποῦ ἀγαπᾷ, τὰ χρήματα ποῦ θὰ τὸν ἔσωζον ἀπὸ τὴν ἀτιμίαν· ἡ δύναμις τοῦ ὕφους συνδυάζεται εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον μὲ τὴν δραματικότητα τῶν σκηνῶν· ὡραῖον ἐπίσης δρᾶμα μὲ πολὺν λυρισμὸν καὶ λεπτὴν ποίησιν εἶνε τὸ «Γαμήλιον Μέλος» τοῦ Bataille τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ ἀπολήγει εἰς αὐτοκτονίαν τῆς ἡρωΐδος· νέα πλουσία καὶ ὡραία θυσιάζει ὅλα, ἀγάπην γονέων, κοινωνικὴν θέσιν καὶ πλοῦτον ἐξ ἔρωτος πρὸς πτωχὸν διδάσκαλον· ἀνακαλύπτει κατόπιν ὅτι τὸ ἠθικὸν κάλλος τοῦ ἀγαπωμένου ἦτο ἁπλῶς ἴνδαλμα τῆς φαντασίας της, ὅτι ἡ πραγματικότης ἦτο ὅλως διάφορος· αἰσθάνεται ὅθεν τὴν ἀγάπην της, τὴν μόνην δικαιολογίαν τῆς διαγωγῆς της, νὰ σβύνεται καὶ προτιμᾷ νὰ ἀποθάνῃ. Ἐν γένει παρατηρεῖ τις ὅτι τὰ νεώτερα αὐτὰ δράματα εἶνε μελαγχολικὰ καὶ σκυθρωπά, μὲ ὅλην τὴν ἐπικεχυμένην ἐπὶ τῆς πλοκῆς χάριν καὶ εὐφυΐαν τοῦ διαλόγου, εἶνε δὲ καὶ σοβαρότερα, θίγοντα ποικίλα ζητήματα ἠθικολογικὰ καὶ κοινωνικὰ καὶ μὴ περιοριζόμενα πλέον εἰς τὸ θέμα τῆς συζυγικῆς ἀπιστίας· ἄρα γε ἀποδοτέον τοῦτο εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς μείζονος ἐντάσεως τῆς βιωτικῆς πάλης σήμερον. ἢ ἴσως εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν βορείων φιλολογιῶν καὶ μάλιστα τῆς νορβηγικῆς καὶ τῆς ρωσσικῆς εἰς τὰς ὁποίας τὰ βαθέα αἰσθήματα καὶ διανοήματα ἀντικαθιστοῦν τὴν σπινθηρίζουσαν εὐφυΐαν καὶ ἡ ἀπαισιοδοξία τὴν γαλλικὴν φαιδρότητα;

Τὸ ζήτημα τῶν λαϊκῶν θεάτρων ἢ μᾶλλον λαϊκῶν παραστάσεων εἰσῆλθε εἰς νέον στάδιον, καὶ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ἔχει συσταθῆ ἡ ὁποία προτίθεται τὴν διοργάνωσιν, εἰς τὰ μικρὰ θέατρα τῶν λαϊκῶν παρισινῶν συνοικιῶν, παραστάσεων τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος μὲ τοὺς καλλιτέρους ἠθοποιούς· πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ τις ὅτι τώρα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη οἱ Γάλλοι ἤρχισαν νὰ γίνωνται πράγματι δημοκρατικοὶ ὑπὸ τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς λέξεως καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀναπτύξουν εἰς τὸν κυρίαρχον λαὸν τὰ διανοήματα καὶ τὰ αἰσθήματα ποῦ θὰ τὸν κάμουν ἄξιον τῆς κυριάρχου ἐξουσίας· ἓν δὲ ἀπὸ τὰ πρὸς τοῦτο μέσα θεωροῦν καὶ τὸ θέατρον βαίνοντες καὶ ἐδῶ ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν προγόνων μας οἵτινες ἐπρέσβευον ὅτι τὸ θέατρον ἦτο τὸ καλλίτερον ἠθοποιητικὸν μέσον. Ἐπίσης ἀξιέπαινος προσπάθεια μορφώσεως τοῦ λαοῦ εἶνε ἡ τῶν λαϊκῶν πανεπιστημίων, σκοπούντων ὄχι μόνον τὴν διάδοσιν πρακτικῶς χρησίμων γνώσεων ἀλλὰ καὶ τὴν καθ' ὅλα ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἤθους τῶν ἐργατικῶν τάξεων. Ἐκτὸς τῶν μαθημάτων παρέχουν διαλέξεις ποικιλωτάτου θέματος, αἵτινες χρησιμεύουν προσέτι εἰς τὴν ἐκγύμνασιν νέων εὐπαιδεύτων τῶν ἀνωτέρων τάξεων εἰς μεθοδικὴν καὶ εὔληπτον ἔκθεσιν τῶν διανοημάτων των ὅπως γίνωνται εὐπρόσιτα εἰς τὸ πλῆθος ἐνῷ συγχρόνως ἀναπτύσσουν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων διαφόρων τάξεων τὸ αἴσθημα τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης ἀπαραίτητον εἰς τὰς νεωτέρας πολιτείας. Εἰς τὸ λαϊκὸν πανεπιστήμιον τῆς ὁδοῦ St Antoine μεταξὺ τῶν ἄλλω διαλέξεων ὁ ὁμοεθνής μας μουσικὸς κριτικὸς κ. Καλβοκορέσης θέλει ἀναπτύξει προσεχῶς τὰ περὶ συγχρόνου ρωσσικῆς μουσικῆς μετὰ ἐκτελέσεως διαφόρων τεμαχίων ἐκ τῶν τόσον πρωτοτύπων συνθέσεων τῶν νεωτέρων Ρώσσων μουσουργῶν. Ἕτερον μέσον διαπαιδαγωγήσεως τοῦ λαοῦ εἶνε ἡ διὰ τοῦ στρατῶνος τελουμένη καὶ παρ' ἡμῖν εἶχε γίνει μέγας λόγος περὶ χρησιμοποιήσεως τῆς στρατιωτικῆς θητείας πρὸς ἄλλον σκοπὸν ἢ πρὸς ἁπλῆν ἀνάπτυξιν τῆς ὀκνηρίας καὶ τῆς διαφθορᾶς. Ὁ διακεκριμένος τῆς Θέμιδος λειτουργὸς κ. Μανιάκης εἶχεν ἀναπτύξει ὁλόκληρον σύστημα γεωργικῆς, ἂν δὲν σφάλλω, ἐκπαιδεύσεως τοῦ στρατιώτου· ὑποθέτω ὅτι ἐν Ἑλλάδι τίποτε ἐκ τῶν προτεινομένων δὲν ἔγινε, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ κακίζωμεν δι' αὐτὴν τὴν ἀπραξίαν, τὴν κυβερνητικὴν μόνον ἀδιαφορίαν· ἐν Γαλλίᾳ ἡ πρωτοβουλία πρὸς μόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ στρατιώτου ἐλήφθη ὄχι ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν ἀλλ' ἀπὸ τοὺς διαφόρους ἀρχηγοὺς στρατιωτικῶν σωμάτων, οἱ ὁποῖοι προέκριναν νὰ εἶνε παιδαγωγοὶ καὶ μορφωταὶ μᾶλλον παρὰ θηριοδαμασταὶ ἢ ζωηλάται οὕτω λοιπὸν εἰς τὰ διάφορα συνταγματα διωργανώθησαν διαλέξεις, συνέστησαν βιβλιοθῆκαι, τελοῦνται συγαυλίαι, παραστάσεις καὶ ἀθλητικὰ παίγνια οὕτως ὥστε ὁ στρατιώτης κατὰ τὰς ὥρας σχολῆς, (διότι ἐδῶ ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία εἶνε ἀρκετὰ ἐπίπονος), νὰ διασκεδάζῃ ὠφελούμενος συγχρόνως καὶ ἀναπτυσσόμενος ἀντὶ νὰ παραδίδεται εἰς τὴν ἀργίαν

τὴν μέθην καὶ τὴν ἀποκτήνωσιν. Εἰς πολλὰς πόλεις οἱ ἀξιωματικοὶ ἐνδυόμενοι πολιτικὰ ὁδηγοῦν τοὺς ὁπλίτας των καθ' ὁμάδας εἰς διάφορα ἀξιοθέατα, οἷον μουσεῖα, ἐργοστάσια, ἀγροτικὰς ἐπιχειρήσεις ὅπου διδάσκονται πολλὰς χρησίμους γνώσεις ὄχι θεωρητικῶς ἀλλὰ βλέποντες τὰ διδασκόμενα μὲ τὸ μάτια των ἐνῷ τοὺς παρέχονται αἱ δέουσαι ἐξηγήσεις. Δὲν εἶνε δὲ σπάνιον εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου νὰ συναντήσῃ τις ὁμίλους ἁπλοϊκῶν στρατιωτῶν ὁδηγουμένους καὶ χάσκοντας πρὸ τῶν θείων ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης καὶ ἐν τούτοις κάποιος ἀνθρωπισμός, κάποια ἐξημέρωσις πάντα μένουν ἀπὸ τὰ ὡραῖα θεάματα καὶ εἰς τὰς μᾶλλον ἀξέστους ψυχάς. Εἰς τὸν τόπον μας ὅπου, φαντάζομαι, αἱ στρατιωτικαὶ ἀσχολίαι δὲν θὰ πνίγουν οὔτε τοὺς ἀξιωματικοὺς οὔτε τοὺς ὁπλίτας, θὰ ἦτο εὔκολον νὰ διοργανωθῇ συστηματικώτερα μία τέτοια διδασκαλία ἥτις τόσον θὰ ὠφέλει τοὺς ἐν τῷ στρατῷ Ἕλληνας συνενοῦντας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τόσην φυσικὴν εὐφυΐαν μὲ τόσον παχυλὴν ἄγνοιαν τῶν στοιχείων τοῦ πολιτισμένου βίου.

ΙΩΝ

ΚΟΝΤΟΙ ΨΑΛΜΟΙ

31 Δεκεμβρίου 1905

Καιροσκόπος ἡ καθαριότης.—Ἕως τώρα ἐγνωρίζαμεν τὴν πολιτικὴν τοῦ Μπίσμαρκ καιροσκόπον. Ἰδοὺ ὅτι εἶνε καὶ ἡ καθαριότης. Τὴν ἐνθυμούμεθα κάθε Σάββατον καὶ τὸν Μάϊον, ποῦ δὲν ἔχει Σάββατον. Αἱ ἐφημερίδες λέγουν ὅτι θὰ καθαρισθοῦν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα διὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ποῦ θὰ γίνουν τὴν ἄνοιξιν. Ἔτσι καὶ διὰ τοὺς ἄλλους Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Καὶ διὰ τὸ Ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον.

Ναυπηγεῖον ψυχῶν.—Ἔτσι ὠνόμασε τὸ προσωπικόν του περιοδικόν, τὴν «Ἔρευναν», ὁ κ. Δρακούλης. Ὅταν ἀκούῃ, εἶπεν, εἰς ἕνα συμποτικὸν λόγον, νὰ φωνάζουν εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ ναυπηγήσεως θωρηκτῶν, ἀμέσως σκέπτεται, ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην μᾶλλον ναυπηγήσεως Ἑλληνικῶν ψυχῶν Ἰδοὺ μίαν φορὰν τὸ βάθος καὶ ἡ μορφὴ ποῦ συγκρούονται παρὰ τὰς θεωρίας μας περὶ ὕφους, ὅτι εἶνε ἕνα μὲ τὴν σκέψιν. Καὶ ἰδοὺ μίαν φορὰν Ἕλλην καὶ Ἑλληνολάτρης ἐκφραζόμενος βάρβαρα. Ἐκτιμῶ τὸ ἔργον τοῦ κ. Δρακούλη. Ὁπωσδήποτε, ἂν ὁ Καρλάϋλ εἶπε «κρατῶ τὴν σκέψιν μου διὰ τὸν ἑαυτόν μου» δὲν ἠμπορῶ ἀναλόγως καὶ mutatis mutandis νὰ πῶ «κρατῶ τὴν καλαισθησίαν μου διὰ τὸν ἑαυτόν μου»; Διότι καλαισθησία εἶνε αἴσθησις τῆς ἀληθείας. Καὶ καλὸς φίλος ὁ Πλάτων... Δρακούλης, φιλτέρα ἡ ἀλήθεια ὅμως. Αὐτὸ φρονεῖ καὶ ἡ «Ἔρευνα».

Οἱ μεταφρασταί. — Ὁ Ἔμερσον ὠνόμασε τὸν Σαίξπηρ πατέρα τῆς γερμανικῆς λογοτεχνίας. «Μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Σαίξπηρ εἰς τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τὸν Λέσσιγκ καὶ τὴν μετάφρασιν ἀπὸ τὸν Βίλαντ καὶ τὸν Σλέγελ τῶν ἔργων του συνεδέθη... ἡ ὁρμητικὴ ἐκκόλαψις τῆς Τευτονικῆς λογοτεχνίας» Φαντασθῆτε λοιπὸν ἂν μεταφρασθῇ καὶ νεοελληνικὰ ὁ Σαίξπηρ ἄλλως παρὰ καθὼς μετεφράσθη ἀπὸ τὸν κ. Ἄγγελον Βλάχον, διευθυντὴν τῶν ταχυδρομείων τοῦ κράτους καὶ μεταφραστὴν τοῦ Νορντάου. Φαντασθῆτε ἂν μεταφρασθοῦν καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὁ Αἰσχύλος ἀπὸ τὸν Γρυπάρην, ὁ Πίνδαρος ἀπὸ τὸν Μενάρδον, ἂν μεταφρασθῇ ὁ Γκαῖτε τὰ ἐπιγράμματά του, τὰ ἐλεγεῖα του, ὁ δεύτερος Φάουστ, ὁ Βίλελμ Μάϊστερ, ἂν μεταφρασθῇ ἀπὸ τὴν Σανσκριτικὴν ἡ Σακουντάλα ἀπὸ τὸν Κ. Θεοτόκην, τὸν γνωστὸν Κερκυραῖον διηγηματογράφον καὶ σοφόν. Κάτι παρόμοιον ἠθέλησαν τὰ «Ἡλύσια». Καὶ ὅμως εὑρέθησαν ἐπικριταί.

Ἀληθινὴ σοφία. — Ὁ κ. Ψυχάρης ὁ καθηγητὴς τῆς σχολῆς τῶν Ἀνατολικῶν γλωσσῶν εἰς τὸ Παρίσι, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς «ἀπολογίας» — sic — του κάμνει λατινικὴν τεχνολογίαν. Ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ καὶ νεοελληνικὴν — φυσικώτατα Καὶ Ἰταλικήν. Διότι ὅπως ἀποδεικνύουν ὑποτυπώσεις του περὶ Δάντη καὶ Πετράρχη καὶ ἰταλικὰ ῥητὰ ἔξω ἀπὸ τὰ βιβλία του, εἶνε καὶ Ἰταλομαθής. Καὶ Γερμανικήν. Διότι ἀναφέρει συχνότατα βιβλία γερμανικὰ κ' ἑπομένως θὰ εἶνε Γερμανομαθὴς Καὶ Ἀγγλικήν, ἀφοῦ ἔγραψεν εἰς τὰς Ἀγγλικὰς ἐφημερίδας περὶ τοῦ γλωσσοζητήματος. Ὁπωσδήποτε τὸ καλλιτεχνικόν του ἔργον, καθὼς καὶ τὸ γλωσσοπλαστικὸν τείνουν ν' ἀποδείξουν τὸ ἀντίθετον ἐκείνου ποῦ εἶπεν ὁ Ὤξλεϋ, ὅτι τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης δὲν εἶνε ἀντίθετα οὔτε κἂν ἄλλα ἀπὸ τὰ πορίσματα τοῦ sens commun, τῆς κοινονομοσύνης τοῦ Μ. Αὐρηλίου. Καὶ ὁ κοινὸς νοῦς, πρακτικώτερος κ' ἐπιστημονέστερος ἀπὸ τὸν κύριον Ἰωάννην Ψυχάρην καὶ τὸ ἔργον του καὶ τὴν ad usum neograecorum γλωσσολογίαν, μᾶς διδάσκει ὅτι δὲν εἶνε τὸ ν τῆς αἰτιατικῆς, οὔτε τὸ ν τοῦ ἄνθρωπος, ποῦ σκοτώνουν τὸ Ἔθνος ἀλλὰ ἡ ἀπουσία γλωσσικῆς καλαισθησίας καὶ κάθε καλαισθησίας, ποῦ καρώνει πᾶσαν δημιουργικότητα. Ἐν τούτοις δὲν θὰ σωθῶμεν ἀπὸ τὸ Βολαπὺκ τῶν Ἀττικιστῶν καὶ τὸ Ἐσπεράντο τῶν δημοτικιστῶν τοῦ κ. Ψυχάρη παρὰ ἂν συλλογισθῶμεν ἐκτενῶς κ' ἐπαρκῶς, ὅτι πολυμάθεια χωρὶς βάθος ἠμπορεῖ κάποτε νὰ εἶνε μακρὰν τοῦ κοινοῦ νοῦ. Ὅτι πολυμαθὴς νόον οὐ διδάσκει καὶ ὅτι ἡ «ἀληθινὴ σοφία λέγει τὸ δίκαιόν της μὲ μεγαλοπρέπειαν καὶ χωρὶς θυμούς». Θὰ ἐπροσθέταμεν: καὶ μὲ λίγα λόγια.

Κοντολογῆς.—Ὁ κ. Νιρβάνας εἰς τὸ τελευταῖον βιβλιαράκι του λέγει: «τί ἔχει νὰ κάμ' ἡ ἐπιστήμη τοῦ λόγου μὲ τὴν τέχνην τοῦ λόγου;» Ἂν τὸ ἐννοοῦσαν προτύτερα θ' ἀποφεύγαμεν τὴν σύγχυσιν.

Δοκουμέντα. — Ἐδημοσιεύθησαν, καὶ εἰς τὰ «Παναθήναια» μάλιστα, ἐσχάτως, κάποια γράμματα τοῦ Βαλαωρίτη πρὸς τὸν Ῥοΐδην. Ὡς φιλολογικαὶ φυσιογνωμίαι οἱ δύο αὐτοὶ ἄνθρωποι μᾶς παρουσιάζονται κατ' ἀντίθετον ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον τρόπον. Ὁ ἕνας εἶνε θερμόαιμος καὶ ὁ ἄλλος κρύο αἷμα Ὁ Ῥοΐδης δυσκολεύεται νὰ γράψῃ, ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του «ἀκούσιον συγγραφέα σκαλαθυρμάτων» τὸν χαρακτηρίζει ἡ ἀγάπη τοῦ Βολταιρικοῦ μυκτηρισμοῦ— μὲ τὴν λέξιν τοῦ Καρλάϋλ — τὸν ὁποῖον ἐδῶ ὠνόμασαν οἱ κριτικοί μας, ἀπροσφυῶς βέβαια, εἰρωνείαν. Ἀληθινὰ τὸ πνεῦμα τῆς εἰρωνείας τοῦ ἦτο ξένον. Εἴρων πολὺ περισσότερον ἠμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ ὁ κ. Κονδυλάκης. Τὸ πνεῦμα τοῦ Ῥοΐδη δὲν ἦτον Αττικὸν ὅπως τὸ πνεῦμα τοῦ Πλάτωνος.

Ὁ Ῥοΐδης κρύο αἷμα.

Ὁ Βαλαωρίτης θερμόαιμος.

Ὁ ἕνας μὲ πυρακτωμένην τὴν φαντασίαν καὶ ὅλην τὴν ψυχὴν—ὁ Βαλαωρίτης—ὁ ἄλλος ἕνας ποῦ ἀρέσκεται ν' ἀκονίζῃ τὴν κακεντρέχειάν του ἔξυπνα καὶ διασκεδαστικὰ εἰς τὸ καθετί. Ὅπως μοῦ ἔλεγεν ἕνας φίλος μου, ὁ Ῥοΐδης ὅλα τὰ μετεχειρίζετο διὰ νὰ παράγῃ «πνεῦμα». Ἐπικίνδυνον καὶ ἀβαθὲς ἐγχείρημα βέβαια. Ἔπειτα δὲν ἦτον ἀπὸ τοὺς πνευματώδεις ἐκείνους συγγραφεῖς ποῦ διεγείρουν ἕνα μειδίαμα «μόλις αἰσθητόν» καὶ περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ὁ Φρειδερῖκος Νίτσε Ἐπροκαλοῦσε καὶ προκαλεῖ τὸν πλαδαρόν, πάρα πολὺ σάρκινον γέλωτα.

Καὶ ὁ Ῥοΐδης πρὸ εἰκοσιπέντε χρόνων περίπου τὸν Βαλαωρίτην εὕρισκε περισσότερον ποιητήν.

Ἂν καὶ δύσκολα ἠμπορεῖ κανεὶς σήμερα νὰ δια-

βάσῃ τὴν Κυρὰ Φροσύνην, ἀφοῦ ἔχει ἐμπρός του πράγματα περισσότερον τὴν ἀλήθειαν προσεγγίζοντα, — ἀνεκαρκῶς πάντοτε — ὅμως τὰ μεγάλ ἀποσπάσματα τοῦ Φωτεινοῦ μὲ τὴν τραχεῖαν ἐπικότητα, στίχοι ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔργα του σπαρμένοι ἐδῶ κ' ἐκεῖ μὲ ὅλον τὸν δυσχαρακτήριστον Οὐγκοβυρωνισμόν τους, ἐπειδὴ ἀκόμη τὸ ἔργον του εἶνε ταμεῖον πλούσιον ὕλης λαογραφικῆς, δίδουν κάποιαν ξεχωριστὴν θέσιν εἰς τὸν Βαλαωρίτην διὰ τὰ νεοελληνικὰ γράμματα.

Καὶ ὅμως τὰ γράμματα ποῦ ἐδημοσίευσαν τὰ «Παναθήναια» δὲν πλουτίζουν καὶ πολὺ τὴν δόξαν του. Μᾶς δίδουν μᾶλλον ἕναν καθρέπτην, ποῦ περνᾷ ἀπὸ τὸ γυαλί του συγκεχυμέν' ἡ ὄψις μιᾶς ἐποχῆς ἀπὸ τὴν ὁποίαν μᾶς χωρίζει ἕνα τέταρτον αἰῶνος. Τοὐλάχιστον ὅταν ὁμιλοῦν περὶ τοῦ Σολωμοῦ.

Διονύσιος Σολωμός. — Καὶ ἰδοὺ ποῦ ἔρχεται πάλιν ὁ λόγος περὶ τοῦ μεγάλου διδασκάλου. Ἑκατὸ χρόνια φιλολογίας συγχύσεων μέσ' ἀπὸ τὰ ὁποῖα μόνον τὸ φῶς του μένει ζωντανόν. Ἀκόμη δὲν ἐσυνάξαμεν ὑλικὸν διὰ μίαν βιογραφίαν του. Ἀκόμη δὲν ἀπεκτήσαμεν μίαν εὐπρόσωπην ἔκδοσίν του. Ἀκόμη δὲν ἔγεινεν ἕνα πορτραῖτο του τῆς προκοπῆς, ἐκτὸς ἐκείνου ποῦ ἔκαμεν ὁ κ Ἰακωβίδης. Ξέρομε τὸν Σολωμόν; Ὄχι βέβαια. Κάποτε ποῦ ἀπήγγελλα εἰς κύκλον λογίων τὸ «Carmen Seculare» ἕνας ἢ δύο ἀπ' αὐτοὺς μ ἐρώτησαν ἂν εἶνε τὸ ποίημα ἰδικόν μου...

Ξέρομε τὴν ζωήν του; Ὄχι βέβαια. Μήπως ὁ Βαλαωρίτης ὁ ἴδιος δὲν γράφει εἰς μίαν ἐπιστολήν του ἀπὸ τὰς δημοσιευθείσας ἐδῶ ὅτι ἀπέθανεν «ἑβδομηκοντούτης»; Ἐνῷ ἀπέθανε 59 χρόνων...

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

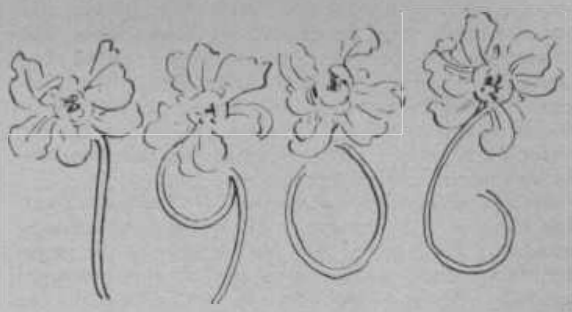
ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»

— ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν	Δρ. 2.026.40
Δημ. Π. Καλλίμαχος	» 5.—
	Δρ. 2.031.40

ΕΠΕΡΑΣΑΝ τριάμισυ χρόνια ἀφ' ὅτου τὰ «Παναθήναια» ἀπηύθυναν ἔκκλησιν διὰ νὰ στήσουν δι' εἰσφορῶν τὴν προτομὴν τοῦ Σολωμοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας, τιμῶντα τὸν μεγαλείτερον ποιητὴν τῆς νέας Ἑλλάδος. Δὲν ἠθελήσαμεν, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν ποιητήν, νὰ περιέλθωμεν τὰ σπίτια καὶ τὰ γραφεῖα ἕνα-ἕνα. Σχεδὸν ἀφήσαμεν τὸ κοινὸν εἰς τὴν διάθεσίν του. Ἐσχηματίσθη οὕτω τὸ ἀνωτέρω ποσὸν τῶν 2.000 δραχμῶν. Χρειάζονται ὅμως ἀκόμη τοὐλάχιστον 1500 δραχμαί. Ἐπαναλαμβάνομεν τὴν ἔκκλησίν μας καὶ σήμερον μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὅσοι δὲν ἐπρόσεξαν ἴσως τότε, θὰ σπεύσουν τώρα νὰ συντελέσουν εἰς τὴν περάτωσιν τοῦ ἔργου. Εἶνε καιρὸς ἡ πρωτεύουσα νὰ δείξῃ εἰς τὸν ποιητὴν τοῦ *Ὕμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν* καὶ *Τῶν Ἐλευθέρων Πολιορκημένων* ὅτι γνωρίζει νὰ τιμᾷ τὰ τέκνα ποῦ ἐδόξασαν τὴν πατρίδα.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΔΙΑΦΟΡΑ

Η Πρυτανεία τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, δηλοῖ ὅτι: Συμφώνως τῇ θελήσει τοῦ ἀγωνοθέτου Βασιλείου Γεωργίου Σουλήνη τοῦ Θεσσαλοῦ, προκηρύσσεται διαγωνισμὸς πρὸς συγγραφὴν Ἱστορίας τῆς Θεσσαλίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῆς προσαρτήσεως εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, διῃρημένης εἰς μέρη τρία, ἤτοι:

α') Ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου μετὰ μακρᾶς τοπογραφικῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἱστορικῆς ἐξετάσεως τῶν κατὰ τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως.

β') Ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου μέχρι τῆς ἁλώσεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

γ) Ἀπὸ τῆς ἁλώσεως ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος μετὰ ἐκτενοῦς ἐξετάσεως τῶν κατὰ τὸ ἐμπόριον, τὰ σχολεῖα, καὶ τοὺς λογίους τῆς Θεσσαλίας ἐπὶ τουρκοκρατίας.

Τὰ εἰς τὸν διαγωνισμὸν ὑποβαλλόμενα ἔργα ὀφείλουσι νὰ εἶνε συντεταγμένα κατὰ τὰς πηγάς, θέλουσι δὲ προτιμηθῆ τὰ στηριζόμενα κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπὶ νέων πηγῶν.

Τὰ χειρόγραφα παραδίδονται εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Πρυτανείας μέχρι τῆς 31 Ἰανουαρίου 1908.

Γίνονται δεκτὰ εἰς τὸν διαγωνισμὸν ἔργα πραγματευόμενα εἴτε καὶ τὰ τρία μέρη τῆς ἱστορίας τῆς Θεσσαλίας, εἴτε ἓν μόνον μέρος ἢ δύο. Ἔργου δὲ πραγματευομένου καὶ τὰ τρία μέρη οἱ κριταὶ δὲν ὑποχρεοῦνται νὰ βραβεύσωσι τὸ ὅλον, ἀλλὰ μόνον τὰ μέρη τὰ ἄξια βραβείου.

Ἂν οὐδὲν τῶν ὑποβληθέντων ἔργων κριθῇ ἄξιον βραβείου, θέλει δημοσιευθῇ διακήρυξις νέου διαγωνισμοῦ δι' ἐκεῖνα τὰ μέρη ἅτινα ἤθελον μείνει ἀβράβευτα.

Τὸ ἆθλον ἔσται χιλίων τετρακοσίων δραχμῶν δι' ἕκαστον τῶν μερῶν.

ΕΙΣ τὸν δραματικὸν διαγωνισμὸν τὸν ὁποῖον ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὸ τεῦχος τῆς 30 Νοεμβρίου σελ. 126, κατὰ τὴν ρητὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀγωνοθέτου κ. Ὀ. Παντελίδου τροποποιεῖται ὡς ἑξῆς ὁ β' ὅρος:

«Τὰ καθυποβαλλόμενα δράματα εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον δύνανται νὰ ὦσι πεζὰ ἢ ἔμμετρα καὶ γραμμένα εἰς τὴν συνήθη καθαρεύουσαν ἢ ζωντανὴν λαλουμένην γλῶσσαν. Ἡ καθ' ὑπερβολὴν καθαρεύουσα καθὼς καὶ τὸ ἐκτρωματικὸν ἐκεῖνο ἰδίωμα, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα ψυχαρικόν, ἀποκλείονται ἀπολύτως καὶ ὡρισμένως τοῦ ἀγῶνος τούτου».

ΚΑΠΟΙΟΣ γράφει εἰς τὸν «Νουμᾶν» ὅτι ὁ Μούκιος Σκαιόλας τῶν «Παναθηναίων» μουγκρίζει

διάφορες *βρισιὲς καὶ ἀνοησίες κλπ.* Τὴς βρισιὲς καὶ ἀνοησίες αὐτὲς τὴς ἐδιάβασαν οἱ ἀναγνῶσται τῶν «Παναθηναίων» εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος. Τὸ νὰ εἴπῃ κανεὶς τὴν γνώμην του *ἀληθινά*, εἶνε ὕβρις. Δὲν ἠξεύρομεν πῶς νὰ ὀνομάσωμεν τὰς ἐκφράσεις τοῦ «Νουμᾶ», αἱ ὁποῖαι στολίζουν κάθε του φύλλον καὶ μὲ τὰς ὁποίας ἐστόλισε τὰ «Παναθήναια» καὶ τὸν διευθυντήν των καὶ τοὺς συνεργάτας του.

Ἂς τὸν καθησυχάσωμεν ὅμως. Ὁ Μούκιος Σκαιόλας δὲν εἶνε ὁ κ. Σκίπης. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀκόμη καὶ ὅποιος ἄλλος, ἔστω καὶ ἂν μᾶς ὑβρίζῃ, ἂν τυχὸν μᾶς στείλῃ τίποτε καλόν. Ἂς εἶνε βέβαιος ὁ συνεργάτης τοῦ «Νουμᾶ» ὅτι δὲν θὰ τὸ ἀπορρίψωμεν. Ὅταν διευθύνωμεν περιοδικόν παύομεν νὰ εἴμεθα ἄτομον. Ἔτσι ἐννοοῦμεν τὸ καθῆκον τοῦ δημοσιογράφου. Πολὺ ὑψηλότερα ἀπὸ τὸ ἄτομον.

Ἂς τὸν καθησυχάσωμεν καὶ εἰς τὸ ἄλλο ζήτημα, τὸ τοῦ κ. Ξενοπούλου. Ὁ κ. Ξενόπουλος ἐξακολουθεῖ νὰ εἶνε συνεργάτης τῶν «Παναθηναίων».

ΕΝΑ γενικὸν ἔπαινον διὰ τὴν διοργάνωσιν τῆς καλλιτεχνικῆς βραδυᾶς, ἡ ὁποία ἐδόθη τὴν 22 Δεκεμβρίου ἀπὸ κυρίας καὶ κυρίους ἐρασιτέχνας ὑπὲρ τῆς Φιλοπτώχου Ἑταιρίας. Τὸ δημοτικὸν θέατρον κατάμεστον. Ὁ χορὸς τῶν κυριῶν εἰς τὸ «Νοὲλ» τοῦ Γκουνό, τέλειος. Θὰ ἦτο καὶ θεαματικῶς ὡραῖος ἄν, ἀντὶ νὰ καταλαμβάνουν κατὰ πλάτος ὅλην τὴν σκηνὴν σὰν μαθήτριαι σχολείου, ἐτοποθετοῦντο εἰς δύο συμπλέγματα εἰς τὸ μέσον. Καὶ ἡ φωνὴ ἀκόμη θὰ ἀπετέλει ἕνα ὅλον, περισσότερον πλῆρες καὶ ἁρμονικόν. Ἡ Κυρία Χριστίνα Ἐμπεδοκλῆ ἐτραγούδησε δύο μονῳδίας μὲ τέχνην πολλὴν καὶ περιπάθειαν, τὰ ὁποῖα καθιστοῦν ἀκόμη ἀγαπητότερους τοὺς γλυκεῖς καὶ πλουσίους τόνους τῆς φωνῆς της. Τὸ τάλαντον τῆς Δος Χριστίνας Κορομηλᾶ ζηλευτόν. Καμμία προσπάθεια ἢ ἐκζήτησις. Μία φωνὴ γεμάτη, πλουσία, συμπαθητική, δυνατή. Ἂν ὁ Γέρο-Δῆμος δὲν τῆς ἐπήγαινε, δὲν πταίει ἡ φωνὴ της ἀλλὰ ἡ ἐκλογή. Ἂν ἐδίδετο καιρὸς εἰς τὰς κυρίας νὰ γυμνασθοῦν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα ἀκόμη, εἰς τὸ θέατρον ὅμως, θὰ ἦτον βέβαια ἀκόμη καλλίτερα. Η Κυρία Φεράλδη, ἡ ὁποία ἐγύμνασε τὰς κυρίας, ἄξια συγχαρητηρίων.

Αἱ δύο κωμῳδίαι, μία γαλλικὴ καὶ μία ἑλληνική, ἔχυσαν τόσην εὐθυμίαν, ἂν καὶ ἡ ἑλληνικὴ κάπως χονδροειδής. Ἀλλ' ὁ κόσμος ἦτο τόσον εὐχαριστημένος μὲ τὸ παίξιμον, τέλειον δι' ἐρασιτέχνας, καὶ ζηλευτὸν καὶ ἀπὸ ἠθοποιοὺς ἀκόμη, ὥστε διαρκῶς ἐγελοῦσε χωρὶς νὰ πολυσκοτίζεται διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου. Ἡ Κυρία Μπαρμπὲρ φυσικωτάτη. Ἀφομοιώσασα τελείως τὸν ρόλον της. Ἡ Κυρία Γερέζα Φεράλδη πολὺ καλή. Ὁ κ. Σέρμπος καὶ ὁ κ. Καρυδιᾶς φυσικώτατοι. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν κωμῳδίαν ἡ Κυρία Ζέγγελη ὡς ὑπηρέτρια μοναδική· δὲν ἐπίστευε κανεὶς τὰ μάτια του. Ἡ Δις Μάτσα χαριτωμένη. Ἡ Κυρία Σοφία Μάτσα μοναδικὴ γεροντοκόρη. Τύπος τέλειος, ἄξιος μιμήσεως. Τὴν συγχαίρομεν εἰλικρινέστατα.

ΔΕΝ ἠξεύρομεν ποῖος καλλιτέχνης; ἔδωκε τὰ σχέδια διὰ τὴν νέαν ρεκλάμαν τοῦ λαχείου τοῦ Στόλου ποὺ ἐτοιχοκολλήθη εἰς τοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ ὁποία ἑνώνει στόλον καὶ ἀρχαιότητας. Γνωρίζομεν μόνον ὅτι ἡ παραγγελία ἐξετελέσθη βιαστικά, καὶ τοῦτο μᾶς κάμνει νὰ ἐλπίζωμεν διὰ τὸ μέλλον.

Βλέπομεν δύο Καρυάτιδας μὲ κεφάλια μεγάλα καὶ δυσανάλογα, ἐπάνω ἕνα κομμάτι ἀπὸ τοὺς Αἰγινήτας τῆς Γλυπτοθήκης τοῦ Μονάχου καὶ κάτω τὴν κεφαλὴν τῆς Μεδούσης. Ἡ Μέδουσα ἐσήμαινεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα τὸ «Βασκάνιον». Τί θέλει ἄρα γε νὰ μᾶς εἰπῇ ὁ σχεδιαστὴς τῆς ρεκλάμας; μήπως ἐφοβήθη μὴ βασκαθῇ τὸ σχέδιόν του; Διὰ νὰ διδαχθῇ ὁ καῦμένος αὐτὸς λαὸς τὸ καλόν, χρειάζεται περισσοτέρα προσοχὴ εἰς τοιαῦτα ζητήματα.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Ι. Χρ. — Εὐχαριστοῦμεν πολὺ δι' ὅσα γράφετε. Βλέπετε σὲ σᾶς ἀρέσκει ὁ Σκαιόλας, ἄλλοι ποὺ τοὺς πειράζει τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων, θυμώνουν.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Εἰς τὴν Πετρούπολιν ἐσχηματίσθη ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Νικολάου Νικολάιεβιτς πρὸς συμμετοχὴν τῆς Ρωσσίας εἰς τοὺς προσεχεῖς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας.

Καὶ εἰς τὴν Ρώμην ἐσχηματίσθη ἐπιτροπὴ ἀπὸ διαφόρους βουλευτὰς καὶ στρατηγούς.

Κατ' αἴτησιν Ἄγγλων ἀθλητῶν θὰ προστεθῇ εἰς τὰ ἀγωνίσματα καὶ δρόμος 804 μέτρων. Τὸ ἀγώνισμα θὰ γίνῃ ἐντὸς τοῦ Σταδίου.

Οἱ ἐν Αἰγύπτῳ Ἕλληνες ἐδήλωσαν ὅτι προσφέρουν ἔπαθλον εἰς ἕνα τῶν νικητῶν. Τὸ ἀγώνισμα θὰ ὁρισθῇ βραδύτερον.

Ἐπίσης εἰς τὴν Βιέννην ἐσχηματίσθη ἐπιτροπή, πρὸς συμμετοχὴν τῆς Αὐστρίας, ἐκ τῶν ἀνωτάτων προσώπων τῆς αὐστριακῆς ἀριστοκρατίας. Εἰς τὴν Τεργέστην ὡσαύτως.

Ἀπὸ τὰ τρία βραβεῖα τοῦ περυσινοῦ Οἰκονομείου κληροδοτήματος ἐδόθησαν δύο μόνον. Τὸ ἓν εἰς τὸ Μαράσλειον Ἐμπορικὸν Πρακτικὸν Λύκειον καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὸν γλύπτην κ. Λάζαρον Σῶχον. Ποῖον ἔργον ἄρα γε τοῦ κ. Σώχου νὰ ἐβραβεύθη;

Ἡ «Εὐρώπη» ποῦ δημοσιεύομεν σήμερον, εἶνε τὸ πρῶτον εἰδύλλιον τοῦ Μόσχου. Μὲ αὐτὸ κλείομεν τὴν σειρὰν τῶν εἰδυλλίων τοῦ βουκολικοῦ ποιητοῦ, τὴν ὁποίαν μὲ χέρι ἀριστοτεχνικὸν μετέφρασεν εἰς τὰ «Παναθήναια» ὁ ἀγαπητὸς συνεργάτης μας κ. Τίμος Μενάρδος.

Ὁ Σύνδεσμος «Ὑπὲρ Ἀνορθώσεως τοῦ καθεστῶτος» ἤρχισε ἀπὸ μηνὸς τὴν ἔκδοσιν ἐφημερίδος ἑβδομαδιαίας ὁ «Ἑλληνισμός». Ὁ «Ἑλληνισμὸς» μὲ πρόγραμμα καθαρῶς ἐθνικὸν θὰ ἐπιδιώξῃ τὴν εἰλικρινῆ ἐφαρμογὴν τοῦ πολιτεύματος, τὴν ἀνόρθωσιν τῆς δικαιοσύνης, τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τοῦ ξενικοῦ ἐλέγχου, τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν, τὴν ἐνέργειαν ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ πρὸς διεκδίκησιν τῶν ἐθνικῶν δικαίων, τὴν στενωτέραν προσέγγισιν τοῦ ἔσω καὶ τοῦ ἔξω ἑλληνισμοῦ.

Ἡ φιλολογικὴ στήλη ἀντιπροσωπεύεται διὰ μεταφράσεως τοῦ *Ὑπερίωνος* τοῦ Φρειδερίκου Χαϊδερλιν ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Στρατήγη.

Εἰς τὰς Βρυξέλλας ἐδόθησαν τελευταίως οἱ *Πέρσαι* τοῦ Αἰσχύλου κατὰ μετάφρασιν τοῦ ποιητοῦ Φερδινάνδου Χέρολδ. Εἰς ἑκάστην παράστασιν — ἐδόθησαν τέσσαρες — ὁ μεταφραστὴς ἔκαμεν εἰσαγωγικὴν διάλεξιν περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου. «Ποῖος θὰ ἐτολμοῦσε νὰ ἀρνηθῇ λέγει ὁ ποιητής, ὅτι τὸ ἀριστούργημα αὐτὸ δὲν εἶνε ἀριστούργημα διότι παραμένει μετὰ 2377 ἔτη ζωντανόν, αἰώνιον»;

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΣΤΕΝΑΓΜΟΙ ΜΟΥ διάφορα ποιήματα Ν. Σκανδάκη. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1905.

ΛΟΓΟΙ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΙ εἰς Γρηγόριον Γ. Λιβιεράτον καὶ εἰς τὸν ἱερομόναχον Ἄνθιμον Λιβιεράτον. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1905.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ ΤΟΥ 1906 Ι. Α. ΒΡΕΤΟΥ Ἀθῆναι ἐκδότης Ι. Κολλάρος Βιβλιοπωλεῖον Ἑστίας, σχ. 16ον σελ. 400 Δρ. φρ 3.

Μὲ ὕλην ποικίλην, χωρὶς λογοτεχνικὰς ἀξιώσεις, εὐχάριστον ὅμως καὶ ἐπαγωγόν, τὸ ἡμερολόγιον Βρετοῦ συμπληρώνει τὸ 6ον ἔτος τῆς ἐκδοσεώς του. Εἶναι μία ἀναψυχὴ διὰ τὸν ἄνθρωπον τοῦ γραφείου καὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐργασίας.

LA PHYSIOLOGIE MORALE DU POÉTE ET SES CONSÉQUENCES SOCIALES par Florian Parmentier. Valenciennes 1905 éd. Essor septentrional, Rue de Paris 120 bis.

CONGRÈS INTERNATIONAL D' ARCHÉOLOGIE SESSION D' ATHÈNES 1905

Μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ κομψότητα καὶ μὲ ὡραίας εἰκόνας ἐξεδόθησαν εἰς ὀγκώδη τόμον τὰ πρακτικὰ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου περιέχοντα ὅλας τὰς ἀνακοινώσεις τῶν μελῶν εἰς τὴν γλῶσσαν ὅπου ἔγιναν, τὸ ἱστορικόν, τὸν κανονισμὸν τοῦ συνεδρίου καὶ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἑορτὴν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης.

DIE SPRACHFRAGE IN GRIECHENLAND von Georgios Hadzidakis. Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ. Ἀθῆναι 1905, τύπ Π. Δ. Σακελλαρίου σχ. 16ον σελ. 144 δρ. 1 50.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ ΛΕΥΚΩΜΑ Π. Σ. Σαββίδου ἔτος Α' 1906 σχ. 16ον σελ. 128 δρ. 3, δεμένον δρ. 5. Εἰκόνες ὡραῖαι, ὕλη ποικίλη καὶ μὲ καλαισθητικὴν διάταξιν. Ὅλα ἀντιπροσωπεύονται εἰς τὸ Πανελλήνιον Λεύκωμα, ὅπως ἐπιτρέπεται εἰς τὰς σελίδας ἑνὸς λευκώματος μὲ λιτότητα, ὅσον διὰ νὰ δώσῃ κανεὶς ἀκριβῆ καὶ ὀλιγόλογον ἰδέαν τῶν ζητημάτων. Τὸ *Πανελλήνιον Λεύκωμα* ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ ἐκλεκτὴν θέσιν μεταξὺ τῶν ἐτησίων ἐπιθεωρήσεων, τῶν ἄλλως λεγομένων ἡμερολογίων.

Η ΕΥΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΤΟΥ ΛΩΤ ὑπὸ Α. Κλάρη μετάφρασις Α. Παπαδιαμάντη. (Πανδώρα τόμ. Α'.). Ἀθῆναι, Μπὲκ καὶ Μπάρτ σχ. 16ον σελ. 219 δρ. 1.

Η ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ ὑπὸ Ι. Χρυσάφη. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἀθῆναι, σχ. 16ον σελ. 78, λεπ 40.

ΠΛΟΥΤΟΣ Ἀριστοφάνους, κατ' ἔμμετρον εἰς τὴν δημώδη μετάφρασιν Θεμ. Σολωμοῦ. Ἀθῆναι 1905, τυπογραφεῖον Παρ Λεώνη σχ. 16ον σελ. 97 δρ. 1.50.

LES BASILIQUES CHRÉTIENNES — LES ÉGLISES ROMANES. — LES ÉGLISES BYZANTINES. — LES ÉGLISES GOTHIQUES par S. Brehier chaque vol. fr. 60.

LISZT par M. D. Calvocoressi Laurens fr. 2.50.

LE SECRET DE BEETHOVEN par Raymond Bouyer. — Fischbacher fr. 3 50.

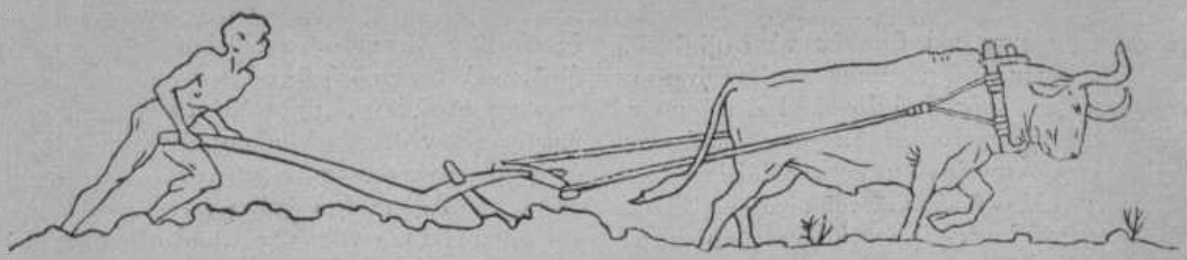
— Τί ξέρεις περὶ προβιβασμῶν;
— Ὁ ὑπουργὸς ἀφίνει νὰ περάσῃ πολὺς καιρὸς διὰ νὰ προβιβάσῃ ὅλους κατ' ἀρχαιότητα.

Τί τοὺς φυλᾷς; Ἢ χάρι θὰ τοὺς δώσουν ἢ θὰ φύγουν.

Θὰ σὲ πνίξω καὶ ὕστερα θὰ σὲ φυλακίσω

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 15 ΙΑ-
ΝΟΥΑΡΙΟΥ 1906

ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ ΜΟΥ

Α'.

Ὁ πλοῦς. — Κόρινθος καὶ Καλαμάκι. — Οἱ Λαιστρυγόνες. — Διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ. — Ὁ πρῶτος σιδηρόδρομος. — Ἡ εἰσβολὴ τοῦ πολιτισμοῦ. — Ἡ ἄφιξις. — Αἱ πρῶται ἐντυπώσεις.

Εἰς Ἀθήνας διὰ πρώτην φορὰν ἔφθασα μίαν ἑσπέραν βροχερὰν Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1872. Τὸ ταξείδιόν μας δὲν ὑπῆρξε ποσῶς εὐχάριστον, ἔπρεπε δὲ νὰ φλέγωμαι τόσον διακαῶς ὑπὸ τοῦ πόθου ὅπως ἐπισκεφθῶ τὴν πρωτεύουσαν, τὸ κέντρον τῶν φωτεινῶν καὶ ἱλαρῶν νεανικῶν ὀνείρων, διὰ νὰ ὑποστῶ ἀγογγύστως τὰς κακουχίας του.

Ἡ κατὰ θάλασσαν συγκοινωνία κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦτο ἀκόμη ἀραιά, ἐλλιπεστάτη καὶ δυσχερής. Ἐπεκράτει εἰς πάσας τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας ἡ μονοκρατορία τῆς ἀδηφάγου Ἑλληνικῆς Ἀτμοπλοΐας, ἥτις ἐκανόνιζε κατὰ βούλησιν, καὶ εἰς μόνον τὸ ἴδιον συμφέρον ἀποβλέπουσα, καὶ τὰ δρομολόγια καὶ τὰ τιμολόγια αὐτῆς. Αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου συνεκοινώνουν ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος μόνον μετὰ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Ἀργοστόλιον, τὴν γενέθλιόν μου πόλιν, τὸ ἀτμόπλοιον προσήγγιζε κατὰ πᾶσαν Δευτέραν, ἐξακολουθοῦν τὸν πλοῦν μέχρι Κερκύρας, ὁπόθεν ἐπιστρέφον τὴν πρωΐαν τῆς Τετάρτης, ἐξετέλει ἀντιστρόφως τὴν γραμμὴν τοῦ Κορινθιακοῦ· ἦσαν δὲ οἱ ταῦλοι ὑπέρογκοι, τριπλάσιοι καὶ τετραπλάσιοι τῶν σημερινῶν, καὶ μόνοι οἱ εὔποροι καὶ οἱ προνομιοῦχοι ἠδύναντο νὰ ταξειδεύωσιν ἐν τῇ πρώτῃ, ἢ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ θέσει.

Ὁ πλοῦς ἡμῶν ὑπῆρξε πολυκύμαντος καὶ ἐπίπονος, καθότι εὑρισκόμεθα ἤδη εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ χειμῶνος· τὸ Ἰόνιον συνεκυκᾶτο, ὁ Κορινθιακὸς συνεταράσσετο καὶ εἰς τὸν Σαρωνικὸν ἐπεκράτει τοιοῦτος σάλος, ὥστε ἀπεδώκαμεν εἰς τὴν θάλασσαν τοὺς ἰχθῦς τοὺς ἀγρευθέντας ἐξ αὐτῆς καὶ τοὺς ὁποίους εἴχομεν καταβροχθίσει, κατὰ τὴν ἀπαράγραπτον τότε συνήθειαν, εἰς τὰ περιώνυμα ἑστιατόρια τοῦ Καλαμακίου.

Διότι τότε ἡ Κόρινθος καὶ τὸ Καλαμάκιον ἦσαν σταθμοὶ ἀπαραίτητοι εἰς πᾶν διὰ θαλάσσης ταξείδιον ἐκεῖθεν τοῦ Ἰσθμοῦ, ὅστις ἀκέραιος ἀκόμη συνήνου τὰς δύο ξηράς. Πᾶν ἀτμόπλοιον προερχόμενον ἐκ τοῦ Κορινθιακοῦ ἐστάθμευε κατ' ἀνάγκην εἰς Κόρινθον, οἱ δ' ἐπιβάται οἱ μεταβαίνοντες εἰς Πειραιᾶ ἀπεβιβάζοντο μετὰ τῶν ἀποσκευῶν των ἐκεῖ καὶ μεταφερόμενοι δι' ἁμαξῶν εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Καλαμακίου, μετεβιβάζοντο εἰς ἄλλο ἀτμόπλοιον τῆς Ἑταιρείας, ἀναμένον αὐτόθι καὶ ἀποπλέον μετὰ τὴν ἐπιβίβασιν εἰς Πειραιᾶ. Ἡ τοιαύτη διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ διάβασις ἀπετέλει τὸ μᾶλλον ἐπίπονον τοῦ ταξειδίου μέρος, οἱ δ' ἐπιβάται, καὶ μάλιστα οἱ τῆς τρίτης θέσεως, ὑπεβάλλοντο εἰς δεινὴν ταλαιπωρίαν. Ἠναγκασμένοι ν' ἀποβιβάζωνται εἰς τὴν ξηρὰν διὰ λέμβων ἰδιωτικῶν καὶ οὐχὶ διὰ τῶν τοῦ ἀτμοπλοίου, δι' ὧν ἐγίνετο ἡ ἀποβίβασις τῶν ἐπιβατῶν τῶν δύο ἀνωτέρων θέσεων, περιέπιπτον εἰς τὴν αὐθαίρετον καὶ τυραννικὴν ἐξουσίαν τῶν λεμβούχων τῆς Κορίνθου, περιβοήτων διὰ τὴν ἀγριότητα αὐτῶν. Πολλὰ ἀνέκδοτα ἀνεφέροντο περὶ τῆς ἀνημερότητος τῶν νεωτέρων αὐτῶν Λαιστρυγόνων καὶ περὶ τῶν πιέσεων ἃς ἐξή-

σκουν ἐπὶ τῶν δυστυχῶν ἐπιβατῶν. Ὁσάκις τις αὐτῶν ἐβράδυνε καὶ ἔσπευδε νὰ ἐπιβιβασθῇ καθ' ἣν ὥραν τὸ ἀτμόπλοιον συρίζον ἀνείλκυε τὴν ἄγκυραν πρὸς ἀπόπλουν, οἱ ἀλιτήριοι ἐκεῖνοι ἐπωφελούμενοι ἐκ τῆς περιστάσεως ἔπαυον τὴν κωπηλασίαν εἰς τὸ μέσον τῆς θαλάσσης καὶ ἀπῄτουν ναῦλον διπλάσιον τοῦ συμφωνηθέντος, ἐπ' ἀπειλῇ νὰ ἐπαναφέρωσι τὸν δυστροποῦντα εἰς τὴν ξηράν. Ῥήξεις καὶ συμπλοκαὶ συνέβαινον διαρκῶς μετὰ τῶν ἐπιβατῶν ἕνεκα τῆς αὐθαδείας καὶ τῆς πλεονεξίας των, κἄποτε δὲ εἷς τῶν ἐπιβατῶν, στρατιωτικός, εἰς τὸν ὁποῖον ἠθέλησαν νὰ ἐφαρμόσωσι τὴν τοιαύτην μέθοδον τῆς ἐκβιάσεως, τοὺς ἠνάγκασε μὲ τὸ πιστόλιον εἰς τὴν χεῖρα νὰ τὸν μεταφέρωσιν εἰς τὸ ἀτμόπλοιον, ὅπου τῇ καταγγελίᾳ αὐτοῦ συλληφθέντες ὑπὸ τοῦ πληρώματος ἐτιμωρήθησαν διὰ ραβδισμῶν κατὰ διαταγὴν τοῦ πλοιάρχου. Ἀλλ' ἂν ὑπῆρχον καί τινες ἀνθιστάμενοι, οἱ περισσότεροι ὅμως ὑπέκυπτον εἰς τὴν βίαν καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι εἷς ἓν τῶν ταξειδίων μου ἤκουσα ἕνα πτωχὸν ἐπιβάτην παραπονούμενον μετὰ δακρύων ὅτι ἐπειδὴ δὲν εἶχε νὰ καταβάλῃ ὁλόκληρον τὸ ποσὸν ὅπερ ἀπῄτουν διὰ τὸν ναῦλον οἱ ἀποτρόπαιοι ἐκεῖνοι πειραταὶ τοῦ Κορινθιακοῦ, ἀσπλαγχνότεροι καὶ τοῦ Χάρωνος — διότι ὁ ὑποχθόνιος πορθμεὺς τῆς Ἀχερουσίας ἐπείθετο κἂν εἰς τὸ ἀκαταμάχητον ἐπιχείρημα τοῦ Μενίππου: οὐκ ἂν λάβοις παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος — ἀφῄρεσαν ἐξ αὐτοῦ διὰ τῆς βίας καὶ παρέλαβον πρὸς συμπλήρωσιν τὰ ὑποδήματά του! Ἡ τοιαύτη βαρβαρότης ἀπέδιδεν εἰς τὸ ἀρχαῖον ρητόν, οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον, νέον κῦρος ὑπὸ νεωτέραν ἐκδοχήν.

Ἐπειδὴ τὰ κορινθιακὰ ἑστιατόρια δὲν ἐφημίζοντο οὔτε διὰ τὴν ποιότητα τῶν ἐδεσμάτων των οὔτε διὰ τὴν ἀφιλοκέρδειαν τῶν τιμῶν των, οἱ ἐκ δυσμῶν προερχόμενοι ἐπιβάται προετίμων τὰ τοῦ Καλαμακίου, ἔνθα παρετίθεντο προκλητικοὶ κατὰ πᾶσαν τοῦ ἔτους ὥραν ἰχθύες νωπότατοι, παντοειδῶς καρυκευμένοι, ὧν προεξῆρχον τὰ περιῴμνητα «μουστακᾶτα τριγλία» τοῦ Πτωχοπροδρόμου. Ἡ διάβασις τοῦ Ἰσθμοῦ ἐγίνετο δι' ἁμαξῶν μέν, παρεχομένων ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας, ὑπὸ τῶν ἐπιβατῶν τῆς πρώτης καὶ δευτέρας θέσεως, διὰ μακρῶν δὲ φορτηγῶν ὀχημάτων καὶ ἐπὶ πληρωμῇ ὑπὸ τῶν τῆς τρίτης, οἵτινες ὑφίσταντο καὶ ἐν τῇ ξηρᾷ τὸ μαρτύριον τῆς ναυτιάσεως ὡς ἐκ τῶν δεινῶν κλονισμῶν καὶ τῶν διηνεκῶν τιναγμῶν κατὰ τὰς ἀνωμάλους ἀνωφερείας καὶ κατωφερείας τῆς ὁδοῦ. Αἱ πευκόφυτοι ἐκτάσεις, αἱ χαρίεσσαι τοποθεσίαι, αἱ ἐξαίσιαι ἀπόψεις ἐπὶ τῶν δύο ἑκατέρωθεν θαλασσῶν κατέθελγον τὴν ὅρασιν ἡμῶν· ἀλλ' ἐνταυτῷ ἡ θέα ἀποσπάσματος ἐφίππων χωροφυλάκων, περιπολοῦντος ἐν τῇ ὁδῷ ὑπεμίμνησκεν ὅτι ἡ δημόσιος ἀσφάλεια εἶχεν ἀνάγκην ἀγρύπνου ἐπιβλέψεως. Ἡ οἰκτρὰ τραγῳδία τοῦ Δήλεσι ἦτο ἀκόμη νωπή, καὶ εἰς τὰ ὄρη τῆς Πελοποννήσου τὰ κυανίζοντα πρὸς νότον ἐπλανᾶτο ἀκόμη ἀγέρωχος κυρίαρχος ὁ γηραιὸς λῃσταρχος Λύγκος.

Ἐφθάσαμεν εἰς Πειραιᾶ περὶ λύχνων ἁφάς, ἀποβιβασθέντες δ' ἐσπεύσαμεν νὰ μεταβῶμεν μετὰ τῶν ἀποσκευῶν μας εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν. Ὁ φίλος καὶ συνταξειδιώτης μου, νεαρὸς συμπολίτης μου, φοιτητὴς τῆς νομικῆς, διανύων τὸ τρίτον τῆς φοιτήσεώς του ἔτος ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν, ἑπομένως δέ, καθὸ γνώστης τοῦ τόπου καὶ πεπειραμένος, χρησιμεύων μοι ὡς ὁδηγός, ἐπερίμενε πονηρῶς νὰ μὲ ἴδῃ κεχηνότα πρὸ τῆς ἁμαξοστοιχίας, ἥτις ὡς δρακὼν πυρίπνους βρέμουσα καὶ συρίζουσα ἔμελλε νὰ μᾶς μεταφέρῃ μετ' ἀστραπιαίας ταχύτητος εἰς Ἀθήνας· διότι κατ' ἐκείνους ἀκόμη τοὺς χρόνους ὁ σιδηρόδρομος, ὁ σήμερον περιφρονούμενος διὰ τὴν νωθρότητά του, ἐθεωρεῖτο εἰς τὴν χώραν μας ὡς τὸ μέγα θαῦμα τοῦ αἰῶνος, καὶ ἡ μόνη ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσα γραμμὴ μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ἐξυμνεῖτο ὡς ἡ τρανοτάτη περὶ τῆς προόδου τῆς χώρας ἡμῶν ἀπόδειξις, ἀφοῦ πρὸ τριετίας μόλις ἀκόμη ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν δύο πόλεων ἐξετελεῖτο δι' ἁμαξῶν· τὰ ὀχήματα ἐστάθμευον εἰς τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ, παρὰ τὴν ἐσχατιὰν τῆς ὁδοῦ Ἀθηνᾶς, ἐγγὺς τοῦ Μοναστηρίου, διὸ καὶ τὸ μέρος ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ λέγεται «εἰς ταὶς Καρότζας», ἐκεῖ δὲ διαρκῶς ἀντήχει τὸ κροτάλισμα τῶν μαστιγίων μετὰ τῆς κραυγῆς τῶν ἁμαξηλατῶν «ἄλλος διὰ τὸν Περαία!» δι' ἧς προσεκαλοῦντο οἱ ἐπιβάται· ἑκάστη ἅμαξα περιελάμβανε τέσσαρας θέσεις, καὶ δι' ἑκάστην αὐτῶν κατεβάλλετο ἀγώγιον μιᾶς σφάντζικας, ἤτοι 95 ἑκατοστῶν τῆς τότε δραχμῆς· διηγοῦνται δὲ μάλιστα ὅτι, ὅτε ἐπρόκειτο νὰ κατασκευασθῇ ἡ πρώτη ἐκείνη ἐν Ἑλλάδι σιδηροδρομικὴ γραμμή, Ἀθηναῖος τραπεζίτης, εὐφυὴς μὲν περὶ τὴν ἐργασίαν του ἀλλ' ἐμφορούμενος ἐκ τῶν ἁπλοϊκῶν ἰδεῶν τοῦ καιροῦ του, προσκληθεὶς ὅπως συμμετάσχῃ τῆς ἐπιχειρήσεως, ἠθέλησε νὰ βεβαιωθῇ διὰ προχείρου στατιστικῆς περὶ τοῦ ἐπικερδοῦς αὐτῆς, παραμένων ἐπὶ ὥρας παρὰ τὸν σταθμὸν τῶν ἁμαξῶν καὶ μετρῶν τοὺς ἀνερχομένους καὶ

κατερχομένους ἐπιβάτας. Φαίνεται δὲ ὅτι τὰ πορίσματα τῆς ἐρεύνης του δὲν ἦσαν ἐνθαρρυντικά, διότι ἀπέσχε τῆς ἐπιχειρήσεως, θεωρήσας αὐτὴν ἀσύμφορον· ἀλλὰ τὰ γενναῖα μερίσματα, ἅτινα μετ' ὀλίγα ἔτη ἡ Ἑταιρεία διένειμεν εἰς τοὺς μετόχους, ἐξήγαγον αὐτὸν βραδέως ἐκ τῆς πλάνης. Τὸ ἀνέκδοτον ὅμως τοῦτο εἶδα μνημονευόμενον καὶ εἰς τ' Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ραγκαβῆ, ἀναφερόμενον εἰς ὑπουργὸν χρηματίσαντα ἐν τῇ ἐξουσίᾳ κατὰ πολὺ προγενεστέραν ἐποχήν, ὥστε πολὺ φοβοῦμαι μήπως εἶναι ἐκ τῶν συνήθως ἐπινοουμένων καὶ ποιουμένων τὴν κυκλικὴν αὐτῶν ἐμφάνισιν κατὰ περιόδους ἐπ' ἀφορμῇ παρεμφερῶν περιστάσεων.

Προσθέτω, προκειμένου περὶ τοῦ σιδηροδρόμου, ὅτι, καθὰ ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω ἐκ νεωτέρων ἱστοριογραφικῶν μελετῶν μου, τὸ πρῶτον σχέδιον καὶ ἡ πρώτη πρότασις περὶ σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1839. Ἀλλ' ἐχρειάσθη ὁλόκληρος τριακονταετία ὅπως ὡριμάσῃ ἡ ἰδέα καὶ πραγματοποιηθῇ τὸ σχέδιον τοῦτο. Ὁ πολιτισμὸς τότε ἀκόμη, ὡς ἐκ τῆς ἀποστάσεως, κατήρχετο εἰς τὴν πατρίδα μας μὲ βήματα βραδέα καὶ μεμετρημένα, αἱ ἐφευρέσεις δὲ αὐτοῦ καὶ τὰ ἤθη καὶ αἱ ἕξεις ἐχορηγοῦντο ἡμῖν κατὰ δόσεις ἐλαχίστας καὶ οὕτως εἰπεῖν ὁμοιοπαθητικάς. Βεβαίως τόση βραδύτης ὑπῆρξεν ἐπιζήμιος· ἀλλὰ τὸ ἐπ' ἐμοὶ φρονῶ ὅτι ἀσυγκρίτως μείζονα ἐπήνεγκε ζημίαν ἡ ἐπελθοῦσα κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἀθρόα καὶ ἀνεξέλεγκτος εἰσβολὴ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἡ κατεσπευσμένη ἀφομοίωσις τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἕξεων καὶ τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ ρυθμοῦ ἐν γένει τοῦ βίου κατὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθιμα. ἐξ ἧς ὁμοῦ μέ τινα εὐεργετήματα παρεισέδυσαν καὶ κακίαι πολλαί, ἐξαχρειώσασαι τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν χαρακτῆρα. Ἡ ρῆσις τοῦ Κολοκοτρώνη πρὸς τὸν Κυβερνήτην περὶ τοῦ τρόπου καὶ τῆς βαθμιαίας μεθόδου καθ' ἣν ἔπρεπε νὰ εἰσαχθῇ ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ἄνευ διαταράξεως ἡ ἀντικατάστασις τῶν ὑφεστώτων θεσμῶν καὶ τῶν πολυχρονίων ἀνατολικῶν συνηθειῶν διὰ τῶν νεωτέρων συστημάτων, ἦτο σοφώτατον δίδαγμα, ὅπερ δυστυχῶς δὲν ἐφρονιμόσθη ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς κυβερνήσεων οὔτε ὑπὸ τῶν ἰθυνόντων τὰ τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς τοῦ ἔθνους ἐξελίξεως.

Ἔλεγον λοιπὸν ὅτι ὁ Μέντωρ μου ἀνέμενε μὲ ποιάν τινα ὑπερηφάνειαν νὰ μὲ ἴδῃ ἐκπληττόμενον ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς ἁμαξοστοιχίας. Ἀλλ' ἐξεπλάγη αὐτὸς ἀκούσας ὅτι εἶχον ἤδη ταξειδεύσει διὰ σιδηροδρόμου καὶ ὅτι, εἰ καὶ νεώτερος αὐτοῦ, ἤμην περισσότερον κοσμογυρισμένος. Διότι πρὸ τριετίας τότε καταληφθεὶς ὑπὸ τῆς ἀκατανικήτου ὁρμῆς πρὸς ἀποδημίαν, ἐξ ἧς ἄγονται οἱ συμπατριῶται μου Κεφαλλῆνες, χωρὶς ὅμως νὰ εἶμαι ἐφωδιασμένος μὲ τὸ πρακτικὸν πνεῦμα καὶ τὴν περὶ τὸ ἐμπορεύεσθαι ἱκανότητα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκεῖνοι εἶναι ἐμφύτως πεπροικισμένοι, εἶχον μεταβῇ νεαρώτατος ἔτι καὶ διατρίψει ἐπί τινα χρόνον εἰς Αἴγυπτον. Ἀλλ' ἡ χώρα τοῦ Φαραὼ δὲν μὲ εἵλκυεν ὅσον ἡ ἱερὰ γῆ τῆς Ἀττικῆς, καὶ ἐνδομύχως ἠσχυνόμην ὁπωσοῦν διότι εἶχα ἐπισκεφθῇ ἐνωρίτερον τὰς Πυραμίδας καὶ τὸν Νεῖλον ἢ τὸν Παρθενῶνα καὶ τὸν Ἰλισσόν. Ἀπὸ τοῦ παραθύρου τοῦ βαγονίου τὰ βλέμματά μου ἀνυπόμονα προσεπάθουν νὰ διακρίνωσι καὶ νὰ μαντεύσωσι τὰς ἱστορικὰς τοποθεσίας καὶ τὰ μνημεῖα ὅσα ἐγνώριζον ἐκ περιγραφῶν· ἀλλὰ τὸ σκότος ἐξηπλοῦτο παχὺ εἰς τὰ πέριξ καὶ ἡ βροχὴ πίπτουσα ἔστιζε τὰς ὕελους, ἠναγκάσθην δὲ νὰ φυλάξω διὰ τὴν ἑπομένην τὴν ἀνυπόμονον περιέργειάν μου. Ἠσθάνθην ὅμως ἀρκετὴν συγκίνησιν ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὸν παλαιὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ ὅτε ἀποβιβασθεὶς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θορύβου καὶ τῶν φωνῶν ἐπάτησα διὰ πρώτην φορὰν τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως ἧς ἔμελλον νὰ γείνω τότε μὲν προσωρινῶς, βραδύτερον δὲ ὁριστικῶς πολίτης· ἡ δὲ κίνησις καὶ ἡ τύρβη περὶ τὸν σταθμὸν καὶ ἐν τῇ κεντρικωτάτῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Ἑρμαϊκῇ ὁδῷ καὶ ἡ θέα τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν φωταγωγημένων ἑκατέρωθεν αὐτῆς πολυαρίθμων ἐργαστηρίων καὶ ἐμπορικῶν καταστημάτων ἐθάμβουν ὁπωσδήποτε τὸ ὄμμα μου, τὸ συνηθισμένον εἰς τὴν ἐρημίαν καὶ τὸ σκότος τῆς ἐπαρχιακῆς πόλεως ἐξ ἧς προηρχόμην. Δι' ἁμάξης μετέβημεν καὶ κατελύσαμεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Πετρουπόλεως, κείμενον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἑρμοῦ, ἔνθα εὑρίσκοντο ἀκόμη τότε τὰ πλεῖστα τῶν ξενοδοχείων τῆς πόλεως, ἐγγὺς τῆς Καπνικαρέας καὶ ἀκριβῶς ἐν ᾗ θέσει εὑρίσκεται σήμερον ἡ Στοὰ Λιτζιέρη.

Τὸ ξενοδοχεῖον τοῦτο, διευθυνόμενον ὑπὸ δύο φουστανελλοφόρων ἀδελφῶν ἐκ Πελοποννήσου, ἦτο ἐκ τῶν σχετικῶς μᾶλλον περιποιημένων, περιεῖχε δὲ καὶ ἑστιατόριον φημιζόμενον διὰ τὴν καθαριότητα καὶ τὴν ἐκλεκτὴν μαγειρικήν του. Ἀλλὰ καίτοι ἡ ὥρα τῆς νυκτὸς δὲν ἦτο πολὺ προχωρημένη, δὲν εὕρομεν φαγητὸν ἐν αὐτῷ, διότι οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ καιροῦ ἐκεί-

νου ἐγευμάτιζον καὶ ἐδείπνουν ἐνωρίτερον τῶν σημερινῶν, οἱ δὲ ξενοδόχοι μὴ βασιζόμενοι ὡς σήμερον ἐπὶ τοῦ μεγάλου κινητοῦ πληθυσμοῦ, παρεσκεύαζον ποσότητα ἐδεσμάτων ἀνάλογον πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν συνήθων αὐτῶν πελατῶν. Ἐν τούτοις ἐπειδὴ ὁ νεανικὸς ἡμῶν στόμαχος, ἀνακτήσας ἀφ' ὅτου εὑρίσκετο ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους ὅλην αὐτοῦ τὴν εὐεξίαν καὶ ὅλα αὐτοῦ τὰ δικαιώματα, ἀπήτει ἐπιτακτικῶς τροφήν, ἐδέησε νὰ ἐξέλθωμεν· ἀφοῦ δ' ἐπὶ ματαίῳ ἀνεζητήσαμεν εἰς τὰ πέριξ μετὰ τοῦ συνταξειδιώτου μου ἑστιατόριον ἀνοικτόν, κατεφύγομεν ἐν τέλει εἰς τὸ ἐκεῖ που, παρὰ τὴν πλατεῖαν τοῦ Δημοπρατηρίου μέγα παντοπωλεῖον τοῦ Παναγιωταρᾶ, ἀρκεσθέντες εἰς πρόχειρον καὶ λιτὸν δεῖπνον. Μεθ' ὃ ἐπεστρέψαμεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ὅπου κατακλιθεὶς ἐκοιμήθην ὕπνον νήδυμον μέχρι πρωΐας.

Τὴν ἐπαύριον μόλις ἐγερθείς, ἀφοῦ ἔρριψα τὸ βλέμμα ἀπὸ τοῦ παραθύρου τοῦ δωματίου μου ἐπισκοπῶν μετὰ περιεργείας τὴν ὁδὸν καὶ τὴν ἐν αὐτῇ πρωϊνὴν κίνησιν, ἔσπευσα νὰ ἐξέλθω, ὅπως ἐγχειρίσω τὰς συστατικὰς ἐπιστολὰς ὧν ἤμην κομιστὴς καὶ νὰ συναντήσω τοὺς φίλους μου, εἰς τῶν ὁποίων τὰς ἐκθειαστικὰς περιγραφὰς καὶ τὰς προτροπὰς ὀφείλετο κατὰ μέγα μέρος ἡ ἀπόφασις περὶ τοῦ εἰς Ἀθήνας ταξειδίου μου. Ἐπειδὴ δὲ πάντες σχεδὸν οἱ ἐν λόγῳ φίλοι μου καὶ συμπατριῶται μου, τέως συμμαθηταί μου, ἦσαν σπουδασταί, λαβὼν τὰς ἀπαιτουμένας περὶ τοῦ δρομολογίου ὁδηγίας μου, ἐτράπην πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὴν συνοικίαν τῆς Νεαπόλεως πρὸς ἀνεύρεσιν αὐτῶν.

Β΄.

Ἡ πόλις καὶ ἡ κοινωνία. — Τὰ τμήματα. — Τὰ κέντρα. — Καφενεῖα καὶ ξενοδοχεῖα. — Περίπατοι. — Τὰ Χαφτεῖα. — Ἡ ὁδὸς Σταδίου. — Ἡ Νιάπολις. — Οἱ φοιτηταί. — Δωμάτια καὶ ἐνοίκια. — Τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ Ξύδη.

Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦτο πολὺ διάφορος τῆς σημερινῆς. Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς δὲν πιστεύω νὰ ὑπερέβαινε τότε τὰς πεντήκοντα χιλιάδας· ἡ ἔκτασίς της ἦτο περιωρισμένη, τὰ κέντρα της ὀλίγα, ἡ διακόσμησίς της πενιχρά, ἡ κίνησις ὄχι πολὺ σημαντική· τὰ ἤθη της διέσωζον ἀκόμη ἐν μέρει τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν πατριαρχικὴν σεμνότητα τῶν παλαιῶν χρόνων καὶ ἦσαν κατὰ πολὺ ἀλλοῖαι τῶν σημερινῶν αἱ συνήθειαι τοῦ βίου, ὅστις ἐπαρουσίαζεν ἐν τῷ ρυθμῷ καὶ ταῖς διαφόροις φάσεσιν αὐτοῦ κρᾶμα περίεργον ἀνατολικῆς καὶ ἐξηυγενισμένης διὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ κοινωνίας, μὴ στερούμενον θελγήτρου. Ταῦτα πάντα θὰ προσπαθήσω, ἀναζωογονῶν τὰς ἐντυπώσεις καὶ τὰς ἀναμνήσεις μου, νὰ περιγράψω καθ' ὅσον παρουσιάζεται ἐν τῇ ἀφηγήσει ἡ εὐκαιρία καὶ ἐπαναφέρονται εἰς τὸν νοῦν μου ἡ εἰκὼν ἐκ τοῦ εἱρμοῦ τῶν ἰδεῶν καὶ ἐφ' ὅσον μὲ βοηθεῖ ἡ μνήμη μου μετὰ μίαν τριακονταετίαν καὶ ἐπέκεινα.

Αἱ Ἀθῆναι ἀπετελοῦντο κυρίως ἐκ τῶν τεσσάρων τμημάτων, ἅτινα ἐσχημάτιζον αἱ δύο κυριώταται ὁδοὶ τῆς πόλεως τέμνουσαι ἀλλήλας, ἡ τοῦ Αἰόλου δηλαδὴ καὶ ἡ τοῦ Ἑρμοῦ· ἦσαν δὲ τὰ τμήματα ταῦτα τὸ πρῶτον, τὸ τῆς Πλάκας, ἔνθα διεσώζοντο οἱ ταπεινοὶ οἰκίσκοι τῶν αὐτοχθόνων ἀγροτῶν καθὼς καὶ αἱ ἀρχοντικαὶ κατοικίαι τῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας Ἀθηναίων εὐπατριδῶν, τὸ δεύτερον, τὸ σχετικῶς νεώτερον, τὸ ἀποτελοῦν ὀρθογώνιον τρίγωνον, ἔχον ὡς πλευρὰς τὰς ὁδοὺς Ἑρμοῦ, Αἰόλου καὶ Σταδίου· τὸ τρίτον, τὸ τοῦ Ψειρῆ, πυκνῶς κατῳκημένον καὶ διάσημον διὰ τὸν τραμπουκισμόν του, καὶ τὸ τέταρτον, τὸ τοῦ Ἁγίου Φιλίππου, ὅπερ ἦτο καὶ τὸ μᾶλλον ἀσήμαντον. Εἰς ταῦτα προσετίθετο καὶ πέμπτον, τὸ τῆς Νεαπόλεως, σχετικῶς νεώτερον καὶ ἤδη ἐν τῷ σχηματίζεσθαι, ἔχον ἀνέκαθεν τὸ προνόμιον τοῦ νὰ φιλοξενῇ τὴν ζωηρὰν ἀκαδημαϊκὴν νεότητα ἕνεκα τῆς γειτνιάσεως τοῦ Πανεπιστημίου. Ἕκαστον τῶν τμημάτων τούτων περιωρίζετο εἰς τὰ παλαιὰ καὶ φυσικά του σύνορα, χωρὶς νὰ ἐκχειλίζῃ ἕνεκα τῆς ὑπερτροφίας καὶ τῆς πληθώρας, ὅπως σήμερον, ἐπεκτεινόμενον καὶ καταλαμβάνον λόφους καὶ χαράδρας, ὥστε νὰ τρέχουν κίνδυνον ἐντὸς ὀλίγου νὰ μεταβληθῶσιν εἰς οἰκόπεδα καὶ αὐταὶ τοῦ Ὑμηττοῦ αἱ ὑπώρειαι.

Τὰ κέντρα τῆς πόλεως ἦσαν ὀλίγα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, τὰ κυριώτερα δὲ αὐτῶν, ἢ καὶ τὰ μόνα δύναταί τις εἰπεῖν, ἦσαν αἱ δύο μεγάλαι διασταυρούμεναι ὁδοὶ Αἰόλου καὶ Ἑρμοῦ· ἐν αὐταῖς ἢ παρ' αὐτὰς ἔκειντο τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα, τὰ πλεῖστα ἑστιατόρια καὶ τὰ ἐπισημότερα ξενοδοχεῖα, πλὴν τῶν δύο κορυφαίων, τοῦ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τοῦ τῶν Ξένων, κειμένων παρὰ τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος, εἰς ὃ μέρος ἀκόμη εὑρίσκονται. Εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν δύο ὁδῶν ἔκειτο τὸ περίφημον καὶ ἱστορικὸν καφενεῖον τῆς Ὡραίας Ἑλλάδος, τοῦ ὁποίου ὁ πρῶτος ἱδρυ-

τής, ὁ Ἰταλὸς Σάντος εἶχε καταλύσει αὐτόχειρ τὸν βίον. Ὀλίγον περαιτέρω ἦτο τὸ Ἀναβρυτήριον μὲ τὰ πολλά του καφενεῖα, κέντρον τῆς μεσαίας μᾶλλον τάξεως καὶ μετ' ὀλίγα βήματα ἡ Παλαιὰ Ἀγορά, ἑστία θορυβώδης λαϊκή, ἀείποτε βομβοῦσα καὶ τυρβαζομένη ἕνεκα καὶ τῆς γειτνιάσεως τῶν στρατώνων, τῶν εἰς φυλακὰς σήμερον μεταποιηθέντων, φυτώριον τῶν περιφήμων λούστρων τῶν «μαγκῶν τοῦ Ρολογιοῦ» τῶν διαιτωμένων τουτέστι παρὰ τὸν αὐτόθι ὑψούμενον πύργον ἐν ᾧ ἵστατο τὸ ὡρολόγιον, τὸ δωρηθὲν ὑπὸ τοῦ συλητοῦ τοῦ Παρθενῶνος Ἐλγίνου, καὶ ἐξενεγκὸν τὴν τελευταίαν αὐτομεταλλικὴν κραυγὴν τὴν νύκτα τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1884, ὅτε ἀπετεφρώθη ἡ Ἀγορὰ ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς.

Εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς πόλεως, παρεκτὸς τῶν συνοικιῶν τῶν ἐχουσῶν τὰ ἰδιαίτερά των κέντρα μετὰ τῶν ἰδιαιτέρων των θαμώνων, ὀλίγη ἦτο ἡ κίνησις καὶ ἡ τύρβη. Ἡ πλατεῖα τοῦ Συντάγματος μὲ τὸ ἐν αὐτῇ καφενεῖον τοῦ Γιαννοπούλου, μετριώτατον τὰς διαστάσεις, καὶ τὸ ἄλλο τῆς Ἀνατολῆς, ἔτι μᾶλλον ἀπέριττον, δὲν ἦτο τόσον πολυσύχναστος, εἰμὴ κατὰ τὰς ἡμέρας καθ' ἃς ἀνέκρουεν αὐτόθι ἡ μουσικὴ τῆς φρουρᾶς. Τὰ Παριλίσσια μὲ τοὺς δύο-τρεῖς ἀπεριποιήτους κήπους των, ἐξ ὧν διέπρεπε τὸ ρομαντικὸν Ἄντρον τῶν Νυμφῶν, τὸ ἐξυμνηθὲν ὑπὸ τοῦ Παράσχου, ἦσαν μᾶλλον ἐξοχικὸς περίπατος, τὸ Ζάππειον μὲ τὸ πάρκον του ἀγρὸς κριθῆς καὶ οἱ Στῦλοι, ὁσάκις δὲν ἦσαν τόπος συγκεντρώσεως τοῦ πλήθους χάριν τῶν Κουλούμων, ὅπως προηγγέλλετο διὰ τοῦ κήρυκος μὲ τὴν γνωστὴν ἔμμετρον πρόσκλησιν:

Μασκαράδες και πολῖται,
Εἰς τὰς Στήλας νὰ βρεθῆτε,

ἦτο τὸ προσφιλὲς ἐντευκτήριον ὀλίγων φιλερήμων καὶ ὀνειροπόλων καταναλωτῶν τοῦ καφέ, τοῦ λουκουμίου ἢ τοῦ κουρκέτου τῆς λιθίνης ἐποχῆς, ἅτινα παρεῖχεν εἰς τοὺς πελάτας του τὸ πενιχρὸν αὐτόθι σανιδόπηκτον καφενεῖον, τὸ ὁποῖον εἶχε τὸ προνόμιον νὰ εἶνε καὶ τὸ ἐντευκτήριον τῶν κυνηγῶν κατὰ τὰς ὀρθρίους ὥρας. Τὰ πολυτελῆ μαρμαρότευκτα μέγαρα τῆς ὁδοῦ Κηφισιᾶς δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη οὐδ' εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀρχιτεκτόνων των, πέραν δὲ τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, ὅπερ εἰς προγενεστέρους χρόνους ἐχρησίμευεν ὡς Στρατιωτικὴ Φαρμακαποθήκη, ἐξετείνετο ἀληθὴς ἐρημία μέχρι τῶν Ἀμπελοκήπων, διακοπτομένη μόνον ὑπὸ τοῦ κτιρίου τῆς Ριζαρείου Σχολῆς. Ὁ ἀνεγνωρισμένος περίπατος τῶν Ἀθηναίων ἦτο ὁ τῶν Πατησίων, ταπεινοῦ ἀκόμη καὶ ἀπομεμακρυσμένου προαστείου, ὅπου τὸ μόνον τότε ἐργοστάσιον τῆς ζυθοποιΐας τοῦ Φίσερ προσείλκυε κατὰ τὰς ἑορτὰς τοὺς ὁσημέραι πληθυνομένους ζυθοπότας, ἐνῷ ἐν τῇ πόλει τὸ μόνον εὐπρεπὲς ὁπωσδήποτε ζυθοπωλεῖον, τὸ διατηρηθὲν καὶ ἐπὶ ἀρκετὰ μετὰ ταῦτα ἔτη καὶ ἀποτελοῦν τὸ μόνον ἐντευκτήριον τῶν παρεπιδημούντων ἐν Ἀθήναις ξένων, ἦτο τὸ τοῦ Μπερνιουδάκη, ἐν τῇ ὁδῷ Φωκίωνος παρὰ τὴν Μητρόπολιν.

Τὰ Χαφτεῖα ἦσαν ἤδη σταθμὸς καὶ κέντρον κινήσεως, μὲ τὸ ἱστορικὸν καφενεῖον τῶν Γερόντων καὶ τὰ παρακείμενα καφενεῖα καὶ ζαχαροπλαστεῖα, ἐξ ὧν ἐπρώτευε τὸ Σολωνεῖον τὸ ἀριστοκρατικὸν τέμενος τῆς ἀργοσχόλου πολιτικολογίας, τὸ ὁποῖον καὶ ὑπουργοὶ καὶ βουλευταὶ καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς ἐτίμων διὰ τῆς παρουσίας των, μακρὰν ὅμως ἀπεῖχον ἀκόμη τὰ Χαφτεῖα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπὸ τοῦ νὰ παρουσιάζωσι τὴν σημερινὴν πολυάνθρωπον καὶ πολυτάραχον συγκέντρωσιν, καὶ νὰ διατηρῶσιν ἐν ἑαυτοῖς τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζωὴν μέχρι τῶν πρωϊνῶν ὡρῶν ἐνῷ ἡ ἄλλη πόλις καθεύδει βυθισμένη εἰς ὕπνον, καὶ ν' ἀποτελῶσιν οἱονεὶ τὴν σφύζουσαν καὶ βιαίως παλλομένην καρδίαν αὐτῆς ἐν ἡμέραις ταραχῶν καὶ σφοδρῶν συγκινήσεων. Ἡ πλατεῖα τῆς Ὁμονοίας ἦτο ἀμόρφωτος ἀκόμη καὶ σχεδὸν κατ' ὄνομα μόνον πλατεῖα, περιστοιχιζομένη κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ μάνδρας, ἀφετηρία δὲ ὁδῶν ἐρήμων περίπου καὶ ἀσχηματίστων εἰσέτι, πλὴν τῆς τοῦ Πειραιῶς, ἥτις ἀπὸ ἀρχαιοτέρας ἤδη ἐποχῆς σχηματισμένη, ἐκέκτητο τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῆς μεταγωγικὴν κίνησιν. Ἡ δὲ ὁδὸς Σταδίου μᾶλλον ὡς μία τῶν δευτερευουσῶν τῆς πόλεως ἠδύνατο τότε νὰ θεωρῆται, πρὸ μικροῦ μορφωθεῖσα εἰς ὁδὸν βατήν, διότι πρότερον ἦτο κοίτη χειμάρρου, τῆς ὁποίας τὰς ἀνωμάλους ὄχθας ἐξεύγνυον ξύλιναι πρόχειροι γέφυραι εἰς δύο ἢ τρία αὐτῆς σημεῖα. Τὸ μεγαλείτερον μέρος τῶν πλευρῶν της ἀπετελεῖτο ἀπὸ μάνδρας, ἐργαστήρια λιθοξόων καὶ ἑρμογλύφων· ἦσαν δὲ καί τινες οἰκοδομαὶ ἐν αὐτῇ σαθραὶ μᾶλλον καὶ πενιχραί, ὧν τινες σώζονται ἀκόμη. Ἕτεραι δὲ ἀντικατεστάθησαν ἤδη ὑπὸ ὑψηρεφῶν μεγάρων, ἀλλ' ἐμπορικὸν κατάστημα οὐδὲν ἐνθυμοῦμαι ἐκεῖ ὑπάρχον τότε, πλὴν ἑνὸς ἀσήμου καφενείου ἅμα καὶ ζαχαροπλαστείου, ὅπου εὑρίσκεται τώρα τὸ ἐδωδιμοπωλεῖον Παπαγιαννάκη καὶ μιᾶς ἀποθήκης οἴνων εἰς

φιάλας πρὸς τὸ κατώτερον μέρος παρὰ τὴν Ὁμόνοιαν· ξενοδοχεῖον δ' εὑρίσκετο ἓν μόνον, τὸ τῆς Αἰγύπτου, ὅπου τὸ τῶν Ἀθηνῶν. Ὑπῆρχε καὶ κάποιον παντοπωλεῖον, νομίζω, καὶ ἓν ζυθοπωλεῖον, διευθυνόμενον παρὰ Γερμανίδος, ἐντὸς μάνδρας κειμένης ἀντικρὺ τοῦ Βουλευτηρίου. Καὶ τὴν μὲν ἡμέραν ἡ γειτνίασις πολλῶν δημοσίων καταστημάτων οἷον τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅπου ἦτο καὶ τὸ Ταχυδρομεῖον εἰς τὴν φραχθεῖσαν κατόπιν στοὰν τοῦ κατωτέρου ὀρόφου, τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, τῆς Διευθύνσεως τῆς Ἀστυνομίας, τοῦ Φρουραρχείου, τῆς Βουλῆς – συνεδριαζούσης ἀκόμη ἐντὸς τοῦ προαυλίου τοῦ σημερινοῦ Βουλευτηρίου εἰς τὸ ξύλινον παράπηγμα τὸ χρησιμεῦσαν διὰ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν — καὶ τοῦ στρατῶνος τῶν Πυροσβεστῶν, κειμένου ὅπου σήμερον τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον, προσέδιδεν εἰς τὴν ὁδὸν ποιάν τινα ζωὴν καὶ κίνησιν· ἀλλὰ τὴν νύκτα, ἀμελῶς φωτιζομένη μάλιστα ὅπως καὶ ἡ λοιπὴ πόλις, ἦτο ἔρημος καὶ σιωπηλὴ ὡς ἐξοχικὴ λεωφόρος.

Ἀπὸ τῆς ἑπομένης μετὰ τὴν ἄφιξίν μου ἡμέρας, ἐγκαταλείψας τὸ ξενοδοχεῖον ἐγκατεστάθην εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Νεαπόλεως, συγκατοικήσας μετὰ φίλου καὶ συμπατριώτου μου φοιτητοῦ εἰς τὸ πρόσγειον δωμάτιον οἰκίας κειμένης ἐν τῇ ὁδῷ ἥτις σήμερον φέρει τὸ ὄνομα τῶν Καπλανῶν, ἀνώνυμος τότε οὖσα. Ἔκτοτε ἴσως χρονολογεῖται ἡ ἰδιαιτέρα μου ἀγάπη καὶ προτίμησις πρὸς τὴν συνοικίαν τῆς Νεαπόλεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπὸ ἑνὸς ἤδη τετάρτου αἰῶνος μονίμως κατοικῶ. Ἀλλὰ πόσον ἀλλοία ἦτο τότε ἡ συνοικία αὕτη! Ἡ μόνη καὶ κυρία καὶ σχηματισμένη ὁδὸς αὐτῆς ἦτο ἡ ὁδὸς Σόλωνος, κατοικημένη καὶ αὕτη μᾶλλον πρὸς τὸ βόρειον ἢ πρὸς τὸ μεσημβρινὸν αὐτῆς ἄκρον, πέραν τοῦ ὁποίου μόλις ἤδη διεμορφοῦτο ὁ πυρὴν τῆς εὐρυτάτης σήμερον συνοικίας τοῦ Κολωνακίου. Ἀλλ' αἱ ἄλλαι, αἱ διατέμνουσαι τὴν ὁδὸν ταύτην καθέτως καὶ ἀποτελοῦσαι σήμερον τὰς μεγάλας τῆς Νεαπόλεως ἀρτηρίας, ἦσαν μὲν χαραγμέναι, δὲν προϋχώρουν ὅμως εἰμὴ ἐπί τινας δεκάδας μέτρων πέραν αὐτῆς, ἐξαιρέσει δύο ἢ τριῶν, τὰ δὲ πυκνοκατοικημένα σήμερον τετράγωνα τὰ περὶ τὸ θέατρον τῆς Νεαπόλεως καὶ τὰ πέριξ, ἦσαν χῶρος ἀπεψιλωμένος, ἀποτελῶν τὴν παλαίστραν τοῦ δεινοῦ πετροπολέμου, εἰς τὸν ὁποῖον ἠσκοῦντο μετὰ ζέσεως τὰ μάχιμα στίφη τῶν μικρῶν Νεαπολιτῶν.

Εἶχεν ὅμως ἡ Νεάπολις ἔκτοτε τὴν ἰδιαιτέραν της φυσιογνωμίαν, τὴν ἰδιαιτέραν της κίνησιν καὶ ζωήν, ὀφειλομένην εἰς τὸ ἐν αὐτῇ πλεονάζον στοιχεῖον τῶν φοιτητῶν καὶ εἰς τὴν φυσικὴν φαιδρότητα εἰς τὸ σφρῖγος τῆς νεανικῆς ἡλικίας. Τὰ ἤθη ἦσαν σχετικῶς ἡμερώτερα ἐν αὐτῇ, ἔλειπε δὲ ἡ χυδαιότης καὶ ὁ βάναυσος τραμπουκισμός, ὁ ἐπικρατῶν εἰς τὰς λοιπὰς συνοικίας, ἕνεκα τοῦ ὁποίου εὑρίσκετο κατ' ἀνάγκην ἐν ἀδιαπτώτῳ ἰσχύϊ τὸ ἀστυνομικὸν βούνευρον. Μερικὰ ἀτακτήματα δὲν ἀπέλειπον· ἀλλ' ἡ φοιτητικὴ ζωηρότης περιωρίζετο συνήθως εἰς εὐθύμους τινὰς ἀστειότητας, εἰς ἀπέριττα συμπόσια, εἰς ἄσματα θορυβώδη καὶ ἀποπείρας καντάδας καὶ σπανίους τινὰς κώμους εἰς τὴν τακτικὴν φοίτησιν τοῦ καφενείου, τοῦ ζαχαροπλαστείου καὶ τοῦ χοροδιδασκαλείου. Αἱ μεταξύ των ἔριδες καὶ διαφοραί, ἀπαραίτητοι εἰς τὴν ἐνωρὶς χειραφετουμένην νεότητα, ἐλύοντο τὸ πολὺ πολὺ διὰ γενναίας ῥαβδομαχίας, κἄποτε δ' ἐλάμβανον χώραν καὶ ἐκ φυλετικῶν λόγων συγκρούσεις ὅπωσοῦν σοβαρώτεραι. Ἀλλὰ τὰ κουμπουριάσματα καὶ τὰ ξεκοιλιάσματα καὶ αἱ φοιτητικαὶ θηριομαχίαι καὶ αἱ ἡρωϊκαὶ πολιορκίαι καὶ τὰ αἱματοκυλίσματα χάριν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου ἢ τοῦ Αἰσχύλου εἶνε ἐπινοήματα τοῦ νεωτέρου πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος.

Τὰ τέσσαρα πέμπτα τῶν φοιτώντων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον σπουδαστῶν καὶ πολλῶν μαθητῶν γυμνασίων ἢ τοῦ Πολυτεχνείου, κατῴκουν εἰς τὴν Νεάπολιν καὶ διὰ τοῦτο τὰ δωμάτια αὐτόθι ἦσαν περιζήτητα. Ἦσαν δὲ συνήθως τὰ δωμάτια ταῦτα λιτὰ καὶ ἀπέριττα καὶ σχεδὸν ἐντελῶς γυμνά. Μόνα τὰ τέκνα τῶν εὐπόρων οἰκογενειῶν τῶν ἐπαρχιῶν, τὰ συντηρούμενα διὰ γενναίας μηνιαίας παροχῆς, εἶχον τὸ προνόμιον νὰ ἐνοικιάζωσι δωμάτια μετ' ἐπίπλων, ἢ νὰ κατοικῶσιν εἰς τὸ ἱστορικὸν ξενοδοχεῖον τοῦ Γλαυκωπίδου, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ὁδοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἢ εἰς τοῦ Φωτιάδου, ἐν τῇ ὁδῷ Σόλωνος. Ἀλλ' αὐτοὶ ἦσαν οἱ Συβαρῖται καὶ οἱ πεντακοσιομέδιμνοι, οἳ φθονούμενοι ὑπὸ τῶν ἄλλων κοινῶν θνητῶν. Ὁ φοιτητὴς ἤρχετο συνήθως ἐκ τῆς ἐπαρχίας του κομίζων ἀπαραιτήτως ὡς μόνην ἀποσκευὴν τὸ κιβώτιον καὶ τὴν στρωμνήν του μὲ τ' ἀναγκαιοῦντα κλινοσκεπάσματα καὶ ἓν ζεῦγος ξυλίνων ἢ σιδηρῶν *στρεπόδων*, ἀποτελούντων τὴν κλίνην. Εἰς τὰ ἐφόδια ταῦτα προσετίθετο μικρὰ ξυλίνη τράπεζα, μία λυχνία πετρελαίου, εἰς νιπτὴρ ἐνίοτε, ἓν ἢ δύο ψιάθινα καθίσματα καὶ

οὕτω συνεπληροῦτο ὁ εὐτρεπισμὸς τοῦ φοιτητικοῦ δωματίου, τοῦ ὁποίου τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν πρόχειρον καθαριότητα ἀνελάμβανεν ἡ οἰκοδέσποινα. Τὸ ἐνοίκιον τοῦ συνήθους φοιτητικοῦ δωματίου σπανίως ὑπερέβαινε τὰς 15 δραχμὰς κατὰ μῆνα καὶ πολλάκις κατήρχετο ταπεινοφρόνως καὶ κάτω τῶν 10. Ἐγὼ τοὐλάχιστον ἐνθυμοῦμαι ὅτι δι' ἓν τοιοῦτο δωμάτιον παρὰ τὴν Χρυσοσπηλαιώτισσαν, τὸ ὁποῖον κατέλαβε βραδύτερον μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ κατέχοντος αὐτὸ πρότερον φίλου μου, ἐπλήρωνον ἐνοίκιον δραχμῶν ὀκτὼ μόνον κατὰ μῆνα. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι τὸ περίφημον αὐτὸ δωμάτιον ἔκειτο σχεδὸν παρὰ τὸ ὑπερῷον, παρεμφερὲς πρὸς τὰς παρισινὰς mansardes, ὅτι δὲν εἶχε ὑπηρεσίαν καὶ ὅτι ἦτο τόσον στενὸν ὥστε μόλις ἐχώρει τὰ ὀλίγιστα πενιχρά μου ἔπιπλα. Εὐτυχῶς τὰ νεανικά μου ὄνειρα καὶ τὰ φαντασιοκοπήματα ἅτινα ἀπετέλουν τὴν κυρίαν μου ἀποσκευήν, καθὸ ἄϋλα, δὲν ἀπῄτουν χῶρον πρὸς ὑλικὸν πρὸς ἐναποθήκευσιν, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἐπήρκει διὰ τὴν πληθὺν των ὁλόκληρος συνοικία μεγάρων.

Τὰ δύο ἀνεγνωρισμένα σημεῖα συγκεντρώσεως ἐν ὥρᾳ μεσημβρίας καὶ ἑσπέρας τῆς συνοικίας Νεαπόλεως, ἦσαν τὸ ἑστιατόριον Ὄλυμπος τοῦ Ξύδη, μονώροφον τότε καὶ τὸ ὑπάρχον ἀκόμη καφενεῖον Καρατζᾶ, ἀμφότερα κεκτημένα πολυάριθμον πελατείαν, ἀποτελουμένην κυρίως ἐκ τῆς ζωηρᾶς νεολαίας. Καὶ τοῦ μὲν καφενείου οὐδέποτε ἐγενόμην τακτικὸς θαμών, προτιμῶν νὰ μεταβαίνω μᾶλλον εἰς τὸ πρωτεῖον τῆς Ὡραίας Ἑλλάδος, ὅπου ἐσύχναζεν ὁ ὅμιλος τῶν συμπατριωτῶν καὶ φίλων μου καὶ διαφόρων ἄλλων γνωρίμων. Ἀλλὰ τὸ ξενοδοχεῖον Ξύδη ἐπεσκέφθην ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐγκαταστάσεώς μου, ἔκτοτε δὲ μοὶ ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ ἐκτιμήσω τὴν καθαρὰν τροφήν του, τὸν οἰκοκυρικὴν μαγειρικήν του, τὴν εὔθυμον συντροφίαν του καὶ τὴν ἰδιόρρυθμον φυσιογνωμίαν τοῦ διευθυντοῦ του.

Ὁ ἀγαθὸς μπάρμπα-Γεώργης, ὁ πρό τινων ἐτῶν ἀποβιώσας ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ, ἦτο εἷς τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ λαϊκωτέρων ξενοδόχων τῶν Ἀθηνῶν, βραχύσωμος, ὁλοστρόγγυλος καὶ ἀπέριττος, ἔχων παρ' αὐτῷ συνεργαζομένην τὴν πατριαρχικήν του οἰκογένειαν, ἐνθρονισμένος διαρκῶς πρὸ τοῦ γραφείου του, ἐπιβλέπων τὴν εὐταξίαν, σημειῶν τὰς μερίδας, παρέχων μετὰ προθυμίας καλοκαγάθου τὸ κατάστιχον πρὸς ἐγγραφὴν τοῦ ἡμερησίου χρέους εἰς τοὺς ἐπὶ πληρωμῇ ἢ καὶ πιστώσει ἑστιωμένους — οἵτινες ἀπετέλουν καὶ τὰ τέσσαρα πέμπτα τοὐλάχιστον τῆς πελατείας του — περιποιητικὸς πρὸς τοὺς πληρώνοντας, συγκαταβατικὸς καὶ πρὸς τοὺς καθυστεροῦντας, ἀπαγγέλλων μετὰ φαιδρότητος τοὺς ἀστεϊσμούς καὶ τὰ ἐπαγγελματικά του λογοπαίγνια, ἅτινα στερεοτύπως ἐπανελάμβανε καθ' ἑκάστην ἀπὸ δεκάδων ἐτῶν, οἷον: «Τὸ κεφαλάκι τοῦ Γιάγκου νὰ γείνῃ πατσᾶς!» καὶ τὰ τοιαῦτα. Εἷς ἓν καὶ μόνον κεφάλαιον ἦτο ἀσυμβίβαστος καὶ ἀδιάλλακτος ὁ γέρο-Ξύδης, εἰς τὰ πολιτικά του φρονήματα. Διότι ἦτο κατ' ἐξοχὴν πολιτικομανής, καὶ ὁσάκις προσεβάλλοντο αἱ ἀρχαί του καὶ αἱ κομματικαί του συμπάθειαι, ὁ πρᾶος ἐκεῖνος μετεβάλλετο εἰς ὀργίλον καὶ ἀπότομον. Οἰκιακὸς τοῦ Κωλέτη κατ' ἀρχάς, ἐχρημάτισε κατόπιν φίλος καὶ ὀπαδὸς τοῦ Βούλγαρη. Ὁ Ὑδραῖος προύχων, κατοικῶν ἐν τῇ ὁδῷ Πινακωτῶν, ἦτο γείτων τοῦ Ξύδη καὶ συνενορίτης του, ἐκκλησιαζόμενος τακτικῶς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Ἐδέχετο τὰς ἐπισκέψεις του, ἠκροάζετο εὐμενῶς τὰς σκέψεις του καὶ τὰς γνώμας του, εἰσήκουε τὰ νόμιμα τυχὸν παράπονά του, καὶ ὁσάκις διήρχετο μεγαλοπρεπὴς μὲ τὴν ἀνατολίτικην περιβολήν του πρὸ τοῦ ἐργαστηρίου του, δὲν ἀπῃξίου νὰ σταματᾷ καὶ νὰ συνάπτῃ βραχεῖαν συνδιάλεξιν μετὰ τοῦ ἀφωσιωμένου του ξενοδόχου, ὅστις ἀπέμεινεν εἰς αὐτὸν πιστὸς πάντοτε καὶ ἐν ἡμέραις πολιτικῆς ἀτυχίας ἕως τέλους. Αἱ πολιτικαὶ συζητήσεις ἦσαν πάντοτε εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τοῦ ἑστιατορίου, πολλοὶ δὲ τῶν φιλοπαιγμόνων θαμώνων προεκάλουν αὐτὰς ἐπίτηδες, ὅπως παροξύνωσι τὸν εὐερέθιστον ξενοδόχον. Οὐαὶ εἰς τὸν ἀσεβῆ ὅστις ἤθελεν ἐκστομίσει μομφήν τινα κατὰ τοῦ *Τσουμπί*, ὡς ἀπεκαλεῖτο κοινῶς ἕνεκα τῆς περιβολῆς του ὁ ὑδραῖος πρωθυπουργός· τὸ ἀπύλωτον στόμα τοῦ φανατικοῦ ὀπαδοῦ του ἐξηρεύγετο μύδρους κατὰ τοῦ τολμητίου καὶ σκώμματα καὶ λοιδορίας οὐχὶ εὐφήμους κατὰ τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων τοῦ εἰδώλου του, ὁ δὲ βέβηλος ἔτρεχε τὸν κίνδυνον ἂν μὴ ν' ἀποβληθῇ, τοὐλάχιστον ὅμως νὰ μὴ εὑρίσκῃ πλέον ἐν τῷ ἑστιατορίῳ τὴν αὐτὴν προθυμίαν καὶ περιποίησιν. Ἡ εἰκὼν τοῦ Βούλγαρη ἦτο ἀνηρτημένη εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ἐν ἰσοτιμίᾳ μετὰ τῆς τοῦ Κωλέτη, βραδύτερον δὲ προσετέθη εἰς αὐτὰς καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Χαριλάου Τρικούπη, τοῦ ὁποίου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βούλγαρη ἐγένετο ἀφωσιωμένος ὀπαδός. Καὶ ὁ γέρων Ξύδης, εἷς τῶν πατριαρχῶν τῆς συνοικίας Νεαπόλεως, τῆς ἰδιαιτέρως ἀφωσιωμένης εἰς τὸν ἐκ

Μεσολογγίου πολιτευτήν, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν ἐτίμα καὶ διὰ τῆς ἐν αὐτῇ διαμονῆς του ἀφότου μετῴκησεν ἐκ τῆς πλατείας Ὁμονοίας εἰς τὴν ὁδὸν Ἀκαδημίας, πρωτοστατῶν πάντοτε εἰς τὰς διαδηλώσεις, συνάπτων διαρκῶς δεινοὺς ἀγῶνας λόγων μετὰ τῶν ἀντιφρονούντων, ἐσύχναζεν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ ἀρχηγοῦ του καὶ συνδιελέγετο οἰκείως μετὰ τοῦ ἐπιφανοῦς πολιτικοῦ, ὅστις ἐφαιδρύνετο ἀκούων τοὺς ἁπλοϊκοὺς στοχασμούς του ἐκφερομένους μὲ τὴν συνήθη τραχεῖαν ἐλευθεροστομίαν του, καὶ ὅστις εὐγνώμων παρηκολούθησε τὴν κηδείαν τοῦ ἀγαθοῦ γέροντος, ὅτε πρὸ δεκαπενταετίας περίπου ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς, εὐσταθὴς ἕως τέλους εἰς τὰ πολιτικά του φρονήματα καὶ τὰς συμπαθείας του.

Χ. ΑΝΝΙΝΟΣ

ΜΙΚΡΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1

Ὦ, δάκρυ, ἐσὺ ποῦ ἀνέβηκες ἀπ' τῆς ψυχῆς τὰ βάθη
Κι' ἐστάθηκες τρεμάμενο στὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ,
Γύρισε πάλι, ὦ, γύρισε στὴ σκοτεινὴ πηγή σου
Ποῦ ψιθυρίζει μουσικὴν ἀγνώστου τραγουδιοῦ.

Δὲ θέλω, δάκρυ μου, ποτέ, ποτὲ ν' ἀργοκυλήσῃς
Σὺ ποῦ ἐγεννήθης μιὰ στιγμὴ παρθένας ὀμορφιᾶς,
Μεῖνε κρυφὸ κι' ἀθώρητο, μεῖνε νὰ μή σε χάσω
Σὰν ὄνειρο γοργόφτερο στὴ δύση τῆς νυχτιᾶς.

2

Ὅλα τριγύρω νὰ σωπάσουν
Τ' ἀγέρι μόνο ἂς μουρμουρίζει
Στὰ πεῦκα, στὰ ψηλὰ τὰ πεῦκα,
Τὴ ρεματιὰ ν' ἀποκοιμίζει.

Μιὰν ὄμορφη ἔχω στὴν ἀγκάλη μου
Μὲ μαῦρα ξέπλεχα μαλλιά·
Τ' ἀηδόνια ἂς μὴν ἀρχίσουν τὸ τραγοῦδι τους
Κι' ἂς βουβαθοῦν τοῦ δάσους τὰ πουλιά.
Μόνο τῆς ἡδονῆς τ' ἀνάσασμα ν' ἀκούγεται
Καὶ τὸ τρελὸ γλυκὸ φιλὶ
Καὶ τὰ λογάκια ποῦ ξεφεύγουν ἀπ' τὰ τρίσβαθα
Στὴν ἐρημιά, στὴ σιωπή.

Ὅλα τριγύρω νὰ σωπάσουν
Τ' ἀγέρι μόνο ἂς μουρμουρίζει
Στὰ πεῦκα, τὰ ψηλὰ τὰ πεῦκα,
Τὴ ρεματιὰ ν' ἀποκοιμίζει.

3

Ἄνεμε, πάλι ἐφύσηξες ἀπ' τὴς ψηλὲς κορφὲς
Καὶ τὰ ἔλατα λυγίζοντας, τσακίζοντας τὰ πεῦκα,
Τώρα στὸν κάμπο ἐχύθηκες καὶ παραμύθι λὲς
Ἀτέλειωτο καὶ τραγικὸ στὴ γέρικη τὴ λεῦκα.

Καὶ τὸ πικρὸ τραγοῦδι σου ξυπνάει τὴν ἐρημιά,
Ὦ σύντροφε κακότυχε, ποῦ ξενυχτᾶς μαζί μου,
Κι' ὅταν σ' ἀκούω νὰ ξεσπᾶς, Βορηᾶ, καλὲ Βορηᾶ,
Θαρρῶ πῶς ἀπ' τὰ στήθη μου λυτρώνεται ἡ ψυχή μου.

Α. ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ

ΑΥΤΟΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Caro te ta il tuo pulvisolo per venire a mezzo-
giorno, o a un'ora per servire quelle cose,
perchè cri fureno più presto — Maghi de li delli
in pretta come abbiamo fatto fori, e poi de tu
metti in nitti in casa tue — Iasà bene de tu
non vada in casa a pranzare, ma pranzi quin, per
non perder tempo — Deh! non mancare; e un gri-
modo mandami una vi/posta col tutore.

Vincenzo Salomon

Φίλτατέ μου Μιχαηλίδη,

Σοῦ στέλλω ἕνα εὕρημα πρώτης τάξεως, ἀνέκδοτον ἰταλικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Σολωμοῦ, ἡ ὁποία μοῦ ἐδόθη εὐγενῶς ἀπὸ τοὺς κ. κ. Κωνστ. καὶ Ἰωάννην Πήλικαν, ἀνεψιοὺς τοῦ Σπυρίδωνος Πήλικα, διαπρεποῦς καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ὑπουργοῦ ἐπὶ Ὄθωνος. Ἐκτὸς τοῦ κειμηλίου τούτου, τὸ ὁποῖον, ὡς μὲ διεβεβαίωσαν οἱ φίλοι μου κύριοι Κωνσταντῖνος καὶ Ἰωάννης Πήλικας, σκέπτονται νὰ τὸ δωρήσουν εἰς τὴν Φωσκολιανὴν Βιβλιο-

θήκην τῆς Ζακύνθου, μοῦ διηγήθησαν καὶ μερικὰ ἀνέκδοτα περὶ τοῦ ποιητοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἑξῆς εἶνε νοστιμώτατον.

Φαίνεται ὅτι ὁ ἀδελφὸς τοῦ Σπυρίδωνος Πήλικα καὶ πατὴρ τῶν κατόχων τῆς ἐπιστολῆς, Νικόλαος, ἦτο ἀντεραστὴς τοῦ ὁμομητρίου ἀδελφοῦ του ποιητοῦ Δημητρίου, ὁ ὁποῖος ἔδρασεν ἀρκετὰ ἐπὶ Ἀγγλικῆς προστασίας, γενόμενος ὕπαρχος, γερουσιαστὴς καὶ πρόεδρος τῆς Γερουσίας. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται ἡ ἐπιστολή, ὁ Δημήτριος Σολωμὸς καὶ ὁ Πήλικας ἦσαν νεώτατοι καί, ὡς φαίνεται, δὸν ζουανικώτατοι καὶ μὴ ἐννοοῦντες νὰ παραχωρήσῃ ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον τὴν ὡραίαν ἀλλὰ καὶ φιλάρεσκον ἐκλεκτὴν τῆς καρδίας των, μέχρις ὅτου ἔφθασαν εἰς ἕνα γερὸ ξυλοκόπημα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὁ Πήλικας ἔφαγεν, ὡς φαίνεται, τὰς περισσοτέρας.

Ἔξαλλος ἀπὸ θυμὸν ὁ ἀδελφὸς τοῦ ξυλοκοπηθέντος Σπυρίδων Πήλικας ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ ἔτρεχεν εἰς τὴν ἀστυνομίαν διὰ νὰ καταγγείλῃ τὸν Δημήτριον Σολωμόν, ὅτε συναντᾷ κατὰ τύχην τὸν ποιητήν, ὁ ὁποῖος γαλήνιος καὶ μειδιῶν τὸν ἐρωτᾷ, ποῦ πηγαίνει τόσον δρομαῖος:

— Πηγαίνω νὰ καταγγείλω αὐτὸν τὸν μπιρμπάντε τὸν ἀδελφό σου, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Σπυρίδων Πήλικας. Καὶ τοῦ διηγεῖται τὴν ἱστορίαν τοῦ ξυλοκοπήματος.

— Σπῦρο μου, τοῦ ἀπαντᾷ μειλιχίως ὁ ποιητής, εἴμαστε ἐμεῖς τώρα γιὰ καταγγελίες καὶ ἀστυνομίες; Δὲν πᾶμε νὰ διαβάσωμε ποιήματα;

Καὶ ἡ φράσις αὐτὴ τοῦ ποιητοῦ ὡς διὰ μαγείας κατηύνασε τόσον τὰ νεῦρα τοῦ Πήλικα, ὥστε ἀπήντησεν ἤρεμος πλέον εἰς αὐτόν:

— Ἔχεις δίκαιο, πᾶμε 'στὰ ποιήματά μας.

Καὶ μετέβησαν ὡς καλοὶ φίλοι εἰς τὸ σπίτι τοῦ ποιητοῦ νὰ συνεργασθοῦν εἰς τὰ προσφιλῆ ποιήματά των.

Ἰδικός σου πάντοτε
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ

Ἰδοὺ ἡ μετάφρασις τῆς ἐπιστολῆς:

Ἀγαπητέ, προσπάθησε ὅσον εἰμπορεῖς νὰ ἔλθῃς τὸ μεσημέρι ἢ εἰς τὴν μίαν, διὰ νὰ γράψωμεν κἄτι τι, διότι ἔτσι θὰ κάμωμεν γρηγορώτερα. — Εἶνε καλλίτερον νὰ σοῦ ὑπαγορεύω βιαστικὰ ὅπως ἐκάμαμεν χθὲς καὶ μετὰ ταῦτα τὸ καθαρογράφεις εἰς τὸ σπίτι σου. — Καλὸν θὰ εἶνε νὰ μὴν ὑπάγῃς εἰς τὸ σπίτι σου νὰ γευματίσῃς, ἀλλὰ γευματίζεις ἐδῶ, διὰ νὰ μὴ χάνωμεν καιρόν. — Μὰ νὰ μὴ λείψῃς· στεῖλε μου ὁπωσδήποτε μίαν ἀπάντησιν μὲ τὸν κομιστήν.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

Πρὸς τὸν εὐγενέστατον
Κον ΣΠΥΡΙΔΩΝΑ ΠΗΛΙΚΑΝ Ι. Χ.
(Ὀκτώβριος 1827)

ΚΟΡΑΚΟΦΩΛΙΑ — ΥΠΟ Β. ΜΠΟΚΑΤΣΙΑΜΠΗ

ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΤΡΟΠΟΥ, ΚΑΘ' ΟΝ ΔΙΕΔΟΘΗ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΜΟΣΣ, ΕΠΙ ΤΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΤΩΝ ΕΚΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΘΕΝΤΩΝ ΕΘΝΩΝ *

Εντελῶς ἄλλην ὁδὸν ἠκολούθησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία. Οὐδέποτε ἐπέβαλλε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τοὺς νεοφωτίστους, ἀλλ' ἄφινεν αὐτοὺς πάντοτε ἐλευθέρους νὰ μεταχειρίζωνται τὰς ἐθνικὰς αὐτῶν διαλέκτους.

Ἤδη ἀπὸ τοῦ τετάρτου αἰῶνος διέδωκε τὸν χριστιανισμὸν εἰς τοὺς παρὰ τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως Γότθους ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν γλώσσῃ· ὁ ἀπόστολος αὐτῶν Οὐλφίλας μετέφρασεν εἰς τὴν γοτθικὴν γλῶσσαν τὴν Ἁγίαν Γραφήν, τοῦ δὲ μεγαλοπρεποῦς τούτου ἔργου, ὅπερ συνέκειτο ἐκ 330 φύλλων, σώζονται ἀκόμη 177 ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Οὐψάλας ἐν Σουηδίᾳ, γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀργυροῦς κῶδιξ* (Codex argenteus). Ἄλλων τῆς μεταφράσεως ταύτης χειρογράφων σώζονται ἀποσπάσματα εἰς τὰς βιβλιοθήκας τοῦ Μιλάνου, τοῦ Τωρίνου καὶ τοῦ Βολφενβύττελ τῆς Βρουνσβίκης. Τὸ δὲ περίεργον εἶναι ὅτι εὐθὺς ὡς οἱ Γότθοι διέβησαν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Δύσιν, ὑπέστησαν τὴν αὐτὴν πρὸς τοὺς ἄλλους γερμανικοὺς λαοὺς τύχην· καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν γραμματείαν των κατέπνιξεν ὁριστικῶς ἡ γλῶσσα καὶ ἡ γραμματεία ἡ λατινική.

Ἀφ' οὗ ὁ πρῶτος βαρβαρικὸς χείμαρρος διωχετεύθη πρὸς τὴν Δύσιν, μόνον κατὰ τὸν ὄγδοον καὶ τὸν ἔνατον αἰῶνα συρρέουσι πάλιν βάρβαροι πρὸς τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως, τότε δὲ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησία ἔρχεται πάλιν πρὸς αὐτοὺς εἰς ἐπικοινωνίαν. Οἱ νέοι οὗτοι βάρβαροι, οἱ ἀπειλοῦντες τὸ κράτος τῆς Ἀνατολῆς, εἶναι οἱ Σλαῦοι. Ὅπως ἐπὶ Οὐλφίλα, ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκπέμπει ἀποστόλους κατὰ τὸν ἔνατον αἰῶνα, οἵτινες προσηλυτίζουσιν εἰς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Σέρβους ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν γλώσσῃ, οὕτω δὲ δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ μεταφρασθῶσιν εἰς τὴν σλαυικὴν γλῶσσαν ἡ Ἁγία Γραφή, οἱ Πατέρες τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐγκυκλοπαιδεῖαι καὶ χρονογραφίαι, πᾶσα τέλος πάντων ἡ θύραθεν καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία τῆς Χριστιανικῆς Ἀνατολῆς. Τὴν ἀπώλειαν τῆς ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου καταπνιγείσης παλαιοτέρας δημώδους εἰδωλολατρικῆς γραμματείας τῶν Σλαύων, δαψιλῶς ἀντισταθμίζει τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης σλαυικῶν μεταφράσεων. Οὐδεμία ἐκ τῶν γραμματειῶν τῆς Δύσεως, λέγει ὁ σοφὸς σλαυιστὴς Jagitch, εἶχε τόσον πλοῦτον μεταφράσεων καὶ ἐπὶ τόσον μακρὸν χρόνον· αἱ δὲ μεταφράσεις αὗται συνετέλεσαν βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον καὶ εἰς τὴν παραγωγὴν πρωτοτύπων σλαυικῶν ἔργων. Τῷ ὄντι δὲ πρὶν ἢ παρέλθωσιν ἑκατὸν ἔτη ἀπὸ τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Βουλγάρων, ἐπὶ τοῦ τσάρου Συμεὼν (892-927), ἡ βουλγαρικὴ γραμματεία εὑρίσκετο ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτῆς. Ἡ θαυμαστὴ αὕτη πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ τῶν Βουλγάρων ἀνάπτυξις κατεπνίγη, ὡς γνωστόν, εἰς τὸ αἷμα ἀπὸ τὸν ἀρχῶν ἤδη τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, ἔκτοτε δὲ ἡ ἱστορία τῶν Βουλγάρων οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ διαδοχὴ ἀταξιῶν καὶ συμφορῶν μέχρι τῆς εἰς τοὺς Τούρκους ὑποταγῆς αὐτῶν κατὰ τὸν ιδ' αἰῶνα, ἔκτοτε δὲ ἡ ἐπὶ βραχὺν χρόνον ἐκλάμψασα βουλγαρικὴ γραμματεία ἐντελῶς ἀπεσβέσθη.

Ἀλλ' ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησία εἶχε κηρύξει τὸ Εὐαγγέλιον καὶ εἰς ἄλλον σλαυικὸν ἔθνος, τοὺς Ρώσσους, ὧν ἡ πρωτεύουσα, τὸ Κίεβον, δὲν ἀπεῖχε πολὺ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἦτο δὲ εὐχερὴς ἡ εἰς αὐτὴν μετάβασις διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Μαύρης Θαλάσσης καὶ τοῦ Ἀνείπερος ποταμοῦ. Ὁ ἡγεμὼν τῶν Ῥώσσων Βλαδίμηρος ἐβαπτίσθη περὶ τὸ 990, εὐθὺς δ' ἀμέσως ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία παραδέχεται ἐν Ῥωσσίᾳ τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν εἰς πᾶσαν λειτουργικὴν χρῆσιν, ἀρχίζει δὲ νὰ γίνεται μία ἀπέραντος μεταφραστικὴ ἐργασία ἑλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἄλλων βιβλίων, ὅπως εἶχε γίνει πρότερον ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἀλλὰ τῆς μὲν ἀκμῆς τῆς βουλγαρικῆς γραμματείας, μετὰ τὴν τελείαν καταστροφὴν αὐτῆς, δὲν ἐσώθησαν εἰμὴ ἔμμεσα μόνον μαρτύρια, τῆς ρωσσικῆς ὅμως χριστιανικῆς γραμματείας τὰ κυριώτατα προϊόντα περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν καὶ δυνάμεθα ἐξ αὐτῶν νὰ κρίνωμεν πόσον θαυμαστὴ ὑπῆρξε παρὰ τῷ βαρβάρῳ ἐκείνῳ λαῷ τῆς ἐθνικῆς γλώσσης ἡ ἐπίδοσις ὑπὸ τὴν ζωογόνον πνοὴν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τοῦτο δὲ διότι δὲν συνέβη ἐν Ῥωσσίᾳ ὅ,τι συνέβαινεν ἐν τῇ Δύσει,

* Τέλος. «Παναθήναια» 31 Δεκεμβρίου 1905.

ἔνθα ἡ ἐπιβληθεῖσα λατινικὴ γλῶσσα καὶ γραμματεία κατέπνιγε πᾶσαν ἐν τῇ ἐθνικῇ γλώσσῃ ἑνὸς ἑκάστου ἔθνους πνευματικὴν ἀνάπτυξιν. Τὸ Βυζάντιον εἶχεν ἀπομείνει τὸ τελευταῖον ἄσυλον τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἡ δὲ Ρωσσία ἕνεκα τῶν στενῶν αὐτῆς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν σχέσεων, προηγήθη οὕτως εἰπεῖν κατὰ τὴν ἐκπολιτιστικὴν μύησιν τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, πρὸ πάντων ὡς πρὸς τὰ γράμματα [1]. Ὁ ἐν Κιέβῳ περὶ τὸ 1050 ζῶν μητροπολίτης Ἱλαρίων ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ περὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης περιέλαβεν ἐγκώμιον τοῦ Ἁγίου Βλαδιμήρου, τὸ ὁποῖον μὲ ὅλην του τὴν ἀφέλειαν ὑπενθυμίζει ὀλίγον ὡς πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν τοὺς ἐπικηδείους λόγους τοῦ Βοσσουέτου, οὐδὲν ἄλλο δὲ εἶναι ἡ ῥητορεία τοῦ Ἱλαρίωνος εἰμὴ ἀπήχησις τῶν ὁμιλιῶν τῶν Πατέρων τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὸν ιβ΄ αἰῶνα ἡ εἰς τὸν μοναχὸν Νέστορα ἀποδιδομένη χρονογραφία περιέχει μέρη ἐπικὰ ἀξιόλογα καὶ δυνάμενα νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ ἄριστα τῶν μεσαιωνικῶν ἐπῶν τῆς Δύσεως, κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ἐποχὴν ὁ διατελέσας ἔπειτα μέγας ἡγεμὼν Κιέβου μέχρι τοῦ 1125, Βλαδίμηρος ὁ Μονομάχος, ἔγραψε πρὸς χρῆσιν τῶν τέκνων του *Διδασκαλίαν*, οὗτινος εἶναι βραχεῖα καὶ ἐγκεκομμένη ἡ φρασεολογία, τὸ δὲ ὕφος σχεδὸν ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ὁ ἡγούμενος Δανιήλ, σύγχρονος τοῦ Βλαδιμήρου, συνέταξε περιγραφὴν τῆς εἰς τὴν Ἁγίαν Γῆν ἀποδημίας του, ἔνθα ἐπορεύθη ὡς προσκυνητὴς κατὰ τὸν ιβ΄ αἰῶνα, καθ' οὓς χρόνους ἐβασίλευε τῆς Ἱερουσαλὴμ Βαλδουῖνος ὁ ἀδελφὸς Γοδοφρείδου τοῦ Βουιλλῶνος. Ἐν τῇ σωζομένῃ ταύτῃ περιηγήσει ὑπάρχουσι καὶ αἱ θαυμασταὶ σελίδες, ἐν αἷς περιγράφει τὸ γνωστὸν θαῦμα τοῦ ἁγίου φωτὸς τοῦ καταβαίνοντος ἐξ οὐρανοῦ εἰς τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος κατὰ τὴν χαραυγὴν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ἡ περιγραφὴ εἶναι τόσον συγκινητικὴ καὶ τόσον ἔχει χρῶμα, ὥστε εἶνε ἐφάμιλλος πρὸς τὴν εἰκόνα, τὴν ὁποίαν ἔχει περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος εἰς τὸ περίφημον περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ βιβλίον του ὁ Πιὲρ Λωτῆ. Πρὸς ταῦτα πρέπει νὰ προστεθῶσι καὶ αἱ ὁμιλίαι τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου τοῦ Χρυσοστόμου (ἀποθανόντος κατὰ τὸ 1185), αἵτινες ἐπίσης εἶναι ἀπηχήσεις τῆς ἱερᾶς ῥητορείας τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας.

[1] E Denis. Les États Slaves du VI au XII siècle. παρὰ E Lavisse καὶ A. Rambaud. Histoire Générale t. I p. 739 (Paris 1893).

Ἐπῆλθε δὲ ὅλη ἡ γραμματειακὴ αὕτη ἀνάπτυξις ἐντὸς διακοσίων ἐτῶν, εἶναι δὲ τὰ ἔργα πάντα συντεταγμένα εἰς πεζὸν λόγον, ἔχουσι δηλ. τὸν κύριον χαρακτῆρα ἀκμαίας λογοτεχνίας. Ἐξ ἐναντίας αἱ γραμματεῖαι τῆς Δύσεως, ἐν ᾧ ἡ διάδοσις τοῦ Εὐαγγελίου εἶχεν ἤδη συντελεσθῆ κατὰ τοὺς πρώτους τοῦ χριστιανισμοῦ αἰῶνας, δὲν ἐγνώρισαν τὰ πρῶτα τῆς πεζολογικῆς γραμματείας ψελλίσματα εἰμὴ κατὰ τὸν ιγ΄ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον κατὰ τὸν ιδ΄ αἰῶνα.

Ἀλλ' ἡ θαυμαστὴ τῶν γραμμάτων ἀνάπτυξις ἐν Ῥωσσίᾳ κατεπνίγη, ὡς γνωστόν, κατὰ τὸν ιγ΄ καὶ κατὰ τὸν ιδ΄ αἰῶνα ὑπὸ τῶν ταρταρικῶν ἐπιδρομῶν, τῆς δὲ πρωτογόνου ρωσσικῆς γραμματείας τὸ κύκνειον ᾆσμα εἶναι τὸ θαυμαστὸν πεζὸν ἔπος τὸ ἐπιγραφόμενον *Zadoστζίνα*, ἐν ᾧ περιγράφεται ἡ ἐν ἔτει 1380 περίφημος διὰ τὴν κατατρόπωσιν τῶν Ταρτάρων μάχη τοῦ Κουλίκοβο. Ἀλλ' ὅμως τὸ γεγονός, ὅτι ξένη λειτουργικὴ γλῶσσα δὲν κατεπίεσεν ἐξ ἀρχῆς τὴν γλῶσσαν τὴν ἐθνικήν, ἀπέδωκε καὶ πάλιν βραδύτερον τοὺς καρποὺς αὐτοῦ, διότι ὅτε πλέον ἤρθησαν τὰ ἐξωτερικὰ κωλύματα, ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα ἔρριθασε διαμιᾶς καὶ μετὰ καταπληπτικῆς ταχύτητος εἰς λογοτεχνικὴν ὡριμότητα, ἥτις ἵνα ἐπιτευχθῇ ἐν τῇ Δύσει ἐχρειάσθησαν μακροὶ ἀγῶνες καὶ ἐπανειλημμέναι ἀπόπειραι. Τὴν ὀρθότητα δὲ τῆς ἡμετέρας γνώμης τρανῶς ἀποδεικνύει καὶ τὸ ἀντίθετον παράδειγμα τῆς γραμματειακῆς ἱστορίας τῶν ἄλλων Σλαύων, εἰς οὓς διέδωκε τὸν χριστιανισμὸν ὄχι ἡ Κωνσταντινούπολις, ἀλλὰ ἡ Ῥώμη. Τοὺς Σλαύους τῆς Βοημίας, τῆς Μοραβίας καὶ τῆς Πολωνίας ἐπεχείρησαν μὲν κατ' ἀρχὰς καθὼς φαίνεται νὰ προσηλυτίσωσιν Ἕλληνες ἀπόστολοι, ἡ δὲ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι καὶ ἐκεῖ ἐκήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιον ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος [1], ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπῆλθον ἄλλοι ἀπόστολοι τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὁρμηθέντες συγχρόνως ἐκ τοῦ Ῥήνου καὶ ἐκ τῶν ἐπισκοπῶν τοῦ Πασσάου, τοῦ Σαλτζβούργου καὶ τῆς Ρατισβόννης, οἵτινες ὑπεσκέλισαν τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ προσήρτησαν ὁριστικῶς τοὺς Τσέχους καὶ τοὺς Πολωνοὺς πρὸς τὴν Ῥώμην. Εὐθὺς δὲ τότε τῶν ἐθνῶν τούτων ἡ γραμματεία ὑπέστη τὸν

[1] Vatroslav Jagic. Zur Entstehungsgeschichte der Kirchenslavischen Sprache ἐν τοῖς Denkschriften der Kais Akademie der Wissenschaften, philos. histor Classe, τῆς Βιέννης. 1902, XLVII σελ. 4 ἑξ.

ζυγὸν τῆς λατινικῆς, ἡ δὲ ἀνάπτυξις αὐτῆς κατεπνίγη. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὄργανον πάσης θρησκευτικῆς, διανοητικῆς, ἐπιστημονικῆς καὶ γραμματειακῆς κινήσεως εἶναι ἡ λατινικὴ γλῶσσα, οἱ δὲ καθολικοὶ οὗτοι Σλαῦοι δὲν κατορθώνουσι νὰ ἀποκτήσωσι καὶ αὐτοὶ ἰδίαν λογοτεχνίαν εἰς τὴν μητρικήν των γλῶσσαν εἰμὴ μετὰ τὰ ρωμανικὰ καὶ τὰ γερμανικὰ ἔθνη.

Ἀλλὰ τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν ὑποστηρίζουσι καὶ ἄλλα παρεμφερῆ παραδείγματα ἐκ τῶν ἐθνικῶν γραμματειῶν τοῦ ἀνατολικωτέρου μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Συριακὴ γραμματεία πηγάζει ἐκ τῆς διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ. Ἡ Ἔδεσσα κατέστη μετ' οὐ πολὺ μέγα κέντρον θρησκευτικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν μελετῶν. Ἡ ἀραμαϊκὴ γλῶσσα τῆς Μεσοποταμίας ἀνυψώθη εἰς γλῶσσαν γραμματειακήν, τὴν ὁποίαν παρεδέχθησαν πάντες οἱ Σύριοι ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου μέχρι τῆς Ἀραβίας καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Ἡ Συριακὴ γραμματεία ἤκμασεν ἀπὸ τοῦ β΄ μέχρι τοῦ ιγ΄ αἰῶνος, περιελάμβανε δὲ πλὴν τῶν ἱερῶν βιβλίων καὶ τῶν θρησκευτικῶν συγγραμμάτων, τῶν ὁποίων τινὰ μετεφράσθησαν ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς, πολὺ πλῆθος πρωτοτύπων ἔργων ἐπιστημονικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ ἱστορικῶν, ὁποῖαι εἶναι λόγου χάριν αἱ περίφημοι χρονογραφίαι τοῦ Ἰακωβίδου πατριάρχου Μιχαὴλ (1170) καὶ τοῦ Βὰρ Ἑβραίου (ιγ΄ αἰῶνα). Διεσώθησαν μάλιστα μέχρις ἡμῶν ἐν Συριακῇ μεταφράσει καὶ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ συγγράμματα καθὼς καὶ αἱρετικὰ χριστιανικά, ὧν δὲν ἐσώθησαν τὰ πρωτότυπα [1]. Τὸ δὲ περίεργον εἶναι, ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μετεχειρίσθη ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἥτις ἦτο ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Πτολεμαίων βαθέως ἐξελληνισμένη. Καὶ ἐκεῖ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἐσκέφθη νὰ ἐπιβάλῃ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμοὺς καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως, οἵτινες ἐξηκολούθουν νὰ ὁμιλῶσι τὸ ἐγχώριον κοπτικὸν ἰδίωμα. Ἡ κοπτικὴ γραμματεία δὲν εἶναι μὲν πλουσία ὅσον καὶ ἡ συριακή, περιλαμβάνει ὅμως πολυάριθμα θρησκευτικὰ συγγράμματα καὶ μεταφράσεις ἑλληνικῶν βιβλίων [2].

Ἔρχεται ἐπὶ τέλους ἡ ἀρμενικὴ γραμματεία, ἥτις ἀνεπτύχθη κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης τρόπον. Εἶνε δέ, ὡς γνωστόν, σπουδαιοτάτη. Καὶ ἐκεῖ ἡ Ἑλληνικὴ δὲν παρεκώλυσε καθ' ὅλου τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν καὶ γραμματείαν, ἐξ ἐναντίας μάλιστα εἰσέδχθη πρὸς αὐτὰς εὐμενῆς, διότι συνετέλεσεν ὅπως ἀμφότεραι σημαντικῶς ἀναπτυχθῶσι διὰ τῶν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεων [1].

Ἡ συμφωνία ὅλων τούτων τῶν μαρτυριῶν δὲν ἀποδεικνύει τρανῶς πόσον αἱ δύο διάφοροι μέθοδοι, τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ Βυζαντίου [2], ἐπενήργησαν ἐπὶ τῆς γενέσεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐθνικῶν γραμματειῶν;

Καὶ σήμερον ἀκόμη, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, οἱ καθολικοὶ καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι ἱεραπόστολοι οἱ ἐπιχειροῦντες τὴν εἰς τοὺς ἀγρίους διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀκολουθοῦσι τὰς δύο ἐκείνας μεθόδους. Οἱ καθολικοὶ εἰσάγουσι τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ὡς γλῶσσαν λειτουργικὴν καὶ δὲν μεταφράζουσιν εἰς τὰ ἰδιώματα τῶν ἀγρίων εἰμὴ μόνον τινὰ προσευχητάρια καὶ τὰ ἀπαραίτητα κατηχητικὰ βιβλία. Τοὐναντίον δὲ οἱ διαμαρτυρόμενοι σπεύδουσι νὰ παραδίδωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν προσηλύτων ὁλόκληρον τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἢ τοὐλάχιστον τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν γλῶσσαν των, γίνεται δὲ ἡ τύπωσις δαπάνῃ τῆς ἐν Λονδίνῳ Βιβλικῆς Ἑταιρείας, ἥτις ἔχει ἤδη ἐκδώ ει τὴν Ἁγίαν Γραφὴν εἰς πλείστας ἐκ τῶν ἀμορφώτων ἐκείνων διαλέκτων. Ἴσως μετὰ ἕνα ἢ δύο αἰῶνας ἀπὸ τοῦ συγχρόνου τούτου ἐκχριστιανισμοῦ, παρατηρηθῶσι καὶ μεταξὺ τῶν σημερινῶν ἀγρίων τῶν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον προσαγομένων γραμματειακὰ φαινόμενα ἀνάλογα πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα αἱ μέθοδοι τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ Βυζαντίου ἐπήνεγκον εἰς τὴν Δύσιν καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ὁπωσδήποτε ὅμως, νομίζω ἀναμφίλεκτον ὅτι ὁ τρόπος, καθ' ὃν διέδωκε τὸ Εὐαγγέλιον ἡ Ῥώμη, ὑπῆρξε μία ἐκ τῶν κυριωτάτων ἀφορμῶν, δι' ἃς πολὺ βραδέως ἀνεπτύχθησαν αἱ νεώτεραι γραμματεῖαι τῆς Δύσεως, ἐν ᾧ ἡ ἀντίθετος μέθοδος, ἣν ἠκολούθησεν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Βυζαντίου, ἐπετάχυνεν ἐξ ἐναντίας τὴν

[1] R Duval, Anciennes littératures chrétiennes, τόμ. II: La littérature syriaque σελ. 4 καὶ ἑξ. (Paris 1899)

[2] Encyclopaedia Britannica, τόμ. VI ἐν λέξει Copts

[1] Herzog καὶ Hauck Real-Enkyklopaedie ἐν λέξει Armenien. Ἐπὶ τῆς συριακῆς καὶ ἀρμενικῆς γραμματείας εἴλκυσε τὴν προσοχήν μου ὁ σοφὸς συνάδελφός μου κ. F. Cumont.

[2] Λέγων Κωνσταντινούπολιν καὶ Βυζάντιον, πρὸς δήλωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, δὲν λησμονῶ ὅτι καὶ τὰ πατριαρχεῖα τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας μετέσχον μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀνατολικοῦ χριστιανισμοῦ, ἐν ᾧ ὁ παπικὸς τῆς Ῥώμης θρόνος ἦρχε μόνος ἐν τῇ Δύσει.

ἀνάπτυξιν τῶν σλαυϊκῶν γραμματειῶν, αἵτινες σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἀπέβαινον ἴσως ἐκτάκτως λαμπραί, ἂν οἱ Σλαῦοι δὲν εἶχον τὸ ἀτύχημα νὰ ὑπομείνωσι μόνοι σχεδὸν αὐτοὶ ὅλον σχεδὸν τὸ βάρος καὶ ὅλην τὴν κατάραν τῶν ἀσιατικῶν ἐπιδρομῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων προεφύλαξαν τὴν Δύσιν διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν προσκαίρου καταστροφῆς.

[Μετάφρ. Σ. Κ. Σ.] ΠΑΥΛΟΣ ΦΡΕΔΕΡΙΚ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» — Ο ΑΠΟΞΥΟΜΕΝΟΣ ΤΟΥ ΛΥΣΙΠΠΟΥ — ΒΑΤΙΚΑΝΟΝ — ΜΑΡΜΑΡΙΝΟΝ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ

ΟΥΓΟΣ ΦΩΣΚΟΛΟΣ*

Ἐν ὅσῳ ἔζη ὁ Φώσκολος, ποτὲ δὲν ἐγκατέλειψε τὴν ἰδέαν νὰ μεταβῇ εἰς Ζάκυνθον. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1826 ἔγραφε πρὸς τὸν ἐν Ζακύνθῳ καθολικὸν ἱερέα Reinaud [1]. «Ὅπως δήποτε καὶ ἂν μέλλῃ ν' ἀποβῇ ἡ διαμονή μου ἐν Ζακύνθῳ, ἡ ἀναχώρησίς μου ἔχει ἀποφασισθῇ καὶ ὁρισθῇ παρ' ἐμοῦ, εἰς τρόπον ὥστε μόνον ὁ θάνατος θὰ ἠδύνατο πλέον νὰ μὲ ἐμποδίσῃ. Ἐντὸς τῆς πόλεως δεν δύναμαι καὶ δὲν θέλω νὰ κατοικήσω ἐπὶ μακρόν, ὅθεν πρέπει πρὸ παντὸς νὰ μοῦ εὕρετε μίαν μικρὰν ἐπαυλιν ἢ ἐξοχικὸν οἰκίσκον, ὄχι μακρὰν τῆς πόλεως. Ἡ κατοικία μοῦ χρειάζεται ἀπομονωμένη, μὲ κῆπον φυτευμένον μὲ ἀμπέλους, καρποφόρα δένδρα καὶ λαχανικά· νὰ ἔχῃ δὲ ἀρκετὴν ἔκτασιν διὰ νὰ δύναμαι νὰ περιδιαβάζω. Ἂν ἡ οἰκία ἦτο τοποθετημένη εἰς τὸ Ἀργάσι, εἰς τὸ Ἀκρωτῆρι ἢ εἰς κἀνὲν ἄλλο ὕψωμα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου νὰ βλέπω τὴν θάλασσαν, τοὺς λόφους καὶ τὴν πόλιν, θὰ ἐνόμιζον ὅτι εὑρίσκομαι εἰς τὸν παράδεισον...». Μεταξὺ ἄλλων, εἰς τὴν ἐπιστολήν του ταύτην, ὁ Φώσκολος ζητεῖ νὰ πληροφορηθῇ ἂν ὑπάρχῃ ἀνάγκη νὰ παραλάβῃ μαζί του ἕνα Ἰταλὸν εἰδικὸν εἰς τὴν ἀγρονομίαν καὶ οἰνοποιΐαν πρὸς ὄφελος τῶν ἀγρῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν οἴνων τῆς Ζακύνθου.

Ὁ Φώσκολος ἔγραψεν ἐπίσης εἰς τὴν Ζάκυνθον πρὸς τὸν ἐξάδελφόν του Βοῦλτσον ὅτι εἶχεν ἀποφασίσει νὰ μεταβῇ εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του ὅπως ζήσῃ ἐντίμως πρὸς ὄφελος τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος του. Καὶ ἐπειδὴ ἦτον ὕποπτος εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν διὰ τὰς φιλελευθέρους ἀρχάς του, ὑπέσχετο καθ' ὅλον τὸν χρόνον ποῦ θὰ ἔμενεν εἰς τὴν Ἑπτάνησον νὰ μὴν ἀναμιχθῇ εἰς ζητήματα ἀφορῶντα τὴν πολιτικὴν καὶ νὰ μὴ δεχθῇ παρὰ τῆς κυβερνήσεως οὔτε ὑπηρεσίας οὔτε ἀξιώματα καὶ πληρωμάς, ἀλλὰ μόνον νὰ διδάξῃ εἰς τοὺς νέους συμπατριώτας του φιλοσοφίαν καὶ γραμματολογίαν. «Ἂν ὅμως καὶ τὸ σχέδιόν μου τοῦτο ἀποτύχῃ, ἐγὼ θὰ ἔλθω εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ θὰ προσπαθήσω νὰ ζήσω μὲ τοὺς κόπους μου ὅσον δυνηθῶ καλλίτερον, καὶ ἂν ὄχι ἄλλο, τοὐλάχιστον θὰ μὲ θάψετε κάτω ἀπὸ τὰ χώματα τῆς Ἑλλάδος, τῆς μητρικῆς μου γῆς» [2]. Ἀτυχῶς ὅμως οὔτε ἡ σταθερὰ αὕτη ἀπόφασις τοῦ ποιητοῦ δὲν ἔμελλε νὰ πραγματοποιηθῇ, διότι μετ' ὀλίγους μῆνας ὁ ποιητὴς ἀπέθνησκε καὶ ἐθάπτετο εἰς ἀγγλικὰ χώματα. Ἴσως τὸ προηισθάνετο ἐνδομύχως, ὅταν ἔγραφε τὸ ἀπαραμίλλου καλλονῆς καὶ ἐντελείας σονέττον του εἰς τὴν Ζάκυνθον, εἰς τὸ ὁποῖον ζωγραφίζεται ὅλη ἡ στυγνὴ λύπη, τὴν ὁποίαν ἐστάλαξαν εἰς τὴν ψυχήν του τὰ ἀτυχήματα τῆς ζωῆς.

Nè più mai toccherò le sacre sponde
ove il mio corpo fanciulletto giacque,
Zacinto mia, che ti specchi nell' onde
del greco mar, da cui vergine nacque
Venere, e fea quell' isole feconde
col suo primo sorriso, onde non tacque
le tue limpide nubi, e le tue fronde
l' inclito verso di Colui che l' acque
cantò fatali, ed il diverso esiglio,
per cui, bello di fama e di sventura,
baciò la sua petrosa Itaca Ulisse.
Tu non altro che il canto avrai del figlio,
o materna mia terra, a noi prescrisse
il fatto illacrimata sepoltura.

Οἱ στίχοι οὗτοι, πλημμυρισμένοι ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ Φωσκόλου, περιβάλλονται ἀπὸ μίαν σιγηλὴν ἀπελπισίαν. Ἡ διάψευσις τῶν ἐλπίδων τοῦ ποιητοῦ καὶ τὰ δυστυχήματά του συνετέλεσαν εἰς τὴν βαθμιαίαν διαμόρφωσιν τοῦ παραπόνου τούτου. Ἐλευθέρα ἡ μεγάλη ψυχή του ἐπτερύγιζε πάντοτε εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἡ εἰκὼν τῆς ὁποίας ἔζη εἰς τὸν νοῦν του ὡς μία μακρινὴ ἀνάμνησις ποῦ τὴν ἀναζωπυρεῖ ἡ ἀγάπη.

***

Εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Φωσκόλου πρὸς διαφόρους ἑπτανησίους, τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, τὸν Ἀλοΐσιον Κούρτσολαν, τὸν Μιχαὴλ Τσιτσιλιάνην, τὸν Διονύσιον Ρώμαν, τὸν Διονύσιον Βοῦλτσον καὶ ἄλλους, διαλάμπουν τὰ δύο μεγάλα ἰδανικὰ τῆς εὐγενοῦς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ, ἡ πατρὶς καὶ ἡ οἰκογένεια.

Ὁ Φώσκολος ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκετο, εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν Ἑλβετίαν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἶχε πάντοτε ἐστραμμένην τὴν σκέψιν του εἰς τὴν Ἑπτάνησον καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Δὲν ἐπεθύμει μόνον τὴν Ἰταλίαν νὰ ἴδῃ μίαν καὶ μεγάλην, ἀλλὰ εἰργάσθη καὶ πρὸς τὸ

* «Παναθήναια» 15-31 Δεκεμβρίου 1905.
[1] Epistolario di Ugo Foscolo. vol. III, σελ. 240.
[2] Epistolario, vol. III, σελ. 225.

καλὸν τῶν Ἰονίων νήσων. Ἐνεθάρρυνε τοὺς Ἑπτανησίους νὰ γνωστοποιοῦν τὰς καταχρήσεις τῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν. Παρώρμησε τοὺς Ζακυνθίους εἰς τὴν ἵδρυσιν μιᾶς «Πατριωτικῆς Ἑταιρίας» μέλη τῆς ὁποίας ἦσαν οἱ ἀγαπῶντες τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως. Ὁ Οὔγος ἐπεθύμει τὴν σύστασιν τοιούτων ἑταιριῶν καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἰονίους νήσους.

Ὁ Φώσκολος εἶχεν ὑψηλὰ καὶ γενναῖα αἰσθήματα, εἶχε ψυχὴν ἑλληνοπρεπῆ. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας ὁ νοῦς του ἐνεπλήσθη τῶν ἑλληνικῶν παραδόσεων, καθὼς γράφει ὁ ἴδιος. «Ἐγεννήθην εἰς τὴν Ἑλλάδα... ἐσυνήθισα ν' ἀκούω νὰ ὁμιλοῦν περὶ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης . Ἔμαθα τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον. Τὰ πρῶτα βιβλία τὰ ὁποῖα ἀνέγνωσα ἦσαν ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ πρωτοτύπῳ»[1]. Ἐλυπεῖτο ὅταν ἔβλεπεν ὅτι οἱ ἀπόγονοι τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ἔθνους τῆς τέχνης καὶ τῶν γραμμάτων, ἦσαν ἄδοξοι. «Μόλις ἐθεωροῦντο ἄξιοι ἀναμνήσεως ἐκεῖνοι οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐκπατρισθέντες μετὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα, εἰς τὴν Βενετίαν καὶ τὴν Τοσκάνην, ἔφερον τὰ ἑλληνικὰ γράμματα»[2].

Αἱ σκέψεις τοῦ Φωσκόλου συχνάκις ἐστρέφοντο πρὸς τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα. Ὅταν ὁ γνωστὸς διπλωμάτης καὶ ἐχθρὸς τοῦ Ναπολέοντος, Βαρθόλδης Μένδελσον, συνέγραψε τὸ ταξείδιόν του εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ Φώσκολος, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1808, ἔγραφε πρὸς αὐτὸν ἐκ Μιλάνου, ἐν σχέσει μὲ τὸ βιβλίον του ἐκεῖνο· «Ὁποῖοι εἶνε οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες, κρινόμενοι πολιτικῶς, καὶ ποῖοι ἠδύναντο νὰ εἶναι, δὲν τὸ ἠξεύρω, οὐδὲ δύναμαι νὰ τὸ προφητεύσω. Ἴσως ὁ διαπρεπὴς Κοραῆς ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα μεγαλοποιεῖ πολὺ τὰς ἐλπίδας τῆς Ἑλλάδος, ἴσως σεῖς ἐξ ἀγάπης ἑνὸς συστήματος θέλετε νὰ τὴν σύρετε εἰς τὴν ἀπελπισίαν. Ἐγὼ προτιμῶ νὰ παρηγοροῦμαι μὲ μακρινὰς καὶ ἴσως ματαίας ἐλπίδας .... Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ ὅτι ἐγεννήθην ἐκ μητρὸς Ἑλληνίδος, ὅτι μὲ ἐθήλασε τροφὸς Ἑλληνὶς καὶ ὅτι εἶδα τὸ πρῶτον φῶς εἰς τὴν διαυγῆ καὶ δενδρώδη Ζάκυνθον ἀντηχοῦσαν ἀκόμη τοὺς στίχους τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Θεοκρίτου ποῦ τὴν ἀνύμνησαν.... Ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Πλουτάρχου, ὅτε τὰ μαντεῖα ἐσίγων, διότι οἱ χρησμοί των ἐχάνοντο, εἰς τὴν ἐρημίαν τῆς ἀκατοικήτου Ἑλλάδος, οἱ ταξειδιῶται εὐγνώμονες πρὸς τοὺς διδασκάλους τῆς ἀνθρωπότητος κατήρχοντο εἰς τὰς ἐρήμους ἀκτὰς καὶ διηρώτων κάθε ἐρείπιον, κάθε λίθον, κυριευμένοι ὑπὸ ἱεροῦ δέους, διὰ τόσας ἀπολεσθείσας δόξας, δὲν ἐτόλμων δὲ νὰ κατηγορήσουν τὴν ταπεινὴν κατάστασιν τῶν Ἑλλήνων ἀλλὰ ἐθρήνουν τὴν ἀστάθειαν καὶ τὰς μεταβολὰς τῶν ἐγκοσμίων. Καὶ ὁ Πλίνιος, σύγχρονος τοῦ Πλουτάρχου, ἔγραφε πρὸς τὸν Μάξιμον, ὅστις ἐστάλη νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα· «*reverere gloriam veterem et hanc ipsam senectutem, quae in homine venerabilis, in urbibus sacra est... Habe ante oculos hanc esse terram quae nobis miserit jura*» κλ. [1].

Ὁ ποιητὴς ὅπως ἠγάπα τὴν Ἑλλάδα ἐμίσει τὴν Τουρκίαν καὶ πάντοτε ἐξεφράζετο ἐναντίον τῶν τυράννων τῆς πατρίδος του. Μίαν φορὰν ἔγραψεν ἐκ Μιλάνου πρὸς τὸν Ἰωάννην Κωλέττην, ὅταν οὗτος ἦτο ἰατρὸς τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ εἰς τὰ Ἰωάννινα, καὶ τὸν ἐκατηγόρει διὰ τὴν ἀναλγησίαν τῶν νέων Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, τὸν συνεβούλευε δὲ νὰ φονεύσουν τὸν Ἀλῆν. Ὁ Ἀλῆς ἐπληροφορήθη τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Φωσκόλου καὶ ἐκάλεσεν εὐθὺς τὸν Κωλέττην, ὁ ὁποῖος διὰ νὰ σωθῇ ἠναγκάσθη νὰ παραστήσῃ τὸν φιλελεύθερον ποιητὴν εἰς τὸν Ἀλῆ πασσᾶν, ὡς ἕνα ἀνισόρροπον τὸν ὁποῖον πετροβολοῦν τὰ χαμίνια εἰς τοὺς δρόμους τοῦ Μιλάνου [2].

Ἡ ὀλίγον μυθικὴ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ φυσιογνωμία, τὴν ὁποίαν περιέβαλλεν ὁ πέπλος τῆς παραδόσεως, εἶχεν ἐμποιήσει ἐντύπωσιν πάντοτε εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ ποιητοῦ. Ὅθεν τὸν Αὔγουστον του 1810, ἔγραφε πρὸς τὸν Μιχαὴλ Τσιτσιλιάνην. «Ἂν ζοῦν εἰς τὴν μνήμην σου αἱ ἐντυπώσεις τῆς ζωῆς μου καὶ τῶν ἔργων μου, θὰ ὁμιλῇς κάποτε περὶ ἐμοῦ μὲ τοὺς Ἕλληνας τοὺς ὁποίους ἀγνοῶ καὶ γνωρίζω διότι τοὺς ἀγαπῶ ὡς εὐγενεῖς δυστυχισμένους ὅπου αἰσθάνονται τὴν δόξαν τῶν προγόνων των... . Εἰς σὲ δὲ ἔνδειξις τῆς ζωηρᾶς καὶ ἀγαπητῆς ἀναμνήσεώς μου θὰ εἶναι τὸ βιβλίον τὸ

[1] Epistolario, vol. II, σελ 15.

[2] Prose e Poesie di Ugo Foscolo, ordinate da Luigi Carrer. Venezia MDCCCXLII. La chioma di Berenice. discorso II. σελ. 12.

[1] Epistolario, vol I, σελ. 158.

[2] Ὁ Κωλέττης μὲ τὸν Φώσκολον συνεδέοντο διὰ στενῆς φιλίας. Συνέζησαν εἰς τὴν Παβίαν ὅπου ἐσπούδαζεν ἰατρὸς ὁ Κωλέττης καὶ διετήρησαν πάντοτε ἀλληλογραφίαν, ἡ ὁποία ἀτυχῶς δὲν διεσώθη. Τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο ἤκουσεν ἀπὸ τὸν ἴδιον Κωλέττην ὁ ζακύνθιος ποιητὴς Γεώργιος Τερτσέτης, ὁ ὁποῖος τὸ διηγεῖται εἰς τὸν «Λόγον τῆς 25 Μαρτίου τοῦ 1872. Ἀθῆναι, τύποις Χ. Ν. Φιλαδελφέως».

ὁποῖον σκέπτομαι νὰ γράψω ἐπὶ τοῦ πολέμου τοῦ 'Αλῆ πασσᾶ ἐναντίον τῶν Σουλιωτῶν» [1]. Καὶ τοῦ ἐζήτει ὁ Φώσκολος διαφόρους πληροφορίας περὶ τῆς στρατιωτικῆς καταστάσεως τῆς Τουρκίας καὶ τῆς 'Αλβανίας, περὶ τοῦ 'Αλῆ πασσᾶ καὶ περὶ τῆς θέσεως καὶ τῶν περιστάσεων τῶν ἀνδρείων Σουλιωτῶν.

Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ὅταν ὅλη ἡ Εὐρώπη εἶχεν ἐστραμμένα τὰ βλέμματά της ἐδῶ, ὁ Φώσκολος εὑρίσκετο ἐν Λονδίνῳ. Ἡ ἀδάμαστος καὶ ἀνυπόκριτος φιλοπατρία του, καὶ ἡ εὐγένεια τῶν αἰσθημάτων του δὲν τὸν ἄφησαν ποτὲ νὰ λησμονήσῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ψυχή του τότε ἐπληρώθη ἐνθουσιασμοῦ, ἐσυνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας καὶ ὑπεκίνει τὰς φιλελληνικὰς ἑταιρίας. Τότε ὁ Φώσκολος ἐσκέφθη νὰ κατέλθῃ καὶ ν' ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Αἱ ἐπανειλημμέναι νῖκαι τῶν Ἑλλήνων τὸν ἔκαμαν ν' ἀποφασίσῃ ὁριστικῶς νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ ἔγραψε πρὸς ἕν μέλος τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Παραθέτομεν ἐδῶ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, διότι ἐκ ταύτης καταφαίνεται πόσον τελείως ἐγνώριζε νὰ γράφῃ τὴν μητρικήν του γλῶσσαν [2]. Χρονολογεῖται ἐκ Λονδίνου τὴν 21 'Απριλίου 1824.

« *Τιμιώτατε Κύριέ μου.*

Πολλὰ εὐάρεστον ἤθελεν εἶναι εἰς τὴν ψυχήν μου νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Ἑλλάδα· διότι διὰ πολὺν καιρὸν δαπανῶ τὴν ἀνδρικήν μου ἡλικίαν ἐνασχολούμενος εἰς βιβλία καὶ εἰς σπουδάς, οὐχὶ τόσον ὅπως ἀποκτήσω φήμην τοῦ ὀνόματός μου, μήτε δι' ὠφέλειαν τῆς ἐλευθερίας ἢ τῆς πατρίδος, ὅσον μόνον διὰ νὰ κερδίζω τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Στρατεύσας μὲ τὸ 'Ιταλικὸν στράτευμα ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα καὶ δημοσιεύσας ἓν βιβλίον περὶ τῆς τέχνης τοῦ πολέμου καὶ ἔπειτα χρηματίσας καθηγητὴς εἰς τὴν 'Ακαδημίαν τῆς Παβίας, καὶ διὰ πολλῶν περιηγήσεων μαθὼν ἐμπράκτως τὰ ἔθιμα, τὴν πολιτικήν, τὰς γλώσσας καὶ τὴν φιλολογίαν μεγάλου μέρους τῆς Εὐρώπης, ἴσως ἤθελε γένω ὠφέλιμος εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ πολλοὺς τρόπους. Πρὸς τούτοις δὲ ἐπιμείνας μέχρι τοῦδε εὐσταθὴς εἰς τὰς πολιτικάς μου ἀρχὰς καὶ ἀμόλυντος εἰς τὴν ἀγωγήν μου, θαρρῶ ὅτι εἶμαι ἄξιος καὶ συμπολεμῶν καὶ συγγράφων, νὰ ἐνεργήσω ὑπὲρ λαοῦ ἐλευθέρου, τοῦ ὁποίου καὶ δύναμαι προσέτι νὰ καυχηθῶ ὅτι εἶμαι συμπολίτης. Νομίζω ὅμως ἐκ τοῦ ἐναντίου ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς θεσπισθείσης οὐδετερότητος τῆς 'Αγγλικῆς διοικήσεως, δὲν ἤθελε δυνηθῶ νὰ ἔμβω εἰς τὰ πράγματα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, χωρὶς νὰ κινδυνεύσω νὰ γένω ἐξόριστος ἐκ τῆς Ζακύνθου, ἥτις εἶναι ἡ νῆσος τῆς γεννήσεώς μου. Πρόσθες δὲ ὅτι ἐὰν ἀναχωρήσω ἐκ τῆς 'Αγγλίας ἤθελε χάσω τὰ προνόμια τὰ ὁποῖα νέος νόμος τοῦ Παρλαμέντου δίδει εἰς καθέκαστον ξένον ὅστις νὰ ἐκατοίκησεν ἐδῶ εἰς διάστημα ἑπτὰ χρόνων. Τέλος δὲ πάντων ἐγὼ ἠγόρασα ἐν Λονδίνῳ καὶ μίαν οἰκίαν, τὴν ὁποίαν, θέλων νὰ ὑπάγω ταχέως εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ νὰ μὴν ἀφήσω χρέη εἰς τὴν 'Αγγλίαν, πρέπει νὰ πωλήσω μὲ μεγάλον χαμόν. 'Αλλὰ καὶ οὕτως, διὰ νὰ συνεισφέρω εὐδαιμονίαν καὶ δόξαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ ζήσω καὶ ἀποθάνω εἰς ἐκείνην τὴν ἱερὰν γῆν, ἤθελε παραιτήσω ἑκουσίως καὶ τὰ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους φυσικά μου πολιτικὰ δίκαια, καὶ τὰ ἀποκτηθέντα πρόσφατα μου τῆς πολυχρονίου διατριβῆς μου εἰς 'Αγγλιαν, καὶ μήτε ἤθελε μὲ δυσαρεστήσῃ νὰ πωλήσω καὶ τὴν μικράν μου ἰδιοκτησίαν εἰς ὁποιανδήποτε τιμήν. 'Αφοῦ δὲ ἠναγκάσθην νὰ ἀποφύγω τὴν δουλείαν τῆς 'Ιταλίας ἔχασα ὅλα τὰ εἰσοδήματά μου, μήτε ἤθελ' εὕρω ἐκτὸς τῆς 'Αγγλίας κανένα ἄλλον τόπον ὅπου τὰ φιλολογικά ἔργα μου νὰ γένωσιν ἱκανὰ νὰ μοὶ πορίσωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Διὰ τοῦτο δὲ δὲν ἤθελε δυνηθῶ νὰ ἀναχωρήσω εἰμὴ ὅταν βεβαιωθῶ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Διοίκησις ἤθελε μοὶ δώσῃ δίκαια πολίτου, καὶ ἅμα μετὰ τὸ ἐκεῖ φθάσιμόν μου μοὶ προβλέψῃ ἐπάγγελμα εἰς τὸ ὁποῖον νὰ δυνηθῶ νὰ δουλεύσω τὴν πατρίδα, καὶ νὰ ἔχω ἀσφαλῶς τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἐλπίζω ὅτι τὸ ζήτημά μου δὲν θέλει φανῇ ὑπερβολικὸν μήτε εἰς Σέ, μήτε εἰς τοὺς ἄλλους πολίτας, αἵτινες σήμερον διοικοῦσι τὰ δημόσια πράγματα. Ὅθεν ἐὰν κρίνωσιν ὅτι δύναμαι νὰ γένω κατά τι ὠφέλιμος εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ προθυμοποιηθῶσιν ὑπὲρ ἐμοῦ, ἐγὼ δὲν θέλει βραδύνω νὰ εὑρεθῶ μεταξὺ αὐτῶν ὅσον τάχιστα» [1].

[1] Epistolario, vol. III, σελ. 318.

[2] Ἐσφαλμένως ὁ Κ. Σάθας γράφει εἰς τὴν «Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν» (σελ. 684) ὅτι ὁ Φώσκολος ἔγραψε διάφορα ἔργα εἰς τὴν ἑλληνικήν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ ᾄσμα τῆς Πάργας. Αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι οὐδὲ ἰδέαν ἁπλῆν εἶχε τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ. Περὶ Πάργας ὁ Φώσκολος ἔγραψεν ὑπόμνημα ἀγγλιστὶ On the Cession of Parga. Ἄλλο ἔργον ἑλληνιστὶ τοῦ Φωσκόλου δὲν ἔχομεν, παρὰ μόνον τὴν ἐπιστολήν του ταύτην πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν.

[1] Epistolario, vol. III, σελ. 152. Τὸ ἰδιόγραφον τῆς ἑλληνικῆς ταύτης ἐπιστολῆς τοῦ Φωσκόλου σώζεται εἰς τὴν Ἰταλικὴν βιβλιοθήκην Labronica καὶ ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Mayer καὶ Orlandini εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Φωσκόλου τὴν γενομένην ἐν Φλωρεντίᾳ ὑπὸ τοῦ Le Monnier.

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν τούτην εἶναι καταφανῆ τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα τοῦ Φωσκόλου. Ἂν δὲ τὸν βλέπωμεν ν' ἀσχολῆται καὶ ὀλίγον μὲ τὰ οἰκονομικά του καὶ νὰ ζητῇ ὅπως προηγουμένως τοῦ ὑποσχεθῶσιν ἀσφαλῆ πόρον ζωῆς, διὰ νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν πρέπει νὰ τὸν κατηγορήσωμεν. Ὁ ἀτυχὴς ποιητὴς πολλὰ ὑπέφερε καί, ὅταν ἔγραφε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐν Λονδίνῳ, εὑρίσκετο εἰς οἰκονομικὰς δυσχερείας.

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην πιθανὸν νὰ ἔγραφε πρὸς τὸν Κωλέττην, ὁ ὁποῖος δὲν γνωρίζομεν ἂν ἀπήντησε, διότι οἱ ἀγωνισταὶ δὲν εὑρίσκοντο τότε εἰς ὁμόνοιαν.

Ὁ Φώσκολος ἤνοιγε τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν του πρὸς ὅλους τοὺς φίλους τῆς ὑποδούλου πατρίδος του. Ὁ φιλέλλην Σαντόρρε Σανταρόζας, ὁ ἥρως καὶ τὸ θῦμα τῆς Σφακτηρίας, ἔγραφε πρὸς τὸν ποιητὴν τὸν Μάρτιον τοῦ 1824. «Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ μᾶς ἑνώσῃ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῶν δύο μόνων τόπων τοῦ κόσμου, τοὺς ὁποίους ἀγαπῶ, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἰταλίας, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν τροφοὶ τῶν ἀγνωμόνων λαῶν τῆς Εὐρώπης» [1].

Βλέπων ὁ Σανταρόζας ὅτι ὁ ποιητὴς διαρκῶς ἀνέβαλλε τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα κάθοδόν του, ἔγραφε πρὸς αὐτὸν ἐκ Γοττίγγης τὸν Ἰούνιον τοῦ 1824. «Συλλογίζομαι ὅτι δὲν θὰ σκέπτεσθε πλέον τὴν Ἑλλάδα. Μοῦ ἤρεσε τὸ σχέδιόν σας, ἀλλὰ να ὑπάγῃ κανεὶς χωρὶς ἀρκετὰς λίρας στερλίνας μοῦ φαίνεται ὄχι συνετόν. Ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τοῦ λόρδου Στράγγφορδ πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Πύλην καταφαίνεται ὅτι οἱ Ἕλληνες φοβοῦνται ἀκόμη. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία θέλει νὰ θυσιάσουν οἱ Ἕλληνες τὴν ἐλευθερίαν ὅπως λάβουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἡ δημοκρατία δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀνεκτή...» [2].

Ἀδίκως ὁ Σανταρόζας γράφει πρὸς τὸν Φώσκολον ὅτι ἐλησμόνησε τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὁ ποιητὴς ἔγραφε πρὸς τὸν τότε ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας λόρδον Βάθουρστ, ζητῶν νὰ τοῦ διευκολύνῃ δι' ἑνὸς διαβατηρίου τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα κάθοδόν του. «Ὁ ὑποφαινόμενος, γράφει ὁ Φώσκολος, ἐπιθυμῶν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ἀποτείνεται πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, ὅπως λάβῃ διαβατήριον, διότι οὐδέποτε ὑπῆρξεν οὔτε de jure οὔτε de facto αὐστριακὸς ὑπήκοος καὶ ἔχει ἀναμφισβήτητον δικαίωμα νὰ θεωρῆται Ἰόνιος. Καὶ ὑπόσχεται νὰ μὴ ἀναμιχθῇ εἰς τὰ πολιτικὰ τῆς Ἑπτανήσου, διατηρῶν ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς περιηγητὴς ἢ ὡς στρατιώτης ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας» [1].

Ἀλλὰ ὁ ποιητὴς δὲν κατώρθωσε νὰ λάβῃ τὸ διαβατήριον διὰ τὴν Ἑλλάδα. Συνήντησε παντοχοῦ ἐμπόδια. «Ὅταν εἶπον ὅτι ἐσκόπευον νὰ μετέρχωμαι εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸν διδάσκαλον, ὅπως διδάξω τοὺς συμπολίτας μου ὅ,τι δύναμαι, μὲ ἀπέτρεψαν διότι θὰ ἐθεωροῦμην ὡς διαδίδων τὸν ἰακωβινισμόν, ὡς ἐμπνέων ταραχὰς εἰς τοὺς νέους καὶ διεγείρων δυσαρεσκείας καὶ στάσεις... Καὶ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις συμπεραίνει ὅτι ἂν μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ μεταβῶ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους καὶ νὰ κάμω χρῆσιν τῆς ἐλευθερίας μου, θὰ ἐλάμβανον θάρρος ἐκεῖνοι (καὶ εἶναι οἱ πλεῖστοι) οἵτινες καταφέρονται κατὰ τῆς δεσποτικῆς ἐξουσίας τοῦ ἁρμοστοῦ σὶρ Θωμᾶ Μαϊτλανδ... Ἐνταυτῷ αἱ προσπάθειαί μου νὰ μεταβῶ τοὐλάχιστον εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, χωρὶς τὸν φόβον νὰ κακοποιηθῶ, ἐματαιώθησαν ἐπίσης. Οἱ κύριοι τοῦ ἑλληνικοῦ κομιτάτου [2] ἰσχυρίζονται ὅτι εἶμαι εὐπειθὴς εἰς τὰ ρωσσικὰ συμφέροντα». Οὕτω παρεπονεῖτο ὁ ποιητὴς εἰς μίαν ἐπιστολήν του πρὸς τὸν λὸρδ Dacre [3].

Ἡ μετάβασις τοῦ Φωσκόλου εἰς τὴν Ζάκυνθον εὗρισκεν ἀντίδρασιν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν νῆσον τῆς γεννήσεως του. Οἱ ἀγγλόφρονες, οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ ἐχθροὶ πάσης συνταγματικῆς μεταρρυθμίσεως δὲν ἐπεθύμουν ἐν τῷ τόπῳ ἄνδρα φιλελεύθερον ὡς τὸν Φώσκολον, ἱκανὸν νὰ διαδώσῃ τὰς ἀρχάς του καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς ἰδέας του.

Ἡ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν κυριότητα γενομένη παραχώρησις τῆς Πάργας ἔχει χαρακτηρισθῇ ὑπὸ τῆς ἱστορίας ὡς ἄτιμος ἀγοραπωλησία. Τὸ ὄνειδος τοῦτο ὅμως ἀπομένει ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ρωσσίαν.

Ἀπὸ τῆς 21 Μαρτίου 1800 εἶχε συνομολογηθῇ συνθήκη μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας δι' ἧς τὰ πρῴην ὑπὸ τὴν Βενετικὴν πολιτείαν μέρη τῆς Πρεβέζης, Πάργας, Βονί-

[1] Epistolario, vol. III, σελ. 455.
[2] Epistolario, vol III, σελ. 456.

[1] Epistolario, vol. III, σελ. 144.
[2] Τὸ φιλελληνικὸν τοῦτο κομιτάτον ἦτο ἐν Λονδίνῳ, ὁ δὲ Φώσκολος εἶχεν ἔλθει εἰς διάστασιν μετ' αὐτοῦ, συμπλακεὶς μάλιστα μεθ' ἑνὸς μέλους, διότι ἐπέμενον νὰ τὸν θεωροῦν ρωσσόφιλον καὶ ὄργανον τῆς ρωσσικῆς κυβερνήσεως, ὡς ἐκ τῆς φιλίας ἣτις τὸν συνέδεε μετὰ τοῦ Καποδίστρια, ὑπουργοῦ τότε τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσσίας.
[3] Epistolario, vol. III, σελ. 456.

τσης καὶ Βουθρωντοῦ θὰ παρεχωροῦντο εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως ἡ Ἀγγλία οὐδόλως ὑπεχρεοῦτο νὰ ὑποκύψῃ εἰς τοῦτο, παραβιάζουσα τόσον προφανῶς τὴν παρισινὴν συνθήκην δι' ἧς «αἱ Ἰόνιοι νῆσοι καὶ τὰ ἐξαρτήματα αὐτῶν» ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν της.

Ὅταν δὲ ἐκηρύχθη ἡ παραχώρησις τῆς Πάργας, οἱ Πάργιοι ἀπέστειλαν εἰς τὸ Λονδῖνον τρεῖς ἀντιπροσώπους ὅπως διαμαρτυρηθῶσιν ἐνώπιον τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου καὶ τοῦ βασιλέως, ἐδόθησαν δὲ τὰ σχετικὰ ἔγγραφα εἰς τὸν Οὔγον Φώσκολον ὅπως μελετήσῃ τὸ ζήτημα καὶ συντάξῃ ἀναφοράν [1].

Καθὼς δὲ προκύπτει ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Φωσκόλου πρὸς τὸν Γρηγόριον Μαυρογιάννην, ἕνα ἐκ τῶν Παργίων ἀντιπροσώπων εἰς τὸ Λονδῖνον, δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ ἄλλο, μὴ ὢν ἄγγλος ὑπήκοος, εἰμὴ νὰ γράψῃ τὸ ἱστορικὸν τῆς Πάργας, ὅπερ καὶ ἔπραξεν [2].

Ὁ ποιητὴς ὅμως συνέστησε κατόπιν τὸ ζήτημα τῶν Παργίων εἰς τὸν φίλον του καὶ πολιτικὸν ἄνδρα Ἰωάννην Ρῶσσελ, ὅστις ἠγωνίσθη ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν τῷ κοινοβουλίῳ.

Ὅταν δὲ εἰς τὴν Ἑπτάνησον ὁ ἄγγλος ἁρμοστὴς Θωμᾶς Μαϊτλανδ ἐπέβαλε τὸ σύνταγμα τῆς 2 Μαΐου 1817, ὁ Φώσκολος ἔγραψε τὰς παρατηρήσεις του πρὸς τὸν Καποδίστριαν, οὗτος δὲ ἀπέστειλε τὰ σπουδαιότερα τῶν πειστηρίων ἐγγράφων διὰ τὸ ἑπτανησιακὸν ζήτημα, ἵνα ὁ ποιητὴς τὰ διακοινώσῃ εἰς τὸν λόρδον Ρῶσσελ, τὸν ἡγέτην τῆς ἀντιπολιτεύσεως τῶν Οὐΐγγων. Ἐπρότεινε δὲ ὁ Καποδίστριας ἵνα οἱ Ἑπτανήσιοι διορίσουν τὸν Φώσκολον πληρεξούσιον μέλλοντα νὰ συνηγορήσῃ ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἰονίου συντάγματος.

Ὁ Καποδίστριας ἔτρεφε μεγάλην ἐκτίμησιν πρὸς τὸν ποιητήν. Μετὰ τὴν πτῶσιν Ναπολέοντος τοῦ Α΄, ὅτε ἡ ἱερὰ συμμαχία παρέδιδε τὴν Ἰταλίαν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Αὐστρίας, ὁ Καποδίστριας παρευρίσκετο εἰς τὴν ἐν Βιέννῃ σύνοδον, ὅπου ἠμφισβήτει πρὸς τὸν Μέττερνιχον τὰς Ἰονίους νήσους, τὰς ὁποίας ἀπῄτει ἡ Αὐστρία μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Βενετίας. Ὁ Φώσκολος τότε ἔγραψε πρὸς τὸν Καποδίστριαν ὅτι ἔμελλε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἰταλίαν διὰ παντός. Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο δὲ (1815) τοῦ ἔγραφεν ὁ Καποδίστριας ἐκ Βιέννης.

«. Ἐδείχθητε πάντοτε ἄξιος τοῦ ὀνόματος φιλελευθέρου ἀνδρός, τέκνον ἐλευθέρας γῆς, γόνος τῆς Ἑλλάδος.... Ὑπάγετε εἰς Λονδῖνον, ἀπέλθετε ἐκεῖ τὸ ταχύτερον. Ἐν Λονδίνῳ μὴ λησμονήσιτε τὴν πατρίδα μας. Μόνον εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς θὰ δυνηθῆτε νὰ ἡσυχάσετε.... Ἐν τούτοις τὰς Ἰονίους νήσους ἀπειλεῖ ὁ αὐστριακὸς ζυγός. Ὅ,τι ἦτο κατορθωτὸν διὰ ν' ἀπαλλαγῶσι τοιαύτης συμφορᾶς, ἔγινεν ὑπ' ἐμοῦ. Ἐλπίζω ὅτι αἱ προσπάθειαί μου θὰ εὐδοκιμήσουν. Ἐζήτησα δι' ἡμᾶς ὅ,τι δικαιούμεθα, τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πολιτείας μας ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς ὅλων τῶν μεγάλων δυνάμεων καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας, εἰς ἣν ἀνήκει τὸ σκῆπτρον καὶ ἡ τρίαινα τοῦ Ποσειδῶνος.... Ἐὰν τὸ ζήτημα τοῦτο ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον συζητήσεως ἐν Λονδίνῳ, ὡς εἶναι πιθανόν, ὑψώσατε τὴν φωνήν σας καὶ παρακινήσατε τοὺς ἁρμοδίους νὰ συνηγορήσουν ὑπὲρ ἡμῶν ὅπου πρέπει. Ἡ πατρίς μας θὰ σᾶς εὐγνωμονῇ...».

Εἰς ἄλλην ἐπιστολήν του ὁ Καποδίστριας ἔγραφε πρὸς τὸν ποιητὴν ἐκ Πετρουπόλεως τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1820.

«Αἱ ἐπιστολαί σας μ' εὐχαριστοῦν πολύ.... Μανθάνω ὅτι ἀπεστάλη ἐπίτηδες ταχυδρόμος εἰς Κέρκυραν διὰ νὰ ληφθοῦν διασαφήσεις περὶ τοῦ Μαϊτλανδ, καὶ ὅτι κατὰ τὰς ἡμεραργίας τῶν Χριστουγέννων τὸ ἀγγλικὸν ἀνακτοβούλιον θὰ ἐξετάσῃ ἐπισταμένως τὸ Ἰόνιον ζήτημα.... Ὡς πρὸς τὰς ἄλλας Δυνάμεις νομίζω ὅτι καμμία δὲν ἀπετόλμησε νὰ ὁμιλήσῃ μὲ παρρησίαν περὶ τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ ἀσχημιῶν. Τοιαύτη καὶ παρομοία εἶναι ἡ ὀλιγοψυχία τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς ... Ἐν Λευκάδι ἀπηγχόνισαν δημοσίως δύο ἱερεῖς. Ἔστω νὰ ἦσαν ἔνοχοι· μὲ ποῖον δικαίωμα ἐβεβήλωσαν τὸ ἱερατικὸν ἔνδυμα; Μὲ πνίγει ὁ θυμὸς καὶ μ' ἐμποδίζει νὰ γράψω ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅσα ἐπεθύμουν. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη μ' ἔκαμε ν' ἀρρωστήσω...» [1].

Τὸ ὕφος τῆς ἐπιστολῆς ταύτης δεικνύει ὅτι ὁ Καποδίστριας εὑρίσκετο εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ ἀποχωρισμοῦ του ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, προαλειφόμενος ἤδη εἰς τὸν εὐγενῆ

[1] Π. Χιώτη, Ἱστορία τοῦ Ἰονίου Κράτους, τόμ. α΄. σελ. 187.

[2] Epistolario. vol II σελ 373. καὶ Prose Politiche di Ugo Foscolo, εἰς σελ. 287 - 484 τὴν Narrazione delle fortune e della cessione di Parga. Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο ὑπόμνημα ὁ Φώσκολος ἔγραψε κατ' ἀρχὰς γαλλιστί. Ἐδημοσιεύθη ἀγγλιστί, ἀλλὰ δὲν ἐκυκλοφόρησεν. Ἡ δὲ ἔκδοσις Le Monnier τῶν ἁπάντων τοῦ ποιητοῦ τὸ ἐδημοσίευσεν ἰταλιστὶ μεταφρασμένον.

[1] Epistolario di Ugo Foscolo. vol. II. σελ. 393.

καὶ ὑπέροχον ἀγῶνα ὑπὲρ τοῦ ἔθνους εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν.

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀπήντησεν ὁ Φώσκολος τὴν 11 Φεβρουαρίου 1820.

«. . . . Διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἑπτανησίων ἀπαιτεῖται ἡ πρὸς ἐμὲ πληρεξουσιότης, ἢ νὰ παρευρεθοῦν ἀπεσταλμένοι μετ' ἐγγράφου πληρεξουσιότητος . . . . Ἂν ἐντόνως καὶ λογικῶς ὑποστηρίξουν τὰ δίκαιά των, ἐγὼ ὑπόσχομαι ἀπὸ σήμερον ὅτι θ' ἀποβοῦν νικηταί. Ἂν βραδύνουν ὅμως, τὴν μὲν ὑπόληψίν των ἐγὼ θὰ προφυλάξω, ἀλλὰ δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ περιφρουρήσω τὰ συμφέροντά των . . . . Πᾶσα ἀργοπορία θὰ εἶναι ἐπικίνδυνος, καθότι, ἂν κατὰ τοὺς πρώτους ἓξ μῆνας τοῦ παρόντος ἔτους ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν τελειώσῃ, ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀτυχεῖς Ἕλληνας θὰ ἀναβληθῇ διὰ τὰς ἑλληνικὰς καλένδας . . . . Περιμένω τὴν συναίνεσίν σας καὶ ἐπιδοκιμασίαν περὶ τῶν διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν ὑπουργείων, αἱ ὁποῖαι θ' ἀρχίσουν ἅμα φθάσῃ ἡ ἔγγραφος πρὸς ἐμὲ πληρεξουσιότης ἐκ τῶν Νήσων ἢ ἄλλος πληρεξούσιος ἐκεῖθεν . . . . »[1].

Τὸ παράπονα τῶν Ἑπτανησίων κατὰ τοῦ Μαϊτλανδ εὗρον θερμοὺς καὶ ὑπερόχους ὑποστηρικτὰς τὸν Καποδίστριαν καὶ τὸν Φώσκολον, ἕνα διπλωμάτην καὶ ἕνα ποιητήν. Ὁ μὲν Καποδίστριας παρεῖχε τὰ πειστήρια ἔγγραφα καὶ τὸν ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τῆς πολιτικῆς του διανοίας, ὁ δὲ Φώσκολος τὴν θέρμην καὶ τὴν ὁρμὴν τῆς ζωηρᾶς καὶ εὐγενοῦς ψυχῆς του, τὴν δύναμιν τῶν ἐπιχειρημάτων του καὶ τὴν εὐφάνταστον ὑπεράσπισίν του συγκλονίζουσαν τὸν ψυχρὸν ὑπολογισμὸν τῶν Ἄγγλων πολιτευομένων. Οἱ δύο μεγάλοι ἄνδρες ὑπερήσπιζον τὰ ἱερώτερα τῶν δικαιωμάτων τῆς κοινῆς πατρίδος των. Ὁ Φώσκολος, καίτοι μὴ περιβεβλημένος ἐπίσημον χαρακτῆρα δυνάμενον νὰ προσδώσῃ κῦρος εἰς τὰ λεγόμενά του, ἐξηκολούθει νὰ ὑπερασπίζῃ τοὺς ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν πιεζομένους Ἑπτανησίους.

Κατὰ τὸ 1826 ὁ Φώσκολος ἐσκόπευε ν' ἀπευθύνῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ἰταλοὺς σύγγραμμα ἀπολογητικὸν ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Ἔκρινε δὲ εὔλογον νὰ προσφωνήσῃ αὐτὸ εἰς τὸν Καποδίστριαν ὅστις ἐγνώριζε κάλλιον παντὸς ἄλλου τὰ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος αἰσθήματα τοῦ ποιητοῦ καὶ τὰς πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἐκδουλεύσεις του.

Εἰς ἓν σωζόμενον ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς ὁ ζακύνθιος ποιητὴς γράφει πρὸς τὸν κερκυραῖον διπλωμάτην.

«Ἓν ἔργον περὶ Ἑλλάδος τὸ ὁποῖον ἑτοιμάζω θὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐπὶ πολλὰ ἔτη μακρὰν σιωπήν μου καὶ τὴν ἀπόφασίν μου ὅπως ὁμιλήσω εἰς τρόπον ὥστε τοῦ λοιποῦ νὰ δύναμαι νὰ σιωπήσω διὰ παντός. Ἡ πραγματεία μου θὰ περιέχῃ ἐπιστολὰς εἰς διαφόρους διευθυνομένους, μίαν εἰς τὸν ἡγέτην τῶν Οὐΐγγων, μίαν εἰς τὸν Κάνιγγ, ἄλλην εἰς τὸν λόρδον Βάθουρσ, ἄλλην εἰς τοὺς νεαροὺς ζακυνθίους συμπολίτας μου καὶ τὰς περισσοτέρας πρὸς τοὺς Ἕλληνας, περὶ τῆς τωρινῆς καταστάσεώς των, περὶ τῆς τύχης αὐτῶν ἂν περιέπιπτον ὑπὸ τὴν προστασίαν ξένων ἡγεμόνων, καὶ περὶ τοῦ τρόπου τοῦ κυβερνᾶσθαι ἂν τυχὸν δυνηθοῦν ν' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των . . »[1].

Τὸ ὡραῖον τοῦτο ἔργον, τὸ ὁποῖον ὠνειρεύετο ἡ εὐγενὴς ψυχὴ τοῦ ποιητοῦ, οὐδέποτε ἐγράφη.

[Ἕπεται τὸ τέλος] ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

[1] Epistolario vol. II, σελ. 395-399.

[1] Epistolario, vol III, σελ. 218.

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΤΗΣ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΟΣ

Η ΑΜΟΙΡΗ

Μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἦταν ἕνας γέρος φτωχὸς καὶ εἶχε τρία κορίτσια ὡραιότατα, τόσον ὡραῖα καὶ τὰ τρία, ὥστε ποῦ τὸ βασιλόπουλο τῆς χώρας ἐρωτεύθη τὸ μεγαλείτερο καὶ τὸ ζήτησε νὰν τὸ πάρῃ γυναῖκα του· ἔτσι ἔκαμε πρότασι τοῦ γέρου, ἀλλ' αὐτὸς εἰξεύροντας ὅτι εἶναι φτωχὸς καὶ ταπεινός, ἐνόμισεν ὅτι τὸν περιγελάει τὸ βασιλόπουλο. Μὰ τὸ βασιλόπουλο ἐπίμεινε καὶ τοῦ εἶπε νὰν τοῦ δώσῃ μέτρο ἀπὸ τὸ κορμὶ τῆς κόρης του γιὰ νὰν τῆς κάμῃ φόρια βασιλικὰ γιὰ νὰ κάμῃ τοὺς γάμους. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπῆγε 'ς τὸ μάστορη νὰ κάμῃ τὰ φόρια, δὲν ἐπετύχαιναν 'ς τὸ κορμὶ τῆς κόρης, καὶ πότε στενὰ πότε πλατειὰ

ἐγινόντανε, ὥσιε ὁποῦ τὸ βασιλόπουλο ἐβαρυέστησε καὶ πηγαίνει 'ς τὸ γέρο καὶ τοῦ λέει: «Γέρο, ἡ μεγάλη σου κόρη εἶν' ἄτυχη, καὶ γιὰ νὰν τὸ καταλάβῃς, κύτταξε τὴν νύχτα ποῦ κοιμοῦνται τὰ κορίτσια σου, νὰ ἰδῇς πῶς πέφτουν καὶ κοιμοῦνται καὶ νὰ μοῦ εἰπῇς».

Ὁ δύστυχος ὁ Γέρος μὲ μεγάλη του λύπη ἄκουσε τὰ λόγια τοῦ βασιλόπουλου καὶ εἶχε τὸ νοῦ του νὰ ἰδῇ τὴν νύχτα μὲ ποιὸν τρόπο τάχα κοιμοῦνται τὰ κορίτσια του. Ἔτσι, βλέπει ὅτι τὸ μεγάλο του κορίτσι ἐκοιμώτανε τἀνάσκελα κ' εἶχε τὰ χέρια του ταπίστομα, ἐνῷ τὰ ἄλλα ἐκοιμοῦνταν τὸ ἕνα 'ς τὸ δεξί του πλευρὸ καὶ τὸ ἄλλο 'ς τὸ ζερβὶ πλευρό. Τὴν αὐγὴ λοιπὸν πηγαίνει καὶ λέει τοῦ βασιλόπουλου, πῶς εἶδε καὶ ἐκοιμῶνταν τὰ κορίτσια. Τότε τὸ βασιλόπούλο τοῦ εἶπε: «Γέρο, ἡ μεγάλη σου κόρη εἶναι ἄμοιρη καὶ θὰ κακομοιράνῃ καὶ τὶς ἄλλες δυό, μόνον νὰν τὴ διώξῃς αὐτὴ ἀπὸ τὸ σπίτι σου· νὰν τὴ στείλῃς 'ς ἕνα μοναστήρι, κ' ἐγὼ τότε θὰ πάρω τὴ δεύτερη γυναῖκα». Ὁ δύστυχος ὁ Γέρος ἅμα ἄκουσε τὰ λόγια τοῦ βασιλόπουλου, ἔμεινεν ἄφωνος ἀπὸ τὴ λύπη του κ' ἐπῆγε 'ς τὸ σπίτι του καταλυπημένος· σὰν τὸν εἶδαν τὰ κορίτσια του ἔτσι λυπημένον, τὸν ἐρωτοῦσαν τί ἔχει, ἀλλὰ ἐκεῖνος δὲν ἔλεγε τίποτε· καὶ μὲ τὰ πολλά, ἀναγκάσθη νὰν τὸ φανερώσῃ τῆς μεγάλης. Τότ' ἐκείνη τοῦ εἶπε: «Μπά, πατέρα μου, καὶ γι' αὐτὸ λυπᾶσαι; ἀφοῦ ἐγὼ εἶμαι ἄμοιρη, δὲν πρέπει ἐξ αἰτίας μου νὰ δυστυχήσουν καὶ ἡ ἄλλες μου ἀδερφὲς κι' ἀτός σου· μόνο νὰ μοῦ δώκῃς 'λίγα χρήματα, γιὰ νὰ πάρω μαζῆ μου καὶ μιὰ ἀλλαξιὰ καλλογρήστικα ροῦχα καὶ μιὰ σιδερομαγκούρα, νὰ πάω ὅπου μὲ ῥίξῃ ἡ τύχη μου ἡ σκοτεινή».

Ἔτσι ὁ Γέρος τῆς ἔδωκε ἀρκετὰ χρήματα, ποῦ τοῦ εἶχε δομένα τὸ βασιλόπουλο, τῆς ἔφτειασε καὶ τὴν ἀλλαξιὰ τὰ καλογρήστικα καὶ τὴ σιδερομαγκούρα, τῆς ἔδωκε καὶ τὴν εὐκή του, τὴν ξέβγαλε ἔως ὄξω ἀπὸ τὴ χώρα, καὶ κλαίγοντας τὴν ἀποχωρίστηκε. Τὸ λοιπὸν ἡ Κόρη, ἀφοῦ ἐπερπάτησε οὔλην τὴν ἡμέρα, τὸ βράδυ πῆγε κ' ἐκόνεψε 'ς ἕνα χωριὸ 'ς ἑνὸς λαγηνᾶ τὸ σπίτι καὶ τὸν ἐπαρακάλεσε νὰν τὴν ἀφίσῃ νὰ ξενυχτήσῃ 'ς τἀργαστήρι του πῶφτειανε τὰ λαγήνια· ὁ λαγηνᾶς τὴ σπλαχνίστηκεν, ὡσὰν καλόγρηα καὶ τὴν ἄφηκε νὰ κοιμηθῇ· τὴν αὐγή, ὄντας ἐπῆγε 'ς τἀργαστήρι καὶ βλέπει τὰ λαγήνια του οὖλα σύντριμμα, ἔμεινε ξερὸς καὶ μὲ θυμὸ μεγάλονε τῆς λέει: «Τί κακὸ ἦτανε τοῦτο ποῦ μῶκαμες, καλόγρηα, γιατί μοῦ σύντριψες τὰ λαγήνια μου, ποῦ 'γὼ ἀπ' αὐτὰ περιμένω νὰ βγάλω τὸ ψωμί μου;» Ἡ Καλόγρηα ἐπροσπάθησε μὲ κάθε τρόπο νὰν τὸν μαλακώσῃ καὶ τοῦ ἔκανε χίλιους ὅρκους, ὅτι δὲν τἄσπασ' αὐτή, ἀλλὰ νὰ τὰ ἐχτιμήσῃ καί, ὅσο κάνουνε, νὰ τοῦ τὰ πληρώσῃ. Ἔτσι τὸν καταπράϋνε καὶ τοῦ πλήρωσε ὅσο ἄξιζαν τὰ λαγήνια· κ' ἐξακολούθησε τὴν ὁδοιπορία της τρεῖς ἡμέρες, χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ οὔτε χωριό, οὔτε ἄνθρωπο, οὔτε πουλὶ 'ς τὸν τόπο κεῖνο. Στὶς τρεῖς ἡμέρες, ἀφοῦ βράδυασ' ἔφτασε 'ς ἕν ἄλλο χωριὸ καὶ πῆγε νὰ ξενυχτήσῃ σ' ἑνὸς πραγματευτῆ τἀργαστήρι. Ὁ πραγματευτής, σὰν τὴν εἶδε Καλόγρηα, τὴν ἐδέχθη νὰ μείνῃ· ἀλλὰ τὴν αὐγὴ βλέπει κι' αὐτὴ μὲ μεγάλη της λύπη κ' ἐκεῖνος μ' ἀγανάχτησί του, ὅτι τοῦ εἶχε γείνῃ μεγάλη ζημία 'ς τὴς πραγματείαις του, ὥστε ὁποῦ τῆς ἔκαμε πικρὰ παράπονα, γιατί, ἀφοῦ τὴν ἐμπιστεύθη εἰς τἀργαστήρι του, τοῦ ἔκαμε τόση φθορά. Ἡ δύστυχη ἡ Καλόγρηα σὰν ἔβλεπε ὅτι αὐτὰ τὰ κάνει ἡ κακή της τύχη, ποῦ τὴν ἐκατάτρεχε, τοῦ εἶπε νὰ μὴν ἀγαναχτῇ καὶ νὰ μὴν νομίζῃ ὅτι αὐτὴ μὲ τὴν θέλησί της τοῦ ἔκαμε τὴν φθορά, ἀλλὰ νὰ ξετιμήσῃ τὴς πραγματείαις του, καὶ ὅσο κάνουν νὰ τοῦ τῆς πληρώσῃ. Ἔτσι, ἀφοῦ ξετίμησε τὴς πραγματείαις του, τὸν ἐπλήρωσε καὶ ἐξακολούθησε τὴν ὁδοιπορία της· καὶ τόπο πέρνει, τόπ' ἀφίνει, καὶ πάει σὲ μιὰ χώρα, ποῦ ἦταν οὖλοι οἱ ἀνθρῶποι πεθαμμένοι καὶ τὰ ζῶα, καὶ προχωρῶντως 'ς τὰ βασιλικὰ παλάτια, παντοῦ βλέπει ἀνθρώπους πεθαμμένους, ἀνεβαίνει 'ς τὴς σκάλες, βρέσκει τοὺς στρατιώτες ποῦ φυλάγανε κι' αὐτοὺς πεθαμμένους· μπαίνει μέσα 'ς τὰ παλάτια, καὶ βρέσκει τὸ βασιλόπουλο 'ς τὸ θρόνο πεθαμμένο κ ἐκράτηγε 'ς τὸ χέρι του μιὰ μεμβράνα μακρυά, καὶ 'ς αὐτὴ τὴν μεμβράνα ἤτανε γραμμένα: «Ὅποιος βρεθῇ ἐδῶ κατὰ τύχη νὰ διαβάσῃ τούτη τὴ μεμβράνα, χωρὶς νὰ κοιμηθῇ σαράντα ὧρες καὶ τέσσερες ὧρες καὶ τρεῖς ματζαρώλες (μισαῖς ὥραις) τότε θ' ἀναστηθοῦν οἱ ἄνθρωποι οὖλοι καὶ τὸ βασιλόπουλο, καὶ ἂν εἶναι ἄντρας νὰ τὸν κάμῃ βασιληᾶ καὶ ἂν εἶναι γυναῖκα νὰν τὴν κάμῃ βασίλισσα γυναῖκα του». Ἀμέσως λοιπὸν ἄρχισεν ἡ Καλόγρηα νὰ διαβάζῃ τὴ μεμβράνα καὶ ἔκαμε τὴς σαράντα ὧρες καὶ τὴς τέσσερες ὧρες, χωρὶς ν' ἀποκοιμηθῇ, ἀλλὰ 'ς τὴς τρεῖς ματζαρώλες ἀποκοιμήθη. Τότε εὑρέθη κατὰ τύχη μία Ἀράπα, κι' αὐτὴ ἐδιάβασε τὴς τρεῖς ματζαρώλες καὶ ἀναστήθηκαν οὖλοι, καὶ τὸ βασιλόπουλο, σὰν εἶδε τὴν Ἀράπα κοντά του, ἐκατάλαβεν ὅτι αὐτὴ ἐδιάβασε τὴ μεμβράνα

καὶ ἀναστήθηκε καὶ ὁ λαός του κι' αὐτός, καὶ κατὰ τὴν ὑπόσχεσι τῆς γραφῆς τὴν πῆρε γυναῖκα, καὶ ἀφοῦ 'ρώτησε καὶ γιὰ τὴν καλόγρηα, εἶπεν ἡ 'Αράπα ὅτι εἶνε σκλάβα της καὶ τὴν ἔκαμε χηνοβοσκοῦ. Κ' ἔτσι ἡ δύστυχη ἔβοσκε τῆς χῆνες καὶ 'καταριώτανε τὴ σκοτεινή της μοῖρα, ποῦ ἀκόμη τὴν κατάτρεχε καὶ δὲν ἀπόστασε.

Μία τῶν ἡμερῶν ἦρθε μήνυμα 'ς τὸ βασιλόπουλο, νὰ πάῃ 'ς ἓν ἄλλο βασιλόπουλο, γιὰ νὰ τηράξουν κάποια ὑπόθεσι τοῦ βασιλείου τους, ἐπειδὴ ἤτανε γειτόνοι. Τότε ἐρώτησε οὖλους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ παλατιοῦ του, τί χάρες ἤθελαν νὰν τοὺς φέρῃ ἀπὸ τὸ ταξεῖδι καί, ἀφοῦ καθένας τοῦ εἶπε τὴν παραγγελιά του, ἐκάλεσε καὶ τὴν δύστυχη τὴ χηνοβοσκοῦ νὰν τὴ ρωτήσῃ τί ἤθελε νὰν τῆς φέρῃ· ἡ βασίλισσα τὸν ἀμπόδιζε ἀπ' αὐτό, γιατὶ πάντα ἐφοβότανε, νὰ μὴν τύχῃ καὶ μάθῃ, ὅτι 'κείνη ἐδιάβασε τὴς σαράντα ὧρες καὶ τὴς τέσσερες ὧρες κι' αὐτὴ μόναχα τὴς τρεῖς μαντζαρώλες. 'Αλλὰ τὸ βασιλόπουλο ἐπίμενε νἄρθῃ, νὰν τὴ ρωτήσῃ τί θέλει. Κι' αὐτὴ ἀποκρίθη: « *Μιὰ πέτρα τῆς ὑπομονῆς κ' ἕνα μαχαῖρι τῆς σφαγῆς*· κι' ἂν δὲν τὰ φέρῃ, τὸ καράβι του νὰ μὴν κινάῃ ». Τὸ βασιλόπουλο λοιπὸν ἐπῆγε 'ς τὸ μήνυμα, καὶ ὄντας ἤτανε καιρὸς νὰ γυρίσῃ, ἐψώνισε ὁλονῶνε τῆς χώρας, ἀλλὰ τῆς χηνοβοσκοῦς τὴν παραγγελιὰ τὴν ἀλησμόνηκε· μὰ καὶ τὸ καράβι δὲν ἐκίναγε· πολεμᾶνε οἱ ναύτες, ἀγωνιῶνται— πουθενὰ νὰ κινήσῃ. Τότε λέει ὁ καραβοκύρης τοῦ βασιλόπουλου: νὰ μὴν τύχῃ κι' ἀλησμόνηκε καμμιὰ παραγγελιά, καὶ γι' αὐτὸ δὲν κινάει τὸ καράβι; 'Αμέσως θυμήθηκε τὸ βασιλόπουλο τῆς χηνοβοσκοῦς τὴν παραγγελιά, τὴν εἶπε τοῦ καραβοκύρη, καὶ τὸν ἔστειλε νὰ πάρῃ μιὰ πέτρα τῆς ὑπομονῆς, κ' ἕνα μαχαῖρι τῆς σφαγῆς γιὰ τὴ χηνοβοσκοῦ, κι' ἀφοῦ τὰ πῆρεν, εἶπε τοῦ βασιλόπουλου νὰ τὴν προσέξῃ, γιατὶ κάτι κακὸ θἄχῃ 'ς τὸ νοῦ της ἡ χηνοβοσκοῦ ποῦ τὰ 'ζήτησε αὐτά.

Ἔτσι, ἐγύρισε 'ς τὰ παλάτια του τὸ βασιλόπουλο κ' ἐμοίρασε σὲ οὖλους τοῦ παλατιοῦ τοὺς ἀνθρώπους· καὶ παράγγειλε νὰ ἔρθῃ καὶ ἡ χηνοβοσκοῦ νὰν τῆς δώσῃ τὴ χάρι της, γιὰ νὰν τὴν προσέξῃ νὰ ἰδῇ τί θὰ κάμῃ μὲ τὸ μαχαῖρι τῆς σφαγῆς καὶ μὲ τὴν πέτρα τῆς ὑπομονῆς· κι' ἀφοῦ ἦρθε, τῆς τἄδωκε καὶ τῆς εἶπε νὰ καθήσῃ μέσα σ' ἕναν ὀντᾶ τοῦ παλατιοῦ καὶ νὰ μὴν πάῃ μὲ τὴς χῆνες καὶ τὴν ἐδιάταξε νὰ λουστῇ καὶ ν' ἀλλάξῃ. Αὐτὴ ἀμέσως ἔκαμε τὴ γνώμη του κ' ἐκλείστη μέσα 'ς τὸν ὀντᾶ, ποῦ τῆς· ἔδωκε, καὶ αὐτὸς τὴν παραφύλαγεν ἀπὸ μιὰ τροῦπα, ἀπ' τὸν ἄλλον κοντινὸν ὀντᾶ, νὰ ἰδῇ τί θὰ κάμῃ. Ἔτσι αὐτή, ἀφοῦ ἔμπηξε κάμω τὸ μαχαῖρι τῆς σφαγῆς, ἔβαλε 'ς τὴν καρδιά της τὴν πέτρα τῆς ὑπομονῆς καὶ ἄρχισε νὰ μοιρολογάῃ καὶ νὰ λέῃ: « Δὲν ἤμουν ἐγώ, ποῦ μ' ἐζήτησε τὸ βασιλόπουλο νὰ μὲ πάρῃ γυναῖκα, ἀλλὰ ἡ μοῖρα μου ἡ κακὴ μ' ἐμπόδισε καὶ μ' ἔδιωξ' ὁ πατέρας μου μὲ φορεσιὰ καλόγρηας; Ἄκουγέ τα πέτρα τῆς ὑπομονῆς καὶ σὺ μαχαῖρι τῆς σφαγῆς:

—Δὲν ἤμουνα 'γώ, ποῦ περπάταγα
καὶ παράδερνα
τῆς ἐρημιᾶς,
τῆς σκοτεινιᾶς,
χωρὶς νὰ ξέρω ποῦ πηγαίνω,
χωρὶς νὰ ξέρω τί νὰ γένω,
μὲς 'ς τὰ θερά, 'ς ταγρίμια,
μὲ πεῖνα καὶ μὲ γδύμια,
καὶ κανεὶς δὲν μ' ἔμπαζε,
ἕνας δὲν μὲ 'γνώριζε,
μόνον ἕνας λαγηνᾶς
μ' ἔμπασε 'ς τὸ σπῆτι του,
μὰ κ' ἐκεῖ
ἡ μοῖρα μου ἡ κακή,
τοὔσπασε τὰ λαγήνια του,
γιατὶ μὲ κατάτρεχε
κι' οὔλο μὲ κινήγαγε...

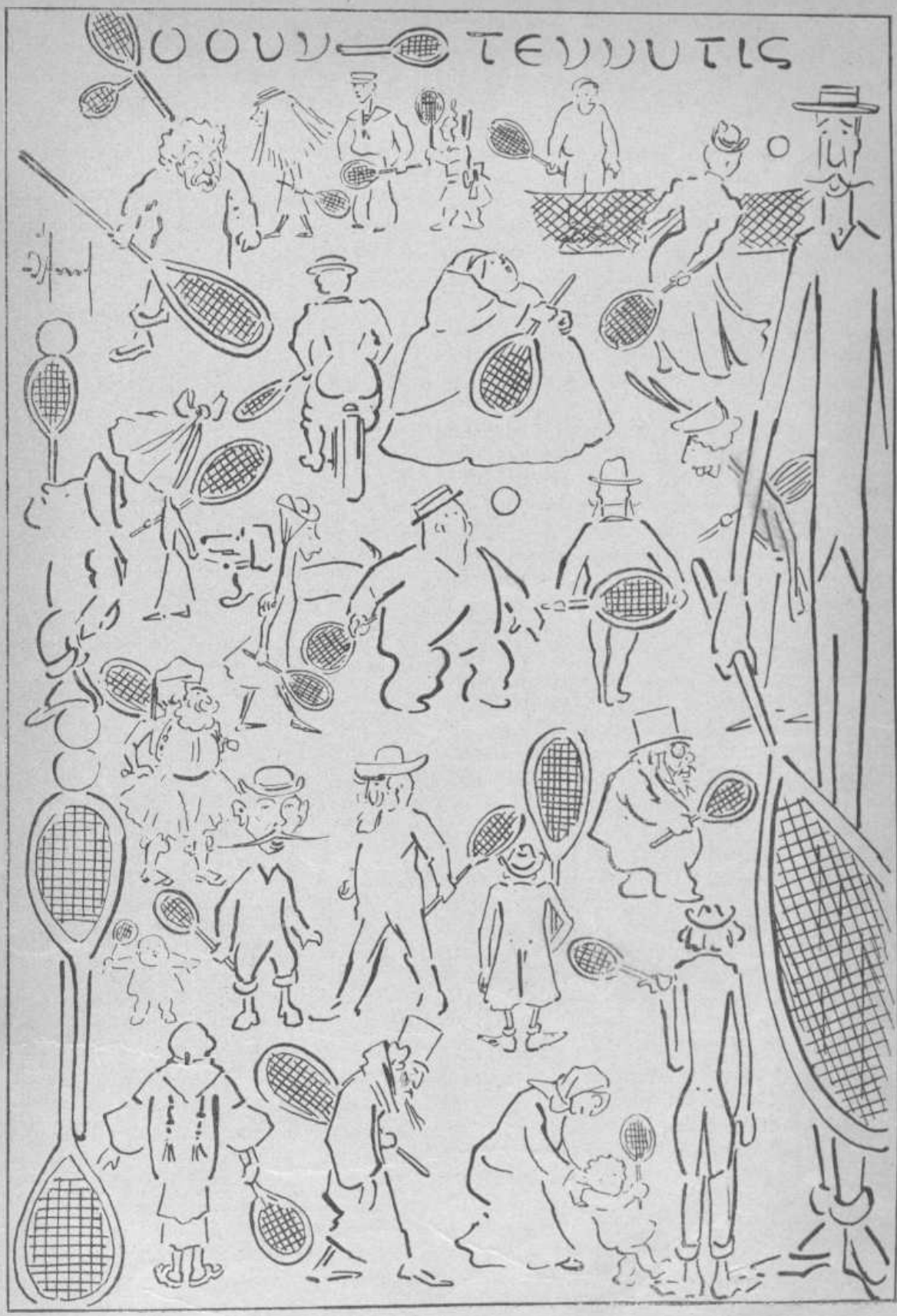
Ἄκουγέ τα, πέτρα τῆς ὑπομονῆς καὶ σὺ μαχαίρι τῆς σφαγῆς!

Δὲν ἤμουνα 'γώ,
ποῦ νυχτοπερπάτησα
καὶ νυχτοσακίστηκα
κ' ἤρθα δῶ σὲ τούτη τὴ χώρα
σὲ μιὰ μαύρη κακὴ ὥρα,
ποῦ ἦταν οὖλοι πεθαμμένοι
καὶ 'ς τὴς στράτες ξαπλωμένοι,
κ' ἔκατσα κ' ἐδιάβασα
μαῦρα δάκρυα ν' ἔχυσα,
οὖλες τὴς σαράντα ὧρες
καὶ τὴς τέσσερες ἀκόμη.
Μὰ 'ς τὴς τρεῖς τὴς ματζαρώλες
ἦρθεν ἡ κακή μου μοῖρα
καὶ μοῦ ἔκλεισε τὰ μάτια
κ' ἔφτασε μιὰ μαύρη 'Αράπα,
διάβασε τρεῖς ματζαρώλες
καὶ μ' ἀμπρόλαβε τὴ δόλια,
κ' ἔγινε αὐτὴ βασίλισσα
κ' ἐγὼ χηνοβοσκοῦ;...
Μαχαιράκι τῆς σφαγῆς
'ς τὴν καρδούλα μου νὰ μπῆς!..

Ἐκεῖ ποῦ ἦταν ἕτοιμη ἡ χηνοβοσκοῦ νὰ μπήξῃ τὸ μαχαῖρι 'ς τὴν καρδιά της, ἄνοιξ' ὁ βασιλιᾶς τὴν πόρτα τοῦ ὀντᾶ κ' ἔτρεξε καὶ τῆς ἐκράτησε τὸ χέρι, τὴν 'παρηγόρησε, τὴν ἔντυσε βασιλικὰ φορέματα, τὴν ἐκάθισε 'ς τὸ βασιλικὸ θρόνο, καὶ τὴν ὠνόμασε γυναῖκα του, καὶ τὴν 'Αράπα τὴν ἔκαμε χηνοβοσκοῦ· κ' ἔτσι 'κάτσαν κεῖνοι καλὰ καὶ μεῖς καλλίτερα.

Ι. Γ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

[Ἀπὸ τὸ Σπαρτιατικὸν Ἡμερολόγιον]

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΥ Α Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Μάθημα ἕκτον. Πραξιτέλης καὶ Λύσιππος.

Τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ μαθήματος τούτου περὶ τοῦ *Πραξιτέλους* ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος.

Ἐντελῶς διάφορον χαρακτῆρα ἀπὸ τοῦ Πραξιτέλους μᾶς παρουσιάζει ὁ μέγας καὶ τελευταῖος διδάσκαλος τῆς Ἀργειοσικυωνίας Σχολῆς καὶ τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς Πλαστικῆς *Λύσιππος*· δύναται νὰ ὀνομασθῇ, ὅπως ὁ Φιλοποίμην, ὁ ἔσχατος τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν.

Ὁ Λύσιππος ἔζησεν 90—100 ἔτη, ἔδρασε δὲ καλλιτεχνικῶς ἐπὶ ἥμισυ καὶ πλέον αἰῶνα (360, ἢ 350—300 π. Χ.), δηλ. καθ' ὅλην τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τοῦ ὁποίου ἦτο ὁ ἐπίσημος καλλιτέχνης τῆς αὐλῆς διὰ τὴν κατασκευὴν χαλκῶν ἀνδριάντων του μεγάλου ἀνδρός, τοῦ ὁποίου ἐξόχως ἀπέδιδε τὴν φυσιογνωμίαν, καὶ τῶν περὶ αὐτόν.

Ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Λυσίππου ἦσαν χαλκᾶ, ἀριθμοῦνται δὲ εἰς 1500 κατά τι ἀνέκδοτον, ὅτι ὁ καλλιτέχνης συνείθιζε νὰ θέτῃ κατὰ μέρος ἓν χρυσοῦν νόμισμα διὰ κάθε ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐξήρχετο ἐκ τοῦ ἐργοστασίου του, καὶ ὅτι οἱ υἱοὶ καὶ κληρονόμοι του, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐπίσης καλλιτέχναι, *Λάϊππος*, *Βόηθος* καὶ *Εὐθυκράτης*, εὗρον 1500 τοιαῦτα νομίσματα. Ἂν ὁ τεράστιος οὗτος ἀριθμὸς δὲν εἶναι ἀκριβής, ἐνέχει τὴν ἀλήθειαν ὅτι ἀπὸ ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς καλλιτέχνας τῆς ἀρχαιότητος ὁ Λύσιππος κατεσκεύασε τὰ περισσότερα ἔργα· δεῖγμα τῆς φιλοπονίας του εἶναι καὶ ὁ θάνατός του, ὅπως τὸν περιγράφουν ἐπὶ τὸ ρομαντικώτερον οἱ ἀρχαῖοι· ἐλησμονήθη δηλ. εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν ἑνὸς ἔργου καὶ ἐλιποθύμησεν ὡς γέρων ἤδη καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ.

Πλεῖστα ἀντίγραφα ἔργων τοῦ Λυσίππου ἐσώθησαν· τὰ ἔργα του ἦσαν καθ' ὅλον τὸν κόσμον διεσπαρμένα καὶ ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Βαβυλῶνα εὑρέθη ἀντίγραφον ἔργου του.

Τὸ ἀριστούργημα τοῦ Λυσίππου ἦτο ὁ περίφημος *Ἀποξυόμενος*, διὰ τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται μοναδικὸν διὰ τὴν καλλιτεχνίαν γεγονός, ὅτι ἐπανεστάτησε χάριν αὐτοῦ ὁ λαὸς τῆς Ῥώμης. Θὰ ἦτο ἀνδριὰς νικητοῦ νεανίου ἐν Ὀλυμπίᾳ ἢ ἀλλαχοῦ, ὅταν δὲ ἀπεσπάσθη ἐκ τοῦ βάθρου του καὶ ἐστήθη ὑπὸ τοῦ Ἀγρίππα εἰς τὴν εἴσοδον τῶν νέων Θερμῶν του ἐν Ῥώμῃ, ἔλαβε τὸ παράνομα Ἀποξυόμενος ἐκ τῆς ἐργασίας, τὴν ὁποίαν παρίστατο ἐκτελῶν ὁ αὐτοκράτωρ Τιβέριος, θαυμάζων καὶ αὐτὸς τὸ ἔργον, τὸ ἀπήγαγεν εἰς τὰ ἰδιαίτερα δωμάτιά του ἐν τοῖς ἀνακτόροις· ἀλλ' ὁ λαὸς ἀπεδοκίμασε θορυβωδῶς ἐν τῷ θεάτρῳ τὸν αὐτοκράτορα, ἀπῄτησε τὸ ἔργον διὰ τὴν κοινὴν θέαν, καὶ ἠνάγκασε τὸν Τιβέριον νὰ τὸ ἀποδώσῃ.

Εὐτυχῶς ἐσώθη ὡραῖον καὶ πιστὸν ἀντίγραφον ἐκ μαρμάρου, εὑρισκόμενον σήμερον εἰς τὸ Braccio Nuovo, ὅπου ἐπιβάλλει ἀμέσως ἀπὸ τὴν εἴσοδον εἰς τὸν μακρὸν καὶ πλήρη ὡραίων ἔργων βραχίονα ἐκεῖνον τοῦ Βατικανοῦ, μὲ τὴν εὐκινησίαν, τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν χάριν του.

Παρίσταται νεανίας σταθεὶς τυχαίως κάπου εἰς τὴν παλαίστραν. Ὑψώσας τὴν δεξιὰν καὶ ἀρχίζων νὰ τὴν ἀποξύῃ μὲ τὴν στλεγγίδα (ξύστραν), τὴν ὁποίαν κρατεῖ μὲ τὴν ἀριστεράν· τὸ θέμα εἶναι ἁπλούστατον καὶ κοινότατον, πολλοὶ δὲ καλλιτέχναι, ἐν οἷς ὁ Πολύκλειτος καὶ ἴσως ὁ Ἀλκαμένης εἶχον παραστήσει τοιούτους Ἀποξυομένους· ἀλλ' οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐπεδίωκον νὰ εὕρουν σπάνια καὶ ἀνεκμετάλλευτα θέματα, οὔτε ὁ λαὸς ἠρέσκετο εἰς αὐτά· τὸ πᾶν ἔκειτο εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, καὶ ὡς πρὸς τοῦτο εἶναι ἀνυπέρβλητος ὁ νεανίας τοῦ Λυσίππου· ἀποτελεῖ τὸ νικητήριον τέρμα τῶν τόσων μόχθων καὶ ἀγώνων τῆς μεγάλης Ἀργειοσικυωνίας Σχολῆς, ἐργαζομένης ἐπὶ 300 καὶ πλέον ἔτη, διὰ νὰ παραστήσῃ τὸν τέλειον τύπον γυμνοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς τελειότητος κατὰ φύσιν καὶ τέχνην τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος διὰ πᾶσαν ἐποχὴν καὶ ἔθνος, ἐφ' ὅσον ὑφίσταται ὁ ἄνθρωπος ὅπως ἔχει, εἶναι ὁ Ἀποξυόμενος τοῦ Λυσίππου.

Διότι ὡς πρὸς τὰς ἀναλογίας πρῶτον τῶν μελῶν εἶναι ὡραιότατος· ἡ κεφαλὴ μικρά, ὁ κορμὸς βραχὺς καὶ λεπτός, τὰ σκέλη μακρά, τὸ ὕψος τοῦ σώματος ὀκτὼ κεφαλαί, ἐν ᾧ εἰς τὸν κανόνα τοῦ Πολυκλείτου, τὸν Δορυφόρον, ὁ κορμὸς εἶναι ὀγκώδης, ἡ κεφαλὴ μεγάλη, τὰ σκέλη βραχέα, τὸ ὕψος τοῦ σώματος ἑπτὰ κεφαλαί.

Ἡ ἰδέα τῆς κινήσεως εἶναι ἐξόχως ἐπιτυχής· ὁ Ἀποξυόμενος, ἐν ᾧ παρίσταται ἠρεμώτατος καὶ πατεῖ μὲ ὅλον τὸ πέλμα καὶ τῶν δύο ποδῶν, εἶναι εὐκίνητος καὶ εὔστροφος, ἠμπορεῖ πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν νὰ κινηθῇ καὶ νὰ στραφῇ ἀκόπως καὶ ἀμέσως, ἐν ᾧ ὁ Δορυφόρος, μ' ὅλον ὅτι παρίσταται βαδίζων, δὲν ἠμπορεῖ νὰ κινηθῇ παρὰ μόνον πρὸς τὰ ἐμπρός, καὶ μὲ βάδισμα στρατιωτικόν, καὶ ἐν μέρει πρὸς τὰ πλάγια, δὲν ἠμπορεῖ νὰ στραφῇ, χωρὶς κίνδυνον νὰ συντρίψῃ τὰ ὀστᾶ του.

Ὁ κανὼν λοιπὸν τοῦ Λυσίππου, ὁ Ἀποξυόμενος, προϋποθέτει τελείαν γνῶσιν τῆς μηχανικῆς τοῦ σώματος, τῆς ἀνατομικῆς αὐτοῦ, τῶν ἀναλογιῶν του καὶ ἀκόμη ἐνέχει τελειοτάτην ὀπτικήν· ἀπὸ ὁπουδήποτε τὸν παρατηρήσῃ τις, εὑρίσκει ὅλην τὴν εὐλυγισίαν καὶ εὐστροφίαν, νομίζει τις ὅτι ἀπὸ παντοῦ ἔχει νέαν ὄψιν καὶ φαίνεται ὅτι ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μας θὰ μεταβληθῇ.

Ἐδῶ βλέπομεν πῶς ὁ τέλειος *κατὰ τέχνην* Δορυφόρος τοῦ Πολυκλείτου δὲν δύναται νὰ εἶναι καὶ τελείως ὡραῖος· εἰς τὴν φύσιν δὲν ὑπάρχει βεβαίως σῶμα Δορυφόρου εἰς μαθηματικὴν τελειότητα μελῶν, ὑπάρχει ὅμως σῶμα Ἀποξυομένου τοῦ Λυσίππου, *κατὰ φύσιν* τέλειον.

Καὶ ὡς πρὸς τὴν φυσιογνωμίαν εἶναι ἐξαίρετος ὁ Ἀποξυόμενος καὶ πολὺ διάφορος ἀπὸ τὸν Δορυφόρον· διότι ἐν ᾧ ὁ δεύτερος εἶναι ἁπλοῦς, ἀφελής, ἀγαθός, καρτερικός, εὐπειθής, χωρὶς φιλοδοξίας, ὁ πρῶτος εἶναι εὐφυής, πλήρης χάριτος καὶ νοημοσύνης, φιλόδοξος, ἀνυπόμονος, πλήρης σχεδίων καὶ ἀνησύχου πνεύματος, ρεμβὸς καὶ ὀνειροπόλος. Ὁ Δορυφόρος εἶναι ὁ Δωριεὺς τοῦ δου π. Χ. αἰῶνος, ὁ Ἀποξυόμενος εἶναι ὁ κατακτητὴς καὶ μεγαλεπήβολος, ὁ δραστήριος καὶ ἄοκνος, ὁ πλήρης δίψης διὰ δόξαν, ἐργασίαν, καὶ πνευματικὴν δρᾶσιν Ἑλλην τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ριψοκίνδυνος, δρῶν πανταχοῦ καὶ ἔχων πανταχοῦ ἰδίαν γνώμην καὶ αὐτοβουλίαν.

Ὁ νεανίας τοῦ Λυσίππου τέλος αἰσθάνεται, βλέπει

ζῇ, κινεῖται μεταξὺ τῶν ζώντων, εἶναι αὐτὴ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή, διότι μόνον ἡ πνοὴ τοῦ λείπει. Καὶ ἐν ᾧ εἶναι ἡ ἔμψυχος φύσις, δὲν ἔχει κανένα πραγματιστικὸν ἢ προσωπογραφικὸν χαρακτῆρα· εἶναι ὡσὰν ἰδέα.

Ὁ Λύσιππος ἐν ᾧ ἠξεύρει ὅλην τὴν κίνησιν καὶ ὅλην τὴν ἀνατομικὴν τῶν σωμάτων, δὲν θέλει νὰ τὰ ἐπιδείξῃ· συγκρατεῖ τὸν ἑαυτόν του ὡς μέγας καλλιτέχνης, καὶ μόνον ἤρεμα ἐλεύθερα ἔργα παριστᾷ· οἱ διάδοχοί του καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἀντλοῦν ἀπ' αὐτὸν καὶ κινοῦν τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἔχοντες πυξίδα τὸν Ἀποξυόμενον.

Ἄλλων ἔργων τοῦ Λυσίππου ἔχομεν ἀντίγραφα, μεταξὺ τῶν ὁποίων λαμπρὰν θέσιν κατέχει τὸ ἀνάθημα τοῦ Δαόχου ἐν Δελφοῖς· ἰδίως ὁ *Ἀγίας* τοῦ Μουσείου τῶν Δελφῶν εἶναι τύπος Λυσιππείου ἀνδριάντος προγενεστέρου τοῦ Ἀποξυομένου

Ὁ Ἡρακλῆς ὑπῆρξεν ὁ ἀγαπητὸς τύπος τοῦ Λυσίππου· τὸν παρέστησεν ὑπὸ ποικίλας μορφάς· ἀντίγραφα τοῦ *ἀναπαυομένου Ἡρακλέους* ἐσώθησαν τὸ ἐν Νεαπόλει ἔργον, τοῦ Γλύκωνος ὁ λεγόμενος Ἡρακλῆς Φαρνέζε, ἄλλα ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ ἓν ἐκ τῆς θαλάσσης τῶν Ἀντικυθήρων· ἀλλὰ τὸ ἀντίγραφον τοῦ Γλύκωνος μὲ τὰ βουνὰ τῶν μυώνων εἶναι ἀηδὲς καὶ κωμικὸν ἔργον, καὶ ἀπορεῖ τις πῶς τὸ ἐθαύμασαν πολλοὶ· κατεσκευάσθη εἰς Ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν καὶ διὰ νὰ εὐφράνῃ τὸν ῥωμαϊκὸν ὄχλον, ὁ ὁποῖος ἠρέσκετο εἰς τοὺς μυϊκοὺς ὄγκους καὶ τὰς ὑπερβολάς

Ἐκτὸς τούτων ὁ Λύσιππος εἶναι ὁ μόνος μετὰ τὸν Φειδίαν καλλιτέχνης, ὁ ὁποῖος ἀπετόλμησε νὰ κατασκευάσῃ θεοὺς καὶ μάλιστα τὸν *Δία* δυστυχῶς δὲν ἔχομεν ἀντίγραφα διὰ νὰ κρίνωμεν ἀσφαλῶς τοὺς δύο αὐτοὺς κολοσσοὺς τῆς τέχνης Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ κεφαλὴ τοῦ Διὸς Otricoli, ἡ διαδεδομένη εἰς ἐκμαγεῖα καθ' ὅλον τὸν κόσμον, ἀντιγράφει ἔργον τοῦ Λυσίππου· διότι ὁ Ζεὺς τοῦ Φειδίου τοῦ κατασκευαστοῦ μιᾶς Λημνίας παρίστατο πάντως εὐμενής, ἀγαθός, ἐμπνέων ἀγάπην, σεβισμόν, ἐλπίδα, ἀνακούφισιν, μεγαλοπρεπὴς ἀλλ' ὡς πατὴρ σεβαστός, τὸ ἰδεῶδες τῆς προσηνείας καὶ τῆς καλωσύνης· τὸ δὲ λεγόμενον ὅτι ὁ Φειδίας ἐνεπνεύσθη ἐκ τῶν στίχων τοῦ Ὁμήρου

ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων·
ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐξέλιξεν Ὄλυμπον

εἶναι μῦθος καὶ ἀνόητος παρομοίωσις εὐφαντάστου ἀρχαίου τινὸς κριτικοῦ

Ὁ Ζεὺς Otricoli ἔχει τὰ χαρακτηριστικά, τὰ ὁποῖα ἀναμένομεν ἀπὸ τὰς νέας τάσεις τῆς Τέχνης τοῦ 4ου αἰῶνος. Παρίσταται κυρίως σκεπτικός, περίφροντις, κοπιῶν καὶ μοχθῶν διὰ τὴν ἁρμονίαν τοῦ κόσμου, μέγας, παντοδύναμος εἰς αὐτὸν ἁρμόζει καὶ ὁ Λυσίππειος χαρακτὴρ καὶ οἱ ἀνωτέρω στίχοι τοῦ Ὁμήρου.

Τὸν δὲ *Ποσειδῶνα* παρέστησεν ἀνυπερβλήτως ὁ Λύσιππος· ἦτο χαλκοῦν ἄγαλμα λατρείας ἐν τῷ Ἰσθμῷ, ὅπου ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες τῶν Ἰσθμίων τὸν φέρουν τὰ νομίσματα Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, τὰ ὁποῖα ἔκοψεν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀνακηρύξεώς του ὡς στρατηγοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐκεῖ ἔχομεν δὲ καὶ ἀντίγραφον εἰς τὸ μέγεθος τοῦ πρωτοτύπου ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λατερανοῦ ἐν Ῥώμῃ τὸ ὁποῖον ὅμως ἔχει πολλὰς καὶ κακὰς συμπληρώσεις

Ἀναγνωρίζεται ἐν τούτοις σαφῶς ἡ παράστασις· ὁ θεὸς παρεστάθη πρὸ ὀλίγου ἐξελθὼν ἐκ τῆς θαλάσσης· ἡ κόμη του καὶ τὸ γένειον φαίνονται ὡς νὰ ἀποστάζουν ἀκόμη τὸ ὕδωρ· ἐνεφανίσθη ἐκεῖ ἐνώπιον τῶν πιστῶν του τοὺς ὁποίους παρατηρεῖ μὲ πολλὴν εὐμένειαν καὶ ἀγαθότητα, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀπορίαν ὄντος, τὸ ὁποῖον δὲν εὑρίσκεται εἰς τὸ στοιχεῖον του Ὁ Λύσιππος λοιπὸν κατώρθωσε νὰ δώσῃ τὰ γνήσια χαρακτηριστικὰ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ διὰ τοῦτο δικαίως ἐθαυμάσθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ τὸ ἔργον του ἐπεκράτησεν ὡς γενικὸς τύπος.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Λυσίππου ὑπῆρξε μεγάλη ἰδίως εἰς τοὺς μικροτεχνίτας χαλκουργούς· ὡς πρὸς τὴν Πλαστικὴν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἡ *Περγαμηνὴ* καὶ *Ῥοδία* Σχολή, εἶναι ἀπαύγασμα τῆς τέχνης του αὐτὸς ὑπέδειξε τί ἠδύνατο ἀκόμη νὰ παραστήσῃ ἡ Τέχνη, ἔστω καὶ παρεκβαίνουσα ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἠρεμίας, ἡ ὁποία εἶναι ὁ κύριος καὶ ἀπαραίτητος χαρακτὴρ τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν εἰς τὰ ἐλεύθερα καὶ περιφερῆ ἔργα.

Ἂν παραστήσωμεν μὲ ὅρος ὑψηλὸν τὴν Τέχνην βλέπομεν ἐξ ἀρχῆς, πῶς ἐπιχειρεῖ ἡ Πλαστικὴ νὰ κατακτήσῃ τὸ ἔδαφος πῶς προχωρεῖ καὶ πῶς φθάνει εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον ἐκ τῶν ἐργατῶν πρῶτος ὁ *Φειδίας*, ἔπειτα ὁ *Πολύκλειτος*, τρίτος ὁ *Σκόπας*, ἔπειτα ὁ *Πραξιτέλης* καὶ τελευταῖος ὁ *Λύσιππος*. Μόνον τοὺς πέντε αὐτοὺς χωρεῖ ἡ κορυφή· δὲν ὑπάρχει οὐδεμία θέσις δι ἄλλον Τὰ μετὰ τὸν Λύσιππον εἶναι κατάπτωσις καὶ παρακμή. — Καὶ ὅμως τὸ γόνιμον καὶ ὑπέροχον Ἑλληνικὸν πνεῦμα κατορθώνει, ἔστω καὶ καταβαῖνον ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευράν, νὰ παραστήσῃ τὸ καλὸν ἐν τῇ Πλαστικῇ καὶ ὑπὸ ἄλλην ὄψιν, ἐπίσης ὡραίαν, διδακτικήν, ἀξιαθαύμαστον καὶ αὐτήν, ἂν καὶ φέρει ἐντός της τὸ στοιχεῖον τῆς παρεκβάσεως Ἡ νέα αὐτὴ ὄψις εἶναι πλησιεστέρα πρὸς ἡμᾶς, καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ δικαίως νέα ἀκμή. τὴν ὁποίαν θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν *Περγαμηνὴν* καὶ *Ῥοδίαν* Σχολήν.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ

Β. Μποκατσιάμπης

Ο ἐφετινὸς χειμὼνας πολὺ ἄγονος. Μία ἔκθεσις μόνον, τοῦ κ. Μποκατσιάμπη, εἰς τὸ ἐργαστῆρι του, ἡ ὁποία ἐτελείωσε πρὸ τριῶν ἑβδομάδων, καὶ μία τοῦ κ. Βικάτου ἡ ὁποία ἤνοιξε προχθὲς εἰς τὸν «Παρνασσόν». Περὶ αὐτῆς προσεχῶς

Ὁ κ. Μποκατσιάμπης εἶνε ἕνας ἀγαθός, ἀγιαθώτατος Κερκυραῖος. Ἔτσι τοὐλάχιστον φαίνεται. Τόσον μάλιστα ποὺ ὅταν μπαίνῃς εἰς τὴν ἔκθεσίν του, σὲ πιάνει κρύος φόβος μήπως ἀναγκασθῇς νὰ φανῇς ἐπιεικὴς ἂν τυχὸν δὲν σοῦ ἀρέσουν τὰ ἔργα του.

Εὐτυχῶς, τὴν πρώτην φορὰν ποὺ ἐπῆγα, δὲν ἦτο ἐκεῖ. Μὲ ὑπεδέχθη ἡ μικρὰ μοραΐτισσα ὑπηρέτρια μὲ κάποιον δισταγμὸν κατ' ἀρχάς, ἔπειτα πολὺ πρόθυμη μὲ ὡδήγησε εἰς τὸ studio τοῦ ζωγράφου ὅταν ἤκουσε.. .τὸν τίτλον μου. Καὶ ἔτσι μόνος, ἐκάθησα εἰς μίαν πολυθρόναν μὲ ὅλην μου τὴν ἄνεσιν, ἐπῆρα τὰς σημειώσεις μου καὶ ἔφυγα

Μέσα εἰς τὰ εἴκοσι ἢ τριάντα λοιπὸν ἔργα ποὺ ἐκθέτει ὁ κ. Μποκατσιάμπης, ἐσταμάτησε τὸ μάτι μου εἰς ἕνα, τὸ *Κυπαρίσσι* του.

Καὶ δὲν ἠμπορῶ ἀκόμη, τὸ *Κυπαρίσσι* αὐτό, νὰ τὸ φαντασθῶ βγαλμένον ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι ποὺ ἔκαμε ὅλας τὰς ἄλλας εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι σκεπάζουν τοὺς τοίχους. Τρίβω τὰ μάτια μου. Τὸ *Κυπαρίσσι* αὐτὸ— ὑδατογραφία—ἐνέχει κάτι τι. Κατάμονον, βαθύ, μὲ τὰ λευκάζοντα σημεῖα ποὺ διακρίνονται ἀνάμεσα εἰς τὸ σῶμα του, βαρὺ ὅπως εἶναι εἰς τὴν φύσιν, ἔχον ὅμως τὴν ἐλαφρότητα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ φωτός, εἶνε αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μία ὕπαρξις. Εἶναι ἕνα κυπαρίσσι. Καὶ αὐτὸ ζητεῖ κανεὶς ἀπὸ ἕνα ἔργον. Τὸ *Κυπαρίσσι* αὐτὸ προξενεῖ μίαν ἀπόλαυσιν αἰσθητικὴν καὶ ἔχει ἐκεῖνο ἢ ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχουν αἱ ἄλλαι εἰκόνες τριγύρω του, καὶ τὰς ὁποίας, τίς οἶδε! ἴσως δὲν θὰ τὰς ἐξέθετε ὁ ζωγράφος εἰς ἄλλην ἔκθεσιν, τοῦ «Παρνασσοῦ» ἐξαφνα. Καὶ μιὰ αἰσθητικὴ συγκίνησις ἠμπορεῖ νὰ γεννηθῇ μὲ λίγες πινελιὲς μόνον, καλὰ βαλμένες ὅμως, ποὺ νὰ ὑποβάλλουν κάτι εἰς τὸ αἴσθημα, εἰς τὴν

σκέψιν, εἰς τὴν φαντασίαν. Χρώματα μόνον καὶ γραμμαί, ἂς εἶναι ὅσον θέλουν πιστὰ βαλμένα, δὲν ἠμποροῦν νὰ συγκινήσουν. Καὶ ὁ κ. Μποκατσιάμπης μᾶς παρουσιάζει, χρόνια τώρα, μίαν πιστοτάτην ἐκτέλεσιν. ποῦ ἀποδίδει τὰ ἀντικείμενα μὲ τὴν ἔξω τερικήν των μόνον μορφήν, χωρὶς φαίνεται ὁ ἴδιος νὰ ἔχῃ συγκινηθῇ ἀπὸ τὴν θέαν των. Τὸ καϋμένον αὐτὸ τὸ *Κυπαρίσσι*, ἀνοίγει ἕνα κόσμον. Κάτι εἶδε μέσα του ὁ ζωγράφος καὶ τὸ ἀπέδωσε.

Καὶ δι' αὐτὸ ἐπιμένω εἰς τὸ *Κυπαρίσσι* αὐτό, διά νὰ ἐπαναλάβω ἐκεῖνο ποῦ ἐλέχθη καὶ θὰ λέγεται πάντοτε διὰ τὴν τέχνην, ὅτι ὁ κόσμος ποῦ πηγάζει ἀπ' αὐτήν, δὲν εἶναι ὁ κόσμος ποῦ βλέπομεν, ἀλλὰ ὁ κόσμος ποῦ βλέπει καὶ αἰσθάνεται ὁ καλλιτέχνης καὶ τὸν ὁποῖον ὑποβάλλει διὰ τοῦ ἔργου του καὶ εἰς τὸν θεατήν. Τὰ ἄλλα εἶνε κολοκύθια.

Καὶ ὅμως ὁ κ. Μποκατσιάμπης, ὅταν ἐπῆγα διὰ δευτέραν φοράν, μοῦ ἔδειξε ὡς τὸ καλλίτερον ἔργον τῆς ἐκθέσεώς του τὴν *Κορακοφωλιά*, τὴν ὁποίαν καὶ δημοσιεύομεν. Ἐγὼ μένω πιστὸς εἰς τὸ *Κυπαρίσσι*. Ἡ *Κορακοφωλιὰ* εἶναι ἐλαιογραφία. Καὶ ὅσον καὶ ἂν τὴν ἀγαπᾷ ὁ ζωγράφος, ἐμένα μὲ ἀφίνει μᾶλλον ψυχρόν. Ἕνα μέρος ὅμως, τὸ βάθος τοῦ λιμένος, ποῦ εἶνε συναγμένα πυκνὰ τὰ καΐκια, εἶναι πολὺ εὔμορφο. Αὐτὸ μόνον. Ἡ θάλασσα ἔξαφνα εἶνε πολὺ στερεά. Τὰ καϋμένα τὰ καΐκια δὲν φοβοῦνται τίποτε, εἶναι καλὰ ἀσφαλισμένα ἀπὸ τοὺς θυμούς της.

Ἀρκετὰ ὡραῖος μὲ ἐπιτυχημένους κυανοὺς τόνους ὁ *Παρνασσός* του.

Ἐτελείωσα.

ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Τὸ πρῶτον μωαμεθανικὸν τέμενος ἐν Κων)πόλει.

ΕΓΘΥΣ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὁ μέγας ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ὁ ὁποῖος τοσάκις ἀντήχησεν ἀπὸ αἴνους θριάμβων, μετεβλήθη εἰς τουρκικὸν τζαμίον. Ἀλλὰ καὶ πρότερον ὑπῆρχε μωαμεθανικὸν τέμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸ ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ. καὶ ἀκόμη προγενέστερον ἐπὶ τοῦ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου ἐδόθη προνόμιον εἰς τὸν ἱπποτικὸν Σαλαδῖνον, ὁ ὁποῖος ἔκτισε προσκύνημα παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Τὸ τζαμίον μάλιστα τοῦτο εἶνε τὸ γνωστότερον εἰς τὴν ἱστορίαν διότι ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ κυριεύσουν οἱ σταυροφόροι τὴν πόλιν τὸ 1204 διότι οὗτοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Μουσουλμάνων μετὰ τῶν τελευταίων τούτων συνεμάχησαν οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ σταυροφόροι εὗρον καιρὸν νὰ βάλουν πῦρ εἰς τὴν πόλιν καὶ νὰ εἰσορμήσουν εἰς αὐτήν.

Ὁ κ. Π. Καρολίδης εἰς πολὺ ἐνδιαφέρουσαν ἀνακοίνωσίν του ἐν τῷ Παρνασσῷ τὴν ὃ Δεκεμβρίου, μᾶς ἔκαμε γνωστὸν τὸ ἀληθινὸν πρῶτον μουσουλμανικὸν τέμενος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ὁ Ἄραψ ποιητὴς τῶν ἄθλων τοῦ Σαΐτ - Πατὰλ παριστάνει τὸν ἥρωά του, ὁ ὁποῖος ὁμοιάζει πρὸς τὸν Ἀκρίταν τῶν μεσαιωνικῶν μας παραδόσεων, εἰσερχόμενον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, προσκυνοῦντα εἰς χριστιανικὸν ναὸν καὶ ζητοῦντα παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος νὰ τοῦ δοθῇ τόπος ὅσος ἠδύνατο νὰ περιληφθῇ εἰς ἓν δέρμα ζῴου· ἀλλ' ὁ τόπος αὐτὸς ἦτο ἀπέραντος διότι τὸ δέρμα ἐκόπη εἰς λωρίδας, καὶ ἐντὸς τῆς περιοχῆς αὐτῶν ἔκτισεν ὁ Σαΐτ - Πατὰλ ὄχι μόνον τζαμίον, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἱδρύματα. Τὴν παράδοσιν ταύτην πιστοποιεῖ ὁ περίφημος Ἄραψ ἱστορικὸς Ταβάρης, καὶ μάλιστα μία μεταγενεστέρα τουρκικὴ μετάφρασις τῆς ἱστορίας του, ἡ ὁποία προσθέτει καὶ περισσοτέρας λεπτομερείας ἀπὸ τὸ ἀραβικὸν κείμενον. Κατὰ ταύτην εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰσῆλθεν ἔφιππος ὁ Μασλαμᾶς, ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ ἀραβικοῦ στρατοῦ, — διότι ταῦτα συνέβαινον κατὰ τὴν μεγάλην ἐκστρατείαν τῶν Ἀράβων ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρονογράφους, οἱ Ἄραβες ἔπαθον κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦτον τοῦ 716-717 πανωλεθρίαν· δὲν φαίνεται ὅμως ἡ καταστροφὴ των νὰ ἦτο τόσον μεγάλη, ὅση κοινῶς νομίζεται· τοὐναντίον πιθανὸν εἶναι, ὅτι διὰ συνθηκῶν οἱ Ἄραβες ὑπεχώρησαν, ἀφοῦ μάλιστα ὁ Μασλαμᾶς κατὰ τὸν Ἄραβα ἱστορικὸν ἐξενίσθη εἰς τὰ παλάτια τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἐδόθη τόπος πρὸς ἵδρυσιν τζαμίου. Τὸ περίεργον εἶνε ὅτι καὶ ὑπὸ βυζαντινοῦ χρονογράφου ἐπιβεβαιώνεται ἡ εἴδησις, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, ὁ ὁποῖος ἤντλησεν ἀπὸ τὰ βασιλικὰ ἀρχεῖα καὶ ἑπομένως δὲν δύναται ἢ νὰ λέγῃ ἀληθῆ πράγματα. Λοιπὸν ὁ αὐτοκρατορικὸς οὗτος χρονογράφος εἰς ἓν χωρίον, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἐπρόσεξαν οἱ βυζαντινολόγοι, λέγει ὅτι ὁ Μασλαμᾶς ἔλαβε τὸ προνόμιον νὰ ἱδρύσῃ εἰς τὸ *πραιτώριον μασγίδι ν*, δηλ. νὰ κτίσῃ μικρὸν τζαμίον, — τὸ μασγίδιον εἶνε ἀραβικὴ λέξις, — μέσα εἰς αὐτὴν τὴν περιοχὴν τοῦ παλατίου τῶν βυζαντινῶν βασιλέων.

Τὰ γαμήλια σύμβολα ἐν τῇ ἱερᾷ ἀκολουθίᾳ τοῦ στεφανώματος.

ΕΙΣ ἐπισημοτάτας περιστάσεις τοῦ βίου, ὅπως εἰς τὴν γέννησιν, τὸν γάμον καὶ τὸν θάνατον, διατηροῦμεν μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας ἔθιμα καὶ δοξασίας, τὰς ὁποίας συνηθίζομεν διότι οὕτω τὰς παρελάβομεν, μᾶς φαίνονται δὲ ἁπλούστατα καὶ φυσικαί, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ ἀρχὴ ἀνάγεται εἰς χρόνους παμπαλαίους. Σήμερον τὰ ἔθιμα ταῦτα εἶναι ἁπλᾶ σύμβολα καὶ ὄχι μόνον δὲν ἔχουν κἀμμίαν σημασίαν, ἀλλ' εἶναι καὶ ὅλως διόλου ἀσυμβίβαστα εἰς τὰς ἰδέας μας καὶ μὲ τὴν θρησκείαν, τὴν ὁποίαν πρεσβεύομεν. Παμπαλαίων ἐθίμων λείψανα, καὶ αὐτῆς τῆς πρωτογενοῦς περιόδου τῆς ἀνθρωπότητος, παρέμειναν ἕως σήμερον εἰς κοινὰς καὶ ἐπισήμους περιστάσεις τοῦ βίου, καὶ εἶναι ὡς κάποια ἠχὼ μακρυσμένη τῶν πρωτογενῶν προπατόρων μας, ἡ ὁποία ζῇ καὶ σήμερον μέσα μας, χωρὶς νὰ τὴν αἰσθανώμεθα, κατά τινα νόμον, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἀνθρωπολόγων *νόμος τῆς ἐπιβιώσεως*. Ὁ κ. Ν. Γ. Πολίτης μὲ τὴν εὐρυμάθειαν καὶ ἀσφάλειαν ἐρεύνης, ἡ ὁποία διακρίνει πᾶσαν ἐργασίαν του ἠρμήνευσεν εἰς διάλεξιν ἐν τῷ φιλολογικῷ τμήματι τοῦ Παρνασσοῦ, τὴν 19 Δεκεμβρίου, τὰ σπουδαιότατα τῶν γαμηλίων τούτων ἐθίμων, ἰδίως ὅσων περιελήφθησαν εἰς τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν τοῦ στεφανώματος καὶ ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἀπαραίτητα πρὸς σύναψιν ἐγκύρου γάμου.

Ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων ἡ ἐκκλησία ἐθεώρησε τὴν ἱεροτελεστίαν ἀπαραίτητον πρὸς σύναψιν ἐγκύρου γάμου, στηριζόμενος δ' ὁ κ. Πολίτης εἰς μαρτυρίας βυζαντινῶν συγγραφέων ἀπέδειξεν, ὅτι εἶναι παλαιοτέρα τῶν χρόνων, εἰς τοὺς ὁποίους τάσσουσιν αὐτὴν οἱ ἡμέτεροι σύγχρονοι νομοδιδάσκαλοι Εἰς κείμενα τοῦ ς' αἰῶνος τὸ ῥῆμα *εὐλογοῦμαι* σημαίνει νυμφεύομαι, ἀναφέρεται δὲ ἡ ἱεροτελεστία προκειμένου περὶ γάμου ἐπιφανῶν ἀνδρῶν. Παλαιὰ νομοθετικὴ διάταξις εἶναι ἡ τοῦ Ἀναστασίου τὴν ς' ἐκ., ὁ δὲ Λέων ὁ Σοφὸς τὴν θ'. ἐξέδωκε νεαρὰν ἐπιβάλλουσαν τὴν ἱεροτελεστίαν ὡς ἔχει δὲ σήμερον ἡ ἀκολουθία συνετάχθη μεταξὺ τοῦ ια'. καὶ ιβ'. αἰῶνος, καὶ τὸ παλαιότατον γνωστὸν εἰς τὸν κ Πολίτην χειρόγραφον τῆς ἀκολουθίας εἶναι τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἁγίας Λαύρας τοῦ Ἄθωνος τῆς ιβ'. ἑκ. Ἡ ἐκκλησία ἔκαμεν ἐκλογὴν τῶν ἐθίμων, ὅσα ἐνόμισε σπουδαιότερα ὅπως

προσδώσουν κῦρος εἰς τὸν γάμον καὶ περιέλαβεν αὐτὰ ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ στεφανώματος. Ἡ ἀκολουθία παρέλιπεν ἔθιμα κοινά, ὅπως τὸν τύπον τῆς ἀγορᾶς τῆς γυναικός, τὸν τύπον τῆς ἁρπαγῆς αὐτῆς, τὸν νυμφικὸν πέπλον· ἡρμήνευσε δ' ὁ κ. Πολίτης τοὺς σπουδαιοτέρους ἐκ τῶν τύπων, τοὺς ὁποίους περιέλαβεν ἡ ἀκολουθία, ὁποῖοι εἶναι οἱ δακτύλιοι, τὰ στέφανα, ὁ οἶνος, τὸν ὁποῖον πίνουν οἱ νυμφευόμενοι, καὶ ἡ ὄρχησις.

Ταῦτα πάντα εἶναι παλαιότατα ἔθιμα. εἶναι λείψανα τύπων, οἱ ὁποῖοι ἐσυνηθίζοντο καθ' ὅλον τὸν βίον τοῦ ἔθνους μας, ἀπὸ τῶν κατὰ φύσιν ζώντων ἀγρίων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς πολιτισμένης κοινωνίας τῶν κλασσικῶν χρόνων, καὶ ἀπὸ ταύτης μέχρι τῶν βυζαντινῶν καὶ τῶν σημερινῶν χρόνων.

Οἱ δακτύλιοι τοῦ ἀρραβῶνος εἶναι παλαιὸν λείψανον συνηθείας ὅλων τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦ δακτυλίου ἐσήμαινον τὴν δουλείαν· ἐν τῷ γάμῳ οἱ δακτύλιοι,— ἐκ τῶν ὁποίων ὁ τῆς γυναικὸς πρέπει νὰ εἶναι σιδηροῦς κατὰ τ' ἀρχαῖα κείμενα τῆς ἀκολουθίας,— εἶναι σύμβολον τῆς ὑποταγῆς καὶ δουλείας τῆς γυναικὸς εἰς τὸν ἄνδρα. Ὑπῆρχε δὲ δοξασία, ὅτι ὁ δακτύλιος τίθεται εἰς τὸν παράμεσον τῆς ἀριστερᾶς χειρός, διότι λεπτότατον νεῦρον ἀρχόμενον ἀπὸ τούτου διηυθύνετο πρὸς τὴν καρδίαν.

Τὰ δὲ στέφανα ἦσαν ἐν χρήσει καὶ κατὰ τοὺς γάμους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων· οἱ ἀρχαῖοι μεταχειρίζονται στεφάνους πρὸς στολισμὸν τῶν οἰκιῶν τῶν νεονύμφων, εἰς δὲ μνημεῖα τέχνης εὑρίσκομεν ἐστεμμένον τὸν Ὑμέναιον.

Ἕτερος ἀπουδαῖος τύπος τοῦ γάμου εἶναι ἡ μετάδοσις ὑπὸ τοῦ ἱερέως εἰς τοὺς νεονύμφους οἴνου ἐκ ἑνὸς ποτηρίου, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἄρτου. Εἶναι τοῦτο παγκόσμιον ἔθιμον, τὸ ὁποῖον ἐμφαίνει τὴν ἀφομοίωσιν τῶν συζύγων πρὸς ἀλλήλους διὰ τῆς μεταλήψεως κοινῆς τροφῆς· τὸν ἱερώτατον τοῦτον τύπον τοῦ γάμου εὑρίσκομεν εἰς τοὺς ἀρχαίους Ρωμαίους (confarreatio), καὶ Μακεδόνας, οἱ ὁποῖοι ἔκοπτον εἰς δύο ἄρτον διὰ τοῦ ξίφους καὶ ἔδιδον εἰς τοὺς νυμφίους νὰ φάγωσιν τὸν ἥμισυν ἑκάτερος· διαβλέπει δὲ αὐτὸν ὁ βαθὺς ἐρευνητὴς εἰς τὸν παλαιότατον μῦθον περὶ τοῦ γάμου τοῦ Πλούτωνος καὶ τῆς Περσεφόνης, οἱ ὁποῖοι ἐμοίρασαν καὶ ἔφαγον κόκκους ῥοδίου.

Ἡ δὲ κυκλικὴ στροφὴ περὶ τὴν τράπεζαν, ψαλλομένου τοῦ Ἡσαΐα χόρευε, εἶναι ἡ κυκλικὴ ὄρχησις τῶν ἀρχαίων ἰδίως κατὰ τ' *ἀμφιδρόμια*, ὅτε «τὸ βρέφος περὶ τὴν ἑστίαν ἔφερον τρέχοντες κύκλῳ καὶ ἐπετίθεσαν αὐτῷ ὄνομα». Τὰ *καταχύσματα* δηλ. τ' ἄνθη καὶ οἱ σπόροι καὶ τὰ τρωγάλια, διὰ τῶν ὁποίων ραίνουν τοὺς νυμφίους κατὰ τὴν γαμήλιον τελετήν, ἐσυνηθίζοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς νύμφης εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νυμφίου. Τὰ καταχύσματα, ἡ γαμήλιος ὄρχησις, ἀκόμη καὶ ἡ κοινὴ τροφὴ τῶν νυμφίων δεικνύουν τὴν εἰσαγωγὴν νέου μέλους, εἰς τὴν οἰκογένειαν, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὰς παλαιοτάτας θρησκευτικὰς δοξασίας, πρέπει νὰ ὑποβληθῇ εἰς τύπους τινὰς οἱ ὁποῖοι διετηρήθησαν κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ γάμου, διὰ νὰ γίνῃ δεκτὸν εἰς τὴν λατρείαν τῶν ἐφεστίων θεῶν.

Καὶ ἄλλα πολλὰ εἶναι τὰ λείψανα ἐθίμων παλαιοτάτων κατὰ τὴν γαμήλιον τελετήν, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀκόμη ἄγνωστα μολονότι ἀναφέρονται εἰς σπουδαιοτάτην περιστασιν τοῦ βίου μας. Διὰ τοῦτο ηὐχήθη ὁ κ. Πολίτης, ν' ἀναλάβῃ σύλλογός τις,—ἡ Ἱστορικὴ καὶ Ἐθνολογικὴ Ἑταιρία ἔχει εὐρύτερον σκοπόν, — καὶ μάλιστα ὁ Παρνασσός, τὴν περισυλλογὴν τῶν ἐθίμων τούτων, τὰ ὁποῖα εἶναι σύμβολα, διατηρηθέντα διὰ τῶν αἰώνων, παλαιῶν καὶ σεμνῶν θρησκευτικῶν πράξεων τῶν πρωτογενῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν σημερινῶν χωρικῶν τῶν βουνῶν μας.

Α. Α.

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ὁ Σύλλογος πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων.

ΕΝΑ ἀπόγευμα ἀνέβαινα τὴν ὁδὸν Ἀκαδημίας. Ὁ ἥλιος ἐφέρετο πρὸς τὴν δύσιν του καὶ αἱ τελευταῖαι ἀκτῖνες του ἐχρύσιζαν τὰ μαραμένα φύλλα τῶν δένδρων τὰ ὁποῖα συνεχράτουν ἀκόμη τὰς σταγόνας τῆς πρωϊνῆς βροχῆς. Ἕνα ἀπὸ τὰ θελκτικώτερα φθινοπωρινὰ δειλινὰ ποὺ βυθίζουν τὴν ψυχὴν εἰς ἀτελεύτητον ρεμβασμόν.

Κάποιο λησμονημένον ὄνειρον ἐτάραττε τὴν μνήμην μου, ὅταν ὄπισθεν τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τὰ βλέμματά μου ἔπεσαν ἐπάνω εἰς ἕνα κομψὸν οἰκοδόμημα τὸ ὁποῖον, μολονότι δὲν ἔχει τὰς διαστάσεις τῆς Ἀκαδημίας ἐπὶ τῆς ὁποίας αἰωροῦνται τὰ τερατουργήματα τοῦ Δρόση, ἐν τούτοις στεγάζει ἕνα ἀπὸ τὰ πλέον μεγαλοφάνταστα ὄνειρα ποὺ ἀνέλαβε νὰ πραγματοποιήσῃ διάνοια ἑλληνική. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο φέρει ἐπὶ τῆς προσόψεώς του τὴν ἐπιγραφὴν «Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων». Ἁπλοῦν ἐξωτερικῶς καὶ ἁπλούστερον ἐσωτερικῶς, ὅπως ἁρμόζει εἰς ἕνα κτίριον ἐντὸς τοῦ ὁποίου πτερυγίζουν οἱ εὐγενέστεροι τῶν πόθων καὶ σφυρηλατοῦνται βραδέως καὶ μεθοδικῶς τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς τὰ ὑψηλότερα ἰδανικά: ἡ μόρφωσις τοῦ λαοῦ.

* * *

Δύο ἐκ τῶν συμπαθεστέρων φυσιογνωμιῶν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας μὲ ἐξενάγησαν ἀνὰ τὰς διαφόρους αἰθούσας τοῦ Συλλόγου. Οἱ κ. κ. Βικέλας καὶ Δροσίνης. Ὁ πρῶτος πρόεδρος τοῦ Συλλόγου, ὁ δεύτερος γραμματεύς. Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο ἡ ψυχὴ τοῦ σωματείου τούτου. Καὶ οἱ δύο ποιηταὶ μὲ ὁλάνοικτα τὰ μάτια τοῦ πνεύματος καὶ ἀπὸ τῶν ὁποίων τὴν συνεργασίαν καὶ ἀφοσίωσιν δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ προκύψῃ κάτι τι ὡραῖον, ἐπωφελὲς καὶ μέγα. Καὶ ὅμως ὑπάρχουν πολλοὶ οἱ ὁποῖοι δὲν παραδέχονται ὅτι οἱ ποιηταὶ εἶνε οἱ πρακτικώτεροι τῶν ἀνθρώπων εἴτε γράφοντες στίχους εἴτε ἱδρύοντες τοιούτους συλλόγους. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἐκφράζονται τοιουτοτρόπως διὰ τοὺς ποιητὰς καὶ τοὺς καλλιτέχνας τοῦ λόγου, σᾶς βεβαιῶ, δὲν γνωρίζουν τί λέγουν διότι δὲν ἔμαθαν νὰ σκέπτωνται. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἠξεύρουν νὰ θησαυρίζουν. Ἀλλὰ μὲ τοῦτο δὲν εἶνε ὀλιγώτερον ἀνωφελεῖς εἰς τὴν κοινωνίαν ὅταν δὲν κάμνουν καλὴν χρῆσιν τοῦ πλούτου των. Ἐν πάσῃ περιπτώσει οἱ ποιηταὶ εἶνε οἱ ἐπωφελέστεροι ὅλων ἀφοῦ διασπαθίζουν τοὺς θησαυροὺς τῆς διανοίας των ὅπως παρέξουν εἰς τὸν λαὸν κάτι πολυτιμώτερον: Τὸ μάνα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος.

Αὐτὸ τὸ πνευματικὸν μάνα μ' ἕνα ὡραῖον ἀλτρουϊσμόν, ὀφειλόμενον εἰς τοὺς δύο ποιητὰς ποὺ ἀνέφερα, ἔρχεται νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ὁ «Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων», ὅστις δὲν ἐβράδυνε νὰ καταστῇ τὸ κέντρον μιᾶς φλόγας πνευματικῆς, ἡ ἑστία μιᾶς θαυμασίας διανοητικῆς ὁρμῆς καὶ συγχρόνως ἕνα ἀπὸ τὰ διδακτικώτερα παραδείγματα τῆς «δυνάμεως τῶν ἰδεῶν». Ἡ ἱστορία τοῦ συλλόγου αὐτοῦ μᾶς διδάσκει τί δύναται νὰ κάμῃ ἕνας ἄνθρωπος ποὺ γνωρίζει νὰ λέγῃ «θέλω». Ἀλλ' ὅταν θέλει μὲ μέθοδον χωρὶς νεῦρα καὶ παροξυσμούς, διότι εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν κατ' ἐξοχὴν χώραν τῆς διανοίας, ἡ μεθοδικὴ ἐργασία εἶνε ἄγνωστος. Ἐσυνειθίσαμεν νὰ λέγωμεν πολλὰ καὶ πράττομεν ὀλίγα ἢ μᾶλλον, διὰ νὰ εἶμαι ἀκριβέστερος, ἀπολύτως τίποτε. Εὐτυχῶς οἱ περὶ τὸν Σύλλογον εἰργάσθησαν ἀντιστρόφως. Ἔλεγαν ὀλίγα καὶ ἔκαμναν πολλά· καὶ τόσον πολλὰ ὥστε σήμερον νὰ προκαλοῦν τὸν εἰλικρινῆ θαυμασμὸν τοῦ ἐπισκέπτου ἢ τοῦ μακρόθεν παρακολουθοῦντος τὴν δρᾶσιν των.

Τὴν ἐνδιαφέρουσαν ἱστορίαν αὐτοῦ τοῦ Συλλόγου τὴν βλέπει κανεὶς εἰς τὰς ἐτησίας λογοδοσίας τοῦ προέδρου. Εἶνε ὁ καθρέπτης τῆς δράσεως καὶ τῆς καταπληκτικῆς προόδου τοῦ σωματείου. Ὁλόκληρος ἡ ἐξέλιξίς του. Ἀπὸ τὸ ταπεινὸν καμαράκι τῆς ὁδοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς ὁδοῦ Πινακωτῶν εἰς τὸ σημερινὸν κομψὸν οἴκημα τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας, τὸ ὁποῖον πρὸς μεγίστην ἀνακούφισιν παντὸς ἀγαπῶντος τὸ βιβλίον εἶνε καὶ κτῆμα του. Ἀλλ' αἱ λογοδοσίαι αὐταὶ μᾶς ὁμιλοῦν τὰ μετὰ τὴν ἵδρυσίν του ἐπακολουθήσαντα διότι τὴν πρὸ τῆς ἱδρύσεώς του ἱστορίαν δὲν ἠθέλησεν ἀκόμη ὁ Σύλλογος ἐκ μετριοφροσύνης τοῦ προέδρου του νὰ μᾶς ἀφηγηθῇ. Εἶνε ἀρκετὰ ὅμως χρόνια ποῦ εἰς μίαν γωνίαν τῆς «Πόλεως τοῦ Φωτὸς» εἶχα τὴν εὐτυχίαν νὰ τὴν ἀκούσω ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ κ. Παντελῆ Ψύχα. Τὴν αἰτίαν τῆς διηγήσεως τὴν ὀφείλω εἰς ἕνα ἄρθρον τοῦ κ. Ψυχάρη περὶ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Τὸ ἄρθρον ἦτο μία θαυμασία σάτυρα τοῦ διαπρεποῦς γλωσσολόγου κατὰ τοῦ κ. Βικέλα ὡς ἱδρυτοῦ τοῦ Συλλόγου. Τὴν ἐνθυμεῖσθε βεβαίως. Ἦτο σάτυρα ἀπὸ ἐκείνας ποῦ γράφει ὁ μεγαλοϊδεάτης συγγραφεὺς τοῦ «Ὀνείρου τοῦ Γιανίρη» ὅταν τὸν πιάνουν τὰ μπορίνια του. Καυστική, γιομάτη ἀπὸ σαρκασμὸν καὶ ὁρμήν. Καὶ ὅμως ἦτο ἄδικος καὶ δὲν εἶχε τὸν τόπον της. Ὁ καυγᾶς διὰ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα. Ὁ κ. Ψυχάρης, τοῦ ὁποίου τοὺς ἐπιστημονικοὺς ἀγῶνας σέβομαι καὶ ἐκτιμῶ ἰδιαζόντως, ὡμίλει ὅπως ὅλοι οἱ αἱρεσιάρχαι. Καὶ ἐν τῇ ὁρμῇ του δὲν εἶχεν ἀντιληφθῇ τὸ ἔργον καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἱδρύσεως τοῦ Συλλόγου. Δὲν ἐπρόκειτο περὶ τοῦ ποίαν γλῶσσαν πρέπει νὰ γράφῃ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀλλὰ περὶ τοῦ πῶς θὰ μάθῃ νὰ διαβάζῃ. Ὡς ἐκ τούτου τὸ ἔργον τοῦ κ. Βικέλα ἦτο ἀσυγκρίτως δυσχερέστερον. Καὶ αὐτὸς τὰς δυσχερείας τὰς σχεδὸν ἀνυπερβλήτους μοῦ διηγήθη ὁ κ. Ψύχας. Τοὺς σιωπηλοὺς ἀγῶνας, τὰς παρατεταμένας παρακλήσεις πρὸς γνωστοὺς καὶ φίλους, τοὺς ἀτρύτους μόχθους του ὑπὲρ τοῦ ἔργου.

Καὶ ἡ διήγησις αὐτὴ ἦτο ἕνας ὕμνος πρὸς τὸν κ. Βικέλαν, ὁ ὁποῖος πρὸ εἰκοσιπέντε ἐτῶν ἀκόμη εἶχε ρίψει τὴν εὐεργετικὴν ἰδέαν περὶ ἱδρύσεως ἑνὸς τοιούτου σωματείου. Εἰς τὸ βιβλίον του «Διαλέξεις καὶ Ἀναμνήσεις» ὑπάρχει μακροτάτη μελέτη ἐπιγραφομένη «Περὶ βιβλίων καὶ τῆς ἕξεως τοῦ ἀναγινώσκειν» τὴν ὁποίαν τολμῶ καὶ τώρα ἀκόμη μετὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ πόθου τοῦ συγγραφέως της νὰ συστήσω εἰς κάθε Ἕλληνα. Ὁ ἀναγνώστης θὰ ἴδῃ ἐντὸς αὐτῆς πῶς προπαρασκευάζονται οἱ λαοὶ εἰς τὴν πνευματικήν των ἀναγέννησιν. Δηλαδὴ πῶς μετατρέπονται οἱ ἄνθρωποι διὰ τῆς κατ' ἰδίαν μελέτης ὠφελίμων βιβλίων εἰς ἀληθεῖς ἀνθρώπους διότι ὅπως ἐνεργεῖται σήμερον ἐν Ἑλλάδι ἡ διδασκαλία εἰς τὰ σχολεῖα μας, τὰ Ἑλληνόπουλα γίνονται κάτι τι ἄλλο ποῦ διαφέρει σημαντικῶς ἀπὸ τὰ δίποδα ὄντα.

Καὶ αὐτὴν τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν ὀνειροπόλησαν οἱ ἱδρυταὶ τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων». Ὅταν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς μάθῃ ν' ἀναγινώσκῃ καὶ ἀγαπήσῃ μὲ ὅλην του τὴν ψυχὴν τὸ βιβλίον, τότε θὰ μάθῃ καὶ νὰ σκέπτεται καὶ συνεπῶς νὰ ἐκλέγῃ μετέπειτα μόνος του τὴν διανοητικήν του τροφήν. Σήμερον ὁ Ἕλλην εὑρίσκει τὴν ψυχικήν του ἀπόλαυσιν εἰς τὰς πολιτικὰς λογοκοπίας. Ὁ διδάσκαλος εἰς τὸ σχολεῖον δὲν τὸν ἐσυνείθισε παιδιόθεν εἰς τὴν σπουδὴν ὡραίων ἔργων, διότι ὁ διδάσκαλος δὲν ἐδιδάχθη ἀπὸ τοὺς διδασκάλους του τὴν ἀγάπην πρὸς ἄλλο βιβλίον μὴ σχετιζόμενον μὲ τὰ ἐγκεκριμένα ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας. Ἐν τούτοις ὁ Κοραῆς ἔλεγεν ὅτι «ἕνα ἔθνος πολιτισμένον δὲν εἶνε τοιοῦτον ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν πεπαιδευμένων του ἀλλ' ἀπὸ τὰς ὀρθὰς ἢ ἐσφαλμένας δοξασίας τοῦ λαοῦ» αἱ ὁποῖαι εἶνε ὀρθότεραι ἀναλόγως τῆς ἀγάπης αὐτοῦ πρὸς τὸ βιβλίον.

***

Καὶ ὅλα αὐτά, αἱ σκέψεις, οἱ ἐνθουσιασμοὶ καὶ αἱ μεμψιμοιρίαι φίλων καὶ μὴ τοῦ Σωματείου εἶχον μετατραπῇ εἰς ψυχικὴν ἀνακούφισιν, ὅταν ὁ κ. Δροσίνης ἐντὸς τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Μουσείου τοῦ Συλλόγου μοῦ ἐξήγει μὲ θελκτικὴν εὐγλωτίαν τὸν σκοπὸν τῶν ἀντικειμένων ποῦ τὸ ἀποτελοῦν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶνε πρωτοφανὴς ἡ ὕπαρξις ἑνὸς τοιούτου Μουσείου, τοῦ ὁποίου τὸν καταρτισμὸν ἐπὶ τόσα ἔτη εἶχε λησμονήσει ἡ Ἐπίσημος Πολιτεία. Ἀλλ' ὅ,τι δὲν ἐσκέφθη ὁ σχολαστικισμὸς καὶ αἱ διάνοιαι τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, τὸ ἐπραγματοποίησεν ἡ θέλησις καὶ ὁ νοῦς μιᾶς ὁμάδος φωτισμένων ἀνδρῶν. Οἱ ἄνθρωποι μὲ εὐρεῖαν τὴν σκέψιν καὶ χαλυβδίνην τὴν ψυχήν. Καὶ ἀκριβῶς διότι ἦσαν τοιοῦτοι, συνέλαβον τὸ γιγάντιον ὄνειρον τῆς ἀληθοῦς διαπλάσεως τῆς παιδικῆς ψυχῆς.

Καὶ ἔβλεπον τὰ διάφορα ἀντικείμενα καὶ ἠσθανόμην ὅτι κάτι θαυμάσιον καὶ μέγα συντελεῖται ἐντὸς τοῦ Συλλόγου αὐτοῦ, κάτι τι προωρισμένον γρήγορα ἢ ἀργὰ νὰ λυτρώσῃ τοὺς Ἑλληνόπαιδας ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ σχολαστικισμοῦ. Διότι γνωρίζω ὅτι μόνον ἀπὸ τὴν σχολικὴν ἀναγέννησιν ἐξαρτᾶται τὸ ἐθνικόν μας μεγαλεῖον. Ὅταν συντριβῇ ὁ σχολαστικισμός, αὐτὴ ἡ φαγέδαινα ποῦ μᾶς σιγοπίνει τὸν διανοητικόν μας χυμόν, τότε ἡ ζωὴ θὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιόν μας περισσότερον ὡραία καὶ τὸ βαθὺ ὄνειρον τῆς ὑπεροχῆς, ποῦ κάθε Ἑλληνόπουλο ἐγκλείει εἰς μίαν γωνίαν τῆς ὀντότητος του, θὰ γίνῃ ἀληθινὴ πραγματικότης.

Ἀλλ' ὅπως ἐργάζεται ὁ Σύλλογος, πολλὰ πρέπει νὰ προσδοκῶμεν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰ κεραμόχροα βιβλιαράκια του κατὰ χιλιάδας σκορπιζόμενα ἀνὰ τὸν Ἑλληνισμόν, φέρουν πανταχοῦ τὴν παρήγορον τῆς ἐλπίδος πνοήν. Μαζὶ μὲ τὴν εὔσονον καὶ ὠφέλιμον γνῶσιν, κομίζουν καὶ ἕνα τεμάχιον τῆς ἐργαζομένης Ἑλληνικῆς ψυχῆς. Διότι περισσότερον παντὸς ἄλλου ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἔχει ἀνάγκην τοιούτων γνώσεων χρησίμων ὅπως διαπλάσουν ἐπὶ τὸ τελειότερον τὸ γοργόν του πνεῦμα. Ἄλλως τε ἄν, ὅπως λέγει ὁ Μπερτελώ, οἱ σοφοὶ ἀδυνατοῦν νὰ παρακολουθήσουν τὰ συμπεράσματα πέραν τριῶν ἢ τεσσάρων συλλογισμῶν ποῦ ἀντιπροσωπεύουν τὸ μέτρον καὶ τὸ ὅριον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, φαντάζεσθε τί εἰμπορεῖ νὰ συμβῇ δι' ἐκείνους ποῦ ἀποστρέφονται τὴν ἀνάγνωσιν ἢ εἶνε βυθισμένοι εἰς τὸν σχολαστικισμόν. Τὸ σκότος θὰ εἶνε τὸ μόνον κτῆμα των, καὶ εἶνε ὀδυνηρὸν νὰ διέλθῃ κανεὶς τὴν ζωὴν χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ τὸ θάλπος τῶν ἀκτίνων τοῦ πνευματικοῦ ἡλίου. Διὰ τὴν Ἑλλάδα τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὁ «Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων» μ' ἕνα τοιοῦτον ἥλιον ὀνειροπολεῖ νὰ φωτίσῃ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΚΟΝΤΟΙ ΨΑΛΜΟΙ

10 Ἰανουαρίου 1906.

Ἡ φυσιολογία τοῦ σονέττου — Τὸ δόγμα ἡ ῥίμα διὰ τὴν ῥίμαν, ποὺ μερικοὶ Γάλλοι Παρνασσικοὶ ἢ ρομαντικοὶ ἐπρόβαλαν, εἶνε ἄσοφον δόγμα καὶ ἀνορθόδοξον. Καλὰ εἶπεν ὁ Γκυγιὼ «rimer pour rimer c est désapprendre à penser» τὸ νὰ κάμῃς ῥίμαν διὰ τὸ χατίρι τῆς ῥίμας, εἶνε βέβαια κάτι ποῦ σοῦ ἀφαιρεῖ τὴν ἕξιν τοῦ σκέπτεσθαι. Ἐκτὸς ἂν καὶ ἡ σκέψις εἶνε μία ἀπὸ τὰς μεγάλας ἀσθενείας τῆς τέχνης τῆς ζωῆς καὶ τοῦ αἰῶνος μας. Μήπως ὁ Wilde δὲν εἶπε κάτι παρόμοιον;

Νὰ σᾶς πῶ. Δὲν ἀρνοῦμαι τὴν εὐμορφιὰ τῆς ῥίμας.

ὅταν ἡ ῥίμα ἔρχεται φυσικά, ὅπως ὁ ἀφρὸς ἐπάνω ἀπὸ τὰ ἀποθνήσκοντα κύματα. Καὶ ἂς ὡμίλησεν ὁ Κάλβος περὶ τῶν βαρβάρων «*ὁμοιοκαταλήξεων*», καὶ ἂς ἀγνοῇ τὸ μεγαλύτερον μέρος καὶ τὸ ῥωμαλεώτερον τῆς δημοτικῆς ποιήσεως τὴν ῥίμαν. Καὶ ἂς τὴν ἀφῄρεσεν ἀπὸ τὰ σχέδιά του τῶν «Ἐλευθέρων πολιορκημένων» ὁ Διονύσιος Σολωμός. Διότι ἡ γλῶσσά μας ἔχει καὶ μίαν ἐνδιάθετην ἀντιπάθειαν πρὸς αὐτὴν ἀντιπάθειαν τὴν ὁποίαν ὁ μακαρίτης Γεώργιος Καλοσγοῦρος, ὁ μεταφραστὴς τοῦ Φωσκόλου καὶ καὶ μαθητὴς τοῦ Πολυλᾶ, ὄχι βέβαια προσφυῶς ὠνόμασε πτωχείαν. Ὡρισμένως ὑπάρχουν στίχοι μὲ ῥίμαν ποὺ μόνον ἔτσι ἔπρεπε νὰ ἔχουν γραφῇ. Ὅπως ὑπάρχουν στίχοι ποῦ ἔχουν γραφῇ μόνον διὰ τὸ χατίρι τῆς ῥίμας. Νεοελληνικοὶ δὲ πάρα πολλοί

Ἔχ' ἡ ῥίμα κάποτε ἀφορμὴν οὐσιαστικήν. Κ' ἔχει κάποτε — κάποτε δίκαιον ὁ Ἔγελος ἀποκαλῶν αὐτὴν ἀντίλαλον τῆς ψυχῆς ἐπιστρεφούσης εἰς τὸν ἑαυτόν της, καὶ δὲν ἔχει ἄδικον ἡ κυρία Στάελ, ὅταν λέγῃ «εἶνε ἡ εἰκὼν τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀναμνήσεως. Ἕνας ἦχος μᾶς κάμνει νὰ περιμένωμεν τὴν ἀντήχησίν του, καὶ ἡ ἀντήχησις ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὸν ἦχον ποῦ ἔφυγε» Ῥομαντικὸν καὶ ὑποκειμενικὸν σημεῖον, ὅπως τὴν ὠνόμασεν ὁ διδάσκαλος κ. Κωστῆς Παλαμᾶς

Καὶ ὅμως ὑπάρχει ἕνα εἶδος ποιήματος τοῦ ὁποίου τὴν φυσιολογίαν ἐμελέτησεν ὁ ἴδιος ὁ Δάντης Ἀλιγιέρης, ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλέων τοῦ Ἰταλικοῦ στίχου εἰς ἕνα βιβλιαράκι του «de oda de sonitu», νομίζω, ἐπιγραφόμενον, καὶ ποῦ ὠνομάσθ' ἰταλιστὶ σονέττον. Εἰπῆτε μου, ἂν εἶνε δυνατὸν νὰ φαντασθῆτε σονέττον χωρὶς τὴν ῥίμαν ποῦ τὸ δένει, καὶ ἡ ὁποία τὸ κάμνει «ἑνότητα ἐν ποικιλίᾳ καὶ ποικιλίαν ἐν ἑνότητι»; Καὶ αὐτὸ τὸ ἐλευθέριον σονέττο, ποῦ μετεχειρίσθη ὁ Βωδελαὶρ κ' ἐπολέμησεν ὁ Γ'κωτιέ, δὲν εἶνε ἡ ἄρνησις τῆς ῥίμας. Παραδεχόμενοι κάποτε τὴν ἐπανάληψιν εἰς δύο διαφόρους στίχους ἑνὸς σονέττου μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁμοιοκαταληκτοῦσαν λέξιν, δὲν ἔπεται ὅτι ἀρνούμεθα τὴν ὑπόστασιν τοῦ σονέττου, οὔτε ἂν συναρμόζωμεν ἕνα δεκαπενταστάλλαβον μὲ ἄλλον ὁμόρρυθμον στίχον ὀλιγωτέρων συλλαβῶν. Προσθέτομεν λυρικὴν κίνησιν, πλειοδοτοῦμεν εἰς πιθανότητα, ἀποδίδομεν περισσότερον τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας τὴν ἐγγενῆ εἰς τὴν τέχνην.

Τὰ σονέττα τοῦ κ. Ἑρμονα, ὁ ὁποῖος ἔχει τάλαντον, παρὰ τὴν γλῶσσαν περὶ τῆς ὁποίας ἐβαρύνθημεν πᾶσαν συζήτησιν, — εἶνε ἡ γλῶσσα τοῦ κ Ψυχάρη μὲ ὅλους της τοὺς ὑπερθεματισμούς —, ἔχουν καὶ τοῦτο: τὴν ἔλλειψιν τῆς ῥίμας Μήπως διότι τὸν ἐμποδίζει; ἀλλὰ τότε διατί νὰ τὰ ὀνομάζῃ σονέττα; Καὶ νὰ γράφῃ μὲ δεκατέσσαρας — δεκατέσσαρας στίχους;

Ἕνας ὀπαδὸς τοῦ Κομφουκίου — Εἰς τὴν περίφημον δίκην τῶν τελευταίων ἡμερῶν ἕνας καθηγητὴς ξένων γλωσσῶν ἠρνήθη νὰ ὀρκισθῇ εἰς τὸν Χριστὸν καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπροτίμησε νὰ ὀρκισθῇ εἰς ἕνα ἠθικὸν βιβλίον τοῦ Κομφουκίου Ἕνας ἐξυπνος χρονογράφος ἀμφισβήτησε τὴν ἀκρίβειαν τοῦ γεγονότος. Ἐβεβαίωσεν, ὅτι ὁ Κομφούκιος, ποῦ ἐπρόβαλεν ὁ κ καθηγητὴς ἦτον ἡ μέθοδος τοῦ Ὀλλενδόρφου... Κ' ἔτσι τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο φυσικώτερον καὶ πιθανώτερον Διότι ὅπως εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Boileau — Despréaux — ὁ Ὑδροπότης Λειμωνιος μεταφρασμένος ἀπὸ τὸν κ. Ἄγγελον Βλάχον —, «τὸ ἀληθινὸν δὲν εἶνε πάντοτε πιθανόν».

Καὶ ὅμως ἡ δίκη αὐτὴ ἔκαμε πιθανὰ εἰς βάρος μας ὅλα τ' ἀπίθανα. Καὶ τοῦτο εἶνε ὅλον τὸ ἐπιμύθιον.

Λυρικὴ ὑπερτροφία. — Παρετηρήθη πῶς οἱ νέοι συγγραφεῖς μας γράφουν στίχους καὶ σχεδὸν μόνον στίχους. καὶ οὔτε δραματικούς, οὔτ' ἐπικούς. Ἄλλως τε οἱ δραματικοὶ στίχοι τρίμετροι ἰαμβικοὶ — ἀπεστέλλοντο εἰς τὸν Λασσάνειον καὶ θ' ἀποστέλλωνται εἰς τὸν Παντελίδειον. Ἔτσι, οὔτε ἤρχοντο οὔτε θὰ ἔρχωνται μέχρις ἡμῶν. Λυρικὴ ὑπερτροφία λοιπόν.

Κάποιοι θέλουν νὰ τὴν ἀποδώσουν εἰς τὴν νόσον, ἄλλοι εἰς τὸ κλῖμα καὶ τὸ νοσηρόν μας κλῖμα. Ἀλλὰ διατί; Στίχοι αἰσθηματολογικοὶ τοῦ γλυκοῦ νεροῦ εἶνε δύσκολοι. Δημοσιεύονται ἀντὶ πενῆντα λεπτῶν ἢ μᾶς δραχμῆς εἰς τὴν τελευταίαν στήλην τῆς τετάρτης σελίδος τῶν ἐφημερίδων. Καὶ θὰ ὀλιγοστεύσουν, ἂν αὐξηθῇ τὸ τίμημα. Ἀπίθανον ὅμως.

Μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Βαλαωρίτην. — Μία ἐπαρχιακὴ ἐφημερίς, ἢ, ὅπως εἰς τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ ταξιδιοῦ του τὴν ἔλεγεν ὁ κ Ψυχάρης γαζέττα, ὡμίλησε δι' ἕνα πατριωτικὸν ποιητὴν ποῦ ἀπήγγειλεν ἐκεῖ εἰς μίαν σάλαν στίχους του, ἀνώτερον τοῦ Βαλαωρίτη.

Ῥάβδος ἐν γωνίᾳ. — Τὸ νὰ νομίζουν, ὅτι, ἐπειδὴ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ὠμέγα τῆς παρακμῆς πρέπει νὰ περιμένωμεν ἀναγέννησιν, διὰ τὸν λόγον ὅτι, κάθε ἀναγεννήσεως ἐπροηγήθη παρακμή, εἶνε ὅπως «ῥάβδος ἐν γωνίᾳ, ἄρα βρέχει» Ἡ δίκη διὰ τὸν φόνον τοῦ μακαρίτου Δεληγιάννη μὲ τὴν σαφῆ εἰκόνα ποῦ μᾶς ἔδωκε τῆς νεοελληνικῆς καταντιᾶς, ἔδειξε φῶς — φανερὰ τὴν παρακμήν. Καὶ ἡ αὐτοσχέδιος φιλοσοφία τῶν καφενείων μᾶς ὑπενθύμισε τὴν παροιμίαν Καὶ ὅπως ἔλεγεν ὁ κ. Ἄγγελος Βλάχος εἰς τοὺς προλόγους του τὸν παλαιὸν καιρὸν «οἱ ἐπαίοντες κρινόντων». Κοντὸς ψαλμός, ἀλληλούια.

Ἔχομεν φιλολογίαν; — Ὅσο περισσότερο συζητοῦν διὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ τόσον ὀλιγώτερο πράγματι ἐνδιαφέρονται. Ἂν καὶ διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο ὁ καθένας των ἠμπορεῖ καὶ πρέπει νὰ συλλογισθῇ, ἂν θέλῃ, ὅπως λέγῃ ὁ Ἐπίκτητος: «Σωκράτης νὰ εἶνε», *ἢν οἶδα ὅτι οὐδὲν οἶδα* Διότι εἰς τὴν συζήτησιν αὐτὴν τὸ μόνον θετικὸν εἶνε ἡ ἄγνοια.

Via Francia. — Τίποτε χειρότερον ἀπὸ τὰς μεταφράσεις διὰ μέσου τῆς γαλλικῆς γλώσσης Καὶ ὅμως ὑπάρχουν ἰταλομαθεῖς, ἀγγλομαθεῖς, γερμανομαθεῖς, ὁ κ. Βικέλας γνωρίζει ἱσπανικά, ὁ κ. Κωνσταντινίδης ῥωσσικὰ ὁ κ. Κ. Χατζόπουλος νορβηγικά Ὥστε δὲν εἶνε καὶ τόσον ἀναπόφευκτος ἀνάγκη Καὶ τὸ λέγω πρὸ πάντων δι' ὅ,τι βιβλίον ἔχει ἕνα κάποιο ποσὸν δημιουργικῆς ζωῆς Καὶ φαντασθῆτε, ἂν οἱ Γάλλοι μεταφρασταὶ μεταφράζουν τοὺς Σκανδιναυϊκοὺς συγγραφεῖς ἀπὸ γερμανικὰς μεταφράσεις. Ὅ,τι θὰ μείνῃ ὕστερ' ἀπὸ τὴν διπλῆν μετάφρασιν — ἀφαιμάξιν. δὲν εἶνε πολὺ .. ὑποθέτομεν.

Ἐμεῖς συζητοῦμεν — Ἐμεῖς συζητοῦμεν κ' ἐκεῖνοι ὑβρίζουν Καὶ τί νὰ τοὺς ἀντιτάξωμεν ἄλλο ἀπὸ τὴν σιωπήν; Ὁ Ἀλφρέδος ντὲ Βινὺ εἶπε: «Seul le silence est grand, tout le reste est faiblesse Καὶ ἂς θεωρήσωμεν παντοδύναμον τὴν σιωπήν.

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»

— ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν	Δρ. 2.031.40
Γεώργιος Σ. Ζουφρές.....	» 5.—
	Δρ. 2.036.40

ΕΠΕΡΑΣΑΝ τριάμισυ χρόνια ἀφ' ὅτου τὰ «Παναθήναια» ἀπηύθυναν ἔκκλησιν διὰ νὰ στήσουν δι' εἰσφορῶν τὴν προτομὴν τοῦ Σολωμοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας, τιμῶντα τὸν μεγαλείτερον ποιητὴν τῆς νέας Ἑλλάδος. Δὲν ἠθελήσαμεν, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν ποιητήν, νὰ περιέλθωμεν τὰ σπίτια καὶ τὰ γραφεῖα ἕνα-ἕνα. Σχεδὸν ἀφήσαμεν τὸ κοινὸν εἰς τὴν διάθεσίν του. Ἐσχηματίσθη οὕτω τὸ ἀνωτέρω ποσὸν τῶν 2000 δραχμῶν. Χρειάζονται ὅμως ἀκόμη τοὐλάχιστον 1500 δραχμαί. Ἐπαναλαμβάνομεν τὴν ἔκκλησίν μας καὶ σήμερον μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὅσοι δὲν ἐπρόσεξαν ἴσως τότε, θὰ σπεύσουν τώρα νὰ συντελέσουν εἰς τὴν περάτωσιν τοῦ ἔργου. Εἶνε καιρὸς ἡ πρωτεύουσα νὰ δείξῃ εἰς τὸν ποιητὴν τοῦ *Ὕμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν* καὶ *Τῶν Ἐλευθέρων Πολιορκημένων* ὅτι γνωρίζει νὰ τιμᾷ τὰ τέκνα ποὺ ἐδόξασαν τὴν πατρίδα.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΜΙΑ ἀτμόσφαιρα στοργῆς καὶ ὑπερηφανείας ἐγέμιζε τὸ θέατρον τὴν βραδυὰν τῆς συναυλίας τῶν ἀδελφῶν Καζαντζῆ, διότι ποιὸς λίγο, ποιὸς πολύ, ἠσθάνετο κρυφὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν νεαρὸν καλλιτέχνην τὸν ὁποῖον ἐκεῖ εἰς τὴν χώραν τσῦ Βορρᾶ ὅπου ζῇ καὶ ἐργάζεται, τὸν δείχνουν οἱ διαβάται ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον, καὶ ψιθυρίζουν σιγὰ «Ὁ Ἕλλην». Καὶ ὁ νεαρὸς Ἕλλην ὁ ὁποῖος ἐτίμησε τὴν πατρίδα του εἰς ξένας χώρας, ἦλθε νὰ δώσῃ δεῖγμα τῆς τέχνης του καὶ εἰς τοὺς συμπολίτας του, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀκούσει πρὸ χρόνων τῆς πρῶτες δειλὲς δοξαριές του. Ἡ δειλὲς δοξαριὲς ἔγιναν τολμηρές, λεπτὲς καὶ ὡραῖες, ἐξόχως λεπτὲς καὶ ἐξόχως ὡραῖες. Ἰδίως λεπτές.

Ἡ «Ἀρια» τοῦ Μπάχ, ἐπὶ μιᾶς χορδῆς ἦτο μια ἐκτέλεσις — πῶς νὰ τὴν εἰπῶ; — Παρνασσικὴ Ἐνθυμοῦμαι ὀλίγον τοὺς γάλλους Παρνασσικοὺς ποιητὰς μὲ τὰς ἀπαθεῖς ἐμπνεύσεις των, τὰς λαξευμένας ἐπάνω εἰς διαμαντένιους στίχους. Παρνασσικὸς καὶ ὁ Καζαντζῆς μὲ τὴν διαμαντένιαν τελειότητα τοῦ ἤχου του. Εἶνε στιγμὲς ὅπου εὐφραίνει αὐτὴν ἡ διαμαντένια ἀπάθεια. Κάποτε ὅμως — καὶ πόσον συχνά! — ποθεῖ κανεὶς μὲ λαχτάραν μίαν εἰλικρινῆ λυρικὴν κραυγήν Ἂς ἀπολαμβάνωμεν τὸ ὡραῖον ὅπως τὸ εὑρίσκομεν, καὶ μὲ ὅποιαν δήποτε μορφὴν ἀρκεῖ νὰ εἶνε ὡραῖον. Καὶ ἡ καμέλιες εἶνε τόσον ὡραῖες ποὺ σχεδὸν εὐωδιάζουν ἀπὸ τὴν εὐμορφιά τὴν πολλήν. Καὶ ὁ Καζαντζῆς σχεδὸν μᾶς συγκινεῖ μὲ τὴν τελειότητα τῆς δοξαριᾶς του.

Ἔχει ὅμως καὶ κάτι τὸ ὁποῖο εἶνε ἐν ἀπὸ τὰ σπανιώτερα προσόντα δι' ἕνα μουσικόν. Ἔχει ρυθμόν. Εἰς ἐκεῖνο τὸ Caprice τοῦ Παγανίνι, ἦτο ἀριστούργημα ρυθμοῦ ἡ ἐκτέλεσις του. Ἂν κατορθώσῃ ὁ Καζαντζῆς ν' ἀποκτήσῃ ὀλίγην δύναμιν ἀκόμη, περισσότερον *forte*, θὰ κερδίσῃ πολὺ τὸ παίξιμόν του εἰς χρῶμα.

Ἡ δεσποινὶς Καζαντζῆ ἔχει καὶ αὐτὴ πολὺ τάλαντον καὶ πολλὴν μυϊκὴν δύναμιν πρὸ πάντων, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἐπερίμενε κανεὶς ἀπὸ τὸ λεπτὸν ἐκεῖνο σωματάκι.

Περιμένομεν ἀνυπομόνως νὰ τοὺς ἀκούσωμεν καὶ νὰ τοὺς θαυμάσωμεν πάλιν κυὶ τοὺς δύο.

ΑΡΙΩΝ

ΟΛΗ ἡ Γερμανία καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος ἑορτάζει τὴν 150ην ἐπετηρίδα τῆς γεννήσεως τοῦ Μόζαρτ.

Μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χάϋδν ὅστις ἀντιπροσώπευε τὸ λαϊκὸν πνεῦμα τῆς μουσικῆς ἐν Γερμανίᾳ, ὁ Μόζαρτ ὅστις ἀνεφάνη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦτο ὁ ἐκλεκτὸς καλλιτέχνης μιᾶς ἐξευγενισμένης πλέον τεχνοτροπίας Ἡ πρὸ τοῦ Μόζαρτ ἐποχὴ ὑπῆρξεν εἰς ἄκρον ἀκαδημαϊκή, ἀναγνωρίζει τις τὰ ὅλως παιδικὰ θέματα τοῦ Χάϋδν ἐκ τῆς προσπαθείας τοῦ νὰ παρεμβάλῃ εἰς τὰς δι' ὀρχήστραν συνθέσεις του ἐφευρέσεις τεχνικὰς ἐνῷ τὸ λαϊκὸν στοιχεῖον μόλις ἠδύνατο νὰ διεισδύσῃ Οὕτω ὁ Μόζαρτ συνεκέντρωσεν ἀμέσως διὰ τῶν πρώτων αὐτοῦ συνθέσεων ἐκεῖνο τὸ σύνολον τῆς τέχνης του τὸ ὁποῖον εἶνε καὶ τὸ κυρίως χαρακτηριστικὸν τοῦ ἔργου του καὶ διὰ τὸ ὁποῖον δικαίως τὸν ὠνόμασαν εὐγενῆ ψάλτην, καὶ αὐτὴ ἦτο ἡ ἀποστολή του ν' ἀναπτύξῃ δηλαδὴ τόσον μεγαλοπρεπῶς νέαν τέχνην τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς, νὰ ὁδηγήσῃ αὐτὴν εἰς τὸ νέον τοῦτο στοιχεῖον καὶ νὰ ἑτοιμάσῃ ἑαυτὸν ἐκ τῶν προτέρων παιδικῶν συνθέσεων εἰς τὴν εὐθεῖαν καλλιτεχνικήν του διαμόρφωσιν.

Ὁ Μόζαρτ καθ' ὅλον τὸν βίον του ἔζησε, παρ' ὅλας τὰς τιμὰς καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν μεγάλων, πενιχρῶς Ἡ διατροφὴ αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὰς εἰσπράξεις τῶν παραδόσεων καὶ τῶν συνθέσεών του αἱ ὁποῖαι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν μηδαμιναί Ὁ πόθος του ἦτο νὰ ἀποκτήσῃ μιαν οἱανδήποτε μόνιμον θέσιν διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ζωήν του. Ἡ θέσις ἐβράδυνε πάρα πολὺ καὶ τὸ ἐξησθενημένον ἀπὸ τὴν ἐργασίαν σῶμα τοῦ Μόζαρτ δὲν ἀντεῖχε πλέον.

Ἦτο ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἔγραφε τὸ περίφημον «Requiem» κατὰ παραγγελίαν διὰ 50 δουκάτα Ἡ ἀσθένειά του τὸν κατέβαλλε ὁλονέν. Ἤδη τοῦ ἀνηγγέλθη ὁ διορισμὸς τοῦ ὡς διευθυντοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, θέσις ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ εἶχε ἀξιόλογον ἀμοιβήν Ἔλαβεν ὡσαύτως παραγγελίας μελοδραμάτων διὰ τὴν Βιέννην καὶ Πράγαν Ἐκδόται ἐξ Οὐγγαρίας καὶ Ὁλλανδίας ἐζήτουν ἔργα του. Μὲ δάκρυα ὑπεδέχετο τὰς χαροποιὰς αὐτὰς εἰδήσεις. «Τώρα πρέπει νὰ φύγω» ἐπανελάμβανε τώρα ποῦ θὰ ἠμποροῦσα ἥσυχος καὶ χωρὶς φροντίδας πλέον νὰ ζήσω διὰ τὴν οἰκογένειάν μου, διὰ τὴν Τέχνην μου καὶ ἐλεύθερος ἀπὸ τὸν συρμὸν καὶ τοὺς κερδοσκόπους νὰ γράψω ὅ,τι μοῦ ὑπαγορεύει ἡ καρδία μου Καλὰ εἶπα ὅτι γράφω δι' ἐμὲ τὸ «Requiem» αὐτό». Τὴν 5 Δεκεμβρίου 1791 ὁ Μόζαρτ ἀπέθανε.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Γερμανικὴ Σχολή. Συνεδρία τῆς 21 Δεκεμβρίου — Ὁ κ. Δαῒρπφελδ ἐξέθεσε τὰ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀποκαλυφθέντα κτίρια ἐν Περγάμῳ, ἔνθα ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐκτελεῖ ἀνασκαφὰς ἡ Γερμανικὴ Σχολή. Ἀπεκαλύφθη κατ' αὐτὰς μέρος τοῦ γυμνασίου, ὅπερ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀνασκαφῆ, μέρος μεγάλου ἰδιωτικοῦ οἰκήματος καὶ τύμβος κολοσσαῖος, ὅστις ἐνομίζετο μὲν ὅτι ἦτο βασιλικός, ἀλλ' ἀπεδείχθη ὅτι ἀνήκει εἰς ῥωμαϊκοὺς χρόνους. Ἐξηρευνήθη ὡσαύτως κάλλιον καὶ

ἡ σκηνὴ τοῦ ἤδη ἀνεσκαμμένου θεάτρου. Τὰ κινητὰ εὑρήματα τῆς αὐτῆς ἀνασκαφῆς περιέγραψε κατὰ τὴν προηγουμένην συνεδρίαν ὁ κ. Ἐτδιγκ. Κατόπιν ὁ κ. Λ. Κούρτιος ὡμίλησε περὶ τινων ἀρχαϊκῶν γλυπτῶν ἔργων, ἅτινα ἐσπούδασε κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ περιήγησιν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Κωνσταντινουπόλει, διαγράψας ἐπισταμένως τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ἰωνικὴν ἀρχαϊκὴν γλυπτικὴν ἰδιώματα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν σύγχρονον γλυπτικὴν τῆς μητροπολιτικῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν αἰγυπτιακήν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ ἰωνικὴ φαίνεται ὁμοιάζουσα, ἐνῷ πράγματι εἶνε ὑπερτέρα καὶ αὐθυπόστατος. Ἰδίως ὁ κ. Κούρτιος ἐνδιέτριψεν εἰς τὴν περιγραφὴν ἀγάλματος ὀρθίου ὑπάρχοντος ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Σάμου καὶ φέροντος ἐπιγραφὴν δηλοῦσαν ὅτι ἀνέθεσεν αὐτὸ εἰς τὴν Ἥραν ὁ *Αἰάκης* χρηματίσας ἐπιστάτης τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς.

Συνεδρία τῆς 4ης Ἰανουαρίου. — Παρίσταντο αἱ ΑΑ. ΒΒ. ΥΥ. ὁ Διάδοχος, ἡ πριγκίπισσα Σοφία καὶ ὁ πρίγκιψ Γεώργιος, ὁ ὕπατος ἁρμοστὴς ἐν Κρήτῃ Ο κ. Κάρο ὡμίλησε περὶ τῆς τέχνης τῶν μεταλλικῶν κοσμημάτων τῆς στολῆς τῶν μυκηναϊκῶν λαῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ κοσμήματα αἰγυπτιακῶν μουμιῶν τῆς ΙΒ' δυναστείας. Αἱ ὁμοιότητες τοῦ θέματος καὶ τοῦ σχεδίου εἶνε τοσοῦτον καταφανεῖς, ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι οἱ Μυκηναῖοι τεχνῖται ἐγνώρισαν ὅμοια αἰγυπτιακὰ τεχνουργήματα καὶ ἀπεμιμήθησαν αὐτά. Ἡ ἀπομίμησις ὅμως ἦτο ἐλευθέρα καὶ τελειοτέρα τῶν πρωτοτύπων, μαρτυροῦσα ὅτι οἱ Μυκηναῖοι κατεῖχον ἰδίαν τέχνην ὑπέροχον καὶ ἱκανὴν νὰ μεταπλάσῃ ξένους τύπους κατὰ τὴν ἰδίαν ἀντίληψιν καὶ καλαισθησίαν. Ἡ ἀνεξαρτησία δ' οὕτω τῆς τέχνης ἐπιβεβαιοῖ καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν τὸ ὅτι οἱ λαοί, οἵτινες ἦσαν φορεῖς τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, εἰργάζοντο ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ὡς καὶ οἱ κατόπιν Ἕλληνες τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ἢ μᾶλλον ἦσαν πρόγονοι αὐτῶν. Κατόπιν ὁ κ. Δαῒρπφελδ ὡμίλησε περὶ τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐνεργηθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἀνασκαφῆς ἐν διαφόροις τόποις τῆς νήσου Λευκάδος, ἥτις κατ' αὐτὸν εἶνε ἡ ὁμηρικὴ Ἰθάκη. Εὑρέθησαν κατὰ τὸ μέσον τῆς νήσου παρὰ τὸν λιμένα Νυδρί, εἰς βάθος 5—6 μέτρων λείψανα προϊστορικῶν τάφων καὶ οἰκήσεων, ὑπάρχει δ' ἐλπὶς νὰ ἀνευρεθῶσι καὶ σπουδαιότερα λείψανα μυκηναϊκῶν χρόνων. Σπουδαῖα εὑρήματα ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ εὑρεθῶσι καὶ ἔν τινι σπηλαίῳ πρὸς νότον τῆς νήσου, ὅπου ὑποτίθεται ὅτι ἔκειτο ἡ κατοικία τοῦ συβότου Εὐμαίου.

Σ.

ΝΕΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

ΕΝΤΑΥΘΑ παρὰ τὸν Ἅγ. Ἀθανάσιον Χαλκούρην ὁ Ἰ. Βασιλάκης σκάπτων τὰ θεμέλια τῆς οἰκίας του εὗρεν ἓν μικρὸν μαρμάρινον ἀνάγλυφον Κυβέλης. Εἶνε κατεσκευασμένον κατὰ τὸν συνήθη τύπον τῶν γνωστῶν ναϊδιοσχήμων ἀπεικονίσεων τῆς Κυβέλης· παρίσταται δὲ ἡ θεὰ καθημένη ἐπὶ θρόνου ἄνευ τοῦ συνυπάρχοντος συνήθως μετ' αὐτῆς λέοντος ἢ ἄλλου τινὸς συμβόλου. Ἡ ἐργασία εἶνε κοινή, ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Ἐκ Κύπρου εἰσήχθησαν καὶ κατετέθησαν προσωρινῶς παρὰ τῇ Γενικῇ Ἐφορείᾳ τῶν ἀρχαιοτήτων πλεῖσται καὶ παντοδαπαὶ ἀρχαιότητες, ὡς ἀγγεῖα πασῶν σχεδὸν τῶν Κυπριακῶν ἐποχῶν καὶ λίαν περιέργων σχημάτων, σπουδαῖα πήλινα εἰδώλια, ἀγαλμάτια ἐκ πώρου μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται πρὸ πάντων ὁ Ἡρακλῆς ἡμίσεως σχεδὸν φυσικοῦ μεγέθους, ἔχων τὴν δεξιὰν χεῖρα ὑψωμένην καὶ μικρὸν λέοντα ἀναρριχώμενον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους· φέρει λεπτὸν χιτῶνα καὶ ἔχει τὴν κεφαλὴν κεκαλυμμένην διὰ τῆς λεοντῆς, ἧς τὸ σῶμα καλύπτει ὡς ἔνδυμα τὸ νῶτον καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ στήθους τοῦ ἥρωος· ἰδιάζει εἰς τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἡ ζώνη, δι' ἧς συγκρατεῖται ἡ λεοντὴ κατὰ τὴν ὀσφύν, ὡς φέρουσα διαφόρους κοσμηματικὰς γλυφάς. Καὶ ὁ Ἡρακλῆς οὗτος φαίνεται ὅτι εἶνε ῥωμαϊκῆς ἐργασίας. Μετὰ τῶν λοιπῶν κυπριακῆς τέχνης ἀρχαιοτήτων εἰσήχθησαν καὶ διάφορα μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα ὡς καὶ ὀλίγα ἑλληνικὰ ⁂οιαῦτα. Μία πρόχους, τοῦ συνήθους κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους σχήματος, τῶν ἐχουσῶν πλατεῖαν κοιλίαν καὶ πολὺ ὑψηλὸν κυλινδρικὸν λαιμόν, φέρει ὑπὸ τὸ χεῖλος τὴν περίεργον ἐπιγραφὴν ΜΗΘΥCΙΑΝ. Ἐπίσης εὑρίσκονται μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτήτων τούτων διάφορα χαλκᾶ ξιφίδια καὶ λόγχαι ἀρχαϊκαὶ ὡς καὶ τινες χαλκοῖ πελέκεις.

Εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον κατετέθησαν δέκα τέσσαρα κιβώτια πλήρη ἀρχαιοτήτων προερχομένων ἐκ προϊστορικῶν τάφων, οὓς κατὰ τὸ θέρος ἀνέσκαψεν ἐν Σύρῳ ὁ κύριος Κλὼν Στέφανος. Τὰ πλεῖστα τῶν εὑρημάτων εἶνε καὶ πάλιν πήλινα ἀγγεῖα, ὧν τινα πολυτιμότατα καὶ διὰ τὰ σχήματα καὶ διὰ τὴν διακόσμησιν. Ἔξοχον ἰδίως καὶ ὅλως πρωτοφανὲς εἶνε ἓν μικρὸν προϊστορικὸν ἀγγεῖον ἔχον σχῆμα ἀρκτοειδοῦς ζώου καθημένου ἐπὶ τῶν ὀπισθίων καὶ κρατοῦντος μεταξὺ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν μικρὸν λεκανίδιον. Θαυμάσια δὲ εἶνε καὶ πάλιν τὰ ἀρχαϊκὰ μαρμάρινα εἰδώλια, ἅτινα εὑρέθησαν μετὰ τῶν ἀγγείων ἐν τοῖς αὐτοῖς τάφοις. Προσεχῶς ἐπιφυλαττόμεθα νὰ δώσωμεν περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τούτων περισσοτέρας εἰδήσεις.

Κ.

ΔΙΑΦΟΡΑ

ΚΑΤΑ τὴν παράδοσιν τοῦ πρυτανικοῦ ἀξιώματος τὴν 8 Ἰανουαρίου εἰς τὸν νέον πρύτανιν κ. Χατζιδάκιν ὁ κ. Σ. Λάμπρος ἐξέθεσε τὰ τῆς πρυτανείας του καὶ κατέληξε μὲ τὴν ὡραίαν ἀποστροφὴν πρὸς τοὺς φοιτητάς: «Μὴ παύσετε συναισθανόμενοι πόσα παρ' ὑμῶν προσδοκᾷ ἡ Πατρίς. Ἀφοσιωθῆτε εἰς τὴν Ἐπιστήμην. Γίνετε παράδειγμα τῆς φιλοπατρίας καὶ τῆς εἰς τοὺς νόμους ὑποταγῆς. Μὴ λησμονήσετε τὰ μεγάλα καθήκοντα τὰ ὁποῖα ἔχετε πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν. Ἀντιπροσωπεύετε τὸ χρυσοῦν ἔαρ ἐκεῖνο, ὅπερ ὅλοι προσδοκῶμεν εὐοίωνοι νὰ παρασκευάσῃ καὶ ἐπεργασθῇ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος».

Κατόπιν ὁ κ. Χατζιδάκις περιβληθεὶς τὴν πρυτανικὴν ἅλυσσον ὡμίλησε «περὶ τῆς ἐνεστώσης μεθόδου ἐν ταῖς γλωσσικαῖς ἐρεύναις» καὶ ἐξέφρασε τὸν φόβον ὅτι ἐπάθαμεν τὸ λεχθὲν εὐφυῶς ὅτι «ἀγωνιζόμενοι ἀεὶ περὶ τοῦ πῶς, ἐλησμονήσαμεν καὶ παρελίπομεν τὸ τί νὰ γράψωμεν». Εἰς τὸ τέλος ὁ νέος πρύτανις θεωρεῖ ὡς καθῆκον ἐπιβεβλημένον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Πολιτείαν, τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον καὶ ὅλους τοὺς λογίους Ἕλληνας, τὴν σύνταξιν λεξικοῦ τῆς μέσης καὶ νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τὴν γραμματικὴν αὐτῆς μελέτην.

Ὁ νέος πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Ἀρμάνδος Φαλλιέρ, πρόεδρος τῆς Γερουσίας ἕως χθές, κατάγεται ἀπὸ ἁπλοῦς ἀστούς. Ὁ πατέρας του ἦτο σιδηρουργός. Σώζεται ἀνοικοδομηθεῖσα ἡ οἰκία ὅπου ἐγεννήθη ὁ σημερινὸς πρόεδρος εἰς τὸ Ἀγέν. Ἐπέρασε τὰς διαφόρους βαθμίδας τοῦ πολιτικοῦ σταδίου ἀπὸ δήμαρχος, νομαρχιακὸς σύμβουλος, βουλευτὴς τὸ 1876, ὑπουργός, πρωθυπουργός. Ἡ πρωθυπουργία του ἦτο ὀλίγων ἡμερῶν μόνον. Τὸ 1892 γε-

Ὁ νέος πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Ἀρμάνδος Φαλλιέρ

ρουσιαστής, τὸ δὲ 1899 πρόεδρος τῆς Γερουσίας ἀντὶ τοῦ Λουμπέ. Γρήγορα ἐξεδήλωσε τὰς δημοκρατικάς του ἀρχάς ὑπὲρ τῶν ὁποίων εἰργάσθη ὁλοψύχως. Ἁπλοῦς τοὺς τρόπους, ζῇ καὶ ἁπλῆν οἰκογενειακὴν ζωὴν τὸν περισσότερον καιρὸν εἰς τὰ κτήματά του. Εἰς τὸ προεδρικὸν ἀξίωμα ἀνέρχεται ἑξῆντα πέντε ἐτῶν.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Εἰς τὸν «Παρνασσὸν» ἤνοιξε ἔκθεσις τῶν ἔργων τοῦ κ. Σ. Βικάτου.

Διάφοροι δῆμοι τοῦ Κράτους ἐψήφισαν διάφορα ποσὰ ὑπὲρ τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων.

Κατ' ἀπόφασιν τῆς ἐπιτροπῆς εἰς ἕκαστον ἀγώνισμα θὰ μετάσχωσιν ἀνὰ δύο Ἕλληνες τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ δύο τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς συλλόγους, καθὼς καὶ τρίτος ἂν ἡ ἐπίδοσις αὐτοῦ κριθῇ ἀξία λόγου. Ἐκτὸς αὐτῶν θὰ μετάσχωσι καὶ οἱ ἐκτὸς συλλόγων φίλαθλοι ὅσοι προκριθοῦν κατὰ τοὺς Πανελληνίους ἢ κατὰ τοὺς τοπικοὺς ἀγῶνας ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἑλληνικῶν συλλόγων.

Κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας οἱ νικηταὶ τῶν προηγουμένων Ὀλυμπιάδων θὰ ἔχουν ὡρισμένας θέσεις.

Μελετᾶται ἡ ἵδρυσις *Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς*, μὲ τὸ ἑπόμενον πρόγραμμα: Ἐπιστημονικαὶ ἀνακοινώσεις. Διαλέξεις εἰς τὰ Μουσεῖα. Ἔκδοσις περιοδικοῦ μὲ ὕλην ἐξ ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας, μὲ γενικωτέρας πραγματείας καὶ μὲ πλήρη βιβλιογραφίαν. Ἵδρυσις παραρτημάτων τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς εἰς Κων/πολιν, Σμύρνην καὶ Ἀλεξάνδρειαν.

Ἡ Βασίλισσα τῆς Ἰταλίας Μαργαρίτα θὰ δώσῃ προσεχῶς εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους ἰταλικοὺς θιάσους ἕνα δρᾶμα της. Τὸ ἔργον θὰ δοθῇ ὑπὸ ψευδώνυμον. Ἡ συγγραφεὺς ἐργάζεται εἰς τὸ δρᾶμα τοῦτο ἀπὸ 2 ἐτῶν.

Ἐξελέγησαν ἀκαδημαϊκοὶ ὁ Ριμπὼ πολιτευτὴς καὶ ὁ Μωρὶς Μπαρρὲς φιλόλογος μὲ πολὺ τάλαντον καὶ πρωτοτυπίαν.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΝΕΑ ΖΩΗ εἰκονογραφημένον ἡμερολόγιον Νικολάου Χατζηδάκη ἔτος Α'. Ἀθῆναι σχ. 16ον σελ. 261 δρ. — φρ. 4.

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «Παναθηναίων» οἱ ἀποστέλλοντες δρ. — φρ. 3 λαμβάνουν τὴν *Νέαν Ζωὴν* ἐλευθέραν ταχ. τελῶν. Ἡ «Νέα Ζωὴ» τοῦ κ. Ν. Χατζιδάκη τυπωμένη μὲ καλαισθησίαν εἶνε πραγματικῶς κάτι νέον εἰς τὸν ὁρίζοντα τῶν ἡμερολογίων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ ἔτος εἰς ἔτος πληθύνονται. Εἶναι κατὰ τοῦτο νέον, ὅτι εἰς τὰς 260 σελίδας του εἰκονίζεται, ὅσον εἶναι δυνατόν ἡ ξένη φιλολογικὴ κίνησις καὶ πολλαὶ ἐγκυκλοπαιδικαὶ γνώσεις.

ΠΟΙΚΙΛΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ εἰκονογραφημένον τοῦ ἔτους 1906 Κατίνας Γ. Ἡλιακοπούλου τόμος Β' Ἀθῆναι, σχ. 16ον. σελ. 303, δεμένον, δρ. 5 Μία προσπάθεια διά κάτι καλόν, τὴν ὁποίαν δὲν ἠμποροῦμεν νὰ παρίδωμεν καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἴσως εἰς τὸν προσεχῆ τόμον θὰ ἔχωμεν κάτι καλὸν νὰ σημειώσωμεν.

ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ἔτος Ζ' 1906 ὑπὸ Σ. Ι. Θεοδωροπούλου δρ. 1, χρυσόδετον δρ. 2.

Τὸ Σπαρτιατικὸν Ἡμερολόγιον παρουσιάζει ἕνα ἰδιαίτερον χαρακτῆρα, ὅτι εἶναι ἀποκλειστικῶς ἀφιερωμένον εἰς μίαν ἑλληνικὴν γωνίαν. Καὶ ἡ γωνία αὐτὴ παρέχει πλουσιωτάτην καὶ πολὺ ἐνδιαφέρουσαν ὕλην, ἱστορικήν, καλλιτεχνικήν, λαογραφικὴν κλπ. Μαζὶ μὲ αὐτήν, ποὺ τὸ καθισεῖ πολὺ ἐκλεκτόν, ἂς ἐξάρωμεν καὶ τὴν φιλοκαλίαν μὲ τὴν ὁποίαν εἶνε ἐκδεδομένον.

ΘΡΑΚΙΚΑ ἡ μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς πόλεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν ὑπὸ Σταμ. Β. Ψάλτου δ. φ. (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ ἀρ. 306). Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1905.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ Δ. Σκαμπιτσκέφσκη, κατὰ μετάφρασιν Θ. Βελλιανίτου. Τόμος Δος. (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ ἀρ. 307-310). Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1905.

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΤΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ ὑπὸ τῆς χαρτογραφικῆς ὑπηρεσίας ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς μέχρι σήμερον (1889-1905). Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

SUR LE BRONZE PRÉHISTORIQUE par C. Zenghelis. Extrait des «Mélanges Nicole». Genève, Jmp. W. Kündig et fils 1905.

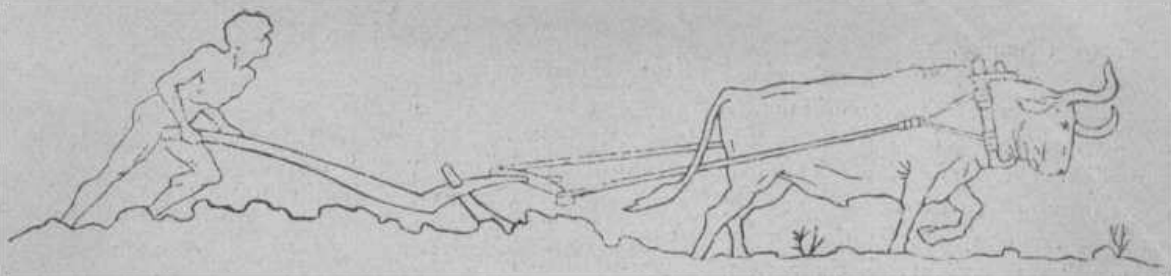
ΛΟΓΟΛΟΣΙΑ ΣΗΡΟΤΡΟΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ἀπὸ τοῦ 1902 μέχρι Δεκεμβρίου 1905.

***Διόρθωσις*:**

Εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος, σελὶς 191, στίχος 18 ἀντὶ *ἀφομοιώσασα* νὰ γραφῇ *ἀφομοιωθεῖσα πρός*.

Η ΠΟΙΗΣΙΣ ΤΟΝΙΖΟΥΣΑ ΕΑΡΙ-
ΝΟΝ ΑΣΜΑ — ΥΠΟ Ν. ΓΥΖΗ

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Γ΄ 31 ΙΑ-ΝΟΥΑΡΙΟΥ 1908

ΔΥΟ ΘΥΕΛΛΕΣ

Βυθισμένος ἀκόμη στὶς σκέψεις ὁ Πρέκας, καὶ βλέπωντας κάποτε χωρὶς νὰ θέλῃ τὰ σίδερα τῆς γραμμῆς, ποῦ σὰν νὰ τὰ ξετύλιγε στὸ τρέξιμό του ὁ τροχιόδρομος, ἔφθασε στὸ Φάληρο. Ἄνεμος φυσοῦσε, καὶ ὁ οὐρανὸς εἶχε γεμίσει σύννεφα μαῦρα. Ἡ θάλασσα μὲ βουὴ κυλοῦσε τὰ κύματά της στὴν ἀμμώδη παραλία. Τίναξε τὶς σκέψεις γιὰ νὰ ζητήσῃ τὸ σπίτι, ποῦ ὄχι καλὰ θυμόταν. Καθὼς χτυποῦσε τὴν πόρτα, μιὰ σιδερένια καγκελωτή, στράφηκε καὶ κύταξε τὸ πέλαγος.

Πέρα μακρυὰ ἕνα πανὶ κόκκινο βάρκας, ἔπλεε χωρὶς νὰ φαίνεται αὐτή, σὰν σκοῦφος κόκκινος παλιάτσικος βαλμένος σὲ κάποια ἀφανῆ κεφαλὴ στραβά.

Ἄκουσε νὰ ἔρχωνται νὰ ἀνοίξουν. Ἦταν τώρα ἡ μικρὴ ὑπηρέτρια ἡ ἀδύνατη, μελαχροινή, καθαροντυμένη, μὲ τριανταφυλλὶ φόρεμα. Τῆς φοροῦσαν καὶ μιὰ σκούφια ἄσπρη στὸ κεφάλι. Τὸν γνώρισε καθὼς τὸν εἶδε μέσα ἀπ' τὰ κάγκελα.

— Ἄ! ὁ κύριος Πρέκας!.

Τοῦ ἄνοιξε γρήγορα· καὶ ἐνῶ ἀκόμη ἔσπρωχνε μὲ τὸ ἕνα χέρι τὴν βαρειὰ πόρτα, τοῦ εἶπε·

— Λοιπὸν μᾶς θυμηθήκατε πάλι, κύριε Πρέκα;

Μιὰ φορὰ οὔτε λέξι ἔβγαζε· τώρα ἡ γλωσσίτσα της πῆρε δρόμο.

Τὴν ρώτησε ἂν εἶνε μέσα οἱ κύριοί της, καὶ καθὼς μιλοῦσε, παρατήρησε ὅτι αὐτὴ εἶχε γείνει νοστιμοῦλα καὶ τὸ χρῶμα της δὲν ἦταν τόσο μελαχροινὸ ὅπως ἄλλοτε.

Μέσα ἦταν μόνον ἡ κυρία Ἀνθή· ὁ κύριος Πουλίκας καὶ ὁ κύριος Γηλάδης εἶχαν βγῆ ἔξω, δὲν θὰ ἀργοῦσαν ὅμως νὰ γυρίσουν. Ἡ θειὰ εἶχε πονοκέφαλο καὶ ἦταν πλαγιασμένη· ὅλη τὴ νύχτα δὲν μπόρεσε νὰ κλείσῃ μάτι!

Καὶ ἡ δουλίτσα τὰ εἶπε αὐτὰ ὅλα σχεδὸν μὲ μιὰ ἀναπνοή.

Ἔπειτα, βλέπωντας τὸν Πρέκα νὰ μένῃ ἀκίνητος, σκεπτικός:

— Ἡ κυρία θὰ σᾶς περιμένῃ γιατὶ δὲν ἐξῆλθε.

Καὶ τὸ «ἐξῆλθε» τὸ εἶπε σὰν νὰ γεννήθηκε καὶ βγῆκε ἀπ' τὰ μπροστινά της δοντάκια.

Προχώρησε μέσα στὸν γεμάτο βότσαλα δρομίσκο. Εἶδε λουλούδια, βιολέτες, γαρύφαλα, κάτι μὲ μενεξεδένιο χρῶμα, ἄλλα, ἄλλα... ποῦ νόμιζες πῶς τραγουδοῦσαν ὅλα μαζὶ καὶ πῶς τὸ τραγούδι των ἦτον ἡ μυρουδιά, ποῦ ἔχυναν.

Ἡ καρδιά του χτυποῦσε ἀνήσυχα.

Ἄκουσε τὴ δουλίτσα νὰ λέγῃ πίσω του σιγά

— Κύριε Πρέκα!

Στράφηκε.

— Ὁρίστε!

Καὶ τοῦ προσέφερε ἕνα γαρύφαλο. Τὸ πῆρε, καὶ καθὼς αὐτὴ ἄνοιγε τὴν δεύτερη πόρτα τὸ ἔβαλε στὴν τσέπη του.

Ἀνέβηκαν μιὰ πλατειὰ μαρμαρένια σκάλα καὶ βρέθηκαν σ' ἕνα διάδρομο, ποῦ τὰ σανίδια του λαμποκοποῦσαν κοκκινωπά.

Τὸν ἄφησε στὴν αἴθουσα τῆς ὑποδοχῆς.

Ἄκουσε τὴν καρδιά του, ποῦ χτυποῦσε δυνατά.

— Μπά! ἔκανε θυμωμένος καὶ τὴν βίασε νὰ μὴ χτυπᾷ ἔτσι.

Ἡ σκέψι ποῦ εἶχε, νὰ φερθῇ τῆς Ἀνθῆς

σὰν ἀδελφός, ἦρθε ἢ τὴν ἔφερε, ἀλλὰ τὴν εἶδε νὰ εἶνε ὄχι ζωηρά.

Ἔφερε γύρω τὰ μάτια καὶ εἶδε πάλι τὰ ἔπιπλα σὰν παλαιοὺς γνωρίμους. Καὶ ἦταν τοποθετημένα σχεδὸν ὅπως στὸ ἄλλο σπίτι, ποῦ ἤλπισε τὴν εὐτυχίαν. Ὁ καναπὲς ποῦ θρονιζόταν ἡ γυναῖκα τοῦ Φαρλίδη μὲ τὴν θειὰ τῆς Ἀνθῆς ἦταν πάλι δίπλα καὶ κοντὰ στὸ πιάνο. Τὸ τραπεζάκι, ἡ εἰκόνες, ἡ ζωγραφιὰ ποῦ παρίστανε ναυμαχία Ἰταλῶν καὶ Αὐστριακῶν, ὅλα, ὅλα ὅπως στὸ πρῶτο σπίτι. Σὲ μέρος ποῦ εἶχαν τοποθετήσει φωτογραφίες ἐζήτησε τὴ φωτογραφία τοῦ Πουλίκα. Καὶ ἦταν ἡ μορφὴ ἐκείνη μιὰ ἀπαγόρευσι στὶς ἐλπίδες, στὰ ὄνειρα, ἕνα σβύσιμο καλὸ τῆς χαρᾶς, ποῦ ἔκανε νὰ κινηθῇ μέσα του καὶ τὴν ὁποίαν πολλὲς φορὲς τὴν αἰσθάνθηκε στὰ ὄνειρά του, γιὰ νὰ αἰσθανθῇ τὴ λύπη μεγαλείτερη, ὅταν ξυπνοῦσε, ποῦ δὲν θὰ ὑπῆρχε πιὰ ἡ χαρά.

Ἦτο ἀδύνατον νὰ πηγαίνῃ ἐκεῖ...

Ἕνα τακουνάκι στὸν διάδρομο ἄκουσε, καὶ στράφηκε στὴν πόρτα. Ἡ ταραχὴ τοῦ ἦρθε ὁρμητικὴ καὶ σὰν νὰ τὸν ἔγδυσε ἀπ' τὸ χρῶμα του.

Ἡ Ἀνθὴ φάνηκε.

Ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ ἐχάθηκε γι' αὐτὸν ἡ Ἀνθή, ἔγεινε σύζυγος ἄλλου ἀπὸ μιὰ παρεξήγησι καὶ γιατὶ ἔμεινε πάντα μὲ κλειστὸ στόμα ἐμπρός της· εἶχε ῥίξει αὐτὸς μὲ τὴ βία μιὰ λησμονησιὰ στὴν ἐνθύμησί της: ἀλλὰ στὰ ὄνειρά του πάντα ἔβλεπε τὴν ἐμφάνισί της σὰν θεία ἐμφάνισι! Ἦταν ντυμένη ἡ Ἀνθὴ γιὰ περίπατο, χωρὶς καπέλο ὅμως.

— Ἦρθες; τοῦ εἶπε.

— Μήπως θὰ βγῆτε ἔξω;

— Μαζί!.

Καὶ τὸν κύταξε γλυκά. Τὰ μάτια της τὰ μαῦρα, τὰ ὑγρὰ σὰν λίμνης νερὰ βαθειὰ μέσα σὲ σκοτάδι, εἶχαν μιὰ γλύκα, ἄπειρη γλύκα, ποῦ τὸν ἔκανε νὰ λησμονῇ, νὰ σβύνῃ μέσα σ' αὐτά!

— Μιὰ στιγμή!.

Ἄνοιξε τὰ παράθυρα καλὰ μὲ κρότο.

— Δὲν εἶνε ὡραῖα; τὸν ῥώτησε δείχνωντας τὴ θάλασσα τὴν ταραγμένη, τὸν οὐρανὸ τὸν μαῦρο.

Αὐτός, ἂν καὶ αἰσθανόταν ὅτι ὁ θαυμασμός του εἶχε βυθισθῇ 'σ ἕνα μέρος, ἐκύταξε καὶ εἶδε στὴ θάλασσα μιὰ βάρκα νὰ γλυστρᾷ, σὰν μόλις νἀκουμποῦσε στὸ κῦμα, καὶ πέρα, πολὺ μακρυά, μόλις νὰ διακρίνεται τὸ κόκκινο πανὶ σὰν σκοῦφος παλιάτσικος, ποῦ δὲν φαινόταν ἔτσι πιά.

— Ἔ; τὸν ῥώτησε αὐτή.

— Ναί! ναί! ἔξοχο! Ἀπήντησε κάνωντας ὅτι θαυμάζει.

— Τώρα, περίμενε λιγάκι ἀκόμη νὰ φορέσω τὸ καπέλο μου!.

Καὶ ἔφυγε γρήγορα.

— Θεέ μου, τί ὡραία ποῦ εἶνε! εἶπε σιγά.

Ἔπειτα:

— Εἶνε ἄλλου!

Ἡ Ἀνθὴ δὲν ἄργησε, καθὼς εἶπε. Ἦρθε μὲ τὴ θειά της μαζί. Ἡ ξερὴ κυρία τὸν χαιρέτησε μὲ μικρὴ κλίσι τῆς κεφαλῆς χωρὶς τὰ χείλια της νὰ κινηθοῦν διόλου, καὶ εὐθὺς ἔσπευσε νὰ διορθώσῃ τὸ φόρεμα τῆς ἀνεψιᾶς της.

— Πᾶμε! τοῦ εἶπε ἡ Ἀνθή, καὶ τὸν κύταξε μὲ τὰ μάτια της τὰ μαῦρα, ποῦ σὰν νὰ εἶχαν βάθος ἄπειρο, καὶ ἔμοιαζαν μὲ νύχτα αἰώνια, ποῦ χάνονται ἡ ψυχές! Αὐτὸς σκέφθηκε·

— Ἀρχίζει ἡ μάγισσα τὶς μαγίες της!

Δὲν ῥώτησε ποῦ πᾶνε. Ἡ Ἀνθὴ τοῦ εἶπε ὅτι θὰ πήγαινε σὲ μιὰ ἔπαυλι νὰ ἰδῇ μιὰ φίλη της, ποῦ εἶχε πέσει καὶ χτυπήσει ἀπ' τὸ ποδήλατο.

Τῆς εἶπε αὐτός, ὅτι δὲν θὰ ἐρχότανε μέσα, ἀλλὰ θὰ καθόταν ἔξω περιμένωντάς την.

Δὲν τὸν βίασε· τοῦ εἶπε μόνο·

— Καλά!.. ἀγριοκάτσικο!

Στὸν δρόμο τοῦ ἔδειχνε σπιτάκια, χωμένα σὰν φωλιὲς μέσα σὲ κλαδιὰ δένδρων ἐρημικά, καὶ τοῦ ἔλεγε ὅτι ἤθελε ἐκεῖ, σ' ἕνα ἀπ' αὐτά, νὰ ἔμενε χωρὶς νὰ βγαίνῃ ἔξω, χωρὶς νὰ βλέπῃ κανέναν! Κρατήθηκε ἀπὸ τοῦ νὰ τὴν ῥωτήσῃ·

— Μόνη θὰ ἔμενες;

Εἶδαν ἕνα ἀνδρόγυνο νέο ἀλλὰ φτωχὸ νὰ κάθεται 'στὴν πόρτα μιᾶς καλύβας. Φαινόταν εὐτυχεῖς καὶ γελοῦσαν. Τοὺς κύταξε ἡ Ἀνθὴ καὶ εἶπε·

— Πῶς ἤθελα νὰ εἴμουν... Αὐτὴ ἡ γυναικοῦλα μοῦ φαίνεται εὐτυχής!

Ὁ Πρέκας σκέφθηκε μὴ ὁ σύζυγος τῆς Ἀνθῆς ἔφταιγε, μὴ δὲν τῆς ἔδινε προσοχὴ καὶ ἀγάπη ὅση ἤθελε καὶ ἄξιζε αὐτή, καὶ γι' αὐτὸ ἐπιθυμοῦσε τὴν εὐτυχίαν ἄλλων!

Καὶ εἶδε ἔξαφνα νὰ τὸν ψυχραίνῃ ἡ σκέψι αὐτή, ὅτι δηλαδή, ἐξ αἰτίας τοῦ ἀνδρός της ἐζήλευε τὴν εὐτυχίαν ἄλλων καὶ ζητοῦσε ἀγάπη!

Εἶχε γαλήνιο τὸν νοῦ, καὶ ὅ,τι αἰσθανόταν τὸ ἔβλεπε, καὶ τὴν ψυχρότητα αὐτὴ τὴν ὑποδέχθηκε μὲ χαρά!

Τῆς μίλησε γιὰ πολλὰ πράγματα, γιὰ μιὰ ἐλπὶ ποῦ εἶδαν, μιὰ καὶ μόνη, τῆς εἶπε ὅτι μιὰ φορὰ ἦταν γεμάτος ὁ τόπος. Τῆς μιλοῦσε καὶ ἤθελε νὰ δώσῃ, νὰ ἀνοίξῃ στὴν ἀγάπη

του ἄλλο δρόμο, νὰ τὴν μεταβάλῃ σὲ φιλία! Καὶ αἰσθάνθηκε ὅτι μποροῦσε νὰ τὸ κάνῃ! Ἡ Ἀνθὴ ὅμως φαινότανε περισσότερο νὰ προσέχῃ στὴν ἔκφρασι τῆς μορφῆς του, καθὼς αὐτὸς μιλοῦσε, στὴ φωνή του παρὰ στὰ λόγια του, καὶ κύταζε νὰ μὴν ἀφίνῃ ἀφορμὴ κάτι νὰ πῇ, ποῦ σχετιζόταν μὲ τὴν καρδιά της!

Ὁ καιρὸς ὅσο πήγαινε ἔκλινε στὴ βροχή.

Ὁ δυνατὸς ἄνεμος τοὺς ἔκανε νὰ βαδίζουν μὲ τὸ χέρι στὸ καπέλο.

Ἔφθασαν στὸ σπίτι. Ἦταν ἕνα σπίτι κυκλωμένο ἀπὸ κῆπο, μὲ δυὸ πύργους μικρούς. Πάλι ἀρνήθηκε νὰ πάῃ καὶ αὐτὸς μέσα. Τὸν κύταξε καλὰ αὐτὴ καὶ μπῆκε γρήγορα. Ὁ Πρέκας σκέφθηκε, καθὼς αὐτὴ εἶχε γείνει ἄφαντη, ὅτι τὰ μάτια της ἔμοιαζαν μὲ τὸ τραγούδι τῆς γόησσας, ποῦ κοιμίζει τὸν φύλακα δράκοντα γιὰ νὰ κλέψῃ τοὺς θησαυρούς!

Ἄρχισε νὰ περπατῇ πάνω κάτω.

Ὄχι, δὲν ἔπρεπε νὰ πηγαίνῃ, τὸ ὅ,τι εἶχε σκεφθῆ θὰ ναυαγοῦσε! Δὲν θὰ μποροῦσε νὸ ὑπάρξῃ φιλία, ὄχι, γιατὶ ὅ,τι ζητοῦσε αὐτὸς νὰ φτειάξῃ, αὐτὴ τὸ γκρέμιζε!

Καὶ ἔβλεπε πάλι ὅτι, γιὰ νὰ τῆς φερθῇ ψυχρά, τοῦ ἦταν μεγάλο μαρτύριο.. Ἔπρεπε νὰ φύγῃ!

Αἰσθάνθηκε λιποψυχία στὴν ἀπόφασι αὐτή, ἀλλὰ ἡ σκέψι ἡ αὐστηρά, γιὰ νὰ τοῦ δυναμώσῃ τὴν ἀπόφασι, τοῦ ἔφερε στὴ μνήμη κάτι λόγια τοῦ εὐαγγελίου, ποῦ τόσο εἶχε ἀγαπήσει ἄλλοτε.

— Ἔκβαλε τὸν ὀφθαλμόν σου ἂν αὐτὸς σὲ σκανδαλίζῃ!..

Ἕνας κρωγμὸς ὀρνέου ἀκούσθηκε ψηλὰ καὶ φάνηκε ἕνα γιγαντιαῖο ὄρνεο, σὰν πρόσκοπος τῶν μαύρων συννέφων, νὰ περνᾷ χτυπῶντας βραδέως τὰ φτερά του τὰ ἰσχυρὰ καὶ δαμάζοντας τὸν ἀέρα!

Ὁ ἄνεμος τοῦ ἔφερε μιὰ μυρουδιὰ σανοῦ, ποῦ τοῦ θύμησε τὴν πατρίδα του. Ἦταν μυρουδιὰ τόσο γνωστή του, ὅσο καὶ ἡ φωνὴ τῆς μάνας του! Στὸν νοῦ του ἦρθαν οἱ γονεῖς του, τὰ δυό του μικρότερα ἀδέλφια. Εἶδε τὸν πατέρα του νὰ κάθεται στὸ τραπέζι καὶ νὰ χτυπᾷ μὲ τὸ πηρούνι στὰ ποτήρια τὸν χρόνο τοῦ ψαλμοῦ, ποῦ ἔψελνε μὲ τὴν βαριὰ φωνή του. Ἡ μάνα του ἥσυχη, ἥσυχη φάνηκε νὰ προβάλλῃ.. Ἕνας βίος ἐκεῖ ἥσυχος σὰν θάλασσα, ποῦ δὲν τὴν ταράττουν ποτὲ ἄνεμοι, ἀλλὰ μόνο μικρὰ ἀεράκια κάποτε.

Κουδούνια προβάτων ἄκουσε καὶ κύταξε. Εἶδε πρόβατα πολλὰ νὰ κινοῦνται, νὰ φεύγουν, ὅμοια μὲ τὴ γῆ στὸ χρῶμα, σὰν κομμάτια της ζωντανά, ἢ σὰν τότε νὰ ἔβγαιναν ἀπ' αὐτή. Προχωροῦσαν μέσα στὸν δρόμο σηκόνωντας σύννεφο σκόνη, ποῦ ὁ ἄνεμος ἔφερε κοντά του.

Ἡ βροχὴ πλησίαζε, δὲν θὰ τὴν γλύτοναν! Τὰ σύννεφα φουσκωμένα μαῦρα φαινόνταν νὰ ἑτοιμάζωνται. Ἀέρας ὑγρὸς χύθηκε.

Μέσα στὴν τσέπη του βρῆκε τὸ γαρύφαλο καὶ τὸ πέταξε. Καθὼς τὸ κύταζε, καὶ σὰν νὰ τὸ λυπότανε, ἄκουσε φωνὲς καὶ γέλια. Ἡ Ἀνθὴ ἔβγαινε τρέχωντας. Μιὰ ἄλλη γυναῖκα ἀκολουθῶντας την βγῆκε ὡς τὴν πόρτα καὶ τὸν κύταξε.

— Θὰ σᾶς πιάσῃ στὸ δρόμο!

— Δὲν πειράζει! ὡραῖα θἄναι! Ἀντίο!

— Πᾶμε, πᾶμε! εἶπε στὸν Πρέκα.

Ἕνα κοπάδι κόρακες πέρασαν μὲ φωνὲς ἀπὸ πάνω τους Ὁ ἄνεμος ἔφερε μιὰ μυρουδιὰ δυνατὴ χώματος καὶ χόρτου.

Περπατοῦσαν γρήγορα. Ἔξαφνα αὐτὸς στὸ χέρι του αἰσθάνθηκε μιὰ σταγόνα. Δὲν εἶπε τίποτα, ἀλλὰ σὲ λίγο ἡ Ἀνθὴ τοῦ λέγει·

— Ἄρχισε!

Ἄνοιξε τὴν ὀμπρέλα της καὶ τὸν ἔπιασε ἀπ' τὸ χέρι.

— Ἔτσι!

Μιὰ ἀστραπὴ ἔλαμπε στὸ βάθος σὰν μάτι δαίμονος, ἢ σπαθὶ φωτεινὸ ἀγγέλου, ἔπειτα ἕνας κρότος μεγάλος ἔγεινε, καὶ μαζὶ μ' αὐτὸν ἄρχισαν μεγάλες σταγόνες νὰ πέφτουν!

— Πώ, πώ!

Ἡ βροχὴ δυνάμωσε. Γρήγορα ὁ δρόμος μετεβλήθη ἀπὸ γεμάτος σκόνη σὲ γεμάτο νερά, ποῦ μέσα ἡ βροχὴ ἔπεφτε σὰν νὰ ἔριχναν μυριάδες νομίσματα. Ἦτο ἀδύνατον νὰ προχωρήσουν.

— Τὴν πάθαμε!

Αὐτὸς δὲν πρόσεχε στὴν τρικυμία, στὴν θύελλα· πρόσεχε καὶ φοβότανε κάτι, ποῦ ἔβλεπε μέσα του!

Κύταξε νὰ βρῇ καταφύγιο. Εἶδε μιὰ καλύβα δίχως πόρτα καὶ παράθυρο ἔρημη, καὶ ἔτρεξαν ἐκεῖ. Εἶχαν βραχῇ ἀρκετά.

Ὁ Πρέκας αἰσθανότανε τὸ νερὸ στὰ παπούτσια του μέσα.

— Ἔλα νὰ δῇς! τῆς εἶπε στεκόμενος κοντὰ στὸ παράθυρο.

Αὐτὴ πῆγε κοντά του καὶ πολὺ κοντὰ μάλιστα, ὥστε νὰ ἀκουμπᾷ τὸ σῶμα της ἐπάνω του. Καὶ αἰσθάνθηκε τότε αὐτὸς τὴ γλύκα, τὴν εὐτυχία νὰ περνᾷ, νὰ τὸν ζαλίζῃ σὰν γρήγορο ρεῦμα, ποῦ τὸ τρέξιμό του εἶνε τρελλὴ

ἡδονὴ καὶ τὸ ὁποῖον θὰ αἰσθάνθηκε πᾶς διωγμένος ἄγγελος καὶ παρασύρθηκε ἀπ' αὐτό. Τρόμαξε ἔξαφνα, γιατὶ εἶδε νὰ ἔχῃ ἐπιθυμία νὰ πέσῃ καὶ αὐτή!

Ὅλα εἶχαν κρυφθῆ ἀπὸ τὴ βροχὴ σὰν ἀπὸ κουρτίνα, μιὰ αὐλαία ἀπὸ μυριάδες λουριά. Τὰ νερὰ θολά, βιαστικὰ ἔτρεχαν. Μιὰ βουὴ ἐρχόταν ἀπὸ μακρυὰ καὶ φαινόταν νὰ ὑψώνεται σὰν βουὴ ἄλλης μάχης στοιχείων μακρινῆς! Ὁ κεραυνὸς ἀκουγότανε κάποτε νὰ μυκᾶται σὰν τέρας, ποῦ φωλιάζει στὰ σύννεφα, ποῦ τὸ σῶμα του εἶνε ἡ φωνή του καὶ τὸ ὁποῖον βγαίνει κρεμασμένο, πιασμένο στὶς λουρίδες τῆς βροχῆς καὶ τρέχει ἁπλόνωντας τὸ σῶμα καὶ ζητῶντας τροφή!

Εἶχε σκοτεινιάσει, καὶ ἡ ἀστραπὲς φώτιζαν τὴν καλύβα σὰν νὰ περνοῦσαν δαίμονες φυγάδες καὶ μὲ ἕνα ἄνοιγμα καὶ κλείσιμο τῶν φτερῶν τους γρήγορο νὰ χανόντανε στὸ χάος!

Αὐτὸς ἐβίαζε τὸν ἑαυτό του νὰ προσηλωθῇ στὴ θύελλα καὶ ὄχι στὴν Ἀνθή.

Τὸ κατώρθωσε, λίγο ὅμως καὶ ἔμοιαζε ἔτσι μὲ τὰ δεμένα ἀερόστατα, ποῦ ἐνῷ εἶνε στὰ σύννεφα, κρατιοῦνται καὶ ἀπ' τὴ γῆ, γιατὶ αἰσθανότανε τὸ ἕνα μέρος νὰ εἶνε δεμένο μὲ τὴν Ἀνθή, τὸ ἄλλο νὰ ὑψώνεται στὴ θύελλα!

Ἔξαφνα ἔγεινε μιὰ μεγάλη λάμψι καὶ μιὰ βροντή! Ὅλη ἡ καλύβη ταράχθηκε σὰν ζωντανὸ πρᾶμα, στὴ φωνὴ τέρατος!

Αὐτὴ ἔπεσε στὴν ἀγκαλιά του. Καὶ αὐτὸς χωρὶς νὰ θέλῃ τὴν ἔσφιξε καὶ τὴν κράτησε. Ἀλλὰ μὲ τὴν βροντὴ αὐτὴ σὰν νὰ τελείωσε κάποια πάλη, σταμάτησε ἡ βροχὴ ἡ δυνατὴ καὶ ἔγεινε ἡσυχία.

Συνῆλθε λίγο, τοῦ ἐφάνη κάτι νὰ τὸν ἔβλεπε! Προσπάθησε νὰ ῥίξῃ αὐτὸ ποῦ τὸν κυριαρχοῦσε.

— Πέρασε! τῆς εἶπε. Αἰσθάνθηκε ὅλο του τὸ σῶμα νὰ τρέμῃ καὶ νὰ ζητᾷ νὰ πέσῃ μέσα σ' ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἤθελε τόσο, καὶ τόσο ποθοῦσε!.

Αὐτὴ σήκωσε τὰ μάτια βαριὰ σὰν ἀπὸ βαθὺ γλυκὸ ὕπνο, ποῦ ἐπανάφεραν στὸν Πρέκα τὴ θύελλα, τὴν πλημμύρα τῆς τρελλῆς ἡδονῆς!

Εἶδε τὴ βροχὴ νὰ πέφτῃ λεπτή, λεπτή.

— Κρῖμα! εἶπε, καὶ μὲ μιᾶς τὸν κύταξε γελαστά.

Ἀκόμα ἦταν κοντά του καὶ σχεδὸν στὴν ἀγκαλιά του, ἀλλὰ δὲν τὴν ἔσφιγγε, τὴν κρατοῦσε. Ἔλυσε τὰ χέρια του καὶ κύταξε ἔξω.

— Κυτᾶτε πλημμύρα!

Μὲ μανία τώρα ἔπνιξε τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ἐπιθυμία ποῦ αἰσθάνθηκε νὰ τρέχῃ μέσα του σὰν κάτι ξένο, ποῦ ζητοῦσε νὰ τὸν κυριαρχήσῃ:

— Εἶνε ἄλλου!

Καὶ μεταχειρίσθηκε τὴ λέξι αὐτὴ γιὰ μαστίγι!

Βγῆκαν ἔξω.

Ὁ οὐρανὸς εἶχε χάσει τὴ μαυρίλα του καὶ ἔβγαζε ἕνα φῶς.

Αὐτὴ σήκω ε τὸ φόρεμά της καὶ τὸ ἔσφιξε στὸ σῶμα της καὶ ὁ Πρέκας εἶδε τὸ καλίγραμμο σῶμα, τὸ εὔπλαστο, νὰ φαίνεται καλά. Ἔρριξε τὰ μάτια ἀλλοῦ, χωρὶς νὰ ἐμποδίσῃ μιὰ χαρὰ νὰ τοῦ λέγῃ.

— Ἂν θέλω, εἶνε δικό μου!

Τὸν ἔπιασε πάλι ἀπὸ τὸ χέρι. Βάδισαν σιωπηλοὶ λίγο. Αὐτὴ πρώτη μίλησε.

— Ξέρεις τί σκεπτόμουνα; Σὰ μικρὸ παιδί!.. Νὰ εἴμεθα μόνοι σ' ἕνα μικρὸ ἔρημο νησί!..

Τοῦ τὰ ἔλεγε μὲ γέλιο καί, μέσα στὴν νύχτα ποῦ ἄρχιζε, τὰ μάτια της εἶχαν ἕνα ἁγνό, παιδικὸ καὶ ἐρωτικὸ μαζί:

Ἐπέρασε πάνω ἀπὸ ἕνα λακκίσκο γεμᾶτο νερό.

— Τί λές; Ἤθελες νὰ ἤσουν καὶ σύ; Τὸν ῥώτησε.

— Τὸ ῥωτᾶτε!

Τοῦ ἔσφιξε τὸ χέρι. Βάδισαν πάλι σιωπηλοὶ πατῶντας στὰ νερὰ καὶ προσέχωντας στοὺς λακκίσκους.

Πλησίαζαν στὸ σπίτι. Ἕνα φαναράκι φάνηκε νὰ φωτίζῃ πέρα στὴ γωνιὰ τοῦ σπιτιοῦ. Πάλι αὐτὴ μίλησε.

— Δέ μου λές, Θρασύβουλε; Θὰ σὲ ῥωτήσω κάτι! Μὰ θὰ μοῦ πῆς ὅμως!..Ἀγαπᾶς καμμιά;

Τὸ χτύπημα ἦτο ἴσιο, ἀλλὰ μὲ τέχνη.

— Ναί, ἀγαποῦσα!

— Τί, δὲν τὴν ἀγαπᾷς πιά!

— Ὄχι αὐτό, ἀλλὰ ἡ ἀγάπη μου μετεβλήθη σὲ σεβασμό, γιατὶ αὐτὴ δὲν ἀνήκει πιὰ 'στὸν ἑαυτό της!.

— Πῶς; Πῶς; Γιὰ πές το καλά;

Τὸ χέρι της τὸν ἄφησε.

— Ἡ κόρη ἐκείνη παντρεύθηκε καὶ ἀνήκει σὲ ἄλλον!.

— Αὐτό; Καὶ γὼ νόμισα τίποτε ἄλλο! Λοιπὸν ἅμα παντρευθῇ μιὰ κόρη, χάνει τὸ ἐγώ της, τὸν ἑαυτό της, καὶ μπαίνει στὴ γραμμὴ τοῦ σκυλιοῦ, τοῦ γατιοῦ; Ἡ ὑπάρχει μιὰ σκλαβιὰ κρυφή, ἂς τὴν ποῦμε, ποῦ λειτουργεῖ κανονικά!.. Μιλᾷς σὰν νὰ πρόκειται γιὰ ἀγορὰ καμμιᾶς ἀγελάδας ἢ ἑνὸς ἀλόγου! ἢ γιὰ κανέναν ἀράπη τοῦ καιροῦ τῆς σκλαβιᾶς!..

— Κυρία!..

Αὐτὴ ἄφησε τὸ γελαστὸ ποῦ εἶχε, καὶ φάνηκε θυμωμένη. Στάθηκε.

— Ἄκου, κύριε Πρέκα! Δὲν ἀνήκει εἰς ἄλλον ἡ κόρη ποῦ παντρεύεται, παρὰ στὸν ἑαυτόν της! Ὁ καιρός, ποῦ ἦταν σκλάβα ἡ γυναῖκα μὲ τὸ ψεύτικο ὄνομα συντρόφου ἢ ὅ,τι ἄλλο θέλεις, χάθηκε πιὰ κεῖνος ὁ καιρός, καὶ ἡ γυναῖκα εἶνε ἄνθρωπος καθὼς ἐσύ! Πάει ὁ καιρὸς ποῦ σκότωνε ὁ ἄνδρας τὴ γυναῖκα του, γιατὶ τὸν ἀτίμασε, καὶ ἂς ἔκανε αὐτὸς ἕνα σωρὸ ἀτιμίες, χωρὶς νὰ τολμᾷ ἡ γυναῖκα του νὰ μιλήσῃ! Πάει ὁ καιρὸς ἐκεῖνος!. Τώρα ἦρθε ἄλλος καιρὸς ποῦ ὅταν ἡ καρδιὰ δὲν θέλῃ τὴ συντροφιὰ αὐτή, ποῦ λέγεται γάμος, λέει·

— Ἂς τὴ χωρίσουμε! Πάρε σὺ τὸ δρόμο σου καὶ γὼ τὸν δικό μου! Ἀκοῦς; Ἔτσι ἐγὼ νομίζω! Εἶνε ἐλεύθερος ὁ καθένας· δὲν γίνεται σκλάβος τοῦ ἄλλου!

Αὐτὸς ἔμενε μὲ σκυμμένο κεφάλι.

— Ἔτσι εἶνε! εἶπε σιγά. Εἶδε τὸ δίκαιο ζωντανό. Αὐτὴ κύταξε καὶ εἶδε ὅτι βρισκότανε στὴν πόρτα κοντά.

— Θὰ ἔρθῃς ἐπάνω; Ὄχι; καλά! Μὴ θύμωσες; Αὐτὸ μᾶς ἔλειπε! Ἐγὼ πηγαίνω, γιατὶ ἔγεινα μούσκεμα! Ἕνα πρᾶγμα ὅμως θὰ σὲ συμβουλεύσω νὰ πετάξῃς! Τὸ ξέρεις πιὸ εἶνε! Ἡ χριστιανωσύνη σου! Αὐτὴ ποῦ σὲ ἐμποδίζει νὰ φᾷς, νὰ κοιμηθῇς ὁπόταν θέλῃς!.. Νὰ τώρα τὴν ὀμπρέλα μου!..

Κάποιος ξεφύτρωσε ἀπὸ ἕνα δρομίσκο μὲ μιὰ ὀμπρέλα καὶ ἐρχόταν γρήγορα πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ὅταν πῆγε κοντὰ ἄρχισε νὰ φαίνεται τὸ πρόσωπο καὶ τὸ σχῆμα τοῦ Πουλίκα.

— Σὲ ζητοῦσα! εἶπε· πῆγα ἴσαμε τοῦ Φολιδοπούλου!.. Καλὴ σπέρα! Τί κάνετε;

Ἔδωσε τὸ χέρι στὸν Πρέκα.

— Φοβηθήκατε μὴ χαθοῦμε; Δὲν εἴχαμε φόβο!

Καθὼς αὐτὸς χαιρετοῦσε τὸν Πρέκα, τοῦ ἀπήντησε ἡ Ἀνθή.

Ὁ Πουλίκας προσκάλεσε τὸν Πρέκα νὰ ἀνεβῇ ἐπάνω, ἀλλ' αὐτὸς ἀρνήθηκε εὐχαριστῶντας.

— Πότε θὰ σὲ δοῦμε; ρώτησε ἡ Ἀνθή.

— Ὅταν εὐκαιρήσω θὰ ἔλθω εὐχαρίστως!

Ἡ πόρτα ἡ σιδερένια ἔκλεισε μὲ κρότο. Τοὺς εἶδε νὰ ἀνεβαίνουν μαῦρες σὰν σκιὲς τὰ σκαλοπάτια, ποῦ ὁδηγοῦσαν στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ.

Προχωροῦσε σιγά.

Ὄχι, ὄχι! δὲν ἔπρεπε νὰ πάῃ πιά, πρέπει νὰ φύγῃ! Τοῦ ἦρθαν στὸν νοῦ τὰ λόγια της.

—.. Ἂν ἡ καρδιὰ δὲν τὸν θέλῃ, δὲν θέλῃ τὴ συντροφιὰ αὐτή...

Καὶ εὗρισκε δίκαιο σ' αὐτὸ σὰν νὰ τὸ ἔβλεπε νὰ κινῆται ζωντανό, ἀλλ' ὅμως αὐτὸς προτιμοῦσε, εἶχε κάτι ἄλλο, ποῦ νόμιζε καλλίτερο! Αὐτὸ δὲν λεγότανε δίκαιο, δὲν ἦταν δίκαιο, λεγότανε καθῆκον! Αὐτὸ ἴσα ἴσα ἔλεγε, νὰ ἀντιστέκεται κανεὶς στὸ δίκαιο ἐκεῖνο καὶ νὰ ὑπομένῃ! Καὶ εὗρισκε σ' αὐτὸ πιὸ ἀνθρώπινο, καὶ ὅτι χρειαζότανε περισσότερο θάρρος γιὰ νὰ τὸ ἀκολουθήσῃ!

Ὄχι, δὲν θὰ πήγαινε πιά, θὰ ἔφευγε ἀπ' τὴν Ἀθήνα!...

Στὸ φανάρι τῆς γωνιᾶς στάθηκε ἀπὸ κάτω. Ἡ πάλη ποῦ γινότανε μέσα του, τὸ χτύπημα τὸ δυνατὸ ποῦ ἔδινε στὶς αἰσθήσεις του, στὸν ἔρωτά του, ἡ ἀπόφασι ποῦ ἔλαβε, ἔπρεπε σὲ κάτι νὰ ξεσπάσῃ, καὶ ξέσπασε σὲ δάκρυα.

Ἔκλαψε.

Ἡ βροχὴ ξακολουθοῦσε κ ἔπεφτε λεπτὴ λεπτή, λὲς καὶ κεντοῦσε στ' ἁπλωμένα νερά, σὰν σὲ λαμπερὸ μαῦρο μετάξινο ὕφασμα, κύκλους, ἄνθη!...

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

Ο ΔΑΝΤΗΣ — ΕΚ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΓΚΙΟΤΤΟ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΛΑΣΙΝ ΤΟΥ ΔΑΝΤΕ

Φίλε κύριε Μιχαηλίδη,

Σᾶς στέλλω τὸ Πέμπτον Ἄσμα ἀπὸ τὴν μετάφρασίν μου τῆς «Κολάσεως» τοῦ Δάντε, τὴν ὁποίαν δημοσιεύουν τὰ «Ἡλύσια», χωρὶς σχόλια, διότι χωρὶς σχόλια τὴν δημοσιεύω.

Θὰ μοῦ ἦτο εὔκολον νὰ συνοδεύσω τὴν μετάφρασίν μου μὲ τὴν μετάφρασιν μιᾶς ἐκ τῶν πολλῶν μελετῶν περὶ τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ ἔργου του, τὰς ὁποίας ἔγραψαν οἱ ἄπειροι σχολιασταὶ του Ἰταλοὶ καὶ ξένοι, δὲν τὸ ἔκαμα ὅμως διότι ἀμφιβάλλω ἂν καμμία ἀπ' ὅλας αὐτὰς θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ ὁδηγήσῃ τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστην μέσα εἰς τὸ μαγεμένον παλάτι τοῦ μεγαλειτέρου ποιητοῦ τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ πρωτοτυποτέρου τῶν αἰώνων.

Ἐνόμισα, ὅτι διὰ νὰ δώσω εἰς τὸν ἀναγνώστην ὅσον τὸ δυνατὸν ἄμεσον καὶ ἀνεμπόδιστον τὴν καθαρὰν ποιητικὴν ἐντύπωσιν, ἔπρεπε νὰ ἀναπληρώσω μὲ τὴν σαφήνειαν τῆς ἀποδόσεως, τὴν σχολαστικὴν ἐργασίαν τοῦ σχολιαστοῦ, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἦτο δυνατόν.

Διὰ ποίων μέσων ἐπεδίωξα τὸν σκοπὸν αὐτόν, μὲ ὅλην τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν συνοχὴν τοῦ κειμένου, ἀπόκειται εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ ἐκτιμήσῃ. Προσεπάθησα νὰ δώσω μίαν ἀπόδοσιν τοῦ κειμένου ποιητικὴν καὶ οὐχὶ σχολαστικήν. Διὰ τοῦτο ἀπέφυγα τὸν κατὰ μέρος σχολιασμὸν τοῦ κειμένου, καὶ ἐπιφυλάσσομαι εἰς τὸ τέλος τῆς ἐκδόσεως νὰ δώσω σύντομον ἱστορίαν καὶ ὑπομνηματισμὸν εἰς τὰ ἀπαραίτητα ἱστορικὰ σημεῖα δι' ἓν ἕκαστον ᾆσμα ἰδιαιτέρως.

Ἡ γλῶσσα τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθην, εἶνε ἡ ζων-

τανὴ γλῶσσα τοῦ ἔθνους, ἀπηλλαγμένη ἀπὸ καθετὶ σχετιζόμενον μὲ τὸν ἐφιάλτην τοῦ λεγομένου γλωσσικοῦ ζητήματος.

Εἶνε ἐκτὸς ἀμφιβολίας, ὅτι ἀπὸ τὰ τρία μέρη τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν *Θείαν Κωμῳδίαν*, ἡ *Κόλασις* εἶνε τὸ ὡραιότερον. ὅπως ἀπὸ ὅλην τὴν *Κόλασιν* τὸ ἐπεισόδιον τῆς Φραντζέσκας τοῦ Ρίμινι εἶνε τὸ ποιητικώτερον.

Ὁ Δάντε κι' ὁ Βιργίλιος κατεβαίνουν εἰς τὸν δεύτερον κύκλον τῆς Κολάσεως. Ὁ Μίνως, ὁ ἀρχαῖος νομοθέτης τῆς Κρήτης, στέκει εἰς τὴν εἴσοδον, κρίνει τὰς ψυχάς, καὶ ὁρίζει τὴν ποινήν των. Εἰς αὐτὸν τὸν κύκλον μένουν οἱ μοιχοί, τοὺς ὁποίους βασανίζει ἡ φοβερὰ ἀνεμοζάλη τῆς *Κολάσεως*. Ἐδῶ ὁ Δάντε εὑρίσκει τὴν Φραντζέσκα τοῦ Ρίμινι, ἡ ὁποία τοῦ διηγεῖται τὴν ἱστορίαν τῆς δυστυχισμένης ἀγάπης της.

Τὰ ἔργα τῆς φαντασίας, λέγειὁ Φώσκολος, φαίνονται ἔργα μαγικά, ὅταν ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ πλάσμα εἶνε τόσον καλὰ μαζὶ ἀφομοιωμένα, ὥστε νὰ μὴ ξεχωρίζονται, καὶ τότε ἡ ἀλήθεια πηγάζει ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ τὸ πλάσμα ἀπὸ τὴν ἰδανικὴν τελειότητα.

Ἀλλ' ὅπου τὸ πᾶν εἶνε ἰδανισμὸς δὲν ἐγγίζει τὴν καρδίαν, διότι φαίνεται ξένον πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μας, καὶ ὅπου πάλιν τὸ πᾶν εἶνε πραγματικότης δὲν διεγείρει τὴν φαντασίαν μας, διότι δὲν δροσίζει μὲ πλάνην καὶ μὲ κάτι νέον τὴν ἀνιαρὰν καὶ ἀχάριστην ζωήν μας.

Ὁ Δάντε εἰς τὸ ἐπεισόδιον τῆς Φραντζέσκας ἔβαλε ὅλην τὴν τέχνην του διὰ νὰ ἐξευγενίσῃ καὶ ἐξιδανικεύσῃ τὸ πάθος τῆς ὁμορφης καὶ νεαρᾶς ἐρωτευμένης, ἴσως δι' εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν πατέρα της, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε ὁ εὐγενέστερος καὶ ὁ μεγαλείτερος εὐεργέτης του, καὶ τὸ κατώρθωσε τόσον καλά, ὥστε ματαίως θὰ ζητήσωμεν, ὄχι εἰς τὴν *Κόλασιν*, ὄχι εἰς τὸ *Καθαρτήριον* ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν *Παράδεισον*, πλάσμα εὐγενέστερον καὶ μὲ τὴν ἄδειαν τοῦ χριστιανοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ὑπερχριστιανῶν σχολιαστῶν του, ζεῦγος εὐτυχέστερον ἀπὸ τὴν Φραντζέσκαν καὶ τὸν ἀχώριστόν της.

Γράφει ὁ Δάντε εἰς τὸ «Συμπόσιον» του ὅτι ὁ νέος πρέπει νὰ εἶνε ἐντροπαλός· ἡ ἐντροπὴ αὐτὴ συνίσταται ἀπὸ θάμβος, αἰδὼ καὶ συστολήν.

Ἡ ἐντροπὴ αὐτὴ εἶνε μία ἀποστροφὴ τῆς ψυχῆς διὰ κάθε τι βάναυσον καὶ χυδαῖον, ὅπως βλέπομεν εἰς τοὺς νέους καὶ εἰς τὰς εὐγενεῖς γυναῖκας, τῶν ὁποίων τὸ πρόσωπον βάφεται μ' ἐκεῖνο τὸ ἐρύθημα τῆς αἰδοῦς, ὄχι μόνον ὅταν φέρωνται πρὸς ἄσεμνόν τινὰ πρᾶξιν, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἄσεμνος σκέψις διέλθῃ ἀπὸ τὸν νοῦν των.

Καμμία πρᾶξις δὲν εἶνε τόσον χυδαία ὅσον ὅταν λέγεται. Ἕνας εὐγενὴς ποτὲ δὲν λέγει λέξιν, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἔλεγε μία γυναῖκα ἀπὸ ἐντροπήν.

Ἡ συστολὴ εἶνε ἕνας φόβος ἀτιμώσεως διὰ σφάλμα τὸ ὁποῖον διεπράξαμεν.

Ἡ Φραντζέσκα ἔχει ὅλας αὐτὰς τὰς ἀρετὰς καὶ διὰ τοῦτο μᾶς εἶνε συμπαθής.

Καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠθέλησα νὰ χαλάσω αὐτὴν τὴν ἁρμονίαν μεταφράζων τὸν στίχον:

Galleotto fù il libro e chi lo scrisse,

οὔτε μὲ τὴν κατὰ λέξιν μετάφρασιν μερικῶν μεταφραστῶν, ὅπως:

Καὶ Γαλεότος ἔγεινεν ἡ βίβλος καὶ ὁ γράψας

οὔτε:

Γαλεότος τὸ βιβλίον κι' ὅπου τὄχει γράψῃ

ἡ ὁποία καταντᾷ ἕνα ἄκαιρον καὶ ἀκατανόητον λογοπαίγνιον, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον μὲ τὴν χυδαίαν ἀπόδοσιν:

Προαγωγὸς ἦν ὁ τὴν βίβλον γράψας.

διότι αὐτὸ τὸ «προαγωγὸς» ὅσον καὶ ἂν τὸ ἔχῃ ὁ μεταφραστὴς ἀποστειρώσει εἰς τὸν κλίβανον τῆς καθαρευούσης, μένει πάντοτε κάτι πολὺ βάναυσον εἰς τὰ ἁβρὰ χείλη τῆς ὁμορφης Φραντζέσκας, ἡ ὁποία, χαμηλόνωντας τὰ ἀπὸ διάκρυα θολωμένα μάτια της, λέγει:

«Καὶ πιὰ δὲν ἐδιαβάσαμεν ἐκείνη τὴν ἡμέρα».

Δεχθῆτε σᾶς παρακαλῶ, ἀγαπητὲ κύριε, τοὺς φιλικοὺς χαιρετισμούς μου.

Πειραιεὺς 19 Ἰανουαρίου 1906.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΖΟΥΦΡΕΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ἔτσι λοιπὸν κατέβηκα στὸν δεύτερο τὸν κύκλο,
Ὁποῦ ὅσον εἶνε πιὸ στενὸς ἀπὸ τὸν παραπάνω
Τόσο πιὸ μαῦρα βάσανα κεντοῦν τοὺς κολασμένους.
Τὰ δόντια ὁ Μίνως τρίζοντας τὴν εἴσοδο φυλάει,
Ξετάζει τἁμαρτήματα, κρίνει καὶ στέλνει, ὅπως
Μὲ τὴν οὐρά του τυλιχθῇ. Θέλω νὰ πῶ, πῶς ὅταν
Ἡ κακογέννητη ψυχὴ μπροστὰ σ' αὐτόνε φθάσῃ
Ξεμολογιέται ὅλα της τὰ κρίματα, κι' ἐκεῖνος,
Ποῦ ξέρει κάθε ἁμάρτημα, στὸν Ἅδη τῆς ὁρίζει
Τὸν τόπο ποῦ τῆς πρέπεται· κι' ὅσες φορὲς τυλίξῃ
Τὸ σῶμα του μὲ τὴν οὐρά, τόσα σκαλιὰ τὴν στέλνει.
Ἐμπρός του πάντα στέκονται πολλὲς ψυχές, προσμένουν,
Κι' ἡ κάθε μιὰ μὲ τὴ σειρὰ γιὰ νὰ κριθῇ πηγαίνει·

Λέγει, κι' ἀκούει τὴν ποινὴ καὶ πρὸς τὰ κάτω στρέφει.
Ὁ Μίνως ἐσταμάτησε τὸ ὑψηλόν του ἔργο,
Σὰν μ' εἶδε, καὶ μοῦ φώναξεν: Ἐσὺ ποῦ εἰς τὸν τόπον
Αὐτὸν τὸν μαῦρον ἔρχεσαι, πρόσεχε ὅπως μπαίνεις,
Κανέναν μὴν ἐμπιστευθῇς, καὶ μὴ σὲ ξεγελάσῃ
Ἂν μέσα ἐμπῆκες εὔκολα. Κι' ὁ Δάσκαλος τοῦ λέγει:
Εἶνε γραφτὸ ἀπ' τὴ Μοῖρα του νὰ πάῃ· γιατί φωνάζεις;
Τὸ θέλει αὐτὸς ποῦ προσταγὴ τὸ θέλημά του εἶνε
Καὶ μὴ ρωτᾷς περσότερο. Καὶ τώρα νά, ποῦ ἀρχίζει
Τὸ κλάμα καὶ τὸ βογγητὸ στ' αὐτιά μου νὰ βουΐζῃ.
Ἦρθα στὸν τόπο τὸν φριχτὸ ποῦ κάθε φῶς σωπαίνει,
Στὸν μαῦρον τόπον ποῦ βογγάει σὰν θάλασσα ἀγριεμένη,
Ὅταν τὴν δέρνουν ἄνεμοι ἐνάντιοι, λυσσασμένοι.
Ἡ ἀνεμοζάλη, ποῦ ποτὲ ἀναπαμὸ δὲν ἔχει,
Στριφογυρίζει τὴς ψυχὲς μέσα στὴν ἄγρια ὁρμή της,
Μιὰ μὲ τὴν ἄλλη τὴς χτυπάει, φριχτὰ τὴς κουρελιάζει·
Κι' ὅταν τὴς φέρνει στὸν γκρεμό, τότε νἀκούσῃς θρήνους.
Τὴν θεία δίκη βλαστημοῦν, καὶ δέρονται καὶ κλαῖνε.
Ἔτσι οἱ μοιχοὶ πληρώνουνε τὴ σαρκικὴ ἁμαρτία
Ποῦ δὲν ἀκοῦν τὸ λογικὸ μὲς τὴν ἐπιθυμία.
Σὰν μαυροπούλια, ποῦ πετοῦν μὲ τὰ φτερὰ ἁπλωμένα,
Πλῆθος πυκνὸ στὸν οὐρανὸ μὲς τὸν βαρὺ χειμῶνα,
Ὅμοια κι' ἐκεῖνες τὴς ψυχὲς τὴς δέρνει ἡ ἀνεμοζάλη,
Ψηλὰ τὴς σπρώχνει κι' ὕστερα στὰ κάτω τὴς γκρεμίζει,
Δεξιὰ ζερβιὰ χτυπῶντας τες, κι ἀναπαμὸ δὲν ἔχουν.
Καὶ δὲν ἐλπίζουν οἱ ἄμοιρες νὰ πάψουν οἱ καϋμοί τους,
Οὔτε νὰ λιγοστέψουνε τὰ μαῦρα βάσανά τους.
Ὅπως πετοῦν οἱ γερανοὶ σ' ἀραδιαστὸ κοπάδι,
Κι' ἀφίνουνε διαβαίνοντας κραυγὲς σὰν μυρολόγια,
Ἔβλεπα ἀσκέρια τὴς ψυχὲς νὰ σχίζουν τὸν ἀέρα,
Μὲ θρήνους καὶ παράπονα τὸν πόνο τους νὰ κλαῖνε.
Καὶ ρώτησα τὸν Ὁδηγό: Ποιὰ νἄνε αὐτὰ τὰ πλήθη
Ποῦ κουρελιάζει ὁ σίφουνας τῆς Κόλασης ὁ μαῦρος;
Κύταξε αὐτὴν ὅπου ἔρχεται, μοῦ λέγει ὁ Δάσκαλός μου,
Μεγάλη ἦτο βασίλισσα πολλῶν γλωσσῶν καὶ τόπων.
Τόσο πολὺ τὴν σκλάβωσεν ἡ σαρκικὴ ἁμαρτία,
Ποῦ ἔκαμε νόμο σεβαστὸ τὴν κάθε θέλησί της,
Γιὰ νὰ σηκώσῃ τὴν ντροπή, ποῦ μέσα εἶχε κυλίσει.
Ἐκείνη εἶνε ἡ Σεμίραμις, καθὼς μᾶς λέει ἡ ἱστορία,
Τοῦ Νίνου ἦτανε διάδοχος, καὶ ἄντρα της τὸν εἶχε·
Τοὺς τόπους ἐξουσίαζε ποῦ κυβερνᾷ ὁ Σουλτάνος.

Ἡ δεύτερη ὅπου ἔρχεται σκοτώθηκε ἀπὸ ἀγάπη,
Κι' ἀπίστησε στὸν ὅρκο της στὴν τέφρα τοῦ Σιχαίου.
Πίσω κατόπιν ἔρχεται ἡ ἄσωτη Κλεοπάτρα,
Καὶ παραπέρα κύτταξε τὴν ὄμορφην Ἑλένη,
Ὅπου γι αὐτὴν σκοτώθηκαν χιλιάδες τόσα χρόνια.
Εἶδα καὶ τὸν ἐξακουστό, τὸν μέγαν Ἀχιλλέα,
Ὅπου εἶχε μὲ τὸν Ἔρωτα στὰ ὕστερα παλαίσει.
Τὸν Πάρι καὶ τὸν Τριστανό, καὶ χίλιες ἄλλες εἶδα,
Ποῦ μοῦδειξεν ὁ Δάσκαλος, μιὰ μιὰ μὲ τὄνομά τους,
Ψυχὲς ποῦ πῆρε ὁ Ἔρωτας ἀπὸ τὸν πάνω κόσμο.
Σὰν ἄκουσα τὸν ὁδηγὸ νὰ μελετάῃ χιλιάδες,
Τόσες γυναῖκες ξακουστὲς κι ἱππότες φημισμένους,
Λυπήθηκα τόσο πολύ, ὅπου ἔμεινα χαμένος.
Ὁ Δάσκαλος ἐσώπασε, καὶ τοῦ εἶπα: Ποιητή μου,
Θὰ ἐπιθυμοῦσα νἄλεγα δυὸ φτερωμένα λόγια
Στὴς δυὸ ψυχὲς ὅπου πετοῦν μαζὶ ζευγαρωμένες,
Καὶ τόσο φαίνονται ἐλαφρὲς στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἀέρος.
Κι' αὐτὸς σ' ἐμέ: Περίμενε, κι ὅταν κοντὰ περάσουν
Ὁρκίσου τους στὸν ἔρωτα, πού πάντα τὴς ἐνώνει,
Νὰ σταματήσουνε, κι' αὐτὲς τὴν χάρι θὰ σοῦ κάμουν.
Ὅταν κοντά μας διάβαιναν ἀνάλαφρα πετῶντας,
Γλυκὰ τότε τοὺς φώναξα: Ψυχὲς βασανισμένες,
Ἐλᾶτε, ἂν σᾶς ἀφίνουνε, κοντά μας μιὰ στιγμούλα.
Σὰν περιστέρια ποῦ πετοῦν πρὸς τὴν γλυκειὰ φωλειά τους,
Μὲ τάπλωμένα τους φτερὰ τὰ οὐράνια πλάτη σχίζουν,
Καὶ στὸν ἀέρα ὁ πόθος τους ἀνάλαφρα τὰ φέρνει.
Ἔτσι κι' αὐτὲς χωρίστηκαν ἀπ' τῆς Διδοῦς τὰ πλήθη,
Τὸ μαῦρο ἀγέρι σχίζοντας, καὶ στάθηκαν κοντά μας·
Γιατὶ πολὺ τὴς τράβηξεν ἡ φιλικιὰ φωνή μου.
Ὦ πλάσμα μεγαλόψυχο κι' εὐγενικό, μοῦ εἶπαν,
Ποῦ ἔρχεσαι ἐδῶ γιὰ νὰ μᾶς δῇς σ' αὐτὸ τὸ μαῦρον τόπο,
Ἐμᾶς, ποῦ μὲ τὸ αἷμα μας ἐβάψαμε τὸν κόσμο.
Φίλος ἂν ἤτανε σὲ μᾶς ὁ βασιληᾶς τῶν πάντων,
Θὰ τὸν παρακαλούσαμε γιὰ νὰ σοῦ δώσῃ εἰρήνη.
Κι ἀφοῦ ἡ καρδιά σου πόνεσε τὰ μαῦρα βάσανά μας,
Πρόθυμα θαπαντήσουμε στὴν κάθε ἐρώτησί σου,
Τώρα ποῦ ὁ ἀγέρας σώπασε καὶ δὲν βογγάει σὰν πρῶτα.
Ἡ χώρα ποῦ μὲ γέννησε τὴν θάλασσα ἀντικρύζει,
Ἐκεῖ ποῦ ὁ Πάδος χύνεται στὸ κῦμα νὰ ἡσυχάσῃ,
Μαζὶ μὲ τοὺς συντρόφους του, ποῦ τὰ νερὰ τοῦ φέρνουν.
Ὁ Ἔρως ποῦ σ' εὐγενικὲς ψυχὲς ἀνάφτει ἀμέσως,

Καὶ τοῦτον τὸν ἐσκλάβωσε με τὰ δικά μου κάλλη,
Τὰ κάλλη ποῦ μοῦ πήρανε μὲ προσβολὴ μεγάλη.
Ὁ Ἔρως ποῦ ἀνταπόδοσι στὸν Ἔρωτα προστάζει,
Τόσο πολὺ μὲ μάγεψε καὶ μ' ἔδεσε μαζί του,
Ποῦ ἀκόμη ἐδῶ στὴν Κόλασι, ὅπως βλέπεις, δὲν μᾶφίνει.
Ὁ Ἔρως μᾶς παρέδωκε στὸν χάρο ἀγκαλιασμένους,
Κι' ἐκεῖνον ποῦ μᾶς ἔσβυσεν ἡ Καῖνα τὸν προσμένει.
Σὰν ἄκουσα τὰ λόγια της, ἔσκυψα τὸ κεφάλι
Τόσο πολύ, ποῦ ὁ Δάσκαλος: Τί σκέπτεσαι; μοῦ εἶπε.
Ὅταν συνῆρθα ἐφώναξα: Ἀλλοίμονο! ποιὸς ξέρει,
Τί γλυκὲς σκέψεις, τί ὄνειρα τοὺς ἔσπρωξαν στὸ κρῖμα.
Σαὐτὴν ἔπειτα ἐστράφηκα: Πονετικὰ τῆς εἶπα:
Φραντζέσκα, τὰ μαρτύρια σου μὲ κάνουν νὰ δακρύζω.
Στὴν ἐποχὴ τὴν ὄμορφη τῶν γλυκοστεναγμῶν σας,
Γιὰ πές μου πῶς ὁ Ἔρωτας σᾶς ἔσπρωξε νὰ πῆτε
Τοὺς πόθους σας τοὺς μυστικούς; Κι' αὐτή: Κανένας πόνος
Δὲν εἶνε μεγαλείτερος, ἀπὸ τὸ νὰ θυμᾶσαι
Καλοὺς καιροὺς ποῦ πέρασαν. Τὸ ξέρει ὁ Δάσκαλός σου.
Μ' ἂν ἐπιμένῃς νὰ σοῦ πῶ τὴν πρώτη, πρώτη αἰτία
Τῆς ἄμοιρης ἀγάπης μας, τὴν χάρι δὲν σοῦ ἀρνοῦμαι,
Μόνο θὰ ἰδῇς τὰ λόγια μου μὲ δάκρυα νὰ τὰ βρέχω
Περνούσαμε τὴν ὥρα μας διαβάζοντας μιὰ ἡμέρα,
Τὸ πῶς εἶχεν ὁ Ἔρωτας τὸν Λαντζελόττον μπλέξει,
Κι' εἴμαστε οἱ δυὸ κατάμονοι χωρὶς κακὸ στὸ νοῦ μας.
Ἀλλ ὅπως προχωρούσαμε, πολλὲς φορὲς τὸ βλέμμα
Ἕνας τοῦ ἄλλου ἀντίκρυζε μὲ μιὰ κρυφὴ λαχτάρα.
Κι' ὅταν στὸ μέρος φθάσαμε, ποῦ τέτοιος ἐρωμένος
Τὸ ἐρωτικὸ χαμόγελο τῆς φίλησε στὰ χείλη,
Κι' ὁ ἀχώριστός μου τρέμοντας μὲ φίλησε στὸ στόμα.
Ὁ πειρασμός μας ἦτανε τὸ πλάνο αὐτὸ βιβλίο·
Καὶ πιὰ δὲν ἐδιαβάσαμεν ἐκείνη τὴν ἡμέρα.

Κι' ἐνῷ βαρυὰ στενάζοντας ἡ μιὰ ψυχὴ μιλοῦσε,
Κοντά της ἐστεκότανε πικροθρηνῶντας ἡ ἄλλη,
Τόσο πολύ, ποῦ σκέπασε τὰ μάτια μου σκοτάδι,
Καὶ καταγῆς σωριάστηκα σὰν πεθαμένο σῶμα.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΖΟΥΦΡΕΣ

Ο ΑΠΟΘΑΝΩΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΔΑΝΙΑΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ Θ'.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ-ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Ολίγοι καλοὶ φίλοι ἐκ τῶν νεωτέρων καὶ πλήρων ἐλπίδων ἀρχαιολόγων μας προσπαθοῦσι κατ' αὐτὰς νὰ συστήσωσιν ἀρχαιολογικὸν σύνδεσμον, σκοπὸν ἔχοντα τὴν ἐκτέλεσιν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν καὶ πρὸ πάντων τὴν ἵδρυσιν ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς.

Εἶνε εὐνόητος ὁ πόθος αὐτῶν καὶ ἀξιέπαινοι αἱ προσπάθειαί των. Ἡ ἵδρυσις ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, δηλαδὴ ἡ ἵδρυσις κέντρου πρὸς διάδοσιν ἀρχαιολογικῶν γνώσεων, πρὸς τελειοτέραν ἀνάπτυξιν τῶν πεπαιδευμένων ἡμῶν καὶ πρὸς ὑποκίνησιν τῆς μελέτης καὶ τῆς ἀγάπης τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἐξ ἡμῶν, εἶνε ἀναγκαιοτάτη, καὶ φυσικὸν εἶνε ἡ ἔλλειψις τοιούτου κέντρου νὰ εἶνε λίαν ἐπαισθητὴ πρὸ πάντων ἐν Ἑλλάδι καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς ἀρχαιολόγοις.

Εἰς ὅλα τὰ πολιτισμένα κράτη τοῦ κόσμου ἡ κλασσικὴ παίδευσις θεωρεῖται εὐτυχῶς ἀκόμη ὡς ἀπαραίτητον ἐφόδιον παντὸς ἐπιστήμονος καὶ παντὸς ἐν γένει λογίου καὶ ὁπωσδήποτε ἀνεπτυγμένου ἀνθρώπου, ἀλλ' ὁ κυριώτερος στῦλος, ἐφ' οὗ στηρίζεται τὸ οἰκοδόμημα τῆς κλασσικῆς παιδεύσεως, εἶνε ἡ γνῶσις τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἥτις τὴν σήμερον δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τῆς γνώσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας. Διὰ τοῦτο πάντα σχεδὸν τὰ κράτη, μολονότι ἔχουσι τελείως κατηρτισμένας σχολὰς ἀρχαιολογίας ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις αὐτῶν, διατηροῦσιν ἀρχαιολογικὰς σχολὰς καὶ εἰς πάντα τὰ κέντρα τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, ὅπου διὰ πρακτικῆς μεθόδου καὶ διὰ τῆς μελέτης αὐτῶν τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος, σπουδάζουσι καὶ ἀναπτύσσονται καλ-

λίτερον οἱ μέλλοντες νὰ διδάξωσι τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν καὶ ἀρχαιολογίαν εἰς τοὺς συμπολίτας των.

Ἐν Ἑλλάδι μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀκόμη οἱ διδάσκοντες τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα οὐδεμίαν ἀπολύτως ἤκουον διδασκαλίαν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας· καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι τώρα τὸ κακὸν ἐμετριάσθη ὀλίγον, διότι μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῶν δύο ἀρχαιολογικῶν ἑδρῶν ἐν τῷ Πνεπιστημίῳ οἱ Ἕλληνες φιλόλογοι δὲν θὰ διδάσκουσι πλέον ὅλως ἄμοιροι καὶ τῆς ἐλαχίστης γνώσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας· ἀλλ' ὅμως ἡ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλία ποτὲ δὲν δύναται νὰ εἶνε ἀρκετή, διότι οἱ ἀρχαιολόγοι καὶ οἱ φιλόλογοι δὲν διδάσκονται μόνον διὰ βιβλίων. Κύριος τρόπος τῆς διδασκαλίας τῆς ἀρχαιολογίας εἶνε ἡ ἐπισκόπησις καὶ ἡ σπουδὴ αὐτῶν τῶν μνημείων, ἡ δ' ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλία μόνον προκαταρκτικὴ διὰ τὴν τελειοτέραν σπουδὴν τῆς ἀρχαιολογίας δύναται νὰ θεωρῆται. Ἄλλως τε καὶ εἶνε τόσον πολλαὶ αἱ νέαι ἀνακαλύψεις, αἱ ἀνατρέπουσαι καθημερινῶς ὁλόκληρα συστήματα περιεχόμενα εἰς τὰ ἄριστα βιβλία, δι' ὧν σπουδάζεται ἡ ἀρχαιολογία ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις, ὥστε πρέπει διὰ νὰ ὑπάρξωσι καὶ παρ' ἡμῖν ἀρχαιολόγοι καὶ καλοὶ φιλόλογοι, νὰ ὑπάρχῃ καὶ παρ' ἡμῖν ἓν κέντρον, ἐν τῷ ὁποίῳ νὰ διδάσκωνται οἱ βουλόμενοι τελειότερον καὶ πρακτικώτερον διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας ἐξηγήσεως τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ διὰ τῆς ἀνακοινώσεως τῶν σπουδαιοτέρων νέων ἀνακαλύψεων. Καὶ τοιοῦτον δέον νὰ εἶνε ἡ ἱδρυθησομένη ἀρχαιολογικὴ Σχολή.

Ἀλλὰ παρ' ἡμῖν δὲν πρέπει μόνον αὐτὸς νὰ εἶνε ὁ σκοπὸς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς. Ἡμεῖς, οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες, ἀφοῦ θέλομεν νὰ εἴμεθα, καὶ δὲν εἰμποροῦμεν νὰ μὴ εἴμεθα, ἀπόγονοι τῶν ἐνδόξων προγόνων μας, κατέχομεν δὲ καὶ τὴν παρ' ἐκείνων κληρονομηθεῖσαν ἡμῖν γῆν μετὰ τῶν λειψάνων τῶν ἀπαραμίλλων καλλιτεχνημάτων αὐτῶν, πρέπει πρὸ παντὸς ἡμεῖς πάντες, ἐπιστήμονες ἢ καὶ ἁπλῶς μόνον λόγιοι καὶ ἀνεπτυγμένοι, νὰ προσπαθῶμεν νὰ τοὺς γνωρίσωμεν καὶ νὰ τοὺς κατανοῶμεν· τοῦτο δὲ δύναται νὰ γίνῃ μόνον, ἂν σπουδάζωμεν τὰ ζωντανὰ λείψανα τῶν ἔργων τῶν χειρῶν ἐκείνων, τὰ ἀμέσως καὶ εὐκόλως περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ἱστορίας ἐκείνων διδάσκοντα ἀρχαῖα μνημεῖα. Σκοπὸς λοιπὸν τῆς ἱδρυθησομένης σχολῆς πρέπει νὰ εἶνε καὶ ἡ πρακτικὴ διδασκαλία τῆς ἀρχαιολογίας κατὰ τρόπον καθιστῶντα αὐτὴν καταληπτὴν καὶ εἰς τοὺς πολλούς.

Καὶ ὅταν ἅπαξ διαδοθῇ καὶ παρ' ἡμῖν ἡ ἀληθινὴ γνῶσις τῆς ἀρχαιολογίας, θὰ κατανοήσωμεν πολὺ καλλίτερον ὁποία εἶνε ἡ πρακτικὴ ἀξία τῆς μεγάλης κληρονομίας, τὴν ὁποίαν μᾶς ἄφηκαν οἱ πρόγονοι ἡμῶν, καὶ ὁποῖα διδάγματα καὶ ὠφελείας δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν λοιπῶν ἔργων ἐκείνων· δὲν ὑπάρχει δὲ κανεὶς φόβος, ὅτι θὰ γίνωμεν *ἀρχαιολόγοι*, ὅπως τοὺς ἐννοεῖ ὁ κ. Καρκαβίτσας, διότι μόνον ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἄγνοια τῆς ἀληθοῦς ἀξίας τῶν παντοειδῶν ἀρχαίων μνημείων γεννᾷ παρ' ἡμῖν τὴν μοιρολατρικὴν πεποίθησιν εἰς τὸ ὄνομα τῶν προγόνων μας καὶ εἰς τήν, χάριν ἐκείνων, ὑποθετικὴν ἰσχύν μας. Ὥστε πρέπει καὶ παρὰ πάντων νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ ἀνάγκη τῆς ἱδρύσεως ἀρχαιολογικῆς σχολῆς, ἐννοουμένης ὅπως ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω.

Ἀλλὰ εἶνε ἀνάγκη καὶ πρέπει νὰ ἱδρυθῇ νέος σύλλογος ἢ σύνδεσμος ἢ ὅπως δήποτε ἄλλως θὰ ὀνομασθῇ τὸ σωματεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ ἀναλάβῃ τὴν ἵδρυσιν τῆς ἀρχαιολογικῆς ταύτης σχολῆς; Εἶνε ὀρθὸν καὶ δίκαιον νὰ ἀποταθῶμεν εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ νὰ ζητήσωμεν τὴν ἀρωγὴν αὐτῆς διὰ τὴν ἵδρυσιν σωματείου πρὸς ἐκτέλεσιν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν καὶ συντήρησιν ἀρχαιολογικῆς σχολῆς;

Νομίζω, ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἀπαντήσωμεν ἀποφατικῶς εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα.

Ἐν Ἑλλάδι ὑφίσταται ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἀρχαιολογικὸν σωματεῖον ἀκμάζον καὶ πλούσιον εὐτυχῶς εἰς ὑλικὰ καὶ ἠθικὰ μέσα, ἐκθύμως ὑποστηριχθὲν ἀνέκαθεν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ δημοσίου. Προορισμὸς τῆς ἑταιρείας ταύτης εἶνε (ἂς μοι ἐπιτραπῇ νὰ παραθέσω ὁλόκληρον τὸ σχετικὸν μέρος ἐκ τοῦ 1 ἄρθρου τοῦ καταστατικοῦ αὐτῆς) ὁ ἑξῆς: «νὰ ἐνεργῇ α΄) εἰς τὴν ἀνεύρεσιν, συλλογήν, συντήρησιν, ἐπισκευὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ἐν ἄλλαις χώραις, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἐν Ἑλλάδι, β΄) εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν διάδοσιν ἀρχαιολογικῶν γνώσεων διὰ παντὸς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συντελοῦντος μέσου καὶ *ἰδίως δι' ἐπιστημονικῶν διαλέξεων καὶ ἀνακοινώσεων*, διὰ τῶν Πρακτικῶν τῆς Εταιρείας, διὰ της Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος καὶ ἄλλων δημοσιευμάτων *καὶ διὰ τῆς ἱδρύσεως καὶ λειτουργίας ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ἐν Ἀθήναις*».

Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ προορισμοῦ τούτου τῆς Ἑταιρείας *ἀκεραίου* παρεσχέθη αὐτῇ ἀμέριστος

ἡ συνδρομὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ δημοσίου, ἐσχάτως δὲ διὰ τοῦ λαχείου ἐδόθησαν εἰς αὐτὴν ὑπὲρ τὰς τριακοσίας χιλιάδας δραχμῶν ἐτησίως.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ὑφισταμένη σχεδὸν ἀδιαλείπτως ἀπὸ τοῦ 1834, εἰργάσθη, ὀφείλει τις νά το ὁμολογήσῃ, πάντοτε εἰλικρινῶς καὶ ἀόκνως πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἡ ἀνεπάρκεια τῶν χρηματικῶν πόρων, εἶτα δὲ τὸ μᾶλλον κατεπεῖγον τῆς ἐκτελέσεως τοῦ πρακτικωτέρου μέρους τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς, τοῦ ἀφορῶντος τὴν συντήρησιν τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ ἐν μέρει καὶ τὴν ἐνέργειαν ἀνασκαφῶν, καὶ ἴσως καὶ λόγοι ἐλλείψεως τῶν ἀναγκαίων προσώπων, ἐματαίωνον τὴν ὁλοσχερῆ ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος αὐτῆς καὶ δὴ τοῦ ἐπιστημονικωτέρου μέρους τούτου, δηλαδὴ ὅσον ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διὰ παντὸς μέσου καὶ διὰ τῆς ἱδρύσεως καὶ λειτουργίας ἀρχαιολογικῆς σχολῆς διάδοσιν τῶν ἀρχαιολογικῶν γνώσεων.

Ἀλλ' ἤδη εὐτυχῶς διὰ τῆς γενναίας συνδρομῆς τῆς Κυβερνήσεως ἡ ἀνεπάρκεια τῶν χρηματικῶν πόρων ἐξέλιπε· τὰ μᾶλλον κατεπείγοντα καὶ τὰ μείζονα δαπάνην ἀπαιτοῦντα ἔργα διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἀρχαίων μνημείων σχεδὸν ἐξετελέσθησαν, ὥστε εἶνε πλέον καιρὸς νὰ ἐπιχειρηθῇ σοβαρῶς καὶ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ προορισμοῦ τούτου τῆς Ἑταιρείας, ἡ δι' *ἐπιστημονικῶν ἔργων καὶ διὰ τῆς ἱδρύσεως ἀρχαιολογικῆς σχολῆς* διάδοσις τῶν ἀρχαιολογικῶν γνώσεων.

Δὲν λέγω, ὅτι δὲν ὑπολείπονται ἀκόμη νὰ γίνωσι πολλὰ καὶ διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἀρχαίων μνημείων. Πανταχοῦ τοῦ κράτους ὑπάρχουσιν ἀρχαιότητες ἔχουσαι χρείαν συντηρήσεως· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ οἰκοδομὴ καὶ συντήρησις τῶν Μουσείων δὲν εἶνε ἔργον τὸ ὁποῖον νὰ δύναται ἐπὶ πολὺ ἔτι νὰ ἀναβληθῇ, ἀλλὰ δύναται ὅμως τοῦ λοιποῦ τὸ πρακτικὸν καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν μέρος τῆς Ἑταιρείας νὰ βαίνωσιν ἐκ παραλλήλου· εἶνε μάλιστα ἀνάγκη τοῦ λοιποῦ νὰ προταχθῇ τὸ ἐπιστημονικὸν μέρος. Ἐκτέλεσις ἀνασκαφῶν εἰς εὐρυτέραν κλίμακα, δημοσίευσις ἀρχαιολογικῶν συγγραμμάτων, καὶ ἵδρυσις ἀρχαιολογικῆς σχολῆς δύνανται τοῦ λοιποῦ νὰ προτάσσωνται ἐν ταῖς ἀποφάσεσι τῆς Ἑταιρείας. Εἶνε τοῦτο τὸ συμφέρον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους καὶ αὐτῆς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ὡς σωματείου.

Διὰ τῆς ἐκτελέσεως μεγάλων ἀνασκαφῶν καὶ τῆς δημοσιεύσεως ἀρχαιολογικῶν βιβλίων, ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία προάγουσα τὸν σκοπὸν αὐτῆς συντελεῖ πρὸς τούτοις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἀνάδειξιν τῶν Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων, δὲν ἀπόκειται δ' εἰς ἐμὲ νὰ δείξω ἐνταῦθα, ὁποίαν ἠθικὴν ὠφέλειαν προσπορίζουσι καὶ ὁποίαν δύναμιν ἀποτελοῦσι δι' ἓν ἔθνος καλοὶ καὶ μεγάλοι ἐπιστήμονες, καὶ τοιοῦτοι δύνανται εὐτυχῶς νὰ ἀναδειχθῶσι καταλλήλως ὑποστηριζόμενοι καὶ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων νῦν παρ' ἡμῖν ἀρχαιολόγων, οἵτινες καὶ προκαταρκτικὴν παίδευσιν ἀρκετὴν ἔχουσι καὶ ζῆλον καὶ θέλησιν πρὸς ἐργασίαν.

Ἕνεκα τῆς ἐξαιρετικῆς θέσεως, ἣν ἔχουσιν ἐν Ἑλλάδι αἱ ἀρχαιότητες, πρέπει καὶ ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη ὅλως ἐξαιρετικῶς παρ' ἡμῖν νὰ ἀκμάζῃ. Ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία καὶ οἱ Ἕλληνες ἀρχαιολόγοι πρέπει εἰς τοῦτο νὰ ἀποβλέπωσιν. Ὅπως ἡ Ἑλλὰς εἶνε τὸ παγκόσμιον σχολεῖον τῶν ἀρχαιολόγων, νὰ γίνωσι καὶ οἱ Ἕλληνες ἀρχαιολόγοι οἱ διδάσκαλοι τῆς ἀρχαιολογίας.

Ἡ ἵδρυσις ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας δὲν εἶνε πρᾶγμα δυσκατόρθωτον. Ἡ χρηματικὴ δαπάνη διὰ τὴν λειτουργίαν αὐτῆς δὲν θὰ εἶνε ὑπέρογκος, θὰ εὑρεθῶσι δὲ μεταξὺ τῶν ἀρχαιολόγων καὶ λογίων ἡμῶν οἱ κατάλληλοι ἄνδρες οἵτινες θὰ συνδράμωσιν εἰς τὰς ἐργασίας αὐτῆς. Καὶ τὴν ἄλλην δὲ μεγάλην ἔλλειψιν διὰ τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαιολογίας παρ ἡμῖν, ἥτις εἶνε ἡ σπάνις διδακτικῶν βιβλίων καὶ ἀρχαιολογικῶν ἐγχειριδίων δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἐπικαλουμένη τὴν συνδρομὴν πάντων τῶν παρ' ἡμῖν ἀρχαιολόγων.

Διὰ νὰ ὑφίσταται ὡς σωματεῖον ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, καὶ τοιοῦτο πρέπει νὰ μείνῃ καὶ νὰ θεωρῆται παρὰ πάντων, καὶ νὰ μὴ ἐκλαμβάνεται ὡς τμῆμα ὑπουργικόν, ἔχει ἀνάγκην τῆς συνεργασίας πολλῶν προσώπων καὶ πρώτιστα πάντων τῶν λογίων καὶ μάλιστα τῶν δυναμένων ὁπωσδήποτε διὰ τῶν γνώσεων αὐτῶν καὶ τῆς εἰδικῆς αὐτῶν μορφώσεως νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς. Ὁ περιορισμὸς τῆς δράσεως τῆς Ἑταιρείας εἰς ὀλίγα πρόσωπα, ὅστις παρατηρεῖται ἐσχάτως, πρέπει νὰ λείψῃ.

Ἔγραψα τὰ ἀνωτέρω μόνον ὅπως ὑποδείξω εἰς τοὺς προσπαθοῦντας νὰ ἱδρύσωσι νέον ἀρχαιολογικὸν σύνδεσμον φίλους, ὅτι δὲν ἐτράπησαν τὴν ὀρθὴν καὶ τὴν βραχυτέραν ὁδὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν πόθων των. Ἀντὶ νὰ φροντίζωσι νὰ ἱδρύσωσι νέον ἀρχαιολογικὸν σωμα-

τεῖον, πρέπει νὰ τραπῶσι πρὸς τὸ ὑπάρχον ἤδη, οὗτινος ὁ προορισμὸς ταυτίζεται πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν. Νὰ συσωματωθῶσιν ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ καὶ νὰ ζητήσωσι παρὰ ταύτης, ὅπως συμφώνως πρὸς τὸ καταστατικὸν αὐτῆς μὴ παραλίπῃ οὐδὲν μέσον πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν διάδοσιν ἀρχαιολογικῶν γνώσεων παρ' ἡμῖν. Οὕτω καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῶν ἀσφαλέστερον θὰ ἐπιτύχωσι καὶ συντρέχοντες τὴν ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν θὰ συντελέσωσι καὶ οὗτοι, ὅπως παραμείνῃ ὁποία καὶ ἀνέκαθεν ἦτο, τὸ ἄριστον καὶ σκοπιμώτατα ἐργαζόμενον τῶν ἐν Ἑλλάδι σωματείων, καὶ ἡ καλλίστη ἐγγύησις διὰ τὴν συντήρησιν τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τὴν πρόοδον τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΟΥΓΟΣ ΦΩΣΚΟΛΟΣ*

Οχι μόνον ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος ἀλλὰ καὶ ἡ οἰκογενειακὴ τρυφερότης εἶχε βαθείας ῥίζας εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Φωσκόλου.

Ὁ ποιητὴς ἠγάπα πολὺ τὴν οἰκογένειάν του. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του δὲν ἔλειψε ποτὲ νὰ βοηθῇ τὴν ἀδελφήν του εἰς τὰς οἰκονομικὰς δυσκολίας της, καθὼς καὶ τὸν ἐπιζήσαντα ἀδελφόν του Ἰούλιον, ὅστις εἶχε μείνει εἰς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον. Ἐλάτρευε τὴν μητέρα του, κατὰ τὸν θάνατόν της δέ, εἰς τὰ 1817, ὅταν αὐτὸς εὑρίσκετο ἐν Λονδίνῳ, ἔγραφεν εἰς μίαν ἐπιστολήν του: «Ὁ θάνατος τῆς πτωχῆς μου μητρός, ποῦ τὴν ἀφήρπασεν ὁ Θεός, ἄνοιξε μέσα εἰς τὴν καρδίαν μου μίαν νέαν πηγὴν αἰωνίας μελαγχολίας καὶ ἐλέγχου συνειδήσεως. Αὐτὸς ὁ θλιβερὸς τόπος θὰ μ' ἔκαμνε ν' ἀποθάνω ἀπὸ τοὺς πόνους τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος οἱ ὁποῖοι μοῦ ἔδωσαν σχεδὸν τὸν θάνατον καὶ θαρρῶ πῶς εἶμαι ἕνας ἄνθρωπος νεκρὸς ὁποῦ ζῇ»[1]. Ἐλυπεῖτο ὁ ποιητὴς ἐνθυμούμενος ὅτι παρέσχεν εἰς τὴν μητέρα του ἀρκετὰς πικρίας μὲ τὰ νεανικά του ἀτοπήματα καὶ μὲ τὴν περιπλανημένην ζωήν του.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Φωσκόλου πρὸς τὴν μητέρα του ἀνοίγει εἰς τὸν μελετητὴν τῆς ζωῆς του ἓν ἄδυτον τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ. Εἰς τὴν μητρικὴν φωνήν, εἰς τὰ δάκρυα τῆς μητρὸς ἡ κάθε καρδία δαμάζεται. Οἱ πλέον μοναχικοὶ ἄνθρωποι, οἱ φιλέρημοι, οἱ ἔχοντες ἀποκρουστικὸν χαρακτῆρα ἠγάπησαν καὶ ἐσεβάσθησαν τὴν γηραιὰν γυναῖκα ἥτις ὑπῆρξε δι' αὐτοὺς πηγὴ τῆς ζωῆς. Ἀπεριόριστον ἀγάπην πρὸς τὴν μητέρα του ἔτρεφε καὶ ὁ Φώσκολος. Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς του τὰ ὁποῖα ἐπέρασαν εἰς τὴν οἰκογενειακὴν εἰρήνην, διεπότισαν τὴν ψυχήν του μὲ τὸ φίλτρον τῆς ἀγάπης τῶν οἰκείων του. Ἡ μνήμη τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ζωῆς του διετηρήθη βαθέως χαραγμένη εἰς τὸν νοῦν του καὶ ὅταν ἰσχυρὰ πάθη τὸν ἐτάραξαν καὶ ὅταν εὑρέθη μακρὰν ἔρημος εἰς ξένην γῆν. Ἡ φωτεινὴ μορφὴ τῆς μητρὸς ἀνίστατο κάθε στιγμὴν εἰς τὴν μνήμην του. Μυθώδης εἶναι ἡ λατρεία τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν ἀγαθὴν γραῖαν ἥτις ἐθρήνει πάντοτε μὲ πικρὰ δάκρυα τὸν χωρισμὸν τοῦ προσφιλοῦς τέκνου της, τοῦ ὁποίου ἡ ἔνθερμος ἀγάπη ἔιρθανε πρὸς αὐτὴν μόνον ὡς μακρινὴ ἀπήχησις.

Ὁ ποιητὴς ὅταν ἔγραφε πρὸς τὴν οἰκογένειάν του εἰς Βενετίαν, πάντοτε ἐπεκαλεῖτο τὴν μητρικὴν εὐχήν. Ἤθελεν ὁσάκις τοῦ ἔγραφεν ἡ ἀδελφή του νὰ τοῦ στέλλῃ ἡ μήτηρ του τὴν εὐχήν της ἰδιοχείρως γραμμένην εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς. Ἡ ἀγαθὴ γυνὴ τοῦ ἔγραφεν:

«Μὲ τὰ δάκρυα εἰς τὰ μάτια καὶ μὲ τὴν καρδία κλεισμένη σοῦ δίνω τὴν εὐκή μου, καὶ ὁ Θεὸς νὰ σοῦ δόσῃ τὴν ἐδική του».

Ὁ δὲ ποιητὴς εἰς τὸ τέλος ἄλλης ἐπιστολῆς του πρὸς τὴν οἰκογένειαν ἔγραφε:

«Κυράτσα Διαμαντίνα, χαῖρε· γράψε μου τρία λόγια. Χαῖρε μητέρα μου ἀγαπημένη, καὶ ζῆσε ἄλλους ἑξήντα χρόνους εὐτυχισμένη, καὶ σοῦ φιλῶ τὰ χέρια».

Γράφων εἰς τὴν ἀδελφήν του ἰταλιστὶ τὴν παρεκάλει νὰ δώσῃ εἰς τὴν μητέρα των πρὸς ἀνάγνωσιν τὰς ὀλίγας ἑλληνικὰς γραμμὰς τὰς ὁποίος παρενέβαλλε.

«Μητέρα μου ἀγαπημένη, διατί δὲν μοῦ γράφεις τὴν χρεία σου; γράψε μου γραικικὰ καὶ ζακυθινά, καὶ πὲς τοῦ ἀγαπημένου σου παιδιοῦ ὅτι θέλεις. Σὲ περικαλῶ μὲ τὰ δάκρυα εἰς τὰ μάτια μου».

Εἰς ἄλλην ἐπιστολὴν ἡ ἀγαθὴ γραῖα ἀπήντα

* Τέλος, «Παναθήναια» 31 Ἰανουαρίου 1906.

[1] Epistolario di Ugo Foscolo, vol. II, σελ. 318.

μὲ ἀνορθόγραφον χεῖρα τὰς ἁπλᾶς ταύτας λέξεις, αἱ ὁποῖαι ἀποπνέουν ὅλον τὸ ἄρωμα τῆς μητρικῆς ψυχῆς.

« *Χαράστινε η διστηχία καὶ αν ἐλθη μοναχί της. Ὑπομονῆ. Ἡ εὐχὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δικὶ μου νὰ ηνε κοντά σου καί να σε φυλάη ἀπὸ πάντα κακὸ, καὶ νὰ σοὺ δόση ὅτι σοῦ ἀπεθυμῶ ἐγό. Ἀγάπα με καὶ ἐγό με το νου ημε πάντα με σε* » [1].

Τὰς ἰδιογράφους εὐχὰς τῆς μητρός του ὁ Φώσκολος ἀπέκοπτε μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας καὶ τὰς ἀπέθετεν ἐντὸς θήκης. Διαρκῶς ἐφύλαττε τὰ χαρτία ταῦτα ἐντὸς τοῦ κόλπου του μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι κρατῶν αὐτὰ συνωδεύετο πάντοτε ἀπὸ τὴν ἱερὰν εὐχὴν τῆς μητρός του. Εὑρέθησαν δὲ ἐπάνω του κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς του [2].

Εἰς ὅσας ἐπιστολάς του ὁ Φώσκολος ἀναφέρει τὴν μητέρα του, ἐκφράζεται μὲ ἄπειρον ἀγάπην καὶ εὐγνωμοσύνην. Θαυμάζει κανεὶς τὸν ποιητὴν ὅστις ἐνῷ ἦτο ὁρμητικὸς καὶ ἀκατάσχετος εἰς τὸν πόλεμον τῆς ζωῆς, ἀδάμαστος καὶ σταθερὸς εἰς τὰς ἰδέας του ὑπὲρ τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἐμπρὸς εἰς τὴν μητέρα του ὅμως ἐφαίνετο γλυκύς, ἥμερος καὶ φιλόστοργος ἐξαιτούμενος τὴν εὐχήν της.

Ὅταν ἀπέθανεν ἡ ἀγαθὴ γραῖα, ὁ Οὔγος ἦτον ἀπαρηγόρητος. Ἐλυπεῖτο καὶ τὴν ἀνεκάλει εἰς τὴν μνήμην του μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς ζωῆς του. « Ἐσκόρπισα ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς μητρός μου τόσα ἄνθη καὶ τόσα δάκρυα, ἔγραφεν εἰς μίαν ἐπιστολήν του, ὅσα ἠδυνήθην ἀπὸ τόσον μακράν. Ἦτο γυνὴ ἀληθῶς ἡρωϊκή. Συνήρμοζεν εἰς ἑαυτὴν τὴν ἐπιείκειαν, τὴν χάριν καὶ πρὸ παντὸς τὸ οὐράνιον αἴσθημα τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τὰς ἀρετὰς τῆς ἀγαθοεργίας ποῦ ἀνυψώνουν τὴν γυναῖκα ὑπεράνω τοῦ ἀνδρός. Ὢ! ἂν ἠδυνάμην νὰ ταφῶ πλησίον της, θὰ ἐδεχόμην αὐτὴν τὴν στιγμὴν τὸν θάνατον ὡς τὴν προσφιλεστέραν εὐεργεσίαν τοῦ οὐρανοῦ » [3].

* **

Ὁ Φώσκολος εἰργάσθη, καὶ εἰργάσθη πολύ, κατὰ τὸ σύντομον διάστημα τῆς ἀστάτου ζωῆς του. Τὸ ἀνήσυχον πνεῦμα του, πλουτισμένον ἀπὸ ἐκτεταμένας καὶ βαθείας γνώσεις, ἀνεμίχθη εἰς ὅλα τὰ ζητήματα.

Ἀνενδότως εἰργάσθη ἀπὸ τῆς πρώτης τρυφερᾶς ἡλικίας, ὅταν ἔγραφεν ἐν Βενετίᾳ τὸ δρᾶμα του ὁ *Θυέστης*, μέχρι τῆς κλίνης τοῦ θανάτου, εἰς ἓν χωρίον τοῦ Λονδίνου, ὅταν ἔγραφε σχόλια καὶ κριτικὰς μελέτας εἰς τὰς ἐκδόσεις τῶν κλασσικῶν συγγραφέων τῆς Ἰταλίας, ὅπως εὕρῃ πόρον ζωῆς. Ὁ Φώσκολος ἐδίδαξεν ἀπὸ τῆς ἕδρας τοῦ ἐν Παβίᾳ πανεπιστημίου ρητορικήν, ἐξέδωκε μυθιστορήματα, δράματα, ποιήματα, μελέτας, πολιτικὰς σατύρας, στρατιωτικὰ συγγράμματα, μεταφράσεις καὶ σχόλια. Ἦτο σοφός, ἦτο ρήτωρ, ἦτο φιλόλογος καὶ μυθιστοριογράφος, ἦτο δραματικὸς συγγραφεὺς καὶ στρατιώτης, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἦτο ποιητής. Ἡ μεγάλη ποιητικὴ ψυχή του ἐνηγκαλίσθη ὅλα τὰ πράγματα, ἐξηπλώθη εἰς ὅλας τὰς ἀποστάσεις, ἀνῆλθεν εἰς ὅλα τὰ ὕψη καὶ εἶδε μὲ τὰ ὑπεργήϊνα ὄμματά της ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην δυστυχίαν, ὅλα τὰ πάθη καὶ τὰ μυστήρια τῆς ζωῆς. Ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν πλησμονὴν τῶν γνώσεων, ἀπὸ τὸ ταξείδιον αὐτὸ εἰς τὸ πέλαγος τόσης σοφίας, ἀπεστάλαξαν, ὡς ἀπόκρυφα σύμβολα, οἱ Τάφοι, αἱ Χάριτες καὶ τὰ ὀλίγα ἄλλα ποιήματά του. Ἀπαράλλακτα ὅπως ἑνὸς ὁλοκλήρου ροδοκήπου τὸ ἀπόσταγμα περικλείεται εἰς μικρὸν φιαλίδιον, οὕτω καὶ ἡ πολύτροπος φαντασία τοῦ Φωσκόλου εἰς τὰ ὀλίγα ἀριστουργήματά του.

Αἱ Χάριτες εἶναι τὸ ὡραιότερον ποίημα τοῦ Φωσκόλου. Δὲν εἶναι ποίημα μόνον, εἶναι ζωγραφιά, εἶναι μουσική, εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς νεωτέρας φιλολογίας. Αἱ εἰκόνες καὶ αἱ σκέψεις ἔχουν ἕνα βαθὺ μεγαλεῖον, μίαν ὑπέροχον ἐσωτερικὴν ἁρμονίαν. Ἕνα φῶς πνευματικὸν καταυγάζει ὁλόκληρον τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Φωσκόλου. Ἡ χρῆσις τῶν συμβόλων, τῆς μυθολογίας, τῆς μεταφυσικῆς καθιστᾷ κοπιαστικὴν τὴν ἀνάγνωσιν δι' ὅσα πνεύματα εἶναι ἀσυνήθιστα εἰς τοὺς εὐγενεῖς διανοητικοὺς ἀγῶνας. Τὰς Χάριτας ἐνεπνεύσθη ὁ Φώσκολος ἐξ ἑνὸς ἔργου τοῦ Κανόβα, παριστάνοντος τὰς τρεῖς Χάριτας. Τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἔργον γραμμένον εἰς ἰταλικοὺς στίχους, φαίνεται ὡς λαξευμένον ἐπὶ μαρμάρου κατὰ τὰ ἀρχαῖα πρότυπα.

Ὁ ποιητὴς ἀνεγείρει ἕνα βωμὸν εἰς τὰς Χάριτας καὶ φέρει ἐκεῖ ἱερείας τρεῖς γυναῖκας, τὰς ὁποίας ἠγάπησεν. Εἰς τὴν πρώτην ἀποδίδει τὰς χάριτας αἱ ὁποῖαι πνέουν εἰς τὰς εὐγενεῖς ψυχὰς τῆς

[1] Lettere inedite di Ugo Foscolo. Torino 1873. σελ. 10, 40, 126. Τὰς ἑλληνικὰς ταύτας γραμμὰς τῆς μητρὸς τοῦ Φωσκόλου ἐδημοσίευσε πανομοιοτύπως ὁ Camillo Antona Traversi τῷ 188 εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ugo Foscolo nella famiglia.

[2] Τώρα διαφυλάττονται εἰς τὴν ἰταλικὴν βιβλιοθήκην Labronica, μαζὶ μὲ διάφορα χειρόγραφα τοῦ ποιητοῦ καὶ τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς ἀλληλογραφίας του.

[3] Epistolario, vol. III, σελ. 117.

Ὁ τάφος τοῦ Φωσκόλου εἰς τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Chiswich *πλησίον τοῦ Λονδίνου*

καλωσύνης καὶ τὰς συμβολίζει εἰς τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς, εἰς τὴν δευτέραν τὰς χάριτας τῆς φαντασίας, ἐκφραζομένας ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ λόγου καὶ εἰς τὴν τρίτην τὰς χάριτας αἱ ὁποῖαι μᾶς θέλγουν μὲ τὰς ὡραίας κινήσεις τοῦ χοροῦ.

Τὰς Χάριτας ὁ Φώσκολος ἄφησεν ἡμιτελεῖς, ὅπως ὁ Σολωμὸς καὶ τόσοι ἄλλοι ποιηταί, δὲν ἔδωσαν ποτὲ τὴν τελευταίαν μορφὴν εἰς τὰ καλλίτερα ποιήματά των.

Εἶναι μερικοὶ ποιηταὶ οἱ ὁποῖοι ἐπὶ μακρὸν καλλιεργοῦν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ των τὸ σπέρμα τῆς ἰδέας πρὶν τὸ διαμορφώσουν· εἶναι ἄλλοι οἱ ὁποῖοι γράφουν εὐθὺς τὴν ἔμπνευσιν. Οἱ πρῶτοι ἀφίνουν ἡμιτελῆ τὰ ἔργα των, οἱ ἄλλοι δὲν γράφουν ποτὲ τέλεια ἔργα τέχνης

Ὁ Φώσκολος ἐχαλιναγώγει πάντοτε τὴν φαντασίαν του καὶ δὲν ἄφινε ποτὲ νὰ ὑπερεχειλίζῃ ἡ πλουσία βλάστησις τοῦ πνεύματός του. Ἐπεξειργάζετο πολὺ τοὺς στίχους του, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος τὸ μαρτυρεῖ εἰς μίαν ἐπιστολήν του.

« Ἐγώ, γράφει, εἴτε ἐκ συνηθείας εἴτε ἐκ φύσεως δὲν δύναμαι νὰ δώσω εἰς τοὺς στίχους μου τὸ *molle atque facetum* εἰμὴ μόνον μὲ ἤρεμον σκέψιν καὶ διαρκῆ ἐπεξεργασίαν » [1].

Κάθε ποιητὴς ποῦ ζητεῖ νὰ περιβάλλῃ μὲ τὸ ὡραῖον φῶς τῆς ποιήσεως τὰς συλλήψεις τοῦ νοῦ του καὶ τὰ αἰσθήματά του, δὲν πρέπει οὐδὲ εἰς τὰς στιγμὰς τῆς μεγαλειτέρας λυρικῆς ὁρμῆς, νὰ λησμονῇ τοὺς νόμους τῆς τέχνης.

***

Ὄχι σπανίως ἐγγενὲς εἰς τὴν μεγαλοφυΐαν εἶναι καὶ τὸ σατυρικὸν πνεῦμα, μία δόσις δηκτικῆς εἰρωνείας. Ὁ Φώσκολος εἶχεν ἰσχυρὰν κλίσιν πρὸς τὴν σάτυραν καὶ ἔγραψεν ὡραίους σατυρικοὺς στίχους. Ἀτυχῶς δὲν διεσώθησαν ὅλαι αἱ πολιτικαὶ σάτυραί του· μία ὅμως τὴν ὁποίαν ἔγραψε διὰ τὰς συμφορὰς τῆς Ἰταλίας (Le calamità d'Italia) αὐτοσχεδίως εἰς κύκλον φίλων, δεικνύει ὅλην τὴν σαρκαστικὴν δύναμιν, ὅλην τὴν πικρόχολον εἰρωνείαν τοῦ μεγάλου ποιητοῦ.

Ὁ σαρκασμὸς καὶ ἡ εἰρωνεία τοῦ Φωσκόλου πρὸς τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας ὑπῆρξαν αἰτία νὰ συγχισθῇ μὲ φίλους του καὶ νὰ κινήσῃ ἐναντίον του τὴν ἐκδίκησίν των. Τὰ φιλολογικὰ πάθη, αἱ μικροφιλοτιμίαι καὶ τὰ μίση ποῦ ἀσχημίζουν τὴν ζωὴν διαφόρων ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων, ἐδηλητηρίασαν τὴν ζωὴν τοῦ Φωσκόλου, τὴν ἁγνὴν καὶ ὑπερήφανον ψυχὴν τοῦ ποιητοῦ.

Ἐν Ἑλβετίᾳ κατὰ τὸ 1816 ἐδημοσίευσε τὴν Ὑπερκάλυψιν, εἰς ὡραίαν λατινικὴν γλῶσσαν. Ἡ Ὑπερκάλυψις εἶναι πικρὰ σάτυρα, εἶδος βιβλικόν, κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ λογίων οἱ ὁποῖοι ἐμπορευόμενοι τὰς γνώσεις των διέφθειραν τὴν ἐθνικὴν φιλολογίαν. Ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς ἀλληγορίας ὁ Φώσκολος καυτηριάζει, μὲ τὸν πυρακτωμένον τῆς εἰρωνείας σίδηρον, τοὺς φιλολογικοὺς ἐχθρούς του. Δὲν ἐφείσθη οὐδὲ τοῦ ποιητοῦ Μόντη, ὅστις ἔχαιρε μεγάλην φιλολογικὴν φήμην, ἀλλὰ ἐφάνη πάντοτε ἀσυνεπὴς εἰς τὰς ἀρχάς του καὶ ἔδειξε χάριν τοῦ συμφέροντος ἀστάθειαν φρονημάτων καὶ παλιμβουλίαν. Ὁ Μόντης, ὅστις εἶχε συνδέσει φιλίαν καὶ μετὰ τοῦ Σολωμοῦ ὅταν οὗτος ἐσπούδαζεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἶχε σχέσεις καὶ μετὰ τοῦ Φωσκόλου καὶ τῶν Κερκυραίων λογίων Ἀνδρέα Μουστοξύδη καὶ Μαρίου Πιέρη. Ἡ φιλία ὅμως τοῦ Μόντη καὶ τοῦ Φωσκόλου δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ πολὺ διὰ τὴν ἀνομοιότητα τοῦ χαρακτῆρος τῶν δύο ποιητῶν.

Εἰς μίαν ἐπιστολήν του ἐκ Μιλάνου κατὰ τὸ 1810, ὁ Φώσκολος γράφει πρὸς τὸν Μόντην· « Ἡ ὀργή, ποῦ σᾶς κάμνει πότε ἐχθρὸν καὶ πότε φίλον τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, σᾶς ἔκαμε νὰ πιστεύσετε καὶ νὰ ἐπαναλάβετε πολλὰς κατηγορίας ἐναντίον μου. Ἤξευρα ὅτι μερικοί, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ὁ Μουστοξύδης καὶ ὁ Πιέρης (πρὸς τοὺς ὁποίους ἔκαμνον ὀλίγους ἐπαίνους, ὄχι διότι δὲν τοὺς ἐκτιμῶ, ἀλλὰ διότι δὲν γνωρίζω νὰ δίδω, οὔτε νὰ δέχωμαι. πινδαρικοὺς ἐπαίνους εἰς τὸ πεζὸν) σᾶς εἶπον ὅτι κατέκρινα τὴν μετάφρασιν τοῦ Ὁμήρου σας » [1].

[1] Epistolario di Ugo Foscolo, vol. III. Firenze 1854 σελ. 54.

[1] Epistolario. di Ugo Foscolo, vol. I σελ. 355.

Καὶ ἐν Λονδίνῳ εὑρισκόμενος ὁ Φώσκολος δὲν ἐλησμόνησε τὸν Μόντην, ἀλλὰ ἔγραψε δι' αὐτὸν τὸ ἑξῆς δίστιχον·

Questi è Vincenzo Monti cavaliero
gran traduttor dei traduttor d' Omero,

διὰ τοῦ ὁποίου ὑπαινίσσεται τὴν μετάφρασιν τοῦ Ομήρου παρὰ τοῦ Μόντη χωρὶς νὰ γνωρίζῃ οὗτος τὴν ἑλληνικήν. Τὸν Ὅμηρον μετέφραζεν εἰς πεζὸν ἰταλικὸν λόγον ὁ Ἀνδρέας Μουστοξύδης, ὅστις ἐσύχναζε τὴν οἰκίαν τοῦ ποιητοῦ ἐρωτευόμενος τὴν κόρην του, ἐπὶ τῶν χειρογράφων τούτων δὲ ὁ Μόντης ἔκαμε τὴν ὡραίαν ὁμολογουμένως στιχουργίαν του.

Πρὸς τὸ σατυρικὸν δίστιχον τοῦ Φωσκόλου ὁ Μόντης ἀπήντησε διὰ τοῦ ἑξῆς τετραστίχου.

Questi è il rosso di pel Foscolo detto
si falso che falsò fino se stesso
quando in Ugo cangiò ser Nicoletto
Quarda la borsa se ti vienne appresso.

Μὲ τὸν τρίτον στίχον ὁ Μόντης ὑπαινίσσεται τὴν ἀλλαγὴν τοῦ βαπτιστικοῦ του ὀνόματος Νικολάου εἰς Οὔγον, διὰ τοῦ τετάρτου τὰ διάφορα χρέη τοῦ ποιητοῦ ἐν Λονδίνῳ [1].

Ὁ Μουστοξύδης, μολονότι συμπολίτης τοῦ Φωσκόλου τὸν ἐπολέμησεν ἐν τούτοις πολλάκις χάριν τοῦ Μόντη. Ἐκδικούμενος ὁ ποιητὴς γράφει εἰς τὴν Ὑπερκάλυψιν.

« *Sequebatur eos quatuor pygmaeus quidam anagnostes: et frons ejus velut tabula et earies: vescebatur entm tineis librorum; clamabatque voce ranarum: Miserere... Hic schismaticus est, et sine nomine* » [2]. Τὸν ἀποκαλεῖ σχισματικὸν χωρὶς ὄνομα, διότι τὸν ἐγκατέλειψε χάριν τῶν ἐχθρῶν του, πυγμαῖον διότι ἦτο χαμηλοῦ ἀναστήματος καὶ ὅτι τὸ μέτωπόν του ὡμοίαζε μὲ ξύλον σαρακοφαγωμένον καὶ ἐτρέφετο μὲ τοὺς σκώληκας τῶν παλαιῶν βιβλίων, ἐπειδὴ τότε, ἀντὶ νὰ καταγίνεται εἰς ἔργα πρωτότυπα, ἐσύχναζε τὰς βιβλιοθήκας τῆς Ἰταλίας ἀναδιφῶν τοὺς κώδικας. Εἰρωνευόμενος δὲ ὁ Φώσκολος τὴν βραδυγλωσσίαν τοῦ Μουστοξύδη γράφει ὅτι εἶχε φωνὴν βατράχου.

Ὁ Μουστοξύδης ἐσύχναζε τὴν οἰκίαν τοῦ Μόντη ἐπειδὴ ἠγάπα τὴν κόρην αὐτοῦ καὶ ἐπεθύμει νὰ τὴν νυμφευθῇ, δὲν τὸ κατώρθωσεν ὅμως διότι ὁ Μόντης ἐπροτίμησεν ὡς σύζυγον τῆς κόρης του ἕνα εὐγενῆ πλούσιον, παρὰ τὸν κερκυραῖον ἱστοριογράφον.

***

Ὁ Φώσκολος ἦτο φύσις μελαγχολική. Αἱ μελέται του κατόπιν καὶ αἱ σκέψεις του ηὔξησαν τὴν φυσικήν του ταύτην ροπήν. Ἡ μελαγχολία καὶ ἡ ἀπελπισία ἐβασάνισε πολλοὺς ποιητάς. Γνωρίζομεν ὅτι ὁ Δάντης ἦτο πάντοτε ἐρεθισμένος, ὁ Πετράρχης περιεπλανᾶτο ὅλην του τὴν ζωὴν ζητῶν ματαίως ἀνάπαυσιν, ὁ Τορκουάτος Τάσσος, ἄπατρις καὶ περιφρονημένος ἐγνώρισε τὴν φυλακὴν καὶ τὴν σκληρότητα τῶν ἀνθρώπων, ὁ Βύρων ἦτο πάντοτε ἀνήσυχος καὶ μία ἄγνωστος θλῖψις ἐβάρυνε τὴν μεγαλοφυΐαν του. Καὶ ἄλλοι μεγάλοι ποιηταὶ ὑπέφεραν κατὰ τὴν ζωήν των, ἄποροι, πτωχοί, περιφρονημένοι... Τὸ πνεῦμα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἔχει ἄσπονδον ἐχθρὸν τὴν εὐτυχίαν.

Ὁ Φώσκολος ἔζησε πτωχός. Ἡ πενία δὲν τὸν ἐγκατέλειψεν οὔτε εἰς τὴν κλίνην τοῦ θανάτου του.

Εἰς ὀλίγους ποιητὰς ἡ φύσις ἔδωσε πλέον ἀνήσυχον καὶ ὁρμητικὴν ψυχὴν ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ Φωσκόλου. Ὀλίγοι ἐταράχθησαν ἀπὸ βιαιότερα πάθη, ἀλλὰ καὶ ὀλίγοι εὕρισκον εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν τέχνην τόσην πνευματικὴν γαλήνην. Εἰς τὸν νοῦν τοῦ Φωσκόλου ἠγείροντο ἤρεμα τὰ ὁράματα μιᾶς ἀρχαϊκῆς τέχνης, τὰ σύγνεφα τῆς λύπης καὶ τῶν παθῶν ἐσβύνοντο μακρὰν ἀπὸ τὴν ἁγίαν ψυχὴν τοῦ ποιητοῦ.

Τὸ πνεῦμα τοῦ Φωσκόλου, ἀπὸ τῆς νεότητός του, ἦτο φύσει ἐπικλινὲς εἰς τὴν μελαγχολίαν. Προικισμένος μὲ ἰδιοσυγκρασίαν εὐαίσθητον ὑπέφερε καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του.

Ἀπὸ τὴν παρθενικὴν ἐποχὴν τῆς νεότητος ἐγνώρισεν ὁ ποιητὴς τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν πενίαν, αἱ ὁποῖαι καταστρέφουν τὴν χαρὰν τῆς ἥβης καὶ προδιαθέτουν τὴν ψυχὴν εἰς τὴν ὀνειροπόλησιν καὶ τὴν σιγηλὴν θλῖψιν...

Αἱ πρῶται ἐντυπώσεις ἀποτυποῦνται βαθέως εἰς κάθε ψυχὴν καὶ εἶναι πιστοὶ σύντροφοι τῆς ζωῆς μας ὁλοκλήρου. Αἱ πρῶται συμφοραὶ ἀπετύπωσαν ἀνεξίτηλον τὴν σφραγῖδα των εἰς τὴν ἰσχυρὰν ψυχὴν τοῦ ποιητοῦ.

Εἰς τοὺς μεγάλους ἄνδρας δὲν ἐλλείπουν αἱ ἀδυναμίαι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ συχνάκις ἀναζητοῦμεν εἰς αὐτοὺς ματαίως τὰς ἰδιότητας ἐκείνας τὰς ὁποίας κατέχουν οἱ κοινοὶ θνη-

[1] G. A. Martinetti, Delle guerre letterarie contro Ugo Foscolo. Torino 1881 σελ. 24

[2] Prose Politiche di Ugo Foscolo. Firenze 1850: Didymi Clerici prophetae minimi - Hypercalypseos - liber singularis Eis caput duodecimum, σελ. 142 - 143.

τοί. Διὰ τοῦτο, ὄχι σπανίως, εἰς τὴν μεγαλοφυΐαν συνταυτίζεται ἡ δυστυχία, ἐνῷ ὁ ὄχλος ἀπολαύει τὴν ἥσυχον εὐτυχίαν τῆς ζωῆς. Ἡ μεγαλοφυΐα δὲν ἀξίζει τίποτε διὰ τὰς ταπεινὰς ὑποθέσεις καὶ τὰ μικρὰ συμφέροντα τοῦ κόσμου τούτου.

Ὁ Φώσκολος, ὅπως καὶ πολλοὶ μεγάλοι δυστυχεῖς, δὲν εὗρε ποτὲ γαλήνην. Ὁ κόρος τῆς ζωῆς δὲν προήρχετο, ὅπως εἰς τὰς ἀδυνάτους ψυχάς, ἀπὸ ἀνεπάρκειαν ἐνεργείας, ἀλλὰ ἀπὸ ὑπερδιέγερσιν καὶ ἀπὸ τὴν συνείδησιν ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ δράσῃ κανεὶς ὅπως θέλει.

Ὁ Φώσκολος ᾐσθάνετο ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι κίνησις αἰωνία, ἐνέργεια διαρκής. Χωρὶς πάθη καὶ ἰδανικὰ καὶ ἐλπίδας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ζωή. Ἡ ἀπόλυτος γαλήνη καὶ ἡσυχία τῶν ὄντων εἶναι σιγή, σκότος καὶ ἀπώλεια. Τὰ σφοδρὰ πάθη κινοῦν, θερμαίνουν καὶ ἐνίοτε ἐξευγενίζουν τὸν ἄνθρωπον, ἐνῷ αἱ ἀνόητοι συνήθειαι διαφθείρουν τὴν φύσιν αὐτοῦ.

Ἦτο πεπρωμένον εἰς τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του ὁ Φώσκολος νὰ μὴν εὕρῃ μίαν στιγμὴν εἰρήνης. Ἐπολέμησε ματαίως μὲ τὴν τύχην καὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους.

Ἐνῷ ἐμελέτων τὸ ἔργον καὶ τὴν ζωὴν τοῦ ποιητοῦ, ἐσκέφθην τί ἦτο ἡ θρησκεία διὰ τὸν Φώσκολον! Ἦτον ἔρεισμα ἀπροσμάχητον εἰς τὴν τρικυμισμένην του ζωήν; Ὄχι. Διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ Φωσκόλου ἡ θρησκεία ἦτο ἀμφιβολία, καθὼς διαφαίνεται ἐκ τῆς βαθείας τοῦ ἔργου του μελέτης. Εἰς τὰς στιγμὰς τῆς ὀργῆς ἢ τῆς ἀπελπισίας του ἀρνεῖται τὸν ἄγνωστον Θεόν, ἄλλοτε τὸν λατρεύει, πάντοτε ἀμφιβάλλει περὶ αὐτοῦ καὶ ἐνίοτε τὸν φοβεῖται. Αὐτὴ ἡ ἀμφιβολία καταλαμβάνει πολλὰς ψυχὰς πρὸ τοῦ ἀνεξερευνήτου μυστηρίου τῆς ἀνωτέρας ὑπάρξεως.

***

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ὁ Φώσκολος ὑπέφερε πολύ. Πᾶς πόρος ζωῆς εἶχε λείψει καὶ ὁ πτωχὸς ποιητὴς ἔπρεπε νὰ πωλήσῃ καὶ τὰ τελευταῖα του βιβλία, ἓν πρὸς ἕν, διὰ νὰ μὴ ἀποθάνῃ πεινῶν.

Τὰ λάθη τῆς ζωῆς τοῦ Φωσκόλου ὑπῆρξαν πολλὰ καὶ μεγάλα, ἀλλ' ἐξηγνίσθη τελείως μέσα εἰς τὴν πενίαν καὶ τὴν συμφοράν, δεικνύων θαυμαστὴν δύναμιν ψυχῆς. Ἡ μεγάλη ψυχή του δὲν ἔκαμεν ἄλλο παρὰ συνεχῶς νὰ καταστρέφῃ τὴν εὐτυχίαν του. Ἡ τρικυμία τῶν αἰσθημάτων του ποτὲ δὲν ἐκόπασε.

Ἤρχισαν νὰ καταρρέουν τὰ ὄνειρά του. Εἰς τὴν παγερὰν καὶ σιγηλὴν μόνωσίν του ἐφθείροντο αἱ ζωϊκαί του δυνάμεις. Κουρασμένη ἡ σκέψις καὶ ἡ ψυχὴ δὲν ἐμαγεύετο πλέον ἀπὸ κανὲν ὄνειρον μακρινῆς δόξης. Ὁ δεσμὸς ὅστις ἐκράτει εἰς τὴν ζωὴν τὸν ποιητὴν ἤρχισε νὰ λύεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον...

Ἐφοβεῖτο καὶ ἀπεστρέφετο νὰ φανερώσῃ τὴν πενίαν του εἰς τὸν κόσμον. Ἐδανείζετο μικρὰ ποσὰ ἀπὸ τοὺς βιβλιοπώλας οἱ ὁποῖοι τὸν ἐξεμεταλλεύοντο, ἀναθέτοντες εἰς αὐτὸν νὰ γράφῃ σχόλια εἰς ἐκδόσεις κλασσικῶν ποιητῶν τῆς Ἰταλίας.

Ἡ δυστυχία τὸν ἔκαμε νὰ ἐγκαταλείψῃ πᾶσαν φροντίδα διὰ τὰ συμφέροντά του.

Ἔγραφε πρὸς τὴν Λαίδην Dacre: «Τὰ πόδια μου εἶναι πάντα παγωμένα. Δὲν ἔχω σκεπάσματα μάλλινα, οὔτε θερμάστραν διὰ νὰ ζεσταθῶ. Ἐνῷ κρυώνω αἰσθάνομαι τὴν κεφαλήν μου νὰ φλέγεται τόσον, ὥστε τὴν νύκτα, μ' ὅλον τὸ ψῦχος τῶν ποδῶν, σηκώνομαι διὰ νὰ προβάλω εἰς τὸ παράθυρον καὶ δροσίσῃ ὁ νοῦς μου. Ἐξύρισα τὰ μαλλιά μου καὶ ἔδοκίμασα μίαν προσωρινὴν ἀνακούφισιν... Ἐζήτησα καὶ εὗρον θεραπείαν εἰς τοὺς συγγραφεῖς οἱ ὁποῖοι μᾶς διδάσκουν ν' ἀποθνήσκωμεν. Οἱ νεώτεροι εἶναι πολὺ φλύαροι καὶ ἐπῆρα τοὺς Λατίνους καὶ τοὺς Ἕλληνας. Ποτὲ δὲν τοὺς ἐνόησα τόσον καλά, ἢ μᾶλλον ποτὲ δὲν τοὺς ᾐσθάνθην τόσον βαθέως, ὅπως εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν. Μερικὰ ἀποσπάσματα τὰ ἀνέγνωσα καὶ τὰ ἐπανέλαβα ὡς προσευχὰς πρὸ τοῦ βωμοῦ...»[1].

Τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς του ἐγλύκανεν ἡ κόρη του, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε ὁ ποιητὴς εἰς τὴν Φλάνδραν τῆς Γαλλίας ὅταν ὑπηρέτει εἰς τὸν στρατόν, ἀπὸ Ἀγγλίδα τινὰ τὴν ὁποίαν ἐγνώρισε κατὰ τὸ ἔτος 1806. Ἡ κόρη τοῦ ποιητοῦ ἐγκαταλειφθεῖσα παρὰ τῆς μητρός της, ἥτις ἐνυμφεύθη κατόπιν, ἔζη μὲ τὴν μάμμην της· ὅταν δὲ αὕτη ἀπέθανε, κατὰ τὸ 1823, μετέβη εἰς τὸν πατέρα της. Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὁ Φώσκολος εὑρίσκετο εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν. Αἱ περιπέτειαι τῆς ζωῆς του εἶχον κλονίσει τὴν ὑγείαν του. Ἡ καταστροφὴ τῶν ἐλπίδων του τὸν ἠνάγκασε ν' ἀπομονωθῇ. Ἐκάμπτετο εἰς τὸν σκληρὸν ἀγῶνα τῆς ὑπάρξεως, αἱ διανοητικαὶ καθὼς καὶ αἱ σωματικαὶ δυνάμεις του ἤρχισαν νὰ καταβάλλωνται. Τότε μετέβη εἰς ἓν ἐξοχικὸν προάστειον ἀπέχον ἑπτὰ μίλλια ἐκ Λονδίνου, τὸ Tunhram-Green. Ἔρημος καὶ ἑτοιμοθάνατος ὁ ποιητὴς μόνην παρηγορίαν καὶ βοήθειαν ἐλάμβανεν ἀπὸ ὀλίγους φί-

[1] Epistolario di Ugo Foscolo, vol. III. σελ. 115.

λους, οἱ ὁποῖοι ἐπίτηδες τὸν ἐπεσκέπτοντο εἰς τὴν ἐξοχικὴν διαμονήν του.

Ἡ 14 Σεπτεμβρίου 1827 ἦτο ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην διέβαινεν ἀπὸ τὸ Λονδῖνον ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὅπως ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντα τοῦ κυβερνήτου. Ἀγαπῶν καὶ ἐκτιμῶν τὸν Φώσκολον ὁ Καποδίστριας μετέβη εἰς τὴν ἐξοχικὴν διαμονὴν τοῦ ποιητοῦ ὅπως τὸν ἐπισκεφθῇ.

Ἀλλὰ ἦτο ἀργά.

Ὁ ποιητὴς ἀπέθνησκε μεταξὺ ἑνὸς ἱερέως Ἱσπανοῦ καὶ ἑνὸς Ἰταλοῦ ἰατροῦ, πλησίον τῆς κόρης του. Χωρὶς νὰ προσέχῃ εἰς τὸν ἰατρὸν καὶ τὸν ἱερέα, ἤρεμος καὶ ἀτάραχος, ὡμίλει περὶ θανάτου καὶ ἐνῷ ἔλεγεν ὡραίας λέξεις διὰ τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς, ἡ ζωή του ἔσβυσε διὰ παντός. Ἀπεχαιρέτησε τὸ ὡραῖον φῶς τῆς ἡμέρας κάτω ἀπὸ ἕνα ξένον οὐρανόν, μακρὰν ἀπὸ τὴν νῆσον τῆς γεννήσεώς του.

Ἡ κόρη του Φλωριάννα Ἔμερυτ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ, ἀρρώστησεν. Ἀνέλαβε μετ ὀλίγον. Ὁ Ἱσπανὸς ἱερεὺς ἐφρόντισε περὶ τῆς νέας αὐτῆς, ἡ ὁποία ἀπέθανεν ὀλίγους χρόνους μετὰ τὸν πατέρα της.

Ταπεινὴ καὶ ἤρεμος ἔγεινεν ἡ κηδεία τοῦ ποιητοῦ. Δίχως πομπάς, χωρὶς μεγαλοπρέπειαν· μόλις πέντε φίλοι τοῦ μεταστάντος τὴν ἠκολούθησαν.

Τὸ πτῶμα τοῦ Φωσκόλου ἐτάφη εἰς τὸ κοιμητήριον τοῦ Chiswik. Ἕνας Ἄγγλος ἐκ Λιβερπούλης ἔθεσεν ἐπὶ τοῦ τάφου τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως εἶναι λανθασμένη ἡ ἡλικία τοῦ ποιητοῦ.

UGO FOSOLO
OBIIT XIV DIE SEPTEMBRIS
A. D. 1827.
AETATIS LII.

Οἱ Ζακύνθιοι, ὅταν ἔμαθον τὸν θάνατον τοῦ Φωσκόλου, ἐτέλεσαν μεγαλοπρεπὲς μνημόσυνον εἰς τὸν καθολικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Τότε ὁ Διονύσιος Σολωμὸς ἀπήγγειλεν ἰταλιστὶ ἐπιμνημόσυνον λόγον καὶ ἕτερος ποιητής, ὁ Διονύσιος Γρυπάρης, ἑλληνικὸν ἐλεγεῖον. Ὁ λόγος τοῦ Σολωμοῦ ἔκαμε τοιαύτην ἐντύπωσιν, ὥστε οἱ ἀκροαταί, λησμονήσαντες ὅτι εὑρίσκοντο εἰς ἐκκλησίαν, τὸν ἐχειροκρότησαν.

Κατόπιν οἱ Ζακύνθιοι ἐπεχείρησαν καὶ συνεισφορᾶς, πρὸς μετακομιδὴν τῶν λειψάνων τοῦ ποιητοῦ εἰς τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς του.

Περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὴν ἀπόφασιν καὶ δὲν προέβησαν εἰς τὰς ἀναγκαίας ἐνεργείας πρὸς πραγμάτωσιν αὐτῆς. Κατὰ τὸ 1871 δὲ ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τῆς Ἀγγλίας τὰ ὀστᾶ τοῦ Φωσκόλου, τὰ ὁποῖα μετεκόμισε καὶ ἔθαψεν εἰς τὴν Φλωρεντίαν.

Οἱ Ἕλληνες τότε ἀφυπνίσθησαν. Ἐζήτησαν νὰ ἐναντιωθῶσιν ἀπαιτοῦντες αὐτοὶ τὰ ἔνδοξα κόκκαλα. Ἀλλὰ ἦτο πλέον ἀργά. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις τὰ εἶχεν ὑποσχεθῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Φώσκολος κοιμᾶται εἰς τὸ ἰταλικὸν πάνθεον. Παρὰ τὰ μαυσωλεῖα τοῦ Δάντη καὶ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου εὑρίσκεται καὶ μία δόξα ἑλληνική.

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

[Ζάκυνθος. Αὔγουστος 1905]

Η ΑΔΕΛΦΗ ΤΟΥ ΚΛΕΟΥΣ — ΥΠΟ Σ. ΒΙΚΑΤΟΥ

ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ ΜΟΥ*

Γ'.

Αὐτοβιογραφία. — Αἱ πρῶται γνώσεις.—Τὸ ῥητὸν τοῦ Νέλσωνος.—Περιοδικὰ καὶ μυθιστορήματα — Ὁ ῥομαντισμός. — Τὰ πρῶτα γυμνάσματα — Ὁ διαγωνισμός.—Ἡ λυρικὴ συλλογή. — Τὸ ταξείδιον τοῦ Ἀρτανιάν. — Ἡ Εἰσαγγελία τῶν Ἐφετῶν. — Φοιτητικὸς βίος. — Ἡ «Ὡραία Ἑλλὰς» καὶ οἱ θαμῶνές της. — Αἱ Τοῦμπλαι.—Νυκτερινὰι διασκεδάσεις.—Τραμπροῦκοι καὶ βρακάδες — Ὁ μπακλαβᾶς.—Τὸ Πανεπιστήμιον καὶ οἱ καθηγηταί του — Αἱ ἐξετάσεις.—Αἱ ἀποδείξεις τοῦ Φιλίπ Ἰωάννου.

Δὲν ἐβράδυνα νὰ ἐξοικειωθῶ μὲ τὸν βίον τῆς πρωτευούσης καὶ νὰ συμμορφωθῶ μὲ τὰς ἕξεις καὶ μὲ τὰ συστήματά του ἐν γένει, ἀναλόγως τῆς τάξεως καὶ τοῦ κύκλου εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆκον, καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν μου κατάστασιν. Ἀλλὰ πρὸ παντὸς καὶ πρὸς πληρεστέραν τῆς καταστάσεώς μου ταύτης κατανόησιν, ὀφείλω μίαν διασάφησιν Καίπερ συγκατοικῶν καὶ συνδιαιτώμενος μετὰ σπουδαστῶν, συμπατριωτῶν μου, φίλων, γνωρίμων καὶ ὁμηλίκων μου, καὶ συμμαθητῶν μου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, σπουδαστὴς δὲν ἤμην ἐγώ. Βιωτικαὶ καὶ οἰκογενειακαὶ περιπέτειαι, τὰς ὁποίας κρίνω περιττὸν ν' ἀναφέρω ὡς μὴ ἐνδιαφερούσας τοὺς ἀναγνώστας μου καὶ ὡς προκαλούσας καὶ εἰς ἐμὲ αὐτὸν λυπηρὰς ἀναμνήσεις, μὲ ὑπεχρέωσαν νὰ διακόψω ἐνωρὶς καὶ αὐτὰς τὰς γυμνασιακὰς σπουδάς μου, μειράκιον δὲ ἀκόμη κατετάχθην εἰς τὴν πολυπληθῆ φάλαγγα τῶν καθημερινῶς διεξαγόντων τὸν τραχὺν ἀγῶνα τῆς ζωῆς ὑπὸ τὰς παντοίας αὐτοῦ μορφὰς καὶ προσκολληθεὶς εἷς ἓν τῶν δημοσίων γραφείων τοῦ τόπου μου, ἐποριζόμην τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ τῆς ἐργασίας μου.

Εἶχα ὅμως ἔμφυτον τὴν πρὸς τὰ γράμματα ἔφεσιν, φιλαναγνώστης δὲ ἀπὸ τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας, κατεγινόμην ἀόκνως εἰς τον πλουτισμὸν καὶ τὴν τελειοποίησιν τῶν ὀλίγων μου γνώσεων, τολμηρῶς ἀσκούμενος ἄνευ ὁδηγοῦ, καὶ δι' ἀποπειρῶν προσέτι παιδαριωδῶν μεταφράσεων, περὶ μίαν ἢ δύο ξένας γλώσσας, ἀποθησαυρίζων διαρκῶς ἐν τῷ νῷ πολλὰ καὶ ποικίλα χρήσιμα ἐφόδια. Ἀνεγίνωσκον ὅ,τι εὕρισκον, καὶ ἐπειδὴ τὰ μέσα πρὸς ἀγορὰν βιβλίων ἐσπάνιζον, ἤ, κάλλιον εἰπεῖν, ἔλειπον ἐντελῶς, ἐπρομηθευόμην αὐτὰ ὁπόθεν δήποτε ἠδυνάμην. Βεβαίως ἡ μόρφωσίς μου οὕτω πως συντελουμένη ἀμεθόδως καὶ ἀσυναρτήτως ἦτο ἐξ ἀνάγκης ἀτελὴς καὶ ἀκατάρτιστος· ἀλλ' ὀφείλω ν' ἀποδώσω, ἄνευ ἐπιπλάστου μετριοφροσύνης, τὸν δίκαιον ἔπαινον εἰς τὴν φιλομάθειάν μου ταύτην, ἀναγνωρίζων ὅτι δι' αὐτῆς ἀπεθήκευον ἐν ἐμοὶ ἀσυνειδήτως ἀμητὸν διαφόρων γνώσεων, αἵτινες ὅσον ἀσυνάρτητοι καὶ ἂν ἦσαν, δὲν μοῦ ἀπέβησαν ἄχρηστοι εἰς τὸν κατόπιν βίον.

Καὶ τότε ἀκόμη οὐχὶ σπανίως ἐτύγχανε νὰ προκαλῶ τὴν ἔκπληξιν τῶν πρεσβυτέρων ἢ τῶν διδασκάλων μου, ἐξωτερικεύων ἐνίοτε ἐνημερότητα περὶ θέματα ἱστορικά, φιλολογικὰ ἢ καὶ θεολογικὰ προσέτι, δυσανάλογα διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν μάθησίν μου. Καὶ ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη σχετικόν τι ἐπεισόδιον. Εἶχε καταπλεύσει εἰς τὸν λιμένα Ἀργοστολίου θωρηκτὸν ἀγγλικόν, ἔτυχε δὲ ἀνελθὼν καὶ ἐγὼ μετ' ἄλλων περιεργαζομένων τὸ σκάφος νὰ παρατηρήσω ἐπὶ τοῦ πηδαλίου χαραγμένην ἀγγλικὴν ἐπιγραφὴν λέγουσαν: England expects do every man his duty ('Η Ἀγγλία προσδοκᾷ νὰ πράξῃ καθεὶς τὸ χρέος του), τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσα μεγαλοφώνως. Ὁ παριστάμενος ἀξιωματικὸς τῆς ὑπηρεσίας, ἀπορήσας διότι ἤκουεν ἑλληνόπαιδα ἀναγινώσκοντα ἀγγλικὰς λέξεις, μὲ ἠρώτησε μειδιῶν ἐὰν ἐγίνωσκον τὴν σημασίαν τῆς φράσεως· ἐγὼ δὲ εὐθαρσῶς, συγκεντρῶν τὰς περὶ τὴν ἀγγλικὴν ὀλίγας γνώσεις μου, ἃς εἶχα ἀποκτήσει φοιτῶν εἰς τὸ δημόσιον Λύκειον τῆς πατρίδος μου, ὅπου πρὸ τῆς Ἑνώσεως ἐδιδάσκετο ὑποχρεωτικῶς καὶ ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα, ἀπήντησα ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ λόγοι οἱ σημανθέντες πρὸς τὰ πληρώματα τοῦ στόλου ὑπὸ τοῦ Νέλσωνος πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐν Τραφαλγὰρ ναυμαχίας· ἡ ἀπάντησίς μου ἐνεποίησε πολλὴν καὶ εὐχάριστον ἔκπληξιν εἰς τὸν Ἄγγλον, τοῦ ὁποίου διεθρύπτετο βεβαίως ἡ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι καὶ εἰς τοὺς μικροὺς ἀλλοεθνεῖς ἦσαν γνωστὰ καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ ἐνδόξου ἥρωος τοῦ βρεττανικοῦ ναυτικοῦ.

Ἰδίως μ' ἔθελγεν ἡ ἀνάγνωσις τῶν περιοδικῶν, διότι εἰς αὐτὰ εὕρισκον ὕλην ποικίλην, ἐλαφροτέραν καὶ ἐγκυκλοπαιδικωτέραν. Οἱ παλαιότεροι τόμοι τῆς «Εὐτέρπης» καὶ τῆς «Παν-

* «Παναθήναια» 15 Ἰανουαρίου.

δώρας» — τῆς ὁποίας τὰ φυλλάδια μοῦ παρεῖχε πρὸς ἀνάγνωσιν αὐτὸς ὁ στρυφνὸς σχολάρχης μου, καμπτόμενος ἐκ τῆς φιλαναγνωσίας μου — τοῦ «Βρεττανικοῦ Ἀστέρος» καὶ ἄλλων παραπλησίων ἐξεφυλλίσθησαν παρ' ἐμοῦ ἕως ἑνός, ἐφθόνουν δὲ καὶ ἐμακάριζον τοὺς εὐτυχεῖς θνητούς, οἵτινες ἐλάμβανον ὡς συνδρομηταὶ τὰ φυλλάδια τῆς «Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης», ἢ τοῦ «Ἰλισσοῦ», των ἐκδιδομένων τότε ἐν Ἀθήναις περιοδικῶν, ἢ τῶν «Μυρίων Ὅσων», ἅτινα ἐξέδιδεν ἐν Παρισίοις ὁ Σκυλίτσης. Ἐννοεῖται ὅτι ἐνετρύφων ἐξίσου καὶ εἰς τὴν προσιτωτέραν ἀνάγνωσιν τῶν μυθιστορημάτων, ἅτινα κατὰ ἑκατοντάδας ἐξεδίδοντο ἐτησίως ἐν Ἀθήναις, μεταφραζόμενα ἀδοκίμως ὑπὸ πρωτοπείρων νεανίσκων ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, πρὸ πάντων ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, καὶ ἐκτυπούμενα διὰ τῆς μεθόδου τῆς καταναγκαστικῆς ἐγγραφῆς συνδρομητῶν, ἔργα ἐξαμβλωματιτὰ ἀσήμων συγγραφέων συντείνοντα εἰς τὴν ἐξάπλωσιν καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ρομαντικοῦ παροξυσμοῦ, ὑφ' ὃν διετράφη καὶ ἐμορφώθη ἡ γενεὰ τῶν χρόνων ἐκείνων, τοῦ καταλιπόντος βαθεῖαν τὴν σφραγῖδα του εἰς τὴν φιλολογικὴν παραγωγὴν μιᾶς περιόδου, ἐπηρεάσαντος δὲ ὄχι μόνον τὰ ἤθη καὶ τὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς, ἀλλ' ἴσως ἴσως καὶ αὐτὴν τὴν πολιτικὴν καὶ ἐθνικὴν δρᾶσιν. Διότι δὲν εἶνε ἴσως τόσον πολὺ τολμηρὸς οὐδ' ἀβάσιμος ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι τὰ γεγονότα τὰ προκαλέσαντα τὴν ἐν ἔτει 1862 δυναστικὴν κρίσιν καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα κατὰ τὴν Μεταπολίτευσιν ὀφείλονται πολὺ εἰς τὴν ἐπίδραοιν τοῦ ἐπικρατοῦντος τότε παρὰ τῇ νεολαίᾳ ἐξημμένου ρομαντικοῦ πνεύματος, ἐκ τοιούτων ἀναγνωσμάτων συνδαυλιζομένου.

Ὁπωσδήποτε ἐκ τῆς συχνῆς ἀναγνώσεως ἀπέκτησα ἐνωρὶς ποιάν τινα εὐχέρειαν περὶ τὸ γράφειν, ἐκδηλουμένην καὶ εἰς τὰ μαθητικά μου γυμνάσματα, ἅτινα ἐπῃνοῦντο μὲν ὑπὸ τῶν καθηγητῶν μου, μοῦ προσεπόριζον ὅμως τὰ σκώμματα καὶ τὰ ἐπιγράμματα τῶν φθονερῶν συμμαθητῶν μου διὰ τὴν πρόωρον λογιωτατωσύνην μου. Ταῦτα ὅμως δὲν μὲ ἠμπόδισαν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιχειρῶ διαφόρους συγγραφὰς μὲ ὅλην τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν ἰταμὴν αὐτοπεποίθησιν τῆς νεαρᾶς ἡλικίας καὶ νὰ συνθέτω δοκίμια εἰς ὅλα τὰ εἴδη τοῦ γραπτοῦ λόγου, μὴ σεβασθεὶς οὔτε τὴν κωμῳδίαν, οὐδ' αὐτὸ τὸ ἔμμετρον δρᾶμα.

Τῶν πρώτων λοιπὸν ποιητικῶν μου ἐμπνεύσεων κοινωνοὶ ἦσαν οἱ τρεῖς ἢ τέσσαρες ὁμήλικες καὶ ἀγαπητοί μου φίλοι, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχα κατορθώσει νὰ μεταδώσω τὸν συγγραφικὸν πυρετόν μου καὶ νὰ συμπαρασύρω εἰς τὸν κατήφορον τῶν ποιητικῶν ὁρμῶν.

Βραδύτερον, ὡριμώτερος ὁπωσδήποτε καὶ μᾶλλον ἐντριβής, ἀπαρτίσας συλλογὴν ἐκ τῶν σχετικῶς ἐπιτυχεστέρων ποιητικῶν προϊόντων μου, ἀπετόλμησα νὰ ὑποβάλω αὐτὴν εἰς τὸν τότε τελούμενον κατ' ἔτος ἐν Ἀθήναις ποιητικὸν διαγωνισμόν, τοῦ ὁποίου ἀθλοθέτης ἦτο ὁ ἐν Ὀδησσῷ Ἰω. Βουτσινᾶς. Καὶ ἐπειδὴ τὰ ταχυδρομικὰ τέλη τοῦ ὀγκώδους χειρογράφου ἦσαν ἀρκετὰ ἐπαχθῆ διὰ τὸ πενιχρόν μου βαλάντιον, ἐπενόησα νὰ τὰ πέμψω ὡς ἐπίσημον ἔγγραφον πρὸς τὴν Πρυτανείαν τοῦ Πανεπιστημίου διὰ τοῦ Τελωνείου, παρὰ τῷ ὁποίῳ ὡς γραφεὺς εἰργαζόμην, ἐπιχειρήσας οὕτω πρωτοφανὲς φιλολογικὸν ἀθρεμπόριον, τὸ πρῶτον καὶ μόνον ἄλλως τε ὅπερ διέπραξα εἰς τὴν ζωήν μου. Ἐν τούτοις ἡ συλλογή μου ἥτις ἐπεγράφετο «Λυκαυγὲς» ἐλήφθη ὑπ' ὄψει κατὰ τὸν τελεσθέντα διαγωνισμὸν τοῦ 1870, καὶ ἐν τῇ κρίσει αὐτοῦ ὁ εἰσηγητής, ὅστις ἦτο ὁ Θεόδωρος Ὀρφανίδης, τὴν ἀνέφερεν εὐφήμως, καταλέξας αὐτὴν μεταξὺ τῶν τριῶν ἢ τεσσάρων σχετικῶς ἐπαινεθεισῶν καὶ ἀποφανθεὶς ὅτι πολλὰ τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν ποιημάτων «ἡδέως ἀνεγινώσκοντο ὡς ἔχοντα στιχουργίαν ἁρμονικὴν καὶ ρέουσαν καὶ εἰκόνας ἀληθεῖς καὶ ζωηράς». Ὁ ὁρίζων τῆς δόξης ηὐρύνθη πλέον ἐνώπιόν μου καὶ οἱ ἀλλεπάλληλοι φιλολογικοί μου θρίαμβοι διηυκόλυναν τὴν ἐκτύπωσιν τῆς ποιητικῆς μου συλλογῆς εἰς ἕνα τόμον, καίτοι ἡ κυριωτέρα διευκόλυνσις ἐπήγαζεν ἐκ τοῦ βαλαντίου ἑνὸς ἐκ τῶν εὐπορωτέρων φίλων καὶ θαυμαστῶν μου.

Μερικὰ ἀντίτυπα τῆς ἐκτυπωθείσης συλλογῆς μου καὶ ἀρκετὰ χειρόγραφα ἀπετέλουν τὴν φιλολογικήν μου ἀποσκευήν, ὀγκώδη σχετικῶς πρὸς τὸ κοῦφον μου βαλάντιον καὶ τὰ λοιπὰ πρακτικώτερα ἐφόδια μὲ τὰ ὁποῖα ἤρχόμην νὰ ἐγκατασταθῶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν μόλις εἰκοσαέτης. Ἐάν τις μὲ ἠρώτα ἀποβιβαζόμενον τί ἀκριβῶς ἐσκόπουν νὰ πράξω ἐρχόμενος εἰς Ἀθήνας καὶ ποῖον ἦτο τὸ ὡρισμένον μου σχέδιον καὶ ἐπὶ τίνων βιοποριστικῶν μέσων ἐβασιζόμην, βεβαίως δὲν θὰ εἶχα πρόχειρον τὴν ἀπάντησιν· καὶ τώρα ἔτι μετὰ παρέλευσιν τριάκοντα καὶ τριῶν ἐτῶν ἐὰν μοῦ τεθῇ τὸ ἐρώτημα, ἀδυνατῶ ν' ἀπαντήσω· διότι ἐν τῷ μέσῳ τῆς νεφελοκοκκυγίας τῶν χιμαιρῶν καὶ τῶν ἐλπίδων μου καμμία δὲν ὑπῆρχε σαφὴς καὶ θετικὴ ἀπόφασις. Ἤρχόμην διὰ νὰ ἴδω τὰς Ἀθήνας, διὰ

νὰ γνωρίσω τοὺς ποιητὰς καὶ τοὺς συγγραφεῖς, οὓς ἐγίνωσκον ἐκ φήμης, διὰ νὰ λάβω τὴν τιμὴν νὰ φοιτῶ εἰς τὰ φιλολογικὰ κέντρα, ἅτινα περιέβαλλε μὲ αἴγλην ἰδιαιτέρου τινὸς μεγαλείου ἡ φαντασία μου, διὰ νὰ ἐπισύρω τὴν ὑπόληψιν τῶν πρωτοστατούντων εἰς τὴν κίνησιν αὐτῆς, διὰ νὰ κατακτήσω τὴν φήμην καὶ δι' αὐτῆς τὴν εὐημερίαν. Ὅλοι οἱ Ἀρτανιὰν τῆς φιλολογίας οἱ ἀπὸ πάσης χώρας καὶ κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν ἐκκινήσαντες πρὸς κατάκτησιν τῆς δόξης, μὲ αὐτὰ τ' ἀνεμώλια ἐφόδια ἐπεχείρησαν πάντοτε τὴν πρώτην των τυχοδιωκτικὴν ἐκδρομήν. Συνήθως εἰς τὴν πρώτην σύγκρουσιν μετὰ τῶν σκοπέλων τῆς ἀδυσωπήτου πραγματικότητος ναυαγοῦσιν οἰκτρῶς τὰ φορτία ταῦτα τῶν ὀνείρων· ἀλλ' ἡ γεωγραφία τῆς ἡλικίας τῶν εἴκοσιν ἐτῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ ροδίνους ὁρίζοντας καὶ ἀπὸ ἀκύμονας καὶ γαλακτώδεις θαλάσσας. Οἱ σκόπελοι εἶνε εἰς αὐτὴν ἐντελῶς ἄγνωστοι.

Εὐτυχῶς ὁ ἀγαθὸς Θεός, ὅστις δὲν διατρέφει μόνον τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνερματίστους νεαροὺς ὀνειροπόλους, ἐφρόντισε νὰ μοῦ ἐξασφαλίσῃ ἐγκαίρως θετικώτερα μέσα εὑρέσεως τοῦ ἐπιουσίου. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξίν μου τῇ ἐνεργείᾳ γνωρίμου συμπατριώτου μου, θεράποντος καὶ τούτου τῶν γραμμάτων, ἐτοποθετήθην ὡς γραφεὺς παρὰ τῇ Εἰσαγγελίᾳ τῶν Ἐφετῶν, καὶ ἐγκατεστάθην εἰς τὴν θέσιν μου.

Ὁ μισθός μου συνίστατο εἰς 70 δραχμὰς κατὰ μῆνα· τὸ ποσὸν δὲν ἦτο μέγα βεβαίως, ἂν καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀντιπροσώπευε τὸ διπλάσιον τοὐλάχιστον τῆς σημερινῆς ἀξίας· ἀλλ' ἐπήρκει διὰ τὰς ὀλιγαρκεῖς μου ἀνάγκας· τὸ παρὸν ἐθεραπεύετο ὁπωσδήποτε δι' αὐτοῦ καὶ τὸ μέλλον τίς οἶδεν; ἴσως θὰ ἔφερε τὴν πλήρωσιν τῶν ὀνείρων καὶ τὰ ἐκ τῆς φήμης ἀγαθά.

Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ, ἕως νὰ ἐπιλάμψωσιν εὐδαίμονες ἡμέραι καὶ δυνηθῶ νὰ εἰσέλθω καὶ ἐγώ, ὁ ταπεινὸς εἰσέτι δόκιμος, εἰς τὸ τέμενος τῶν γραμμάτων, καταλαμβάνων θέσιν ἐν αὐτῷ καὶ σχετιζόμενος μετὰ τῶν ἀνεγνωρισμένων αὐτοῦ ἱεροφαντῶν, ἐδέησε νὰ συγχρωτίζωμαι μετὰ τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν φίλων καὶ γνωρίμων συμπατριωτῶν μου καὶ νὰ συμμορφωθῶ μὲ τὸν βίον τῶν σπουδαστῶν μεθ' ὧν συγκατῴκουν. Ὁ βίος δὲ οὗτος ἦτο μᾶλλον ἁπλοῦς καὶ μονότονος, οὔτε μεγάλας τέρψεις οὔτε μεγάλην ποικιλίαν παρεῖχε.

Τὴν ἑσπέραν μετὰ τὸ δεῖπνον, καθ' ἣν ὥραν ἀπὸ τῆς παραπλεύρως τῆς Ἁγίας Εἰρήνης μικρᾶς πλατείας, ὅπου εὑρίσκετο τότε ἡ Πρωτοφυλακή, ἐξεκίνουν οἱ σαλπιγκταί, θορυβωδῶς σαλπίζοντες ἀνὰ τὴν πόλιν τὸ ἀνακλητήριον, τὴν περίφημον *Θοδώραν*, ὁ φιλικός μας ὅμιλος συνήθως διελύετο καὶ καθεὶς ἀπεσύρετο εἰς τὰ ἴδια. Αἱ νυκτεριναὶ διασκεδάσεις ἐσπάνιζον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν πρωτεύουσαν· διότι θέατρον μὲν χειμερινόν, πλὴν τοῦ πεπαλαιωμένου καὶ πρό τινος κατεδαφισθέντος τοῦ Μπούκουρα δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο, ἡ δὲ εἰς αὐτὸ τακτικὴ φοίτησις δὲν ἦτο εὔκολος διὰ τὰ ἰσχνὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῶν περισσοτέρων σπουδαστῶν βαλάντια.

Τὰ ᾠδικὰ καφενεῖα δὲν εἶχον εἰσέτι ἐγκαθιδρυθῆ· τὰ ἤθη τοῦ λαοῦ ἦσαν ἀκόμη πρωτογενῆ καὶ ἀτίθασσα, καὶ τὰ αἰσθήματα λίαν εὔφλεκτα καὶ παράφορα, αἱ δὲ γερμανίδες ἀοιδοὶ τοῦ πρὸ διετίας τότε ἐμφανισθέντος ἐν τῷ Ἄντρῳ τῶν Νυμφῶν πρώτου ᾠδικοῦ θιάσου, αἱ ὀνομασθεῖσαι Τοὺμπλαι ἐκ τοῦ ἐπῳδοῦ τοῦ συνήθους ᾄσματός των «*Τοὺμπλα, τοὺμπλα τρά ρα λὰ ρά!*» χάριν τῶν ὁποίων συνήπτοντο μεταξὺ τῶν θαυμαστῶν των κρατεροὶ καὶ ὄχι ἀναίμακτοι ἀγῶνες, ἐπανήρχοντο εἰς τὴν κατοικίαν των ἐν τῇ πόλει συνοδευόμεναι ὑπὸ οὐλαμοῦ ἱππικοῦ, τῇ προνοίᾳ τῆς ἀρχῆς, διότι ἀκόμη ἦτο πρόσφατον τὸ παράδειγμα τῆς ἁρπαγῆς μιᾶς γυναικὸς τοῦ θιάσου Σουλιὲ ἐπὶ τῆς Μεταπολιτεύσεως ὑπὸ πολυπληθοῦς ὁμάδος πολιτῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν, δι' ἣν ἠναγκάσθη ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νὰ καταβάλῃ ἁδρὰν ἀποζημίωσιν κατόπιν σφοδρᾶς διπλωματικῆς πιέσεως. Καὶ τὰ ζυθοπωλεῖα ἦσαν ὀλίγιστα, δύο ἢ τρία ἐν συνόλῳ, φοιτώμενα καὶ ταῦτα ὑπὸ ξένων ἰδίως. Ἡ δὲ ἀνὰ τὰς ὁδοὺς νυκτερινὴ περιπλάνησις καὶ μάλιστα εἰς τὰς ἀποκέντρους συνοικίας οὔτε εὐχάριστος ἦτο ἀλλ' οὔτε καὶ ἀκίνδυνος· δὲν ὑπῆρχον ἀληθῶς τότε βαλαντιοτόμοι εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ λωποδύται, οἱ ὁποῖοι εἶνε δῶρον τῆς μετέπειτα ῥαγδαίας αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως ἀνήκοντες εἰς τὰ συρρεύσαντα ἐκ τῶν διαφόρων πόλεων τῆς Ἀνατολῆς φαῦλα στοιχεῖα καὶ τῶν ὁποίων καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἐφευρέθη μετά τινα ἔτη ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας Κοσονάκου εἰς τὸ περίφημον δελτίον του· ὑπῆρχον ὅμως οἱ τραμπούκοι, οἱ κατόπιν μετονομασθέντες *κουτζαβάκηδες* καὶ *μόριηδες*, θρασεῖς πάντοτε καὶ βωμολόχοι καὶ φιλέριδες καὶ παντοειδῶς ἐνοχλητικοὶ πρὸς τοὺς νέους τῆς καλῆς ὁπωσδήποτε τάξεως, ὅπως ὑπῆρχε καὶ ἡ ἰδιαιτέρα

κατηγορία, ἡ ἐντελῶς ἐκλιποῦσα σήμερον, καὶ τόσον χαρακτηριστικὴ τῶν βρακάδων, τῶν ἐρωτομανῶν καρδιοκατακτητῶν τῶν δουλικῶν, οἵτινες ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς περιεφέροντο εἰς τὰς ὁδοὺς μὲ τὸ χρωματιστόν των μανδήλιον καὶ μὲ τὸ πορτοκάλλιον εἰς τὴν χεῖρα, τὴν νύκτα δὲ ὠρύοντο ἐκφέροντες τοὺς φλογερούς των ἀμανέδες. Σχετικῶς πρὸς τὴν σκαιότητα μεθ' ἧς ἐφέροντο οἱ παληκαράδες καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς τελευταίας τάξεως κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἡ μνήμη μου διασώζει τὸ ἑξῆς ἀνέκδοτον, μετὰ θυμηδίας κυκλοφοροῦν τότε μεταξὺ τῶν φοιτητῶν. Δύο ἢ τρεῖς νέοι μετὰ τὸν περίπατον ἐκαθέσθησαν πρὸς ἀναψυχὴν εἷς κάποιον καφενεῖον, ὄχι ἐκ τῶν κεντρικῶν, καὶ εἷς ἐξ αὐτῶν διέταξε νὰ τοῦ κομισθῇ μπακλαβᾶς. Ὁ ὑπηρέτης, τέλειος τύπος τραμπούκου μὲ «*λαδωμένες ἀφέλειαις*», ἐκόμισε τρίγωνον ἀντὶ τοῦ αἰτηθέντος μπακλαβᾶ, ἐπειδὴ δὲ ὁ νέος δὲν τὸ ἐδέχετο, ἐπηκολούθησε συζήτησις καὶ λογομαχία, ἕως ὅτου ὁ ἀρειμάνιος ὑπηρέτης ὀργισθείς, ἥρπασε τὸ γλύκισμα, ἔφαγε τὰς τρεῖς αὐτοῦ γωνίας καὶ τείνων τὸ ἀπομεῖναν εἰς τὸν πελάτην, εἶπεν αὐτῷ ἀπειλητικῶς:

— Ὁρίστε ποῦ ἔγεινε μπακλαβᾶς· φάγε το τώρα, μὴ σοῦ πάρῃ ὁ διάβολος τὸν πατέρα!

Ὥστε ἐξ ἀνάγκης αἱ νυκτεριναὶ ὧραι ἀφιεροῦντο ὑπὸ τῶν σπουδαστῶν, τοὐλάχιστον τῶν ἐπιμελεστέρων, εἰς τὴν μελέτην, εἰς ταύτην δ' ἐπεδίδοντο συχνάκις καὶ οἱ σύνοικοί μου ὑπὸ τὸ φῶς τῆς λυχνίας μέχρι τῆς ὥρας τοῦ ὕπνου.

Περὶ τῆς τακτικῆς αὐτῶν φοιτήσεως εἰς τὰ μαθήματα οὐδὲν δύναμαι νὰ διαβεβαιώσω, καθότι ὡς ἐκ τῆς ἐργασίας μου ἤμην ἀλλαχοῦ ἀπησχολημένος κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας. Ἐν τούτοις ὁσάκις ἐτύγχανεν ἡ εὐκαιρία δὲν παρέλειπον καὶ ἐγὼ νὰ προσέρχωμαι, εἰ καὶ βέβηλος, μετὰ τῶν φίλων καὶ γνωρίμων μου ἀκαδημαϊκῶν πολιτῶν εἰς τὸ τέμενος τῆς σοφίας ἐκ περιεργείας καὶ ν' ἀκροῶμαι τινὰς τῶν παραδόσεων. Ἠρίθμει δὲ τότε τὸ Πανεπιστήμιον ἐπιφανεῖς σοφοὺς καὶ διδασκάλους ἐν τῇ χορείᾳ τῶν καθηγητῶν του, ἐξ ὧν διέπρεπον ὁ γηραιὸς Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος ὑπέργηρως ἤδη καί•μετ' ὀλίγον ἐκμετρήσας τὸ ζῆν, ὁ πολὺς Φίλιππος Ἰωάννου, οἱ δύο Παπαρρηγόπουλοι, ὁ εὐφυὴς καὶ στωμύλος νομοδιδάσκαλος Πέτρος καὶ ὁ σεμνὸς ἱστορικὸς Κωνσταντῖνος ὁ Καλλιγᾶς, ὁ Κουμανούδης, ὁ Φρεαρίτης, ὁ Ὀρφανίδης καὶ τόσοι ἄλλοι. Ἤκουσα τὸν Κόντον ἐν τῇ ἀκμῇ του τότε, ὀρθοτομοῦντα τὸν ἀττικὸν λόγον καὶ κεραυνοβολοῦντα ἀπὸ τῆς καθέδρας τοὺς ἀγελαίους. Εἶδα τὸν μακαρίτην Φραγκίσκον Πυλαρινὸν μὲ τὴν πομπώδη ἑπτανησιακήν του προφορὰν ἀλλὰ καὶ μὲ οὐχὶ σπανίους σολοικισμοὺς παραδίδοντα τὸ μάθημα τῆς Φιλοσοφίας τῆς Ἱστορίας — ἀποτελοῦντα τὸ pendant, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ Κοτζιᾶ, διδάσκοντος τὴν Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας — πρὸ ἀκροατηρίου συνισταμένου ἐκ τριῶν μόνων σπουδαστῶν, οὓς περιέβαλλε μὲ βλέμμα διαπύρου στοργῆς ἐκ φόβου μήπως καὶ αὐτοὶ ἐλαττωθῶσι. Συνέπεσε νὰ παρευρεθῶ καὶ εἰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις τελειοφοίτων γνωρίμων μου καὶ νὰ ἴδω ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς συγκινήσεις ἃς μὲ τόσην χάριν εἶχε περιγράψει τότε εἷς ἐν ποιήμά του ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ σκαμνὶ τῶν ἐξετάσεων» ὁ μακαρίτης Ἰωάννης Καμπούρογλους, ἤκουον δὲ εἰς τὰς φαιδρὰς ἑστιάσεις τὰς παρακολουθούσας τὴν ἐπιτυχίαν ἀναφερόμενα τὰ διάφορα ἐπεισόδια τὰ συμβάντα κατὰ τὰς ἐξετάσεις καὶ πολλοὺς ἀστείους διαλόγους διαμειφθέντας μεταξὺ τῶν ἐξεταζομένων καὶ τῶν καθηγητῶν τῶν διακρινομένων ἰδίως ἐπὶ ἑτοίμῳ εὐφυΐα καὶ δηκτικότητι, οἷοι πρὸ πάντων ἦσαν ὁ Πέτρος Παπαρρηγόπουλος καὶ ὁ Καλλιγᾶς. Ὁ πρῶτος τούτων ἐξετάζων τελειόφοιτον τῆς νομικῆς τελείως σιωπῶντα εἰς τὰς ἐρωτήσεις του, ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ ὁ ἴδιος τὴν ἀπάντησιν, καὶ ὅταν ὁ ἐξεταζόμενος ἐν τῇ παραζάλῃ του ἀπήντησε: «-Μάλιστα, οὕτως ἔχει, κύριε καθηγητά», ὁ καθηγητὴς μὲ τὸ λεπτόν του μειδίαμα προσεῖπε: «Χαίρω πολὺ διότι συμπίπτουν αἱ γνῶμαι μας». Ὁ δὲ Καλλιγᾶς ἀκούσας τὸν ἐξεταζόμενον ἀπαντήσαντα εἰς σχετικήν του ἐρώτησιν ὅτι τὰς ἀνακρίσεις ἐνεργεῖ ἡ χωροφυλακή, προσέθηκε μετὰ σοβαρότητος: «Ἐνίοτε καὶ τὸ πυροβολικόν».

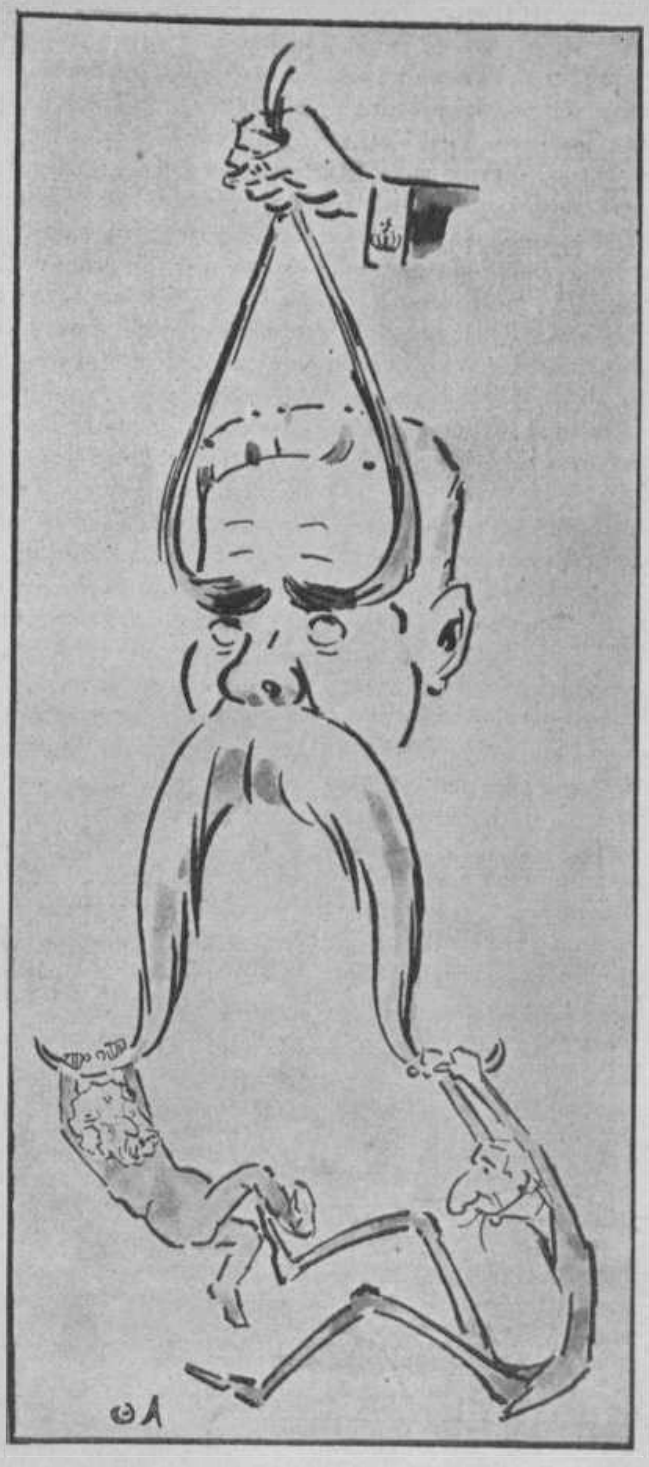
Ὁ τρόπος τῆς φοιτήσεως καὶ τῶν ἐξετάσεων δὲν πιστεύω ν' ἀπεῖχε πολὺ τοῦ σημερινοῦ, συνέβαινον ὅμως τότε πολλὰτὰ ἔκτροπα, τὰ περίεργα καὶ τὰ κωμικὰ καὶ δόλοι καὶ πλαστοπροσωπίαι πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ διδακτορικοῦ πτυχίου, ἅτινα πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνωτάτου διδακτηρίου μας δὲν πιστεύω νὰ λαμβάνωσι χώραν καὶ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχήν. Ἐμνημονεύοντο φοιτηταὶ ἐπιτήδειοι καὶ τολμηροί, οἵτινες κατώρθουν νὰ προσέρχωνται τετράκις καὶ πεντάκις πρὸ τῶν γηραιοτέρων καθηγητῶν ὑπὸ ἄλλο ἄλλοτε ὄνομα, ὑφιστάμενος τὴν κατ' ἰδίαν ἐξέτασιν εἰς τὸ μάθημά των καὶ βαθμολογούμενοι παρ' αὐτῶν διὰ λογαριασμὸν τοῦ τρίτου

εἰς ὃν προσέφερον τὴν ἐπικίνδυνον ταύτην καὶ παράνομον συναδελφικὴν ἐκδούλευσιν. Τοῦτο ὅμως ἐγίνετο ἐξαιρετικῶς μόνον διὰ τὰ ἐπουσιώδη καὶ βοηθητικὰ μαθήματα. Ὁ συχνότερον παντὸς ἄλλου ὑφιστάμενος τὰς τοιαύτας ἀπάτας ἦτο ὁ γηραιὸς Φίλιππος Ἰωάννου, ὅστις ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας του εἶχε τὴν ὅρασιν ἀσθενῆ καὶ τὴν μνήμην ὁπωσδήποτε συγκεχυμένην. Τὸ ἀκροατήριόν του ἦτο πολυπληθές, διότι τὸ παραδιδόμενον παρ' αὐτοῦ μάθημα τρῦ Φυσικοῦ Δικαίου ἦτο ὑποχρεωτικὸν διὰ τοὺς φοιτητὰς τῆς τε Νομικῆς καὶ τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς, εἰς τοὺς ὁποίους παρεῖχεν ἀποδείξεις περὶ τῆς ἀκροάσεώς του. Ἐνθυμοῦμαι δὲ ὅτι συνέβη, ἐν σχέσει πρὸς τὸν εἰρημένον καθηγητὴν καὶ τὸ μάθημά του, ἀστειότατον πάθημα, ἱκανῶς φαιδρύναν ἡμᾶς, εἰς ἕνα γνωστόν μου φοιτητὴν καὶ δὴ ἐκ τῶν συνοίκων μου. Παρασκευαζόμενος διὰ τὰς ἐξετάσεις του ὁ συμπατριώτης μου οὗτος, ὅστις ἐσπούδαζε τὴν ἰατρικήν, ὀφείλων δὲ νὰ ἐφοδιασθῇ δι' ἀποδείξεως πιστοποιούσης ὅτι ἠκροάσθη τὸ μάθημα τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου, παρουσιάσθη θαρραλέως πρὸ τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου φέρων τὸ ἀναγκαιοῦν χαρτόσημον, διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἀπόδειξιν, καίτοι οὐδέποτε σχεδὸν εἶχε φοιτήσει εἰς τὰς παραδόσεις του. Ὁ γηραιὸς καθηγητὴς ὡς ἐκ τῶν συχνῶν ἀπατῶν ἂς ὑφίστατο, εἶχε καταντήσει ἐν τέλει δύσπιστος, μὴ δυνάμενος δὲ ν' ἀναγνωρίζῃ ἕνα ἕκαστον τῶν προσερχομένων ἀκροατῶν του, εὗρε τὸ μέσον, πρὸς καθησύχασιν τῆς συνειδήσεώς του, νὰ προσθέτῃ εἰς τὴν ἀπόδειξιν, μετὰ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ὁ δεῖνα φοιτητὴς ἠκροάσθη τὸ μάθημα τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου, τὴν φράσιν: *ὡς αὐτὸς λέγει*. Ἐπειδὴ δὲ τὸ προφυλακτικὸν τοῦτο μέτρον του ἦτο γενικὸν δι' ὅλους, αἱ Πανεπιστημιακαὶ ἀρχαὶ ἠναγκάζοντο νὰ θεωρῶσιν ὡς ἐγκύρους καὶ αὐτὰς τὰς οὕτωσὶ συντεταγμένας ἀποδείξεις. Εἰς τοῦτο βασιζόμενος ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος φοιτητὴς προσῆλθε μετὰ θάρρους νὰ λάβῃ καὶ αὐτὸς τὴν ἀπόδειξίν του. Εἶχεν ὅμως τὸ ἀτύχημα νὰ εἶνε ἀναστήματος πανυψήλου, ὥστε ὅτε ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ πρεσβύτου, ἐφείλκυσε τὴν προσοχήν του. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἄλλων φοιτητῶν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ δισταγμοὺς ὁ σοφὸς καθηγητής, ἀλλὰ περὶ ἐκείνου εἶχε βεβαιότητα, διότι ἐὰν πράγματι ἐφοίτα τακτικῶς εἰς τὰς παραδόσεις του, ὡς εἶχε τὸ θράσος νὰ διαβεβαιοῖ, ἀφεύκτως θὰ τὸν διέκρινε μεταξὺ τῶν πολλῶν ὡς ἐκ τοῦ ὕψους του. Ὅθεν, ἀφοῦ τὸν περιεργάσθη καλῶς, εἶπεν αὐτῷ ν' ἀφίσῃ τὸ χαρτόσημον καὶ νὰ διέλθῃ τὴν ἑπομένην, ὅπως παραλάβῃ τὴν ἀπόδειξιν. Τὴν ἔλαβε δὲ τῷ ὄντι καὶ ἐν πλήρει πεποιθήσει, χαίρων ὅτι τόσον εὐκόλως ὑπερέβη τὸ ἐμπόδιον, ἔσπευσε νὰ τὴν προσαγάγῃ εἰς τὸ γραφεῖον· ἀλλ' ὅτε ἀνεγνώσθη ἐκεῖ, ἔμεινεν ἐμβρόντητος· διότι ὁ πολιὸς καθηγητὴς ἀντὶ νὰ προσθέσῃ ἐν αὐτῇ τὴν συνήθη φράσιν «ὡς αὐτὸς λέγει», ἐσημείωσεν: «ὡς αὐτὸς κατ' ὄναρ εἶδε!»

Ἀγνοῶ πῶς ἐλύθη τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπὸ τοῦ ὀνειροκρίτου τῆς Πρυτανείας. Κατόπιν ὅμως, μετὰ ἔτη συνήντησα τὸν τότε φοιτητὴν ἰατρὸν ἤδη ἀκωλύτως ἐξασκοῦντα τὸ ἐπάγγελμά του. Ὥστε ἡ δυσπιστία τοῦ σοφοῦ γέροντος δὲν ἴσχυσε νὰ στερήσῃ τὸν Ἀσκληπιὸν ἑνὸς τῶν μυστῶν αὐτοῦ.

Χ. ΑΝΝΙΝΟΣ

ΕΙΣ ΠΟΙΟΝ ΣΗΜΕΙΟΝ ΕΥΡΙΣΚΕΤΑΙ ΤΟ ΠΟ-
ΛΙΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ — ΥΠΟ Θ. ΑΝΝΙΝΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΥ Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Μάθημα ἕβδομον καὶ ὄγδοον.—Ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα

Ὁ Κεραμεικὸς δὲν εἶναι τὸ μόνον μέρος ὅπου ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς των οἱ παλαιοὶ Ἀθηναῖοι· παρατηρεῖται καὶ ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἔθαπτον ἑκατέρωθεν τῶν μεγάλων λεωφόρων, αἱ ὁποῖαι ἔφερον ἐκ τῶν πυλῶν τῶν πόλεων πρὸς τὰ ἔξω· καὶ ὅσον πολυσύχναστος ἦτο μία λεωφόρος, τόσον προετιμᾶτο ὡς νεκροταφεῖον.

Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὁ Κεραμεικὸς φέρει πολλοὺς τάφους καὶ προετιμᾶτο διὰ τὴν δημοσίαν ταφὴν τῶν πεσόντων ἐν πολέμῳ ὑπὲρ πατρίδος καὶ τῶν ἐν γένει μεγάλων ἀνδρῶν, διότι ἦτο τὸ μᾶλιστα πολυσύχναστον καὶ πλῆρες κινήσεως καὶ ζωῆς μέρος τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν.

Ἀπ' ἐδῶ ἔφερον ἔξω τῶν πυλῶν μεγάλαι λεωφόροι εἰς τὴν Ἀκαδημείαν καὶ ἐκ ἴθεν εἰς Πλαταιὰς—Θήβας—Βοιωτίαν, ἐπίσης εἰς Ἐλευσῖνα—Μέγαρα—Πελοπόννησον ἡ *«ἱερὰ ὁδός»*, καὶ εἰς Περαιᾶ ἡ μεγάλη *«ἁμαξητός»*.

Ἡ συνήθεια αὕτη εἶναι σπουδαιοτάτη διὰ νὰ ἐξιχνιάσωμεν τὰς ἰδέας, τὰς πραγματικὰς καὶ λαϊκάς, τῶν ἀρχαίων περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς, καὶ νὰ τὰς χωρίσωμεν ἀπὸ τὰς ἰδέας τῶν φιλοσόφων· ἐπίσης χωρὶς τὴν προϋπόθεσιν αὐτὴν δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἐννοήσωμεν ἀκριβῶς τὰς παραστάσεις τῶν ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων.

Ὅπως δηλ. οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἔρριπτον τοὺς νεκροὺς των εἰς ἀπόκρυφα μέρη, ἀλλ' ἐκεῖ, ἔνθα ἡ μεγίστη κίνησις καὶ οἱ παλμοὶ τῆς ζωῆς ὁ θόρυβος καὶ αἱ φωναί, ὅπως ὁ ἀρχαῖος καὶ νεκρὸς ἀκόμη θέλει νὰ εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς ὁρμῆς τῆς ζωῆς, τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὰς χιλιάδας τῶν παραστάσεων ἐπὶ τῶν ἀναγλύφων ἐπαναλαμβάνονται ποικίλαι σκηναὶ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, αἱ ὁποῖαι δεικνύουν τὸν πόθον καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν παροῦσαν ζωήν οἱ νεκροὶ ἀναμιγνύονται μὲ τοὺς ζῶντας εἰς τὰς παραστάσεις αὐτὰς τῶν ἀναγλύφων, παρίστανται μὲ τὰς προσφιλεῖς των ἀσχολίας καὶ συνηθείας, τὰς ὁποίας εἶχον προτοῦ ἀποθάνουν. Μόλις εἰς δύο-τρία ἀνάγλυφα παρίσταται ἡ μέλλουσα ζωή, ὁ Χάρων, ὁ Ἑρμῆς ψυχοπομπός, ὁδηγῶν τοὺς νεκροὺς ἐνώπιον τῶν κριτῶν τοῦ Ἅδου.

Καὶ ὅμως ἡ ἀγάπη αὐτὴ πρὸς τὴν παροῦσαν ζωήν, ἡ δυσκολία καὶ ὁ πόνος, μὲ τὰ ὁποῖα ἀποσπῶνται οἱ παλαιοὶ ἀπὸ τὸν βίον τοῦ κλίματος τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὸν γελαστὸν οὐρανόν της, τὴν μειδιῶσαν φύσιν, τὸν φωτοβόλον της ἥλιον, δὲν ἀποδεικνύει αὐτοὺς οὔτε ὑλιστὰς οὔτε φιλοζώους τοὐναντίον μὴ ἀσχολούμενοι μὲ τὸν θάνατον, τὸν περιφρονοῦν, χωρὶς νὰ τὸν ὑβρίζουν, χωρὶς νὰ τὸν καταρῶνται, χωρὶς νὰ τὸν λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν, ἐπιστρέφουν καὶ νεκροὶ εἰς ὅ,τι ἔπραττον ζῶντες, χωρὶς νὰ συλλογίζωνται τὸν θάνατον.

Ἡ ὡραία ***Ηγησώ***, χαριέστατον καὶ ἐκφραστικώτατον ἔργον τοῦ 400 π. Χ., πιθανῶς ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιον τοῦ Ἀλκαμένους λαμβάνει ἀπὸ τὴν θήκην τῶν χρυσαφικῶν ἓν περιδέραιον (ἦτο γραπτὸν ἐπὶ τῆς στήλης καὶ ἐσβέσθη) διὰ νὰ στολισθῇ, ὅπως ἔπραττεν, ὅταν ἔζη· μόνον τὸ ἐλαφρὸν νέφος τοῦ ποραπόνου καὶ τῆς εὐγενοῦς θλίψεως, τὸ ὁποῖον χύνεται εἰς τὴν ὡραίαν μορφήν της καὶ τῆς ὑπηρετρίας της καὶ τὸ ὁποῖον σκιάζει τὴν πλήρη γλυκύτητος φυσιογνωμίαν της, δεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ ἀποθανούσης.

Καὶ ὁ ὡραῖος *Δεξίλεως*, ὁ εἰκοσαετὴς νεανίσκος δὲν παρίσταται κλαίων τὸν θάνατόν του, ἀλλὰ ἔνδοξος εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς μάχης, εἰς τὸ καθῆκον, καταβάλλων ἐχθρόν, πλήρης δράσεως, ζωῆς καὶ χάριτος· ἡ ἁπλουστάτη ἐπιγραφὴ του λέγει τὸ ἔτος τῆς γεννήσεώς του (414/3 π.Χ.) καὶ τοῦ θανάτου του (394/3 π. Χ.) καὶ ὅτι ἀπέθανεν ὑπὲρ πατρίδος εἷς τῶν διαπρεπόντων πέντε ἱππέων. Ἡ παράστασίς του διὰ τῶν αἰώνων διαδίδεται, καὶ καταλήγει εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἁγιογραφίαν τῶν μαρτύρων Δημητρίου καὶ Γεωργίου.

Τὰ δύο αὐτὰ ἔργα ἡ Ἡγησὼ καὶ ὁ Δεξίλεως, ποιητικώτατα καὶ πλήρη ἐμπνεύσεως, εἶναι τὰ ἄριστα τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ ὑπὸ ἔποψιν τέχνης· εἰς αὐτὰ ὀφείλομεν δύο ὡραιότατα ποιήματα τοῦ Παλαμᾶ.

Εἰς ἄλλας παραστάσεις ἐδῶ βλέπομεν τὴν μητέρα νὰ θωπεύῃ τὴν μικρὰν κόρην της, εἰς τὸν τάφον τῆς οἰκογενείας *Ὀνησίμου*. τὴν συχνὴν εἰς τὰ τοιαῦτα ἀνάγλυφα χειραψίαν, εἰς τὸν τάφον *Φανίππου* ἡ χειραψία εἶναι ὁ ἀποχαιρετισμὸς καὶ ἡ δεξίωσις τοῦ καθ' ἡμέραν βίου καὶ οὐδένα ἔχει συμβολισμὸν πρὸς τὴν ἀναγνώρισιν ἢ συνάντησιν εἰς τὸν Ἅδην, ἰδέας, ὡς εἴπομεν, πολὺ μακρὰν εὑρισκομένας ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων.

Ἀλλοῦ παρίσταται ὁ νεκρὸς κατακλινόμενος ἐνώπιον τραπέζης γεμάτης ἀπὸ φαγητά, καὶ δεχόμενος προσφορὰς καὶ σπονδὰς ὡς ἥρως παρὰ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων του· τοιαύτη σκηνὴ εἶναι τῶν *ἁλιέων* ἐνταῦθα, ὅπου παρίστανται οἱ πνιγέντες, ἐν ναυαγίῳ πιθανῶς, δύο ἁπλοϊκοὶ ἄνδρες, ἐνώπιον τραπέζης.

Τὰς παραστάσεις ἀντικαθιστᾷ πολλάκις εἷς ἢ περισσότεροι *λέοντες*, ὡς φύλακες τοῦ τάφου καὶ δηλωτικοὶ τοῦ θάρρους καὶ τῆς γενναιότητος τοῦ ἀποθανόντος· αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἔχει ὁ *Λέων τῆς Χαιρωνείας* καὶ αὐτὴ ἡ συνήθεια ἐπικρατεῖ καὶ μέχρι σήμερον· ἄλλοτε, σπανίως ὅμως, τίθεται *ταῦρος* ἐπὶ τοῦ τάφου, θυμοειδής, διὰ νὰ δηλώσῃ τὴν ζωηρότητα καὶ ὁρμὴν τοῦ ἐν πολέμῳ ἴσως ἀποθανόντος· ἄλλοτε τίθεται ὁ πιστὸς φύλαξ τῆς οἰκίας *κύων* διὰ νὰ φυλάξῃ τώρα τὸν τάφον τοῦ κυρίου του. Συνηθέστατα τίθεται μέγα μαρμάρινον ἀγγεῖον, *λήκυθος* ἢ *λουτροφόρος*, ἡ δευτέρα μόνον ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν ἀποθανόντων ἀγάμων νέων ἢ νεανίδων· διότι εἰς τὴν ζωὴν ἡ λουτροφόρος, μέγα πήλινον ἀγγεῖον, περιεῖχε τὸ ὕδωρ διὰ τὸ πρῶτον λουτρὸν τοῦ γάμου· καὶ ἐπ' αὐτῶν παρίστανται ἐνίοτε παραστάσεις γραπταὶ ἢ ἀνάγλυφοι τοῦ καθ' ἡμέραν βίου.

Ἡ ἔλλειψις *σαρκοφάγων* ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἔχει λόγον τὸν ἀπαγορευτικὸν νόμον, κατὰ τῆς πολυτελείας τῶν τάφων, καὶ τοῦ Σόλωνος καὶ ἰδίως τοῦ *Δημητρίου Φαληρέως* (317—307 π. Χ.)· αἱ ὡραῖαι σαρκοφάγοι τῆς Σιδῶνος καὶ ἄλλαι μεταγενέστεραι εἶναι βεβαίως ἔργα Ἀθηναίων καλλιτεχνῶν.

Ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἀντικαθιστοῦν πολλάκις ἁπλαῖ στῆλαι ἐπιμήκεις μὲ ἀνθέμιον καὶ δύο ῥόδακας ἢ κυλινδροειδεῖς ὀρθοστάται, μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ἀποθανόντων καὶ σπανιως μὲ ἀναγλύφους ἢ γραπτὰς παραστάσεις. Τὰ ἐπιτύμβια ταῦτα μνημεῖα εἶναι τὰ πολυπληθέστερα καὶ ἀρχαιότερα πάντων. Φαίνεται ὅτι εἰς πολὺ ἀρχαίαν ἐποχήν, ὅταν ἐπεκράτει ὁ *φειδισμός*,

ΔΕΞΙΛΕΩΣ — ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΣ — ΑΘΗΝΑΙ

ἔθετον, ὅπως εἰς τοὺς ναούς, τοιουτοτρόπως καὶ ἐπὶ τῶν τάφων τὰς ἐπιμήκεις καὶ κυλινδρικὰς αὐτὰς στήλας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἔμφασιν τινὰ κορμοῦ ἀνθρωπίνου· ὅταν διὰ τοῦ Δαιδάλου ἀνεπτύχθη ἡ Πλαστική, ἔθετον ἐπὶ τῶν τάφων ἀνδριάντας τοῦ τύπου ἐκείνου τοῦ ἀρχαϊκοῦ *Ἀπόλλωνος*· ἀλλ' οἱ πτωχότεροι ἐξηκολούθουν μέχρι τοῦ τέλους τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς ἐποχῆς νὰ θέτουν τὰ ἁπλᾶ ἐκεῖνα ὁμοιώματα.

Τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα παρίστανται εἰς τὰ ἐπιτύμβια μνημεῖα, δὲν εἶναι βεβαίως αἱ προσωπογραφίαι τῶν ἀποθανόντων, ἀλλὰ γενικοὶ τύποι· κυρίως ἡ προσωπογραφία ἐμφανίζεται ἀπὸ τοῦ Λυσίππου, ἀλλὰ καὶ ἔκτοτε ἐλάχιστοι ἦσαν εἰς θέσιν νὰ παραγγέλλουν τὰ ἐπιτύμβια μνημεῖα των πρὶν ἀποθάνουν, ἢ νὰ διατηροῦν δι' εἰκόνων ἢ ἄλλως γνωστὰ τὰ χαρακτηριστικά των διὰ νὰ μιμηθῇ ὁ τεχνίτης τὴν μορφήν των. Ἡ Ἡγησὼ καὶ ὁ Δεξίλεως καὶ ὅλα τὰ ὅμοια ἠμποροῦν ἀξιόλογα νὰ παριστοῦν καὶ κἄθε ἄλλον ἢ ἄλλην· μόνον ἡ ἐπιγραφὴ ἔδιδε τὴν ἑρμηνείαν.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν τῶν ἐπιτυμβίων καὶ τῶν *ἀναθηματικῶν* ἐπίσης ἀναγλύφων παρατηροῦμεν ὅτι πολὺ ὀλίγα προέρχονται ἀπὸ ἐργαστήρια μεγάλων καλλιτεχνῶν· ὁ μέγας ἀριθμὸς των εἶναι ἔργον τῶν πολυαρίθμων μαρμαρογλύφων μικροτεχνιτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὴν *βιομηχανίαν τῆς τέχνης*. Καὶ ὅμως εἰς ὅλα σχεδὸν βλέπομεν μὲ πόσον ζῆλον καὶ ἐνθουσιασμόν, μὲ πόσην εὐσυνειδησίαν καὶ ἀγάπην ἐργάζονται οἱ μικροτεχνῖται: παρατηροῦν καὶ μελετοῦν τὴν φύσιν, ἐμπνέονται ἐξ αὐτῆς, ἀντλοῦν ἀπὸ τὰ ἄριστα ἔργα τῶν μεγίστων καλλιτεχνῶν, ἰδίως τοῦ Φειδίου, τοῦ Ἀλκαμένους, τοῦ Σκόπα, τοῦ Πραξιτέλους καὶ ἀντλοῦν ὄχι δουλικῶς ἀλλὰ μὲ ἐλευθερίαν καὶ αὐτοβουλίαν, πολλάκις γίνονται καὶ αὐτοὶ *πρόδρομοι* τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν διότι ἀναπτύσσουν ἐν μικρογραφίᾳ τὸ τάλαντόν των καὶ συντελοῦν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν γενικὴν πρόοδον τῆς Τέχνης.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ

Ἡ ἔκθεσις τοῦ κ. Σ. Βικάτου.

ΜΠΑΙΝΩ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ «Παρνασσοῦ» ὅπου ἐγίνοντο αἱ ἐκθέσεις καὶ χαιρετῶ. Κανεὶς δὲν μὲ χαιρετᾷ Φυσικώτατα. Εἶχα χαιρετήσει ἑξῆντα καρέκλες καὶ τέσσαρες τοίχους Κλείω τὴν θύραν ὅπως τὴν εἶχα εὑρεῖ καὶ κατεβαίνω νὰ ἐρωτήσω τὸν θυρωρόν, ποῦ εἶναι ἡ ἔκθεσις τοῦ κ. Βικάτου.

— Ἐπάνω. Ἐκεῖ ποῦ μπήκατε. Ἔχομε καρέκλες, μὰ δὲν πειράζει. Αὐτὴ τὴν ἐποχή, βλέπετε, κάνει ὁ Σύλλογος καὶ συνεδριάσεις σ' αὐτὴ τὴν αἴθουσα.

Ξανανεβαίνω. Πραγματικῶς, εἰς ἕνα τοῖχον δεκαπέντε ἕως εἴκοσι εἰκόνες. Ἂν ἤμουν ἐγὼ ζωγράφος, θὰ τὰς τοποθετοῦσα μὲ ὀλιγωτέραν ἴσως καλαισθησίαν, μὲ περισσοτέραν ὅμως στοργήν.

Ὁ κ. Βικάτος εἶνε νέος, νεώτατος Ἐσπούδασε εἰς τὸ Μόναχον. Κ' ἐσπούδασε μὲ ἐπιμέλειαν Ἦτο καὶ μαθητὴς τοῦ Γύζη, νομίζω Ἐφέτος μᾶς ἔρχεται εἰς τὰς Ἀθήνας ἔπειτα ἀπὸ ἑπτὰ ἔτη.

Εἶχα διαβάσει ἐν τῷ μεταξὺ ὅτι ὁ κ. Βικάτος ἐβραβεύθη ἐπανειλημμένως ἀπὸ τοὺς καθηγητάς του. Καὶ αὐτὸ μοῦ προξενοῦσε πολλὴν χαράν. Τώρα βλέπω καὶ ἐγὼ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ «Παρνασσοῦ» τὰ βραβευμένα ἔργα του. Τεχνικῶς καλά. Μερικὰ μάλιστα πολὺ καλά. Δείχνουν ἕνα χέρι ποὺ γνωρίζει ποῦ πηγαίνει καὶ πῶς πηγαίνει καὶ διατί πηγαίνει ἔτσι καὶ ὄχι διαφορετικά. Τὰ *Μῆλα* του μῆλα καὶ τὸ *Σκάκι* σκάκι Μολονότι τὰ κίτρινα μῆλα—διότι ἔχει δύο εἰκόνας μὲ μῆλα—πολὺ βαρειά, σὰν ἀπὸ πηλόν. Τὸ *Σκάκι* του—σκίτσο—πολὺ καλόν. Ἐλεύθερη πινελιά, μελετημένη ὅμως καὶ πραγματική. Ὄχι μικροπράγμων Ὁ *Ἀστακός* του πολὺ ἀληθινός.

Ὅλα ἔργα μαθητικά. Σπουδαί, σκίτσα καὶ τὰ λοιπὰ Ἔργα ὄχι. Δὲν τολμᾷ κανεὶς νὰ τὰ ὀνομάσῃ ἔτσι. Ἕνα μόνον ἔργον, ἡ *Ἀδελφὴ τοῦ ἐλέους*. Καλὴ ὡς ἐκτέλεσις, ὡς σύνθεσις, ὡς χρωματισμός Ἀλλὰ μόνον ζωγραφικῶς. Αἰσθητικῶς ὄχι. Πνευματικῶς ὄχι. Καὶ ἐπειδὴ ἀξίζει τὸν κόπον νὰ τοῦ τὸ εἰπῇ κανεὶς τοῦ κ. Βικάτου—εἶναι τόσον νέος—θὰ τοῦ τὸ εἰπῶ. Αὐτὴ ἡ *Ἀδελφὴ τοῦ ἐλέους* ἔχει στοιχεῖα νὰ γίνῃ ἕνα πολὺ καλὸν ἔργον. Πρὸς τὸ παρὸν ἀπομένει μιὰ εὔμορφη ζωγραφιά Ἐννοούμεθα. Ἄλλως τε τὰ εἴπαμεν μαζὶ καὶ προφορικῶς. Εἶναι τόσον νέος Ἂς μελετήσῃ καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ χρώματα, καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σχέδιον. Ἂς εἰσδύσῃ βαθειὰ μέσα στὰ πράγματα καὶ μέσα εἰς τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ μέσα εἰς τὴν φύσιν καὶ παντοῦ. Καθετί κρύβει κάτι μέσα του. Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ μάτι τοῦ βλέποντος νὰ τὸ ἰδῇ νὰ τὸ παρουσιάσῃ, νὰ τὸ ἐξάρῃ. Νὰ τὸ πλάσῃ αὐτός, νὰ τὸ δημιουργήσῃ.

Τὰ μάτια πρέπει νὰ χρησιμεύουν εἰς τὸν ζωγράφον ὡς μέσον μόνον, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ δονηθῇ μία χορδὴ ψυχική. Ἡ πρᾶξις αὐτὴ τῆς ἀδελφῆς τοῦ ἐλέους μένει ἁπλῶς μία πρᾶξις καὶ τίποτε ἄλλο εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ κ. Βικάτου. Ὅλοι μας γνωρίζομεν τὸ πῶς μεταλαβαίνει ἕνας ἑτοιμοθάνατος. Χρειάζεται κάτι ἄλλο. Αὐτὸ τὸ ἄλλο, ποῦ θὰ ἠμποροῦσε νὰ προέρχεται ἀπὸ κάτι πιὸ ἐσωτερικόν, πιὸ βαθύ, θὰ ἔκαμνε τὴν *Ἀδελφὴν τοῦ ἐλέους* ἕνα καλλιτέχνημα.

Τὸ χρήσιμον εἰς τὴν ζωὴν δὲν εἶναι χρήσιμον καὶ εἰς τὴν τέχνην. Ὁ καλλιτέχνης ἐκλέγει. Καὶ ἐκεῖνο ποῦ θὰ ἐκλέξῃ, θὰ τὸ μετουσιώσῃ μέσα του καὶ θὰ τὸ ἀποδώσῃ μὲ τὴν ἰδικήν του σφραγῖδα, μὲ τὸ ἐγώ του.

Θὰ μοῦ εἴπῆτε ὅτι αὐταὶ αἱ ἰδιότητες εἶναι ἔμφυτοι, ὅτι δὲν εἶναι πράγματα ποῦ ἀποκτῶνται Ἀναπτύσσονται ὅμως εἰς ἕνα βαθμόν. Καὶ ἂν τὸ ἔδαφος εὑρεθῇ κατάλληλον, ἀποδίδουν ὡραιότατα ἄνθη. Δὲν ἠμποροῦν ὅλοι νὰ φθάσουν εἰς τὴν κορυφήν. Πολλοὶ

Σ. Βικάτος.

μένουν εἰς τὰ πρῶτα σκαλοπάτια ἄλλοι ἀνεβαίνουν ὑψηλότερα, ἄλλοι ἀκόμη ὑψηλότερα. Ἂς ἀτενίζουν ὅμως ἐκεῖ ὑψηλὰ ὅπου ἡ ζωή, ἀπομένουσα ἀληθινή, τείνει νὰ προσλάβῃ τὴν εὐμορφιὰ καὶ τὸ μεγαλεῖον ποῦ μαντεύομεν πέραν ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Υ. Γ Εἶδα, κοντὰ εἰς κάθε εἰκόνα, καὶ ἀπὸ ἕνα χαρτάκι μὲ κάτι ἀριθμούς· 800, 1000, 3000. Τί νὰ ἐννοοῦν ἄρα γε αὐτοὶ οἱ ἀριθμοί· Εἶναι συμβολικοί; Μήπως εἶνε βαλμένοι ἐκεῖ διὰ περιηγητὰς Ἀγγλους;

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΕΡΑΣΑΝ οἱ καλοὶ καιροὶ ποῦ ἐνομίζαμεν καὶ ἠλπίζαμεν, ὅτι μὲ τέσσαρα Πρωτοδικεῖα θὰ εἴχαμεν Δικαιοσύνην, ὅτι μὲ τὴν αὔξησιν τῶν νομῶν θὰ εἴχαμεν Διοίκησιν, ὅτι μὲ τὴν ἀντιγραφὴν τῶν γερμανικῶν ὀργανισμῶν θὰ εἴχαμεν Στρατόν. Ἡ νέα Κυβέρνησις παρουσιάσθη εἰς τὴν Βουλὴν μὲ τὴν εἰκόνα τῆς πραγματικότητος τὴν φορὰν αὐτὴν ἀντὶ μὲ πρόγραμμα νέων ὑποσχέσεων. Τὴν νέαν αὐτὴν περίοδον τὴν ἀτενίζομεν μὲ ἐμπιστοσύνην διότι περισσότερα ἐλπίζομεν ἀπὸ τὴν συναίσθησιν τῆς πραγματικότητος παρὰ ἀπὸ τὰ χάρτινα μεγαλεῖα ποῦ ἐψήφιζε πέρυσι ἡ Βουλὴ διὰ νὰ τὰ τοποθετήσῃ εἰς τὰ ἀρχεῖα προχθὲς ἡ Κυβέρνησις. Ἡ ἰδία Κυβέρνησις ἡ ὁποία ἐζητοῦσε ἐπειγόντως ἀπὸ τὴν Βουλὴν νὰ ψηφίσῃ νομοθετήματα τῆς κοινῆς Σωτηρίας, παρουσιάσθη προχθὲς καὶ ἐζήτησε νὰ ἀφεθοῦν τὰ μέτρα ἐκεῖνα εἰς τὸν μακρὸν ὕπνον μιᾶς πενταετίας. Ἡ θεοτοκικὴ Κυβέρνησις πιστεύεται ὅτι ἐπολιτεύθη ἕως τώρα εἰλικρινῶς εἶνε περισσότερον βέβαιον ὅτι ἐπολιτεύθη αἰσιοδόξως, ἡ διάψευσις δὲ νῦν αὐτῶν τῶν πραγμάτων τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον ἐπεζήτησε τὴν καλλιτέρευσιν τῶν κοινῶν ἐπῆλθε τόσον ραγδαία, ὥστε ἂν ἔλειπεν ἡ ἐκ μέρους τῆς ἰδίας αὐτῆς Κυβερνήσεως συναίσθησις καὶ ὁμολογία, ἐπεβάλλετο πολὺ αὐστηροτέρα κρίσις διὰ τὴν Πολιτείαν της.

Ὅ,τι οἰκοδομήθη ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τοῦ πολέμου μέχρι σήμερον, κρημνίζεται καὶ μένομεν πάλιν μὲ τὸ ἕν, μέγα, ἐνιαῖον καὶ κεφαλαιώδες πρόβλημα· τὸ οἰκονομικόν. Σήμερον μόλις ἀντιμετωπίζομεν τὸ ζήτημα εἰς τὴν πραγματικότητά του. Ἕως τόρα αἱ Κυ-

βερνήσεις ἔβλεπαν τόσον εὔκολον τὴν λύσιν του, ὥστε κατεγίνοντο πῶς νὰ διαθέσουν τὰ περισσεύματα ποῦ θὰ εἴχαμεν. Καὶ ἐκάμαμεν μεταξὺ ἄλλων καὶ δεκάδας νομαρχιῶν διὰ νὰ μὴ ὑπάρξῃ παυμένος γραφεύς, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ φιλοδοξήσῃ τὸ ἄξίωμα τοῦ νομάρχου! Doux Pays!

Τὰ περισσεύματα ὅμως δὲν ἐφάνηκαν, καὶ ἐγνώσθη πλέον ὅτι δὲν θὰ φανοῦν. Ὅλους τοὺς δυνατοὺς πόρους ἐξηντλήσαμεν καὶ ἔχομεν ἕνα ἀπτὸν καὶ ἕνα λανθάνον, ὄχι ὀλιγώτερον ἀπτὸν διὰ τοῦτο. Ἔλλειμμα εἰς τὸν προϋπολογισμόν. Ἐπὶ μίαν ὀκταετίαν ἠμποροῦσε νὰ εἴπωμεν πῶς ὠνειρευόμεθα. Ἐπλάττομεν μὲ τὴν φαντασίαν καὶ εἰς τὸ χαρτί ὅ,τι προχθὲς ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ἐκάλεσε «γλυκὺ ὄνειρον». Ἀρχίζομεν νὰ ἀφυπνιζώμεθα ὥστε νὰ βλέπωμεν πλέον τὴν κατάστασιν. Ἠμποροῦσε ὄχι ἁπλῶς νὰ ἀντιγράψωμεν τὸν καλλίτερον ὀργανισμὸν στρατοῦ ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπινοήσωμεν τὸ καλλίτερον σύστημα στρατολογίας καὶ ἐπιστρατεύσεως. Τὸ πρᾶγμα δὲν θὰ διέφερε. Τὸ ζήτημα οὕτως ἢ ἄλλως θὰ ἀπέληγε εἰς τὰς δυνάμεις τοῦ δημοσίου ταμείου. Ὁ στρατὸς δὲν εἶνε κατασκεύασμα συνδυασμῶν καὶ ἐξοικονομήσεων. Ἀπαιτεῖ καὶ προϋποθέτει χώραν οἰκονομικῶς εὐρωστον ἡ ὁποία νὰ δύναται νὰ ὑποστῇ τὴν ἀπαιτουμένην θετικὴν καὶ ἀρνητικὴν δι' αὐτὸν δαπάνην. Ἐματαιοπονοῦμεν ἐπὶ ἔτη διὰ νὰ μάθωμεν ἀλήθειαν τόσον πρὸς δηλον καὶ κοινήν. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἐνδομύχως ἀπὸ κανένα δὲν διέφευγε, ἀλλὰ τὸ πολιτικὸν θάρρος καὶ ἡ ἀπερίφραστος παρρησία δὲν εἶναι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ἀτελοῦς πολιτικῆς ἀγωγῆς μας.

Διὰ τοῦτο ἐλέγαμεν ἐν ἀρχῇ ὅτι ἡ νέα πολιτικὴ φάσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξητμίσθησαν αἱ στρατιωτικαὶ φάλαγγες καὶ τὰ σοφὰ ἐπιτελεῖα, ἐμπνέει εἰς ἡμᾶς μεγαλειτέραν ἐμπιστοσύνην καὶ γεννᾷ βασιμωτέρας ἐλπίδας διὰ τὸ μέλλον.

Τὰ ἄλλα δύο νομοσχέδια τὰ ὁποῖα εἰσήγαγε ἡ Κυβέρνησις, τὸ τῆς εὐρυτέρας περιφερείας καὶ τὸ τοῦ προβιβασμοῦ τῶν ἀξιωματικῶν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιδιώκεται ὁ ἀποκλεισμὸς των ἐκ τῆς Βουλῆς, εἶνε ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα δὲν ἠμποροῦν νὰ προσκρούσουν εἰς σοβαρὰν ἐπίκρισιν. Ἀνεμένετο νὰ ὁρισθῇ εὐρυτέρα ἡ ἐκλογικὴ περιφέρεια, οὐδ' ὑπῆρξεν ἔπαρκὴς ἡ δικαιολογία τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ ἀνομολογοῦντος ὅτι πρὸς τὴν εὐρυτάτην περιφέρειαν ἀπέβλεπεν ἀλλ' ὅτι ὑπεχώρησε πρὸ τῆς ἰδέας ὅτι τὰ ἀπόλυτα δὲν εἶνε πάντοτε εὔκολον νὰ ἐπιτευχθοῦν.

Ἐπὶ τοῦ καιρίως οἰκονομικοῦ ζητήματος ἡ Κυβέρνησις οὐδὲν ἄλλο ἐκτὸς τῆς περιστολῆς τῶν ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ δαπανῶν καὶ τῆς ἀποφάσεως πρὸς μετριωτάτας τινὰς φορολογικὰς μεταρρυθμίσεις ἐπρότεινεν.

Ἐν συνόλῳ τὸ πρόγραμμα τῆς Κυβερνήσεως βασίζεται μὲν ἐπὶ τῶν πιεστικῶν οἰκονομικῶν περιστάσεων τοῦ Κράτους, δὲν εἶνε ὅμως ὅσον αἱ περιστάσεις αὐταὶ ἐπιβάλλουν γενναῖον καὶ ριζικόν. Τὰ ἡμίμετρα εἶνε δυστυχῶς ἡ χαρακτηριστικὴ πολιτικὴ πάσης ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Νομίζομεν ὅτι αἱ περιστάσεις ἐπιβάλλουν τὴν περιστολὴν τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ μὴ ἀτονήσουν αἱ δυνάμεις τῶν στελεχῶν. Αἱ δειναὶ δὲ οἰκονομικαὶ περιστάσεις δὲν ἐπιβάλλουν μόνον τὴν περιστολὴν πάσης πολυτελοῦς ἢ ὅπως δήποτε περιττῆς δαπάνης, ἀλλὰ ἰδίως φορολογικὴν μεταρρύθμισιν διὰ τῆς ὁποίας δικαιότερον νὰ κατανεμηθῇ ἡ φορολογία, νὰ ὑπαχθοῦν δὲ εἰς ἀνάλογον εἰσφορὰν αἱ τάξεις αἱ ἐλαφρῶς ἢ καὶ οὐδόλως ἐπιβαρυνόμεναι σήμερον διὰ τῆς φορολογίας. Αὐστηρότερος τέλος διοικητικὸς ἔλεγχος δὲν θὰ περιώριζε τὸ λαθρεμπόριον μόνον ἀλλὰ θὰ ἀπέτρεπε μεγάλας καταχρήσεις φορολογικῶν νόμων ἰδίᾳ τῶν περὶ χαρτοσήμου καὶ καπνοῦ. Διὰ τοιαύτης πολιτικῆς δύο Κράτη περιελθόντα εἰς οἰκονομικὸν ἀδιέξοδον, ἡ Ἰταλία καὶ Ρουμανία, ἀνέκτησαν δυνάμεις καὶ παρουσίασαν ἀνθηρότητα δημοσίων οἰκονομικῶν. Ἡ χώρα μας ἔχει ἐπίσης πόρους ὥστε νὰ ἐλπίσῃ εἰς οἰκονομικὴν ἀνάρρωσιν.

Λυπηρὸν σύμπτωμα θεωροῦμεν τὴν σφοδρὰν ἐπίθεσιν τῆς ἀντιπολιτεύσεως κατὰ τοῦ κυβερνητικοῦ προγράμματος. Τὰ νομοσχέδια ἔχουν βεβαίως χρείαν ριζικῶν τροποποιήσεων, ἡ βάσις ὅμως αὐτῶν εἶνε ἐπιβολὴ τῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων. Ἐὰν ἡ ἀντιπολίτευσις ἐπιμείνῃ, ἡ Κυβέρνησις θὰ ἀνατραπῇ. Θὰ χάσωμεν ὀλίγον καιρὸν διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν ταχέως ἀπὸ κεῖ ποῦ ἠρχίσαμεν. Πάλιν καλὰ θὰ εἶνε ἐὰν μᾶς δίδεται καιρὸς δι' αὐτὰς τὰς ὑπουργικὰς μεταβολάς.

ΑΓΡΙΠΠΑΣ

ΚΟΝΤΟΙ ΨΑΛΜΟΙ

25 Ἰανουαρίου 1906.

Οἱ διδάσκαλοι. — Τὸ ἔθνος ἀκόμη δὲν ἔμαθε νὰ θεωρῇ ἐθνικὸν τὴν ἀλήθειαν παρ' ὅλας τὰς παραινέσεις τοῦ Σολωμοῦ καὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν ἐκείνου μαθητῶν. Ζητεῖ ἐθνικοὺς ποιητὰς κατὰ τὸν τύπον ποῦ διέγραψαν, κ' ἐστερέωσαν εἰς μορφὴν οἱ κατὰ καὶ μετὰ τὸ 62 ἄνθρωποι νεοέλληνες. Καὶ ἴσως ἀργήσῃ νὰ τὸ μάθῃ. Καὶ βέβαια «κάλλιο ἀργὰ παρὰ ποτέ» Meglio tardi che mai, καὶ ἂς λέγῃ μία παροιμία ἄλλη: «καλύτερα ποτὲ παρὰ ἀργά». Τὸ ἔθνος δὲν ἔμαθε καὶ πολλὰ ἄλλα, ἴσως διότι τοῦ ἔλειψαν οἱ διδάσκαλοι. Ὁ Σπυρίδων Τρικούπης ἔλεγεν «ἀλλοίμονον εἰς τὸ ἔθνος ἂν ἕως τὸ τέλος τοῦ ***θαυματουργοῦ*** τούτου αἰῶνος δὲν εὕρῃ διδασκάλους ποῦ νὰ τοῦ δείξουν τὸν δρόμον».

Καὶ ὅμως διδάσκαλοι ἐφάνησαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰῶνος τῆς ***παλινορθώσεως***. Ὁ Σολωμός, ὁ Καποδίστριας.

Διατί νὰ τους ἔχουν λησμονήσει;

Οἰκουμενικὴ σύνοδος. — Βέβαια οἰκουμενικὴ σύνοδος χρειάζεται πλέον, ὄχι ἐθνοσυνέλευσις διὰ νὰ μεταρρυθμισθῇ τὸ πολίτευμα, τὸ σύνταγμα, ὁ συνταγματικὸς χάρτης, ἢ ὅπως ἄλλως. Πολίτευμα αὐτοκρυττόμενον ἀλάνθαστον. Τὸ ἄρθρον 107 σχεδὸν τελείως ἀπαγορεύει τὴν μεταρρύθμισίν του. Φαντασθῆτε τί ἐγωϊσμὸς εἰς τὰς φλέβας τῶν ἀνθρώπων τοῦ 64. Νὰ περιφρονοῦν ὅλους τοὺς ἐγκεφάλους τοῦ μέλλοντος. Καὶ ὁ πολιτικὸς σύλλογος ἔρχετ' «ἐν καιρῷ».

Περιμένομεν μὲ τὰς λαμπάδας ἀναμμένας ὅπως αἱ φρόνιμοι παρθένοι τῆς παραβολῆς.

Τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ λογοτεχνία. — Τὸ ἑλληνικὸν πανεπιστήμιον δὲν ἔχει ἕδραν νεοελληνικῆς γλώσσης, οὔτε νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, οὔτε ἕδραν διὰ τὰ Βυζαντινά. Καὶ δὲν συνετέλεσε βέβαια μὲ τὸν Βουτσινάϊον οὔτε μὲ τὸν Ράλλειον, οὔτε μὲ τὸν Λασσάνειον καθόλου, καὶ οὔτε μὲ τὸν Παντελίδειον. Ὁ κ. Μυστριώτης εἶχεν ὀνομάσει τὸν κ. Δημ. Καμπούρογλουν «μικρὸν Χριστόπουλον τῶν ζαχαροπλαστείων». Δεῖγμα ***γλαφυρᾶς*** κριτικῆς. Διότι ὁ κ. Μυστριώτης ἡγεῖται τῆς σχολῆς τῶν γλαφυρῶν. Ὁ κ. Μυστριώτης κατὰ τοὺς «Ἐπαΐοντας» ἐσπούδασεν εἰς τὴν Γερμανίαν αἰσθητικήν, ὄχι γραμματικήν. Διατί νὰ μετατοπισθῇ;

Καὶ συμπεραίνομεν ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον μὲ τὴν θετικὴν μεταρρύθμισιν, ἄλλως παρὰ διὰ τῶν Λασσανείων καὶ Παντελιδείων, ἠμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς τέχνης τοῦ λόγου.

«Νὰ τρέφεσαι καὶ νὰ ζῇς μὲ τὴν ἐλπίδα», εἶνε ἀρ-

χαία συμβουλή. Καὶ ὁ Ἔμερσων λέγει πρόστυχο τραῦγμα τὴν ἐλπίδα.

Μεταξὺ ἐλπίδος καὶ ἀπελπισίας λοιπόν.

Χθὲς καὶ σήμερον.— Προοδεύομεν. Δὲν προοδεύομεν. Εὑρισκόμεθα εἰς μεταβατικὴν ἐποχήν. Εἴμεθα εἰς τὴν ἀναγέννησιν. Νοελληνικὸν κουατροτσέντο κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Καὶ ὅμως τὸ σήμερα δὲν εἶνε ὅπως τὸ χθές. Ἡ ὑπεροχή του εὑρίσκεται εἰς τὸ ὅ,τι δὲν εἴμεθα ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μας. Καὶ «ἀμφιβάλλομεν». Ἰδοὺ ἡ ἀληθινὴ πρόοδος ποῦ δὲν μᾶς εἶν' ἐντελῶς ξένη.

Τὸ μυστικὸν τῆς ζωῆς. — Ὁ κ. Δημητρακόπουλος ἔγραψεν ἕως τώρα πολλὰς ἐπιφυλλίδας. Καὶ γράφει. Ἔκαμε δράματα· καὶ κάμνει. Ἀνακάλυψιν δὲν εἶχε καμμίαν εἰς τὸ ἐνεργητικόν του. Ἔχει Εὐτυχὴς θνητός. Ὁ κ Μιταυτσῆς, ὁ κ Βλαβιανὸς τὸν εἶπαν μεγαλοφυᾶ. Ὁ κ. Κατσαρᾶς κ' ἕνας καθηγητὴς ἀπὸ τὴν Αἴλλην εἶπαν τὸν [illegible] ἂν του ingénieuse Ἐξυπνην. Ὡρισμένως ὁ κ [illegible] εἶνε ἔξυπνος. Περισσότερον ἔξυπνος ἀπὸ μεγαλοφυῆς. Καὶ εὐφάντιαστος. Τὸ αἴνιγμα δὲν ἐλύθη ἀπὸ τὸν Ἀναξίμανδρον, οὔτε ἀπὸ τὸν Σωκράτη. Λέγει ὁ κ. Μιταυτσῆς. Καὶ συμφωνοῦμεν. Ὁ κ Μιταυτσῆς μᾶς βεβαιώνει ὅτι ἐλύθη ἀπὸ τὸν σοφὸν Ἕλληνα ἐπιφυλλιδογράφον. Μᾶς βεβαιώνουν ἀκόμη οἱ κ. κ. νευρολόγοι ὅτι τὰ ἐπιστημονικὰ προβλήματα λύονται διὰ τῆς φαντασίας.

Ἡ κλασσικὴ ἐκπαίδευσις — Ὁ κ. Γαβριηλίδης ἐκηρύχθη ἐναντίον τῆς ἐκπαιδεύσεως αὐτῆς. Καὶ τὸ ἐπίσημον κράτος. Ἂν ἔχομεν κλασσικὴν ἐκπαίδευσιν .. Διότι ἂν δὲν ἔχομεν — ; ! — θὰ ἦτο μάταιον καὶ θὰ ἦτο σκιαμαχία...

ΜΟΥΣΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ο Μωρὶς Μπαρρές, ὁ πρωτότυπος γάλλος λογογράφος, ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκός. Ὁ Μπαρρὲς εἶνε 42 ἐτῶν. Ὅταν ἦλθε εἰς τὸ Παρίσι μὲ τὴν φιλοδοξίαν τῶν εἴκοσι ἐτῶν του, εὗρηκε κλειστὴν δι' αὐτὸν τὴν

Ὁ νέος ἀκαδημαϊκὸς Μωρὶς Μπαρρές.

Νέαν Ἐπιθεώρησιν τῆς κυρίας Ἀδάμ. Οὔτε ἐκδότην εὗρισκε· καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐκδόσῃ τὰ ἔργα του εἰς ἕνα περιοδικὸν μὲ τὸν πρωτότυπον τίτλον *Μελανώματα*, τὸ ὁποῖον ὅμως ἔζησε ὅσον καὶ τὰ ρόδα. Ἐπάλαισε ἐπὶ πέντε ἔτη γράφων εἰς διάφορα φύλλα. Τότε ἐξεδόθη τὸ πρῶτον του βιβλίον Sous l'oeil des Barbares. Ὁ Παῦλος Μπουρζὲ ἔγραψε ὡραίαν μελέτην καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Μπαρρὲς τὴν ἐπαύριον ἦτο ἔνδοξον. Τὸ βιβλίον αὐτὸ σκοτεινὸν κατὰ τὸ φαινόμενον καὶ ἰδιόρρυθμον, ἐπροκάλεσεν τὸν πόλεμον ἐκείνων, ποῦ ὅλα τὰ θέλουν ἐπὶ ὡρισμένων κανόνων, χωρὶς νὰ παρεκκλίνῃ κανεὶς εἰς τίποτε. Τέτοιοι ἄνθρωποι ὑπάρχουν παντοῦ, ἢ μᾶλλον παντοῦ οἱ περισσότεροι σκέπτονται ἔτσι. *Ὁ κῆπος τῆς Βερενίκης* καὶ *Ἕνας ἐλεύθερος ἄνθρωπος* μαζὶ μὲ τὸ *Ὑπὸ τὰ ὅμματα τῶν βαρβάρων* ἀποτελοῦν ἕνα σύνολον, μίαν τριλογίαν, *Τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐγώ* ὅπου ἀναφαίνεται τὸ χέρι ἀρχαίου τεχνίτου ἐλεύθερον ἀπὸ προλήψεις ἰσχυρὸν καὶ τολμηρόν. Εἰς τὸν *Κῆπον τῆς Βερενίκης* ὑπάρχουν σελίδες τόσον ὡραῖαι, ὅπου ὁ Μωρὰς δὲν διστάζει νὰ ὁνομάσῃ τὸν Μπαρρὲς τὸν θερμότερον ζωγράφον καὶ τὸν ἁρμονικώτερον σχεδιαστήν.

Ἕνα ἀπὸ τὰ ὡραιότερα βιβλία του εἶναι τὸ «Du Sang de la Volupté et de la Mort» ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ δώσουν τὰ «Παναθήναια» μερικὰς σελίδας ἐν μεταφράσει. Εἶναι εἰκόνες γεμᾶται ἀπὸ δύναμιν, διηγήματα ἐντυπώσεις, αἱ ὁποῖαι μᾶς δείχνουν μίαν ψυχὴν ἀνήσυχον καὶ αἰσθανομένην, ποῦ ρίχνει ἐπάνω της τὴν σκιὰν του ἕνα μακρινὸν νέφος μελαγχολίας.

Εἰς τὰ ἔργα του ὅλα ὑπάρχει τάσις κενοφανείας εἰς τὴν ἰδέαν θελκτικὴ καὶ πρωτοτυπία εἰς τὴν γλῶσσαν. Τὸ ὕφος του, εἰς τὸ ὁποῖον αἱ ἀρχαιότροποι φράσεις τῆς γαλλικῆς γλώσσης τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰῶνος ἀποκτῶσιν ἐξαιρετικὴν καὶ νεωτερίζουσαν ἔκφρασιν, διακρίνεται διὰ τὴν κομψότητα, τὴν ἁρμονίαν τοῦ ἤχου καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἁπλότητος. Τόση μάλιστα εἶναι πολλάκις ἡ ἁπλότης τοῦ Μπαρρὲς ὥστε μερικοὶ τῶν κριτικῶν εὗρηκαν εἰς τὸ ὕφος του κάποιαν ἐπιτήδευσιν. Οὐχ ἧττον γενικῶς ἀνομολογεῖται τὸ τάλαντον αὐτοῦ ὡς πρωτοτύπου καὶ παραγωγικοῦ συγγραφέως, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον θὰ καταλάβῃ ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὴν γαλλικὴν φιλολογίαν — Αἱ φιλοσοφικαὶ ὅμως καὶ ἠθικολογικαὶ ἰδέαι του — ἐὰν ἤθελε κανεὶς νὰ τὸν κρίνῃ ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν — ἀπορρέουσαι ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀντίληψιν «τοῦ πρὸς ἐπικράτησιν ἀγῶνος» καὶ ὑποστηρίζουσαι τὴν ἀποκλειστικὴν φροντίδα πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ καλλιέργειαν καὶ ἐπικράτησιν τοῦ Ἐγώ, δὲν εἶναι νέαι καὶ δύνανται νὰ κριθῶσιν ὡς ἀπηχήσεις τοῦ Σοπεναυερισμοῦ καὶ μάλιστα τοῦ Νιτσεϊσμοῦ, χωρὶς νὰ ἔχωσιν οὔτε τὴν συστηματικότητα καὶ τὴν γενικότητα τοῦ πρώτου, οὔτε τὴν ἔξαρσιν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ δευτέρου. Ἐπὶ πλέον αἱ ἀντιλήψεις αὐταὶ τοῦ Μπαρρὲς εἰς τὰ τελευταῖα ἔργα του τροποποιηθεῖσαι καὶ σχεδὸν μετατραπεῖσαι καθορίζουσιν ὡς κύριον μέλημα τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου, τὴν φροντίδα ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους συνδυασμένην μὲ τὴν φροντίδα ὑπὲρ τοῦ Ἐγώ.

Ζ.

ΔΕΥΤΕΡΑΝ καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν μᾶς ἔδωσαν οἱ ἀδελφοὶ Καζαντζῆ μὲ τὴν συναυλίαν των τῆς 30ῆ Ἰανουαρίου εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Ὠδείου. Ἦτο ἀληθινὰ συγκινητικὸς ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν μαθητῶν τοῦ Ὠδείου, κατὰ τὴν τελευταίαν δοκιμὴν τῆς συναυλίας. Ἡ αἴθουσα ὑπερπλήρης, μέχρι ἀσφυξίας, ἐσείετο κυριολεκτικῶς ἀπὸ τὰ χειροκροτήματα. Διὰ τὸν κ. Καζαντζῆν ἐγράψαμεν ἐκτενῶς εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος. Ἡ ἐτιτυχία του ἦτο ἀκόμη μεγαλειτέρα ἀπὸ τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου, ὡς ἐκ τῆς καλλιτέρας ἀκουστικῆς τῆς αἰθούσης τοῦ Ὠδείου.

Ὁμολογουμένως ὅμως μᾶς ἐξέπληξεν ἡ Δὶς Καζαντζῆ, ἡ ὁποία ἦτο ἀγνώριστος κυριολεκτικῶς. Ἡ κακὴ ἐκλογὴ τῶν τεμαχίων τὴν ἐσπέραν τῆς συναυλίας τοῦ Βασιλικοῦ τὴν εἶχε ζημιώσει πολύ. Αὐτὴν τὴν φορὰν ἔπαιξε μὲ τόσην λεπτότητα καὶ χάριν, τὴν τρίτην Ballade τοῦ Σοπὲν ἰδίως, ὥστε πολλὰ ἠμπο-

Ὁ κ. Καζαντζῆς.

Ἡ Δὶς Καζαντζῆ.

ρεῖ κανεὶς νὰ ἐλπίσῃ διὰ τὸ μέλλον ἀπὸ τὴν νεαρωτάτην καλλιτέχνιδα.

ΑΡΙΩΝ

Γαλλικὴ Σχολή — *Συνεδρίασις τῆς 11 Ἰανουαρίου* — Τὴν ἔναρξιν τῶν συνεδριάσεων τοῦ γαλλικοῦ ἱνστιτούτου ἐτίμησεν, ὅπως καὶ τὰς τῆς γερμανικῆς Σχολῆς ὁ Διάδοχος μετὰ τῆς πριγκιπίσης Σοφίας. Ὁ διευθυντὴς τῆς σχολῆς κ. Ὁλλὼ ἐξέθεσεν τὰς ἐργασίας τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Ἔχουσι δ' αὗται ὡς κύριον κέντρον τὴν Δῆλον, ὅπου ἐπιτυχῶς εἰργάσθησαν τὴν παρελθοῦσαν ἄνοιξιν καὶ θέρος οἱ ἑταῖροι. Ὁ κ. Ὁλλὼ ἐπέδειξε τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν πρόοδον τῶν ἀνασκαφῶν, περιάγων τοὺς ἀκροατὰς εἰς διάγραμμά του καὶ εἰς προβολὰς εἰκόνων. Κατόπιν ἐν ὀνόματι τοῦ κ. Replat, ὁ ὁποῖος δὲν ἠδυνήθη νὰ παραστῇ, ὡμίλησεν ὁ παλαιότερος ἑταῖρος κ. Jardé περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ πρώτου εἰς τὴν Ἀφροδισιάδα τῆς Καρίας. Ἄξιος λόγου εἶναι ἀρχαῖος ναός, ὁ ὁποῖος μετετράπη κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους εἰς βυζαντινὴν ἐκκλησίαν· τοὺς κίονας, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὸν ἀρχαῖον ναόν, μετεχειρίσθησαν εἰς τὸ νὰ τὸν εὐρύνωσι καὶ νὰ τὸν διασκευάσουν εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν. Εὑρέθησαν δὲ καὶ ἀνάγλυφα μὲ παραστάσεις ποικίλας, τῶν ὁποίων ἡ τέχνη,—μεταγενεστέρα οὖσα τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς,—εἶναι πρόδρομος τῆς βυζαντινῆς καὶ πλησιεστέρα πρὸς ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους, ὑπενθυμίζουσα μὲ τὴν χάριν αὐτῆς καὶ ζωηρότητα τὴν τέχνην τῆς Ἀναγεννήσεως.

Α. Α.

Ἑλληνικὴ Σχολή. Συνεδρία τῆς 18 Ἰανουαρίου — Ὁ κ. Σωτηριάδης περιηγηθεὶς πρό τινος μέρος τι τῆς τελευταίας Λιτωλίας ὡμίλησε περὶ τῆς τοπογραφίας [illegible] κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου π[illegible] ἐπισήσεις, ἀνασκάψας καὶ ἐξετάσας τὰς γνώμας τοῦ [illegible]

Κατὰ τὸν κ. Σωτηριάδην ἡ λοκρικὴ πόλις *Οἰνεῶν* ἔκειτο ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου δυτικώτερον τοῦ *Εὐπαλίου*, ἑτέρας λοκρικῆς πόλεως, ὄχι δὲ πρὸς ἀνατολὰς αὐτῆς, ὡς νομίζει ὁ Ἀμερικανὸς ἀρχαιολόγος. Μεσογείως δὲ ἡ πόλις *Αἰγίτιον* δὲν ἔκειτο κατὰ τὸν κ. Σωτηριάδην παρὰ τὸ Βελούχοβον, τοῦ ὁποίου ἡ θέσις δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου ἱστορούμενα, ἀλλὰ παρὰ τὴν Στρούζαν, ἡ δὲ πόλις *Κάλλιον*, ἣν ἐλεηλάτησαν οἱ Γαλάται, ἔκειτο παρὰ τὴν σημερινὴν Μουσουνίτσαν. Τέλος ὁ ποταμὸς ὁ λεγόμενος σήμερον παρὰ μὲν τὴν ὑάλασσαν Μόρνος, μεσογειότερον δὲ Μέγα Ποτάμι, ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων *Λάφνος*.

Κατόπιν ὁ ἐν Κιέλῳ καθηγητὴς κ. Νόακ ὡμίλησε περὶ τῆς Ἥρας τοῦ Πολυκλείτου, ζητῶν νὰ καθορίσῃ ποῖον ἐκ τῶν σήμερον σωζομένων ἀγαλμάτων πληγωμένης Ἀμαζόνος εἶνε ἀντίγραφον τοῦ ἔργου τοῦ Πολυκλείτου. Παρετήρησε λοιπὸν ὅτι πάντα τὰ γνωστὰ ἔργα τοῦ Πολυκλείτου καὶ πάντων τῶν συγχρόνων καὶ νεωτέρων αὐτοῦ Ἑλλήνων γλυπτῶν μέχρι Λυσίππου ἔχουσι τοῦτο τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι στηριζόμενα ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μόνου ποδὸς ἔχουσι τὴν παρὰ τὸν πόδα τοῦτον χεῖρα μᾶλλον ἢ ἧττον χαλαρὰν καὶ κατερχομένην πρὸς τὰ κάτω, ἐνῷ ἡ ἑτέρα χεὶρ ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὸν μὴ πατοῦντα πόδα εἶνε ἀνυψωμένη καὶ περισσότερον ἐνεργὸς τῆς ἑτέρας. Ἐκ τῶν ὑπαρχόντων λοιπῶν ἀγαλμάτων Ἀμαζόνος μόνη ἡ λεγομένη τοῦ Σωσικλέους ἔχει τοῦτο τὸ χαρακτηριστικόν, ἐνῷ ἡ Ἀμαζὼν τοῦ ἐν Βερολίνῳ μουσείου ἔχει ὑψωμένην τὴν χεῖρα τὴν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὸν πατοῦντα πόδα. Ὡσαύτως καὶ ὁ ἱματισμὸς τῆς ἐν Βερολίνῳ Ἀμαζόνος εἶνε ἀνάρμοστος εἰς ἔργα τῆς ἐποχῆς τοῦ Πολυκλείτου, ἐνῷ ἡ λεγομένη Ἀμαζὼν τοῦ Ἀνατολήν, [illegible] ὁ ἐν [illegible] εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην [illegible] ὡς ἔργον τοῦ Πολ[illegible] πολὺ νεωτέρα

Η Δανία πενθεῖ ἀπὸ δύο ἑβδομάδων διὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Χριστιανοῦ Θ'. πατρὸς τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Σπανίως ἴσως βασιλεὺς συνεδέθη τόσον στενῶς μὲ τὸν λαόν του διὰ τῶν ἀγώνων ὑπὲρ τοῦ κράτους του καὶ σπανίως ἠγεμὼν ἠγαπήθη ὅπως ὁ Χριστιανός. Ἡ πάλη κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας του ἐναντίον τῶν δύο μεγάλων ἐχθρῶν Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας, ἂν ἀπέβη κατὰ τῆς Δανίας, ἤνωσεν ὅμως ἀκόμη δυνατώτερα λαὸν καὶ βασιλέα. Τὸ κράτος του ἔζησεν ἔκτοτε ἐν εἰρήνῃ ὑπὸ τὸν Χριστιανὸν καὶ ἠδυνήθη νὰ εὐημερήσῃ, συνδεθὲν καὶ πολιτικῶς μὲ τὰ ἰσχυρότερα κράτη τῆς Εὐρώπης. Ἡ πρώτη θυγάτηρ τοῦ Χριστιανοῦ εἶνε βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας, ἡ δὲ δευτέρα ὑπῆρξε αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσσίας.

Ὁ Χριστιανὸς ἀπέθανε 88 ἐτῶν εὐτυχὴς ὡς βασιλεὺς καὶ ὡς ἄνθρωπος.

Ἰδοὺ ἕνα χαρακτηριστικὸν τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας, ἀπὸ τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Περικλῆ Ρεδιάδη, δημοσιευθὲν εἰς τὰ «Παναθήναια» τοῦ 1902 Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου:

«Ἐνθυμοῦμαι μίαν ἡμέραν τῆς ἐν Κοπεναγῇ διαμονῆς μας.

«Ἦτο ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ «Ν. Μιαούλη» ἐπεσκέπτοντο τὰ Β ἀνάκτορα τοῦ Bernestorff ἔνθα διέμενε τότε ὁ Δανὸς Βασιλεύς, παρακολουθοῦντες ἐν τῇ ἐπισκέψει αὐτὸν τὸν ἴδιον, προσηνέστατον ἐν τῇ βασιλικῇ Του συγκαταβάσει.

«Ἀΐφνης πρὸ τῆς θύρας ἑνὸς ἐκ τῶν δωματίων τῆς βασιλικῆς ἑστίας, ἡ Α Μ ὁ Βασιλεὺς ἔστη συγκεκινημένος.

«— Εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο, εἶπεν ὁ Βασιλεύς, ἀπέθανεν ἡ Βασίλισσα.

«Καὶ τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κατὰ βασιλικὴν διαταγὴν διετηρήθη ἀκριβῶς ὡς ἦτο κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς βασιλομήτορος, ἐφαίνετο πραγματικῶς ὡσανεὶ πρὸ μικροῦ ἀκόμη εἶχεν ἀπολίπει ἡ βασιλικὴ ζωή. Ἡ διάταξις τῶν ἐπίπλων ἔτι, ἡ διακόσμησις ἐν γένει τοῦ δωματίου ἔδιδον εἰκόνα τῶν τελευταίων στιγμῶν τῆς βασιλικῆς ζωῆς τῶν στιγμῶν καθ' ἃς οὐδὲν ἴσχυσεν εἰς τὴν βίαν μεθ' ἧς παρεβίασε τὰς θύρας ἐκείνας τοῦ βασιλικοῦ ἀσύλου ὁ θάνατος.

«Τὰ πάντα εὑρίσκοντο διατεταγμένα ὡς ἦσαν κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς Βασιλίσσης. Παρὰ τὴν νεκρικὴν κλίνην ἐπὶ μικρᾶς τραπέζης διεκρίνετο ἓν βιβλίον μὲ ἐρυθρὸν περικάλυμμα μεταξὺ τῶν σελίδων τοῦ ὁποίου μεταξίνη ταινία ἐδείκνυε τὴν σελίδα καθ' ἣν διέκοψε ἡ βασίλισσα τὴν ἀνάγνωσιν, τερματισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ θανάτου. Τὰ πάντα ἐκεῖ ἐφαίνοντο ὡσὰν νὰ ἐξέφραζον ἓν βαθὺ παράπονον.

«— Ἴδετε, εἶπε τότε ὁ βασιλεύς, ποῦ ἐφέροντο αἱ τελευταῖαι σκέψεις τῆς βασιλίσσης, καὶ ἔδειξε τὸ βιβλίον μὲ τὸ ἐρυθρὸν περικάλυμμα. Αὐτομάτως πάντες ἔκυψαν, καὶ ἐπὶ τοῦ περικαλύμματος τοῦ βιβλίου ἀνέγνωσαν τὸν τίτλον «La Grèce Contemporaine».

«Δὲν ὑπάρχει ἐντύπωσις ἡ ὁποία νὰ ἤγγιζε τόσον βαθέως καὶ ἠδέως τὴν ψυχήν, ἡ ὁποία νὰ διέθρυπτε τόσον τὸν ἐθνικὸν ἐγωϊσμόν, ἡ ὁποία νὰ εἵλκε τόσον ἀπὸ δάκρυα εὐγνωμοσύνης θερμὰ τῶν ἐν τῇ ξένῃ ὄντων ἐκείνων ὑπηκόων τοῦ υἱοῦ Της, ὅσον ἡ ἰδέα ὅτι ἡ ἀμνησις τῆς πατρίδος των ἐπετρύγισεν εἰς τὰ δωμάτια καὶ τοὺς τοίχους ἐκείνους ὁμοῦ μὲ τοὺς τελευταίους ἀναστεναγμοὺς καὶ τὴν ὑστάτην πνοὴν τῆς μητρὸς τοῦ λαοῦ των.

Μετὰ τινας ἡμέρας ὁ κυβερνήτης καὶ τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ εὐδρόμου κατέθετον εὐγνωμόνως στέφανον ἐξ ἀνθέων ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς βασιλομήτορος ἐν Roskilde».

ΕΟΡΤΑΣΘΗ[illegible] βιβλίον Sous l'oeil [illegible] τρίτην [illegible] de τοῦ [illegible] ἀετη- [illegible] ρὶς τοῦ κ. [illegible] τοῦ ἐκεῖ Ἑλ[illegible]

Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου. Ἡ ἑορτὴ συνεκέντρωσε εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Συλλόγου κάθε ἐκλεκτὸν μέλος τῆς Ὀθωμανικῆς πρωτευούσης. Κατὰ τὴν τελετὴν ἀπενεμήθη εἰς τὸν ἑορτάζοντα ὁ χρυσοῦς Σταυρὸς τοῦ Παναγίου Τάφου ὑπὸ τοῦ [illegible] Κ]πόλει ἀντιπροσώπου τοῦ Πατριάρχου Ἱερουσαλήμ κ. Δαμιανοῦ.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Διὰ Β. Διατάγματος ἱδρύεται ἕδρα εἰς τὸ Ἐθνικὸν Νομισματολογικὸν Μουσεῖον πρὸς διδασκαλίαν θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν μαθημάτων ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου.

Αἱ νέαι ρεκλάμαι τοῦ λαχείου τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου ἐγράφη ὅτι ἀνετέθησαν εἰς τὸν κερκυραῖον ζωγράφον κ. Γιαλινᾶν. Ἔτσι καὶ πρέπει νὰ γίνωνται τὰ πράματα. Ἡ τέχνη θέλει μάστορη κλπ., κατὰ τὴν παροιμίαν. Αὐτὸ καὶ ἡμεῖς ἐζητήσαμεν.

Ἡ λογοδοσία τῆς Σηροτροφικῆς Ἑταιρίας εἶνε μεγάλο δεῖγμα καὶ αὐτὴ τῆς γυναικείας δράσεως εἰς Ἑλλάδι. Ἀλλὰ καὶ μία ἔνδειξις ὅτι δὲν κατενοήθη ἀκόμη ἀρκετὰ ἡ σημασία τοῦ ἔργου. Χρειάζεται καὶ ἄλλη ἐργασία ἐκτὸς τῆς τῶν κυριῶν. Ἡ ἑταιρία ἐκαλεῖται τὴν σύμπραξιν τῶν ἐπισήμων ἀρχῶν, διὰ ἀπὸ αὐτὰς ἐξαρτᾶται ἡ πλήρης ἐπιτυχία τοῦ ἔργου.

Ἐζητήθη καὶ ἐδόθη ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων ἡ ἄδεια συμμετοχῆς δέκα Δανίδων γυμναστριῶν.

Εἰς τὴν Αὐστρίαν ἐκτὸς τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Βιέννης συνεστήθησαν καὶ ἄλλαι δύο μὲ ἕδραν τὴν Πέστην καὶ τὴν Πράγαν.

Εἰς τριάντα τοὐλάχιστον ὑπολογίζονται οἱ Ἀγγλοι ἀθληταὶ ποῦ θὰ κατέλθουν εἰς τοὺς Ἀγῶνας.

Ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Α. Στεφανοπούλου ὑποβάλλεται εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχέδιον δι' οὗ ὁποίου ἀνοίγεται στάδιον δράσεως εἰς τοὺς νέους. Οἱ ὑπηρετήσαντες καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ 35 ἔτη θ' ἀπαλλάσσωνται τῆς ὑπηρεσίας μὲ τὸν τίτλον ἐπιτίμου καθηγητοῦ καὶ μὲ πλήρη τὸν μισθόν. Ἐπίσης ἀπαλλάσσονται μὲ τὸν ἴδιον τίτλον οἱ φθάσαντες τὸ 70ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των. Λαμβάνουν δὲ πλήρη τὸν μισθὸν ἂν ἐχουν ὑπηρετήσει τοὐλάχιστον εἴκοσι ἔτη.

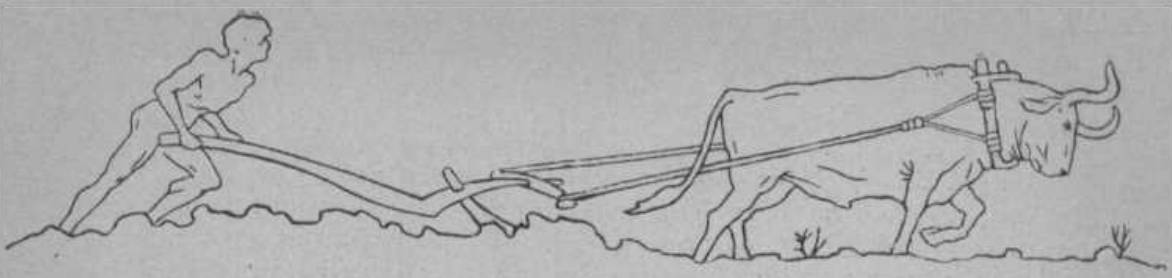
ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ο ΑΣΩΤΟΣ δρᾶμα ὑπὸ Δημ. Π. Ταγκοπούλου. Ἀθήνα 1906, σχ. 16ον σελ. 88 δρ. 2. Γραφεῖα τοῦ «Νουμᾶ» 4 ὁδὸς Οἰκονόμου.

ΜΠΟΥΜΠΟΥΚΙΑ τραγούδια τῆς ἀβγῆς μου ὑπὸ Γιάννη Κ. Στεφανῆ. Ἀθήνα 1905, τυπογρ. Ἀθ. Γ. Δεληγιάννη.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ τόμος Β' 1905-1906 ὑπὸ [illegible] λέντη.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ἐκδιδο[illegible] Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας [illegible] ον. Ἐν Ἀθήναις

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1906

ΓΟΥΣΤΑΥΟΣ ΣΛΟΥΜΒΕΡΖΕ

Α'.

Ολίγοι ἐκ τῶν βυζαντινολόγων συνεδέθησαν μὲ τὰς κρισιμωτάτας ἀλλὰ καὶ περικλεεστάτας στιγμὰς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους στενότερον ἀπὸ τὸν ἐπιφανῆ Γάλλον ἀκαδημαϊκὸν κ. Γουσταῦον Σλουμβερζέ. Ἡ μεγάλη *Βυζαντινὴ Ἐποποιΐα* του εἶναι μνημεῖον ἔμψυχον, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, εἶναι σκηνὴ θεάτρου μεγαλοπρεπής, ἀπὸ τὴν ὁποίαν περνοῦν ὁλοζώντανοι αἱ εἰκόνες τῶν μεγάλων μας αὐτοκρατόρων καὶ μαχητῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν πνέει αὐτὴ ἡ ἰδία ψυχὴ τῶν ἀλλοκότων, τῶν μυστικοπαθῶν, ἀλλὰ καὶ σιδηρῶν στρατιωτῶν καὶ βαθυνουστάτων πολιτικῶν τοῦ Βυζαντίου.

Ἐν τῇ *Ἐποποιΐᾳ* μᾶς διηγεῖται ὁ γλαφυρὸς ἱστορικὸς τὴν μεγάλην ἐποχὴν τοῦ ι' αἰῶνος, μᾶς ζωγραφίζει, καλύτερα θὰ εἴπω, μᾶς ζωντανεύει τοὺς πλέον δοξασμένους χρόνους τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλομεν σήμερον τὴν ὕπαρξιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς· διότι θὰ ἐξηφανίζετο αὕτη ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς ἐὰν οἱ Νικηφόροι καὶ οἱ Τσιμισκῆδες καὶ Βουλγαροκτόνοι δὲν συνέτριβον ὑπὸ τὰς σιδηρᾶς πυγμάς των τοὺς Ἄραβας καὶ τοὺς Ῥώσσους καὶ τοὺς Βουλγάρους. Ὅσα συμβαίνουν σήμερον εἰς τὴν Μακεδονίαν μαρτυροῦσιν ὁποίαν εὐγνωμοσύνην ἐθνικὴν ὀφείλομεν εἰς τὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔκαμε γνωστοὺς τοὺς λυσσώδεις ἀγῶνας τῶν πατέρων μας κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ καθ' ἡμέραν περισσότερον θὰ αἰσθάνωνται, ὅσοι μελετοῦν τὴν πάτριον ἱστορίαν, τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσεν ὁ ἐπιφανὴς ἀκαδημαϊκὸς κ. Σλουμβερζέ. Τὸν ἄνδρα τοῦτον, ὁ ὁποῖος τὸν βίον του ὅλον ἀφιέρωσεν εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ἠγάπησεν αὐτὸ μὲ πάθος κ ἐνθουσιασμόν, ὁ ὁποῖος ἀνεδημιούργησε τὸν ἐπαγωγὸν βίον του, καὶ ὁ ὁποῖος συνέδεσεν ἀναποσπάστως τ' ὄνομά του μὲ τὰς μεγαλυτέρας δόξας τῆς πατρίδος μας,— εἶναι δίκαιον νὰ κάμωμεν γνωστότερον εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν « Παναθηναίων », τώρα μάλιστα, ὅτε μὲ τὴν ἔκδοσιν τοῦ τελευταίου τόμου τῆς *Βυζαντινῆς Ἐποποιΐας* του ἔφερεν εἰς πέρας τὸ μέγα καὶ δοξασμένον ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον μὲ ἀτελευτήτους πνευματικὰς ἀπολαύσεις, ὡς λέγει, ἀφιέρωσε τὸ μεγαλύτερον μέρος καὶ τὰ καλύτερα ἔτη τοῦ βίου του.

Ὁ Λέων Γουσταῦος Σλουμβερζὲ (Léon-Gustave Schumberger) ἐγεννήθη τὸ 1844 εἰς τὴν Νότιον Ἀλσατίαν, ἐσπούδασε δὲ κατ' ἀρχὰς ἰατρικὴν ἐν Παρισίοις καί, πρᾶγμα παράδοξον διὰ τὸν μέλλοντα σοφὸν ἱστορικόν, διεκρίθη τὰ μάλιστα κατὰ τὸ βραχὺ αὐτοῦ ἱστορικὸν στάδιον, ὅπως καὶ ἄλλοι διακεκριμένοι Βυζαντινολόγοι, ὁ Mordtmann καὶ οἱ ἡμέτεροι Νεροῦσος καὶ Πασπάτης.

Ἔτρεφεν ὅμως ἐν ἑαυτῷ ἔμφυτον τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ τὰς μελέτας τῶν περασμένων χρόνων· ἀπὸ τῆς ἡλικίας πέντε ἐτῶν ἐτέρπετο νὰ συλλέγῃ ἀρχαῖα νομίσματα. Μετὰ τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον διέμεινε δύο χειμῶνας ἐν Ἰταλίᾳ ἐνασχολούμενος εἰς τὴν νομισματικὴν καὶ τὴν ἀρχαιολογίαν, κατόπιν δ' ἔκαμε συχνὰ ταξίδια εἰς τὴν Ἰταλίαν, Αἴγυπτον, Ἑλλάδα, Ῥωσίαν καὶ Ἀνατολήν, διέμεινε δ' ἐν τῷ μεταξὺ πολλάκις

καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τὸ Βυζάντιον, ὅπου συνέλεξεν ὅλα τὰ στοιχεῖα τῶν πολυαρίθμων ἐργασιῶν του περὶ τὴν ἱστορίαν, τὴν νομισματικήν, τὴν σιγιλλογραφίαν τῆς φραγκικῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἐπεδόθη δὲ ὁ κ. Γ. Σλουμβερζὲ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1884 εἰδικῶς εἰς τὴν Βυζαντιακὴν ἱστορίαν καὶ ἀρχαιολογίαν, καὶ κατέστησε τὰς ἐλκυστικὰς ταύτας μελέτας τὴν προσφιλεστάτην ἐνασχόλησιν τοῦ βίου του. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ Γραμμάτων, μετά τινα δ' ἔτη προήδρευσε μάλιστα τοῦ ἐνδόξου τούτου συνεδρίου σοφῶν.

Ἡ ἀκριβὴς ἀναγραφὴ τῶν ποικίλων καὶ πολυαρίθμων αὐτοῦ ἐργασιῶν δὲν εἶναι σκοπὸς τῆς παρούσης μου διατριβῆς, ἡ ὁποία σκοπεύει ν' ἀπεικονίσῃ τὸν ἐπιφανῆ διδάσκαλον κατὰ τὸν ἐνδόμυχον οὕτως εἰπεῖν ἐπιστημονικόν του βίον καὶ νὰ κάμῃ γνωστὸν καὶ προσφιλῆ τὸν ἐνθουσιώδη μελετητὴν καὶ μεγαλόστομον κήρυκα τῆς δόξης τῶν πατέρων μας εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρας ἑλληνικὰς καρδίας [1].

Μακρότατος εἶναι καὶ πολυμερέστατος ὁ κατάλογος τῶν νομισματικῶν καὶ σιγιλλογραφικῶν πραγματειῶν του, τὰς ὁποίας ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ ἀπὸ τοῦ 1873, ἀδιακόπως ἕως σήμερον χωρὶς ἀνάπαυλαν καὶ μετὰ νέας πάντοτε προθυμίας καὶ ἀγάπης. Ἐδημοσιεύθησαν δ' αὗται καὶ εἰς ἰδιαίτερα βιβλία καὶ εἰς παντὸς εἴδους ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ τῶν Παρισίων, εἰς τὴν *Νομισματικὴν Ἐπιθεώρησιν* (Revue Numismatique), τῆς ὁποίας ὁ κ. Σλουμβερζὲ εἶναι διευθυντὴς μὲ τοὺς διασήμους νομισματολόγους κ. κ. Barthélemy καὶ Babelon, εἰς διαφόρους ἄλλας *Ἐπιθεωρήσεις*, ὅπως εἰς τὴν Ἱστορικήν, Ἀρχαιολογικήν, τῶν Ἑλληνικῶν Σπουδῶν, τῶν Δύο Κόσμων, εἰς διάφορα γαλλικὰ καὶ ξένα *Δελτία* καὶ *Ἀνάλεκτα*, εἰς τὴν Βυζαντινὴν Ἐφημερίδα τοῦ Κρουμβάχερ, καὶ εἰς διαφόρους ἐκδόσεις τῆς Ἀκαδημίας.

Δὲν θὰ ἐκταθῶ ἐνταῦθα ἰδιαιτέρως εἰς τὰς νομισματικὰς ταύτας ἐργασίας. Θὰ εἴπω ὑπὸ γενικὴν ἔποψιν πόσον μεγάλην σπουδαιότητα ἔχουν αἱ μεμονωμέναι αὗται ἐργασίαι πρὸς γνῶσιν τοῦ βυζαντιακοῦ βίου καὶ πόσον θὰ χρησιμεύσουν εἰς τὸν μέλλοντα ἱστορικόν, ὁ ὁποῖος θὰ οἰκοδομήσῃ τὸ μνημεῖον μιᾶς μεγάλης καὶ πλήρους βυζαντινῆς ἱστορίας.

Ὑποκείμενα τῶν ἐργασιῶν τούτων εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν νομίσματα, σφραγῖδες καὶ βοῦλλαι τῶν ἱεροπολεμικῶν ταγμάτων τῶν Φράγκων ἡγεμόνων, οἱ ὁποῖοι κατέλαβον ἑλληνικὰς ἢ ἀνατολικὰς χώρας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς κυρίως Ἑλλάδος, τῶν νήσων αὐτῆς, τῆς Ἀντιοχείας, τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης· ἀφ' ἑτέρου δὲ παντοειδῆ βυζαντινὰ κομψοτεχνήματα, ὅπως τρίπτυχα καὶ πυξίδες ἐξ ἐλέφαντος, μάλιστα δὲ νομίσματα καὶ σιγίλλια, — μολυβδόβουλλα, παντοειδεῖς σφραγῖδες καὶ δακτύλιοι, — βασιλέων, πολιτικῶν ἀνδρῶν στρατιωτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους· ἀκόμη δὲ καὶ ξένων ἀρχόντων, ὑπηρετούντων ἐν ταῖς βυζαντιακαῖς στρατιαῖς ἢ καὶ ἡγεμόνων ὑποτελῶν εἰς τὸ Βυζάντιον. Οὕτω μᾶς ἀποκαλύπτει ἄλλοτε μὲν χρυσοῦν νόμισμα ἢ σφραγῖδα Βουλγάρου τινὸς ἀρχηγοῦ, ἢ καὶ ἡγεμόνος τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας, ἄλλοτε δὲ τὰς σφραγῖδας Νορμαννῶν ἀρχηγῶν εἰς τὰς βυζαντιακὰς στρατιάς, καὶ ἀργυρόβουλλα τῶν ἀρχηγῶν τῶν αὐτοκρατορικῶν Μαγλαβιτῶν ἐν Βυζαντίῳ, εὐγενῶν σωματοφυλάκων, οἱ ὁποῖοι ἐφόρουν ἀπαστράπτοντα ἐνδύματα καὶ ἦσαν ὡπλισμένοι μὲ «ῥομφαίας βαρυσιδήρους».

Πολλαὶ ἰδίως εἶναι αἱ πραγματεῖαί του περὶ τῶν σφραγίδων καὶ τῶν νομισμάτων τῶν Φράγκων ἡγεμόνων, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἢ ἀνατολικὰς χώρας μετὰ τὰς σταυροφορικὰς ἐκστρατείας. Μᾶς ἐγνώρισεν ὄχι μόνον τὰς σφραγῖδας τῶν Φράγκων αὐτοκρατόρων [1], ἀλλὰ καὶ τὰς σφραγῖδας τῶν βαρώνων καὶ τῶν φεουδαρχῶν καὶ τοῦ κλήρου τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας τῆς Κωνσταντινοπόλεως [2]. Ἐπὶ τῶν μικρῶν τούτων ἀλλ' ἀψευδῶν μνημείων διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν πολυποίκιλοι θυρεοὶ φέροντες τὰ οἰκόσημα τῶν φραγκικῶν δυναστειῶν τῆς Ἑλλάδος, ἄλλοτε μὲν σταυροί, κυρτούμενοι κατὰ τὰ ἄκρα, οἱ λεγόμενοι σταυροὶ τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας, ἄλλοτε δὲ διασταυρούμενοι πλαγίως διὰ μικρᾶς κεραίας, ἢ πύργος ἀλλόκοτος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι τεθειμένος μικρὸς σταυρός, «παχυλὴ παράστασις τοῦ πολυτιμοτάτου φρουρίου τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἀχαΐας» ἤτοι τῆς Κορίνθου· θυρεοὶ μετὰ λεόντων συνήθως, ἢ καὶ παρ-

[1] Λεπτομερῆ κατάλογον ὅλων τῶν διατριβῶν καὶ βιβλίων αὐτοῦ κατὰ ἔτη ἐκδόσεως μέχρι καὶ τοῦ 1900 βλ. παρὰ F. Mazerolle, *L. — G Schlumberger*, Membre de l' Institut. Biographie et bibliographie numismatique et archéologique, Chalon-sur-Saone, 1901.

[1] *Sceaux et bulles des empereurs latins de Constantinople*, Caen 1898.

[2] *Sceaux des féudataires et du clergé de l' empire latin de Constantinople*, Caen 1898.

δάλεων ἢ ἐναλλασσόντων κατὰ τὸ χρῶμα τετραγωνιδίων καὶ παντοειδῶν κοσμητάτων. Ἐνίοτε δ' εὑρίσκομεν ἐπὶ τῶν σφραγίδων τῆς ἐποχῆς ταύτης νὰ εἰκονίζωνται πριγκίπισσαι ὅπως αἱ Βιλλαρδουῖναι, ὄρθιαι, κατ' ἐνώπιον, φέρουσαι στέμμα καὶ ἐνδεδυμέναι μεγάλον ποδήρη μανδύαν, κρατοῦσαι δὲ διὰ τῆς χειρὸς ἄνθος ἢ καρδίαν.

Συχναὶ εἶναι ἐπὶ τῶν σφραγίδων παραστάσεις σιδηροφράκτων ἱππέων, μὲ τὴν ἀσπίδα φέρουσαν ἐν θυρεῷ τὰ οἰκόσημα τοῦ εἰκονιζομένου ἡγεμόνος, μὲ τὴν βαρεῖαν ἱπποτικὴν σπάθην. Τὸ κράνος ἑνὸς ἐκ τῶν Φράγκων τούτων ἱππέων, τοῦ Φλωρεντίου τοῦ Ἀναγαυϊκοῦ, καὶ τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἵππου του κοσμοῦσιν ἀετοὶ μὲ ἁπλωμένας τὰς πτέρυγας. Ἡ δὲ παράστασις αὕτη τῆς μικρᾶς σφραγῖδος μᾶς ἐνθυμίζει, ὅτι τὸ ἔμβλημα τοῦ Ἰμπερίου, τοῦ ἥρωος τοῦ χαριεστάτου μεσαιωνικοῦ ἡμῶν ἐπυλλίου, «τὸ σημάδι, τὸ φέρνουν τ' ἄρματά του», ἦταν ἕνας πλουμιστὸς κόρακας στὴν περικεφαλαίαν του «καὶ στοῦ πουλιοῦ τὴν κεφαλὴ στὴν κορυφὴν ἀπάνου — εἶχεν πτερὸν τοῦ παγονιοῦ βαμμένον κιτρινόχροιον»[1].

Καὶ ἀληθῶς τὴν πανοπλίαν τῶν Φράγκων ἱπποτῶν, ὁποίαν βλέπομεν εἰς τὰς βούλλας ταύτας, τὴν εὑρίσκομεν περιγραφομένην ὁμοιοτάτην εἰς τὰ ὡραῖα μεσαιωνικά μας ἐπύλλια, τὰ ὁποῖα ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἱπποτικοῦ πνεύματος τῆς Δύσεως, ἀλλὰ προσέλαβον χαρακτῆρα ἑλληνικὸν καὶ μᾶς παρέχουν πιστὴν εἰκόνα τῆς παραδόξου ἐκείνης καὶ ῥομαντικῆς ἑλληνοφραγκικῆς κοινωνίας. Ὁ παραλληλισμὸς οὗτος ἀποδεικνύει τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχουν διὰ τὴν ἱστορίαν τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ' ἀληθινὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἐμελέτησεν καὶ κατέστησε γνωστὰ εἰς τὴν ἐπιστήμην ὁ διάσημος βυζαντινολόγος. «Αἱ Ἀθῆναι, ἡ πόλις τοῦ Θησέως καὶ τοῦ Περικλέους, καὶ ἡ Κλαρέντσα, ἡ ἄσημος πολίχνη τῆς Ἤλιδος, ἔγιναν ἕδραι τῶν οἴκων τῆς Βουργουνδίας καὶ Καμπανίας τῶν Δὲ Λαρὼς καὶ Βιλλαρδουΐνων· ἐπὶ μακρὸν δ' αἱ πόλεις αὗται ἡμιλλῶντο μὲ τὰς λαμπροτάτας ἱπποτικὰς αὐλὰς τῆς Δύσεως, καὶ οἱ ἡγεμόνες αὐτῶν περιεστοιχίζοντο ἀπὸ ὑπερηφάνους καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἱππότας, χρυσοῦς ἔχοντας τοὺς πτερνιστῆρας καὶ διαξιφιζομένους ἄλλοτε μὲν πρὸς τοὺς Βυζαντινούς, ἄλλοτε δὲ πρὸς τοὺς ἰδίους σκληροτραχήλους ὑποτελεῖς ἢ πρὸς τὰς ἀνυποτάκτους αὐτόχθονας φυλὰς τῶν ὀρέων

Γουσταῦος Σλουμβερζέ.

τῆς Ἀρκαδίας ἢ τῆς Μάνης». Σπουδαιότατον δ' ἦτο τὸ νομισματοκοπεῖον τῆς Κλαρέντσας, τῆς παλαιᾶς πρωτευούσης τῶν Φράγκων ἡγεμόνων τοῦ Μορέως, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἀνθηρὰ πόλις καὶ εὐδαίμων, καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἀνάμνησις σώζεται εἰς τὸν τίτλον τῶν Ἄγγλων δουκῶν τῆς Κλαρέντσας.

Ἔφεραν ὅμως οἱ Φράγκοι νομίσματα καὶ ἀπὸ τὰς χώρας των· εἶναι δὲ παράδοξον ἀληθῶς νὰ εὑρίσκωμεν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἰορδάνου, ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς Ἐδέσσης ἢ τῆς Ἱερουσαλὴμ «εὐτελές τι δηνάριον, κοινόν τινα ὀβολόν, κοπέντα εἰς κάμμίαν ἄσημον αὐθεντίαν τῶν ὀχθῶν τοῦ Λείγηρος ἢ τῶν πεδιάδων τῆς Βρετάννης ἢ τῶν ὑπωρειῶν τῶν Πυρηναίων. Ὁποίαν ἱστορίαν, ἀναφωνεῖ ὁ ἡμέτερος ἀκαδημαϊκός, παθητικήν, ἀλλόκοτον, σχεδὸν πάντοτε τραγικήν, θὰ ἠμποροῦσαν νά μας διηγηθοῦν τὰ μικρὰ καὶ ἄσχημα, τὰ κακοφκειασμένα νομίσματα αὐτά, τὰ ὁποῖα ἦλθαν ἀπὸ τὸν ὡραῖον καὶ μακρυνὸν τόπον τῆς Γαλλίας νὰ τελειώσουν τὴν εἱμαρμένην των ὑπὸ τὰ χαλάσματα κἀνενὸς πύργου τῆς Ἁγίας Γῆς, διὰ νὰ ἐμφανισθοῦν καὶ πάλιν ὕστερα ἀπὸ λήθην ὀκτὼ αἰώνων καὶ νὰ πωληθοῦν ἀπὸ ἰθαγενεῖς παλαιοπώλας εἰς περιηγητὰς ἐκ Λονδίνου καὶ Νέας Ὑόρκης! Ὁποία μακρὰ καὶ πολυπαθὴς εἶναι ἡ ὀδύσσεια αὕτη τῶν μικρῶν τούτων κερματίων, τὰ ὁποῖα ἔφερεν εἰς τὸ βαλάντιον αὐτοῦ πτωχός τις καλόγηρος εἴτε τυ-

[1] Sp. Lambros, *Collection des romans Grecs.* στ. 374 κέξ. τῆς «διηγήσεως τοῦ *θαυμαστοῦ Ἰμπερίου*».

τυχοδιώκτης ἱππότης! Καὶ ὁποίων δραμάτων περιπαθῶν εἶναι ταῦτα πολλάκις μάρτυρες, ὅταν τὰ εὑρίσκωμεν συσσωρευμένα ὑποκάτω γηραιοῦ τινος ἐρειπίου, καὶ ἔρχονται νὰ μᾶς διηγηθοῦν διὰ χιλιοστὴν φορὰν κἀνὲν ἀπὸ τὰ συνηθισμένα συμβάντα τῆς τρικυμιώδους αὐτῆς ἐποχῆς, αἰφνιδίας προσβολῆς, ἀπελπιστικῆς ἀμύνης, βιαστικῆς φυγῆς, κρυψίματος θησαυρῶν, τοὺς ὁποίους ἤλπιζον ν' ἀναζητήσουν εἰς καλυτέρας ἡμέρας, καὶ τοὺς ὁποίους ποτὲ δὲν θ' ἀναζητήσουν! »

Εὐτυχὴς ὁ ἱστορικὸς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔχει τόσον ἐνθουσιώδη τὴν ψυχήν, ὥστε νὰ παθαίνεται καὶ πραγματικῶς ν' ἀναδημιουργῇ κόσμους ὁλοκλήρους γεγονότων καὶ συμπερασμάτων ἀπὸ μικρὰ καὶ κακοφκειασμένα καὶ μισοχαλασμένα κομματάκια χαλκοῦ ἢ ἀργύρου. Καὶ εἶναι αὕτη μοναδικὴ ἀρετὴ τοῦ ἡμετέρου ἐπιφανοῦς ἱστορικοῦ, ὅτι ἀπὸ μίαν φράσιν κἀνενὸς καλογήρου ἀγραμμάτου, κακογραμμένην ἢ στρεβλωμένην καὶ αὐτήν, ἀπὸ κἀνὲν κομμάτι σφραγῖδος ἢ ζωγραφίας ἀναπλάσσει, ζωντανεύει ὁλόκληρον εἰκόνα τοῦ παρελθόντος, καὶ μᾶς τὴν παρουσιάζει μὲ τόσην δροσερότητα, μὲ τόσην ζωήν, ὥστε νομίζομεν ὅτι εὑρισκόμεθα αὐτόσωμοι εἰς τοὺς χρόνους, τῶν ὁποίων ἀναγινώσκομεν τὴν ἱστορίαν.

Τὴν ἀνωτέρω παρατεθεῖσαν ποιητικὴν περικοπὴν ἔλαβον ἀπὸ τὴν μονογραφίαν του «*Αἱ φραγκικαὶ ἡγεμονίαι τῆς Ἀνατολῆς, κατὰ τὰς νεωτάτας ἀνακαλύψεις τῆς νομισματικῆς* »[1], διὰ τῆς ὁποίας μᾶς ζωγραφίζει ὁλοζώντανην μὲ δύναμιν ἀναπλαστικὴν καὶ μὲ ἀνθηρότητα περιγραφικὴν τοὺς πολυκυμάντους, τοὺς ῥομαντικοὺς ἐκείνους χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους κατέκλυσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολὴν οἱ ἱππόται τῆς Δύσεως, κατὰ τοὺς ὁποίους παρὰ τὰ εὔγραμμα λείψανα τῶν ναῶν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῆς Ἀφροδίτης ἐκτίσθησαν οἱ ἀλλόκοτοι καὶ σκυθρωποὶ πύργοι τῶν φεουδαλικῶν ἀρχόντων, μέσα εἰς τοὺς ὁποίους ἀντήχησε τὸ ᾄσμα τὸ περιπαθὲς τῶν πολυπλάγκτων τροβαδούρων. Ἡ μονογραφία δ' αὕτη μᾶς δεικνύει ὁποίαν ὠφέλειαν δύναται ν' ἀρυσθῇ ὁ δημιουργὸς ἱστορικὸς ἀπὸ τὰς ξηρὰς καὶ μεμονωμένας νομισματικὰς μελέτας· καὶ μὲ αὐτὰ τὰ χαλασμένα κερμάτια καὶ τὰ πολυποίκιλα κομμάτια ἠμπορεῖ νὰ κτίσῃ, ὅταν εἶναι ἄξιος τοῦ ὀνόματος, περίλαμπρον ἱστορικὸν οἰκοδόμημα.

[1] *Les principautés franques du Levant d'après les plus récentes découvertes de la numismatique*, ἐν Παρισίοις 1877, ἐκ σελ. 123.

Καὶ τὸ ἔκτισεν ὁ ἡμέτερος βυζαντινολόγος τὸ περίλαμπρον αὐτὸ ἱστορικὸν οἰκοδόμημα διὰ τῆς μεγάλης του *Βυζαντινῆς Ἐποποιΐας*, διὰ τῶν μεγάλων του νομισματικῶν ἐργασιῶν περὶ τῆς *Νομισματικῆς τῆς Λατινικῆς Ἀνατολῆς* καὶ περὶ τῆς *Σιγιλλογραφίας τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας*. Εἰς τὴν *Νομισματικὴν τῆς λατινικῆς Ἀνατολῆς*[1],—καὶ εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον κατηνάλωσεν ὁ συγγραφεὺς πολλὰ ἔτη τοῦ βίου του,— εὑρίσκονται ὅλα ὅσα γνωρίζομεν περὶ τῆς νομισματικῆς ἱστορίας τῶν Λατίνων ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐπὶ πεντακόσια ἔτη, ἀπὸ τῆς πρώτης σταυροφορίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 12ης ἑκατονταετηρίδος ἕως τὴν πτῶσιν τῶν τελευταίων ἰταλικῶν ἀποικιῶν τοῦ *Ἀρχιπελάγους*, ὡς ἐλέγετο τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, αἱ ὁποῖαι διεσκορπίσθησαν κατὰ τὴν τουρκικὴν λαίλαπα τὸν ις΄. αἰῶνα.

Εἰς τὸ ὀγκῶδες αὐτὸ βιβλίον εὑρίσκομεν νομίσματα μὲ τὰς ποικιλοτρόπους καὶ παραδόξους ἐπιγραφὰς καὶ παραστάσεις τῶν σταυροφόρων τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης καὶ Κύπρου, τῶν φραγκικῶν ἡγεμονιῶν τῆς κυρίως Ἑλλάδος, τῶν ἱπποτῶν τοῦ ἱεροπολεμικοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τῶν λεγομένων Ἰωαννιτῶν ἱπποτῶν τῆς Ῥόδου, τῶν Ἐνετῶν καὶ Γενουαίων ἀποίκων ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς θαλάσσαις! Εὑρίσκει δ' εὐκαιρίαν ὁμιλῶν περὶ ἡγεμόνος τινὸς αὐθέντου ἢ φραγκικῆς ἀποικίας νὰ μᾶς παράσχῃ ὁ εὐρυμαθὴς συγγραφεὺς ἱστορικὴν περίληψιν ἀκριβῆ καὶ τελείαν, χρήσιμον βοήθημα καὶ εἰς τοὺς νομισματολόγους καὶ τοὺς ἱστορικούς. Ἀνταμοιβὴ δὲ τῶν κόπων, τοὺς ὁποίους κατέβαλε διὰ νὰ καταρτίσῃ τὰς πλουσίας του συλλογάς, εἶναι, πλὴν τῆς ἡδονῆς τοῦ νὰ βλέπῃ τὰ μεγάλα βιβλία του, καὶ ἡ ἀνάμνησις τῶν ταξιδίων του· μὲ χάριν δὲ ἀρέσκεται νὰ διηγῆται ὁ ῥεμβώδης βυζαντινολόγος τὰς περιπλανήσεις του ἀνὰ τὰ χωρία τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ῥόδου, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ δημογέρων διὰ τῶν κωδώνων ἐκάλει τοὺς συγχωριανούς του νὰ συναθροισθοῦν πρὸ τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας καὶ νὰ δώσουν ἀντὶ εὐτελοῦς τιμήματος ὅσα νομίσματα ἢ καὶ ἄλλα «παλαιὰ» πράγματα εἶχον εὕρει ὅτε ἀνέσκαπτον τὰ κτήματά των.

Εἰς δὲ τὸ ἄλλο μέγα του ἔργον τὴν *Σιγιλλογραφίαν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας*[1] δημοσιεύει ὅλας τὰς σφραγῖδας, τὰς *βούλλας* λεγο-

[1] Numismatique de l'Orient latin, ἐν Παρισίοις, 1828, εἰς 1ον ἐκ σ. 506 μετὰ προσθηκῶν, εὑρετηρίων, πινάκων, εἰκόνων.

[1] Sigillographie de l'empire byzantin, ἐν Παρισίοις, 1884, εἰς 4ον, ἐκ σ. 750, μετὰ πολυαρίθμων ἀπεικονίσεων σφραγίδων.

μένας, τῆς μεσοχρονίου ἡμῶν ἱστορίας μετὰ τῶν ἀναγκαίων ἱστορικῶν καὶ νομισματικῶν παρατηρήσεων, παρέχων οὕτω ἐπιφανεστάτην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν γεωγραφίαν, τὸν δημόσιον καὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Δυσκόλως ἠμποροῦμεν νὰ φανταςθῶμεν ὁπόσον κοπιῶδες ὑπῆρξε τὸ ἔργον· πολλάκις ἀφιέρωνεν ἡμίσειαν ἡμέραν ὁ ἀκαταπόνητος ἐργάτης διὰ νὰ κατορθώςῃ ν ἀναγνώςῃ δυσερμήνευτον ἐπιγραφὴν σπουδαίας τινὸς βούλλας. Νέας ἐντελῶς τρίβους ἀνοίγει ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς καὶ θαυμάζομεν καὶ καταθελγόμεθα ὅταν βλέπωμεν νὰ περνοῦν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν μας ὁλόκληρος ἡ πολύπλοκος βυζαντινὴ κοινωνία, ἡ ἀλλόκοτος ἐκείνη αὐλὴ τοῦ Παλατίου, οἱ ἀριστοκρατικοὶ οἶκοι τοῦ Βυζαντίου, ἡ πολυποίκιλος ἱεραρχία καὶ οἱ πολυώνυμοι *ὀφφικιάλιοι* τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, οἱ ἀφανεῖς στρατηγοὶ καὶ ἄρχοντες τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν θεμάτων τοῦ Βυζαντίου, καὶ διὰ πάντων τούτων ὁ ἀστικὸς καὶ ἐκκλησιαστικὸς βίος τῶν μεσαιωνικῶν πατέρων μας. Πόσην ἡ συλλογὴ αὕτη ἔχει σημασίαν διὰ τὸν βίον καὶ τὴν ἱστορίαν, μᾶς ἔδειξεν ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεύς, ὁ ὁποῖος ἔγραψε *περὶ ἐκκλησιῶν, μονῶν, παλατίων καὶ τοῦ ἱπποδρόμου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, – περὶ μνημείων χρησίμων διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν βυζαντινῶν θεμάτων, – περὶ τῆς ἐξεικονίσεως τῆς Παρθένου, τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἁγίων*, μεταχειριζόμενος διὰ πάντα αὐτὰ ὡς πηγὰς βυζαντινὰ σιγίλλια [1].

Καὶ εἰς τὰ *Σύμμεικτα βυζαντιακῆς ἀρχαιολογίας*, εἰς τὰ ὁποῖα συνήθροισε προηγουμένας διατριβάς του, δημοσιευθείσας εἰς διάφορα περιοδικά [1], ἐκτὸς τῶν νομισμάτων καὶ σφραγίδων, μᾶς παρουσιάζει διάφορα κομψοτεχνήματα, ὅπως δακτυλίους ἢ δακτυλιολίθους μετὰ παραστάσεων καὶ ἐπιγραφῶν ποικίλων, ἀθύρματα ἐξ ἐλέφαντος, σταθμὰ καὶ διαφόρων εἰδῶν μικρὰ κερμάτια ἐκ μετάλλου ἢ ἐλεφαντόδοντος· διάφορα *σύμβολα* ἰδιωτῶν, ἐκκλησιῶν, μοναστηρίων, φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον εἰς διανομὰς ἐλεημοσυνῶν καὶ πρὸς πιστοποίησιν ὀφειλῶν. Ἰδίως δὲ πολυάριθμα εἶναι τὰ τεχνουργήματα ἐκκλησιαστικῆς χρήσεως, ὅπως τρίπτυχα μὲ παραστάσεις ἁγίων, πολυκάνδηλα, σταυροὶ ποικιλόμορφοι. Περιεργότατα δ' εἶναι τὰ διάφορα *λείψανα* ἁγίων καὶ *φυλακτήρια* καὶ αἱ *σφραγῖδες Σολομῶνος*, τοῦ μεγάλου μάγου τῶν Ἰουδαίων. Κατὰ τὸν λαὸν ἡ ἀσθένεια εἶναι ἔργον κακοποιοῦ δαίμονος, καὶ παύει ἐὰν ἐξορισθῇ ὁ δαίμων οὗτος· ὁ Σολομών, διὰ τῆς βαθείας γνώσεως τῆς μαγείας, ἀσκεῖ τὴν ἐπήρειαν ταύτην ἐπὶ τῶν δαιμόνων· τὴν πίστιν ταύτην τοῦ λαοῦ δεικνύουσιν ἀλλόκοτα ὀνόματα, γράμματα καὶ παραστάσεις ἀκατανόητοι ἐζωγραφισμέναι ἐπὶ τῶν *σφραγίδων Σολομῶνος*.

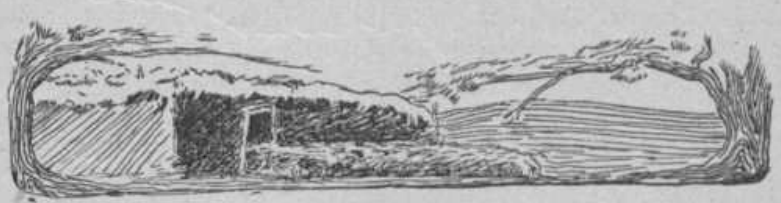
Εἶναι πολύτιμα μνημεῖα ἱστορικὰ τὰ μικρὰ ταῦτα ἀλλ' ἀψευδῆ λείψανα τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, τῆς λατρείας καὶ τῶν δεισιδαιμονιῶν τῶν Βυζαντινῶν· διὰ τὸν ἱστορικόν, ὁ ὁποῖος, ὅπως ὁ Γουσταῦος Σλουμβερζέ, κατέχει τὸ δαιμόνιον τῆς ἀναπλάσεως τοῦ παρελθόντος, τ' ἄσημα ταῦτα μνημεῖα γνωρίζουν εἰς ἡμᾶς αὐτὸν τὸν οἰκογενειακὸν βίον, αὐτὴν τὴν ἀλλόκοτον, τὴν μυστικοπαθῆ ψυχὴν τῶν μεσαιωνικῶν μας πατέρων.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ Ι. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

[Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχὲς]

[1] Τὴν ποικίλην σπουδαιότητα τῶν μνημείων τῆς μεσαιωνικῆς μας τέχνης καὶ τὴν ἔλλειψιν λευκωμάτων μὲ ἀπεικονίσεις αὐτῶν ἔχων ὑπ' ὄψιν, ἐπρότεινεν ὁ κ. Σλ. διὰ τοῦ κ. Α. Φρότιγγαμ εἰς τὸ ἐσχάτως ἐν Ἀθήναις συνελθὸν Ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη νὰ παραστῇ, τὴν *Συλλογὴν μνημείων βυζαντινῆς τέχνης*.

[1] Mélanges d'archéologie byzantine, ἐν Παρισίοις 1895, ἐκ σελ. 350 μετ' εἰκόνων.

ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Ὅλα λευκὰ κι' ὅλα ἁπαλά, γλυκειὰ χαρὰ στὰ μάτια:
Κάμποι, βουνὰ καὶ ῥεματιές, γκρεμνοὶ καὶ μονοπάτια,
Καλογραμμένα, σκαλιστά, χυτά, πελεκημένα,
Μιᾶς Τέχνης λαμπροφάνταστης μαρμαρωμένη γέννα!
Μὰ ξάφνω, τὴν ἀπάρθενη σιωπὴ ποῦ βασιλεύει,
Ἑνὸς κοράκου πέταμα χαλᾷ καὶ σημαδεύει.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΟΣΙΝΗΣ

SULLY PRUDHOMME

ΠΟΥ ΠΑΝΕ;

Ὅσοι ἀπ' ἀγάπη πέθαναν στὸν οὐρανὸ δὲν πᾶνε!
Βράδυα δὲν εἶν' ἐκεῖ ξανθά, ῥημιὲς καὶ μονοπάτια
Καὶ μέλι δὲ θὰ βρίσκανε στ' ἀγγελικὰ παλάτια,
Ποῦ σὰν τὸ μέλι τοῦ φιλιοῦ γλυκὸ κ' ἐκεῖνο νᾶναι.

Δὲν πέφτουν καὶ στὴν κόλασιν, οἱ φλόγες νὰ τοὺς φᾶνε·
Τοὺς κάψαν ποῦ τοὺς κάψανε δυὸ χείλη καὶ δυὸ μάτια·
Καὶ τῶν δαιμόνων οἱ νυχιὲς τὰ στήθεια δὲν ξεσκᾶνε
Ποῦ ἡ ζούλεια πρωτοξέσκισε καὶ τἄκανε κομμάτια.

Ποῦ πᾶν; Ποιὰ γλύκα, ποιὸς καϋμὸς ποῦ ἀκόμα δὲν ἐγράφη
— Ἂν τὶς καρδοῦλες πῶκλεισαν δὲν ἄλλαξαν οἱ τάφοι —
Θὰ ξεπεράσῃ τοὺς καϋμούς, τὶς γλύκες πῶχουν ζήσει;

Τρομάρες τοῦ Ἅδη κι' οὐρανοί, σᾶς ἔχουνε γνωρίσει!
Ζώντας ἐδῶ τ' ἀπόλαψαν ἐκεῖνοι, καὶ πεθαίνει
Ὡς κ' ἡ ψυχή τους! ἀπ' αὐτοὺς τίποτε πειὸ δὲν μένει!

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Εἰς τὸν θάνατον τῆς Ἀσπασίας Σπ. Ῥώμα.

Γιὰ τὴν ἀγύριστη ψυχὴ ἀνώφελα δακρύζουν,
βουβοὶ εἶναι οἱ τάφοι, καὶ οἱ νεκροὶ ὀπίσω δὲν γυρίζουν.
Τώρα ὁποῦ σὲ ἀγγάλιασεν ἡ ἀτάραχη γαλήνη
μάταια στὸν τάφο σου ἀντηχοῦν τὰ κλάϊματα καὶ οἱ θρῆνοι.
Ὁ θρῆνος εἶναι βέβηλος καὶ ἡ ταπεινή μας θλίψη
δὲν φτάνει, οὔτε ὡς ἀντίλαλος, εἰς τοὐρανοῦ τὰ ὕψη.

Ἀθῆναι 1905. ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» — ΝΙΚΗ ΕΥΡΕΘΕΙΣΑ ΕΝ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ — ΜΑΡΜΑΡΙΝΟΝ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΝ — ΛΟΥΒΡΟΝ

Η ΑΝΑΘΡΕΦΤΗ

Ἀφιερωμένο 'στὸν κ. Βλ. Γαβριηλίδη

Α'.

Η σιόρ' 'Αντωνάκαινα ἡ Κιτραμίνα, — Ἄντζολα τ' ὄνομά της, — μὲ μιὰ σκουτέλα 'στὸ χέρι ὅπου ἔδερνε τὸ αὐγὸ γιὰ τὴ σούπα, ἄλλαξε λίγα λόγια βιαστικὰ μ' ἕνα θεληματάρικο παιδί, 'στὸ κεφαλόσκαλο, κι' ἀπὸ 'κεῖ χαρούμενη, καλοκαρδισμένη, ἐτράβηξε ἴσια 'στὴν κρεβατοκάμερα.

Ὁ σιὸρ 'Αντωνάκης ὁ Κιτραμῆς, ποῦ ὅτι εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὸ μαγαζί, ἐξάλλαζε γιὰ νὰ καθήσῃ 'στὸ τραπέζι.

— Τὰ συχαρίκια μου, 'Αντωνάκη! τοῦ φώναξε ἀπὸ τὴν πόρτα ἡ γυναῖκα του.

— Τί εἶνε πάλι; Μὴ σοῦ ξεχάραξε[1], μάτια μου, ἡ καναβουράτη πουλακίδα;.

— Ἔ!.. κάτι καλλίτερο ..

— Ὅποῦ εἶνε;

— Μὰ πὲς ἕνα λόγο;!

— Λέγε τὸ λοιπόν, καὶ μὴ μὲ γκαστρώνῃς!

— Ἔλα, ἡ ὥρα ἡ καλή: Ἐλευτερώθηκε ἡ Κρουσταλλένια...

— Ὄρσε τὰ συχαρίκια σου! εἶπε ὁ σιὸρ 'Αντωνάκης, μὲ μιὰ μικρούλα, πολὺ φιλικὴ μούντζα ἀπὸ δυὸ μόνο δάκτυλα.

Κ' ἔπειτα, μὲ πολὺ σπουδαῖον τρόπο, περιπαιχτικό, σὰ νὰ 'ντρεπότανε νὰ δείξῃ τὴν παραμικρὴ φροντίδα, ρώτησε:

— Καὶ τί παιδὶ μᾶς ἔκαμε, 'μάτια μου;

Ἡ σιόρ' 'Αντωνάκαινα ἔδερνε τὸ αὐγό της μὲ νάζι, καὶ δέρνωντας ὁλοένα, ἐπρόφερε γελαστά:

— Θηλυκό.

— Ὄρσε καὶ τὰ ρέστα! φώναξε θυμωμένος ὁ σιὸρ 'Αντωνάκης, ἀνοίγωντας τώρα ὁλοστρόγγυλα καὶ τὰ πέντε του δάκτυλα.

Ἡ Κιτραμίνα ἐξύνισε τὰ μοῦτρα της. Λίγες στιγμὲς ἔγινε σιωπή. Ὁ Κιτραμῆς περνοῦσε τὴ λινὴ *γιακετόνα* τοῦ σπιτιοῦ, καὶ τὸ κίνημά του, πλατὺ καὶ ζωηρό, συνώδευε τὸ ρυθμικὸ καὶ κάπως φουρκισμένο δάρσιμο τῆς Κιτραμίνας.

— Ἔ, καὶ τώρα τί κάθεσαι; εἶπε 'στὸ τέλος ὁ ἄνδρας. Δὲν πᾷς ναὔγοκόψῃς, νὰ φᾶμε 'στὸ ὕστερο, ποῦ ἔχω καὶ μία πεῖνα ἀβάσταχτη; ἀπὸ τὴ χαρά, βλέπεις! ναῖσκε[2], μάτια μου!

— Πάω, γυιέ μου, πάω... Μὰ δός μου κἂν ἕνα τάλλαρο νὰν τσῆ στείλω γιὰ τὸ καλό, — τσῆ καϋμένης τσῆ λεχώνας..

— Τί ἔκαμε, λέει:! ἐπροσπάθησε νἀντισκόψῃ ὁ σιὸρ 'Αντωνάκης.

— ... Καὶ κανένα τριπέννι, ἐξακολούθησε ἀτράνταχτη ἡ γυναῖκα, νὰ δώσω τοῦ παιδιοῦ ποῦ μοῦφερε τὸ μαντᾶτο.

— Δὲν ἔχω καὶ νὰ μή με σκοτίζῃς! εἶπε ὁ Κιτραμῆς, μὲ τὸν πιὸ πεισματικὸ καὶ ἀπότομον τρόπο.

Μὰ ἡ Κιτραμίνα, ἀπὸ πεῖρα μακρινή, ἤξερε πῶς ὁ τρόπος αὐτὸς ἴσα-ἴσα προμηνοῦσε μιὰ γρήγορη ὑποχώρησι. Κι' εἶπε σὰν βαριεστημένη:

— Ἔλα τώρα, κακόρκε[1], καὶ μή με χασομερᾷς!.. Περιμένει καὶ τὸ παιδὶ 'στὴ σκάλα.

— Μπᾶ! μπᾶ; Καὶ πῶς δὲν τὸ ἔμπαζες, μάτια μου, 'στὸ σαλότο; Καὶ πῶς δὲν τὸ 'κάλεσες νὰ μᾶς κάμῃ τὸ *ὀνόρε* νὰ φᾶμε μαζί; Γιατί ὄχι; νάν το ταβλοκαθίσουμε κιόλας τὸ θεληματάρικο. Οὔλα εἶσαι σὺ καπάτσα νάν τα κάμῃς!

Ἡ γυναῖκα μιλιά. Ἔδερνε.

Ὁ σιὸρ 'Αντωνάκης ἔκαμε δυὸ-τρία σουλάτσα. Ἔβραζε. Ἔπειτα:

— Ἄ! μὲ κακὸ διάολο ἔμπλεξα, εἶπε, καὶ πολὺ ἀργὰ τὸ ἐκατάλαβα. Μονάχα πάρε καὶ ξεφορτώνου με, νὰ ζῇς, χριστιανὴ τοῦ Θεοῦ, νὰ ζῇς...

Μὲ πολὺ βιαστικὰ κινήματα ἔβγαλε ἀπὸ τὴν πισινὴ τσέπη τοῦ πανταλονιοῦ του τὴ σακκούλα του, — σακκούλα ἀπὸ λεπτὴ κανναβάτσα, ἔργο καὶ δῶρο τῆς Κιτραμίνας, — ἐξετύλιξε τὸ κορδόνι, ξεσούφρωσε τὸ στόμα της καὶ τὴν ἔχωσε 'στὸ χέρι του σὰ γάντι.

— Νὰ πάρε... πάρε μία ρηγγίνα γιὰ τὴ λεχώνα... πάρε καὶ ἕνα... ἕνα μισόφραγκο, — δὲν ἔχω, καϊμένη, τριπέννι, — γιὰ τὸ παιδὶ ποῦ μᾶς ἔφερε τὸ μαντάτο. Ἔλα, γειά σου... Νὰ ξέρῃς ὅμως πῶς εἶνε τὰ τελευταῖα καὶ τὰ ὕστερνά, καὶ τὰ οὔλτιμα ποῦ....

— Καλά, καλά, τὸν ἀντίσκοψε ἡ γυναῖκα· νὰ φύγῃ πρῶτα τὸ παιδί, μὴ σ' ἀκούσῃ κι' ὅλα, καὶ μοῦ τὰ λὲς ὕστερα.

---

[1] *Ξεχαράζει* λέγεται γιὰ τὴν κότα, ποῦ πρωτογεννᾷ.
[2] *Ναῖσκε, δοκε* καὶ κἄποτε *δγιοσκε*—ναί, ὄχι.

[1] *Κακόρκε*, καϊμένε.

Ἡ σιὸρ'Αντωνάκαινα ἐπῆρε τὰ δυὸ ἀσήμια, ὄχι καὶ χωρὶς νὰ χαμογελάσῃ, γιατὶ ὁ ἄνδρας της, προφασιζόμενος πῶς δὲν ἔχει τριπέννι, τῆς ἔδινε γιὰ τὸ παιδὶ τὰ διπλᾶ ἀπ' ὅ τι τοῦ εἶχε γυρέψει.

Ξαναγύρισε 'στὸ κεφαλόσκαλο, πάντα μὲ τὴ σκουτέλα, παράδωσε τὰ λεπτὰ στὸ παιδί, τὸ φόρτωσε μὲ χαιρετίσματα, μ' εὐχὲς καὶ μὲ παραγγελίες γιὰ τὴν Κρουσταλλένια, — εἶμαι βέβαιος πῶς τὸ παιδὶ δὲν θὰ θυμήθηκε οὔτε τὰ μισὰ τῶν μισῶν, — καὶ τὸ ἐξαπόστειλε μὲ συμβουλές:

— Ἔλα, ἄμε στὸ καλό... καὶ τὸ νοῦ σου, Τζώρτζη μου, 'στὴ ρούγα... Νὰ πᾶς ὅσο γλίγωρα μπορεῖς... Νὰ μὴ χάσῃς τὰ λεφτά... Καὶ πάρε, ὅπως βγαίνεις, τὴν πόρτα.

Ἔπειτα, μόλις κατέβηκε τὸ παιδί, ἡ σιὸρ'Αντωνάκαινα ἔτρεξε στὸ παραθύρι, ἔσπρωξε τὴν κάτασπρη φρεσκάδα[1] μὲ τὸ ἐλεύθερο χέρι, ἐπρόβαλε, καὶ ἀπὸ κεῖ τοῦ ἐφώναξε, γιὰ νὰ πάρῃ εἴδησι κ' ἡ γειτονιά:

— Νάν τση ζήσῃ, παιδάκι μου, νάν τση ζήσῃ!

Μ' αὐτὸ ἦταν ὁλωσδιόλου περιττό, γιατὶ ὁ μικρὸς μαντατοφόρος, πρὶν ἀνεβῇ στοῦ Κιτραμῆ, ἐφρόντισε νἀφίσῃ περνῶντας 'στὰ γειτονικὰ χαμόσπιτα τὴ *νοβιτά*, πῶς ἡ Κρουσταλλένια, ἡ νειόνυφη δουλίτσα τοῦ σιὸρ-'Αντωνάκη, ἐγέννησε κ' ἔκαμε θηλυκό.

Ὁ σιὸρ-'Αντωνάκης εἶχε βγῆ κ' ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν κάμερά του, καὶ χαϊδεύωντας τὰ σοβαρὰ μπαρμπετόνια του μὲ παράξενο χαμόγελο, εἶχε παρακολουθήσει ὅλην αὐτὴ τὴ σκηνή. Ἔπειτα, ὅταν ἡ Κιτραμίνα ξαναμπῆκε πιὰ γιὰ ναὐγοκόψῃ, πῆγε κι' αὐτὸς ὡς τὴν πόρτα τῆς κουζίνας, στάθηκε 'στὸ κατῶφλι, ἀκκούμπησε 'στὸν παραστάτη, σταύρωσε τὰ χέρια 'στὸ στῆθος του καὶ εἶπε:

— Μὰ τὸ ναίς, εἶνε νὰ ξεραίνεται κανένας ἀπὸ τὰ γέλια μὲ σένανε!

Κ' ἐγέλασε δυνατὰ καὶ ἀγαθώτατα.

— Μὰ τί κάνω; διαμαρτυρήθηκε ἡ 'Αντωνάκαινα, ἐνῷ ἑτοίμαζε ὁλοένα τὴ σούπα, μὲ τὴν ἀδέξια βοήθεια τῆς μικρῆς δούλας, τῆς Διαμαντίνας, ποῦ εἶχε διαδεχθῆ 'στὸ σπίτι τὴν Κρουσταλλένια. — Μηγάρις κάνω κανένα κακό;

Ὁ σιὸρ-'Αντωνάκης ἐσοβαρεύτηκε.

— Κακὸ δὲν κάνεις, τῆς ἀποκρίθη, μὰ κάνεις ἀστόχαστα. 'Εσένανε, ψυχή μου, σοῦ φαίνεται πῶς τὰ τάλλαρα τὰ γεννᾶνε οἱ κόττες, ὅπως τ' αὐγά σου. Ἔτσι ἔ; Δὲ συλλογιέσαι, παναπῆ, καὶ τὰ γεράματα... Ὅτι ἔχουμε καὶ δὲν ἔχουμε, νάν το μοιράζουμε ἀπὸ ζῶντας 'στὸν κόσμο, δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Καὶ ἔπειτα; ποῖος θὰ μᾶς κυττάξῃ ἐμᾶς; Τὰ παιδιά μας; Δὲν ἔχουμε! Οἱ ξένοι; Ναί, περίμενε νὰ ξημερώσῃ!

Κ' ἡ 'Αντωνάκαινα 'στὴ δουλίτσα:

— Ἔλα, Διαμαντίνα, μὴ στέκεσαι καὶ μὴν ἀκοῦς... 'Ανακάτωνε νὰ σοῦ ρίχνω ἐγώ, ἀνακάτωνε!... γειά σου!.. ('στὸν 'Αντωνάκη:) Ἄφισέ με τώρα, χριστιανέ μου, μὴ μοῦ κόψῃ τ' αὐγὸ καὶ πεταξουμε τὴ σούπα, — τέτοια σούπα... βωϊνό, χοίριο, ρίζι, αὐγολέμονο... ποῦ θὰν τὴν τρῶς καὶ θὰ δοξάζῃς τὸ Βασιλέα τοῦ Κόσμου!.. Ἐκεῖνο νὰ λές!

— Λέω ἐκεῖνο, μὰ λέω καὶ τοῦτο. Ἐφτοῦνα ποῦ μοῦ πῆρες μὲ τέτοια γαλιφιὰ[1] τώρα-τώρα, — στὸ λέω καὶ γράψε το, — ἤτανε τὰ ὕστερνά. Πάει ἐφινίρισε Κρουσταλλένια δὲ θέλω νὰ ματακούσω. Τὴν εἶχα στὸ σπίτι μου, πηλειὸ[2] σὰ θεγατέρα παρὰ σὰ δούλα, δεκατέσσερα χρόνια κ' ἑφτὰ μῆνες, ναὶ ἢ ὄχι; Τὴν ἐκαλοπάντρεψα μ' ἕνα τίμιον ἄνθρωπο καὶ δουλευτή, καρρολόγο π' οὔτε 'στὸν ὕπνο τση δὲν τὸν εἶδε, ναὶ ἢ ὄχι; Τσῆ ἔδωσα πενῆντα κολοννάτα παραπάνω ἀπὸ τσοὺ μισθούς τση, παναπῆ, καὶ τὰ ροῦχα τση, ναὶ ἢ ὄχι; Τσοὺ ἐχάρισα γιὰ νὰ κάθουνται τὸ σπιτόπουλο ποῦ εἶχα — γιατὶ δὲν τῶχω πηλειό, — στὴν Ἁγία Μαρίνα, ναὶ ἢ ὄχι; Τσοὺ ἐστεφάνωσα μὲ τὰ ἴδια μου τὰ χέρια, μέσα 'στὸ σαλότο τοῦ σπιτιοῦ μου, μὲ δύο παπάδες, μὲ διάκο καὶ μὲ τρεῖς ψαρτάδες, ναὶ ἢ ὄχι; Τσῆ ἔστειλα 'στὴ γέννα τση, γιὰ τὸ καλό, μία ρηγγίνα, ξέχωρ' ἀπὸ τὰ συχαρίκια τοῦ παιδιοῦ, — ψυχή μου! γιὰ συχαρίκια ἤτανε! — ναὶ ἢ ὄχι; Ἔ, σώνει κι' ὅλας· ὅ,τι ἤτανε, τῶκαμα καὶ μὲ τὸ παραπάνου. Δὲ θέλω νὰ ματακούσω οὔτε γιὰ Κρουσταλλένια, οὔτε γι' ἄντρα τση, οὔτε γιὰ παιδιά τση — (καὶ μάλιστα θηλυκά). — Τ' ἄκουσες, Ἀντζολα; Στὸ λέω γιὰ πάντα: νὰ μὴ μοῦ τὴ ματαμελετήσῃς ἄλλη βολά, γιὰ μὰ τὸν Ἅγιο Διονύσιο, θὰ γένουμε ἀπὸ δεκατέσσερα χωρία!

Ἐδῶ ὁ σιὸρ-'Αντωνάκης, ἂν καὶ δὲν τὸν ἔβλεπε ἡ Ἀντζολα, γυρισμένη κατὰ τὸ τζάκι, ἔκαμ' ἕνα μεγάλο καὶ φοβερὸ σταυρό.

Ἡ Ἀντζολα 'στὴ δουλίτσα:

— Μή! μὴν ἀνακατόνῃς, μωρή, μὲ τέτοια φούρια! Τί ἔπαθες; Μὴ σὲ πῆρε καὶ σὲ σήκωσε ἡ χαρά, καθὼς ἄκουσες τὰ τί ἐκάμαμε γιὰ τὴν

[1] *Φρεσκάδα*, τέντα.

[1] *Γαλιφιά*, κατεργαριά

[2] *πηλειὸ* καὶ *πουλειό*, πλιό, πιό.

Κρουσταλλένια; Ἔγνοια σου, θὰ ἔρθῃ καὶ σένανε ἡ ἀράδα σου, — καλὴ νὰ εἶσαι μοναχὰ καὶ δουλεύτρα, σὰν ἐκείνη, καὶ νάχῃ τὴν ὑγειά του ὁ ἀφέντης σου!

Ἡ δουλίτσα κατακοκκίνισε. Ἡ ἰδέα μάλιστα πῶς μποροῦσε νὰ ἔλθῃ μέρα νὰ κάμῃ κι' αὐτὴ κανένα θηλυκό, τὴν ἐντρόπιαζε πολύ, δώδεκα χρονῶ πονηρεμένη κοπελίτσα τῆς χώρας. Ὁ σιὸρ-Ἀντωνάκης ὅμως ἄναψε καὶ κόρωσε:

— Νὰ καταπιῇς τὴ γλώσσα σου, κακοχρονάχῃς, Ἀντζολά μου! Ὁρίστ' ἐκεῖ! ποῦ σοῦ φάνηκε, παναπῇ, πῶς θἄρχινίσω ντὰ-κάπο τὰ ἴδια!.. Ἔτσι ἔ; δὲν ἐχρόνιασε ἀκόμα ἡ ἄλλη, καὶ μοῦβαλες 'στὸ νοῦ σου νὰ παντρέψῃς κ' ἐτούτη 'δῶ.

— Τσλάκ!.. τσλάκ! ἀποκρίθηκε ἡ παχειὰ σούπα, καθὼς ἐχυνόταν ἀπὸ τὸ τσουκάλι 'στὴ σουπιέρα. Ἡ Ἀντωνάκαινα μιλιά.

— Κύτταξε καλά, κακομοῖρα μου, νὰ μὴν ἀσηκώσῃς ἄδικα τὰ μυαλὰ τσῆ ξένης κοπέλλας, κ' ἐγὼ δὲν τὴν ἔχω γιὰ παντρεία· τἀκοῦς; Ἐγὼ τὴν ἐπῆρα 'στὸ σπίτι μου γιὰ νὰ μὲ δουλεύῃ, κ' ἔτσι μᾶς βαρεθῇ ἢ τὴ βαρεθοῦμε, θὰν τσῆ δώσω τὰ λεφτά τση νὰ κοπιάσῃ 'στὸ καλό. Τἀκοῦς;

— Βάρδα! τόπο!! φώναξε ἡ Ἀντωνάκαινα, καὶ πέρασε θριαμβευτικὰ ἀπὸ δίπλα του, καὶ βγῆκε κρατῶντας τὴν ἀχνιστὴ σουπιέρα μὲ τὰ δύο της χέρια. Χωρὶς ἄλλη λέξι, τὴν ἐπῆγε τρεχάτη 'στὴν τραπεζαρία — τὴν ἔκαιγε, φαίνεται, κιόλας, — καὶ τὴν ἀπίθωσε 'στὸ στρωμένο τραπέζι καταμεσίς. Ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης ἀκολούθησε τὴ γυναῖκα του φυσῶντας καὶ μουρμουρίζοντας.

Καθήσανε σὲ δυὸ ἀντικρινὲς θέσες τοῦ μικροῦ τραπεζιοῦ. Τὰ πιάτα τους εἶχαν ἀπάνω, μὲ θαλασσὶ χρῶμα, τὴ ζωγραφιὰ τοῦ Κανάρη, καὶ τὰ μαχαιροπήρουνά τους εἶχαν χερούλια ἀπὸ κόκκαλο, κιτρινισμένο ἀπὸ τὴν πολυκαιρία.

— Τώρα ἡσυχία! εἶπε ἡ σιόρ' Ἀντωνάκαινα. Καλά, καλά, τἄκουσα οὔλα, σώνει... Νἄχουμε τέτοια μανέστρα καὶ νάν την τρῶμε μὲ μουρμούρα καὶ φαωμάρα, εἶνε ἁμαρτία κι' ἀπὸ τὸν ἀφέντη τὸ Θεό. Σώνει, Ἀντωνάκη μου, νὰ ζῇς.

Τοῦ ἐκένωσε. Ἐκένωσε καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό της, καὶ γιὰ τὴ Διαμαντίνα. Ἔπειτα γέμισε ἄλλα δύο πιάτα, καὶ τὰ ἔστειλε μὲ τὴ δουλίτσα, τὸ ἕνα 'στὴ διπλανὴ γειτόνισσα, τὴ φτωχούλα, ποῦ βυζαινόταν' ἡ καψερὴ κ' εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ *σοστάντζα*, καὶ τὸ ἄλλο σὲ μιὰ στραβὴ γρηά, ποῦ καθότανε, «ἔρμη καὶ σκότεινη», 'στὸν παραπάνω δρόμο καὶ ζοῦσε ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνη τῶν χριστιανῶν. Αὐτηνῆς τῆς ἔστελνε σχεδὸν καθεμέρα.

— Μοίραζε!.. μοίραζε!.. μοίραζε!.. ἐμουρμούριζε ὁ σιὸρ-Ἀντωνάκης, κατευχαριστημένος, ἂν ὄχι ἀπὸ τὰ ψυχικὰ τῆς γυναίκας του, βέβαια ὅμως ἀπὸ τὴ σούπα της.

— Ἀφοῦ τῶχω, γιατί ὄχι;

— Ναῖσκε! ἀφοῦ τῶχεις...

— Τρεῖς νομίτοι εἴμαστε 'στὸ σπίτι... Τί νὰν τὴ κάμω τόση μανέστρα; Νά την πετάξω ἤθελες; ἢ νάν τη φυλάξω γιὰ τὸ βράδυ νὰ γένῃ πήττα;

— Πῶς δὲν ἔστερνες, μάτια μου, κανένα πιάτο καὶ τσῆ Κρουσταλλένιας;..

— Μπᾶ! ἂς τὴν εἶχα πήλειο κοντά, καὶ θὰν τσῆ ἔστερνα ὅπως μὲ βλέπεις καὶ σὲ βλέπω. Ὄχι, ψέματα!.. Ἀλήθεια ὅμως, τζὰ καὶ τὴν ἐμελέτησες, δὲν εἰξέρεις μὲ τί εὐκολία ποῦ ἐλευτερώθηκε ἡ καϊμένη!..

— Ἔτσι ἔ; χαίρουμαι πολύ.

— Φαντάσου! τὴν αὐγὴ τρεῖς ὧρες τσ' ἡμερός[1], τὴν ἐπιάσανε οἱ πόνοι, καὶ 'ζτσὶ πεντέμισι ἐγέννησε.

— Μπράβο!;

— Ναί, μὰ τὸν ἅγιο Λευτέρη!

— Ἔ, τώρα νὰν τσῆ ζήσῃ... Εἶνε, γυιέ μου, τίποτσι ἄλλο;

Ἡ Ἀντζολα ἐχαμογέλασε μὲ μεγάλο νόημα:

— Ἔ, γυιέ μου!.. Εἶνε ἀκόμα καὶ κάτι ἄλλο.

— Σὰ νὰ λέμε;..

— Τὰ γεννητούρια οἱ χριστιανοὶ τὰ βαφτίζουνε, Ἀντωνάκη μου, τὰ βαφτίζουνε...

— Μπράβο;! Ἂς εὕρῃ κ' ἐκείνη κανένα χριστιανὸ νὰν τσῆ τὸ βαφτίσῃ. Ἀδὰ εἶπα ἐγὼ νὰ μείνῃ ἀβάφτιστο, σὰν ὀβραιόπουλο;

Καὶ καθὼς ἡ Ἀντζολα σιωποῦσε:

— Ἤ μὴν ἤθελες καὶ νὰν τσῆ τὸ βαφτίσω ἐγώ;

Ἡ Ἀντζολα, ἐκεῖ ποῦ ἔκοβε τὸ βραστό, ἐκούνησε τὸ κεφάλι της ἀμφίβολα· καὶ ὄχι ἔλεγε, καὶ ναί.

— Ἄ, γιὰ νὰ σοῦ πῶ! ἐφώναξε ὁ ἄνδρας· νὰ μή με σκοτίζῃς!! Ἐγὼ δὲν εἶμαι πηλειὸ χριστιανός· εἶμαι τοῦρκος, εἶμαι ὀβραῖος, τἀκοῦς; Ἐγὼ δὲ βαφτίζω ἄλλο[2] παιδία, τἀκοῦς;

— Μὴ βλαστημᾷς, Ἀντωνάκη μου, οὔτε γιὰ *μπαρτζολέττα*... Ἄκου ἐκεῖνο ποῦ σοῦ λέω κ' ἐγώ. Μία βολὰ ποῦ τσοὶ ἐστεφάνωσες, πρέπει νὰν τσοὺ βαφτίσῃς καὶ τὸ πρῶτο τους παιδί. Ἔτσι εἶνε τὸ σύστημα τὸ θεϊκό. Ἔπειτα, γιὰ τἄλλα

[1] Στὴ Ζάκυθο, ὁ λαὸς μετρᾷ τὶς ὧρες τῆς ἡμέρας ἀπὸ τὴν ἀνατολή, καὶ τῆς νύχτας ἀπὸ τὴ δύσι τοῦ ἡλίου. Τὸ μεσημέρι εἶνε ἓξη, τὸ βράδυ εἶνε δώδεκα.

[2] *Ἄλλο*, πιά.

παιδία, εἶσαι νοικοκύρης νὰ κάμῃς ὅ,τι θέλεις.

— Ἄ! ἄ! οὐρλιασε ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης· μὴ θὰ μοῦ 'πῇς τώρα πῶς εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰν τσοὺ βαφτίσω καὶ οὔλη τὴ *μουλαρία* ποῦ θὰ ἔβγῃ ἀπὸ κεῖ-μέσα, ὅση κι' ἂν εἶνε;

— Μὰ ὄχι, παιδί μου, ὄχι, ὄχι! Τὸ πρῶτο, σοῦ εἶπα, τὸ πρῶτο... Ὕστερα εἶσαι νοικοκύρης...

— Παναπῇ τώρα δὲν εἶμαι, ἔ; Μὲ τὸ νοῦ σου πάντα! Λοιπὸν μάθε πῶς εἶμαι νοικοκύρης καὶ τώρα, καὶ ὕστερα, καὶ πάντα. Παιδὶ τσῆ Κρουσταλλένιας σου ἐγὼ δὲ βαφτίζω... καὶ μάλιστα θηλυκό. Νά, γιὰ τὰ λιγώτερα. Καὶ νὰ μοῦ κάμῃς τὴ χάρι νὰ μάφίσῃς ἥσυχο, νὰ μὴ βλαστημήσω καὶ 'ςτ' ἀλήθεια, καὶ νὰ μὴ γένῃ μέσα μου ἡ μανέστρα ξύδι καὶ χολή. Ἄ!

— Μὰ τὸ πρῶτο, Ἀντωνάκη μου, μοναχὰ τὸ πρῶτο!..

Ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης ἀγρίεψε. Μὲ τὸ γρόθο του ἐκτύπησε τὸ τραπέζι δυνατά, καὶ κάτι ἐμουρμούρισε, ποῦ ἡ Ἄντζολα τὸ πῆρε γιὰ βλαστήμια φρικτή.

— Καλά, εἶπε φοβισμένη· δὲν εἶνε τώρα χρεία νὰ συγχυστῇς· τὸ παιδὶ τὸ βαφτίζω ἐγὼ μὲ τὰ σπαράνια[1] μου!

Ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης ἐψευτογέλασε.

— Χμ! μάτια μου, ἀπὸ κεῖνες εἶσαι, ποῦ κάνουνε σπαράνια!.. Τρουποχέρα!.. Ἀκοῦς ἐκεῖ! Θὰ πάῃ δύο χρονῶν τὸ παιδί, καὶ ἀκόμα θὰ εἶνε ἀβάφτιστο, σὰν ἐκεινοῦ ποῦ ἐφύλαε τὸ γυιό του νάν τονε βαφτίσῃ στὴν Ἁγία Σοφία, σὰ θὰ ματαπαίρναμε τὴν Πόλι. Δὲ μὲ συχωρᾷς; Χά, χά, χά!.. Ἄς γελάω κἄνε!

— Ἔγνοια σου!.. Ἄλλη κουβέντα τώρα!..

Τὴν ἀνακωχὴ αὐτὴ τὴν ἐπρότεινε ἡ Ἄντζολα ἡ ἴδια, σίγουρη πιὰ πῶς ἡ δουλειά της εἶχε φθάσει σὲ καλὸ σημεῖο. Πρὸς τί νὰ παρατεντόνῃ τὸ σχοινί; Στὸ τέλος μποροῦσε νὰ κοπῇ καὶ νὰ θέλῃ πάλι καινούργιες θηλειές...

Τὸν ἄφησε λοιπὸν ἥσυχο τὸν ἀντρούλη της, ὡς τὴν ὥρα ποῦ ἐφόρεσε ὥμορφα-ὥμορφα τὴν πλατύχειλη ψάθα του, γιὰ νὰ γυρίσῃ 'ςτὸ μαγαζί. Ἐκεῖ, στὸ κεφαλόσκαλο, κατὰ τὴ συνήθειά της, τὸν ἐκράτησε κάμποση ὥρα, γιὰ νὰ τὸν ξεβουρτσίσῃ, νὰ τὸν σιάξῃ, νὰ τὸν καμαρώσῃ, κι' ἂν θέλετε, μὲ τὴν πρόφασι πῶς ξεχειλόνει ἀπὸ πίσω τὸ σακκάκι του, νὰ τὸν χαϊδέψῃ λίγο 'στοὺς ὤμους καὶ 'στὴν πλάτη.

— Φτάνει τώρα, γυιέ μου! καλὸς εἶμαι! τῆς ἔλεγε ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης, ἀλλὰ χωρὶς νὰ φεύγῃ, γιατὶ νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια, κι' ἡ τάξι 'στὰ ροῦχα τοῦ ἄρεσε, καὶ ἡ ἀγάπη τῆς γυναίκας του δὲν τὸν ἐπείραξε. Ἔκαμε μάλιστα τὸ νάζι νὰ τῆς πῇ, ἔτσι σὰν ἀηδιασμένος:

— Πούφ! καὶ τσῆ γρήας τὰ κανάκια, σὰ νερόβραστα σπανάκια!..

— Καὶ *τοῦ γέρου* λέει τὸ τραγοῦδι! διόρθωσε ἀμέσως ἡ σιόρ' Ἀντωνάκαινα.

— Μὰ καὶ τοῦ γέρου, ψυχή μου, καὶ τοῦ γέρου... Μηγάρις εἶπα ἐγὼ πῶς τὰ δικά μου εἶνε σὰν *παστίτσο ντὶ μακαρόνι*;

Ἐγελοῦσαν σὰν παιδιά. Ἔτσ αὐτὸ τὸ ἀναμεταξύ, ἡ Ἄντζολα ἔδωσε 'στὸν Ἀντωνάκη τὶς ἀτελείωτες παραγγελίες της γιὰ τὸ βράδυ, καὶ 'στὸ τέλος, σὰ νὰ τὸ θυμήθηκε ἄξαφνα, τοῦ εἶπε:

— Ἀλήθεια... τὸ κοντόβραδο, μὲ τὸ σπερνό, ἐγὼ θὰ ξεκινήσω ἀγάλι-γάλι καὶ θὰ πάω νὰ ἰδῶ τὴν Κρουσταλλένια.

Ὁ σιὸρ-Ἀντωνάκης ἔκαμε νὰ φύγῃ. Ἡ γυναῖκα του τὸν ἐκράτησε ἀπὸ τὸ μανίκι:

— Καὶ ποῦ εἶσαι, στὸ λέω γιὰ νὰν τὸ ξέρῃς καὶ νὰ μὴν ἔχουμε ντράβαλα: θὰν τσῆ 'πῶ πῶς θὰν τσῆ τὸ βαφτίσουμε...

Ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης ἀποτράβηξε μὲ ὁρμὴ τὸ μανίκι του, κ' ἐρροβόλησε τὴ *σκάλα* σὰν νὰ τὸν κυνηγοῦσαν.

— Ἔ, στάσου! ποῦ εἶσαι;. μὰ μὴ φεύγῃς! Ἀντωνάκη! ἔχω νὰ σοῦ 'πῶ καὶ *κάτι ἄλλο*... ψτ! ψτ!

Ὁ Ἀντωνάκης τὸ πίστεψε, καὶ πρὶν ἀνοίξῃ τὴν ἐξώπορτα, στάθηκε καὶ σήκωσε τὴν κεφάλα του πρὸς τὰ κάγγελα τῆς σκάλας. Ἀπὸ κεῖ σκυμμένη ἡ Ἄντζολα, τοῦ ἐσφύριξε:

— Νὰ σοῦ 'πῶ. Ἀνίσως καὶ θὰ ψωνίσῃς ἀπόψε τὰ βαφτιστικά, κύτταξε καλά, τὴ μπατίστα γιὰ τὸ φωτίκι νὰ τὴν πάρῃς ἀπὸ τοῦ Γερόλυμου, γιατὶ ὁ Μωραΐτης δὲν ἔχει καλή· καὶ τὸ σταυρὸ ἀπὸ τὸ χρυσικαρεῖο τοῦ Μπελαμόρε. Ἄκουσες;

— Ναί, ναί, ἄκουσα! ἀποκρίθηκε ἀπὸ κάτου ὁ Ἀντωνάκης, μὲ ἠρεμίαν ἀνθρώπου ἀπελπισμένου ὁλότελα. Ἄκουσα, καὶ καθὼς καταλαβαίνω, δὲν εἶσαι καλά, γυναῖκα, δὲν εἶσαι καθόλου καλά... Ἀπόψε νὰ βάλῃς μπότσες εἰς τὰ πόδια καὶ ἀβδέλλες εἰς τὰ ριζαύτια, μήπως καὶ σοῦ κατεβῇ τὸ αἷμα ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ ἡσυχάσουμε. Γιατὶ ἐσύ, παιδί μου, εἶσαι μουρλή, μουρλή! Ἔ ποῦ στὸ εἶπα!

Καὶ χωρὶς νἀκούσῃ ἄλλο, ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης ἄνοιξε τὴν πόρτα καὶ βγῆκε 'στὸ δρόμο κατα-φουρκισμένος.

[1] *Σπαράνια*, οἰκονομίες.

.... Τὸ βράδυ ἐγύρισε 'στὸ σπίτι, λίγη ὥρα ἀφοῦ ἐγύρισε κ' ἡ γυναῖκα του ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψι τῆς Κρουσταλλένιας. Ἦταν ροδοκόκκινος καὶ χαρούμενος. Κρατοῦσε ἕνα μικρὸ πακέτο ἀπὸ κίτρινο χαρτί, δεμένο μὲ τριανταφυλλιὰ κορδελίτσα. Καὶ τὸ πέταξε 'στὴν ποδιὰ τῆς Ἄντζολας χωρὶς λέξι.

— Ἡ φανέλλα ποῦ σοῦ εἶπα, εἶνε;

— Καλὲ ποία φανέλλα;... Ἄνοιξέ το, γιαμά, νὰ ξεστραβωθῇς! .

— *Μπᾶ! Μπᾶ!* ἔκαμε ἡ σιόρ' Ἀντωνάκαινα μόλις ἐξετύλιξε τὸ πακέτο.

— *Τίστα*! πές, γιαμά, καὶ τὸ ρέστο! φώναξε ὁ Κιτραμῆς.

— Ναί, ἡ μπατίστα γιὰ τὸ φωτίκι.

— «Ναί, ἡ μπατίστα γιὰ τὸ φωτίκι» ξανᾶπε κ' ἐκεῖνος, περιπαίζωντας τὴ φωνὴ τῆς γυναίκας του· ἀμὴ τί ἔλεγες, μάτια μου; Πῶς θὰ ἐπερίμενα τὰ *σπαράνια* τὰ δικά σου, καὶ θἄφινα τὸ ξένο παιδὶ νὰ γεράσῃ ἀβάφτιγο; Ἔ;.. Γιὰ ἰδὲς τώρα κι' ἀπὸ δῶ!

Κ' ἔβγαλε ἕνα κουτάκι πέτσινο, μὲ τὴ μάρκα τοῦ χρυσικοῦ Μπελαμόρε, τὸ ἄνοιξε, καὶ 'στὰ σπιθόβολα μάτια τῆς σιόρας Ἀντωνάκαινας ἔλαμψε ἕνας ὥμορφος σταυρὸς ἀπὸ σμαλτωσμένο χρυσάφι, στολισμένος μὲ μαργαριτάρια καὶ περασμένος σὲ χρυσῆ ἁλυσιδίτσα, πλούσιος καὶ κομψός.

— Σᾶρέσει γιαμά;

— Μᾶρέσει... μά... μποροῦσε νὰ εἶνε καὶ πήλειο *σέμπλιτσες*... γιατί νὰ πετάξῃς ἄδικα τόσα λεφτά;

— Ὁρίστε! ὁρίστε! ἐφώναξε ὁ σιὸρ Ἀντωνήκης ψευτοθυμωμένος. Θὰ μὲ βαργομήσῃ τώρα ἡ κυράτσα Ἄντζολα, πῶς πετάω λεφτά!.. Σπαρανιάρω; δὲ σᾶρέσει· ξοδεύω; δὲ σᾶρέσει. Ἐσένανε, ψυχή μου, δὲν σὲ βρίσκει κανείς!

— Ἄς εἶνε! τὴν ὑγειά σου νἄχῃς καὶ νὰ ξοδεύῃς.

— Ὄσκε, θὰ σὲ ρωτήσω! λὲς καὶ τοῦ λόγου σου ξεδουλεύεις τὰ λεφτά. . Ἐγὼ εἶμαι ὁ νοικοκύρης καὶ κάνω ὅ,τι θέλω, καὶ ἂ δὲ σᾶρέσῃ, νὰ κάμῃς τὴν ἀναφορά σου 'στὸ Μέττιλα! [1].

— Ἄς τα τώρα, εἶπε ἡ Ἄντζολα σκασμένη 'στὰ γέλια, καὶ πές μου καλλίτερα ποῖος ἀπὸ τσοὶ δύο μας θὰν τὸ βαφτίσῃ.

— Ἐγώ, ψυχή μου, ἐγώ. Ἄ! θέλω νὰν τὸ βαφτίσω ἐγὼ γιὰ νὰν τοῦ βγάλω τὸ χρυσό σου ὄνομα: Βαφτίζεται ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ *Ἀγγελική*. Ἄ! οὔλα κι' οὔλα, μὰ σὲ τοῦτο ἐπιμένω. Μοναχά, γιὰ νὰ μὴ γένεται *μισκούλιο* καὶ σύγχυσι 'στὸ σπίτι, τὴ φιότσα [1] μου θάν τηνε λέω Ἀντζολίνα... Τοῦ λόγου σου Ἄντζολα... ἐκείνηνε Ἀντζολίνα .. τὴν ἀφεντιά σου Ἄντζολα... πινομή τση Ἀντζολίνα. Πάει καλά! Τώρα, ἂν δὲν τὴν ἐπάντρεψες ἀκόμα καὶ βρέσκεται 'στὸ μαγερεῖο, κράξε τὴ Διαμαντίνα νὰ φέρῃ ἐκεῖνα τὰ ραδικοβλάσταρα, γιατὶ πεινάω ποῦ δὲ σὲ βλέπω!

Φαιδρότατος 'στὸ βραδυνὸ τραπέζι ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης, ἀφοῦ ἐτράβηξε καὶ κάμποση *βερντέα*, — ἄσπρο γλυκόπιοτο κρασί, — θυμήθηκε τὸ σχετικὸ τραγοῦδι, καὶ τὸ τραγούδησε μὲ περιπάθεια, ποῦ προσπαθοῦσε νὰ τὴν κάνῃ κωμική:

Μὰ γὼ γιὰ τὴν ἀγάπη σου καὶ τὴ γλυκότητά σου,
μπίο - μπό!..
Θενὰ βαφτίσω ἕνα παιδὶ νὰ βγάλω τὄνομά σου.
μπίο - μπό!..
Τὸ βάφτισα καὶ τοὔβγαλα, Ἄντζολα, τὄνομά σου,
Μὰ οὔτε 'ς ἀλλη σοῦμοιασε, οὔτε καὶ 'στὴν καρδιά σου.

Ἔπειτα τὸ ἐσχολίασε:

— Ἄς εἶνε, εἶπε· ὅσο γιὰ τὰ κάλλη δὲν εἶνε κανένα δύσκολο νὰ σοῦ μοιάσῃ· γιατὶ νὰ λέμε τὴν ἅγι ἀλήθεια, καὶ ἡ μάνα τση εἶνε πολὺ ὥμορφη, καὶ ὁ πατέρας τση δὲν πάει παρακάτου. Μὰ ὅσο γιὰ τὴν καρδιά . νὰν τὰ λέμε καὶ νὰ μὴν ξεροκοκκινίζουμε... ἀδύνατο μοῦ φαίνεται!..

Κ' ἐξακολούθησε τώρα πολὺ σοβαρός, μὲ συγκίνησι ποῦ ἔκανε τὴ φωνή του νὰ πνίγεται:

— Γιατὶ τὴν καρδιὰ τὴ δική σου, Ἄντζολά μου, στοχάζουμαι, σπάνιο πράμα νὰ τὴν ἔχῃ ἄνθρωπος γεννημένος.. Εἶσαι καλὴ γυναῖκα ἐσύ, ὅσο δύνεται καλή... ἐγὼ εἶμαι κακός, καὶ κάθε τόσο σὲ μαρτουρεύω.

— Κακός! εἶπε τότε ἡ Ἄντζολα σχεδὸν ἀπὸ μέσα της. Μακάρι νὰ ἦταν ἔτσι οὔλ' οἱ κακοὶ τοῦ κόσμου!

[Ἕπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

[1] *Φιότσα*, βαφτιστικιά

[1] *Στὸ Μέττιλα*. τὸ ἄγαλμα τοῦ ἄγγλου ἁρμοστῆ Μαίτλανδ· 'ς αὐτο παραπέμπουν οἱ ἀστεῖοι ζακυθινοὶ ὅσους κάνουν ἄπρεπα παράπονα.

Ο ΝΕΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΔΑΝΙΑΣ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ Η΄.

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ*

ΑΙ ΤΡΕΙΣ ΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Ἐὰν δι' ἑνὸς βλέμματος περιλάβωμεν τὴν παιδαγωγικὴν ἐξέλιξιν διὰ μέσου τῶν φάσεων τῆς κοινωνικῆς ἀναπτύξεως, θὰ ἴδωμεν τὴν ἀγωγὴν περιοριζομένην κατ' ἀρχὰς καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τὴν ἁπλῆν ἐκγύμνασιν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀπαραιτήτων ἀναγκῶν. Ὅταν ἀργότερα διὰ τῶν καταλλήλων ἀσκήσεων, τῶν προσπαθειῶν, τῆς μυήσεως ἐπιζητεῖται ἡ ἐνίσχυσις τῆς θελήσεως, ἡ ἀγωγή, ἕως τότε ἁπλῶς *φυσικὴ* καὶ βιοτεχνική, λαμβάνει διεύθυνσιν *ἠθικήν*. Τέλος ὅταν ἡ θρησκεία ἔγεινε δύναμις, ὅταν ἐτέθησαν αἱ βάσεις τῶν ἐπιστημῶν, ἰδίως ὅταν ἡ φιλολογία καὶ αἱ τέχναι ἔλαβαν μεγάλην ἀνάπτυξιν, ἡ ἀγωγὴ μεταβάλλεται καὶ γίνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον *πνευματική*. Αἱ τρεῖς αὐταὶ στάσεις, φυσική, ἠθικὴ καὶ πνευματική, ἀνταποκρίνονται πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀ-

* Die Erziehung, von Letourneau. Leipzig G. Göschen'she Verlangshandlung 1902. — Συμπερά σματα τοῦ τελευταίου κεφαλαίου.

τόμου διὰ μέσου τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητος, διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ παρουσιάζουν τὰς τρεῖς μεγάλας κατευθύνσεις τῆς παιδαγωγικῆς.

Τὸ ζήτημα εἶνε μὲ ποῖον σκοπὸν καὶ μὲ ποῖον πνεῦμα πρέπει νὰ παιδαγωγηθῇ τὸ σῶμα, ἡ καρδία καὶ ἡ διάνοια. Ἡ ἀπάντησις ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ καὶ τοῦ εἴδους τοῦ κρατοῦντος πολιτισμοῦ. Οὕτω, πολιτισμὸς βασιζόμενος ἐπὶ τοῦ πολέμου ὑπαγορεύει τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις καὶ μετατρέπει τὴν ἀγωγὴν εἰς στρατιωτικὴν θητείαν. Πολιτισμὸς ποτισμένος βαθέως μὲ θρησκευτικὸν αἴσθημα θὰ ἀποβλέψῃ εἰς τὸν ἀσκητισμόν, ἐνῷ πολιτισμὸς ἐκλεπτυσμένος ὑπεράνω ὅλων θὰ θέσῃ τὴν καλλιτεχνικήν, τὴν φιλολογικήν, τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ τὴν φιλοσοφικὴν ἐκπαίδευσιν. Ἡ πρώτη ὅθεν φροντὶς τοῦ παιδαγωγοῦ εἶνε νὰ καθορίσῃ ἀκριβῶς τὸν ἐπιζητούμενον σκοπόν.

Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Πρέπει, ἐκ συμφώνου μὲ τὸν Ἔρβερτ Σπένσερ, νὰ περιορίσωμεν τὰς παιδαγωγικὰς ἀξιώσεις εἰς τοιαύτην προπόνησιν τοῦ παιδίου, ὥστε νὰ τὸ προσαρμόσωμεν μὲ τὴν ζωήν, ἡ ὁποία τὸ ἀναμένει; ἑπομένως νὰ τὸ ἐξασκήσωμεν ἡσύχως εἰς τὴν δουλείαν ἐὰν ὀφείλῃ νὰ εἶνε δοῦλος; Πρέπει νὰ ἐντείνωμεν τὴν προσοχὴν ὅπως μὴ σχηματίσωμεν ἀνθρώπινον ὃν ἰδεῶδες, ὁποῖον δὲν ἤθελεν ἀνεχθῇ ἡ κοινωνία, εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὁποίας θὰ ζήσῃ; Πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὴν σκληρότητα τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα των ὡς σωτηρίαν προπόνησιν διὰ τὴν κτηνωδίαν τοῦ κόσμου; Τότε τὸ ἔργον τοῦ παιδαγωγοῦ γίνεται οὐχὶ ἁπλοῦν ἀλλὰ καὶ πολὺ περιωρισμένον. Βεβαίως δὲν πρέπει νὰ παραβλέψωμεν ἐντελῶς τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς ἀγωγῆς, τὸ μέρος τοῦ ἀπαραιτήτου οὐτιλιταρισμοῦ. Ἀναμφιβόλως πρέπει νὰ ἠμπορῇ νὰ ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἀποτελῶν μέλος τῆς κοινωνίας, πρέπει ὅμως ἐπίσης νὰ βλέπῃ τὰς ἀτελείας καὶ τὰ ἐλλαττώματα καὶ νὰ ἐργάζεται διὰ τὴν διόρθωσίν των, διότι, μὲ τὸν κίνδυνον τοῦ ἐκφυλισμοῦ, ὀφείλει ἀδιακόπως νὰ προοδεύῃ μία κοινωνία.

Σήμερον πρέπει ἡ παιδαγωγικὴ νὰ ἀρκεσθῇ ὅπως, μὴ παραμελοῦσα τὰς μεγάλας ἰδιότητας τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος καὶ ἐμπνεομένη ἐκ τῆς πείρας, προσδώσῃ εἰς ἕκαστον ἄτομον τὴν πλήρη φυσικήν, ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν ἀνάπτυξίν του, ὥστε νὰ καταστῇ τοῦτο ρωμαλέον, καλὸν καὶ νοῆμον, ἐφ' ὅσον τὸ ἐπιτρέπει ὁ ἴδιος αὐτοῦ ὀργανισμός.

Η ΦΥΣΙΚΗ ΑΣΚΗΣΙΣ ΚΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Αἱ ἀρχαῖαι κοινωνίαι, καὶ ἰδίως ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ῥώμη, ἀπέδωσαν πάντοτε μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν φυσικὴν ἄσκησιν, τὴν ὁποίαν μόνον αἱ ἀσκητικαὶ θρησκεῖαι κατέρριψαν. Προέχει εἰς τοῦτο ὁ χριστιανισμός, ὁ ὁποῖος ἀνύψωσεν εἰς δόγμα τὴν περιφρόνησιν τῆς μυϊκῆς δυνάμεως καὶ τῆς καλλονῆς. Ἡ ἀνθρωποκτόνος αὐτὴ ἄποψις ἐπεκράτησεν εἰς τὴν παιδαγωγικὴν καθ' ὅλον τὸν μεσαιῶνα· σήμερον ἀκόμη εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὰς λατινικὰς χώρας ἐπιδρᾷ εἰσέτι ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς. Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἀμερικὴ εἶχαν τὴν ἐπίνοιαν νὰ ἀπαλλαγοῦν, καὶ ὁ Ἔρβερτ Σπένσερ διετύπωσε τὴν κρατοῦσαν εἰς τὸν τόπον του γνώμην εἰπών: «Ὁ πρῶτος ὅρος τῆς εὐδοκιμήσεως εἰς τὸν κόσμον τοῦτον εἶνε νὰ εἶνε κανεὶς *καλὸν ζῶον* καὶ ὁ πρῶτος ὅρος τῆς εὐημερίας εἶνε τὸ ἔθνος νὰ ἀποτελῆται ἀπὸ *καλὰ ζῶα*». Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐκτιμῶνται πολὺ τὰ ἀθλητικὰ παίγνια, αἱ φυσικαὶ ἀσκήσεις, ἰδίως εἰς τὰ κολλέγια καὶ τὰ πανεπιστήμια. Κάθε φοιτητὴς εἶνε μέλος γυμναστικοῦ συλλόγου, καὶ οἱ καθηγηταὶ αὐτοί, ὅσοι εἰμποροῦν νὰ ἐκγυμνάσουν, δὲν παραλείπουν νὰ προσθέσουν εἰς τοὺς τίτλους των τὸ ἐπίθετον athletic. Ἐκτὸς τούτου τὰ καταστήματα τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν Ἀγγλίαν, σχεδὸν ὅλα, εἶνε εἰς τὰς ἐξοχάς, εἰς τοποθεσίας ὑγιεινάς, ὅπου καθὲν τούτων σχηματίζει μικρὰν πόλιν, περιβαλλομένην ἀπὸ λειμῶνας διὰ τὰ ἀθλητικὰ παίγνια. Ἀπεναντίας, εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Γαλλίαν καὶ ἔτι περισσότερον εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὰ παλαιὰ κολλέγια διὰ τῆς ἀνθυγιεινῆς κατασκευῆς των, τοῦ ἐλαττωματικοῦ ἀερισμοῦ, τῶν μικρῶν αὐλῶν, τοῦ ρυπαροῦ συχνὰ περιβάλλοντος, τῆς πιεστικῆς πειθαρχίας των, παρουσιάζουν συγχρόνως τὸν χαρακτῆρα μοναστηρίου, στρατῶνος καὶ σωφρονιστηρίου. Ἀπὸ τὰ ἱδρύματα αὐτὰ ἐξάγονται κατ' ἔτος εἰς τὴν κοινωνίαν νεανίαι ὠχροί, στερημένοι πάσης πρακτικῆς γνώσεως.

ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΩΤΗΡΙΑΝ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

Καὶ ἡ Γερμανία ἐν μέρει, ὅπως ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Γαλλία, παρὰ τὰς δειλὰς μεταρρυθμιστικὰς προσπαθείας, πρό τινος ἐπιχειρηθείσας καὶ σχεδὸν ἐξουδετερωθείσας διὰ τῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ προγράμματος καὶ τῆς μανίας τῶν ἐξετάσεων, δὲν ἀπεμακρύνθη ἀκόμη ἀποφασιστικῶς τῆς ρουτίνας. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν

καὶ τὴν Ἀμερικὴν τοὺς μαθητὰς τῶν σχολείων καὶ τοὺς φοιτητὰς τῶν κολλεγίων καὶ τῶν πανεπιστημίων χαίρεται νὰ τοὺς βλέπῃ κανείς. Ἀλλὰ τί νὰ εἴπωμεν ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν διὰ τὴν νεολαίαν τῶν σχολῶν καὶ λυκείων τῆς λατινικῆς φυλῆς; Ἐν τούτοις ἡ ρῆσις: νοῦς ὑγιὴς ἐν σώματι ὑγιεῖ, εἶνε ἡ ἀκριβὴς ἔκφρασις τῆς ἀληθείας. Πολύτιμοι ἰδιότητες τοῦ χαρακτῆρος εἶνε στενῶς συνδεδεμέναι πρὸς τὴν φυσικὴν εὐρωστίαν. Ἡ δραστηριότης, ἡ τόλμη, ἡ ἰσχὺς τῆς θελήσεως, τὸ πνεῦμα τῆς πρωτοβουλίας, εἰσχωροῦν πολὺ σπανίως εἰς ἀσθενῆ σώματα. Εἰς βαθμόν τινα φυσικῆς ἐξασθενίσεως ἀνταποκρίνεται συχνὰ ἡ ἠθικὴ ἀδράνεια, τὴν ὁποίαν ὑποθάλπει ἄλλως ἡ στρατιωτικὴ πειθαρχία τῶν καταστημάτων τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.

Ἀπεναντίας μεγάλη ἐλευθερία, εὐρεῖα χρῆσις ὑπαιθρίων παιγνίων, γενίκευσις τῆς κολυμβητικῆς καὶ γυμναστικαί τινες ἀσκήσεις ἐπιμελῶς ἐκλεγόμεναι καὶ μετὰ μέτρου ἐκτελούμεναι ἀξίζουν περισσότερον διὰ νὰ μετασχηματίσουν ἄνδρα καὶ γυναῖκα ἀκόμη ἀπὸ τὰς πεπαλαιωμένας σχολικὰς ἐργασίας, τὰς ὁποίας ὁ μεσαιὼν μᾶς μετέδωκε κατὰ παράδοσιν. Κατενοήθη τοῦτο εἰς τὴν Ἀμερικήν, εἰς τὰ πλεῖστα τῶν καλλεγγίων τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἰατρὸς εἰδικός, ἐπιφορτισμένος ὅπως ἐπιβλέπῃ καὶ κανονίζῃ τὴν γυμναστικήν.

ΥΠΟΛΕΙΠΕΤΑΙ Η ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Λεπτοτέρα εἶνε ἡ ἠθικὴ παίδευσις. Ἐν τούτοις σωρεία γεγονότων ἐκ παρατηρήσεως μαρτυροῦσιν ὅτι ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶνε πολὺ εὐμάλακτος· τὸ ἀληθὲς καὶ ἀναμφισβήτητον εἶνε ὅτι ὁλόκληρος ἡ ἠθικὴ ἡμῶν προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀτομικὴν ἀγωγὴν καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν ἀγωγὴν τῶν προγόνων, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν τὰς ἐμφύτους καλὰς ἢ κακὰς κλίσεις ἡμῶν. Μερικαὶ τῶν ἐμφύτων τούτων διαθέσεων ἔχουν τόσην ἐνέργειαν, ὥστε μένουν ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ πάσης ἀτομικῆς ἀγωγῆς, ἀλλ' αἱ πλεῖσται τούτων ἠμποροῦν εἴτε νὰ μετριασθοῦν εἴτε νὰ ἀναπτυχθοῦν διὰ καταλλήλου ἀγωγῆς. Εἶνε μάλιστα δυνατὸν νὰ προπαρασκευασθῇ ἡ γένεσις νέων κλίσεων, τῶν ὁποίων τὴν ἀνάγκην θὰ αἰσθανθοῦν αἱ μέλλουσαι κοινωνίαι. Αλλ' ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν ὁλόκληρος ἡ ἐπιστημονικὴ παιδαγωγία εἶναι ἀκόμη ἀπαράσκευος.

Ἐξ ὅλων τῶν σχολῶν μόνον αἱ *Σχολαὶ τῆς Δικαιοσύνης* εἰς τὴν ἀρχαίαν Περσίαν ἔθεσαν ὡς σκοπὸν τὴν ἀνάπτυξιν πρὸς δεδομένην διεύθυνσιν τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρος. Εἰς τὰς περσικὰς αὐτὰς σχολὰς ἐδιδάσκετο ἡ δικαιοσύνη ὄχι διὰ τοῦ μέσου τῶν κανόνων ἀλλὰ πειραματικῶς καὶ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς εἰς τὰ συμβάντα τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

Εἰς τὰ συστηματικὰ παιδαγωγικὰ σωφρονιστήρια τὸ καλῶς νοούμενον συμφέρον, ἡ ἰδέα ταχυτέρας ἀπελευθερώσεως καὶ ἡ εὐμενὴς προστασία ἔδωσαν ἐξαίρετα ἀποτελέσματα. Εἰς τὸ περίφημον Σωφρονιστήριον Ἐλμίρα τῆς Ἀμερικῆς προσπάθεια γίνεται νὰ ἐγερθῇ ἢ ἀφυπνισθῇ εἰς τὸν κατάδικον τὸ αἴσθημα τοῦ καθήκοντος. Ὁ φυλακισμένος εἶνε κύριος τῆς τύχης του. Τὸ παρελθόν του θεωρεῖται κατηργημένον. Ὑπάρχει μόνον παρὸν καὶ μέλλον καὶ ἀμοιβὴ διὰ πάντα ἄξιον ταύτης. Ἐπὶ 1722 ἀπελευθερωθέντων ἐπὶ διαβεβαιώσει φυλακισμένων, οἱ πλεῖστοι, 1125, ἤτοι 78% παρουσίασαν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των ἱκανοποιητικὴν ἀγωγήν, ὅπως ἐξηκριβώθη. Οἱ λοιποὶ ἔγειναν ἄφαντοι, ἀλλ' οὐδὲν βεβαιοῖ ὅτι ὑπέπεσαν εἰς ὑποτροπὴν τοῦ ἀδικήματος, ὅπως συμβαίνει διὰ μεγάλην ἀναλογίαν τῶν ἀπελευθερουμένων Εὐρωπαίων καταδίκων.

ΔΥΣΧΕΡΕΙΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΗΘΙΚΗΝ ΑΓΩΓΗΝ

Θεωρητικῶς ὅθεν ἡ ἠθικὴ ἀγωγὴ εἶνε λίαν κατορθωτή. Ἀλλὰ ποία διεύθυνσις πρέπει νὰ δοθῇ εἰς αὐτήν; Βεβαίως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν εὐγενεστέρων κοινωνικῶν ἰδιοτήτων, τῆς φιλαλληλίας, τῆς ἀμοιβαιότητος, τῆς ὑπαγωγῆς τῶν ἀτομικῶν εἰς τὰ γενικὰ συμφέροντα. Πρὸς τὴν ἀντίθετον φορὰν ὅμως ὠθοῦσι τὰ ἤθη καὶ ἐξελίσσονται αἱ ὀρέξεις, καὶ θὰ ἦτο πολὺ δύσκολον εἰς τὴν παιδαγωγικὴν νὰ ἀνέλθῃ ἀντιθέτως τὰ γενικὰ αὐτὰ ρεύματα. Ἡ ἠθική μας κατάστασις, γενικώτερον τὰ ἤθη τῶν πολιτισμένων χωρῶν, ἐνθαρρύνουν τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ ὑποτάσσουν σχεδὸν τὸ πᾶν ὑπὸ τὴν λάμψιν τοῦ χρήματος.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν ὁ ἀγγλοσαξωνικὸς κόσμος, ὅστις κατενόησε τὴν φυσικὴν ἀγωγήν, παρέχει πολὺ κακὰ ἠθικὰ ὑποδείγματα. Ὁ ἀτομικισμὸς ἀνεπτύχθη εἰς τὸ ἔπακρον. Μέγας Ἄγγλος, ὁ Δάρβιν, ἀνεκήρυξε τὸν συναγωνισμὸν ὡς τὸν νόμον αὐτὸν τῆς ἀναπτύξεως ὄχι μόνον τῆς ζωϊκῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνικῆς. «Ἀνάγκη, ἔλεγε, νὰ καταργηθοῦν ὅλοι οἱ νόμοι καὶ ὅλα τὰ ἤθη τὰ ἐμποδίζοντα τοὺς

ἰσχυροτέρους ὅπως ἐπιτύχουν καὶ ἀναθρέψουν περισσότερα τέκνα»· ἀλλ' *ἐπιτυχία* κατὰ τὴν τρέχουσαν ἔννοιαν τῆς λέξεως εἶνε κέρδος χρήματος. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν βροντοφωνάζουν τοῦτο, καὶ ὁ σεβασμὸς διὰ τὰ δολλάρια κατέστη θρησκευτικός. Δύναταί τις νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ἡ ἠθικὴ ἀγωγὴ δὲν θὰ διοργανωθῇ σοβαρῶς προτοῦ αἱ πολιτισμέναι κοινωνίαι μας ὑποστοῦν βαθείας μεταμορφώσεις.

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Διὰ τὴν πνευματικὴν ἀγωγὴν δύναται νὰ συμβῇ ἄλλως. Εἰς χρόνον ἀρκετὰ προσεχῆ καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα, ὅλαι αἱ πολιτισμέναι κοινωνίαι θὰ προσπαθήσουν νὰ δώσουν εἰς πάντα τὰ πνεύματα ἀρκετὴν μόρφωσιν, καὶ μαζὶ μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιστημῶν εὐφυὴς παιδαγωγικὴ θὰ κατορθώσῃ νὰ παρασκευάσῃ πᾶν ὅ,τι δύναται καὶ ὀφείλει ἕκαστον πολιτισμένον ὄν νὰ γνωρίζῃ. Ἡ διάρκεια τῶν σπουδῶν δὲν θὰ αὐξήσῃ ἐκ τούτου· ἀπ' ἐναντίας μάλιστα, διότι θὰ καταργηθοῦν αἱ παράλογοι παλαιαὶ μέθοδοι. Ὁ διδάσκαλος θὰ ἀπευθύνεται κυρίως εἰς τὴν διάνοιαν καὶ τὴν κρίσιν καὶ ὄχι εἰς μόνην τὴν μνήμην. Ἡ σπουδὴ τῶν γλωσσῶν δὲν θὰ παραλύεται πλέον διὰ τῆς γραμματικῆς. Θὰ ἐννοηθῇ ὅτι διὰ νὰ διδαχθῇ εὐχερῶς μία γλῶσσα πρέπει ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας νὰ γίνεται ἐξάσκησις ἁπλῆ εἰς ὁμιλίαν, ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν. Θὰ παρατηρηθῇ ὅτι αἱ γραμματικαὶ μελέται δέον νὰ τίθενται ὄχι εἰς τὴν ἀρχὴν ἀλλ' εἰς τὸ τέλος. Δὲν θὰ προσκολληθοῦν πλέον εἰς τὰ Λατινικὰ καὶ τὰ Ἑλληνικά, ὡς ναυαγοὶ εἰς σανίδα σωτηρίας. Ἀντὶ νὰ διασπείρουν τὴν προσοχήν, ἀρκετὰ καθ' ἑαυτὴν φευγαλέαν, τῶν παιδιῶν, ἀναγκάζοντες αὐτὰ ν' ἀσχοληθοῦν ἐντὸς τῆς ἰδίας ἡμέρας εἰς δέκα διάφορα ζητήματα, θὰ ταξινομήσουν εἰς λογικὴν σειρὰν καὶ ἐκ συμφώνου μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν ψυχολογίαν τὰς διαφόρους γνώσεις. Αἱ κυριώτεραι τούτων θὰ παρουσιάζωνται καθ' ὅλην τὴν κλίμακα τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀλλ' εἰς ἑκάστην βαθμίδα ἡ προσοχὴ θὰ καταβάλλεται ὅπως ἐξαντληθῇ ἡ μία ὕλη προτοῦ γίνῃ ἔναρξις ἄλλης. Συστηματικὴ ἐπιστήμη ὁμοιάζει πρὸς δένδρον. Ἔχει κορμόν, κυρίους κλάδους, κλαδάκια, μίσχους καὶ φύλλα. Ὅ,τι περιέχει θεμελιώδες, ἠμπορεῖ πάντοτε νὰ συνοψισθῇ εἰς ὀλίγας σελίδας. Πέριξ τῶν οὐσιωδῶν τούτων δεδομένων, γεγονότα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἰδιαίτερα καὶ ὀλιγώτερον ὁλονὲν σημαντικὰ ἠμποροῦν φυσικώτατα νὰ συγκεντρωθοῦν. Δὲν πρέπει ὅμως ἡ μελέτη τοῦ ἐπιστημονικοῦ δένδρου νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὰ φύλλα, ὅπως συχνότατα εἰς τὰ σχολεῖα μας. Εἰς σύστημα δημοσίας ἐκπαιδεύσεως οὕτω λογικῶς διαρρυθμισμένον, ἑκάστη βαθμὶς ἐπαρκοῦσα καθ' ἑαυτὴν θὰ ἀπετέλει συγχρόνως τὴν βάσιν ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ ἐστηρίζετο ἡ ἀνωτέρα βαθμίς, καὶ καθ' ὅλας τὰς βαθμίδας ταύτας ἡ ἀγωγὴ θὰ ἦτο ἀκεραία δηλαδὴ φυσική, ἠθικὴ καὶ πνευματική.

ΟΙ ΑΠΟΓΟΝΟΙ ΘΑ ΕΙΝΕ ΚΑΛΛΙΤΕΡΟΙ ΗΜΩΝ

Εἶνε φανερὸν ὅτι τοιαύτη μεταρρύθμισις εἰς τὴν παιδαγωγικὴν δὲν ἠμπορεῖ ἀποτόμως νὰ πραγματοποιηθῇ. Πρῶτον θὰ καταστρωθοῦν αἱ μεγάλαι γραμμαί, ἀλλὰ διὰ τὰς λεπτομερείας πρέπει νὰ γίνῃ χρῆσις μέσων εὐφυῶς προητοιμασμένων καὶ μελετημένων. Ἄλλως τε τὰ συστήματα τῆς ἀγωγῆς πρέπει νὰ εὑρίσκωνται πάντοτε ὑπὸ μελέτην καὶ πάντοτε νὰ βελτιοῦνται. Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, πλέον ἢ εἰς πᾶν ἄλλο, ἡ τελειότης δὲν ἐπιτυγχάνεται ποτέ. Εἶνε ἀρκετὸν πρὸς τοῦτο νὰ εἴπωμεν ὅτι ὑγιής, σοφὴ καὶ προοδευτικὴ ἀγωγὴ τοῦ σώματος τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος τῶν παίδων εἶνε σχεδὸν ἀδύνατος εἰς τὰς ὑπερμέτρως συγκεντρωτικὰς χώρας. Διὰ νὰ μεταρρυθμίσουν ὅμως τὴν παιδαγωγίαν των αἱ χῶραι αὗται αἱ καισαρικῶς ὠργανωμέναι, ὤφειλον νὰ καταργήσουν πρῶτον τὴν καταθλιπτικὴν διοίκησίν των, νὰ χωρισθοῦν εἰς ἐλευθέρας καὶ ὁμοσπόνδους πόλεις, τῶν ὁποίων τὰ διάφορα ἐκπαιδευτικὰ συστήματα θὰ ἐξελέγχοντο καὶ θὰ ἐδιορθοῦντο ἀμοιβαίως. Εἰς πόσας ἀφορμὰς καταστροφῆς δὲν ἀντέσχε τὸ ἀνθρώπινον γένος, κερδίζον πάντοτε ὀλίγον ἔδαφος, προοδεῦον ἐπιπόνως καθ' ὅλων τῶν ἐμποδίων. Τί ἠμπορεῖ νὰ γείνῃ ὁ ἄνθρωπος ἐὰν ἐκαλλιεργοῦντο ὅλαι αἱ ἰδιότητες τὰς ὁποίας ἐμφύτως ἐγκλείει; Τοῦτο εἶνε ζήτημα σωτηρίας, διότι ἐπὶ ποινῇ ἐξαφανίσεως πρέπει οἱ ἀπόγονοί μας νὰ εἶνε ἰσχυρότεροι, ὡραιότεροι, καλλίτεροι καὶ εὐφυέστεροι ἡμῶν.

[Μετάφρασις Σ. Λ.] Κ. ΛΕΤΟΥΡΝΩ

ΟΙ ΔΥΟ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΟΥ ΑΣΤΟΥ ΤΩΝ ΒΡΟΥΓΩΝ

Στοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως, ἦταν στὰ Βροῦγα ἕνας πλούσιος νοικοκύρης, ὅπου δὲν τὸν εὐχαριστοῦσαν τὰ μεγάλα συμπόσια, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ συμπατριῶται του διεσκέδαζαν τρώγοντας πολὺ καὶ γελῶντας ἀδιάκοπα. Θὰ τοῦ ἄρεσε νὰ ῥίχνῃ τὸ δοξάρι, γιατὶ ἐκολακεύετο ἡ φιλοτιμία του νὰ ἔλθῃ πρῶτος ἀπὸ ὅλους, ἀλλὰ δὲν εὕρισκε καμμίαν σπουδαίαν εὐχαρίστησιν νὰ τὸν θαυμάζουν οἱ συντοπίτισσές του γυναικοῦλες. Εἶχεν ὀλίγον μάλιστα βαρεθῆ τὴν γυναῖκα του, ἂν καὶ τοῦ ἦταν πιστὴ καὶ δροσερὴ ἀκόμα· εἶδα ὅμως τὴν εἰκόνα της, κ' ἦταν σὰν τὲς μικροῦλες τοῦ Μέμλιγγ, ἀφιερωμένη σὲ κάθε πρᾶγμα ποῦ 'ναι κλεισμένο στὸν ταπεινὸν κύκλον μιᾶς τακτικῆς ζωῆς, καὶ τίποτα δὲν ἤξευρεν ἀπὸ τὰς ἐλαφρότητας καὶ τοὺς ἐνθουσιασμούς, ποῦ μόνοι αὐτοὶ θὰ εὐχαριστοῦσαν τὸν ἄεργον ἐκεῖνον μελαγχολικόν.

Μ' αὐτὰ τὰ αἰσθήματα, ἔκαμε τάμα νὰ ταξιδεύσῃ στοὺς Ἁγίους Τόπους. Καὶ τὸ ἔκαμνεν αὐτὸ γιὰ δυὸ αἰτίες, γιὰ νὰ κατορθώσῃ μεγάλα πράγματα καὶ γιὰ νὰ διασκεδάσῃ.

Πρέπει ὅμως πάντοτε νὰ κόβῃ κάνεὶς τὰ φτερά του· ὁ Φλαμανδὸς δὲν πῆγε πέρα ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν· μιὰ γυναῖκα μὲ τὴν εὐμορφιὰ τοῦ τόπου ἐκείνου, ὁποῦ γι' αὐτὸ τοῦ ἐφάνηκεν ἀσύγκριτη, ἐκράτησεν στὰ γυμνωμένα της στήθη τὸ τετράγωνο κεφάλι τοῦ ξένου. Ἦταν ἄλλοτε ἐρωμένη τοῦ Λαυρεντίου Μεδίκου, καὶ γιὰ μιὰ νύκτα τοῦ νέου Πὶκ Δὲ Λαμιραντδόλ. Εἶδα τὰ πορτραῖτα των, ὅπου τὰ πῆρε ὕστερα μαζί της στὴν Φλάνδραν, καὶ ὅπου εἶναι στὴν Ἀνβέρσαν, στὸ παλάτι Πλαντέν. Ὁ Λαυρέντιος Μέδικος εἶναι χονδρὸς καὶ ῥυπαρὸς σὰν καθηγητὴς τῆς ζωγραφικῆς, καὶ ὁ Λαμιραντδὸλ ἔχει τὴν ἀγνὴν καὶ παγωμένην μορφὴν ἑνὸς Ἑβραίου κομψοῦ, ἀδεξίου καὶ ἀῤῥώστου.

Ἀρωματισμένη καὶ στὰ μετάξια ντυμένη, ἐδιάβαζεν ἡ Κλορίνδα στὸν ἀγαπητικόν της τὸν Ἀριόστον, τοῦ ὁποίου ἡ μαλθακὴ μεγαλοπρέπεια ἐξύψωνε περισσότερον τὴν χάριν της, ποῦ ἦταν ἡδυπάθεια γεμάτη· καὶ ἡ μελαγχολία τοῦ νέου, ἡ ὁποία ἔμοιαζεν ἕως τότε τὴν σκυθρωπότητα, ἔγινε τώρα μιὰ θλῖψις βακχευμένη.

Ὅταν ἐσκόρπισαν τὰ χρήματα κι αὐτὰ τὰ κοσμήματά των, ὁ Φλαμανδός, ὁ ὁποῖος δὲν ἠμποροῦσε νὰ συνηθίσῃ στὴν σκέψιν, ὅτι μίαν ἡμέραν μακρυά του αὐτὴ θὰ ἦταν γριὰ κι ἀξιολύπητη, τὴν παρακάλεσε νὰ τὸν συνοδεύσῃ στὴν Φλάνδραν, ὅπου θὰ εὕρισκαν ὅλα τὰ ἀγαθά.

Ἡ Κλορίνδα, ἐκεῖ ὅπου ἐμάθαινε τὸν ἀγαπημένο της βάρβαρον νὰ εὐχαριστῆται εἰς ὅλα τὰ ὡραῖα πράγματα, εἶχε ξεμάθει αὐτὴ νὰ τ' ἀγαπᾷ, καὶ μόνον ἀπ' αὐτὸν νὰ χωρισθῇ, τῆς ἐφαίνετο βαρύ· ἔτσι ἐδέχθη τὴν θλιβερὰν αὐτὴν ἐξορίαν. Ἀλλ' ὅσο καὶ στὸ ταξίδι των πήγαιναν ἐμπρός, τόσο καὶ πιὸ πολλὴ στενοχώρια ᾐσθάνοντο, διότι ἡ φύσις ἐγίνετο πιὸ πτωχή, καὶ ἐπήγαιναν πρὸς τὰ μέρη τοῦ χειμῶνος.

Ὅταν ἔφθασαν ἐμπρὸς στὰ Βροῦγα, κατάλαβαν κι ὁ ἕνας κι ὁ ἄλλος, ὅτι, περνῶντας τὸ τελευταῖον αὐτὸ ὅριον, ἐτελείωναν κ' ἕνα μέρος τῆς ζωῆς των, τὸ ὁποῖον ἦταν ἡ νεότης των. Ἡ πεδιὰς ἦταν παγωμένη μέσα στὸν ἥλιο, ἕναν ἀδύνατον ἥλιο τοῦ μεσημεριοῦ, ὅπου ἔπεφτεν ἀπὸ τὸν πιὸ μολυβένιον οὐρανόν. Ὁ φόβος ἔσφιγγε τὴν καρδιὰ τῆς ξένης, μήπως τὴν ἀγαπήσῃ ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ γυναῖκα του, καὶ τὴν διώξῃ αὐτήν. Κι αὐτὸς ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος, βλέποντας τὲς πρώτες εἰκόνες, ὅπου εἶχαν μαγεύσει τὰ παιδικά του μάτια, ἔλυωνε μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι θ' ἀπέθαινεν μιὰ μέρα.

Ἔτσι ἔφθασαν στὴν προκυμαία Ῥοζέρ, καὶ ἀκούμβησαν πάνω ἀπὸ τὴν μικρὰν λίμνην, ἡ ὁποία βρέχει τὰ χαμηλὰ σπίτια, καμωμένα μὲ τοῦβλα καὶ χρωματισμένα μ' ὤχρα ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Ἡ βαρειὰ μυρουδιά της τοὺς ἐνθύμιζε τὸν παράδεισον τῆς Βενετίας. Ἐκύτταζαν τὸν μελαγχολικὸν αὐτὸν καθρέπτην, τριγυρισμένον ἀπὸ τὰ χόρτα τοῦ μοναστηριοῦ, ὅπου φυτρώνουν εἰς τὲς παλιὲς τὲς πέτρες, καὶ ἡ σκέψις των ἔτρεχε μὲ τὸ ψυχρὸ νερὸ κ' ἐχάνετο κάτω ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς θόλους. Ὁ οὐρανὸς ἦταν τόσον κοντὰ σ' ὅλες αὐτὲς τὲς μικρὲς στέγες, τόσον παράξενα κομματιασμένες, ὥστε τὸ κωδωνοστάσιον τῆς Παναγίας ἐνόμιζες πῶς τὸν ἐγγίζει. Καὶ τότε χωρὶς ἄλλο βέβαια, ὅπως καὶ σήμερα, τὸ καφενεῖον τῆς Ἀγελάδος εἶχε κρεμασμένη πάνω ἀπὸ τὸ νερὸ τὴν λεπτὴ καὶ ταπεινὴ ταράτσα του, ποῦ τὴν ἐστήριζαν μικρὲς κολῶνες. Καὶ ἴσως ἐπίσης, ὅπως τὸ ἤκουσα, ἔπαιζαν καὶ τότε θλιβερὴ μουσικὴ στὴν μικρὴ

ψαράδικη ἀγορά. Ἔστρεψε πρὸς αὐτήν, ὅπου ἔτρεμε καὶ τῆς εἶπεν:

«Γυρίζοντας μαζί σου στὸν τόπον αὐτόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔφυγα πρὶν σὲ γνωρίσω, θέλω νὰ σοῦ πῶ μέσα ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια, φίλη μου, πόσα πράγματα σοῦ ὀφείλω. Ἤσουν πολὺ καλὴ γιὰ μένα, ὅπου ἤμουν ἕνας σωστὸς ἄγριος, καὶ τώρα αἰσθάνομαι μεγάλην γιὰ σένα εὐγνωμοσύνην»!

Τόσον πολὺ ἐσυγκινήθη, ὥστε αὐτή, ὅπου μὲ πολλὴν λεπτότητα ἐκαταλάβαινε τὰ γελοῖα πράγματα, εὑρέθηκε μὲ μάτια βουρκωμένα καὶ τοῦ ἀπήντησεν:

«Δὲν ξέρω πῶς γίνεται, φίλε μου, ἀλλὰ σύ, ὅπου εἶσαι καμμιὰ φορὰ τόσον σκληρός, καὶ μπορῶ βέβαια νὰ σοῦ τὸ πῶ, καὶ ὀλίγον χονδρός, εὑρίσκεις καὶ πότε πότε πράγματα τόσον λεπτά, ὅπου κανεὶς δὲν σὲ περνᾷ. Καὶ νὰ εἶσαι βέβαιος, ὅτι κανένα στὸν κόσμον δὲν λογαριάζω παρὰ μόνον σένα».

Κι ἀγκαλιάσθηκαν, ὄχι τόσον σὰν δύο ἐρωτευμένοι, ὅσον σὰν ἀδελφὸς καὶ ἀδελφή, ὅπου καταλαβαίνονται ἀπὸ τὴν ἴδια γενιά, σὲ τέτοιον βαθμόν, ὥστε θ' ἀπέθαιναν χωρὶς κόπον ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλον, πιστεύοντας ὁ καθένας, ὅτι ἡ ἀληθινὴ ζωή του δὲν εἶναι μέσα του, ἀλλὰ μέσα στὸν ἄλλον.

Ἔτσι ἔφθασαν στὸ σπίτι τοῦ Φλαμανδοῦ, ὅπου ἡ γυναῖκα του εἰλικρινῶς ἐχάρηκε γιὰ τὴν ἐπιστροφήν του, καί, μολονότι βλέποντας τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτήν, τὴν ἐλυπήθη διὰ τὸ ἄδικον ποῦ τῆς ἔκαμνε, ὅμως σκληρὰ ἠσθάνετο τί θὰ ὑπέφερεν ἡ ὡραία του φίλη, ἡ ὁποία τοὺς ἔβλεπεν, μακρυὰ ὀλίγα βήματα. Τὲς ἐπαρουσίασεν τὴν μίαν στὴν ἄλλην: «Ἀγαπημένη μου γυναῖκα, ἀγκάλιασε τὴν ξένην αὐτήν, διότι εἶναι ἡ μεγαλύτερη εὐτυχία τῆς ζωῆς μου. Εἶναι μιὰ εἰδωλολάτρισσα, ὅπου τὴν ἐκατήχησα στὸν καιρὸν τῆς σταυροφορίας μου, καὶ ὅπου τὴν ἐπῆρα μαζί, γιὰ νὰ μὴ ξαναγυρίσῃ μακρυά μου στὰ εἴδωλά της».

Τότε διεδόθη στὰ Βροῦγα ὁ λόγος, ὅτι ὁ εὐγενὴς προσκυνητὴς εἶχε κατηχήσει μιὰ εἰδωλολάτρισσα, καὶ ὅτι τὴν ἔφερνε μαζί του, καὶ ὅλος ὁ λαὸς τοῦ ἐπρόσφερεν ἕνα γεῦμα, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν πρωτοκαθεδρίαν, ἔχοντας στὰ δεξιά του τὴν ξένην, καὶ στ' ἀριστερὰ τὴν γυναῖκα του. Μ' ἀπόλαυσιν ἔβλεπε πόσον ἐθαύμαζαν τὴν θαμβωτικὴν ὡραιότητα τῆς ἐρωμένης του, ἀλλ' ὅμως καὶ οἱ δύο ἦταν σκεπτικοί, καὶ τοῦτο ἔκανε ὅλους νὰ τοὺς πιστεύσουν γιὰ δύο ἁγίους.

Ὅταν ἐσήμανε ἡ ὥρα ν' ἀναπαυθοῦν, ἡ γυναῖκα του, ἡ ὁποία εἶχε χάσει πολὺ ἀπὸ τὴν δροσιά της νὰ τὸν κλαίῃ κατὰ τὸ σταυροφορικό του ταξίδι, τοῦ εἶπε μὲ σοβαρότητα: «Εἶμαι πολὺ μαραμένη, καὶ ξέχασα πιὰ τὲς ἀγάπες, αὐθέντη μου, δὲν πρέπει νὰ μὲ συντροφέψῃς, ἀλλὰ θέλω νὰ γίνω ὑπηρέτρια, ἐκείνης, ὅπου τῆς ἔδωκες τὸν Παράδεισον, καὶ θὰ τὴν πάρω μαζί μου τὴν νύκτα».

Ἡ Κλορίνδα ἐτρόμαζε μὲ τὴν ἰδέαν ν' ἀναπαυθῇ μόνη της, κ' ἐκεῖνος ποῦ τὴν ἐλάτρευε νά 'ναι στὴν ἀγκαλιὰ τῆς γυναικός του· λοιπὸν ἐδέχθη τὴν λύσιν αὐτὴν μὲ ἄπειρη χαρά. Αὐτὸς τὲς ἐβοήθησε καὶ τὴν μιὰ καὶ τὴν ἄλλην νὰ γδυθοῦν, ἔπειτα ἔπεσε κι αὐτὸς στὸ ἄλλο κρεββάτι τῆς ἴδιας κάμαρας.

Ἔτσι ἔζησαν καὶ οἱ τρεῖς, καὶ πολλὲς φορές, τὸν μακρὸν χειμῶνα τῆς Φλάνδρας, ὅπου τὸ κρύο ἦταν δυνατό, πότε ἡ μιὰ καὶ πότε ἡ ἄλλη ἀπὸ τὲς δύο γυναῖκες τοῦ κρατοῦσε συντροφιά.

Τὰ Βροῦγα εἶναι μιὰ πόλις ποῦ 'ναι σκεπασμένη μὲ δένδρα καὶ καθρεφτίζεται στὰ κανάλια, ποῦ τὴν δροσίζει ἀδιάκοπα ὁ βορριᾶς καὶ ἀντηχεῖ ἀπὸ τὰ καμπανίσματα τῶν ἐκκλησιῶν. Ἀλλ' ὅταν ἔβλεπαν τοὺς κύκνους νὰ προσπερνοῦν ἀθόρυβα τὴν προκυμαίαν, τοὺς ἤρχετο στὸν νοῦν, ὅτι ἐὰν τὰ Βροῦγα βάνουν στὰ κανάλια τοὺς παγωμένους αὐτοὺς κύκνους, ἡ Βενετία βάζει γυναῖκες ἡδονικές. Καὶ οἱ δύο τους ηὐχαριστοῦντο νὰ βλέπουν τὴν νύκτα νὰ σκεπάζῃ μὲ σκιὰν τὲς πολλὲς λεπτομέρειες καὶ κομψότητες τῆς φλαμανδικῆς τέχνης, καὶ ν' ἀφίνῃ νὰ φαίνεται μόνον τὸ ἐπιβλητικὸν ξεπέταγμα τῶν ἀρχιτεκτονικῶν ὄγκων. Στὴν μεγάλη πλατεῖα τῆς ἀγορᾶς, ὅταν τὸ σκοτάδι ἔδειχνε τὴν ἁπλοϊκὴν βίγλαν σὰν κανένα εὐγενικὸ φλωρεντινὸ κάστρο, ἔβαζε στὸν νοῦν της ἡ ξένη τοὺς τολμηροὺς ἐκείνους ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι ἐκατοικοῦσαν ἐκεῖ κάτω παρόμοια σκυθρωπὰ παλάτια, καὶ οἱ ὁποῖοι πρῶτοι τὴν εἶχαν σφίξει στὴν νεαρὰν ἀγκάλην των, κι αὐτὸς ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος ἐσυλλογίζετο, ὅτι στοὺς πλατεῖς πλακοστρωμένους δρόμους τῆς Τοσκάνης ἀόριστες ἐπιθυμίες εἶχαν θερμάνει τὴν ψυχήν του.

Κ' ἔτσι δὲν ἠμποροῦσαν χωρὶς μιὰ μέθη θλιβερὴ νὰ ἐνθυμηθοῦν τὲς περασμένες ἡμέρες τῆς Ἰταλίας. Ὄχι ἐπὶ τέλους γιατὶ ὁ καιρὸς ἐκεῖνος ἦταν προτιμότερος ἀπὸ τοὺς ἠρέμους

περιπάτους, ὅπου ἔκαναν τώρα μέσα στὴν ὁμίχλην τῆς θαλάσσης τοῦ Βορρᾶ, καὶ ἀπὸ τὲς βραδυές, ὅπου ἐπερνοῦσαν, ὀπίσω ἀπὸ τὰ ὑελόφρακτα καὶ γεμᾶτα ἀντανακλάσεις παράθυρα τῆς ὁδοῦ τῶν Χηνῶν! Ἀλλ' ὁ χαρακτήρ των δὲν ἀγαποῦσε τὰ κοινὰ πράγματα, ἐνῷ ἡ Φλαμανδὴ ἦταν εὐχαριστημένη ἐὰν τοὺς ἑτοίμαζε καλὸ δεῖπνον ἢ ἂν τοὺς ἔζέσταινε καλὰ τὸ σπίτι.

Ὁ Φίλιππος ἀπέθανεν ἀπὸ καρδιακὸν νόσημα, καὶ αἱ δύο του γυναῖκες, ὅπως ἔλεγαν εἰς τὰ Βροῦγα, ἦταν ἀξιολύπητες· ἡ γυναῖκα του, εἶναι ἀλήθεια, τὸν ἔκλαψε πολύ, δὲν ἔφθασεν ὅμως ἡ λύπη της τὸ αἴσθημα τῆς εἰδωλολάτρισσας. Ἔχανε αὐτὴ ἐκεῖνον ποῦ τὴν εἶχε κάμει νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀλήθειαν.

Ἡ ὄμορφη ἐκείνη γυναῖκα ἐπῆγε στὲς καλόγριες τῆς Ἀπολυτρώσεως, ὅπου ὁ λαὸς τὲς λέγει κόκκινες ἀδελφές, διότι εἶνε ντυμένες μὲ πουκάμισα καὶ μὲ κάλτσες ἀπὸ κόκκινο μετάξι. Καὶ τώρα ἀκόμη ὅπου ἤθελε νὰ ζήσῃ εἰς μετάνοιαν, κατεδίκαζε τὸν ἑαυτόν της νὰ μὴ τυλίγῃ τὸ ὡραῖον της σῶμα παρὰ μόνον μέσα σὲ μετάξι, ἀκριβῶς γιὰ νὰ ἐξαγνίσῃ τὰς ἀπολαύσεις, ὅπου εἶχε δοκιμάσει ἄλλοτε, μακρυὰ ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἀνδρός της. Σὲ κάθε της βῆμα τὸ τρίξιμο τῆς μετάξης τῆς ἐνθύμιζε τὰ φοβερά της ἁμαρτήματα.

Εἶπαν πῶς ἠθέλησε ν' ἀποθάνῃ πρώτη, γιὰ νὰ μείνῃ μερικὲς στιγμὲς ἀκόμη πλαγιασμένη μόνη μαζί του στὸν τάφον.

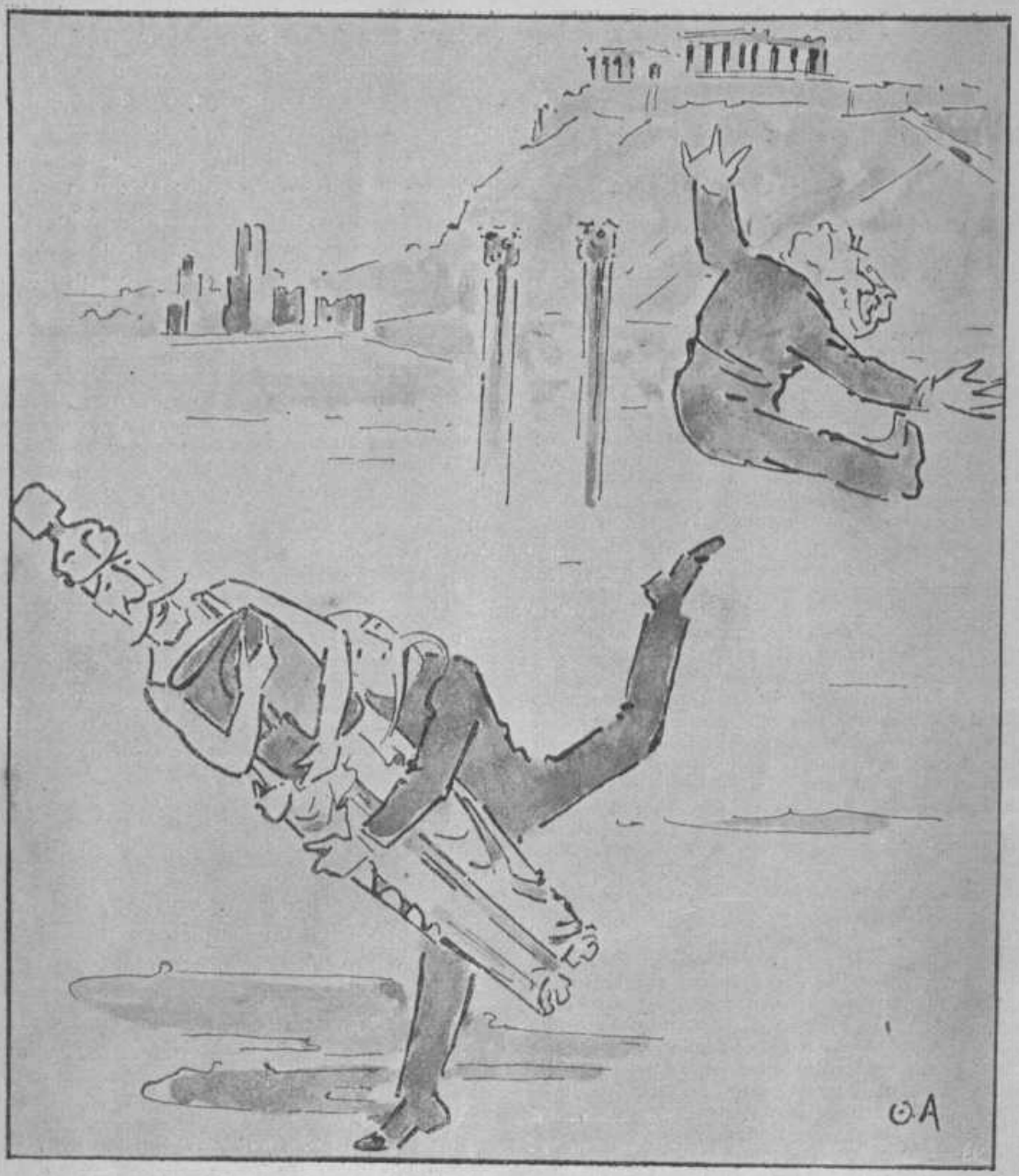
Ἡ ἄλλη γυναῖκα ἔζησε πολὺν κσιρὸν στὸ μοναστῆρι ὅπου εἶχε μπῆ. Ἐπῆγα ν' ἀναζητήσω τὴν ἀνάμνησίν των. Τίποτε δὲν θὰ ἠμποροῦσε παρὰ μόνον ἡ ἄτολμη γλυκάδα τῆς λέξεως αὐτῆς «μοναστῆρι» νὰ ζωντανέψῃ τὰ νερὰ ἐκεῖνα ὅπου σέρνουν μαζί τους φύκια, τὲς φαλακρὲς ἐκεῖνες ἰτέες, τὸν χλιαρὸν ἐκεῖνον ἥλιον ὅπου γλυκαίνει τὸ χρῶμα τῶν τούβλων, τὸ ἐλαφρὸν φύσημα τῆς θαλάσσης, τὸ κουδούνισμα τὸ ἀργυρόηχο καὶ τὴν θλῖψιν τοῦ περιβόλου ἐκείνου, ὅπου ἡ Φλαμανδὴ ἐξηκολούθησε τὴν τακτικὴν ζωήν της, ἡ ὁποία ποτὲ δὲν ἦτον παρὰ μόνον μισὴ ζωή. Ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὰ χαμηλὰ σπίτια τίποτε δὲν μπαίνει μέσα εἰς τὸ ἔρημον αὐτὸ μέρος, οὔτε τῶν ἀπολαύσεων ὁ πειρασμός, οὔτε τῶν ἀνθρώπων αἱ σκέψεις. Ἀλλὰ καὶ τί ἤξευρε αὐτὴ ἀπὸ ἀγάπες κι ἀπὸ ματαιοδοξίες, ὅπου εἶναι ὁ κόσμος γεμᾶτος; Τίποτα δὲν ἄνθιζε στὴν ψυχήν της πιὸ περίπλοκον ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ μοναστηριοῦ, αὐλὴν τετράγωνην ἀνώμαλην, ἕνα λιβάδι κομμένο μὲ στενὰ μονοπάτια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀνεβαίνουν σὰν βάϊα τοῦ Πάσχα ὑψηλὲς ἀχαμνὲς λεῦκες.

Ἡ τελευταία ἐπιθυμία τῆς γριούλας ἦταν νὰ τὴν θάψουν δίπλα τοὺς ἰδικούς της, καὶ τοῦτο δὲν ἐφάνη σὲ κανένα παράξενο, γιατὶ τοὺς πίστευαν ἁγίους. Ἤθελε μάλιστα νὰ τὴν κάμουν ἀπὸ χαλκό, καὶ νὰ κάθεται στὰ πόδια τους σὰν τὸν σκύλο τὸν πιστόν, ὅπου συνήθως βάζουν. Ἀλλ' ἡ μετριοφροσύνη αὐτὴ ἐφάνηκεν ὑπερβολικὴ καὶ ἀσυμβίβαστη μὲ τὸ οἰκογενειακὸν αἴσθημα· κ' ἔτσι τοὺς βλέπομεν στὴν ἐκκλησία καὶ τοὺς τρεῖς πλάγι πλάγι, κρατῶντας ὁ καθένας τὴν ταινία, ὅπου ἔχει γραμμένα τ' ἅγια λόγια, διαλεγμένα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἴδια: «Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζει περὶ πολλά· Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο».

Ὅσο γιὰ μένα, διαμαρτύρομαι κατὰ τῆς ἀδιαφορίας αὐτῆς πρὸς τὴν δικαίαν της ἐπιθυμίαν, ἐναντιοῦμαι πρὸς τὴν ὑβριστικὴν αὐτὴν ἰσότητα, ὅπου εὑρίσκεται ὑψωμένη χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ! Καὶ ὅταν ὅλος ὁ κόσμος ἐπαινεῖ τοὺς ἀξιολύπητους πρωτογενεῖς, τὲς νοικοκυροῦλες τοῦ Μέμλιγγ καὶ ὅλες τὲς κοιμισμένες ἀρετές, μεγαλύνω τὴν ἰταλικὴν λαμπρότητα, τὸ πάθος, ὅπου δὲν κοιμᾶται καὶ ὅπου ἔχει ὅλας τὲς ἐκδηλώσεις τοῦ πάθους: τὸ πάθος τὸ ζωντανόν.

Ἄ, καὶ νὰ ἦτον στὸ χέρι μου, ἐκείνη ποῦ ἐγεννήθη γιὰ νά 'ναι ὑπηρέτρια, θὰ ἦταν στὸν ἄλλον κόσμον ξαπλωμένη στὰ πόδια τῶν κυρίων της. Ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἐγεννοῦσε στὴν Φλάνδραν μιὰ ψυχή, τὴν ὁποίαν ἠμποροῦσε νὰ κάνῃ Βενετσιάνα! Τὴν φθάνει τὴν μικροῦλα Φλαμανδὴ ἡ τιμή, ὁποῦ τῆς ἔχομεν! Δὲν ἀγαποῦμε ὅμως καὶ δὲν τιμοῦμε παρὰ τὴν ἀγαπημένη καλόγρια τῆς Ἀπολυτρώσεως, καὶ ἐὰν συγκινοῦμαι μέσα σ' ἕνα μοναστῆρι, τοῦτο μοῦ συμβαίνει, γιατὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς μετριότητος ξαναγυρίζω μὲ πιὸ πολλὴ ἀκόμη φλόγα εἰς τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ θεατρικοῦ, ἡδονικοῦ καὶ πλουσίου πάθους.

[Μετάφρασις Ἀδ.] ΜΩΡΙΣ ΜΠΑΡΡΕΣ

ΣΥΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΠΟΔΑ ΚΙΝΕΙ — ΠΡΑΞΙΣ Α'. — ΥΠΟ ΘΕΜΟΥ ΑΝΝΙΝΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΥ Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Μάθημα ἕνατον. — Ἀλεξανδρινή, Ῥοδία καὶ Περγαμηνὴ Τέχνη.

Διὰ τῶν κατακτήσεων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ὁ Ἑλληνισμὸς διεδόθη καθ' ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον, νέαι δὲ πόλεις, ὡς ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Σελεύκεια, ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Πέργαμος ἤρχισαν νὰ ἱδρύωνται ὑπὸ τοῦ Μεγάλου ἀνδρὸς καὶ τῶν διαδόχων του, εἰς τὰς ὁποίας πολυάριθμοι τεχνῖται εὕρισκον ἐργασίαν διὰ τὸν στολισμὸν τῶν δημοσίων ἱδρυμάτων, τῶν ναῶν καὶ τῶν πολυτελῶν ἀνακτόρων τῶν βασιλέων.

Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ὀνομάζεται *Ἑλληνιστικὴ* καὶ καταλαμβάνει περίοδον 200 περίπου ἐτῶν (300 – 100 π. Χ.).

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀναπτύσσεται ἰδίως ἡ βιομηχανία τῶν πολυτελῶν ἐκ μετάλλου ἀγγείων μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις, τῶν ὁποίων δεῖγμα ὡραῖον ἔχομεν εἰς τὸν θησαυρὸν ἐκ Βοσκορεάλε, ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου διατηρούμενον. Ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀγγείου ἀργυροῦ παρίσταται καὶ ὡραία προτομὴ τῆς πόλεως Ἀλεξανδρείας. Ἐπίσης ἀναπτύσσονται ἐν Ἀλεξανδρείᾳ νέαι καλλιτεχνικαὶ τάσεις εἰς τὴν κοσμητικὴν τοιχογραφίαν καὶ τὰ λεγόμενα γραφικὰ ἀνάγλυφα μὲ παραστάσεις τοπίων, ζῴων, σκηνῶν ἀγροτικῶν καὶ ἐκ τῆς ζωῆς τῶν πόλεων, μυθολογικῶν παραστάσεων ὡραίων καὶ ρομαντικῶν. Ἀπήχησιν τῆς λαμπρᾶς αὐτῆς τέχνης ἔχομεν εἰς τὰς τοιχογραφίας τῆς Πομπηΐας, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μίμησις ἐξησθενημένη τῶν Ἀλεξανδρινῶν τοιχογραφιῶν, καὶ εἰς τὰ κοσμητικὰ τῶν τοίχων ἐπίσης ἀνάγλυφα τοῦ Παλάτζο Σπάδα τῆς Ῥώμης, τοῦ Μουσείου τῆς Βιέννης καὶ ἄλλων.

Ὡς πρὸς τὴν *Ἀλεξανδρινὴν Πλαστικὴν* ἔχομεν ὡραῖον δεῖγμα τὸν Ποσειδῶνα τοῦτον τῆς Μήλου, ὁ ὁποῖος εὑρέθη ἐκεῖ, ὅπου καὶ ἡ περίφημος Ἀφροδίτη τοῦ Λούβρου. Ὁ εὐρύστερνος θεὸς παρίσταται ὡς κυρίαρχος τῆς γῆς, ὡσὰν ἡγεμὼν τῶν χρόνων ἐκείνων τῶν Διαδόχων, ἐπιβάλλων θεατρικώτερον διὰ τῆς πομπώδους παρουσίας του· φαίνεται ὡς ἠθοποιὸς ἐπὶ σκηνῆς παριστάνων τὸν θεὸν τοῦτον καὶ κομπαστικῶς ἐμφανιζόμενος, ἵνα ἐκπλήξῃ τοὺς θεατὰς καὶ ἐπιβληθῇ εἰς τὴν ἐντύπωσίν των.

Ἕτερον δεῖγμα τῆς Ἀλεξανδρινῆς τέχνης ἔχομεν τὸν *Ἑρμαφρόδιτον*, τὸ διφυὲς ἐκεῖνο ὄν, τὸ ὁποῖον συνδυάζει τὰ χαρακτηριστικὰ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Εἶναι ἐξηπλωμένος ἡδυπαθῶς ἐπὶ ἁπαλοῦ δέρματος, κοιμᾶται, καὶ ὁ νοῦς του καθ' ὕπνους ἔχει βυθισθῇ εἰς ἡδονικὰ καὶ ὡραῖα ὄνειρα (ψευδῶς γράφεται ὡς *Μαινάς*). Τοιοῦτοι Ἑρμαφρόδιτοι ὑπάρχουν πλεῖστοι ἀνὰ τὰ Μουσεῖα, ὁ ἄριστος ἐν Ῥώμῃ, ἐν τῷ Μουσείῳ τῶν Θερμῶν τοῦ Διοκλητιανοῦ.

Χαρακτὴρ λοιπὸν τῆς Ἀλεξανδρινῆς τέχνης εἶναι τὸ θεαματικόν, τὸ θεατρικὸν καὶ ἐπιβάλλον διὰ τῆς λεπτότητος καὶ ἐκπληκτικότητος.

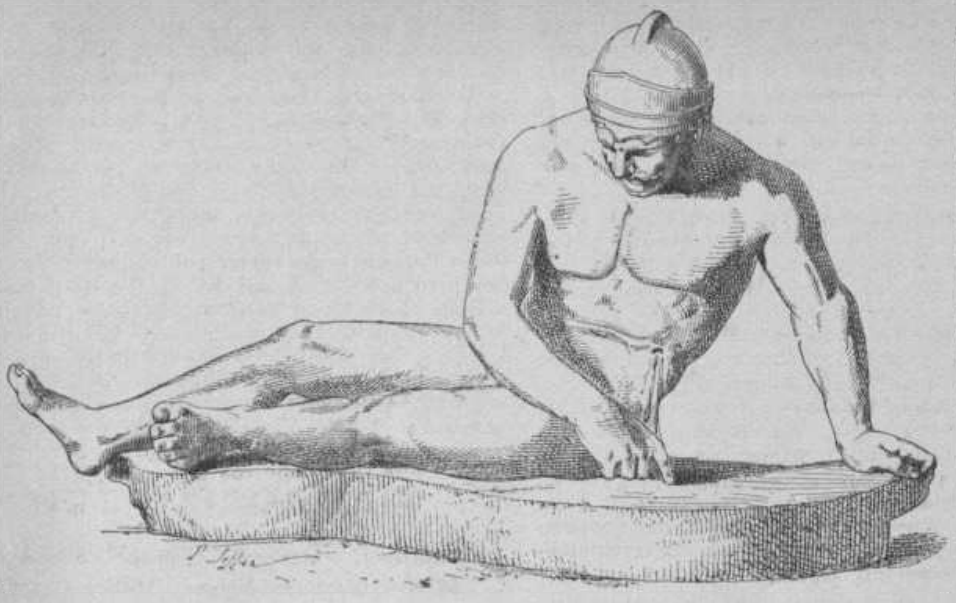
Ὀλίγον διάφορα εἶναι καὶ τῆς *Ῥοδίας Σχολῆς* τὰ χαρακτηριστικά. Ἡ νῆσος ἐκείνη ἀποτελεῖ τὴν μόνην ἐλευθέραν δημοκρατίαν μέχρι τοῦ 43 π. Χ. Ἔχει ἀκμαιότατον ἐμπόριον, ναυτικόν, βιομηχανίαν καὶ τέχνην, ἡ δύναμίς της ἦτο ἱκανὴ νὰ συντρίψῃ τὸν ἐπιβουλευθέντα τὴν ἐλευθερίαν της Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴν τῷ 304 — 303 π. Χ. Ἐκ τῆς νίκης ταύτης κυριεύει ἡ Ῥόδος τὰς περιφήμους *Ἑλεπόλεις*, τὰ νέα ἐκεῖνα πολιορκητικὰ μηχανήματα τοῦ Δημητρίου, καὶ ἐκ τοῦ ἀμέτρου χαλκοῦ αὐτῶν ἱδρύει κολοσσιαῖον ἄγαλμα εἰς τὸν πολιοῦχον θεόν της Ἥλιον.

Τὸ ἄγαλμα κατεσκεύασεν ὁ μαθητὴς τοῦ Λυσίππου *Χάρης* ὁ ἐκ Λίνδου περὶ τὸ 281 π. Χ. ἀρχίσας ἐκ τῶν κάτω καὶ προχωρῶν τμηματικῶς μέχρι τέλους. Δὲν ἠξεύρομεν — οὔτε τὴν στάσιν του οὔτε τὴν θέσιν ὅπου ἵστατο· τὰ λεγόμενα ὑπὸ Βυζαντινῶν συγγραφέων περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὑπὸ τὰ σκέλη του διήρχοντο τὰ πλοῖα, ὅτι ἐκράτει φανὸν ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς, χρησιμεύοντα ὡς φάρον τοῦ λιμένος καὶ ἄλλα τερατολογήματα, εἶναι ἀνόητοι ὑπερβολαὶ ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι οὐδὲ εἶδον κἂν τὸ ἔργον. Διότι 56 ἔτη μετὰ τὴν κατασκευήν του κατέπεσεν ἐκ σεισμοῦ καὶ ἔκειτο ἐκεῖ ἐπὶ ἑπτὰ αἰῶνας, ἕως ὅτου οἱ Ἄραβες κυριεύσαντες τὴν Ῥόδον, τὸ ἐπώλησαν εἰς Ἑβραίους ἐμπόρους ὡς χαλκόν. Τὸ μόνον βέβαιον εἶναι ὅτι τὸ ἔργον παρ' ὅλον τὸν ὄγκον του εἶχε 32 μέτρων ὕψος ἦτο ἐπιμελέστατον καὶ ὡραῖον, καὶ περὶ τούτου δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι μαθητὴς τοῦ ἐξόχου χαλκοχύτου καὶ κατασκευαστοῦ κολοσσιαίων ἐπίσης χαλκῶν ἀνδριάντων Λυσίππου, θὰ ἐπέτυχεν εἰς τὴν κατανίκησιν τῶν τεχνικῶν δυσχερειῶν.

Ἄλλο περίφημον δημιούργημα τῆς Ῥοδίας Σχολῆς εἶναι ὁ γνωστὸς *Λαοκόων* κατασκευασθεὶς ἀπὸ ἕνα ὄγκον μαρμάρου ὑπὸ τῶν καλλιτεχνῶν *Ἀγησάνδρου*,

Λαοκόων καὶ υἱοὶ σπαρασσόμενοι ὑπὸ δύο ὄφεων. — Μαρμάρινον ἀντίγραφον ἢ αὐτὸ τὸ πρωτότυπον — Βελβεδέρε Βατικανοῦ ἐν Ῥώμῃ.

Γαλάτης σαλπιγκτὴς ἀποθνήσκων — Μαρμάρινον ἀντίγραφον — Palazzo dei Conservatori Καπετωλίου ἐν Ρώμῃ.

Ῥώμης, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἀναφερόμενος σαλπιγκτὴς τῶν Γαλατῶν. ἔργον πλῆρες δυνάμεως καὶ ἀληθείας, καὶ ἓν σύμπλεγμα τοῦ Μουσείου Λουδοβίζη, ὅπου παρίσταται Γαλάτης διωκόμενος φονεύσας τὴν γυναῖκα του καὶ βυθίζων τὸ ξίφος εἰς τὸ στῆθος του διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν.

Ἐπίσης ἔχομεν ἀντίγραφα ἐκ πλουσίων συμπλεγμάτων χαλκῶν τὰ ὁποῖα ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, ὁ τόσον ἀγαπήσας τὴν πόλιν φιλόμουσος βασιλεὺς Ἄτταλος. Παρίστατο Γιγαντομαχία, Ἀμαζονομαχία, Μαραθωνομαχία καὶ ἐξολόθρευσις τῶν Γαλατῶν. Καὶ ἐκ τούτων ἔχομεν ἀντίγραφα Εἰς ὅλα, ἐκτὸς τῆς ζωῆς καὶ δυνάμεως, δεικνύεται καὶ ἔκτακτος ἐθνολογικὴ πίστις ἡ φυσιογνωμία τῶν Γαλατῶν ἀπεδόθη πιστότατα

Εἰς τὴν αὐτὴν σειρὰν ἀνήκει καὶ ἓν πρωτότυπον ἔργον τῆς Περγαμηνῆς Σχολῆς τῆς Α΄. περιόδου τὸ ὁποῖον εὑρέθη ἐν Δήλῳ τῷ 1882 καὶ ὑπάρχει ἐνταῦθα ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ Προέρχεται ἐξ ἀναθήματος τοῦ Φιλεταίρου, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως Εὐμένους τοῦ Β΄. πρὸς ἀνάμνησιν τῆς νίκης του κατὰ τῶν Γαλατῶν τῷ 189 π. Χ. Εἶναι ἔργον τοῦ *Νικηράτου*, περιφήμου περγαμηνοῦ καλλιτέχνου καὶ συγγραφέως καὶ παριστᾷ Γαλάτην πίπτοντα εἰς γόνατα καὶ μαχόμενον ἐναντίον Ἕλληνος ἱππέως πρὸς τὰ ἀριστερά του ἐπιπεσόντος, ὁ ὁποῖος δὲν ἐσώθη. Εἶναι ἀξία θαυμασμοῦ ἡ ἀπόδοσις τῶν μυώνων εἰς ὅλην των τὴν ἔντασιν, τὰ ὀστᾶ διακρίνονται ἰσχυρὰ καὶ ζωὴ ἔκτακτος ἐμπνέει τὸ ἔργον τοῦτο, ὅλως διάφορος ἀπὸ τὴν ἐπιδεικτικὴν καὶ ἀδικαιολόγητον τοῦ Λαοκόοντος καὶ τῶν ὁμοίων ἔργων.

Τῆς Β΄. περιόδου τῆς Περγαμηνῆς Τέχνης ἔργα ἔχομεν τὰ θαυμάσια ἀνάγλυφα τοῦ Μεγάλου καὶ Μικροῦ Βωμοῦ τῆς Περγάμου ἐν τῷ «Περγαμηνῷ Μουσείῳ» του Βερολίνου. Παρίστανται Γιγαντομαχία εἰς ἀδιάκοπον σειρὰν 120 μέτρων μὲ ὕψος πλέον τῶν 2 μέτρων πανταχοῦ. Ταῦτα ἀνέθεσε κατὰ τὸ 178 π. Χ. ὁ βασιλεὺς Εὐμένης ὁ Β΄., ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔφθασεν ἡ Πέργαμος εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον τῆς ἀκμῆς της, μὲ τὴν διασωθεῖσαν ἐπίσης ἐπιγραφὴν «*Βασιλεὺς Εὐμένης, βασιλέως Ἀττάλου καὶ βασιλίσσης Ἀπολλωνίδος ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις ἀγαθοῖς Διῒ καὶ Ἀθηνᾷ Νικηφόρῳ*».

Διὰ τῶν ἔργων τούτων ἀπεδείχθη ψευδὴς ἡ νομιζομένη παρακμὴ καὶ κατάπτωσις τῆς Πλαστικῆς κατὰ τὴν Ἑλληνιστικὴν περίοδον ἡ βασιλὶς τῶν Ἀτταλειδῶν εἶναι αἱ Νέαι Ἀθῆναι τοῦ Περικλέους καὶ ὁ βωμὸς τῆς Περγάμου εἷς Νέος Παρθενών.

Ἡ λαμπρὰ αὕτη ἐργασία ὀφείλεται εἰς τὴν Γερμανικὴν Ἐπιστήμην, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ 1878 μᾶς ἀπεκάλυψε τὴν Πέργαμον, ὅπως ὀλίγον πρότερον μᾶς ἀπέδωκε τὴν Ὀλυμπίαν αἱ ἐπιτυχίαι αὗται ἀποτελοῦν στέφανον δόξης εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Γερμανικοῦ

Πολυδώρου καὶ *Ἀθανοδώρου*. Ἀντίγραφον αὐτοῦ τέλειον, ἢ ἴσως αὐτὸτὸ πρωτότυπον, εὑρέθη τῷ 1506 ἐν Ῥώμῃ ὑπό τινος χωρικοῦ καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Πάπα τεθὲν εἰς τὸ Βελβεδέρε τοῦ Βατικανοῦ, ὅπου ἔκτοτε εὑρίσκεται. Πολυάριθμοι ποιηταί, γλύπται, ζωγράφοι, συγγραφεῖς, κριτικοί, φιλάρχαιοι τὸ ἀπεθαύμασαν ἔκτοτε, ὁ Βίνκελμανν τὸ ἐξύμνησεν, ὁ Λέσσιγκ ἐθεμελίωσεν ἐπάνω του τὴν κριτικήν του περὶ Τέχνης.

Σήμερον, ὅταν ἐγνώσθη ἀπὸ 50ετίας τὸ ὕφος τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς ἀρχαίας Πλαστικῆς, ὁ Λαοκόων ἔχασε τὴν θέσιν του· καὶ δικαίως διότι παρίσταται εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τοῦ δραματικοῦ καὶ ἐπιδεικτικοῦ πάθους, εἰς τοὺς σφαδασμοὺς τοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν συντριβὴν τῆς ψυχῆς ἀνθρώπου συναποθνήσκοντος ὑπὸ τὰς ἀγριωτέρας συνθήκας μὲ τὰ τέκνα του. Ἡ ἐξωτερίκευσις αὕτη τῆς ἀνθρωπίνης δυστυχίας καὶ ἀδυναμίας, ἂν καὶ ἔγινε μὲ ὅλην τὴν ἀνατομικὴν ἐπιτυχίαν, δὲν εἶναι τι ὡραῖον, ἀλλὰ μᾶλλον θεατρικὸν καὶ ἐκπληκτικόν. Δικαίως ὁ Ῥαγὲ εἶπεν ὅτι ὁ Λαοκόων εἶναι ἠθικοπλὴξ σπουδάζων τὸ μέρος του ἐνώπιον καθρέπτου. Ἐπίσης, ἂν εἶναι τέλειον ἔργον ἀνατομικῶς ἁρμόζει εἰς σπουδαστήριον ἰατροῦ πρὸς σπουδὴν καὶ ὄχι εἰς κοινὴν θέαν πρὸς θαυμασμόν.

Ὁμοίας τάσεις ἀλλ' ὑπὸ ἐντελῶς διάφορον πνεῦμα μᾶς δεικνύει ἡ ὡραία καὶ πλήρης ζωῆς *Περγαμηνὴ Σχολή* Ἡ Πέργαμος ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Φιλαιτέρου περὶ τὸ 283 π.Χ. καὶ ἐνωρὶς ἀνυψώθη εἰς μεγάλην ἀκμὴν ὑπὸ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Φιλεταίρου Εὐμένην καὶ τοὺς λαμπροὺς διαδόχους του. Ἐκεῖ ἱδρύθη ἐκτὸς τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τὸ πρῶτον Μουσεῖον τοῦ κόσμου, ὅπως τὸ ἐννοοῦμεν σήμερον. πρὸς μελέτην καὶ σπουδὴν τῆς Τέχνης ἐπὶ τῇ βάσει περιφήμων προγενεστέρων ἔργων.

Δύο καλλιτεχνικὰς περιόδους τῆς Περγάμου διακρίνομεν· ἡ πρώτη ἀντιπροσωπεύεται διὰ τοῦ ἀναθήματος πολυαρίθμων χαλκῶν ἀγαλμάτων πρὸς ἀνάμνησιν τῆς νίκης κατὰ τῶν Γαλατῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀττάλου τοῦ Α΄, υἱοῦ τοῦ Εὐμένους, ἡ ὁποία ἔγινε τῷ 228 π. Χ. Φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «*Βασιλεὺς Ἄτταλος τῶν κατὰ πόλεμον ἀγώνων χαριστήρια Ἀθηνᾷ*». Ταῦτα κατεστράφησαν ἔχομεν ὅμως ἀντίγραφα τὸν περίφημον *Γαλάτην θνήσκοντα* τοῦ Καπετωλίου τῆς

Ἔθνους τόσον πολυτιμότερον ἀπὸ τοὺς στεφάνους τῶν πολεμικῶν νικῶν, ὅσον πολυτιμοτέρα εἶναι ἡ νίκη τοῦ πνεύματος καὶ τῆς Ἐπιστήμης, ὅσον περισσότερον διαρκεῖ καὶ ἐπιβάλλεται ἡ τελευταία αὐτὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ ἠπειρωτικὴ Ἑλλὰς κατὰ τὴν Ἑλληνιστικὴν περίοδον ἔχασε τὴν ἀκμήν της· ἡ ζωὴ μετεβιβάσθη εἰς τὰς νέας μεγάλας πόλεις τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Διαδόχων του.

Καὶ ἡ μὲν *Ἀττικὴ Σχολὴ* μένει πιστὴ εἰς τὰς κλασικὰς παραδόσεις· οἱ διάδοχοι τοῦ Πραξιτέλους μεταπλάττουν τὰ περίφημα ἔργα του, καὶ οἱ διάδοχοι των ἐξακολουθοῦν τὸ αὐτό· δεῖγμα τοῦ τοιούτου κλασικισμοῦ ἔχομεν εἰς τὸν *Ἑρμῆν* τῆς Ἄνδρου καὶ τὴν *Θέμιδα* τοῦ Χαιρεστράτου, ἀγνώστου ἄλλοθεν καλλιτέχνου, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὰ ἔργα τοῦ *Λαμοφῶντος* ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Δεσποίνης ἐν Λυκοσούρᾳ. Εἶναι ἔργα τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος, κολοσσιαῖα ἐκ μαρμάρου· ἐσώθη ἡ κεφαλὴ τῆς Δήμητρος, τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ ἥρωος Ἀνύτου, τοῦ ἀναθρέψαντος τὴν πρώτην θεάν. Ἀξιοσημείωτον εἶναι τμῆμα φορέματος τῆς Δήμητρος μὲ περιεργοτάτας παραστάσεις ἀναγλύφους ζῳοκεφάλων ἀνθρώπων, αἱ ὁποῖαι πιθανῶς ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰς ἐπὶ τῶν τότε φορεμάτων καὶ παραπετασμάτων παραστάσεις.

Ἡ δὲ *Σχολὴ τοῦ Λυσίππου* ἐργάζεται νεωτεριστικώτερον· ἰδίως εἰσάγει τὴν προσωπογραφικὴν τέχνην, τὴν ὁποίαν ἀνάγει εἰς ἄκρατον πραγματισμόν, ὡς δεικνύει αὐτὴ ἡ χαλκῆ κεφαλὴ ἐξ Ὀλυμπίας ἀπὸ ἀνδριάντα ἀνθρώπου μὲ ἀγεννῆ χαρακτηριστικά, ἀχαλινώτου σωματικῆς δυνάμεως καὶ ἰσχυρογνώμονος θελήσεως, τὴν ὁποίαν δὲν διοικεῖ ὁ νοῦς ἀπ' αὐτὴν διακρίνομεν ὅτι ἡ εὐγενὴς ἄμιλλα τῶν ὡραίων καὶ γυμνασμένων σωμάτων καὶ τῶν σεμνῶν καὶ γενναίων ψυχῶν ἀρχίζει νὰ ἐκλίπῃ ἀπὸ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἐπικρατεῖ ὁ ἐπαγγελματικὸς ἀθλητισμός, ἡ πρόστυχος ἐπίδειξις δυνάμεων ἀπολέμων πρὸς ἀπόκτησιν χρημάτων καὶ ματαιοδοξίαν· οἱ τοιοῦτοι ἀθληταὶ ἄχρηστοι διὰ τὸν πόλεμον εἶναι ἀγενεῖς καὶ ἐν εἰρήνῃ.

Ἀλλὰ ἡ τέχνη τοῦ Λυσίππου μεταδίδεται ζωηροτάτη εἰς τὸν Ἑλληνιστικὸν κόσμον καὶ παράγει τὰς σχολὰς ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἀνωτέρω περιεγράψαμεν. Δεῖγμα τῆς σχολῆς ταύτης εἶναι ἐπίσης ἡ *Τύχη τῆς Ἀντιοχείας* ποιητικώτατον καὶ ὡραιότατον ἔργον τοῦ *Εὐτυχίδου*· παρίσταται καθημένη καὶ προσβλέπουσα εἰς τὴν πεδιάδα· ὑπὸ τοὺς πόδας της ἐξέρχεται ὁ Ὀρόντης, ὁ ποταμὸς τῆς πόλεως, ὡς νεανίας κολυμβῶν. Ἡ Τύχη φορεῖ στέφανον *τειχικόν*, τὸ πρῶτον εἰσαχθέντα ὑπὸ τοῦ Εὐτυχίδου καὶ συχνὸν μέχρι σήμερον εἰς παραστάσεις προσωποποιήσεως κρατῶν καὶ πόλεων. Τὸ ἔργον τοῦ Εὐτυχίδου ἠξεύρομεν μόνον ἀπὸ ἓν μικρὸν ἀντίγραφον τοῦ Βατικανοῦ.

Τῆς δὲ ἀναμνήσεως τῆς *Σχολῆς τοῦ Σκόπα* ἔχομεν δεῖγμα τὴν ὡραίαν *Νίκην τῆς Σαμοθρᾴκης*, τὴν ὁποίαν ἀφιέρωσεν ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς μεταξὺ 306 καὶ 294 π. Χ. ἵνα διαφημίσῃ τὴν μεγάλην νίκην του, ὅταν κατενανμάχησε τὸν στόλον τοῦ Πτολεμαίου· ἔθεσε δὲ καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων του τὸν τύπον τῆς Νίκης αὐτῆς ὁ Δημήτριος.

Ἀγνοοῦμεν τὸν καλλιτέχνην της· ἀλλ' ἡ εὐγένεια καὶ ἀσφάλεια τῆς ἐπὶ μαρμάρου ἐργασίας, ἡ δύναμις τῆς συλλήψεως τοῦ θέματος, ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐκτελέσεως, δεικνύει ἀξιολογώτατον καλλιτέχνην στενῶς πρὸς τὴν τέχνην τοῦ Σκόπα σχετιζόμενον καὶ γνώστην τῶν προόδων, τὰς ὁποίας εἰσήγαγεν ὁ Λύσιππος.

Ἡ Νίκη παρίσταται ἐπὶ τοῦ προσθίου ἄκρου τρέχοντος πλοίου κρατοῦσα σάλπιγγα καὶ ἑτοίμη νὰ ἀνυψωθῇ εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ νὰ ἀναγγείλῃ καὶ εἰς τοὺς ἐκεῖ κόσμους τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Δημητρίου, ἀφ' οὗ τὴν διελάλησεν εἰς τὴν γῆν. Τὰ πτερά της κροτοῦν, ὁ ἄνεμος τῆς θαλάσσης κολπώνει τὰ φορέματά της καὶ ἀφίνει νὰ φαίνωνται τὰ ὡραῖα, τὰ ἀκμαῖα καὶ πλαστικώτατα μέλη τοῦ σώματός της. Τὸ στῆθος προβάλλεται διὰ νὰ δειχθῇ ὅτι εἶναι ἕτοιμος νὰ πετάξῃ.

Ἡ Ἑλληνικὴ Πλαστικὴ μὲ τὰς νέας φάσεις της, ἰδίως τῆς Περγαμηνῆς Σχολῆς, δεικνύει τὸν τελευταῖον σπινθῆρα· δὲν εἶναι πλέον δυνατὸν νὰ γίνῃ τίποτε ὕστερον ἀπ' αὐτήν. Ὅλα τὰ ζητήματα τῆς τέχνης καὶ τῶν παρεκβάσεών της ἐλύθησαν. — Ὅπως ὅμως, ὕστερον ἀπὸ τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ τελευταίου σπινθῆρος τῆς πυρᾶς, μένει ἀκόμη ὀλίγον θάλπος, ὀλίγη θερμότης, τοιουτοτρόπως καὶ κατὰ τὴν περίοδον μεταξὺ 100 π. Χ. καὶ 300 μ. Χ., τὴν ὁποίαν θὰ περιγράψωμεν εἰς τὸ ἑπόμενον, τὸ τελευταῖον, μάθημα, δεικνύει σημεῖα ζωῆς καὶ χάριτος ἡ Ἑλληνικὴ Τέχνη, ἕως ὅτου ἐξατμίζεται πᾶσα θερμότης καὶ καλλιτεχνικὴ ἰκμὰς ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους διὰ νὰ ἀναφανῇ εἰς τὴν Δύσιν καὶ μεταδοθῇ διὰ τῶν αἰώνων ἀνὰ πάντα τὸν κόσμον μέχρις ἡμῶν σήμερον.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

Ἀπολογισμὸς ποιητικοῦ Ἀγῶνος. — Κάρμα Νιρβαμῆ «Ὄφις καὶ Κρίνο». Ἀθήνα 1906.

Πολλὰ πολλάκις χλευαστικὰ καὶ καταφρονητικὰ ἐγράφησαν εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐφημερίδας διὰ τὸν Λασσάνειον δραματικὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον διεξάγει κατ' ἔτος τὸ Πανεπιστήμιον. Ὁ Λασσάνειος, πράγματι, γενναίως ἐμοίρασε τὴν δάφνην εἰς διαφόρους, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὅμως δὲν εἶναι ἄξιος δαφνοστεφανώματος. Ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερον δὲν ἀξίζει νὰ καταφρονηθῇ διὰ τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους ἀραδιάζουν ἕκάστοτ' ἐναντίον του, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ διαθέτου ὁ φιλόμουσος νοῦς ἔβλεπε φωτεινότερον ἢ ὅσον παρέστησαν αὐτὸν ἄλλοτε μὲν ἄμουσοι ποιηταί, ἄλλοτε δὲ ἀβαθεῖς κριταί, πάντοτε δὲ ἀστόχαστοι εὐφυολόγοι. Κατηγορεῖται συχνὰ πυκνὰ ὁ Λασσάνειος, ὅτι ὑποχρεῶν τοὺς ποιητὰς νὰ ἐκλέγουν ἐξ ὡρισμένης χρονικῆς περιόδου τὰς ὑποθέσεις καὶ νὰ τὰς διασκευάζουν καθ' ὡρισμένον πως τρόπον ψαλιδίζει τὰ πτερὰ τῆς ἐμπνεύσεως καὶ παράγει ἀντὶ πλασμάτων ἐκτρώματα· ἀνέγνωσα δέ ποτε εἰς ἀθηναϊκὸν φύλλον νὰ ἀναγράφεται σοβαρώτατα ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ παύσῃ ὁ ἀγὼν οὗτος, διότι οἱ ποιηταὶ ἀναγκαζόμενοι νὰ λαμβάνουν τὰ θέματα ἐκ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας, καὶ τὰ θέματα ἐξήντλησαν, καὶ αὐτοὶ ἐξηντλήθησαν! Ἀλλ' ὅσον ἐξαντλοῦνται οἱ ποταμοὶ καὶ ὅσον ἐξαντλοῦνται αἱ θάλασσαι ἀπὸ τοὺς μεταχειριζομένους πρὸς παντοίας χρήσεις τὰ ρεύματα καὶ τὰ ὕδατά των, ἄλλο τόσον εἶναι κίνδυνος νὰ στειρεύσῃ περίοδος χιλίων, ἂν ἀγαπᾶτε, ἐτῶν ἱστορίας, ὡς ἡ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ ἂν ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀσία ὁλόκληρος μετεβάλλοντο εἰς καθημερινὰ ἐργοστάσια δραμάτων, νυχθημερὸν ἐργαζόμενα, καὶ ἀπὸ τῆς περιόδου ταύτης ἀντλοῦντα τὰς ἐμπνεύσεις των. Ἀλλ' ὅταν ἡ στειρότης ἐδρεύῃ εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν δῆθεν ποιητῶν, τότε καὶ ὁλόκληρος ὁ κόσμος τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, ἀπὸ τὰ ἔθνη σύμπαντα, ἂν τοῖς παρείχετο πρὸς ἐκμετάλλευσιν, πάλιν θὰ τοὺς ἐστενοχωροῦσεν ὁ κόσμος αὐτός, καὶ θὰ ἐψαλίδιζε τὰ πτερά των, τὰ ἀνύπαρκτα.

Δὲν εἶναι διὰ τὸν ποιητὴν ἀπαραίτητον ποσότης, καὶ νεότης ἀκόμη, καὶ ποικιλία θεμάτων· δώσατέ του τὸ κοινότατον, τὸ μᾶλλον μεταχειρισμένον, τὸ μᾶλλον ἐξευτελισμένον θέμα φθάνει νὰ τὸν συγκινῇ· θὰ θαυματουργήσῃ μ' ἐκεῖνο· μεταμορφώνει καὶ τὴν εὐτέλειαν καὶ τὴν ἀχαριν ὕλην εἰς εἶδος καὶ εἰς κάλλος· ἐντὸς τοῦ στενωτάτου κλωβοῦ εὑρίσκει τρόπον νὰ ἐπιδείξῃ

τὸ πλάτος τῶν πτερύγων του. Διὰ νὰ ὑψώσῃ τὴν κορυφήν του φρίττουσαν πρὸς τοὺς αἰθέρας τὸ δένδρον, ἀνθοστόλιστον, καρποβριθές, δὲν χρειάζεται νάπλώσῃ τὴν ρίζαν του εἰς τὴν ὑφήλιον· τοῦ φθάνει τὸ στενότατον βάθος μιᾶς τρύπας. Ἡ ἀθάνατος ἀττικὴ τραγῳδία δὲν τρέφεται παρὰ μὲ τὰ ψυχία τῆς Ὁμηρικῆς Τραπέζης, καὶ δὲν περιστρέφονται αἱ ὑποθέσεις της παρὰ εἰς ἀναπλάσεις καὶ εἰς ἀναμασσήματα τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῶν δυστυχημάτων δύο τριῶν οἴκων. Ἡ γαλλικὴ τραγῳδία τρέφεται μὲ τὰ ψυχία τῆς τραπέζης τοῦ Εὐριπίδου καὶ τοῦ Σενέκα, καὶ τἀριστουργήματα τοῦ Κορνηλίου καὶ τοῦ Ρακίνα εἶναι, ἀπό τινος ἀπόψεως, ξαναζεσταμένα καὶ μεγαλονόως μόνον ἁλατισμένα λάχανα, τὰ ὁποῖα ἄλλοι πρὸ αὐτῶν εἶχον μαγειρεύσει ἀνάλατα· καὶ τί εἶναι, κατὰ μέγα μέρος, ὁ ὑπερθαύμαστος Σαίξπηρ ἢ διηνεκὴς προσπάθεια πρὸς ἀναζωογόνησιν ἐξηντλημένων ὑποθέσεων; Ὁ ὑπὸ τοῦ δραματικοῦ δαιμονίου οἰστρηλατούμενος, ἀναδιφῶν τὰς σελίδας τῆς πατρίου ἱστορίας, πιθανώτατα δὲν θἀφήσῃ νὰ χαθοῦν, ἀνεκμετάλλευτοι ἀπὸ τὴν τέχνην του, ἥρωες ὡς ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κομνηνός, γυναῖκες ὡς ἡ Θεοφανὼ καὶ ἡ Σκλήραινα, καὶ ὅλοι οἱ Παλαιολόγοι καὶ ὅλοι οἱ Χαμάρετοι καὶ ὅλαι αἱ δούκισσαι τῶν Ἀθηνῶν, ὅσον καὶ ἂν ἐπιπίπτουν ἀνηλεῶς ἐναντίον των κατ' ἔτος εἰς τοὺς Λασσανείους αἱ Ἐρινύες καὶ αἱ Ἅρπυιαι εἴτε μὲ τὸν δωδεκασύλλαβον ἴαμβον, σχολαστικῶς καὶ νυσταλέως, εἴτε μὲ τὸν πολιτικὸν δεκαπεντασύλλαβον, χυδαῖον καὶ νερουλόν. «Ἡ πτῆσις τῆς Ποιήσεως—ὡς λέγει κάπου εἰς κάποιον ποίημά του ὁ Βιζυηνός—

Δὲν φέρεται περὶ τὸ *Τί*, ἀλλὰ περὶ τὸ *Πῶς*.»

Ἀλλὰ ποῖον εὐτύχημα διὰ τὸν ἀκόρεστον ποιητήν, ὅταν τοῦ δίδεται ἀφορμὴ νὰ χορτάσῃ ὅλην του τὴν δίψαν, ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν κρήνην τοῦ *Πῶς*, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πηγὴν τοῦ *Τί*! Καὶ τὴν ἰδεώδη αὐτὴν εὐχαρίστησιν τὴν παρέχει ὁ μακαρίτης Λασσάνης. Τὴν Ἑλληνικὴν ψυχήν, ζῶσαν καὶ δρῶσαν, σπαραττομένην καὶ ἀγωνιῶσαν, μέσα εἰς κύκλον δέκα αἰώνων, μὲ τὴν αἴγλην μυρίων θριάμβων, καὶ ὑπὸ τὸ κράτος μυρίων τυράννων, ἐνσαρκουμένην εἴτε εἰς ἥρωα τῆς ἱστορίας ὀνομαστόν, εἴτε εἰς θαυμαστὴν παράδοσιν, εἴτε εἰς ταπεινόν τι πρόσωπον τοῦ λαοῦ, εἴτε εἰς πλάσμα φανταστικόν· ὅλον τὸ παρελθόν, διὰ τὸ ὑλικὸν ἑνὸς δράματος, καὶ ὅλον τὸ παρόν, διὰ τὴν ἔμπνευσιν μιᾶς κωμῳδίας (ἡ ὁποία συμβαίνει πολλάκις νὰ εἶναι, καθὼς διαπλάσσεται μέσα εἰς τὰς δεξιὰς χεῖρας φιλοσόφου ποιητοῦ, κάτι θλιβερώτερον καὶ τῆς τραγῳδίας). Ὅλα αὐτὰ ὅσον καὶ ἂν συμβουλεύῃ νὰ συνθέτωνται κατὰ τὴν τέχνην τοῦ Οὐγκὼ ἢ κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Ῥαγκαβῆ) τὰ θέτει πλατύτατα καὶ γενναιότατα ὁ ἀγωνοθέτης ὑπὸ τὴν διάθεσιν τῶν ἐραστῶν τῆς Μελπομένης, καὶ λέγει πρὸς αὐτοὺς διὰ τῆς φωνῆς τοῦ Πανεπιστημίου «Ἐκλέγετε καὶ γράφετε· εἴτε πεζὰ θέλετε, εἴτε στίχους, εἴτε ἀρχαϊκά, εἴτε δημοτικά, ὅ,τι καὶ ὅπως θέλετε· σᾶς περιμένουν οἱ στέφανοι καὶ τὰ χιλιόδραχμα!»

Καὶ φεῦ! ἀκόμη ν' ἀναστηθοῦν οἱ Σοφοκλεῖς καὶ οἱ Ἀριστοφάναι· Σοφοκλῆς μας, ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἶναι ὁ κύριος Ἀμπελᾶς, καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ὀνομάζεται Σκλιᾶς.

Ὁποίους καρποὺς ἀπέδωκεν ὁ Λασσάνειος — καὶ μεθ' ὅλα τὰ προσόντα του, ὡς τἀπαρίθμησ' ἀνωτέρω, τὰ ἰδιάζοντα διὰ νὰ θαυματουργήσῃ, — μᾶς τὸ λέγει καθαρώτατα ἡ πρό τινος ἐκδοθεῖσα ἔκθεσις τῆς κρίσεως τοῦ περυσινοῦ Λασσανείου, τῆς ὁποίας εἰσηγητὴς ἐγένετο ὁ καθηγητὴς κύριος Σ. Κ. Σακελλαρόπουλος, ἔχων συμπαρέδρους αὐτῷ κριτὰς τὸν Πολίτην καὶ τὸν Λάμπρον. Τριὰς ἐκπροσωποῦσα τὴν ὑγιεστέραν καὶ φωτεινοτέραν μερίδα τῆς ἀκαδημαϊκῆς μας κριτικῆς, καὶ ἁρμοδία, μᾶλλον ἢ ἄλλοι, νὰ ἐκφέρῃ τὴν γνώμην της ἔγκυρον καὶ ἀξίαν προσοχῆς, ὅσον καὶ ἂν ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἀμφισβητήσιμος, ὅσον καὶ ἂν προκαλῇ ἀντιρρήσεις, καθὼς εἰς πάντα τὰ ζητήματα. δι' ἃ ἡ μάθησις εἶναι τι δευτερεῦον, καὶ τὸ σὺσιῶδες εἶναι χάρις τις λεπτεπίλεπτος, ἰδιάζουσα, ἡ καλαισθησία.

Ἡ κριτικὴ τοῦ κ. Σακελλαροπούλου εἶναι ὁμοῦ ἐγκρατὴς καὶ ἔντονος, στρογγύλη καὶ ἁβρά, ἀπέριττος καὶ σαφής· ὄχι λογοτεχνική τις ἀναδρομὴ εἰς πολυδαιδάλους γνώσεων ἀτραπούς, ἐπιδεικτική, στίλβουσα, καυστική· καθ' αὐτὸ λελογισμένη ἔκθεσις ἀκαδημαϊκοῦ ἀνδρός, θρεμμένου μὲ τὰ κλασσικὰ γράμματα, ζυγίζοντος τοὺς λόγους του, καὶ τὸν ἔπαινον μετὰ φειδοῦς χειριζομένου, καὶ τὸν ψόγον ἀπερίφραστον ἐκφέροντος. Ὁ κύριος εἰσηγητὴς ἐν ὀλίγοις μᾶς παρέχει ζωηρὰν καὶ ἀκριβῆ εἰκόνα τῆς ὅλης, ἀρχῆθεν μέχρι τῆς σήμερον, Λασσανείου παραγωγῆς. Καταδίκη πανεπιστημιακοῦ ἀγῶνος ποτὲ δὲν ἠκούσθη μᾶλλον ἀπερικαλύπτως, ἀπὸ πανεπιστημιακοῦ βήματος, ὡς αὕτη. Θέλετε διὰ τὰ δράματα; Ἰδού. «... Ἐκτὸς ὀλιγίστων *ἐξαιρέσεων*, ἐκτὸς *ὀλιγίστων ἔργων*, τὰ *ὁποῖα εἶναι ὁπωσδήποτε ἄξια κρίσεως*, τὰ πλεῖστα τῶν εἰς τὸν ἀγῶνα ὑποβαλλομένων εἶναι ὄχι μόνον κρίσεως, ἀλλὰ καὶ λόγου ἀνάξια. Οἱ μὲν ὑποβάλλοντες δράματα, περιορίζονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ὀλίγιστα σημεῖα τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας κατὰ πρῶτον λόγον, ἔπειτα δὲ τῆς φραγκοκρατίας καὶ τῆς τουρκοκρατίας, πραγματεύονται δὲ τὰ ὡρισμένα ταῦτα ἐπεισόδια κατὰ τρόπον σχεδὸν στερεοτύπως ἄτεχνον. Οἱ ἥρωες καὶ τὰ ἄλλα πρόσωπα, οἱ ἀπειράριθμοι Νικηφόροι καὶ Τσιμισκῆδες καὶ Χαμάρετοι, οἱ ἁρματωλοὶ καὶ οἱ κλέφται, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνδρείκελα ἄψυχολόγητα καὶ ἄνευ ἠθοποιΐας, ἡ γλῶσσα οἱανδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ μορφήν, εἴτε μᾶλλον καθαρεύουσαν εἴτε δημωδεστέραν, ἐλέγχει τὸ γλωσσικῶς ἀκατάρτιστον τῶν συγγραφέων, ποιητικὴ δὲ πνοὴ οὐδαμοῦ γίνεται αἰσθητή». Θέλετε διὰ τὴν κωμῳδίαν; Ἀκούσατε: «Ἔλαβα καὶ ἄλλοτε ἀφορμὴν ἀπὸ τούτου τοῦ βήματος νὰ ἐκφράσω τὴν γνώμην μου περὶ τῆς παραδόξου τάσεως, ἣν ἔχουσι πολλοὶ τῶν παρ' ἡμῖν γραφόντων κωμῳδίας. Ἡ χυδαιολογία ἐκλαμβάνεται ὡς εὐφυΐα. Ἔνδειξις δὲ φιλοπατρίας θεωρεῖται ἡ προσβολὴ καὶ ὁ διασυρμὸς ὄχι μόνον τῶν ἠθῶν ἢ τῶν πραγμάτων τῶν ἀξίων στιγματισμοῦ, ἀλλὰ καὶ πάσης κοινωνικῆς ἀναπτύξεως καὶ πάσης μεταβολῆς εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς, τὴν ὁποίαν κατέστησεν ἀναγκαίαν καὶ ἀπαραίτητον τοῦ χρόνου ἡ πρόοδος».

Ἀλλὰ διατί λοιπὸν ὁ Λασσάνειος, μολονότι φέρων τὰ σπέρματα δυνάμεων πρὸς πλουσίαν καρποφορίαν, ἐδείχθη τόσον στεῖρος, καὶ ἐκπνέει φθισικός; Διὰ νὰ κρίνωμεν ἀσφαλῶς περὶ τῶν καρπῶν του θὰ ἔπρεπε νἀναδιφήσωμεν εἰς τἀρχεῖα τοῦ Πανεπιστημίου ἀπὸ καταβολῆς τοῦ ἀγῶνος ὅλα τὰ χειρόγραφα τῶν ποιητῶν· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἀδύνατον· ἔχομεν τὰς ἐκθέσεις τῶν κριτῶν καὶ μόνον Ἂς ἀρκεσθῶμεν εἰς αὐτάς. Οἱ λόγοι τῆς ἀποτυχίας ἑνὸς τοιούτου ἀγῶνος δὲν εἶναι τι δυσεξιχνίαστον· ἀλλ' ἡ ἐν ἀνέσει ἐξέτασις αὐτῶν ὑπερβαίνει τὸν χῶρον ποῦ διαθέτω ἐνταῦθα. Ὅμως δύναται νὰ ὑποδειχθῶσιν οἱ κυριώτατοι συντομώτατα. Μία τῶν ἀφορμῶν τῆς ἀποτυχίας εἶναι ἡ καταφρόνησις τῶν τυχὸν ἀληθινῶν ποιητῶν πρὸς τοιούτου εἴδους διαγωνίσματα καὶ ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τούτων φαινόμενον ἀνέκαθεν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν ραλλείων καὶ τῶν βουτσιναίων καὶ ὄχι τόσον δυσεξήγητον. Εἶναι ἡ ἔλλειψις ἑνότητος, συνεχείας, παραδόσεως, οὕτως εἰπεῖν, καθιερωμένης ἐν τῷ ἔργῳ τῶν καθηγητῶν κριτῶν τοῦ Λασσανείου, ἐκλεγομένων ἑκάστοτε ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου ἀτάκτως καὶ ὡς ἔτυχεν, οὕτως ὥστε ἔργα ριφθέντα εἰς τὸ καλάθι τῶν ἀχρήστων σήμερον, νὰ δαφνοστεφανώνωνται αὔριον. Ἄλλη ἀφορμὴ εἶναι αὐτὸς ὁ καταρτισμὸς τοῦ Λασσανείου. Βραβεύονται ἔργα ἀπὸ χειρογράφων, ἀνέκδοτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παραμένοντα καὶ μὴ ὑφιστάμενα τὴν βάσανον τῆς δημοσιότητος μήτε ἀπὸ τοῦ βιβλίου, μήτε ἀπὸ τῆς

σκηνῆς. Ἐνῶ σοφώτερον βεβαίως θὰ ἦτον ἂν ὁ ἀγὼν διεξήγετο μεταξὺ ἔργων ἐκδοθέντων ἢ παραστωθέντων.

Ἔπειτα καὶ τὰ βραβευθέντα ἔργα πολλάκις ἐχαρακτηρίσθησαν κατὰ τρόπον πολὺ βαρὺν διὰ τὴν ῥάχιν των. Τῆς τοιαύτης ὑπερβασίας δὲν φαίνεται ἀπηλλαγμένος οὐδ' αὐτὸς ὁ κ. Σακελλαρόπουλος, παρ' ὅλας τὰς ἐπιφυλάξεις του καὶ τὴν μετρημένην κρητικήν του. Πολὺ ἀμφιβάλλω ἂν ὁ στεφανωθεὶς συγγραφεὺς τῆς κωμῳδίας «Ῥόδα καὶ ἀγκάθια» «κατώρθωσε, καὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, νὰ εὕρῃ τὴν προσήκουσαν εἰς τοιοῦτου εἴδους σκηνικὰ δημιουργήματα γλωσσικὴν μορφήν». Τοὺς στίχους τοῦ βραβευθέντος ποιητοῦ τοῦ «Πειρατοῦ τοῦ Αἰγαίου» ὁ κ. εἰσηγητὴς χαρακτηρίζει «εὐγλύπτους ῥέοντας, καὶ μὲ καλὴν ὁμοιοκαταληξίαν», παρατηρεῖ δ' εἰς αὐτοὺς «τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἐρωτοκρίτου. ἥτις φαίνεται καὶ εἰς τὴν λαξευτὴν διατύπωσιν τῶν γνωμικῶν». Κ' ἐγὼ — ἐκ τῶν παρατιθεμένων τεμαχίων — δὲν βλέπω εἰς τοὺς στίχους αὐτοὺς τίποτε λαξευτὸν καὶ τίποτε εὔγλυπτον· εἶναι στίχοι χαλαροί, μὲ ροὴν ἀντικαλλιτεχνικήν, μὲ ὁμοιοκαταληξίαν τῆς πεντάρας, καὶ πρὸ πάντων στίχοι μὴ ἔχοντες τίποτε κοινὸν πρὸς τὸν θαυμαστῶς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, στιχουργημένον Ἐρωτόκριτον.

***

ΚΟΜΨΟΝ τομίδιον καλλιτεχνα τυπωμένον, μὲ τὸ πορφυροῦν του ἐξώφυλλον, ὡς αἱματοστάλακτον. Τὸ δραματικὸν τέλος τῆς ζωῆς ἑνὸς ζωγράφου «μεγάλου καλλιτέχνη» — καθὼς τὸν θέλει ὁ ψευδώνυμος συγγραφεύς. Ἠγάπησε καὶ ἐμέθυσε ἀπὸ τὸ κρασὶ τῆς ἀγάπης, καὶ ἐνόησε καὶ ἐξέστη τῶν φρενῶν καὶ λουλούδια βαρύοσμα ἐπρομηθεύθη καὶ ἐκάλεσε τὴν ἐρωμένην του κ' ἐπέρασαν μαζὶ τὴν νύκτα καὶ ἀπέθαναν ἀπὸ ἄνθινον θάνατον αὐτοκτόνος, καὶ δολοφόνος τῆς ἀγάπης του. Τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ ζωγράφου, (ὅστις δὲν ἔχει τίποτε κοινὸν μὲ τὸν Παυσίαν τοῦ Γκαῖτε εἰς τὸ περίφημον ποίημά του, καὶ εἶναι μόλις ὡς ἐκφυλισμένος μαθητὴς ἑνὸς Μπαϊκλιν κ' ἑνὸς Κλίγγερ «μιὰ ἀλλόκοτη εἰκόνα. Μιὰ μεγάλη ἔρημος κι' ὁ ἥλιος ἐβασίλευεν ὁλοκόκκινος κ αἱμάτωνε τὸν οὐρανό. Κ' ἕνας ὄφις πελώριος ξετυλισσόταν κ' ἔτρεχεν ἀπάνω στὴν ἄμμο. Καὶ στὸ στόμα του ποῦ ἔτρεχε φαρμάκι, κρατοῦσε καὶ χάϊδευε καὶ δάγκωνε ἕνα μικρό, κάτασπρο καὶ μαραμένο κρίνο».

Εἶναι μαζὶ ἱστορία καὶ ποίημα. Ἡ ἱστορία ἐκτυλίσσεται ὡς ἕνας μονότροπος μονόλογος μέσα εἰς τὰς σελίδας τοῦ ἡμερολογίου τοῦ καλλιτέχνου. Τὸ ποίημα εἶναι χυμένον πανταχοῦ. Ποίημα νεανικὸν καὶ νοσηρὸν καὶ ὡραῖον καὶ θανάσιμον, συμπλέκον ἀστόχαστα ὁμοῦ καὶ βαθύγνωμα τὰς ἐκστάσεις τοῦ μυστικισμοῦ μὲ τοῦ πριαπισμοῦ τὴν λύσσαν, ὡς νὰ σοῦ προσφέρεται ἀνθοδέσμη ἀπὸ ῥόδα καὶ κανθαρίδας, εἰκὼν ἑνὸς Σατύρου καὶ μιᾶς ψυχῆς εἰς σύμπλεγμ' ἀδιάῤῥηκτον. ἐφιάλτης καὶ παραλήρημα, πάθος καὶ κελάδημα. ἔργον ἀνήθικον, διὰ νὰ τὸ ἀποκρύπτουν ἀπὸ τὴν θέαν τῶν τέκνων των ἐν σπουδῇ καὶ μετ' ἀγανακτήσεως αἱ μητέρες. καὶ ὁμοῦ ἐνθυμίζον ὅλην τὴν ἠθικὴν ἀντινομίαν τοῦ ἀθλίου ἀνθρώπου. φυλακή, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ἀλληλοσπαράσσονται ἀδιάκοπα ἡ Σὰρξ καὶ τὸ Πνεῦμα. Σελίδες τὰς ὁποίας προτιμῶ βέβαια, ἀπὸ κάθε τετριμμένον καὶ ἀνειλικρινῆ πατριωτικὸν θούριον διὰ τὴν Μακεδονίαν, διότι μέσα εἰς αὐτὰς σφύζει αἷμα δημιουργικόν, καὶ παραληρεῖ πυρετὸς καλλιτεχνικοῦ ὀνείρου. Ἀλλ' ἐν ταὐτῷ ἐλπίζω ὅτι ὁ ὄφις αὐτὸς ὁ δολερὸς καὶ τὸ κρίνον αὐτό, τὸ «μαῦρον κρίνον», τὸ ὁποῖον δὲν ἐφαντάσθη οὔτε αὐτὸς ὁ πύρινος τοῦ μαύρου θρηνῳδός, ὁ ποιητὴς Ἄγγελος Σημηριώτης, δὲν εἶναι παρὰ αἱ πρῶται ἐκδηλώσεις τῆς εὐαισθησίας νεαροῦ λογοτέχνου, ὅστις μὲ τὸν καιρὸν θὰ δημιουργήσῃ ἔργα ὡραῖα καὶ ὑγιῆ, ὁμοῦ συγκινοῦντα καὶ εὐεργετοῦντα, ἀνυψώνοντα καὶ καθαρίζοντα τὴν ψυχήν. ὡς εἶναι τὰ γεννήματα τῆς ἀρτίας καὶ ἰδεώδους Τέχνης.

ΔΙΑΓΟΡΑΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς — Τὸ πολικὸν σύστημα.

Ο κ. Δημητρακόπουλος παρεσκεύασεν εἰς ἡμᾶς μίαν ἔκπληξιν· ὁ τέως δραματικὸς ποιητὴς καὶ γνωστὸς ὡς συγγραφεὺς καὶ ἀρθρογράφος, ὑπενθυμίζων εἰς ἡμᾶς τοὺς χρόνους τῶν ποικιλασχόλων ἀνδρῶν τῆς ἀναγεννήσεως, παρουσιάσθη αἴφνης ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ «Παρνασσοῦ» ὡς φιλόσοφος. Δὲν ἐπραγματεύθη κοινωνικὰ ἢ ἠθικὰ θέματα. Ὁ κ. Δημητρακόπουλος ἐπελήφθη τῆς ἐπιλύσεως τοῦ ἀκανθωδεστάτου τῶν προβλημάτων ὅσα ἀπησχόλησαν ποτὲ τὴν σκέψιν τῆς ἀνθρωπότητος.

Δι' ἐπιχειρημάτων ἐν στερεωτάτῃ συνοχῇ μεταξὺ των ἀνέλαβε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ζωὴ δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ *ῥευστὸν ἠλεκτρομαγνητικὸν* ἀνάλογον, ἢ τῆς αὐτῆς φύσεως πρὸς τὴν ἕλξιν τῶν σωμάτων, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε *μαγνήτης*, τμῆμα τοῦ *γηΐνου μαγνήτου*, ἔχων δύο *πόλους* τὸν *θετικὸν* ἢ πόλον τῆς *ἐνεργείας* ἑδρεύοντα ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, καὶ τὸν πόλον τῆς *ἀντιδράσεως* ἢ *τοῦ κενοῦ* ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται ἐν τῷ ἡλιακῷ πλέγματι ὑπὸ τὸ διάφραγμα. Τοὺς δύο πόλους τούτους παραδέχεται ὡς κυρίους μοχλοὺς τῆς ζωῆς καὶ ἀποπειρᾶται νὰ βασίσῃ ἐπὶ τούτων ὁλόκληρον ψυχολογικὸν καὶ φυσιολογικὸν σύστημα τὸ ὁποῖον ἐκάλεσε *πολικόν*.

Τηροῦμεν ἐπακριβῶς τοὺς ὅρους τῆς ὀνοματολογίας τοῦ ὁμιλητοῦ, ἐλπίζοντες ἀκριβῶς ὅτι ἄλλοι νοημονέστεροι ἴσως ἡμῶν καὶ περισσότερον πεπειραμένοι θὰ κατορθώσουν νὰ ἐννοήσουν ὁποῖαι ἔννοιαι περικλείονται εἰς τὰς λέξεις ταύτας. Ὅσον ἀφορᾷ ἡμᾶς θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰς ἑξῆς παρατηρήσεις:

Ὅταν ἐν τῇ πειραματικῇ ἐπιστήμῃ σύνολόν τι φαινομένων παρέχῃ εἰς ἡμᾶς τὸ ἐνδόσιμον ὅτι κοινόν τι αἴτιον ὑπεισέρχεται ἐν τῇ δημιουργίᾳ αὐτῶν προσπαθοῦμεν νὰ μαντεύσωμεν τὴν φύσιν τοῦ αἰτίου τούτου, ὡς καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν τοῦτο ἐνεργεῖ πρὸς παραγωγὴν τοῦ φαινομένου. Ἡ ὑποθετικὴ αὕτη ἀλήθεια ὀνομάζεται *θεωρία*.

Αἱ θεωρίαι παύουν νὰ εἶνε τοιαῦται εἴτε διότι νέα φαινόμενα παρατηρηθέντα δὲν εὑρίσκονται ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς ταύτας. (θεωρία τῆς ἐκπομπῆς τοῦ φωτός, ἐν σχέσ ι πρὸς προσδιορισμὸν μήκους τοῦ φωτεινοῦ κύματος) εἴτε διότι ἡ τελειοποίησις τῶν πειραματικῶν μεθόδων ἀπέδειξε ταύτας ἀληθεῖς ὁπότε εἰσέρχονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν θετικῶν γνώσεων, τῶν αἰσθητῶν δηλαδὴ γνώσεων, ὡς θὰ ἠδύνατο νὰ ἑρμηνεύσῃ κανεὶς τὴν σημερινὴν ἐκδοχὴν τοῦ ἀνωτέρω ὅρου π. χ.

Ὁ Νεύτων, μελετῶν τοὺς νόμους τοῦ Κεπλέρου καὶ ἐφαρμόζων τοὺς κανόνας τῆς ἀναλύσεως, συμπεραίνει ὅτι ταῦτα κινοῦνται *ὡς ἐὰν* εἶλκον ἄλληλα κατ' εὐθὺν λόγον τῶν μαζῶν καὶ κατ' ἀντίστροφον λόγον τῶν τετραγώνων τῶν ἀποστάσεων.

Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἕλξις αὕτη ὑφίσταται, ἀπετέλει θεωρίαν ἐφ' ὅσον δὲν ἀπεδεικνύεεο πειραματικῶς ἀληθὴς (πτῶσις τῶν σωμάτων, μέτρησις τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος. ἀκριβέστεραι ἀστρονομικαὶ μετρήσεις κ.τ.λ.). Τούτου γενομένου ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ θεωρία τοῦ Νεύτωνος ἐστερεώθη πλέον πρὸς τὸ παρὸν καὶ κατετάχθη εἰς τὰ ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἡμῶν γνωστά, εἰς τὰς πειραματικὰς δηλαδὴ ἀληθείας.

Ἡ ἔρευνα δὲν ἐτελείωσεν ὅμως ἐδῶ ἀπ' ἐναντίας ἐγένετο ἔτι μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα καὶ δυσχερεστέρα, αἱ δὲ νέαι θεωρίαι, ἵνα ἐξηγηθῇ ὁ τρόπος καὶ τὸ αἴτιον ἐξ οὗ ἡ ἕλξις αὕτη συντελεῖται ἐξ ἀποστάσεως, δὲν ἔπαυσαν νὰ ἀπασχολοῦν τοὺς σοφούς.

Οὗτοι εἶνε οἱ κανόνες τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἐρεύνης καὶ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας εἶνε, βλέπομεν, ἀπέραντος καὶ ἀτελεύτητος, ὡς ἀποδεικνύει καὶ ὁ ἐλάχιστος συλλογισμὸς ἀναζητήσεως τοῦ αἰτίου ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος.

Δὲν θὰ ἐξετάσωμεν ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ἡ ἔρευνα εἶνε χρήσιμος ὡς καὶ ἐὰν ἡ ἀπόλυτος ἐπιστημονικὴ μελέτη ἄγῃ εἰς ὠφέλιμα ἀποτελέσματα διὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ἀνθ' ἡμῶν ζῶσαν ἀπάντησιν δύναται νὰ δώσῃ ἡ περὶ ἡμᾶς συντελουμένη διαρκὴς καὶ ἀδιάκοπος πρόοδος.

Ἐρχόμεθα ὅμως εἰς ἄλλο ζήτημα

Συμπεράσματα ἄμεσα τῶν ἀνωτέρω εἶνε τὰ ἑξῆς:

Μία οἱαδήποτε θεωρία δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ ἀποπειρα ἀπομιμήσεως, διὰ γνωστῶν μηχανικῶν συνδυασμῶν, τῶν ἐν τῇ φύσει συμβαινόντων· οἱ δὲ πραγματικοὶ ἐρευνηταὶ δὲν ἀμφιβάλλουσι ποσῶς περὶ τῆς ἀληθείας τῆς προτάσεως ταύτης. «Ὡς ἐὰν» εἶπεν ὁ Νεύτων, καὶ εἰς τὰς λέξεις ταύτας διαβλέπει τις τὸ πνεῦμα τῶν ἐπιστημονικῶν προσπαθειῶν.

Ἡ θεωρία δὲν δύναται νὰ ἔχῃ βαρύτητά τινα καὶ ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς ἐπιστήμονας εἰμὴ ἐφ' ὅσον εἶνε σύγχρονος, ἔχει δηλαδὴ ὑπ' ὄψιν της πάντα τὰ παρατηρηθέντα φαινόμενα καὶ εὑρίσκεται ἐν πληρεστάτῃ ἁρμονίᾳ μετ' αὐτῶν, οὐ μόνον ἐξηγοῦσα τὰ γνωστὰ ἀλλὰ καὶ προβλέπουσα νέα τοιαῦτα. Καὶ πόρισμα τούτου:

Ὁ ἐπιχειρῶν τὴν δημιουργίαν νέας θεωρίας πρέπει νὰ εἶνε κάτοχος τῶν δεδομένων τῆς ἐπιστήμης καὶ ἑπομένως νὰ αἰσθάνεται πληρέστατα τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν μορφὴν τῶν ἀποριῶν τὰς ὁποίας προτίθεται νὰ ἐξηγήσῃ.

Ὅταν τὸ τοιοῦτον δὲν συμβαίνει, δύναταί τις βεβαίως νὰ θαυμάσῃ τοὺς συνδυασμοὺς καὶ τὰς διεξόδους τοὺς ὁποίους δύναται νὰ γεννήσῃ ἡ εὔστροφος διάνοια εὐφυοῦς καὶ εὐφαντάστου ἀνθρώπου, αἱ τοιαῦται ὅμως ἑρμηνεῖαι εἰς οὐδὲν ἄγουσι θετικὸν ἀποτέλεσμα· δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν μάλιστα ὅτι εἶνε αὐτόχρημα ἐπικίνδυνοι.

Πᾶσα ἐπιστήμη, ἐκ τῶν ἁπλουστέρων εἰς τὰ συνθετώτερα βαίνουσα, ἔχει σταθμοὺς ἀναπαύσεως καὶ τμηματικὰς ἀφετηρίας.

Αἱ τμηματικαὶ αὗται ἀφετηρίαι εἶνε οἱ ἐπιστημονικοὶ ὅροι, συνοψίζοντες ἐν ἑαυτοῖς πολλάκις τόμους ὁλοκλήρους θετικῆς ἐργασίας· ὁ μεταχειριζόμενος δὲ τούτους εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε πρὸ ἀκαταρτίστου διὰ τὸ θέμα καὶ καταπλήκτου ἀκροατηρίου, τείνει νὰ καταργήσῃ πᾶσαν αὐτοῦ μετὰ τῆς ἐπιστήμης ἐν τῷ μέλλοντι συνεννόησιν, τῆς ὁποίας τὸ μόνον ὄργανον μέχρις οὗ νέα τις θεωρία παραδεχθῇ τὸ ἐναντίον, εἶνε ἡ γλῶσσα.

Ἐὰν δὲν κατήλθομεν εἰς λεπτομερείας σχετιζομένας πρὸς τὴν σημερινὴν θέσιν τῆς φυσιολογίας, καὶ τὰς ἑρμηνείας τὰς ὁποίας δίδει ἐπὶ τοῦ μηχανικοῦ μέρους τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς, τοῦτο ἐπράξαμεν διότι δὲν ἠθελήσαμεν νὰ ἀποταθῶμεν εἰς τὸν κύκλον τῶν εἰδικῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουσι τούτου ἀνάγκην, ἀλλὰ νὰ καταστήσωμεν προσεκτικοὺς τοὺς πολλοὺς ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀποδοχὴν αἱρέσεων, αἱ ὁποῖαι πᾶν ἄλλο διαφωτίζουσιν, ἢ τὸ σύγχρονον ἐπιστημονικὸν πεδίον.

ΣΤΑΓΕΙΡΙΤΗΣ

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Εἰς πᾶσαν χώραν ἑλληνικὴν εἶναι διαδεδομέναι αἱ παραδόσεις περὶ κρυμμένων θησαυρῶν, τοὺς ὁποίους ἀνακαλύπτει ἐκεῖνος, ὅπου εὑρίσκει «τὴν ἀντίκα μὲ τὴ γουροῦνα καὶ τὰ γουρουνόπουλα». Τὸν τύπον τῶν παραδόσεων τούτων εὑρίσκομεν εἰς τὰς *Παραδόσεις* τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου: «Κάπου σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ χαλάσματα τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, εἶναι χωμένη μιὰ ἀντίκα, πῶχει ἀπάνω σκαλισμένα τὴ γουροῦνα μὲ τὰ γουρουνόπουλα. Αὐτὴ τὴν ἀντίκα γυρεύουν νὰ βροῦν ὅλοι ὅσοι σκάβουν στὰ χαλάσματα καὶ Φράγκοι καὶ Ἕλληνες. Γιατὶ χαρὰ στὴ μοῖρα του κείνου ποῦ θὰ τὴν εὕρῃ. Ὅπου εἶναι κρυμμένος θησαυρὸς θὰ τὸν βρίσκῃ, τὰ χρήματά του δὲν θὰ σώνωνται ποτές, καὶ ὅλες οἱ δουλειές του θὰ πηγαίνουν καλά. Μὰ φαίνεται πῶς κανεὶς ἀκόμα δὲ τὴ βρῆκε».

Αὐτὴ τὴν ἀντίκα, «πῶχει ἀπάνω σκαλισμένα τὴ γουροῦνα μὲ τὰ γουρουνόπουλα», εἶχεν ὡς θέμα τῆς ὁμιλίας του καὶ ἠρμήνευσεν ὁ κ. Ἰ. Σβορῶνος τὴν προπαρελθοῦσαν Τρίτην, 24 Ἰανουαρίου, εἰς διάλεξίν του, πλουσίαν εἰς πληροφορίας καὶ εἰς συμπεράσματα. Ὑπάρχουσιν νομισματοειδῆ τινα κομμάτια, ἐπὶ τῶν παριστάνεται ὗς περιτοιχισμένη ἀπὸ χοιρίδια καὶ τριγύρω διάφορα γράμματα καὶ παραστάσεις ἀκατανόητοι. Αὐτὴ εἶναι ἡ *ἀντίκα* τῆς παραδόσεως, ἡ ὁποία βοηθεῖ εἰς εὕρεσιν τοῦ θησαυροῦ. Ὁ κ. Σβορῶνος συνέδεσε τὴν παράστασιν πρὸς τὰς ὑάδας, τὸν ἀστερισμόν, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ προμηνύει πάντοτε βροχάς· διότι τὰ νομίσματα ταῦτα ὅπως καὶ καθόλου πᾶν νόμισμα, ἔρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς κατὰ τοὺς μεγάλους ὑετούς, καὶ τότε οἱ χωρικοὶ σπεύδουσιν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον φέροντες πλῆθος νομισμάτων πρὸς πώλησιν.

Ἀλλὰ πότε ἐκόπησαν τὰ νομίσματα αὐτά; Συνήθως τὰ νομίζουν ἀρχαίας κατασκευῆς, ἀλλ' ὁ κ. Σβ. δὲν πιστεύει, ὅτι εἶναι ἀρχαιοτέρας τοῦ ιζ'. αἰῶνος, δηλαδὴ τῶν χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἦρχισαν οἱ περιηγηταί, *οἱ μιλόρδοι*, νὰ ἐνδιαφέρωνται διὰ τὰς κρυμμένας εἰς τὴν γῆν ἀρχαιότητας, καὶ ἤρχισε ν' ἀνασκαλεύεται τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος. Τότε μερικοὶ κατεργαρέοι ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν πίστιν τῶν χωρικῶν εἰς τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς θησαυροῦ καὶ κατεσκεύασαν τὰ προκείμενα κερμάτια τὰ ὁποῖα, ὡς εἶναι εὔλογον, ἐπώλουν ἀκριβώτατα εἰς τοὺς χωρικούς, οἱ ὁποῖοι ἐνόμιζαν, ὅτι μὲ τὴν βοήθειάν των θὰ εὕρουν τὸν θησαυρόν.

Ἀλλὰ διατί ἐπροτίμησαν οἱ ἀγύρται τὴν παράστασιν ὑὸς καὶ χοιριδίων; διότι ἡ ὗς, εὐφυῶς λέγει ὁ Γάλλος Perrot, σκάπτουσα τὸ ἔδαφος διὰ τοῦ ῥύγχους αὐτῆς, θεωρεῖται ὡς τὸ σύμβολον τῆς ἐργατικότητος, καὶ ὁδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους νὰ τὴν μιμηθῶσιν, βέβαιοι ὅτι ἀνασκάπτοντες τὴν γῆν θὰ εὕρωσι κάτι πολύτιμον. Ὁ κ. Σβ. τὴν ἀρχὴν τῆς παραστάσεως εὑρίσκει εἰς πολὺ παλαιὰν παράδοσιν τὴν παράδοσιν περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Αἰνείου κτίσεως τοῦ Λαβινίου, τῆς μητροπόλεως τοῦ γένους τῶν Λατίνων. Ἡ ὗς ὡδήγησε τὸν Αἰνείαν, ἀποβάντα εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἔκτισε τὸ Λαβίνιον· ἔχομεν δὲ νομίσματα τοῦ Ἀντωνίου τοῦ Εὐσεβοῦς (140-145 μ. Χρ.), ἐπὶ τῶν ὁποίων φέρεται ἡ παράστασις αὕτη τοῦ Αἰνείου καὶ τῆς ὑός. Οἱ Λατῖνοι διὰ τῶν ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ καὶ Κορινθίᾳ ἀποικιῶν αὐτῶν, διέδωκαν τὰς τοιαύτας παραστάσεις καὶ παραδόσεις εἰς τοὺς Ἕλληνας χωρικούς. —καὶ παρατηρεῖ ὁ κ Σβ. ὅτι κοινόταται εἶναι αἱ τοιαῦται παραδόσεις εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας, ὅπου ἦσαν λατινικαὶ ἀποικίαι. Ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Ἀντωνίνων ἐπαριατάνετο καὶ συκῆ, ἡ ὁποία εἰς τὰ ἡμέτερα νομίσματα μετεβλήθη εἰς τετράφυλλον τριφύλλιον· τὰ δὲ ἀκατανόητα γράμματα, μερικὰ ἐκ τῶν ὁποίων νομίζει ὅτι ἀναγινώσκει ὁ κ. Σβ, συνδέονται μὲ τὰ μαγικὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα εἶναι γραμμένα εἰς τὰς σφραγῖδας Σολομῶνος διὰ τῆς βοηθείας τῆς συὸς καὶ τοῦ μάγου Σολομώντος εὑρίσκεται ὁ κρυμμένος θησαυρός.

«Μέσα στὸ νησί μας λέγει μία κρητικὴ παράδοσις, βρίσκεται χωσμένο στὴ γῆ βιὸς μεγάλο, τῆς Κρήτης τὸ λογάρι, καὶ οἱ Φράγκοι, τό 'χουν σημειωμένο στὰ βιβλία τους. Ὅσο μένει χωσμένο, τὸ νησὶ θὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ δυστυχία, ὅταν βρεθῇ ὅμως θὰ πλουτήσῃ. Εἶναι κρυμμένο ἀνάμεσο Λάμοντας καὶ Χάσκοντας

καὶ θὰ τὸ βρῇ χήρας γιὸς χοιροβοσκός». Ὁ «χήρας γιὸς χοιροβοσκός», ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται εἰς αὐτὴν τὴν παράδοσιν, — καὶ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου εἶναι θησαυρὸς ἀκένωτος ἐθνικῶν παραδόσεων, πολυσήμαντον ὡς ἐργασία ἐθνική, — καὶ ὁ ἄλλος ὁ πτωχὸς ὁ Κύπριος, ὁ ὁποῖος μὲ τὸν κρυμμένον θησαυρὸν θὰ κάμῃ «ἑφτὰ φορὲς τὴν Κύπρον», — συμβολίζουν τὸν μαρμαρωμένον βασιλιᾶ καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ γένους.

Α. Α.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΜΟΣΧΑΣ

Ὁ Μαξὶμ Γκόρκυ δὲν ἀποθαρρύνεται. Ἔχει ἕτοιμον νέον δρᾶμα «Οἱ Βάρβαροι» εἰς τὸ ὁποῖον ζωγραφίζει μικρὰν ἐπαρχιακὴν πόλιν, λησμονημένην ἀπὸ τὴν ζωήν, καὶ ὅπου βλέπεις κάτι ἀνθρώπους μισοπεθαμένους, μισοκοιμισμένους, ἠλιθίους καὶ πρωτογενεῖς ὅπως οἱ ἄγριοι.

Κ' ἐπάνω εἰς τὸ πτῶμα αὐτὸ τὸ παρελθόντος πέφτουν σὰν κοράκια οἱ μηχανικοί, οἱ ὁποῖοι ὁρίζουν τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ποῦ θὰ περάσῃ πλησίον τῆς μικρᾶς πόλεως. Αὐτοὶ εἶναι οἱ *βάρβαροι*. Ὁ πολιτισμός τους ὤπλισε μὲ τὰ πανίσχυρα μέσα τῆς καταστροφῆς, μὲ τὰ ὁποῖα γίνονται δήμιοι τῆς παλαιᾶς ζωῆς.

Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς μηχανικούς — ρωμαλέος καὶ προπετὴς — εἶναι πλήρης σκληρότητος πρὸς τὴν μικρὰν πόλιν· ὁ ἄλλος τῆς δίδει τὸ βραδὺ ἀλλὰ βέβαιον δηλητήριον τῆς κραιπάλης. Καὶ ὅπως τὸ οἰνόπνευμα ἐνεργεῖ εἰς τοὺς ἀγρίους, ἔτσι καὶ οἱ *βάρβαροι* εἰς τοὺς ἀγαθοὺς αὐτοὺς ἀνθρώπους.

Ἀνάμεσα ἀπὸ ἀνθρώπινα πτώματα, καταστρέφοντες τοὺς παλαιοὺς θεσμοὺς τῆς μικρᾶς κοινωνίας ἀνοίγουν οἱ *βάρβαροι* τὸν δρόμον πρὸς τὴν νέαν ζωήν. Καὶ ἀφίνουν ὀπίσω ἐρείπια μόνον, καὶ ἐπάνω των θρηνοῦν καὶ στενάζουν οἱ δυστυχεῖς ἄνθρωποι...

Καὶ καταστρέφουν μὲν οἱ *βάρβαροι*, δὲν εἶναι ὅμως ἱκανοὶ νὰ οἰκοδομήσουν κάτι νέον. Χρειάζεται δύναμις δημιουργική, τὴν ὁποίαν δὲν ἔχουν οἱ δήμιοι....

Τὴν εἰκόνα αὐτὴν τῆς καταστροφῆς ἀτενίζουν μερικὰ μέλη τῆς παλαιᾶς εὐγενείας μὲ ψυχρὰν ἀδιαφορίαν πρὸς τοὺς ἀγρίους των συμπολίτας καὶ πρὸς τοὺς *βαρβάρους* καταστροφεῖς των....

Αὐτὴ εἶναι περίπου ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος. Ὁ συγγραφεὺς δίδει ἀκόμη δύο ἢ τρεῖς σκιαγραφίας τῶν *νέων ἀνθρώπων*, οἱ ὁποῖοι θὰ κατασκευάσουν τὸ νέον οἰκοδόμημα τῆς ζωῆς, ἀλλ' ὁ καιρός των δὲν ἦλθεν καὶ αἱ δυνάμεις των εἶναι ἀκόμη ἄγνωστοι.

Μὲ τὴν ἐλευθερίαν τὴν ὁποίαν παρέσχει ὁ Τσάρος εἰς τὸν τύπον, μολονότι ἡ λογοκρισία δὲν ἔπαυσε ὁλοτελῶς διὰ τὰ βιβλία καὶ τὸ θέατρον — ἐκδίδονται καθ' ἡμέραν χιλιάδες ἔργων ρωσσικῶν καὶ ξένων ἐπὶ διαφόρων θεμάτων κοινωνικῶν καὶ οἰκονομολογικῶν. Προτιμῶνται ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τὰ ἔργα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν, ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις. Ἰδοὺ ἕνα βιβλίον «Δεκατρία χρόνια εἰς τὸ φρούριον Σλίσελμπουρ», γραμμένον ἀπὸ τὴν Λιουδμήλαν Βολκενστάϊν, μίαν τῶν συνενόχων τῆς ἀποπείρας κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ'. Ἐπιφυλάσσομαι νὰ δώσω ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ποῦ εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ πόνον καὶ στεναγμούς.

Ἔλαβα τὴν τελευταίαν συλλογὴν ποιημάτων τοῦ γνωστοῦ ρώσσου ποιητοῦ Βαλέρυ Μπρύσσοβ. Ὁ ποιητὴς ἔδωκε εἰς τὸ ἔργον του τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα *Στέφανος*. Περὶ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ θὰ γράψω προσεχῶς.

Τὸ γνωστὸν ρωσσικὸν περιοδικὸν *Ὁ Ζυγός*, εἰσερχόμενον εἰς τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἐκδόσεώς του εἰσάγει καὶ τὴν δημιουργικὴν φιλολογίαν: μυθιστόρημα, ποίημα κλπ. Εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Ἰανουαρίου 1906 περιέχονται στίχοι τοῦ Κ. Μπαλμόντ, διήγημα τοῦ Βαλέρυ Μπρύσσοβ, μετάφρασις ἀπὸ τὰ «Παραμύθια τῆς παλαιᾶς Γαλλίας» τοῦ Μορεάς. Μεταξὺ ἄλλων *Ὁ Ζυγός* ἀναγγέλλει καὶ μεταφράσεις συγχρόνων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ δύο ἄρθρα: Ἡ Ἑλληνικὴ φιλολογία κατὰ τὸ 1905 καὶ Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἐν Ἑλλάδι.

Ἡ Ἑλληνικὴ φιλολογία ὁλοένα γίνεται ἀγαπητὴ εἰς τὴν Ρωσσίαν. Ἕνα νέον περιοδικὸν τῆς Μόσχας *Τὸ Χρυσοῦν Δέρας*, φιλολογικὸν καὶ καλλιτεχνικόν, πολυτελέστατον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐκδίδεται συγχρόνως ρωσσικὰ καὶ γαλλικά, θὰ περιλαμβάνῃ καὶ τὰ νεοελληνικὰ γράμματα. Τὸ τμῆμα αὐτὸ ἀνετέθη εἰς τὸν γράφοντα τὰς γραμμὰς αὐτάς.

ΜΙΧΑΗΛ ΛΙΚΙΑΡΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΟΝΤΟΙ ΨΑΛΜΟΙ

10 Φεβρουαρίου 1906.

Ἀστυφύλακες τῆς γλώσσης. — Ὁ κ. Κάρολος Κρουμπάχερ εἶπε εἰς μίαν συνέντευξιν μὲ Ἕλληνα δημοσιογράφον, ὅτι προπάντων πρέπει νὰ θεωρήσωμεν περιττοὺς ἐντελῶς τοὺς ἀστυφύλακας τῆς γλώσσης. Καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ συνθηματικοῦ δημοτικισμοῦ, ὁ κ. Ψυχάρης λ. χ., μήπως δὲν ἀντιποιοῦνται τοιοῦτον ἐπάγγελμα;

Ποῦ φεύγουν: ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ καταφεύγουν εἰς τὴν γραμματικήν. Ἰδοὺ ἡ φιλοσοφία τοῦ Ψυχαρισμοῦ. Ὡς πρὸς τὴν εὐγενικήν του πολεμικήν, αὐτὴν ἐνσαρκώνει ὁ κ. Ταγκόπουλος.

Βουλευτὴς καὶ στρατιώτης. — Εὑρίσκουν ἀσυμβιβάστους τὰς δύο ἰδιότητας. Ἡ παπᾶς παπᾶς, ἢ ζευγᾶς ζευγᾶς ἢ καθάριος μυλωνᾶς. Ἰδοὺ τὸ πνεῦμα τοῦ νέου στρατιωτικοῦ προγράμματος. Καὶ δὲν θὰ ζημιωθῇ ἡ βουλὴ χάνουσα τοὺς ἐκλεκτούς της; Ὁ κ. Λυμπρίτης ἄλλοτε, ὁ κ. Καρπετόπουλος τώρα τελευταῖα ἔχουν δηλώσει ὅτι θὰ προτιμήσουν τὴν τήβεννον τοῦ συγκλητικοῦ ἀπὸ τὸ ἔνδυμα τοῦ στρατι[illegible]ου. Ὁ δεύτερος εἶπε μάλιστα ὅτι «κατελθὼν εἰς τὸν πολιτικὸν ἀγῶνα ἔκλεισε τὸ στρατιωτικόν του μέλλον». Καὶ ἂς μὴν ἀνησυχοῦμε.

Τὰ Ἰωβιλαῖα. — Συμπληρώνονται τριάντα χρόνια σχεδὸν ἀφότου ὁ κ. Παλαμᾶς ἐφάν' εἰς τὸν λογοτεχνικὸν ὁρίζοντα. Ποιητής, δημοσιογράφος, κριτικός, διηγηματογράφος καὶ δραματικὸς μὲ τὴν «Τρισεύγενην» ὁ κ. Παλαμᾶς εἶνε *διδάσκαλος* καὶ ἔχει ὅλων μας καὶ τῶν ὀπαδῶν του καὶ τῶν ἀντιπάλων κ' ἐκείνων ποῦ οὔτε ὀπαδοί του οὔτε ἀντίπαλοί του εἶνε, ἀλλὰ ἐκτιμηταί του βαθεῖς, καλοπροαίρετοι καὶ ἀπὸ συνείδησιν ἀγαθήν, τὸν σεβασμόν.

Ἑορτάσαμεν ἕως τώρα ἰωβιλαῖα πολλά. Δὲν νομίζουν οἱ συνάδελφοι ἐπιβαλλόμενον καὶ τὸν ἑορτασμὸν τοῦ ἰωβιλαίου τοῦ κ. Παλαμᾶ; Ἂς συμφωνήσουν πρὸς στιγμὴν αἱ κακαὶ γλῶσσαι καὶ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα...

Ἡ ἐπιδημία. — Δὲν θὰ σᾶς ὁμιλήσω περὶ εὐλογίας ἀλλὰ περὶ φιλολογίας. Πρό τινος εἰς τὴν Ἰταλίαν ἔδινε κ' ἔπαιρνε μία φιλολογικὴ ἀσθένεια: ὁ Δαννουντσιασμός. Ἦτον ἀρκετὸν ἐν τούτοις δύο ἢ τρεῖς λέξεις ἀπὸ τὸν Δαννούντσιο, τὸ ἐπίθετον imperioso λόγου χάριν, διὰ νὰναγράψουν οἱ φιλολογικοὶ κριτικοὶ νέον κροῦσμα εἰς τὰ δελτία των τῆς φιλολογικῆς

ὑγιεινῆς καὶ θνητότητος. Ἡ ἐπιδημία εἶχε τὸν ἀντίκτυπόν της παντοῦ. Καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εὐτυχῶς ἦλθε καὶ ἀπῆλθε. Ἀλλ' ἰδοὺ νέον κροῦσμα. Ἕνα βιβλίον μὲ κόκκινον ἐξώφυλλον μὲ χρυσᾶ γράμματα ἐπάνω, κ' ἐπάνω κάτω γραμμένο κατὰ τὸν τρόπον τοῦ κ. Ἐπισκοποπούλου. «Ὄφις καὶ Κρῖνο».

Εἰς ἕνα βιβλίον νεοφωτίστου δημοτικιστοῦ. βιβλίον στίχων — ὁ θεὸς νά τους κάμῃ στίχους — ὑπῆρχ' ἡ ἑξῆς σημείωσις: «διὰ κάθε μεγαλόκαρδο Ῥωμιὸ σημειώνω ἐδῶ τὴ διέφτυσί μου». Ὁ νοῶν νοείτω.

Ἡ διαλυσις — Εὑρισκόμεθα εἰς τὸν τόπον τῶν αἰωνίων πειραματισμῶν μοῦ ἔλεγ' ἕνας δικηγόρος. Ὅλα τὰ κόμματα πειραματίζονται, μόνον πειραματίζονται καὶ πάντοτε κατ' ἀντίθετον τρόπον. Εἶνε ἡ φιλοσοφία τῆς νεοελληνιλῆς πολιτικῆς. Καὶ ἡ διάλυσις τῆς Βουλῆς εἶνε μία ἐκδήλωσις ὀρέξεως διὰ νέα πειράματα. Ἀλλὰ πολυέξοδον καὶ τὸ πείραμα τοῦτο ὅπως ὅλα τ' ἀλόγιστα πειράματα. Αἱ νέαι ἐκλογαὶ δὲν θὰ δώσουν εἰς τὸ ἔθνος οὔτε καλυτέραν οὔτε χειροτέραν Βουλήν.

Εὐρωπαϊκὴ λογοτεχνία. — Διὰ τοὺς ἀρνουμένους κάθε ζωὴν ἐδῶ, μήπως δὲν ὑπάρχ' ἡ ζωὴ ἡ ἀλλοῦ, εἰς τὸν αἰῶνα τῆς συγκοινωνίας, ποῦ ἡ Σπάρτη δὲν ἀπέχει ἀπὸ τὴν χώραν τοῦ μεγάλου βασιλέως τρεῖς μῆνας ὅπως εἶπε τὸν παλαιὸν καιρὸν ὁ Ἀρισταγόρας εἰς τὸν Σπαρτιάτην βασιλέα;

Εἰς τὴν Ἑλλάδα τίποτε. — Καλά. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ὅμως ὁ Pascoli, εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ Francis Jammes, ὁ Moréas, εἰς τὴν Ῥωσσίαν ὁ Τολστόη ταὶ ὁ Ῥάσκιν ἕως χθὲς εἰς τὴν Ἀγγλίον. Καὶ παντοῦ ἀπὸ μία κορυφή. Διατί ὁ ἀπελπισμός. Δημιουργήσατε ἕνα κατ' ἐκλογὴν περιβάλλον κ' ἔπειτα — δημιουργήσατε.

Ἀπὸ τὴν χώραν τῆς Ἴσιδος. — Εἰς μίαν ἐφημερίδα ἐκεικάτω ἕνας νέος κριτικὸς ποῦ ἔφυγε μαζὶ μὲ τὰ φθινοπωρινὰ χελιδόνια ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ὁμιλεῖ δι' ἕναν ξανθόν, πολὺ ξανθόν, παραπολὺ ξανθὸν Σολωμόν....

Τὸ Θεμιστόκλειον. — Ἕνας ἀρχαιολόγος ἐτοποθέτησε τὸν τάφον τοῦ Θεμιστοκλέους εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκραν ἐκείνης ποῦ ἐνομίζετο περιέχουσα τὸν τάφον ἐξηγῶν ἢ παρεξηγῶν—ὁ Θεὸς κ' ἡ ψυχή του – χωρία συγγραφέων Ἑλλήνων. Ἕνας ἄλλος τὸν ξανατοποθετεῖ εἰς τὴν παλαιὰν θέσιν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Ποῖος ἔχει δίκαιον; Ἴσως κανείς. Διότι ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἀνίκανοι νὰ ἔχουν δίκαιον. Καὶ ἄνθρωποι ἐν τῷ δικαίῳ ποῦ ἔχουν ἄδικον καὶ προκαλοῦν τὴν ἀντίρρησιν. Ὁ φιλόσοφος εἶπε: συχνὰ ἀντιλέγομεν πρὸς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον κάτι λέγεται.»

Θλιβερὸν γεγονός. — Ἀπορῶ πῶς ὁ κ. Ἀποστολίδης ποῦ εἶνε νευρολόγος ὅπως ὁ κ. Μιταυτσῆς, καὶ συνάδελφός μας ὡς Νιρβάνας, δὲν ἠθέλησε ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὴν θλιβερὰν ἱστορίαν τῆς ἀνακαλύψεως ἐκείνης ἡ ὁποία ἐστοίχισε χρονογραφήματα εἰς τὸν κ. Κονδυλάκην κ' ἐξευτελισμὸν εἰς τὴν νεοελληνικὴν νόησιν ἐν γένει.

Εἶπε κάποιος ὅτι εἰς τὴν περίστασιν αὐτήν, ἐκεῖνοι ποῦ ὑπῆρξαν ἐπιφυλακτικοὶ ἦσαν, ὅσοι δὲν ἦσαν ἐπιστήμονες δηλαδὴ ἄνθρωποι ἀπὸ καθῆκον. ἰδιοσυγκρασίαν καὶ τ' ἄλλα, ἐπιφυλακτικοί. Τὸ bon sens τοῦ κόσμου ἔδειξε τὴν ζωήν του καὶ ἀνέβ' εἰς τὸ ζενίθ.

Νὰ ἦτον ἀγυρτεία; Νὰ ἦτον ἀφέλεια; Νὰ ἦτον κάτι ἄλλο;

Ἕνας μαθηματικὸς εἰς μίαν ἐφημερίδα ἔγραψεν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ζητήματος: «Ὡς βάσις τῆς θεωρίας αὐτῆς τοῦ Ἕλληνος λογίου φέρεται τὸ «Ἠλεκτρικὸν ρευστὸν» εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ Μαθηματικὴ Φυσικὴ ἀπέρριψε τὴν σκουριασμένην ὑπόθεσιν ὅτι ὁ ἠλκετρισμὸς εἶνε ρευστόν...»

ΜΟΥΣΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ὁ φίλος τῶν «Παναθηναίων» κ. Δημήτριος Κόλλας, δήμαρχος Κερκυραίων, μᾶς στέλλει τὸ ἑπόμενον ποίημα τοῦ συνεργάτου μας κ. Γ. Μαρκορᾶ, τὸ ὁποῖον δημοσιεύομεν εὐχαρίστως. Εἶναι μία χαριτωμένη κοινωνικὴ εἰκών.

Τὸ γράμμα τοῦτο, Δήμαρχε,
Στὸ νοῦ σου ἂς ξαναφέρῃ
Τὸ νέον ὁποῦ σοῦ σύστησα
Ἀντώνιο Καλομέρη.

Δὲ θέλω ἀπὸ τὸ στόμα σου
Καθόλου ν' ἀγροικήσω
Τὰ κρύα, γνωστὰ μισόλογα:
Θὰ ἰδῶ!.. Θὰ προσπαθήσω!

Μὴν ἀγαπᾷς νὰ φαίνεσαι
Πολιτικὸς Λογιόλας·
Δεῖξε πῶς εἶσαι ξάστερα,
Σὲ λόγια κ' ἔργα, ὁ Κόλλας.

Ναί, τὸ γνωρίζω· ἀμέτρητοι,
Συρμένοι ἀπὸ τὴν πεῖνα,
Σὲ τριγυρνοῦν, γυρεύοντας
Λίγαις δραχμαὶς τὸ μῆνα.

Τὸ ξέρω· σοῦ ἀντικόβουνε
Τὸν ὕπνο καὶ τὸ γιόμα
Γιὰ νὰ σοῦ ποῦνε, ἀρχίζοντας,
Πῶς εἶναι ἀπὸ τὸ κόμμα.

Μὲ κάθε μέσο, ἀκούραστα
Παντοῦ σὲ κατατρέχουν·
Συστατικὰ σοῦ φέρνουνε
Πολλοὺς προστάταις ἔχουν·

Μὰ κανενοῦ στοχάζομαι
Δὲν ἤρθε στὸ κεφάλι
Ταὶς Μούσαις γιὰ μεσίτραις του
Σ' ὅμοια δουλειὰ νὰ βάλῃ.

Μὴ σοῦ φανῇ παράξενο
Εἴν' ἡ ἐποχή μας τέτοια
Ὁποῦ κ' ἐκείναις ἔμαθαν
Νὰ κυνηγοῦν ῥουσφέτια.

Καὶ θὰ ἐπιτύχουν σήμερα·
Τὸ ἀκούω ποῦ στὰ χαμένα
Γυναῖκες δὲν ἐζήτησαν
Χάρη ποτὲ ἀπὸ σένα.

1 Δ)βρίου 1899.

Γ. ΜΑΡΚΟΡΑΣ

Ὁ ἐν Καλημέρᾳ τῆς Ἰταλίας Ἰταλὸς λόγιος κύριος Βίτος Παλούμπος ἀπὸ ἐτῶν καταγίνεται εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ ἑλληνικῆς διαλέκτου. πολλάκις δ' ἐδημοσίευσε περίεργα καὶ ὡραῖα μνημεῖα αὐτῆς, εἴτε περισυλλέγων δημοτικὰ τραγούδια τοῦ Ὑδροῦντος (Terra di Otranto), εἴτε μεταφράζων εἰς ταύτην ἔργα ἐξ ἄλλων φιλολογιῶν. Τὸ μᾶλλον πρόσφατον δημοσίευμα τοῦ κ. Παλούμπου εἶ-

ναι ἔμμετρος μετάφρασις τοῦ περιφήμου ποιήματος τοῦ Ἔδγαρ Πόε «Ὁ Κόρακας», ὁμοῦ εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἰταλοελληνικὴν διάλεκτον. Ὁ κ. Παλοῦμπος γνωρίζει καὶ γράφει καὶ τὴν Ἑλληνικήν, πολλάκις δὲ ἐδημοσίευσε μεταφράσεις εἰς ἰταλικοὺς στίχους νεοελληνικῶν ποιημάτων. Ἤδη καταγίνεται εἰς τὴν σύνθεσιν δύο ποιητικῶν βιβλίων· τὸ ἓν εἶναι στίχοι εἰς τὴν Ἑλληνοσαλεντινὴν διάλεκτον ἐπιγραφόμενοι «Ρόδα τζαὶ κάττια» (Ρόδα καὶ ἀγκάθια· τὸ ἄλλο εἶναι στίχοι ἑλληνιστὶ τιτλοφορούμενοι «Ἀνθήματα κ' ἐξανθήματα». Ἐκ τῆς δευτέρας ταύτης ἀνεκδότου ἔτι συλλογῆς παραθέτομεν κατωτέρω τὸ «ὄνειρο», ποίημα μεταφρασμένον ἐκ τοῦ ἑλληνοσαλεντινοῦ ἰδιώματος, ἀποσταλὲν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ εἴς τινα τῶν συνεργατῶν μας.

ΟΝΕΙΡΟ

Ἀπόψε σ' εἶδα στ' ὄνειρο,
Σὲ φίλουν μὲ φιλοῦσες
Κ' ἔλεγα μέλι, ζάχαρι
Στὰ χείλη σου βαστοῦσες.

Οἱ δυόμας περπατούσαμε
Σὲ κῆπο δροσερό·
Φῶς τοῦ Μαΐου ἐγέμιζε
Τὴν γῆ, τὸν οὐρανό.

Τὰ δένδρα τὰ χορτάρια
Λουλούδια ἦσαν στεμμένα,
Λουλούδια σὰν ἀστέρια
Ἦσαν στὴν γῆ σπαρμένα.

Ρόδα καὶ κρίνοι ἀνοίγανε
Στοῦ ἥλιου ταὶς καρδιές,
Κι' ἀπ' ταὶς καρδιὲς ἐχύνανε
Ποτάμια μυρωδιές.

Τὰ ἄνθη νὰ σὲ βλέπουνε
Γυρίζαν θαυμαστά,
Κ' οἱ κρίνοι σοῦ φιλούσανε
Περνῶντας τὴν ποδιά.

Μὲς στὰ μαλλιά σου ὁ ἥλιος
Ἄναπτε σᾶν φωτιές,
Τὸ προσωπάκι σου ἄστραπτε
Κ' ἐσκόρπιζε χαρές.

Ἐκστατικὸς σὲ κοίταξα
Ἐγὼ χωρὶς φωνή,
Ἐνῶ ἡ καρδιά μου ἐτρόμασσε
Στὸ στῆθος σὰν πουλί.

Ἐκύτταξα τὰ στίλβοντα
Μάτια σου, τὸ φαιδρὸ
Τὸ πρόσωπό σου κ' ἔκρινα
Τ' εἶναι στὸν οὐρανό.

Μὰ εἶχε καὶ καλλίτερο...
— Ἀνάθεμα σ' αὐτό!—
Τοῦ ὄρθρου τὸ κουδούνισμα
Ξεσπάζει φοβερό.

Χάθης ἐσὺ χαθήκανε
Κῆπος, ὅλα μὲ μιὰ
Κ' ἐγὼ βρέθηκα μόνος μου
Μέσα στὴ σκοτεινιά.

ΒΙΤΟΣ Δ. ΠΑΛΟΥΜΠΟΣ
Καλημέρα, Δεκέμβρης 1905.

ΑΠΕΘΑΝΕ τελευταίως ὁ Ἄγγλος συγγραφεὺς Οὐΐλλιαμ Σὰρπ, καὶ ὁ θάνατός του ἀπεκάλυψε ἕνα φιλολογικὸν μυστικόν, τὸ γυναικεῖον ψευδώνυμον Fiona Macleod, ποῦ τόσον ἀπησχόλησε τοὺς κριτικούς. Ὁ Σὰρπ ἔγραψε ποιήματα, κριτικὰς βιογραφίας καὶ ἄλλα· ἀλλ' ἡ κριτικὴ ἀποδίδει περισσοτέραν ἀξίαν εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ἔργου του, ἐκεῖνο ποῦ ἔγραψε ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τῆς Φιόνα Μακλέοδ. Τὸ ἔργον της, γράφει εἰς τὸν «Mercure de France» ὁ κ. Rudmose Brown, εἶναι τὸ ἔργον μιᾶς φυσιολάτριδος καὶ ἔτσι πρέπει νὰ τὸ ἐξετάσῃ κανεὶς διὰ νὰ τὸ ἐννοήσῃ. Εἶναι φυσιολατρικὸν χωρὶς νὰ φθάνῃ εἰς τὰ ἄκρα. Συνδυάζει τὸν ἀλτρουϊσμὸν μὲ τὸν ἐγωϊσμόν. Ἡ ψυχὴ καὶ ἡ σὰρξ δὲν εἶναι ἐχθροὶ ἀλλ' ἀποτελοῦν ἕνα. Ἡ πολιτικὴ ἀναγέννησις τὴν ὁποίαν ἦρχισε ὁ Γήτς, ὁ Μοὺαρ καὶ ἄλλοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς εὗρῆκε ἕνα ἰσχυρὸν παράγοντα εἰς τὴν Φιόνα Μακλέοδ. Ὁ Οὐΐλλιαμ Σὰρπ ἀπέθανε πενῆντα ἐτῶν.

++

ΕΧΟΜΕΝ εἴπει περὶ τῆς πολυσημάντου ἐργασίας, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ κ. Μιλλὲ εἰς τὸν Μυστρᾶν, ὅπου ἔμεινεν ἓξ ὁλοκλήρους μῆνας κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, καὶ ὅτι ἐν τῇ παλαιᾷ ταύτῃ πόλει τῶν Παλαιολόγων σώζονται καλλιτεχνήματα ἐνθυμίζοντα τὴν τέχνην τῶν μεγάλων ζωγράφων τῆς ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως. Τὰ ἀνεκτίμητα ταῦτα ἔργα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας, τὰ ὁποῖα μᾶς ἀποκολύπτουν μίαν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων, καταστρέφονται κάθε ἡμέραν ὑπὸ τῶν χωρικῶν, καὶ ἐκ τῆς ἀμελείας πρὸς συντήρησιν αὐτῶν. Ὁ κ. Μιλλὲ παρεκλήθη ὑπὸ τοῦ κ. Καββαδία νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἄνοιξιν καὶ νὰ ὑποδείξῃ τὰς ἀναγκαίας ἐπισκευάς. Ὁ Γάλλος βυζαντινολόγος ἐδέχθη εὐχαρίστως τὴν πρόσκλησιν, ὅταν δὲ κατέλθῃ μετ' ὀλίγους μῆνας εἰς τὴν Ἑλλάδα, θὰ παρακαλέσῃ τὸν γενικὸν ἔφορον νὰ παραλάβῃ μαζί του ἕνα ἀρχιτέκτονα ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὸν Μυστρᾶν, διὰ νὰ μελετήσουν καὶ γράψουν ἐν συνεργασίᾳ τὴν ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐπισκευῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνουν διὰ νὰ συντηρηθοῦν τὰ πολύτιμα ταῦτα ἱστορικὰ μνημεῖα.

ΕΠΙΚΡΙΝΩΝ ἐν τῇ Βυζ. Ἐφημερίδι τοῦ Κρουμβάχερ ὁ κ Γαβρ Μιλλὲ πολὺ ἐνδιαφέρον βιβλίον τοῦ κ Berteaux περὶ τῆς *Τέχνης ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ*, εὑρίσκει εὐκαιρίαν καὶ πάλιν νὰ διακηρύξῃ πόσην διάδοσιν εἶχε λάβει ἀνὰ τὴν μεσαιωνικὴν Εὐρώπην ἡ τέχνη τοῦ Βυζαντίου, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζον ἕως τώρα περιωρισμένην καὶ ἄγονον. Καὶ κατὰ τοὺς πρώτους ἀκόμη βυζαντινοὺς αἰῶνας, ἀπὸ τῆς δ'. μέχρι τῆς ς'. ἑκ., ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, εἰς τὴν Ραβένναν, εἰς τὴν Ρώμην καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἰταλίας εὑρίσκομεν χαρακτῆρας εἰς τὰ μωσαϊκὰ καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικήν, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἐξ Ἀνατολῆς. Μετὰ τὸν ς'. αἰῶνα, λέγει καὶ ὁ κ. Μπερτώ, ἡ ἐκκλησιαστικὴ τέχνη προσλαμβάνει εἰς τὴν Ρώμην καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἰταλικὰς πόλεις ὄψιν ἀκραιφνῶς ἀνατολικὴν δηλ. βυζαντινήν. Κατὰ δὲ τὴν περίοδον τῆς ἐν Ἰταλίᾳ βυζαντινῆς κυριαρχίας, τὸν θ'. μέχρι τοῦ ια'. αἰῶνος ἡ τέχνη συγκεντροῦται κυρίως περὶ δύο μοναστηριακὰ κέντρα: τοὺς Βασιλειανοὺς ἐν Καλαβρίᾳ καὶ τοὺς Βενεδικτίνους ἐν Καμπανίᾳ· νέον αἴσθημα εὐγενείας καὶ κομψότητος εἰσάγεται ἀπὸ τὸ Βυζάντιον εἰς τὰ ἔργα τῆς λατινικῆς καὶ γερμανικῆς Δύσεως. Διὰ δὲ τῆς Ἐνετίας κατὰ τὸν ιγ'. αἰῶνα ἡ Ρώμη καὶ ἡ Τοσκάνη λαμβάνουσιν ἐκ Βυζαντίου μαθήματα, τὰ ὁποῖα διήνοιξαν τὸν δρόμον καὶ προπαρεσκεύασαν τὰς μεγαλοφυΐας τοῦ Giotto καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων ζωγράφων τῆς ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως.

ΕΥΘΥΣ μετά τὸν θάνατον τοῦ Ἰουλιανοῦ περιεκάλυψε τὸν μέγαν θρησκόληπτον ἡ αἴγλη τῆς παραδόσεως. Εἰς μίαν μελέτην του ὁ Förster κάμνει λόγον περὶ τῆς ὕλης, τὴν ὁποίαν εὗρον εἰς τὸν Ἰουλιανὸν αἱ παραδόσεις καὶ ἡ λογοτεχνία ὅλων τῶν αἰώνων. Αἱ πράξεις καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ μεγάλου τούτου ἰδεολόγου κυμαίνονται εἰς τὰς κρίσεις τῶν μεταγενεστέρων· ἄλλοι τὸν ἐξυψώνουν καὶ τὸν δοξάζουν μέχρι τῶν οὐρανῶν καὶ ἄλλοι ἐπιρρίπτουν ἐπ' αὐτοῦ ὕβρεις καὶ ἀνάθεμα. Ὁ πολὺς λόγος περὶ τοῦ ἀνδρὸς δεικνύει τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ. Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ὁ Ἰουλιανὸς ἔγινεν ἰδίως προσφιλὲς θέμα δραματουργίας. Ὁ Ἴψεν ἔγραψε μακρὸν δρᾶμα, καὶ ἡ αὐστριακὴ Μαρία φὸν Najmajer τὸν «αὐτοκράτορα Ἰουλιανόν». Ὁ Ἑλληνορρωμαῖος οὗτος αὐτοκράτωρ κατέστη τὸ σύμβολον θρησκοφιλοσοφικῶν ἰδεῶν καὶ ὁ μυστικοπαθὴς βίος του θέλγει τοὺς ποιητὰς τοῦ ιθ΄. αἰῶνος.

ΣΥΓΧΡΟΝΩΣ σχεδὸν μὲ τὸ ἀρχαιολογικὸν συνέδριον τῶν Ἀθηνῶν συνῆλθεν εἰς τὸ Ἀλγέριον (κατὰ τὰ τέλη ἀπριλίου 1905) τὸ συνέδριον τῶν Ἀσιανολόγων, τὸ ὁποῖον εἶχεν συνέλθει κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη εἰς Παρισίους, Ρώμην καὶ Ἀμβοῦργον. Εἰς τὸ ΙΔ΄. τοῦτο συνέδριον τῶν Ἀσιανολόγων ἀφιερώθη ὅπως πάντοτε καὶ ἓν τμῆμα εἰς τὰς βυζαντινὰς μελέτας ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἑλλὰς καὶ Ἀνατολή». Ἔγιναν καὶ ἐνταῦθα ἐνδιαφέρουσαι βυζαντιακαὶ ἀνακοινώσεις: τοῦ Wesseley, *Περὶ τῆς ἀραβικῆς μεταγραφῆς ἑλληνικῶν λέξεων*, — τοῦ Βασίλγεφ, *Περὶ τοῦ Ἀγαπίου, Ἄραβος χριστιανοῦ ἱστορικοῦ τῆς ι΄. ἑκ.*, — τοῦ Κρουμβάχερ, *Περὶ τῶν ἀνατολικῶν στοιχείων ἐν τῇ βυζαντινῇ φιλολογίᾳ*. Τὸ ἀρχαιολογικὸν ὅμως συνέδριον τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ὁποῖον ἐπροτίμησαν οἱ βυζαντινολόγοι, ἔβλαψε τὸ συνέδριον τοῦ Ἀλγερίου.

Α. Α.

***

ΕΙΣ τὰ γραφεῖα μας πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς στενὸν κύκλον λογίων καὶ καλλιτεχνῶν ἐξετέλεσε ὁ νέος Ἕλλην συνθέτης κ. Γκρὲκ διάφορα μέρη τοῦ μελοδράματός του ἡ «Ἀνδρονίκη». Μὲ ἀληθινὴν χαρὰν ὁμιλοῦμεν διὰ τὸ ἔργον τοῦ κ. Γκρὲκ καὶ ἀποβλέπομεν μὲ ἐλπίδας εἰς τὸ μέλλον τοῦ νέου μουσικοῦ. Τὸ μελόδραμα εἶναι παρμένον ἀπὸ τὸ γνωστὸν μυθιστόρημα τοῦ Στεφάνου Ξένου. Δὲν εἶναι δυνατὸν βέβαια νὰ δοθῇ πλήρης ἀνάλυσις τοῦ ἔργου οὔτε νὰ γραφῇ πλήρης κρίσις. Ἡ ἐκτέλεσις ἔγεινε μὲ τὸ πιάνο μόνον. Καὶ ὅμως, δι' ἐκείνους ποῦ ἤμποροῦν νὰ ἐννοήσουν, τὸ θέμα του τὸ διέπλασε μὲ τέχνην καὶ δὲν εἶναι δύσκολον μέσα εἰς τοὺς ἁπλοῦς ἤχους τοῦ πιάνου νὰ φαντασθῇ κανεὶς ἐπιτυχῆ πολλάκις τὴν ἐνορχήστωσιν τῆς «Ἀνδρονίκης». Μία τριωδία δύο μονωδίαι καὶ ἄλλα τὰ ὁποῖα ἐτραγούδησαν αἱ ἀδελφαὶ Θεοδωρίδη, ὁ κ. Μπακαρέλλης καὶ ὁ κ. Τυπάλδος τοῦ Ἑλληνικοῦ Μελοδράματος ἤρεσαν πολύ. Ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου εἶνε ἕνα πολὺ ὡραῖον μέρος τοῦ ἔργου· ἐπίσης ὁ χορὸς τῶν Ἑλλήνων αἰχμαλώτων ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος. Καὶ εἰς τὰ δύο τὸ θέμα δίδει τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποιαν ἠθέλησε νὰ δώσῃ ὁ συνθέτης· καὶ εἶνε εὐχάριστον πολὺ ὅτι τὰ θέματα, ἁπλᾶ ὅπως εἶναι ὅλα τὰ δημοτικὰ θέματα, προσδίδουν χάριν καὶ χρῶμα εἰς τοὺς δύο αὐτοὺς χορούς.

Θὰ ἦτον ἄδικον νὰ ζητήσωμεν τελείως ἀνεπηρέαστον ἔργον — καὶ εἶναι τὸ πρῶτον του μόλις — ἀπὸ τὸν κ. Γκρέκ, ὁ ὁποῖος ἄλλως τε ἀνετράφη κ' ἔζησε εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου μένει ζωηρὰ ἡ ἰταλικὴ μουσικὴ ἐπίδρασις. Ἀναγνωρίζομεν τὸ τάλαντον τοῦ μουσικοῦ καὶ τοῦ θλίβομεν εἰλικρινῶς τὸ χέρι, μὲ τὴν εὐχὴν νὰ ἴδωμεν τὴν «Ἀνδρονίκην» εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ «Ἑλληνικοῦ Μελοδράματος».

ΓΑΛΛΙΚΗ ΣΧΟΛΗ — *25 Ἰανουαρίου*. — Ὁ κ. Ὀλλὼ ἠρμήνευσεν μὲ δεξιότητα θαυμαστὴν ἐπιγραφὴν ἐκ τῆς πόλεως Κολοφῶνος τῆς νέας ἢ τῆς ἐπὶ θαλάσσῃ ἐκδοθεῖσαν ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως κ. Μακρίδου. Ὁ ἐκδότης αὐτῆς συνεπλήρωσε τὴν ἐπιγραφὴν ἐν συνόλῳ ἐπιτυχῶς, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀλανθάστως εἰς τὰ κατὰ μέρος. Δι' ἀναγνώσεως νέας καὶ δι' ἱστορικῶν ὑπολογισμῶν ὁ ἐρευνητὴς ἔφθασεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἐγράφη κατὰ τὰ τέλη τῆς β΄ ἑκ. πρὸ Χρ. καὶ ὁρίζει θυσίας καὶ γυμνικοὺς ἀγῶνας πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀθηναίου, υἱοῦ τοῦ Ἀττάλου, βασιλέως τῆς Περγάμου. Μετὰ ταῦτα ὁ κ. Bizard, ἑταῖρος τῆς Σχολῆς, ὡμίλησε περὶ τῶν ἀνασκαφῶν καὶ εὑρημάτων, τὰ ὁποῖα ἔγιναν εἰς τὴν *Ἀγορὰν τῶν Ἰταλιωτῶν* ἐν Δήλῳ. Εἶναι δ' ἡ ἀγορὰ τῶν Ἰταλιωτῶν εὐρύτατον ἵδρυμα, τὸ ὁποῖον εἶχε τετραγωνικὸν τὸ σχῆμα καὶ περιεβάλλετο μὲ πανοειδῆ μικρότερα κτίρια. Ὁ κ. Bizard περιέφερε τοὺς ἀκροατὰς περὶ τὴν ἀγοράν, ἐπιδεικνύων καὶ εἰς διάγραμμα καὶ εἰς εἰκόνας ὅλα τὰ εὑρήματα. Πρὸς τὴν μίαν πλευρὰν εἶναι ἡ *ἱερὰ λίμνη*, πλησίον *θέρμαι*, καὶ ἐπὶ ἄλλης πλευρᾶς στηρίζονται καθ' ὅλον τὸ μῆκος μικρὰ μαγαζεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρέθησαν καὶ δύο ἐργαστήρια γλυπτῶν καὶ ἀγαλματοποιῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐσώζοντο ἀγαλμάτια καὶ ἄλλα γλυπτικὰ ἔργα εὑρισκόμενα ἐν σχεδίῳ ἀκόμη.

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ — *1 Φεβρουαρίου*. — Ὁ κ. φὸν Σάλις ὡμίλησε περὶ τοῦ ἐκ Δήλου μαχομένου Γαλάτου, τοῦ ὁποίου ὁ ὡραῖος σωζόμενος κορμὸς εὑρίσκεται εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Ποσειδῶνος τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου. Τελευταίως ἀνεκαλύφθη καὶ κεφαλὴ Γαλάτου ἐν Δήλῳ. Ἔπειτα ἐξήτασε καὶ ἄλλα ἔργα τῆς περγαμηνῆς τέχνης, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ νέαν ζωὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Κατόπιν ὁ κ. Δαῖρπφελδ ὡμίλησε περὶ τῆς «Γεωγραφίας τοῦ Ὁμήρου». Ἔδωσε πλήρη εἰκόνα τῆς ὁμηρικῆς Γεωγραφίας καὶ ἑρμήνευσε τὰ ταξείδια τοῦ Ὀδυσσέως μὲ πολλὴν εὐγλωττίαν. Τὴν ἀντίληψιν τοῦ κόσμου, εἶπεν ὁ κ. Δαῖρπφελδ, δὲν πρέπει ν' ἀναγάγωμεν εἰς τοὺς Φοίνικας οὔτε εἰς τοὺς Ἴωνας τοῦ 17ου αἰῶνος. Καὶ οἱ δύο εἶχον πολὺ πληρεστέραν γνῶσιν τῆς γεωγραφίας. Ἡ γεωγραφία τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν εἶναι ἁπλῶς ἡ ἀντίληψις τῆς Γῆς ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν.

***

ΚΑΤΕΤΕΘΗΣΑΝ κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ πέντε χαλκᾶ κράνη διαφόρων τύπων, καλῶς ὁπωσδήποτε διατηρούμενα, ἅτινα εὑρέθησαν ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἐντὸς τοῦ Κλαδέου, κάτωθεν τοῦ ἀρχαίου γυμνασίου, καὶ προέρχονται ἐξ αὐτοῦ τοῦ γυμνασίου, τὸ ὁποῖον, καθὼς εἶνε γνωστόν, δὲν ἀνεσκάφη κατὰ τὰς μεγάλας γερμανικὰς ἀνασκαφάς. Τὸ ἓν τῶν κρανῶν φέρει τρίστοιχον ἐγχάρακτον ἐπιγραφήν, μὲ ἀρχαϊκοὺς χαρακτῆρας, εἰς ἠλειακὴν πιθανώτατα διάλεκτον. Αὕτη θὰ ἀναφέρῃ βεβαίως περὶ τοῦ ἀναθέσαντος τὸ κράνος καὶ περὶ τῆς αἰτίας τῆς ἀναθέσεως, ἀλλ' εἶνε πολὺ δυσνόητος, μολονότι οἱ χαρακτῆρες ἀναγινώσκονται ὁπωσοῦν καλῶς. Τὴν μελέτην ταύτης ἀνέλαβεν ὁ κ. Ἀρβανιτόπουλος. Ὡς εἶνε γνωστὸν ὁ Κλάδεος, ὁ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἄλτιν ῥέων χείμαρρος, παρασύρει καθ' ἕκαστον ἔτος πολὺ μέρος τοῦ ἀσκάπτου Γυμνασίου, τὸ ὁποῖον κακῇ μοίρᾳ κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς αὐτοῦ ὄχθης, εἶνε δὲ πολὺ λυπηρὸν ὅτι οὔτε ἡ Κυβέρνησις οὔτε ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία δὲν ἔλαβεν εἰσέτι ὑπὸ σοβαρὰν ὄψιν τὸ ζήτημα τῆς προφυλάξεως τῆς Ἄλτεως ἀπὸ τῶν καταστροφῶν τοῦ Κλαδέου. Τυχαῖα εὑρήματα, οἷα τὰ κράνη, ἐπιγραφαὶ καὶ ἄλλα, εὑρισκόμενα ἑκάστοτε ὑπὸ χωρικῶν μετὰ τὰς ἐν τῷ Κλαδέῳ καταπτώσεις

τῶν χωμάτων τῆς Ἄλτεως δύνανται νὰ μαρτυρήσωσι περὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἀπωλείας, ἥτις προσγίνεται διὰ τῆς παραμελήσεως τῆς προφυλάξεως τῆς Ἄλτεως ἀπὸ τῶν καταστροφῶν τοῦ Κλαδέου. Εἶνε δὲ καὶ ἀφ' ἑτέρου γνωστὸν ὅτι ἐν τῷ γυμνασίῳ ἦσαν ἀποτεθειμένοι οἱ κατάλογοι τῶν Ὀλυμπιονικῶν, τῶν Ἑλλανοδικῶν καὶ ὅλα ἴσως τὰ σχετικὰ πρὸς τοὺς Ἀγῶνας ἐπιγράμματα.

ΕΝ τινι ἀγρῷ τοῦ χωρίου Στροβίτζι τῆς σημερινῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ἀρχαίου Λεπρέου εὑρέθη ὑπὸ χωρικοῦ ἀρχαϊκὴ μαρμαρίνη κεφαλὴ παριστῶσα ἴσως Ἀπόλλωνα. Ἡ κεφαλὴ μολονότι μετρίας διατηρήσεως, εἶνε σπουδαιοτάτη διότι ἔχει ὅλα τὰ δείγματα τῆς ἰδιαζούσης ἐν Ἀρκαδίᾳ τέχνης, ἥτις μέχρι τοῦδε μόνον ἐκ πηλίνων καὶ χαλκῶν εἰδωλίων ἦτο γνωστή.

Κ.

ΕΝ θέσει Καντράκι τοῦ δήμου Μακρυνείας ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ χωρικῶν ἀργυρᾶ ἀρχαῖα νομίσματα περιεχόμενα ἐντὸς πηλίνου ἀγγείου. Τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας διέταξε τηλεγραφικῶς τὸν ἀστυνόμον νὰ μεριμνήσῃ δραστηρίως περὶ τῆς κατασχέσεως καὶ ἀποστολῆς τῶν νομισμάτων εἰς τὸ ὑπουργεῖον.

ΑΝΑΣΚΑΠΤΟΜΕΝΟΥ τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνοικοδομεῖται ἡ οἰκία Σακελλαρίου, ἀντικρὺ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Ἀθηνῶν - Πειραιῶς, εὑρέθη μικρὰ καὶ ἀπέριττος στήλη ἔχουσα χαραγμένην διὰ γραμμάτων ὄχι πολὺ παλαιῶν τὴν ἐπιγραφήν

Πρῶτος
Ἱερωνύμου
Ἀντιοχεὺς

Καὶ ἡ ἑπομένη ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ εὑρέθη πρό τινων ἐτῶν οἰκοδομουμένης τῆς ἐν τῇ ὁδῷ Λυκούργου οἰκίας Σακελλαρίου, ἀνέκδοτος ἀκόμη.

Δημητρία
Χρηστὴ
Χαῖρε

ΑΠΟ τοῦ παρελθόντος ἔτους κατὰ τὰς ἐν Νοτίῳ ἐνεργηθείσας τυχαίως ἀνασκαφὰς ἤλθον εἰς φῶς εὑρήματά τινα, ἐξ ὧν ἠλπίζετο ὅτι ἦ ελεν ἀνακαλυφθῇ ὁ ναὸς τοῦ Κλαρίου Ἀπόλλωνος. Ὁ κ. Μακρίδης βέης ἐδημοσίευσε τότε ἀκριβῆ ἔκθεσιν τῶν ἀνακαλυφθέντων ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Ἀρχαιολ. Ἱνστιτούτου τῆς Βιέννης, ἤδη δὲ προέβη εἰς τὴν ἐνέργειαν προκαταρκτικῶν ἀνασκαφῶν, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ὑπῆρξε τὸ ὅτι νῦν καθωρίσθη ἡ θέσις τοῦ ἱεροῦ.

Ἐπὶ στήλης τοῦ ναοῦ ἀνευρεθείσης κατὰ χώραν ὑπάρχουν ἐγκεχαραγμέναι ἐπιγραφαί, ἀνάλογοι πρὸς τὰς ἤδη δημοσιευθείσας, περιέχουσαι τὰ ὀνόματα πόλεων, αἵτινες ἀπέστειλαν ἀντιπροσωπείας εἰς τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος Κλαρίου. Μετὰ τὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων ἀρχόντων, θεοπρόπων ὑμνογράφων, ὑμνῳδῶν, κιθαριστῶν, ὑμνοδιδασκάλων, χοροδιδασκάλων, κλειδοφορούντων, γραφέων κλπ., ἔπονται τὰ τῶν ὑμνησάντων καὶ συνυμνησάντων, παίδων καὶ παρθένων.

Εἰς τὰς μέχρι τοῦδε ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν γνωστὰς πόλεις Λυοδίκειαν (τῆς πρὸς Λύκον Φρυγίας), Ἀμισσὸν καὶ Νεοκαισάρειαν τοῦ Πόντου, Σαγαλασσὸν τῆς Πισιδίας, Ἰκόνιον τῆς Λυκαονίας, Ἀφροδισιάδα τῆς Καρίας, προσετέθησαν διὰ νέων ἐπίγραφῶν ἡ Ἡράκλεια τῆς Καρίας, ἡ Λάππα τῆς Μεσογείου καὶ ἡ Χίος.

Ἐπίσης ὁ κ. Μακρίδη βέης ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ 11ου αἰῶνος (1060 μ. Χ.), ἐν ᾗ ἀνεῦρε πολλὰ σπουδαῖα Βυζαντινὰ ἀντικείμενα, ὡς καὶ ἅπασαν σχεδὸν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν διακόσμησιν τοῦ μεγάλου ἄμβωνος, τέχνης ὅλως διαφόρου πρὸς τοὺς μέχρι σήμερον γνωστούς.

Ἀνεκαλύφθησαν ὡσαύτως καὶ πολλὰ ἀντικείμενα ἀρχαϊκῆς Ἑλληνικῆς ἐποχῆς, πολλαὶ ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικῆς ἐποχῆς, πολλαὶ ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαὶ καὶ ψήφισμα σπουδαιότατον, μετὰ εἴκοσιν ἑτέρων ἐπιγραφῶν διαφόρων ἐποχῶν. Ἅπαντα ταῦτα κατὰ τὸ προσεχὲς ἔαρ θὰ κατατεθῶσιν ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ Μουσείῳ Κων)πόλεως.

Ἐξ ἀνασκαφῆς εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Τεγέας εὑρέθη μαρμαρόκτιστος Χριστιανικὸς τάφος καὶ παρ' αὐτὸν μαρμάρινον βάθρον, μήκους 1,34, πλάτους 0,64 καὶ ὕψους 0,68. Φέρει δὲ ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἐπιγραφὴν τῆς μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς

ηπιεκαρτεροθυμεσοοπτολιυπατε
ρουφε
αντεχεσηστεγεησμενοσοβριμε
αντεχεπασιν
δυσμενεσινδωρωδεπαγάλλεο
ωβασιλευοσοι
ανταρετησδωκενστησανδε
πολησοσαριστοι

ΕΙΣ τὸ φύλλον τῆς 1 Φεβρουαρίου τοῦ «*L' Hellénisme*» ὁ ἀκαδημαϊκὸς Ἀλφρὲδ Μεζιὲρ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπετείου τῆς εἰσόδου τοῦ στρατηγοῦ Φαβιέρου εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀφηγεῖται τὰ τῆς καθόδου τοῦ φιλέλληνος Γάλλου εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοὺς κινδύνους, τὰς δυσκολίας κατὰ τῶν ὁποίων ἐπάλαισε διὰ νὰ ἐργασθῇ ἀποτελεσματικῶς. Ἔζησε εἰς τὴν Μεσσηνίαν ἀφανής, ἔμαθε τὴν γλῶσσαν, ἐφόρεσε τὴν ἐνδυμασίαν τοῦ τόπου, εἶδε τὰς ἀρετὰς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὰς ἠγάπησε. Καὶ ἐξακολουθεῖ ὁ συγγραφεὺς μέχρι τῆς ἡμέρας ὅπου ὁ Φαβιέρος ἐκλέξας 530 ἐκ τῶν τακτικῶν του καὶ τοὺς καλυτέρους ἀξιωματικούς του ὥρμησε ἀπὸ τὸ Φάληρον πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, ὅπου χίλιοι περίπου πολιορκούμενοι ἐπερίμεναν πολεμοφόδια. Κάθε στρατιώτης θὰ ἔφερε μαζί του πρὸς τοὺς πολιορκουμένους ἕνα σάκον πυρίτιδος, αὐτοὶ δὲ θὰ ἤνοιγον δίοδον μὲ τὴν λόγχην μόνον. Ἡ προμήθεια αὐτὴ τῆς πυρίτιδος παρέτεινε ἐπὶ ἓξη μῆνας τὴν πολιορκίαν.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»

— ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν	Δρ.	2.036.40
Π. Καλογερόπουλος	»	5.—
Β. Μέντζος	»	5.40
	Δρ.	2.046.80

ΕΠΕΡΑΣΑΝ τριάμισυ χρόνια ἀφ' ὅτου τὰ «Παναθήναια» ἀπηύθυναν ἔκκλησιν διὰ νὰ στήσουν δι' εἰσφορῶν τὴν προτομὴν τοῦ Σολωμοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας, τιμῶντα τὸν μεγαλείτερον ποιητὴν τῆς νέας Ἑλλάδος. Δὲν ἠθελήσαμεν, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν ποιητήν, νὰ περιέλθωμεν τὰ σπίτια καὶ τὰ γραφεῖα ἕνα-ἕνα. Σχεδὸν ἀφήσαμεν τὸ κοινὸν εἰς τὴν διάθεσίν του. Ἐσχηματίσθη οὕτω τὸ ἀνω-

τέρω ποσὸν τῶν 2000 δραχμῶν. Χρειάζονται ὅμως ἀκόμη τοὐλάχιστον 1500 δραχμαί. Ἐπαναλαμβάνομεν τὴν ἔκκλησίν μας καὶ σήμερον μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὅσοι δὲν ἐπρόσεξαν ἴσως τότε, θὰ σπεύσουν τώρα νὰ συντελέσουν εἰς τὴν περάτωσιν τοῦ ἔργου. Εἶνε καιρὸς ἡ πρωτεύουσα νὰ δείξῃ εἰς τὸν ποιητὴν τοῦ *Ὕμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν καὶ τῶν Ἐλευθέρων Πολιορκημένων* ὅτι γνωρίζει νὰ τιμᾷ τὰ τέκνα ποὺ ἐδόξασαν τὴν πατρίδα.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Εὐχαρίστως δημοσιεύομεν, εἰς τὴν εἰκόνα ἐκτὸς τοῦ κειμένου, νέον ἔργον τοῦ φίλου ζωγράφου κ. Γ. Ῥοϊλοῦ, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἰδῇ κανείς, ἀπὸ τὸ ἀντίγραφον αὐτό, τὸ χέρι ἑνὸς τῶν καλλιτέρων μας καλλιτεχνῶν.

Ὑπὸ τῆς Σχολῆς τῶν Φυσικομαθηματικῶν ὠνομάσθη παμψηφεὶ ὑφηγητὴς τῶν Ἀνωτέρων Μαθηματικῶν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον ὁ κ. Παναγ. Ζερβός, γνωστὸς εἰς τὸν μαθηματικὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης ἐκ σπουδαίων ἐργασιῶν του μερικαὶ τῶν ὁποίων ἔγειναν δεκταὶ καὶ ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ὁ κ. Ζερβὸς εἶναι ἀδελφὸς τοῦ φίλου καὶ συνεργάτου μας κ. Ἰω. Ζερβοῦ.

Βαθύτατα συλλυπητήρια πρὸς τὸν ἀγαπητὸν συνεργάτην μας κ. Παῦλον Νιρβάναν διὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός του.

Ἐγράφη ὅτι πρόκειται νὰ ἱδρυθῇ πόλις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Κανεὶς δὲν θὰ ἐργάζεται διὰ νὰ ζήσῃ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν του παρὰ μόνον, ἐὰν θέλῃ, διὰ νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς ἄλλους τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῆς. Ἡ πόλις θὰ ἱδρυθῇ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Ἡρακλείας. Αἱ οἰκοδομαὶ θὰ κτισθοῦν ἀποκλειστικῶς μὲ δωρικὸν ἢ ἰωνικὸν ρυθμόν. Ἡ νέα πόλις θὰ εἶνε ξένη κάθε νέας ἐφευρέσεως. Ὁ σιδηρόδρομος θὰ σταματᾷ 3 μίλια μακράν. Ἔτσι ἡ ζωὴ θὰ εἶνε περισσότερον ἀληθινή, μακρὰν ἀπὸ τὸν θόρυβον καὶ τὸν πυρετὸν τῆς σημερινῆς ζωῆς τῶν πόλεων. Πολλοὶ φιλόλογοι καὶ καλλιτέχναι ἀπεφάσισαν νὰ ἱδρύσουν ἐκεῖ ἐπαύλεις.

Εἰς τὸν «Τύπον» τοῦ Βόλου διαβάζομεν τὴν ἑπομένην συνταγὴν κατὰ τῆς φαλάκρας: Κάθε πρωῒ νὰ πλένετε τὸ κεφάλι μὲ σαποῦνι τῆς μπουγάδας καὶ κρύο νερὸ καὶ ἔπειτα νὰ τὸ σκουπιζετε καλά. Αὐτὸ νὰ γείνῃ ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας. Ἔπειτα ἐπὶ ἄλλας τόσας ἡμέρας νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ πλύσιμον μίαν καὶ δύο φορὰς τὴν ἡμέραν μὲ κρύο νερὸ βέβαια. Ἀποφεύγετε ὅσον δυνατὸν τὸ κατέλο καὶ ἐκθέτετε τὸ κεφάλι ἀφόβως εἰς τὸν ἀέρα. Παύει τὸ πέσιμον τῶν μαλλιῶν καὶ ἀρχίζουν γλίγωρα νὰ πυκνώνωνται.

Ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως θὰ γίνῃ ἡ ἀνακομιδὴ τῶν ὀστῶν ἐθνικοῦ εὐεργέτου Γεωργίου Ἀβέρωφ εἰς τὰς Ἀθήνας.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων θὰ παρασταθῇ εἰς τὸ στάδιον ὁ Οἰδίπους Τύραννος τοῦ Σοφοκλέους μὲ μουσικὴν τοῦ Μπέλερμαν.

Ὁ συνταγματάρχης κ. Μπάλκ ἔγραψεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Ἀγώνων ὅτι θὰ κάμῃ διάλεξιν περὶ τῶν ἀγώνων τοῦ Βορρᾶ, τῆς Σουηδίας καὶ τῶν ἐθίμων τῶν Σουηδῶν μὲ προβολὰς διακοσίων φωτεινῶν εἰκόνων.

Ὁ Μπραντές, ὁ γνωστὸς κριτικός, ἀπαντᾷ εἰς ἐκείνους ποὺ τὸν ἐρωτοῦν τί πρέπει νὰ διαβάζουν: «Ὅ,τι σᾶς διασκεδάζει, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ τροφὴ ποὺ σᾶς ταιριάζει καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ ὠφεληθῆτε. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον σᾶς ἀρέσει αὐτὸ καὶ θὰ συντείνῃ εἰς τὴν μόρφωσίν σας».

Τὸ περιοδικὸν «La Revue» δημοσιεύει ἐν συνεχείᾳ γνώμας διαφόρων γάλλων συγγραφέων ἐπὶ τοῦ ζητήματος «La morale sans Dieu».

Εἰς τὸ Παρίσι, εἰς τὴν γωνίαν ποὺ σχηματίζει τὸ «Γαλλικὸν Θέατρον» ἐστήθη ὁ μαρμάρινος ἀνδριὰς τοῦ Μυσσέ. Καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὴν γενναιότητα ἑνὸς ἰδιώτου. Ἡ ἐπιτροπὴ ἡ ὁποία εἶχε συσταθῇ δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ εὕρῃ τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν διὰ τὸν ποιητὴν τῶν «Νυκτῶν». Τὸ ἔργον εἶναι τοῦ Μερσιέ. Ὁ Μυσσὲ παρίσταται μελαγχολικὸς καὶ πλησίον του ἡ παρήγορος Μοῦσα.

Ταὐτοχρόνως εἰς τὸ Νελὶ θὰ στηθῇ ὁ ἀνδριὰς τοῦ ποιητοῦ. Ἐδῶ ὁ Μυσσὲ θὰ ἦναι ὁ ζωηρὸς καὶ εὔθυμος νέος. Ὁ ἀνδριὰς εἶνε ὄρθιος.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ο ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΗΣ ὑπὸ Ἰ. Ε. Διαμαντοπούλου. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων, Ἀθῆναι 1906. Σχ. 16ον σελ. 87 λεπτὰ 40.

ΜΕΣΣΗΝΙΑΚΑ ΚΑΙ ΙΔΙΑ ΠΕΡΙ ΦΑΡΩΝ ΚΑΙ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ Καποδιστρίου ὑπὸ Δημητρίου Χρ. Δουκάκη Τεῦχος Α΄. Ἀθῆναι 1906 σχ. 16ον σελ. 80 δρ. 1.

ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΚΑ ΦΡΟΝΤΙΣΜΑΤΑ. Ἀπάντησις εἰς Ἰ. Σβορῶνον ὑπὸ Δ. Φιλίου ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου.

ΠΑΛΑΤΩΝ ἐξ ἑρμηνείας καὶ διορθώσεως Σπ. Μωραΐτου. Τόμος Α΄ος περιέχων Εἰσαγωγήν, Ἀπολογίαν, Κρίτωνα Γοργίαν. (Ζωγράφειος Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη) ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου.

MISTRAL ET SON OEUVRE par Léopold Constans. Avignon. Roumanille fr. 3.50.

LA BASILIQUES CHRÉTIENNES. LES EGLISES BYZANTINES LES EGLISES ROMANES. LES EGLISES GOTHIQUES par L. Bréhier Paris, Bloud, 4 vol. fr. 2.40.

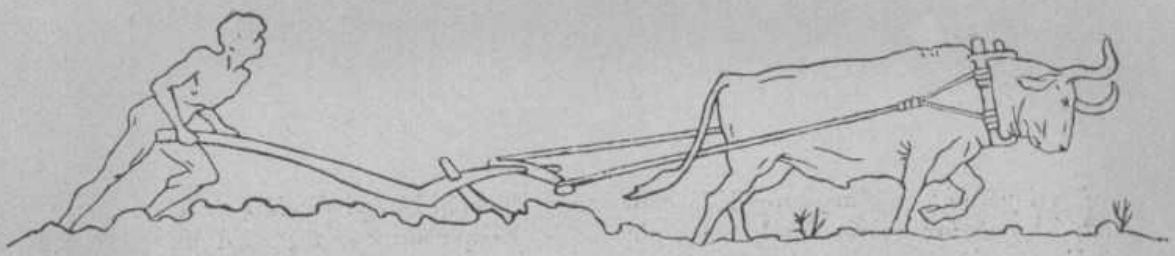
LA VOYAGE DE SPARTE par Maurice Barrés. Paris, Juven fr. 3.50.

***Διορθώσεις*:**

Εἰς τὸ τεῦχος τῆς 31 Ἰανουαρίου, σελὶς 228, στίχος τέταρτος ἀντὶ *αὐτὴ* νὰ διορθωθῇ *αὐτός*.

ΑΝΑΠΑΥΣΙΣ Α. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 28 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1906

ΤΟ ΤΥΠΙΚΟΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΕΤΡΙΤΖΟΥ — ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΙΒΗΡΕΣ

Πρὸ τεσσάρων ἐτῶν εὑρισκόμενος ἐν Φιλιππουπόλει, γενομένου λόγου ἐν κύκλῳ λογίων καθηγητῶν τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἑλληνικοῦ Διδασκαλείου ἐνώπιον τοῦ τότε ἐν Φιλιππουπόλει Γενικοῦ Προξένου Σ. Φουντούλη, περὶ τῶν ἐν τῇ βορείῳ Θράκῃ ἔτι μέχρι νῦν ὑπαρχόντων Παυλικιανῶν, ἤκουσα τοῦ κυρίου Προξένου λέγοντος ὅτι ἐν τῇ περιφήμῳ κατὰ τὴν Ροδόπην μονῇ τοῦ Βατσκόβου ὑπῆρχε Τυπικὸν τῶν Παυλικιανῶν ἀρμενιστὶ συντεταγμένον. Τὸ τοιοῦτον ἄκουσμα μοὶ ἐποίησεν ἔκπληξιν οὐχὶ διὰ τὴν ἀρμενικὴν γλῶσσαν τοῦ ὑποτιθεμένου Τυπικοῦ (διότι οὐδόλως παράδοξον ἦτο, βιβλίον Παυλικιανὸν νὰ εἶνε συντεταγμένον ἀρμενιστί, ἀφοῦ ἡ τούτων γλῶσσα ἐν τῇ ἀσιατικῇ αὐτῶν πατρίδι ἦτο κυρίως Ἀρμενική), ἀλλὰ διότι ἐγίνετο λόγος περὶ τυπικοῦ μοναστηριακοῦ προκειμένου περὶ Παυλικιανῶν, εἰς ὧν τὸν βίον τὸν θρησκευτικὸν καὶ τὰς ἀρχὰς τὰς θρησκευτικὰς ἀπῆδε πάντως βίος μοναστικὸς καὶ μοναστήρια καὶ τυπικὰ μοναστηρίων Ἀλλ' εἶτα μαθὼν παρὰ τοῦ αὐτοῦ κ. Φουντούλη ὅτι τὸ Τυπικὸν ἢ ἀντίγραφον αὐτοῦ εὑρίσκετο ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ, ἐνόησα περὶ τίνος ἐπρόκειτο. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος Τυπικὸν ἦτο αὐτὸ τὸ Τυπικὸν τῆς Μονῆς τὸ ὑπὸ τοῦ κτίτορος αὐτῆς συνταχθὲν καὶ διατηρούμενον ἐπὶ αἰῶνας ἐν τῇ Μονῇ. Καὶ αὐτὸ μὲν τὸ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις πρωτότυπον ἢ ἀντίγραφον πιστὸν τοῦ Τυπικοῦ δὲν ἐξεδόθη ἔτι· ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ πρὸ πολλοῦ ἦτο, γενικῶς τοὐλάχιστον, γνωστὸν ἀφ' ὅτου πρὸ 18 ἐτῶν (τῷ 1888) εἶχε δημοσιευθῇ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Μουσαίου μετάφρασις αὐτοῦ εἰς τὴν καθωμιλημένην μετὰ πολλῶν χασμάτων. Τῷ δὲ 1904 ἐν τοῖς Βυζαντινοῖς Χρονικοῖς τῆς Πετρουπόλεως (ὡς παράρτημα τοῦ ΙΑ΄ τόμου) ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Αὐγουστίνων Louis Petit αὐτὸ τὸ κείμενον τοῦ Τυπικοῦ Typicon de Grégoire Pacourianos pour le monastère de Petritzos. (Backovo), (καὶ τοῦτο μεθ' ἱκανῶν χασμάτων) εὑρεθὲν ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βουκουρεστίου. Τὸ δημοσιευθὲν Τυπικὸν φέρει ἐπιγραφὴν «Ἀρχὴ σὺν Θεῷ: τὸ Τυπικὸν τὸ ἐκτεθὲν παρὰ τοῦ μεγάλου δομεστίκου τῆς Δύσεως κυρίου Γρηγορίου τοῦ Πακουριανοῦ πρὸς τὴν παρ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν μονὴν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Πετριτζωτίσσης». Ὁ Louis Petit προτάσσει τῆς ἐκδόσεως μακρὸν πρόλογον, ἐν ᾧ δῆθεν ἐκθέτων τὴν ἱστορίαν τοῦ Τυπικοῦ καὶ ἀνερευνῶν καὶ ἐξηγούμενος τοὺς λόγους, δι' οὓς τὸ Πατριαρχεῖον δὲν προέβη μέχρι νῦν εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ, εὑρίσκει ἀφορμὴν ἵνα ἐκχέῃ πᾶσαν τὴν χολὴν αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου ἐκδηλῶν ἔνθεν μὲν τὸν φανατικὸν μισσελληνισμόν, ἔνθεν δὲ τὰ πρὸς τοὺς Σλαύους δουλόφρονα αἰσθήματα αὐτοῦ. Δὲν σκοποῦμεν ἐν τῇ μικρᾷ ἡμῶν ταύτῃ περὶ τοῦ ἐν λόγῳ Τυπικοῦ πραγματείᾳ νὰ ἀσχοληθῶμεν εἰς συζήτησιν καὶ ἀναίρεσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Αὐγουστίνου μοναχῶν λεγομένων, ἀναξίων ἄλλως σπουδαίας προσοχῆς. Ἡμῖν διαφέρει ἁπλῶς νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα ὅ,τι ἱστορικῶς νέον τι καὶ ἄξιον λόγου μανθάνομεν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἐκδοθέντος Τυπικοῦ, τοῦ γραφέντος τῷ 1083 μ.Χ. βασιλεύοντος ἐν Κωνσταντινουπό-

λει τοῦ Ἀλεξίου Α΄ τοῦ Κομνηνοῦ (1081—1118) μ. Χ. Ἐκ τῶν πολλαχοῦ τοῦ Τυπικοῦ ἐγκατεσπαρμένων ἱστορικῶν εἰδήσεων καὶ νύξεων διαφωτίζονται ἱστορικῶς γενικώτερον μὲν τὰ κατὰ τὰς σχέσεις τὰς ἐν τοῖς χρόνοις τῶν Κομνηνῶν συνδεούσας τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὸν περὶ τὸν Καύκασον οἰκοῦντα Ὀρθόδοξον λαὸν τῶν Ἰβήρων, τῶν ἄλλως Γεωργιανῶν καλουμένων, εἰδικώτερον δὲ τὰ κατὰ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Μονῆς Γρηγορίου Πακουριανοῦ οὐχὶ ὡς κτίτορος ἁπλῶς τῆς Μονῆς, ἀλλ' ὡς στρατηγοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ὡς μεγάλου δομεστίκου τῆς Δύσεως.

Οἱ Ἴβηρες ἢ Γεωργιανοὶ οἱ ὡς πρὸς τὸ κάλλος τοῦ σώματος θεωρούμενοι ὡς κατέχοντες τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα ἐν τῇ Λευκῇ ἢ Καυκασίᾳ λεγομένῃ ἀνθρωπολογικῇ φυλῇ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, οἱ κατά τινα παράδοσιν ἑλληνικὴν μεταγενεστέραν καταγόμενοι ἐκ τῶν Ἀργοναυτῶν τοῦ Ἰάσωνος, οἱ ἐν παρόδῳ μόνον μνημονευόμενοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Ρωμαϊκῆς δημοκρατίας καὶ τῶν πρώτων αἰώνων τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἤρξαντο συνδεόμενοι στενῶς πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀφ' οὗ χρόνου ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ἐδέξαντο τὸν χριστιανισμὸν καὶ ἔπεμψαν πρεσβείαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πρώτου τούτου χριστιανικοῦ βασιλέως. Οὐ πολὺ δὲ μετὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Κωνσταντίνου, περὶ τὰ τέλη τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου Α΄, ἦλθε τις εἰς Κωνσταντινούπολιν Ἴβηρ ἡγεμὼν ἢ ἡγεμονόπαις («βασιλίσκος Ἰβήρων» κατὰ τὸν Ἐκκλησιαστικὸν ἱστοριογράφον Σωκράτην), ὅστις προτιμήσας τὴν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ στρατῷ ὑπηρεσίαν τῆς ἐν τῇ πατρίδι ἡγεμονίας ἐπέμφθη ὡς ταξιάρχης ἢ κόμης δομεστίκων εἰς Ἀντιόχειαν, εἶτα δὲ ἐγένετο *δοὺξ* (διοικητὴς) Παλαιστίνης καὶ μετέσχε τοῦ ἐν τῇ Δύσει ἐναντίον τοῦ ἀποστάτου Εὐγενίου πολέμου τοῦ Θεοδοσίου. Βραδύτερον ἐπὶ τοῦ Ἰουστίνου Β΄ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰβήρων Γοργένης ὁ ἔχων πρωτεύουσαν τὴν Τιφῖλιδα (Τιφλίδα), ὑποτελὴς ὢν τέως τοῦ Πέρσου βασιλέως, ἀπέστη (571 μ. Χ.) πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ συνεμάχησε μετ' αὐτοῦ. Καὶ ὁ αὐτοκράτωρ δὲ Ἡράκλειος ἐν ταῖς περιφήμοις εἰς Περσίαν εἰσβολαῖς τῶν ἐτῶν 23—26 εἶχε συμμάχους τοὺς Ἴβηρας. Ἀλλὰ στενώτεραι σχέσεις μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ τῶν Ἰβήρων συνήφθησαν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 9 μ. Χ. αἰῶνος ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος Ϛ΄ τοῦ Σοφοῦ, ὅτε οἱ Ἴβηρες ἡγεμόνες ἀπολαύοντες τῆς προστασίας τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκράτορος ἐναντίον τῶν μωαμεθανῶν Ἀράβων παρέδιδον αὐτοῖς ἀσμένως καὶ φρούρια τῆς χώρας αὐτῶν, καὶ ἐπεζήτουν ἀξιώματα καὶ προσωνυμίας τιμητικὰς Κουροπαλατῶν, μαγίστρων καὶ πατρικίων τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ μεθ' ὑπερηφανίας ἔφερον τὰς τοιαύτας προσωνυμίας, καὶ ἄνδρες Ἴβηρες τὴν καταγωγὴν διέπρεπον ἐν τῷ στρατῷ τοῦ κράτους οἷος μεταξὺ τῶν ἄλλων εἶναι ὁ περίφημος ἡρωϊκὸς στρατηλάτης Ἰωάννης Κουρκούας ὁ ἐπὶ τοῦ Ρωμανοῦ Α΄ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Ζ΄ τοσαύτας ἀράμενος περιφανεῖς ἐναντίον τῶν Ἀράβων νίκας καὶ χίλια ἀπ' αὐτῶν ἐν Συρίᾳ καὶ Μεσοποταμίᾳ ἀφαιρέσας φρούρια[1]. Ἀλλ' αἱ μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ τῶν Ἰβήρων σχέσεις ἔτι μᾶλλον ζωηρῶς ἀνεπτύχθησαν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 10 καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 11 αἰῶνος, ὅτε ὁ μέγας καὶ κραταιὸς Ἕλλην βασιλεὺς Βασίλειος Β΄ ὑπήγαγε τὴν Ἰβηρίαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Καθ' ὅλον δὲ τὸν 11 αἰῶνα ἐξηκολούθησαν αἱ σχέσεις αὗται. Καθ' ὃν χρόνον περὶ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος τούτου ἤρξαντο αἱ πρῶται τῶν Σελσούκων Τούρκων εἰς τὰς Ἀσιατικὰς τοῦ κράτους χώρας ἐπιδρομαί, Ἴβηρες στρατηγοὶ ἦσαν οἱ ἀντιτασσόμενοι καὶ πολεμοῦντες ἐν Ἀρμενίᾳ ἐναντίον τῶν Τούρκων τούτων. Ὡς δὲ μανθάνομεν ἐκ τοῦ Τυπικοῦ τῆς Μονῆς Πετριτζιωτίσσης, ὁ τῆς Μονῆς ταύτης κτίτωρ Γρηγόριος Πακουριανὸς καὶ ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ Ἀπάσιος Ἴβηρες υἱοὶ τοῦ Ἴβηρος εὐπατρίδου ἢ ἡγεμονίσκου Πακουριανοῦ πολλῶν, μετέσχον πολέ-

[1] Ὁ Κουρκούας εἶναι Ἴβηρ τὸ γένος καὶ οὐχὶ Ἀρμένιος, ὡς ἐξέλαβον τινὲς ἐν οἷς καὶ ὁ Σάθας καὶ Legrand στηριζοντες ἐπὶ τῆς πλημμελοῦς ταύτης ὑποθέσεως ὁλόκληρον σειρὰν εἰκασιῶν πλημμελῶν (Ἰδ. Exploits de Digenis Akritas par Sathas et Legrand Introduction σ XXIV) Τὸ ὄνομα Κουρκούας εἶναι ἄλλος τύπος τοῦ παρὰ Βυζαντινοῖς μνημονευομένου ἰβηρικοῦ ὀνόματος *Γοργένης* ἢ Κουρκένης. Τὸ ὄνομα τοῦτο, ὅπερ κακῶς οἱ μεταγενέστεροι Βυζαντινοὶ χρονογράφοι Κεδρηνὸς καὶ Ζωναρᾶς, ὅπως καὶ πολλοὶ τῶν Εὐρωπαίων, συγχέουσι πρὸς τὸ Ἕλλην *Γεώργιος* εἶναι τὸ ὑπὸ διαφορωτάτους τύπους Coricé, Ciouricé, Ciouracé, Goricé, Gurgen, Gorgé, Gorgi, Giorgi) γνωστὸν ἀρχαῖον δημοτικώτατον ἐν Ἰβηρίᾳ ὄνομα (ἰδ. Brosset Histoire de la Georgie τόμ. 4ος σ. 165—166). Ἀλλ' ἡ σύγχυσις Ἀρμενίων καὶ Ἰβήρων παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς (καίπερ τῶν μὲν πρώτων ὄντων αἱρετικῶν, τῶν δὲ δευτέρων ὀρθοδόξων) εἶνε συνήθης, ἀφοῦ ὡς βλέπομεν κατωτέρω, καὶ αὐτὸς ὁ Πακουριανὸς ὑπὸ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ καὶ κάλλιστα εἰδότων τὰ κατ' αὐτὸν παραδίδεται ὡς Ἀρμένιος τὸ γένος.

μων Ἑλληνικῶν ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ἐν Ἀσίᾳ μὲν ἐναντίον τῶν Σελσούκκων Τούρκων διεξαγομένων, ἐν Εὐρώπῃ δὲ ἐναντίον Πατσινάκων ἢ Βοσνίων, τέλος δὲ καὶ ἐναντίον τῶν ἐξ Ἰταλίας εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς χώρας τοῦ κράτους ἐπιδραμόντων Νορμανδῶν τῆς Κάτω Ἰταλίας.

Τὸ ὄνομα τῶν Πακουριανῶν, ἢ τοὐλάχιστον τοῦ Πακουριανοῦ, δὲν ἦτο ἄγνωστον ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα Τυπικοῦ. Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ ἡ ἐν τῇ Ἀλεξιάδι αὐτῆς ἱστορήσασα τὰ γεγονότα τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου πατρὸς αὐτῆς καὶ τὰ κατορθώματα αὐτοῦ, ἱκανὰ ἱστόρησε καὶ περὶ τοῦ Πακουριανοῦ. Ἐκ της Ἀλεξιάδος ἐγινώσκομεν ὅτι Πακουριανός τις (οὕτω καλεῖ αὐτὸν ἡ συγγραφεὺς τῆς Ἀλεξιάδος· νῦν ἐκ τοῦ Τυπικοῦ μανθάνομεν ὅτι ἐκαλεῖτο Γρηγόριος Πακουριανὸς) ὢν ἐν ὑψηλῷ ἀξιώματι στρατιωτικῷ, τῷ τοῦ μαγίστρου, ὡς φαίνεται περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1081 κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀνόδου τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ὄντος πρὸ τῆς ἀνόδου «μεγάλου δομεστίκου τῆς Ἑσπερίας», (τῶν ἐν ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς δηλονότι ἐπαρχίαις τοῦ κράτους στρατιωτικῶν δυνάμεων ἀρχηγοῦ), καὶ ὅτι συνδραμὼν τελεσφόρως εἰς τὴν τοῦ θρόνου ἄνοδον τοῦ Ἀλεξίου, καὶ ἄλλας παρασχὼν αὐτῷ πολυτίμους ὑπηρεσίας, ἠμείφθη ὑπ' αὐτοῦ, γενομένου βασιλέως, διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ αὐτοῦ ἀνωτάτου στρατιωτικοῦ ἀξιώματος, ὅπερ περιεβάλλετο πρότερον ὁ Ἀλέξιος. Ὁ Γρηγόριος Πακουριανός, ὁ κατὰ τὴν συγγραφέα τῆς Ἀλεξιάδος «μικρὸς τὸ δέμας, ἀλλὰ μαχητής, γένους λαμπροῦ ἐξ *Ἀρμενίων ὁρμώμενος*» γενόμενος «δομέστικος τῆς Ἑσπερίας» (οὕτω καλεῖ αὐτὸν ἡ Ἄννα Κομνηνή, ἐνῷ αὐτὸς ὁ Γ. Πακουριανὸς ἐν τῷ Τυπικῷ καλεῖ καὶ αὐτὸν «μέγαν δομέστικον τῆς Δύσεως», ὅτι δὲ οὕτως εἶχε κατ' ἀκρίβειαν ἡ τιμητικὴ προσηγορία μαρτυρεῖται ἐκ τούτου ὅτι ἡ αὐτὴ Ἄννα Κομνηνὴ τὸν πατέρα αὐτῆς κατέχοντα πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀνόδου τὸ αὐτὸ ἀξίωμα καλεῖ «μέγαν δομέστικον») μετέσχε τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐν τοῖς ἔτεσι 1081—1085 κατὰ τῶν Νορμανδῶν καὶ τῶν Πατσινάκων πολέμων τοῦ 1085, ὧν ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ ἀρχιστράτηγος· ἐπὶ δὲ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ μεγάλως ἐθλίβη ὁ Ἀλέξιος «γινώσκων αὐτὸν ἱκανώτατον οἰκονομῆσαι στρατεύματα καὶ κατὰ φάλαγγα στῆναι καὶ πράγματα διαμηχανήσασθαι ποικιλώτατον». Νῦν ἐκ τοῦ *Τυπικοῦ* μανθάνομεν ἱκανὰς λεπτομερείας τοῦ βίου αὐτοῦ, ἔτι δὲ καὶ ὅτι πλείστων πολέμων μετέσχε καὶ ἐν Ἀσίᾳ πρὸ τοῦ 1081 ἐπὶ τῶν πρὸ τοῦ Ἀλεξίου αὐτοκρατόρων. Μανθάνομεν λοιπὸν ὅτι ὁ Γρηγόριος Πακουριανὸς (ὡς τονίζεται κ. λ. ἐν τῷ κειμένῳ τῆς Ἀλεξιάδος) ἢ Πακουριάνος (ὡς τονίζεται ἐν τῷ Τυπικῷ) [1] καταγόμενος οὐχὶ ὡς λέγει ἡ Ἄννα Κομνηνὴ ἐξ Ἀρμενίων ἀλλ' ἐκ τῆς «παμφαεστάτης φυλῆς τῶν Ἰβήρων» ὡς λέγει αὐτὸς ὁ Γρηγόριος Π. εἶχε πατέρα καλούμενον Πακουριάνον καὶ ἀδελφὸν Ἀπάσιον. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦν ἐκ τῶν εὐγενῶν τῆς Ἰβηρίας ἀφοῦ καλεῖται ἐν τῷ Τυπικῷ «ἄρχων ἀρχόντων» οὐχὶ οὕτως ἀποδιδομένης τῆς Βυζαντινῆς προσωνυμίας *Κουροπαλάτης*, ὡς πλημμελῶς λέγει ὁ L. Petit. ἀλλὰ διότι τοιαύτη ἐδίδετο προσωνυμία κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἀρμενίας (καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς ὑπὸ Ἀραβικὴν ἢ Ἑλληνικὴν κυριαρχίαν διατελοῦντας) κατὰ μίμησιν τῆς Περσικῆς βασιλικῆς προσωνυμίας *saxinsax* (βασιλεὺς βασιλέων), καὶ ἡ τοιαύτη προσωνυμία κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πακουριάνου, ὅτε ἡ Ἰβηρία διηρεῖτο εἰς πολλὰς μικρὰς ἡγεμονίας, ἐλαμβάνετο ὑπὸ παντὸς αὐτονόμου τοπάρχου, ὡς σήμερον ἐν Ἰνδικῇ τὴν προσωνυμίαν *μαχαραδζᾶς* (=μέγας βασιλεὺς) φέρουσι πάντες οἱ μικροὶ ἢ μεγάλοι ὑποτελεῖς τοπάρχαι τῆς Ἀγγλίας. Τοὐναντίον δὲ τὰ Βυζαντινὰ ἀξιώματα καὶ αἱ τιμητικαὶ προσωνυμίαι *κουροπαλάτης, μάγιστρος, πατρίκιος* ἐδίδοντο εἰς τοὺς Ἰβηρας ἡγεμόνας ὡς δείγματα εὐνοίας αὐτοκρατορικῆς καὶ ἠγγέλοντο δι' ἀπεσταλμένων αὐτοκρατορικῶν κομιζόντων καὶ τὰς ἰδιαζούσας εἰς τὰ ἀξιώματα ταῦτα στο-

[1] Τὸ ὄνομα τοῦτο πάντως εἶναι παράγωγον τοῦ ἀπὸ τοῦ Γ' ἤδη αἰῶνος γνωστοῦ Ἰβηρικοῦ ὀνόματος Πακοὺρ (ἡγεμόνος Ἀρσακίδου τῆς Ἰβηρίας) ἢ Πακούρης (ὡς καλεῖται κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα ὁ περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφικόμενος «βασιλίσκος Ἰβήρων», ὑπάρχει δὲ καὶ ὄνομα Ἀρμενικὸν τῶν αὐτῶν χρόνων Παγ(κ)ούρ. Εἰς τὸ Πακουριάνος ἡ καταλῆξις ιανος δὲν εἶναι Λατινικὴ (κατὰ τὸ Ἰουστῖνος, Ἰουστινιανὸς) ἀλλὰ Περσοαρμενικὴ καὶ Ἰβηρικὴ (πρβλ. τὸ Ἰβηρ. Χοσριάνης ἐκ τοῦ Χοσροῦ, Χοσρόης. Εἶνε δὲ περίεργον ὅτι ὁ Βυζαντινὸς τύπος τοῦ ὀνόματος συνᾴδει πρὸς τὸν Ἀρμενικὸν καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν Ἰβηρικόν, ἔτι δὲ περιεργότερον ὅτι ἐν τῷ Τυπικῷ τὸ Πακουριάνος, ἐνῷ φέρεται ὡς ὄνομα οἰκογενειακὸν τῶν δύο ἀδελφῶν (Γρηγορίου καὶ Ἀπασίου) κεῖται συγχρόνως καὶ ὡς ὄνομα κύριον τοῦ πατρὸς αὐτῶν. Τοιαύτη ἀπορία λύεται ἂν τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ Τυπικοῦ «Γρηγορίου τοῦ Πακουριάνου» ἑρμηνευθῇ ἁπλῶς Γρηγορίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Πακουριάνου, ὅτε τὸ Πακουριάνος θὰ ἐθεωρεῖτο ἁπλῶς ὡς ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς καὶ οὐχὶ ὄνομα τῆς οἰκογενείας. Ἀλλ' ἐξ ἄλλων εἰδήσεων γινώσκομεν ὅτι τὸ ὄνομα Πακουριάνος ἦτο οἰκογενειακόν.

λάς. Εἶχε δὲ ὁ Γρ. Πακουριάνος καὶ πατράδελφον καλούμενον Χορσριάνην καὶ ἀδελφὸν Ἀπάσιον, ἀποθανόντα πρὸ αὐτοῦ, διαπράξαντα ἐν Ἀνατολῇ πολλὰ ἔργα στρατιωτικὰ καὶ ἀνελθόντα εἰς τὸ μέγα ἀξίωμα τοῦ μαγίστρου καὶ ἀμειφθέντα ὑπὸ τοῦ κράτους ἕνεκα τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων διὰ μεγάλων τιμαρίων (*κτισμάτων* ὡς λέγεται ἐν τῷ Τυπικῷ) ἐν τῇ διοικήσει Ἀντιοχείας[1]. Ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ Γρηγορίου μετὰ τῆς πομπώδους τιμητικῆς προσωνυμίας ἄρχων ἀρχόντων δὲν συνήνου καὶ πραγματικὴν ἀρχὴν σπουδαίαν καὶ πλοῦτον μέγαν, μαρτυρεῖται ἐξ ὧν λέγει ὁ Γρηγόριος περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ (Τ. π. 38—39).

«Ὁ γὰρ μακαρίτης ἡμῶν πατὴρ πάλαι ταχέως θανών, πάνυ σμικροτάτους ἡμᾶς κατέλειψε καὶ ἀνήβους. καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα ἀσὶν ἡ μήτηρ ἡμῶν κατὰ γυναικείαν ἕξιν εἰς τὰ ἐπιτήδεια τῶν παίδων αὐτῆς καὶ τῶν θηλειῶν ἀδελφῶν ἡμῶν δοῦσα εἰς προῖκα, γυμνοὺς ἡμᾶς κατέλιπε καὶ κεναῖς ταῖς χερσὶ πάντων τῶν πατρῴων ἡμῶν χρημάτων, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἑαυτῆς ἤτοι μητρῴων ἡμῶν· αἱ δὲ ἀδελφαὶ ἡμῶν μετὰ τῶν προικῶν αὐτῶν ἀπελθοῦσαι εἰς τοὺς ἄνδρας αὐτῶν ἐν διαφόροις χώροις, πρὸς δὲ κἀμοῦ περιερχομένου ἔν τε τῇ Ἀρμενίᾳ καὶ Ἰβηρίᾳ καὶ τῇ Συρίᾳ, ἔτι καὶ τῇ Ρωμανίᾳ προσφοιτῶντος καὶ τὴν εὐπορίαν τῆς ζωῆς μου ζητοῦντος, πολὺν ἄγαν διεβίβασα χρόνον, καὶ ταῦτα πάντα κἂν τε κτήματα κἂν τε χρήματα κἂν τε ἀξιώματα ἐχρησάμην τῇ βοηθείᾳ τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τῶν ἁγίων εὐχῶν τῶν γονέων μου καὶ δι' ἐμῶν πολλῶν τρόπων καὶ περιστάσεων γέγονεν, οὓς ὑπέστην, διά τε καμάτων καὶ δι' αἵματός μου ἐκκεχυμένου, οὐ διά τινος ἑτέρου ἀρωγῆς ἢ μεσιτείας· μᾶλλον δὲ πάντες οἱ συγγενεῖς μου καὶ οἱ ἄνθρωποι διὰ τοῦ ἐμοῦ μόχθου καὶ τῆς δουλείας καὶ τῆς πρός με τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλέων προσπαθείας καὶ φιλοτιμίας ἐδοξάσθησαν καὶ εὐηργετήθησαν καὶ ἐξ οἰκείων μου κἄν τε λεγᾶτον τινὶ δέδωκα ἢ ἔτι δώσω».

Τίνες ἦσαν οἱ πόλεμοι, οὓς διεξήγαγεν ὁ Γ. Πακουριάνος ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ἐκτὸς τῶν ἐκ τῆς Ἀλεξιάδος γνωστῶν, περὶ ὧν ἐγένετο ἤδη λόγος, περὶ τούτων δίδωσι νύξεις τινὰς αὐτὸς ὁ Γρηγόριος ἐν τῷ Τυπικῷ. Οὕτω λέγει (Τ. π. 14) ὅτι «διὰ τῆς μεγάλης βοηθείας καὶ δυνάμεως τῆς θείας αὐτοῦ (τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου) τοὺς λίαν δεινοὺς καὶ θρασυτάτους ἐχθροὺς αὐτοῦ συνέτριψά τε καὶ κατεπάταξα τοὺς ἀντιτασσομένους οὐ μόνον τῇ Ρωμανίᾳ [illegible] καὶ παντὶ τῷ γένει τῶν Χριστιανῶν, φημὶ δὲ τοὺς Ποσνάκους, ὧν τὴν συντριβὴν καὶ παντελῆ ἐξολόθρευσιν γραφῇ παραδοῦναι πάντῃ τῶν χαλεπωτάτων ἐστί· πέπεισμαι γὰρ ὅτι καὶ μετ' ἐμὴν παρέλευσιν διὰ πολλοῦ χρόνου ἡ τότε γενομένη θαυματουργία τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ ἐπιλανθάνεται οὐδαμῶς». Ἀλλὰ ποία ἦτο ἡ κατὰ Ποσνάκων αὕτη στρατεία εἶναι ἄλλοθεν ἄγνωστον καὶ πολλὴν ἀπορίαν ἐγείρει τὸ ζήτημα. Ἐκ τῶν ἄνω λεγομένων ἐξάγεται σαφῶς ὅτι ὁ κατὰ Ποσνάκων πόλεμος ἐγένετο μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1081—1086 ἀφοῦ τὸ μὲν 1081 ἀνῆλθεν ὁ Ἀλέξιος εἰς τὸν θρόνον, τῷ δὲ 1086 ἐφονεύθη ὁ Π. ἐν τῷ κατὰ Παετσιενάκων πολέμῳ. Ἀλλὰ τὰ ἀπὸ 1081 μέχρι 1085 ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου ἀπησχόλησεν ὁ Νορμανδικὸς πόλεμος, τῷ δὲ 1086 ἐγένετο ὁ κατὰ Παετσινάκων. Ἀλλὰ καὶ ἄλλη ἀπορία ἐγείρεται ἐνταῦθα: πῶς οἱ Ποσνάκοι, οἵτινες κατὰ τὸν 11 αἰῶνα ἦσαν ἤδη χριστιανοί, θεωροῦνται ὡς ἀντιτασσόμενοι παντὶ τῷ γένει τῶν χριστιανῶν. Ἴσως πρόκειται περὶ τῶν αἱρετικῶν Βογομίλων (τῶν καλουμένων ἐν Βοσνίᾳ καὶ Παταρηνῶν). Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου καταπολέμησις τῶν Βογομίλων ἐγένετο ἐν χρόνῳ πολλῷ ὑστέρῳ τῆς τελευτῆς τοῦ Πακουριάνου. Εἶναι δὲ ὅλως παράλογον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι Ποσνάκοι νοοῦνται ἐνταῦθα οἱ τῷ 1085 ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίνου πολεμηθέντες ἐν Θράκῃ Παυλιανῖται.

[Ἕπεται τὸ τέλος] Π. ΚΑΡΟΛΙΔΗΣ

[1] Ὅτι ὁ Ἀπάσιος ἐγένετο καὶ διοικητὴς (ἤτοι δούξ) Ἀντιοχείας, ὡς θέλει νὰ εἰκάσῃ ὁ L. Petit, δὲν φαίνεται πιθανόν. Ἀμαθῶς δ' οὗτος περὶ Ἀντιοχείας προκειμένου ποιεῖται λόγον περὶ τῶν ὁρίων τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Ἀραβικοῦ κράτους, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 11 αἰῶνος ὅμορον πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος ἦτο ἐν Ἀσίᾳ τὸ Τουρκικὸν Σαλσουκκικὸν κράτος.

[1] Τῷ Ρωμαϊκῷ Ἑλληνικῷ) δηλονότι κράτει.

ΓΕΝΑΡΗΣ

Γενάρης μὲ τὴν ἥμερη χλωμάδα τῶν βραδιῶν,
ποῦ τὸ φεγγάρι μέρα —
μὲ τὴν γαλήνην τῶν Ἀλκυονίδων ἡμερῶν,
ποῦ ἔχουν πατέρα τὸν Αἰθέρα...

Πηγαίνεις κάτω ἀπὸ τὴ μυγδαλιὰ κ ιὶ λές·
ἀκόμη ἀνάνθιστη; κ' ἕως πότε;
νά! ἡ Ἄνοιξις, τί προσδοκᾶς;
Ὁ Ἥλιος καὶ οἱ φεγγαροβραδιὲς
δὲν εἶνε τὸ χαμόγελό της;

Πόσο βαθειὰ ποῦ κρύβεται τοῦ μυστηρίου ἡ θεότης!
Γιατί ἡ χαρὰ διαδέχεται τὴν πιὸ μεγάλη θλῖψι,
καὶ δάκρυ τὸ πλατὺ τὸ γέλασμα τὸ ἀθέλητο
νὰ ῥαίνῃ δὲν θὰ λείψῃ;

Γενάρη μὲ τὶς ἥμερες τὶς φεγγαρονυκτιὲς
μὲ τὴν ἡμέρα δέκα ὧρες —
μὲ τὰ γλυκὰ τὰ δειλινὰ —
τὶς αὐγινὲς τὶς δροσοφόρες!

Ἀκόμη ἀνάνθιστη ἡ ἀμυγδαλιὰ
ὅμως γιατί, γιατί;
Ὅσο βαθειὰ καὶ ἂν κρύβεται τοῦ μυστηρίου ἡ θεότης,
τὸ στῆθος μου τὸ ἐγέμισε κάτι σὰν φῶς,
στὴν ἄνοιξιν ποῦ προσδοκῶ καὶ ποῦ ἔρχεται,
καὶ χύνεται ὁλοτρίγυρα τὸ θεῖον χαμόγελό της.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΛΙΓΟ ΠΑΡΙΣΙ*

Κάλλος καὶ δύναμις μὲ τριγυρίζουν ἀπὸ παντοῦ. Ζωὴ ποῦ λαμποκοπᾷ καὶ σπεύδει. Ὁ λαὸς αὐτὸς — λαὸς λαμπαδηφόρων — μὲ τὸ παραμικρὸν ξεσπᾷ σὲ θύελλαν, καίει πυροτεχνήματα, σκορπᾷ γύρω του λάμψιν.

Ὅλα ἐδῶ συνυπάρχουν: ἐλαττώματα, διαφθορά, κάλλος, δύναμις. Μαζὶ μὲ τὸν ῥυθμὸν μεγάλης ἀρχιτεκτονικῆς καὶ μεγάλης τέχνης ἀκούονται παραφωνίαι καὶ ἦχοι μουσικῆς πρωτογενοῦς. Πόσα ὀργανέττα καὶ πόσα τραγούδια στοὺς δρόμους τοῦ Παρισιοῦ! Καὶ οὔτε ἕνας μουσικὸς τῆς προκοπῆς μέσα εἰς ὅλον αὐτὸ

* Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰς παρισινὰς ἐντυπώσεις τοῦ νορβηγοῦ συγγραφέως Κνούτ Χάμσουν, γνωστοῦ εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Παναθηναίων» καὶ ἀπὸ τὴν μετάφρασιν τοῦ μυθιστορήματος «Πάν».

τὸ πλῆθος. Συχνὰ ἀκούετε τοὺς Παρισινοὺς νὰ σφυρίζουν ἕνα ἐμβατήριον, ποτὲ ὅμως δὲν τοὺς βλέπετε νὰ βαδίζουν καὶ ρυθμικὰ μὲ αὐτό. Ὅταν περνᾷ ἡ φρουρὰ ἢ ὁ στρατός, Θεέ μου, τί ἐλεεινὴ εἰκών. Παντοῦ ἠμπορεῖτε ν' ἀκούσετε καλὰ τὴν Μαρσελιέζα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Παρίσι.

Ὁ λαὸς ὅμως αὐτὸς σφυρίζει καὶ παίζει μὲ ἡδονήν. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ χαρὰ τὸν μεθοῦν, καὶ τότε ἡ εὐθυμία του ξεσπᾷ. Στοὺς δρόμους φωναὶ καὶ θόρυβος. Καὶ μαζὶ μὲ τὴν ἀδιαφορίαν του πρὸς τοὺς ξένους, μαζὶ μὲ τὴν συνείδησιν τῆς ὑπεροχῆς του, μία περιέργεια καθαυτὸ παιδική.

Ἂν ἀπαντήσουν στὸν δρόμο ἕνα Κινέζον ἢ ἕναν ἀράπη, σταματοῦν καὶ τὸν κυττάζουν. Καὶ ὅμως εἰς τὸν Σὰν-Φραντζίσκο κανεὶς δὲν γυρίζει νὰ ἰδῇ τοὺς ἀγρίους ποῦ φοροῦν δακτυλίδι στὴ μύτη.

***

Περπατοῦν πάντα σὰν χορευταὶ εὔθυμοι, ὅπως ὁ πιὸ νέος, ὁ πιὸ ξένοιαστος λαὸς τοῦ κόσμου. Καὶ ὅμως σπανίως, πολὺ σπανίως, τοὺς βλέπεις νὰ λησμονοῦν τοὺς κανόνας τῆς ζωῆς. Ὁ πολιτισμός των εἶναι παλαιός, βαθειὰ ριζωμένος. Προσπαθοῦν ν' ἀποφύγουν καθετί ἀγροῖκον καὶ νὰ διατηρήσουν παντοῦ τὴν ἰσορροπίαν, ὅπως ὅλοι οἱ ἀριστοκράται εἶναι κατὰ βάθος συντηρητικοί. Σήμερ' ἀκόμη σφραγίζουν τὰς ἐπιστολάς των μὲ ὄστιες καὶ μεταχειρίζονται σπίρτα μὲ θειάφι, ποῦ μόνον ἴσως τὰ ἀμερικανικὰ σπίρτα ἔχουν τέτοια χάρι. Ἔχουν μεγάλο παρελθόν, καὶ μὲ αὐτὸ ζοῦν. Ἕνας στρατηγὸς μὲ στολήν, εἶναι πάντοτε δι' αὐτοὺς ἰσόθεος· καὶ μέσα εἰς τὴν ψυχή τους ὑπάρχει πάντα ὁ πόθος τῆς μοναρχίας. Οἱ κλητῆρες τῶν ὑπουργείων φοροῦν ἀκόμα δίκωχα καπέλα...

***

Monsieur, Monsieur!

Στὴν αὐλὴ τοῦ ξενοδοχείου κάθονται τὸ βράδυ ἕνας μάγειρος καὶ ὁ μικρὸς μαρμιτόνος ποῦ πλαίνει τὰ πιάτα. Ἐργάσθηκαν ὅλη τὴν ἡμέρα, καὶ τώρα κουβεντιάζουν. Ἔξαφνα ὁ μικρὸς σηκώνεται:

Bonne nuit, Monsieur!

Καὶ ὁ μάγειρος ἀπαντᾷ:

Bonne nuit, Monsieur!

Ποτὲ δὲν λησμονοῦνται οἱ τύποι.

***

Μιὰ φορὰ ἔφθασε ἕνα γράμμα μὲ πένθος. Ἦτον ἀπάντησις ἀπὸ μιὰ νέα γυναῖκα ποῦ μόλις εἶχε χάσει τὸν ἄνδρα της καὶ τῆς ζητοῦσαν *ραντεβού*. Ἔγραφε σὲ χαρτὶ πένθιμον, ἔδινε ὅμως καὶ τὸ ραντεβού.

Αὐτὸ ποῦ λέω, τὸ ξεύρω καλά. Εἶδα τὸ γράμμα μὲ τὸ πένθιμο χαρτί.

***

Κάποιος διηγεῖται:

Πέντε ὧρες πρωΐ. Εἶμαι στὸ πόδι γιατὶ δὲν ἔκλεισα μάτι ὅλη τὴ νύχτα. Εἶμαι ἐγκαταλελειμμένος καὶ δυστυχής. Τίποτε δὲν θέλω. Ἔλαβα τώρα ἕνα γράμμα ποῦ μοῦ ἔφερε τὴν εἴδησιν αὐτή.

Βγαίνω ἀπὸ τὸ δωμάτιό μου, κατεβαίνω στὸν δρόμο καὶ μπαίνω σ' ἕνα καφενεῖο ποῦ πηγαίνουν ὅλο ἁμαξάδες. Ζητῶ καφὲ καὶ κονιάκ. Τὸ καφενεῖον εἶναι γεμάτο ἀπὸ ἁμαξάδες ποῦ παίρνουν τὸ πρόγευμά τους. Πέντε ἁμαξάδες, ὅλοι μιλοῦν δυνατὰ καὶ τρώγουν.

Κρατῶ μιὰ μικρὴ φωτογραφία, τὴν κυττάζω καὶ διαβάζω χίλες φορὲς δύο-τρία λόγια ποῦ εἶνε γραμμένα πίσω ἀπὸ τὴ φωτογραφία. Μὲ τὸ γράμμα ποῦ εἶχα λάβει ἀποβραδύς, μοῦ ἔλεγε νὰ κάψω τὴ φωτογραφία, μὰ ἐγὼ δὲν τὴν ἔκαψα. Τὴν δείχνω στὸν ἁμαξᾶ ποῦ κάθεται δίπλα μου· ἐκεῖνος τὴν κυττάζει, χαμογελᾷ καὶ λέει πῶς δὲν ἔχω κακὸ γοῦστο.

— Μὰ ὄχι, τοῦ εἶπα· εἶναι ἀρραβωνιαστική μου.

Τότε ἀκόμη περισσότερο ἐπαινεῖ τὸ γοῦστο μου. Ἡ φωτογραφία περνᾷ ἀπὸ χέρι σὲ χέρι, καὶ οἱ ἁμαξάδες ὅλοι μιλοῦν γιὰ τὴν ὁμορφιά της καὶ εἶνε γελαστοί. «Θέλω νὰ πῶ πῶς σήμερα πιὰ δὲν εἶναι ἀρραβωνιαστική μου, τοὺς εἶπα. Χθὲς τὸ βράδυ ἔλαβα τὸ ὑστερνό της γράμμα. Τῶχω ἐδῶ, τὸ γράμμα της».

Τοὺς ἔδειξα τὸ γράμμα καὶ τοὺς εἶπα πῶς μ' ἐγκατέλειψε. Οἱ ἁμαξάδες δὲν ἤξεραν νὰ διαβάσουν στὴ γλῶσσα μου, μὰ ὅταν τοὺς ἔδειξα τὸ μέρος ποῦ μοῦ τὸ ἔγραφε, ὅλοι ἐκούνησαν τὸ κεφάλι καὶ φάνηκαν λυπημένοι.

Πίνομε ὅλοι μαζί.

Πλησίαζαν ἓξη ὧρες.

Ἕνας ὅμιλος ἀπὸ γυναῖκες καὶ ἄνδρες μπαίνουν γελῶντας. Θὰ ἔρχωνται ἀπὸ κανέναν χορό, —τὸ δείχνουν τὰ φορέματά των— καὶ εἶνε ὅλοι ὠχροὶ καὶ νυστασμένοι· χύνουν ὅμως παντοῦ χαρὰ καὶ γέλια. Ἦλθε καὶ σ' αὐτοὺς ἡ ἰδέα νὰ μποῦν σ' ἕνα λαϊκὸ καφενεῖο. Ἐζήτησαν καὶ αὐ-

τοὶ καφὲ καὶ κονιάκ. Καὶ οἱ ἁμαξάδες τοὺς δείχνουν τὴ φωτογραφία καὶ τοὺς λέγουν τὴν ἱστορία μου. Ὅλοι μὲ κυττάζουν πονετικά, καὶ μιὰ κοπέλα ψηλὴ καὶ λιγνὴ μοῦ ῥίχνει μιὰ ματιὰ μελαγχολική.

Ἐξακολουθῶ νὰ πίνω καφὲ καὶ κονιάκ, καὶ κάθε φορὰ οἱ ἁμαξάδες χτυποῦν τὰ ποτήρια τους μὲ τὸ δικό μου. Ὁ ὅμιλος τῶν νέων κάθεται κοντά μας καὶ πίνουν στὴν ὑγειά μας.

Ἔξαφνα ἡ ψηλὴ κοπέλα μὲ πλησιάζει καὶ μοῦ δίνει δύο τριαντάφυλλα ποῦ φοροῦσε στὸ στῆθος της. Οἱ ἄλλοι κάθονται καὶ κυττάζουν. Σηκώθηκα ταραγμένος καὶ τὴν εὐχαρίστησα. Ἐκείνη μ' ἀγκάλιασε τὸ κεφάλι, μὲ φιλεῖ στὰ χείλη καὶ κάθεται πάλι στὴ θέσι της.

Ὅλοι γύρω ἐπιδοκιμάζουν.

Τὰ τριαντάφυλλα εἶχαν ἀρχίσει νὰ μαραίνωνται, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ὁλόκληρη νύχτα, μὰ ἦταν μεγάλα καὶ κατακόκκινα. Ἠθέλησα νὰ τὰ βάλω στὴν μπουτονιέρα μου κ' ἔζήτησα μιὰ καρφίτσα. Ἕνας ἀπ' ὅλους μοῦ δίνει ἀμέσως. Ὅλοι φαίνονται πρόθυμοι. Καὶ ὅλοι μοῦ δείχνουν μιὰ ἐξαιρετικὴ συμπάθεια Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἁμαξάδες μ' ἐρωτᾷ ποῦ εἶναι ἡ κατοικία μου καὶ μοῦ λέγει νὰ μὲ πάῃ δωρεὰν στὸ σπίτι μου. Καὶ ὅταν κ' ἐγὼ ἐπλήρωσα ὅλους τοὺς καφέδες καὶ τὰ κονιάκ, ὅλοι διαμαρτύρονται, χειρονομοῦν, αἰσθάνονται νικημένοι, μ' ἀκολουθοῦν, μ' ἀποχαιρετοῦν καὶ μὲ προβοδίζουν μὲ χίλιες εὐχὲς καὶ μὲ λόγια καρδιακά:

— Στὸ καλό, Monsieur. Εὐχαριστοῦμε.

ΚΝΟΥΤ ΧΑΜΣΟΥΝ

[Ἐκ τοῦ νορβηγικοῦ ὑπὸ Μ. Λ. καὶ Κ. Μ.]

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Η ΑΝΑΘΡΕΦΤΗ*

Β΄.

Η Ἀντζολίνα, ἡ κόρη τῆς Κρουσταλλένιας καὶ τοῦ Γερόλυμου τοῦ Λαδᾶ, τοῦ καρολόγου, καὶ ἡ βαπτιστικιὰ τοῦ σιὸρ Ἀντωνάκη τοῦ Κιτραμῆ, ἦταν τόρα ἑπτάμισυ χρονῶ.

Τὶς ἡμέρες τῆς μικρούλας της ζωῆς τὶς εἶχε ζήσει ὥς σήμερα μοιρασμένες σὲ δυὸ σπίτια, 'στὸ πατρικὸ «σπιτόπουλο» καὶ 'στὸ «ἀρχοντικὸ» τοῦ νουνοῦ της. Ποιὸ ἀπὸ τὰ δυὸ ἦταν καθαυτὸ τὸ δικό της, δὲν θἄξευρε κ' ἡ ἴδια νὰ ξεχωρίσῃ. Καὶ 'στὸ ἕνα καὶ 'στὸ ἄλλο ἦταν τὸ ἴδιο στημένο γι' αὐτὴν ἕνα χαϊδεμένο κρεββατάκι, κοντὰ 'ς ἕνα μεγάλο κρεββάτι ἀντρογενιάρικο. Πολλὲς φορές, ποῦ βαριοῦνταν τὴν ψευτομουρμούρα τοῦ ἀνδρός της καὶ δέν της ἔλεγε νὰ καθήσῃ ἡ νουνά της, τὴν ἐκρατοῦσε 'στὸ ὕστερο ὁ νουνός της ὁ ἴδιος:

— Δὲ βαριέσαι! Κάτσε *ἐδωπᾶ* ποῦ βρέσκεσαι· ποῦ νὰ τρέχῃς τόρα *ἐκεῖ-πάνου!*

Εἶδε κι' ἀπόειδε ἡ σιόρ' Ἀντωνάκαινα, κ' ἔβαλε τὸν ἄνδρα της νὰ τῆς ἀγοράσῃ τὸ κρεββατάκι.

— Μία βολὰ ποῦ κοιμᾶται ἐδῶ κάθε δεύτερη μέρα, τοῦ εἶπε, γιατί νὰ κακοπερνάῃ τὸ *κακόμοιρο*;

Πάντα τὸ *κακόμοιρο*. Ὅσες φορὲς ἤθελε νὰ μιλήσῃ γι' αὐτὴν 'στὸν Ἀντωνάκη, ἔτσι τοῦ τὴν ἔλεγε: Τὸ κακόμοιρο δὲν ἔχει ἄλλα παπούτσια... Τὸ κακόμοιρο ἤθελε μιὰ *τριτσούλα* γιὰ τὸν ἥλιο .. Θὰ μεταλάβῃ αὔριο τὸ κοκόμοιρο, καὶ θὰν τοῦ σφάξω ἕνα κοτοπουλάκι... Ἐπιτέλους ὁ Ἀντωνάκης ἔχασε τὴν ὑπομονή:

— Μὰ γιὰ νὰ σοῦ πῶ, μάτια, τῆς εἶπε μιὰν ἡμέρα· *κακόμοιρο* τὴν ἔβγαλα ἐγὼ ἢ Ἀντζολίνα; Ἀκοῦς - ἐκεῖ κακόμοιρο! Νὰν τὴν ἔχῃς τὴν κακομοιρία καὶ νὰ μή σου λείπῃ!

Ἦταν ὅμως, - ἡ ἀλήθεια, - μιὰ *κοπελούλα* χαριτωμένη.

Ἄσπρη, ξανθή, ψιλόλιγνη, μὲ μαῦρα μάτια καὶ μ' ἕνα στοματάκι σὰν κοραλλένιο δαχτυλίδι. Οἱ γειτόνισσες ἐσυχάριαζαν τὴ σιόρ' Ἀντωνάκαινα γιὰ τὴν ὥμορφη *φιότσα* της καὶ πάντα τῆς ἔλεγαν:

— Εἶνε τὸ καμάρι, ἡ ἀχτίδα καὶ ἡ μοσκοβολάδα τσῆ γιτονιᾶς μας. Ἐφτούνη, ψυχή μου, αὔριο μεθαύριο, θὰ κάψῃ καρδίες.

— Ἂν δὲ χαλάσῃ! ἔλεγε ὁ Ἀντωνάκης ὅποτε ἄκουε τίποτα τέτοιο. Ἀπὸ μέσα του ὅμως ἦταν πολὺ ὑπερήφανος τόσο γιὰ τὰ *κάλλη* τῆς βαπτιστικιᾶς του, ὅσο καὶ γιὰ τὴν *καρδιά* της

* «Παναθήναια» σελ. 268.

ποῦ γιὰ τὴν ὥρα, τὴν εὕρισκε ἀρκετὰ κιτρα-μέϊκη. Ἡ ἀλήθεια εἶνε, πῶς ἡ Ἀντζολίνα εἶχε τὸν ἀγαπησιάρη ἐκεῖνον ἐγωϊσμὸ ἑνὸς χαϊδεμένου παιδιοῦ, ποῦ ὅλα του μᾶς φαίνονται νόστιμα, καὶ ὅλα του τὰ συγχωροῦμε, καὶ τὰ νάζια του, καὶ τὰ πείσματα, καὶ τὶς μικροκακίες του.

Τὸ σπίτι τοῦ Κιτραμῆ ἦταν ἀκόμα ὅπως τὸ ξέραμε. Δυὸ νομάτοι καὶ ἡ δούλα τρεῖς. Μόνο ποῦ δὲν τὴν ἔλεγαν τώρα Διαμαντίνα, ἀλλὰ Παρασκευή· καὶ δὲν ἦταν ἀπὸ τὴ χώρα, ἀλλ' ἀπὸ τὰ βουνά. Ἡ Διαμαντίνα δὲν ἐβγῆκε καλή, κ' ἡ ἐλπίδα τῆς κυρᾶς της πῶς θὰ τὴν πάντρευε μιὰ μέρα σὰν τὴν ἄλλη, ἐβγῆκε ψεύτικη, γιατ' ἡ τρελλὴ δουλίτσα ἐπρόλαβε νὰ παντρευτῇ μοναχή της, καὶ μάλιστα μὲ πολλούς. Ἔ! δὲν εἶνε ὅλες 'στὸν κόσμο Κρουσταλλένιες!.. Κ' ἡ ζωηρὴ ἀνησυχία τῆς σιόρ' Ἀντωνάκαινας αὐτὸν τὸν καιρὸ ἦταν γιὰ τὴν καινούρια Παρασκευή: τί θἄβγαινε 'στὸ ὕστερο, Διαμαντίνα ἢ Κρουσταλλένια;

— Διαμαντίνα, Διαμαντίνα! τὴν ἐβεβαίονε ὁ Ἀντωνάκης· νὰ εἶσαι σίγουρη καὶ νὰ ἡσυχάσῃς.

— Μὰ γιατί, καϊμένε, νὰ βάνῃς πάντα μὲ τὸ νοῦ σου τὸ κακό; Γιατί;

— Γιὰ τ' *ἀντὶ* ποῦ ἔχει δύο τροῦπες[1], γιὰ κεῖνο! Ἔγνοια σου, γιατὶ ξέρω τί λέω ἐγώ. Ἐσὺ μπορεῖ νὰ εἶσαι ἁγία, καταπῶς σὲ λέει κ' ἡ γειτονιά, μὰ ἐγώ, τζόγια μου, ἔχω τὴν πεῖρα καὶ τὴν πρᾶξι. Ὁ κόσμος τώρα ἔγινε κακός, καὶ ὅσον πάει, ὅλο χειρότερος γένεται. Τ' ἀκοῦς; — τ' ἀκούω νὰ λές!

Ἀπάνω σὲ μιὰ τέτοια ὁμιλία, ἡ σιόρ' Ἀντωνάκαινα ξεθάρρεψε κάποτε νὰ ρίξῃ δυὸ λόγια γιὰ ἕνα ζήτημα, ποῦ τώρα - ὕστερα τὴν ἐβασάνιζε φοβερά: γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ἀντζολίνας. Τί θὰ τὴν ἔκαναν τὴ βαπτιστικιά τους; Ἔτσι θὰ τὴν ἄφιναν μέσα 'στὴν πλάνη καὶ 'στὴν κακία τοῦ κόσμου, ἀγράμματη, θεόστραβη, μπαίγνιο, νὰ πάρῃ τὸν κακὸ δρόμο καὶ νὰ χαθῇ; Δὲν θὰ τὴν ἔβαζαν γιὰ λίγο στὸ Σχολεῖο, δὲν θὰ τῆς ἔπαιρναν τοὐλάχιστο κανένα διάσκαλο 'στὸ σπίτι, — τὸ γέρο - Βορρέ, παραδείγματος χάριν, τὸ γείτονα, ποῦ εἶχε τὸ καλλίτερο ὄνομα, — νὰ μάθῃ δύο γραμματάκια, νὰ ξεστραβωθῇ, νὰ μπορῇ κἄνε νὰ διαβάζῃ τὴ Σύνεψι καὶ τὸ Εὐαγγέλιο;

Μὰ ποῦ νὰ τ' ἀκούσῃ τέτοιο πρᾶγμα ὁ σιόρ - Ἀντωνάκης! Παράξενος ἦταν πάντα του, μὰ τώρα - ὕστερα, λέει, παραγίνηκε. Ποῦ ὁ πρῶτος Ἀντωνάκης, ποῦ μποροῦσες νὰ τοῦ μιλᾷς ἐλεύθερα, μὲ τὰ γέλια μάλιστα καὶ μὲ τὶς μπαρτζολέττες, γιὰ τὸ κάθε τί! Τώρα ἔπρεπε νὰ τὸν πιτυχαίνῃς 'στὴν ὥρα του, 'στὸν ἔστρο του, νὰ τοῦ τὸ φέρνῃς μὲ τρόπο, καί... καί... Ὅσο ἐπήγαιναν οἱ δουλειές του καλλίτερα, ὅσο ἐμάζευε τάλλαρα καὶ τάλλαρα, τόσο περισσότερο λὲς καὶ τὰ πονοῦσε, τόσο λυπόταν νὰ ξοδέψῃ παραπανιστὸ ἀκόμα καὶ τὸ φαρδίνι.

— Μὰ μὲ δαῦτα θὰ μᾶς θἀψουνε, χριστιανέ μου; ἐμουρμούρισε μιὰ μέρα ἡ Ἀντωνάκαινα, ποῦ τὴν ἐσταύρωσε ὡς νὰ τῆς δώσῃ τὸ *πασχάτικο* τοῦ παπᾶ.

Ἡ ἰδέα του γιὰ τὴν Ἀντζολίνα ἦταν κι' αὐτουνοῦ πῶς ἔπρεπε βέβαια «νὰ γένῃ καλή»· μὰ γι' αὐτὸ ἔφθανε νὰ τὴν *προσέχουν* γιὰ τὴν ὥρα, καὶ ἀργότερα, ἔλεγε, ἅμα γινόταν δέκα - δώδεκα χρονῶ, μποροῦσαν νὰ τὴν κρατήσουν πιὰ 'στὸ σπίτι «νὰ βοηθάῃ 'στὶς δουλειὲς» καὶ νὰ διώξουν τὴν Παρασκευή, ποῦ *σιγουραμένη* θὰ ἔβγαινε κακή. Ἔτσι ἐλογάριαζε ὁ νοικοκύρης μας νὰ λύσῃ καὶ τὸ πρόβλημα «τῆς ὑπηρεσίας», ποῦ σὲ κάθε τόπο καὶ σὲ κάθε ἐποχὴ εἶνε, φαίνεται, πρόβλημα.

Ἡ Αντωνάκαινα ἔσχιζε τὰ ροῦχα της, — τοὐλάχιστο τ' ἀπομέσα:

— Μ' ἀλήθεια στὸ Χριστό σου, τοῦ κλαιγότανε, λογαριάζεις νὰ κάμῃς τὴ φιότσα σου μαμούρα[1];

— Καὶ γιατί ὄχι; Μηγάρις μαμούρα δὲν ἤτανε κ' ἡ μάννα τση;

— Ναῖσκε· μὰ ἡ μάννα τση δὲν εἶχε πατέρα δουλευτή, οὔτε νουνὸ μεγαλέμπορα!

— Βέβαια! ἀντηχοῦσε τότες ἡ περιπαίχτρα φωνὴ τοῦ σιόρ - Ἀντωνάκη· ἄλλα τὰ μάτια, βλέπεις, τοῦ λαγοῦ... Καλὲ δὲ μὲ ξεφορτώνεσαι μὲ τσὶ ἰδέες σου, ποῦ θέλεις νὰ κάμῃς οὔλο τὸν κόσμο ἀφεντάδες καὶ κυράδες;! Ἀκοῦς ἐκεῖ ποῦ θὰν τὴ στείλω στὸ σκολειό! Στὸ σκολειό! Καὶ ποῦ, μάτια μου; Μὴν ὁρίζῃς καὶ 'στὴ Ντακουροῦ, ποῦ πᾶνε οἱ ἀρχοντοπούλες; νὰ πιάσῃ φιλίες μὲ τσὶ κοντεσσίνες, καὶ νὰν τὴ βλέπῃς νἀνοίγῃ ἡ καρδιά σου σὰν τραντάφυλλο; Καὶ νὰ πηγαίνω νὰ τὴν ἀσκολάζω ἐγώ, νὰ σοῦ τὴ φέρνω κάθε τὸ κοντόβραδο, νὰν τὴ γλυκοφιλῇς καὶ νὰν τσῆ λὲς πῶς μοσκοβολάει σὰν τὰ μπουγαρίνια; ὤ ὤ! βωδίες! .— Καὶ νὰ μᾶς καλοῦνε 'στοὶ *ζάμνες*[2], τὸ Θεριστή, καὶ νὰ βάνῃς ἐσὺ τὸ *ἄμπιτό*[3] σου κ' ἐγὼ τὴ *μι-*

[1] *ἀντί*, τὸ ξύλο τοῦ ἀργαλιοῦ, ποῦ τυλίγεται τὸ διασίδι. «Γιὰ τ' ἀντὶ ποῦ ἔχει δύο τροῦπες», συνειθισμένη ἀπάντησις περιπαιχτική.

[1] *μαμούρα*, δουλικό.

[2] *ζάμνες*, ἐξετάσεις. [3] *ἄμπιτο*, φόρεμα ἐπίσημο μεταξωτό.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΟΥ ΚΑ'ΓΡΟΥ

Π. ΤΣΙΡΙΓΩΤΗ

γρέα [1] μου, μὲ τέτοια κάψα, καὶ νὰ πηγαίνουμε νἀκοῦμε τὰ τραγουδάκια τσῆ φιότσας μας;... Ἄφισέ με, χριστιανή! Ὁ ἀφέντης ὁ Θέος μοὔκαμε τὴ χάρι νὰ μὲ γλυτώσῃ ἀπὸ παιδία,— κάτι ἤξερε! — κ' ἐγὼ γιὰ καπρίτσιο του [2] θὰ φορτωθῶ τὰ ξένα; Ἄσε με!..

Ἡ σιόρ' Ἀντωνάκαινα τὸ ἤξερε καλά: Ἅμα ὁ ἄνδρας της μιλοῦσε γιὰ τὰ παιδιὰ ποῦ δὲν εἶχε καὶ γιὰ τὰ *βάσανα* τῶν παιδιῶν ποῦ μποροῦσε νὰ ἔχῃ, ἔπλαθε ἴσα-ἴσα μὲ τὴ φαντασία του μιὰν εὐτυχία ποῦ τοῦ ἔλειπε, κ' εἶχε ἀπὸ μέσα του ὅλη τὴ διάθεσι γιὰ νὰ τὴ δοκιμάσῃ μὲ τὴ φιότσα του. Σὲ μιὰ τέτοια καλὴ ὥρα, ποῦ της ἀράδιασε πάλι τὰ φανταστικὰ γλυκοβάσανα πολὺ ζωηρά, ἡ γυναῖκα του τὸν ἐψηλάφισε μὲ τρόπο, τὸν ηὗρε καὶ τὸν ἔπιασε:

— Ὄχι, γιὰ σκολειὰ εἶνε μικρὴ ἀκόμα ἡ Ἀντζολίνα, τοῦ εἶπε· ἔπειτα θέλουμε ἔξοδα πολλά... Πάρε τση γιὰ πρὸς-ὥρας τὸ Βορρέ, νὰ μάθῃ ἀγάλια-γάλια νὰ κουτσοκαππακίζῃ, καὶ πήλειο 'μπρός... ἔ, βλέπουμε!

— Μποῦ!! ἐφώναξε διαμιᾶς ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης· δόξα σοι ὁ Θέος, Θέ μου, ποῦ σὲ ἄκουσα μία βολὰ νὰ μιλήσῃς σωστά! Ἔτσι μάλιστα! νὰ κράξῃς τὸ Βορρὲ ἀπὸ αὔριο νὰ ἔρχεται μέρα-παρὰ-μέρα νὰν τὴ διαβάζῃ, καὶ ἅμα μάθῃ νὰ ξεχωρίζῃ τὰ γράμματα καὶ νὰ σημειόνῃ τὰ ροῦχα τσῆ μπουγάδας... ἔ, τσῆ φτάνει!

— Μὰ τί λές, καϊμένε...

— Τσῆ φτάνει, εἶπα! ἐβρόντηξε ὁ σιὸρ-Ἀντωνάκης θυμόνωντας τάχα, κατὰ τὴ συνήθειά του, γιὰ νἀποσκεπάσῃ τὴν ὑποχώρησι. Τσῆ φτάνει! Τὰ πολλὰ γράμματα γιὰ τσὶ κοπέλλες εἶνε περιττά. Ἀμὴ τί θέλεις; Νὰν τὴ μάθουμε νὰ γράφῃ ραβασάκια; καὶ αὔριο-μεθαύριο ποῦ θὰ μεγαλώσῃ, — καὶ θὰ γένῃ ὥμορφη ἡ βρώμα, — νἄχουμε ἀνάμεσα 'ςτσὶ ἄλλες, καὶ τέτοιας λογῆς σκοτοῦρες;...

— Ὦ, τὸ κακόμοιρο!

— Πάλε τὸ κακόμοιρο;!

— Συμπάθειο! Ἂς τήνε λέμε βρώμα, ὅπως τὴν εἶπες τοῦ λόγου σου. Ἔτσι σαρέσει καλλίτερα;

[1] *μιγρέα*, εἶδος ζακὲ ἢ ρεδιγκότας.
[2] *γιὰ καπρίτσιο του*, στὸ πεῖσμα του.

Αὐτὴ ἡ ἐρώτησι ἔμεινε χωρὶς ἀπάντησι. Μολοντοῦτο ἡ σιόρ' Ἀντωνάκαινα δὲν ἄργησε οὔτε στιγμὴ νὰ κράξῃ τὸ δάσκαλο Βορρέ, — ἕν' ἀγαθώτατο καὶ ἀκούραστο γεροντάκι, ποῦ πήγαινε 'στὰ σπίτια τοῦ λαοῦ κ' ἐμάθαινε τὰ πρῶτα γράμματα σὲ ἄνδρες καὶ σὲ γυναῖκες, σὲ μεγάλους καὶ σὲ μικρούς [1], — κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα ἡ μικρὴ Ἀντζολίνα ἄρχισε νὰ κελαϊδῇ σὰν τὸ πουλάκι: *Σταυρὲ βοήθει μοι, ἄλφα - ἄλφα, βῆτα - βῆτα* . . .

Ἀλλὰ πρὶν τελειώσῃ καλὰ καλὰ ὁ μῆνας τοῦ δασκάλου, ἕνα δειλινό, γυρίζωντας ἀπὸ τὸν περίπατό του, ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης ὁ Κιτραμῆς εἶπε μὲ τὸ πιὸ ἐπίσημο ὕφος του:

— Ἀντζολα καὶ Ἀντζολίνα, νὰ μοῦ κάμετε τὴ χάρη νὰ πῆτε τοῦ σιὸρ δασκάλου τοῦ Βορρέ, ἀπὸ αὔριο νὰ μὴ ματακοπιάσῃ.

— Γιατί;

— Γιατὶ δὲ μοῦ χρειάζεται ἄλλο!

— Ὦ συφορά μου! ἐμουρμούρισε ἡ Ἀντωνάκαινα.

— Οὔ, μεγάλη συφορὰ σ' εὗρηκε, μὰ τὸ ναΐς, καὶ σένανε καὶ τὴ φιότσα σου! Μὰ δὲν ἠξέρεις! . . Βάλε μὲ τὸ νοῦ σου μοναχά, πῶς σήμερα ἐπῆγα ὁ ἴδιος 'στὸ σκολειὸ τσῆ Νταϊκουροῦς καὶ τὴν ἔγραψα.

— Μπᾶ!;

— Μποῦ καὶ μπάξις! Ναῖσκε· ἀπὸ αὔριο θὰ πηγαίνῃ σκολειό τση καὶ θὰ μὲ ξεφορτόνεται. Δὲν τῶκαμα ἐγὼ τὸ σπίτι μου ἀκόμα σκολειό, καὶ βαρέθηκα νἀκούω κάθε μέρα ἄρφα-βῆτα τὸ ρῶ-ρῶ . . . Ἔντογε τὸ σκολειό τση! Ἂς πηγαίνῃ ἐκεῖ καὶ ἂς κελαϊδῇ ὅσο θέλει.

— Ἔλα τώρα, Ἀντζολίνα, νὰ μοῦ φιλήσῃς τὸ χέρι καὶ νὰ πᾶς 'στὸ σπίτι σου, γιὰ νὰν τὸ πῇς καὶ τσῆ μάνας σου . . ὄχι γιὰ τίποτσι ἄλλο παναπῇ, παρὰ ἔτσι, γιὰ νὰν τὸ ξέρῃ.

Καὶ ἅμα ἔφυγε τὸ κορίτσι, ὁ Ἀντωνάκης ἐκλαύτηκε τῆς γυναίκας του:

— Πάλι μπῆκα 'στὰ ἔξοδα, μὰ ἦταν ἀνάγκη μεγάλη . . . γιὰ νὰ μὴ βουρλιστῶ . . . Ξέρεις, γυναῖκα, πόσο θὰ θέλουμε τὸ μῆνα; Ἕνα τάλλαρο σκαστό. Ξέχωρα τὰ λίμπρα, τὰ χαρτία καὶ τὰ ρέστα.

— Ἔ, ἔχει ὁ Θέος, εἶπε ἡ σιόρ' Ἀντωνάκαινα, ποῦ μόνο δὲν ἔκλαιγε ἀπὸ τὴ χαρά της.

— Βέβαια ὁ Θέος ἔχει· μὰ νὰ μοῦ λὲς ἐμεῖς τί ἔχουμε, καὶ τί θὰ ἔχουμε στὰ γεράματα!

Ἂς εἶνε! Κάθε ἀρχιμηνιά, ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης ὁ Κιτραμῆς ἄνοιγε τὴ σακκούλα του, — μιὰ νεώτερη ἀδελφὴ ἐκεινῆς ποῦ γνωρίσαμε, — κ' ἔδινε τῆς βοπτιστικιᾶς του ἕνα πεντόφραγκο ἀσημένιο γιὰ τὴν «κυρία», κ' ἕνα μισόφραγκο γιὰ τὴν «ἐπιστάτρια». Καὶ μιὰ φορά, ποῦ ἡ σιόρ' Ἀντωνάκαινα ξεθάρρεψε νὰ τοῦ 'πῇ πῶς τὸ μισόφραγκο μποροῦσε νὰ εἶνε κάποτες καὶ περιττό, ὁ Κιτραμῆς ἀγρίεψε καὶ τῆς ἐφώναξε:

— Γιὰ κάμε μου τὴ χάρι, μή με κάμῃς καὶ 'πῶ κανένα ἄσκημο λόγο μπροστὰ στὸ παιδί . . Βάρδιες ἐγὼ 'στὸ πουγγί μου δὲ θέλω· ἄ!

Ἔτσι ἐπέρασαν τρία χρόνια. Τρεῖς φορὲς 'ς αὐτὸ τὸ διάστημα ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης ἐφόρεσε τὴ *μυγρέα* του καὶ ἡ Κιτραμίνα τὸ *ἄμπιτό* της, καὶ πῆγαν στὶς *ζάμνες*, μὲ τὴν κάψα τοῦ Θεριστῆ, γιὰ νἀκούσουν τὰ τραγουδάκια καὶ νὰ ἰδοῦν τὰ χειροτεχνήματα τῆς φιότσας τους. Ἡ Ἀντζολίνα εἶχε μεγαλώσει μιὰ χαρά. Δεκάμισυ χρονῶ, καὶ τὴν ἔκανες δώδεκα ἂν τὴν ἔβλεπες· καὶ τὴν ἔκανες δεκαπέντε ἂν τὴν ἄκουγες νὰ μιλῇ. Ἤξερε κάθε λόγο, καὶ κάθε ἀντίλογο, καὶ κάθε παροιμία, καὶ κάθε πείραγμα, καὶ κάθε ἐξυπνάδα λαϊκή· καὶ ἡ κουβέντα της, λιγόλογη πάντα, ὅλο μὲ *πόντους*· καὶ πάντα μ' ἕνα ἐλαφρὸ πεῖσμα, μ' ἕνα παράξενο κάκιωμα, σὰ νὰ τὰ εἶχε μὲ ὅλους καὶ μὲ κανένα. Ἂν της ἔλεγες γιὰ κάποιον πῶς εἶνε καλός, σοῦ ἀπαντοῦσε: «Καλὸς βέβαια! ἂν ἦτανε κακὸς θὰ τὸν εἴχανε στὴ φυλακή». Ἂν ἄκουε κανένα τραγουδιστῆ, ποῦ δὲν εἶχε αἰτία νὰ τὸν κολακέψῃ, τὸν ἐβεβαίονε: «Ἂν πνίξουνε οὔλους τσοὶ τραγουδιστάδες, ἐσύ, καϋμένε μου, θὰ πᾷς ἄδικα». Ἂν τὴν ἐρωτοῦσες «πότε;» γιὰ κάτι ποῦ τῶξερες πολὺ καλὰ πότε ἔγινε, σοῦ ἀπαντοῦσε: «Τὴν ὥρα ποῦ γεννούσανε οἱ κόττες». Καὶ τακτικά, ὅποτε τῆς ἐπαινοῦσαν ἕνα πρᾶγμα, εἴτε τῆς ἄρεσε εἴτε ὄχι, ἀπαντοῦσε: «Ναί, μὰ τὴν ἀλήθεια· ἂ δὲ χαλάσῃ, καρδίες θὰ κάψῃ». Ὁ νουνός της δὲν ἐχόρταινε νὰ τὴν ἀκούῃ, νὰ κρυφογελάῃ, νὰ τὴν ψευτομαλόνῃ καὶ νὰ καμαρόνῃ. Καὶ οἱ δυὸ γειτονιὲς ἦταν μαζί της ξετρελλαμένες.

Μιὰ φορὰ μόνον τὴν ἄκουσαν νὰ μιλήσῃ σοβαρά, χωρὶς νάζι. Περνοῦσε, γιὰ νὰ πάῃ 'στοῦ νουνοῦ της, ἀπὸ τὴν ταβέρνα τοῦ Μπαλαρῆ, κ' ἕνας νοικοκύρης ἀπὸ ἄλλη γειτονιά, ποῦ τὴν εἶδε καὶ τοῦ ἔκαμε φαίνεται ἐντύπωσι

[1] Ὁ Βορρὲς εἶνε πρόσωπο ἀληθινό. Τὸν ἀξέχαστο αὐτὸ δάσκαλο τοῦ λαοῦ κάποτε ζωγράφισε ὡραῖα ὁ ζακυνθινὸς ποιητὴς Ἀνδρέας Μαρτζώκης.

ἡ ξανθὴ εὐμορφιά της καὶ τὸ ἀρχοντικὸ ὕφος της, ρώτησε τὴ γυναῖκα τοῦ ταβερνάρη «τίνος εἶνε ἡ κοπελλούλα;».

— Εἶνε ψυχοπαῖδα τοῦ σιὸρ Ἀντωνάκη τοῦ Κιτραμῆ, ἀποκρίθηκε ἡ Μπαλαρίνα ἀπὸ τὸ κατῶφλι τῆς πόρτας της.

Πῆρε τὸ λόγο τ' αὐτὶ τῆς μικρῆς, κ' ἐγύρισε ὀπίσω κατακόκκινη καὶ περήφανη, τὴν ἐκαλημέρισε εὐγενικά, κ' ἔπειτα τῆς εἶπε:

— Τί εἶπες, κυρά μου, πῶς εἶμαι ψυχοπαῖδα τοῦ νουνοῦ μου; Μὲ συμπαθᾶς, μὰ ἐγὼ δὲν εἶμαι ψυχοπαῖδα. Στὴ ρούγα δὲ μ' εὑρήκανε ἐμένανε καὶ δὲν ἔχω χρεία νὰ μὲ λέῃ ἔτσι κανείς. Δόξα σοι ὁ Θέος, καὶ μάννα ἔχω, καὶ πατέρα. Ἀναθρεφτὴ τοῦ σιὸρ-Ἀντωνάκη νὰ λές. Ἔτσι μάλιστα! Εἶμαι φιότσα του κι' ἀναθρεφτή του.

Ἀπὸ τὰ γύρω παράθυρα οἱ γυναικοῦλες ἄκουαν σαστισμένες. Ἡ ἀγαθὴ Μπαλαρίνα τὰ εἶχε χάσει ὁλότελα, καὶ σὰ νὰ εἶχε μπροστά της ἄνθρωπο μεγάλο, δὲν ἤξερε τί νὰ πῇ.

— Συμπάθειο, ἐψιθύρισε, δὲν τῶξερα... ἐγὼ ἡ καϊμένη δὲν τῶπα γιὰ κακό.

Ἀλήθεια δὲν τὸ εἶχε 'πῇ γιὰ κακό. Κ' ἴσως μάλιστα νὰ μὴν ὑποψιαζότανε καθόλου πῶς στέκει τόσο μεγάλη διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ ψυχοπαῖδα καὶ 'ς ἀναθρεφτή.

Ὅμως ὕστερ' ἀπὸ λίγον καιρό, ἡ Ἀντζολίνα δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ καυχιέται πῶς ἔχει μάννα καὶ πατέρα. Ἡ δυστυχισμένη ἡ Κρουσταλλένια βαρειαρρώστησε καὶ πῆγε. Λίγες μέρες πρίν, εἶχε γεννήσει ἕν' ἀρσενικὸ σκοτωμένο. Ἡ σιόρ' Ἀντωνάκαινα ἄκουσε τὸ μαντᾶτο καταλυπημένη κι' ἀπαρηγόρητη ποῦ δὲν μποροῦσε νὰ βαφτίσῃ κι' αὐτὸ τὸ παιδί... Ἔπειτα ἔμαθε καὶ τὸν θάνατο τῆς μητέρας ἀπὸ πυρετὸ ἐπιλόχιο... Τὸ τί θρῆνο καὶ τὸ τί δαρμὸ ἔκαμε, δὲ λέγεται! Ὁ Ἀντωνάκης ὁ Κιτραμῆς, ποῦ λυπήθηκε κι' αὐτὸς λιγάκι τὴν ἄμοιρη Κρουσταλλένια γι' ἀγάπη τῆς Ἀντζολίνας,—ὅπως κι' ἂ θὲς δὲν ἦταν «θεοῦ πόρεψι» νὰ μείνῃ ὀρφανὸ τὸ κακόμοιρο καὶ νὰ μανροφορεθῇ ἀπὸ τέτοια ἡλικία,—ἀναγκάστηκε πάλι νὰ κάμῃ τὸν σκληρό, τὸν ἀναίσθητο καὶ τὸν ἄγριο:

— Ἔλα, καλά, ἐπέθανε, καὶ μὲ τοῦτο; Θεὸς σχωρέσ' τη! Εἶνε τίποτσι ἄλλο; Οὔλοι μας θὰ πεθάνουμε! Οἱ ἀθρῶποι, βλέπεις, ἔχουμε ἐφτούνη τὴ χάρι ἀπὸ τὸν Ἀφέντη τὸ Θέο. Ἤθελα ὅμως νἄξερα, μία βολὰ ποῦ κάνεις ἔτσι γιὰ τὴν Κρουσταλλένια, τί θἄκανες ἂν ἐπέθαινα ἐγώ;..

— Ματατόπισε! τοῦ ἐφώναξε μέσ' 'στοὺς θρήνους της ἡ γυναῖκα του· ἔτσι πάντα κακομελετᾷς καὶ μᾶς βρίσκουνε οὔλες οἱ δυστυχίες τοῦ κόσμου!..

— Μάτια μου! ἀποκρίθηκε ὁ Ἀντωνάκης, μακάρι οὔλες μας οἱ δυστυχίες νὰ ἤτανε σὰν τὴ σημερινή! Μὰ ποῦ δὲν εἶνε!

— Ἄ,τί σκληρόψυχος ποῦ ἔγεινες τώρα-τώρα, Ἀντωνάκη! εἶνε ἡ σιόρ' Ἀντωνάκαινα· μὰ τὴν ἁγι' ἀλήθεια, σιχαίνεται ὁ χριστιανὸς νὰ σὲ ἀκούῃ. Ἔτσι γιαμὰ κάνουνε τὸν ἄνθρωπο τὰ τάλλαρα, π' ἀνάθεμά τα;

— Ἔτσι, ἔτσι, ἀποκρίθηκε ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης· καὶ γιὰ δαῦτο, φαίνεται, βάλθηκες τοῦ λόγου σου νὰ μοῦ τὰ φινίρῃς τὸ γληγορώτερο...

Ὁ δυνατώτερος ὅμως καυγᾶς ἀνάμεσα στ ἀντρόγυνο, ἔγινε τὴν ἡμέρα ποῦ ἡ Ἀντωνάκαινα ἐπρότεινε στὸν Κιτραμῆ, — χωρὶς τρόπο αὐτὴ τὴ φορά, γιατὶ τὸ πρᾶγμα ἦταν βιαστικό, — νὰ πάρουν πιὰ τὴν Ἀντζολίνα 'στὸ σπίτι τους ὁλωσδιόλου καὶ γιὰ πάντα. Ἐέ! καὶ νὰ βλέπατε τὸ ξάφνισμα τοῦ σιὸρ Ἀντωνάκη μόλις ἄκουσε τέτοιο λόγο, τὸ τίναγμά του ἀπὸ τὴν πολυθρόνα, τὰ μπαρμπετόνια του, τὶς ματιές του τὶς σαστισμένες κ' ἐρωτηματικές, τὶς ἄλλες ματιές του τὶς θυμωμένες καὶ εἰρωνικές, τὶς χειρονομίες του, τὰ βροντερὰ βηξίματά του καὶ τ' ἀφάνταστά του ἐπιφωνήματα!.. Ἡ ἐπιμονὴ τῆς γρηᾶς τὸν εἶχε κάμει νἀφρίσῃ, καὶ δὲν ἤξερε πιὰ τί ἔλεγε καὶ τί δὲν ἔλεγε. Ἦταν κωμικώτατο. ποῦ μ' ὅλο του τὸ κακό, ἐπειδὴ ἡ Ἀντζολίνα, μαυροφορεμένη, ἔκλαιγε τὸ κακόμοιρο 'στὴ διπλανὴ καμαρούλα, περιμένωντας νἄλθῃ ὁ πατέρας της νὰ τὴν πάρῃ, — βράδυ ἡ ὥρα, — ὁ Ἀντωνάκης ἔπνιγε τὴ φωνή του, γιὰ νὰ μὴν ἀκουσθῇ· κ' οἱ πιὸ ψηλὲς νότες τοῦ θυμοῦ ἔβγαιναν μὲ μιὰ βραχνάδα, ποῦ λὲς καὶ εἶχε στριγγλιάσει:

— Τὸν κακό, ψυχρό σου φλάρη, γυναῖκα! Ξέρεις τί 'παναπῇ τὸν κακὸ ψυχρό σου φλάρη; Ἔ! ἐφτοῦνο παναπῇ! Ἀκοῦς ἐκεῖ, ποῦ θὰν τὸ κάμω τὸ σπίτι μου *σπιτάλιο*! Καὶ τί μὲ γνοιάζει ἐμένανε ἃ δὲν ἔχῃ μάνα; Ἀδὰ ἔχω ἐγώ; Καὶ τί μὲ γνοιάζει ἐμένανε ἃ δὲ μπορῇ νὰ ζήσῃ μὲ τὸν πατέρα τση; Ἀδὰ μπορῇ ἐγώ; Καὶ τί μὲ γνοιάζει ἐμένανε ἃ δὲν ξέρῃ ὁ πατέρα τση ἀπὸ παιδία; Ἀδὰ ξέρω ἐγώ;... Νὰ μοῦ κάμῃς τὴ χάρι, Ἀντζολα, νὰ τσῆ πῇς νὰ πάῃ ἀπόψε 'στὸ σπιτάκι τση, καὶ νὰ μή μου κομπαρίρῃ πάρα κάθε Κυριακή. Ὄχι ποῦ θάν την ἔχω ἐδῶ σπιτικιά, τὴν ξένη κοπέλλα, γιὰ νὰ

μοῦ κουβαληθῇ ἔπειτα καὶ ὁ πατέρας τση, καὶ νἄχω ἄλλα ντράβαλα!..

— Ναί, ὁ πατέρας τση! εἶπε ἡ 'Αντωνάκαινα· μπᾶ ὁ κακομοίρης! Ἐγὼ τοῦ μίλησα, καὶ ὅσο γι' αὐτὸ νὰ εἶσαι σίγουρος. Θέλει, λέει.....

— Ἔτσι ἔ; ἄξιζε καὶ νὰ μὴν ἤθελε!

— Θέλει νὰ συμμαζώξουμε ἐδῶ τὴ θεγατέρα του, κι' ἐκεῖνος, ἂν εἶνε ἀνάγκη, νὰ μὴν πατήσῃ τὸ πόδι του ποτές...

— Ναῖσκε, ποτές... πάρα καθεμέρα... αὐγή, γιῶμα καὶ βράδυ.

— Μὰ ὄχι, σοῦ λέω, μὴ σὲ γνοιάζῃ! ἄκουε καὶ μένανε!

— Βέβαια, γιὰ νὰ σ' ἀκούω πηγαίνουμε ἔτσι ὡραῖα. Κάθεσαι καὶ σὲ *μπαλιγάρει* καὶ σὲ γελάει ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος... Καλά! καλά! ἄσε καὶ θὰ ἰδῇς τί κολλιτσίδα θὰ μᾶς γένῃ ὁ σιὸρ Γερόλυμος! Πάρ' τηνε τὴ θεγατέρα του καὶ ὕστερα κουβεντιάζουμε... Ναί, μὰ βγάρ' το ἀπὸ τὸ νοῦ σου πῶς θὰ σοῦ κάμω ἐφτούνη τὴ χάρι. Ἄλλα λόγια δὲν ἀκούω! Ἔντογε τὸ σπίτι τση! Ἂς πάῃ νὰ κάτσῃ!

— Ὡραῖο σπίτι μὰ τὸ ναίς! Χωρὶς μάννα, χωρὶς ἀδρέφια, χωρὶς κανένανε, μ' ἕναν πατέρα μοναχά, ποῦ θὰ λείπῃ οὔλη τὴν ἡμέρα στὴ δουλειά του καὶ θὰν τὴν ἀφίνῃ, ἔρμη καὶ σκότεινη, γιὰ νὰν τοῦ μαγειρεύῃ. Μὰ τῶβαλες μὲ τὸ νοῦ σου καλά;

— Ἔ! μὰ γιὰ νὰ σοῦ πῶ! ἐφώναξε ὁ σιὸρ 'Αντωνάκης φρενιασμένος· δὲ σοῦ εἶπα πῶς δὲ θέλω συγκινητικά; Καὶ τί εἶμαι ἐγώ; ὁ Θέος, γιὰ νὰ γιατρεύω τσὶ δυστυχίες τοῦ κόσμου; Στὸ ὕστερο νὰ στὸ 'πῶ γιὰ νὰν τὸ ξέρῃς: ὅ,τι ἔκαμα ἴσια μὲ τὰ τώρα, τῶκαμα γιὰ τὴν Κρουσταλλένια ποῦ μ' ἐδούλεψε πιστὰ τόσα χρόνια. Τώρα ἡ Κρουσταλλένια ἐφινίρισε! Πάει, δὲν ἔχω καμμία ὑποχρέωσι σὲ κανένανε!.

Ἡ σιὸρ 'Αντωνάκαινα, τρομαγμένη ἀπὸ αὐτὴ τὴν ὕστερη ἀποκάλυψι, ἐσιωποῦσε καθιστή. Ὁ σιὸρ 'Αντωνάκης, μὴ βρίσκοντας νὰ πῇ ἄλλο δυνατώτερο, ἐσιωποῦσε σουλατσάρωντας. Πέρασαν ἔτσι λίγες στιγμές... Κανεὶς τους δὲν ἐτολμοῦσε νὰ ξαναφέρῃ τὴν ὁμιλία, ἂν καὶ τὸ ἤθελαν τὸ ἴδιο κ' οἱ δυό. Ἐπιτέλους μίλησε ἡ σιόρ' Ἀντωνάκαινα:

— Συφορά μου! Ποῦ νὰν τὸ στοχαζόμουν ἡ κακομοῖρα, ποῦ θἄδειχνες τόση σκληρότη καὶ κακία 'στὴν περίστασι τσῆ 'Αντζολίνας μας!.. Καὶ χωρὶς νὰ σ' ἐρωτήσω....

— Ἔ! τί ἔκαμες, λέει, χωρὶς νὰ μ' ἐρωτήσῃς; ἀντίσκοψε φοβερὸς ὁ σιὸρ 'Αντωνάκης.

— Εἶπα τοῦ Γερόλυμου νὰν τσῆ φέρῃ ἀπόψε τὰ ρουχαλάκια τση, εἶπε μὲ γενναίαν ἀπόφασι ἡ σιόρ' 'Αντωνάκαινα.

— Μπᾶ; τῶπες κι' ὅλας; Καὶ γιατί δὲ μοῦ τὸ λὲς τόση ὥρα, παρὰ μὲ κάνεις καὶ φωνάζω; Καὶ τί μ' ἐρωτᾶς, παναπῇ, ἀφοῦ τὸ ἔχῃς ἀποφασισμένο καὶ γεναμένο;... Γιὰ νὰ μὲ κογιονάρῃς[1]; γιὰ νὰ μὲ κάμῃς μπαίγνιο; ἢ γιὰ νὰ χαλάω τὸ αἷμα μου ἄδικα; Κάνε *ντούνκουε* ὅ,τι θέλεις! Ἐγώ, μάτια μου, φεύγω καὶ σἀφίνω... νοικοκυρά! Πάω ἴσια μὲ τὸν Ἄμμο νὰ ξεσκοτίσω... Δὲ μὲ λογαριάζεις ἐμένανε ἄλλο, δὲ μὲ στιμάρεις γιὰ τίποτσι. Φεύγω.. Καὶ τοῦ λόγου σου κάμε ἐλεύθερα ὅ,τι βουλισία σὲ φωτίσῃ ὁ Θέος καὶ ὁ διάολος!

Κ' ἐφόρεσε τὸ μπερετόνι του ὁ σιὸρ 'Αντωνάκης κ' ἔφυγε, μὲ τέτοια ἀπελπισία ζωγραφισμένη 'στὸ πρόσωπό του, ποῦ λὲς κ' ἐπήγαινε ἴσια 'στὸν Ἄμμο γιὰ νὰ πέσῃ 'στὴ θάλασσα νὰ πνιγῇ...

— Ἄχ! ἐφτούνη ἡ ἀναθρεφτή!... ἐμουρμούριζε· ἐφτούνη ἡ ἀναθρεφτὴ θὰ μὲ φάῃ!..

Ἐγύρισε μολοντοῦτο τὴν ὥρα τοῦ δείπνου, ἥσυχος καὶ ἱλαρός. Γιὰ πρώτη φορὰ 'στὴ ζωή του, εἶχε τὸ ὕφος πατέρα ποῦ γυρίζει τὸ βράδυ 'στὸ παιδί του... Ἡ κασσελούλα τῆς 'Αντζολίνας εἶχεν ἔλθει στὸ σπίτι καὶ εἶχεν ἀπιθωθῇ 'στὴν κρεββατοκάμαρα. Τὴν εἶδε τὴν ὥρα ποῦ μπῆκε γιὰ νὰ ξαλλάξῃ, καὶ δὲν εἶπε τίποτα... Στὸ τραπέζι ἔφαγαν οἱ τρεῖς τους, καὶ μολονότι αὐτὸ ἦταν πολὺ συνειθισμένο, τακτικὸ σχεδόν, ἀπόψε φαινόταν ἀσυνείθιστο, καινούριο... Πρώτη φορά, ὕστερ' ἀπὸ τὸν θάνατο τῆς μητέρας της, ἐχαμογέλασε ἡ 'Αντζολίνα: μιὰ στιγμή, ποῦ χαϊδεύωντας τὰ ξανθά της τὰ μαλλιά, ὁ νουνός της τὴν ἐρώτησε τί κάνει ἐκεῖνος ὁ δάσκαλός της μὲ τὴ μεγάλη μύτη.

— Αὔριο τὴν αὐγὴ ποῦ θὰ πᾶς, τῆς εἶπε, χαιρέτα μού τον· καὶ πές του, ἔτσι γεννήσῃ ἡ μυτούλα του, τόνε παρακαλῶ νὰ μοῦ φυλάξῃ ἕνα κουλοῦκι[2].

[Ἕπεται τὸ τέλος] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

---

[1] *κογιονάρω*, κοροϊδεύω.

[2] *Κουλοῦκι*, κουτάβι.

ΓΟΥΣΤΑΥΟΣ ΣΛΟΥΜΒΕΡΖΕ*

Β'.

Ο δημιουργικὸς νοῦς τοῦ ἐπιφανοῦς διδασκάλου ἐμφανίζεται κυρίως εἰς τὰ *συνθετικά* του ἔργα, μάλιστα δὲ εἰς τὴν θαυμασίαν καὶ ἀληθῶς μεγάλην *Βυζαντινὴν Ἐποποιΐαν*. Τὸ εὐρὺ πνεῦμά του κατώρθωσε πρᾶγμα θαυμαστόν, νὰ συνδυάσῃ τὴν δύναμιν πρὸς εἰδικὰς ἐργασίας καὶ πρὸς λεπτολόγον ἔρευναν τῶν κατὰ μέρος μὲ τὴν παραγωγικὴν εὐφυΐαν, τὴν καθολικὴν ἐξέτασιν τῶν γεγονότων καὶ τὴν διὰ φράσεως ἀνθηρᾶς ἔκθεσιν αὐτῶν. Ὁ νομισματολόγος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ κερμάτια εὐτελῆ ἀναπλάσσει ὁλοκλήρους ἱστορίας καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ἀπεξήρανε τὴν ἐνθουσιῶσαν ψυχήν του μὲ τὴν μονότονον καὶ ξηρὰν ἐνασχόλησιν περὶ σφραγῖδας καὶ νομίσματα, καθιστάνεται ἀληθινὸς ποιητὴς καὶ ἀρχιτέκτων, ὅταν οἰκοδομῇ μεγάλων ἱστορικῶν γεγονότων τὰς ἐποχάς. Ὅπως μία ἐπιγραφή, τῆς ὁποίας διαβάζονται μόνον μερικὰ γράμματα, μανθάνουσιν εἰς αὐτὸν τὴν ἱστορίαν ὁλόκληρον μιᾶς κοινωνικῆς καταστάσεως ἢ πολιτικοῦ ἱδρύματος, οὕτω καὶ ἀπὸ μίαν κακογραμμένην καὶ ἀνόητον φράσιν ἰδιορρύθμου καλογήρου, ἀπὸ ἓν λάθος ἀγραμμάτου χρονογράφου τῶν μέσων αἰώνων, ἀπὸ καμμίαν ξηρὰν φράσιν σκωληκοβρότου καὶ κατὰ τὰ φύλλα καὶ κατὰ τὰ νοήμονα βίου ἁγίων, ἀναπλάσσει, ἀναδημιουργεῖ ὁλόκληρα δράματα οἰκογενειακά, μηχανορραφίας τοῦ Ἱεροῦ Παλατίου, πομπὰς καὶ τελετὰς βυζαντινάς, αὐτὴν ἀκόμη τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τῶν ἱστορικῶν προσώπων, τῶν ὁποίων τὸν βίον ἀφηγεῖται.

Τοιοῦτος ἀληθὴς ἀρχιτέκτων δεικνύεται εἰς τὰ κυρίως ἀρχαιολογικὰ καὶ ἱστορικά του ἔργα ὁ ἡμέτερος ἱστορικός. Μνημονεύω ἐνταῦθα συντόμως δύο ἀπὸ τὰ γλαφυρώτερα βιβλία του, προωρισμένα δι' εὐρὺν κύκλον λογίων· εἶναι δὲ ταῦτα αἱ *Πριγκιπόννησοι*, *τὸ παλάτιον καὶ ἡ ἐκκλησία τῶν Βλαχερνῶν*, *τὸ μέγα τεῖχος τοῦ Βυζαντίου*, *ἀναμνήσεις ἐξ Ἀνατολῆς* [1], εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφονται μὲ χάριν καὶ μάθησιν ἐξαιρετικὴν οἱ ἔνδοξοι ἐκεῖνοι καὶ πολυθρύλητοι τόποι τῆς Βασιλίδος τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐξετάζονται τὰ σχετικὰ τοπογραφικὰ ζητήματα καὶ ἀνασύρονται ἀπὸ τὸ βάθος τῶν αἰώνων ποικίλαι ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις, ἄλλοτε μὲν μεγάλαι στρατιωτικαὶ πράξεις, ἄλλοτε δὲ περισσότερον ἀθόρυβα ὄχι ὅμως καὶ ὀλιγώτερον τρικυμιώδη πάθη τῆς ψυχῆς τῶν Βυζαντινῶν, οἱ ὁποῖοι κατῴκησαν εἰς τὰς Πριγκιποννήσους, εἰς τὸ Παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν καὶ ἠγωνίσθησαν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ μεγάλου βυζαντινοῦ τείχους.

Ὅμοιον κατὰ τὴν γλαφυρότητα καὶ τὸ ἑλκυστικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ἱπποτικάς του περιπετείας εἶναι τὸ βιβλίον του *Ρενάλδος Σατιγιώνιος, πρίγκιψ τῆς Ἀντιοχείας, αὐθέντης τῆς πέραν τοῦ Ἰορδάνου χώρας* [1], ἐν τῷ ὁποίῳ μᾶς μεταφέρει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Συρίας καὶ τὰς διαφόρους χριστιανικὰς κομητείας, πριγκιπᾶτα καὶ βασίλεια, τὰ ὁποῖα ἱδρύθησαν εἰς τὰς μουσουλμανικὰς χώρας ὑπὸ τῶν προσκυνητῶν ἅμα καὶ στρατιωτῶν τῶν πρώτων σταυροφορικῶν ἐκστρατειῶν. Ὁ Ρενάλδος οὗτος Σατιγιώνιος ἔδωκεν εἰς τὴν ἱστορίαν ἀψευδὲς μαρτύριον τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δυνάμεως τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν αὐτοκρατορίας. Ὅτε ὑπέπεσεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ ἀθλητικοῦ καὶ ἀρειμανίου αὐτοκράτορος Μανουὴλ Κομνηνοῦ, διὰ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ συγγνώμην ὁ ὑπερήφανος Φράγκος πρίγκιψ «ἀφῆρεσε τὴν καλύπτραν τῆς κεφαλῆς του, λέγει ὁ βυζαντινὸς χρονογράφος Κίνναμος, ἐγύμνωσε τὰς χεῖράς του ἕως τοὺς ἀγκῶνας καὶ ἀνυπόδητος ἐπορεύθη διὰ μέσου τῆς πόλεως μετὰ πολλῶν μοναχῶν. Καὶ ἦτο δεμένος μὲ σχοινίον ἀπὸ τὸν τράχηλον, ἐκρέματο δὲ ξίφος ἀπὸ τὴν μίαν χεῖρά του . Καὶ ὁ μὲν Ρενάλδος δὲν ἐτόλμα νὰ πλησιάσῃ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ βασιλέως, εἰσῆλθον δὲ ἀσκεπεῖς καὶ ἀνυπόδητοι τὸ πλῆθος τῶν μοναχῶν, καὶ ῥιφθέντες εἰς τὰ γόνατα ἔχυνον δάκρυα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς των καὶ ἀνέτεινον ἱκετευτικῶς τὰς χεῖρας. Ὁ δὲ βασιλεὺς κατ' ἀρχὰς μὲν ἠρνεῖτο, κατόπιν ὅμως ἐκάμφθη καὶ διέταξε νὰ εἰσέλθῃ ὁ πρίγκιψ». Ὁ βυζαντινὸς χρονογράφος μ' ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν ἀναφέρει τὸν θαυμασμόν, ὁ ὁποῖος κατέλαβεν τοὺς παρισταμένους πρέσβεις πολλῶν χριστιανικῶν καὶ μωαμεθανικῶν ἐθνῶν βλέπον-

* «Παναθήναια», 15 Φεβρουαρίου.

[1] Les Iles des princes, le palais et l'église des Blachernes, la grande muraille de Byzance, souvenirs d'Orient, ἐν Παρισίοις 1880, ἐκ σελ. 425.

[1] Renaud de Châtillon, prince d'Antioche seigneur de la terre d'Outre Jourdain, ἐν Παρισίοις, 1890, εἰς 8ον, ἐκ σελ. 407.

τας τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦ εὐγενοῦς Φράγκου πρίγκιπος. Ὅτε δὲ ὁ Μανουὴλ εἰσῆλθε τροπαιοῦχος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ὅλοι, λέγει πάλιν ὁ Κίνναμος, οἱ ξένοι καὶ ἐπήλυδες ἐξεπλάγησαν, βλέποντες, ὅτι ὁ Ῥενάλδος καὶ οἱ ἐπιφανεῖς Φράγκοι τῆς Ἀντιοχείας ἐπεριπάτουν πεζοὶ παρὰ τὸν ἵππον τοῦ βασιλέως καὶ ἐκράτουν τὸν ἀναβολέα τοῦ ἵππου του, ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν Ἱεροσολύμων Βαλδουῖνος ὁ Γ΄, ἀνὴρ γένους βασιλικοῦ, ἠκολούθει ὄπισθεν, ἔφιππος μέν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ φέρῃ κανὲν βασιλικὸν παράσημον. «Τὸ χαρακτηριστικώτατον ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι, λέγει ὁ ἡμέτερος Παπαρρηγόπουλος, ὅτι ὁ Μισὼ [1] ἀπεσιώπησεν ἁπάσας ταύτας τὰς σκηνάς... ἀλλ' ἡ ἀλήθεια συγκαλύπτεται μὲν πολλάκις ὑπὸ τοῦ νέφους τῶν πολιτικῶν συμφερόντων, δὲν βραδύνει ὅμως ν' ἀνατείλῃ αὖθις λαμπροτάτη. Ὁ *καλὸς κἀγαθὸς* Γουσταῦος Schlumberger γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ πρό τινων ἐτῶν ἐβεβαίωσεν ὅτι ὁ Ῥενάλδος ἡμίγυμνος καὶ φέρων καλώδιον περὶ τὸν τράχηλον καθικέτευσε τὸν βασιλέα Μανουὴλ νὰ τὸν συγχωρήσῃ καὶ ὤμοσε πίστιν εἰς αὐτόν»!

Ἀνέφερα ἐπίτηδες τὴν δικαίαν ταύτην κρίσιν, διότι αὕτη προέρχεται ἀπὸ τὸν ἐπιφανῆ διδάσκαλον τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστοριογραφίας, καὶ ἐγράφη μάλιστα εἰς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ Σλουμβερζὲ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀρχίσει τὴν δημοσίευσιν τοῦ μεγάλου του ἔργου ἤτοι τῆς *Βυζαντινῆς* του *Ἐποποιΐας*, εἰς τὴν ὁποίαν κυρίως ἀναδεικνύεται ἀληθὴς διδάσκαλος τοῦ ἡμετέρου γένους διὰ τὴν τελείαν ἀνεξαρτησίαν πνεύματος ἀπὸ τῶν παχυλῶν προλήψεων, τὰς ὁποίας διέσπειρον εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην σκότιοι Φράγκοι καλόγηροι περὶ τοῦ Βυζαντίου, διὰ τὴν λεπτολόγον δικαιοσύνην του καὶ πρὸ πάντων διὰ τὸν ἐνθουσιασμόν του ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν χαράν του νὰ γίνεται μεγαλόστομος κῆρυξ τοῦ μεγαλείου τούτου.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁμιλήσω περὶ τῆς μεγάλης *Βυζαντινῆς Ἐποποιΐας* τοῦ διασήμου ἀκαδημαϊκοῦ, μνημονεύω ἐνταῦθα ἑλκυστικώτατον ἱστόρημα, τὸ ὁποῖον ἔγραψεν ὡς ἀνάπαυλαν ἐν μέσῳ τῶν ἐπιμόχθων ἐρευνῶν του πρὸς συγγραφὴν τοῦ μεγάλου του ἔργου· λέγω τὴν «*Στρατείαν τῶν «Ἀμογαβάρων»* ἢ Καταλανῶν μισθοφόρων εἰς Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1302 μέχρι τοῦ ἔτους 1311» [1]. Ἐν τῷ γλαφυρῷ τούτῳ βιβλίῳ ἐξιστορεῖ ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς τὴν ὑπὸ Ἀνδρονίκου Β΄ τοῦ Παλαιολόγου πρόσκλησιν μισθοφόρων Ἱσπανοαράβων, οἱ ὁποῖοι ἐκαλοῦντο *Ἀμογάβαροι*, τὴν σύγκρουσιν αὐτῶν πρὸς τοὺς Βυζαντινούς, καὶ τὰς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καταστρεπτικὰς πορείας των μέχρι τῆς ὑπ' αὐτῶν ἱδρύσεως ἱσπανικοῦ δουκάτου ὑπὸ τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως. «Μεταξὺ τῶν χρονικῶν τοῦ μεσαιῶνος, λέγει ὁ συγγραφεύς, χρονικῶν τοσοῦτον θαυμασίων ἐνίοτε, δὲν ὑπάρχει ἐπεισόδιον περισσότερον δραματικὸν καὶ παθητικόν, περιπέτεια περισσότερον ἀπροσδόκητος καὶ ἀνήκουστος ἀπὸ τὴν νέαν ταύτην ἐκστρατείαν πρὸς κατάκτησιν τοῦ Χρυσοῦ Δέρατος». Ἡ ἱστορία τῆς Ὀδυσσείας ταύτης ἐγράφη ὑπὸ χρονογράφου ἀψευδοῦς, ὁ ὁποῖος, ὅπως καὶ ὁ Ξενοφῶν, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν καὶ ὑπῆρξεν στρατιώτης ἅμα καὶ συγγραφεὺς αὐτῆς, τοῦ «μεγαλοπρεπεστάτου αὐθέντου» Μουντάνερ ἐν Ῥαμών. Κατὰ τοῦτον δὲ καὶ τοὺς βυζαντινοὺς Παχυμέρην καὶ Γρηγορᾶν ἔγραψεν ὁ Ἱσπανὸς Δὸν Φραγκίσκος Μογκάδας ἔργον ὀνομαστόν, (ις΄ ἐκ.) ἀξιόλογον διὰ τὴν κομψότητα τοῦ ὕφους καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἱστορουμένων, ἀριστούργημα τῆς ὡραίας καστιλλανικῆς λογοτεχνίας. Ὡς πηγὰς δ' ἔχων τοὺς Ἱσπανοὺς Μουντάνερ καὶ Μογκάδαν, τοὺς Βυζαντινοὺς Παχυμέρην καὶ Γρηγορᾶν, συνέγραψεν ὁ ἡμέτερος βυζαντινολόγος γλαφυρωτάτην ἀφήγησιν τῆς παραδόξου ταύτης ἐκστρατείας τῶν Κιταλανῶν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Οἱ *Ἀμογάβαροι* οὗτοι, πεζοὶ πολεμισταί, συγκείμενοι ἀπὸ Καταλανούς, Καστιλλανούς, Ἀραγωνίους, Ναβαρραίους, Γασκώνους καὶ Σικελούς, καταγωγῆς εὐγενοῦς ἀλλὰ ψυχῆς τραχείας, ὥρμήθησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ιδ΄ αἰῶνος ἐκ τῶν χλοερῶν Πυρηναίων καὶ τῶν Σικελικῶν πεδιάδων, σύροντες μεθ' ἑαυτῶν κατ' ἔθος ἀρχαῖον τὰς θρασείας ἑταίρας, αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταὶ χειρίζονται ὁσάκις παρουσιάζεται ἀνάγκη, τὴν βαρεῖαν σπάθην τῶν σκληροτραχήλων συντρόφων.

Ἡ δὲ «*Βυζαντινὴ Ἐποποιΐα*», τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν ἀληθῶς κατὰ ποσὸν καὶ κατὰ ποιὸν ἔργον τοῦ ἐπιφανοῦς βυζαντιολόγου, ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσαρας ὀγκωδεστάτους τόμους, στολισμένους μὲ εἰκόνας πολυαρίθμους βυζαντιακῶν μνημείων τέχνης, τυπωμένους μὲ ἀνέφικτον πολυτέλειαν καὶ τυπογραφικὴν τελειότητα, γραμ-

[1] Ἱστορικὸς τῶν σταυροφοριῶν. Βλ. Κ. Παπαρρηγοπούλου. *Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους*, ἐκδ. 1897, τ. Δ΄ σ. 541.

[1] Βραχεῖαν κρίσιν ἐδημοσίευσα ἐν τῇ *Ἁρμονίᾳ* τ. Γ΄ 1902, σ. 267 κἑξ.

μένους δὲ μὲ ποιητικὴν ἔξαρσιν, μὲ χάριν ἀφηγηματικήν, μὲ ὕφος γλαφυρόν, καὶ ἀφηγουμένους τὴν θαυμασιωτέραν περίοδον τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ «ὑπὸ ἔποψιν στρατιωτικῆς δυνάμεως καὶ τελείας ἐπιδόσεως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς τέχνης τῆς ἑλληνικῆς κατὰ τὸν μεσαιῶνα». Περὶ τοῦ μεγάλου τούτου πονήματος, τὸ ὁποῖον πρὸ μικροῦ ἐπέρανεν ὁ ἐπιφανὴς ἱστορικὸς μετὰ μόχθους πολυετεῖς καὶ ἀτρύτους, θὰ γίνῃ, ὡς εἶναι πρέπον, μακρότερος λόγος ἀλλαχοῦ. Ἐνταῦθα δὲ λέγω τινὰ κεφαλαιωδῶς, ἵνα καταδείξω τὴν ἐπιβολὴν τοῦ συγγραφέως καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου.

Ἡ *Βυζαντινὴ Ἐποποιΐα* εἶναι ἀληθὲς ἔπος τῶν ἄθλων τῶν μεσαιωνικῶν ἡμῶν πατέρων. Ὁ συγγραφεὺς ἐξέλεξεν πρὸς ἐξιστόρησιν τὴν λαμπροτάτην ἐποχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ στρατιαὶ τοῦ Βυζαντίου συνεχῶς ἐξεπέμποντο κατὰ πολυωνύμων βαρβάρων, κατὰ Σαρακηνῶν τῆς Κρήτης, Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ Σικελίας, κατὰ Ῥώσων καὶ Βουλγάρων, κατὰ Νορμανδῶν ἱπποτῶν τῆς Ἰταλίας, κατὰ ἡγεμόνων ὑποτελῶν τῆς Γεωργίας καὶ τῆς Ἀρμενίας· ἡ δὲ ἁγία Σοφία, ἡ κιβωτὸς τῶν πόθων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀντήχει ἀπὸ τοὺς θριαμβικοὺς αἴνους τῶν νικηφόρων στρατιῶν, καὶ ἡγεμόνες βάρβαροι ἐσύροντο δέσμιοι ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, καὶ ὁ ποὺς τοῦ βυζαντινοῦ Βασιλέως ἐπάτει ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν εἰς τὸ ἔδαφος συρομένων ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ. Ἔπειτα εἶναι θαυμασία ἡ ἐξιστόρησις διὰ τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην, μὲ τὴν ὁποίαν γράφει ὁ συγγραφεύς, διὰ τὴν ἐπανθίζουσαν χάριν τοῦ ὕφους, καὶ τέλος διὰ τὴν ἐπηκριβωμένην αὐτοῦ διήγησιν, ἡ ὁποία φέρει ἀληθῶς ὑπὸ τὰς αἰσθήσεις τὰ λεγόμενα καὶ διαγράφει μεγαλοπρεπῆ, ζωντανὴν εἰκόνα τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ βυζαντινοῦ βίου κατὰ τὸν περίδοξον ι΄ καὶ ια΄ αἰῶνα τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν αὐτοκρατορίας.

Ἀνάγνωσε κατὰ τύχην εἰς τὸν *Νικηφόρον Φωκᾶν* τὴν περιγραφὴν τῶν στρατιῶν καὶ στόλων τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ἐξερχομένων τοῦ Βυζαντίου, ὑπὸ τὰς ἀνευφημίας τῶν δήμων τῆς πόλεως καὶ τὰς λιτανείας τῶν μοναχῶν, πρὸς καταπολέμησιν τῶν Ἀράβων τῆς Κρήτης, τὴν περιπετειώδη ἐκείνην στρατείαν τοῦ σιδηροῦ στρατηλάτου, τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδον αὐτοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον, σύροντος τοὺς Σαρακηνοὺς ἐμίρας καὶ ἀναγορευομένου βασιλέως ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ· τὰς μετὰ μοναχῶν διατριβὰς τοῦ θρησκομανοῦς βασιλέως, τοῦ μοναχοῦ ἅμα καὶ αὐτοκράτορος, καὶ τοὺς ἔρωτας αὐτοῦ πρὸς τὴν ἔχουσαν περικαλλὲς τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ διεφθαρμένην τὴν ψυχὴν Θεοφανώ, κόρην καπήλου, ἡ ὁποία ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ θρόνου μεγάλων αὐτοκρατόρων· τὰ φαιδρὰ ἐπεισόδια τῆς πρεσβείας τοῦ Λογγιβάρδου ἱεράρχου Λουϊτπράνδου, καὶ τέλος τὴν τραγικὴν νύκτα, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ συνωμόται, ἀναρριχηθέντες κατὰ μεσονυκτίους ὥρας εἰς τὸ Ἱερὸν Παλάτιον ἐκ τοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν τείχους, κατέσφαξαν ἀγρίως τὸν προσευχόμενον τὴν ὥραν ἐκείνην μοναχὸν βασιλέα.

Εἰς δὲ τὸν *Ἰωάννην Τσιμισκῆν* θὰ θαυμάσῃς τὰς περιέργους στρατείας ἐπὶ τὸν Δανούβιον καὶ τὸν Εὐφράτην, τὰς μοναδικὰς ἐν τῇ ἱστορίᾳ γιγαντομαχίας τοῦ μεγαλοπρεποῦς στρατηλάτου ἐκείνου πρὸς τοὺς Ῥώσους, καὶ τὴν συνέντευξιν ἐπὶ τοῦ Δανουβίου τοῦ ἱπποτικοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ἑλλήνων, τοῦ φοβεροῦ ἐν ταῖς μάχαις καὶ σαγηνευτοῦ ἐν τοῖς ἔρωσιν, πρὸς τὸν ἄξεστον καὶ ἡμιβάρβαρον ἡγεμόνα τῶν Ῥώσων τὸν Σβιατοσλαῦον, ὁ ὁποῖος ἤρχετο εἰς τὴν συνέντευξιν ἐπὶ σχεδίας καὶ ὁ ἴδιος ἐκωπηλάτει, ἐνῷ ἐπερίμενεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ὄχθης ὁ *βασιλεὺς* ἔφιππος καὶ ὑπὸ λαμπρᾶς περιστοιχιζόμενος συνοδίας.

Κατ' ἐξοχὴν δὲ μεστὸς πολεμικῶν συμβάντων εἶναι ὁ Γ΄ τόμος τῆς *Βυζαντινῆς Ἐποποιΐας*, ὁ *Βασίλειος Β΄ ὁ Βουλγαροκτόνος*, ὁ πολυτιμότερος ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποψιν, διότι αὐτὸς μᾶς μανθάνει δι' ὁποίων γιγαντομαχιῶν καὶ δι' ὁποίας πολιτικῆς περινοίας διεσώθη ἀπὸ λυσσαλέων πολεμίων, τοὺς Βουλγάρους λέγω, ἡ ἑλληνικὴ φυλή. Εἰς τὸν *Βασίλειον τὸν Βουλγαροκτόνον* δὲν θελγόμεθα μόνον ἀναγινώσκοντες τὰς ἐπικὰς ἀληθῶς σκηνὰς τῶν μαχῶν, ἀλλὰ καὶ παντοῖα ἐπεισόδια τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου τοῦ μυστικοπαθοῦς Βυζαντίου, ὅπως τὴν σύνοδον τῶν ἀρχόντων τῆς Ἀρμενίας, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται εἰς τὸν Βασίλειον τὸν Βουλγαροκτόνον καὶ προσφέρουν εἰς αὐτὸν τὴν ὑποτέλειάν των, τὰ περὶ τοῦ θεοπνεύστου μοναχοῦ Νείλου, ὁ ὁποῖος ἵδρυσεν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τὴν περιλάλητον μονὴν τῆς Κρυπτοφέρρης, τὴν διασώζουσαν μέχρι σήμερον ἐν μέσῃ καθολικῇ χώρᾳ τὰς παραδόσεις τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν ἐκκλησίας.

Πλουσιώτερος ὅμως εἰς ἐπεισόδια τοῦ ἐσωτερικοῦ βυζαντινοῦ βίου εἶναι ὁ τελευταῖος τόμος τῆς ὅλης σειρᾶς τοῦ μεγάλου ἔργου, ὁ πραγματευόμενος περὶ τῶν τελευταίων βασιλέων τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, καὶ δὴ περὶ *τῆς Ζωῆς καὶ Θεοδώρας*, θυγατέρων τοῦ ἀφα-

νοῦς Κωνσταντίνου Η΄ καὶ ἀνεψιῶν τοῦ μεγάλου βασιλέως Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου [1]. Ἐνταῦθα κυριαρχεῖ τὸ ὄνομα τῆς βασιλίσσης Ζωῆς, τῆς τελευταίας τοῦ ἐνδόξου μακεδονικοῦ οἴκου. «Ὅ τόσον παράδοξος βίος τῆς Πορφυρογεννήτου ταύτης, λέγει ὁ συγγραφεύς, αἱ φοβεραὶ στάσεις τοῦ παλατίου, αἱ ὁποῖαι κλονίζουν τὸν θρόνον της, ὁ ἐπίσης πολυκύμαντος βίος τῆς ἀδελφῆς της Θεοδώρας, μεριζόμενος μεταξὺ τοῦ μοναστηρίου καὶ τοῦ γυναικωνίτου, μεταδίδουσιν εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων τούτων, ἀδιακόπως ἀπροσδοκήτων, ἄρωμα ρωμαντικὸν ἅμα καὶ τραγικόν. Παρέρχονται δὲ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀναγνώστου αἱ μᾶλλον πρωτότυποι φυσιογνωμίαι, καὶ αἱ μᾶλλον ἀλλοκότως ἢ ἐναργῶς διαγραφόμεναι: ὁ κομψὸς καὶ ἅβρὸς καὶ ἀσθενὴς τὸν χαρακτῆρα Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος, τοῦ ὁποίου ἡ ζωὴ συγκεντροῦται περὶ τὰ γράμματα καὶ τὸν ἔρωτα· ἡ χαριτόβρυτος Σκλήραινα, ἐρωμένη πιστὴ καὶ ἀφοσιωμένη, Πομπαδοὺρ τοῦ ια΄ βυζαντινοῦ αἰῶνος· ὁ παράφορος ἥρως Γεώργιος Μανιάκις· ὁ φιλόδοξος, εὔγλωττος καὶ δύστροπος πατριάρχης Μιχαὴλ Κηρουλλάριος καὶ τόσοι ἄλλοι ἀκόμη».

Δὲν περιορίζεται δὲ μόνον ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου· εἰς τὴν ἀφήγησιν μόνον πολεμικῶν γεγονότων, μαχῶν καὶ πρεσβειῶν, ἀλλὰ μᾶς μανθάνει τὴν γεωγραφίαν τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους καὶ τῶν ποικίλων βαρβάρων λαῶν, οἱ ὁποῖοι περιεστοίχιζον αὐτὸ καὶ ἀδιαλείπτως διεμάχοντο πρὸς τοὺς μεσαιωνικοὺς ἡμῶν πατέρας· μᾶς μανθάνει καὶ τὴν θαυμασίαν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν διοργάνωσιν τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν αὐτοκρατορίας, τὸν περίπλοκον πολιτειακὸν μηχανισμὸν τῶν αὐτοκρατορικῶν γραφείων, καὶ τέλος δημοτικώτερα καὶ οἰκογενειακώτερα ἐπεισόδια, ὅπως τοὺς ἔρωτας, τοὺς γάμους καὶ τὰ συμπόσια τῶν βυζαντινῶν παλατίων, τὸν βίον τὸν ἡγεμονικὸν τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν τιμαριούχων ἐν ταῖς ἀπομεμακρυσμέναις ἐπαρχίαις τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας, καὶ τὸν περίεργον βίον τῶν φυλασσόντων τὰ ὅρια τοῦ κράτους φρουράρχων, τῶν *ἀκριτῶν*, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ Γερμανοὶ μαργράφοι (markgraf = κόμις ὁρίων) τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς.

Πρὸς πορισμὸν δὲ τῶν παντοίων τούτων εἰδήσεων ὑπεβλήθη ὁ συγγραφεὺς εἰς μυρίους μόχθους, τοὺς ὁποίους δυσκόλως δύναται νὰ φαντασθῇ ὁ διεξερχόμενος σήμερον τὰς ἑτοίμους περιγραφὰς καὶ ἀφηγήσεις. Ὅλα ἐξ ἀρχῆς ἀνῳκοδομήθησαν, διότι σχεδὸν οὐδὲν ἦτο γνωστὸν περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ βυζαντινοῦ βίου τῶν πολυκυμάντων ἐκείνων χρόνων τῆς ι΄-ια΄ ἑκ. Ἡ ἐργασία τοῦ οἰκοδόμου συγγραφέως ὑπῆρξεν ἀληθῶς γιγαντιαία· ἑκατοστύας βιβλίων καὶ μονογραφιῶν διεξέρχεται, διὰ νὰ ζητήσῃ ἐνίοτε εἴδησίν τινα τριῶν γραμμῶν, πολλάκις δὲ διὰ νὰ μὴ εὕρῃ τίποτε· ἀνθολογεῖ πηγὰς βυζαντινάς, ἀραβικάς, ἀρμενιακάς, γεωργιανάς, σλαβωνικάς, ρωσικάς, συριακὰς καὶ φραγκικὰς μάλιστα δὲ ἰταλικάς· μελετᾷ πάντα τὰ σύγχρονα τῶν ἱστορουμένων ὑπ' αὐτοῦ χρόνων μνημεῖα τέχνης, ἀρχιτεκτονικὰ καὶ ἀφιερώματα τῶν ἐκκλησιῶν, *ἱστορίας* ἤτοι μικρογραφίας χειρογράφων, σιγίλλια καὶ νομίσματα· ἐξετάζει ὅλα τὰ μικρὰ κομψοτεχνήματα καὶ κερμάτια, καὶ συχνὰ κάμνει ταξίδια εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ μάλιστα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, Θεσσαλονίκην, Πελοπόννησον, καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ρωσικὴν Ἀρμενίαν καὶ τὰς μεσημβρινὰς ὑπωρείας τοῦ Καυκάσου. Παραθέτων δὲ καλλιτεχνικωτάτας εἰκόνας τῶν μνημείων τούτων ἐπεξηγεῖ τὸ κείμενον δι' αὐτῶν, καὶ παρέχει, οὕτως εἰπεῖν, συνεχῆ ἐξεικόνισιν τῶν ἱστορουμένων διὰ τῆς τέχνης καὶ τῆς ἀρχαιολογίας.

Μὲ τοσούτους καὶ τοιούτους μόχθους καὶ ἐρεύνας *ᾠκοδόμησεν* ἀληθῶς καὶ ἀνεδημιούργησεν ἕνα ὁλόκληρον αἰῶνα, τὸν λαμπρότατον, τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Κρήτην ἐκστρατείας τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ (960 μ. Χρ.) μέχρι τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεως ὑπὸ τοῦ στρατοῦ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ (1057 μ. Χρ.), δηλαδὴ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας· ἀφιέρωσε δὲ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον περὶ τὰς τρισχιλίας σελίδας, ἐνῷ πρότερον ἡ ἐποχὴ αὕτη δὲν ἦτο γνωστὴ παρὰ μόνον μὲ ὀλίγας σελίδας τοῦ Γάλλου Λεμπώ, τοῦ Ἄγγλου Γίββωνος καὶ τοῦ ἡμετέρου Παπαρρηγοπούλου.

Τὸ δὲ ἔργον τοῦ ἐπιφανοῦς διδασκάλου εἶναι κατ' ἐξοχὴν φιλελληνικόν, εἶναι κήρυγμα μεγαλόστομον τοῦ μεγαλείου τῆς μεσαιωνικῆς πατρίδος. Ἀντὶ τοῦ ἀψύχου Βυζαντίου, τοῦ ὁποίου τὴν νάρκην ἀφυπνίζουν μόνον τῶν καλογήρων αἱ σχολαστικαὶ διαμάχαι καὶ τοῦ παλατίου αἱ αἱματηραὶ σκηνογραφίαι, δι' ἐπιπόνου ἐργασίας ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς ἐκθάπτει Βυζάντιον γεμᾶτον ἀπὸ ζωήν, τὸ ὁποῖον ἐπὶ δέκα αἰῶνας

[1] *Παναθήναια*, τ. Ε΄ (1905) σ. 280 ἑξ.

ἐγένετο προμαχὼν τῆς χριστιανωσύνης κατὰ τῶν βαρβάρων, διὰ τῆς πολιτικῆς περινοίας του μετεμόρφωσεν εἰς ἔθνη τὰς ἀγρίας καὶ πρωτογενεῖς φυλὰς τοῦ ἀνατολικοῦ χάους, διὰ δὲ τῆς αἴγλης τοῦ πολιτισμοῦ του, λεπτεπιλέπτου καὶ περιλάμπρου, ἐγένετο καὶ εἰς τὴν Δύσιν ἀκόμη ὁ μέγας ἐκπολιτιστὴς καὶ παιδαγωγὸς τῶν λαῶν

Τὸν δίκαιον τοῦτον θαυμασμὸν πρὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ Βυζαντίου δὲν ἠδύνατο παρὰ νὰ κηρύξῃ μεγαλοστόμως ἀνὴρ συνενώνων ἐν ἑαυτῷ ἁρμονικώτατα βαθεῖαν ἱστορικὴν καὶ ὑπέροχον κοινωνικὴν μόρφωσιν, παρέχων δὲ τύπον τέλειον ἀληθινοῦ Γαλάτου ἐπιστήμονος. Ψυχὴ φιλόκαλος καὶ ἐξαιρετικὴ ἁβρότης τρόπων περικοσμοῦσι τὸν ἄνδρα τεθραμμένον εἰς γενναίας οἰκογενειακὰς παραδόσεις. Αὐτάρκης ὢν ὑλικῶς, οὐδεμίαν δημοσίαν θέσιν ἐπεζήτησεν πλὴν τῆς τιμῆς τοῦ νὰ παρακάθηται εἰς τὰς συνεδρίας τοῦ γεραροῦ Γαλατικοῦ Ἱνστιτούτου· ἐπιχειρεῖ συχνὰ ταξίδια χάριν τῶν μελετῶν του, καὶ τὰς εὐτυχεστάτας στιγμὰς διέρχεται εἰς τὸ περίκομψον σπουδαστήριον αὐτοῦ, ἀληθὲς μουσεῖον νομισματικὸν καὶ καλλιτεχνικόν, συναναστρεφόμενος μὲ τοὺς προσφιλεῖς *Βυζαντινούς του*, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα δι' ἐργασίας ἐπιπόνου ἐπηνόρθωσεν καὶ ἐκαθάρισεν ἀπὸ τὰς κηλῖδας, τὰς ὁποίας εἶχεν συσσωρεύσει ἐπ' αὐτοῦ προαιώνιος καλογηρικὴ ἐμπάθεια.

«Διατί, ἔλεγεν ἡμέραν τινά, προσκολλᾶσθε τόσον ζηλοτύπως εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ λησμονεῖτε τοὺς μεγάλους πατέρας σας τοὺς Βυζαντινούς; Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ μίαν ἐπίσκεψίν μου μὲ τὸν ἰδικόν σας Πασπάτην εἰς τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως. «Ἐδῶ, μὲ λέγει, ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, ἐδῶ ἔπεσεν ὁ τελευταῖος μας αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος», καὶ οἱ ὀφθαλμοί του ἀνέβλυσαν δάκρυα· ἐνόμισα προσθέτει ὁ καλὸς καγαθὸς διδάσκαλος, ὅτι εἶχα ἐνώπιόν μου κανένα Βυζαντινόν, τεθραμμένον ἐν τῇ σοφίᾳ τῶν προγόνων καὶ παλλόμενον τὴν καρδίαν ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα.»

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ Ι. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ ΜΟΥ*

Δ'.

Ὁ φιλολογικὸς βίος. — Ὁ τύπος. — Ὁ ὀργανισμός του. — Γραφεῖα καὶ σύνταξις. — Τὸ πρῶτον μου ἄρθρον. — Τὰ περιοδικὰ καὶ οἱ συνεργάται των. — Πρώϊμος παραγωγή. — Τὰ ἡμερολόγια. — Τὸ θέατρον

Διὰ νὰ γείνῃ μᾶλλον καταληπτὸς εἰς τοὺς σημερινοὺς ἀναγνώστας ὁ φιλολογικὸς βίος εἰς ὃν ὠνειροπόλουν νὰ ἐπιδοθῶ, πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ προβῶ εἰς σύντομον ἀνάλυσιν τῆς πνευματικῆς ἀτμοσφαίρας τῶν χρόνων ἐκείνων, νὰ περιγράψω τὰ στοιχεῖα ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο καὶ νὰ ἐξηγήσω τὰς ἐπικρατούσας τότε συνθήκας περὶ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν φιλολογικὴν ἐν γένει παραγωγήν, πολλαὶ ἐκ τῶν ὁποίων μετεβλήθησαν ἢ ἠλλοιώθησαν τόσον ἐπαισθητῶς, ὥστε νὰ εἶνε σήμερον ἄγνωστος καὶ παράδοξος διὰ τὴν σύγχρονον γενεάν.

Καὶ ἐν πρώτοις — à tout seigneur tout honneur — ἂς εἴπω τινὰ περὶ τοῦ τύπου, εἰ καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν αἱ σχέσεις μου μετὰ τῶν ἐφημερίδων ἦσαν πολὺ περιωρισμέναι, οὐδ' ἐφανταζόμην δὲ κἂν ὅτι μετ' ὀλίγα ἔτη ἡ δημοσιογραφία ἔμελλε νὰ μὲ σαγηνεύσῃ, νὰ μὲ καταλέξῃ μεταξὺ τῶν θεραπόντων της καὶ νὰ καταστῇ τὸ κύριόν μου ἔργον καὶ τὸ βιοποριστικόν μου ἐπάγγελμα. Τοιοῦτο τι ὅμως δὲν ἠδύνατο τότε νὰ συμβῇ διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ δημοσιογραφία εὑρίσκετο ἐν ἀρχεγόνῳ καταστάσει, εἰς τρόπον ὥστε σχεδὸν νὰ μὴ ἀποτελῇ ὡρισμένον καὶ διακεκριμένον ἐπάγγελμα. Κατὰ τὴν γνώμην μου μάλιστα, ἡ δημοσιογραφία τῶν χρόνων ἐκείνων διήνυε περίοδον παρακμῆς, καθυστεροῦσα ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις τῶν δημοσιογραφικῶν ὀργάνων τῆς προηγουμένης γενεᾶς.

Διότι ἡ *Ἀθηνᾶ* τοῦ Ἀντωνιάδου, ἡ *Ἐλπὶς* τοῦ Λεβίδου, ὁ *Αἰὼν* τοῦ Φιλήμονος ἦσαν φύλλα ὁμολογουμένως συντασσόμενα μετ' ἐμβριθείας καὶ συζητοῦντα μετὰ κύρους τὰ πράγματα, ἐνῷ ἡ ἄφθονος βλάστησις ἡ ἐπακολουθήσασα μετὰ τὴν ἐπαναστατικὴν καταιγίδα τοῦ 1862, ἀπετέλει χλωρίδα ποικιλωτέραν μέν, ἀλλὰ ποιότητος πολὺ κατωτέρας. Τὰ περισσότερα τῶν φύλλων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶλκον τὴν γένεσιν ἐκ τοῦ περιφήμου στίχου τοῦ Σούτσου.

* «Παναθήναια» 15 καὶ 30 Ἰανουαρίου.

Ἢ ἐπάγγελμα μοῦ δίδεις, ἢ ἐφημερίδα γράφω.

Τινὰ ἐξ αὐτῶν, ὅπως τὸ *Μέλλον* τὸ συντασσόμενον ὑπὸ Γλήνη καὶ τοῦ Δήμου Παππιθανασίου, ἡ *Ἐφημερὶς τῶν Συζητήσεων* τὸ ὄργανον τοῦ Ἐπαμ. Δεληγεώργη, καὶ ἄλλα δύο ἢ τρία, συνετάσσοντο μετὰ σχετικῆς ἐπιμελείας καὶ γλαφυρότητος, ὑπῆρχον δὲ καὶ μερικοὶ κάλαμοι πλήρεις σφρίγους καὶ ἀκμῆς τότε, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνετο ὁ τοῦ σεβαστοῦ σήμερον συναδέλφου μου κ. Πέτρου Κανελλίδου, διευθυντοῦ τῶν «Καιρῶν» συντάσσοντος, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, τὴν *Κόλασιν*. Ἀλλ' εἰς τὰ περισσότερα ἐπεκράτει φυρμὸς καὶ σύγχυσις ἀρθρογραφική, καὶ εἰδησεογραφική, καὶ ἀκρισία καὶ ἐπιπολαιότης, καὶ ἔλλειψις πάσης μεθόδου καὶ συνοχῆς. Καί τινα μὲν τοῦ φύλλου ἐξεδίδοντο ἅπαξ, ἢ δὶς τῆς ἑβδομάδος, τινὰ δέ, ὡς ὁ *Ἐθνοφύλαξ*, ἡ *Αὐγή*, ἡ *Παλιγγενεσία*, ἡ *Ἀλήθεια*, σπιθαμιαῖα τὸ σχῆμα, ἐξεδίδοντο πεντάκις. Φύλλον ἡμερήσιον δὲν ὑπῆρχε κανέν, τὸ πρῶτον δ' ἐκδοθὲν ἦτο ἡ ἱδρυθεῖσα τὸ 1875 *Ἐφημερὶς* τοῦ Δημ. Κορομηλᾶ, μὲ ἀρχισυντάκτην τὸν Ἰωάννην Καμπούρογλουν, ἥτις πρώτη ἐσυστηματοποίησε τὴν ὑπηρεσίαν τῆς συντάξεως καὶ τῆς διαχειρίσεως καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς τάξεως καὶ τῆς εὐπρεπείας τῆς ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας. Πρώτη αὐτὴ ἵδρυσε γραφεῖον ἴδιον, ἀξιοπρεπὲς καὶ κόσμιον, χρηματίσαν κατόπιν τὸ πρῶτον φιλολογικὸν καὶ πολιτικὸν κέντρον τῆς ἐποχῆς. Οἱ ἄλλοι δημοσιογράφοι συνήθως εἶχον ὡς γραφεῖον ἀτημέλητόν τι, ἢ καὶ ρυπαρὸν διαμέρισμα τοῦ τυπογραφείου ἔνθα ἐξετυποῦτο τὸ φύλλον των, κἄποτε δὲ τὸ τραπέζιον τοῦ καφενείου, καὶ τὰ φλογερὰ ἄρθρα συνετάσσοντο εἰς τὸ καφενεῖον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ροφήματος τοῦ καφέ, τοῦ μασσήματος τῆς κουλούρας καὶ τοῦ ρυθμικοῦ ρόγχου τοῦ ναργιλέ. Ὁ διευθυντὴς μεθ' ἑνὸς βοηθοῦ ἐπήρκουν διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ φύλλου, συνεπικουρούντων ἐνίοτε καὶ τῶν φίλων, ἐθελοντῶν ἢ ἐρασιτεχνῶν τῆς δημοσιογραφίας. Δι' αὐτῶν συνελέγοντο αἱ ὀλίγαι ἐγχώριαι εἰδήσεις, οἱ ἔμμισθοι δὲ *ρεπόρτερ* ἦσαν νεωτερισμός, τὸν ὁποῖον εἰσήγαγε πρώτη ἡ *Ἐφημερίς*, προκαλέσας μεγάλην αἴσθησιν εἰς τοὺς δημοσιογραφικοὺς κύκλους.

Ἄλλως τε ἡ ἐργασία δὲν ἦτο πολὺ κοπιώδης· διὰ τῶν τηλεγραφημάτων τῶν Βορδεάνου καὶ Ρόϋτερ (Ρέουτερ, κατὰ τὴν προφορὰν τῆς ἐποχῆς) διὰ τοῦ κυρίου ἄρθρου, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐκτενοῦς, διὰ τῶν Ἐξωτερικῶν, παραλαμβανομένων ἐκ τῶν τεργεσταίων φύλλων *Κλειοῦς* καὶ *Ἡμέρας* ἢ ἐκ τῆς *Βυζαντίδος*, τῇ βοηθείᾳ τῆς ψαλίδος, καθιστώσης περιττὴν πᾶσαν μεταφραστικὴν ἐργασίαν, διὰ τῶν *Διαφόρων*, περιλαμβανόντων φυρμὸν εἰδήσεων ἐσωτερικῶν, ἐξωτερικῶν, πολιτικῶν, κοινωνικῶν, ἀποτελουσῶν ἀληθῆ κυκεῶνα, δι' ὀλίγων Ποικίλων, μερικῶν διατριβῶν ἐπὶ πληρωμῇ καί τινων ἀγγελιῶν μὲ *κλισὲ* εὐρωπαϊκά, δι' ὧν διεφημίζοντο πρὸ πάντων τὰ καταπότια Χολλωβαῖ – οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν καταποτίων Πὶγκ — τὸ μικρόσχημον φύλλον συνεπληροῦτο. Ὑπῆρχον δὲ καὶ σατυρικά τινα φύλλα, ἐξ ὧν διέπρεπεν, εἰ καὶ μὴ ἀπηλλαγμένον τῆς χυδαιότητος καὶ τῆς τραχύτητος ἣν περιεβάλλετο τὸ σατυρικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ *Φῶς*, συντασσόμενον ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους Καρύδη, τοῦ ὁποίου ἡ σάτυρα ἀνέδιδεν οὐχὶ σπανίως ἀναλαμπὰς δηκτικότητος καὶ εὐφυΐας.

Τὰ φύλλα καθὼς καὶ τὰ εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις ἐκδιδόμενα παρ' αὐτῶν παραρτήματα, ἐπωλοῦντο ὑπὸ τῶν μικρῶν λούστρων, ὡς καὶ σήμερον, ἀλλὰ μὴ διωργανωμένων οὔτε ἐξαρτωμένων ὑπὸ πρακτορείου τινός· ἡ δοσοληψία ἐγίνετο ἀπ' εὐθείας μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν διευθυντῶν τῶν ἐφημερίδων. Ἄλλως τε τὰ ἐκ τῆς πωλήσεως εἰσοδήματα ἦσαν μηδαμινὰ σχεδόν, ὅπως ἐλάχιστα καὶ ἀνάξια λόγου ἦσαν καὶ τὰ ἐκ τῶν ἐμπορικῶν καὶ διαφημιστικῶν ἀγγελιῶν. Αἱ κύριαι πρόσοδοι τῶν ἐφημερίδων, τῶν ὁποίων καὶ τὰ ἔξοδα ἀναλόγως ἦσαν μικρά, συνίσταντο εἰς τὰς συνδρομάς, αἵτινες ἦσαν ὑποχρεωτικαὶ διὰ τοὺς ὑπαλλήλους τῶν διαφόρων κλάδων τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας, προκειμένου περὶ τῶν φύλλων τῶν ὑποστηριζόντων τὴν Κυβέρνησιν. Καὶ τ' ἄλλα, τὰ ἀντιπολιτευόμενα; θὰ ἐρωτήσῃ τις φυσικῶς. Τ' ἄλλα ἀνέμενον ἁπλούστατα τὴν σειράν των, ἐπειδὴ δὲ τὰ ὑπουργεῖα κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὡς τὰ φάσματα ἅτινα ἔβλεπεν ὁ Μάκβεθ ἐντὸς τοῦ κατόπτρου, ἤρχοντο καὶ παρήρχοντο ταχέως, ἡ προσδοκία τῶν νηστευόντων δὲν ἦτο μεγάλη. Πλὴν τῶν συνδρομῶν δὲ παρείχοντο εἰς τοὺς πιστοὺς τῆς ἐξουσίας καὶ βοηθήματα, εἴτε ὑπὸ τὸν ἄμεσον τύπον τῆς παροχῆς δι' ἐνταλμάτων, εἴτε ὑπὸ τὸν ἔμμεσον τῆς δημοσιεύσεως δημοσίων ἐγγράφων.

Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ὁ τύπος δὲν ἐπαρουσίαζε πλεονεκτήματα καὶ γόητρα ὑλικὰ καὶ ἠθικά, ἱκανὰ ὥστε νὰ σαγηνεύσωσι τοὺς νέους καὶ νὰ τοὺς παρακινῶσι ν' ἀσπάζωνται τὴν δημοσιογραφίαν ὡς ἐπάγγελμα καὶ ὡς μέσον βιοποριστικόν. Ἔπειτα, τὸ σπουδαιότερον, ὁ

τύπος εἰς οὐδεμίαν σχεδὸν διετέλει σχέσιν τότε μετὰ τῆς φιλολογίας, περιοριζόμενος αὐστηρῶς εἰς τὰ στενὰ πολιτικά του ὅρια. Ἡ ἀνάμιξις τοῦ τύπου εἰς τὴν φιλολογίαν, ἡ αὐθαίρετος μάλιστα ἐπέμβασις αὐτοῦ εἰς τὰ δικαιώματά της, ἡ προϊοῦσα μέχρις ἀποκλειστικότητος καὶ φθάσασα μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ καταστήσῃ προβληματικὴν τὴν ὕπαρξιν τῶν φιλολογικῶν δημοσιευμάτων, εἶνε ἐφεύρεσις τῶν νεωτέρων χρόνων. Πλὴν μιᾶς ἐπιφυλλίδος, δημοσιευομένης καὶ ταύτης εἰς τὰ μεγαλόσχημα τότε φύλλα καὶ πλὴν ποιημάτων τινῶν δημοσιευομένων ἐνίοτε εἰς τὰς ἐφημερίδας ὑπὸ στιχουργῶν νεαρῶν καὶ ἀδοκίμων, ἀνυπομονούντων νὰ δημοσιεύσωσι τὰ πρωτόλεια τῆς ποιητικῆς των ἐμπνεύσεως, καμμία ἄλλη ὕλη καθαρῶς φιλολογικὴ δὲν εἰσεχώρει εἰς τὰς ἀσφυκτικάς του στήλας. Ἀλλὰ καὶ ὁσάκις κατώρθωναν οἱ ἀνυπόμονοι στιχουργοὶ νὰ στεγάσωσι τὰ προϊόντα τῆς ἐμπνεύσεώς των ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πολιτικῶν ἐφημερίδων, ἡ παρεχομένη εἰς αὐτὰς φιλοξενία συνωδεύετο ἐνίοτε ὑπὸ ἀπροόπτων δυσαρέστων. Καὶ ἐνθυμοῦμαι σχετικῶς πρὸς τοῦτο φαιδρὸν ἐπεισόδιον συμβὰν ἐκ τοιαύτης ἀφορμῆς εἰς ἀθηναϊκὴν ἐφημερίδα, εἰς ἣν εἰργάσθην μετά τινα ἔτη. Νεαρὸς ποιητὴς συχνάκις ἐπολιόρκει τὸ γραφεῖον κομίζων τὰ ἔμμετρα προϊόντα τῆς γονίμου φαντασίας του καὶ ἀπαιτῶν ἑκάστοτε τὴν δημοσίευσίν των. Ὁ ἀρχισυντάκτης τῆς ἐφημερίδος, ἀνὴρ ὀξύνους καὶ ἀστεῖος, ἐδέχθη κάποτε ἐξ ἀνάγκης καὶ ἐν ἀπορίᾳ ἄλλης ὕλης νὰ δημοσιεύσῃ ἓν μικρὸν ἐρωτικὸν ποίημα τοῦ στιχοπλόκου· ἀλλ' ὅτε ἐπρόκειτο νὰ διορθώσῃ τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια, ἐν εὐθυμίᾳ ψυχικῇ διατελῶν καὶ θέλων ἴσως νὰ ἐκδικηθῇ διὰ τὴν φορτικότητά του τὸν ὀχληρὸν συνεργάτην, ἀπέναντι ἑνὸς τῶν στίχων λέγοντος: *Τί μ' ὠφελοῦν τὰ μάτια μου;* ἐσημείωσε παραπομπὴν δι' ἀστερίσκων καὶ ἔγραψεν ἐν ὑποσημειώσει τὴν φράσιν: *Βγάλ' τα.* Τὸ ποίημα ἐτυπώθη μὲ αὐτὴν τὴν ἀστείαν προσθήκην, πρὸς μεγάλην ἔκπληξιν καὶ θυμηδίαν τοῦ ἀναγινώσκοντος κοινοῦ καὶ πρὸς ἀπελπισίαν τοῦ ποιητοῦ, ὅστις ἔσπευσε φρυάττων τὴν ἑπομένην εἰς τὸ γραφεῖον ζητῶν ἐξηγήσεις. Ἀλλ' ὁ πανοῦργος ἀρχισυντάκτης μετὰ πολλῆς ἑτοιμότητος ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ τὰς συνεπείας τῆς πράξεώς του, ἐπινοήσας εὐφυεστάτην δικαιολογίαν. « — Ὁ στοιχειοθέτης, εἶπε δικαιολογούμενος πρὸς τὸν ποιητήν, εἶχε παρενείρει ἐκ παραδρομῆς μερικὰ σημεῖα παραπομπῆς μετὰ τὸν στίχον, ἐγὼ δ' ἐσημείωσα εἰς τὸ περιθώριον τὴν λέξιν *βγάλ' τα*, διὰ νὰ τ' ἀφαιρέσῃ. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐκεῖνος ἐξέλαβε τὴν σημείωσίν μου ὡς παραπομπὴν καὶ τὴν ἐστοιχειωθέτησεν ». Καὶ ὁ τιμωρηθεὶς στιχουργὸς ἠναγκάσθη ν' ἀποδεχθῇ τὴν ἐξήγησιν ταύτην καὶ ν' ἀρκεσθῇ εἰς αὐτήν, ἀφοῦ ἄλλως τε δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ ἄλλην καλλιτέραν ἐπανόρθωσιν.

Τούτου ἕνεκα μὴ ἑλκυόμενος καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν λίαν ἀναιμικὴν Σειρῆνα τοῦ τύπου, εἰς οὐδεμίαν ἦλθα πρὸς αὐτὴν ἐπικοινωνίαν, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, πλὴν μιᾶς καὶ μόνης περιστάσεως, καθ' ἣν παίζων μᾶλλον ἢ σπουδάζων, ὡς ἔτυχε νὰ διηγηθῶ ἄλλοτε, ἔγραψα ἓν ἄρθρον χάριν τοῦ *Ἑωθινοῦ Ταχυδρόμου* ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ γραφείου μου εἰς τὴν Εἰσαγγελίαν τῶν Ἐφετῶν, κατ' ἀπαίτησιν τοῦ διευθυντοῦ του — ὅστις ἠρανίζετο τὰ ἄρθρα τοῦ φύλλου του κατ' αὐτὸν τὸν περίεργον τρόπον, ἀνίκανος ὢν αὐτὸς νὰ τὰ συντάξῃ — ἀμείψαντός με γενναίως σὺν ταῖς εὐχαριστίαις του δι' ἑνὸς καφὲ μετὰ τῆς σχετικῆς κουλούρας, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν τὸ πρῶτον μου ἐκ τῆς δημοσιογραφίας κέρδος. Χάριν τῆς ἱστορίας προσθέτω ὅτι τὸ ἄρθρον ἦτο διθυραμβικὸν ὑπὲρ τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη τοῦ πολιτικοῦ προστάτου τῆς ἐφημερίδος ἐκείνης, τοῦ ὁποίου ἐξεθείαζον τὰς ἀρετάς, ἐνῷ δύναμαι νὰ βεβαιώσω μαρτυρόμενος κατὰ θεοῦ τοῦ ζῶντος ὅτι ἕως τότε ἀμυδροτάτας εἶχον γνώσεις περὶ τῶν πολιτικῶν φρονημάτων καὶ τῆς πορείας τοῦ ἐξ Ὕδρας πολιτευτοῦ.

Ὁ φιλολογικὸς ὀργασμὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κυρίως εἶχεν ὄργανα τὰ τότε ἐκδιδόμενα περιοδικά. Ἐκ τούτων ἡ μὲν *Πανδώρα*, ἥτις ὑπῆρξε μετὰ τῆς *Εὐτέρπης* τὸ χάρμα τῆς προηγουμένης γενεᾶς, εἶχε παρακμάσει· μάτην κατὰ τὰ τελευταῖα της ἔτη προσεπάθει νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς αὐτὴν ζωὴν καὶ σφρῖγος, ἀκμαῖος τότε καὶ στιλπνὸς ἐπιφυλλιδογράφος, εἰ καὶ μετριοφρόνως τηρῶν τὴν ἀνωνυμίαν, ὁ σήμερον σεβαστὸς πολιτευτὴς κ. Στέφανος Δραγούμης. Ἔζη ὡς γραία νωδός, συντηρουμένη διὰ στρυφνῶν τινων καὶ δυσπέπτων φιλολογικῶν ἢ ἀρχαιολογικῶν διατριβῶν, σπανιώτατα δημοσιεύουσα ἔργα ἐλαφρότερα τῶν νεωτέρων καὶ ἔχουσα ὡς ἐκ τούτου λίαν ἀραιὸν κύκλον ἀναγνωστῶν. Ἡ *Ἐφημερὶς τῶν Φιλομαθῶν*, ἔχουσα διάδοσιν μεταξὺ τοῦ διδασκαλικοῦ καὶ μαθητικοῦ κόσμου ἐδημοσίευσε τὰ ἀνάλατα καὶ σχολαστικὰ εὐφυολογήματα τοῦ γηραιοῦ Πανταζῆ. Ἡ ἀληθῶς κομψὴ καὶ γλαφυρὰ *Χρυσαλλὶς* τοῦ Ἀλεξάνδρου Βυζαντίου εἶχε διακόψει τὴν ἐκ-

δοσίν της. Τὰ μόνα δὲ ἀντιπροσωπεύοντα τὴν σύγχρονον παραγωγὴν ἦσαν ἡ *Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη* καὶ ὁ *Ἰλισσός*, ἐλαφρότερα, ζωντανώτερα, λαϊκώτερα καὶ μᾶλλον διαδεδομένα.

Καὶ ὁ μὲν *Ἰλισσὸς* ἱδρύθη καὶ διηυθύνετο παρὰ τοῦ μακαρίτου Ἰωάννου Κούρτελη, θεράποντος καὶ τούτου τῶν Μουσῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, μεθ' οὗ συνειργάζετο ἐνζήλως καὶ μετὰ σφρίγους ὁ καὶ εἰς τὴν ἵδρυσιν αὐτοῦ συντελέσας Ἰωάννης Καμπούρογλους. Τῆς δὲ *Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης* ἱδρυτὴς ὑπῆρξεν ὁ Ἀριστείδης Βαμπᾶς, ὁ πολιὸς σήμερον γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν, ὅστις εἶχεν ἱδρύσει τυπογραφικὸν καὶ ἐκδοτικὸν κατάστημα μετὰ τῶν Ἀδελφῶν Περρῆ. Μετὰ ταῦτα τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς ἀνέλαβεν ὁ Ἀλέξανδρος Σκαλίδης, ὁ περίεργος ἰδιόρρυθμος τύπος, λόγιος, δημοσιογράφος, μεταφραστής, διορθωτής, ἠθοποιός, εὐφυολόγος *φαρσέρ*, καὶ πρὸ πάντων *βοημὸς* τὰ ἤθη καὶ τὸν βίον. Αὐτὸς ἦτο ὁ εἰπὼν τὸ περίφημον ἐκεῖνο πρὸς τὸν διάσημον τοκογλύφον τὸν στέρξαντα νὰ δανείσῃ αὐτῷ δραχμὰς διακοσίας ἐπὶ συναλλάγματι τριμήνῳ, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ κρατήσῃ τὰς ἑκατὸν ὡς τόκον: «Κράτησε καὶ τὰς ἄλλας ἑκατὸν καὶ κάμε τὸ συνάλλαγμα διὰ ἓξ μῆνας». Μετ' αὐτὸν ἡ *Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη* περιῆλθεν εἰς τὸν Νικόλαον Ματαράγκαν, ἀδελφὸν τοῦ γνωστοῦ λογίου καὶ ποιητοῦ Παναγιώτου, ποιητοῦ καὶ τούτου, δημοσιεύοντος ἐν ἀφθονίᾳ τοὺς αἰσθηματικοὺς στίχους του εἰς τὰς στήλας τοῦ περιοδικοῦ του, ἔχοντα τὸ γραφεῖον εἰς τὴν στενωπὸν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Εἰς τὰ περιοδικὰ ταῦτα ἐδημοσίευον τὰ προϊόντα των οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν λογίων τῆς τε προγενεστέρας καὶ τῆς συγχρόνου τότε γενεᾶς, τακτικώτεροι δὲ συνεργάται αὐτῶν ἦσαν ὁ Ἄγγελος Βλάχος, ὁ Ῥοΐδης, ὁ Εἰρηναῖος Ἀσώπιος, οἱ ἀδελφοὶ Παράσχοι, ὁ Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος, ὁ Σπυρίδων Βασιλειάδης, ὁ Ἰωάννης Καμπούρογλους, ὁ Σπυρίδων Λάμπρος, ὁ Ἀριστομένης Προβελέγγιος, ὁ Νεοκλῆς Καζάζης, ὁ Τιμολέων Ἀμπελᾶς, ὁ Παναγ. Φέρμπος καὶ ἄλλοι. Παρὰ τὴν Πλειάδα ταύτην ἡμεῖς, οἱ νεώτεροι τότε κατά τι, οἱ ἀποτελοῦντες οἱονεὶ τὸ ἡμιχόριον τῶν εὐελπίδων σπαρτιατῶν νεανίσκων, ἐφιλοδοξοῦμεν νὰ συμπαραστήσωμεν, θεωροῦντες τιμὴν ὑπερτάτην νὰ ἴδωμεν καὶ τὰ ἰδικά μας πρωτόλεια δημοσιευόμενα παρὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνεγνωρισμένων ἱεροφαντῶν τῆς Μούσης.

Ἡ ὕλη ἡ κυριαρχοῦσα εἰς τὰς ὀλίγας καὶ μικρὰς σελίδας τῶν περιοδικῶν τούτων ἦσαν αἱ μεταφράσεις ξένων μυθιστορημάτων καὶ διηγημάτων. Τὰ πρωτότυπα πεζὰ ἔργα ἦσαν σπάνια καὶ μονότονα, συνιστάμενα εἰς ἀποπείρας διηγημάτων ἢ χρονογραφημάτων, σκαριφημάτων, ἢ σκαλαρθυμάτων — διότι τότε κυρίως ἐσπάρησαν ὑπὸ αὐτὰ τὰ ἀρχαιοπρεπῆ ὀνόματα τὰ περίεργα ταῦτα φιλολογικὰ ζιζάνια — ἔφερον δὲ πάντα τὴν σφραγῖδα τῆς ἐπιτηδεύσεως καὶ τῆς κενῆς, στομφώδους ἢ μελιτώδους αἰσθηματολογίας τῆς ἐποχῆς, ἥτις ἀπετέλει τὴν τελευταίαν τοῦ ρομαντισμοῦ φάσιν. Ἀφθονωτέρα δὲ βεβαίως καὶ ἀξιολογωτέρα ἦτο ἡ ποιητικὴ συγκομιδή, περὶ ἧς θὰ διαλάβω βραδύτερον, μᾶλλον ἐμπεριστατωμένως. Μερικὰ ἀνέκδοτα καὶ τ' ἀπαραίτητα αἰνίγματα καὶ ὁ γρίφος συνεπλήρουν τὸ περιεχόμενον ἑκάστου ἑβδομαδιαίου τεύχους. Ἐννοεῖται ὅτι τά τε πεζὰ καὶ τὰ ἔμμετρα πρωτότυπα ἔργα ἐδημοσιεύοντο ἄνευ τινὸς ἀμοιβῆς, μόνον δὲ μετὰ ἓν ἢ δύο ἔτη τὸ ὑπὸ τοῦ Ν. Μανιτάκη ἱδρυθὲν καὶ ὑπὸ τοῦ φιλτάτου Νικολάου Γ. Πολίτου, τοῦ σημερινοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου διευθυνόμενον ἀξιόλογον περιοδικὸν *Παρνασσὸς* ἤρχισε νὰ παρέχῃ ποιάν τινα χρηματικὴν ἀποζημίωσιν διὰ τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν.

Καὶ ταῦτα μὲν ἦσαν τὰ πρωτεύοντα καὶ γνωστότερα περιοδικά, ὑπῆρχεν ὅμως καὶ δευτερεύοντα καὶ τριτεύοντα ἐκ τῶν ἡμεροβίων ἢ καὶ λαθροβίων, τὰ ὁποῖα δὲν ἀπολείπουν εἰς καμμίαν ἐποχήν, προϊόντα πρωΐμου συνήθως νεανικῆς φιλοδοξίας. Ἡ συνήθεια τοῦ ἐκδίδειν ἢ προβαίνειν εἰς ἀποπείρας ἐκδόσεως τοιούτων περιοδικῶν πρωτογενῶν ἀπὸ τῶν μαθητικῶν εἰσέτι βάθρων φαίνεται ὅτι εἶνε παλαιά· διότι πρό τινων ἐτῶν ὁ μακαρίτης φίλος καὶ συνεργάτης μου καὶ γνωστὸς ἐπιφανὴς λόγιος Χριστόφορος Σαμαρτσίδης μοῦ διηγεῖτο ὅτι ὅτε ἐμαθήτευεν ἐν τῷ ἐνταῦθα ἐκπαιδευτηρίῳ τοῦ Βάφα πρὸ πεντηκονταετίας καὶ πλέον, ἐξέδιδε καὶ αὐτὸς — ἀγνοῶ ἂν ἐν χειρογράφῳ ἢ διὰ τοῦ τύπου — περιοδικὸν τοιοῦτο, ἔχων ὡς συνεργάτην καὶ συνεκδότην του — τίς θὰ τὸ ἐπίστευε! — τὸν τότε συμμαθητήν του Δημήτριον Ῥάλλην, τὸν τέως πρωθυπουργόν. Μοῦ προσέθετε μάλιστα τὴν λεπτομέρειαν ὅτι αὐτοὶ μὲν τὸ περιοδικόν των ἐτιτλοφόρουν *Ἐρατώ, ἀλλ'* οἱ κακεντρεχεῖς συμμαθηταί των τὸ ὠνόμαζον . . *Ξερατό*.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους περίπου ἤρχισε καὶ ἡ ἐτησία δημοσίευσις ἡμερολογίων φιλολογικῶν, γενάρχης τῶν ὁποίων ἦτο τὸ Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ Εἰρηναίου Ἀσωπίου, τοῦ ὁποίου λίαν ἐξετιμᾶτο ἡ ἀκμάζουσα τότε χάρις

καὶ τὸ πνεῦμα. Ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐξεδίδετο καὶ ὁ Καζαμίας τοῦ Κορομηλᾶ, φυτώριον ἐπίσης νεαρῶν καλάμων, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καλοῦ κἀγαθοῦ Δημητρίου Κορομηλᾶ, ὅστις σφριγῶν καὶ θαλερός, ὑπερόπτης καὶ τραχὺς κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ κατὰ βάθρ τόσον πρᾷος καὶ ἱπποτικός, ἔγραφε πεζὰ καὶ ἔμμετρα ποικίλα, ἀρεσκόμενος νὰ ὑποκρίνεται πρόσωπον οἱονεὶ μικροῦ Μαικήνα μεταξὺ τοῦ οἰκειοτέρου του φιλολογικοῦ κύκλου, πρᾶγμα ἄλλως τε ἐπιτρεπόμενον αὐτῷ ὑπὸ τῆς εὐπορίας του καὶ τῶν ἐκδοτικῶν μέσων ἅτινα διέθετε. Κατὰ προτίμησιν ὁ Κορομηλᾶς κατεγίνετο εἰς τὰ θεατρικὰ ἔργα, τρέφων τὸν διάπυρον πρὸς τὸ θέατρον ἔρωτα, ὅστις τὸν ἐθέρμανε μέχρι τῆς τελευταίας του πνοῆς, ἔκτοτε συγγράφων καὶ ἐκδίδων τὰ δράματα καὶ τὰς κωμῳδίας καὶ τοὺς μίμους καὶ τοὺς φλύακας κσὶ δὲν ἠξεύρω ποῖα ἄλλα εἴδη, τῶν ὁποίων τὴν παράδοξον ὀνοματολογίαν εἶχε τὴν μονομανίαν νὰ ἐκζητῇ εἰς τὴν ἀρχαίαν δραματογραφίαν. Ἀλλ' ἡ ἀληθὴς αὕτη προσπάθεια, ἥτις δὲν ἦτο μονομερής, διότι καὶ ἄλλοι σύγχρονοι καὶ διακεκριμένοι λόγιοι, ὁ Βλάχος, ὁ Βασιλειάδης, ὁ Παπαρρηγόπουλος κατέβαλλον πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν φιλοτίμους κόπους, ὀλίγην παρεῖχεν εὐρωστίαν καὶ ἀνάπτυξιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν θέατρον, τὸ ὁποῖον ἀκόμη τότε εὑρίσκετο εἰς τὰ σπάργανα, σήμερον δέ, μετὰ παρέλευσιν τριῶν καὶ ἐπέκεινα δεκαετηρίδων διανύει μόλις τὸ στάδιον τῆς μειρακιώδους ἡλικίας. Τὸ ἐνεργητικὸν τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰ παλαιότερα δράματα τοῦ Ζαμπελίου, τοῦ Ραγκαβῆ, τοῦ Βερναρδάκη, ἀπό τινας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπιτυχεῖς ἀποπείρας τῶν νεωτέρων, οἷον τοῦ Ἀμπελᾶ, τοῦ Ζάνου καὶ ἄλλων, καὶ ἀπὸ τὰ ἐτήσια προϊόντα τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ, οὗτινος χορηγὸς ἐτύγχανε τότε ὁ φιλόμουσος ἐν Ὀδησσῷ ὁμογενὴς κ Ἰωάν. Βουτσινᾶς καὶ οὗτινος τὸ γέρας εἰσέπραττε τακτικῶς ἐπὶ ἔτη ὡς εἰσόδημα ὁ μακαρίτης Ἀντ. Ἀντωνιάδης, ὁ γυμνασιάρχης, μὲ τὰς ἀποστεωμένας τραγῳδίας του, τὸ θέατρον δὲ ἐτροφοδοτεῖτο, ὅπως συμβαίνει καὶ σήμερον ἀκόμη, διὰ μεταφράσεων ξενικῶν ἔργων. Ἀλλὰ περὶ τοῦ θεάτρου γενικώτερον ἴσως λάβω ἀφορμὴν ν' ἀναφέρω πλείονα περαιτέρω, καθότι τότε ἀκόμη δὲν ἠσθανόμην κλίσιν ὡρισμένην πρὸς τὴν δραματικὴν τέχνην, ἂν καὶ δὲν ἦμην ἀπηλλαγμένος ἐντελῶς τοῦ πειρασμοῦ τῆς συγγραφῆς δραματικῶν ἔργων, οὔτε εἶχα σχέσεις στενὰς μὲ τοὺς θεατρικοὺς κύκλους, ὅπως ὁ ἀγαπητός μου φίλος Σουρῆς, ὅστις ἔκτοτε, καθὰ μοὶ ἐξεμυστηρεύθη — ποῦ νὰ τὸ γνωρίζω τότε! — ἀνεμιγνύετο ἐνεργῶς εἰς τὸ θέατρον καὶ ἀνήρχετο ἐπὶ τῆς σκηνῆς, συμπράττων μετὰ τοῦ Βαρβέρη, μετὰ τοῦ Σκαλίδη, μετὰ τοῦ Λάμπρου Ἐννάλη καὶ ἄλλων ἐρασιτεχνῶν εἰς τὰς παραστάσεις ἀρχαίων καὶ νεωτέρων δραμάτων

Χ. ΑΝΝΙΝΟΣ

ΠΛΑΤΩΝΟΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

Ἀπόσπασμα.

XXXI. Μ' ἐκείνους ὅπως ποῦ μοῦ δώκανε ἀθωωτικὴ ψῆφο, θὰ μιλοῦσα εὐχαρίστως, γι' αὐτὸ ποῦ ἔγινε, ἐνόσῳ οἱ ἕνδεκα βρίσκονται ἀκόμα σὲ δουλειὰ καὶ ἐγὼ δὲν πηγαίνω ἀκόμα ἐκεῖ ποῦ πρέπει νὰ πάω, γιὰ νὰ θανατωθῶ. Μείνετε λοιπὸν μαζί μου, παιδιά, αὐτὴν τὴν ὥρα· γιατὶ τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ τὰ ποῦμε μεταξύ μας, ὅσο μᾶς ἀφίνουν. Γιατὶ σὲ σᾶς, σὰν φίλοι ποῦ εἶσθε, θέλω νὰ σᾶς δείξω τί σημαίνει αὐτὸ ποῦ μοῦ συνέβηκε. Γιατὶ ἐμένα, ὦ δικασταί (καὶ ὅταν ἐσᾶς σᾶς ὀνομάζω δικαστάς, σωστὰ νομίζω πῶς σᾶς ὀνομάζω) μοὔτυχε κάτι τι σὰν θαῦμα. Γιατὶ ἡ μαντικὴ δύναμις ποῦ ἔχω πάντα, ἀπὸ τὴν θεότητα ποῦ ξέρετε, προτύτερα ἤτανε πολὺ συχνὴ πάντα καὶ μοῦ ἐναντιονότανε καὶ στὰ μικρότερα πράγματα, ὅταν πήγαινα νὰ κάνω τίποτε ποῦ δὲν ἤτανε σωστό· καὶ τώρα μοῦ συνέβηκαν αὐτὰ ἐδῶ ποῦ καὶ μόνοι σας τὰ βλέπετε καὶ ποῦ θὰ νόμιζε κανένας, ὅπως ὅλοι τὸ πιστεύουν, πῶς εἶνε τὰ μεγαλύτερα κακά. Ἐμένα λοιπὸν οὔτε ὅταν βγῆκα τὸ πρωῒ ἀπὸ τὸ σπίτι μου μοῦ ἐναντιώθηκε τὸ σημάδι αὐτὸ τοῦ θεοῦ, οὔτε ὅταν παρουσιάσθηκα ἐδῶ στὸ δικαστήριο, οὔτε στὸν λόγο μου ἀπάνω, ὅταν πήγαινα νὰ πῶ κάτι, μολονότι σὲ ἄλλους λόγους, σὲ πολλὰ μέρη, μ' ἐμπόδισε ἀπάνω στὴν ὥρα ποῦ μιλοῦσα. Τώρα ὅμως πουθενὰ σὲ ὅλην αὐτὴ τὴν ἱστορία, οὔτε σὲ πρᾶξι κἀμμιά, οὔτε σὲ λόγο μοῦ ἐναντιώθη. Ποιὰ λοι-

* Ἀπὸ τὰ ἐκδοθέντα « Ἡλύσια ».

πὸν εἶνε ἡ αἰτία, κατὰ τὴ γνώμη μου; Ἐγὼ θὰ σᾶς τὸ πῶ· γιατὶ αὐτὸ ποῦ μοῦ συνέβηκε πάει νὰ μοῦ βγῇ σὲ καλό, καὶ δὲν εἶνε σωστό, ὅπως τὸ πέρνομε ἐμεῖς, ὅσοι νομίζομε πῶς εἶνε κακὸ νὰ πεθάνῃ κανένας. Ἐμένα μοῦ δόθηκε μιὰ μεγάλη ἀπόδειξις γι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα· γιατὶ δὲν ἤτανε ποτὲ δυνατὸν νὰ μὴ μοῦ ἐναντιωθῇ τὸ συνειθισμένο σημάδι τοῦ θεοῦ, ἂν δὲν ἔμελλα νὰ κάμω κάτι καλό.

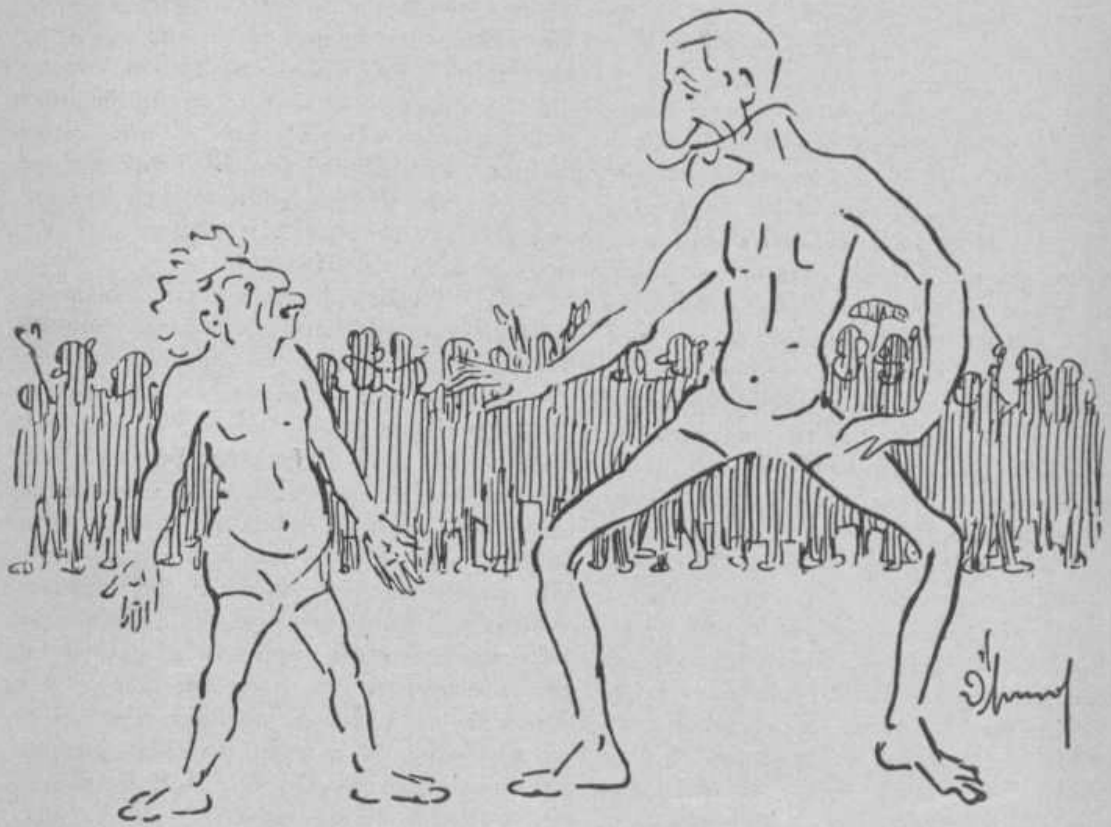
XXXII. Ἔπειτα ἂς τὸ συλλογισθοῦμε καὶ ἔτσι, πόσες δηλαδὴ ἐλπίδες μᾶς δίνει μὲ τὸ νὰ ἦνε καλὸ πρᾶγμα. Γιατὶ ἕνα ἀπὸ τὰ δύο εἶνε τὸ νὰ πεθάνῃ κανένας· ἢ εἶνε δηλαδὴ σὰν νὰ μὴν εἶνε, οὔτ' ἔχει αἴσθησι ἀπὸ τίποτε ὁ πεθαμένος, ἢ ὅπως λένε κάποια ἀλλαγὴ εἶνε ὁ θάνατος καὶ ἡ ψυχὴ ἀλλάζει κατοικία ἀπὸ τὸν τόπον αὐτὸν σὲ ἄλλον τόπο. Καὶ ἂν καμμιὰ αἴσθησις δὲν ὑπάρχῃ πιά, ἀλλὰ εἶνε σὰν ὕπνος, ὅπως ὅταν κοιμᾶται κανείς, οὔτε ὄνειρο βλέπῃ κανένα, θὰ ἤτανε θαυμάσιο κέρδος ὁ θάνατος, Γιατὶ ἐγὼ νομίζω πῶς ἂν διαλέξῃ κανένας αὐτὴ τὴ νύκτα, ποῦ ἔτσι βαρειοκοιμήθηκεν, ὥστε οὔτε ὄνειρον εἶδε, καὶ ὕστερα συγκρίνῃ μὲ τὶς ἄλλες νύκτες καὶ τὶς ἡμέρες τῆς ζωῆς του τὴν νύκτα αὐτή, καὶ συλλογισθῇ καὶ πῇ πόσες ἡμέρες καὶ νύκτες ἔζησε καλύτερα καὶ γλυκύτερα στὴ ζωή του, πιστεύω πῶς, ὄχι ἕνας ἰδιώτης, μὰ καὶ ὁ μέγας βασιλεὺς εὐκολομέτρητες θὰ τὶς βρῇ αὐτὲς μπροστὰ στὶς ἄλλες ἡμέρες καὶ τὶς νύκτες. Ἂν εἶνε λοιπὸν τέτοιο πρᾶγμα ὁ θάνατος, ἐγὼ λέω πῶς εἶνε κέρδος. Γιατὶ τίποτε περισσότερο δὲν φαίνεται νὰ ἦνε ἔτσι ὅλος ὁ καιρός, παρὰ μιὰ νύχτα. Κι' ἂν εἶνε πάλι ὁ θάνατος σὰν ταξίδι ἀποδῶ σὲ ἄλλο τόπο, καὶ εἶνε ἀληθινὰ αὐτὰ ποῦ λένε, πῶς ἐκειπέρα βρίσκονται ὅλοι οἱ πεθαμένοι, τί μεγαλύτερο καλὸ θὰ ἤτανε ἀπ' αὐτό, ὦ δικασταί. Γιατὶ ὅταν φθάσῃ κανένας στὸν Ἅδη, ἀφοῦ γλυτώσῃ ἀπ' αὐτοὺς ποῦ λένε πῶς εἶνε δικασταί, καὶ βρῇ τοὺς ἀληθινοὺς δικαστάς, αὐτοὺς ποῦ λένε πῶς δικάζουν ἐκεῖ, τὸν Μίνω καὶ τὸν Ραδάμανθυ καὶ τὸν Αἰακὸ καὶ τὸν Τριπτόλεμο καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἡμιθέους ζήσανε δίκαια στὴ ζωή τους, ἄσχημο τάχα θὰ ἤτανε τέτοιο ταξίδι; Ἢ γιὰ νὰ βρεθῆτε πάλι μὲ τὸν Ὀρφέα καὶ τὸν Μουσαῖο καὶ τὸν Ἡσίοδο καὶ τὸν Ὅμηρο, πόσα δὲν θἄδινε ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς; Ἐγὼ τοὐλάχιστον χίλιες φορὲς θὰ ἤθελα νὰ πεθάνω, ἂν εἶνε ἀληθινὰ αὐτά, γιατὶ καὶ γιὰ μένα θαυμαστὸ θὰ ἤτανε νὰ μείνω ἐκειπέρα, ἂν εὕρισκα τὸν Παλαμήδη καὶ τὸν Αἴαντα τὸν γυιὸ τοῦ Τελαμῶνος καὶ ὅποιον ἄλλον ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ποῦ θανατώθηκε ἀπὸ ἄδικη κρίσι· νὰ συγκρίνω τὰ πάθη μου μὲ τὰ δικά τους δὲν εἶνε δυσάρεστο πρᾶγμα κατὰ τὴν γνώμη μου. Καὶ τὸ καλύτερο ἀπὸ ὅλα νὰ περνῶ τὴ ζωή μου μὲ τὸ νὰ ρωτάω καὶ νὰ ἐρευνῶ κ' ἐκείνους ἐκεῖ, ὅπως τοὺς ἐδῶ, ποιὸς τάχα εἶνε σοφὸς ἀπ' αὐτοὺς καὶ ποιὸς νομίζει πῶς εἶνε καὶ δὲν εἶνε. Καὶ πόσα δὲν θἄδινε κανένας, ὦ δικασταί, νὰ ρωτήσῃ αὐτὸν ποῦ ὡδήγησε τὸ μεγάλο στράτευμα στὴν Τροία ἢ τὸν Ὀδυσσέα ἢ τὸν Σίσυφον καὶ χιλίους ἄλλους, νὰ ποῦμε, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες· ποῦ νὰ τοὺς μιλῇ κανένας καὶ νὰ τοὺς συναναστρέφεται καὶ νὰ τοὺς ρωτάῃ θὰ ἤτανε μιὰ θαυμαστὴ εὐτυχία. Καὶ γι' αὐτὸ ἐκεῖνοι ἐκεῖ δὲν θανατώνουν κανένα. Γιατὶ καὶ στὰ ἄλλα εἶνε πιὸ εὐτυχισμένοι αὐτοὶ ἐκεῖ ἀπὸ τοὺς ἐδῶ καὶ ὅλον τὸν καιρὸ εἶνε ἀθάνατοι, ἂν εἶνε ἀληθινὰ αὐτὰ ποῦ λένε.

XXIII. Ἀλλὰ καὶ σεῖς πρέπει, ὦ δικασταί, νὰ ἔχετε τὶς καλύτερες ἐλπίδες σας στὸν θάνατο, κ' ἕνα πρᾶγμα νὰ συλλογίζεσθε ποῦ εἶνε ἀληθινό, ὅτι γιὰ τὸν καλὸν ἄνθρωπο, τίποτε δὲν εἶνε κακὸ οὔτε στὴ ζωὴ οὔτε στὸν θάνατό του, οὔτε οἱ θεοὶ τὸν ξεχνοῦνε ποτέ· οὔτε τὰ δικά μου γινήκανε τώρα ἔτσι ἀπὸ τὴν τύχη, ἀλλὰ τώρα τὸ βλέπω φανερὰ πῶς τὸ νὰ πεθάνω καὶ νὰ γλυτώσω ἀπὸ τῆς φροντίδες εἶνε τὸ καλύτερο γιὰ μένα. Γι' αὐτὸ καὶ πουθενὰ δὲν μ' ἐμπόδισε τὸ σημάδι τοῦ θεοῦ καὶ οὔτε ἔχω καὶ πολὺ παράπονο μ' αὐτοὺς ποῦ μὲ καταψήφισαν καὶ τοὺς κατηγόρους μου. Μολονότι αὐτοὶ δὲν μὲ καταψηφίσανε καὶ δὲν μὲ κατηγορήσανε μ' αὐτὴ τὴν ἰδέα, μόνο μίζανε πῶς μὲ βλάπτουν· καὶ γι' αὐτὸ καὶ μόνο ἀξίζει νὰ τοὺς παραπονεθῶ.

Ὡστόσο τοὺς παρακαλῶ ἕνα πρᾶγμα: Τὰ παιδιά μου ὅταν γίνουν ἔφηβοι, νὰ τὰ τιμωρήσετε, ὦ Ἀθηναῖοι, καὶ νὰ τὰ τυραννήσετε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποῦ σᾶς ἐτυράννησα ἐγώ, ἂν σᾶς φανοῦν πῶς φροντίζουν γιὰ χρήματα ἢ γι' ἄλλο τίποτε, περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀρετή, καὶ ἂν νομίζουν πῶς εἶνε κάτι χωρὶς νὰ εἶνε, νὰ τὰ περιγελάσετε ὅπως σᾶς περιγέλασα ἐγώ, πῶς δὲν ἐπιμελοῦνται ἐκεῖνα ποῦ πρέπει, καὶ νομίζουν πῶς εἶνε κάτι χωρὶς νὰ εἶνε ἄξιοι γιὰ τίποτε. Καὶ ἂν κάμετε ἔτσι δίκαια θὰ τὰ κάμετε καὶ γιὰ μένα καὶ γιὰ τὰ παιδιά μου.

Εἶνε ὅμως ὥρα νὰ πηγαίνω, ἐγὼ γιὰ νὰ πεθάνω καὶ σεῖς γιὰ νὰ ζήσετε. Ποιὸς ἀπὸ μᾶς πηγαίνει στὸ καλύτερο, κανένας δὲν τὸ ξέρει, παρὰ μόνος ὁ θεός.

Μετάφρασις ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ

ΠΡΟΕΚΛΟΓΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ — ΥΠΟ ΘΕΜΟΥ ΑΝΝΙΝΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΥ Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Μάθημα δέκατον (τελευταῖον)— Αναγέννησις, ἀντιγραφικὴ περίοδος, ἑλληνο-ρωμαϊκὴ προσωπογραφία.

ΔΙΑ νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς Ἑλληνικῆς Πλαστικῆς ἀπὸ τοῦ 150 π.Χ.,—400 μ. Χ. ὅτε ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων, εἶναι ἀνάγκη νὰ ῥίψωμεν ἓν βλέμμα πρὸς τὴν Αἰωνίαν Πόλιν.

Οἱ Ῥωμαῖοι, λαὸς πρακτικὸς ἐκ φύσεως, δὲν ἐξήσκησαν τὴν Τέχνην, τὴν ὁποίαν κατὰ βάθος περιεφρόνουν· τὰ ἀνάγλυφά των διὰ τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἱερὰ ἐπρομηθεύοντο εἰς παλαιοτάτην ἐποχὴν ἀπὸ τῶν Τυρρηνῶν, ἡ τέχνη τῶν ὁποίων εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῆς Ἑλληνικῆς· τὰ δὲ ἀγάλματα τῶν θεῶν των καὶ τοὺς ἀνδριάντας τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν των, τοὺς ὁποίους ἵδρυον ἐν τῇ Ἀγορᾷ τῆς Ῥώμης (Forum Romanum), κατεσκεύαζον Ἕλληνες τεχνῖται, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τοῦ 500 π. Χ. μετέβαινον ἐκεῖ πρὸς εὕρεσιν τύχης.

Ἀλλ' ὅταν οἱ Ῥωμαῖοι ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν ὡραίαν καὶ μεγάλην Ἑλληνικὴν Τέχνην, ἤρχισαν νὰ ἐλκύωνται ὑπ' αὐτῆς, νὰ τὴν ἀγαποῦν καὶ νὰ τὴν θαυμάζουν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρι βαθμοῦ ἀληθινῆς μανίας.

Ἡ πρώτη ἐπικοινωνία των μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Τέχνην ἔγινεν ὅταν τῷ 212 π. Χ. ἐκυρίευσαν τὰς Συρακούσας καὶ τῷ 209 π. Χ. τὸν Τάραντα, καὶ ἐκόμισαν ὡς λάφυρα πολλὰ ἀγάλματα ἐκ τῶν πόλεων ἐκείνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τινὰ ἦσαν ἔργα τοῦ Λυσίππου. Ἐνώπιον αὐτῶν ἔμειναν ἐμβρόντητοι οἱ Ῥωμαῖοι, ἰδίως οἱ εὐγενεῖς, διὰ τὴν τελειότητα τῆς τέχνης, διὰ τὴν καλλονὴν τῶν μορφῶν, διὰ τὴν χάριν τῆς ἐργασίας. Μάτην ὁ Κάτων ἰδὼν τὸν κίνδυνον τῆς προσελκύσεως τῶν συμπολιτῶν του ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν καλλιτεχνημάτων, ἐφώναζεν ὅτι θὰ τους διαφθείρῃ ἡ περιέργεια αὐτὴ διὰ τὴν καλλιτεχνίαν· ἡ δύναμις τῆς δευτέρας ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ ἄλλως τε ἑλληνομαθοῦς καὶ φιλοτέχνου Κάτωνος.

Ἔκτοτε ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια ἵνα κοσμοῦν οἱ νικηφόροι ὕπατοι, στρατηγοὶ καὶ αὐτοκράτορες Ῥωμαῖοι τοὺς θριάμβους των, μεταφέροντες ἑλληνικὰ ἀριστουργήματα τῆς Πλαστικῆς εἰς τὴν Ῥώμην.

Τὴν πρώτην καλλιτεχνικὴν ἐπιδρομὴν ὑπέστη ἡ Μακεδονία. Ὁ Τίτος Κόϊντος Φλαμινῖνος τῷ 194 π. Χ. νικήσας τοὺς Μακεδόνας, ἔφερε τὸ πρῶτον φορτίον ἀγαλμάτων εἰς Ῥώμην· μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρχον πολλὰ τοῦ Λυσίππου πάλιν, τὰ ὁποῖα κατὰ διαταγὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἶχε κατασκευάσει διὰ τὸ Δῖον καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας ὁ μέγας ἀργειοσικυώνιος διδάσκαλος. Ὀλίγα ἔτη κατόπιν, τῷ 187 π. Χ., ὁ Μάρκος Φούλβιος Νοβιλίωρ κομίζει δευτέραν δόσιν ἀγαλμάτων ἐκ Μακεδονίας καὶ κατάγει λαμπρὸν θρίαμβον δι' αὐτῶν. Ἔτι μᾶλλον πολυάριθμα καὶ τῶν δύο τούτων ἦσαν τὰ κομισθέντα ὑπὸ τοῦ Αἰμιλίου Παύλου τῷ 167 π. Χ., ὁ ὁποῖος κατέλυσε τὸ Μακεδονικὸν βασίλειον· ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας παρήλαυνον διὰ τῶν ὁδῶν τῆς Ῥώμης τὰ θαυμάσια ἑλληνικὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ τινα τοῦ Φειδίου. Ἡ Μακεδονία ὅμως δὲν ἐξηντλήθη οὔτε μὲ τὴν ἁρπαγὴν αὐτὴν διότι ὁ Μέτελλος τῷ 146 π. Χ. κατάγει θρίαμβον ἐκ Μακεδονίας, ἀφ' οὗ κατέπνιξε τὴν τελευταίαν ἀσθενῆ ἐπανάστασιν, καὶ φέρει τετάρτην δόσιν ἀγαλμάτων ἐξ αὐτῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων 25 ἦσαν τοῦ Λυσίππου μόνον.

Κατόπιν ἦλθεν ἡ σειρὰ τῆς κυρίως Ἑλλάδος· ὁ Λεύκιος Μόμμιος καταλύσας τὴν Ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Κορίνθου τῷ 146 π. Χ. ἥρπασε μόνον ἐκ τῆς πόλεως ταύτης 1000 χαλκοῦς ἀνδριάντας καὶ ἐκόμισεν εἰς Ῥώμην. Ὅλοι οἱ ναοὶ καὶ τὰ δημόσια

Δημοσθένης.— Μαρμάρινον ἀντίγραφον κατὰ τὸ χαλκοῦν πρωτότυπον τοῦ Πολυεύκτου.— Ἐθνικὸν Μουσεῖον Νεαπόλεως.

Σοφοκλῆς. — Μαρμάρινον ἀντίγραφον — Μουσεῖον Λατερανοῦ ἐν Ῥώμῃ

Αἰσχίνης. — Μαρμάρινον ἀντίγραφον. — Ἐθνικὸν Μουσεῖον Νεαπόλεως.

κέντρα τῆς πόλεως ἐκείνης ἐγέμισαν ἀπὸ ἑλληνικὰ ἀριστουργήματα καὶ ἤρχισαν νὰ διανέμωνται εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἰταλίας τὰ πλεονάζοντα. Ἑτέραν λεηλασίαν, τεραστίαν κατ' ἀριθμόν, ἐξετέλεσεν ὁ Σύλλας τῷ 86 π. Χ., ἀπογυμνώσας ἐκ τῶν ἀρίστων ἔργων τὴν Ὀλυμπίαν ἰδίως, τοὺς Δελφοὺς καὶ τὴν Ἐπίδαυρον. Μετά τινα ἔτη κομίζει εἰς Ῥώμην καὶ ὁ πολὺς Πομπήϊος ὄχι ὀλίγα ἑλληνικὰ καλλιτεχνήματα διὰ νὰ κοσμήσῃ τὸν θρίαμβόν του.

Ἔπειτα ἦλθεν ἡ σειρὰ τῶν νήσων τῆς Ἑλλάδος, τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Τῷ 133 π. Χ. ὁ ἐλεεινὸς βασιλεὺς τῆς Περγάμου Ἄτταλος ὁ Γ' ἐδώρησε τὸ βασίλειόν του εἰς τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὁποῖοι πραγματοποιοῦντες τὴν δωρεὰν ἀπεγύμνωσαν τὴν ὡραίαν ἐκείνην βασιλίδα πόλιν τῆς καλλιτεχνίας· τὸ Μουσεῖον τῆς Περγάμου, ὅπου οἱ φιλότεχνοι Ἀτταλεῖδαι εἶχον συναθροίσει πλεῖστα ἀριστουργήματα τῶν καλλιτεχνικῶν σχολῶν καὶ περιόδων τῆς τέχνης, εἰς πρωτότυπα καὶ ἀντίγραφα, μετεκομίσθη εἰς τὴν Ῥώμην. Τῷ 43 π. Χ. κυριεύεται ἡ Ῥόδος ὑπὸ τοῦ Κασίου καὶ κομίζονται οἱ καλλιτεχνικοὶ θησαυροί της εἰς Ῥώμην. Τῷ 30 π. Χ. καταλύεται τὸ βασίλειον τῶν Πτολεμαίων, ὁ δὲ Καῖσαρ Ὀκταβιανὸς Αὔγουστος κοσμεῖ τὸν θρίαμβόν του μὲ τὰ καλλιτεχνήματα τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι εἶχον συμμαχήσει μὲ τὸν Ἀντώνιον.

Ἔκτοτε κατήντησε πλέον συρμός, ἵνα κάθε ὕπατος, στρατηγός, αὐτοκράτωρ περιοδεύων ἀνὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν, ἁφαιρῇ ὅσα ἔργα ἐνόμιζεν ἄξια λόγου καὶ τὰ κομίζῃ εἰς τὴν Ῥώμην. Μετὰ πολλὰς συλήσεις ἐκ τῶν ὁποίων σημαντικώτερα ὑπῆρξε τοῦ Νέρωνος, ἐκτελεῖται καὶ ἡ τελευταία ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου τῷ 332 μ. Χ., ἔκτοτε δὲ ἀρχίζει ὄχι πλέον ἁρπαγὴ ἀλλὰ καταστροφὴ τῶν ἀρχαίων μνημείων, ἐν Ἰταλίᾳ μὲν ὑπὸ τῶν εἰσβαλλόντων ἑκάστοτε βαρβάρων, ἐν τῇ Ἑλληνικῇ δὲ Ἀνατολῇ καὶ ὑπ' αὐτῶν καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, δοθέντος τοῦ συνθήματος ἐπισήμως ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου ὀλίγον πρὸ τοῦ 400 μ. Χ.

Ἐκτὸς τῶν *ἐπισήμων* τρόπον τινὰ συλήσεων τούτων ἔχομεν ταυτοχρόνως πολλὰς ἄλλας *ἰδιωτικάς*· ἡ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν καλλιτεχνίαν ἀγάπη τῶν Ῥωμαίων μετὰ τὰς πρώτας ἐκ Μακεδονίας συγκομιδὰς μετατρέπεται εἰς μανίαν, καὶ ὁ μικρότερος δὲ ῥωμαῖος πολίτης θεωρεῖ ὡς ζήτημα στοιχειώδους καλαισθησίας καὶ ἀπαραιτήτου ἐπιδείξεως νὰ ἔχῃ εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ τὴν ἔπαυλίν του Ἑλληνικὰ ἀγάλματα. Ἕνεκα τῆς τάσεως ταύτης ἐσχηματίζοντο ἑταιρεῖαι καὶ διωργανοῦντο εἰδικαὶ ἀποστολαὶ πρὸς ἁρπαγὴν ἢ ἀγορὰν ἀγαλμάτων ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλ' ἡ συγκομιδὴ δὲν ἦτο ἐπαρκὴς καὶ ἤρχισαν νὰ ζητοῦν *ἀντίγραφα* τῶν περιφήμων ἔργων τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν· οἱ καλοὶ ἀντιγραφεῖς εὕρισκον τὴν τύχην των ἐν Ῥώμῃ· ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἔμενον ἐν Ἑλλάδι ἐστέλλον τὰ ἔργα των πρὸς πώλησιν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου τὰ ἀνέμενον εὐπρόσδεκτοι ἀγοραί. Καὶ ἔβλεπέ τις καθ' ὅλην τὴν περίοδον 500 καὶ πλέον ἐτῶν 194 π. Χ. —332 μ. Χ.) νὰ διασχίζουν τὴν Μεσόγειον πλοῖα φορτωμένα μὲ τὸ περίεργον αὐτὸ προϊὸν τῶν ἀγαλμάτων καὶ μὲ διεύθυνσιν πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ὅπως σήμερον βλέπει τὰ πλοῖα μὲ τὰ ποικίλα φορτία των ἀπὸ ὕλας καθημερινῆς ἰδίως καταναλώσεως καὶ σωματικῆς εὐμαρείας, νὰ αὐλακώνουν τὴν αἰωνίαν θάλασσαν.

Ἐννοεῖται ὅτι πλεῖστα ναυάγια συνέβαινον καὶ τότε μὲ τὰ ἀτελέστερα μάλιστα μέσα τῆς συγκοινω-

Ἀντίνοος. — Μαρμάρινον πρωτότυπον κατὰ μίμησιν ἔργου τινὸς τοῦ Πολυκλείτου. — Ἐθνικὸν Μουσεῖον Νεαπόλεως.

νίας· τινὰ ἀναφέρουν οἱ ἀρχαῖοι. Ἓν, ἐκ τῶν μὴ ἀναφερομένων βεβαίως, εἶναι καὶ τὸ γενόμενον εἰς τὴν θάλασσαν τῶν Ἀντικυθήρων, τὸ ὁποῖον χρονολογικῶς ὥρισαν μεταξὺ τοῦ 50 π. Χ. καὶ 50 μ. Χ. οἱ κ. κ. Ἀ. Σ. Ἀρβανιτόπουλος καὶ Β. Στάης ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιγραφῶν τινων· τοῦτο βεβαιοῦται σήμερον διὰ τῆς ἀναγνώσεως χρονολογίας τινὸς ἐπὶ τοῦ εὐρεθέντος πλανηταρίου μηχανήματος τοῦ ναυαγήσαντος πλοίου.

Ἡ *ἀντιγραφικὴ* αὐτὴ *περίοδος* ἀποτελεῖ μίαν φάσιν τῆς *ἀναγεννήσεως* τῆς Ἑλληνικῆς Τέχνης. Τοῦτο τοὐλάχιστον τὸ καλὸν εἶχον αἱ ἁρπαγαί, ὅτι μετωχέτευσαν εἰς τὴν Δύσιν τὸ καλλιτεχνικὸν αἴσθημα καὶ τὸ ἐρρίζωσαν ἐκεῖ πολὺ βαθέως, καὶ ὅτι διὰ τῶν πολλῶν ἀντιγράφων ἐπέτρεψαν εἰς ἡμᾶς σήμερον νὰ λάβωμεν ἰδέαν τῆς ἀρχαίας τέχνης. Τὴν ἄλλην φάσιν ἀποτελοῦν οἱ μεταπλασμοὶ ὑπὸ τῶν καλλιτεχνῶν ἔργων ἀρχαιοτέρων· μὲ ὀλίγας δηλ. μεταβολὰς τῶν χειρῶν, τῆς κεφαλῆς ἢ τῶν ποδῶν ἀγάλματος τοῦ Φειδίου ἢ τοῦ Πολυκλείτου, τοῦ Σκόπα, τοῦ Πραξιτέλους ἢ τοῦ Λυσίππου, παρουσίαζον τότε οἱ τεχνῖται καὶ ἓν νέον δῆθεν ἔργον, καὶ τὸ ἐπώλουν ἀδρότατα ὡς νέον δημιούργημα.

Περὶ νέας δημιουργίας καὶ ἐμπνεύσεως οὔτε λόγος δὲν δύναται νὰ γίνῃ καθ' ὅλην τὴν περίοδον αὐτὴν τῶν 500 ἐτῶν. Ἐν τούτοις ἐμορφώθησαν σχολαὶ ψευτοδημιουργῶν, ἡ *Νεοαττικὴ* καὶ ἡ *Πασιτελική*, ἔχουσαι καὶ αἱ δύο ἀντιπροσώπους καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ.

Ἡ Νεοαττικὴ σχολὴ ἐπήγασεν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν· εἴδομεν ὅτι οἱ διάδοχοι τοῦ Πραξιτέλους μετέπλαττον τὰ ἔργα του καὶ τὰ ἐπώλουν ὡς νέα· τὰς αὐτὰς τάσεις ἔδειξαν καὶ αἱ κατὰ τὴν Β΄ καὶ Α΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδα καλλιτεχνικαὶ οἰκογένειαι ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ *Εὐβουλίδου - Εὔχειρος*, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ *Τιμάρχου - Τιμαρχίδου*, ἐκ τῶν ὁποίων ἐσώθησαν ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἡμῶν Μουσείῳ καὶ ἔργα τινὰ καὶ πολλαὶ ἐπιγραφαί. Καὶ οὗτοι μὲν εἶναι ἐκλεκτικοὶ κλασικισταί· οἱ δὲ ὁμόφρονές των ἐν Ἰταλίᾳ ἀντιγράφουν τὰ ἐπίτηδες ἀρχαΐζοντα ἔργα τοῦ Καλλιμάχου, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἔμφασιν ἀρχαϊκὴν ἐξεζητημένην. Τὸ ἐπιτετηδευμένον αὐτὸ ὕφος τῶν Νεοαττικῶν ὀνομάζεται *ἀρχαϊστικὸν ὕφος*.

Ἡ δὲ Πασιτελικὴ Σχολὴ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ μεγάλου ἀντιπροσώπου αὐτῆς *Πασιτέλους*, ὁ ὁποῖος ἔδρασε μεταξὺ 89 καὶ 62 π. Χ., συνέγραψε πεντάτομον ἔργον, ἀπολεσθέν, ὅπου περιέγραφε πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ καλλιτεχνήματα καὶ ἀπέθανε σπαραχθεὶς ὑπὸ πάνθηρος τοῦ ὁποίου ἐμελέτα τὰς κινήσεις καὶ τὰς μετέγραφεν εἰς πρόπλασμα. Ἡ σχολὴ αὕτη ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Νεοαττικοὺς ἀντέγραφεν ἔργα τῆς Ἀργειοσικυωνίας Σχολῆς τῶν πρὸ τοῦ Πολυκλείτου καλλιτεχνῶν (500—450 π.Χ.)

Ἰδίως ὅμως ηὐδοκίμησεν ἡ προσωπογραφία κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην· εἴδομεν ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ εἴδους τούτου τῆς τέχνης ὀφείλεται εἰς τὸν Λύσιππον. Καὶ ὁ μέγας μὲν οὗτος καλλιτέχνης δὲν παρίστανε μὲ ὅλως δουλικὴν μίμησιν τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' οἱ διάδοχοί του καὶ οἱ μιμηταί των Ἀθηναῖοι παρίστανον αὐτοὺς ὅπως ἦσαν ἢ κατὰ φαντασίαν, ἂν δὲν εἶχον αὐτοὺς τοὺς ἰδίους ἐνώπιόν των.

Ἐκ τῆς πρώτης περιόδου τῆς προσωπογραφίας, ἡ ὁποία κεῖται ἐντὸς τοῦ Δ΄ καὶ Γ΄ π. Χ. αἰῶνος ἔχομεν ἀντίγραφα ἐκ τῶν ἀγαλμάτων πολλῶν φιλοσόφων, ποιητῶν, ῥητόρων, βασιλέων, ἡγεμόνων ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τῶν Διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τοῦ *Σοφοκλέους* ἰδίως ἐσώθη ὡραῖον ἀντίγραφον ἐν Λατερανῷ τῆς Ῥώμης· ἡ ὡραία καὶ γλυκεῖα, ὅσον εὐγενὴς καὶ ἀγαθὴ φυσιογνωμία τοῦ ποιητοῦ διακρίνεται, πολὺ διάφορος ἀπὸ τὴν σκεπτικὴν καὶ βαρεῖαν, ὅσον ὑψηλὴν καὶ μεγάλην φυσιογνωμίαν τοῦ Εὐριπίδου. Ἐπίσης ἐσώθησαν ἀντίγραφα τῶν μορφῶν τοῦ *Δημοσθένους* καὶ τοῦ ἀντιπάλου του *Αἰσχίνου*· τοῦ Δημοσθένους κατεσκεύασαν οἱ Ἀθηναῖοι χαλκοῦν ἀνδριάντα κατὰ τὸ 287 π. Χ., ἔργον τοῦ Πολυεύκτου· τότε ἴσως κατεσκευάσθη καὶ τοῦ Αἰσχίνου. Ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ἔχομεν κεφαλὴν ἐξ ἀνδριάντος τοῦ Δημοσθένους. Τὸ πρόσωπόν του πλῆρες ῥυτίδων καὶ ἐντάσεως δεικνύει ἀνυπόμονον, δραστηριώτατον, πολυάσχολον καὶ ἀπότομον ἄνδρα, ὁ ὁποῖος σύρεται ὑπὸ ἀκράτου φιλοδοξίας καὶ ἀγωνίζεται μὲ αὐτοθυσίαν ὑπὲρ ἐπικρατήσεως μεγάλων ἰδεωδῶν. Τοὐναντίον ἡ φυσιογνωμία τοῦ Αἰσχίνου δεικνύει ἄνθρωπον ἤρεμον, ἀγαθόν, φροντίζοντα μᾶλλον διὰ τὸν ἑαυτόν του, εὐγενῶν διαθέσεων, ὀλίγον ἀδιάφορον διὰ τὴν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων καὶ οὐχὶ εἰς τὴν δρᾶσιν καὶ αὐτοθυσίαν ἀλλ' εἰς τὴν ἡσυχίαν ἀποδίδοντα τὰ πάντα.

Νέον ἔδαφος εὗρεν ἡ προσωπογραφία εἰς τοὺς μετ' Ἀλέξανδρον βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας καὶ περισσότερον εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, οἱ ὁποῖοι ἐπέβαλλον εἰς ὅλας τὰς πόλεις νὰ κατα-

σκευάζουν ἀνδριάντας αὐτῶν καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας. Ὡς ἐκ τούτου λαμβάνει ἰδιαίτερον χαρακτῆρα ἡ προσωπογραφία τότε ὡς κλάδος τῆς Πλαστικῆς αὐτοτελής. Πολυάριθμα ἀγάλματα σῴζονται ἐκ τῶν προσωπογραφιῶν τούτων

Μεταξὺ αὐτῶν ἐξέχει ἡ μορφὴ τοῦ ὡραίου ἐκείνου ἐκ Βιθυνίας νεανίου *Ἀντινόου*, τὸν ὁποῖον τόσον ἠγάπησε διὰ τὴν αὐτοθυσίαν του ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς (117 - 134 μ. Χ.). Διότι κατά τινα χρησμὸν θὰ παρετείνετο ἡ ζωὴ τοῦ Ἀδριανοῦ, ἂν τις τῶν ἀγαπητοτέρων του φίλων ἐθυσιάζετο· καὶ ὁ Ἀντίνοος ἐθυσιάσθη κρυφίως διὰ τοῦτο, ὁ δὲ Ἀδριανὸς διέταξε νὰ τιμηθῇ ὡς Θεὸς ὑφ' ὅλου τοῦ κόσμου. Πολυάριθμα ἀγάλματα τοῦ Ἀντινόου σῴζονται παριστῶντα αὐτὸν καὶ ὡς Ἑρμῆν, Διόνυσον, Ἀπόλλωνα κλ., δὲν ὑπάρχει δὲ Μουσεῖον, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔχῃ μίαν ἢ περισσοτέρας εἰκόνας του· ἐσχάτως ἀνεκαλύφθη ἐν Δελφοῖς θαυμάσιον ἄγαλμα Ἀντινόου.

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐξάσκησις τῆς Τέχνης ἐν τῇ Δύσει· ἡ Ἀνατολὴ ἐξακολουθεῖ μὲν νὰ ἐργάζεται, ἀλλ' εἶχεν ἀπορροφηθῇ ὑπὸ τῆς Ῥώμης. Αἱ Ἀθῆναι κατήντησαν κατὰ τὸν Α'. αἰῶνα π. Χ. καὶ κατόπιν ἐπαρχιακὴ πόλις ζῶσα μὲ τὸ παρελθόν της· πλεῖστοι περιηγηταὶ τὴν ἐπεσκέπτονται διὰ τοὺς ἐνδόξους τόπους καὶ τὰ μνημεῖα της. Ἡ Πελοπόννησος ἔχει παρακμάσει ἔτι μᾶλλον, μόνον δὲ ἡ Δῆλος ἐπί τινας αἰῶνας ὑψοῦται μὲ ἔκτακτον ἀκμὴν ἕνεκα τῆς θέσεώς της ὡς ναυτικοῦ σταθμοῦ μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς. Πολυάριθμοι προστρέχουν ἐκεῖ ἐκ πάσης φυλῆς ἕνεκα τοῦ ἐμπορίου, πλεῖστοι δὲ καλλιτέχναι ἐργάζονται ζωηρῶς καὶ μὲ νέαν δύναμιν. Τὴν Δῆλον αἱ θαυμάσιαι ἀνασκαφαὶ τῶν Γάλλων, ὀφειλόμεναι εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ κόμιτος Λουμπᾶ, μᾶς παρουσίασαν ὡς νέαν Πομπηΐαν. Ἀποτελοῦν δὲ αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Δήλου μετὰ τῶν Δελφῶν ἐπιστημονικὸν στέφανον δόξης τῆς Γαλλικῆς ἐπιστήμης, ἐφάμιλλον πρὸς τὸν κερδηθέντα ὑπὸ τῶν Γερμανῶν διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ὀλυμπίας καὶ τῆς Περγάμου. Εἰς τὰς νήσους καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν ἐξακολουθεῖ ἐπίσης ποικὶ τις καλλιτεχνικὴ δρᾶσις ἔχουσα πάντοτε χαρακτῆρα τὴν θεατρικὴν καλαισθησίαν.

Ὁ γενικὸς χαρακτὴρ τῆς περιόδου ταύτης εἶναι παραγωγὴ τεραστία καὶ ἀνυπέρβλητος εἰς ποσόν, ἀσήμαντος εἰς ποιὸν καὶ νέαν δημιουργίαν. Τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐστείρευσε πλέον, διότι πάντα τὰ καλλιτεχνικὰ προβλήματα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἔλυσε καὶ ἐξήντλησεν ἡ Ἑλληνικὴ Τέχνη ἀπὸ τοῦ Ἀγελάδα μέχρι τῶν Περγαμηνῶν. Ἔκτοτε μόνον αἰωνίαν ἀναγέννησιν διὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ τοῦ Μεσαίωνος μέχρι σήμερον καὶ ἴσως μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων θὰ σημειώνῃ ὡς πρὸς τὴν Πλαστικὴν ἡ ἀνθρωπίνη ἱστορία. Τὸ δῶρον, τὸ ὁποῖον ἡ Ἑλλὰς ἐχάρισεν εἰς τὸν κόσμον, ἡ Πλαστική, θὰ παραμένῃ πάντοτε ὡς κοινὸν κτῆμα τῆς ἀνθρωπότητος, τοῦ ὁποίου ἀνώτερον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσφέρῃ ἄλλος λαός.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

Ἑρμονα «Ἀργώ».

Ὁ κ. Ἑρμονας ποῦ δευτέραν ἤδη φορὰν παρουσιάζει τὸν ποιητικὸν ἑαυτόν του ἐμπρὸς εἰς τὸν καθρέπτην τοῦ βιβλίου καὶ τῆς κοινῆς γνώμης, εἶν' ἕνας ἄνθρωπος μὲ τάλαντον ἀναμφισβήτητον.

Ἴσως εἶνε δύσκολον — μᾶλλον ἀδύνατον — νὰ χωρίσῃ κανεὶς τὸ βάθος ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν εἰς ἕνα ἔργον τέχνης. Νὰ συγχωνεύωμεν τὸ βάθος καὶ τὴν ἐπιφάνειαν ὑπῆρξε τὸ παράγγελμα τοῦ ποιητοῦ ἐκείνου ποῦ τόσον εἶνε μεγάλος καὶ τόσον ὀλίγον τὸν γνωρίζουν. Βάθος καὶ ἐπιφάνεια, σκέψις καὶ μορφή, γλῶσσα καὶ ὕφος εἶνε τόσον ἀλληλένδετα, τόσον «ἕνα» ὥστε πρέπει νὰ εἶνε κανεὶς ἐντελῶς «ἄγευστος παιδείας» διὰ νὰ λέγῃ ὅτι τὸ δεῖνα βιβλίον ἔχει «ἰδέας», ἀλλὰ δὲν ἔχει «μορφήν». Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ διὰ τοὺς ὑπερθεματισμοὺς τοῦ γλωσσικοῦ του τρόπου ὁ κ. Ἑρμονας, ἕνας ἀπὸ τοὺς πλουσιώτερα προικισμένους ποιητάς μας — τοὺς νεωτέρους — εἶνε καὶ θὰ εἶνε ἀπλησίαστος ἀπὸ τὸ ὀλιγάριθμον νεοελληνικὸν δημόσιον ποῦ διαβάζει στίχους.

Τὸ τάλαντον τοῦ ποιητοῦ τῆς «Ἀργοῦς» ἕνα πλατὺ ἐπικολυρικὸν τάλαντον ἐκχυνόμενον εἰς δεκατετράστιχα ποῦ ἂν εἶχαν τὴν ῥίμαν θὰ ἦσαν σονέττα — διότι ἡ ῥίμα εἶνε τὸ οὐσιῶδες γνώρισμα τοῦ σονέττου ἀπὸ τὸν Δάντην εἰς τὸν Σαίξπηρ, τὸν Γκαῖτε καὶ τὸν José María de Heredia — τάλαντον ζωγραφικόν, ἀξίζει μὲ τὸ παραπάνω τὴν προσοχήν μας. Τάλαντον ἀνόμοιον καὶ ἄνισον. Τάλαντον σονεττογράφου.

Τὰ δεκατετράστιχ' αὐτὰ — ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔλειψεν ἡ ῥίμα διὰ νὰ οἰκονομηθῇ ἡ ***νεότευκτος*** γραμματική, ἐνθυμίζουν τὴν σονεττογραφίαν τῶν Γάλλων Παρνασικῶν καὶ συμβολικῶν. Ἴσως ὄχι διότι εἶν' ἐπηρεασμένος ἀπ' αὐτούς, ὁ νέος ποιητής, ἀλλὰ διότι ἔχει ψυχὴν ἀνάλογον. Καὶ ὡρισμένως ἡ νεοελληνικὴ ποίησις θὰ ἐκέρδιζε ἕναν τίτλον ἀκόμη, ἂν ὁ ποιητὴς ἐσυλλογίζετο περισσότερον τὸν ποιητὴν κ' ἐλησμονοῦσε δι ὀλίγον καιρὸν ἢ διὰ παντὸς τὸν γραμματικόν. Λυτὸ θὰ ἦτον ***ἀνέβασμα*** τοῦ ταλάντου του. Καὶ τοῦ τὸ εὐχόμεθα ὁλόψυχα

Α. Κ

Γερμανικὴ φιλολογία : ***Δύο νεώτερα μυθιστορήματα.***

Τὸ κοινωνικὸν μυθιστόρημα εἰς τὴν Γερμανίαν ἀποτελεῖ, παραλλήλως μὲ τὸ κοινωνικὸν δρᾶμα, τὴν κυριωτέραν φιλολογικὴν παραγωγὴν τῶν τελευταίων χρόνων. Ὁ λυρισμός, τὸ φιλοσοφικὸν καθὼς καὶ τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα, ἀκόμη δὲ καὶ τὸ ἄλλοτε χαρακτηριστικὸν τῆς γερμανικῆς φιλολογίας μυθιστόρημα τῶν ἐθνικῶν τύπων εὑρίσκονται εἰς δευτέραν μοῖραν.

Τὰ τελευταίως περισσότερον ἀναγνωσθέντα εἰς τὴν Γερμανίαν μυθιστορήματα εἶναι τὸ «Hilligenlei» τοῦ Γουσταύου Φρένσσεν καὶ «ὁ κόμης Udo Bodo» τοῦ βαρώνου Σχίλτ, καὶ τὰ δύο περιγράφοντα κοινωνικὰς πληγὰς καὶ ἀσχολούμενα μὲ τὰ κοινωνικὰ ἰδεώδη ἢ ἀκριβέστερον, ὑπερασπιζόμενα τὰς βλέψεις καὶ τὰ δίκαια τῶν λαϊκῶν τάξεων.

Εἶναι φανερὸν ὅτι βάσεις τόσον συγκεκριμέναι καὶ συνθῆκαι τόσον στεναὶ δὲν ἀφήνουν ν' ἀναπτυχθῇ ὅλη ἡ πλαστικότης καὶ ἡ ἔμπνευσις καὶ ἡ δημιουργικότης, ποῦ χαρακτηρίζουν τὰ μεγάλα ἔργα τῆς τέχνης. Διότι ἡ ἐξέτασις τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων καὶ ἡ ὑπεράσπισις τῶν λαϊκῶν δικαιωμάτων φορτώνουν μὲ συνειθισμένην κοινωνιολογικὴν σκέψιν κάθε πλαστικότητα καὶ φέρουν τὴν ἔμπνευσιν εἰς ρητορικήν. «Ἡ τέχνη δὲν πρέπει ν' ἀποβλέπῃ εἰς τίποτε ἄλλο παρὰ εἰς τὴν τέχνην» ὅπως εἶπεν ὡραῖα ὁ Taine.

Τὸ Hillingelei (ἱερὰ γῆ) εἶναι ὁ γενέθλιος τόπος καὶ ἡ χώρα εἰς τὴν ὁποίαν ἀποβλέπει μὲ πόθον ὁ ἥρως τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Φρένσσεν, ὁ Κάϊ Ζάνς, υἱὸς ταπεινοῦ ἐργάτου, διελθὼν τὴν παιδικήν του ἡλικίαν μὲ στέρησιν καὶ μὲ ἀθλιότητα εἰς τὸ πατρικόν του σπίτι. Παιδὶ ὁ Ζάνς ἦτο ἔρμαιον ρεμβασμῶν καὶ εἶχε δίψαν ἰδανικῶν εὐτυχίας καὶ ἀγαθότητος. Νέος ἔπειτα ἠγάπησε τὴν θάλασσαν, ἔγινε ναύτης· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ ζωή του ἐπέρασε ταραχώδης καὶ ἀνωφελής. Ἕως οὗ ἀποκτῶν σιγὰ - σιγὰ μόρφωσιν ἐζήτησε τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἰδανικῶν του εἰς τὴν πίστιν καὶ ἔγινε ἐπὶ τέλους θεολόγος εἰς τὸ Ἀμβοῦργον μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

Ἀπὸ τὰ ἄλλα πρόσωπα τοῦ μυθιστορήματος μερικὰ

ἀποβλέπουν μόνον εἰς τὴν ἀπόκτησιν τοῦ χρήματος, ὅπως ὁ δήμαρχος τοῦ τόπου, ὅπου ὁ Κὰνς ἐγεννήθη, καὶ ὁ Τζὰρη Ντούζενσεν μεταχειριζόμενοι κάθε μέσον, ἀκόμη καὶ δολιότητα καὶ κλοπήν, πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ των. Ἄλλα πρόσωπα πάλιν στερημένα συστηματικότητος καὶ ἴσως δυνάμεως εἶναι ἐνθουσιώδεις ὑποστηρικταὶ τῆς κοινωνικῆς ἰσότητος. Ἐξ ἀντιθέτου δὲ ὑπάρχουν οἱ ἰσχυροί, ὡς τοὺς ἀποκαλεῖ ὁ συγγραφεύς, οἱ ὁποῖοι βασίζουν τὰ πάντα ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς δράσεως, καὶ τὴν ἠθικὴν αὐτὴν ἀκόμη καὶ τὴν δικαιοσύνην. Ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς αὐτοὺς εἶναι αἱ δύο θυγατέρες τοῦ διευθυντοῦ τοῦ σχολείου, ἡ Ἄννα καὶ ἡ Χεῖνκε καθὼς καὶ ὁ ἀδελφός των Πιέτ.

Μέσα εἰς τοιοῦτον περιβάλλον πλησίον τῆς θαλάσσης, ἡ ὁποία κάποτε εἶναι ἥμερη καὶ συνήθως κακὴ καὶ ἀγρία, ἐξελίσσεται ἡ ἀνήσυχη ζωὴ τοῦ Κὰϊ Ζάνς, ἄρρωστη ἀπὸ ἐπιθυμίας καὶ ἀνεκπλήρωτα ἰδανικά. — Ἀπὸ μικρὸς ἀηδιάζει ὁ Κὰνς τὸ περιβάλλον αὐτό, ἕως οὗ ἀποκτᾷ δισταγμοὺς ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων καὶ καταφεύγει εἰς τὴν θάλασσαν — γίνεται διὰ τρία ἔτη ναύτης μαζὶ μὲ τὸν Πιέτ, τὸν υἱὸν τοῦ διδασκάλου. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν θάλασσαν τὸν καταδιώκει ἀμείλικτα ἡ ἀθλιότης ἣ μᾶλλον ἀνευρίσκει αὐτὸς τὴν ἀθλιότητα μέσα εἰς τὴν μικρὰν κοινωνίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ πλήρωμα τοῦ πλοίου. — Ἐπὶ τέλους ἐπιστρέφει καὶ πάλιν εἰς τὴν γῆν, ἀνάπηρος μάλιστα — ἀπὸ ἓν δυστύχημα ἔχασεν ὡς ναύτης τὸ χέρι του — καὶ γίνεται σπουδαστὴς τῆς θεολογίας. Ἀλλ' ὁ ἀγὼν τῆς ψυχῆς δὲν τὸν ἐγκαταλείπει. Εἶναι ἀπὸ τὰς ὑπάρξεις, αἱ ὁποῖαι φέρουν εἰς τὰ μύχια τῆς ὑποστάσεώς των τὴν πάλην καὶ τὴν διάστασιν πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ πρὸς τὰς πεζότητας τῆς ζωῆς. Ὁ πόθος του πρὸς εὐτυχίαν τῆς ἀνθρωπότητος αὔξάνει ὁλονὲν καὶ εἰς ἐπίμετρον ἄλλος πόθος — ἡ ἀγάπη του διὰ τὴν Χεῖνκε — γεννᾶται εἰς τὴν ψυχήν του. Ἡ ἀγάπη του αὐτή, μικρὰ καὶ ἀπροσδιόριστη εἰς τὴν ἀρχήν, μεγαλόνει βαθμηδὸν μυστηριωδῶς ὥστε νὰ καταλάβῃ τὸ μεγαλήτερον μέρος τῆς ὑπάρξεώς του. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν φθάνει ἡ ἀγάπη του αὐτὴ νὰ δώσῃ σκοπὸν εἰς τὴν ζωήν του καὶ ν' ἀποκρύψῃ ἀπὸ τῶν βλεμμάτου τὰς κοινωνικὰς ἀθλιότητας. Ὀνειροπολεῖ νὰ ὑπάγῃ ἀλλοῦ, εἰς μεγαλήτερον κύκλον δράσεως, εἰς τὸ Βερολῖνον, διὰ νὰ ζητήσῃ ἐκεῖ τὴν πραγματικὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ. Συντρίβεται τοιουτοτρόπως εἰς ψυχικὸν ἀγῶνα χωρὶς σκοπὸν πρακτικὸν καὶ χωρὶς ὠφέλειαν. Ὁ τόπος τῆς γεννήσεώς του ἔχει ὑποστῆ συμφοράς. Ὁ Ντούζενσεν, ὁ χρηματολάτρης, ἀφοῦ προσείλκυσε τὰ χρήματα τοῦ κόσμου μὲ ὡραίας ὑποσχέσεις χρεωκοπεῖ. Οὔτε αὐτὸς κἂν οὔτε ὅσοι τὸν ἠκολούθησαν ἐπραγματοποίησαν τὸ ἰδανικόν των. «Οἱ ἄνθρωποι εἶναι τρελλοὶ — λέγει ὁ Κὰϊ Ζάνς Κανένας τους δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὁδηγηθῇ μόνος του χωρὶς νὰ ναυαγήσῃ».

Τότε ἡ Χεῖνκε ἀναλαμβάνει νὰ τὸν ἀνεγείρῃ. Τὸν παρηγορεῖ καὶ τοῦ δίδει θάρρος. Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ποῦ ἀρχίζει αὐτὸς νὰ ἐπανέρχεται εἰς τὴν δύναμιν τῆς ζωῆς καὶ ἐξομολογεῖται εἰς τὴν Χεῖνκε τὴν ἀγάπην του ἄλλη μεγαλητέρα ὅλων τῶν προηγουμένων ἀπογοήτευσις τὸν κολαφίζει. Ἡ Χεῖνκε ἀγαπᾷ ἄλλον καὶ τοῦ τὸ λέγει μὲ ἀγαθότητα ἀλλὰ καὶ μὲ ἀμείλικτον εἰλικρίνειαν.

Μόνος μετὰ τὴν θλιβερὰν ἀποκάλυψιν μέσα εἰς τὸ μικρὸν δωμάτιόν του παραδίδεται εἰς τὴν ἀπελπισίαν. Ἀλλὰ κάποια φωνὴ ἀπὸ τὰ μύχια τῆς ψυχῆς του, φωνὴ γεμάτη ἀγαθότητα τὸν συνεφέρει. «Πιστεύεις λοιπὸν — λέγει ἡ φωνὴ — ὅτι μὲ μειδίαμα εἰς τὰ χείλη θὰ ἠμποροῦσες νὰ διηγηθῇς εἰς τοὺς ἄλλους τὴν ζωήν τοῦ Σωτῆρος;»

Ὁ Κὰϊ Ζάνς ἔκλαυσε, συνῆλθε καὶ ἄρχισε νὰ γράψῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ μία παρένθεσις τοιουτοτρόπως ἀρχίζει, ποῦ ἀποτελεῖ τὸ ἓν πέμπτον τοῦ ὅλου βιβλίου. Εἶναι ἡ περιγραφὴ τῆς ἀνθρωπότητος πρὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἔπειτα ἡ γέννησίς του, ἡ ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἡ σημερινὴ κατάστασίς του. Τελειώνει ἡ παρένθεσις αὐτὴ μὲ περίληψιν τῶν συμπερασμάτων τῆς σημερινῆς ἐλευθέρας σκέψεως, ποῦ παρουσιάζουν τὸν Ἰησοῦν ὡς ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν καλήτερον καὶ τὸν ὑπέρτερον ὅλων τῶν ἀνθρώπων. — Μετὰ τὸ ἔργον του αὐτὸ ὁ Κὰϊ Ζάνς ἀποθνήσκει εἰς τὴν πατρίδα του, κατόπιν ἑνὸς ταξειδίου του εἰς Ἀφρικήν, ἤτοι κατόπιν νέας ἀποπείρας αὐτοῦ πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἀγαθότητος καὶ πραγματοποίησιν τῆς εὐτυχίας. Καὶ ἀποθνήσκει μὲ ἀνεφικτους τὰς δύο ἀγάπας του — τὴν ἀγάπην τῆς Χεῖνκε καὶ τὴν ἀγάπην τῆς ἀνθρωπότητος.

***

«Ὁ κόμης Udo Bodo» τὸ ἔργον τοῦ βαρώνου Σχίλτ, ποῦ ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω εἶναι καὶ αὐτὸ κοινωνικὸν καὶ ρέπει περισσότερον εἰς τὴν σάτυραν παρὰ εἰς τὸν λυρισμόν. Φέρει δηλαδὴ τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα μὲ τὰ προηγούμενα ἔργα τοῦ συγγραφέως ποῦ χαρακτηρίζουν καὶ σατυρίζουν τὴν πλουτοκρατίαν καὶ τὸν στρατόν. Αὐτὴν τὴν φοράν ἡ σάτυρα τοῦ συγγραφέως μαστιγόνει τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν. — Ὁ ἥρως τοῦ ἔργου, ὁ Udo Bodo εἶναι μόνος ἀπόγονος πολὺ παλαιᾶς καὶ πολὺ εὐγενοῦς οἰκογενείας. Ἡ μητέρα του ἀπέθανε κατὰ τὴν γέννησίν του καὶ ὁ πατέρας του, ἄνθρωπος στενοκέφαλος, σχεδὸν ἠλίθιος, παρουσιάζων ἐν τούτοις ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τῆς λεγομένης σοβαρότητος, καταγίνεται νὰ ἐπιστατῇ τὰ κτήματά του νὰ καπνίζῃ καλὰ καὶ νὰ συνεχίζῃ τὸν χρονογράφον τῆς οἰκογενείας του. Αὐτὸς προορίζει τὸν υἱόν του δι' ὑπουργόν, ἀλλὰ δὲν νομίζει ἀναγκαῖον πρὸς τοῦτο νὰ τοῦ δώσῃ πραγματικὴν μόρφωσιν. «Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην — λέγει — τῶν νέων γνώσεων. Δὲν ἠμποροῦμεν νὰ γίνωμεν (ἡμεῖς οἱ εὐγενεῖς) περισσότερον ἀφ' ὅτι εἴμεθα. Πρέπει πρῶτον νὰ φροντίζωμεν πῶς νὰ διατηρῶμεν τὴν ἀπόστασιν, ποῦ μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὸν λαόν».

Ἀλλὰ καὶ ὁ Udo Bodo καθ' ἑαυτὸν εἶναι ἀνεπίδεκτος μορφώσεως πραγματικῆς. Δὲν κατορθώνει νὰ λάβῃ τὸ ἀπολυτήριον τοῦ Γυμνασίου καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἐπιδοθῇ ἕνεκα τούτου εἰς ἐπιστημονικὰς σπουδάς, καταφεύγει εἰς τὸν στρατόν. Εἰσάγεται εἰς στρατιωτικὴν Σχολήν, ὅπου συναναστρεφόμενος ἕνεκα τοῦ τίτλου του μὲ τοὺς εὐγενεῖς γίνεται φίλος ἑνὸς πρίγκηπος συσπουδαστοῦ χάρις εἰς τὰς ἠλιθίους ἀστειολογίας του καὶ τοὺς ἐπιτηδευμένους τρόπους του. Τὰ προσόντα αὐτὰ κάμνουν νὰ ἐκληφθῇ μεταξὺ τοῦ κύκλου τῶν ἄλλων εὐγενῶν ὡς νέος εὐφυής. Καὶ τοιουτοτρόπως ἅμα ἔγινεν ἀνθυπολοχαγός, διωρίσθη καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ πρίγκηπος, τοῦ φίλου του, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ μεταξὺ ἀνῆλθεν εἰς τὸν πατρικὸν θρόνον.

Ἐν τούτοις ὁ πατήρ του ἀποθνήσκει καὶ αὐτὸς κληρονομεῖ τὸν τίτλον τοῦ κόμητος. Νομίζει τότε ὅτι ἡ θέσις του ὡς ὑπασπιστοῦ εἶναι ταπεινωτικὴ καὶ ζητεῖ ἀπὸ τὸν πρίγκηπα προστάτην του κάποιαν προαγωγήν. Τότε μόνον ὁ πρίγκηψ ἀνακαλύπτει τὴν κουφότητα καὶ τὴν εὐήθειάν του. Ἀλλ' ἐπειδὴ πρόκειται περὶ εὐγενοῦς τὸν ἀπομακρύνει μέν, τὸν στέλλει ὅμως μὲ καλὰς συστάσεις εἰς ἓν σύνταγμα. Ἐκεῖ τὸν θεωροῦν ὡς εὐνοούμενον τοῦ πρίγκηπος καὶ τοιουτοτρόπως οἱ ἀνώτεροί του, ἀκόμη καὶ οἱ σοβαρώτεροι ἀποφεύγουν νὰ τὸν χαρακτηρίσουν κακῶς. Ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν θέσουν κατά τινα τρόπον εἰς ἀδράνειαν, φροντίζουν διὰ τὴν προαγωγήν του καὶ ἔπειτα λοχαγὸν πλέον τὸν τοποθετοῦν εἰς τὸ ἐπιτελεῖον.

Ἐτελείωσεν ὅμως. Ὁ Udo Bodo ἀπέκτησε τοιουτοτρόπως θέσιν, ποῦ τοῦ παρέχει δικαίωμα σοβαρότητος, μορφώσεως καὶ πνευματικῆς ὑπεροχῆς. Τόσον πολύ, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ πρίγκηψ ἀρχίζει νὰ πιστεύῃ ὅτι πραγματικῶς πρόκειται περὶ ἀνθρώπου ἀξίας, ἀφοῦ οἱ ἀνώτεροί του τὸν ἔκριναν ἱκανὸν διὰ τὸ ἐπι-

τελεῖον καὶ ἐπὶ τέλους διορίζει ὑπουργόν. Καὶ τοιουτοτρόπως τελειόνει τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον διακρίνουν λεπτότης εἰκόνων τῆς πραγματικῆς ζωῆς καὶ τὸ ὁποῖον χάρις εἰς τὴν σάτυράν του ἔλαβε καταπληκτικὴν διάδοσιν εἰς τὴν Γερμανίαν.

Ζ. ΠΑΔΟΣ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἕνα θῦμα

Τὸ φῶς δὲν ἐξύπνησε μόνον τὰς ἱερὰς κορυφὰς τῶν ἀσφοδέλων. Ἡ ἐφετινὴ ἄνοιξις θὰ εἶναι γόνιμη, καὶ πολλαπλοῦν καὶ πλουσιοπάροχον τὸ ἄνθισμά της. Ἐκλογαί, Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, ῥητορικὴ ἴσως ἀφθονη, λόγοι καὶ λόγια καὶ Words, Words, Words. ποῦ λέγει ὁ Ἀμλέτος. Καὶ πρὶν ἀπ' αὐτά, ἐξ ἴσου μ' αὐτά, μία δίκη γεμάτη ἐνδιαφέρον, ἱστορίαν ἀκόμη ἂν θέλετε, γοητείαν, συγκινήσεις διὰ τοὺς πολλοὺς ὑπερτέρας ἀπὸ τὰς ἐαρινὰς ὅλας.

Ὁ Κωσταγερακάρης, παρ' ὅλα ὅσα τοῦ ἐκατηγόρησαν, εἶναι μία ὕπαρξις, ἠμπορεῖ νὰ 'πῇ κανείς, ἂν δὲν εἶνε φόβος νὰ παρεξηγηθῇ, εὐγενοῦς... δολοφόνου. Ὄχι διότι τὸ ἔγκλημά του εἶχ' ἐπίδρασιν εἰς τὴν πολιτικὴν κίνησιν τοῦ τόπου. Ὁ Κωσταγερακάρης δὲν ἠθέλησε οὔτε ἐνεργῶν τὸ ἔγκλημά του, οὔτε ἀπολογούμενος δι' αὐτό, νὰ τὸ ἀναγάγῃ εἰς ὕψος ἐγκλήματος πολιτικοῦ. Πιθανὸν ἔτσι νὰ ἔσωζε καὶ τὴν κεφαλήν του, τίς οἶδε! Τοὐλάχιστον τὴν ὑπόληψίν του. Ἡ κομματικὴ ἐμπάθεια κάμνει θαύματα περισσότερα ἀπ' ὅλα τὰ θαυματουργὰ ἅγια λείψανα τῶν καλογήρων, ἐκείνων ποῦ ὁ Ἀνδρέας Λασκαρᾶτος, ὁ μόνος νεοέλλην σατυρικός, εἰς τὸν βιαθμὸν τοῦ ὑψηλοῦ θυμοῦ του ὠνόμασε θρησκεμπόρους. Ἴσως νὰ ἔσωζε τὴν κεφαλήν, διότι ὅλος ὁ διαφωνῶν πρὸς τὸν μακαρίτην Δηλιγιάννην Ἑλληνισμὸς θὰ ἐλάμβανεν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ταπεινήν του ζωήν.

Ἠδύνατο ν' ἀναγάγῃ τὸ ταπεινὸν καὶ κακόμοιρον ἔγκλημά του εἰς ἔγκλημα πολιτικόν. Δὲν τὸ ἔκαμε. Δὲν τὸ ἔκαμε ἀπὸ ἀδυναμίαν, ἀπὸ ἀδεξιότητα.. ἀπὸ εἰλικρίνειαν... Ὁ Κωσταγερακάρης ἀπολογούμενος εἶπεν ὅτι γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὴν καταδίκην του, ὅπως ἕνας φθισικὸς εἰς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς φθίσεως ὑπολογίζει περίπου τὸν καιρὸν ποῦ θὰ κοινωνήσῃ μὲ τὸν θάνατον, ἐπροσπάθησε μάλιστα νὰ βιάσῃ τοὺς δικαστὰς νὰ κάμουν ὅ,τι ἔχουν νὰ κάμουν μία ὥρ' ἀρχύτερα. Δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ περιμένῃ τὸν θάνατον εἰς τὴν ὥραν ποῦ θὰ τοῦ ἤρχετο, θὰ τοῦ τὸν ἔστελναν δηλαδή. Καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν ὁ Κωσταγερακάρης εἶνε μὲν φύσις ἀνθρωπίνη, πάρα πολὺ ἀνθρωπίνη, ἀλλ' ἀντισωκρατικὴ καὶ ἀφιλόσοφος.

Ὁ δυστυχὴς αὐτός, ποῦ εἶνε σπάνιον καὶ ὑπέροχον παράδειγμα δυστυχίας ἕως εἰς τὰ ἔσχατα, ἠμποροῦσε νὰ εἶνε ὀπαδὸς τοῦ Λεοπάρδη καὶ τοῦ Σοπενάουερ καὶ τοῦ ἀρχαίου Ἡγησία τοῦ πεισιθανάτου, ἂν τους ἤξευρε. Καὶ ἴσως, ἂν τους ἐγνώριζε, νὰ ἐμάνθανε ὅτι ἡ αὐτοκτονία εἶνε κάποτε ἡ μόνη λύσις. Ἡ δολοφονία τὸν ἀπεξένωσε ἀπὸ κάθε συμπάθειαν. Συμπάθειαν ποῦ κανεὶς δὲν θὰ τοῦ ἠρνεῖτο, ἂν αὐτοκτονοῦσε, ὅταν «ἐνόμιζε πῶς εἶχε μία δεκάρα στὴν τσέπη του νὰ πάρῃ γάλα γιὰ τὸ ἄρρωστο παιδί του καὶ εἶδε πάλι ὅτι δὲν εἶχε».

Πόσον εἶνε ἀνθρώπινα τὰ τελευταῖα αὐτὰ λόγια! Σχεδὸν μὲ συγκινοῦν ὅπως μία ὑψηλὴ τραγῳδία μεγάλου διδασκάλου. Ἀλλ' ἴσως ἡ τέχνη δὲν γίνεται, οὔτε πρέπει νὰ γίνεται ἀνθρωπίνη τόσον πολὺ ποτέ. Ἰδοὺ λοιπὸν μία ὑψηλὴ συγκίνησις ἀπὸ τὴν ἀπολογίαν δολοφόνου, τὸν ὁποῖον ἡ μοῖρα ἐμοίρανε κακά, πολὺ κακά, μὲ ὅλας τὰς δυστυχίας καὶ μὲ ἀσχημίαν περισσήν. Καὶ νά, μ' ἀφορμὴ διὰ τὴν συμπάθειάν μου. Συμπαθοῦμεν τόσο τοὺς δυστυχεῖς, καὶ ἴσως εἶν' ἐκεῖνοι μόνοι ποῦ ἀξίζουν ἢ χρειάζονται τὴν συμπάθειάν μας.

Ὁ Κωσταγερακάρης

Δὲν ἠξεύρω τί θὰ ποῦν οἱ ἐγκληματολόγοι τῆς νέας σχολῆς καὶ τῶν νέων ἰδεωδῶν, οἱ καταδικάζοντες τὴν εἰς θάνατον καταδίκην.

Ὅσοι νομίζουν ἀναγκαίαν τὴν θανατικὴν ποινήν, ἀναχωροῦν ἀπὸ τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶν' ἐκδίκησις ἐναντίον τοῦ ἀδικοῦντος. Καὶ ἡ ἐκδίκησις κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀναβιβάζεται εἰς τὸ σημεῖον τῆς ὑψηλῆς δικαιοσύνης. Ἀλλὰ δὲν εἶνε πλέον ἡ ἠθική μας εἰδωλολάτρις. Καὶ ἡ θρησκεία μας εἶνε μία θρησκεία οἴκτου ἄνευ ὁρίων. Καὶ ἰδοὺ διὰ ποῖον λόγον εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ὁ Κωσταγερακάρης, θῦμα μιᾶς ἐποχῆς κ' ἑνὸς καθεστῶτος διὰ τὸ ὁποῖον ὁ κ. Εἰσαγγελεὺς ἐβροντοφώνησε «καταλυθήτω» καὶ θῦμα ἀπὸ τὰ μᾶλλον ἀκούσια, ἀπὸ τὰ μᾶλλον ταπεινά, θῦμα ὅμως, χάνει τὴν κεφαλήν. Τί νά σας πῶ! Τὸ θῦμα εἴτε Ἰφιγένεια εἶνε, εἴτε Κωσταγερακάρης, μὲ συγκινεῖ, τὸ συμπαθῶ καὶ μοῦ φαίνεται πάντοτε μὴ ἐστερημένον μιᾶς εὐγενείας ὁποιασδήποτε, τῆς εὐγενείας τῶν θυσιαζομένων. Ὁ Κωσταγερακάρης χάνει τὴν κεφαλήν του. Καὶ βέβαια τὴν στιγμὴν αὐτὴν δὲν ἐνθυμεῖται καθόλου τὸν Μᾶρκον Λυρήλιον «μέμνησο καὶ ἀποθνήσκων ὅτι βιωτικὴν πρᾶξιν ἐπιτελεῖς».

Τὸ θῦμα - θῦμα εἶνε

Ὁ Κωσταγερακάρης εἶνε θῦμα καὶ πολλὰς φορὰς θῦμα.

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τῆς «Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος» τοῦ 1905, ὅπερ ἐκλείσθη τὴν 15ην Ἰανουαρίου 1906, ἐδημοσίευσα κορμὸν τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν Μουσείου ὃν ἀναγνωρίζω ὡς ἐξ ἀντιγράφου τοῦ περιφήμου *Σαυροκτόνου Ἀπόλλωνος* τοῦ Πραξιτέλους προερχόμενον καὶ μοναδικὸν ἐν Ἑλλάδι.

Ἐκεῖ προσεπάθησα νὰ σχετίσω παράδοσίν τινα λατρικὴν τῆς Ἀρκαδίας πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ Ἀπόλλωνος τούτου, ὅστις παρίσταται ἐντελῶς ὑπὸ τύπον αἰνιγ-

ματώδη: δὲν κατορθώθη δῆλ. νὰ ἑρμηνευθῇ διατί παρεστάθη τόσον νεανικός, ὡς παιδίον δωδεκαετές, ὁ θεὸς καὶ τίνα σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν παράστασιν αὐτοῦ ἡ σαύρα, ἣν προφανῶς πρόκειται νὰ φονεύσῃ.

Σήμερον ἐν Ἀρκαδίᾳ τὰ παιδία πιστεύουσιν ὅτι, ἂν τις φονεύσῃ *ἀσκαλαβώτην*, κοινῶς *πολυνεήρι*, δι' ἑνὸς κτυπήματος τῆς χειρὸς καὶ χωρὶς μετ' αὐτὸ νὰ δώσῃ τὸ ζωῦφιον σημεῖόν τι ζωῆς, ἀπαλλάσσεται παντὸς ἁμαρτήματος, ὅπερ προυξένησεν εἰς φίλον αὐτοῦ. Ἀκριβῶς ὁ Ἀπόλλων, ὅταν ἦτο παιδίον, ἐφόνευσεν ἀκουσίως τὸν ἀγαπητὸν αὐτοῦ φίλον Ὑάκινθον ἴσως λοιπὸν κατά τινα τοπικὴν παράδοσιν, σχετικὴν πρὸς τὴν λατρείαν Ἀπόλλωνος—Ὑακίνθου, ὁ νεαρὸς θεὸς ἐδοκίμαζε νὰ καθαρθῇ διὰ τοῦ φόνου τῆς σαύρας ἀπὸ τοῦ ἁμαρτήματος ἐκείνου, ὁ δὲ Πραξιτέλης διετήρησε τὴν παράστασιν αὐτοῦ οὕτω κατ' ἀπαίτησιν τῶν παραγγειλάντων τὸ ἄγαλμα, ὅπως ὁ Σκόπας εἰς τὸν Ἀπόλλωνα Σμινθέα (ἐξολοθρευτὴν τῶν ποντικῶν) καὶ ἄλλοι καλλιτέχναι εἰς ἄλλα ὅμοια ἔργα ἔπραξαν τὸ αὐτό.

Εἰς ὅσα γράφω ἐκεῖ περὶ τοῦ ζητήματος δύναται νὰ προστεθῇ καὶ ἡ χρῆσις τῆς σαύρας εἰς τὰ φίλτρα καὶ τὰς ἐν γένει ἐρωτικὰς μαγείας, ὡς ἐξάγεται π. χ. ἐκ τοῦ στίχου τοῦ Θεοκρίτου (2, 58):

σαύραν τοι τρίψασα κακὸν ποτὸν αὖριον οἰσῶ,

ἐκ τοῦ Πλινίου (Φυσικ. Ἱστορ. 30, 15, 49), ἐκ τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Θεοκρίτου, ἐκ τοῦ Εὐσεβίου (Εὐαγγελ. Προπαρ. V 12).

ζῴοισιν λεπτοῖσι κατοικιδίοις σκαλαβώταις
. . . . . μιγματα τρίψας κτλ.

Ἐπίσης ἐκτὸς τῶν παραστάσεων ἐπὶ ἀρχαίων ἀγγείων τῆς σαύρας, μεθ' ἧς παίζουσι τὰ παιδία, μνημονεύομεν καὶ τινα παράστασιν αὐτῆς ἐπὶ κορινθιακοῦ ἀγγείου τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν Μουσείου (ἀριθμ. 521) φέρουσαν ἐπιγραφὴν «*ἀσκάλαβος*»· πλησίον παρίστανται δύο μορφαὶ ἀνδρῶν.

Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΛΟΣ

16 Ἰανουαρίου 1906.

✣✣

Ο συνεργάτης μας κ. Παῦλος Νιρβάνας μᾶς στέλλει τὴν ἑπομένην ἐπιστολήν.

Φρεατὺς 20 Φεβρουαρίου

Ἀγαπητὲ Διευθυντά,

Ὁ Μούκιος Σκαιόλας ζητεῖ νὰ ἐκβιάσῃ τὴν σιωπήν μου ἐπὶ τοῦ «Μυστικοῦ τῆς Ζωῆς». Τὴν θεωρεῖ μάλιστα ὡς θλιβερὸν φαινόμενον. Ἡ προσοχή του εἰς τὴν ψυχολογικήν μου εἰδικότητα μὲ τιμᾷ καὶ τὸν εὐχαριστῶ. Λυποῦμαι μόνον ὅτι δὲν θὰ τὸν εὐχαριστήσω. Τὸ «Μυστικὸν τῆς Ζωῆς» εἶνε ἀτυχῶς τὸ χειρότερον μυθιστόρημα τοῦ εὐφυεστάτου αὐτοῦ λογογράφου καὶ καλοῦ μου φίλου κ. Πολυβίου Δημητρακοπούλου. Εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ ὁ πασίγνωστος Βέρν καὶ ὁ Ἄγγλος Οὐέλς μὲ τὴν «Μηχανὴν πρὸς Ἐξερεύνησιν τοῦ Χρόνου» καὶ τὸν «Πόλεμον τῶν Κόσμων» εἶνε διδάσκαλοι τῶν ὁποίων τὴν μελέτην συνιστῶ εἰς τὸν κ. Δημητρακόπουλον, ἐὰν θέλῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ εἶδος. Αὐτὰ θὰ εἶχα νὰ εἰπῶ ὡς λογοτέχνης. Ὡς ψυχολόγος δὲν θὰ εἶχα νὰ εἰπῶ τίποτε. Τὸ σύστημα τοῦ κ. Δημητρακοπούλου, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ συζητηθῇ μὲ τὰ δεδομένα καὶ τὰς μεθόδους καμμιᾶς ἀπὸ τὰς γνωστὰς ἐπιστήμας. Μόλις παύσῃ κανεὶς νὰ τὸ ἀντιμετωπίζῃ ὡς ἔργον φαντασίας, ἀπογυμνώνεται ἀπὸ κάθε του ὡραιότητα. Τὸ ἔργον μένει παιδαριῶδες. Κυριολεκτικῶς παιδαριῶδες, γεμάτον ἀντινομίας, παρεξηγήσεις καὶ ἱλαρὰ ἀπρόοπτα. Πεδίον συζητήσεως ἐπιστημονικῆς δὲν ὑπάρχει. Οὔτε κἂν συνεννοήσεως ὁποιασδήποτε. Ἡ γνώμη μου εἶνε αὐτή, καὶ μένει κατόπιν ἀκόμη τῶν ἀσόφων διθυράμβων τοῦ σοφοῦ διδασκάλου μου κ. Μ. Κατσαρᾶ καὶ τῶν συναδέλφων μου κ. κ. Βλαβιανοῦ καὶ Μιταυτσῆ. Ἂν εἰμποροῦσε τοὐλάχιστον τὸ «Μυστικὸν» νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὰς Ἀποκρύφους Ἐπιστήμας, τὰς Sciences Occultes! Ἐκεῖ ἐπὶ τέλους θὰ εἰμποροῦσε νὰ πιστεύσῃ κανεὶς κατὰ βούλησιν, διότι ὅσον μωρὸν εἶνε νὰ πιστεύῃ κανεὶς εἰς αὐτάς, ἄλλο τόσον εἶνε καὶ νὰ μὴ πιστεύῃ. Ἡ ἐπιστημονικοφάνεια ὅμως τοῦ «Μυστικοῦ τῆς Ζωῆς» τὸ ἀποστερεῖ καὶ ἀπ' αὐτὸ τὸ πλεονέκτημα.

Ἐν τούτοις δὲν θέλω νὰ κλονίσω καθόλου τὰς πεποιθήσεις τοῦ φίλου μου κ. Δημητρακοπούλου. Καθένας εἰμπορεῖ νὰ δημιουργῇ μίαν θεωρίαν διὰ τὴν ἐξήγησιν κάθε φαινομένου. Εἰς ὅλα τὰ δύσκολα προβλήματα τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς αἱ θεωρίαι πλημμυροῦν, ὅπως πλημμυροῦν τὰ θεραπευτικὰ μέσα εἰς τὰ μέχρι τοῦδε ἀνίατα νοσήματα. Καὶ ὅλαι εἰμπορεῖ νὰ εἶνε «εὑρυεῖς», ingénieuses, ὅπως ἔγραψαν οἱ ξένοι πρὸς τὸν Paul Arcas, et très ingénieuses. Ἕνας φίλος μου λογογράφος ἔχει μίαν ἀνάλογον θεωρίαν, ἰδικήν του περὶ σεισμῶν. Εἶνε εὐφυεστάτη, ἐξηγεῖ ὅλα τὰ σχετικὰ φαινόμενα, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἶνε ἁπλούστατα παιδαριώδης. Δὲν τὴν ἐδημοσίευσε, δὲν τὴν διετύπωσεν ὑπὸ μορφὴν «ἀναγνώσματος» δὲν τὴν μετέφρασε, δὲν τὴν ἔστειλεν εἰς τὰς ξένας ἀκαδημίας, τὴν κρατεῖ πρὸς ἀτομικήν του χρῆσιν καὶ εὐχαρίστησιν. Ὁ κ. Δημητρακόπουλος ἐσκέφθη διαφορετικά. Τὸ μόνον δικαίωμα ποῦ ἔχω εἶνε νὰ ἀδιαφορήσω. Ἡ θεωρία του δὲν μοῦ χρησιμεύει εἰς τίποτε. Ἐὰν χρησιμεύῃ εἰς τὸν ἴδιον καὶ εἰς ἄλλους, τόσον τὸ καλλίτερον.

Αὐτὰ εἶχα νὰ εἰπῶ, κατόπιν τοῦ ἠθικοῦ ἐκβιασμοῦ τοῦ Σκαιόλα. Ὁ κ. Δημητρακόπουλος καὶ ἡ θεωρία του δὲν ἔχει νὰ ζημιωθῇ τίποτε. Ἂν ἐγὼ ἔχω νὰ ζημιωθῶ ἀπέναντι τῆς ἐπιστημονικῆς συνειδήσεως τῶν συγχρόνων μου καὶ τῶν μεταγενεστέρων, αὐτὸ μένει ἐντελῶς à mes risques et périls. Ἕνα μόνον θέλω νὰ δηλώσω. Ἐξακολουθῶ νὰ πιστεύω μὲ ὅλ' αὐτὰ εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν εὐφυΐαν τοῦ κ. Δημητρακοπούλου, ἐν μέσῳ τόσων ἄλλων ἀπογοητεύσεων καὶ ἐκπλήξεων σχετικῶν μὲ τὴν ἐφευρεσίν του. Ἴσως μάλιστα περισσότερον ἀπὸ ἄλλοτε. Ὁ διακεκριμένος φίλος μου ἐδημιούργησε ἀπὸ τὴν σύγχρονον σκέψιν ἕνα σκοτεινὸν *φόντο*, τὸ ὁποῖον ἐξαίρει ἀκόμη περισσότερον τὸ ἰδικόν του πνεῦμα. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν τοῦ σφίγγω ἐγκαρδίως τὸ χέρι καὶ διατελῶ, ἀγαπητὲ διευθυντά, ἐγκαρδίως ἰδικός σας.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

✣✣

ΕΞΕΔΟΘΗ τὸ πρῶτον τεῦχος τῶν *Ἡλυσίων*, ἕνας κομψὸς καὶ ὀγκώδης τόμος ἀπὸ 190 σελίδας. Τὰ *Ἡλύσια* εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις μιᾶς ὡραίας ἰδέας μὲ τὴν μετάφρασιν εἰς τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν παντὸς ὅ,τι ἐξέχει εἰς τὴν παγκόσμιον φιλολογίαν. Εἰς τὸ πρῶτον αὐτὸ τεῦχος περιέχονται: Πλάτωνος Ἀπολογία Σωκράτους, Πασκὰλ Σκέψεις περὶ ἀνθρώπου, Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον, Λεοπάρδη Διάλογος τοῦ Τορκουάτου Τάσσου μὲ τὸ δαιμόνιόν του, Γ. Σέχωφ Ὁ Γλάρος, Δάντη ἡ Κόλασις, μεταφρασμένα ἀπὸ τοὺς κ. Παῦλον Νιρβάναν, Α. Καμπάνην, Γ. Ζουφρέν, καὶ Αγ. Κωνσταντινίδην. Μία ἐργασία ἐκλεκτὴ καὶ εἰλικρινὴς μὲ τὴν ὁποίαν θὰ συμπληρωθῇ ἕνα κενὸν εἰς τὴν σημερινὴν πνευματικὴν ζωήν μας. Μὲ τὰ *Ἡλύσια* θὰ γνωρίσωμεν πλησιέστερα καὶ πλατύτερα κάθε μεγάλον συγγραφέα ἰδικόν μας ἢ ξένον. Καὶ δι' αὐτὸ ὀφείλεται εὐγνωμοσύνη εἰς τὸ ἔργον τῶν φίλων μας ἱδρυτῶν τῶν *Ἡλυσίων*.

Ο συνεργάτης μας κ. Σίμος Μενάρδος, τὸν ὁποῖον ὅλοι γνωρίζομεν ὡς μεταφραστὴν τοῦ Θεοκρίτου, ἐκδίδει ἀνέκδοτον ἕως τόρα «Θρῆνον τῆς Κύπρου» ὡς τὸν ἀποκαλεῖ, μέλλοντα νὰ προστεθῇ, ὡς ὁ ἴδιος ὁ κ. Μενάρδος ἀναφέρει εἰς τὰ λιτὰ προλεγόμενά του, εἰς τοὺς γνωστοὺς ἕως τόρα θρήνους διὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τοὺς ὁποίους ἐσχάτως ὁ κ. Παπαδόπουλος-Κεραμεὺς ἔχει προσθέσει νέον. Ὁ Θρῆνος ποῦ ἐκδίδει ὁ κ. Μενάρδος ἀναφέρεται εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Κύπρου τοῦ 1570. Ὁ ποιητὴς τοῦ θρήνου λέγει ὁ κ. Σίμος Μενάρδος «πιθανώτατα ἦτο ψάλτης, ὁ δὲ στ. 454, ὅπου παραπέμπει «σ' ἄλλον χαρτίν του», μαρτυρεῖ ὅτι ἦτο ἐξ ἐπαγγέλματος στιχουργὸς ἢ «ποιητάρις». Ποιητάριδες λέγουσιν εἰς τὴν Κύπρον τοὺς δυναμένους νὰ ἐντείνουσιν εἰς πολιτικοὺς στίχους ὁτιδήποτε περιστατικὸν κοινῆς περιεργίας· εἶνε δὲ τὸ ἐπάγγελμα βιοποριστικόν, καὶ πολλοὶ χωρικοὶ διδάσκονται ἀπὸ ἄλλους παλαιοτέρους τὸν δεκαπεντασύλλαβον καὶ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, τὰ δύο κυριώτατα προτερήματα τῆς ποιητικῆς των τέχνης». Τὸ ποίημα δὲν ἔχει, ἠμπορεῖ νὰ πῇ κανείς, ἀξίαν ποιητικήν. Ἔχει εὐκολίας εἰς τὸν δεκαπεντασύλλαβον καὶ δυσκολίας εἰς τὴν ῥίμαν.

Ἰδοὺ μερικοὶ στίχοι:

Ἦτον ἡ γῆ μὲ τὸ ψηφὶ ἔμορφα ὠρδινιασμένη
πράσινα, βένετα καὶ ὀξιά, κίτρινα σταμπασμένα.
Ζημία εἰς ἐκεῖνα τἀλλακτά, τὰ ἐμορφοκαμωμένα
μεταξωτὰ πομάνικα, ποῦταν χαρκουπιασμένα
Μαργαριτάρια ἦταν ἀδρὰ ἀπάνω καθισμένα.
Τὰ κρίματα ἦσαν τοῦ λαοῦ καὶ τὰ δικά μου ἐμένα . .

Καθὼς βλέπουν οἱ ἀναγνῶσται, ὁ Θρῆνος ἔχει σχεδὸν ἀξίαν ὡς μνημεῖον γλωσσικὸν μόνον.

Ἓν ἀπὸ τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα βιβλία τοῦ «Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων» εἶναι ἡ *Γυμναστικὴ* τοῦ κ. Ἰ. Χρυσάφη. Ὁ κ. Χρυσάφης ἦτο ἐνδεδειγμένος διὰ νὰ γράψῃ ἕνα τέτοιο βιβλίον. Εἶναι γυμναστὴς ἐπιστήμων, γνωρίζει τὰ πράγματα ἐπομένως κατὰ βάθος. Καὶ γνωρίζει νὰ ἐκθέτῃ τὰς ἰδέας του μὲ τὸ ἴδιον πρακτικὸν πνεῦμα τὸ ὁποῖον τὰς περιβάλλει. Ἕνα προσὸν τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὴν *Γυμναστικὴν* βιβλίον χρησιμώτατον.

Τὸ βιβλίον ἔχει καὶ διαφόρους εἰκόνας αἱ ὁποῖαι ὁδηγοῦν τὸν γυμναζόμενον εἰς τὰς διαφόρους ἀσκήσεις, καὶ ἐπὶ πλέον πέντε πίνακας ἀσκήσεων ἕκαστος τῶν ὁποίων περιλαμβάνει μίαν πλήρη καθημερινὴν ἐξάσκησιν.

Διὰ νὰ ὠφεληθῇ κανεὶς ἀπὸ τὴν γυμναστικὴν πρέπει ἡ καθημερινὴ ἐξάσκησις νὰ εἶναι ἓν γυμναστικὸν σύνολον δηλ. ἕνας πλήρης καὶ καλῶς κατηρτισμένος συνδυασμὸς ἀπὸ ὅλας τὰς κατηγορίας τῆς μεθοδικῆς γυμναστικῆς· αὐτὰ λέγει ὁ συγγραφεύς. Καὶ σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα αὐτὸ εἶναι κατηρτισμένοι οἱ πίνακες τῶν ἀσκήσεων τὰς ὁποίας δίδει εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου ὡς ὁδηγὸν δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δι' ὁποιονδήποτε λόγον δὲν συχνάζουν εἰς τὰ γυμναστήρια.

***

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ.—*Συνεδρία τῆς 26 Ἰανουαρίου.* Ὁ κ. Στάϊνερ ἐξήγησε τὴν παράστασιν δύο παλαιῶν ἀναγλύφων ἐνφκοδομημένων κατὰ τὰς γωνίας τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου ἤτοι τῆς παλαιᾶς μητροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ἀναγλύφων τούτων παρίστανται στέφανοι, ψέλλια, περιδέραια, φάλαρα κοσμητικὰ τῆς σκευῆς τῶν ἵππων καὶ δόρατα, ταῦτα πάντα δὲ ἀπέδειξεν ὁ κ. Στάϊνερ ὅτι ἦσαν δῶρα ἀπονεμόμενα εἰς διαπρέψαντας Ῥωμαίους στρατιωτικούς, ἰσοδυναμοῦντα πρὸς τὰ σημερινὰ παράσημα. ἐπέδειξε δὲ καὶ ἄλλα ῥωμαϊκὰ ἀνάγλυφα, ἰδίως ἐπιτυμβίους στήλους, ἐφ' ὧν παρίστανται ὅμοια κοσμήματα. Ἀκολούθως διέλαβε περὶ τῆς γενέσεως τῶν κοσμημάτων τούτων, τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν καὶ τέλος περὶ τῆς παρακμῆς καὶ ἐγκαταλείψεως αὐτῶν προελθούσης ἐκ τῆς συχνῆς ἀπονομῆς αὐτῶν εἰς ἀνθρώπους οὐδὲν κατορθώσαντας, ἔπειτα δὲ καὶ περὶ τῶν ὀνομάτων, δι' ὧν ἐδηλοῦτο ἕκαστον εἶδος τῶν τοιούτων κοσμημάτων ὑπό τε τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Κατόπιν ὁ ὑποδιευθυντὴς τῆς σχολῆς κ. Κάρο ὡμίλησε περὶ τῶν παναρχαίων θεῶν, τῶν ἀπεικονιζομένων ἐν τοῖς ἔργοις τῶν προϊστορικῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, κατ' ἐξοχὴν δὲ τῆς Κρήτης. Ὡμολόγησεν ὅτι ἡ ἐξακρίβωσις τῆς προϊστορικῆς μυθολογίας ἐκ μόνων τῶν ἔργων τῆς τέχνης εἶνε δύσκολος καὶ εὐκόλως δύναται νὰ ὁδηγήσῃ εἰς πλάνας, ἀλλ' ὅμως περί τινων γενικωτέρων γεγονότων δύνανται νὰ συναχθῶσι συμπεράσματα ἱκανῶς πιθανά. Οἱ κυριώτατοι θεοὶ τῶν χρόνων ἐκείνων ἐθεωροῦντο ὡς ἀνθρωπόμορφοι, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχον ἀγάλματα λατρείας καὶ μόνον σπανίως ἀπεικονίζοντο οἱ θεοὶ ἐπὶ ἔργων τέχνης. Δὲν ὑπῆρχον ὡσαύτως οὐδὲ ναοί, ἡ λατρεία δὲ ἐτελεῖτο ἐντὸς ὑπαίθρων τεμενῶν ἢ ἐντὸς σπηλαίων ἢ καὶ ἐντὸς μικρῶν δωματίων τῶν ἀνακτόρων. Ἐκ τῶν ἀπεικονιζομένων ἐν προϊστορικοῖς ἔργοις τέχνης, τινὲς φαίνονται ὁμοιάζοντες πρὸς τὸν Κρόνον, τὴν Ῥέαν, τὸν νήπιον Δία θηλάζοντα τὸ γάλα τῆς Ἀμαλθείας, τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τὸν Ἀσκληπιόν, ἀλλ' εἶνε ἄδηλον ἂν ἔφερον τὰ ὀνόματα ταῦτα ἢ ἄλλα, καὶ ἡ μορφὴ δὲ αὐτῶν διαφέρει ἀναγκαστικῶς ἀπὸ τοῦ σταθεροῦ τύπου τῶν κλασσικῶν χρόνων. Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ δαίμονες ἔχοντες σῶμα ἀνθρώπινον καὶ κεφαλὴν ζώου, ἀνάμνησις δ' αὐτῶν εἶνε ἡ ὑστερωτέρα παράδοσις περὶ τοῦ Μινωταύρου. Οὗτοι ἴσως ἦσαν κατ' ἀρχὰς θεοὶ εἰσηγμένοι ἐξ Αἰγύπτου, ἀλλὰ κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους εἶχον καταβιβασθῆ εἰς τάξιν δαιμόνων.

Σ.

***

ΕΛΑΒΑΜΕΝ τὰ τελευταῖα τεύχη τοῦ θεολογικοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ «Νέα Σιών». Εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς ἀπὸ μίαν ἀνταπόκρισιν ἐκ Γενεύης διὰ τὸν χωρισμὸν ἐκκλησίας καὶ κράτους τὸν ὁποῖον ἐψήφισαν μὲ καταπληκτικὴν πλειονοψηφίαν τὰ νομοθετικὰ σώματα τῆς Γαλλίας: «... Ἐκ τῆς στοιχειώδους ταύτης τοῦ νόμου ἀνακεφαλαιώσεως ὁ χωρισμὸς εἶνε τέλειος καὶ ἀνταποκρίνεται εὐρύτατα εἰς τὰς ἀπαιτήσεις πάντων τῶν θρησκευτικῶν συστημάτων, ἐφ' ὅσον ἡ θρησκεία περιορίζεται ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἀνθρώπῳ, ἐν τῇ συνειδήσει. Τοῦ λοιποῦ ἡ θρησκεία ἐν Γαλλίᾳ καταλαμβάνει τὴν προσήκουσαν αὐτῇ θέσιν. Τοῦ λοιποῦ ἡ θρησκεία ἐν Γαλλίᾳ περιορίζεται ἐν τῷ καθαρῷ πνευματικῷ αὐτῆς ἐδάφει, δὲν θὰ προσβάλλεται ὑπὸ τῆς πολιτείας καὶ δὲν θὰ γίνεται ὄργανον πρὸς ἐξυπηρέτησιν ξένων πρὸς τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς σκοπῶν. «Τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ».

Τὸ τεῦχος τοῦ Ἰανουαρίου περιέχει μεταξὺ ἄλλων μελέτην περὶ τοῦ «Ἀκαθίστου Ὕμνου» τοῦ κ. Π. Θέμελη.

Ὁ συγγραφεὺς δίδει ἀπολογισμὸν τῶν ἐργασιῶν ποῦ ἔγειναν ἀπὸ διαφόρους σοφοὺς ἀναφορικῶς πρὸς τὸν Ἀκάθιστον Ὕμνον καὶ δίδει εἰκόνα τῆς συγχρόνου καταστάσεως τοῦ ζητήματος διὰ τὴν προέλευσιν καὶ τὸν καιρὸν τῆς δημιουργίας τοῦ ὑψηλοῦ ποιήματος. Κορυφαῖος εἰς ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἐρευνητὰς εἶνε ὁ ἰδικός μας Α. Παπαδόπουλος—Κεραμεὺς τοῦ ὁποίου τὴν μελέτην περὶ τοῦ ὕμνου—ποιήματος κατ'

αὐτὸν τοῦ θ' αἰῶνος — ἐξέδωκεν ἡ Μαράσλειος βιβλιοθήκη.

Κμ.

Τὸ «Athenaeum» ἔγραφε περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ Γ. Δ. Παχτίκου «260 Δημώδη Ἑλληνικὰ Ἄσματα» τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη πέρυσι ὑπὸ τῆς Βιβλιοθήκης Μαρασλῆ. Ὁ κ. Παχτίκος ἀπέδωκε εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ τοὺς ἤχους τῶν διαφόρων τραγουδιῶν. Ἰδοὺ τί λέγει περὶ τοῦ σοβαροῦ αὐτοῦ θέματος τὸ ἀγγλικὸν περιοδικόν. «Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἐν Ἑλλάδι μᾶς ἀφίνει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ ἀλλόκοτος χαρακτὴρ της ὀφείλεται εἰς παράδοσιν τινά, ἀρχαιοτέραν τῆς γενέσεως τῆς νεωτέρας μουσικῆς, καὶ ἴσως θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι δὲν εἶνε ἄσχετος πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν μουσικήν. Ὅπως συμβαίνει ν' ἀκούσῃ κανεὶς εἰς Χριστιανικὰς ἐκκλησίας τῶν Ἰνδιῶν, ὕμνους Ἀγγλικοὺς ψαλλομένους εἰς ἤχους ἐντοπίων ἀσμάτων, ὁμοίως εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ παραδεχθῇ ὅτι οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησιας εἶχον τὴν εὐφυΐαν νὰ προσαρμόσουν εἰς ἐθνικὰ ἄσματα τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ψαλμούς. Πληροφορούμεθα ἐξ ἀσφαλοῦς πηγῆς ὅτι δύο σπουδασταὶ καθολικοὶ καταγίνονται εἰς τὸ ζήτημα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ὁ μὲν τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς, φαίνεται δὲ ἐκ τῶν ἐρευνῶν των ὅτι τὰ τρία μέλη, Λύδιον, Δώριον καὶ Φρύγιον, δὲν εἶνε τὰ μόνα ἱστορικὰ δοκουμέντα ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζονται.

«Ὑπάρχει μεγάλη σχέσις μεταξὺ τῶν ἀσμάτων τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Παχτίκου, καὶ μερικῶν ἐκ τῶν ἀσμάτων τῆς Ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Τινὰ ἐξ αὐτῶν εἶνε πολὺ ἀλλόκοτα, ὄχι δὲ καὶ πολὺ εὐχάριστα δι' εὐρωπαϊκὸν αὐτί. Οἱ τρόποι δὲν ἀντιστοιχοῦν μὲ ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἐσυνηθίσαμεν, τὰ δὲ διαστήματα καὶ αἱ ἀλλοιώσεις εἶνε πολὺ περίεργα.

«Ἓν ἀπὸ τὰ προσφιλέστερα αὐτῶν διαστήματα τὸ ὁποῖον εἶνε πολὺ σύνηθες, καὶ εἰς τὴν κινεζικὴν μουσικήν, εἶνε τὸ *φα δίεσις — μὶ ὕφεσις*, ἡ κλίμαξ εἶνε *σόλ μείζον μὲ μὶ ὕφεσιν* ἀντὶ *μὶ φυσικοῦ*. Αὐτὴν τοὐλάχιστον τὴν κλίμακα εἰμποροῦμεν νὰ σχηματίσωμεν μὲ τὴν ἰδικήν μας παρασημαντικήν, ἀμφιβάλλομεν ὅμως ἂν, μὲ τὰ μέσα τὰ ὁποῖα ἔχομεν, εἰμποροῦμεν νὰ μεταφέρωμεν ἀκριβῶς τὰ ἄσματα αὐτὰ εἰς τὸ ἰδικόν μας σύστημα. Εἰς τὴν ἀρχαίαν μουσικὴν τὸ διάστημα τῆς ὀγδόης περιεῖχε πολὺ περισσοτέρους φθόγγους ἀφ' ὅτι εἰς τὴν ἰδικήν μας, ἔπειτα ὑπῆρχον καὶ διαστήματα μικρότερα τοῦ ἡμιτονίου, ὑποθέτομεν δὲ ὅτι μόνον τὸ βιολίον καὶ τὰ λοιπὰ ἔγχορδα ὄργανα εἰμποροῦν ν' ἀναπαραγάγουν ἀκριβῶς τὰ Ἑλληνικὰ ἄσματα. Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ ἄσματα εἶνε πολὺ δυσάρεστα εἰς τὴν ἀκοήν μας, ἰδίως ὅταν ψάλλωνται μὲ ὀξεῖαν ἔρρινον φωνήν, ὅπως συνήθως συμβαίνει».

***

Ἡ πλατεῖα τοῦ «Γαλλικοῦ θεάτρου» εἰς τὸ Παρίσι στολίζεται τώρα μὲ τὸ μνημεῖον τοῦ Μυσσέ. Ὀλίγαι γραμμαὶ χαρακτηριστικαὶ τοῦ Ἀρσὲν Οὐσσαὶ διὰ τὸν ποιητὴν τῶν νυκτῶν δὲν εἶναι ἄκαιροι. Ὁ Μυσσὲ ἦτον ὁ θελκτικώτερος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου ἀλλὰ καὶ ὁ πλέον ἀλλόκοτος. Τὸ ἐλάχιστον τὸν διέθετε κακῶς καὶ ἡ ψυχικὴ αὐτὴ κατάστασις ξεσποῦσε εἰς τοὺς φίλους του. Ἀπὸ τὴν μίαν ἡμέραν ἕως τὴν ἄλλην μετεβάλλετο.

Συχνὰ εἰς τὸ τέλος μιᾶς τραγῳδίας ὑπὸ τῆς Ῥαχήλ, ὁ Οὐσσαί, διευθυντὴς τότε τοῦ Γαλλικοῦ θεάτρου, ἔδιδε μίαν κωμῳδίαν τοῦ Μυσσέ, ὄχι διότι ἐπρόσθετε τίποτε εἰς τὴν δόξαν του ἀλλὰ διὰ νὰ εὑρίσκῃ τρόπον νὰ λαμβάνῃ ὁ ποιητὴς 500 φράγκα. Ὁ ἴδιος ὁ Μυσσὲ ποτὲ δὲν ἦτο εὐχαριστημένος οὔτε ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του οὔτε ἀπὸ τοὺς ἠθοποιούς. Μετὰ τὴν δευτέραν παράστασιν τῆς κωμῳδίας του «*Chandelier*» ὁ Σκρίμπ τὸν ἐπλησίασε, τὴν στιγμὴν ποῦ ὁ Μυσσὲ διηγεῖτο κάτι εἰς τὴν Ἀλλάν, ἠθοποιὸν τοῦ «Γαλλικοῦ θεάτρου» καὶ τοῦ εἶπε

— Εἶμαι καταγοητευμένος μὲ τὴν κωμῳδίαν σας. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι τὸ μυστικὸ τῆς ἐπιτυχίας σας;

— Καὶ τὸ δικό σας; ἐρωτᾷ ὁ Μυσσέ.

— Τὸ μυστικό μου εἶναι τὸ ὅτι προσπαθῶ νὰ διασκεδάσω τὸ κοινόν.

— Καὶ τὸ δικό μου τὸ ὅτι προσπαθῶ νὰ διασκεδάσω τὸν ἑαυτόν μου.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»

— ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν	Δρ.	2.046.80
Κώνστ. Ψαρούδας	»	5.—
Ι. Χρυσάκης	»	5.—
	Δρ.	2.056.80

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἀπὸ τῆς Πέμπτης 23 Μαρτίου ἤρχισε δευτέρα σειρὰ τῶν «Ἀρχαιολογικῶν Μαθημάτων» καταλαμβάνοντα τὰ «Μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν» Περιλήψιν αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἀνέλαβε καὶ πάλιν ὁ φίλτατος ἀρχαιολόγος κ. Ἀρβανιτόπουλος, θὰ δώσωμεν εἰς τὰ «Παναθήναια».

Τώρα, μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτήν, μία σημείωσις ἔρχεται μόνη της νὰ ζητήσῃ θέσιν εἰς τὴν στήλην αὐτήν, δικαιωματικῶς. Εἶναι ἡ πρόθυμος, ἡ μὲ στοργήν, ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ κανείς, προσέλευσις τῶν κυριῶν οἱ κύριοι ἀποτελοῦν τὴν μειονότητα — εἰς τὰ μαθήματα τῶν «Παναθηναίων»: Ἕνας κύκλος ἐκλεκτός, διψῶν ν' ἀκούσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης του καὶ νὰ αἰσθανθῇ τὸ μεγαλεῖον της βαθύτερα ἀπ' ὅτι ἠμπορεῖ νὰ διδάξῃ μιὰ στιγμιαία ἐπίσκεψις

Ὁ φίλος μας καὶ συνεργάτης τῶν «Παναθηναίων» κ. Θεόδωρος Βελλιανίτης διωρίσθη διευθυντὴς τῶν Ταχυδρομείων καὶ Τηλεγράφων τοῦ Κράτους.

Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῶν Θηβῶν τῆς Αἰγύπτου ἀνεκαλύφθη ὁλόκληρον ἱερὸν μὲ ἀκέραιον τὸ εἴδωλον τῆς θεᾶς Θαχώρ. Τὸ εἴδωλον διατηρεῖται τελείως. Ἡ θεὰ θηλάζει μικρὸν παιδίον. Ἐπιγραφὴ δεικνύει ὅτι παριστάνει τὸν Ἀμένοφιν Β'.

Οἱ Ῥῶσσοι αἰχμάλωτοι εἶχαν ἐξαίρετον περιποίησιν εἰς τὴν Ἰαπωνίαν. Καὶ αὐτοὶ οἱ ναοὶ εἶχαν μεταβληθῇ εἰς νοσοκομεῖα

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

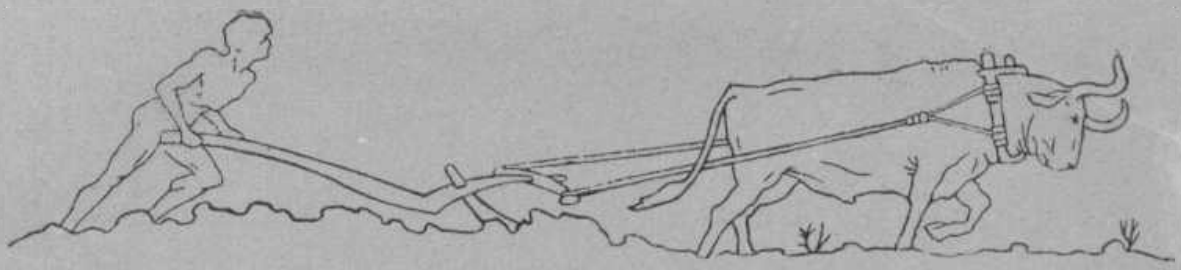
Ο ΟΔΗΓΟΣ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΖΟΜΕΝΩΝ ὑπὸ Νικολάου Σαχίνη. Ἀθῆναι 1906. Τυπογραφεῖον Δ. Γ. Εὐστρατίου, σχ. 16ον σελ. 128 δρ. 3.—Διὰ τοὺς συνδρομητὰς τῶν «Παναθηναίων» δρ. 2.

Η ΓΗ ὑπὸ Π. Ε. Πρωτοπαπαδάκη. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἀθῆναι 1906 σχ. 16ον σελ. 88, λεπτὰ 40.

ΑΜΥΝΑ ΚΑΤΑ ΦΙΛΟΝΙΚΟΥΝΤΟΣ ΘΕΣΙΘΗΡΑ ὑπὸ ἀνδρέου Ν. Σκιᾶ. Ἀθῆναι 1906. Τυπογρ. Π. Δ. Σακελλαρίου. Εἰς τοὺς ζητοῦντας δίδεται δωρεάν.

Η ΔΙΣ ΑΛΕΞΑΝΔΕΡ ΥΠΟ ΟΥΪΤΣΛΕΡ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 15
ΜΑΡΤΙΟΥ 1906

ΜΑΤΙΑ ΠΟΥ ΕΙΔΑΝΕ

ΝΩΕ *γέρος χωρικὸς*
ΒΡΟΥΝΟΣ } *παιδιά του*
ΓΑΣΠΑΡ }
ΝΟΡΑ γυναῖκα του
ΔΥΟ ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΕΣ
ΕΝΑΣ ΝΕΚΡΟΘΑΠΤΗΣ
Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΙΕΡΕΩΣ
ΜΙΑ ΦΩΝΗ μέσα ἀπὸ τοὺς ἀγρούς.

Ἡ σκηνὴ εἰς τὴν Φλαμανδίαν τὴν Μεγάλην Παρασκευήν, σ' ἕνα χωρικὸ σπίτι. Εἰς τὸ βάθος, στὸν τοῖχον, εἶνε κρεμασμένος ἕνας Χριστός. Στὸ ξύλο τοῦ Σταυροῦ κρέμεται ἕνα λισγάρι μὲ σιδερένια δόντια. Ἕνα παράθυρον ἀπὸ τὸ ὁποῖον φαίνονται οἱ ἀγροί. Θύρα δίπλα στὸ παράθυρον Ἕνα ὡρολόγι κρεμαστό. Ἔξω ἡ ἡμέρα εἶναι μελαγχολικὴ καὶ βαρειά. Βαθειὰ σιωπή.

ΝΩΕ (καθήμενος κοντὰ στὴ γωνιὰ μὲ τὰ παιδιά του)

Νόρα... Νὰ μὴν πλάγιασε; Νόρα...

ΝΟΡΑ. (στέκεται κοντὰ στὸν Σταυρό). — Εἶμαι κοντὰ στὸν Χριστὸ καὶ σιάζω τὰ κεριὰ γιὰ νἄναι ἕτοιμα νὰ τ' ἀνάψωμε ἅμα σημάνῃ ἡ ὥρα.

ΝΩΕ.— Εσκοτείνιασε, δὲν σὲ βλέπω, δὲν ἠμπορεῖ νὰ διακρίνῃ πιὰ κανεὶς τίποτε. Νομίζεις πῶς μιὰ σκιὰ ἁπλώνεται ἐπάνω στοὺς ἀνθρώπους.

ΝΟΡΑ.—Κάτω στὴν παράγκα τὸ φῶς ἀνάβει ἀπὸ τὸ πρωΐ. Δὲν μποροῦσε νὰ διακρίνῃ κανεὶς τὴν δεκάρα ἀπὸ τὸ τάλληρο. Καὶ μολαταῦτα ὁ κόσμος πηγαινοέρχονταν, καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ μπακάλη δὲν τὰ ἔχασε οὔτε μιὰ στιγμή.

ΝΩΕ.—Καὶ ὅλοι ἤρχοντο γιὰ κεριά, ἔ, Νόρα; Καλὴ ἡμέρα ἡ σημερινή, ἀλήθεια, γιὰ τοὺς μπακάληδες.

ΝΟΡΑ. —Ἔμπαιναν, ἔβαζαν τὸν παρᾶ τους στὸν πάγκο ἐπάνω καὶ δὲν ἔλεγαν τίποτε. Καὶ τί πρόσωπα χλωμὰ καὶ ἀρρωστιάρικα! Ἦταν ἐκεῖ ἄνθρωποι ποῦ δὲν ἔφαγαν μέρες ὁλόκληρες γιὰ νὰ ἐξοικονομήσουν τὸ ποσὸν ἐκεῖνο.

ΝΩΕ.—Μὰ καὶ σύ, Νόρα... Μόλις σερνόσουνα στὰ πόδια σου πρὸ ὀλίγου, εὐλογημένη.

ΝΟΡΑ.— Ὁ σκοπὸς εἶναι νὰ καταφέρῃ κανεὶς ὅ,τι τοῦ ἐπιβάλλεται νὰ τὸ κάμῃ. Καὶ δόξα τῷ Θεῷ τὸ καταφέραμε. Ἔχομε πέντε κεριά, εἶναι μετρημένα, ἕνα γιὰ κάθε πληγή, καὶ ζυγίζουν μιὰ λίτρα. Ὁ Θεὸς δὲν κάμνει διάκρισι ἀπὸ τὸ κεράκι τοῦ φτωχοῦ καὶ τὶς ὄμορφες λαμπάδες τῶν πλουσίων. Ἂν θέλετε ὅμως πάλιν, μποροῦμε ν' ἀνάψωμε καὶ τὸ κερὶ τῆς φτωχῆς μας Λένας. Μόλις εἶχε καῇ τὸ μισὸ ὅταν τὴν κατέβασαν στὸν τάφο.

ΝΩΕ.—Ὄχι, Νόρα, αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ φυλάξωμε. Ὑπάρχει πάντοτε ἕνας ποῦ βρίσκεται στὸν δρόμο τοῦ θανάτου. Πρέπει ὅλο νὰ τὸν περιμένωμε Καὶ μήπως μποροῦμε νὰ κάμωμε τίποτε ἄλλο;

ΝΟΡΑ.—Αὐτὸ εἶναι τὸ γραφτό μας, ὅλο νὰ περιμένωμε. Καὶ ὅταν ἡ φτωχή μας Λένα καιόντανε στοὺς πυρετούς, καὶ τότε πάλιν ὁ ἰατρὸς μᾶς ἔλεγε νὰ περιμένωμε. Περιμέναμε, περιμέναμε ὥς ποῦ ἐπιτέλους πάει.

ΝΩΕ.—Ὁ Χριστὸς ἀναστήθηκε, Νόρα. Καὶ μεσ' τὴ δυστυχία μας πρέπει νἄχωμε τὴ δύναμι νὰ τὸ ἀναλογιζώμεθα αὐτό.

ΝΟΡΑ.—Θάψαμε καὶ τὴ φτωχή μας Λένα μέσα στὸ ἄσπρο πουκαμισάκι της, ἀλλὰ δὲν ἀναστήθηκε, δυστυχισμένε.

ΝΩΕ.—Μὴ λὲς τέτοια λόγια, Νόρα... Ἡ Λένα μας ἦταν ἁμαρτωλή. Ἐκείνη ἀναστήθηκε στὸν Οὐρανό... καὶ τώρα εὑρίσκεται ἐκεῖ

ἐπάνω μὲ φτερά, Νόρα, μὲ φτερά. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀναστήνονται στὸν Οὐρανό. Καὶ διὰ νὰ γίνεται αὐτό, κάποιος ἔπρεπε νὰ θυσιασθῇ γιὰ τοὺς ἄλλους.

ΝΟΡΑ.—Ἀλήθεια, αὐτὰ ποῦ λὲς τώρα, τὰ εἶχα σκεφθῇ πολλὲς φορές. Ξυπνοῦσα κάποτε τὴν νύκτα τρομαγμένη καὶ ἔλεγα μὲ τὸν νοῦ μου «Ἴσως ἡ Λένα μας ἀπέθανε γιὰ νὰ ἐξαγοράσῃ τὲς ἁμαρτίες τῶν γονέων της, τὰ δικά σου, τὰ δικά μου καὶ ὅλων ποῦ βρίσκονται μέσα σ' αὐτὸ τὸ σπίτι». Καὶ ἔπειτα δὲν εἶχα πιὰ ὄρεξι νὰ ξανακοιμηθῶ.

ΝΩΕ.—Ὅλα αὐτὰ εἶναι μυστήριο, ποῦ δὲν θὰ ξεδιαλύσωμε ποτές. Ἔξαφνα ἕνας δάκτυλος μᾶς προσκαλεῖ, τρέχομε, καὶ δὲν μᾶς μένει καιρὸς νὰ ποῦμε τίποτε καὶ στοὺς ἄλλους. (Μικρὴ σιωπή) Δὲν σᾶς φαίνεται πῶς κάποιος ἔρχεται ἀπὸ τοὺς ἀγρούς, παιδιά μου;

ΓΑΣΠΑΡ.—Δὲν ἀκοῦμε τίποτε.

ΝΩΕ.—Ἐσεῖς πάντα, οὔτε βλέπετε, οὔτε ἀκούετε τίποτε. Καὶ μολαταῦτα σᾶς λέγω πῶς κάποιος ἔρχεται.

ΝΟΡΑ.—Ὦ, νάναι ἄραγε ἀπὸ τώρα ὁ νεκροθάπτης;

ΝΩΕ.—Ἐμένα μοῦ φαίνεται πῶς θἄναι μᾶλλον ὁ βοσκὸς ποῦ κατεβαίνει μὲ τὸ κοπάδι του.

ΓΑΣΠΑΡ. (πλησιάζων εἰς τὸ παράθυρον).—Οὔτε νεκροθάπτης, οὔτε βοσκὸς φαίνεται πουθενά. Ὁ γείτονάς μας σκάφτει τὸ χωράφι του.

ΒΡΟΥΝΟΣ. (μὲ θυμόν).—Σήμερα δὲν ἔχει κανεὶς τὸ δικαίωμα ν' ἀγγίξῃ τὴ γῆ. Ἔτσι εἶναι ἡ συνήθεια τὴν ἡμέρα ποῦ κατεβαίνει στὸν τάφο ὁ Χριστός...

ΝΟΡΑ...—Σήμερα τὸ ἄροτρο πληγώνει τὰ ἅγια κόκκαλά του.

ΝΩΕ.—Μεγάλο μυστήριο κι' αὐτό. Κάτι τι ποῦ δὲ μποροῦμε νὰ τὸ ἐννοήσωμε, ἀλλ' εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ τὸ πιστεύσωμε. Κάθε σβῶλος γῆς εἶναι καὶ ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸ ἅγιο σῶμα τοῦ Χριστοῦ ποῦ βρίσκεται στὸν τάφο. Ἀλλὰ περιμένετε, περιμένετε... Ἡ ὥρα δὲν ἔφθασε ἀκόμα. Ξεύρετε πολὺ καλὰ πῶς πρέπει πρῶτα νὰ καρφωθῇ στὸν Σταυρὸ καὶ ὕστερα... Τότε μάλιστα, ἂν ἀκούσετε πάλιν νὰ σκάφτουν τὸ χῶμα, μπορεῖτε...

ΒΡΟΥΝΟΣ.—Ἔννοια σου, πατέρα, καὶ δὲν θὰ ξαναρχίσῃ.

ΝΩΕ.—Ὄχι, ὄχι βία, παιδιά μου. Ποτὲ δὲν πρέπει νὰ μεταχειρισθῆτε τέτοιον τρόπο. Ἂν ἤθελε ὁ Χριστός, δὲν εἶχε παρὰ νὰ σηκώσῃ τὸ δαχτυλάκι του, καὶ δὲν θὰ ἀπέθνησκε. Καὶ ὅμως δὲν τὸ ἔκαμε... Σκεφθῆτε το καλὰ αὐτό· Ἀπέθανε ἐπάνω στὸ Σταυρό, ἀπαράλλακτα σὰν νἄταν ἕνας ἀπὸ μᾶς.

ΝΟΡΑ.—Ἔκλινε τὸ κεφάλι του, ἔβγαλε μιὰ φωνή.... καὶ ἀπέθανε.

ΝΩΕ.—Καὶ ἀποθνήσκει κάθε χρόνο, Νόρα. Ἀκόμη δὲν κατόρθωσε νὰ ἐξαγοράσῃ τὰ ἁμαρτήματα μας.

ΓΑΣΠΑΡ.—Αὐτὰ εἶναι παραμύθια. Ἄνθρωποι σὰν κι' ἐσᾶς μόνον εἶναι ἱκανοὶ νὰ τὰ πιστεύουν ἀκόμη. Αὐτὰ εἶναι καλὰ γιὰ τοὺς χωριάτες. Ὅταν καθόμουν ἐκεῖ κάτω στὴν Ταβέρνα, κάποτε ἤρχετο ἕνας ἄνθρωπος μὲ μιὰ μεγάλη γενειάδα καὶ τὴς τσέπες του γεμάτες ἐφημερίδες. Ἔπρεπε αὐτὸν νὰ ἀκούσετε τί ἔλεγε γι' αὐτὲς τὲς ἱστορίες. Ἦτο νὰ ξεκαρδίζεται κανεὶς στὰ γέλια.

ΝΟΡΑ.—Μιὰ φορὰ μοῦ φαίνονταν κι' ἐμένα ἔτσι, πῶς ἡ Λένα μας ἀπέθνησκε κάθε μέρα, τὴν ἴδια ὥρα. Ἔβαζε τὸ κεφαλάκι της ἔτσι δὰ κ ἔκλεινε ἔπειτα τὰ ματάκια της. Μὰ καὶ τότες βρέθηκαν ἄνθρωποι καὶ μοῦ ἔλεγαν τὰ ἴδια λόγια, πῶς ἤμουνα μιὰ ἁπλῆ χωριάτισσα καὶ γελοῦσαν μαζί μου.

ΒΡΟΥΝΟΣ.—Ὁ Γασπὰρ ἔζησε στὴ χώρα κάτω. Καὶ εἶδε ἀνθρώπους νὰ γελοῦν καὶ νὰ χορεύουν ὁλόγυρα στὸ Σταυρό. Ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἀναστήνεται γιὰ νὰ ξαναποθάνῃ πάλιν. Αὐτὸ τὸ ξέρομε καὶ τὸ καταλαβαίνομε ἐμεῖς ποῦ εἴμαστε πάντα μέσα στὴ λύπη. Πατέρα, πότε θὰ ἔλθῃ ὁ καιρὸς ποῦ δὲν θὰ ἀποθάνῃ πιά;

ΝΩΕ.—Μὴ φωνάζετε ἔτσι... Ἡ μέρα ποῦ εἶναι σήμερα, καλλίτερα νὰ μιλᾶμε σιγὰ ὅπως ὅταν κάνωμε τὴν προσευχή μας. Εἰς ὅ,τι ἐλέχθη ἐκεῖ ἐπάνω, πρέπει νὰ ὑποκύψωμε. Ἔπειτα ὁ Θεὸς εἶναι τόσο μακρυὰ ἀπὸ μᾶς, ποῦ ὅσο καὶ ἂν φωνάζωμε, τὸ ἴδιο εἶναι, δὲν θὰ μᾶς ἀκούσῃ. Εἴμαστε σὰν τὰ τυφλοπόντικα μέσα στὴ γῆ.

ΝΟΡΑ.—Ὠϊμένα, τὸ γυμνό του σωματάκι. Ὅλη χαρὰ ἡ μάνα του τὰ Χριστούγεννα μέσα στὴ φάτνη τῶν ἀλόγων τὸν κρατοῦσε στὰ γόνατά της. Καὶ ἡ μάνες δὲν ξεχνοῦν ποτὲ αὐτὴ τὴν ἡλικία τῶν παιδιῶν των. Καὶ τώρα σὲ λίγο θὰ τὸν κατεβάσουν στὸ παγωμένο χῶμα. Ἀλοίμονον.

ΝΩΕ.—Μὰ καὶ ἡ γῆ εἶναι γυμνή, Νόρα.

ΝΟΡΑ.—Ὦ! Αὐτὴ μοῦ ἔφαγε τὴ μικρή μου Λένα.

ΒΡΟΥΝΟΣ (πλησιάζει στὸ παράθυρο).—Ὅπως τὸ βῶδι πάει μὲ τ' ἀρότρι, ἔτσι κι' ἐγὼ ταιριάζω μὲ τὸν θάνατο. Κυτάξετε, ἀκόμα ὁ Χριστὸς δὲν κατέβηκε στὸ χῶμα, καὶ τὰ κοράκια πληθύνουν τοὺς ἀγρούς.

ΝΟΡΑ. – Πώ! Πώ! χιλιάδες! Καὶ τί ἄγριες φωνὲς ποῦ βγάζουν.

ΒΡΟΥΝΟΣ.—Εἶναι μαζευμένα ἀπὸ χθὲς ἐκεῖ. Καὶ ὅλη τὴ νύκτα νόμιζες πῶς κατέτρωγαν τὸν ἥλιο μὲ τὰ ράμφη των.

ΝΟΡΑ.— Ὤ! Ἦσαν πάντοτε ἐκεῖ, Βροῦνο. Φτερούγιζαν πάντα ὁλόγυρα στὸ δάσος. Ἦσαν ἐπάνω στὸ δένδρο ἀκόμα, ὅταν ἤλθαν νὰ κόψουν τὸν Σταυρό.

ΝΩΕ. —Ἀκοῦστε! Ἀκοῦστε! Ἤθελα νὰ σᾶς τὸ πῶ αὐτό. Πῶς δὲν ἐξετάζομε ποτὲ καλὰ τὸν ἴδιον ἑαυτό μας. Ἐκεῖ μέσα βρίσκονται τὰ ἀληθινὰ κοράκια. Ναί, μάλιστα. Κυττάζομε πολὺ ἔξω στοὺς ἀγρούς.

ΝΟΡΑ.—Καὶ ὅμως ἀπ' ἐκεῖ θὰ ἔλθῃ.

ΝΩΕ.—Ποιός; ὁ βοσκός, Νόρα;

ΝΟΡΑ. Δὲν ἠξεύρω.... Ἐκεῖνος ποῦ πρέπει νὰ ἔλθῃ.

ΝΩΕ. — Ὤ! Ὤ! καὶ νὰ ἐρχότανε. Εἶναι τόσος καιρὸς ποῦ τὸν περιμένομε.

(Ἐδῶ μπαίνει ἡ πρώτη γειτόνισσα)

ΠΡΩΤΗ ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ. —Καλημέρα σας. Ἀνάψατε κι' ὅλας τὰ κεριά; Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποῦ σταμάτησε ἀπόψε τὸ ρολόγι μας, ἔχασα τὴν ὥρα. Καὶ ὅμως θυμοῦμαι καλά. Ἀποβραδὺς τὸ εἶχα στήσει. Ὁ πετεινὸς δὲν εἶχε λαλήσει ἀκόμη, κι' ἐκεῖνο εἶχε σταματήσει. Ὤ, στὸν καιρὸ ποῦ ζοῦμε πολλὰ πράγματα περίεργα συμβαίνουν.

ΝΟΡΑ.—Σὲ μᾶς ὅλα εἶναι ἕτοιμα. Μὰ ἔχεις δίκαιο, εἶναι περιττὸ νὰ ἀνάβωμε τὰ κεριὰ πρὶν τῆς ὥρας.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ. — Μικρὸ ἔξοδο καὶ μολαταῦτα κάθε δάκρυ τοῦ κεριοῦ ποῦ στάζει, εἶναι ἀπὸ τὸν ἱδρῶτα μας. Ὁ Θεὸς θὰ μᾶς συγχωρήσῃ γιὰ τὸν λογαριασμὸ ποῦ κάνομε, εἴμαστε τόσο φτωχοί. Ἔπειτα εἶναι καὶ τὸ χαλάζι, καὶ χρονιὲς τῆς ἀφορίας καὶ ἀσθένειες. Τίποτε καλὸ δὲν μᾶς ἔρχεται σὲ μᾶς τοὺς δυστυχισμένους.

ΝΟΡΑ. — Δὲν εἶναι μονάχα αὐτὰ αἰτία, γειτόνισσα. Αὐτὰ ἔτσι ἦσαν πάντα καὶ ἔτσι θὰ εἶναι.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ. — Ἔτσι τὰ ηὗραν οἱ πατέρες μας καὶ πρὶν ἀπ' αὐτοὺς οἱ παπούδες μας. Πόσος καιρός, Θεέ μου, νὰ εἶναι περασμένος ἀπὸ τότε! Τί φοβερὸ πρᾶγμα!

ΝΩΕ. — Ἔτσι θὰ πηγαίνουν τὰ πράγματα πάντα, γειτόνισσα, ἐνόσω δὲν ἰδοῦμε μὲ τὰ μάτια μας.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ. —Ἴσα ἴσα ὅταν ἀκούει κανεὶς νὰ μιλοῦνε ἔτσι, τότε δὰ εἶναι ποῦ δὲν καταλαβαίνει τίποτε. Ὅλος ὁ κόσμος ἔχει μάτια, καὶ κανεὶς δὲν βλέπει ποτὲ τίποτε. Τὸ καλλίτερο εἶναι νὰ τὸ πάρῃ κανεὶς ἀπόφασι πῶς δὲν θὰ ἰδῇ ποτὲ τίποτε, νὰ τελειώνῃ. Ἔτσι μὲ τὴ σκέψι αὐτὴ πάντα στὸ μυαλό, δὲν μπορεῖ κανεὶς οὐδὲ στιγμὴ νὰ ζήσῃ ἥσυχος. Ὁρίστε πάλι τώρα, λέγουν πῶς τὸ κρέας ἀκρίβηνε ἀκόμα.

ΝΟΡΑ.—Αὐτὸ σὲ πείραξε. Μιὰ δεκάρα παραπάνω ἢ παρακάτω, μεγάλη δουλειὰ δὲν εἶναι. Ἐμᾶς δὲν μᾶς πειράζει καθόλου γιατὶ τρεφόμεθα μοναχὰ ἀπὸ τῆς πατάτες τοῦ χωραφιοῦ μας.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ. —Ἀλήθεια, ξεύρετε ἔχομε ἀκόμη κάμποση ὥρα νὰ περάσωμε. Ἕνα φλυτζανάκι καφὲ κοντὰ στὴ φωτιά, μ' αὐτὴ τὴ παγωνιὰ ποῦ κάνει ἔξω, δὲν θὰ ἦταν ἄσχημα (μικρὴ σιωπή). Ἀλλὰ βλέπω ἐσεῖς δὲν ἔχετε ὄρεξι γιὰ συνομιλίες. Ἐγώ, ξεύρετε, δὲν μπορῶ ποτὲ νὰ μείνω σπίτι μου, ὅταν ξεύρω ὅτι κάπου ἕνας νεκρὸς κείτεται. Γι' αὐτὸ σηκώθηκα καὶ σᾶς ἦλθα.

ΝΟΡΑ —Τί λέγει αὐτή; Ὁ Χριστὸς ἀκόμα δὲν ἀπέθανε.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ.—Ἔννοια σας καὶ δὲν θ' ἀργήσῃ.

ΝΩΕ.— Ἄκουσε, γειτόνισσα, ἐσὺ ποῦ ἔρχεσαι ἀπ' ἐκεῖ κάτω. Μήπως εἶδες τὸν βοσκὸ νὰ κατεβαίνῃ ἀπὸ τοὺς ἀγρούς;

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ.—Ἄκουσα ἀρνιὰ νὰ βελάζουν, ἀλλὰ δὲν εἶδα πουθενὰ τὸν βοσκό.

ΝΩΕ.—Δὲν εἶδε, λέγει, τὸν βοσκό. Πῶς τὸ ἐξηγεῖτε σεῖς αὐτό! Δὲν κατέβηκε ἀκόμη; Δὲν θὰ κατέβῃ λοιπὸν ποτέ. Ὅλο χειμῶνα θὰ ἔχωμε;

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ.—Ἀκόμη τὸ χόρτο δὲν φύτρωσε περίσιο στοὺς κάμπους.

ΝΩΕ. — Ἔτσι φαίνεται. Περιμένει νὰ φυτρώσῃ τὸ χόρτο.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ.—Νὰ μὲ συχωρνᾶτε, μὰ νὰ σᾶς πῶ, ὑπάρχουν σπίτια πολὺ πιὸ εὔθυμα ἀπὸ τὸ δικό σας. Γειά σας. Φεύγω. Μοῦ μένει ἀκόμη λίγος καιρὸς γιὰ χασομέρι.

ΝΩΕ. — Ποῦ πηγαίνει; Γειτόνισσα! Γειτόνισσα! Γειτόνισσα! Ποῦ πᾶς;

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ.—Πάω νὰ ἰδῶ στὸν δρόμο. Ὅλο θὰ εἶναι κάποιος ποῦ ἔρχεται ἀπὸ ἐκεῖ.

ΝΩΕ.—Ἀπὸ ποῦ; Ἀπὸ ποῦ;

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ. — Νὰ ἀπ' ἐκεῖ κάτω, ξεύρετε πολὺ καλά.

ΝΟΡΑ.—Στὸ καλό, καὶ κλεῖσε καλὰ τὴ θύρα,

ὅλοι εἶναι παγωμένοι μέσα σ' αὐτὸ τὸ σπίτι.

(Φεύγει ἡ γειτόνισσα).

ΝΩΕ.—Ὅλοι ἔχομε πυρετό. Εἶναι τῆς ἡλικίας αὐτό. Ἀλλ' εἶναι καὶ ἡ παρουσία τοῦ θανάτου. Δὲν ἔμειναν καθόλου ξύλα, Γασπάρ;

ΓΑΣΠΑΡ. — Ξύλα; Ἔχει· ὅλα τὰ κούτσουρα δὲν καῆκαν ἀκόμη.

(Ρίχνει ξύλα στὴ φωτιά).

ΝΩΕ. — Αὐτὰ δὲν ἀρκοῦν νὰ μᾶς ζεστάνουν. Καλλίτερα ἂς προσευχηθοῦμε, ἔτσι δὲν θὰ καταλάβωμε τὸ κρύο.

ΝΟΡΑ. — Δέξαι, Κύριε, τοὺς ἀναστεναγμοὺς ἡμῶν καὶ συγχώρησον τὰ ἀνομήματα ἡμῶν.

ΒΡΟΥΝΟΣ. — Οἱ ἄκανθες τῆς κεφαλῆς σου σπαράζουν τὸ σῶμα μας, Κύριε.

ΝΩΕ. — Δεῖξον ἡμῖν, Κύριε, τὴν θείαν σου Ἀνάστασιν.

ΒΡΟΥΝΟΣ. — Γασπάρ, γιατί δὲν λὲς καὶ σὺ τίποτε; Ἐκεῖνος ποῦ δὲν πιστεύει εἰς τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι ἀπὸ τὸ αἷμα μας.

ΓΑΣΠΑΡ. - Πρέπει ὅμως ἐπὶ τέλους νὰ παραδεχθῆτε, πῶς ὁ καθεὶς εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἔχῃ τὴν ἰδέαν του. Καὶ ἐγὼ εἶμαι ὅπως ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος μὲ τὰ μεγάλα γένεια. Πρέπει νὰ ἰδῶ γιὰ νὰ πιστεύσω.

ΝΟΡΑ.—Καὶ ὅμως τὰ καρφιὰ ποῦ τὸν ἐκάρφωσαν εἶδαν ἀλλὰ δὲν ἐπίστευσαν. Ἀλλοιώτικα θὰ ἔπεφταν μόνα τους.

ΝΩΕ—ὀρθιος.— Ἔτσι, ἔχει δίκαιο. Πρέπει πρῶτα νὰ πιστεύῃ κανείς. Μόνον ὁ πιστεύων ἠμπορεῖ καὶ νὰ ἰδῇ.

(Εἰσέρχεται καὶ ἡ δευτέρα γειτόνισσα).

Β'. ΓΕΙΤΟΣΙΣΣΑ.— Ἐγὼ εἶμαι, μὴν ἀνησυχῆτε. Μπῆκα χωρὶς νά με πάρῃ μυρωδιὰ κανείς.

ΓΑΣΠΑΡ.—Ἂν εἶναι, ξεύρεις, γιὰ νὰ ζεσταθῇς, θὰ κάμῃς καλλίτερα νὰ πᾷς δίπλα στοῦ γείτονα.

ΝΟΡΑ.—Ἔχει δίκαιο. Ἐδῶ μέσα ὅλοι εἴμαστε φτωχοὶ ἄνθρωποι. Καὶ ὅλο τὸ κρύο ποῦ κάμνει ἔξω, μαζεύθηκε ἐδῶ μέσα.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ. — Ἐρχόμουν νὰ ἰδῶ μὴ τυχὸν κανεὶς ἀπὸ σᾶς σκοπεύει νὰ πάῃ πρὸς τὸ μέρος τῆς ἐκκλησίας. Ξεύρετε βέβαια ὅτι σήμερα τὸν δικάζουνε καὶ στὰς τρεῖς θὰ τὸν σταυρώσουν.

ΝΟΡΑ. Μοῦ κάμνει κακὸ πλέον νὰ τὸ ἀκούω αὐτό. Εἰς τὰς τρεῖς! εἰς τὰς τρεῖς! Μὰ εἶσαι βέβαιη ποῦ θὰ εἶναι στὰς τρεῖς; (Παρατηρεῖ τὸ ὡρολόγι, καὶ ἕνας ἕνας τὴν μιμοῦνται)

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ.—Στὰς τρεῖς ὅπως πάντοτε. (Ὁ Βροῦνος προχωρεῖ πρὸς τὸ ὡρολόγι καὶ τὸ σταματᾷ).

ΓΑΣΠΑΡ. — Μ' αὐτὸ δὲν κάμνεις τίποτε. Ὁ καιρὸς πάντα προχωρεῖ.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ.—Ὅ,τι εἶναι νὰ γείνῃ, θὰ γείνῃ.

ΝΟΡΑ. — Καὶ μ' ὅλα ταῦτα ὁ καθεὶς θὰ τὸ ἔκαμνε γιὰ τὸν πατέρα του καὶ γιὰ τὴν μητέρα του. Θαρροῦμε πάντα πῶς δὲν θὰ μᾶς προφθάσῃ τὸ κακό, καὶ ὅμως πάντοτε ἔρχεται, καιρὸς γιὰ λύπες πάντα ὑπάρχει.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ —Ἐγὼ ἀπέκαμα πιά. Τόσα εἶδα, τόσο ὑπέφερα, ποῦ συνείθησα πλέον. Ἤμουνα δέκα χρονῶν ὅταν ἔχασα τὴν μητέρα μου. Μόνη μου τὴ σαβάνωσα. Ἡ ὄρεξις, βλέπετε, μοῦ εἶχε ἔλθει ἀπὸ τότες. Καὶ ἀπὸ τότες, μόλις ὁλόγυρα μας πέθαινε κανένας, ἐμένα φωνάζανε. Ὅλο τὸ χωριὸ πέρασε ἀπὸ τὰ χέρια μου. Κυτάξετε τὰ δάχτυλά μου· εἶναι κατατρυπημένα ἀπὸ τὸ ράβε-ράβε σάβανα.

ΝΟΡΑ.—Ἄϊντε καὶ ἡ ζωὴ δὲν εἶναι πολὺ περίπλοκη. Μόλις προφθαίνει κανεὶς νὰ πληρώσῃ τὰ δοσίματά του, νὰ ξεπληρώσῃ τὸν ἀφέντη του, καὶ καταλήγει κι' ὅλας ἐκεῖ.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ.—Μὲ ποιὸν μιλᾷς, Νόρα;

ΝΟΡΑ. — Δὲν σᾶς φαίνεται πῶς κάποιος κλαίει στὸν δρόμο;

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ. — Ὅσο γιὰ μένα, ἔξω ἀπὸ καμπάνες δὲν ἀκούω τίποτε ἄλλο. Τὸ κεφάλι μου ράγισε πιά. Ἄ! Θεέ μου, μιλῶ γιὰ περασμένα, καὶ ἡ ζωή μου τελείωσε κι' ὅλας.

ΝΟΡΑ.—Ἀντὶ νὰ φλυαρῇς ἔτσι, σκέψου καλλίτερα τὴν δύστυχη μάννα Του. Μπορεῖ νἄναι ἐκείνη ποῦ κλαίει ἔξω.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ.—Ἀλλοίμονον. Ὅλοι τὰ δοκιμάσαμε αὐτά. Εἶχα δυὸ παιδάκια. Τὸ μεγαλείτερό μου ἀπέθανε πρῶτο. Τὸ ἀγαποῦσα, ὅπως κ' ἐκείνη τὸν Ἰησοῦν ὅταν ἦτο μικρός. Ἔξαφνα μιὰ μέρα ἄρχισε νὰ μαραίνεται καὶ τὸ ἄλλο. Καθημερινῶς ἤμουνα στὴν ἐκκλησία καὶ ἀφάνισα τὰ γόνατά μου ἀπὸ τὴν προσευχή. Καὶ ὅμως τίποτε δὲν ἔκαμα. Μόνη μου, μὲ τὰ ἴδια μου τὰ χέρια, τοῦ ἔρραψα τὸ σάβανο ὅπως ἔκαμνα καὶ στοὺς ἄλλους. Καὶ αὐτὸ μοῦ ἔμεινε καὶ μόνη παρηγοριά. Σκεπτόμουνα πῶς ὁ θάνατος εἶναι νόμος γενικὸς γιὰ ὅλους, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ ἀντισταθῇ κανείς.

ΝΩΕ.—Ἔτσι εἶναι, δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ ἀντισταθῇ κανείς.

ΓΑΣΠΑΡ.—Ὅταν κι' ὁ ἀφέντης ἔρχεται καὶ κτυπᾷ τὸ τακοῦνι του στὸ κατῶφλι ζητῶντας τὰ λεφτά του μὲ φοβέρες καὶ ἀγριέματα, τότε πάλιν γυρνᾶμε ἀπ' ἐδῶ, γυρνᾶμε ἀπ' ἐκεῖ, μαζευόμαστε στὸ πετσί μας σὰν σκατζόχοιροι, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ ἀντισταθῇ κανείς.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ.—Ἄ! δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Ἀλλὰ ἐγὼ δὲν ἀνακατώνομαι σὲ τέτοια πράγματα..... Γειά σας... Πάω στὴν ἐκκλησιά. Ἤθελα ὅμως νὰ σᾶς ρωτήσω μὴ τυχὸν καὶ σᾶς περισσεύει κανένα κεράκι. Ξεύρετε μπορῶ νὰ σᾶς τὸ ξεπληρώσω πάντα. Ὅταν φθάσῃ ἡ κατάλληλη ὥρα, ἐδῶ εἶμαι. Ἔπειτα, γι' αὐτὸ εἶχα περάσει ἀπὸ δῶ, νὰ ἰδῶ. Ἡ κλωστὴ καὶ τὸ βελόνι εἶναι γιὰ λογαριασμό μου.

ΝΟΡΑ. — Δὲν μᾶς περισσεύει κανένα, καϋμένη. Εἶναι ἀκριβῶς πέντε, ἕνα γιὰ κάθε πληγή.

ΝΩΕ. — Εἶναι κι' αὐτὴ ἁμαρτωλὴ ὅπως κι' ἐμεῖς, Νόρα. Δῶσε της ὅ,τι ζητᾷ.

ΝΟΡΑ. — Τότε λοιπὸν πάρε τὸ ἕνα. Αἴντε! Βασανισθήκαμε ὅμως καὶ ξοδευθήκαμε πολὺ γιὰ νὰ σοῦ τὸ δώσωμε. (Ἡ Νόρα παίρνει ἕνα ἀπὸ τὰ κεριὰ καὶ τὸ δίνει στὴν γειτόνισσα).

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ. — Εὐχαριστῶ δὲν θὰ σᾶς ξεχάσω στὴν προσευχή μου.

(Φεύγει ἡ γειτόνισσα)

ΝΟΡΑ.—Ὅλες μαυροφορεμένες μᾶς ἔρχονται σήμερα. Ἀπαράλλακτα ὅπως ὅταν εἶχε πεθάνει ἡ Λένα μας.

ΓΑΣΠΑΡ. — Καὶ τότε εἴχατε κάμει τὸ ἴδιο πρᾶμα. Εἴχατε σταματήσει τὸ ρολόγι, καὶ ὅμως ἡ Λένα μας πάει.

ΒΡΟΥΝΟΣ.—Νὰ σᾶς πῶ, ἐπὶ τέλους αὐτὰ ποῦ λέγει ὁ Γασπὰρ εἶναι σωστά. Δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἐλπίς. Εἶναι γραφτὸ νὰ ἀποθάνῃ, ἂς ἀποθάνῃ λοιπὸν τὸ γλιγωρότερο. Ἂς τὸν καρφώσουν στὸν Σταυρό, ἀφοῦ δὲν μπορεῖ νὰ γείνῃ ἀλλοιώτικα. Ἔτσι τουλάχιστον θὰ ἀναπνεύσωμε καὶ μεῖς λιγάκι.

ΝΟΡΑ.—Ὦ! ἀπελπισία. Νὰ ξεύρωμε τί κακὸ μᾶς ἔρχεται, καὶ νὰ μὴ μποροῦμε τίποτε νὰ κάμωμε. Τί δυστυχισμένα λοιπὸν πλάσματα ποῦ εἴμαστε, καμωμένα μόνον γιὰ νὰ κλαῖμε..... Βροῦνε, πλησίασε τὴν καρέκλα κοντὰ στὸ παράθυρο. Εἶμαι κατάκοπη, ἀλλὰ κάτι τι μὲ φωνάζει ἐκεῖ. (Κάθεται).

ΝΩΕ.— Μὴ τυχὸν καὶ βλέπεις τὸν βοσκὸ νὰ κατεβαίνῃ, Νόρα;

ΝΟΡΑ. — Ὄχι. Μόνον βλέπω ἀνθρώπους μὲ σηκωμένα χέρια νὰ τρέχουν. Ὦ, τί ἄγρια μάτια ποῦ ἔχουν! Μὴ τυχὸν καὶ βλέπουν νὰ περνᾷ ὁ Χριστός;

ΝΩΕ.—Ὦ! ὄχι, Νόρα, δὲν ἠμποροῦν αὐτοὶ νὰ τὸν ἰδοῦν. Τὸν φαντάζονται μοναχά.

ΝΟΡΑ.—Ἕνας κοντὸς τοὺς ξεπερνᾷ ὅλους. Τὰ δικανίκια του εἶναι σηκωμένα ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του. Φαίνεται θὰ ἔγινε κανένα θαῦμα καὶ περιπάτησαν οἱ χωλοί. Ὦ, κουράσθηκε καὶ ἔπεσε. Ὁ παπᾶς βγῆκε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία καὶ τὸν σήκωσε.

ΝΩΕ.—Δὲν εἶναι ὁ πρῶτος, Νόρα. Ἔχει τόσους ἄλλους σηκωμένους ὡς τώρα. Κύταζε, Νόρα, ὁ παπᾶς βαστᾷ μαζί του τὰ ἅγια; Μπορεῖ νὰ πέθανε κανένας καὶ πάει νὰ τὸν μεταλάβῃ.

ΝΟΡΑ. Ξεύρεις πολὺ καλὰ πῶς μόνον ἐκεῖνος ἀποθνήσκει σήμερα. (Σηκώνεται καὶ προχωρεῖ πρὸς τὴν θύραν) Πές μας, ἅγιε πάτερ, ποῦ εὑρίσκεται τώρα ὁ Σωτήρ μας;

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΙΕΡΕΩΣ. — Καὶ συλλαβόντες αὐτόν, ὡδήγησαν εἰς τόπον ὀνόματι Γολγοθᾶν.

ΝΟΡΑ.—Ὦ! εἶναι δυνατὸν νὰ τὸν ἔσυραν ἔτσι στὸν δρόμο;

ΝΩΕ. Δὲν ἀναγνωρίζω τὴ φωνὴ τοῦ παπᾶ μας. Μοῦ φαίνεται πῶς χρόνια δὲν ἔχω ἀκούσει αὐτὴ τὴ φωνή.

ΝΟΡΑ.—Ὦ! ἅγιε πάτερ. Λοιπὸν ὅλα θὰ ἐπαναληφθοῦν πάλιν, ὅπως πάντοτε;

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΙΕΡΕΩΣ —Ἐν Χριστῷ ὁ θάνατος καὶ ἡ Ἀνάστασις, ἀδελφοί. Κλαύσατε ἀλλ' ἐλπίζετε.

ΝΟΡΑ. — Ναί, καὶ πρέπει πάντοτε νὰ ἐλπίζωμε. Ὁ παπᾶς τώρα σημαίνει στὴν ἐκκλησία. Ὦ! αἰσθάνομαι μέσα μου κάτι τι ποῦ θέλει νὰ βγῇ καὶ δὲν μπορεῖ.

ΝΩΕ. — Εἶναι ἡ ζωή, Νόρα. Ὅλοι ὑποφέρομε ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀρρώστεια.

ΝΟΡΑ. — Δὲν ἔμεινε πιὰ κανεὶς στὴν πλατεῖα. Ὅλοι σκορπίσθηκαν στοὺς ἀγρούς.

ΓΑΣΠΑΡ.—Πάντα θὰ ἔμειναν μερικοί. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι ὅλο θὰ ἰδοῦν καὶ ποτέ τους δὲν βλέπουν τίποτε.

ΝΟΡΑ.— Μὰ δὲν μὲ καταλαβαίνετε. Αὐτοὶ δὲν ἦσαν ἐκεῖ γι' αὐτό. Αὐτοὶ πλησίαζαν, πλησίαζαν κοντά του, σὰν νὰ ἤθελαν ν' ἀγγίξουν τὰ ροῦχα του.

ΓΑΣΠΑΡ.—Αὐτὸ μᾶς ἔλειπε. Νὰ τὴν ἀκοῦμε τώρα νὰ λέγῃ τέτοια λόγια.

ΝΟΡΑ.—Ὦ! Ω! Ἀκοῦστε! ἀκοῦστε!

ΒΡΟΥΝΟΣ.—Μάνα!

ΝΩΕ.—Σωπᾶτε, καὶ κάτι θέλει νὰ πῇ.

ΝΟΡΑ. (Σκεπάζει τὰ μάτια της).—Τί; τί; τί τρέχει;

ΒΡΟΥΝΟΣ.—Ἤθελες νὰ μᾶς πῇς τίποτε, μάνα;

ΝΟΡΑ. — Ἐγώ; δὲν ἠξεύρω, δὲν ἠξεύρω. (Ὁ Βροῦνος ἡσυχα τὴν ξανακαθίζει).

(Ἐδῶ ἐπανέρχεται ἡ Β'. γειτόνισσα).

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ. — Τὸν εἶδα στὴν ἐκκλησία νὰ κουβαλᾷ τὸν Σταυρό του. Ἔλυωνε ἡ καρδιά

μου. Σπαραγμὸς καρδιᾶς νὰ τὸν βλέπῃ κανείς. Ὅλα τὰ βάρη ποῦ ἔχομε στὴν ψυχή, αὐτὴ τὴ στιγμὴ τὰ αἰσθάνεται κανείς.

ΝΟΡΑ.—Καὶ ἀκουμβοῦσε κἄποτες τὰ χέρια του στὴ γῆ, γιὰ νὰ ξεκουρασθῇ;

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ.— Τὸ βάρος τοῦ σταυροῦ τὸν ἐπίεζε, καὶ ἀκουμβοῦσε τὰ χέρια του κάτω γιὰ νὰ μὴν πέσῃ.

ΝΟΡΑ.— Καὶ ὅταν οἱ στρατιῶτες τὸν χτυποῦσαν, δὲν ἔμοιαζε μὲ ἄνθρωπο ποῦ λίγες στιγμὲς ἔχει ἀκόμη νὰ ζήσῃ; Ὦ, μὴ μοῦ κρύβῃς τίποτε, πές μου τα ὅλα ὅπως τὰ εἶδες.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ.—Ἔλα, Χριστὲ καὶ Παναγία... Θὰ ἔλεγε κανεὶς πῶς ἤσουν ἡ ἴδια ἐκεῖ.

ΝΟΡΑ.—Ὦ! αὐτὴ ἡ γυναῖκα, Νῶε, τὸν εἶδε μὲ τὰ μάτια της. Τὸν εἶδε μὲ τὰ μάτια της, παιδιά μου. Εἶναι ἁγία γυναῖκα.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ.— Μὰ αὐτὰ ποῦ εἶδα, ὅλος ὁ κόσμος μποροῦσε νὰ τὰ ἰδῇ. Σταματούσαμε ποῦ καὶ ποῦ, σηκώναμε τὸ κεφάλι καὶ τὰ βλέπαμε.

ΝΩΕ. — Καὶ πέρυσι ἐπάνω στὴν ἀρρώστεια της, ἔτσι μὲ μιὰ ἐσωτερικὴ χαρὰ μιλοῦσε γι' αὐτὰ τὰ πράματα. Καὶ ἀπὸ τότες ἀκόμη ἡ δύστυχη δὲν πῆρε ἐπάνω της.

ΝΟΡΑ. (Μετὰ μικρὰν σιωπήν). Τώρα θὰ μπαίνῃ στὸ χωριό.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ. — Τί λέγει ἡ Νόρα;

ΝΩΕ.—Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν καταλαβαίνῃ κανεὶς πάντοτε. Καὶ μολαταῦτα νὰ εἶσθε βέβαιοι πῶς κἄτι κρύπτεται μέσα σ' αὐτὰ ποῦ λέγει.

ΝΟΡΑ (Τρομαγμένη καὶ μὲ πόνον).—Ἐ! ἐσεῖς δὲν βλέπετε ἀκόμη τὸν κόσμον νὰ ξαναγυρνᾷ;

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ.—Μὰ κανεὶς δὲν ἔφυγε. Ὁ ἀναφαντὴς καὶ ὁ μαραγκὸς τοῦ χωριοῦ ἦσαν καθισμένοι κοντὰ στὴ φωτιά, ὅλος ὁ κόσμος εἶναι καθισμένος κοντὰ στὴ φωτιά του καὶ περιμένει. Ἔξω μονάχα, στὴν πλατεῖα τῆς ἐκκλησίας, μερικὰ παιδιὰ μαζεμένα ἔψαλαν τοὺς ἐπιτάφιους θρήνους. Καὶ ἡ γρηὰ ποῦ χρόνια τώρα περιποιεῖται ὁλόγυρα στὴν ἐκκλησιὰ τὰ χόρτα, μόνη τὰ ἄκουε. Ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶναι στὰ σπήτια τους καὶ τρώγοντας καρύδια προσπαθοῦν νὰ σκοτώσουν τὸν καιρὸ ὡς ποῦ νὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα.

ΒΡΟΥΝΟΣ. —Ἡ μάνα μας κἄτι ἄλλο ἤθελε νὰ πῇ μὰ δὲν μποροῦμε νὰ τὴν καταλάβωμε.

ΝΟΡΑ. Κανεὶς ἀπὸ σᾶς δὲν μπορεῖ νὰ μοῦ πῇ ποῦ ἔστησαν τὸν Σταυρό;

ΓΕΙΤΟΝΝΙΣΣΑ. — Προσέξετε νὰ μὴν τῆς ἔλθῃ τίποτε κακὸ στὸ κεφάλι. Ἡ ἰδέες μας καμμιὰ φορὰ μᾶς κάμνουν νὰ ὑποφέρωμε περισσότερον παρὰ ἡ πραγματικότης. Καὶ νὰ σκέπτεται κανεὶς πῶς εἶναι τόσον εὔκολον νὰ μένῃ ἥσυχος. Τέλος, ὅ,τι καὶ ἂν συμβῇ, ξεύρετε, εἶμαι στὴ διάθεσί σας. Τώρα φεύγω, εἶχα βάλει νερὸ στὴ φωτιὰ νὰ ζεσταθῇ γιὰ τὸν καφέ. Ἀλήθεια, ξέχασα νὰ σᾶς πῶ τὸ σπουδαιότερο. Ἕνας ἄνθρωπος ἔκλεψε ἕνα ψωμὶ ἀπὸ τὸ φοῦρνο καὶ τὸν κυνηγοῦν. Λένε νὰ τὸν πιάσουν πρὶν φύγῃ ἔξω. Τὸ κάτω κάτω νὰ σᾶς πῶ ἔχουν καὶ δίκαιο. Τὸ ψωμὶ ἦταν τοῦ ψωμᾶ, αὐτὸς τὸ ζύμωσε, καὶ τὸ ἀλεῦρι τὸ ἀγόρασε μὲ τὸν παρᾶ του.

ΓΑΣΠΑΡ.—Ἀμ' ἔτσι δά! Τώρα ὅλα ἐξηγοῦνται. Τώρα καταλαβαίνω ποῦ πήγαιναν ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι ποῦ ἔβλεπε ἡ μάνα μας κάτω στὴν πλατεῖα.

ΝΩΕ.—Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος φαίνεται νὰ πεινοῦσε ἀπὸ πολλὲς μέρες τώρα. Μπορεῖ νὰ ἔχῃ καὶ παιδιά.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ.— Ἂν ἦταν ἔτσι, τίποτε δὲν εἶχε νὰ πῇ κανείς. Μ' αὐτὸς τὸ ἔκλεβε καὶ τὸ μοίραζε σ' ἄλλους ποῦ πεινοῦσαν. Λένε ἀκόμη πῶς ἔβγαινε καὶ λόγους κατὰ τῶν νόμων καὶ τῶν πλουσίων. Κανεὶς δὲν τὸν γνωρίζει στὸ χωριό, καὶ δὲν ξεύρουν ἀπὸ ποῦ ἔρχεται Λέγει πῶς κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ ἕνα ὁλόκληρο ψωμὶ ὅταν βρίσκονται ὁλόγυρα του ἄλλοι ποῦ πεινοῦν. Θὰ εἶναι φαίνεται κανένας ἀπ' ἐκείνους τοὺς παλαβοὺς ποῦ τοὺς κάπνισε ν' ἀλλάξουν τὴν ὄψι τοῦ κόσμου.

ΝΩΕ.—Ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστός... Μήπως καὶ ὁ Ἰησοῦς;

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ. —Ἐγὼ δὲν σᾶς εἶπα παρὰ ὅσα ἄκουσα ἀπὸ ἄλλους.

ΝΟΡΑ.—Γειτόνισσα. Γειτόνισσα.

ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΑ. (Ἀπὸ τὸ κατῶφλι). — Ἔ, ἔ.

ΝΟΡΑ. — Μὴν κλείσῃς τὴν πόρτα, νὰ ζῇς. Ἄφησε την καλλίτερα ἀνοικτή. Θαρρῶ.... (πολὺ σιγά). Θαρρῶ πῶς θὰ ἰδῶ κι' ἐγώ. (προχωρεῖ πρὸς τὴν θύραν).

ΝΩΕ. — Ποῦ εἶναι ἡ Νόρα; Δὲν τὴν ἀκούω πλέον. Πέστε την νὰ μοῦ μιλήσῃ.

ΒΡΟΥΝΟΣ. — Μάνα!

ΝΩΕ. — Νόρα! Νόρα!

ΒΡΟΥΝΟΣ. — Δὲν ἀπαντᾷ.

ΝΟΡΑ. —Ἔξω οἱ ἀγροὶ γέμισαν ἀπὸ ἄσπρα ἀρνάκια. Καὶ ματώνουν, ματώνουν.

ΓΑΣΠΑΡ. — Ἔτσι σοῦ φαίνεται. Δὲν ὑπάρχουν πουθενὰ ἀρνιά.

ΝΟΡΑ.—Τὰ βλέπω, τὰ βλέπω! Καὶ αἱματώνουν τὰ καϋμένα. Ὦ! ὦ! Μετὰ τὸν βοσκὸ θὰ πέρασε ὁ μακελλάρης. Τὰ ἔσφαξε ἄραγε ὅλα, τὰ καϋμένα τὰ ἀρνάκια;

ΒΡΟΥΝΟΣ.— Αὐτὸ φαίνεται ἐννοοῦσε ἡ μάνα.

ΝΟΡΑ.— Σταθῆτε!... Ἐκεῖ... ἐκεῖ κάτω Ὦ

πρέπει νὰ πάω... πρέπει νὰ συρθῶ ὡς ἐκεῖ στὰ γόνατα μου.

ΝΩΕ.—Πιάστε την στὴν ἀγκαλιά σας, ἀλλὰ ἐλαφρὰ ἐλαφρὰ μὴ τὴν πονέσετε. Βλέπει πράγματα σὰν νὰ βρίσκεται σὲ ἀγωνία.

ΝΟΡΑ.—Γλυκέ μου, βασανισμένε Ἰησοῦ... Ἐγὼ εἶμαι ἡ φτωχὴ καὶ ταπεινὴ Νόρα ποῦ τῆς εἶχες δώσει ἕνα ἀγγελάκι... Ποῦ εἶναι, ποῦ εἶναι ὁ Ἰησοῦς;.... Ποιὸς τὸν εἶδε; Τὰ μάτια μου εἶναι κουρασμένα καὶ δὲν τὸν διακρίνουν. Βλέπω μόνον τὴν σκιὰν τοῦ Σταυροῦ. Ὢ! γιὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ.. ἀφῆστε με νὰ τὸν πλησιάσω... νά, ἐκεῖ στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου... Δὲν θὰ βρεθῇ λοιπὸν κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ πεθάνῃ μιὰ φορὰ γι' αὐτόν;

ΝΩΕ.— Ναί. Ὁμιλεῖ σωστὰ ἡ Νόρα. Δὲν θὰ βρεθῇ λοιπὸν κανεὶς ποτέ;

ΝΟΡΑ.—Σταθῆτε! Νά, ξαναγύρισαν ὅλα τὰ παιδιὰ ποῦ εἶχαν ἀποθάνει. .Τὴν ἔλεγαν, ξέρετε, Λένα... Πάντα τραγουδοῦσε ἕνα τραγουδάκι, ἕνα μικρὸ τραγουδάκι... Πάει! πάει! πάει! Δὲν τὴν βλέπετε ἀκόμη νὰ γυρνᾷ; Ὢ! εἶναι τόσα παιδιά! τόσα παιδιά!... Αὐτές, καλέ, δὲν βλέπετε; εἶναι ἡ μητέρες των... Εἶναι ὅλες ἐκεῖ. Ὅλες ἡ μητέρες, μαζὶ καὶ ἡ Παναγία. Καὶ ὅλες κλαῖνε στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου. Ὥρα καλή, Νέλη! ὥρα καλή, Κίτα! Καὶ σὺ Μαρία Μαγδαληνή, πονεμένη ψυχή, εἶσαι μαζί τους;

ΒΡΟΥΝΟΣ.—Μὰ ἐμεῖς δὲν βλέπομε τίποτε.

ΓΑΣΠΑΡ.— Δὲν βλέπομε παρὰ μόνο σπίτια.

ΝΟΡΑ.—Νάτος! Νάτος, ὁ Κύριος. Ὢ! πῶς ἀδυνάτισε. Νομίζεις πῶς ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, αἰῶνες τώρα, περπατοῦσε. Τὰ γένεια του εἶναι βαμένα ἀπὸ τὸ αἷμα. Τὰ χόρτα ἄνθισαν ἀπὸ τὴν ἀγάπη Σου, Χριστέ μου. Κινᾷ σιγὰ σιγὰ τὰ χείλη του, μὰ κανεὶς δὲν τὸν ἀκούει, ὅλος ὁ κόσμος γελᾷ. Κάτι λέγει μὰ δὲν τὸ καταλαβαίνουν.

ΓΑΣΠΑΡ. — Αὐτὴ τὴ φορὰ ἔχει δίκαιο ἡ μάνα μας. Ἐκεῖ κάτω γίνεται χαλασμὸς κόσμου. (Θόρυβος μακρυνός). Ἄνθρωποι πηδοῦν ἀπὸ τὰ σπίτια τους καὶ τρέχουν πρὸς τὴν πλατεῖα. Νὰ ὁ ράφτης, ὁ μαραγγὸς καὶ ὁ ταβερνιάρης. Ἄ! ἄ! νὰ καὶ ὁ μακελλάρης τρέχει καὶ αὐτός. Ἔχει καὶ τὸ μαχαῖρι του μαζί... Τὸν βάλανε ἀνάμεσά τους... Ἀκοῦστε. Λέγει πῶς δὲν ἔκαμε ἄλλο κακὸ παρὰ νὰ ἀποδώσῃ στοὺς φτωχοὺς ὅ,τι τοὺς ἀνήκει... Τὸν δέσανε μὲ σχοινιά. Η γυναῖκες τοῦ ρίχνουν λάσπες στὸ πρόσωπο. Καὶ τὰ παιδιὰ ἀπὸ πίσω τοῦ δαγκάνουν τὰ χέρια. Ὅλοι φωνάζουν πῶς πρέπει νὰ τὸν κρεμάσουν στὴν πόρτα τῆς Ἐκκλησίας.

ΝΩΕ—Ὄχι, Γασπάρ, ὄχι. Ἐκεῖνος ποῦ ὕβριζαν ἦταν ἀληθινὰ ὁ Χριστός. Ἡ μάνα σας εἶδε μὲ τὰ μάτια της τὸν Χριστόν.

ΝΟΡΑ.—Γιατί δὲν τοῦ σηκώνουν τὸν Σταυρόν του ὀλίγον καὶ οἱ ἄλλοι; Ἐγὼ ἡ δύστυχη δὲν ἠμπορῶ. Ἄ! νά, κάποιος πλησιάζει! Τὸν ἀναγνωρίζω, εἶναι ὁ Σίμων, ὁ γέρω-ζητιάνος μὲ τὸ πανέρι του... Ἔ! σεῖς μὴν τὸν σκουντᾶτε ἔτσι .. Τὸ πλῆθος πάλιν ἄρχισε νὰ φωνάζῃ. Κάποιος τὸν χτυπᾷ στὰ χέρια μὲ ἕνα ραβδί... Ἄ! μὴ τὰ χέρια αὐτά! γιὰ ὄνομα Θεοῦ, μή! Εἶναι τόσον κουρασμένα. Αἰσθάνονται τὰ καϋμένα πῶς σὲ λίγο θὰ καρφωθοῦν.

ΒΡΟΥΝΟΣ.—Ὁμιλεῖ γιὰ τὰ καρφιά, ποῦ θὰ τοῦ τὰ σφινώσουν σὲ λίγο μὲ τὸ σφυρὶ στὸ σῶμα του. Καὶ θὰ τοῦ τρυπήσουν τὰ κόκκαλα.

ΝΟΡΑ.—Ὁ Κύριος μὲ βλέπει. Ἐγὼ εἶμαι, ναί, Χριστέ μου, ἐγὼ ἡ πτωχὴ Νόρα. Τὸ βλέμμα του εἰσέρχεται μὲ ὁρμὴν λόγχης μέσα στὴ ζωή μου. Μὲ πληγώνει, καὶ ὁ πόνος μοῦ προξενεῖ εὐχαρίστησιν ἀμέτρητη.

ΓΑΣΠΑΡ.—Ὅλοι τὸν χτυποῦν μὲ ραβδιά. Ἔβγαλε μιὰ δυνατὴ φωνὴ καὶ ἔπεσε. Θὰ πέθανε φαίνεται. Ἄ! ὄχι! ὄχι! νάτος, ξανασηκώνεται πάλιν. Τὸν σέρνουν. Ὅλο τὸ χωριὸ χάθηκε μαζί του πίσω ἀπὸ τὰ δένδρα.

ΝΟΡΑ. —Ὅλοι χάθηκαν πίσω ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν... Δὲν ἀπόμεινε παρὰ μιὰ λάμψι καὶ μιὰ διαφάνεια ἀπ' ὅπου πέρασεν ὁ Κύριος. Ἄ! τώρα πλέον βλέπω πραγματικά. . Οἱ ἀγροὶ γίνονται καταπράσινοι. Τὰ στάχυα ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸ Αἷμα. Ἄφθονο σιτάρι εἶναι ἁπλωμένο. Ὑπάρχει ψωμὶ γιὰ ὅλον τὸν κόσμον. Ὅλες ἡ ψυχὲς σὰν τὶς ψυχὲς τῶν μικρῶν παιδιῶν εἶναι χαρούμενες. Οἱ ἄγγελοι κατεβαίνουν ἀπὸ τὸν Οὐρανὸ καὶ φιλοῦν γλυκὰ τοὺς ἀνθρώπους στὸ στόμα. Ἡμέρα ἑορτῆς μέσα στὸν Παράδεισο.

ΝΩΕ.—Ὢ! Νόρα! εἶναι δυνατόν; Τί θὰ ἀπογείνωμε, ἐμεῖς οἱ συνηθισμένοι πλέον νὰ ὑποφέρωμε τὶς δυστυχίες; Πηγαίνετέ την ἥσυχα ἥσυχα στὴ θέσι της... Νά, καθῆστε την σ' αὐτὴν τὴν καρέκλα. Ἐσώθη... ἐσώθη... γιατὶ αὐτὴ ἦταν ἡ ἐκλεκτή... Μπράβο, ἔτσι ἥσυχα.

ΝΟΡΑ. (Μετὰ κάμποσον καιρὸν ἐπανερχομένη στὸν ἑαυτόν της). —Εἶναι τόσος καιρὸς ποῦ ἐπερίμενα πάντα νὰ ἰδῶ μὲ τὰ μάτια μου τὸν Ἰησοῦν. Ἔπρεπε κάποιος πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους νὰ τὸν ἰδῇ μιὰ μέρα.

ΝΩΕ. — Νόρα, ἐγὼ εἶμαι. Ἄφησε μὲ τὰ χέρια μου νὰ ἀγγίξω αὐτὰ τὰ μάτια ποῦ εἶδανε. Ἄφησέ με ν' ἀγγίξω τὰ ροῦχα σου, Νόρα. Ἔτσι μπορεῖ καμμιὰ μέρα ὅλοι νὰ ἰδοῦμε.

ΒΡΟΥΝΟΣ.—Κάποιος ἔρχεται ἀπὸ ἐκεῖ. . . ὅλο τὸ σπίτι σείσθηκε. Τέτοιο περιπάτημα ἀκόμη δὲν ἀκούσθηκε στὴ γῆ.

ΝΩΕ.— Κλεῖστε λοιπὸν καλὰ τὴν πόρτα. Κανεὶς δὲν πρέπει πιὰ νὰ βάλῃ τὸ πόδι του σ' αὐτὸ τὸ σπίτι. . . παρεκτὸς μόνον ἂν τύχῃ καὶ εἶναι ὁ βοσκός. Ρωτῆστε μὴ τυχὸν καὶ εἶναι ὁ βοσκὸς ἐπὶ τέλους. (Ἐδῶ ὁ νεκροθάπτης σκουντᾷ τὴν θύραν ποῦ ἔκλεισε ὁ Βροῦνος καὶ εἰσέρχεται).

Ο ΝΕΚΡΟΘΑΠΤΗΣ.—Τί διάβολο πάθατε ὅλοι ἐδῶ μέσα καὶ δὲν μὲ ἀναγνωρίζετε πλέον; Ἐγὼ δὲν ἔρχομαι παρὰ μόνον μιὰ φορά. Καὶ πάντοτε χωρὶς νὰ μὲ περιμένετε.

ΝΩΕ.— Ναί! ναί! κατάλαβα ποιὸς εἶναι! Ἐκεῖνος εἶναι παληὸς φίλος. Καὶ ὅπως εἶπε, δὲν ἔρχεται παρὰ μόνον μιὰ φορά, ὅταν εἶναι πλέον κανενὸς ὁ καιρός.

ΝΕΚΡΟΘΑΠΤΗΣ. — Περνοῦσα νὰ σᾶς πῶ νὰ ἀνάψετε τὰ κεριά. Ἤλθε ἡ ὥρα. Δὲν εἶναι μακρυά.

ΝΟΡΑ.—Ποιὸς εἶναι; Ὁ νεκροθάπτης ἦλθε; Πέστε του ὅτι μπορεῖ νὰ περιμένει ἀκόμη λίγο. Ὅταν τὸν εἶδα, ἦταν ἀκόμη στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ.

ΝΕΚΡΟΘΑΠΤΗΣ.— Γιὰ ποιὸν λέγει; Μὴ τυχὸν καὶ ἐννοεῖ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον; Ἔννοια σας καὶ τοῦ διορθώνω καλὰ τὴ δουλειά του.

ΝΩΕ. Ὄχι. Ἔγινε θαῦμα ἐδῶ. Ἡ Νόρα εἶδε τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν νὰ περνᾷ.

ΝΕΚΡΟΘΑΠΤΗΣ.— Αὐτὰ σὲ μένα δὲν περνοῦν.

ΝΩΕ.—Πολλὰ ὑπέφερε, ξέρεις, εἶχε μιὰ κόρη καὶ τὴν ἔχασε.

ΝΕΚΡΟΘΑΠΤΗΣ (γελῶντας).—Καλά! καλά! τότε πηγαίνω καὶ ξαναέρχομαι. Ἀλλ' ἂς μὴ μοῦ κάμῃ σημεῖο πρὶν ἔλθῃ ἡ ὥρα της. Εἶμαι βιαστικός. Εἶμαι πολὺ ἐνασχολημένος. Πάντα βρίσκεται κάποιος ποῦ μὲ περιμένει στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου, ὡς τότε περιποιηθῆτε την . Ποτέ της θαρρῶ δὲν ἦταν καὶ πολὺ καλά. . . Ἔπειτα αἰσθάνομαι νὰ μυρίζῃ χωματίλα ἀπὸ τώρα.

ΝΩΕ.— Μιὰ στιγμὴ ἀκόμη. Ἤθελα νὰ σὲ ρωτήσω γιὰ τὸν βοσκό. Θὰ ἔλθῃ κι' ἐκεῖνος, ἔ;

ΝΕΚΡΟΘΑΠΤΗΣ.—Ξεύρετε πολὺ καλά, θαρρῶ πῶς τὸ καλλίτερο χόρτο φυτρώνει πάντοτε στοὺς τάφους. . . . Τώρα γειά σας. Πάγω νὰ κτυπήσω καὶ στὶς ἄλλες πόρτες.

ΝΟΡΑ.—Ἂς πάῃ, ἂς πάῃ. Ὅτι εἶναι γιὰ νὰ γείνῃ, θὰ γείνῃ. Ἐγὼ εἶμαι ἕτοιμη, Θεέ μου. Παιδιά μου, πέστε τοῦ πατέρα σας νὰ ἔλθῃ κοντά μου.

ΝΩΕ.—Εἶμαι κοντά σου, Νόρα. Ἀκούω τὴν καρδιά σου νὰ κτυπᾷ. Κρατῶ τὸ χέρι σου μέσα στὰ χέρια μου.

ΝΟΡΑ. - Ποῦ εἶσθε οἱ ἄλλοι ὅλοι; Δὲν βλέπω πλέον τίποτε. Κάμνει πολὺ φῶς. Δὲν ἠμπορῶ πλέον νὰ ἰδῶ τίποτε.

ΒΡΟΥΝΟΣ.—Ὅλοι εἴμαστε κοντά σου, μάνα.

ΝΩΕ. Ὦ! μᾶς χωρίζει πιὰ ἄβυσσος ἐκείνην ἀπὸ μᾶς.

ΝΟΡΑ.—Ἔτσι εἶναι, βλέπετε. Ὕστερα ἀπ' αὐτὸ ποῦ εἶδα, δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ ἰδῇ κανεὶς τίποτε. Ἐγὼ γιὰ ἁπλῆ γυναῖκα τῶν ἀγρῶν!

ΝΩΕ.—Ἴσα, ἴσα, ἐπειδὴ ἤσουν τέτοια, γι' αὐτὸ εἶδες, Νόρα. Ὁ Χριστὸς βρίσκεται πολὺ πιὸ κοντὰ στοὺς πτωχοὺς παρὰ στοὺς ἄλλους.

ΒΡΟΥΝΟΣ.—Τὸ ἄστρον τῆς Βηθλεὲμ πρῶτα ἀπὸ ὅλους τὸ εἶδαν οἱ ποιμένες.

ΓΑΣΠΑΡ.—Πρέπει νὰ πᾶμε τὴ μάνα μας στὸ κρεβάτι της.

ΝΟΡΑ.—Ὄχι ἀκόμη. . . ὄχι ἀκόμη. Ὦ εἶναι μεγάλη ἡ εὐτυχία αὐτὴ γιὰ ὅλους, νὰ βρεθῇ ἐπὶ τέλους κάποιος νὰ ἰδῇ. . . Λένα. . . Γλυκέ μου Ἰησοῦ.—Ἔπειτα δὲν λέγουν πῶς ὅλοι θὰ ἀναστηθοῦμε χαρούμενοι στὴν αἰωνιότητα;

ΦΩΝΗ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΡΟΥΣ.—Ὁ Χριστὸς ἀπέθανε! ὁ Χριστὸς ἀπέθανε!

ΝΩΕ.—Ὦ, ἦλθε ἡ ὥρα της πλέον, ἦλθεν ἡ ὥρα της. Μοῦ φαίνεται πῶς εἶναι καιρὸς πλέον νὰ ἔλθῃ ὁ παπᾶς.

ΝΟΡΑ.—Ἀνοίξετε τὴν πόρτα! Ἀνάψτε τὰ κεριά. Ἀνάψτε καὶ τὸ κεράκι τῆς Λένας. . . Ἦλθε τὸ καλοκαῖρι, ὁ βοσκὸς ἔρχεται ἀκολουθῶν τὰ ἴχνη τοῦ Κυρίου. (Ἀποθνήσκει. Ὁ Νῶε γονατίζει. Ὁ Γάσπαρ ἔμεινε ὄρθιος μὲ σταυρωμένα χέρια Ὁ Βροῦνος ἀρχίζει νὰ ἀνάβῃ τὰ κεριά).

[Μεταφρ. Κ. ΜΑΚΡΗ] *ΚΑΜΙΛΛΟΣ ΛΕΜΟΝΙΕ*

Τ Ο Σ Η Μ Α Ν Τ Ρ Ο

Κι' εἶνε ἡ πανώρια Ἐκκλησιὰ σιμὰ στὴν κάμαρά μου,
καὶ στὰ παράθυρά μου
τὸ σήμαντρο λαλεῖ,
σὰν μὲ ξυπνᾷ ἡ φωνοῦλα του στῆς χαραυγῆς τὴν ὥρα
καὶ πάει ἀγγελιαφόρα
στὴ γῆ τὴ σιωπηλή.

Πολλὲς φορές, ποῦ τὰ παληὰ τοῦ πάππου παραμύθια
μοῦ φέρνουνε στὰ στήθεια
τὴν πειὸ τρανὴ χαρά,
νοιώθω βαθειὰ στὸν ὕπνο μου νὰ φθάνῃ ἡ ἁρμονία,
σὰν κάποια λιτανεία,
μ' ἀγγελικὰ φτερά.

Τὴς πειὸ χαρούμενες γιορτὲς ποῦ ἡ πίστη εὐωδιάζει
καὶ τὴν ψυχὴ ἀγκαλιάζει
καὶ σμίγουν φωτεινά,
πρῶτα σ' ἐμὲ τὴς διαλαλεῖ τὸ σήμαντρο μὲ χάρι
καὶ ἁγνὸ μαργαριτάρι
στὸ βλέφαρο γεννᾷ.

Μὰ εἶνε νυχτιές, ποῦ φέρνει μου καὶ 'στὴν ψυχὴ ἕνα τρόμο
καὶ στῆς ζωῆς τὸν δρόμο
μοῦ στήνει ἕνα φραγμό,
σὰν παίρνει ἀγέρας καὶ βογγοῦν σύρριζα δένδρα τόσα
καὶ τοῦ σημάντρου ἡ γλῶσσα
σκορπᾷ ἕνα στεναγμό.

Θἄρθῃ μιὰ νύχτα, ποῦ τὸ φῶς θὰ σβύσῃ ἀπὸ τὸ φῶς μου,
κἄποιου καινούργιου κόσμου
ν' ἀνέβω τὰ σκαλιά,
καὶ τότε ἀργὰ θὲ ν' ἀκουσθῇ ποῦ θὰ μετρᾷ ἡ καμπάνα
σὰν πικραμένη μάνα
χίλια στερνὰ φιλιά.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ ΥΠΟ Ρ. ΚΑΖΑ

ΤΟ ΤΥΠΙΚΟΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΕΤΡΙΤΖΟΥ — ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΙΒΗΡΕΣ*

Περὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ (πάντως πρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου Α΄) ἔργων τοῦ Πακουριανοῦ μανθάνομεν ἐκ τοῦ Τυπικοῦ ἁπλῶς ὅτι ὑπῆρξε δοὺξ ἤτοι διοικητὴς ἐν Ἀρμενίᾳ Θεουδοσιοπόλεως (σ. 13). Γνωστὸν δὲ εἶναι ὅτι μέχρι τοῦ τραγικοῦ τέλους τοῦ Διογένους τοῦ Ρωμανοῦ Δ΄ (1071) ἡ Θεοδοσιούπολις ἀνῆκεν εἰς τὸ κράτος, τότε δὲ καὶ αὐτὴ καὶ πᾶσα ἡ Ἀρμενία καὶ μέγα μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Σελσούκκων Τούρκων, ὥστε ἡ ἐν Ἀρμενίᾳ ἀρχὴ τοῦ Πακουριανοῦ ἀνῆκεν εἰς τοὺς πρὸ τοῦ 1071 χρόνους. Ὁ Γ. Πακουριανὸς ποιεῖται λόγον ἐν τῷ Τυπικῷ αὐτοῦ (σ. 14) καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ *Κάρσε* τῆς Ἀρμενίας «πράξεως αὐτοῦ». Πρόδηλον ὅτι τὸ *Κάρσε* τοῦτο εἶναι τὸ νῦν περίφημον φρούριον Κάρς, οὗτινος ἴσως ἡ ἐν τῷ Τ. μνεία εἶναι πρώτη καὶ ἀρχαιοτάτη ἱστορικὴ μνεία αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν ἀμοιβῶν δὲ καὶ τῶν τιμῶν τῶν ἀληθῶς βασιλικῶν τῶν δοθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Α΄ καὶ ὑπὸ τῶν προκατόχων τούτου αὐτοκρατόρων ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Η΄ (ὡς ῥητῶς ἀναφέρεται ἐν σελ. 54) εἰς τὸν Γ. Πακουριανὸν καὶ εἰς τὸν αὐτάδελφον αὐτοῦ Ἀπάσιον Πακουριανὸν καταφαίνεται πόσον γενναιόδωροι ἦσαν οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου καὶ ἰδίᾳ ὁ Ἀλέξιος ἐν ταῖς πρὸς τοὺς νικηφόρους στρατηλάτας τοῦ κράτους παρεχομέναις ὑπ' αὐτῶν ἀμοιβαῖς. Εἰς τὸν Γ. Πακουριανὸν ἐδωρήθησαν καὶ ἐπεκυρώθησαν διὰ χρυσοβούλλων αὐ-

* Τέλος. — «Παναθήναια» σελὶς 292.

τοκρατορικῶν κτήματα ἐν τρισὶ χώραις τῆς Ἀρμενίας, δύο κτήματα ἐν Καππαδοκίᾳ, τέσσαρα ἐν Φιλιππουπόλει, τρία ἐν Μοσχοπόλει, ἔτι δὲ τὰ χωρία Ξανθείας, Εὐδοκίμων, Κοτρέσι. Διὰ χρυσοβούλλων δὲ αὐτοκρατορικῶν ἐπετρέπετο αὐτῷ νὰ οἰκοδομῇ ἐν τοῖς κτήμασιν αὐτοῦ κάστρα, χωρία καὶ μοναστήρια· καὶ ἄλλων δὲ πολλῶν χωρίων γίνεται μνεία ἐν Τ. διὰ χρυσοβούλλων δωρηθέντων τῷ Π. καὶ διαφόρων μοναστηρίων ὡς κτημάτων αὐτοῦ καὶ ξενοδοχείων (φιλανθρωπικῶν δηλονότι καταστημάτων) ἱδρυθέντων ὑπ' αὐτοῦ ἐν διαφόροις τόποις. Διὰ χρυσοβούλλου δὲ ἰδιαιτέρου ἐπετρέπετο ἵνα «καὶ εἴγε πανυπέρπλεως γένηται ἡ τῶν κτημάτων αὐτοῦ πρόσοδος, ἔχει καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν τὸ ἀφρόντιστον». Δι' ἄλλου χρυσοβούλλου (ἢ χρυσοβουλλίου ὡς λέγεται ἐν τῷ Τ.) ἐπικυροῦτο αὐτῷ ἡ κυριότης καὶ ἡ αὐτεξουσιότης τῆς μονῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ προσεπικυρωθέντων κτημάτων τοῦ Π. Καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ δὲ Ἀχρειδοῦ ἐδίδοντο αὐτῷ ὡς κτήματα ὁλόκληρα χωρία. Καὶ πάλιν δι' ἄλλου χρυσοβούλλου ἐπετρέπετο ἵνα *μεταβιβάσῃ* τὰ κτήματα αὐτοῦ εἰς τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ ἄν τε Ἴβηρες ἦσαν οὗτοι καὶ ἂν ἦσαν Ἀρμένιοι ἑτερόδοξοι. Πρὸς τούτοις καὶ ἀντὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ κτημάτων τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀπασίου, τῶν ἀπολομένων πιθανῶς ἕνεκα τῆς μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Διογένους ἀπωλείας τῆς Ἀντιοχείας διὰ τοὺς Ἕλληνας, ἀπεζημιώθη ὁ Γ. Πακουριανὸς διὰ χωρίων δωρηθέντων αὐτῷ ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ [1]. Τέλος ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα ἀριθμοῦνται ἐν τῷ Τ. τὰ χάριν τοῦ τοῦ Γ. Πακουριάνου περὶ τῶν κτημάτων ἢ καὶ περὶ ἄλλων συμφερόντων αὐτοῦ ἐκδοθέντα χρυσόβουλλα, δύο λίβελλοι, τρεῖς «σημειώσεις βασιλέων», ἑξήκοντα ἑπτὰ πιττάκια βασιλικά, δύο ἰσοκώδικα, ἀναφέρονται δὲ καὶ *ἀγοραστήρια χαρτία* καὶ *ἀποδείξεις*. Τῶν χρυσοβούλλων δὲ τούτων ἄλλα μὲν ἐφυλάττοντο ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγ. Σοφίας (μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ) ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἄλλα ἐν αὐτῇ τῇ Μονῇ τῇ ἱδρυθείσῃ ὑπὸ τοῦ Πακουριανοῦ.

Ἐν τῷ Τυπικῷ τοῦ Γ. Πακουριανοῦ γενομένου λόγου περὶ τῶν πολλῶν κτισμάτων καὶ χωρίων τῶν δωρηθέντων αὐτῷ γίνεται μνεία καὶ τῶν θεμάτων, εἰς ἃ ἀνῆκον αὐτά. Ἐντεῦθεν δὲ μανθάνομεν νέα τέως ἄγνωστα ὀνόματα θεμάτων, διότι ἦτο μὲν γνωστὸν ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἤδη Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου ἐν τῷ «πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανὸν» πολλαχοῦ ἀναφερομένων ὀνομάτων μικρῶν θεμάτων, καὶ περὶ προαγωγῆς μικρῶν διοικητικῶν περιφερειῶν εἰς νέα θέματα, ὅτι πλὴν τῶν εὐρείας περιφερείας θεμάτων, τῶν μνημονευομένων ἐν τῷ περὶ θεμάτων, ὑπῆρχον καὶ ἄλλα μικροτέρας περιφερείας, ἀλλ' ἐκ τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Πακουριανοῦ μανθάνομεν ὀνόματα θεμάτων μὴ γνωστῶν ἄλλοθεν. Τοιαῦτα θέματα μνημονεύονται ἐν τῷ Τυπικῷ Θ. Φιλιππουπόλεως, Θ. Βολεροῦ, Θ. Σερρῶν [1]. Οὐ μόνον δὲ θεμάτων νέων, ἀλλὰ καὶ νέων *βάνδων* ἤτοι σημαιῶν (διαιρέσεων διοικητικῆς περιφερείας μικρᾶς κατὰ τοὺς ἐν αὐταῖς σταθμεύοντας λόχους, καλουμένους καὶ τούτους μετωνυμικῶς *βάνδα*· ὁ Κ. Πορφυρογ. μεταφράζει τὸ ὄνομα ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν *τοποτηρησία*· ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ τούτου βάνδου (= σημαίσς καὶ διοικητικῆς περιφερείας) προέρχεται πιθανώτατα τὸ ὀθωμανικὸν ὄνομα διοικητικῆς περιφερείας σανδζὰκ (= σημαία καὶ διοικητικὴ περιφέρεια). Τοιαῦτα βάνδα ἀναφέρονται ἐν τῷ Τυπικῷ «βάνδον Μοσυνουπόλεως (σ. 10) βάνδον Περιθεώριον (σ. 11) καὶ τὸ βάνδον Ζαβάλτσης (σ. 12).

Ἀλλὰ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα κτήματα, τὰ ἀποτελοῦντα καθ' ἑαυτὰ ὁλόκληρα τιμάρια, δὲν ἦσαν αἱ μόναι δωρεαὶ αἱ ἐπιδαψιλευθεῖσαι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Α΄ εἰς τὸν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ κράτους διατελοῦντα καὶ εἰς τοῦ μεγάλου δομεστίκου ἀξίωμα ἐξικόμενον Ἴβηρα εὐπατρίδην. Ἀλλὰ καὶ ἱμάτια βασιλικὰ ἐδωρήσατο αὐτῷ ὁ Ἀλέξιος Α΄, ἐξ ὧν «ἐνεδιδύσκετο τὸ πανευγενὲς καὶ τιμιώτατον σῶμα αὐτοῦ».

Τὰ ἱμάτια ταῦτα τὰ βασιλικὰ ὡς καὶ μέγα πλῆθος ἀναθημάτων ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας ἐδωρήσατο ὁ Γρ. τῇ ὑπ' αὐτοῦ κτισθείσῃ μονῇ. Ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως δὲ ἀκριβῶς τῶν ἀναθημάτων τούτων σχηματίζεται μικρόν τι λεξιλόγιον γνωστῶν τε καὶ ἀγνώστων τοῖς πολλοῖς, τινῶν δὲ καὶ ὅλως μέχρι νῦν ἀγνώστων Βυζαντινῶν λέξεων. Ἐκτὸς δὲ

[1] Ἄπορον ὅμως πῶς ὁ Π. συντάσσων τῷ 1083 τὸ Τυπικὸν αὐτοῦ ποιεῖται λόγον περὶ τῶν ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ Καππαδοκίᾳ κτημάτων αὐτῶν, ἐνῷ αἱ χῶραι αὗται κατείχοντο τότε ὑπὸ τῶν Τούρκων.

[1] Περὶ τοιούτων θεμάτων ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἐπραγματεύθη ὁ περὶ τὰς Βυζαντινολογικὰς ἐρεύνας ὀτρηρότατος κ. Νῖκος Α. Βέης ἐν τῇ ἀξιολογωτάτῃ αὐτοῦ πραγματείᾳ «Περὶ τῶν Βυζαντινῶν ἐπιγραφῶν τῆς Γορτυνίας» τῇ ἐκδοθείσῃ ἐν τῷ ΙΑ΄ τόμῳ τῶν Βυζαντινῶν Χρονικῶν Πετρουπόλεως καὶ περιεχούσῃ οὐκ ὀλίγας πολυτίμους εἰδήσεις καὶ γνώμας ἀναφερομένας εἰς τὴν κατὰ τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα ἱστορίαν τῆς Πελοποννήσου.

τῶν ὀνομάτων τῶν τοιούτων ἀναθημάτων γίνεται ἐν τῷ Τυπικῷ λόγος καὶ περὶ νομισμάτων Βυζαντινῶν, ἐν τούτοις δὲ πλὴν τοῦ γνωστοῦ ῥωμανάτου τραχέως[1] (νομισμ. τοῦ Ρωμανοῦ Δ΄), Μονομαχάτου (τοῦ Κωνσταντίνου Θ΄ τοῦ Μονομάχου), δουκάτου (τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ι΄ τοῦ Δούκα)[2], ἁπαντᾷ καὶ *σκηπτρᾶτον*, ὅπερ, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἡμετέρου νομισματολόγου Ι. Σβορώνου, ἂν μὴ πλημμελῶς κῆται ἀντὶ *σκυφᾶτον*[3], εἶναι ὄνομα νομισματικὸν ὅλως νέον, δηλοῦν νόμισμα φέρον τὴν εἰκόνα σκήπτρου, συμβόλου τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς.

Ἐκ τῶν ἀφορώντων ἐν τῷ Τυπικῷ τὰ περὶ ὀργανισμοῦ τῆς Μονῆς καὶ κανονισμοῦ τοῦ βίου τῶν μοναχῶν (λαμβανομένου ὡς κανόνος καὶ ὑπογραμμοῦ τοῦ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου κεκανονισμένου μοναστικοῦ βίου) καὶ τῶν διαφόρων διατάξεων, διαλαμβανομένων πάντων ἐν κεφαλαίοις ΛΓ΄, ὧν προηγεῖται *Βρέβιον* ἤτοι Εὑρετήριον ἀναλυτικόν, ἄξια σημειώσεως ὑπὸ γενικωτέραν Ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἱστορικὴν ἔποψιν εἶναι δύο τινά:

α΄. Ὅτι Μεγάλη Ἐκκλησία (ἢ Μεγάλη τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία) ἐν τῷ Τ. σημαίνει οὐ μόνον αὐτὸν τὸν μέγαν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καθόλου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Τὸ τοιοῦτον εἶναι ἄξιον σημειώσεως, διότι συνήθως ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Φραγκοκρατίας (ἀπὸ τοῦ 13 αἰῶνος) γίνεται χρῆσις τοῦ ὀνόματος Μεγάλη Ἐκκλησία ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν, ἐν δὲ τοῖς κυρίοις Βυζαντινοῖς χρόνοις καλεῖται οὕτω ἁπλῶς ὁ μέγας ναός, (ὅστις ἦν καὶ πατριαρχικός). β΄. Ἐν τῷ Τυπικῷ ὑπάρχει διάταξις (ἐν Κεφαλ. Γ΄.) καθ' ἣν ἐν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς δὲν πρέπει νὰ μνημονεύεται τὸ ὄνομα τοῦ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως, ἀλλὰ «πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξου τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας». Ὅπως νοήσωμεν τὴν σημασίαν τῆς διατάξεως ταύτης, πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι νῦν ἐν μὲν ταῖς μοναῖς ταῖς ἐνοριακαῖς, ἤτοι ταῖς ὑπαγομέναις εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ τῆς ἐνορίας μητροπολίτου, μνημονεύεται τὸ ὄνομα τοῦ μητροπολίτου, ἐν δὲ ταῖς μοναῖς ταῖς κυριαρχικαῖς, ταῖς ἀνεξαρτήτοις ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἐνορίας, ταῖς μοναῖς ταῖς καλουμέναις Σταυροπηγιακαῖς ἢ Σταυροπηγίοις, μνημονεύεται, τὸ ὄνομα τοῦ Οἰκουμ. Πατριάρχου (ὁ λόγος περὶ τῶν μονῶν τῶν ἐν τῷ κλίματι τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου), εἰς οὗ τὴν ὑπερτάτην κυριαρχίαν ὑπάγονται αἱ καθ' ἑαυτὰς αὐτόνομοι αὗται μόναι. Τὸ δὲ «πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξων» μνημονεύειν εἶναι δικαίωμα μόνον τῶν ἀρχηγῶν τῶν ὅλως ἀνεξαρτήτων Ἐκκλησιῶν (ἰδίως τῶν Πατριαρχῶν). Φαίνεται λοιπὸν ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἱδρύθη ἡ μονὴ τοῦ Γ. Πακουριανοῦ, αἱ σταυροπηγιακαὶ νῦν λεγόμεναι μοναὶ (τοῦ ὀνόματος τούτου οὐδεμία γίνεται μνεία ἐν τῷ Τ.) αἱ ἱδρυμέναι διὰ βασιλικοῦ χρυσοβούλλου, ἦσαν ἀνεξάρτητοι καὶ ἀπὸ τῶν πατριαρχῶν[1].

Ὑπὸ καθόλου ἱστορικὴν ἔποψιν τὸ Τυπικὸν τοῦ Γρ. Πακουριανοῦ εἶναι ἄξιον λόγου ὡς εἰκονίζον ἐν πολλοῖς τὸν χαρακτῆρα οὐ μόνον τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων κατὰ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα, ἀλλ' ἐν μέρει καὶ τῶν πολιτικῶν, ἰδίᾳ δὲ τὰς σχέσεις τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ τῶν Ἰβήρων πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Σημειώσεως ἄξιον εἶναι ὅτι κατὰ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα ἡ ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ στρατῷ ὑπηρεσία περιφανῶν Ἰβήρων στρατηγῶν κατέστησε τὴν τούτων ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ αὐτοκρατορικῇ αὐλῇ ῥοπὴν λίαν ἰσχυράν. Καὶ τῆς τοιαύτης ῥοπῆς ἀποτέλεσμα εἶναι πάντως ἡ ἵδρυσις Μονῶν Ἰβηρικῶν ἐν τῷ κράτει· πιθανώτατα δὲ κατὰ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα ἱδρύθη καὶ ἡ ἐν Ἄθῳ περιώνυμος μονὴ τῶν Ἰβηρίδων, ἂν καὶ ἡ παράδοσις τῆς μονῆς ἀναφέρει τὴν ἵδρυσιν ταύτην εἰς τὸν Ι΄ αἰῶνα, εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου δὲ Κομνηνοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τούτου ἱδρύθη, ὡς ἀναφέρει ἡ Ἄννα Κομνηνή, καὶ τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει «Φροντιστήριον τῶν Ἰβήρων» μοναχῶν περὶ οὗ λέγει αὕτη: «Πολλὴν δὲ φροντίδα καὶ τῶν ἐπιξενουμένων Ἰβηρίδων μοναχῶν ἐπεποίητο, θύραν ἐκ θύρας ἀμοιβουσῶν τὸ πρότερον, ἐπειδὰν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπιδημήσειεν· ἀλλὰ καὶ ταύταις ἡ κηδεμονίας τοῦμοῦ πατρὸς ἀνεδείματο φροντιστήριον μέγιστον».

Ὁ Γρ. Πακουριανὸς συνέταξεν ἢ διέταξε νὰ

[1] Τὴν ἑρμηνείαν τοῦ τραχὺ ἴδε παρὰ Σβορώνῳ (Διεθνὴς Ἐφημ. Νομισματ. Ἀρχαιολ. Τόμ. Β΄. 1899 σελ. 352—53).

[2] Τὸ δουκᾶτον, ὡς γνωστόν, κατέστη νόμισμα κοινότατον καθ' ἅπασαν τὴν δυτ. Εὐρώπην.

[3] Ἴδ. τὴν ἑρμ. τοῦ ὀνομ. παρὰ τῷ Ι. Σβορ. ἐνθ' ἀνωτέρω, σ. 351.

[1] Ἐντεῦθεν δὲ ἐξηγεῖται καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ τυπικὸν τοῦ Π. συνυπέγραψε μετὰ τοῦ κατωτέρω «πρὸς βεβαίωσιν καὶ πίστωσιν πάντων τῶν ἐν αὐτῷ ἀναγεγραμμένων» οὐχὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἀλλ' ὁ παρατυχὼν τότε ἐν Φιλιππουπόλει Ἱεροσολύμων.

συνταχθῇ τὸ Τυπικὸν αὐτοῦ οὐ μόνον Ἑλληνιστί, ἀλλὰ καὶ Ἀρμενιστὶ καὶ Ἰβηριστί. Τοῦτο δὲ ἐγένετο διότι εἶχεν οὐ μόνον Ἴβηρας, ἀλλὰ καὶ Ἀρμενίους συγγενεῖς, οἵτινες ἔδει νὰ νοήσωσι καλῶς τὸ περιεχόμενον καὶ νὰ σέβωνται τὰς διατάξεις αὐτοῦ.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ κυριώτατον τοῦ Τυπικοῦ ὑπὸ ἔποψιν ἱστορικήν. Ἀλλ' εὑρίσκει τις ἐν αὐτῷ καὶ ἄλλας πολλὰς ὑπὸ ἔποψιν μοναστικῆς τάξεως λίαν σπουδαίας εἰδήσεις, μὴ ἐχούσας διαφέρον τοῖς πολλοῖς τῶν ἀναγνωστῶν τῶν «Παναθηναίων». Εἶναι δὲ καὶ ὑπὸ γλωσσικὴν ἔποψιν λίαν σπουδαῖον ὡς μνημεῖον γνωσσικὸν τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος πρὸ πάντων, ὡς εἴρηται, διὰ τὰς πολλὰς τὰς γνωστάς τε καὶ ἀγνώστους ἐν αὐτῷ Βυζαντινὰς Ἑλληνολατινικὰς λέξεις. Ἰβηρικὴ λέξις ὑπάρχει μία μόνη· τὸ *Τανουτόρης* (Τανουτὲρ) ἑρμηνευομένη *κελλάρχης*. (Ἐκ τῆς Ἀρμενικῆς ἡ λέξις ἑρμηνεύεται οἰκοδεσπότης).

Π. ΚΑΡΟΛΙΔΗΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Τὰ τραγούδια ποῦ δημοσιεύω κατωτέρω, τὰ ὡραῖα αὐτὰ προϊόντα τῆς Δημοτικῆς μας Μούσης, περισυνέλεξα καθὼς καὶ ἄλλα πολλὰ εἰς τὸν Μυστρᾶν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1903. Καὶ ἄλλοτε ἔγραψα εἰς τὰ «Παναθήναια», προκειμένου περὶ τοῦ Μυστρᾶ, πόσον ἄφθονα εἶναι τὰ λαογραφικὰ καὶ γλωσσικὰ μνημεῖα, καὶ ἰδίως τὰ τραγούδια, τὰ ζῶντα εἰς τὸ στόμα τῶν κατοίκων τῆς ἄλλοτε, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων, πρωτευούσης τοῦ δεσποτάτου τῆς Πελοποννήσου καὶ τώρα σχεδὸν ἐρήμου καὶ ἐγκαταλελειμμένης πόλεως ταύτης· καὶ ὄχι μόνον ἄφθονα, ἀλλὰ καὶ κατ' ἐξοχὴν ὑπέρκαλα διὰ τὰς ποιητικὰς αὐτῶν καλλονάς, διὰ τὸ πλαστικὸν τῶν εἰκόνων, τὰς ἐπιτυχεῖς μεταφορὰς καὶ παρομοιώσεις, τὴν γοργότητα τοῦ διαλόγου, τὴν ἀπέριττον διήγησιν καὶ τὴν μουσικότητα τοῦ στίχου. Ὁ ἀναγνώστης θὰ κρίνῃ ἄλλως τε καὶ ἀπὸ τὰ κατωτέρω τραγούδια, τὰ ὁποῖα ἤκουσα ἀπὸ τὸ στόμα μιᾶς αἰωνοβίου γραίας ποῦ ἐλησμονοῦσε τοὺς πόνους της καὶ τὰ πολλὰ βάσανά της ἄλλοτε μὲ τὰ τραγούδια καὶ ἄλλοτε μὲ τὰ μοιρολόγια ποῦ σχεδὸν ἀδιακόπως ἀλλεπάλληλα ἔλεγε μὲ φωνὴν μονότονον καὶ στρυχνήν. Δὲν θὰ εἶναι ὅμως περιττὸν νὰ σημειώσω ἐδῶ ὅτι δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου ἡ αἰωνόβιος αὐτὴ γραῖα ἀπέθανεν αἰφνιδίως καὶ μάλιστα ὁ Χάρος τὴν κατέλαβεν ἐν ᾧ ἀκριβῶς γελαστὴ καὶ ἀμέριμνος ἐτραγουδοῦσε. Εὐτυχῶς εἶχα συλλέξει ἱκανὰ τραγούδια ἐξ ὅσων αὐτὴ ἐνεθυμεῖτο. Ἀλλὰ πόσοι ἕως τώρα λαογραφικοὶ θησαυροὶ δὲν ἐχάθησαν καὶ πόσοι ἀκόμη δὲν χάνονται ἀκολουθοῦντες εἰς τὸ μνῆμα τοὺς θεματοφύλακας αὐτῶν, τὰς γραίας καὶ τοὺς γέροντας! Ἰδοὺ ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς σύντονος ἐργασία καθ' ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας πρὸς περισυναγωγὴν τῶν λαογραφικῶν μνημείων, ὅσα δὲν ἐξηφάνισεν ἀκόμη ὁ ψευδοπολιτισμός, τοῦ δάσκαλου ἡ μανία καὶ ὁ χρόνος.

1

«Νᾶχα νεράτζι νᾶρριχνα στὸ πέρα παρεθύρι
νὰ τσάκιζα τὸ μαστραπᾶ ποὖχει τὸ μῦρο μέσα.
Γιὰ σὲ τὰ λέω ἀγάπη μου, γιὰ σὲ τὰ τραγουδάω,
τὰ μαντιλάκι ποῦ κεντᾷς ἐμένα νὰν τὸ στείλῃς,
νὰ μὴν τὸ στείλῃς τὸ πρωῒ παρὰ τὸ βράδυ-βράδυ, 5
νὰ μὴν τὸ στείλῃς μοναχὸ παρὰ μὲ τὴν ἀγάπη.»
Κι ἡ κόρη τὸ παράκουσε τὸ παραπῆρε ὁ νοῦς της
καὶ τὄστειλε μονάχο του δυὸ τρεῖς ὧρες ἡμέρα.
Στὰ γόνατά μου τὄβαλα καὶ τὸ πολυξετάζω:
—«Μαντίλι μ', μαντιλάκι μου, γιὰ πές μου, γιὰ μολόγα, 10
πῶς μ' ἀγαπάει ἡ κυράτσα μου καὶ πῶς μὲ συμπονάει;»

—«*Σύντας σὲ συλλο(γ)ίζεται, σύντας σὲ βάνει ὁ νοῦς της,*
σὰ(ν) θάλασσα βουρλίζεται, σὰν κῦμα δέρνει ὁ νοῦς της,
καὶ σὰν ψαράκι τοῦ γιαλοῦ βροντοχτυπάει ἡ καρδιά της.»

Τοῦ τραγουδιοῦ αὐτοῦ ἔχουν δημοσιευθῆ τρεῖς παραλλαγαί· μία ἐκ Πύργου τῆς Ἠλείας ὑπ' Ἀνωνύμου, ἄλλη μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως ὑπὸ Émile Legrand καὶ τρίτη ἐκ Γορτυνίας ὑπὸ Π. Παπαζαφειροπούλου. Κατέχω δὲ καὶ ἐγὼ δύο ἄλλας παραλλαγὰς ἐκ τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας, ὅπου τὸ τραγούδι ψάλλεται μὲ ἰδιαιτέραν μελῳδίαν καὶ χορεύεται κατὰ τρόπον ξεχωριστὸν τὸν λεγόμενον *Θανιώτικον*.

2

—«*Κόρη νερατζομάγουλη καὶ γαϊτανοφρυδοῦσα,*
ποῦχεις καὶ χείλια κόκκινα, ποῦχεις καὶ μαῦρα μάτια,
ἀπὸ τί δρόμο θὰ διαβῇς, τί στράτα θὲ νὰ σύρῃς;
νὰ στρώσω ἀ(ν)θοὺς στὴ διάβα σου, ἀ(ν)θοὺς καὶ μοσχοκλάδια,
νὰ γένω γῆς νὰ μὲ πατῇς, διοφύρι νὰ περάσῃς.» 5
—«*Δὲν τὄξερα, λεβέντη μου, πῶς τἄπες γιὰ τὰ μένα,*
νὰ γένω κορφομάντιλο στὸν κόρφο σου νὰ μ' ἔχῃς,
νὰ γένω χρυσοδόξαρο νὰ παίζῃς τὸ βιολί σου,
νὰ γένω κι ἀσημόκουπα νὰ πίνῃς τὸ κρασί σου.»

Ὁ τύπος *διοφύρι* (στιχ. 5) εἶναι εὔχρηστος καὶ ἐν Μάνῃ. Παράβαλε π. χ. τὸ δημοτικὸν τραγούδι:

Ξανθὴ κόρη τραγούδαγε στὸ μάρμαρο διοφύρι.
Ἄπο τὰ μοιρολόγια τὰ πολλὰ καὶ ἀπὸ τὸ χαβά τους
τὸ διοφύρι ῥάγισε κι ὁ ποταμὸς ἐστάθη
καὶ τὸ θηριὸ τοῦ ποταμοῦ ἐστάθη κι ἀφικριάσθη
. . . . . .

Ἐπίσης ἀπαντᾷ ὁ τύπος *διοφύρι* καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἐν Μεσσηνίᾳ γεφύρας τῆς Μαυροζούμαινας, χαραχθεῖσαν κατὰ τὸν ΙΖ΄ πιθανῶς αἰῶνα: *Ἐκαινεώθη τὸ διοφύρι τῆς Μαυροζούμαινας δι' ἐξόδων ἐμοῦ Σινὰν Σουμπασίου(ς) Καρυτενοῦ*».

3

—«*Κόρη μὲ τὰ ξα(ν)θὰ μαλλιὰ καὶ μὲ τὰ μαῦρα μάτια*
σ' ἀφτὴ τὴ ῥοῦγα μὴν περνᾷς, στὰ δῶθε μὴ διαβαίνῃς,
τ' εἶναι ὁ γυιός μου σεβνταλῆς, τ' εἶναι καὶ χαροκόπος,
σοῦ κόβει τὰ δασιὰ κουμπιά, φιλεῖ τὰ μαῦρα μάτια.»
—«*Κι ἐγὼ γιἀφτόνε θὰ διαβῶ ἀπὸ τὴ γειτονιά του,* 5
κι ἂ(ν) θέ φιλὶ κι ἂ(ν) θέ τσιμπὶ ἂς ἔρθῃ νὰ τὸ πάρῃ.»

Ξανθὴ καὶ μαυρομμάτα εἶναι τι παρ' ἡμῖν ὄχι σύνηθες ὅθεν καὶ ἡ παροιμία:

Ἀριὰ καὶ ποῦ κόρη ξανθὴ νἄχῃ καὶ μαῦρα μάτια
ἀριὰ καὶ ποῦ νὰ εὑρεθῇ, ἀριὰ καὶ ποῦ νὰ λάχῃ
κόρη μὲ τὰ ξα(ν)θὰ μαλλιὰ καὶ μαῦρα μάτια νἄχῃ.

Χαροκόπος, καθὼς ἐξηγεῖ ὁ Κοραῆς τὴν λέξιν, «λέγεται ὅστις ἀγαπᾷ τὰς ἡδονὰς τῆς ζωῆς καὶ ἐξαιρέτως τὰς συμποσιακάς». Ἡ λέξις εἶναι ἀρκετὰ παλαιὰ διότι ἀπαντᾷ εἰς τοὺς στίχους κατὰ ἡγουμένων τοὺς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Πτωχοπροδρόμου:

Γείτοναν ἔχω πετζωτήν, τάχα ψευδοτζαγγάρην·
πλὴν ἔναι καλοψουνιστής, ἔναι καὶ χαροκόπος.
. . . . . .

καὶ ἀκολουθεῖ ζωηρὰ καὶ διεξοδικὴ εἰκὼν βυζαντινοῦ χαροκόπου.

Τὸ Χαροκόπος ἀπαντᾷ καὶ ὡς ἐπώνυμον ἐν Καρυταίνῃ τῆς Γορτυνίας, ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ.

4

Πουλάκι βγῆκε κι ἔκατσε κάτου στὴν καλαμιῶνα,
δὲν κελαϊδοῦσε σὰν πουλί, δὲν κελαϊδοῦσ' σ' ἀηδόνι,
μόν κελαϊδοῦσε κι ἔλεγε πῶς πιάνεται ἡ ἀγάπη.
« Ἀπὸ τὰ μάτια κάνει ἀρχή, στὰ χείλια κατεβαίνει
κι ἀπὸ τὰ χείλια στὴν καρδιὰ ῥιζώνει καὶ δὲ βγαίνει.»

Τῶν στίχων 4-5 ἤκουσα ἐν Μονεμβασίᾳ τὴν ἑξῆς παραλλαγήν:

Ἀπὸ τὰ μάτια πιάνεται, στὸ στόμα κατεβαίνει,
κι ἀπὸ τὸ στόμα στὴν καρδιὰ ἀνάβει καὶ δὲ σβένει.

5

Ὅταν σ' ἀκούω λαχταρῶ, ὅταν σὲ βλέπω τρέμω,
κι ὅταν σὲ ἰδῶ κατάμματα, βουβαίνουμαι, δὲν κρένω.
Σὰν τρώ' μὲ τρώει ἡ (γ)ἔννοια σου, μασσῶ, δὲν καταπίνω,
κι ἂν πιῶ νερὸ νὰ δροσιστῶ, φαρμάκι εἶναι κι ἐκεῖνο.
Φεύγεις καὶ κλαῖν' τὰ μάτια μου καὶ χλίβεται ἡ καρδιά μου,
λαμπρὸ μ' ἀστέρι τῆς αὐγῆς καὶ γλυκοσυνοδιά μου.

6

Τώρα ποῦ μπῆκα στὸ χορὸ θὰ εἰπῶ 'να τραγουδάκι,
θὰ εἰπῶ τραγούδι τοῦ σεβντᾶ, καὶ τῶν παλληκαράδω(ν)
θα εἰπῶ καὶ τῆς ἀγάπης μου τί φορεσιὰ τῆς πάει:
Τῆς ἄσπρης ἄσπρα πρέπουνε, τῆς γαλανῆς γαλάζια
καὶ τῆς μελαχροινούτσικης χρυσὰ καὶ καμουχένια.

Καμουχένια εἶναι τὰ ἀπὸ *καμουχᾶ* κατασκευασμένα. Εἶναι δὲ ὁ *καμουχᾶς* ἢ *χαμουχᾶς* ἢ *καμπουχᾶς*, πολυτελὲς ὕφασμα, ὁλομέταξον μὲ χρυσᾶς παρυφὰς καὶ διηνθισμένον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας κατασκευάζοντο αἱ ποδώσεις τῶν ἁγίων εἰκόνων, τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ τὰ καλύμματα τῆς ἁγίας τραπέζης, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὰ ἐνδύματα τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν λοιπῶν εὐγενῶν. Ὁ *καμουχᾶς* ὑφαίνετο κατ' ἀρχὰς ἐν Σινικῇ, ἔπειτα ἐν Βαγδάτῃ, Ταυρίδι, Δαμασκῷ, Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τέλος εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἰδίως εἰς τὰς Θήβας καὶ τὴν Κύπρον. Ἐθεωρεῖτο δὲ κάτι σπουδαῖον ἡ γνῶσις τῆς ὑφαντικῆς τοῦ καμουχᾶ, ὅθεν καὶ τὸ τραγούδι:

Ξέρει καὶ ὑφαίνει καμπουχᾶ, ξυφαίνει τὸ βελοῦδο.

Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν διενεργεῖτο σπουδαῖον ἐμπόριον τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος πολυτίμου ὑφάσματος, τὸ ὁποῖον, σημειωτέον, ἦτο περιζήτητον εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, καθὼς καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ποντιφίκων τῆς Ῥώμης.

Ἐκ τινος εἰκόνος τῆς Θεοτόκου, ποῦ εἶχε πόδωσιν ἀπὸ καμουχᾶν ὠνομάθη *Καμουχαρέα* καὶ ἡ γνωστὴ βυζαντινὴ ἐκκλησία τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ὑπὸ τῶν λογίων *Καπνικαρέα* συνηθέστερον λεγομένη.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ

Η ΘΕΛΗΣΙΣ ΩΣ ΜΕΣΟΝ ΠΑΡΑΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Ενδιαφέρουσα μελέτη ἐδημοσιεύθη μὲ τὸν ἀνωτέρω τίτλον εἰς τὸ γνωστὸν γαλλικὸν περιοδικὸν «Ἐπιθεώρησις». Ὁ συγγραφεὺς αὐτῆς κ. A. Finot, βασιζόμενος κυρίως εἰς τὰς νεωτέρας παρατηρήσεις τῆς φυσιολογικῆς ψυχολογίας, τὰς σχετικὰς μὲ τὴν ὑποβολὴν καὶ τὴν αὐθυποβολήν, συμπεραίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν δύναμιν νὰ παρατείνῃ τὴν ζωήν του διὰ τῆς θελήσεως. Ἡ προκατάληψις τῆς ἐξαντλήσεως, ἡ ἀποθάρρυνσις, ἡ ἐνατένισις τοῦ γήρατος φέρουν τὸ μοιραῖον τέλος πολὺ ἐνωρίτερα ἀφ' ὅτι πρέπει. Ἀπ' ἐναντίας ἡ πεποίθησις εἰς τὴν ἀντοχὴν τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἡ ἐπίδοσις εἰς τὰς πραγματικὰς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς ἐν καιρῷ τοῦ γήρατος, ἡ ἀφροντισία τοῦ θανάτου, παρατείνουν τὴν ζωὴν πέραν τοῦ συνήθους ὁρίου, ὥστε νὰ γίνεται φανερὸν ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ μὲ μόνην τὴν ἠθικὴν ἐπιβολὴν ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ἠμπορεῖ νὰ γίνεται μακρόβιος.

Ἐβεβαιώθη ὅτι ἡ δύναμις τῆς ὑποβολῆς ἔχει ἀποτελέσματα καταπληκτικά, μέχρις ἀπιστεύτου. Τοιουτοτρόπως — διὰ νὰ μείνωμεν εἰς ὀλίγα παραδείγματα — οἱ γνωστοὶ φυσιολόγοι Ch. Richet καὶ Barthelemy ἀναφέρουν ὅτι μία μητέρα βλέπουσα βαρὺ στήριγμα παραπετάσματος ἕτοιμον νὰ πέσῃ ἐπὶ τοῦ τέκνου της, ὑπέστη αὐτοστιγμὶ ἐρύθημα μώλωπος ἀκριβῶς εἰς τὸ μέρος τοῦ σώματος, ποῦ θὰ ἐμωλωπίζετο τὸ τέκνον της. Ὁ Carpanter ἀναφέρει περὶ ἀνθρώπου πολὺ ἀδυνάτου, ὁ ὁποῖος ἐσήκωσε μέγα βάρος, διότι τὸ ἐξέλαβεν ὡς ἐλαφρόν. Ὁ Carvisart ἐπετύγχανε δι' ὑποβολῆς τὴν θεραπείαν τῆς αὐτοκρατείρας Ἰωσηφίνας μὲ χάπια ἀπὸ ψωμί. Ὁ κ. Lasser πιστοποιεῖ τὴν θεραπείαν γυναικός, ἡ ὁποία εἶχε γίνει ἐπιληπτικὴ κατόπιν μεγάλου φόβου καὶ ἡ ὁποία ὕστερα ἀπὸ πολλὰς προσπαθείας τῶν ἰατρῶν ἔγινε καλὰ μὲ τὸ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ προσκύνημα τῆς Παναγίας τοῦ Λούρδ.

Τὴν μέθοδον τῆς θείας θεραπείας μεταχειρίζονται καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Charcot οἱ μαθηταί του ἐπὶ τῶν θρησκολήπτων ἀσθενῶν. Τοὺς ὑπνωτίζουν, τοὺς ὑποβάλλουν ὅτι εὑρίσκονται εἰς τὸ θαυματουργὸν σπήλαιον καὶ ὅτι τοὺς φανερώνεται ἡ Παναγία, καὶ τοιουτοτρόπως ἐπιτυγχάνουν πολλάκις θεραπείας. Πάμπολλα παραδείγματα ἀνάλογα ἀναφέρονται ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους διὰ τὰ Ἀσκληπιεῖα. Πάντοτε ἡ πίστις εἰς τὰ θαύματα παρήγαγεν αὐτὰ ταῦτα τὰ θαύματα.

Ἡ ἐπίδρασις τῆς λεγομένης ψυχικῆς ζωῆς ἐπὶ τοῦ σώματος φανερώνεται παντοιοτρόπως Καὶ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς ἐξήγησιν ἔδωκεν ἐν μέρει ἡ *ἀνακάλυψις τῶν ἀγγειοκινητικῶν νεύρων* ὑπὸ τοῦ Claude Bernard. Χάρις εἰς αὐτὸν γνωρίζομεν σήμερον στοιχειωδῶς τὴν λειτουργίαν τοῦ ἐγκεφάλου, ἤτοι πῶς διὰ μέσου τῶν *ἀγγειοκινητικῶν νεύρων* ἐπιδρᾷ ὁ ἐγκέφαλος ἐπὶ ὅλων τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος.—Ἐπίμονος προσήλωσις τῆς σκέψεως, δηλαδὴ ἀπασχόλησις τοῦ ἐγκεφάλου, ἐπὶ ἑνὸς μέλους τοῦ σώματος, προξενεῖ φανερὰν ἀλλοίωσιν εἰς τὸ μέλος—ὠχρότητα π. χ., ἐρυθρότητα, στίγματα κ.τ.λ. — ὡς συνέβαινεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς ἀσκητάς, ποῦ μὲ τὴν ἐπίμονον προσήλωσίν των εἰς τὸ Πάθος τῆς Σταυρώσεως ἐλάμβανον τὰ ἴχνη τῶν ἥλων εἰς τὰς χεῖρας, τὸ σημεῖον τοῦ λογχισμοῦ τῆς πλευρᾶς, τοὺς μώλωπας τῆς μαστιγώσεως τοῦ Ἰησοῦ. — Πολλὰ ὅμοια γεγονότα ἐγκαυμάτων ἢ μωλώπων δι' αὐθυποβολῆς πιστοποιοῦνται ὑπὸ τοῦ Charcot καὶ ἄλλων.

Ἀφ' ἑτέρου τὰ πάθη, καθὼς ὁ θυμός, ὁ φόβος, ἡ προσδοκία, ἡ ἐρωτικὴ παραφορά, ἔχουν εἰς τὰς ἁπλουστέρας ἐκδηλώσεις των καταφανῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἐν γένει αἱ τοιαῦται ἰσχυραὶ συγκινήσεις παράγουν ψυχροὺς ἱδρῶτας, διαρροίας, χλωρώσεις, δηλητηριάσεις τοῦ αἵματος καὶ παρακώλυσιν τῆς πέψεως. Πολλοὶ δὲ τόμοι θὰ ἐχρειάζοντο διὰ νὰ καταγραφοῦν τὰ πιστοποιηθέντα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους γεγονότα, τ' ἀποδεικνύοντα τὴν ἐπίδρασιν — τὴν ζωηρὰν καὶ μεγάλην καὶ ἀποτελεσματικὴν ἐπίδρασιν τῶν ψυχικῶν διαθέσεων — ἐπὶ τῶν σωματικῶν λειτουργιῶν. Κατὰ τὴν ταξινόμησιν τοῦ Hack Tuke αἱ ψυχικαὶ αὐταὶ διαθέσεις δύνανται νὰ χωρισθοῦν εἰς πέντε κατηγορίας: *Τὴν αἰσθησίαν, τὴν ὑπεραισθησίαν, τὴν ἀναισθησίαν, τὴν παραισθησίαν καὶ τὴν δυσαισθησίαν.*

Ἰδοὺ καὶ μερικὰ παραδείγματα ἐπὶ τῶν πέντε τούτων κατηγοριῶν διὰ νὰ γίνῃ πλέον καταληπτὴ ἡ ταξινόμησις.

Ὁ Ἔρβερτ Σπένσερ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἴδῃ σπόγγον ξηρὸν τριβόμενον εἰς τὸ πάτωμα, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ προστριβὴ ἐγίνετο ἐπάνω του. Ἀναφέρονται δὲ ἄνθρωποι, ποῦ ἐλιποθύμησαν εἰς τὴν θέαν ἀδειανοῦ φε-

ρέτρου, διότι ἐνόμιζαν πῶς ὑπῆρχε μέσα εἰς αὐτὸ νεκρός. Τοιαῦτα φαινόμενα καταλέγονται εἰς τὴν αἰσθησίαν.

Ὅταν ὑποδειχθῇ εἰς ἕνα ὑπνωτισμένον ὅτι κάποιο μέρος τοῦ σώματός του πάσχει καὶ πονεῖ ὑπερβολικά, κατόπιν ἔξυπνος αἰσθάνεται τοὺς πόνους μόλις ἐγγίσῃ τὸ ὑποδειχθὲν μέρος. Τοῦτο λέγεται ὑπεραισθησία.

Ἡ ὑποβολὴ ἐπίσης προκαλεῖ τὰ φαινόμενα τῆς ἀναισθησίας. Πολὺ πρὸ τῆς χρήσεως τοῦ χλωροφορμίου, ἔκαμνον ἀνωδύνους ἐγχειρίσεις, ὑπνωτίζοντες τοὺς ἐγχειριζομένους. Καὶ σήμερον δὲ μεταχειρίζονται τὸν ὑπνωτισμὸν ἐπιτυχῶς εἰς τὰς γυναῖκας διὰ νὰ ἐλαττώνουν τὰς ὀδύνας τοῦ τοκετοῦ.

Περιεργοτέρα εἶναι ἡ παραισθησία. Ὑπὸ τὴν δύναμιν τῆς ὑποβολῆς ἢ καὶ τῆς αὐθυποβολῆς ὑπάρχουν ἄνθρωποι βλέποντες ἀνύπαρκτα πράγματα ἢ πάσχοντες ἀνυποστάτους ἀσθενείας χωρὶς καμμίαν ἐξωτερικὴν αἰτίαν.

Οὐχὶ ὀλιγώτερον συνήθη εἶνε τέλος τὰ φαινόμενα τῆς δυσαισθησίας. Γνωστὸς γάλλος μυθιστοριογράφος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἴδῃ ἄνθρωπον πάσχοντα πονόλαιμον χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ τοὺς αὐτοὺς πόνους. Ἀναφέρεται δὲ νέος, ποῦ ἀπὸ τὴν ἐγχείρισιν ἑνὸς πάσχοντος πλευρίτιδα, ἠσθάνθη διὰ πολλὰς ἡμέρας πόνους εἰς τὰς πλευράς.

Σημειωτέον ὅτι ὑφίστανται ὑποβολὴν ὄχι μόνον οἱ νευροπαθεῖς, ὡς συνήθως πιστεύεται, ἀλλὰ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. Ἀρκετὰ ἐνδεικτικὸν τούτου εἶνε τὸ παράδειγμα τοῦ Charcot περὶ εἴκοσι συνδαιτημόνων ποῦ ὑπέφεραν ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις δηλητηριάσεως ὅταν ἐπίστευσαν ὅτι ὁ μάγειρος εἶχε τρελλαθῇ καὶ εἶχε ρίψει ἀρσενικὸν εἰς τὰ φαγητά· ὅλοι ἔκαμαν ἐμέτους, ἠσθάνθησαν κωλικόπονον καὶ σπασμούς.

Ὡς εἶναι κοινῶς γνωστόν, ἀπὸ μεγάλην λύπην ἡ κόμη λευκαίνεται διαμιᾶς. Ἡ λύπη ἐπίσης προκαλεῖ δάκρυα. Ὁ θυμὸς παράγει ἀφθονίαν σιέλου. Ἡ ἐντροπὴ κοκινίζει τὰς παρειάς, ὁ φόβος ταχύνει τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας καὶ ἡ ὀργὴ βραδύνει τὴν πέψιν. Ἀντιθέτως ἡ χαρὰ τὴν ὑποβοηθεῖ καὶ ἡ γαλήνη τοῦ πνεύματος δίδει γενικὴν εὐεξίαν.

***

Ὅταν ληφθοῦν ὑπ' ὄψει συστηματικῶς καὶ εἰς εὐρύτερον κύκλον παραδειγμάτων αἱ τοιαῦται παρατηρήσεις τῆς ἐπιδράσεως τῶν ψυχικῶν διαθέσεων ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ ὅταν ἐξετασθῇ βαθύτερον ἡ ψυχικὴ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν, εὔκολα ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἄνθρωπος συνήθως ἐπιτείνει τὴν ἐξάντλησίν του μὲ αὐθυποβολήν. Μὲ τὴν ἀντίληψιν ὅτι βαρύνουν τὴν ράχιν μας πολλὰ ἔτη, ἀποκτῶμεν καθιστικὰς συνηθείας καὶ παραιτοῦμεν τὰς ἀσχολίας μας. Βαθμηδὸν δὲ τὸ αἷμα μας βλάπτεται καὶ ὁ ὀργανισμός μας ἀφήνει ἐλεύθερον στάδιον εἰς ὅλας τὰς ἀσθενείας.

Εἶναι καιρὸς ὅμως ν' ἀναστρέψωμεν τοὺς ὅρους. Ἡ γνῶσις τῆς φυσιολογίας μᾶς τὸ ἐπιβάλλει. Ἂς μεταχειρισθῶμεν τὴν αὐθυποβολὴν ἀντιθέτως, ὥστε ν' ἀποβλέπωμεν μὲ πεποίθησιν εἰς τὴν διάρκειαν καὶ τὴν παράτασιν τῆς ζωῆς καὶ ὄχι εἰς προσεχὲς τέλος. Ἂς πιστεύωμεν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ γίνωμεν ἑκατοντούτεις. Ὁ Γκαῖτε μὲ τὴν προφητικότητα τῶν ὑπερόχων διετύπωσεν ὡραῖα τὴν ἐνδόμυχον αὐτὴν δύναμίν μας καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητα αὐτῆς. «Ὁ ἄνθρωπος — λέγει — δύναται νὰ διατάξῃ τὴν φύσιν ν' ἀπομακρύνῃ ἀπ' αὐτὸν ὅλα τὰ ξένα στοιχεῖα, ποῦ τὸν κάμνουν νὰ πάσχῃ καὶ ν' ἀρρωστᾷ».

Ὅσον μελετᾶ κανεὶς προσεκτικώτερα τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τῶν μακροβίων, τόσον μετ' ἐκπλήξεως ἀναγνωρίζει ὅτι ὅλοι των εἶναι γενικῶς αἰσιόδοξοι καὶ ἰδιαιτέρως ἀποβλέπουν μὲ πεποίθησιν εἰς τὴν παράτασιν τῆς ζωῆς των. Ἔχουν ἓν εἶδος λησμοσύνης του θανάτου καὶ μάλιστα οἱ πλέον ἀνεπτυγμένοι μεταξὺ αὐτῶν εὑρίσκουν ἐξαιρετικὰ θέλγητρα εἰς τ' ἀγαθὰ τοῦ γήρατος. Πράγματι δὲ τὰ γηρατεῖα ποῦ τόσο/ ἡ συνηθισμένη ἀντίληψις τὰ ἐσυκοφάντησε καὶ τὰ φοβεῖται, δίδουν ἐξαιρετικὰς ἀπολαύσεις εἰς τοὺς ἐκτιμῶντας τὴν ἀξίαν τῆς ζωῆς. «Ἡλικία θελκτικὴ τὸ γῆρας — γράφει ὁ Ρενὰν — ἡ πλέον κατάλληλος διὰ τὴν γαληνίαν ἱλαρότητα, ἐποχὴ ποῦ ἀρχίζει κανεὶς νὰ βλέπῃ κατόπιν ἐργώδους ἡμέρας ὅτι τὰ πάντα εἶναι ματαιότης ἀλλὰ συνάμα καὶ ὅτι ἓν πλῆθος ἀπ' αὐτὰ τὰ μάταια πράγματα ἀξίζει νὰ τ' ἀπολαύσωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον». Θέσατε τὸν ἑαυτόν σας εἰς τὴν ψυχικὴν κατάστασιν ποῦ τόσον περιληπτικὰ εἰκονίζει ὁ Γάλλος φιλόσοφος, καὶ θ' ἀπολαύσετε βαθμηδὸν τὰ θέλγητρα τῆς ἱλαρότητος ἀντὶ τῶν ἀνησυχιῶν καὶ τῶν φόβων. Μὴ σκέπτεσθε τόσον πολὺ καὶ μὲ τόσην προκατάληψιν τὰς ἀσθενείας τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος, τὴν φθορὰν τῶν ἱστῶν, τὴν μοιραίαν κατάρρευσιν. Μὴ δυσπιστῆτε εἰς τὰς σωματικὰς καὶ εἰς τὰς πνευματικὰς δυνάμεις σας, καὶ τὴν ἀντοχήν σας πρὸς ἐργασίαν καὶ εἰς

τὴν μνήμην σας, διότι ἄλλως γίνεσθε περισσότερον σκληροὶ εἰς τὸν ἑαυτόν σας καὶ περισσότερον καταστρεπτικοὶ παρ' ὅ,τι εἶναι ἡ φύσις. Τὸ νὰ καταθέτῃ κανεὶς τὴν εὐθύνην καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς, εἶναι ἔγκλημα κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ κατὰ τῶν ἄλλων.

Αἱ προλήψεις μας συντελοῦν κυρίως εἰς τὸ ἔγκλημα τοῦτο. Πιστεύομεν σφαλερὰ ὅτι μόλις γίνομεν 60 ἐτῶν, πρέπει νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὰς ἐργασίας καὶ τὰς ἀπολαύσεις μας. Καὶ γινόμεθα θεληματικῶς ἀπόμαχοι τῆς ζωῆς. Ἐνῶ ἡ φυσιολογία μᾶς βεβαιώνει θετικῶς ὅτι ὁ ὀργανισμός μας ἠμπορεῖ νὰ ἐκτελέσῃ εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν καὶ κατόπιν ἀκόμη ὅλας *ἀνεξαιρέτως* τὰς φυσιολογικὰς λειτουργίας τῶν νεωτέρων ἡλικιῶν. Θεωρητικῶς τὸ ὅριον τῆς ἐξαντλήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ καὶ συνεπῶς ἡ ὥρα τοῦ θανάτου εἶναι εἰς τὸ 150ον ἢ καὶ εἰς τὸ 200ον ἔτος τῆς ζωῆς. Καὶ στατιστικῶς ὁ κίνδυνος τῶν σοβαροτέρων ἀσθενειῶν —τῆς πνευμονίας, τῆς φθίσεως, τῶν καρδιακῶν παθήσεων, τῆς ἐγκεφαλικῆς συμφορήσεως κ.τ.λ. — εἶναι ὀλιγώτερος μετὰ τὸ ἑξηκοστὸν ἔτος τῆς ζωῆς παρὰ πρὸ αὐτοῦ.

Ἀρκεῖ ἀπὸ νέος νὰ ἐμποτισθῇ κανεὶς εἰς τὴν ἰδέαν τῆς μακροβιότητος, νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκονομίας τῶν δυνάμεων, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν μακροβιότητα. Ἐν τούτοις, ἐνῷ ὅλοι εἴμεθα σύμφωνοι ὡς πρὸς τὴν μεγάλην ἀξίαν τῆς ζωῆς, εἰς τὴν πραγματικότητα τὴν σπαταλῶμεν. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς νεότητός μας ἐξαντλοῦμεν μὲ παντοειδεῖς καταχρήσεις τὰς λειτουργίας τοῦ ὀργανισμοῦ μας, δημιουργοῦμεν ἀνισορροπίας καὶ προκαλοῦμεν παθήσεις αὐτοῦ. Ὡς νὰ μὴ ἤρκουν δὲ αἱ σωματικαί, δηλαδὴ αἱ προφανεῖς τοπικαὶ ζημίαι, προξενοῦμεν εἰς τὸν ἑαυτόν μας καὶ ἄλλας, ἠθικάς. Αἱ ἀπογοητεύσεις ποῦ σχεδὸν πάντοτε δὲν ἔχουν σοβαρὰν αἰτίαν, αἱ πικρίαι, αἱ παραφοραί, αἱ ἀμφιβολίαι περὶ τῆς ἀντοχῆς μας, οἱ δισταγμοὶ διὰ τὴν ὑγείαν μας καὶ ἄλλαι ποικίλαι ψυχικαὶ δειλίαι δημιουργοῦν ψυχικάς, δηλαδὴ γενικάς, τοῦ ὀργανισμοῦ ζημίας. Ἐνῷ δι' ἀντιθέτου ὑποβολῆς, δι' αἰσιοδοξίας, διὰ θάρρους εἰς τὴν ζωὴν καὶ διὰ πίστεως εἰς τὴν ἀντοχήν μας, ὄχι μόνον τὰς ψυχικὰς ἐξασθενίσεις θ' ἀπεσοβοῦμεν, ἀλλὰ καὶ πολλὰς σωματικὰς βλάβας θὰ ἐμετριάζαμεν.

***

Τὸ συμπέρασμα εἶναι πρόδηλον. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀντοχὴν διὰ νὰ ζῇ πολὺ περισσότερον ἀφ' ὅτι ζῇ. Καταστρέφει καὶ συντομεύει τὴν ζωήν του σπαταλῶν τὰ ζωϊκὰ κεφάλαια ἐνωρὶς μὲ τὰς σωματικὰς καταχρήσεις καὶ οὐχὶ ὀλιγώτερον μὲ τὴν ἠθικὴν κόπωσιν καὶ μὲ τὴν ἀποθάρρυνσιν. Εἰς τοῦτο συντελοῦν ἡ ἀνατροφή, αἱ προλήψεις καὶ αἱ σφαλεραὶ ἀντιλήψεις ὡς πρὸς τὴν δύναμιν τῆς ζωῆς.

Ἀντίδοτον πρὸς θεραπείαν τῆς δηλητηριάσεως καὶ καταστροφῆς αὐτῆς εἶναι ἡ θέλησις. «Δύναμαι καὶ πρέπει νὰ ζήσω πολύ» ἰδοὺ τὸ ἀξίωμα ποῦ πρέπει ἡ θέλησις νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὴν συνείδησίν μας. Καὶ πρὸς ἐφαρμογήν του πρέπει νὰ ἐλαττώνῃ τὴν σπατάλην τῶν σωματικῶν δυνάμεων, νὰ ρυθμίζῃ τὴν λειτουργίαν τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ κυρίως νὰ στερεώνῃ τὴν πεποίθησιν εἰς τὴν μακροβιότητα. Διότι, ὡς ὑπεδείχθη ἀνωτέρω, ἡ ἐπίδρασις τῆς ὑποβολῆς μας ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ μας εἶναι μεγίστη καί, ἀπὸ γενικῆς ἀντιλήψεως, ἴσως πλέον ἀποτελεσματικὴ ἀπὸ κάθε τι ἄλλο. Οἱ ἀδικαιολόγητοι φόβοι ἀποθαρρύνουν τὴν συνείδησιν καὶ ἐπιταχύνουν τὴν καταστροφήν. Ἀπ' ἐναντίας ἡ αἰσιόδοξος ἐμπιστοσύνη πρὸς τὸν ὀργανισμόν μας παρατείνει τὴν ζωήν. «Τοιουτοτρόπως ἡ ἀναπόφευκτος ἐπίσκεψις — τελειόνει ὁ κ. A. Finot — τοῦ γήρατος καὶ τοῦ θανάτου θὰ γίνῃ ὄχι μόνον πλέον ἀργὰ ἀλλὰ θὰ ἐπέλθῃ εἰς ὥραν ποῦ θὰ μᾶς ἦναι ἐπιθυμητή. Θὰ τοὺς περιμένωμεν τότε τοὺς δύο αὐτοὺς ἐπισκέπτας ὡς ἀγαπητοὺς ξένους μας ποῦ πρόκειται νὰ μᾶς φέρουν, εἰς ἐποχὴν μακρυνήν, πολὺ μακρυνήν, τὸ ἑλκυστικὸν θέλγητρον τῆς ἱλαρᾶς καὶ εἰρηνικῆς μελαγχολίας των...».

Ι. ΖΕΡΒΟΣ

Η ΑΝΑΘΡΕΦΤΗ*

Γ΄.

Ο Γερόλυμος Λαδᾶς, ὁ καρρολόγος, ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ ἔχασε τὴ γυναῖκα του, καὶ χάνωντας τὴ γυναῖκα ἔχασε καὶ τὴ θυγατέρα του, γιατὶ τοῦ τὴν ἐπῆραν, — ἔγινε ἄλλος ἄνθρωπος. Τῶρριξε 'στὴν τεμπελιὰ καὶ 'στὸ κρασί. Ἔπινε γιὰ νὰ ξεχνᾷ «τὴ συφορά του», καὶ κάθε βράδυ ἐγινότανε «κούρνια». Ἔπειτα καὶ κάθε αὐγή. Λίγο - λίγο ὁ καλὸς δουλευτὴς κατάντησε ἕνας ἐλεεινὸς καὶ τρισάθλιος μεθύστακας, μία σκνίπα τῶν κρασοπουλειῶν. Ὁ πατέρας αὐτὸς ὁ ἀκαμάτης, ὁ κουρελιάρης, ὁ βρωμερός, ἦταν ἡ μεγάλη ντροπὴ τῆς Ἀντζολίνας, καὶ ἀπὸ χρόνο σὲ χρόνο ἐγινόταν μεγαλήτερη.

Ἐκεῖνο ποῦ εἶχε προφητέψει ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης ἔγινε: ἡ σιόρ' Ἀντωνάκαινα ἀναγκάσθηκε νὰ περιμαζέψῃ 'στὸ σπίτι καὶ τὸν πατέρα τῆς ἀναθρεφτῆς της. Τὸν ἔβαλε νὰ κοιμᾶται ἀπάνω στὴ σοφίτα, τοῦ ἔδωσε κάτι ἀποφόρια τοῦ ἀντρός της, τὸν ἐσύμπιασε, τὸν ἐσυμβούλεψε, τὸν ἐνουθέτησε, καὶ τὸν ἔστελνε, μεσημέρι καὶ βράδυ, νὰ σχολᾷῃ τὴν Ἀντζολίνα.

Ἦταν περίεργο, καὶ θλιβερό, νὰ τοὺς βλέπῃς τοὺς δυό τους 'στὸ δρόμο. Ὁ πατέρας ὁ δύστυχος ἔμοιαζε σὰν δοῦλος τῆς εὔμορφης κόρης του. Ἐπήγαιναν ὅμως κοντὰ - κοντά, καὶ ἢ δὲν μιλοῦσαν καθόλου, κατσουφιασμένοι καὶ οἱ δυό, ἢ φιλονεικοῦσαν μὲ πεῖσμα. Ἡ Ἀντζολίνα τοῦ εἶχε πάρει ὅλον τὸν ἀέρα καὶ τὸ ἐμάλονε σὰ μεγάλη. Ἡ τοῦ παραπονιοῦνταν σὰν ἀδικημένη, ποῦ ξεθαρρεύεται νὰ γυρέψῃ τὸ δίκιο της, μεγάλο σὰν τὸν οὐρανό. Τοῦ τὰ ἔλεγε ὀρθὰ - κοφτά. Πατέρας ἦταν αὐτὸς ἢ κάτι ἄλλο; Καλὰ ποῦ δὲν τὴν ἔτρεφε, ποῦ δὲν τὴν ἔντυνε, ποῦ δὲν τὸν ἔγνοιαζε γιὰ τίποτα, μὰ οὔτε κἄνε γιὰ τὴν «ἀξιοπρέπεια»; Νὰ φάῃ 'στὸ ὕστερο ὅ,τι εἶχε καὶ δὲν εἶχε; Νὰ καταντήσῃ ἔτσι ποῦ νὰ ντρέπεται νὰ λέῃ πῶς εἶνε πατέρας της;. Καὶ ὅλα τοῦ τἄψαλλε 'στὸ δρόμο, γιατὶ 'στὸ σπίτι δὲν ἤθελε νὰ πικραίνῃ τὴ νουνά της. Καὶ κάπου - κάπου λησμονιότανε καὶ τῆς ἔφευγε καμμιὰ λέξι πιὸ δυνατά, ποῦ ἔκανε τοὺς διαβάτες τῆς Πλατείας Ρούγας νὰ γυρίζουν πρὸς τὸ ἀταίριαστο ζευγάρι σαστισμένοι.

Στὸ σπίτι δὲν περνοῦσαν καὶ τόσο ἄσχημα. Ὁ Γερόλυμος στὴν ἀρχὴ προσπαθοῦσε νὰ φαίνεται σεμνός, συμμαζεμένος, πρόθυμος. Ἔφτασε νὰ ὑποσχεθῇ 'στοὺς προστάτες του πῶς θὰ κόψῃ πιὰ τὸ κρασί, ὁλωσδιόλου, καὶ πῶς θὰ μεταλαβαίνῃ «τέσσερες βολὲς τὸ χρόνο, μόνο καὶ μόνο γιὰ νάν το δοκιμάζῃ». Στὸ τραπέζι ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης, ὅποτε ἦταν καλοδιάθετος, ἔκανε γοῦστο νὰ τὸν κουρδίζῃ γιὰ νἀκούῃ τὶς ἔξυπνες ρωπόστες του. Εἶχε σὲ ὅλα του, καὶ σὲ λόγια καὶ σὲ φερσίματα, κάτι τι τὸ κουτοπόνηρο, ποῦ σ' ἔκαμνε νὰ γελᾷς. Λομπαρδιανὸς ποῦρος αὐτός, καὶ ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης Λιούρης ἀπὸ τοὺς φανατικούς. Καὶ τὸ μεγάλο πανηγῦρι γινότανε ὅταν μιλοῦσαν γιὰ τὰ κομματικά.

— Ἄθρωπος ποῦ μεθάει ἀπὸ τὴν αὐγὴ ἴσια μὲ τὴν αὐγή, τοῦ ἔλεγε ὁ Κιτραμῆς, μπορεῖ νὰ ἰδῇ ποτὲ τὸ φῶς; Λομπαρδιανὸς ἐγεννήθηκε, Λομπαρδιανὸς θὰ πεθάνῃ!

— Ἄ! τὸ κρασὶ σᾶς εἶπα πῶς θὰν τὸ κόψω, ἀπαντοῦσε ὁ Γερόλυμος ἀδειάζωντας τὸ ποτῆρι του, — τὸ *τελευταῖο πάντα* — μὰ δὲν εἴπαμε πῶς θὰ μὲ κάμετε καὶ νἄλλαξοπιστήσω!;

Λίγο ἐβάσταξε κ' ἡ ψεύτικη αὐτὴ ἁρμονία. Ποῦ νὰ κόψῃ τὸ κρασὶ ὁ κὺρ Γερόλυμος! Καὶ ποῦ νὰ ξαναπιάσῃ δουλειά! Οἱ ταβέρνες τῆς γειτονειᾶς τὸν ἐφιλοξενοῦσαν πάλι μέρα - νύχτα. Ἀπὸ μακρυὰ ἡ Ἀντζολίνα ἐξεχώριζε κάποτε τὸ βραχνιασμένο του τραγοῦδι:

Καλὴ νύχτα λοιπὸν σοῦ ἀφίνω
μπούμ, μπάμ μπάμ!
Εἰς τὴν κλίνην ποῦ πέεεφτεις, κυρά!
μπούμ, μπάμ - μπάμ!

Κατάντησε νὰ τὸν ἀνεβάζουν βαστακτὰ 'στὴν ἀθλία του σοφίτα. Ὅλα τἀποφόρια τοῦ σιὸρ - Ἀντωνάκη ἐκουρελιάσθηκαν ἀπάνω του, καὶ καταλερώθηκαν. Δὲν εἶχε πιὰ μοῦτρα ὁ Γερόλυμος νὰ σχολάζῃ τὴν Ἀντζολίνα· δὲν ἔκανε οὔτε γιὰ δοῦλος τῆς κόρης του.

— Καλλίτερα νὰ ἔρχουμαι μοναχή μου, ἔλεγε ἐκείνη, παρὰ νὰ μὲ κάνῃ 'στὴ ρούγα *ρεντίκολο* μὲ τὴν κατάντια του. Ντρέπουμαι, νουνά μου, ντρέπουμαι!

Δὲν τὸν ἐκάθιζαν πιὰ οὔτε 'στὸ τραπέζι. Ὅποτε δὲν ἔτρωγε 'στὴν ταβέρνα, ἔτρωγε 'στὴν κουζίνα μὲ τὴν Παρασκευή. Ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης τὸν ἔβριζε, τὸν ἐξανθρώπιζε καὶ τὸν ἐφοβέριζε πῶς θὰ τὸν πετάξῃ 'στὸ δρόμο σὰ σκύλο.

* Τέλος. «Παναθήναια», 15 καὶ 28 Φεβρουαρίου.

Ἡ σιόρ' Ἀντωνάκαινα, ἀπελπισμένη, ἐζήτησε βοήθεια ἀπὸ τὴ θρησκεία, κ' ἔκραξε μιὰ μέρα τὸν παπᾶ της νὰ τὸν ξορκίσῃ. Κ' ἐστάθηκε κάτω ἀπὸ τὸ πετραχῆλι ὁ δυστυχισμένος ὁ Γερόλυμος, μὲ ὕφος ἀποβλακωμένο, καὶ ἄκουσε μιὰν ἀτελείωτη εὐχή, πληρωμένη ἕνα ξημέννι. Μὰ τοῦ κάκου! Ὁ δαίμονας τὸν εἶχε κυριέψει σύψυχο· ἡ συνείδησί του εἶχε σβύσει σὰ λυχνάρι· καὶ εἶχε καταντήσει σὰ φάντασμα τοῦ ἄλλου κόσμου, ποῦ δὲν τὸν κρατοῦσε σὲ τοῦτον - ἐδῶ, παρὰ ἡ σπιρτάδα τοῦ κρασιοῦ. Στὸ ὕστερο, ἔκανε μέρες ὁλόκληρες νὰ φανῇ 'στὸ σπίτι. Ἐχανόταν καὶ ἀπὸ τὴ γειτονιά. Ἡ Ἀντζολίνα δὲν ἄκουε πιὰ οὔτε τὸ βραχνιασμένο του τραγοῦδι. Ἔπειτα, κανένα βραδυνό, ἄξαφνα, τῆς φαινόταν σὰ νὰ γνώριζε τὴ φωνή του:

...εἰς τὴν κλίνην ποῦ πέεεεφτεις, κυρά!

καὶ τὰ μεσάνυχτα τοὺς τὸν ἔφερναν οἱ καλοὶ συντρόφοι, καὶ τὸν ἀνέβαζαν 'στὴ σοφίτα, καὶ τὸν πετοῦσαν 'στὸ στρῶμα του, κουφάρι μοναχό. Κοιμοῦνταν ἐκεῖ - 'πάνω μιά, δυό, τρεῖς ἡμέρες ἀδιάκοπα. Τὸν ἐξεχνοῦσαν. «Ἐδῶ τάχατες νὰ εἶνε;» ἔλεγε ἡ Ἀντζολίνα· κ' ἀνέβαινε, καὶ τὸν εὕρισκε ἐκεῖ νὰ κείτεται, νὰ ψοφολογᾷ καὶ νὰ ἱδρόνῃ κρασίλα. Ἐξυπνοῦσε, ἔφευγε τρικλίζωντας, καὶ πάλι χανόταν.

Ἔτσι περνοῦσαν τὰ χρόνια. Ἡ Ἀντζολίνα ἦταν τώρα δεκοχτὼ χρονῶν κοπέλλα. Εἶχε τελειώσει ἀπὸ πέρσυ τὸ σχολεῖο, καὶ καθόταν 'στὸ σπίτι, καὶ κεντοῦσε ἀγάλι - ἀγάλια τὰ προικιά της. Κάθε Κυριακή, ὁμορφοστολισμένη, ἔβγαινε περίπατο στὸ πλάϊ τοῦ νουνοῦ της, ἢ ἐπήγαινε 'στὴν ἐκκλησιὰ μὲ τὴ νουνά της. Ἕνας νέος, ὁ Νιόνιος ὁ Γαρζός, ἔτυχε νὰ τὴν ἰδῇ καὶ τοῦ ἄρεσε. Ἐρώτησε γιὰ δαύτην, ἔμαθε πῶς εἶνε ἀναθρεφτὴ τοῦ πλούσιου Κιτραμῆ, καὶ τὴν ἀγάπησε... Ἡ Ἀντζολίνα, ἅμα κατάλαβε πῶς ἕνας νέος τὴν ἀκολουθοῦσε, τὸν ἀγάπησε,—αὐτὴ ἐννοεῖται ἀληθινά. Κι' ἄλλαξαν τὰ πρῶτα γράμματα· κ' ἕνα δειλινό, στὴ *μπασία* τοῦ Κιτραμῆ, καθὼς ἐπερνοῦσε ὁ νέος, μπῆκε μιὰ στιγμὴ κλέφτικη, ροβόλησε τὴ σκάλα ἡ νέα, κι' ἄλλαξαν τὰ πρῶτα φιλιά.

Σ αὐτὸ τὸ σημεῖο βρισκόταν ἡ ἀγάπη τους, ὅταν ἐστάθηκε κάτι τρομερό: Ἡ σιόρ' Ἀντωνάκαινα ἔπιασε τὰ γράμματα τοῦ Γαρζοῦ 'στὴν τσέπη τῆς Ἀντζολίνας. Τὴν ἔβρισε, τὴν ἔδειρε μὲ τὸ σκαλτσουνόξυλο, καὶ μόλις ἦλθε ἀπὸ τὸ μαγαζὶ ὁ ἄντρας της, τοῦ τὰ ἔδειξε ἀμέσως. Ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης πρῶτα ἀπόρησε· ἔπειτα εἶπε πῶς ὅ,τι προφητέψῃ, γίνεται· ἔπειτα ἔδωκε τῆς φιότσας του καὶ τὶς ρέστες μὲ τὴν τσιμπουκόβεργα· ἔπειτα ἔκρυψε τὰ γράμματα 'στὴν τσέπη του, χωρὶς κἂν νάν τα διαβάσῃ, δὲν ἔφαγε σχεδὸν ἀπὸ τὴ σύγχυσί του, κ' ἔτρεξε βιαστικὸς νὰ βρῇ τὸν Γαρζό, γιὰ νὰ τὸν «ξεχαστουκίσῃ», κι' ἂν ἦταν χρεία νὰ «παίξῃ καὶ τὰ σμπάρα».

Ἤξερε πῶς ὁ ξελογιαστὴς τῆς ἀναθρεφτῆς του ἦταν ἕνας παλληκαρᾶς, ἕνας ἄντρουκλας ἴσια μ' ἐκεῖ - πάνου, ἕνας ἄνθρωπος τοῦ σκοινιοῦ καὶ τοῦ παλουκιοῦ, ἀπὸ κεινοὺς ποῦ ζοῦν ἀπὸ τὰ κόμματα μὲ τὴν κουμπούρα τους. Ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης ὅμως δὲν ἐδείλιασε καθόλου· κάτι σὰν αἴσθημα πατρικό, πληγωμένο, τὸν ἔκαμνε ἐκείνη τὴν ὥρα «θερίο». Εὗρηκε τὸ Γαρζὸ στὸ Πλάτωμα, τὸν ἐσίμωσε θαρρετά, ξαφνικά, καὶ σχεδὸν χωρὶς λέξι, τοῦ κατάφερε ἕνα μπάτσο.

Ὁ παλληκαρᾶς τὰ ἔχασε. Τέτοια παλληκαριὰ δὲν τὴν εἶχε ἰδῇ ποτέ του... Ἔπειτα, ἕνα γέρον ἄνθρωπο ἐκεῖ, σεβάσμιο, μὲ μπαρμπετόνια, ὅπως κι' ἂ θές, δὲν ἐπήγαινε νὰ τὸν ξεκοιλιάσῃ... Ὁ μπάτσος ὅμως ζητοῦσε ἱκανοποίησι, καὶ ὁ παλληκαρᾶς μας τὴ βρῆκε 'στὴ στιγμή:

— Καλά, εἶπε· δέχουμαι τὸ μπάτσο· ἀπὸ χέρι σὰν τὸ δικό σου, δὲ δίνει ἀτιμία. Μὰ φτάνει νὰ μοῦ δώσῃς καὶ τὴν ἀναθρεφτή σου, ποῦ τὴν ἀγαπάω καὶ τὴ θέλω γιὰ γυναῖκα μου.

Κοντολογῆς τὰ ἔφτιασαν. Ὁ νέος ἦταν ἀπὸ οἰκογένεια, κι' αὐτὸ ἐκολάκευε τὸν Κιτραμῆ, ποῦ δὲν ἦταν. Ἔπειτα τὸν ἐπροστάτευαν οἱ κομματάρχες καὶ πάντα θὰ ζοῦσε· ἔπειτα δὲ θἄδινε ἔτσι τὴν ἀναθρεφτή του· θὰ τὴν ἐπροίκιζε κι' ὅλας, καὶ στὸ ὕστερο δὲ θὰ εἶχαν ἀνάγκη. Ἀμηπῶς;

Ὕστερ' ἀπὸ πέντε μηνῶν συμφωνίες, ἱστορίες καὶ σκοτοῦρες, ποῦ λίγο ἔλειψε καὶ νὰ τὶ χαλάσουν, ὁ Νιόνιος ὁ Γαρζὸς ἐστεφανώθηκε τὴν Ἀντζολίνα. Τὸ σπίτι τοῦ Κιτραμῆ γιόρτασε ἄλλον ἕνα γάμο, ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς Κρουσταλλένιας τῆς μακαρίτισσας. Μὰ ὁ σημερινὸς ἦταν γάμος μὲ τὰ οὖλα του, μὲ προικιὰ καὶ μ' ἀντιπροίκια, μ' ὁμορφη νύφη καὶ μὲ γαμπρὸ παλληκάρι. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα καὶ ὁ μεθύστακας ὁ Γερόλυμος ἐφόρεσε τὰ *μαῦρα* του, — ἀποφόρια γιὰ τὴν περίστασι, — καὶ σὰν νὰ τὸν ἐγαλβάνιζε ἡ πατρικὴ χαρά, τὰ κατάφερε νὰ σταθῇ σὰ ζωντανὸς μὲ τοὺς ζωντανούς. Ἡ σιόρ' Ἀντωνάκαινα, τὴν ὥρα ποῦ ἀντίκρυσε τὴν Ἀντζολίνα της ντυμένη νύφη, δὲν ηὗρε νὰ τῆς πῇ τίποτ' ἄλλο συγκινητικώτερο ἀπὸ αὐτό:

— Ψυχούλα μου, κυρά μου, ἀγάπη μου! Τὴν ἡμέρα ποῦ ἐγεννήθηκες, ἐδῶ καὶ δεκοχτώμισυ χρόνια, ἡ μάνα σου ἡ συχωρεμένη μοῦ τὸ ἐμήνυσε μὲ τὸν Τζώρτζη τὸν ἀλευρᾶ, ποῦ ἤτανε τότενες παιδὶ δέκα χρονῶ, καὶ τὴν ὥρα ἐκείνη ἐγὼ ἔδερνα ἕνα αὐγὸ γιὰ τὴ σούπα. Ναῖσκε, ἕνα αὐγό, κυρά μου! Τὸ θυμᾶμαι σὰ νὰ ἤτανε ἡ ἴδια ἡ ὥρα!

Καὶ δός του ἀγκαλιάσματα, φιλιὰ καὶ δάκρυα .. Ἔ, εἶχε παραγεράσει πιὰ καὶ ἡ σιόρα Ἄντζολα. Ἐκόντευε 'στὰ ἑξηνταπέντε, καὶ ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης εἶχε περάσει πιὰ τὰ ἑβδομῆντα... Ἂν θέλετε τώρα νὰ μάθετε καὶ τί προῖκα ἔδωσε τῆς ἀναθρεφτῆς του, νά, ὅση θὰ ἔδινε καὶ 'στὴ μονάκριβη κόρη του: πέντε χιλιάδες τάλλαρα μετρητά, καὶ τὰ ροῦχα της μέσα σὲ τρία ὡραῖα κομμὰ καὶ σὲ μία μεγάλη ἁρμαράδα. Ἡ γρίνια του ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες μὲ τὴ σιόρ' Ἀντωνάκαινα, ἦταν μεγάλη καὶ φοβερή, ἀνάλογη μὲ τὴ θυσία ποῦ τοῦ ζητοῦσε ἡ περίστασι. Καὶ ὅμως σύμφωνα μὲ μιὰ παληὰ συνήθεια, ποῦ τὴν ξαναθυμήθηκε, 'στὸ τέλος ἔδωσε περισσότερα κι' ἀπ' ὅσα τοῦ ὥριζε ἡ γυναῖκα του. Μόνο ὅταν ἐγύρισαν ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καὶ βρέθηκαν μοναχοί τους, σὰν πρῶτα, ὁ Κιτραμῆς ἔτριψε τὶς παλάμες γρήγορα-γρήγορα καὶ εἶπε:

— *Πάπαλα*! ἐφινίρισε! Δὲ ματαδίνω ἄλλο οὔτε φτωχοῦ κατρίνι! Τὰ ψυχικά σου, Ἄντζολά μου, τὴν ὑγειά σου νάχῃς, μ' ἐγδύσανε καὶ μᾶφίσανε *ἴδε ὁ ἄνθρωπος*. Ἔ! δὲν εἶμαι τώρα πάρι νὰ μὲ κρεμάσουνε στὸ σταυρό. Τετέλεσται! Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλον σου, δέσποτα... Μεθαύριο θὰ κλείσω καὶ τὸ μαγαζί, καὶ θὰ κάτσουμε στὴ μπάντα μας, ἴσια ποῦ νὰ μᾶς καλέσῃ ὁ ἀφέντης ὁ Θέος.

.. . Ἡ σκάλα ἔτριξε ἀπὸ ἀνέβασμα νεανικό, καὶ ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης, λαχανιασμένος, κατάχλωμος, ἐχύθηκε 'στὸ σαλότο, ἐπέταξε τὸ καπέλλο του στὸν καναπέ, καὶ εἶπε:

— *Ἐκεῖνος* ἔφυγε πάλι καὶ τὴν ἄφισε μὲ τὸ σάλιο 'στὸ στόμα! Ἐγὼ δὲν ἀνακατόνουμαι ἄλλο! Κύτταξε καλὰ νὰ μὴ μού την ξαναφέρῃς ἐδῶ... Ἂς πάῃ νὰ γένῃ δούλα... Ἕναν παρᾶ δὲ δίνω .. Δὲ μὲ γνοιάζει. Τὸ χρέος μου τὸ ἔκαμα· τώρα ἄς το κάμουνε καὶ ἄλλοι!

Εἶχαν περάσει πέντε θλιβερὰ χρόνια. Ὁ γαμπρὸς δὲν ἐβγῆκε καλός. Τὴν κακομεταχειρίζονταν τὴν Ἀντζολίνα, τὴν ἔδερνε, εἶχε ἀγαπητικές, ἔκανε καυγάδες, ἔπαιζε... Τὸ τί ἐτράβηξε στὸ διάστημα αὐτὸ ἡ δυστυχισμένη ἡ κοπέλλα, καὶ μαζί της οἱ Κιτραμαῖοι, δὲν περιγράφεται. Ὁ Γαρζὸς τῆς ἔφαγε τὴν προῖκα της στὰ χαρτιά 'στὶς γυναῖκες καὶ σὲ κάτι τρελλὲς ἐπιχείρησες. Καὶ νά, σήμερα τὴν ἄφινε κ' ἔφευγε κυνηγημένος ἀπὸ χρέη.

— Ὤ, τὸ κακόμοιρο! τὸ κακόμοιρο! ἐφώναξε ἡ γρηά, χωρὶς νὰ διαμαρτύρεται πιὰ ὁ γέρος γιὰ τὸ παρατσοῦκλι.

— Τὸ κακόμοιρο ναί, καλὰ τὴν ἔλεγες ἀπὸ μικρή. Μὰ τί τσῆ φταίω κ' ἐγώ; Ἐφτούνονε ἀγάπησε, ἐφτούνονε ἐπῆρε. Ἂς τα τραβάῃ τώρα καὶ ἂς δοξάζῃ τὸ Θέο ποῦ δὲν ἔχει καὶ παιδία .. Ἔ, τί νὰν τσῆ κάμω; Κόσμος εἶνε 'δῶ! Ἂς πάῃ νὰ δουλέψῃ καὶ νὰ ζήσῃ!

— Ὤ, Ἀντωνάκη μου! Δὲ ντρέπεσαι νὰ μιλῇς ἔτσι γιὰ τὴ φιότσα σου; ποῦ τὴν ἀναστήσαμε καὶ τὴν εἴχαμε σὰν παιδί μας; Τόσο πάλε σ' ἐξεκούτιανε ἡ ἡλικία, ποῦ νὰ μὴν ξεχωρίζῃς τὸ ἄσπρο ἀπὸ τὸ μαῦρο; Καὶ τί φταίει τὸ κακόμοιρο ἂν ἀγάπησε ἕναν παληάνθρωπο; φταῖμε μεῖς ποῦ τσῆ τὸν ἐδώσαμε.

— Ὅρσ' ἐκεῖ! θὰ μοῦ πῇ τώρα πῶς φταίω κ' ἐγώ... γιὰ νὰ πλερώσω καὶ τὰ ρέστα! Ἄ, μὴ μὲ σκοτίζῃς, μὴ μοῦ πῇς νὰ τὴν ξαναπάρω, Ἀντωνάκαινα, γιατὶ θὰ τὰ χαλάσουμε γιὰ πάντα.

Καὶ ὁ Ἀντωνάκης ἄρχισε πάλι νἀραδιάζῃ τὶς εὐεργεσίες του πρὸς τὴν Ἀντζολίνα, ἀπαράλλαχτα ὅπως τὸ ἔκαμε μιὰ φορὰ γιὰ τὴν Κρουσταλλένια:

— Τὴν ἐβάφτισα ἀρχοντικά, ναὶ ἢ ὄχι; Τὴν ἐσπούδαξα βασιλικά, ναὶ ἢ ὄχι; Τὴν ἀνάθρεψα στὸ σπίτι μου, σὰν πρώτη νοικοκυροπούλα, ναὶ ἢ ὄχι; Τσῆ ἐσυμμάζωξα ἀπὸ τσοὶ ροῦγες τὸν πατέρα τση, γιὰ νἄχῃ κἄνε μία σοφίτα νὰ πέφτῃ νὰ ξεμεθάῃ, ναὶ ἢ ὄχι; Τὴν ἐπροίκισα μὲ πέντε χιλιάδες κολοννάτα μετρητά, μὲ τρία κομμὰ καὶ μὲ μία ἁρμάδα ροῦχα, ναὶ ἢ ὄχι; Τσῆ ἔδωκα μὲ τὴν εὐχή μου ἐκείνονε ποῦ ἤθελε, ναὶ ἢ ὄχι; — Ἔ, σώνει τώρα! Δὲ θέλω νὰ ξέρω τίποτα! Τσῆ τἄφαγε; Τὴν ἄφισε κ' ἔφυγε; Λογαριασμὸς δικό τση! Ἂς πάῃ τώρα νὰ γένῃ....

Κ' ἐπρόφερε μιὰ λέξι ποῦ δὲ λέγεται.

Καὶ ὅμως, τὴν ἴδια μέρα, τὸ ἴδιο βράδυ, ἡ Ἀντζολίνα ξαναγύρισε 'στὸ σπίτι τοῦ νουνοῦ της· καὶ ὁ ἴδιος ὁ νουνός της ἐπῆγε καὶ τὴν ἔφερε... Πολλὲς ἡμέρες ἦταν κλεισμένη 'στὴν κάμαρά της, κ' ἔκλαιγε τὴ χαμένη της εὐτυχία... Σιγὰ-σιγὰ ὅμως τὰ δάκρυά της ἐστέγνωσαν, καὶ μιὰ μέρα ἐπρόβαλε 'στὸ παράθυρο μὲ τὴ φρεσκάδα. Μιὰ Κυριακὴ ἐπῆγε στὴν ἐκκλησία μὲ τὴ νουνά της

μιὰν ἄλλη βγῆκε περίπατο μὲ τὸν νουνό της... Ἄρχισε πάλι ἡ πρώτη, ἡ ἴδια ζωή, σὰ νὰ μὴν ἐστάθηκε τίποτα. Ὁ Γαρζὸς χαμένος· οὔτε ἔγραφε, οὔτε ἀκούγονταν. Καὶ ἡ Ἀντζολίνα, ποῦ τὸν ἐμισοῦσε στὰ βάθη τῆς ψυχῆς της, προσπαθοῦσε τώρα νὰ τὸν θυμᾶται χωρὶς νὰ θυμόνῃ ἀληθινά, καὶ σιγὰ - σιγὰ τὸ κατάφερε. Νέα ἀκόμα, καὶ ὄμορφη, ἴσως πιὸ ὄμορφη κι' ἀπὸ πρῶτα, μποροῦσε νὰ τὴν ἀγαπήσῃ κανένας ἄλλος, καλλίτερος. Δόξα σοι ὁ Θεός, κι' ὁ νουνός της εἶχε ἀκόμα λεφτὰ καὶ ὅλη τὴν καλὴ διάθεσι νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰ ψυχικά του. Ποῖος ξέρει τὸ γραφτὸ τοῦ ἀνθρώπου!

Δὲν ἐπρόφτασε ὅμως ὁ δυστυχισμένος γέρος νὰ ἰδῇ παρόμοια μέρα εὐτυχίας γιὰ τὴν πολυαγαπημένη του ἀναθρεφτή. Ἀρρώστησε, ἔπεσε στὸ κρεββάτι. καὶ οἱ *ντετόροι* οἱ καλλίτεροι τῆς χώρας, τὸν ἀπελπίσανε...

— Ἀντωνάκη μου, χρυσέ μου, πρέπει νὰ κάμῃς τὴ *διάτα* σου, νὰ σὲ χαρῶ! τοῦ εἶπε ἡ Ἀντωνάκαινα. Ἀλλοιώτικα θὰ ἔρθουνε τἀνιψίδια σου, ἐκεῖνοι οἱ παληανθρῶποι, καὶ θὰ μᾶς πετάξουνε 'στὴ ροῦγα. Δὲ μὲ γνοιάζει γιὰ μένανε, παρὰ γιὰ τὴν Ἀντζολίνα, τὸ κακόμοιρο.

Ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης ἐθύμωσε φοβερά:

— Γιὰ θάνατο, παναπῇ, μ' ἔχεις ἐσύ; Καλὰ τὸ λοιπόν, νὰ ἔρθῃ ὁ νοδάρος[1], καὶ σοῦ δείχνω ἐγώ. Ὅ,τι ἔχω καὶ δὲν ἔχω θὰν τὸ κάμω στ' ἀνιψίδια μου. Ἔλα, σκάσε, γιατὶ δὲ μπορῶ καὶ νὰ μιλῶ!

Αὐτὸ ἦταν τὸ τελευταῖο του *κάζο*.

Ἦλθε ὁ νοδάρος καὶ τοῦ ὑπαγόρεψε ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης τὴ διαθήκη του, ἀφίνωντας ὅλο του τὸ *εἶναι* 'στὴν Ἀντζολίνα Ἱερωνύμου Λαδᾶ, ποτὲ Δημητρίου, γυναῖκα Διονυσίου Γαρζοῦ, ποτὲ Ἰωάννου.

Ὕστερ' ἀπὸ δέκα μέρες, ὁ ἅγιος ἄνθρωπος ἔκλεισε τ' ἀγριωπὰ μάτια καὶ τὸ πικρόλογο στόμα.

15 — 23 Δεκεμβρίου 1905

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

[1] *νοδάρος*, συμβολαιογράφος.

ΔΥΣΙΣ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΜΙΧΑΗΛ ΒΕΛΟΥΔΙΟΥ

ΜΑΞΙΜΟΥ ΓΟΡΚΥ

Ο ΣΚΥΛΟΣ

Τὸ μαυρογάλανο λυκόφως ἐσκέπαζε μὲ τὸν διαφανῆ πέπλον του τὴν ἔξοχήν· ἀπὸ τὴν γῆν ἀνέβαινε μία μυρωδιὰ θερμὴ καὶ πνιγηρά. Ἀργὰ ὑψώνετο ἡ Σελήνη ἐρυθρὰ καὶ μελαγχολική· ἕνα μαῦρο σύννεφο, ἐνθυμίζον μὲ τὸ σχῆμα του ψάρι, ἐστέκετο ἀκίνητον εἰς τὸν ὁρίζοντα, τέμνον τὸν δίσκον τῆς Σελήνης ποῦ αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὡμοίαζε μὲ κούπαν πλήρη αἵματος.

Ἐβάδιζα ἀνάμεσ' ἀπὸ τοὺς κάμπους πρὸς μίαν μικρὰν πόλιν κοιμωμένην καὶ παρετήρουν τοὺς σταυροὺς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιῶν, ποῦ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐχάνοντο. Μέχρις ἐμοῦ ἤρχετο ἕνας ἦχος παράδοξος, ἄπιαστος σὰν σκιά, καὶ δίπλα μου εἰς τὸν σκοτεινὸν καὶ σκονισμένον δρόμον ἐκείτετο ἕνα σκυλί.

Μὲ τὴν οὐρὰν κάτω, κρεμασμένην ἀπὸ τὸ στόμα τὴν γλῶσσαν, ἀνεκίνει τὴν κεφαλὴν χωρὶς νὰ βιάζεται καὶ ἤρχετο κατ' εὐθεῖαν ἐπάνω μου· κάθε τόσο ἔβλεπα, καθὼς ἐκινεῖτο, τὸ τρίχωμά του, ἕνα συγχυσμένον τρίχωμα.

Εἰς τὴν ἀργὴν καὶ ἀβίαστον κίνησίν του ὑπῆρχε κάτι σοβαρὸν καὶ προμελετημένον καὶ ἄξιον οἴκτου· μοῦ ἐφαίνετο ὡς νὰ εἶχε πάρει κάποιαν σταθερὰν ἀπόφασιν. Ἐσφύριξα καὶ τὸ ἐκάλεσα. Ἐφρικίασε, ἐκάθισε κάτω, ἐσήκωσε τὴν κεφαλήν, τὰ μάτια του ἔλαβαν μίαν λάμψιν ἐχθρικήν, καὶ δείχνοντας τὰ δόντια ἤρχισε νὰ μουγκρίζῃ. Ὅταν ἔκαμα ὀλίγα βήματα πρὸς αὐτό, ἐσηκώθη μὲ κόπον, μὲ σπινθηροβολοῦντα ξηρῶς τὰ μάτια, ἐγαύγισε μὲ μίαν συρομένην φωνὴν καὶ ἀποτόμως ἄλλαξε δρόμον πρὸς τοὺς κάμπους· ἔφυγε μὲ τὸ ἴδιον ἀργὸν βῆμα, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐγύριζε ὀπίσω τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ ῥίψῃ ἕνα βλέμμα καὶ ἀνεκίνει τὴν οὐρὰν ὅλην.

Τὸ παρηκολούθουν μὲ τὸ βλέμμα καθὼς δι αρκῶς ἐπροχωροῦσε μόνον μέσ ἀπὸ τοὺς κάμπους πρὸς τὴν βραδινὴν σιωπήν, πρὸς τὸν ψυχρὸν δίσκον καὶ γεμᾶτον ἀπὸ τρόμον, τὸν κόκκινον δίσκον τῆς Σελήνης.

Ὕστερ' ἀπὸ δύο τρεῖς ἡμέρας, τὸν εἶδα πάλιν. Αὐτὴν τὴν φορὰν εἶχε πλαγιάσει εἰς ἕνα θάμνον, εἰς τὴν ὄχθην χειμάρρου. Ὑπερμεγέθεις μυῖαι μαῦραι μὲ λαιμαργίαν ἐτριγύριζαν ὑπεράνω του, ἐγλιστροῦσαν εἰς τὰ πεθαμένα μάτια του, εἰς τὸ ἀνοικτό του στόμα ἐβούιζαν κ' ἐπάλευαν εἰς τὸ τρίχωμά του. Μὲ τὸν λαιμὸν τεταμένον, ἔδειχνε τὰ δόντια του, κ ἓν ἀπὸ τὰ μάτια του ἀπεξηραμένον ἔβλεπε χωρὶς νὰ κινῆται πρὸς τὴν πόλιν.

Εἰς τὸν οὐρανὸν ἐκυμάτιζαν τοῦφες νεφελῶν, ποῦ ἔπαιζαν μὲ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου· ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐγλιστροῦσαν καὶ ἦτο ὡσὰν ἡ γῆ νὰ εὑρίσκετο εἰς σιωπηρὸν διάλογον μὲ τὸν οὐρανόν. Κάποτε μία σκιὰ ἐκάλυπτε τὸ πτῶμα τοῦ σκύλου καὶ τότε τὸ μάτι τὸ αὐστηρὸν ποῦ πάντοτε παρετήρει μακρυὰ τὴν πόλιν ὅπου ἔζοῦσαν ἄνθρωποι, ἐγίνετο ἀκόμη σκοτεινότερον...

Λέγω εἰς τὸν νεκρὸν σκύλον:

Δόξα σου! Ἔζοῦσες μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἐγκαταλείπεις διὰ νὰ ἀποθάνῃς εἰς τὴν ἐρημιά. Δὲν ἠθέλησες νὰ ταράξῃς τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸ θέαμα τῆς σήψεως τοῦ ζῶντος, ἤσουν ὑπερήφανος καὶ δὲν ὑπέμεινες ὥστε σύ, ἕνας χαριτωμένος, καλὸς σκύλος, νὰ ζῇς γέρος, ἀρρωστημένος, μὲ τὰς ἀναμνήσεις μόνον τοῦ παρελθόντος καὶ τὸν οἶκτον τῶν ἀνθρώπων. Ἔσο εὐλογημένος διότι δὲν ἐσπίλωσες τὴν ζωήν σου μὲ τὸ βραχνὸν γαύγισμα καὶ τὸ ψεύτικο, τὴν γεροντικὴν φιλαυτίαν μὲ τὴν ἀνόητον κραυγὴν τῆς ἀδυνάτου κακίας ἑνὸς ζῴου, ποῦ πάει νὰ σκάσῃ ἐξαιτίας τῆς γεροντικῆς του ἀδυναμίας.

Δόξα σου.

Μόνον ἐκεῖνος ποῦ εἶνε ἀληθινὰ σοφὸς πεθαίνει στὸν καιρόν του.

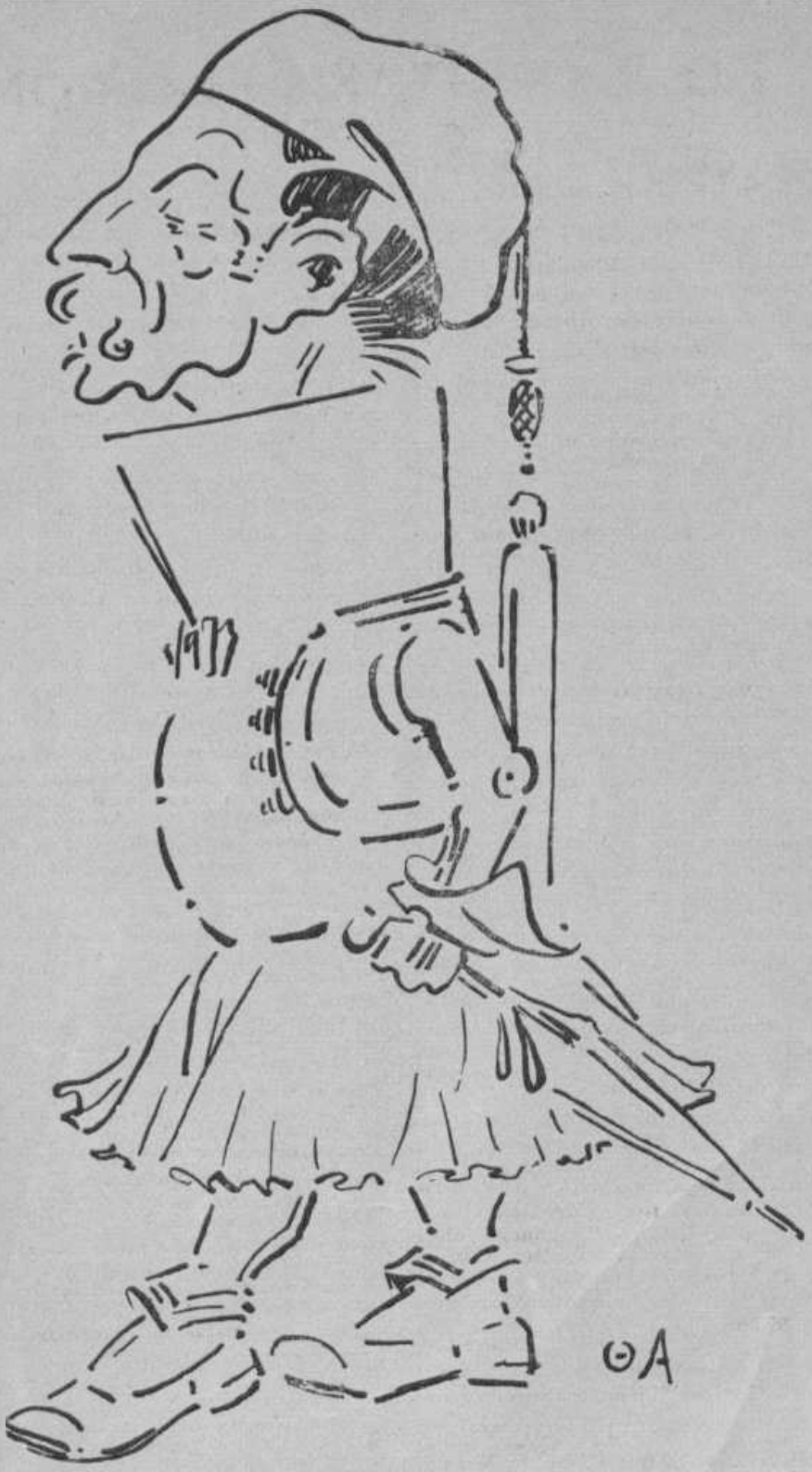
Δόξα σου, σκύλε, διότι προῆσθάνθης τὴν ὥραν τοῦ θανάτου σου κ' ἐγκαταλείπεις σιωπηλὰ τὴν ζωήν. Δόξα σου.

Ὦ, πῶς ἤθελα νὰ ἠμποροῦσα νὰ πῶ τὸν ἔπαινον αὐτὸν εἰς χιλιάδας ἀνθρώπων, ἤδη μισοαποθαμένων, οἱ ὁποῖοι φαρμακεύουν τὴν ζωήν μας ἀπὸ τὴν ἀηδῆ ὀσμὴν τῆς σαπίλας των· πῶς ἤθελα νὰ ἔπαιρναν ὡς παράδειγμα ἐσένα, ὦ καλὲ καὶ σοφὲ σκύλε!

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἀπὸ πολὺν ἤδη καιρὸν φέρουν τὸν θάνατον εἰς τὰς καρδίας των ἀλλὰ στενάζουν ἀκόμη διαρκῶς, δὲν παύουν νὰ ὁμιλοῦν ἀφίνοντες εἰς τὴν κεφαλήν μας τὸ βρωμερώτατον πύον τῶν πεθαμένων τους ψυχῶν.

Δόξα σου, καλέ μου σκύλε.

[Ἐκ τοῦ ρωσσικοῦ ὑπὸ Μ. Α.

Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ ΕΝ ΑΓΓΛΙΑ ΘΑ ΜΕΤΑΒΛΗΘΗ ΥΠΕΡ ΗΜΩΝ

ΟΤΑΝ ΔΙΟΡΙΣΘΗ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ ΠΡΕΣΒΕΥΤΗΣ ΚΟΣΤΟΥΜΕ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΖΩΗ

Δημοτικὸν Θέατρον: Ἠλέκτρα τοῦ Σοφοκλέους, ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας πρὸς διδασκαλίαν ἀρχαίων δραμάτων. — Ὁ «Ἄσωτος», δρᾶμα μὲ τρία μέρη ὑπὸ Δημ. Π. Ταγκοπούλου. Ἀθῆναι. Γραφεῖα τοῦ «Νουμᾶ». 1906. (Σελ. 90.)

ΦΑΙΝΕΤΑΙ ὅτι δὲν ὑπάρχει πρᾶγμα ποῦ νὰ κινῇ περισσότερον τὴν ἀηδίαν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν ἀνεπτυγμένων, καὶ συγχρόνως τὴν συγκίνησιν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν ἡμιμαθῶν, — ἐκείνων δηλαδὴ ποῦ ἐφρόντισαν νὰ παραγεμίσουν τὰ κεφαλάκια των μὲ ὀλίγα ἀρχαῖα ἑλληνικὰ καὶ μὲ πολλὰς ἀνοησίας καὶ προλήψεις νεωτέρας, — ὅσον ἡ παράστασις ἑνὸς δράματος *τῶν προγόνων*, εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ πρωτοτύπου, μάλιστα μὲ μουσικὴν καὶ μὲ λόγον τοῦ κ. Μιστριώτη εἰς τὸ τέλος.

Κ' ἐπειδὴ τὴν πλειονοψηφίαν τοῦ ἀκροατηρίου, ἐκεῖνο τὸ βράδυ εἰς τὸ Δημοτικὸν θέατρον, — ὅπως κάθε βράδυ καὶ εἰς κάθε θέατρον, — ἀποτελοῦσαν οἱ δεύτεροι, ἡ παράστασις τῆς Ἠλέκτρας διεξήχθη θριαμβευτική. Τὰ χειροκροτήματα προπάντων ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα φοιτητικὰ θεωρεῖα, ἀντηχοῦσαν κάθε τόσον βροντώδη· ἡ ἀγαλλίασις καὶ ἡ συγκίνησις ἦτο διαρκῶς ἀποτυπωμένη εἰς ταγαθὰ γύρῳ μου πρόσωπα ὅταν δὲ ἐρρητόρευσεν ὁ κ. Μιστριώτης τὰ στερεότυπα καὶ κατ' ἐπιταγήν του ἐνεφανίσθη εἰς τὴν σκηνὴν ὁ γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας κ. Φαραντάτος καὶ προσέφερεν εἰς τὴν πρωταγωνίστριαν ἕνα δίκαιον στέφανον δάφνης, ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ κοινοῦ ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον, καὶ πολλὰ μάτια εὐαίσθητα ἐδάκρυσαν, ὡς νὰ ἔβλεπαν ἐκεῖ μίαν ἑλληνικὴν νίκην, ἕνα ἐθνικὸν θρίαμβον. Ὁμολογῶ ὅτι μὲ μεγάλην μου ἔκπληξιν δὲν ἤκουσα τότε ἕνα γεροντάκι δακρυσμένο, ποῦ ἐκάθητο δίπλα μου, νὰ ψιθυρίσῃ τὸ «Νῦν ἀπολύεις....» ἀλλὰ τὸ εἶδα νὰ σηκωθῇ νὰ φορέσῃ ἡσυχα-ἡσυχα τὸ ἐπανωφόρι του, καὶ νὰ φύγῃ γενναίως μαζί μας, ὕστερ' ἀπὸ τόσην δόξαν, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἄδοξον καθημερινὴν ζωήν...

— Ὡς τόσο εἶνε πολὺ περίεργο πρᾶγμα! ἔλεγεν ἕνας κύριος ἐκ τῶν ὀλίγων διαμαρτυρομένων, εἰς τὸ διάλειμμα. Ὁ Ρωμηὸς δὲν θαυμάζει παρὰ μόνον ὅ,τι δὲν καταλαβαίνει. Νὰ τόρα, πάρε αὐτὴ τὴν ἴδια *Ἠλέκτρα* τὴν κινέζικη καὶ δός τού την μεταφρασμένη σὲ γλῶσσαν ποῦ νὰ μὴ τοῦ ξεφεύγῃ ἡ παραμικρὴ λεπτομέρεια, νὰ τὸν ἰδῇς ξεκαρδισμένο στὰ γέλια, ὅπως τὸν εἶδα ἐγὼ μιὰ φορά, ὅταν ὁ Χρηστομάνος τοῦ ἔδωσε τὴν *Ἀντιγόνη*. Ἂν τύχῃ μάλιστα νὰ τοῦ σφυρίξῃ κανένας Μιστριώτης πῶς κάθε μετάφρασις εἶνε *βεβήλωσις*, ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἰδῇς καὶ μανιώδη ἐπαναστάτην, ὅπως τὸν εἶδα ἐγὼ μιὰ φορά, ὅταν ὁ Σωτηριάδης τοῦ ἔδωσε τὴν *Ὀρέστεια*. Πολὺ περίεργο πρᾶγμα!

Περίεργο μόνον; ἢ καὶ θλιβερόν, καὶ ἀξιοθρήνητον καὶ ἀπελπιστικόν;.. Ὁ κ. Μιστριώτης ἐδήλωσεν ἐπανειλημμένως ὅτι αὐτὰ τὰ κάμνει διὰ νὰ κατατροπώσῃ τοὺς χυδαϊστάς, καὶ διὰ νὰ δείξῃ εἰς τοὺς ξένους ὅτι καταγόμεθα ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν προγόνων μας, ἀφοῦ παριστάνομεν κ' ἐννοοῦμεν τὰ δράματά των εἰς τὸ πρωτότυπον. Ὅσον διὰ τοὺς *χυδαϊστάς*, δὲν ἠξεύρω· ἴσως, μὲ τὴν πνευματικὴν κατάστασιν καὶ μὲ τὰς ἑλληνοπρεπεῖς ἰδέας τοῦ κοινοῦ μας, θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ τοὺς *κατατροπώσῃ* καὶ χωρὶς τὴν βοήθειαν τῶν ἀρχαίων δραμάτων. Ἀλλ' ὅσον διὰ τοὺς ξένους, ἂς μοῦ ἐπιτρέψῃ ὁ κ. Μιστριώτης νὰ τὸν βεβαιώσω, χυδαϊστὶ αὐτὴν τὴν φορὰν, ὅτι «ἐπάτησε στὴν πήτα». Οἱ ξένοι μᾶς κοροϊδεύουν καὶ μᾶς ἐλεεινολογοῦν. Καὶ εἰς τὴν προχθεσινὴν ἀκόμη παράστασιν, δύο Γερμανοί, ὑπότροφοι τοῦ Ἰνστιτούτου, ἦσαν διαρκῶς σκασμένοι 'στὰ γέλια. Τοὺς ἔκαμε τὴν ἱλαροτέραν ἐντύπωσιν ἡ ἀπαγγελία ἀρχαίων *στίχων* μὲ σημερινὴν προφοράν, ὥστε νὰ μὴ διατηρῆται οὔτε ἴχνος ρυθμοῦ καὶ ἡ κωμικοτραγικὴ προσποίησις τοῦ ἀκροατηρίου, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὡς νὰ ἐννοοῦσεν εἰς τὴν ἐντέλειαν τὰ «θεῖα ρήματα» τοῦ Σοφοκλέους.

Ὁ κ. Κυπαρίσσης, ὁ συμπαθὴς πρωταγωνιστής, — φιλόλογος δὲ καὶ ἀρχαιολόγος, ὀφείλων νὰ ἐννοῇ κάποια πράγματα, — ἔλεγεν εἰς ἄλλων διαμαρτυρόμενον ὅτι τοιούτου εἴδους παραστάσεις γίνονται καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην· ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς Ἑταιρείας των ἐπιτέλους εἶνε αὐτός, καὶ ὅτι εἰμπορεῖ ἐξαίρετα νὰ γίνῃ καὶ μία ἄλλη Ἑταιρεία μὲ σκοπὸν διαφορετικόν. Αὐτὰ φαίνονται μετριοπαθῆ καὶ λογικώτατα. Νομίζω ὅμως ὅτι αἱ παραστάσεις τῶν ἑλληνικῶν δραμάτων εἰς τὴν Εὐρώπην, ὁλωσδιόλου ἐξαιρετικαὶ καὶ ἔκτακτοι, δὲν ἔχουν τὸν ἴδιον σκοπὸν τῶν ἰδικῶν μας, ὅπως τουλάχιστον διατυπόνει αὐτὸν ὁ κ. Πρόεδρος. Ὅσον δὲ διὰ τὴν ἵδρυσιν καὶ ἄλλης Ἑταιρείας, σκοπούσης νὰ προσφέρῃ τ' ἀρχαῖα δράματα εἰς γλῶσσαν ζωντανήν, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ ἐχρωκτηρίζετο ἀμέσως ὡς βέβηλος καὶ ὅτι οἱ *ἐνδιαφερόμενοι* θὰ ἐχαλοῦσαν τὸν κόσμον, ὁ δὲ κ. Μιστριώτης θὰ ἦτο ἱκανὸς νὰ σηκώσῃ κ' ἐπανάστασιν, διὰ νὰ διαλυθῇ. Μὴ λησμονῶμεν, παρακαλῶ, τὰ Ὀρεστειακά. Δι' αὐτό, βλέπετε, ἡ Ἑταιρεία πρὸς διδασκαλίαν κτλ. κατατάσσεται ἀπὸ μερικοὺς μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν πληγῶν, διότι δὲν κάμνει μόνον ὅσον κακὸν εἰμπορεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐμποδίζει κάθε καλόν, τὸ ὁποῖον ἠμποροῦσαν νὰ κάμουν ἄλλοι.

Μ' ὅλα αὐτά, νομίζω ὅτι μόνον ἔπαινος ὀφείλεται εἰς τοὺς καλοὺς ἐρασιτέχνας, οἱ ὁποῖοι ἔπαιξαν τὴν «Ἠλέκτραν». Ὁ κ. Σιγάλας, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐδίδαξεν, εἰμπορεῖ νὰ καυχᾶται. Ἡ κυρία Δήμητρα Κυπαρίσση (Ἠλέκτρα) μὲ τὴν πλήρη ζωῆς καὶ δυνάμεως ὑποκρισίν της, ἀπέδειξεν ὅτι στερεῖ πραγματικῶς τὴν ἑλληνικὴν σκηνὴν μιᾶς ἀξιολόγου δραματικῆς πρωταγωνιστρίας. Ὁ κ. Κυπαρίσσης ὡς Ὀρέστης, ὁ κ. Ζήνων ὡς Ἄγγελος, καὶ ὅλοι ἐν γένει οἱ ἐρασιτέχναι, μηδ' αὐτῆς τῆς κορυφαίας τοῦ χοροῦ ἐξαιρουμένης, τῆς ὁποίας λησμονῶ τώρα τὸ ὄνομα ἀλλ' ὄχι καὶ τὴν καθαρὰν καὶ εὔχρουν ἀπαγγελίαν, ἔπαιξαν ὡραῖα. Ὅσον διὰ τὴν μελοποίησιν τῶν χορικῶν, ὁμολογῶ μὲν ὅτι δὲν μοῦ ἔδωσε τὴν παραμικρὰν συγκίνησιν, ἀλλὰ συγχρόνως κηρύττομαι καὶ ἀναρμόδιος διὰ κάθε μουσικὴν κρίσιν.

* * *

Ὁ κ. Ταγκόπουλος, ὁ ὁποῖος, καθὼς μᾶς ἔλεγε προχθὲς μία εὐφυεστάτη κυρία «δὲν εἶνε οὔτε τόσο κακὸς ἄνθρωπος, οὔτε τόσο κακὸς συγγραφεύς, ὅσον θέλει νὰ φαίνεται μὲ τὸν *Νουμᾶν* καὶ μὲ τὰ δράματά του», ἐξέδωκεν ἐσχάτως καὶ δεύτερον δρᾶμα, τιτλοφορούμενον ὁ «Ἄσωτος».

Εἶνε ἀπαράλλακτον μὲ τὸ πρῶτον καὶ κατὰ τὴν ἰδέαν καὶ κατὰ τὴν μορφήν. Καμμία προσπάθεια ἐκ μέρους τοῦ δραματικοῦ πρὸς δραματικωτέραν διατύπωσιν τοῦ

μύθου του. Τὰ πολυθρύλητα «Εὐαγγελικὰ» ἔδωσαν, φαίνεται, ἀφορμὴν εἰς σκηνὰς οἰκογενειακάς, ἀρκετὰ ζωηρᾶς, — μέσα εἰς τὴν οἰκογένειαν κάποιου Γέρου - Σεβαστοῦ,— ἀλλ' αἱ σκηναὶ αὐταί, ποῦ ἠμποροῦσαν νὰ κάμουν το δρᾶμα κάπως δραματικόν, διεξάγονται δυστυχῶς, εἰς τὰ παρασκήνια. Εἰς τὴν σκηνὴν μόνον διάλογοι ἀτέλειωτοι, κάποτε ἔξυπνοι, συχνὰ σοβαροί, συχνότερα ἀνούσιοι, καὶ πάντοτε ἀναληθεῖς, ἀφύσικοι. Ὁ κ Ταγκόπουλος διὰ δύο λόγους δὲν μᾶς φαίνεται γεννημένος δραματικός: πρῶτον διότι δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπινοήσῃ δρᾶσιν· δεύτερον διότι δὲν ἠξεύρει νὰ γράψῃ φυσικὸν διάλογον. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ μαζὶ ἀποτελοῦν τελείαν ἀδυναμίαν διὰ τὸ ζωντάνεμα τῶν ἀνθρώπων, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ προπαντὸς κάθε ἔργον σκηνικόν.

Ἀλλ' ἂν ὁ κ Ταγκόπουλος δὲν μᾶς ἀρέσῃ ὡς δραματικός, καὶ ἂν εἰλικρινέστατα καὶ φιλικώτατα θὰ τὸν ἐσυμβουλεύαμεν—ἔστω καὶ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς τριλογίας του,—νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ εἶδος ὁριστικῶς, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι δὲν τὸν ἐκτιμῶμεν καὶ δὲν τὸν σεβόμεθα ὡς ἐργάτην τῆς Ἰδέας. Ἀπεναντίας μάλιστα· αὐτὴ ἡ ἐπιμονή του εἰς τὸ νὰ γράφῃ παρὰ τὴν κλίσιν του δράματα, μόνον καὶ μόνον διότι νομίζει ὅτι μὲ αὐτὰ θὰ ἐξυπηρετηθῇ ἡ Ἰδέα του καλλίτερα καὶ ἀποτελεσματικώτερα, ἀποδεικνύει ἴσα ἴσα ὅτι ἀγαπᾷ τόσον αὐτὴν τὴν Ἰδέαν, ὥστε νὰ μὴν τὸν μέλῃ ἂν δι' ἀγάπην της ἐλαττόνεται, καὶ ἂν ἀκούῃ κάθε τόσον ἀπὸ κριτικοὺς καὶ ἀκρίτους τὸν ἀναβαλλόμενον.

Γρ. Ξ·

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Ἡ Ὀδύσσεια καὶ αἱ περιπλανήσεις τοῦ διογενοῦς Λαερτιάδου ἀνέκαθεν ἀπησχόλησαν τοὺς σοφούς, καὶ ποικίλαι ὑποθέσεις ἐπλάσθησαν πρὸς ἐξήγησιν τῆς τοπογραφίας τοῦ ποιήματος καὶ διελεύκανσιν τῶν σκοτεινῶν αὐτῆς σημείων. Πρὸ δύο ἐτῶν ὁ κ. Bérard, ὁ πολυμαθὴς ἑλληνιστής, ὑπεστήριξεν ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὰς ναυτικὰς παραδόσεις τῶν τολμηρῶν ναυτικῶν τῆς ἀρχαιότητος, τῶν Φοινίκων, ἐνδύσας αὐτὰς μὲ τὸν μαρμαίροντα πέπλον τῆς ποιήσεως, τῇ βοηθείᾳ δὲ τῶν φοινικικῶν «περίπλων» καὶ τῆς ἐπὶ τόπου παρατηρήσεως τῶν μερῶν, ἐπροσπάθησεν ὁ συγγραφεὺς νὰ τοποθετήσῃ τὰ διάφορα ἐπεισόδια τοῦ ἔπους, ἰδίως τὸ ἄντρον τῆς Καλυψοῦς καὶ τὴν πόλιν τῶν Φαιάκων.

Ἀλλὰ πολὺ τολμηρότερος τοῦ κ. Bérard δεικνυται ὁ κ. Champault, ἐν τῷ τελευταίῳ του ἔργῳ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἕλληνες καὶ Φοίνικες ἐν Ἰταλίᾳ», ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναλύων ἰδιως τὸ εἰς τὸν Νόστον ἀναγόμενα ῥήματα τῆς Ὀδυσσείας, προσπαθεῖ δι' ἐπιχειρημάτων ποικίλων καὶ συνδυασμένων μὲ ἐπιτηδειότητα καθιστῶσαν ἀληθοφανεῖς καὶ τὰς τολμηροτέρας ὑποθέσεις, νὰ ἀποδείξῃ ἀφ' ἑνὸς ὅτι ἡ πόλις τῶν Φαιάκων ἦτο φοινικικὴ ἀποικία ἐπὶ τῆς νήσου Ἴσκια ἀπέναντι τῆς Νεαπόλεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι τὸ σύνολον τοῦ ποιήματος ἔχει ὡς βάσιν τὴν ἐκεῖσε μετανάστευσιν ἐξελληνισθέντων Φοινίκων ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι φοινικικῶν ἀποικιῶν τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Εὐβοίας.

Πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς κρατούσης γνώμης ὅτι ἡ Κέρκυρα εἶνε ἡ νῆσος τῶν Φαιάκων, ἡ Σχερία, ὁ συγγραφεὺς ἀντλεῖ ἐπιχειρήματα καὶ ἐκ τῆς φυσικῆς διαπλάσεως τοῦ τόπου, καὶ ἐκ τῆς ὀνομασίας «Φαίακες», δηλούσης κατοίκους γῆς φαιᾶς ὡς εἶνε αἱ ἠφαιστειώδεις νῆσοι τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως καὶ ἰδίως ἡ Ἴσκια, ἀλλὰ πρὸ παντὸς στηρίζεται εἰς τὰς ἀποστάσεις τῶν ναυτικῶν δρομολογίων, αἵτινες κατ' αὐτὸν ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ Ισκια εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ σημαινομένη νῆσος.

Παρατηρεῖ τις ὅμως ὅτι ἐφ' ὅσον τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ συγγραφέως τείνουν εἰς ἀναίρεσιν τῶν ἤδη νομιζομένων, φαίνονται ἰσχυρὰ ἀλλά, στρεφόμενα εἰς ὑποστήριξιν τῆς ἰδίας του γνώμης, καθίστανται ἀσθενέστερα, ὥστε τὸν ἀναγκάζουν νὰ προσφύγῃ εἰς ἄλλα, ὀλιγώτερον ἐπιστημονικὰ καὶ ὄχι διάφορα ὅσων προσάπτει εἰς τοὺς ἔχοντας ἀντίθετον γνώμην· οὕτω λ. χ διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὸν ἐντὸς μιᾶς νυκτὸς διάπλουν τοῦ ἀπὸ Ἴσκιας μέχρις Ἰθάκης διαστήματος ὑπὸ τῆς ἐπαναγούσης τὸν πολύπλαγκτον ἥρωα νηός, διάπλουν ὅστις εἶνε φυσικῶς ἀδύνατον νὰ συντελεσθῇ οὐδὲ ἐντὸς τριπλασίου χρόνου ὑπ' αὐτῶν τῶν σημερινῶν ἀτμοπλοίων, παραδέχεται ὁ κ. Champault ὅτι ὁ Ὅμηρος παριστᾷ τὰ πλοῖα τῶν Φαιάκων ὡς πλοῖα μυθικὰ διὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἀπόστασις δὲν λογαριάζει· ἀλλ' ἂν δεχθῇ τις αὐτό, ἡ βαρύτης τῶν ἐναντίων τῆς νήσου Κερκύρας ὡς νήσου τῶν Φαιάκων προβαλλομένων ἐπιχειρημάτων καθίσταται προβληματική. Ἡ τοιαύτη ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς εὐχερείας ἐν τῇ καταπολεμήσει τῶν παρ' ἄλλων γενομένων τοποθετήσεων τῶν ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ ἀναφερομένων τόπων καὶ τῆς δυσκολίας ἣν ἀπαντᾷ ὁ συγγραφεὺς πρὸς ὑποστήριξιν τῶν παρ' αὐτοῦ προτεινομένων δὲν ἐκπλήσσει καθόλου ἅμα δεχθῇ τις ὅτι ἡ Ὀδύσσεια δὲν εἶνε γεωγραφικὸν ἢ ναυτικὸν ἐγχειρίδιον, ἀλλὰ ποίημα, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ποιήσας, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι εἶχε κατὰ νοῦν ὡρισμένον τόπον, ἀφίνει ἐλεύθερα τὰ ἡνία εἰς τὴν φαντασίαν του καὶ πολὺ ὀλίγον φροντίζει ἂν αἱ περιγραφαί του ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν πραγματικότητα, φθάνει νὰ εἶνε ὡραῖαι.

Ὄχι ὀλιγωτέραν ἐπινοητικότητα καταβάλλει ὁ γάλλος σοφὸς διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ Φαίακες δὲν εἶνε ἄλλοι παρὰ οἱ θαλασσοκράτορες Φοίνικες, οἵτινες εἶχον ἱδρύσει εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἰταλίας πλείστας ἀποικίας, συγκεντροῦντες εἰς τὰς χεῖρας των τὸ ἐμπόριον τῶν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἀφθόνως ἐξορυσσομένων μετάλλων· τοῦτο ἀποδεικνύει κατὰ τὸν κ. Champault ὁ πλοῦτος εἰς μέταλλα τοῦ μεγάρου τοῦ Ἀλκινόου ὡς τὸ περιγράφει ὁ Ὅμηρος, ἀλλὰ καὶ ὁ χαρακτὴρ τῶν πρὸς τιμὴν τοῦ ἥρωος διδομένων ἑορτῶν, καθ' ἃς ἀντὶ τῶν παρ' Ἕλλησι τελουμένων ἀγώνων, τὴν πρώτην θέσιν κατέχουν οἱ χοροί· ἐξ οὗ ὁ συγγραφεὺς ἐξάγει ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ λαοῦ ἐμπορικοῦ, καὶ ὄχι πολεμικοῦ, τοιοῦτος δὲ λαὸς ἦσαν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν οἱ Φοίνικες.

Ἄλλα ἐπιχειρήματα ἀντλεῖ ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ τὴν προέχουσαν θέσιν ἣν ὁ Ὅμηρος προσδίδει εἰς τὴν σύζυγον τοῦ Ἀλκινόου Ἀρήτην, ὄχι μόνον ὡς γυναῖκα, ἰσότιμον πρὸς τὸν ἄνδρα ἐν τῷ οἴκῳ, ἀλλὰ καὶ ὡς βασίλισσαν, ἧς ἡ γνώμη βαρύνει ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τῶν κοινῶν· εἰς αὐτὴν ὁ Ὀδυσσεὺς προσπίπτει ἱκέτης ζητῶν νὰ ὁδηγηθῇ εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ ὄχι εἰς τὸν Ἀλκίνοον, μ' ὅλην τὴν σημασίαν ἣν εἶχε εἰς τὰς φοινικικὰς ἀποικίας ἡ προσφυγὴ ξένων· διότι οὗτοι παρ' αὐταῖς θεωρούμενοι ὡς κατάσκοποι, ἢ ἐθανατοῦντο ἢ ἐκρατοῦντο δοῦλοι διὰ νὰ μὴ προδώσουν τὰ μυστικὰ τῆς ναυτιλίας καὶ τῶν ναυτικῶν ὁδῶν ζηλοτύπως κρατούμενα. Ὁ κ. Champault ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ὑπέροχος θέσις τῆς γυναικὸς ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τοὺς λαοὺς τοὺς ναυτικοὺς ὅπου οἱ ἄνδρες λείπουν διαρκῶς εἰς μακρὰ ταξείδια καὶ ἀφίνουν εἰς τὰς γυναῖκας τὴν διοίκησιν τοῦ οἴκου, ἀλλὰ τοιοῦτοι κατὰ τὴν ὁμηρικὴν ἐποχὴν ἦσαν μόνοι οἱ Φοίνικες. Νομίζομεν ὅμως ὅτι τὸ ἐπιχείρημα τῆς πρὸς τὴν Ἀρήτην ἰκεσίας δὲν εἶνε τόσον ἀκράδαντον εἶνε πολὺ πιθανὸν ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπετάθη εἰς τὴν βασίλισσαν ὄχι διότι ἴσχυε περισσότερον ἡ γνώμη της, ἀλλὰ διότι ἡ γυναικεία καρδιὰ εἶνε πλέον συμπονετικὴ καὶ εἶχε περισσοτέραν πιθανότητα νὰ τὴν ἑλκύσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ· ἐξ ἄλλου δὲ εἶνε γνωστὸν ὅτι ἡ Ἑλληνὶς τῶν Ὁμηρικῶν χρόνων εἶχε θέσιν ἰσότιμον

πρὸς τὸν ἄνδρα ἐν τῇ οἰκογενείᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ, πολὺ ἀνωτέραν τῆς μετέπειτα, ὡς ἀποδεικνύει τὸ σέβας μὲ τὸ ὁποῖον προσαγορεύει ὁ Ὀδυσσεὺς τὴν Πηνελόπην ἐπανερχόμενος ἀγνώριστος εἰς τὸν οἶκον του «ἦ γαρ σεῦ κλέος οὐρανὸν εὐρὺν ἱκάνει ὥστε τευ βασιλῆος ἀμύμονος».

Οὐδὲν λοιπὸν τὸ παράδοξον ἂν ὁ Ὅμηρος, περιγράφων κοινωνίαν ἰδεώδη, νὰ ἐξῆρε ἔτι μᾶλλον τὴν θέσιν τῆς γυναικός, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ ἀπέβλεπεν εἰς ξένα πρότυπα καὶ ἰδίως εἰς φοινικικά, ἀφοῦ ἄλλως τε εἶνε δύσκολον νὰ δεχθῇ τις ὅτι παρὰ λαῷ ἀνατολικῷ ὡς οἱ Φοίνικες ἡ γυνὴ ἐτιμᾶτο περισσότερον ἢ ἐν Ἑλλάδι.

Ὁ κ. Champault ἐν τῷ τρίτῳ μέρει τοῦ συγγράμματός του συγκεφαλαιῶν τὰ περὶ τῆς ἑλληνοφοινικικῆς ἐμπνεύσεως τῆς Ὀδυσσείας ἐπιχειρήματά του, ὑποστηρίζει τὴν θεωρίαν ὅτι τὸ δαιμόνιον ἔπος καὶ ἰδίως ὁ Νόστος δὲν εἶνε ἄλλο ἢ ποιητικὴ ἀφήγησις μεταναστεύσεως ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ἶσκιαν ἐξελληνισθέντων Φοινίκων τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Εὐβοίας, γενομένης κατὰ πρόσκλησιν τῶν ἐκεῖ ἤδη ἐγκατεστημένων ὁμοφύλων των. Ἡ θεωρία αὕτη εἶνε ἡ μᾶλλον προκαλοῦσα τὰς ἐπικρίσεις ἐξ ὅσων ὁ συγγραφεὺς ὑποστηρίζει. Μ' ὅλην τὴν πολυμάθειαν ἣν ἐπιδεικνύει καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα περὶ τὸν συνδυασμὸν ποικίλων καὶ παντοδαπῶν ἱστορικῶν καὶ μυθικῶν δεδομένων, ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ φαίνεται ὅλως ἀπίθανος, ἄλλως τε εἰς τὸ μέρος τοῦτο ὁ κ. Champault ἀναγκάζεται νὰ παραιτηθῇ τῆς αὐστηρᾶς καὶ ἐπιστημονικῆς μεθόδου ἣν εἰς τὰ ἄλλα μέρη ἐπιτηδεύεται, μὴ ἀποδεχόμενος δὲ τὸ μυθῶδες καὶ ὑπερφυσικὸν τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, τὸ ἀντικαθιστᾷ διὰ τῆς τολμηροτάτης χρήσεως ἢ μᾶλλον καταχρήσεως τῆς ἀλληγορικῆς ἐξηγήσεως· οὕτω ἡ συμπάθεια ἣν ἡ Ναυσικὰα ἐπιδεικνύει πρὸς τὸν ναυαγὸν ἥρωα συμβολίζει τὴν ἐγκαρδίαν ὑποδοχὴν τῶν ἐξ Ἑλλάδος Φοινίκων παρὰ τῶν ἐν Σχερίᾳ (Ἶσκια) ὁμοφύλων των, ἐνῷ ἐξ ἄλλου οἱ λόγοι δι' ὧν ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὸ συμπόσιον τοῦ Ἀλκινόου ἐξυμνεῖ τὰ ἀγαθὰ τῆς ὁμονοίας καὶ τῆς εἰρήνης, δὲν εἶνε ἄλλο παρὰ ὑπαινιγμοὶ περὶ τῶν βραδυτέρον ἐπελθουσῶν διχονοιῶν μεταξὺ τῶν δύο στοιχείων. Ἐπίσης ἐκεῖ ὅπου ὁ Ὅμηρος λέγει ὅτι τὸν ὕπνον τοῦ Ὀδυσσέως ἐσκίασαν δύο ἐλαῖαι, ἡ μὲν ἀγρία ἡ δὲ ἐμβολιασμένη, αἵτινες φύομεναι ἀπὸ τὴν αὐτὴν ρίζαν συνέπλεκον ἐπὶ ταὐτὸ τοὺς κλάδους, ὁ σοφὸς ὁμηριστὴς διαβλέπει τὴν ἕνωσιν δύο κλάδων τοῦ φοινικικοῦ γένους, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἔμεινε γνήσιος ὁ δὲ ὑπέστη τὴν ἑλληνικὴν ἐπιρροήν.

Ἐκ τούτου βλέπομεν ὅτι ὁ κ. Champault δὲν ὑστερεῖ κατὰ τὴν φαντασίαν οὐδενὸς τῶν ἄλλων ἑρμηνευτῶν τοῦ Ὁμήρου. Ἀλλὰ ὁ κίνδυνος τῆς χρήσεως τόσῳ τολμηρῶν ἑρμηνειῶν ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι οὐδὲν κωλύει ἐπερχόμενον σχολιαστὴν νὰ μεταχειρισθῇ ἐπιχειρήματα οὐχ ἧττον βάσιμα πρὸς στήριξιν ἀντιθέτων καὶ ἀκόμη πλέον παραβόλων θεωριῶν.

Παρ' ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον ὅπερ παρέχει ἡ μελέτη τοῦ κ. Champault ὡς ἐκ τοῦ πλούτου τῶν ἱστορικῶν στοιχείων καὶ τῆς ἐπινοητικότητος μεθ' ἧς τὰ συνδυάζει πρὸς ὑποστήριξιν τῶν γνωμῶν του, δὲν πιστεύομεν αἱ εὐφάνταστοι ὅσον καὶ τολμηραὶ αὐταὶ ὑποθέσεις περὶ τῆς πραγματικῆς βάσεως τοῦ ὁμηρικοῦ ἔπους νὰ προσθέτουν ἢ νὰ ἀφαιροῦν ἀπὸ τὸ ποιητικὸν θέλγητρον, μὲ τὸ ὁποῖον ἡ φαντασία τοῦ ποιητοῦ περιέβαλε τὰς περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσέως, δὲν ἰσχύουν δὲ νὰ μᾶς ἐξηγήσουν πῶς ἡ ἀφήγησις τῶν τυχῶν ἀσήμου ἑλληνοφοινικικῆς ἀποικίας κατέστη ἐθνικὸν ποίημα τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων εἰς τὸ ὁποῖον διέκρινον ὑπὸ τὸν μαγικὸν πέπλον τῆς ποιήσεως ζωγραφούμενα τὰ προέχοντα χαρακτηριστικὰ τῆς φυλῆς καὶ τοῦ ἐθνικοῦ των βίου.

ΙΩΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Οἱ ξένοι δὲν βλέπουν

ΟΛΟΙ ἀνεξαιρέτως σιγυριζόμεθα διὰ νὰ μᾶς ἰδοῦν μεθαύριον οἱ ξένοι. Ὁ Μερακλῆς φαντάζεται ὅτι οἱ ξένοι ἔρχονται νὰ ἰδοῦν μόνον αὐτόν. Καὶ οὕτω καθεξῆς. Φανταζόμεθα πῶς θὰ σταθῶμεν ὅλοι εἰς μίαν στρατιωτικὴν παράταξιν, ὅπου οἱ ξένοι θὰ μᾶς κάμουν ἐπιθεώρησιν ψάχνοντες νὰ βροῦν ἂν μᾶς λείπῃ κανένα κουμπί. Διὰ τοῦτο γυαλιζόμεθα πυρετωδῶς, ὅπως ὁ στρατιώτης τοῦ λόχου κατὰ Σάββατον. Ἐὰν ἀνακαλύψωμεν εἰς τὰ γένεια μας καμμίαν ἄσπρην τρίχα, τὴν βάφομεν διὰ νὰ μὴ τὴν ἰδοῦν οἱ ξένοι. Ἀλλὰ ἐγὼ μίαν ἄσπρην τρίχα ποῦ ἔχω τὴν ἀφήκα ἄσπρην. Διότι ἔχω τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ ξένοι δὲν βλέπουν καθόλου, ἢ βλέπουν πολὺ ὀλίγα πράγματα.

Ἦτο μία γέφυρα ἐκεῖ εἰς τὸν Ἰλισσὸν καὶ ἔπεσε προχθές, ἀπὸ φόβον πιθανῶς νὰ μὴ τὴν ἰδοῦν οἱ ξένοι, ἐπειδὴ ἦτο πολὺ παλαιὰ καὶ γελοία. Ἀλλὰ ὑπῆρχε σᾶς παρακαλῶ, τοιοῦτος φόβος; Δὲν ὑποθέτω. Πρῶτον ἐὰν ἕνας ξένος ὀλίγον καλλιτέχνης, ἔβλεπεν αὐτὸ τὸ παλαιὸν ξύλινο γεφύρι, ποῦ σκεπάζει ἕνα ποταμὸν ἐντελῶς κακομοίρην καὶ ρωμαντικόν, θὰ τὸ εὕρισκε θέαμα χαριτωμένον. Ἐν γένει ἡ κοίτη τοῦ Ἰλισσοῦ, πρὸς τὸ μέρος τοῦ Παραδείσου, εἶνε θέαμα πολὺ εὔμορφον διὰ τὴν πρωτογενῆ ἀσχημίαν της. Ἕνα χάνι λείπει ἐκεῖ πλησίον, καὶ ἕνας λερὸς ξενοδόχος, ψήνων κοκορέτσι διὰ νὰ συμπληρωθῇ ἡ ἁπλότης τῶν Ἰλισσίων. Διατί λοιπὸν ἕνας ξένος θὰ εὕρισκεν ἄσχημον αὐτὸ τὸ θέαμα τοῦ λασπώδους νωθροῦ καὶ κλαιοντος ποταμοῦ μὲ τὸ παλαιὸν ξύλινον γεφύρι; εἶνε δυνατὸν ξένος, ὀλίγον καλλιτέχνης, νὰ μᾶς κατηγορήσῃ διὰ μίαν τόσον χαριτωμένην ἀγροτικὴν κατάστασιν; Θὰ εὕρισκεν ἁπλῶς ὅτι τὸ θέαμα τοῦ ξυλίνου γεφυριοῦ εἶνε εὔμορφον. Δὲν θὰ τοῦ ἔμενε καιρὸς νὰ ἐξετάσῃ ἂν τὸ γεφύρι εἶνε ἑτοιμόρροπον, ἂν χρησιμεύῃ διὰ νὰ περνοῦν ἄνθρωποι, καὶ ἂν ἀπεκοιμήθη ἡ ὑπηρεσία τῶν Δημοσίων Ἔργων... Οἱ ξένοι δὲν ἐξετάζουν αὐτὰς τὰς λεπτομερείας, διότι δὲν ἔχουν καιρόν. Βιάζονται. Καὶ τόσον βιάζονται ὥστε μόλις θὰ προφθάσουν, ὑποθέτω, νὰ ἰδοῦν τοὺς Ἀγῶνας τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ τὸν Μερακλῆν. Ἀδίκως λοιπὸν γυαλιζόμεθα.

Ὦ, βεβαιωθῆτε ὅτι ὅλον αὐτὸ τὸ πυρετῶδες ξύσιμον, σαπούνισμα, τρίψιμον καὶ γυάλισμα τῶν λεπτομερειῶν, εἶνε μάταιος κόπος. Αὐτὸ δὲ τὸ ὁποῖον λέμε διαρκῶς «θὰ μᾶς ἰδοῦν οἱ ξένοι» εἶνε ἕνα μεγάλο ψεῦδος. Οἱ ξένοι δὲν θὰ μᾶς ἰδοῦν. Οἱ ξένοι δὲν βλέπουν εἰς διάστημα 15 ἡμερῶν. Ἀλλοίμονον ἂν μᾶς ἔβλεπαν... Ὅταν κανεὶς πηγαίνει εἰς ἕνα σπίτι νὰ φιλοξενηθῇ, θὰ ἰδῇ ὅλα τὰ ὡραῖα πράγματα τοῦ οἰκοδεσπότου. Τὴν ὡραιοτέραν του γλάστραν, τὰ καλύτερα μαχαιροπήρουνά του, καὶ τὸν σχετικῶς εὐπροσωπότερον ἐκ τῶν σκύλων του.

Ἐρωτῶ λοιπὸν — ρητορικὸν σχῆμα τοῦ κ. Θεοτόκη — τὸ ἑξῆς.

Εἶνε δυνατὸν οἱ ξένοι νὰ ἰδοῦν ποτὲ τὸν πρῴην ἡγούμενον τῆς Πεντέλης, καὶ τὴν πολιτικήν ἡ ὁποία, δὶς καταδικασθέντα τὸν ἀθάνατον τοῦτον καλόγηρον, ζητεῖ καλὰ καὶ σώνει νὰ τὸν γλυτώσῃ; Οὐδέποτε. Ἀλλὰ τὰ χαρτοπαικτεῖα, τὰ ὁποῖα ἐξεπάστρεψαν τὸν ἀτυχῆ πρωθυπουργόν, καὶ μένουν πάλιν ἀνοικτά. Ἀθάνατα εἰς τὸ πεῖσμα τῆς γηραιᾶς Ἠθικῆς; Οὔτε αὐτὰ θὰ συμβῇ νὰ τὰ ἰδοῦν. Ἀλλὰ τὸν ψηφοφόρον Ἕλληνα ὁ ὁποῖος πουλιέται, καὶ τὸν ὑποψήφιον ὁ ὁποῖος τὸν ἀγοράζει; Οὔτε αὐτούς. Τὰ ἀναγνώσματα τῶν ἐφημερίδων; Ὄχι. Τὴν καθαρεύουσαν τῶν Ἀλφαβηταρίων; Ὄχι. Τοὺς βιβλιοκαπήλους; Ὄχι. Τὴν παράβασιν τῶν ἐκλογικῶν πρωτοκόλλων τιμῆς; Ὄχι. Τοὺς μικτούς, τοὺς ἀμιγεῖς; Οὔτε

Ἰδοὺ τί ΔΕΝ θὰ ἰδοῦν εὐτυχῶς οἱ ξένοι. Αὐτὸ εἶνε τὸ σπουδαῖον. Τί μένει ἐπομένως νὰ ἰδοῦν; Τὰ ὁρατά. Τὸν Ὑμηττόν, ὁ ὁποῖος εἶνε πάντοτε καλὸς καὶ ἐνάρετος, τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τὰ ὁποῖα εἶνε πάντοτε λαμπρὰ διὰ τὸν λόγον ὅτι εἶνε ἀρχαῖα, καὶ τὸν οὐρανόν ὁ ὁποῖος, ὡς μὴ πολιτευθεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔμεινε καθαρός. Εἰς 15 ἡμέρας μόνον αὐτὰ προφθάνει νὰ ἰδῇ κανεὶς ἀπὸ ἕνα τόπον καὶ φεύγει ἐνθουσιασμένος. Μὴ γυαλιζεσθε λοιπόν, καὶ ἀπαλλαχθῆτε ἀπὸ τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ ξένοι θὰ κάμουν στρατιωτικὴν ἐπιθεώρησιν. Πεισθῆτε ὅτι εὐτυχῶς δὲν θὰ μᾶς ἰδῇ κανείς· Οἱ ξένοι βλέπουν πολὺ ὀλίγα πράγματα. Καὶ κυρίως οἱ ξένοι δὲν βλέπουν.

Ζ. Α. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ἕνας νικητής.

Ὁ μεγάλος Ναπολέων ὅταν εὐτύχησε, ν' ἀντικρύσῃ κάποτε τὸν πιὸ μεγάλον του Γκαῖτε, εἶπε εἰς τοὺς αὐλικούς του: Voilà un homme! Ἰδοὺ ἕνας ἄνθρωπος!

Δανείζομαι τὴν ἀναφώνησιν χωρὶς οὔτ' ἐγὼ νὰ εἶμαι Ναπολέων, οὔτε ὁ Σεβασμιώτατος Γκαῖτε. Ὅμως εἶν' ἕνας ἄνθρωπος Μέσα εἰς τὴν λειψανδρίαν καὶ τὴν λειψανθρωπίαν ἰδοὺ ἕνας ἄνθρωπος!

Εἰς τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια οἱ καταλαβόντες τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἦσαν ἱεράρχαι τυχαῖοι. Ὁ Γερμανὸς Καλλιγᾶς, ὁ Προκόπιος Οἰκονομίδης Οὔτε τὸ σθένος τοῦ πρώτου εἶνε ἀνάξιον προσοχῆς ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς ἐκκλησίας, οὔτε ἡ μεγάλη παίδευσις τοῦ δευτέρου. Καὶ τοὺς δύο τοὺς ἐθανάτωσαν αἱ περιστάσεις. Ὁ Προκόπιος Οἰκονομίδης ἀπέθανε θλιβερὸν θάνατον ἐξορίστου, ποῦ δὲν τοῦ ἤρμοζε μὰ τὴν ἀλήθειαν καθόλου. Πόσον ἦτο ἀληθινὰ Χριστιανός! Ἴσως ἀπὸ τὴν ὑπερβολικήν του χριστιανικότητα καὶ ἡ ἀδυναμία εἰς τὸ ἀντιμετώπισμα τῶν περιστάσεων.

Ὁπωσδήποτε ἡ μητρόπολις τῶν Ἀθηνῶν ἔχει σήμερον ἕναν ἄνθρωπον ἄρτιον, ρωμαλέον, διοικητικόν, ἰσχυρόν, κλονιζοντα καὶ μὴ κλονιζόμενον Δόξα μας λοιπόν. Ἰδοὺ ἕνας ἱεράρχης προσηλωμένος εἰς τὰς παραδόσεις τῆς ἐκκλησίας μας, μὲ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐπιμονήν, τὸν φανατισμὸν ἀκόμη παλαιοχριστιανοῦ, ἱεράρχου τοῦ δου βυζαντινοῦ αἰῶνος.

Δόξα μας.

Ὅταν ἀνέβη εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον ὁ Θεόκλητος τὸ πρῶτο-πρῶτο ποῦ ἔκαμε, ἦτον νὰ στείλῃ τοὺς ἱερομονάχους ἱερεῖς, τοὺς ἱερεῖς ποῦ δὲν εἶχαν ἔλθει εἰς γάμου κοινωνίαν εἰς τὰ μοναστήρια τους. Τί ποτε πρακτικώτερον, τίποτε ἠθικώτερον ἀπ' αὐτό. Καλόγηρος ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστῆρι του εἶνε πρᾶγμα ἀκατανόητον Ἔτσι θὰ ἐσκέφθη ὁ σεβασμιώτατος Θὰ ἐσκέφθη καὶ ἄλλα, τοὺς modos vivendi τῶν καλογηροπαπάδων εἰς τὰς πόλεις κ' ἐξετέλεσε εἰὴν θέλησίν του.

Ἰδοὺ ἕνας ἄνθρωπος λοιπόν!

Ἦλθε τὸ ζήτημα τῆς χειροτονίας νέων παπάδων. Ὁ σεβασμιώτατος εἶδε τὴν «ὑπερπαραγωγήν». Ἐσυλλογίσθη νὰ παύσῃ νὰ κάμῃ παπάδες. Καὶ σχεδὸν ἕως τόρα δὲν ἔκαμε κανένα. Ἔτσι τὸ ἤθελε.

Ἰδοὺ ἕνας ἄνθρωπος θεληματικὸς λοιπόν!

Καὶ κατόπιν εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἐκκλησιῶν ποῦ μεταβάλλονται κάθε τόσο ἀπὸ ναοὺς τοῦ ἰδανικοῦ εἰς κέντρα ἐκλογικά.

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἐσχάτως ἔφερε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ Κράτος ἀντιμέτωπα, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία, χάρις εἰς τὸν Θεόκλητον, ἐνίκησε νίκην σημαντικήν, εἶν' ἐκεῖνο ποῦ τὸν ἀνέβασε ὑψηλὰ πολύ, τοὐλάχιστον ὑψηλότερά μας.

Ἐπρόκειτο νὰ τιμωρηθῇ ἕνας ἡγούμενος ποῦ ἠτίμασε τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Καὶ μία καθαίρεσις εἰς τοὺς ἀσόφους αὐτοὺς καιρούς, ποῦ ἡγούμενοι γίνονται διὰ σκοποὺς καθαρῶς ἐμπορικούς, δὲν ἦτον ἀρκετή. Θὰ ἦτον μᾶλλον εἰρωνεία κατὰ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἰδοὺ ὁ ἄνθρωπος.

Μία καθαίρεσις καὶ δέκα πέντε χρόνια ἦτον ποινὴ μόλις ἀρκετή. Ἡ κυβέρνησις ἐδίστασε. Πρὸς στιγμὴν ἠπειλήθη ρῆξις, ἀλλὰ τέλος ἡ γνώμη τῆς Ἐκκλησίας ὑπερίσχυσε. Δύο ποιναὶ δὲν ἐπιβάλλονται. Εἶπαν οἱ σχολαστικοὶ νομομαθεῖς.

Ἀλλὰ διατί; Καὶ δύο καὶ ἑβδομῆντα δύο. Φωνάζει ὁ ὀρθὸς λόγος Ἔπειτα ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀπόφασίς μας, εἶπαν οἱ συνοδικοί, δὲν ἀνακαλεῖται Ἐπιμένετε; Θὰ κλείσωμεν τὰς ἐκκλησίας. Ἡ «Ἐκκλησία ἐν διωγμῷ» καὶ εἰς παραμονὰς ἐκλογῶν μάλιστα. Πρᾶγμα ἐντελῶς ἀσύμφορον ..

Μία ἐπικὴ σελὶς διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν

Voilà un homme! λοιπόν.

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΒΑΘΥΤΑΤΑ πενθοῦν τὰ «Παναθήναια» διὰ τὸν θάνατον δύο προσφιλῶν των συνεργατῶν, τοῦ Γεράσιμου Ε. Μαυρογιάννη καὶ τῆς Ἀλεξάνδρας Παπαδοπούλου.

Συνεργάτης μας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀγαπητούς, ἀπὸ τοὺς περισσότερον ἐκτιμωμένους ὁ Μαυρογιάννης Ὀγδοῆντα τριῶν ἐτῶν. Ζωὴ γεμάτη δράσιν, μελέτην, παραγωγήν. Ἀκόμη τελευταίως ἐτίμησε τὰ «Παναθήναια» μὲ μίαν μετάφρασιν τοῦ Θεοκρίτου, τὴν ὁποίαν θὰ δημοσιεύσωμεν προσεχῶς Δὲν ἠμπορῶ πιὰ νὰ ἐργασθῶ ὅπως θέλω, μᾶς ἔγραφε. Μιὰ ἔχω ἀκόμη στὸ συρτάρι μου κάτι καὶ τὸ στέλλω εὐχαρίστως εἰς τὰ ἀγαπητά «Παναθήναια». Τὰ περὶ Βυζαντινῆς τέχνης ἔργα του ἀπομένουν ὡραῖα μνημεῖα καὶ μία σπουδαία συμβολὴ εἰς τὴν τόσον χαρακτηριστικὴν ἐποχὴν τῆς ἱστορίας μας.

Ἡ Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου μία ἀπὸ τὰς σημαιοφόρους τοῦ ἔργου μας. Συχνὰ τὰ διηγήματά της ἐστόλισαν τὰς σελίδας τοῦ περιοδικοῦ τὸ ὁποῖον σήμερον μὲ ὀλίγας λέξεις ἀναγράφει τὸ θλιβερὸν δυστύχημα Τὰ γράμματά της ἦσαν πάντα ποτισμένα μὲ τὰς ὡραιοτέρας φράσεις διὰ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Εὐγενική, τολμηρά, ἐνθουσιώδης, μὲ ἰδανικὰ μεγάλα, μὲ τάλαντον λογογραφικόν, ἐσκορποῦσε τὸ φῶς καὶ τὴν χάριν τῆς ψυχῆς της εἰς τὰ ἑλληνόπουλα κορίτσια μὲ τὴν διδασκαλίαν της καὶ ἀπέδιδε εἰς τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς σκέψεις της μορφὴν καλλιτεχνικὴν διὰ τοῦ διηγήματος.

Τὰ «Παναθήναια» θὰ ἀφιερώσουν ὀλίγας σελίδας εἰς τὸ ἔργον καὶ τῶν δύο των συνεργατῶν.

Φίλε κύριε Μιχαηλίδη,

ΠΡΟ ὀλίγων ἡμερῶν — τὴν 17/4 Φεβρουαρίου — ἔκλεισαν πενῆντα χρόνια ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ Heine. Ὁλόκληρο σχεδὸν το Παρίσι ἐπεσκέφθη τὸν τάφο τοῦ μεγάλου ποιητοῦ στὸ νεκροταφεῖο τῆς Μονμάρτρης καὶ ἐσκέπασε τὸ μνῆμα μὲ σωρὸ ἀπὸ ἄνθη. Ἂς ἑορτάσωμε κ' ἐμεῖς τὴν ἡμέρ' αὐτὴ μὲ τὸ κατωτέρω τραγοῦδι του, ποῦ ἐπροσπάθησα

νὰ μεταφράσω, ὅσο καλύτερα ἐπιτρέπει ἡ γλῶσσα μας [1].

Μὲ ὑπόληψιν καὶ ἀγάπην
Ἰδικός σας **Νικόλαος Χατζιδάκης**.

ΛΩΡΕΛΑΪ [2]

Δὲν ξέρω διάλου τί σημαίνει,
Ποῦ τόση λύπη μὲ κρατεῖ·
Παράδοσι λησμονημένη
Τὸν νοῦ μου δέν τον παραιτεῖ.

Δροσίζει καὶ σκοτάδι ἁπλώνει
Κὶ ὁ Ρῆνος ἤσυχα κυλᾷ·
Τὸ κορφοβοῦνι φῶς χρυσώνει
Τοῦ ἥλιου, ποῦ γέρνει χαμηλά.

Ἡ ὁμορφότερη παρθένα
Ψηλὰ στὸν βράχο ἔχει φωλιά·
Στολίδι' ἀστράφτουν χρυσωμένα,
Χτενίζει τὰ χρυσᾶ μαλλιά.

Μὲ χρυσὸ χτένι τὰ χτενίζει
Καὶ λέει τραγοῦδι θαυμαστό,
Ποῦ ἕνα παράξενο σκορπίζει
Σκοπὸ τριγύρω δυνατό.

Ὁ ναύτης πέφτει μέσ' στὰ βρόχια
Τοῦ τραγουδιοῦ κι' ἄγρια ποθεῖ·
Δὲν βλέπει ἐμπρός του τὰ ξεβρόχια,
Βλέπει τὴν κόρη τὴν ξανθή.

Θαρρῶ, τὸ κῦμα τέλος χώνει
Ναύτη καὶ βάρκα καὶ πανί —
Καὶ ὅλ' αὐτὰ τὰ κατορθώνει
Τῆς Λωρελάϊς ἡ φωνή.

Heinrich Heine (1823) ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ

++

Ὁ κ. Ψυχάρης ἔχει ἀπὸ τὰ 1888 ποῦ φωνάζει ὅτι δὲν πρέπει νὰ αἰσθανώμεθα ἀλλὰ νὰ **αἰστανούμαστε**. Τὸ «Ταξίδι» τοῦ 1888 δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸ «Ταξίδι» τοῦ 1906 — νέα ἔκδοσις — Ὁ «ἐπιστημονικὸς ἰδεαλισμός», ὅπως τὸν ὠνόμασεν ἡ νεοελληνικὴ κριτική, τοῦ κ. Ψυχάρη ὑπῆρξε μία μεγάλη παρεξήγησις ἀξία ἱλαροτήτων ὄχι ὅμως καὶ θορύβων τόσο πολλῶν. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ γραφομένη γλῶσσα συμπλησιάζονται καὶ θὰ δώσουν ἕνα φίλημα ἠχηρὸν κάποτε μὲ ὅλους τοὺς ὑπὲρ τῆς γλωσσικῆς μας ἀποκολοκυνθώσεως ἀγῶνας.

Ὁ Ροΐδης εἰς τὰ 1888 παιρέβαλε τὸ «Ταξίδι» μὲ τὰ γραψίματα τοῦ Στὲρν καὶ τοῦ Μπωντελαίρ. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν μὲ ὅλους τοὺς ἀγῶνας τῶν καλοθελητῶν του τὸ «Ταξίδι» δὲν διαβάζεται δυστυχῶς ἢ εὐτυχῶς.

1 *Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τραγοῦδι αὐτὸ* τοῦ Heine *ἡ Λωρελάϊ εἶνε γνωστὴ καὶ παλαιότερα ἀπὸ τὸ λυρικὸν ἔπος* τοῦ Clemens Brentano *(«Loreley», 1800). — Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς γεννήσεως* τοῦ Heine *(13 (ν.) Δεκ. 1797 - 1897) ἐξεδόθη τὸ 1897 ἀπὸ τὸν* Richard Schaukal *ἕνα «Breviarium» τῶν ποιημάτων του σὲ πολυτελῆ ἔκδοσι τῆς «Bibliothek für Bücherliebhaber» τῶν* Fischer *καὶ* Franke.

2 *Ἡ λέξις «Loreley», ἡ μᾶλλον ὁ παλαιότερος καὶ ὀρθότερος τύπος αὐτῆς «Lurley», παράγεται ἀπὸ τὰς δύο λέξεις:* Luren *(σημερ. γερμαν.* lauern*),* σκαιδιν. lure *— ἐνεδρεύειν, κατασκοπεύειν καὶ* Ley *καὶ σημαίνει: Ὁ ἐνεδρεύων βράχος (Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ ποταμοῦ, φαίνεται, ὑπῆρχαν ὕφαλοι καὶ ἐσχηματίζετο δίνη καὶ ὁ μῦθος παρήχθη ἀνάλογα μὲ τὸν τῶν Σειρήνων). Ἡ παλαιὰ λέξις:* «Ley» *ἢ «Lei», ἄχρηστος σήμερα, εἶναι ἡ ἰδία μὲ τὴν ὁμηρικὴν λᾶας, καὶ σώζεται ἀκόμη μόνον σ' μερικὰ κύρια ὀνόματα βράχων τοῦ Ρήνου (π. χ., «κάτω τοῦ* Lurley*, εἰς τὸ* Bäderley *(*Ems*),* Erpeler-Ley *(*Linz*) κτλ. Τὰ περισσότερα ὅμως τελειώνουν εἰς — «fels» ἢ — «stein» (τὰ ὁποῖα εἶναι συνώνυμα τοῦ «Ley»).*

Ὕφος ψευδές, εἰρωνεία σὰν χονδρὸ ἁλάτι ποῦ ἔχει μωρανθῇ, κ.τ.λ., κ.τ.λ.

Τὸ «Ταξίδι» δὲν διαβάζεται ὅπως καὶ κανένα λογοτεχνικὸν ἔργον τοῦ κ. Ψυχάρη. Εἶνε μακρὰν πάσης αἰσθητικῆς ἀληθείας. Ἀλλ' ὅταν εἶνε μακρὰν τῆς αἰσθητικῆς ἀληθείας, πῶς θὰ εἶνε κοντὰ εἰς τὴν γλωσσικὴν ἀλήθειαν; Ἡ γλῶσσα εἶνε τέχνη. Ἡ πρώτη τέχνη ποῦ ἐδημιούργησεν ὁ ἄνθρωπος. Καὶ ὅμως τὴν τέχνην αὐτὴν τὴν ἀγνοοῦν καὶ οἱ Ἀττικισταὶ καὶ οἱ Ψυχαρισταί. Ἀττικὸν Βολαπύκ, Ἐσπεράντο Ψυχαρικόν. Μόνον οἱ εὑρισκόμενοι εἰς τὸ μέσον ἠμποροῦν νὰ ἐννοήσουν τὴν ἀλήθειαν τῶν σκέψεων αὐτῶν.

ΕΝΑ νέον βιβλίον τοῦ κ. Χρηστοβασίλη: «Ἡ Ἀγάπη». Ὁ ποιητὴς τῆς συλλογῆς αὐτῆς δὲν στερεῖται ταλάντου, ἀγαλινώτου βέβαια, μὴ ὑποτασσομένου εἰς κανένα ὡρισμένον νόμον τέχνης, ὁμιλοῦντος μὲ περισσότερα τοῦ δέοντος λόγια, μὴ δυναμένου νὰ διακρίνῃ τὸν πλοῦτον ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν ταλάντου ποῦ εἶνε ξένον ἀπὸ κάθε λιτότητα καὶ συγγραφικὴν συνετότητα.

Θὰ ἐχρειάζετο κάποια μεγαλύτερα καλλιέργεια τοῦ ταλάντου αὐτοῦ. Ὁ κ. Χρηστοβασίλης ἔχει τὴν **φλέβα**. Τοῦ χρειάζεται τὸ savoir - faire.

Α. Κ.

++

Ἡ Μεσσηνία εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἑλκυστικωτέρας χώρας διὰ τὸν ἱστορικόν, διότι, ὅπως καὶ κατὰ τὴν φύσιν εἶναι πλουσία, ὁμοίως γόνιμος εἶναι καὶ εἰς ἱστορικὰ συμβάντα.

Τὴν ἱστορίαν ἰδίως τῶν Φαρῶν, τῆς ἀρχαιοτάτης παρὰ τὰς Καλάμας ὁμηρικῆς πόλεως καὶ αὐτῶν τῶν Καλαμῶν ἐπιχειρεῖ νὰ γράψῃ ὁ κ. Δ. Λουκάκης ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐργαζόμενος. Εἰς τὸ ἐκδοθὲν τεῦχος *Μεσσηνιακὰ καὶ ἰδίᾳ περὶ Φαρῶν καὶ Καλαμάτας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι* τοῦ *Καποδιστρίου* ὁ συγγραφεὺς ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ὅλης Μεσσηνίας κατὰ τοὺς μυθολογικοὺς καὶ ἱστορικοὺς χρόνους, ἔπειτα δὲ περὶ τῶν Φαρῶν καὶ Καλαμῶν εἰδικῶς. Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἔρχεται εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῆς ἐν Μορέᾳ Φραγκοκρατίας ἀκολουθῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸν ἡμέτερον Παπαρρηγόπουλον.

Α. Α.

++

Ἡ ἐνταῦθα Γερμανικὴ ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ ἐπεχείρησε μικρὰν ἀνασκαφὴν ἐν Ὀλυμπίᾳ πρὸς διαλεύκανσιν χρονολογικῶν τινων ζητημάτων, τῶν ὁποίων ἡ λύσις εἶχε μείνει ἀμφίβολος κατὰ τὰς μεγάλας ἀνασκαφάς. Πρὸς τοῦτο μετέβησαν εἰς Ὀλυμπίαν ὁ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς κύριος Dörpfeld, ὁ κύριος Caro καὶ πολλοὶ ἄλλοι Γερμανοὶ καὶ Αὐστριακοὶ ἀρχαιολόγοι.

Ἡ ἀνασκαφὴ ἐγένετο ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ τοῦ Ἡραίου, εὑρέθησαν δὲ κατ' αὐτὴν ἓν σπουδαῖον χαλκοῦν ἀγαλμάτιον ὕψ. περίπου 25 ἑκατ., φέρον περὶ τὴν ὀσφὺν παχεῖαν ζώνην, τὴν Ὁμηρικὴν μίτραν, καὶ ἐπὶ κεφαλῆς ὑψηλὸν κράνος. Τὸ ἀγαλμάτιον εἶνε ἀρχαϊκώτατον. Πλὴν τούτου εὑρέθησαν ὀλίγα μικρὰ χαλκᾶ ζῶα καὶ τινα ἄλλα χαλκᾶ ἀντικείμενα, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμοια εἰς μέγιστον πλῆθος εἶχον εὑρεθῆ κατὰ τὰς μεγάλας ἀνασκαφὰς τῆς Ὀλυμπίας. Εὑρέθησαν πρὸς τούτοις καὶ ἀρκετὰ τεμάχια ἀγγείων προϊστορικῶν χρόνων.

ΕΙΣ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἀνηγγέλθη ἐκ Τριπόλεως, ὅτι κατετέθησαν εἰς τὸ ἐκεῖ μουσεῖον ὀλίγα γλυπτὰ τεμάχια προερχόμενα ἐκ τοῦ κατεδαφισθέντος δημοτικοῦ σχολείου, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν οἰκο-

δομήν, κτισθέντος ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια, εἶχε χρησιμοποιηθῆ ὑλικὸν προερχόμενον ἐκ Τεγέας. Ἐν τεμάχιον φαίνεται ὅτι εἶνε μέρος ἀναγλύφου, ἐπ' αὐτοῦ δὲ παρίσταται ἀκέφαλος γυναικεία μορφή. Μετὰ τῶν γλυπτῶν τεμαχίων ὑπῆρχε καὶ μία ἐπιγραφή.

Κ.

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ. — *Συνεδρία τῆς 14 Φεβρουαρίου.* Ὁ διευθυντὴς τῆς αὐστριακῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς κ. Ἐβερδάῦ ἐξέθεσε τὰς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀποκαλύψεις τῆς ἐν Ἐφέσῳ ἀνασκαφῆς, ἣν ἀπὸ ἐτῶν ἐκτελεῖ ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις. Ἐξηρευνήθησαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος πληρέστερα διάφορα οἰκοδομήματα ἀνευρεθέντα κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη, τὰ ἀξιολογώτατα δ' ἐξ αὐτῶν εἶνε ἡ μεγάλη διπλῆ βυζαντινὴ ἐκκλησία, ἐν ᾗ συνεκροτήθη ἡ Β' Οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἡ ἀγορά, τὸ θέατρον καὶ μνημεῖον τι κτισθὲν πρὸς διαιώνισιν τῶν κατὰ τῶν Πάρθων νικῶν τῶν αὐτοκρατόρων Μάρκου Αὐρηλίου καὶ Λουκίου Οὐήρου. Ἐκ τοῦ μνημείου τούτου προέρχονται καὶ πολλὰ ἀνάγλυφα ἀξιολογώτατα. Κατόπιν ὁ κ. Δαῖρπφελδ ὡμίλησε περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ εὑρεθέντων προϊστορικῶν ἀνακτόρων, ἤτοι τοῦ ἐν Κνωσῷ, τοῦ ἐν Φαιστῷ καὶ τοῦ ἐν Ἁγίᾳ Τριάδι πλησίον τῆς Φαιστοῦ. Πάντα ταῦτα ἀποδεικνύεται ὅτι εἶχον κτισθῆ τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων κατοίκων τῆς νήσου, οἵτινες ἦσαν καρικῆς καὶ λυδικῆς καταγωγῆς, κατεστράφησαν δὲ ὑπὸ τῶν κατακτησάντων τὴν νῆσον Ἀχαιῶν, οἵτινες ἀνήγειραν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῶν νέα ἀνάκτορα ὁμοιάζοντα κατὰ τὸ σχέδιον πρὸς τὰ ἀνάκτορα τῆς Τίρυνθος καὶ τῶν Μυκηνῶν καὶ πρὸς τὰς παρὰ τῷ Ὁμήρῳ περιγραφὰς τῶν κατοικιῶν τῶν ἀνάκτων. Ταῦτα δὲ τὰ ἐπὶ τῶν παλαιοτέρων ἐρειπίων ἀνεγερθέντα νέα ἀνάκτορα κατεστράφησαν καὶ αὐτὰ κατὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Δωριέων. ἡ δὲ θέσις αὐτῶν ἔμεινεν ἔρημος καὶ ἐγκαταλελειμμένη καθ' ἅπαντα τὸν μετέπειτα χρόνον, καὶ τούτου ἕνεκα διετηρήθησαν τοσοῦτον καλῶς τὰ παλαιότερα ἐρείπια μέχρι τῆς σήμερον.

Εἰς τὴν συνεδρίαν ταύτην παρίστατο καὶ ἡ Α. Υ. ὁ Διάδοχος μετὰ τῆς πριγκιπίσσης Σοφίας.

Σ.

ΓΑΛΛΙΚΗ ΣΧΟΛΗ —*Συνεδρίασις τῆς 22 Φεβρουαρίου* Ὁ κ. Μπυλὰρ ὡμίλησε περὶ τῶν διακοσμήσεων τῶν οἰκιῶν τῆς Δήλου καὶ ἰδιαιτέρως περὶ τῶν παραστάσεων ἐπὶ ἀμμοκονίας παρέβαλε δὲ ταύτας πρὸς διακοσμήσεις τῶν οἰκιῶν τῆς Πομπηΐας καὶ εὗρε πολλὰς ὁμοίας παραστάσεις Μεταξὺ αὐτῶν μνημονεύομεν θεούς τινας ὀρχουμένους περὶ βωμὸν καὶ τὸν περίφημον *ὀμφαλόν*, τὸ ἱερὸν σύμβολον τῆς ἐν Δήλῳ λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Λητοῦς.

Συνεδρίασις τῆς 8 Μαρτίου.—Ὁ κ. Μαγιὰνς ἐπραγματεύθη περὶ τῆς συνοικίας τῆς πόλεως Δήλου, ἡ ὁποία ἔκειτο πρὸς βορρᾶν τοῦ Θεάτρου. Ἠκολούθησεν ἐπὶ σχεδιαγράμματος τὰς ὁδοὺς τῆς συνοικίας ταύτης, ὡμίλησε περὶ τῶν σπουδαιοτέρων οἰκιῶν καὶ περὶ τῶν ἐν αὐταῖς ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων Τὰ ἐκ τῆς ἐξερευνήσεως τῆς συνοικίας ταύτης συμπεράσματα εἶναι σπουδαῖα· πρῶτον μὲν ἡ πυκνότης τοῦ συνοικισμοῦ, διότι αἱ οἰκίαι εἶναι τόσον πλησίον, ὥστε φαίνεται ὡς νὰ κεῖνται ἡ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης· ἔπειτα, ὅτι ὁ θρῦλος περὶ λειψυδρίας ἐν Δήλῳ εἶναι ψευδής, διότι πολυάριθμα εὑρέθησαν φρέατα· αἱ δὲ οἰκίαι ἦσαν διώροφοι, καὶ τὸ διάγραμμα των ὡμοίαζε πρὸς τὸ διάγραμμα τῶν οἰκιῶν τῆς Πομπηΐας: αὐλὴ ἐσωτερική, περιστοιχισμένη ἀπὸ κίονας καὶ ἀπὸ περιστύλιον, περὶ τὴν ὁποίαν ὑπῆρχον τὰ διάφορα δωμάτια τῆς οἰκίας.

Ὁ δὲ κ. Σουλὼφ, νεαρὸς ἑταῖρος τῆς Σχολῆς, τὸ πρῶτον ἤδη ὁμιλῶν, μετ' ἀκριβείας καὶ δεξιότητος ἀνέγνωσε τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρουσαν ἐπιγραφὴν ἐκ Δήλου Ἡ ἐπιγραφὴ εὑρέθη ἐπὶ στήλης μεγάλης ὀρθίας, εἶναι δὲ νόμος, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται εἰς τὴν πώλησιν ξύλων καὶ ἀνθράκων. Ὁ νόμος προστατεύει τοὺς ἀγοραστάς, διότι διατάσσει τὸν ἔμπορον νὰ δηλώσῃ ἀκριβῶς τὴν τιμήν, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ πωλῇ, τιμωρεῖ δ' αὐτὸν ἐὰν πωλῇ ἀκριβότερα ἔστω καὶ εὐθηνότερα τῆς δηλωθείσης ταύτης τιμῆς Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ἀναφέρονται *ῥυμοί* οἱ ὁποῖοι, ὡς φαίνεται, ἦσαν καὶ αὐτοὶ ξύλα, κομμάτια ξύλου, ὅμοια ὁπωσδήποτε πρὸς τὰ τιμόνια τῶν ἁμαξῶν Εἶναι πολύτιμοι διὰ τὸν ἐσωτερικὸν βίον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων αἱ λεπτομέρειαι τοῦ ἀγρονομικοῦ τούτου νόμου τῆς Δήλου.

Α Α.

Ὁ ἐν Αἰδηψῷ σχολάρχης κ Κουλούρης ἀπέστειλε τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν ἐπιτυμβίου στήλης, εὑρεθείσης παρὰ τὴν Αἰδηψόν:

0,40

ΕΝΘΑΔΕΓΩ
ΚΕΙΜΑΙΔΙΟΓΕΝΙ
ΑΝΟCΝΕΙΚΟΜΗ
ΔΕΥΟΠΟΛΛΩΝ
ΦΙΛΟCΠΡΟΤΕΡΩΝ
ΝΥΝΔΕΚΑΤΗΛΘΟΝ
CΑΙΔΑΟΠΟΛΛΑΠΕ
ΡΙΠΛΕΥCΑCΠΡΟΤΕ
ΡΟΝΝΑΥCΛΗΡΩΝ
ΕΙΤΑΤΟΝΥΝΚΥΒΕΡ
ΝΩΝΠΑΡΗΕΙΝΘΕΡ
ΜΟΙCΛΟΥΤΡΩCΑC
ΘΑΛΙΑΙΔΕΨΟΥΗΔΕ
ΠΙΚΡΑΜΟΙΡΑΟΥΤΩC
ΕΜΙΤΩCΑΤΟΘΕΡΜΙ
ΖΕΙΝΜΕΔΙΟΔΟΥΚΑΙ
ΔΙΑΤΑΥΤΗCΜΟΥΤΗC
CΤΗΛΑΗCΜΗΝΥΩΤΟΙC
ΠΑΡΟΔΕΙΤΑΙCΖΩΝ
ΚΤΩΧΡΩΤΟΓΑΡΘΑ
ΝΕΙΝΠΑCΙΚΕΚΡΑΤΑΙ

0,95

***

ΠΡΟ ἑνὸς αἰῶνος μία Γαλλὶς γνωστὴ διὰ τὴν μεγάλην της παιδείαν, ἡ κυρία B. Briquet, ἐδημοσίευσε ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ναπολέοντος, πρώτου ὑπάτου τότε, λεξικὸν βιογραφικὸν εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκοιν θέσιν ὅλ' αἱ γυναῖκες, αἱ γαλλικῆς καταγωγῆς ἢ ξένης ποῦ εἰς διαφόρους ἐποχὰς ἔπαιξαν εἰς τὴν Γαλλίαν κάποιον ῥόλον εἴτε εἰς τὰ γράμματα, εἴτε εἰς τὴν πολιτικήν. Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο μία ξένη μόνον ἀναφέρεται καταγωγῆς Ἑλληνικῆς, ἡ κυρία Σενιέ, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ συγγραφεὺς ἀφιερώνει τὴν βραχεῖαν αὐτὴν σημείωσιν:

« Ἡ κυρία Σενιέ, μητέρα τοῦ κ. Σενιέ, μέλους τοῦ ἐθνικοῦ ἱνστιτούτου τῆς Γαλλίας, εἶνε συγγραφεὺς δύο ἐπιστολῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἔχει ἀντικείμενον τοὺς χοροὺς καὶ ἡ ἄλλη τοὺς ἐνταφιασμοὺς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Αἱ ἐπιστολαὶ αὐταί, αἱ ὁποῖαι εἶναι καλογραμμέναι, εὑρίσκονται εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῶν « Ἐπιστολῶν περὶ Ἑλλάδος τοῦ Guys » Εἰς τὴν σημείωσιν ὁ Ἀνδρέας, ὁ πρεσβύτερος υἱὸς δὲν μνημονεύεται ὁλότελα, μνημονεύται δὲ μόνος ὁ νεώτερος Marie-Joseph Chénier.

Ἀλλὰ πρέπει — ὅλα αὐτὰ εἶνε πα[illegible]α ἀπὸ ἄρθρον τοῦ κ. Σάθα εἰς τὸν *Hellénisme*· θὰ σημειώσωμεν ὅτι ὁ Ἀνδρέας Σενιὲ ἦτον ἀκόμη τῷ καιρῷ ἐκείνῳ

ας, μὲ μελέτας εἰδικὰς καὶ πλουσίως εἰκονογραφημένον.

Περιλήψεις τῆς νέας σειρᾶς τῶν ***Ἀρχαιολογικῶν Μαθημάτων τῶν Πανεθνηναίων*** ὑπὸ τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλου θὰ δώσωμεν ἀπὸ τοῦ τεύχους τῆς 15 Ἀπριλίου. Αἱ περιλήψεις θὰ ἦναι ἀκριβεῖς μὲ ὅλα τὰ νέα πορίσματα τῆς ἐπιστήμης, μὲ τὴν ἱστορικὴν περιγραφὴν τῆς τύχης τῶν μνημείων εἰς τὰ κύρια σημεῖα των. Θὰ προσπαθήσωμεν νὰ δώσωμεν καὶ εἰκόνας ἀναπαριστώσας τὰ μνημεῖα ὅπως ἦσαν πρὸ τῆς καταστροφῆς των.

Τὴν 10 προσεχοῦς Ἀπριλίου ἀρχίζει ἐν Ἀθήναις τὸ Εον Πανελλήνιον Ἰατρικὸν Συνέδριον. Ἐγγραφαὶ τῶν μελῶν μέχρι 1 Ἀπριλίου.

Δύο ἀπὸ τοὺς ἀριστεῖς τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου, οἱ κ. Γεώργιος Βουτσινᾶς καὶ Ζ. Λ. Παπαντωνίου, ποῦ τόση χάρις καὶ εὐφυΐα στολίζει καὶ τῶν δύο τὸ γράψιμον, ἀνέλαβαν τὴν διεύθυνσιν τοῦ «Ἄστεως», ἀποχωρήσαντος τοῦ κ. Ῥέπουλη.

Ἐπροκηρύχθη διαγωνισμὸς διὰ τὴν κατασκευὴν ἀνδριάντος τοῦ μακαρίτου πρωθυπουργοῦ Θεοδώρου Δηλιγιάννη. Οἱ ὅροι τοῦ διαγωνισμοῦ εἶνε πολὺ περίεργοι ὅμως. Ὁρίζουν ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι πρέπει νὰ εἶνε ὁ ἀνδριὰς ἀνώτερος τοῦ φυσικοῦ «οὕτως ὥστε ἐξ ἱκανῆς ἀποστάσεως νὰ φαίνηται ***ἀνδρομήκης.*** Συνιστοῦν στάσιν ***ῥητορεύοντος.*** Ἰδοὺ κ' ἕνας ὅρος ὁλόκληρος «Τὰ ἔργα θέλει κρίνῃ ἡ ἐπιτροπεία *παραλαμβάνουσα καὶ καλλιτέχνας* ἂν τοῦτο κριθῇ ἀναγκαῖον (!)...». Κ' ἕνας ἄλλος ὅρος ὁλόκληρος: «Ὁ γλύπτης, οὗ τὸ πρόπλασμα ἐγκριθήσεται, ἀναλαμβάνει τὴν ἐκτέλεσιν μόνον τοῦ ἀνδριάντος· διότι περὶ τοῦ βάθρου ἡ ἐπιτροπεία θέλει προκηρύξει προσεχῶς δεύτερον διαγωνισμόν! Ὑπογράφει δὲ καὶ ὁ κ. Μιστριώτης.

Ἀγγέλεται ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου. Εὐχῆς ἔργον. Διότι τὰ ποιήματα τοῦ Σούτσου, ὅσο καὶ μακρὰν τῆς τέχνης, εἶνε μνημεῖον ἱστορικόν.

Εἰς τὸν Mercure de France τῆς 15 Φεβρουαρίου ὁ κ. Δημήτριος Ἀστεριώτης ὁμιλεῖ περὶ τῶν τελευταίων Ἑλληνικῶν βιβλίων καὶ τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος τοῦ κ. Ψυχάρη. Ὁμιλεῖ περὶ τοῦ συνεργάτου μας κ. Παύλου Νιρβάνα ἑνὸς τῶν «initiateurs» τῆς ἐλευθέρας μικτῆς ἡ ὁποία ἐκυριάρχησε εἰς τὴν ὁμιλίαν καὶ ἀρχίζει νὰ ἐπηρεάζῃ σπουδαίως τὴν γραφομένην, περὶ τῆς «Τέχνης καὶ Φρενοπαθείας» καὶ τῆς «Γλωσσικῆς Αὐτοβιογραφίας» τοῦ ἰδίου.

Μᾶς χρειάζεται μία ἔκδοσις τοῦ Κάλβου. Ἡ Μα[illegible]οθήκη δὲν θὰ τὴν ἀναλάβῃ· Τὰ *Παναθ*[illegible] ἀφιερώσουν ἕνα τεῦχος ὁλόκλη[illegible]ον, τὸν σύγχρονον καὶ ἀντί[illegible]τυχον τοῦ Διονυσίου [illegible] ἱδρύσῃ τὸν [illegible]

τοῦ Λευκαδίου Χὲρν τοῦ Ἕλληνο-Ἰάπωνος, ὁ «ἀπεκάλυψε ἀγγλιστὶ τὴν ἰαπωνικὴν ψυχήν. Περ Λευκαδίου Χὲρν ἐγράψαμεν καὶ ἄλλοτε εἰς τὰ «Π θήναια».

Εἰς τὴν Ἰαπωνίαν, γράφει ὁ Τσ[illegible]ουμπούχι, ἡ φιλολ γία εἶναι τὸ χειρότερον ἐπάγγελμα. Ὁ συγγραφεὺ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζήσῃ μὲ τὴν πέν[illegible]ν του μόνον. Πρέπε νὰ ἔχῃ κ' ἕνα ἄλλο ἐπάγγελμα [illegible]πικουρικῶς. Ἀπόμ χειρότερα ὁ δημοσιογράφος. Ἀ[illegible]ρομὴ τούτων εἶνε [illegible] πληθώρα ὄχι τῶν συγγραφέων [illegible]ἀλλὰ τῶν γραφόντων Καὶ αὐτὸ ξεσπᾷ εἰς βάρος τῶν [illegible]ληθινῶν φιλολόγων.

ΕΠΕΡΑΣΑΝ τριάμ[illegible]συ χρόνια ἀφ' [illegible] του τὰ «Παναθήναια» [illegible] ἀπηύθυναν ἔ[illegible] κλησιν διὰ νὰ στήσουν [illegible] δι' εἰσφορῶ[illegible] προτομὴν τοῦ Σολωμο[illegible] εἰς τὰς [illegible] νας, τιμῶντα τὸν μεγα[illegible]τερ[illegible] τῆς νέας Ἑλλάδος. Δὲν [illegible]ἠθε[illegible] σεβασμοῦ πρὸς τὸν ποι[illegible]τὴν [illegible] θωμεν τὰ σπίτια καὶ τὰ γ[illegible] Σχεδὸν ἀφήσαμεν τὸ κοιν[illegible] θεσίν του. Ἐσχηματίσθη[illegible] σὸν τῶν 2000 δραχμ[illegible] ται ὅμως ἀκόμη τοῦλ[illegible] δραχμαί. Ἐπαναλαμβάνομ[illegible] σίν μας καὶ σήμερον μὲ τὴ[illegible] ὅτι ὅσοι δὲν ἐπρόσεξαν ἴσ[illegible] σπεύσουν τώρα νὰ συντελέσ[illegible] περάτωσιν τοῦ ἔργου. Εἶνε [illegible] πρωτεύουσα νὰ δείξῃ εἰς τὸν πο[illegible] *Ὕμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν* καὶ τῶ[illegible] *θέρων Πολιορκημένων* ὅτι γνωρίζ[illegible] τιμᾷ τὰ τέκνα ποῦ ἐδόξασαν τὴν πατ[illegible]

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Η ΑΓΑΠΗ ὑπὸ Χ. Χρηστοβασίλη. Ἀθήνα τυπογραφεῖον Π. Α. Πετράκου.

ΟΙ ΣΚΙΕΣ ΜΟΥ ποιήματα Δημητρίου Ταντ Ἀθήνα 1906.

Διορθώσεις :

Εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος ἡ εἰκὼν τοῦ Σο[illegible] ἐγράφη ὡς εἰκὼν τοῦ Αἰσχ[illegible] ἀντὶ [illegible]

Ἀ[illegible]έλλονται :

[illegible]ΡΙ[illegible]ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ [illegible] [illegible]λιτικὴ 1837-1903 εἰς δ[illegible]

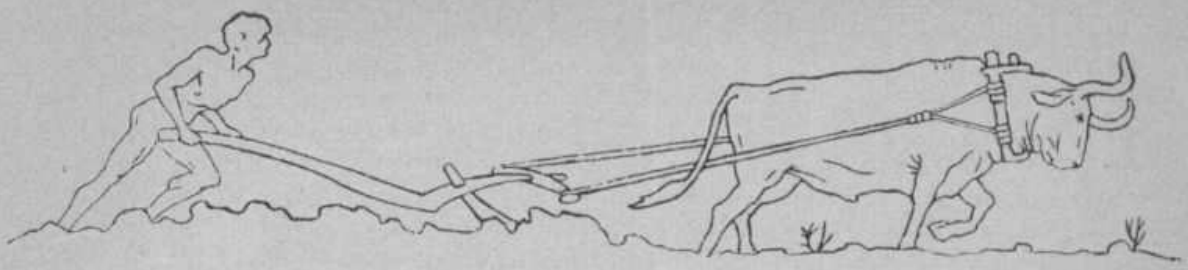
ΕΑΡΙΝΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ Ν. ΓΥΖΗ

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ * ΑΘΗΝΑΙ * ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1906-
ΣΕΠΤΕΜΡΙΟΣ 1906 * ΤΟΜΟΣ ΙΒ'.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ
ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 15
ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1906

Η ΑΝΟΙΞΙΣ

Ἠθελήσαμεν νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας μίαν εἰκόνα τῆς ἀνοίξεως καὶ ἐθέσαμεν πρὸς τοῦτο τὰ ἑπόμενα δύο ἐρωτήματα εἰς μερικοὺς συνεργάτας μας λογογράφους καὶ καλλιτέχνας.

1.— Αἰσθάνεσθε ὅτι ἔχει, εἴτε ὅτι εἶχε ποτὲ ἐφ' ὑμῶν ἐπίδρασιν ἡ ἄνοιξις καὶ ποίαν; Θελήσατε νὰ μᾶς ζωγραφίσετε τὸν ἑαυτόν σας ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀνοίξεως ἀκριβῶς καὶ λεπτομερῶς.
2.— Μήπως ἄλλη παρὰ τὴν ἄνοιξιν ὥρα τοῦ ἔτους σᾶς ἐπιδρᾷ περισσότερον;

Δημοσιεύομεν παρακάτω τὰς ἀπαντήσεις κατὰ τὴν χρονολογικὴν σειρὰν ποῦ τὰς ἐλάβαμεν.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

Μὲ τὸ τελευταῖον ἔντομον, ποῦ χοροπηδᾷ εἰς τὸ φῶς, καὶ μὲ τὸ τελευταῖον λουλούδι τοῦ ἀγροῦ, ἔρχομαι νὰ σᾶς δώσω τὴν ἰδίαν ἀπάντησιν. Διότι ἀπὸ τὴν ἀόριστον χημικὴν ψυχὴν τῶν ἀνοργάνων ἕως τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, δὲν θὰ ὑπάρξῃ ψυχὴ νὰ σᾶς ἀπαντήσῃ διαφορετικά. Τὸ πᾶν αὐτὴν τὴν στιγμὴν μεθᾷ τὴν μεγάλην μέθην

Ἀλλὰ ζητεῖτε νὰ σᾶς ζωγραφίσω τὴν ἰδικήν μου. Καλύτερα νὰ μὴν τὸ ἐζητούσατε. Μέσα εἰς τὴν μεγάλην ἐαρινὴν βακχείαν, μία ψυχὴ «περίλυπος μέχρι θανάτου», μόνον ὅταν τραγουδῇ τὴν θλῖψιν της ἢ ὅταν τὴν φονεύῃ μαζὶ μὲ τὸν ἑαυτόν της, κάμνει μίαν ὡραίαν πρᾶξιν. Κ' ἐγὼ δὲν ἔχω τὴν δύναμιν διὰ τὸ ἕνα, τὴν τόλμην διὰ τὸ ἄλλο.

Ἡ ψυχή μου μεθᾷ τὴν οἰκουμενικὴν μέθην. Τὸ ἐννοεῖ ἀπὸ τὴν θλῖψιν της. Κάθε μέθη ποῦ ἐγνώρισα, εἶχε τὴν ἰδίαν ἔκφρασιν. Τὸ οἰνόπνευμα, τὰ ναρκωτικά, ὁ ἔρως, ἡ ὡραιότης, ὑπεράνω ὅλων τὸ Ἔαρ. Ἡ μέθη τῆς ἥβης ἀπαράλλακτα. Αὐτὴ ἐγέννησε τὸν πεσσιμισμόν μου. Καὶ ὅμως πόσον ἐλεεινὸν εἶνε νὰ καταντήσῃ εἰς αὐτὸν τὸν τύπον ὁ φυσιολογικὸς καὶ φιλοσοφικὸς ὁρισμὸς τῆς μέθης, διὰ μίαν ψυχήν. Πόσον ἐλεεινὸν καὶ ἀξιοδάκρυτον!

Ἀλλὰ διατί τάχα; Εἶνε ἄραγε ἡ ἔλλειψις τῆς τελείας ἐναρμονίσεως μὲ τὴν φύσιν, ἕνας καρπὸς καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοὺς ὁλεθρίους καρποὺς τῆς σκέψεως; Ἡ ἔλλειψις καὶ ἡ συνείδησις τῆς ἐλλείψεως; Εἶνε τὰ πράγματα ποῦ ἐπανέρχονται καὶ ξαναζοῦν καὶ ξαναθριαμβεύουν, ἐμπρὸς εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν πραγμάτων ποῦ φεύγουν καὶ χάνονται καὶ ἀτιμάζονται; Εἶνε τὸ δραμα τῆς θριαμβευτικῆς ἀδιαφορίας τῆς φύσεως, εἰς τὴν ἔντασιν τῆς ζωῆς της, ἀπὸ τὴν ἐλεεινὴν αὐτοσυνείδησιν τοῦ ἐφημέρου ἀτόμου; Εἶνε ἡ κατάρα τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ ἐλησμόνησεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον παραλήρημά του ὅτι εἶνε ζῶον, κ' ἔκαμε τὸν ἑαυτόν του ἀποσυνάγωγον τῶν ἱερῶν ὀργίων τῆς Φύσεως; Τί εἶνε; Κάτι ἀπ' ὅλα αὐτὰ καὶ ἴσως ὅλα μαζί.

Μ' ἐρωτήσατε καὶ σᾶς ἐξωμολογήθην. Καλύτερα νὰ ἤμουν ἕνα ἔντομον μέσα εἰς τὸν χορὸν τῶν ἐντόμων, καὶ ἕνα λουλούδι μέσα εἰς τὰ

λουλούδια τοῦ ἀγροῦ. Τὸ νὰ μὴν εἶμαι, ἰδοὺ ἡ θλῖψις.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

1.— Διαβάζω εἰς τὸν Καζαμίαν: *Ἀρχὴ τοῦ ἔαρος, Τετάρτη, 8 Μαρτίου, ὥρα 8 καὶ 33′ π. μ.* Ἡ ἰδική μου Ἄνοιξις ὅμως, ἐκεῖνο τουλάχιστον ποῦ τὸ λέγω Ἄνοιξιν καὶ ποῦ αἰσθάνομαι τὴν ἐπίδρασίν του, ἀρχίζει πολὺ ἐνωρίτερα. Παρὰ πίσω ἀπὸ τὸν συνήθως ἀνοιξιάτικον Φεβρουάριον τῶν Ἀθηνῶν, παρὰ πίσω ἀπὸ τὸν ἀνοιξιάτικον Ἰανουάριον: ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Δεκέμβριον. Καὶ εἰς τὴν χρονολογίαν τὴν γενικὴν καὶ ἐπίσημον τῆς ἐνάρξεως, εἰμπορῶ ἂν θέλετε νἀντιτάξω μίαν ἄλλην, μὲ τὴν ἰδίαν σχεδὸν ἀκρίβειαν: *9 Δεκεμβρίου*. Συμπίπτει, βλέπετε, μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ χειμῶνος ἡ ἰδική μου ἄνοιξις! Ἀλλὰ μὴ λησμονῆτε ὅτι εἶνε αἱ χειμεριναὶ λεγόμεναι τροπαὶ τοῦ Ἡλίου τὴν 9 Δεκεμβρίου, ὅτι δηλαδή, ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι ἐγίνετο ὡς τώρα, ἡ ἡμέρα μου ἀρχίζει νὰ μεγαλώνῃ καὶ ἡ νύκτα νὰ μικραίνῃ. Λοιπόν, ἡ περίοδος αὐτὴ τοῦ φωτός, ἀπὸ τὰς χειμερινὰς τροπὰς ὡς τὰς θερινάς, ὅταν ἀρχίζῃ πάλιν ἀνεπαισθήτως ἡ βασιλεία τοῦ σκότους, — αὐτὸ τὸ θαυμάσιον ἐξάμηνον, τὸ ὁποῖον θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι εἰς τὰ εὐτυχῆ κλίματά μας, περιλαμβάνει ἀπ' ὀλίγον καὶ τὰς τέσσαρας ἐποχάς, ἀλλὰ φωτεινὰς καὶ ὡραίας, — μ' ἐπηρεάζει κ' ἐμέ, ὅπως, ὑποθέτω, ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Τὴν ἐπίδρασίν της τὴν αἰσθάνομαι, σαφῶς καὶ ὡρισμένως, ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ Δεκεμβρίου· ἐξακολουθεῖ τοὺς ἄλλους μῆνας νὰ ἐντείνεται· φθάνει εἰς τὴν ἀκμήν της τὸν Ἰούνιον· καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα, ἐλαττόνεται σιγὰ-σιγὰ καὶ παύει ὁλοτελῶς.

Τὴν ἐπίδρασιν αὐτὴν ἠμποροῦσα νὰ ὁρίσω ὡς *αὔξησιν ζωτικότητος*. Ἀλλ' ἴσως ἐπιθυμεῖτε λεπτομερέστερον προσδιορισμόν.

Ὅπως γνωρίζετε, κάθε ἀνθρώπου αἴσθημα εἶνε ἢ *ἔρως* ἢ *μῖσος*. Ὅλα ἀνάγονται εἰς αὐτὰ τὰ δύο. Ὁ πόθος μιᾶς ὡραίας σαρκός, ὁ πόθος μιᾶς ὡραίας ψυχῆς, ἡ στοργή, ἡ φιλία, ἡ καθαυτὸ ἀγάπη, ὁ θαυμασμός, ὁ ἐνθουσιασμός, ὁ οἶκτος, ἡ συγκίνησις ποῦ μᾶς προξενεῖ ἕνα καλλιτέχνημα, ὅλα αὐτὰ *ἔρως*. Ἡ ἀηδία, ἡ ἀπέχθεια, ἡ ἀποστροφὴ ποῦ μᾶς προξενεῖ κάθε ἄσχημον πρᾶγμα, ὁ πόθος τῆς ἐκμηδενίσεώς του, ἡ ἔχθρα πρὸς ὅ,τι μᾶς βλάπτει καὶ μᾶς ἐμποδίζει, ὅλ' αὐτὰ *μῖσος*. Σᾶς τὸ ὑπενθυμίζω διὰ νὰ μὴν ἐκπλαγῆτε — καὶ νὰ μὴ σκανδαλισθῆτε, — ὅταν ἀκούσετε ὅτι ἡ περίοδος τοῦ φωτός, ἡ Ἄνοιξις, μὲ κάμνει ἐν γένει *ἐρωτικώτερον*. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι οὔτε τὸν χειμῶνα δὲν εἶμαι ἐχθρὸς κανενός. Ποτέ μου δὲν ἐπόθησα νὰ σουβλίσω κανένα, παρὰ κάποτε τὸν ἑαυτόν μου. Ἄλλοτε, ὅταν ἤμουν πολὺ νέος, καὶ πολὺ ἄπειρος, καὶ πάρα πολὺ ἀμαθής, ἐμισοῦσα καὶ ἀνθρώπους, μὲ τὴν κακὴν σημασίαν τοῦ μίσους. Δόξα σοι ὁ θεός, ἀπὸ αὐτὸ τὸ ζωῶδες αἴσθημα ἐλυτρώθηκα πρὸ πολλοῦ. Τώρα τὸ μῖσος μου τὸ ἀληθινὸν περιορίζεται εἰς κάποια ἀφῃρημένα, εἰς κάποιας ἰδέας· ὅσον διὰ τοὺς ἀνθρώπους, μοῦ φθάνει ποῦ ἀρκετοὺς χωρὶς νὰ θέλω τοὺς ἀηδιάζω καὶ ποῦ ἄλλους τόσους τοὺς περιφρονῶ κατάβαθα. Ἔ, λοιπόν! τὴν ἄνοιξιν τὰ αἰσθήματά μου αὐτὰ γλυκαίνονται, ἡμερεύουν, μαλακόνουν. Οἰκτείρω, λυποῦμαι τοὺς ἀνθρώπους ποῦ μοῦ προξενοῦν ἀηδίαν καὶ ποῦ μοῦ ἐμπνέουν περιφρόνησιν. Ἀρχίζω νὰ τοὺς βλέπω μὲ μάτι διαφορετικόν, καὶ νὰ λέγω: γιατί τάχα; οἱ καϊμένοι... Ὅσους δὲ ἀγαπῶ, τώρα τοὺς ἀγαπῶ περισσότερον. Αἰσθάνομαι μέσα μου σὰ μιὰ εὐτυχία, ποῦ θέλω νὰ τὴν μεταδώσω καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Κάμνω ὅσον περισσότερον εἰμπορῶ καλόν. Ἡ ἀδιαφορία ἢ χειμωνιάτικη ὑποχωρεῖ εἰς ἕνα ἀνοιξιάτικον ἐνδιαφέρον, ποῦ ἀναπτύσσεται μέσα μου ὅσο εὑρίσκει τόπον, (διότι κατὰ βάθος, πάντα εἶμαι ἐγωϊστὴς καὶ ἀδιάφορος). Ἄλλην φορὰν καὶ ὁ καθαυτὸ ἔρως ἐξυπνοῦσεν εἰς τὴν ψυχήν μου τὴν ἄνοιξιν· καὶ ἢ ἐγύριζα σὲ παλιὲς μου ἀγάπες, ἢ ἔπλαθα καινούργιες. Αὐτὸ ἐπέρασε σιγὰ-σιγὰ μὲ τὴν ἡλικία... Καὶ ἂν ἔμενε ἀκόμη κανένα ἴχνος, δὲν θὰ τὸ ἔλεγα, ἐντρεπόμενος τὲς ἄσπρες μου τρίχες.

Aimer c'est agir! κατὰ τὸ προσφιλὲς λόγιον τοῦ Οὐγγώ. Ἀφοῦ ἡ ἄνοιξις μὲ κάμνει ἐρωτικώτερον, εἶνε περιττὸν νὰ προσθέσω ὅτι μὲ κάμνει δραστηριώτερον, ἐνεργητικώτερον, ζωηρότερον καὶ εὐτυχέστερον. Ζῶ τελοσπάντων καὶ τὸ αἰσθάνομαι καὶ μοῦ ἀρέσει. — Ὅσον διὰ τὴν διάνοιαν, καὶ αὐτὴ βέβαια ἔχει τὴν ἐπίδρασίν της, ἀφοῦ δὲν εἶνε κάτι ἀνεξάρτητον. Τὴν ἄνοιξιν συλλαμβάνω συχνότερα, σκέπτομαι εὐκολώτερα, ἐργάζομαι καλλίτερα. Γράφω συνήθως ὅ,τι ἐσχεδίασα τὰς προηγουμένας ἀνοίξεις, καὶ σχεδιάζω ὅ,τι θὰ γράψω τὰς ἑπομένας. Θὰ εἶμαι ὁ πιὸ δυστυχὴς ἄνθρωπος, ἂν ποτὲ μοῦ ἔλθῃ ἄνοιξις χωρὶς νὰ αἰσθανθῶ αὐτὴν τὴν ἐπίδρασιν. Στοχάζομαι ὅτι αὐτὸ θὰ εἶνε τὸ γῆρας τὸ πραγματικόν!

2. — Ὄχι.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Εἶχε βέβαια, ἔχει καὶ θὰ ἔχῃ πιστεύω ὡς ποῦ νὰ κλείσω τὰ μάτια. Ἡ καρδιά μου, ἡ βαρειά καρδιά μου, σὰ νὰ λεπτύνεται, κι' ὅλα γύρω μου — ὄξω ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους, φτοῦ! — μοῦ φαίνονται ὄμορφα καὶ τέλεια καὶ πολύ, μὰ πάρα πολὺ ἰδανικά. Τὸ περίπνευμά μου εἶνε μιὰ δίψα ἄσβυστη γιὰ τὴν *Ἀγάπη*.

Ἔπειτα μοῦ ξυπνάει ὁ πόθος τῶν ταξειδιῶν, μεγάλων ταξειδιῶν σὲ γαλάζες θάλασσες, ποῦ νὰ μὲ φέρνουν σὲ πολιτείες παρὰ σὲ ἄγρια κ' ἐρημικὰ ἀκρογιάλια. Μὰ περισσότερο θέλω ταξείδια στεριανὰ καὶ νὰ πηγαίνω, νὰ πηγαίνω, νὰ πηγαίνω, δίχως σκοπὸ καὶ δίχως τέλος νὰ πηγαίνω. Ἰσκιερὰ λαγκάδια, τετράψηλα βουνά, δάση ἀπάρθενα, βρυσοῦλες χορταριασμένες, χαλάσματα, γκρεμίσματα, τσακίσματα. Νὰ ἤμουνα, λέει, κλεφτόπουλο, νὰ ἤμουν τουρκόγυφτος, ἡ ψυχὴ τῆς ἐρμιᾶς, μὰ νὰ ἤμουν ὅ τι εἶμαι.

Α. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

Ἡ ἄνοιξις μὲ συγκινεῖ καὶ μὲ θέλγει. Αἰσθάνομαι παλμοὺς χαρᾶς εἰς τὸ στῆθος μου, ὅταν βλέπω τὴν φύσιν ν' ἀναγεννᾶται καὶ νὰ σκορπίζῃ τὰ θέλγητρα γύρω της.

Ἀλλὰ καμμία ἄνοιξις δὲν ἀξίζει δι' ἐμὲ ἐκείνην ποῦ εὑρίσκω εἰς τὴν τέχνην μου· καὶ ὅταν αἱ χεῖρες μου πλησιάζουν νὰ δημιουργήσουν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡ ψυχή μου ἐφαντάσθη, τότε τὸ πᾶν εἶναι ἄνοιξις γύρω μου, καὶ αὐτὸ τὸ χιόνι ποῦ πέφτει φαντάζομαι πῶς εἶναι τὰ πέταλα ἀνθισμένης ἀμυγδαλιᾶς μὲ τὰ ὁποῖα ἡ ἄνοιξις ραίνει τὴν φύσιν.

Τότε ζωογονοῦμαι, αἰσθάνομαι τὸ αἷμα μου νὰ κυκλοφορῇ ταχύτερα, γεμίζω ἀπὸ ἐλπίδας καὶ ἔχω διάθεσιν νὰ γελάσω, νὰ τραγουδήσω, νὰ ζήσω, νὰ δημιουργήσω, ἀγαπῶ τὸν κόσμον ὅλον, ἔχω τὴν ἄνοιξιν εἰς τὴν ψυχήν μου!

ΚΛΕΟΝΙΚΗ ΑΣΠΡΙΩΤΟΥ

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἡ ἄνοιξις ἐνεῖχεν ἄλλοτε δι' ἐμὲ ἕνα ἄρρητον θέλγητρον. Σιγὰ - σιγὰ τὸ θέλγητρον αὐτὸ μετεβάλλετο εἰς ὀδύνην καὶ μέχρι τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε νὰ θεωρῶ πλέον τὴν ἄνοιξιν ὡς μίαν εἰρωνείαν τῆς Δημιουργίας κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ἔκτοτε, χωρὶς νὰ εἶμαι ὀπαδὸς τῆς ρομαντικῆς σχολῆς, δὲν γνωρίζω διατί ἡ ἀγάπη μου ἐστράφη πρὸς ὅλα τ' ἀντικείμενα ποῦ φθίνουν. Δὲν μὲ πιστεύετε; Ἐν τούτοις ἰδοὺ τί ἐψιθύριζαν, πρὸ ἐτῶν ἀκόμη τὰ χείλη μου, πρὸς τὴν ἄνοιξιν, ἕνα πρωῒ τοῦ Μαρτίου.

Νά, ποὺ σᾶς βλέπω γύρω μου, νεόβλαστα λουλούδια,
Τὴν εὐωδιά σας ἔτοιμα ν' ἁπλώσετε καὶ πάλι,
Κ' οἱ κάλυκες ποὺ κρύβετε μές' τ' ἁπαλά σας [χνούδια,
Μιᾶς ἄνοιξης καλόχυμης μοῦ ὑπόσχονται τὰ κάλλη.

Μὰ τὴν ψυχή μου αἰχμάλωτη ς' τοῦ πόνου της τὰ [πλάτια
Δὲν τὴν ξιππάζει ἡ πρόσκαιρη τῆς νιότης σας ἀβρότη
Γιατ' ὅπου κιᾶν ἐστράφηκαν τ' ἀπόκρυφα της [μάτια
Εἶδαν παντοῦ τὴν ἄγρια τοῦ Δεκεμβρίου γυμνότη!

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

Ἕνα ὡραῖο χαριτωμένο παιδάκι, γελαστὸ γελαστό, μὲ κόκινα μαγουλάκια, πολλές, ὅλων τῶν εἰδῶν, χρωματιστὲς κορδέλλες. Σχεδὸν σὰν ψεύτικο. — Τί κάνετε μαζί του; — Παίζετε. Γελᾶτε. Γίνεσθε καὶ σεῖς παιδὶ μαζί του. Τὸ ἀγαπᾶτε. Τὸ χαϊδεύετε. Τὸ φιλᾶτε ἀθωότατα καὶ τὸ ἀφίνετε.

Σᾶς ἀφίνει τίποτε μέσα σας;

Ἴσως ἕνα μικρὸ συννεφάκι νοσταλγίας πρὸς τὴν εὔκολον ἡλικίαν του καὶ τίποτε ἄλλο. Αὐτὴ εἶνε γιὰ μένα ἡ *Ἄνοιξις*.

Τοὐναντίον, ὅλαι αἱ ἄλλαι ὧραι τοῦ ἔτους, ὀλιγώτερον ὡραῖαι, ὀλιγώτερον *ἐπαγγελματικῶς* ὡραῖαι, ὀλιγώτερον ἀρωματώδεις, ὀλιγώτερον παρδαλαί, μηδ' αὐτοῦ τοῦ θέρους ἐξαιρουμένου, μοῦ δίδουν ἑκάστη μίαν συγκίνησιν βαθυτέραν. Ἰδιαίτατα ὅμως καὶ ἐξαιρετικῶς τὸ Φθινόπωρον. Αὐτὸ τὸ Ὠχρὸν Φθινόπωρον. Τὸ Ἅγιον Φθινόπωρον.

Ἐνθυμοῦμαι, ἤμουν ἀκόμη παιδὶ ὅταν ἐπήγαινα ἀπο πίσω ἀπὸ τὸ Ζάππειον τὸ ἀπόγευμα γιὰ νὰ ἴδω τὸ Φθινόπωρον. Ἐνόμιζα ὅτι ἔβλεπα τὸν Θεόν. Τί κάνει κανεὶς ὅταν βλέπῃ τὸν Θεόν; — Γονατίζει. Προσκυνᾷ. Γίνεται Δαβίδ .....
Εὐλογητὸς ὁ Θεός!

Ἴδετε πόσον ἡ Φύσις εἶνε *μεγάλη*!

Ἔπαιξε. Ἐγέλασε. Εἶπε ὅλα της τὰ τραγούδια. Ἐκολύμβησε μέσα 'στὴς μυρωδιές. Ἐμέθυσεν ἐπάνω στὰ χορτάρια. Ὠργίασεν ἐπάνω στὸ χῶμα. Ἤπιε, ἤπιε, ἐφούσκωσε, ἄναψε, ἔκαψε, ἔπνιξε, ἔστειλε στὸ φρενοκομεῖο τοὺς μισοὺς καὶ στὸ τέλος ἀπέκαμε.

Συνῆλθε. Ἀναστέναξε ἕνα βαθὺν ἐνδόμυχον ἀναστεναγμὸν καὶ μετενόησε.

Μυστήριον! Μετὰ τὸν ἐξαγνισμόν της ἔγεινε σχεδὸν ἄϋλος. — Τὴν θέλετε; Μὴ σκύβετε. Ση-

κώσατε τὰ μάτια σας ὀλίγον ψηλότερα ἀπὸ τὸ χῶμα. Εἶνε μέσα στοὺς πλατάνους ποῦ σκορπίζουν κίτρινα φύλλα. Μέσα στὰ κυπαρίσια ποῦ στενάζουν. Ἀκόμη πειὸ πάνω στὸν Οὐρανό. Στὰ σύννεφα τὰ βαρειὰ τοῦ Φθινοπώρου. . . . στὸν *Οὐρανό*! — Ἡ Φύσις εἶνε μέσα εἰς τὰ μεγαλοπρεπέστερά της χρώματα. Τὰ πλουσιώτερα, τὰ φειδωλότερα συγχρόνως καὶ τὰ ἁρμονικώτερα. Εἰς τὸ πρόσωπό της δὲν ἔμεινε τίποτε ἀπὸ τὰ ρόδινα χρώματα τῆς ἀνοίξεως. Εἶνε κέρινη. Τὰ μάτια της ἔχουν ἕναν μαῦρο γῦρο ποῦ ἄφισε τὸ παρελθόν. Ἔχει μίαν ἔκφρασιν Μαγδαληνῆς μετανοούσης. Ὅ,τι καὶ ἂν εἶνε, ἔτσι εἶνε *ἀκόμη πιὸ ὡραία*. Σᾶς ἔρχεται νὰ τῆς ἀνάψετε ἕνα κερί. — Γίνεσθε δικός της. Τῆς προσφέρετε ὅ,τι ἔχετε πολυτιμότερον. *Τὴν λατρείαν σας!*

Ποιὸς θὰ πίστευε ποτὲ ὅτι αὐτὴ εἶνε τὸ παιδάκι ἐκεῖνο μὲ τὰ κόκινα μάγουλα ποῦ φοροῦσε τὴς πράσινες, τὴς κόκινες, τὴς γαλάζιες, τὴς καναρινιὲς κορδέλλες!. . . .

ΠΑΥΛΟΣ ΜΑΘΙΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ ἐρώτησή σας μὲ φέρνει σὲ πολλὴ στενοχώρια. Τόσα χρόνια ποῦ ζῶ στὴν Ἀλεξάνδρεια ὁμολογῶ φανερὰ ὅτι δὲν καταλαβαίνω πότε ἀρχίζει ἡ Ἄνοιξη καὶ πότε φεύγει. Ἐκεῖ δυστυχῶς ὁ κόσμος μόνο γιὰ μιὰ ἄνοιξη ἐνδιαφέρεται. Γιαὐτὴν ζῇ, γι' αὐτὴν κινεῖται, γι' αὐτὴν τρέχει ἐπάνω κάτω, γι' αὐτὴν ἐρωτᾷ νὰ μάθῃ πρωΐ, μεσημέρι καὶ βράδυ. Γιὰ τὴν ἄνοιξη τοῦ μπαμπακιοῦ.

Ἄνοιξην ἔνοιωσα μόνον αὐτὲς τὶς ἡμέρες, καὶ πρὸ πάντων μιὰ μέρα στὴν Καλλιθέα ποῦ πῆγα γυρεύοντας τὸ σπίτι ἑνὸς ἀκριβοῦ μου φίλου καλλιτέχνου, καὶ περπατοῦσα ἀνάμεσα στοὺς ἀνθισμένους ἀσφοδελούς, καὶ μάζευα κάτι μικρὰ γαλάζια λουλουδάκια. Γιὰ μιὰ στιγμὴ αἰσθάνθηκα μιὰ χαρὰ μὲς στὴν ψυχή μου, ποῦ εἶμαι ζωντανὸς καὶ χαιρόμουνα ὅλην αὐτὴ τὴν ὁμορφιὰ τριγύρω. Καὶ ἐψιθύρισα ἀπὸ μέσα μου — Μακάριοι οἱ ζῶντες.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ ποῦ τόσο δυνατὰ μᾶς ἐζωγράφισαν τὴν ἀπέγθεια τους στὸν Ἅδη καὶ τὴ μεγάλη τους ἀγάπη στὴ Φύση καὶ στὴ Ζωή, πρέπει δίχως ἄλλο σὲ τέτοια ὥρα τοῦ ἔτους νὰ ἔχουν ἐμπνευσθῇ τοὺς στίχους τους. Κι' ὅταν ἀπὸ πάνω ἄκουα τὰ πουλάκια νὰ κελαηδοῦν, τότε θυμήθηκα δυὸ ὄμορφους στίχους τοῦ Οὔλανδ ποῦ τόσο ταιριάζουν μὲ τὴν μαγεμένη Ἀττικὴ σ' αὐτὴν τὴν ὥρα,

Ποῦ πάνω κελαηδοῦνε τὰ πουλιὰ
καὶ κάτω ἀνθεῖ τοῦ κάμπου τὸ χορτάρι.

Κ' ἐξακολούθησα τὸ δρόμο μου, ἀνάμεσα στοὺς ἀνθισμένους ἀσφοδελοὺς καὶ στὰ μοσχοβολημένα χαμομήλια.

ΠΑΥΛΟΣ ΓΝΕΥΤΟΣ

Ἔξω εἶνε ἀκόμη ἄνοιξις.

Ὥστε τὴν στιγμὴν αὐτὴν ποῦ μ' ἐρωτᾶτε ἡ μεταβολὴ ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν της ἔχει συντελεσθῇ, ἔχω συνηθίσει τὸν νέον ἐαρινὸν ἑαυτόν μου καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ σᾶς πῶ πόσο ἀκριβῶς διαφέρει ἀπὸ τὸν χειμωνιάτικον, ἢ ἀπὸ τὸν φθινοπωρινὸν ἑαυτόν μου.

Εἶνε Ἀπρίλης μάλιστα. «Ὁ Ἀπρίλης μὲ τὸν ἔρωτα ποῦ χορεύει καὶ γελᾷ». Ὁ Διονύσιος Σολωμὸς ἔκαμε τὸν ὕμνον τοῦ ἔαρος μ' ἕναν του στίχον:

Ὅποιος πεθάνει σήμερα χίλιες φορὲς πεθαίνει.

Κάποτε τὸ ἐπίστευα. Τόρα ἡ ἄνοιξις δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νά μὲ ἀγαπήσῃ μὲ τὴν ζωήν. Εἶμαι τελείως, ὁ τελείως ἀδιάφορος. Ἠμπορῶ νὰ πῶ ὅτι κάτω ἀπὸ τὸ καταπληκτικὸν φῶς τῆς ἐαρινῆς μεσημβρίας ὁ πόνος μου γίνεται περισσότερον φωτεινὸς καὶ ξυπνᾷ ὡσὰν ἀπὸ λήθαργον. Καὶ τὸν ἀγαπῶ περισσότερον. Θέλω νὰ εἶνε τότε πνεῦμα ἀπὸ τὸ πνεῦμα μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου.

Βλέπω κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρό μου ν' ἁπλώνεται ἡ ἄνοιξις. Ὅλα τὰ πράσινα καὶ ὅλα τὰ ῥόδινα καὶ ὅλα τὰ κυανᾶ. Τὸ βαρὺ ἄρωμα τῆς τζιτζιφιᾶς ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι μας θὰ πλημμυρίσῃ πάλιν τὰ μονοπάτια τοῦ κήπου μας καὶ ἡ μέθη ἀπὸ τὸ βαρὺ ἄρωμα θὰ εἶνε ἄλλην μίαν φορὰν στεναγμός...

Ἔξω εἶνε ἀκόμη ἄνοιξις.

Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν εἶνε βαρεῖα καὶ ἀσφυκτική. Ἔχει τόσο πολὺ φῶς ποῦ μὲ κουράζει. Καὶ τὸ ἄρωμα της εἶνε πολὺ πάρα πολὺ ἀνθρώπινον.

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἡ ἄνοιξις, ἀπὸ πνεῦμα ποῦ ἦτον, ἔγεινε γυναῖκα. Φιλάρεσκη, ἀγαπᾷ τὰ πολύχρωμα ῥοῦχα, φλυαρεῖ μὲ τὰ κελαδήματα τῶν πουλιῶν καὶ μοῦ εἶνε σχεδὸν ἀντιπαθητική...

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

Ἀνοιγω τὸ παράθυρον: Ἀνατολὴ μπροστά μου·
Μυριόχρωμος ὁ οὐρανός, μύριανθ' οἱ κῆποι πέρα·
Μύρια πουλλιὰ κελαδητὰ ραντίζουν τὸν ἀέρα.
Μὰ πειότερ' ἀπὸ τὰ πουλλιὰ σκορπιοῦντ' αἰσθή-
[ματά μου.

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΙΝ

Χαῖρε ποῦ σὲ περίμενα καὶ ποῦ σε προσδοκοῦσα,
Ἄνοιξι τῶν κορυδαλῶν καὶ τῶν ἀνθῶν μητέρα!
Μοῦσα,
Ἐσύ σαι ἡ Μοῦσα τῆς χαρᾶς στὸν κρυσταλλένιο ἀέρα.

Ἦλθε τὸ φῶς δροσιστικὸ ποῦ τόσο τὸ ἀγαποῦσα,
ὡσὰν τὸ ζωντανὸ νερὸ πηγῆς στὰ δάση πέρα,
μακριὰ ἀπὸ κάθε πόνο μας μακριὰ ἀπὸ κάθε δίψα.
Καὶ σμίγει — ὅσιον φίλημα — ἡ Γῆ μὲ τὸν Αἰθέρα.

Χαῖρε ποῦ σ' ἐπερίμενα, μητέρα καὶ ἀγαπητικιά,
ὁ ἀπόμονος στὸν πόνο μου δὲν θἄμαι πιὰ μονάχος
θὰ ξανανθίσῃ τὸ βουνὸ καὶ θὰ ῥοδίσῃ ὁ βράχος.

Κ' ἴσως ἡ Φύσις, πιὸ σοφὴ καὶ πιὸ πονετικιά,
σ' ἐσὲ τὴν στοργὴν ὅλη της κλείνοντας, θενὰ δώσῃ
ὁ πόθος τὶς θεῖες φτεροῦγες του ξανὰ νὰ τὶς ἁπλώσῃ.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ἐχάσαμεν κατ' αὐτὰς μίαν ζωὴν γεμάτην ἀπὸ δρᾶσιν, μίαν προσωπικότητα συμπαθῆ, ἕνα μύστην σεμνότατον τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης, ἕνα ἄριστον πολίτην τὸν κεφαλλῆνα Γεράσιμον Μαυρογιάννην, ὁ ὁποῖος ἀπὸ ἐτῶν εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς Κέρκυραν. Ἂν καὶ ὀγδοήκοντα τριῶν ἐτῶν, ἐξηκολούθει νὰ ἔχῃ τὸ ζηλευτὸν ἰδεῶδες τῆς ἐργασίας καὶ κατεγίνετο εἰς μελέτας καὶ συγγραφάς. Κατ' αὐτὰς μάλιστα μᾶς ἐζήτησε πληροφορίας περὶ τοῦ ζακυνθίου ζωγράφου Τζοκου, διότι ἑτοίμαζε, διὰ τὰ «*Παναθήναια*», τὴν βιογραφίαν τοῦ καλλιτέχνου τούτου. Μελετῶν καὶ συγγράφων, ὁ σεβαστὸς οὗτος φίλος εὕρισκε παρηγορίαν καὶ ἀνασασμὸν ἀπὸ τοὺς πόνους, τοὺς ὁποίους τοῦ ἐπροξένησεν ὁ ἄσπλαγχνος θάνατος, ἁφαρπάζων ἀπὸ τὰς ἀγκάλας του τόσας ἀγαπητὰς ὑπάρξεις.

Τὴν πρώτην ἐκπαίδευσιν ἔλαβεν εἰς Κεφαλληνίαν, ἔπειτα δὲ μετέβη εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Διὰ τῆς συνεχοῦς μελέτης ἀπέκτησε πολλὰς γνώσεις. Ἔδειξε μεγάλην ἀγάπην ὄχι μόνον εἰς τὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ζωγραφικήν, τῆς ὁποίας ἔγεινεν εἰδήμων.

Τοῦ Μαυρογιάννη ἡ δρᾶσις ἤρχισεν ἐνωρίτατα. Θέλων νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὰ πολιτικὰ τῆς Ἑπτανήσου, κατετάχθη εἰς τὸ κόμμα τῶν *ῥιζοσπαστῶν*, τὸ ὁποῖον ἀπέρριπτε πάσας τὰς γενναίας προτάσεις τῆς μεγάλης Προστάτιδος καὶ ἐζήτει τὴν Ἕνωσιν τῶν Νήσων μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Ὁ Μαυρογιάννης, ὡς νέος γεμᾶτος ἀπὸ πατριωτικὰ αἰσθήματα, ἤθελε μίαν ὥραν προτήτερα τὴν ἕνωσιν, διὸ ἔγραφεν ἐνθουσιωδέστατα ποιήματα, ἓν τῶν ὁποίων, *Ὁ ῥιζοσπάστης ἐνθουσιῶν*, ἐμελοποιήθη ὑπὸ τοῦ κεφαλλῆνος μουσουργοῦ Τζανῆ Μεταξᾶ, καὶ ἔγεινεν ἀγαπητὸν εἰς τὸν λαόν.

Διὰ νὰ φανῇ ὠφέλιμος εἰς τὴν πατρίδα ἐξέδιδε τὸν *Χωρικὸν* (1850 - 1852) ἐν Ἀργοστολίῳ. Τότε ἐν Ἑπτανήσῳ ὁ δημοσιογράφος εἶχε

Γεράσιμος Μαυρογιάννης

μεγάλην βαρύτητα. Ἐξέδιδον ἐφημερίδας ὁ Βραΐλας, ὁ Μουστοξύδης, ὁ Μομφερράτος, ὁ Ζερβός, ὁ Λομβάρδος. Ὁ Μαυρογιάννης ἔπειτα ἐξέδιδεν ἐν Ἀθήναις τὴν *Φωνὴν τῆς Ἐλευθερίας* (1860-1862). Διετέλεσε συνεργάτης ἐν τῷ *Ἐθνοφύλακι* καὶ μετὰ τοῦ Ἀ. Ῥαγκαβῆ ἐν τῇ *Εὐνομίᾳ*. Τελευταῖον ἐφ' ἱκανὸν χρόνον διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης τῆς *Παλιγγενεσίας*. Καὶ ἐν Κερκύρᾳ εὑρισκόμενος ἀπέστελλεν εἰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας, κατὰ καιρούς, ἄρθρα καὶ ἰδίως *μεταρρυθμιστικά*.

* * *

Ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα καὶ ἄλλως. Τῷ 1863 ἐξελέγη πληρεξούσιος Κεφαλληνίας κατὰ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν καὶ ἔπειτα βουλευτὴς Κραναίας κατὰ τὴν Α΄ βουλευτικὴν περίοδον. Ὡς καλλιτέχνης καὶ κάτοχος τῆς ἱστορίας τῶν ὡραίων τεχνῶν, διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ Πολυτεχνείου, ὅπου ἐπὶ τρία ἔτη ἐφάνη ὠφέλιμος εἰς τοὺς μαθητὰς διὰ τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ. Προσέτι δὶς ἐδιωρίσθη γενικὸς πρόξενος ἐν Μασσαλίᾳ καὶ ἅπαξ ἐν Τεργέστῃ.

Ἀπὸ εἰκοσαετίας περίπου οὐδεμίαν λαβὼν ὑπηρεσίαν, ἐπεδόθη εἰς μελέτας καὶ συγγραφάς. Μόνον τῷ 1901 διωρίσθη ἀρχειοφύλαξ Κεφαλληνίας ἀλλ' ἡ γεροντικὴ αὐτοῦ ἡλικία ἐμπόδισεν αὐτὸν νὰ δεχθῇ τὴν θέσιν ταύτην. Ἦτο ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν Ἕλλην πολιτευόμενος ἐσκέφθη νὰ διορίσῃ εἰδήμονα εἰς τὰ ἀρχειοφυλακεῖα μας.

Τῷ 1848 ἐδημοσίευσεν ἐν Κεφαλληνίᾳ *Συλλογὴν στιχουργημάτων*, τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα εἶνε πατριωτικά, ἐν οἷς καὶ *Ἡ ἔλευσις τῆς Χελιδόνος ἢ ἡ 25 Μαρτίου*, τὸ ὁποῖον ἐμελοποιήθη καὶ ἔγινε δημοτικώτατον ἐν Κεφαλληνίᾳ. Ἤρχισεν ἔπειτα νὰ γράφῃ ἐπικολυρικὸν ποίημα *Ἡ Εὐφροσύνη*, διὰ νὰ ἐκτραγῳδήσῃ τὰς ἐν Χίῳ σφαγάς. Τὸ ἔγραφεν εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν. Ἀπόσπασμα ἀπέστειλεν εἰς τὸν πρῶτον ποιητικὸν διαγωνισμόν, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀποστείλει ποίημα καὶ ὁ Ζαλοκώστας. Ἡ ἐπιτροπή, εἰσηγουμένου τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου, ἐθεώρησεν ἄξια ἐπαίνου μόνον δύο ἔργα, τοῦ Μαυρογιάννη καὶ τοῦ Ζαλοκώστα, ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἔκρινεν ἄξιον τοῦ βραβείου. Εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις, τῷ 1858, ἐκδοθεῖσαν *Ποιητικὴν Συλλογήν* του, ἐδημοσίευσε 430 στίχους τῆς *Εὐφροσύνης*. Ὁ ποιητὴς ἐπιδοθεὶς ἔκτοτε εἰς ἄλλα ἔργα, ἄφισεν αὐτὴν ἀτελῆ. Πρὸ ἓξ ἐτῶν ἰδὼν ὅτι αἱ περὶ ποιήσεως ἰδέαι του διέφερον τῶν τότε, ἄφισε τὸ παλαιόν, καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδίου, εἰσαγαγὼν διάφορα ἐπεισόδια εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ μύθου του, ἤρχισε νὰ ἐργάζεται εἰς νέον ὅλως ἔργον. Στροφαί τινες ὑπὸ τῆς ἡρωΐδος ψαλλόμεναι κατὰ τὸ ταξεῖδι της, ἔμειναν μόναι ἀνέπαφοι, καὶ ἀμυδρά τινα ἴχνη τοῦ παλαιοῦ, παρατηροῦνται ποῦ καὶ ποῦ ἐν τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ ᾄσματι. Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν: *Ἡ Χία Εὐφροσύνη*, διῃρημένον εἰς ὀκτὼ ᾄσματα, ἐδημοσίευσε πρὸ μηνῶν τὸ νέον τοῦτο ἔργον του ἐν Ἀθήναις, ἀποτελοῦν τὸ κύκνειον ᾆσμα τοῦ μουσοτραφοῦς ἀνδρός. Δυστυχῶς εἰς τὴν νέαν ταύτην ἐργασίαν ἐπροτίμησε τὴν καθαρεύουσαν γλῶσσαν. Δικαιολογεῖται δὲ εἰπὼν ὅτι: «Ἡ γλῶσσα κατ' ἐμέ, δὲν ἀποτελεῖ τὴν » ποίησιν τοὐναντίον ἡ ποίησις διαμορφώνει » φιλοκάλως τὴν γλῶσσαν καὶ καθιστᾷ αὐτὴν » ὄργανον κατάλληλον καὶ χρήσιμον πρὸς τὴν » ἐξωτερίκευσιν ὑψηλῶν καὶ πρωτοτύπων ἰ- » δεῶν». Λαμπρά· ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι ἡ γλῶσσα πολὺ συντείνει εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν αἰσθημάτων καὶ εἰς τὴν ἁρμονίαν τοῦ στίχου. Πολλάκις ἠκούσαμεν τὸν Μάντζαρον λέγοντα ὅτι *ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα καὶ ἡ δημοτική μας εἶνε αἱ πλέον ἁρμονικαὶ καὶ κατάλληλοι διὰ τὴν ποίησιν*. Ἔπειτα, τὴν σήμερον νομίζομεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ γράφωνται ποιήματα εἰς τὴν καθαρεύουσαν, ἀφοῦ τὰ ὡραιότερα ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἕως τὴν σήμερον ἐγράφησαν, εἶνε εἰς τὴν ζῶσαν τῆς καρδίας γλῶσσαν. Καὶ καθὼς οἱ Ἰταλοὶ κουρασμένοι ἀπὸ τὴν ψεύτικην ποίησιν κατέφυγον εἰς τὸν Δάντην διὰ νὰ εὕρωσι τὴν

ἀληθῆ ποίησιν, καὶ ἤρχισε νὰ κάμῃ τοῦτο ὁ Gozzi, τοιουτοτρόπως καὶ ἡμεῖς πρέπει, ἀφοῦ εἴμεθα κουρασμένοι ἀπὸ τοὺς πολλοὺς στίχους χωρὶς ζωήν, νὰ καταφύγωμεν εἰς τὸν Σολωμόν μας, διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν ἀληθῆ ποίησιν, ὡς ἔκαμον καὶ κάμνουσι πολλοί.

Ἐπανέλθωμεν τώρα εἰς τὴν *Ποιητικὴν Συλλογήν*, ἡ ὁποία, ὡς εἴπομεν, ἐδημοσιεύθη τῷ 1858 εἰς Ἀθήνας. Εἰς τὴν συλλογὴν ταύτην, ἐκτὸς τοῦ ἀποσπάσματος τῆς *Εὐφροσύνης*, δημοσιεύονται 16 ποιήματα, τῶν ὁποίων ὀλίγα εἶνε γραμμένα εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν. Τὸ δημοτικώτερον καὶ τὸ ὡραιότερον τῆς συλλογῆς ταύτης εἶνε ὁ *Ναύτης τοῦ Ἰονίου*· εἶνε δὲ καὶ τὸ εὐτυχέστερον, διότι ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἐταξείδευσεν εἰς πολλὰ ἑλληνικὰ μέρη, μετεφράσθη γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ Α. Ῥαγκαβῆ καὶ ἰταλιστὶ ὑπὸ τοῦ λογίου φιλέλληνος Ἰταλοῦ A. Gemma καὶ ἐμελοποιήθη ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ μας φίλου κ. Λαυράγκα. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς συλλογῆς ταύτης, ἤρχισε, κατὰ τὸ 1869, ἐκδίδων τὸν *Κιθαρῳδόν*, ἐφημερίδα ἔμμετρον, ἀλλὰ μετὰ τὸ πρῶτον φύλλον ἔπαυσε. Ἔκτοτε κατὰ καιροὺς ἔγραφε στίχους, οὓς ἐδημοσίευεν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Ἐπίσης κατεγίνετο μεταφράζων ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ποιήματα, καὶ γνωστὰ εἶνε τὰ εἰδύλλια τοῦ Θεοκρίτου, τὰ ὁποῖα καὶ εὐχαρίστως ἀναγινώσκονται. Εἰς τὰ ποιήματά του διακρίνεται περισσότερον τὸ πατριωτικόν του αἴσθημα. Εἰς πολλὰ δὲν λείπει ἡ χάρις, ἡ τρυφερότης καὶ φυσικὸν αἴσθημα. Τὴν δημοτικὴν δὲν ἔγραφεν ὡς ὁ συμπολίτης του Τυπάλδος, ἴσως διότι ἐπροτίμα πάντοτε τὴν καθαρεύουσαν, καὶ δὲν ἐφρόντιζε νὰ μελετήσῃ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ ὡς ἔκαμνεν ὁ Βαλαωρίτης.

***

Ὡς ζωγράφος ἐνέκυψεν εἰς τὴν μελέτην τῆς καλλιτεχνίας καὶ ἰδίως τῆς ζωγραφικῆς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Τῷ 1863 ἐδημοσίευσεν ἐν Ἀθήναις μετάφρασιν *Περὶ τῶν μεγάλων τῆς Ἰταλίας καλλιτεχνῶν*. Ἐν τῷ Ἀττικῷ Ἡμερολογίῳ τοῦ Ἀσωπίου τῷ 1890 ἐδημοσίευσεν ἐνδιαφέρον ἄρθρον *Περὶ τῆς Τέχνης ἐν Κρήτῃ καὶ Ἑπτανήσῳ*. Ἐν τῇ *Ἑστίᾳ* τοῦ 1893 *Περὶ τοῦ Ἕλληνος ζωγράφου Θεοτοκοπούλου* καὶ ἐν τῇ *Ἑστίᾳ* τοῦ 1894 *περὶ τῆς ἐν Ἑπτανήσῳ Σχολῆς τῶν Δοξαράδων*. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον του εἶνε μία λαμπρὰ σελὶς τῆς νεοελληνικῆς καλλιτεχνίας. Τῷ 1893 ἐδημοσίευσεν ἐν Ἀθήναις τὴν *Βυζαντινὴν Τέχνην*. Βιβλίον βεβαίως ὠφέλιμον πολύ, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἐλλιπές, διότι δὲν ἐμελέτησεν οὔτε τὰ σπουδαιότερα ἔργα τὰ ὁποῖα περὶ τοῦ θέματος τούτου ἐγράφησαν, οὔτε μετέβη εἰς ὅλα τὰ ἑλληνικὰ μέρη ἔνθα σῴζεται βυζαντινὴ τέχνη νὰ μελετήσῃ αὐτὴν ὡς καλλιτέχνης ὅπου ἦτο.

***

Ἴδωμεν τώρα τὰ ἱστορικά του ἔργα, τὰ ὁποῖα εἶνε τὰ καλλίτερά του. Καταγινόμενος εἰς ἱστορικὰς μελέτας, ἐδημοσίευσε πραγματείας τινὰς μικράς: ἐν τῷ *Παρνασσῷ* (1894) τοὺς *Αἰτωλοὺς συμμάχους τῶν Ῥωμαίων*, ἐν τῷ *Ἀττικῷ ἡμερολογίῳ* τοῦ Ἀσωπίου (1896) *Ἡρῴδην τὸν Ἀττικὸν καὶ τοὺς σοφιστὰς τῶν Ῥωμαίων*, ἐν τοῖς *Παναθηναίοις* (1903) *Περὶ Μακιαβέλη καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ*. Ἀλλὰ σοβαρῶς κατέγινεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Νήσων τοῦ Ἰονίου. Ζῶν ἐν Κερκύρᾳ ἠδύνατο νὰ μελετήσῃ τὰ ἀρχεῖα τῆς Γερουσίας καὶ τὸ ἀρχειοφυλακεῖον, διὰ νὰ διαλευκάνῃ πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς ἱστορίας μας. Ὁ Μαυρογιάννης ὀρθῶς ποιῶν ἐσκέφθη νὰ μελετήσῃ ἐπὶ τῶν ἐγγράφων τῶν ἐπισήμων, μίαν μόνην περίοδον, τὴν ἑπτανησιακὴν ἱστορίαν, ἀπὸ τοῦ 1797 ἕως τοῦ 1815, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς ἑνετικῆς πολιτείας μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν αἱ νῆσοι ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν. Περὶ τῆς περιόδου ταύτης εἶχε γράψει ἰταλιστὶ ὁ Ἑρμάννος Λούντζης πολὺ καλά, καὶ ἔπειτα ὁ Χιώτης εἰς τό: *Σειρᾶς ἱστοριῶν ἀπομνημονευμάτων* (Τόμ. Γ΄.) πολὺ μετρίως. Ὁ Μαυρογιάννης ὅμως ἔκαμεν εὐσυνείδητον ἐργασίαν, ἐμελέτησεν ἀρκετὰ καλὰ τὰ πράγματα, καὶ ἀποτέλεσμα τῶν μεγάλων κόπων του ὑπῆρξεν ἡ δίτομος μονογραφία, δημοσιευθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1889 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «*Ἱστορία τῶν Ἰονίων νήσων, ἀρχομένη τῷ 1797 καὶ λήγουσα τῷ 1815 μετὰ προεισαγωγῆς ἐν ᾗ ἐκτίθενται αἱ προηγούμεναι τύχαι αὐτῶν*. Ἡ *προεισαγωγὴ* εἶνε ἐκ 46 σελίδων καὶ προδίδει ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐμελέτησε τὰς σπουδαίας μελέτας τὰς γινομένας ἐπὶ νέων βάσεων περὶ τῆς Ἑνετικῆς Πολιτείας καὶ μὴ γνωρίζων δεόντως τὰ πράγματα δὲν ἠδύνατο σοβαρῶς νὰ κρίνῃ. Ἡ ἱστορία του ὅμως εἶνε λαμπρά, εὐσυνείδητος, πολὺ ὠφέλιμος εἰς τοὺς καταγινομένους εἰς ἱστορικὰς μελέτας εἶνε ἔργον τὸ ὁποῖον δύναται νὰ μένῃ ὑπερηφάνως κοντὰ μὲ ἐκεῖνα τοῦ Μουστοξύδη, Λοβέρδου, Λούντζη καὶ Ῥωμανοῦ, διότι καὶ καλὰ γραμμένη εἶνε καὶ νέα πράγματα λέγει.

Τοιοῦτος ἐν ὀλίγοις ὁ πολύτιμος γέρων, ὁ

ὁποῖος ἐξεπλήρωσε τὸ καθῆκον του ὡς πολίτης καὶ ὡς ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων ἐν τῷ μέσῳ τῶν δυστυχιῶν φιλοσοφῶν· ἐμελέτα καὶ εἰργάζετο ἔχων ἀκεραίαν πάντοτε τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ἱλαρότητα τοῦ ἤθους, μέχρι τῆς τελευταίας ἡμέρας καθ' ἣν ἀπεχωρίσθη ἀπὸ ἡμᾶς τὸ θνητόν του σῶμα, καὶ τὸ ὄνομα του παρέλαβεν ἡ Ἱστορία τῆς γραμματολογίας μας διὰ νὰ τὸ διασώσῃ καὶ ἐπιδείξῃ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ

ΚΥΝΙΣΚΑΣ ΕΡΩΣ Ἢ ΘΥΩΝΙΧΟΣ

Εἰδύλλιον 14.

ΑΙΣΧΙΝΗΣ

Καλῶς τον τὸ Θυώνιχο.

ΘΥΩΝΙΧΟΣ

Καλὸ νἄχῃς, Αἰσχίνη.

ΑΙΣΧΙΝΗΣ

Ἐχρόνιασες!

ΘΥΩΝΙΧΟΣ

Ἐχρόνιασα· μὰ τί μοῦ συλλογᾶσαι;

ΑΙΣΧΙΝΗΣ

Καλὰ δὲν πᾶμε, φίλε μου!

ΘΥΩΝΙΧΟΣ

Κ' εἶσαι λιγνὸς γιὰ τοῦτο;
Κι' ἄξηναν τὰ μουστάκια σου, κ' ἡ τρίχες σου τραχέψαν.
Ἕνας προχτὲς ὡσὰν κ' ἐσὲ Πυθαγορίκτης[1] *ἦρθε*
ξυπόλυτος, χλωμός, καὶ λέει πῶς εἶνε κι Ἀθηναῖος.
Μὰ ἐγὼ θαρρῶ πῶς ἔρωτα γιὰ τὸ καρβέλι ἔχει.

ΑΙΣΧΙΝΗΣ

Ἐού, καλέ μου, ὄρεξιν ἔχεις γιὰ χωρατάδες,
κι' ἐμένα βρίζει ἀδιάκοπα ἡ λυγερὴ Κυνίσκα
ποῦ τρίχα λείπει νὰ γενῶ τρελλὸς καμμιὰν ἡμέρα.

ΘΥΩΝΙΧΟΣ

Ἔτσι, Αἰσχίνη, πάντα σου ἀψὺς εἶσαι λιγάκι·
ὅλα τὰ θὲς ἐς τὴν ὥρα σου! Μὰ λέγε μας, τί νέα;

ΑΙΣΧΙΝΗΣ

Ὁ Θεσσαλὸς ἀλογατᾶς, ὁ Ἄπις κι' ὁ Ἀργίτης,
κ' ἐγώ, καὶ ὁ Κλεώνικος ὁποῦ 'ναι στρατιώτης

[1] *Πυθαγορίκται ἐκαλοῦντο ἐμπαικτικῶς οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Πυθαγόρα.*

σὲ μιὰ ἐξοχή μου, φίλε μου, ἐπίναμεν ἀντάμα.
Δυὸ κοτοπούλια ἔσφαξα καὶ χοῖρο βυζανάρη,
κι' ἄνοιξα βίβλινο κρασὶ γι' αὐτοὺς τεσσάρων χρόνων,
κρασὶ μοσχάτο ποὖλεγες ἀπ' τὸ ληνὸ πῶς βγῆκε.
Ἔβγαλα κτένια καὶ βολβοὺς καὶ χοχλιοὺς ἀκόμα
καὶ τέλος ἦτανε καλὸ κι' ὀρεκτικὸ τραπέζι.
Σὰν μπήκαμε καὶ 'ς τὸ πιστό, τότες ἀποφασίστη
καθένας μ' ἄδολο κρασὶ νὰ πίνῃ 'ς τὴν ὑγεία
ὁποιανοῦ θέλει, μὰ νὰ πῇ σὲ τίνος ὑγεία πίνει.
Κ' ἐμεῖς οἱ ἄλλοι ἐπίναμε κατὰ τὴ συμφωνία
κ' ἐξεφωνίζαμε καθείς· μὰ αὐτὴ μιλιὰ δὲ βγάνει[1]
μ' ὅλο ποῦ ἐμπρός της ἔβλεπεν ὁλάκαιρον ἐμένα!
Στοχάσου τ' εἶχα μέσα μου· καὶ κάποιος εἶπε τότε·
— Δὲν θὰ μιλήσῃς τὸ λοιπόν; θαρρῶ πῶς εἶδες λύκο.[2]
— «Καὶ μάντις, εἶπεν, ἦσουνε!,, κ' ἔγεινε ὅλη φλόγα
ποῦ λύχνον εὔκολ' ἄναβες ἀπὸ τὰ μάγουλά της.
Ὁ λύκος εἶν' ὁ λύκος ναί, τοῦ γειτονά μου λάβα
ὁ γυιός, ψηλὸς καὶ τρυφερός, ποῦ σὲ πολλοὺς ἀρέσει
καὶ 'σ τὸν περίφημο ἔρωτα φλογίζεται γιὰ 'κεῖνον.
Μιὰ μέρα σιγαλὰ κι' αὐτὸ πέρασ' ἀπὸ τ' αὐτί μου,
καὶ μ' ὅλον ὁποῦ ἐγένειασα δὲν ξέτασα τὸ πρᾶμα.
Ἤμαστε τότε 'ς τὰ βαθειὰ κ' οἱ τέσσαρες πιομένοι
σὰν ἄρχισε ὁ λαρισσιανὸς νὰ τραγουδάῃ τὸν λύκο,
κακὸ κεφάλι, κι' ἔπιασε θεσσαλικοὺς χαβάδες.
Καὶ τότες ἡ Κυνίσκα μας νὰ κι' ἀρχινάει ξάφνου
ἀπὸ κορίτσι ἕξη χρονῶν χειρότερα νὰ κλαίῃ
ποῦ πιθυμᾷ 'ς τῆς μάνας της τὴν ἀγκαλιὰ νὰ πέσῃ.
Τότες ἐγώ, Θυώνιχε, καθὼς ἐσὺ μὲ ξέρεις,
νὰ μιὰ γροθιά, κι' ἄλλη καλὴ 'ς τὰ μάγουλά της φέρνω,
κ' ἔτσι ἡ καλή σου μάζεψε τὰ ῥοῦχα της καὶ φεύγει.
— Κακὸ ποῦ ἐμπρός μου βρέθηκες· ἐγὼ δὲν σοῦ ἀρέσω;
ἄλλος σοῦ εἶνε πλειὸ γλυκὺς 'ς τὸν κόρφο σου νὰ πέφτῃ;
καὶ νὰ ζεσταίνῃς ἄλλονε τρέχα νὰ βρίσκῃς φίλον,
ὅπου γι' αὐτὸν τὰ δάκρυα σου κατρακυλοῦν σὰν μῆλα.
Εἰς τὰ πουλιά του ἀφοῦ φαγὶ τὸ χελιδόνι φέρῃ,
ποῦ 'ς τὴ φωλιά τους κάθονται 'ς στὴ σκέπασι ἀπὸ κάτω
γλίγωρα πάλι αὐτὸ πετᾷ φαγὶ νὰ φέρῃ κι' ἄλλο·
ἀπὸ τὴν πολυθρόνα της ἔτσι κι' αὐτὴ πετιέται.

[1] Ἡ Κυνίσκα παρουσιάζεται, εἰ καὶ δὲν ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν συνδαιτυμόνων. Ὁ ποιητὴς ὑποθέτει αὐτὴν κατοικοῦσαν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἐραστοῦ της.

[2] Ἐπιστεύετο ὅτι ἁπάντων τις λύκον, ἐὰν παρετηρεῖτο ὑπὸ αὐτοῦ πρὶν τὸν ἰδῇ, ἔχανε τὴν λαλιάν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐρωμένος τῆς Κυνίσκας ἐκαλεῖτο Λύκος, ἐγένετο ὑπὸ τοῦ λαλοῦντος ἀστεία παρονομασία.

Διαβαίνει τὸ διπλόθυρο καὶ ὅλο ἴσια τρέχει
ὅπου τὴν φέρνουν τ' ἁπαλὰ τὰ δυό της ποδαράκια.
Τὸ δάσο περνᾷ ὁ Κένταυρος, λέγει μιὰ παροιμία[1],
εἴκοσι μέραις πέρασαν, κι' ὀκτὼ ἀκόμη ἄλλαις,
κι' ἐννιὰ αὐταίς, καὶ δυὸ αὐταίς, καὶ βάλε ἀκόμη δύο
κι' ἕνδεκα μὲ τὴ σημερνὴ ὥστ' ἔχουμε δυὸ μῆνες
ποῦ χωριστήκαμεν οἱ δυὸ ὁ ἕνας ἀπ' τὸν ἄλλον,
καὶ ἀπὸ τότε ἀξύριστος σὰν Θράκας ἐγὼ μένω.
Ὁ κόσμος ὅλος εἶν' γι' αὐτὴν ὁ Λύκος, γιὰ τὸν Λύκο
καὶ τὰ μεσάνυκτα ς αὐτὸν τὴν θύρα της ἀνοίγει,
μὰ ἐμεῖς οὔτε π' ἀξίζουμε, οὔτε μᾶς λογαριάζει
καὶ μᾶς θωρεῖ πῶς εἴμαστε πρόστυχοι Μεγαρῆτες.
Ἄχ! νὰ μποροῦσα τώρα κἂν νὰ τὴν ἀλησμονήσω!
πάλι καλὰ θέλ' ἤτανε· μὰ πῶς αὐτὸ νὰ γείνῃ;
«Ὁ ποντικός, Θυώνιχε, ἔγλυψε, λέγουν, πίσσα».
Καὶ δὲν γνωρίζω γιατρικὸ 'ς ἔρωτα λυσσασμένον·
Γνωρίζω μόνον πῶς αὐτὸς ὁ συνομήλικός μου
ὁ Σῖμος ὁποῦ ἀγάπησε τὴν κόρη τοῦ Πιχάλκη,
ἐμίσεψε κ' ἐγύρισε 'ς τ' ἀλήθεια γιατρεμένος.
Θὲ νὰ μισέψω τὸ λοιπόν, κι' ἂν δὲν εἶμαι καὶ πρῶτος,
ἀλλ' οὔτε καὶ πολὺ κακὸς θὲ νἄμαι στρατιώτης.

ΘΥΩΝΙΧΟΣ

Ἄμποτ' αὐτὰ ποῦ 'πιθυμᾷς νὰ βγοῦν καθὼς τὰ θέλεις,
Αἰσχίνη μου· καὶ τὸ λοιπὸν ἂν θὲς νὰ ταξειδέψῃς,
μάθε πῶς εἶνε βασιληᾶς καλὸς ὁ Πτολεμαῖος
καὶ μισθοδότης πλούσιος γιὰ τ' ἄξια παλληκάρια.
Φρόνιμος εἶνε κι' ἀγαπᾷ τὸν ἔρωτα, ταὶς Μούσαις.
Εἶνε γλυκὺς ὅσο κι' ἂν 'πῇς· τοὺς φίλους του γνωρίζει
κι' ἀκόμη περισσότερο γνωρίζει τὸν ἐχθρό του.
Χαρίζει σὲ πολλοὺς πολλά· ποτέ του δὲν ἀρνεῖται
ἂν τοῦ ζητήσουν πράγματα ποῦ πρέπει νὰ τὰ δώσῃ,
γιατὶ δὲν πρέπει καὶ κανεὶς ὅλα νὰ τὰ γυρεύῃ.
Ὥστ' ἂν σ' ἀρέσῃ, Αἰσχίνη μου, στὸν ὦμο τὸ δεξί σου
τὴν ἄκρη τῆς ὁλόμαλλης τῆς κάπας σου ν' ἁπλώσῃς
καὶ 'ς τὰ δυὸ πόδια σου γερὰ ἂν ἠμπορῇς νὰ στέκῃς
ὅταν βαρὺς σοῦ ῥίχνεται θρασὺς ἀσπιδοφόρος,
τρέχα τὸ γλιγωρότερο 'ς τὴν Αἴγυπτο ἐκεῖ κάτω.
Ἀπ' τὰ μηνίγκια ἀρχίζομε γέροντες νὰ γενοῦμε
κ' ὕστερα ὁ χρόνος προχωρεῖ ἀσπρίζοντας τὰ γένεια.
Ὅσο τὰ γόνατα βαστοῦν ἂς μὴ χασομεροῦμε.

Μετάφρ. Γ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗ

[1] *Παροιμία ἐπὶ τῶν μὴ ἐπαναστρεφόντων.*

Η ΥΠΟΔΟΧΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 4 ΑΠΡΙΛΙΟΥ ΦΩΤΟΓΡ. Ν. ΜΠΕΡΙΓΚΕΡ

ΠΡΩΤΗ ΗΜΕΡΑ ΤΩΝ ΑΓΩΝΩΝ — ΟΜΑΣ ΔΑΝΙΔΩΝ ΦΩΤΟΓΡ. ΜΠΕΡΙΓΚΕΡ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΡΙΣΤΑΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΖΟΛΔΗΣ

Ο ΤΡΙΣΤΑΝΟΣ ΠΑΙΔΙ

Θέλετε ν' ἀκούσετε μίαν ὡραίαν ἱστορίαν ἔρωτος καὶ θανάτου; Τὴν ἱστορίαν τοῦ Τριστάνου καὶ τῆς Ἰζόλδης τῆς βασιλίσσης; Ἀκούσατε πῶς μὲ χαρὲς μεγάλες καὶ βάσανα ἄλλα τόσα ἀγαπήθηκαν κ' ἐπέθαναν τὴν ἴδια ἡμέρα αὐτὸς γι' αὐτὴν κι' αὐτὴ γιὰ κεῖνον. Τὸν παλαιὸν καιρόν, ὁ βασιλιᾶς Μάρκος ἐβασίλευε στὸ Καρνουάγ:. Καθὼς ἔμαθε ὁ Ῥιβάλεν ὁ βασιλιᾶς τοῦ Λουνοᾶ πῶς οἱ ἐχθροὶ τοῦ Μάρκου τοῦ εἶχαν στήσει πόλεμον, ἐδιάβηκε τὴν θάλασσαν γιὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ. Τὸν ἐβοήθησε μὲ τὸ σπαθὶ καὶ μὲ τὴν συμβουλήν του, ὅπως θὰ ἔκαμνε ἕνας ὑποτακτικός του καὶ τόσο πιστὰ ποῦ ὁ Μᾶρκος τοῦ ἔδωκε γι' ἀντα μοιβὴν τὴν ἔμορφη Μαργαρίτα, ἀδελφή του, ποῦ ὁ βασιλιᾶς Ῥιβάλεν ἀγαποῦσε μ' ἕναν παράξενον ἔρωτα.

Τὴν ἐστεφανώθη στὸ μοναστῆρι τοῦ Τιντα γκέλ. Ἀλλὰ μόλις ποῦ τὴν ἐπῆρε γυναῖκα τοῦ ἦλθε μαντᾶτο πῶς ὁ δοὺξ Μόργκαν παλιὸς ἐχθρός του ἐρήμαζε τὰ κάστρα του τοὺς κάμπους καὶ τὶς πολιτεῖες του. Ὁ Ῥιβάλεν σύντομα ἑτοίμασε τὰ καράβια του κ' ἔφερε τὴν Μαργαρίτα ποῦ ἦτον ἔγκυος πρὸς τὴν μακρυνήν της γῆν ἐμπρὸς εἰς τὸν πύργον του τὸν Κανοέλ, ἐμπιστεύθη τὴν βασίλισσαν στὴ φύλαξι τοῦ ἀρχιστρατήγου του Ῥοχάλτου τοῦ Ῥοχάλτου ποῦ ὅλοι γιὰ τὴν ἐμπιστοσύνην του ὠνόμαζαν μ' ἕνα ὄνομα Ῥοχάλτος ὁ Πιστός· ἔπειτα ἀφοῦ ἐσύναξε ὅλους τοὺς βαρώνους του ὁ Ῥιβάλεν ἔφυγε γιὰ τὸν πόλεμον.

Ἡ Μαργαρίτα πολὺν καιρὸν τὸν ἐπερίμενε. Ἀλλοίμονο! Ἦτον ποῦ δὲν θὰ ξαναγύριζε πιά. Μία μέρα, ἔμαθε πῶς ὁ δοὺξ Μόργκαν τὸν ἐσκότωσε μὲ προδοσίαν. Δὲν τὸν ἐθρήνησε καθόλου: οὔτε φωνές, οὔτε μυρολόγια, μόνον ποῦ τὰ μέλη της ἔγειναν ἀδύνατα· ἡ ψυχή της ἐπόθησε δυνατὰ ν' ἀποσπασθῇ ἀπ' τὸ σῶμα της. Ὁ Ῥοχάλτος ἐπάσχιζε νὰ τὴν παρηγορῇ.

« Βασίλισσα, ἔλεγε, τί θὰ κερδίσῃ κανεὶς νὰ βάζῃ λύπη ἐπάνω εἰς ἄλλη λύπη· ὅσοι γεννῶνται μήπως δὲν θ' ἀποθάνουν μιὰ μέρα; Ἂς δέχεται στοὺς κόλπους του ὁ Θεὸς τοὺς ἀποθαμένους κ' ἂς ἔχῃ καλὰ τοὺς ζωντανούς!. . »

Μὰ δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀκούσῃ. Τρεῖς ἡμέρες ἐπρόσμενε μήπως κ' ἔλθῃ ὁ βασιλιᾶς· καὶ τὴν τετάρτη ἡμέρα ἔφερε στὸν κόσμον ἓν ἀγόρι, καὶ πέρνοντάς το στὰ χέρια της τοῦ ἔλεγε:

«Παιδί μου, πολὺς καιρὸς εἶνε ἀπὸ τότε ποῦ θέλω νὰ ἰδῶ τὴν ὄψι σου· καὶ βλέπω τ' ὁμορφότερο πλάσμα ποῦ ἐκοιλοπόνησε γυναῖκα ποτέ. Λυπημένη σὲ κοιλοπονῶ, λυπημένη εἶνε ἡ πρώτη ἑορτὴ ποῦ σοῦ κάνω, γιὰ σένα εἶνε ἡ ψυχή μου θανάσιμα θλιμμένη. Καὶ ἀφοῦ ἀνάμεσ' ἀπὸ θλίψεις ἦλθες εἰς τὸν κόσμον θὰ σ' ὀνομάσω Τριστάνον » [1].

Μόλις εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια τὸν ἐφίλησε, καὶ μόλις τὸν ἐφίλησε πέθανε.

Ῥοχάλτος ὁ πιστὸς ἐπῆρε ν' ἀναθρέψῃ τὸ παιδί.

Τώρα οἱ ἄνθρωποι τοῦ Δουκὸς Μόργκαν ἐπεριτριγύριζαν τὸν πύργον τοῦ Κανοέλ· πῶς λοιπὸν νὰ κρατήσῃ πιὰ τὸν πόλεμον ὁ Ῥοχάλτος; Μία παροιμία λέει πῶς ἡ ἀφροσύνη δὲν εἶνε παλληκαριά· ἔπρεπε ν' ἀφήσῃ τὸν ἑαυτόν του στὸ ἔλεος τοῦ Μόργκαν. Ἀλλ' ἀπὸ φόβον μήπως ὁ Μόργκαν σκοτώσῃ τὸ παιδὶ τοῦ Ῥιβάλεν, ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ τὸ παρουσίασε γιὰ παιδὶ δικό του καὶ τὸ ἀνάθρεψε μαζὶ μὲ τὰ δικά του παιδιά.

Μόλις ἐσφάλησε τὰ ἑπτὰ χρόνια, ὅταν ἦλθε πιὰ ὁ καιρὸς νὰ πάρῃ τὸ παιδὶ ἀπὸ τὰ χέρια τῶν γυναικῶν, ὁ Ῥοχάλτος ἐμπιστεύθη τὸν Τριστάνον σ' ἕναν ἱκανὸν διδάσκαλον τὸν καλὸν σκουτάριον [2] Γκορνεβάλ. Ὁ Γκορνεβὰλ τοῦ ἐδίδαξε σὲ ὀλίγα χρόνια ὅσα πρέπει νὰ μαθαίνουν οἱ βαρῶνοι. Τοῦ ἔμαθε νὰ χειρίζεται τὴν λόγχην, τὸ σπαθί, τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ τόξον, νὰ ῥίχνῃ μακριὰ τοὺς πέτρινους δισκους, νὰ πηδᾷ μ' ἕνα πήδημα τὰς τάφρους ὅσο πλάτος καὶ ἂν εἶχαν. Τοῦ ἔμαθε νὰ μισῇ τὸ ψέμα καὶ κάθε κατεργαριά, νὰ ὑπερασπίζῃ τοὺς ἀδυνάτους, νὰ κρατῇ τὸν λόγον του· τοῦ ἔμαθε ὅλους τοὺς τρόπους τοῦ τραγουδιοῦ, νὰ παίζῃ τὴν ἅρπαν, τοῦ ἔμαθε τὴν τέχνην τοῦ κυνηγιοῦ· καὶ ὅταν τὸ παιδὶ ἀνέβαινε στ' ἄλογο ἀνάμεσα στοὺς νέους σκουτάριους, ἔλεγαν πῶς τἄλογό του, τ' ἅρματά του κι' αὐτὸς ἀποτελοῦσαν ἕνα σῶμα καὶ πῶς ποτὲ δὲν εἶχαν ξεχωρίσει τὸ ἓν ἀπὸ τ' ἄλλο.

Καὶ καθὼς ὅλοι τὸν ἔβλεπαν τόσο εὐγενικὸν καὶ περήφανον μὲ τοὺς ὤμους εὐρεῖς, στενὴ τὴ μέση, δυνατόν, πιστόν, γενναῖον, ὅλοι ἐγκωμίαζαν τὸν Ῥοχάλτον γιὰ ἕνα παιδὶ τέτοιο ποῦ εἶχε.

[1] Tristan ἀπὸ τὴν λατινικὴν λέξιν tristis = θλιβερός.

[2] Ὁ ἀσπιδοφόρος ὑπασπιστὴς τοῦ ἱππότου.

Μὰ ὁ Ῥοχάλτος ἐνθυμούμενος τὸν Ῥιβάλεν καὶ τὴ Μαργαρίτα, τῆς ὁποίας ἀναζοῦσε ἡ χάρις σ' αὐτὸν καὶ ἡ νεότης, ἀγαποῦσε τὸν Τριστάνον σὰν παιδί του, καὶ κρυφὰ τὸν ἐλάτρευε σὰν ἀφέντη του.

Καὶ ὅμως πάει κι' αὐτὴ ἡ χαρά του.

Μιὰ μέρα Νορβηγοὶ ἔμποροι ἐξεγέλασαν τὸν Τριστάνον καὶ τὸν ἐπῆραν μὲ τὰ καράβια τους—λείαν μὰ τὴν ἀλήθεια ζηλευτήν! Καὶ καθὼς ἀρμένιζαν πρὸς ἄγνωστες χῶρες, ὁ Τριστάνος ἐχτυπιόταν σὰν ἕνας λύκος πιασμένος στὴν παγίδα. Εἶνε ὅμως ἀλήθεια, ποῦ ὅλοι οἱ θαλασσινοὶ τὴν ξέρουν, πῶς ἡ θάλασσα μὲ λύπη της σηκώνει τὰ περάτικα καράβια καὶ δὲν βοηθεῖ οὔτε τὰς ἁρπαγὰς οὔτε τὰς προδοσίας. Ἐσηκώθηκε μανισμένη, ἐσκέπασε τὸ καράβι μὲ καταχνιὰ καὶ τὸ ἔσπρωξεν ἐδῶ κ' ἐκεῖ ὀκτὼ ἡμέρες καὶ ἄλλες τόσες νύκτες. Ἐπιτέλους οἱ θαλασσινοὶ ἐξάνοιξαν ἀνάμεσ' ἀπὸ τὴν ὁμίχλην μίαν ἀκρογιαλιὰ ὅπου θὰ ἐτσακίζετο τὸ καράβι τους. Ἐμετανόησαν λοιπόν· ἐκατάλαβαν πῶς ἡ ὀργὴ τοῦ νεροῦ προήρχετο ἀπ' αὐτὸ τὸ παιδὶ ποῦ θὰ ἦτον σὲ κακὴ ὥρα πιασμένο κ' ἑτοίμασαν μία βάρκα νὰ τὸ βγάλουν ἔξω στὸ ἀκρογιάλι. Εὐθὺς ἔπεσε ὁ ἄνεμος καὶ τὸ κῦμα, ὁ οὐρανὸς ἔλαμψε, καὶ καθὼς τὸ καράβι τῶν Νορβηγῶν ἐχάνετο μακριά, τὰ κύματα ἡσυχα καὶ γελαστὰ ἔφεραν τὴ βάρκα τοῦ Γριστάνου ἐπάνω στὴν ἄμμον μιᾶς ἀκτῆς.

Μὲ μεγάλον κόπον ἀνέβη ἐπάνω στοὺς βράχους καὶ εἶδε μακριὰ ἕνα δάσος ἀτελείωτο ν' ἁπλώνεται. Ἐθρηνοῦσε, ἐνθυμούμενος τὸ Γκορνεβάλ, τὸν Ῥοχάλτον ποῦ ἐνόμιζε πατέρα του καὶ τὴν γῆν τοῦ Λουνοά, ὅταν ὁ μακρυνὸς θόρυβος ἑνὸς κυνηγετικοῦ κέρατος μαζὶ μὲ φωνὲς τοῦ ἐγέμισε χαρὰ τὴν καρδιά. Ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ δάσους ἐπρόβαλε ἕνα ὄμορφο ἐλάφι. Τὰ λαγωνικὰ καὶ οἱ κυνηγοὶ ἔτρεχαν ὀπίσω του μὲ πολὺν θόρυβον. Ἀλλὰ καθὼς τὰ σκυλλιὰ εἶχαν κρεμασθῆ σὰν σταφύλια ὁλόγυρ' ἀπὸ τὸ κορμί του, τὸ ἐλάφι ἐκλονίσθη κ' ἔπεσε κάτω. Ἐκεῖ μέσα στὰς φωνὰς τῶν κυνηγετικῶν κεράτων ὁ Τριστάνος εἶδε ἕναν κυνηγὸν νὰ κομματιάζῃ τὸν λαιμὸν τοῦ ἐλαφιοῦ.

Ἐφώναξε:

« Τί κάμνεις ἐκεῖ, ἀφέντη; Ἀξίζει νὰ λιανίζῃ κανεὶς ἕνα εὐγενὲς ζῷον σὰν ἕνα χοῖρον; Μήπως ἔτσι τὸ συνηθοῦν ἐδῶ;

— Ὡραῖε ἀδελφέ, ἀπεκρίθη ὁ κυνηγός, τί παράξενο κάνω; Ναὶ βέβαια, κόβω πρῶτα - πρῶτα τὸ κεφάλι τοῦ ἐλαφιοῦ, ἔπειτα θὰ κάμω τέσσερα κομμάτια τὸ σῶμα του ποῦ κρεμασμένα στὰ τόξα τῶν ἐφιππίων μας θὰ φέρωμε στὸν βασιλέα Μᾶρκον, τὸν ἀφέντη μας. Ἔτσι ἀπὸ τὸν παλιὸν καιρό, ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶν παλαιῶν κυνηγῶν, κάνουν ὅλοι στὸ Καρνουάγ. Ἂν ἐσὺ ξέρῃς τίποτε ἄλλο καλλίτερο ποῦ νὰ τὸ συνηθίζουν ἀλλοῦ, δεῖξε τό μας· πάρε αὐτὸ τὸ μαχαῖρι, ὡραῖε ἀδελφέ· θέλομε νὰ μᾶς τὸ μάθῃς ».

Ὁ Τριστάνος ἐγονάτισε καὶ ἀπεγύμνωσε τὸ κεφάλι πρὶν τὸ ἀποσφάξῃ, ἔπειτα διεμέλισε τὸ θηρίον.

Ὅλοι γυρμένοι ἐπάνω του τὸν παρατηροῦσαν μ' εὐχαρίστησιν.

« Φίλε, εἶπε ὁ ἀρχικυνηγός, αὐτὲς οἱ συνήθειες εἶνε ὡραῖες· σὲ ποιὸ μέρος τὶς ἔμαθες; Πέ μας τὸν τόπο σου καὶ τ' ὄνομά σου.

« Ὡραῖε μου ἀφέντη, μὲ λὲν Τριστάνον· κ' ἔτσι τὰ συνηθίζουν στὸν τόπο μου Λουνοά.

— Τριστάνε, εἶπε ὁ κυνηγός, ὁ Θεὸς ν' ἀντα-μείψῃ τὸν πατέρα σου ποῦ τόσο εὐγενικὰ σὲ ἀνέθρεψε. Χωρὶς ἄλλο εἶνε βαρῶνος πλούσιος καὶ δυνατός; »

Καὶ ὁ Τριστάνος ἀπεκρίθη:

« Ὄχι, κύριε, ὁ πατέρας μου εἶνε ἔμπορος. Ἄφησα κρυφὰ τὸ σπίτι μου κ' ἐμπῆκα σ' ἕνα καράβι γιὰ μακρυνὸ ταξίδι γιατί ἤθελα νὰ γνωρίσω τὸν κόσμο καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλ' ἂν με θέλετε μαζὶ μὲ τοὺς κυνηγούς σας, θὰ σᾶς ἀκολουθήσω πρόθυμα καὶ θὰ σᾶς μάθω, ὡραῖε ἀφέντη, ἄλλα πολλὰ γιὰ τὸ κυνῆγι.

— Ὡραῖε Τριστάνε, παραξενεύομαι ὅτι ὑπάρχει τόπος ὅπου τὰ παιδιὰ τῶν ἐμπόρων ξέρουν ὅ,τι ἀλλοῦ δὲν ξέρουν τὰ παιδιὰ τῶν ἱπποτῶν. Ἀλλὰ ἀφοῦ θέλεις, ἔλα μαζί μας. Θὰ σὲ ὁδηγήσωμεν στὸν βασιλέα Μᾶρκον, τὸν ἀφέντη μας.

Ὁ Τριστάνος εἶχε ἀποτελειώσει πιὰ τὸ ἐλάφι. Ἔδωκε στοὺς σκύλους τὴν καρδιὰ καὶ τὰ σπλάχνα, κ' ἔμαθε στοὺς κυνηγοὺς τί νὰ κάμουν τὰ ἄλλα. Ἔπειτα ἔμπηξε σὲ πασσάλους τὰ κομμάτια καὶ τὰ ἔδωκε στοὺς διαφόρους κυνηγούς· στὸν ἕναν τὸ κεφάλι, στὸν ἄλλον τοὺς ὤμους, στὸν ἄλλον τοὺς μηρούς. Τοὺς ἔμαθε πῶς πρέπει νὰ παραταχθοῦν γιὰ νὰ τρέχουν μὲ τάξιν ἀνάλογα μὲ τὴν εὐγένειαν τῶν κομματιῶν τοῦ ἐλαφιοῦ ποῦ ἐκρέμοντο ἀπὸ τοὺς πασσάλους.

Ἔπειτα ἐπῆραν δρόμον, ἕως ὅτου εὑρέθησαν ἐμπρὸς εἰς ἕναν πλούσιον πύργον. Λιβάδια τὸν ἐπερικύκλωναν, ἀμπελῶνες, νερὰ ζωντανά, ἀκρογιαλιὲς καὶ κάμποι. Καράβια πολλὰ ἔμπαιναν στὸ λιμάνι. Ὁ πύργος ὑψώνετο ἐ-

πάνω ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἰσχυρὸς καὶ ὡραῖος, προφυλαγμένος καλὰ ἀπὸ κάθε ἐπίθεσιν· καὶ τὸ μεγαλείτερο φρούριό του ἦτον κτισμένο μὲ σωροὺς λίθων μεγάλων καὶ καλοκομμένων.

Ὁ Τριστάνος ἐζήτησε νὰ μάθῃ τὸ ὄνομα τοῦ πύργου.

— Ὡραῖε ὑποτακτικέ, τὸν ὀνομάζουν Τιντταγκέλ.

— Τιντταγκὲλ ἐρώναξε ὁ Τριστάνος, εὐλογημένος νὰ εἶσαι ἀπὸ τὸν Θεὸν κ' εὐλογημένοι ὅσοι φιλοξενοῦνται ἀπὸ σένα.

Ἐδῶ εἶνε ποῦ ἄλλοτε ὁ Ῥιβάλεν ἐπῆρε γυναῖκα τὴ Μαργαρίτα. Ἀλλοίμονον ὅμως! Ὁ Τριστάνος δὲν τὸ ἤξερε.

Ὅταν ἐπλησίασαν οἱ φανφάρες τῶν κυνηγῶν παρέσυραν τοὺς βαρώνους ἕως τὶς θύρες καὶ τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα Μᾶρκον.

Ὁ ἀρχικυνηγὸς τοῦ διηγήθη τί συνέβη καὶ ὁ Μᾶρκος ἐθαύμασε. Περισσότερον ἀπ' ὅλα ἐθαύμαζε τὸ ὡραῖον ἀγόρι καὶ δὲν ἔσήκωνε τὰ μάτια του ἀπ' αὐτό. Ἀπὸ ποῦ νὰ προήρχετο ἡ πρώτη αὐτὴ συμπάθεια; Ὁ βασιλεὺς ἐρωτοῦσε τὴν καρδιά του καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸ ἐννοήσῃ. Ἦτον τὸ αἷμα του ποῦ ἀνεκινεῖτο κ' ἐμιλοῦσε μέσα του καὶ ἡ παλαιά του ἀγάπη γιὰ τὴν ἀδελφή του Μαργαρίτα.

Τὸ βράδυ, ὅταν ἐσήκωσαν τὸ τραπέζι, ἕνας γάλλος τραγουδιστὴς ἦλθε μεταξὺ τῶν βαρώνων καὶ τραγούδησε παίζοντας τὴν ἄρπα. Ὁ Τριστάνος ἦτον καθισμένος στὰ πόδια τοῦ βασιλέως, καὶ καθὼς ὁ ἀρπιστὴς ἄρχιζε μία νέα μελῳδία, ὁ Τριστάνος τοῦ ἐμίλησεν ἔτσι:

« Τραγουδιστή, αὐτὸ τὸ τραγοῦδι εἶνε τὸ ὡραιότερο μέσα εἰς ὅλα: ἐκεῖνο ποῦ ἔκαμαν οἱ ἀρχαῖοι Βρεττανοὶ γιὰ νὰ δοξολογήσουν τοὺς ἔρωτας τοῦ Γραιλέντ. Ὁ σκοπὸς εἶνε γλυκὺς καὶ γλυκὰ τὰ λόγια. Τραγουδιστή, ἔχεις ἔμορφη φωνή, πές το μας! »

Ὁ Γάλλος ἐτραγούδησε, ἔπειτα ἀπεκρίθη:

« Παιδί, τί ξέρεις ἐσὺ ἀπὸ τὴν τέχνην τῶν ὀργάνων; Ἂν οἱ ἔμποροι τοῦ Λουνοὰ μαθαίνουν στὰ παιδιά τους νὰ παίζουν τὴν ἄρπα καὶ τ' ἄλλα ὄργανα, σήκω ἐπάνω, πάρε τὴν ἄρπα αὐτὴ καὶ δεῖξε μας τὴ δύναμί σου ».

Ὁ Τριστάνος ἐπῆρε τὴν ἄρπα καὶ ἐτραγούδησε τόσο ἔμορφα, ποῦ οἱ βαρῶνοι ἐδάκρυζαν νὰ τὸν ἀκοῦν. Ὁ Μᾶρκος ἐθαύμαζε τὸν ἀρπιστὴν ποῦ ἦλθε ἀπὸ τὸ Λουνοὰ τὸν τόπον ποῦ ἄλλοτε ὁ Ῥιβάλεν ὡδήγησε τὴν Μαργαρίταν. Ὅταν τὸ τραγοῦδι ἐτελείωσε, ὁ βασιλεὺς ἐσιώπησε γιὰ πολλὴν ὥραν.

« Παιδί μου, εἶπε τέλος, εὐλογημένος νὰ εἶνε ὁ διδάσκαλός σου κ' εὐλογημένος ἐσὺ ἀπὸ τὸν Θεόν. Ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τοὺς καλοὺς τραγουδιστάς. Ἡ φωνή τους καὶ ἡ φωνὴ τῆς ἄρπας σχίζουν τὴν καρδιὰ τῶν ἀνθρώπων, ἐξυπνοῦν ἀγαπημένες ἀναμνήσεις καὶ τοὺς κάμουν νὰ ξεχνοῦν κάθε πόνον καὶ κάθε λύπη. Γιὰ χαρά μας ἦλθες λοιπὸν ἐδῶ. Μεῖνε ὅσο θέλεις, φίλε, μαζί μου.

— Πρόθυμα θὰ σᾶς ὑπηρετήσω, ἀπεκρίθη ὁ Τριστάνος, ἀρπιστής σας, κυνηγός σας καὶ ὑποταχτικός σας.

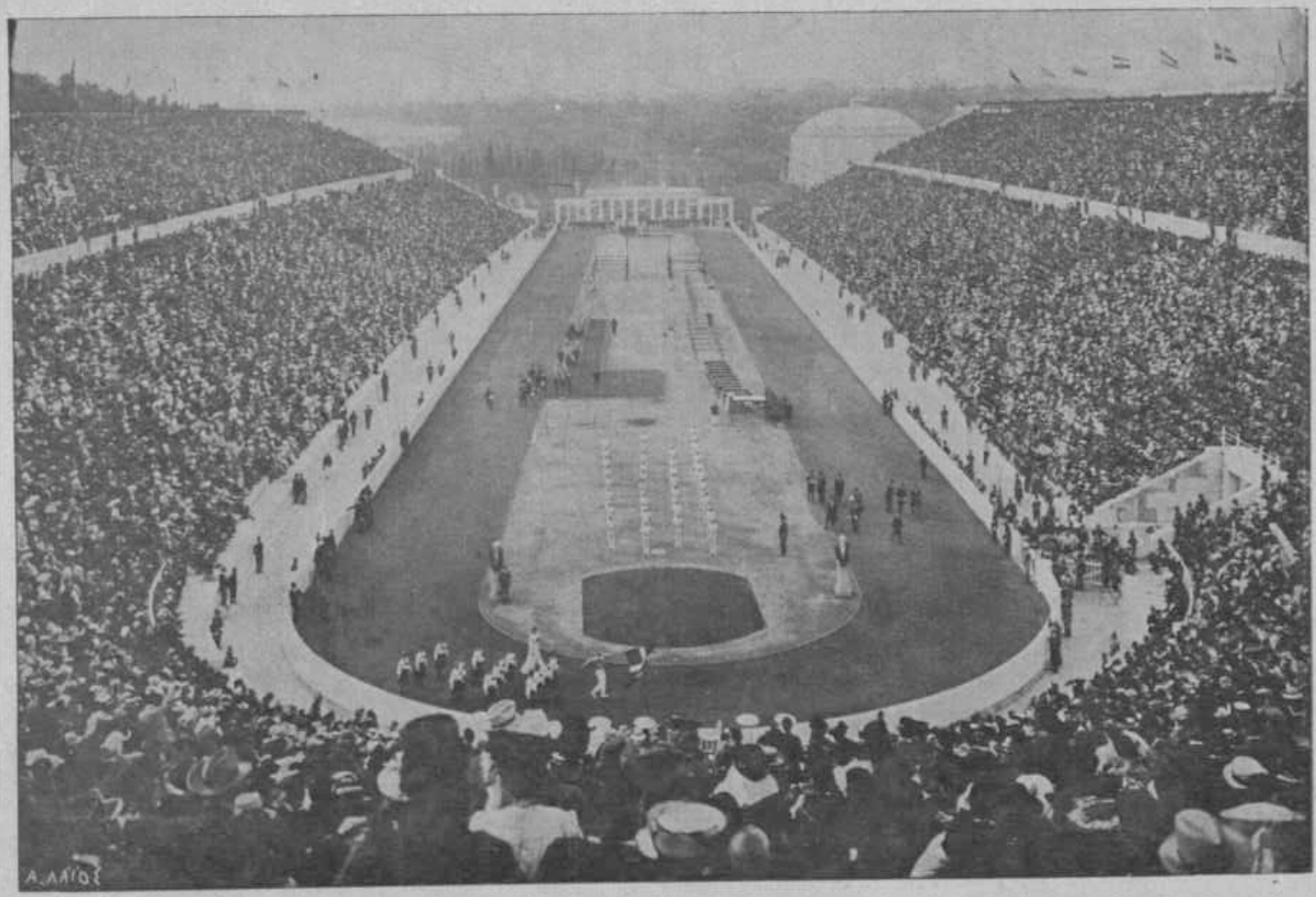
Ἔτσι ἔκαμε, καὶ ἀνάμεσα εἰς τρία χρόνια μία ἀμοιβαία ἀγάπη ἐμεγάλωσε στὶς καρδιές των. Τὴν ἡμέραν ὁ Τριστάνος ἀκολουθοῦσε τὸν Μᾶρκον εἰς τὸ κυνῆγι. καὶ τὴν νύκτα ὅταν ἐπλάγιαζε στὴ βασιλικὴ κάμαρα ἀνάμεσα στοὺς πιστούς, ἂν ὁ βασιλεὺς ἦτον λυπημένος ἔπαιζε τὴν ἄρπα γιὰ νὰ τὸν καθησυχάσῃ. Οἱ βαρῶνοι τὸν ἀγαποῦσαν, καὶ ἀνάμεσα σ' ὅλους τοὺς ἄλλους, ὅπως ἡ ἱστορία του θὰ μᾶς τὸ πῇ, ὁ Σενεσκάλος Ντινὰς δὲ Λιντάν. Ἀλλὰ περισσότερο τρυφερὰ ἀπὸ τοὺς βαρώνους καὶ τὸν Ντινὰς δὲ Λιντὰν τὸν ἀγαποῦσε ὁ βασιλεύς. Μὲ ὅλη τους τὴν ἀγάπην ὁ Τριστάνος ἦτον ἀπαρηγόρητος ποῦ εἶχε χάσει τὸν Ῥοχάλτον τὸν πατέρα του καὶ τὴν γῆν τοῦ Λουνοά.

Πρέπει κανεὶς ν' ἀποφεύγῃ τὰς μεγάλας διηγήσεις. Μὲ λίγα λόγια: ἀφοῦ ἐπὶ πολὺ ἐπλανήθη σὲ στεριὲς καὶ σὲ θάλασσες ὁ Ῥοχάλτος ὁ πιστὸς ἦλθε καὶ στὸ Καρνουάγ; εὗρῆκε τὸν Τριστᾶνον καὶ δείχνοντας στὸν βασιλέα τὸ πολύτιμο πετράδι ποῦ μιὰ φορὰ τὸ εἶχε δώσει αὐτὸς στὴ Μαργαρίτα ἀκριβὸ νυμφικὸ δῶρο, τοῦ εἶπε:

« Βασιλεῦ Μᾶρκε, αὐτὸς ἐδῶ εἶνε ὁ Τριστάνος τοῦ Λουνοά, ἀνεψιός σας, παιδὶ τῆς ἀδελφῆς σου Μαργαρίτας καὶ τοῦ βασιλέως Ῥιβάλεν. Ὁ δοὺξ Μόργκαν κατέχει τοὺς τόπους του ἄδικα· εἶνε καιρὸς νὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ στὸν νόμιμον κληρονόμον ».

Καὶ γιὰ νὰ μὴν τὰ πολυλογοῦμε, ὁ Τριστάνος ἀφοῦ ἐπῆρε τ' ἄρματα τοῦ θείου του ἐπέρασε τὴ θάλασσα μὲ τὰ πλοῖα τοῦ Κορνουάγ;, ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ὑπηκόους τοῦ πατέρα του, ἐνίκησε τὸν δολοφόνον τοῦ πατρός του, τὸν ἐφόνευσε καὶ ξαναπῆρε τὴν γῆν του.

Ἔπειτα ἐσυλλογίσθη ὅτι ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος δὲν ἠμποροῦσε πλέον νὰ ζήσῃ χωρὶς αὐτόν, καὶ καθὼς ἡ εὐγένεια τῆς καρδιᾶς του τοῦ ἔδειχνε πάντοτε τί ἔπρεπε νὰ κάνῃ, ἔστειλε κ' ἐφώναξε τοὺς βαρώνους του καὶ τοὺς κόμητας καὶ τοὺς ἐμίλησε ἔτσι:

Η ΠΡΩΤΗ ΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ

ΦΩΤΟΓΡ. ΜΠΕΡΓΚΕΡ

«Κύριοι τοῦ Λουνοά, ἐξαναπέκτησα τὸν τόπον αὐτὸν καὶ ἐκδικήθηκα τὸν βασιλέα Ῥιβάλεν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἰδικήν σος. Ἔτσι ἀπέδωκα δικαιοσύνην εἰς τὸν πατέρα μου. Ἀλλὰ δύο ἄνθρωποι, ὁ Ῥοχάλτος καὶ ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος τοῦ Κορνουάγι, ἐπροστάτευσαν τ' ὀρφανὸ παιδὶ καὶ ὀφείλω νὰ τοὺς ὀνομάσω καὶ αὐτοὺς πατέρας μου· δὲν ὀφείλω ν' ἀποδώσω δικαιοσύνην μήπως καὶ σ' αὐτούς; Ἕνας ἄνθρωπος σὰν ἐμὲ ἔχει δυὸ πράγματα δικά του: τὴν γῆν του καὶ τὸ σῶμα του. Λοιπόν, εἰς τὸν Ῥοχάλτον θ' ἀφήσω τὴν γῆν μου· πατέρα, θὰ τὴν κατέχῃς· καὶ τὸ παιδί σου ὕστερ' ἀπὸ σένα. Στὸν βασιλέα Μᾶρκον θ' ἀφήσω τὸ σῶμα μου θὰ ἐγκαταλείψω τὸν τόπον αὐτόν, ἂν καὶ μοῦ εἶνε ἀγαπητὸ καὶ θὰ πάω νὰ ὑπηρετήσω τὸν κύριόν μου Μᾶρκον εἰς τὸ Κορνουάγι. Τέτοια εἶνε ἡ σκέψις μου· ἀλλὰ εἶσθε ἔμπιστοί μου κύριοι τοῦ Λουνοὰ καὶ ζητῶ τὴν συμβουλήν σας· ἂν λοιπὸν κανένας ἀπὸ σᾶς μὲ συμβουλεύῃ ν' ἀποφασίσω ἀλλοιώτικα, ἂς σηκωθῇ ἐπάνω καὶ ἂς ὁμιλήσῃ».

Ἀλλὰ οἱ βαρῶνοι ὅλοι τὸν ἐπήνεσαν μὲ τὰ δάκρυα στὰ μάτια, καὶ ὁ Τριστάνος ἔχοντας μαζί του μόνον τὸν Γκορνεβὰλ ἑτοιμάσθη γιὰ τὸν τόπον τοῦ βασιλέως Μάρκου.

ΜΟΡΧΟΛΤ Ο ΙΡΛΑΝΔΟΣ

Ὅταν ἐμπῆκε ὁ Τριστάνος, τοὺς εὗρῆκε, τὸν Μᾶρκον καὶ ὅλους τοὺς βαρώνους, εἰς μεγάλην λύπην. Διότι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰρλανδίας εἶχε ἁρματώσει τὰ καράβια του γιὰ νὰ καταστρέψῃ τὸ Κορνουάγι, ἂν ὁ Μᾶρκος ἤρνειτο ἀκόμη, πρᾶγμα ποῦ ἔκαμνε ἐδῶ καὶ δεκαπέντε χρόνια νὰ πληρώσῃ ἕναν φόρον ποῦ ἄλλοτε ἐπλήρωναν οἱ πρόγονοί του. Λοιπόν, πρέπει νὰ ξέρετε, ὅτι σύμφωνα μὲ τὰς ἀρχαίας συνθήκας, οἱ Ἰρλανδοὶ ἠμποροῦσαν νὰ πάρουν ἀπὸ τὸ Καρνουάγι τὸν πρῶτον χρόνον τριακόσες λίτρες χαλκόν, τὸν δεύτερον χρόνον τριακόσες λίτρες φίνο ἀσῆμι, καὶ τὸν τρίτον τριακόσες λίτρες χρυσάφι. Ἀλλὰ ὅταν ἐγύριζε ὁ τέταρτος χρόνος ἔπαιρναν τριακόσια γόρια καὶ τριακόσια κορίτσια ἡλικίας δεκαπέντε χρόνων ἀπὸ τὰς οἰκογενείας τοῦ Κορνουάγι. Λοιπόν, αὐτὴν τὴ χρονιά, ὁ βασιλεὺς εἶχε στείλει πρὸς τὸ Τινταγκὲλ ἕναν ἱππότην γίγαντα, τὸν Μορχὸλτ ποῦ εἶχε πάρει γυναῖκα τὴν ἀδελφήν του, καὶ τὸν ὁποῖον κανεὶς ἕως τόρα δὲν εἶχε μπορέσει νὰ νικήσῃ. Ἀλλὰ ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος μὲ γράμματα εἶχε συγκαλέσει στὴν αὐλήν του, ὅλους τοὺς βαρόνους του γιὰ νὰ ζητήσῃ τὴν συμβουλήν τους.

Τὴν ὡρισμένην ἡμέραν, ὅταν οἱ βαρῶνοι εἶκαν συναχθῆ στὴν αἴθουσαν τοῦ παλατιοῦ καὶ ὁ Μᾶρκος εἶχε λάβει τὴν θέσιν του, ὁ Μορχὸλτ ἐμίλησε ἔτσι:

«Βασιλεῦ Μᾶρκε, ἄκουσε διὰ τελευταίαν φορὰν τὴν παραγγελίαν τοῦ βασιλέως τῆς Ἰρλανδίας, τοῦ κυρίου μου. Σὲ προσκαλεῖ νὰ πληρώσῃς τὸν φόρον ποῦ τοῦ ὀφείλεις. Καὶ διότι ἔχεις ἀρνηθῆ τόρα ἀπὸ πολὺν καιρὸν νὰ τὸ κάμῃς ἀπαιτεῖ νὰ μοῦ παραδώσῃς αὐτὴν ἐδῶ τὴν ἡμέραν τριακόσια ἀγόρια καὶ ἄλλα τόσα κορίτσια ἡλικίας δεκαπέντε χρόνων ἀπὸ τὰς οἰκογενείας τοῦ Καρνουάγι. Τὸ καράβι μου ἀραγμένο εἰς τὸ λιμάνι τοῦ Τινταγκὲλ θὰ τοὺς φέρῃ στὸν τόπον μας νὰ γείνουν δικοί μας. Ὅμως — καὶ δὲν ἐξαιρῶ παρὰ μόνον ἐσένα, βασιλεῦ Μᾶρκε, ὅπως εἶνε πρέπον — ἂν κανεὶς ἀπὸ τοὺς βαρώνους θέλῃ νὰ ἀποδείξῃ μὲ πόλεμον ὅτι ἄδικα ἀπαιτεῖ τὸν φόρον ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰρλανδίας θὰ δεχθῇ τὴν πρόσκλησίν του. Ποῖος μεταξύ σας, κύριοι τοῦ Κορνουάγι, θέλει νὰ πολεμήσῃ γιὰ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ τοῦ τόπου;» Οἱ βαρῶνοι ἀλληλοεκυττάζοντο, ἔπειτα ἐχαμήλωναν τὴν κεφαλήν. Ὁ ἕνας ἔλεγε μέσα του: «Κύτταξε, δυστυχισμένε, τὴν κορμοστασιὰ τοῦ Μορχόλτ· εἶνε δυνατώτερος ἀπὸ τέσσερεις ἀνθρώπους ῥωμαλέους. Παρατήρησε τὸ σπαθί του: δὲν ἠξεύρεις τάχα ὅτι αὐτὸ τὸ σπαθὶ ἔπῆρε τὰ κεφάλια τόσων ὑπερηφάνων ἀγωνιστῶν ἀπὸ χρόνια τόρα ποῦ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰρλανδίας στέλνει τὸν γίγαντα τοῦτον στὰς ὑποτελεῖς του χώρας; Φτωχέ, θέλεις ναὗρῇς τὸν θάνατον;» Ὁ ἄλλος ἐσκέπτετο: «Σὲ ποιοὺς σᾶς ἀνέθρεψα, ἀγαπημένα μου παιδιὰ καὶ σεῖς ἀγαπημένα μου κορίτσια. νὰ γίνετε σκλάβοι; Ἀλλὰ μήπως ἠμπορεῖ νὰ σώσῃ τὴν ζωήν σας ὁ θάνατός μου;» Καὶ ὅλοι ἐσιωποῦσαν. Ὁ Μορχὸλτ εἶπε ἀκόμη:

«Ποῖος ἀπὸ σᾶς, κύριοι τοῦ Κορνουάγι, δέχεται τὴν πρόσκλησίν μου; Θὰ εἶνε μιὰ νόστιμη μάχη: διότι, τρεῖς ἡμέρας μακριὰ ἀπ' ἐδῶ θὰ περάσωμε μὲ βάρκες στὸ νησὶ τοῦ Ἁγίου Σαμψών. Ἐκεῖ, ὁ ἱππότης σας κ' ἐγώ, θὰ μονομαχήσωμε, καὶ ὁ ἔπαινος ὅτι ἐδοκίμασε νὰ πολεμήσῃ μαζί μου θὰ εἶνε εἰς ὅλην τὴν γενεάν του».

Ἐξακολουθοῦσαν νὰ σιωποῦν, καὶ ὁ Μορχὸλτ ἔμοιαζε μὲ γεράκι ποῦ τὸ κλείνουν σ' ἕνα κλουβὶ μὲ μικρὰ πουλιά. Ὅταν μπαίνει, ὅλα τὰ πουλιὰ βουβαίνονται.

« Καλὰ λοιπόν, καλοί μου ἀφέντες τοῦ Κορνουάγ;, ἀφοῦ αὐτὸ σᾶς φαίνεται εὐγενέστερον, βάλετε κλῆρον στὰ παιδιά σας, καὶ δόστε μου ὅσα σᾶς ἐζήτησα νὰ τὰ πάρω νὰ φύγω. Ἀλλὰ δὲν ἐπίστευα ὅτι αὐτὸς ὁ τόπος κατοικεῖται μόνον ἀπὸ σκλάβους ».

Τότε ὁ Τριστάνος ἔπεσε στὰ πόδια τοῦ βασιλέως Μάρκου καὶ εἶπε:

« Μεγαλειότατε, ἂν θέλετε νὰ μοῦ κάμετε αὐτὴ τὴ χάρι, πολεμῶ ἐγώ ».

Μάταια ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος ἠθέλησε νὰ τὸν ἀποτρέψῃ. Ἦτον τόσο νέος ἱππότης καὶ τί θὰ τοῦ ἐχρησίμευε τὸ θάρρος του; Ἀλλὰ ὁ Τριστάνος ἐκάλεσε τὸν Μορχὸλτ εἰς μάχην, καὶ ὁ Μορχὸλτ τὸ ἐδέχθη.

Τὴν ὡρισμένην ἡμέραν ὁ Τριστάνος ἄρχισε νὰ ὁπλίζεται γιὰ μεγάλον ἀγῶνα. Ἐφόρεσε τὸν ἀλυσσιδωτὸν θώρακα καὶ τὴν ἀτσαλένια του περικεφαλαία. Οἱ βαρῶνοι ἔκλαιαν ἀπὸ οἶκτον γιὰ τὸν ἱππότην καὶ ἀπὸ ντροπὴ γιὰ τὸν ἑαυτόν τους. « Ἄ! Τριστάνε, ἔλεγαν ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον, περίφημε βαρῶνε, χαριτωμένα νιᾶτα, γιατί ἐγὼ δὲν ἐπιχειροῦσα ἀντὶ γιὰ σένα αὐτὴν τὴν μάχην; Ὁ θάνατος θὰ ἦτον ὀλιγώτερο θλιβερὸς γι' αὐτὸν τὸν τόπον .. » Οἱ καμπάνες σημαίνουν, καὶ ὅλοι, βαρῶνοι καὶ λαός, γέροι, παιδιὰ καὶ γυναῖκες, μὲ κλάματα καὶ μὲ προσευχὰς προβοδοῦν τὸν Τριστάνον ἕως εἰς τὸ ἀκρογιάλι. Ἤλπιζαν ἀκόμη γιατὶ ἡ ἐλπὶς μέσα στὴν καρδιὰ τῶν ἀνθρώπων τρέφεται μὲ τὸ τίποτε.

Ὁ Τριστάνος ἐμπῆκε μόνος σὲ μία βάρκα κι' ἀρμένισε πρὸς τὸ νησὶ τοῦ Ἁγίου Σαμψών. Ἀλλὰ ὁ Μορχὸλτ εἶχε ὑψώσει εἰς τὸν ἱστόν του ἕνα πανὶ ἀπὸ πλουσίαν πορφύραν, καὶ πρῶτος ἔφθασε στὸ νησί. Ἔδεσε τὴν βάρκα του στὴν ἀκτὴν ὅταν ὁ Τριστάνος φθάνοντας εἰς τὸ νησὶ καὶ πατῶντας σὲ στεριὰ ἔσπρωξε τὴ βάρκα του πρὸς τὴ θάλασσα.

« Σκλάβε, τί κάνεις; εἶπε ὁ Μορχὸλτ καὶ γιατί δὲν ἔδεσες τὴ βάρκα σου;

— Σκλάβε, καὶ γιατί; Ἀπεκρίθη ὁ Τριστάνος. Ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο μας θὰ φύγῃ μόνος ζωντανὸς ἀπὸ δῶ: μήπως δὲν τοῦ ἀρκεῖ μία βάρκα;

Κ' ἔτσι θυμώνοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μὲ λόγια προσβλητικὰ ἄρχισαν τὸν ἀγῶνα.

Κανεὶς δὲν εἶδε τὴν τρομερὴ μάχη ἀλλὰ τρεῖς φορὲς ἡ θαλασσινὴ αὔρα ἔφερε στὴν ἀκτὴν μίαν κραυγὴν φρίκης. Τότε, οἱ γυναῖκες ἄρχιζαν νὰ κλαῖνε ὅλες μαζὺ καὶ νὰ χτυπιῶνται ἐνῷ οἱ σύντροφοι τοῦ Μορχὸλτ ἐγελοῦσαν μέσα στὶς τέντες τους. Τέλος εἶδαν ἀπὸ μακριὰ νὰ τεντώνεται τὸ πορφυρὸ πανί· ἡ βάρκα τοῦ Ἰρλανδοῦ ἄφησε τὸ νησὶ καὶ μία τρομακτικὴ φωνὴ ἀντήχησε: « Ὁ Μορχόλτ! » Ἀλλὰ καθὼς ἐμεγάλωνε πλησιάζοντας ἡ βάρκα, ἔξαφνα, στὴν κορυφὴν ἑνὸς κύματος ἔδειξε ἕναν ἱππότην ὁ ὁποῖος ὠρθώνετο στὴν πρύμνην: στὰ χέρια του ἐκρατοῦσε ἕνα σπασμένο ξῖφος: ἦτον ὁ Τριστάνος. Εὐθὺς εἴκοσι βάρκες ἐβγῆκαν νὰ τὸν προϋπαντήσουν καὶ οἱ νέοι ἔπεφταν στὰ νερά. Ὁ ἱππότης ὥρμησε στὸ ἀκρογιάλι, κ' ἐνῷ οἱ μητέρες στὰ γόνατά ἐφιλοῦσαν τὰ σιδερένια του πέδιλα, ἐφώναξε πρὸς τοὺς συντρόφους τοῦ Μορχόλτ:

« Κύριοι ἀπὸ τὴν Ἰρλανδίαν, ὁ Μορχὸλτ ἐπολέμησε καλά. Παρατηρήσατε: τὸ ξῖφος μου εἶνε κομματιασμένο· ἕνα κομμάτι ἔμεινε ἐμπηγμένο στὸ κρανίον του. Πάρετε τὸ κομμάτι αὐτὸ τοῦ χάλυβος, κύριοι: εἶνε ὁ φόρος τοῦ Καρνουάγ; ».

Ἔπειτα ἀνέβη στὸ Τινταγκέλ. Στὸ πέρασμά του τ' ἀπελευθερωμένα παιδιὰ ἐκινοῦσαν μὲ κραυγὰς πράσινα κλαδιά, καὶ πλούσιες κουρτίνες ἁπλώνοντο στὰ παράθυρα. Ἀλλά, ὅταν ἀνάμεσα στὰ τραγούδια τῆς χαρᾶς στὸν ἤχον ἀπὸ τὶς καμπάνες, τὶς τρόμπες καὶ τὰ βούκινα ποῦ ἀντηχοῦσαν ὡσὰν νὰ ἐβρόντα ὁ Θεός, ὁ Τριστάνος ἔφθασε στὸ παλάτι, ἔπεσε νὰ ξαποστάσῃ στὰ χέρια τοῦ βασιλέως Μάρκου. Καὶ τὸ αἷμα ἔρρεεν ἀπὸ τὰς πληγάς του.

Μὲ μεγάλην τους λύπην οἱ σύντροφοι τοῦ Μορχὸλτ ἐγύρισαν εἰς τὴν Ἰρλανδίαν. Ἄλλοτε, ὅταν ἔμπαινε εἰς τὸ λιμάνι τοῦ Βάϊζεφόρτ, ὁ Μορχὸλτ εὐχαριστεῖτο νὰ ξαναβλέπῃ τοὺς ἀνθρώπους του συναθροισμένους νὰ τὸν προσφωνοῦν ὅλοι μαζί, καὶ ἡ βασίλισσα ἀδελφή του, καὶ ἡ ἀνεψιά του, ἡ ξανθὴ Ἰζόλδη μὲ τὰ χρυσὰ μαλλιὰ ποῦ ἡ ἐμορφιά της ἔλαμπε σὰν τὴν αὐγή. Τρυφερὰ τὸν ὑπεδέχοντο, καὶ ἂν εἶχε καμμιὰ πληγὴ τὴν ἐγιάτρευαν, διατὶ ἐγνώριζαν τὰ βάλσαμα καὶ τὰ δυναμωτικὰ ποῦ κάνουν καλὰ τοὺς πληγωμένους ἀκόμη καὶ ἂν εἶν' ἕτοιμοι νὰ πεθάνουν. Μὰ τί θὰ τοὺς ἐχρησίμευαν τόρα οἱ μαγικὲς συνταγὲς τὰ βότανα καὶ τὰ φίλτρα; Ἐκείτετο νεκρὸς μέσα σ' ἕνα δέρμα ἐλαφιοῦ, καὶ τὸ κομμάτι τοῦ ἐχθρικοῦ σπαθιοῦ ἔμενεν ἀκόμη καρφωμένο στὸ κρανίον του. Ἡ ξανθὴ Ἰζόλδη τὸ ἀπέσυρε ἀπ' ἐκεῖ καὶ τὸ ἔβαλε σ' ἕνα ἐλεφαντένιο κιβώτιον. Καὶ γυρμένες ἐπάνω στὸ μέγα πτῶμα ἡ μητέρα καὶ ἡ κόρη, ξαναλέγοντας ἀδιάκοπα τὸ ἐγκώμιον τοῦ νεκροῦ καὶ τὴν ἴδια κατάρα ἐναντίον τοῦ Τρι-

στάνου, ἐμυρολογοῦσαν ἀνάμεσα στὲς ἄλλες γυναῖκες τὸν νεκρόν. Ἀπ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἡ ξανθὴ Ἰζόλδη ἔμαθε νὰ μισῇ τ' ὄνομα τοῦ Τριστάνου. Ἀλλά, στὸ Τινταγκέλ, ὁ Τριστάνος ἔλυωνε· ἕνα φαρμακωμένον αἷμα ἔρρεεν ἀπὸ τὲς πληγές του. Οἱ γιατροὶ ἔμαθαν ὅτι ὁ Μορχὸλτ εἶχε καρφώσει στὴν σάρκα ἕνα φαρμακωμένο βέλος καὶ ἐπειδὴ οὔτε τὰ βότανά τους δὲν ἠμποροῦσαν νὰ τὸν σώσουν, τὸν ἄφησαν στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἕνα ἔμπυο τόσο βρώμικο ἔβγαινεν ἀπὸ τὰς πληγάς του ποῦ καὶ οἱ πιὸ ἀκριβοί του φίλοι τὸν ἀπέφευγαν, ὅλοι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν βασιλέα Μᾶρκον, τὸν Γκορνεβὰλ καὶ τὸν Ντινὰς δὲ Λιντάν. Μόνοι, ἠμποροῦσαν νὰ μένουν στὸ προσκέφαλό του, καὶ ἡ ἀγάπη τους ἦτον πιὸ πολλὴ ἀπὸ τὴν φρίκην. Τέλος, ὁ Τριστάνος εἶπε καὶ τὸν ἔφεραν σὲ μία καλύβα κτισμένη μακριὰ στὴν ἀκρογιαλιά· καὶ γυρμένος ἐμπρὸς εἰς τὰ κύματα, ἐπερίμενε τὸν θάνατον! Ἐσκέπτετο: «Μ' ἐγκατέλειψες λοιπόν, Μᾶρκε, ἐμένα ποῦ ἔσωσα τὴν τιμὴν τοῦ τόπου σου; Ὄχι, τὸ ξέρω, ὡραῖε θεῖε, ὅτι θὰ ἔδινες τὴν ζωήν σου γιὰ τὴ δική μου ζωή· ἀλλὰ τί μποροῦσε νὰ μοῦ κάμῃ ἡ ἀγάπη σου· πρέπει ν' ἀποθάνω. Εἶνε γλυκύ, ὅμως, νὰ βλέπω τὸν ἥλιον καὶ ἡ καρδιά μου ἔχει θάρρος ἀκόμη. Θέλω νὰ δοκιμάσω τὴν θάλασσαν. Θέλω νὰ μὲ πάρῃ μακριά, μόνον. Πρὸς ποῖον τόπον; δὲν ἠξέρω, ἀλλ' ἴσως ἐκεῖ ποῦ θαὐρῶ κάποιον νὰ μὲ κάμῃ καλά. Καὶ ἴσως μίαν ἡμέραν, ὡραῖε θεῖε, θὰ σὲ ὑπηρετήσω ἀκόμη, ὡς ἁρπιστής, ὡς κυνηγός, ὡς ὑποτακτικός σου».

Τὸν ἐπαρακάλεσε τόσο πολὺ ποῦ ὁ βασιλεὺς ἔδωκε τὴν συγκατάθεσίν του ἐπιτέλους. Τὸν ἔβαλαν σὲ μία βάρκα χωρὶς κουπιὰ καὶ χωρὶς πανιά, κι' ἀπίθωσαν κοντά του, καθὼς τὸ ἤθελε, τὴν ἅρπαν του. Τί τὰ ἤθελε τὰ πανιὰ ποῦ τὰ χέρια του δὲν ἠμποροῦσαν νὰ τεντώσουν; Τί τα ἤθελε τὰ κουπιά; Καὶ τὸ σπαθὶ τί τὸ ἤθελε; Καθὼς ἕνας θαλασσινὸς πετάει στὴ θάλασσα τὸ πτῶμα ἑνὸς ἀρχαίου συντρόφου του, ἔτσι μὲ τὰ κρεμάμενα χέρια του ὁ Γκορνεβὰλ ἔσπρωξε στ' ἀνοικτὰ τὴ βάρκα ποῦ ἐκείτετο τὸ ἀγαπημένο του παιδὶ καὶ ἡ θάλασσα τὴν ἔσυρε.

Ἑπτὰ ἡμέρες κ' ἑπτὰ νύκτες τὴν σιγοέσερνε. Κάποτε ὁ Τριστάνος ἔπαιζε τὴν ἅρπα γιὰ νὰ λησμονῇ τὴ συμφορά του. Τέλος ἡ θάλασσα μόνη της τὸν ἐπλησίασε κάπου σὲ μιὰν ἀκρογιαλιά. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν νύκτα οἱ ψαράδες εἶχαν ἀφήσει τὸ λιμάνι γιὰ νὰ ῥίξουν τὰ δίκτυα τους στ' ἀνοικτὰ κ' ἔλαμναν, ὅταν ἄκουσαν μία μελωδία, γλυκειὰ ὑπερήφανην καὶ ζωηρὰν νὰ ἔρχεται ἐπάνω ἀπὸ τὰ κύματα. Ἀκίνητοι ἄκουγαν· μὲ τὸ πρῶτο γλυκοχάραμα εἶδαν τὴ βάρκα τοῦ Τριστάνου «Ἔτσι, ἔλεγαν ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον, μία ὑπερφυσικὴ μουσικὴ ἐκύκλωνε τὸ καράβι τοῦ ἁγίου Μεντάνου, ὅταν ἀρμένιζε πρὸς τὰ «Μακάρια νησιά» σὲ μία θάλασσα πιὸ λευκὴ ἀπὸ γάλα.» Ἐκίνησαν λοιπὸν τὰ κουπιά τους νὰ φθάσουν τὴ βάρκα· εἶχε χάσει τὸ δρόμο της καὶ καμμία ζωὴ δὲν ἐφαίνετο νὰ ὑπάρχῃ μέσα σ' αὐτήν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν φωνὴν τῆς ἅρπας· ἀλλά, καθὼς ἐπλησίαζαν, ἡ μελωδία ἀκούετο λιγώτερο, ἐσώπασε, καὶ ὅταν ἤγγισαν τὰ χέρια τοῦ Τριστάνου εἶχαν πέσει πάλιν ἀδρανῆ ἐπάνω στὰς χορδὰς παλλομένας ἀκόμη. Τὸν ἐπῆραν καὶ τὸν ἔφεραν στὸ λιμάνι νὰ τὸν παραδώσουν στὴν κυρά τους ποῦ ἠμποροῦσε νὰ τὸν λυπηθῇ καὶ νὰ κάμῃ καλὰ ἴσως.

Ἀλλοίμονο! Τὸ λιμάνι αὐτὸ ἦτον τὸ Βαϊζεφόρτ, ὅπου ἐκείτετο ὁ Μορχὸλτ καὶ ἡ κυρά τους ἦτον Ἰζόλδη ἡ ξανθή. Αὐτὴ μόνη, ποῦ ἐγνώριζε τὰ φίλτρα, ἠμποροῦσε νὰ σώσῃ τὸν Τριστάνον. Ὅταν ὁ Τριστάνος ἐπῆρε ἐπάνω του μὲ τὴν τέχνην της καὶ ἀνέλαβε, ἐννόησε ποῦ τὸν εἶχαν ῥίξει τὰ κύματα. Ἀλλὰ εὗρῆκε εὔκολα ὡραῖα ἀπατηλὰ λόγια γιὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ζωήν του. Διηγήθη λοιπὸν πῶς ἦτον μάγος, ὅτι ἐταξίδευε μ' ἕνα ἐμπορικὸ πλοῖον πρὸς τὴν Ἱσπανίαν γιὰ νὰ μάθῃ ἐκεῖ τὴν τέχνην νὰ διαβάζῃ μέσα εἰς τὰ ἄστρα· ὅτι ἔπιασαν τὸ πλοῖον πειραταὶ καὶ πληγωμένος διέφυγε μ' αὐτὴν τὴ βαρκοῦλα. Τὸν ἐπίστευσαν· κανεὶς ἀπὸ τοὺς συντρόφους τοῦ Μορχὸλτ δὲν ἀνεγνώρισε τὸν ὡραῖον ἱππότην τοῦ νησιοῦ Ἁγίου Σαμψών, τόσο τὸ δηλητήριον εἶχε ἀσχημίσει τὰ χαρακτηριστικά του. Ἀλλ' ὅταν, ὕστερ' ἀπὸ σαράντα ἡμέρες, Ἰζόλδη ἡ ξανθὴ τὸν εἶχε κάμει σχεδὸν ἐντελῶς καλά, καὶ ἄρχιζε ἐπάνω του ν' ἀναγεννᾶται ἡ χάρις τῆς νεότητος, ἐνόησε ὅτι πρέπει νὰ φύγῃ· ἔφυγε λοιπὸν καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ πολλοὺς κινδύνους μίαν ἡμέραν ἐφάνηκε ἐμπρὸς στὸν βασιλέα Μᾶρκον.

Ἀκολουθεῖ

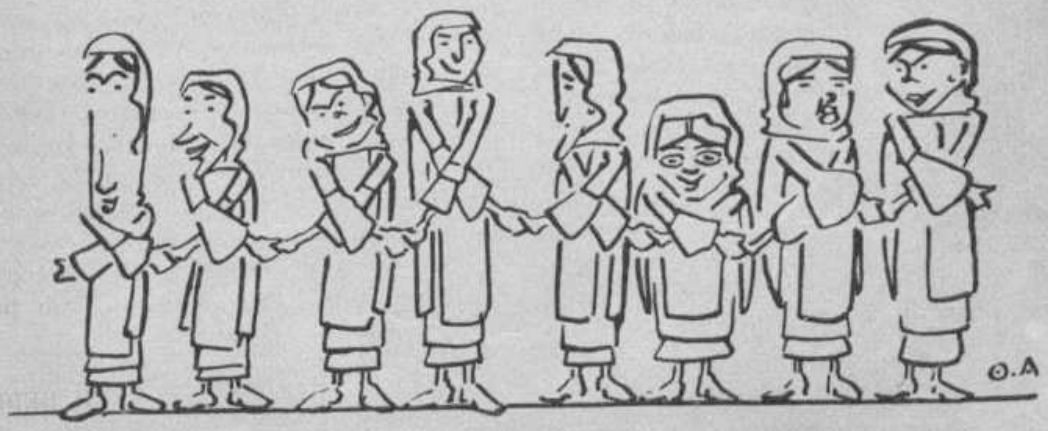
Μετάφρ. Α. Κ. JOSEPH BÉDIER

Ο ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΟΣ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ ΥΠΟ Θ. ΑΝΝΙΝΟΥ

ΕΚΤΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΥΠΟ Θ. ΑΝΝΙΝΟΥ

Η ΤΡΑΤΑ ΥΠΟ Θ. ΑΝΝΙΝΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ "ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ,,

[Δημοσιεύομεν ἀκριβῆ περίληψιν τῆς Β' σειρᾶς τῶν ἀρχαιολογικῶν μαθημάτων, τὰ ὁποῖα ἐπὶ τόπου ἐνώπιον τῶν μνημείων ἔκαμε ὁ κ. Ἀ. Ἀρβανιτόπουλος. ἐπιφυλασσόμενοι κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐξεδήλωσαν πλεῖστοι τῶν ἀναγνωστῶν τῶν « Παναθηναίων », νὰ ἐκδώσωμεν αὐτὰ εἰς ἰδιαίτερον βιβλίον ἐν ἐκτάσει]

Μάθημα πρῶτον - Ἀκρόπολις· παλαιότατοι ναοί.

Ὅπως αἱ Ἀθῆναι ὠνομάσθησαν Ἑλλάδος Ἑλλὰς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, τοιουτοτρόπως ἡ Ἀκρόπολις δύναται νὰ ὀνομασθῇ Ἀθηνῶν Ἀθῆναι.

Διότι περικλείει πᾶν ὅ,τι ἐν τῇ Τέχνῃ τέλειον καὶ ὑψηλὸν καὶ ὡραῖον κατώρθωσεν ὁ ἄνθρωπος.

Φύσις δὲ καὶ Τέχνη συμπληρώνουν ἀλλήλας μὲ πλήρη ἁρμονίαν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἐδάφους τῆς Ἀκροπόλεως. Τὸ « *μητρὸς ὡραίας κόρη ὡραιοτέρα* » ἔχει τὴν καταλληλοτέραν θέσιν του ἐδῶ πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἁρμονίας ταύτης τῆς Τέχνης πρὸς τὴν μητέρα Φύσιν.

Εἰς παμπαλαίους χρόνους προσείλκυσεν ἡ Ἀκρόπολις καὶ οἱ περιξ βράχοι τὴν προσοχὴν τοῦ πρωτογενοῦς ἀνθρώπου· διότι ἦτο ὀχυρωτάτη ἀπὸ τῶν τριῶν πλευρῶν καὶ κεῖται οὐχὶ μακρὰν τῆς θαλάσσης καὶ πλησίον πεδιάδος ἀξιολόγου.

Μόνον ἐκ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς εἶναι εὐπρόσιτος, καὶ τὴν ἀδυναμίαν ταύτην ἐκφράζει ὡραιότατος μῦθος: ἡ Ἀθηνᾶ ὅταν παρετήρησε τοῦτο εἰς τὴν εὐνοουμένην πόλιν της, ἔσπευσεν εἰς τὴν χώραν τῶν Γιγάντων Παλλήνων νὰ φέρῃ βράχον πρὸς ὀχύρωσιν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς· ἐνεπιστεύθη δὲ εἰς τὰς κόρας τοῦ Κέκροπος τὸ μικρὸν κιβώτιον, τὸ ὁποῖον ἐκράτει, παραγγείλασα νὰ μὴ τὸ ἀνοίξουν.

Ἀλλ' αἱ γυναῖκες περίεργοι ἤνοιξαν τὸ κιβώτιον, ὁπόθεν ἐξῆλθεν εἰς ὄφις, ὁ Ἐριχθόνιος· ἐτρόμαξαν ὡς ἦτο ἐπόμενον καὶ ἐρρίφθησαν ἀπὸ τῶν κρημνῶν τοῦ σημερινοῦ Ἐρεχθείου.

Ταῦτα εἶδεν ἡ Ἀθηνᾶ, ἐν ᾧ ἐπέστρεφεν· ἀπὸ τὴν ὀργὴν καὶ τὴν λύπην της ἐξέφυγεν ὁ βράχος ἐκ τῶν χειρῶν της καὶ ἐσχηματίσθη ὁ Λυκαβηττός.

Ἡ Ἀκρόπολις ἐχρησίμευσε τὸ πρῶτον ὡς κατοικία τῶν βασιλέων, οἱ δὲ ἄλλοι βράχοι καὶ τὰ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ὡς κατοικία τοῦ λαοῦ.

Εἶχε λοιπὸν πρῶτον τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα, ὅμοια πρὸς τὰ τῶν Μυκηνῶν, τῆς Τίρυνθος καὶ τῶν ἄλλων μυκηναϊκῶν συνοικισμῶν.

Πράγματι παρὰ τὸ Ἐρεχθεῖον πρὸς Β. καὶ πρὸς Δ. διασῴζονται ἀκόμη, ὡσὰν μάνδραι, ἴχνη τῶν ἀνακτόρων ἐκείνων, τοῦ « πυκινοῦ δόμου Ἐρεχθῆος », ὡς λέγει ὁ Ὅμηρος.

Παρὰ τὰ ἀνάκτορα ταῦτα ὡς συνέχεια αὐτῶν ἦτο τὸ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ « πίων νηὸς κούρης γλαυκώπιδος », τεῖχος δὲ ἐκ μεγάλων λίθων κυκλωπείων, τὸ λεγόμενον Ἐννεάπυλον Πελαργικόν, περιέβαλλε τότε τὴν Ἀκρόπολιν, σῳζόμενον μέχρι σήμερον εἰς πολλὰ σημεῖα, ἰδίως πρὸς Ν. τῶν Προπυλαίων.

Οἱ αἰῶνες διεδέχοντο ἀλλήλους, ἡ βασιλεία κατηργήθη καὶ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἐρεχθέως μετετράπησαν εἰς τὸν πρῶτον ναὸν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, τοῦ ὁποίου σῴζεται τὸ σχέδιον, πολλὰ ἀρχιτεκτονικὰ τμήματα, καὶ τὰ κοσμήματα τῶν ἀετωμάτων ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως. Εἰς τὸ ἓν ὁ Ἡρακλῆς καταβάλλων τὸν Τρίτωνα ἐνώπιον τοῦ Τυφῶνος, εἰς τὸ ἄλλο ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ἑκατέρωθεν αὐτῆς ὁ Ζεὺς καὶ ὁ Ποσειδῶν καθήμενοι ἐπὶ θρόνων. Πάντα ἐκ πώρου, λίθου μαλακοῦ.

Ὁ ναὸς οὗτος εἶχε δύο κίονας ἐμπρὸς καὶ δύο ὀπίσω (= διπλοῦς ἐν παραστάσει) καὶ μῆκος 100 ἀττικῶν ποδῶν· διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Ἑκατόμπεδος. Κατεσκευάσθη περὶ τὸ 650 - 600 π. Χ. Βαφὴ ἰσχυρὰ συνθηματικῶν χρωμάτων ἔδιδε ζωὴν εἰς τὸ σύνολον καὶ ἀνεπλήρωνε τὴν ἀδυναμίαν τῆς Τέχνης.

Τὸν ναὸν τοῦτον εἶδεν ὁ Δράκων καὶ ὁ Σόλων. Ἀπ' αὐτὸν ἐσύρθησαν καὶ ἐσφάγησαν οἱ ἐπιβουλευθέντες τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λαοῦ ὀπαδοὶ τοῦ Κύλωνος (632 ἢ 628 π. Χ.).

Περὶ τὸ 550 π. Χ. κατέπεσεν ἐκ σεισμοῦ ὡς φαίνεται (ὄχι ἐκ πυρκαϊᾶς) ὁ ναός· τότε ἴσχυεν ὁ μεγαλοφυὴς Πεισίστρατος, ὁ ὁποῖος τὸν ἐπεσκεύασε καὶ πρὸς τούτοις ἀνήγειρε πέριξ μεγαλοπρεπῆ κιονοστοιχίαν (= πτερὸν) ἐκ κιόνων ἓξ μὲν εἰς τὰς στενάς, δώδεκα δὲ εἰς τὰς μακρὰς πλευράς. Ἦσαν ἐκ πώρου μὲ μαρμαροκονίαν, αἱ δὲ μετόπαι ἐκ Παρίου μαρμάρου.

Ἐπ' αὐτῶν ὑψοῦντο δύο ἀετώματα φέροντα παραστάσεις Γιγαντομαχίας ἐκ Παρίου μαρμάρου· ἐξ αὐτῶν ἐσώθη ἡ Ἀθηνᾶ, καταβάλλουσα τὸν Ἐγκέλαδον, καὶ δύο ἄλλοι Γίγαντες, ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἡ παλαιὰ ὀνομασία Ἑκατόμπεδος διετηρήθη καὶ διὰ τὸν νέον ναὸν τοῦ Πεισιστράτου.

Εἰς τὴν θέσιν τοῦ Παρθενῶνος ὑπῆρχε τότε μικρός τις ἴσως βωμός, εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἐρεχθείου μικρὸν ἱερὸν περικλεῖον τὴν ἱερὰν ἐλαίαν καὶ τὰ ἴχνη τῆς τριαίνης τοῦ Ποσειδῶνος. Μέγας βωμός, ὅπου ἐθυσιάζοντο αἱ Ἑκατόμβαι κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων, ὑψοῦτο πρὸς Ἀ. τοῦ ναοῦ, πέντε δὲ ἄλλα μικρὰ οἰκοδομήματα ὑπῆρχον ἀνὰ τὴν Ἀκρόπολιν, ἐν τῶν ὁποίων ἦτο τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος. Εἰς τὴν θέσιν τῶν Προπυλαίων ἦσαν αἱ ἐννέα πύλαι τοῦ Πελαργικοῦ.

Ἰδοὺ ἡ εἰκὼν τῆς Ἀκροπόλεως ὅλης, ὅπως τὴν εἶδεν ὁ Μιλτιάδης, ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Κίμων. Πολυάριθμα ἀναθήματα τῶν πιστῶν, αἱ « *κόραι* » τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως μὲ τὸ μειδίαμά των καὶ τὸν πλούσιον στολισμόν των, ὑψοῦντο εἰς διάφορα σημεῖα, ἰδίως πλησίον τοῦ Ἑκατομπέδου, τοῦ ἱεροῦ καὶ ἁγιωτάτου ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος.

Εἰς τὴν Ἀκρόπολιν αὐτὴν εἰσώρμησαν τῷ 480 π. Χ. οἱ Πέρσαι· ἐκρήμνισαν καὶ ἔκαυσαν τὰ πάντα, μὴ ἀφήσαντες λίθον ἐπὶ λίθου!

Μάθημα δεύτερον. — Ὁ Παρθενών.

Ὅταν ἐπέστρεψαν οἱ Ἀθηναῖοι, εὗρον τὴν πατρίδα των πλήρη καπνιζόντων ἐρειπίων. Τότε ἴσχυεν ὁ μεγαλουργὸς Θεμιστοκλῆς, ὁ ὁποῖος ἤρχισε τὴν σύντονον ἀνοικοδόμησιν τῶν τειχῶν τῆς κάτω πόλεως. Αὐτὸς ἀνήγειρε καὶ τὸ Β. τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπου προσήρμοσε καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ κρημνισθέντος ναοῦ, τὰ ὁποῖα βλέπομεν καὶ σήμερον. Τὰς « κόρας » παρέχωσεν εὐλαβῶς πρὸς Δ. τοῦ Ἐρεχθείου καὶ πρὸς Ν. τοῦ Παρθενῶνος. Ἀφῆκε μόνον ὀλίγα ἀναθήματα τῆς Ἀθηνᾶς διὰ νὰ τὰ βλέπουν κατεστραμμένα ὑπὸ τῶν βαρβάρων οἱ παῖδες τῶν Ἀθηναίων.

Ὁ Θεμιστοκλῆς συνέλαβε καὶ τὸ μέγα σχέδιον τῆς

κατασκευῆς τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἔθεσε τὰ θαυμάσια θεμέλια αὐτοῦ· πρὸς Ν. τοῦ ναοῦ βλέπει τις εἰς δύο βαθείας τάφρους πόσον ἦτο δύσκολον τὸ ἔργον τῶν θεμελίων.

Ὁ Παρθενὼν ἔφθασε μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, μέχρι τοῦ στυλοβάτου, καὶ ὑλικὸν πολὺ ἐκομίσθη διὰ τοὺς κίονας. Τὸ σχέδιον ἦτο ὅτι ὁ ναὸς θὰ ἐγίνετο μὲ ὀκτὼ κίονας εἰς τὰς στενὰς καὶ δεκαεννέα εἰς τὰς μακρὰς πλευράς.

Ἀλλὰ τὸ ἔργον διεκόπη, ὅταν τῷ 472 π. Χ. ἐξωρίσθη ὁ Θεμιστοκλῆς. Ἐπεκράτησε τὸ συντηρητικὸν κόμμα τοῦ Κίμωνος, τὸ ὁποῖον ἀπέφευγε τὰς μεγάλας δαπάνας καὶ τὰ πολυτελῆ ἔργα. Ὁ Κίμων κατεσκεύασε τὸ Ν. τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ὁποῖον σήμερον βλέπομεν, ἐκ τῶν λαφύρων τῆς ἐν Εὐρυμέδοντι νίκης (468 π. Χ.)

Μετὰ τὴν ἐξορίαν καὶ τοῦ Κίμωνος (461 π. Χ.) ἐπεκράτησε πάλιν τὸ προοδευτικὸν κόμμα τοῦ Θεμιστοκλέους ὑπὸ τὸν Μέγαν *Περικλῆ*, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν κατασκευὴν τῶν μακρῶν τειχῶν διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος *Καλλικράτους* (460 π. Χ.) συνέλαβε μετὰ τοῦ *Φειδίου* τὸ σχέδιον τῆς μεγαλοπρεποῦς κοσμήσεως τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἤρχισεν ἐφαρμόζων αὐτὸ πρῶτον μὲν διὰ τῆς ἐνάρξεως τῆς κατασκευῆς τοῦ ναΐσκου τῆς *Ἀθηνᾶς Νίκης* διὰ τοῦ αὐτοῦ Καλλικράτους, ἔπειτα δὲ τῷ 447 π. Χ. διὰ τοῦ Παρθενῶνος, τοῦ ὁποίου τὸ σχέδιον ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν *Ἰκτῖνον*.

Ὁ Ἰκτῖνος ἦτο νέος τότε καὶ θερμότατος ἀνὴρ ὑψίστης θεωρητικῆς μορφώσεως· τοῦτον συνεπλήρωναν ἀφ' ἑνὸς ὁ μεγαλοφυὴς Φειδίας διὰ τὴν ἁρμονίαν τῶν λεπτομερειῶν, καὶ ὁ γηραιὸς καὶ πλήρης ἐμπειρίας Καλλικράτης διὰ τὴν τεχνικὴν ἐφαρμογήν.

Τὸ παλαιὸν σχέδιον μετεβλήθη· ὁ ναὸς ἔγινε πολὺ στενώτερος ἐκ τῶν μακρῶν πλευρῶν καὶ ὀλίγον πλατύτερος ἐκ τῶν στενῶν μὲ ὀκτὼ κίονας εἰς τὰς στενὰς καὶ δεκαεπτὰ εἰς τὰς μακρὰς πλευράς.

Ἰδοὺ αἱ ἀναλογίαι: Ναὸς Θεμιστοκλέους: μῆκος 75,96μ. πλάτος 30,50μ. Ναὸς Ἰκτίνου: μῆκος 69,51μ. πλάτος 30.86 μ. ἀναλογία τοῦ τελευταίου 9:4, ἡ ἐξοχωτάτη καὶ τελειοτάτη δι' οἰκοδόμημα ὀρθογώνιον.

Ἡ καμπυλότης τοῦ ναοῦ, ἤτοι ἡ θραῦσις τῶν ὁριζοντίων γραμμῶν, ἄρχεται ἤδη ἀπὸ τοῦ στυλοβάτου τοὺ Ἰκτίνου καὶ διήκει πανταχοῦ εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ Παρθενῶνος κατὰ ποικιλωτάτας ἀναλογίας.

Ἂν παρατηρήσῃ τις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἑτέρου ἀναβαθμοῦ βλέπει ὅτι σχηματίζεται περὶ τὸ μέσον ἐξόγκωσίς τις, φθάνουσα πολλάκις μέχρι 0,18.

Οἱ κίονες εἰς τὰς γωνίας εἶναι παχύτεροι καὶ ἀπέχουν ὀλίγον ἀπὸ τῶν παρακειμένων, ἐν ᾧ κατὰ τὸ μέσον εἶναι λεπτότεροι καὶ ἀπέχουν ἐπαισθητῶς περισσότερον. Οὐδεὶς κεῖται ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐθείας· ὁ τῆς ΒΑ γωνίας εὑρίσκεται πολὺ χαμηλότερον τῶν ἄλλων, ὁ δὲ τῆς ΝΔ. ἐπαισθητῶς ὑψηλότερον τῶν ἄλλων τριῶν.

Οἱ κίονες ἐπίσης δὲν εἶναι κάθετοι· κλίνουν πρὸς τὰ ἐντὸς τοῦ ναοῦ κατὰ 0,07· ὥστε τὸ ὅλον δὲν ἀποτελεῖ τέλειον κῦβον, ἀλλὰ βάσιν τετραγώνου πυραμίδος. Ἂν λοιπὸν ἐπεκτείνωμεν πρὸς τὰ ἄνω τὴν γραμμὴν τῶν κιόνων, θὰ ἴδωμεν ὅτι αὗται *συναντῶνται* εἰς ὕψος τι 3000 ἴσως μέτρων τοῦ οὐρανοῦ.

Εἶναι λοιπὸν ἡ κορυφὴ τοῦ Παρθενῶνος ὑψηλὰ εἰς τὸν οὐρανον καὶ τὸ ἐντὸς αὐτοῦ ἄγαλμα τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς δεικνύει τὴν θεὰν μᾶλλον ἐν τῷ οὐρανῷ ἢ ἐν τῇ γῇ ὑπάρχουσαν.

Ταῦτα πάντα ἔγιναν ὑπὸ τοῦ Φειδίου καὶ Ἰκτίνου οὐχὶ κατὰ τύχην ἀλλὰ δι' ἀκριβεστάτων ὑπολογισμῶν ἐν πλήρει γνώσει διὰ τὸν ἑξῆς λόγον.

Ἂν παρατηρήσωμεν μακρὰν εὐθεῖαν ὁδόν, βλέπομεν ὅτι αἱ πλευραὶ αὐτῆς, καίτοι παράλληλοι, συγκλίνουν ἵνα συναντηθοῦν· τοῦτο ἔχει αἰτίαν τὴν ὅρασιν ἡμῶν. Ἐπίσης, ἂν ἴδωμεν μακρόθεν, *εὐθύτατον* ἐκ κατασκευῆς κίονα, παρατηροῦμεν ὅτι περὶ τὸ μέσον κλίνει καὶ φαίνεται καμπύλος, ἐν ᾧ εἶναι εὐθύς, καὶ νομίζομεν ὅτι θὰ πέσῃ.

Πρὸς ἀποφυγὴν τούτων ἔχει τὰς ἀσυμμετρίας ὁ Παρθενὼν καὶ τὰς καμπυλότητας, διὰ νὰ ἱκανοποιῇ ἢ μᾶλλον νὰ διορθώνῃ τὰ ἐλαττώματα τῆς ὁράσεώς μας, εἰς τὴν ὁποίαν τώρα προσπίπτει τόσον χαρίεις, τόσον ῥωμαλέος συνάμα, κομψός, συνεκτικὸς καὶ εὐθὺς ἀπὸ πάσης ἀποστάσεως.

Ἀπέφυγαν δὲ τὰ πλήθη τῶν γωνιῶν οἱ μεγαλοφυεῖς δημιουργοὶ τοῦ Παρθενῶνος ἕνεκα τῆς περὶ φύσεως, ἡ ὁποία ἔχει πλῆθος γωνιῶν πρὸς τοιοῦτον ὁρίζοντα ἁρμόζει ἡ ἐπικράτησις τῆς εὐθείας. Τοὐναντίον ἐν Γερμανίᾳ π. χ., ὅπου ὁ ὁριζων εἶναι μία ἀτελεύτητος καὶ μονότονος εὐθεῖα, ἁρμόζει ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ τὸ πλῆθος τῶν γωνιῶν, ἵνα ἡπιώνῃ καὶ ποικίλλῃ τὸν ὁρίζοντα. Ἐπίσης εἶχε χρωματισθῇ ὁ Παρθενὼν διὰ νὰ μὴ ἀνταναklᾷ τὸ μάρμαρον καὶ ὁ θεατὴς ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον.

Ὅτι οἱ ἀρχαῖοι εἶχον ἀκριβεστάτην γνῶσιν τῶν νόμων τῆς ὀπτικῆς καὶ ἔκτακτον καλαισθησίαν, ἀποδεικνύουν οὐχὶ μόνον αὐτὰ τὰ περισωθέντα οἰκοδομήματα, ἔστω καὶ ἐν ἐρειπίοις, ἀλλὰ καὶ μερικαὶ εἰδήσεις ἐκ τῶν συγγραφέων.

Ἰδοὺ τί λέγει *Ἡλιόδωρος* ὁ Λαρισαῖος ἀρχαῖος ἀρχιτέκτων συγγραφεύς· «σκοπὸς τοῦ ἀρχιτέκτονος εἶναι νὰ κάμῃ τὸ ἔργον του εὔρυθμον *φαινομενικῶς* ἐφ' ὅσον δηλ. εἶναι δυνατὸν πρέπει νὰ ἐφευρίσκῃ, διορθώσεις πρὸς τὰς διαφόρους ἐξαπατήσεις τῆς ὁράσεώς μας, ἐπιδιώκων ὄχι τὸ *πραγματικῶς* ἴσον ἢ εὔρυθμον ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον συμφώνως πρὸς τὴν ὅρασιν».

Ἄλλος ὅμοιος συγγραφεύς, ὁ *Φίλων*, λέγει: «συμβαίνει πολλάκις εἰς τὰς λεπτομερείας τοῦ οἰκοδομήματος ἐν ᾧ τὰ μέρη αὐτοῦ εἶναι ἴσου πάχους καὶ εὐθέα, νὰ μὴ φαίνωνται μήτε ἰσοπαχῆ μήτε εὐθέα διότι ἡ ὅρασις ἀπατᾶται εἰς τὰ τοιαῦτα, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἴσην ἀπόστασιν· διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐκ τῆς πείρας κινούμενοι ἄλλοῦ μὲν προσθέτουν εἰς τοὺς ὄγκους τῶν οἰκοδομημάτων καὶ ἀλλοῦ ἀφαιροῦν καὶ κάμνουν κολοβὰ τὰ μέρη καὶ μὲ κάθε τρόπον τὰ διαστρέφουν, τοιουτοτρόπως δὲ τὰ καθιστοῦν τοιαῦτα ὥστε νὰ φαίνωνται εἰς τὴν ὅρασιν σύμμετρα καὶ εὔρυθμα».

Κατὰ τὰ Μεγάλα Παναθήναια τοῦ 438 π. Χ. ἦτο ἕτοιμος ὁ Παρθενὼν καὶ τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Παρθένου· καὶ καθιερώθη τότε εἰς τὴν θεάν.

Μικραί τινες συμπληρώσεις ἐξηκολούθουν νὰ γίνωνται μέχρι τοῦ 433 π. Χ ὅτε παρεδόθη τέλειον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὸ ἀριστούργημα τοῦ Φειδίου καὶ Ἰκτίνου.

Ἔκτοτε ἤρχισεν ἡ γιγαντιαία πάλη τοῦ Παρθενῶνος πρὸς τὸν χρόνον.

Μετὰ 500 ἔτη συγγραφεύς τις, ὅταν εἶδε τὸν ναόν, λέγει ὅτι τόσον ἦτο ἐντελής, ὥστε ἐφαίνετο ὡς νὰ κατεσκευάσθη χθὲς μόλις.

Ἐδοκιμάσθησαν δὲ ἐπὶ τοῦ μνημείου τούτου ἐξαιρετικῶς ὅλα τὰ στάδια τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς βαρβαρότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Καὶ μόλις μέχρι πρὸ 218 ἐτῶν ἐσῴζετο ὁ Παρθενὼν σχεδὸν τέλειος μὲ ἐλαχίστας βλάβας, ὅτε ὁ μεγαλομανὴς Μοροζίνης θέλων μὲ κάθε τρόπον νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἀκρόπολιν διηύθυνε τὰ βλήματα τῶν πυροβόλων του κατὰ τοῦ ναοῦ τῆς Θεομήτορος λεγομένου τότε Παρθενῶνος, ὁ ὁποῖος ἐχρησίμευεν ὡς πυριτιδαποθήκη.

Μὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τῆς 26 Σεπτεμβρίου 1687 ἡμέραν Παρασκευήν, ἔδυσεν εἰς τὴν αἰωνιότητα καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ κάλλους καὶ τῆς συμμετρίας ἑνὸς ἀριστουργήματος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΖΩΗ

Οἱ ἀγῶνες

ΕΙΣ ἕνα ὄνειρο γεμᾶτο ἀπὸ γοητεία καὶ ἄρωμα μεθυστικὸ εἶνε βυθισμέναι αὐτὰς τὰς ἡμέρας αἱ Ἀθῆναι. Μέσα 'ς τ' ὁλογάλανο φῶς, καὶ τῶν ἀνθισμένων δένδρων τὴν εὐωδία. Οἱ δρόμοι της οἱ κατάλευκοι τρέμουν ἀπὸ τὴν πλημμύραν τοῦ κόσμου. Ἦλθον ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς οἱ ἄνθρωποι γιὰ νὰ ἰδοῦν τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας. Ἔφεραν μαζί των τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζωήν Μὰ κ' ἐδῶ ἔχουν κάτι ν' ἀπολαύσουν. Σ τοὺς δρόμους ποῦ περπατοῦν ἀναπνέουν ὅλην τὴν ἀνοιξιάτικη βαλσαμωμένη πνοή

* * *

Ἀνθοστόλιστοι εἶνε οἱ δρόμοι. Μία ἀνθρωποθάλασσα προσμένει τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας. Τὰ δευτερόλεπτα περνοῦν καὶ τὸ πλῆθος ἀγωνιᾷ. Στὶς δυὸ πλατεῖες τοῦ Συντάγματος καὶ τῆς Ὁμονοίας, εἰς τὴν ὁδὸν Σταδίου ὅλοι οἱ ἐξῶσται φαίνονται σὰν ἀμπελοκλήματα ποῦ γέρνουν ἀπὸ τὸ βάρος τῶν σταφυλῶν Ἡ ἀγωνία μεγαλώνει ὅσο βραδύνουν οἱ βασιλεῖς. Ἐπὶ τέλους μία φωνὴ ἀκούσθηκε. Τὴν παρακολουθεῖ ὑπόκωφος βοή Οἱ στρατιῶται παρουσιάζουν ὅπλα καὶ εἰς ὅλο τὸ διάστημα, ἀπὸ τὸν σταθμὸν τῆς Ὁμονοίας ἕως τ' ἀνάκτορα οἱ βασιλεῖς περνοῦν ὑπὸ βροχὴν ἀνθέων.

* * *

Τὰ ὄμορφα, τὰ μεγάλα, τὰ ὁλόγλυκα μάτια τῶν γυναικῶν ὀργιάζουν. Ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ μάτια καὶ ὅλων τῶν ἀποχρώσεων. Αἱ Ἀθῆναι ποτέ των δὲν εἶχον τόσην συρροὴν γυναικείων καλλονῶν. Μερικὲς Ἀλεξανδρινὲς ὡς ἄλλαι Καρυάτιδες διασχίζουν τὰς πλατείας. Οἱ περιπατηταὶ ὀπισθέν των βυθίζονται εἰς θαυμασμόν. Ὑπάρχουν ὅμως κ' ἐντόπιες καλλονὲς μὲ μάτια ποῦ δὲν λησμονοῦνται ποτέ.

* * *

Ἅλικα σὰν μήκωνες περνοῦν τὰ ὄμορφα φεσάκια! Ἀπ' τὴν ἀλύτρωτη Ἑλλάδα εἶνε φερμένα. Πόσο λυμπίζομαι ἐκείνους ποῦ τὰ φοροῦν. Κάτω ἀπ' τὸν ὁλογάλανον Οὐρανὸν τῆς Ἀττικῆς παίρνουν τὸ χρῶμα τῆς παλληκαριᾶς. Ὦ ἅλικα φεσάκια, πόσο σᾶς λυμπίζομαι! Οἱ ἄνθρωποι ποῦ σᾶς φοροῦν εἶνε γιομᾶτοι ἀπὸ νοσταλγία καὶ ἀγάπη γιὰ τὴν μεγάλη τους, τὴν ἐλεύθερη γῆ.

* * *

Ἡ πόλις τρέχει 'ς τοὺς Ἀγῶνας Ἀπὸ τοὺς δρόμους καὶ τοὺς δρομίσκους ὅλοι ταχύνουν τὸ βῆμα πρὸς τὸ Στάδιον ποῦ ὁλόλευκο τοὺς προσμένει. Σὰν τὰ ρυάκια ποῦ χύνονται 'ς τὴν ἴδια πεδιάδα γιὰ νὰ σχηματίσουν τὴν λιμνοθάλασσα Γυναῖκες, ἄνδρες, παιδιά, ἁμάξια καὶ λεωφορεῖα ἀποτελοῦν ἕνα σύνολον, καὶ τρέχουν ὅλοι καὶ ὅλα μ' ἕνα πόθον νὰ φθάσουν εἰς τὸ Στάδιον. Ὁμοιάζουν μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ κάποιος κίνδυνος τοὺς παρακολουθεῖ καὶ αὐτοὶ ταχύνουν τὰ βήματά τους, χωρὶς νὰ κυττάξουν πρὸς τὰ ὀπίσω, διὰ νὰ προφθάσουν καὶ σωθοῦν.

* * *

Θέαμα μοναδικὸν τὸ Στάδιον μὲ τοὺς τριγύρω του λόφους Τὴν ἁσπίλον λευκότητά του δὲν τὴν βλέπει κανεὶς παρὰ μόνον 'ς τὸ ὑψηλότερον περίζωμα Αἱ κερκίδες του εἶνε μία μυριοκέφαλος ὕδρα, ἐπάνω ἀπὸ τὴν ὁποίαν σὰν μία κεφαλὴ Λεστρυγόνων ὑψώνεται ὁ Ἀρδηττὸς πολύχρωμος, καὶ πέραν ἀκόμα ὁ ἰόχρωμος Ὑμηττός Ἁπλόνω τριγύρω τὰ βλέμματά μου. Τὰ μάτια μου εἶνε βουρκωμένα ὅπως ὁ οὐρανὸς ποῦ ῥαντίζει μὲ ὀλίγας μυρωμένας σταγόνας τοὺς θεατάς. Στὴν ἀτμοσφαῖρα σελαγίζει τὸ αἰώνιον ὄνειρον τῆς ζωῆς καὶ τῆς ὁμορφιᾶς Ἡ Ἑλληνικὴ ψυχή, τὴν στιγμὴ ἐκείνη ἑλικνίζετο ἐπάνω 'ς τὰ φτερὰ τοῦ βαθυτέρου της ὀνείρου, καὶ ἀντήλλασσε τὰ γλυκύτερα φιλήματα μὲ τὰς σκιὰς τῶν ἀρχαίων ποῦ γύρω μας ἐπλανῶντο καὶ ἐβύθιζαν τὴν μνήμην μας σὲ χρόνους ἐνδόξους, σὲ χρόνους παληούς.

* * *

Στοὺς ὡραίους, παλαιούς, χρόνους τῶν Ἀθηνῶν — ποῖος τὸ λησμονεῖ; — τὸ Στάδιον. ὅπου ἔγιναν τόσοι ἔνδοξοι ἀγῶνες, ἦτο καμωμένον ἀπὸ ἁπλῆ χλόη. Αἱ βαθμῖδες του ποῦ ἔσκαψαν κατόπιν εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ Ὑμηττοῦ, δὲν εἶχαν κανένα ξένο ἔνδυμα. Πέρασαν πολλὰ χρόνια ποῦ μιὰ ἡμέρα ὁ παιδαγωγὸς τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, Ἡρώδης ὁ Ἀττικός, ἐσκέφθη νὰ τὰς κάμῃ ἀπὸ μάρμαρο Πεντελικό Καὶ αὐτὰς ὅμως οἱ αἰῶνες 'ς τὸ πέρασμά τους τὰς κατέστρεψαν ὡς ποῦ σὲ μιὰ ὡραία στιγμὴ τῆς ζωῆς του ὁ Ἀβέρωφ ἐσκέφθη νὰ τὰς ἀνασυστήσῃ. Εὐλογημένο νὰ εἶνε τὸ ὄνομά του!

* * *

Ἡ ἀρχὴ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, τὸ ξέρετε, εἶνε βαθειὰ βυθισμένη 'ς τὴν Ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα Ἡ πρώτη Ὀλυμπιάδα ποῦ μᾶς δείχνει τὸν κανονισμὸν τῶν ἀγώνων τούτων εἶνε 'ς τὸ 776 π Χ Τὸ ὄνομά τους μᾶς λέγει καὶ τὴν καταγωγή τους. Ἐγένοντο 'ς τὸ ἱερὸν ἄλσος τῆς Ἠλιδος, τὴν Ὀλυμπίαν καὶ κατηργήθησαν 'ς τὸ 394 μ Χ. ἀπὸ τὸν Ῥωμαῖον αὐτοκράτορα Θεοδόσιον. Τώρα ποῦ ἀνεσυστήθησαν, ποῖος θὰ ἔχῃ τὴν βαρβαρότητα νὰ τοὺς καταργήσῃ καὶ πάλιν;

* * *

Σώματα εὔμορφα καὶ πλαστικὰ περνοῦν ἀπὸ μπροστά μας. Σώματα γεμᾶτα ἀπὸ ῥώμην καὶ ζωήν. Εἶνε τὰ σώματα τῶν βορείων λαῶν, μὰ κάπου - κάπου προβάλλουν καὶ δύο - τρία Ἑλληνικὰ ποῦ ἐνθυμίζουν ἀρχαίους καιρούς. Τὰ Ἑλληνικὰ σώματα ποῖος θὰ τὰ διαπλάσῃ; Ποῖος θὰ τοὺς δώσῃ τὴν ἁρμονίαν τῶν γραμμῶν; Καὶ ποῖος, τὸ ὑψηλότερον ὅλων, τὴν ἁρμονίαν τῆς ψυχῆς;

* * *

Κάτω ἀπὸ ἕνα δένδρο τοῦ Ζαππείου δύο ξανθαὶ κυρίαι ὀνειροπολοῦν. Περιφέρουν τὰ βλέμματά τους ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸν εἰς τὸν Παρθενῶνα καὶ τὰ βυθίζουν κατόπιν εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Σαρωνικοῦ. Ἐπὶ ὥραν πολλὴν ἔμειναν ἀκίνητοι Μοῦ φάνηκεν ὅτι ἔφεραν τὰ μαντύλια τους 'ς τὰ ὁλογάλανα, τὰ γλυκύτατα μάτια τους, καὶ ὕστερα ἐχάθησαν μέσα 'ς τὸ μικρὸν ἄλσος.

* * *

Ἕνα ἀραχνοΰφαντο μολύβδινο πέπλο σκεπάζει τὸν οὐρανὸ κ' ἕνας πύρινος λοξὸς ποταμὸς διασχίζει τὴν πόλιν. Εἶνε οἱ λαμπηδοφόροι ποῦ ἔρχονται βυθισμένοι 'ς τὴ γοητεία καὶ 'ς τὸ πολύχρωμο φῶς. Ἀληθινὴ πομπὴ τῶν Παναθηναίων τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς ὅταν ἀνέβαινε 'ς τὸν ἱερὸ βράχο τῆς κυανοφθάλμου θεᾶς. Ὦ θεσπεσία ζωὴ τῶν ἀρχαίων, ἡ ψυχή μας δὲν ἔπαυσε νὰ σὲ νοσταλγῇ.

* * *

Τὸ ἄνθος τῶν λαῶν καὶ πάλιν ἔμπρός σου, ὦ Ἀττική, ἐγονυπέτησε. Μὲ τὴν γόησσαν καλλονήν σου κάμε τὴν ψυχήν μας ἁπαλοτέραν διὰ νὰ αἰσθάνεται τὸ καλὸν ὅπως τώρα ἀνδρίζεται μὲ τὸ πήδημα. Τότε οἱ ἀγῶνες ποῦ γίνονται 'ς τὸ πάλλευκο στάδιον θὰ εἶνε ὡραιότεροι ἀκόμα καὶ οἱ ποιηταὶ θὰ μπορέσουν νὰ τραγουδήσουν τὸν στίχο τοῦ Πινδάρου.

« Μόνο γιὰ Ἑλληνόπουλα τραγούδια ἐγὼ τονίζω ».

* * *

Στὸ Στάδιον ἀγωνίζονται τὰ Ἑλληνόπουλα μὲ τοὺς δυνατοὺς τῆς ὑφηλίου. Τὸν κότινον τοῦ Ὀλυμπιονίκου ποθοῦν. Ἡ καρδιά μου τρέμει, ὅπως ὅλων τῶν θεατῶν, ἀπὸ τὸν φόβον τῆς ἥττας καὶ ἀπὸ τὴν κρυφὴ ἐλπίδα τῆς νίκης. Ὅλοι σιωποῦν. Νομίζει κανεὶς πῶς ὅλες αὐτὲς αἱ χιλιάδες τοῦ λαοῦ ἀποτελοῦν ἕνα

σῶμα καὶ μιὰ ψυχή. Μὰ μέσα 'ς τὸν ὁλογάλανον αἰθέρα ἡ ἑλληνικὴ σημαία ὑψώθηκε δύο φορές. Ὢ μαγευμένο δειλινό! Τὰ μάτια κλαῖνε ἀπὸ τὴν χαρὰ καὶ τὰ χείλη λαλοῦν διψῶντας τὸ φίλημα τῶν νικητῶν. Καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς φθάνει 'ς τὸ κατακόρυφον. Αἱ κερκίδες τοῦ Σταδίου τρέμουν κάτω ἀπὸ μία τέτοια φρενήτιδα. Σείονται μαντίλια 'ς τὸν ἀέρα καὶ ἐκσφενδονίζονται καπέλα μέσα 'ς τὸ κενόν. Ὢ, μαγεμένο, ἀλησμόνητο δειλινό. Κ' ἐνῷ ἕνα ἁμάξι σημαιοστόλιστο φέρει τοὺς Ὀλυμπιονίκας 'ς τὴν πόλιν, ὁ ἥλιος γέρνει 'ς τὴν δύσι του ν' ἀναγγείλῃ 'ς τοὺς ἄλλους λαοὺς τὴν νίκη τῶν Ἑλλήνων.

Π. Ζ

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ

Παῦλος Γνευτός

ΕΝΑ σύννεφο σκεπτικισμοῦ, τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ λογίου, τὸ ὁποῖον χάνεται ἔπειτα μέσα σ' ἕνα σῶμα ζωῆς.

Γιὰ μένα εἶχε προηγηθῇ ὁ ποιητής. Ἔπειτα ἐγνώρισα τὸν ἐπιστήμονα, ἕναν ἀπὸ τοὺς πιὸ φημισμένους ἰατροὺς τῆς Ἀλεξανρείας. Ἡ πιὸ πραγματιστικὴ ἐπιστήμη ἀλλὰ καὶ ἡ στενώτατα συναντωμένη μὲ τὴν τέχνην. Καὶ ἡ συνάντησις αὐτὴ εἰς τὸν μεταφραστὴν τοῦ Χάϊνε εἶναι μιὰ εὐτυχισμένη συνάντησις.

Παῦλος Γνευτός.

Ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν ποῦ τὸν ἐγνώρισα — εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ξένους ποῦ μᾶς ἔφεραν οἱ Ἀγῶνες — εὐχαριστήθηκα ποῦ ἀνεκάλυψα ἀμέσως ἕνα ψεγάδι. Τὸν ἐξέλαβα ὁλίγον μισάνθρωπον. Εἶναι μιὰ ἀπὸ τὰς ἀδυναμίας μου, εὐθὺς ποῦ γνωρίσω κάποιον, νὰ θέλω νὰ εὕρω καὶ τὰ ἐλαττώματά του. Τώρα ποῦ τὸν ζωγραφίζω, δὲν εἶμαι πλέον μὲ τὴν πρώτην ἐντύπωσιν. Ἐκεῖνο ποῦ ἐφαίνετο ψεγάδι, ἔκρυβε μέσα του τὴν πιὸ καλλιτεχνικὴν ἐκδήλωσιν μιᾶς ζωῆς εὐγενικῆς καὶ ἀγαθῆς. Καὶ ἔτσι ἡ εὐχαριστησίς μου εἶναι πολὺ μεγαλειτέρα διότι εἰς τὴν ἐκτίμησιν ποῦ εἶχα πρὸς τὸν ὁιητὴν καὶ τὸν ἐπιστήμονα, προσετέθη ἡ ἐκτίμησις πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀκόμη περισσότερον ἡ φιλία.

Ἀπὸ τὸν πρῶτον μου λοιπὸν ἀπαθῆ γνώριμον ἀπομένει τώρα ἕνα χαρακτηριστικόν, ὁ τόνος τῆς φωνῆς. Μοῦ φαίνεται ὅμως πῶς γιὰ νὰ εἶναι κανεὶς αὐτὸς καὶ ὄχι ἄλλος, πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ κάτι ποῦ, καὶ ἂν ὁμοιάζῃ σὰν ἐλάττωμα, προσδίδει ὅμως ἕνα ἰδιαίτερον γνώρισμα. Μίαν ἀντίθεσιν. Αἱ δὲ ἀντιθέσεις καὶ εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν τέχνην ἀποτελοῦν τὴν τελειοτέραν ἁρμονίαν.

Ἀπὸ τὸν ἰατρὸν λοιπὸν γνωρίζω μόνον τὴν φήμην του. Καὶ αὐτὸ μοῦ ἀρκεῖ. Τοῦ λογίου ἡ ἐργασία δείχνει ἕναν ἄνθρωπον ἐκλεκτικόν, ἀριστοκράτην, αὐστηρὸν πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ αὐστηρότερον πρὸς τὸν ἑαυτόν του. Εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ Χάϊνε — κ' ἐδῶ ἔχω νὰ σᾶς ἀναγγείλω μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν ὅτι γλίγωρα ἴσως θὰ ἐκδοθῇ τὸ ἔργον του αὐτὸ — βλέπω τὸν τεχνίτην ποῦ θέλει νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἑλληνικὸν στίχον ὅλην τὴν αἰσθητικὴν τοῦ στίχου τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ λυρικοῦ. Αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἐργασίαν καὶ εὐσυνείδητον καὶ καλλιτεχνικήν. Καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν μας — ἴσως καὶ εἰς ἄλλας γλώσσας — πολὺ ὀλίγον ἀπεδόθη ἡ ποίησις τοῦ Χάϊνε. Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Γνευτοῦ θὰ εἶναι μιὰ μεγάλη συμβολὴ εἰς τὰ νεοελληνικὰ γράμματα.

Καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀγαπητοῦ συνεργάτου μας περνᾷ μέσα στὴν ἀγάπη τῆς μελέτης καὶ στὴν ἀγάπη συζύγου, βασιλικῆς ὁμορφιᾶς, μὲ κάτι ὁλάνοικτα ὀνειρεμένα μάτια, καὶ ἑνὸς τοσούτσικου υἱοῦ, τριῶν ἐτῶν, ποῦ φωνάζει ἀφελέστατα τὸν πατέρα του:

— Παῦλο!

Κ. Μ.

Νικόλαος Συναδινός.

Ο συνθέτης τῆς «Δόγισσας» διὰ τὸν ὁποῖον σήμερον γράφω δύο λέξεις εἶνε διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν πάντοτε ὁ ἄνθρωπος τῆς ἡμέρας. Εἰς τὴν χώραν ὅπου ἡ Κλεοπάτρα ὠργίασε καὶ ἡ Ὑπατία ἐδίδαξε τὴν φιλοσοφίαν, κύκνειον ἆσμα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, τὸ ὄνομα Συναδινὸς εἶνε ἡ προσωποποίησις τῆς εὐποιΐας καὶ τῆς καλοσύνης. Ἡ μοῖρα ἀπὸ τὸν μεγαλείτερον ἀδελφὸν ἕως τὸν μικρότερον — καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι ὁ Νικόλαος Συναδινὸς εἶνε ὁ Βενιαμὶν τῆς οἰκογενείας — ὅταν ἐπέρασεν ἀπὸ πλησίον των, κάτι τοὺς ἐψιθύρισεν εἰς τὸ αὐτὶ καὶ κάτι ἀπείρως πολύτιμον καὶ γλυκὺ ἐναπέθεσεν εἰς τὴν ψυχήν των. Τὴν λατρείαν πρὸς τὰς ὡραίας τέχνας.

Εἰς τὸν Κωνστάντην Συναδινὸν ἡ λατρεία αὐτὴ ἦτο σιωπηλὴ καὶ ἐξεδηλοῦτο δι' ἔργων εὐποιΐας, σύστημα ὅπερ ἀκολουθεῖ ὁ Μικιὲς καὶ ὁ Τζὼν Συναδινὸς τοὺς ὁποίους συναρπάζει κάθε ἐθνικὸς παλμός. Εἰς τὸν Νικόλαον ἐξεδηλώθη μὲ πλειοτέραν εὐγλωττίαν καὶ ἀπὸ μικρὸ παιδάκι ὁ παλαιὸς γνώριμος τῶν Ἀθηνῶν — διότι μὴ λησμονῆτε ὅτι τὰς γυμνασιακάς του σπουδὰς τὰς ἔκαμεν εἰς τὸ Γυμνάσιον τῆς Νεαπόλεως — περιεβλήθη τὸ Ἀπολλώνειον ἔνδυμα διὰ νὰ ἀφιερωθῇ μὲ πλειοτέραν γαλήνην εἰς τὰς Μούσας.

Διὰ τὴν ἀφιέρωσιν του αὐτὴν εἰς τὰς θεότητας τοῦ Ἑλικῶνος οἱ φίλοι του τὸν λατρεύουν. Λέγουν ὅτι εἶνε πολὺ δυνατὸς εἰς τὴν σύνθεσιν. Ὡς πρὸς αὐτὸ θὰ τὸν κρίνουν οἱ εἰδικοί. Εἰς ἐμένα ἀρέσει ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἔχει ἕνα μεγάλο ὄνειρον, ὁ καλλιτέχνης ποῦ θέλει νὰ ἐργάζεται μὲ εὐσυνειδησίαν. Καὶ αὐτὸ τὸ μεγάλο ὄνειρο διὰ τὴν ἑλληνικὴν μουσικὴν τὸ βλέπει κανεὶς στὰ μάτια του. Μὲ τὴν κεφαλὴν κλίνουσαν ὀλίγον πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἀρέσκετσι νὰ ζωγραφίζῃ εἰς τὸν συνομιλητήν του τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐνῷ συγχρόνως ἕνα ἄρωμα σοφίας πλημμυρίζει τριγύρω τὴν ἀτμοσφαῖραν. Βαθὺς μελετητὴς τῆς μουσικῆς ὑπὸ ἱστορικὴν καὶ φιλοσοφικὴν ἔποψιν, ὁ παλαιὸς συμμαθητὴς καὶ φίλος τοῦ

Νικόλαος Συναδινὸς

Μασενέ, ἀναλύει ὅλα τὰ μουσικά ἔργα μετὰ μοναδικῆς λεπτότητος, καὶ μέχρι τοιούτου βαθμοῦ μάλιστα ὥστε νὰ κρατῇ αἰχμάλωτον τοῦ λόγου του τὸν συνομιλητήν του. Πλησίον του αἱ ὧραι μποροῦν νὰ περνοῦν χωρὶς νὰ τὰς ἐννοῇ κανείς. Πάθημα τὸ ὁποῖον μοῦ συνέβη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν μέσα εἰς τὸ πλούσιο καλλιτεχνικὸ σπουδαστήριον του. Ἐν τούτοις νοσταλγῶ ἀκόμη τὴν γλυκύτητα τῆς ὁμιλίας του. Καὶ ἕνα χαρακτηριστικὸν ἀκόμη. Ὁ κ. Συναδινὸς ὅταν δὲν παίζει τὴν Λύραν τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὸ σπίτι του, παίζει μὲ τὶς λίρες εἰς τὸ χρηματιστήριον.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

10 Ἀπριλίου

Ὁ βασιλεύς μας καὶ ὁ βασιλεὺς των

Ὁ ἱερὸς χῶρος τῆς Ἀττικῆς αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἐπληρώθη ἀπὸ τὸ βρεττανικὸν μεγαλεῖον

Δύο βασιλεῖς ζοῦν μαζί μας Ὁ βασιλεύς των καὶ ὁ βασιλεύς μας.

Ὁ βασιλεύς μας ποῦ εἶνε ἰδικός μας

Καὶ ὁ βασιλεύς των ποῦ εἶνε ἰδικός μας δικαιώματι ἀγάπης.

Εἶνε ἀλήθεια ὅτι αἱ δύο μεγαλειότητες εἰς ὀλίγα πράγματα ὁμοιάζουν εἰς τὰ ἔξῆς

Ἀγαποῦν καὶ οἱ δύο τὴν ζωὴν ὅσο κανείς Κανένα ἴχνος πεσσιμισμοῦ δὲν ἐκυρίευσε ποτὲ τὴν ψυχήν των. Φαίνεται ὅτι πιστεύουν εἰς τὴν ζωήν. Δόξα τους λοιπόν. Δόξα μας ὅτι ἔχομεν ἕνα βασιλέα ἰδικόν μας ποῦ πιστεύει εἰς τὴν ζωήν. Καὶ δόξα μας ὅτι φιλοξενοῦμεν τὸν βασιλέα τῶν ἀηττήτων — ποῦ εἶνε αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὁ ξένος μας καὶ ὁ ἰδικός μας — ὁ ὁποῖος πιστεύει εἰς τὴν ζωήν.

***

Πρὸ ὀλίγου ἕνα τηλεγράφημα ἀπὸ μίαν πρωτεύουσαν τοῦ ἔξω ἑλληνισμοῦ ἀνήγγελλεν ὅτι ὁ βασιλεύς μας ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων δὲν θὰ ἐδίσταζε νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν Θρόνον χάριν τοῦ Διαδόχου. Ἔτσι ἡ ἀνακήρυξις τοῦ νέου βασιλέως τὸν ὁποῖον ὁ Ἑλληνισμὸς ἀγαπᾷ ἀνυπόκριτον ἀγάπην, θὰ ἐτελεῖτο εἰς ἡμέρας δόξης καὶ μεγαλείου. Ἡ νέα βασιλεία θὰ ἤρχιζε μὲ μίαν νέαν Ὀλυμπιάδα.

***

Κ' ἐσκέφθημεν:

Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου τοῦ Α' ὑπῆρξε βασιλεία ἀποτυχοῦσα; Τάχα τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κολοβοῦ μας πολιτεύματος πρέπει ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν ποῦ ἦλθε ἐλαφροχνοῦδωτος νεανίας ἀκόμη εἰς τὸν τόπον μας νὰ γείνῃ βασιλεὺς κ' ἐγήρασε βασιλεύων χωρὶς τὸν παραμικρὸν κλονισμόν;

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος δὲν ἀπέτυχε βασιλεύων ἐδῶ. Ἐπέτυχε μολονότι τὸ ἀνόητον πολίτευμα τῶν ἀνθρώπων τοῦ 64 δὲν ἄφησε νὰ φανερωθῇ εἰς μεγαλειτέραν ἔκτασιν ἡ ἐπιτυχία του.

Καὶ διατί λοιπὸν ἡ παραίτησις.

Ὁ σεπτός μας ἄρχων εἶν' εὐτυχῶς ἀκόμη νεανικῆς ζωντανότητος. Τὸ αἷμα βράζει εἰς τὰς ἀρτηρίας του ὡσὰν εἰς ἀρτηρίας ὡρίμου τριακονταετοῦς ἀνδρός. Ἡ ὄψις του διασώζει τὴν παλαιὰν καλλονήν. Καὶ τὸ κούρασμα; Ἀλλὰ εἶνε εἰρωνεία. Ὁ ὀπτιμιστὴς τῶν ὀπτιμιστῶν αὐτὸς — παράδοξον καὶ σοφὸν κρᾶμα εἰρωνείας καὶ ὀπτιμισμοῦ — μόνον νὰ κουράζεται δὲν ἠμπορεῖ.

Ὀπτιμιστής. Διότι πιστεύει εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν ζωήν του. Καὶ εἴρων. Ἡ εἰρωνεία του εἶνε πολὺ ἐκλεπτυσμένη. Ἔχει μάλιστα ἀναλαμπὰς μεγαλοφυεῖς.

Θέλετε κ' ἕνα παράδειγμα; Ἀπὸ τὰ πολλά.

Ἐπρόκειτο νὰ γείνουν τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Γλάδστωνος. Ἕνας ῥήτωρ ἐγέμιζε τὸν αἰῶνα μὲ σωβινιστικὰς κραυγάς. Σχεδὸν δὲν ἐσέβετο τὸ ἀκροατήριόν του. Ἔξω ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιον. Ἀκροατὴς καὶ ὁ βασιλεύς.

Ὁ ῥήτωρ ἔλεγεν, ἔλεγε. Ὁ βασιλεύς μας θ' ἀνιοῦσε. Ἂν εἶχε κομβολόγι θὰ τὸ ἐμετροῦσε διὰ νὰ μὴν ἀνιᾷ Ἀλλοίμονον! Καὶ ὁ ῥήτωρ ἔλεγεν ἔλεγε Καὶ ὁ βασιλεὺς ἐδυσανασχετοῦσε.

Ἐσήκωσε τὰ δύο λάμποντα μάτια του πρὸς τὸ νεκρὸν τότε ὡρολόγιον — χάριν οἰκονομίας ὁ μακαρίτης Δηλιγιάννης εἶχε φονεύσει τὴν ὥραν εἰς τὰ ὡρολόγια. — Ἔπειτα ἠρώτησε ἕναν ὑπασπιστήν του: Τί ὥρα λέει τὸ ὡρολόγιον;

— Μεγαλειότατε, εἶνε σταματημένον.

Καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπρόσθεσε:

— Τί κρῖμα νὰ εἶνε σταματημένα τὰ ὡρολόγιά μας.

Ἡ ἀπροκάλυπτος αὐτὴ εἰρωνεία, ἡ ὁποία εἶνε μαζὶ καὶ σαρκασμὸς καὶ ἀπόφθεγμα καὶ ἀπόφανσις διὰ μίαν κατάστασιν, δείχνει τὸν βασιλέα μας σοφώτερον ἀπ' ὅλους μας. Καὶ νὰ διατί ὁ θυμασμός μου εἶνε ἀπέραντος καθετόσο διὰ τὸν ὕπατον τῶν Ἑλλήνων.

***

Ὀπτιμιστὴς καὶ εἴρων Εἶ[illegible]ὴς λοιπόν. Ἐνῷ σχεδὸν ἡ εἰρωνεία εἶνε ἀπι[illegible], σύντροφος τῶν ἀπαισιοδόξων. Ἀλλ' ὁ βασιλεύς μας δὲν γνωρίζει τὸν πεσσιμισμόν Ἀλλ' οὔτε ὁ ὀπτιμισμός του εἶνε μάταιος κ' ἐνθουσιασμένος ὀπτιμισμός. Εἶνε ὁ μᾶλλον ἀκριβολόγος, ὁ μᾶλλον μαθηματικῶς καθωρισμένος ὀπτιμισμός. Ὁ βασιλεύς μας δὲν ἐνθουσιάζεται, δὲν ἐκπλήττεται, δὲν καταπλήττεται, δὲν ἀγαπᾷ τὴν ῥητορικήν. Καὶ ἂς βασιλεύῃ εἰς ἕνα λαὸν ποῦ τὰ βρέφη δὲν σκιρτοῦν μόνον ὅπως τὸ βρέφος ἐν γαστρὶ τῆς Ἐλισάβετ ἀλλὰ καὶ κάμνουν ῥητορικὰς δοκιμὰς ἀγέννητα ἀκόμη. Ἦτον ὁ βασιλεὺς ποῦ μᾶς ἤρμοζε καὶ ποῦ μᾶς ἐχρειάζετο.

***

Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ βασιλεύς μας θὰ παύσῃ νὰ βασιλεύῃ ὅταν θὰ παύσῃ καὶ νὰ ζῇ. Ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἂς εἶνε μακρυνή Διότι ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου μέσα εἰς ἕνα πολίτευμα ἀποτυχιῶν εἶνε μόνη αὐτὴ ἡ *ἐπιτυ-*

ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ — ΥΠΟ Θ. ΑΝΝΙΝΟΥ

Η ΑΝΑΤΟΛΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ — ΥΠΟ Θ. ΑΝΝΙΝΟΥ

χία. Εἶνε τόσον ***ἐπιτυχία*** ὅσον ἡ βασιλεία τοῦ Ὄθωνος ὑπῆρξεν ἀποτυχία

***

Αὐτὸς εἶνε ὁ βασιλεύς μας — ὁ ἰδικός μας.

Καὶ ποῖος εἶνε ὁ βασιλεὺς τῶν ἀηττήτων — ὁ ξένος μας; Αἱ ὀλίγαι χρονογραφικαὶ γραμμαὶ αὐταὶ δὲν θὰ ἠμποροῦσαν νὰ σᾶς τὸν παρουσιάσουν. Δὲν ἀρκοῦν οὔτε δι' ἕνα «ὡς εὖ παρέστης».

Ὁπωσδήποτε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἄγγλων καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Ἰνδιῶν εἶνε σήμερον ἡ περισσότερον δρῶσα βασιλικὴ μορφὴ καθ' ὅλον τὸν κόσμον. Τὰ ταξίδια του, οἱ λόγοι του δὲν ἐξανάπτουν τὴν τρικυμίαν ὅπως οἱ λόγοι καὶ τὰ ταξίδια τοῦ σιδηροῦ Τεύτονος Καίσαρος. Ὁ Ἐδουάρδος Ζ' εἶνε ὁ ἀντίπους Γουλιέλμου τοῦ Β'.

Ὁ βασιλεὺς Ἐδουάρδος εἶνε πράγματι ὁ εὐγενέστερος Ἄγγλος. ὁ περισσότερον τζέντλεμαν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κανένα εἶδος τάκτ δὲν λείπει καὶ ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ μὲ τὸ χαμόγελο ὅ,τι οἱ πολεμικοὶ πρόγονοί του ἐπιτελοῦσαν μὲ τὸ ξίφος.

Ἰδοὺ λοιπὸν ἕνας βασιλεὺς εἰρήνης. Ἠγάπησε τὴν ζωὴν καὶ ἡ ζωὴ τὸν ἠγάπησε. Ὀλίγον προτοῦ φορέσῃ τὸν βασιλικὸν στέφανον, τὸν ἐζήτησεν ὁ θάνατος. Ἀλλ' ἡ ζωὴ τὸν ἐκράτησε καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον. Οἱ Ἄγγλοι εὗρῆκαν τὸν βασιλέα τους.

Τί λέτε;

Δύο βασιλεῖς — ὁ ἰδικός μας καὶ ὁ ξένος μας — δὲν ἠμποροῦν ν' ἀναστήσουν τὴν μεγάλην ζωὴν αὐτάς τὰς ἡμέρας εἰς τὸ Ἄστυ;

Κάτω ἀπὸ τὸ μέγα ἀττικὸν ἔαρ αὐτὴν τὴν στιγμὴν ζοῦν δύο βασιλεῖς καὶ δύο βασίλισσαι.

Ὁ ἀέρας ἐπληρώθη ἀπὸ βασιλικὰς πνοάς.

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΙΣ τὸ ἐξωτερικὸν μοῦ ἔθετον συχνὰ τὸ ἐρώτημα. Ὑπάρχει εἰς τὴν Ἑλλάδα «Κράτος»; Ἐρώτημα ποῦ μ' ἔθετεν εἰς δύσκολον θέσιν διότι δὲν ἠδυνάμην κ' ἐγὼ ν' ἀπαντήσω ὅπως ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος: «Μάλιστα ὑπάρχει ὁ Βίσμαρκ». Καὶ δὲν εἰμποροῦσα ν' ἀπαντήσω διότι κατ' οὐσίαν ἐπίσημον κράτος σκεπτόμενον δὲν ὑφίσταται καὶ ἂς μὴ ἀπατώμεθα μὲ τὰς συνήθεις φράσεις. Καὶ αὐτὸ χωρὶς πολλὰ λόγια εἶνε μία ἀλήθεια ἡ ὁποία ἀπεδείχθη τὸ βράδυ τῆς 25ης Μαρτίου ὅπου ὁ ὄχλος ἐμαίνετο καὶ ἀλληλοεπρώγετο διὰ τὰς συνταγματικὰς του ἐλευθερίας. Ὅταν τὸ κράτος σκέπτεται καὶ ἐργάζεται, ὁ λαὸς τὸ ἐννοεῖ. Καὶ μάλιστα ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὁ πλέον ἐλεύθερος καὶ εὐφυὴς ἀλλὰ καὶ ὁ πλέον δοῦλος καὶ ἀμόρφωτος πολιτειακῶς καὶ κοινωνικῶς.

Εὔνομος ὁ λαὸς ἐμφύτως, τῆς εὐνομίας τὸ σιδερένιο χέρι δὲν τὸ ἠσθάνθη νὰ βαρύνῃ ἐπάνω του. Διότι οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀρχόντων του ἐσκέφθη νὰ θέσῃ ὑπεράνω τῶν συμφερόντων τῶν ὀλίγων τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους. Οὐδεὶς ἐμερίμνησε μὲ μέθοδον καὶ μὲ σκέψιν καὶ οὐδεὶς ἐπεμελήθη τῶν κοινῶν ὑπὸ διοικητικὴν οἰκονομικήν, στρατιωτικὴν καὶ ἐκπαιδευτικὴν ἔποψιν μολονότι «Ἀρχὴ καλεῖται ἡ ἐπιμέλεια τοῦ παντὸς» συμφώνως μὲ τὸν ἀρχαῖον φιλόσοφον.

Ὁλόκληρος λαὸς ἐποδοπατεῖτο καὶ ἀλληλοσπαράζετο τὸ βράδυ τῆς 25ης Μαρτίου. Ἂν τοῦ ἔθετον τὸ ἐρώτημα διατί; δυσκόλως θὰ ἀπήντα, διότι δὲν εἶχε τίποτε θετικὸν καὶ ὡρισμένον. Ἠδύνατο νὰ συμβῇ καὶ ἄλλως; Ὄχι, ἀφοῦ οἱ σύγχρονοι πολιτευόμενοι τὸν ἐδίδαξαν τὴν ἀνθρωπολατρείαν ἀντὶ τῆς ἰδεολατρείας ἣτις δίδει εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς τὸ χρῶμα τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ.

Καὶ ὅμως τὸ κράτος ὤφειλε νὰ ἦτο περισσότερον πολιτισμένον ἀπὸ τὸν ὄχλον, ἀφοῦ ὑποτίθεται ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς ἐπιλέκτους τοῦ ἔθνους καὶ ἀφοῦ εἶνε ὀργανικῶς ὁ νοῦς μιᾶς χώρας. Ἐν τούτοις εἰς τὴν Ἑλλάδα συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον δὲν φαίνεται νὰ εἶνε ὁ νοῦς διότι μεταξὺ κράτους καὶ ἔθνους δὲν ὑφίσταται οὐδεμία ἁρμονία ὥστε ὁ νόμος νὰ εἶνε πανταχοῦ παρὼν καὶ ὅλα νὰ βαίνουν πρὸς ἕνα σκοπόν, τὴν βελτίωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Σήμερον τὴν βελτίωσιν αὐτὴν τὴν ὀνειροπολεῖ κάθε φιλόπονος Ἕλλην εἴτε εἰς τὸ ἐσωτερικὸν εἴτε εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ζῇ καὶ ἐργάζεται. Καὶ τὴν ὀνειροπολεῖ καὶ τὴν ἐπιζητεῖ ἀπὸ τὴν νέαν Κυβέρνησιν. Ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις αὐτὴ θὰ ἐξαρθῇ ὑπεράνω τῶν προκατόχων της; Θὰ θελήσῃ νὰ θέσῃ ὑπεράνω τῶν μικροσυμφερόντων τῶν φίλων της τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα; Ποῖος δύναται νὰ τὸ γνωρίζῃ αὐτό; Σύμπας ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἰδίως οἱ Ἕλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ ἕνα πρᾶγμα γνωρίζουν καὶ ἕνα πρᾶγμα ποθοῦν «Κράτος πολιτισμένον». Ἐντὸς τῆς φράσεως ταύτης ἐμπεριέχονται ὅλα. Εὐχόμεθα νὰ περιλαμβάνεται εἰς αὐτὴν καὶ ἡ νέα Κυβέρνησις τῆς ὁποίας ἐκ καθήκοντος θὰ παρακολουθήσωμεν βῆμα πρὸς βῆμα τὰς ἐργασίας καὶ τὰς σκέψεις, καὶ ἡ ὁποία ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ ὅτι δὲν ἔχῃ οὔτε σοβαρὰν ἀντιπροσωπείαν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν οὔτε διοικητικὴν εὐεξίαν εἰς τὸ ἐσωτερικόν.

ΚΗΦΙΣΣΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Τὸ μυθιστόρημά μας.

ΤΟ μυθιστόρημα τὸ ὁποῖον μεταφράζομεν δὲν εἶνε ἀκριβῶς μυθιστόρημα, περισσότερον εἶνε παραμύθι καὶ ἀκόμη περισσότερον ἔπος. Ὁ κ. J. Bédier ἀνέπλασε τὸν περίφημον γαλλικὸν θρύλον ἀπὸ τὰ σωθέντα ἀποσπάσματα τῶν γαλλικῶν ποιημάτων τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος. Ὁ Γκαστὸν Παρί, ὁ μέγας Γάλλος μεσαιωνολόγος, τὸ ὀνομάζει ποίημα γραμμένον εἰς ἁπλοῦν πεζὸν λόγον, τὸ ὡραιότερον ποίημα ἴσως ποὺ ἡ ὡραία παράδοσις ἐνέπνευσε. «Ὁ κ. Bédier, λέγει ὁ Γκαστὸν Παρὶ εἶνε ὁ ἄξιος συνεχιστὴς τῶν τροὺβαδούρων τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, οἱ ὁποῖοι ἐπειράθησαν νὰ μεταγγίσουν εἰς τὸ ἑλαφρὸν κρύσταλλον τῆς γαλλικῆς γλώσσης τὸ μεθυστικὸν ποτὸν εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ἐρασταὶ τοῦ Κορνουάγ ἄλλοτε ἐγεύθησαν τὴν ἀγάπην καὶ τὸν θάνατον».

Ἀπὸ τὰς παλαιὰς ἱστορίας τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸν Τριστάνον καὶ τὴν Ἰζόλδην πολλά, καὶ ἐκτενῆ μάλιστα, ἐχάθησαν ἐντελῶς ὅπως αἱ ἱστορίαι τῶν Chretien de Troyes καὶ La Chèvre· ἀπὸ τὰ μυθιστόρημα τοῦ Béroul ἀπομένουν τρεῖς χιλιάδες στίχοι ὅσοι καὶ ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα διὰ τὸν Τριστάνον καὶ τὴν Ἰζόλδην τοῦ Thomas ἑνὸς ἄλλου σῴζονται 1500 στίχοι. Ἔπειτα εἶνε αἱ ξέναι μεταφράσεις τῶν ὁποίων μερικαὶ ἀποδίδουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὸν Thomas καὶ μία ἄλλη μᾶς παρουσιάζει ἕνα ποίημα πολὺ ὁμοιάζον πρὸς τὸ ποίημα τοῦ Béroul. Ὑπῆρχαν δύο τρόποι ἐργασίας διὰ τὴν ἀνάπλασιν τοῦ θρύλου: ν' ἀκολουθήσῃ κανεὶς μόνον τὸν Thomas, ἢ μόνον τὸν Béroul. Ὁ κ. Bédier ἐπροτίμησε νὰ μεταφράσῃ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πιστῶς τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Béroul τὸ ὁποῖον κατέχει τὸ κέντρον τῆς διηγήσεως, συμπληρώνων καὶ ἀφομοιώνων εἰς αὐτὸν ὅ τι εἶχον τὰ ἄλλα ἀποσπάσματα καλόν.

Νομίζομεν ὅτι οἱ ἀναγνῶσται μας θὰ διαβάσουν τὸν «Τριστάνον καὶ τὴν Ἰζόλδην» μὲ περισσοτέραν εὐχαρίστησιν παρὰ μὲ ὅσην θὰ ἐδιάβαζαν ἕνα πραγ-

ματικὸν μυθιστόρημα τῆς ἐποχῆς ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὑποθέτομεν θὰ ἔχουν χορτάσει. Ἡ ἐργασία τῆς ἀναπλάσεως τῆς ὡραίας παραδόσεως ὅπως τὴν ἐμόρφωσαν οἱ Τροὺβαδοῦροι τοῦ 12ου γαλλικοῦ αἰῶνος νομίζομεν ὅτι θὰ ἐκτιμηθῇ ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστας μας.

Τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν ἀνέλαβε ὁ συνεργάτης μας κ. Ἄριστος Καμπάνης.

ΕΠΙ τέλους καὶ ἡ καλλιτεχνία ἤρχισε νὰ προσελκύῃ τὴν προσοχὴν τῆς ἐπισήμου πολιτείας. Ἦτο καιρὸς πλέον νὰ συστηθῇ μία ἐπιτροπὴ διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῆς Καλλιτεχνικῆς Πινακοθήκης. Ἡ συσταθεῖσα ἐπιτροπὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς κ. κ. Θέμον Ἄννινον, Στέφανον Σκουλούδην, Μάρκον Δραγούμην, Στέφανον Π. Ῥάλλην, Π. Καλλιγᾶν καὶ Σπ. Στάην, μὲ πρόεδρον τὸν κ. Σκουλούδην καὶ γραμματέα τὸν κ. Ῥάλλην.

Τοιουτοτρόπως μὲ τὴν σύστασιν μιᾶς τοιαύτης ἐπιτροπῆς οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι κάτι θὰ γίνῃ πλέον καὶ διὰ τὴν καλλιτεχνίαν ἤτις τόσον εἶχε παραμεληθῆ. Διότι, πρέπει νὰ τὸ ἐννοήσωμεν ὅλοι μας, ἡ παντελὴς ἔλλειψις μιᾶς Πινακοθήκης ὀργανωμένης ἢ ἡ ὕπαρξις τοιαύτης ἁλλὰ πτωχῆς εἰς ἔργα ὄντως καλλιτεχνικὰ καὶ πλημμελῶς λειτουργούσης, εἶνε ὄχι μόνον δυσάρεστος, ἀλλ' ἐπιζήμιος εἰς τὴν ἐθνικήν μας μόρφωσιν, καὶ λαοὶ ποὺ δὲν μορφώνονται αἰσθητικῶς εἶνε ἀνίκανοι νὰ βυθισθοῦν εἰς ὑψηλότερα ἰδανικὰ καὶ νὰ ζητήσουν τὴν πραγματοποίησιν ὀνείρων ἐθνικῶν.

Ἡ σύστασις ὅμως τῆς ἐπιτροπῆς εἶνε μία ἐγγύησις ὅτι ἠρχίσαμεν πλέον ν' ἀφυπνιζώμεθα ἀπὸ τὸν βαθὺν λήθαργον καὶ μᾶς παρέχει τὴν ὡραίαν ἐλπίδα ὅτι δὲν θὰ βραδύνωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ μορφώσωμεν γενεὰς αἰσθανομένας κάπως βαθύτερον ἀπὸ τὴν σύγχρονον τὸ καλόν.

Ζ

ΚΑΤΑ τὴν ἐπέτειον τῆς θλιβερᾶς ἡμέρας τοῦ θανάτου τοῦ Ναριλάου Τρικούπη, τελεῖται εὐλαβὲς προσκύνημα εἰς τὸν τάφον τοῦ ὑπερόχου ἀνδρός. Τὸ *Νέον Ἄστυ* τῆς 30 Μαρτίου ἔγραψε ἄρθρον χαρακτηρίζον τὸν Τρικούπην ἀπογοητευμένον, ὑποκύπτοντα εἰς τὴν ἀποτυχίαν του.

«Διέστειλε, λέγει, τὰ χείλη του τὸ βαρὺ μειδίαμα τῆς ἀποθαρρύνσεως καὶ τῆς ἀηδίας.

Ἐξέλαβε τὰς πικρὰς σταγόνας τοῦ ποτηρίου εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ καὶ ἀτέρριψε τὸ κύπελλον μὲ αἴσθημα ὑπερτάτης πικρίας. Ἔφυγε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐζήτησε τὸν θάνατον, ὅστις ἦλθε ταχὺς καὶ ἀμείλικτος.

«Ἐστέρησεν οὕτω τὴν πατρίδα του ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας του, ἀλλὰ τὴν ἐστέρησε καὶ ἀπὸ τὴν ἀνδρωθεῖσαν πεῖραν του καὶ ἀπὸ τὴν ὡριμάσασαν γνῶσιν. Ἐστέρησεν αὐτὴν ἀπὸ τὴν χεῖρα τὴν νευρωθεῖσαν εἰς τὴν πηδαλιουχίαν καὶ ἀπὸ τὸν ὀφθαλμόν, ὅστις εἶχε μάθει νὰ διαπερᾷ τὰ σκότη.

«Ἡ δρῦς ἔπεσεν οὕτω, καὶ ἡ μεγάλη της σκιὰ ἔπαυσε νὰ στεγάζῃ καὶ νὰ σκέπῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ἡ ἀνάμνησίς του μένει ἄσβεστος, γεμίζει τὰς καρδίας, καὶ γύρω ἀπὸ τὸ θαλερὸν ἔαρ, μὲ τὸ ὁποῖον αἰώνιον περιβάλλει τὸν τάφον του ἡ πιστὴ καὶ εὐλαβὴς ἀνάμνησις τῆς Ἡγερίας τῆς ζωῆς του, μίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους, συνέρχονται ὄχι πλέον μόνον οἱ παλαιοὶ θαυμασταί, ἀλλὰ τὸ Ἔθνος ὅλον διὰ νὰ φέρῃ τὸ εὐλαβὲς θυμίαμα τῆς λατρείας του καὶ ν' ἀποκομίσῃ εἰς ἀντάλλαγμα παρηγορίαν καὶ διδάγματα».

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ *Συνεδρία τῆς 15 Μαρτίου.* Ὁ κ. Νόακ ὡμίλησε περὶ τῆς ἀρχικῆς θέσεως καὶ τῶν διαδοχικῶν προσαυξήσεων τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι ἱεροῦ τῆς Δήμητρος μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους, καταδεικνύων τὴν σχέσιν τῶν σωζομένων ἐρειπίων πρὸς ἄλληλα. Ἐκ τούτου λαβὼν ἀφορμὴν διέλαβε καὶ περί τινων ἀμφισβητουμένων ζητημάτων τῆς ἱστορίας τοῦ ἱεροῦ, παραδεχθεὶς ὅτι ὁ «*προὔχων κολωνός*», ὃν μνημονεύει ὁ Ὁμηρικὸς εἰς Δήμητρα ὕμνος, εἶνε ἡ θέσις, ἐν ᾗ εὑρέθησαν τὰ ἐρείπια τοῦ παλαιοτάτου Τελεστηρίου, ἄλλος δὲ ναὸς τῆς Δήμητρος ἢ τῆς Κόρης δὲν ὑπῆρχεν. Τὸ μνημονευόμενον «*ἀνάκτορον*» οὐδὲν ἄλλο εἶνε εἰμὴ αὐτὸ τοῦτο τὸ Τελεστήριον, οἱ δὲ μύσται ἵσταντο ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὰς αὐλῇ, ὅτε *ἐδεικνύοντο τὰ ἱερὰ* εἰς αὐτοὺς κατὰ τὴν τελετήν. Ἦτο δὲ τὸ νεώτερον οἰκοδόμημα τοῦ Τελεστηρίου διώροφον, οὗ ἡ ἄνω ὀροφὴ συνεκοινώνει πρὸς τὴν πρὸς δυσμὰς λαξευτὴν πλατεῖαν.

Ἀκολούθως ὁ κ. Πρεμερστάϊν ὡμίλησε περὶ τοῦ περιφήμου χειρογράφου τῆς ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης, ὅπερ περιέχει ἀποσπάσματα τοῦ βοτανικοῦ συγγράμματος τοῦ Διοσκουρίδου μετ' ἀποσπασμάτων ἄλλων τινῶν βοτανικῶν καὶ ἰατρικῶν ἔργων. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἔχει γραφῆ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ προσεφέρθη ὡς δῶρον εἰς τὴν φιλότεχνον πατρικίαν Ἀνικίαν Ἰουλιανὴν ὑπὸ τῶν εὐγνωμονούντων καλλιτεχνῶν τῶν ἐργασθέντων εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἐκκλησίας τινὸς κτισθείσης ὑπ' αὐτῆς. κοσμεῖται δὲ ὑπὸ πλείστων εἰκονογραφιῶν εἰκονιζουσῶν αὐτὴν τὴν πατρικίαν μετὰ διαφόρων ἰδεωδῶν μορφῶν τῶν ἀρετῶν αὐτῆς ἢ τὰ περιγραφόμενα φυτὰ καὶ πτηνά. Ἕνεκα τῶν εἰκονογραφιῶν εἶνε τὸ χειρόγραφον τοῦτο τὸ πολυτελέστατον καὶ καλλιτεχνικώτατον πάντων τῶν σωζομένων, πολύτιμα διδάγματα παρέχον περὶ τῆς ἐνδυμασίας τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῆς ὀνομασίας πολλῶν φυτῶν περιγραφομένων ἐν αὐτῷ. Τούτου ἕνεκα ἐδημοσιεύθη πρὸ μικροῦ πανομοιοτύπως εἰς 150 ἀντίτυπα, ἐξ ὧν εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτον ν' ἀπέκτα ἓν καὶ ἡ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη.

Κατόπιν ὁ κ. Δαϊρπφελδ ὡμίλησε περὶ μικρᾶς ἀνασκαφῆς, ἣν ἐξετέλεσε πρό μικροῦ ἐντὸς τοῦ Ἡραίου, ἵνα ἀνεύρῃ τεμάχια ἀγγείων δυναμένων νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς χρονολογικὰ τεκμήρια, ἐπειδὴ τὸ Ἡραῖον εἶνε οἰκοδόμημα παμπάλαιον, ἴσως ὄχι νεώτερον τοῦ χιλιοστοῦ πρὸ Χριστοῦ ἔτους. Ἐκ τῆς μικρᾶς ταύτης ἀνασκαφῆς ἐφάνη ὅτι διάφορα χαλκᾶ ἀναθήματα εὑρεθέντα ἄλλοτε ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ θεωρούμενα ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸν ὄγδοον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα, εἶνε πράγματι πολὺ παλαιότερα ἀνήκοντα εἰς αὐτοὺς τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους, καὶ ὅτι ἀγγεῖα τινὰ ἁπλᾶ καὶ ἐστερημένα τῆς συνήθους μυκηναϊκῆς διακοσμήσεως εἶνε καὶ αὐτὰ μυκηναϊκά. Εὑρέθη προσέτι αὐτόθι καὶ χαλκοῦν μυκηναϊκὸν ἀγαλμάτιον παριστῶν ἀνδρικὴν μορφὴν ἀκοντιζουσαν, ἥτις ἐνδέχεται νὰ εἶνε αὐτὸς ὁ Ζεύς. Ἐκ τούτων ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ συνοικισμὸς τῆς Ὀλυμπίας εἶνε παμπάλαιος καὶ ὄχι νεώτερος τῶν ἀρχῶν τοῦ ὀγδόου αἰῶνος, ὅπως ἐπιστεύετο, προσέτι δὲ καὶ ὅτι τὰ ὅμοια χαλκᾶ ἀναθήματα καὶ ἁπλᾶ ἀγγεῖα τὰ εὑρεθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Δαϊρπφελδ ἐν Λευκάδι εἶνε ἀσφαλῶς μυκηναϊκά, ἑπομένως ὅτι ὁ ἐκεῖ εὑρεθεὶς ἀρχαῖος συνοικισμὸς δύναται νὰ εἶνε ἡ Ἰθάκη τοῦ Ὀδυσσέως.

Ἡ συνεδρία αὕτη εἶνε ἡ τελευταία τοῦ παρόντος ἔτους.

Σ

ΕΙΣ τὴν «Νέαν Σιὼν» δημοσιεύεται ἐπιστολὴ τοῦ μεγάλου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Καντερβουρίας Abbot. Ὁ Κύριλλος Λούκαρις ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος διανοηθεὶς τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας μὲ τὴν Ἀγγλικήν. Διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ διότι ὁ Λούκαρις εἶχε συνάψει σχέσεις μὲ ὅλας τὰς προτεσταντικὰς ἐκκλησίας, ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία μίαν ἡμέραν θὰ ὁμιλήσῃ ἐκτενῶς εὐφήμως

περὶ τούτου. Ὁ δημοσιεύων τὴν ἐπιστολὴν Ἀρχιμανδρίτης Χρυσόστομος Α. Παπαδόπουλος γράφει:

«Ὡς Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ὁ Κύριλλος Λούκαρις ἐγκαίρως ἤδη ἦλθεν εἰς σχέσεις πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ἀγγλίας Abbot καὶ τὸν πρῶτον ἐκ τῶν Στουαρτῶν βασιλέα Ἰάκωβον Ι (1601 - 1625) ὅστις ἐνέβαλεν εἰς τε τὸν Πάπαν Ῥώμης Κλήμεντα VIII καὶ εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀγγλίᾳ μεγάλας ἐλπίδας περὶ καταπολεμήσεως τοῦ προτεσταντισμοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ συνεπείᾳ τῶν ἐλπίδων τούτων, ἐπετάθησαν αἱ ἐνέργειαι τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ παπισμοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ, ὁ Ἰάκωβος ἔλαβε δραστήρια μέτρα κατ' αὐτῶν καὶ ἠθέλησε νὰ εὕρῃ ὑποστήριξιν ἐν τῇ Ἐπισκοπιακῇ μερίδι τῶν προτεσταντῶν, ἧς ἡγεῖτο τότε ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Abbot, παραγκωνίσας τοὺς πουριτανούς... Εἰς τοιαύτην κατάστασιν τῶν πραγμάτων τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, οὐδόλως παράδοξον ὅτι ἡ ἐν αὐτῇ συντηρητικὴ μερὶς ἐπεδίωξε σχέσεις πρὸς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ γοήτρου αὐτῆς κατὰ τῶν ἀντιπάλων. Οὕτως ἐξηγεῖται, καθ' ἡμᾶς, ἡ ἀρχὴ τῶν σχέσεων τοῦ Λουκάρεως πρὸς τοὺς ἐν Ἀγγλίᾳ.

Εἰς τὸ ἴδιον περιοδικὸν δημοσιεύεται ἀνταπόκρισις ἐκ Γενεύης διὰ τὴν τριακοσιοστὴν ἐπετηρίδα τοῦ Ἑλληνομαθητοῦ τοῦ Καλβίνου, τοῦ ὁποίου ἡ «ὁμολογία Χριστιανικῆς πίστεως ἀπολαύει μεγάλης τιμῆς εἰς τὸν κόσμον τῶν προτεσταντῶν. Ὁ ἐπιστέλλων γράφει μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ ἑξῆς ἐνδιαφέρον τοὺς Ἕλληνας ἰδιαιτέρως. «Ἐπεσκέφθην κ' ἐγὼ τὴν δημοσίαν αἴθουσαν τῆς βιβλιοθήκης εἰς τὴν ὁποίαν ὑπῆρχον χειρόχραφα τοῦ Καλβίνου καὶ τοῦ Βέζα αἱ διάφοροι τούτων προσωπογραφίαι κ' ἐπὶ πολλὴν ὥραν παρετήρουν τοὺς ἱστορικοὺς τούτους θησαυρούς, τοὺς ὁποίους γνωρίζουσι νὰ ἐκτιμῶσι καὶ νὰ διαφυλάττωσιν οἱ πεπολιτισμένοι λαοί. Ἤμην ἕτοιμος νὰ ἐξέλθω, ἀλλ' αἴφνης τὸ βλέμμα μου ἀσυναισθήτως προσηλώθη πρὸ μεγάλης προσωπογραφίας φερούσης τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ὁμογενίας. Εστην ἐπὶ ὀλίγα λεπτὰ πρὸ αὐτῆς καὶ ἐπὶ τέλους τὰ δάκρυα ἤρχισαν νὰ καταβρέχωσι τὰς παρειάς μου: εὑρισκόμην πρὸ τῆς εἰκόνος τοῦ μεγάλου Λουκάρεως».

Εἰς τὸν «Νέον Ἑλληνομνήμονα» τοῦ κ. Σ. Λάμπρου δημοσιεύονται «ὕμνοι» τῶν *δήμων*, δηλαδὴ τῶν φατριῶν τοῦ Ἱπποδρόμου κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτάς. «Προέβαινον, λέγει ὁ κ. Λάμπρος, οἱ δῆμοι κατὰ τὰς ἑορτὰς ταύτας καὶ εἰς ἐμμέτρους προσφωνήσεις, ἐξεχόντων τῶν κραικτῶν».

Οἱ ὕμνοι ποὺ ἐκδίδει ὁ κ. Λάμπρος εἶνε ἀπὸ τὸν Λαυρεντιακὸν κώδικα, γραμμένοι κατὰ τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα, ἀποβλέπουν δὲ εἰς τὸν βασιλέα Ἰωάννην τὸν Κομνηνόν, ὁ ἕνας ἐξαφορμῆς τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἄλλος διὰ τὴν βάπτισιν.

Ἀποσπῶμεν τὸν πρῶτον:

Ὕμνος τῷ βασιλεῖ κυρῷ Ἰωάννῃ ἐπὶ τῇ γενέσει Χριστοῦ τοῖς δήμοις

Πάλιν γενέθλιον Χριστοῦ καὶ νίκη βασιλέως.
Φρικῶδες τὸ γενέθλιον, ἀπρόσμαχος ἡ νίκη.
Πάλιν Θεὸς ἀπὸ Θαιμὰν ὡράθη σαρκοφόρος
καὶ βασιλεὺς ἀπὸ Θαιμὰν εἰσῆλθε σαρκοφόρος.
Ἀστὴρ Θεοῦ τὴν ἔλευσιν τοῖς μάγοις καταγγέλλει,
τὸν δ' ἄνακτα μηνύουσιν ἄστρα πολλὰ τροπαίων
τὸν μὲν ἐν φάτνῃ κείμενον τρεῖς προσκυνοῦσι Πέρσαι,
τῷ δ' ὑπὸ πόδας κλίνουσι πᾶσα Περσὶς αὐχένα.
Ὁ μὲν ἐκφεύγει μάχαιραν Ἡρῴδου βρεφοκτόνον,
ὁ δ' ἐκδιδράσκει τὸ πικρὸν τοῦ κλέπτου Πέρσου βέλος
Ἀμφότεροι τὴν ἅπασαν ἀναγεννῶσι κτίσιν,
εἰς ὕψος ἀναβαίνουσιν ἔθνη κληρονομοῦσιν
τροποῦται πᾶν τὸ βάρβαρον, καὶ πόλεις καθαιροῦσι
καὶ τοὺς τῆς Ῥώμης σχοινισμοὺς αὐξάνουσι τῆς νέας
καὶ σωτηρία γίνεται τῷ χριστωνύμῳ κλήρῳ.
Ἀλλ' ὦ γενάρχα τοῦ παντὸς παντάναξ παντοκράτωρ
ὁ πρὶν ἀμήτωρ ἐκ πατρὸς νῦν δ' ἐκ μητρὸς ἀπάτωρ
φρούρησον, σῶσον, σκέπασον εἰς πλείστους κύκλους χρόνων
τὸν νικητὴν τὸν Κομνηνὸν δεσπότην Ἰωάννην
καὶ τὸν τοῦ στέφους κανωνὸν Ἀλέξιον δεσπότην
καὶ τοὺς σεβαστοκράτορας καὶ πορφυρογεννήτους.
τὸ τῶν ἡλίκων ἄγαλμα, τὴν θαυμαστὴν τριάδα.
ὡς καὶ πατὴρ ἐπὶ παισὶν ἀγάλλεται τοιούτοις,
καὶ παῖδες ἐπιχαίρουσι πρὸ τροπαιοφόρῳ.

Εἰς τὸ «Ermitage», ἕνα περιοδικὸν ποὺ συσπειρώνει ὅλους τοὺς νεωτέρους γάλλους ποιητὰς καὶ πεζογράφους, δημοσιεύεται μελέτη διὰ τὸν Κάρολον Γκερέν. Ὁ Γκερὲν εἶνε ἀπὸ τοὺς νέους ποιητὰς μαζὶ μὲ τὸν Francis Jammes καὶ τὸν Paul Fort ὁ μᾶλλον Προικισμένος. Αἱ καλλίτεραι ποιητικαί του συλλογαὶ εἶνε τὸ «Goeur Solitaire» καὶ ὁ «Σπορεὺς τῆς Τέφρας». Διακρίνεται ἡ ποίησίς του διὰ τὴν ἁπλότητά της, τὴν ἀφέλειαν, τὴν βροσερότητα. Ὁ γράφων περὶ αὐτοῦ κ. Ε. Γκωμπὲρ λέγει «Μὲ ἀποχρώσεις παραπολλὰς ἑνὸς αἰσθητισμοῦ θλιβεροῦ καὶ γλυκεροῦ, μὲ μίαν εἰδωλολατρικότητα δυσκόλως περιοριζομένην ἀπὸ τὸν καθολικισμόν, ἡ ποίησις τοῦ Καρόλου Γκερὲν δοξάζει προπάντων τὴν σάρκα τῆς γυναικός. Τὴν δοξάζει μ' ἕναν τρυφερὸν σεβασμόν, μιαν ἀπέραντην λεπτότητα αἰσθήσεως καὶ πνεύματος». Ἰδοὺ καὶ μερικοί του στίχοι εἰς πρόχειρον πεζὴν μετάφρασιν:

«... Ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι ξανὰ στὴν κλίνην μας; ἀγαπημένη μου; Ξήρανε εἰς τὸ πύρινο στόμα μου τὰ ὑγρὰ ματόφυλλά σου καὶ ξαναδίπλωσε τὸ χέρια σου γλυκὰ τριγύρω ἀπὸ τὸ σῶμα μου. Ὦ ἀγαπητή μου, ἰδοὺ τέλος ποῦ ἐπέστρεψες, τρυφερὰ ὅπως εἰς τὰς ὡραίας ἡμέρας τῆς ἀγάπης μας καὶ γυμνή, σμίξε χωρὶς νὰ μοῦ μιλῇς τὰ δάκρυά σου στὰ δικά μου δάκρυα, καὶ ἡ θερμὴ βροχὴ των ἂς ἔμπῃ μέσα μας ἕως εἰς τὴν ψυχήν. Τί ἔκαμνες χωρὶς ἐμὲ μακριά μου τόσο πολύ; ὑπέφερες, ἐπροσευχήθης ποτέ, ἐπέρασες θαλάσσας, ἀλλοίμονον! Ἀγάπησες ἴσως; Καὶ τί μ' αὐτό! Στὸ γλυκὸ ψωμὶ χρειάζεται τὸ πικρὸ ἁλάτι· ἡ καρδιά σου κτυπᾷ ἐπάνω στὴν καρδιά μου καὶ τὰ χέρια ἔχουν σφιχτοδεθῇ. Ὁ πόνος σου ξαναγεννᾷ τὴ νιότη μου».

Ἀπὸ ἕνα ἄρθρον περὶ Χάϊνε τοῦ κ. Ἐρρίκου Μαζὲλ εἰς τὸν Γαλάτην Ἑρμῆν ἀποσπῶμεν μερικὰ χαρακτηριστικὰ τεμάχια. Ὁ Ἐρρῖκος Χάϊνε εἶνε ἀπὸ τοὺς μεγαλειτέρους λυρικοὺς τοῦ 19ου αἰῶνος τὸν ὁποῖον ἐλάχιστα ἢ ἀτελῶς γνωρίζουν οἱ Ἕλληνες ἀφ' ἑνὸς διότι οἱ μεταφρασταί του δὲν ἦσαν ἱκανοὶ ν' ἀποδώσουν τὰς φευγαλέας καλλονὰς τοῦ πρωτοτύπου ὁ Χάϊνε κατὰ τοὺς εἰδήμονας μόνον Γερμανικὰ διαβάζεται — καὶ διότι, ἀφ' ἑτέρου δὲν ἐξέλεξαν ὅ τι ἄξιζε μᾶλλον τὴν ἐκλογήν.

Ὁ κ. Μαζὲλ ὁμιλεῖ διὰ τὰς ἀντιδράσεις ἐναντίον τοῦ ποιητοῦ ἀπὸ τὸν Πρωσσικὸν ἰμπεριαλισμόν, ἀπὸ τοὺς ἀντισημίτας ἀκόμη περισσότερον.

«Εἰς τὴν καρδίαν τῆς παλαιᾶς Γερμανίας ἔχει ἡ ποίησις τοῦ Χάϊνε τὴν πηγήν της. Πρὶν ἀκόμη γνωρίσῃ τί εἶνε ἀγάπη, παιδὶ ἐφρικίασε μὲ τὰ πνεύματα τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀέρος». Ἡ ψυχή του ἐξύπνησε μέσα εἰς τὰ γερμανικὰ δάση καὶ τὰς πόλεις μὲ τοὺς καθεδρικοὺς ναοὺς καὶ τὸν ἐπικὸν ῥοῦν τοῦ Ῥήνου. Ἐκατάλαβε γλίγωρα τὸ τραγοῦδι τῶν πουλιῶν καὶ τῶν δένδρων, τὸ παράπονο τῶν κυμάτων καὶ τῶν αὐρῶν.

Μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Χάϊνε, τῶν ἔργων ποὺ περιλαμβάνουν στίχους, πολλοὶ προτιμοῦν τὴν «Θάλασσαν τοῦ Βορρᾶ»· ἐκεῖ εὑρίσκουν τὸν Χάϊνε περισσότερον

προσωπικόν, διότι κανείς Γερμανὸς πρὸ αὐτοῦ δὲν ἔψαλεν ἐπαξίως τὴν θάλασσαν. Ὁ κ. Μαζὲλ δὲν τὸ κρύπτει ὅτι προτιμᾷ τὰ «μικρὰ τραγούδια» τοῦ Intermezzo καὶ τὰς ἐμψύχους γραφὰς τοῦ Romancero

Ἀπὸ τοὺς τόμους τῶν ἔργων του θ' ἀπομείνουν τάχα εἰς τὴν μνήμην τῶν μεταγενεστέρων καὶ τίποτε ἄλλο παρὰ στίχοι; Ἀπὸ τὰς **ταξιδιωτικὰς εἰκόνας**, ἀπὸ τὰ βιβλία του περὶ Γαλλίας καὶ Γερμανίας; Ὁ κ. Μαζὲλ ἀμφιβάλλει. Μολονότι τὰ τελευταῖα αὐτὰ βιβλία ἔκαμαν περισσότερον θόρυβον, ἐδιαβάσθησαν, ἐπέτυχαν.

«Δυνατόν, ἐντούτοις, μερικοί, ὅσοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὰς σχέσεις τῶν δύο γειτονικῶν τόπων — Γαλλίας καὶ Γερμανίας — νὰ τὰ συμβουλεύωνται ὅπως καὶ τὸ βιβλίον τῆς κυρίας Στάελ. Καὶ κατωτέρω:

«Ἀσφαλῶς ὁ Χάϊνε, ὅπως ἐναργῶς τὸ ἀπέδειξεν ὁ κ. Maurice Muret εἰς τὸ βιβλίον του «Ἰουδαϊκὸν πνεῦμα», ἦτον μέχρι μυελοῦ ὀστέων Ἰουδαῖος, ἕως εἰς τὸ βάθος τῆς φαιᾶς του οὐσίας. Πρέπει λοιπὸν νὰ τοῦ εἴμεθα περισσότερον εὐγνώμονες ὅτι ἠγάπησε τοὺς θεοὺς τῶν εὐγενῶν. Καλῇ τῇ πίστει, διαιρῶν τοὺς ἀνθρώπους εἰς Ναζωραίους καὶ εἰς Ἕλληνας ἐτοποθετοῦσε τὸν ἑαυτόν του μεταξὺ τῶν τελευταίων, καὶ διὰ τοῦτο ἄξιζε τόσο περισσότερον ὅσο, καθὼς ἐφάνη, δὲν ἀγαποῦσε τοὺς Ὀλυμπίους ἴσως μάλιστα νὰ ἔρρεπεν ἀληθινώτερα πρὸς τὸν Ἰησοῦν παρὰ πρὸς τὸν Δία..».

«Πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ὁ Χάϊνε ἐδείχνετο τόσον ἅγριος ἐναντίον τῶν καθολικῶν, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ εἶνε τρυφερώτερος πρὸς τοὺς διαμαρτυρομένους καὶ τοὺς Ἑβραίους. Ἦτον εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐπαναστατικῆς του νεότητος. Δὲν εἶχε μέσα του καμμίαν ὀπισθοβουλίαν καὶ εἰλικρινῶς ἦτον ἐναντίον ὅλων τῶν Θρησκειῶν. Ἀργότερα εἰς τὰ κτυπήματα τῆς δυστυχίας καὶ τῆς συμφορᾶς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν θρησκειαν τῶν προγόνων του»

ΗΤΟΝ ὁ Χάϊνε πατριώτης; Γνωρίζομεν ὅλοι μας τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὴν σύγχρονόν του πολιτικὴν Γερμανίαν. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶνε ἔνδειξις ὅτι ὁ Χάϊνε ἐμίσει τὴν χώραν ποῦ τὸν ἐγέννησε. Ἐπεθύμησε πολλὰς φορὰς νὰ ἐπανίδῃ τὴν πατρίδα του καὶ μολονότι εἰς τὰ 1843 καὶ 1844 ἔκαμε ταξίδια εἰς αὐτήν, ἐδοκίμαζε πόνον ἄρρητον ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκεῖ πάλιν:

«Ὅταν ἐμεῖς οἱ Γερμανοὶ θὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἰδέαν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἐξοντώσωμεν τὴν δουλοφροσύνην, τότε ὄχι μόνον ἡ Ἀλσατία καὶ ἡ Λορραίνη θὰ μας ἀνήκουν, ἀλλὰ ἡ Γαλλία ὅλη καὶ ὁ κόσμος ὅλος. Ναὶ ὅλος ὁ κόσμος θὰ εἶνε Γερμανικός. Πολλὰς φορὰς ἐσκέφθην τὸν προορισμὸν αὐτὸν τῆς Γερμανίας νὰ καταστῇ κοσμοδέσποινα, ὅταν ἐβάδιζα μαζὶ μὲ τὰ ὀνείρατά μου κάτω ἀπὸ τὰ αἰωνίως πράσινα ἔλατα τῆς πατρίδος μου. Νὰ ὁ πατριωτισμός μου».

ΕΙΣ τὸ Γαλλικὸν περιοδικὸν «Le Feu» διάφοροι συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ τῆς συγχρόνου Γαλλίας ὁμιλοῦν διὰ τὸν ἐσχάτως ἀποθανόντα José - Maria - de Hérédia τὸν ποιητὴν τῶν «Τροπαίων» μετὰ τοῦ ὁποίου, καθὼς εἶπεν ὁ κ. André Gide συναπέθανεν ὅλη ἡ σχολὴ τῶν Παρνασσιστῶν. Ὁ κ. Μαυρίκιος Maindron γράφει τὰ ἑξῆς εἰς τὸ ἐν λόγῳ περιοδικόν:

Εἰς τὸν J. M. de Hérédia ὀφείλω τὸ μεγαλείτερον τοῦ ἑαυτοῦ μου. Ἂν δὲν μ' ἐδίδαξε τὸ σέβας τῆς τέχνης εἰς τὴν ὁποίαν εὗρῆκα τὴν θρησκείαν μου, μοῦ τὸ ἠῦξησε ὅσον τοῦ ἦτο δυνατόν. Μ' ἐστερέωσεν εἰς τὴν περιφρόνησιν τῆς εὐκόλου ἐπιτυχίας, τὴν περιφρόνησιν τῆς βιομηχανικῆς φιλολογίας. Ἴσως μάλιστα ὑπερέβαλα τὴν σημασίαν τῶν παραγγελμάτων του θεωρῶν τὸν τεχνίτην καταφρονητὴν τῶν διαταγῶν τοῦ κοινοῦ. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἔφερε πάντοτε περιορισμοὺς—τόσον ἤθελε νὰ εἶνε ὑποχρεωτικὸς πρὸς ὅλους.

Ὁ Ἐρεδιὰ ἄξιζε κυρίως ὡς καλὸς σύμβουλος. Ὅταν ἐπρόκειτο περὶ φιλολογίας μάλιστα, ἐπερνοῦσεν εἰς αὐστηρότητα ὅλους τοὺς αὐστηροὺς κριτικούς. Ἀνοικτίρμων διὰ τὰ κενὰ ἐπίθετα, τοὺς ἀορίστους καὶ ἀκυριολέκτους ὅρους, ἐννοοῦσε νὰ ἐξορίζεται ἀπὸ τὸν λόγον κάθε ὄνομα ποῦ δὲν εἶχε τὴν θέσιν του.

ΠΡΟ τινος ὁ Φερδινάνδος Μπρυνετιὲρ ὁ περίφημος γάλλος κριτικός, ἀκαδημαϊκός, διευθυντὴς τῆς «Ἐπιθεωρήσεως τῶν δύο κόσμων» ὁμιλοῦσεν ἀνήσυχα διὰ τὴν νέαν τροπὴν τοῦ πνεύματος εἰς τὴν σημερινὴν Γαλλικὴν ποίησιν. Γνωρίζουν τὴν σκέψιν τοῦ συγγραφέως τῆς Ἱστορίας τῆς Γαλλικῆς Φιλολογίας, τὴν ***Χριστιανὴν*** σκέψιν του. Ὁ κ. Μπρυνετιὲρ ἀνησυχοῦσε διὰ τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα ποῦ ἐδέσποζε μέσα εἰς τοὺς στίχους σχεδὸν ὅλων τῶν στιχογράφων τῶν τελευταίων ἐτῶν. Ἄλλος ἀκαδημαϊκὸς τώρα τελευταῖα, κριτικὸς διάσημος ἐπίσης, ὁ Ἐ. δὲ Βογκὲ μελετῶν τὴν τέχνην τοῦ Ῥώσσου μυθιστοριογράφου Γκόρκυ, τέχνην ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν φαίνεται καθαρὰ ἡ σφραγὶς τοῦ φιλοσόφου τῶν τελευταίων ἡμερῶν, τοῦ Φρειδερίκου Νίτσε, διδασκάλου τοῦ «πέραν ἀπὸ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν» κλαίει διὰ τὴν ἠθικὴν αὐτὴν ἀμηχανίαν τὴν ὁποίαν ὁ ἀποθνήσκων δέκατος ἕνατος αἰὼν ἐκληροδότησεν εἰς τὸν εἰκοστόν. «Δυστυχισμένος ὁ δέκατος ἕνατος αἰών! Ἐπίστευσεν ὅτι ἐργάζεται διὰ τὴν τελείωσιν τοῦ πολιτισμοῦ ἐφαντάζετο πῶς θὰ ἄφηνε τὸν πολιτισμὸν αὐτὸν λογικώτερον, γλυκύτερον μᾶλλον προστάτην τῶν ἀδυνάτων».

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ — Νέαιραν. Γιατί δὲν στέλλετε τὸ ὄνομά σας, ἔπειτα ἀπὸ τόσον θερμὰ καὶ ὄμορφα πράγματα;

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»

— ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν	Δρ. 2.056.80
Δὶς Χιονία	» 22.40
	Δρ. 2.079.20

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἕως τὴν στιγμὴν ποῦ τυπώνεται τὸ τεῦχος, ἔχουν ἀνακηρυχθῇ πέντε Ἕλληνες Ὀλυμπιονῖκαι. Εἰς τὸ προσεχὲς θὰ δώσωμεν τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν Ὀλυμπιονικῶν καὶ τὰς φωτογραφίας των εἰς διάφορα ἀγωνίσματα.

Ὁ γλύπτης κ. Θωμᾶς Θωμόπουλος προσεφέρθη νὰ κατασκευάσῃ μαρμάρινον, χωρὶς ἀμοιβὴν διὰ τὴν ἐργασίαν του, τὸν Α'. Ὀλυμπιονίκην εἰς τὴν δισκοβολίαν.

Ὁ κ. Γ. Βροῦτος κατεσκεύασε κατὰ παραγγελίαν ἕνα μαρμάρινον Ἑρμῆν, ὁ ὁποῖος θὰ δοθῇ ὡς ἔπαθλον εἰς ἕνα τῶν νικητῶν. Τὸ μάρμαρον εἶνε ἐκτεθειμένον εἰς μίαν προθήκην τοῦ Σταδίου. Νὰ δώσῃ ὁ Θεὸς νὰ τὸ πάρῃ Ἕλλην νικητὴς διὰ νὰ μὴ ξενητευθῇ.

Διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου ὁ κ. Ἄγγελος Βλάχος.

Χάρις εἰς τοὺς Ἀγῶνας ἐδέχθημεν μὲ ἀληθινὴν χαρὰν ἀγαπητοὺς συνεργάτας εἰς τὰ γραφεῖα μας οἱ ὁποῖοι μᾶς ἦλθαν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν. Τὸν κ. Παῦλον Γνευτόν, τὴν Δδα Θάλειαν Φλωρᾶ, τὸν κ. Ἀλέξανδρον Φωτιάδην, τὸν κ. Ἀλέξανδρον Δημητρίου.

Εἰς τὴν ὁδὸν Φιλελλήνων ἀνηρτήθησαν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων διάφοροι ἐπιγραφαί. Μία ἀπὸ αὐτὰς «Ne nous oubliez pas — Μὴ μᾶς λησμονῆτε», ἐσυγκίνησε τὸν ἀγαπητὸν χρονογράφον *Διαβάτην* καὶ ἔγραψε εἰς τὸ *Ἐμπρὸς* χαριτωμένα πράγματα. Μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτήν, λέγει, ἐπερίμενα ν' ἀναγνώσω καὶ κανὲν ἐρωτικὸν τετράστιχον· ἀλλ' ἀντὶ τοιαύτης τρυφερᾶς συναντήσεως ὀρθώθη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου ἡ Λατινικὴ Χρηστομάθεια μὲ ἓν ἐκ τῶν γνωμικῶν της «Mens sana in corpore sano». Τί ἰδέα! Φαντασθῆτε ἂν οἱ κανονίσαντες τὰ τοῦ διακόσμου τῆς πόλεως ἐστόλιζαν ὅλην τὴν ὁδὸν Σταδίου μὲ τοιαῦτα ρητὰ ἐναλλὰξ ἑλληνικά, γαλλικὰ καὶ λατινικά: *Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου.* — Aimez votre père et votre mére. — Verae amicitiae sempiternae sunt.

Ἀπὸ τὴν περιγραφὴν τῆς ὑποδοχῆς τῶν βασιλέων τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸ *Νέον Ἄστυ*. Ὅταν ὁ δήμαρχος Ἀθηναίων ἤρχισε προσφωνῶν «Μεγαλειότατε», ὁ βασιλεὺς Γεώργιος τοῦ λέγει:

— Στάσου νὰ σὲ συστήσω πρῶτα.

Καὶ ἀφοῦ ἔγινε ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἡ παρουσίασις, ἐπανελήφθη ἡ διακοπεῖσα προσφώνησις. Εἰς τὴν προσφώνησιν τοῦ δημάρχου ἀπήντησεν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας εὐχαριστῶν ἀγγλιστί, προσθέσας εἰς τὸ τέλος: You are very good. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἑρμηνεύων τὰ λόγια τοῦ Ἐδουάρδου εἶπε:

— Εὐχαριστεῖ πολύ, διὰ τὴν τιμὴν τὴν ὁποίαν τοῦ κάμνει ἡ πόλις σας. Σᾶς εὐχαριστεῖ εἶσθε πολὺ ὡραῖος.

Πρὸ ἡμερῶν ἀνεκαλύφθη ἐν Σπάρτῃ ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος Ὀρθίας, πολλὰ ἀναθήματα παριστῶντα θεὰς πτερωτάς, Κενταύρους, Σηρῆνας κλπ. κοσμήματα χρυσᾶ, ἀργυρᾶ καὶ τινα ἐλεφάντινα καὶ πήλινον ἀγαλμάτιον θεᾶς φερούσης πῶλον.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΙΑΝ ΜΙΧΑΗΛ Δ. ΒΟΛΟΝΑΚΗ ἐν τῷ σχολικῷ ἔτει 1904-1905. Λευκωσία τυπογρ. τῆς «Φωνῆς τῆς Κύπρου» 1906.

ΠΑΝΑΩΡΑ: ***Θεῖος καὶ Ἐφημέριος*** ὑπὸ Ι. Δελαμπρέτ. Ἀθῆναι ἐκδόται Μπὲκ καὶ Μπὰρτ Δρ.-Φρ. 1.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΙΝΟΥ ὑπὸ Γ. Φιλαρέτου. Ἀθῆναι 1906.

Ο ΓΛΑΡΟΣ ὑπὸ Α. Τσέχοφ μετάφρ. Α. Γ. Κωνσταντινίδη. Ἀθῆναι 1906 ἔκδοσις «Ἡλυσίων» δρ. 2.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ ὑπὸ Γρηγορίου Ξενοπούλου. Ἀθῆναι 1906 βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἑστίας» σχ. 16ον σελ. 219 δρ. 3

ΔΩΣΙΔΙΚΙΑ ΤΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΔΥΝΑΜΕΙ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ὑπὸ Γεωργίου Ν. Φιλαρέτου. Ἀναδημοσ. ἐκ τοῦ ΚΕ'. τόμου τῆς ἑλλ. καὶ τῆς γαλλ. Νομολογίας. Ἀθῆναι 1906.

Ο ΚΥΚΛΩΠΑΣ μεταφρασμένος ἀπὸ τὸν Ἀλέξ. Πάλλη Λίβερπουλ, The Liverpool Booksellers' Cº, Ltd, 70 Lord Street, 1906.

DIE BILDERSTÜRMER von Cléon Rangabé, übersetzt von Rudolf Presber Berlin, Hermam Ehbock M. 4, geb. M. 5.

NEL SOGNO — Note d'un viaggio in Grecia — A. Lalia-Paternostro Napoli, 1906 edit Vito Morano via Roma 40, fr. 5.

PAYSAGES ET SENTIMENTS par Jean Moréas. Paris 1906 E. Sansot & Cie 53 Rue St-André-des-Arts fr. 1.

LES PIERRES D'OXFORD par Georges Grappe. Paris 1906 E. Sansot & Cie fr. 1.

LE CALVAIRE DE FEU par Alexandre Macedonski. Paris 1906. E. Sansot et Cie fr. 3,50.

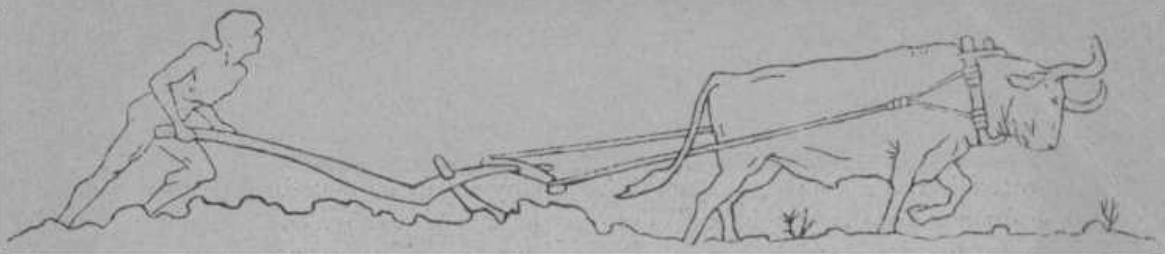
Παρόραμα — Ἐν τῇ διατριβῇ τοῦ κ. Π. Καρολίδου *Τὸ τυπικὸν τῆς μονῆς Πετρίτζου*, 15 Μαρτίου, τεῦχ. 131, σ. 332 β σημ. 1 ἀντὶ *κατωτέρω* γράφε *κτίτορος*: «τὸ τυπικὸν... συνυπέγραψε μετὰ τοῦ *κτίτορος*».

ΤΟ ΜΕΤΑΛΛΙΟΝ ΤΩΝ ΝΙΚΗΤΩΝ

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ ΥΠΟ Γ. Ν. ΡΟΪΛΟΥ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 30
ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1906

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ

— Σημειώσεις ψυχολογίας κ' αἰσθητικῆς. —

Εἴχαμεν ἀναβίωσιν τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων; Δὲν ἠξεύρω. Δὲν πιστεύω εἰς τὰς ἀναβιώσεις. Οὔτε εἰς τὴν μετεμψύχωσιν. Οὔτε εἰς κανένα εἶδος προσωπικῆς αἰωνιότητος ἢ ἀθανασίας ἢ ἐπιβιώσεως τῶν ἀτόμων ἢ τῶν ὁμάδων. Οὔτε εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῆς ἱστορίας. Ἀλλ' ἡ πίστις εἰς ὅλα αὐτὰ εἶνε ὡραία καὶ ὄχι μόνον ὡραία ἀλλὰ καὶ δημιουργὸς ὡραιοτήτων. Ὡραιοτήτων ποῦ ὁμοιάζουν κάποτε μὲ θαύματα. Καὶ τί ἄλλο ἀπὸ τὴν ὡραιότητα ἀξίζει τὸ ἐνδιαφέρον μας; Τίποτε. Ἡ ἀλήθεια συχνὰ εἶνε τὸ ἀσχημότερον πρᾶγμα, συχνότερα τὸ μᾶλλον περιττόν, συνηθέστατα τὸ βλαβερώτερον. Ἡ ὡραιότης εἶνε τὸ πᾶν. Καὶ δι' αὐτὸ πιστεύω εἰς ὅλα αὐτὰ ποῦ ἠρνήθην. Πιστεύω αἰσθητικῶς.

* * *

Ὁ νέος αὐτὸς λαός, ὁ περιτριγυρισμένος ἀπὸ θαύματα, τὰ θαύματα τὰ ἀνθρώπινα καὶ τὰ θεῖα, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται μ' ἕνα ὄνομα: Ἑλλάς — ὀφείλει περισσότερα εἰς τὸ ὄνειρον παρὰ εἰς τὴν πρᾶξιν. Ἔζησε μὲ τὰ ὡραιότερα ψεύδη. Καὶ θὰ ζήσῃ μ' αὐτά. Καὶ ἴσως μ' αὐτὰ θὰ θαυματουργήσῃ. Ὑπὸ τὸν Ἥλιον τῆς Ἑλλάδος ἕνας ὀνειροπόλος ἀξίζει χιλίους πρακτικοὺς ἀνθρώπους. Οἱ πρακτικοὶ ἄνθρωποι δὲν ἔκαμαν τίποτε εἰς τὸν τόπον αὐτόν. Αὐτοὶ κάμνουν τὰ σιμειωτὰ βήματα. Οἱ ὀνειροπόλοι κάμνουν τὰ ἅλματα. Αὐτοὶ ἔκαμαν τὸ ἔθνος, αὐτοὶ τὸ σύρουν ἐμπρός. Εἶνε οἱ τρελλοί. Ἕνας τρελλὸς ὅμως κάμνει πάντα τὸ μέγα ἅλμα. Οἱ γνωστικοὶ κατόπιν μεταβάλλουν τὴν τρέλλαν του εἰς ἄρτον, εἰς χρῆμα, εἰς οὐσίαν. Σκέψεις γενικαὶ ποῦ τὰς γεννᾷ ἕνα γεγονός: οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες. Ἕνα ὄνειρον καὶ μία οὐτοπία ἀναγεννήσεως, τὰ ὁποῖα ἐγέννησαν ἕνα πρᾶγμα. Ὅπως τόσα ὄνειρα καὶ τόσαι οὐτοπίαι.

* * *

Οἱ Ἀγῶνες ὑπῆρξαν μία ἐπιτυχία. Αὐτὸ δὲν τὸ ἀμφισβητεῖ κανένας. Μία ἐπιτυχία ἐπιδεκτικὴ κάθε εἴδους ἐκτιμήσεως καὶ τῆς πρακτικωτέρας ἀκόμη. Ποῖοι ἔκαμαν τοὺς ἀγῶνας; Οἱ ὀνειροπόλοι. Οἱ ἱερεῖς τοῦ μεγάλου ψεύδους. Αὐτοὶ ποῦ ἔκαμαν τὸ πᾶν. Αὐτοὶ ποῦ ἐκίνησαν μὲ τὰ βιβλία εἰς τὰ χέρια καὶ τὰς χιμαίρας εἰς τὴν κεφαλὴν τοὺς μυστικοὺς τροχοὺς τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως. Αὐτοὶ ποῦ ἔκαμαν τὰ βαλάντια μιᾶς λεγεῶνος νὰ κενωθοῦν εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ἰδέας. Αὐτοὶ ποῦ διοχετεύουν τὸ ὄνειρον, ὡς ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, εἰς ἕνα λαὸν διεσπαρμένον εἰς τὰ πέραια τῆς γῆς καὶ δημιουργοῦν τὸ μέγα ἠλεκτρικὸν κύκλωμα, παραγωγὸν δυνάμεων ἀνυπολογίστων, τὸ ἑλληνικὸν κύκλωμα. Ὅταν ὁ τελευταῖος μελαψὸς ἀνθρωπάκος, ποῦ σύρει ἕνα χειραμάξι εἰς τὸν λαβύρινθον μιᾶς ἀμερικανικῆς τερατοπόλεως λέγῃ: «Εἶμαι Ἕλλην», εἶνε τὸ ρεῦμα τοῦ ὀνείρου αὐτοῦ ποῦ διαρρέει τὰ νεῦρα του. Καὶ ὅταν λέγῃ: «Εἶμαι ἀπόγονος τῶν Ἑλλήνων», ἐνῷ σύρει τὸ ταπεινὸν χειραμάξι, εἶνε τὸ ἴδιον ρεῦμα. Καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶνε ἕτοιμος νὰ θαυματουργήσῃ. Ποῖος διοχετεύει τὸ πανίσχυρον αὐτὸ ρεῦμα τοῦ ὀνείρου; Ποῖος ἄλλος παρὰ οἱ δημιουργοὶ τῶν ὀνείρων. Ἔπρεπε νὰ ἦνε οἱ ποιηταί, οἱ τεχνῖται, οἱ ἱερεῖς τοῦ λό-

γου. Καὶ ὅμως δὲν εἶνε σήμερον αὐτοί. Οἱ ποιηταὶ τῆς τελευταίας γενεᾶς κλαίουν τὴν ἀπολογίαν τοῦ πρακτικοῦ πνεύματος. Καλλιεργοῦν τὰ γεωργοκτηνοτροφικὰ ἰδεώδη. Γράφουν ποιήματα, δράματα καὶ μυθιστορήματα, διὰ νὰποδείξουν τὸ περιττὸν καὶ ἐπιβλαβὲς ἑνὸς Παρθενῶνος. Οἱ κτηνοτρόφοι ἔγιναν ποιηταί, οἱ ἔμποροι ὀνειροπόλοι. Τί σημαίνει; Τὸ ὄνειρον ἔχει πάντα τοὺς ἱερεῖς του εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ἀβέρωφ ἦτο ἔμπορος. Ὁ φίλος μου Ἕρμονας, ὁ ποιητής, ὅταν ἀποκτήσῃ τὰ πλούτη τοῦ Ἀβέρωφ εἰς τὰς Ἰνδίας, θἀφίσῃ ἴσως δέκα ἑκατομμύρια διὰ νὰ ἱδρυθοῦν γεωργικοὶ σταθμοί. Εἶπε «...νὰ σπάσουμε τὶς ἀκαμάτρες λύρες». Καὶ ἕνας ἄλλος ἔμπορος θ' ἀφίσῃ ἄλλα τόσα ἑκατομμύρια διὰ νἀνιδρυθῇ τὸ Διονυσιακὸν Θέατρον. Τί σημαίνει! Τὸ ὄνειρον ἔχει πάντα τοὺς ἱερεῖς του εἰς τὴν Ἑλλάδα.

***

Ὁ Ἀβέρωφ ἦτον ἕνας ἔμπορος. Καὶ ταυτοχρόνως ἦτο Ἕλλην. Καὶ ἐπίστευεν εἰς τὴν καταγωγήν του ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας. Εἰς μίαν στιγμὴν ἑλληνικῆς μέθης ἄνοιξε τὸ βαλάντιόν του. Τὰ ἑκατομμύριά του μετεβλήθησαν εἰς ἕνα μαρμάρινον μεγαλούργημα. Ὁ Ἀρδηττὸς εἶδε πάλιν εἰς τοὺς κόλπους του τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον, λευκὸν ὅπως τὴν πρώτην στιγμήν, ὕστερα ἀπὸ αἰῶνας. Τί ἦτο τὸ Στάδιον; Ἕνα φαντασιοκόπημα. Οἱ πρακτικοὶ ἔκλαυσαν τὰ ἑκατομμύρια τοῦ ἐμπόρου. Κατηράσθησαν τοὺς δασκάλους διὰ χιλιοστὴν φοράν. Εἰρωνεύθησαν τὸν νεοελληνικὸν σωβινισμόν. Τὸ Στάδιον μὲ τὴν ὑπερηφάνειαν ὅλων τῶν μεγάλων καὶ ὡραίων πραγμάτων — τὴν ὑπερηφάνειαν εἰς τὴν ὁποίαν δικαιοῦνται τὰ ὡραῖα πράγματα καὶ ὅταν ἀκόμη εἶνε περιττὰ — ἐπεριφρόνησε τὴν εἰρωνείαν τῶν πρακτικῶν ἀνθρώπων. Τί εἶνε σήμερον τὸ Στάδιον; Τὸ ἔδειξε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν. Ἔγινεν ὁ μέγας μαγνήτης τῆς ὑφηλίου καὶ ἡ ἑστία τῶν εὐγενῶν ἀγώνων τῆς οἰκουμένης διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ βαραθρωθέντος ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀσκητισμοῦ. Ἔγινεν ὁ μέγας μεσίτης ἀναμέσον μιᾶς Ἑλλάδος — μιᾶς Ρωμηοσύνης — ἀγνώστου καὶ τῶν δύο μεγάλων κόσμων, ἀναμέσον ἀκόμη Ἑλλήνων καὶ Ἑλλήνων. Ἔγινεν ὁ ἀπολογητὴς ἑνὸς λαοῦ συκοφαντημένου καὶ κακολογημένου μέχρις ὀστέων. Ἔγινε θέατρον τοῦ ἄνθους τῆς ἀνθρωπίνης σαρκός, τὴν ὁποίαν οἱ καλόγηροι ὠνόμασαν «σαρκίον» καὶ ἡ ὁποία λυομένη ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ ἀσκητισμοῦ, ζητεῖ πάλιν νὰ θεοποιηθῇ εἰς τὸ φῶς. Ἔγινεν ἀκόμη ἑστία πλουτισμοῦ, μαγνήτης χρυσοῦ, ἔρως τῶν ἐμπόρων. Οἱ πρακτικοὶ ἄνθρωποι ἄρχισαν νὰ τὸ ἐκτιμοῦν καὶ νὰ τὸ ὑπολογίζουν ὡς παράγοντα. Αὐτὸ ἦτο τὸ μέγα φαντασιοκόπημα! Οἱ ποιηταὶ εἰρωνεύθησαν τὸν ὀνειροπόλον ἔμπορον τῆς Αἰγύπτου πρὸ δέκα ἐτῶν. Οἱ ἐργάται τοῦ Πειραιῶς ἦλθαν χθὲς κ' ἐστεφάνωσαν τὸν ἀνδριάντα του. Τὸ ὄνειρον ἐθριάμβευσεν ἄλλην μίαν φοράν.

***

Παλαίστρα, κίρκος, θέατρον, γυμναστήριον, ὀνομάσατέ το ὅπως θέλετε. Ἐνηγκαλίζετο πενῆντα χιλιάδας θεατῶν εἰς μίαν ἡμέραν. Εἶδεν εἰς τὸν στίβον του διεκδικοῦντας τὴν δάφνην ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς οἰκουμένης. Ἀνωμολογήθη ὡς κάτι τι ποῦ δὲν ὑπῆρξε καὶ δὲν εἰμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀλλοῦ. Ἔλυσε τὸ ζήτημα μιᾶς παγκοσμίου περιοδικῆς συναντήσεως, μιᾶς συναντήσεως οἰκουμενικῆς, συναντήσεως μεγαλοφωνούσης τὴν ἀπολογίαν τῆς Εἰρήνης καὶ Ἀδελφοποιήσεως τῶν λαῶν. Ἔφερε τὰς Ἀθήνας εἰς τὸ κέντρον τῆς γῆς. Τὰς ἔκαμε διὰ δέκα ἡμέρας ὀμφαλὸν τοῦ κόσμου. Ὀνομάσατέ το παλαίστραν, κίρκον, θέατρον, γυμναστήριον ὅπως θέλετε. Λησμονήσατε ὅτι ὑπῆρξε στάδιον ἄλλην μίαν φοράν, κρημνίσατε τοὺς ἀρχαίους Ἑρμᾶς του, στήσατε ἀκόμη ἀντ' αὐτῶν διπλῆν τὴν ἀθλητικὴν προτομὴν τοῦ κ. Ταγκοπούλου, λησμονήσατε τὰς Ὀλυμπιάδας, σαβανώσατε τὸν μέγαν Πᾶνα μέσα εἰς τὰ φύλλα τοῦ «Νουμᾶ», ξερριζώσατε ὅλους τοὺς κοτίνους τῆς Ὀλυμπίας,—ὅ,τι θὰ μείνῃ θὰ ἦνε ἀκόμη πολὺ καὶ θὰ ἦνε πάντοτε ὡραῖον. Ἀλλὰ πῶς θὰ εἰμπορέσετε νὰ ἀσβολώσετε τὸν οὐρανὸν αὐτόν; Πῶς θὰ ἐμποδισθοῦν τὰ μάτια νὰ πέφτουν ἀθέλητα ἐπάνω εἰς τοὺς αἰωνίους στύλους ποῦ ὑψώνονται λευκόχρυσοι πρὸς τὸ φῶς; Πῶς θὰ μᾶς κάμετε νὰ λησμονήσωμεν ὅτι ὁ Ἰλισσὸς ρέει ἀκόμη ἐμπρός μας ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν πλατάνων ποῦ ἐσκίασαν τὸν Σωκράτην; Τὸ φῶς εἶνε διαφανὲς καὶ θεῖον, τὸ τοπίον γίνεται πνεῦμα, τὸ ψιθύρισμα τῶν δένδρων διηγεῖται ἀρχαίους θρύλους καὶ τὰ φυλλώματα τῶν ροδοδαφνῶν, εἰς τὰς κρυσταλλίνους νύκτας, ταράσσονται ἀπὸ κάποιο πέρασμα, ποῦ δὲν εἶνε πέρασμα ἀνθρώπων. Ὄχι. Τὸ Στάδιον δὲν εἶνε μόνον ἕνα χρήσιμον πρᾶγμα. Εἶνε κάτι περισσότερον. Κανένας δὲν εἶνε τόσον δυνατὸς διὰ νὰ τὸ κάμῃ νὰ μὴν ἦνε.

***

Ποῖος ζηλεύει διὰ τὴν καταφρόνησιν τοῦ πνεύματος; Ποῖος καταρᾶται τὸ σῶμα, φοβούμενος μήπως πνιγῇ ἡ ψυχὴ εἰς τὸν θρίαμβόν του; Ποῖος ζητεῖ νὰ κάμῃ τὴν ἀπολογίαν τῶν ἀσωμάτων κεφαλῶν τὴν στιγμὴν αὐτήν; Αὐτὸ τὸ στρογγυλὸν ὀστέϊνον κιβώτιον, τὸ ὁποῖον περιφέρουν ὑπερήφανοι οἱ σημερινοὶ ἄνθρωποι ἐπάνω εἰς ἕνα βδελυρόν, ἄσχημον καὶ σαβανωμένον στυλοβάτην, δὲν εἶνε τὸ ἀποκλειστικὸν κατοικητήριον τοῦ πνεύματος, οὔτε ὁ μοναδικὸς καθρέπτης του. Τὸ πνεῦμα διαρρέει ὅλον τὸ σκήνωμά του καὶ τρέφεται ἀπ' αὐτὸ καὶ κατοπτρίζεται εἰς αὐτό. Σῶμα καὶ ψυχὴ ἕνα. Κάθε μῦς, κάθε νεῦρον, κάθε ἶς, κλείνουν μέσα των ἕνα μόριον ψυχῆς. Καὶ κάθε κύτταρον εἶνε μία ψυχή. Καὶ τὸ σῶμα ὁλόκληρον ἕνα ἄθροισμα μυρίων ψυχῶν εἰς μίαν. Εἶδα μυρίας κεφαλὰς μέσα εἰς τὸ Στάδιον, κεφαλὰς ἀσωμάτους. Τί θέαμα τερατῶδες! Καὶ ἔπειτα εἶδα ρεδιγκότες, ἐπανωφόρια, στολάς, ἀμπέχονα, ὑφάσματα, δέρματα, κλουβιὰ στηθοδέσμων, εἰς ὅλα τὰ σχήματα, εἰς ὅλα τὰ χρώματα, εἰς ὅλας τὰς συνθέσεις. Τί ἔκρυπταν ὅλα αὐτά; Ὁ Θεὸς καὶ δὶ οὐρανοὶ τῶν κλινῶν τὸ γνωρίζουν. Αἱ ἀσώματοι κεφαλαὶ περιεφέροντο μὲ τὴν ὑπερηφάνειαν ἑνὸς κρανίου, κεφαλαὶ ἄπειροι, ἀμέτρητοι. Μία κεφαλὴ μαρμαρίνη τὰς ὑπεδέχετο εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Σταδίου, ἐπάνω εἰς μίαν μαρμαρίνην ρεδιγκόταν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἄνθρωποι τῶν ἀπολογητῶν τοῦ πνεύματος τοῦ κρανιακοῦ. Τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἀσκητισμοῦ. Καὶ ἔπειτα εἶδα τὰ σώματα τὰ γυμνά, τὰ εὐφυῆ καὶ τὰ μεγαλοφυῆ σώματα, ὄχι ὅσον θὰ ἤθελα γυμνά, γυμνοφανῆ ὅμως ὁπωσδήποτε. Πῶς ἦτο χυμένη ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ εἰς ὅλην των τὴν ἔκτασιν, πόσον σοφὰ ἦτο μοιρασμένη εἰς ὅλα των τὰ τμήματα. Πόσον σοφὸς ἦτο κάθε μῦς καὶ κάθε τένων εἰς αὐτὰ καὶ πόσον ἔμψυχος! Πῶς ὁ πολύπλοκος μυϊκὸς μηχανισμὸς ἦτο πειθαρχικὸς εἰς τῆς ψυχῆς τὰς κινήσεις! Πόσον θαυμάσια ἡ τελευταία ἶς συνεκοινώνει πρὸς τὴν ψυχήν! Πῶς ἦτο ἕνα σύνολον τὸ σῶμα, ἕνα σύνολον ὑλικὸν καὶ πνευματικὸν μαζί! Νὰ ἡ γυμνότης ἡ ἀνεπαίσχυντος, ἡ γυμνότης ἡ ἠθική, ἡ γυμνότης ἡ ἀποκαλύπτουσα τὸ θαῦμα τῆς ζωῆς, ἄρτιον, ὁλοκληρωτικόν, θαμβωτικόν. Κ' ἐσκέφθην ἔπειτα τὴν ἀνηθικότητα τοῦ νεωτέρου ἐνδύματος, τοῦ ἐνδύματος ποῦ κρύπτει ταυτοχρόνως καὶ προδίδει μὲ ἀναίδειαν, ποῦ παραμορφώνει καὶ στραγγαλίζει, ποῦ δημιουργεῖ τὴν αἰσχρότητα μὲ τὸ νὰ καλύπτῃ ἀδιακρίτως καὶ ἀδιακρίτως νὰ ἀποκαλύπτῃ, ποῦ χωρίζει τὰ σώματα ἀπὸ τὸ φῶς καὶ ἀπὸ τὸν ἀέρα μὲ στεγανοὺς θώρακας, ἐσυλλογίσθην τὴν ἀνηθικότητα τοῦ ἐνδύματος ποῦ ὑποθάλπει τὴν ἀμέλειαν καὶ τὴν φθορὰν τῶν σωμάτων μὲ τὸ νὰ ἀποκρύπτῃ τὴν ἀσχημίαν, μὲ τὸ νὰ πλαστογραφῇ τὴν ἀρτιότητα, μὲ τὸ νὰ πλώνῃ ἕνα παραπέτασμα ἐμπρὸς εἰς συστήματα μυῶν νεκρά, ἀτροφήσαντα, περιττά, ἀποτελοῦντα τόσα μικρὰ πτώματα, κινούμενα μόνον ἀπὸ τὴν γειτονικήν των ζωήν. Ποῦ εἶνε οἱ ἀπολογηταὶ τῆς κρανιακῆς ψυχῆς; Οἱ ἀπολογηταὶ τῶν ἀσωμάτων κεφαλῶν; Εἰμπορεῖ τάχα νὰνθίσῃ μία ψυχὴ μέσα εἰς ἕνα πτῶμα; Ὅταν ἕνα ἐλάχιστον τμῆμα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος εἶνε νεκρόν, ἕνα μόριον τῆς ψυχῆς εἶνε νεκρὸν μαζί του. Εἶπαν: «νοῦς ὑγιὴς εἰς ὑγιὲς σῶμα». Λέγω: «Ὡραία ψυχὴ εἰς ὡραῖον σῶμα». Οἱ Ἕλληνες ἐπραγματοποίησαν ὅλας τὰς ὡραιότητας, διότι ἐπραγματοποίησαν τὴν πρώτην αὐτὴν καὶ τὴν θεμελιώδη.

* * *

Πόσοι τὰ ἐσκέφθησαν ὅλα αὐτὰ εἰς τὰς κερκίδας τοῦ Σταδίου; Ἀδιάφορον. Ἂν δὲν τὰ ἐσκέφθησαν, τὰ διησθάνθησαν. Ὅλοι ἐφαίνοντο νὰ θαυμάζουν καὶ νὰ συγκινοῦνται ἐμπρὸς εἰς τοὺς θριάμβους τῶν σωμάτων, εἰς τὴν εὐγλωττίαν τῶν κινήσεων, εἰς τὰς ἁρμονίας τῆς σαρκός. Νὰ θαυμάζουν καὶ νὰ συγκινοῦνται. Καὶ ὁ θαυμασμὸς γεννᾷ τὴν ἀγάπην. Καὶ ἡ ἀγάπη εἶνε ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν γνῶσιν. Ὁ γυμνασίαρχος κ. Χρυσάφης, ὁ Ἄτλας αὐτὸς τῶν Ἀγώνων — πόσοι τὸ γνωρίζουν; — ὁ φυσιολόγος, ὁ ψυχολόγος, ὁ αἰσθητικὸς τῆς γυμναστικῆς, ὁ ἑρμηνευτὴς τοῦ ἑλληνικοῦ γυμναστικοῦ δαιμονίου, ὁ ἐρωτευμένος ἀπόστολος τοῦ γυμναστικοῦ πνεύματος εἰς τὴν Ἑλλάδα — μία ἀπὸ τὰς ὀλίγας νεοελληνικὰς δυνάμεις — ἔπρεπε μὲ τὴν ἀργυρᾶν κόγχην, ποῦ ἐξεφώνησε τὰ ὀνόματα τῶν Ὀλυμπιονικῶν, νὰ μεγαλοφωνήσῃ εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν μυρμηκυιάν, τὴν καλύπτουσαν τὰς κερκίδας τοῦ Σταδίου, τὴν σημασίαν τῆς φυσικῆς ἀνατροφῆς, σημασίαν ὑγιεινήν, αἰσθητικήν, πνευματικήν, σημασίαν ἐθνικήν. Ἂν ἦτο δυνατόν. Σήμερον ἀκόμη ὑπάρχουν προλήψεις, παρεξηγήσεις, παρερμηνεῖαι, ψευτοφιλοτιμίαι κάθε εἴδους. Ἀλλ' ἀδιάφορον. Ὅταν πληθυνθῇ ἡ ἀγάπη, θὰ πληθυνθῇ καὶ ἡ γνῶσις. Ἡ ἀγάπη, μόνον αὐτὴ κάμνει θαύματα.

[Ἕπεται τὸ τέλος] ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Ο ΣΑΡΑΚΕΝΟΣ

Σαρακενὸς ἐκοίτουταν σὲ σιδερένιο στρῶμα,
Σὲ σιδερένιο πάπλωμα, σὲ σίδερο σεντόνι
Κ' ἐψυχομάχιεν τὸ σκυλὶ κ' ἐσειούταν τὸ σαράϊ
Καὶ τὸ φουσάτο τοὔτρεμε ποιὸς νά τόνε ρωτήσῃ.
Κ' ἕνας μικρὸς Γενίτσαρος πάει καὶ τὸν ρωτάει.
Τρεῖς λεβαντιέρες ἔκαμε κι' ἐμπρός του γονατίζει.

Γιὰ πές με σύ, Σαρακενέ, ποιά 'ναιν ἡ ἀρρωστειά σου;

Εὐκὴν ἔχω τῆς μάνας μου κι' εὐκὴν 'ποῦ τοῦ κυροῦ μου
Κι' εὐκὴν τοῦ πρώτου μ' ἀδερφοῦ νὰ μὴ τὸ μολοήσω.
Μὰ τώρα ποῦ μὲ ρώτησες θὰ σοῦ τὸ μολοήσω.
Τὸ μαῦρο μου χαλίνωσα κ' ἤβγα νὰ σεργιανίσω.
Κι' ὁ μαῦρος μου ἦταν γλήορος κ' ἦταν καὶ παιχνιδιάρης
Κ' ἐπῆε, μὲ κατέβασε σ ἕνα καμπολειβάδι.
Κ' εἶχε μιὰ τέντα κόκκινη καταμεσῆς στὸν κάμπο.
Θεέ μου καὶ πῶς ἔμπρεπε ἡ τέντα στὸ λειβάδι!
Τούρκικα ἔρηξα φωνή, δὲν μὲ πολοηθῆκαν
Ρωμέικα ἔρηξα φωνή, δὲν μὲ πολοηθῆκαν
Πασιπιστῆς ἐφώναξα, δὲν μὲ πολοηθῆκαν
Σύρνω τὰ τεντοπάλουκα καὶ μπαίνω μὲσ' τὴν τέντα.
Θωρῶ ἕνα νιὸ καὶ κάθουταν, ἄνιλιο [1] παληκάρι,
Ἄνιλιο κι' ἀμουστάκωτο καὶ πάνω στὶς ἀντρειές του,
Καὶ κράτηεν εἰς τὰ γόνατα μιὰ λυγερὴ κοπέλα.

Καλῶς τον τὸ Σαρακενό, νὰ φᾷ νὰ πιῇ μετάμας.

Βγάζει καὶ δίνει μου κρασὶ κι' ἀφράτο παξιμάδι.
Βγάζω καὶ δίνω του ξυλιὰ ἐπάνω στὸ βραχιόνι·
Νἄταν βουνὸν ἐγκρέμουν το, δέντρο ξερρίζωνά το,
Νἄταν καὶ πετροκάραβο ναποδογύριζά το.
Κ' ἐκεῖνο τ' ἄπιστο σκυλὶ τίποτε δὲν τοῦ φάνη
Καὶ παίρνει τὸ ματσοῦκι του στὸ δυνατό του χέρι
Καὶ δίνει μιὰ τὸ μαῦρο μου καὶ μιὰ τὸν καβαλάρη.
Σήμερον ἔχω ἐννιά μηνες κοίττουμαι στὸ κλινάρι.

---

[1] ἀνίουλο

ΑΙ ΕΟΡΤΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ο ἐπιθυμῶν νὰ λάβῃ ἀκριβῆ ἔννοιαν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ βίου καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἀθηναϊκοῦ, ὀφείλει νὰ μελετήσῃ κυρίως τὰ τῶν ἑορτῶν καὶ διασκεδάσεών του. Διότι οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐν τῷ κόσμῳ λαὸς πλέον φιλέορτος ἢ οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς ἄλλος λαὸς ἔσχε ποτὲ περισσοτέρας καὶ καλλιτεχνικώτερον διωργανωμένας ἑορτάς. Εἰς αὐτὸ τὸ κεφάλαιον, καθὼς καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα, οἱ σύγχρονοι τοῦ Περικλέους ἀφίκοντο εἰς τὴν ἰδανικὴν ἐκείνην τελειότητα, τὴν ὁποίαν οὔτε νὰ φθάσῃ, οὔτε νὰ μιμηθῇ δύναται σήμερον ἡ ἀνθρωπότης. Διὰ τοῦτο, πᾶσα ἀπόπειρα πρὸς ἀναπαράστασιν ἀρχαίων ἑορτῶν εἶνε καὶ ἔσται, καὶ ὡς ἔμπνευσις καὶ ὡς ἐκτέλεσις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπτυχία.

Εἶνε δύσκολον εἰς ἡμᾶς, τοὺς ἀνθρώπους τῆς σημερινῆς γενεᾶς, νὰ κατανοήσωμεν καὶ αἰσθανθῶμεν ἐπακριβῶς, ποσὴν δύναμιν φαιδρότητος καὶ χαρᾶς ἐνέκλειεν ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ πρὸ 25 αἰώνων, καὶ ὁποία ὁρμὴ πρὸς διασκεδάσεις ὑπῆρχεν ἐν ταῖς καρδίαις κατὰ τὴν νεανικὴν ἐκείνην τῆς ἀνθρωπότητος ἡλικίαν· διότι παρὰ τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ ἔδρων πολλῷ διάφοροι τῶν σημερινῶν παράγοντες, οἱ ὁποῖοι παρεσκεύαζον εἰς τοὺς ἀνθρώπους διαθέσεις ψυχικὰς πολὺ τῶν ἡμετέρων διαφερούσας. Καὶ ρητέον πρὸ παντός, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἂν δὲν ἦτο ὅλως ἄγνωστος, ἀπείρως βέβαια ἦτο μετριωτέρα ἡ βιοπάλη, ἡ ἀγρία αὕτη τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων μάστιξ, ἡ καθιστῶσα τούτους νευρικούς, δυσθύμους καὶ κεκμηκότας, ἐξαιρέσει τινῶν μόνον ἐκ γενετῆς πλουσίων, ἀποτελούντων μεγίστην μειονότητα. Προκειμένου δὲ ἰδίως περὶ τῆς ἀρχαίας Ἀθηναϊκῆς πολιτείας, δύναταί τις εὐλόγως νὰ ὑποστηρίξῃ, ὅτι μεταξὺ τῶν δισμυρίων οἰκογενειῶν εἰς ἃς ἠριθμοῦντο οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται, οὐδὲ εἷς ὑπῆρχε βιοπαλαιστὴς ἀνάλογος πρὸς τοὺς σημερινούς. Προῄρχετο δὲ ἡ ἔλλειψις τῆς βιοπάλης ἐκ δύο λόγων: ἐκ τῆς λιτότητος καὶ ἁπλότητος τοῦ τότε βίου — διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἐγίνωσκον, κατὰ τὸν Θουκυδίδην, «νὰ φιλοκαλῶσι μετ' εὐτελείας», — καὶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως πολυαρίθμου τάξεως δούλων, ὧν ἡ ἐργασία παρεῖχε τὰ μέσα τοῦ ζῆν εἰς τὸν μεγαλείτερον ἀριθμὸν τῶν πολιτῶν.

Ἡ ἔλλειψις δὲ αὕτη τῆς βιοπάλης τὰ μέγιστα ἐπέδρα ἐπὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ λαοῦ ἐν γένει, διότι τὸν καθίστα φαιδρόν, διασκεδαστικὸν καὶ φιλέορτον, εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον δι' ἡμᾶς τοὺς συντριβομένους ἐκ τῆς βιοπάλης. Οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται ἀπετέλουν κοινωνίαν συγκειμένην ἐξ ἀνθρώπων σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου μὴ ἐχόντων ἀνάγκην νὰ σκέπτωνται περὶ ἐξευρέσεως τῶν μέσων τῆς συντηρήσεώς των, καθὸ ἀρκουμένων εἰς ὅσα εἶχον, ὅσον ὀλίγα καὶ ἂν ἦσαν ταῦτα, μεριμνώντων δὲ καὶ ἐργαζομένων κυρίως καὶ πρὸ πάντων διὰ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας, ἥτις, οὐ μόνον ἀπεζημίου διὰ μισθῶν ἐπαρκῶν τοὺς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῆς ἀφιεροῦντας ὅλον τὸν καιρόν των πολίτας, ἀλλὰ συνάμα καθῆκον καὶ ὑποχρέωσίν της ὑπελάμβανε καὶ εὐχάριστον νὰ τοῖς καθιστᾷ τὸν βίον, διοργανοῦσα ἑορτάς, πανηγύρεις, διασκεδάσεις καὶ ἀγῶνας, διὰ δημοσίων δαπανῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ διασκεδάζειν δὲν ἔπρεπε νὰ εἶνε ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῶν εὐπόρων πολιτῶν, ἡ πολιτεία ἀφιέρου μέγα ποσὸν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ της ὅπως χορηγῇ εἰς τοὺς ἀπορωτέρους τῶν πολιτῶν τὰ μέσα τοῦ νὰ μετέχωσι πασῶν τῶν ἑορτῶν καὶ τῶν διασκεδάσεων· καὶ τὸ σχετικὸν κονδύλιον τῆς δαπάνης ταύτης ἦτο γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *θεωρικά*.

Καὶ ἦτο, ὡς εἴρηται, πολὺ μεγάλη ἐν Ἀθήναις ἡ ἀγάπη πρὸς τὰς ἑορτάς, τὰς πανηγύρεις, τὰς δημοτελεῖς θυσίας, τοὺς ποικίλους καὶ παντοειδεῖς ἀγῶνας καὶ τὰς θεατρικὰς παραστάσεις. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόουν νὰ ποικίλλωσιν ἀδιακόπως τὴν ζωὴν διὰ ψυχαγωγιῶν, καὶ τὰς ἐργασίμους ἡμέρας ἔπρεπεν ἀδιαλείπτως νὰ διαδέχωνται αἱ ἑορτάσιμοι, ἢ μᾶλλον αἱ ἡμέραι τῶν διασκεδάσεων. Ἐφρόνουν πολὺ δικαίως, ὅτι διὰ τῆς ἀδιακόπου ταύτης καὶ κανονικῆς ἐναλλαγῆς τῆς ἐργασίας καὶ τῆς διασκεδάσεως τὸ πνεῦμα διετηρεῖτο πάντοτε ἀκμαῖον καὶ ζωηρόν, ὁ δὲ βίος τοῦ ἀνθρώπου παρήρχετο ἤρεμος καὶ γλυκύς, ὡς ἥσυχος ποταμὸς κυλίων τὰ διαυγῆ του ὕδατα διὰ μέσου φαιδρῶν καὶ ἀνθοσπάρτων λειμώνων.

***

Ἀληθὲς εἶνε, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι δὲν εἶχον τὰς κυριακάς, αἵτινες καὶ μόναι ἀποτελοῦσι σήμερον ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ πεντήκοντα δύο ἡμέρας ἀργίας ἐτησίως. Εἰς ταύτας ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία προσθέτει

ἑτέρας εἴκοσι περίπου ἑορτὰς ἐν αἷς διατάσσεται ἀργία, ὥστε παρ' ἡμῖν αἱ ὅλαι ἑορτάσιμοι ἡμέραι ἀνέρχονται εἰς 70 - 75 τὸ πολύ. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ ἔλλειψις τῶν κυριακῶν ἀνεπληροῦτο καὶ ὑπερηκοντίζετο ὑπὸ τῆς πληθύος τῶν ἄλλων ἑορτῶν. Ἐν τούτοις, εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχε καί τι παρεμφερὲς πρὸς τὰς κυριακάς· διότι ἑωρτάζετο, πᾶσα μὲν πρώτη τοῦ μηνὸς ὡς Νουμηνία, πᾶσα δὲ ὀγδόη τοῦ μηνὸς ὡς ἱερὰ εἰς τιμὴν τοῦ Θησέως. Ὥστε εἰκοσιτέσσαρες ἑορτάσιμοι ἡμέραι ὑπῆρχον ἐτησίως μόνον διὰ τῶν δύο τούτων ἑορτῶν, τῶν ἐπανερχομένων καθ' ἕκαστον μῆνα.

Κατόπιν ἤρχοντο αἱ Διονυσιακαὶ ἑορταὶ τετράκις τοῦ ἔτους, ἤτοι τὰ Ἀνθεστήρια, τὰ μικρὰ Διονύσια, τὰ μεγάλα Διονύσια, τὰ κατ' ἀγροὺς Διονύσια. Ἑκάστη τούτων διήρκει ἀπὸ τριῶν μέχρι πέντε ἡμερῶν, ὥστε συναποτελοῦσι δεκαπέντε ἡμέρας ἑορτασίμους. Ἕτερσι μεγάλαι ἐνιαύσιαι ἑορταὶ ἦσαν, τὰ μικρὰ Παναθήναια (3 ἡμέρας), τὰ Θεσμοφόρια (4 ἡμέρας), τὰς Ἀπατούρια (3 ἡμέρας), τὰ Μουνύχια (3 ἡμέρας), τὰ Θαργήλια (2 ἡμέρας). Δι' ἕκαστον τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ ὑπῆρχεν ἀνὰ μία ἑορτή, ἐξ ἧς ἐλήφθη τὸ ὄνομα τοῦ μηνός, διαρκοῦσαι ἀνὰ μίαν ἡμέραν. Πρὸς τούτοις τὰ Διάσια (2 ἡμέρας), τὰ Ἀδώνια (2 ἡμέρας), καὶ 33 ἄλλαι ἑορταὶ διαρκοῦσαι ἀνὰ μίαν ἡμέραν, ὧν μακρὸν θὰ ἦτο νὰ μνημονευθῶσι τὰ ὀνόματα.

Ἐκτὸς τῶν ἐνιαυσίων τούτων ἑορτῶν, ὑπῆρχον αἱ λεγόμεναι πεντετηρίδες, ἤτοι αἱ ἑορταὶ αἱ τελούμεναι ἅπαξ κατὰ πενταετίαν, καὶ διαρκοῦσαι ἐπὶ ἓξ ἢ ἑπτὰ ἡμέρας. Ἦσαν δὲ αὗται τὰ Μεγάλα Παναθήναια, τὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια, τὰ Βραυρώνεια, τὰ Ἡράκλεια καὶ τὰ Δήλια. Ὑπῆρχον δὲ καὶ τὰ μικρὰ Μυστήρια, τελούμενα ἐν τῷ Ἄστει ἓν ἔτος πρὸ τῶν μεγάλων. Καθ' ἕκαστον ἔτος συνέπιπτε μία μόνη πεντετηρίς.

Ἐν τῷ συνόλῳ λοιπόν, αἱ ἑορτάσιμοι ἡμέραι τῶν Ἀθηναίων δὲν ἦσαν ὀλιγώτεραι τῶν ἑκατὸν δέκα ἐτησίως, δηλαδὴ σχεδὸν τὸ τρίτον τοῦ ἐνιαυτοῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόουν νὰ ἐργάζωνται τρεῖς ἡμέρας καὶ νὰ διασκεδάζωσι μίαν.

Οὐχὶ δὲ μόνον κατ' ἀριθμὸν περισσότεραι τῶν ἰδικῶν μας ἦσαν αἱ τῶν προγόνων ἡμῶν ἑορταί, ἀλλα καὶ κατὰ τὸν χαρακτῆρα τὰ μέγιστα διέφερον τῶν ἡμετέρων. Παρ' ἡμῖν, καὶ παρ' ἅπασι τοῖς χριστιανικοῖς λαοῖς ἐν γένει, ἑορτὴ σημαίνει ἁπλῶς ἡμέραν ἀργίας καὶ ἀναπαύσεως οἰκογενειακῆς· καὶ ἐάν τινες διασκεδάζωσι κατὰ τὰς ἑορτάς, τὸ πράττουσιν ὅλως ἰδιωτικῶς, ἐν οἰκογενειακῷ καὶ φιλικῷ κύκλῳ, ὡς θὰ ἔπραττον καὶ ἐν οἱᾳδήποτε ἄλλῃ ἡμέρᾳ. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὅμως, καὶ ἐν Ἀθήναις ἰδίως, πᾶσα ἑορτὴ ἦτο καὶ μία πάνδημος διασκέδασις, ὀργανουμένη εἰς τιμὴν τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων, δαπάνῃ τῆς πολιτείας, συντρεχόντων καὶ τῶν πλουσιωτέρων πολιτῶν διὰ γενναίων χορηγιῶν. Καὶ ὠργανοῦντο οὕτω, δημοτελεῖς θυσίαι, ἀγῶνες, θεατρικαὶ παραστάσεις, μουσικοὶ διαγωνισμοί, ἁρματοδρομίαι, ἱπποδρομίαι, λαμπαδηφορίαι, παννυχίδες, πομπαὶ πολυτελέσταται, ἅμιλλαι τριήρεων καὶ πλασταὶ ναυμαχίαι, δημωθοινίαι, ἤτοι ἑστιάσεις τοῦ πλήθους. Ἐτελοῦντο δὲ καὶ ἄλλαι παντὸς εἴδους ὑπὸ παναρχαίων ἐθίμων καθιερωμέναι περιεργόταται τελεταὶ καὶ μυσταγωγίαι. Διὰ νὰ μὴ ἐπέρχεται δὲ κόρος καὶ μονοτονία, εἰς ἑκάστην τῶν ἑορτῶν εἶχε δοθῇ ἴδιος χαρακτὴρ καὶ ἰδιαιτέρα φυσιογνωμία, ἄλλα δὲ ἦσαν τὰ ἐν ἑκάστῃ ἐκτελούμενα ἔθιμα καὶ διάφοροι αἱ ὀργανούμεναι διασκεδάσεις.

Τοσαύτην δὲ σπουδαιότητα ἀπέδιδον οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν ὅσον οἷον τε μεγαλοπρεπεστέραν τῶν ἑορτῶν των τέλεσιν, ὥστε μέγα πλῆθος ἀρχόντων ὑπῆρχεν, ὧν ὁ μόνος προορισμὸς ἦτο νὰ ἐπιμελῶνται τὴν προπαρασκευήν, ὀργάνωσιν καὶ τέλεσιν τῶν ἑορτῶν καὶ πανηγύρεων. Ὁ λόγος δὲ τούτου δὲν εἶνε δύσκολον νὰ κατανοηθῇ. Ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ τῶν Ἀθηναίων, εἶχε παραχθῇ, ἐξελιχθῇ καὶ διαμορφωθῇ ἀπὸ παλαιτάτων χρόνων ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ. Οἱ θεοί, οἱ ἡμίθεοι καὶ οἱ ἥρωες τῆς θρησκείας ταύτης, ἦσαν οἱ γενάρχαι καὶ πρόγονοι τοῦ λαοῦ καὶ ἱδρυταὶ τῆς πολιτείας του· εἰς ἑκατοστύας ἀνήρχοντο αἱ οἰκογένειαι αἵτινες ἐκαυχῶντο ὅτι κατήγοντο ἀφ' ἑκάστου ἐξ αὐτῶν. Αἱ δὲ ἑορταὶ τῆς λατρείας ταύτης, οὐ μόνον ἦσαν ἀναμνήσεις σημαντικῶν γεγονότων τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου, ἀλλ' ἐθεωροῦντο καὶ οἰκογενειακαὶ ἀναμνήσεις διὰ πλείστας οἰκογενείας, ὧν οἱ πρόγονοι ἦσαν οἱ οὕτως ἢ ἄλλως δράσαντες κατὰ τὰ ἱστορικὰ συμβάντα ὧν ἡ μνήμη ἑορτάζετο. Τούτων δ' ἐχόντων οὕτως, τίς δὲν ἐννοεῖ, ὅτι ἀπείρως μεγαλείτερον ἐνδιαφέρον ἦτο φυσικὸν νὰ ἐμπνέωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους αἱ ἑορταί των, ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐμπνέουσι σήμερον αἱ χριστιανικαί μας ἑορταί;

Εἴπομεν περὶ τοῦ διαφόρου χαρακτῆρος ἑκάστης ἑορτῆς, οὗ ἕνεκεν ὁ κόρος δὲν ἐπήρχετο οὔτε ἡ μονοτονία τῶν αὐτῶν διαρκῶς διασκε-

δάσεων ἐμάραινε τὸν ζῆλον τῶν φιλεόρτων. Τὰ *Ἀνθεστήρια*, ἐπὶ παραδείγματι, εἶχον τὸν ἴδιόν των χαρακτῆρα, μὲ τὴν πλησμονὴν τῶν ἀνθέων δι' ὧν ἐκοσμοῦντο τὰ παιδία, μὲ τὸν γάμον τοῦ Διονύσου μετὰ τῆς γυναικὸς τοῦ ἄρχοντος Βασιλέως, τελούμενον μετὰ λαμπροτάτης πομπῆς, μὲ τοὺς ἀγῶνας τῆς πολυποσίας οἵτινες ἐγίνοντο, μὲ τὴν διασκέδασιν τῶν δούλων, οἵτινες ἔτρωγον καὶ ἔπινον ὑπηρετούμενοι ὑπὸ τῶν κυρίων των, κλπ. Τὰ *Διονύσια* διαιρούμενα εἰς μικρά, μεγάλα, καὶ κατ' ἀγρούς, εἶχον ἐπίσης ἴδιον χαρακτῆρα, μὲ τὰ ἱερὰ ὄργια τοῦ Βάκχου, μὲ τὴν μεγαλοπρεπῆ Διονυσιακὴν πομπήν, τῆς ὁποίας ἐλαχίστην μόνον ἰδέαν δύνανται νὰ δώσωσιν ἡμῖν αἱ παρελάσεις τῶν προσωπιδοφόρων τῶν ἀπόκρεω, καὶ μὲ τὰς θεατρικὰς παραστάσεις καὶ τοὺς διαγωνισμοὺς τῶν τραγωδιῶν καὶ τῆς μουσικῆς· τὰ μικρὰ *Παναθήναια*, μὲ ὅλως διάφορον φυσιογνωμίαν, ὅτε διωργανοῦντο αἱ λαμπραὶ λαμπαδηφορίαι εἰς τὸν Κεραμεικὸν ὑπό τε τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῦ ἱππικοῦ, οἱ ἀγῶνες τῆς εὐανδρείας εἰς τὸ Στάδιον, καὶ ἀγῶνες μουσικῆς, ἤτοι κιθαρῳδίας, αὐλῳδίας, ποιήσεως κλπ. εἰς τὸ Ὠδεῖον. Καὶ ἐγίνετο προσέτι ἡ περίφημος πυρριχία ὄρχησις ὑπὸ τῶν νέων, εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης τῆς Ἀθηνᾶς κατὰ τῶν Τιτάνων, καὶ ναυμαχία πλαστὴ παρὰ τὸ Σούνιον. Τὰ *Θεσμοφόρια*, ἑορτὴ τῶν θεσμῶν τῆς πολιτείας καὶ κοινωνίας, εἰς τιμὴν τῆς Θεσμοφόρου Δήμητρος, τελουμένη ὑπὸ ἑκατοντάδος γυναικῶν καὶ παρθένων ἐκλεγομένων μεταξὺ τῶν εὐγενεστέρων καὶ πλουσιωτέρων τῆς πόλεως, ὀνομαζομένων Θεσμοφοριαζουσῶν, καὶ ἐκτελουσῶν πολλοὺς μυστηριώδεις ἱεροὺς τύπους, ἐν πομπῇ ἀκολουθουμένῃ ὑφ' ὅλης της πόλεως. Περιεργοτάτη διὰ τὸν χαρακτῆρα της τὸν ἰδιότυπον. Τὰ *Μουνύχια*. ἑορτὴ εἰς τιμὴν τῆς Μουνυχίας Ἀρτέμιδος, τελουμένη ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου λόφου, καθ' ἣν ὁ δῆμος ἔσφαζε 500 αἶγας εἰς τὸν βωμὸν τῆς θεᾶς, καὶ πάντες οἱ εὔποροι ἐπίσης μεγάλην ποσότητα αἰγῶν. Ὁ δὲ δῆμος ὁλόκληρος μετέβαινε καὶ διεχέετο εἰς ὅλην ἐκείνην τὴν ἐξοχήν, ἑορτάζων τὴν ἔλευσιν τῆς ἀνοίξεως, διότι συνέπιπτε περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου, καὶ πλησμονὴ ἀνθέων ἐστόλιζε τοὺς ἑορτάζοντας, καὶ τοὺς βωμοὺς τῆς λατρευομένης θεᾶς. Τὰ *Θαργήλια* εἰς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, μὲ τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν, ὅτε ἐγίνετο καὶ γενικὸς καθαρμὸς τῆς πόλεως Ἀθηνῶν διὰ μυσταγωγιῶν καὶ τελετῶν ἰδιορρύθμων. Τὰ *Ἐλευσίνια*, ἡ μεγίστη τῶν ἑορτῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἡ διαρκοῦσα ὀκταήμερον καὶ συναγείρουσα εἰς τὰς Ἀθήνας μέγα πλῆθος ξένων ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας οὐδεμίαν περιγραφὴν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν εἰς τὰς ὀλίγας ταύτας γραμμὰς ἀλλὰ τὴν λαμπρότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν τῆς ὁποίας ἕκαστος ἐννοεῖ. Τὰ *Διάσια* εἰς τιμὴν τοῦ Διός, τελουμένη δὶς τοῦ ἔτους ἔξω τῆς πόλεως, ὅπου πλῆθος ταύρων ἐθυσιάζετο εἰς τὸν ὕπατον τῶν θεῶν, ὕμνοι ἐψάλλοντο ὑπὸ λαμπρῶν χορῶν πέριξ τῶν βωμῶν, ἱππικοὶ ἀγῶνες ἐτελοῦντο, καὶ ἐμπορικὴ πανήγυρις, πρὸς τούτοις, διωργανοῦτο. Ἐν ταῖς *Νεφέλαις* τοῦ Ἀριστοφάνους ὁ Στρεψιάδης ὑπομιμνήσκει εἰς τὸν ἀχάριστον υἱόν του, ὅτι ἐν τοῖς Διασίοις τῷ εἶχεν ἀγοράσει ἁμαξίδια, ὅτε ἦτο μικρός. Τὰ *Εἰσιτήρια*, ἡ πρωτοχρονιὰ τῶν ἀρχαίων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγίνετο τελετὴ καὶ δημοτελὴς θυσία, εὐωχίαι καὶ διασκεδάσεις ἠκολούθουν, ἐν δὲ τῷ προαυλίῳ τοῦ Ναοῦ τοῦ Βουλαίου Διὸς πάντες οἱ νεοεκλεγέντες ἄρχοντες τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐλάμβανον κατοχὴν τῶν ἀξιωμάτων αὐτῶν. Ἐπίσης ἡ Βουλὴ τῶν Πεντακοσίων διὰ μεγαλοπρεποῦς θυσίας ἀνελάμβανε τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὰ ἔργα της. Τὰ *Πλυντήρια* ἑορτὴ καθ' ἣν ἐπλύνετο καὶ ἐκαλλύνετο τὸ ἄγαλμα τῆς Παλλάδος ὑπὸ τῶν *Πραξιεργιδῶν* καὶ κατόπιν ἐγίνετο πομπὴ ἀνὰ τὰς ὁδοὺς μὲ *σῦκα ἡγητόρια*. Τὰ *Σκιροφόρια*, ἑορτὴ εἰς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς, ἧς τὸ ἄγαλμα περιεφέρετο ἐν πομπῇ σκιαζόμενον ὑπὸ σκίρου, ἤτοι ἀλεξηλίου, καὶ ὑπὲρ ἧς ἐγίνοντο θυσίαι ὑπὸ τῶν καλουμένων *Ἐτεοβουταδῶν*. Τὰ *Ὑδροφόρια* ἑορτὴ καθ' ἣν, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Ὠγύγου, αἱ γυναῖκες καὶ αἱ κόραι τῶν Ἀθηναίων λαμπροστόλιστοι καὶ μὲ πολυτελεῖς ὑδρίας ἐκόμιζον ὕδωρ καὶ ἐπλήρουν μίαν χαράδραν ἐγγὺς τοῦ Ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, καὶ κατόπιν, φέρουσαι ἔρριπτον ἐντὸς τοῦ ὕδατος τούτου, ἄλευρα, μέλι, καρποὺς καὶ ἄλλα φαγητὰ πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν καταχθονίων θεῶν.

Πλεῖσται ἄλλαι ἑορταὶ ὑπῆρχον, ἃς παραλείπω χάριν συντομίας. Ἀλλὰ καὶ τούτων ἐμνημόνευσα μόνον ὅπως καταδείξω τὴν μείστην αὐτῶν ποικιλίαν καὶ ἀπ' ἀλλήλων διαφοράν.

***

Καὶ ἐν γένει, αἱ ἑορταὶ ἦσαν αἱ καθιστῶσαι τὸν ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις βίον τοσοῦτον γλυκὺν καὶ θελκτικόν, ὥστε πληθὺς Ἑλλήνων ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος νὰ ἔρχωνται ἐνταῦθα ὅπως διασκεδάζωσιν. Ἄνευ τῆς πληθύος καὶ μεγαλο-

πρεπείας των ἑορτῶν των αἱ Ἀθῆναι δὲν θὰ ἦσαν Ἀθῆναι.

Ἀλλ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, δὲν πρέπει νὰ παραλείψω καὶ ἕτερον πανίσχυρον ἐλατήριον, ὅπερ καθίστα λίαν ποθητὰς εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰς ἑορτάς των. Ἦτο δὲ τοῦτο ἡ ἐν αὐταῖς καὶ μόναις ἐπερχομένη ἐ-αφὴ τῶν δύο φύλων. Διότι, ὡς γνωστόν, αἱ Ἀθίδες, αἱ κατὰ τὰς λοιπὰς ἡμέρας ἐν τοῖς γυναικωνίταις διάγουσαι, κατὰ τὰς ἑορτὰς ἐξήρχοντο λαμπροστόλιστοι καὶ πλήρεις χαρίτων, καὶ οὐ μόνον καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν διεχέοντο, ἀλλὰ καὶ μέρος ἐνεργὸν ἐλάμβανον εἰς τὰς ἱεροτελεστίας, τὰς πομπάς, τὰς θυσίας καὶ τὰς μυσταγωγίας. Ἐν ταῖς πλείσταις μάλιστα τῶν περιπτώσεων αἱ γυναῖκες ἐλάμβανον ἐνεργότερον καὶ ἐπικρατέστερον μέρος ἢ οἱ ἄνδρες. Διότι, τότε αἱ γυναῖκες μετεῖχον τοῦ ἱερατείου, κατεῖχον μάλιστα αὐταὶ τὰ ὑψηλότερα τῶν ἱερατικῶν ἀξιωμάτων ἐν τοῖς Ναοῖς τῶν Θεαινῶν, ὡς εἶχον γράψει ἄλλοτε καὶ ἐν τῇ «περὶ Ἀθίδων Βασιλισσῶν» πραγματείᾳ μου, τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τοῖς «Παναθηναίοις». Ἦτο δὲ ἡ κατὰ τὰς ἑορτὰς ἐπιμιξία τῶν γυναικῶν πρὸς τοὺς ἄνδρας — καὶ μάλιστα τῶν παρθένων — πολὺ ἐλευθερωτέρα παρ' ὅσον πολλοὶ σήμερον τὴν φαντάζονται. Αἱ γυναῖκες ἐξήρχοντο εἰς τὰς ἑορτὰς ἀκάλυπτοι τὰ πρόσωπα, αἱ δὲ παρθένοι μάλιστα καὶ ἐλαφρῶς ἐνδεδυμέναι, καὶ οὐδαμῶς ἀπέφευγον τὰ βλέμματα τῶν ἀνδρῶν, πολλάκις δὲ κατὰ τὰς παννυχίδας μετεῖχον ζωηρῶς τῶν χορῶν καὶ τῶν ἀσμάτων, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν ἑξῆς στίχων τοῦ Ἀριστοφάνους (Βάτραχοι 409 - 412 καὶ 414 - 415), ὅπου ψάλλει ὁ Ἡμίχορος:

« *Καὶ γὰρ παραβλέψας τί μειρακίσκης*
» *Νῦν δὴ κατεῖδον, καὶ μάλ' εὐπροσώπου,*
» *Συμπαιστρίας, χιτωνίου*
» *Παραρραγέντος τιτθίον προκύψαν* ».

Ὁ δὲ Ξανθίας παρατηρεῖ πρὸς ταῦτα:

« *Ἐγὼ δ' ἀεί πως φιλακόλουθός εἰμι, καὶ*
[μετ' αὐτῆς
» *Παίζων χορεύειν βούλομαι!* »

Ἄνθρωποι τόσον καλαίσθητοι, ὅσον οἱ πρόγονοι ἡμῶν, ἀδύνατον ἦτο νὰ μὴ ἐννοῶσιν, ὅτι δύο πράγματα εἶνε ἀπαραίτητα διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ χάριν πάσης ἑορτῆς: Αἱ γυναῖκες καὶ τὰ ἄνθη!

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ Ν ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ

Η ΑΝΟΙΞΙΣ

Τὴν ἀπάντησιν τοῦ κ. Ι. Κονδυλάκη διὰ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀνοίξεως, ποὺ ἐδώσαμεν εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος, ληφθεῖσαν ἀργά, δημοσιεύομεν σήμερον χωριστά.

Τί αἰσθάνομαι κατὰ τὴν Ἄνοιξιν; Ἔχω ἕνα μελόδραμα ἢ καλλίτερα μίαν ὀπερέταν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ὅταν δὲν ἔχω δεκάραν εἰς τὴν τσέπην. Κατὰ τὴν Ἄνοιξιν ζῶ καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ὥρας τοῦ ἔτους νοσταλγῶ καὶ περιμένω τὴν Ἄνοιξιν. Δι' ἐμὲ ἡ Ἄνοιξις εἶνε πρωΐα, εἶνε φῶς, νεότης. Ὑποθέτω ὅτι ὅσον καὶ ἂν γηράσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἀδύνατον νὰ μὴ αἰσθάνεται ἕνα παλμὸν νεότητος κατὰ τὴν Ἄνοιξιν.

Δὲν ἐννοῶ τὴν τέρψιν τὴν ὁποίαν δίδουν εἰς πολλοὺς τὸ φθινόπωρον καὶ ὁ χειμών, ὅπως λέγουν τοὐλάχιστον. Προτιμῶ πάλιν τὸ θέρος μὲ ὅλας του τὰς ἐνοχλήσεις, μόνον διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ὑπαίθρου τὴν ὁποίαν μᾶς δίδει. Δὲν δίδω μίαν ὥραν θερινῆς νυκτὸς εἰς τὸ ἀκρογιάλι τοῦ Φαλήρου ἢ ὅπου ἄλλοῦ τῆς Ἀττικῆς θέλετε δι' ὅλας τὰς τέρψεις τοῦ χειμῶνος καὶ δι' ὅλας τὰς ποιητικὰς μελαγχολίας τοῦ φθινοπώρου. Εὐτυχῶς εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ βροχὴ διαρκεῖ ὀλίγον, ἄλλως θὰ ἤμουν ὁ δυστυχέστερος τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν χειμῶνα.

Τὸ πρῶτον αἴσθημα καὶ τὸ πρῶτον σκίρτημα τῆς Ἀνοίξεως μοῦ δίδει πάντοτε τὸ κελάδημα ἑνὸς μικροῦ, πολὺ μικροῦ πτηνοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ φωνὴ ἀντηχεῖ ἀπὸ τὰ δάση καὶ τοὺς κήπους, ὡς ρυθμικὸς κτύπος ἀξίνης. Τὸ ἐγνώριζα μόνον ἀπὸ τὴν φωνήν, ἕως πρὸ δύο μηνῶν, ὅτε τὸ εἶδα εἰς τὴν Πεντέλην. Εἶνε μικρότερον καὶ κομψότερον τοῦ ἀηδονιοῦ, ὑπόφαιον τὸ χρῶμα, καὶ τὸ κελάδημά του δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἐξαιρετικόν. Εἶνε μονότονον· καὶ ὅμως μὲ συγκινεῖ περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον, διότι μοῦ φέρει τὸ πρῶτον μήνυμα τῆς Ἀνοίξεως. Πῶς ὀνομάζεται οὔτε γνωρίζω, οὔτε θέλω νὰ μάθω. Μοῦ εἶπαν ἄλλοτε κάποιον κοινὸν ὄνομα, τόσον βάρβαρον, ὥστ' ἐφρόντισα νὰ τὸ λησμονήσω· καὶ δὲν ἐφρόντισα νὰ μάθω ἀπὸ τὸν φίλον μου κ. Ν. Ἀποστολίδην τὸ ἐπιστημονικόν του ὄνομα, ἐκ φόβου ὅτι θὰ εἶνε περισσότερον βάρβαρον.

Ι. ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ

Η ΚΟΡΗ ΤΗΣ ΔΑΦΝΗΣ

— Ἀπὸ λαϊκὸν παραμύθι —

Κάτω ἀπὸ τὴν φουντωτὴ δάφνη, τὴν ὁλοπράσινη, ἔστησε τὴ σκηνή του ὁ ποιητής.

Τὸν τραγούδησαν λυγερόφωνοι τραγουδιστάδες, τὸν κέρασαν πανώριες σκλαβοποῦλες γλυκὸ κρασί, κ' ἔγειρε νὰ κοιμηθῇ κουρασμένος καὶ διπλᾶ μεθυσμένος... ἀπ' τὴ νίκη κι' ἀπ' τὸ κρασί.

Στοῦ κρεβατιοῦ τὰ πόδια του ἄναβαν πάντα δυὸ κεριὰ κ' ἕνα μεγάλο στὴν κορφή. Ἡ νύχτα ποῦ σκεπάζει μὲ τὴ μαύρη ποδιά της τοὺς ἄλλους ὅλους, νὰ μὴ σκοτίσῃ καὶ τὸ δοξασμένο βασιλόπουλο.

Καὶ σ' ἕνα τραπεζάκι του ἔβαλαν γλυκὰ καὶ σιρόπια, νὰ ξυπνᾷ νὰ γλυκοδροσίζεται.

***

Τὰ μεσάνυχτα ξυπνᾷ.. τὰ κεριὰ σβυστά! ἀνάβει δύσκολα φῶς μὲ τὰ πετράδια του.

Τὰ γλυκὰ φαγωμένα, τὰ ποτήρια στεγνά!! Κακὸ μεγάλο θὰ γένῃ!! Ἄ! ἂν φροντίζῃ γιὰ τὰ σύνορα τοῦ κράτους του, καὶ τρέχῃ σιδερόφραχτος νὰ πολεμήσῃ τὸν ἐχθρό... φροντίζει καὶ γιὰ τὸν ἀφέντη τὸν ἑαυτό του, καὶ δὲν θέλει νὰ τοῦ λείψῃ τίποτε, μὰ τίποτε...

Καὶ φωνάζει στὰ παληκάρια του καὶ ἀγριεύει καὶ λέγει μὲ φωνὴ ἀστροπελέκι: πῶς ἐκεῖνον ποῦ θὰ ξανασβύσῃ τὰ κεριά του, θὰ τοῦ σβύσῃ τὴ ζωή. Κ' ἐκεῖνον ποῦ θὰ πιῇ τὸ μοσχᾶτο κρασί, θὰ τοῦ πιῇ τὸ αἷμα.

Φόβος καὶ τρόμος!!

Τὸ πιὸ ἄφοβο παληκάρι, τὸ πιὸ ἄφοβο στὸν πόλεμο, ἀντίκρυ στὸν ἐχθρό, τώρα στὴν εἰρήνη, καρδιοχτυπᾷ σὰν πουλί, ἐμπρὸς στὸν βασιλέα του, καὶ λέγει μὲ εὐλάβεια. — Ἀφέντη βασιλέα, μαζὶ ἤπιαμε τοῦ ἐχθροῦ τὸ αἷμα, καὶ τώρα ὅλοι μαζὶ θὰ πιοῦμε καὶ τὸ αἷμα ἐκείνου, ποῦ ἤπιε ἀπ' τὸ ποτῆρι σου κ' ἔσβυσε τὰ κεριά σου.

***

Τὴν ἄλλη νυχτιὰ τὰ ἴδια.

Τὸ βασιλόπουλο ἀνοίγει τῆς σκηνῆς του τὴ θύρα καὶ βλέπει νὰ παραφυλάγουν ἄγρυπνα τὰ παληκάρια του.

— Δὲν εἴδατε κἀνένα;

— Κἀνένα. Μάνας γέννημα καὶ θρέμμα δὲν πέρασε.

— Παράξενο! τὰ κεριὰ σβυστά, τὰ ποτήρια στεγνά.

— Βασιλέα μου πολυπαινεμένε, λέγει ὁ γέρος σύμβουλός του, δὲν εἶναι μάνας γέννημα καὶ θρέμμα, δὲν εἶναι. Ἐξωτικὸ γυρίζει, τριγυρίζει ἐδῶ.

***

Τὴν τρίτη βραδυά, τὸ βασιλόπουλο βάζει τὸ σπαθί του κάτω ἀπ' τὸ προσκεφάλι του.

Λαγοκοιμᾶται. Ντρέπεται νὰ ξομολογηθῇ, αὐτός, ποῦ δὲν ἐχλώμιασε ἐμπρὸς στὸν ἐχθρό, πῶς φοβᾶται τὰ ἐξωτικά.

Τὰ παληκάρια, ποῦ ἀκόμα δεν ξεκουράσθηκαν ἀπ' τὸν πόλεμο, ἀγρυπνοῦνε καὶ κρυφομιλοῦνε.

***

Περασμένα μεσάνυχτα. Λάλησε τὸ πετεινάρι. Σειέται ἡ δάφνη ἡ φουντωτὴ ἡ ὁλοπράσινη, ἀνοίγει τὸ κουφάρι της, καὶ βγαίνει μιὰ κόρη φεγγαροπρόσωπη, σιμώνει, πίνει τὸ κρασί, σβύνει τὸ κερὶ τῆς κορφῆς μὲ τὴν ὁλόδρωση μυρωμένη ἀναπνοή της, κ' ἐκεῖ ποῦ ἑτοιμάζεται νὰ σβύσῃ καὶ τὰ κεριὰ τὰ ἄλλα καὶ νὰ φύγῃ, τὸ βασιλόπουλο τὴν ἁρπάζει ἀπ' τὰ ὁλόχρυσα μαλλιά.

— Νεράϊδα εἶσαι ἢ ἐξωτικιά;

Ἡ κόρη περεχύθηκε μὲ ῥοδοδάφνης χρώματα.

Εἶμαι τῆς δάφνης ἡ κόρη ἡ μονάκριβη.

— Κ' ἐγώ, *γιὰ τὴ δάφνη πολεμῶ.*

Καὶ τὴ φιλεῖ καὶ τὴ φιλεῖ κ.ὶ τὴ φιλεῖ. Κ' ἐκείνη τρομαγμένη, δακρυσμένη, ξεφεύγει καὶ φωνάζει.

— Μανούλα μου, δαφνούλα μου. Ἄνοιξε νἄμπω μέσα.

Καὶ μιὰ φωνὴ ἄγρια καὶ πονεμένη βγῆκε ἀπ' τῆς αὐστηρῆς δάφνης τὸ παρθένο φύλλωμα καὶ εἶπε σὰν ἀφορεσμὸς καὶ σὰν καταδίκη, αὐτὰ τὰ λόγια.

Φιλημένη τσιμπημένη
μεσ' στὴ δάφνη πιὰ δὲν μπαίνει.

Ἡ κόρη ἄδικα παρακαλεῖ.

Ἡ δάφνη μένει κλειστή, θαρρεῖς ἀκόμα πιὸ πράσινη ἀπ' τὴν ὀργή της, καὶ ἀπὸ τότε ἔγιναν τὰ φύλλα της πικρὰ σὰν χολή.

Τὸ βασιλόπουλο τὴν ἁρπάζει.

— Βλέπεις; ἦταν γραφτό σου. Ἐσὺ θὰ ἦσαι ἡ δαφνούλα μου, κ' ἐγὼ θὰ ἦμαι ἡ μανούλα σου.

Ἐκείνη κλαίει καὶ γέρνει τὸ πονεμένο της κεφαλάκι στὸ στῆθος του, μ' ἐμπιστοσύνη.

Ἐκεῖ τὰ πικρὰ τῆς ἀπελπισίας λόγια· ἐδῶ τὰ γλυκὰ τῆς ἐλπίδας νανουρίσματα.

***

— Μὴν ἀγρυπνᾶτε, παληκάρια. Ἐγὼ πίνω τὸ κρασί. Ἐγὼ σβύνω τὰ κεριά. Μὴν ἀγρυπνᾶτε.

Καὶ ὅλο τὸ βασιλόπουλο ἀργοῦσε νὰ φύγῃ. Ἄδικα ὁ κάθε πολεμιστὴς λαχταροῦσε τὴν πατρίδα. Μιὰ μάνα πονεμένη τοὺς καρτερεῖ ἐκεῖ κάτω· τοὺς καρτερεῖ ὁλόδροση ἀρραβωνιαστική, τοὺς καρτερεῖ παραπονεμένη ἀδελφή, ἄδικα.

Τὸ βασιλόπουλο δὲν θέλει νὰ σαλέψῃ. Μὰ φθάσανε γραφές, πανωγραφές, ἀπ' τὸν πατέρα του. Νὰ γυρίσῃ πίσω· γιατί τὸν καρτερεῖ ἡ καλή του καὶ ὁ ἴδιος γέρος πιά, θέλει νὰ τοῦ δώσῃ στὰ στεφανώματά του, τὴν εὐλογία καὶ τὸν θρόνο.

Κλαίει τὸ βασιλόπουλο, χλώμιασε. Νὰ φύγῃ, πῶς νὰ φύγῃ!! Ἐδῶ εἶν' ἡ καρδιά του δεμένη, ἐδῶ.

Καὶ τὴν ἀρραβωνιαστική του οὔτε θέλει πιὰ νὰ τὴν συλλογισθῇ.

***

Ὁ γέρος ὁ σύμβουλος φωνάζει μὲ τῆς πείρας τὴ βραχνὴ φωνή, καὶ τοῦ θυμίζει τὸν λόγο του τὸν βασιλικό, τὸν γέρο του πατέρα, τὴν πατρίδα, ποῦ θὰ τὴν ματοκυλίσῃ καὶ πάλι.

Καὶ σὰν βλέπει πῶς δὲν γυρίζει τὸ βασιλόπουλο, τοῦ λέγει.

Ἄφησε τὴν κόρη ἐδῶ, δός της χίλια καλὰ καὶ τρέξε ὅλα νὰ τὰ πῇς τοῦ γέρου σου πατέρα, καὶ ἅμα πάρῃς τὴν εὐχή του, ξαναγυρίζεις.

***

Μὲ φαρμακωμένη καρδιὰ τὴν ἀποκοίμισε. Μέσα στὴ βασιλικὴ σκηνή. Ἔβαλε γύρω της κρῖνα καὶ τριαντάφυλλα καὶ βασιλικούς, πολλοὺς βασιλικούς, καὶ τῆς ἄφησε πετράδια καὶ φλουριά, γιὰ νὰ ζήσῃ ἑκατὸ χρόνια σὰν ζηλεμένη ἀρχόντισσα.

Τὴν ἐγλυκοφίλησε· τὴν ἐπικροφίλησε· κ' ἔφυγε, ἐνῷ ὁ σύμβουλος ὁ γέρος ποῦ πάγωσαν τὰ χρόνια τὴν καρδιά του, τοῦ ἔλεγε, ἐμπρὸς στὸ θῦμα τὸ ἀνθοστόλιστο·

— Ἔκαμες πρᾶξι μεγάλη, ἡ ἱστορία θὰ τὴν γράψῃ. Γιατὶ νίκησες χθὲς τὸν ἐχθρὸ καὶ σήμερα τὸν ἑαυτό σου.

Τὰ φύλλα τῆς δάφνης πρασίνισαν πιὸ πολὺ καὶ πίκρισαν ἀκόμη περισσότερο.

***

Ξύπνησε ἡ κόρη, μακάρι νὰ κοιμοῦνταν τὸν ἀξύπνητο.

Ξύπνησε ἀπὸ ὄνειρο γλυκὸ καὶ εἶδε τὴν μοναξιά της, τὴν ἐρημιά της, εἶδε καὶ τὰ πετράδια καὶ τὸ χρυσάφι, ποῦ ἀχτινοβολοῦσαν περιπαιχτικά.

Τὰ διαμάντια τἄσπλαχνα, τὸ χρυσάφι τὸ φθονερό! Τὰ εἶδε ὅλα, καὶ εἶπε, ἐνῷ στεφανώνουνταν μὲ τὰ συμπονετικὰ λουλούδια.

Ῥόδα καὶ τριαντάφυλλα καὶ σεῖς βασιλικοί μου, γιατί μ' ἀποκοιμήσατε κ' ἔφυγε τὸ πουλί μου.

Γύρισε καὶ στὴ δάφνη τὴν κλειστή, μὰ δὲν εἶπε τίποτε.

Ἄχ, ἐκείνη ἔφταιξε. Γιατί νὰ φύγῃ ἀπ' τῆς μάνας της τὴν ἀγκαλιά; γιατί;

Λένε πῶς ἡ δάφνη ἡ φουντωτή, ἡ ὁλοπράσινη, ἡ ἀνίκητη, ξεράθηκε νικημένη ἀπ' τὸν πόνο, κ' ἔσυρε μαζί της στὸν θάνατο, συμπονετικά, τὴν κόρη ποῦ παραπάτησε· κ' ἐκεῖ ποῦ ἡ δάφνη ἐξεράθηκε, γλυκοπικροτραγουδεῖ τ' ἀηδόνι μὲ παράπονο·

Φιλημένη τσιμπημένη
μεσ' 'στὴ δάφνη πιὰ δὲν μπαίνει.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΡΙΣΤΑΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΖΟΛΔΗΣ*

Η ΠΕΝΤΑΜΟΡΦΗ ΜΕ ΤΑ ΧΡΥΣΑ ΜΑΛΛΙΑ

Υπῆρχαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως Μάρκου τέσσαρες βαρῶνοι, οἱ πιὸ κατεργάρηδες ἄνθρωποι τοῦ κόσμου, ποῦ ἐμισοῦσαν τὸν Τριστάνον γιὰ τὴν παλληκαριά του καὶ γιὰ τὴν ἀγάπην ποῦ τοῦ εἶχε ὁ βασιλεύς. Νὰ τὰ ὀνόματά τους: Ἀνδρέτος, Γκενελόν, Γκονδοῖν καὶ Ντενοάλεν· λοιπόν, ὁ δοὺξ Ἀνδρέτος ἦτον, καθὼς ὁ Τριστάνος, ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως Μάρκου. Κ' ἐπειδὴ ἤξεραν πῶς ὁ βασιλεὺς δὲν ἐσκέπτετο πῶς ν' ἀποκτήσῃ παιδιά, καὶ θ' ἄφινε τὸν θρόνον του ἔτσι στὸν Τριστάνον, ὁ φθόνος τους ἄναψε, καὶ μὲ ψέματα ἄρχισαν νὰ ἐξεγείρουν ἐναντίον τοῦ Τριστάνου ὅλους τοὺς μεγάλους τοῦ Κορνουάγι.

«Πόσα παράξενα στὴν ζωήν του! ἔλεγαν μεταξύ τους οἱ βαρῶνοι· ἀλλὰ εἶσθε ἄνθρωποι μὲ μυαλὸ καὶ 'μπορεῖτε νὰ καταλάβετε. Πῶς ἐθριάμβευσε ἐναντίον τοῦ Μορχόλτ; Καὶ μὲ ποιὲς μαγεῖες ἠμπόρεσε μισοπεθαμένος ν' ἀρμενίσῃ τὴ θάλασσα; Ποιὸς ἀπὸ σᾶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὁδηγήσῃ ἕνα πλοῖο χωρὶς πανιὰ καὶ χωρὶς κουπιά; Οἱ μάγοι, λένε, μποροῦν. Ἔπειτα, ποῦ εὑρῆκε γιατρικὸ γιὰ τὶς πληγές του; Βέβαια, εἶνε μάγος. Ναί! ἡ βάρκα του ἦτον μαγική, μαγικὸ τὸ σπαθί του, καὶ ἡ ἅρπα του εἶνε μαγεμένη ποῦ κάθε μέρα χύνει φαρμάκι στὴν καρδιὰ τοῦ βασιλέως Μάρκου. Πῶς ἠμπόρεσε νὰ δαμάσῃ αὐτὴν τὴν καρδιὰ μὲ τὰ μάγια του! Θὰ γείνῃ βασιλεύς σας, αὐτὸς ὁ μάγος...» Ἔπεισαν ἔτσι τοὺς πιὸ πολλοὺς βαρώνους: Γιατὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἠξεύρουν πῶς ὅ,τι εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν μάγων, ἡ καρδιὰ τὸ κάμνει ἐπίσης μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ἀνδρείας. Γι' αὐτὸ οἱ βαρῶνοι ἐβίασαν τὸν βασιλέα Μᾶρκον νὰ πάρῃ γυναῖκα μίαν κόρην βασιλέως ποῦ θὰ τοῦ ἔδιδε κληρονόμους· ἂν ἤρνειτο, θ' ἀπεσύροντο μέσα στοὺς δυνατούς των πύργους γιὰ νὰ τὸν πολεμήσουν. Ὁ βασιλεὺς δὲν ἤθελε καὶ ὡρκίζετο πῶς ἐνόσῳ ἔζοῦσε ὁ ἀγαπημένος του ἀνεψιός, καμμία κόρη βασιλέως δὲν θ' ἀνέβαινε τὸ κρεββάτι του. Ἀλλά, ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος, ὁ Τριστάνος, ὁ ὁποῖος μὲ πολλὴν του ἐντροπὴν ὑπέφερε τὴν ὑποψίαν ποῦ εἶχε ὁ κόσμος, ὅτι δηλαδὴ ἀγαποῦσε τὸν θεῖον του γιὰ νὰ τὸν κληρονομήσῃ, τὸν ἐφοβέρισε· ἢ ὁ βασιλεὺς θὰ ὑπετάσσετο εἰς τὴν θέλησιν τῶν βαρώνων του, ἢ αὐτὸς θὰ ἔφευγε ἀπὸ τὴν αὐλὴν καὶ θὰ ἐπήγαινε νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν πλούσιον βασιλέα μιᾶς ἄλλης χώρας. Τότε ὁ Μᾶρκος εἶπε στοὺς βαρώνους ὅτι ὕστερ' ἀπὸ σαράντα ἡμέρας θὰ τοὺς ἔλεγε τί ἀπεφάσισε. Τὴν ὡρισμένην ἡμέραν, μόνος στὸ δωμάτιόν του ἐπερίμενε νὰ ἔλθουν κ' ἐσκέπτετο λυπημένος: «Ποῦ λοιπὸν ναὖρῶ κόρην βασιλέως ἀπὸ μακρυνὸ μέρος ποῦ νὰ ἠμπορέσω νὰ προσποιηθῶ μόνον, ὅτι τὴν θέλω γυναῖκα;»

Τὴν στιγμὴν αὐτήν, ἀπὸ τὸ ἀνοικτὸ παράθυρον ποῦ ἔβλεπε πρὸς τὴν θάλασσαν, δύο χελιδόνια ποῦ ἔκτιζαν τὶς φωλιές των ἐμπῆκαν μιλῶντας μεταξύ των· ἔπειτα, ἀποτόμως ἐξηφανίσθησαν. Ἀλλ' ἀπὸ τὰ ράμφη τους ἔπεσε μία μακριὰ τρίχα γυναικὸς πιὸ λεπτὴ ἀπὸ κλωστὴν μετάξης ποῦ ἔλαμπε 'σὰν ἀκτῖνα ἡλίου.

Ὁ Μᾶρκος, ἀφοῦ τὴν ἐπῆρε, εἶπε νὰ ἔλθουν οἱ βαρῶνοι καὶ ὁ Τριστάνος, καὶ τοὺς εἶπε:

«Γιὰ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω, θὰ πάρω γυναῖκα, ἂν θέλετε βέβαια νὰ μοῦ τὴν εὕρῆτε, ἐκείνην ποῦ ἐδιάλεξα».

— Βέβαια, θέλομε, ὡραῖε ἀφέντη· ποιὰ λοιπὸν εἶν' ἐκείνη ποῦ ἐδιάλεξες;

— Ἐδιάλεξα ἐκείνην ποῦ αὐτὴ ἡ τρίχα θὰ ἦτον δική της. Καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ θελήσω ἄλλην καμμιά.

— Καὶ ἀπὸ ποῦ, ὡραῖε ἀφέντη, σοῦ ἦλθε αὐτὴ ἡ τρίχα; ποιὸς σοῦ τὴν ἔφερε; ἀπὸ ποιὸ μέρος;

— Μοῦ ἦλθε, ἀπὸ τὴν πεντάμορφη μὲ τὰ χρυσὰ μαλλιά· δυὸ χελιδόνια μοῦ τὴν ἔφεραν· ἐκεῖνα ξέρουν ἀπὸ ποιὸ μέρος».

Οἱ βαρῶνοι ἐνόησαν πῶς ἐγελάσθηκαν. Ὑπώπτευσαν πῶς ὁ Τριστάνος εἶχε συμβουλεύσει ἔτσι τὸν βασιλέα. Ἀλλὰ ὁ Τριστάνος, καθὼς παρετήρησε τὴν χρυσὴν τρίχα, ἐνθυμήθηκε τὴν Ἰζόλδην τὴν ξανθήν. Ἐχαμογέλασε καὶ εἶπε:

«Βασιλεῦ Μᾶρκε, δὲν κάνεις καλά· μήπως δὲν βλέπεις ὅτι αἱ ὑποψίαι τῶν βαρώνων μ' ἐντροπιάζουν; Μάταια λοιπὸν τοὺς ἐπερίπαιξες· θὰ πάω νὰ ζητήσω τὴν πεντάμορφη μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά. Ξέρεις ὅτι αὐτὸ ποῦ θὰ κάμω εἶνε ἐπικίνδυνο, καὶ θὰ μοῦ εἶνε πιὸ δύσκολο

* Συνέχεια — «Παναθήναια» 15 Ἀπριλίου.

νὰ γυρίσω ἀπ' ἐκεῖ παρ' ἀπὸ τὸ νησὶ ποῦ ἐσκότωσα τὸν Μορχόλτ· ὡστόσο, ὡραῖε θεῖε, θέλω νὰ διακινδυνεύσω τὸ σῶμα καὶ τὴν ζωήν μου ξανὰ πάλι γιὰ σένα. Καὶ νὰ καταλάβουν οἱ βαρῶνοι ὅτι σ' ἀγαπῶ μὲ πραγματικὴν ἀγάπην ὁρκίζομαι, ἢ νὰ φέρω τὴν βασίλισσαν μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιὰ στὸν πύργον τοῦ Τινταγκέλ, ἢ νὰ μὴ γυρίσω ζωντανός.

Ἁρμάτωσε λοιπὸν ἕνα πλοῖον, ἐπῆρε μαζί του τυρί, κρασί, μέλι καὶ ὅ τι ἄλλο. Ἐπῆρε μαζί του, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Γκορβενάλ, ἑκατὸ νέους ἱππότας τοὺς πιὸ τολμηροὺς καὶ τοὺς πιὸ εὐγενεῖς, τοὺς ἔντυσε παράξενα ποῦ νὰ μοιάζουν περισσότερο μ' ἐμπόρους· ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὴν γέφυραν τοῦ πλοίου ἔκρυβαν τὰ ὁλόχρυσα ροῦχα τῶν βασιλικῶν ἀπεσταλμένων.

Ὅταν τὸ πλοῖον ἐβγῆκε στ' ἀνοικιά, ὁ πιλότος ἐρώτησε:

Ὡραῖε αὐθέντα, πρὸς ποῖο μέρος θ' ἀρμενίσωμε;

— Ἁρμένισε πρὸς τὴν Ἰρλανδίαν, ἴσια στὸ λιμάνι τοῦ Βαϊζεφόρτ.

Ὁ πιλότος ἐφρικίασε. Τάχα δὲν ἤξερε ὁ Τριστάνος ὅτι μετὰ τὸν φόνον τοῦ Μορχόλτ, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰρλανδίας κατεδίωκε τὰ πλοῖα τῶν Κορνουαγέζων; Τοὺς θαλασσινοὺς ποῦ ἤθελε πιάσει, τοὺς ἐκρεμοῦσε. Ὡστόσο ὁ πιλότος ὑπήκουσε, καὶ ἔφερε τὸ καράβι πρὸς τὸ ἐπικίνδυνο μέρος ἐκεῖνο.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Τριστάνος ἠμπόρεσε νὰ πείσῃ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Βαϊζεφὸρτ ὅτι οἱ σύντροφοί του ἦσαν ἔμποροι Ἄγγλοι. Ἀλλὰ καθὼς οἱ ἔμποροι αὐτοὶ ἔχαναν τὸν καιρόν τους στὸ παιγνίδι καὶ στὰ χαρτιὰ περισσότερο παρὰ στὸ νὰ ξοδεύουν τὸ σιτάρι, καὶ δὲν ἐφαίνοντο καθόλου ἔμποροι, ὁ Τριστάνος ἐφοβήθη μήπως ἀνεκαλύφθη, καὶ δὲν ἤξερε πῶς νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ ζητήσῃ τὴν βασίλισσαν.

Λοιπὸν ἕνα πρωΐ, καθὼς ἐξημέρωνε, ἄκουσε μίαν φωνὴν τόσον τρομακτικήν, σὰν φωνὴν δαίμονος. Ποτὲ δὲν εἶχε ἀκούσει θηρίον νὰ κραυγάζῃ μὲ τέτοιον τρόπον, τόσον φρικώδη κ' ἐξωτικόν. Καλεῖ μίαν γυναῖκα ποῦ ἐπερνοῦσε ἀπ' ἐκεῖ:

« Πέ μου, κυρά μου, ἀπὸ ποῦ βγαίνει αὐτὴ ἡ φωνὴ ποῦ ἀκούω, μὴ μοῦ τὸ κρύβῃς.

— Βέβαια, ἀφέντη, θὰ σοῦ τὸ πῶ, καὶ ψέματα δὲν θὰ πῶ. Εἶνε ἀπὸ ἕνα θεριὸ περήφανο καὶ τρομερό. Κάθε ἡμέρα, κατεβαίνει ἀπὸ τὴ σπηλιά του καὶ σταματᾷ σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πόρτες τῆς πολιτείας. Κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ βγῇ ἢ κανεὶς νὰ μπῇ, ἂν δὲν παραδώσουν στὸν δράκο ἕνα κορίτσι· καὶ ἀφοῦ τὸ πάρῃ στὰ νύχια του, τὸ καταπίνει ὥστε νὰ πῇς κυριολέησον.

— Κυρά, τῆς λέγει ὁ Τριστάνος, μὴ μὲ γελᾷς, ἀλλὰ πές μου, ἂν εἶνε δυνατὸν σ' ἕναν ἄνθρωπον, ποῦ τὸν ἔχει γεννήσει μητέρα, νὰ σκοτώσῃ τὸ δράκο πολεμῶντας μαζί του.

— Ἀληθινά, ὡραῖε ἀφέντη μου, δὲν ξέρω· ἐκεῖνο ποῦ ξέρω εἶνε πῶς εἴκοσι ἱππότες ἐδοκίμασαν τὴν τύχη τους ἕως τώρα· γιατὶ ὁ βασιλιᾶς τῆς Ἰρλανδίας ἐκήρυξε, ὅτι θὰ ἔδινε τὴν κόρην του Ἰζόλδην τὴν ξανθήν, σὲ κεῖνον ποῦ θὰ σκότωνε τὸ θεριό· ὅμως τὸ θεριὸ τοὺς ἔφαγε ὅλους ». Ὁ Τριστάνος μόλις ἄκουσε αὐτὰ ἀφήνει τὴν γυναῖκα καὶ γυρίζει στὸ πλοῖον. Ὁπλίζεται κρυφά, καὶ θὰ ἦτον ὡραῖο νὰ ἔβλεπε κανεὶς νὰ βγῇ ἀπὸ τὸ πλοῖον τῶν ἐμπόρων τέτοιο ἄτι καὶ τέτοιος ὑπερήφανος ἱππότης. Ὅμως τὸ λιμάνι ἦτον ἔρημο, γιατὶ ἡ αὐγὴ μόλις ἐπρόβαινε καὶ κανεὶς δὲν εἶδε τὸν ἱππότην νὰ καλπάζῃ πρὸς τὴν πύλην ποῦ ἡ γυναῖκα τοῦ εἶχε δείξει. Ἔξαφνα, στὸν δρόμον πέντε ἄνθρωποι ἐφάνηκαν ποῦ ἐσπηρούνιαζαν τ' ἄλογά τους, μὲ τὰ χαλινὰ ἀφημένα, ποῦ ἔτρεχαν πρὸς τὴν πόλιν. Ὁ Τριστάνος ἔπιασε ἕναν καθὼς ἐπερνοῦσε ἀπὸ τὰ κόκκινα μακριά του μαλλιά, καὶ τόσο δυνατά, ποῦ τὸν ἀναποδογύρισε ἐπάνω στ' ἄλογό του, καὶ τὸν ἐσταμάτησε:

« Ὁ Θεὸς μαζί σου, αὐθέντα μου, εἶπεν ὁ Τριστάνος· ἀπὸ ποιὸν δρόμον ἔρχεται ὁ δράκοντας; »

Καὶ ὅταν ἐκεῖνος τοῦ ἔδειξε τὸν δρόμον, ὁ Τριστάνος τὸν ἄφησε.

Τὸ θηρίον ἐπλησίαζε. Εἶχε κεφάλι ἀρκούδας, τὰ μάτια κόκκινα σὰν κάρβουνα ἀναμμένα, δύο κέρατα στὸ κούτελο, μακριὰ αὐτιά, νύχια λεονταριοῦ, οὐρὰ φιδιοῦ, σῶμα λεπιδωτό.

Ὁ Τριστάνος ἐκέντησε τ' ἄλογό του καταπάνω του μὲ τόση δύναμι ποῦ ἡ λόγχη του ἐχτύπησ' ἐπάνω στὰ λέπια τοῦ θηρίου, κ' ἐτινάχθη πίσω ἀστράφτοντας. Ἀμέσως ὁ ἱππότης τραβᾷ τὸ σπαθί του, τὸ σηκώνει καὶ τὸ χτυπᾷ μὲ ὁρμὴ στὸ κεφάλι τοῦ δράκου, ἀλλὰ χωρὶς νὰ τρυπήσῃ τὸ πετσί του. Ὅμως τὸ θηρίον αἰσθάνθη τὸ χτύπημα. Ἐχύμηξε λοιπὸν μὲ τὰ νύχια του στὴν ἀσπίδα τοῦ Τριστάνου. Ὁ Τριστάνος χτυπᾷ ἐπὶ τέλους τόσο δυνατὰ τὸ θηρίον, ποῦ ὁ ἀέρας ἀντηχεῖ. Μάταια ὅμως, δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ πληγώσῃ.

Αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὁ δράκοντας ἔβγαλε ἀπὸ τὰ ρουθούνια κάτι φλόγες δηλητηριώδεις· ὁ

θώραξ τοῦ Τριστάνου ἐμαύρισε σὰν σβυμένο κάρβουνο καὶ τ' ἄλογό του χτυπιέται καὶ πεθαίνει. Ἀλλὰ καθὼς ἐξανασηκώθη, ὁ Τριστάνος ἐμπήγει τὸ σπαθί του στὸ στόμα τοῦ θηρίου. Περνᾷ ὅλο τὸ στόμα καὶ κατεβαίνει ἕως τὴν καρδιὰ τοῦ δράκου, ποῦ τὴν κάνει δυὸ κομμάτια. Ὁ δράκοντας ἀφήνει γιὰ τελευταία φορὰ μία στριγγὴ φωνὴ καὶ πεθαίνει.

Ὁ Τριστάνος τοῦ ἔκοψε τὴ γλῶσσα καὶ τὴν ἐπῆρε μαζί του. Ἔπειτα ἐπῆγε νὰ πιῇ νερὸ ποῦ ἔβλεπε νὰ λάμπῃ εἰς κάποιαν ἀπόστασιν. Ἀλλὰ τὸ δηλητήριον τοῦ θηρίου ἄναψε στὸ κορμί του καὶ μέσα στοὺς μεγάλους θάμνους ποῦ ἐκύκλωναν τὸ τέλμα, ὁ Τριστάνος ἔπεσε σὰν πεθαμένος.

Πρέπει νὰ ξέρετε πῶς ὁ ἱππότης μὲ τὰ κόκκινα μαλλιὰ ποῦ ἔφευγε ἦτον Ἀγκυγκεράν ὁ Κοκκινοπρόσωπος, ὁ σενεσκάλος τοῦ βασιλέως τῆς Ἰρλανδίας ποῦ ἐποφθαλμιοῦσε Ἰζόλδην τὴν ξανθήν Ἦτον μικρόψυχος, ἀλλὰ ἡ δύναμις τοῦ ἔρωτος εἶνε τόση, ποῦ κάθε πρωῒ ἐπήγαινε νὰ τὰ βάλῃ μὲ τὸ θηρίον· ὅμως, καθὼς ἀπὸ μακριὰ ἄκουγε τὴν φωνήν του, ὁ παλληκαρᾶς ἔφευγε. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν μαζὶ μὲ τοὺς τέσσερεις συντρόφους του ἐτόλμησε νὰ ξαναπάρῃ τὸν ἴδιον δρόμον. Εὗρῆκε τὸν δράκοντα σκοτωμένον τὸ ἄλογο τοῦ Τριστάνου σκοτωμένο, τὴν ἀσπίδα σπασμένη, κ' ἐσκέφθη πῶς ὁ νικητὴς θὰ ἐπέθανε κάπου ἐκεῖ. Τότε, ἔκοψε τὸ κεφάλι τοῦ θηρίου, τὸ ἔφερε στὸν βασιλέα καὶ ἀπῄτησε νὰ τοῦ δώσουν τὴν Ἰζόλδην.

Ὁ βασιλεὺς δὲν τὸν ἐπίστευσε σχεδόν. Τέτοιο κατόρθωμα δὲν ἐπερίμενε ἀπ' αὐτόν· μολαταῦτα, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ φανῇ ἄδικος, ἐπροσκάλεσε τοὺς ὑποτακτικούς του νὰ ἔλθουν εἰς τὴν αὐλήν του ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν· ἐνώπιόν τους ὁ σενεσκάλος Ἀγκυγκεράν θὰ ἔδιδε ἀποδείξεις πῶς ἡ νίκη του ἦτον ἀληθινή.

Ὅταν Ἰζόλδη ἡ ξανθὴ ἔμαθε ὅτι θὰ παρεδίδετο εἰς τὸν ἄνανδρον αὐτόν, κατ' ἀρχὰς ἔσκασε στὰ γέλια, ἔπειτα ὅμως ἐθρήνησε πικρά. Ἀλλά, τὴν ἄλλην ἡμέραν τὸ πρωῒ, μὲ τὴν ὑποψίαν ὅτι ὑπάρχει ἀπάτη εἰς τὸ μέσον, ἐπῆρε μαζὶ τὸν ἀκόλουθόν της, τὸν ξανθόν, τὸν πιστὸν Περινὶς καὶ τὴν Μπρανζιὲν τὴν νέαν θεραπαινίδα καὶ σύντροφόν της, κ' ἔτσι οἱ τρεῖς των μαζὶ ἐπήγαιναν μὲ τ' ἄλογά τους κρυφὰ πρὸς τὸ μέρος ποῦ ἦτον ἡ κατοικία τοῦ θηρίου, ἐνῷ ἡ Ἰζόλδη παρετήρησε στὸ ἔδαφος πατήματα ἀλόγων ποῦ εἶχαν παράξενο σχῆμα· χωρὶς ἀμφιβολίαν τὸ ἄλογο ποῦ εἶχε περάσει ἀπ' ἐκεῖ δὲν ἦτον αὐτοῦ τοῦ τόπου. Ἔπειτα εὗρῆκε τὸ τέρας χωρὶς κεφαλὴν καὶ τὸ ἄλογο ἀποθαμένο· δὲν εἶχε σέλλα καὶ χαλινοὺς Ἰρλανδικά. Χωρὶς ἄλλο, κάποιος ξένος θὰ ἐσκότωσε τὸν δράκοντα· ἀλλὰ τάχα ἔζοῦσε ἀκόμη;

Ἡ Ἰζόλδη, ὁ Περινὶς καὶ ἡ Μπρανζιὲν τὸν ἐζήτησαν παντοῦ πολλὴν ὥραν· ἐπιτέλους, ἀνάμεσα στὰ χόρτα τοῦ τέλματος, ἡ Μπρανζιὲν εἶδε νὰ λάμπῃ ἡ περικεφαλαία τοῦ ἀνδρείου ἱππότου. Ἀνέπνεεν ἀκόμη. Ὁ Περινὶς τὸν ἐπῆρ' ἐπάνω στἄλογό του καὶ τὸν ἔφερε κρυφὰ στὶς κάμαρες τῶν γυναικῶν. Ἐκεῖ ἡ Ἰζόλδη διηγήθη τὸ περιστατικὸν εἰς τὴν μητέρα της καὶ τῆς ἐμπιστεύθη τὸν ξένον. Καθὼς ἡ βασίλισσα τοῦ ἀφαιροῦσε τὴν ἁρματωσιά του, ἡ φαρμακωμένη γλῶσσα τοῦ δράκου ἔπεσε ἀπὸ πάνω του. Κατόπιν ἡ βασίλισσα τῆς Ἰρλανδίας ἐπανέφερε εἰς τὰς αἰσθήσεις του τὸν πληγωμένον μὲ τὴν δύναμιν ἑνὸς βοτάνου καὶ τοῦ εἶπε:

«Ξένε, τὸ ξέρω καλὰ πῶς ἐσὺ εἶσαι ποῦ ἐσκότωσες τὸ θηρίον. Ἀλλὰ ὁ σενεσκάλος μας, ἕνας κατεργάρης, τοῦ ἀπέκοψε τὸ κεφάλι καὶ ζητεῖ τὴν κόρην μου Ἰζόλδην τὴν ξανθὴν γι' ἀνταμοιβήν. Θὰ ἠμπορέσῃς, ὕστερ' ἀπὸ δύο ἡμέρες νὰ τοῦ ἀποδειξῇς πῶς δὲν λέγει ἀλήθεια πολεμῶντας μαζί του;

Βασίλισσα, εἶπεν ὁ Τριστάνος, ὁ καιρὸς ποῦ μοῦ δίνεις εἶνε ὀλίγος. Ἀλλὰ χωρὶς ἄλλο ἠμπορεῖς νὰ μὲ κάμῃς καλὰ εἰς δύο ἡμέρας. Ἐκέρδισα τὴν Ἰζόλδην ἐμπρὸς εἰς τὸν δράκοντα· θὰ τὴν κερδίσω βέβαια ἄλλη μία φορὰ πολεμῶντας τὸν σενεσκάλον».

Τότε ἡ βασίλισσα τὸν ἐπεριποιήθη βασιλικὰ καὶ τοῦ ἔκαμε γιατρικὰ ποῦ νὰ τὸν κάμουν γλίγωρα καλὰ τὴν ἄλλην ἡμέραν. Ἰζόλδη ἡ ξανθὴ τοῦ ἑτοίμασε λουτρὸν καὶ ἄλειψε τὸ σῶμα του μ' ἕνα βάλσαμο ποῦ εἶχε παρασκευάσει ἡ μητέρα της. Ἐσταμάτησε τὸ βλέμμα της στὸ πρόσωπον τοῦ πληγωμένου, εἶδε πῶς ἦτον ἔμορφος καὶ ἄρχισε νὰ συλλογίζεται: «βέβαια, ἂν ἡ παλληκαριά του εἶνε σὰν τὴν ἐμορφιά του, θὰ πολεμήσῃ καλά!» Ἀλλὰ ὁ Τριστάνος, ἐμψυχωθεὶς ἀπὸ τὴν θερμότητα τοῦ νεροῦ καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἀρωμάτων, καὶ στοχαζόμενος ὅτι εἶχε κατακτήσει πλέον τὴν βασιλοπούλαν μὲ τὰ χρυσὰ μαλλιά, ἄρχισε νὰ χαμογελᾷ. Ἡ Ἰζόλδη τὸ παρετήρησε καὶ εἶπε: «γιατὶ αὐτὸς ὁ ξένος ἐχαμογέλασε; Μήπως ἔκαμα τίποτε ἀταίριαστο; Μήπως ἀμέλησα τίποτε ἀπὸ ὅσα μία νέα κόρη ὀφείλει νὰ κάμῃ σ' ἕναν ξένον της; Ναί, ἴσως ἐγέλασε γιατὶ ἐξέχασα νὰ βάλω δηλητήριον. Ἐ-

πῆγε λοιπὸν ἐκεῖ ποῦ ἦσαν ἁπιθωμένα τ' ἄρματα τοῦ Τριστάνου: «Αὐτὴ ἡ περικεφαλαία εἶνε ἀπὸ καλὸ ἀτσάλι, ἐσκέφθη, καλὴ γιὰ νὰ προφυλάξῃ τὸ κεφάλι. Καὶ ὁ θώραξ αὐτὸς πάρα πολὺ ἐλαφρὸς ὥστε νὰ τὸν σηκώνῃ ἕνας ἱππότης». Ἐπῆρε τὸ σπαθὶ ἀπὸ τὴν λαβήν: «Βέβαια, εἶνε ὥμορφο ξίφος ποῦ ἀξίζει νὰ τὸ κρατῇ ἕνας περήφανος βαρῶνος». Τραβᾷ ἀπὸ τὴν θήκην τὴν λεπίδα τῆς σπάθης νὰ σπογγίσῃ τὴν αἱματωμένην κόψιν της. Ἀλλὰ βλέπει πῶς εἶνε σπασμένη κατὰ μέγα μέρος. Παρατηρεῖ καὶ συλλογίζεται ἀμέσως μήπως ἐφαρμόζει μὲ τὸ κομμάτι τῆς σπάθης ποῦ ἦτο ἐμπηγμένο στὸ κεφάλι τοῦ Μορχόλτ; Διστάζει, παρατηρεῖ ἀκόμη, θέλει νὰ βεβαιωθῇ διὰ τὴν ἀμφιβολίαν της. Τρέχει στὸ δωμάτιον ποῦ ἐφύλαττε τὸ κομμάτι τοῦ χάλυβος ποῦ εἶχεν ἄλλοτε ἀποσύρει ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ Μορχόλτ. Ἑνώνει τὰ δύο κομμάτια καὶ μόλις ἠμποροῦσε νὰ διακρίνει κανεὶς τὸ μέρος ποῦ εἶχε ῥαγίσει τὸ σπαθί. Τρέχει λοιπὸν πρὸς τὸν Τριστάνον καὶ γυρίζοντας ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι τοῦ πληγωμένου τὸ μεγάλο σπαθί, ἐφώναξε:

«Εἶσαι ὁ Τριστάνος τοῦ Λουνοά, ποῦ ἐσκότωσες τὸν Μορχόλτ, τὸν ἀγαπημένον θεῖον μου. Πέθανε λοιπὸν καὶ σύ!»

Ὁ Τριστάνος ἔβαλε τὴν δύναμίν του νὰ σταματήσῃ τὸ χέρι της· μάταια: τὸ σῶμα ἦτον ἀκίνητο, μόνον τὸ πνεῦμα του ἐκινεῖτο. Ὡμίλησε λοιπὸν μ' ἑτοιμότητα:

«Ἔστω, θ' ἀποθάνω· ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ μετανοῇς ἔπειτα, ἄκουσε. Βασιλοπούλα καθὼς εἶσαι, ἔχεις καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὸ δικαίωμα νὰ μὲ σκοτώσῃς. Ναί, ἔχεις δικαίωμα ἐπὶ τῆς ζωῆς μου, γιατὶ δύο φορὲς ἕως τόρα μοῦ τὴν διεφύλαξες καὶ μοῦ τὴν ἀπέδωκες. Μίαν φορὰν ἄλλοτε· ἤμουν ὁ μάγος ὁ πληγωμένος ποῦ ἔσωσες, ὅταν ἔδιωξες ἀπὸ τὸ σῶμα του τὸ δηλητήριον ποῦ τοῦ εἶχε βάλει ὁ Μορχόλτ. Μὴν κοκκινίζῃς, κόρη, ἀπὸ ἐντροπὴν πῶς ἐθεράπευσες αὐτὲς τὶς πληγές· μήπως δὲν μοῦ τὶς ἔδωκαν εἰς νόμιμον ἀγῶνα; ἐσκότωσα τάχα τὸν Μορχόλτ μὲ προδοσίαν; δὲν μὲ εἶχε προσβάλει; δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπερασπίσω τὸν ἑαυτόν μου; Γιὰ δευτέραν φοράν, ὅταν ἐπῆγες νὰ μ' εὕρῃς εἰς τὸ τέλμα ἐκεῖ, μ' ἔσωσες. Ἄ! γιὰ σένα, κόρη, ἐπολέμησα μὲ τὸν δράκοντα. Ἀλλ' ἂς ἀφήσωμε αὐτά· ἤθελα νὰ σοῦ ἀποδείξω μόνον ὅτι ἔχεις δικαιώματα στὴ ζωή μου ποῦ μ' ἔχεις σώσει δύο φορές. Σκότωσέ με λοιπόν, ἂν νομίζῃς ὅτι μ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ σ' ἐπαινέσουν καὶ θὰ σὲ δοξάσουν. Χωρὶς ἀμφιβολίαν, ὅταν θὰ πλαγιάσῃς στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἀνδρείου σενεσκάλου, θὰ σοῦ εἶνε γλυκὺ ν' ἀναπολῇς τὸν πληγωμένον ξένον σου, ποῦ ἐκινδύνευσε τὴν ζωήν του γιὰ νὰ σὲ κατακτήσῃ καὶ σὲ κατέκτησε, καὶ τὸν ὁποῖον ἐσκότωσες ἀνυπεράσπιστον μέσα στὸ λουτρόν.

Ἡ Ἰζόλδη ἐφώναξε:

«Ἀκούω παράξενα λόγια. Γιατί ὁ δολοφόνος τοῦ Μορχόλτ ἤθελε νὰ μὲ κατακτήσῃ; Ἄ! χωρὶς ἄλλο, ὅπως ἄλλοτε ὁ Μορχόλτ ἐδοκίμασε νὰ πάρῃ μὲ τὸ καράβι του τὰ ὡραῖα κορίτσια τοῦ Κορνουάγ:, γιὰ νὰ ἐκδικηθῇς ἐβάλθηκες νὰ πάρῃς ἐμὲ σκλάβα σου, ἐμένα ποῦ ὁ Μορχόλτ ἀγαποῦσε ἀνάμεσα εἰς ὅλες τὶς κοπέλλες..

— Ὄχι, βασιλοπούλα, εἶπε ὁ Τριστάνος. Ἀλλὰ μιὰ ἡμέρα δύο χελιδόνια ἐπέταξαν ἕως εἰς τὸ Τινταγκὲλ γιὰ νὰ φέρουν ἐκεῖ μία χρυσὴ τρίχα ἀπ' τὰ μαλλιά σου. Ἐνόμιζα πῶς εἶχαν ἔλθει νὰ μοῦ φέρουν εἰρήνην καὶ ἀγάπην. Γι' αὐτὸ ἐπέρασα νάλθω νὰ σὲ ζητήσω. Γι' αὐτὸ δὲν ἐφοβήθηκα τὸ θηρίον καὶ τὸ φαρμάκι του. Κύτταξε αὐτὴ τὴ χρυσὴ τρίχα...

Ἡ Ἰζόλδη ἄφησε τὸ σπαθὶ κ' ἐπῆρε τὴν χρυσὴν τρίχα. Τὴν ἐκύτταξε κ' ἔμεινε πολλὴν ὥραν σιωπηλή. Ἔπειτα ἐφίλησε τὸν ξένον ἐπάνω εἰς τὰ χείλη, εἰς ἔνδειξιν εἰρήνης καὶ τοῦ ἐφόρεσε πλούσια ἐνδύματα.

Τὴν ἡμέραν ποῦ συνήρχοντο οἱ βαρῶνοι, ὁ Τριστάνος ἔστειλε κρυφὰ εἰς τὸ πλοῖον του τὸν Περινίς, τὸν θεράποντα τῆς Ἰζόλδης, νὰ πῇ στοὺς συντρόφους του νὰ ἔλθουν εἰς τὴν αὐλὴν στολισμένοι ὅπως ταιριάζει εἰς ἀπεσταλμένους πλουσίου βασιλέως· διότι ἤλπιζε ὅτι τὴν ἡμέραν αὐτὴν θὰ ἐτελείωναν ὅλα. Ὁ Γκορβενὰλ καὶ οἱ ἑκατὸν ἱππόται ἦσαν ἀπαρηγόρητοι ποῦ εἶχαν χάσει τὸν Τριστάνον· ἐχάρησαν λοιπὸν ἀπὸ τὴν εἴδησιν ποῦ τοὺς ἔφερεν ὁ Περινίς.

Ἕνας ἕνας εἰς τὴν σάλαν ποῦ εἶχαν ἤδη συναχθῇ οἱ ἀπειράριθμοι βαρῶνοι τῆς Ἰρλανδίας, ἐμπῆκαν, ἐκάθισαν κατὰ σειράν, καὶ τὰ πολύτιμα πετράδια ἐλαμποκοποῦσαν εἰς τὰ πλούσια φορέματά τους τὰ πορφυρά. Οἱ Ἰρλανδοὶ ἔλεγαν μεταξύ τους: «Ποιοὶ εἶνε οἱ θαυμοστοὶ ἱππόται αὐτοί; Ποιὸς τοὺς γνωρίζει. Ἰδέτε τοὺς πολυτίμους μανδύας ποῦ φοροῦν, ἀπὸ ζιμπελίνα καὶ χρυσάφι. Κυττάξετε τὴν λαβὴν τῶν σπαθιῶν, τὰ ρουμπίνια τὰ βηρύλια, τὰ σμαράγδια καὶ τόσα πετράδια ὅπου δὲν ξέρομε τ' ὄνομά τους. Ποιὸς εἶδε τέτοια λάμψι ποτέ του; Ἀπὸ ποῦ ἔρχονται αὐτοὶ οἱ ἱππόται; Σὲ ποιὸν ἀνήκουν;» Ὅμως οἱ ἑκατὸ ἱππόται

ἐσιωποῦσαν καὶ δὲν ἐκινοῦντο ἀπὸ τὰς ἕδρας των γιὰ κανέναν ἀπὸ ὅσους ἔμπαιναν.

Ὅταν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰρλανδίας ἐκάθισε κάτω ἀπὸ τὸ οὐράνωμα τοῦ θρόνου του, ὁ σενεσκάλος Ἀγκυγκεράν προσεφέρθη ν' ἀποδείξῃ μὲ μάρτυρας καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ μὲ τὰ ὅπλα ὅτι ἐσκότωσε τὸ τέρας, καὶ ὅτι ἡ Ἰζόλδη ἔπρεπε νὰ τοῦ δοθῇ. Τότε λοιπὸν ἡ Ἰζόλδη ἔσκυψε ἐμπρὸς εἰς τὸν πατέρα της καὶ εἶπε:

« Βασιλεῦ, ἕνας ἄνθρωπος εἶν' ἐδῶ, ποῦ διισχυρίζεται ὅτι ὁ σενεσκάλος σου δὲν λέγει τὴν ἀλήθειαν. Εἰς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ἕτοιμον ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἀπήλλαξε τὸν τόπον μας ἀπὸ τὴν πληγήν, καὶ ὅτι ἡ κόρη σου δὲν πρέπει νὰ δοθῇ σ' ἕναν ἄνανδρον, ὑπόσχεσαι τάχα ὅτι θὰ συγχωρήσῃς ἀδικίαν παλαιῶν ἡμερῶν, ὅσον ἂν εἶνε μεγάλη;

Ὁ βασιλεὺς ἐσκέφθη καὶ δὲν ἐβιάσθηκε ν' ἀποκριθῇ. Ἀλλὰ οἱ βαρῶνοι ἐφώναξαν ὅλοι μαζί:

« Δῶσε τὴν ὑπόσχεσίν σου, μεγαλειότατε! »

Καὶ ὁ βασιλεὺς εἶπε:

« Τὴν δίδω ».

Ἀλλὰ ἡ Ἰζόλδη ἐγονάτισ' ἐμπρὸς εἰς τὰ πόδια του:

« Πατέρα, δῶσε μου πρῶτα τὸ φίλημα τῆς εἰρήνης εἰς ἔνδειξιν ὅτι θὰ τὸ δώσῃς καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον! »

Ὅταν ἐδέχθη τὸ φίλημα, ἐπῆγε νὰ ζητήσῃ τὸν Τριστάνον, καὶ τὸν ὡδήγησε ἀπὸ τὸ χέρι εἰς τὴν συνέλευσιν. Καθὼς ἐφάνη, οἱ ἑκατὸ ἱππόται ἐσηκώθησαν ὅλοι μαζί, τὸν ἐχαιρέτισαν μὲ τὰ χέρια σταυρωτὰ στὸ στῆθος, ἐτοποθετήθησαν δίπλα του εἰς τρόπον ποῦ εἶδαν οἱ Ἰρλανδοὶ πῶς ἦτον ὁ κύριός των. Ἀλλὰ πολλοὶ τὸν ἀνεγνώρισαν τότε, καὶ μία μεγάλη κραυγὴ ἀντήχησε;

« Εἶνε ὁ Τριστάνος τοῦ Λουνοά, ποῦ ἐσκότωσε τὸν Μορχόλτ! » Τὰ σπαθιὰ γυμνὰ ἀστράψαν, καὶ μανιώδεις φωναὶ ἐπανελάμβαναν « Ἂς ἀποθάνῃ! »

Ἀλλὰ ἡ Ἰζόλδη ἐκραύγασε!

« Βασιλεῦ, φίλησε τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν εἰς τὸ στόμα, ὅπως ὑπεσχέθης!

Ὁ βασιλεὺς τὸν ἐφίλησε ἐπάνω στὸ στόμα καὶ ὁ θόρυβος ἔπαυσε.

Τότε ὁ Τριστάνος ἔδειξε τὴν γλῶσσαν τοῦ δράκου κ' ἐπρόσφερε τὴν μάχην εἰς τὸν σενεσκάλον ὁ ὁποῖος δὲν ἐτόλμησε νὰ τὴν δεχθῇ καὶ ἀνεγνώρισε τὸ αἴσχος του.

Ἔπειτα ὁ Τριστάνος εἶπε:

Ἐσκότωσα τὸν Μορχόλτ, ἀλλ' ὅμως ἐπέρασα τὴν θάλασσαν νὰ ἐπαναρθώσω τὸ ἀδίκημά μου. Ἐκινδύνευσα τὸ σῶμα μου καὶ σᾶς ἀπήλλαξα ἀπὸ τὸ θηρίον, καὶ ἰδοὺ πῶς κατέκτησα Ἰζόλδην τὴν ξανθήν, τὴν ὡραίαν. Τόρα λοιπὸν ποῦ τὴν κατέκτησα, θὰ τὴν πάρω μὲ τὸ καράβι μου. Ἀλλά, γιὰ νὰ χυθῇ ὄχι πλέον τὸ μῖσος ἀλλ' ἡ ἀγάπη μεταξὺ Ἰρλανδίας καὶ Κορνουάγ, μάθετε ὅτι ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος, ὁ κύριός μου, θὰ τὴν κάμῃ γυναῖκα του. Ἰδῆτε ἐδῶ ἑκατὸ ἱππότες εὐγενεῖς ποῦ εἶν' ἕτοιμοι νὰ ὁρκισθοῦν εἰς τὰ ἅγια λείψανα ὅτι ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος σᾶς ὑπόσχεται εἰρήνην καὶ ἀγάπην, ὅτι ὁ πόθος του εἶνε νὰ τιμήσῃ τὴν Ἰζόλδην μὲ τὸ νὰ τὴν κάμῃ γυναῖκα του καὶ ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ Κορνουάγ θὰ τὴν ὑπηρετήσουν ὡς βασίλισσαν καὶ κυρίαν τους.

Ἔφεραν τὰ ἅγια σώματα καὶ οἱ ἑκατὸ ἱππόται ὡρκίσθηκαν ὅτι εἶχε πῇ ἀλήθειαν.

Ὁ βασιλεὺς ἐπῆρε τὴν Ἰζόλδην ἀπὸ τὸ χέρι κ' ἐρώτησε τὸν Τριστάνον ἂν θὰ τὴν ὁδηγήσῃ τιμίως εἰς τὸν κυριόν του. Ἐνώπιον τῶν ἑκατὸ ἱππότων του καὶ ἐνώπιον τῶν Ἰρλανδῶν βαρώνων ὁ Τριστάνος τὸ ὡρκίσθη. Ἰζόλδη ἡ ξανθὴ ἐφρικιοῦσε ἀπὸ ἐντροπὴν καὶ ἀπὸ ἀγωνίαν, ποῦ ὁ Τριστάνος ἀφοῦ τὴν κατέκτησε, τὴν ἐπεριφρονοῦσε· τὄμορφο παραμύθι τῆς χρυσῆς τρίχας δὲν ἦτον παρὰ ψέμα καὶ θὰ τὴν παρέδιδεν εἰς ἄλλον . . . Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἔβαλε τὸ δεξὶ χέρι τῆς Ἰζόλδης εἰς τὸ δεξὶ χέρι τοῦ Τριστάνου, καὶ ὁ Τριστάνος τὴν ἐκράτησε εἰς ἔνδειξιν ἀγάπης, ἐξ ὀνόματος τοῦ βασιλέως τοῦ Κορνουάγι.

Ἔτσι διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ βασιλέως Μάρκου, μὲ τὴν εὐφυΐαν καὶ μὲ τὴν ἰσχὺν ὁ Τριστάνος ἐξεπλήρωσε τὴν θέλησιν τοῦ βασιλέως Μάρκου τοῦ κυρίου του.

ΤΟ ΦΙΛΤΡΟΝ

Ὅταν ἦλθε ὁ καιρὸς ποῦ θὰ ἐμπιστεύοντο τὴν Ἰζόλδην εἰς τοὺς ἱππότας τοῦ Κορνουάγι, ἡ μητέρα της ἐσύναξε χόρτα, λουλούδια καὶ ρίζες, τὰ ἔβαλε μέσα στὸ κρασὶ κ' ἔκαμε ἕνα δυνατὸ ποτόν. Ἀφοῦ τὸ ἐτελείωσε μὲ τὴν ἐπιστήμην καὶ μὲ τὴν μαγείαν της τὸ ἔχυσε μέσα σ' ἕνα μεγάλο δοχεῖον, καὶ εἶπε κρυφὰ εἰς τὴν Μπραντζιέν:

« Κόρη μου, πρέπει νὰ συντροφέψῃς τὴν Ἰζόλδη στὸν τόπον τοῦ βασιλέως Μάρκου καὶ νὰ τὴν ἀγαπᾷς πιστά. Πάρε λοιπὸν αὐτὸ τὸ κρασὶ καὶ ἄκουσε τί θὰ σοῦ πῶ. Κρύψε το εἰς τρόπον ποῦ κανένα μάτι νὰ μὴ

τὸ ἰδῇ καὶ κανένα χεῖλι νὰ μὴ τὸ ἐγγίσῃ. Ὅμως, ὅταν θὰ ἔλθῃ ἡ νύκτα τοῦ γάμου καὶ ἡ στιγμὴ ποῦ ἀφήνουν τοὺς νεονύμφους μοναχούς, θὰ χύσῃς τὸ κρασὶ τοῦτο σ' ἕνα ποτῆρι καὶ θὰ τὸ παρουσιάσῃς γιὰ νὰ τὸ πιοῦν μαζὶ ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος καὶ ἡ βασίλισσα Ἰζόλδη. Πρόσεξε, κόρη μου, μόνον αὐτοὶ νὰ τὸ δοκιμάσουν. Γιατὶ ἡ δύναμις του εἶνε τέτοια, ποῦ ἐκεῖνοι ποῦ θὰ τὸ πιοῦν μαζὶ θ' ἀγαπηθοῦν μὲ ὅλην τους τὴν καρδιὰ καὶ μὲ ὅλον τους τὸν νοῦν γιὰ πάντα, στὴν ζωὴν καὶ στὸν θάνατον.»

Ἡ Μπρανζιὲν ὑπεσχέθη εἰς τὴν βασίλισσαν ὅτι θὰ ἔκαμνε κατὰ τὴν θέλησίν της.

Τὸ καράβι, σχίζοντας τὰ βαθιὰ κύματα ἔφερε τὴν Ἰζόλδην· ἀλλά, ὅσο περισσότερον ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὴν Ἰρλανδίαν, τόσο ἐθρηνοῦσε πιὸ πικρὰ ἡ νέα κόρη. Καθισμένη κάτω ἀπὸ τὴν τένταν τοῦ καραβιοῦ ὅπου τὴν εἶχαν κλείσῃ μαζὶ μὲ τὴν Μπρανζιὲν τὴν θεραπαινίδα της, ἔκλαιε καθὼς ἀναπολοῦσε τὴν πατρίδα της. Ποῦ τὴν ἐπήγαιναν οἱ ξένοι αὐτοί; Πρὸς ποῖο μέρος; Ποιὰ μοῖρα τὴν ἐπερίμενε;

Ὅταν ὁ Τριστάνος τὴν ἐπλησίαζε καὶ ἤθελε νὰ τὴν καθησυχάσῃ μὲ γλυκὰ λόγια, αὐτὴ ὠργίζετο, τὸν ἀπωθοῦσε, καὶ τὸ μῖσος ἐφούσκωνε τὴν καρδιά της. Ἦλθε αὐτὸς ὁ μάγος, αὐτός, ὁ φονεὺς τοῦ Μορχόλτ· τὴν ἀπέσπασε μὲ τὶς πονηριὲς του ἀπὸ τὴν μητέρα της καὶ ἀπὸ τὸν τόπον της· δὲν ἐδέχθη νὰ τὴν κρατήσῃ γιὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ ἰδοὺ ποῦ τὴν ἐκόμιζε λείαν του, ἐπάνω ἀπὸ τὰ κύματα, πρὸς τὴν ἐχθρικὴν γῆν! «Δυστυχισμένη! ἔλεγε, καταραμένη νὰ εἶνε ἡ θάλασσα ποῦ μὲ φέρνει! Καλλίτερα θὰ ἤθελα ν' ἀποθάνω στὸν τόπον ποῦ ἐγεννήθηκα παρὰ νὰ ζήσω ἐκεῖ κάτω . . .»

Μιὰν ἡμέραν, οἱ ἄνεμοι ἔπεσαν καὶ τὰ πανιὰ ξεφουσκωμένα ἐκρέμαντο ἀπὸ τοὺς ἱστούς. Ὁ Τριστάνος ἐπόδισε σ' ἕνα νησί, καὶ κουρασμένοι ἀπὸ τὴν θάλασσαν, οἱ ἑκατὸ ἱππόται τοῦ Κορνουάγ; ἐκατέβηκαν εἰς τὴν ἀκρογιαλιά. Μόνη ἡ Ἰζόλδη ἔμεινε στὸ πλοῖον καὶ μία μικρὰ θεραπαινίς. Ὁ Τριστάνος ἤλθε κοντὰ εἰς τὴν βασίλισσαν κ' ἐπροσπαθοῦσε νὰ τὴν καταπραΰνῃ. Ἐπειδὴ ὁ ἥλιος ἔκαιε καὶ διψοῦσαν, ἐζήτησαν νὰ πιοῦν. Ἡ θεραπαινὶς ἐζήτησε κάποιο ποτὸν κ' εὗρῆκε τὸ δοχεῖον μὲ τὸ κρασὶ ποῦ ἡ μητέρα τῆς Ἰζόλδης εἶχε ἐμπιστευθῇ εἰς τὴν Μπρανζιέν. «Εὗρῆκα κρασί!» τοὺς εἶπε δυνατά. Ὄχι, δὲν ἦτο κρασί, ἦτο πάθος, ἦτον ἡ ἀγρία χαρὰ καὶ ἡ ἀτελείωτη ἀγωνία, καὶ ὁ θάνατος. Ἡ θεραπαινὶς ἐγέμισε ἕνα μεγάλο ποτῆρι καὶ τὸ παρουσίασε εἰς τὴν κυρίαν της. Ἐκείνη ἤπιε πολύ, ἔπειτα τὸ ἐπρόσφερε στὸν Τριστάνον ὁ ὁποῖος τὸ ἀποτελείωσε. Τὴν στιγμὴν αὐτήν, ἡ Μπρανζιὲν ἐμπῆκε καὶ τοὺς εἶδε νὰ παρατηροῦν σιωπηλὰ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μὲ ἀπορίαν. Εἶδε τὸ δοχεῖον ἄδειο ἐμπρός των καὶ τὸ ποτῆρι. Τὸ ἐπῆρε, ἔτρεξε εἰς τὴν πρύμνην τοῦ πλοίου, τὸ ἐπέταξε στὰ κύματα καὶ ἀναστέναξε:

«Δυστυχισμένη! Καταραμένη ἂς εἶνε ἡ ἡμέρα ποῦ ἐγεννήθηκα, καὶ καταραμένη ἡ ἡμέρα ποῦ ἐμπῆκα στὸ καράβι αὐτό! Ἰζόλδη ἀγαπημένη, καὶ σύ, Τριστάνε, ἤπιατε τὸν θανατόν σας!»

Καὶ πάλιν τὸ καράβι ἄρχισε νὰ πλέῃ πρὸς τὸ Τινταγκέλ. Ἐφαίνετο εἰς τὸν Τριστάνον πῶς ἕνα βάτο θεριωμένο μὲ μυτερὰ ἀγκάθια, μὲ ἄνθη εὐώδη ἐβύθιζε τὰς ρίζας του εἰς τὸ αἷμα τῆς καρδιᾶς του, καὶ μὲ δεσμοὺς δυνατοὺς ἔδενε μὲ τὸ ὡραῖο κορμὶ τῆς Ἰζόλδης τὸ σῶμα του εἰς τὸν στοχασμόν του καὶ τὴν ἐπιθυμίαν του. Ἐσυλλογίζετο: «Ἀνδρέτος, Ντενοάλεν, Γκενελὸν καὶ Γκονδοῖν πανοῦργοι ποῦ μ' ἐκατηγορούσατε ὅτι ἐποφθαλμιοῦσα τὸν τόπον τοῦ βασιλέως Μάρκου, ἄ! εἶμαι χειρότερος ἀκόμα καὶ δὲν ἐποφθαλμιῶ τὸν τόπον του! Ἀγαπημένε θεῖε, ποῦ μ' ἀγάπησες ὀρφανὸν καὶ πρὶν ἀκόμη ἀναγνωρίσῃς τὸ αἷμα τῆς ἀδελφῆς σου Μαργαρίτας, σὺ ποῦ μ' ἔκλαιες τρυφερά, ὅταν τὰ χέρια σου μ' ἔφερναν στὴ βάρκα χωρὶς κουπιὰ καὶ πανί, ἀγαπημένε μου θεῖε, γιατί νὰ μὴ διώξῃς ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέρα ἀκόμη τὸ παλιόπαιδο ποῦ ἦλθε νὰ σὲ προδώσῃ; Ἄ! τί ἐσκέφθηκα; Ἡ Ἰζόλδη εἶνε γυναῖκα σου, κ' ἐγὼ ὑποταχτικός σου. Ἡ Ἰζόλδη εἶνε γυναῖκα σου, κ' ἐγὼ παιδί σου. Ἡ Ἰζόλδη εἶνε γυναῖκα σου καὶ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ μ' ἀγαπᾷ.»

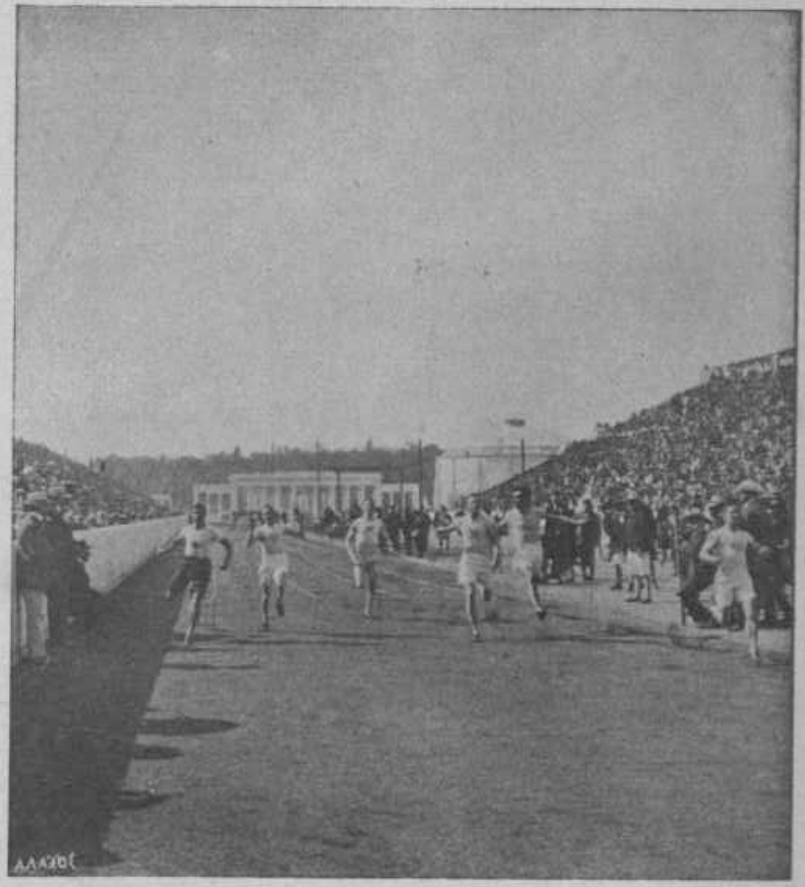
Ἡ Ἰζόλδη ὅμως τὸν ἀγαποῦσε. Ἤθελε νὰ τὸν μισήσῃ, ὅμως δὲν τὴν εἶχε αἰσχρὰ περιφρονήσει; Ἤθελε νὰ τὸν μισῇ, καὶ δὲν ἠμποροῦσε.

Ἡ Μπρανζιὲν τοὺς παρετήρει μὲ ἀγωνίαν, κ' ἐβασανίζετο ἀκόμη περισσότερον διότι μόνη αὐτὴ ἐγνώριζε τὸ κακὸν ποῦ τοὺς εἶχε κάμει. Ἐπὶ δύο ἡμέρας τοὺς παρετήρησε, τοὺς εἶδε ν' ἀπορρίπτουν κάθε τροφὴν κάθε ποτόν· νὰ περιφρονοῦν κάθε παρηγορίαν, νὰ ζητοῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον σὰν τυφλοὶ ποῦ βαδίζουν ψηλαφητεί, δυστυχεῖς ὅταν ἔλυωναν μακριὰ ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, πιὸ δυστυχεῖς ἀκόμη, ὅταν ἐπλησιάζοντο.

Τὴν τρίτην ἡμέραν, καθὼς ὁ Τριστάνος ἤρ-

ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ 1906 — ΑΛΜΑ ΑΠΔΟΤΗ ΜΕΤΑ ΦΟΡΑΣ — ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΗΣ Μ. ΠΡΙΝΣΤΑΪΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ — ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ Χ. ΔΑΛΔΑΠΟΡΤΑ

ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ 1906 — ΔΡΟΜΟΣ ΕΚΑΤΟΝ ΜΕΤΡΩΝ — ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΗΣ Α. ΧΑΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ — ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ Χ. ΔΑΛΔΑΠΟΡΤΑ

χετο πρὸς τὸ μέρος ὀρθωνόμενος ἐπάνω εἰς τὴν γέφυραν τοῦ πλοίου ὅπου ἦτον καθισμένη ἡ Ἰζόλδη, ἡ Ἰζόλδη τὸν εἶδε νὰ πλησιάζῃ καὶ τοῦ εἶπε ταπεινά:

«Ἔλα, αὐθέντα.

— Βασίλισσα, εἶπεν ὁ Τριστάνος, γιατί μὲ ὠνόμασες αὐθέντην; Μήπως δὲν εἶμαι ὁ πιστός σου καὶ ὁ ὑποτακτικός σου νὰ σὲ ὑπηρετῶ καὶ νὰ σ' ἀγαπῶ κυρὰ καὶ βασίλισσά μου;»

Ἡ Ἰζόλδη ἀπήντησε:

«Ὄχι, τὸ ξέρεις πῶς εἶσαι σὺ αὐθέντης μου καὶ κύριός μου. Τὸ ξέρεις ὅτι ἡ δύναμίς σου μὲ κυριαρχεῖ καὶ ὅτι εἶμαι σκλάβα σου. Ἄ! γιατί νὰ γιατρέψω τὶς πληγὲς τοῦ πληγωμένου μάγου ἄλλοτε; Γιατί νὰ μὴν ἀφήσω νὰ χαθῇ ὁ φονιᾶς τοῦ θηρίου μέσα στὰ χόρτα τοῦ τέλματος; Γιατί νὰ μὴν καταφέρω ἐπάνω του, ὅταν ἦτον στὸ λουτρό, τὸ σπαθὶ ποῦ εἶχα ὑψώσει; Ἀλλοίμονον! δὲν ἤξερα τότε ὅτι ξέρω σήμερα!

— Ἰζόλδη, τί ξέρεις λοιπὸν σήμερα, τί λοιπὸν σὲ βασανίζει;

— Ἄ! Ὅ,τι ξέρω μὲ βασανίζει, καὶ ὅ,τι βλέπω. Ὁ οὐρανὸς αὐτὸς μὲ βασανίζει καὶ ἡ θάλασσα αὐτή, καὶ τὸ σῶμα μου, καὶ ἡ ζωή μου!»

Ἔβαλε τὸ χέρι της ἐπάνω στὸν ὦμον τοῦ Τριστάνου· δάκρυα ἔσβυσαν τὴν λάμψιν τῶν ματιῶν του, τὰ χείλη του ἔτρεμαν. Ἐπανέλαβε:

— Ἀγαπημένη μου, τί εἶνε λοιπὸν ποῦ σὲ βασανίζει;

Ἀπήντησε:

«Ἡ ἀγάπη σου».

Ἔπειτα ὁ Τριστάνος ἀπίθωσε τὰ χείλη του ἐπάνω 'ς τὰ δικά της.

Ἀλλὰ καθὼς διὰ πρώτην φορὰν οἱ δύο τους ἀπέλαυαν τὴν ἀγάπην τους, ἡ Μπρανζιέν, ποῦ τοὺς παρατηροῦσε, ἔβαλε φωνὴν καὶ τεντώνοντας τὰ χέρια, μὲ τὴν ὄψιν γεμάτην δάκρυα, ἔπεσε εἰς τὰ πόδια τους.

«Δυστυχισμένοι! Σταματήσετε, καὶ ἐπιστραφῆτε ἂν ἠμπορῆτε! Ἀλλὰ ὄχι, ὁ δρόμος εἶνε χωρὶς ἐπιστροφήν, τόρα πλέον ἡ δύναμις τῆς ἀγάπης σᾶς τραβᾷ καὶ ποτὲ δὲν θὰ δοκιμάσετε χαρὰν χωρὶς θλῖψιν μαζί. Εἶνε τὸ μαγικὸ κρασὶ ποῦ σᾶς κατέχει, τὸ ποτὸν τῆς ἀγάπης ποῦ ἡ μητέρα σου, Ἰζόλδη, μοῦ ἐμπιστεύθη. Μόνος ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος ἔπρεπε νὰ τὸ πιῇ μαζί σου. Ἀλλὰ ὁ Πειρασμὸς μᾶς ἔπαιξε καὶ τοὺς τρεῖς καὶ ἀδειάσατε ἐσεῖς οἱ δυὸ τὸ ποτῆρι. Ἀγαπημένε μου Τριστάνε, ἀγαπητή μου Ἰζόλδη, γιὰ τὸ κακὸ ποῦ σᾶς ἔκαμα σᾶς χαρίζω τὴν ζωήν μου νὰ τὴν κάμετε ὅ τι θέλετε. Ἐξ αἰτίας μου ἤπιατε στὸ καταραμένο ποτῆρι τὴν ἀγάπην καὶ τὸν θάνατον!»

Οἱ ἀγαπημένοι περιεπτύχθησαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον· εἰς τὰ ὡραῖα κορμιά τους ἐφρικιοῦσεν ὁ πόθος καὶ ἡ ζωή. Ὁ Τριστάνος εἶπε:

«Ἂς ἔλθῃ λοιπὸν ὁ θάνατος!»

Καὶ ὅταν ἦλθε ἡ νύκτα ἐπάνω εἰς τὸ καράβι ποῦ σκιροῦσε ὁρμητικώτερον πρὸς τὴν γῆν τοῦ βασιλέως Μάρκου, ἑνωμένοι διὰ παντός, ἀφέθησαν εἰς τὴν ἀγάπην τους.

[Ἀκολουθεῖ]

Μετάφρ. Α. Κ. JOSEPH BÉDIER

Ο ΑΓΙΟΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου ἐν Καλιφορνίᾳ συνεκίνησεν ὁλόκληρον τὸν κόσμον καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς δημοσίευσιν πλείστων ἄρθρων περιγραφόντων τὴν ἱστορίαν τῆς δυστυχοῦς πλουτοπαραγωγοῦ πόλεως. Ἀπὸ τὰς περιγραφὰς ταύτας τοῦ Ντεκορί, τοῦ Jules Huret καὶ τόσων ἄλλων ἀκόμη φαίνεται ὅτι ὁ Ἅγιος Φραγκῖσκος ἦτο ἀπὸ τὰς θαυμασιωτέρας πόλεις τοῦ κόσμου, ἡ δὲ ἄφιξις διὰ θαλάσσης εἰς αὐτὴν παρουσίαζεν ἕνα τῶν πλέον ἐπιβλητικῶν καὶ μεγαλοπρεπῶν θεαμάτων τὰ ὁποῖα δύναταί τις νὰ ὀνειροπολήσῃ. Ἐφ' ὅσον τὸ ἀτμόπλοιον προχωρεῖ πρὸς τὸν λιμένα, λέγει ὁ Ντεκορί, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ πόλις ὡς ἄλλη Βενετία ἐξέρχεται τῶν ὑδάτων καὶ διαγράφεται μεγαλοπρεπὴς ὡς Ὠκεανὶς ἐνώπιον τοῦ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἀποβιβαζόμενος κατόπιν ὁ ξένος εἰς τὴν ἀποβάθραν καὶ διερχόμενος τὸν εὐρύχωρον καὶ ὡραῖον σταθμὸν εἰσέρχεται ἀμέσως εἰς τὸν κεντρικώτερον δρόμον τῆς πόλεως, τὴν μεγάλην αὐτὴν βιομηχανικὴν ἀρτηρίαν ἐντὸς τῆς ὁποίας συγκεντροῦται ἡ ζωὴ καὶ ἡ εὐθυμία καὶ ὅπου ἔκπληκτος ὁ ξένος βλέπει τὴν γέννησιν μιᾶς ὅλως διόλου νέας φυ-

Ν. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΘΟΒΟΛΙΑΝ

λῆς. Οἱ ἄνδρες ὀλιγώτερον Ἀγγλοσάξωνες, αἱ γυναῖκες λεπτόταται μὲ βάδισμα θελκτικόν, ἀμφιέσεις κομψάς, πρόσωπα γελαστὰ καὶ μάτια ὁλόμαυρα.

Κατὰ τὸ 1848 ὁ Ἅγιος Φραγκῖσκος δὲν ἦτο παρὰ ἕνα μικρὸν χωρίον τὸ ὁποῖον εἶχε μόνον πεντήκοντα ἑπτὰ πλινθοκτίστους οἰκίας σιεγαζούσας μόλις ὀκτακοσίους κατοίκους. Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ὅμως ἡ πόλις ἠρίθμει πλέον τῶν τετρακοσίων χιλιάδων.

Ἕνας Μορμῶνος ὀνόματι Μάρσαλ ἀνεκάλυψε τὴν πρώτην χρυσοφόρον κοίτην ἀποξηράνας μικρὸν ῥυάκιον. Ὅταν ἡ εἴδησις αὕτη ἐγνώσθη εἰς τοὺς κατοίκους, δὲν ἔμεινεν ἄνθρωπος εἰς τὸ χωρίον ἀλλ' ὅλοι ἔκλεισαν τὰ σπίτια των καὶ ἔσπευσαν μὲ πτύα εἰς τὰ χέρια πρὸς τὸ χρυσοφόρον ῥυάκιον. Ἡ δίψα τοῦ χρυσοῦ ἦτο τοιαύτη ὥστε οἱ στρατιωτικοὶ φύλακες τῶν πέριξ χωρίων ἐγκατέλειψαν ἀμέσως τὰς θέσεις των καὶ μὲ τὰς λόγχας των ἤρχισαν ν' ἀνασκάπτουν τὰς κοίτας τῶν ῥυακίων. Οἱ ναυτικοὶ οἱ ὁποῖοι ἔφθανον εἰς τὸν λιμένα, ἐμιμήθησαν καὶ αὐτοὶ τοὺς στρατιώτας. Τοιουτοτρόπως ὅλοι των συνέλεγον χρυσὸν ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῷ μεταξὺ δὲν ἐμερίμνων περὶ τῆς παραγωγῆς, τὰ πράγματα τῆς πρώτης ἀνάγκης ἀνῆλθον εἰς τὸ ζενίθ τῆς ὑπερτιμήσεως. Ἕνα κρεμμύδι ἐστοίχιζε πέντε φράγκα, καὶ ἕνα κοιλὸν κουκιὰ πεντήκοντα. Οἱ ἰδιοκτῆται φορτηγῆς ἁμάξης διὰ δρόμον τριάκοντα χιλιομέτρων ἐζήτουν ὡς ἀγώ-

γιον ἑκατὸν φράγκα καὶ εἶνε πλέον ἢ γεγονὸς ὅτι ἕνα ψάθινον καπέλον ἐπωλήθη ἀντὶ τριακοσίων πεντήκοντα φράγκων. Ἐπίσης αἱ κεναὶ φιάλαι τὰς ὁποίας σήμερον ἀγοράζομεν ἀντὶ δέκα ἢ δεκαπέντε λεπτῶν, ἐπωλοῦντο ἀντὶ εἴκοσι πέντε φράγκων διότι ἐντὸς αὐτῶν ἔθετον τοὺς κόκκους τοῦ χρυσοῦ. Τὸ χείριστον ὅλων ἦτο ὅτι αἱ δολοφονίαι ἦσαν εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν διότι οἱ στρατιῶται τοὺς ὁποίους ἡ Ἀμερικανικὴ Κυβέρνησις ἀπέστελλε πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως, ἐλιποτάκτουν μεταβαίνοντες εἰς τὰ χρυσωρυχεῖα.

***

Εἰς τὰ 1848 καθ' ὅλην τὴν Καλιφορνίαν ὁ πληθυσμὸς δὲν ὑπερέβαινε τὰς δεκατρεῖς χιλιάδας ψυχάς. Περὶ τὸ τέλος ὅμως τοῦ 1849 σχεδὸν ἐδεκαπλασιάσθη, καὶ οἱ προστρέχοντες ἐκεῖ ἀπὸ πάσης γωνίας γῆς ἀνέμενον τὴν οἰκοδομὴν τῶν οἰκημάτων περιοριζόμενοι νὰ διέρχωνται τὰς ἡμέρας ὑπὸ σκηνάς. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον τὰ ἔτη παρήρχοντο, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ πόλις τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου ἐπλουτίζετο. Εἰς τὸ 1852 τὸ μικρὸν χωρίον τοῦ 1848 ἠρίθμει τριάκοντα ἑπτὰ χιλιάδας κατοίκων καὶ εἶχε κάμει διακοσίων τριάκοντα ἑκατομμυρίων χρυσοῦ ἐξαγωγήν, ὁ δὲ πληθυσμὸς καθ' ὅλην τὴν Καλιφορνίαν ἀνήρχετο εἰς τριακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας κατοίκων ἐκ τῶν ὁποίων μόνον τὸ ἓν τρίτον ἀπησχολεῖτο εἰς τὰ μεταλλεῖα, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς τὴν ἀνέγερσιν οἰκιῶν καὶ εἰς ἄλλου εἴδους ἐπαγγέλματα.

Ὁ Jules Huret λέγει εἰς τὸ περὶ Ἀμερικῆς βιβλίον του, ὅτι οἱ κτῆσται ἐπληρώνοντο εἰς τὴν Καλιφορνίαν ἀντὶ ἑξήκοντα φράγκων τὴν ἡμέραν. Τὸ αὐτὸ ἡμερομίσθιον εἶχον ἐπίσης καὶ οἱ ξυλουργοί, οἱ λατόμοι καὶ οἱ σιδηρουργοί. Μόνον οἱ ῥάπται καὶ πιλοποιοὶ ἐπληρώνοντο εὐθηνότερον ἀλλ' ὄχι ἔλαττον τῶν εἴκοσι πέντε φράγκων τὴν ἡμέραν. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὸ φαγητόν, ἦλοι ἔτρωγον εἰς τὰ ἑστιατόρια, ὅπου ἕνα νωπὸν αὐγὸν ἐπωλεῖτο ἀντὶ πέντε φράγκων, καὶ δύο γεώμηλα μὴ ὑπερβαίνοντα τὸ βάρος καὶ τὸ μέγεθος καρύου ἐστοίχιζον δύο καὶ ἥμισυ φράγκα.

Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὴν μίαν ἡμέραν ὡς τὴν ἄλλην ἐδημιουργοῦντο τεράστιαι περιουσίαι, τῶν ὁποίων ἡ ἀπαρχὴ φθάνει μέχρι τοῦ ἀπιστεύτου. Ὁ Huret λέγει, ὅτι ἕνας μαῦρος ἔσχε τὴν ἰδέαν νὰ κάμῃ τὸ ἐμπόριον τῶν γαλῶν διότι εἰς τὴν Καλιφορνίαν ὁ κόσμος ἐμαστίζετο ἀπὸ τοὺς ποντικούς. Χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, ὅταν παρετήρησε τὴν πληγὴν ταύτην, ἀνεχώρησε καὶ μετὰ πάροδον ἑβδομάδων τινῶν ἐπιστρέφει εἰς τὸν Ἅγιον Φραγκῖσκον μὲ ὁλόκληρον φορτίον ἀπὸ τὰ συμπαθῆ κατοικίδια ζῷα ἀνερχόμενα εἰς χίλια καὶ τὰ ὁποῖα ἐπώλησε ἀντὶ πεντακοσίων φράγκων ἕκαστον.

Ἕνας ἄλλος πάλιν, δικηγόρος αὐτὸς ἀπὸ τὸ Παρίσι, φθάσας τὸ 1849 εἰς τὸν Ἅγιον Φραγκῖσκον καὶ μὴ γνωρίζων τί νὰ κάμῃ, ἀπεφάσισε νὰ συλλέγῃ ἐκ τῶν δρόμων ὅλα τὰ ἄπλυτα ὑποκάμισα τὰ ὁποῖα οἱ κάτοικοι ἔριπτον διότι τὸ πλύσιμον ἐστοίχιζε περισσότερον παρ' ὅτι τὰ καινουργῆ. Τὸ πλύσιμον ἑνὸς ὑποκαμίσου ἐπληρώνετο δέκα φράγκα. Ὁ δικηγόρος λοιπὸν μὴ δυνάμενος νὰ συντάξῃ ἀγωγὰς εἰς ἕνα τοιοῦτον τόπον, ἐπελήφθη αὐτὸς τοῦ πλυσίματος καὶ σιδερώματος τῶν ὑποκαμίσων τὰ ὁποῖα μετεπώλει κατόπιν ὡς καινουργῆ. Ἀπέκτησεν οὕτω ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος ἀρκετὰς δεκάδας χιλιάδων δολλαρίων. Βραδύτερον τὰς διέθεσεν εἰς ἀγορὰν γηπέδων καὶ ἐξ αὐτῶν ἐγένετο βαθύπλουτος. Ἄλλος πάλιν, αὐτὸς ὑπάλληλος τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως, δὲν εἶχε πατήσει τὸ πόδι του ἀκόμη εἰς τὴν ξηρὰν ὅπου τοῦ προσέφεραν ὀγδοήκοντα χρυσᾶ φράγκα τὴν ἡμέραν διὰ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τοὺς ἐκεῖ χρυσωρύχους ὡς μάγειρος διότι ἐστεροῦντο ἑνὸς καλοῦ τοιούτου, καὶ ὡς ἔλεγον «ἕνας Γάλλος δὲν δύναται παρὰ νὰ γνωρίζῃ καλὴν μαγειρικήν». Ἕνας ἄλλος ἀπένταρος, συμβολαιογράφος ἐπίσης ἐκ Γαλλίας, μόλις ἔφθασεν εἰς τὸν Ἅγιον Φραγκῖσκον ἔγινε λοῦστρος, καὶ εἰς τὴν γωνίαν μιᾶς λέσχης ἀνέμενε μὲ τὸ κασελάκι του τοὺς πελάτας του. Ἕνας χρυσωρύχος τὸν ἐπλησίασε καὶ ἀφοῦ τοῦ ἐγυάλισε τὰ ὑποδήματα τὸν ἠρώτησε:

— Τί πρέπει νὰ δώσω;

Ὁ πρώην συμβολαιογράφος ἀπήντησε.

— Ὅ,τι θέλετε.

Ὁ πελάτης τοῦ ἔδωκε ἥμισυ δολλάριον, τιμὴν τὴν ὁποίαν ἀπεδέχθη δι' ὅλους τοὺς πελάτας καὶ ἤτις δὲν ἐβράδυνε νὰ τὸν καταστήσῃ πλούσιον διότι ἡ πελατεία του ηὔξησε καταπληκτικῶς ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος.

Σήμερον ὅλα αὐτὰ τὰ θαύματα ἀνήκουν εἰς τὸ παρελθόν.

ΠΕΛΕΑΣ ΑΙΑΚΙΔΗΣ

ΤΟ ΡΟΥΜΑΝΟΒΟΥΛΓΑΡΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ — ΥΠΟ ΘΕΜΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ "ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ,,

Μάθημα τρίτον. — Ἐρεχθεῖον. Προπύλαια, Ναὸς Ἀθηνᾶς Νίκης.

Ἂν ὁ Παρθενὼν ἀποτελῇ τὸ τέλειον δεῖγμα καὶ τὸ τέρμα τῆς ἐξελίξεως τοῦ δωρικοῦ ῥυθμοῦ, τὸ *Ἐρεχθεῖον* εἶναι τὸ ἄριστον μνημεῖον καὶ τὸ πρότυπον τοῦ ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν μορφήν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται *ἀττικουργὴς* καὶ διακρίνεται πρὸ πάντων εἰς τὸ σπειροειδὲς κόσμημα (= πλοχμὸς) τῆς βάσεως τῶν κιόνων.

Τὸ Ἐρεχθεῖον ἐνέχει τὴν χάριν, τὴν κομψότητα, τὴν εὐγένειαν τῆς ἐργασίας, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λεπτότητα τῆς κοσμήσεως εἰς βαθμὸν ἀνυπέρβλητον· ὁ Παρθενὼν ἔχει κύρια καλαισθητικὰ στοιχεῖα τὸ ὑψηλόν, τὸσοβαρόν, τὸ κόσμιον, τὸ ἰδανικόν, τὸ τέλειον.

Πανταχοῦ ἐπικρατεῖ εἰς τὸ Ἐρεχθεῖον ἡ εὐθεῖα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν καμπυλότητα τοῦ Παρθενῶνος· διὰ τοῦτο ἐκεῖνο μὲν τὸ ἐμιμήθησαν καὶ τὸ ἀντέγραψαν καὶ εἰς παλαιοὺς καὶ εἰς νεωτέρους χρόνους μέχρι σήμερον, ἐν ᾧ ὁ Παρθενὼν μένει ἀμίμητον ἔργον ἕνεκα τῶν πολυπλόκων ὑπολογισμῶν του καὶ διότι ἔχει κατασκευασθῆ μόνον διὰ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ συμφώνως πρὸς τὸν πέριξ ὁρίζοντα. Τὰ ἄλλα μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως ὑπηρετοῦν εἰς τὴν ἔξαρσιν τοῦ Παρθενῶνος, εἶναι ὅμως καὶ καθ' ἑαυτὰ αὐτοτελῆ

Ἰδίως ἡ ἔξοχος ἐκείνη θύρα τῆς βορείου στοᾶς τοῦ Ἐρεχθείου εἶναι ἀριστούργημα τέχνης, τὴν ἐμιμήθησαν δὲ καὶ τὴν ἀντιγράφουν μέχρι σήμερον.

Τὸ πολύπλοκον σχέδιον τοῦ Ἐρεχθείου ὀφείλεται εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῆς λατρείας πολλῶν θεῶν καὶ ἡρώων ἀπὸ παλαιοτάτης ἐποχῆς εἰς τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο μέρος.

Εἰς τὴν θέσιν του πρὶν κατασκευασθῇ, ὑπῆρχεν ἴσως μικρὸν περίφραγμα διὰ τὴν ἱερὰν ἐλαίαν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ διὰ τὸ «*σχῆμα τριαίνης*» μὲ τὴν θαλασσίαν πηγὴν τοῦ Ποσειδῶνος, ἔτι δὲ βωμοὶ εἰς διαφόρους θεοὺς καὶ ἥρωας.

Τὸ σχέδιον ἐτέθη πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Περικλέους· ὅταν δηλ. τῷ 438 π. Χ. καθιερώθη ὁ Παρθενών, ἐπρόκειτο νὰ μετακομισθῇ εἰς αὐτὸν τὸ ἱερὸν ξύλινον εἴδωλον τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος· ἀλλ' οἱ ὀρθόδοξοι τότε δὲν ἐπέτρεψαν τὴν μετακόμισιν καὶ ὁ Περικλῆς ἠναγκάσθη νὰ κατασκευάσῃ ἴδιον ναὸν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπου ἦσαν ὁ πρῶτος Ἑκατόμπεδος καὶ ὁ ναὸς τοῦ Πεισιστράτου.

Ἀλλὰ τὸ Ἐρεχθεῖον ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν καὶ ἐπροχώρησεν ἐπαισθητῶς τῷ 421 π. Χ. ἐπὶ Νικίου· ἐξερράγη ὅμως ὁ πόλεμος πάλιν καὶ ἔμειναν ἡμιτελές.

Τῷ 409 π. Χ. διωρίσθη ἐπιτροπὴ τῆς βουλῆς νὰ ἴδῃ τί ὑλικὸν ὑπάρχει καὶ τί ἀπαιτεῖται πρὸς περάτωσιν τοῦ ναοῦ. Τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς ἔχομεν ἐν ἐπιγραφῇ, ἡ ὁποία σήμερον εὑρίσκεται ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ. Τῷ 408 π. Χ. εἶχε τελειώσει τὸ ὅλον. Ἀλλὰ τῷ 406 ἐκάη τὸ ἐσωτερικὸν χωρὶς βεβαίως νὰ πάθῃ σοβαρὰς βλάβας τὸ κτίριον· μόλις δὲ τῷ 395/4 π. Χ. ἐπεσκευάσθη τελείως· κατὰ περίεργον σύμπτωσιν εὑρέθη ἐπιγραφὴ περιέχουσα τὴν ἔκθεσιν καὶ τῶν γενομένων τότε ἐπισκευῶν.

Ἡ κυρία εἴσοδος εἶναι ἐκ τῆς ὡραιοτάτης βορείου στοᾶς, εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τῆς ὁποίας ὑπάρχει κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην ἡ πηγὴ καὶ τὰ ἴχνη τῆς τριαίνης τοῦ Ποσειδῶνος.

Μετὰ τὴν εἴσοδον, δεξιὰ μὲν ἦτο βωμὸς τοῦ Ἐρεχθέως - Ποσειδῶνος, τοῦ ἥρωος Βούτου καὶ τοῦ Ἡφαίστου, τοιχογραφίαι δὲ μὲ σκηνὰς ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Βουταδῶν, ἀριστερὰ δὲ τὸ διαμέρισμα τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος, ὅπου τὸ ἀρχαῖον εἴδωλον καὶ ὁ λύχνος τοῦ Καλλιμάχου, καίων κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ νύκτα ἀδιακόπως.

Ἡ στοὰ τῶν Καρυατίδων ὀνομάζεται εἰς τὴν ἐπιγραφὴν «πρόστασις ἡ πρὸς τῷ Κεκροπίῳ», αὐταὶ δὲ αἱ Καρυάτιδες «κόραι». Κεκρόπιον ἐλέγετο, διότι ὑπ' αὐτὸ ὑπῆρχεν ὁ τάφος τοῦ Κέκροπος, ὅστις ἐσώθη ἐν μέρει ἐντός, πλησίον τῆς ἐσωτερικῆς κλίμακος. Αἱ δὲ Καρυάτιδες μὲ τὸ ἑορταστικὸν ἔνδυμα, τὴν πλουσίαν κόσμησιν καὶ τὸ σεμνὸν ἦθος ἀντικαθιστοῦν τοὺς κίονας τῆς στοᾶς, ὅπως καὶ εἰς ἀρχαϊκὸν οἰκοδόμημα τῶν Δελφῶν, ἐσχάτως ἀνακαλυφθέν, βλέπομεν γυναῖκας εἰς θέσιν κιόνων.

Εἰς τὸ δυτικὸν μέρος δὲν ἐσώθη τίποτε σχεδόν· ἦτο ὕπαιθρον, διότι ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἡ ἱερὰ ἐλαία, καὶ ἐλέγετο «Πανδρόσειον», ἀνταποκρίνεται δὲ πρὸς τὴν ἀνατολικὴν στοάν.

Τὸ Ἐρεχθεῖον ὡς λεπτοφυέστερον ὑπέστη πολλὰς καταστροφὰς καὶ χωρὶς ἐκρήξεις πυρίτιδος, ὅπως συνέβη εἰς τὸν Παρθενῶνα. Κατὰ τὰ ἔτη 1800 - 1852 ὑπέστη τὰς μεγαλειτέρας βλάβας.

Ἐπεσκευάσθη δὲ τῷ 1838 - 1846, ὅτε ἐτέθη μία μὲν γυψίνη Καρυᾶτις εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀφαιρεθείσης ὑπὸ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Ἔλγιν, ἑτέρα δὲ μαρμαρίνη εἰς τὴν θέσιν ἄλλης, ἡ ὁποία εἶχεν ἐξαφανισθῆ.

Καὶ μέχρι σήμερον διαρκοῦν αἱ ἐπισκευαὶ τοῦ κομψοῦ μνημείου.

Τὰ δὲ *Προπύλαια* κατεσκευάσθησαν ἐντὸς ἓξ ἐτῶν εὐθὺς μετὰ τὸν Παρθενῶνα, ἤτοι τῷ 437 - 431 π. Χ. Ὁ ἀρχιτέκτων αὐτῶν *Μνησικλῆς* διακρίνεται ὡς ἄνθρωπος μεγίστου πνεύματος, τολμηρότατος, ἀντάξιος καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα ἀνώτερος τοῦ Ἰκτίνου. Διότι οἱ σωθέντες κίονες δεικνύουν οἱ μὲν δωρικοὶ τελειότητα ὅσην καὶ οἱ τοῦ Παρθενῶνος, οἱ δὲ ἰωνικοὶ κάλλος ἀξιοθαύμαστον διὰ τὴν ἁπλότητα καὶ ἀσφάλειαν εἰς τὴν διάταξιν τῶν γραμμῶν των· οἱ τοῦ Ἐρεχθείου εἶναι πολυτελέστεροι καὶ κομψότεροι.

Ἐπίσης ἡ συμμετρία τῆς μέσης ἰδίως στοᾶς τῶν Προπυλαίων μὲ τὰς πέντε πύλας καὶ τὰ δύο ἀετώματα (ἄνευ γλυπτῶν παραστάσεων), ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐσωτερικὸν ἔξεῖχε κατὰ δύο μέτρα, ἡ ὡραία ἀνάμιξις τοῦ δωρικοῦ καὶ ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ, ὡς καὶ τοῦ μέλανος ἐλευσινίου λίθου ἐσωτερικῶς διὰ τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ πάλλευκον μάρμαρον, καὶ ἡ καμπυλότης τῶν γραμμῶν ἐξαίρουν τὸν ἀρχιτέκτονα εἰς σημεῖον πολὺ ὑψηλόν. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι ἐκαυχῶντο δικαίως διὰ τὰ Προπύλαια ταῦτα.

Τὰ Προπύλαια δεικνύουν εἰς πολλὰ μέρη ὅτι ἔμειναν ἡμιτελῆ καὶ ὅτι τὸ ἀρχικὸν των σχέδιον ἦτο πολὺ μεγαλείτερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον τοῦ ἐκτελεσθέντος.

Ἡ βόρειος πλευρὰ των περιεῖχεν ἐντὸς πίνακας ἐξηρτημένους μὲ γραφὰς τοῦ Πολυγνώτου ἐκ τοῦ ἡρωϊκοῦ καὶ τρωϊκοῦ κύκλου.

Ἐπὶ αἰῶνας ἵστατο τὸ ἔργον τοῦ Μνησικλέους μεγαλοπρεπὲς καὶ τέλειον, ἕως ὅτου τῷ 1645 (ἢ 1656) ἔπεσε κεραυνὸς κατὰ τὴν νύκτα ἐντὸς αὐτῶν χρησιμευόντων τότε ὡς πυριτιδαποθήκης καὶ κατεστράφησαν κατὰ τὸ πλεῖστον.

Ὁ δὲ κομψότατος ναΐσκος τῆς *Ἀθηνᾶς Νίκης* ἤρχισε νὰ σχεδιάζεται περὶ τὸ 450 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Καλ-

Τὸ Ἐρεχθεῖον ὅπως ἦτο εἰς τὴν ἀρχαιότητα βλεπόμενον ἐκ τῆς ΒΔ πλευρᾶς. Κατὰ τὴν πιθανὴν ἀναπλήρωσιν τοῦ Ἰνγουδ.

λικράτους, ἀλλὰ μόλις τῷ 421 π. Χ. ἤχθη εἰς πέρας, τῷ 409 π. Χ. πιθανῶς κατεσκευάσθη περὶ τὴν δυτικήν, τὴν νοτίαν καὶ τὴν βορείαν πλευρὰν ὁ θριγκὸς μὲ τὰς ἀναγλύφους πλάκας τῶν Νικῶν, τὰς ὁποίας θαυμάζομεν, ἰδίως τὴν περίφημον ἐκείνην, τὴν δένουσαν τὸ σανδάλιόν της.

Ὁ ναΐσκος εἶναι τετράστυλος ἀμφιπρόστυλος (δηλ. ἔχει τέσσαρας μονολίθους κίονας εἰς τὴν ἐμπροσθίαν καὶ τέσσαρας εἰς τὴν ὀπισθίαν πλευράν) ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, τοῦ ὁποίου εἶναι ὡραῖον δεῖγμα.

Οἱ τοῖχοι ἐντὸς ἔφερον γραφάς, ὑπῆρχε δὲ εἰς τὸ μέσον τοῦ σηκοῦ ἄγαλμα Ἀθηνᾶς Νίκης χωρὶς πτέρυγας διὰ νὰ μὴ δύναται νὰ πετάξῃ καὶ ἐγκαταλείψῃ τὰς Ἀθήνας.

Ἐπάνω καὶ εἰς τὰς τέσσαρας πλευρὰς φέρει ζωφόρον σωθεῖσαν κατὰ τὸ πλεῖστον· εἰς τὴν ἀνατολικὴν παρίσταται συνέλευσις τῶν θεῶν, εἰς τὴν βορείαν, ἡ ὁποία ἀντικρύζει τὴν ὁδὸν τοῦ Μαραθῶνος, ἡ μάχη τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν ἐν Μαραθῶνι, εἰς τὴν δυτικήν, ἡ ὁποία βλέπει πρὸς τὴν ὁδὸν τῶν Θηβῶν, ἡ μάχη τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν καὶ τῶν Θηβαίων ἐν Πλαταιαῖς, καὶ εἰς τὴν νοτίαν μάχη τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν, ἀνάμνησις τῆς νίκης τῆς Σαλαμῖνος, τὴν ὁποίαν ἀντικρύζει.

Ἔμπροσθεν τοῦ ναΐσκου ὑψοῦτο μεγαλοπρεπὴς ἐπιμήκης καὶ οὐχὶ ὑψηλὸς βωμός.

Τῷ 1684 κατέρριψαν τὸν ναΐσκον οἱ Τοῦρκοι διὰ νὰ ὀχυρώσουν προμαχῶνα, διότι ἐπέκειτο ἡ εἰσβολὴ τοῦ περιφήμου Μοροζίνη, μόλις δὲ κατὰ τὴν 30 Μαρτίου τοῦ 1835 ἐρρίφθη ὁ προμαχὼν καὶ κατεσκευάσθη μὲ τὸ σῶον σχεδὸν ὑλικόν του (διότι οἱ ἄνθρωποι τοῦ Ἐλγίνου εἶχον ἤδη ἀφαιρέσει τμήματα τῆς ζωφόρου κείμενα ἐπί τινος οἰκίας) ὁ ναός, ὅπως τὸν βλέπομεν σήμερον.

Μάθημα τέταρτον. — ***«Θησεῖον», Ἀρχαία Ἀγορά, Ἄρειος Πάγος.***

Ἡ ὀνομασία «*Θησεῖον*», ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τὸ ἄριστα σῳζόμενον μνημεῖον ἐξ ὅλου τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου, προέρχεται ἐκ τῶν Ciceroni τοῦ 15ου μ. Χ. αἰῶνος. Ἡ σωτηρία τοῦ μνημείου τούτου ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι μετεβλήθη ἐνωρὶς εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀκαμάτη.

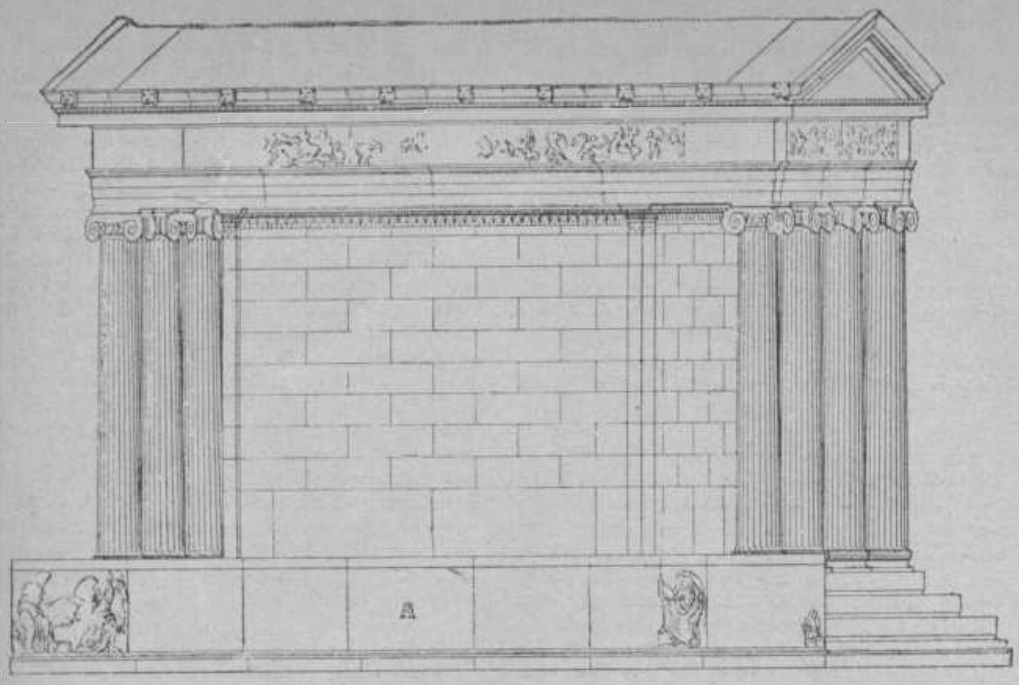
Ὅτι δὲν πρόκειται διὰ τὸ περίφημον *Θησεῖον*, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν ὁ Κίμων διὰ νὰ θέσῃ τὰ ὀστᾶ τοῦ Θησέως τὰ μετακομισθέντα ἐκ τῆς Σκύρου, εἶναι βέβαιον. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ παρὼν ναὸς εἶναι τὸ «*Ἡφαιστεῖον*», ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον ἀγάλματα λατρείας ὁ περίφημος χωλὸς Ἥφαιστος καὶ ἡ Ἀθηνᾶ Ἡφαιστία ἔργα τοῦ Ἀλκαμένους.

Ὁ ναὸς εἶναι ἑξάστυλος περίπτερος, σύγχρονος καὶ ὀλίγον νεώτερος τοῦ Παρθενῶνος, πλέον τοῦ ἡμίσεος μικρότερος ἀπὸ αὐτόν (μῆκος αὐτοῦ 31,85μ. πλάτος 13,85 ὕψος κιόνων 6, 88). Ἐννοεῖται ὅτι ὑπολείπεται πολὺ ὡς πρὸς τὴν τέχνην ἀπὸ τοῦ ἀριστουργήματος τοῦ Ἰκτίνου, διότι ἐν σχέσει πρὸς αὐτὸ εἶναι βαρὺ καὶ στρυφνὸν ἔργον. Ἔχει ὅμως τὴν καμπυλότητα τῶν γραμμῶν καὶ ἀποτελεῖ σύνολον ἐπιβάλλον καὶ ἱκανῶς ὡραῖον· πόσον ὅμως διάφορος θὰ ἦτο ὁ Παρθενών, ἂν ἐσῴζετο ὡς ὁ ναὸς αὐτός!

Ἐκ τῶν μετοπῶν του φέρουν ἀναγλύφους παραστάσεις μόνον 18, ἐν ᾧ αἱ ἄλλαι 50 ἦσαν ἁπλαῖ. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν εἰς δέκα μετόπας παρίστανται ἆθλοι τοῦ Ἡρακλέους (ἐκ δεξιῶν τοῦ θεατοῦ· 1) μῆλα Ἑσπερίδων· 2) Γηρυόνης τρισώματος πληγωμένος· 3) Ἡρακλῆς τοξεύων τὸν προηγούμενον· 4) Ζώνη Ἱππολύτης· 5) Κέρβερος· 6) Ἵπποι Διομήδους· 7) Ἐρυμάνθιος Κάπρος· 8) Κερυνῖτις ἔλαφος· 9) Λερναία Ὕδρα· 10) Λέων Νεμέας), εἰς δὲ τὴν ἀνατολικὴν γωνίαν τῆς βορείας καὶ νοτίας πλευρᾶς ὀκτὼ ἆθλοι τοῦ Θησέως (εἰς τὴν βορειαν ἐξ ἀριστερῶν 1) Θησεὺς-Προκρούστης· 2) Πάλη πρὸς Κερκυόνα· 3) Θησεὺς-Σκίρων· 4) Κρομμυωνία ὗς — εἰς τὴν νοτίαν ἐκ δεξιῶν· 5) Θησεὺς - Μινώταυρος· 6) Μαραθώνιος ταῦρος· 7) Φόνος Περιφήτου· 8) Θησεὺς - Σίνις). Αἱ μετόπαι αὗται πρὸ 150 περίπου ἐτῶν ἐσῴζοντο τελείως σχεδόν, καθὼς δεικνύουν αἱ ἰχνογραφίαι τοῦ ἀντιγράψαντος αὐτὰς Stuart.

Περὶ τὴν στοὰν τοῦ ναοῦ παρίσταται ζωφόρος εἰς τὰς στενὰς μόνον πλευράς· καὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν μάχη τῶν ὀπαδῶν τοῦ Θησέως πρὸς τοὺς Παλλαντίδας καὶ ἀγωγὴ αἰχμαλώτων ἐνώπιον τῶν καθημένων θεῶν, εἰς δὲ τὴν δυτικὴν Κενταυρομαχία.

Αἱ παραστάσεις αὗται δεικνύουν ἔκτακτον ζωὴν καὶ σφοδρότητα εἰς τὰς κινήσεις, πολὺ διάφορον ἀπὸ τὰς

Ὁ Ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως βλεπόμενος ἐκ τῆς Β πλευρᾶς. Κατὰ τὴν ὀρθὴν συμπλήρωσιν Ρόσς, Σάουμπερτ, Χάνσεν.

ὁμοίας τοῦ Παρθενῶνος· τινὲς ὅμως μετόπαι εἶναι κενώτατοι καὶ ἄτεχνοι.

Ὁ λόφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κεῖται ὁ ναός, ὠνομάζετο «Ἀγοραῖος Κολωνὸς» κατέχων τὸ δυτικὸν τέρμα τῆς *Ἀρχαίας Ἀγορᾶς*· αὕτη ἐξετείνετο ἐκ τῶν ἀνατολικῶν προπόδων τοῦ λόφου μέχρι τῆς στοᾶς τοῦ Ἀττάλου ἀφ' ἑνός, καὶ μέχρι τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀφ' ἑτέρου. Δυστυχῶς ἡ Ἀρχαία Ἀγορὰ τῶν Ἀθηνῶν κρύπτεται σήμερον ὑπὸ οἰκίσκους κτισθέντας παρὰ τὸ σωτήριον σχέδιον τοῦ Λουδοβίκου Ρόσς, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοῦ 1834 διεμαρτύρετο συμβουλεύων νὰ ἐμποδισθῇ ἡ κτίσις οἰκιῶν ἐκεῖ. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ χώρου ἐκείνου εἶναι ἀπαραίτητος, θὰ ἀποκαλύψῃ δὲ τὸ θαυμασιώτατον καὶ ἱστορικώτατον τμῆμα τῆς ἀρχαίας πόλεως.

Ὁ δὲ βράχος τοῦ *Ἀρείου Πάγου* ὕψους 115 μ. εἶναι σημαντικώτατος, διότι συγκεντρώνει στοιχεῖα τῆς παλαιοτάτης λατρείας τῶν Ἀθηνῶν· ὠνομάσθη Ἄρειος ἢ διότι ἐδικάσθη ὁ Ἄρης ὑπὸ τῶν θεῶν ὡς φονεύσας τὸν υἱὸν τοῦ Ποσειδῶνος Ἁλιρρόθιον, διότι ἀπήγαγε τὴν κόρην τοῦ Ἄρεως Ἀλκίππην, ἢ διότι (κατὰ τὸν Αἰσχύλον) αἱ Ἀμαζόνες, ἀφ' οὗ «ἀντεπύργωσαν» αὐτόν, ἐθυσίασαν διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν Ἄρην.

Φαίνεται ὅτι εἰς παλαιοτάτους χρόνους ἐδίκαζον ἐνταῦθα οἱ βασιλεῖς ἢ οἱ ἐξέχοντες πολῖται, τοὺς φόνους ἰδίως, καὶ ἐκ τούτων ἀνεπτύχθη τὸ περίφημον δικαστήριον τῶν Ἀρεοπαγιτῶν ἢ τῆς ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλῆς. Εἰς ἱστορικὴν ὅμως ἐποχήν, τοὐλάχιστον ἀπὸ τοῦ Δημοσθένους, ἐδίκαζεν εἰς τὴν Βασίλειον Στοὰν τῆς Ἀγορᾶς.

Ὥστε τὰ λεγόμενα ὅτι ἐδίκαζον ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐπὶ τοῦ βράχου καὶ ὅτι ὑπῆρχε «λίθος ὕβρεως» καὶ «λίθος Ἀναιδείας» ἢ εἶναι μυθικαὶ παραδόσεις, ἢ συνέβαινον ὄχι εἰς ἱστορικοὺς χρόνους. Τοὐλάχιστον τὰ σωθέντα ἴχνη δὲν βεβαιώνουν τίποτε ἀπ' αὐτά, ἐκτὸς μόνον τοῦ ὅτι ὑπῆρχον ἐκεῖ βωμοὶ ἐκ παλαιῶν χρόνων, τῆς Ἀθηνᾶς Ἀρείας κ. ἄ.

Εἰς μίαν σχισμὴν πρὸς Α. τοῦ βράχου ὑπῆρχε τὸ ἱερὸν τῶν Εὐμενίδων ἢ Ἐριννύων ἢ Σεμνῶν Θεῶν· εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ὁμωνύμου ἰδίως τραγῳδίας τοῦ Αἰσχύλου καὶ δεικνύει ὅτι τὴν ἀγρίαν αὐτοδικίαν τῶν πρωτογενῶν χρόνων, τὴν ὁποίαν ἐκπροσωποῦν αἱ Ἐριννύες ἀντικατέστησεν ὁ νόμος, ἡ δικαία ἐξέτασις καὶ τιμωρία, τοῦ ἐκπολιτισθέντος ἀνθρώπου, ἀντιπροσωπευομένη ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν Θεῶν καὶ τῆς ἀριστοκρατικῆς Βουλῆς τοῦ ἱερωτάτου δικαστηρίου.

Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι περίφημος ἡ ὁμιλία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου τῷ 54 π. Χ. Ἡ ἀνακοίνωσις αὕτη τῶν νέων ἰδεῶν εἶχεν ἤδη γίνει ἐν τῇ Ἀγορᾷ ὑπὸ τοῦ Παύλου ἐνώπιον τοῦ πλήθους, εἰς δὲ τὸν Ἄρειον Πάγον ὡμίλησεν ἐνώπιον τῶν ἐκλεκτῶν ἀνθρώπων, ἰδίως τῶν φιλοσόφων· πρὸς ἀνάμνησιν τούτων ἱδρύθη ἐνωρὶς χριστιανικὸς ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, ΒΔ. τοῦ βράχου, τοῦ ὁποίου σῴζονται τὰ θεμέλια μέχρι σήμερον.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

«Μαργαρίτα Στέφα» Γρηγορίου Ξενοπούλου, μυθιστόρημα, Ἀθῆναι.—Ὁ «Κύκλωπας» Εὐριπίδη. Μετάφρασις Α. Πάλλη, Λιβερπουλ — «Σκιὲς» Δημητρίου Τανταλιδη, ποιήματα, Ἀθῆναι.

ΔΕΝ θὰ λησμονήσω ποτὲ τὴν ἀνυπομονησίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἐπερίμενα τὴν «Εἰκονογραφημένην Ἑστίαν» καθ' ἑβδομάδα διὰ νὰ διαβάσω τὴν «Μαργαρίταν Στέφα» τοῦ κ. Ξενοπούλου. Εἶνε πολλὰ χρόνια, δεκατρία— ὡς δεκατέσσαρα, καὶ φυσικὰ ἤμην πολὺ νέος τότε, ὥστε νὰ μὲ τραβᾷ ἕνα ἑλληνικὸν μυθιστόρημα ποῦ περιέγραφε μὲ τόσην δύναμιν τὴν ἐρωτικὴν ζωὴν δύο ἀνθρώπων μέσα 'ς τὸ μυρωμένο νησὶ τῆς Ζακύνθου. Δὲν πιστεύω ὅμως νὰ ἦτο αὐτὸ μόνον. Τὸν κ. Ξενόπουλον καὶ τότε τὸν ἐδιάβαζα μὲ τὴν ἰδίαν εὐχαρίστησιν ποῦ διαβάζω καὶ τώρα κάθε ἔργον τὸ ὁποῖον φέρει τὴν ὑπογραφήν

του. Μοῦ ἤρεσε καὶ μοῦ ἀρέσει ἡ φράσις του, κάτι τὸ πολὺ κομψὸν καὶ ἁπαλὸν ποῦ ἔχει τὸ ὕφος του. Ἑπομένως λυποῦμαι πολὺ ὅπου δὲν εἰμπορῶ νὰ συμφωνήσω μὲ τὸν κ. Ξενόπουλον ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησίν του διὰ τὴν «Μαργαρίταν Στέφα» τὴν ὁποίαν θεωρεῖ μᾶλλον ὡς νεανικὸν ἔργον μὴ στερούμενον ἐλλείψεων τεχνικῶν. Πολὺ πιθανὸν νὰ συμβαίνῃ τοῦτο. Ὡς πρὸς τὸ σύνολον ὅμως καὶ τὸ ψυχολογικὸν καὶ περιγραφικὸν μέρος τοῦ ἔργου δὲν νομίζω νὰ εἶνε κατώτερον τοῦ «Ἐσταυρωμένου Ἔρωτος» καὶ τοῦ «Κόκκινου Βράχου». Εἶνε καθαρῶς ἠθογραφικὸν μυθιστόρημα τὸ ὁποῖον ἐνῶ μᾶς παρουσιάζει τὴν ζωὴν καὶ τὴν σκέψιν ἑνὸς ἐπαρχιακοῦ λαοῦ, συγχρόνως μᾶς ἀναλύει καὶ τὴν ψυχήν, ἀλλαχοῦ ἰσχυρότερον καὶ ἀλλαχοῦ ἰσχνότερον, ὅλων τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν κινητήριον δύναμιν εἰς τὴν ὅλην ὑπόθεσιν τοῦ ἔργου του.

Δυστυχῶς δὲν δύναμαι νὰ ἐπεκταθῶ εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου ἀλλὰ χρονογραφικῶς καὶ πολὺ βιαστικὰ εἰμπορῶ νὰ εἴπω ὅτι εἰς τὴν «Μαργαρίταν Στέφα» ὁ κ. Ξενόπουλος, καὶ ἐν γένει εἰς ὅλα τὰ ἔργα του, εἴτε μυθιστορήματα, εἴτε διηγήματα γράφει, «βλέπει σαφῶς ὅ,τι εἶνε» ὅπως ὁ Στένταλ καὶ ὅτι ὁ πολὺς πραγματισμός του τὸν ὁποῖον τοῦ μέμφονται εἶνε ἀκριβῶς μία ἀπὸ τὰς ἀρετάς του ὡς συγγραφέως. Ἔπειτα, ὅταν κανεὶς ἠθογραφεῖ μὲ κάποιαν ψυχολογίαν καὶ ἀποκρύπτει καθ' ὁλοκληρίαν τὴν προσωπικότητά του ὄπισθεν τῆς προσωπικότητος τῶν ἡρώων του, εἶνε βέβαιον ὅτι ἡ αἰσθητική του συνδέεται μὲ τὴν θεωρίαν τοῦ πραγματισμοῦ, καὶ ἰδίως ὅταν φροντίζει νὰ μὴ καταλήξῃ εἰς κανένα ὡρισμένον συμπέρασμα, ἀλλὰ τοποθετεῖ τὸν ἀναγνώστην ἐνώπιον τῶν σκηνῶν τὰς ὁποίας περιγράφει ὥστε μόνος του αὐτὸς νὰ ἐξαγάγῃ ἐκεῖθεν τὰ συμπεράσματα.

Καὶ ἡ περίπτωσις αὐτὴ δὲν εἶνε μόνον διὰ τὸν κ. Ξενόπουλον καὶ τὴν ἀναφέρω ἐδῶ δι' ὅσους ἐκ τῶν νέων ἐκφράζονται — καὶ ἔχω ἀκούσει μερικοὺς — μὲ κάποιαν ἀσέβειαν διὰ τὸ ἔργον τοῦ συγγραφέως τῆς «Μαργαρίτας Στέφα», ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλους παγκοσμίου φήμης συγγραφεῖς, ὅπως λόγου χάριν ὁ Τουργκένιεφ καὶ πολὺ περισσότερον οἱ ἀδελφοὶ Γκογκούρ. Διότι ὅταν ὁ συγγραφεὺς εἶνε προδιατεθειμένος νὰ μᾶς παρουσιάσῃ μὲ ἀκρίβειαν τὸ περιβάλλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου δρῶσι τὰ πρόσωπά του, τὸ περιβάλλον αὐτὸ σχετιζόμενον μὲ τὸ κλῖμα, εἶνε μία αἰτία καὶ συγχρόνως ἕνα ἀποτέλεσμα.

Ἂν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ τὰ σκεφθῇ κανείς, θὰ παρατηρήσῃ ὅτι ὁ κ. Ξενόπουλος εἰσελθὼν εἰς τὴν πραγματιστικὴν σχολὴν μὲ τὴν «Μαργαρίταν Στέφα» καθόσον ἐνθυμοῦμαι, ἤνοιξεν εἰς τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν τὸν δρόμον τοῦ ἀληθινοῦ μυθιστορήματος, ἕνα δρόμον εἰς τὸν ὁποῖον εἰσερχόμενοι οἱ νεώτεροι εἰμποροῦν νὰ εἴπουν ὅτι θὰ κάμουν κάτι τι.

* * *

Ὁ κ. Πάλλης ἐξέδωκεν εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος τὴν μετάφρασιν τοῦ «Κύκλωπος» τοῦ Εὐριπίδου. Μοῦ φαίνεται ὅτι εἶχα ἀναγνώσει ἀποσπάσματα τῆς μεταφράσεως ταύτης καὶ δὲν εἰμπορῶ παρὰ νὰ εὐχαριστήσω τὸν μεταφραστὴν διότι ὡς εἶνε συγκεντρωμένη εἰς βιβλίον μοῦ ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν νὰ προσέξω μὲ μεγαλειτέραν ἄνεσιν τὴν ἐργασίαν του αὐτήν, ἡ ὁποία θὰ ἦτο περισσότερον ἐνδιαφέρουσα ἂν ἔφερε τὴν σφραγῖδα τῆς ἐπιμελοῦς καλλιτεχνικῆς ἐπεξεργασίας. Δυστυχῶς ὁ κ. Πάλλης δὲν ἐνδιαφέρεται καὶ πολὺ διὰ τὴν μορφήν, εἴτε ἀπὸ ἔλλειψιν ἀληθινοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος, εἴτε ἀπὸ πεῖσμα. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει τὸν κ. Πάλλην καὶ τοὺς ὀπαδούς του εἶνε ἡ γλῶσσα ἡ ὁποία τώρα ἔγινε καὶ αὐτὴ πεῖσμα καὶ 'ς τὰ δύο φιλολογικὰ στρατόπεδα. Ἂν ἡ γλῶσσα ἔχῃ ψυχήν, αἴσθησιν καὶ λογικήν, αὐτὸ εἶνε ἄλλο ζήτημα καὶ κανεὶς των δὲν τὸ πολυεξετάζει. Ὁ καθένας των, ἢ διὰ νὰ εἶμαι περισσότερον εἰλικρινής, ὁ καθένας μας χοροπηδᾷ ἐπάνω 'ς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, ὅπως τὰ Σατυρόπουλα ἐπάνω 'ς τοὺς Σικελικοὺς βράχους.

Ἀπὸ τὴν μετάφρασιν τοῦ σατυρικοῦ αὐτοῦ δράματος τοῦ Εὐριπίδου ἕνα ἐξάγεται, ὅτι ὁ κ. Πάλλης μετατρέπεται εἰς Κύκλωπα τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης ποῦ βλέπει πάντοτε μὲ τὸ ἕνα μάτι τὰ τριγύρω του πράγματα ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου φανατισμοῦ του. Πολὺ φοβοῦμαι ὅμως μήπως αὐτὸς ὁ ὑπέρμετρος φανατισμός του γίνῃ Ὀδυσσέας ἀφοῦ μολονότι σοφός, μολονότι βυθισμένος μέσα 'ς τὴν ἀρχαία ψυχὴ δὲν κατώρθωσε νὰ ἐννοήσῃ βαθύτερον τὴν σημασίαν τοῦ «Πᾶν μέτρον ἄριστον». Διότι, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσω μὲ πολλὴν λύπην μου, εἰς τὸν «Κύκλωπα» δὲν ἔχει τὰς εὐτυχεῖς στιγμὰς ποῦ εἶχε εἰς πολλὰς σελίδας τῆς Ἰλιάδος, ὅπου ἀπέδωκε μὲ ἀληθῆ ἀριστοκρατικὴν δύναμιν τοὺς θεσπεσίους στίχους τοῦ γηραιοῦ Ὁμήρου, καὶ μᾶς παρουσίασε τὸ ἔργον τοῦ Εὐριπίδου ἐπηυξημένον μὲ γελοιογραφίας τὰς ὁποίας δὲν ἔχει τὸ κείμενον. Εὔχομαι εἰς νέαν ἔκδοσιν τοῦ «Κύκλωπος» ἀπὸ τὸν μεταφραστήν, νὰ μὴ εἶνε ἐπηυξημένον, ἀλλὰ νὰ εἶνε βελτιωμένον τοὐλάχιστον γλωσσικῶς ὑπὸ καλαισθητικὴν ἔποψιν.

* * *

Ἕνας τόμος ποιημάτων μ' ἕνα ποιητικώτατον τίτλον «Σκιές». Ποιητὴς των εἶνε ὁ κ. Δημήτριος Τανταλίδης ὁ ὁποῖος ἠθέλησε νὰ παρουσιάσῃ εἰς ἕνα βιβλίον ὅλους τοὺς στεναγμούς του καὶ τοὺς πόνους του ποὺ τοῦ ἔδωκε μία πεθαμένη ἀγάπη, ὅλους τοὺς ῥεμβασμούς του ποῦ τοῦ ἐμπνέει τὸ πευκοφυτευμένο νησὶ τῆς Χάλκης καὶ ὁ γεμᾶτος ἀπὸ μυστήριον καὶ θέλγητρον ἐξωτικὸν Βόσπορος.

Αὐτὴν τὴν στιγμὴν ποῦ φυλλομετρῶ τὸ βιβλίον του βυθίζομαι εἰς ὅλες τὰς ἀκρογιαλιὲς τῶν πριγκηπονήσων καὶ διώχνω ἀπὸ τὴν σκέψιν μου κάθε τάσιν πρὸς ἀνάλυσιν κριτικὴν τῶν στίχων τοῦ συμπαθοῦς ποιητοῦ. Δὲν θέλω νὰ ὁμιλήσω διὰ τὴν τεχνοτροπίαν του ποῦ μοῦ ὑπενθυμίζει τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Προβελεγγίου εἰς τὸ δέσιμον τοῦ στίχου, διότι μοῦ ἀρέσει νὰ λικνίζωμαι εἰς τὰ κύματα τοῦ πόνου τοῦ ποιητοῦ καὶ εἰς τὰ πτερὰ τῆς μελαγχολικῆς του ψυχῆς τῆς θρεμμένης ἀπὸ φιλοσοφίαν.

Ἔπειτα τί μ' ἐνδιαφέρει ἂν πολλὰ ἐκ τῶν ποιημάτων τῶν «Σκιῶν» δὲν ἔχουν τὴν λαξευτὴν ἁρμονίαν τοῦ στίχου ποῦ θὰ ἤθελα; Εἶνε στίχοι ἄμορφοι εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὴν ποίησιν ποῦ ἔχει ὁ ποιητὴς των ὡς ἄνθρωπος. Δὲν εἶνε ἀρκετὸν ὅμως ὅπου μὲ συγκινοῦν, ὅπου μοῦ προκαλοῦν ἕνα εἰλικρινέστατον δάκρυ καὶ ὅπου μὲ βυθίζουν εἰς τὴν ποθητὴν ῥέμβην ποῦ δίδει ὁ ἀκράτητος λυρισμός; Ἐν τούτοις ὑπάρχουν καὶ ποιήματα τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ὑποστοῦν καὶ τὴν ἰσχυροτέραν κριτικὴν ὅπως ἐσύ, ὦ «Αὐγή»

«Ποῦ ἄφραστη ὡραιότητα
Ἀπὸ τὸ χάος βγάζεις
Καὶ 'ς τὴν ψυχή μας στάζεις
Ἐλπίδα καὶ ἀγνότητα»,

ἢ ὅπως εἰς τὴν «Μπαρκόλα» ὅπου ὁ ποιητὴς ἀφίνει τὴν ψυχή του καὶ κατεβαίνει τρελλὴ 'ς τὰ βάθη τῆς θάλασσας διὰ ναΰρῃ

Ἄχ, ὅσες γλυκειὲς
Κοπέλες μαραίνουν
Ἀγάπης φωτιές,
Αὐτές, σὰν πεθαίνουν
Ἐκεῖ κατεβαίνουν

Γ. Ὀρφανίδης Ὀλυμπιονίκης
εἰς τὸ ἐλεύθερον περίστροφον

Ι. Γεωργιάδης Ὀλυμπιονίκης
εἰς τὸ ἀγώνισμα τῆς σπάθης

Καὶ σὰν ξωτικὲς
Νεράϊδες γυρνοῦνε
Σπηλιὲς μαγικὲς
Κρυφὲς κατοικοῦνε
Κ' ἀφίλητες ζοῦνε

διὰ ν' ἀκουσθῇ τὸ τραγοῦδι των ὅταν σὰν ἴσκιοι γλυστροῦνε μὲ τὴν ξαστεριὰ 'ς τὸ ἀκρογιάλι καὶ σιγοτραγουδοῦνε

Μὲ στίχους πικροὺς
Μ' ὁδὴ πικραμένη,
Ἄχ, ἄλλους καιροὺς
Ζωὴ περασμένη
Ἀγάπη χαμένη.

Ὡς ἐπιτοπλεῖστον αὐτὴν τὴν ἀγάπην του τὴν χαμένην, χωρὶς καμμίαν ἄλλην ἀξίωσιν σιγοτραγουδεῖ καὶ ὁ κ. Τανταλίδης.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΗΜΗΝ προχθὲς εἰς τὸν «Παρνασσὸν» ὅπου ἡ τόσον διακεκριμένη καλλιτέχνις μας δεσποινὶς Λουκία Ἰωάννου ἔδιδε τὴν ὡραίαν της συναυλίαν.

Τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ ὅλου προγράμματος ἐφώτιζε μὲ φῶς γλυκὺ χαραυγῆς ἀνοίξεως, μὲ διαύγειαν κρυσταλλωμένης κρήνης, τὸ ᾄσμα πραγματικῆς ἀηδόνος ἤτις προωρίζετο πρὸς στιγμὴν νὰ φωταυγάσῃ τὸ παγκόσμιον λυρικὸν Θέατρον, τὸ ᾄσμα τῆς κυρίας Νίνας Φωκᾶ τὸ τόσον δικαίως ἐξυμνηθὲν ἄλλοτε ἐν τῇ πρωτευούσῃ μας, ἀφοῦ ἡ φήμη τὸ διεσάλπισε ἐπανειλημμένως ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Σηκουάνα.

Ἐννέα ὅλα ἔτη παρῆλθον ἀφ' ἧς κατὰ πρώτην φορὰν τὸ ᾄσμα αὐτὸ μὲ ἐξέπληξεν ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ Ὠδείου τῶν Παρισίων, καὶ μετὰ τὰ ἐννέα αὐτὰ ἔτη ἐπρόκειτο ἀκόμη νὰ μὲ ἐκπλήξῃ προχθὲς μὲ τὴν αὐτὴν ἔντασιν καὶ μὲ τὴν αὐτὴν γλυκεῖαν ρέμβην, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ πάντοτε ἄλμα τοσούτου χρόνου πρὸς τὸ παρελθόν μας, τὸ παρελθὸν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ χρόνος ἀπεκρυστάλλωσεν εἰς πλαίσιον ποιήσεως ἀλησμονήτου.

Ἡ τότε δεσποινὶς Μιλανάκη καὶ ἡ νῦν κυρία Φωκᾶ ἦτο τὸ ἀηδονάκι τῆς παρέας μας, τῆς χρυσῆς συντροφιᾶς μας μιᾶς ἐποχῆς ἤτις φεῦ! δὲν ἐπανέρχεται πλέον.

Μέλλοντες ἐπιστήμονες, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ νῦν ἀγαπητός της σύζυγος, καὶ καλλιτέχναι ἤδη σκυθρωποὶ ὑπὸ τὸ βάρος τῆς βιοπάλης ἀλλὰ τότε ἀμέριμνοι καὶ χαρίεντες μὲ τὸν κότινον τοῦ ἀληθοῦς Ὀλυμπιονίκου τῆς νεότητος καὶ τῶν ὀνείρων ἐχειροκροτοῦμεν μανιωδῶς μὲ τὴν πεποίθησιν ἐκείνην τὴν ὁποίαν διεγείρει καὶ κορυφώνει ἡ ἀναγνώρισις ἑνὸς πραγματικοῦ ταλάντου ἕως οὗ τὰ χειροκροτήματά μας ἀπεσβέσθησαν καὶ ὠχρίασαν πρὸ τῶν ἐπευφημιῶν τοῦ μεγάλου ἀκροατηρίου τῶν συναυλιῶν τῆς μητροπόλεως τοῦ κόσμου.

Δύο ἔτη φοιτήσεως εἰς τὸ Ὠδεῖον ἤρκεσαν ὅπως καθέξῃ ὅλα τὰ μυστικὰ τοῦ ᾄσματος καὶ ἔκτοτε οὐδεμία δυσχέρεια διὰ τὴν ἐπίλεκτον χροσόφθογγον ἀοιδόν.

Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ τὸν καλόν μας καθηγητὴν Masson ὅστις ἔξαλλος ἀπὸ χαρὰν δὲν ἔπαυε νὰ προσκαλῇ πάντα εἰδικὸν ὅπως ἀκούσῃ τὴν νέαν ἐκείνην ἥτις ἐπρώτευε εἰς τὴν καθόλου ὠδικὴν τοῦ παγκοσμίου Ὠδείου.

Ἀπέθανεν ἐκεῖνος ὅστις ἐνεφύσησεν εἰς ἡμᾶς τὴν πνοήν του, πνοὴν πλήρη ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὴν τέχνην ἐκείνην ἥτις θὰ ἀπετέλει κατόπιν τὴν ζωήν μας, καὶ νομίζω κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὅτι παρίσταται ἐνώπιον μου καὶ τὸν βλέπω σκιρτῶντα ἀπὸ ἄδολον χαρὰν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν καλῶν του μαθητῶν.

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα μας. Τί φωνὴ θαυμασία εἰς τὴν ἔκτασίν της καὶ εἰς τὴν ἁπαλότητά της, τί φωνὴ πλουσία εἰς τὰς μεταπτώσεις της· Τί εὐστροφία, τί λαρυγγισμοὶ καὶ πάθος καὶ ἀκρίβεια εἰς τὸν τόνον.

Ὁποία δὲ ἁβρὰ καὶ ἀνεπιτήδευτος ἔκφρασις ἀλλὰ καὶ πιστὴ εἰκὼν τοῦ ἐξαγγελλομένου μέρους.

Δὲν ξεύρω . . ἀλλ' ὅταν ἀκούῃ τις τὸ ᾄσμα τῆς κυρίας Φωκᾶ παθαίνει κάτι ἀνέκφραστον· μίαν παθητικὴν ἠρεμίαν ἐνθέου εὐτυχίας, ἕνα «bien être» ποῦ μᾶς μεταφέρει εἰς κόσμους θεσπεσίους.

Τοιαύτη ἡ καλλιτεχνικὴ σκιαγραφία τῆς κυρίας Φωκᾶ ἥτις ἂν ἀπεστέρησε τὸν βωμὸν τῆς τέχνης μίαν ἑστιάδα, ἐπλούτισε ὅμως τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον μὲ μίαν οἰκογένειαν ἀγνῶς Ἑλληνικὴν καὶ τὴν ἐνταῦθα ἐπίλεκτόν μας κοινωνίαν μὲ τὸ ἀνεξάντλητον τάλαντον καὶ μὲ μίαν ψυχὴν ἀγγελικὴν καὶ ἐνθουσιῶσαν ἀληθοῦς ἑλληνίδος κυρίας.

Κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΖΩΗ

Η Ἀκρόπολις ἀπόψε εἶνε μαγευτική. Τὰ ἄστρα φεγγοβόλα τὴν θωπεύουν μὲ τὸ γλυκύ τους φῶς

καὶ τὰ δοξασμένα ἐρείπια ἁπλώνουν τῆς βαθειές τους σκιὲς ἐπάνω 'ς τῆς Καρυάτιδες ποῦ σιγομιλοῦν. Σ' τὸν Παρθενῶνα ὁ ἀρχαῖος κόσμος συγκεντρωμένος ψιθυρίζει τὰ τραγούδια τοῦ Πινδάρου. Ξάφνου κάτω 'ς τὰ Προπύλαια ἕνας ὑπόκωφος δοῦπος βημάτων ἠκούσθη καὶ συγχρόνως ὁμὰς βεβήλων ἐθεάθη ν' ἀνέρχεται τὸν ἱερὸν βράχον. Τὸ σμῆνος τῶν ἀρχαίων σκιῶν ἐταράχθη κ' ἕνα πικρότατο εἰρωνικὸ χαμόγελο διέστειλε τὰ χείλη τους.

Οἱ ἀνερχόμενοι δὲν ἦσαν εὐλαβεῖς προσκυνηταί. Δὲν ἔφθαναν 'ς τὸν σεμνὸν ναὸν τῆς θεᾶς νὰ γονατίσουν καὶ νὰ στεφανώσουν τὰ ἐρείπια μὲ ἄνθη. Κάθε ἄλλο. Καὶ οἱ βέβηλοι ἀνέβαιναν, ἀνέβαιναν. Ἡ σκιὲς ἔντρομες ὑπεχώρησαν πρὸς τὰ εἴχη ποῦ ἐκάλλυνε τὸ φωτεινὸν περίζωμα. Ἡ θλῖψις ἐπίεζε τὴν ψυχή. Ἠκουαν τὰ βάρβαρα ξεφωνητὰ καὶ ἐδάκρυζαν. Καὶ ὅταν ἡ βακχεία εἶχε φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον μέσα 'ς τὸ πανδαιμόνιον ἐκεῖνο ἠκούσθη ὁ τελευταῖος στεναγμός τους καὶ ἐξηφανίσθησαν 'ς τὸ ὁλογάλανον κενόν.

* * *

Δὲν ὑπάρχει ὡραιότερον θέαμα ἀπὸ τὴν ἀνυπομονησίαν ἑνὸς ὁλοκλήρου λαοῦ. Τὸ Στάδιον σᾶν μία παμμεγίστη ἀνθοδέσμη μυριόχρωμη ἀνέμενε τὸν νικητήν του ἀπὸ τὸν Μαραθῶνα.

Ἡ ὧρες περνοῦν καὶ ὁ Ἕλλην νικητὴς δὲν φαίνεται. Στὰ στήθη τοῦ κόσμου κάτι ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴν καρδιὰ ποῦ πνίγει τὴν φωνὴ 'ς τὸν λάρυγγα. Ἕνας μικρὸς ξανθοκόμης Καναδὸς εἰσέρχεται 'ς τὰ Προπύλαια. Τὸ Στάδιον σείεται ὁλόκληρον. Ἀλλ' ὁ ἐνθουσιασμὸς λείπει. Ὁ νικητὴς δὲν ἦτο Ἕλλην καὶ ὁ λαὸς φεύγει μὲ τὴν κατήφειαν τῆς ψυχῆς ζωγραφισμένην 'ς τὸ πρόσωπό του. Μοῦ φάνηκε πῶς κ' ἐγὼ ἐμελαγχόλησα. Ὁ ἀγαπημένος φίλος ποῦ μὲ συνώδευεν ἐχαμογέλασε κι' αὐτὸς τὸ χαμόγελο τῆς πικρίας. Καὶ ὕστερα γιὰ νὰ κρύψω τὴν θλῖψι μου ἐβύθισα τὰ βλέμματά μου 'ς τὸν οὐρανὸ καὶ τὰ χείλη μου ἐψιθύρισαν

Δὲν σοῦ κακόχω 'ς τὴ ζωὴ ποῦ γέλασές με ὦ Μοῖρα
Γιατ' ἔχουν κάποια θέλγητρα ἡ ἀπάτες τῶν ἐλπίδων.

* * *

Τὸ ξανθὸν τὸ μυρωμένον ὄνειρο τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἡ μαθητικὴ νεολαία, ἐπέρασε μπροστὰ ἀπὸ τοὺς θεατάς. Πόσες καρδιὲς δὲν ἐσκίρτησαν 'ς τοὺς ἐλιγμούς της καὶ πόσα μάτια δὲν ἐδάκρυσαν; Ἁρμονικὰ καὶ εὔπλαστα τὰ σώματα. Φαιδρὰ καὶ δροσερὰ τὰ πρόσωπα, γιατί 'ς τὸ μέτωπο τῶν μαθητῶν ἀστραποβολοῦσε τὸ φίλημα τὸ πιὸ γλυκὺ τῆς νιότης καὶ ὁ λαὸς 'ς τὸ διάβα τους χειροκροτοῦσε. Τὸ μέλλον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐδιάβαινεν ἐμπρός του, ἡ νιότη ἡ ἀθάνατη ποῦ τὴν ψυχή της δὲν ἐβυθίσαμεν ἀκόμα 'ς τὴν λατρείαν τοῦ καλοῦ.

* * *

Σ' τὰ χέρια τῶν ἀνθοπωλῶν τὰ ἴα καὶ τὰ ῥόδα προσμένουν τώρα τοὺς ἀγοραστάς. Ἀπ' τὴν ἀνθρωποθάλασσα δὲν ἔμειναν παρὰ τὰ φύκια. Οἱ δρόμοι ἄδειασαν καὶ αἱ Ἀθῆναι βυθίστηκαν 'ς τὸν ὕπνο τους καὶ πάλιν. Ἡ ζωηφόρος θύελλα τῶν ἀγώνων ἐπέρασε σὰν τὴν ὁρμητικὴ ἀγάπη. Σ' τὸν κόσμο πόσα ὡραῖα πράγματα δὲν περνοῦν καὶ ὅμως δὲν χάνονται; Πῆγα προχθὲς 'ς τὸ Στάδιον. Ὁλόλευκον καὶ ἔρημον ὅπως ἦτο ἐπλημμύρισε τὴν ψυχήν μου ἀπὸ γαλήνη. Ὁ Ἀρδηττὸς μὲ τὰ χρώματά του ἔθελγε τὸ πνεῦμα μου. Ἔκαμα ἕνα γῦρον καὶ ἔπειτα ἐχάθηκα μέσα 'ς τὰ μυρωμένα δένδρα τοῦ Ζαππείου ποὺ ἕνα ἀγγελικὸ ζευγαράκι σιγομιλοῦσε τὰ λόγια τὰ γλυκὰ τῆς ἀγάπης.

* * *

Ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ Λυκαβητοῦ ἡ θάλασσα ἐφαίνετο σὰν ἕνας ἀπέραντος καθρέφτης. Ἡ Ἀκρόπολις χαμογελοῦσε 'ς τὸν οὐρανὸ ποῦ τὴν ἐθώπευε μὲ τὸ καθάριο φῶς του. Τριγύρω μου ἡ Ἀττικὴ ἕνα μεγάλο πανόραμα μὲ χίλια χρώματα ἀπ' τὸ ὀργίασμα τῆς ἄνοιξις. Ἔβλεπα σιωπηλὸς ῥοφῶντας ὅλην ἐκείνη τὴν ἁρμονία ποῦ ἀνεδίδετο ἀπὸ τὸ χλωρὸ χορτάρι καὶ ἀπ' τὴς τρυφερὲς βραδυές.

Πόσες φορὲς 'ς τὰ ξένα δὲν τὴν ὠνειροπόλησα αὐτὴ τὴν θέα τῆς Ἀττικῆς; Ἐνθυμοῦμαι κάποτε σὲ μιὰ χλοερὴ ὄχθη τοῦ Σηκουάνα ποὺ ἡ ψυχή μου εἶχε βυθισθῆ 'ς τὴν τρικυμία τῆς ζωῆς, ἐσένα νοσταλγοῦσα, ὦ Ἀττική, καὶ γιὰ σένα τὰ χείλη μου μὲ στεναγμὸ καὶ πόνο ἐψιθύριζαν

«Ὦ Ἀττικὴ τοῦ πνεύματος καὶ τῶν ὀνείρων λίκνο,
Στὸν φωτεινό σου κύκλο βυθισμένη
Ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ παλιὰ κι' ἀπ' τὸν αἰώνιο Κύκνο
Στὴν θλῖψι του ἁρμῶς τραγουδημένη.

Θἄρθω κἐγὼ πιὸ ἰσχυρὸς 'ς τὰ δυνατὰ φτερά μου
Νὰ βυθισθῶ 'ς τὴ μαγική σου ἀκτῖνα
Ποῦ τώρα τόσο νοσταλγῶ μές' τὰ στυγνὰ ὄνειρά μου
Ὦ Νύμφη ἐσύ, γλυκύτατή μου Ἀθήνα.

Νὰ αἰσθανθῶ τὴν εὐωδιὰ τῶν πεθαμένων ἴων
Στὸν πόνο μου βουβὰ συγκεντρωμένος
Καὶ νὰ σὲ διῶ, τὰ μάτια μου ὁλόγεμα δακρύων,
Ἐγώ, ὁ τῶν Νυμφῶν ἀγαπημένος!

Ἔκτοτε τὰ χείλη μου ἐσιώπησαν. Ὦ κόρη τοῦ Διὸς γιατί νοσταλγοῦμε τὴν περασμένη ζωή;

Π. Ζ.

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

25 *Ἀπριλίου*

Δεκαπέντε ἡμέραι

Καὶ νέα βουλὴ λοιπόν. Ἄνοιξε, ἀρχίζει νὰ καταρτίζεται καὶ χωρὶς βασιλικὸν λόγον μάλιστα... Τὸ πρᾶγμα ἐκρίθη σκανδαλῶδες ἀπὸ τοὺς θεσμοφύλακας οἱ ὁποῖοι δὲν εἶνε ὀλίγοι εἰς τὴν Ἑλλάδα: Ὅλοι οἱ ἀντιπολιτευόμενοι νεοέλληνες.

* * *

Ὁ βασιλικὸς λόγος. Δὲν ἠξεύρω διατί τὸ συνταγματικὸν αὐτὸ θέσμιον δὲν μοῦ ἐφάνη σοβαρὸν ποτέ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα μάλιστα δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν σοβαρότητα. Φαντασθῆτε τὸν βασιλέα ὁμιλοῦντα σήμερον κατὰ τὸν τρόπον τοῦ ὁμιλεῖν καὶ τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ ἑνὸς κόμματος καὶ αὔριον κατὰ τὸν τρόπον τοῦ ἄλλου. Ὑπάρχει πρᾶγμα ποῦ νὰ καταβιβάζῃ περισσότερον τὸν βασιλέα εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἁπλοϊκῶν; Ὁ βασιλεὺς αὐτὴν τὴν φορὰν δὲν ἐξεφώνησε βασιλικὸν λόγον.

Ὁ κ. Θεοτόκης δὲν εἶνε καθόλου ἄξιος ἀγχόνης. Καλλίτερα ὁ βασιλεὺς νὰ κατέρχεται πρὸς ἡμᾶς κάπως σπανιώτερα.

* * *

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες ἔκαμαν ἕνα πρώην ὑπουργὸν τῆς παιδείας νὰ γράψῃ ἄρθρα ἐπὶ ἄρθρων περὶ γυμναστικῆς. Ἂν ἐνθυμεῖτο καὶ τὴν *μουσικὴν* μὲ τὴν ἀρχαίαν σημασίαν τῆς λέξεως θὰ ἔπρεπε νὰ εἶνε ἀκόμη περισσότερον ἀπαισιόδοξος. Ἔθνος ποῦ δὲν γυμνάζεται.

Καὶ ἔθνος ποῦ δὲν (ἢ: κακῶς) ἐκπαιδεύεται.

* * *

Κ' ἐσυλλογίσθηκα:

Ἔρχονται καὶ παρέρχονται ὑπουργεῖα μὲ στρατιωτικὸν πρόγραμμα.

Καὶ στρατὸν δὲν ἀποκτοῦμεν.
Ὑπουργεῖα μὲ πρόγραμμα οἰκονομικόν.
Καὶ οἰκονομικῶς δὲν ὁρθοποδοῦμεν. Ἁπλῶς διὰ ποικιλίαν λοιπόν, διατί δὲν ἔρχεται κ' ἕνα ὑπουργεῖον μὲ πρόγραμμα ἐκπαιδευτικόν; Βέβαια καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπον παιδείαν δὲν θ' ἀποκτήσωμεν, ὅπως δὲν ἀπεκτήσαμεν οὔτε στρατόν, οὔτε οἰκονομικά, τοὐλάχιστον θὰ κάμουν γνωστὸν εἰς τὸ κοιμώμενον ἔθνος ὅτι παιδείαν, περισσότερον παρὰ κάθε ἄλλο, δὲν ἔχομεν

* * *

Καὶ συλλογίζεται κανείς: βέβαια, ἀφοῦ παιδείαν δὲν ἔχομεν καθόλου, γλίγωρα δὲν θὰ τὴν ἀποκτήσωμεν.

Καὶ καμμία ἔλλειψις δὲν εἶνε περισσότερον ἀξιοθρήνητος ἀπ' αὐτήν. Οὔτε καὶ ἡ ἔλλειψις ἐθνικοῦ ποιητοῦ διὰ νὰ ὑμνήσῃ τοὺς ἀγῶνας, ἔλλειψις τὴν ὁποίαν μία ἐφημερὶς ᾐσθάνθη ἕως εἰς τὸ κόκκαλον.

Καὶ ἔφθασε τὸ μαχαῖρι ᾽ς τὸ κόκκαλο.

* * *

Μίαν φορὰν ἕνας νεοέλλην ἀφοῦ δὲν εἶχε τί ἄλλο καλλίτερον ἢ εὐκολώτερον νὰ γείνῃ, ἔγεινε βουλευτής. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐπῆγε εἰς τὸν γενικὸν γραμματέα ἑνὸς ὑπουργείου καὶ τοῦ ἐζήτησε κάτι τι παράλογον, πάρα πολὺ παράλογον.

Ὁ κ. γενικὸς γραμματεὺς τοῦ εἶπε:
— Μὰ αὐτὸ δὲν εἶνε νόμιμον!
Καὶ ὁ κ. βουλευτὴς
— Νόμιμο καὶ ξενόμιμο. Ἂν ἐκυτάζαμε τὰ νόμιμα —, οὔτε σὺ θὰ ἦσουν γενικὸς γραμματεὺς οὔτε κ' ἐγὼ βουλευτής.

Καὶ καμμία ῥῆσις καὶ κανὲν ἀπόφθεγμα δὲν ἰσοφαρίζει εἰς σοφίαν τὸ ἀπόφθεγμα τοῦτο.

Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ νέα βουλὴ ποῦ ἔχει ὀλιγωτέρους τὸν ἀριθμὸν βουλευτάς, δὲν θὰ ἔχῃ καὶ βουλευτὰς ὡς τὸν ἀποφθεγματολόγον ἐκεῖνον.

* * *

Ἐξελέξεις ἐκλογῶν βουλευτικῶν ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἐνδιαφερομένους βουλευτάς! Γνωρίζετε πρᾶγμα περισσότερον ἄσοφον καὶ περισσότερον ἀστεῖον;

Καὶ ὅμως θὰ ἴδωμεν παρερχομένην τὴν κωμωδίαν αὐτὴν ξανὰ κάτω ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μας. Καί, Θεέ μου, ἂς εἶνε πολὺ ὀγλίγωρα. Πλησιάζει ὁ Μάϊος καὶ κυβερνώμεθα χωρὶς προϋπολογισμόν... Γαστέρας ἀργὰς εἶχεν ὀνομάσει ὁ σιδηροῦς πρίγκηψ ἄλλοτε τοὺς Κρητικούς, ἄδικα μὰ τὴν ἀλήθειαν. Γαστέρες ὅμως ἀργαὶ σήμερα εἶνε οἱ Ἕλληνες ὅλοι. Καὶ νὰ μία φυσιολογικὴ ἐξήγησις τῶν ῥητορικῶν μας τάσεων. Γαστέρες ἀργαὶ καὶ στόματα ὁμιλοῦντα. Γαστέρες ἀργαὶ καὶ πόδια βαρυκίνητα. Ἕνα ἀρχαῖον ἐπίγραμμα λέγει:

Εἰ ταχὺς εἰς τὸ φαγεῖν τοῖς ποσὶ δὲ βραδὺς ὑπάρχεις
τοῖς ποσί σου τρῶγε καὶ τρέχε τῷ στόματι.

Καὶ τὰ στόματά μας τρέχουν. Καὶ ἡ γλῶσσα μας «προτρέχει τῆς διανοίας». Ὅμως τὰ πόδια μας εἶνε πολὺ βαρυκίνητα... Οὔτ' ἐμπρὸς οὔτε ὀπίσω. Βῆμα σημειωτὸν λοιπόν! Καὶ τρώγουν... κονιορτόν.

* * *

Ὑπάρχει πνευματικὴ κίνησις εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀθήνας ἐννοοῦμεν τὴν Ἑλλάδα, διότι δυστυχῶς Ἑλλὰς εἶνε μόνον αἱ Ἀθῆναι;

Ἕνας ὁμογενὴς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον μοῦ ἔλεγε:
Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες χωρὶς ἀγῶνας πνεύματος, χωρὶς κανένας Ἡρόδοτος νὰ διαβάζῃ μέσα εἰς τὸ Στάδιον τὰς ἱστορίας του. — λησμονεῖ τάχα τὸν κ. Λάμπρον ὁ ὁποῖος εἶνε ἱστορικὸς καὶ ἠμποροῦσε νὰ τὸ κάμῃ — χωρὶς ὁ Πίνδαρος (ἕνας Πίνδαρος δηλαδὴ) — αὐτὸ τὸ εἶπε καὶ ὁ κ. Γαβριηλίδης — νὰ κάμνῃ ᾠδὰς διὰ τὸν Γεωργαντᾶν, τὸν Σέρινταν καὶ τὸν Σέριγγ. χωρὶς πνευματικοὺς ἀγῶνας δρόμου καὶ πάλης. Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες χωρὶς αὐτὰ εἶνε ἀκατανόητοι, καὶ — ἀρχομένου τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος — παιδαριώδεις.

Κ' ἐσυλλογίσθηκα

Ὑπάρχουν ἄνθρωποι μ' αἰσθήματα καλὰ πολὺ καλά, μορφωμένοι, καὶ πρακτικοῦ νοῦ μὴ ἐστερημένοι, ποῦ ἀγαποῦν ἐντελῶς μὴ πρακτικὰ πράγματα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχαίου πνεύματος!

Ἀρχαῖον πνεῦμα ἀθάνατον! Τὸ ἔχει ἐπικαλεσθῇ πολὺ ὡραῖα ὁ ποιητής. Ἀλλὰ τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα εἶνε τόσον μακράν μας. Καὶ δὲν θὰ τὸ προσεγγίσωμεν ἀπομιμούμενοι τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα εἰς ὅ,τι μᾶλλον ἐξωτερικὸν καὶ ποῦ κτυπᾷ εἰς τὰ μάτια. Οὔτε ὁ Μίλων ὁ Κροτωνιάτης οὔτε ὁ Τόφαλος εἶναι τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα.

Διότι τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα εἶνε πρὸ πάντων πνεῦμα.

Καὶ τὸ πνεῦμα: ὅπου θέλει πνέει. Καὶ δυστυχῶς ἀλλοῦ παρὰ ὅπου θέλομεν ἐμεῖς.

Ἔπειτα τὸ πνεῦμα: ζωοποιεῖ.

Καὶ τὸ γράμμα: ἀποκτίνει...

Ὑπάρχει πνευματικὴ κίνησις εἰς τὰς Ἀθήνας;

Ἡ πνευματικὴ κίνησις ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ καὶ νὰ μὴ χρειάζεται ἀγῶνας διὰ νὰ ἐκδηλωθῇ.

Χρειάζεται πράγματα.

Καὶ χρειάζεται ἐκτὸς αὐτῶν καὶ νὰ ἐνδιαφέρεσθε, κύριοι.

Ἕνα μέρος εἰς τὸ ὁποῖον τὰ βιβλία δὲν διαβάζονται.

Ποῦ τὰ περιοδικὰ δὲν ζοῦν.

Ποῦ ὁ τεχνίτης δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζήσῃ.

Ἕνα μέρος ποῦ ἠνάγκασεν εἰς αὐτοεξορίαν τὸν Γ'ύζην, εἰς ἠθικὴν αὐτοκτονίαν τὸν Γ. Χαλεπᾶν, πνευματικὴν κίνησιν δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀποκτήσῃ, οὔτε μὲ πνευματικοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας...

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

— Voilà votre homme! —

Ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων εἶχε τὸ πρακτικὸν ἀποτέλεσμα νὰ χαρίσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα μίαν Γυμναστικὴν Σχολὴν κατὰ τὸ Σουηδικὸν σύστημα.

Τέκνα γενναῖα τῆς μικρᾶς Πατρίδος, ὁ *Ῥόστοβιτς* καὶ ὁ *Τσανακλῆς* ἀνέλαβον τὴν δαπάνην διὰ τὴν ἵδρυσιν καὶ λειτουργίαν τῆς Σχολῆς αὐτῆς. Εἶναι ἄξιοι ἐπαίνου καὶ τιμῆς· τὸ ἔργον των θὰ σημειώσῃ σταθμὸν προόδου εἰς τὴν νεωτέραν Ἱστορίαν τοῦ Ἔθνους.

Ἀφ' οὗ ἡ δωρεὰ ἐξησφαλίσθη, πρώτη σκέψις ἐπῆλθεν εἰς τὴν κεφαλὴν δὲν ἠξεύρω τίνων ἀκριβῶς, νὰ *μετακληθοῦν ξένοι ὀργανωταὶ* τῆς Σχολῆς αὐτῆς. Φαίνεται ὅτι ἡ ὁμολογία τῆς ἀνεπαρκείας μας εἰς ὅλα τὰ ζητήματα ἔχει τόσον εἰσχωρήσει εἰς τὸν ὀργανισμόν μας, ὥστε διὰ πᾶν ἔργον ὡραῖον ἀληθινῆς προόδου διαγράφομεν τὸν ἑαυτόν μας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἄνευ περαιτέρω ἐξετάσεως, θεωροῦντες πολὺ φυσικὸν τὸ πρᾶγμα.

Ἤθελα τουλάχιστον νὰ ἀποτανθῶ πρὸς τοὺς κ. κ. Δ. Βικέλαν καὶ Γ. Δροσίνην, οἱ ὁποῖοι, νομίζω, ὡρίσθησαν ἐκτελεσταὶ τῆς δωρεᾶς τῶν δύο φιλογενῶν χορηγῶν καὶ νὰ ἐλκύσω τὴν προσοχήν των εἰς τὸ ζήτημα τοῦ *Ἕλληνος ὀργανωτοῦ* τῆς Σχολῆς αὐτῆς.

Ἂν ὁ ξένος ὀργανωτὴς γνωρίζῃ καλὰ τὸ ἔργον του, ἀγνοεῖ ὅμως τὴν Ἑλλάδα· καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀσήμαντον.

Κατὰ τὴν γνώμην καὶ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι δὲν κατέχονται ὑπὸ τῆς ξενομανίας, καὶ τῶν ξένων, οἱ ὁποῖοι εἶναι δίκαιοι, *δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη μετακλήσεως ξένων ὀργανωτῶν.*

Ὑπῆρχεν Ἕλλην ἐνδεδειγμένος διὰ νὰ ὀργανώσῃ καταλλήλως καὶ κατὰ τὸ Σουηδικὸν σύστημα καὶ συμφώνως πρὸς τὸ κλῖμα μας καὶ τοὺς ἀνθρώπους μας καὶ τὰς συνθήκας τοῦ βίου μας καὶ τὴν ἱστορίαν μας, τὴν Γυμναστικὴν Σχολήν. Καὶ εἶναι δι' ὅλα ταῦτα πολυτιμώτερος ἀσυγκρίτως πρὸς πάντα ξένον.

Ὁ Ἕλλην αὐτὸς ἔρχεται εἰς τὸ στόμα παντός, ὅστις καὶ ὀλίγας ἔχει γνώσεις περὶ τῆς Γυμναστικῆς κινήσεως ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

Εἶναι ὁ κ. *Ἰωάννης Χρυσάφης*.

Δὲν ἔχω σκοπὸν νὰ πλέξω τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἱκανοῦ καὶ φιλοπόνου ἀνδρός. Τὰ ἐπιστημονικὰ ἔργα του εἶναι ἀρκετὰ διαδεδομένα, ἡ ἀποστολή του εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸς ἔμπνευσιν ἀνὰ τὸν ἀθλητικὸν κόσμον τῆς ἰδέας τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων ἐπέφερε κατὰ μέγα μέρος τὴν ἐπιτυχίαν των, ὡς τὸ ὁμολογοῦν ὅλοι οἱ γνωρίζοντες καὶ φιλαλήθεις, ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματός του ἐν τῇ πράξει εἰς διάφορα σχολεῖα τῶν Ἀθηνῶν εἶναι γνωστὴ καὶ πολλοὶ ἀντελήφθησαν ὀφθαλμοφανῶς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας του, ἐργασίας ἐπιμόνου, ἡ ὁποία ἐπάλαιε διαρκῶς πρὸς δύο μεγάλους ἐχθρούς, τὸν φθόνον καὶ τὰς προλήψεις τοῦ τόπου μας.

Ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα Χρυσάφης klingt nicht hoch, δὲν εἶναι μεγαλόηχον, ὡς ἓν ξένον ἑλκυστικόν, ἂν καὶ δυσπρόφερτον ὄνομα εἰς -berg ἢ -ing, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μόνου εἰς τὴν συνείδησίν μας ὑψώνεται ἓν ἔργον.

Καὶ ἂν μετὰ τὴν βεβαίωσιν τῆς δωρεᾶς τῶν φιλοπροόδων ἐκείνων ἀνδρῶν ἐφέρετο ὡς ὄνομα ὀργανωτοῦ τῆς Σχολῆς ἓν ἑλληνικόν, πολλοί, οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων, θὰ ἔλεγον: —"Α! δὲν θὰ γίνῃ τίποτε! Ῥωμαϊϊκα πράγματα!, ἀναφώνησις, ἡ ὁποία ἐξαλείφει τὸν Ἑλληνισμὸν ἀπὸ τοῦ χάρτου τῆς Γῆς.

Καὶ ὄχι μόνον ὁ ἀνεγνωρισμένος ὀργανωτὴς τῆς Γυμναστικῆς αὐτῆς Σχολῆς ὑπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι, Ἕλλην καὶ ἑλληνικώτατος, ὅσον καὶ Σουηδὸς μαζί, ἀλλὰ καὶ οἱ βοηθοί του.

Ἔχομεν γυμναστὰς καὶ ἐμπείρους καὶ φιλοτίμους καὶ ἱκανούς· ἐσπούδασαν καὶ αὐτοὶ ἐπιτυχῶς, εἰργάσθησαν καλῶς, ἔδειξαν ἀποτελέσματα ἀξιόλογα. Ἡ μεγαλειτέρα ἀρετὴ των εἶναι ὅτι *ἀνεγνώρισαν* τὸν κ. Χρυσάφην ὡς πρῶτον ἐν τοῖς ἴσοις συνάδελφον. Ἀρετὴ πολὺ μεγάλη διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἠκούσαμεν καὶ ἀπὸ τὸν κ. Μπάλκ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς ξένους, ἴσως δὲ καὶ ἡ Α. Μεγαλειότης ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Α. Ὑψηλότης ὁ Διάδοχος καὶ τὰ μέλη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ἀγώνων, ἤκουσαν τοὺς ξένους αὐτοὺς νὰ λέγουν διὰ τὸν κ. Χρυσάφην, προκειμένου περὶ τοῦ ἀναμορφωτοῦ τῆς Γυμναστικῆς ἐν Ἑλλάδι:

—Voilà votre homme!

Δὲν ἀρκεῖ τοὐλάχιστον ἡ κρίσις αὐτὴ διὰ νὰ μετακληθῇ ὁ Ἕλλην εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον τὸν ἀπαιτεῖ;

Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι ἀρκεῖ.

Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΜΟΛΙΣ ἔληξαν οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κόσμου ἐστράφη πρὸς τὴν Βουλὴν ἥτις ἤνοιξε τὰς πύλας της διὰ τὰς ἐξελέγξεις τῶν ἐκλογῶν. Εὐχάριστον σημεῖον ὁ λαὸς νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ παρακολουθῇ τὰς ἐργασίας τοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος. Ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ εἶνε εἰλικρινές; Πολὺ φοβοῦμαι ὅτι συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Ὄχι διότι λείπει ὁ πατριωτικὸς πόνος, ἀλλὰ διότι αἱ περιστάσεις μᾶς ἐδημιούργησαν ἕνα δυσάρεστον περιβάλλον διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ὁποίου εὐθύνονται οἱ ἔστω καὶ πόρρωθεν ἀναμιγνυόμενοι εἰς τὴν πολιτικήν. Τὸ κακόν, θὰ εἴπετε, εἶνε παλαιόν. Δύναμαι νὰ εἴπω ὄχι; Ἀλλὰ ποῖος εἰργάσθη νὰ στρέψῃ τὰς φιλοδοξίας τῶν νεοελλήνων πέραν τοῦ προϋπολογισμοῦ; Ἂς μὴ τὰ ἀναμασσῶμεν. Κανείς.

Καὶ αὐτὸς εἶνε ὁ μεγαλείτερος σκόπελος διὰ τὴν βελτίωσίν μας ὡς κράτους καὶ διὰ τὴν πρόοδόν μας ὡς ἔθνους. Διότι πῶς εἶνε δυνατὴ ἡ παθητὴ αὐτὴ βελτίωσις ὁπόταν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ δὲν ἐργάζονται νὰ τὸν προπαρασκευάσουν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν γενικῶν καὶ ὄχι τῶν τοπικῶν ζητημάτων; Δυστυχῶς τὰ γενικὰ αὐτὰ συμφέροντα καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι δὲν τὰ ἐννοοῦν. Ἢ ἂν τὰ ἐννοοῦν δὲν ἔχουν τὴν δύναμιν καὶ τὴν θέλησιν νὰ τὰ θέσουν ὑπεράνω τῶν ἰδικῶν των, μὲ κίνδυνον τῆς δημοτικότητός των. Καὶ ὅμως τὸ ἔθνος μας εἰς τὴν κατάστασιν τὴν ὁποίαν διατελεῖ, πανταχόθεν πολεμούμενον καὶ καταδιωκόμενον, δὲν ἔχει ἀνάγκην πρακτόρων ἐκλογικῶν ἀλλ' ἀληθινῶν πολιτευτῶν τῶν ὁποίων τὸ μόνον ἰδανικὸν νὰ εἶνε ἡ ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις ἐθνικὴ πρόοδος.

Αὐτὴν τὴν πρόοδον τῆς ἐπισήμου πολιτείας δὲν τὴν βλέπομεν καὶ οὔτε θὰ τὴν ἴδωμεν ἀκόμη ἐφ' ὅσον οἱ Βουλευταὶ κατέρχονται εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ διανείμουν τὰ λάφυρα τῆς ἐξουσίας. Αὐτὴ εἶνε ἡ μόνη σκέψις των ἡ πραγματικὴ καὶ ἡ πρώτη. Ἂν μείνῃ καιρός, ἴσως σκεφθοῦν καὶ διὰ τίποτε ἄλλο οὐσιαστικώτερον. Ὡς ἐπιτοπλεῖστον ὅμως αὐτὸς ὁ καιρὸς δὲν τοὺς μένει. Διότι τοὺς ἔλειψεν ἡ πολιτειακὴ μόρφωσις, καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας των ἔδωκαν ὑποσχέσεις ἀναστατώσεως τοῦ Κράτους. Ἀπὸ τοὺς φίλους των καὶ τοὺς ἐκλογεῖς των ἐζήτησαν ψήφους μόνον δι' αὐτὸν τὸν σκοπόν. Δὲν εἶπον εἰς τὸν λαὸν καθαρὰ καὶ ξάστερα ὅτι θὰ μεριμνήσουν διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων του καὶ ἀντὶ ἀπολύσεων καὶ διορισμῶν θὰ ἐργασθοῦν δι' ἵδρυσιν βιβλιοθηκῶν καὶ δι' ἄλλου εἴδους καλλιτεχνικὰ ἔργα συντελοῦντα εἰς τὴν ἀληθινὴν μόρφωσίν του. Ὄχι, τοιαύτην γλῶσσαν δὲν ἔμαθον νὰ ὁμιλοῦν ἀκόμη οἱ Ἕλληνες πολιτευόμενοι. Ἀλλὰ τοὺς ἐψιθύρισαν εἰς τὸ αὐτὶ ὅτι γινόμενοι Βουλευταὶ θὰ καταλύσουν τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν διοίκησιν διὰ τοὺς φίλους των καὶ ὡς ἕνα λουκουμάκι Συριανὸ θὰ φάγουν χάριν αὐτῶν, ἂν δυνηθοῦν, ὁλόκληρον τὸν προϋπολογισμόν. Καὶ ἔγιναν ὑπὸ τοιούτους ὅρους νομοθέται διὰ νὰ φέρουν εἰς τὰς ἰσέπες των ὁρμαθὸν σημειώσεων καὶ σχεδιαγράμματα, ὅπως οἱ μεγάλοι στρατηγοί, τῶν ὁρυσφετίων τὰ ὁποῖα θὰ διανεμηθοῦν.

Τοιαῦτα σχεδιαγράμματα εἶδα πολλὰ εἰς πολλοὺς φίλους μου νομοθέτας. Διὰ νὰ οἰκτείρουν δῆθεν τὴν κατάστασιν, τὰ ἐδείκνυον μετὰ τῆς μεγαλειτέρας κυνικότητος, χωρὶς νὰ ἐννοοῦν ὅτι αὐτοὶ εἶνε οἱ πρωτουργοὶ τῆς καταστάσεως ταύτης. Καὶ ἐλυπήθην ὅπως λυπεῖται ὁλόκληρος ὁ λαὸς ὅστις δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὸν προϋπολογισμὸν καὶ ἐνθυμήθην ἑνὸς Γάλλου βουλευτοῦ τὰ γράμματα τὰ ὁποῖα ἐλάμβανεν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν του καὶ διὰ τῶν ὁποίων τὸν παρεκάλουν ὄχι νὰ σφαγῇ ὁ Νομάρχης, νὰ τσακισθῇ ὁ εἰσαγγελεὺς ἢ ὁ εἰρηνοδίκης, ἀλλ' ἁπλῶς νὰ γίνῃ μέριμνα καὶ ἱδρυθῇ καὶ εἰς τὸν τόπον των μουσεῖον τι ἢ δημοσία βιβλιοθήκη διὰ νὰ δύναται ὁ λαὸς νὰ μελετᾷ εἰς τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του. Καὶ ὁ Γάλλος βουλευτὴς ἔτρεχε νὰ ἐκπληρώσῃ αὐτὸν τὸν εὐγενῆ πόθον τῶν συμπολιτῶν του, ἐνῷ οἱ ἰδικοί μας τρέχουν νὰ πραγματοποιήσουν τὰς ἀγενεστέρας καὶ ἂν θέλετε τὰς πλέον ἀντεθνικὰς ἐπιθυμίας τῶν φίλων των.

Ὅταν αἱ συνθῆκαι αὐταὶ ἐκλείψουν, διὰ μεθοδικῆς μερίμνης Κυβερνητικῆς, ἡ πρόοδος τότε ἀρχίζει.

ΚΗΦΙΣΣΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Αἱ ἐπιδόσεις τῶν περισσοτέρων ἀγωνισμάτων, ὑστέρησαν ἰκανῶς τῶν ἐν Παρισίοις καὶ Ἁγίῳ Λουδοβίκῳ Ὀλυμπιακῶν, ὑπερβᾶσαι μόνον τοὺς πρὸ δεκαετίας πρώτους ἐν Ἀθήναις Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας Αἱ μόναι ἐπιδόσεις, αἵτινες ὑπερέβησαν τὰς μέχρι τοῦδε εἶνε ἡ τῆς ἐλευθέρας δισκοβολίας — τῆς Ἑλληνικῆς τὸ πρῶτον ἐκτελουμένης — τοῦ Μαραθωνίου δρόμου καὶ τοῦ ἀχάριτος ἀγωνίσματος τῶν βαρῶν. Τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν ὑπερβολικὴν θερμοκρασίαν τῶν ἡμερῶν, εἰς τὸ μαλακὸν τοῦ στίβου, καὶ δὴ εἰς τὰς ἀποτόμους αὐτοῦ καμπάς, εἰς τὰς ὁποίας τόσοι διαπληκτισμοὶ συνέβησαν, εἰς οὓς μάλιστα ἀποδίδεται καὶ ἡ ἧττα τοῦ πρωταθλητοῦ Αὐστραλοῦ κ. Μπᾶρκερ. Καὶ μολονότι οὗτος διεμαρτυρήθη, κατὰ τὰ κανονισμένα, ἐν τούτοις ὁ δρόμος δὲν ἠκυρώθη.

Τὸ ἀγώνισμα τῆς σφαιροβολίας ὑστέρησε κατὰ δύο καὶ ἥμισυ μέτρα, τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, καθότι τρεῖς πρωταθληταὶ τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὸ ἀγώνισμα τοῦτο δὲν προσῆλθον. Ὁ νικητὴς κ. Σέρινταν ἦτο τέταρτος εἰς τὴν σφαιροβολίαν εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου.

Εἰς τὸ ἅλμα ἐπὶ κοντῷ ὁ γάλλος πρωταθλητὴς κ. Κοντὲ ὑστέρησε 0.20 τῆς ἐπιδόσεώς του, ὑστερήσας καὶ κατά τι τοῦ νικητοῦ τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου Νίβρικ. Τοῦτο ἀπέδωσε ὁ νικητὴς εἰς τὸ διάφορον τοῦ ἐδάφους. Ὁ Νίβρικ εἶχε ὑπερβῆ ἁπάσας τὰς μέχρι τοῦδε ἐπιδόσεις εἰς τοὺς περυσινοὺς ἀγῶνας τῆς Γαλλίας. Ἡ ἐπίδοσις τοῦ ἅλματος ἁπλοῦ μετὰ φορᾶς καὶ ἄνευ ἦτο μεταξὺ τῶν ἀρίστων, ἡ δὲ τοῦ ἅλματος εἰς ὕψος μετὰ φορᾶς μετριωτάτη καὶ μόνον εἰς ἀγῶνας γυμναστικῶν συλλόγων ἱκανοποιητικὴ διὰ τὸ μέλλον τοῦ ὄχι καὶ τόσον, ἐκ τῆς ἡλικίας του, ἐλπιδοφόρου νικητοῦ.

Ἡ ἀποτυχία τῶν Ἑλλήνων δρομέων εἰς ὅλα τὰ ἀγωνίσματα τοῦ δρόμου, ἀποδοτέα εἰς τὴν κακὴν ἀντίληψιν αὐτῶν, ὅτι δῆθεν ὁ δρόμος δὲν ἔχει ἀνάγκην ἰδιαζούσης προπονήσεως, ὡς φυσικὸν ἀγώνισμα. Ἀγνοοῦν ὅτι ἡ προπόνησις τοῦ ἀγωνίσματος τούτου εἶνε ἡ λεπτοτέρα καὶ μαθηματικωτέρα, οὕτως εἰπεῖν, πάντων τῶν ἀγωνισμάτων.

Ἂς ἐλπίσωμεν νὰ ἀναπληρώσωμεν τὰς ἐλλείψεις μας κατὰ τὴν μεσολαβοῦσαν τετραετίαν.

Π. Κ. Χ.

Ο κ. Σάθας ἐξακολουθεῖ δίδων εἰς τὸν Hellénisme τῶν Παρισίων εἰδήσεις περὶ τῆς κυρίας Σενιέ, μητρὸς τοῦ μεγάλου ποιητοῦ. Γράφει: «Πατριῶτις θερμή, ἑλληνομαθής, ἡ κυρία Σενιὲ ἦτο ἡ εὐγενεστέρα τῶν Ἑλληνίδων. Ἡ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ὡς Ἑλληνὶς ἐπὶ τοῦ συζύγου της, τῶν υἱῶν της, τῶν φίλων της, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἀκόμη, εἶνε ἀξιοσημείωτος... Ἑλληνὶς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδίαν, μὲ στερεὰν ἑλληνικὴν μόρφωσιν, ἐγνώριζε κατὰ βάθος — αἱ σύγχρονοι μαρτυρίαι τὸ ἐπιβεβαιοῦν καὶ αἱ ἐπιστολαί της τὸ φανερώνουν — τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνισμόν, τὸν μεσαιωνικόν, καὶ τὸν σύγχρονον, τοὺς ὁποίους συνενώνει, καθὼς ἡ κυρία Σενιὲ φαίνεται νὰ ἐσκέπτετο πολὺ σωστά, ἕνα νῆμα ἀδιάκοπον παραδόσεων, ἠθῶν καὶ γλώσσης κοινῶν.

Ὁ ἄνδρας της εἶχε μάθει τὰ νεοελληνικά· εἶχε προπάντων μάθει ν' ἀγαπᾷ τοὺς Ἕλληνας τοὺς σημερινούς καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται δι' αὐτούς.

Εἰς μίαν ἐπιστολὴν πρὸς τὴν κόρην του ὁ κ. Σενιὲ ἀποκαλεῖ τὴν γυναῖκα του δημαγωγόν. Διότι ἡ κυρία Σενιὲ δὲν ἐνδιαφέρετο μόνον διὰ τὰ γράμματα, τὴν ἐνδιέφερε καὶ ἡ πολιτική, πάρα πολὺ μάλιστα.

Ὁ κ. Σενιὲ παρουσιάζεται μᾶλλον διπλωμάτης καὶ συντηρητικὸς ἐνῷ ἡ σύζυγός του ἀποκαλύπτεται libre-penseuse καὶ δημοκρατική. Συνθέτει μάλιστα ἐξαφορμῆς τῆς ἐκστρατείας τοῦ Βοναπάρτου εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβε μέρος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ λεγεών, τὸν ἐπαναστατικὸν ἐκεῖνον ὕμνον, τὸν ὁποῖον αἱ σύγχρονοι ἐφημερίδες ὠνόμασαν «Ἑλληνικὴν Μασσαλιώτιδα καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐνεπνεύσθησαν ὁ Μαρτελάος καὶ ὁ Σολωμός. Ὁ ὕμνος αὐτὸς ἔχει διασωθῆ εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Μηνᾶ Μηνωΐδου».

Ὁ κ. Σάθας θεωρεῖ τὴν κυρίαν Σενιὲ συγγραφέα τοῦ «Σαλπίσματος» τὸ ὁποῖον κακῶς ἀποδίδεται εἰς τὸν Κοραῆν, ὡς ὁ κ. Σάθας πιστεύει.

ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΟΜΕΝ εἰς τὴν «Νέαν Σιὼν τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς ἄρθρον ἐπιγραφόμενον «Ὁ Πάπας καὶ αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἀνατολῆς»:

Εἶνε γνωστὸν ὅτι ὁ μακαρίτης Πάπας τῆς παλαιᾶς Ῥώμης Λέων XIII ὅσον οὐδεὶς ἕτερος εἰργάσθη πρὸς προσηλυτισμὸν τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλ' ὅτι ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ ταύτῃ ἔβαινε μετὰ πολλῆς προσοχῆς, τῆς ὁποίας τεκμήριον παρεῖχεν ἐκφραζόμενος μετὰ σεβασμοῦ περὶ τῶν ἐν αὐτῇ Ἐκκλησιῶν, μὴ ἀπαιτῶν νὰ ὑποταχθῶσιν ἄνευ ὅρων, σεβόμενος τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν, τὴν λειτουργίαν καὶ τὰς παραδόσεις, ἀξιῶν κυρίως τὴν παραδοχὴν μόνον τοῦ παπικοῦ πρωτείου. Ἀφότου, ὅμως ἀνῆλθε τὸν παπικὸν θρόνον ὁ νῦν Πάπας Πῖος X αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἀνατολῆς ὑφίστανται μυρίους προπηλακισμοὺς ἀπὸ μέρους τῆς Ῥώμης. Λατῖνοι μοναχοὶ ἐγκαθιδρυμένοι ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀναφανδὸν ὑβρίζουσι τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, μάλιστα δὲ οἱ Assomptionnistes ἔχοντες τὸ κέντρον αὐτῶν ἐν Χαλκηδόνι καὶ δίκην κατασκόπων παρακολουθοῦντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν τῆς Ἀνατολῆς. Δὲν ἠκούσθη παρ' αὐτῶν οὐδεμία ἀκόμη καλὴ λέξις περὶ αὐτῆς, μόνον χλευασμοὶ καὶ ὕβρεις πληροῦσι τὰς στήλας τῶν περιοδικῶν καὶ συγγραμμάτων αὐτῶν κατὰ τῆς Ἁγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας... Ὁ Πάπας Πῖος δὲν ἀγαπᾷ τοὺς λογίους καὶ τὰς ἐπιστήμας, καὶ παρουσιάζει ὅλως ἀπότομον ἀντίθεσιν πρὸς τὸν σεβαστὸν μακαρίτην Πάπαν Λέοντα.

ΕΙΣ τὸ ἴδιον περιοδικὸν δημοσιεύεται μελέτη περὶ τοῦ φιλοσόφου Φρειδερίκου Νίτσε ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Χριστοδούλου. Ἐπιφυλασσόμεθα ὅταν ἡ μελέτη δημοσιευθῇ ὁλόκληρος νὰ δώσωμεν χαρακτηριστικά της ἀποσπάσματα εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας. Μετὰ τὴν μελέτην τοῦ κ. Νιρβάνα εἰς τὸ περιοδικὸν ἡ «Τέχνη» καὶ τὴν ἐν εἴδει σημειώματος μελέτην τοῦ μακαρίτου Καμπύση εἰς «Τὸ περιοδικόν μας» εἶνε ἡ τρίτη μελέτη δημοσιευομένη Ἑλληνιστί. Τὰ «Παναθήναια» μὴ ἀσχοληθέντα ἀκόμη εἰδικῶς περὶ τοῦ φιλοσόφου ἐπιφυλάσσονται εἰς προσεχὲς φύλλον νὰ δημοσιεύσουν ἐκτενῆ μελέτην περὶ αὐτοῦ.

ΑΠΟ ἕνα ἐσχάτως ἐκδοθὲν ἀγγλικὸν βιβλίον μανθάνομεν ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Ὀσκὰρ ἦτον ὁ ἀνάδοχος τοῦ Ὀσκὰρ Οὐάϊλδ.

Φαίνεται ὅτι ὁ βασιλεὺς Ὀσκάρ, τότε ἀκόμη δοὺξ τοῦ Oestergoetland ἐγνώρισε τοὺς γονεῖς τοῦ Ὀσκὰρ Οὐάϊλδ ταξιδεύοντας εἰς τὴν Σουηδίαν.

Ὁ μέλλων βασιλεὺς ἔκαμε τόσην ἐντύπωσιν ἐπὶ τῆς κυρίας Οὐάϊλδ, ποῦ τὸ παιδί ποῦ ἐγέννησε κατόπιν, τοῦ ὡμοίαζε καταπληκτικά. Τοῦτο ἔκαμε τὴν κυρίαν Οὐάϊλδ νὰ δώσῃ τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως εἰς τὸ παιδί της. Ἄλλως τε εἰς ἕνα νεανικόν του πορτραῖτο ὁ βασιλεὺς εἶνε τελεία ἀναπαράστασις τοῦ ἄγγλου συγγραφέως.

ΕΝΑΣ ἀπὸ τοὺς μεγαλειτέρους συγχρόνους ζωγράφους τῆς Γαλλίας ὁ Εὐγένιος Καρριὲρ ἀπέθανεν ἐσχάτως. Ὁ καλλιτεχνικὸς κόσμος τοῦ ἔκαμε μεγαλοπρεπῆ κηδείαν, καὶ οἱ κ. Γαβριὴλ Σεάγ, Ῥόλ, Φ. Ζουρνταίν, ὁ κριτικὸς κ. Κάρολος Μορίς, ὁ γλύπτης Αὔγουστος Ῥοντὲν ἐγκωμίασαν ἐπὶ τοῦ φερέτρου τὸν Καρριέρ.

Ἐπὶ τοῦ μνημείου του θὰ γραφῇ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Καρριὲρ εἶπε, ἐγκωμιάζων τὸν ἀποθανόντα ζωγράφον Φαντὲν Λατούρ:

«Εὐτυχεῖς οἱ ἑτοιμαζόμενοι ἐνδόξως διὰ τὸν θάνατον».

ΕΙΣ τὴν Fortnightly Review ἐδημοσιεύθη πρὸ καιροῦ ἀνέκδοτον ποίημα τοῦ Edgar Poe. Τὸ ποίημα εἶνε ἀπὸ τὰ καλλίτερα τοῦ ἐξωτικοῦ ποιητοῦ καὶ διηγηματογράφου, τὸν ὁποῖον οἱ μὴ ἀγγλομαθεῖς Ἕλληνες γνωρίζουν ἀπὸ τὰς μεταφράσεις — ἀριστουργηματικὰς ἄλλως τε — τοῦ Μπωντελαὶρ καὶ τοῦ Στεφάνου Μαλλαρμέ. Τὸ ποίημα ἐπιγράφεται Léonainie. Χάριν τῶν ἀναγνωστῶν μας παρέχομεν ἐδῶ πεζὴν μετάφρασιν, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον δι' ἑνὸς γαλλικοῦ περιοδικοῦ τὸ ποίημα ἔγεινε πάλιν ζήτημα τῆς ἡμέρας.

«Λεοναινὶ εἶνε τὸ ὄνομα ποῦ οἱ ἄγγελοι τῆς ἔδωκαν — κ' ἐπῆραν τὸ φῶς γελαστῶν ἄστρων καὶ τὴν ἔπλασαν, φαιδρὰν καὶ ἀνοικτόκαρδην. — Ἔκαμαν τὰ μαλλιά της ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ μεσάνυκτα καὶ τὰ μάτια της ἀπὸ τὸ λιπόθυμον — σεληνόφως, καὶ μοῦ τὴν ἔφεραν εἰς μίαν βραδιὰν ἐξαιρετικήν. — Εἰς μίαν ἐξαιρετικὴν νύκτα θέρους ὅταν ἡ καρδιά μου εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰσδύσει ἡ ἀνία — ἄνθισε διὰ νὰ δεχθῇ τὴν ἐρχομένην, ὅπως ἕνα τριαντάφυλλον εἰς τὸν καιρόν του. — Καθετὶ ποῦ μ' ἐπίεζε, τὸ ἀπέβαλα διὰ τὴν χαρὰν ποῦ μ' ἐθώπευε. — Ψεύτικη χαρὰ ποῦ μ' ἔρριπτεν εἰς τοὺς βραχίονας τῆς καταδίκης μου.

Ἀλλ' ἄκουσα, βάζοντας τὸ αὐτί μου, τὸν ψίθυρον τοῦτον: Τὰ τραγούδια ποῦ τραγουδοῦν — ἐδῶ κάτω, εἶνε γιὰ νὰ σᾶς προξενοῦν λύπην, οἱ ἱστορίες γιὰ νὰ σᾶς πλανοῦν, — ἔτσι ἡ Λεοναινὶ φεύγει ἐφόσον ἡ ἀγάπη της εἶνε νέα.» — Ὁ Θεὸς ἐγέλασε καὶ τὸ πρωῒ ὑπῆρξεν ἀσύγκριτον καὶ ὑπέρτατον. — Ἡ δόξα τοῦ οὐρανοῦ ἐστόλιζε τὴν γῆν μὲ τὴν ἐκτίμησίν της. — Κάθε καρδιὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου ἦτον ὡσὰν συγκινημένη ἀπὸ ζωὴν προσευχῆς — ἐνῷ ἡ Λεοναινὶ ἀπεμακρύνετο ἀπὸ ἐμὲ σὰν ὄνειρον.»

Τὸ χαρτὶ ὅπου ἦσαν ἀντιγραμμένοι οἱ στίχοι αὐτοὶ μὲ τὰ ἀρχικὰ Ε. Α. Π. ἐστάλη ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν εἰς τὸν Ἄγγλον φυσιολόγον Α. Ῥ. Wallace ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του. Εἰκάζεται ὅτι τὸ ποίημα ἐγράφη ἀπὸ τὸν Ποὲ εἰς τὰ 1849.

ΕΙΣ τὴν «Nuova Rassegna» τῆς Φλωρεντίας προσετέθη ἀπό τινος ἰδιαιτέρα θέσις καὶ διὰ τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν. Ὁ καθηγητὴς κ. Pio Ciuti φίλος τῆς Ἑλλάδος δημοσιεύει περὶ τῆς συγχρόνου νεοελληνικῆς γλώσσης μελέτην ἀξιοσημείωτον. Γράφει «Ἡ νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς τὸν ἄξιον παρατηρητὴν δὲν παρουσιάζει οὐσιαστικὴν διαφορὰν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν· ἡ κόρη ἀντιγράφει τελείως *ἐν ἑαυτῇ* τὴν μητέρα της. Ἔχασε μὲ τὸν καιρὸν τοὺς δυϊκοὺς τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ῥημάτων. Ἐκανόνισε τὴν κλίσιν πολλῶν ἀνωμάλων, καὶ πολλῶν ὀνομάτων ἐτροποποίησε τὴν ὀνομαστικὴν παρ: ὁ πατέρας ἡ θυγατέρα, ἡ γυναίκα, τὸ πόδι. Ἀπὸ τὰ οὐδέτερα ἀπέκοψε τὸ τελικὸν *ον*: τὸ παιδί. Ἀπέβαλε τὰς κτητικὰς ἀντωνυμίας... Καὶ τὸ χειρότερον ἔχασε τὸν ὡραῖον μονολεκτικὸν μέλλοντα».

Ὡς πρὸς τὰς Ἰταλικὰς λέξεις ποῦ ἀναφέρει ὑπαρχούσας εἰς τὴν γλῶσσαν μας ὁμολογοῦμεν ὅτι τὰς περισσοτέρας ἐξ αὐτῶν ἀπέβαλεν ἐντελῶς ἡ γλῶσσα μας. Ἐκτὸς ἀπὸ τά: πόρτα, βιολέττα, ντουζίνα, καρέκλα, κάσσα, ἀμφιβάλλω ἂν οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Πατρινοί, οἱ Ἕλληνες τῶν μεγάλων κέντρων γνωρίζουν ἄλλα ἰταλικὰ ὀνόματα. Ἴσως εἰς τὴν Ἐπτάνησον· ἀλλὰ κ' ἐκεῖ ἡ χρῆσις τῆς μιξοϊταλιζούσης ἔχει περιορισθῆ. Ὁ κ. Ciuti ἀναφέρει τὰ ῥήματα «caparrare, costare incatratramare». Ἀλλὰ ποῖος Ἕλλην μὴ Ἰταλομαθὴς τὰ ἐννοεῖ;

Ὁ κ. Ciuti ἐξαίρει τὴν ἁρμονικότητα τῆς νεοελληνικῆς. Παραβάλλει τὴν προφοράν της πρὸς τὴν γλυκεῖαν Τοσκανικὴν προφοράν. Ὁμιλεῖ περὶ τῆς γλώσσης μας ὡς γνωστὴς καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ τοῦτο εἶνε ἀληθέστατον.

Ὁμιλεῖ ἔπειτα περὶ ἀνάγκης δημιουργίας Ἀκαδημίας εἰς τὰς Ἀθήνας... Ἀλλ' ἂν μᾶς ἤξευρεν ὁ εὐγενὴς Ἰταλὸς δὲν θὰ τὸ ἤθελε. Ἡ γλῶσσα μας δὲν θὰ κανονισθῇ ἀπὸ Ἀκαδημίας ὅπως οὔτε ἡ Ἰταλική.

ΕΙΣ τὸ ἴδιον περιοδικὸν γίνεται λόγος περὶ τῶν *Παναθηναίων* καὶ περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ ὅσματος τῆς Κολάσεως εἰς τὰ «Παναθήναια» ἀπὸ τὸν κ. Γ. Ζουφρέν. Ὁ γράφων ἔχει ἀντιρρήσεις ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ στίχου «galleoto fu il libro e chi lo scrisse» τὸν ὁποῖον ὁ κ. Ζουφρὲς ἀπέδωκε διὰ τοῦ «ὁ πειρασμός μας ἦτανε τὸ πλάνο αὐτὸ βιβλίο». Ἐπίσης καὶ διὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ στίχου «τὴν εἴσοδο φυλάει...» Μνημονεύονται καὶ αἱ σπουδαὶ τοῦ κ. Μαρίνου Σιγούρου εἰς τὸ ἴδιον περιοδικόν.

Ὁ κ. C. Rabizzani ἐξακολουθεῖ τὴν περὶ τοῦ Ἰακώβου Λεοπάρδη, ἀρθρογραφίαν του. Ὁμιλεῖ διὰ τὴν κακὴν κατανόησιν τῆς Λεοπαρδικῆς ποιήσεως ἀπὸ τοὺς Γάλλους, τὸν Ἀλφρέδον Μυσσὲ λ. χ. καὶ τὴν ἄδικον καταδίκην τοῦ ποιητοῦ τῆς «Ginestra» ἀπὸ τὸν Barbey d'Aurevilly. Ὁ Sainte-Beuve εἶνε ἐκεῖνος ποῦ ἔβαλε τὸν Λεοπάρδην εἰς τὴν ἁρμόζουσαν θέσιν.

Ὁ κ. Rabizzani παραθέτει βιβλιογραφίαν τοῦ Λεοπάρδη, τῶν ἔργων του μεταφρασμένων εἰς ὅλας τὰς γλώσσας καὶ τῶν σπουδῶν περὶ τοῦ ἔργου του. Ἑλληνικὴν δὲν ἀναφέρει καμμίαν μετάφρασιν. Διότι ἐκτὸς ὀλίγων σελίδων ποῦ ἐφάνησαν καὶ ἄλλων ποῦ θὰ φανοῦν ἀργότερα εἰς τὰ «Παναθήναια» καὶ τὰ «Ἡλύσια» τίποτε ἄλλο δὲν ἔχομεν κάμει εἰς τὴν γλῶσσαν μας διὰ τὸν πεζογράφον τῶν Operette morali τὸν μέγαν Ἑλληνιστήν, τὸν Τιτᾶνα τοῦ Ἰταλικοῦ στίχου, τὸν ὁποῖον ὁ Καρδούτσι ἀνεκήρυξε τὸν μεγαλείτερον μετὰ τὸν Δάντην ποιητήν.

Ο κ. Sérè de Rivières ὁμιλῶν διὰ τὸ ζήτημα τοῦ γάμου εἰς ἕνα γαλλικὸν περιοδικὸν γράφει:

«Θὰ ἔπρεπε κανεὶς νὰ δύναται νὰ ἔρχεται εἰς γάμου κοινωνίαν τόσον εὔκολα ὅσον καὶ νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν κοινωνίαν αὐτήν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν θὰ ἤθελα ὁ γάμος νὰ εἶνε ἁπλούστερος, χωρὶς δημοσιεύσεις, χωρὶς συγκαταθέσεις γονέων καὶ τὰ λοιπὰ ὅταν οἱ μελλόνυμφοι εὑρίσκονται εἰς νόμιμον ἡλικίαν».

ΜΙΑ γαλλικὴ ἐφημερὶς — τὸ Matin — ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως περίεργον ἄρθρον. Ἀρθρογράφος ὁ κ. Gustave Téry.

Πρόκειται περὶ ἑνὸς μυθιστορήματος le Capitan τὸ ὁποῖον ἄρχιζε νὰ δημοσιεύεται εἰς τὸ Matin ὡς ἐπιφυλλίς.

Ὁ κ. Téry ἐζήτησε τὴν γνώμην τοῦ Ἀνατὸλ Φρὰνς ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ γεγονότος.

Καὶ ὁ γάλλος εἰρωνιστὴς ἀπεκρίθη:

Ἤξεύρω καλὰ ὅτι ἐμεῖς οἱ φιλόλογοι ἀρεσκόμεθα

νὰ παραφουσκώνομεν τὴν σημασίαν τῶν φιλολογικῶν γεγονότων. Οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων ὑποθέτουν ὅτι τὰ ἔργα των ἀριθμοῦνται μεταξὺ τῶν «παραγόντων τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως», ὅπως λέγουν οἱ φιλόσοφοι ἀλλ' ἴσως τὰ γραψίματά των δὲν ἔχουν ἐπίδρασιν περισσοτέραν ἐπὶ τῶν τυχῶν τῆς ἀνθρωπότητος παρ' ὅσην τὰ πεθαμένα φύλλα ποῦ πέφτουν εἰς τὸ ποτάμι καὶ τὰ ὁποῖα δὲν διευθύνουν βέβαια τὸν ροῦν του.

ΕΙΣ τὴν «Europe politique et littéraire» δημοσιεύεται μελέτη περὶ τοῦ νῦν πατριάρχου Ἰωακεὶμ III. Ἐν γένει, γράφουν, Ἰωακεὶμ ὁ τρίτος ἀπολαύει τοῦ βαθυτέρου σεβασμοῦ καὶ θαυμασμοῦ, τῆς πλέον εὐλαβοῦς ἀγάπης. Τὸ σπίτι του εἶνε ἐντευκτήριον ὅλων τῶν εὐγενῶν ψυχῶν τῶν διακεκριμένων πνευμάτων, τῶν λαϊκῶν ἐξοχοτήτων, τῶν ἐκκλησιαστικῶν πάσης τάξεως εἴτε τῆς ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, εἴτε τῶν ἄλλων δογμάτων. Καὶ εἶνε μία εὐτυχὴς φορὰ τῶν πραγμάτων ὅτε μετὰ 17 ἔτη ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἀποχωρήσεώς του ἐκ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἐπανέρχεται πάλιν ὁ τέλειος ἐρημίτης. Διὰ δεύτεραν λοιπὸν φορὰν εἰς τὰς 25 Μαΐου 1901 ἐπανέρχεται εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον δι' ὁμοθύμου ἐκλογῆς.

Εἶνε 72 χρόνων. Εἶνε πάντοτε νέος τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν. Τὸ παράδειγμα τῆς ζωῆς του παραμένει μοναδικόν.

ΕΔΗΜΟΣΙΕΥΘΗ ἐσχάτως εἰς τὸν «Νέον ἐλεύθερον τύπον» τῆς Βιέννης ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ τοῦ Ἑρρίκου Χάϊνε. Εὑρέθη εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Burgtheater τῆς Βιέννης, ἀπευθύνεται δὲ πρὸς τὸν Lambe φίλον του διευθυντὴν τοῦ ἐν λόγῳ θεάτρου. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ εἶνε τόσο περισσότερον χαρακτηριστικὴ καθόσον περιέχει θρησκευτικήν, τρόπον τινὰ ἐξομολόγησιν τοῦ Χάϊνε ἀκόμη μᾶς δίδει πληροφορίας περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῶν σχέσεών του πρὸς διαφόρους του συγγενεῖς.

«Διὰ νὰ σοῦ ὁμιλήσω μὲ ὀλίγα λόγια, γράφει, παρῄτησα τὸν θεὸν ἢ καλλίτερα τὴν θεότητα τοῦ Ἐγέλου καὶ τὴν ἀντικατέστησα μὲ τὸ δόγμα ἑνὸς πραγματικοῦ θεοῦ, πολὺ προσωπικοῦ, ποῦ ὑπάρχει ἔξω ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν. Τὸ δόγμα τοῦτο τὸ ἔχουν ἤδη ἐκθέσει οἱ παλαιοὶ μάγοι, κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν νεοπλατωνικῶν ἀποσπασμάτων, μὲ πολὺ βάθος, καὶ ἀργότερα τὸ δόγμα τοῦτο ἐμφανίζεται εἰς τὰ μωσαϊκὰ δοκουμέντα μ' ἕναν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ μίαν εὐγλωττίαν ποῦ δὲν σεναντᾷ κανεὶς ἀσφαλῶς εἰς τοὺς σημερινούς μας διαλεκτικούς. Ὁ Ἐγελος ἔπεσε εἰς τὴν ἐκτίμησίν μου καὶ ὁ γερο-Μωϋσῆς εἶνε «in floribus»

Κμπ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ — κ. Σ. Κ. Μ. Σικάγον. Μερικοὶ στίχοι καταστρέφουν τὴν ὁμορφιὰ τοῦ ὅλου ποιήματος, τοῦ ὁποίου ἡ παράδοσις εἶναι τόσον ἁπλὴ καὶ τόσον ἑλληνική.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ὁ κ. Α. Σ. Ἀρβανιτόπουλος γράφει εἰς τὰς «Ἀθήνας περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀγγλικῆς Σχολῆς ἐν Σπάρτῃ. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἱεροῦ τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος ἀποτελεῖ σπουδαίαν ἀφετηρίαν διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῶν ἄλλων ναῶν, ἱερῶν καὶ οἰκοδομημάτων τῆς Σπάρτης.

Δύο Ἕλληνες τοῦ Καΐρου ὁ κ. Ρόστοβιτς πρόεδρος τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς κοινότητος καὶ ὁ κ. Τσανακλῆς μεγαλέμπορος, ἀνέλαβον μὲ ἀπαρνίαν μεγαλοδωρίαν νὰ ἱδρύσουν εἰς τὰς Ἀθήνας Διδασκαλεῖον Γυμναστικῆς εἰς τὸ ὁποῖον θὰ γίνωνται δεκτοὶ οἱ ὑπαξιωματικοὶ καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν δύο Στρατιωτικῶν Σχολῶν. Ἐκτὸς τῆς σουηδικῆς γυμναστικῆς θὰ διδάσκωνται καὶ ἄλλα μαθήματα. Οἱ ἐξερχόμενοι τῆς Σχολῆς θὰ εἶναι οὕτω τέλειοι γυμνασταὶ καὶ παιδονόμοι ἱκανοὶ νὰ παρουσιάσουν τὸν στρατιώτην τέλειον ἄνδρα καὶ στρατιώτην.

Τιμὴ εἰς τοὺς δύο Ἕλληνας χορηγούς.

Ἡ δεξίωσις ὑπὸ τοῦ κυρίου καὶ τῆς κυρίας Ι. Πεσματζόγλου εἰς τὸ «Ἀκταῖον» πρὸς τιμὴν τῶν ἀθλητῶν, ἀληθινὰ ἡγεμονική.

Ὁ κ. Παῦλος Γνευτὸς μᾶς ἔδωκε πρὸς δημοσίευσιν ὀλίγα δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ρόδου.

Τὰ τραγούδια αὐτά, ὅπως μᾶς εἶπε ὁ κ. Γνευτὸς καὶ ὅσον ἡμεῖς γνωρίζομεν, εἶναι ἀνέκδοτα. Εἶναι τόση ἡ σημασία των, προστιθεμένων εἰς τὸν πλοῦτον τῆς ἑλληνικῆς δημοτικῆς μούσης, ὥστε δὲν ἐπιχειροῦμεν νὰ τὴν ἐξάρωμεν ἰδιαιτέρως. Ἀρκούμεθα εἰς τὴν ἀναγγελίαν τῆς δημοσιεύσεώς των, τὴν ὁποίαν ἀρχίζομεν σήμερον μὲ τὸν *Σαρακτόν*.

Τὸ ὑπουργεῖον τῶν θρησκευτικῶν τῆς Πρωσσίας ἀπηύθυνεν ἐγκύκλιον εἰς τοὺς διευθυντὰς τῶν σεμιναρίων διὰ τῆς ὁποίας ἀπαγορεύει τὴν ἀγορὰν ἔργων τοῦ Ἴψεν διὰ τὰς μαθητικὰς βιβλιοθήκας. Τὸ ἴδιο καὶ διὰ τὸν Σούδερμαν καὶ διὰ τὸν Χάουπτμαν καὶ διὰ τὸν .. Σίλλερ ἀκόμη.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Οἱ Γυμναστικοὶ ἀγῶνες τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὑπὸ Ἀντ. Δ. Κεραμοπούλου. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἀθῆναι 1906, σχ. 16ον σελ. 143 λεπτὰ 0.40.

Πρακτικὸς ὁδηγὸς τοῦ μεταξοσκωληκοτρόφου ὑπὸ Προκοπίου Μ. Συμεωνίδου. Ἀθῆναι 1906 τυπογραφεῖον Κτενᾶ, σχ. 16ον σελ. 52 δρ. 1.

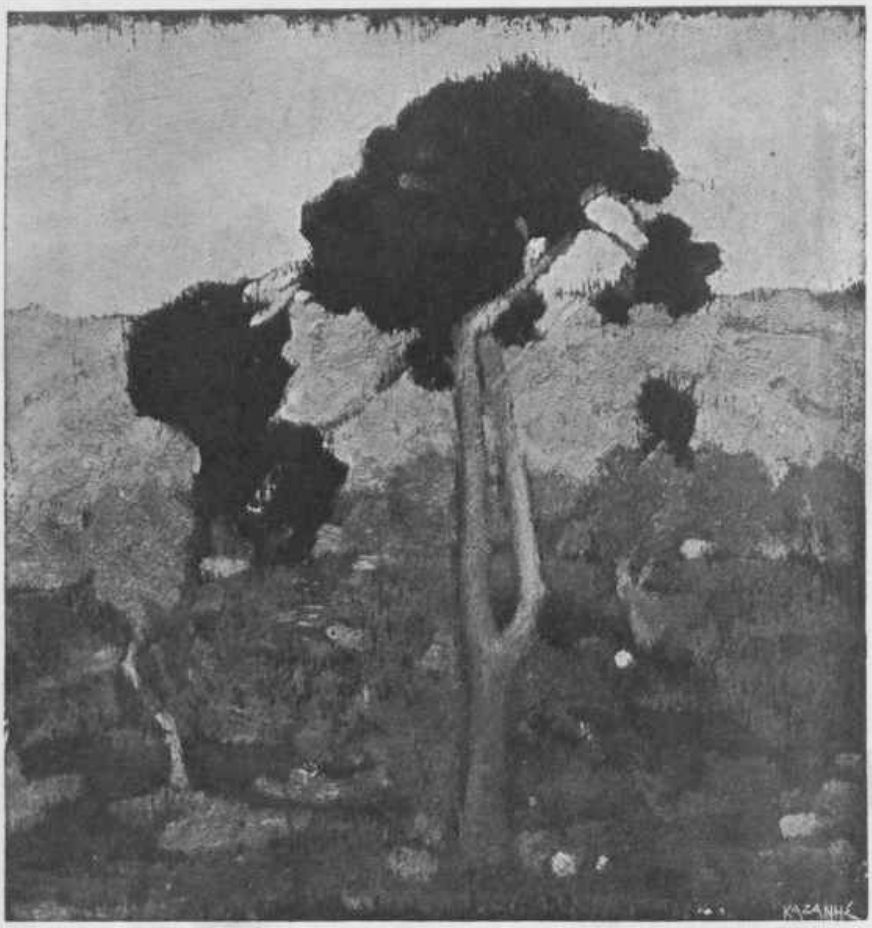
Ἡ πρωτόγονος ἄνοια ὑπὸ Μιλτ. Α. Οἰκονομάκη Ἀθῆναι 1906 σχ. 16ον σελ. 57 δρ. 2.

Λογοδοσία τοῦ Δροκαϊτείου Θεραπευτηρίου κατὰ τὸ ἔτος 1906 Ἀθῆναι 1906 τυπ. Βεργιανίτου ὁδὸς Ὀφθαλμιατρείου 5.

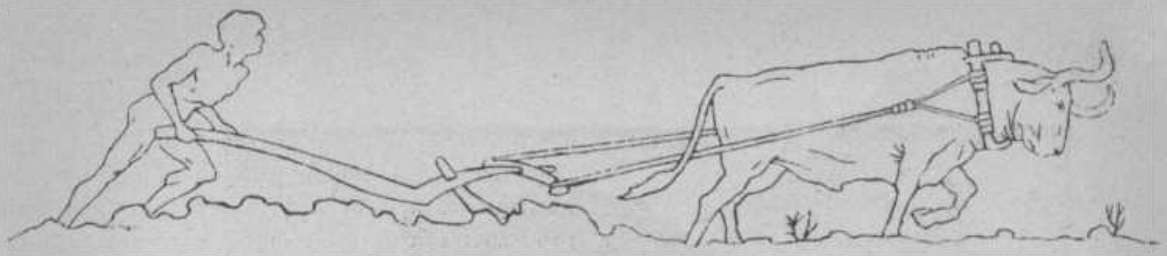
Λογοδοσία Νοσοκομείου «Ἁγία Σοφία» τοῦ ἔτους 1905 Ἀθῆναι 1906 τυπ. Π. Δ. Σακελλαρίου.

L' impulsionnisme et l' esthétique par Jean Libert. Paris 1906 éd. H. Daragon, 30 rue Duperé.

Chair d'amour par Ary - René d'Yvermont. Paris 1906 éd. H. Daragon.

ΤΟΠΙΟΝ ΥΠΟ Κ. ΠΑΡΘΕΝΗ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΔ

ΕΤΟΣ Γ' 15
ΜΑΪΟΥ 1908

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Επέρασαν πολλὰ χρόνια ἀπὸ τότε... Αἱ ἀναμνήσεις μου εἶνε μακρυναὶ καὶ κάπως σκοτισμέναι... Νομίζω ὅτι ἤμουν ἀκόμη φοιτητής· πρωτόβγαλτος ὁπωσδήποτε εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τὸνομά μου ὄχι ἀκόμη γνωστὸν πέραν τοῦ στενοῦ φιλολογικοῦ κύκλου τῶν «νέων». Ἔξαφνα, μίαν ἡμέραν, λαμβάνω ἕνα γράμμα ἀπὸ τὴν Πόλι καὶ δύο βιβλιαράκια κακοτυπωμένα. Τὸ γράμμα, μ' ἕνα ἰδιόρρυθμον χαρακτῆρα, λεπτὸν καὶ δυσανάγνωστον, τὸν ἴδιον ποῦ ἀπετέλεσεν ἀργότερα τὴν ἀπελπισίαν τῶν Ἀθηναίων στοιχειοθετῶν, — τὸ γράμμα ἔφερε τὴν ὑπογραφὴν *Δομνίκη Παπαγεωργίου*, καὶ τὰ βιβλιαράκια ἦσαν διηγήματα τῆς *Ἀλεξάνδρας Παπαδοπούλου*. Ἡ Δομνίκη, μὲ πολλὰ κομπλιμέντα, ἀλλὰ ὄχι ἀπὸ τὰ στερεότυπα, μὲ παρακαλοῦσε νὰ διαβάσω τὰ διηγήματα τῆς φίλης της Ἀλεξάνδρας καὶ νὰ τῆς γράψω τὴν γνώμην μου. Τὰ ἐδιάβασα, μοῦ ἤρεσαν ἀληθινά, καὶ τῆς τὸ ἔγραψα. Μοῦ ἀπήντησε διὰ νὰ μ' εὐχαριστήσῃ ἐκ μέρους τῆς φίλης της, καὶ νὰ μοῦ ζητήσῃ τὴν συνεργασίαν μου διὰ κάποιον Ἡμερολόγιον ποῦ θὰ ἔβγαζαν αἱ δύο μαζί. Ἔτσι ἡ ἀλληλογραφία μας ἐξηκολούθησεν, ἕως ὅτου ἔμαθα — δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον ἀπὸ ποῖον, — ὅτι Δομνίκη καὶ Ἀλεξάνδρα ἦτο τὸ ἴδιον πρόσωπον. Συνεπείᾳ τῆς ἀποκαλύψεως αὐτῆς, ἡ φιλολογικὴ ἀλληλογραφία διεκόπη. Ἀργότερα πάλιν, δὲν ἐνθυμοῦμαι πῶς ἐπανελήφθη, — χωρὶς ψευδώνυμα καὶ μυστήρια πλέον, — διὰ νὰ διακοπῇ καὶ πάλιν ἀπὸ μίαν μεγάλην καὶ φοβερὰν παρεξήγησιν. Ἐβάσταξεν ὅμως ἀρκετά, ὥστε νὰ γνωρίσω κατὰ βάθος τὴν Ἀλεξάνδραν Παπαδοπούλου καὶ ὡς συγγραφέα καὶ ὡς ἄνθρωπον. Δὲν τὴν εἶδα ποτὲ εἰς τὴν ζωήν μου, παρὰ ὀλίγας στιγμάς, μίαν φορὰν ποῦ ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, πρὸ δέκα ἐτῶν, εἰς τὸ σπίτι τῆς φίλης μας Κας Παρρέν. Ἀλλὰ κανενὸς ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ βλέπω καθημέραν, δὲν ἐγνώρισα τὴν ψυχὴν καὶ τὸ ἔργον καλλίτερα. Ἡ μυστηριώδης καὶ ρομαντικὴ κάπως γνωριμία μας εἶχε κινήσει ἐξ ἀρχῆς ὅλον τὸ νεανικόν μου ἐνδιαφέρον, καὶ μὲ εἶχεν ἑλκύσει, μὲ εἶχε δεσμεύσει ἡ μεγάλη εὐφυΐα τῆς κόρης καὶ ἡ ἀπέραντη καλωσύνη της. Δὲν ἔπαυσα νὰ παρακολουθῶ τὰ διηγήματά της καὶ τὰς περιπετείας της, καὶ πάντοτε εὑρισκόμουν εἰς ἀμηχανίαν μὴ γνωρίζων τί ἔπρεπε νὰ θαυμάζω περισσότερον: τὸ πεταχτὸν ἐκεῖνο καὶ σπινθηροβόλον ὕφος, τὴν μεγάλην ἐκείνην ἠθογραφικὴν δύναμιν, τὸ πνεῦμα, τὴν τρυφερότητα καὶ τὴν εἰρωνείαν τῶν ἔργων της· ἢ τὰ τρισευγενικά της αἰσθήματα, τὰς μεγάλας ἀφοσιώσεις τῆς ζωῆς της, τὴν σταθερότητα τοῦ χαρακτῆρος της τὴν ἀδαμαντίνην, τὴν ἀγγελικὴν ἁγνότητα τῆς ψυχῆς;

Ἡ φυσιογνωμία τῆς Ἀλεξάνδρας Παπαδοπούλου, καὶ ἡ φιλολογικὴ καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, μὲ κατέχει καὶ μοῦ ἐπιβάλλεται ἀνέκαθεν. Δὲν ἠξεύρω διὰ τοῦτο ἂν εἰς τὴν κρίσιν μου ὑπάρχῃ τελεία ἀμεροληψία. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἡ κόρη αὐτή, τῆς ὁποίας θρηνοῦμεν σήμερον τὸν πρόωρον θάνατον, ἦτο ζυμωμένη ἀπὸ τὴν *πάσταν* ἐκείνην, ποῦ κάμνει τοὺς μεγάλους συγγραφεῖς καὶ τοὺς μεγάλους μάρτυρας. Καὶ μάρτυς μὲν εἰς τὴν ζωήν της ἔγεινε διότι ἤθελε. Συλλογιζομένη πάντοτε τοὺς ἄλλους καὶ ποτὲ τὸν ἑαυτόν της, ἀφοσιουμένη μετὰ πάθους καὶ

Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου.

μετὰ λατρείας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἰδικῶν της καὶ ξένων, ἐργαζομένη δι' αὐτούς, κάμνουσα ὅλον τὸ καλὸν ποῦ ἔβγαινε ἀπὸ τὸ χέρι της, κοπιάζουσα, ἐξαντλουμένη, ὑπομένουσα, ἐπιμένουσα, ἀγωνιζομένη, κατώρθωσε μέχρι τέλους νὰ πομονωθῇ, νὰ καταστρέψῃ τὴν ὑγείαν της καὶ νὰ πο-θάνῃ εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Οἱ φίλοι ποῦ περιε-στοίχισαν τὴν νεκρικήν της κλίνην, εἶδαν περὶ τὸ πελιδνὸν μέτωπόν της κάτι ποῦ ἔμοιαζε μὲ ἀχει-ροποίητον στέφανον μαρτυρίου...

Κατώρθωσεν ὅμως νὰ ναδειχθῇ καὶ μεγάλη συγγραφεύς; Ἠμπόρεσε νὰ βγάλῃ καὶ νὰ πο-κρυσταλλώσῃ εἰς αἰωνίας φιλολογικὰς μορφὰς ὅ,τι εἶχε μέσα της, ὅλους ἐκείνους τοὺς θησαυ-ροὺς τοῦ αἰσθήματος, τῆς παρατηρήσεως, τῆς εὐφυΐας, τῆς μελέτης;

Μολονότι τὸ ἔργον της εἶνε σκορπισμένον ἐδῶ κ' ἐκεῖ, εἰς ἐφημερίδας, εἰς περιοδικά, εἰς ἡμερολόγια, – διότι ἡ Ἀλεξάνδρα Παπα-δοπούλου, ἡ βυζαντινὴ λογογράφος, ἦτο καθ' ὅλην τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν ἡ πολύτιμος καὶ πολυζήτητος συνεργάτις κάθε φιλολογικοῦ δημοσιεύματος, – καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν εἶνε εὔκολον νὰ τὸ μελετήσῃ κανεὶς ἢ νὰ τὸ ἀνα-θεωρήσῃ συστηματικώτερον, ὅτε ἴσως ἡ γνώμη του θὰ μετεβάλλετο, – ἐν τούτοις νομίζω ὅτι εἶνε ἔργον ἡμιτελές, βιαστικὸν καὶ κάπως ἀμέ-θοδον. Ἔβλαψεν ἴσως τὴν Ἀλεξάνδραν Πα-παδοπούλου ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον εἰργά-ζετο. Ἀνήσυχος πάντοτε καὶ μετέωρος καὶ πολυάσχολος, ἔγραφεν ὅπου καὶ ὅποτε ἔφθανε, μὲ μεγάλην ταχύτητα, μὲ ἀπαραδειγμάτιστον εὐκολίαν, ἀλλὰ χωρὶς ποτὲ νὰ φυλάξῃ διὰ τὴν ἐπαύριον καὶ νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὸ ἀτελὲς ἔργον, χωρὶς νὰ τὸ ἀφήσῃ νὰ ὡριμάσῃ εἰς τὸν νοῦν της διὰ νὰ μεταβληθῇ ἀναλόγως εἰς τὸ χαρτί, χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδιορθώσῃ ἀργότερα ἀφαιροῦσα τὰ περιττά, προσθέτουσα τὰ ἀναγκαῖα καὶ με-ταβάλλουσα τὰ ἄλλα, ὥστε νὰ πο τελεσθῇ ἓν σύνολον ἁρμονικὸν ἢ ἓν μέρος ἀνάλογον μὲ τὸ ὅλον. Ἀπὸ τὰ ἑκατὸν ἢ διακόσια διηγή-ματα ποῦ θὰ ἔχῃ γράψῃ, ὀλίγα εἶνε τὰ ἄρ-τια, τὰ *τελειωμένα*. Τὰ περισσότερα εἶνε ἁπλᾶ *σκίτσα* τῆς στιγμῆς, ἔχοντα ἀνάγκην ἐπεξεργα-σίας.

Τὰ μεγάλα ὅμως προτερήματα τῆς διηγη-ματογράφου φαίνονται καθαρὰ τόσον εἰς τὰ σκίτσα ὅσον καὶ εἰς τὰ τελειωμένα. Τὸ κατ' ἐμέ, τὴν πρωτοτυπίαν τῆς Ἀλεξάνδρας Πα-παδοπούλου, εἰς ὀλίγους Ἕλληνας συναδέλ-φους της τὴν εὑρίσκω. Εἶνε πρωτότυπος καὶ κατὰ τὴν μορφὴν καὶ κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς. Αἱ συνθέσεις της, παράδοξοι πολλάκις συνθέσεις, δὲν ὁμοιάζουν μὲ κανενός. Ἐπίσης καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον βλέπει τὸν κόσμον. Ἡ παρατηρητικότης της, ἡ ἠθογραφική της ἱκανότης εἶνε μεγάλη. Ἀπὸ τὰ διηγήματά της προτιμῶ τὰ σύγχρονα βυζαντινά, ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα ζωγραφίζει τοὺς γύρω της ἀνθρώ-πους. Ἡ *κυράτσα*, ὁ κλασικὸς αὐτὸς τύπος τῶν συνοικιῶν τῆς Πόλεως, εὗρεν εἰς τὴν Ἀλε-ξάνδραν Παπαδοπούλου τὸν τελειότερον ζωγράφον. Ἡ ἀξία τῶν ἠθογραφημάτων αὐ-τῶν κάμνει νὰ ὠχριᾷ κάθε ἄλλην. Ἐκτιμῶ πολὺ καὶ τὰ ἀρχαῖα βυζαντινά της διηγήματα· ἐκτιμῶ ἐπίσης καὶ τὰς πατριωτικὰς ἢ ἠθικολο-γικάς της ἀποπείρας εἰς ἄλλα, ἄλλης φύσεως συνθέματα· ἐκτιμῶ πολὺ καὶ τὴν ἱκανότητά της πρὸς ἀλληγορίας καὶ μυθοπλαστίας, με-ταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν μερικαὶ πολὺ ἐπι-τυχεῖς καὶ ποιητικαί· ἀλλὰ τὰ σύγχρονα ἠθο-γραφικά της διηγήματα, τὰ θαυμάζω. Τρία-τέσσαρα ἀπὸ αὐτά, (καὶ λυποῦμαι πολὺ διότι τώρα δὲν ἐνθυμοῦμαι τοὺς τίτλους, οὔτε εἶνε εὔκολον νὰ τ' ἀνακαλύψω εἰς τὸν σωρὸν τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν περιοδικῶν), εἶνε ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ἔργα τῆς φιλολογίας μας καὶ θὰ ἔκαμναν τιμὴν καὶ εἰς μεγάλον διηγηματογρά-φον. Εἶνε καλλιτεχνικαὶ καὶ πιστὰι εἰκόνες ζωῆς, ὑπὸ τὰς ὁποίας πάλλεται ἡ ψυχὴ τοῦ ζωγρά-φου, εὐγενὴς καὶ ὡραία ψυχή, κυανῆ ἀπὸ ἰδανικὰ καὶ λευκὴ ἀπὸ καλωσύνην.

Ἡ ζωὴ τῆς Ἀλεξάνδρας Παπαδοπούλου συνοψίζεται εἰς ὀλίγας θλιβερὰς γραμμάς. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐνωρὶς ἔχασε τὸν πατέρα της καὶ ἔμεινε μὲ τὴν μητέρα της καὶ μ' ἕνα νεώτερον ἀδελφόν. Ἐσπούδασε νομίζω εἰς τὸ Ζάππειον κ' ἐπῆρε τὸ δίπλωμά της. Ἔκτοτε ἐζοῦσε ὡς διδασκάλισσα, πότε διευθύνουσα Παρθεναγωγεῖα, πότε διδάσκουσα κατ' ἰδίαν. Εἰς τὰς ὥρας τῆς ἀνέσεώς της κατεγίνετο εἰς συγγραφὰς καὶ εἰς ἐκδόσεις. Ἐξέδωκε τρία τομίδια διηγημάτων καὶ ἓν ἢ δύο Ἡμερολόγια. Μὲ τὸν ποιητὴν Ι. Γρυπάρην ἵδρυσε τὴν βραχύβιον «Φιλολογικὴν Ἠχώ». Τελευταίως συνειργάζετο εἰς τὴν «Πρόοδον» τοῦ κ. Σπανούδη. Κάποτε ἔγραφε καὶ στίχους. Εἰς τὰ «Παναθήναια» ἐδημοσίευσε πλῆθος διηγημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ ὡραῖον ἐκεῖνο βυζαντινὸν «Μοναστῆρι», τὸ ὁποῖον συνεπλήρωσαν ἀπαραμίλλως αἱ εἰκόνες τῆς Δδος Φλωρᾶ. Ἡ φωνή της ἦτο ἀργυρόηχος καὶ ἡ ὁμιλία της ἀπόλαυσις. Φίλη τοῦ κ. Ψυχάρη ἔκλινε πρὸς τὸν ψυχαρισμὸν τόσο μόνον, ὥστε νὰ μὴ καταβροχθισθῇ ἀπ' αὐτόν. Φύσει ἄλλως τε ἐπαναστατική, συνέτριβε κάθε ἁλυσίδα ποῦ ἐδέσμευε τὴν πνευματικήν της ἐλευθερίαν, καὶ ἦτο ἐχθρὰ κάθε σχολαστικισμοῦ...

Μακρὰ καὶ ὀδυνηρὰ ἀσθένεια τὴν ἔφερεν εἰς τὸν τάφον, πρὶν νὰ φθάσῃ τὸ τεσσαρακοστὸν τῆς ἡλικίας της. Ἀπέθανε τὴν 8 Μαρτίου 1906 εἰς τὰ ἐν Ἐπταπυργίῳ Ἐθνικὰ Φιλανθρωπικὰ Καταστήματα. Τὴν ἑπομένην ἔγινεν ἡ κηδεία της, σεμνὴ καὶ ἁπλῆ, μὲ ὀλίγους ἐκλεκτούς, μέσα εἰς δάκρυα καὶ εἰς ἄνθη. Ὁ κ. Κ. Χρηστομάνος, εὑρισκόμενος τότε μετὰ τῆς «Νέας Σκηνῆς» εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατέθεσεν ἐπὶ τῆς σοροῦ στέφανον ἀπὸ δάφνην. Ἄλλοι εἴκοσι στέφανοι κατετέθησαν ἐπίσης ἀπὸ θαυμαστὰς καὶ φίλους. Καὶ ὁ ἀνοιξιάτικος τάφος ἐδέχθη καὶ ἀπέκρυψε διαπαντὸς τὴν μαρτυρικὴν μορφὴν τῆς πρώτης Ἑλληνίδος διηγηματογράφου.

Ἕνα μνημόσυνον θὰ γίνῃ τώρα .. Ἀλλὰ τὸ καλλίτερον μνημόσυνον διὰ τὴν Ἀλεξάνδραν Παπαδοπούλου θὰ ἦτο ἡ ἔκδοσις τῶν ἔργων της. Νὰ νευρεθοῦν, νὰ καταταχθοῦν καὶ νὰ συμπεριληφθοῦν εἰς ἕνα ἢ δύο τόμους. Ἂν ἡ πλουσία Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν, *ὀφείλει ἐξάπαντος νὰ τὸ κάμῃ*. Καὶ δι' ἕνα λόγον ἀκόμη: ὅτι δὲν θὰ ἦτο εὔκολον νὰ τὸ κάμῃ ἄλλος κανείς. Ἡ ἔκδοσις βιβλίων τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας ἀπαιτεῖ πάντοτε κάποιαν θυσίαν· καὶ οἱ Ἕλληνες ἐκδόται, ὡς φρόνιμοι καὶ πτωχοὶ ἄνθρωποι, δὲν εἶνε κατάλληλοι πρὸς τοῦτο.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΤΟ ΛΕΙΨΑΝΟ ΤΗΣ ΙΟΥΛΙΕΤΑΣ
ΓΑΡΤΖΩΝΗ ΔΡΑΣΟΥΣΩΦ

Μὲ τῆς ψυχῆς καὶ μ' ἄλλα οὐράνια πλούτη
Μία μέρα προικισμένη
Στὸν κόσμο ἐβγῆκε Τούτη,
Ποῦ τώρα φεύγει ὡς ξένη·
Νὰ δείξῃ πάει στὴν πρώτη ἀγνή της χώρα
Ἀπείραχτα τοῦ Ὑψίστου ὅλα τὰ δῶρα.

Μακρυὰ ὁ Καιρὸς εἶχε τὰ μάτια γύρει
Στὸ ἀνθηρὸ πρόσωπό της,
Καὶ ἀγάλια νὰ τὸ φθείρῃ
Περίμενε ὁ προδότης·
Ἀλλ' ἕνα τέτοιο κρίμα ἔλαβε θάρρος,
Μ' ἄπονη βία, νὰ τὸ ἐμποδίσῃ ὁ Χάρος.

Προτοῦ σὲ γάμου ἀγκάλη ἀθῶα περάσῃ,
Στὴν ὁμορφιά της ὅλη,
Εἶχε σὲ τοῦτο φτάσει
Τῆς γῆς τὸ περιβόλι·
Κ' ἐχλώμιασαν τὰ ρόδα ὅλου τοῦ τόπου
Σ' ἐκεῖνα ὁμπρὸς τοῦ ἀγγελικοῦ προσώπου.

Μαύρη μοῖρα τὴν ἴδια ἔφερε πάλι
Στὸ ποθητὸ λιμάνι,
Ποῦ μυρωδάτα κάλλη
Τόσα καὶ τόσα βγάνει·
Ἄχ, ἔπρεπε σ' αὐτὰ νὰ δώσῃ, ὡς πρῶτα,
Ζήλιας αἰτία μὲ τὰ στερνά της χνότα.

Πρίν, ὦ λουλούδια, ἡ ἀμυγδαλιὰ ξανθίσῃ,
Γιὰ κάποια οὐράνια χάρη,
Νικῶντας ξάφνου ἡ φύση
Τὸν αὐστηρὸ Γεννάρη,

Μόσχο Ἀπριλιοῦ σᾶς ἔδωσε καὶ χρῶμα,
Τ' ὡραῖο γιὰ νὰ στολίστε ἄψυχο σῶμα.

Ναί· γιὰ τὰ κρύα γεροντικά μου χείλη
Αὔρα κ' ἐγὼ ζητάω
Ἀπ' ἕναν ἄλλο Ἀπρίλη,
Ἐκεῖ ποῦ πολεμάω
Θρήνου τραγοῦδι ἄξιο νὰ ποῦν γι' αὐτήνε,
Ποῦ μὲ μάτια κλεισμένα ὁμπρός μας εἶναι.

Μόνο ἁρμονία νεκρώσιμη ὡς τ' ἀστέρια
Πρέπει τώρα νὰ ἠχήσῃ.
Τὰ σταυρωμένα χέρια,
Ποῦ ἡ μαύρη γῆ θὰ λύσῃ,
Πάψανε πλέον μὲ τεχνικὴ μαγεία
Σταὶς αὔραις νὰ σκορποῦν κάθε ἁρμονία.

Χαρᾶς λουλούδια ἐπάψανε στὸ δρόμο
Τὰ πόδια της νὰ σπέρνουν.
Τέσσεροι, ὠϊμέ, στὸν ὦμο
Ἐκεῖ ποῦ πάει τὴ φέρνουν·
Καὶ μυστικὰ τ' ὀρφανεμένο χῶμα
Τῆς λέει τοῦ κάκου: Ἄχ, πάτησέμε ἀκόμα!

Ὅποιος τὴν εἶδε μία φορὰ μονάχη,
Στὴ μνήμη πάντα πρέπει
Τὴ θεία μορφή της νἄχῃ·
Καὶ κάπως θὰ τὴ βλέπῃ,
Ὅσῳ ἐδῶ κάτου ἡ μαγεμένη φύση
Κάθε ὁμορφιὰ στὰ μάτια του δὲ σβύσῃ.

Εἶναι διπλὴ τοῦ ἀνοιχτοῦ τάφου ἡ φρίκη!
Ἐδῶθε ὁ νοῦς θωράει
Τοῦ πόνου τὸ σκουλῆκι,
Ποῦ ζωντανοὺς θὰ φάῃ·
Ἀπ ὄνειρο χρυσὸ σὲ κρύο σκοτάδι
Κύττα! ξυπνοῦν, ζηλεύοντας τὸν Ἅδη.

Ἂν ὕπνος τώρα, ὦ δύστυχοι, σᾶς πιάνῃ,
Καὶ ἀλήθεια κοιμηθῆτε,
Μ' ἕνα λαμπρὸ στεφάνι
Τὴ νεκρή σας θὰ ἰδῆτε,
Ποῦ, ὡς ἀστέρευτη κλάψα ὁμπρός της ρέει,
Γέρνει 'ς ἐσᾶς τὴν κεφαλὴ καὶ λέει:

—Ἀπάνου ἀπὸ τ' ἀστέρια εὐτυχισμένη
Μὲ ἀγγέλους ζῶ, καὶ μόνος,
Γνέφι θολό, ἀνεβαίνει
Ἐκεῖ ὁ πικρός σας πόνος·
Γιὰ νὰ γλυκάνῃ, ἀπὸ τὰ θεῖα παλάτια
Συχνὰ πετάω καὶ σᾶς φιλῶ τὰ μάτια.

Γ. ΜΑΡΚΟΡΑΣ

ΤΟ ΚΟΛΛΕΓΙΟΝ ΤΗΣ ΟΞΦΟΡΔΗΣ

Ἕνα βιβλιαράκι τοῦ κ. Γεωργίου Γκρὰπ περὶ Ὀξφόρδης καὶ τῆς πανεπιστημιακῆς της ζωῆς μοῦ ἔφερεν εἰς τὸν νοῦν παλαιὰς ἀναμνήσεις. Κάτι ἀπὸ τὴν παλαιοτέραν μας ζωὴν ποῦ ὅλοι κρύπτομεν μὲ ἱερὰν εὐλάβειαν εἰς τὰ βάθη τῆς ὑπάρξεώς μας, μίαν ζωὴν τὴν ὁποίαν τόσον νοσταλγοῦμεν, ὁπόταν τὰ πρόσωπα ἢ τὰ πράγματα ἔρχονται νὰ μᾶς ἀφυπνίσουν. Καὶ ἐνθυμοῦμαι τώρα, ἔπειτα ἀπὸ τόσα ἔτη, ὅλην τὴν γαλήνην καὶ ὅλην τὴν ποίησιν τῶν χλοερῶν κήπων τῆς Ὀξφόρδης, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐπὶ ὁλόκληρον μῆνα ἀνεπόλησα τὴν λευκὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐπήγαινα ὡς εὐσεβὴς προσκυνητὴς εἰς τὸν τάφον τοῦ Σέλλεϋ καὶ ὅμως ἔγινα λάτρης πιστὸς τῆς Ὀξωνιακῆς ζωῆς. Ὑπὸ τὴν φωτισμένην ὁδηγίαν τοῦ φίλου μου Πλάτωνος Δρακούλη ἀνέπνευσα μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῶν πνευμόνων μου τὴν ὑγείαν τῆς διανοίας καὶ τῆς ψυχῆς. Ὁλόκληρος ἡ ὀντότης μου διετέλει εἰς διηνεκῆ θαυμασμὸν διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν μέθοδον τῆς πανεπιστημιακῆς ζωῆς. Καὶ ἐσκέφθην διατί ὁ Δρακούλης ἐξέλεξε τὴν Ὀξφόρδην ὡς κέντρον τῆς διανοητικῆς του δράσεως καὶ διατί ὁ Γαβριηλίδης εἶχεν ἐπαναλάβει πρὶν ἀπὸ ἐμὲ τὴν φράσιν «ὦ γαλήνη» καὶ διατί ὁ ποιητὴς Κωνσταντῖνος Μάνος ἐπὶ ὁλόκληρον ἔτος ἐσαγηνεύθη ἀπὸ τὰς καλλονάς της, τὰς πλήρεις ζωῆς καὶ μυστηρίου.

Αὐτὴν τὴν ὡραίαν ζωήν μου ποῦ ἐπέρασε τόσον γρήγορα, μοῦ ὑπενθύμισε τὸ βιβλιαράκι τοῦ Γκράπ, μίαν ζωὴν κοινωνικὴν καὶ διανοητικὴν συγχρόνως, ὅπου πραγματικῶς ἐμέθυεν ἡ ψυχή μου ἀπὸ τὸ ἄρωμα τῆς καλλονῆς καὶ

τῆς σοφίας, τῆς ποιήσεως καὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ ὁποίου ἡ ἀνάμνησις θὰ λικνίζῃ αἰωνίως τὴν ὕπαρξίν μου.

***

Ἡ Ὀξφόρδη ἐσχηματίσθη ὅπως ὅλαι αἱ ἱεραὶ πόλεις τοῦ κόσμου. Ἡ ἱστορία τῆς Ἀγγλίας τὴν συνδέει μὲ αὐτὴν τὴν τύχην καὶ τὴν πρώτην ζωὴν τῆς Ἀγγλοσαξωνικῆς φυλῆς. Εἰς τὸν καθεδρικὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ, πλησίον τοῦ ὁμωνύμου κολλεγίου, βλέπει τις τὸν τάφον τοῦ ἁγίου Frideswide ἀποθανόντος τὸ 740. Αὐτὸς ἐνεκατέστησεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἓν τῶν ἀρχαιοτέρων μοναστικῶν ταγμάτων τῆς Ἀγγλίας. Ἐκ τῶν ἡγεμόνων ὅμως ὁ πρῶτος ὅστις ἔδειξεν ἀληθὲς ἐνδιαφέρον διὰ τὴν πόλιν ἦτο Ἐρρῖκος ὁ Γ'. υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἰωάννου, καὶ εἰς τὴν εὔνοιαν τοῦ πρίγκηπος τούτου ἡ Ὀξφόρδη ὀφείλει ὅλην τὴν μετέπειτα ἰσχύν της καὶ τὸ μεγαλεῖον της. Ἐντὸς τῶν τειχῶν της συνεκλήθη ἡ πρώτη σύνοδος τὸν 13ον αἰῶνα, καὶ ἐκεῖ διὰ βασιλικῆς ἀδείας ἐπετράπη ἡ σύσκεψις πρὸς ἀναμόρφωσιν τῶν κληρικῶν ἠθῶν. Μετέπειτα οἱ μοναχοὶ ἤρχισαν νὰ ἐγκαθίστανται ὀλίγον κατ' κατ' ὀλίγον, καὶ δὲν παρῆλθε πολὺς χρόνος ὅπου ὁλόκληρα τάγματα μοναχῶν ἐπλημμύρισαν τὴν πόλιν. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲν εἶχον ἱδρυθῇ τὰ πολλαπλᾶ κολλέγια τὰ ὁποῖα σήμερον ἀποτελοῦν τὸν κόσμον της, καὶ ἡ Ὀξφόρδη ἦτο πόλις καθαρῶς κληρικὴ ὅπως αἱ περισσότεραι τῶν πόλεων ἄλλως τε αἱ ὁποῖαι ἤκμασαν τὸν μεσαίωνα. Εἰς τὰ κοινόβια περιωρίζοντο νὰ διδάσκουν, μόνον ἐπὶ χειρογράφων, μερικοὺς σπουδαστὰς προωρισμένους νὰ ἐνισχύσουν τὰ μοναστικὰ τάγματα. Τοιουτοτρόπως, ἐκτὸς τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν τάσεων, τίποτε ἄλλο τὸ βέβαιον καὶ μεθοδικόν. Ἡ πρόοδος εἶχεν ἀφεθῇ εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῶν ἐλαχίστων Καὶ ἡ πρωτοβουλία δεν ἐβράδυνε νὰ φανῇ καὶ θαυματουργήσῃ.

***

Περὶ τὸ 1249 ὁ ἀρχιδιάκονος τοῦ Δούρχαμ Γουλιέλμος, ἐπιστρέφων ἐκ Ῥώμης, ἀπέθανεν εἰς τὸ Rouen. Ὁ κληρικὸς οὗτος εἶχε σπουδάσει εἰς κοινόβιόν τι τῆς Ὀξφόρδης. Εὐγνώμων ὡς ἐκ τούτου εἰς τὴν πόλιν ἡ ὁποία ἐμόρφωσε τὴν διάνοιάν του, τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου του, πλήρης τιμῶν καὶ πλούτου, δὲν ἐλησμόνησε τὸ χρέος του καὶ ἐκληροδότησεν ἀρκετὸν χρηματικὸν ποσὸν ὅπως ἱδρυθῇ τὸ πρῶτον Κολλέγιον πρὸς πληρεστέραν μόρφωσιν τῶν νέων τῶν καταγομένων ἀπὸ τὸ Δούρχαμ.

Τοιουτοτρόπως τρία ἔτη μετὰ τὴν δωρεὰν τοῦ κληρικοῦ τούτου τὸ πρῶτον Κολλέγιον τῆς Ὀξφόρδης ἀνοίγει τὰς πύλας του καὶ ἕνα εἶδος πειθαρχίας εἰσήχθη διὰ τοὺς πρώτους σπουδαστάς. Ἡ συνήθεια αὕτη κατὰ τὸ 1280 λαμβάνει τὸ κῦρος τακτικοῦ κανονισμοῦ ὅστις ἐπανειλημμένως ἀνεθεωρήθη κατὰ διαφόρους χρονολογίας. Τὸ Κολλέγιον μετέπειτα περιβάλλεται τὸν ἔνδοξον τίτλον τοῦ « Gollegium magnoe Almoe Universatis » τὸ δὲ 1384 τὸ Ἀγγλικὸν κοινοβούλιον τὸ ἀναγνωρίζει ὡς τοιοῦτο καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ πρόοδός του ἐπιτελεῖται ἀπὸ ἔτος εἰς ἔτος ἠρέμως καὶ μεθοδικῶς χωρὶς ἀποτόμους νεωτερισμοὺς ποῦ θραύουν κάθε σύνδεσμον πρὸς τὸ παρελθόν, μέχρι τῆς στιγμῆς ὅπου οἱ διευθύνοντες τὸ Κολλέγιον ἀπεφάσισαν ὅτι ἐπέστη ἡ ὥρα νὰ στεγασθῇ ἡ τύχη του ὑπὸ τὸ λαμπρὸν οἰκοδόμημα τὸ ὁποῖον βλέπομεν σήμερον. Ἡ ἀπόφασις ὅμως αὕτη ἐλήφθη τρεῖς ὁλοκλήρους αἰῶνας ἀπὸ τὴν πρώτην ἱδρυσίν του καὶ ὁ πρῶτος λίθος ἐτέθη τὴν 14ην Ἀπριλίου τοῦ 1634 συμφώνως μὲ τὸ σχέδιον τὸ ὁποῖον ἔδωκε παλαιὸς μαθητὴς τῆς Σχολῆς, τὸ δὲ οἰκοδόμημα ἀνηγείρετο ἀναλόγως τῶν δωρεῶν τὰς ὁποίας προσέφερον οἱ μαθηταὶ οἱ ἐναπομείναντες πιστοὶ εἰς τὰς ἀναμνήσεις τῆς νεότητός των.

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσίν του, ἥτις συνετελέσθη περὶ τὸ 1675, τὸ οἰκοδόμημα αὐτὸ μὲ τὴν θαυμασίαν ἀρχιτεκτονικήν του τοῦ 17ου αἰῶνος, στηριζόμενον ἐπὶ τῆς φήμης του καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας του, ἤνοιξε διάπλατα τὰς πύλας του, πλέον φιλόξενον ἢ ἄλλοτε· καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ κατωφλίου του ἀγάλματα τῶν δύο βασιλισσῶν Ἄννας καὶ Μαρίας δὲν βλέπουν νὰ παρέρχωνται ἐνώπιόν των οἱ ἐκ Δούρχαμ σπουδασταὶ μόνον ἀλλ' οἱ ἀπὸ πάσης γωνίας τοῦ Ἀγγλικοῦ κράτους τοιοῦτοι. Ἔκτοτε ὁλόκληρος ἡ Ἀγγλικὴ ἀριστοκρατία φιλοδοξεῖ νὰ διέλθῃ τοῦ Κολλεγίου τούτου, καὶ ἐπὶ τοῦ μεγάλου βιβλίου του, ἐντὸς τῶν σελίδων τοῦ ὁποίου φυλάσσονται εὐλαβῶς καὶ ὑπερηφάνως ὅλαι του αἱ δόξαι, συναντᾷ κανεὶς ὀνόματα ἐξόχων κληρικῶν, πολιτευτῶν καὶ ἐπιστημόνων. Φημισμένοι συγγραφεῖς ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ Κολλεγίου τούτου ἐμόρφωσαν τὴν σκέψιν των καὶ προπαρεσκεύασαν τὸ ἔργον των. Τὸ University College μεταξὺ τῶν ἐνδόξων τέκνων του συγκαταλέγει καὶ τὸν μέγαν ποιητὴν Πέρσυ Σέλλεϋ.

Αὐτὴ εἶνε ἐν ὀλίγοις ἡ ἱστορία ἑνὸς μεγάλου κολλεγίου. Εἶνε ἀρχαιότερον τῶν ἄλλων καὶ ἰδοὺ διατί στρέφονται πρὸς αὐτὸ ὅλων τὰ βλέμματα. Ἔπειτα ἡ ἱστορία του εἶνε κατ' ἐξοχὴν διδακτική, μολονότι καὶ τὰ ἄλλα κολλέγια τῆς Ὀξφόρδης, τὰ ὁποῖα τὸ περιβάλλουν, δὲν εἶνε ὀλιγώτερον διδακτικά. Ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἱδρύθη διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν αὐτὴν ἰδέαν, καὶ ὅμως κανένα δὲν ἀνηγέρθη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὑλικοῦ καὶ ἠθικοῦ σχεδίου. Τὸ Lincol δὲν ὁμοιάζει καθόλου μὲ τὸ Brazenose, οὔτε τὸ Oriel μὲ τὸ Trinity. Οὔτε οἱ πύργοι, οὔτε οἱ θόλοι καὶ τὰ κωδωνοστάσια εἶνε τῆς αὐτῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Εἰς τὸ ἕνα παρατηρεῖ κανεὶς λείψανα Νορμανδικά, ὑπενθυμίζοντα μέγα τι φυλετικὸν γεγονός, καὶ εἰς τὸ ἄλλο κάτι τι διαφορετικὸν διότι κάθε κολλέγιον εἶχεν εἰς τὰς στιγμὰς τῆς ἱστορίας του κάποιον ἄνθρωπον διὰ ν' ἀφήσῃ εἰς τὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ τὰ ἴχνη του, διὰ νὰ τοῦ κληροδοτήσῃ ἕνα εἶδος ἐθίμου πατροπαραδότου, ἐθίμου ὅπερ βραδέως ἐσφυρηλάτησε καὶ ἐδημιούργησεν ὅλην αὐτὴν τὴν πανεπιστημιακὴν πρωτοτυπίαν ἡ ὁποία κατέστη προσωπικὴ πλέον δόξα τῆς Ὀξφόρδης.

* * *

Ἐν τούτοις θὰ ἦτο κάπως δύσκολον νὰ εἴπῃ τις ποῦ βασίζεται αὐτὸ τὸ αἴσθημα ποῦ δοκιμάζει κάθε ξένος ἐπισκέπτης, τοῦ ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ κολλέγια φαίνονται τόσον διαφορετικὰ πρὸς ἄλληλα. Καὶ ὅμως τὸ αἴσθημα αὐτὸ εἶνε ἀληθινὸν διότι κάθε κολλέγιον ἔχει καὶ ξεχωριστὴν φυσιογνωμίαν, μὲ ὅλην τὴν ἑνότητά των ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς διαπλάσεως τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς. Κάθε αἰὼν παρερχόμενος ἔχει ἐναποθέσει ἐπὶ τῶν κολλεγίων τούτων τὰ ἴχνη του τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζει ὁ αἰὼν ὅστις τὸν ἀντικαθιστᾷ. Ἔπειτα ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἑκάστου ἐξ αὐτῶν ἐξασκεῖ μίαν μυστηριώδη ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ψυχῶν ὅπως ἄλλως τε κάθε εἰκών, κάθε ἀντικείμενον ποῦ μᾶς εἶνε οἰκεῖον. Ἕνας σπουδαστὴς τοῦ Μπάλλιολ δὲν θὰ σκεφθῇ ποτὲ ὅπως ἕνας συμμαθητής του τοῦ κολλεγίου τοῦ Hertford. Τὸ πνεῦμα τῶν δύο τούτων συγχρόνων σπουδαστῶν πάντοτε θὰ ὑποστῇ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ Balliol ἱδρύθη εἰς τὸ 1269 ἐνῷ τὸ Hertford μόλις ἀριθμεῖ ἡλικίαν δύο αἰώνων.

Ἀλλὰ τοιαῦται ἀποχρώσεις ποῦ μαρτυροῦν μᾶλλον εὐγενῆ ἅμιλλαν ἢ ἀντιζηλίας ποταπάς, βασίζονται ὅλαι ἐπ' αὐτῆς τῆς ψυχῆς τῆς Ὀξφόρδης. Διότι εἶνε ὀλίγαι πόλεις διὰ τὰς ὁποίας δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἔχουν ἀληθῶς ἰδίαν ψυχήν. Καὶ αὐτὴ ἡ ψυχὴ τῆς πόλεως εἶνε ἐκείνη ποῦ προσδίδει τὴν βαθεῖαν καὶ ἀμίμητον ἁρμονίαν, ἥτις πεπλώνει τὰς ἀνομοιότητας καὶ παρέχει εἰς τὸν Ἄγγλον τὸν τόνον τῆς ἑνότητος. Κάτω ἀπὸ τὴν σκιὰν τῶν πτελεῶν συγκεντρωμένη ἡ ἀριστοκρατία τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους ζῇ μὲ τὰς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος. Ἀλλὰ ζῇ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε ν' ἀντλῇ ἀπὸ τὸ περιβάλλον ψυχικὴν δύναμιν τόσον παλαιὰν ὅσον καὶ σύγχρονον, τὴν δύναμιν τῆς σκέψεως καὶ τῆς δράσεως.

* * *

Αὐτὸ ὁπωσδήποτε εἶνε τὸ πλαίσιον ὅπου σφυρηλατεῖται ἡ ὡραιοτέρα ψυχολογία τῆς πόλεως τὴν ὁποίαν δύναται ποτὲ κανεὶς νὰ ὀνειροπολῇ. Εἰς τὸν τόπον αὐτὸν γεμᾶτον ἀπὸ μίαν φυσικὴν ποίησιν τὴν ὁποίαν ὁ χρόνος ἐναποθέτει ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἐμορφώθησαν καὶ μορφοῦνται ὅλαι αἱ ἰδιοσυγκρασίαι, ὅλοι οἱ χαρακτῆρες. Τὰ γράμματα, ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ διοίκησις μεταξὺ τοῦ πανεπιστημιακοῦ τούτου πλαισίου ἐκλέγουν βραδύτερον τοὺς ἐξοχωτέρους λάτρας των. Διότι ἡ Ὀξφόρδη εἶνε ἕνα κέντρον πυρήνων ἐθνικῶν θαυμάσιον, ἀποτελούμενον ἀπὸ τρία στοιχεῖα. Ὀλίγην φιλοσοφίαν τοῦ Βάκωνος, ὀλίγην ποίησιν τοῦ Σαίξπηρ καὶ ἐν τέλει κάτι τι ἀπὸ τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας ποῦ ἐδίδαξεν ὁ Μακώλεϋ.

Ἐντὸς μιᾶς τοιαύτης ἐκπαιδευτικῆς ἀτμοσφαίρας ὁ νεαρὸς Ἄγγλος σπουδαστής, κατὰ τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἔρχεται ν' ἀφομοιωθῇ. Συμφώνως μὲ τὴν παράδοσιν, ἐλευθέρως καὶ εὐφυῶς διατηρουμένην, ὁ νεοερχόμενος σπουδαστὴς εὑρίσκει, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ κλίσις του, ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του ἀκόμη, πᾶν ὅ,τι τοῦ χρειάζεται διὰ νὰ μορφωθῇ. Ὁ σπουδαστὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης, μετ' ὀλιγωτέρας δυσπιστίας ἢ ἄλλος εὐρωπαῖος συνάδελφός του, προσκτᾶται, παίζων, ἕνα εἶδος ἀνθρωπισμοῦ ποῦ θὰ τὸν διακρίνῃ βραδύτερον εἰς τὴν ζωήν του, εἰς οἱανδήποτε κοινωνικὴν θέσιν καὶ ἂν εὑρεθῇ, ὡς ἕνα ἀληθῆ « gentleman ».

Χάρις εἰς τὸ ἐπικρατοῦν αὐτὸ σύστημα τῆς ἐλευθερίας ὁ νεαρὸς φοιτητὴς συμπληρώνει ἀνεπαισθήτως τὴν μόρφωσίν του. Κύριος ἀπόλυτος τοῦ ἑαυτοῦ του, μανθάνει ὅ,τι τοῦ ἀρέσει χωρὶς τίποτε νὰ τοῦ ἐπιβάλουν. Ἐκ κληρονομικότητος πρακτικός, καταλήγει εἰς τὸ νὰ ἐρωτευθῇ μὲ τὰς μελέτας του διὰ τὰς ὁποίας ἦλθεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον. Εὐφυής, σταχυολογεῖ δε-

ξιὰ καὶ ἀριστερά. Ποτίζεται μὲ τὰ νάματα τῆς ἀρχαιότητος ἀναπνέων τὸν ἀέρα τῆς πόλεως ταύτης, κἄπως εἰδωλολατρικῆς ὑπὸ τὸν ἐπίσημον χριστιανισμόν της. Ἐνίοτε μάλιστα τοῦ συμβαίνει νὰ συναποφέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Πλούταρχον ἢ τὸν Βιργίλιον πλήρεις σοφῶν σχολίων, ὅπως τοὺς ἀναγνώσῃ νωχελῶς ἐξαπλωμένος εἰς τὸ βάθος τῆς βάρκας του. Ὡς ἐπιτοπλεῖστον ὅμως καταγίνεται εἰς τὸν ἀθλητισμόν. Ἀλλ' ἕνεκα τῆς συνεχοῦς ἐπικοινωνίας του μὲ τοὺς καθηγητάς του προσκτᾶται τὰς γνώσεις ἐκείνας αἱ ὁποῖαι θὰ τοῦ χρησιμεύσουν βραδύτερον εἰς τὴν ζωήν του. Μ' ὅλα ταῦτα μελετοῦν λυσσωδῶς διότι δὲν ἐξηγεῖται ἄλλως, πῶς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης φημίζεται ὅτι εἶνε, ἂν ὄχι τὸ πρῶτον, μεταξὺ τῶν πρώτων ὅμως πανεπιστημίων τοῦ κόσμου.

Ὅταν τὰ καλλίτερα στοιχεῖα ἑνὸς λαοῦ ἔχουν μίαν κοινὴν σχολὴν ὅπου μορφοῦται ἡ νεότης των, ἕνα μέρος ἐντὸς τοῦ ὁποίου συνέρχονται καὶ ποτίζονται μὲ τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα, ἡ πάτριος παράδοσις ἐξελίσσεται θαυμασίως καὶ ἄνευ βιαίων τιναγμῶν. Ἔπειτα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διαπλάσσονται οἱ ὡραῖοι καὶ ἰσχυροὶ χαρακτῆρες ποῦ κατακτοῦν τὸν κόσμον. Μέσα εἰς μίαν ἀτμοσφαῖραν ὅπου ὁ σχολαστικισμὸς εἶνε ἄγνωστος, ἡ ψυχὴ τοῦ νέου ἀνδροῦται καὶ ἡ διάνοιά του μεγαλουργεῖ. Τοιοῦτον χαρακτῆρα καὶ τοιαύτην μεγαλουργίαν ὠνειροπόλησεν ἡ ψυχή μου ὅτε παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ συγγραφέως τῆς «Δυνάμεως τῶν Ἰδεῶν» περιέτρεχον τοὺς χλοερούς, τοὺς πλήρεις μυστηρίου κήπους τῶν πανεπιστημίων τῆς Ὀξφόρδης.

ΠΕΤΡΟΣ Ζ.

ΥΠΝΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥ

Π. Νιρβάνα

Σὰ ναύτης ποῦ παράδερνε, καὶ σὰ διαβάτης
ποῦ γύριζε 'στ' ἀνήλια τοῦ λόγγου βάθη
ἀργά, 'στὴ μέση νύχτα, 'στὴν τυφλὴ σκιά της
πολύμοχθος ὁ Νοῦς ἀπόστασε κ' ἐστάθη.

Κερένια λάμψι ὁλόγλυκεια ἡ μορφή του λάμπει,
τώρα ποῦ ἡ ἀστραπή του σβύστηκε, τὸ βλέμμα!..
μόνο, ἀπ' ταγκάθια ποὖχουν τῆς ζωῆς οἱ κάμποι,
πληγές, σὰν φλόγα χύνουν τἀκριβό του αἷμα.

Ἔγυρε θάνατο νὰ βρῇ 'ς τοὺς ἀσφοδέλους,
'στὰ νυχτολούλουδα ποῦ ὕπνου νάρκη βγάζουν,
πάρωρα, ἀργὰ ποῦ μόνο φάσματα κι ἀγγέλους
θωρεῖς νὰ τριγυρνοῦν τὰ πάθη νὰ σκεπάζουν...

Κοίτεται ὁ Νοῦς ἀγωνιστής! καὶ πλανημένα
τ' ἀγαπημένα του Ὄνειρα πετοῦν σιμά του,
τὸν ἀγκαλιάζουν, τὸν φιλοῦν λευκανθισμένα
καὶ πλέκονται νὰ γίνουνε τὰ σάβανά του.

Κ. Σ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ*

— Σημειώσεις ψυχολογίας κ' αἰσθητικῆς —

Τὰ ρεκόρ, εἰς τὴν σχολαστικὴν μαθηματικήν των μορφήν, εἶνε κάποτε ὀλίγον ἀνόητα. Ἀλλ' εἶνε, βλέπετε, ἡ ἀνάγκη τοῦ προσδιορισμοῦ. Εἶνε ἡ τυραννία τῆς ἀκριβείας. Ἡ τυραννία τῆς ἐπιστήμης. Οἱ ἀριθμοί, ἡ μεγάλη τυραννία τῶν ἡμερῶν μας. Ἡ αἰσθητικὴ δὲν ἔγινεν ἀκόμη ἀκριβὴς ἐπιστήμη, ὅσον καὶ ἂν ἔγινε φυσιολογική, μαζὶ μὲ τὴν ψυχολογίαν. Τὸ πλαστικὸν θαῦμα τοῦ δισκοβόλου δὲν εἶνε ἐπιδεκτικὸν μαθηματικοῦ προσδιορισμοῦ. Ὅλοι θαυμάζουν τὸν ὡραῖον δισκοβόλον, τὴν ὑπέροχον σύνθεσιν τῶν κινήσεων, ποῦ συγκεντρόνονται καὶ παρακολουθοῦν, νομίζεις, τὸν πτεροφυήσαντα δίσκον. Ἀλλ' ὁ δίσκος δὲν ἔχει πλέον καμμίαν ψυχὴν καὶ καμμίαν ὡραιότητα. Εἰς τὸν Δισκοβόλον τοῦ Μύρωνος ποῖος ἀναζητεῖ τὸν δίσκον; Καὶ ὅμως 50 χιλιάδες ἀνθρώπων ἀκολουθοῦν μὲ ἀγωνίαν ἕνα στρογγυλὸν μέταλλον. Ποῦ θὰ πέσῃ. Δέκα ἑκατοστὰ ἐμπρός, δέκα ἑκατοστὰ ὀπίσω. Ἄνθρωποι μὲ ἄσχημα ἐνδύματα καὶ κινήσεις βιαστικὰς τρέχουν ἀποπίσω του. Ξετυλίγουν μίαν κορδέλλαν, σκύβουν, μετροῦν, σημειώνουν, ἀνταλλάσσουν λόγους καὶ χειρονομίας, μὲ τὴν σοβαρότητα τῶν ἐμπειρογνωμόνων. Καὶ ὁ δισκοβόλος μένει ἀκόμη, ἄγαλμα σαρκός, δεσμεῦον, εἰς ἐρασμίαν σύνθεσιν, μίαν ὡραίαν ὁρμήν. Καὶ κανένας δὲν βλέπει πλέον τὸν δισκοβόλον.

***

Ἐπάνω εἰς τὸν στίβον: Ἕνα σῶμα μετεωρίζεται εἰς τὸν ἀέρα, ὡς νὰ ἦνε τοῦ ἀέρος πλάσμα. Ἄλλα ὁρμοῦν τώρα εἰς τὸν δρόμον καὶ νομίζεις πῶς βλέπεις εἰς τοὺς ἀστραγάλους των τὰ πτερωτὰ σανδάλια τοῦ ἀγγέλου τῶν θεῶν. Ἐκεῖ θαρρεῖς πῶς δορκάδες πηδοῦν τὸ ἐλαφρὸν καὶ ἄνετον πήδημα μιᾶς τρελλῆς εὐτυχίας. Δὲν εἶνε δορκάδες, εἶνε ἄνθρωποι, ἀδελφοὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ποῦ ἀνεβαίνουν, μὲ κόπον καὶ μόχθον, τὰ μάρμαρα τῶν κερκίδων. Παράμερα, σκυμμένος ἐπάνω εἰς τὴν ἄμμον, ἀναδέει ἕνας ἔφηβος τὸ σανδάλιόν του. Ἂν εἰμποροῦσε νὰπολιθωθῇ εἰς μίαν στιγμήν, δὲν θὰ τοῦ ἔλειπε παρὰ ἕνας στυλοβάτης. Ποία βαρβαρότης ὅμως! Σιμά του περνᾷ ἕνα μαῦρον ἔνδυμα, μ' ἐπιμήκεις οὐρᾶς, ποῦ ἀνεμίζουν ἀπαίσια εἰς τὸν ἀέρα. Αἱ δύο οὐραὶ ἀκολουθοῦν ἕνα σῶμα ποῦ κλονίζεται καὶ παραπαίει. Παραπέρα ἕνας μαῦρος κύλινδρος κινεῖται ἐπάνω εἰς ἕνα ἄκαμπτον κεφάλι, ἀνθρώπου ποῦ πάσχει ἀπὸ τέτανον. Σκιαὶ καταχθόνιαι, σχήματα βδελυρά, χρώματα ὑβρίζοντα τὸ φῶς ποῦ τὰ γελοιοποιεῖ καὶ τὰ ἐξευτελίζει, γλυστροῦν ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα. Ποῖοι τάχα νὰ ἦνε ὅλοι αὐτοὶ καὶ τί νὰ θέλουν; Εἶνε οἱ σκλάβοι, οἱ παρίαι, οἱ ἀπελεύθεροι, οἱ βάρβαροι; Τί εἶνε; Ὄχι. Εἶνε οἱ κύριοι . .

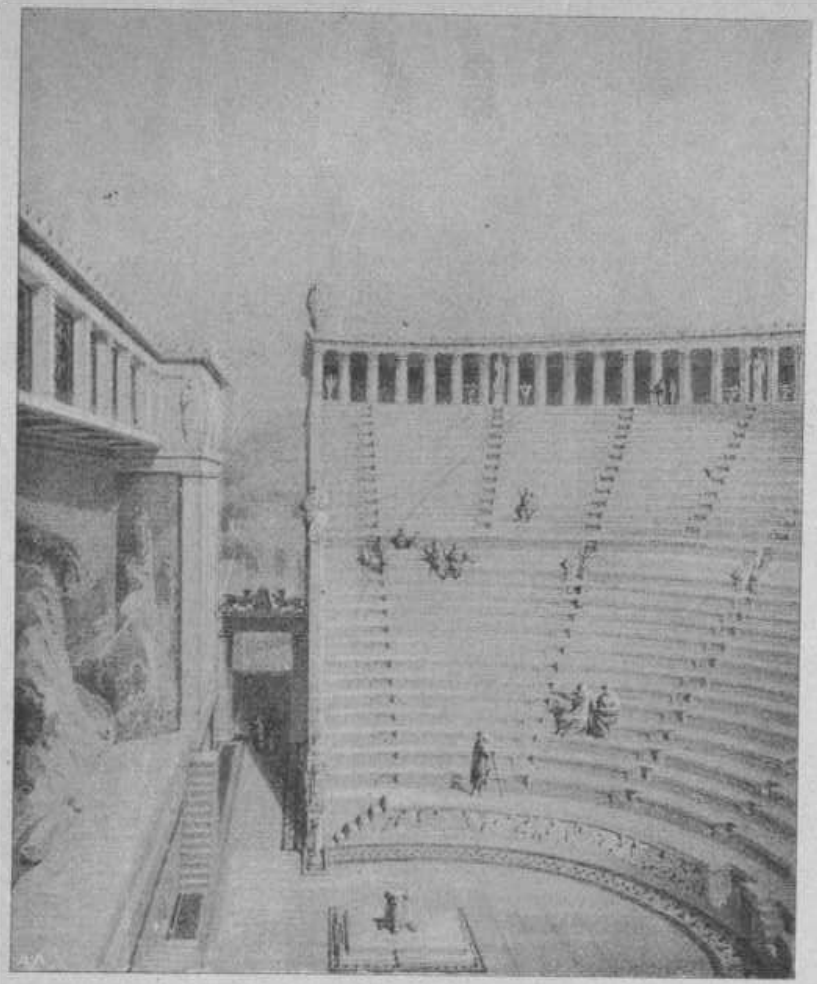
***

Ποῖοι τάχα νὰ ἦνε αὐτοὶ ποῦ κάθονται καὶ ἀναπαύονται καὶ περιπατοῦν καὶ φαίνονται ὡραῖοι καὶ φαίνονται ἄσχημοι καὶ μίαν στιγμὴν θαρρεῖς πῶς εἶνε Ἕλληνες καὶ μίαν στιγμὴν πῶς εἶνε Βάρβαροι; Εἶνε οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι ποῦ ὡμοίαζαν μὲ πλάσματα τοῦ ἀέρος καὶ ὡμοίαζαν μὲ δορκάδας καὶ εἶχαν περὶ τοὺς ἀστραγάλους των τὰ πτερωτὰ σανδάλια τοῦ Ἑρμοῦ καὶ δὲν τοὺς ἔλειπε παρὰ ἕνας στυλοβάτης διὰ τὴν ἀθανασίαν. Εἶνε οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι. Κατέβηκαν ἀπὸ τὸν Ὄλυμπον εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος. Τί θανάσιμον πήδημα . . Ἂν εἶχαν ξαπλωθῇ μετὰ τὸν ἀγῶνα ἐπάνω εἰς τὴν χλόην ἢ ἐπάνω εἰς τὸ μάρμαρον, τυλιγμένοι μὲ μίαν χλαμύδα, στεφανωμένοι μ' ἕνα κλάδον κισσοῦ! Ἀλλὰ δὲν εἶνε.

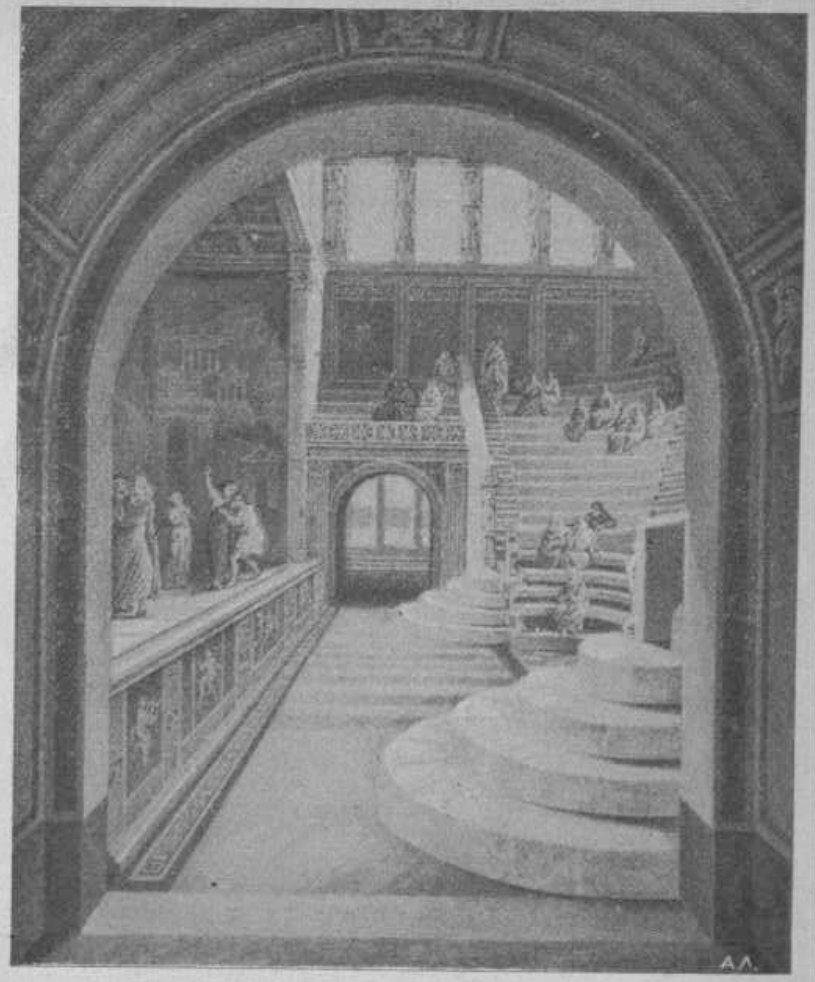
***

Πάλιν τὸ ἔνδυμα. Τὸ ἔνδυμα τοῦ αἰῶνος, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὴν ὡραιότητα ἐπιστήμην καὶ εἶνε πνιγμένος ἕως τὸν λαιμὸν μέσα εἰς τὴν ἀσχημίαν. Ὁ φιλόσοφος τῆς ὡραιότητος τὴν ζητεῖ τριγύρω του καὶ μακράν του, καὶ τὴν ὑβρίζει ἐπάνω εἰς τὸ σῶμα του. Τί διαφορὰ εἰς τὸ νὰ ζῇς τὴν ὡραιότητα ἀπὸ τὸ νὰ τὴν ἐπαγγέλεσαι καὶ νὰ τὴν διδάσκῃς. Οἱ Ἕλληνες εὗρῆκαν τὸ ἰδεῶδες ἔνδυμα, τὸ ἔνδυμα τὸ ἄμορφον, ποῦ δὲν ἔχει σχῆμα κανένα καὶ λαμβάνει τὸ σχῆμα ποῦ τοῦ δίδει ἡ ὡραιότης, ἡ ὡραιότης ἡ στατικὴ καὶ ἡ ὡραιότης ἡ δυναμική. Ἡ μορφὴ καὶ ἡ κίνησις. Λέγεται ἔνδυμα καὶ εἶνε λόγος καὶ εἶνε τραγοῦδι. Λέγεται ἔνδυμα καὶ ἔχει ψυχήν, ψυχὴν ἀνθρωπί-

* Τέλος. — «Παναθήναια» 30 Ἀπριλίου.

Γωνία Ἑλληνικοῦ θεάτρου κατὰ τὴν ὁπωσδήποτε πιθανὴν ἀναπαράστασιν τοῦ Στρὰκ συμφώνως πρὸς τὸ θέατρον τῆς Ἀσπένδου ἰδίως. — Ἀριστερὰ ἡ σκηνή· εἰς τὸ βάθος ἡ ἀριστερὰ πάροδος τοῦ χοροῦ· δεξιὰ ἡ θυμέλη ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὀρχήστρας· περαιτέρω τὸ κοῖλον· ἄνω ἡ στοά, τὸ καταφύγιον τῶν θεατῶν. — Ἀπὸ τὰ Μαθήματα τῶν «Παναθηναίων».

Γωνία Ρωμαϊκοῦ θεάτρου κατὰ τὴν ἀσφαλῆ ἀναπαράστασιν τοῦ Στρὰκ συμφώνως πρὸς τὸ ἐν Πομπηΐᾳ Θέατρον. — Ἀριστερὰ ἡ σκηνή· ἔμπροσθεν καὶ εἰς τὸ βάθος αἱ πάροδοι· δεξιὰ ἡ ὀρχήστρα καὶ τὸ κοῖλον. Τοιοῦτον ἦτο καὶ τὸ Ὠδεῖον Ἡρῴδου τοῦ Ἀττικοῦ. — Ἀπὸ τὰ Μαθήματα τῶν «Παναθηναίων».

νην καὶ ψυχὴν θείαν. Τί εἶνε ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου; Εἶνε σῶμα γυμνόν, εἶνε σάρξ, εἶνε μάρμαρον, εἶνε ἔνδυμα; Δὲν εἰξεύρω. Εἶνε πνεῦμα. Καὶ τὸ ἔνδυμα τὸ σημερινόν! Ὕβρις τοῦ σώματος, ὕβρις τῆς ψυχῆς. Ἔχει τὸ σχῆμα τὸ ἰδικόν του τὸ αὐθαίρετον, τὰς γραμμὰς τὰς ἰδικάς του, τὰς γωνίας τὰς ἰδικάς του. Τὰς ἰδικάς του εἰς τὴν ἀκινησίαν, τὰς ἰδικάς του εἰς τὴν κίνησιν. Οἱ γλύπται κλαίουν ἐμπρὸς εἰς μίαν ρεδεγκόταν, οἱ ζωγράφοι βλασφημοῦν ἐμπρὸς εἰς μίαν περισκελίδα, οἱ φιλόσοφοι τῆς ὡραιότητος φιλοσοφοῦν μὲ τὴν ἰδίαν ρεδεγκόταν καὶ μὲ τὴν ἰδίαν περισκελίδα. Καὶ οἱ ράπται κόβουν καὶ οἱ ράπται ράβουν καὶ ὁ κόσμος πηγαίνει ἐμπρὸς καὶ δὲν ὑπάρχει καμμία ἐλπὶς νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω.

***

Μία Ἀγγλὶς δημοσιεύει τὰς ἐντυπώσεις της ἀπὸ τοὺς Ἀγῶνας. Βλέπει τὰς γυναῖκας διαμφισβητούσας ἕνα κλάδον κοτίνου παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἀνδρῶν, βλέπει τὰς κερκίδας τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου πλημμυρισμένας ἀπὸ τὸ φῦλον της, ἐνθυμεῖται τὴν ἀρχαίαν Ὀλυμπίαν, τὰς ἀρχαίας γυναῖκας, διὰ τὰς ὁποίας αἱ ὄχθαι τοῦ Ἀλφειοῦ ἦσαν σύνορον ἀδιάβατον, καὶ δὲν κρύπτει τὴν ἔκπληξίν της. Νὰ ἕνα ζήτημα ποῦ γεννᾶται. Ἕνα ζήτημα ποῦ χωρὶς νὰ μᾶς ἐνδιαφέρῃ κοινωνιολογικῶς, μᾶς ἐνδιαφέρει αἰσθητικῶς. Αἱ γυναῖκες, ποῦ δὲν εἰμπορεῖ κανεὶς σήμερα νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν θέσιν των εἰς τὰς κερκίδας, ἔχουν ἄραγε τὴν θέσιν των εἰς τὸν στίβον; Καὶ ὁ ἀρρενωπὸς καὶ τραχὺς θαλὸς τοῦ κοτίνου εἶνε στολισμὸς ποῦ τοὺς ἁρμόζει; Πολὺ φοβοῦμαι ὅτι ἡ ἄφθαστος καλαισθησία τῶν Ἑλλήνων ἔχει καὶ εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν δίκαιον, ἐναντίον κάθε διαμαρτυρίας τῶν *φεμινιστῶν*. Αἱ Δανίδες ἐδόξασαν τὸ γυναικεῖον σῶμα εἰς τὸν στίβον, καὶ αἱ Ἑλληνίδες, αἱ ὁποῖαι ἦλθαν μ' ἕνα ἔνδυμα, ποῦ ἐτάραξε τὰς ἀοράτους σκιὰς τοῦ Σταδίου, νὰ λάβουν ἕνα κλάδον ἀγριελαίας ἀπὸ τὰς βασιλικὰς χεῖρας, ὑπεκλίθησαν μὲ τόσην χάριν ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως. Τὰ λίθινα πρόσωπα τῶν Ἑρμῶν συνωφρυώθησαν ὅμως καταφανῶς καὶ δι' αὐτὰς καὶ δι' ἐκείνας. Κάτι τι ἐπλανᾶτο μέσα εἰς τὸ ἀπέραντον ἐκεῖνο θέατρον, ὡς ἔκπληξις καὶ ὡς διαμαρτυρία. Κάτι ἔλεγεν ὅτι τὰ ἐράσμια πλάσματα δὲν ἔφευγαν ἀζημίωτα ἀπὸ τὸ περιβάλλον αὐτό. Ἀζημίωτα αἰσθητικῶς. Κάτι ἔλεγεν ὅτι ἡ θέσις των δὲν ἦτο ἐκεῖ, διὰ λόγους ἁρμονικούς. Ὅταν ἡ αἰσθητική μας φθάσῃ τὴν αἰσθητικὴν τῶν Ἑλλήνων — ἕνα ὄνειρον — τότε ὡρισμένως θὰ ποκλείσωμεν τὰς γυναῖκας ἀπὸ τοὺς Ἀγῶνας, ὅπως θὰ τὰς ἀποκλείσωμεν ἀπὸ πολλὰ ἄλλα. Ποῖος εἶπεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπεριφρόνησαν τὴν γυναῖκα καὶ ὅτι ἡ ἐποχή μας τὴν ἐδόξασεν; Ἡ Ἀφροδίτη τοῦ Λούβρου καὶ ἡ Νίκη τῆς Ὀλυμπίας εἶνε γυναῖκες. Τὸ Παρίσι, ὁ ναὸς τῆς νεωτέρας γυναικός, ὕψωσε μίαν γυναῖκα ἐπάνω εἰς τὴν Μνημειώδη Πύλην τῆς τελευταίας Ἐκθέσεως. Συγκρίνατε τὰς μακρυνὰς αὐτὰς ἀποθεώσεις τῆς γυναικὸς καὶ εἰπέτε μου, ὅλοι οἱ *φεμινισταί*, ποῦ ἀπεθεώθη τὸ γυναικεῖον; Εἰς τὸ Παρίσι τοῦ κ. Λουμπὲ ἢ εἰς τὰς Ἀθήνας τοῦ Περικλέους. Οἱ ἀρχαῖοι ἐκαλλιεργοῦσαν τὸ γυναικεῖον ἄνθος εἰς τὰ θερμοκήπια, οἱ νεώτεροι τὸ ἔφεραν εἰς τὰς λεωφόρους, κ' ἔκαμαν μ' αὐτὸ δενδροστοιχίας, ὅπως μὲ τὰς πλατάνους καὶ τὰς ἀκακίας. Εἶνε διαφορὰ ἠθικῆς ἢ διαφορὰ αἰσθητικῆς; Διαφορὰ κοινωνιολογικὴ ἢ διαφορὰ αἰσθητικὴ κ' αἰσθηματικὴ μαζί;... Ποῖος θὰ μᾶς τὸ εἰπῇ! Τί κωμικὸν ποῦ ἐφαίνετο ὡστόσο τὸ κλαδὶ ἐκεῖνο τὸ ἄγριον καὶ τραχὺ τοῦ κοτίνου εἰς τὰ χέρια τὰ γυναικεῖα. Ἂν δὲν ἐφοροῦσαν χειρόκτια θὰ τοὺς ἐξέσχιζε τὸ δέρμα. Δι' αὐτὸ ἕνας Γάλλος Ὀλυμπιονίκης, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὡς φαίνεται γυκεῖον δέρμα, ἐχάρισε τὸν ἰδικόν του κότινον εἰς μίαν γυναῖκα τοῦ καφωδείου, ἡ ὁποία ὡς φαίνεται εἶχε τὸ δέρμα ἀνδρικόν. Ἂν τὰς ἐστεφάνωναν τουλάχιστον μὲ ρόδα. Μὲ ρόδα ποῦ ἔχει τόσα ἡ Ἀττική!...

***

Ὁ Μαραθώνιος ἔγινεν οἰνόπνευμα καὶ ἐμέθυσεν ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅλον τὸν Ἑλληνισμόν. Καὶ μαζὶ μὲ τὸν Ἑλληνισμὸν ἐμέθυσεν ὅλον τὸν κόσμον. Ὁ τηλέγραφος ὁ ὁποῖος τρέχει πολὺ γρηγορώτερα ἀπὸ τὸν ἄγγελον τοῦ 490 π. Χ., ἀπὸ τὸν Λούην τοῦ 1896 καὶ ἀπὸ τὸν Σέριγκ τοῦ 1906, χωρὶς ἀπαίτησιν κοτίνου, ἀνήγγειλεν εἰς ὀλίγα λεπτὰ μέχρι τοῦ Καναδᾶ, ὅτι ἕνας ἄνθρωπος ἔφθασεν εἰς 2 ὥρας καὶ 50΄ ἀπὸ τὸν Μαραθῶνα εἰς τὰς Ἀθήνας. Καὶ τί ἤρχετο νὰναγγείλῃ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἰς ἄλλας ἑκατὸν χιλιάδας ἀνθρώπων, ποῦ ἐκρατοῦσαν τὴν ἀναπνοήν των μέσα εἰς τὸ Στάδιον; Τίποτε. Ἁπλούστατα ὅτι ἔφθασεν ἀπὸ τὸν Μαραθῶνα. Καὶ διατί ἐσκοτώθη, ἴδρωσεν, ἐκινδύνευσε νὰ πτύσῃ αἷμα καὶ νὰ μείνῃ νεκρὸς εἰς τὸν τόπον; Διὰ τίποτε. Ἐδῶ εἶνε τὸ μυστήριον τῆς ὡραίας συγκινήσεως ποῦ ἐμέ-

θυσε τὰ πλήθη ἐδῶ καὶ τὰ πλήθη ἐκεῖθεν τῶν τηλεγραφικῶν συρμάτων, εἰς ὅλον τὸν κόσμον, μέχρι τοῦ Καναδᾶ. Ἕνας φίλος μου ποιητὴς μοῦ ἐχαρακτήρισε τὴν Μαραθωνικὴν φρενήτιδα δημιούργημα τῶν «δασκάλων». Οἱ «δάσκαλοι» ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ κ. Ψυχάρη κατήντησαν νὰ θεωροῦνται ἱκανοὶ νἀνατρέψουν καὶ τὸν κόσμον ἀκόμη. Ὁ μακαρίτης Κουσουλάκος, ὁ ἀλησμόνητος εὐθυμολόγος, θὰ ἔλεγεν ὅτι ἐνέχονται καὶ εἰς τὰς ἐκρήξεις τοῦ Βεζουβίου. Οἱ πτωχοὶ «δάσκαλοι» δὲν ἔκαμαν τίποτε. Ὁ θρῦλος τοῦ ἀγγέλου τοῦ Μαραθῶνος, ἔχει τόσην ὡραιότητα μόνος του, ὥστε μόνος του νὰ κάμνῃ τὸ πᾶν. Καὶ τὸ ἔκαμε. Καὶ νά, τὸ μυστήριον τοῦ συμβόλου, τοῦ συμβόλου ἀνωτέρου ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Τὸ δειλινὸν ἐκεῖνο, ὅπου ὁ Ἥλιος κατέβαινεν καὶ ἄγγιζε τὰ θεῖα μάρμαρα καὶ ἐνόμιζες ὅτι ἤθελε νὰ βασιλεύσῃ μέσα εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔφθανε δρομαῖος, ἐπάνω εἰς τὰ ἴχνη ὅπου ἐπέρασεν πρὸ εἰκοσιπέντε αἰώνων ὁ πολεμιστὴς τοῦ Μαραθῶνος, ἦτο περισσότερον ἀπὸ τὸν ἴδιον πολεμιστήν, ἦτο σύμβολον. Καὶ ἡ συγκίνησις ποῦ ἔχυνε γύρω τὸ πέρασμα του ἦτον ἕνας ἀνώτερος καὶ εὐγενέστερος βαθμὸς συγκινήσεως. Ἦτο συγκίνησις αἰσθητική. Ἀκριβῶς διότι ὁ ἀγὼν καὶ ἡ νίκη του ἦσαν ἀνωφελεῖς. Ἀκριβῶς διότι δὲν ἤρχετο νἀναγγείλῃ τίποτε. Χωρὶς λόγον σταυρώνεται ὁ Χριστὸς κάθε χρόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ χωρὶς λόγον ἀνασταίνεται. Καὶ τὸ μυστήριον αὐτὸ τῆς αἰωνίας σταυρώσεως καὶ τῆς αἰωνίας ἀναστάσεως, εἶνε τὸ μυστήριον ὅλων τῶν ὡραίων καὶ περιττῶν πραγμάτων. Δὲν εἶπεν ὁ Ὄσκαρ Οὐάϊλδ, ὅτι ἡ τέχνη εἶνε ἐντελῶς ἀνωφελής; Ὁ φίλος μου ὁ ποιητὴς ὡρισμένως εἶχεν ἄδικον.

* * *

Ὁ «Οἰδίπους» τοῦ Σοφοκλέους παρεστάθη εἰς τὸ Στάδιον, ἐμπρὸς εἰς ἕνα ξύλινον κιβώτιον, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ ἀνάκτορόν του. Ὁ ἄνεμος ποῦ ἤρχετο ἀπὸ μακρὰν κ' ἐγνώριζε τὰ ὁμηρικὰ ἀνάκτορα, ἐκρήμνισε τὸ μισὸ ἀνάκτορον. Κ' ἔμεινε τὸ ἄλλο μισό. Ὁ κόσμος ἐχειροκρότησε τὸν Οἰδίποδα καὶ τὸ ἀνάκτορόν του. Ἕνας ἀπὸ τοὺς χειροκροτοῦντας μ' ἐρώτησεν: «Εἶνε δρᾶμα τοῦ κ. Μιστριώτου»; Τοῦ ἀπήντησα: «Ναί». Καὶ ἕνας ἄλλος, ὁ ὁποῖος ἦτο κωφὸς μοῦ ἐφώναξε δυνατά: «Πόσον ζηλεύω τὸν Οἰδίποδα»! Κ' ἐγὼ τὸν ἐρώτησα δυνατότερα: «Διατί ζηλεύεις τὸν Οἰδίποδα»; Καὶ ὁ κωφὸς μοῦ ἐφώναξεν ἀκόμη δυνατότερα: «Διότι εἶνε τυφλός». Ἔπειτα ἦλθαν ἄνθρωποι, μὲ μακρυὰ ὑποκάμισα, καὶ ἐσήκωσαν τὸ ἀνάκτορον εἰς τοὺς ὤμους των. Κανένας δὲν ἦτο πλέον εἰς τὰς κερκίδας νὰ τοὺς χειροκροτήσῃ.

* * *

«Ἑλληνικὸν Μπαϊρώϊτ». Μίαν φορὰν ἔβαλα τὸν τίτλον αὐτὸν ἐπάνω εἰς ἕνα ἄρθρον. Ἐπρόκειτο διὰ κάποιαν ἀρχαϊκὴν παράστασιν, ἑορτὴν ἤ, δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς, τί ἄλλο. Ἕνας ἀπὸ τοὺς ξένους τῶν Ἀγώνων μετεχειρίσθη πάλιν τὸν ὅρον αὐτὸν τελευταίως εἰς μίαν ξένην ἐφημερίδα. Οἱ Ἀγῶνες τώρα, στρέψαντες γενικώτερα, ἐντονώτερα καὶ λαϊκώτερα τὴν προσοχὴν τοῦ κόσμου πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἄρχισαν νὰ προκαλοῦν μίαν κίνησιν ἑλληνικὴν καὶ νεοελληνικήν, ἡ ὁποία δὲν θὰ μείνῃ χωρὶς συνεπείας καὶ ὑποχρεώσεις δι' ἡμᾶς. Ἡ ἐπανάληψις τῶν Ἀγώνων πρῶτα. Καὶ διὰ τὴν τύχην αὐτῶν ἡ ἐπιτυχία τοῦ 1906 — μεθ' ὅλας τὰς μεμψιμοιρίας — εἶνε μία ἐγγύησις. Ἐγγύησις τὴν ὁποίαν σφραγίζει τὸ ὄνομα, ἡ δρᾶσις καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τῆς Α. Υ. τοῦ Διαδόχου. Ἀλλὰ δὲν εἶνε μόνον ἡ ἐπανάληψις. Ἡ Ἑλλὰς γίνεται, μὲ τὸν θεσμὸν τῆς μεγάλης εἰρηνικῆς ἑορτῆς, τόπος παγκοσμίου περιοδικοῦ προσκυνήματος. Μεγάλαι πνευματικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἑορταί, ὄργια ἱερά, λατρεῖαι εὐγενικαί, πανηγύρεις αἰσθητικαὶ ἤρχισαν νὰ προβλέπωνται καὶ νὰ προσχεδιάζωνται πέριξ τῶν ἐρειπίων τοῦ μεγαλειτέρου πολιτισμοῦ τὸν ὁποῖον εἶδεν ἡ Γῆ. Οἱ κίνδυνοι εἶνε μεγάλοι καὶ αἱ εὐθύναι μεγαλείτεραι. Ὅ,τι ἔγινεν ἕως τώρα, ὡς δοκιμὴ ἤ ἀπόπειρα, εἰς μικρὰν κλίμακα, ἐμπνέει εὐλογωτάτους φόβους καὶ δικαιολογημένας ἀνησυχίας. Εἶνε ἀνάγκη τάχα νὰ ἐνθυμηθοῦμεν τόσα πράγματα ὁμοιάζοντα μὲ ἱεροσυλίας; Αἱ παραστάσεις τῶν ἀρχαίων τραγῳδιῶν ὑπῆρξαν ἕως τώρα ἡ πρώτη καὶ ἡ πλέον συνειθισμένη βεβήλωσις, ὅπως ἔγιναν. Ἡ πτωχὴ καὶ κουρελιασμένη καὶ ρυπαρὰ παρῳδία τῶν Διονυσίων εἰς ἡμέρας... Ἀποκρηᾶς, ὑπὸ τὴν αἰγίδα ἠλιθίων κομιτάτων, ὑπῆρξε κάτι περισσότερον ἀπὸ ἱεροσυλίαν, κάτι ποῦ προσπαθοῦμεν νὰ λησμονήσωμεν. Αἱ φωταγωγήσεις τῆς Ἀκροπόλεως μὲ βεγγαλικὰ φῶτα, φανούς, χρώματα καὶ καπνοὺς ἀσέλγεια μαινομένων βαρβάρων ἐπὶ τῆς μαρμαρίνης παρθενίας, τὴν ὁποίαν ὁ χρόνος ἐπλήγωσε, χωρὶς νὰ τὴν ὑβρίσῃ. Ἡ μεταβολὴ τοῦ Παρθενῶνος εἰς αἴθουσαν δεξιώσεων κοσμικῶν, ὅπου οἱ φελοὶ τοῦ καμπανίτου σφενδονίζονται πρὸς τὰς μετόπας τοῦ

ναοῦ, ὑβριστικώτεροι ἀπὸ τὰς σφαίρας τοῦ Μοροζίνη, καὶ ὅπου οἱ φύλακες τοῦ ἱεροῦ τόπου συνάζουν τὴν ἐπομένην θραύσματα ποτηρίων καὶ λείψανα ζαχαρωτῶν, ὡς ὑπηρέται καφενείων, κἄτι τι ποῦ δικαιολογεῖται μόνον ἀπὸ τὴν συνείδησιν ἑνὸς λαοῦ, ποῦ ψηφίζει εἰς τοὺς ναούς του. Ὁ Θεὸς μᾶς ἐφύλαξεν ἕως τώρα, καὶ ἀπὸ καμμίαν ἀναπαράστασιν τῆς Πομπῆς τῶν Παναθηναίων. Ἀλλ' αὐτοὶ εἶνε κίνδυνοι ποῦ πρέπει σοβαρώτατα νὰ μᾶς ἀπασχολήσουν διὰ τὸ μέλλον. Καὶ ποῖος θὰ μᾶς ἐγγυηθῇ; Ἡ σοφία τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν ἀρχαιολόγων; Δὲν φθάνει δυστυχῶς. Ἐκεῖνο ποῦ λέγουν οἱ Γάλλοι «mauvais goût» καὶ τὸ ὁποῖον θριαμβεύει ἀκόμη εἰς ἕνα ψευτοπολιτισμένον τόπον, ἠμπορεῖ δυστυχῶς νὰ συνυπάρξῃ μὲ κάθε σοφίαν καὶ κάθε μάθησιν. Ἡ αἴσθησις τῶν καλλιτεχνῶν; Οὔτε αὐτὴ μόνη. Εἶνε πολὺ σύγχρονος καὶ πολὺ διεφθαρμένη εἰς μερικὰ σημεῖα καὶ πρὸ πάντων πολὺ ὀλίγον σοφή. Ἡ λεπτὴ καλαισθησία τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου, μὲ τὴν ἔνστικτον διαίσθησιν τοῦ γελοίου καὶ τοῦ ἀσχήμου; Πολὺ φοβοῦμαι ὅτι εἰς τὴν εἰδικὴν αὐτὴν περίστασιν δὲν ἀρκεῖ ὁ παρισιανισμός των. Τὸ φωτισμένον αἴσθημα τῶν τεχνιτῶν τοῦ λόγου; Δυστυχῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ περισσότερα δείγματα τοῦ «κακοῦ γούστου» ἐμεῖς τὰ ἐδώκαμεν καὶ πρέπει νὰ εἴμεθα εἰλικρινεῖς. Ποῖος λοιπόν; Μία ἁρμονικὴ ἕνωσις ὅλων αὐτῶν τῶν στοιχείων θὰ ἦτο ἡ ἰδεώδης ἐγγύησις. Ὑπάρχει ἕνας ἄνθρωπος ποῦ τὰ συγκεντρώνει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον; Ἂς εὑρεθῇ. Δὲν ὑπάρχει; Ἂς ἑνωθοῦν αἱ δυνάμεις τῶν ἐκλεκτῶν. Ἂς γίνῃ μία διεθνὴς στρατολογία. Ἂς διοργανωθῇ ἡ ἄμυνα τῆς Ὡραιότητος κατὰ τῆς Ἀσχημίας. Ἕνα πρὸ πάντων πρέπει νὰ ἐξασφαλισθῇ, καὶ ἡ μεγάλη ὑποχρέωσις βαρύνει ἡμᾶς τοὺς Νεοέλληνας. Κάθε προσέγγισις, κάθε ἐπαφή, κάθε χρῆσις τῆς ΕΛΛΑΔΟΣ πρέπει νὰ τελῆται μὲ ἁγνὰς χεῖρας, ἁγνὰς ψυχάς, ἁγνὰς καρδίας. Πρέπει ν' ἀκούσουν ὅλοι, μὲ τρόμον καὶ συντριβήν, τὸ αὐστηρὸν θέσφατον, ποῦ ἀντηχεῖ ἀπὸ τὰ βάθη τῶν ἐρειπίων: ΜΕΤΑ ΦΟΒΟΥ ΘΕΟΥ, ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗΣ ΠΡΟΣΕΛΘΕΤΕ.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΡΙΣΤΑΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΖΟΛΔΗΣ *

Η ΜΠΡΑΝΖΙΕΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΚΛΑΒΟΥΣ

Ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος ὑπεδέχθη Ἰζόλδην τὴν ξανθὴν εἰς τὸ ἀκρογιάλι. Ὁ Τριστάνος τὴν ἐπῆρε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὴν ὡδήγησε ἐνώπιον τοῦ βασιλέως· ὁ βασιλεὺς τὴν ἐπῆρε ἔπειτα ἀπὸ τὸ χέρι του. Μὲ μεγάλας τιμὰς τὴν ὡδήγησε πρὸς τὸν πύργον τοῦ Τινταγκέλ, καὶ ὅταν ἐφάνη μέσα εἰς τὴν αἴθουσαν ἀνάμεσα εἰς τοὺς ὑποτελεῖς, ἡ ἐμορφιά της ἐσκόρπισε τέτοιαν λάμψιν, ποῦ οἱ τοῖχοι ἔλαμψαν ὡσὰν νὰ τοὺς ἐκτυποῦσε ὁ ἀνατέλλων Ἥλιος. Τότε ὁ βασιλεὺς ἐπήνεσε τὰ χελιδόνια ποῦ τόσον εὐγενικὰ τοῦ εἶχαν φέρει τὴν χρυσὴν τρίχα· ἐπήνεσε τὸν Τριστάνον καὶ τοὺς ἑκατὸ ἱππότας οἱ ὁποῖοι ἐπάνω εἰς τὸ ταξιδιάρικο καράβι ἐπῆγαν νὰ ζητήσουν τὴν χαρὰν τῆς καρδιᾶς του καὶ τῶν ματιῶν του. Ἀλλοίμονον! Τὸ πλοῖον σοῦ φέρνει, καὶ σένα ἀκόμη, εὐγενικὲ βασιλεῦ, τὸ ἄγριον πένθος καὶ τὰ μεγάλα βάσανα.

Δεκαοκτὼ ἡμέρας ἔπειτα, ἀφοῦ συνεκάλεσε ὅλους τοὺς βαρώνους του, ἐπῆρε γυναῖκα Ἰζόλδην τὴν ξανθήν. Ἀλλά, ὅταν ἦλθε ἡ νύκτα, ἡ Μπρανζιὲν μὲ σκοπὸν νὰ κρύψῃ τὴν ἀτιμίαν τῆς βασιλίσσης καὶ διὰ νὰ τὴν σώσῃ ἀπὸ τὸν θάνατον, ἐπῆρε τὴν θέσιν τῆς Ἰζόλδης εἰς τὴν συζυγικὴν κλίνην. Εἰς τιμωρίαν διὰ τὴν κακὴν φύλαξιν ποῦ ἔκαμε τοῦ ποτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ διὰ τὴν ἀγάπην τῆς φίλης της, ἐθυσίασε, ἡ πιστή, τὴν ἀγνότητα τοῦ σώματός της· τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἔκρυψε ἀπὸ τὸν βασιλέα τὴν ἀπάτην καὶ τὴν ἐντροπήν της.

Οἱ ἱστορικοὶ διϊσχυρίζονται ἐδῶ ὅτι ἡ Μπρανζιὲν δὲν εἶχε ρίψει εἰς τὴν θάλασσαν τὴν φιάλην μὲ τὸ μαγικὸ κρασί, ὅσο εἶχε ἀπομείνει· ἀλλὰ ὅτι τὸ πρωῒ ἀφοῦ ἡ κυρία της ἐμπῆκε εἰς τὸ κρεββάτι τοῦ βασιλέως Μάρκου, ἡ Μπρανζιὲν ἔχυσε σ' ἕνα ποτῆρι ὅτι ἀπέμενε ἀπὸ τὸ φίλτρον καὶ τὸ παρουσίασεν εἰς τοὺς νεονύμφους· ὅτι ὁ Μᾶρκος ἤπιε πολὺ καὶ ὅτι ἡ Ἰζόλδη τὸ ἀπέρριψε κρυφά. Ἀλλὰ πρέπει

* Συνέχεια. — «Παναθήναια» 30 Ἀπριλίου.

νὰ ξέρετε, ὅτι οἱ ἱστορικοὶ αὐτοὶ διέφθειραν κ' ἐπλαστοποίησαν τὴν ἱστορίαν. Ἂν ἐφαντάσθησαν αὐτὸ τὸ ψέμα, εἶνε διὰ τὸν σκοπὸν νὰ ἐξηγήσουν τὸν θαυμαστὸν ἔρωτα ποῦ ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος εἶχε πάντοτε πρὸς τὴν βασίλισσαν. Βέβαια, ὅπως θ' ἀκούσετε ὕστερώτερα, ποτέ, μὲ ὅλην τὴν ἀγωνίαν, τὸν πειρασμὸν καὶ τὰς φοβερὰς ἐκδικήσεις, ὁ Μᾶρκος δὲν ἠμπόρεσε νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὴν καρδιά του τὴν Ἰζόλδην ἢ τὸν Τριστάνον· ἀλλά, πρέπει νὰ ξέρετε, δὲν εἶχε πιῇ ἀπὸ τὸ μαγικὸ κρασί. Οὔτε φαρμάκι, οὔτε μαγικά· μοναχὴ ἡ εὐγένεια τῆς καρδιᾶς του τοῦ ἐνέπνευσε τὴν ἀγάπην.

Ἡ Ἰζόλδη εἶνε βασίλισσα καὶ φαίνεται ὅτι ζῇ εὐτυχισμένα. Ἡ Ἰζόλδη ἔχει τὴν ἀγάπην τοῦ βασιλέως Μάρκου, οἱ βαρῶνοι τὴν τιμοῦν καὶ ὁ λαὸς τὴν ἀγαπᾷ. Ἡ Ἰζόλδη περνᾷ τὴν ἡμέραν εἰς τοὺς θαλάμους της πλούσια ζωγραφισμένους καὶ στρωμένους ἀπὸ ἄνθη. Ἡ Ἰζόλδη ἔχει εὐγενικὰ στολίδια, ῥοῦχα πορφυρὰ καὶ τάπητας Θεσσαλικούς, τὰ τραγούδια τῶν ἀρπιστῶν καὶ τὶς κουρτίνες ποῦ ἐπάνω τους εἶνε κεντημένοι λεόπαρδοι, ἀετοί, παπαγάλοι καὶ ὅλα τὰ θηρία τῆς θαλάσσης καὶ τῶν δασῶν. Ἡ Ἰζόλδη ἔχει τοὺς ζωντανούς, τοὺς ὡραίους ἔρωτάς της καὶ τὸν Τριστάνον σιμά της, νύκτα καὶ ἡμέραν· διότι, ὅπως ἡ συνήθεια ἀπαιτεῖ εἰς τοὺς ὑψηλοὺς αὐθέντας, κοιμᾶται εἰς τὸν βασιλικὸν θάλαμον μαζὶ μὲ τοὺς πιστούς. Ὅμως ἡ Ἰζόλδη φοβεῖται. Γιατί νὰ τρέμῃ ὅμως; Μήπως δὲν εἶνε μυστικοὶ οἱ ἔρωτές της; Ποιὸς θὰ ὑπώπτευε τὸ παιδί του; Ποιὸς τὴν βλέπει; Τὴν προσέχει; Ποῖος μάρτυς; Ναὶ βέβαια ἕνας μάρτυς τὴν προσέχει ἡ Μπρανζιέν· ἡ Μπρανζιὲν τὴν βλέπει ἀδιάκοπα· αὐτὴ γνωρίζει τὴν ζωήν της, αὐτὴ τὴν ἔχει εἰς τὴν ἐξουσίαν της. Θεέ! ἂν κάποτε θὰ ἐκουράζετο νὰ κρατῇ τὸ μυστικόν! Ἔτσι ὁ Τριστάνος θὰ πέθαινε... Καὶ ὁ φόβος αὐτὸς κάμνει τὴν βασίλισσαν νὰ τρέμῃ. Ὅμως ὄχι! δὲν εἶνε ἡ Μπρανζιὲν ἡ πιστὴ ποῦ τῆς ἐμπνέει αὐτὸν τὸν φόβον, ὁ φόβος τῆς ἔρχεται ἀπὸ τὴν καρδιά της. Ἀκούσατε τὴν μεγάλην προδοσίαν ποῦ ἐμελέτησε· ἀλλὰ ὁ θεός, ὅπως θὰ ἰδῆτε, τὴν ἐλυπήθη· καὶ σεῖς λοιπὸν ἂς εἴσθε ἐπιεικεῖς!

Τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὁ Τριστάνος καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκυνηγοῦσαν μακριά, καὶ ὁ Τριστάνος δὲν ἐγνώριζε τὸ κρῖμα αὐτό· ἡ Ἰζόλδη ἐπροσκάλεσε δύο σκλάβους, τοὺς ὑπεσχέθη ἐλευθερίαν καὶ ἑξῆντα βυζαντίους[1] ἂν ἔκαμναν κατὰ τὸ θέλημά της. Ὡρκίσθησαν λοιπόν.

« Θὰ σᾶς δώσω λοιπόν, εἶπε, μιὰ νέα· θὰ τὴν πᾶτε στὸ δάσος, μακριὰ ἢ κοντὰ δὲν μὲ μέλει, ἀλλὰ σὲ μέρος ἀπρόσιτο ποῦ κανεὶς νὰ μὴ μάθῃ τί ἐκάνατε ποτέ· ἐκεῖ θὰ τὴν σκοτώσετε καὶ θὰ μοῦ φέρετε τὴ γλῶσσα της. Νὰ θυμηθῆτε νὰ μοῦ πῆτε τὰ λόγια ποῦ θὰ σᾶς πῇ. Πηγαίνετε· ὅταν γυρίσετε, θὰ εἶσθε ἐλεύθεροι καὶ πλούσιοι ».

Ἔπειτα ἐκάλεσε τὴν Μπρανζιέν:

« Ἀγαπημένη μου, ἐσὺ ξέρεις πῶς λυώνω καὶ πῶς ὑποφέρω· δὲν πᾷς νὰ ζητήσῃς εἰς τὸ δάσος βότανα ποῦ μοῦ χρειάζονται γιὰ τὸ κακό μου αὐτό; Δύο σκλάβοι εἶνε ἐδῶ ποῦ θὰ σὲ ὁδηγήσουν· γνωρίζουν ποῦ φυτρώνουν τὰ βότανα· ἀκολούθησέ τους λοιπόν· ἀδελφή, γνώριζε καλὰ ὅτι ἂν σὲ στέλλω στὸ δάσος, εἶνε γιὰ τὴν ἡσυχία τῆς ζωῆς μου! »

Οἱ σκλάβοι τὴν ὡδήγησαν. Καθὼς ἦλθε στὸ δάσος, ἠθέλησε νὰ σταματήσῃ διότι τριγύρω της τὰ βότανα ποῦ ἐζητοῦσε, ἐβλαστομανοῦσαν ἄφθονα. Ἀλλὰ τὴν ἔσυραν ἀκόμη μακρύτερα:

« Ἔλα, κοπέλλα, πᾶμε, δὲν εἶν' ἐδῶ κατάλληλο τὸ μέρος ».

Ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς σκλάβους ἐβάδιζε ἐμπρός της ἐνῷ ὁ σύντροφός του τὴν ἀκολουθοῦσε. Οὔτε μονοπάτι πλέον, μόνον βάτα, ἀγκάθια καὶ ἄλλοι ἀγριόθαμνοι. Τότε ἐκεῖνος ποῦ ἐβάδιζε ἐμπρός, ἔσυρε τὸ σπαθί του κ' ἐστράφη ἡ Μπρανζιὲν ἐρρίφθη πρὸς τὸν ἄλλον καὶ τοῦ ἐζήτησε βοήθειαν· ὅμως καὶ ὁ ἄλλος ἐκρατοῦσε ἕνα γυμνὸ σπαθὶ στὸ χέρι καὶ τῆς εἶπε:

« Κοπέλλα μου, πρέπει νὰ σὲ σκοτώσωμε ».

Ἡ Μπρανζιὲν ἔπεσε στὰ χόρτα, καὶ τὰ χέρια ἐπροσπαθοῦσαν νὰπομακρύνουν τὴν αἰχμὴν τῶν σπαθιῶν. Ἐζητοῦσε νὰ τὴν ἀφήσουν νὰ ζήσῃ μὲ φωνὴν τόσο τρυφερὰν καὶ σπαρακτικήν, ποῦ εἶπαν:

« Κοπέλλα, ἂν ἡ βασίλισσα Ἰζόλδη, ἡ κυρία σου καὶ κυρία μας, θέλῃ ν' ἀποθάνῃς, θὰ πῇ ὅτι κάτι μεγάλο κακὸ τῆς ἔκαμες ».

Ἐκείνη ἀπεκρίθη.

« Δὲν ξέρω, φίλοι μου· δὲν ἐνθυμοῦμαι παρὰ ἕνα κακό. Ὅταν ἐφύγαμε ἀπὸ τὴν Ἰρλανδίαν, εἴχαμε μαζί μας κάθε μία ὡσὰν τὸ πιὸ ἀγαγητὸ στόλισμα ἓν ἄσπρο πουκάμισο γιὰ τὴ νύχτα τῶν γάμων μας. Στὴ θάλασσα συνέβη ἡ Ἰζόλδη νὰ σχίσῃ τὸ νυφικό της πουκάμισο

[1] Χρυσᾶ βυζαντινὰ νομίσματα τὰ ὁποῖα διεδόθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὰς σταυροφορίας.

καὶ νὰ τῆς δανείσω τὸ δικό μου. Φίλοι, ἰδοὺ τὸ μόνο κακὸ ποῦ τῆς ἔκαμα. Ἀλλά, ἀφοῦ θέλει ν' ἀποθάνω, πῆτε της πῶς τὴν ἀγαπῶ καὶ τὴν εὐχαριστῶ γιὰ ὅ,τι μοῦ ἔκαμε καλὸ ἀπὸ τὰ παιδικά μου χρόνια ὅταν οἱ πειραταὶ ποῦ μὲ εἶχαν ἁρπάξει μ' ἐπούλησαν στὴν μητέρα της νὰ ὑπηρετῶ τὴν Ἰζόλδην. Ὁ Θεὸς ἂς φυλάττῃ τὴν τιμήν της, τὸ σῶμα της, τὴν ζωήν της. Ἀδελφοί, κτυπήσετέ με τόρα!»

Οἱ σκλάβοι τὴν εὐσπλαχνίσθησαν. Ἐσυλλογίσθησαν καὶ κρίνοντες ἴσως, ὅτι δι' ἕνα τόσο μικρὸ κακὸν δὲν ἄξιζε νὰ τιμωρηθῇ μὲ θάνατον, τὴν ἔδεσαν εἰς ἕνα δένδρον.

Ἔπειτα, ἐσκότωσαν ἕνα μικρὸ σκυλλί· ὁ ἕνας τοῦ ἔκοψε τὴν γλῶσσαν, τὴν ἔσφιξε μέσα εἰς μίαν πτυχὴν τοῦ ρούχου του καὶ ὕστερ' ἀπ' αὐτὰ παρουσιάσθησαν εἰς τὴν Ἰζόλδην.

«Σᾶς ὡμίλησε; τοὺς ἠρώτησε μὲ ἀγωνίαν.

— Ναί, βασίλισσα, μᾶς ὡμίλησε. Μᾶς εἶπε ὅτι ἐθύμωσες γιὰ ἕνα μόνον κακὸ ποῦ σοῦ ἔκαμε: ἔσχισες στὴ θάλασσα ἕνα νυφικὸ πουκάμισο, λευκὸ σὰν τὸ χιόνι, ποῦ ἐπῆρες μαζί σου ἀπὸ τὴν Ἰρλανδίαν καὶ σοῦ ἐδάνεισε τὸ δικό της τὸ βράδυ τῶν γάμων σου. Αὐτὸ ἦτον ὅλο της τὸ κρῖμα, μᾶς ἔλεγε. Σ' εὐχαριστεῖ γιὰ τὰ καλὰ ποῦ τῆς ἔκαμες ἀπὸ τὸν καιρὸν ποῦ ἦτον παιδί, ἐπαρακάλεσε τὸν Θεὸν νὰ προστατεύσῃ τὴν τιμήν σου καὶ τὴν ζωήν σου. Βασίλισσα, νὰ ἡ γλῶσσα της.

— Κακοῦργοι! ἐκραύγασεν ἡ Ἰζόλδη, δόστε μου πάλι τὴν Μπραντζιέν, τὴν πιστὴν Μπραντζιέν. Μήπως δὲν ἤξέρατε πῶς ἦτον ἡ πιὸ ἀγαπημένη μου φίλη; Κακοῦργοι, δόστε μού την.

— Βασίλισσα, καλὰ λέει ἡ παροιμία «ἡ γυναῖκα εὐκολ' ἀλλάζει· μαζὶ γελάει, κλαίει, ἀγαπάει, μισεῖ». Τὴν ἐσκοτώσαμε γιατὶ μᾶς τὸ παρήγγειλες!

— Πῶς τὸ παρήγγειλα! Γιὰ ποιὰ ἀφορμή; μήπως δὲν ἦτον ἡ ἀγαπημένη μου συντρόφισσα; ἡ γλυκειά, ἡ πιστή, ἡ ὡραία; Τὸ ξέρατε, δολοφόνοι: τὴν ἔστειλα νὰ ζητήσῃ βοτάνια καὶ τὴν ἐμπιστεύθηκα σὲ σᾶς, γιὰ νὰ τὴν προστατεύετε στὸν δρόμον της. Ὅμως θὰ πῶ πῶς τὴν ἐσκοτώσατε, καὶ θὰ καῆτε ἐπάνω στὴ φωτιά.

— Βασίλισσα, γνώριζε ὅτι ζῇ καὶ θὰ σοῦ τὴν ὁδηγήσωμε ἐδῶ ζωντανήν, χωρὶς μία τρίχα της νὰ ἔχῃ πάθει τίποτε».

Ὅμως αὐτὴ δὲν τοὺς ἐπίστευε, καὶ ἄλλοτε κατηρᾶτο τοὺς δημίους τῆς Μπραντζιέν, ἄλλοτε τὸν ἑαυτόν της. Ἐκράτησε τὸν ἕναν ἀπὸ τοὺς σκλάβους κοντά της, ἐνῷ ὁ ἄλλος ἔσπευδε πρὸς τὸ δένδρον ποῦ ἦτον δεμένη ἡ Μπραντζιέν:

«Ὡραία μου, ὁ Θεὸς σ' ἐφύλαξε, καὶ νὰ ποῦ ἡ κυρία σου σὲ καλεῖ πάλι κοντά της!»

Ὅταν ἡ Μπραντζιὲν ἐπαρουσιάσθη ἐμπρὸς εἰς τὴν Ἰζόλδην, ἐγονάτισε καὶ τῆς ἐζήτησε νὰ τὴν συγχωρήσῃ· ἀλλὰ ἡ βασίλισσα ἔπεσε στὰ γόνατά της κ' ἐκείνη, καὶ αἱ δύο τους μαζὶ ἀγκαλιασμένες ἔμειναν ἐπὶ πολλὴν ὥραν εἰς κατάστασιν λιποθυμίας.

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΕΥΚΟ

Δὲν πρέπει νὰ φοβοῦνται τὴν πιστὴν Μπραντζιὲν μήπως προσδώσῃ τὸ μυστικόν της, ἀλλὰ τὸν ἑαυτόν τους πολὺ περισσότερον. Ὅμως, πῶς εἶνε δυνατὸν δύο καρδιὲς μεθυσμένες ἀπὸ τὴν ἀγάπην νὰ κρύψουν τὸν πόνον τους; Ἡ ἀγάπη τοὺς πιέζει ὅπως ἡ δίψα σπρώχνει πρὸς τὸ ποτάμι τὰ ἐλάφια.

Ἀλλοίμονον! ἡ ἀγάπη εἶνε ἀδύνατον νὰ κρυφθῇ. Βέβαια, μὲ τὴν σύνεσιν τῆς Μπραντζιέν, κανεὶς δὲν ἐξάφνισε τὴν βασίλισσαν ὅταν εὑρίσκετο στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἀγαπημένου της· ἀλλὰ κάθε ὥραν καὶ στιγμὴν παντοῦ μήπως ὁ καθεὶς δὲν βλέπει πῶς ὁ πόθος τοὺς συνταράζει, τοὺς σφίγγει, ἐκχύνεται ἀπὸ ὅλας των τὰς αἰσθήσεις ὅπως τὸ νέο κρασὶ ἀπὸ τὸ βαρέλι;

Τόρα οἱ τέσσαρες πανοῦργοι τῆς αὐλῆς ποῦ ἐμισοῦσαν τὸν Τριστάνον διὰ τὴν ἀνδρείαν του, κατεσκεσκόπευαν τριγύρω ἀπὸ τὴν βασίλισσαν. Τόρα τὰ γνωρίζουν ὅλα. Βράζουν ἀπὸ μῖσος καὶ ἀπὸ ἀγρίαν χαράν. Θὰ φέρουν τὴν εἴδησιν εἰς τὸν βασιλέα· θὰ ἰδοῦν ἡ τρυφερότης τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Τριστάνον νὰ γείνῃ μανία, ὁ Τριστάνος θὰ ἰδοῦν νὰ ἐξορισθῇ ἢ νὰποθάνῃ, θὰ ἰδοῦν τὴν δυστυχίαν τῆς βασιλίσσης. Ὅμως ἐφοβοῦντο τὴν ὀργὴν τοῦ Τριστάνου· ἐπιτέλους τὸ μῖσος ἐδάμασε τὸν φόβον τους· μίαν ἡμέραν, οἱ τέσσαρες βαρῶνοι ἐκάλεσαν τὸν βασιλέα Μᾶρκον καὶ ὁ Ἀνδρὲ τοῦ εἶπε:

«Βασιλεῦ, χωρὶς ἄλλο ἡ καρδιά σου θὰ ὀργισθῇ καὶ γι' αὐτὸ καὶ οἱ τέσσερεις ἐμεῖς ἔχομε μεγάλην λύπην· ἐν τούτοις ὀφείλομε νὰ σοῦ φανερώσωμε κάτι. Ἔδωκες τὴν καρδιά σου στὸν Τριστάνον, ὅμως ὁ Τριστάνος σὲ ντροπιάζει. Μάταια σ' ἐσυμβουλεύσαμε· γιὰ τὴν ἀγάπην ἑνὸς μοναχοῦ ἀνθρώπου περιφρονεῖς τὴν βαρωνίαν σου ὅλην καὶ μᾶς ἐγκαταλείπεις ὅλους. Γνώριζε λοιπὸν ὅτι ὁ Τριστάνος ἀγαπᾷ

τὴν βασίλισσαν· εἶνε φανερὰ ἀλήθεια, κ' ἔχουν πῆ πολλά».

Ὁ εὐγενὴς βασιλεὺς ἀπεκρίθη ὠργισμένος:

«Ἄνανδρε! Τί πανουργία εἶνε αὐτή! Βέβαια! Ἔδωκα τὴν καρδιά μου στὸν Τριστάνον. Τὴν ἡμέραν ποῦ ὁ Μορχὸλτ σᾶς ἐκαλοῦσε νὰ πολεμήσετε, ἐκατεβάζετε ὅλοι τὸ κεφάλι, βουβοὶ ἀπὸ τὸν τρόμον· ἀλλὰ ὁ Τριστάνος τὸν ἀντιμετώπισε διὰ τὴν τιμὴν αὐτοῦ τοῦ τόπου καὶ τὸν ἐσκότωσε. Γι' αὐτὸ τὸν μισεῖτε, καὶ γι' αὐτὸ τὸν ἀγαπῶ ἐγώ, περισσότερο παρὰ σένα Ἀνδρέ, περισσότερον ἀπὸ ὅλους ἐσᾶς, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον. Ἀλλὰ τί εἶνε αὐτὸ ποῦ ἀνεκαλύψατε; Τί εἴδατε; τί ἔχετε ἀκουσμένα;

—Τίποτε, ἀληθινά, αὐθέντα, τίποτε ποῦ νὰ μὴν ἠμποροῦν νὰ ἰδοῦν τὰ δικά σου μάτια, τίποτε ποῦ νὰ μὴν ἠμποροῦν νὰ ἀκούσουν τὰ δικά σου αὐτιά Παρατήρησε, ἄκουσε, βασιλεῦ. Ἴσως εἶνε ἀκόμη καιρός.

Καὶ ἀπεσύρθησαν ἀφήνοντές τον νὰ γεύεται μόνος του τὸ δηλητήριον.

Ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος δὲν ἠμπόρεσε νὰ διώξῃ τὸν πειρασμόν Παρετήρησε ὁ ἴδιος, μολονότι δὲν τὸ ἤθελε ἡ καρδιά του, παρεφύλαξε τὸν ἀνεψιόντου, παρεφύλαξε τὴν βασίλισσαν. Ἀλλὰ ἡ Μπρανζιὲν ἐνόησε τί συνέβαινε, τοὺς ἔκαμε προσεκτικοὺς καὶ μάταια λοιπὸν ὁ βασιλεὺς ἐδοκίμασε τὴν Ἰζόλδην μὲ διαφόρους τρόπους ἴσως ἀποκαλύψῃ τίποτε. Ἄφησε λοιπὸν τὸν ἄχαρον αὐτὸν ἀγῶνα, καὶ ἐννοῶν ὅτι δὲν θὰ ἠμποροῦσε πλέον νὰ διώξῃ τὴν ὑποψίαν, ἐπροσκάλεσε τὸν Τριστάνον καὶ τοῦ εἶπε:

«Τριστάνε, ν' ἀπομακρυνθῇς ἀπὸ τὸν πύργον αὐτόν· καὶ ὅταν θὰ ἔχῃς ἀπομακρυνθῇ, μὴν περάσῃς πλέον τὰς τάφρους οὔτε τὰ ὀχυρώματα. Πανοῦργοι σὲ κατηγοροῦν διὰ μεγάλην προδοσίαν. Μὴ μ' ἐρωτᾷς περισσότερα· δὲν ἠμπορῶ νὰ σοῦ πῶ τὰ ἴδια τους τὰ λόγια χωρὶς νὰ ἐντροπιάσω κ' ἐσένα καὶ τὸν ἑαυτόν μου. Μὴ ζητῇς λοιπὸν λόγους ποῦ νὰ μὲ καταπραΰνουν· τὸ αἰσθάνομαι, θὰ εἶναι μάταιοι. Ὅμως, δὲν πιστεύω τοὺς πανούργους· ἂν τοὺς ἐπίστευα, θὰ σὲ εἶχα ἤδη καταδικάσει εἰς θάνατον ἐπονείδιστον. Ἐν τούτοις οἱ λόγοι των ἐτάραξαν τὴν καρδιά μου καὶ μόνον ἡ ἀναχώρησίς σου θὰ τὴν καθησυχάσῃ. Φύγε, χωρὶς ἀμφιβολίαν θὰ σὲ καλέσω πάλιν· φύγε, παιδί μου πάντοτε ἀγαπητό!»

Ὅταν οἱ πανοῦργοι ἔμαθαν τὴν εἴδησιν, «ἔφυγε, εἶπαν μεταξύ τους, ἔφυγε, ὁ γόης, ἔφυγε σὰν κλέφτης! Τί θὰ γείνῃ τόρα πλέον; χωρὶς ἄλλο θὰ περάσῃ τὴν θάλασσαν νὰ ζητήσῃ τύχην καὶ νὰ ὑπηρετήσῃ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον κάποιον βασιλέα μακρυνοῦ μέρους!»

Ὄχι, ὁ Τριστάνος δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νἀναχωρήσῃ· καὶ ὅταν ἐπέρασε τὰς τάφρους καὶ τὰ ὀχυρώματα τοῦ πύργου, ἐννόησε ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀπομακρυνθῇ περισσότερον· ἐσταμάτησε μάλιστα ἐντὸς τοῦ Τινταγκέλ, ἔκαμε κονάκι μὲ τὸν Γκορβενὰλ σ' ἕνα σπίτι χωρικοῦ, κ ἐκεῖ ἔμενε βασανιζόμενος ἀπὸ τὸν πυρετόν, περισσότερον πληγωμένος παρ' ἄλλοτε ποῦ ὁ Μορχὸλτ τοῦ εἶχε ἐμπήξει στὸ σῶμα τὸ φαρμακερὸ μαχαῖρι. Ἄλλοτε, ὅταν ἐκείτετο εἰς τὴν καλύβαν ποῦ τοῦ εἶχαν στήσει ἐμπρὸς εἰς τὰ κύματα καὶ ποῦ ὅλοι ἔφευγαν τὴν δυσοσμίαν τῶν πληγῶν του, τρεῖς ἄνθρωποι ἐν τούτοις τὸν ἐπαράστεκαν, ὁ Γκορβενάλ, ὁ Ντινὰς δὲ Λιντάν, καὶ ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος. Τόρα, ὁ Γκορβενὰλ καὶ ὁ Ντινὰς ἔμενον ἀκόμη ἐπάνω ἀπὸ τὸ προσκέφαλό του· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς δὲν ἤρχετο πλέον, καὶ ὁ Γριστάνος ἐστέναζε:

«Βέβαια, θεῖε μου, τὸ σῶμα μου χύνει τόρα τὴν βρῶμαν ἀπὸ ἕνα φαρμάκι χειρότερο, καὶ ἡ ἀγάπη σου δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ ὑπερβάλῃ τὴν φρίκην ποῦ αἰσθάνεσαι.

Ἀλλά, ἀκαταπαύστως, μέσα εἰς τὴν θέρμην τοῦ πυρετοῦ, ὁ πόθος τὸν ἐτραβοῦσε, πρὸς τοὺς κλειστοὺς πύργους ὅπου ἐκρατοῦσαν τὴν βασίλισσαν κλεισμένην· ἄλογο καὶ καβαλάρης ἔκτυποῦντο ἐπάνω στὰ πέτρινα τείχη· ὡστόσο, ἄλογο καὶ καβαλάρης ἐσηκώνοντο ξανὰ καὶ ἐπιχειροῦσαν πάλιν τὴν ἰδίαν ἔφοδον. Ὀπίσω ἀπὸ τοὺς καλοκλεισμένους πύργους, Ἰζόλδη ἡ ξανθὴ ἔλυωνε, δυστυχὴς περισσότερον ἐκείνη· διότι, ἀνάμεσα εἰς τοὺς ξένους ποῦ τὴν κατασκοπεύουν, πρέπει νὰ ὑποκρίνεται ὅτι εἶνε χαρούμενη, καὶ νὰ γελᾷ καὶ τὴν νύκτα, στὸ πλάγι τοῦ βασιλέως Μάρκου, πρέπει νὰ δαμάζῃ ἀκίνητη τὰς τρικυμίας τῆς σαρκός της. Θέλει νὰ φύγῃ πρὸς τὸν Τριστάνον. Τοῦ φαίνεται ὅτι αὐτὴ σηκώνεται καὶ τρέχει ἕως τὴν πόρταν· ἀλλά, ἐπάνω εἰς τὸ σκοτεινὸ κατῶφλι οἱ πανοῦργοι ἐξάπλωσαν φονικὰ ὄργανα· καὶ καθὼς ἐπερνοῦσε ἐπλήγωσαν τὰ λεπτὰ γόνατά της. Τοῦ φαίνεται ὅτι πίπτει καὶ ὅτι ἀπὸ τὰ πληγωμένα γόνατά της ἀναβρύζουν κόκκινες πηγές.

Οἱ δύο ἀγαπημένοι θ' ἀποθάνουν πολὺ γλίγωρα, ἂν δὲν τοὺς βοηθήσῃ κανείς. Καὶ ποῖος λοιπὸν ἄλλος ἀπὸ τὴν Μπρανζιέν; Μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς της, ἐγλίστρησε πρὸς τὸ μέρος ποῦ ἔμενε ὁ Τριστάνος ἄρρωστος. Ὁ Γκορβενὰλ θέλει νὰ τὸν κάμῃ νὰ χαρῇ, καὶ διὰ νὰ

σώσῃ καὶ τὸν Τριστάνον καὶ τὴν Ἰζόλδην σοφίζεται κάτι.

Ποτέ σας δὲν θὰ ἔχετε ἀκούσει ὡραιότερον ἐρωτικὸ ἀριστούργημα. Ὀπίσω ἀπὸ τὸν πύργον τοῦ Τινταγκὲλ ἁπλώνετο ἓν ἀμπέλι, ἀπέραντον καὶ περικλειόμενον ἀπὸ δυνατοὺς φράκτας. Ὡραῖα δένδρα ἀναρίθμητα ἦσαν ἐκεῖ, καρποφορτωμένα, γεμᾶτα ἀπὸ πουλιά. Εἰς τὸ μακρυνότερο μέρος τοῦ πύργου, κοντὰ-κοντὰ εἰς τοὺς φράκτας ἕνα πεῦκο ὑψώνετο, ὑψηλὸ καὶ ὁλόϊσο, τοῦ ὁποίου ὁ ρωμαλέος κορμὸς ὑπεβάσταζε πλούσια κλαδιά. Εἰς τὴν ρίζαν τοῦ δένδρου μία ζωντανὴ πηγή· τὸ νερὸ διέτρεχε τὸ ἀμπέλι, εἰσέδυε μέσα εἰς τὸν πύργον, καὶ ἔφθανε ἕως εἰς τοὺς θαλάμους τῶν γυναικῶν.

Λοιπόν, κάθε βράδυ, ὁ Τριστάνος κατὰ συμβουλὴν τῆς Μπρανζιὲν ἔκοβε μικρὰ-μικρὰ κομμάτια ἀπὸ κορμοὺς καὶ μικρὰ κλαδιά. Ἐπερνοῦσε τοὺς πασσάλους καὶ ὅταν ἔφθανε κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο πεῦκο, τὰ ἔριπτε στὸ νερό. Ἐλαφρὰ σὰν ἀφρός, ἐπέπλεαν καὶ ἐπροχωροῦσαν, καὶ μέσα εἰς τοὺς θαλάμους τῶν γυναικῶν ἡ Ἰζόλδη τὰ παρετήρει νὰ ἔρχωνται. Καὶ τότε, τὰ βράδυα ποῦ ἡ Μπρανζιὲν τῆς ἔλεγε ὅτι ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος καὶ οἱ κατάσκοποι ἀπεμακρύνοντο, ἤρχετο πρὸς τὸν Τριστάνον.

Πηγαίνει ὅμως φοβισμένα καὶ προσεκτικὰ μήπως κατάσκοποι κρύπτονται ὀπίσω ἀπὸ τὰ δένδρα. Ἀλλὰ μόλις ὁ Τριστάνος τὴν εἶδε, ὁρμᾷ πρὸς αὐτὴν μὲ τὰ χέρια ἀνοικτά. Ἡ νύκτα καὶ ἡ σκιὰ τοῦ μεγάλου πεύκου τοὺς προστατεύει.

« Τριστάνε, λέγει ἡ βασίλισσα, τάχα οἱ θαλασσινοὶ δὲν βεβαιώνουν πῶς αὐτὸς ὁ πύργος τοῦ Τινταγκὲλ εἶνε μαγεμένος καὶ δύο φορὲς τὸν χρόνον, τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος, χάνεται καὶ δὲν τὸν βλέπουν τὰ μάτια; Καὶ τὴν στιγμὴν αὐτὴν εἶνε χαμένος. Δὲν εἶν' ἐδῶ ὁ θαυμαστὸς ἀμπελὼν διὰ τὸν ὁποῖον ὁμιλοῦν τὰ τραγούδια τῆς ἅρπας; Ἓν ἀέρινο τεῖχος τὸν περικλείει ἀπ' ὅλα τὰ μέρη· ὁλάνθιστα δένδρα, ἡ γῆ εὐωδιάζει· ὁ ἥρως ἀγέραστος ζῇ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς ἀγαπημένης του, καὶ καμμία δύναμις ἐχθρικὴ δὲν ἠμπορεῖ νὰ κρημνίσῃ τὸ ἀέρινο τεῖχος. Δὲν εἶν' ἀλήθεια »;

Τόρα, ἐπάνω ἀπὸ τοὺς πύργους τοῦ Τινταγκὲλ ἀναγγέλλουν τὴν αὐγήν.

« Ὄχι, λέγει ὁ Τριστάνος, τὸ ἀέρινο τεῖχος ἐκρημνίσθη πλέον καὶ δὲν εἶν' ἐδῶ ὁ μαγικὸς ἀμπελών. Ἀλλὰ μιὰ ἡμέρα, φίλη μου, θὰ πᾶμε μαζὶ πρὸς τὸν μακάριον τόπον ἀπὸ τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν ξαναγυρίζει. Ἐκεῖ ἐγείρεται ἕνας πύργος ἀπὸ ἄσπρο μάρμαρον· εἰς καθὲν ἀπὸ τὰ χίλια παράθυρά του λάμπει μία ἀναμμένη λαμπάδα, καὶ ἀπὸ ἕνας μάγος τραγουδεῖ μίαν ἀτελείωτη μελῳδία· ὁ ἥλιος δὲν λάμπει ἐκεῖ, καὶ ὅμως κανεὶς δὲν τὸν ἐπιθυμεῖ· εἶνε ὁ εὐτυχὴς τόπος τῶν ζώντων ».

Ἀλλὰ εἰς τὴν κορυφὴν τῶν πύργων τοῦ Τινταγκέλ, ἡ αὐγὴ φωτίζει τοὺς μεγάλους ὄγκους πρασίνους καὶ γαλανούς.

Ἡ Ἰζόλδη ἐπανέκτησε τὴν χαράν της· ἡ ὑποψία τοῦ Μάρκου διαλύεται καὶ οἱ βαρῶνοι ἐννοοῦν ἐξ ἄλλου ὅτι ὁ Τριστάνος εἶδε πάλιν τὴν βασίλισσαν. Ὅμως ἡ Μπρανζιὲν προσέχει τόσον πολὺ ποῦ μάταια κατασκοπεύουν. Ἐπὶ τέλους, ὁ δοὺξ Ἀνδρέτος, ποῦ ὁ Θεὸς νὰ τὸν τιμωρήσῃ, λέγει στοὺς συντρόφους του.

« Βαρῶνοι, ἂς συμβουλευθοῦμε τὸν Φροκῖνον τὸν νάνον μὲ τὴν καμπούρα. Ξέρει τὰς ἑπτὰ τέχνας, τὴν μαγείαν καὶ ὅλα τὰ εἴδη τῶν γοητειῶν. Γνωρίζει, εἰς τὴν γέννησιν ἑνὸς παιδιοῦ νὰ παρατηρήσῃ τόσο καλὰ τοὺς ἑπτὰ πλανήτας καὶ τὴν πορείαν τῶν ἄστρων, ὥστε νὰ 'μπορῇ νὰ 'πῇ ἐκ τῶν προτέρων ὅλα ὅσα ἀποβλέπουν τὴν ζωήν του. Ἀνακαλύπτει μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Βουγιβοὺς καὶ τοῦ Νοαρόν, ὅλα τὰ μυστικά. Θὰ μᾶς 'πῇ, ἂν θέλῃ, γιὰ τὴν Ἰζόλδην ».

Μὲ τὸ μῖσος ποῦ εἶχε πρὸς τὴν ἀνδρείαν καὶ πρὸς τὴν καλλονὴν ὁ κακὸς ἀνθρωπάκος ἐχάραξε τὰ σημεῖα τῆς μαγείας, παρετήρησε τὴν πορείαν τοῦ Ὡρίωνος καὶ τοῦ Ἑωσφόρου καὶ εἶπε :

« Ἔχετε χαράν, ὡραῖοι αὐθέντα: αὐτὴν τὴν νύκτα θὰ τοὺς πιάσετε ».

Τὸν ὡδήγησαν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως.

« Μεγαλειότατε, εἶπεν ὁ μάγος, παραγγείλατε εἰς τοὺς κυνηγούς σας νὰ ἑτοιμάσουν τὰ λαγωνικὰ καὶ νὰ σελλώσουν τ' ἄλογα· πῆτε πῶς ἑπτὰ ἡμέρας θὰ μείνετε στὸ δάσος γιὰ τὸ κυνῆγι, καὶ νὰ μὲ κρεμάσετε ἂν αὐτὴν ἐδῶ τὴν νύκτα δὲν ἀκούσετε τὸν Τριστάνον νὰ 'μιλῇ στὴν βασίλισσαν ».

Ὁ βασιλεὺς τὸ ἔκαμε χωρὶς ἡ καρδιά του νὰ θέλῃ. Μόλις ἐνύκτωσε, ἄφησε τοὺς κυνηγούς του στὸ δάσος, ἐπῆρε τὸν νάνον στὰ καπούλια τοῦ ἀλόγου του κ' ἐγύρισε πρὸς τὸ Τινταγκέλ. Ἀπὸ μίαν εἴσοδον ποῦ ἐγνώριζε μόνος ἐμπῆκε εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὁ νάνος τὸν ὡδήγησε κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο πεῦκο.

« Αὐθέντα, πρέπει ν' ἀνεβῇς στὰ κλαδιὰ τοῦ δένδρου αὐτοῦ. Τοποθέτησε ἐδῶ ὑψηλὰ τὸ τόξον καὶ τὰ βέλη σου· ἴσως θὰ σοῦ χρησιμεύ-

σουν. Καὶ μεῖνε ἐδῶ· δὲν θὰ περιμένῃς καὶ πολύ.

— Φύγε ἀπ' ἐμπρός μου! ἀπεκρίθη μὲ ὑβριστικὸν τόνον ὁ Μᾶρκος. Καὶ ὁ νάνος ἔφυγε ὁδηγῶντας τὸ ἄλογο.

Εἶχε πῇ τὴν ἀλήθειαν· ὁ βασιλεὺς δὲν ἐπερίμενε πολύ. Τὴν νύκτα ἐκείνην ἡ Σελήνη ἔλαμπε διαυγὴς καὶ ὡραία. Κρυμμένος εἰς τὰ κλαδιὰ τοῦ μεγάλου πεύκου ὁ βασιλεὺς εἶδε τὸν ἀνεψιόν του νὰ πηδᾷ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς ὀξεῖς πασσάλους. Ὁ Τριστάνος ἦλθε κάτω ἀπὸ τὸ δένδρο κ' ἔρριξε στὸ νερὸ κομμάτια ἀπὸ κλαδιά. Ἀλλὰ καθὼς εἶχε κλίνει ἐπάνω εἰς τὴν πηγὴν νὰ τὰ ρίχνῃ, εἶδε καθρεπτισμένην εἰς τὸ νερὸ τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως. Ἄ! νὰ ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ νὰ σταματήσουν τὰ κομμάτια ποῦ εἶχε ριγμένα καὶ ποῦ ἔφευγαν! Ἀλλὰ ὄχι, αὐτὰ τρέχουν, ὁρμητικά, μέσ' ἀπὸ τὸν ἀμπελῶνα. Ἐκεῖ κάτω μέσα στοὺς θαλάμους τῶν γυναικῶν, ἡ Ἰζόλδη περιμένει τὰ κομμάτια τῶν κλαδιῶν, τόρα ἴσως τὰ βλέπει, προστρέχει. Ὁ Θεὸς ἂς προστατεύσῃ τοὺς δύο ἀγαπημένους.

Ἔρχεται. Καθισμένος ,ἀκίνητος ὁ Τριστάνος τὴν παρατηρεῖ, καὶ εἰς τὸ δένδρον ἀκούει τὸν τριγμὸν τοῦ βέλους ποῦ θέλει νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τὴν χορδὴν τοῦ τόξου.

Ἔρχεται γλίγωρα καὶ συνετὰ ὅμως, καθὼς ἐσυνήθιζε. « Τί εἶνε λοιπόν; Ἐσκέφθη. Γιατί ὁ Τριστάνος, γιατί δὲν ἔρχεται ἀπόψε νὰ μὲ συναντήσῃ; μήπως εἶδε κανένα ἐχθρόν »;

Σταματᾷ, ἐξετάζει μὲ τὸ βλέμμα τὶς μαῦρες πυκνάδες ἔξαφνα, εἰς τὸ φῶς τῆς Σελήνης, παρετήρησε κ' ἐκείνη τὴν σκιὰν τοῦ βασιλέως εἰς τὴν πηγήν. Ἔδειξε καλὰ τὴν σοφίαν τῶν γυναικῶν· δὲν ἐσήκωσε καθόλου τὰ μάτια πρὸς τὰ κλαδιὰ τοῦ δένδρου:

« Θεὲ καὶ Κύριε! εἶπε ἀπὸ μέσα της, ἂς ἠμποροῦσα τοὐλάχιστον νὰ μιλήσω ἐγὼ πρώτη »!

Πλησιάζει ἀκόμη. Ἀκούσατε πῶς προλαμβάνει τὸν ἀγαπημένον της:

« Ἱππότα Τριστάνε, τί εἶνε αὐτὸ ποῦ ἐτόλμησες; Νὰ μὲ φέρῃς σὲ τέτοιον τόπον, καὶ τέτοιαν ὥρα! Πολλὲς φορὲς ἕως τόρα μ' ἐκάλεσες γιὰ νὰ μὲ παρακαλέσῃς, καθὼς ἔλεγες. Καὶ τί εἶδους παράκλησιν; Τί ἐπερίμενες ἀπὸ μένα; Ἦλθα ἐπιτέλους, διότι δὲν ἠμπόρεσα νὰ λησμονήσω, ὅτι, ἂν εἶμαι βασίλισσα, σοῦ τὸ ὀφείλω. Ἰδοὺ ἐγὼ λοιπόν: Τί θέλεις;

— Βασσίλισσα, νὰ σὲ παρακαλέσω νὰ καταπραΰνῃς τὸν βασιλέα».

Τρέμει καὶ κλαίει. Ἀλλ' ὁ Τριστάνος εὐλογεῖ τὸν Θεὸν ποῦ ἐφανέρωσε τὸν κίνδυνον εἰς τὴν ἀγαπημένην του.

« Ναί, βασίλισσα, σ' ἐκάλεσα πολλὲς φορὲς ἀλλὰ ματαίως· ποτὲ δὲν ἐδέχθης νὰ ἔλθῃς· ἀφότου ὁ βασιλεὺς μ' ἐξώρισε. Ἀλλ' εὐσπλαχνίσου με· ὁ βασιλεὺς μὲ μισεῖ, γνωρίζω γιατί· τὸ ξέρεις ἴσως καὶ σύ· καὶ ποιὸς λοιπὸν θὰ μποροῦσε νὰ καταστείλῃ τὴν ὀργήν του παρὰ σὺ μόνον, βασίλισσα εἰλικρινής, εὐγενικὴ Ἰζόλδη, ποῦ ὁ βασιλεὺς σ' ἐμπιστεύεται;

— Ἀληθινά, ἱππότα Τριστάνε, ἀγνοεῖς τάχα ἀκόμη ὅτι μᾶς ὑποπτεύει καὶ τοὺς δύο μας; Καὶ διὰ ποίου εἴδους προδοσίαν! εἶνε ἀνάγκη τάχα,—καὶ δὲν εἶνε ἀρκετὴ ἡ τόση ἐντροπὴ — νὰ σοῦ τὸ μάθω ἐγώ; Ὁ αὐθέντης μου πιστεύει ὅτι σ' ἀγαπῶ μὲ ἁμαρτωλὴν ἀγάπην. Ὁ Θεὸς τὸ γνωρίζει, καὶ ἂν λέγω ψέματα ἂς μὲ τιμωρήσῃ! Ποτὲ δὲν ἔδωκα τὸν ἔρωτά μου εἰς κανένα ἄνθρωπον, ἐκτὸς εἰς ἐκεῖνον ποῦ πρῶτος μ' ἔσφιξε παρθενικὴν εἰς τὰ χέρια του. Καὶ θέλεις, Τριστάνε, νὰ παρακαλέσω τὸν βασιλέα νὰ σὲ συγχωρήσῃ; Ἀλλ' ἂν ἤξερε μόνον πῶς εἶμαι κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ δένδρο, αὔριο θὰ ἔλεγε νὰ μὲ κάψουν καὶ νὰ σκορπίσουν τὴ σκόνη μου στοὺς τέσσερεις ἀνέμους »!

Ὁ Τριστάνος ἀνεστέναξε:

« Ὡραῖε θεῖε, ἡ παροιμία λέγει: « Κανεὶς δὲν εἶνε κακὸς ὅταν δὲν κάμνει κἄτι τι κακό ». Ἀλλὰ σὲ ποιὰ καρδιὰ ἠμπόρεσε νὰ γεννηθῇ τέτοια ὑποψία;

— Ἱππότα Τριστάνε, τί θέλεις νὰ πῇς; Ὄχι, ὁ βασιλεὺς ὁ αὐθέντης μου δὲν ἐφαντάσθη μοναχός του τὸ αἴσχος αὐτό. Ἀλλὰ οἱ πανοῦργοι αὐτοῦ τοῦ τόπου τὸν ἔκαμαν νὰ τὸ πιστεύσῃ γιατὶ εἶνε εὔκολο ν' ἀπατηθῇ ἡ καρδιὰ ἑνὸς εὐγενοῦς. Ἀγαπιοῦνται, τοῦ εἶπαν, καὶ οἱ πανοῦργοι παρεξήγησαν τὴν ἀγάπη μας. Ναί, μ' ἀγαποῦσες, Τριστάνε, γιατί νὰ τὸ ἀρνηθῶ; μήπως δὲν εἶμαι ἡ γυναῖκα τοῦ θείου σου καὶ μήπως δὲν σ' ἔχω σώσει δύο φορὰς ἀπὸ τὸν θάνατον, Ναί, σ' ἀγαποῦσα κ' ἐγώ· μήπως δὲν ἤσουν συγγενὴς τοῦ βασιλέως, καὶ μήπως δὲν ἔχω ἀκούσει χίλιες φορὲς τὴν μητέρα μου νὰ ἐπαναλαμβάνῃ ὅτι μία γυναῖκα δὲν ἀγαπᾷ τὸν ἄνδρα της ἐνόσῳ δὲν ἀγαπᾷ καὶ τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἀνδρός της; Χάριν τοῦ βασιλέως σ' ἀγαποῦσα, Τριστάνε· τόρα ἀκόμη, ἂν σὲ λάβῃ ὑπὸ τὴν εὔνοιάν του πάλιν, θὰ χαρῶ Ὅμως τὸ σῶμα μου τρέμει, ἔχω μεγάλον φόβον, φεύγω, ἔμεινα πάρα πολὺ πλέον.

Μέσα στὰ κλαδιὰ ὁ βασιλεὺς ἔλαβε οἶκτον

καὶ ἐμειδίασε. Ἡ Ἰζόλδη φεύγει, ἐνῷ ὁ Τριστάνος τὴν καλεῖ πάλιν.

« Βασίλισσα, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, βοήθησέ με· οἱ ἄνανδροι θέλουν ν' ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν βασιλέα ὅλους ὅσοι τὸν ἀγαποῦν· ἐπέτυχον, καὶ γελοῦν μαζί του τόρα. Ἔστω· θὰ φύγω λοιπὸν ἀπ' αὐτὸν τὸν τόπον, μακριά, ἄθλιος ὅπως καὶ ὅταν ἦλθα· ἀλλὰ τοὐλάχιστον προσπάθησε νὰ ἐπιτύχῃς ἀπὸ τὸν βασιλέα εἰς ἀνταμοιβὴν παλαιῶν ὑπηρεσιῶν νὰ θελήσῃ νὰ μοῦ δώσῃ ὅσα χρειάζονται νὰ φύγω, τὸ ἄλογό μου καὶ τ' ἅρματά μου.

— Ὄχι, Τριστάνε, μὴ μοῦ ζητῇς ἐμένα κἄτι παρόμοιον. Εἶμαι μόνη ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν γῆν, μόνη εἰς αὐτὸ τὸ παλάτι ποῦ κανεὶς δὲν μ' ἀγαπᾷ, χωρὶς προστασίαν, εἰς τὸ ἔλεος τοῦ βασιλέως. Ἂν τοῦ 'πῶ καὶ μίαν λέξιν γιὰ σένα, τάχα δὲν βλέπεις ὅτι κινδυνεύω ν' ἀποθάνω αἰσχρὸν θάνατον; Φίλε, ὁ Θεὸς νὰ σὲ προστατεύῃ. Ἄδικα σὲ μισεῖ ὁ βασιλεύς. Ἀλλά, ὅπου κι' ἂν πᾷς, ὁ Θεὸς ἂς σοῦ εἶνε φίλος ἀληθινός.

Φεύγει πρὸς τὸν πύργον ἕως εἰς τὸν θάλαμόν της, ὅπου ἡ Μπρανζιὲν τὴν πέρνει, τρέμουσαν μέσα στὴν ἀγκαλιά της· ἡ βασίλισσα τῆς εἶπε τὸ γεγονός. Ἡ Μπρανζιὲν ἀνακράζει :

« Ἰζόλδη, δέσποινά μου, ὁ Θεὸς σᾶς ἔκαμε ἕνα μεγάλο θαῦμα· εἶνε πατέρας στοργικὸς καὶ δὲν θέλει τὸ κακὸ τῶν ἀθώων ».

Κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο πεῦκο, ὁ Τριστάνος στηριγμένος ἐπάνω στὸ μάρμαρον τῆς πηγῆς, ἔκλαιε :

« Ὁ Θεὸς ἂς μὲ λυπηθῇ καὶ ἂς ἐπανορθώσῃ τὴν μεγάλην ἀδικίαν ποῦ μοῦ κάμνει ὁ κύριός μου ὁ ἀγαπητός! »

Ὅταν ἐπήδησε τὸν φράκτην τοῦ ἀμπελῶνος, ὁ βασιλεὺς εἶπε χαμογελῶντας :

« Ἀνεψιέ μου, ἂς εἶν' εὐλογημένη ἡ ὥρα αὐτή! Ἰδοὺ πλέον ποῦ ὁ μακρυνὸς δρόμος μὲ τ' ἄλογό σου ποῦ ἐμελετοῦσες γι' αὐτὸ τὸ πρωΐ, ἐτελείωσε! »

Ἐκεῖ κάτω, εἰς ἕνα ξέφωτο τοῦ δάσους, ὁ νάνος Φροκῖνος παρατηροῦσε τὴν πορείαν τῶν ἄστρων· ἐδιάβασε ἐκεῖ ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐσκόπευε νὰ τὸν θανατώσῃ· ἔγεινε μαῦρος ἀπὸ φόβον κ' ἐντροπήν, κ' ἔφυγε λυσσώδης πρὸς τὴν χώραν τῶν Γάλλων.

Ο ΝΑΝΟΣ ΦΡΟΚΙΝΟΣ

Ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος ἐφιλιώθη πάλιν μὲ τὸν Τριστάνον. Τοῦ ἔδωκε τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιστρέψῃ στὸν πύργον καί, καθὼς ἄλλοτε, ὁ Τριστάνος πλαγιάζει εἰς τὸν θάλαμον τοῦ βασιλέως. Ὅταν θέλει 'μπαίνει, ὅταν θέλει βγαίνει· ὁ βασιλεὺς δὲν φροντίζει. Ὅμως, ποιὸς εἶνε ἐκεῖνος ποῦ ἠμπορεῖ νὰ κρατήσῃ ἐπὶ μακρὸν κρυφὸν τὸν ἔρωτά του ;

Ὁ Μᾶρκος εἶχε συγωρήσει τοὺς βαρώνους, καὶ ὅταν ὁ σενεκάλος Ντινὰς δὲ Λιντὰν εὗρηκε σ' ἕνα μακρυνὸ δάσος πλανώμενον καὶ ἄθλιον τὸν καμπούρην νάνον καὶ τὸν ὡδήγησε ἐμπρός του, ὁ βασιλεὺς τὸν ἐλυπήθη καὶ δὲν ἐμνησικάκησε

Ὅμως ἡ καλωσύνη του δὲν κατώρθωσε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ ἐξυπνήσῃ πάλιν τὸ μῖσος τῶν βαρώνων· ἐπειδὴ καὶ πάλι ἔβλεπαν τοὺς ἔρωτας τοῦ Τριστάνου μὲ τὴν βασίλισσαν, ἔκαμαν ὅρκον : νὰ ποῦν εἰς τὸν βασιλέα νὰ ἐξορίσῃ τὸν ἀνεψιόν του, ἀλλοιῶς αὐτοὶ θὰ ἐκλείοντο στοὺς πύργους των καὶ θἄρχιζαν φανερὸν τὸν πόλεμον. Ἐκάλεσαν τὸν βασιλέα καὶ τοῦ εἶπαν. « Αὐθέντα, ἀγάπα μας, ἢ καὶ ἂν θέλῃς, μίσησέ μας· ὅμως θέλομε νὰ διώξῃς τὸν Τριστάνον. Εἶνε ἐρωτευμένος μὲ τὴν βασίλισσαν, καὶ ὅποιος θέλει 'μπορεῖ νὰ τὸ ἰδῇ· ἀλλ' ἐμεῖς, δὲν θὰ τὸ ὑπομείνωμεν ».

Ὁ βασιλεὺς τοὺς ἀκούει, ἀναστενάζει, κατεβάζει τὸ κεφάλι, σιωπᾷ.

« Ὄχι, βασιλεῦ, δὲν θὰ τὸ ὑπομείνωμεν πλέον, διότι γνωρίζομεν τόρα πῶς ἡ εὔδησις αὐτὴ δὲν σ' ἐξαφνίζει πλέον καὶ ὅτι συγκατανεύεις εἰς τὸ κρῖμα των. Τί θὰ κάμῃς ; Σκέψου το καλά. Ὅμως ἐμεῖς, ἂν δὲν ἀπομακρύνῃς διὰ παντὸς τὸν ἀνεψιόν σου, θ' ἀποσυρθῶμεν εἰς τὰς βαρωνίας μας καὶ θὰ σύρωμε τοὺς γείτονάς μας ἔξω ἀπὸ τὴν αὐλήν, διότι δὲν θὰ τὸ ὑποφέρωμε νὰ μένουν ἐδῶ. Ἰδοὺ ποῦ σ' ἀφίνομεν νὰ ἐκλέξῃς· κάμε λοιπὸν προσεκτικὰ τὴν ἐκλογήν !

— Βαρῶνοι, μίαν φορὰν ἐπίστευσα εἰς τ' ἄσχημα λόγια σας γιὰ τὸν Τριστάνον καὶ μετενόησα. Ἀλλ' εἶσθε ἄνθρωποι τῆς ἐμπιστοσύνης μου καὶ δὲν θέλω νὰ χάσω τὰς ὑπηρεσίας τῶν ἀνθρώπων μου. Συμβουλεύσατέ με λοιπόν, σεῖς ποῦ ἔχετε καθῆκον νὰ μὲ συμβουλεύσετε. Ἠξεύρετε καλὰ ὅτι ἀποφεύγω κάθε ἀλαζονείαν καὶ κάθε ὑπερβολήν.

— Λοιπόν, αὐθέντα, προσκάλεσε ἐδῶ τὸν νάνον Φροκῖνον. Τὸν ἐπεριφρόνησες ἐξ αἰτίας ἐκείνου ποῦ ἔγεινε στὸν ἀμπελῶνα κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο πεῦκο. Ἀλλὰ μήπως δὲν εἶχε τάχα διαβάσει στὰ ἄστρα πῶς ἡ βασίλισσα θὰ ἤρ-

χετο κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο πεῦκο ; Ξέρει ἕνα σωρὸ πράγματα· συμβουλεύσου τον λοιπόν».

Ὁ νάνος ἤλθε ἐμπρὸς εἰς τὸν βασιλέα. Καὶ ἰδοὺ τί εἶπε :

« Μεγαλειότατε, πὲς εἰς τὸν ἀνεψιόν σου αὔριο ἀπὸ τὸ πρωῒ νὰ φύγῃ μὲ τ' ἄλογό του πρὸς τὸ Καρντουὲλ γιὰ νὰ φέρῃ στὸν βασιλέα Ἀρθοῦρον ἕνα γράμμα. Βασιλεῦ, ὁ Τριστάνος πλαγιάζει σιμὰ στὸ κρεββάτι σου. Νὰ βγῇς λοιπὸν ἀπὸ τὸν θάλαμόν σου τὴν ὥραν τοῦ πρώτου ὕπνου καί, σοῦ τὸ ὁρκίζομαι εἰς τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὸν νόμον τῆς Ρώμης, ἂν ἀγαπᾷ τὴν Ἰζόλδην μὲ τρελλὸν ἔρωτα θὰ θελήσῃ νὰ ἔλθῃ νὰ τῆς μιλήσῃ πρὶν φύγῃ· ἀλλ' ἂν ἔλθῃ χωρὶς νὰ τὸ ξέρω ἐγὼ καὶ χωρὶς νὰ τὸ ἰδῇς ἐσύ, τότε σκότωσέ με. Ὡς γιὰ τὰ ἄλλα, ἄφησέ με νὰ κάμω ὅπως νομίζω ἐγὼ καὶ φυλάξου μήπως ὁμιλήσῃς εἰς τὸν Τριστάνον γιὰ τὴν ἀποστολὴν πρὶν ἀπὸ τὴν ὥραν τοῦ ὕπνου.

« Ναί, εἶπε ὁ Μᾶρκος, ὡς εἶνε ἔτσι ! »

Τότε ὁ νάνος ἔκαμε τὴν ἐξῆς πανουργίαν. Ἐπῆγε σ' ἕναν ψωμᾶ κ' ἐπῆρε ἀλεῦρι ψιλὸ τὸ ὁποῖον ἔκρυψε κάτω ἀπὸ τὰ ροῦχα του. Ὅταν ἐνύκτωσε καὶ ὁ βασιλεὺς ἐδείπνησε, ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἄνθρωποί του ἐκοιμήθησαν εἰς τὴν διπλανὴν αἴθουσαν τοῦ θαλάμου του, ὁ Τριστάνος ἦλθε, ὅπως ἐσυνήθιζε, εἰς τὸ κρεββάτι τοῦ βασιλέως Μάρκου.

— Ὥραῖε ἀνεψιέ, κάμε τὸ θέλημά μου αὐτό : νὰ καβαλικέψῃς πρωῒ πρωῒ καὶ νὰ πᾷς στὸν βασιλέα Ἀρθοῦρον εἰς τὸ Καρντουὲλ καὶ θὰ τοῦ δώσῃς τὸ γράμμα αὐτό. Χαιρέτισέ τον ἐκ μέρους μου, καὶ μὴ μείνῃς περισσότερο ἀπὸ μίαν ἡμέραν μαζί του.

— Βασιλεῦ, θὰ κάμω τὸ θέλημά σου αὔριον.

— Ναὶ αὔριον πρὶν ἐξημερώσῃ.

Ἰδοὺ τόρα ὁ Τριστάνος εἰς μεγάλην συγκίνησιν. Ἀπὸ τὸ κρεββάτι του στὸ κρεββάτι τοῦ Μάρκου ἡ ἀπόστασις ἦτον ὅσο μία λόγχη. Ἕνας ἄγριος πόθος τὸν κατέλαβε νὰ μιλήσῃ στὴν βασίλισσαν καὶ εἶπε μέσα του ὅτι τὴν αὐγὴν ἂν ὁ Μᾶρκος ἐκοιμᾶτο θὰ τὴν ἐπλησίαζε. Ἄ, Θεέ μου ! τί τρελλὸς στοχασμός !

Ὁ νάνος ἐπλάγιαζε, ὡς συνήθως, εἰς τὸν θάλαμον τοῦ βασιλέως. Ὅταν ἐπίστευσε λοιπὸν ὅτι ὅλοι εἶχαν ἀποκοιμηθῆ, ἐσηκώθη κ' ἔχυσε μεταξὺ τῆς κλίνης τοῦ Τριστάνου καὶ τῆς βασιλικῆς τὸ ψιλὸ ἀλεῦρι· ἂν κανεὶς ἀπὸ τοὺς δύο ἐραστὰς ἐπήγαινε νὰ εὕρῃ τὸν ἄλλον τὸ ἀλεῦρι θὰ διατηροῦσε τὸ σχῆμα τῶν πατημάτων του. Ἀλλὰ καθὼς τὸ ἐσκόρπιζε, ὁ Τριστάνος ποῦ δὲν ἐκοιμᾶτο, τὸν εἶδε.

Τί θὰ πῇ αὐτό ; αὐτὸς ὁ καμπούρης δὲν θέλει τὸ καλό μου. Ἀλλὰ ἐγελάσθηκε· θὰ ἦτον πολὺ τρελλὸς ἐκεῖνος ποῦ θὰ τὸν ἄφηνε νὰ ἀποτυπώσῃ τὶς πατημασιές του ! »

Τὰ μεσάνυκτα ὁ βασιλεὺς ἐσηκώθη κ' ἐβγῆκε ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν Φροκῖνον. Εἰς τὸν θάλαμον ἦτον σκότος· οὔτε κερὶ ἀναμμένο, οὔτε λάμπα. Ὁ Τριστάνος ὠρθώθη ἐπάνω εἰς τὸ κρεββάτι του. Θεέ μου, γιατί νὰ κάμῃ αὐτὸ ποῦ ἔκαμε ! Ἔσμιξε τὰ πόδια του, ἐμέτρησε τὴν ἀπόστασιν, ἐπήδησε κ' ἔπεσε ἐπάνω στὸ κρεββάτι τῆς βασιλίσσης. Ἀλλοίμονο ! Τὴν προηγουμένην ἡμέραν εἰς τὸ δάσος ἕνας ἀχριόχοιρος τὸν εἶχε δαγκάσει στὸ πόδι καὶ ἡ πληγὴ δὲν εἶχε προσδεθῆ. Καθὼς ἔκαμε νὰ πηδήσῃ, ἄνοιξε καὶ τὸ αἷμα ἔρρεε κ' αἱμάτωνε τὰ ροῦχα. Ἔξω, εἰς τὸ φεγγάρι, ὁ νάνος μὲ τὰ μάγια του εἶδε πῶς οἱ δύο οἱ ἐρασταὶ εἶχαν ἀνταμώσει. Ἔτρεμε ἀπὸ τὴν χαράν του λοιπὸν καὶ εἶπε στὸν βασιλέα :

— « Πήγαινε καὶ ἂν δὲν τοὺς εὕρῃς μαζί, κρέμασέ με ! »

Πηγαίνουν λοιπὸν εἰς τὸν θάλαμον, ὁ βασιλεύς, ὁ νάνος καὶ οἱ βαρῶνοι. Ἀλλὰ ὁ Τριστάνος τοὺς εἶχε ἀκούσει· σηκώνεται ὀρθὸς καὶ πηδᾷ στὸ κρεββάτι του. . . Ἀλλοίμονο ! καθὼς ἐπέρασε τὸ αἷμα ἐχύθη ἀπὸ τὴν πληγὴν ἐπάνω στὸ ἀλεῦρι.

Νὰ ὁ βασιλεύς, οἱ βαρῶνοι, ὁ νάνος ποῦ κρατεῖ ἕνα φῶς. Ὁ Τριστάνος καὶ ἡ Ἰζόλδη ἐπροσποιοῦντο πῶς κοιμῶνται· εἶχαν μείνει μοναχοὶ εἰς τὸν θάλαμον μὲ τὸν Περινὶς ποῦ ἐκοιμᾶτο εἰς τὰ πόδια τοῦ Τριστάνου χωρὶς νὰ κινῆται κἄν. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς βλέπει ἐπάνω στὸ κρεββάτι τὰ ροῦχα κατακόκκινα καὶ στὸ πάτωμα τὸ ἀλεῦρι μουσκευμένο ἀπὸ τὸ αἷμα.

Τότε οἱ τέσσαρες βαρῶνοι, ποῦ ἐμισοῦσαν τὸν Τριστάνον διὰ τὴν ἀνδρείαν του, τὸν κρατοῦν εἰς τὸ κρεββάτι του, ἀπειλοῦν τὴν βασίλισσαν, τὴν ἀναγελοῦν, τὴν ὑβρίζουν καὶ τῆς ὑπόσχονται δικαιοσύνην. . . Ἀνακαλύπτουν τὴν πληγὴν εἰς τὸ πόδι τοῦ Τριστάνου :

« Τριστάνε, λέγει ὁ βασιλεύς, καμμία διάψευσις δὲν ἰσχύει πλέον· αὔριον θ' ἀποθάνῃς. »

Τοῦ φωνάζει :

« Λάβε ἔλεος, αὐθέντα ! Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ποῦ ὑπέμεινε τὸ Πάθος, αὐθέντα, λυπήσου μας !

— Αὐθέντα, ἐκδίκησιν ! Ἀποκρίνονται οἱ βαρῶνοι.

Ὡραῖε θεῖε, δὲν ἐπικαλοῦμαι τὴν εὐσπλαγχνίαν σου γιὰ τὸν ἑαυτόν μου· δὲν φροντίζω διὰ τὴν ζωήν. Βέβαια, ἂν δὲν ἐφοβούμην μήπως σὲ ὀργίσω, θὰ ἐπουλοῦσα ἀκριβὰ τὴν προσβολὴν αὐτὴν εἰς τοὺς ἀνάνδρους ποῦ χωρὶς τὴν ἰδικήν σου προστασίαν δὲν θὰ ἐτολμοῦσαν νὰ ἐγγίσουν τὸ σῶμα μου μὲ τὰ χέρια τους· ἀλλ' ἀπὸ σέβας καὶ ἀγάπην πρὸς ἐσένα παραδίδομαι εἰς ἐσένα, κάμε με ὅ,τι θελήσῃς. Ἰδοὺ ἐγώ, αὐθέντα· ὅμως λάβε οἶκτον διὰ τὴν βασίλισσαν!»

Καὶ ὁ Τριστάνος κλίνει τὴν κεφαλὴν καὶ πέφτει ἐμπρὸς εἰς τὰ πόδια του.

«Οἶκτον διὰ τὴν βασίλισσαν, διότι ἂν ὑπάρχῃ ἄνθρωπος εἰς τὸ παλάτι σου ἀρκετὰ θρασὺς διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ αὐτὸ τὸ ψέμα ὅτι τάχα τὴν ἀγάπησα μὲ ἁμαρτωλὴν ἀγάπην, θὰ μ' εὕρῃ ὄρθιον ἐμπρός του! Αὐθέντα, λάβε ἔλεος διὰ τὴν βασίλισσαν δι' ὄνομα τοῦ Ὑψίστου.

Ἀλλ' οἱ τρεῖς βαρῶνοι τὸν εἶχαν δέσει, αὐτὸν καὶ τὴν βασίλισσαν. Ἄ! Ἂν ἤξευρε ὅτι δὲν θὰ ἐδέχοντο ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀθωότητά του εἰς μονομαχίαν, θὰ τὸν εἶχαν διαμελίσει ζωντανὸν βέβαια πρὶν νὰ τὸν δέσουν ἔτσι αἰσχρά.

Ἀλλὰ ἐπίστευε εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἤξευρε ὅτι κανεὶς δὲν θὰ ἐτολμοῦσε νὰ μονομαχήσῃ μαζί του. Καί, βέβαια, δικαίως εἶχε τὴν ἐλπίδα του εἰς τὸν Θεόν. Ὅταν ὥρκίζετο ὅτι ποτὲ του δὲν ἀγάπησε μὲ ἁμαρτωλὴν ἀγάπην τὴν βασίλισσαν, οἱ βαρῶνοι ἐγελοῦσαν. Ἀλλὰ σᾶς ἐρωτῶ ἐσᾶς ποῦ ξέρετε τὴν ἀλήθειαν διὰ τὸ φίλτρον ποῦ ἤπιε ταξιδεύοντας καὶ ποῦ ἐννοεῖτε, ἔλεγε ψέματα; Δὲν εἶνε τὸ γεγονὸς ποῦ δείχνει τὸ ἁμάρτημα ἀλλὰ ἡ κρίσις. Οἱ ἄνθρωποι βλέπουν τὰ γεγονότα, ὅμως ὁ Θεὸς «ἐτάζει καρδίας» καὶ αὐτὸς εἶνε ἀληθινὸς κριτής. Ἔκαμε λοιπὸν ὥστε κάθε ἄνθρωπος ποῦ κατηγορεῖται, νὰ ἠμπορῇ νὰ ὑποστηρίζῃ νὰ δίκαιά του πολεμῶντας, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς πηγαίνει μὲ τὸ μέρος τοῦ ἀθῴου. Γι' αὐτὸ ὁ Τριστάνος ἐζητοῦσε δικαιοσύνην καὶ ἤθελε νὰ πολεμήσῃ. Ἀλλ' ἂν εἶχε προΐδει τί θὰ ἐγίνετο, θὰ ἐσκότωνε τοὺς πανούργους βαρώνους. Ἄ, Θεέ μου, γιατί δὲν τοὺς ἐσκότωσε;

[Ἀκολουθεῖ]

Μετάφρ. Α. Κ. JOSEPH BÉDIER

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΙΑΜΑΤΙΚΑ ΛΟΥΤΡΑ

ΚΥΛΛΗΝΗ - ΛΟΥΤΡΑΚΙ - ΑΙΔΗΨΟΣ

Ὅταν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1901 τὸ τραῖνον μὲ συναπέφερεν ἐκ Παρισίων καὶ μ' ἐναπέθετεν εἰς τὸ Αἶξ - Λε - Μπαίν, ἡ ψυχή μου ἠσθάνθη ἀληθῆ εὐχαρίστησιν. Ἡ θέα τῶν πέριξ δενδροφυτευμένων λόφων, ἡ καθαριότης τοῦ χωρίου, ὁ θαυμάσιος κῆπος μὲ τὸ περιλάλητον Καζίνο, ὁ πλοῦτος τῆς φύσεως καὶ ἐν γένει ἡ ἄποψις τοῦ τοπίου συνδυαζομένη μὲ τὴν καθ' ἕκαστα ζωὴν ηὔφραινον τὴν ψυχήν μου ἀλλὰ καὶ ἔφερον συγχρόνως εἰς τὴν μνήμην μου τρεῖς ἐπίσης ἐξόχους τοποθεσίας ἑλληνικάς, τὰς ὁποίας εἶχον ἴδει στιγμιαίως ἄλλοτε καὶ ποῦ ἐνοστάλγουν νὰ ἐπανίδω. Ὀφείλω ὅμως νὰ σᾶς εἴπω ὅτι δὲν ἦτο μόνον αἰσθητικοὶ λόγοι οἱ ὁποῖοι ἐθώπευον αὐτὸν τὸν πόθον, ἕνα πόθον καθαρῶς ἐθνικὸν πλέον, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐξυπνήσει μέσα μου ἡ παρατήρησις καὶ ἡ μελέτη τῆς ἐκεῖ ζωῆς ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν. Ἕνας ἰατρός, ὁ Κυγιώ, εἰς τὸν ὁποῖον μὲ παρουσίασεν ὁ φίλος μου ποιητὴς Ραϋμόνδος Δελαταγιέδ, εἰς τὰς μακρυνὰς περιπλανήσεις μας ἀνὰ τοὺς λόφους τοῦ Αἶξ - Λε - Μπαὶν μοῦ ὡμίλει πολὺ συχνὰ περὶ τῶν ὠφελημάτων τοῦ χωρίου, ὠφελημάτων ὄχι εὐκαταφρονήτων, προερχομένων ἐκ τῆς συρροῆς τοῦ κόσμου χάριν τῶν λουτρῶν.

Τὰ λόγια του τὰ τόσον ἥσυχα, πειστικὰ καὶ πατριωτικὰ διὰ τὸν τόπον του, δὲν γνωρίζω διατί ἐκαρφώθησαν εἰς τὸ πνεῦμα μου. Ὁ κ. Κυγιὼ προσεπάθει νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς τὴν ψυχήν μου τὴν πεποίθησιν ὅτι ἐκτὸς τῆς Γαλλίας καμμία ἄλλη πόλις τῶν λουτρῶν δὲν παρουσιάζει τοσαῦτα θέλγητρα καὶ τὰ νερά των τόσην ἰαματικὴν δύναμιν ὅσον αἱ γαλλικαὶ λουτροπόλεις. Ὡμίλει τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ πατριωτισμὸς τοῦ φίλου μου καὶ ἤρχισα νὰ σκέπτωμαι σοβαρώτερον, διότι ἠσθανόμην νὰ ἐξυπνᾷ καὶ ὁ ἰδικός μου πατριωτισμός. Ἐνθυμήθην ὅτι ἔχομεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν Ἑλλάδα λουτροπόλεις ὅπως τὴν Κυλλήνην, τὸ Λουτράκι, τὴν Αἰδηψόν, ἀσυγκρίτως ὑπερτέρας ὑπὸ ἰαματικὴν ἔποψιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν. Καὶ σιω-

Λουτράκι — Ξενοδοχεῖον αἱ «Πηγαί»

πηλῶς τότε ὑπεσχέθην εἰς τὸν ἑαυτόν μου ὅτι θὰ ἔγραφον μίαν ἡμέραν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ εἶμαι εὐχαριστημένος τώρα ὅπου τὰ «Παναθήναια» διέθεσαν ὀλίγας σελίδας ὅπως τονισθῇ ἐντονώτερον ἀνὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ὅτι ἡ ὑποστήριξις τῶν ἑλληνικῶν λουτρῶν ἐνέχει μεγίστην ἐθνικὴν σημασίαν.

* * *

Τὰ μεγάλα ἐθνικὰ ἰδεώδη δὲν ἐκπληροῦνται διὰ τῆς περιφρονήσεως παντὸς ὅ,τι εἶνε ἑλληνικόν. Ὄχι. Ἀπαιτεῖται ἐργασία τοῦ συνόλου καὶ ἀγάπη καὶ ἀφοσίωσις. Ὅπως διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, διὰ τὸν στρατόν, διὰ τὸ ναυτικόν, διὰ τὴν ἐπιστήμην, διὰ τὴν καλλιτεχνίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν ὀφείλομεν νὰ μεριμνῶμεν ἀκαταπαύστως, τοιουτοτρόπως καὶ διὰ τὴν πρόοδον τῶν λουτροπόλεων. Τὰ ἰαματικὰ νερὰ τῆς Κυλλήνης, τῆς Αἰδηψοῦ, τοῦ Λουτρακίου καὶ ἄλλων πόλεων ἀκόμη, εἶνε μία μεγάλη βιομηχανία πλουτοπαραγωγὸς διὰ τὴν χώραν μας. Ἕνας πλοῦτος τὸν ὁποῖον μᾶς ἐδώρησεν ἡ φύσις, αὐτὸ τὸ ὡραῖον καὶ ἱερὸν ἔδαφος τῆς γλυκυτάτης πατρίδος μας τὸ ὁποῖον ἔχομεν καθῆκον νὰ λατρεύωμεν. Ἔπειτα τὰ ἑλληνικὰ λουτρὰ σήμερον, ἤλλαξαν τελείως μορφὴν καί, κάθε ἡμέρα ὅπου περνᾷ, καλλωπίζονται περισσότερον. Δὲν παρουσιάζουν τώρα τὰς ἐλλείψεις τὰς ὁποίας παρουσίαζον πρὸ δεκαπενταετίας. Ἄλλοι καιροὶ τότε καὶ ἄλλα ἤθη. Ἡ συγκοινωνία ἦτο δύσκολος καὶ πᾶσα μεμψιμοιρία εἶχε τὴν θέσιν της, μολονότι δὲν ἔπρεπε καὶ τότε ἀκόμη νὰ τὴν ἔχῃ διὰ τοὺς πλουσίους ὁμογενεῖς τῆς Αἰγύπτου, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ Ρουμανίας. Διότι τὸ χρῆμα των σπαταλώμενον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἶνε ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλείτερα τραύματα ἐναντίον τῆς ἰδίας πατρίδος των. Ἐκεῖ δαπανώμενον πλουτίζει τὰ βαλάντια τῶν ξένων. Δαπανώμενον ὅμως εἰς τὰς ἑλληνικὰς λουτροπόλεις καθιστᾷ τὴν Ἑλλάδα περισσότερον εὔρωστον οἰκονομικῶς, καὶ ὅταν αἱ μονάδες εὐημεροῦν καὶ προοδεύουν, ἡ εὐεξία καὶ ἡ πρόοδος αὔτη τῶν ἀτόμων ἀντανακλᾷ καὶ εἰς τὸ σύνολον.

Ἐκτὸς τούτου καὶ ὑπὸ θεραπευτικὴν ἀκόμη ἔποψιν τὰ ἰαματικὰ νερὰ τῆς Κυλλήνης, τῆς Αἰδηψοῦ καὶ τοῦ Λουτρακίου εἶνε ὑπέρτερα τῶν Εὐρωπαϊκῶν. Διακεκριμένοι ἐπιστήμονες ἰδικοί μας καὶ ξένοι δι' ἐπισταμένων καὶ λεπτομερῶν χημικῶν ἀναλύσεων ἐπιβεβαιώνουν τοῦτο. Καὶ ὅταν πλησίον μας ὁμιλεῖ ἡ ἐπιστήμη τόσον εὐγλώττως, δὲν εὑρίσκω τὸν λόγον διατί τόσοι καὶ τόσοι ὁμογενεῖς εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀλλαχοῦ νὰ ἑτοιμάζωνται διὰ τὰς Εὐρωπαϊκὰς λουτροπόλεις. Μήπως διότι ἐξέπεσε τὸ φράγκον; Ὥστε ὁ πατριωτισμός των καὶ πρωτίστως ἡ ὑγεία των τίθενται ἐν ἤσσονι μοίρᾳ χάριν ὀλίγων κερματίων; Ἢ μήπως ἡ ἐλπὶς τῆς διασκεδάσεως καὶ τῆς ἡδονῆς τοὺς σύρουν μακρὰν τῆς Ἑλλάδος; Ἂν εἶνε τὸ δεύτερον, ἀπατῶνται ἐν μέρει, διότι καὶ αἱ ἑλληνικαὶ λουτροπόλεις σήμερον ἔχουν καταστῇ κέντρα ὄχι

Κυλλήνη — Μέγα Ξενοδοχεῖον

μόνον θεραπείας ἀλλὰ καὶ διασκεδάσεων ὅπου καὶ ὁ πλέον δύστροπος, ὁ πλέον ἀβροδίαιτος ἀστὸς νὰ διέλθῃ ὥρας ἀληθῶς ἀλησμονήτους.

***

Δὲν ἔχω ὁλόκληρον διαμονὴν τοῦ Αἶξ-Λε-Μπαίν, τοῦ Βάδεν καὶ τοῦ Κάρλσμπατ, ὅσον μίαν σεληνοφώτιστον νύκτα τῆς Αἰδηψοῦ, τῆς Κυλλήνης καὶ τοῦ Λουτρακίου. Εἰς τὴν Αἰδηψὸν ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖον αἱ «Θέρμαι τοῦ Σύλλα» ποῦ διευθύνουν οἱ ῥέκται ἀδελφοὶ Πολέμη. Εἰς τὸ Λουτράκι ἀπὸ τὰς «Πηγὰς» τῶν κ. κ. Κ. Κουρβέλη καὶ Σια καὶ εἰς τὴν Κυλλήνην ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖον τῆς διευθύνσεως τῶν Σιδηροδρόμων Π. Α. Π. τὸ ὁποῖον διευ-

Ἄποψις Κυλλήνης

θύνει ὁ περιποιητικώτατος κ. Μερκάτης τῆς γνωστῆς Ζακυνθιακῆς οἰκογενείας. Τὰ ἀναφέρω αὐτὰ τὰ τρία ξενοδοχεῖα τῶν λουτροπόλεων διότι συγκεντρώνουν πᾶν ὅ,τι ἐπιθυμεῖ ἕνας ἄνθρωπος αἰσθανόμενος καὶ μεταβαίνων εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν.

Ἀπὸ τὰς «Θέρμας τοῦ Σύλλα» ἡ ἐξελισσομένη σκηνογραφία εἶνε μαγευτικὴ μὲ τὸν ἁπλούμενον ἐνώπιόν των Εὐβοϊκὸν κόλπον καὶ τὴν ἔναντι Φθιώτιδα μὲ τὰ γραφικά της βουνά. Ἀπὸ ἕνα παράθυρον τῶν «Πηγῶν» πάλιν ἀνέπνευσα ὅλην τὴν δρόσον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἀναμεμιγμένην μὲ τὴν αὔραν τὴν ἐρχομένην ἀπὸ τὰς πευκοβριθεῖς κλιτύας τοῦ Κιθαιρῶνος ὅπως εἰς τὴν Κυλλήνην ὠνειροπόλησα ὑπὸ τὰς σκιὰς τῶν δένδρων καὶ ἐχόρτασα ὁλόκληρον τὴν γαλήνην τοῦ Ἰονίου πελάγους μὲ τὰς βαλσαμωμένας πνοὰς ποῦ μοῦ ἔστελλε μακρόθεν τὸ μυρωμένο νησὶ τῆς Ζακύνθου.

Τὴν τελευταίαν τριετίαν ἔμεινα ἐπὶ δύο ἑβδομάδας εἰς ἑκάστην τῶν τριῶν ἀναφερομένων λουτροπόλεων. Δὲν τὸ ἔκαμα χάριν τῆς ὑγείας μου μόνον. Ἀλλὰ καὶ χάριν διασκεδάσεως. Καὶ ἂν θέλετε ἀκόμη περισσότερον νὰ σᾶς εἴπω, ἦτο ταξεῖδι ἀναψυχῆς καὶ μελέτης συγχρόνως. Διότι ὅταν ὁ θερινὸς ἥλιος μαστίζει τὰς Ἀθήνας, ἕνα ταξεῖδι πότε εἰς τὴν Αἰδηψόν, καὶ πότε εἰς τὴν Κυλλήνην εἶνε ἀληθινὴ ἀπόλαυσις μὲ τοὺς λουομένους. Ἔχει νὰ σπουδάσῃ κανεὶς τόσας ξένας φυσιογνωμίας. Νὰ τὰς παρακολουθήσῃ ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἀφίξεώς των, ὅταν ἔρχονται ἀκόμη μὲ τὸν πόνον ζωγραφισμένον εἰς τὸ πρόσωπόν των. Ὀλίγαι ἡμέραι διαίτης κατόπιν ἀρκοῦν νὰ τοὺς κάμουν νὰ μεταβάλουν ὄψιν. Αἱ ὠχραὶ παρειαί των ἐρυθροῦνται, καὶ τὸ χαμόγελο τὸ ὁποῖον τοῖς ἦτο ἄγνωστον ἐπανθεῖ καὶ πάλιν εἰς τὰ χείλη των.

***

Καὶ ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ κέντρα τῶν λουτρῶν, τὴν Κυλλήνην, τὴν Αἰδηψὸν καὶ τὸ Λουτράκι, ἐνθυμοῦμαι ὅτι εἶχα κρατήσει πλείστας σημειώσεις τοιούτων παρατηρήσεων. Ἦσαν στιγμιαῖαι ἐντυπώσεις ῥιγμέναι ἐκτάκτως ἐπάνω 'ς τὸ χαρτί. Σᾶς τὰς παρουσιάζω μὲ κάποιαν τάξιν τώρα διότι εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἐνδιαφέρουσαι. Ἀρχίζω ἀπὸ τὴν Κυλλήνην ἥτις ἦτο καὶ ἡ πρώτη Ἑλληνικὴ λουτρόπολις ποῦ ἐπεσκεπτόμην μετὰ τὴν ἐν Αἶξ-Λε-Μπαὶν διαμονήν μου.

Μετὰ δύο τριῶν φίλων καὶ τινων κυριῶν ἐκαθήμεθα εἰς τὸ ἀναγνωστήριον τοῦ ξενοδοχείου καὶ ἐπίναμεν συνομιλοῦντες τὸν ἀπογευματινὸν καφέ. Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ξενοδοχείου κ. Μερκάτης ὅστις δι' ὅλους τοὺς πελάτας του ἔχει μίαν εὐγενικὴν λέξιν καὶ μίαν ὑπόκλισιν, εἰς τὸ νεῦμα ἑνὸς παρακαθημένου μου ἐπλησίασεν. Ὁ φίλος μου τὸν ἠρώτησε περὶ δύο κυρίων μὲ συμπαθῆ καὶ μελαγχολικὴν τὴν φυσιογνωμίαν οἵτινες εἶχον φθάσει ἐκεῖ. Ἦσαν οἱ μόνοι οἵτινες δὲν ἐγνωρίσθησαν μὲ κανένα ἀπὸ τοὺς πολυπληθεῖς πελάτας τοῦ ξενοδοχείου. Ὁ κ. Μερκάτης δὲν ἐβράδυνε νὰ μᾶς εἴπῃ τὰ ὀνόματά των καὶ τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς των. Τίποτε πλέον. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας

οἱ μελαγχολικοὶ κύριοι μὲ τὴν εὐγενῆ φυσιογνωμίαν ἀπετέλουν εὐθυμότατοι μέρος τῆς συντροφιᾶς μας. Ὁ ἕνας ἔπασχεν ἀπὸ λαιμικὸν νόσημα καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ στηθικόν. Ὀλιγοήμερος ὅμως διαμονὴ εἰς τὴν Κυλλήνην ἤρκεσε νὰ τοὺς δώσῃ τὴν ζωὴν ἡ ὁποία τοὺς ἔφευγε καὶ τόσην μάλιστα ζωὴν ὥστε νὰ ξεθεώνουν κατόπιν μὲ τὰς φωνάς των ὁλόκληρον τὴν Κυλλήνην τὴν ὁποίαν ἡ διεύθυνσις τοῦ Σιδηροδρόμου Πειραιῶς-Ἀθηνῶν-Πελοποννήσου κατέστησαν ἀληθινὸν ἐπίγειον παράδεισον.

Εἰς τὸ Λουτράκι πάλιν ὁ διευθυντὴς τῶν «Πηγῶν» παρουσίασεν εἰς τὴν ζηλευτὴν συντροφιάν μας, ἀποτελουμένην ἀπὸ ἕνα πρῴην ὑπουργόν, τέσσαρας ἐπιστήμονας, δύο μεγαλοβιομηχάνους καὶ ὀκτὼ τὸν ἀριθμὸν κυρίας αἱ ὁποῖαι ἦσαν κατὰ φαντασίαν ἀσθενεῖς, τρεῖς ὁμογενεῖς ἐλθόντας εἰς τὸ Λουτράκι ἀπὸ τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Ὁ ἕνας ἦτο ἀπὸ τὴν Κύπρον, ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν Ῥουμανίαν καὶ ὁ τρίτος ἀπὸ τὸν Καύκασον. Μᾶς διηγοῦντο οἱ ἴδιοι μετὰ τὴν γνωριμίαν μας ὅτι ἔπασχον ἀπὸ ἰσχυρὰν ψαμμίασιν καὶ ὅτι τὰς πρώτας ἡμέρας ἔτρωγον τὰ σίδερα ἀπὸ τοὺς πόνους. Δὲν παρῆλθεν ὅμως ἑβδομὰς ὅπου ἡ ὑγεία των ἐβελτιώθη ἐπαισθητῶς, ὥστε νὰ μὴ τρώγουν μὲν τὰ σίδερα πλέον ἀλλὰ τροφὴν τὴν ὁποίαν πρῶτον ὁ ἰατρός των εἶχεν ἀπαγορεύσει. Ὁ ἕνας δὲ ἐξ αὐτῶν ὁ Καυκάσιος δὲν περιωρίσθη εἰς τὰ τρυφερὰ κοτόπουλα τοῦ κ. Κουρβέλη, ἀλλ' ἔφαγε καὶ τρεῖς χιλιαδοῦλες δραχμὲς εἰς τὸ πόκερ τοῦ πρώην ὑπουργοῦ καὶ τοῦ ἐκ Κύπρου συναδέλφου του ἐν τῇ ἀσθενείᾳ.

Τὸ περιεργότερον ὅλων ὅμως τὸ εἶδα εἰς τὴν Αἰδηψόν. Τὴν παρατήρησίν μου μάλιστα αὐτὴν τὴν συνιστῶ εἰς ἕνα συνάδελφον μου μανιωδῶς ἐρωτευμένον τελευταίως μὲ τὸ ἀκόντιον. Εἰς τὰς «Θέρμας τοῦ Σύλλα» εἶχε φθάσει ἕνας τελείως πιασμένος ἀπὸ τοὺς ρευματισμούς. Ἦτον νέο παληκάρι. Οἱ ἀπάλληλοι τοῦ κ. Πολέμη μὲ κόπον τὸν ἐτοποθέτησαν εἰς τὸ δωμάτιόν του. Ὁ νέος αὐτὸς μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας, θὰ σᾶς φανῇ παράδοξον, πηδοῦσε τὴς τρεῖς καὶ μάλιστα ἅλμα μετὰ φορᾶς. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἕνας παχύσαρκος κύριος ὅταν τὸν εἶδε τὸν πιασμένον νεανίαν νὰ πηδᾷ τὴς τρεῖς, ἔκαμνε τὸν σταυρόν του. Οἱ ἄλλοι χαμογελοῦσαν διὰ τὸ σταυροκόπημά του ἐνῷ εἰς τὴν ἰδικήν μου μνήμην ἤρχοντο οἱ στίχοι τοῦ Χάϊνε διὰ τὴν «Παναγίαν τοῦ Κέφλαρ», μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι ἀντὶ τῆς λέξεως «Παναγία» ἐπιμόνως ἔθετα τὴν λέξιν Αἰδηψός.

Αἰδηψὸς — Ξενοδοχεῖον αἱ «Θέρμαι τοῦ Σύλλα»

«Ὅποιος 'ς τὴν Αἰδηψὸ ἤλθε κουτσὸς
χορεύει σήμερα σὰν παληκάρι·
Ὅποιος ς τὴν Αἰδηψὸ πῆγε κουλὸς
Τώρα βαρεῖ βιολὶ μὲ τὸ δοξάρι».

* * *

Τοιαῦτα γεγονότα θὰ ἠδυνάμην πλεῖστα ν' ἀναφέρω καὶ ἀπὸ τὰς τρεῖς μνημονευθείσας λουτροπόλεις. Καὶ αὐτὰ ἀρκοῦν. Ἔπειτα ἡ φήμη των εἶνε γνωστή. Ἐγὼ ἁπλῶς ἤθελα νὰ τονίσω τὸ ἄδικον τῶν ὁμογενῶν οἱ ὁποῖοι προτιμοῦν τὰ Εὐρωπαϊκὰ ἀντὶ τῶν ἰδικῶν μας τῶν ἑλληνικῶν τόσον μᾶλλον τώρα ὅπου συγκεντρώνουν τὸν καλλίτερον κόσμον καὶ διακρίνονται ὡς αἱ πλέον ἐπαγωγότεραι θερινὰι διαμοναί.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ

Ἀπὸ τὸν νέον τόμον τῆς «Μαρασλείου Βιβλιοθήκης» «Ὁ Βίος τῶν ζώων» τοῦ Brehm δημοσιεύομεν ὀλίγα ἐνδιαφέροντα ἀποσπάσματα.

ΓΟΡΙΛΛΑΣ

Πρὸ 2,000 ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα ἐξώπλισαν οἱ Καρχηδόνιοι στόλον πρὸς ἵδρυσιν ἀποικιῶν εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς. Ἐπὶ 60 μεγάλων πλοίων ἀπεδήμησαν χιλιάδες ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκ τῆς Καρχηδόνος, ἐφωδιασμένοι διὰ τροφίμων καὶ πάντων τῶν διὰ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν χρησίμων πραγμάτων. Κυβερνήτης τοῦ στόλου ἦτο ὁ Hanno, ὅστις καὶ περιέγραψε τὸ ταξείδιον τοῦτο ἔν τινι πονήματι λίαν γνωστῷ εἰς τὸν τότε κόσμον ὑπὸ τὸν τίτλον «περίπλους τοῦ Hanno». Ἐν τῇ προόδῳ τῆς θαλασσίας ταύτης πορείας τὸ πλήρωμα τῶν πλοίων ἵδρυσεν ἑπτὰ ἀποικίας, ἠναγκάσθησαν δὲ μόνον ἕνεκεν ἐλλείψεως τροφῶν νὰ ἐπιστρέψωσιν ἐνωρίτερον παρ' ὅ,τι ἐσκόπουν, ἀφοῦ εἶχον ἤδη παραπλεύσει τὴν Σιέρραν Λεόνην. Ὁ Hanno λοιπὸν οὗτος κατέλιπεν ἡμῖν ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ ἀνακοίνωσίν τινα, ἥτις καὶ δι' ἡμᾶς εἶνε μεγάλης σπουδαιότητος. Ἡ σχετικὴ περικοπὴ ἔχει ὡς ἑξῆς: «Τὴν τρίτην ἡμέραν, ὅτε ἀπεπλεύσαμεν ἐκεῖθεν καὶ διεπεράσαμεν τοὺς ποταμοὺς τοῦ πυρός, ἀφικόμεθα εἰς κόλπον, Νότιον Κέρας καλούμενον. Πρὸς τὸ βάθος ὑπῆρχε νῆσος μικρὰ μετὰ λίμνης καὶ ἐν ταύτῃ τῇ λίμνῃ ἑτέρα πάλιν νῆσος, ἐν ᾗ κατῴκουν ἄγριοι ἄνθρωποι, ὧν τὸ πλεῖστον ἦσαν γυναῖκες μετὰ τριχωτῶν σωμάτων, οἱ δὲ διερμηνεῖς ὠνόμαζον αὐτοὺς γορίλλας. Τοὺς ἄρρενας δὲν ἠδυνάμεθα νὰ καταφθάσωμεν διώκοντες αὐτούς, διότι ἐξέφευγον εὐκόλως, καθ' ὅσον ἀνερριχῶντο ἐπὶ ἀποκρήμνων μερῶν καὶ ὑπερήσπιζον ἑαυτοὺς διὰ μεγάλων τεμαχίων λίθων. Συνελάβομεν τὰ τρία θήλεα, ἅτινα ὅμως δὲν ἠδυνάμεθα ν' ἀποκομίσωμεν, διότι ἔδακνον καὶ ἔκνιζον· ὅθεν ἠναγκάσθημεν νὰ θανατώσωμεν αὐτά, ἔπειτα δ' ἐξεδείραμεν καὶ ἀπεστείλαμεν τὰ ἀποσπασθέντα δέρματα εἰς τὴν Καρχηδόνα». Αἱ δοραὶ διετηρήθησαν ἐκεῖ, ὡς διηγεῖται ὁ Πλίνιος, ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἥρας.

Οὐδεμία ἄρα ὑπολείπεται ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Hanno ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀγρίου τούτου τριχωτοῦ ἀνθρώπου οὐδὲν ἄλλο ἐννοεῖ παρὰ ἀνθρωποειδῆ πίθηκον καὶ πιθανὸν μὲν ἴσως νὰ εἶχεν οὗτος καὶ τὸν Χιμπανζῆ ἐνώπιόν του, δικαιούμεθα ὅμως νὰ δώσωμεν αὐτῷ τὸ ὄνομα τοῦ μεγίστου πάντων τῶν πιθήκων, τοῦ Γορίλλα.

ΧΙΜΠΑΝΖΗΣ

Ἐκ τῶν πολυαρίθμων παρατηρήσεων τῶν νεωτέρων καὶ νεωτάτων χρόνων, αἵτινες ἐγένοντο περὶ τοῦ χιμπανζῆ, δύναται νὰ περιληφθῇ ἐνταῦθα ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ ζωγράφου ζώων Specht περί τινος χιμπανζῆ εὑρισκομένου ἐν τῷ ἐν Στουττγάρτῃ ζωολογικῷ κήπῳ τοῦ Nills. « Ὁ χιμπανζῆς οὗτος, γράφει ὁ Specht, ἠδύνατο κυριολεκτικῶς νὰ γελᾷ ὡς ἄνθρωπος· τοῦτο δὲ φαίνεταί μοι τούτου ἕνεκεν ἀξιοπαρατήρητον, καθ' ὅσον οὐδὲν ζῷον κέκτηται τὴν ἱκανότητα τοῦ ἐκφράζειν τὴν χαρὰν αὐτοῦ δι' ἠχηροῦ γέλωτος. Ὁσάκις τὸν ἀξιαγάπητον τοῦτον φίλον συνελάμβανον κάτωθεν τῶν βραχιόνων καὶ τινάσσων αὐτὸν πρὸς τὰ ἄνω ἐδεχόμην πάλιν αὐτὸν καταπίπτοντα, ἡ χαρὰ αὐτοῦ ἦτον ἀτελεύτητος, ταύτην δ' ἐξεδήλου διὰ γέλωτος ἠχηροῦ. Τὸ αὐτὸ δὲ συνέβαινεν, ὅταν ἐγαργάλιζον αὐτὸν ὑπὸ τοὺς βραχίονας ἢ ὑπὸ τὰ πέλματα τῶν ποδῶν. Ἡμέραν τινὰ ἔφερον μετ' ἐμαυτοῦ τεμάχιον κιμωλίας εἰς τὸν κλωβόν, ἐκαθέσθην ἐπὶ τοῦ καθίσματος αὐτοῦ καὶ αὐτὸς ἐπήδησεν ἐπὶ τῶν γονάτων μου, περιμένων ἐνταῦθα νὰ ἴδῃ τί ἔμελλε νὰ συμβῇ. Ἔδωκα αὐτῷ τὴν κιμωλίαν καὶ ὁδηγῶν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐζωγράφιζον ἕνα Marabu ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ κλωβοῦ· μὲ ἀφῆκεν ὅλως ἡσύχως νὰ ἐκτελέσω τοῦτο καὶ παρετήρει μετὰ μεγάλης προσοχῆς· ὅτε δ' ἀφῆκα ἐλευθέραν τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ἐπήδησεν ἀστραπηδὸν εἰς τὸ ἔδαφος, ἐστάθη πρὸ τοῦ τοίχου καὶ ἐσκίασε τὰ σχήματα μετὰ τοιαύτης ταχύτητος, ὥστε ἐν βραχεῖ χρόνῳ οὐδὲν πλέον ἐφαίνετο πρὸς μεγίστην τέρψιν τῶν θεατῶν. Ἐννόησεν ἄρα ἀμέσως τὸ πρᾶγμα. Ὁ ζωολογικὸς κῆπος τῆς Στουττγάρτης ἔχει νῦν δύο χιμπανζῆ, οἵτινες κάλλιστα συνδιαιτῶνται· εἰς τὸ θῆλυ, ὅπερ πρότερον ὑπῆρχεν ἐνταῦθα, προσῆλθεν ὡς σύντροφος ἓν ἄρρεν. Ἡ θήκη ἐν ᾗ ὁ νέηλυς εὑρίσκετο, ἐτέθη ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὸν εὐρὺν καὶ θερμὸν κλωβὸν τοῦ θήλεος, ἵνα τὴν ἑπομένην ἡμέραν γίνῃ ἡ πα-

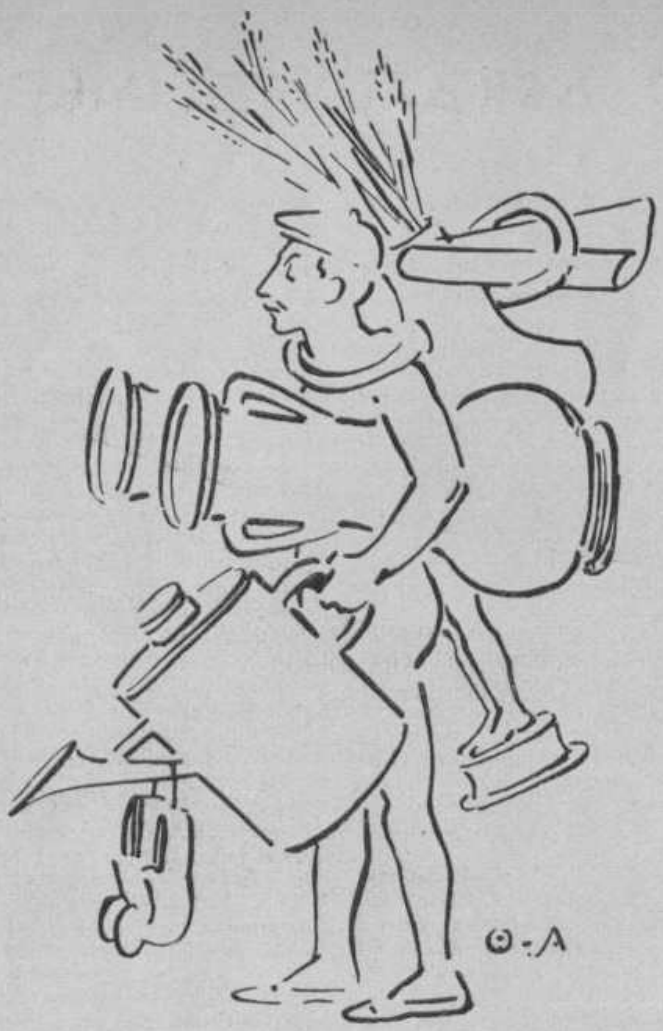
ρουσίασις. Ὅτε λοιπὸν τὸ ἄρρεν ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ μετὰ βάμβακος ἐπεστρωμένου κλωβοῦ, ἔστησαν ἀμφότερα ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν ὄρθια καὶ ἐπί τινα στιγμὴν ἄφωνα ἀπέναντι ἀλλήλων, ἵνα μετὰ ταῦτα ἐναγκαλισθῶσι καὶ φιληθῶσιν ἐγκαρδίως κατ' ἐπανάληψιν. Τὸ θῆλυ ἔλαβεν ἔπειτα τὸ σκέπασμα αὐτοῦ, ἐξήπλωσε τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐκάθησεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ προσεκάλεσε διὰ χειρονομιῶν καὶ τὸ ἄρρεν νὰ λάβῃ θέσιν ἐν ἀνέσει. Τερπνὸν μεταξὺ ἄλλων εἶνε τὸ θέαμα, ὅταν τὸ ζεῦγος τοῦτο κάθηται παρὰ τὴν τράπεζαν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος τὸ ἓν ἀπέναντι τοῦ ἄλλου· ἀμφότερα λαμβάνουσι διὰ κοχλιαρίου τὸν ζωμὸν καὶ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ζηλοτυπίας διὰ τὸ φαγητόν· ὅταν δὲ τὰ ποτήρια τεθῶσιν ἐπὶ τῆς τραπέζης, τὸ θῆλυ ἔχει τὴν ἰδιοτροπίαν νὰ σύρῃ πρὸς ἑαυτὸ μετὰ προσοχῆς τὸ ποτήριον τοῦ ἄρρενος, νὰ πίνῃ ἐξ αὐτοῦ καὶ νὰ θέτῃ αὐτὸ πάλιν μετὰ τῆς αὐτῆς προσοχῆς εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, οἱονεὶ ὑποδηλοῦν διὰ τοῦ τρόπου τούτου, ὅτι τὸ ἄρρεν δὲν πρέπει νὰ πίνῃ τόσον πολύ. Καὶ τὰ δύο δὲ ταῦτα ζῷα ἐκδηλοῦσι τὴν χαρὰν αὐτῶν κατὰ τὸ παιγνίδιον διὰ γέλωτος ἐγκαρδίου.

ΟΥΡΑΓΓΟΥΤΑΝΟΣ

Ὁ οὐραγγοutάνος εἶνε γνωστὸς ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων· ὁ Πλίνιος ἤδη ἀναφέρει, ὅτι ἐπὶ τῶν Ἰνδικῶν ὀρέων ὑπάρχουσι σάτυροι, «πολὺ κακότροπα ζῷα, ἔχοντα πρόσωπον ἀνθρώπου καὶ βαδίζοντα ὁτὲ μὲν ὄρθια, ὁτὲ δ' ἐπὶ τῶν τεσσάρων ποδῶν, ἕνεκα δὲ τῆς ταχύτητος αὐτῶν δυνάμενα νὰ συλληφθῶσι μόνον ἐὰν εἶνε γηραλέα ἢ ἀσθενῆ». Ἡ ἀφήγησις τοῦ συγγραφέως τούτου μεταδίδεται κληρονομικῶς ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα καὶ ἐπαυξάνεται διὰ προσθηκῶν ὑφ' ἑκάστου μεταγενεστέρου συγγραφέως πραγματευομένου περὶ αὐτῆς. Σχεδὸν λησμονεῖ τις, ὅτι γίνεται ἔτι λόγος περὶ ζώων· οἱ πίθηκοι μεταβάλλονται περίπου κατὰ τὰς ἀφηγήσεις ταύτας εἰς ἀγρίους ἀνθρώπους. Ὑπερβολαὶ παντὸς εἴδους συγχέουσι τὰς πρώτας πληροφορίας καὶ παραμορφοῦσι τὴν ἀλήθειαν. Ὁ Bontius, ἰατρὸς ζήσας περὶ τὰ μέσα τῆς 17 ἑκατονταετηρίδος ἐν Ἰάβᾳ, ὁμιλεῖ ἅπαξ πάλιν ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως· οὗτος λέγει, ὅτι εἶδε μερικὰς φορὰς τοὺς ἀνθρώπους τῶν δασῶν καὶ δὴ ἄρρενας καὶ θήλεις· οὗτοι ἔβαινον πολλάκις ὄρθιοι καὶ ἐχειρονόμουν ἐντελῶς ὡς ἄνθρωποι. Ἄξιον δὲ θαυμασμοῦ ἦτο ἓν θῆλυ, ὅπερ ἠσχύνετο, ὅτε ἔβλεπον αὐτὸ ἄγνωστοι ἄνθρωποι, καὶ ἐκάλυπτε τὸ πρόσωπον διὰ τῶν χειρῶν· ἐστέναζε, δάκρυα κατέρρεον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, καὶ ἐξετέλει πάσας τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις, ὥστε μόνη ἡ γλῶσσα ἔλειπεν ἐξ αὐτοῦ διὰ νὰ φαίνεται ὡς ἄνθρωπος! Οἱ Ἰαβαῖοι ἔλεγον, ὅτι οἱ πίθηκοι θὰ ἠδύναντο βεβαίως νὰ ὁμιλῶσιν, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἤθελον· δὲν ἔπραττον δὲ τοῦτο ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο ὅτι πρέπει νὰ ἐργασθῶσιν. Ἐννοεῖται σχεδὸν ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι οἱ οὐραγγοutάνοι, κατὰ τὰς ἀφηγήσεις ταύτας, βαδίζουσιν ὄρθιοι ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν, μολονότι προστίθεται, ὅτι «οὗτοι καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων ἔτι θὰ ἠδύναντο νὰ τρέχωσι».

Μετάφρ. Ν. Κ. ΓΕΡΜΑΝΟΥ
Διευθ. τοῦ Ζωολ. Κήπου

ΤΑ ΔΩΡΑ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΟΥ ΤΟΥ 1910 — ΥΠΟ ΘΕΜΟΥ ΑΝΝΙΝΟΥ

ΠΡΟΠΟΝΗΣΕΙΣ ΔΙΑ ΤΟ 1910 — ΥΠΟ ΘΕΜΟΥ ΑΝΝΙΝΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ "ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ,,

Μάθημα πέμπτον —Διονυσιακὸν Θέατρον, Ὠδεῖον Περικλέους, Χορηγικὸν μνημεῖον Θρασύλλου.

ΟΠΩΣ σήμερον εἰς τὰ χωρία μας ὑπάρχουν πλησίον συνήθως τῶν ἐκκλησιῶν τὰ «ἁλώνια», ὅπου ἐκτὸς τοῦ ἁλωνίσματος τῶν δημητριακῶν, γίνονται καὶ αἱ συγκεντρώσεις καὶ οἱ χοροὶ τῶν χωρικῶν, τοιουτοτρόπως ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης εἰς παλαιοτάτην ἐποχήν, ὑπῆρχεν «ἅλῶνι» χρησιμεῦον καὶ ὡς «Ὀρχήστρα», ὅπου κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Διονύσου, τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἀκόμη ἐδῶ παλαιότατον ἱερόν, ἐγίνοντο πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ οἱ χοροί. Ἐξ αὐτῶν προῆλθεν ἡ *τραγῳδία* καὶ ἡ *κωμῳδία* γνήσια καὶ τέλεια δημιουργήματα τῆς Ἑλληνινῆς φυλῆς καὶ ἰδίως τῶν Ἀθηνῶν.

Ἀλλὰ τὸ πρῶτον θέατρον δὲν ἐμορφώθη ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης· διότι καὶ εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς ὑπῆρχεν «ἅλῶνι» καὶ «Ὀρχήστρα», ἡ ὁποία διετήρησε καὶ κατόπιν τὸ παλαιὸν τοῦτο ὄνομα. Ἐκεῖ πρῶτος ὁ *Θέσπις* περὶ τὸ 534 π. Χ. ἔγινεν ὁ πρῶτος ὑποκριτής, ἐν ᾧ ἕως τότε μόνον ὁ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ ἀπεσπᾶτο διὰ νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν ἀναπαυόμενον χορόν. Οἱ θεαταί, ἐννοεῖται, ὅπως καὶ σήμερον εἰς τὰ «ἅλώνια» τῶν χωρίων, ἵσταντο πέριξ τοῦ χοροῦ.

Ὁ Θέσπις ὅμως παρίστανεν ὁ ἴδιος πολλὰ πρόσωπα καὶ εἶχεν ἀνάγκην νὰ ἀλλάσσῃ ἐνδύματα ἀναλόγως αὐτῶν. Ἓν πρόχειρον «τσαντήρι» δηλαδὴ «σκηνὴ» ἐστήθη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, καὶ ἰδοὺ αἱ ἀρχαὶ τοῦ θεάτρου. Ὄπισθεν τῆς σκηνῆς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἵστανται θεαταί, διότι δὲν ἔβλεπον.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνεπτύχθη ἡ ἀνάγκη νὰ κάθηνται θεαταί· κατεσκευάσθησαν λοιπὸν ξύλινα «ἱκρία», ἤτοι σανίδες προσκολλημέναι ἐπὶ καθέτων ξύλων, καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ πρῶτα θεωρεῖα.

Τοιοῦτον ἦτο τὸ πρόχειρον ἐκεῖνο θέατρον ὅταν τῷ 499 π. Χ., ἐν ᾧ ἐδιδάσκοντο τὰ δράματα τῶν διαγωνιζομένων ποιητῶν *Πρατίνα, Χοιρίλου* καὶ *Αἰσχύλου* ἐκρημνίσθησαν τὰ ξύλινα ἐδώλια κατὰ τὴν παράστασιν τῶν δραμάτων τοῦ πρώτου ποιητοῦ, καὶ ἐλήφθη ἀνάγκη νὰ μετατεθῇ τὸ θέατρον. Ἐξελέγη ὡς νέα θέσις αὐτοῦ ὁ παρὼν τόπος, ὅπου καὶ ὀρχήστρα ὑπῆρχε καὶ ἱερὸν τοῦ Διονύσου καὶ τὸ μέρος ἦτο καταλληλότατον.

Ἐννοεῖται ὅτι κατ' ἀρχὰς κατεσκευάσθη προχείρως τὸ θέατρον μὲ ὀλίγα ἴσως λίθινα ἐδώλια, τὰ δ' ἄλλα ἐκ ξύλου. Εἶναι περίεργον ὅτι ὅλα τὰ δράματα τοῦ *Αἰσχύλου* καὶ τὰ πλεῖστα τοῦ *Σοφοκλέους*, τοῦ *Εὐριπίδου* καὶ τοῦ *Ἀριστοφάνους* ἀποτελοῦντα τὴν ἀκμαιοτάτην ἐποχὴν τῆς δραματικῆς ποιήσεως, διεξήχθησαν ἐπὶ τοῦ ἁπλουστάτου αὐτοῦ καὶ προχείρου θεάτρου, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ἄνευ πολυτελῶν μέσων δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ τὸ γενναῖον πνεῦμα ἑνὸς ἔθνους, ἂν ὑπάρχῃ.

Μόλις τῷ 421 π. Χ. ἤρχισεν ἡ κατασκευὴ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου κατὰ τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον σήμερον βλέπομεν εἰς τὰς γενικάς του γραμμάς. Ἀλλ' ἡ ἐργασία διεκόπη, ἕως ὅτου ὁ ῥήτωρ *Λυκοῦργος* τῷ 338—326 π.Χ. κατώρθωσε διὰ τῆς διαρρυθμίσεως τῶν οἰνονομικῶν τοῦ κράτους νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον.

Τὰ ἐδώλια τοῦ κοίλου, τὰ ἀναλήμματα εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ θεάτρου πρὸς στήριξιν, ἡ νοτία στοὰ αὐτοῦ εἶναι ἔργα τοῦ Λυκούργου. Ἐκ τοῦ παλαιοτάτου θεάτρου σῴζονται ἴχνη τῆς ὀρχήστρας παρὰ τὸ ἀνατολικὸν τῆς σκηνῆς, καὶ ἐκ τοῦ θεάτρου τῆς λαμπρᾶς ἐποχῆς διατηροῦνται ὀλίγα ἴχνη τῆς δυτικῆς παρόδου.

Ἀλλ' ἐπὶ Νέρωνος μετεβλήθη πολὺ τὸ θέατρον ἐπὶ τὸ ῥωμαϊκώτερον· ἐπὶ Ἀδριανοῦ ἐπεσκευάσθη ἐπίσης, ἀκόμη δὲ καὶ κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα μ. Χ. ὑπέστη μεταρρυθμίσεις. Τὰ σημερινὰ ἴχνη τῆς σκηνῆς καὶ τῆς ὀρχήστρας προέρχονται ὅλα ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἐποχῶν.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα φαίνεται ὅτι εἶχε καλυφθῆ καὶ διὰ τοῦτο οἱ περιηγηταὶ τὸ ἀγνοοῦν. Τῷ 1804 ὁ Chandler εἶπεν ὅτι ἐδῶ πρέπει νὰ κεῖται τὸ Διονυσιακὸν θέατρον. Τῷ 1862 τὸ ἀνέσκαψεν ὁ Γερμανὸς Strack τῷ 1877 καὶ 1886 ἐγένοντο καί τινες συμπληρωματικαὶ ἀνασκαφαί, αἱ τελευταῖαι ὑπὸ τοῦ κ. Δαῒρπφελδ, ὅστις διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν ὑπῆρχε σκηνὴ κατὰ τὴν λαμπρὰν ἐποχήν, ἀλλ' ὅτι οἱ ὑποκριταὶ παρίστανον ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ πρὸ τῆς θυμέλης. Ὁ κ. Πουχστάϊν, τοῦ ὁποίου τὴν γνώμην ἀκολουθεῖ καὶ ὁ κ. Ἀρβανιτόπουλος, ἀποδεικνύει ὅτι ὑπῆρχε καὶ τότε σκηνὴ ξυλίνη, ἐπὶ τῆς ὁποίας διεξήγετο ἡ παράστασις.

Πρὸς Ν. τοῦ θεάτρου ὑπάρχει εἷς παλαιὸς ναΐσκος τοῦ *Διονύσου Ἐλευθερέως* κατασκευασθεὶς ἐπὶ Πεισιστράτου, καὶ πλησίον αὐτοῦ ἕτερος ναὸς τοῦ αὐτοῦ θεοῦ περιέχων τὸ μέγα χρυσελεφάντινον ἄγαλμά του, ἔργον τοῦ Ἀλκαμένους, κατασκευασθεὶς περὶ τὸ 421 π. Χ. Ἀμφοτέρων σῴζονται τὰ θεμέλια μόνον, πλησίον δὲ τοῦ δευτέρου καὶ μία μεγάλη ἐνεπίγραφος πλάξ, ἐκ τῆς ὁποίας μανθάνομεν ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ 300 π. Χ. ὑπῆρχε σύνδεσμος ἀλληλοβοηθείας τῶν ἠθοποιῶν μὲ διάφορα προνόμια, ὀνομαζόμενος «Ἱερὰ Σύνοδος τῶν περὶ τὸν Διόνυσον Τεχνιτῶν».

Τὸ δὲ *Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους*, ἓν τῶν ὡραιοτάτων κτιρίων τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς ἀρχαίους, κατεσκευάσθη κυκλοτερές, κατὰ μίμησιν τῆς σκηνῆς τοῦ Ξέρξου, ἐκ τῶν ξύλων τῶν κυριευθέντων πλοίων τῶν Περσῶν κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν.

Ἦτο λοιπὸν ξύλινον διὰ τοῦτο μόνον τὰ θεμέλια ἐσώθησαν ἐν μέρει πρὸς Α. τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου ὑψηλὰ πλησίον τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐντὸς εἶχε κίονας καὶ ἐδώλια, ἐτελοῦντο δὲ ἐκεῖ οἱ περίφημοι μουσικοὶ διαγωνισμοί, πολλάκις σπουδαιότεροι τῶν δραματικῶν ἀγώνων τοῦ θεάτρου. Ἡ στέγη ἦτο ὀξεῖα καὶ ξυλίνη διὰ τοῦτο ὁ κωμικὸς *Κρατῖνος* σατυρίζων τὸν Περικλέα, λέγει ὅτι ἔρχεται φέρων μεταξὺ τῶν ὤμων του τὸ Ὠδεῖον· μὲ τοῦτο ὑπονοεῖ τὴν κεφαλὴν τοῦ Περικλέους, ἡ ὁποία ἦτο ὀξεῖα πρὸς τὰ ἄνω.

Τὸ Ὠδεῖον τοῦτο ἔκαυσεν ὁ Ἀθηναῖος Ἀριστίων τῷ 86 π. Χ., διὰ νὰ μὴ μεταχειρισθῇ τὸ ὑλικόν του ὁ Σύλλας καὶ κυριεύσῃ τὴν Ἀκρόπολιν. Τὸ ἀνήγειρε δὲ ἐκ νέου κατὰ σύμπτωσιν περίεργον ἀνὴρ βάρβαρος, ὁ βασιλεὺς τῆς Καππαδοκίας Ἀριοβαρζάνης ὁ Β' ὁ Φιλοπάτωρ περὶ τὸ 65—52 π. Χ. Ὁ Παυσανίας εἰς τὰ μέσα τοῦ 2ου αἰῶνος μ. Χ. τὸ εἶδε καὶ τὸ ἀναφέρει.

Τὸ *μνημεῖον τοῦ Θρασύλλου* κεῖται εἰς τὴν λεγομένην «Κατατομήν», ἐκεῖ δηλ. ὅπου ἔχει κοπῇ ὁ βράχος ἔμπροσθεν τοῦ σπηλαίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει μέχρι σήμερον ἀπὸ παλαιᾶς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς

ἐκκλησίδιον ἱερώτατον τῆς Παναγίας Χρυσοσπηλαιωτίσσης.

Ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν δωρικῶν παραστάδων αἱ ὁποῖαι ἐβάσταζον ἀρχιτεκτονικὸν μέτωπον καὶ ἐπιστύλιον μὲ ἀνάγλυφα· ἐπ' αὐτοῦ, σωθέντος χαμαὶ μέχρι σήμερον, ὑπάρχει ἡ ἑρμηνευτικὴ ἐπιγραφή:

«Θράσυλλος Θρασύλλου Δεκελεὺς ἀνέθηκεν χορηγῶν νικήσας ἀνδράσιν Ἱπποδωντίδι φυλῇ. Εὔιος Χαλκιδεὺς ηὔλει. Νέαιχμος ἦρχεν, Καρκίδαμος Σώτιος ἐδίδασκεν». Ἱδρύθη λοιπὸν τῷ 320 π. Χ. διὰ νίκην εἰς μουσικὸν διαγωνισμόν.

Κατόπιν περὶ τὸ 270 π. Χ. οἱ υἱοὶ τοῦ Θρασύλλου, νικήσαντες καὶ αὐτοὶ εἰς ὅμοιον ἀγῶνα, ἵδρυσαν ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ μνημείου ὑπερφυσικὸν μαρμάρινον ἄγαλμα τοῦ Διονύσου Μελπομένου· τοῦτο ἀφῄρεσαν οἱ ἄνθρωποι τοῦ Ἐλγίνου καὶ εὑρίσκεται τώρα ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ.

Τὸ μνημεῖον ἐσῴζετο τελείως σχεδὸν μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁπότε διὰ τουρκικῆς ὀβίδος ἐκρημνίσθη. Ὁ Stuart τῷ 1751—1753 τὸ εἶχεν ἰχνογραφήσει.

Ἄνω τοῦ σπηλαίου ὑπάρχουν καὶ δύο μεμονωμένοι κίονες μὲ τριγωνικὸν κορινθιακὸν κιονόκρανον. Ἐπ' αὐτῶν ὑπῆρχον τρίποδες χαλκοῖ, βραβεῖα διὰ μουσικὰς νίκας εἰς χορηγούς.

Μάθημα ἕκτον. Στοὰ Εὐμένους Ὠδεῖον Ἡρῴδου τοῦ Ἀττικοῦ τὸ ἐπὶ Ῥηγίλλῃ, Ἀσκληπιεῖον.

Οἱ φιλόμουσοι βασιλεῖς τῆς Περγάμου ἔδειξαν μεγάλην εὔνοιαν πρὸς τὰς Ἀθήνας: Ἄτταλος ὁ Α' ἀνέθεσεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν πλῆθος χαλκῶν ἀγαλμάτων· ὁ υἱός του *Εὐμένης* ὁ Β' κατεσκεύασε τὴν ὡραίαν αὐτὴν *στοὰν* μήκους 164 μ. διὰ νὰ εὑρίσκουν καταφύγιον οἱ θεαταὶ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου εἰς τὰ διαλείμματα ἢ ἐν καιρῷ βροχῆς.

Ἡ στοὰ ἦτο διπλῆ, δηλ. ἔμπροσθεν μὲ δύο σειρὰς κιόνων, ἔφερε δὲ στέγην ξυλίνην καὶ ἦτο πολυτελῶς ἐστρωμένη, ὅπως ἡ ὁμοία καθ' ὅλα στοὰ τῆς Περγάμου.

Αἱ σῳζόμεναι κόγχαι δὲν ἐφαίνοντο, διότι εἶχον καλυφθῆ διὰ μαρμαρίνων πλακῶν. Τὸ ὅλον κτίριον ἐκτὸς τῆς χρησιμότητός του, ἔδιδεν ὡραῖον στολισμὸν εἰς τὸ θέατρον. Εἰς τὰς ἐντὸς προεξοχὰς ὑπῆρχον πιθανῶς ἀγάλματα.

Μεγαλοπρεπεστέραν ἀκόμη στοὰν θὰ ἴδωμεν ἐν τῇ Ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν, ἱδρυθεῖσαν πάλιν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου Ἀττάλου τοῦ Β'.

Τὸ *Ὠδεῖον τοῦ Ἡρῴδου* κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ πλουσιωτάτου ἐκείνου πολίτου, φιλοσόφου καὶ ῥήτορος, ὁ ὁποῖος τὴν μεγάλην του περιουσίαν, κληρονομηθεῖσαν ἐκ τοῦ πατρός του *Ἀττικοῦ*, διέθεσε τόσον ἐνδόξως πρὸς κόσμησιν τῶν Ἀθηνῶν.

Ἱδρύθη δὲ τὸ Ὠδεῖον πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἀποθανούσης εὐγενοῦς ῥωμαίας συζύγου του *Ἀππίας Ἀννίας Ῥηγίλλης*, τὴν ὁποίαν ὑπερηγάπα ὁ Ἡρῴδης Προωρίσθη δι' Ὠδεῖον, ἀλλ' ἐχρησιμοποιεῖτο κυρίως ὡς θέατρον· ἐχώρει δὲ 6000 θεατὰς καὶ ἦτο τὸ λαμπρότατον κτίριον τοῦ εἴδους του καθ' ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον· ἰδίως ἡ στέγη του ἐκ ξύλου κέδρου ἦτο καὶ θεωρεῖται καὶ σήμερον θαῦμα τῆς Μηχανικῆς, διότι δὲν ἐστηρίζετο ἐπὶ κιόνων.

Ἡ σκηνὴ εἶχε τρία πατώματα, τὸ πρῶτον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δραμάτων, τὸ δεύτερον καλούμενον *Θεολογεῖον*, διὰ τὰ μηχανήματα, καὶ τὸ τρίτον διὰ κατοικίαν τῶν φυλάκων ἴσως κτλ. Ἔμπροσθεν, ὅπου σήμερον εἶναι ἡ ὁδός, ὑπῆρχε τετραγωνικὴ ὡραία στοὰ μὲ 12 διπλοῦς κίονας καὶ δύο ἐξέδρας, ἀνατολικὴν καὶ δυτικήν, ἐντὸς δὲ τοῦ τετραγώνου ὑπῆρχε κῆπος. Αἱ κάτω κόγχαι ἔφερον ἀγάλματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐσώθησαν συντρίμματα.

Τὸ ὅλον εἶχεν ἐπιστρωθῆ, ὅπως ἡ Στοὰ τοῦ Εὐμένους, διὰ μαρμαρίνων πλακῶν.

Εἶναι βέβαιον ἐκ σωθέντων ἰχνῶν ὅτι τὸ Ὠδεῖον τοῦτο κατεστράφη ἐκ πυρκαϊᾶς ἀνεσκάφη δὲ τῷ 1848—1858.

Ἡ δὲ θέσις, ὅπου κεῖται τὸ *Ἀσκληπιεῖον* σήμερον ἦτο ἀνέκαθεν ἱερά, διότι ἐτιμᾶτο ἐκεῖ ὁ ἥρως Ἄμυνος καὶ ἡ νύμφη Ἀλκίππη, εὑρέθησαν δὲ καὶ μυκηναϊκοὶ τάφοι πλησίον. Ἡ σῳζομένη ἀκόμη πηγὴ ἔχει ὕδωρ μὲ ἰαματικὰς ἰδιότητας, ἡ δὲ διαρρύθμισις τοῦ ἐντὸς σπηλαίου, τὸ ὁποῖον σήμερον εἶναι ἐκκλησία, προέρχεται ἐκ τῶν λαμπρῶν χρόνων τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ λατρεία τοῦ *Ἀσκληπιοῦ* εἰσήχθη ἐξ Ἐπιδαύρου εἰς Ἀθήνας καὶ πρῶτος ὁ Σοφοκλῆς περὶ τὸ 420 π. Χ. ἵδρυσε βωμὸν εἰς τὸν Θεὸν τοῦτον. Τότε ἀνηγέρθη καὶ τὸ Ἀσκληπιεῖον.

Ὁ ὅλος χῶρος ἦτο τέμενος καὶ περιεῖχε πρῶτον τὸ πρόπυλον ἔπειτα ἐντὸς κρήνην διὰ τοὺς καθαρμούς, ἕνα μέγαν βωμὸν πρὸ τοῦ σπηλαίου, δύο μικροὺς ναοὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῶν ὁποίων ἐσώθησαν τὰ θεμέλια, εὐθὺς δὲ ἔμπροσθεν τοῦ σπηλαίου *διπλῆν στοὰν* μὲ δύο πατώματα, ὅπου διέμενον οἱ ἀσθενεῖς, οἱ προσερχόμενοι διὰ νὰ ζητήσουν τὴν βοήθειαν τοῦ θεοῦ.

Ἡ στοὰ αὐτὴ εἶχε 16 κίονας ἔξωθεν καὶ 6 ἔσωθεν· κλῖμαξ δὲ πρὸς Α ἔφερεν εἰς τὸ ἄνω πάτωμα, ὅπου ἀνέβαινον οἱ ἀσθενεῖς, ἐκτὸς ἂν ἔπασχον ἐκ νοσημάτων τῶν ποδῶν ἢ ἐκ παραλύσεων κτλ., ὁπότε ἐτοποθετοῦντο εἰς τὸ ἰσόγαιον. Εἰς αὐτὸ ἐφυλάσσοντο καὶ οἱ ἱεροὶ ὄφεις.

Τὸ μέρος τοῦτο ἐντελῶς ὑπήνεμον, θερμαινόμενον ἀπὸ τὸ θάλπος τοῦ ἡλίου, μεμονωμένον, ἀπόκρυφον καὶ ἤρεμον, ἠδύνατο νὰ ἀποβῇ πολὺ χρήσιμον εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας. Πρὸς τοῦτο συνέτεινε καὶ ἡ πίστις τῶν ἀσθενῶν καὶ αἱ θεραπευτικαὶ γνώσεις τῶν ἱερέων, αἱ ὁποῖαι ὅσον μικραὶ καὶ ἂν ἦσαν, ἐν τούτοις ἀπέβαινον ἐπωφελεῖς εἰς τοὺς ἀσθενεῖς.

Ἡ θεραπεία ἐγίνετο τὴν νύκτα, ἀφ' οὗ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐξετελοῦντο διάφορα καθαρτικὰ λουτρά. Περὶ τῆς νυκτερινῆς αὐτῆς θεραπευτικῆς ἔχομεν ὡραίαν περιγραφὴν τοῦ *Ἀριστοφάνους* ἐν τῷ *Πλούτῳ*, πλήρη εἰρωνείας πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ τὰς μεθόδους αὐτῶν. Τὸ σημαντικὸν εἶναι ὅτι κατὰ τὴν λαμπρὰν τοὐλάχιστον ἐποχὴν δὲν ἐπλήρωνον τίποτε οἱ ἀσθενεῖς· μόνον θυσίας τινὰς ὑπεχρεοῦντο νὰ κάμνουν κατὰ τὰς δυνάμεις των.

Ἐντὸς τοῦ τεμένους εὑρέθη πλῆθος ἀναθημάτων, ἰδίως ἀναγλύφων, ὡς φόρος εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν φιλάνθρωπον θεόν.

Ὑπεράνω τοῦ σπηλαίου ὑπάρχει βόθρος μὲ ὡραῖον πολυγωνικὸν τεῖχος· ἐδῶ ἐσφάζοντο τὰ πρὸς θυσίαν ζῷα, ἰδίως χοιρίδια· διὰ τοῦτο ἐλέγετο *θυμέλη* καὶ εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν μεγαλοπρεπῆ *θόλον* τοῦ Πολυκλείτου ἐν Ἐπιδαύρῳ, ἡ ὁποία ἐπίσης εἶναι μία πολυτελὴς θυμέλη.

Πρὸς Δ αὐτῆς εἶναι ἴχνη τῶν οἰκημάτων τῶν ἱερέων, πρὸ τῶν ὁποίων ὑπῆρχε πρόστρον μὲ 11 κίονας.

Τὸ Ἀσκληπιεῖον διετηρεῖτο ἐν ἐνεργείᾳ μέχρι τοῦ 500 περίπου μ. Χ., ὅτε οἱ χριστιανοὶ ἐξερεθισθέντες ὑπό τινων πατέρων κατέστρεψαν αὐτὸ καὶ ἵδρυσαν ἐκκλησίας καὶ ἰδιωτικὰς οἰκίας, τῶν ὁποίων ἐσώθησαν ἴχνη. Ἀλλὰ καὶ ταύτας κατέστρεψαν οἱ Καταλάνοι τῷ 1311· ἔκτοτε τὸ χῶμα ἐκάλυπτεν ὡς σάβανον τὰ ἐρείπια, τὰ ὁποῖα ἀνεσκάφησαν ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ Ῥὸς τῷ 1834, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τῷ 1876.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ

ΕΙΣ τὸν «Παρνασσὸν» δύο ἐκθέσεις συγχρόνως· τοῦ κ. Σίμσον καὶ τῶν Δ^δων Θαλείας Φλωρᾶ καὶ Σοφίας Λασκαρίδη.

Ὁ κ. Σίμσον νέος, νεώτατος. Ἐκθέτει διάφορα τοπία παρμένα ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἐρειπίων τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἀγαπᾷ πολὺ τὸν ἥλιον τῆς μεσημβρίας, τὸ φῶς τὸ ἄπλετον. Καὶ αὐτὸ προσπαθεῖ νὰ ἀπόδώσῃ εἰς τὰς εἰκόνας του. Εἶπα ὅτι εἶνε πολὺ νέος. Ἡ προσπάθειά του εἰς μίαν ἢ δύο εἰκόνας του δὲν ἐπῆγε χαμένη. Ἕνα κομμάτι μοναστηριοῦ, μὲ δύο κυπαρίσσια εἰς τὸ πρῶτον ἐπίπεδον, εἶνε ἀρκετὰ ἑλκυστικόν. Καὶ αἴσθημα ἔχει καὶ γοῦστο. Ἕνα ἄλλο τοπίον μὲ μερικὰ πεῦκα ὑψηλὰ ὑψηλά, μὲ τόνους ἁπαλοὺς καὶ ἁρμονικούς, προξενεῖ ἐντύπωσιν εὐχάριστον. Αὐτὰ τὰ δύο ἐξέχουν κάπως ἀπὸ τὴν συλλογήν του· ἄλλ' εἶναι ἀρκετά. Ὁ τεχνίτης αἰσθάνεται. Τὸ δείχνει φανερά. Ἔχυσε ὅμως εἰς ὅλας τὰς εἰκόνας του ἄφθονον ἕνα κυανοῦν χρῶμα, ποῦ καταντᾷ μονότονον. Δὲν ἠμπόρεσε ἴσως νὰ ἰδῇ ἢ ν' ἀποδώσῃ τὰς ἀπείρους παραλλαγὰς τοῦ ἑλληνικοῦ τοπίου. Ἔπειτα, τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα θέλουν πολὺ λεπτὴν αἴσθησιν. Εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ ζωγραφίσῃ κανεὶς ἀρχαῖα μάρμαρα. Παρασύρεται ἀπὸ τὴν λαμπρότητά των, τὴν ὁποίαν προτιμοῦσα νὰ αἰσθάνωμαι χωρὶς καὶ τὰ μάρμαρα νὰ φαντάζουν μὲ τόσην ζωήν. Ζωὴν ἄλλην θὰ ἤθελα. Ἡ ὁποία νὰ ἔχῃ περάσει πρῶτα βαθειὰ ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ ζωγράφου πρὶν ἀρχίσῃ νὰ ἐργάζεται τὸ πινέλο.

* * *

Τὰ ἔργα ποῦ ἐκθέτει ἡ Δὶς Λασκαρίδη τὰ εἶχα ἰδῆ καὶ προηγουμένως. Ὀλίγα μόνον νέα. Ὄχι ὅμως ἀρκετὰ διὰ νὰ μοῦ δώσουν ἀφορμὴν νὰ γράψω κάπως ἐκτεταμένως διὰ τὴν ζωγράφον ποῦ τόσα ὑπέσχετο μὲ τὰς γεμάτας ἀπὸ φῶς εἰκόνας της. Φοβοῦμαι πῶς κάτι συμβαίνει τὸ ὁποῖον εὐκολώτερα προσπίπτει εἰς τὰ μάτια ἑνὸς τρίτου καὶ τὸ ὁποῖον θέλω πολὺ νὰ τῆς ὑποβάλω. Διότι δὲν ἠμπορῶ νὰ τῆς ἀρνηθῶ τάλαντον ζωγραφικόν. Ὅλα λοιπὸν τὰ νεώτερα ἔργα της εἶναι βιαστικά. Βλέπει κάτι ζωγραφικόν, καὶ μὲ τὴν βίαν νὰ τὸ ἀποδώσῃ, δὲν προφθάνει νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἐκεῖνο ποῦ εἶδε δὲν ἀποτελεῖ θέμα διὰ εἰκόνα. Εἶναι ἴσως ἓν ἁπλοῦν στοιχεῖον ζωγραφικῆς, ποῦ ἠμποροῦσε νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ εἰς ἕνα ἔργον, ἢ ὡς μελέτην. Ἀλλὰ παρουσιαζόμενον ὡς ἔργον δὲν λέγει τίποτε. Δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ τίποτε. Καὶ τῆς τὰ λέγω αὐτὰ φιλικῶς, διότι ἐκτιμῶ τὸ τάλαντόν της, καὶ τὸν πόθον της νὰ προσθέσῃ κάτι εἰς τὴν σύγχρονον ζωγραφικήν, καὶ ἀκόμη περισσότερον τὴν ἀγάπην της πρὸς τὴν τέχνην. Πράγματα ποῦ δὲν ἠμπορῶ νὰ τὰ παραβλέψω εἰς μίαν κριτικὴν ἡ ὁποία κύριον μέλημα ἔχει νὰ ἦναι εἰλικρινὴς καὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ κάθε προσπάθειαν καλλιτεχνικήν.

* * *

Πολλῆς προσοχῆς ἄξιον τὸ ἔργον τῆς Δ^δος Φλωρᾶ. Μία νέα ὄψις αὐτοῦ ἡ ὁποία μὲ σταματᾷ.

Ὅλοι βέβαια ἐνθυμοῦνται τὴν τέχνην της, ἡ ὁποία μὲ καθετί, μὲ τὸ χρῶμα, μὲ τὰ θέματά της, μὲ τὴν σύνθεσιν, ὅπου εἰς ὅλα βασιλεύει ἡ ἁπλότης καὶ ἡ εὐγένεια, προκαλεῖ τὴν σκέψιν, γεννᾷ ἕνα συναίσθημα. Κρύβει μέσα της ἕνα κόσμον. Ἕνα ἠθικὸν κόσμον. Εἶναι ἡ ἄξια μαθήτρια τοῦ Γύζη. Ἐκείνη ποῦ ᾐσθάνθη βαθειὰ τὸν μεγάλον ἐξόριστον τοῦ Μονάχου καὶ ἡ ὁποία μὲ τὰς ἀρχὰς ποῦ ἔλαβε ἀπὸ αὐτόν, ἀρχὰς ὑγειεῖς, βαδίζει ἐμπρὸς μὲ ἕνα μεγάλο ἰδανικόν, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸ ἐφήμερον τῆς ἐπιδείξεως. Ἐργάζεται, μελετᾷ μὲ ἐπιμονήν. Καὶ ἡ μελέτη αὐτή, ἡ σπουδὴ τῆς φύσεως εἶναι πολὺ καταφανὴς εἰς τὰ τελευταῖα της ἔργα. Καὶ ὅσον καὶ ἂν ἦναι ρεαλιστικά, ὅσον καὶ ἂν μένῃ πιστὴ εἰς τὸν κόσμον ποῦ ζωγραφίζει, εἰς ὅλα τὰ ἔργα τῆς Δ^δος Φλωρᾶ διαφαίνεται μία σκέψις, μία ἀντίληψις τῶν πραγμάτων καὶ τῶν πράξεων ἀνωτέρα, κάτι τὸ ὁποῖον ἐνέχει τὸ θάλπος τῆς ζωῆς μαζὶ μὲ τὴν συγκίνησιν ἑνὸς κόσμου ἀγνώστου. Μέσα εἰς τὰς ἰδίας αὐτὰς εἰκόνας της νομίζω πῶς διαβάζω τὴν νοσταλγίαν τοῦ ἀττικοῦ ὁρίζοντος. Ἐκεῖνο ποῦ μοῦ ἔλεγε ἡ ἰδία ἕνα σεληνοφώτιστον βράδυ, ἔπειτα ἀπὸ τὸ γλυκὺ ἄσμα τῆς κυρίας Φωκᾶ εἰς τὸν «Παρνασσόν», ὅτι ἐδῶ εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ κάθε πτυχὴ ἀκόμη ἔχει μέσα της ἕνα φῶς, ἕνα ἰδιαίτερον φῶς, τὸ βλέπω πῶς τὸ νοσταλγεῖ διαρκῶς. Καὶ τὸ φῶς αὐτό, δὲν εἶναι μόνον ἐκεῖνο ποῦ βλέπει εἰς κάθε πτυχὴν τῆς ἀττικῆς φύσεως· εἶνε τὸ φῶς τὸ μαγεμένον, πῶς ζητεῖ διαρκῶς ἡ ποιητική της ψυχή, ἡ ὁποία, μαζὶ μὲ τὴν τέχνην της, ποῦ ὁλοένα προοδεύει μὲ βῆμα ἀσφαλές, θὰ τὴν φέρῃ μίαν ἡμέραν ὑψηλὰ εἰς τὸν ὁρίζοντα τῆς τέχνης.

ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Τὸ ἄλσος τῶν κοτίνων—Οἱ ἀγῶνες καὶ ἡ γλυπτικὴ

ΕΙΣ τὴν Ρωμηοσύνην—νὰ μία περίστασις ποῦ δὲν ταιριάζει νὰ εἰπῇ κανένας Ἕλλάδα—δύσκολον εἶνε νὰ εὑρεθῇ μία «ἰδέα» ποῦ νὰ μὴν εἶνε ὡραία. Αἱ ὡραῖαις ἰδέαις τρέχουν εἰς τοὺς δρόμους. Εἶνε ἀδύνατον νὰ περάσῃ ἕνα φύλλον ἐφημερίδος χωρὶς τὸν τίτλον: «Μιὰ ὡραία ἰδέα». Καὶ ὅταν διαβάζω τὸν τίτλον αὐτόν, εἶμαι βέβαιος πῶς ἂν δὲν συναντήσω ὅτι «τὰ καταπότια Πίνκ περιέχουν σίδηρον, μαγγάνιον καὶ ἄλλας οὐσίας λίαν ἀφομοιωσίμους εἰς τὸν ὀργανισμόν», θὰ ὑποστῶ κάποιαν ἀνάλογον ἔκπληξιν. Ὁ Ρωμηὸς εἶνε μοναδικὸς διὰ νὰ ἐφευρίσκῃ μοναδικὰς ἰδέας καὶ νὰ τὰς καταπίνῃ μὲ μοναδικὴν ὄρεξιν. Καὶ ἕνας Ρωμηὸς ἐπρότεινε, μὲ μίαν ἔνεσιν πρακτικοῦ καὶ ποιητικοῦ πνεύματος—οἱ μοργανατικοὶ γάμοι τῶν ἰδεῶν εἶνε ἀπὸ τὰ εὐθυμότερα πράγματα—τὴν ἀκόλουθον ἰδέαν, συνωδευμένην μ' ἕνα χρυσοῦν εἰκοσάφραγκον: Νὰ φέρωμεν τὸ ἄλσος τῶν Ὀλυμπιακῶν κοτίνων εἰς τὰς Ἀθήνας. Το πρακτικὸν Πνεῦμα τοῦ εἶπε εἰς τὸ αὐτί: «Ἔχομεν ἀνάγκην κοτίνων εἰς τὸ Στάδιον. Καὶ κοτίνων Ὀλυμπιακῶν. Διατί νὰ τοὺς φέρνωμεν ἀπὸ τὴν Ὀλυμπίαν; Τόσες ὧρες σιδηροδρόμου. Νὰ μεταφυτεύσωμεν τὰ ἱερὰ δένδρα παρὰ τὸν Ἰλισσόν. Ταυτοχρόνως ὑπηρετοῦμεν τὴν ἀναδάσωσιν τῆς χώρας, κάμνομεν οἰκονομίαν καὶ εὐκολύνομεν καὶ τὸ ἔργον τῆς Ὀλυμπιακῆς Ἐπιτροπῆς...» Ἡ Ποίησις τοῦ εἶπε: «Τί ὡραῖον ποῦ θὰ εἶνε νὰ θάλλῃ παρὰ τὸν Ἰλισσὸν ὁ κότινος τῆς Ὀλυμπίας. Τίποτε δὲν θὰ λείπῃ ἀπὸ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας διὰ νὰ λέγωνται Ὀλυμπιακοί. Οὔτε ὁ κότινος. Σιγὰ σιγὰ ὁ Ἰλισσὸς θὰ γίνῃ Ἀλφειὸς καὶ ὁ Ἀρδηττὸς Κρόνειον Ὄρος». Καὶ ἡ ἰδέα ἐγεννήθη. Ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἐπευφήμησε! Καὶ ἴσως τὴν στιγμὴν αὐτὴν οἱ κότινοι τῆς Ὀλυμπίας ξεριζόνονται διὰ νὰ μεταφερθοῦν εἰς τὰς Ἀθήνας. Μὲ ἕνα ἄλσος κοτίνων τώρα εἰς τὴν πρωτεύουσαν φαντάζεσθε τί ἔχει νὰ γίνῃ. Τί πρόβλεψις Ὀλυμπιονικῶν σημειώνεται! Ἀντιθέτως πρὸς τὸν πλουτολογικὸν νόμον, ἡ προσφορὰ θαύξήσῃ τὴν ζήτησιν καὶ τὰ βάγια ποῦ μοιράζονται ἀνήμερα τοῦ Σταυροῦ εἰς τὰς ἐκκλησίας, θὰ ὠχριάσουν ἐμπρὸς εἰς τοὺς κοτίνους τῆς Ὀλυμπίας. Ἔπειτα θὰ μᾶς ζητήσουν ρίζας ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον ὅπου γίνονται ἀγῶνες. Τὰ ἱερὰ ἄλση θὰ πλημμυρίσουν τὴν γῆν καὶ μόνον ἡ Ὀλυμπία θὰ μείνῃ χωρὶς κοτίνους. Εἰς τὴν

θέσιν τους θὰ φυτεύσωμεν σταφίδα. Ὁ Κονδυλάκης εἶπε: «θὰ μοιράζωμεν τοὺς κοτίνους ὅπως τὸ Ἅγιον Μῦρον ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία». Μία ὡραία ἰδέα γεννᾷ βλέπετε πολλὰς ὡραίας ἰδέας.

* * *

Ὁ γλύπτης κ. Θωμᾶς Θωμόπουλος προσεφέρθη νὰ ἀπαθανατίσῃ τὸν πρῶτον Ὀλυμπιονίκην δισκοβόλον, μὲ τὸ μάρμαρον τῆς Πεντέλης. Καὶ μὲ τὴν πρότασίν του ἠθέλησε νὰ δώσῃ τὸ σύνθημα μιᾶς ὡραίας ἀπαρχῆς. Ἕνας ἀνδριάς, ἀπὸ πεντελικὸν μάρμαρον, παρὰ τὸν Ἰλισσὸν καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Ἀττικῆς, εἶνε δόξα ποῦ κανένας δὲν εἰμπορεῖ νὰ μὴ φθονήσῃ. Καὶ εἶνε ταυτοχρόνως μία ἀπαθανάτισις τῆς δόξης τῶν σωμάτων

Στὰ μαρμαρένια Ἠλύσια, στὰ Ἠλύσια τῆς Τέχνης.

Ἀλλὰ ποῖος θὰ μᾶς ἀσφαλίσῃ ἀπὸ τοὺς κινδύνους ἑνὸς νέου Γρηγορίου Ε', καὶ ἑνὸς νέου Ρήγα Φεραίου καὶ ἑνὸς νέου Γ'λάδστωνος καί.. Ὅταν μάλιστα δὲν θὰ ὑπάρχῃ τὸ ράσον, τὸ ἀντερί, καὶ ἡ ρεδιγκότα, διὰ νὰ συνεργασθῇ μὲ τὸν γλύπτην. Ἀνδριάντες ἀντέχοντες νὰ ζήσουν ὑπὸ τὸν Παρθενῶνα καὶ εἰς τὴν γειτονείαν τοῦ Πραξιτελείου Ἑρμοῦ, εἶνε κάτι τι ποῦ ὁμοιάζει μὲ ὄνειρον. Ὁ κ. Θωμόπουλος δὲν τρέμει ἄραγε μερικοὺς συναδέλφους του; Ἀλλ' ἂς ἦνε! Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπεδέχθη «κατ' ἀρχὴν» τὴν γνώμην τοῦ κ. Θωμοπούλου περὶ ἱδρύσεως *προτομῶν* τῶν Ὀλυμπιονικῶν. Ἔτσι ἔγραψαν αἱ ἐφημερίδες. Προτομὴ Ὀλυμπιονίκου! Τί ὡραία ἰδέα. Εἰμπορῶ νὰ φαντασθῶ μίαν προτομὴν τοῦ κ. Λάμπρου καὶ κάθε ἀνθρώπου ποῦ ἡ δόξα του δὲν κατεβαίνει παρακάτω ἀπὸ τὸν λαιμόν. Ἀλλὰ ἕνα κεφάλι μαρμάρινον δισκοβόλου, ἕνα κεφάλι δρομέως, ἕνα κεφάλι ἄλτου! Ὁ μέγας Ροδὲν θὰ ἔκαμνεν ἴσως καὶ τὸν δισκοβόλον καὶ τὸν δρομέα καὶ τὸν ἄλτην, χωρὶς κεφάλι. Καὶ θὰ εἶχε περισσότερον δίκαιον ἀπὸ τοὺς ἀποφασίζοντας τὴν ἵδρυσιν ἀσωμάτων κεφαλῶν εἰς τοὺς δοξαστὰς τοῦ σώματος. Ἀλλ' ἂς γίνῃ ὅ,τι ἔχει νὰ γίνῃ. Ἐκεῖνοι ποῦ θὰ ἔλθουν νὰ κρημνίσουν μίαν ἡμέραν τοὺς εἴκοσι ἄλλους ἀνδριάντας, ποῦ στολίζουν τὰς Ἀθήνας, θὰ κρημνίσουν καὶ ὅσους τὸ ἀξίζουν ἀκόμη ἕως τότε. Διατί νὰ συγκαταδικάσωμεν τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὴν τέχνην τοῦ κ. Θωμοπούλου καὶ ἑνὸς ἢ δύο ἀκόμη ἀξίων συναδέλφων του καὶ διατί νὰποκλείσωμεν τὴν ἐλπίδα ἑνὸς νέου Χαλεπᾶ; Ἀφοῦ μάλιστα πρὸς τὸ παρόν, ἔχομεν ἑτοίμους τοὺς ἀνδριάντας τοῦ Ὀλυμπιονίκου κ. Τοφάλου καὶ τοῦ συναδέλφου του κ. Στάϊνμπαχ. Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Σωκράτης τῆς Ἀκαδημίας εἰμποροῦν νὰ μεταφερθοῦν ἀπὸ αὔριον εἰς τὸ Στάδιον

Ν.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Ἡ παροῦσα Βουλὴ ἤνοιξε τὰς πύλας της μὲ τάσεις κατ' ἐξοχὴν ὀλεθρίας καὶ διὰ τὸ πολίτευμα καὶ διὰ τὴν ἐθνικὴν πρόοδον ἀφοῦ δυστυχῶς εἰς πλεῖστα σημεῖα ἡ ἀγαθὴ ἢ πονηρὰ ἐνέργεια τοῦ Νομοθετικοῦ σώματος ἔχει πάντοτε τὸν ἀντίκτυπον ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ἡ πλειονοψηφία ἡ ἀποτελοῦσα τὴν βάσιν τῆς σημερινῆς Βουλῆς δὲν ἐστάθη εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς της, καὶ ἡ Κυβέρνησις ἡ διευθύνουσα αὐτήν, ἠθέλησε μὲ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς Τήνου καὶ Πάλης νὰ τὴν ἐξευτελίσῃ, ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα της, εἰς τὴν συνείδησιν τῆς κοινῆς γνώμης καὶ νὰ τὴν παρουσιάσῃ ὡς μίαν ἀγέλην ἀνθρώπων στερημένων τῆς πλέον στοιχειώδους φιλοδοξίας, τοῦ νὰ εἶνε χρηστοὶ πολῖται. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ λέξις «βουλεύεσθαι» ἔχασε τὴν σημασίαν της εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κοινοβούλιον, καὶ ὅλα ὅσα πράττονται ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ χώρου τῆς Βουλῆς γίνονται ἁπλούστατα διὰ νὰ σκοτώνουν τὸν καιρὸν των ὅσοι στεροῦνται ἄλλης πρακτικωτέρας ἐργασίας. Διότι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξηγήσωμεν ἄλλως τὴν ἀδιαφορίαν αὐτὴν τῶν περισσοτέραν μελῶν τῆς ἐνεστώσης Βουλῆς πρὸς τὴν Δικαιοσύνην, ἀφοῦ ἡ ἐπικύρωσις δύο τόσων ἁμαρτωλῶν ἐκλογῶν δὲν ἦτο παρὰ ἕνας ἰσχυρὸς κόλαφος πρὸς τὴν θεότητα αὐτήν, τὴν ὁποίαν πρῶτοι ποδοπατοῦν οἱ νομοθέται τοῦ ἔθνους.

Καὶ εἶνε αὐτὸ τὸ ποδοπάτημα ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερον παντὸς ἄλλου. Ὄχι διότι δὲν βλέπομεν συμπαθῶς τὴν Κυβέρνησιν. Ἀπεναντίας μεταξὺ τῆς πλειονοψηφίας ὑπῆρχον πλεῖστα στοιχεῖα χρηστότατα πονοῦντα εἰλικρινῶς τὸν τόπον καὶ φιλοδοξοῦντα νὰ δράσουν ἐπωφελῶς ἡμέραν τινά· ἀλλὰ διότι τὸ ποδοπάτημα τῆς δικαιοσύνης ἀπὸ μίαν τόσον ἰσχυρὰν Κυβέρνησιν θὰ ἔχῃ πάντοτε τὸν ἀντίκτυπόν της εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ ἰδίως εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ. Ἐνδιαφερόμεθα λοιπὸν ὄχι ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν ἀλλὰ ὑπὸ κοινωνικήν. Καὶ ὁ λαός, ὅταν βλέπῃ τοὺς νομοθέτας του νὰ ἔχουν τοσοῦτον ἀτελῆ ἰδέαν διὰ τὴν δικαιοσύνην τῆς πατρίδος του, δὲν δύναται παρὰ νὰ τοὺς μιμηθῇ, καὶ τότε τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶνε ὀλέθριον διὰ τὴν γενικὴν πρόοδον μας ὡς ἔθνους. Ἔπειτα νομίζομεν ὅτι δὲν εἶνε καὶ συστατικὸν δι' ἕνα κράτος νὰ φθάσῃ ὁ λαός του εἰς τὸ σημεῖον ν' ἀνακράξῃ τοὺς λόγους τοῦ Εὐριπίδου «Ἀλλοίμονον, σήμερον δὲν ὑπάρχει δικαιοσύνη».

Ἐν τούτοις ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι τὸ πρῶτον ὀλίσθημά της ἡ Κυβέρνησις θὰ τὸ διορθώσῃ διὰ τῆς ψηφίσεως χρηστῶν νομοθετικῶν μέτρων ὡς ἐπαγγέλλεται. Ἡμεῖς φοβούμεθα μήπως καὶ τὰ ἐπαγγελλόμενα δὲν βασίζονται εἰς τὰ γενικὰ συμφέροντα τοῦ τόπου ἀλλ' εἶνε ἀπὸ τὰ συνήθη λογοκοπήματα μὲ τὰ ὁποῖα πρὸ ἐτῶν ἤδη αἱ ἑκάστοτε Κυβερνήσεις τρέφουν τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, τὸν ἅγιον αὐτὸν λαόν ὅστις, χάριν ὀλίγων θεσιθηρῶν, ὑπομένει καρτερικώτατα, μέχρις οὗ ἐπέλθῃ ἡ ὡραία στιγμή, ὅπου θὰ ποδοπατήσῃ ὑπὸ τὴν πτέρναν του ὅλους αὐτοὺς τοὺς ποδοπατητὰς τῶν ἱερωτέρων του λογισμῶν καὶ προσδοκιῶν.

Καὶ ἡ ῥῆξις αὕτη μεταξὺ κοινωνίας καὶ ἐπισήμου πολιτείας ὑπάρχουν πολλὰ τὰ διδόμενα ὅτι θὰ ἐπέλθῃ ταχέως ἐφ' ὅσον οἱ πολιτευόμενοι δὲν φροντίσουν νὰ φέρουν εἰς ἁμοιβαίαν σχέσιν τὰς ἀρχὰς τῆς ἀληθοῦς, πολιτικῆς ἐπιστήμης μὲ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς κοινωνίας, ἥτις εἶνε ἀρκετὰ εὔρωστος ὥστε νὰ φιλοδοξῇ τὴν πρόοδον τῶν τέκνων της. Ὅτι δὲ ὁ λαὸς εἶνε ἀρκετὰ ὑγιής, τὸ ἀποδεικνύει αὐτὴ ἡ σιωπηλὴ ἀντίδρασις τῶν ἀμερολήπτων στοιχείων, μία ἀντίδρασις ἴσως ἀδύνατος ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀλλ' ἡ ὁποία βαθμηδὸν καθίσταται ἰσχυρά, ἐναντίον ὅλης αὐτῆς τῆς τάσεως τῶν πολιτευομένων πρὸς τὴν διαφθορὰν τῶν συνειδήσεων, ὀφειλομένην κυρίως εἰς τὴν ἔλλειψιν θετικῆς μορφώσεως καὶ γονίμου ἐργασίας. Ἀλλ' ἡ γόνιμος αὐτὴ ἐργασία δὲν γίνεται ὅπως θὰ τὸ ἤθελον οἱ μακρόθεν παρακολουθοῦντες τὴν πολιτικὴν ἥτις, ὅπως λέγει καὶ ὁ Νίτσε, εἶνε ἁπλούστατα ἕνα πεδίον ἐργασίας προωρισμένον διὰ τὰ μέτρια πνεύματα. Δυστυχῶς ὅμως εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅλοι οἱ ἀναμιγνυόμενοι εἰς τὴν πολιτικὴν εἶνε μεγαλοφυεῖς καὶ ὅλοι, μηδενὸς ἐξαιρουμένου, τρέφουν τὴν ἐλπίδα τῆς ὑπουργίας, ἄλλοι μὲν ἀπὸ τὴν ἡδονὴν πρὸς τὸ Κυβερνᾶν καὶ ἄλλοι ἴσως ἀπὸ τὸν πόθον νὰ μὴ κυβερνῶνται ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἀλλ' ἂν καὶ ὁ κυβερνώμενος λαὸς ἔχῃ τίποτε νὰ πορισθῇ ἐκ τῶν φιλοδοξιῶν τούτων, οὔτε λόγος. Ὁ λαὸς εἶνε ἡ μεγάλη μάζα, χρήσιμος μόνον πρὸς ἐκμετάλλευσιν. Θὰ ἴδωμεν ἐν τούτοις κατὰ πόσον ἡ ἐνεστῶσα Κυβέρνησις θὰ ἐργασθῇ ὑπὲρ τῆς μάζης αὐτῆς ἡ ὁποία μεθ' ὅλα ταῦτα ἀποτελεῖ τὴν ἐθνικὴν δύναμιν.

ΚΗΦΙΣΣΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΠΟΛΥ ἐνδιαφέρον καὶ διδακτικὸν τὸ βιβλίον τοῦ κ. Δροσίνη ***Οἱ Τυφλοί*** ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἰδοὺ ὀλίγαι γραμμαὶ ἱστορικαὶ περὶ τῆς ἱδρύσεως τῶν τυφλοκομείων ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ τὸ βιβλίον αὐτό:

«Ὁ χριστιανισμὸς διέδωσεν ἀνὰ τὸν κόσμον τὸ αἴσθημα τῆς κοινῆς ἀγάπης καὶ τῆς μερίμνης ὑπὲρ τῶν δυστυχῶν καὶ τῶν πασχόντων. Ἡ ἐλεημοσύνη πρὸς τοὺς τυφλοὺς κατέστη ἔκτοτε γενναιοτέρα καὶ ἡ προθυμία πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ ἀτυχήματός των ἐθεωρεῖτο καθῆκον ἐπιβεβλημένον. Ὁ Μέγας Βασίλειος περιέθαλπε τοὺς τυφλοὺς τῆς Καισαρείας εἰς ἰδιαίτερον νοσοκομεῖον.

»Ἐν τούτοις παρῆλθαν αἰῶνες δώδεκα διὰ νὰ θεμελιωθῇ τὸ πρῶτον κοινωνικὸν ἵδρυμα ὑπὲρ τῶν τυφλῶν, τὸ πρῶτον ἄσυλον τῆς ταλαιπωρίας των. Ἡ τιμὴ τῆς πρώτης συστηματικῆς προστασίας τῶν τυφλῶν ἀνήκει εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὸν βασιλέα της Λουδοβίκον 9ον τὸν ἐπικαλούμενον Ἅγιον. Κατὰ ποιητικὴν μᾶλλον ἢ ἀληθινὴν παράδοσιν ὁ βασιλεὺς ἵδρυσε τὸ 1260 τὸ Τυφλοκομεῖον τῶν Τριακοσίων (Hôspice de quinzevingt) πρὸς περίθαλψιν τῶν πρώτων Σταυροφόρων ἱπποτῶν, ὅσοι ἐπανῆρχοντο τυφλωμένοι ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ τὰ μιάσματα τῆς Ἀνατολῆς.

»Εἰς ὅλας τὰς ἄλλας πολιτισμένας χώρας ἡ μέριμνα περὶ τῶν τυφλῶν ἀρχίζει νὰ συστηματοποιῆται μόλις κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου, πανταχοῦ δὲ ἡ προστασία συνδυάζεται μὲ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν τυφλῶν. Ὡς πρότυπον δὲν χρησιμεύει τὸ γαλλικὸν Τυφλοκομεῖον τῶν Τριακοσίων, τῶν ἐν ἀργίᾳ γηρασκόντων, ἀλλ' ἓν ἄλλο ἐπίσης γαλλικὸν ἵδρυμα, τὸ παρισινὸν Ἐκπαιδευτήριον τῶν τυφλῶν. Δημιουργὸς αὐτοῦ, καθὼς καὶ τοῦ ὅλου συστήματος τῆς σημερινῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως τῶν τυφλῶν, εἶνε ὁ Βαλεντῖνος Ἀουῦ (Haüy).

Ὁ κ. Δροσίνης μᾶς δίδει ἐν μεταφράσει καὶ ὀλίγους στίχους τοῦ τυφλοῦ Γάλλου ποιητοῦ Ἀβίς, ἀκμάσαντος τὸν 18ον αἰῶνα. Ὁ Ἀβὶς ἐτυφλώθη εἰς τὴν Ἀφρικὴν δεκαπενταετὴς καὶ τότε εἰσήχθη εἰς τὸ Ἱνστιτοῦτον τῶν Τυφλῶν εἰς τὸ Παρίσι.

Ἰδοὺ οἱ στίχοι:

Ἔλεγε τὸ Τριαντάφυλλο μὲ λόγια πικραμένα:

«—Ἡ μοῖρα τί τὴν ἔδωκε τὴν ὁμορφιά σ' ἐμένα,
Ἀφοῦ σ' τὸν κόσμο μιὰν αὐγὴ γεννιέμαι καὶ πεθαίνω;
Μὲ βρίσκει ἡ κόρη ποῦ περνᾷ σ' τοὺς κήπους ἀνθισμένο
Καὶ μὲ καρφώνει ἀλύπητα σ' τὴν ἄσπρη τραχηλιά της·
Μὲ πλέκει ἡ ἄλλη λιγερὴ στολίδι σ' τὰ μαλλιά της...
Κι' ὅποιος περάσῃ καὶ μὲ ἰδῇ νὰ ζήσω δὲν μ' ἀφίνει!..»

Καὶ τὸ Σκουλῆκι τ' ἄκουσε κι' ἀπόκρισι τοῦ δίνει:

«— Κι' ἂν ζήσῃς μόνον μιὰν αὐγή, τόση ζωὴ σοῦ φθάνει·
Τριαντάφυλλο ποῦ ζῇ πολὺ τὴν ὁμορφιά του χάνει»

Πικρὴ ἀλήθεια: ὅ,τι περνᾷ, χάρη διπλῆ σκορπίζει·
Νά ἦταν αἰώνια ἡ ὁμορφιά, δὲν θ' ἄξιζε ὅ,τι ἀξίζει!
. . . . . .

ΝΕΟΙ ἑλληνικοὶ πάπυροι ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὸν Ὀξύρυγχον τῆς Λιγύπτου. Ἰδοὺ τί ἀπαρτίζει τὸν θησαυρὸν αὐτόν: Ἀνέκδοτοι παιᾶνες τοῦ Πινδάρου. Πιθανῶς ἡ τραγωδία τοῦ Εὐριπίδου «Ὑψιπύλη». Χειρόγραφα τοῦ «Φαίδρου» καὶ τοῦ «Συμποσίου» τοῦ Πλάτωνος, τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους κατὰ Βοιωτοῦ καὶ τοῦ πανηγυρικοῦ τοῦ Ἰσοκράτους. Χειρόγραφον περιλαμβάνον τὸ συμπέρασμα τοῦ λόγου τοῦ Λυσίου κατὰ τοῦ Ἱπποθέρσου καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου κατὰ τοῦ Θεομνήστου. Σπουδαιότατον χειρόγραφον περιλαμβάνει ἀνέκδοτον ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἕνας τῶν μικροτέρων παπύρων ἐκτυλιχθεὶς περιλαμβάνει ἱστορίαν τῆς Κορίνθου μετὰ τὴν μάχην τῆς Νεμέας. Ἄλλος πάπυρος περιλαμβάνει σχόλια τοῦ Θουκυδίδου.

Ἄλλη συλλογὴ παπύρων περιλαμβάνει ἑξάμετρον ὕμνον πρὸς τὸν Ἑρμῆν, ποιήματα τῆς Σαπφοῦς, διθύραμβον τοῦ Βακχυλίδου καὶ μελιάμβους τοῦ Κερκίδα.

Ἐπίσης Εὐαγγέλιον ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τῶν μαθητῶν του εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ἐλπίζεται ὅτι προσεχῶς θὰ γίνῃ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἀρχαιολόγων, οἱ ὁποῖοι τὰ ἀνεκάλυψαν, ἡ ἔκδοσις τῶν παπύρων. Τὰ «Παναθήναια» θὰ ἐπανέλθουν τότε εἰς τὸ σοβαρώτατον αὐτὸ θέμα.

Η «Μαράσλειος Βιβλιοθήκη» ἐξέδωκε κατὰ μετάφρασιν τοῦ κ. Νικολάου Κ. Γερμανοῦ τὸν πρῶτον τόμον τοῦ «Βίου τῶν Ζώων» τοῦ Brehm, ἔργου καθαρῶς ἐπιστημονικοῦ καὶ τοῦ ὁποίου τοσαύτην ἀνάγκην εἶχε πρὸ πολλοῦ τὸ Ἑλληνικὸν δημόσιον.

Εἰς ὀλίγας λέξεις τοῦ προλόγου ὁ κ. Γερμανὸς μᾶς δίδει νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ βιβλίου κουραστικοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ θέμα ἐνδιαφέρει μόνον τοὺς εἰδικῶς ἀσχολουμένους εἰς τὴν ζωολογίαν. Ἀλλὰ περὶ ἔργου κατ' ἐξοχὴν τερπνοῦ καὶ συγχρόνως διδακτικοῦ. Ἔπειτα ὁ μεταφραστὴς ἐμερίμνησε νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἔργον τοῦ σοφοῦ συγγραφέως ἕνα τύπον λαϊκώτερον τόσον διὰ γλώσσης εὐλήπτου καὶ καθαρᾶς ὅσον καὶ ἀπηλλαγμένης ἀπὸ τοὺς συνήθεις σχολαστικισμοὺς ποῦ καθιστοῦν ἀπρόσιτα τὰ τοιοῦτου εἴδους βιβλία.

Ὁ «Βίος τῶν Ζώων» εἶνε ἁπλούστατα ἡ ἐνδιαφέρουσα ἱστορία τῆς ζωῆς τοῦ ἀγρίου αὐτοῦ κόσμου τῶν δασῶν καὶ τῶν ὀρέων, ἑνὸς κόσμου δυστυχῶς ἀγνώστου εἰς τοὺς πλειοτέρους Ἕλληνας τοὺς ἐνδιαφερομένους μᾶλλον μὲ τ' ἀναγνώσματα τῶν ἐφημερίδων καὶ μὲ μυθιστορήματα, μὴ ἔχοντα οὐδεμίαν σχέσιν μὲ τὸ ὡραῖον καὶ τὸ ἁρμονικόν, παρὰ μὲ ἔργα τὰ ὁποῖα, μαζὶ μὲ τὸ τερπνὸν εἶνε πολὺ εὔκολον νὰ πλουτίσουν τὸν νοῦν. Καὶ αἱ γνώσεις τὰς ὁποίας ἀποκτῶμεν ἀπὸ τὸ βιβλίον αὐτό, ἂν δὲν χρησιμεύουν εἰς τὸν πρακτικὸν βίον, δίδουν ὅμως κάποιαν ἰδέαν ἀγνώστων ὑπάρξεων, ὥστε νὰ μὴ εὑρίσκεται κανεὶς ἐνώπιον μιᾶς στρουθοκαμήλου ἢ ἑνὸς πάνθηρος μὲ ἀνοικτὸν τὸ στόμα.

Ζ.

ΠΕΡΙ τοῦ «Σαρακενοῦ» τὸν ὁποῖον ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος μας, γράφει ὁ κ. Τσοκόπουλος εἰς τὸ «Νέον Ἄστυ»:

«... Ἕνα εὔρωστον δεῖγμα τῆς δημοτικῆς μούσης, ἡ ὁποία δὲν ἔχει ἕνα ὡρισμένον ποιητήν, ἡ ὁποία βγαίνει ἀπὸ τὴν φαντασίαν ἑνὸς ὁλοκλήρου λαοῦ καὶ δυτιμονίζεται εἰς τὴν μνήμην τῶν γενεῶν.

«Ὁ «Σαρακενὸς» τῆς Ρόδου δὲν ἔχει τίποτε τὸ νοσηρόν, τὸ δουλικόν, τὸ ὑποτεταγμένον. Φαίνεται ἔμπνευσις μιᾶς στιγμῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ φυλὴ ἦτο ὑπερήφανος καὶ ἐπολλαπλασίαζεν εἰς ὅλον τὸν ἑλληνικὸν χάρτην τὰς ἀπηχήσεις τοῦ Μεσαιωνικοῦ μας Ἡρακλέους, τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Εἶνε ἑπομένως παναρχαῖον δεῖγμα τῆς μεσαιωνικῆς μας ποιήσεως. Ἀργότερα, καθόσον ἡ δουλεία προχωρεῖ καὶ ριζώνει εἰς τὸν τόπον, ὁ στίχος χάνει τὴν ὁρμήν του, ὁ ζυγὸς βαρύνων περισσότερον, τοῦ ἀφαιρεῖ τὰς τελευταίας ἀνα-

μνήσεις τῆς περασμένης δόξης. Ὁ Διγενῆς Ἀκρίτας χλωμιάζει ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὰ βάθη τῶν αἰώνων.

«Εἰς τὰ νεώτερα δημοτικὰ ᾄσματα, ὁ λαὸς ποιητὴς μόλις ἐλπίζει· περισσότερον ὅμως κλαίει, καὶ περισσότερον βυθίζεται εἰς πονετικὴν ἔκστασιν».

ΕΛΑΒΑΜΕΝ πολυτελέστατα τυπωμένον τὸ βιβλίον τοῦ κ. Lalia Paternostro Ἰταλοῦ λογίου καὶ δημοσιογράφου ὁ ὁποῖος ἐπισκεφθεὶς ὄχι πρὸ πολλοῦ τὴν Ἑλλάδα μᾶς διηγεῖται τὰς ἐντυπώσεις του. Θεωροῦμεν καθῆκον μας νὰ ἐκφράσωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας διὰ τὴν θερμότητα τῶν φιλελληνικῶν αἰσθημάτων ποὺ ἐνέπνευσαν τὸ βιβλίον τοῦ εὐγενοῦς Ἰταλοῦ λογίου.

Τὸ βιβλίον κοσμεῖται ἀπὸ εἰκόνας τῶν συγχρόνων Ἀθηνῶν καλλίστας καὶ εἰκόνας τῶν ἀρχαίων μνημείων. Ὁ κ. Paternostro, ὅπως λέγει, «ὠνειρεύθη τὴν μητέρα Ἑλλάδα ὅταν ἐδόθη εἰς τὴν ἀγάπην τῆς ὡραιότητος καὶ εἰς τὰς θωπείας τοῦ ἰδανικοῦ. Τὴν εἶδε — μέσα εἰς τὴν φαντασίαν — ὡς τὴν μητέρα τὴν ἁγίαν ποὺ ἡ Εἱμαρμένη ὥρισεν εἰς τὰς ψυχὰς ποὺ πλημμυρίζουν ἀπὸ ζωήν. Καὶ τὸ βιβλίον φέρει τὸν τίτλον «Nel sogno».

Κ.

Ο κ. Μ. Αυκιαρδόπουλος γράφει εἰς τὸν «Νουμᾶν» περὶ τῆς Συγχρόνου Ἑλληνικῆς Φιλολογίας. Ἀναφέρει τὸν κ. Παλαμᾶν ἕναν «ἀπὸ κείνους ποὺ ἀξίζουν τὴν πιότερη προσοχή». Ὁμιλεῖ γιὰ τὸν κ. Νιρβάναν, ὡς συγγραφέα, μὲ τάλαντο καὶ παίδεψη πρώτης γραμμῆς». Τὸν κ. Ξενόπουλον ὀνομάζει Ἕλληνα Τσέχωφ, ποὺ «ζωγραφίζει μὲ ἀρκετὸ τάλαντο στὰ ἐπαρχιακά του διηγήματα τὴ ζωὴ καὶ τὶς φυσικὲς κλίσες τῆς μικρᾶς ἑλληνικῆς κοινωνίας». Ἀναφέρει καὶ τὸν Κόκκινον Βράχον τοῦ κ Ξενοπούλου ὡς «ἕνα εἰδυλλιακὸ ρομάντσο ποὺ μποροῦσε νἄχε ἐνδιαφέρο ἂν ὁ συγγραφέας δὲν ἦταν καὶ ἐδῶ, ἔτσι νὰ ποῦμε, γλυκοαιστηματικός».

Τσέχωφ γλυκοαιστηματικὸς λοιπόν! Μά, πῶς;

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἐξελέγη πρύτανις τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου διὰ τὸ τρέχον ἔτος ὁ κ Ν. Γ. Πολίτης, καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας.

Τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον ἑόρτασε τὴν Κυριακὴν 7 Μαΐου τὴν τεσσαρακονταετηρίδα τοῦ κ. Α. Χρηστομάνου ὡς καθηγητοῦ τῆς χημείας.

Ἡ κ. Κυβέλη Μυράτ, ἡ πρωταγωνίστρια τῆς «Νέας Σκηνῆς», προσελήφθη εἰς τὸ Βασιλικὸν θέατρον.

Ὁ Σύλλογος πρὸς διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων διὰ τοῦ προέδρου κ. Δ. Βικέλα, ἔθεσε τὴν Κυριακὴν 7 Μαΐου τὰ θεμέλια Οἴκου Τυφλῶν. Ἑλληνὶς κόρη ἡ Δὶς Λασκαρίδη σπουδάζουσα εἰδικῶς εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐπανέρχεται τὸν Σεπτέμβριον νὰ ἀναλάβῃ τὴν διδασκαλίαν τῶν τυφλῶν. Τῆς ἐφορείας τοῦ νέου αὐτοῦ ἱδρύματος προεδρεύει ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν.

Ἠγγέλθη ὁ θάνατος τοῦ μεγάλου Νορβηγοῦ συγγραφέως Ἐρρίκου Ἴψεν.

Ἕνας ἰατρὸς τῆς Νέας Ὑόρκης Δουκὲ βεβαιόνει ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς παρατηρήσεις ὅτι ἡ διανοητικὴ ἐργασία καὶ ἡ μακροβιότης δὲν εἶναι ἀντίθετα πράγματα. Ἀρκεῖ ἡ ἐργασία νὰ εἶναι ποικίλη καὶ ὄχι μονότονος.

Ἰδοὺ καὶ φωτογραφικὴ γελοιογραφία. Διὰ τῆς θερμότητος καί τινων χημικῶν οὐσιῶν ὁ ἐφευρέτης, Ἀμερικανός, κατορθώνει νὰ παραμορφώνῃ ἕνα μέλος τοῦ σώματος μόνον, τὴν μύτην, τὸν λαιμὸν ἢ ὅ,τι δήποτε.

Τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης ἵδρυσε ἕδραν ἀνθρωπολογίας.

Ἕνας γερμανὸς κριτικὸς θέτει τὸ ζήτημα διατί ἡ γυναῖκα δὲν ἠμπόρεσε καὶ αὐτὴ νὰ δημιουργήσῃ μεγάλο μουσικὸν ἔργον. Πρὸς τοῦτο χρειάζεται, λέγει, φαντασία καὶ γνῶσις τῆς ἁρμονίας. Καὶ ἔχει μὲν φαντασίαν ὅπως οἱ ἄνδρες ἀλλὰ τῆς λείπει ἡ τέχνη, διότι ποτὲ ἡ γυναῖκα δὲν φθάνει εἰς τὸ τέρμα τῶν τεχνικῶν σπουδῶν. Ἴσως διότι χρειάζεται πολλὴ μελέτη, ἴσως καὶ διότι ἡ ἐπιτυχία δὲν εἶναι τόσον ταχεῖα.

Ἀπέθανε τελευταίως ὁ Μανουὲλ Φερνανδὲζ Καβαλλέρο, ἕνας ἀπὸ τοὺς γονιμωτέρους μουσουργοὺς τῆς Ἱσπανίας.

Ὁ βέλγος γλύπτης Νοκέ, 29 ἐτῶν, πολίτης ἀμερικανός, τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα ἐγίνοντο δεκτὰ εἰς τὸ παρισινὸν Σαλόνι χωρὶς νὰ ὑποβληθοῦν εἰς τὴν κρίσιν τῆς ἐπιτροπῆς, ἐφονεύθη κατά τινα ἀνάβασίν του δι' ἀεροστάτου.

Προσεχῶς θὰ γίνῃ Συνέδριον Παναμερικανικὸν διὰ τοῦ ὁποίου θὰ προταθῇ ἡ ἵδρυσις Παναμερικανικῆς Ὁμοσπονδίας, ἡ ὁποία θὰ λύῃ ὅλας τὰς διαφορὰς τῶν ἀμερικανικῶν κρατῶν.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

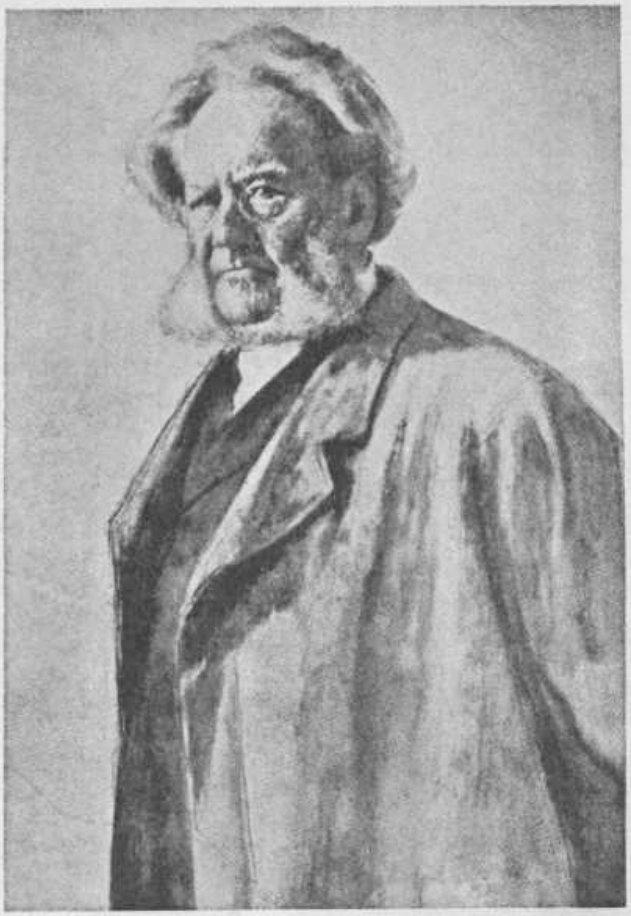
Phylen-heroen am Parthenonfries, von Dr. A. S. Arvanitopullos εἶναι ἰδιαίτερον φυλλάδιον μὲ δύο καλλιτεχνικοὺς πίνακας καὶ ἓν διάγραμμα ἐκ τοῦ περιοδικοῦ τῆς Γερμανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, καὶ περιλαμβάνει τὴν νέαν ἑρμηνείαν τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλου περὶ τῆς Ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Ζωοφόρου τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῆς πομπῆς τῶν Παναθηναίων. Τὴν ἑρμηνείαν ταύτην εἶχεν ἀνακοινώσει πρό τινων μηνῶν ὁ κ Ἀρβανιτόπουλος ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Γερμανικῆς Σχολῆς· ἡ θεωρία του, διακρίνοντος τοὺς δέκα ἐπωνύμους ἥρωας τῶν ἀττικῶν φυλῶν ἐπὶ τῆς Ζωοφόρου, καὶ παρῳδίαν τῆς πομπῆς τῶν Παναθηναίων εἰς τὰς Ἐκκλησιαζούσας τοῦ Ἀριστοφάνους, ἔγεινε δεκτὴ καὶ ἐπηνέθη πολὺ ὑπὸ τῶν παρευρεθέντων ἀρχαιολόγων. Ἐντεῦθεν προῆλθε καὶ ἡ δημοσίευσις αὐτῆς γερμανιστὶ εἰς τὸ περιοδικὸν τῆς Γερμανικῆς Σχολῆς, ἵνα μετατεθῇ εἰς εὐρυτέρους ἐπιστημονικοὺς κύκλους.

Οἱ τυφλοί, ὑπὸ Γεωργίου Δροσίνη. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἀθῆναι 1906, σχ. 16ον σελ. 109, λεπτὰ 40.

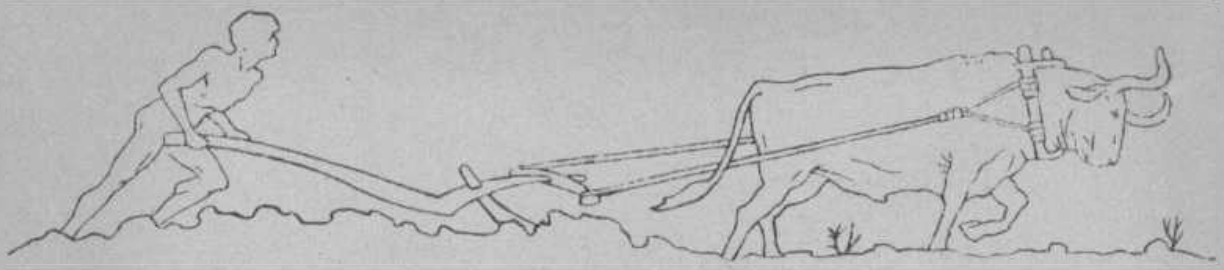
Etudes d' art étranger par William Ritter. Paris 1906 société du Mercure de France, σχ. 16ον σελ. 470, fr. 3,50.

Τὸ ἐν Ἑλλάδι Κοινοβουλευτικὸν Δίκαιον ὑπὸ Ἠλία Δ. Ζέγγελη. Τόμος πρῶτος. Ἀθῆναι 1906, Τυπογραφ. Π. Δ. Σακελλαρίου σχ. 16ον σελ. 459 δρ. 8.

Galaten dramma di Spiridione Vassiliadis versione italiana di F. de Simone Brower. Napoli 1906. A. Tassitore et Cie.

ΕΡΡΙΚΟΣ ΙΨΕΝ — ΥΠΟ WERENSKJOLD

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 31
ΜΑΪΟΥ 1906

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ ΜΑΣ

Από τινος τὸ βιβλίον διέρχεται κρίσιν καθ' ὅλον τὸν κόσμον εἰς βαθμὸν ἀνησυχητικόν. Εἶνε ἐλάττωμα τάχα τῶν συγγραφέων μὴ δυναμένων νὰ ἐπιτύχουν τὴν προσοχὴν τοῦ μεγάλου δημοσίου; Εἶνε τὸ πνεῦμα τὸ πρακτικόν, τὸ ἐμπορικὸν καὶ παραπολὺ γήϊνον τοῦ καιροῦ μας; Βέβαια εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ βιβλίον ποτὲ δὲν ἐστάθη εἰς τὴν θέσιν του. Ὥστε δὲν πρόκειται περὶ πραγματικῆς κρίσεως· πολὺ περισσότερον πρόκειται περὶ ἀντιπαθείας πρὸς τὸ διάβασμα δυσεξηγήτου.

Τὰ «Παναθήναια» θέλοντα νὰ ἐπιχύσουν κάποιο φῶς εἰς ζήτημα μεγάλης ἠθοκοινωνικῆς σημασίας, ἀπευθύνουν μερικὰς ἐρωτήσεις εἰς τοὺς ἀναγνώστας των, εἰς τὰς ὁποίας αὐτοὶ παρακαλοῦνται ν' ἀπαντήσουν. Ἐπίσης θὰ ἐρωτηθοῦν διὰ τὸ ζήτημα ἰδιαιτέρως καὶ οἱ συνεργάται μας, οἱ συγγραφεῖς, οἱ καλλιτέχναι, οἱ δημοσιογράφοι ὅσοι, ὡς ἐκ τῆς ἰδιότητός των, ἠμποροῦν νὰ μᾶς πληροφορήσουν πόσο διαβάζει ὁ κόσμος, τί συνήθως διαβάζει, ἐπαρκῶς, ἢ ἀνεπαρκῶς. Πῶς θὰ ἐνισχυθῇ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ διάβασμα τῶν νεοελλήνων κ.τ.λ.

Θέτομεν λοιπὸν τὰ κατωτέρω ἐρωτήματα εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας, εἰς τὰ ὁποῖα θὰ τοὺς παρακαλέσωμεν ν' ἀπαντήσουν. Ὅσαι ἀπαντήσεις περισσότεραι συγκεντρωθοῦν, τόσον θὰ μᾶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξαγάγωμεν πορίσματα χρήσιμα μᾶλλον. Ἀπαντήσεις δεχόμεθα μέχρι τῆς 1 Ἰουλίου. Τὰ «Παναθήναια» ἐπιφυλάσσουν εἰς ἑαυτὰ τὸ δικαίωμα νὰ δημοσιεύσουν τὰς μᾶλλον χαρακτηριστικὰς ἀπαντήσεις. Παρακαλοῦμεν ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θὰ λάβουν τὴν καλωσύνην ν' ἀπαντήσουν, νὰ περιορισθοῦν εἰς ὀλίγα καὶ περιεκτικὰ λόγια. Τὰ «Παναθήναια» θ' ἀναθέσουν εἰς συνεργάτην των τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀπαντήσεων, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ γράψῃ τὸ συμπέρασμα τῆς ὅλης ἐρεύνης.

α) Διαβάζετε πολὺ ἢ ὀλίγον; Καὶ τί συνήθως;

β) Τὰ ἀναγνώσματά σας ζητεῖτε εἰς ἐφημερίδας, εἰς περιοδικά, ἢ μήπως εἰς βιβλία;

γ) Εἰς τὰς ἐφημερίδας, εἴτε εἰς τὰ περιοδικά, τί σᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερον; Κατὰ συνέπειαν, τί διαβάζετε; Ἐκ τῶν ἀναγνωσμάτων σας ποῖον ἦτο ποῦ σᾶς ἔκαμε τὴν μᾶλλον διαρκῆ ἐντύπωσιν;

δ) Διατί διαβάζετε; μήπως διότι ἀπολαύετε, ἢ μήπως διότι νομίζετε ὅτι ὠφελεῖσθε;

ε) Διαβάζετε κατὰ προτίμησιν ἑλληνικὰ ἢ ξένα — ἐφημερίδας, βιβλία ἢ περιοδικά —;

ΤΑ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ»

Ο ΕΡΡΙΚΟΣ ΙΨΕΝ

Ο Ἑρρῖκος Ἴψεν ἀπέθανε τὴν 11)24 τοῦ μηνὸς τούτου εἰς ἡλικίαν 78 χρόνων, ἀφοῦ πρὸ καιροῦ ἔπαυσεν ἡ καλλίτερα ἐτελείωσε τὸ μέγα φιλολογικὸν ἔργον του. Καὶ μαζὶ μὲ τὴν συναίσθησιν τῆς ἀξίας καὶ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ἐκτελέσεως, καὶ ἀκόμη μαζὶ μὲ τὴν νίκην καὶ τὴν δόξαν ἐνώθη τώρα ἡ εὐθανασία, *τῶν ἀγαθῶν τὸ θειότερον*, διὰ νὰ πλεχθῇ ὁ ἀτίμητος στέφανος διὰ τὸν ἐξαιρετικὸν ἄνθρωπον, ποῦ νικητὴς ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ αἰωνίου. Ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς ὑπερόχους ἠμπόρεσαν ὡσὰν ὁ Ἴψεν, νὰ ἐπιδιώξουν ἀδιάκοπα τὴν πραγματοποίησιν τοῦ μεγάλου ἰδανικοῦ των καὶ νὰ τὴν ἐπιτύχουν, καὶ ἀκόμη ὀλιγώτεροι ἔφθασαν ὡσὰν αὐτὸς νὰ ἴδουν ἀναγνωρισμένον καὶ πολύδοξον τὸ τελειωμένον ἔργον αὐτῶν, νικηταὶ ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κάθε τύψιν ἐκ τῆς νίκης καὶ ἀσφαλισμένοι ἀπὸ κάθε τῆς τύχης ἀντίδρασιν.

Ἐγεννήθη τὸ 1828 εἰς τὴν Skien, μικρὰν πολιτείαν τῆς Νορβεγίας. Ὁ πατέρας του, ὅπως ὅλοι σχεδὸν οἱ πρόκριτοι τῆς Skien, ἦτον ξυλέμπορος καὶ φαίνεται ὅτι εὐδοκιμοῦσεν, ὥστε νὰ ζῇ ἄνετα. Ἦτον φαιδρὸς πάντοτε καὶ ἀγαποῦσε νὰ σατυρίζῃ. Ἀπ' ἐναντίας ἡ μητέρα τοῦ Ἴψεν ἦτο σιωπηλή, σκυθρωπὴ καὶ μὲ πολλὴν λουθηρανικὴν αὐστηρότητα, ὅπως πολλοὶ εὑρίσκονται ἐκεῖ, διότι ἡ Skien εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ Lammers, τοῦ αὐστηροτέρου διαμαρτυρομένου θεολόγου, καὶ ζοῦν ἀκόμη ἐκεῖ μὲ τὰς ἀναμνήσεις του

Ὀλίγον γνωστὴ λεπτομέρεια διὰ τὴν καταγωγὴν τοῦ Ἴψεν εἶναι ὅτι αὐτός, ὁ κατ' ἐξοχὴν Νορβεγὸς ποιητής, ὁ ἀντιπροσωπεύων παραπάνω ἀπὸ κάθε ἄλλον τὸ νορβεγικὸν αἴσθημα καὶ τὴν νορβεγικὴν ἔμπνευσιν (διότι ἡ σκέψις του εἶναι γενικωτέρα καὶ κοσμοπολιτικὴ) δὲν εἶχε μέσα του ρανίδα καθ' νορβεγικοῦ αἵματος. Ὁ τρίτος πάππος του ἦτο Δανὸς ναυτικός, καὶ εἰς τὸ Βέργεν, τὴν παράλιον νορβεγικὴν πόλιν, ἐνυμφεύθη τὸ 1726 μίαν Γερμανίδα. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἑρρῖκος Πέτερσεν Ἴψεν, πλοίαρχος ἐπίσης, ἐνυμφεύθη τὴν δεσποινίδα Βένχε Ντίσιγκτον ἀπὸ τὴν Σκωτίαν, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἑρρῖκος, πάππος τοῦ Ἴψεν, ἐπῆρε γυναῖκα γερμανίδα εἰς τὸ Σκίεν, πλοίαρχος δὲ ἐπνίγη εἰς Γκρίμσταδ. Ἀπὸ τὴν παράδοσιν τοῦ ναυαγίου αὐτοῦ ὁ Ἴψεν ἐνεπνεύσθη τὸ πλέον δυνατὸν ποίημά του, τὸ Terje-Vigen [1].

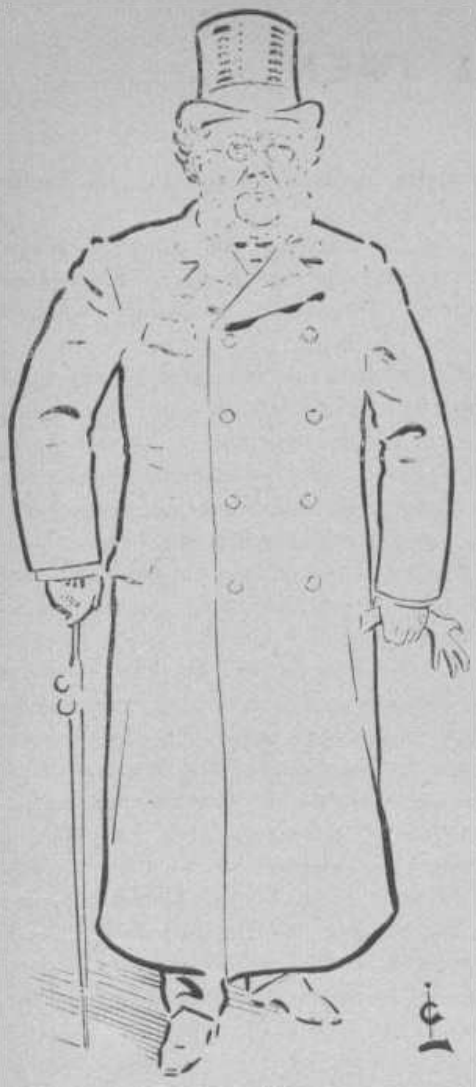
Τέλος ὁ πατέρας τοῦ ποιητοῦ, Κνοὺδ Ἴψεν, ἐνυμφεύθη τὴν Μαρίαν-Κορνηλίαν Ἀλτεμβουργ, θυγατέρα πλουσίου γερμανοῦ ἐμπόρου.

Αἱ πνευματικαὶ ἰδιότητες εἶναι κληρονομία, κατὰ τὸν λεγόμενον νόμον τοῦ ἀταβισμοῦ, ἀπὸ τὰς γυναικείας προγόνους, καὶ οἱ βιογράφοι τοῦ Ἴψεν, ἀκολουθοῦντες τὸν συρμὸν τῆς κληρονομικότητος, εὑρίσκουν πῶς ὁ ποιητὴς ἔχοντας προγόνους Σκωτίδας καὶ Γερμανίδας, ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὰς πρώτας τὸν πουριτανισμὸν καὶ τὸν ἰδεαλισμόν, ποῦ χαρακτηρίζει τοὺς Σκώτους, καὶ ἀπὸ τὰς δευτέρας τὴν κλίσιν του εἰς τὸν ρεμβασμὸν καὶ εἰς τὴν μεταφυσικήν, τὴν ἐξαιρετικὰ ἀγαπητὴν εἰς τοὺς Γερμανούς. Ἀπὸ τοὺς ἀρσενικοὺς προγόνους του — λέγουν — ἐκληρονόμησε τὴν ἀγάπην τῶν ταξειδιῶν, τὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὸν κοσμοπολιτισμόν, ποῦ τὸν ἔκαμε νὰ ὑπομείνῃ εἴκοσι χρόνων ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Ἴψεν εἶχεν ὅλα αὐτὰ τὰ Σκωτικὰ καὶ τὰ Γερμανικὰ καὶ τὰ Δανικὰ χαρίσματα, καθὼς καὶ πολλὰ ἄλλα, ποῦ ἔδωκαν εἰς τὸ ἔργον του τὴν σφραγῖδα τῆς μεγαλοφυΐας, μάλιστα δὲ ἰδιαιτέρως εἶχε τὴν ἁρμονικὴν καὶ φωτισμένην λιτότητα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Ἡ οἰκογένειά του εἶχε καλὴν ὑπόληψιν. Ὁ Ἴψεν ὡς πρὸς αὐτὸ καὶ ὡς πρὸς τοὺς παιδικοὺς χρόνους του γράφει τὰ ἑξῆς εὔθυμα εἰς τὸν βιογράφον του Ἑρρῖκον Jaeger, ποῦ τοῦ ἐζήτησε πληροφορίας.

«Ὅταν ἐδῶ καὶ μερικὰ χρόνια οἱ δρόμοι τῆς γενεθλίου μου πολιτείας ἐβαπτίσθησαν ἢ ξαναεβαπτίσθησαν, ἕνας δρόμος ἐπῆρε τὸ ὄνομά μου. Ὄχι μόνον ἐφημερίδες μοῦ τὸ ἀνήγγειλαν, ἀλλὰ καὶ ταξειδιῶται ἀξιόπιστοι μοῦ ἔφεραν τὴν εἴδησιν. Εἶναι, ὡς μοῦ εἶπαν, ὁ δρόμος ποῦ πηγαίνει ἀπὸ τὴν ἀγορὰν εἰς τὸν λιμένα. Ἂν αὐτὸς εἶναι, ἄδικα τοῦ ἔδωκαν τὸ ὄνομά μου, διότι οὔτε ἐγεννήθηκα οὔτε ἐκατοίκησα ποτὲ ἐκεῖ. Ἀπ' ἐναντίας εἶδα τὸ φῶς κοντὰ εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς ἕνα σπίτι ποῦ λέγεται τοῦ Στόκμανν. Τὸ σπίτι μας ἦταν κοντὰ

[1] Ibsen: Poésies complètes: μετάφρασις Colleville et Zepelin: ἔκδοσις τῆς «Plume» 1903.

Ἐρρῖκος Ἴψεν.

εἰς τὴν ἐκκλησία, ποῦ ὁ ὑψηλὸς πύργος της ἐκινοῦσε τὴν προσοχήν. Δεξιὰ ἦτο τὸ κρατητήριον, ἀριστερὰ τὸ δημαρχεῖον, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἦτον ἡ φυλακὴ καὶ τὸ ἄσυλον τῶν τρελλῶν. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τῆς πλατείας τὸ λύκειον καὶ τὸ κοινοτικὸν σχολεῖον. Ἡ ἐκκλησία ἦτο εἰς τὸ μέσον τῆς πλατείας. Ἡ πρώτη θέα ποῦ εἶχα εἰς τὸν κόσμον, ἦταν ὁ σωρὸς αὐτὸς τῶν πετρῶν χωρὶς πρασινάδα καὶ χωρὶς ὁρίζοντα. Κάποιος ὑπόκωφος καὶ φοβερὸς θόρυβος ἐβογκοῦσε ἀκατάπαυστα ὡσὰν βογκητὸν γυναικῶν ἢ ὡσὰν θλιβερὸν παράπονον. Ἦτον τὸ βοῦτὸ τῶν μικρῶν καταρρακτῶν ἑνωμένο μὲ τὸ παραπονετικὸν τραγοῦδι τῶν σχιστηρίων ξύλου, τὰ ὁποῖα ἐδούλευαν ἔξω τῆς πόλεως. Καὶ ἀργότερα δὲν ἠμποροῦσα νὰ διαβάσω τὴν ἐξιστόρησιν τῶν τελευταίων βασάνων ἑνὸς καρατομημένου, χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῶ τὸ ἀνεβοκατέβασμα τῶν πριονιῶν εἰς τὰ σχιστήρια ἐκεῖνα.

«Ἡ σπουδαιοτέρα οἰκοδομὴ τῆς πόλεως ἦτον ἡ ἐκκλησία..... Τὸ μαῦρον μαρμολύκειον ἑνὸς σκύλλου ἐπάνω εἰς τὸν πύργον τῆς ἐκκλησίας, διὰ τὸ ὁποῖον μοῦ εἶχαν διηγηθῆ κάποιαν παράδοσιν, ἐκεντοῦσε περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο πρᾶγμα τὴν φαντασίαν μου. Ἐζοῦσε, λέγουν, ὁ σκύλλος ἄλλοτε μὲ τὸν νυκτοφύλακα τῆς ἐκκλησίας, ποῦ ψηλὰ ἀπὸ τὸν πύργον ἔλεγε τὰς ὥρας τὸ βράδυ, ρίπτοντάς τας εἰς τὸ κενὸν τῆς νυκτός. Ὁ κόσμος τὸν ἔβλεπε σπανιώτατα. Μάλιστα μόνον μίαν φοράν. Μίαν νύκτα τοῦ τέλους τοῦ Δεκεμβρίου, τὴν στιγμὴν ποῦ ἐφώναζε τὴν πρώτην ὥραν τοῦ χρόνου, βλέποντας ποῦ ὁ σκύλλος ἀπὸ κάτω τὸν ἐκύτταζε μὲ τὰ κόκκινα μάτια του προσηλωμένα ἐπάνω του, ἔπεσε κάτω καὶ ἐσκοτώθηκε, καὶ ἀπὸ τότε κανένας νυκτοφύλακας δὲν φωνάζει ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο τὰς ὥρας.... Ἡ ὑπηρέτριά μας κάποιαν ἡμέρα μὲ εἶχεν ἀνεβάσει ἐκεῖ ἐπάνω καὶ κρατῶντας με ἀπὸ πίσω, μοῦ ἔδωκε τὴν ἄδειαν νὰ κρεμασθῶ πρὸς τὸ κενόν. Θυμοῦμαι πόσον μοῦ ἐπαραξοφάνη ποῦ ἔβλεπα τὸ ἀποπάνω μέρος τῶν καλυμμάτων τῶν διαβατῶν.... Αἴφνης εἶδα ὅλον τὸν κόσμον νὰ τρέχῃ πρὸς τὸ σπίτι μου...Ἐλησμόνησα τί ἔγινε κατόπιν. Ἀργότερα μοῦ εἶπαν πῶς ἡ μητέρα μου βλέποντάς με ἐκεῖ ὑψηλὰ ἐτρόμαξε δυνατὰ καὶ ἐλιποθύμησε καὶ πῶς ξαναβλέποντάς με κοντά της μὲ ἀγκάλιασε μὲ κλάματα. Ἀπὸ τότε δὲν ἠμποροῦσα νὰ ὑπάγω πρὸς τὴν ἀγορὰν χωρὶς νὰ κυττάξω σὰν ὑπνωτισμένος τὸ παραθυράκι τοῦ καμπαναριοῦ ὑψηλά, καὶ μοῦ ἐφαίνετο πῶς εἶχε δι' ἐμὲ αὐτὸ καθὼς διὰ τὸν μαῦρον σκύλλον κάποιαν ἰδιαιτέραν σημασίαν.

«Ἔχω ἀκόμη ἄλλην μίαν ἐνθύμησιν ἐκείνου τοῦ καιροῦ. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς βαπτίσεώς μου εἶχα λάβει ἓν ἀσημένιο μετάλλιον ποῦ εἶχεν ἐπάνω τὴν κεφαλὴν ἀνθρώπου μὲ ὑψηλὸν μέτωπον, ἀετώδη μύτην, γυμνὸν λαιμὸν καὶ ποῦ μοῦ ἔκανεν ἔκπληξιν. Ἡ ὑπηρέτριά μας μοῦ ἔμαθε πῶς τὸ μετάλλιον εἶχεν ἐπάνω τὸν Φρειδερῖκον Ρέξ. Μιὰ φορά, ποῦ ἔπαιζα μὲ τὸ μετάλλιον, μοῦ ἐξέφυγε καὶ ἐχάθη εἰς μίαν τρύπαν τοῦ πατώματος. Πιστεύω πῶς οἱ γονεῖς μου ἔκριναν ὡς ἀπαίσιον οἰωνὸν τὸ χάσιμον τοῦ βαπτιστικοῦ μου μεταλλίου καὶ ἔβγαλαν τὰς σανίδας καὶ μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν τὸ ἀναζήτησαν. Μάταια ὅμως. Ὁ Φρειδερῖκος Ρὲξ δὲν ξαναῆλθεν εἰς τὸ φῶς.

«Διὰ πολὺν καιρὸν κατόπιν ἐνόμιζα τὸν ἑαυτόν μου μεγάλον ἔνοχον, καὶ ὅταν ἔβλεπα τὸν ἀστυφύλακα ἔτρεχα νὰ κρυφθῶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ κρεββάτι εἰς τὸ μικρὸν δωμάτιόν μου.

«Δὲν ἐμείναμεν πολὺ εἰς τὸ σπίτι αὐτὸ τῆς πλατείας. Ὁ πατέρας μου ἀγόρασε πλέον εὐρύχωρον σπίτι, ὅταν ἤμουν τεσσάρων χρόνων. Τὸ σπίτι αὐτὸ εἶχε προαύλιον ἐπάνω εἰς τὸν δρόμον καὶ ἦταν εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς πολιτείας. Τὰ δωμάτιά του ἦσαν εὐρύχωρα καὶ πολλά, καὶ ἐπειδὴ ἤρχετο πολὺς κόσμος ἡμεῖς τὰ παιδιὰ δὲν ἐμέναμεν πολὺ εἰς τὸ σπίτι. . »

Καὶ ὁ Ἴψεν ἐξακολουθεῖ τοιουτοτρόπως διηγούμενος τὰ τῶν παιδικῶν του χρόνων, ποῦ δὲν εἶχαν τίποτε τὸ ἐξαιρετικὸν οὔτε ὡς πρὸς τὴν οἰκογένειάν του οὔτε ὡς πρὸς αὐτόν.

Ἐν τούτοις ἀπὸ τὴν κοινοτοπίαν ἐκείνην τῆς παιδικῆς ζωῆς του, ἀπὸ τὸ ἀσφυκτικὸν καὶ πεζὸν περιβάλλον τῆς μικρᾶς πολιτείας, εὑρῆκεν ὁ ποιητὴς ἔπειτα ὕλην διὰ τὰ τρία του ἔργα: τὸν «Brand» ποῦ παρουσιάζει τὰς αὐστηρὰς λουθηρανικὰς ἰδέας τοῦ συμπατριώτου του πάστορος Λάμμερς, τὸν «Peer Gynt» ποῦ ἔχει λεπτομερείας τῆς πολυτελοῦς πατρικῆς οἰκίας καὶ τὴν «Ἕνωσιν τῶν νέων» τὴν Ἀριστοφάνειον σάτυραν, ποῦ γελοιοποιεῖ τὰς μικρότητας τῶν προυχοντίσκων τῆς Σκίεν.

Τὸ 1836 — ἦτο τότε ὁ Ἴψεν ὀκτὼ ἐτῶν — συνέβη εἰς τὴν οἰκογένειάν του καταστροφή. Ὁ πατήρ του ἐπτώχευσε καὶ ἔκαμε συμβιβασμόν, κατόπιν τοῦ ὁποίου ἠναγκάσθησαν νὰ μετοικήσουν εἰς μικρὸν ἰδιόκτητον σπίτι τῶν περιχώρων. Ἡ ζωὴ ἐκεῖ ἐπέρασε πτωχικὰ καὶ ὁ Ἑρρῖκος, πρωτότοκος τῆς οἰκογενείας, αἰσθάνθη περισσότερον τὴν μετατροπὴν τῆς τύχης. Ἀπέφευγε τὸν κόσμον. Κατεγίνετο, ὅπως γράφει ἡ ἀδελφή του, εἰς τὸ διάβασμα βιβλίων, περιηγήσεων καὶ ταξειδίων καὶ εὕρισκε κάποτε εὐχαρίστησιν εἰς τὸ νὰ κατορθώνῃ παιγνίδια ταχυδακτυλουργίας. Συχνὰ ἐζωγράφιζεν ἀνθρώπους καὶ ἔκαμνε χάρτινα ἀνδρείκελα, εἰς τὰ ὁποῖα ἔδιδεν ἔκφρασιν μεγάλης χαρᾶς ἢ μεγάλης λύπης, στάσιν ὀρχοντιᾶς ἢ ταπεινότητος — πρῶται αὐταὶ ἀπόπειραι τοῦ μέλλοντος σκηνοθέτου τῆς Βέργεν, ὡς γράφει ὁ Jaeger. Τὸ 1842 ἐγύρισεν ἀπὸ τὴν ἔξοχὴν ἡ οἰκογένεια Ἴψεν εἰς τὴν Σκίεν, καὶ ὁ ποιητὴς ἐμβῆκεν εἰς μίαν θεολογικὴν σχολήν. Ἐκεῖ ἐμελετοῦσε μὲ ζῆλον τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ θεολογικά, μάλιστα τὴν Βίβλον, τῆς ὁποίας αἱ ἀναμνήσεις φαίνονται ζωηραὶ εἰς τὰ ἔργα του.

Μετὰ τρία ἔτη ἡ οἰκογένειά του ἔκρινεν ὅτι ὁ Ἑρρῖκος ἔπρεπε νὰ καταγίνῃ εἰδικῶς εἰς κανὲν ἐπάγγελμα, καὶ αὐτὸς ἐδιάλεξε τὴν ζωγραφικήν. Καμμία εἰκὼν ἀπὸ ὅσας ἐζωγράφισε δὲν σώζεται, ἀλλ' ὁ παλαιὸς βιογράφος του Botten Hansen [1] ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ ποιητὴς ἔδειξε ζωγραφικὸν τάλαντον ἰσχυρότατον. Ὁπωσδήποτε βέβαιον εἶναι ὅτι εἶχε μεγάλην ἀγάπην καὶ βαθεῖαν γνῶσιν τῆς ζωγραφικῆς, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὴν πινακοθήκην εἰκόνων τῆς Ἀναγεννήσεως, ποῦ ἐσχημάτισε κατόπιν μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ πολλὰς δαπάνας καὶ ποῦ τὴν μετέφερε ὅπου ἐπήγαινε. Ὁ Γεώργιος Brandès, ὁ μέγας κριτικὸς φιλολόγος καὶ φίλος τοῦ Ἴψεν, ποῦ ἔχει κάμει τὴν καλλιτέραν ἴσως βιογραφίαν αὐτοῦ, γράφει διὰ τὴν πινακοθήκην αὐτήν. «Τὴν τελευταίαν φοράν, ποῦ τὸν εἶδα εἰς τὴν Δρέσδην, τὸν ἐρώτησα ἂν κανὲν ἀπὸ τὰ ἔπιπλα ποῦ ἦσαν ἐκεῖ ἦτον ἰδικόν του καὶ μοῦ ἔδειξε τότε τὰς εἰκόνας κρεμασμένας γύρω· καὶ βλέποντας αὐτὰς μὲ ἀγάπην μοῦ ἀπήντησε: ἰδοὺ ὅλη μου ἡ περιουσία».

Ἐν τούτοις εἰς ἡλικίαν δεκαεξ χρόνων παρήτησε τὴν ζωγραφικήν, διότι εὗρῆκε θέσιν ὡς βοηθὸς φαρμακείου εἰς τὸ Grimstad, ἕνα παράλιον χωρίον μὲ 800 κατοίκους, ὅπου ἐπέρασε πέντε ὁλόκληρα χρόνια. Ὁ Ἴψεν ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὴν περιωρισμένην ἐκείνην ζωὴν καὶ διεσκέδαζε γράφοντας στίχους καὶ μελετῶντας ἰατρικὰ βιβλία. Διότι οἱ πόθοι του εἶχαν μεταβληθῆ καὶ ὁ σκοπός του ἦτον νὰ λάβῃ δίπλωμα ἰατροῦ. Συγχρόνως ἡ πολιτικὴ ἄρχισε νὰ τὸν συγκινῇ. Τὴν Νορβεγίαν τότε εἶχαν οἱ Δανοί, ἀλλὰ κάποιον αἴσθημα ἀνεξαρτησίας εἶχεν ἀρχίσει νὰ φανερώνεται ἀπὸ τοὺς νέους, καὶ ὁ Ἴψεν εἰς τὸ χωριδάκι ἦταν ὁ θερμότερος κῆρυξ τοῦ αἰσθήματος αὐτοῦ.

Ὅταν τὸ 1848 ἡ Οὐγγαρία ἔκαμεν ἐπανάστασιν κατὰ τῆς Αὐστρίας, ὁ Ἴψεν εἴκοσι χρόνων μόλις ἔγραψε μακρὸν θαυμάσιον ποίημα ἐνθαρρύνοντας τὴν ἐπανάστασιν. Καὶ τὸν ἑπόμενον χρόνον ἀφοῦ ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη ἐπνίγη μέσα εἰς τὸ αἷμα, πάλιν ἔγραψεν ἐμπνευσμένους στίχους διὰ τοὺς νικηθέντας. Τότε ἔγραψε καὶ δώδεκα σοννέτα διὰ τὸν Δανο-γερμανικὸν πόλεμον μὲ τὸν τίτλον «Ξυπνήσατε, Σκανδιναυοί».

Ὕστερα τοῦ ἔτυχε νὰ μελετήσῃ τὴν βιογραφίαν τοῦ Κατιλίνα ἀπὸ τὸν Σαλούστιον καὶ τοὺς σχετικοὺς λόγους τοῦ Κικέρωνος, καὶ

[1] Illustreret Nyhedsblad (1863).

ἀπὸ τὴν μελέτην αὐτὴν ἔλαβε τὴν ἔμπνευσιν τοῦ πρώτου δραματικοῦ ἔργου του, ποῦ ἔγραψε κατόπιν καὶ ποῦ παρουσιάζει τὸν διεφθαρμένον Ρωμαῖον ἐπαναστάτην μὲ ψυχικὴν ἀξίαν καὶ μὲ πόθον τῆς ἐλευθερίας — ὅλως διόλου διαφορετικὸν ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν. Τότε ἔγραψε καὶ ἓν λυρικὸν διὰ τὸν Oehlenchloeger ποίημα, τὸ ὁποῖον, ὅπως πολλὰ ἄλλα ἔργα του ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, δεν ἐτυπώθη. Τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν ποιημάτων ἐκείνων — ἀπὸ τὰ ὁποῖα εὗρῆκεν εἴκοσι ἓξ ἀνέκδοτα καὶ ἐτύπωσεν ὁ κ. Jaeger — εἶναι ὅτι δὲν ἀκολουθοῦν τὸν μεσαιωνικὸν ρομαντισμόν, ποῦ ἐπικρατοῦσε τότε καὶ εἰς τὴν Νορβηγίαν, ἀλλὰ πραγματεύονται διὰ τὰ νέα γεγονότα καὶ τὰς νέας ἰδέας. Εἶναι δὲ ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ὑποκειμενικά, ἐλεγειακὰ μᾶλλον παρὰ σατυρικά, ἀπαισιόδοξα περισσότερον παρὰ φαιδρά. Ἡ βαθεῖα ἀντίληψις τοῦ Ἴψεν, ποῦ κυριαρχεῖ εἰς τὰ κατόπιν ἔργα του, πῶς ἡ εὐτυχία ἔγκειται εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ὄχι εἰς τὴν νίκην, εἰς τὴν ἐνέργειαν καὶ ὄχι τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἐπιδιωκομένου, εὑρίσκεται ἀόριστος ἀκόμη εἰς τὰ νεανικά του ἐκεῖνα ποιήματα. Εἰς τοὺς στίχους, ποῦ ἀπευθύνει πρὸς τὸ ἔθνος του, δὲν ὁμιλεῖ διὰ τὸ παρὸν παρὰ διὰ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὰς ἡρωϊκὰς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος, λέγοντας πῶς ἕνας λαὸς ὅταν χάσῃ τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὴν χαρὰν ἀπὸ τὴν ἐνθύμησιν ἐνδόξου παρελθόντος, εἶναι λαὸς ἀξιολύπητος! «Καὶ ὅταν ὅλα χαθοῦν — λέγει κάπου — ἡ ἐνθύμησις αὐτῶν εἶναι κτῆμα αἰώνιον, κάτι ἐξευγενισμένον καὶ ἀπαλλαγμένον ἀπὸ τὴν σύντομον διάρκειαν».

Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μεγάλου τραγικοῦ, ὁ σκοτεινὸς φόβος καὶ ἡ θλιβερὰ φρίκη — αἰσθηματικὴ φανέρωσις τῶν γενικωτέρων ἀντιλήψεων περὶ τοῦ συνόλου τῶν πραγμάτων — καὶ ἀκόμη κάποιος μύχιος σεβασμὸς τοῦ μοιραίου ἐπικρατοῦν καὶ εἰς τὰς πρώτας ἐκείνας ἐμπνεύσεις τοῦ ποιητοῦ. Ζωηρὰ μυθοπλαστία, χαρακτηριστικὴ τῆς σκέψεως τῶν λαῶν, ποῦ ζοῦν εἰς τὰ πολὺ θερμὰ καὶ τὰ πολὺ ψυχρὰ κλίματα — διότι τὴν ἁρμονίαν τῶν χρωμάτων καὶ τῶν σχημάτων καὶ τῶν μύθων μόνον οἱ προνομιοῦχοι τῆς Μεσογείου λαοὶ ἐπαρουσίασαν — μυθοπλαστία βγαλμένη ἀπὸ τὴν ἀοριστίαν καὶ τὴν σκληρότητα τοῦ περιβάλλοντος — ὑπάρχει εἰς τὰ ποιήματα καθὼς καὶ εἰς πολλὰ τῶν κατόπιν δραματικῶν ἔργων τοῦ Ἴψεν. Εἰς ἕνα τραγοῦδι του «τῆς νύχτας» λέγει:

«Μεσάνυχτα κτυπᾶν καὶ εἰς τὸ κοιμητῆρι
Βγαίνουν οἱ νεκροὶ κι' ἀρχίζουν νὰ χορεύουν.
Μίαν ὥρα ὁλάκερη τὰ κόκκαλα τους κινοῦνται
[ρυθμικὰ
Καὶ ἕνας κρότος σὰν τυμπάνων ἠχολογᾷ ἀπὸ τὰ
[καύκαλά των.

Εἰς ἄλλο του τραγοῦδι, ἀμφιβάλλοντας ἀκόμη διὰ τὴν ἀξίαν του, λέγει:

«Μοιάζει ἡ σκέψι μου τὸ ζωηρὸ κῦμα
Ποῦ σπάζει ἐπάνω στὸ βράχο τὸν ἀκίνητο
Καὶ κανένα ἀχνάρι δὲν ἀφήνει καὶ καμμιὰν ἐν-
[θύμησιν».

Μετὰ τὴν διαμονὴν πέντε χρόνων εἰς τὸ Grimstad ἐπῆγεν ὁ Ἴψεν εἰς τὴν Χριστιανίαν τὸ 1853 διὰ νὰ τελειώσῃ τὰς σπουδάς του. Θέλοντας νὰ προετοιμασθῇ γρήγορα δι' ἐξετάσεις, ἐπῆγεν οἰκότροφος εἰς ἓν φροντιστήριον. Ἐκεῖ ἐγνώρισε συμφοιτητὰς τὸν κατόπιν μεγάλον συγγραφέα Βγιόρνσον καὶ τὸν Ὀλαφσον Βίγνιε, μὲ τοὺς ὁποίους ἔγεινε φίλος. Καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε τὰ χρηματικὰ μέσα νὰ παρακολουθήσῃ διὰ πολὺν καιρὸν τὰς φροντιστηριακὰς ἀσκήσεις, ἔδωκεν ἔπειτα ἀπ' ὀλίγους μῆνας ἐξετάσεις, ὄχι μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε γράψει εἰς στίχους τὸν «Κατιλίναν», τὸ πρῶτον δρᾶμα του, καὶ κατόπιν τὸν «Τούμουλους», μονόπρακτον ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμιμήθη κάπως τὸν Δανὸν ποιητὴν Oelenshloeger, παρουσιάζων εἰς τὴν σκηνὴν τοὺς Βίκιγκς — τοὺς ἀρχαίους δηλαδὴ Νορμανδοὺς ἥρωας. Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ παλαιὰ θρησκεία τοῦ Ὀδέν, ἤτοι ὁ προμεσαιωνικὸς θρύλλος καὶ ἡ μεσαιωνικὴ παράδοσις εὑρίσκονται ἀντιμέτωποι εἰς τὸ δραμάτιον αὐτὸ τοῦ Ἴψεν, τὸ ὁποῖον ἐστάλη εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ μεγάλου θεάτρου τῆς Χριστιανίας καὶ ἔγινε δεκτόν, παρασταθὲν τὴν 26 Σεπτεμβρίου τοῦ 1850 διὰ πρώτην φοράν.

Μαζὶ μὲ τὸν στενὸν φίλον του καὶ θαυμαστὴν Schulernd, ποῦ τὸν εἶχε βοηθήσει χρηματικῶς διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Κατιλίνα, ἐκατοικοῦσε τότε ὁ Ἴψεν εἰς ἕνα δωμάτιον πτωχικῆς συνοικίας τῆς Χριστιανίας. Τὰ κέρδη ἀπὸ τὴν παράστασιν τοῦ Tumulus ἦσαν μετριώτατα καὶ τοῦ Schulerud τὰ χρήματα ἦσαν πολὺ ὀλίγα, ὥστε οἱ δύο φίλοι ἔζοῦσαν μὲ στερήσεις. Συχνά, ὅπως βεβαιόνει ὁ βιογράφος τοῦ Ἴψεν κ. Botten Hansen, ἐξηροδειπνοῦσαν.

Ἕνας ἄλλος ἀκόμη ἔκαμε παροδικὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Ἴψεν. Ὁ φοιτητὴς Θεόδωρος Alidgaard, σοσιαλιστὴς καὶ ὀπαδὸς τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος. Ἔλαβε μέρος τότε εἰς τὴν σύνταξιν τῆς σοσιλιαστικῆς ἐφημερίδος καὶ ἐπήγαινεν εἰς τὰς συνελεύσεις τοῦ σοσιαλιστικοῦ συλλόγου, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ δείξῃ ποτὲ σοσιαλιστικὰ φρονήματα. Ἡ ἀστυνομία ἐπὶ τέλους κατέσχε τὴν ἐφημερίδα, καὶ τὰ φιλολογικὰ χειρόγραφα τοῦ Ἴψεν, χωρὶς νὰ εἶναι ἐπιλήψιμα, ὀλίγον ἔλειψε νὰ χαθοῦν μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα τῆς ἐφημερίδος εἰς τὰ ἀστυνομικὰ ὑπόγεια.

Ὁ ποιητὴς εἶχε πρὸς τούτοις φίλους τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸν Botten Hansen καὶ τὸν συγγραφέα Olafson Vinje μὲ τοὺς ὁποίους συνεταιρικῶς ἐξέδωκε μικρὰν φιλολογικὴν ἐφημερίδα ὑπὸ τὸν τίτλον Manden. Οἱ δύο σύντροφοί του ἦσαν μεγαλείτεροι τὴν ἡλικίαν, καὶ μολονότι δὲν εἶχαν ὅπως ὁ Ἴψεν φιλολογικὴν ἐπιτυχίαν, ἦσαν πλέον μορφωμένοι καὶ συνετοί. Καὶ οἱ δύο ἐπέδρασαν πολὺ εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξίν του. Ὡς φιλολόγος κριτικὸς τότε ὁ Ἴψεν ἦτο ἐπιθετικὸς καὶ βίαιος ἐναντίον τῶν συντηρητικῶν καὶ ἀκόμη ἐναντίον τῶν ριζοσπαστῶν. Ὅπως εἰς τὴν πολιτικὴν εὕρισκε καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν ὅτι ἔλειπεν ἡ τόλμη, ἡ ἄκρα ἐλευθερία τῆς σκέψεως καὶ ἡ εἰλικρίνεια. Καὶ τότε, προκειμένου περὶ τῶν λεγομένων φιλελευθέρων, ἔγραψε εἰς στίχους διὰ μελόδραμα τὴν Νόρμαν ἢ «τοὺς ἔρωτας ἑνὸς πολιτικοῦ» κατὰ τὴν παρῳδίαν τῆς Νόρμας τοῦ Bellini.

Εἰς τὴν Manden ἐδημοσιεύθησαν καὶ τὰ πρῶτα τραγούδια τοῦ Ἴψεν, τὰ περισσότερα λυρικά. Εἰς τὰ παλαιότερα μιμεῖται τὸν δανὸν Oehlenschloeger καὶ εἰς τὰ μετέπειτα τὸν Paludan-Müller καὶ εἰς «τὸν Κύκνον» του τὸν Νορβηγὸν Munch.

Ὕστερ' ἀπ' ὀλίγους μῆνας ἡ Manden ἐβαπτίσθη μὲ ἄλλον τίτλον «Andhrimmer» καὶ ἔγεινεν ἐπιθεώρησις πολιτικοφιλολογική, χωρὶς νὰ ἔχῃ περισσοτέραν ἐπιτυχίαν, διότι ποτὲ δὲν ἀπέκτησε περισσοτέρους τῶν ἑκατὸν συνδρομητάς· ἕως οὗ μετὰ ἐννέα μῆνος ἔπαυσεν ἡ ἔκδοσίς της.

Ἦτο τότε ἐνάμισυ χρόνον εἰς τὴν Χριστιανίαν ὁ Ἴψεν καὶ διαδοχικῶς ἔκαμε τὸν δραματικὸν συγγραφέα, τὸν λυρικὸν ποιητήν, τὸν ἀρθρογράφον, τὸν χρονογράφον, τὸν σατυρικόν, τὸν κριτικόν, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ ἐξασφαλίσῃ τοιουτοτρόπως τὰ μέσα τῆς ζωῆς. Ὅλα αὐτὰ ὅμως ἐπροκάλεσαν κάποιον θόρυβον καὶ τὸν ἔκαμαν φιλολογικὴν προσωπικότητα μικρᾶς πόλεως, ὥστε ὅταν τὸ νέον θέατρον τῆς Βέργεν ἔλαβεν ἀνάγκην ἑνὸς διευθυντοῦ τῆς σκηνῆς, ἀπετάθησαν εἰς αὐτόν.

Ἀνέλαβε τὸ ἐπάγγελμα αὐτὸ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1851 καὶ τὸν ἑπόμενον χρόνον τοῦ ἐδόθη 1000 φράγκων ἀποζημίωσις διὰ νὰ ταξειδεύσῃ καὶ νὰ διδαχθῇ εἰς ξένα θέατρα τὴν σκηνοθεσίαν. Ἐπῆγε τρεῖς μῆνας εἰς Κοπεγχάγην, εἰς Δρέσδην καὶ εἰς Βερολῖνον καὶ ἐξαναγύρισεν εἰς Βέργεν μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μείνῃ πέντε χρόνους διευθυντὴς τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου μὲ τὸν πτωχὸν μισθὸν 1500 φρ. ἐτησίως. Ὠφελήθη ὅμως ἀλογάριαστα ὡς δραματικὸς συγγραφεὺς ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμά του ἐκεῖνο, ποῦ τὸ ἔκαμε δέκα χρόνια εἰς διάφορα θέατρα τῆς Νορβεγίας, διότι ἀπέκτησε τελείως τὴν γνῶσιν τῆς σκηνῆς, ὥστε ὅλα τὰ ἔργα του κατόπιν νὰ εἶναι σκηνικῶς τεχνικώτατα.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν Νορβεγίαν εἶχε γεννηθῇ ἰσχυρὰ ροπὴ διὰ κάθε τι ἐθνικὸν — τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις, τὰ ἐθνικὰ τραγούδια, τὴν ἐθνικὴν μουσικὴν — ποῦ ἐφανέρωνε κάποιον σωβινισμόν, σχεδὸν γελοῖον. Ὁ Ἴψεν θέλοντας νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὸν ἐνθουσιασμὸν αὐτὸν ἔγραψεν ἐπάνω εἰς ἐθνικὸν παραμύθι ἕνα ἔργον «Ἡ νύκτα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου» μίμησιν κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ «Ὀνείρου θερινῆς νυκτὸς» τοῦ Σαίξπηρ. Παρεστάθη εἰς τὸ θέατρον τῆς Βέργεν τὴν 2 Ἰανουαρίου 1853 καὶ οὔτε ἐπέτυχεν οὔτε κατόπιν ἐτυπώθη.

Ὕστερα ἀπὸ δύο χρόνια ἔδωκεν εἰς τὸ αὐτὸ θέατρον τὸ πρῶτον ἄρτιον δρᾶμα του «Madame Inger à Ostraat», εἰς τὸ ὁποῖον ζωγραφίζει συγκινητικὰ τὴν παρακμὴν τῆς Νορβεγίας εἰς τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ὁμιγεῖ μὲ ἐνθουσιασμὸν διὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Νορβεγῶν τοῦ 14ου αἰῶνος διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Τὸ 1856 ἔγραψε δύο ἄλλα δράματα «Ἡ ἑορτὴ εἰς Σολχὼγκ» ἢ «ἑορτὴ τοῦ ἡλιολούστου βουνοῦ» ποῦ βασίζεται εἰς ἀρχαῖα δημοτικὰ τραγούδια τῆς Νορβεγίας καὶ τὸν «Ὀλὰφ Λίλλη Κρὰνς» κωμῳδίαν ἐπὶ τῶν Νορβεγικῶν ἐπίσης παραδόσεων μὲ κάποιον ὅμως φιλοσοφικὸν πνεῦμα.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Ἴψεν ἀγάπησε ζωηρὰ τὴν θυγατέρα τοῦ πάστορος Thoresen, καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην αὐτὴν ἐμπνευσμένος ἔγραψε τὴν «Ἑορτὴν εἰς τὸ Σολχὼγκ» ποῦ φανερώνει ἐκεῖ τύπους κτηνωδίας συνάμα καὶ ἀγάπης, τελειόνοντας μὲ αἰσιοδοξίαν ἀσυνείθιστον εἰς

τὴν σκέψιν του. — Τὸ δρᾶμα εἶχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Τὸ θέατρον ἦτον γεμᾶτο καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν θεατῶν ἀκράτητος. Ὁ Ἴψεν εἰς τὸν πρόλογον τῆς δευτέρας ἐκδόσεως αὐτοῦ γράφει. «Σὰν ἐτελείωσεν ἡ παράστασις μ' ἐκάλεσαν πολλὰς φορὰς εἰς τὴν σκηνήν. Ἔπειτα ἡ ὀρχήστρα καὶ πολὺς κόσμος μοῦ ἔκαμαν διαδήλωσιν εἰς τὸ σπίτι μου. Πιστεύω μάλιστα πῶς ἡ εὐγνωμοσύνη μ' ἔκαμε νὰ βγῶ εἰς τὸ παράθυρον καὶ νὰ μιλήσω πρὸς τὸν λαόν».

Τὸ δρᾶμα αὐτὸ παρεστάθη ἐπανειλημμένως εἰς τὴν Βέργεν, ἔπειτα εἰς τὴν Χριστιανίαν καὶ εἰς τὴν Στοκχόλμην, ἔκαμε δὲ γενικὴν τὴν φήφην τοῦ Ἰψεν εἰς ὅλην τὴν Σκανδιναυίαν.

Ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν ἀφοσιώθη ὅλος εἰς τὸν ἔρωτά του καὶ μετὰ ἕνα χρόνον ἐνυμφεύθη τὴν ἀγαπημένην του, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἔψαλεν εἰς ὡραῖα λυρικὰ ποιήματα τὸν ἔρωτά του.

Μετὰ τὴν παράστασιν καὶ τοῦ «Ὀλὰφ Λίλλη Κρὰνς» ὁ Ἴψεν, ποῦ ἐτελείωνε τὸ συμβόλαιόν του μὲ τὸ θέατρον τῆς Βέργεν, ἔφυγε διὰ τὴν Χριστιανίαν, ἀφήνοντας τὴν θέσιν του εἰς τὸν φίλον του Bjoernson, τὸν δραματικὸν ἀντίπαλόν του.

Εἰς τὴν Χριστιανίαν ἔφερε μαζί του τελειωμένον ἓν νέον ἔργον, ἄρτιον καθ' ὅλα, ποῦ σημειώνει μάλιστα νέαν φάσιν τῆς φιλολογικῆς ζωῆς τοῦ Ἴψεν. «Οἱ πολεμισταὶ εἰς Ἑλγολὰνδ» μὲ μῦθον βγαλμένον ἀπὸ τὰ ἐπικὰ ποιήματα τῶν Σαγκὰς καὶ τῶν Ἐδδὰς — ποῦ τόσον πολὺ ἐνέπνευσαν τὴν φιλολογίαν τῶν βορεινῶν λαῶν τοὺς τελευταίους αὐτοὺς χρόνους — μὲ γλῶσσαν ἁπλῆν καὶ σύντομον, ὁμοίαν μὲ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐπικῶν τούτων ποιημάτων (γλῶσσαν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ὡς θὰ ἐλέγαμεν ἡμεῖς) εἶναι θαῦμα τέχνης, διότι ἀποδίδουν πιστὰ καὶ ζωντανὰ καὶ μὲ τὴν περασμένην ἐκείνην γλῶσσαν καὶ μὲ τρόπον σκέψεως ἀνάλογον τῆς παλαιᾶς ἐκείνης ἐποχῆς, τοὺς ἡρωϊκοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους. — Ὁ ρομαντισμὸς ὅμως, ποῦ ἐπικρατοῦσε τότε, ἔκρινεν ὡς πτωχὸν καὶ χυδαῖον τὸ ἔργον, καὶ τοιουτοτρόπως δὲν τὸ ἐδέχθησαν πρὸς παράστασιν οἱ διευθυνταὶ τῶν θεάτρων τῆς Κοπεγχάγης καὶ τῆς Χριστιανίας.

Δυνατὸς ἀγὼν ἐγίνετο τότε διὰ νὰ γίνῃ τὸ θέατρον τῆς Χριστιανίας ἐθνικόν. Διότι τὸ διεύθυνεν ἀκόμη Δανὸς καὶ ἠθοποιοὶ ἦσαν Δανοὶ καὶ ἔπαιζαν εἰς Δανικὴν γλῶσσαν — δηλαδὴ γλῶσσαν καταληπτὴν ἀλλὰ ὄχι καὶ καθ' αὐτὸ ἐθνικὴν καὶ τοῦ λαοῦ. Ὁ Ἴψεν, χολωμένος ἀπὸ τὴν ἀπόρριψιν τοῦ ἔργου του, ἐπετέθη κατὰ τῆς Δανικῆς ἐπικρατήσεως μὲ βιαιότητα, καὶ ἀφοῦ ἐτύπωσε τὸ ἔργον του, τὸ παρέστησε εἰς τὸ δευτερεῦον Νορβεγικὸν θέατρον. Ἵδρυσε δὲ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1859 καὶ τὴν Νορβεγικὴν Ἕνωσιν μὲ σκοπὸν ἀποδιώξεως τῆς Δανικῆς θεατρικῆς τέχνης.

Μετ' ὀλίγους δὲ χρόνους ὑπῆρξε νικητής. Οἱ Δανοὶ ἔφυγαν, καὶ ἠθοποιοὶ Νορβεγοὶ ἐμβῆκαν εἰς τὸ θέατρον τῆς Χριστιανίας.

Τὸ 1860 ἔγραψεν ὁ Ἴψεν δύο ποιήματά του, τὸ λυρικὸν ἀριστούργημά του «Terje Vigen» καὶ «Εἰς τὸ ἄπειρον».

Τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ἔγραψε καὶ «Τὴν Κωμῳδίαν τοῦ ἔρωτος» ὅπου, ὡς ὀρθὰ κρίνει ὁ κ. Leneveu [1], ξεσπᾷ ὁ πόλεμος ἐναντίον τοῦ ψεύδους... Ἡ ἀγάπη, κατὰ συνθήκην ὅπως γίνεται, εἶναι ἀράχνη ὑφασμένη ἀπὸ μικροατιμίας καὶ μικροϋποκρισίας. Καὶ ὁ γάμος εἶναι ἁπλούστατα πρᾶξις κακῆς πίστεως καὶ συμφεροντολογικοῦ ὑπολογισμοῦ.

Περιττὸν νὰ σημειωθῇ πῶς ἡ κωμῳδία αὐτὴ ἔλαβε πολὺ κακὴν ὑποδοχήν.

Ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς τὸν ἑπόμενον χρόνον ἐδημοσίευσε «Τοὺς μνηστῆρας τοῦ στέμματος» ἔργον μὲ βάσιν ἱστορικήν, ἀλλὰ μὲ τάσιν ἠθικολογικὴν καὶ φιλοσοφικήν. Ἡ θέλησις καὶ ἡ δρᾶσις ἐξυμνοῦνται ὡς αἱ κατ' ἐξοχὴν ἀρεταί. Καὶ αὐτὸ ὅμως — ἓν ἀπὸ τὰ καλλίτερα τοῦ ποιητοῦ δράματα — ἐπροκάλεσεν ἐπικρίσεις καὶ φιλολογικοὺς διωγμούς. Ἡ δημοσιογραφία τοῦ ἐπετέθη φοβερά, τὸν παρέστησεν ὡς ἄθλιον, εὐήθη, ἐπιδιώκοντα παραδοξολογήματα ἀπὸ κακοπιστίαν, καὶ κανεὶς οὔτε εἰς τὴν Χριστιανίαν, οὔτε εἰς τὴν Στοκχόλμην, οὔτε εἰς τὴν Κοπεγχάγην δὲν εὑρέθη νὰ τὸν ὑπερασπίσῃ. Τότε πρὸς στιγμὴν ὁ Ἴψεν ἀπεθαρρύνθη καὶ ἀπεγοητεύθη. Τὰ ποιήματα ποῦ ἔγραψε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην φανερώνουν ἀμφιβολίαν εἰς τὸ τάλαντόν του καὶ μελαγχολίαν.

Καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ καλητέραν τύχην ὁ ὑπέροχος ποιητὴς εἰς τὴν Χριστιανίαν, ὅπου, καθὼς εἰς ὅλας τὰς νεοσυστάτους κοινωνίας καὶ εἰς ὅλας τὰς μικρὰς πρωτευούσας, ἐπικρατοῦσε ὁ πιθηκισμός, ἡ στενοκεφαλιὰ καὶ ἡ ψευδοκαλαισθησία, ἐθριάμβευε δὲ ἡ κοινοτοπία, ἡ ἀγυρτεία καὶ ἡ μετριότης.

Ἐδῶ μάλιστα δὲν εἶναι ἴσως ἄσκοπον νὰ παραθέσω τὴν περιγραφὴν τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς Χριστιανίας, ποῦ ἔκαμαν οἱ βιογράφοι τοῦ Ἴψεν κ. κ. Colleville καὶ Zepelin, διότι ἐκτὸς ποῦ παρέχεται ἰδέα τῶν προσκομμάτων ποῦ ἀπήντησεν ὁ ποιητής, παρουσιάζονται καὶ κά-

[1] Ibsen et Maeterlinck.

ποιαι ζωηραὶ ἀναλογίαι μὲ τὰ ἰδικά μας ἐδῶ καὶ παρέχεται κάποια παρηγορία εἰς τοὺς εἰλικρινεῖς Ἕλληνας ἐργάτας τῆς σκέψεως καὶ τῆς τέχνης

«Πρὸ ὀγδοήντα-ἐννενήντα χρόνων ἡ Χριστιανία εἶχε μόλις ἓξ χιλιάδας κατοίκους. Μὲ ἀμερικανικὴν ταχύτητα ἔφθασε νὰ ἔχῃ τώρα 160 χιλ. ἀλλὰ δὲν ἔλειψαν ἀπ' αὐτὴν αἱ μικρότητες, αἱ ἀκαταστασίαι, αἱ χυδαιότητες, αἱ ραδιουργίαι, αἱ ψευτοεπιδείξεις καὶ ἡ ἀγυρτικὴ ματαιοδοξία συντροφιασμένη μὲ ἐσωτερικὴν ἀμάθειαν. Λιβανίζουν καὶ ἐκεῖ τὰς μετριότητας καὶ ἀρνοῦνται κάθε σεβασμὸν εἰς τὴν πραγματικὴν ὑπεροχήν».

Ὁ Βεργκελὰνδ ἀκόμη, ὁ πατριωτικώτερος τῶν Νορβεγῶν συγγραφέων, παραπονεῖται διότι ἐγεννήθη εἰς τὴν Χριστιανίαν. Ὁ Βγιόρνσον ἐπίσης. Ὁ Ἰωνᾶς Λὶ καὶ ἡ κυρια Κόλλε ὑβρίζουν σχεδὸν τὸ κοινὸν τῆς Χριστιανίας, τὴν πνευματικὴν νωθρότητα, τὴν ἀκαλαισθησίαν του καὶ τὴν ἔλλειψιν φιλολογικῆς κρίσεως. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς πραγματικοὺς ποιητὰς καὶ τεχνίτας δὲν ἠμπόρεσε νὰ μείνῃ ἐκεῖ. Ὁ Kielland εἶναι πάρεδρος κάποιου χωριοῦ, ὁ Gunnar Heiberg, ὁ Krogh καὶ ὁ Lie ζοῦν εἰς τὸ Παρίσι, καὶ ἄλλοι καλλιτέχναι Νορβεγοὶ μένουν εἰς τὸ Μόναχον καὶ εἰς τὴν Ρώμην.

Ὁ Ἴψεν ἀκολούθησε τὸν γενικὸν κανόνα. Ἡ παραγνώρισις τὸν ἔκαμε νὰ φύγῃ. Ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ Björnson καὶ τοῦ Lie ὁ Ἴψεν, πάμπτωχος τότε, ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν Νορβεγικὴν Βουλὴν τὸ Digter-Gage, ὑποτροφίαν διδομένην εἰς τοὺς καλλιτέχνας διὰ τὴν σπουδήν των εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Μὲ πολλὴν δυσκολίαν τοῦ ἐψηφίσθη ἕνα πολὺ μικρὸν ποσὸν διὰ νὰ ταξειδεύσῃ ἀνὰ τὴν Νορβεγίαν. Δὲν τοῦ ἔμενε παρὰ νὰ ζήσῃ ἀπὸ τὰ ἔργα του. Καὶ διὰ «Τὴν Κωμῳδίαν τοῦ Ἔρωτος» ἐπῆρε 500 φράγκα, διὰ τὴν «Κυρίαν Inger» 250 καὶ ἄλλα τόσα διὰ «τοὺς πολεμιστὰς εἰς τὸ Ἐλγολάνδ». Ἐπεινοῦσε τότε κυριολεκτικῶς. Οἱ φίλοι του ἐζητοῦσαν νὰ τὸν διορίσουν ὑποεισπράκτορα τελωνειακόν.

Τὸ 1864 ἔγινεν ὁ Δανο-Πρωσσικὸς πόλεμος, καὶ ὁ Ἴψεν ἔγραψεν ἐνθουσιασμένην ἔκκλησιν πρὸς τοὺς Σουηδο-Νορβεγοὺς νὰ βοηθήσουν τοὺς ἀδελφούς των Δανούς. Ἡ ἀποτυχία τῆς ἐκκλήσεως τὸν ἀπεγοήτευσε περισσότερον καὶ τὸν ἐδυνάμωσεν εἰς τὴν ἀπόφασίν του νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας ἐπέτυχε νὰ τοῦ δοθῇ μισὴ ὑποτροφία καὶ ἄλλην μισὴ κατώρθωσε νὰ λάβῃ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Διοίκησιν. Πρὶν φύγῃ ἐδημοσίευσε μερικὰ λυρικὰ ποιήματα, τολμηρὰ εἰς τὴν ἔμπνευσιν καὶ θαυμαστὰ εἰς τὴν τέχνην, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ὁ Eider.

Πηγαίνοντας εἰς τὴν Ρώμην ἐσταμάτησεν εἰς τὴν Βενετίαν διὰ μερικὰς ἡμέρας, ἡ ἐντύπωσίς του δὲ ἀπὸ τὴν θαλασσοχαρῆ πόλιν καὶ ἀπὸ τὰ μνημεῖα της φαίνεται ζωηρὰ εἰς ὅσα ἔγραψε μετέπειτα. Ἐκεῖθεν διέβη εἰς τὴν Φλωρεντίαν, καὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1864 ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ρώμην. Τότε ἡ Αἰωνία πόλις ἦταν ἀκόμη ἡ Παπικὴ Ρώμη, γεμάτη καλλιτεχνικὴν ζωὴν καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴν συνταγματικὴν πολιτικομανίαν, ἐθεωρεῖτο δὲ ὡς ἡ Γῆ τῆς Ἐπαγγελίας τῶν Σκανδιναυῶν καλλιτεχνῶν, ποῦ τόσον πολλοὶ ἦσαν, ὥστε εἶχαν καὶ λέσχην. Ἐσύχναζαν δὲ μαζὶ μὲ τοὺς Γερμανοὺς εἰς τὸ «*Ἑλληνικὸν καφενεῖον*» [1]. Ἐκεῖ ἐπήγαινε τακτικὰ καὶ ὁ Ἴψεν καθὼς καὶ εἰς τὴν λέσχην τῶν Νορβεγῶν, ὅπου διεκρίθη διὰ τὸ ἀτίθασσον τῶν ἰδεῶν του. Ὁ νέος κόσμος μέσα εἰς τὸν ὁποῖον εὑρέθη, τὸ γλυκὺ κλῖμα, ἡ πλουσία εἰς βλάστησιν φύσις, τὰ ἐρείπια καὶ τὰ μνημεῖα, ποῦ εἰς κάθε βῆμα συναντᾷ κανεὶς εἰς τὴν παλαιὰν καὶ τὴν μεσαιωνικὴν κοσμοκράτειραν, ἔδωκαν εἰς τὸν ποιητὴν πλοῦτον νέων ἐντυπώσεων καὶ σφρῖγος ἐμπνεύσεως. Τὸ 1865 ἔγραψε τὸν «Μπράντ» καὶ τὸν ἔστειλε εἰς τὸν ταχτικὸν ἀπὸ τότε ἐκδότην του Hegel εἰς τὴν Κοπεγχάγην. Τὸ ἔργον ἔγινε δεκτόν, ἐτυπώθη καὶ εἰς τρεῖς μῆνας εἶχε τέσσαρας ἐκδόσεις. Ὁ Ἴψεν ἐπὶ τέλους ἔγινεν ἔνδοξος.

Μετὰ δύο ἔτη εὑρισκόμενος εἰς τὴν Ἴσκιαν καὶ ἔπειτα εἰς τὸ Σορρέντον ἔγραψε τὸν «Peer Gynt», ὁ ὁποῖος ἔλαβεν ἐπίσης μεγάλην ἐπιτυχίαν.

Ἡ οἰκονομικὴ ἀνεξαρτησία ἐβοήθησε τότε τὸν ποιητὴν εἰς τὸ ν' ἀρχίσῃ τὸ κύριον ἔργον του, τὰ κοινωνικὰ καὶ ψυχολογικὰ δράματα, ποῦ τὸν ἀνέδειξαν ἀδιαφιλονείκητα τὸν μεγαλείτερον δραματουργὸν τῶν νεωτέρων χρόνων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σαίξπηρ.

Τὸ 1869 ἔγραψεν εἰς Δρέσδην «Τὴν Ἕνωσιν τῶν Νέων» τὸ πρῶτον τῆς νέας σειρᾶς ἔργον του. Ἐξετάζει εἰς αὐτὸ τὰς κοινωνικὰς ροπὰς καὶ τὰ λαϊκὰ ἰδανικὰ καὶ ἀμειλίκτως ἐπιτίθεται κατὰ τῶν συντηρητικῶν συνάμα καὶ κατὰ τῶν φιλελευθέρων. Ὁ Δανιὴλ Χαίρ, ἥρως τοῦ δράματος, ἐκδηλῶν τὴν ἀηδίαν τοῦ ποιητοῦ δι' ὅλην τὴν ἀτελεσφόρητον αὐτὴν κοινωνικὴν πάλην, λέγει: «Εἴτε ὁ χοῖρος φάγῃ τὸν σκύλλον εἴτε ὁ σκύλλος φάγῃ τὸν σκύλλον λίγο μὲ μέλει». Τὸ ἔργον παρεστάθη εἰς τὴν

[1] Τὸ καφενεῖον αὐτὸ ὑπάρχει ἀκόμη Via Condotti.

Χριστιανίαν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1869, καὶ ὁ Ἴψεν εἰς τὴν Αἴγυπτον εὑρισκόμενος τότε, ἔμαθεν ὅτι ἐσφυρίχθη.

Ἀγανακτημένος ἔπαυσεν ἀπὸ τότε ἑπτὰ χρόνια νὰ δίδῃ ἔργα εἰς τὸ θέατρον. Κατέγινεν ἐν τούτοις εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ μεγάλου φιλοσοφικοῦ δράματός του «Αὐτοκράτωρ καὶ Γαλιλαῖος». Δὲν εἶχε δὲ πλέον ἀνάγκην καὶ νὰ γράφῃ διὰ νὰ ζῇ διότι τὰ ἐκδοθέντα ἔργα του τοῦ ἀπέφεραν κέρδη, καὶ ἡ Νορβεγικὴ Βουλὴ ἐπὶ τέλους ἐψήφισε δι' αὐτὸν ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν. Συγχρόνως εἰς τὸ θέατρον τῆς Χριστιανίας τοῦ ἐπροσφέρθη θέσις θεατρικοῦ συμβούλου, ἀλλ' ἠρνήθη ἀποφασισμένος νὰ ζήσῃ μακράν. Τὸ 1869 μόνον ἐπῆγεν εἰς τὴν Στοκχόλμην, καὶ τὸ 1874 εἰς τὴν Χριστιανίαν, ὅπου τοῦ ἔγινε πανηγυρικὴ ὑποδοχή. Τὸ 1873 εἶχεν ἐκδοθῇ καὶ τὸ μέγα δρᾶμα του «Αὐτοκράτωρ καὶ Γαλιλαῖος» τὸ ὁποῖον μόλις τὸ 1869 παρεστάθη εἰς τὴν Λειψίαν διασκευασμένον. διότι εἶναι δυσκολωτάτη ἡ σκηνοθεσία του, καὶ οἱ διάλογοί του ἀπρόσιτοι εἰς τὸ πολὺ κοινόν.

Νέον κοινωνικόν του δρᾶμα «τὰ στηρίγματα τῆς κοινωνίας» ἐγράφη τὸ 1877 εἰς τὸ Μόναχον καὶ ὡσὰν συνέχεια κοινωνικῆς ἀναλύσεως «τὸ σπίτι τῆς Κούκλας» εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ 1879, καὶ «οἱ Βρυκόλακες» τὸ 1881 εἰς τὸ Σορρέντον. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀπέρριψαν ὡς ἀνήθικον καὶ τὰ τρία Σκανδυναυϊκὰ θέατρα. Τότε ἀγανακτημένος ὁ Ἴψεν καὶ συνδέων μαζὶ μὲ τὴν κοινωνικὴν παρατήρησιν καὶ τὴν φιλοσοφικὴν ἰδέαν καὶ ἓν εἶδος προσωπικῆς ἀπολογίας του καὶ σατύρας, ἔγραψε τὸν «ἐχθρὸν τοῦ λαοῦ» μετὰ τεσσάρων ἐτῶν ἀνάπαυλαν. Ἄλλο του ἔργον ἀκόμη πλέον ἀπαισιόδοξον φανερόνει τὴν πικρίαν τοῦ ποιητοῦ διὰ τὴν ἐξακολουθοῦσαν παραγνώρισιν αὐτοῦ — παραγνώρισιν κακῆς πίστεως πλέον ἀπὸ μέρος τῶν σεμνοτύφων—καὶ ἀποτελεῖ συνέχειαν οὕτως εἰπεῖν «τοῦ ἐχθροῦ τοῦ λαοῦ». Τὸ νέον αὐτὸ ἔργον «Ἡ ἀγριόπαπια» ἔλαβε θριαμβευτικὴν ἀναγνώρισιν, καὶ ὁ ποιητὴς ἀνακτήσας ὅλον τὸ θάρρος του καὶ ὅλην του τὴν δύναμιν, ἔγραψε τὸν «Ροσμερχόλμ» τὸ ἀριστούργημά του, κατὰ τὴν κριτικήν.— Ἠκολούθησαν τὰ ἄλλα του δράματα, ποῦ ἀποφεύγω νὰ δώσω νύξιν κἂν τοῦ περιεχομένου των, μὲ τὴν ἐλπίδα γρήγορα νὰ φανῇ εἰς τὰ «Παναθήναια» κριτικὴ ἀνάλυσις ὅλου τοῦ ἔργου τοῦ Ἴψεν.

Ἰδοὺ ἓν τούτοις σημείωσις τῶν τίτλων μὲ τὰς χρονολογίας τῆς παραστάσεως ἢ τῆς ἐκδόσεως τῶν δραμάτων τοῦ Ἴψεν.

Πρῶτα δράματα (ρομαντικὰ) Κατιλίνας, 1850. Ὁ Τούμουλους, 1850. Ὀλὰφ Λίλλη Κρὰνς 1856. Ἡ ἑορτὴ εἰς Σολχὼγκ 1856. Κυρία Ἴνγζερ εἰς Ὀστραάτ, 1857. Οἱ πολεμισταὶ εἰς Ἑλγολάνδ, 1858. Οἱ μνηστῆρες τοῦ στέμματος, 1864. Αὐτοκράτωρ καὶ Γαλλιλαῖος 1873.

Δεύτερα (τριλογία λυρικο—φιλοσοφικὴ) Ἡ κωμωδία τοῦ ἔρωτος, 1862. Μπρὰντ, 1866· Πέερ Γύντ, 1868.

Τρίτα (νεώτερον δρᾶμα) Ἡ ἕνωσις τῶν νέων, 1869. Τὰ στηρίγματα τῆς κοινωνίας 1877. Σπίτι τῆς Κούκλας, 1879. Οἱ Βρυκόλακες 1881. Ὁ ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ, 1882. Ἡ ἀγριόπαπια, 1884. Ροσμερχόλμ, 1886. Ἡ γυναῖκα τῆς θάλασσας, 1888. Ἕδδα Γκάμπλερ, 1890. Σόλνερς ὁ οἰκοδόμος, 1892. Ὁ μικρὸς Ἐϋόλφ, 1894. Σὰν ξυπνήσωμε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς 1899.

Ὅλη ἡ κολοσσιαία αὐτὴ ἐργασία—ποῦ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἔκτασίν της θὰ χρειασθῇ καιρὸς νὰ τὴν ἐννοήσῃ καλὰ ὁ κόσμος—ἔγεινεν ἀπὸ τὸν ποιητὴν τακτικῶς, ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῇ μεθοδικῶς. Τὰς κινήσεις, τὰ πρόσωπα, τὰ συμβάντα καὶ τὸ περιβάλλον ἀκόμη ἔπαιρνε ἀπὸ τὸν κόσμον γύρω του μὲ θαυμαστὴν ἀκρίβειαν. Διότι ἡ παρατηρητικότης του ἦτο ἐκπληκτική. Τὰς ἰδέας του, ποῦ ἔχουν μεγάλην φιλοσοφικὴν βαθύτητα καὶ συνάμα ζωντανὴν ἀοριστίαν—συναίσθησιν δυνατὸν εἰπεῖν τῆς σχετικότητος τῆς ἀληθείας—ἐβασάνιζεν ἐπίμονα, πρὶν ἀποφασίσῃ νὰ τὰς διατυπώσῃ. Καὶ εἰς τὴν σκηνικὴν σύνθεσιν ἐπροχωροῦσε μὲ προσοχὴν καὶ μὲ πεῖραν, ὥστε πολλάκις νὰ ἐπεξεργάζεται πολλοὺς μῆνας ἓν ἔργον του τελειωμένον.

Τοιουτοτρόπως ἐπέρασεν ὅλην τὴν ζωήν του ἐργαζόμενος — ζωὴν οἰκογενειακῶς εὐτυχῆ καὶ κοινωνικῶς ἄνευ σημαντικῶν περιπετειῶν. Φύσει δὲν ἦτο διαχυτικὸς καὶ δὲν ἀγαποῦσε τὰς συναναστροφάς, ἐπροσπάθει δὲ νὰ ζῇ μέσα εἰς τὸν κόσμον ἀπαρατήρητος ἢ καλλίτερα ἀνενόχλητος. Ἡ φήμη καὶ ἡ ἀναγνώρισις καὶ ἡ δόξα, μολονότι ἄργησαν νὰ τοῦ ἔλθουν, ἐλάμπρυναν τὸ μέγα ἔργον του, καὶ εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου γέρων ἐπέστρεψε, τοῦ ἔγιναν τιμαὶ ἐξαιρετικαί, ὅλος δὲ ὁ φιλολογικὸς κόσμος ἔδειξε σέβας καὶ θαυμασμὸν εἰς τὸν ὑπέροχον ποιητὴν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ζωῆς του.

Ι. ΖΕΡΒΟΣ

ΤΟ ΖΕΥΓΑΡΙ ΤΑ ΡΟΔΑ

Ἀπὸ τὴν συλλογὴν τῶν Δημοτικῶν Τραγουδιῶν τῆς Ρόδου τοῦ κ. Παύλου Γνευτοῦ.

Μιὰ κόρη ἀθθοὺς ἐμάδευγε καὶ ρόδα ἐκαρπολόα
Καὶ τῆς καρδιᾶς της τὰ κρυφὰ στὸν κόρφο της τὰ λέει.
Καὶ στὰ καρπολοήματα ὁ βασιληᾶς ἐπέρνα,
Ζευγάρι ρόδα τῆς ζητᾷ καὶ τέσσερα τοῦ δίνει.
Ἡ μάνα της ἐβίγλιζε ἀπὸ τὸ παναθύρι.
—Κόρη σκύλλα, κόρη ἄνομη, κόρη γεβεντισμένη.
«Κόρη ποῦ δὲν ἐντράπηκες νὰ πιάσῃς δαχτυλίδι
«Ὁπούχεις δώδεκ' ἀδερφοὺς καὶ δεκαφτὰ ξαδέρφια
«Κ' ἔχεις κι' ἀρραβωνιστικὸ ποῦ λείπει στὸ ταξεῖδι.
«Ἔννοια σου νἄρτουν νὰ τὰ πῶ νὰ δῇς τί ἀ σὲ κάμου».
Ἔρχονται δώδεκ' ἀδερφοὶ καὶ δεκαφτὰ ξαδέρφια.
Ποῖτι κ' ἐμισοφάασι κινᾷ καὶ τοὺς τὸ λέει.
Δέρνουν τὴν δώδεκ' ἀδερφοὶ καὶ δεκαφτὰ ξαδέρφια
Κ' ἡ μάνα της κι' ἀφέντης της μὲ τὰ σιδεροσταύρια.
Κατὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα ἡ κόρη ἐψυχομάχειε.
Ὁ κύρης της τὴν ἀρωτᾷ κ' ἡ μάνα της τῆς λέει.
—«Ἐσὺ κόρη ψυχομαχᾶς, τί ροῦχα νὰ σὲ βάλω;
«Θέλεις τ' ἀμπὰ [1] θέλεις τ' ἀθθὰ θέλεις τὰ βελουδένια;
«Θέλεις τὰ χρουσοπράσινα ποῦ σοῦφερεν ὁ Γιάννης;
—«Μήτε τ' ἀμπὰ μήτε τ' ἀθθὰ μήιε τὰ βελουδένια.
«Μήτε τὰ χρουσοπράσινα ποῦ μοῦφερεν ὁ Γιάννης.
«Μό' θέλω νὰ μὲ θάψετε μ' αὐτὰ τὰ ματωμένα.
«Γιὰ νὰ τὸ μάθῃ ὁ Βασιληᾶς νὰ τὸ γροικήσῃ ἡ χώρα
«Πῶς μ' ἀδικοσκοτώσετε γιά 'να ζευγάρι ρόδα».

[1] *Εἶδος ὑφασμάτων τῆς Πόλης γνωστὰ μὲ τὸ ὄνομα ἀμπαδίτικα.*

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΧΩΡΙΣΜΕΝΟΙ ΕΡΑΣΤΑΙ

Δύο σιωπαὶς ἔρημαις καὶ χώριαις, ποῦ ἑνωμέναις θὰ εἶναι μία λαλιὰ γεμάτη ἀγάπη. Δύο ματιαίς, ποῦ ἑνωμέναις θὰ εὐφραίνονταν ἀπὸ ἀγάπη, χαμέναις τόρα ὡσὰν ἄστρα ὀπίσω ἀπὸ σκοταδερὰ κλαριά.

Δύο χέρια χωρισμένα, ποῦ καὶ μόνο μὲ τὸ ἄγγιγμα θὰ ἔτρεμαν ἀπὸ εὐτυχία. Δύο καρδιαίς, ποῦ ἡ ἴδια λαύρα θὰ τὴς ἔνονε σ' ἕνα ἀγκάλιασμα. Δύο ψυχαίς, —περιγιάλια ποῦ τὰ δέρνουν τὰ κύματα ἀπὸ πέλαγα ποῦ ἀντιπαλέβουν.

Νά, τί εἴμαστε τόρα. Ἄχ, καὶ νὰ μᾶς ἐπρομηνοῦσε ἡ ἐλπίδα μας στὰ βέβαια μία ὥρα ἀκόμα ποῦ εἰς τὸ σκοτεινιασμένο αὐτὸ ρέμα θὰ λάμψῃ καὶ πάλι τῆς Ἀγάπης τὸ φῶς!

Μία ὥρα ποῦ ἀργεῖ τόσο νὰ ῥθῇ καὶ ποῦ περνάει τόσο γρήγορα, —ποῦ ἀνθίζει καὶ μαραίνεται, —καὶ δὲν ἀφίνει παρὰ μία ἐνθύμησι ξεθωριασμένη, διαπεραστικὴ ὡσὰν τὸ ἄρωμα ἀνθῶν ποῦ ἐμαράθηκαν.

ΕΛΠΙΔΑ ΞΑΝΑΖΩΝΤΑΝΕΜΕΝΗ

Ἐπίστεψα πῶς τὰ ἐνδύματά σου, ὦ Ἐλπίδα μου, ἦσαν σταχτερά, τόσῳ σ' ἔβλεπα μακρυὰ ἀπὸ ἐμένα. Τόρα σιμόνεις, καὶ στὰ ὁλόχλωρα ἐνδυμένη, μοῦ προβάλλεις σήμερα ὅπως καὶ πρῶτα.

Ἄχ, Θεέ μου! ἂν δὲν ἦταν αὐτὴ ἡ μαύρη βαρυεστησιὰ ποῦ σέρνεται, σ' ὅλο τὸν δρόμο, μὰ σὲ ὅλο τὸν δρόμο, τὰ βήματά μας πάντα θὰ ἐταίριαζαν, καὶ ὁ κόσμος θὰ ἔβλεπε τὴς δύο σκιαίς μας νὰ γίνωνται ἕνα ἐπάνω στοὺς φράχτες καὶ στὰ τρεχούμενα νερά.

Ὦ Ἐλπίδα μου, ποῦ τὰ μάτια σου εἶνε ὁλοζώντανη ἡ ἀγάπη, —δὲν εἶνε τάχα τὰ μάτια τῆς πολυαγαπημένης μου; —Ὦ *Ἀγάπη* καὶ *Ἐλπίδα* ποῦ εἶσθε ἕνα καὶ τὸ αὐτό!

Γύρε ὅσο μπορεῖς πειὸ ἀπάνω μου, γιατὶ ὁ ἥλιος ποῦ ξεψυχᾷ, ἐκεῖ ποῦ μᾶς ἐξέσταινε τὰ πόδια, μόλις τόρα μᾶς χρυσώνει τὰ μαλλιά.

Ἡ φωνή σου εἶνε ἡ φωνή της, καὶ ἀληθινὰ τ' ὄνομά σου εἶνε τ' ὄνομά της! Ἀλλοίμονο, ἀγκάλιασέ με, γιατὶ πάει πειὰ τῆς ἡμέρας τὸ φῶς.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΕΝ ΤΩι ΕΡΩΤΙ

Στὴ μεγαλόπρεπη πομπὴ τῆς ζωῆς ἐπέρασε ἕνα πλάσμα ποῦ εἶχε τὴς φτερούγαις τοῦ Ἔρωτος καὶ κρατοῦσε μία Σημαία. Λαμπρότατο ἦταν τὸ ὕφασμα τῆς Σημαίας, καὶ ἐπάνω σ' αὐτὸ εὐγενικὰ ὑφασμένη ἦταν ἡ ὄψι σου καὶ τὰ χρώματά σου, ὦ πρόσωπο χωρὶς ψυχή.

Ἠχοὶ μυστηριώδεις, ὅμοιοι μ' ἐκείνους ποῦ συνοδεύουν τὸν ἐρχομὸ τοῦ Ἔαρος, ἀνέμιζαν τὴς πτυχαὶς τῆς Σημαίας σου, καὶ μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά μου περνοῦσε ἡ δύναμί της βιαστικὰ καὶ χωρὶς ν' ἀφίνῃ κανένα ἴχνος ὡσὰν τὴν ὥρα τὴ λημονημένη ποῦ ἔτριξε ἡ σκοτεινὴ πύλη τῆς γεννήσεως καὶ ποῦ ὅλα ἔξαφνα γύρω ἔγιναν καινούργια.

Μὰ ἕνας ἄνδρας κουκουλωμένος ἐρχότανε τὸ κατόπι, ἐτύλιξε αὐτὸς τὴν Σημαία τριγύρω στὸ κοντάρι γιὰ νὰ τὴν μαζέψῃ καὶ νὰ τὴν δέσῃ, καὶ ἐτράβηξε ἕνα φτερὸ ἀπὸ τὴν φτερούγα τοῦ Σημαιοφόρου καὶ τὸ κράτησε ἐμπρὸς σ' αὐτουνοῦ τὰ χείλη. Τὰ χείλη δὲν τὸ ἐκούνησαν κἄν.

Καὶ μοῦ εἶπε: «Κύτταξε, δὲν ὑπάρχει πνοή. Ἐγὼ καὶ ὁ Ἔρως αὐτὸς εἴμαστε ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ καὶ εἶμαι ὁ Θάνατος.»

Μετάφρ. Χ. Θ. Δ. ΔΑΝΤΕ ΓΑΒΡΙΗΛ ΡΟΣΣΕΤΙ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΡΙΣΤΑΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΖΟΛΔΗΣ*

ΤΟ ΠΗΔΗΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΗΜΟΚΛΗΣΙ

Ἡ εἴδησις, μέσα εἰς τὴν μαύρην νύκτα διατρέχει τὴν πόλιν: ὁ Τριστάνος καὶ ἡ βασίλισσα ἔχουν δεθῆ, καὶ ὁ βασιλεὺς θέλει νὰ τοὺς σκοτώσῃ. Πλούσιοι καὶ πτωχοὶ ὅλοι μαζὶ κλαῖνε.

«Ἀλλοίμονο! Πρέπει νὰ κλάψωμε πολύ. Τριστάνε, ἀνδρεῖε βαρῶνε, θ' ἀποθάνῃς προδομένος; Καὶ σὺ βασίλισσα εἰλικρινής, τιμημένη, σὲ ποιὸν τόπον θὰ γεννηθῇ μία βασιλοπούλα ἔμορφη σὰν ἐσένα, καὶ σὰν ἐσένα λατρευτή; Εἶνε λοιπόν, βρωμοκαμπούρη, ἔργον τῆς μαγείας σου! Ἂς μὴν ἰδῇ ποτὲ Θεοῦ πρόσωπον ἐκεῖνος ποῦ δὲν θὰ σὲ τρυπήσῃ πέρα καὶ πέρα μὲ τὸ μαχαῖρι του ἂν σ' εὕρῃ! Τριστάνε, ἀγαπημένε καὶ ἀκριβὲ φίλε, ὅταν ὁ Μορχόλτ ἦλθε ν' ἁρπάξῃ τὰ παιδιά μας κ' ἐβγῆκε στὸ ἀκρογιάλι μας, κανεὶς ἀπὸ τοὺς βαρώνους μας δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸ βάλῃ μαζί του καὶ ὅλοι ἐσιωποῦσαν ὡσὰν νὰ εἶχαν βουβαθῆ. Ὅμως ἐσύ, Τριστάνε, ἀγωνίσθηκες γιὰ ὅλους ἐμᾶς τοὺς Κορνουαγέζους, κ' ἐσκότωσες τὸν Μορχόλτ· κ' αὐτὸς σὲ ἐπλήγωσε ποῦ λίγο ἔλειψε ν' ἀποθάνῃς. Σήμερα πρέπει τάχα νὰ σὲ ἰδοῦμε σκοτωμένον»;

Οἱ θρῆνοι καὶ αἱ κραυγαὶ γεμίζουν τὴν πόλιν· ὅλοι τρέχουν πρὸς τὸ παλάτι. Ἀλλὰ τέτοια εἶνε ἡ ὀργὴ τοῦ βασιλέως, ποῦ δὲν ὑπάρχει τόσο τολμηρὸς καὶ περήφανος βαρῶνος ὥστε νὰ τολμᾷ νὰ διακινδυνεύσῃ μίαν λέξιν διὰ νὰ τὸν καταπραΰνῃ.

Ἡ ἡμέρα ἐγγίζει, ἡ νύκτα φεύγει. Πρὶν βγῇ ὁ ἥλιος, ὁ Μᾶρκος ἀνέβη στ' ἄλογό του κ' ἐπῆγε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐδίκαζε. Λίδει διαταγὴν ν' ἀνοίξουν ἕναν λάκκον καὶ νὰ συνάξουν κλαδιὰ μὲ ρόζους καὶ μυτερὰ ἄσπρα καὶ μαῦρα ἀγκάθια, βγαλμένα μὲ τὶς ρίζες των.

Τὴν πρώτην πρωϊνὴν ὥραν ἐκάλεσε νὰ συναχθοῦν ὅλοι οἱ εὐγενεῖς τοῦ Κορνουάγ. Ἐμαζεύθησαν μὲ πολὺν θόρυβον· κανεὶς δὲν εἶνε ποῦ νὰ μὴ κλαίῃ ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Φροκῖνον. Τότε ὁ βασιλεὺς τοὺς ὡμίλησε ἔτσι:

«Ἱππόται, ὕψωσα τὸν σωρὸν αὐτὸν ἀπὸ ἀγκάθια γιὰ νὰ βάλω ἐπάνω τὸν Τριστάνον καὶ τὴν βασίλισσαν. Διότι ἔκαμαν αἰσχρὰν πρᾶξιν.

Ὅμως ὅλοι ἐφώναξαν:

«Κρίσιν, βασιλεῦ, τὴν κρίσιν προτύτερα. Νὰ τοὺς σκοτώσῃς χωρὶς κρίσιν εἶνε κρῖμα κ' ἐντροπὴ μαζί. Βασιλεῦ, λύβε οἶκτον»!

Ὁ Μᾶρκος ἀπεκρίθη ὠργισμένος:

«Ὄχι, οὔτε ἔλεος, οὔτε οἶκτος, οὔτε δίκη, οὔτε κρίσις. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ δημιουργοῦ ποῦ ἔκαμε τὸν κόσμον, ἂν κανεὶς τολμήσῃ νὰ μὲ ἀποτρέψῃ, θὰ καῇ πρῶτος ἐπάνω σ' αὐτὴν τὴ φωτιά»! Δίδει διαταγὴν ν' ἀνάψουν φωτιὰ καὶ νὰ φέρουν ἀπὸ τὸν πύργον τὸν Τριστάνον πρῶτα

Τ' ἀγκάθια φλέγονται, ὅλοι σιωποῦν, ὁ βασιλεὺς περιμένει.

Οἱ δοῦλοι ἔτρεξαν ἕως εἰς τὸν θάλαμον ὅπου εὑρίσκοντο δεμένοι οἱ δύο ἐρασταί. Τραβοῦν τὸν Τριστάνον ἀπὸ τὰ χέρια. Θεέ! τί αἶσχος νὰ τὸν σέρνουν ἔτσι. Κλαίει· ὅμως τί τὸν ὠφελοῦν τὰ κλάματα; Ἡ βασίλισσα φωνάζει τρελλὴ σχεδὸν ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν.

«Ἂς ἀπέθαινα, ἀγαπημένε μου, γιὰ νὰ ζήσῃς ἐσύ! θὰ ἦτον ἡ χαρά μου»! Ὁδηγοῦν τὸν Τριστάνον εἰς τὸ μέρος ποῦ ἔκαιαν τ' ἀγκάθια ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν. Ἀλλ' ὀπίσω τους ἕνας ἱππότης τρέχει, τοὺς φθάνει, κατεβαίνει ἀπὸ τ' ἄλογό του, ἐνῷ αὐτὸ τρέχει ἀκόμη: εἶνε ὁ ὁ Ντινάς, ὁ καλὸς σενεσκάλος. Ἔσπευδε νὰ φθάσῃ ἀπὸ τὸν πύργον του, καὶ τ' ἄλογό του ἄφριζε κ' ἔπλεε στὸν ἱδρῶτα.

«Παιδί μου, τρέχω πρὸς τὸ μέρος ποῦ θὰ δικάσῃ ὁ βασιλεύς· ὁ Θεὸς θὰ θελήσῃ ἴσως νὰ δώσω τέτοιαν συμβουλὴν ποῦ νὰ σώσῃ καὶ σένα καὶ τὴν βασίλισσαν. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν μοῦ ἐπιτρέπει τοὐλάχιστον νὰ σοῦ κάμω τὴν μικρὰν αὐτὴν χάριν. «Φίλοι, λέγει στοὺς δούλους, θέλω νὰ τὸν ὁδηγήσετε μὲ ἐλεύθερα τὰ χέρια» — καὶ ὁ Ντινὰς ἀπέσπασε τὰ δεσμὰ τῆς ἐντροπῆς· — «μήπως ἂν ἐπιχειροῦσε νὰ φύγῃ, δὲν ἔχετε τὰ σπαθιά σας»;

Φιλεῖ τὸν Τριστάνον ἐπάνω στὰ χείλη, ἀνεβαίνει ξανὰ στ' ἄλογό του...

Λοιπὸν ἀκούσατε πόσο πολυεύσπλαχνος εἶνε ὁ Θεός. Αὐτός, ποῦ δὲν θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, εἰσήκουσε τοὺς θρήνους καὶ τὰς κραυγὰς τῶν πτωχῶν ἀνθρώπων ποῦ τὸν παρακαλοῦσαν νὰ λυπηθῇ τὸν Τριστάνον καὶ τὴν βασίλισσαν.

Σιμὰ εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπερνοῦσε ὁ Τριστάνος, ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν

* Συνέχεια — «Παναθήναια» 15 Μαΐου.

ἑνὸς βράχου καὶ βλέπουσα πρὸς βορρᾶν μία ἐκκλησοῦλα ὠρθώνετο ἐνώπιον τῆς θαλάσσης.

Ὁ Τριστάνος εἶπε σ' ἐκείνους ποῦ τὸν ὡδηγοῦσαν:

«Ἀφήσετέ με σᾶς παρακαλῶ νὰ μπῶ σ' αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ θάνατός μου εἶνε ἐγγύς, θὰ παρακαλέσω τὸν Θεὸν νὰ μὲ συγχωρήσῃ ἐμένα ποῦ τόσο τὸν ἔχω δυσαρεστήσει. Ἡ ἐκκλησία, βλέπετε, δὲν ἔχει ἄλλην ἔξοδον ἀπὸ αὐτήν· καθένας σας ἔχει τὸ σπαθί του· ξέρετε καλὰ ὅτι μόνον ἀπὸ αὐτὴν τὴν πόρτα μπορῶ νὰ περάσω καί, ὅταν προσευχηθῶ, θὰ ἔλθω πάλι στὰ χέρια σας.

«Μποροῦμε νὰ τὸν ἀφήσωμε».

Τὸν ἄφησαν λοιπὸν νὰ μπῇ στὴν ἐκκλησίαν· τὴν διασχίζει, περνᾷ τὸν χορόν, φθάνει εἰς τὸ μεγάλο ὑελωτὸ παράθυρον τῆς ἁψίδος, ἔργον ἑνὸς ἁγίου, τὸ ἀνοίγει καὶ ἁφίνεται... Καλύτερα ἕνα τέτοιο πέσιμο, ἀπὸ τὸν θάνατον ποῦ τοῦ ἑτοίμαζαν ἐκεῖ κάτω.

Ὅμως, πρέπει νὰ ξέρετε ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἐλυπήθη: ὁ ἄνεμος τὸν σηκώνει ἀνεμίζοντας τὰ ροῦχα του, ἔπειτα τὸν ἀπιθώνει ἐπάνω εἰς μίαν πλατειὰν πέτραν στὰ πόδια τοῦ βράχου. Οἱ Κορνουαγέζοι ὀνομάζουν ἀκόμη τὴν πέτρα αὐτὴν τὸ «πήδημα τοῦ Τριστάνου».

Κ' ἐμπρὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν οἱ ἄλλοι τὸν ἐπερίμεναν ἀκόμη. Ὅμως μάταια διότι ὁ Θεὸς τὸν ἔχει πλέον εἰς τὴν προστασίαν του. Φεύγει· ἡ ἄμμος φεύγει ἐπίσης κάτω ἀπὸ τὰ βήματά του. Πέφτει, στρέφεται ὀπίσω, βλέπει ἀπὸ μακρυὰ τὴ φωτιά: ἡ φλόγα θορυβεῖ, ὁ καπνὸς ἀνεβαίνει. Φεύγει.

Ζωσμένος τὸ σπαθί του, μὲ τὸ χαλινάρι ἀφημένο, ὁ Γκορνεβὰλ εἶχε φύγει ἀπὸ τὴν πόλιν· ὁ βασιλεὺς θὰ ἔκαιε αὐτὸν ἀντὶ τοῦ αὐθέντου του. Εὗρῆκε τὸν Τριστάνον εἰς τὸν ἔρημον κάμπον καὶ ὁ Τριστάνος ἐφώναξε:

«Διδάσκαλε! Ὁ Θεὸς μοῦ ἔκαμε αὐτὸ τὸ καλό. Ἄ! τί δυστυχής! γιατί λοιπόν; Ἀφοῦ δὲν ἔχω τὴν Ἰζόλδην, τί ἀξίζει ἡ ζωή μου; Καλλίτερα νὰ ἐγκρεμιζόμουν καθὼς ἔπεφτα. Ἐγὼ διέφυγα, Ἰζόλδη, ὅμως ἐσένα πᾶνε νὰ σὲ σκοτώσουν. Τὴν καῖνε γιὰ μένα· γι' αὐτὴν πρέπει ν' ἀποθάνω λοιπὸν κ' ἐγώ».

Ὁ Γκορνεβὰλ τοῦ λέγει:

«Ὥραῖε αὐθέντα, παρηγορήσου, μὴν ἀκοῦς τὴν ὀργήν σου. Βλέπεις τὸν πυκνὸν αὐτὸν θάμνον ποῦ τὸν περικλείει ἕνα πλατὺ χαντάκι· ἂς κρυφθοῦμε ἐκεῖ· οἱ ἄνθρωποι περνοῦν πολλοὶ ἐπάνω ἀπὸ αὐτὸν τὸν δρόμον· θὰ μᾶς τὸ μάθουν, καὶ ἂν τύχῃ καὶ κάψουν τὴν Ἰζόλδην, ὁρκίζομαι εἰς τὸν Θεόν, τὸν υἱὸν τῆς Μαρίας, πῶς δὲν θὰ πλαγιάσω κάτω ἀπὸ στέγη σπιτιοῦ, πρὶν ἐκδικήσω μὲ τὸν θάνατόν της.

— Ὥραῖε μου διδάσκαλε, δὲν ἔχω τὸ σπαθί μου.

— Ἰδού, σοῦ τὸφερα.

— Καλά, διδάσκαλε· δὲν φοβοῦμαι πλέον τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεόν.

— Παιδί μου, ἔχω κάτω ἀπὸ τὸν μανδύαν κἄτι ποῦ θὰ σὲ γεμίσῃ χαρά· ὁ στερεὸς αὐτὸς κ' ἐλαφρὸς θώραξ ἠμπορεῖ νὰ σοῦ χρησιμεύσῃ.

— Λῶσε μου, ὡραῖε διδάσκαλε. Μὰ τὸν Θεὸν ποῦ πιστεύω, πηγαίνω νὰ γλυτώσω τὴν ἀγαπημένη μου.

— Ὄχι, μὴ σπεύδῃς, καθόλου, λέγει ὁ Γκορνεβάλ. Ὁ Θεὸς σοῦ ἐπιφυλάττει ἴσως ἐκδίκησιν μᾶλλον ἀσφαλῆ Συλλογίσου ὅτι δὲν εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν σου νὰ πλησιάσῃς τὴ φωτιά· οἱ χωρικοὶ τὴν περιτριγυρίζουν καὶ φοβοῦνται τὸν βασιλέα κ' ἐκεῖνος ποῦ θὰ ἤθελε τὴν ἀπελευθέρωσίν σου, θὰ σὲ κτυπήσῃ πρῶτος. Παιδί μου, ἡ παροιμία λέγει τὸ νὰ εἶνε κανεὶς παράτολμος δὲν εἶνε παλληκαριά. Περίμενε...»

Λοιπόν, ὅταν ὁ Τριστάνος ἔπεσε ἀπὸ τὴν ἀπότομη ἀκτήν, ἕνας ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ τὸν εἶδε ποῦ ἀνηγέρθη καὶ ἔφευγε. Εἶχε φέξει στὸ Τινταγκὲλ κ' ἐγλίστρησε ἕως εἰς τὸν θάλαμον τῆς Ἰζόλδης:

«Βασίλισσα, μὴν κλαῖς πιά! Ὁ ἀγαπημένος σου τοὺς ἔφυγε!

— Ὁ Θεὸς ἂς εἶνε εὐλογημένος, εἶπε. Τόρο ἂς μὲ δένουν καὶ ἂς μὲ λύνουν, ἂς μὲ σκοτώσουν ἢ ἂς μ' ἀφήσουν, δὲν φροντίζω πλέον»!

Οἱ πανοῦργοι βαρῶνοι τὴν εἶχαν σφίξει μὲ τὰ δεσμὰ τόσο σκληρὰ ποῦ τὸ αἷμα της ἔρρεε, ἔρρεε. Ὅμως χαμογελῶντας ἔλεγε:

«Ἂν ἔκλαια γιὰ τὴν συμφορὰν αὐτήν, τόρα ποῦ ὁ Θεὸς ἐλύτωσε τὸν ἀγαπημένον μου ἀπὸ τοὺς πανούργους αὐτούς, βέβαια δὲν θ' ἄξιζα τὴν εὐεργεσίαν του αὐτήν.

Ὅταν ἡ εἴδησις ἔφθασε ἕως εἰς τὸν βασιλέα ὅτι ὁ Τριστάνος ἔφυγε, ἔγεινε κατάχλωμος ἀπὸ τὸν θυμόν του καὶ διέταξε εἰς τοὺς ἀνθρώπους του νὰ τοῦ φέρουν τὴν Ἰζόλδην.

Τὴν φέρνουν ἔξω ἀπὸ τὴν σάλαν· ἐπάνω εἰς τὸ κατῶφλι φαίνεται· τείνει τὰ λεπτὰ χέρια της ἀπὸ τὰ ὁποῖα ρέει ποτάμι τὸ αἷμα. Μία κραυγὴ ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸν δρόμον: «ὦ Θεέ! εὐσπλαχνίσου τὴν βασίλισσα. Κατάρα σ' ἐκείνους ποῦ ἔρριξαν τέτοια λύπη στὸν τόπο μας».

Ἡ βασίλισσα σέρνεται ἕως εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης. Τότε ὁ Ντινὰς δὲ Λιντὰν ἀφέθη νὰ πέσῃ εἰς τὰ πόδια τοῦ βασιλέως:

«Βασιλεῦ, ἄκουσέ με· σὲ ὑπηρέτησα τόσον καιρὸν χωρὶς καμμίαν ἀνανδρίαν, τίμια, καὶ ποτὲ δὲν σοῦ ἐζήτησα νὰ μοῦ κάμῃς ἕνα χατῆρι. Εἰς ἀνταμοιβήν, θέλω νὰ λάβῃς οἶκτον διὰ τὴν βασίλισσαν. Θέλεις νὰ τὴν καύσῃς χωρὶς νὰ τὴν δικάσῃς προτήτερα· ἀλλ' αὐτὸ εἶνε ἀνόσιον, διότι ἡ βασίλισσα δὲν ἀναγνωρίζει τὸ κρῖμα διὰ τὸ ὁποῖον τὴν κατηγορεῖς. Ἂν τὴν καύσῃς, ἀσφάλεια πλέον εἰς τὸν τόπον σου δὲν ὑπάρχει. Ὁ Τριστάνος ἔφυγε· ξέρει καλὰ τοὺς κάμπους, τὰ δάση, τὰ περάσματα, εἶνε τολμηρός. Βέβαια εἶσαι θεῖος του, καὶ δὲν θὰ κτυπηθῇ μαζί σου· ὅμως ὅλους τοὺς βαρώνους, ὅλους τοὺς βασσάλους ποῦ θὰ μπορέσῃ νὰ προσβάλῃ, θὰ τοὺς σκοτώσῃ».

Καὶ οἱ τέσσαρες πανοῦργοι χλωμιάζουν καθὼς τὸν ἀκούουν· αὐτὴν τὴν στιγμὴν βλέπουν τὸν Τριστάνον νὰ καιροφυλακτῇ

«Βασιλεῦ, λέγει ὁ σενεσκάλος, εἶνε ἀλήθεια ὅτι σὲ ὑπηρέτησα καθ' ὅλην μου τὴν ζωήν, παράδοσέ μου τὴν Ἰζόλδην».

Ὅμως ὁ βασιλεὺς ἐπῆρε τὸν Ντινὰς ἀπὸ τὸ χέρι καὶ ὡρκίσθη εἰς τὸ ὄνομα τῶν ἁγίων ὅτι θὰ κάμῃ ἀμέσως δικαιοσύνην.

Τότε ὁ Ντινὰς ἐσηκώθη:

«Βασιλεῦ, ἐπιστρέφω εἰς τὸ Λιντὰν καὶ παραιτοῦμαι τῆς ὑπηρεσίας σου».

Ἡ Ἰζόλδη τοῦ ἐχαμογέλασε θλιβερά. Ἀνεβαίνει στ' ἄλογό του, καὶ ἀπομακρύνεται βουβὸς καὶ σκυθρωπός, μὲ τὸ μέτωπο πρὸς τὴν γῆν.

Ἡ Ἰζόλδη στέκεται ὀρθὴ ἐμπρὸς εἰς τὴν μεγάλην φλόγα. Ὁ ὄχλος, τριγύρω, φωνάζει, καταρᾶται τὸν βασιλέα, καταρᾶται τοὺς προδότας. Τὰ δάκρυα τρέχουν ἐπάνω εἰς τὰς παρειάς της. Ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὴν βλέπῃ ὡραίαν τόσο, χωρὶς νὰ τὴν λυπηθῇ; Θεέ! Πῶς εἶνε σφιχτοδεμένα τὰ χέρια της!

Λοιπόν, ἑκατὸ λεπροί, μὲ καταφαγωμένα καὶ ξασπρισμένα τὰ κρέατά τους, προσέτρεξαν εἰς τὸν θόρυβον τῶν τροκάνων καὶ συνωθοῦντο ἐμπρὸς εἰς τὴν φωτιάν· κάτω ἀπὸ τὰ φουσκωμένα βλέφαρά τους, τὰ αἱματωμένα μάτια τους ἔχαιραν ἀπὸ τὸ θέαμα.

Ὕβαὶν ὁ πλέον εἰδεχθὴς ἐφώναζε μὲ στριγγὴν φωνὴν πρὸς τὸν βασιλέα:

«Ἀφέντη, θέλεις νὰ ρίξῃς τὴ γυναῖκα σου στὴ φωτιά, εἶνε βέβαια τιμωρία, ἀλλὰ γιὰ ὀλίγες στιγμές. Ἡ μεγάλη φωτιὰ θὰ τὴν καύσῃ διαμιᾶς, ὁ μεγάλος ἄνεμος ποῦ πνέει θὰ σκορπίσῃ γλίγωρα στοὺς ἀνέμους τὴ στάχτη της. Καὶ μόλις αὐτὴ ἡ φλόγα πέσῃ, ἡ τιμωρία της θὰ τελειώσῃ. Θέλεις νὰ σοῦ μάθω μιὰ ποινὴ χειρότερη, εἰς τρόπον ποῦ νὰ ζῇ αἰσχρά, καὶ πάντοτε νὰ ποθῇ τὸν θάνατον;

Ὁ βασιλεὺς ἀπήντησε:

«Ναί, ἡ ζωὴ γι' αὐτήν, ἀλλὰ ζωὴ κακή, χειρότερα ἀπὸ τὸν θάνατον... Ἂν μὲ μάθῃ κανεὶς ἕνα τρόπον βασάνων τέτοιον, θὰ τὸν προτιμήσω.

— Ἀφέντη, θὰ πῶ λοιπὸν μὲ λίγα λόγια τί συλλογίζομαι. Κύτταξε, ἔχω ἐδῶ ἑκατὸ συντρόφους. Δόσε μας τὴν Ἰζόλδην, καὶ ἂς εἶνε κοινὴ σὲ ὅλους ἐμᾶς. Ἡ ἀρρώστια ἀνάβει τὸν πόθο μας. Δόσε την εἰς τοὺς λεπρούς σου· ποτὲ γυναῖκα δὲν εὑρῆκε ἕνα τόσο κακὸ τέλος. Κύτταξε, τὰ κουρέλια μας εἶνε κολλημένα στὶς πληγές μας ποῦ στάζουν ἔμπυο. Αὐτή, ποῦ κοντά σου ἦτον ντυμένη μὲ πλούσια ὑφάσματα, μὲ στολίδια, ποῦ τῆς ἄρεσαν οἱ μαρμαρένιες σάλες, αὐτὴ ποῦ ἐχαίρετο τὰ καλὰ κρασιά, τὴ δόξα ποῦ ἦτον πάντα χαρούμενη, ὅταν θὰ ἔλθῃ μαζί μας, ὅταν θ' ἀναγκασθῇ νὰ ἔλθῃ στὶς καλύβες μας, καὶ νὰ πλαγιάσῃ μαζί μας, τότε Ἰζόλδη ἡ ὡραία, ἡ ξανθή, θ' ἀναγνωρίσῃ τὸ ἁμάρτημά της καὶ θὰ ποθήσῃ τὴ φωτιὰ τῶν ἀγκαθιῶν»!

Ὁ βασιλεὺς τὸν ἀκούει, σηκώνεται, μένει ἀκίνητος πολλὰς στιγμάς. Ἐπὶ τέλους τρέχει πρὸς τὴν βασίλισσαν, τὴν παίρνει ἀπὸ τὸ χέρι. Ἐκείνη φωνάζει:

«Αὐθέντα, λάβε οἶκτον, καλλίτερα κάψε με, κάψε με καλλίτερα»!

Ὁ βασιλεὺς τὴν παραδίδει. Ὁ Ὕβαὶν τὴν παίρνει καὶ οἱ ἑκατὸ ἄρρωστοι συνωθοῦντο ὁλόγυρά της. Εἰς τὰς φωνὰς καὶ εἰς τὰ μουγκρίσματά της ὅλοι ἔλυωναν ἀπὸ λύπην· ἀλλὰ ὁ Ὕβαὶν χαίρεται. Ἡ Ἰζόλδη φεύγει, ὁ Ὕβαὶν τὴν ὁδηγεῖ. Ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν προχωρεῖ τὸ βρωμερὸ κοπάδι.

Ἐπῆραν τὸν δρόμον, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε κρυφθῇ ὁ Τριστάνος. Ὁ Γκορνεβὰλ ἀφίνει κραυγήν:

«Παιδί μου, τί θὰ κάμῃς; Νὰ ἡ ἀγαπημένη σου»!

Ὁ Τριστάνος σπρώχνει τὸ ἄλογό του ἔξω ἀπὸ τὴν κρύπτην.

«Ὕβαίν, ἀρκετὰ πάρα πολὺ τῆς ἔκαμες συντροφιά· ἄφησέ την τώρα, ἂν θέλῃς τὴ ζωή σου»!

Ὅμως ὁ Ὕβαὶν ἀνθίσταται.

«Θάρρος, σύντροφοι. Τὰ ραβδιά σας. Τὰ δεκανίκια σας. Εἶνε ἡ στιγμὴ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν παλληκαριά του»! Τότε θὰ ἦτον ὡραῖο νὰ ἰδῇς τοὺς λεπροὺς νὰ ἀπορρίπτουν τὰ ροῦχα τους, νὰ προσπαθοῦν νὰ στηριχθοῦν ἐπάνω στ' ἄρρωστα πόδια τους, νὰ φωνάζουν, νὰ κραδαίνουν τὰ δεκανίκια τους· ὁ ἕνας ἀπειλεῖ, ὁ ἄλλος μουγκρίζει· ὅμως ὁ Τριστάνος δὲν ἤθελε νὰ τοὺς σκοτώσῃ. Οἱ ἱστορικοὶ λέγουν ὅτι ὁ Τριστάνος ἐσκότωσε τὸν Ὕβαίν· τοῦτο εἶνε αἰσχρὸ ψέμα· ἦτον ἀρκετὰ ἀνδρεῖος ὥστε νὰ μὴ κάμῃ πρᾶξιν ἀνανδρην τόσο. Ὅμως ὁ Γκορνεβὰλ ἀπέσπασε ἕνα κλαδὶ ἀπὸ ἕνα πεῦκο καὶ τὸ ἔμπηξε εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὕβαίν· τὸ αἷμα ἐπήδησε κ' ἔρρευσε ἕως εἰς τὰ παραμορφωμένα πόδια του

Ὁ Τριστάνος ἐξαναπῆρε τὴν βασίλισσαν· τοῦ λοιποῦ, κανένα κακὸν δὲν αἰσθάνεται ἐκείνη. Ἔκοψε τὰ δεσμὰ ποῦ ἔδεναν τὰ χέρια της, καὶ ἀφήνοντας τὸν κάμπον ἦλθαν εἰς τὸ δάσος τοῦ Μορουά Ἐκεῖ ἀνάμεσα εἰς τὰ μεγάλα δένδρα, ὁ Τριστάνος αἰσθάνεται ἀσφαλισμένον τὸν ἑαυτόν του ὡσὰν ὀπίσω ἀπὸ τὸ φρούριον ὀχυροῦ πύργου.

Ὅταν ὁ ἥλιος ἔδυσε, ἐσταμάτησαν καὶ οἱ τρεῖς εἰς τοὺς πρόποδας ἑνὸς βουνοῦ· ὁ φόβος εἶχε κουράσει τὴν βασίλισσαν· ἐξεκούρασε τὴν κεφαλήν της ἐπάνω εἰς τὸ σῶμα τοῦ Τριστάνου καὶ ἐκοιμήθη.

Τὸ πρωΐ, ὁ Γκορνεβὰλ ἐπῆρε ἀπὸ ἕναν ἀγρότην τὸ τόξον του καὶ δύο βέλη καὶ τὰ ἔδωκε εἰς τὸν Τριστάνον τὸν καλὸν τοξότην ὁ ὁποῖος ἐτόξευσε ἕνα ἐλάφι καὶ τὸ ἐσκότωσε. Ὁ Γκορνεβὰλ ἔκαμε ἕνα σωρὸν ἀπὸ ξερὰ κλαδιὰ καὶ ἄναψε φωτιὰ νὰ ψήσῃ τὸ κυνῆγι. Ὁ Τριστάνος ἔκοψε κλάδους, ἔκαμε μιὰ καλύβα καὶ τὴν ἐσκέπασε μὲ φύλλα. Ἡ Ἰζόλδη τὴν ἔστρωσε μὲ χόρτα.

Τότε, εἰς τὸ βάθος τοῦ ἀγρίου δάσους, ἄρχισε διὰ τοὺς φυγάδας ἡ τραχεῖα ζωή, ὅμως ἀγαπημένη.

ΤΟ ΔΑΣΟΣ ΤΟΥ ΜΟΡΟΥΑ

Μέσα εἰς τὸ ἄγριον δάσος μὲ μεγάλους φόβους, ὡσὰν θηρία ποῦ τὰ διώκουν, πλανῶνται καὶ σπανίως τολμοῦν νὰ ἐπιστρέψουν τὸ βράδυ εἰς τὸ μέρος ποῦ ἐπλάγιασαν χθές. Τρώγουν μόνο τὸ κρέας τῶν ἀγριμιῶν καὶ δοκιμάζουν τὴν στέρησιν τοῦ ψωμιοῦ καὶ τοῦ ἁλατιοῦ. Αἱ ὄψεις των ἀδυνατισμέναι ἔγιναν ὠχραί, τὰ ροῦχα τους ἐκουρέλιασαν σχισμένα ἀπὸ τοὺς βάτους. Ἀγαπῶνται ὅμως, καὶ δὲν ὑποφέρουν.

Μίαν ἡμέραν, καθὼς διέτρεχαν τ' ἀπάτητα αὐτὰ δάση, ἔφθασαν τυχαίως στὸ ἐρημητήριον τοῦ ἀδελφοῦ Ὀγρίνου. Εἰς τὸν ἥλιον, κοντὰ εἰς τὴν ἐκκλησοῦλαν του, ὁ γέρος ἀκουμβημένος ἐπάνω εἰς τὸ ραβδί του ἐβάδιζε μὲ μικρὰ βήματα.

«Αὐθέντα Τριστάνε, ἀνέκραξε, ξέρεις ποῖον μεγάλον ὅρκον ὡρκίσθησαν οἱ Κορνουαγέζοι. Ὁ βασιλεὺς ἐκήρυξε παντοῦ· ὅποιος σὲ πιάσῃ θὰ πάρῃ ἑκατὸ χρυσᾶ μάρκα ἀμοιβήν του, καὶ ὅλοι οἱ βαρῶνοι ὡρκίσθησαν νὰ σὲ παραδώσουν ζωντανὸν ἢ ἀποθαμένον. Μετανόησε, Τριστάνε! Ὁ Θεὸς συγχωρεῖ τὸν μετανοοῦντα.

— Νὰ μετανοήσω! Ἀλλὰ γιὰ ποιὸ ἁμάρτημα; Σύ, ποῦ μὲ κρίνεις, ξέρεις τί πιοτὸ ἤπιαμε ταξιδεύοντας τὴ θάλασσα; Ναί, τὸ πιοτὸ ἐκεῖνο μᾶς μεθᾷ, καὶ θὰ ἐπροτιμοῦσα νὰ ζητιανεύω ὅλην μου τὴν ζωὴν ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς δρόμους καὶ νὰ ζῶ μὲ χορτάρια καὶ μὲ ρίζες μαζὶ μὲ τὴν Ἰζόλδην, παρὰ χωρὶς αὐτὴν νὰ εἶμαι βασιλεὺς εἰς ἕνα μεγάλο βασίλειον.

— Αὐθέντα Τριστάνε, ὁ Θεὸς νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειάν σου διότι ἀπώλεσες τὸν κόσμον τοῦτον καὶ τὸν ἄλλον. Ὁ προδότης ἔχει τὸν αὐθέντην του ὁ ὁποῖος τὸν τιμωρεῖ, τὸν βάζει ἐπάνω σὲ δύο ἄλογα νὰ τὸν κομματιάσουν, τὸν καίει ἐπάνω στὴ φωτιά, καὶ ὅπου ἡ τέφρα του πίπτει, χόρτον ἐκεῖ δὲν βλαστάνει· τὰ δένδρα καὶ ἡ χλόη ξηραίνονται. Τριστάνε, ἀπόδωσε τὴν βασίλισσαν εἰς ἐκεῖνον ποῦ τὴν ἐνυμφεύθη κατὰ τὸν νόμον τῆς Ρώμης!

— Δὲν τοῦ ἀνήκει πλέον· τὴν ἔδωκεν εἰς τοὺς λεπρούς του· καὶ τὴν ἐπῆρα ἀπὸ τοὺς λεπρούς. Τοῦ λοιποῦ θὰ εἶνε ἰδική μου. Δὲν θὰ χωρισθοῦμε πλέον.

Ὁ Ὀγρῖνος ἐκάθισε· εἰς τὰ πόδια του ἡ Ἰζόλδη ἔκλαιε μὲ τὴν κεφαλὴν ἐπάνω εἰς τὰ γόνατα τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ὑποφέρει διὰ τὸν Θεόν. Ὁ ἐρημίτης τῆς ἔλεγε τὰ ἅγια λόγια τῆς Βίβλου· ἀλλ' αὐτὴ ἔκλαιε, ἐκινοῦσε τὴν κεφαλὴν ἀρνουμένη νὰ τὸν πιστεύσῃ.

«Ἀλλοίμονον! εἶπεν ὁ Ὀγρῖνος, ποίου εἴδους πιρηγορίαν νὰ δώσῃ κανεὶς εἰς τοὺς νεκρούς; Μετανόησε, Τριστάνε, διότι ὁ ζῶν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ χωρὶς νὰ μετανοῇ, εἶνε νεκρός.

— Ὄχι, ζῶ καὶ δὲν μετανοῶ καθόλου. Γυρίζομε στὸ δάσος ποῦ μᾶς προστατεύει καὶ μᾶς προφυλάττει. Ἔλα, Ἰζόλδη ἀγαπημένη!

Ἡ Ἰζόλδη ἐσηκώθη· ἐπιάσθησαν ἀπὸ τὰ χέρια. Ἐμπῆκαν ἀνάμεσα εἰς ὑψηλοὺς θάμνους· τὰ δένδρα ἔκλεισαν ἀπὸ πάνω τους τὰ κλα-

διά· ἐξηφανίσθησαν ὀπίσω ἀπὸ τὰ φυλλώματα.

Ἀκούσατε ἕνα ὡραῖο περιστατικόν. Ὁ Τριστάνος εἶχε θρέψει ἕνα σκυλλί, ὡραῖο, ζωηρό, γλίγωρο· οὔτε κόμης, οὔτε βασιλεὺς εἶχε καλλίτερο γιὰ τὸ κυνῆγι του. Τὸ ἔλεγαν Χουσδέντ. Τὸν εἶχαν κλείσει σ' ἕνα μέρος τοῦ πύργου· ἀπὸ τὴν ἡμέραν ποῦ εἶχε παύσει νὰ βλέπῃ τὸν ἀφέντην του, δὲν ἔτρωγε τίποτε, ἔσκαβε τὴν γῆν μὲ τὸ πόδι, ἔκλαιε, οὔρλιαζε. Πολλοὶ ἔλαβαν οἶκτον.

«Χουσδέντ, ἔλεγαν, κανένα ζῷον δὲν ἀγάπησε ὅπως ἐσύ· ναί, ὁ Σολομὼν εἶπε σοφά: «Ἀληθινός μου φίλος εἶνε τὸ λαγωνικό μου».

Καὶ ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος, ἐνθυμούμενος τὰς παλαιὰς ἡμέρας, ἐσυλλογίζετο: «Αὐτὸ τὸ σκυλλὶ ἔχει πολὺ δίκαιον νὰ κλαίῃ τὸν ἀφέντην του· διότι ποῖος εἶνε μέσα εἰς ὅλο τὸ Κορνουάγ, ποῦ ν' ἀξίζῃ τὸν Τριστάνον»;

Τρεῖς βαρῶνοι ἦλθαν.

«Αὐθέντα, εἶπαν, πῆτε νὰ λύσουν τὸν Χουσδέντ· θὰ μάθωμε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἂν κλαίῃ γιὰ τὸν Τριστάνον· ἂν ὄχι, τότε θὰ τὸν ἰδῇς νὰ πάρῃ ἀπὸ πίσω ζῷα καὶ ἀνθρώπους γιὰ νὰ τοὺς δαγκάσῃ».

Τὸν ἔλυσαν. Ἐπήδησε ἀπὸ τὴν θύραν καὶ τρέχει εἰς τὸν θάλαμον ποῦ εὕρισκε ἄλλοτε τὸν Τριστάνον. Μουγκρίζει, στενάζει, ψάχνει, ἀνακαλύπτει τέλος τὰ ἴχνη τοῦ κυρίου του. Διατρέχει βῆμα πρὸς βῆμα τὸν δρόμον ποῦ ὁ Τριστάνος εἶχε περάσει πηγαίνων εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης. Ὅλοι ἀκολουθοῦν. Ἀφίνει φωνὴν καὶ σκαλώνει εἰς τὴν ἀπόκρημνην ἀκτήν. Νά τον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ποῦ πηδᾷ ἐπάνω εἰς τὸν βωμόν· αἰφνιδίως ρίπτεται ἀπὸ τὸ παράθυρον, πέφτει εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ βράχου, παίρνει τὸν δρόμον εἰς τὸ ἀκρογιάλι, σταματᾷ μίαν στιγμὴν εἰς τὸ ἀνθισμένο δάσος ὅπου εἶχε κρυφθῇ ὁ Τριστάνος, ἔπειτα φεύγει πρὸς τὸ μέρος ποῦ ἦτον ὁ Τριστάνος. Κανεὶς δὲν εἶνε ποῦ νὰ μὴ συγκινηθῇ.

«Βασιλεῦ, εἶπον τότε οἱ ἱππόται, ἂς παύσωμε νὰ τὸ ἀκολουθοῦμε· θὰ μᾶς ἔφερνε ἴσως σὲ μέρος ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἦτον εὔκολο νὰ γυρίσωμε».

Ἄφησαν λοιπὸν τὸν Χουσδέντ κ' ἐπέστρεψαν. Εἰς τὸ δάσος, κάτω ἀπὸ τὰ δένδρα, ὁ σκύλλος ἄφησε φωνὴν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀντήχησε ὅλο τὸ μέρος γύρω. Ἀπὸ μακρυὰ ὁ Τριστάνος, ἡ βασίλισσα καὶ ὁ Γκορνεβὰλ τὸν ἄκουσαν: «εἶνε ὁ Χουσδέντ»! Τρομάζουν· χωρὶς ἄλλο ὁ βασιλεὺς τοὺς καταδιώκει.

Τοὺς ἀναζητοῦσε λοιπὸν μὲ τὰ λαγωνικά του ὡσὰν νὰ ἦσαν ἐλάφια ἢ ζαρκάδια. Κρύπτονται μέσα σ' ἕνα πυκνὸ μέρος τοῦ δάσους. Ὅμως ὁ Χουσδέντ κατώρθωσε νὰ ἰδῇ τὸν Τριστάνον καθὼς ὠρθώνετο μὲ τεντωμένο τὸ τόξον του, καὶ σκιρτῶν ἀπὸ τὴν χαράν του ἔτρεξε· ἄρχισε νὰ νακαινῇ τὴν κεφαλήν, νὰ σείῃ τὴν οὐράν, νὰ κλωθογυρίζεται. Ποῖος εἶδε ποτέ του παρομοίαν χαράν; Ἔπειτα ἔτρεξε πρὸς τὴν Ἰζόλδην τὴν ξανθήν, πρὸς τὸν Γκορβενάλ, πρὸς τὸ ἄλογο τοῦ Τριστάνου. Ὁ Τριστάνος ἐσυγκινήθη.

«Ἀλλοίμονο! Τί δυστύχημα αὐτὸ νὰ μᾶς εὕρῃ! Τί νὰ κάμῃ κανεὶς αὐτὸ τὸ σκυλλὶ ὅταν δὲν ἔχει ποῦ νὰ κλίνῃ τὴν κεφαλήν; Ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς κάμπους καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δάση, ἀπὸ ὅλην τὴν χώραν ὁ βασιλεὺς μᾶς καταδιώκει· ὁ Χουσδέντ θὰ μᾶς προδώσῃ μὲ τὰ γαυγίσματά του. Ἄ! πρέπει νὰ τὸ σκοτώσω τὸ εὐγενὲς ζῷον; Τί νὰ κάμω. Πρέπει νὰ φυλαχθοῦμε».

Ἡ Ἰζόλδη ἐθώπευσε τὸν Χουσδέντ μὲ τὸ χέρι της καὶ εἶπε:

«Αὐθέντα! Λυπήσου το. Ἔχω ἀκούσει πῶς ἕνας εἶχε συνηθίσει τὸ σκυλλί του νὰκολουθῇ χωρὶς φωνὲς τὰ αἱματωμένα χνάρια τῶν πληγωμένων ἐλαφιῶν. Ἀγαπημένε Τριστάνε, τί καλὸ θὰ ἦτον ἂν ἠμπορούσαμε νὰ συνηθίσουμε τὸν Χουσδέντ νὰ μὴ γαυγίζῃ»!

Ἐσυλλογίσθη μίαν στιγμήν, ἐνῷ ὁ Χουσδέντ ἔγλυφε τὰ χέρια τῆς Ἰζόλδης. Ἐπὶ τέλους ἔλαβε οἶκτον καὶ εἶπε:

— Θὰ δοκιμάσω· εἶνε πολὺ σκληρὸ νὰ τὸν σκοτώσω.

Ἀμέσως λοιπὸν ὁ Τριστάνος πηγαίνει νὰ κυνηγήσῃ, εὑρίσκει ἕνα ἐλάφι, τὸ πληγώνει μὲ μία σαϊτιά. Ὁ Χουσδέντ θέλει νὰ τρέξῃ κατόπι του, καὶ φωνάζει τόσο δυνατὰ ποῦ τὸ δάσος ἀντηχεῖ ἀπὸ τὴν φωνήν του. Ὁ Τριστάνος κάμνει τὸ σκυλλὶ νὰ σιωπήσῃ κτυπῶντας το. Ὁ Χουσδέντ σηκώνει τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν ἀφέντην του, ἐξαφανίζεται, δὲν τολμᾷ πλέον νὰ φωνάξῃ, καὶ διστάζει νὰ τρέξῃ εἰς τὰ ἴχνη τοῦ ἐλαφιοῦ· ὁ Τριστάνος τὸν βάζει ἀπὸ κάτω του, κτυπᾷ τὸ ὑπόδημά του μὲ τὸ ραβδί του ὅπως κάμνουν οἱ κυνηγοὶ ὅταν θέλουν νὰ ἐξεγείρουν τοὺς σκύλλους· εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ Χουσδέντ θέλει νὰ φωνάξῃ ἀκόμη καὶ ὁ Τριστάνος τὸν κτυπᾷ πάλιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μόλις ὕστερα ἀπὸ ἕνα μῆνα κατώρθωσε νὰ μάθῃ τὸν Χουσδέντ νὰνιχνεύῃ χωρὶς γαυγίσματα· ὅταν ἡ σαΐτα του ἐπλήγωνε κανένα ζαρκάδι ἢ κανένα ἐλάφι, ὁ Χουσδέντ

χωρὶς καμμίαν φωνὴν ἀκολουθοῦσε τὰ ἴχνη ἐπάνω εἰς τὰ χιόνια, τοὺς πάγους ἢ τὰ χόρτα· ἂν εὕρισκε τὸ θηρίον κάτω ἀπὸ δένδρα, ἐκόμιζε εἰς τὸν Τριστάνον κλαδιὰ εἰς ἔνδειξιν· ἂν τὸ εὕρισκε εἰς τὸν κάμπον, ἐσώρευε χόρτα ἐπάνω εἰς τὸ θήραμα κ' ἐγύριζε ν' ἀνεύρῃ τὸν κύριόν του.

Τὸ θέρος ἐπέρασε, καὶ ἦλθε ὁ χειμῶνας. Οἱ δύο ἐρασταὶ ἔζησαν χωμένοι εἰς τὸ κοίλωμα ἑνὸς βράχου· κ' ἐπάνω εἰς τὸ ἔδαφος, ἀποξηραμένον ἀπὸ τὸ ψῦχος, κ' ἐπάνω εἰς τοὺς πάγους ἔστρωναν τὴν κοίτην τους μὲ πεθαμένα φύλλα. Μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ἔρωτος οὔτε ὁ ἕνας οὔτε ὁ ἄλλος αἰσθάνθησαν τὴν δυστυχίαν τους.

Ὅμως, ὅταν ἦλθε ὁ καλὸς καιρός, ὥρθωσαν κάτω ἀπὸ τὰ μεγάλα δένδρα τὴν καλύβα τους ἀπὸ πρασινισμένους πάλι κλάδους. Ὁ Τριστάνος ἤξευρε ἀπὸ τὰ παιδικά του χρόνια τὴν τέχνην νὰ μιμῆται τὸ τραγοῦδι τῶν πουλιῶν τοῦ δάσους· ὅταν ἤθελε, ἔκαμνε τὸν σπῖνον, ἢ τὸ ἀηδόνι ἢ ὁποιο ἄλλο πουλί· καί, κάποτε, ἐπάνω εἰς τὰ κλαδιὰ τῆς καλύβας τὰ πουλιὰ ἤρχοντο εἰς τὴν πρόσκλησιν, ἀνάριθμα πουλιὰ μὲ φουσκωμένον τὸν λαιμόν, νὰ ποῦν τὰ τραγούδια τους μέσα στὸ φῶς.

Οἱ δύο ἀγαπημένοι δὲν ἔφευγαν πλέον ἀναμέσα ἀπὸ τὸ δάσος, διότι κανεὶς ἀπὸ τοὺς βαρώνους δὲν ἐρριψοκινδύνευε νὰ τοὺς καταδιώξῃ ἐπειδὴ ἤξευραν ὅτι ὁ Τριστάνος θὰ τοὺς ἐκρεμοῦσε ἀπὸ τὰ κλαδιὰ τῶν δένδρων.

Μίαν ἡμέραν ὅμως, ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς τέσσαρας προδότας, ὁ Γκενελόν, ποῦ ὁ Θεὸς νὰ τὸν τιμωρήσῃ, παρασυρθεὶς ἀπὸ τὸ κυνῆγι ἐτόλμησε νὰ ἔλθῃ στὸ Μορουά. Τὸ ἴδιο πρωΐ, εἰς τὴν ἄκρην τοῦ δάσους, εἰς τὸ κοίλωμα ἑνὸς χειμάρρου, ὁ Γκορνεβὰλ ἀφοῦ ἀφήρεσε τὴν σέλλαν τοῦ ἀλόγου του, τὸ ἄφησε νὰ βόσκῃ στὸ νέο χορτάρι· ἐκεῖ κάτω εἰς τὴν καλύβαν ὁ Τριστάνος ἐκρατοῦσε τὴν βασίλισσαν εἰς τὴν ἀγκαλιά του σφιχτὰ κ' ἐκοιμῶντο αὐτὸς κ'ἐκείνη ὕπνον βαθύν.

Ὁ Γκορνεβὰλ ἄκουσε θόρυβον ποῦ ἔκαμναν λαγωνικά· μὲ μεγάλην ὁρμὴν ἐρρίφθησαν ἐπάνω σ' ἕνα ἐλάφι ποῦ ἐρρίφθη εἰς τὴν κοίτην τοῦ χειμάρρου. Μακρυά, εἰς τὸν κάμπον, ἐφάνη κάποιος κυνηγός· ὁ Γκορνεβὰλ τὸν ἀνεγνώρισε· ἦτον ὁ Γκενελόν, ὁ ἄνθρωπος ποῦ ὁ αὐθέντης του ἐμισοῦσε περισσότερον ἀπ' ὅλους. Μόνος, χωρὶς σκουτάριον, κτυπῶντας τὰ σπηρούνια εἰς τὰ αἱματωμένα πλευρὰ τοῦ ἀλόγου του καὶ μαστιγώνοντας τὸν λαιμόν του ἔτρεχε. Κρυμμένος ὀπίσω ἀπὸ ἕνα δένδρο ὁ Γκορνεβὰλ τὸν παραφυλάττει· ἔρχεται γλίγωρα, θὰ εἶνε ὀλιγώτερο γλίγωρος ὅταν θὰ γυρίσῃ.

Περνᾷ. Ὁ Γκορνεβὰλ πηδᾷ ἀπὸ τὴν κρύπτην του, ἁρπάζει τὸν χαλινὸν καί, ἀναπολῶν τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὅλον τὸ κακὸν τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν αἴτιος ὁ ἄνθρωπος αὐτός, τὸν κτυπᾷ, τὸν διαμελίζει, καὶ φεύγει ἀποκομίζων κομμένην τὴν κεφαλήν του.

Ἐκεῖ κάτω, ἐπάνω εἰς τὴν ἀνθισμένην χλόην, ὁ Τριστάνος καὶ ἡ βασίλισσα ἐκοιμῶντο ἀγκαλιασμένοι. Ὁ Γκορνεβὰλ ἦλθεν ἀθόρυβα, μὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ σκοτωμένου εἰς τὰ χέρια.

Ὅταν οἱ κυνηγοὶ εὗρῆκαν κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον τὸ σῶμα χωρὶς κεφαλήν, ἄρχισαν νὰ φεύγουν μὴ γνωρίζοντες ποῦ πηγαίνουν ὡσὰν νὰ τοὺς κατεδίωκεν ὁ Τριστᾶνος. Ἔφευγαν, ἔφευγαν νὰ σωθοῦν. Ἔκτοτε δὲν ἐξαναῆλθαν νὰ κυνηγήσουν εἰς τὸ δάσος αὐτό.

Διὰ νὰ εὐχαριστηθῇ ὁ αὐθέντης ὅταν ἐξυπνοῦσε, ὁ Γκορνεβὰλ ἐκρέμασε ἀπὸ τὰ μαλλιὰ τὴν κεφαλὴν εἰς ἕναν πάσαλον τῆς καλύβας· τὰ πράσινα κλαριὰ τὴν ἐπερικύκλωσαν.

Ὁ Τριστάνος ἐξύπνησε καὶ εἶδε μισοκρυμμένην ὀπίσω ἀπὸ τὰ φύλλα τὴν κεφαλὴν νὰ τὸν παρατηρῇ. Ἀνεγνώρισε τὸν Γκενελόν· ὀρθώνεται εἰς τὰ πόδια τρομαγμένος. Ὅμως ὁ διδάσκαλός του τοῦ φωνάζει:

«Πίστευσέ με, εἶνε πεθαμένος. Τὸν ἐσκότωσα μὲ τὸ σπαθὶ αὐτό. Παιδί μου, ἦτον ἐχθρός σου!» Καὶ ὁ Τριστάνος ἔγεινε ὅλος χαρά· ἐκεῖνος ποῦ ἐμισοῦσε, ὁ Γκενελόν, εἶνε σκοτωμένος.

Τοῦ λοιποῦ, κανεὶς δὲν ἐτόλμησε πλέον νὰ πατήσῃ τὸ πόδι του μέσα 'στὸ ἄγριο δάσος· ὁ φόβος φυλάττει τὴν εἴσοδόν του καὶ οἱ δύο ἐρασταὶ εἶνε οἱ κύριοί του. Τότε εἶνε ποῦ ὁ Τριστάνος ἔκαμε τὸ τόξον *ποῦ δὲν ἐλάθευε*, ποῦ πάντοτε ἐκτυποῦσε ὅ,τι ἔβαζε στὸ σημάδι, ἄνθρωπον ἢ θηρίον, εἰς τὸ μέρος ποῦ θὰ ἤθελε.

Μίαν θερινὴν ἡμέραν, τὸν καιρὸν ποῦ θερίζουν, ὀλίγον ὕστερα ἀπὸ τὴν Πεντηκοστήν, ἐνῷ τὰ πουλιὰ ἐτραγουδοῦσαν μὲ τὴ δροσιά, πρὶν ἀκόμη ξημερώσῃ, ὁ Τριστάνος ἐβγῆκε ἀπὸ τὴν καλύβα του, ἐζώσθη τὸ σπαθί του, ἐπῆρε τὸ τόξο *ποῦ δὲν ἐλάθευε* καὶ μόνος ἐπῆγε νὰ κυνηγήσῃ 'στὸ δάσος. Πρὶν βραδυάσῃ, μία μεγάλη κόπωσις τὸν κατέλαβε. Ὄχι, ποτὲ καμμία ἀγάπη δὲν ἐπληρώθη τόσον ἀκριβά.

Ὅταν ὁ Τριστάνος ἐγύρισε ἀπὸ τὸ κυνῆγι βαλαντωμένος ἀπὸ τὴν ζέστην, ἐπῆρε τὴν βασίλισσαν εἰς τὴν ἀγκαλιά του:

«Ἀγαπημένε μου, ποῦ ἦσουν;

— Ἐκυνηγοῦσα ἕνα ἐλάφι καὶ μ' ἐκούρασε· ἰδὲς πῶς εἶμαι ἱδρωμένος· θέλω νὰ πέσω νὰ κοιμηθῶ». Κάτω ἀπὸ τὴν καλύβαν τὴν πλεγμένην μὲ πράσινα κλαδιά, στρωμένην μὲ δροσερὰ χορτάρια, ἡ Ἰζόλδη ἐπλάγιασε πρώτη. Ὁ Τριστάνος ἔπεσε σιμά της καὶ ἀπίθωσε τὸ σπαθί του γυμνὸ ἀνάμεσα στὰ δύο κορμιά τους. Εὐτυχῶς ποῦ δὲν εἶχαν βγάλει τὰ ροῦχα τους. Ἡ βασίλισσα εἶχε στὸ χέρι τὸ χρυσὸ δακτυλίδι μὲ τὰ ὡραιότατα σμαράγδια ποῦ ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος τῆς εἶχε χαρίσει τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου των. Τὰ δάκτυλά της ἦσαν ἀδυνατισμένα, τόσο ποῦ τὸ δακτυλίδι μόλις ἐστέκετο. Ἐκοιμῶντο ἔτσι· τὸ ἕνα χέρι τοῦ Τριστάνου ἦτον περασμένο κάτω ἀπὸ τὸν λαιμὸν τῆς ἀγαπημένης του, τὸ ἄλλο ἐπάνω στὸ ὡραῖο κορμί της, σφιγκταγκαλιασμένοι· ὅμως τὰ χείλη τῆς βασιλίσσης δὲν ἤγγιζαν τὰ χείλη τοῦ Τριστάνου. Οὔτε μιὰ αὔρας πνοή, οὔτε κίνημα φύλλου. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φύλλα μία ἀκτῖνα ἡλίου κατέβαινε στὸ πρόσωπο τῆς Ἰζόλδης ποῦ ἔλαμπε σὰν κρύσταλλο.

Λοιπόν, πρέπει νὰ σᾶς πῶ ὅτι ἕνας ἄνθρωπος τοῦ δάσους εὗρῆκε μέσα στὸ δάσος ἕνα μέρος ποῦ τὰ χόρτα ἦσαν πατημένα· τὴν προηγουμένην οἱ δύο ἀγαπημένοι εἶχαν κατακλιθῆ ἐκεῖ· ἀκολούθησε τὰ ἴχνη κ' εὗρῆκε τὸ μέρος ποῦ ἐκοιμῶντο· τοὺς ἀνεγνώρισε κ' ἔφυγε φοβούμενος μὴν ἐξυπνήσῃ ὁ Τριστάνος. Ἔφυγε κ' ἐπῆγε στὸ Τινταγκὲλ δύο λεύγας μακρυά, ἀνέβη τὰ σκαλιὰ τῆς σάλας, κ' εὗρῆκε τὸν βασιλέα ἀνάμεσα εἰς τοὺς μαζευμένους βασάλους του.

«Φίλε, τί συμβαίνει καὶ εἶσαι λαχανιασμένος ἔτσι; Θὰ ἔλεγε κανεὶς πῶς εἶσαι κανένας ὑπηρέτης τῶν λαγωνικῶν, ποῦ τρέχει ὀπίσω τους. Θέλεις κ' ἐσὺ νὰ ζητήσῃς μήπως δικαιοσύνην; Ποιὸς σ' ἐκυνήγησε, ποιὸς σ' ἔδιωξε ἀπὸ τὸ δάσος μου»;

Ὁ ἄνθρωπος τοῦ δάσους ἐπῆρε τὸν βασιλέα κατὰ μέρος καὶ σιγὰ σιγὰ τοῦ εἶπε:

«Εἶδα τὴν βασίλισσαν καὶ τὸν Τριστάνον. Ἐκοιμῶντο, ἐφοβήθηκα».

— Σὲ ποιὸ μέρος;

— Σὲ μία καλύβα τοῦ Μορουά. Κοιμῶνται ἀγκαλιασμένοι. Ἔλα γλίγωρα, ἂν θέλῃς νὰ ἐκδικηθῇς

— Πήγαινε νὰ μὲ περιμένῃς εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ δάσους, εἰς τὰ πόδια τοῦ Κόκκινου Σταυροῦ. Μὴν εἰπῇς σὲ κανένα γιὰ ὅ,τι εἶδες· θὰ σοῦ δώσω χρυσάφι καὶ ἀσῆμι ὅσο θελήσῃς.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς λοιπὸν ἐπῆγε κ' ἐκάθισε στὰ πόδια τοῦ Κόκκινου Σταυροῦ. Καταραμένος νὰ εἶνε! Ἀλλὰ θ' ἀποθάνῃ αἰσχρὸν θάνατον ὅπως ἡ ἱστορία αὐτὴ θὰ τὸ δείξῃ.

Ὁ βασιλεὺς εἶπε νὰ σελλώσουν τ' ἄλογό του, ἐζώσθη τὸ σπαθί του, καὶ χωρὶς καμμιὰ συντροφιὰ ἔφυγε κρυφὰ ἀπὸ τὴν πόλιν. Καλπάζων, μόνος ἐνθυμήθηκε τὴν νύκτα ποῦ ἔπιασε τὸν ἀνεψιόν του· ποίαν τρυφερότητα εἶχε δείξει τότε διὰ τὸν Τριστάνον Ἰζόλδη ἡ ὡραία μὲ τὸ φωτεινὸ πρόσωπο! Ἂν τοὺς εὕρῃ, θὰ τοὺς τιμωρήσῃ διὰ τὸ μέγα ἁμάρτημα· θὰ τοὺς ἐκδικηθῇ, αὐτοὺς ποῦ ἐντρόπιασαν... Εἰς τὸν Κόκκινον Σταυρὸν εὗρῆκε τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον:

«Προχώρει· ὁδήγησέ με εὐθύς».

Ἡ μαύρη σκιὰ τῶν μεγάλων δένδρων τοὺς καλύπτει. Ὁ βασιλεὺς ἀκολουθεῖ τὸν ἄνθρωπον αὐτόν. Ἐμπιστεύεται στὸ σπαθί του ποῦ ἄλλοτε ἐθαυματούργησε. Ἄ! Ἂν ἐξυπνοῦσε ὁ Τριστάνος, ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο, ὁ Θεὸς ξέρει ποιός, θὰ ἔμενε στὸν τόπο! Τέλος ὁ ὁδηγὸς τοῦ λέγει χαμηλοφώνως:

«Βασιλεῦ, πλησιάζομε».

Ἐπῆρε κ' ἔδεσε τὸ ἄλογο ἀπὸ τὰ κλαδιὰ μιᾶς πράσινης μηλιᾶς. Ἐπλησίασαν καὶ ἔξαφνα εἰς ἕνα ξέφωτο τοῦ δάσους εἶδαν τὴν καλύβα. Ὁ βασιλεὺς ἀποβάλλει τὸν χρυσοπάρυφον μανδύαν του, καὶ τὸ ὡραῖο σῶμα του φαντάζει στὸ φῶς. Σύρει τὸ σπαθί του ἔξω ἀπὸ τὴν θήκην καὶ συλλογίζεται κατάβαθα ὅτι καλλίτερα νὰποθάνῃ παρὰ νὰ μὴ τοὺς σκοτώσῃ. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ δάσους τὸν ἀκολουθοῦσε· τοῦ νεύει νὰ γυρίσῃ ὀπίσω.

Χώνεται μόνος του κάτω ἀπὸ τὴν καλύβα μὲ τὸ γυμνό του σπαθὶ καὶ τὸ κραδαίνει... Ἄ! θὰ τοὺς κτυπήσῃ! Ὅμως παρατηρεῖ ὅτι τὰ στόματά των δὲν ἐγγίζουν τὸ ἕνα τὸ ἄλλο καὶ ὅτι ἕνα γυμνὸ σπαθὶ χωρίζει τὰ κορμιά των:

«Θεέ! εἶπε, τί βλέπω! πρέπει νὰ τοὺς σκοτώσω; Τόσον καιρὸν τόρα ποῦ ζοῦν εἰς αὐτὸ τὸ δάσος, ἂν ἀγαποῦσε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον τρελλά, θὰ ἦτον αὐτὸ τὸ σπαθὶ νὰ τοὺς χωρίζῃ; Καὶ ὁ καθεὶς δὲν ἠξέρει τάχα ὅτι ἕνα σπαθὶ γυμνό, ποῦ χωρίζει δύο σώματα, εἶνε ὡσὰν ἄγρυπνος φύλαξ τῆς ἁγνότητος; Ἂν ἀγαποῦσε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μὲ τρελλὸν ἔρωτα, θ' ἀνεπαύοντο τόσον ἁγνὰ τόρα; Ὄχι, δὲν θὰ τοὺς σκοτώσω· θὰ ἦτον μεγάλο κρῖμα νὰ τοὺς σκοτώσω· καὶ

ἂν ἐξυπνοῦσα αὐτὸν ποῦ κοιμᾶται ἐδῶ, κ' ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο μας ἔπεφτε νεκρός, θὰ μιλοῦσαν πολὺν καιρὸν γι' αὐτὸ καὶ γιὰ ἐντροπήν μας. Ἀλλὰ θὰ κάμω ὥστε μόλις ἐξυπνήσουν, νὰ καταλάβουν ὅτι τοὺς εὗρῆκα νὰ κοιμῶνται μαζί, ὅτι δὲν ἠθέλησα τὸν θάνατόν τους, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς τοὺς ἐλυπήθη».

Ὁ ἥλιος διασχίζων τὴν καλύβα ἐφλόγιζε τὴν ξανθὴν ὄψιν τῆς Ἰζόλδης· ὁ βασιλεὺς ἐπῆρε τὰ γάντια του τὰ πολύτιμα: «Εἶνε αὐτή, ἐσυλλογίζετο, ποῦ ἄλλοτε μοῦ τὰ ἔφερε ἀπὸ τὴν Ἰρλανδίαν!...» Τὰ ἐτοποθέτησε μεταξὺ τῶν φύλλων ποῦ ἐσκέπαζαν τὴν καλύβα εἰς τὴν τρύπαν ποῦ ἄφηνε νὰ κατεβαίνῃ τὸ φῶς ἕως εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Ἰζόλδης· ἔπειτα ἀπέσυρε σιγὰ τὸ δακτυλίδι μὲ τὶς σμαραγδόπετρες ποῦ εἶχε δώσει ἄλλοτε εἰς τὴν βασίλισσαν· ἄλλοτε θὰ ἐχρειάζετο κάποιος κόπος νὰ τῆς περάσῃς τὸ δακτυλίδι στὸ χέρι· τόρα τὰ δάκτυλά της ἦσαν τόσο ἀδύνατα, ποῦ τὸ δακτυλίδι ἐβγῆκε χωρὶς καμμίαν προσπάθειαν· εἰς τὴν θέσιν του, ὁ βασιλεὺς ἔβαλε τὸ δακτυλίδι ποῦ ἡ Ἰζόλδη ἄλλοτε τοῦ εἶχε χαρίσει. Ἔπειτα ἐπῆρε τὸ σπαθὶ ποῦ ἐχώριζε τοὺς δύο ἀγαπημένους, ἐκεῖνο — τὸ ἀνεγνώρισε — ποῦ εἶχε τσακισθῆ εἰς τὸ κρανίον τοῦ Μορχόλτ· ἔβαλε τὸ ἰδικό του εἰς τὴν θέσιν αὐτήν, ἐβγῆκε ἀπὸ τὴν καλύβα, ἐκαβαλίκεψε καὶ εἶπε εἰς ἐκεῖνον ποῦ τὸν εἶχε ὁδηγήσει ἐκεῖ:

«Φύγε τόρα καὶ σῶσε τὸ κορμί σου, ὃν ἠμπορῇς»!

Λοιπόν, ἡ Ἰζόλδη εἶδε ἕνα ὄνειρον καθὼς ἐκοιμᾶτο· ἦτον κάτω ἀπὸ μίαν πλουσίαν σκηνὴν εἰς τὸ μέσον ἑνὸς μεγάλου δάσους. Δύο λεοντάρια ἐμάλωναν γύρω της ποιὸ νὰ τὴν κάμῃ ἰδική του... Ἄφησε φωνὴν κ' ἐξύπνησε· τὰ γάντια ἔπεσαν εἰς τὸ στῆθος της. Εἰς τὴν φωνήν της ὁ Τριστάνος ἐσηκώθη ὀρθός, ἠθέλησε νὰ πάρῃ τὸ σπαθί του καὶ ἀνεγνώρισε τὸ σπαθὶ τοῦ βασιλέως. Καὶ ἡ βασίλισσα εἶδε στὸ χέρι της τὸ δακτυλίδι τοῦ Μάρκου. Ἐφώναξε:

«Δυστυχία μας! ὁ βασιλεὺς μᾶς εὗρῆκε.

— Ναί, εἶπεν ὁ Τριστάνος, ἐπῆρε τὸ σπαθί μου· ἦτον μονάχος, ἐφοβήθη· ἐπῆγε νὰ ζητήσῃ ἐνίσχυσιν· θὰ ξαναέλθῃ, καὶ θὰ διατάξῃ νὰ μᾶς καύσουν ἐνώπιον ὅλου τοῦ λαοῦ. Ἂς φύγωμε!...»

Καὶ συνοδευόμενοι ἀπὸ τὸν Γκορνεβὰλ ἔφυγαν πρὸς τὴν χώραν τῶν Γάλλων εἰς τὰς ἐσχατιὰς τοῦ δάσους τοῦ Μορουά. Τί βάσανα τοὺς ἔκαμε νὰ ὑποφέρουν ἡ ἀγάπη!

Ο ΕΡΗΜΙΤΗΣ ΟΓΡΙΝΟΣ

Τρεῖς ἡμέρας ἔπειτα, καθὼς ὁ Τριστάνος ἐκυνηγοῦσε ἕνα πληγωμένο ἐλάφι, ἡ νύκτα ἦλθε, καὶ κάτω ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ δάσος ἄρχισε νὰ σκέπτεται:

«Ὄχι, δὲν εἶνε ἀπὸ φόβον ποῦ μᾶς ἐλυπήθη ὁ βασιλεύς. Ἐπῆρε τὸ σπαθί μου, ἐκοιμώμουν, ἤμουν εἰς τὴν διάθεσίν του, ἠμποροῦσε νὰ κτυπήσῃ. Γιατί νὰ ζητήσῃ βοήθειαν; Γιὰ νὰ μὲ πιάσῃ ζωντανόν; Ἂν ἤθελε αὐτό, γιατί, ἀφοῦ μὲ ἀφώπλισε, νὰ μ' ἀφήσῃ τὸ σπαθί του; Ἄ! Σὲ ἀνεγνώρισα, πατέρα· ὄχι ἀπὸ φόβον, ἀλλὰ ἀπὸ εὐγένειαν ψυχῆς καὶ ἀπὸ οἶκτον ἠθέλησες νὰ μᾶς συγχωρήσῃς. Νὰ μᾶς συγχωρήσῃς; Ποιὸς λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε χωρὶς ἐντροπὴν νὰ συγχωρήσῃ ἕνα τέτοιο αἶσχος; Ὄχι, δὲν ἐσυγχώρησε, ἀλλὰ *ἐννόησε*. Ἐκατάλαβε ὅτι στὴ φωτιά, στὸ πήδημα ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, παντοῦ ὁ Θεὸς μᾶς ἔλαβε ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Ἐθυμήθηκε τὸ παιδὶ ποῦ ἄλλοτε ἔπαιζε τὴν ἅρπαν εἰς τὰ πόδια του, καὶ τὴν γῆν μου τοῦ Λουνοὰ ποῦ ἐγκατέλειψα πρὸς χάριν του, καὶ τὸν Μορχόλτ καὶ τὸ αἷμα ποῦ ἔχυσα νὰ σώσω τὴν τιμήν του. Ἐθυμήθηκε ὅτι δὲν ἀνεγνώρισα τὸ ἄδικόν μου, ὅτι μάταια ἐζήτησα νὰ δικασθῶ, ἢ νὰ πολεμήσω, καὶ ἡ εὐγένεια τῆς καρδίας του τὸν ἔκαμε νὰ καταλάβῃ τὰ πράγματα ποῦ ὁλόγυρά του οἱ ἄνθρωποι δὲν καταλαβαίνουν· ὄχι ὅτι ξέρει οὔτε μπορεῖ ποτὲ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀγάπης μας· ἀλλ' ἀμφιβάλλει, ἐλπίζει, αἰσθάνεται ὅτι δὲν λέγω ψέματα, ἐπιθυμεῖ νὰποδείξω ὅτι ἔχω δίκαιον κατόπιν κρίσεως. Ἄ! ὡραῖε θεῖε, νὰ νικήσω μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ εἰς μάχην τοὺς ἀντιπάλους μου, νὰ εἰρηνεύσωμε, νὰ ἐνδυθῶ τὸν ἀλυσσιδωτὸν θώρακα καὶ νὰ βάλω τὴν περικεφαλαίαν γιὰ σένα!... Τί ἐσκέφθηκα; θὰ ἔπαιρνε ξανὰ τὴν Ἰζόλδην· θὰ τοῦ τὴν παρέδιδα; Γιατί δὲν μ' ἔσφαζε καλλίτερα καθὼς ἐκοιμώμουν; Ἄλλοτε, ὅταν μὲ κατεδίωκε, μποροῦσα νὰ τὸν μισῶ καὶ νὰ τὸν λησμονῶ· εἶχε ἀφήσει τὴν Ἰζόλδην εἰς τοὺς λεπρούς· δὲν ἦτον πλέον ἰδική του, ἦτον ἰδική μου. Ἰδοὺ ποῦ μὲ τὴν εὐσπλαχνίαν του ἐξύπνησε τὴν ἀγάπην μου κ' ἐπανέκτησε τὴν Ἰζόλδην. Τὴν βασίλισσαν; Ἦτον βασίλισσα κοντά του καὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ δάσος ζῇ σὰν σκλάβα. Τί ἔκαμα τὴν νεότητά της; Ἀντὶ γιὰ τοὺς θαλάμους τοὺς μεταξοντυμένους τῆς δίνω τὸ ἄγριον αὐτὸ δάσος· μία καλύβα ἀντικαθιστᾷ τὶς ὡραῖες κουρτίνες· καὶ πρὸς χάριν μου ἀκολουθεῖ τὸν κα-

κὸν αὐτὸν δρόμον. Παρακαλῶ τὸν Ὕψιστον Θεὸν νὰ μὲ συγχωρήσῃ καὶ νὰποδώσῃ τὴν Ἰζόλδην εἰς τὸν βασιλέα Μᾶρκον. Δὲν εἶνε γυναῖκα του, δὲν τὴν ἐνυμφεύθη σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τῆς Ρώμης, ἐνώπιον ὅλων τῶν πλουσίων ἀνθρώπων τῆς χώρας του»;

Ὁ Τριστάνος στηρίζεται ἐπάνω στὸ τόξον του καὶ θρηνεῖ ἐπὶ πολλὴν ὥραν μέσα εἰς τὴν νύκτα.

Μέσα εἰς τὴν πυκνάδα τῶν βάτων ποῦ τοὺς ἐχρησίμευε γιὰ κρεββάτι, Ἰζόλδη ἡ ξανθὴ ἐπερίμενε τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Τριστάνου. Εἰς τὴν λάμψιν μιᾶς ἀκτίνας τοῦ φεγγαριοῦ βλέπει νὰ λάμπῃ στὸ δάκτυλό της τὸ χρυσὸ δακτυλίδι ποῦ ὁ Μᾶρκος εἶχε ἀπιθώσει. Ἐσυλλογίσθη:

«Ἐκεῖνος ποῦ μὲ τόσο εὐγενικὴ εὐχαρίστησι ἔδωκε τὸ χρυσὸ αὐτὸ δακτυλίδι, δὲν εἶνε ἐκεῖνος ποῦ ὠργισμένος μὲ παρέδιδε στοὺς λεπρούς· ὄχι εἶνε ὁ αὐθέντης ὁ καλὸς ποῦ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐρχομοῦ μου εἰς τὴν χώραν του μὲ ἐδέχθη καὶ μὲ ἐπροστάτευσε. Πῶς ἀγαποῦσε τὸν Τριστάνον! Ἀλλὰ ἤλθα, καὶ τί ἔκαμα; Ὁ Τριστάνος δὲν ἔπρεπε νὰ ζῇ στὸ παλάτι τοῦ βασιλέως μὲ ἑκατὸ νέους εὐγενεῖς ποῦ τὸν ὑπηρετοῦσαν γιὰ νὰ γείνουν ἱππόται; Δὲν ὤφειλε τρέχοντας ἀνάμεσα ἀπὸ αὐλὰς καὶ βαρωνίας νὰ ζητήσῃ τύχην; Ἀλλὰ πρὸς χάριν μου λησμονεῖ καθετί, ἐξόριστος ἀπὸ τὴν αὐλήν, μέσα σ' αὐτὸ τὸ δάσος περνῶντας μιὰ τέτοια ζωή . .»

Ἤκουσε τότε ἐπάνω εἰς τὰ πεθαμένα κλαδιὰ καὶ φύλλα νὰ πλησιάζῃ τὸ βῆμα τοῦ Τριστάνου. Ἐπῆγε νὰ τὸν προϋπαντήσῃ, ὅπως ἐσυνήθιζε, νὰ πάρῃ τ' ἅρματά του. Τοῦ ἐπῆρε ἀπὸ τὸ χέρι τὸ τόξον ***ποῦ δὲν ἐλάθευε*** καὶ τὰ βέλη του, καὶ τὸν ἀπήλλαξε ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ σπαθιοῦ.

«Ἀγαπημένη μου, λέγει ὁ Τριστάνος, εἶνε τὸ σπαθὶ τοὺ βασιλέως Μάρκου. Ἔπρεπε νὰ μᾶς σφάξῃ, καὶ μᾶς ἐλυπήθη».

Ἡ Ἰζόλδη παίρνει τὸ σπαθὶ καὶ τὸ φιλεῖ. Ὁ Τριστάνος βλέπει ὅτι κλαίει.

«Ἀγαπημένη μου, λέγει, ἂν ἠμποροῦσα νὰ κάμω συμφωνίαν μὲ τὸν βασιλέα Μᾶρκον! ἂν ἐδέχετο νὰ ὑποστηρίξω πολεμῶντας ὅτι ποτὲ δὲν σἀγάπησα ἁμαρτωλὴν ἀγάπην οὔτε μὲ λόγια οὔτε μὲ πράξεις, κάθε ἱππότης ποῦ θὰ τολμοῦσε νὰ πῇ τὸ ἐναντίον θὰ μεὕρισκε ἀντιμέτωπον. Ἔπειτα, ἂν ὁ βασιλεὺς ἤθελε ὑποφέρει νὰ μὲ κρατήσῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, θὰ τὸν ὑπηρετοῦσα πιστά, ὡσὰν πατέρα μου καὶ κύριόν μου· καὶ ἂν ἐπροτιμοῦσε νὰ μὲ ἀπομακρύνῃ καὶ νὰ κρατήσῃ ἐσένα, θὰ ἐπήγαινα εἰς τὴν Φρίσαν ἢ τὴν Βρεττάνην μὲ τὸν Γκορνεβὰλ ὡς μόνον μου σύντροφον. Ἀλλ' ὅπου καὶ ἂν ἐπήγαινα, θὰ ἔμενα ἰδικός σου, βασίλισσα. Ἰζόλδη, δὲν θὰ ἐσυλλογιζόμουν ποτὲ τὸν χωρισμὸν αὐτόν, ἂν δὲν ἦτον ἡ δυστυχία ποῦ ὑποφέρεις πρὸς χάριν μου, πολὺν καιρὸν τόρα, τόσο μεγάλη, ὡραία μου, μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἐρημιά.

—Τριστάνε, θυμήσου τὸν ἐρημίτην Ὀγρῖνον εἰς τὸ κατάλυμά του. Ἂς γυρίσωμε πρὸς αὐτὸν καὶ ἂς ζητήσωμε ἔλεος ἀπὸ τὸν Οὐράνιον βασιλέα, ἀγαπημένε Τριστάνε»!

Ἐξύπνησαν τὸν Γκορνεβάλ· ἡ Ἰζόλδη ἀνέβη ἐπάνω στἄλογο ποῦ ἐκρατοῦσε ὁ Τριστάνος ἀπὸ τὸν χαλινόν, καὶ ὅλην τὴν νύκτα περνῶντας διὰ τελευταίαν φορὰν τἀγαπημένα μέρη, ὁδοιπόρησαν χωρὶς νἀνταλλάξουν λόγον.

Τὸ πρωῒ ἐξεκουράθησαν, ἔπειτα ἔκαμαν δρόμον ἀκόμη ἕως ὅτου ἔφθασαν εἰς τὸ ἐρημητήριον. Εἰς τὸ κατῶφλι τῆς ἐκκλησίας ὁ Ὀγρῖνος ἐδιάβαζε ἕνα βιβλίον. Τοὺς εἶδε, καὶ ἀπὸ μακρυὰ τοὺς ἐφώναξε τρυφερά:

«Φίλοι! πῶς ὁ ἔρως σᾶς ρίπτει ἀπὸ δυστυχίαν εἰς δυστυχίαν! Πόσον ἀκόμη θὰ διαρκέσῃ ἡ μανία σας αὐτή; Θάρρος! μετανοήσατε τέλος»!

Ὁ Τριστάνος τοῦ εἶπε:

«Ἄκουσε, πάτερ Ὀγρῖνε! Βοήθησέ μας νὰ κάμωμε μίαν συμφωνίαν μὲ τὸν βασιλέα· θὰ τοῦ ἀπέδιδα τὴν βασίλισσαν. Ἐγώ, θὰ ἔφευγα εἰς τὴν Βρεττάνην ἢ τὴν Φρίσαν μίαν ἡμέραν, ἂν ὁ βασιλεὺς ἤθελε νὰ μὲ ὑποφέρῃ σιμά του, θὰ ἐγύριζα καὶ θὰ τὸν ὑπηρετοῦσα ὅπως ἄλλοτε».

Πεσμένη εἰς τὰ πόδια τοῦ ἐρημίτου ἡ Ἰζόλδη εἶπε μὲ συντριβήν:

«Δὲν θὰ ζήσω πλέον ἔτσι. Δὲν λέγω ὅτι μετανοῶ ὅτι ἠγάπησα τὸν Τριστάνον καὶ ὅτι τὸν ἀγαπῶ, ἀκόμη καὶ πάντοτε· ὅμως τὰ σώματά μας τοῦ λοιποῦ θὰ εἶνε χωρισμένα».

Ὁ ἐρημίτης ἔκλαυσε κ' ἐπροσευχήθη: «Θεέ, παντοδύναμε βασιλεῦ! Σὲ εὐχαριστῶ ὅτι μἀφῆκες νὰ ζῶ ἀκόμη ὥστε νὰ ἔλθω εἰς βοήθειαν τῶν δυστυχῶν αὐτῶν»! Τοὺς ἐσυμβούλευσε φρονίμως, ἔπειτα ἐπῆρε μελάνην καὶ περγαμηνὴν κ' ἔγραψε μίαν ἐπιστολὴν ὅπου ὁ Τριστάνος ἔκαμε πρότασιν συμφωνίας εἰς τὸν βασιλέα. Ὅταν ἔγραψε ὅλα ὅσα ὁ Τριστάνος τοῦ εἶπε, αὐτὸς τὰ ἐσφράγισε μὲ τὸ δακτυλίδι του.

— Ποιὸς θὰ φέρῃ αὐτὸ τὸ γράμμα; ἠρώτησε ὁ ἐρημίτης.

— Ἐγὼ ὁ ἴδιος.

— Ὄχι, Τριστάνε, δὲν πρέπει νὰ κάμῃς τὴν ἐπικίνδυνον αὐτὴν πορείαν· θὰ πάω ἐγώ, γνωρίζω καλὰ τὰ πρόσωπα τοῦ πύργου.

— Ἄφησε, καλέ μου πάτερ Ὀγρῖνε ἡ βασίλισσα θὰ μείνῃ στὸ ἐρημητήριόν σου· μόλις νυκτώσῃ, θὰ φύγω μὲ τὸν σκουτάριόν μου, κι' αὐτὸς θὰ φυλάξῃ τὸ ἄλογό μου».

Ὅταν ἐσκοτείνιασε στὸ δάσος, ὁ Τριστάνος καὶ ὁ Γκορνεβὰλ ἐπῆραν τὸν δρόμον. Εἰς τὰς πύλας τοῦ Τινταγκέλ, τὸν ἄφησε. Ἐπάνω εἰς τὰ τείχη οἱ σκοποὶ ἐφυσοῦσαν τὶς τρόμπες των. Ἔπεσε μέσα εἰς τὴν τάφρον κ ἐπέρασε τὴν πόλιν μὲ κίνδυνον τοῦ σώματός του. Ἐπέρασε ὅπως ἄλλοτε τοὺς μυτεροὺς πασσάλους τοῦ ἀμπελῶνος, εἶδε πάλιν τὴν πηγὴν καὶ τὸ μεγάλο πεῦκο κ' ἐπλησίασε εἰς τὸ παράθυρον ὀπίσω ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς ἐκοιμᾶτο. Τὸν ἐκάλεσε σιγά. Ὁ Μᾶρκος ἐξύπνησε.

«Ποῖος εἶσε ἐσύ, ποῦ εἰς τέτοιαν ὥραν μὲ καλεῖς;

— Αὐθέντα, εἶμαι ὁ Τριστάνος, σοῦ φέρνω ἕνα γράμμα· τὸ ἀφίνω ἐδῶ εἰς τὶς γρίλλιες τοῦ παραθύρου σου. Κρέμασε τὴν ἀπάντησίν σου εἰς τὸ κλαδὶ τοῦ Κόκκινου Σταυροῦ.

— Γιὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ὡραῖε ἀνεψιέ, περίμενέ με»!

Ὥρμησε εἰς τὸ κατῶφλι καὶ τρεῖς φορὰς ἐφώναξε μέσα εἰς τὴν νύκτα:

«Τριστάνε! Τριστάνε! Τριστάνε! παιδί μου».

Ἀλλ' ὁ Τριστάνος εἶχε φύγει. Εὗρῆκε τὸν Γκορνεβάλ, καὶ μ' ἕνα ἐλαφρὸ πήδημα ἀνέβη στὴ σέλλα τοῦ ἀλόγου του.

«Τρελλέ! εἶπε ὁ Γκορνεβάλ, σπεῦσε, ἂς φύγωμε ἀπ' αὐτὸν τὸν δρόμον.

[Ἀκολουθεῖ]

Μετάφρ. Α. Κ. JOSEPH BÉDIER

Η ΓΕΩΛΟΓΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Ὁ κ. Φωκίων Νέγρης ὡμίλησε τελευταίως εἰς τὸν «Παρνασσὸν» περὶ τῆς ἐξάρσεως καὶ προελάσεως τῶν ὀρέων ἐν Ἑλλάδι ἤτοι περὶ γεωλογικοῦ φαινομένου, ὅπερ πρὸ ὀλίγων μόλις ἐτῶν παρετηρήθη ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ ὅπερ ὁ κ. Νέγρης σοφῶς ἐμελέτησε καὶ ἐξηκρίβωσεν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Στερεᾷ Ἑλλάδι. Τρεῖς ἀνακοινώσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν, δημοσιευθεῖσαι ἐν τῷ δελτίῳ αὐτῆς τὸν Νοέμβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ ἐνεστῶτος, παρέχουσι τὰς ἐπιστημονικὰς ἐξακριβώσεις, τὰς ὑπ' αὐτοῦ γενομένας ἐπὶ τοῦ φαινομένου τῆς ἐξάρσεως καὶ προελάσεως ἑλληνικῶν ὀρέων, ἡ δὲ γενομένη ἐν τῷ Παρνασσῷ ὁμιλία του ἀποτελεῖ οὕτως εἰπεῖν ἐπεξήγησιν καὶ ἐπὶ τὸ προσιτώτερον ἀνάπτυξιν τῶν ἀνακοινώσεων ἐκείνων. Τὸ γεωλογικὸν φαινόμενον—ἀληθῶς ἓν τῶν ἐκπληκτικωτέρων καὶ δυνάμενον ν' ἀποβῇ ἀφετηρία νέων ἀπόψεων καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πλανήτου καὶ διὰ τὴν ἐξήγησιν ἐξακολουθούντων γεωλογικῶν συμβάντων, ἐν οἷς καὶ τὰ σεισμικὰ— συνίσταται εἰς τὴν παρατήρησιν ὅτι ὄρη τινὰ προχωροῦσι (μετακινοῦνται) ἐπὶ ἐδάφους μένοντος σχετικῶς ἀκινήτου καὶ ἐπικαλύπτουσιν αὐτό, προκαλοῦντα ἔξαρσιν ἐδιαφικήν. Τοῦτο δὲ δείκνυται ἐκ τοῦ ὅτι στρώματα παλαιοτέρας γεωλογικῆς ἐποχῆς εὑρίσκονται κείμενα ἄνωθεν στρωμάτων νεωτέρας ἐποχῆς καὶ δὴ αὐτοτελῆ ἤτοι ἄνευ γεωλογικῆς συνεχείας πρὸς τὰ κάτωθεν αὐτῶν.

Διάσημοι γεωλόγοι, οὓς ἀναφέρει ἐν τῇ ὁμιλίᾳ του ὁ κ. Νέγρης, ἐβεβαίωσαν τὴν τοιαύτην προέλασιν τῶν ὀρέων εἰς τὰς Ἄλπεις, εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, εἰς τὰ Πυρηναῖα καὶ ἀλλαχοῦ. Ταύτην δ' ἐπίσης διὰ σοφῆς ἐρεύνης ἀνεκάλυψεν ὁ κ. Νέγρης συμβᾶσαν ἐν Ἑλλάδι καὶ δὴ τῶν ὀρέων τῆς Στερεᾶς πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Γάλλοι γεωλόγοι, ὡς ἀναφέρει ὁ κ. Νέγρης ἐν τῇ ὁμιλίᾳ του, ἀκολουθήσαντες τὴν ἐκστρατείαν τοῦ στρατηγοῦ Maison, εἶχον διακρίνει σαφῶς τὴν αὐτοτέλειαν σειρᾶς στρωμάτων ὁμοιομόρφων, καλυπτούσης τὸ πλεῖστον τῆς Πελοποννήσου καὶ γάλλος ἐπίσης γεωλόγος ἀνεῦρε παρόμοια στρώματα ἐν Κρήτῃ, συνεπέρανε δὲ ὅτι καὶ ἐν Πελοποννήσῳ τὰ στρώματα τῶν λιθογραφικῶν τιτανολίθων δυνατὸν νὰ καλύπτωσι παλαιοτέρας ἐποχῆς διαστρώσεις.

Τὰ στρώματα ταῦτα παρακολουθήσας ὁ κ. Νέγρης ἀπὸ τῆς Μεσσηνίας μέχρι τοῦ Ὠλένου καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ, παρετήρησεν ὅτι κάθηνται ἐπὶ τῶν κάτωθεν αὐτῶν διαστρώσεων ἀνεξαρτήτως οὕτως εἰπεῖν πρὸς αὐτὰς καὶ κατὰ σχηματισμὸν διαφορετικόν, ποῦ μὲν ἀφίνοντα

χάσματα, ποῦ δὲ παρουσιάζοντα ἴχνη κολοσσιαίας πιέσεως. Θέλων ν' ἀνεύρῃ πόθεν ἐπῆλθον, ἐξηρεύνησε τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ὅπου ἀνεκάλυψε παρὰ τὸ Γαλαξείδιον καὶ ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Ἑλικῶνος τὰ αὐτὰ στρώματα, ἀλλ' εἰς τὴν τακτικὴν ἐκεῖ ἀλληλουχίαν αὐτῶν. Παραλείποντες τὰς εἰδικὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηρήσεις, σημειοῦμεν τὴν ἐπιστημονικῶς φωτεινὴν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου, τὴν παρασχεθεῖσαν ὑπὸ τοῦ κ. Νέγρη.

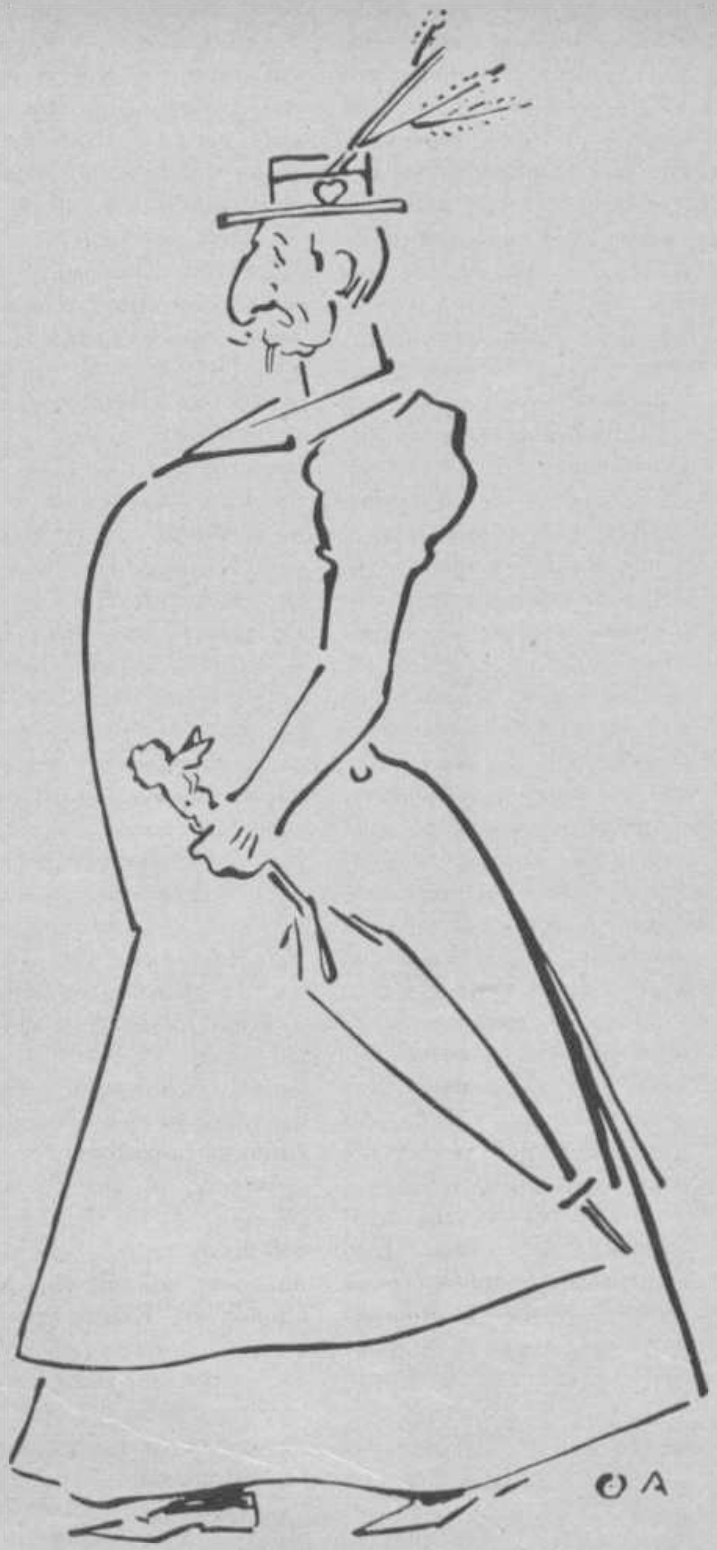
«Ὑπὸ τὰς πλευρικὰς πιέσεις, τὰς προερχομένας ἐκ τῆς ψύξεως τῆς γῆς, ὁ φλοιὸς αὐτῆς πτυχοῦται καὶ σχηματίζονται ὀφρύες πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς νότον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ἐκεῖ μὲν ὁ Παρνασσὸς καὶ ὁ Ἑλικών, ἐδῶ δὲ ὁ Χελμὸς καὶ ἡ Ζίρια. Ἀλλὰ τὰ πλαστικώτερα μέρη τοῦ φλοιοῦ (καὶ ταῦτα εἶναι τὰ στρώματα τῶν παλαιῶν βαθέων πυθμένων τῆς θαλάσσης) ἐξογκοῦνται εὐκολώτερον καὶ ἀπωθοῦνται πρὸς τὰ γειτονικὰ μέρη, τὰ ὀλιγώτερον ἀντέχοντα. Τοιαῦτα μέρη ἦσαν τὰ τῆς Πελοποννήσου, πρὸς τὰ ὁποῖα ἀπωθουμένη ἐκ βορρᾶ προήλαυνεν ἡ ἐκ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου μάζα, ἐπικαλύπτουσα — ὡς παμμέγεθες γήϊνον κῦμα — πάντα τὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου, ὅπου δὲν προϋπῆρχεν ἐμπόδιον. — Ἡ προέλασις αὕτη ἐγένετο ἐπὶ στρωμάτων ἀνηκόντων εἰς τὴν λεγομένην *μέσην ἡϊκαινον ἐποχήν*, ὡς ἀπέδειξεν ὁ κ. Νέγρης, καὶ συνεπῶς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνέβη. — Ἀφ' ἑτέρου τὰ προελάσαντα πρὸς τὴν Πελοπόννησον γήϊνα στρώματα βεβαιοῦται ὅτι ἀφορμῶντο ἀπὸ τὸν Ἑλικῶνα καὶ τὸν Παρνασσόν, ὄντα *παλαιοκρητιδικὰ καὶ νεοκρητιδικὰ* ἤτοι παλαιοτέρας ἐποχῆς, ἴσως δὲ καὶ τριαδικά. Ὁμοίας ἐποχῆς φαινόμενον καὶ ἀναλόγου σχηματισμοῦ γεωλογικοῦ εἶναι ἡ ἐν Πυρηναίοις παρατηρηθεῖσα ἔξαρσις.

Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι συνέβη καὶ τὸ ἑξῆς ἀξιοσημείωτον ἀποτέλεσμα τῆς προελάσεως. Ἐνῷ ἀπωθεῖτο ἐκ τοῦ Κορινθιακοῦ ἡ προελαύνουσα μάζα, ἡ Πελοπόννησος συνεπείᾳ τῆς προελάσεως προσήγγιζε πρὸς τὴν Στερεάν, ἡ δὲ προσέγγισις αὕτη ὑπελογίσθη ὑπὸ τοῦ κ Νέγρη εἰς 100 χιλιόμετρα.

Τέλος αἱ δύο ὀροσειραὶ ἡ τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ τῆς Στερεᾶς, συσφίγγουσαι ὡσεὶ δύο σιαγόνες τὰς μεταξὺ αὐτῶν μαλακωτέρας μάζας, προσήγγισαν ἀλλήλας μέχρις οὗ αἱ πλευρικαὶ ἐκ τῆς προσεγγίσεώς των πιέσεις ἔφθασαν εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμόν, ὁπότε τὰ κυρτωθέντα ἐκ τῆς πιέσεως μέρη ἐθραύσθησαν καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν συντρίμματα κατεκρημνίσθησαν. Τοῦτο φαίνεται ἐν Τριφυλίᾳ καὶ Πυλίᾳ, καθὼς καὶ παρὰ τὸν Κορινθιακόν, τὰ κροκαλοπαγῆ τοῦ ὁποίου ὀφείλονται εἰς ὁμοίαν αἰτίαν, ἀλλὰ κατὰ μεταγενεστέραν ἐποχήν. Ἐπίσης ἀποτέλεσμα κατακρημνίσεως εἶναι καὶ τὰ κροκαλοπαγῆ τῶν Μετεώρων ἐν Θεσσαλίᾳ.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατακρήμνισιν ταύτην καὶ συνεπῶς τὴν χαλάρωσιν τοῦ φλοιοῦ, ἡ προέλασις τῶν ὀρέων ἐξακολουθεῖ, καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς πίεσις προκαλεῖ τὴν ἔξαρσιν τῶν καταβυθισθέντων. Οὕτω δὲ τὰ κροκαλοπαγῆ τῆς Τριφυλίας καὶ Πυλίας, εὑρισκόμενα τὸ πρῶτον ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἔπειτα βαθμηδὸν ἀνυψοῦνται, σχηματίζονται δὲ οὕτω αἱ ἐκ κροκαλοπαγῶν ὀροσειραί, φέρουσαι τὰ ἴχνη τῆς θαλασσίας προελεύσεώς των, ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν Στερεᾷ (Πίνδος). Ἡ ἔξαρσις αὕτη, κληθεῖσα ὑπὸ τῆς γεωλογίας Πινδική, ἔληξε κατὰ τὸ τέλος τῆς μειοκαίνου ἐποχῆς. Καὶ ταύτην ὅμως ἀκολουθοῦσι νέαι καταβυθίσεις, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ἐχωρίσθη πάλιν ἡ Πελοπόννησος ἀπὸ τὴν Στερεὰν διὰ *θαλασσίας ἐκτάσεως* πλατυτέρας τοῦ σημερινοῦ κόλπου. Αἱ καταβυθίσεις αὗται, συμβᾶσαι κατὰ τὴν λεγομένην Σαρματικὴν καὶ μάλιστα κατὰ τὴν Ποντικὴν ἐποχήν, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἀνευρισκομένων ζωϊκῶν λειψάνων εἰς τὰς σχηματισθείσας ὑπ' αὐτῶν διαστρώσεις, παρατηροῦνται κυρίως εἰς τὰς Ἀνατολικὰς τῆς Μεσογείου χώρας, ἐξ οὗ καὶ Ἀνατολικαὶ (levantines) ὠνομάσθησαν.

Πάλιν ἐν τούτοις πιεζόμενα διὰ τῆς προελάσεως τῶν ὀρέων τὰ βυθισθέντα μέρη ἀνυψοῦνται, ἑνοῦται δὲ οὕτως ἐκ νέου ἡ Πελοπόννησος μὲ τὴν Στερεάν, καὶ πάλιν τὰς νέας ἐξάρσεις ἐπακολουθοῦσι καταβυθίσεις καὶ καταποντισμοί, αἱ μεγαλοπρεπέστεραι καὶ τρομερώτεραι, ὡς αἱ τῆς Ατλαντίδος, Αἰγαιΐδος καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ, ἀλλαχοῦ δὲ αἱ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ αἱ τῆς Νεκρᾶς. Νέα ἐπῆλθεν ἔξαρσις ἐν Ἑλλάδι, τὴν ὁποίαν ὁ κ. Νέγρης ὠνόμασεν ἔξαρσιν Ταινάρου, ἐκεῖ παρατηρήσας αὐτήν, καὶ νέα σύσφιγξις τοῦ φλοιοῦ προκαλέσασα ἀνύψωσιν τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης καὶ οὕτω νέον κατακλυσμὸν τῶν παραλίων. Οἱ κατακλυσμοὶ οὗτοι καὶ αἱ καταβυθίσεις εἶναι πρόσφατοι, καὶ εὑρισκόμεθα — συμπεραίνει ὁ κ. Νέγρης — εἰς τὴν ἀρχὴν νέας ἐξάρσεως, ἡ ὁποία θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ χιλιάδας ὁλοκλήρους αἰώνων πρὶν ἐπέλθωσι νέαι καταβυθίσεις καὶ καταποντισμοὶ ὁλοκλήρων αἰώνων.

Η ΕΓΡΕΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ — ΥΠΟ Θ. ΑΝΝΙΝΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ "ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ,,

Μάθημα ἕβδομον.— Μνημεῖον Λυσικράτους. Πύλη Ἀδριανοῦ. Ὀλυμπιεῖον

Τὸ κομψότατον *μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους* εἶναι τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον περιεσώθη μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ἐκ πλήθους ὁμοίων ναΐσκων τοῦ Δ' καὶ Γ' π.χ. αἰῶνος, ἱδρυθέντων ὑπὸ χορηγῶν νικητῶν εἰς μουσικοὺς διαγωνισμοὺς καθ' ὅλην τὴν ὁδὸν ἀπὸ τοῦ Πρυτανείου, κειμένου εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τῆς βορείου ὑπωρείας τῆς Ἀκροπόλεως, μέχρι τοῦ Θεάτρου τοῦ Διονύσου

Ἐπειδὴ ἐπὶ τῶν μνημείων τούτων ἀνετίθεντο οἱ διδόμενοι εἰς τοὺς χορηγοὺς ὡς βραβεῖον τρίποδες, ὁ δρόμος ἐκεῖνος ὠνομάσθη *ὁδὸς Τριπόδων*.

Ἵσταται δὲ τὸ μνημεῖον ἐπὶ τετραγώνου βάσεως ἐξ ἑνὸς ἀναβαθμοῦ· εἶναι κυκλικὸν μὲ ἓξ κίονας κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, ὁ ὁποῖος εἰς αὐτὸ ἐμφανίζεται ὡς ἓν τῶν ἀρχαιοτάτων παραδειγμάτων.

Εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν εἶναι ἀμελέστερον ἐξειργασμένον, διότι δὲν ἐφαίνετο ὁλόκληρον.

Ἡ πρώτη ζωοφόρος του ἀποτελεῖται ἐξ ἀναγλύφων τριπόδων ὡς ἦτο ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς του ἱστάμενος ποτὲ χαλκοῦς τρίπους. Ἡ πρώτη ζώνη τοῦ ἐπιστυλίου φέρει τὴν μόλις διακρινομένην κάτωθεν ἐκ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ἐπιγραφήν: *Λυσικράτης Λυσιθείδου Κικυνεὺς ἐχορήγει· Ἀκαμαντὶς παίδων ἐνίκα· Θέων ηὔλει· Λυσιάδας Ἀθηναῖος ἐδίδασκε· Εὐαίνετος ἦρχε.* (ἄρα ἡ νίκη ἔγινε τῷ 335/4 π. χ.).

Εἰς τὴν δευτέραν ζωοφόρον ὑπάρχει ἀνάγλυφος παράστασις τοῦ μύθου, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Διόνυσος συλληφθεὶς ὑπὸ πειρατῶν Τυρρηνῶν, τοὺς μετεμόρφωσεν εἰς δελφῖνας· εἶναι ἡ εἰκονογράφησις τοῦ ποιήματος, τοῦ *διθυράμβου* ἴσως, τὸν ὁποῖον ἔψαλεν ὁ χορὸς τοῦ νικήσαντος Λυσικράτους, ἀποτελεῖ δὲ ὡραιότατον δεῖγμα ἐμπνευσμένης τέχνης, ἡ ὁποία γνωρίζει νὰ μὴ ὑποδουλώνεται εἰς τὴν παράδοσιν, ἀλλὰ νὰ τὴν μεταρρυθμίζῃ σύμφωνα μὲ τὰς ἰδικάς της ἀπαιτήσεις. Πνοὴ σοβαρότητος ἀναμεμιγμένης μὲ κωμικότητα κατὰ τὸν μᾶλλον περίτεχνον τρόπον, δίδει εἰς τὸν θεατὴν ἐντύπωσιν γλυκεῖαν καὶ εὔθυμον, ὅταν βλέπῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν νεαρὸν Διόνυσον παρὰ τὴν ῥομαντικὴν ἀκτὴν παρατηροῦντα καὶ θωπεύοντα τὸν πάνθηρά του, ἐν ᾧ οἱ ὑπηρέται του σπεύδουν νὰ τοῦ φέρουν οἶνον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἄλλους Σατύρους καταδιώκοντας καὶ ξυλοκοποῦντας καὶ ἐκφοβίζοντας τοὺς πειρατάς, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ μεταμορφωθέντες διὰ τῆς θελήσεως τοῦ θεοῦ εἰς δελφῖνας κατὰ τὸ ἥμισυ, σπεύδουν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ ποθητὸν στοιχεῖον των. Ταῦτα πάντα μὲ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐργασίας δίδουν ἰδέαν τοῦ πόσον ἀνεξάντλητος εἰς ἐπινοήσεις καὶ πόσον ἀξιοθαύμαστος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἦτο ἡ ἀρχαία τέχνη.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα εἶχε μεταβληθῆ τὸ μνημεῖον εἰς βιβλιοθήκην ὑπὸ τῶν Καπουκίνων (1385 μ.Χ.) καὶ ἦτο γνωστὸν εἰς τὸν λαὸν ὡς *φανάρι τοῦ Διογένη* ἕνεκα τοῦ σχήματός του. Τὸ ἐπεσκεύασεν ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις τῷ 1845, τῆς ὁποίας θεωρεῖται κτῆμα.

Εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς *Πύλης τοῦ Ἀδριανοῦ* ὑπῆρχεν ἀρχαία πύλη, τὴν ὁποίαν μετερρύθμισεν ὁ αὐτοκράτωρ ὅταν περὶ τὸ 125-130 μ. Χ. ἠθέλησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς Ἀθήνας πρὸς τὸ σημερινὸν Ζάππειον αἱ τὸν Βασιλικὸν κῆπον.

Τὸ χορηγικὸν μνημεῖον Λυσικράτους ὅπως ἦτο.— Κατὰ τὴν ἀκριβῆ ἀναπαράστασιν ὑπὸ τοῦ Μπὸν (μόνον λάθος εἶναι κάτω εἰς τὴν βάσιν, ὅπου παρίστανται τρεῖς ἀναβαθμοὶ ἀντὶ τοῦ ἑνὸς).

Τὴν ἐπέκτασιν ταύτην καὶ τὴν νέαν ζωὴν τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν ἐξαγγέλλει ὁ Ἀδριανὸς πομπωδῶς διὰ τῶν ἐπιγραφῶν μὲ μεγάλα γράμματα ὑπὲρ τὴν ἀψῖδα πρὸς Δυσμάς δεικνύει ὅτι ἔως ἐκεῖ ἔφθανεν ἡ ἀρχαία πόλις: *αἵδ' εἶσ' Ἀθῆναι Θησέως ἡ πρὶν πόλις*· πρὸς Ἀνατολὰς γράφει παραβάλλων τὸν ἑαυτόν του μὲ τὸν Θησέα ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον: *αἵδ εἶσ' Ἀδριανοῦ κοὐχὶ Θησέως πόλις*. Πράγματι δὲ τὰ περὶ τὸ Ζάππειον καὶ τὸν Βασιλικὸν κῆπον ἐρείπια προέρχονται ἐκ βαλανείων καὶ ἐπαύλεων τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς· ἐλέγετο δὲ τὸ τμῆμα τοῦτο *νέαι Ἀθῆναι, Novae Athenae*, ἢ *Ἀδριανούπολις*.

Ἡ πύλη ὑπὸ καλλιτεχνικὴν ἔποψιν εἶναι ἀσήμαντος· τὰ φαινόμενα ἄνω παράθυρα ἦσαν κλειστὰ καὶ τὸ ὅλον ἀπετέλει κόσμημα ἀρχιτεκτονικὸν ἀρκούντως ὡραῖον τὸ ὁποῖον λέγεται attica καὶ δίδει χάριν τινὰ ἐξ ἐπιδράσεως τῶν ἀθηναϊκῶν ἔργων εἰς τὴν βαρεῖαν καὶ ἄκομψον ρωμαϊκὴν τέχνην.

Ἐπὶ τῆς θέσεως ὅπου ὑψοῦνται σήμερον οἱ δεκαπέντε μεγαλοπρεπεῖς κίονες *τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός* (*Ὀλυμπιείου* ὑπῆρχον πανάρχαια ἱερὰ τοῦ λαοῦ, π. χ. τῆς Ὀλυμπίας Γῆς, τοῦ Διὸς Ὀλυμπίου, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Δευκαλίωνος μετὰ τὴν σωτηρίαν του ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ, τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέας, τὸ Πύθιον κτλ.

Τὸ ἀρχαιότατον ἐκεῖνο ἱερὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐπεχείρησε νὰ κατασκευάσῃ μεγαλοπρεπέστατον ὁ Πεισίστρατος, κυρίως διὰ νὰ δώσῃ ἐργασίαν εἰς τὸν λαόν, ἵνα μὴ οὗτος μένων ἄεργος ἐπιζητῇ ἐλευθερίας δι' ἐπαναστάσεων καὶ ταραχῶν. Ἐσώθησαν πολλὰ ἴχνη εἰς τὰ θεμέλια τοῦ σημερινοῦ ναοῦ ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Πεισιστράτου, τὸ ὁποῖον ἀφῆκαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπίτηδες ἡμιτελὲς ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, ὡς διαμαρτυρίαν των καὶ πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἀπεχθείας καὶ περιφρονήσεώς των πρὸς τὴν τυραννίδα.

Μόλις περὶ τὸ 174 π.Χ. ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανὴς ἐπεχείρησε νὰ ἀποτελειώσῃ τὸν ναὸν διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Δέκμου Κοσσουτίου· ἐκ τοῦ ἔργου τούτου προέρχονται πάντες σχεδὸν οἱ περισωθέντες κίονες.

Ἀλλ' οὔτε ὁ Ἀντίοχος οὔτε οἱ ἀποπειραθέντες νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργον ἐπὶ Αὐγούστου (14 π.Χ.) κατώρθωσαν νὰ τὸ φέρουν εἰς πέρας καὶ μόλις τῷ 123 129 μ.Χ. ὁ Ἀδριανὸς τὸν ἀπετέλειωσε καὶ τὸν συγκατέλεξε μεταξὺ τῶν ἑπτὰ θαυμάτων. Διότι ἦτο ὁ μέγιστος ναὸς τοῦ κόσμου παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἐφέσῳ καὶ τὸν ἐν Σελινοῦντι τῆς Σικελίας.

Εἶχε μῆκος 107.75 μ., πλάτος 41 μ., τὸ δὲ ὕψος τῶν κιόνων ἦτο 17, 25 μ. ἦτο δίπτερος ὀκτάστυλος ἤτοι εἶχε διπλῆν σειρὰν κιόνων καθ' ὅλας τὰς πλευρὰς ὀκτὼ εἰς τὰς στενὰς καὶ εἴκοσιν εἰς τὰς μακράς, καὶ τρίτην σειρὰν ἀπὸ ἓξ κίονας εἰς τὰς στενάς, ἓν συνόλῳ 104 κίονας, ἐκ τῶν ὁποίων τῷ 1437 ἐσῴζοντο μόνον 21, τῷ 1650 ὑπῆρχον 17, τῷ 1760 εἰς μετεβλήθη εἰς ἄσβεστον καὶ τῷ 1852 εἰς ἔπεσεν ἐκ θυέλλης σῳζόμενος ἀκόμη. Ἐντὸς τοῦ σηκοῦ ὑπῆρχε μέγα χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Διὸς καὶ ὄπισθεν ἕτερον μαρμάρινον ἄγαλμα κολοσσιαῖον τοῦ Ἀδριανοῦ. Ἦτο δὲ καὶ τὸ μόνον παράδειγμα ὑπαίθρου ναοῦ ἐν Ἑλλάδι ἤτοι ἄνευ στέγης.

Εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ ὑπῆρχε πλῆθος ἀγαλμάτων ἰδίως τοῦ Ἀδριανοῦ, τὰ ὁποῖα ἀνέθεσαν πρὸς τιμήν του ὅλαι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις.

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἐν κινδύνῳ

Διαβάζω εἰς ἕνα θρησκευτικὸν περιοδικὸν τῆς Ἱερουσαλήμ: «Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας ἔχει διπλῆν τὴν ἱεραποστολήν: διαδίδουσα τὸν Χριστιανισμὸν καὶ στηρίζουσα αὐτὸν ἐν τοῖς πιστοῖς, πολεμοῦσα εἴτε τὸν ἐθνισμὸν εἴτε τὰς ἐν αὐτῇ ὑπαρχούσας αἱρέσεις. Ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία προδήλως ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ ἔχει ἀνάγκην ἐσωτερικῆς ἱεραποστολῆς πρὸς θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ γένους ἡμῶν.»

Δὲν γνωρίζετε τὸν κίνδυνον; Θὰ ἐξυπνήσουν μίαν αὐγὴν οἱ ποιμένες οἱ πνευματικοὶ καὶ δὲν θὰ εὕρουν πρόβατα. Διότι ὁ Πάπας ὁ σημερινός, διότι πολυποίκιλος καὶ περιώνυμος προτεσταντισμὸς θὰ μᾶς τοὺς ἁφαιρέσουν τοὺς πιστούς.

Μοῦ ἔλεγε ἕνας ἀρχιμανδρίτης ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους Ἕλληνας κληρικούς:

«Ἦτον τάχα πρὸς τὸ καλόν της ποῦ ἡ Ἐλευθέρα Ἑλλὰς ἀπέσχισε τὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον; Ἢ μήπως πρὸς κακόν της; Εἶχε δίκαιον ὁ Οἰκονόμου ἢ ὁ Φαρμακίδης;»

Δὲν τοῦ ἀπήντησα, ἀλλ' ἐπεφυλάχθη κ' ἐκεῖνος—ἐνόησα νὰπαντήσῃ. εἰς τὸν ἑαυτόν του. Ὑπῆρξαμεν καὶ οἱ δύο σκεπτικισταὶ εἰς τὸ ζήτημα ἐκεῖνο, καὶ ἄδικον, ὑποθέτω, δὲν εἴχαμεν.

Ἀλλ' ἂς δεχθῶμεν ὅτι καλὰ ἔκαμε τὸ Ἑλληνικὸν κράτος καὶ ἐπεδίωξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἐκκλησίας του. Γεννᾶται τὸ ζήτημα: ἐχρησιμοποίησεν ἡ Ἐκκλησία μας τὴν ἐλευθερίαν της πρὸς τὴν πρόοδον; Εἶνε εἰς ἀκμὴν τοὐλαχιστον ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἑλλ. Κράτους διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τὸ μέγα κέντρον διὰ τὴν αὐριανὴν ἀναγέννησιν;

Διστάζετε ὅλοι νὰ πῆτε ναί, καὶ σᾶς δικαιώνω. Ἀλλ' ἂς ἀφήσωμεν αὐτά. Τοὐλάχιστον ἀφοῦ Ecclesia non saltus facit κατὰ τὸ natura non κ.τ.λ. ἀφοῦ δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία ἀγαπᾷ τὴν συντηρητικότητα ὥστε νὰ καθιστᾷ δύσκολον τὴν πρόοδον, εἶνε τοὐλάχιστον εἰς τὴν συντηρητικότητά της ρωμαλέα καὶ ἰσχυρά;

Ἠκούσατε τί λέγει τὸ περιοδικὸν τῆς Ἱερουσαλήμ; Διατρέχομεν κίνδυνον. Καταποντισμοῦ. Λειψανδρίας πιστῶν. Καὶ δὲν εἶνε θλιβερόν;

Ἔχομεν ἀνάγκην ἐσωτερικῆς ἱεραποστολῆς λέγει ὁ Ἱεροσολυμίτης ἀρθρογράφος.

Καὶ ἀφοῦ «ἔχομεν ἱεραποστολῆς ἀνάγκην», θὰ πῇ ὅτι δὲν ἔχομεν ἱεραποστολήν.

Δὲν ἔχομεν ἐσωτερικὴν ἱεραποστολήν.

Ἀλλὰ τί πρᾶγμα εἶνε; θὰ ποῦν πολλοί.

Ἱεραποστολὴ ἐσωτερικὴ εἶνε νὰ μορφωθοῦν πενῆντα ἑκατὸ — εἰς τὴν ἀρχὴν — κληρικοί, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ ἀποβάλουν τοὺς μέσους ἀορίστους, τὴν κουτὴν συζήτησιν τῶν τύπων, τὴν κενὴν ῥητορικήν, τὴν ἐπίδειξιν, τὴν ῥινοφωνίαν καὶ γίνουν «ἁπλοῖ ὥσπερ τὰ παιδία» ἑπομένως κατανοητοί, νὰ περιέλθουν πόλεις καὶ χωριά, χωριὰ καὶ πόλεις καὶ νὰ κηρύξουν, νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἁπλῆν, τὴν ἁπλουστάτην, τὴν ἀληθινὰ ἐγκαρδίαν, τὴν ὑψηλὴν θρησκείαν τοῦ Ναζωρινοῦ.

Ἐσωτερικὴ ἱεραποστολή.

Μᾶς τὴν προτείνει ἕνας Ἱεροσολυμίτης. Καὶ ἔχει δίκαιον. Ἐκεῖ κινδυνεύει περισσότερον ἡ Ἐκκλησία. Ἐδῶ ὅμως πάλιν κινδυνεύει νὰ ληξμονηθῇ διὰ τὴν ἀδιαφορίαν.

Ἐν ***Κινδύνῳ*** λοιπόν.

Καὶ τί χρειάζεται διὰ νὰποφύγωμεν τὸν κίνδυνον;

Πενῆντα ἕως ἑκατὸ γραμματισμένοι ἁπλοῖ καὶ ἀγαπῶντες τὸ ἔργον τους κληρικοί.

Ὁμιλῶ διὰ τὴν περιοχὴν τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Διότι ἀπ' ἐδῶ πρέπει νὰρχίσῃ ἡ ἀνανέωσις.

Ὁ σεβασμιώτατος μητροπολίτης Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου ἀπὸ τῶν στηλῶν αὐτῶν ἄλλοτε ὑμνήσαμεν τὰς ἀρετάς—καὶ δὲν ἐμετανοήσαμεν—τί λέγει;

Δὲν εἶνε καιρὸς νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν τὴν ἐσωτερικὴν ἱεραποστολὴν τοῦ Ἱεροσολυμίτου λογίου;

Δὲν νομίζετε ὅτι τὸ μόνον ἰδανικὸν ποῦ μᾶς ἀπέμεινεν εἶνε ἡ Ἐκκλησία;

Λοιπόν: Ἐσωτερικὴ ἱεραποστολὴ ποῦ νὰ πῇ:

Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας.

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Καθ' ὅλον τὸ διαρεῦσαν δεκαπενθήμερον ἡ Βουλὴ δὲν παρουσίασε τὸ ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον ἠλπίζομεν. Ἐκτὸς τοῦ στρατιωτικοῦ νομοσχεδίου τὸ ὁποῖον ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα, διότι ἀποδίδει τὸν στρα-

τιώτην εἰς τὸν στρατόν, τὸ νομοσχέδιον τῆς Εὐρείας Περιφερείας, μολονότι ἐπροκάλεσε θύελλαν συζητήσεων δὲν εἶνε ἐξ ἐκείνων τῶν νομοθετικῶν μέτρων ποῦ εἰμποροῦν νὰ μᾶς σώσουν ἀπὸ τὸν κατήφορον ποὺ ἐπήραμεν. Οἱ διάφοροι ἐπιφανεῖς ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς, δημιουργοὶ τῆς καταστάσεως ταύτης, εἶχον τὸν ἠρωισμὸν νὰ τὴν ἀναπαραστήσουν ἐνώπιον μας. Εἶνε οἰκτρά. Κάτι περισσότερον ἀκόμη ἀφοῦ διερχόμεθα τὴν πονηρὰν ἐποχὴν τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς δημοκρατίας. Ὅπως τότε εἰς τὴν Ῥώμην ἡ πολιτικὴ εἶχε καταστῇ τὸ σχολεῖον τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῆς διαφθορᾶς, τὸ ἴδιον συμβαίνει σήμερον καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οὐδεμία διαφορά. Οἱ ἐκλογεῖς ἐπώλουν τότε τὰς ψήφους των, καὶ οἱ ἐκλεγόμενοι μετήρχοντο πᾶν μέσον ὅπως διαθέσουν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ἐξουσίαν διὰ νὰ ἐπιβληθοῦν. Οἱ ἐκλογεῖς σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν κάμνουν διαφορετικά. Οἱ ἐκλεγόμενοι ἐπίσης.

Ἐν τούτοις τὸ νομοσχέδιον τῆς Εὐρείας Περιφερείας ὑπεβλήθη εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ἐψηφίσθη κοιμωμένων τῶν βουλευτῶν μὲ τὸν σκοπὸν ὅπως βελτιώσῃ τὴν οἰκτρὰν αὐτὴν κατάστασιν. Ὅπως παρακωλύσῃ κάπως τὴν ἐξάπλωσιν αὐτῆς τῆς ἐκλογικῆς διαφθορᾶς. Παραδεχόμεθα ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς Κυβερνήσεως ἦτο ἀγαθός. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀρκεῖ, ἀφοῦ τ' ἀποτελέσματα θὰ εἶνε ἐπίσης δυσάρεστα ὅπως καὶ πρότερον. Μεταβολὴ καμμία εἰς τὸ ἐκλογικὸν καθεστὼς δὲν θὰ ἐπέλθῃ. Οἱ ἐκλογεῖς ἀπὸ τὴν Χάρυβδιν τῆς ἐπαρχιακῆς περιφερείας θὰ πέσουν εἰς τὴν Σκύλλαν τῆς Νομαρχιακῆς. Αὐτὸ τοὐλάχιστον ἐξάγεται καὶ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως ὅστις ἐδήλωσε σαφῶς ὅτι διὰ τοῦ νομοσχεδίου αὐτοῦ δὲν θὰ ἐπέλθῃ τελεία βελτίωσις εἰς τὴν κατάστασιν ἀλλὰ μερική. Μὲ ἄλλους λόγους τὸ φάρμακον αὐτὸ δὲν θεραπεύει ριζικῶς τὴν ἐκλογικὴν φυματίωσιν διότι δὲν εἶνε μεθοδικὸν καὶ ἐπιστημονικόν ἀλλὰ κομπογιανιτικον. Ἡ φυματίωσις ὅμως αὕτη ἤτις ἀνάγεται εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν ἠδύνατο νὰ θεραπευθῇ ἂν εἰλικρινῶς οἱ ἐκλεγόμενοι τὸ ἐπεθύμουν. Ἀπὸ τὸ χέρι των ἐξαρτᾶται ἡ βελτίωσις τοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ἡ βελτίωσις αὕτη προϋποθέτει ἀλτρουισμόν, καὶ τοιαῦτα αἰσθήματα μεγαλόκαρδα δὲν ἔχουν οἱ Ἕλληνες πολιτευόμενοι.

Τοιαῦται σκέψεις καὶ μερίμναι διὰ τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν ἀπασχολήσασαι τὴν Κυβέρνησιν ἠμπόδισαν αὐτὴν ὅπως εὐστοχώτερον ἐργασθῇ διὰ τὰ ἐξωτερικὰ ζητήματα καὶ ἰδίως τὸ Ρωμουνικόν. Ἡ δημοσιευθεῖσα Λευκὴ Βίβλος ὡς βόμβα ἔπεσεν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Βουλῆς. Τὰ ἐν αὐτῇ ἐγγραφα ἔδειξαν τὴν γυμνότητα παρ' ἡμῖν ὡρισμένης πολιτικῆς ὡς πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ ζητήματα. Οἱ διάφοροι ὑπουργοὶ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν κάμνουν ὄχι ὅ,τι πρέπει ἀλλ' ὅ,τι τοὺς κατέβῃ. Ἀρκεῖ νὰ εἶνε ἀντίθετον ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ὁ πρώην συνάδελφός των, ἔστω καὶ ἂν ἦτο ὠφέλιμον. Νομίζομεν ὅτι αὐτὴ εἶνε ἡ περίπτωσις τοῦ νῦν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ ὡς πρὸς τὸ Ρωμουνικὸν ζήτημα. Ἂν ἠκολούθει τὴν πολιτικὴν τοῦ προκατόχου του, πρὸ πολλοῦ τὸ ζήτημα θὰ εἶχε λυθῇ καὶ δὲν θὰ ἐξέθετεν οὔτε τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς πατρίδος του εἰς τὰς ἀνηκούστους ἐπιθέσεις τῆς Ρωμουνικῆς πολιτικῆς. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἐκ καλῆς πίστεως παρεσύρθη εἰς ὑποσχέσεις περὶ φιλικῆς μεσολαβήσεως ἐκ μέρους τῆς Αὐστρίας. Ἀλλ' ἡ καλὴ πίστις εἰς τὴν διπλωματίαν δὲν εἶνε γνώμων βαθυτάτης, ἐπιγνώσεως τῶν πραγμάτων. Δεικνύει ἐπιπολαιότητα καὶ ἔλλειψιν ἀντιλήψεως.

Καὶ ἡ παρέλκυσις αὕτη τοῦ Ρωμουνικοῦ ζητήματος μέχρι σήμερον, ὅπου φαίνεται νὰ ἔλαβεν ἐπὶ τέλους μίαν λύσιν, ἀπέδειξε μίαν φορὰν ἐπὶ πλέον πόσον νωθρῶς ἐργάζονται αἱ ἑλληνικαὶ Κυβερνήσεις. Ἡ νωθρότης των μάλιστα ὅσον ἀφορᾷ τὰ συμφέροντα τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ φθάνει μέχρις ἐγκλήματος. Διότι κάμνουν χρῆσιν τῶν αὐτῶν μέσων τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται καὶ διὰ τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν. Ἡ αὐτὴ ρουσφετολογικὴ διάθεσις εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὅπως καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Καὶ πάντοτε ἡμίμετρα καὶ μασημένα λόγια. Τίποτε τὸ ἀκέραιον καὶ εἰλικρινές. Καὶ τὸ οὐσιαστικώτερον, τίποτε τὸ ἐθνικόν. Διότι δὲν εἶνε ἐθνικὸν ὁπόταν σπαταλῶμεν πολύτιμον καιρὸν περὶ τὰ μικρὰ καὶ ἐπουσιώδη ἀσχολούμενοι, καὶ ἀφίνομεν ἔρμαιον τῆς τύχης τὰ σπουδαῖα καὶ οὐσιώδη. Εἶνε δὲ κατ' ἐξοχὴν σημαντικὸν νὰ μὴ ἀντιπροσωπευώμεθα εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὰ Βαλκάνια — ἐκτὸς ἐξαιρέσεων πάντοτε — μὲ προξενικοὺς ὑπαλλήλους μὴ βλέποντας πέραν τῆς μύτης των καὶ μὴ ἔχοντας ἄλλον σκοπὸν παρὰ πῶς νὰ ξεκοκαλίζουν τὸν ἰσχνὸν μισθόν των, νὰ γίνωνται δὲ πάντοτε ἀφορμὴ παρεξηγήσεων εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς ὅπου ἀπεστάλησαν νὰ ἐργασθοῦν.

ΚΗΦΙΣΣΟΣ

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΟΥΛΗΝ

[Ὁ συνεργάτης μας κ. Πέτρος Ζητουνιάτης ἠθέλησε νὰ παρουσιάσῃ εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Παναθηναίων» μερικὰς φυσιογνωμίας ἀπὸ τὴν Βουλήν. Ἤρχισε μὲ τοὺς νέους καὶ ὄχι μὲ τοὺς γηραιοὺς ἐπιφανεῖς. Διότι φρονεῖ—καὶ εἶνε ἡ γνώμη ὅλων μας—ὅτι οἱ ἐργαζόμενοι νέοι εἶνε ἐκεῖνοι ποῦ μᾶς δίδουν τὰς περισσοτέρας ὑποσχέσεις ὅτι θ' ἀντιδράσουν εἰς τὴν παροῦσαν δυσάρεστον πολιτειακὴν κατάστασιν, καὶ φυσικὰ αὐτοὶ πρέπει νὰ ἐνθαρρυνθοῦν εἰς τὸν δύσκολον ἀγῶνα ποῦ ἀνέλαβον].

Νικόλαος Στράτος

Τὸν βουλευτὴν Βάλτου κ. Στράτον πρὶν τὸν ἴδω ἀγορεύοντα εἰς τὴν Βουλὴν περὶ τῆς εὐρείας περιφερείας, τὸν ἐγνώριζα ἀπὸ τὸς στήλας τοῦ «Σκρίπ». Εἶχε δημοσιεύσει ἄλλοτε μακρὰν μελέτην περὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν σχέσει πρὸς τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους. Ἀλλὰ δὲν εἶνε μόνον αὐτὴ ἡ μελέτη του ποῦ μοῦ εἶχε κάμει ἐντύπωσιν. Μερικαί του ἄλλαι ἀγορεύσεις εἰς τὴν Βουλὴν πέρυσι περὶ Διοικητικῆς διαιρέσεως ὡς καὶ ἡ περὶ Ἐλαττώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Βουλευτῶν, δημοσιευθεῖσαι εἰς τὰς ἐφημερίδας τότε, εἵλκυσαν τὴν προσοχήν μου διὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἐπιχειρημάτων του. Διὰ τὴν ἀγόρευσίν του μάλιστα περὶ διοικητικῆς διαιρέσεως, ὁ γηραιὸς Δηλιγιάννης τὸν ἐπῄνεσεν εἰλικρινῶς καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς.

Ἔκτοτε εἶχα τὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀκούσω τὸν νεαρὸν βουλευτὴν Βάλτου ἀγορεύοντα. Ἡ εὐκαιρία αὐτὴ μοῦ ἐδόθη προχθές. Ἐχάρηκα πολὺ ὅπου ἔκαμνα τὴν γνω-

ριμίαν του μακρόθεν διότι δὲν τὸν ἐγνώριζα οὔτε ἐξ ὄψεως. Εἶνε συμπαθέστατος νέος καὶ ὁμιλοῦσε μὲ χάριν καὶ πειστικότητα. Ἡ φωνή του εἶχεν ἕνα τόνον ἀνθρώπου κατ' ἐξοχὴν εὐαισθήτου. Ἑνὸς ὀργανισμοῦ κατεχομένου ἀπὸ ἰσχυρὰν συγκίνησιν. Ἐν τούτοις ὁ τόνος αὐτὸς εἶχεν ἕνα θέλγητρον.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἐγὼ θὰ τὸν ἤθελα περισσότερον ψύχραιμον. Ἡ ἰδιότης ὅμως αὐτὴ τῆς ψυχῆς ἔρχεται μὲ τὸν καιρόν. Ἡ μάθησις τοῦ κ. Στράτου, ὅταν συνδυασθῇ μὲ τὴν ψυχραιμίαν, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι πολὺ γρήγορα θὰ τὸν φέρουν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν. Ἄλλως τε γνωρίζει κάλλιστα νὰ καλύπτῃ τὰ ἐλαττώματα του. Ἀπόδειξις ἡ φυσιογνωμία του. Ὅταν τὸν ἰδῇ κανεὶς πλαγίως, ἡ μύτη του φαίνεται ἀέτιος. Φροντίζει ὅμως νὰ δεικνύῃ ὁλόκληρον τὸ πρόσωπόν του. Τότε τὸ ἐλαττωματάκι αὐτὸ χάνεται. Ὅπως εἰς τὴν παρατεθειμένην φωτογραφίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἐφωτογραφήθη κατὰ πρόσωπον.

Κατὰ τὰ ἄλλα εἶνε θαυμάσιος ἄνθρωπος, ὅπως μοῦ λέγουν. Ἔχει ὡραῖον χαρακτῆρα, καὶ ἡ ψυχή του ἐνθουσιᾷ δι' ὅ,τι εἶνε καλὸν καὶ ὠφέλιμον. Τὰς ζηλευτὰς αὐτὰς ἰδιότητας τὰς βλέπει κανεὶς ἁπλωμένας ἐπάνω εἰς τὸ πρόσωπον του, ποῦ συνδυάζει τὸ τραχὺ τοῦ Ἀκαρνᾶνος μὲ τὸ ἁπαλὸν τοῦ εὐγενικοῦ ἀνθρώπου. Τοῦ νέου ποῦ ἕνα δυνατὸν ἰδανικὸν δὲν τὸν ἀφίνει ἥσυχον. Ὁ κ. Στράτος ἔχει πολλὰ προτερήματα διὰ νὰ μεγαλουργήσῃ.

Ἀγαμέμνων Σλῆμαν

ΙΔΟΥ ἕνας νέος ποῦ ἐγεννήθη ὑπὸ αἴσιον ἀστερισμόν. Ἡ ζωή του ὁλόκληρος εἶνε γεμάτη ἀπὸ φῶς. Κατοικεῖ εἰς ἕνα σπίτι ποῦ ὅλοι σπεύδουν νὰ τὸ ἴδουν μόλις φθάσουν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ποῖος δὲν γνωρίζει τὸ «Ἰλίου Μέλαθρον»; Ἐν τούτοις δὲν ἔχει οὐδεμίαν συγγένειαν μὲ τὸν ἀρχαῖον Πρίαμον καὶ μολονότι ὀνομάζεται Ἀγαμέμνων δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Τρωαδίτου ἥρωος διὰ τοῦ Δουρείου ἵππου.

Τὴν πρώτην ἐμφάνισίν του εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ἔκαμε πρὸ διετίας νομίζω. Διεδέχθη εἰς τὴν ἀντιπροσωπείαν τῆς ἐπαρχίας Ἀγυιᾶς τὸν ἀποθανόντα γαμβρόν του Λέοντα Μελᾶν. Ἡ διαδοχὴ αὕτη τῆς ἀντιπροσωπείας δὲν ἐγένετο ἀπὸ ματαιοδοξίαν. Ἐνέκλειεν ἕνα σκοπὸν εὐγενῆ. Ἐπεθύμει νὰ φανῇ χρήσιμος εἰς τὴν πατρίδα του. Τὸν σκοπόν του αὐτὸν τὸν γνωρίζω ἀπὸ μακροῦ χρόνου. Μοῦ τὸν εἶχεν ἐκμυστηρευθῇ ἕνα μαγευτικὸν δειλινὸν παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Σηκουάνα. Συνωμιλούσαμεν περὶ φιλολογίας καὶ ἐπιστήμης, καὶ σιγὰ - σιγὰ κατελήξαμεν εἰς τὴν πολιτικήν. Καὶ ἐνῷ ὁ μεγαλοπρεπὴς ποταμὸς σιωπηλὸς κυλοῦσε τὰ πλούσια νερά του, ὁ κ. Σλῆμαν μοῦ ἐψιθύριζε τὰ πολιτικά του ὄνειρα. Ὁμολογῶ ὅτι τὴν αἰσθάνετο αὐτὴν τὴν πολιτικὴν ἐν Ἑλλάδι πολὺ διαφορετικά. Ὄχι ὅπως τὴν ἐννοοῦν σήμερον οἱ Ἕλληνες πολιτευόμενοι. Τὴν ἤθελε ἀγνὴν καὶ ἀνοιγομένην εἰς μεγάλους ὁρίζοντας. Ἂν τὴν θέλῃ καὶ τώρα ἔτσι, ὅπως τότε, αὐτὸ δὲν τὸ γνωρίζω.

Εἰς τὴν Βουλὴν δὲν ἀνεμίχθη ἀκόμη εἰς μεγάλας συζητήσεις. Ἀκούει τοὺς ῥήτορας καὶ ἀναλύει εἰς τὴν χοάνην τοῦ χημικοῦ—διότι εἶνε προλύτης τῆς χημείας—τοὺς λόγους των. Ἕνεκα τούτου παρακολουθεῖ τὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν. Ἔπειτα, ὡς λέγουν, πηγαίνει καὶ μελετᾷ. Ἔχει ὅλα τὰ προσόντα, διανοητικὰ καὶ ὑλικά, διὰ νὰ τὸ κάμῃ αὐτό. Καὶ ἀσφαλῶς αὐτὸ θὰ συμβαίνῃ ἀφοῦ εἶνε τόσον ἐνήμερος ἐφ' ὅλων τῶν ζητημάτων. Κοσμογυρισμένος, πολύγλωσσος καὶ μὲ ὀξυτάτην τὴν ἀντίληψιν, δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ διακριθῇ εἰς τὸ κοινοβούλιον. Ἐκτὸς ἂν ὁ ἔρως του πρὸς τὴν ἐπιστήμην τὸν σύρῃ δέσμιον ἀπὸ τὰ ὁλόξανθα μαλλάκια του καὶ πάλιν εἰς τὸ χημικὸν ἐργαστήριόν του. Ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἄλλοτε κατεγίνετο νὰ κάμῃ κονιάκ, ἀπὸ ὕλας ποῦ δὲν λέγονται.

Ἰωάννης Δ. Ῥάλλης

ΤΟΝ κ Ἰωάννην Ῥάλλην τὸν ἐνθυμοῦμαι ὅταν ἀκόμη ἦτο ἕνα χοντροπαλὸ παιδάκι. Ἐκτοτε ἐπέρασαν πολλὰ χρόνια. Ὅταν μοῦ τὸν ἔδειξαν εἰς τὴν Βουλήν, ἐξεπλάγην. Πάντοτε εὔρωστος καὶ μὲ ὤμους ἡρακλείους ἀλλ' ὄχι τόσον τεράστιος ὅπως πρὸ δεκαετίας.

Ἐκ τοῦ πλησίον δὲν τὸν γνωρίζω. Ἕνας συνάδελφος μου ὅμως εἰς τὸν ὁποῖον τρέφω ἄπειρον ἐκτίμησιν μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι ὁ κ. Ῥάλλης εἶνε ἐξαιρετικὴ φύσις. Ὡς ἄνθρωπος, ὡς ἐπιστήμων καὶ ὡς χαρακτήρ. Ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὸν πατέρα του τὸ ὀξὺ τῆς ἀντιλήψεως καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν μελέτην. Ἀλλ' ὄχι καὶ τὸ ὁρμητικόν. Αὐτὸ εἶνε εὐχάριστον. Τὰ νεῦρα εἰς τὴν πολιτικὴν δὲν ἔχουν θέσιν.

Οἱ συνάδελφοι του ἐν δικηγορίᾳ τὸν θεωροῦν ὡς δυνατὸν νομικόν. Δὲν εἶνε καθόλου παράδοξον αὐτό. Ὁ βουλευτὴς Μεγαρίδος εἶνε γόνος μεγάλων νομοδιδασκάλων καὶ «τὸ μῆλο δὲν εἶνε δυνατὸν παρὰ νὰ πέσῃ κάτω ἀπὸ τὴν μηλιά» κατὰ τὴν λαϊκὴν παροιμίαν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον μοῦ φαίνεται, μολονότι νεώτατος, εἶχε γίνει σκέψις ἄλλοτε νὰ σταλῇ καὶ ὡς δικαστὴς εἰς τὰ μικτὰ δικαστήρια τῆς Αἰγύπτου.

Εἰς τὴν Βουλὴν ἀκόμη δὲν ὡμίλησε. Κάθηται εἰς τὴν πτέρυγα τῆς ἀντιπολιτεύσεως καὶ ἀκούει μόνον. Θὰ ἦτο νόστιμον ἂν ἐκάθητο εἰς τὴν κυβερνητικήν! Ἀπὸ τὴν φυσιογνωμίαν του φαίνεται ἄνθρωπος αὐστηροῦ χαρακτῆρος καὶ ἀρχῶν. Ἀλλὰ γελαστὸς πάντοτε. Μ' ἕνα τέτοιο χαμογελο μάλιστα ἠρνήθη νὰ δώσῃ καὶ τὴν φωτογραφίαν του εἰς τὰ «Παναθήναια». Διότι «κατ' ἀρχὴν» δὲν τοῦ ἀρέσει νὰ δημοσιεύεται ἡ φυσιογνωμία του. Τὸν πιστεύομεν εἰλικρινῶς καὶ σεβόμεθα τὴν ἰδιοτροπίαν του. Ἐκτὸς ἂν τὸ κάμῃ ἀπὸ φόβον ἐπειδὴ νομίζει τὸν ἑαυτόν του ἄσχημον.

Τώρα θέλετε καὶ ἕνα ἰδιαίτερον χαρακτηριστικόν του ἀκόμη; Σᾶς τὸ λέγω. Βεβαίως δὲν εἶνε ἀποκάλυψις. Ὁ κ. Ῥάλλης τρέφει ἀληθινὸν ἔρωτα πρὸς τὰ ὅπλα. Ἔρωτα τὸν ὁποῖον ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὸν θεῖον του Χρῆστον Ῥάλλην. Ἂν εἶνε δεινὸς ὁπλομάχος ὅμως, δὲν τὸ εἰξεύρω. Ἁπλούστατα διότι δὲν μοῦ ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ μονομαχήσω μαζί του.

Ἀπόστολος Ἀλεξανδρῆς.

ΝΕΟΣ νεώτατος ὁ κ. Ἀλεξανδρῆς. Μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἐριβώλακα Θεσσαλίαν ποῦ αἱ ἑκάστοτε Κυβερνήσεις ἔχουν ἐγκαταλείψει εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν λῃστοφυγοδίκων. Ἡ ἐπαρχία Καρδίτσης μὲ τὸν θαυμάσιον ὁρίζοντα της τὸν ἔστειλε διὰ πρώτην φορὰν ἀντιπρόσωπον της. Καθόλου δὲν ἠπατήθη εἰς τὴν ἐκλογήν της. Διότι ἀπέστειλεν εἰς τὴν Βουλὴν ἕνα χαρακτῆρα, ἕνα ἄνθρωπον ποῦ γνωρίζει τί θέλει καὶ τί λείπει ἀπὸ τὸ κοινοβούλιον. Ἡ εὐπρέπεια. Ἡ ἔλλειψις αὐτὴ ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, μετὰ τὴν λογομαχίαν τῶν δύο ἀρχηγῶν, δὲν τοῦ διέφυγε. Δὲν τὸν ἀφῆκε ψυχρὸν καὶ ἀδιάφορον. Μὲ τὸ σθένος τοῦ νέου, τοῦ ἐργαζομένου καὶ τοῦ ἀξιοπρεποῦς, τὴν ἐκαυτηρίασε μὲ σεμνότητα καὶ ἠρεμίαν.

«Εἶνε λυπηρόν, εἶπε, νὰ βλέπωμεν τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν κομμάτων τοιουτοτρόπως λογομαχοῦντας. Τὰ μαθήματα τῆς εὐπρεπείας, ποῦ δίδουν εἰς ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους, δὲν εἶνε καθόλου εὐχάριστα. Ἤτο προτιμώτερον ἐν τῷ μέσῳ τοιαύτης Βουλῆς νὰ μὴ εὑρισκόμην».

Εἶνε λόγια αὐτὰ ποῦ ἐγκλείουν ὁλόκληρον κόσμον. Μᾶς ἀνοίγουν νέους ὁρίζοντας καὶ μᾶς πείθουν ὅτι εἰς τοὺς νέους ὀφείλομεν νὰ ἐλπίζωμεν. Εἰς τοὺς νέους ὅμως ποῦ βλέπουν καθαρὰ καὶ μακρυά, ὅπως ὁ κ. Ἀλεξανδρῆς ὅστις μόνος του ἐχάραξε τὴν φυσιογνωμίαν του βαθύτατα μέσα εἰς τὴν Βουλήν.

Κατόπιν τὸν ἤκουσα ἀγορεύοντα περὶ τοῦ νομοσχεδίου τῆς εὐρείας περιφερείας. Ὁμολογῶ ὅτι μ' ἐμάγευσαν αἱ σκέψεις του. Ἐκηρύχθη καὶ αὐτὸς ἐναντίον τούτου, ὄχι ἐκ πνεύματος ἀντιπολιτευτικοῦ, ἀλλ' εἰλικρινῶς ἐκ πεποιθήσεως. Ὡμίλουσε μὲ ἐπιχειρήματα ἁδρά, μὲ φυσικότητα πολλὴν καὶ μὲ ὕφος ρητορικὸν ποῦ μᾶς προαγγέλλει ἀληθινὸν τοῦ λόγου μαχητήν.

Καὶ ἕνα χαρακτηριστικὸν ἀκόμη. Εἶνε φίλος προσωπικὸς καὶ θαυμαστὴς τοῦ Ζὰν Μορεάς.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΕΙΝΕ βιβαίως γνωστὸς εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Παναθηναίων» ὁ Δάντε-Γαβριὴλ Ῥοσσέτι, εἷς τῶν ἰδιοτυπωτέρων ἄγγλων ζωγράφων καὶ ποιητῶν ἐκ τῶν καλουμένων προραφαηλικῶν. Καὶ εἶνε ἴσως γνωστὸν καὶ τὸ λυγρὸν μυθιστόρημα τῆς ζωῆς του, — ὁ ἔρως του ὁ ἀπόλυτος πρὸς μίαν γυναῖκα — τὴν ὁποίαν ἔχασε τόσον πρόωρως καὶ τῆς ὁποίας τὰ χείλη καὶ οἱ νοσταλγικοὶ ὀφθαλμοὶ ἀναφαίνονται πιστῶς εἰς πᾶσαν γυναικείαν κεφαλὴν τῶν θεσπεσίων ἔργων του, ἀπὸ τῆς Beata Beatrix τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσαν κάποτε τὰ «Παναθήναια» ἕως τῆς Rosa Triplex τὴν ὁποίαν βεβαίως κάποτε θὰ δημοσιεύσουν. — Εἰς τὸν ἔρωτα αὐτὸν ἀναφέρεται ἡ ἓξ ἑκατὸ καὶ ἑνὸς σονέτων συλλογὴ ἡ ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Τὸ Σπίτι τῆς Ζωῆς» ἐκδοθεῖσα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀποσπῶμεν τὰ ἐν τῷ παρόντι τεύχει δημοσιευόμενα τρία σονέτα.

Περὶ τῆς συλλογῆς αὐτῆς ἂς προσθέσωμεν ὅτι ἀρχικῶς δὲν ἦτο προωρισμένη διὰ τὴν δημοσιότητα, ἀφοῦ γραφεῖσα διὰ μίαν γυναῖκα ἐναπετέθη, χειρόγραφος ἔτι, ἐν τῷ φερέτρῳ τῆς γυναικὸς αὐτῆς, καὶ μόνον μετὰ χρόνον πολὺν ἐξετάφη ἐκεῖθεν ἵνα ἀποτελέσῃ τὸ περικαλλέστερον ἴσως τῶν μανσωλείων διὰ τὴν πολυαγαπημένην νεκράν, τὸ μέτωπον τῆς ὁποίας ἔκτοτε ἐπιστέφει ὁ φωτοστέφανος τῆς ἀθανασίας.

Δ.

ΤΑ «Paysages et Sentiments» τοῦ Ζὰν Μορεὰς ποῦ ἐξέδωκε ἡ διεθνὴς Ἐκδοτικὴ βιβλιοθήκη Sansot et Cie εἰς τὸ Παρίσι, εἶνε ἕνα μικρὸν τομίδιον ποῦ συγκεντρώνει μερικὰ κριτικὰ ἄρθρα τοῦ ποιητοῦ τῶν «Στροφῶν» περὶ διαφόρων παλαιῶν καὶ ἄλλων σχετικῶν νεωτέρων Γάλλων ποιητῶν καὶ λογογράφων, καθὼς καὶ ἐντυπώσεις ταξειδίων ἀνὰ τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὅπου ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης βλέπει ἀπὸ κάθε σελίδα ν' ἀναδίδεται μία εἰρωνεία καθαρῶς Σωκρατική.

Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ κάμνει τὸ γόητρον αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, δὲν εἶνε μόνον ἡ εἰρωνεία ἀλλὰ καὶ ἡ μελαγχολικὴ περιπάθεια τοῦ ποιητοῦ μὲ τοὺς βαθεῖς ὑπονοϊσμούς του ποῦ, ἁπλωμένοι εἰς ἕνα ὕφος καθαρὸν ὅπως ὁ Ἀττικὸς οὐρανός, αἰχμαλωτίζουν κάθε ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος αἰσθάνεται τὴν σκέψιν του, μὲ κάποιο χαμόγελο, ν' ἀτενίζῃ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς. Διότι ὁ Μορεὰς καὶ εἰς τὰ ἁπλούστερα δημιουργήματα του εἶνε πάντοτε ὁ μεγάλος αἰσθητικὸς καὶ ὁ βαθὺς panseur ποῦ εἰς ἕνα παραδοξολόγημα του κρύπτει μίαν μεγάλην ἀλήθειαν ἐσωτερικῶς, ὅπως ἐξωτερικῶς παρουσιάζει εἰς τὴν ἐντέλειαν τὴν μορφὴν τῶν πραγμάτων.

Καὶ αὐτὴ ἡ ἐντέλεια τῆς μορφῆς εἰς τὰ ἔργα του εἶνε σχεδὸν κτῆμα ἀναφαίρετον τοῦ Μορεάς, ἀφοῦ τὸ αὐστηρῶς ὡραῖον εἴτε εἰς τὸν ἔμμετρον, εἴτε εἰς τὸν πεζὸν λόγον, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, μόνον εἰς αὐτὸν ἀπαντᾷ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὅπου ἡ τάσις πρὸς εὕρεσιν νέων ὁριζόντων καλλιτεχνικῶν ἔκαμε νὰ παραστρατήσουν ὄχι ὀλίγοι ἐκ τῶν πρώτων καλλιτεχνικῶν ταλάντων τῆς παγκοσμίου φιλολογίας.

Εἰς τὰ «Paysages et Sentiments» βλέπει κανεὶς τὸν τέλειον σύνδεσμον τῆς οὐσίας μὲ τὴν μορφήν.

Ζ.

ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ, δημοτική, ψυχαρική, μὲ διαφόρους περιορισμοὺς διὰ τοῦ ἠπία, μετρία, αὐστηρὰ ἀποτελοῦν τὰς ποικίλας φάσεις τοῦ *γλωσσικοῦ* ζητήματος, τὸ ὁποῖον πρὸ πολλοῦ πλέον κατήντησε *στομαχικόν*.

Εἰς αὐτὸ λοιπὸν τὸ ζήτημα ἔρχεται ἐκ τῆς σοφῆς Γερμανίας νεωτάτη — καὶ κατὰ χρονολογίαν — γνώμη τοῦ διακεκριμένου γλωσσολόγου κ. Καρόλου Μπρούγκμανν, δημοσιεύοντος εἰς τὸ φύλλον τοῦ Μαΐου 1906 τῆς «Γερμανικῆς Ἐπιθεωρήσεως (Deutsche Revue)» ἑνδεκασέλιδον ἄρθρον.

Καὶ πρῶτον διὰ μακρᾶς εἰσαγωγῆς ἀποδεικνύει ὅτι εἰς ὅλους τοὺς πολιτισμένους λαοὺς σχηματίζεται ἐκ τῶν διαφόρων γλωσσικῶν ἰδιωμάτων, γλῶσσα τις Κοινή, ἡ ὁποία πάντοτε καθίσταται *γραπτὴ* γλῶσσα ἑκάστου λαοῦ, ἐν ᾧ τὸ ὑπὸ τῶν λογίων διὰ τοῦ σχο-

λείου καὶ τῆς ἐκκλησίας μεταδιδόμεναν ἰδίωμα εἰς τοὺς κύκλους τῶν ἐγγραμμάτων εἶναι τι ἀσταθὲς καὶ μεταβλητόν, διότι παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τῶν τοιούτων ἀνθρώπων μένει κἄτι τι εἰς αὐτούς, πολλάκις χωρὶς οἱ ἴδιοι νὰ τὸ ἐννοοῦν, ἐκ τοῦ ὁμιλουμένου ἰδιώματος τοῦ τόπου, ὅπου ἕκαστος ἔζησεν ἢ ἔδρασεν.

Ἔπειτα ἀναφέρει πῶς ὁ Δάντε καὶ ἄλλοι ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ Λομονόσσωφ καὶ Καραμπὶν ἐν Ρωσσίᾳ ἤνοιξαν εἰς τὴν λογοτεχνίαν τὰς πύλας τῆς φυσικῆς γλώσσης δι' ἔργων κλασικῶν, τὴν διέδοσαν καὶ ἔφεραν δι' αὐτῆς τὴν ἀκμὴν τῆς φιλολογίας.

Καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἰδικοῦ μας γλωσσικοῦ ζητήματος, λέγων ὅτι ἡ Καθαρεύουσα δὲν ἐπεβλήθη ἀλλ' ἐξ ἱστορικῶν λόγων διεμορφώθη, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ ἀναπτυχθεὶς πατριωτισμὸς τῶν Ἑλλήνων τοῦ νὰ φθάσουν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν — πρᾶγμα ἐντελῶς ἀδύνατον — ἔφερε τὴν ἀντίδρασιν τοῦ κ. Ψυχάρη καὶ τῶν ὀπαδῶν του, ἡ ὁποία ὡς ἀντίδρασις μὲν εἶναι ἀξία ἐπαίνου ἀλλ' ἐν τῇ ἐφαρμογῇ εἶναι ψευδὴς καὶ παράλογος θεωρία.

Περιγράφων δὲ κατόπιν τὴν μεταξὺ τῶν κ. κ. Χατζηδάκι καὶ Κρουμπάχερ φιλονεικίαν καὶ χαρακτηρίζων τὰς θεωρίας των ὀρθὰς μὲν ἐν μέρει, ὑπερβολικὰς δὲ ἀφ' ἑτέρου, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἀναμόρφωσις τῆς γλώσσης μας εἶναι δυνατὴ ἂν ἡ Κυίρα καθαρεύουσα καταβῇ ὀλίγας βαθμίδας ἐκ τοῦ θρόνου της πρὸς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν. Ἀκριβῶς τὴν λύσιν ταύτην ἐμπράκτως ἐπιδιώκουν τὰ «Παναθήναια» ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ χαίρομεν ὅτι καὶ ἀνὴρ μεγάλης περιωπῆς συμβουλεύει τὴν μόνην ὀρθὴν ταύτην ὁδόν.

Α.

ΙΔΙΑΙΤΕΡΑΝ σημασίαν ἐνεῖχεν ἡ ὁμιλία τοῦ ἐκ Κύπρου δικηγόρου κ. Εὐαγγέλου Χατζηϊωάννου εἰς τὸν «Παρνασσὸν» περὶ τῆς ὡραίας νήσου καὶ τῆς ἐν αὐτῇ περιοδείας τοῦ κ. Ματσούκα. Ἡ αἴθουσα κατάμεστη ἀπὸ ἐκλεκτὸν κόσμον. Ἡ ὁμιλία του γεμάτη ἀπὸ ἐπιχειρήματα, ἀπὸ ποιητικὰς ἐξάρσεις καὶ ἀπὸ ἀνέκδοτα ζωντανά, παρμένα ἀπὸ τὴν πατριωτικὴν περιοδείαν τοῦ ἐθνικοῦ ἀποστόλου.

Ὁ κ. Χατζηϊωάννου δὲν ὡμίλησε μόνον ὡς ἀλύτρωτος Ἕλλην ἐρχόμενος ἀπὸ τὸ μαγευμένο νησὶ τῆς Παφίας. Ἐδείχθη καὶ τεχνίτης τοῦ λόγου. Δὲν μᾶς εἶπε μεγαλαυχήματα μὲ λόγια ἐγωϊστικά, μᾶς ὑπέδειξεν ὅμως μὲ χάριν πολλὴν ὅτι ἀκοίμητον εἶνε τὸ πῦρ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Κυπρίων διὰ τὴν γλυκυτάτην μητέρα. Καὶ τὰ λόγια του ἐμάγευον ὄχι μόνον τὴν ψυχήν μας ἀλλὰ καὶ τὴν σκέψιν μας, τὴν ὁποίαν ἐκάλουν εἰς ἐργασίαν. Μᾶς εἶπε πῶς «ἑλληνοποιοῦνται οἱ Ἕλληνες» καὶ πῶς οἱ λαοὶ μεγαλύνονται διὰ τῆς βασίμου καὶ θετικῆς ἐργασίας. Ἀλλὰ μᾶς τὸ εἶπε χωρὶς νὰ θίξῃ τὸν ἐγωϊσμόν μας, μὲ λεπτότητα, ὁδηγῶν ἠρέμα τοὺς ἀκροατάς του ἐπάνω εἰς τὰς κλιτύας τῶν Κυπριακῶν βουνῶν.

Αὐτῶν τῶν βουνῶν τὸ ἄρωμα, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀκοιμήτου πυρὸς τὴν φλόγα, ἀπερχόμενοι ἀπέφερον οἱ ἀκροαταὶ τοῦ κ. Χατζηϊωάννου, τοῦ ὁποίου δὲν θὰ λησμονήσωμεν τὴν ἐλπιδοφόρον διάνοιαν καὶ ψυχήν. Μᾶς ἔφεερε ἕνα ἀσπασμὸν τῆς Κύπρου πρὸς τὴν Ἑλλάδα, τὸν ὁποῖον γλυκύτατα ἐνεκλείσαμεν βαθειὰ εἰς τὴν ψυχήν μας.

Ζ.

ΕΛΑΒΑΜΕΝ τὴν μετάφρασιν τῆς «Γαλατείας» τοῦ Σπ. Βασιλειάδη εἰς τὴν ἰταλικήν, φιλοπόνημα τοῦ κ. Simone Brower. Ὁ μεταφραστὴς προτάσσει μερικὰς εἰδήσεις περὶ τοῦ ποιητοῦ ἀξιοσημειώτους τόσον διὰ τὴν ἀκρίβειαν ὅσον καὶ διὰ τὴν δαψίλειαν. Τὸ δρᾶμα τοῦ Βασιλειάδη εἶνε ὁπωσδήποτε μνημεῖον μιᾶς ἐποχῆς καὶ μὲ ὅλον τὸν σχολαστικὸν χρωματισμὸν διαβάζεται ὡς ἔργον μὴ ἐστερημένον λυρισμοῦ ἰδίως. Ὀφείλομεν νὰ εὐγνωμονοῦμεν τοὺς ἀδελφοὺς Ἰταλοὺς διὰ τὴν προσοχὴν τὴν ὁποίαν δίδουν εἰς τὴν πτωχήν μας λογοτεχνίαν. Γνωστὴ εἶνε ἡ μετάφρασις τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν ἀπὸ τὸν Paolo Emilio Pavolini ὁ ὁποῖος καὶ ἐπεμελήθη τὴν νέαν ἔκδοσιν τῶν Canti popolari greci tradotti ed illustrati da Niccolò Tommaseo εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῶν λαῶν διευθυνομένην ἀπὸ τὸν ποιητὴν G. Pascoli τῆς Γαλατείας εἴχαμεν ἕως τώρα δύο ἄλλας μεταφράσεις τοῦ An. Frabasile 1877 καὶ τοῦ Ag. Garlato Βενετία 1822.

ΕΙΣ τὴν «Nuova Rassegna» τῆς Φλωρεντίας ὁ καθηγητὴς κ. P. Ciuti δημοσιεύει περὶ τῆς δημοτικῆς μας ποιήσεως ἀξιοσημείωτον μελέτην μεταφράζων συνάμα διάφορα δημοτικά μας ᾄσματα ὅπως «Τὸ λαγωρνί», τὸν «Ἀποχαιρετισμὸν τοῦ κλέφτη», τὴν «Διαθήκην τοῦ κλέφτη», τὴν «Καπετάνισσα» καὶ ἀκόμη τὸ «Τραγοῦδι τοῦ κλέφτη» τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ. Ὁ κ. Ciuti παρατηρεῖ ὅτι ἡ δημοτικὴ ποίησις εἶναι ἡ ψυχὴ αὐτὴ τοῦ ἔθνους «τὴν ὁποίαν μαντεύει κανεὶς κάτω ἀπὸ τὸ τραγοῦδι, διότι τὸ τραγοῦδι εἶνε μία ἰσχυρὰ ἀνάγκη διὰ τὸν λαόν. Ὁ χωρικὸς ἀροτριᾷ τὸ χωράφι του τραγουδῶντας, τραγουδῶντας ἐργάζεται ἡ γυναῖκα..» Πῶς θὰ ἠμποροῦσαν νὰ τραγουδοῦνται τὰ τραγούγια αὐτὰ ἂν δὲν ἐκαθρέπτιζαν τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ;

Η κυρία G. Reutter ἐξέδωκε σημαντικὴν μελέτην περὶ τῆς γερμανίδος ποιητρίας Ἀννέττας φὸν Δρόστε-Χύλσοφ. Μαζὶ μὲ τὴν Σαπφὼ καὶ τὴν Ἡρίνναν τῶν Ἑλλήνων, τὴν κυρίαν Μπράουνιγκ τῶν Ἄγγλων, τὴν κυρίαν Ἄκερμαν τῶν Γάλλων, μαζὶ μὲ τὴν μυθιστοριογράφον Ἔλλιοτ τὴν Ἀγγλίδα καὶ τὴν κυρίαν Γκράτζια Δελέντα τὴν Ἰταλίδα, πρέπει νὰ συγκαταριθμηθῇ καὶ ἡ γερμανὶς αὐτὴ ποιήτρια. Ἐγεννήθη εἰς τὰ 1797 εἰς τὴν Βεστφαλίαν. Τὴν νεότητά της ἡ ποιήτρια διῆλθε μεταξὺ τῶν εὐγενῶν τῆς Βεστφαλίας ἀνατραφεῖσα ἀπὸ μητέρα εὐφυᾶ καὶ ἀρκετὰ μορφωμένην. Εἰς τὴν ποιητικήν της διαμόρφωσιν δὲν ἐπηρεάσθη καθόλου οὔτε ἀπὸ τὸν ρομαντισμὸν τῆς ἐποχῆς, οὔτε ἀκόμη ἀπὸ τὸν Γκαῖτε, τοῦ ὁποίου μᾶλιστα τοὺς στίχους ποτέ της δὲν ἐγνώρισε καὶ εἶνε ἴσως βέβαιον ὅτι καὶ ὁ διδάσκαλος τῆς Βάϊμαρ ποτέ του δὲν ἐγνώρισε τοὺς στίχους τῆς Ἀννέττας φὸν Δρόστε—Χύλσοφ. Ἡ ἐκπαίδευσις της ὑπῆρξε τελεία. Ἔμαθε γαλλικὰ καὶ λατινικά. Ἐννοοῦσε δὲ ὀλίγον καὶ τὴν Ἑλληνικήν. Νευρική, χλωρωτική, πάντοτε γυρμένη εἰς τὰ βιβλία της ἐξέπληττε μὲ τὸ παράδοξον τῆς ἐμφανίσεώς της τοὺς χωρικούς, οἱ ὁποῖοι ἄρχισαν νὰ τῆς ἀποδίδουν δύναμιν ἰαματικὴν τῶν νόσων. Ἠγάπησε τὰς ὡραίας τέχνας καὶ εἶχεν ἀποκτήσει καλλιτεχνικὰς συλλογάς.

Τὸ ἔργον της εἶνε ἀξιοσημείωτον. Ἀρχίζει δὲ κυρίως ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποῦ ἡ Ἀννέτα ἐρωτεύθη μὲ τὸν υἱὸν μιᾶς φίλης τὴν ὁποίαν ἐκείνη ἀποθνήσκουσα τῆς εἶχεν ἐμπιστευθῆ. Ἔρως ὅσιος καὶ ἀτυχὴς ποῦ ἔμεινε κρυφὸς πάντοτε. Ἔγραψε λοιπὸν ballades, ὕμνους θρησκευτικούς. Ἀφήνει ἀκόμη ἕνα διήγημα τὸ ὁποῖον εἶνε καὶ τὸ ἀριστούργημά της **Die Judenbuche** τὸ ὁποῖον εἶνε ἡ ἱστορία ἑνὸς ἐγκλήματος καὶ ἡ ἐξιλέωσις μαζὶ καὶ τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ἡ χαρὰ τοῦ γάλλου διηγηματογράφου Μεριμέ.

ΕΙΣ τὴν «Nuova Rassegna» τῆς Φλωρεντίας δημοσιεύεται μελέτη περὶ τοῦ Ἰακώβου Λεοπάρδη, τοῦ μεγάλου πεσιμιστοῦ ποιητοῦ καὶ λογογράφου τῶν ἀρχῶν τῆς περασμένης ἑκατονταετηρίδος.

Ὁ Ἰάκωβος Λεοπάρδης ἐγεννήθη τὸ ἔτος ἀκριβῶς ἐκεῖνο κατὰ τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Διονύσιος Σολωμὸς (1798). Μεταξὺ τῶν ποιητῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὀλίγοι εἶνε ποῦ ὑφίστανται ἀκινδύνως τὴν σύγκρισιν πρὸς τὸν ἁπλοῦν, λιτὸν καὶ ἀπαισιόδοξον Λεοπάρδην. Οἱ διάλογοί του τὸν θέτουν μαζὶ μὲ τοὺς κλασικοὺς συγγρεῖς. Αἱ δὲ Ἑλληνιστικαί του σπουδαὶ καθὼς καὶ αἱ μελέται ἐπὶ τῶν Ἰταλῶν κλασικῶν, κυρίως τοῦ Πετράρκα, τὸν ἀναδεικνύουν φιλόλογον κ' ἑρμηνευτὴν δοκιμώτατον.

Ἡ μελέτη ποῦ τοῦ ἀφιερώνει εἰς τὸ ἐν λόγῳ περιοδικὸν ὁ κ. Ἰωάννης Rabizzani, σημειώνει τὰς ἐπιροὰς τοῦ Πετράρκα ἐπὶ τῆς Λεοπαρδικῆς ποιήσεως καὶ τῆς ἐν γένει ἐξελίξεως τοῦ ταλάντου τοῦ Λεοπάρδη. Τὰ πρῶτα πατριωτικὰ ποιήματα τοῦ Λεοπάρδη καθὼς καὶ τὰ ἐρωτικὰ ἔχουν τ' ἀντίστοιχα εἰς τὰς πετραρχικὰς ὠδάς. Ἀλλ' ὁ πετραρχικὸς ἰδανισμὸς — ἕνας χριστιανικὸς ἰδανισμὸς — εἶνε οὐσιωδῶς διάφορος ἀπὸ τὸν Λεοπαρδικὸν ἰδανισμόν, ἕναν ἰδανισμὸν ἀπαισιόδοξον μὴ ἱκανοποιούμενον καὶ ἄπιστον. «Ὁ ἰδεαλισμὸς τοῦ Λεοπάρδη, λέγει ὁ κ. Rabizzani, εἶνε καθαρὰ δημιουργία τοῦ πνεύματός του, τὸ ὁποῖον δὲν πιστεύει εἰς ἄλλον κόσμον. Ἡ ζωὴ εἶν' ἕνα ὄνειρον, μία ὀνειροφαντασία τῆς νεανικῆς ἡλικίας ἰδιαιτέρως· ὁ θάνατος εἶνε ἡ πραγματικότης, ἡ ἀλήθεια ποῦ διαλύει κάθε ὅρκον καὶ χωρίζει παντοτεινά. Διὰ τὸν Δάντην, ἡ γηΐνη ζωὴ εἶνε ἡ vallis lacrymarum τῆς Ἐκκλησίας, ἐξορία ἀπὸ τὴν ὁποίαν οἱ δίκαιοι ἀποθνῄσκοντες πετοῦν εἰς τὴν αἰωνίαν πατρίδα τῶν οὐρανῶν».

***

ΕΙΣ τὸν Καλλιτεχνικὸν Σύλογον τοῦ Μονίχου ἐξετέθησαν τελευταίως ἔργα καὶ σπουδαὶ τοῦ Γύζη. Ἰδοὺ τί γράφει περὶ τοῦ Ἕλληνος ζωγράφου Γερμανὸς κριτικός:

«Ἦτο φύσις διαυγής, διάπυρος, καὶ ψυχὴ καλλιτεχνική, γεμάτη ἀπὸ λαμπρὰ ὄνειρα, ἀπὸ σχέδια τολμηρά, μὲ αἰσθήματα φυλῆς εὐγενοῦς. Κυττάξετε τὰ δύο σχεδιάσματα δεξιά, πλησίον τῆς ἑστίας. Μία ἐσωτερικὴ φωτιά, εἰς τὰ σκίτσα αὐτά, τόσον διαφορετικὴ κατὰ τὸ θέμα, συντηκέι αὐτὰ εἰς ἁρμονίαν χρωμάτων. Ἁρμονία χρωμάτων τὰ διαπνέει ὅλα μὲ χάριν, ἠρέμα συνυφασμένη ἐκ παραδόξων τόνων, ποῦ φαίνεται ὅτι ἠντλήθησαν ἀπὸ τὴν θάλασσαν μεσημβρινῶν ἀκτῶν. Κανεὶς Γερμανός, κανεὶς Γάλλος δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐξεύρῃ τὴν μουσικὴν αὐτὴν κλίμακα. Εἰς τὰ ἔργα του καταφαίνεται ὅλως ἰδιάζουσα ἀντίληψις χρωμάτων καὶ ρυθμικῆς.

Καταφαίνεται ὁ Ἕλλην».

ΕΙΣ τὴν Ὁλλανδίαν ἐφέτος πρόκειται νὰ ἑορτασθῇ ἡ τριακοσιετηρὶς τοῦ ζωγράφου Ρέμπραντ. Ὅπως γράφει ὁ κ. Tristan Leclère εἰς ἕνα περιοδικόν, ἡ κυριαρχοῦσα ἰδιότης τῶν ἔργων τοῦ Ρέμπραντ εἶνε *ἡ λάμψις*. Ἰδιότης ἡ ὁποία ὁδηγεῖ κάποτε εἰς τὸ ἐλάττωμα. Εἴτε πρόκειται περὶ τοῦ Ἰακὼβ εὐλογοῦντος τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰωσὴφ, εἴτε περὶ τῆς Ἰουδαίας μνηστῆς εἴτε διὰ τὴν αὐτοπροσωπογραφίαν τοῦ 1630, ἡ τοῦ πορτραίτου τῆς γηραιᾶς δουκίσσης δὲ Δεβονσίρ, ἡ λάμψις ποῦ φωτίζει τὰ πρόσωπα εἶνε ἐκείνη ποῦ τὰ μεταμορφώνει τελείως. Βιβλία περὶ τοῦ Ρέμπραντ ἐσχάτως ἐκδοθέντα εἶνε αἱ μονογραφίαι τοῦ Αἰμιλίου Ἱεραίρ, τοῦ Βέλγου ποιητοῦ, καὶ τοῦ Αἰμιλίου Μισέλ.

ΕΙΣ τὴν Revue de l' art ancien et moderne δημοσιεύεται ἄρθρον «ἡ νεότης τοῦ Ἔννερ» τοῦ ἀλσατοῦ ζωγράφου τοῦ ὁποίου εἰκόνες ἠλθαν ἄλλοτε ταξιδεύουσαι, καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἰδοὺ ἀποσπάσματα μιᾶς ἐπιστολῆς του: «Ἡ μεταμόρφωσις τοῦ Ῥαφαὴλ εἶνε κατιτί θαυμαστόν, καὶ μὲ ὅσα ἂν λέγωνται ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐξωγραφήθη ἐξ ὁλοκλήρου ἀπ' αὐτόν, ὑπερβάλλει ὅλους τοὺς ἄλλους ζωγράφους. Αἱ σκιαὶ εἶναι ἐντούτοις παραπολὺ μαῦραι ὅπως καὶ τὸ βάθος· τοῦτο δὲν ἐξηγεῖται μὲ τόσον ζωηρὰ χρώματα. Τοιουτοτρόπως ὁ πίναξ αὐτὸς τοῦ Ῥαφαὴλ, θαυμαστὸς ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν κεφαλῶν, τὴν στερεότητα τοῦ σχεδίου καὶ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτήν, εἶνε ψευδὴς ἀναφορικῶς πρὸς τὰ χρώματα καὶ στερεῖται ἑπομένως ποιήσεως. Τὸ χρῶμα τῶν Stanze εἶνε πολὺ ἀληθινώτερον ἰσοφαρίζει κάποτε μὲ τὸν Τισιανόν...

«Ἂν μοῦ ἐδίδετο νὰ ἐκλέξω, θὰ ἔπαιρνα μίαν εἰκόνα τοῦ Κορρεγίου πρὸ παντός, σχέδια τοῦ Ῥαφαὴλ, καὶ θὰ ἤθελα τὸ πορτραῖτο μου καμωμένο ἀπὸ τὸν Βελάσκεζ. Ὅσον ὁ Κορρέγιος ἀγαπᾷ τὴν γλυκύτητα ὅπως καὶ ὁ Λεονάρδος δὰ Βίντσι, ἔτσι καὶ ὁ Βελάσκεζ ἀγαπᾷ τὴν λάμψιν. Δὲν ἀποφεύγει ἀκόμη νὰ κάμῃ νὰ λάμπῃ ὁ ἱδρὼς ἐπάνω εἰς τὸ πρόσωπον. Ὁ Λεονάρδος δὰ Βίντσι βάζει τὰ δυνατά του νὰ ἀποφύγῃ καθετί ποῦ λάμπει ἐπὶ τῆς σαρκός· θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἐζωγράφισε διὰ μέσου ἑνὸς πέπλου. Ὁ Κορρέγιος μὲ τὰς ἰδίας ἀρετὰς εἶνε πολὺ περισσότερον χρωματιστὴς καὶ μάλιστα χρωμοτιστὴς μὲ εὐγένειαν».

***

ΕΙΣ τὰ θερινὰ θέατρα τῶν Ἀθηνῶν προστίθεται καὶ νέον θέατρον, ***Πολυθέαμα*** εἰς τὸν κῆπον τοῦ Ὠδείου Λόττνερ. Τὴν διεύθυνσιν καὶ ἐκμετάλλευσιν τοῦ θεάτρου τούτου ἔχει ὁ κ. Γερ. Βῶκος, εἰς τὸν ὁποῖον παρεχώρησεν αὐτὸ ὁ μουσικὸς Σύλλογος «Ἀπόλλων». Καθ' ὅλην τὴν θερινὴν περίοδον θὰ παιχθοῦν νέα ἑλληνικὰ ἔργα τῶν κ. κ. Ἀριστομ. Προβελεγγίου, Ἀγγ. Τανάγρα, Γερ. Βώκου, Παύλου Νιρβάνα, Νικ. Λάσκαρη κλπ. Ἐπίσης θ' ἀπαγγέλλωνται ποιήματα ἑλλήνων καὶ ξένων ποιητῶν, κωμικοὶ μονόλογοι, πολλάκις παρὰ τῶν ἰδίων τῶν συγγραφέων. Μετὰ τοῦ δράματος θὰ συνδυασθῇ ἡ μουσικὴ καὶ τὸ ᾆσμα. Θὰ ψάλλωνται δυωδίαι καὶ χορικὰ ᾄσματα ὑπὸ ἀνδρικοῦ χοροῦ ἐκ μαθητῶν τοῦ Ὠδείου Λόττνερ. Ἰδιαίτεραι ἀναμνηστικαὶ ἐσπερίδες θὰ δοθοῦν ἔργων τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Βαλαωρίτου, τοῦ Παράσχου, Βασιλειάδου, Παπαρρηγοπούλου, Κορομηλᾶ, Καμπύση. Ἡ ἔναρξις τὴν 10 Ἰουνίου.

***

Ὁ ὑφηγητὴς τῆς Γενικῆς Χημείας κ. Γεώργιος Θ. Ματθαιόπουλος, ἀπὸ τοὺς σοφωτέρους νέους ἐπιστήμονας, μᾶς δίδει ἕνα βιβλιαράκι, ἄξιον πολλῆς προσοχῆς. «*Αἱ περὶ τῆς Ὕλης Θεωρίαι — Ἄτομα, Ἰόντα, Ἠλεκτρόνια*» εἶνε τὸ ἐναρκτήριον, εἰς τὴν καθέδραν τῆς Γενικῆς Χημείας, μάθημα τοῦ νεαροῦ ὑφηγητοῦ. Ἡ κριτικὴ ἱστορία τῶν περὶ τῆς ὕλης θεωριῶν, ἀπὸ τῶν ἀρχεγόνων θεολογικῶν καὶ ποιητικῶν ἀντιλήψεων μέχρι τῶν ἐρευνῶν τῶν ἡμερῶν μας, ἕνα θέμα τόσον εὐρύ, διὰ νὰ περιληφθῇ μὲ τόσην ἀρτιότητα, μεστότητα, ἀκρίβειαν καὶ μέθοδον, εἰς τὰς ἑξήντα σελίδας τῆς μελέτης τοῦ κ. Ματθαιοπούλου, προϋποθέτει καὶ προαπαιτεῖ εὐρυτάτην γνῶσιν ὅλων τῶν συναφῶν ζητημάτων, φωτισμένην ἐκτίμησιν τῶν ἰδεῶν, ἀκριβολόγον διάκρισιν τῶν λεπτομερειῶν. Ἄνευ τῶν ἐφοδίων αὐτῶν κάθε ἀπόπειρα συνοψίσεως τόσον εὐρυτάτων θεμάτων τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, μεταπίπτει εἰς ἀμέθοδον, ἄνισον καὶ χαῶδες σύμφυρμα, λαβύρινθον εἰς τὸν ὁποῖον κανένας μῖτος Ἀριάδνης δὲν εἶνε ἱκανὸς νὰ ὁδηγήσῃ τὸν ἀναγνώστην. Εἰς τὰς ὀλίγας σελίδας τοῦ κ. Ματθαιοπούλου—μία ἀρετὴ τῶν σοφῶν βιβλίων—ὁ μᾶλλον ἀνίδεος ἀναγνώστης ἠμπορεῖ ἀκόπως νὰ παρακολουθήσῃ τὴν μακρὰν ἐξέλιξιν τῶν περὶ τῆς Ὕλης θεωριῶν, θεωριῶν αἱ ὁποῖαι ἀπησχόλησαν

τὴν ἀνθρωπινην σκέψιν ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς ἐκδηλώσεων καὶ αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, διὰ τῆς μελέτης τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων καὶ τῶν αἰγλοβόλων σωμάτων, προσέλαβαν τὴν φαεινοτέραν αὐτῶν μορφήν, τείνουσαι εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν μεγαλειτέρων φυσικῶν προβλημάτων. Καὶ ὅμως, ὡς παρατηρεῖ ὁ συγγραφεύς, περατῶν τὴν σύντομον καὶ μεστὴν αὐτὴν ἀνασκόπησιν τῶν περὶ Ὕλης θεωριῶν, ἡ τελευταία λέξις τῆς ἐπιστήμης δὲν εἶνε ἡ μία ἐπικύρωσις τῆς ἀτομικῆς θεωρίας τοῦ Δημοκρίτου καὶ μία ἀκόμη δόξα τοῦ ἑλληνικοῦ δαιμονίου, ἀνακηρυσσομένη ἀπὸ τὰ στόματα τῶν ἐργατῶν μιᾶς ἐπιστήμης, ἡ ὁποία ἐγεννήθη αἰῶνας ὁλοκλήρους μετὰ τὸν Ἕλληνα φιλόσοφον. Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Ματθαιοπούλου ἀναδεικνύει ἕνα νέον ἐπιστήμονα, μὲ γενικὸν πνεῦμα καὶ φιλοσοφικὴν ἰδιοσυγκρασίαν, ἀρετὰς ποῦ συναντῶμεν δυστυχῶς πολὺ σπανίως εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τῶν στενῶν εἰδικοτήτων.

*

ΜΕΤΑ τὴν «Στενογυρίαν τοῦ Ἐγκεφάλου» ὁ κ. Μιλτιάδης Οἰκονομάκης, νευρολόγος καὶ ἐπιμελητὴς τῆς Νευρολογικῆς καὶ Ψυχιατρικῆς Κλινικῆς τοῦ «Αἰγινιτείου», ἐγκαινίασε τὸ ἐπιστημονικόν του στάδιον μὲ ἐργασίας τοῦ κλάδου του, ἀξίας ἰδιαιτέρας προσοχῆς, δημοσιεύει ἀξιοσημείωτον συμβολὴν εἰς τὴν κλινικὴν σπουδὴν τῆς Πρωτογόνου Ἀνοίας («Ἡ Πρωτόγονος Ἄνοια - Κλινικὴ περιγραφὴ ἐν συνοδείᾳ ἰδίων παρατηρήσεων»).

Ἡ σπουδὴ τῶν νευρικῶν καὶ φρενητίδων νόσων, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἤρχισε νὰ καλλιεργῆται εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ πανεπιστημιακὴ καθέδρα τοῦ σχετικοῦ κλάδου, δὲν ἀριθμεῖ πολλῶν ἐτῶν βίον. Ἔκτοτε κάποια κίνησις, ἀξία προσοχῆς, ἀρχίζει πέριξ τοῦ νεωτάτου καὶ εὐρυτάτου αὐτοῦ κλάδου τῶν ἰατρικῶν ἐπιστημῶν. Εἰς τὴν κίνησιν αὐτὴν ἀριστάται ἐμφανίζονται κλινικαὶ σπουδαί, ἄξιαι προσοχῆς, ὅπως ἡ τοῦ κ. Οἰκονομάκη. Καὶ ὅμως ἀπὸ τὴν φρενολογικὴν κλινικὴν τοῦ Δρομοκαϊτείου, ἀπὸ τὴν νεοσύστατον κλινικὴν τοῦ Αἰγινιτείου καὶ ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴν κλινικὴν τοῦ κ. Βλαβιανοῦ δικαιοῦται νὰναμένῃ κανεὶς κλινικὰς ἐργασίας εἰς κάπως εὐρυτέραν κλίμακα, χωρὶς νὰ παρίδῃ ὅ,τι ἐπαρουσιάσθη μέχρι τοῦδε ἀπὸ τοὺς κ. κ. Κατσαρᾶν, Γιαννίρην, Ἰλιαβιανόν, Μιταυτσῆν καὶ Οἰκονομάκην.

Ἡ «Πρωτόγονος Ἄνοια» τοῦ κ. Οἰκονομάκη, παρέχουσα πλήρη περιγραφὴν τῆς φρενήτιδος, ἥτις μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Kroepelin συνεκροτήθη εἰς αὐτόνομον κλινικὴν ὀντότητα, ἐκ σωρείας νοσηρῶν καταστάσεων, αἵτινες σήμερον χαρακτηρίζονται ὡς ἁπλαῖ μορφαὶ τῆς Πρωτογόνου Ἀνοίας, εἰσάγει μεθοδικῶς τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν σπουδὴν τῶν κυριωτέρων μορφῶν τῆς νόσου: Ἠβηφρενικῆς, Κατατονικῆς καὶ Παρανοϊκῆς καὶ ἐνδιατρίβει κατόπιν δι' ὀλίγων εἰς τὴν πορείαν καὶ πρόγνωσιν, τὴν αἰτιολογίαν, τὴν παθολογικὴν ἀνατομικήν, τὴν διαφορικὴν διάγνωσιν καὶ τὴν θεραπείαν.

Ὅ,τι ὅμως ἀποτελεῖ κυρίως τὸ ἐνδιαφέρον τῆς μελέτης τοῦ κ. Οἰκονομάκη εἶνε ὁ πλουτισμὸς τῆς κλινικῆς σπουδῆς τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς Πρωτογόνου Ἀνοίας διὰ ἰδίων κλινικῶν παρατηρήσεων, τὰς ὁποίας συνέλεξεν ὁ συγγραφεὺς ἐκ τῆς κλινικῆς τοῦ Αἰγινιτείου. Τὰς παρατηρήσεις τοῦ κ. Οἰκονομάκη διακρίνει ἀκρίβεια, μεθοδικότης καὶ εὔστοχος καὶ φωτισμένη διάκρισις τῶν ψυχοπαθολογικῶν στοιχείων, ἅτινα ἐμφανίζουσιν αἱ ὑπ' ὄψει αὐτοῦ κλινικαὶ εἰκόνες.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν ἡ κλινικὴ συμβολὴ τοῦ κ. Οἰκονομάκη εἶνε λίαν ἐνδιαφέρουσα καὶ παρέχει τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἀπὸ τὴν κλινικὴν τοῦ «Αἰγινιτείου» δικαιούμεθα νἀναμένωμεν ἐπιστημονικὰς ἐργασίας ἀξίας λόγου.

Δρ. Α.

***

ΠΛΗΝ τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰσαχθέντων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ χρυσῶν ἀρχαίων, περὶ ὧν ἐγένετο βραχεῖα περιγραφὴ ἐν τοῖς «Παναθηναίοις» εἰσήχθησαν καὶ πρὸ μηνὸς ἐκ Μακεδονίας καὶ ἰδία ἐκ τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου διάφορα χρυσᾶ ἀρχαία. Τὰ σπουδαιότερα τούτων ἦσαν 1) Χρυσοῦν διάδημα μήκους 0,34 φέον δέκα καὶ ἓξ ῥοδακοειδῆ κοσμήματα τελείως διατηρούμενα καὶ τέχνης ἀρίστης 2) δακτύλιος χρυσοῦς φέρων ἐπὶ τῆς ὁλοχρύσου σφενδόνης ἔγγλυπτον παράστασιν γυμνῆς γυναικὸς ἐν ζωηρᾷ στάσει ὀρχουμένης. Ἔχει ὄπισθεν ἐρριμμένην ἐπὶ τῶν δύο παλαμῶν τὴν κεφαλὴν αὐτῆς. Παρὰ σκίμποδα εὑρισκόμενον παρὰ τὸν δεξιὸν πόδα ἔχει ἀπορρίψει τὰ ἱμάτια αὐτῆς. Τέχνη ἀρίστη καὶ διατήρησις τελειοτάτη. 3. Δακτύλιος χρυσοῦς φέρων ἐπὶ τῆς ὁλοχρύσου ὡσαύτως σφενδόνης ἐν ἱματίῳ καθημένην τὴν Ἀφροδίτην καὶ προ αὐτῆς τὸν ἔρωτα ὑπὲρ τὸν ὁποῖον ἵπταται πτηνόν. 4) Δακτύλιος χρυσοῦς φέρων ἐπὶ τῆς κυκλικῆς σφενδόνης γυναικείαν μορφὴν ἐν χιτῶνι καὶ ἱματίῳ ἱσταμένην καὶ σπένδουσαν ὑπὲρ βωμὸν τριποδικόν. Διατήρησις ἀρίστη, τέχνη μετρία. 5) Ζεῦγος χρυσῶν ἐνωτίων συγκειμένων ἐκ ῥοδακοειδοῦς κοσμήματος κάτωθεν τοῦ ὁποίου εἶνε ἀνηρτημένοι ἐρωτιδεῖς γυμνοί. Ἱμάτιων βραχὺ ἔχουσι μόνον ὄπισθεν ἐρριμμένον οὗ τὰ ἄκρα διὰ τῶν βραχιόνων διέρχονται.

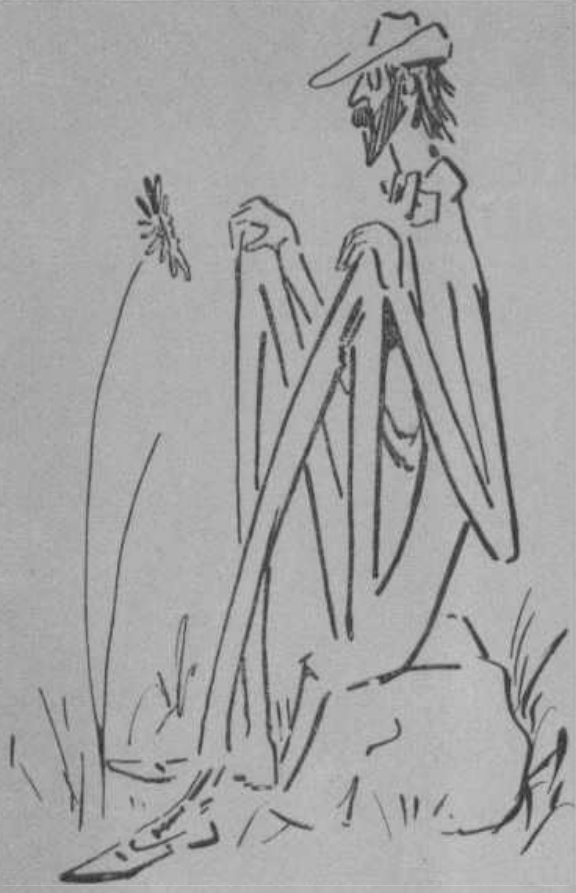
Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία συνεχίζουσα τὰς ὑπὲρ τῶν Θεσσαλικῶν ἀρχαιοτήτων φροντίδας αὐτῆς ἀποστέλλει κατ' αὐτὰς εἰς Θεσσαλίαν τὸν διακεκριμένον ἀρχαιολόγον κ. Ἀρβανιτόπουλον, μὲ τὴν εἰδικὴν ἐντολὴν ὅπως περισυναγάγῃ τὰς διεσκορπισμένας τῇδε κἀκεῖσε ἀρχαιότητας καὶ ἱδρύσῃ μονίμους ἐν ταῖς πόλεσι ἀρχαιολογικὰς συλλογάς, συντάξῃ ἐπιστημονικοὺς καταλόγους τῶν συλλογῶν τούτων καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχαίων Θεσσαλικῶν μνημείων καὶ ἐπὶ τούτοις μελετήσῃ καὶ ἐξερευνήσῃ ὑπὸ τοπογραφικὴν καὶ ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν τὴν χώραν. Τὸ ὑπουργεῖον ἔπεμψεν ἤδη τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς εἰς τὰς Θεσσαλικὰς ἀρχὰς ὅπως εὐκολύνωσι τὸ ἔργον τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλου.

ΚΑΙ πάλιν μετ' ὀλίγον ἀρχίζουν ἐργασίαι πρὸς ἐντελῆ ἔρευναν τοῦ βυθοῦ τῶν Ἀντικυθήρων. Ἡ ἐν Γενούῃ ἑδρεύουσα μεγάλη ἑταιρία ἡ Ἄγκυρα συμβληθεῖσα μετὰ τοῦ δημοσίου ἀναλαμβάνει τὴν ἔρευναν τοῦ βυθοῦ τῶν Ἀντικυθήρων. ἀποστέλλουσα τὰ τελειότερα τῶν μηχανημάτων αὐτῆς καὶ δύο εἰδικὰ ἀτμόπλοια.

Αἱ ἐργασίαι ἀρχίζουν ἐντὸς τοῦ πρώτου δεκαημέρου τοῦ Ἰουνίου καὶ θὰ ἐξακολουθήσουν καθ' ὅλον τὸ θέρος.

ΠΕΡΑΤΩΘΕΙΣΗΣ τῆς νέας αἰθούσης τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου συνεστήθη ἐπιτροπὴ ὅπως παραλάβῃ αὐτήν. Ἡ αἴθουσα αὕτη, μία τῶν ὡραιοτέρων καὶ πολυτελεστέρων τοῦ Μουσείου, θέλει χρησιμεύσει εἰδικῶς εἰς χαλκοθήκην. Καὶ εἰς μὲν τὸ ἐσωτερικὸν διαμέρισμα ἐτοποθετήθη ἤδη ὁ Ἔφηβος τῶν Ἀντικυθήρων καὶ τὰ λοιπὰ ἀντικυθηρικὰ εὑρήματα, τὸ δὲ ἔξω θὰ χρησιμεύσῃ ὡς χαλκοθήκη τοῦ Μουσείου.

Β.

Νὰ σὲ μαδήσω ἤθελα, ὡραία Μαργαρίτα,
Μὰ ἔλα ὅπου σκιάζομαι τὸ τελευταῖο φύλλο.
Γιατ' ἂν μοῦ εἰπῇ «δὲν μ' ἀγαπᾷς» ἐπάτησα 'ς τὴν πήτα
Κι' ἀπὸ ψηλόλιγνο κορμὶ θὲ ν' ἀπομείνω ξύλο.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας Ἰούνιον Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον θὰ ἐκδοθοῦν τὰ «Παναθήναια» ὅπως κατ' ἔτος εἰς τεύχη μηνιαῖα διπλᾶ

Ἡ 29 Μαΐου ἐπέτειος τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἑορτάσθη ἐν Ἀθήναις μὲ τὸ μεγαλεῖον ποῦ ἐπιβάλλει ἡ μεγάλη αὐτὴ εἰς τὴν ἱστορίαν ἡμέρα.

Ὁ κ. Α. Σ. Ἀρβανιτόπουλος διωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἔφορος τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ἀρχαιοτήτων. Τὸν ἀγαπητὸν συνεργάτην μας συγχαίρομεν θερμότατα.

Τὴν 18 Μαΐου ἡ πριγκήπισσα Ἀλίκη ἔγινε μητέρα. Ἡ μικρὰ πριγκήπισσα ὠνομάσθη Θεοδώρα.

Ὁ κ. Χαροκόπος ἐν Ἀθήναις προσέφερεν 1,000,000 δραχμὰς εἰς τὴν πριγκήπισσαν Σοφίαν ὅπως διατεθῇ ὑπὲρ φιλανθρωπικῶν σκοπῶν. Ἡ πριγκήπισσα ἀπεφάσισε τὴν ἵδρυσιν ἐπαγγελματικῆς Σχολῆς γυναικῶν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἐν Βερολίνῳ.

Ὁ κερδίσας τὸν πρῶτον ἀριθμὸν τοῦ λαχείου τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου κ. Ν. Χρόνης ἐν Γιοχάννεσβουρ τῆς Ἀφρικῆς ἐδώρησε 10 χιλιάδας εἰς ταμεῖον τοῦ Στόλου καὶ 30 χιλιάδας εἰς τὸν «Ἑλληνισμόν».

Ἡ Γαλλία ἑορτάζει τὴν τρίτην ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Κορνηλίου. Εἰς μίαν τῶν πλατειῶν τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης, πρὸ τοῦ Πανθέου ἐστήθη μνημεῖον τοῦ μεγάλου τραγικοῦ. Τὰ θέατρα τῆς Γαλλίας παίζουν τὰ ἔργα του εἰς ἔνδειξιν τιμῆς.

Μετὰ δύο περίπου μῆνας ἡ Ὁλλανδία ἑορτάζει ἐπίσης τὴν τριακοσιοστὴν ἐπετηρίδα τῆς γενήσεως τοῦ Ρέμπραντ. Μία ἔκδοσις γαλλικὴ μὲ θαυμασίας ἀναπαραστάσεις τῶν ἔργων τῶν μεγάλων ζωγράφων γίνεται εἰς τὴν Γαλλίαν.

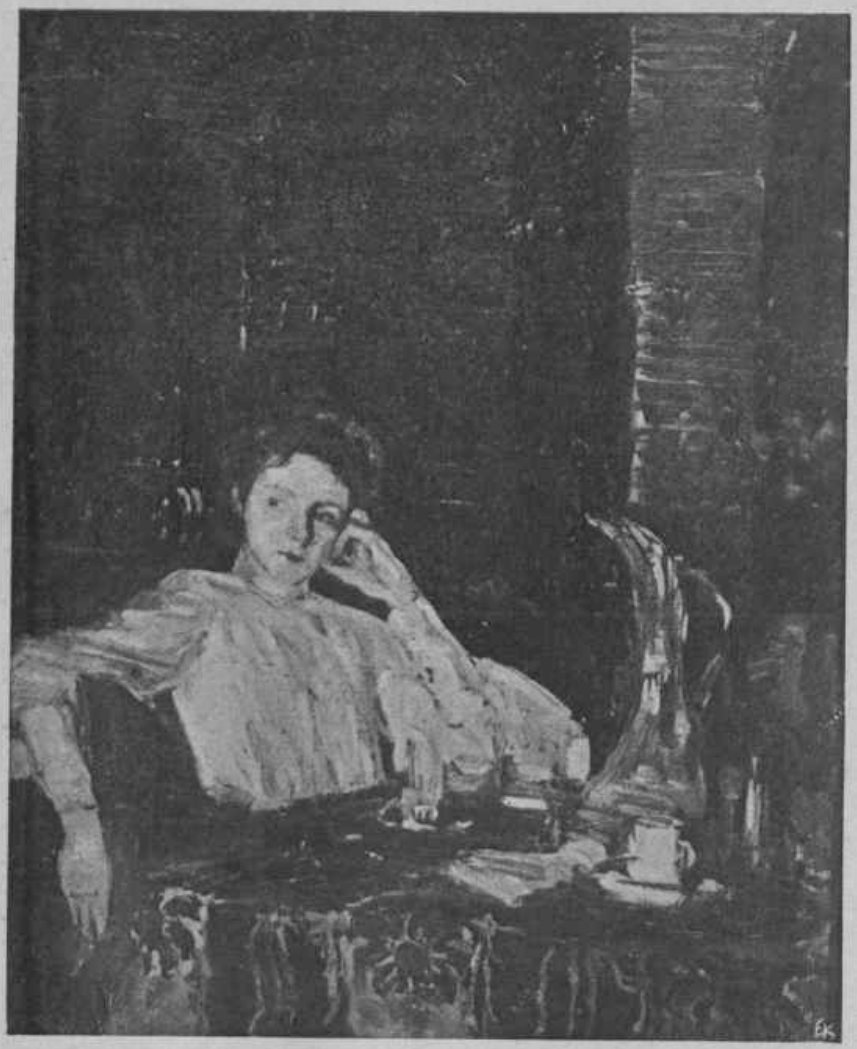
Τελευταίως εἰς τὸ Παρίσι ἔγινε συνεδρίασις τῆς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ βαρώνου Κουμπερτέν, ὁ ὁποῖος εἶπε ὅτι εἰς τὸ μέλλον οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες πρέπει νὰ περιλάβουν καὶ καλλιτεχνικὰ καὶ φιλογογικὰ ἀγωνίσματα. Τὸ ζήτημα θὰ μελετηθῇ ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐπιτροπῶν.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

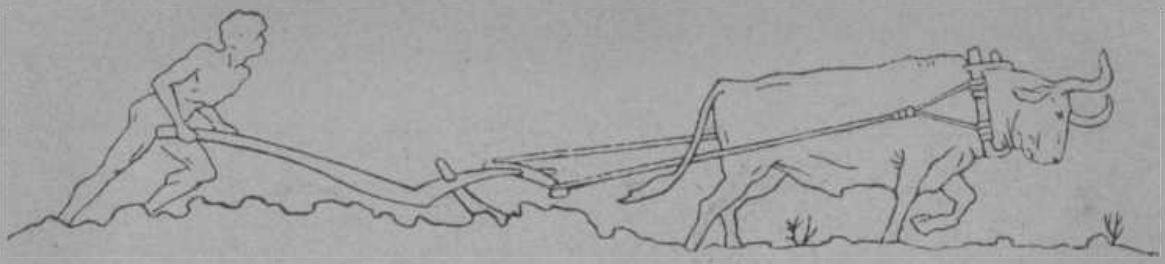
Μακεδονικὴ Κρίσις Γ'. *Ἕλληνες ἐξυπνήσατε* Δ'. *Ὁ Μακεδονικὸς κίνδυνος καὶ ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.* —Ε'. *Ἡ Εὐρώπη καὶ αἱ Μακεδονικαὶ μεταρρυθμίσεις.* Ἐπίμετρον 1903—1904 ὑπὸ Γνασίου Μακεδόνου. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Δ Σακελλαρίου 1906.

Τὰ Προνόμια τῆς Ἐκκλησίας ἐν Τουρκίᾳ ἢ εἰσαγωγὴ εἰς τὸ παρὰ τῷ οἰκουμενικῷ πατριαρχείῳ ἰσχύον κληρονομικὸν δίκαιον. Ἐξ ἀνεκδότου πραγματείας περὶ τοῦ ἐν Τουρκίᾳ κληρονομικοῦ δικαίου ὑπὸ Μ. Γ. Τσελεπίδου δικηγόρου. ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος. Τόμος ἕκτος τεῦχος εἰκοστὸν τέταρτον —Μάϊος 1906. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Δ Σακελλαρίου 1906.

ΡΕΜΒΑΣΜΟΣ — ΥΠΟ ΘΑΛΕΙΑΣ ΦΛΩΡΑ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΔ

ΕΤΟΣ Γ' 15-30
ΙΟΥΝΙΟΥ 1906

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΠΟΛΕΙΣ — ΧΑΛΚΙΣ

Ὡρισμένως τρομερὰ θὰ ἦτο ἡ ἡμέρα τῆς τριτογενοῦς περιόδου τῆς γῆς κατὰ τὴν ὁποίαν σεισμός, ἀπὸ ἐκείνους ποῦ εὐτυχῶς δὲν βλέπομεν πλέον, ἐβύθισεν ὅλην τὴν μεταξὺ τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Μ. Ἀσίας ἔκτασιν, καὶ δόσας διέξοδον εἰς τὰ νερὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἐσχημάτισε τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος καὶ ἔκαμε τὴν Εὔβοιαν νῆσον. Εἰς τὴν τρομερὰν αὐτὴν γεωλογικὴν μεταβολήν, ἡ Εὔβοια ὀφείλει τὴν γαλανὴν λωρίδα τῆς θαλάσσης, ἡ ὁποία τὴν χωρίζει ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀπὸ τὴν Βοιωτίαν.

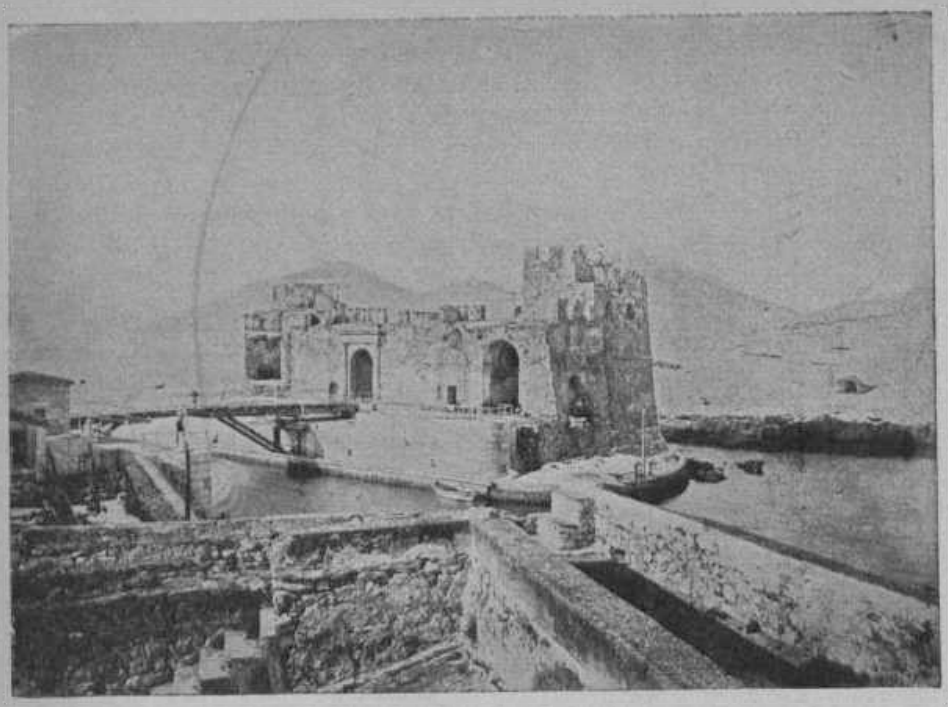
Ἀπὸ τὴν Χαλκίδα, ἡ ἐντύπωσις τῆς βιαίας αὐτῆς ἀποσπάσεως δὲν γίνεται βεβαίως αἰσθητή. Ὀλίγον ἀνωτέρω ὅμως, ἐκεῖ ποῦ ἐκτείνει τὴν σκιάν του τὸ Καντῆλι, αἰσθάνεται κανεὶς ὅτι εἰς μίαν μακρυσμένην ἐποχὴν τὰ μέρη ἐκεῖνα δὲν εἶχαν σχέσιν μὲ τὴν θάλασσαν καὶ ὅτι ἡ γαλανὴ ἔκτασις ποῦ κινεῖται ἀνήσυχος εἶνε κάτι νέον καὶ παρείσακτον.

Ὅπως δήποτε ἡ Χαλκίς, ἡ ὁποία χωρὶς τὴν τεραστίαν αὐτὴν γεωλογικὴν μεταβολήν, θὰ ἦτο ἴσως πόλις σκαρφαλωμένη εἰς τὰ ὕψη ἑνὸς ὀροπεδίου, τώρα λούει τὰ πόδια της εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον, περιβαλλομένη γύρω ἀπὸ πράσινον πλαίσιον, τόσον πράσινον ὥστε νὰ μεταδίδῃ τὸ χρῶμα του εἰς τὴν θάλασσαν, ἡ ὁποία φθάνει ἕως τὰ δένδρα. «Ἡ χώρα πᾶσα ἐλαιόφυτος, λέγει δὲ αὐτὴν ὁ Δικαίαρχος, ἀγαθὴ δὲ ἡ θάλασσα».

Ἀγαθὴ κατὰ τὰς περιστάσεις. Ναυτικοὶ οἱ ὁποῖοι ταξιδεύουν συχνὰ τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον βεβαιώνουν ὅτι δὲν εἶναι πάντοτε ἀγαθὴ ἡ μικροσκοπικὴ αὐτὴ θάλασσα, ἡ ὁποία ἀνοίγει μίαν γέφυραν διὰ νὰ περάσῃ τὸ πλοῖον. Καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς αὐτὰς ἐνθυμεῖται ὅτι κάποτε διερχόμενος ὑπὸ τὸ Καντῆλι, εἶδε τὸν πλοίαρχον ἀνήσυχον καὶ τοὺς ἐπιβάτας ὠχρούς. Πρὸς τιμὴν τοῦ κόλπου ἐν τούτοις ἂς ὁμολογηθῇ ὅτι αἱ ἐξεγέρσεις αὐταὶ εἶναι σπάνιαι. Ἄλλως τε ὀλίγον παρακάτω ὁ Κιφηρεὺς ἀναλαμβάνει νὰ ὑπενθυμίσῃ ὅτι δεσπόζει θαλάσσης ἐκτάκτως νευρικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ ρεύματα διασταυρόνονται ὡς βέλη.

Εἰς τὰ ἀνατολικὰ πλευρὰ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου ἡ Χαλκὶς ἀγωνίζεται τώρα ν' ἀποβάλῃ τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ ἱστορικοῦ μυστηρίου ποῦ τὴν ἐστόλιζαν. Εἶχε τείχη μεσαιωνικὰ ἡ πόλις, καὶ φρούριον βαρύ, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ἀπέθεσαν τὰς προφυλάξεις των ἐπὶ ἰσχυρῶν φραγκικῶν θεμελίων, καὶ ὑψοῦντο πρὸς τὰ ἄνω τρεῖς λεπτοὶ καὶ ὁρμητικοὶ μιναρέδες.

Ὅπως αἱ περρισσότεραι Ἑλληνικαὶ πόλεις καὶ ἡ Χαλκὶς συνεδύαζε τὰς ἐποχὰς καὶ συνήρμοζε μακρυσμένα ἱστορικὰ σημεῖα. Ὀλιγώτερον ἴσως ἀπὸ ὅλας τῆς ἡλικίας της ἐνεθύμιζε τὴν κλασικήν, ἡ ὁποία ἐπέρασε χωρὶς νὰ ἀφήσῃ ἐντὸς τῆς πόλεως ψηλαφητὰ ἴχνη, καὶ τὸ ὄμορφα τοῦ κτίτορος αὐτῆς τοῦ Ἐλεφήνορος θὰ ἐλησμονεῖτο ἀπὸ τοὺς πολλούς, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἕνας μανιώδης φιλάρχαιος, ὁ δικηγόρος κ. Χαΐνᾶς, νὰ δώσῃ τὸ ὄνομα αὐτὸ εἰς ἕνα καφενεῖον. Τὸ καφενεῖον «ὁ Ἐλεφήνωρ» εἶναι πάντοτε τὸ προτιμώμενον εἰς τὴν πόλιν, καὶ ὁ Ἐλεφήνωρ, ἀπὸ τὰ Ἠλύσια ὅπου θ' ἀναπαύεται ἡ ψυχή του, ἐξ ἄπαντος θὰ στέλλῃ μειδιάματα εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεώς του.

Ἡ παλαιὰ γέφυρα καὶ τὸ φρούριον τῆς Χαλκίδος πρὸ τῆς κατεδαφίσεως. — Φωτογρ. Σ. Κοκκόλη.

Ἀλλ' ἂν δὲν ἄφησεν παρὰ ὀλίγα μόνον ἐρείπια ἡ κλασικὴ ἐποχή, καὶ ἂν τὸ μικρὸν μουσεῖον τῆς πόλεως ἐλάχιστα ἔχῃ νὰ ἐπιδείξῃ μνημεῖα τῆς εὐκλείας τῆς ἀρχαίας πόλεως, ὁ μεσαιὼν ὅμως τὴν ἔσφιγγεν ἀκόμη μὲ τὰ ὀγκώδη του τείχη, καὶ ἡ τουρκοκρατία ὕψωνε πρὸς τὸ γαλανὸν στερέωμα τοὺς μιναρέδες της.

Ἦλθεν ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἡ Χαλκὶς ἀπετέλεσε μέρος τοῦ παραδόξου ἐκείνου τυχοδιωκτικοῦ βασιλείου τῶν Φράγκων ἐν Ἀνατολῇ, βασιλείου τὸ ὁποῖον ἤρχισεν ὡς διαρπαγή, ἤκμασεν εἰς λάμψιν καὶ εἰς ἐπίδειξιν καὶ κατέληξεν εἰς πανικὸν καὶ εἰς μαρασμόν. Πρὸ ὀλίγου ἀκόμη, μεταξὺ τῶν καταρρεόντων τειχῶν εὑρέθησαν ἄθικτα τρία μαρμάρινα φραγκικὰ οἰκόσημα, ἀναμιγνύοντα μὲ ἀφέλειαν τὰ ἀρχικὰ γράμματα τῶν Παλαιολόγων μὲ τὰς καρδίας καὶ τὰ ξίφη καὶ τὰ κρῖνα τῶν ἱπποτῶν.

Διότι ἐπάνω ἀπὸ τὴν Χαλκίδα — τὴν Ἔγριπον τῶν μεσαιωνικῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν Νεγροπόντην τῶν Φράγκων — ἐπέρασεν εὐρεῖα πνοὴ ἱπποτισμοῦ. Ὅταν ὁ Βονιφάτιος Μομφερράτος ἐμοίραζεν ὡς κόλλυβα τὴν πλουσίαν κληρονομίαν ποῦ τοῦ ἔτυχεν εἰς τὸν τυχοδιωκτικόν του δρόμον, ἡ Ἔγριπος ἐδόθη εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Μαρῖνον καὶ Ριζάρδον δελλὰ Κάρτσερη, καὶ εἰς τὴν Χαλκίδα ἱδρύθη βαρονία μὲ αὐλήν, τῆς ὁποίας ἡ λάμψις ἂν δὲν ἐπεσκίασεν, ἐξισώθη ὅμως μὲ τὴν λάμψιν τῆς αὐλῆς τῶν Θηβῶν καὶ τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ ἰδικός μας Κορνάρος, μέσα εἰς ἱπποτικὰς παραδόσεις τῆς ἐποχῆς του, ἀναφέρει ὅτι εἰς τὸ περίφημον κονταροκτύπημα ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Ἀφέντης τῆς Εὐρίπου,

μὲ φορεσιὰ ὁλοπράσινην μ' ἀητοὺς χρυσοὺς [στὴ μέση
ἤλθε καὶ τ' ἀρχοντόπουλο ποῦ Ἡράκλην [τόνε λέσι
κι' ὥριζε χώραις καὶ χωριὰ στῆς Εὔριπου [τὰ μέρη
κ' εἰσὲ ἀνδριὰ καὶ φρόνεψιν δὲν εἶχεν ἄλλο [ταῖρι.

Ἡ ἱπποτικὴ περίοδος τῆς Εὐβοίας δὲν διήρκεσε πολύ. Ἡ Βενετία ἤπλωσε μετ' ὀλίγον καὶ μέχρι τῆς νήσου αὐτῆς τοὺς ἁρπακτικούς της ὄνυχας, καὶ τὸ Ἐνετικὸν ἐμπόριον κατέστησε τὴν Χαλκίδα διαμετακομιστικὴν ἀποθήκην πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ἕως τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσας ἐνεφανίσθη μίαν πρωΐαν εἰς τὴν παραλίαν της, διὰ νὰ διώξῃ ἐντρόμους τοὺς Βενετοὺς πρὸς τὴν Στερεάν.

Ἀπὸ τὴν μακρὰν αὐτὴν σειρὰν τῶν δεσποτῶν ἡ Χαλκὶς δὲν ἔσωζε μεγάλα πράγματα. Οἱ Φράγκοι εἶχαν ἱδρύσῃ αὐλὴν ἐκτάκτως ἐφήμερον τῆς ὁποίας ἡ λάμψις ἔσβυσε γρήγορα. Οἱ Ἐνετοὶ θὰ συνεπλήρωσαν τὰ τείχη καὶ θὰ προσέθεσαν ἀποθήκας. Οἱ Τοῦρκοι ἐνίσχυσαν τὰς πύλας τοῦ φρουρίου καὶ τοὺς προμαχῶνας του.

Αἱ βάσεις τῶν τειχῶν, αἱ φυλακαί, αἱ δύω πύλαι καὶ τρία τζαμία ἀπέμειναν ἀκόμη μέχρις ἐσχάτων θλιμμένα ἀπομεινάρια περασμένης εὐκλείας. Καὶ οἱ Χαλκιδεῖς τὰ ρίπτουν ὅλα ἀσπλάγχνως. Ἡ Ἑλλὰς ὁλόκληρος ἐρρίφθη εἰς τὸν δρόμον τῆς νέας ζωῆς καὶ δὲν θέλει εἰς τὸν δρόμον αὐτὸν νὰ τὴν ἐμποδίζουν ἀναμνήσεις. Ἀφ' ὅτου μάλιστα κατεδαφίσθη ὁ Βενετικὸς πύργος τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ σύνθημα τῆς καταστροφῆς ἐδόθη ἐπισήμως καὶ ἐπιστημονικῶς, καὶ αἱ ἐπαρχίαι σπεύδουν νὰ τὸ ἐφαρμόσουν. Οὔτε ἡ Πόρτα Ρεάλε τῆς Κερκύρας ἐσώθη, καὶ ἡ Χαλκὶς ἀνυπομονεῖ τώρα διὰ τὴν βραδύτητα τῆς κατεδαφίσεως τῶν τειχῶν.

Ἀπὸ τὰ πολυάριθμα τζαμία τὰ ὁποῖα φαίνονται καθαρὰ εἰς τὴν εἰκόνα τῆς πόλεως τὴν γραφεῖσαν τῷ 1678 ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου καὶ τοῦ Κορονέλλη, τρία μόνον ἐσώζοντο μέχρις ἐσχάτων. Τὸ ἓν μετεβλήθη εἰς Ἅγιον Νικόλαον. Ἀλλ' ὁ χριστιανὸς ἅγιος φαίνεται ὅτι ἐνεθύμιζε πολὺ ἀκόμη τὸν τουρκικὸν τεκέν. Καὶ οἱ Χαλκιδεῖς ἔρριψαν τὸ τέμενος καὶ ἀνήγειραν εἰς τὴν θέσιν του νέον ναόν. Τὸ δεύτερον, τὸ «τζαμὶ τοῦ κάστρου» σώζεται ἀκόμη κλειστὸν καὶ ἐρειπωμένον, προσθέτον μίαν ἀνέκφραστον θλῖψιν εἰς τὴν εἰκόνα γύρω του. Τοῦ τρίτου ἡ ἱστορία εἶναι τραγική. Ἦτο εἰς τὸ κέντρον τῆς ἀγορᾶς, διετήρει ὑπερήφανον τὸ ὄνομά του «τὸ τζαμὶ τοῦ παζαριοῦ» καὶ ἐχρησίμευεν ὡς μητρόπολις τῶν Τούρκων τῆς Χαλκίδος. Ἀλλ' ἡ ρυμοτομία τὸ κατεδίκασε καὶ ἔπεσε καὶ αὐτό. Μόνον ὁ μιναρές του εἶχε μείνει, καὶ εἰς τὴν βάσιν τοῦ μιναρέ, ἕνας τοῦρκος καπνοπώλης, ὁ Χαλὴλ ἐφέντης, ἀπέμεινε σκιὰ πιστὴ δοξασμένου παρελθόντος. Ἓν ἀπόγευμα ὁ Χαλὴλ ἐφέντης ἐπιστρέψας εἰς τὸ μετριόφρον μαγαζάκι του, εἶδε τὸν μιναρὲν σωριασμένον εἰς τὸ χῶμα. Ἕνα φυσίγγιον δυναμίτιδος εἶχε τινάξῃ καὶ τὸ τελευταῖον αὐτὸ ἴχνος τῆς δουλείας ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς ἀγορᾶς.

Ἔπειτα ἀπὸ τὰς ἀποφασιστικὰς αὐτὰς καταστροφὰς ἡ Χαλκὶς ἀναγεννᾶται κομψὴ κανονικὴ καὶ ὡραία. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι μαζὶ μὲ τοὺς μιναρέδες ποῦ ἀνατινάσσονται καὶ μὲ τὰ τείχη ποῦ καταρρέουν, θυσιάζονται καὶ γραφικότης καὶ ἀναμνήσεις, ὄχι ἀπὸ ἐκείνας ποῦ ἀτιμάζουν μίαν πόλιν, ἀλλ' ἀκριβῶς ἀπὸ ἐκείνας αἱ ὁποῖαι τῆς ἐνθυμίζουν τὸν μακρυνὸν δρόμον τῶν δοκιμασιῶν τὰς ὁποίας ἐπέρασε διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἐλευθερίαν.

Τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἡ Χαλκὶς στηρίζει σήμερον τὴν δικαίαν της ὑπερηφάνειαν εἶναι τὸ στενὸν αὐτὸ θαλάσσιον χώρισμα τὸ ὁποῖον τὴν κάμνει νῆσον. Εἰς τὸ χώρισμα αὐτὸ ὑπάρχει μία γέφυρα μοναδικὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἓν φυσικὸν φαινόμενον σχεδὸν μοναδικὸν εἰς τὸν κόσμον.

Ἡ γέφυρα φαίνεται ὅτι δὲν ὑπῆρχε πάντοτε. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ἡμιάγριοι ἀκόμη καὶ ὑποχρεωμένοι νὰ φυλάττωνται παντοχόθεν, ἕνας Ἀχαιὸς βασιλεὺς — τὴν παράδοσιν ἀναφέρει ὁ Λουκιανὸς — ἔσκαψε τὸ ἰσχνὸν τμῆμα τῆς γῆς τὸ ὁποῖον συνέδεε τὴν Εὔβοιαν μὲ τὴν Στερεάν, καὶ ἡ Εὔβοια ἔγινε νῆσος. Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Νέρωνος ἡ παράδοσις ἐσώζετο, καὶ λέγεται ὅτι ὁ ἔκφυλος Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ ἀπὸ αὐτὴν τὴν παράδοσιν ἐνεπνεύσθη τὸ μεγαλοπρεπὲς σχέδιον τῆς τομῆς τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου.

Χαλκίς, Φρούριον Καραμπαμπᾶ. — Σχεδ. Δ. Π.

Ἔκτοτε ὅμως ἐπανειλημμένως ἐξεύχθησαν αἱ δύο ὄχθαι τοῦ πορθμοῦ διὰ γεφύρας μέχρι τοῦ 1858 ὅτε ἔγινεν ἡ πρώτη κινητὴ γέφυρα, ἓν ἀπὸ τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα ἠθέλησε ν' ἀφήσῃ ὀπίσω του ὁ Ὄθων.

Εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς γεφύρας αὐτῆς ὁ

δυστυχὴς βασιλεὺς ἠθέλησε νὰ δώσῃ ἐξαιρετικὴν σημασίαν. Ἦτο ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ὁρίζων ἐθολοῦτο πλέον καθ' ἡμέραν περισσότερον, καὶ ἦσαν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν θλιβερώτερα τὰ ἀγγέλματα ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας. Ὁ Ὄθων ἐσκέφθη ὅτι μία ἐκδρομὴ εἰς τὴν Χαλκίδα ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν ἐγκαινίων δημοσίου ἔργου τοιαύτης σημασίας, ἠδύνατο ἴσως νὰ διαλύσῃ ὀλίγα σύννεφα. Ἡ μετάβασις προσέλαβε πανηγυρικὸν χαρακτῆρα. Ὁλόκληρος ἡ αὐλή, ὁ πρωθυπουργὸς Μιαούλης, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Προβελέγγιος, ἀνώτεροι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι ἐπεβιβάσθησαν εἰς τὴν βασιλικὴν θαλαμηγὸν διὰ νὰ διαπλεύσουν τὸν Εὐβοϊκόν. Ἀλλὰ τὴν πρώτην φορὰν ἠσθένησεν ὁ ἵππος τοῦ Βασιλέως καὶ τὴν δευτέραν ἡ κακοκαιρία δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τὴν θαλαμηγὸν νὰ προχωρήσῃ. Ὁ ὑπασπιστὴς Παπατσώρης ἀποβιβαζόμενος ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἡ βασιλικὴ συνοδεία ἠναγκάσθη ἀδόξως νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἡ τρίτη ἀπόπειρα ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας, ἀλλὰ τὰ δυσιχήματα δὲν ἔλειψαν. Ὁ νομάρχης Παπαηλιόπουλος καὶ οἱ κάτοικοι παρεσκεύασαν θαυμασίαν ὑποδοχὴν εἰς τὸν βασιλέα, καὶ ἡ οἰκία τοῦ βουλευτοῦ Ἀβέρωφ, τὴν ὁποίαν ἀκόμη καὶ τώρα ἐπιδεικνύουν μὲ ὑπερηφάνειαν οἱ Χαλκιδεῖς, διασκευάσθη καταλλήλως διὰ νὰ δεχθῇ τὴν βασιλικὴν συνοδείαν.

Οἱ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι — λέγει τὸ ἀνώνυμον χρονικὸν τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος — ἀνέμεναν τοὺς βασιλεῖς εἰς τὴν ἀποβάθραν μετὰ τῶν παλαιῶν Φαλαγγιτῶν φουστανελλοφόρων, καὶ οἱ Ὑδραῖοι οἱ ἀποκατασταθέντες ἐκεῖ μετὰ τὸν ἀγῶνα ἐκ τῶν μεγάλων οἰκογενειῶν Τομπάζη, Βουδούρη, μὲ τὸ γραφικὸν ἔνδυμά των καὶ τὸ γελέκι ἐκ βελούδου πορφυροῦ.

Τὴν οἰκίαν Βουδούρη ἀντὶ ἀνθέων, μὴ ὑπαρχόντων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐστόλιζαν ἄλλα ἄνθη, αἱ κυρίαι καὶ αἱ κόραι τῆς Χαλκίδος μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλὰς διέκρινε Ἐλένας καὶ Ἀσπασίας ὁ συγγραφεὺς τοῦ χρονικοῦ. Οἱ βασιλεῖς ἀφ' οὗ ἐδέχθησαν τοὺς ἐπισήμους ἀπεσύρθησαν. Τὴν ἑπομένην ἐπρόκειτο νὰ γίνουν τὰ ἐγκαίνια, μέγα γεῦμα καὶ χορός. Ἀλλὰ τὴν νύκτα ἔπεσεν ἀφθονωτάτη χιών. Τὴν ἑπομένην αἱ κυρίαι αἵτινες ἤρχοντο νὰ παρουσιασθοῦν εἰς τὴν βασίλισσαν, παρεῖχον θέαμα ἀξιοθρήνητον. Ἅμαξαι δὲν ὑπῆρχον νὰ τὰς προστατεύσουν, καὶ ἠναγκάζοντο νὰ τὰς

Δρόμος Χαλκίδος. — Σχεδ. Δ. Π.

σκεπάζουν οἱ σύζυγοι διὰ νὰ μὴ χιονισθοῦν τὰ φορέματά των, ἀλλ' ὁ ἄνεμος ἀνήρπαζε τὰ καπέλλα των καὶ ἡ λάσπη ἐσπίλωνε τὰ λευκά των ὑποδήματα.

Εἰς τὴν Χαλκίδα ἐγνώρισα γηραιὰν δέσποιναν ἡ ὁποία ἦτο τότε δροσερὰ καὶ ὡραία κόρη καὶ διετήρησε ζωηροτάτας εἰς τὴν μνήμην της τὰς ἀναμνήσεις τῆς μεγάλης ἐκείνης ἡμέρας. Τὴν ἑπομένην ὁ καιρός, χειρότερος ἀκόμη, δὲν ηὐνόει τὴν ἑορτὴν τῶν ἐγκαινίων. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς δὲν ἠθέλησε νὰ τὴν ἀναβάλῃ καὶ παρέστη μέχρι τέλους ἐλαφρῶς προστατευόμενος ἀπὸ τὸν μανδύαν τῆς Ἑλληνικῆς του στολῆς.

Τὴν νύκτα ὅμως ὁ βασιλεὺς κατελήφθη ὑπὸ πυρετοῦ καὶ παραληρήματος. Οἱ Χαλκιδεῖς ἀπηλπισμένοι παριεκύκλωσαν τὴν οἰκίαν Ἀβέρωφ ζητοῦντες εἰδήσεις περὶ τοῦ βασιλέως των. Ὁ ἰατρὸς Λινδερμάγιερ, κατάπληκτος πρὸ τῆς ἀποτόμου ἐπιδρομῆς τοῦ πυρετοῦ, ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τῶν συναδέλφων του, καὶ ὁ διαγγελεὺς Δράκος ἐξυπνήσας τοὺς ἰατροὺς τῆς Χαλκίδος, τοὺς ἔφερεν εἰς τὴν κλίνην τοῦ ἀσθενοῦς.

Εὐτυχῶς περὶ τὰ ἐξημερώματα ἡ κατάστασις τοῦ ἀσθενοῦς ἐβελτιώθη ἐπαισθητῶς καὶ

ἡ ἡσυχία ἤρχισε νὰ ἐπανέρχεται, ὅταν νέον ἀπρόοπτον ἦλθε νὰ προστεθῇ εἰς τὰς τόσας συμφορὰς τῆς ἐκδρομῆς αὐτῆς. Εἰς τὸ δωμάτιον τὸ προορισθὲν διὰ τὴν βασίλισσαν ἐξερράγη πυρκαϊά. Ἡ Βασίλισσα ἀλλοφρονοῦσα πρὸ πάντων ἐκ τοῦ φόβου μὴ τὸ γεγονὸς ταράξῃ τὸν ὕπνον τοῦ βασιλέως, ἐρρίφθη ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιον ἡμίγυμνος καὶ ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ πυρκαϊὰ ἐγκαίρως ἐσβέσθη καὶ ὁ βασιλεὺς χωρὶς ν' ἀντιληφθῇ τίποτε, ἐπέστρεψε μετὰ δύο ἡμέρας εἰς τὰς Ἀθήνας.

Εἰς ἕνα ἀρχοντικὸν οἶκον τῆς Χαλκίδος διετηροῦντο ἀναμνήσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μικρὰ εἰκὼν δῶρον τῆς βασιλίσσης καὶ ἐπιστολὴ αὐτόγραφος τοῦ βασιλέως εὐχαριστοῦντος τὸν λαὸν τῆς Χαλκίδος διὰ τὴν θερμὴν ὑποδοχὴν τὴν ὁποίαν τοῦ ἔκαμε.

* * *

Εἶναι ὅμως πλουσία εἰς κειμήλια ἡ πόλις αὐτή, ἡ ὁποία διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος.

Εἰς τὸ μικρόν της Μουσεῖον, ὁ ζῆλος καὶ ἡ ἀφοσίωσις τοῦ κ. Χαϊνᾶ, διέσωσε ἀρκετὰ καὶ ἀξιόλογα ἀρχαῖα ἀντικείμενα. Ὁ ἴδιος, πεζοπόρος ἀκατάβλητος, παρέχει σπουδαίας πληροφορίας περὶ διαφόρων ἀρχαιολογικῶν θέσεων πέριξ τῆς Χαλκίδος, καὶ αἱ σημειώσεις του συμπληροῦσαι ἄλλην σοβαρωτάτην περὶ τῆς πόλεως ἐργασίαν τοῦ ἰατροῦ κ. Καλλία, δύνανται νὰ χρησιμεύσουν ὡς βάσις ἐκτενεστέρας εἰς τὸ μέλλον ἐργασίας.

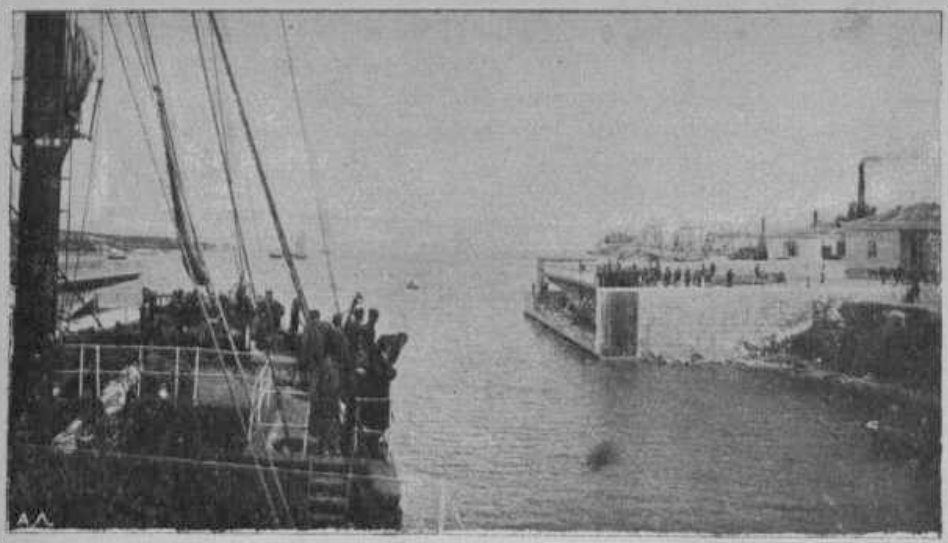
Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοὺς μετέπειτα χρόνους αἱ ἀναμνήσεις καὶ τὰ κειμήλια εἶναι βεβαίως ἀφθονώτερα. Ὁ βουλευτὴς Χαλκίδος κ. Σπ. Κριεζώτης, ἀπόγονος τοῦ Κριεζώτου καὶ τοῦ Τζαβέλλα, εἶναι κάτοχος ἀνεκτιμήτου συλλογῆς ἐγγράφων καὶ κειμηλίων, τὰ ὁποῖα προορίζει διὰ τὴν Ἐθνολογικὴν Ἑταιρίαν. Μία συλλογὴ ὅπλων, καταλαμβάνουσα ὁλόκληρον αἴθουσαν οἰκίας ἀφιερωμένης εἰς τὴν διατήρησιν καὶ τὴν ἔκθεσιν τῶν κειμηλίων αὐτῶν, εἶναι ἀνυπολογίστου ἀξίας, εἰς παρακειμένην δὲ αἴθουσαν ὑπάρχουν χρυσαῖ στολαὶ τεσσάρων αἰώνων, δῶρα τοῦ Αλῆ πασσᾶ, καὶ πρὸ πάντων ἔγγραφα διαφωτίζοντα πλεῖστα σημεῖα τῆς ἱστορίας τοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως. Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον λείψανον τῆς συλλογῆς ταύτης εἶναι τὸ ἀποκοπὲν χέρι τοῦ Κριεζώτου κατὰ τὴν περίφημον στάσιν, διατηρούμενον μολονότι ἐταριχεύθη τότε κατὰ πρωτογενῆ τρόπον.

Μοῦ ἐδόθη ἡ εὐχάριστος εὐκαιρία νὰ ὁμιλήσω μὲ τὸν κ. Κριεζώτην περὶ τῆς συλλογῆς ταύτης, πρὸς τὴν ὁποίαν τρέφει ἀξίαν ἀφοσίωσιν ὁ κάτοχός των, καὶ τὸν ἤκουσα διατεθειμένον νὰ παραχωρήσῃ τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ εἰς τὸ ἔθνος. Ἀλλ' ἡ ἐνέργεια οὐδ' εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἔγινε, ὅπως δὲν ἔγινε ἄλλως τε καὶ εἰς πλείστας ἄλλας περιστάσεις. Καὶ μὲ ὅλας τὰς προφυλάξεις καὶ μὲ ὅλας τὰς φροντίδας ὁ χρόνος κάμνει τὸ ἔργον του. Οἱ ἐπισκεφθέντες τὴν Ζάκυνθον κατὰ τὴν θλιβερὰν περίοδον τῶν σεισμῶν, ἐνθυμοῦνται πόσα ἀληθινὰ κειμήλια καὶ εἰκόνες ἀνεκτίμητα κατεπλακώθησαν ἀπὸ τοὺς καταρρεύσαντας τοίχους.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ζωντανὰς ἀναμνήσεις ἡ Χαλκὶς ἀφθονεῖ. Πλησίον της ὑπάρχει τὸ χωρίον Φύλλα, παράδοξον χωρίον ἔχον τὸ μονοπώλιον τῆς μακροβιότητος. Μεταξὺ τῶν ὀλίγων κατοίκων του ὑπάρχουν ἀρκετοὶ οἱ ὁποῖοι ὑπερέβησαν τὸν αἰῶνα. Καὶ τὴν νύκτα, ὅταν χειμὼν βαρὺς στεφανώσῃ μὲ χιόνια τὰς κορυφὰς τῶν πέριξ ὀρέων, αἱ γραῖαι γύρω εἰς τὸ τζάκι διηγοῦνται τὴν ρομαντικὴν ἱστορίαν τῆς συγχωρικῆς των ὡραίας Ἄννας Φρίτσου, ἡ ὁποία ἀγαπηθεῖσα ἀπὸ ἕνα Σουλτάνον ἐπροτίμησε νὰ φονευθῇ παρὰ ν' ἀρνηθῇ τὴν πίστιν της καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ χαρέμι του.

Ἡ ἱστορία ἄλλως τε τῆς Χαλκίδος, ὅπως καὶ τῆς Εὐβοίας ὁλοκλήρου, ζῇ πάντοτε ὡς σειρὰ ἀσυνδέτων παραδόσεων εἰς τὴν μνήμην τῶν γεροντοτέρων της κατοίκων. Τὰ παραμύθια, ἄφθονα εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, εἶνε ἄφθονα καὶ εἰς τὴν Χαλκίδα, καὶ εἰς κάθε σημεῖον τῆς ἀρχαίας αὐτῆς ὑπάρξεως ἐπλέχθη καὶ μία παράδοσις. Δυστυχῶς καὶ αὐταὶ αἱ παραδόσεις ἐξατμίζονται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Οἱ ἀπερχόμενοι τὰς παίρνουν μαζί των εἰς τὸ αἰώνιον ταξεῖδι, καὶ αἱ νέαι γενεαὶ ἔχουν πολλὰ τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων ἀποσπῶνται ἀπὸ τοὺς θρύλους τῶν πατέρων των.

Οἱ Χαλκιδεῖς φιλάρχαιοι, οἱ ὁποῖοι ἐφρόντισαν τόσον διὰ τὰς ἐπιγραφὰς καὶ τὰ συντρίμματα τῶν μαρμάρων τῆς κλασικῆς ἐποχῆς, δὲν ἔδωκαν προσοχὴν εἰς τὰ ζωντανὰ μνημεῖα τῶν λαϊκῶν παραδόσεων, καὶ ὁ φολκλορισμός, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπολιτογραφήθη ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν ηὐνόησε περισσότερον τὴν Εὔβοιαν. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν μία συλλογὴ παραδόσεων καὶ θρύλων τόπου, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ λαϊκὴ φαντασία εἰργάσθη πολύ.

Ὁ Πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου. — *Φωτογρ. Σ. Κοκκόλη.*

Ἡ παραλία τῆς Χαλκίδος, κατὰ μῆκος τῆς ὁποίας γίνεται καὶ ὁ περίπατος, δίδει τελείαν τὴν ἰδέαν τῶν κατοίκων τῆς πρωτευούσης τῆς Εὐβοίας ἀλλὰ καὶ τῆς νήσου ὁλοκλήρου.

Ἔγινε καὶ εἰς τὴν Εὔβοιαν ἡ σωτηρία ἀνάμιξις τῶν φυλῶν, ἡ ὁποία ὑπὸ τὴν ἀπορροφητικὴν δύναμιν τοῦ ἀρχικοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος, ἀπετέλεσε τὸν νεοελληνικὸν τύπον. Οἱ ἐπιδρομεῖς, ὅσοι ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν Εὔβοιαν, βεβαίως ἀφῆκαν εἰς αὐτὴν πλούσια στοιχεῖα αἵματος. Φράγκοι καὶ Βενετοὶ καὶ Τοῦρκοι καὶ ἄλλοι δὲν ἐξηφανίσθησαν μόνον εἰς τὰς μεγάλας πολιτικὰς καὶ ἐθνικὰς παλιρροίας αἱ ὁποῖαι ἐσημειώθησαν καὶ εἰς τὸ τμῆμα αὐτὸ τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Πρὸ πάντων ἀπερροφήθησαν, βραδέως καὶ ἀσφαλῶς, ἀπὸ τὸ ἐγχώριον στοιχεῖον τὸ ὁποῖον ἐκυριάρχησεν ἐπὶ τέλους, ἐξελιχθὲν εἰς τὸν σημερινὸν Εὐβοϊκὸν λαόν.

Ὅταν ὁ σιδηρόδρομος, διευθυνόμενος πρὸς τὴν Χαλκίδα, διήρχετο διὰ τῆς Τανάγρας, ἐπρόφθασα νὰ ἴδω γυναῖκα τοῦ τόπου ἐκείνου τῆς ὁποίας αἱ γραμμαὶ ἐνθύμιζαν τὰ κομψότατα πήλινα εἰδώλια, ποῦ ἀποτελοῦν τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν φιλοτέχνων. Καὶ ὅμως τῆς Τανάγρας ὁ πληθυσμὸς ὑπῆρξε μέχρις ἐσχάτων ἀκόμη τραχὺς καὶ ἄκομψος Ἀλβανικὸς πληθυσμός, ἐπιβληθεὶς εἰς τὰ ἀραιὰ λείψανα τοῦ ἀρχαίου λαοῦ. Ἀλλὰ τὰ λείψανα ἐκεῖνα εἶχον τὴν φυσικὴν ἀπορροφητικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία εἶναι κτῆμα θεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ αἱ γραμμαὶ ἐλεπτύνθησαν καὶ ὁ τύπος ἐκομψεύθη, καὶ ἐστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω πρὸς τὴν ὡραίαν ἐποχὴν ποῦ τὰ θαυμάσια πρωτότυπα ἀπησχόλουν τοὺς ἐργάτας τῶν ταναγραϊκῶν ἐργαστηρίων.

Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ εἰς τὴν Χαλκίδα. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ὅτε αἱ μετακινήσεις τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ὑπῆρξαν ἀθρόαι, ἦλθον καὶ εἰς τὴν Εὔβοιαν νέα στοιχεῖα. Ὀλίγον πρίν, ὁ Βαρθόλδη εὗρε τὰς γυναῖκας ἐκεῖ τραχείας καὶ παρημελημένας ὅπως καὶ τοὺς ἀγρούς, καὶ ἀργότερα ὁ Ραγκαβῆς, λησμονῶν τὴν λεπτότητα, τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθη μέχρι τῶν «Ἀπομνημονευμάτων» του, ἐξεφράζετο δριμύτατα κατὰ τῶν χωρικῶν τῆς Εὐβοίας.

Ἀπὸ τότε δὲν ἐμεσολάβησαν πολλὰ ἔτη, ἀλλ' ἐπροχώρησεν ἡ γενικὴ πρόοδος καὶ ἔκαμεν τὰ θαύματά του ὁ πολιτισμός. Τώρα οἱ Χαλκιδεῖς ἄνδρες καὶ γυναῖκες, παρουσιάζονται τύποι κομψοὶ καὶ εὔμορφοι καὶ ἀνεπτυγμένοι, παντοῦ δὲ τῆς Ἑλλάδος ὅπου διεσπάρησαν, διετήρησαν τὰ συστατικὰ τὰ ὁποῖα εὗρηκαν εἰς αὐτοὺς οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ καὶ γεωγράφοι.

Ὁ ποιητὴς Φιλῖσκος ὁμιλῶν περὶ τῶν Χαλκιδέων τῆς ἐποχῆς του ἔλεγε «χρηστῶν σφόδρ' ἐστὶ Χαλκὶς Ἑλλήνων πόλις» ὁ δὲ Δικαίαρχος μόνον ἐγκώμια συσσωρεύει διὰ τοὺς ἀνθρώμους αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι ἐπὶ τῶν χρόνων του ἐδείκνυαν φυσικὴν κλίσιν πρὸς τὰ γράμματα καὶ ἦσαν φιλαπόδημοι καὶ αὐτοὶ ἔστειλαν ἀποικίας εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Θρᾴκην. Ἕνας ἀρχαιότατος χρησμός, ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἕβδομον π. Χ. αἰῶνα, συνιστᾷ νὰ προτιμᾶται Θεσσαλικὸς ἵππος, γυνὴ ἀπὸ τὴν Λακεδαίμονα καὶ ἄνδρες ὅσοι πίνουν τὸ ὕδωρ τῆς παρὰ τὴν Χαλκίδα Ἀρεθούσης πηγῆς.

Καὶ αἱ γυναῖκες δὲ τῆς Χαλκίδος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐφημίζοντο ὡς ὡραῖαι, καὶ ὁμιλεῖ περὶ αὐτῶν ὁ Ἀθήναιος, καὶ ὁ Θεόφρα-

στος, ὁ δὲ Ἡσίοδος εἶπε τὴν Χαλκίδα καλλιγύναικον.

Εἰς τὸ καφενεῖον καὶ εἰς τὸν περίπατον καὶ εἰς τὰς συναναστροφάς, ἄνδρες καὶ γυναῖκες τῆς Χαλκίδος φαίνονται ὅτι τείνουν νὰ δικαιώσουν καὶ πάλιν τὴν φήμην τὴν ὁποίαν εἶχον εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Τὸ λεπτὸν κλῖμα ἐξελέπτυνε καὶ πάλιν τὸ πνεῦμα, καὶ ἡ καλωσύνη εἶναι ἀρετὴ κοινή. Αἱ γυναῖκες τῆς Χαλκίδος εἶναι ὡραῖαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ μία μεγάλη πανήγυρις ἀποκαλύπτει καὶ τὰς χωρικὰς δυναμένας νὰ διαγωνισθοῦν πρὸς τὰς γυναῖκας τῆς πόλεως Αἱ Ἀθῆναι ὡς πόλις κομψὴ καὶ θεραπεύουσα τὸν συρμόν, εἶναι πολὺ πλησίον πλέον, καὶ ὁ ἐπισκέπτης τῆς Χαλκίδος μεταξὺ τῶν πρώτων ἐπιγραφῶν θὰ ἴδῃ καὶ μίαν μοδίστας ἡ ὁποία ράπτει «Robes et manteaux».

Ἀλλ' ὁ ἐπισκέπτης πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ὁ συρμὸς τῶν Ἀθηνῶν περνῶν τὴν γέφυραν τοῦ Εὐρίπου ἀποβάλλει τὰ ἰδιαίτερα ἀθηναϊκά του χαρακτηριστικά. Αἱ γυναῖκες τῆς Χαλκίδος εἶνε ὀλιγώτερον ἐπιδεικτικαὶ καὶ περισσότερον οἰκοκυραί. Οἱ μεγάλοι δρόμοι τῆς Χαλκίδος δὲν ἀντηχοῦν τόσον ἀπὸ θόρυβον μετάξης. Ἀλλ' ἡ καλαισθησία δὲν χάνει τίποτε. Ἐπαρχιῶται οἱ Χαλκιδεῖς ἔχουν κάποιον συμπαθητικὸν μέτρον καὶ διὰ τὴν κομψότητα καὶ διὰ τὴν ἐπιδειξίν των.

Μὲ τὰς Ἀθήνας ἄλλως τε πλησιάζουν ἄνδρες καὶ γυναῖκες διὰ τοῦ ἰδιαιτέρως εἰρωνικοῦ, λεπτῶς εἰρωνικοῦ των πνεύματος. Ἡ εἰρωνία ἐδημιούργησεν ὡραίους τύπους εἰς τὴν Χαλκίδα μὲ τοὺς ὁποίους διασκεδάζει ὁ λαός της, καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπισκεφθῇ κανεὶς τὴν πόλιν καὶ νὰ μὴν ἀκούσῃ τὴν περιγραφὴν ἑνὸς ἀστρονόμου Σαμίου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἡ ἀπόλαυσις τῶν Χαλκιδέων, καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν δύω λεμβούχων της, τοῦ Ἁρμοδίου καὶ τοῦ Ἀριστογείτονος, οἱ ὁποῖοι συγκύριοι μιᾶς λέμβου διὰ τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς ὁποίας διαρκῶς ἐφιλονείκουν, πολλάκις ἀνέτρεψαν τὸ μοναδικὸν αὐτὸ κτῆμα των καὶ ἔρριψαν τοὺς ἐπιβάτας του εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἡ Χαλκὶς προσεγγίσασα διὰ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς τὰς Ἀθήνας, δὲν εἶναι πλέον ἡ πόλις διὰ τὴν ὁποίαν ἔπρεπε κανεὶς νὰ διαπλεύσῃ δύω κόλπους καὶ ἕνα πέλαγος, ἢ νὰ ταλανισθῇ μέσα εἰς ἀποτρόπαιον λεωφορεῖον, διὰ νὰ τὴν ἐπισκεφθῇ.

Τώρα ἡ Χαλκὶς εἶναι προάστειον τῶν Ἀθηνῶν, καὶ μάλιστα προάστειον ἑλκυστικώτατον. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πολὺ γρήγορα τοὺς Ἀθηναίους θὰ τραβήξῃ πρὸς τὴν καλοκαιρινὴν Χαλκίδα ἡ δροσιὰ τοῦ Εὐρίπου καὶ ἡ πρασινάδα τῶν φυτειῶν της, καὶ τὰ ψάρια τοῦ πορθμοῦ καὶ τὸ μυστήριον τῆς πόλεως, μολονότι ἡ μανία τῶν κατεδαφίσεων ἐξορίζει σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὴν πόλιν ὅ τι τῆς εἶχεν ἀφήσει ἀκόμη ἕως τώρα ἡ ἱστορία της, ἀφήνουσα μόνον τὸ στίγμα τῶν φυλακῶν, ὕβριν κατὰ τῆς πόλεως καὶ τῆς χώρας ὁλοκλήρου καὶ τοῦ αἰῶνος μας.

Γ. Β. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΑΜΟΓΕΛΟ

Ὡραία γυναῖκα, τὸ τρελλὸ τὸ γέλιο σου διαβαίνει
Σὰ μάταιος ἦχος καὶ σκορπᾷ· κι' οὔτε μιὰ ἠχὼ ξυπνᾷ,
Στὴν ἀκατάδεχτη καρδιὰ ποῦ ἀγάπη τηνε δένει
Μὲ ἀθῶα χαμόγελα βουβά :

Μὲ αὐτὰ ποῦ δείχνουνε χαρά, μὲ κάποια ποῦ σκεπάζουν
Τὸν πόνο τους ἀμίλητον οἱ εὐγενικὲς ψυχές,
Μ' ἐκεῖνα ποῦ μαραίνονται κρυφὰ καὶ ξεθωριάζουν
Σ' ἀρχαῖες εἰκόνες σκοτεινές,

Καὶ μ' ὅσα ἀκόμα οὔτε ἁλαφρὰ δὲ σκίζουνε τὰ χείλη
Κι' ἀστράφτουν μόνο στῶν ματιῶν βαθυὰ τὴ σιγαλιὰ
Ὡσὰν τ' ἀντιφεγγίσματα ποῦ ἁπλώνονται τὸ δεῖλι
Στὴν πελαγήσιαν ἐρημιά.

ΑΛΚΥΟΝΕΣ

Ὦ ἀλκυόνες ποῦ γιὰ σᾶς ἡ ἀπανεμιὰ μακραίνει
Τὸ κῦμα καὶ τὴν καταχνιὰ γιὰ λίγο ἀπ' τοὺς γιαλούς,
Πάνω ἀπ' τὴ χειμωνιάτικη τὴ γύμνια, σ' ὅλα ραίνει
Τὴ χάρη της μιὰν ἄνοιξη γλυκειὰ χωρὶς ἀνθούς.

Ὁλημερὶς κι' ὁλονυχτὶς ἡ τρικυμιὰ γυρνοῦσε
Κουρσεύοντας στὰ πέλαγα, κ' ἐδῶθε στὶς στεριὲς
Χτυπῶντας ὅπου ἡ Μοῖρα μας τυφλὰ τὴν ὁδηγοῦσε,
Ἔπνιγε ἀγάπες γύρω μας κ' ἐγκρέμιζε φωλιές.

Ἄχαρα μάτια ἂς κλάψουνε τὰ σκόρπια τὰ συντρίμια·
Μὰ ἐγὼ ποῦ ξέρω ταπεινὸς πῶς εἶνε ὁ στεναγμός,
Πῶς εἶνε μάταιη κραυγὴ μονάχα κ' ἡ βλαστήμια,
Ἐσᾶς πουλιά, ποῦ πάντοτε πετᾶτε πρὸς τὸ φῶς,

Παρακαλῶ σας, σὰν ξεχνᾷ μὲ τόσα νὰ συντρίψῃ
Καὶ τῆς ψυχῆς μου τὰ φτερὰ ἡ ἄγρια ἡ τρικυμιά,
Ἐσεῖς μαζί σας πᾶρτε την μακρυὰ ἀπ' τὴ στεῖρα θλίψη
Κι' ἀπ' τὰ ναύαγια, στὴ γλαυκὴ ν' ἀράξῃ ξαστεριά.

Ο ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΗΣ

Μιὰ φωτισμένη σιγαλιά, ποῦ σὲ βουβὸ μεθύσι
Μέσα της ὅλα κοίτονται στὸν ἥλιο ναρκωμένα,
Ἀπὸ τὰ δέντρα ὡς τὴ φτωχὴν ἀράχνη πῶχει στήσει
Τὰ δίχτυα της στ' ἀκίνητο κλωνάρι ἀχνοϋφασμένα.

Ὁ κάμπος πέρα ἁπλώνεται μὲ τὰ χρυσᾶ του στάχυα
Καὶ τὸ λιβάδι, ποῦ περνοῦν ἀργὰ τὰ ὀκνὰ τὰ βώδια,
Κι' ἀστράφτει ἐδῶ ὁ στρωτὸς γιαλὸς κάτω ἀπ' τὰ κούφια βράχια,
Ὅλη ἐσύ, πλάση, ἀτάραχη στοὺς γάμους καὶ στὰ ξόδια.

Ξάφνω μὲ μιᾶς ἀχολογοῦν γιὰ μιὰ στιγμὴ τὰ φύλλα,
Κ' ἡ κοιμισμένη ἡ ἐρημιὰ ξυπνᾷ στὸ μήνυμά τους,
Σκορπιέται στ' ἄτρεμα νερὰ παντοῦ μιὰ ἀνατριχίλα,
Κι' ἀργοδιαβαίνουν οἱ Θεοὶ μὲ τ' ἄϋλο περασμά τους.

Πέθανε ἡ πίστη μοναχά, μὰ τῶν Θεῶν ἡ χάρη
Τὸ δρόμο σου τὸν ἄπιστο κ' ἔτσι φυλάει, διαβάτη.
Στὸ δάσος μέσα τ' ἅγιο τους θὰ βρῇς προσκυνητάρι
Καὶ σὲ βωμό τους ἄχτιστο σὲ πάει τὸ μονοπάτι.

Πάντα οἱ καλόγνωμες Θεὲς γυρίζουν στὰ ποτάμια
Κ' οἱ Σάτυροι κρυφοτηρᾶν καὶ πονηρὰ γελοῦνε,
Ἐν ᾧ στοὺς ὄχτους γέρνουνε τ' ἁρμονικὰ καλάμια
Καὶ σιγοψιθυρίζοντας τὸν Πᾶνα ὑμνολογοῦνε.

Ξωθιὲς σκλαβώνουν στοὺς κορμοὺς τῶν δέντρων μέσα οἱ φλοῦδες,
Τοῦ γέρικου τοῦ πλάτανου ἡ κουφάλα στοιχειωμένη,
Κι' ὅσες τὸ Μάη ὁλόγυρα σὲ κρίνους πεταλοῦδες,
Τόσα πετοῦνε πνεύματα κι' ὁ ἔρωτας τὰ δένει.

Μὰ σκῦψε ἐσὺ σὲ μιὰ πηγὴ ποῦ ἀλυγαριὲς καὶ σκῖνοι
Τὴν κρύβουν καὶ στὶς νύφες της, προσκυνητή, δεήσου
Νὰ στάξουνε παντοτεινὰ τὴ φωτεινὴ γαλήνη
Ποῦ ὅλα τὰ σκέπει γύρω μας, καὶ μέσα στὴν ψυχή σου.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΠΟΡΦΥΡΑΣ

ΡΕΜΒΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Ἀνάμεσα εἰς συντρίμματα καὶ ἐρείπια, λείψανα παλαιᾶς κατοικίας ἀνθρώπων ἐν μέσῳ ἀγριοσυκῶν, μορεῶν μὲ ἐρυθροὺς καρπούς, εἰς ἔρημον τόπον, ἀπόκρημνον ἀκτὴν πρὸς μίαν παραλίαν βορειοδυτικὴν τῆς νήσου, ὅπου τὴν νύκτα ἐπόμενον ἦτο νὰ βγαίνουν καὶ πολλὰ φαντάσματα, εἴδωλα ψυχῶν κουρασμένων, σκιαὶ ἐπιστρέφουσαι, καθὼς λέγουν, ἀπὸ τὸν ἀσφοδελὸν λειμῶνα, ἀφήνουσαι κενὰς οἰμωγὰς εἰς τὴν ἐρημίαν, θρηνοῦσαι τὸ πάλαι ποτὲ πρόσκαιρον σκήνωμά των εἰς τὸν ἐπάνω κόσμον — ἐκεῖ ἀνάμεσα ἐσώζετο ἀκόμη ὁ ναΐσκος τῆς Παναγίας τῆς Πρέκλας. Δὲν ὑπῆρχε πλέον οἰκία ὀρθή, δὲν ὑπῆρχε στέγη καὶ ἄσυλον, εἰς ὅλον τὸ ὀροπέδιον ἐκεῖνο, παρὰ τὴν ἀπορρῶγα ἀκτήν. Μόνος ὁ μικρὸς ναΐσκος ὑπῆρχε, καὶ εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναΐσκου ὁ Φραγκούλης Κ. Φραγκούλας εἶχε κτίσει μικρὸν ὑπόστεγον, καλύβην μᾶλλον ἢ οἰκίαν, λαβὼν τὴν ξυλείαν, ὅσην ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ, καί τινας λίθους ἀπὸ τὰ τόσα τριγύρω ἐρείπια, διὰ νὰ στεγάζεται προχείρως ἐκεῖ καὶ καπνίζῃ ἀκατακρίτως τὸ τσιμποῦκι του, μὲ τὸν ἠλέκτρινον μαμόν, ἔξω τοῦ ναοῦ, ὁ φιλέρημος γέρων.

Ὁ ναΐσκος ἦτο ἰδιόκτητος πρᾶγμα σπάνιον εἰς τὸν τόπον, λείψανον παλαιοῦ θεσμοῦ· ἦτον κτῆμα αὐτοῦ τοῦ γέροντος Φραγκούλα. Ὁ ἀξιότιμος πρεσβύτης, φέρων ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα προεστοῦ, ὡραῖον φέσι τοῦ Τουνεζίου, ἐπανωβράκι τσόχινον, μὲ ζώνην πλατεῖαν κεντητήν, μακρὰν τσιμπούκαν μὲ ἠλέκτρινον μαμόν, καὶ κρατῶν μὲ τὴν ἀριστερὰν ἠλέκτρινον μακρὸν κομβολόγιον, δὲν ἦτο καὶ πολὺ γέρων, ὡς πενηνταπέντε χρόνων ἄνθρωπος. Κατήγετο ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτέραν καὶ πλέον γνησίως αὐτόχθονα οἰκογένειαν τοῦ τόπου. Ἦτον ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας εὐσταλής, ὑψηλός, λεπτὸς τὴν μέσην, μελαχροινός, μὲ ἁδροὺς χαρακτῆρας τοῦ προσώπου, δασεῖς ὀφρῦς, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, ὀγκώδη ρῖνα, χονδρὰ χείλη προέχοντα

Ἠγάπα πολὺ τὰ μουσικὰ τά τε ἐκκλησιαστικὰ καὶ τὰ ἐξωτερικά, ὑπῆρξε δὲ μὲ τὴν χονδρὴν ἀλλὰ παθητικὴν φωνήν του ψάλτης καὶ τραγουδιστὴς εἰς τὸν καιρόν του μέχρι γήρατος.

Τὴν Σινώιραν, ὡραίαν νέαν, λεπτοφυῆ, λευκοτάτην, τὴν εἶχε νυμφευθῆ ἀπὸ ἔρωτα. Ἤδη εἶχε συζήσει μαζί της ὑπὲρ τὰ εἴκοσι πέντε ἔτη, καὶ εἶχεν ἀποκτήσει τέσσαρας υἱοὺς καὶ τρεῖς θυγατέρας. Ἀλλὰ τώρα, εἰς τὴν οὐδὸν τοῦ γήρατος, δὲν συνέζη πλέον μαζί της.

Εἶχε χωρίσει ἅπαξ ἤδη, ἀφοῦ ἐγεννήθησαν τὰ τέσσαρα πρῶτα παιδία, δύο υἱοὶ καὶ δύο θυγατέρες· ὁ πρῶτος οὗτος χωρισμὸς διήρκεσεν ἐπί τινας μῆνας. Εἶτα ἐπῆλθε συνδιαλλαγὴ καὶ συμβίωσις πάλιν. Τότε ἐγεννήθησαν ἄλλα δύο τέκνα, υἱὸς καὶ θυγάτριον. Εἶτα ἐπῆλθε δεύτερος χωρισμός, ὑπὲρ τὸ ἔτος διαρκέσας. Μετὰ τὸν χωρισμόν, δευτέρα συνδιαλλαγή. Τότε ἐγεννήθη ὁ τελευταῖος υἱός. Ἀκολούθως ἐπῆλθε μακρὸς χωρισμὸς μεταξὺ τῶν συζύγων. Ὁ τελευταῖος οὗτος χωρισμός, μετὰ πολλὰς ἀγόνους ἀποπείρας συνδιαλλαγῆς, διήρκει ἤδη ἀπὸ τριῶν ἐτῶν καὶ ἡμίσεως. Δὲν ἦτο πλέον φόβος νὰ γεννηθοῦν ἄλλα τέκνα. Ἡ Σινιώρα ἦτον ὑπερτεσσαρακοντοῦτις ἤδη.

* * *

Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, τῆς 13 Αὐγούστου τοῦ ἔτους 186. . . ἐκάθητο μόνος, ὁλομόναχος, ἔξω τοῦ ναΐσκου, εἰς τὸ προαύλιον, ἔμπροσθεν τῆς καλύβης τὴν ὁποίαν εἶχε κτίσει, ἐκάπνιζε τὸ τσιμποῦκι του, κ' ἐρρέμβαζεν. Ὁ καπνὸς ἀπὸ τὸν λουλᾶν ἀνέθρωσκε καὶ ἀνέβαινε εἰς κυανοῦς κύκλους εἰς τὸ κενόν, καὶ οἱ λογισμοὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐφαίνοντο νὰ παρακολουθοῦν τοὺς κύκλους τοῦ καπνοῦ, καὶ νὰ χάνωνται μετ' αὐτῶν εἰς τὸ ἀχανές, τὸ ἄπειρον. Τί ἐσκέπτετο;

Βεβαίως, τὴν σύζυγόν του, μὲ τὴν ὁποίαν ἦσαν εἰς διάστασιν, καὶ τὰ τέκνα του, τὰ ὁποῖα σπανίως ἔβλεπεν. Ἐσχάτως τοῦ εἶχον παρουσιασθῆ, πρώτην φορὰν εἰς τὴν ζωήν του, καὶ οἰκονομικαὶ στενοχωρίαι. Ὁ Φραγκούλας ἦτο μεγαλοκτηματίας. Εἶχε παμπόλλους ἐλαιῶνας, ἀμπέλια ἀρκετά, καὶ χωράφια ἀμέτρητα. Μόνον ἀπὸ τὸν ἀντίσπορον τῶν χωραφίων ἠμποροῦσε νὰ μὴν ἀγοράζῃ ψωμὶ δι' ὅλου τοῦ ἔτους, αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένειά του. Οἱ δὲ ἐλαιῶνες, ὅταν ἐκαρποφόρουν, ἔδιδον ἀρκετὸν εἰσόδημα. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἰργάζετο ποτὲ μόνος του, τὰ ἔξοδα «τὸν ἔτρωγαν»! Εἶτα αὐξανομένης τῆς οἰκογενείας, συνηυξάνοντο καὶ αἱ ἀνάγκαι. Καὶ ὅσον ηὔξανον τὰ ἔξοδα, τόσον τὰ ἔσοδα ἠλαττοῦντο. Ἦλθαν «δυστυχισμένες χρονιές», ἀφορίαι, συμφοραί, θεομηνίαι. Εἶτα, διὰ πρώτην φοράν, ἔλαβεν ἀνάγκην μικρῶν δανείων. Δὲν ἐφαντάζετο ποτὲ ὅτι μία μικρὰ κάμπη ἀρκεῖ διὰ νὰ καταστρέψῃ ὁλόκληρον φυτείαν. Ἀπηυθύνθη εἰς ἕνα τοκογλύφον τοῦ τόπου.

Οἱ τοιοῦτοι ἦσαν ἄνθρωποι «φερτοί», ἀπ' ἔξω, καὶ ὅταν κατέφυγον εἰς τὸν τόπον, ἐν ὥρᾳ συμφορᾶς καὶ ἀνεμοζάλης, κατὰ τὴν Μεγάλην Ἐπανάστασιν ἢ κατὰ τὰ ἄλλα κινήματα τὰ πρὸ αὐτῆς, ἀρχομένης τῆς ἑκατονταετηρίδος, κανεὶς δὲν ἔδωκε προσοχὴν καὶ σημασίαν εἰς αὐτούς.

Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ἐντόπιοι εἶχον ἀποκλειστικὴν προσήλωσιν εἰς τὰ κτήματα, οὗτοι, οἱ ἐπήλυδες, ὡς πράττουσιν ὅλοι οἱ φύσει καὶ θέσει Ἑβραῖοι, ἔδωκαν ὅλην τὴν σημασίαν καὶ τὴν προσοχὴν των εἰς τὰ χρήματα. Ἤνοιξαν ἐργαστήρια, μαγαζεῖα, κ' ἐμπορεύοντο, κ' ἐχρηματίζοντο. Εἶτα ἦλθεν ὥρα, ὅπως καὶ τώρα καὶ πάντοτε συμβαίνει, ὁπότε οἱ ἐντόπιοι ἔλαβον ἀνάγκην τῶν χρημάτων, καὶ τότε ἤρχισαν νὰ ὑποθηκεύουν τὰ κτήματα. Ἐωσότου παρῆλθε μία γενεά, ἢ μία καὶ ἡμίσεια, καὶ τὰ χρήματα ἐπέστρεψαν εἰς τοὺς δανειστάς, συμπαραλαβόντα μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰ κτήματα.

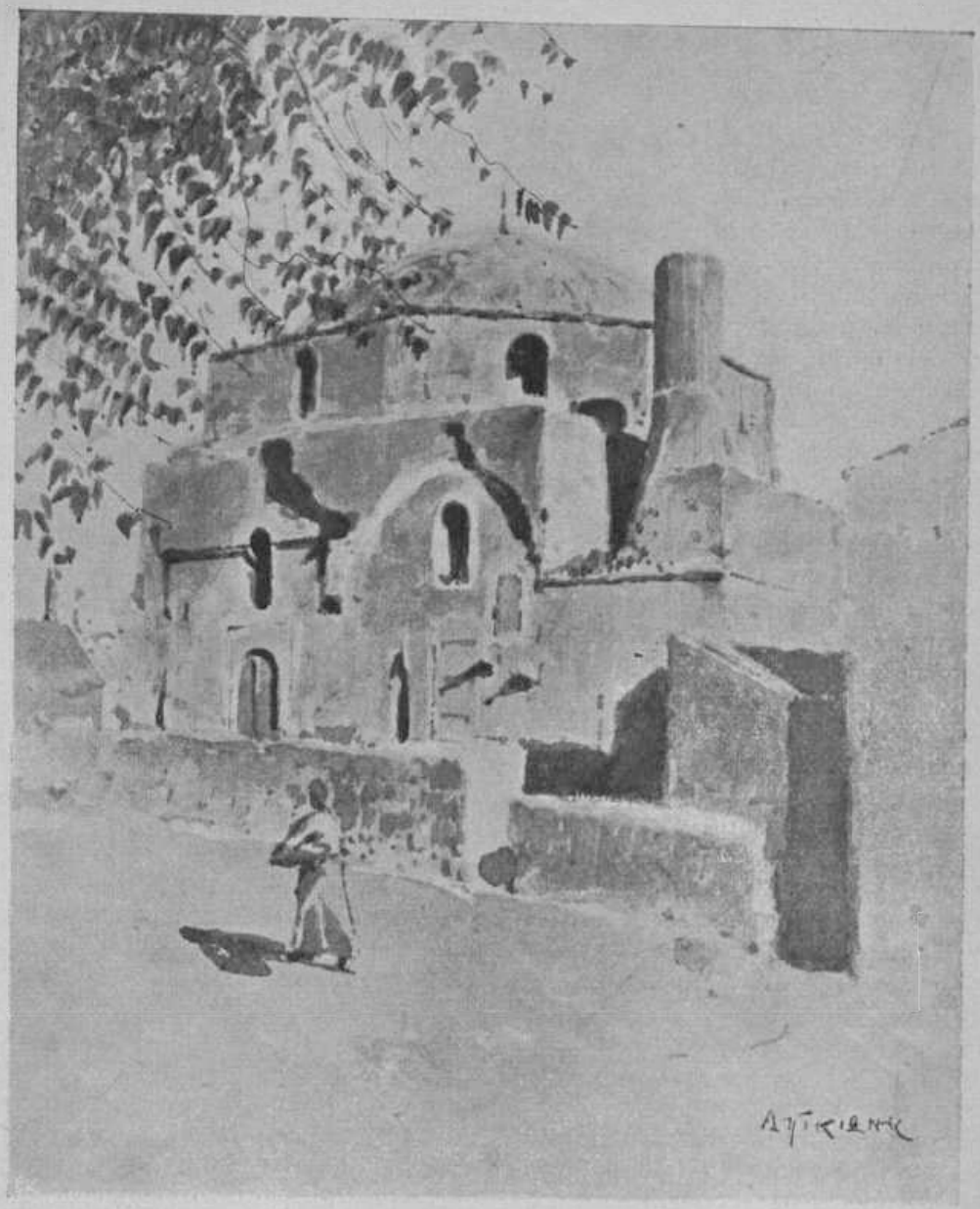
Ἕως τότε δὲν εἶχε συλλογισθῆ τοιαῦτα πράγματα ὁ Φραγκούλης Φραγκούλας, οὔτε τὸν ἔμελε ποτέ του περὶ χρημάτων. Ἀλλ' ἐπ' ἐσχάτων, εἶχε λάβει ἀνάγκην καὶ δευτέρου καὶ τρίτου δανείου, καὶ οἱ δανεισταὶ προθύμως τοῦ ἔδιδαν, ἀλλ' ἀπῄτουν νὰ τοὺς καθιστᾷ ὑπέγγυα τὰ καλλίτερα κτήματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστον εἶχε, κατ' αὐτὸν ἐκτιμητήν, δεκαπλασίαν ἀξίαν τοῦ ποσοῦ τοῦ δανειζομένου. Πλὴν φεῦ! αὐτὸς δὲν ἦτον ὁ μόνος καϋμός του. . .

Ὁ Φραγκούλης Φραγκούλας δὲν ἐφόρει πλέον τὸ ὡραῖον του μαῦρον φέσι, τὸ τουνεζιάνικον· ἔφερεν οἰκιακὸν μαῦρον σκοῦφον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Ἀλλ' εὑρίσκετο σήμερον εἰς τὴν ἐξοχήν. Ἐὰν τὸν συνηντῶμεν τὴν προτεραίαν εἰς τὴν ἀγοράν, κάτω εἰς τὴν πολίχνην, θὰ ἐβλέπομεν ὅτι εἶχε βάψει μαῦρον τὸ φέσι του . . . Εἶχε πρόσφατον πένθος.

* * *

«Ἄχ! Τῶχασα, τὸ καϋμένο μ', τὸ εὐάγωγο, τῶχασα»!

Ὁ γέρο-Φραγκούλης ἐστέναξε, καὶ εἶχε δίκαιον νὰ στενάξῃ. Τὸ καλλίτερον κοράσιόν του, τὸ τρίτον, τὸ μικρότερον, δεκατετραετὲς μόλις

ΤΟ ΤΖΑΜΙ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΟΣ — ΥΠΟ Δ. Π.

τὴν ἡλικίαν — τὸ ὁποῖον εἶχε γεννηθῆ κατά τι διάλειμμα ἔρωτος μεταξὺ δύο χωρισμῶν, τοῦ εἴχεν ἀποθάνει πρὸ ὀλίγων μηνῶν...

Καὶ αὐτὸς ἦλθεν εἰς τὴν Παναγίαν, διὰ νὰ κλαύσῃ καὶ νὰ πῇ τὸν πόνον του. Ἦτον κτῆμα του ὁ ναΐσκος τῆς Παναγίας τῆς Πρέκλας. Τὸ ἐκκλησίδιον ἦτον εὐπρεπέστατον, ὡραῖα στολισμένον καὶ εἶχε καλὰς εἰκόνας, καὶ μάλιστα τὴν φερώνυμον τὴν γλυκεῖαν Παναγίαν τὴν Πρέκλαν. Σκαλιστὸν χρυσωμένον τέμπλον, πολυέλεον καὶ μανουάλια ὀρειχάλκινα, κανδήλια ἀργυρᾶ. Ἔφερε πάντοτε ὁ ἰδιοκτήτης μαζί του τὴν βαρεῖαν ὑπερμεγέθη κλεῖδα τῆς δρυΐνης θύρας τῆς στερεᾶς, καὶ δὲν ἔλειπε συχνὰ νὰ ἐπισκέπτεται τὴν Παναγίαν του· ἱερόσυλος εὐτυχῶς κανεὶς ἀκόμη δὲν εἶχεν ἀναφανῆ εἰς τὰ μέρη αὐτά.

Ἦτον ἡ προπαραμονὴ τῆς ἑορτῆς, ὅτε θὰ ἐτελεῖτο πανήγυρις εἰς τὸν ναΐσκον, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως. Θὰ ἤρχοντο ἀπὸ τὸν τόπον πολλαὶ οἰκογένειαι καὶ ἄτομα, δωδεκάδες τινὲς προσκυνητῶν καὶ πανηγυριστῶν, καὶ ὁ Παπανικόλας, ὁ συμπέθερός του. Εἰς τὸν Παπανικόλαν ὁ Φραγκούλας ἔδιδε διὰ τὸν κόπον του ἓν τάλληρον, περιπλέον δὲ εἰσέπραττεν ὁ παπᾶς διὰ λογαριασμόν του τὰς δεκάρας, ὅσας ἔδιδαν αἱ γυναῖκες «διὰ νὰ γράψουν τὰ ὀνόματα» ἢ τὰ «ψυχοχάρτια».

Ὅλα τ' ἄλλα, προσφοράς, ἀρτοκλασίας, πώλησιν κηρίων, κτλ. τὰ εἰσέπραττεν ὁ Φραγκούλας ὡς εἰσόδημα ἰδικόν του...

Καὶ τώρα τοὺς ἐπερίμενε νὰ ἔλθουν πάλιν ...καὶ ἀνελογίζετο πῶς ἄλλοτε, ὅταν ἦτον νέος ἀκόμη, μετὰ τὸν πρῶτον χωρισμὸν ἀπὸ τὴν γυναῖκα του, ἡ πανήγυρις αὐτὴ τῆς Παναγίας τῆς Κοιμήσεως ἔγινεν ἀφορμὴ διὰ νὰ ἐπέλθῃ συνδιαλλαγὴ μετὰ τῆς γυναικός του. Κατόπιν τῆς συνδιαλλαγῆς ἐκείνης ἐγεννήθη ὁ τρίτος υἱός, καὶ τὸ Κουμπώ, τὸ θυγάτριον τὸ ὁποῖον ἐθρήνει τώρα ὁ γέρο-Φραγκούλας..

«Γ'ὄχασα τὸ καῦμένο μου, τὸ εὐάγωγο, τὄχασα!..»

Ὤ, δὲν ἐλυπεῖτο τώρα τόσον πολὺ τὸν ἀπὸ τῆς γυναικός του χωρισμὸν — τὴν ὁποίαν ἄλλως τρυφερῶς ἠγάπα — ὅσον ἐθρήνει τὴν σκληρὰν ἀπώλειαν ἐκείνην τῆς κορασίδος, τὴν ὁποίαν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον ἤλπιζε μόνον νὰ ἐπανεύρῃ...Καὶ κατενύσσετο πολὺ ἡ καρδία του κ' ἐθλίβετο...Καὶ ἀνελογίσθη ὅτι τὸ πάλαι ἐδῶ, οἱ χριστιανοί, ὅσοι ἦσαν ὡς αὐτὸς τεθλιμμένοι, εἰς τὸν ναΐσκον αὐτὸν τῆς Παναγίας τῆς Πρέκλας, ἤρχοντο τὰς ἡμέρας αὐτὰς νὰ εὔρωσι, διὰ τῆς ἐγκρατείας καὶ τῆς προσευχῆς καὶ τοῦ ἱεροῦ ἄσματος, ἀναψυχὴν καὶ παραμυθίαν. Τὸν παλαιὸν καιρόν, πρὸ τοῦ εἰκοσιένα, ὅταν τὸ σήμερον ἔρημον καὶ κατηρειπωμένον χωρίον ἐκατοικεῖτο ἀκόμη, ὅλοι οἱ κάτοικοι καὶ τῶν δύο ἐνοριῶν ἤρχοντο εἰς τὸν ναὸν τῆς Πρέκλας, ὅστις ἦτο ἁπλοῦν παρεκκλήσιον, ν' ἀκούσωσι τὰς ψαλλομένας Παρακλήσεις, καθ' ὅλον τὸν Δεκαπενταύγουστον...

Ἄφησεν εἰς τὴν ἄκρην τὸ τσιμποῦκι, τὸ ὁποῖον εἶχε σβύσει ἤδη ἀνεπαισθήτως, ἐν μέσῳ τῆς ἀλλοφροσύνης καὶ τῶν ρεβασμῶν τοῦ καπνιστοῦ, καὶ ἀκουσίως ἤρχισε νὰ ὑποψάλλῃ.

Ἔλεγε τὸν Μέγαν Παρακλητικὸν κανόνα τὸν εἰς τὴν Παναγίαν, ὅπου διεκτραγῳδοῦνται τὰ παθήματα καὶ τὰ βάσανα μιᾶς ψυχῆς: Καὶ τὴν σειρὰν ὅλην τῶν κατανυκτικῶν ὕμνων, ὅπου εἷς βασιλεὺς Ἕλλην, διωγμένος, πολεμημένος, στενοχωρημένος, ἀπὸ Λατίνους καὶ Ἄραβας καὶ τοὺς ἰδικούς του, διεκτραγῳδεῖ πρὸς τὴν Παναγίαν τοὺς ἰδίους πόνους του, καὶ τοὺς διωγμοὺς ὅσους ὑπέφερεν ἀπὸ τὰ στίφη τῶν βαρβάρων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζει «νέφη».

Εἶτα, κατὰ μικρόν, ἀφοῦ εἶπεν ὅσα τροπάρια ἐνθυμεῖτο ἀπὸ στήθους, ὕψωσεν ἀκουσίως τὴν φωνήν, καὶ ἤρχισε νὰ μέλπῃ τὸ ἀθάνατον ἐκεῖνο:

«Ἀπόστολοι ἐκ περάτων
συναθροισθέντες ἐνθάδε,
Γεθσημανῇ τῷ χωρίῳ,
κηδεύσατέ μου τὸ σῶμα.
Καὶ σύ, Υἱὲ καὶ Θεέ μου,
παράλαβέ μου τὸ πνεῦμα».

***

...Καὶ εἶτα προσέτι, παρεκάλει διὰ τοῦ ἄσματος τὴν Παναγίαν, νὰ εἶνε μεσίτρια πρὸς τὸν Θεόν, «μὴ μοῦ ἐλέγξῃ τὰς πράξεις, ἐνώπιον τῶν Ἀγγέλων...» Ὤ, αὐτὸ εἶχε τὴν δύναμιν καὶ τὸ προνόμιον νὰ κάμνῃ πολλὰ ζεύγη ὀφθαλμῶν νὰ κλαίωσι, τὸν παλαιὸν καιρόν, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἔκλαιον ἀκόμη ἐκούσια δάκρυα ἐκ συναισθήσεως...

Ὁ γέρο-Φραγκούλας ἐπίστευε καὶ ἔκλαιεν... Ὤ, ναί, ἦτον ἄνθρωπος ἀσθενής· ἠγάπα καὶ ἡμάρτανε καὶ μετενόει..Ἠγάπα τὴν θρησκείαν, ἠγάπα καὶ τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα του, ἐπόθει ἀκόμη τὸν συζυγικὸν βίον, ἐπόθει καὶ τὸν βίον τὸν μοναχικόν. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον εἶχεν ἀγαπήσει ἐξ ὅλης καρδίας τὴν Σινωρίτσαν του..καὶ τὴν ἠγάπα ἀκόμη. Ἀλλ' ὅσον τρυφερὸς ἦτο εἰς τὸν ἔρωτα, τόσον εὐε-

πίφορος εἰς τὸ πεῖσμα, καὶ τόσον γοργὸς εἰς ὀργήν. Ὦ! ἀτέλειαι τῶν ἀνθρώπων.

Τώρα, εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους, εἶχε γνωρίσει ἀκόμα καὶ τὴν οἰκονομικὴν στενοχωρίαν, τὸ παράπονον τῆς ξεπεσμένης ἀρχοντιᾶς, τὰς πιέσεις καὶ τὰς ἀπειλὰς τῶν τοκογλύφων. «Τὸ διάφορο, κεφάλι! τὸ διάφορο, κεφάλι!» Ἐπὶ τέσσαρας ἐνιαυτοὺς ἦτο ἀφορία, αἱ ἐλαῖαι δὲν ἐκαρποφόρησαν· ὁ καρπὸς εἶχε προσβληθῇ ἀπὸ ἄγνωστον ἀσθένειαν, διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἰδιοκτητῶν. Εἶχαν κιτρινίσει καὶ μαυρίσει αἱ ἐλαῖαι, καὶ ἦσαν γεμᾶται ἀπὸ βοῦλες, καὶ εἶχαν πέσει ἄκαιρα. Τόσα «ὑποστατικά», τόσα «μούλκια», τόσο «βιὸς», ἀγύριστα κτήματα, σχεδὸν τσιφλίκια, ἠπειλοῦντο νὰ περιέλθωσιν εἰς χεῖρας τῶν τοκογλύφων. — Ἐγέννα ἢ ὄχι ἡ γῆ, ἐκαρποφόρουν ἢ ὄχι τὰ δένδρα, ὁ τόκος δὲν ἔπαυε. Τὰ κεφάλαια «ἔτικτον». Ἔπαυσε νὰ τίκτῃ ἡ γόνιμος (ὅπως λέγει ὁ Ἅγ. Βασίλειος), ἀφοῦ τὰ ἄγονα ἤρχισαν κ' ἐξηκολούθουν νὰ τίκτουν...

Ἀνελογίζετο αὐτά, κ' ἔκλαιεν ἡ ψυχή του. Δὲν ἤλπιζε πλέον, οὔτε ηὔχετο σχεδόν, νὰ ἤρχετο ἡ Σινιωρίτσα αὔριον, εἰς τὴν πανήγυριν, ὅπως ἤρχετο τακτικὰ κάθε χρόνον, ἄλλοτε, ὅταν ἦσαν «μονοιασμένοι» — ὅπως εἶχεν ἔλθει καὶ ἅπαξ, εἰς καιρὸν ὅποῦ εὑρίσκοντο χωρισμένοι, πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν... Τώρα μόνον ἡ ψυχὴ τῆς Κούμπως, τῆς ἀθῴας μικρᾶς παρθένου, εἴθε νὰ παρίστατο ἀοράτως εἰς τὴν πανήγυριν, ἀγαλλομένη.

Ὦ! ἄλλοτε, πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν, πρὶν γεννηθῇ ἀκόμη ἡ Κούμπω — ναί, ἡ Παναγία εἶχε δωρήσει τὸ ἄβρὸν ἐκεῖνο ἄνθος εἰς τὸν Φραγκούλην καὶ τὴν Σινιώραν, καὶ ἡ Παναγία πάλιν τὸ εἶχε δρέψει καὶ τὸ εἶχεν ἀναλάβει πλησίον της, πρὶν μολυνθῇ ἐκ τῆς ἐπαφῆς τῶν ματαίων τοῦ κόσμου... Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον εἶχε συμβῆ ὁ πρῶτος χωρισμός, τὸ πρῶτον πεῖσμα, τὸ πρῶτον κάκιωμα μεταξὺ τῶν συζύγων. Καὶ ὁ Φραγκούλης, θυμώδης, ὀξύχολος, δριμύς, εἶχεν ἀναβῇ, ὅπως τώρα, ἀπὸ τὴν πολίχνην τὴν κατοικημένην εἰς τὸ παλαιὸν χωρίον τὸ ἔρημον, τοῦ ὁποίου ἐσώζοντο τότε ἀκόμη ὀλίγισται οἰκίαι, καὶ δὲν ἦτο ἐρείπιον ὅλον, ὅπως σήμερον. Καὶ καθὼς τώρα, εἶχεν ἔλθει δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς ἑορτῆς εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῆς Πρέκλας, ἐκάθητο δὲ εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ναΐσκου κ' ἐκάπνιζε τὸ μακρὸν τσιμποῦκι μὲ τὸ ἠλέκτρινον ἐπιστόμιον. Πλὴν τότε τὸ φέσι του ἦτο κατακόκκινον, καὶ τώρα ἐρούρει μαῦρον σκοῦφον. Καὶ τότε ὁ Φραγκούλης ἦτον σαράντα χρόνων, καὶ τώρα ἦτον πενηνταπέντε. Τότε ἔτρεφε πεῖσμα καὶ χολήν, ἀλλ' εἶχε πολὺ περισσότερον καὶ βαθύτερον συζυγικὸν ἔρωτα, καὶ μόνον νύξιν ἤθελεν· ἦτον ἕτοιμος νὰ συγχωρήσῃ· καὶ ν' ἀγαπήσῃ... Ἀλλὰ τώρα δὲν ἔχει πλέον οὔτε πεῖσμα σχεδὸν οὔτε ὀργήν, ἠγάπα τὴν Σινιώραν, τὴν ἐπόνει, ἀλλ' ἔκλαιε πολὺ περισσότερον διὰ τὸ θυγάτριόν του, τὸ Κουμπώ, «τὸ καϋμένο, τὸ εὐάγωγο!»

Ἐκείνην τὴν φοράν, ὁ παπᾶ-Νικόλας, ἅμα ἔφθασε τὴν παραμονήν, ἀκολουθούμενος ἀπὸ πλῆθος προσκυνητῶν διὰ τὴν πανήγυριν, ἐστάθη πλησίον τῆς θύρας τοῦ ναοῦ, παρὰ τὴν γωνίαν, καὶ τοῦ εἶπε μυστηριωδῶς:

— Θἄχῃς μουσαφιρλίκια, θαρρῶ.

— Τί τρέχει, παπᾶ; ἠρώτησε μειδιῶν ὁ Φραγκούλας, ὅστις ἐμάντευσε πάραυτα.

— Θὰ σοῦ ἔλθῃ τ' ἀσκέρι... Κύτταξε, Φραγκούλη, φρόνιμα, χωρὶς πείσματα...

Ὁ παπᾶς, ἀσκέρι λέγων, ἐννοοῦσε προφανῶς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Φραγκούλα· ἀλλὰ τάχα μόνον τὰ παιδία τὰ δύο μεγαλείτερα ἐκ τῶν τεσσάρων; — καθόσον τὰ ἄλλα δύο τὰ μικρά, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ κουβαληθοῦν εἰς διάστημα τριῶν ὡρῶν ὁδοιπορίας χωρὶς τὴν μητέρα των. Ὁ Φραγκούλης ἠθέλησε νὰ βεβαιωθῇ.

— Θἄρθῃ μαζὶ κ' ἡ μάνα τους;

— Βέβαια... πιστεύω, εἶπεν ὁ παπᾶς.

***

Τῷ ὄντι, ὅταν ἐβράδυασε καλά, καὶ ἤρχισε νὰ σκοτεινιάζῃ, ἡ κυρὰ Σινιώρα ἦλθε, μαζὶ μὲ τὴν γραῖαν μητέρα της, καὶ μὲ τὰ τέσσαρα παιδιά της, ἐν συνοδείᾳ καὶ ἄλλων προσκυνητριῶν, γειτονισσῶν ἢ συγγενῶν της. Ἀπὸ πολλῶν μηνῶν δὲν εἶχεν ἰδῇ τὸν σύζυγόν της, ὅστις εἶχε κατοικήσει χωριστά, — εἰς εὐτελὲς δωμάτιον, χάριν ταπεινώσεως, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζε «τὸ κελλί του», καὶ ἔζη ἀπὸ μηνῶν ὡς καλόγηρος. Ἐπλησίασε δειλή, κάτω νεύουσα· ὁ Φραγκούλης ἵστατο ἐκεῖ, παραπέρα ἀπὸ τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας, κ' ἔκαμνε πῶς ἔβλεπεν ἀλλοῦ, καὶ πῶς ἐπρόσεχεν εἴς τινα ὁμιλίαν περὶ ἀγροτικῶν ὑποθέσεων, μεταξὺ δύο ἢ τριῶν χωρικῶν.

Ἡ Σινιώρα εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναΐσκον, ἐπροσκύνησεν, ἐκόλλησε κηρία, καὶ ἠσπάσθη τὰς εἰκόνας. Εἶτα, μετά τινα ὥραν, ἐξῆλθεν. Ἐπλησίασε συνεσταλμένη, κ' ἐχαιρέτισε τὸν σύζυγόν της. Οὗτος ἔτεινε πρὸς αὐτὴν τὴν χεῖρα, καὶ ἠσπάσθη φιλοστόργως τὰ τέκνα του.

Ἤδη ἐνύκτωνε, καὶ ἐψάλη ὁ Μικρὸς Ἑσπε-

ρινός. Ἀκολούθως, μετὰ τὸ λιτὸν σαρακοστιανὸν τὸ ὁποῖον ἔφαγον κατὰ ὁμάδας καθίσαντες οἱ διάφοροι προσκυνηταί, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ἐπὶ τῶν χόρτων καὶ τῶν ἐρειπίων, ὁ Φραγκούλης ἡτοίμασεν ἰδιοχείρως ξύλινον σήμαντρον, πρόχειρον, κατὰ μίμησιν ἐκείνων τὰ ὁποῖα συνειθίζονται εἰς τὰ μοναστήρια, καὶ φέρων τρεῖς γύρους περὶ τὸν ναόν, τὸ ἔκρουσε μόνος του, πρῶτον εἰς τροχαϊκὸν ρυθμόν, «τὸν Ἀδάμ, Ἀδάμ, Ἀδάμ!» εἶτα εἰς ἰαμβικόν, «τὸ τάλαντον! τὸ τάλαντον!»

Εὐθὺς τότε, τὰ δύο παιδία τοῦ Φραγκούλα, καὶ πέντε ἢ ἓξ ἄλλοι μικροὶ μοσχομάγκαι, ἀνερριχήθησαν ἐπάνω εἰς τὴν στέγην τοῦ ναοῦ, ἄνωθεν τῆς θύρας, καὶ ἤρχισαν νὰ βαροῦν τρελά, ἀλύπητα, ἀχόρταστα, τὸν μικρὸν μισοραγισμένον κώδωνα, τὸν κρεμάμενον ἀπὸ δύο διχαλωτῶν ξύλων ἐκεῖ ἐπάνω. Ὕστερον ἀπὸ πολλὰς φωνάς, μαλώματα καὶ ἐπιπλήξεις τοῦ Φραγκούλα, τοῦ μπάρμπα Δημητροῦ τοῦ ψάλτου, καὶ τοῦ Παναγιώτου τῆς Ἀντωνίτσας, (ἑνὸς καλοῦ χωρικοῦ ὅστις δὲν ἐκουράζετο νὰ τρέχῃ εἰς ὅλα τὰ ἐξωκκλήσια, καὶ νὰ κάμνῃ «κουμμάντο», ἑωσοῦ ἐπὶ τέλους ἡ Δημαρχία ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ὡς ἰσόβιον ἐπίτροπον ὅλων τῶν ἐξοχικῶν ναῶν) τὰ παιδία μόλις ἔπαυσαν ὀψέποτε νὰ κρούουν τὸν κώδωνα, κ' ἐξεκόλλησαν τέλος ἀπὸ τὴν στέγην τοῦ ναΐσκου. Ὁ παπᾶ-Νικόλας ἔβαλεν εὐλογητόν, καὶ ἤρχισεν ἡ ἀκολουθία τῆς Ἀγρυπνίας.

Ὁ Φραγκούλας ἦτο τόσον εὐδιάθετος ἐκείνην τὴν ἑσπέραν, ὥστε ἀπὸ τοῦ «Ἐλέησόν με ὁ Θεός», τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀποδείπνου, μέχρι τοῦ «Εἴη τὸ ὄνομα», εἰς τὸ τέλος τῆς Λειτουργίας—ὅπου ἡ παννυχὶς διήρκεσεν ὀκτὼ ὥρας ἄνευ διαλείμματος—ὅλα τὰ ἔψαλε καὶ τὰ ἀπήγγειλε μόνος του ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ χοροῦ, μόλις ἐπιτρέπων εἰς τὸν κὺρ Δημητρόν, τὸν κάτοχον τοῦ ἀριστεροῦ χοροῦ, νὰ λέγῃ κι' αὐτὸς ἀπὸ κανένα τροπαράκι, διὰ νὰ ξεννυστάξῃ. Ἔψαλε τὸ «Θεαρχίῳ νεύματι» καὶ εἰς τοὺς ὀκτὼ ἤχους μοναχός του, προφάσει ὅτι ὁ κὺρ Δημητρὸς «δὲν εὕρισκεν εὔκολα τὸν ἦχον» ἤτοι δὲν ἠδύνατο νὰ μεταβῇ ἀβιάστως καὶ ἄνευ χασμῳδίας ἀπὸ ἤχου εἰς ἦχον. Εἰς τὸ τέλος τοῦ Ἑσπερινοῦ, μοναχός του ἐδιάβασε τὸ Συναξάρι, καί, χωρὶς νὰ πάρῃ ἀνασασμόν, μοναχός του πάλιν ἄρχισε τὸν ἑξάψαλμον. Ἔψαλε Καθίσματα, Πολυελέους, Ἀναβαθμοὺς καὶ Προκείμενα, εἶτα ὅλον τὸ «Πεποικιλμένη» ἕως τὸ «Συνέστειλε χορός», καὶ ὅλον τὸ «Ἀνοίξω τὸ στόμα μου» ἕως τὸ «Δέχου παρ' ἡμῶν». Εἶτα ἔψαλεν Αἴνους, Δοξολογίαν, ἐδιάβασεν Ὥρας καὶ Μετάληψιν, πρὸς χάριν ὅλων τῶν ἡτοιμασμένων διὰ τὴν Θείαν Κοινωνίαν, καὶ εἰς τὴν Λειτουργίαν πάλιν ὅλα, Τυπικά, Μακαρισμούς, Τρισάγιον, τὸ Χερουβικόν, τὸ «Αἱ γενεαὶ πᾶσαι», τὸ Κοινωνικόν, κτλ. κτλ.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνθυμεῖτο ἀκόμη, ὡς νὰ ἦτον χθές, ὁ γέρο-Φραγκούλας, καὶ εἶχον παρέλθει δεκαπέντε ἔτη ἔκτοτε. Ἀκόμη καὶ μικρά τινα φαιδρὰ ἐπεισόδια, τὰ ὁποῖα συνέβησαν εἰς τὴν Λιτήν, μικρὸν πρὸ τοῦ μεσονυκτίου, κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς ἱερᾶς εἰκόνος εἰς τὸ ὕπαιθρον. Ἐπειδὴ αἱ γυναῖκες εἶχαν κολλήσει πολλὰ καὶ χονδρὰ κηρία, τὰ πλεῖστα ἔργα αὐτῶν τῶν ἰδίων χειρομάλλακτα, τὰ δὲ κηρία συμπλεκόμενα εἰς δέσμας καὶ περιπλοκάδας ἀπὸ τὸν Παναγιώτην τῆς Ἀντωνίτσας, τὸν πρόθυμον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἱερᾶς πανηγύρεως, εἶχαν λαμπαδιάσει, εἰς μίαν στιγμὴν ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάρῃ φωτιὰν τὸ φελόνι τοῦ παπᾶ, εἶτα καὶ τὸ γένειόν του. Τότε ὁ Παναγιώτης τῆς Ἀντωνίτσας, μὴ εὑρίσκων ἄλλο προχειρότερον μέσον, ἥρπαζε τὰς ὀγκώδεις δέσμας τῶν φλεγόντων κηρίων, τὰς ἔφερε κάτω εἰς τὸ ἔδαφος, κ' ἐπάτει δυνατὰ μὲ τὰ τσαρούχια του διὰ νὰ τὰ σβύσῃ. Αἱ γυναῖκες δυσφοροῦσαι ἐγόγγυζον, νὰ μὴν πατῇ τὰ κηριά, γιατὶ εἶνε κρῖμα.

Τότε εἷς τῶν παρεστώτων, υἱὸς πλουσίου τοῦ τόπου, ἀπὸ ἐκείνους οἵτινες εἰς τὸ ὕστερον κατέστησαν δανεισταὶ τοῦ Φραγκούλα—καὶ ὅστις ἐλέγετο ὅτι ἐμελέτα εἰς τὰς ἐκλογὰς νὰ βάλῃ κάλπην ὡς ὑποψήφιος δήμαρχος,—ἠκούσθη νὰ λέγῃ ὅτι πρέπει νὰ μάθουν νὰ κάμνουν «οἰκονομία, οἰκονομία στὰ κηρία!...ἡ νύχτα μεγαλώνει...ἰσημερία τώρα, κοντεύει...ἔχει νύκτα...»

Ἀλλ' αἱ γυναῖκες, ἐνῷ ἤξευραν, καλλίτερα ἀπὸ ἐκεῖνον, ὅλας τὰς οἰκονομίας τοῦ κόσμου, δὲν ἐννοοῦσαν τί θὰ πῇ «οἰκονομία στὰ κηριά», ἀφοῦ ἄπαξ εἶνε ἀγορασμένα καὶ πληρωμένα, καὶ εἶνε μελετημένα καὶ ταμένα ἐξ ἄπαντος νὰ καοῦν, διὰ τὴν χάριν τῆς Παναγίας. Μία ἀπ' αὐτάς, γερόντισσα, ἀνεπόλησε κάτι τι δι' ἕνα θαῦμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὸ συναξάρι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὅπου ὁ Ἅγιος, εἰς τὴν Σαλονίκην, ἐπέπληξεν αὐστηρῶς τὸν νεωκόρον, ἔχοντα τὴν μανίαν νὰ σβύνῃ μισοκαμένα τὰ κηριὰ—καὶ ἡ γερόντισσα ἤρχισε νὰ τὸ διηγῆται χθαμαλῇ τῇ φωνῇ εἰς τὴν πλησίον της: «Ἀδελφὲ Ὀνήσιμε, ἄφες νὰ καοῦν

τὰ κηρία, ὅσα προσφέρουν οἱ χριστιανοί, καὶ μὴ ἁμαρτάνῃς...»

Τὴν ἰδίαν ὥραν συνέβη καὶ τοῦτο. Ἐνῷ ὁ παπᾶς ἀπήγγελλε τὰς μακρὰς αἰτήσεις τῆς Λιτῆς, ἐπισυνάπτων καὶ τὰ ὀνόματα ὅλα, ζωντανὰ καὶ πεθαμένα, ὅσα τοῦ εἶχον ὑπαγορεύσει ἀφ' ἑσπέρας αἱ εὐλαβεῖς προσκυνήτριαι, ὁ Φραγκούλης ἔψαλλε μεγαλοφώνως τὸ τριπλοῦν «Κύριε Ἐλέησον» μὲ τὴν χονδρὴν φωνήν του, καὶ μὲ ὅλον τὸ πάθος τῆς ψαλτικῆς του. Τότε ὁ μπάρμπα Δημητρός, ὅστις ἐφαίνετο νὰ εἶχε πειραχθῇ ὀλίγον, ἴσως διότι ὁ Φραγκούλας ἐν τῇ ψαλτομανίᾳ του δὲν τοῦ ἐπέτρεπε νὰ πῇ κ' ἐκεῖνος ἕνα τροπαράκι σωστὸ (διότι ἅμα ἤρχιζεν ὁ Δημητρὸς τὸ δικό του, ὁ Φραγκούλας, μὲ τὴν γερήν, κεφαλικὴν φωνήν του, ἐκθύμως συνέψαλλε, τοῦ ἥρπαζε τὴν πρωτοφωνίαν, καὶ ὑπέτασσε καὶ ἐκάλυπτε τὴν ἀσθενῆ καὶ τερετίζουσαν φωνὴν ἐκείνου), ἔλαβε τὸ θάρρος νὰ τοῦ κάμῃ παρατήρησιν.

— Πειὸ σιγά, πειὸ ταπεινά, κὺρ Φραγκούλη· σιγανώτερα νὰ τὸ λὲς τὸ Κύριε ἐλέησον, γιατὶ δὲν ἀκούονται τὰ ὀνόματα, καὶ θέλουν ἡ γυνῖκες νὰ τ' ἀκοῦνε.

Εἶχε κάπως δίκαιον, διότι πράγματι αἱ γυναῖκες ἀπῄτουν νὰ λέγωνται ἐκφώνως τὰ ὀνόματα, ὅσα εἶχαν εἰπῆ εἰς τὸν παπᾶν νὰ γράψῃ. Ἐννοοῦσαν νὰ τ' ἀκούῃ κι' ὁ Θεὸς κ' ἡ Παναγία κι ὅλος ὁ κόσμος. Ἡ καθεμία ἤθελε ν' ἀκούσῃ «τὰ δικά της τὰ ὀνόματα», καὶ νὰ τ' ἀναγνωρίσῃ, καθὼς ἀπηγγέλλοντο ἀραδιαστά. Ἄλλως θὰ εἶχαν παράπονα κατὰ τοῦ παπᾶ, κι' ὁ παπᾶς ἂν ἤθελε νὰ φάγῃ κι' ἄλλοτε, εἰς τὸ μέλλον, προσφορές, ὤφειλε νὰ τὰ ἔχῃ καλὰ μὲ τὴς ἐνορίτισσες.

Τότε ἡ Ἀργυρῆ, ἡ πρωτότοκος τοῦ Φραγκούλα, οὖσα τότε δωδεκαέτις, πονηρά, θυμόσοφος κορασίς, καθὼς ἔστεκε πλησίον εἰς τὸν πατέρα της, ἐψήλωσεν ὀλίγον διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ οὖς του, καὶ τοῦ λέγει κρυφά.

— Πατέρα, ἄφησε καὶ τὸν μπάρμπα-Δημητρὸ νὰ ψάλῃ «Κύριε ἐλέησον».

Τοῦτο ἦτο ὡς ἔμπνευσις καὶ βοήθημα διὰ τὸν Φραγκούλην. Ἐπειδὴ οὗτος δὲν ἤθελε φανερὰ νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν σχεδὸν αὐθάδη παραίνεσιν τοῦ Δημητροῦ, καὶ πάλιν δὲν ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι ἐθύμωσεν, ἐστράφη πρὸς τὸν καλὸν γέροντα, καὶ τοῦ λέγει.

— Πέ, Δημητρό, σαράντα φορὲς τὸ «Κύριε ἐλέησον».

Τότε ὁ μπάρμπα-Δημητρός, ὅστις ἂν καὶ εἶχε γηράσει, δὲν εἶχε μάθει ἀκόμη καλὰ τὰ Τυπικά, καὶ δὲν ἤξευρεν ἀκριβῶς πότε κατὰ τὴν Λιτὴν τὸ Κύριε ἐλέησον λέγεται τρὶς καὶ πότε τεσσαρακοντάκις, ἤρχισε πράγματι νὰ τὸ ψάλλῃ σαράντα φορές, ὥστε ὁ παππᾶς ἐβιάσθη ν' ἀπαγγείλῃ ραγδαίως καὶ ἀθρόα τὰ τελευταῖα ὀνόματα, καί, διὰ νὰ εἶνε σύμφωνος μὲ τὸν ψάλτην, ἤρχισε πρὸ τῆς ὥρας νὰ λέγῃ: «... ὑπὲρ τοῦ διαφυλαχθῆναι.. ἀπὸ λιμοῦ, λοιμοῦ, σεισμοῦ, καταποντισμοῦ, πυρός, μαχαίρας» καὶ τὰ ἑξῆς.

***

Τέλος, μετὰ τὴν λειτουργίαν, ὁ παπᾶς ὁ Φραγκούλας καὶ ἡ οἰκογένειά του, καὶ ὀλίγοι φίλοι, ἐκάθισαν κ' ἔφαγαν ὁμοῦ καὶ ηὐφράνθησαν, καὶ τὴν ἑσπέραν ὁ Φραγκούλης ἐπανήρχετο, εἰρηνικῶς καὶ μὲ ἀγάπην, μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του, ὑπὸ τὴν οἰκιακὴν στέγην.

Πρὶν παρέλθῃ ἔτος, ἐγεννήθη ἡ Κούμπω. Ἡ κόρη αὕτη, πλάσμα χαριτωμένον καὶ συμπαθές, ἀνετρέφετο καὶ ἡλικιοῦτο, ἐγίνετο τὸ χάρμα καὶ ἡ παρηγορία τοῦ πατρός της. Δὲν εἶχε μόνον νοημοσύνην πρώϊμον, ἀλλὰ κἄτι ἄλλο παράδοξον γνώρισμα, οἱονεὶ χαρακτῆρα φρονίμου γυναικὸς εἰς ἡλικίαν παιδίσκης. Ὕστερον, μετὰ χρόνους, ὅταν ἐπῆλθεν ὁ δεύτερος χωρισμός, ἡ Κούμπω, ὀκταέτις τότε, ἔτρεχε πλησίον τοῦ πατρός της, εἰς τὸ «κελλί του», ὅπου κατῴκει εἰς τὴν ἀνωφερῆ ἐσχατιὰν τῆς πολίχνης, καὶ τὴν ἐγέμιζε περιποιήσεις καὶ τρυφερότητας.

Αὐτὴ μόνη ἐδέχετο προθύμως τοὺς πατρικοὺς χαλινούς, ἐνῷ τὰ ἄλλα τέκνα δὲν ἤρχοντο ποτὲ πλησίον τοῦ πατρός των, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖνος τὴν ὠνόμαζε «τὸ εὐάγωγο». Καθημερινῶς ἔτρεχε νὰ τὸν εὕρῃ, καὶ δὲν ἔπαυε νὰ τὸν παρακαλῇ.

— Ἔλα, πατέρα, στὸ σπίτι· μὴ μᾶς ἀφήσῃς, λέγ' ἡ μητέρα, ζωνταρφανά.

Μίαν τῶν ἡμερῶν ἔτρεξε δρομικά, φαιδρά, καὶ πνευστιῶσα τοῦ εἶπε.

— Τάμαθες, πατέρα;... Θὰ παντρέψουμε τ' Ἀργυρώ μας.. Ἔλα στὸ σπίτι, γιατὶ δὲν εἶνε πρέπο, λέγει ἡ μητέρα, νὰ εἶστε χωρισμένοι ἐσεῖς, ποῦ θὰ παντρευτῇ τ' Ἀργυρώ μας... γιὰ νὰ μὴν κακιώσῃ ὁ γαμπρός!..

Τῷ ὄντι ὁ Φραγκούλας ἐπείσθη, κ' ἐφιλιώθη μὲ τὴν σύζυγόν του. Ἠρραβώνισαν τὴν Ἀργυρώ, εἶτα μετ' ὀλίγους μῆνας τὴν ἐστεφάνωσαν... Εἶτα πάλιν ἐπῆλθε τρίτος χωρισμὸς μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ ἀνδρογύνου, καὶ μ' ἕνα γεροντόπαιδον μαζί, τὸ ὁποῖον ἦλθεν εἰς τὸν

κόσμον σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὸν γάμον τῆς πρωτοτόκου.

Τότε ἡ Κούμπω, ἤτις εἶχε γείνῃ δεκατριῶν ἐτῶν, δὲν ἔπαυε νὰ τρέχῃ πλησίον τοῦ πατρός της, καὶ νὰ τὸν παρακινῇ ν' ἀγαπήσῃ μὲ τὴν μητέρα.

Μίαν ἡμέραν, θλιβερὰ τοῦ εἶπε·

— Δὲν θὰ μπορῶ πλέον νἄρχωμαι οὔτε στὸ κελλί σου, πατέρα. Εἶνε κάτι κακὲς γυναῖκες, ἐκεῖ στὸ μαχαλᾶ, στὸ δρόμο ποῦ περνῶ, καὶ τῆς ἄκουσα ποῦ λέγανε, καθὼς περνοῦσα: «Νὰ τὸ κορίτσι τῆς Φραγκούλαινας, ποῦ τὴν ἔχει ἀπαρατήσει ὁ ἄντρας της...» Δὲν τὸ βαστῶ πλέον, πατέρα...

Τῷ ὄντι παρῆλθον τρεῖς ἡμέραι, καὶ ἡ Κούμπω δὲν ἐφάνη εἰς τὸ κελλὶ τοῦ πατρός της. Τὴν τετάρτην ἡμέραν ἦλθε πολὺ ὠχρὰ καὶ μαραμένη, ἐφαίνετο νὰ πάσχῃ:

— Τί ἔχεις, κορίτσι μου, τῆς εἶπεν ὁ πατήρ της.

— Ἂν δὲν ἔλθῃς, πατέρα, τοῦ ἀπήντησεν ἀποτόμως αἴφνης, μὲ παράπονον καὶ μὲ πνιγμένα δάκρυα, νὰ ξεύρῃς, θὰ πεθάνω ἀπ' τὸν καῦμό μου!..

— Ἔρχομαι, κορίτσι μου, εἶπεν ὁ Φραγκούλης.

Τῷ ὄντι, τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐπῆγε εἰς τὴν οἰκίαν. Ἀλλ' ἡ νεαρὰ κόρη ἔπεσε πράγματι ἀσθενής, καὶ εἶχε δεινὸν πυρετόν. Ὅταν ὁ πατέρας ἦλθε παρὰ τὴν κλίνην της, καὶ τῆς ἀνήγγειλεν ὅτι ἔκαμεν ἀγάπην μὲ τὴν μητέρα της, διὰ νὰ χαρῇ, ἦτον ἀργὰ πλέον. Ἡ τρυφερὰ παιδίσκη ἐμαράνθη ἐξ ἀγνώστου νόσου, καὶ οὔτε φάρμακον οὔτε νοσηλεία ἴσχυσε νὰ τὴν ἀνακαλέσῃ εἰς τὸν πρόσκαιρον κόσμον. Ἐκοιμήθη χωρὶς ἀγωνίαν καὶ πόνον, ἐξέπνευσεν ὡς πουλί, μὲ τὴν λαλιὰν εἰς τὸ στόμα.

— Πατέρα! πατέρα! στὴν Παναγία νὰ κάμετε μιὰ λειτουργία...μὲ τὴν μητέρα μαζί..

Εἶπε καὶ ἀπέθανε.

Ὁ Φραγκούλης ἔκλαυσεν ἀπαρηγόρητα· ἔκλαυσεν ἀχόρταστα, ὁμοῦ μὲ τὴν σύζυγόν του.. Κατόπιν ἀπεσύρθη, κ' ἐξηκολούθησε νὰ κλαίῃ μόνος του, εἰς τὴν ἐρημίαν...

Ὁ τελευταῖος οὗτος χωρισμὸς ἦτον μᾶλλον φιλικὸς καὶ μὲ τὴν συναίνεσιν τῆς Σινιώρας, ἥτις ἔβλεπεν ὅτι ὁ γέρων σύζυγός της ἐπεθύμει μᾶλλον νὰ γείνῃ μοναχός. Ὁ Φραγκούλης ἐνθυμεῖτο τὴν τελευταίαν σύστασιν τῆς Κούμπως, «μὲ τὴν μητέρα μαζί». Μόνον ἓν παροδικὸν πεῖσμα τοῦ εἶχεν ἔλθει. Τοῦ ἐφάνη ὅτι αἱ ἴδιαι ἀδελφαί της, ἡ ὕπανδρος, καὶ ἡ ἄλλη ἡ δευτερότοκος, δὲν τὴν ἐλυπήθησαν ὅσον ἔπρεπε, δὲν τὴν ἐπένθησαν ὅσον τῆς ἤξιζε, τὴν ἀτυχῆ μικράν, τὴν Κούμπω. Ἔκτοτε ἐξηκολούθει νὰ ζῇ ὁλομόναχος πάλιν, τώρα, «ἐπὶ γήρατος οὐδῷ». Καὶ ἐνθυμεῖτο τὸν στίχον τοῦ Ψαλτηρίου. «Μὴ ἀπώσῃ με εἰς καιρὸν γήρως... καὶ ἕως γήρως καὶ πρεσβείου μὴ ἐγκαταλίπῃς με».

Καὶ τὴν ἡμέραν αὐτήν, τὴν παραμονὴν τῆς Κοιμήσεως πάλιν, τὸν εὑρίσκομεν νὰ κάθηται εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναΐσκου, καὶ νὰ καπνίζῃ μελαγχολικῶς τὸ τσιμποῦκι του, μὲ τὸν ἠλέκτρινον μαμόν..ἀναλογιζόμενος τόσα ἄλλα καὶ τοὺς ὀχληροὺς δανειστάς του, οἱ ὁποῖοι τοῦ εἶχαν πάρει ἐν τῷ μεταξὺ τὸ καλλίτερον κτῆμα· ἕνα ὁλόκληρον βουνόν, ἐλαιῶνα, ἄμπελον, ἀγρὸν μὲ ὀπωροφόρα δένδρα, μὲ βρύσιν, μὲ ρέμα καὶ νερόμυλον... καὶ νὰ ἐκχύνῃ τὰ παράπονά του εἰς θρηνώδεις μελῳδίας πρὸς τὴν Παναγίαν.

«Ἐκύκλωσαν αἱ τοῦ βίου μου ζάλαι, ὥσπερ μέλισσαι κηρίον, Παρθένε..»

Κ' ἐπόθει ὁλοψύχως τὸν μοναχικὸν βίον, ὀλίγον ἀργά, κ' ἐπεκαλεῖτο μεγάλῃ τῇ φωνῇ τὸν «Γλυκασμὸν τῶν Ἀγγέλων, τῶν θλιβομένων τὴν χαράν», ὅπως ἔλθῃ εἰς αὐτὸν βοηθὸς καὶ σώτειρα·

«ἀντιλαβοῦ μου καὶ ῥῦσαι,
τῶν αἰωνίων βασάνων...»

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

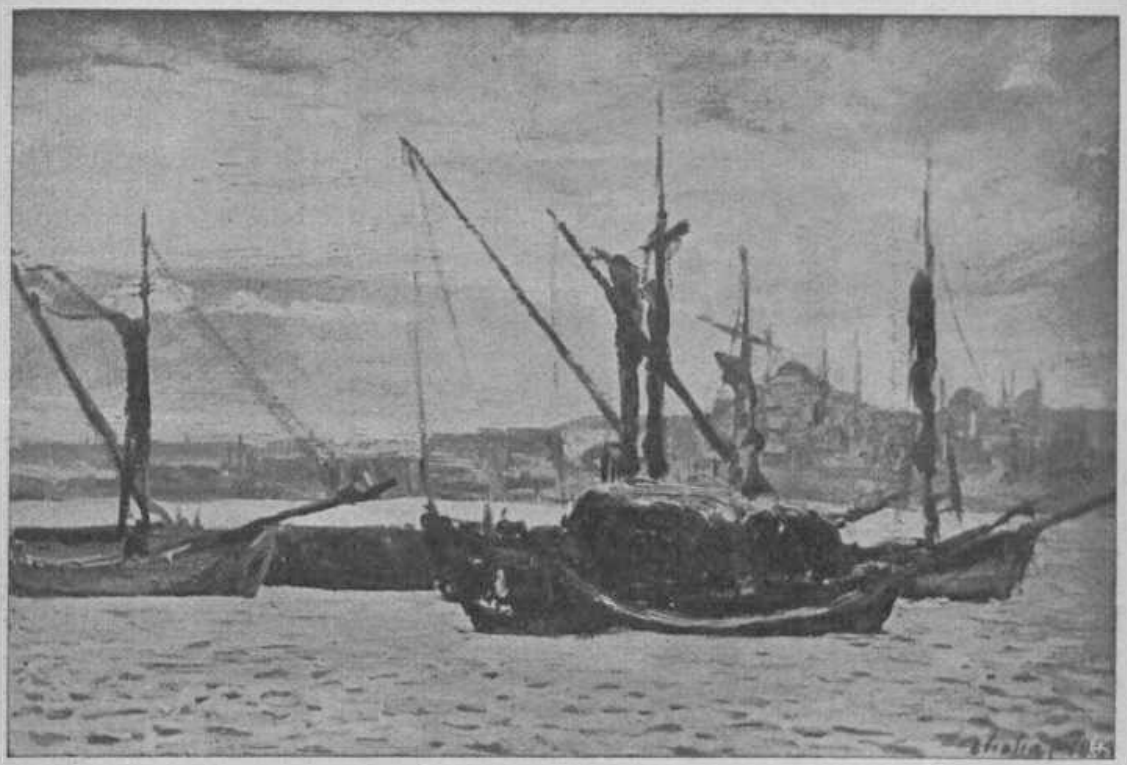
Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

« Ὥσπερ οὐ βασιλεύς, ἀλλ' ὑποκριτής, μεταμ-
« φιέννυται χλαμύδα φαιὰν ἀντὶ τῆς τραγι-
« κῆς ἐκείνης, καὶ διαλαθὼν ὑπεχώρησεν. »

Πλούταρχος, Βίος Δημητρίου.

Σὰν τὸν παραίτησαν οἱ Μακεδόνες
κι ἀπέδειξαν πῶς προτιμοῦν τὸν Πύρρο,
ὁ βασιλεὺς Δημήτριος (μεγάλην
εἶχε ψυχὴ) καθόλου — ἔτσι εἶπαν —
δὲν φέρθηκε σὰν βασιλεύς. Ἐπῆγε
κ' ἔβγαλε τὰ χρυσὰ φορέματά του,
καὶ τὰ ποδήματά του πέταξε
τὰ ὁλοπόρφυρα. Μὲ ροῦχ' ἁπλὰ
γρήγορα ντύθηκε καὶ ξέφυγε.
Κάμνοντας ὅμοια σὰν ἠθοποιὸς
ποῦ ὅταν ἡ παράστασις τελειώσει
ἀλλάζει φορεσιὰ κι ἀπέρχεται.

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

ΣΤΟ ΛΙΜΑΝΙ

ΥΠΟ ΘΑΛΕΙΑΣ ΦΛΩΡΑ

ΜΙΑ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ

Α

Τῇ δεκάτῃ Ἰουνίου συνεπληρώθησαν ἑκατὸν ἔτη, ποῦ ἀπέθανεν ἐνενηκοντούτης εἰς τὴν ῥωσσικὴν μονὴν τοῦ ἁγ. Ἀλεξάνδρου Νεύσκη ὁ ἡγεμὼν τὸν ἑλλήνων λογίων κληρικῶν, τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν ἀκμασάντων, καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἄνδρας τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἐν Εὐρώπῃ, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης ὁ ὁποῖος διδάσκων, συγγράφων, ἑρμηνεύων, συζητῶν, ἦτο ὁ προάγγελος τῆς πνευματικῆς τῆς Ἑλλάδος ἀναπλάσεως. Ἀνεξαρτήτως τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ φιλολογικῆς ἀξίας του, ἡ προσωπικότης αὐτοῦ εἶναι τόσῳ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα, ὅσῳ διὰ τῆς δράσεως αὐτοῦ, ὅπως διὰ τῆς τοῦ Νικηφόρου Θεοτόκη καὶ ἄλλων πρὸ τῆς ἐθνικῆς Ἀναγεννήσεως ἐπιφανῶν, παρίσταται ἀδιάσπαστος ἡ συνέχεια τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ Ἔθνους ἡμῶν ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοῦ περιόδου διὰ μέσου τῶν θλιβερῶν τῆς δουλείας χρόνων καὶ μέχρις ἡμῶν.

Ἐνῷ ἀκόμη ἦτο εἰς τὴν ζωὴν ἐθεωρεῖτο μεγάλος ἀπὸ τοὺς ἀληθῶς καὶ εἰλικρινῶς ἀγαπῶντας τὴν ἑλληνικὴν πρόοδον τῶν γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν. Ὁ Κοραῆς, τῷ 1803, γράφων εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἐν Ἑλλάδι πολιτισμοῦ, ἔλεγε τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ Βουλγάρεως: «Ὁ ἀξιοσέβαστος οὗτος ἱεράρχης εἶνε σήμερον ὁ κορυφαῖος τῶν πεπαιδευμένων τοῦ ἔθνους. Ἐκ τῶν πρώτων συνετέλεσε δραστηριώτατα εἰς τὴν ἠθικὴν μεταβολήν, τὴν ἤδη τελουμένην μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Ἀποδίδω αὐτῷ εὐχαρίστως τὸν ἐπιβάλλοντα φόρον, τὸν ὁποῖον τὸ ἔθνος ὀφείλει εἰς αὐτὸν καὶ θὰ ἐνθυμοῦμαι πάντοτε τὴν ἄμιλλαν ὅσην διήγειρεν εἰς τὴν ψυχήν μου, ὅταν ἤμην ἀκόμη νέος, ἡ δημοσίευσις τῆς λογικῆς του, καὶ εἰς τὴν ἄμιλλαν ἐκείνην ὀφείλω τὰ ὀλίγα φῶτα, τὰ ὁποῖα κατέχω σήμερον.» Ὁ Σέργιος Μακραῖος τὸν ἐκάλεσε *τρισμέγιστον*. Ἔπειτα ὁ Κούμας δεύτερον *Πλάτωνα* καὶ ὁ Ῥῖζος Νερουλὸς *σπάνιον ἄνδρα*.

Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τὴν 11 Αὐγούτου τοῦ ἔτους 1716, ἡμέραν ἀξιομνημόνευτον διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς νήσου ταύτης ἀπὸ τὴν τρομερὰν τῶν Τούρκων πολιορκίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὠνομάσθη *Ἐλευθέριος*. Ὁ πατὴρ τοῦ ἐκαλεῖτο Πέτρος Βούλγαρης καὶ κατήγετο ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον, ἡ δὲ

Εὐγένιος Βούλγαρης

μήτηρ του ὠνομάζετο Ἰωάννα Πυραμυθιώτου καὶ κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἤπειρον. Ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα ἐν Κερκύρᾳ παρὰ τοῦ Ἱερεμία Καβαδία. Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας εἶχε δείξει κλίσιν διὰ τὴν ἱερωσύνην Οἱ Ἕλληνες τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μόνον ὡς κληρικοὶ ἠδύναντο ἀκωλύτως νὰ διαπρέψωσιν.

Νέος μετέβη εἰς τὴν σχολὴν τῆς Ἄρτας. Ὁ ἀρχιερεὺς τῆς πόλεως ταύτης ἀδίκως εἶχε θέσει εἰς ἀργίαν ἱερέα, ὁ ὁποῖος θέλων νὰ ζητήσῃ τὸ ἔλεος τοῦ Πατριάρχου, παρεκάλεσε τὸν Βούλγαρην νὰ τοῦ γράψῃ ἀναφοράν. Ὁ Πατριάρχης ἔγραψε τῷ ἀρχιερεῖ περὶ ἀπαλλαγῆς τοῦ ἱερέως ἀπὸ τῆς ποινῆς, ἀλλὰ συγχρόνως ἐζήτησε νὰ μάθῃ τὸν γράψαντα τὴν ὡραίαν ἀναφοράν. Ἀφοῦ δὲ οὕτω τὸ πρᾶγμα ἔγεινε γνωστόν, ὁ Βούλγαρης ἔχασε τὴν εὔνοιαν τοῦ ἀρχιερέως καὶ κατέφυγε διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδάς του εἰς τὴν σχολὴν τῶν Ἰωαννίνων. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐχειροτονήθη ἱεροδιάκονος μετονομασθεὶς *Εὐγένιος*. Μετὰ ταῦτα πρὸς τελειοποίησιν μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ἑπτανησίων. Εἰς τὴν Βε-

νετίαν ἐπῆγε πρῶτα καὶ ἔπειτα εἰς Πατάβιον, ἔνθα ἔγινε διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας καὶ τῶν μαθηματικῶν καὶ ἀπέκτησε πολλὰς ἄλλας γνώσεις.

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του, προσκληθεὶς τῷ 1742 εἰς Ἰωάννινα, ἐγένετο προϊστάμενος τῆς Μαρουτσαίας σχολῆς. Ἀλλ' ἐπειδὴ διδάσκων ἠκολούθει τὰ συστήματα τῶν νεωτέρων φιλοσόφων, ἐθεωρήθη *ἀσεβὴς καὶ ἄθεος* ἀπὸ τοὺς πολὺ εὐσεβεῖς καὶ ἀπὸ τοὺς στενοκεφάλους· εἰς μάτην προσεπάθει νὰ ἀναιρέσῃ τὰς ἀδίκους κατηγορίας. Οἱ φθονεροὶ ὡπλίσθησαν διὰ τοῦ ὅπλου τῆς θρησκείας. Ὁ Μπαλᾶνος Βλασόπουλος, ὁ ὁποῖος κατεφέρετο κατὰ τῶν νεωτέρων θεωριῶν, ἐκηρύχθη ἐχθρὸς αὐτοῦ ἄσπονδος. Ὁ Εὐγένιος, πρὸς ἀποφυγὴν σκανδάλων, ἀποχωρήσας τὸ 1750 ἀπὸ Ἰωαννίνων, μετέβη εἰς Κοζάνην ὅπου τὸν εἶχον προσκαλέσει ὡς σχολάρχην. Ἀναχωρῶν ὅμως ἐξ Ἰωαννίνων, ἀφῆκεν ὀπαδοὺς καὶ προμάχους τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας. Ἡ φήμη του ὡς σοφοῦ ἀπὸ στόματος εἰς στόμα διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἤρχιζε νὰ μεταδίδεται εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Τῷ 1753 προσεκλήθη ὡς ἀρχηγέτης τῆς Ἀθωνιάδος οἰκουμενικῆς ἀκαδημίας ἔνθα ἐδίδαξεν εὐδοκίμως μέχρι τοῦ 1759. Πανταχόθεν συνέρρεον ἐκεῖ κατὰ ἑκατοντάδας οἱ μαθηταὶ ἵνα διδαχθῶσιν. Ὁ Εὐγένιος εἰς τὴν πύλην τῆς ἀκαδημίας ταύτης ἔγραψε τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην κατὰ μίμησιν τοῦ Πλάτωνος·

Γεωμετρήσων εἰσίτω, οὐ κωλύω.
Τῷ μὴ θέλοντι συζυγήσω τὰς θύρας.

Περίεργον εἶνε ὅτι ὁ Κύριλλος, ὅστις προσεκάλεσε τὸν Εὐγένιον, ὁ ἴδιος ἔπειτα τὸν κατέτρεξε πολύ, καὶ μάλιστα μέχρι τοῦ σημείου νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀκαδημίαν κινδυνεύων ἄλλως νὰ ξυλισθῇ ὑπὸ τῶν μαθητῶν· διότι κατώρθωσεν ὁ Κύριλλος νὰ διεγείρῃ ἐνατίον του διδασκάλους καὶ μαθητάς, ἡγουμένους καὶ μοναχούς. Ὁ Εὐγένιος ἀφηγούμενος ὅσους ὑπέστη διωγμοὺς παρὰ τῶν μοναχῶν, καταγγέλλει τῶν ἀντιφερομένων φατριῶν τὰς παραβάσεις καὶ παρανομίας. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Εὐγενίου ἡ σχολὴ αὕτη παρήκμασε, κατὰ τὴν περιγραφήν, ἣν μᾶς δίδει Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ. Ὁ Εὐγένιος διὰ νὰ ἡσυχάσῃ, μετέβη εἰς Θεσσαλονίκην, ἀλλ' ὀλίγον ἔμεινε διότι προσκληθεὶς ὑπὸ Σεραφεὶμ δευτέρου, ὁ ὁποῖος ἦτο ἄνθρωπος γραμμάτων καὶ ἠγάπα αὐτόν, ἔλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας τῷ 1760. Ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ ἐκεῖ ὀλίγον ἔμεινε διότι ἐδημιούργησαν κατ' αὐτοῦ νέας συκοφαντίας καὶ σκευωρίας. Ἡ πτῶσις τοῦ πατριάρχου Σεραφείμ, ὁ ὁποῖος τὸν ἠγάπα, ἦτο δυστύχημά του. Ὁ ἀμέσως διάδοχος Ἰωαννίκιος δὲν περιεποιήθη τὸν Εὐγένιον, οὐδ' ὁ κατόπιν Σαμουήλ, ὅστις δὲν παρεδέχετο τὰς καινοτομίας του, ἐθεώρει μάλιστα αὐτὸν ἀγνώμονα πρὸς τὸν Κύριλλον! Ὁ Εὐγένιος τότε ἠναγκάσθη νὰ ἀφίσῃ τὸ διδασκαλικὸν στάδιον διότι γενικῶς ἐθεωρεῖτο νεωτεριστὴς καὶ ἐλευθερόφρων. Ἐκήρυττον οἱ συντηρητικοὶ ὅτι εἰσήγαγεν εἰς τὸ γένος κακοδοξίας καὶ ἑτεροδιδασκαλίας. Τοῦτο ἦτο δυστύχημα διὰ τὴν Ἑλληνικὴν τότε παιδείαν διότι ὁ εὐφραδὴς διδάσκαλος, ἂν δὲν κατεδιώκετο καὶ δὲν ἄφινε διὰ παντὸς τὴν Ἑλληνικὴν γῆν, θὰ ἦτο ὠφέλιμος περισσότερον διὰ τῆς διδασκαλίας του.

Ἀπελθὼν εἰς Γερμανίαν, ἐγνώρισεν ἐκεῖ τὸν Θεόδωρον Ὀρλώφ, ὅστις τὸν ἐσύστησεν εἰς Αἰκατερίνην τὴν Β. προστάτριαν τῶν λογίων καὶ καλλιτεχνῶν, προστατεύσασαν ἔπειτα καὶ τὸν Βούλγαρην.

Διηγοῦνται πολλά, περὶ τῆς ἐν Γερμανίᾳ διαμονῆς τοῦ Εὐγενίου. Περιπατῶν ἡμέραν τινὰ εἰς τὸν κῆπον τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου καὶ συνομιλῶν μετὰ τοῦ ἀρχικηπουροῦ, ἔδιδεν εὐφυεῖς ἀπαντήσεις. Ὁ βασιλεὺς ταύτας ἀκούσας ἔστειλε τῷ Εὐγενίῳ πρόβλημα πρὸς λύσιν. Ὁ Εὐγένιος ὄχι μόνον τὸ ἔλυσεν ἀλλὰ καὶ προσέθηκε καὶ δύο ἑλληνικοὺς στίχους ὑπὲρ τοῦ βασιλέως. Ὁ βασιλεὺς εὐχαριστηθεὶς προσεκάλεσε τὸν Εὐγένιον, τὸν ἠγάπησε καὶ κατέστησεν αὐτὸν γνωστὸν εἰς τοὺς ἐν Βερολίνῳ σοφοὺς καὶ θεολόγους.

Ἡ Αἰκατερίνη ὀρεγομένη τὴν δόξαν συγγραφέως ἐδημοσίευσεν ἔργα, ἐν οἷς καὶ *Εἰσήγησιν* εἴς τινα κώδικα. Τὸ ἔργον τοῦτο λαβὼν ὁ μέγας Φρειδερῖκος καὶ γνωρίζων ὅτι ἡ ἄνασσα ἐπεθύμει νὰ μεταφρασθῇ εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, ἐπρότεινε εἰς τὸν Εὐγένιον τὴν εἰς τὴν νεοελληνικὴν μετάφρασιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε καὶ ἐξέδωκε τῷ 1771.

Μετὰ τὴν ἄφιξίν του εἰς τὴν Πετρούπολιν διωρίσθη βιβλιοθηκάριος τοῦ Α. Α. Μ. Ἐκραγέντος τοῦ πολέμου μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας, ἡ αὐτοκράτειρα ἔδωσε πολλὰ προνόμια καὶ ὑποσχέσεις εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξ οὗ ὁρμώμενος ὁ Εὐγένιος ἐδημοσίευσε φυλλάδια καὶ ἄρθρα ὑπὲρ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τοὺς *Στοχασμοὺς εἰς τοὺς παρόντας κρισίμους καιροὺς τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους*.

Τῇ 30 Ὀκτωβρίου 1775 ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ τῇ 1 Ὀκτωβρίου τοῦ 1776 προεχειρίσθη ἀρχιεπίσκοπος Σλαβονίου καὶ Χερσῶνος κατ' ἐπιμονὴν τῆς Ἀνάσσης. Ὁ Εὐγένιος ἔπειτα ἤθελε νὰ παριτηθῇ, ἀλλ' ἡ αὐτοκράτειρα ἀπήντησεν ὅτι θὰ ἐγίνετο δεκτὴ ἡ παραίτησις ἂν ὁ ἴδιος ἤθελε προτείνει ἄξιον διάδοχον.

Τότε ὁ Εὐγένιος ἐσύστησε τὸν συμπολίτην αὐτοῦ Νικηφόρον Θεοτόκην, ἐπίσης σοφόν, γνωρίζοντα καὶ ῥωσσικὰ τόσον καλὰ ὥστε καὶ νὰ κηρύξῃ ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ. — Καὶ παραιτηθεὶς τῷ 1779, κατελέχθη μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας. Τῷ 1796 ἀπέθανε ἡ προστάτρια αὐτοῦ Αἰκατερίνη. Συναισθανόμενος τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ὅσημέραι ἐξασθενούσας, ἀπεσύρθη τῷ 1802 εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου Νεύσκη ὅπου καὶ ἀπέθανε μετὰ τέσσαρα ἔτη (1).

Β

Ὡς λόγιος ἐξεταζόμενος ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης εἶνε ὁ πολυμαθέστερος καὶ ὁ πολυγραφότερος τῶν ἑλλήνων συγγραφέων κατὰ τὴν δεκάτην ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα καὶ προεξάρχων εἰς τὴν γνῶσιν τῶν *ἑλληνικῶν γραμμάτων*. Ἂν καταγράψωμεν ὅλα αὐτοῦ τὰ ἔργα, πρωτότυπα, μεταφράσεις, ἐκδόσεις συγγραφέων, μόλις ἴσως ἀρκεῖ ἕνα τεῦχος τῶν *Παναθηναίων*. Ἐγραφε μὲ εὐχέρειαν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν καὶ ἦτο καλλιτέχνης τοῦ ἡρωϊκοῦ ἑξαμέτρου. Κάτοχος ἐπίσης τῆς λατινικῆς, ἰταλικῆς, γαλλικῆς, γερμανικῆς, ἑβραϊκῆς καὶ ρωσσικῆς. Λέγεται ὅτι ἐγνώριζε τὴν χαλδαϊκήν, ἀραβικήν, καὶ τουρκικήν.

Εὐφυὴς καὶ ἐξαιρετικῆς ἀντιλήψεως, προικισμένος μὲ μνήμην θαυμαστήν, καὶ φιλεργίαν ἔχων ἀκαταπόνητον, διεκρίνετο μᾶλλον διὰ τὸ πολυσχιδὲς τῶν γνώσεων αὐτοῦ, φιλολογικῶν, ἐπιστημονικῶν καὶ φιλοσοφικῶν, παρὰ διὰ τὴν παραγωγικὴν αὐτοῦ πρωτοτυπίαν. Ἰσχυρὰ τῆς ἰδίας του ὑπεροχῆς συνείδησις κατέστησεν αὐτὸν ἄκαμπτον εἰς τὰς ἰδέας του καὶ ἐπίμονον εἰς τὰς γνώμας του.

Ἡ τοιαύτη ἐκδήλωσις τῆς προσωπικότητός του ἐγέννησεν εἰς αὐτὸν ἐχθροὺς καὶ κατέστησε τὴν ζωήν του ἱκανῶς περιπετειώδη.

Διέδιδαν ὅτι ἦτο ἀσεβὴς καὶ ἄθεος, ἐνῷ αὐτὸς ἀνύψωνε διὰ σοφῶν συγγραμμάτων τὴν Ὀρθοδοξίαν· ὅτι δὲν ἐγνώριζε νὰ διδάξῃ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐνῷ αὐτὸς διὰ τῶν συγγραμμάτων του ἐθαυμάζετο ὡς ἑλληνιστής, ἀδιάφορον ἂν σήμερον ὁ κ. Κόντος τοῦ εὑρίσκῃ λάθη. Τῷ 1766 ἐδημοσίευσεν ὁ Εὐγένιος τὴν *Λογικήν* του, εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὸ πόνημα τοῦτο πολὺ ἀνύψωσε τὸν σοφὸν Κερκυραῖον. Ἡ ἀνάγνωσίς της ἐθεωρεῖτο ἀπαραίτητος εἰς ὅσους τότε κατεγίνοντο εἰς τὰ γράμματα. Ἦτο τὸ ἀγαπητότερον τοῦ Εὐγενίου βιβλίον διὰ τοὺς τότε ἐγγραμμάτους καὶ τὸ δημοτικώτερον. Ἡ *Λογική* του ἔτι καὶ σήμερον ἔχει τὴν ἀξίαν της ὡς εὑρετήριον τεχνικῶν ὅρων. Ὁ Εὐγένιος, κυρίως ἔχων μαθηματικὸν καὶ φιλοσοφικὸν νοῦν, οὐδεμίαν ἐδημιούργησε ἰδίαν φιλοσοφίαν, ἠκολούθησε δὲ περισσότερον τὸν Βόλφ καὶ ἄλλους μεγάλους ἔπειτα, ἀπὸ τοὺς ὁποίους κατ' ἐκλογὴν μεθηρμήνευεν ὅ,τι ἐνόμιζε καλλίτερον. Ἦγετο ἐπίσης εἰς τὰς θεμελιώδεις αὐτοῦ σκέψεις ἐκ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος. Εἶνε ὁ κορυφαῖος ἴσως τῶν νέων φιλοσοφησάντων Ἑλλήνων.

Μετὰ τὴν *Λογικὴν* ἔγραψε τὴν *Μεταφυσικὴν* καὶ τὰ *Ἀρέσκοντα τοῖς φιλοσόφοις*. Μετέφρασε δὲ πλεῖστα φιλοσοφικά, μαθηματικὰ καὶ φυσικὰ ἔργα. Τῷ 1805 ἐτύπωσε τὸ *Περὶ Συστήματος τοῦ Παντός*, κατὰ τοῦ Κοπερνικείου συστήματος, ὅτι ὁ ἥλιος κινεῖται καὶ ἡ γῆ ἵσταται, διὰ νὰ γίνῃ συνήγορος τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Ἔγραψε καὶ τὸ *Θεολογικὸν* ὅπερ εἶχε μείνει ἐνέκδοτον καὶ τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη μόλις τῷ 1872. Ἐπίσης ἔγραψε καὶ ἄλλα πολλὰ θρησκευτικά. Μετέφρασε καὶ τὸ *Περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος* τοῦ Ζορνικαβίου καὶ ἄλλα. Αἱ περισότεραι τῶν μεταφράσεών του ἦσαν ἐκ τοῦ λατινικοῦ. Μεταξὺ τούτων συγκαταλέγονται καὶ *αἱ καθ' Ὅμηρον ἀρχαιότητες καὶ αἱ Κερκυραϊκαὶ ἀρχαιολογίαι* δημοσιευθεῖσαι τῷ 1804 ἐν Μόσχᾳ. Εἶνε ἔργον τοῦ σοφοῦ ἀρχιεπισκόπου τῶν δυτικῶν Κερκύρας Κουερίνου. Μεταξὺ τῶν ματαιοπονημάτων τοῦ Εὐγενίου εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ εἰς ἡρωϊκοὺς ἑξαμέτρους στίχους μετάφρασις τῶν *Γεωργικῶν* (1786) καὶ τῆς *Αἰνειάδος* τοῦ Βιργιλίου (1791) μὲ σημειώσεις. Ἔδειξε μόνον ὅτι ἦτο ἀριστοτέχνης τοῦ ἀρχαίου ἑξαμέτρου μ' ὅλας τὰς ἐνίοτε χασμῳδίας καὶ τὰ παραγεμίσματα τῶν ἀχρήστων συνδέσμων. Καιρὸς χαμένος, διότι μὲ τὴν γλῶσσαν τῆς μεταφράσεως ἐδιαβάσθη ἀπὸ ὀλιγίστους καὶ ἐλησμονήθη. Ἐπίσης μετέφρασε ἐκ τοῦ ρωσσικοῦ καὶ διά-

(1) Ἀποθανόντος τοῦ Εὐγενίου ἡ τότε *Ἑπτάνησος Πολιτεία*, διέταξε τὴν ἵδρυσιν μαρμαρίνου μνημείου. Τὸ πρόπλασμα ἐκ γύψου εἶχε γίνει, ἀλλ' ἔπειτα ἐματαιώθη ἡ ἐκτέλεσις.

φορα ποιήματα ἄχρηστα διὰ τὸν ἑλληνισμόν. Μεταξὺ τῶν ἐκδόσεων τῶν γενομένων παρὰ τοῦ Εὐγενίου εἶνε καὶ ἡ τοῦ βυζαντινοῦ μοναχοῦ Βρυεννίου εἰς τόμους τρεῖς, ἀνωφελὴς καὶ αὐτή.

Ὁ Εὐγένιος ἐξετιμήθη πολὺ διὰ τὴν μεγάλην του σοφίαν. Μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ μακροῦ του βίου εἰργάσθη φιλοπόνως. Ἂς ἴδωμεν τοῦ μεγάλου τούτου ἐργάτου τῆς διανοίας πῶς δυνάμεθα κατ' ἀξίαν νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν τότε δούλων Ἑλλήνων. Ἴδωμεν ἐπίσης ποῖον τὸ αἴτιον ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του φυλάττονται ἄχρηστα εἰς τὰς βιβλιοθήκας καὶ σπανίως συμβουλεύονται ἀπὸ φιλολόγους ἢ ἱστορικοὺς καὶ ὅτι ἂν ἄλλα διαβάζωνται, οὐδεμίαν παρέχουν πνευματικὴν ὠφέλειαν. Τὸ ἔθνος εἶχε τότε ἀνάγκην μεγάλων διδακτικῶν καὶ ὠφελίμων βιβλίων, διὰ νὰ διδαχθῇ, νὰ μορφώσῃ τὸν νοῦν, νὰ ἀναθρέψῃ τὴν καρδίαν του. Τοῦτο ὁ Εὐγένιος εἶχεν ἐγκαίρως ἐννοήσει, ἀλλ' ἀπέβλεψεν εἰς τὸ νὰ γράφῃ μᾶλλον διὰ τοὺς ὀλίγους καὶ ὄχι διὰ τοὺς πολλούς. Εἰς ἐπίμετρον ἠθέλησε νὰ γράψῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν, ὑποστηρίζων ὅτι ἔπρεπεν αὕτη ν' ἀναζήσῃ.

Διακόσια χρόνια ἐν τούτοις πρὸ τοῦ Εὐγενίου, ἐννόησε τὸ ἐσφαλμένον τῆς τοιαύτης ἐλπίδος ὁ κερκυραῖος Σοφιανὸς καὶ ἤρχισε νὰ δημοσιεύσῃ τῷ 1544 βιβλία πρὸς χρῆσιν τοῦ λαοῦ εἰς τὴν δημοτικὴν ζωντανὴν γλῶσσαν, ὅλοι δὲ οἱ σοφοὶ ξένοι συνεφώνησαν ὅτι οἱ τότε Ἕλληνες: «*ἂν ἤθελαν διαβάσει καὶ νὰ γροικοῦν τὰ βιβλία ὁποῦ ἀφῆκαν ἐκεῖνοι οἱ παλαιοὶ καὶ ἐνάρετοι ἄνδρες, εὔκολα ἤθελε διορθωθῆ ἡ ἀπαιδευσία ὅπου πλεονάζει εἰς τοὺς πολλούς.*» Ὁ Εὐγένιος δυστυχῶς δὲν παρηκολούθησεν εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ τῆς γλώσσης τὸν συμπολίτην Σοφιανόν, οὔτε ἐσκέφθη πόσον ὠφέλησε διδάσκων καὶ συγγράφων οὕτω ὁ κεφαλλὴν Δαμφδός, οὔτε ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὴν φήμην καὶ εἰς τὴν ὠφέλειαν τοῦ ἄλλου Κεφαλλῆνος, τοῦ Μηνιάτου, κηρύττοντος μὲ τὴν γλῶσσαν τῆς καρδίας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Εὐγένιος δυστυχῶς ἐξέλεξε, συγγράφων τὰ σπουδαιότερα ἔργα του, τὴν ἀρχαίαν.

Ἐν τῇ *Λογικῇ* του σαρκαστικῶς κατεδίκασε καὶ ἀπεκήρυξε τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν ἐκ πάντων τῶν ἐπιστομονικῶν συγγραμμάτων. Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ σοφοῦ ἱεράρχου δικαίως ὁ Ἰώσηπος Μοισιόδαξ κατεπολέμησε τότε ὑποστηρίζων ὅτι τὰ διδακτικὰ βιβλία πρέπει νὰ γράφωνται εἰς τὴν ὠμιλουμένην γλῶσσαν. Ὁ Εὐγένιος προσεπάθησε νὰ βελτιώσῃ τὴν καθαρεύουσαν τῶν λογίων γλῶσσαν. Ἀλλ' ἂν κατ' ἀρχὰς ἔγραφε μὲ ὁμαλότητα κατὰ τὴν ἔκφρασιν καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν, ἕνεκα τῆς ἀρχαιομανίας ἔγραφεν ἔπειτα ὁμαλῶς μὲ ἀνεπιτυχῆ λεξιθηρίαν.

Οὐχ ἧττον παρὰ τὰ σφάλματα ταῦτα ἡ ἐπίδρασις τοῦ Εὐγενίου ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως ὑπῆρξε σημαντική, ἡ δὲ εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν τότε Ἑλλήνων εἰσφορὰ αὐτοῦ ἀπέβη ὁμολογουμένως μεγάλη. Διότι τὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἐμελετῶντο ὑπὸ τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἐσπουδάζοντο ὑπὸ τῶν διδασκάλων, ὥστε δι' αὐτῶν ἐμμέσως μετεδίδοντο κατὰ τὰ οὐσιωδέστερα σημεῖα αὐτῶν εἰς τὴν παιδευομένην νεότητα. Ὥστε βασίμως δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὑπῆρξεν ὁ Εὐγένιος ὄχι μόνον δόξα τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἀντιπρόσωπος ἐν Ἑσπερίᾳ τοῦ τότε ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ εἷς τῶν κορυφαίων διδασκάλων τοῦ Γένους.

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΙΨΕΝ

Εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος τῶν «Παναθηναίων» ὁ κ. Ζερβὸς ἐξιστόρησε διὰ μακρῶν τὸν βίον τοῦ Ἴψεν κ' ἔκαμε τὴν ἀπαρίθμησιν καὶ τὴν κατάταξιν τῶν ἔργων του. Ἐκεῖ εἴδατε πόσα καὶ ποῖα δράματα ἔχει γράψῃ ὁ μέγας συγγραφεὺς καὶ πῶς τὸ διαιροῦν οἱ βιογράφοι κριτικοὶ εἰς ρομαντικά, εἰς λυρικοφιλοσοφικὰ καὶ εἰς *νεώτερα* δράματα. Ἔτυχε νὰ ἰδῶ καὶ ἄλλην διαίρεσιν: εἰς ἱστορικά, εἰς σύγχρονα, εἰς ρεαλιστικὰ καὶ εἰς συμβολικά. Ἴσως ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι, τελειότεραι καὶ ἀκριβέστεραι. Δὲν μᾶς μέλει· θὰ προσπαθήσωμεν τώρα νὰ λησμονήσωμεν ὅλας αὐτὰς τὰς ταξινομήσεις, αἱ ὁποῖαι πιθανὸν νὰ ἐνδιαφέρουν τοὺς βιβλιοθηκαρίους· θὰ προσπαθήσωμεν ἀκόμη νὰ λησμονήσωμεν καὶ ὅλας τὰς κριτικὰς ποῦ ἐδιαβάσαμεν περὶ τῶν δραμάτων, τῆς τεχνοτροπίας καὶ τῆς φιλοσοφίας

τοῦ Ἴψεν· καὶ δὲν θὰ ἐνθυμηθῶμεν παρὰ μόνον τὰ ἔργα του, ὅσα εὐτυχήσαμεν νὰ διαβάσωμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ προπάντων ἐκεῖνα ποῦ ἔτυχε νὰ τὰ ἰδοῦμεν ζωντανευμένα εἰς τὸ θέατρον [1], καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνατένισιν καὶ τὴν μελέτην, ἀπὸ τὴν ἐπισκόπησιν αὐτὴν τῶν ἑκάστοτε ἐντυπώσεών μας, νὰ δώσωμεν τὴν γενικὴν ἐντύπωσίν μας ἐκ τοῦ Ἔργου,—μίαν ἐντύπωσιν ἀτομικὴν ὁλωςδιόλου, ποῦ πιθανὸν νὰ εἶνε κριτική, πιθανὸν καὶ νὰ μὴν εἶνε.

Ἡ πρώτη μας γνωριμία μὲ τὸν Ἴψεν ἦσαν οἱ «Βρυκόλακες». Αὐτὸ τὸ δρᾶμα μᾶς ἀπεκάλυψε τὸν νέον ἥλιον τοῦ Βορρᾶ, αὐτὸ μᾶς ἔδωσε τὴν πρώτην ἰσχυρὰν ἐντύπωσιν καὶ τὴν πρώτην κατάπληξιν. Δὲν παραπονούμεθα μὲ τὴν τύχην ποῦ μᾶς ἔκαμε νὰρχίσωμεν ἀπὸ αὐτό. Ἐκεῖ μέσα ὑπάρχει ὁλόκληρος σχεδὸν ὁ Ἴψεν. Ἕνας Ἴψεν μεστός, ὥριμος, ἀποφασιστικός, εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἐξελίξεώς του τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς αἰσθητικῆς, εἰς τὸ ἀφήλιον τῆς τολμηρᾶς του ἰδεολογίας, καὶ προπάντων εἰς τὴν τελειότητα τῆς τεχνοτροπίας του, τῆς δραματικῆς του ἰδιοφυΐας καὶ τῆς σκηνικῆς του ἱκανότητος. Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ διαβάσωμεν καὶ τὸν «Μπράντ» διὰ νὰ συμπληρώσωμεν τὴν ψυχικὴν εἰκόνα τοῦ διδασκάλου. Εἰς τὸν «Μπράντ» τὸν ἔμμετρον, τὸν λυρικόν, ὑπάρχουν μερικαὶ ἀκόμη ἰδιότητες, δευτερεύουσαι ἴσως δι' ἕνα δραματικόν, τῶν ὁποίων εἰς τοὺς «Βρυκόλακας» δὲν διακρίνονται παρὰ μὲ κόπον ἀσθενῆ τινα ἴχνη. Ὁ γνωρίζων τὰ δύο αὐτὰ μνημεῖα, εἰμπορεῖ νὰ εἴπῃ ὅτι γνωρίζει τὸν Γίγαντα. Εἰμπορεῖ νὰ κάμῃ ἀπὸ αὐτὰ τὸ περίγραμμα τῆς μορφῆς τέλειον. Ὅ,τι θἀποκομίσῃ ἀπὸ ἀναγνώσεις ἄλλων ἰψενικῶν ἔργων, προγενεστέρων ἢ νεωτέρων, θὰ εἶνε γραμμαὶ καὶ σκιαί, αἱ ὁποῖαι θὰ δυναμώνουν τὴν ζωγραφιὰν χωρὶς νὰ τὴν ἀλλοιώνουν. Εἰς τὸν «Κατιλίναν» παραδείγματος χάριν, εἰς τοὺς «Μνηστῆρας τοῦ Στέμματος», εἰς τὸν «Αὐτοκράτορα καὶ Γαλιλαῖον» καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν «Πέερ Γκύντ», τιθεμένης κατὰ μέρος τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἠθογραφίας, ἀνευρίσκονται αἱ δραματικαὶ ἀρεταὶ τοῦ Ἴψεν τῶν Ἐρυκολάκων καὶ τοῦ Μπράντ, ἐν σπέρματι ἢ ἐν φύτρῳ μικρῷ· ἐνῷ πάλιν εἰς τὴν «Ἀγριόπαπιαν», εἰς τὴν «Ἔδδαν Γκάμπλερ» καὶ εἰς τὸν «Μικρὸν Ἐὐόλφ» ἡ τεχνικὴ ἐξέλιξις εἶνε σχετικῶς ἀσήμαντος καὶ ἀφορᾷ εἰς λεπτομερείας. Ὑπάρχουν μάλιστα καὶ μερικὰ σημεῖα, ὅπου λανθάνει κάποια πνευματικὴ κόπωσις καὶ παρακμή. Δὲν λείπει ἡ δαιμονία ὡραιότης, ἀλλ' ἀρχίζει κάπως νὰ ὠχριᾷ. Τὸ θερμοκήπιον τῆς κυρίας Ἄλβιγκ, τὸ ἀποτελοῦν τὸ βάθος τῆς σκηνῆς, εἰς τοὺς *Βρυκόλακες*, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου μετὰ τὴν ὁλημέριον βροχὴν καὶ τὴν ζοφερὰν νύκτα τοῦ φιόρδ, ἀνατέλλει ὁ ἥλιος τῆς αὐγῆς, φωτίζων μίαν ἀπὸ τὰς τραγικωτέρας σκηνὰς ποῦ ἐγνώρισεν ἡ τέχνη, —ἡ ὡραιότης αὐτὴ ἔχει ἴσως εἰς τὸ ἐπίλοιπον ἔργον τοῦ Ἴψεν τὰς ἐφαμίλλους της, ἀλλὰ καμμία δὲν τὴν ὑπερβάλλει. Εἶνε κάτι ἄφθαστον καὶ μοναδικόν. Ὁμοίως, ἀλλ' ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν,—τὸ ἕνα συμπληρόνει τὸ ἄλλο,—εἶνε ἄφθαστος καὶ μοναδικὸς ὁ Μπράντ, ὅταν φεύγῃ πρὸς τὸ μέλλον ἀφίνων ὀπίσω του καπνίζοντα τ' ἀποκαΐδια τῆς στενῆς του Ἐκκλησίας. Κάτι ἀνάλογον ἐδημιούργησε κάπου ὁ Ζολά· ἀλλὰ διαφέρει ἀπὸ τὸ ἰψενικόν, ὅσον τὸ νεφέλωμα ἀπὸ τὸν κόσμον.

Ἐνθυμοῦμαι, εἰς τὰ νεανικά μου χρόνια, τὸ πρῶτον καλλιτέχνημα ποῦ μοῦ ἀπεκάλυψε τὸ τέλειον τῆς ὡραιότητος, ἦτο ἡ «Ἀντιγόνη». Μοῦ ἐκτύπησεν ἀμέσως ὅλη ἡ διαφορὰ ποῦ ὑπῆρχε μεταξὺ τοῦ σοφοκλείου αὐτοῦ δράματος καὶ ὅλων τῶν νεωτέρων ἢ κλασικῶν ποῦ εἶχα γνωρίσει ἕως τότε. Καὶ ὅταν ἐτελείωσα τὸ βιβλίον, εἰς μίαν ἰσχυρὰν παραίσθησιν καὶ ἐπίμονον,—τόσον ἐπίμονον, ὥστε νὰ διατηρῆται ἀκόμη καὶ νὰ παρουσιάζεται μόλις τὸ ἐνθυμηθῶ, —μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἔβλεπα ἐμπρός μου ἕνα πάγκαλον οἰκοδόμημα ἀπὸ λευκαυγὲς μάρμαρον, ἕνα μικρὸν κ' ἐξιδανικευμένον Παρθενῶνα, ποῦ ἐσκορποῦσεν ἀπὸ τὸ ἀέτωμά του λευκὸν φῶς πρὸς τὸ κυανοῦν ἄπειρον. Ἀπὸ τότε, τὸ πρῶτον ἔργον ποῦ ὑπῆρξε δι' ἐμὲ ὡς δευτέρα ἀποκάλυψις καὶ μοῦ ἔδωσεν ἐπίσης ἐντύπωσιν καλλονῆς, ἦτο οἱ «Βρυκόλακες». Τὸ πάγκαλον οἰκοδόμημα παρουσιάσθη πάλιν ἐμπρὸς εἰς τὰ ἔκπληκτα μάτια μου. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τώρα τὸ μάρμαρον ἦτο τεφρόν, τὸ φῶς χρυσοειδὲς καὶ ὁ οὐρανὸς ἐρυθροκύανος. Ἀλλ' ἡ συμμετρία τῶν γραμμῶν, καὶ ἡ ὡραιότης τοῦ σχήματος, καὶ ἡ ἁρμονία τοῦ συνόλου ἦσαν ὅλα σχεδὸν τὰ ἴδια, καὶ τόσον μ' ἐθάμβωσαν, ὥστε ἤρχισα νὰ ψελλίζω λόγια θαυμασμοῦ ἀσυνάρ-

[1] Εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀπὸ τοῦ 1894, ἐπαίχθησαν τὰ ἑξῆς ἔργα τοῦ Ἴψεν: Οἱ *Βρυκόλακες* (Ὀσβάλδος ὁ κ. Ε. Βονασέρας καὶ Μάνδερς ὁ κ. Ε. Παντόπουλος)· τὸ *Κουκλόσπιτο* (Νόρα ἡ κ. Ὀλυμπία Δαμάσκου καὶ ἡ Ἀγνὴ Σόρμα)· ἡ *Ἔδδα Γκάμπλερ* (Δοῦζε καὶ Εἰμαρμένη Ξανθάκη)· ἡ *Ἀγριόπαπια* (Βέρλε ὁ κ. Ν. Παπαγεωργίου, γέρω - Ἔκδαλ ὁ κ. Α. Χρυσομάλλης, Ἐδβίγη ἡ κ. Κυβέλη Μυράτ,—μία ἀπὸ τὰς τελειοτέρας παραστάσεις τῆς «Νέας Σκηνῆς»)· καὶ *Ἕνας ἐχθρὸς τοῦ Λαοῦ*, ἐπίσης ἀπὸ τοὺς μύστας τῆς «Νέας Σκηνῆς». Ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τοῦ 1890, ἰταλικὸς δραματικὸς θίασος εἶχε παίξῃ εἰς τὴν Κέρκυραν τοὺς *Βρυκόλακας*.

τητα, τὰ ὁποῖα μάλιστα ἠὖρα τὸ θάρρος νὰ τὰ ἐπαναλάβω ἐνώπιον πλήθοντος θεάτρου, τὴν βραδυὰν ἐκείνην τὴν ὑπερτραγικὴν ποῦ ὁ Βονασέρας ἐνεσάρκωσε τὸν 'Οσβάλδον.

Ἔκτοτε ἐζήτησα μ' ἐπιμονὴν νὰ εὕρω τί ἦτο ἐκεῖνο, ποῦ μοῦ ἔκαμνε τόσῳ βαθεῖαν ἐντύπωσιν ὅταν ἐδιάβαζα ἢ ἔβλεπα ἔργον τοῦ Ἴψεν· τί ἦτο ἐκεῖνο ποῦ ἡ παραίσθησίς μου μ' ἔκαμνε νὰ τὸ συσχετίζω κατ' ἀνάγκην, ἀκουσίως μου, πρὸς μίαν «'Αντιγόνην», πρὸς τὸ τελειότερον ἴσως καλλιτέχνημα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ κάθε ἄλλης τέχνης... Ἠρώτησα τοὺς κριτικούς, ἀλλὰ δὲν μοῦ ἀπήντησαν τίποτε ἱκανοποιητικόν, τίποτε ποῦ νὰ ἐξηγῇ ἀληθινὰ τὴν ἐντύπωσιν ἑνὸς ἁπλοῦ ἀναγνώστου ἢ θεατοῦ. Τί μ' ἐνδιαφέρει ἐμέ, παραδείγματος χάριν, ἂν ὅπως ἐξηγοῦν οἱ κ. κ. Colleville καὶ Zepelin, ὁ Ἴψεν δὲν ἔχῃ εἰς τὰς φλέβας του οὔτε σταγόνα αἵματος νορβηγικοῦ· ἂν εἶνε ἐκ μητρὸς τεύτων καὶ ἐκ πατρὸς σάξων· ἂν ἡ διασταύρωσις αὐτὴ τὸν ἔκαμε ἰδεαλιστήν, πουριτανιστήν, ρεμβώδη, μεταφυσικὸν καὶ κοσμοπολίτην; Τί ἂν δὲν ἔζησεν εἰς τὴν παγερὰν Νορβηγίαν παρὰ τὰ πρῶτα καὶ σχεδὸν τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, καὶ ἂν τὰ καλλίτερα δράματά του τὰ ἔγραψεν εἰς τὸ Μόναχον ἢ εἰς τὴν Ρώμην; Τί ἂν ἀποκαλύπτεται κατὰ βάθος ἀριστοκρατικός, ἐχθρὸς τῆς πλειονοψηφίας, ἐχθρὸς τοῦ ὄχλου τοῦ ἀγελαίου, καὶ ἂν μόνον κατὰ παρεξήγησιν καὶ ἐπειδὴ ἔγεινε μεγάλος, τὸν ἀντιποιοῦνται σήμερον ὡς ἰδικόν των καὶ οἱ δημοκρατικοὶ καὶ οἱ σοσιαλισταὶ καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἀναρχικοί; Τί ἂν ἔχῃ ἰδέας κοινωνικὰς ἰδικάς του, καὶ ἂν κάποτε ἐφοβήθη καὶ ὁ ἴδιος τὴν τόλμην του καὶ ἠθέλησε νὰ ρίψῃ ὀλίγο νερὸ εἰς τὸ μεθυστικὸ κρασί του; Μάλιστα· ὁ Ἴψεν ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ νορβηγοῦ φιλοσόφου Kierkegaard, ἑνὸς μεγάλου ἀνθρώπου, ποῦ ναὶ μὲν ἀντέγραψα μὲ πολὺν κόπον τὸ ὄνομά του καὶ μετὰ δυσκολίας τὸ ἐνθυμοῦμαι, διότι εἶνε ὅλως διόλου ἄγνωστον εἰς τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην, ἀλλ' εἰς τὴν πατρίδα του ἐξήσκησε μεγάλην ἐπιρροὴν καὶ ὑπῆρξε μάλιστα ὁ πρόδρομος τοῦ μεγάλου Νίτσε. Εἶνε λοιπὸν καὶ ὁ Ἴψεν ὀπαδὸς τοῦ «Ὑπεραιθρίου» — μολονότι, καθὰ λέγουν, ποτὲ δὲν τὸν ἐδιαβασε, — καὶ ἐπιζητεῖ μὲ κάθε τρόπον τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων, τὴν ἐπὶ πάσῃ θυσίᾳ καλλιέργειαν καὶ ἀπομόνωσιν τοῦ ἀτόμου, σκληρῶς καὶ ἀμειλίκτως, ζηλωτὴς καὶ αὐτὸς τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἔνθερμος νιτσεϊστὴς ἐξ ἰδιοσυγκρασίας καὶ ἐπιδράσεως, ὅπως εἶνε σήμερον οἱ ἐπίλεκτοι ἐκ τῶν ἀνεπτυγμένων. Ἀλλὰ τί προσθέτει αὐτὸ εἰς τὴν ἐπεξήγησιν μιᾶς καλλιτεχνικῆς ἐντυπώσεως; μιᾶς συγκινήσεως εἰς τὸ θέατρον; μιᾶς μεγάλης τραγικῆς στιγμῆς; μιᾶς ψυχικῆς πτεροφυΐας καὶ φρικιάσεως πανηδονικῆς; Ἢ τί προσθέτει τὸ ἄλλο ποῦ λέγει ὁ Γεώργιος Μπράντες, ὅτι τότε ἀκριβῶς ὁ Ἴψεν ἔγεινε μεγάλος καὶ παγκόσμιος, ὅτι τότε ἠδυνήθη νὰ δώσῃ καθολικὰς ἐντυπώσεις καὶ νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον ὅλου τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, ὅταν ἔπαυσε νὰ γράφῃ νορβηγικὰ διὰ τοὺς νορβηγούς, κ' ἔγραψεν ἀνθρώπινα διὰ τοὺς κοσμοπολίτας; Ἢ τὸ ἄλλο ἀκόμη, ὅτι ὁ Ἴψεν εἶνε τὸ ἰσχυρότερον πνεῦμα τῶν Σκανδιναυϊκῶν χωρῶν, καὶ ὅτι μετὰ τοῦ Τολστόϊ καὶ τοῦ Νίτσε ἀποτελεῖ τὴν ὑπερτάτην Τριάδα τῆς συγχρόνου πνευματικῆς λατρείας; Τί μᾶς ἐνδιαφέρει πόσον ὁμοιάζει μὲ τὸν ἕνα καὶ πόσον διαφέρει ἀπὸ τὸν ἄλλον; Καὶ τί κοινὸν μεταξὺ τῆς ἐντυπώσεώς μας ἀπὸ τὸ θέατρόν του, καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ συγγραφέως, τῆς κοινωνικῆς του διδασκαλίας, τῆς ἰδέας του ἢ τῶν ἰδεῶν του;

Τίποτε, ἀπολύτως τίποτε.

Ὑπάρχει μία μεγάλη παρεξήγησις τῆς οὐσίας καὶ τοῦ νοήματος τῆς Τέχνης, παρεξήγησις, τὴν ὁποίαν κάμνουν δυστυχῶς καὶ μερικοὶ ποῦ ἐνέκυψαν εἰδικῶς εἰς τὴν μελέτην αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Ὁ Ἴψεν ἐκίνησε βέβαια τὴν προσοχὴν πολλῶν ἀνεπτυγμένων διὰ τὰς ἰδέας του. Ἀλλὰ τὴν προσοχὴν τῶν αἰσθητικῶς ἀνεπτυγμένων ἐκίνησε μόνον διὰ τὴν μορφὴν μὲ τὴν ὁποίαν τὰς ἐξωτερικεύει καὶ τὰς ἐνσαρκώνει. Αἱ ἰδέαι του πιθανὸν νὰ εἶνε αἱ ἴδιαι μὲ τοῦ Νίτσε καὶ εἰς πολλὰ διαφορετικαὶ ἀπὸ τοῦ Τολστόϊ. Ἠμποροῦσε νὰ ἦσαν τὸ ἀντίθετον: ὅμοιαι μὲ τοῦ Τολστόϊ καὶ διαφορετικαὶ ἀπὸ τοῦ Νίτσε. Καὶ ὁ Ἴψεν νὰ ἦτο ἐπίσης μεγάλος τεχνίτης. Ἀλλ' ἡ μορφή, τὸ σῶμα τῶν ἰδεῶν του ποῦ δίδει τόσον ἰσχυρὰν ἐντύπωσιν ὅσον αὐτὸς ὁ Σοφοκλῆς, εἶνε διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Σοφοκλέους. Δι' αὐτὸ ὁ Ἴψεν εἶνε πρωτότυπος καὶ μεγάλος δραματικός. Δίδει, βλέπετε, τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα μὲ τοὺς μεγάλους τῶν αἰώνων, μὲ τὸν Σοφοκλῆ, μὲ τὸν Σαίξπηρ, μὲ τὸν Μολιέρον, ἀλλὰ μὲ μέσα διαφορετικά, μὲ τεχνοτροπίαν ἰδικήν του. Ἡ ὁποία εἶνε ἡ ἰδία καὶ κατ' οὐσίαν, κατὰ βάθος *εἰς ὅλον του τὸ ἔργον*, διότι παντοῦ ὁ Ἴψεν, ὅσον καὶ ἂν παλινῳδῇ ὡς φιλόσοφος ἀλλ' ὡς ἰδιοσυγκρασία καλλιτέχνου εἶνε ὁ ἴδιος. Καὶ μόνον εἰς αὐτὴν τὴν λεπτομέρειαν

θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιμείνῃ κανείς, διὰ νὰ ἐξηγήσῃ καὶ τὴν ἐντύπωσιν, καὶ τὴν διάδοσιν, καὶ τὴν ἐπικράτησιν καὶ τὴν παγκόσμιον δόξαν.

Ὁ Ἴψεν εἶνε μεγάλος δραματικὸς ὡς διαφορετικὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς προδρόμους του. Ἂν θέσωμεν κατὰ μέρος τὰς οἱασδήποτε ἰδέας του καὶ τὰς οἱασδήποτε παλινῳδίας του, καὶ ἂν περιορισθῶμεν ἁπλῶς εἰς τὰ καλλιτεχνικά του πλάσματα, θὰ ἴδωμεν ὅτι *ἐπροχώρησε τὴν τέχνην* μέχρι σημείου ὅπου πρὸ αὐτοῦ δὲν εἶχε φθάσῃ κανείς. Εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ εἴδους εἶνε λοιπὸν ἕνας σταθμός. Ἴσως δὲν ἀπέχει ἀπὸ τὸν τελευταῖον του, ὅσον ἀπέχουν ἄλλοι, σχετικῶς μεγαλείτεροί του, ἀπὸ τοὺς τελευταίους των. Ἀλλ' ἀπέχει, ἀλλὰ ξεχωρίζεται, ἀλλὰ μοναδικοποιεῖται. Καὶ ἀκριβῶς ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον διέπρεψε, καὶ ἐπρωτοτύπησε, καὶ ἀπεμακρύνθη μ' αὐτὸ ἀπὸ τοὺς πατημένους δρόμους, εἶνε ἡ ψυχολογία τῶν ἀνθρώπων ποῦ ἀνεβάζει εἰς τὴν σκηνήν. Τόσῳ δυνατήν, τόσῳ βαθεῖαν, τόσῳ λεπτομερῆ καὶ πολύπλοκον ψυχολογίαν δὲν ἔχει ἄλλο θέατρον ἀπὸ τοῦ Ἴψεν. Δὲν παρουσιάζει μόνον τύπους, ἢ χαρακτῆρας κατὰ τὸν συνθηματικὸν ὅρον, ἢ σύμβολα κατὰ τὴν νεωτέραν ἀντίληψιν. Παρουσιάζει ἀνθρώπους ζωντανούς, καὶ μᾶς τοὺς γνωρίζει *μέχρι τῶν βαθυτάτων τῆς ψυχῆς των*. Ὄχι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' ὅπως παρατηρεῖ ὁ Μπράντες, *προϊούσης τῆς ἐξελίξεως τοῦ δράματος*. Οἱ συνήθεις δραματικοὶ ζωγραφίζουν εἰς τὴν ἀρχὴν τοὺς «χαρακτῆρας», τοὺς θέτουν ὡς δεδομένον, καὶ μᾶς ἀφίνουν ἔπειτα νὰ κρίνωμεν ἂν, κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἔργου, κάθε λέξις καὶ κάθε κίνημα τοῦ ἥρωος συμφωνοῦν ἢ ὄχι πρὸς τὸν τεθέντα «Χαρακτῆρα» του. Εἶνε ἡ μέθοδος καὶ τοῦ Σαρδοῦ ἐπίσης καὶ τοῦ Σοφοκλέους, ἀκόμη καὶ τοῦ Σαίξπηρ. Ὁ Ἴψεν ἀπεναντίας ψυχογραφεῖ ἀπ ἀρχῆς μέχρι τέλους. Δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐγνωρίσαμεν τὸν ἥρωά του, ἂν δὲν ἀκούσωμεν καὶ τὴν τελευταίαν του λέξιν, ἂν δὲν ἰδῶμεν ἢ δὲν μάθωμεν παρ' ἀγγέλου καὶ τὸ τελευταῖον του κίνημα. Ἀλλ' ὅταν γίνῃ καὶ τοῦτο, τὸν ἐγνωρίσαμεν πλέον ὅπως δὲν ἐγνωρίσαμεν κανένα. Εἰσήλθαμεν εἰς τὴν ψυχήν του καὶ εἰσῆλθεν αὐτὸς εἰς τὴν ἰδικήν μας. Μᾶς ἐνεχαράχθη βαθύτερα παρὰ ἐὰν τὸν ἐγνωρίζαμεν εἰς τὴν ζωήν. Τὸν βλέπομεν ἐμπρός μας μὲ κλειστὰ μάτια, τὸν ἀγαπῶμεν ἢ τὸν μισοῦμεν ἰσχυρότατα, κινεῖ ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον μας, *μᾶς κατέχει διὰ παντός*. Ἂν δὲν προσέξωμεν εἰς ὅλον τὸ δρᾶμα, ὁ ἄνθρωπος τοῦ Ἴψεν μένει δι' ἡμᾶς ἀσαφής, ἀόριστος, ἀγνώριστος, ἀνεξήγητος, ἢ ὅπως τὸ λέγουν κοινῶς, ἀψυχολόγητος καὶ ἀκατάληπτος. Ἂν προσέξωμεν ὅμως μέχρι τέλους, αἴφνης χύνεται φῶς: κάθε ἀσάφεια καὶ ἀοριστία ἐκλείπει, ἡ δὲ μορφὴ μέχρι τῶν ἐσωτάτων τῆς ψυχῆς παρουσιάζεται ἐμπρός μας μὲ τόσην ἐνάργειαν, μὲ τόσην ζωηρότητα, μὲ τόσην ἀλήθειαν, ὥστε ἀπομένομεν ἔκθαμβοι. Τοῦτο, εἰς τόσην ἐντέλειαν, δὲν θὰ παντήσωμεν ἀλλοῦ. Καὶ εἶνε ὁ μόνος λόγος διὰ τὸν ὁποῖον αἱ περιπέτειαι τῶν ἡρώων τοῦ Ἴψεν μᾶς δίδουν τόσῳ βαθεῖαν συγκίνησιν, μᾶς προξενοῦν τόσον ὀξὺν πόνον ἢ τόσον ἰσχυρὰν ἡδονήν. Ὅταν φεύγωμεν ἀπὸ τὸ θέατρον, ὁ κλοιὸς ποῦ περισφίγγει τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὀσβάλδου, νομίζομεν ὅτι περισφίγγει τὴν ἰδικήν μας. Διότι τὸν Ὀσβάλδον αὐτὸν τὸν ἐγνωρίσαμεν κατὰ βάθος, καὶ εἶνε πλέον ἰδικός μας ὅπως εἶνε πᾶν ὅ,τι γνωρίζομεν. Κλοιὸς ἀληθινός, περισφίγγων τοὺς κροτάφους πραγματικοῦ ἀλλ' ὀλιγώτερον γνωστοῦ μας ἀνθρώπου, δὲν θὰ μᾶς ἔκαμνεν ἴσως τόσην ἐντύπωσιν.

Καὶ αὐτὸς εἶνε ὁ βαθύτερος λόγος διὰ τὸν ὁποῖον πολλοὶ ἀντιπαθοῦν τὸ θέατρον τοῦ Ἴψεν· διότι δὲν ἀντέχουν εἰς τὴν πραγματικὴν φρικίασιν ποῦ δίδει. Διὰ πολλοὺς ἀνισχύρους εἶνε μία ὑπερέντασις τοῦ οἴκτου καὶ τοῦ ἐλέου, ἡ ὁποία προξενεῖ πόνον. Ἐνθυμηθῆτε τὴν «Ἀγριόπαπιαν», τὸ θαῦμα αὐτὸ τῆς θεατρικῆς ψυχογραφίας, ὅπου ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ μελετήσῃ τὴν μέθοδον τοῦ Ἴψεν καλλίτερα ἀπὸ παντοῦ: Ἡ ὑπόθεσις καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶνε δραματικωτέρα ἀπὸ ἄλλας, ποῦ ἐκτυλίσσονται καθ' ἡμέραν εἰς τὰ θέατρά μας· ἀλλ' ἡ ἐντύπωσις εἶνε ἀσύγκριτος. Ὁ θάνατος τῆς Ἐδβίγης μᾶς σπαράζει κυριολεκτικῶς. Καὶ ἡ ἀθλιότης τοῦ Γιάλμαρ Ἔκδαλ, τοῦ ἀρρώστου αὐτοῦ, τοῦ χωρὶς θέλησιν καὶ δύναμιν, μᾶς γεμίζει ἀπὸ οἶκτον ὡς ἡ τύχη τοῦ τραγικωτέρου τῶν ἡρώων.

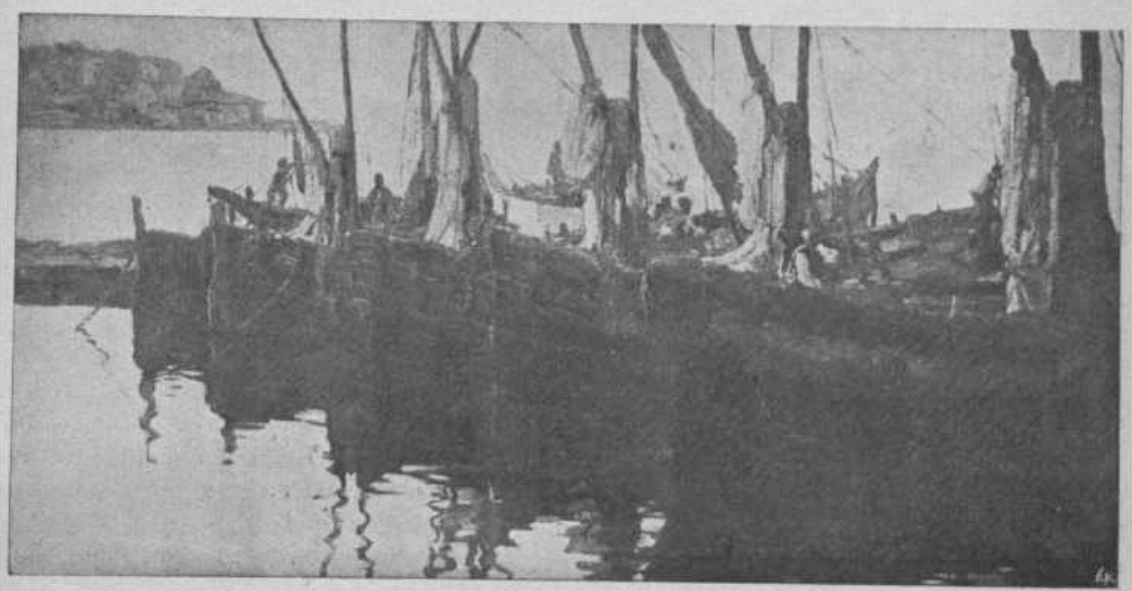
Ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλον λόγον, εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας, τὸ θέατρον τοῦ Ἴψεν δὲν εἶνε εὔκολον νὰ κάμῃ κατακτήσεις. Ὄχι διὰ τοὺς Νορβηγούς του, διὰ τὴν ὁμίχλην του, διὰ τὰς ἰδέας του, διὰ τὴν φιλοσοφίαν του, διὰ τὰ σύμβολά του, ἀλλ' ἀκριβῶς πάλιν διὰ τὴν τεχνοτροπίαν του. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἔργα προσιτωτέρων καὶ συγγενεστέρων δραματικῶν, χρειάζεται προσοχή, προσήλωσις, κόπος διὰ νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς ἓν ἔργον ἰψενικόν. Εἰς τὴν προσήλωσιν αὐτήν, ἡ ὁποία διὰ τοὺς βορείους εἶνε *ὁλωσδιόλου ἄκοπος*, οἱ μεσημβρινοὶ δὲν εἴμεθα πολὺ συνειθισμένοι. Ἀλλ' ὡς εἴπαμεν, ἂν δὲν παρακολουθήσῃ κανεὶς μέχρι τέλους ἓν

ἰψενικὸν ἔργον, οἱ ἄνθρωποί του δὲν ἐξηγοῦνται καὶ δὲν ζωντανεύουν. Ἑπομένως δὲν εἰσέρχονται εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ καὶ κατ' οὐδένα τρόπον κινοῦν τὸ ἐνδιαφέρον, τὴν συμπάθειαν, τὴν συγκίνησίν του. Τοῦ προξενοῦν ἀπεναντίας ἀνίαν, δυσφορίαν, πεῖσμα. Δι' αὐτὸ κυρίως, ὅπως εἰς τὸ Παρίσι, οὕτω κ' ἐδῶ εἰς τὰ Ἀθήνας, οἱ περισσότεροι θεωροῦν τὸν Ἶψεν ἀκατάληπτον, σκοτεινόν, ἀσυνάρτητον, παράδοξον. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποῦ λέγουν κοινῶς ὅτι δὲν ταιριάζει εἰς τὸ κλῖμα μας, ἔχει καὶ κάποιαν ἀλήθειαν: οἱ ἀπρόσεκτοι μεσημβρινοὶ ἔχουν δίκαιον.

Ἀλλ' ὅσοι ἔχουν περισσὴν πνευματικὴν ἀντοχήν, ὅσοι προσέχουν καὶ παρακολουθοῦν, δὲν πιστεύω νὰ ἔχουν τὴν συγκίνησιν πολὺ διαφορετικὴν ἀπὸ ἕνα βόρειον, ἀπὸ ἕνα Νορβηγόν. Ὁ Ἶψεν εἶνε παγκόσμιος, διότι καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶνε παγκόσμιος. Ὅ,τι ψυχογραφεῖ ὁ Ἶψεν μὲ τόσην ἐντέλειαν, δὲν εἶνε νορβηγικὸν ἀλλὰ κυρίως ἀνθρώπινον. Καὶ δι' αὐτὸ τὰ καλλίτερά του ἔργα εἶνε ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ψυχογραφική του ἱκανότης φθάνει τὴν μεγαλειτέραν της ἀκμήν καὶ μεταξὺ αὐτῶν εἶνε ἡ «Ἀγριόπαπια» καὶ ὁ «Ἀρχιτέκτων Σόλνες».

Πολλὰ θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ ἀκόμη κανεὶς διὰ τὸν Ἶψεν· καὶ ἄλλας ἀπόψεις τοῦ ἔργου του νὰ παρουσιάσῃ, καὶ νὰ ἐπιμείνῃ ἔξαφνα εἰς τὴν καθαυτὸ θεατρικήν του τέχνην, εἰς τὴν σκηνογραφικήν του ἁρμονίαν καὶ ὡραιότητα, τὴν ὁποίαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ μόνον παραβιάζουν αἱ ἀνάγκαι τῆς *θέσεως*, εἰς τὴν φωτογραφικὴν ἀλήθειαν τοῦ διαλόγου του, ἢ εἰς τὴν πυκνὴν συμπλοκὴν τῶν συμβόλων του, προσώπων καὶ πραγμάτων, ἡ ὁποία χαρίζει εἰς κάθε σχεδὸν ἔργον του τὸ ποιητικὸν ἐκεῖνο ἡμίφως, τὸ κινοῦν εἰς ἀτελείωτον ρεμβασμόν. Ἀλλ' ὅ,τι μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερον εἶνε ἡ *ζωὴ* αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ποῦ παρουσιάζει — καὶ εἴδαμεν μὲ ποῖον τρόπον — τὸ Ἔργον τοῦ Ἶψεν, ἡ ἀσπαίρουσα, ἡ ἀληθινὴ καὶ βαθεῖα αὐτὴ ζωή, ποῦ εἰς ἄλλο σύγχρονον θέατρον δὲν ἀπαντᾶται τόσον ἀνόθευτος, μὲ τόσον ὀλίγα συνθηματικὰ ψεύδη, — μία ζωὴ *ζωντανή*, ἔντονος, καθαυτὸ ψυχική, τὴν ὁποίαν μόνος ὁ Ἶψεν κατώρθωσε νὰ περικλείσῃ μὲ ὅλην τὴν ἔντασίν της καὶ τὴν δύναμιν, εἰς τὸ στενὸν καὶ περιωρισμένον πλαίσιον ποῦ λέγεται σκηνή.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΑΟΥΝΕΣ ΓΠΟ ΘΑΛΕΙΑΣ ΦΑΩΡΑ

ΩΜΟΡΦΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Εἰς τὴν Δδα Νιναν Ἰβάνοβνα Καραβάϊκινα.

Ἦσαν οἱ δυὸ ἀγαπημένοι στὸν ἀνθισμένο κάμπο. Ἀπάνω τους ἦταν ὁ Ἥλιος, γύρω τους ἡ Ἄνοιξις καὶ κάτω στὰ πόδια τους ἡ Θάλασσα.

Καὶ εἶπε ὁ ἀγαπημένος:

— Τί χρειάζεται ἡ Ἄνοιξις στὴν ἀγάπη μας; Ὅλα τὰ χρώματα τοῦ κάμπου, ὅλα τὰ παιγνιδίσματα τῶν κλώνων, ὅλες οἱ εὐωδίες τῶν λουλουδιῶν καὶ ὅλα τῶν πουλιῶν τὰ κελαδήματα εἶνε ταιριασμένα ἀπάνω στὴν ἀγαπημένη μου. Λίγη μαλακὴ χλόη μᾶς φθάνει γιὰ κρεβάτι μας.

Καὶ ὁ Θεὸς ἄκουσε τὰ λόγια τοῦ ἀγαπημένου. Ὅλα τὰ χρώματα σβύσανε τριγύρω τους, τὰ δένδρα πέσανε κάτω ξερά, τὰ λουλούδια μαραθήκανε καὶ τὰ πουλιὰ βουβάθηκαν. Λίγη χλόη μονάχα ἔμεινε κάτω ἀπ' τὰ πόδια τους.

Ὁ Ἥλιος φιλοῦσε ἀπὸ ψηλὰ τὸ ἀγκάλιασμά τους. Καὶ εἶπε πάλι ὁ ἀγαπημένος:

— Τί χρειάζεται ὁ Ἥλιος στὴν ἀγάπη μας; Τὰ μαλλιὰ τῆς ἀγαπημένης μου φέγγουν εὐγενικώτερα, καὶ τὸ στῆθος της μὲ ζεσταίνει πιὸ γλυκὰ ἀπὸ τὸν Ἥλιο. Ἕνα ἄστρο ἂς μείνῃ ψηλὰ νὰ μᾶς φωτίζῃ.

Καὶ ὁ Θεὸς ἄκουσε τὰ λόγια τοῦ ἀγαπημένου. Ὁ Ἥλιος ἔσβυσε ἀπάνω στὸ στερέωμα, κι' ἕνα ἄστρο, γλυκὸ σὰν τὴν Ἀφροδίτη, ἔλαμψε στὸν γαλάζιον αἰθέρα, ἀπάνω ἀπ' τὸ ἀγκάλιασμά τους.

Κι' ὁ ἀγαπημένος ἔσφιξε τὴν ἀγάπη του ἀπάνω στὸ στῆθος του καὶ κάρφωσε τὰ μάτια του ἀπάνω στὰ δικά της. Καὶ εἶπε πάλι ὁ ἀγαπημένος:

— Τί χρειάζεται ἡ πλατειὰ θάλασσα στὴν ἀγάπη μας; Τὰ μάτια τῆς ἀγαπημένης μου εἶνε ὁ πιὸ πλατὺς ὠκεανός. Καὶ μέσα στὰ βάθη του πλέει ἄφθαστο ἕνα χρυσοπράσινο νησάκι. Τί χρειάζεται ἡ πλατειὰ θάλασσα στὴν ἀγάπη μας;

Καὶ ὁ Θεὸς ἄκουσε τὰ λόγια τοῦ ἀγαπημένου. Καὶ ἡ πλατειὰ θάλασσα στέρεψε κάτω ἀπ' τὰ πόδια τους.

Οἱ ἀγαπημένοι ξαπλώθηκαν ἀπάνω στὴ μαλακιὰ χλόη. Τὸ μοναχικὸ ἄστρο ἐφώτιζε ἀπὸ ψηλὰ τὸ ἀγκάλιασμά τους.

Δυὸ λευκοὶ ἄγγελοι ποῦ ἔσχιζαν τὸ στερέωμα ἀπὸ Ἀνατολὴ σὲ Δύσι, σταμάτησαν τὸ γλίγωρο πέταγμα καὶ ζύγιασαν τὸ φτερά τους ἀπάνω ἀπ' τοὺς ἀγαπημένους.

Ὁ ἕνας ἄγγελος εἶπε στὸν ἄλλον:

— Τί ὥμορφος κόσμος!

Κι' ὁ ἄλλος ἄγγελος ξαναεῖπε:

— Τί ὥμορφος κόσμος!

Καὶ τίναξαν πάλι τὶς φτερούγες τους καὶ τράβηξαν τὸν δρόμο τους ἀπὸ Ἀνατολὴ σὲ Δύσι.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΡΙΣΤΑΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΖΟΛΔΗΣ*

Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ

Ὁ Μᾶρκος εἶπε κ' ἐξύπνησαν τὸν καπελάνον εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκε τὴν ἐπιστολήν. Ὁ παπᾶς τὴν ἀπεσφράγισε κ' ἐχαιρέτισε κατ' ἀρχὰς τὸν βασιλέα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Τριστάνου· ἔπειτα ἀφοῦ ἐδιάβασε τὰ γραμμένα λόγια, τοῦ εἶπε τί παρήγγελλε ὁ Τριστάνος. Ὁ Μᾶρκος τὸν ἤκουσε χωρὶς νὰ εἰπῇ λέξιν κ' ἐχαίρετο μὲ ὅλη του τὴν καρδιά, διότι ἀγαποῦσε ἀκόμη τὴν βασίλισσαν.

Ἐκάλεσε ὀνομαστικῶς τοὺς πλέον τιμημένους βαρώνους του, καὶ ὅταν ἐμαζεύθησαν ὅλοι, ὁ βασιλεὺς τοὺς ὡμίλησε, ἐνῷ αὐτοὶ τὸν ἤκουαν σιωπηλοί:

« Βαρῶνοι, ἔλαβα αὐτὴν τὴν ἐπιστολήν. Εἶμαι βασιλεύς σας, καὶ εἶσθε οἱ ἔμπιστοι ὑποτακτικοί μου. Ἀκούσατε τί μοῦ παραγγέλλεται· ἔπειτα, συμβουλεύσατέ με, τὸ ἀπαιτῶ, διότι μοῦ ὀφείλετε συμβουλήν ».

Ὁ καπελάνος ἐσηκώθη, ἔλυσε τὴν ἐπιστολὴν μὲ τὰ δύο του χέρια καὶ ὀρθὸς ἐνώπιον τοῦ βασιλέως:

« Αὐθέντα, λέγει, ὁ Τριστάνος σᾶς χαιρετᾷ κατ' ἀρχὰς ὅλους, τὸν βασιλέα καὶ ὅλην τὴν βαρωνίαν. « Βασιλεῦ, ἔπειτα προσθέτει, ὅταν ἐσκότωσα τὸν δράκοντα καὶ κατέκτησα τὴν βα-

* Συνέχεια. — «Παναθήναια» 31 Μαΐου.

σιλοποῦλαν τῆς Ἰρλανδίας, ἡ βασιλοποῦλα ἐδόθη σ' ἐμένα· ἠμποροῦσα νὰ τὴν κρατήσω, ὅμως δὲν ἠθέλησα· τὴν ὡδήγησα εἰς τὴν χώραν σου καὶ σοῦ τὴν παρέδωκα. Ὅμως, μόλις τὴν ἐπῆρες γυναῖκα, οἱ πανοῦργοι σ' ἔκαμαν νὰ πιστεύσῃς διάφορα ψεύδη. Εἰς τὸν θυμόν σου, ὡραῖε θεῖε, αὐθέντα μου, ἠθέλησες νὰ μᾶς καύσῃς ἀκρίτους. Ἀλλ ὁ Θεὸς μᾶς ἐλυπήθη· τὸν ἱκετεύσαμεν, ἔσωσε τὴν βασίλισσαν, καὶ ἦτο δίκαιον· ἐγὼ ἐπίσης ὅταν ἔπεσα ἀπὸ τὸν ὑψηλὸν βράχον, διέφυγα μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Τί ἔκαμα περισσότερον; Ἡ βασίλισσα παρεδόθη εἰς τοὺς ἀρρώστους καὶ τὴν ἐπῆρα ἀπ' αὐτούς· ἠμποροῦσα τάχα νὰ τὴν ἀφήσω αὐτὴν ποῦ ὀλίγον ἔλειψε νἀποθάνῃ πρὸς χάριν μου ἀθώα; Ἔφυγα μαζί της ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δάση· ἠμποροῦσα τάχα, διὰ νὰ σοῦ τὴν ἀποδώσω, νὰ ἔβγω ἀπὸ τὸ δάσος καὶ νὰ κατέβω εἰς τὸν κάμπον; μήπως δὲν εἶχες δώσει παραγγελίαν νὰ μᾶς πιάσουν ζωντανοὺς ἢ πεθαμένους; Ἀλλά, σήμερα ὅπως ἄλλοτε, εἶμαι ἕτοιμος, ὡραῖε αὐθέντα, νἀποδείξω μὲ μάχην, ἀντιμέτωπος παντὸς ὅστις ἤθελε διϊσχυρισθῆ ὅτι ἡ βασίλισσα μὲ ἠγάπησε μὲ ἁμαρτωλὴν ἀγάπην, νἀποδείξω πολεμῶντας τὴν ἀθωότητά της. Διάταξε τὴν μάχην· δὲν ἀπορρίπτω κανένα ἀντίπαλον, καὶ ἂν δὲν νικήσω, εἰπὲ νὰ μὲ καύσουν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων σου. Ἀλλ' ἂν θριαμβεύσω καὶ ἂν εὐδοκήσῃς νὰ λάβῃς τὴν Ἰζόλδην μὲ τὸ φωτεινὸ πρόσωπον, κανεὶς ἀπὸ τοὺς βαρώνους σου δὲν θὰ σὲ ὑπηρετήσῃ πιστότερά μου· ἂν τοὐναντίον δὲν λάβῃς ἀνάγκην τῆς ὑπηρεσίας μου, θὰ περάσω τὴν θάλασσαν καὶ θὰ πορευθῶ νὰ προσφέρω τὰς ὑπηρεσίας μου εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαβοΐας ἢ τῆς Φρίσας, καὶ δὲν θἀκούσῃς ποτὲ πλέον νὰ μιλοῦν γιὰ μένα. Αὐθέντα, σκέψου, διότι ἂν δὲν συναινέσῃς εἰς τὸ νὰ δεχθῇς τὴν Ἰζόλδην, θὰ τὴν ὁδηγήσω ξανὰ εἰς τὴν Ἰρλανδίαν ὁπόθεν τὴν ἔλαβα· θἆ εἶνε βασίλισσα ἐκεῖ»

Ὅταν οἱ βαρῶνοι τοῦ Κορνουάγι ἤκουσαν ὅτι ὁ Τριστάνος τοὺς ἐπροκαλοῦσε νὰ πολεμήσουν μαζί του, εἶπαν εἰς τὸν βασιλέα:

«Αὐθέντα, δέξου τὴν βασίλισσαν· ἦσαν ἄφρονες ἐκεῖνοι ποῦ τὴν ἐσυκοφάντησαν. Ὡς πρὸς τὸν Τριστάνον, ἂς φύγῃ, ὅπως ὁ ἴδιος ὑπόσχεται, εἰς τὴν Γαβοΐαν ἢ τὴν Φρίσαν. Παράγγειλέ του νὰ ὁδηγήσῃ ἐδῶ τὴν Ἰζόλδην καὶ πολὺ γλίγωρα μάλιστα».

Ὁ βασιλεὺς ἠρώτησε τρεῖς

«Κανεὶς δὲν σηκώνεται νὰ ὁ Τριστάν[illegible]η τὸν Τριστάνον»;

[illegible]σίλισσαν, ἐκ[illegible]

Ὅλοι ἐσιωποῦσαν. Τότε εἶπε εἰς τὸν καπελάνον:

«Κάμε λοιπὸν γλίγωρα ἕνα γράμμα· ἤκουσες βέβαια τί πρέπει νὰ γράψῃς· σπεῦσε νὰ τὸ γράψῃς· ἡ Ἰζόλδη ὑπέφερε πολὺ στὴν νεότητά της! Καὶ τὸ χαρτὶ ἂς ἀναρτηθῇ πρὶν βραδυάσῃ εἰς τὸ κλαδὶ τοῦ Κόκκινου Σταυροῦ· κάμε γλίγωρα».

Τὰ μεσάνυκτα ὁ Τριστάνος ἐπέρασε τὸν Ἄσπρον-Κάμπον, εὗρῆκε τὸ γράμμα καὶ τὸ ἔφερε σφραγισμένον εἰς τὸν ἐρημίτην Ὀγρῖνον. Ὁ ἐρημίτης τοῦ ἐδιάβασε τὰ γράμματα: Ὁ Μᾶρκος συναινοῦσε, κατὰ συμβουλὴν τῶν βαρώνων του, νὰ ξαναπάρῃ τὴν Ἰζόλδην, ὄχι ὅμως καὶ νὰ κρατήσῃ τὸν Τριστάνον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του· ὡς πρὸς αὐτὸν λοιπὸν ἔλεγε ὅτι ἦτον ἀνάγκη νὰ φύγῃ περνῶντας τὴν θάλασσαν, ἀφοῦ φέρῃ εἰς τὸν βασιλέα Μᾶρκον ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν τὴν Ἰζόλδην.

«Θεέ! εἶπεν ὁ Τριστάνος, πόσο θλίβομαι ποῦ θὰ σὲ χάσω, ἀγαπημένη μου! Εἶνε ἀνάγκη ὅμως, διότι ἡ δυστυχία ποῦ ἐξαιτίας μου ὑπέφερες εἶνε τρόπος σήμερα νὰ λείψῃ. Ὅταν θὰ ἔλθῃ ἡ στιγμὴ τοῦ ἀποχωρισμοῦ μας, θὰ σοῦ δώσω ἕνα δῶρον, ἐνέχυρον τοῦ ἔρωτός μου. Ἀπὸ τὸν ἄγνωστον τόπον εἰς τὸν ὁποῖον πηγαίνω, θὰ σοῦ στείλω ἕναν ἄνθρωπον· θὰ μοῦ ἐπαναλάβῃ τὴν ἐπιθυμίαν σου, ἀγαπημένη μου, καὶ μόλις μὲ καλέσῃς ἀπὸ τὴν μακρυνὴν γῆν ποῦ θὰ εὑρίσκωμαι, θὰ δράμω».

Ἡ Ἰζόλδη ἀνεστέναξε καὶ εἶπε:

«Τριστάνε, ἄφησέ μου τὸν Χουσδέντ, τὸ σκυλί σου. Θὰ τὸ φυλάξω σὰν τὰ μάτια μου. Ὅταν θὰ τὸ βλέπω θὰ θυμοῦμαι ἐσένα καὶ θὰ εἶμαι λιγώτερο λυπημένη. Ἀγαπημένε μου, ἔχω ἕνα δακτυλίδι ἀπὸ πράσινον ἴασπιν, πάρε το γιὰ τὴν ἀγάπη μου, βάλε το στὸ χέρι σου. Ἂν ποτὲ κανεὶς μοῦ πῇ ὅτι ἔρχεται ἐκ μέρους σου, δὲν θὰ τὸν πιστεύσω, ὅ,τι καὶ ἂν κάμῃ καὶ ὅ,τι καὶ ἂν πῇ, ἂν δὲν μοῦ δείξῃ αὐτὸ τὸ δακτυλίδι. Ἀλλά, μόλις τὸ ἰδῶ, καμμιὰ δύναμις, καμμιὰ βασιλικὴ ἀπαγόρευσις, δὲν θὰ μ' ἐμποδίσουν νὰ κάμω ὅ,τι μοῦ παραγγείλῃς, φρόνιμο ἢ τρελλό.

«Ἀγαπημένη μου, σοῦ δίνω τὸν Χουσδέντ».

—Ἀγαπημένε μου, πάρε εἰς ἀνταμοιβὴν τὸ δακτυλίδι αὐτό.

—Κ' ἐφιλήθησαν εἰς τὰ χείλη.

Λοιπόν, ἀφοῦ ἄφησε τοὺς δύο ἀγαπημένους εἰς τὸ ἐρημήτριόν του, ὁ Ὀγρῖνος ἐπορεύθη ἀκουμβῶντας ἐπάνω στὸ ραβδί του ἕως

εἰς τὸ Βουνό· ἀγόρασε μεταξωτὰ ροῦχα, πολυτίμους λίθους, πορφύραν καὶ βύσσον. Οἱ ἄνθρωποι ἐγελοῦσαν νὰ τὸν βλέπαυν νὰ σκορπίζῃ τὰ χρήματά του εἰς τοιούτου εἴδους ἀγοράς· ὅμως ὁ γερο-ερημίτης ἐπῆρε ὅσα ἠγόρασε καὶ τὰ ἔφερε τῆς Ἰζόλδης:

«Βασίλισσα, τὰ φορέματά σου εἶνε κατακουρελιασμένα· λάβε αὐτὰ τὰ δῶρα γιὰ νὰ εἶσαι ὡραιοτέρα ὅταν θὰ πᾷς νὰ εὕρῃς τὸν βασιλέα. Φοβοῦμαι μήπως δὲν σοῦ ἀρέσουν· δὲν εἶμαι κατάλληλος νὰ κάμω μίαν τέτοιαν ἐκλογήν».

Ὅμως ὁ βασιλεὺς εἶχε κηρύξει εἰς τὴν πόλιν ὅτι μετὰ τρεῖς ἡμέρας θὰ ὑπεδέχετο τὴν βασίλισσαν εἰς ὡρισμένο μέρος. Δέσποιναι καὶ ἱππόται εἶχαν προστρέξει· ὅλοι ἤθελαν νὰ ξαναϊδοῦν τὴν Ἰζόλδην, ὅλοι τὴν ἀγαποῦσαν, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς πανούργους βαρώνους ποῦ ἔζοῦσαν ἀκόμη.

Ἀλλ' ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτούς, ὁ ἕνας θὰ τὸν φάγῃ τὸ σπαθί, τὸν ἄλλον ἡ σαΐτα, καὶ τὸν ἄλλον ἡ θάλασσα· καὶ ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον τοῦ δάσους ποῦ εἶχε προδώσει τὸ καταφύγιον τῶν ἐρωτευμένων εἰς τὸν βασιλέα Μᾶρκον, ὁ Περινὶς ὁ Ἐλεύθερος, ὁ Ξανθός, θὰ τὸν σκοτώσῃ μὲ τὸ ραβδί του στὸ δάσος. Ἔτσι ὁ Θεὸς ποῦ τιμωρεῖ τοὺς κακούς, θὰ ἐκδικηθῇ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Τριστάνου καὶ τῆς Ἰζόλδης.

Τὴν ὡρισμένην ἡμέραν εἰς τὸ ὡρισμένο μέρος τῆς συναντήσεως ὅλοι οἱ βαρῶνοι ἦσαν συναγμένοι. Τὸ λιβάδι ἐλαμποκοποῦσε ἀπὸ μακρὰν καθὼς ἦτον σκεπασμένο μὲ τὰς σκηνὰς τῶν βαρώνων. Εἰς τὸ δάσος ὁ Τριστάνος ἐπροχωροῦσε μὲ τὴν Ἰζόλδην, καὶ ἀπὸ φόβον ἐνέδρας εἶχε ἐνδυθῇ τὸν ἀλυσσιδωτὸν θώρακά του κάτω ἀπὸ τὰ ράκη του. Ἔξαφνα, καὶ οἱ δύο τους ἐφάνησαν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δάσους καὶ εἶδαν μεταξὺ τῶν βαρώνων τὸν βασιλέα Μᾶρκον.

«Ἀγαπημένη, λέγει ὁ Τριστάνος, ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς ὁ αὐθέντης σου, οἱ ἱππόται του καὶ οἱ πολεμισταί του: ἔρχονται πρὸς ἐμᾶς· μετὰ μίαν στιγμὴν δὲν θὰ ἠμπορεῖ νὰ μιλοῦμε. Εἰς τὸ ὄνομα τὸ ἔνδοξον τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ σ' ἐξορκίζω: ἂν ποτὲ σοῦ στείλω παραγγελίαν μὲ κάποιον, νὰ τὴν ἐκτελέσῃς.

— Ἀγαπημένε μου Τριστάνε, μόλις ξαναϊδῶ τὸ δακτυλίδι ἀπὸ πράσινον ἴασπιν ποῦ σοῦ ἔδωκα, οὔτε πύργος, οὔτε φρούριον, οὔτε τίποτε ἄλλο θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ μ' ἐμποδίσουν νὰ κάμω τὴν θέλησίν σου.

Τὰ δύο ἄλογά τους ἐβάδιζαν τὸ ἕνα πλάγι στὸ ἄλλο· τὴν ἔσυρε ἐπάνω του καὶ τὴν ἔσφιξε στὰ χέρια του.

«Ἀγαπημένε μου, λέγει ἡ Ἰζόλδη, ἄκουσε τὴν τελευταίαν παράκλησίν μου· θὰφήσῃς γλίγωρα αὐτὸν τὸν τόπον· περίμενε τοὐλάχιστον ὀλίγες ἡμέρες· κρύψου ὡς ποῦ νὰ μάθῃς πῶς μὲ μεταχειρίζεται ὁ βασιλεύς, μὲ καλωσύνην ἢ ὄχι. Εἶμαι μόνη· ποιὸς θὰ μὲ ὑπερασπίσῃ ἀπὸ τοὺς πανούργους βαρώνους; Φοβοῦμαι. Ὁ Ὄρρι θὰ σὲ κρύψῃ· γλίστρησε τὴν νύκτα στὸ χαλασμένο κελλάρι· θὰ στείλω τὸν Περινὶς νὰ σοῦ πῇ».

— Φίλη μου, κανεὶς δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ σὲ πειράξῃ. Θὰ κρυφθῶ ἐκεῖ ποῦ εἶπες· ἂν κανεὶς σὲ πειράξῃ, ἂς φυλαχθῇ ἀπὸ μένα ὡσὰν ἀπὸ τὸν Διάβολον».

Εἶχαν πλησιάσει πλέον ὥστε νὰνταλλάξουν χαιρετισμόν. Εἰς ἀπόστασιν βολῆς τόξου ἔμπρὸς ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του, ὁ βασιλεὺς ἔτρεχεν ὑπερηφάνως ἐπάνω εἰς τὸ ἄλογό του· μαζί του, ὁ Ντινὰς δὲ Λιντάν. Ὅταν οἱ βαρῶνοι τὸν συνήντησαν, ὁ Τριστάνος κρατῶντας ἀπὸ τὸν χαλινὸν τὸ ἄλογο τῆς Ἰζόλδης ἐχαιρέτισε τὸν βασιλέα καὶ εἶπε:

«Βασιλεῦ, σοῦ παραδίδω τὴν Ἰζόλδην τὴν Ξανθήν. Ἔμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς χώρας, ζητῶ νὰ μοῦ ἐπιτρέψῃς νὰ ὑπερασπισθῶ τὸν ἑαυτόν μου εἰς τὴν αὐλήν σου. Ἕως τόρα δὲν μ' ἔκρινες. Ἄφησέ με νὰ πολεμήσω. Ἂν νικηθῶ, καῦσε με· ἂν νικήσω, κράτησέ με σιμά σου· ἢ τοὐλάχιστον ἄφησέ με νὰ φύγω πρὸς κάποιον μακρυνὸν τόπον».

Κανεὶς δὲν ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν τοῦ Τριστάνου. Τότε ὁ Μᾶρκος ἐπῆρε ἀπὸ τὸ χέρι του τὸ ἄλογο τῆς Ἰζόλδης καὶ ἐμπιστευθεὶς αὐτὴν εἰς τὸν Ντινὰς ἀπεσύρθη διὰ νἀποφασίσῃ.

Γεμᾶτος χαρὰν ὁ Ντινὰς ἔκαμεν εἰς τὴν βασίλισσαν ὅλας τὰς τιμὰς καὶ τὰς περιποιήσεις. Τῆς ἀφῄρεσε τὸν πορφυροῦν μανδύαν, καὶ τὸ σῶμα ἐφάνη περισσότερο χαριτωμένον. Καὶ ἡ βασίλισσα ἐχαμογέλασε εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἐρημίτου ὁ ὁποῖος ἐξώδευσε ἀφειδῶς τὰ χρήματά του γι' αὐτήν. Τὸ φόρεμά της ἦτον πλούσιον, τὰ μέλη της λεπτά, τὰ μάτια ἔλαμπαν καὶ τὰ μαλλιά της, ὡσὰν ἀκτῖνες ἡλίου.

Ὅταν οἱ πανοῦργοι τὴν εἶδιεν ὡραίαν καὶ τιμημένην ὅπως ἄλλοτε, ἦλθαν ὠργισμένοι ἐμπρὸς εἰς τὸν βασιλέα. Τὴν στιγμὴν αὐτήν, ἕνας βαρῶνος ὁ Ἀνδρὲ δὲ Νικὸλ ἐμπροσπαθοῦσε [illegible] ἀρχὰς ὅλη καταπείσῃ.

«[illegible]νίαν. «Βασιλεγε, κράτησε σιμά σου τὸν Τριστάνωσα τὸν δρα[illegible]χάρις εἰς αὐτόν, ἕνας βασι-

λεὺς περισσότερο φοβερὸς εἰς τοὺς ἐχθρούς σου.

Καὶ βαθμηδὸν κατεπράϋνε τὴν καρδίαν τοῦ βασιλέως Μάρκου. Ὅμως οἱ πανοῦργοι ἐπλησίασαν καὶ εἶπαν:

«Βασιλεῦ, ἄκουσε τὴν συμβουλὴν ποῦ θὰ σοῦ δώσωμε. Ἐκακολόγησαν τὴν βασίλισσαν ἀδίκως, συμφωνοῦμεν· ἀλλ' ἂν ὁ Τριστάνος κ' ἐκείνη εἰσέλθουν μαζὶ πάλι στὴν αὐλήν σου, θὰ εὕρουν ἀφορμὴν νὰ κακολογήσουν ξανά. Ἀπομάκρυνε λοιπὸν κάμποσον καιρὸν τὸν Τριστάνον· μίαν ἡμέραν, χωρὶς ἀμφιβολίαν, θὰ τὸν ἀνακαλέσῃς».

Ὁ Μᾶρκος ἔκαμε ἔτσι: παρήγγειλε εἰς τὸν Τριστάνον μὲ τοὺς βαρώνους του νὰ πομακρυνθῇ χωρὶς ἀναβολήν. Τότε ὁ Τριστάνος ἦλθε πρὸς τὴν βασίλισσαν καὶ τὴν ἀπεχαιρέτισε. Ἐκυττάχθησαν. Καὶ ἡ βασίλισσα ἐκκοκίνισε ἀπὸ ἐντροπὴν ἐμπρὸς εἰς τὴν συνέλευσιν.

Ὅμως ὁ βασιλεὺς συνεκινήθη, καὶ ὁμιλῶν πρὸς τὸν ἀνεψιόν του διὰ πρώτην φοράν:

«Ποῦ θὰ πᾷς μὲ τὰ κουρέλια αὐτά; Πάρε ἀπὸ τὸν θησαυρόν μου ὅ,τι θελήσῃς, χρυσάφι, ἀσῆμι καὶ ὅ,τι ἄλλο».

— Βασιλεῦ, εἶπε ὁ Τριστάνος, δὲν θὰ πάρω τίποτε. Ὅπως ἠμπορέσω, θὰ μεταβῶ νὰ ὑπηρετήσω τὸν πλούσιον βασιλέα τῆς Φρίσας.

Ἐγύρισε τὸν χαλινὸν τοῦ ἀλόγου του καὶ κατέβη πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ Ἰζόλδη τὸν ἠκολούθησε μὲ τὸ βλέμμα της καὶ ἐφόσον ἠμποροῦσε νὰ τὸν διακρίνῃ ἀπὸ μακράν, δὲν ἀπέστρεψε τὴν κεφαλήν.

Εἰς τὴν εἴδησιν τῆς συμφιλιώσεως μεγάλοι καὶ μικροί, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἔτρεξαν μαζὶ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν εἰς προϋπάντησιν τῆς Ἰζόλδης· κ' ἐνῷ ἐλυποῦντο διὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Τριστάνου, ἐπανηγύριζαν ἐξ ἄλλου διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς βασιλίσσης. Εἰς τὸν θόρυβον τῶν κωδώνων, ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς μεταξοστρωμένους δρόμους, ὁ βασιλεύς, οἱ κόμητες καὶ οἱ πρίγκηπες τὸν συνώδευσαν· οἱ πόρτες τοῦ παλατιοῦ ἀνοίχθησαν εἰς ὅλους· πλούσιοι καὶ πτωχοὶ ἐκάθισαν νὰ φάγουν. Καὶ διὰ νὰ ἑορτάσῃ τὴν ἡμέραν ὁ Μᾶρκος, ἀπηλευθέρωσεν ἑκατὸ σκλάβους του, κ' ἔδωκε τὸ σπαθὶ καὶ τὸν ἁλυσσιδωτὸν θώρακα τοῦ ἱππότου εἰς εἴκοσι σκουταρίους τοὺς ὁποίους ὥπλισε ὁ ἴδιος μὲ τὸ χέρι του.

Ἐν τούτοις μόλις ἐνύκτωσε, ὁ Τριστάνος, καθὼς εἶχε ὑποσχεθῆ εἰς τὴν βασίλισσαν, ἐκρύφθη εἰς τὸ χαλασμένο κελλάρι. Ἂς προφυλαχθοῦν οἱ πανοῦργοι.

Η ΚΡΙΣΙΣ ΜΕ ΤΟ ΚΟΚΚΙΝΟ ΣΙΔΕΡΟ

Τοῦ λοιποῦ, ὁ Ντενοάλεν, ὁ Ἀνδρέτος καὶ ὁ Γονδοΐν ἐπίστευσαν εἰς τὴν ἀσφάλειάν τους· χωρὶς ἄλλο, ὁ Τριστάνος θὰ ἐπερνοῦσε τὴν ζωήν του μακράν, εἰς τόπον πολὺ μακρυνὸν ὥστε νὰ μὴ τοὺς ἐνοχλῇ. Λοιπόν, μίαν ἡμέραν κυνηγιοῦ, ἐνῷ ὁ βασιλεὺς ἀκούων τὰ γαυγίσματα τῶν λαγωνικῶν ἐκρατοῦσε τὸ ἄλογό του εἰς ἕνα μέρος ἀπελευθερωμένο ἀπὸ ταγκάθια καὶ τὴν ἀγρίαν βλάστησιν, ἐπῆγαν καὶ οἱ τρεῖς μαζὶ καὶ τοῦ εἶπαν:

«Βασιλεῦ, ἄκουσε τί θὰ σοῦ ποῦμε. Κατεδίκασες τὴν βασίλισσαν χωρὶς κρίσιν, καὶ ἦτον ἀποτρόπαιον· σήμερα τὴν ἀθωώνεις χωρὶς κρίσιν πάλιν. Μήπως αὐτὸ εἶνε καλλίτερο; Ποτὲ δὲν ἀπελογήθη, καὶ οἱ βαρῶνοι τοῦ τόπου σου σᾶς κατηγοροῦν καὶ τοὺς δύο. Συμβούλευσέ την νὰ ζητήσῃ ἡ ἰδία μᾶλλον τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ. Τί θὰ τῆς κοστίσῃ, ἀφοῦ εἶνε ἀθῴα νὰ ὁρκισθῇ εἰς τὰ ἅγια λείψανα ὅτι ποτέ της δὲν ἔσφαλε; ἀφοῦ εἶνε ἀθῴα, νὰ πιάσῃ ἕνα σίδερο κοκκινισμένο στὴ φωτιά; Ἔτσι τὸ θέλει ἡ συνήθεια, καὶ μὲ τὴν εὔκοσμον αὐτὴν δοκιμασίαν θὰ διαλυθοῦν διαπαντὸς παλαιαὶ ὑποψίαι».

Ὁ Μᾶρκος ὠργισμένος ἀπεκρίθη:

«Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς ἐξοντώσῃ, αὐθέντα τοῦ Κορνουάγ; ἐσᾶς ποῦ θέλετε διαρκῶς νὰ μ' ἐντροπιάζετε. Γιὰ τὸ χατῆρι σας ἐξώρισα τὸν ἀνεψιόν μου· τί ἀπαιτεῖτε ἀκόμη; νὰ ἐξορίσω τὴν βασίλισσαν εἰς τὴν Ἰρλανδίαν; ποία εἶνε τὰ παράπονά σας πάλι; Διὰ τὰ παλαιά σας παράπονα μήπως ὁ Τριστάνος δὲν προσεφέρθη νὰ τὴν ὑπερασπίσῃ; Διὰ νὰ τὴν δικαιώσῃ, σᾶς ἐπρόσφερε τὴν μάχην καὶ τὸν ἀκούσατε ὅλοι σας· γιατί δὲν ἐσηκώσατε ἐναντίον του τὰς λόγχας σας καὶ τὰς ἀσπίδας σας; Βαρῶνοι, αἱ ἀπαιτήσεις σας εἶνε ἄδικοι· φοβηθῆτε λοιπὸν μήπως ἐκεῖνον ποῦ ἐξ αἰτίας σας ἔδιωξα, τὸν καλέσω ἐδῶ πάλιν!»

Τότε οἱ ἄνανδροι αὐτοὶ αἰσθάνθησαν τρόμον· ἐπίστευσαν πῶς ἔβλεπαν ξανὰ τὸν Τριστάνον νὰ τοὺς πολεμῇ στῆθος πρὸς στῆθος.

«Αὐθέντα, σοῦ δίδομεν νόμιμον συμβουλήν, διὰ τὴν τιμήν σου, ὅπως ἁρμόζει εἰς τοὺς πιστούς σου ὑποτελεῖς· ἀλλὰ τοῦ λοιποῦ δὲν θὰ ὁμιλήσωμε πλέον· λησμόνησε τὴν ὀργήν σου.»

Ἀλλ' ὁ Μᾶρκος ὠρθώθη ἐπάνω εἰς τὸ ἄλογό του:

«Ἔξω ἀπὸ τὴν χώραν μου, πανοῦργοι! δὲν ἔχετε πλέον τὴν εἰρήνην μου. Ἐσεῖς μ' ἐκάματε νὰ ἐξορίσω τὸν Τριστάνον· λοιπὸν εἶνε ἡ σειρά σας: ἔξω ἀπὸ τὴν χώραν μου!

— Ἔστω, ὡραῖε αὐθέντα! Οἱ πύργοι μας εἶνε δυνατοί, καλὰ ὠχυρωμένοι, ἐπάνω εἰς βράχους ποῦ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νἀνέβῃ.

Καί, χωρὶς νὰ τὸν χαιρετίσουν, ἐγύρισαν τὸν χαλινόν.

Χωρὶς νὰ περιμένῃ λαγωνικὰ καὶ κυνηγοὺς ὁ Μᾶρκος ἔσπρωξε τὸ ἄλογό του πρὸς τὸ Τιντταγκέλ, ἀνέβη τὰ σκαλιὰ τῆς σάλας, καὶ ἡ βασίλισσα ἤκουσε τὸ βιαστικὸ βῆμα του ἐπάνω εἰς τὸ λιθόστρωτον. Ἐπροσηκώθη ἐπῆγε νὰ τὸν προϋπαντήσῃ, τοῦ ἐπῆρε τὸ σπαθί του, καθὼς ἐσυνήθιζε, κ' ἔκλινε ἕως εἰς τὰ πόδια του. Ὁ Μᾶρκος τὴν ἐκρατοῦσε ἀπὸ τὰ χέρια καὶ τὴν ἀνεσήκωνε ὅταν ἡ Ἰζόλδη ἐγείρουσα τὸ βλέμμα της πρὸς αὐτὸν εἶδε τὰ ὡραῖα του χαρακτηριστικὰ νὰ τὰ τρικυμίζῃ ἡ ὀργή. Τέτοιος τῆς ἐφάνη ἄλλοτε ἐμπρὸς εἰς τὴν φωτιὰν τῆς καταδίκης της.

«Ἄ! ἐσυλλογίσθη. Ὁ ἀγαπημένος μου συνελήφθη, τὸν ἀνεκάλυψαν».

Ἡ καρδιά της ἐπάγωσε μέσα εἰς τὸ στῆθος της, καὶ χωρὶς νὰ πῇ μίαν λέξιν ἔπεσε εἰς τὰ πόδια τοῦ βασιλέως. Τὴν ἐπῆρε εἰς τὰ χέρια του καὶ τὴν ἐφίλησε τρυφερά· ὀλίγο κατ' ὀλίγον ἐνεψυχώνετο.

«Ἀγαπημένη μου, ἀγαπημένη μου, τί εἶνε ποῦ σὲ βασανίζει;»

— Αὐθέντα, ἐφοβήθηκα· σᾶς εἶδα τόσο ὠργισμένον.

— Ναί, ἐγύριζα ὠργισμένος ἀπὸ τὸ κυνῆγι.

— Ἄ! Αὐθέντα, ἂν οἱ κυνηγοί σου σ' ἐθύμωσαν, ἀξίζει τάχα νὰ παίρνῃ κανεὶς τόσο κατάκαρδα τοὺς θυμοὺς τοῦ κυνηγιοῦ;

Ὁ Μᾶρκος ἐχαμογέλασε εἰς τὰ λόγια αὐτὰ καὶ εἶπε:

«Ὄχι, ἀγαπημένη μου, οἱ κυνηγοί μου δὲν μ' ἐθύμωσαν· ἀλλὰ τρεῖς πανοῦργοι ποῦ καιρὸν τόρα μᾶς μισοῦν· τοὺς ξέρεις, ὁ Ἀνδρέτος, ὁ Ντενοάλεν καὶ ὁ Γκονδοΐν· τοὺς ἐξώρισα ἀπὸ τὴν χώραν μου.

— Αὐθέντα, τί κακὸν ἐτόλμησαν νὰ ποῦν ἐναντίον μου;

— Τί σ' ἐνδιαφέρει; Τοὺς ἐξώρισα.

— Αὐθέντα, ὁ καθένας ἔχει δικαίωμα νὰ λέγῃ τὴν σκέψιν του. Ἔχω ὅμως ἐπίσης κ' ἐγὼ τὸ δικαίωμα νὰ γνωρίζω τὰς κατηγορίας ποῦ μοῦ ἐπιρρίπτουν. Καὶ ἀπὸ ποιὸν θὰ τὰς μάθω ἄλλον παρ' ἀπὸ σένα; Μόνη εἰς τὸν ξένον αὐτὸν τόπον, δὲν ἔχω κανέναν ἐκτὸς ἀπὸ σέ, αὐθέντα, διὰ νὰ μὲ ὑπερασπίσῃ.

— Ἔστω. Εἶχαν τὴν ἀξίωσιν λοιπὸν νὰ ὁρκισθῇς εἰς τὰ ἅγια λείψανα καὶ νὰ κριθῇς μὲ τὸ κόκκινο σίδερο ὅτι εἶσαι ἀγνή «Ἡ βασίλισσα, ἔλεγαν, ὤφειλε νὰ ζητήσῃ μόνη της τέτοιου εἴδους κρίσιν. Αἱ δοκιμασίαι αὐταὶ εἶνε ἐλαφρότατα εἰς ἀθῶον. Τί θὰ τῆς ἐκόστιζαν; Ὁ Θεὸς εἶνε ἀληθινὸς κριτής· θὰ διέλυε διὰ παντὸς τὰς ἀρχαίας κατηγορίας . .» Ἰδοὺ τί ἀπαιτήσεις εἶχαν. Ἀλλ' ἂς ἀφήσωμε αὐτά. Τοὺς ἐξώρισα σοῦ λέγω.

Ἡ Ἰζόλδη ἐφρικίασε. Παρετήρησε τὸν βασιλέα.

«Αὐθέντα, παραγγείλατέ τους νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν αὐλήν σου. Θὰ κάμω τὸν ὅρκον».

— Πότε;

— Τὴν δεκάτην ἡμέραν ἀπὸ σήμερα.

— Τὸ τέρμα ποῦ δίδεις εἶνε πολὺ γλίγωρο, ἀγαπημένη μου.

— Εἶνε πολὺ μακρυνό. Ἀλλ' ἀπαιτῶ νὰ παραγγείλῃς εἰς τὸν βασιλέα Ἀρθοῦρον νὰ ἔλθῃ μὲ τὸν αὐθέντην Γκωβαίν, μὲ τὸν Ζιρφλὲ Κὲ τὸν σενεσκάλον κ' ἑκατὸ ἀπὸ τοὺς ἱππότας του ἕως εἰς τὴν χώραν σου εἰς τὸν Ἄσπρον Κάμπον εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ ποῦ χωρίζει τὰ βασίλειά σας. Ἐκεῖ ἐνώπιον ὅλων αὐτῶν, καὶ ὄχι ἐνώπιον μόνον τῶν βαρώνων σου, θὰ κάμω τὸν ὅρκον· διότι δὲν θὰ περάσῃ διάστημα πολὺ χρόνου ποῦ οἱ βαρῶνοι σου θἀπαιτήσουν πάλι νέου εἴδους δοκιμασίαν, καὶ τὰ βάσανά μας δὲν θὰ τελειώσουν ποτέ. Ἀλλὰ δὲν θὰ τολμήσουν, ἂν ὁ Ἀρθοῦρος καὶ οἱ ἱππόται του λάβουν τὴν κρίσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τους.

Ἐνῷ ἔσπευδαν πρὸς τὸ Καρδουὲλ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Μάρκου πρὸς τὸν βασιλέα Ἀρθοῦρον, κρυφὰ ἡ Ἰζόλδη ἔστειλε πρὸς τὸν Τριστάνον τὸν Περινὶς τὸν Ξανθόν, τὸν Πιστόν.

Ὁ Περινὶς ἔτρεξε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δένδρα ἀποφεύγων τὰ χαραγμένα μονοπάτια ἕως ὅτου ἔφθασε εἰς τὴν καλύβαν τοῦ Ὄρρι, ὅπου ἀπὸ ἡμέρες πολλὲς ὁ Τριστάνος τὸν ἐπρόσμενε. Ὁ Περινὶς τοῦ ἀνεκοίνωσε τὰ ὅσα συνέβησαν, τὴν νέαν πανουργίαν, τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, τὴν ὥραν καὶ τὸν τόπον:

«Αὐθέντα, ἡ κυρία μου σοῦ παραγγέλλει τὴν ὡρισμένην ἡμέραν μ' ἔνδυμα προσκυνητοῦ, εἰς

τρόπον ποῦ κανεὶς νὰ μὴ σὲ ἀναγνωρίσῃ, χωρὶς ἅρματα, νὰ εἶσαι εἰς τὸν Ἄσπρον-Κάμπον πρέπει, διὰ νὰ φθάσῃς εἰς τὸ μέρος τῆς κρίσεως, νὰ περάσῃς τὸ ποτάμι μὲ βάρκαν· εἰς τὴν ἀντίθετον ὄχθην, ἐκεῖ ποῦ θὰ εἶνε οἱ ἱππόται τοῦ βασιλέως Ἀρθούρου, θὰ περιμένῃς. Χωρὶς ἄλλο τὴν στιγμὴν αὐτὴν θὰ ἠμπορέσῃς νὰ τῆς προσφέρῃς βοήθειαν. Ἡ κυρία μου φοβεῖται τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως· ὅμως ἐμπιστεύεται εἰς τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος τὴν ἔσωσε ἀπὸ τὰ χέρια τῶν λεπρῶν.

Γύρισε εἰς τὴν βασίλισσαν, ὡραῖε γλυκέ μου φίλε Περινίς· πές της ὅτι θὰ κάμω κατὰ τὴν θέλησίν της.

Λοιπόν, αὐθέντα, ὅταν ὁ Περινὶς ἐγύρισε εἰς τὸ Τιντατζέλ, συνέβη νὰ παρατηρήσῃ μέσα εἰς μίαν πυκνάδα τὸν ἴδιον ἄνθρωπον ποῦ ἄλλοτε εὗρε τὸν Τριστάνον καὶ τὴν Ἰζόλδην κοιμωμένους εἰς τὸν μυχὸν τοῦ δάσους καὶ τοὺς ἐπρόδωσε εἰς τὸν βασιλέα. Μίαν ἡμέραν ποῦ ἦτον μεθυσμένος, ἐκαυχήθη διὰ τὴν προδοσίαν του. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶχε ἀνοίξει μίαν βαθειὰν τρύπαν εἰς τὴν γῆν, τὴν εἶχε ἐπιτήδεια σκεπάσει μὲ κλαδιὰ γιὰ νὰ πιάνῃ λύκους καὶ ἄλλα θηρία. Εἶδε νὰ διευθύνεται πρὸς αὐτὸν ὁ θεράπων τῆς βασιλίσσης καὶ ἠθέλησε νὰ φύγῃ. Ὅμως ὁ Περινὶς δὲν τὸν ἄφησε:

« Προδότη, ποῦ ἐπούλησες τὴν βασίλισσαν, γιατί νὰ σ' ἀφήσω νὰ φύγῃς; Μεῖν' ἐδῶ, κοντὰ εἰς τὸ μνῆμα σου, ποῦ μόνος σου ἔλαβες τὴν πρόνοιαν νὰ τὸ σκάψῃς! »

Τὸ ραβδί του ἔκαμε στροφὴν εἰς τὸν ἀέρα. Ραβδὶ καὶ κρανίον ἐθραύσθησαν συγχρόνως, καὶ ὁ Περινὶς ὁ Ξανθός, ὁ Πιστός, τὸν ἔσπρωξε μὲ τὸ πόδι του εἰς τὸν λάκκον μὲ τὰ κλαδιά.

Τὴν ὡρισμένην ἡμέραν, ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος, ἡ Ἰζόλδη καὶ οἱ Κορνουαγέζοι βαρῶνοι ἦλθαν μὲ τάλογά τους ἕως εἰς τὸν Ἄσπρον Κάμπον, ἔφθασαν ἐν τάξει ἐμπρὸς εἰς τὸ ποτάμι, καὶ συμμαζευμένοι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ ἱππόται τοῦ βασιλέως Ἀρθούρου τοὺς ἐχαιρέτισαν μὲ τὰς σημαίας των.

Ἐμπρός τους, ἕνας ἄθλιος προσκυνητὴς τυλιγμένος μέσα εἰς τὸν μανδύαν του, ἐζητοῦσε ἐλημοσύνην μὲ φωνὴν στριγγὴν καὶ θλιβεράν. Μὲ τὴν δύναμιν τῶν κουπιῶν οἱ βάρκες τοῦ Κορνουάγ; ἐπλησίαζαν. Ὅταν ἐπλησίασαν εἰς τὴν ἄλλην ὄχθην ἡ Ἰζόλδη ἠρώτησε τοὺς ἱππότας ποῦ τὴν ἐπεριστοίχιζαν·

« Ἱππόται, πῶς θὰ ἠμπορέσω νὰ φθάσω εἰς τὴν στερεάν, χωρὶς νὰ λερώσω τὰ μακρυὰ φορέματά μου στὴ λάσπη αὐτή; Χρειάζεται νὰ μὲ βοηθήσῃ κάποιος ».

Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἱππότας ἐφώναξε τὸν Τριστάνον ὁ ὁποῖος ἦτον ἀγνώριστος ὑπὸ τὰ κουρελιασμένα ροῦχα:

« Φίλε, ἀνεσήκωσε τὰ ροῦχα σου, κατέβα στὸ νερὸ καὶ πάρε τὴν βασίλισσαν μήπως τσακισμένος καθὼς εἶσαι σὲ κάμω νὰ πέσῃς στὰ μισὰ τοῦ δρόμου ».

Ὁ Τριστάνος ἐπῆρε τὴν βασίλισσαν εἰς τὴν ἀγκαλιά του. Τοῦ εἶπε σιγά: « Ἀγαπημένε! » Ἔπειτα, πάλι σιγὰ-σιγά: « Κάμε πῶς πέφτεις εἰς τὴν ἄμμον ».

Ὅταν ἔφθασε εἰς τὴν ὄχθην, ἐπαραπάτησε κ' ἔπεσε κρατῶντας τὴν βασίλισσαν σφιχτὰ εἰς τὰ χερία του.

Σκουτάριοι καὶ ναυτικοί, μὲ τὰ κουπιὰ καὶ μὲ ὅ,τι ἄλλο, ἐκυνηγοῦσαν τὸν δυστυχῆ ἐπαίτην.

« Ἀφήσετέ τον, εἶπε ἡ βασίλισσα· χωρὶς ἄλλο μακρυὰ ὁδοιπορία τὸν ἀδυνάτισε ». Καὶ ἀπὸ σπῶσα μίαν χρυσὴν καρφίτσαν τὴν ἔρριψε εἰς τὸν Τριστάνον.

Ἐμπρὸς εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀρθούρου ἐπάνω εἰς τὰ πράσινα χόρτα ἁπλώνετο ἕνα πλούσιο μεταξωτὸν ὕφασμα τῆς Νικαίας, καὶ τὰ λείψανα τῶν Ἁγίων εἶχαν ἀποτεθῆ ἐκεῖ. Ὁ αὐθέντης Γκωβαίν, ὁ Ζιρφλέ, ὁ Κὲ ὁ σενεσκάλος τὰ ἐφύλατταν.

Ἡ βασίλισσα, ἀφοῦ παρεκάλεσε τὸν Θεόν, ἔβγαλε τὰ στολίδια ἀπὸ τὸν λαιμόν της καὶ τὰ ἔδωκε εἰς τοὺς ἐπαίτας· ἔβγαλε τὸν πορφυρὸν μανδύαν της καὶ τὸν ἔδωκε· ἔδωκε τὰ πολύτιμα πετράδια της ὅλα. Ἐκράτησε μοναχὰ τὸ πουκάμισό της, καὶ μὲ γυμνὰ τὰ χέρια ἕως εἰς τοὺς ὤμους καὶ γυμνὰ τὰ πόδια, ἐπροχώρησε ἐνώπιον τῶν δύο βασιλέων. Ὁλοτρόγυρα οἱ βαρῶνοι εἶχαν καρφώσει τὰ μάτια τους ἐπάνω της κ' ἔκλαιαν. Σιμὰ εἰς τὰ ἅγια λείψανα ἔκαιε μιὰ φωτιά. Τρέμουσα, ἅπλωσε τὸ δεξὶ χέρι της πρὸς τὰ ἅγια λείψανα τῶν ἁγίων καὶ εἶπε:

« Βασιλεῦ τοῦ Λόκκρε καὶ βασιλεῦ τοῦ Κορνουάγ;, αὐθέντα Γκωβαίν, αὐθέντα Κέ, Ζιρφλὲ καὶ σεῖς ὅλοι ποῦ παραστέκετε, εἰς τὰ ἅγια αὐτὰ λείψανα καὶ εἰς ὅλα τὰ ἅγια λείψανα ποῦ εὑρίσκονται εἰς τὸν κόσμον, ὁρκίζομαι ὅτι ποτὲ ἄνθρωπος γεννημένος ἀπὸ γυναῖκα δὲν μ' ἔσφιξε εἰς τὰ χέρια του, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν βασιλέα Μᾶρκον τὸν αὐθέντην μου καὶ τὸν πτωχὸν ἐκεῖνον ποῦ εἴδατε νὰ πέφτῃ ἐμπρός σας. Βασιλεῦ Μᾶρκε, εἶνε καλὸς αὐτὸς ὁ ὅρκος;

— Ναί, βασίλισσα, καὶ ὁ Θεὸς ἂς κάμῃ δικαιοσύνην!

— Ἀμήν! εἶπεν ἡ Ἰζόλδη.

Ἐπλησίασε εἰς τὴν φωτιὰν ὠχρὰ καὶ φλεγομένη. Ὅλοι ἐσιωποῦσαν. Τὸ σίδερο ἦτον κόκκινο Τότε ἐβούτησε τὰ γυμνὰ χέρια της εἰς τὴν χόβολην, ἀπέσυρε τὸ σίδερο, ἔκαμε ἐννέα βήματα κρατῶντας το, καὶ ἀφοῦ τὸ ἀπέρριψε, ἐσταύρωσε τὰ χέρια μὲ τὴς παλάμες ἀνοικτές. Καὶ ὁ καθένας εἶδε τὴν σάρκα της ἀνέγγικτον ὅπως δαμάσκηνο ἀπὸ δαμασκηνιά.

Τότε, ἀπὸ ὅλα τὰ στήθη μία μεγάλη εὐλογία ὑψώθη πρὸς τὸν Θεόν.

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΑΗΔΟΝΙΟΥ

Ὅταν ὁ Τριστάνος, ἀφοῦ ἐμπῆκε εἰς τὴν καλύβην τοῦ Ὄρρι, εἶχε ἀπορρίψει τὸ ἔνδυμα τοῦ προσκυνητοῦ, ἐκατάλαβε ὅτι καιρὸς ἦτο πλεον σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν ποῦ εἶχε δώσει εἰς τὸν βασιλέα Μᾶρκον, νὰπομακρυνθῇ ἀπὸ τὸ Κορνουάγι. Τί ἀργοῦσε λοιπόν; Ἡ βασίλισσα εἶχε δικαιωθῇ, ὁ βασιλεὺς τὴν ἀγαποῦσε, τὴν ἐτίμα. Ὁ Ἀρθοῦρος ἐν ἀνάγκῃ θὰ τὴν ἐλάμβανε ὑπὸ τὴν προστασίαν της, καὶ πλέον καμμία πανουργία δὲν θὰ ἴσχυε ἐναντίον της. Γιατί λοιπὸν νὰ τριγυρίζῃ ἀκόμη ὁλόγυρα ἀπὸ τὸ Τινταγκέλ; Μάταια ἔθετε εἰς κίνδυνον τὴν ζωήν του καὶ τὴν ζωὴν τοῦ Ὄρρι, καὶ τὴν ἡσυχίαν τῆς Ἰζόλδης. Βέβαια, ἔπρεπε νὰ φύγῃ, καὶ διὰ τελευταίαν φορὰν ἴσως ἠσθάνθη τὸ σῶμα τῆς Ἰζόλδης ὑπὸ τὸ ἔνδυμά του τοῦ προσκυνητοῦ εἰς τὴν ἀγκάλην του, ἐκεῖ εἰς τὸν Ἄσπρον-Κάμπον.

Τρεῖς ἡμέρες ἀκόμη, ἐχρονοτρίβησε· δὲν ἠμποροῦσε νὰπομακρυνθῇ ἀπὸ τὸν τόπον ποῦ ἦτον ἡ Ἰζόλδη Αλλ' ὅταν ἦλθε ἡ τετάρτη ἡμέρα, ἀποχαιρέτισε τὸν Ὄρρι καὶ εἶπεν εἰς τὸν Γκορνεβάλ:

«Δάσκαλέ μου, ἰδοὺ ἡ ὥρα τῆς ἀναχωρήσεως· θὰ πᾶμε εἰς τὴν χώραν τῶν Γάλλων».

Ἄρχισαν νὰ ὁδοιποροῦν, λυπημένοι, τὴν νύκτα. Ἐβάδιζαν κατὰ μῆκος τοῦ ἀμπελῶνος τοῦ Τινταγκέλ, ὅπου ἄλλοτε ὁ Τριστάνος ἐπρόσμενε τὴν ἀγαπημένην του. Ἡ νύκτα ἔλαμπε. Εἰς τὴν καμπὴν τοῦ δρόμου ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ εἶδε νὰ ὀρθώνεται ὁ κορμὸς τοῦ μεγάλου πεύκου.

«Γκορνεβάλ, περίμενέ με εἰς τὸ πλησιέστερο δάσος· θὰ γυρίσω γλίγωρα».

— Ποῦ πᾶς; Τρελλέ, ζητεῖς ἀκατάπαυστα τὸν θάνατόν σου;»

Ἀλλὰ πλέον μὲ ἕνα πήδημα καλὰ ὑπολογισμένο, ὁ Τριστάνος εἶχε περάσει τὸν φράκτην. Ἤλθε κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο πεῦκο σιμὰ εἰς τὴν πηγήν. Τί θὰ ἐχρησίμευε τόρα νἀφίσῃ κλαδιὰ εἰς τὸ νερὸ τῆς πηγῆς; Ἡ Ἰζόλδη δὲν θὰ ἤρχετο πλέον. Μ' ἐλαφρὰ καὶ προφυλακτικὰ βήματα ἐτόλμησε νὰ πλησιάσῃ τὸν πύργον.

Εἰς τὸν θάλαμον, μέσα εἰς τὰ χέρια τοῦ Μάρκου κοιμωμένου ἡ Ἰζόλδη ἀγρυπνοῦσε. Ἐξαφνα, ἀπὸ τὸ παράθυρο ὅπου ἔπαιζαν αἱ ἀκτῖνες τῆς Σελήνης, ἐμπῆκε ἡ φωνὴ ἑνὸς ἀηδονιοῦ.

Ἡ Ἰζόλδη ἄκουε τὴν φωνὴν ποῦ ἔκαμνε μαγικὴν τὴν νύκτα· ὑψώνετο παραπονετικὴ τόσο, ποῦ καμμία καρδιά, ὅσον ἂν ἦτον σκληρά, καρδιὰ κακούργου ἀκόμη δὲν ἠμποροῦσε νὰ μὴ συγκινηθῇ. Ἡ βασίλισσα ἐσκέφθη: «ἀπὸ ποῦ ἔρχεται ἡ μελῳδία αὐτή;» Ἐννόησε: «Ἄ! «Θὰ εἶνε ὁ Τριστάνος! Ἔτσι εἰς τὸ δάσος τοῦ Μορουὰ ἐμιμεῖτο γιὰ νὰ μ' εὐχαριστήσῃ τὸ κελάδημα τῶν πουλιῶν. Φεύγει, εἶνε ὁ ἀποχαιρετισμός του. Πῶς παραπονεῖται· ὡσὰν ἀηδόνι ποῦ ἀποχαιρετίζει, εἰς τὸ τέλος τοῦ θέρους, μὲ μεγάλην ἀγάπην. Φίλε, ποτὲ πλέον δὲν θ' ἀκούσω τὴν φωνήν σου»!

Ἡ μελῳδία ἤχησε πλέον ζωηρά.

«Ἄ! τί ἀπαιτεῖς λοιπόν! νὰ ἔλθω. Ὄχι, θυμήσου τὸν ἐρημίτην Ὀγρῖνον, καὶ τοὺς ὅρκους ποῦ ἔκαμε. Σώπα, ὁ θάνατος μᾶς παραμονεύει... Καὶ τί εἶνε ὁ θάνατος ..μὲ προσκαλεῖς, μὲ θέλεις, ἔρχομαι!»

Ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὴν ἀγκάλην τοῦ βασιλέως, κ' ἔρριψε ἕναν μανδύαν ἐπάνω εἰς τὸ σχεδὸν γυμνό της σῶμα. Ἔπρεπε νὰ περάσῃ τὴν γειτονικὴν σάλαν, ὅπου κάθε νύκτα δέκα ἱππόται ἀγρυπνοῦσαν διαδοχικῶς· ἐνῷ οἱ πέντε ἐκοιμῶντο, οἱ πέντε ἄλλοι, ἁρματωμένοι ὄρθιοι παρατηροῦσαν ἔξω. Ἀλλὰ κατὰ τύχην, ἦσαν ὅλοι ἀποκοιμισμένοι, οἱ πέντε ἐπάνω εἰς τὰ κρεββάτια, οἱ πέντε εἰς τὸ λιθόστρωτον. Ἡ Ἰζόλδη ἐπέρασε ἐπάνω ἀπὸ τὰ κορμιά των, ἔβγαλε τὴν μπάραν τῆς θύρας. Ἐπέρασε τὸ κατῶφλι, καὶ ὁ τραγουδιστὴς ἐσώπασε.

Κάτω ἀπὸ τὰ δένδρα, χωρὶς λέξιν, τὴν ἔσφιξε ἐπάνω εἰς τὸ στῆθος του· οἱ βραχίονές των ἐδέθησαν σφικτά· ἕως εἰς τὴν αὐγὴν δὲν ἐλύθησαν. Οἱ δύο ἀγαπημένοι εὑρίσκουν εὐκαιρίαν νὰ χαροῦν τὸν ἔρωτά τους.

Ἡ νύκτα αὐτὴ ἐτρέλανε τοὺς δύο ἐραστάς· τὰς ἡμέρας ποῦ ἠκολούθησαν, καθὼς ὁ βασιλεὺς εἶχε ἐγκαταλείψει τὸ Τινταγκέλ, ὁ Τριστάνος ἐγύρισε εἰς τὴν καλύβαν τοῦ Ὄρρι κ' ἐ-

τολμοῦσε κάθε πρωΐ μὲ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου νὰ γλιστρᾷ ἀπὸ τὸν ἀμπελῶνα ἕως εἰς τοὺς θαλάμους τῶν γυναικῶν.

Ἕνας σκλάβος τὸν εἶδε κ' ἐπῆγε νὰ εὕρῃ τὸν Ἀνδρέτον, τὸν Ντενοάλεν καὶ τὸν Γκονδοΐν:

« Αὐθέναι, τὸ θηρίον ποῦ ἐνομίσατε ὅτι ἔφυγε, ξαναῆλθε.

— Ποιός;

— Ὁ Τριστάνος.

— Πότε τὸν εἴδες;

— Σήμερα τὸ πρωΐ, καὶ τὸν ἀνεγνώρισα εὔκολα. Καὶ θὰ ἠμπορέσετε αὔριο τὸ πρωΐ, νὰ τὸν ἰδῆτε νὰ ἔλθῃ, μὲ τὸ σπαθί του, μ' ἕνα τόξον εἰς τὸ ἕνα χέρι καὶ δύο σαΐτες εἰς τὸ ἄλλο.

— Ποῦ θὰ τὸν ἰδοῦμε;

— Ἀπὸ ἕνα παράθυρο ποῦ ξέρω. Ἀλλὰ ἂν σᾶς τὸν δείξω, τί θὰ μοῦ δώσετε;

— Θὰ σὲ κάμωμε πλούσιον.

— Λοιπὸν ἀκούσατε, εἶπε ὁ σκλάβος. Ἠμπορεῖ νὰ βλέπῃ κανεὶς εἰς τὴν κάμαραν τῆς βασιλίσσης ἀπὸ ἕνα στενὸ παράθυρο ποῦ τὴν δεσπόζει. Ὅμως μιὰ μεγάλη κουρτίνα ἁπλωμένη ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν κάμαραν σκεπάζει τὴν τρύπαν. Αὔριο, ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς σας ἂς ἔμπῃ ὄμορφα-ὄμορφα εἰς τ' ἀμπέλι τοῦ πύργου νὰ κόψῃ ἕνα κλαδὶ ἀπὸ ἀγκάθι, νὰ τὸ κάμῃ μυτερὸ στὴν ἄκρη· ἂς ἀνεβῇ στὸ στενὸ παράθυρο, ἂς περάσῃ τὸ ἀγκάθι νὰ τρυπήσῃ μ' αὐτὸ τὴν κουρτίνα καὶ θὰ ἰδῇ· καὶ νὰ μὲ κάψετε ἂν δὲν ἰδῆτε μὲ τὰ μάτια σας αὐτὸ ποῦ σᾶς λέω.

Ὁ Ἀνδρέτος, ὁ Γκονδοΐν καὶ ὁ Ντενοάλεν ἄρχισαν νὰ μαλώνουν ποιὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς των θ' ἀπολαύσῃ πρῶτος τὸ θέαμα· ἐπιτέλους ἐσυμφώνησαν ν' ἀφήσουν πρῶτον τὸν Γκονδοΐν. Ἐχωρίσθησαν· τὴν ἄλλην ἡμέραν, αὐγὴν-αὐγήν, ἐξαναευρέθηκαν· αὔριο τὸ πρωΐ, ὡραῖοι αὐθέναι, φυλαχθῆτε ἀπὸ τὸν Τριστάνον.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν, μέσα εἰς τὸ σκότος τῆς νύκτας ἀκόμη, ὁ Τριστάνος ἀφήνων τὴν καλύβαν ταῦ Ὄρρι ἦλθε πρὸς τὸν πύργον, κάτω ἀπὸ τὴς πυκνάδες τῶν ἀγκαθιῶν. Καθὼς ἔβγαινε ἀπὸ κάτι θάμνους, παρετήρησε εἰς τὸ ξέφωτο καὶ εἶδε τὸν Γκονδοΐν. Ἐρρίφθη λοιπὸν μέσα εἰς τ' ἀγκάθια καὶ τὸν ἐκαρτέρουσε:

« Ἄ! Θεέ! κάμε ὥστε ἐκεῖνος ποῦ προχωρεῖ ἐκεῖ κάτω νὰ μὴ μὲ ἰδῇ πρὶν ἀπὸ τὴν εὐνοϊκὴν στιγμήν! »

Μὲ τὸ ξῖφος εἰς τὸ χέρι τὸν ἐπερίμενε· ἀλλά, κατὰ τύχην ἐπῆρε ἄλλον δρόμον καὶ ἀπεμακρύνθη. Ὁ Τριστάνος ἐβγῆκε ἀπὸ τοὺς θάμνους, ἐτέντωσε τὸ τόξον του, ἐσκόπευσε· ἀλλοίμονο! ὁ ἄνθρωπος ἦτον τόρα μακρυὰ ὥστε νὰ μὴ τὸν φθάνῃ τὸ βέλος του.

— Τὴν στιγμὴν αὐτήν, ἰδού! ἤρχετο μακρόθεν κατεβαίνων σιγὰ-σιγὰ τὸ μονοπάτι ἐπάνω εἰς ἕνα μαῦρο ἄλογο, ὁ Ντενοάλεν ἀκολουθούμενος ἀπὸ δύο μεγάλα λαγωνικά. Ὁ Τριστάνος τὸν ἐφύλαξε κρυμμένος ὀπίσω ἀπὸ μίαν μηλιάν. Τὸν εἶδε νὰ ἐρεθίζῃ τὰ σκυλιά του ἐναντίον ἑνὸς κάπρου. Ἀλλὰ πρὶν ἀκόμη τὰ σκυλιά του βγάλουν ἀπὸ τὸν κρυψῶνα του τὸν κάπρον, ὁ ἀφεντικός των θὰ λάβῃ τέτοιαν πληγὴν ποῦ οὔτε γιατρὸς οὔτε βότανο νὰ μὴ τὸν κάμῃ καλὰ πλέον. Ὅταν ὁ Ντενοάλεν ἦτον κοντά του, ὁ Τριστάνος ἄφησε τὸν μανδύαν του, ἐσκίρτησε, ὠρθώθη ἐμπρὸς εἰς τὸν ἐχθρόν του. Ὁ προδότης ἠθέλησε νὰ φύγῃ· δὲν εὑρῆκε καιρὸν οὔτε νὰ πῇ: « μ' ἐσκότωσες! » Ἔπεσε ἀπὸ τὸ ἄλογό του, ὁ Τριστάνος τοῦ ἔκοψε τὴν κεφαλήν, ἔκοψε τοὺς βοστρύχους ποῦ ἐκρέμοντο ὁλόγυρα ἀπὸ τὸ πρόσωπό του καὶ τοὺς ἐπῆρε· ἤθελε νὰ τοὺς δείξῃ τῆς Ἰζόλδης νὰ χαρῇ ἡ καρδιά της. « Ἀλλοίμονο, ἐσυλλογίζετο, τί ἔγεινε ὁ Γκονδοΐν; Διέφυγε: γιατί νὰ μὴν ἠμπορέσω νὰ τὸν πληρώσω μὲ τὸ ἴδιο νόμισμα; » Ἐσπόγγισε τὸ σπαθί του, τὸ ἔβαλε πάλι στὴν θήκην του, ἔσυρε ἐπάνω εἰς τὸ πτῶμα ἕναν κορμὸν δένδρου, καὶ ἀφίνοντας τὸ αἱμόφυρτον πτῶμα, ἔφυγε, μὲ τὸ σκουφὶ στὸ κεφάλι πρὸς τὴν ἀγαπημένην του.

Εἰς τὸν πύργον τοῦ Τινταγκὲλ ὁ Γκονδοΐν τὸν εἶχε προλάβει· πλέον εἶχε σκαλώσει ἐπάνω εἰς τὸ ὑψηλὸ παραθυράκι, εἶχε ἐμπήξει τὸ μυτερὸ ραβδί του εἰς τὴν κουρτίναν κ' ἔβλεπε μέσα εἰς τὸν θάλαμον τῆς βασιλίσσης. Κατ' ἀρχὰς δὲν εἶδε κανένα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Περινίς· ἔπειτα εἶδε τὴν Μπρανζιὲν ποῦ ἐκρατοῦσε ἀκόμη τὸ κτένι μὲ τὸ ὁποῖον εἶχε κτενίσει τὰ χρυσὰ μαλλιὰ τῆς βασιλίσσης.

Ὅμως ἡ Ἰζόλδη ἐμπῆκε, ἔπειτα ὁ Τριστάνος. Ἐκρατοῦσε μὲ τὸ ἕνα χέρι του τὸ τόξον του καὶ δύο βέλη· εἰς τὸ ἄλλο ἐκρατοῦσε δύο βοστρύχους ἀνδρός.

Ἄφησε νὰ πέσῃ ὁ μανδύας του, καὶ τὸ ἔμορφό του σῶμα ἐφάνη. Ἰζόλδη ἡ ξανθὴ προσέκλινε διὰ νὰ τὸν χαιρετίσῃ, καὶ καθὼς ὠρθώνετο πάλιν σηκώνοντας τὴν κεφαλὴν πρὸς αὐτόν, εἶδε τὸν ἴσκιον τῆς κεφαλῆς τοῦ Γκονδοΐν. Ὁ Τριστάνος τῆς ἔλεγε:

« Βλέπεις τὰ ὡραῖα αὐτὰ μαλλιά; Εἶνε τοῦ Ντενοάλεν. Τὸν ἐκδικήθηκα. Ποτὲ πλέον δὲν

θ' ἀγοράσῃ ἢ θὰ πωλήσῃ ἀσπίδα ἢ λόγχην!

— Καλά, αὐθέντα· τέντωσε ὅμως τὸ τόξον αὐτὸ σὲ παρακαλῶ· ἤθελα νὰ ἰδῶ ἂν τεντώνῃ.

Ὁ Τριστάνος τὸ ἐτέντωσε, κατάπληκτος, μισοεννοῶν. Ἡ Ἰζόλδη ἐπῆρε τὸ ἓν ἀπὸ τὰ δύο βέλη, τὸ προσήρμοσε, ἐκύτταξε ἂν εἶνε ἡ χορδὴ καλή, καὶ εἶπε σιγὰ καὶ γλίγωρα :

« Βλέπω κάτι ποῦ δὲν μ' ἀρέσει. Σκόπευσε καλά, Τριστάνε! »

Ἔλαβε θέσιν, ἐσήκωσε τὸ κεφάλι καὶ εἶδε ψηλὰ - ψηλὰ ἐπάνω εἰς τὴν κουρτίναν τὸν ἥσκιον τῆς κεφαλῆς τοῦ Γκονδοΐν. « Ὁ Θεὸς ἂς ὁδηγήσῃ αὐτὴ τὴ σαΐτα! » Εἶπε, καὶ τοξεύει. Ἡ σαΐτα σφυρίζει εἰς τὸν ἀέρα· οὔτε πουλὶ δὲν πετᾷ τόσο γλίγωρα, ἐμπήγεται εἰς τὸ μάτι τοῦ προδότου, διαπερνᾷ τὸν ἐγκέφαλόν του ὡσὰν τὴν σάρκα μήλου. Χωρὶς νὰ πῇ κίχ, ὁ Γκονδοΐν ἔπεσε ἐπάνω εἰς ἕνα πάσσαλον.

Τότε ἡ Ἰζόλδη εἶπε στὸν Τριστάνον :

« Φύγε τόρα, ἀγαπημένε μου. Τὸ βλέπεις, οἱ πανοῦργοι γνωρίζουν τὸ καταφύγιόν σου. Ὁ Ἀνδρέτος ζῇ, καὶ θὰ τὸ πῇ τοῦ βασιλέως· δὲν ὑπάρχει πλέον ἀσφάλεια γιὰ σένα στὴν καλύβα τοῦ Ὄρρι! Φύγε, ἀγαπημένε μου! Ὁ Περινὶς ὁ Πιστὸς θὰ κρύψῃ τὸ σῶμα αὐτὸ εἰς τὸ δάσος, καὶ τόσο καλὰ ποῦ ὁ βασιλεὺς νὰ μὴ μάθῃ ποτὲ τίποτε. Ὅμως ἐσὺ φύγε ἀπ' αὐτὸν τὸν τόπον, νὰ σωθῇς, εἶνε τὸ καλλίτερο νὰ φύγῃς! »

Ὁ Τριστάνος εἶπε :

« Πῶς θὰ ἠμπορέσω νὰ ζήσω ; »

— Ναί, ἀγαπητὲ Τριστάνε, οἱ ζωές μας εἶνε δεμένες, ὑφασμένες ἡ μία μὲ τὴν ἄλλην. Κ' ἐγώ, πῶς θὰ ζήσω ; Τὸ σῶμα μου εἶνε ἐδῶ, ἐσὺ ἔχεις τὴν καρδιά μου.

— Ἰζόλδη, ἀγαπημένη μου, φεύγω, δὲν ἠξεύρω ποῦ πηγαίνω. Ἀλλά, ἂν ποτὲ ξαναϊδῇς τὸ δακτυλίδι ἀπὸ πράσινον ἴασπιν, θὰ κάμῃς ὅ,τι θὰ σοῦ παραγγείλω μ' αὐτό ;

— Ναί, τὸ ξέρω, ἂν θὰ ἰδῶ τὸ δακτυλίδι ποῦ εἶνε ἀπὸ πράσινον ἴασπιν, οὔτε πύργοι, οὔτε κάστρο, οὔτε βασιλικὴ προσταγὴ θὰ μ' ἐμποδίσουν νὰ κάμω τὴν θέλησιν τοῦ ἀγαπημένου, ὅ,τι ἂν εἶνε, φρόνιμη ἢ τρελλή.

— Ἀγαπημένη μου, ὁ Θεὸς ποῦ ἐγεννήθη εἰς τὴν Βηθλεέμ, ἂς σοῦ τὸ γνωρίσῃ.

— Ἀγαπημένε μου, ὁ Θεὸς μαζί σου.

ΤΟ ΜΑΓΙΚΟ ΚΟΥΔΟΥΝΙ

Ὁ Τριστάνος ἔφυγε εἰς τὴν χώραν τῶν Γάλλων, εἰς τὰς κτήσεις τοῦ εὐγενοῦς δουκὸς Ζιλαίν. Ὁ δοὺξ ἦτο νέος, δυνατὸς καὶ καλόκαρδος· τὸν ἐδέχθη φιλόξενα. Δὲν ἐλυπήθη τίποτε διὰ νὰ τὸν τιμήσῃ ὅπως τοῦ ἄξιζε· ὅμως τίποτε δὲν ἠμποροῦσε νὰ καθησυχάσῃ τὴν ἀγωνίαν τοῦ Τριστάνου.

Μίαν ἡμέραν ἐνῷ ἦτον καθισμένος σιμὰ εἰς τὸν νέον δοῦκα, ἡ καρδιὰ τόσο ἐξεχείλιζε ἀπὸ λύπην, ποῦ ἀνεστέναζε σχεδὸν χωρὶς νὰ τὸ ἐννοῇ. Ὁ δοὺξ διὰ νὰ καθησυχάσῃ τὸν πόνον του, εἶπε νὰ φέρουν εἰς τὸν θάλαμόν του τὸ ἀγαπημένο του παιγνίδι ποῦ εἰς τὰς θλιβεράς του ὥρας ἐξεκούραζε τὰ μάτια του καὶ τὴν καρδιά του. Ἐπάνω εἰς ἕνα τραπέζι, σκεπασμένο μ' εὐγενικὴν πορφύραν, ἔβαλαν τὸ σκυλὶ τὸν Μικρομέγαν. Ἦτον ἕνα μαγικὸ σκυλί· τὸ εἶχαν φέρει εἰς τὸν δοῦκα ἀπὸ ἕνα μακρυνὸ νησί· μία μάγισσα τοῦ τὸ εἶχε στείλει δῶρον ἐρωτικό. Κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ πῇ τὴν ἐμορφιὰ καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς φύσεως αὐτοῦ τοῦ σκυλιοῦ. Τὸ τρίχωμά του ἦτον ἔτσι χρωματισμένο, μὲ ἀποχρώσεις τόσο πολλάς, ποῦ δὲν ἤξερες νὰ πῇς τί χρῶμα εἶχε. Ὁ λαιμός του ἦτον κατ' ἀρχὰς λευκότερος ἀπὸ τὸ χιόνι, τὰ νῶτα του πιὸ πράσινα ἀπὸ φύλλο τριφυλλιοῦ, ἡ μία του πλευρὰ ἄλικη, ἡ ἄλλη κίτρινη ὅπως τὸ σάφρανον, ἡ κοιλιά του γαλάζια, ἡ ράχη του τριανταφυλλιά· ὅμως ὅταν τὸ ἐκαλόβλεπες, ὅλ' αὐτὰ τὰ χρώματα ἐτρεμοκινοῦντο ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια σου, ἄλλαζαν ἀπὸ λευκὰ εἰς πράσινα, κίτρινα, γαλάζια, πορφυρᾶ, σκοτεινὰ ἢ ἀνοικτά. Ἐφοροῦσε εἰς τὸν λαιμόν του κρεμασμένο ἀπὸ μίαν ἁλυσιδοῦλα χρυσήν, ἕνα κουδουνάκι ποῦ ἠχοῦσε τόσο φαιδρά, τόσο καθαρά, γλυκά, ποῦ ἡ καρδιὰ τοῦ Τριστάνου διὰ μιᾶς ἡσύχασε, καὶ ὁ πόνος του ἔγεινε πιὸ ἥμερος. Δὲν ἐνθυμήθη πλέον τί εἶχε περάσει χάριν τῆς βασιλίσσης. Αὐτὸ ἦτον ἡ μαγικὴ δύναμις τοῦ κουδουνιοῦ· ἡ καρδιά, καθὼς τὸ ἄκουε κανεὶς νὰ γλυκοηχῇ ἔτσι, φαιδρά, καθαρά, ἐλησμονοῦσε κάθε λύπην. Καὶ καθὼς ὁ Τριστάνος, συγκινημένος ἄρχισε νὰ θωπεύῃ τὸ μαγεμένο σκυλί, ἐσυλλογίζετο πῶς αὐτὸ θὰ ἦτον ἕνα καλὸ δῶρον διὰ τὴν Ἰζόλδην. Ὅμως τί νὰ κάμῃ ; Ὁ δοὺξ Ζιλαὶν ἀγαποῦσε τὸν Μικρομέγαν πλέον ἀπὸ κάθε ἄλλο πρᾶγμα καὶ κανεὶς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ τοῦ τὸ πάρῃ μὲ κανένα τρόπον.

Μίαν ἡμέραν ὁ Τριστάνος εἶπε εἰς τὸν δοῦκα :

« Αὐθέντα, τί θὰ ἔδινες εἰς ἐκεῖνον ποῦ θ' ἀπελευθέρωνε τὴν χώραν σας ἀπὸ τὸν γίγαντα Οὐργκὰν τὸν Τριχωτόν, ποῦ ἀπαιτεῖ τόσα καὶ τόσα ἀπὸ σέ ;

— Μὰ τὴν ἀλήθειαν, θὰ τὸν ἄφηνα νὰ ἐκλέξῃ, ἀνάμεσα εἰς ὅ,τι ἔχω, τὸ πολυτιμότερον· ὅμως κανεὶς δὲν τὰ βάζει μὲ τὸν γίγαντα.

— Ἰδοὺ παράξενα λόγια, εἶπεν ὁ Τριστάνος· ἐγὼ δὲν ἀντέχω εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ πολεμήσω μὲ τὸν γίγαντα.

— Τότε, λέγει ὁ δοὺξ Ζιλαίν, ὁ Θεὸς ποῦ ἐγεννήθη ἐκ Παρθένου ἐν Βηθλεέμ, νὰ σ' ἔχῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν του καὶ νὰ σὲ φυλάξῃ ἀπὸ τὸν θάνατον!»

Ὁ Τριστάνος εὗρῆκε Οὐργκὰν τὸν Τριχωτὸν εἰς τὸ ἄσυλόν του. Πολλὴν ὥραν ἐμάχοντο μὲ μανίαν. Ἐπιτέλους ἡ ἀνδρεία ἐνίκησε τὴν κτηνώδη δύναμιν, καὶ ὁ Τριστάνος ἀφοῦ ἀπέκοψε τὴν δεξιὰν παλάμην τοῦ γίγαντος, τὴν ἔφερεν εἰς τὸν δοῦκα:

«Αὐθέντα, εἰς ἀνταμοιβήν, ὅπως μοῦ ὑποσχέθης, δῶσε μου τὸ μαγικό σκυλί!

— Φίλε, τί μοῦ ζητεῖς! Ἄφησέ μου το καὶ πάρε καλλίτερα τὴν ἀδελφήν μου καὶ τὸ ἥμισυ τῆς γῆς μου.

— Αὐθέντα, ἡ ἀδελφή σου εἶνε ὡραία καὶ ὡραία εἶνε ἡ γῆ σου· ὅμως γι' αὐτὸ τὸ σκυλὶ γιὰ νὰ τὸ ἀποκτήσω, ἐπολέμησα μὲ τὸν γίγαντα.

— Πάρε το λοιπόν. Ὅμως πρέπει νὰ ξέρῃς ὅτι μοῦ ἀφαιρεῖς τὴν χαρὰν τῆς καρδιᾶς μου!

Ὁ Τριστάνος ἐμπιστεύθη τὸ σκυλὶ εἰς ἕναν γόητα Γάλλον, ἔξυπνον καὶ πονηρόν, ὁ ὁποῖος τὸ ἐπῆγε στὸ Κορνουάγ.. Ἔφθασε εἰς τὸ Γινταγκὲλ καὶ τὸ ἔδωκε κρυφὰ εἰς τὴν Μπρανζιέν.

Ἡ βασίλισσα ἐχάρη πολύ, ἔδωκε εἰς ἀνταμοιβὴν δέκα μάρκα χρυσᾶ εἰς τὸν κομιστὴν καὶ εἶπε εἰς τὸν βασιλέα ὅτι ἡ βασίλισσα τῆς Ἰρλανδίας ἡ μητέρα της τῆς τὸ στέλλει τὸ ἀκριβὸ αὐτὸ δῶρον. Εἶπε κ' ἔκαμε γιὰ τὸ σκυλὶ ἕνας χρυσοχόος ἕνα σπιτάκι μὲ χρυσάφι καὶ πολύτιμα πετράδια, καὶ παντοῦ ὅπου ἐπήγαινε, τὸ ἔπαιρνε μαζί της, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἀγαπημένου της. Καὶ κάθε φορὰν ποῦ τὸ ἔβλεπε, θλῖψις, ἀγωνία, πικραὶ ἀναμνήσεις ἔφευγαν ἀπὸ τὴν καρδιά της.

Κατ' ἀρχὰς δὲν ἐννοῦσε τῆς ἐφαίνετο ὅτι παρατηροῦσε τὸ σκυλὶ μὲ εὐχαρίστησιν, διότι προήρχετο ἀπὸ τὸν Τριστάνον· ἐνόμιζε πῶς ἡ ἀνάμνησις τοῦ φίλου της ἦτον ποῦ ἀπεκοίμιζε τὸν πόνον της. Ὅμως μίαν ἡμέραν ἐννόησε πῶς ἦτον μαγικὴ συνέργεια καὶ πῶς μόνον ὁ ἦχος τοῦ κουδουνιοῦ τῆς ἔδιδε χαράν.

«Ἄ! ἐσυλλογίσθη, ἐγὼ νὰ ἀνακουφίζωμαι, ἐνῷ ὁ Τριστάνος εἶνε δυστυχής; Ἔπρεπε νὰ κρατήσῃ τὸ μαγεμένο αὐτὸ σκυλὶ καὶ νὰ ἠσμονῇ κάθε πόνον· ὅμως ἐπροτίμησε νὰ μοῦ τὸ στείλῃ ἐμένα· νὰ χαίρω ἐγώ, κι' αὐτὸς νὰ πονῇ. Αὐτὸ δὲν πρέπει. Τριστάνε, θέλω νὰ ὑποφέρω ὅσο καὶ σύ.»

Ἐπῆρε τὸ μαγικὸ κουδοῦνι, τὸ ἔκαμε νὰ ἠχήσῃ τελευταίαν φοράν, καὶ ἀπὸ τὸ ἀνοικτὸ παράθυρο τὸ ἔρριψε εἰς τὴν θάλασσαν.

ΙΖΟΛΔΗ Η ΚΡΙΝΟΔΑΚΤΥΛΗ

Οἱ δύο ἀγαπημένοι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ζοῦν ὁ ἕνας χωρὶς τὸν ἄλλον. Ἀνάμεσα ἀπὸ θαλάσσας, νησιὰ καὶ τόπους ὁ Τριστάνος ἠθέλησε νὰ ξεχάσῃ τὴν δυστυχίαν του. Εἶδε ξανὰ τὸν τόπον τοῦ Λουνοά, ὅπου Ροχάλτος ὁ πιστὸς ἐδέχθη τὸ παιδὶ μὲ δάκρυα. Ὅμως ὁ Τριστάνος δὲν ἠμποροῦσε εἰς τὴν ἡσυχίαν τῆς χώρας του, καὶ ἔφυγε εἰς ἄλλα δουκᾶτα καὶ βασίλεια. Ἀπὸ τὸ Λουνοὰ εἰς τὴν Φρίσσαν, ἀπὸ τὴν Φρίσσαν εἰς τὴν Γαβοΐαν, ἀπὸ τὴν Γερμανίαν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὑπηρέτησε πολλοὺς αὐθέντας. Ὅμως, εἰς διάστημα δύο χρόνων καμμία εἴδησις δὲν τοῦ ἦλθε ἀπὸ Κορνουάγ., κανένας φίλος, καμμία παραγγελία.

Τότε ἐπίστευσε ὅτι ἡ Ἰζόλδη τὸν ἐλησμόνησε.

Λοιπόν, μίαν ἡμέραν, καθὼς ἐπορεύετο μόνος αὐτὸς μὲ τὸν Γκορνεβάλ, ἐμπῆκε εἰς τὴν χώραν τῆς Βρετάνης. Ἐπέρασαν ἕναν ἐρημωμένον κάμπον· παντοῦ κάστρα χαλασμένα, χωριὰ χωρὶς κατοίκους, κάμποι ποῦ ἡ φωτιὰ τοὺς εἶχε ἀπογυμνώσει. Ἐπάνω εἰς τὸν ἔρημον κάμπον ὁ Τριστάνος ἐσυλλογίσθη:

«Εἶμαι κουρασμένος πλέον. Τί χρειάζονται αὐταὶ αἱ περιπλανήσεις; Ἡ ἀγαπημένη μου εἶνε μακρυά, ποτὲ δὲν θὰ τὴν ξαναϊδῶ. Ἀπ' ἐδῶ καὶ δύο χρόνια γιατί δὲν ἔστειλε νὰ μ' εὕρουν τάχα; Εἰς τὸ Τινταγκὲλ ὁ βασιλεὺς τὴν τιμᾷ καὶ τὴν λατρεύει. Ζῇ χαρούμενα. Βέβαια τὸ μαγικὸ κουδοῦνι κάμνει καλὰ τὴ δουλειά του. Μὲ λησμονεῖ καὶ λίγο θυμᾶται τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες τὶς ἀλλοτινές. Ὀλίγο τὴν μέλει γιὰ τὸν ἀρρωστημένον ποῦ πλανᾶται ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Λὲν θὰ τὴν ξεχάσω κ' ἐγὼ λοιπόν; δὲν θαὺρῶ κάποιον νὰ μοῦ γιατρέψῃ τὸν πόνο μου; Ἐπὶ δύο ἡμέρας ὁ Τριστάνος καὶ ὁ Γκορνεβὰλ ἐπερνοῦσαν κάμπους καὶ χωριὰ χωρὶς ν' ἀπαντήσουν ἕναν ἄνθρωπον, ἕναν πετεινόν, ἕνα σκύλον. Τὴν τρίτην ἡμέραν εἰς τὰς τρεῖς ἡ ὥρα τὸ ἀπόγευμα ἔφθασαν εἰς ἕνα λόφον ὅπου ὑψώνετο μία παλαιὰ ἐκκλησία καὶ σιμά

της ἡ κατοικία ἑνὸς ἐρημίτου. Ὁ ἐρημίτης δὲν ἐφοροῦσε ἐνδύματα ἀπὸ ὕφασμα ἀλλὰ ἕνα δέρμα ζώου. Πλαγιασμένος εἰς τὸ ἔδαφος μὲ γυμνὰ τὰ πόδια καὶ τοὺς ἀγκῶνας, ἐπαρακαλοῦσε τὴν Μαρίαν-Μαγδαληνὴν νὰ τοῦ ἐμπνεύσῃ προσευχὰς ψυχοσωτηρίους. Εἶπε τὸ καλῶς ὡρίσατε εἰς τοὺς δύο ξένους, κ' ἐνῷ ὁ Γκορνεβὰλ ἐτοποθετοῦσε τἄλογα νὰ ξεκουρασθοῦν, ἐπῆρε αὐτὸς τὰ ἅρματα τοῦ Τριστάνου, ἔπειτα τοὺς ἔδωκε νὰ φάγουν. Δὲν τοὺς ἔδωκε τροφὰς πολυτελεῖς, ἀλλὰ κρίθινο ψωμί, ψημένο στὴν στάκτην, καὶ νερὸ ἀπὸ τὴν πηγήν. Ἀφοῦ ἔφαγαν—εἶχε νυκτώσει πλέον—καὶ ἐκάθησαν τριγύρω ἀπὸ τὴ φωτιά, ὁ Τριστάνος ἠρώτησε ποία ἦτον ἡ ἐρημωμένη αὐτὴ γῆ.

« Ὡραῖε αὐθέντα, εἶπεν ὁ ἐρημίτης, εἶνε ἡ γῆ τῆς Βρετάνης ποῦ κατέχει ὁ δοὺξ Χοέλ. Ἦτον ἄλλοτε ἕνας ὡραῖος τόπος, πλούσιος εἰς λειβάδια καὶ καλλιεργημένος· ἐδῶ μύλοι, ἐκεῖ μηλιές, περιβόλια. Ὅμως ὁ κόμης τῆς Νάντης τὰ ἐρήμωσε. Αὐτὰ κάμνει ὁ πόλεμος.

— Ἀδελφέ, εἶπεν ὁ Τριστάνος, γιατί ὁ κόμης Ριὸλ κατῄσχυνε ἔτσι τὸν αὐθέντην Χοέλ;

— Θὰ σοῦ πῶ λοιπόν, αὐθέντα, τὴν ἀφορμὴν τοῦ πολέμου. Μάθε ὅτι ὁ Ριὸλ ἦτον ὑποτελὴς τοῦ Χοέλ. Λοιπόν, ὁ δοὺξ ἔχει μίαν θυγατέρα, ὡραίαν ἀνάμεσα εἰς ὅλες τὶς βασιλοπούλες, καὶ ὁ κόμης Ριὸλ ἤθελε νὰ τὴν πάρῃ γυναῖκα. Ὅμως ὁ πατέρας της ἠρνήθη νὰ δώσῃ τὴν κόρην του σ' ἕναν ὑποτελῆ του, καὶ ὁ κόμης Ριὸλ ἐδοκίμασε νὰ τοῦ τὴν πάρῃ διὰ τῆς βίας. Πολλοὶ ἄνθρωποι ἀπέθαναν ἐξ αἰτίας του. »

Ὁ Τριστάνος ἠρώτησε :

« Ὁ δοὺξ τοῦ Χοὲλ ἠμπορεῖ νὰ κρατήσῃ ἀκόμη τὸν πόλεμον ;

— Μὲ πολλὴν δυσκολίαν. Ὅμως, ὁ τελευταῖος του πύργος, Καραίξ, ἀνθίσταται ἀκόμη, γιατὶ τὰ τείχη του εἶνε ἰσχυρά, καὶ δυνατὴ εἶνε ἡ καρδιὰ τοῦ παιδιοῦ τοῦ δουκὸς Χοέλ, τοῦ Καερδίν, τοῦ καλοῦ ἱππότου. Ὁ ἐχθρὸς ὡστόσο τοὺς ἔχει σφίξει πολύ· θὰ ἠμπορέσουν ν' ἀνθέξουν πολὺν καιρὸν ἀκόμη τάχα; »

Ὁ Τριστάνος ἠρώτησε εἰς ποίαν ἀπόστασιν ἦτον ὁ πύργος τοῦ Καραίξ.

« Αὐθέντα, δύο μίλλια ἀπ' ἐδῶ μόνον. »

Ἐχωρίσθησαν διὰ νὰ κοιμηθοῦν. Τὸ πρωῒ ἀφοῦ ὁ ἐρημίτης ἔκαμε τὴν δέησιν καὶ ἀφοῦ ἐμοιράσθησαν τὸ κρίθινο ψωμί, ὁ Τριστάνος ἵππευσε πρὸς τὸ Καραίξ.

Ὅταν ἐσταμάτησε ἐμπρὸς εἰς τὰ τείχη, εἶδεν ἕνα κοπάδι ἀνθρώπων κ' ἐζήτησεν ἐκεῖ τὸν δοῦκα. Ὁ Χοὲλ εὑρίσκετο μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν μὲ τὸν Καερδίν. Τοῦ ἐπαρουσίασε τὸν ἑαυτόν του καὶ τοῦ εἶπε :

« Εἶμαι ὁ Τριστάνος, ὁ βασιλεὺς τοῦ Λουνοά, καὶ ὁ Μᾶρκος, ὁ βασιλεὺς τοῦ Κορνουάγ., εἶνε θεῖος μου. Ἔμαθα, δούξ, ὅτι οἱ βασσάλοι σου σ' ἀδικοῦν, καὶ ἦλθα νὰ σοῦ προσφέρω τὰς ὑπηρεσίας μου. »

— Ἀλλοίμονον ! αὐθέντα Τριστάνε, πῶς νὰ σὲ δεχθῶ; Δὲν ἔχομε τρόφιμα πλέον· οὔτε σιτάρι, μόνον κουκιὰ καὶ κριθάρι γιὰ νὰ περάσωμε.

— Τί πειράζει ; εἶπεν ὁ Τριστάνος. Ἔζησα μέσα εἰς ἕνα δάσος δύο ὁλόκληρα χρόνια, μὲ ρίζες καὶ μὲ κυνῆγι, καὶ μάθε ὅτι εὕρισκα εὐχάριστην τὴν ζωὴν αὐτήν. Δῶσε διαταγὴν νὰ μοῦ ἀνοίξουν τὴν πύλην αὐτήν. »

Ὁ Καερδὶν εἶπε τότε :

« Δέξου τον, πατέρα, γιατὶ ἔχει τόσο θάρρος ποῦ νὰ μοιρασθῇ μαζί μας τὴν δυστυχίαν.

Τὸν ἐδέχθησαν μὲ πολλὰς τιμάς. Ὁ Καερδὶν τοῦ ἔδειξε τὰ φρούριά του. Τοῦ ἔδειξε μακρυὰ εἰς τὸν κάμπον τὰς σκηνὰς τοῦ δουκὸς Ριόλ. Ὅταν ἐξαναγύρισαν εἰς τὸ κατῶφλι τοῦ πύργου, ὁ Καερδὶν εἶπε τοῦ Τριστάνου :

« Τόρα, ἀγαπημένε μου φίλε, θ' ἀνεβοῦμε στὴ σκάλα νὰ ἰδῇς τὴν μητέρα μου καὶ τὴν ἀδελφήν μου. »

Καὶ κρατούμενοι ἀπὸ τὸ χέρι, ἐμπῆκαν εἰς τὸν θάλαμον τῶν γυναικῶν. Ἡ μητέρα καὶ ἡ κόρη ἐκεντοῦσαν, κ' ἐτραγουδοῦσαν· ἔλεγαν πῶς ἡ ὡραία Δοέττη, καθισμένη ἐπάνω εἰς τὰ λευκὰ ἀγκάθια περιμένει τὸν Δούν, τὸν ἀγαπημένον της ποῦ τόσο ἀργεῖ νὰ ἔλθῃ. Ὁ Τριστάνος τὴς ἐχαιρέτισε καὶ τὸν ἐχαιρέτισαν. Ἔπειτα οἱ δύο ἱππόται ἐκάθισαν σιμά της. Ὁ Καερδὶν δείχνοντας εἰς τὸν Τριστάνον τὸ κέντημα τῆς μητέρας του ἔλεγε :

Κύττα, ὡραῖε φίλε Τριστάνε, τί χρυσοχέρα ποῦ εἶνε ἡ μητέρα μου· πῶς ξέρει ἡ ἀδελφή μου νὰ μεταχειρίζεται τὸ χρυσάφι. Μὰ τὴν πίστιν μου, ὡραία ἀδελφή, δίκαια ἔχεις ὄνομα Ἰζόλδη ἡ Κρινοδάκτυλη. »

Τότε, ὁ Τριστάνος ἅμα ἤκουσε πῶς τὴν ἔλεγαν Ἰζόλδην, ἐχαμογέλασε καὶ τὴν ἐκύτταξε πιὸ γλυκά.

Λοιπόν, ὁ κόμης Ριὸλ εἶχε στρατοπεδεύσει τρία μίλλια μακρυὰ ἀπὸ τὸ Καραίξ, καὶ ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας οἱ ἄνθρωποι τοῦ δουκὸς Χοὲλ δὲν ἐτολμοῦσαν πλέον, δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ περάσουν τὰς πύλας τοῦ πύργου. Ἀλλά, ἀπὸ τὴν ἄλλην ἡμέραν, ὁ Τριστάνος ὁ Καερδὶν καὶ δώδεκα

νέοι ἱππόται ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸ Καραῖξ, θωρακοφορεμένοι, μὲ τὰ κράνη εἰς τὴν κεφαλήν, καὶ ἵππευσαν κάτω ἀπὸ τὰ δάση τῶν ἐλάτων ἕως εἰς τὰς θύρας τῶν ἐχθρικῶν σκηνῶν· ἔπειτα εἰς τὴν μίαν ἔφοδον ἐπῆραν μίαν ἐφοδιοπομπὴν τοῦ κόμητος Ριόλ. Ἀπὸ ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐπῆραν θάρρος πλέον, ἅρπαζαν, ἐσκότωναν καὶ ποτὲ δὲν ἐγύριζαν εἰς τὸ Καραῖξ χωρὶς νὰ συναποκομίσουν καὶ κάτι ὡς λείαν. Ἔκτοτε ὁ Τριστάνος καὶ ὁ Καερδὶν συνεδέθησαν καὶ ὥρκίσθησαν νὰ εἶνε φίλοι καὶ σύντροφοι πλέον.

Λοιπόν, συχνὰ ὅταν ἐγύριζαν ἀπὸ τὰς ἐφόδους των· ὁ Καερδὶν εὕρισκε καιρὸν νὰ ἐπαινῇ εἰς τὸν φίλον του Ἰζόλδην τὴν Κρινοδάκτυλην, τὴν ἁπλῆν, τὴν ὡραίαν.

Ἕνα πρωΐ, καθὼς ἡ αὐγὴ ἐπρόβαλλε, ἕνας νυκτοσκοπὸς ἦλθε καὶ τοὺς εἶπε :

« Αὐθέντται, ἐκοιμηθήκατε. Σηκωθῆτε, ὁ Ριὸλ ἔρχεται! »

Ἱππόται καὶ χωρικοὶ ὡπλίσθησαν κ' ἔτρεξαν· εἶδαν εἰς τὸν κάμπον νὰ λάμπουν τὰ κράνη τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ριόλ. Ὁ δοὺξ Χοὲλ καὶ ὁ Καερδὶν ἐτοποθέτησαν εὐθὺς ἐμπρὸς εἰς τὰς πύλας τοὺς ἱππότας. Ὅταν ἔφθασαν εἰς ἀπόστασιν βολῆς τόξου, ἄφησαν τἄλογά των μὲ τὰς λόγχας κάτω, καὶ τὰ βέλη ἔπεφταν, ἔπεφταν ἐπάνω των ὡσὰν ἀπριλιάτικη βροχή. Ὅμως ὁ Τριστάνος ὡπλίζετο κι' αὐτὸς μὲ τοὺς τελευταίους ποῦ ἐξύπνησαν. Ἔβαλε τὰ στενὰ ὑποδήματά του μὲ τὰ χρυσᾶ σπηρούνια· βάζει τὸν ἀλυσσιδωτὸν θώρακα, τὴν περικεφαλαίαν· ἀνεβαίνει, σπηρουνιάζει τὸ ἄλογό του νὰ φθάσῃ γλίγωρα εἰς τὸν κάμπον καὶ ἐμφανίζεται μὲ τὴν ἀσπίδα ἐμπρὸς εἰς τὸ στῆθος, φωνάζοντας : « Καραῖξ. » Ἦτον καιρός· ἤδη οἱ ἄνθρωποι τοῦ Χοὲλ ἄρχισαν νὰ ὑποχωροῦν. Ἦτον ὡραῖον νὰ ἔβλεπε κανεὶς τότε τὰ κτυπημένα ἄλογα καὶ τοὺς πληγωμένους βασσάλους, τὰ κτυπήματα ποῦ κατέφεραν οἱ νέοι ἱππόται, καὶ καὶ τὰ χόρτα ποῦ κάτω ἀπὸ τὰ βήματά τους ἐκοκκίνιζαν. Ἐμπρὸς ἀπὸ ὅλους ὁ Καερδὶν εἶχε σταματήσει ὑπερηφάνως, βλέπων νὰ ἔρχεται ἐναντίον του ἕνας ἀνδρεῖος βαρῶνος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ κόμητος Ριόλ. Καὶ οἱ δύο συνεκρούσθησαν μὲ χαμηλωμένας τὰς λόγχας. Ὁ Νανταῖος ἔθραυσε τὴν ἰδικήν του χωρὶς νὰ ταράξῃ κἂν τὸν Καερδίν, ὁ ὁποῖος μ' ἕνα μᾶλλον καθωρισμένον κτύπημα ἐτρύπησε τὴν ἀσπίδα τοῦ ἀντιπάλου κ' ἐπέρασε πλαγίως τὴν λόγχην του ἕως εἰς τὴν ἱπποτικήν του σημαίαν. Καὶ ὁ ἱππότης πέφτει ἀπὸ τὴν σέλλαν.

Εἰς τὴν κραυγὴν τοῦ ἀδελφοῦ του, ὁ δοὺξ Ριὸλ ὥρμησε ἐναντίον τοῦ Καερδίν. Ὅμως ὁ Τριστάνος τοῦ ἀπέκλεισε τὸ πέρασμα. Ὅταν συνεκρούσθησαν, ἡ λόγχη τοῦ Τριστάνου ἐθραύσθη εἰς τὰ χέρια του, καὶ ἡ λόγχη τοῦ Ριὸλ καθὼς ἀπήντησε τὸ στῆθος τοῦ ἀλόγου τοῦ Τριστάνου, εἰσέδυσε εἰς τὴν σάρκα του καὶ τὸ ἐξάπλωσε νεκρὸν χάμω. Ὁ Τριστάνος σηκώνεται εὐθύς, καὶ μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι : « Ἄνανδρε, λέγει, ἀφήνεις εἰς τὴν ζωὴν τὸν ἱππότην καὶ πληγώνεις τὸ ἄλογο. Δὲν θὰ φύγῃς ζωντανὸς ἀπ' ἐδῶ.

— Πιστεύω ὅτι δὲν λὲς ἀλήθεια! ἀπεκρίθη ὁ Ριὸλ ὁρμῶν μὲ τ' ἄλογο κατ' ἐπάνω του.

[Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχὲς]

Μετάφρ. Α. Κ.

JOSEPH BÉDIER

ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΖΩΗ — ΤΟ ΦΑΛΗΡΟΝ

Μὲ τὴς τελευταῖες ἐκπνοὲς τῆς ἄνοιξης καὶ τὸν ἐρχομὸ τοῦ καλοκαιριοῦ τὸ Φάληρον ἀρχίζει νὰ συγκεντρώνῃ τοὺς θιασώτας του καὶ νὰ πλημμυρῇ τὴν ὕπαρξίν τους ἀπὸ ἕνα ἄρρητο θέλγητρο. Μὰ πότε τὸ Φάληρον, σὲ ποιὰ ὥρα τοῦ χρόνου καὶ σὲ ποιὰ στιγμὴ δὲν εἶνε μαγευτικό; Ὅταν στὰ ὁλογάλανα ἀκρογιάλια του δὲν τονίζει τὸ παθητικὸ τραγοῦδι της ἡ χαρά, τὸ χαμόγελο καὶ ἡ ζωή, πολὺ θελκτικώτερο ἀκούεται τὸ παράπονο τῆς μελαγχολίας. Ἡ ψυχή μου τὸ ἐρωτεύθηκε ἀπὸ τὴν πρώτη ἄνοιξι τῆς ζωῆς μου. Οἱ βράχοι καὶ ἡ ἀμμουδιές του ἔθρεψαν τὴν φαντασία μου καὶ τὴν σκέψι μου, καὶ ἡ ἀφροδροσιὰ τῶν κυμάτων του ἐλίκνισε τοὺς πόθους καὶ τὰ ὄνειρά μου.

Ἐρωτευμένος ὡς ἤμουν, πότε μὲ τὴν γαλήνην καὶ πότε μὲ τὴν τρικυμίαν τοῦ Σαρωνικοῦ, ὑπῆρξα πάντοτε θαυμαστὴς τοῦ Φαλήρου, ὅπως ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Πίνδαρος, τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως ὁ Ὁράτιος, τῆς πηγῆς τῆς Βανδουσίας,

Ἡ ψυχή μου λησμονεῖ τοὺς πόνους της ὅταν ἐπάνω ς' τὴν νοτισμένη ἀμμουδιά του σημειώνω τὰ βήματά μου. Τὸ ἀγάπησε μ' ὅλη της τὴν μελαγχολία καὶ ἤκουσε πολλὲς φορὲς ς' τὴ μοναξιά μου, μέσα 'ς τὴν ἄγρια θύελλα τῆς ζωῆς, τὴν λύρα μου ν' ἀναδίδῃ ἤχους γεμάτους ἀπὸ ἕνα περίλυπο παράπονο.

Καὶ σὺ περνᾷς σὰν ὄνειρο μπροστά μου ρημαγμένο,
Ὦ θάλασσα γαλάζια τοῦ Φαλήρου,
Ποῦ σὰν τὸ κῦμα σου ἔφτανε 'ς τὰ πόδια μου ἀφρισμένο,
Μ' ἐβύθιζες ὡς τ' ἄδυτα τοῦ ἀπείρου!

Μὰ ὅταν θαρθῶ, τὰ χείλη μου 'ς τὸ χαμογέλοιο ξένα,
Στὶς ὄχθες σου νὰ ὀνειρευθῶ καὶ πάλι
Καὶ θὰ θωρῶ τὸ κῦμα σου μὲ βλέμματα θλιμμένα
Ν' ἀναδρομᾷ 'ς τ' ἀμμόστρωτο ἀκρογιάλι,

Θὰ μοῦ θυμίσῃς, θάλασσα, — κιᾶν εἶνε νὰ πεθάνω —
Τὴν πρώτη τῆς καρδιᾶς μου τρικυμία,
Ποῦ ἡ γαλήνη σου ἁπλωτὴ 'ς τὶς ἀμμουδιὲς ἐπάνω,
Μετέβαλε 'σ ἀπέραντη ἁρμονία;

Ἐπάνω 'ς τὴν ἀκρογιαλιὰ — εἶνε ἀρκετὰ χρόνια τώρα – ἐπέρασα ὁλόκληρη νύχτα. Εἶχα μεταβῆ, ὅπως ὁ υἱὸς τῆς Θέτιδος, νὰ ὀνειροπολήσω παρὰ τὸν ἄπειρον πόντον. Τὸ φῶς τῆς χαραυγῆς ἦτο ἀμφίβολον ἀκόμα. Στὸν Ὑμηττὸν ἡ ῥοδοδάκτυλος ἐκοιμᾶτο, ἐνῶ πέρα πρὸς τὰ γραφικὰ βουνὰ τῆς Σαλαμῖνος τὸ φεγγάρι ἀποσταμένο ἔγερνε πρὸς τὴ δύσι του. Ἡ θάλασσα σιωπηλὴ ἁπλώνοταν ὅπως ἕνα γαλανὸν ὕφασμα τεράστιο καὶ ἀπτύχωτο, καὶ μόνον 'ς τὴν ἀμμουδιὰ ὁ φλοῖσβος τοῦ κύματος μὲ μία μονότονη ἁρμονία ἐθώπευεν, ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρόν, τὴν ἡσυχία τῆς νύχτας καὶ ἀποτελοῦσε μίαν ἄλλη μελωδία ἐξωτικὴ μὲ τὸ θρούϊσμα τῶν ῥοδοδαφνῶν τοῦ πάρκου. Ὁ Σαρωνικός, βυθισμένος 'ς ἕνα ὠχρόλευκο πέπλο, μοῦ ἔστελλε τὰ δροσερά του φιλήματα μὲ τὴν ἐλαφρότατη πνοὴ τῆς Τροπαίας. Τριγύρω μου ἀπέραντη σιγή. Κανένα φῶς τεχνητὸ δὲν ἐνοχλοῦσε τὸ βλέμμα μου, καμμία φωνὴ ἀνθρώπινη δὲν ἐτάραττε τὴν ἀκοή μου. Ἐγὼ μόνος μπροστὰ 'ς τὴν δαιμονίαν, τὴν γόησσαν Φύσιν, βλέποντας μὲ τὴν ψυχήν μου πότε τὴν κοιμωμένην θάλασσαν καὶ πότε, ὅπως ἡ Κασάνδρα 'ς τὶς ὄχθες τοῦ Σκαμάνδρου, τὶς πεθαμένες ἄνοιξες καὶ τ' ἄστρα τὰ σβυσμένα. Καὶ μέσα 'ς αὐτὴ τὴν ὁλοζώντανη μοναξιὰ ἕνα βάρος κατέλεβε τὴν ψυχή μου. Ἡ καρδιά μου χτυποῦσε δυνατὸ καὶ ἠσθανόμουν οἱ λυγμοὶ ν' ἀνέρχωνται 'ς τὸ στῆθος μου διὰ νὰ ξεσπάσουν ς' ἕνα ἀτελείωτο κλᾶμα. Ὅταν συνῆλθα, τὸ φεγγάρι εἶχε χαθῆ πίσω ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ βουνά. Ἡ πούλια περισσότερον εὐδιάκριτη, τρεμόσβυνε 'ς τὸ ἔναστρον χάος. Ἔνοιωσα μέσα μου τὸν θεὸν ποῦ ὑπαινίσσεται ὁ Σωκράτης 'ς τὸ περίφημον Συμπόσιον, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλω ἐπανελάμβανα τοὺς στίχους τῆς Λεσβίας:

Δέδυκε μὲν ἀ Σελάννα
καὶ Πληΐαδες, μέσαι δὲ
νύκτες, παρὰ δ' ἔρχετ' ὥρα
ἐγὼ δὲ μόνα καθεύδω.

Οἱ ἀρχαῖοι ποιηταί, καθόσον ἐνθυμοῦμαι, φαίνεται ὅτι δὲν ἔτρεφον ἐξαιρετικὴν συμπάθειαν πρὸς τὸ Φάληρον ὅπως οἱ νεώτεροι. Ἴσως ἀπὸ κοσμικῆς ἀπόψεως, δὲν εἶχε τὸ σημερινὸν θέλγητρον. Ἀλλὰ μήπως εἶνε αὐτὸ ποῦ σύρει δεσμίους τοὺς νεωτέρους ποιητάς; Βεβαίως ὄχι. Ἐκεῖνο ποῦ τοὺς ἐνθουσιάζει, εἶνε ἡ ἀκρογιαλιές του, τὸ ἄρωμα τοῦ μπάτη, ἡ γραμμὲς τῶν βράχων του καὶ ἡ σμαράγδινη διαφάνεια τῶν νερῶν του. Ὁ Ζὰν Μορεὰς 'ς τὴς «Στροφές» του, μέσα 'ς τὴν μελαγχολία ποῦ πιέζει τὴν ψυχή του καὶ τὴν σκέψι του, αὐτὴ τὴν θεσπεσία θάλασσα τοῦ Φαλήρου νοσταλγεῖ ὅταν λέγει,

"Μὰ θὰ ποθοῦσα, θάλασσα, 'ς τ' ὡραῖο σου ἀκρογιάλι,
Λίκνο τῆς νιότης μου ἤρεμο, νὰ ὀνειρευθῶ μιὰ μέρα,
Καὶ τῶν κυμάτων σου ὁ ἀφρὸς νὰ μὲ δροσίσῃ πάλι,
Τοὺς στεναγμοὺς τῶν γλάρων σου γροικῶντας 'ς τὸν αἰ-
|θέρα".

Στὶς ὄχθες τοῦ Σηκουάνα, θὰ ἐθώπευσε πολλὲς φορὲς μὲ τὸν λογισμό του τὴν Φαληρικὴ ἀμμουδιὰ γιὰ νὰ μελωδῇ 'ς ἄλλους στίχους πάλι,

Ὦ κύματα τῆς θάλασσας, τῶν Νηρηΐδων λίκνα,
Ποῦ ἔσχιζαν τὰ νεαρά μου χέρια.

Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς 'ς τὴς «Ἑκατὸ Φωνές», δὲν ἔμεινεν ἀσυγκίνητος ἀπὸ τὰ θέλγητρα τοῦ Φαλήρου. Ὅπως ὁ Ὑμηττός, ἤκουσε καὶ αὐτὸς τὴν ἐρωτικὴ μελωδία τῶν κυμάτων.

Τὰ χιόνια εἶνε 'ς τὸν Πάρνηθα σὰν ἄνθισμα κι' αὐτά,
Χαϊδεύει τὸν Κορυδαλὸ δειλὴ χλωμάδα ὀνείρου,
Τοῦ θείου τοῦ Βράχου τοῦ γελῷ ἡ Πεντέλη, κι' ὁ Ὑμηττὸς
Ἀκούει γυρτὸς τὸ ἐρωτικο τραγοῦδι τοῦ Φαλήρου.

Ἀπὸ τὴς παλαιότερες ἐντυπώσεις μου ἡ μνήμη μου ἐκράτησε κ' ἕνα ἀλησμόνητο ὅραμα. Βυθισμένος, ποιὸς ξέρει, σὲ ποία σκέψι, μοῦ φάνηκε πῶς εἶδα ἐμπρός μου τὴν Σίβυλλα. Ἡ Κυμαία παρθένος μὲ συναπάντησεν ἐπάνω 'ς τὴν παραλία. Ἀνέκοψε τὸ βῆμα της, ὕψωσε τὰ βλέμματά της ποῦ εἶχε χαμηλωμένα 'ς τὴ γῆ, καὶ ταραγμένη ἀπὸ τὸν θεὸ ποῦ τὴν ἐνέπνεε, μοῦ εἶπε.

«Μεγάλα πράγματα ζητεῖς. Καὶ ὅμως μὴ φοβῆσαι. Γλίγωρα θὰ ἰδῇς τὰ χλοερὰ Ἠλύσια ποῦ τόσον ποθεῖς. Γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν

ἀρετὴ δὲν ὑπάρχει κανένας δρόμος ἀπρόσιτος».

Κάτι ἐτραύλισαν τὰ χείλη μου καὶ ἡ Κυμαία Κόρη ἐχάθηκε. Μὰ τὴν φωνή της πῶς θέλετε νὰ τὴν λησμονήσω;

***

Ἔχω ἰδεῖ τὸ Φάληρον ἀπὸ ὅλα τὰ ὑψώματα τῆς Ἀττικῆς. Ἀπὸ τὸν Λυκαβητὸν καὶ τὴν Ἀκρόπολιν φαίνεται ὡς ὄνειρον. Ἀλλ' ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου τὸ αἰσθάνεται κανεὶς βαθύτερα 'ς τὴν ὕπαρξί του, εἶνε ἡ βεράντα τοῦ «Ἀκταίου». Ἀπὸ τὸ σαλονάκι μὲ τὸν ἀραβικό του ρυθμὸ καὶ ἀπὸ τὴν βεράντα του, τὸ ἔχω ἀπολαύσει ὅλες τὶς ἐποχές. Καὶ ὅταν ἡ θάλασσα μανιωμένη ἐθρυμμάτιζε τὰ κύματά της στὴν ἀμμουδιά, καὶ ὅταν ἡ γαλήνη τὰ ἄφινε σβυσμένα νὰ τονίζουν τὴν παθητική τους μελωδία. Εἶνε ἡ τελειότερη βεράντα ποῦ ἔχω ἰδεῖ· καὶ ὅταν ἐπάνω 'ς τὰ ὁλόλευκα μάρμαρά της κάθομαι καὶ ὀνειροπολῶ, θυμοῦμαι τὴν βεράντα τοῦ καφενείου τῶν Παρισίων 'ς τὸ Μονακό. Καὶ ὅμως ἕνα δειλινὸ ποῦ εὑρέθηκα ἐκεῖ, καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου ἁπλώνοταν ἡ Μεσόγειος μεγαλοπρεπὴς καὶ ἀπέραντος 'ς τὴν ἔκτασί της, δὲν γνωρίζω γιατί ἡ ψυχή μου ἐτόνισε τὸ νοσταλγικό της τραγοῦδι

Κάποιους λυγμοὺς ἀπόκρυφους 'ς τὰ στήθη μου φουντώνεις,
Σὰν κουρασμένο ἀπ' τοὺς δαρμοὺς τοῦ Ἀπογείου.
Τὸ κῦμα σου τ' ἀζάρωτο ναρκωτικὰ ξαπλώνεις
Ὦ θάλασσα σμαράγδινη τῆς Μεσογείου.

Καὶ νοσταλγῶ 'ς τὸ δειλινὸν τὸ Ἀττικὸ ἀκρογιάλι
Ποῦ τὸ νοτίζει 'ς τὴ δροσιά της ἡ Τροπαία
Σὰν γέρνει ὁ ἥλιος πνίγοντας 'ς τὴ φωτεινή του ἀγκάλη
Τῶν καραβιῶν π' ἀναχωροῦνε τὴν κεραία.

Τὸ Μονακό, μ' ὅλη τὴν φυσικὴ καὶ τὴν τεχνητὴ λαμπρότητά του, δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸν μὲ τὴν ἀερώδη ὁμορφιὰ τοῦ Φαλήρου, οὔτε τὸ «Καφενεῖον τῶν Παρισίων» μὲ τὸ «Ἀκταῖον». Τὴν αἴσθησιν ποῦ ζητεῖ κάθε εὐγενικὴ ψυχή, μόνον ἐδῶ τὴν εὑρίσκει. Τὸ ὀργίασμα τῶν χρωμάτων, τὴν ἁρμονία τῶν γραμμῶν, τὴν μαγευτικὴ σκηνογραφία, ποῦ ἁπλώνεται μπροστὰ 'ς τὸ ἔκπληκτον βλέμμα. Πηγαίνετε ἕνα δειλινὸ 'ς τὴ βεράντα τοῦ «Ἀκταίου» καὶ ἀπὸ ἐκεῖ βυθισθῆτε 'ς τὴν πραγματικότητα καὶ 'ς τὸ ὄνειρο μαζὶ ὅπως ἐγώ. Θὰ ἴδετε, ὅτι ὅλα ἀποπνέουν τὸ ἄρωμα μιᾶς ζωῆς λεπτῆς καὶ ἀριστοκρατικῆς. Θὰ νοιώσετε βαθειὰ τὴν ἁρμονία τῆς κοσμικῆς ὡραιότητος μὲ τὴν φυσικήν.

***

Ἕνα βράδυ— τὸ φεγγάρι ἦτο ἀκόμη 'ς τὸ πρῶτο του τέταρτο — ἐπάνω 'ς τὸν θαυμαστὸν ἐξώστην τοῦ «Ἀκταίου» σφυρηλατοῦσα μ' ἕνα φίλον μου τὰ ὄνειρά μας. Τριγύρω μας ὁ ὡραῖος κόσμος τῶν Ἀθηνῶν, ὡς σμῆνος μελισσῶν, ἄφινεν ἕνα ἀτελεύτητον βόμβον. Τὸ θρούϊσμα τῶν μεταξωτῶν ἀμφιέσεων ἀντήχει 'ς τὸν ἐγκέφαλόν μας ὅπως 'ς τὸν ἐγκέφαλον τοῦ Βερλαίν. Παρήλασαν τότε ἀπὸ μπροστά μας ὅλες ἡ γόησσες μορφές. Μία ἦτο ὅπως τὸ δενδρύλλιο ποῦ ξαναπλώνει, μὲ τὴν ἐπιστροφὴ τῆς ἄνοιξις, τὸ καινούριο του φύλλωμα. Μιὰ ἄλλη μὲ ὄνομα ξενικόν, μὲ τὰ μεγάλα της μάτια, ὁλόλευκη ὅπως τὰ χιόνια τῶν Ἄλπεων, ὡμοίαζε μὲ τὴν Ἀναδυομένην. Καὶ ὕστερα ἀπὸ τόσες ἄλλες, κάτω 'ς τὸ βάθος, μακρυὰ ἀπὸ τὴν βεράντα, σιμὰ 'ς τὴν παραλία ποῦ γλυκοφιλοῦσε τὸ κῦμα, ἡ γυναῖκα τοῦ φίλου μου

Μαῦρα μαλλιά, ὁλάργυρα 'ς τὶς ἄκρες τῶν κροτάφων,

μὲ τὸ χαριτωμένο ἀγοράκι της, ἀληθινὸν Χερουβίμ, ἐθώπευαν μὲ τὰ βλέμματά τους τοὺς ἀφροὺς τῶν κυμάτων, ποῦ διέγραφον μεγάλας καμπύλας ἐπάνω 'ς τὴν νοτισμένη ἀκρογιαλιὰ καὶ τὰ πύρινα αὐλάκια, ποῦ ἄφινε τὸ φεγγάρι 'ςτὰ διάφανα νερά.

Ἐμπρὸς σὲ μιὰ τέτοια ὀπτασία ὁ φίλος μου δὲν ἐκρατήθη καὶ εἶπε·

— Ὁ κόλπος τῆς Νεαπόλεως, ἡ παραλία τοῦ Μπράϊτον, καὶ ὁλόκληρος ἡ «Γαλανὴ Ἀκτὴ» δὲν εἶνε τίποτε μπροστὰ 'ς αὐτὸ τὸ πανόραμα. Μοῦ ἔρχεται νὰ πέσω 'ς τὴν θάλασσα γιατὶ πουθενὰ δὲν θὰ εὕρω ὡραιότερο θάνατο.

Κ' ἐγὼ ἀφῃρημένος ἐψιθύρισα.

— Πουθενά!

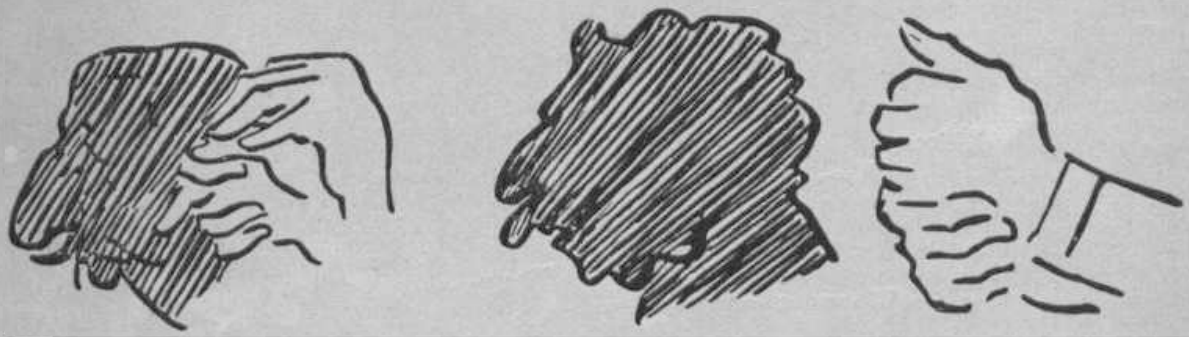
***

Γιατί, ὅταν κανεὶς μεθᾷ ἀπὸ τὸ κῦμα τῆς ζωῆς, ὅταν αὐτὴ ἡ ζωή, ποῦ εἶνε τόσον ὀλίγη, κοχλάζῃ μέσα μας, ὀνειροπολοῦμεν τὸν θάνατον; Ἀλλοίμονον, φαίνεται πῶς ἡ ψυχή μας ποθεῖ τὸ θέλγητροον τοῦ ὡραίου θανάτου. Μὰ αὐτὸ τὸ θέλγητρόν σου, ὦ Φάληρον, θὰ μᾶς παρακολουθήσῃ ἄρα γε καὶ εἰς τὸν τάφον;

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΟΙ ΡΩΜΟΥΝΟ-ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΕΥΓΝΩΜΟΝΟΥΝΤΕΣ — ΥΠΟ Θ. ΑΝΝΙΝΟΥ

ΜΕΘΟΔΟΣ ΠΡΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΝ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΩΝ — ΥΠΟ Θ. ΑΝΝΙΝΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

«Ἀπὸ τοὺς Γύρους τῶν Ρυθμῶν» ὑπὸ Λάμπρου Ἀστέρη. — «Νέα Ποιήματα» ὑπὸ Σνεφάνου Μαρτζώκη.

Ο κ. Λάμπρος Ἀστέρης, τὸν ὁποῖον ἡ Ἀθηναϊκὴ δημοσιογραφία ἐξώρισεν εἰς τὴν Βιέννην, εἶναι ἕνας πολὺ εὐγενὴς νοσταλγός. Τὰ τραγούδια του «Ἀπὸ τοὺς γύρους τῶν Ρυθμῶν» ποῦ μᾶς στέλλει ἐκεῖθεν, ἔχουν ὅλην τὴν πονεμένην ἀγάπην πρὸς τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

Ἀπὸ τὴν σειρὰν τῶν ποιημάτων αὐτῶν, ποῦ δὲν εἶνε μεγάλη, προτιμῶ «Τὸ χαλασμένο σπίτι». *Πνεῦμα μέγα ἦλθεν ἀπὸ τῆς ἐρήμου καὶ ἤγγατο τῶν τεσσάρων γωνιῶν τῆς οἰκίας.* Φέρει εἰς τὸ μέτωπον τὸ ῥητὸν αὐτὸ τῆς Βίβλου. Θέλετε καὶ κάποιο δεῖγμα; Μίαν στροφήν; Δὲν διστάζω καθόλου, ἰδού:

Ὅλα μαζὶ κι' αὐτὸν τὸν ἥρωα Θάνατο
ποῦ λιγοστεύει πάντα τῆς ζωῆς τοὺς κλώνους,
τὸν σύντροφο τῆς Νίκης τῆς ἀδάκρυτης,
ποῦ δὲν ἀκούει καϋμοὺς καὶ δὲν γνωρίζει πόνους,
αὐτὸν ποῦ ἐσέ, θαυμάσιο Σπίτι, ἔχει ῥημάξει,
κι' ἀπ' τοὺς ζεστοὺς θαλάμους σου κι' ἀπ' τὶς αὐλὲς
πῆρε τοὺς θησαυροὺς στῆς Νίκης του τὸ ἁμάξι.

Καὶ τοὺς ἐσκόρπισε μακρυὰ σὰ σπάταλος
— μακρυὰ στ' ἄγρια λαγκάδια καὶ βουνὰ καὶ πέρα
στὶς ἐρημιὲς τοῦ Νοῦ, στὰ ξεροπόταμα
τῆς ἄδροσης καρδιᾶς στὴ χέρσα ἐπάνω ξέρα,
τῶν μακρυνῶν ἠπείρων ποῦ ἀνθισμένες τώρα —
Νικήτριες τοῦ Καιροῦ — παρθένες μυρουδιὲς
Τριγύρω σου στὴ ῥημαγμένη χώρα.

Ὅμως ὁ ποιητὴς δὲν ἀπελπίζεται, πιστεύει εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν τοῦ ἐρειπίου. Θέλει πρὶν ν' ἀποθάνῃ νὰ ἰδῇ κάποιον μεγάλον θρίαμβον. Θέλει τὸ ἐρείπιο νὰ κτισθῇ «καινούργιο». Πιστεύει. Κελπίζει. Καὶ ἕνα εἶδος ὀπτιμισμοῦ εὐγλώττου, κάπως ῥητορικοῦ, συμπαθοῦς ὁπωσδήποτε ἀφοῦ προέρχεται ἀπὸ ἕνα ξενιτευμένο παιδὶ τῆς Μεγάλης Πατρίδος τὸν χαρακτηρίζει. Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀστέρη ἔχει ὡρισμένα προτερήματα: στιχουργικὰ καὶ γλωσσικά. Χρειάζεται ἐλευθερία, ἐλευθερία προπαντός. Ὅταν ὅλοι ἀπελευθερωθοῦμεν ἀπὸ τὸν βραχνᾶν τοῦ γλωσσοζητήματος ὁ κ. Ἀστέρης εἶνε φαίνεται ἀπελευθερωμένος — θὰ μᾶς δοθῇ καιρὸς νὰ ἐρευνήσωμεν τὴν βαθυτέραν ὑπόστασιν τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων. Ὁ κ. Ψυχάρης εἰς ἕνα βιβλίον του περὶ τῆς γλώσσης μας γαλλιστὶ γραμμένον διακηρύττει ὅτι: πρὸς τὸ παρὸν ἡ γραμματικὴ εἶνε τὸ πᾶν. Τὸ ὕφος, ἡ ἔξαρσις τῆς σκέψεως εἶνε δευτερεύοντα ἴσως καὶ ἀνωφελῆ. Καὶ ἰδοὺ ὁ «Νουμᾶς» ὄργανον πρὸς δημοσίευσιν δημοτικοφανῶν ὀρνιθοσκαλισμάτων ὅπου μανθάνομεν ὅτι «ξωμάχος» εἶνε ὅ,τι «παλαιὰ ἑλληνικὰ γεωργός».

Ἐπέμεινα εἰς τὴν γλῶσσαν. Ἀλλὰ μήπως ἡ γλῶσσα εἶνε κάτι ἄλλο ἀπὸ τὴν μορφήν; Μήπως χωρίζεται ἀπὸ τὴν μορφήν;

Ὁ κ. Ἀστέρης ἔγραψε εὐγλώττους στίχους. Τὰ ἐλαττώματά των ἔγκεινται εἰς αὐτήν τους τὴν εὐγλωττίαν. Ποτὲ ἡ ἀλληγορία του δὲν φθάνει μέχρι τοῦ συμβόλου. Εἶνε τόσο φανεραὶ αἱ ἀλληγορίαι του ὥστε ἀποδιώκουν κάθε ὑποβολήν. Καὶ λοιπόν; Τὸ κύριον ἐλάττωμα τῶν στίχων αὐτῶν εἶνε ὅτι δὲν εἶνε ἐπαρκῶς ὑποβλητικοί.

Ὁπωσδήποτε ὁ κ. Ἀστέρης εἶναι ἕνας μαθητὴς τοῦ κ. Παλαμᾶ ἀπὸ τοὺς μὴ στερουμένους ταλάντου. Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀστέρη ἔχει στίχους καλυτέρους κατὰ πολὺ ἀπὸ τοὺς δημοσιευομένους εἰς τὸν «Νουμᾶν». Καὶ προπάντων στίχους μὴ «Ψυχαρικούς».

ΚΑΙ εἰς τὰ «Νέα ποιήματα» ὁ κ. Σ. Μαρτζώκης εἶνε ὁ ἴδιος ὁ παλαιὸς Μαρτζώκης. Οἱ στίχοι του εἶνε κραυγαὶ δυστυχοῦς, εἶνε φθόγγοι ἀπέλπιδες ποῦ κάμνουν τὸν ἦχον τῆς σφύρας ἐπὶ τοῦ ἄκμονος πάντοτε. Ὁ κ. Μαρτζώκης συνεχίζεται, μᾶλλον αὐτοεπαναλαμβάνεται. Ὁπωσδήποτε οἱ στίχοι αὐτοὶ ἔχουν ὡρισμένα προτερήματα: τὴν λιτότητά των, τὴν στιχουργικὴν ἀκρίβειαν συχνά, ἕναν χαρακτῆρα ἰταλίζοντα. Καρδουτσικὸν κάποτε, τάσεις φιλοσοφικάς. Ὁ κ. Μαρτζώκης δὲν εἶνε πεσσιμιστής. Πιστεύει εἰς τὴν πρόοδον, εἰς τὰ σοσιαλιστικά, ἀκόμη καὶ τἀναρχικὰ ἰδεώδη, ὑμνεῖ τὸν αἰώνιον Προμηθέα, τὸν ἀναφέρει συχνὰ τοὐλάχιστον.

Εἶνε ἡ ἀλήθεια ὅτι ἡ λιτότης τῶν στίχων του — σπανία ἀρετὴ — ἀποβαίνει κάποτε ξηρότης. Κάποια ὠχρότης εἰς τὸ ἐπίθετον, κάποια ἔλλειψις μελῳδικότητος, ἔλλειψις ξεκοσκινίσματος ποῦ χωρίζει τὴν εἶραν ἀπὸ τὸ σιτάρι.

Καὶ μία μονοτονία εἰς τὸ βιβλίον του — καὶ εἰς ὅλον τὸ ἔργον του — διὰ τὴν ἐπανάληψιν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ αὐτοῦ μοτίβου. Ὁπωσδήποτε διαβάζω ὡραίας στροφάς· αἱ «δύο ἀνοῖξεις» ἄλλοι στίχοι ἐδῶ κἐκεῖ μὲ σταματοῦν. Μήπως αὐτὸ εἶνε μικρόν; Ἀκούσατε:

. . . . . .
Κι' ἂν πῇ κανεὶς πῶς σῶπρεπε
Στὸ μάτι σου τὸ κλάμα
Γιὰ μιὰ μετάνοια τῆς ψυχῆς
Καὶ γιὰ στολίδι ἀντάμα

Πὲς πῶς ἡ μοῖρα τῶγραψε,
Ἡ πλειὸ ζηλιάρα μοῖρα,
Τὰ ῥόδα σου στοῦ πόνου μου
Ν' ἀνοίγουν τὴν πλημμύρα.

Γιὰ νὰ μποροῦνε τ' ἄπλαστα
Μαζὶ μὲ τὰ πλασμένα,
Δάκρυα ἀπὸ μὲ νὰ πέρνουνε
Κι' ἀρώματα ἀπὸ σένα.

Εἶνε ἀπὸ ἕνα ποίημα «Δάκρυα καὶ μῦρα». Ὁ κ Μαρτζώκης εἶνε βέβαια ποιητής.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΘΕΑΤΡΟΝ

Ἡ Θερινὴ περίοδος. — Τὸ σχίσμα τῆς «Νέας Σκηνῆς». — Ὁ κ. Σαγιὼρ ἐκεῖ ποῦ τοῦ ἀξίζει. — Μία θεατρικὴ κρίσις. — Ὁ Μαρκήσιος Ἱριολᾶ — Ἡ ἀφύπνισις. — Τὸ ξυνὸ φροῦτο. — Ἡ ἀποχώρησις. — Τὸ «Πολυθέαμα» τοῦ κ. Βώκου.

ΟΠΩΣ κάθε καλοκαῖρι, τὰ τελευταῖα χρόνια, λειτουργοῦν καὶ φέτος στὰς Ἀθήνας δέκα θέατρα

καὶ θεατράκια. Μερικὰ μὲ ἠθοποιοὺς πιὸ ξύλινους ἀπὸ ἀνδρείκελα, καὶ ἄλλα πάλι μὲ ἀνδρείκελα πιὸ ζωντανὰ ἀπὸ ἠθοποιούς. Ὀλίγοι θίασοι, φυσικά, εἶνε κατηρτισμένοι ὅπως πρέπει, καὶ ἀπ' ὅλους καλλίτερα ὁ θίασος τῆς «Νέας Σκηνῆς». Ἀλλὰ ποίας «Νέας Σκηνῆς»; Ἐκείνης ποῦ παίζει στὰ παληὰ λημέρια, στὸ κομψότατον θέατρον τῆς Ὁμονοίας, ἢ τῆς ἄλλης ποῦ ὀνομάσθη «Νέον Θέατρον» καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ πρώην Βαριετέ; Ἔχομεν, βλέπετε, πρὸς τὸ παρὸν δύο «Νέας Σκηνάς», καὶ καθόλου ἀπίθανον νὰ ἔχωμεν ἀργότερα καὶ τρεῖς. Τὸ πολύκροτον ἴδρυμα τοῦ κ. Χρηστομάνου εἶνε, καθὼς φαίνεται, ἀπὸ τοὺς ὀργανισμοὺς ἐκείνους ποῦ πολυπλασιάζονται καὶ διατηροῦνται διὰ διχασμῶν. Ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ὁμόνοιαν ὁ Χρυσομάλης, ὁ Λεπενιώτης, ὁ Σάββας, ὁ Λέων, ἡ Δημοπούλου, ὁ γραμματεὺς κ. Σ. Μαρκέλλος, ἴσως καὶ ὁ ὑποβολεύς, καὶ ἀπετέλεσαν νέον ὀργανισμὸν ὁμοιότυπον τοῦ πρώτου. Εἰς τὴν Ὁμόνοιαν ἐξ ἄλλου ἔμειναν ὁ Μυράτ, ἡ Κυβέλη, ὁ Καλογερῖκος, ἡ Μαργαρίτα Στέφα, ὁ ταμίας, ἴσως καὶ ὁ σκηνοθέτης, προσέλαβαν καὶ ἀφομοίωσαν ἄλλα στοιχεῖα, καὶ ἀπετέλεσαν νέον ὀργανισμὸν ἀπαράλλακτον μὲ τὸν πρῶτον. Καθένας τώρα προκόπτει κ' ἐξελίσσεται χωριστά. Ὁ κ. Χρηστομάνος, μολονότι ἀπεχώρησεν ἀπὸ κάθε διεύθυνσιν καὶ πρὸς τὸ παρὸν ἀρκεῖται ἐνοικιάζων τὰς σκηνογραφίας καὶ τὸ βεστιάριόν του, εἰμπορεῖ νὰ καυχᾶται ὅτι τὸ ἔργον του ὄχι μόνον δὲν ἀπέθανεν, ἀλλ' ὅτι ἀπεναντίας ζῇ τώρα μὲ διπλασίαν ζωήν. Προχθὲς π. χ. ἡ μία Νέα Σκηνὴ ἔπαιζε τὴν «Ἄπιστον» καὶ ἡ ἄλλη τὴν «Ἁρπαγὴν τῶν Σαβίνων»: Δύο χρηστομάνειαι παραστάσεις εἰς ἕνα βράδυ, ἐκεῖ ποῦ ἄλλοτε θὰ εἴχαμεν μίαν.

Γενικῶς ὅμως, αἱ παραστάσεις τῆς παλαιᾶς «Νέας Σκηνῆς» εἶνε τελειότεραι. Διότι ἔμεινεν εἰς τὸ ἴδιον θέατρον, μὲ τὰς ἰδίας σκηνογραφίας καὶ μὲ τοὺς ἰδίους διακόσμους, διὰ τὰ ὁποῖα ὁ Χρηστομάνος ἐξήντλησεν ὅλην του τὴν καλαισθησίαν καὶ ὅλην του τὴν περιουσίαν προπάντων δέ, διότι καθὼς εἶπα, ὁ θίασός της εἶνε πολὺ καλὰ κατηρτισμένος. Εἰς τὸν ἀστέρα τῆς Κυβέλης προσετέθη καὶ ὁ ἀστὴρ τοῦ Σαγιώρ. Ὁ κ. Σαγιὼρ εἶνε ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους κωμικοὺς ποῦ ἀπέκτησε τὸ ἑλληνικὸν θέατρον. Ἡ ἀξία του, ποῦ δὲν [illegible] νὰ φανῇ ὅλη ἐφ' ὅσον ἔπαιζεν εἰς τὸ θέατρον τῆς Νεαπόλεως, ἔλαμψεν ἀφότου εἰσῆλθεν εἰς τὸ περιβάλλον τῆς Νέας Σκηνῆς. Τὸν εἶδα καὶ δὲν τὸν ἀνεγνώρισα. Ἀπὸ τὴν Νεάπολιν, ὅπου τὸν ἔβλεπα σπανίως, τὸν ἤξευρα ὡς κωμικὸν μᾶλλον χονδροκομμένον, καὶ εἶχα τὴν ἰδέαν ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν, αὐτὸς ὁ δημοφιλέστατος, νὰ ἱκανοποιήσῃ ἀριστοκρατικώτερα γοῦστα. Καὶ ἔξαφνα μοῦ ἀπεκαλύφθη εἰς τὴν Ὁμόνοιαν τόσον λεπτός, τόσον ἀριστοκρατικός, ὅσον ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς συναδέλφους του. Ἀλλ' εἴτε χονδροὺς ρόλους παίζει, εἴτε λεπτούς,— διότι παίζει *ὅ,τι θέλει*,— ἔχει πάντοτε τὴν ἰδίαν ζωηρότητα, τὸ ἴδιο *μπρίο*, τὴν ἰδίαν ἐπιβολήν, καὶ μ' ὅλον τὸ κοντό του ἀνάστημα, ὅταν εἶνε αὐτὸς εἰς τὴν σκηνήν, τὴν γεμίζει ὥστε νὰ μὴ βλέπῃς δίπλα του κανένα ἄλλον. Εἶνε *ἠθοποιός*...

Ἡ Κυβέλη καὶ ὁ Σαγιὼρ ἐτράβηξαν ὅλον τὸν κόσμον εἰς τὴν «Νέαν Σκηνήν», ὥστε τὰ ἄλλα θέατρα μένουν ἔρημα. Ἡ εἴσπραξις τῆς «Νέας Σκηνῆς» κάθε βράδυ εἶνε κατὰ μέσον ὅρον 600 δραχμαί, ἐνῷ τῶν ἄλλων θεάτρων δὲν ὑπερβαίνει τὰς 100. Ἐκ τούτου, λέγουν, ὑφίσταται *θεατρικὴ κρίσις*, τῆς ὁποίας προσπαθοῦν νὰ ἐξηγήσουν τὰ αἴτια καὶ νὰ ὑποδείξουν τὰ θεραπευτικά. Δὲν θὰ κάμωμεν βέβαια τὸ ἴδιον. Ἀλλὰ τὸ γεγονὸς ὅτι εὐδοκιμεῖ τώρα μόνον τὸ σχετικῶς καλλίτερον θέατρον, εἶνε τιμητικὸν διὰ τὴν καλαισθησίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ πρέπει νὰ τὸ σημειώσωμεν. Ἂν δὲν εἶνε ἁπλῆ σύμπτωσις — καὶ δὲν πιστεύω νὰ εἶνε, — φαίνεται ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Χρηστομάνου εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν, τῆς ὁποίας τώρα φαίνονται τὰ τελέσματα. **Μίαν φοράν, πρὸ τεσσάρων ἐτῶν,** ἕνας φίλος μου ἠθοποιὸς μοῦ ἔδειξεν **ἀπέξω τὴν νεότευκτον** «Νέαν Σκηνὴν» καὶ μοῦ εἶπε: «Αὐτὸ τὸ θέατρο θὰ κλείσῃ τὰ ἄλλα». Καὶ ἰδοὺ ὅτι κοντεύει νὰ γίνῃ.

Ἐν τούτοις καὶ εἰς τὰ ἄλλα θέατρα ἐδόθησαν μερικαὶ παραστάσεις ἐνδιαφέρουσαι. Λυποῦμαι πολὺ ποῦ δὲν εἶδα τὴν «Ἀφύπνισιν» εἰς τὸ θέατρον τῆς Νεαπόλεως καὶ δὲν εἰμπορῶ νὰ εἴπω πῶς ἔπαιξε τὸ πολύκροτον ἔργον τοῦ Ἐρβιὲ ὁ θίασος Βερώνη Γεννάδη. Εἶδα ὅμως τὸν «Μαρκήσιον Πριολᾶ» τῷ Λαβεδὰν εἰς τὸ θέατρον τοῦ Παντοπούλου μὲ τὸν Εὐτύχιον Βονασέραν, καὶ ἔχω τὰς καλλιτέρας ἐντυπώσεις. Ναὶ μὲν οἱ λοιποὶ ἠθοποιοὶ δὲν ἔδειξαν τίποτε ἄλλο σχεδὸν ἀπὸ μίαν ἀξιέπαινον φιλοτιμίαν νὰ βοηθήσουν τὸν πρωταγωνιστήν, ἀλλ' ὁ Βονασέρας ὡς Πριολᾶ ἦτο πράγματι ἔξοχος καὶ μόνος του ἔκαμνε γιὰ ὅλους. Εἶχε κατανοήσει τὸν ρόλον του βαθύτατα, καὶ ἡ ἔκτακτος ὑποκριτική του ἱκανότης τὸν ἐβοήθησε νὰ τὸν ἀποδώσῃ πιστῶς καὶ νὰ προξενήσῃ εἰς τὸν θεατὴν μίαν ἀπὸ τὰς καλλιτεχνικὰς ἐκείνας συγκινήσεις, τὸ μυστήριον τῶν ὁποίων κατέχει ἀσφαλῶς ὁ ἐνσαρκώσας τὸν Ὀσβάλδον τοῦ Ἴψεν.

Εἰς τὴν «Νέαν Σκηνήν», μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀσημάντων ἔργων τῆς γαλλικῆς βιομηχανίας, ἐπαίχθη τὸ «Ξυνὸ Φροῦτο», μία λεπτεπίλεπτος κωμῳδία τοῦ ἰταλοῦ Μπράκκο, τοῦ συγγραφέως τῆς «Ἀπίστου». Τὸ ἔργον ἔχει βάσιν ἀληθινήν, μὲ ὅλην τὴν φαρσοειδῆ κατασκευήν του, καὶ ἑπομένως κρύπτει κάποιαν σοβαρότητα. Ἀλλ' εἶνε τόσῳ εὔθυμα γραμμένον καὶ τόσον τεχνικά, ὥστε γελᾷ κανεὶς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, χωρὶς νὰ κουράζεται πουθενά. Οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦν τὸ θέατρον μόνον ὅταν τοὺς κάμνῃ νὰ γελοῦν, ἔμειναν κατενθουσιασμένοι μὲ τὸ «Ξυνὸ φροῦτο» τοῦ ὁποίου κατηγόρησαν μόνον τὴν ἐλευθεριότητα, (ἴσως διότι δὲν ἦτο τόσο μεγάλη). Ἡ Κυβέλη, μολονότι ἤρχισε νὰ γίνεται ἐπαισθητὴ ἡ ἀποχὴ τοῦ κ. Χρηστομάνου, ἐδημιούργησεν ἕνα ρόλον ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους τοῦ δραματολογίου της. Ἀλλ' ὁ καθαυτὸ ἀμίμητος ἦτο ὁ κ. Σαγιώρ, ὁ ὁποῖος ἐπέδειξεν ὅλα τὰ προτερήματα τῆς λεπτῆς του τέχνης.

Τὸ σοβαρὸν ἔργον τῆς ἐφετεινῆς «Νέας Σκηνῆς» εἶνε πρὸς τὸ παρὸν ἡ «Ἀποχώρησις» τὸ στρατιωτικὸν δρᾶμα, τοῦ Μπεγερλάϊν τὸ ὁποῖον ἔκαμε τόσον πάταγον εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἀνεβιβάσθη πιστῶς καὶ πολυτελῶς, διεκρίθησαν δὲ εἰς αὐτὸ ὅλοι οἱ μύσται καὶ προπάντων ὁ κ. Καλογερῖκος, καὶ ὡς λοχίας καὶ ὡς μεταφραστής. Τὸ δρᾶμα ὅμως, μολονότι ἤρεσεν ἀρκετά, δὲν πιστεύω νὰ ἐνθουσίασε οὔτε τοὺς ἀνεπτυγμένους οὔτε τοὺς κοινοὺς θεατάς. Οἱ πρῶτοι θὰ ἤθελαν κάτι βαθύτερον, οἱ δεύτεροι κάτι πολυπλοκώτερον, ποῦ δὲν τὰ ἔχει. Ἴσως δὲ νὰ εἶνε καὶ ἀκατάληπτον εἰς τὴν οὐσίαν του διὰ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουν σινικὰ τείχη μεταξὺ ὑπαξιωματικῶν καὶ ἀξιωματικῶν, ὡς ἐκεῖνα ποῦ πυργοῦνται εἰς τὸ δρᾶμα αὐτὸ τὸ ἐντελῶς στρατιωτικόν, δηλαδὴ ἐντελῶς γερμανικόν.

Δύο λέξεις ἀκόμη διὰ τὸ «Πολυθέαμα» τοῦ κ. Βώκου. Ὁ συγγραφεὺς τῆς «Κατοχῆς» ἐσκέφθη νὰ συγκροτήσῃ θίασον ἰδικόν του καὶ νὰ τὸν ἐγκαταστήσῃ εἰς τὸν Κῆπον τοῦ Ὠδείου Λόττνερ, ὅπου ὑπῆρχε διὰ τὰς θερινὰς συναυλίας μία μικροὐλα σκηνή. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ κ. Βῶκος ἤλπισε νὰ περισυλλέξῃ μετὰ στοργῆς τὰ πρωτότυπα ἔργα τῶν συναδέλφων του καὶ τὰ ἰδικά του, καὶ νὰ τὰ προστατεύσῃ κατὰ τῆς ἀστοργίας καὶ τῆς πλεονεξίας τῶν συνήθων θιασαρχῶν... Πρὸς τὸ παρόν, μέχρι τῆς στιγμῆς ποῦ γράφομεν τοὐλάχιστον, ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ εὐγενὴς του ἀπόπειρα ἀπέτυχε. Διότι ἔγινε μὲ μεγάλην βίαν, καὶ τὸ κοινὸν δὲν ἐφάνη ἐπιεικὲς πρὸς τὰς ἐλλείψεις θιάσου συγκροτηθέντος ἀπὸ νέους ἀγυμνάστους, — ἐκτὸς τοῦ Βονασέρα, τοῦ Λεκατσᾶ καὶ δύο-τριῶν ἄλλων ἠθοποιῶν

—καὶ σκηνῆς μικρᾶς καὶ ἀκαταλλήλου. Ἀλλ' ὁ κ. Βῶκος εἶνε ἐπίμονος καὶ ἀκατάβλητος. Καὶ ἰδοὺ ὅτι τώρα συμπληρόνει τὸν θίασόν του, καὶ μεγαλώνει τὴν σκηνήν του, καὶ ἀναιβάζει τὴν «Κατοχὴν» του, ἀργότερα δὲ καὶ τὸ «Εἰκοσιένα», τὸ νέον του ἔργον. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι μὲ αὐτὰ τὸ κοινὸν θὰ ἑλκυσθῇ καὶ θὰ εὐχαριστηθῇ ὅταν δὲ ὑπάρχῃ ἡ ὑποστήριξις τοῦ κοινοῦ, τὰ ἄλλα ὅλα διὰ τὸν κ. Βῶκον εἶνε εὔκολα.

Μέχρι τοῦδε τὸ «Πολυθέαμα», μὲ μικρὰν ἐπιτυχίαν — τῆς ὁποίας ἡ μικρότης δὲν εἰξεύρομεν ἂν πρέπῃ νὰποδοθῇ εἰς τὰ ἔργα ἢ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, — ἔπαιξε δύο μονόπρακτα δραμάτια τοῦ κ. Τανάγρα καὶ μίαν κωμῳδίαν τοῦ κ. Ἀννίνου.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Υ. Γ. — Πρέπει νὰ σημειώσω ἀκόμη δύο καλὰ ἔργα ποῦ ἐδόθησαν ἀφοῦ ἔγραψα τὸ ἄρθρον τοῦτο: τὴν «Καταιγίδα» τοῦ Μπερυστὲν εἰς τὸ θέατρον τῆς Νεαπόλεως, κατὰ τὴν ὡραίαν μετάφρασιν τοῦ κ. Τσοκοπούλου, καὶ τὸ «Ἔνστικτον» εἰς τὸ «Νέον Θέατρον». Καὶ τὰ δύο ἐπαίχθησαν ἀρκετὰ καλά, μὲ τὴν Καν Βερώνη-Γεννάδη εἰς τὸ πρῶτον καὶ μὲ τὸν κ. Π. Λέοντα εἰς τὸ δεύτερον.

Ξ

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΟΥΛΗΝ

Γεώργιος Μπαλτατζῆς

Ἀπὸ τοὺς νέους πολιτευομένους τοὺς κατ' ἐξοχὴν συμπαθητικούς, εἶνε ὁ βουλευτὴς Ἀλμυροῦ κ. Γεώργιος Μπαλτατζῆς. Τὸν γνωρίζω πρὸ ἐτῶν περισσότερον ὡς ἄνθρωπον παρὰ ὡς βουλευτήν. Ἔχω συζητήσει πολλὲς φορὲς μαζί του. Ὁμολογῶ ὅτι ἡ συντροφιά του εἶνε θελκτικωτάτη. Ἄνθρωπος τῆς μελέτης, εἶνε πολὺ φυσικὸν ἂν σᾶς εἴπω ὅτι τρέφει μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὰ βιβλία. Ἀγοράζει πᾶν ὅ,τι ἐκδίδεται καὶ παρακολουθεῖ μὲ πολλὴν προσοχὴν τὴν φιλολογικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν μας κίνησιν.

Εἰς τὸν πολιτικὸν βίον εἰσῆλθεν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος ὅπως μετὰ τοῦ Στεφάνου καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου διαπραγματευθῇ τὴν Συνθήκην τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Τουρκίας καὶ βραδύτερον ὡς Νομάρχης Μαγνησίας. Ὅσοι ἔτυχε νὰ τὸν γνωρίσουν τότε ὡς ἀνώτατον διοικητικὸν ὑπάλληλον, ὅλοι ὁμολογοῦν, ἀνεξαρτήτως πολιτικῆς ἀποχρώσεως, τὰ σπάνια προτερήματα τοῦ χαρακτῆρος του. Ἡ γλυκύτης τοῦ ἤθους του δεσμεύει. Ἡ συνομιλία του εἶνε θωπεία καὶ ἔχει κάτι τὸ πολὺ ἁπαλόν.

Εἰς τὴν αἴθουσαν ὅπου χαλκεύονται οἱ λόγοι δὲν τὸν ἤκουσα ἀγορεύοντα. Δὲν εἶναι φίλος τῶν λόγων, ἀκριβῶς διότι εἶναι ἐρωτευμένος μὲ τὰ πράγματα. Ὅπου δρᾶσις ἀληθῶς ἐθνική, ὁ κ. Μπαλτατζῆς εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους χωρὶς νὰ ἐπιζητῇ τὸν θόρυβον καὶ τὴν διαφήμισιν. Ἁπλούστατα διότι νομίζει ὅτι ἐκτελεῖ τὸ καθῆκον του. Δυστυχῶς ὅλοι δὲν ἔχουν αὐτὴν τὴν ἀντίληψιν, ἄλλως τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα θὰ ἦσαν πολὺ διαφορετικά.

Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ καθιστᾷ τὴν ἀρχοντικήν του ὕπαρξιν ἰδιαζόντως ἀγαπητήν, εἶναι ἡ βαθεῖα γνῶσις του ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ζητημάτων. Τίποτε δὲν γίνεται ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ποῦ νὰ τὸν ἀφίνῃ ἀδιάφορον καὶ νὰ μὴ τὸ ἐξονυχίσῃ. Διότι αἰσθάνεται ὅτι κάθε πολίτης Ἕλλην ἔχει ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν πατρίδα του καὶ πρὸς τὸν ἑαυτόν του, ὥστε νὰ εἶναι ἐνήμερος παντὸς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ζωὴν καὶ τὴν πρὸς τὰ πρόσω ἐπίδοσιν τοῦ Ἔθνους μας.

Βρασίδας Ν. Λεώπουλος

Ὁ βουλευτὴς Λακεδαίμονος κ. Βρασίδας Λεώπουλος εἶνε ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεῖς τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Τυχαίως ἢ ἀπὸ χαρακτῆρος φαίνεται ὅτι εἰς τὰς τάξεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἔπρεπε νὰ μένῃ καὶ νὰ μὴ γνωρίσῃ τ' ἀγαθὰ τῆς κυβερνητικῆς πτέρυγος. Διότι εἶνε ἡ δευτέρα φορὰ τώρα ποῦ ἐκλέγεται ἀντιπρόσωπος τῆς ὡραίας πόλεως, τὴν ὁποίαν περιβρέχει ὁ Εὐρώτας καὶ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλένη ἐδημιούργησεν ἕνα ἀπὸ τὰ δραματικώτερα εἰδύλλια τῆς ἀνθρωπότητος.

Εἰς τὴν Βουλὴν ὁ κ. Λεώπουλος ἀπὸ τὴν πρώτην φορὰν ποῦ εἰσῆλθε, νομίζω εἰς τὰ 1899, ἔδωκε πολλὰς ὑποσχέσεις ὡς κοινοβουλευτικοῦ ρήτορος καὶ ἰδίως ὡς νομοθέτου ποθοῦντος ὄχι τὴν τοπικήν, ἀλλὰ τὴν γενικὴν εὐημερίαν τοῦ ἔθνους. Ἕνεκα τούτου καὶ συχνάκις ἀκούεται ἡ φωνή του ἐπὶ ζητημάτων γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, καὶ ἀκούεται μάλιστα μετ' ἐξαιρετικῆς προσοχῆς. Ὁμιλεῖ ἡσυχα-ἡσυχα καὶ χωρὶς βιαίους τιναγμούς. Αἱ φράσεις του εἶναι στρογγύλαι καὶ γεμᾶται ἀπὸ ἐπιχειρήματα.

Τὸν ἤκουσα ἐπανειλημμένως ἀγορεύοντα. Ἐκεῖ ὅμως ποῦ μοῦ ἔκαμεν ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν, εἶναι ὁ λόγος του περὶ τῶν πανεπιστημιακῶν μας πραγμάτων. Ἐφάνη ἀληθὴς κάτοχος αὐτῶν καὶ ἔψεξε μὲ ὡραίαν εἰλικρίνειαν, ἤτις τὸν ἀνύψωσεν εἰς τὰ βλέμματα τῶν ἀμερολήπτων, τὴν ἀνώμαλον ἐσωτερικὴν κατάστασιν τοῦ Πανεπιστημίου συστήσας τὴν ταχίστην διαρρύθμισιν τῶν πραγμάτων αὐτοῦ. Καὶ ἰδίως, στηριζόμενος εἰς τὴν λειτουργίαν ἄλλων Πανεπιστημίων τῆς Εὐρώπης, ὑπέδειξε τὴν ἀνάγκην ὅπως ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία τῶν εἰς αὐτὸ εἰσερχομένων καθηγητῶν κρίνεται μετὰ πλειοτέρας αὐστηρότητος.

Αὐτὸν τὸν λόγον του μεστὸν ἐπιχειρημάτων, ἂν ἄλλο κοινοβούλιον τὸν ἤκουε, θὰ τὸν ἐτοιχοκόλει, τιμῆς ἕνεκεν, ἀλλὰ τοιαῦται μέριμναι δὲν ἀπασχολοῦν τὴν ἰδικήν μας Βουλήν. Ἕνεκα τούτου βαδίζομεν ὅπως τὸ βλέπομεν ὅλοι μας. Τὸ μόνον εὐχάριστον εἶνε ὅτι εὑρίσκονται καὶ ἄνδρες νὰ βλέπουν αὐτὴν τὴν κατάστασιν, ὅπως ὁ κ. Λεώπουλος, καὶ χωρὶς κανένα δισταγμόν, ὡς ἀληθεῖς χαρακτῆρες, νὰ τὴν καυτηριάζουν καὶ συνεπῶς νὰ συγκρατοῦν, ἐφ' ὅσον δύνανται, τὴν Πολιτείαν ἀπὸ τὸν κατήφορον ποῦ ἐπῆρε.

Ἐμμανουὴλ Ρέπουλης

Τέλειον δημιούργημα τῶν χειρῶν του, ἔξοχον παράδειγμα θελήσεως καὶ ἀντοχῆς ὁ βουλευτὴς Ἐρμιονίδος κ. Ἐμμανουὴλ Ρέπουλης. Μὲ τὸ ἥλιο καὲς πρόσωπόν του, τὰ ἡμίκλειστα πάντοτε ἀπὸ τὴν μυωπίαν μάτια του, ἀλλὰ ζωηρὰ καὶ γεμᾶτα φῶς καὶ ζωήν, τὸ μέτωπόν του τὸ ὑψηλὸν καὶ προτεταμένον, τὸ σχῆμα τῆς κεφαλῆς τὸ τετραγωνικὸν ἀλλὰ τὸ ὁποῖον λέγει πολλὰ εἰς ἕνα παρατηρητὴν ψυχολόγον, εἰσῆλθε τροπαιοῦχος εἰς τὴν Βουλήν. Ὁ κ. Ρέπουλης εἶνε ἀπὸ τοὺς μεγάλους στρατηγοὺς τῆς γραφίδος καὶ τοῦ λόγου. Ἀπὸ τοὺς μεγάλους τροπαιούχους.

Δημοσιογράφος ἀπὸ τοὺς πλέον ἰσχυρούς, ποῦ εἰς μίαν ἄλλην χώραν τῆς Εὐρώπης θὰ καθίστατο αὐθεντία, μετεπήδησεν εἰς τὴν πολιτικήν. Τὸ διάστημα δὲν ἦτο μέγα. Ὁ πανίσχυρος ἀρχισυντάκτης τῆς «Ἀκροπόλεως», ὁ ὁποῖος ὡμίλει ἄλλοτε ἀπὸ τὸ βῆμα της μὲ τὰ ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα τῆς λογικῆς, τῶν γνώσεων καὶ τῆς εὐθυκρισίας, καὶ ἤλεγχε ἢ ἐπῄνει τὴν κακὴν ἢ ἀγαθὴν πολιτείαν τῶν πολιτευομένων, ἐζήλωσε μίαν ἡμέραν τὸ ἀξίωμα τοῦ νομοθέτου. Τὸ ὄνειρόν του δὲν ἦτο προϊὸν ματαιοδοξίας. Ἀπεναντίας μελέτης καὶ μάλιστα πολλῆς. Ἐσκέφθη ὅτι διὰ ν' ἀφήσῃ κανεὶς τὰ ἴχνη του ἐδῶ κάτω καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ὑψωθῇ εἰς τὴν πρώτην

γραμμὴν τῆς σκέψεως ἢ τῆς πολιτικῆς, πρέπει ν' ἀφεθῇ καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του καὶ μάλιστα ἂν θέλετε, νὰ τὴν ὠθήσῃ μέχρι τοῦ μὴ περαιτέρω. Ἐσκέφθη ὅπως ὅλα τὰ ἰσχυρὰ πνεύματα καὶ ἀφέθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν τὸ πρῶτον διὰ νὰ διαπρέψῃ, καὶ διὰ νὰ ἀναμιχθῇ κατόπιν μὲ κάποιαν περισσοτέραν πεῖραν εἰς τὰ πράγματα τῆς Πολιτείας.

Εἰς τὴν Βουλὴν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἔδειξε τὸ διανοητικόν του ἀνάστημα. Χωρὶς περιστροφὰς ἔκαμε τὴν ἐντύπωσιν γίγαντος. Μὲ τοὺς λόγους του, τὰς παρατηρήσεις του ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων, ἐνεθουσίασε τὴν κοινὴν γνώμην καὶ ἔκαμεν ἀμφοτέρας τὰς πτέρυγας τῆς Βουλῆς νὰ τὸν παρακολουθοῦν εἰς τὰς σκέψεις του μὲ ἀληθινὴν εὐλάβειαν. Ἀναλυτικὸς ὅπου πρέπει, συγκεντρωτικὸς ὡς ἐπιτοπολύ εἰς τὸν λόγον του, σαφὴς καὶ ἔντεχνος εἰς τὴν φράσιν του, πλουσιώτατος εἰς τὰς ἰδέας του, δεικνύει ὅτι δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βουλὴν διὰ ν' ἀποτελῇ μέρος εἰς τὴν πλειονοψηφίαν ἢ τὴν μειοψηφίαν ἑνὸς κόμματος. Ὄχι. Αἱ σκέψεις του πηγαίνουν πολὺ ὑψηλὰ διότι εἶνε πολὺ στερεαὶ καὶ διότι ἐξέρχονται ἀπὸ ἕνα τετραγωνικώτατον, ὅπως τὸ σχῆμα τῆς κεφαλῆς του, νοῦν. Θέλετε τίποτε ἄλλο νὰ σᾶς εἴπω; Μάντης δὲν εἶμαι, ἀλλὰ ὁ διάβολος νὰ μὲ πάρῃ, ἂν ὁ τροπαιοῦχος αὐτὸς τῆς γραφίδος δὲν γίνῃ ὁ πανίσχυρος πολιτικός, ὅστις θὰ ξελασπώσῃ οἰκονομικῶς τὴν Ἑλλάδα.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΚΡΗΤΗΣ

ΚΑΤΑ τὸ ἔτος τοῦτο ἀνασκαφαὶ ἐγένοντο εἰς δύο σημεῖα, ἤτοι ἐν τῷ ἀνακτόρῳ Φαιστοῦ ὑπὸ τοῦ ἰταλοῦ ἀρχαιολόγου κ. L. Pernier μέλους τῆς Ἰταλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἀποστολῆς καὶ ἐν τῷ Ἰσθμῷ Ἱεραπέτρου ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ κ. R. Seager.

Σκοπὸς τῆς ἐν Φαιστῷ ἀνασκαφῆς εἶναι ἡ ἐξερεύνησις τῶν ὑπογείων στρωμάτων ὑπὸ τὸ μεγαλοπρεπὲς βασιλικὸν ἀνάκτορον Φαιστοῦ καὶ ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἐξακρίβωσις οἰκοδομήματος προγενεστέρου τοῦ Μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου. Μέρη τινὰ πράγματι ἀρχαιοτέρου κτιρίου, πιθανῶς καὶ τούτου ἀνακτόρου, εἶχον εὑρεθῇ πρὸ δύο ἐτῶν, ὑπὸ τὸ ἔδαφος τοῦ κεντρικοῦ μεγάρου, ἐξηκριβώθη δὲ ὅτι ταῦτα ἦσαν ἀποθῆκαι τοῦ πρώτου ἀνακτόρου τοῦ Καμαραϊκοῦ, ὡς δείκνυται ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς εὑρεθέντων πίθων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων τοῦ Καμαραϊκοῦ ρυθμοῦ. Ἀπὸ τότε κατεφάνη ὅτι μέρη τινὰ τοῦ σωζομένου Μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου ἀνάγονται εἰς τὴν Καμαραϊκὴν ἐποχὴν καὶ διετηρήθησαν καὶ εἰς τὸ νεώτερον ἀνάκτορον, π. χ. ἡ πρὸς δυσμὰς αὐλὴ μετὰ τοῦ κλιμακωτοῦ θεατρικοῦ χώρου καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ ἱεροῦ. Αὐτοῦ τοῦ ἀρχαιοτέρου ἀνακτόρου ἀνακαλύπτονται νῦν καὶ ἄλλα διαμερίσματα, δώματα, διάδρομοι καὶ κλίμακες, μάλιστα κατὰ τὴν πρὸς νότον πλευράν, ἐπιχύνοντα νέον φῶς ἐπὶ τῆς διατάξεως καὶ τοῦ σχεδίου τοῦ Καμαραϊκοῦ ἀνακτόρου. Ἡ σκαφὴ ἐξακολουθεῖ εἰσέτι, διὰ τοῦτο τὰ πορίσματα αὐτῆς δὲν εἶναι εἰσέτι ὁριστικά. Καὶ τὰ κινητὰ εὑρήματα τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης συμφωνοῦσι πρὸς τὰ οἰκοδομήματα ἀνήκοντα πάντα εἰς τὴν αὐτὴν Καμαραϊκὴν ἢ Μεσομινωϊκὴν (Middle Minoan) ἐποχὴν τοῦ προϊστορικοῦ πολιτισμοῦ. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀνάκτορον Κνωσοῦ, νεολιθικὰ στρώματα καὶ ἀντικείμενα ἐλάχιστα εὑρέθησαν ὑπὸ τὰ θεμέλια τοῦ Φαιστείου Μεγάρου, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἢ δὲν ὑπῆρξεν ἐντοῦθα συνοικισμὸς νεολιθικὸς ἢ ὅτι κατὰ τὴν ἰσοπέδωσιν πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ἀνακτόρου τὸ στρῶμα τοῦτο ἐξηφανίσθη τέλεον.

Κατὰ τὸν Ἰσθμὸν Ἱεραπέτρου ὁ Ἀμερικανὸς κ. R. Seager ἐξηκολούθησε κατὰ τὸ ἔαρ τοῦτο τὰς ἐπὶ συνεχῆ ἔτη ἐπιτυχεῖς ἐργασίας τῆς Miss H. Boyd, μεθ' ἧς εἶχεν ἐργασθῇ ἐνταῦθα πρὸ διετίας. Ὁ κ. Seager ἐφέτος ἀνεῦρε καὶ ἐκαθάρισε νέα μικρὰ ἰδιωτικὰ οἰκήματα τοῦ παρὰ τὸ χωρίον Βασιλικὴν παναρχαίου συνοικισμοῦ (οὗ τὴν σκαφὴν εἶχεν ἀρχίσει ὁ ἴδιος πρὸ δύο ἐτῶν) καὶ συνέλεξε καὶ ἄλλα πήλινα ἀγγεῖα τοῦ λεγομένου ρυθμοῦ τῆς Βασιλικῆς· εἶναι δὲ ταῦτα ἰδιόσχημα ἀγγεῖα φέροντα ἔξωθεν στιλπνὴν ὠπτημένην ἁλοιφὴν παρδαλωτήν· τὸ συνηθέστερον σχῆμα καὶ τὸ χαρακτηριστικώτερον εἶναι μικραὶ καὶ μεγάλαι πρόχοι μὲ μακρὰν ἐν σχήματι λαιμοῦ χηνὸς προχοὴν ὁμοιάζουσαι πρὸς σημερινὰς τσαγιέρας. Συγγενοῦς ἀλλὰ μικρόν τι νεωτέρου ρυθμοῦ εἶναι ἄλλα πήλινα ἀγγεῖα ὁμοιόσχημα φέροντα λευκὴν γεωμετρικὴν διακόσμησιν ἐπὶ ἁλοιφῆς μελαίνης ἢ ἐρυθρᾶς. Ἐντὸς τοῦ συνοικισμοῦ Βασιλικῆς εὑρέθη καὶ ἐκαθαρίσθη στενὸν φρέαρ λαξευτὸν ἐξικνούμενον μέχρι βάθους δέκα περίπου μέτρων, ἐξ οὗ ἐξήχθησαν ἐξαίρετα ἀγγεῖα τῶν δύο ἀνωτέρων ρυθμῶν· τά τε οἰκήματα, τὸ φρέαρ καὶ τὰ κινητὰ ἀντικείμενα ἀνάγονται εἰς τὴν πρώτην προϊστορικὴν ἐποχὴν τὴν ἐρχομένην μετὰ τὰ νεολιθικὰ στρώματα καὶ καλουμένην Κυκλαδικὴν ἢ πρωτομινωϊκὴν (Early Minoan), ἥτις τίθεται κατὰ τὴν τρίτην π. Χ. χιλιετηρίδα. Ὁ συνοικισμὸς τῆς Βασιλικῆς δὲν ἐξέλιπε καὶ κατὰ τὴν ἀκόλουθον ἐποχὴν τὴν Καμαραϊκὴν ἢ Μεσομινωϊκήν, διότι ἀρκετὰ δείγματα ἀγγείων τοῦ ρυθμοῦ τούτου εὑρέθησαν ἐν οἰκίαις νεωτέραις, ἐξ ὧν διακρίνεται δεκὰς πρόχων χρωματιστῶν φερουσῶν ζώνην νηχομένων ἰχθύων.

Παρὰ τὰ Γουρνιὰ καὶ τὴν Ἐπισκοπὴν εἶχον εὑρεθῇ ὑπὸ χωρικῶν καὶ ἐκαθαρίσθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Seager δύο τάφοι λαξευτοὶ Μυκηναϊκῶν χρόνων. Ὁ εἷς παρὰ τὰ Γουρνιὰ εἶχε ἁπλῆν πηλίνην λάρνακα, ἀγγεῖα τινὰ εὐμεγέθη Μυκηναϊκὰ μὲ τὴν συνήθη καστανόχρουν διακόσμησιν, ἐξάρτημα χρυσοῦν, ψῆφους περιδεραίου ἐκ σαρδίου λίθου καὶ ψῆφους ὀρθογωνίου τετραγώνου σχήματος ἐκ πορσελλάνης μὲ ἀναγλύφους διακοσμητικοὺς ῥόδακας. Ὁ ἄλλος τάφος παρὰ τὴν Ἐπισκοπὴν περιεῖχε τρεῖς πηλίνας λάρνακας γραπτὰς καὶ περὶ τὰ 50 Μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα, ὧν τὰ πλεῖστα εἶναι μικροὶ κτερισματικοὶ στεγανόστομοι ἀμφορεῖς (Bügelkannen).

Ἡ μᾶλλον ὅμως ἀπροσδόκητος ἀνακάλυψις ὑπῆρξεν ἡ ἐπὶ τῆς νησίδος Ψείρας. Ὁ κ. Seager διαπεραιωθεὶς εἰς αὐτὴν διὰ πλοιαρίου ἐξετέλεσε δοκιμαστικάς τινας ἐργασίας καὶ ἀνεκάλυψεν, ὅτι κατὰ τὴν πρὸς νότον κατωφέρειαν τῆς σήμερον ἐρήμου νησίδος ὑπῆρχε Μυκηναϊκὸς συνοικισμὸς ἐκτισμένος ἐν ἰσοπέδοις τεχνητοῖς (terrasses), ἀπεκάλυψε κτίριά τινα καὶ συνέλεξεν ἐξαίρετά τινα ἀγγεῖα τῆς πρώτης Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς (Late Minoan I), ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ συνοικισμὸς οὗτος εἶναι σύγχρονος πρὸς τοὺς τῶν Γουρνιῶν, Παλαιοκάστρου καὶ Ζάρκου. Ἐκ τῶν συλλεχθέντων ἀντικειμένων διακρίνονται τρία πήλινα ῥυτὰ μὲ πλουσίαν γραττὴν διακόσμησιν ἐκ θαλασσίων ὀργανισμῶν, δύο εὐμεγέθεις πήλινοι βόες λαμπρᾶς ἐργασίας, ἀγγεῖον πρωτοφανοῦς σχήματος ἐν σχήματι φορμοῦ πλεκτοῦ φέρον τέσσαρας σειρὰς διπλῶν πελέκεων καὶ σφραγὶς λιθίνη φακοειδὴς μὲ παράστασιν γυναικός. Τὴν κατὰ τὰ μέρη ταῦτα ἐργασίαν καὶ μάλιστα ἐν τῇ νησίδι παρασκευάζεται ὁ κ Seager νὰ συνεχίσῃ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔαρ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἐκεῖνο ποῦ λείπει

ΕΝΑΣ γάλλος συγγραφεὺς ἀπὸ τοὺς περισσότερον σκεπτομένους εἰς τὸν τόπον του, καὶ εἰς ὅλους

τοὺς τόπους, εἶπε τελευταῖα ὅτι ἐκεῖνο ποῦ λείπει ἀπὸ τὴν σημερινὴν πνευματικὴν ζωήν, τὴν γαλλικὴν ἰδιαιτέρως, εἶνε ἡ ἔλλειψις τοῦ πνεύματος τῆς ἐπαναστάσεως. Αὐτὴ ἡ ἔλλειψις κάθε ἐπαναστατικότητος καὶ μεταξὺ τῶν νεωτέρων ἀκόμη, χαρακτηρίζει ὄχι μόνον τὴν πνευματικὴν ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν ἄλλην νεοελληνικὴν ζωήν.

Διότι εἰς κανένα διαμέρισμα τῆς ἑλληνικῆς δραστηριότητος δὲν συσπειρώνονται δέκα — ἀπὸ δέκα — ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι δυσαρεστημένοι ἀπὸ τὸ σημερινὸν καθεστὼς (διὰ τὸ ὁποῖον ὁποιος λέγει ὅτι εἶν' εὐχαριστημένος ἀξίζει τοὐλάχιστον ἀγχόνης θάνατον) ἀκόλουθοι κάποιων ἰδεῶν, ἀκόμη βλέποντες πέραν ἀπὸ τὴν μύτην τους καὶ τὸ συμφέρον. νὰ ζητήσουν μὲ κάθε θυσίαν — ἢ τοὐλάχιστον μὲ ***κάποιαν θυσίαν*** — τὴν ἀναδημιούργησιν ἢ τὴν δημιουργίαν ἐθνικῆς ζωῆς.

Εἰς τὴν φιλολογίαν τὸ γλωσσοζήτημα Solo il nulla s'accresce. Ἡ κριτικὴ τοῦ κ. Ταγκοπούλου καὶ τὰ δράματά του. Ὁ Ψυχαρικὸς καὶ ὀλίγον — ἢ πολὺ — παιδικὸς λέξεων νεοτεύκτων ὀρυμαγδός. Τὰ ὀλίγα βιβλία ποῦ τυπώνονται εἶνε ἴσα-ἴσα διὰ τὴν γλωσσικὴν προπαγάνδαν. Καὶ τὰ ἄλλα — ἀξίζουν ἢ δὲν ἀξίζουν — δὲν διαβάζονται.

Εἰς τὴν τέχνην;

Ἀλλὰ ποίαν τέχνην. Τὰ ὀλίγα τάλαντα ποῦ ἐγεννήθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα ἢ ἐφυγαδεύθησαν ἢ ἐφονεύθησαν. Ὁ Γύζης ἀπέθανε μακράν μας. Ὁ Χαλεπᾶς ἐτρελάθη.

Κ' ἐφόσον κανεὶς ἀπὸ τοὺς ὅσους ἔμειναν ἐδῶ δὲν ἀξίζει τὸν Γύζην καὶ δὲν ἀξίζει τὸν Μορεάς, ποῦ εἶνε τὰ μαρτύρια μιᾶς ζωντανότητος;

Κοινωνικῶς;

Ποῦ εἶνε κ' ἐδῶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐπαναστάσεως; Τὸ πνεῦμα τῆς πρωτοβουλίας; Ἀκόμη ραγιάδες Καὶ ἡ ἀνατροφὴ τῶν γυναικῶν μας ραγιαδική Καὶ ἡ ἰσοπέδωσις. Καὶ ὁ σνομπισμός Καὶ ἡ ἀπομίμησις. Ὀλίγα γαλλικά. Πολλὴ κενότης. Καὶ ματαιότης ἄλλη τόση καὶ μικρότης.

Καὶ ἡ Ἐκκλησία;

Ἀφῆτε την νὰ κοιμηθῇ ὅπως ἄφησαν μίαν ἡμέραν οἱ Σπαρτιᾶται νὰ κοιμηθοῦν οἱ νόμοι τῆς πατρίδος των. Ἐδῶ πλέον ὄχι μόνον τὸ πνεῦμα τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' οὐδὲ τὸ πνεῦμα τῆς κινήσεως

Εἰς τὸ πολίτευμα;

Ἔχομεν τὸ σύνταγμα τοῦ παράφρονος 64. Εἴσθε εὐχαριστημένοι;

Ἕνας ἄνθρωπος ποῦ ἀπέθανε πρὸ δέκα ἐτῶν, ποῦ τὸ ἔθνος γνωρίζει κἐνθυμεῖται ἀκόμη, ποῦ ἦτον ἐπιβολῆς καὶ θελήσεως ἄνθρωπος, εἶχεν εἰπῇ κάποτε εἰς τὴν παραφοράν τοῦ ὑψηλοῦ ἐνθουσιασμοῦ του: «Ἡ Ἑλλὰς θὰ ζήσῃ».

Τὴν ζωὴν αὐτὴν ζητοῦμεν. Ὅταν τὴν βλέπομεν νά μας διαφεύγῃ τόσον ἐπιμόνως, γινόμεθα «ἕως θανάτου περίλυποι». Ἀλλοίμονον! Νὰ μὴν ἐλπίζωμεν λοιπόν;

Τόσο μᾶς ἐμίσησαν οἱ Θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου;

Ἐγελάσθη ἐκεῖνος ποῦ ἠμπορεσε νὰ φαντασθῇ μαζὶ μὲ τὸν Ἰταλὸν ποιητὴν ὅτι «φροντίζει γιὰ μᾶς **ἀκόμη** κάποιος ἀθάνατος»;

Ὅταν ἐπικαλούμεθα τὸ πνεῦμα τῆς ἐπαναστάσεως, ἐπικαλούμεθα τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς μᾶλλον.

Διότι ζωὴ ἄνευ πνεύματος ἐπαναστάσεως, δηλονότι ἄνευ τάσεων, ἄνευ διαπύρων καὶ ἐντόνων πόθων, χωρὶς πάθη — χωρὶς κίνησιν δηλαδὴ — δὲν ἐννοεῖται.

Ἂς ζητήσωμεν λοιπὸν αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐπαναστάσεως ποῦ συγγενεύει μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς

Τίς οἶδε! Ἠμπορεῖ νά την φέρωμεν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα της ΤΗΝ ΖΩΗΝ.

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΕΙΣ τὴν σειρὰν τῶν ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ, τὴν ὁποίαν ἀρχιζομεν ἀπὸ τὸ τεῦχος τοῦτο μὲ τὴν Χαλκίδα, θὰ δώσωμεν τὴν εἰκόνα κάθε πόλεως ἑλληνικῆς, ἡ ὁποία παρέχει ἐνδιαφέρον καὶ ἠμπορεῖ νὰ προκαλέσῃ τὴν προσοχήν. Εἰς τὴν σειρὰν αὐτὴν θὰ περιληφθοῦν ὄχι μόνον πόλεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ὅσαι ἱστορικῶς καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἀκόμη σημερινῆς ἀκμῆς τῆς ἑλληνικῆς παροικίας ἠμποροῦν νὰ διεκδικήσουν τὸν τίτλον αὐτόν. Θὰ ἦναι δὲ πλουσίως εἰκονογραφημέναι.

Τὰς Ἑλληνικὰς Πόλεις ἀνεθέσαμεν εἰς διαφόρους συνεργάτας μας, γνωστοὺς εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Παναθηναίων».

ΑΠΟ τὸν νέον τόμον τοῦ κ. Στεφάνου Μαρτζώκη δημοσιεύομεν τὸ ἑπόμενον ποίημα:

Θωρῶ ἐνὸς κόσμου ποῦ λάμπει γύρω μου
Τ' ἄπειρα κάλλη τὴν πλούσιαν ἄνοιξι,
Κ' ἑνὸς μεγάλου κόσμου τὴν ὕπαρξι
Γροικῶ στὰ στήθη μου.

Χρώματα, κρῖνα, λάμψι καὶ πλάσματα
Ἀπὸ μπροστά μου γοργὰ διαβαίνουνε,
Καὶ μύριοι δρόμοι ἄγνωστοι ἀνοίγουνε
Βαθειὰ στὰ σπλάχνα μου.

Μέσα στοῦ κόσμου τὴν τόση βλάστησι,
Πίνει τὸ μάτι τὸ φῶς ἀχόρταγα,
Μεθᾷ ἡ ψυχή μου μέσα σ' ἀρώματα
Ποῦ τ' ἄνθη κρύβουνε.

Μὲ μύριους ἦχους ποῦ γύρω χύνονται,
Τὸ πέλαο τρέχω κ' ἐγὼ τῆς ὕπαρξις.
Τρέχω καὶ σχίζω κ' ἐγὼ κατάλευκος
Τ' ἄπειρα κύματα.

Κ' ἕνα τραγοῦδι κινιέται, ὑψώνεται,
Ποῦ ἀφ' τὴ ψυχή μου θαρρῶ πῶς πλάστηκε.
Δρόμους γυρεύει νὰ βρῇ σ τ ἀπέραντο
Στὴ σκέψι ἀγνώριστους.

Ἀγάπη, ἀγάπη, ζωὴ κι' ἀνάστασι,
Μέσα στοὺς κόσμους γροικιέται ἀσίγητα.
Ἄγγελος ἦταν τὸ φεῖδι ὁλόφτερος
Ποῦ χάμου σέρνεται.

Κι' αὐτῆς τῆς πλάσις ψάλλω τὴν ἄνοιξι
Ποῦ στὴν ψυχή μου μέσα σταμάτησε.
Πνοὴ ἑνὸ. κόσμου μεγάλου φαίνεται
Ποῦ ἐχάθη σ' ἄπειρο.

ΕΙΣ τὴν «Ἑστίαν» ἐγράφη πρὸ μηνὸς περίπου ὅτι πρόκειται νὰ ἐκδοθῇ τὸ προσεχὲς ἔτος νέον περιοδικὸν «Μελέτη» καὶ ὅτι «ἔχομεν μεγίστην ἀνάγκην αὐτοῦ διὰ νὰ ἀντιπροσωπευώμεθα ὁπωσοῦν εἰς τὴν διεθνῆ κίνησιν τοῦ περιοδικοῦ τύπου, εἰς τὴν ὁποίαν εἴμεθα δυστυχῶς τελευταῖοι ἀπὸ τὰ ἀντίζηλα κράτη τῆς Ἀνατολῆς, μὴ ἔχοντες ἀκόμη μίαν «Ἑλληνικὴν Ἐπιθεώρησιν» ὅπως ἔχουν καὶ οἱ Ρουμᾶνοι καὶ οἱ Βούλγαροι καὶ διὰ τοῦτο μὴ μνημονευόμενοι οὐδὲ ὑπὸ τοῦ ξένου περιοδικοῦ τύπου ἀφ' ὅτου ἡ «Ἑστία» μετεβλήθη εἰς καθημερινὴν ἐφημερίδα».

Αὐτὰ λέγει ὁ συντάκτης τῆς «Ἑστίας». Φαίνεται ὅ-

μως ὅτι δὲν παρακολουθεῖ οὔτε τὰ «Παναθήναια» οὔτε τὰ ξένα περιοδικά. Καὶ διὰ μὲν τὰ «Παναθήναια», ἂν ἀξίζουν, δὲν εἶναι ἰδική μας δουλειὰ νὰ τὸ εἰποῦμε. Ἠμποροῦμεν ὅμως νὰ ἀναγράψωμεν ὅτι συχνὰ καὶ γαλλικὰ καὶ γερμανικὰ καὶ ἰταλικὰ καὶ ρωσσικὰ καὶ ἀμερικανικὰ περιοδικὰ ἀναφέρουν τὰ «Παναθήναια» καὶ μάλιστα πολὺ κολακευτικά. Καὶ πολλὰ ἑλληνικὰ διηγήματα καὶ μελέται τῶν «Παναθηναίων» ἔχουν μεταφρασθῆ εἰς ξένα περιοδικά. Ἂς ἀναφέρωμεν μάλιστα τὰ λόγια τοῦ πολλοῦ Σλουμβερζέ, ὁ ὁποῖος εἶπε εἰς ἀγαπητὸν συνεργάτην μας, τὸν κ. Α. Ἀδαμαντίου περὶ «Παναθηναίων»: — «Δὲν ἤξευρα ὅτι ἔχετε εἰς τὰς Ἀθήνας τέτοιο περιοδικόν. Εἶναι ἰσότιμον μὲ τὰ καλλίτερα περιοδικά μας».

Ἂν δὲν μνημονεύωμεν κάθε φορὰν ὅ,τι γράφεται, ἢ ὅ,τι λέγεται, τὸ κάμνομεν ἀπὸ φυσικὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὴν ρεκλάμαν.

Ο κ. Μιχαὴλ Λυκιαρδόπουλος μᾶς γράφει:

«Στὴν μετάφρασι τοῦ ἄρθρου μου γιὰ τὴν Νεοελληνικὴ Φιλολογία ποῦ δημοσιεύθηκε στὸν «Νουμᾶ» μπῆκανε διάφορα λάθη. Τὸ ἕνα ἐνδιαφέρει τὰ «Παναθήναια» καὶ πρέπει νὰ τὸ διορθώσω. Τὸ ρωσσικὸ κείμενο λέγει: Πρῶτα κατὰ τάξιν ἡλικίας ἔρχονται τὰ «Παναθήναια» ποῦ μὲ τὴν ***ἐνημερότητά*** του, μὲ τὸ ἐξωτερικόν του, μὲ τὰ ***περιεχόμενά*** του, ἠμποροῦν νὰ συναγωνισθοῦν μὲ ὁποιονδήποτε εὐρωπαϊκὸ περιοδικό».

Ποῦ καὶ πῶς ἔγινε λοιπὸν τὸ λάθος δὲν τὸ ἐξετάζομεν. Ἴσως τὸ γνωρίζει ὁ «Νουμᾶς». Τώρα τὸ μισογνωρίζουν καὶ ἄλλοι. Οὐδὲν κρυπτὸν κλπ.

Ὁ ἐν Ἀθήναις Ἑλληνικὸς Διδασκαλικὸς Σύλλογος ἤρχισε νὰ ἐκδίδῃ *Παιδαγωγικὸν Δελτίον* ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν κυρίων Δημ. Λάμψα διευθυντοῦ τοῦ ἐν Λαρίσσῃ Διδασκαλείου καὶ τοῦ συνεργάτου μας κ. Παντελῆ Κοντογιάννη, διδάκτορος τῆς φιλολογίας. Τὸ Δελτίον θὰ ἐκδίδεται εἰς τριμηνιαῖα τεύχη. Ἡ μελέτη τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας ζητημάτων, ἡ παρακολούθησις τῆς θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς παιδευτικῆς κινήσεως ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἐν γένει ἡ παροχὴ εἰς τοὺς ἡμετέρους παντὸς στοιχείου συντελεστικοῦ πρὸς προαγωγὴν τῆς ἐκπαιδεύσεως, αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ νέου περιοδικοῦ.

Τὸ πρῶτον τεῦχος τὸ ὁποῖον ἐλάβαμεν, μᾶς δίδει περίπου τὸν τύπον τοῦ *Παιδαγωγικοῦ Δελτίου* χρησιμωτάτου εἰς τοὺς καθηγητὰς καὶ τοὺς διδασκάλους προπάντων. Ἀλλὰ καὶ ὅλοι ὅσοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν ἑλληνικὴν παίδευσιν, θὰ εὕρουν εἰς τὸ *Παιδαγωγικὸν Δελτίον* ἀνάγνωσμα μορφωτικὸν καὶ ἐνδιαφέρον. Ἂς προσθέσωμεν ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ κ. Κυπαρίσσου Στεφάνου καὶ τοῦ κ. Παύλου Καρολίδου καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ φιλτάτων συνεργατῶν μας, οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβον τὴν ἐποπτείαν τοῦ Δελτίου, εἶναι πλήρης ἐγγύησις ὅτι ἡ ἔκδοσίς του θ' ἀνταποκριθῇ εἰς τὸν ἐπιδιωκόμενον εὐγενῆ σκοπόν.

Ἡ διευθύνουσα τὸν Ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτικὸν Σύνδεσμον Ἐπιτροπή, συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀγωνοθέτου κ. Μ. Κοργιαλένιου, προκηρύττει τὸ δεύτερον διαγώνισμα πρὸς συγγραφὴν βιβλίου ἀναφερομένου εἰς τὸν κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος Καποδίστριαν ὡς πρῶτον θεμελιωτὴν τῆς δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως, ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους:

Τὸ βιβλίον θ' ἀποτελῆται ἐξ 100 περίπου σελίδων 16ου.

Τὰ χειρόγραφα ἀποστέλλονται πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Διευθυνούσης Ἐπιτροπῆς κ. Δ. Βικέλαν μέχρι τῆς 31 Ἰανουαρίου 1907.

Ἕκαστον χειρόγραφον πρέπει νὰ φέρῃ διακριτικὸν ρητὸν καὶ νὰ συνοδεύεται ὑπὸ σφραγισμένου φακέλλου περιέχοντος τὸ ὀνοματεπώνυμον τοῦ γράψαντος, ἔξωθεν δὲ τὸ περὶ τοῦ οἰκείου χειρογράφου ρητόν.

Οἱ κριταὶ τοῦ ἀγωνίσματος θὰ ὁρισθῶσιν ἐντὸς τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου 1907 ἡ δὲ κρίσις θὰ ἀναγνωσθῇ δημοσία ἐντὸς τοῦ μηνὸς Μαΐου 1907 εἰς τὸ κατάστημα τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων.

Εἰς τὸ βραβευθησόμενον ἔργον, ἂν κριθῇ τις ἄξιον βραβεύσεως, θὰ ἀπονεμηθῇ χρηματικὸν γέρας δρ. 500.

Τὸ βραβευθησόμενον ἔργον θεωρεῖται κτῆμα τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων, ὅστις ἐκδίδων τοῦτο, ὑποχρεοῦται νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν συγγραφέα 200 ἀντίτυπα δωρεάν. Ἂν ὁ Σύλλογος δηλώσῃ, ὅτι δὲν ἀναδέχεται τὴν ἔκδοσιν, τὸ ἔργον ἀνήκει εἰς τὸν γράψαντα. Κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀγωνοθέτου τὸ βιβλίον πρέπει νὰ εἶναι γραμμένον κατὰ τρόπον σαφῆ καὶ ἁπλοῦν ὡς προωρισμένον ν' ἀναγνωσθῇ ὑπὸ τῶν πολλῶν.

Ἀπὸ τὸν «Νέον Ἑλληνομνήμονα» τῆς 31 Μαρτίου ἀναδημοσιεύομεν τὴν ἀκόλουθον παράδοσιν περὶ τοῦ κάστρου τῆς Κουκουλίτσας εἰς τὰ Σχωρέτσαινα τῶν Τσουμέρκων. Ἡ παράδοσις εἶναι γραμμένη εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦ τόπου:

«Γιὰ νὰ φκιάσουν τὸ κάστρο τ'ς Κουκουλίτσας οἱ Ἕλληνες, ἐπειδὴς δὲν εὗρισκαν ἐκεῖ σ'μὰ μεγάλα λιθάρια, πήγαιναν 'σὲ δύο ὧρες μακρυὰ καὶ κουβάλαγαν πέτρες ἀπὸ 'πάνου ἀπ' τὰ Σχωρέτσαινα. Σήκοναν πέτρες τόσο μεγάλες 'π' δὲν μποροῦν τώρα νὰ τ'ς ἀναταράξουν οὔτε μὲ βιζίλες [1]. Τόσο στοιχειωμένοι ἦταν ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι, γυναῖκες, ἄνδρες. Ἀλλὰ τότες τ'ς ἦρθε ὁ σωσμός τ'ς. Ὁ θεὸς ἔστειλε κάτι κουνούπια 'π' τ'ς τσίμπαγαν καὶ πέθαιναν ἕνας κοντὰ τὸν ἄλλον. Καὶ μία 'Ελλένισσα 'πῶφερνε ἕνα θεόρατο λιθάρι γιὰ τὸ κάστρο, δὲν πρόφτασε νὰ τ' ἀποσώσῃ 'ς τ'ν Κουκουλίτσα καὶ 'πέθανε 'ς τὸ δρόμο, καὶ τὸ λιθάρι τ'ς ἔμεινε σιμὰ 'στὸ λαγκάδι 'π' χωρίζει τ'ν Τζιούμα ἀπὸ τὰ Σχωρέτσαινα».

\+\+

Ὑπὸ τοῦ πολιτευτοῦ καὶ δημοσιολόγου κ. Ἠλία Ζέγγελη ἐδημοσιεύθη ἐσχάτως ὁ πρῶτος τόμος ἐκτενοῦς μελέτης αὐτοῦ περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι κρατοῦντος κοινοβουλευτικοῦ δικαίου. Φιλοπονία, εὐσυνειδησία περὶ τὴν συγγραφήν, σαφήνεια καὶ γνῶσις ἐπισταμένη τοῦ κλάδου τούτου τοῦ συνταγματικοῦ καὶ διοικητικοῦ δικαίου εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ νέου ἔργου τοῦ κ. Ζέγγελη. Ἐν προοιμίῳ τοῦ συγγράμματος ἐκτίθενται τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, διατυποῦται δὲ ὁ σκοπός, δι' ὃν ἀνέλαβε τὸ ἐπίπονον ἔργον ὁ συγγραφεύς. «Προϊὸν ἱκανῆς πείρας καὶ μακρᾶς μελέτης τὸ ἔργον ἡμῶν τοῦτο — γράφει ὁ κ. Ζέγγελης — παραδίδομεν εἰς τὴν δημοσιότητα ἐπὶ τῇ διπλῇ προσδοκίᾳ τὸ μὲν νὰ διαφωτισῃ τὸν ἀναγνώστην πῶς ἡ χώρα ἡμῶν ἀντιπροσωπεύεται καὶ κατὰ τίνα κυβερνᾶται τρόπον, τὸ δὲ ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς μικρὰ συμβολὴ εἰς τὰς μελετωμένας ὀργανικὰς μεταρρυθμίσεις, αἵτινες ἀπετέλεσαν, ἰδίᾳ μετὰ τὸν πόλεμον, τὸ πρόγραμμα πάσης Κυβερνήσεως καὶ εἰς τινας τῶν ὁποίων ἡ Βουλὴ διὰ τῆς ψήφου αὐτῆς ἔδωκε σάρκα, τῶν πλείστων ὑπὸ τὴν κρίσιν αὐτῆς κατακειμένων». Μετὰ τὸ προοίμιον περιληπτικὴ εἰσαγωγὴ καθορίζει τὴν βάσιν, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦ κοινοβουλευτικοῦ δικαίου καὶ παρέχει ὁρισμὸν καὶ διαίρεσιν αὐτοῦ συνάμα δὲ καὶ ἱστορίαν τῆς ἐξελίξεως τοῦ πολιτεύματος παρ' ἡμῖν. Ἔπειτα τὸ κύριον ἔργον εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιστημονικῶς καθορίζονται τὰ τῆς συγκρο-

1 *Βιζίλα = μοχλός.*

τήσεως τοῦ βουλευτικοῦ σώματος, ἤτοι τὰ περὶ ἐκλογίμων, ἐκλογέων καὶ ἐκλογῶν, τὰ τῆς ἐξελέγξεως τῶν ἐκλογῶν καὶ τὰ τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ προεδρείου αὐτῆς, ἡ νομοθετικὴ λειτουργία τῆς Βουλῆς, ψηφιζούσης ἐπιτακτικοὺς καὶ ἑρμηνευτικοὺς νόμους, ἐχούσης δὲ καὶ ἐλεγκτικὴν δικαιοδοσίαν τὰ τῆς βουλευτικῆς περιόδου, τὰ περὶ βουλευτικῆς ἐντολῆς καὶ βουλευτικῶν προνομίων — πάντα ταῦτ μετὰ ἱστορικῆς ἐρεύνης καὶ πολλαχοῦ μετὰ συγκριτικῆς ἐκ παραλλήλου νομοθεσίας. Ἡ διατύπωσις καὶ ἡ ἑρμηνεία τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἐν Ἑλλάδι δικαίου παρέχεται πλήρης καὶ ἀκριβής, παρατίθενται δὲ γνῶμαι ἡμετέρων καὶ ἰδίᾳ ξένων ἐπιφανῶν συγγραφέων πρὸς ὑποστήριξιν καὶ διαφώτισιν τῶν καλῶς ἐχόντων, καθὼς καὶ πρὸς ὑπόδειξιν συμπληρώσεως ἢ τροποποιήσεως τῶν δεομένων μεταρρυθμίσεως. Τὸ ξηρὸν τοῦ θέματος ποικίλλεται μετὰ τέχνης, ἀλλὰ καὶ κατὰ τρόπον διαφωτιστικὸν καὶ δυνατὸν εἰπεῖν συμπληροῦντα τὴν δικονομικὴν τῶν διατάξεων αὐχμηρότητα, διὰ παρενθέσεων ἐκ τῆς ἐπεισοδιακῆς ἱστορίας τοῦ παρ' ἡμῖν καὶ ἐνίοτε τοῦ ἀλλαχοῦ κοινοβουλευτισμοῦ.

Τοιουτοτρόπως τὸ νέον τοῦτο πόνημα τοῦ κ. Η. Ζέγγελη ἀποβαίνει ὄχι μόνον συμβολὴ εἰς τὴν παρ' ἡμῖν νομικὴν ἐπιστήμην καὶ ὁδηγὸς πολύτιμος τῶν Ἑλλήνων πολιτευτῶν, ἀλλὰ καὶ βιβλίον γενικῶς προσιτὸν καὶ ἐνδιαφέρον. Ἐπιτυγχάνεται δὲ τοιουτοτρόπως ὁ σκοπὸς τοῦ συγγραφέως θελήσαντος νὰ γράψῃ ἔργον νομικὸν καὶ δημοσιολογικόν, δυνάμενον ν' ἀναγνωσθῇ μετ' ἐπιστασίας μὲν ὑπὸ τῶν εἰδικῶς ἀσχολουμένων, μετ' ἐνδιαφέροντος δὲ ὑπὸ πάντων.

Ζ. ΠΑΔΟΣ

++

ΕΙΝΕ γνωστὸς ἀρκετὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἱππόλυτος Ταὶν καὶ ἡ «τοῦ περιβάλλοντος» καλουμένη θεωρία. Ὁ Ταὶν ἐδανείσθη τὰς μεθόδους τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης καὶ τῶν φιλολογιῶν. Τὸ βιβλίον του «Ἡ φιλοσοφία τῆς τέχνης», τὸ ὁποῖον εἶνε μεταφρασμένον καὶ ἑλληνικά, ἀναπτύσσει ἕνα σύστημα ἐξετάσεως τοῦ τεχνίτου ὡς φυσικοῦ προϊόντος εἰς τὴν διαμόρφωσίν του δηλαδὴ ἐπιδρᾷ τὸ ἔδαφος, τὸ κλῖμα, ἡ ἐποχή, τὰ ἔθιμα καὶ τὰ ἤθη τῆς ἐποχῆς, ἡ νομοθεσία καὶ μόνον αὐτά. Σύμφωνα μὲ τὰς διαφόρους αὐτὰς ἐπιροὰς ὁ τεχνίτης γίνεται Βύρων ἢ Δάντης, Μιχαὴλ Ἄγγελος ἢ Βὰν Δάϋκ.

Τὴν θεωρίαν αὐτὴν ἡ ὁποία σχεδὸν μηδενίζει τὴν σημασίαν ποῦ ἔχει αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη διάπλασις ψυχικὴ τοῦ τεχνίτου, ἡ ὁποία τὸν κάμνει νὰ χωρίζεται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν καὶ τὸ περιβάλλον καὶ νὰ δημιουργῇ ἕνα κατ' ἐκλογὴν περιβάλλον τρόπον τινά, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὑπό τινας περιορισμούς. Ἡ θεωρία τοῦ Ταὶν ἱκανὴ νὰ ἐξηγήσῃ πολλὰ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης καὶ τῶν τεχνιτῶν, ἄγει πολλάκις εἰς ἄτοπα. Αὐτὸ θὰ εἶνε ποῦ ἠνάγκασε τὸν γνωστὸν αἰσθητικὸν Péladan νὰ γράψῃ τὴν «Réfutation esthétique de Taine», τὴν ὁποίαν θὰ συνοψίσωμεν ἐδῶ:

«Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, τὰς ὁποίας ὁ Ταὶν ἐγνώριζε πολὺ ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν Ράσκιν, ἀσχολοῦνται διὰ τὸ εἶδος καὶ ὄχι διὰ τὸ ἄτομον. Ὅμως εἰς τὴν τέχνην τὸ ἄτομον προπάντων ὑπάρχει. Δὲν ἠμπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς ὅτι γνωρίζει μίαν οἰκογένειαν Λεονάρδων, ἢ Ραφαήλων, ἢ Μιχαηλαγγέλων. Ἕνα ἀμύγδαλο ἂν φυτευθῇ γίνεται, ἂν αἱ περιστάσεις φανερωθοῦν εὐνοϊκαί, μία ἀμυγδαλιά. Ὅμως ἕνας ἄνθρωπος εἰς τὴν σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν γίνεται τάχα ἐντὸς ὡρισμένου χρόνου τεχνίτης; Εἰς τὴν τέχνην δὲν ὑπάρχουν φανερόγαμα δηλ. ἄνθρωποι ποῦ ἔχουν ὄργανα αἰσθητικὰ διακεκριμένα.

«Ἀλλ' οὔτε καὶ πρέπει νὰ ὀνομάσωμεν κρυπτόγαμα τοὺς τεχνίτας. Ἡ ἐπιστήμη κάμνει ὥστε ὁ μικρότερος φυσιοδίφης νὰ ἠμπορῇ ν' ἀφομοιώσῃ τὰς ἐρεύνας ὅλων τῶν προηγουμένων αὐτοῦ τὰς ἀνακαλύψεις τοῦ Λαβοαζιὲρ καὶ τοῦ Μπερτελό. Ἡ τέχνη τούναντίον, ἐνσαρκώνεται, ζῇ καὶ πεθαίνει εἰς κάθε μεγαλοφυΐαν. Ὁ Γιόττο εἶνε μία τέχνη ὁλόκληρος καὶ ὁ Ραφαὴλ ὅσον ἂν εἶνε τέλειος δὲν ἔχει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ τρετσεντίστα. Ὁ Ingres καὶ ὁ Ντελακροὰ μᾶς ἐπαρουσίασαν τὸ θέαμα δύο ἀντιπάλων ποῦ ἀδυνατοῦσαν ν' ἀφομοιώσουν ὁ ἕνας τὰς ἰδιότητας τοῦ ἄλλου. Ὁ πρῶτος δὲν ἠμπόρεσε νὰ εὕρῃ τρόπον χρωματισμοῦ ἰδικόν του, ὁ δεύτερος ματαίως ἐπεδίωξε τὴν καθαρότητα τῆς γραμμῆς».

Ὁ κ. Péladan ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του ἰδεαλιστὴν ἐξ ἐνστίκτου. Ὀνομάζει τὸν ρεαλισμὸν αἰσθητικὴν ἐπιδημίαν τοῦ χειροτέρου εἴδους. Καὶ ὁρίζει τὴν τέχνην «πνευματικότητα τῶν μορφῶν». Καὶ τί ἄλλο ἐπεζήτησεν ἡ ἑλληνικὴ τέχνη ἀρχαιόθεν; Καὶ τὸ ἰδεῶδες τοῦ Σολωμοῦ μήπως ὑπῆρξεν ἄλλο; Οἱ ὀλίγοι φιλοσοφήσαντες εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ Βράϊλας Ἀρμένης, ὁ Γεώργιος Βιζυηνὸς ἐπετέθησαν δριμέως κατὰ τοῦ **φαταλιστικοῦ** συστήματος τοῦ Ταίν.

ΜΕΤΑ πολλῆς δραστηριότητος ἐξακολουθοῦσιν ἐν Δήλῳ αἱ μεγάλαι τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς ἀνασκαφαί. Βορείως τοῦ Ἱεροῦ ἀποκαλύπτεται μέγα τι οἰκοδόμημα κείμενον δυτικῶς τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀγορᾶς καὶ ὑπὸ ὁδῶν πανταχόθεν περιβαλλόμενον. Φαίνεται ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἦτο ἐμπορικῆς χρήσεως. Παρ' αὐτῷ ἀπεκαλύφθη μέγας ἀρχαϊκὸς λέων, ναξίου μαρμάρου, μετρίας διατηρήσεως. Ἡ πλίνθος ἐφ' οὗ ἵστατο ἔχει μῆκος δύο μέτρων. Ἐν τῷ ἱερῷ ἡ ἐργασία περιορίζεται εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῶν διαφόρων χωμάτων. Κατ' αὐτὸς εὑρέθησαν καὶ ἐκεῖ πλῆθος τεμαχίων ἀρχαϊκῶν ἀγγείων. Διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν τελευταίων ἡμερῶν ἀπεκαλύφθη ὁλοσχερῶς ἡ ἀρχαία ὁδὸς ἡ διερχομένη παρὰ τὴν ἀνατολικὴν τοῦ ἱεροῦ πλευράν. Ὡσαύτως ἀπεκαλύφθησαν τελείως καὶ αἱ πρὸς νότον δύο Στοαὶ ἡ τοῦ Φιλίππου, καὶ ἑτέρα παράλληλος αὐτῇ ἐξ ἀνατολῶν. Παρὰ τὸ βόρειον ἄκρον τῆς Στοᾶς ταύτης ἀπεκαλύφθη νομισματικὸν εὕρημα ἐν κοινῷ πηλίνῳ ἀγγείῳ συγκείμενον ἐξ 20 τετραδράχμων, 13 διδράχμων καὶ 7 ἡμιδράχμων. Πλὴν ἑνὸς τετραδράχμου τὰ λοιπὰ εἶνε Ἀττικὰ τῆς ἐποχῆς τῶν ἀρχαίων.

Πλὴν τῶν ἄνω ἐξηρευνήθησαν τὰ θεμέλια τῶν Στοῶν τῶν περιβαλλουσῶν τὴν Τετράγωνον ἔνθα ἦχθη εἰς φῶς *ἐσχάρα* τις κυκλικὴ μετ' ἐπιγραφῆς τῆς 5 π. Χ. ἑκατονταετηρίδος «Τριτοπάτορος τῶν Πυρακιδῶν» κεχαραγμένης ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντος αὐτὴν τοιχίου. Ἀπὸ πλειόνων σημείων ἀνασκάπτεται μέρος τῆς πόλεως καὶ ἰδίᾳ τὸ ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς τῶν Κομπεταλιαστῶν δυτικῶς τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὸ θέατρον.

ΕΝ θέσει Βίγλα τοῦ δήμου Αἰγιάλης τῆς Ἀμοργοῦ ἀπεκαλύφθη ἐν τῷ κτήματι τοῦ Σταματίου Γαβριὴλ μεγίστη ἀρχαία ἐπιγραφή, ἴσως ψήφισμα. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη σύγκειται ἐξ ἑκατὸν τριάκοντα τριῶν στίχων. Ἄρχεται ἐκ τῶν στίχων. . . . ΑΓΗΣΙΛΟΛΟ . . . . ΙΟΥ ΛΕΟΝΤΕΥΣ ΗΓΙΟΥ ΑΙΡΕΘΕΝΤΕΣ . . . . . ΝΙΑ ΨΗΦΙΣΜΛΩΣΤΕ ΝΟΜΟΝ ΕΙΣΕΝΕΓΚΕΙΝ . . . . περατοῦται δὲ διὰ τῶν ἐξῆς ΤΟΝ ΔΕ ΑΠΑΝΤΑ ΧΡΟΝΟΝ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΑΥΤΟΝ ΑΝΑΓΡΑΨΑΤΩ ΕΙΣ ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΑΝΤΑ . . . . ΑΝΑΓΡΑΨΑΤΩ ΔΕ ΚΑΙ ΚΡΙΤΟΛΑΟΣ ΕΙΣ ΣΤΗΛΗΝ ΚΑΙ ΣΤΗΣΑΤΩ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΝΔΡΙΑΝΤΑ ΤΗ ΙΣΥΔΙ

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη κολοσσιαίων διατυπώσεων θὰ μεταφερθῇ εἰς τὸ ἐνταῦθα ἐπιγραφικὸν Μουσεῖον.

Δ Ι ἐν Ἄργει ὑπὸ τοῦ κ. Vollgraff ἐνεργούμεναι ἀνασκαφαὶ τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς ἐξακολουθοῦσι δραστηρίως ἀπαλλοτριωθέντων ἀναγκαστικῶς τῶν διαφόρων ἐκεῖ κτημάτων τῶν κειμένων ἐν τῷ ἀνασκαπτῷ χώρῳ. Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας ἀπεκαλύφθησαν 1) τέσσαρες πήλιναι κεφαλαί. ὧν ἡ μία παριστᾷ τὸν Πᾶνα 2) Δύο ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς ἀγγεῖα. 3) Ἄγαλμα μαρμάρινον ἄνευ κεφαλῆς, πιθανῶς Ῥωμαίου αὐτοκράτορος.

ΕΠΕΡΑΤΩΘΗΣΑΝ αἱ ἐν Λευκάδι ἀνασκαφαὶ τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας ὁ διευθύνων τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας κ. Δέρπφελδ

Β.

ΕΝΤΟΣ τοῦ μεγάλου κτήματος Καρελᾶ τοῦ κ. Θεοδωράκη, κειμένου μεταξὺ Λιόπεσι καὶ Κορωπί, ἐγένετο πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἡ ἑξῆς περίεργος ἀνακάλυψις.

Ἐντὸς τοῦ κτήματος καὶ πλησίον τῆς δημοσίας ὁδοῦ ὑπῆρχε μικρὸν ὕψωμα ἐκ χώματος καὶ λίθων, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὅτι ἐκάλυπτεν ἀρχαῖον ἐρείπιον. Ὁ ἰδιοκτήτης ἐπιχειρήσας νὰ ἐξισώσῃ τὸ ὕψωμα ἐκ περιεργείας, καὶ διὰ νὰ καθαρίσῃ ἀπ'αὐτοῦ τὸ κτῆμα του, ἀνεκάλυψεν ὑπ'αὐτὸ μικρὸν ὀρθογωνικὸν οἴκημα ἔχον μίαν στενὴν θύραν κατὰ τὴν δυσμικὴν πλευράν. Ἡ στέγη τούτου δὲν ἐσώζετο, ἀλλ'ὡς φαίνεται ἐκ τῆς κλίσεως τῶν τοίχων, ἦτο καμαρωτή. Οἱ τοῖχοι τοῦ οἰκήματος ἔφερον κατὰ τὸ πλεῖστον στερεὸν ἀσβεστόχρισμα, τὸ δ'ἔδαφος αὐτοῦ ἐν μέρει ἦτο κεκαλυμμένον διὰ πλακῶν.

Τὸ οἴκημα τοῦτο εὑρέθη πλῆρες τέφρας, ἐντὸς δὲ τῆς τέφρας ὑπῆρχον ἰσχυρῶς κεκαυμένα ἀνθρώπινα ὀστᾶ. καὶ πρὸς τούτοις διάφορα τεμάχια πηλίνων ἀγγείων χριστιανικῶν νεωτέρων χρόνων ὡς καὶ τεμάχια λύχνων, ἄρτοι ἀπηνθρακωμένοι, ἐφ' ἑνὸς ἐκ τῶν ὁποίων σώζεται ἐντετυπωμένος σταυρὸς (φραγκικοῦ σχήματος croix de Malte) κατὰ τὸ σύστημα τῶν σημερινῶν *προσφορῶν*, σιδηρᾶ τινα ἐργαλεῖα καὶ μία σιδηρᾶ λόγχη σχήματος νεωτέρου, ὡς καὶ δύο φραγκικὰ νομίσματα ἐξ ἀργυρούχου κράματος. Τὸ μᾶλλον δ' ἀξιοπερίεργον εἶνε, ὅτι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ οἰκήματος ὑπῆρχον δύο μεγάλοι σωροὶ ἀπηνθρακωμένου σίτου καὶ κριθῆς.

Οὐδεμία μένει ἀμφιβολία, ὅτι πρόκειται περὶ εὑρήματος ἐκ τῶν φραγκικῶν χρόνων, ἀλλ' εἶνε δύσκολον νὰ ὁρισθῇ ὁποία ἡ σημασία τοῦ εὑρήματος, ἀφοῦ περὶ κανονικοῦ τάφου δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος, γνωστοῦ ὄντος, ὅτι κατὰ τοὺς φραγκικοὺς χρόνους, ὅπως ἐν γένει κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους οἱ νεκροὶ δὲν ἐκαίοντο. Τὸ πιθανώτερον εἶνε. ὅτι πρόκειται περὶ ἀγρίας τινὸς σκηνῆς τῆς πυρπολήσεως τοῦ οἰκίσκου μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἐνοικούντων, κατά τινα τῶν οὐχὶ ἀσυνήθων βαρβάρων ἐπιδρομῶν τῶν χρόνων ἐκείνων.

Κ.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον τὰ «Παναθήναια» ἐκδίδονται ἅπαξ τοῦ μηνὸς εἰς τεύχη διπλᾶ.

Ἡ συνέχεια τῶν «Μαθημάτων τῶν Παναθηναίων» ἀνεβλήθη διὰ τὸ προσεχὲς τεῦχος.

Κατὰ τηλεγράφημα τοῦ ἐφόρου κ. Κεραμοπούλου παραμένοντος ἐν Ἀντικυθήροις, κατέπλευσαν ἐκεῖ τὰ δύο Ἰταλικὰ ἀτμόπλοια τῆς ἑταιρείας Ἄγκυρα ἵνα ἅμα ὡς βελτιωθῇ ὁ καιρὸς ἐπιληφθῶσι τῶν ἐργασιῶν πρὸς ἀνερεύνησιν τοῦ βυθοῦ

Τὴν 10 Αὐγούστου προσεχοῦς θὰ γίνῃ εἰς τὸν Βόλον τοπικὸν ἐκπαιδευτικὸν συνέδριον. Σκοπὸς τοῦ συνεδρίου εἶνε ἡ συμπλήρωσις τῶν πρακτικῶν γνώσεων δι' ὑποδειγματικῆς καὶ δοκιμαστικῆς διδασκαλίας ἐξ ὅλων τῶν μαθημάτων. Τοιαῦτα συνέδρια θὰ γίνουν εἰς ὅλας τὰς πρωτευούσας τῶν νομῶν.

Εἰς τὸ Κέμπριτζ τῆς Ἀμερικῆς παρεστάθη ὁ «Ἀγαμέμνων» ὑπὸ φοιτητῶν. Τρεῖς χιλιάδες θεαταὶ ἦσαν εἰς τὴν παράστασιν.

Εἰς τὴν Σμύρνην ἡ οἰκογένεια Μπὸρζ ἀνεκάλυψεν ὅτι ἦτο κάτοχος τοῦ πρωτοτύπου ἔργου τοῦ Μουρίλλο «Ἡ Ἁγία Οἰκογένεια». Τὸ λοῦβρον προσέφερε διὰ τὴν ἀνευρεθεῖσαν εἰκόνα ἓν ἑκατομμύριον φράγκα.

Ἐκ τῶν ὑποβληθέντων σχεδίων εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Σαξωνικοῦ Συλλόγου πρὸς ἵδρυσιν Μουσείου τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἐβραβεύθη τὸ σχέδιον τοῦ κ. Κ. Γρηγούρα, Ἕλληνος ἀρχιτέκτονος.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἡ Φωτογραφική, ὑπὸ τῆς Κ^ας^ Ἑλένης Ο. Ρουσοπούλου Ἀθῆναι. 1906. | Ἡ εὐπαίδευτος σύζυγος τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἐμπορικῆς Ἀκαδημίας, συνέγραψεν ἐπὶ τῇ βάσει, τῶν τελευταίων γερμανικῶν συγγραμμάτων χρησιμώτατον ἐγχειρίδιον Φωτογραφικῆς, ὄχι μόνον διὰ τοὺς ἐρασιτέχνας ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος φωτογράφους Εἶνε τόμος κομψὸς ἀπὸ 120 σελίδας μὲ πολλὰς εἰκόνας καὶ σχήματα, καὶ τιμᾶται φρ 2,50 |

Ἅλωσις Κωνσταντινουπόλεως λόγος Γεωργίου Ν. Φιλαρέτου κατὰ τὸ πολιτικὸν μνημόσυνον Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου. Ἀθῆναι τυπογρ. τῆς ἐφημερίδος «Τὸ Κράτος» σχ. 16ον σελ. 64 δρ. 0.40.

Αἱ εἰσπράξεις ἐκ τῆς πωλήσεως τοῦ βιβλίου διετέθησαν ὡς εἰσφορὰ διὰ τὴν ἀνίδρυσιν ἀνδριάντος ἐν Ἀθήναις τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

Νέα Ποιήματα Στεφάνου Μαρτζώκη. Ἀθῆναι 1906, τυπογρ «Νομικῆς» σχ. 16ον σελ. 112 δρ 3.

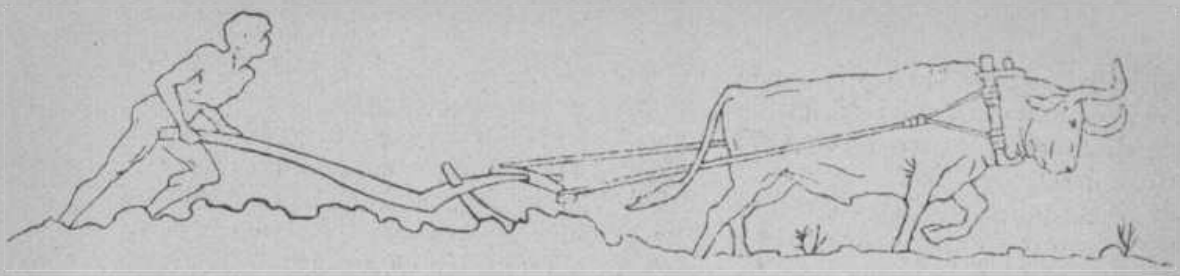
Ἐορταστὴς ὑπὸ Γ. Παπαγεωργίου. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἀθῆναι 1906. σχ. 16ον σελ. 76. λεπτὰ 40.

Ἔκθεσις τῆς διαχειρίσεως τοῦ Ὀρφανοτροφείου Χατζῆ - Κώστα διὰ τὸ ἔτος 1905. Ἀθῆναι τυπογραφεῖον «Ἑστία».

Τὰ προνόμια τῆς ἐκκλησίας ἐν Τουρκίᾳ ὑπὸ Μ. Γ. Τσελεπίδου. Ἀθῆναι 1906 τυπογρ. Π. Δ. Σακελλαρίου σχ 16ον σελ 72 δρ. 4.

Ἱστορικὸν ἀρχεῖον Διονυσίου Ρώμα. Τόμος Β'. 1826.—Ἀθῆναι 1006. Τυπογρ. «Ἑστία», σχ. 16ον σελ. 700 δρ. 10 Ὁ τόμος περιέχει ἀνέκδοτον ἱστορικὴν ὕλην ἀναγομένην εἰς τὸ ἔτος 1826 καὶ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου.

Ἡ Φυματίωσις ὑπὸ Σ. Α. Κνώπφ. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Δρ. 0.40.

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 15-31
ΙΟΥΛΙΟΥ 1908

Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

Απηυθύναμεν τὰς ἑπομένας ἐρωτήσεις διὰ τὸ ζήτημα τοῦ βιβλίου ἐν Ἑλλάδι

Α΄—Νομίζετε ὅτι τὸ βιβλίον καὶ τὸ περιοδικὸν εὑρίσκονται εἰς κρίσιμον κατάστασιν; μὲ ἄλλους λόγους ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀναγινώσκουν ὀλιγώτερον τώρα παρὰ ἄλλοτε;

Β΄—Ἂν ποτὲ τὸ βιβλίον ἢ τὸ περιοδικὸν δὲν ἠξιώθη τῆς ἐπαρκοῦς προσοχῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ κοινοῦ, ἂν δηλονότι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ὑπῆρξεν ἐπαρκῶς ἀναγινώσκων, ποῦ πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν τὴν αἰτίαν;

Δημοσιεύομεν κατὰ σειρὰν τὰς διαφόρους γνώμας ὅπου ἐλάβαμεν, εὐχαριστοῦντες θερμῶς ὅσους ἐπροθυμοποιήθησαν ν' ἀπαντήσουν.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

Μ' ἐρωτᾶτε ἂν τὸ βιβλίον καὶ τὸ περιοδικὸν διατρέχουν κρίσιν. Ἡ ἐρώτησίς σας, νομίζω, ἔπρεπε νὰ ἀπευθυνθῇ πρὸς τὸ κοινὸν μᾶλλον ἢ πρὸς τοὺς γράφοντας. Διότι οἱ γράφοντες, ὅμοιοι κατὰ τοῦτο πρὸς τοὺς στιφιδοκτήμονας καὶ πάντας τοὺς παραγωγούς, θὰ εὑρίσκουν πάντοτε ὅτι ὑπάρχει κρίσις. Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι εἰς τὸ βιβλίον καὶ τὸ περιοδικὸν ἡ κρίσις δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν αἰτίαν, τὴν ὁποίαν καὶ εἰς τὴν σταφίδα: τὴν ὑπερπαραγωγήν. Ἀπεναντίας, οἱ συγγραφεῖς, γένος κατ' ἐξοχὴν καρτερικόν, ὑπετάχθη ταχέως εἰς τὸ πεπρωμένον καὶ προῆλθεν εἰς γενναίαν ἐκρίζωσιν εἰς τὸν πνευματικὸν ἀγρόν. Πολλοὶ πλέον δὲν γράφουν—ἤρχισε δὲ καὶ τὸ ρεῦμα τῆς μεταναστεύσεως—ὡς παραδείγματα τοῦ πρώτου ἔχετε τὸν Δροσίνην, τὸν Μπάμπην Ἄννινον, τὸν Νιρβάναν καὶ ἄλλους,—τοῦ δευτέρου τὸν Ἐπισκοπόπουλον, τὸν Κώσταν Χατζόπουλον, τὸν Μπσὲμ κτλ. Καὶ ὅμως, μὲ ὅλην τὴν ἀραίωσιν, ἡ κρίσις ὀξύνεται. Ὅσον ὀλιγώτερα βιβλία δημοσιεύονται, τόσον καὶ ὀλιγώτερον διαβάζει τὸ κοινόν.

Τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον τὸ ἑλκύει ἀκόμη, εἶνε τὰ παντὸς εἴδους βιομηχανικὰ ἀναγνώσματα, τὰ ἀκαλαίσθητα, ἀσυνάρτητα καὶ προγενέστερα πάσης ἰδέας ἐνάρθρου γραψίματος, τὰ *σκανδαλοποιοῦντα*—ἐπιτρέψατέ μου τὸν νεολογισμὸν—ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος μέχρι τοῦ Μουρούζη καὶ τοῦ Θών. Ἰδοὺ εἰς τί κατεβιβάσθη ἡ ἐφευρετικότης, ἡ φαντασία καὶ ἡ ἐργασία λογογράφων, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶνε ἴσως χωρὶς τάλαντον καὶ ἀξίαν.

Ὅτι τὸ κοινὸν τῶν προγενεστέρων γενεῶν ἀνεγίνωσκε περισσότερον εἶνε ἀναμφισβήτητον. Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, ἡ ἰσοπεδωτικὴ τάσις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, μὴ ἀνεχομένου ἱεραρχίαν πουθενά, ἡ εἰς τὰ φιλολογικὰ ἄδυτα εἰσπήδησις ὅλων τῶν ἀμυήτων, ἡ δημοσιογραφικὴ κρίσις, ἀνοίξασα διάπλατα τὰς θύρας τῶν ἐφημερίδων πρὸς ὅλους ὅσοι κρατοῦν εἰς τὸ χέρι μίαν πέναν (ἀδιάφορον ἂν διὰ νὰ μουτζου-

ρώνουν ἁπλῶς τὰ δάκτυλά των), ὁ χυδαῖος ἐξαμερικανισμὸς τοῦ καθημερινοῦ τύπου, ὅλα αὐτὰ συνετέλεσαν εἰς τὴν δημιουργίαν τοιούτου χάους, ὥστε ὄχι τὸ κοινόν, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ μὴ εἰξεύρωμεν τί πρέπει νὰ διαβάσωμεν καὶ τί νὰ ἀφήσωμεν.

Ἐν μέσῳ τῆς παραζάλης αὐτῆς, τὸ μὲν ἀνώτερον κοινὸν ἔπαυσε ν' ἀναγινώσκῃ ἑλληνικὰ βιβλία — τὸ δὲ ἄλλο ἐρρίφθη εἰς τὰ πρόχειρα γαργαλίσματα τῶν αἰσθήσεων, τὰ ὑπὸ μορφὴν κιτρίνων καὶ κιτρινοειδῶν συνθεμάτων παρεχόμενα εἰς αὐτό.

Οἱ αἰσιόδοξοι λέγουν: Μεταβατικὴ κατάστασις! Ἐγὼ λέγω: Οἱ στόμαχοι, οἱ ὁποῖοι θὰ διαφθαροῦν ἀπὸ τοιαύτην τροφήν, θ' ἀργήσουν πολὺ νὰ συνειθίσουν εἰς τὴν εὐρωστοτέραν καὶ ὑγιεστέραν τροφὴν τοῦ καλοῦ βιβλίου, τοῦ καλοῦ περιοδικοῦ καὶ τῆς καλῆς ἐφημερίδος. Αὐτὰ τὰ πράγματα, φίλε κύριε, δὲν θὰ τὰ ἴδωμεν ἡμεῖς, καὶ ἂς εὐχηθῶμεν νὰ ζήσουν ἀρκετὰ οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ ἐκδόται τῶν ἔργων αὐτῶν, διὰ νὰ ἔχουν τοὐλάχιστον τὴν εὐχαρίστησιν, ὅτι εἰργάσθησαν καὶ ἐμόχθησαν καὶ ἐπάλαισαν ὑπὲρ τῶν τέκνων των — ὑπὲρ τῆς γενεᾶς, ἡ ὁποία ἔρχεται ν' ἀνθήσῃ ἐπάνω εἰς τοὺς σημερινοὺς σωροὺς τῶν πνευματικῶν σκυβάλων.

Δ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

Μοῦ ζητᾶτε τὴν γνώμη μου γιὰ δυὸ ζητήματα περὶ τοῦ βιβλίου στὴν Ἑλλάδα. Σπεύδω νὰ σάς την δώσω, μολονότι ξέρω, ὅτι μὲ τὴν ἀλήθεια ποτὲ κανεὶς δὲν εἶναι εὐχάριστος στὸν τόπο μας.

Α΄. — Ὄχι· οὔτε τώρα οὔτε ἄλλοτε ἐδιάβαζαν οἱ Ἕλληνες. Ἴσως ἄλλοτε ἐδιάβαζαν κάπως περισσότερα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, τώρα ὅμως πάλι διαβάζουν περισσότερα «ἀναγνώσματα» ἐφημερίδων.

Β΄. — Βεβαίως· ποτὲ οὔτε τὸ βιβλίο οὔτε τὸ περιοδικὸ δὲν ἀγαπήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας (ἐκτός, ἐννοεῖται, ἀπὸ τὶς πολιτικὲς ἐφημερίδες μὲ τὰ «ἰδιαίτερα τηλεγραφήματα τοῦ ἀνταποκριτοῦ μας» καὶ τὰ «θαυμάσια ἀναγνώσματα»). Ὁ λόγος; νομίζω, εἶναι ἁπλούστατος. Τὸ βιβλίο σ' ἕνα ἔθνος εἶναι σὰν φυτὸ τοῦ θερμοκηπίου: γιὰ ν' ἀνθίσῃ, χρειάζεται ὑλικὴ περιποίησι καὶ εὐημερία. Στὸν τόπο μας, τὸν φτωχότερο ἀπὸ ὅλους τῆς Εὐρώπης, ποῦ *μόνο γιὰ τὸ ψωμὶ* γίνεται τέτοιος ἀγῶνας — ποῦ ὁ ὑλικὸς βίος εἶναι τόσο δύσκολος, ἄθλιος, πρωτογενὴς καὶ ὁ ἀκριβώτερος συγχρόνως ἀπ' ὅλη τὴν Εὐρώπη — εἶναι ποτὲ δυνατὸν ν' ἀνθίσῃ τὸ βιβλίο; Ὁ λαὸς ἐδῶ — ἡ μᾶζα — γιὰ τὴν ὁποία δὲν ἐκάμαμε τίποτε νά την ἀνυψώσωμε, ἔστω καὶ λίγο στὴν ἀρχὴ — ἢ δὲν ξέρει διόλου νὰ διαβάσῃ καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερο νὰ γράψῃ, ἢ, ἂν ξέρῃ, διαβάζει τὸ εὐρετήριο τοῦ πλανοδίου βιβλιοπώλου — τὶς ἱστορίες *τοῦ Βερτόλδου* καὶ *τῆς Γενοβέφας* κτλ. — Ἔρχεται ἔπειτα ἡ μεσαία τάξις· ἀλλ' οὔτε αὐτὴ δὲν ἔχει *ἀγάπη* γιὰ τὸ βιβλίο, γιατὶ δὲν ἔχει ἀγάπη *γιὰ τὴ σκέψι*· μαθαίνει ὅ,τι ἀπολύτως χρειάζεται, γιὰ νὰ κερδίσῃ χρήματα, ἀλλ' ἀπὸ *γενικὴ μόρφωσι* καὶ ἀπὸ *τὸν κόσμο τῶν ἰδεῶν* — ἐκτὸς ἀπὸ ἐξαιρέσεις, *ἐξαιρέσεις* δυστυχῶς — εἶναι ξένη — ξέρετε π.χ., ὅτι τὶς χειμωνιάτικες βραδυὲς τὶς περνᾷ μὲ τὸ *μάουζ*. — Ἡ «ἀριστοκρατία» μας πάλι — δηλ. ἡ πλουτοκρατία μας, — αὐτή, ποῦ θὰ μποροῦσε. ὅπως ἔγινε σὲ ἄλλους τόπους, νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ βιβλίο καὶ νὰ πρωτοστατήσῃ στὴν πνευματικὴ ἀνύψωσι τοῦ λαοῦ — αὐτὴ διαβάζει τὸ πολὺ ὀλίγα γαλλικὰ μυθιστορήματα — ὄχι ἀπὸ τὰ καλύτερα — καὶ πλέον οὔ. Αὐτὰ ὅλα, φίλε κύριε Μιχαηλίδη, ἔχουν τὸν λόγο τους· τὸν κόσμο τὸν διοικοῦν *ἱστορικοὶ λόγοι* καὶ κανεὶς δὲν θὰ κατηγορήσῃ ἕνα ἔθνος, ἂν ἔμεινε πίσω — *ἀπὸ ⟨ἐθνικὲς συμφορὲς⟩* — στὸν ὑλικὸ καὶ τὸν πνευματικὸ βίο· δὲν ὑπάρχουν στὸν κόσμο *περιούσιοι* λαοὶ — ὅπως δὲν ὑπάρχουν καὶ *περιούσια* ἄτομα (μόνο ἐμεῖς δυστυχῶς ἐξακολουθοῦμε νὰ πιστεύωμε, ὅτι εἴμεθα ὁ περιούσιος λαὸς τοῦ κόσμου)· κάθε φυλὴ μπορεῖ νὰ καταπέσῃ, καθὼς καὶ πάλι ν' ἀνυψωθῇ, μὲ τὴν ἐργασία καὶ τὴν ἐπιμονή. Ἀξιοκατηγόρητη εἶναι μοναχὰ στὸ ἔθνος μας αὐτὴ ἡ τάσις *νὰ μὴ θέλωμε* νὰ δοῦμε ποῦ βρισκόμεθα, καὶ ἔπειτα νὰ φροντίσωμε *νὰ προχωρήσωμε*. Μὴ νομίσετε, ὕστερ' ἀπ' αὐτά, ποῦ σας γράφω, ὅτι δὲν ἀγαπῶ τὴν πατρίδα μου· *ἴσα-ἴσα*, γιατὶ την ἀγαπῶ, τὴν θέλω νὰ γίνῃ καλή, νὰ γίνῃ *πραγματικῶς ἔθνος εὐρωπαϊκό*. Οὔτε ἀπαισιόδοξο μή με νομίσετε, σᾶς παρακαλῶ· βλέπω μόνο *κάπως ἀλλέως* τὰ πράγματα ἴσως, *ὄχι μὲ σωβινισμὸ τυφλό*. Ἡ πρόοδος μιᾶς φυλῆς δὲν εἶναι ζήτημα εἴκοσι ἢ τριάντα χρόνων — ὅπως ἡ πρόοδος ἑνὸς ἀτόμου — εἶναι ζήτημα *αἰώνων*· καὶ οὔτε πηδήματα δὲν κάνουν τὰ ἔθνη — συνήθως τοὐλάχιστο, — ὑπάρχει καὶ γι' αὐτὰ ὁ φυσικὸς παγκόσμιος *νόμος τῆς συνεχείας*. Οὔτε μποροῦν δύο ἢ εἴκοσι ἄνθρωποι νὰ κατορθώσουν στὴν Ἑλλάδα, ὅ,τι χρειάζεται 300 ἢ 400 χρόνια ἴσως. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα

—ἔτσι νομίζω τοὐλάχιστο—θ' ἀνυψωθῇ ἡ ὑλικὴ εὐημερία τοῦ ἔθνους—ζήτημα χρόνου, ἐννοεῖται: 100, 200, 300 χρόνια, ποιὸς ξέρει;—καὶ ἔπειτα *σιγὰ-σιγὰ* μαζὶ μ' αὐτὴ καὶ ἡ πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ κατάστασις—καὶ τότε θ' ἀνθίσῃ καὶ τὸ βιβλίο. Βέβαια τὸ βιβλίο—ἂν ἤρχουνταν *πρὶν*—*θὰ ἐσυντόμευε πολὺ* τὸ διάστημα αὐτὸ τῆς μεταβάσεως ἀλλὰ δυστυχῶς αὐτὰ τὰ δύο ἀποτελοῦν «*φαῦλον κύκλον*»· βιβλία *γιὰ νὰ γραφοῦν καὶ ἐκδοθοῦν*, πρέπει *νὰ διαβασθοῦν*. Πρὸ πάντων δὲ βιβλία *τοῦ ψυχικοῦ βίου*—λογοτεχνίας δηλ.—δὲν μποροῦν *οὔτε ν' ἀρχίσουν* σ' ἕναν τόπο, *ποῦ ἐσωτερικὴ ψυχικὴ ζωὴ ἀκόμη σχεδὸν δὲν ὑπάρχει*, ποῦ ἡ λογοτεχνία θεωρεῖται «*ἐλαφρὰ φιλολογία*» κατάλληλη «*γιὰ νὰ περνᾷ ἡ ὥρα*». Συγγραφεῖς λοιπὸν ἐδῶ—συγγραφεῖς *τὸ ἐπάγγελμα*—δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρξουν—ὑπάρχουν μόνον *amateurs*. Καὶ αὐτοὶ θύματα. Ἔχασα σχεδὸν ἕνα καλοκαῖρι πέρυσι μὲ τὴ μετάφρασι καὶ τὴν ἔκδοσι τῆς «Νέας Ζωῆς»—βιβλίου, ποῦ νομίζω, ὅτι γιὰ τὸν τόπο μας εἶναι καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ἀρκετὰ καλὸ—σὲ ἄλλες γλῶσσες ὑπάρχει σωρεία ἀπὸ τέτοια. Τὸ ἀποτέλεσμα; *ἐζημιώθηκα* 1500 δρ. Μπορῶ λοιπὸν νὰ ἐξακολουθήσω; Ποιὸς φταίει; ἐγώ! Ἐβιάσθηκα καὶ ἔβγαλα βιβλίο, ποῦ μόλις μετὰ 100 χρόνια θὰ εὐδοκιμοῦσε. Ὁ τόπος μας σηκώνει *τὸ πολὺ* βιβλία καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς σὰν τὰ βιβλιαράκια τῶν σαράντα λεπτῶν τοῦ «Συλλόγου τῶν ὠφελίμων βιβλίων», *καλύτερα* καὶ *ὀλιγώτερον ταπεινὰ* βιβλία *δὲν ξοδεύονται*. Αὐτὸ δὲν θὰ πῇ, ὅτι ὕστερ' ἀπὸ 500 χρόνια π. χ. δὲν θὰ βρίσκῃ ἴσως κἀνεὶς καὶ στὴν Ἑλλάδα τόσα βιβλιοπωλεῖα, ὅσα τώρα π χ. στὴν Κοπεγχάγη, οὔτε τόσα ἄφθονα, ἐκλεκτοῦ περιεχομένου καὶ ἐξαιρετικῆς φιλοκαλίας βιβλία, ὅσα τώρα ἐκεῖ—ἀλλὰ *πρῶτα θὰ περάσουν τὰ 500 χρόνια*· πρῶτα θὰ ἔλθῃ ἡ ὑλικὴ εὐημερία, πρῶτα θ' ἁπαλαχθῇ ὁ ἐγκέφαλος τοῦ Ἕλληνος ἀπὸ τὸ πρόβλημα τοῦ ψωμιοῦ (καὶ ἀπὸ πολλὲς ὀπισθοδρομικὲς ἰδέες) καὶ τότε θ' ἀρχίσῃ ν' ἀγαπᾷ καὶ τὸ βιβλίο, δηλ. τὴν ἐσωτερικὴ ψυχικὴ ζωή· εἶναι νόμος αὐτὸς αἰώνιος: primum vivere, deinde philosophare. *Πρῶτα* ἔγιναν πλούσιοι οἱ Ὁλλανδοὶ ἀπὸ τὴν ἐμποροναυτικὴ κοσμοκρατορία τους καὶ *ἔπειτα* ἀκμάσανε ὁ Rubens, ὁ Rembrandt, ὁ Van Dyck καὶ οἱ ἄλλοι περίφημοι φλαμανδοὶ ζωγράφοι· καὶ στὴ Δανία σήμερα ἀνθεῖ τὸ βιβλίο, ἀλλὰ γιατὶ *ὅλοι σχεδὸν* ἔχουν ἔπιπλα *ἀπὸ μαχαγκόνυ* καὶ σὲ κάθε σπίτι χωρικοῦ—*παλατάκι*—ἀντηχεῖ καὶ ἀπὸ ἕνα πιάνο. Ὡς νὰ γίνουν αὐτὰ ὅμως κ' ἐδῶ—ἀπὸ 'μᾶς ἐξαρτᾶται νὰ συντομεύσωμε *κάπως* τὸ διάστημα, ἂν θελήσωμε νὰ ἐργασθοῦμε *μὲ τὴν καρδιά μας*,—*τὸ βιβλίο θὰ φυτοζωῇ στὴν Ἑλλάδα καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ καὶ ἡ πνευματική μας καὶ ἡ ψυχικὴ ζωή*. Εὔχομαι—ἀλλὰ δέν το ἐλπίζω!—ἐξαίρεσι ν' ἀποτελέσουν τὰ «Παναθήναια».

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ
καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου

Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε ν' ἀπαντήσω συλλήβδην καὶ εἰς τὰς δύο ἐρωτήσεις σας, ἃς ἀπηυθύνατε καὶ πρὸς ἐμὲ διὰ τῆς ἀπὸ 8 Ἰουνίου ἐγκυλίου ἐπιστολῆς σας.

Ὅτι τὸ βιβλίον καὶ τὸ περιοδικὸν εὑρίσκονται εἰς κρίσιμον κατάστασιν—ὅπως καὶ πάντοτε συνέβη ἐν Ἑλλάδι—δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία· ἐν τούτοις, δὲν ἔπεται ἐκ τῆς τοιαύτης καταστάσεως ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες ἀναγινώσκουν ὀλιγώτερον τώρα παρ' ἄλλοτε. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν καὶ εἶναι πάντοτε φιλαναγνῶσται, ἀλλ' εἶναι καὶ *τζαμπατζῆδες*! Ὁ τζαμπατζισμός, ὅπως ἔχει ἐξαπλώσει τὰς ρίζας του καὶ εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τῆς ἑλληνικῆς γῆς, κατέστρεψε τό τε βιβλίον καὶ τὸ περιοδικόν. Οἱ Ἕλληνες διαβάζουν καὶ πολὺ μάλιστα, ἀλλ' ἐννοοῦν νὰ διαβάζουν τζάμπα, ὅπως καὶ τζάμπα νὰ πηγαίνουν εἰς τὸ θέατρον. Τρελλαίνονται δι' ἕνα καλὸν βιβλίον ἢ περιοδικόν, ἀλλὰ δὲν ἐννοοῦν νὰ λύσουν καὶ τὸ πουγγί τους. Δὲν θὰ ἦτο ὑπερβολὴ ἂν σᾶς ἔλεγα ὅτι ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ τεῦχος περιοδικοῦ ἀναγινώσκεται ἀπὸ *πέντε χιλιάδες* τοὐλάχιστον τζαμπατζῆδες, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἱκανοὶ νὰ πληρώσουν τὰ διπλάσια τῆς ἀξίας του εἰς τραταρίσματα διὰ νὰ σᾶς πείσουν νὰ τοὺς τὸ δανείσετε, ἀλλὰ δὲν ἐννοοῦν νὰ τὸ ἀγοράσουν. Θεωροῦν τὸ πρᾶγμα ἱεροσυλίαν!

Πρὸ διετίας μία κυρία ἐκ Πειραιῶς μοῦ ἔσιελνε τακτικὰ τὸν ὑπηρέτην της (μία δραχμὴ aller-retour τρίτη θέσις) διὰ νὰ τῆς δανείσω τὸ θεατρικὸν περιοδικὸν «Le Théâtre». Μετὰ δέκα ἡμέρας ἐπλήρωνεν ἄλλην μίαν δραχμὴν διὰ νὰ μοῦ τὸ ἐπιστρέψῃ. Μὲ ἄλλους λόγους ἐπλήρωνε δύο δραχμὰς διὰ νὰ αἰσθανθῇ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ διαβάσῃ τζάμπα ἕνα περιοδικὸν διὰ τὸ ὁποῖον ἐτρελλαίνετο καὶ τὸ ὁποῖον ἐκόστιζε μόλις 2 καὶ 25΄. Συνέβη μάλιστα πολλάκις νὰ πληρώσῃ καὶ τρεῖς δραχμάς, καθόσον ἐγὼ δι' ἐκδίκησιν δὲν τῆς τὸ ἔδιδα ἀμέ-

σως κατὰ τὴν πρώτην ζήτησιν καὶ ἠναγκάζετο νὰ στείλῃ τὸν ὑπηρέτην της — ἄλλη μία δραχμὴ aller-retour — διὰ νὰ τῆς τὸ δώσω!

Ἕνα ἄλλο μου βιβλίον — σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴ τὸ πάρετε ὡς ὑπερβολὴν — ἐταξείδευσεν ἐπὶ δεκατέσσαρας ὁλοκλήρους μῆνας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἐπληρώθησαν διὰ ταχυδρομικὰ εἴκοσι τρεῖς δραχμαὶ καὶ ἑβδομήκοντα πέντε λεπτά! Μὲ ἄλλους λόγους, ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ ἀντίτυπον βιβλίου ἀνεγνώσθη ἀπὸ ὅλους τοὺς κατοίκους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὁ συγγραφεύς του εἰσέπραξε δι' αὐτὸ δραχμὰς τέσσαρας, καὶ τὸ ταχυδρομεῖον δραχμὰς εἰκοσιτέσσαρας περίπου!!

Εἰμπορεῖτε τώρα ἀπὸ τ' ἀνωτέρω νὰ βγάλετε οἱονδήποτε συμπέρασμα θέλετε.

Ν. Ι. ΑΑΣΚΑΡΗΣ

Ξέρω ἀπὸ τὴ μικρή μου πεῖρα πὼς «τὸ βιβλίον καὶ τὸ περιοδικὸν δὲν ἠξιώθησαν ποτὲ τῆς ἐπαρκοῦς προσοχῆς τοῦ ἑλλ. κοινοῦ», πὼς «ὁ ἑλλ. λαὸς δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἐπαρκῶς ἀναγινώσκων», καὶ πὼς οἱ ἀφορμὲς τοῦ κακοῦ αὐτοῦ — γιατὶ θαρρῶ γιὰ κακὸ πρέπει νὰν τὸ λογαριάζουμε τὸ ὅτι δὲν προσέχουμε ἀρκετά, ἂν ὄχι καθόλου, στὰ βιβλία καὶ στὰ περιοδικά, στὴν πνεματικὴ δηλ. παραγωγὴ τοῦ τόπου μας — εἶναι οἱ ἀκόλουθες·

α) Τὸ Σκολειό.

β) Ἡ γλώσσα.

γ) Ἡ ἀφόρητη τσιγκουνιὰ τοῦ Ρωμιοῦ ὅταν τοῦ πεῖς πὼς πρέπει νὰ πλερώσει γιὰ νὰ διαβάσει.

Στὸ Σκολειό, μὲ τὸ ἀντιεκπαιδευτικὸ σύστημα ποὺ βασιλεύει, ἀντὶ νὰ μᾶς γεννηθεῖ ἡ ἀγάπη, ὅπως θὰ εἴτανε καὶ τὸ φυσικό, μᾶς γεννιέται ἡ σιχασιὰ στὸ βιβλίο. Μὴ λογαριάζεις τοὺς λίγους ποὺ τελιώνοντας τὸ σκολειό, ξακολουθοῦνε νὰ διαβάζουν καὶ ἄλλα βιβλία, ἐξὸν τὰ βιβλία τῆς δουλιᾶς τους ἢ τῆς ἐπιστήμης τους, καὶ φιλολογικὰ δηλ. βιβλία — γιατὶ θαρρῶ πὼς τὰ «Παναθήναια» γιὰ φιλολογικὰ βιβλία ρωτοῦνε. Οἱ τέτοιοι εἶναι μισὸς ἢ ἕνας στοὺς χίλιους, μὰ δὲ θὰ πεῖ τίποτ' αὐτό. Ὅτα φεύγουνε χίλιοι ἀπὸ τὸ σκολειὸ καὶ μόνο μισὸς ἢ ἕνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς χίλιους ἀποφασίζει νὰ δείξει κάπια ἀγάπη, ἂς εἶναι καὶ πλατωνική, γιὰ τὴ φιλολογία τῆς πατρίδας του, εἶναι τὸ ἴδιο σὰ νὰ πηγαίνουνε χίλιοι στὸν πόλεμο καὶ μόνο ἕνας ἀπ' τοὺς χίλιους αὐτοὺς νἄναι γυμνασμένος καὶ νὰ ξέρει νὰ μεταχειριστεῖ τὸ ντουφέκι. Μὲ τὸν ἕναν πολεμιστὴ δὲν κερδίζεται ἡ νίκη καὶ μὲ τὸν ἕναν ἀναγνώστη δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει οὔτε τὸ βιβλίο οὔτε τὸ περιοδικό.

Νά καὶ ἕνα παράδειγμα ἀπὸ χιλιάδες τέτια· γύριζα ἕνα μεσημέρι σπίτι μου κρατώντας στὰ χέρια μιὰ ἔκδοση τοῦ Σολωμοῦ. Σιμὰ στὴν ὀξώπορτα ἀνταμώθηκα μὲ κάπιο γνωστό μου δικηγόρο· κάτι ἤθελε νὰ μοῦ πεῖ, κι ἀπάνου στὴν κουβέντα, παίρνοντας τὸ Σολωμὸ καὶ ξεφυλλίζοντάς τονε, μοῦ εἶπε·

— Μπᾶ! εἶν' αὐτὸς ποὔγραψε τὸν Ὕμνο τῆς Ἐλευθερίας;

Καὶ τὸ «αὐτὸς» τὸ εἶπε μὲ τέτιο τόνο σὰ νὰ μιλοῦσε γιὰ κανένα μπαλωματῆ. Κι ὅμως εἴτανε δικηγόρος, δηλ. ἐπιστήμονας, μὰ τί φταίει ἀφοῦ τόσα χρόνια ποὺ ξόδιασε στὸ σκολειό, ὄχι μόνο δὲ φροντίσανε οἱ δασκάλοι του νὰν τὸν κάνουνε νἀγαπήσει τὸ βιβλίο, μὰ οὔτε κουραστήκανε νὰν τοῦ ποῦνε ποιὸς εἶναι «αὐτὸς» ὁ Σολωμός, ὥστε ἅμα τύχει κουβέντα νὰν τὸ λέει τὸ «αὐτὸς» μὲ κάπια εὐλάβεια;

Εἴπαμε καὶ τὴ γλώσσα γιὰ δεύτερη, ἴσια σπουδαία μὲ τὴν πρώτη, ἀφορμή. Πῶς θέλεις νὰ διαβάσει ὁ Ρωμιὸς καὶ νἀγαπήσει τὸ βιβλίο σου ἢ τὸ περιοδικό σου (γενικὰ ἐδῶ τό «σου κι ὄχι προσωπικὰ) ὅταν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ τοῦ γράφεις μιὰ γλώσσα ψεύτικη, ἀφύσικη, ἄνευρη, ψόφια, ποὺ ἀφίνει ὁλωσδιόλου ἀσυγκίνητη τὴν ψυχή του καὶ ποὺ δὲν τὴ νιώθει καλὰ καλὰ τὶς περσότερες φορές, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τονὲ μαθαίνεις νὰ σιχαίνεται τὴ φυσική του γλώσσα, τὴ γλώσσα ποὺ μιλάει καὶ ποὺ αἰστάνεται, λέγοντάς του πὼς εἶναι πρόστυχη γλώσσα, *χυδαία*, χωριάτικη, κάποτε καί... προδοτική; Πῶς τοῦ δίνεις βιβλίο ἢ περιοδικὸ καὶ ἔχεις τὴν ἀπαίτηση νὰν τἀγαπήσει, ὅτα δὲν τοῦ δίνεις μαζὶ καὶ γλώσσα;

Τρίτη ἀφορμὴ εἶναι ἡ *τσιγκουνιά* μας. Τζαμπατζῆδες φοβεροὶ καὶ στὸ διάβασμα. Θέλουμε — πάντα τὸ μισὸ ἢ τὸ ἕνα στοὺς χίλιους, εἴπαμε νὰ λογαριάζουμε — νὰ διαβάζουμε, ἔχουμε μάλιστα τὴν ἀπαίτηση νἄναι διαλεχτὰ τὰ βιβλία καὶ καλὰ τὰ περιοδικά, μὰ δὲν τἀποφασίζουμε καὶ νὰν τἀγοράζουμε. Ἄ μᾶς τὰ δώσουνε χάρισμα ἢ ἂν τὰ πάρουμε δανεικά, καμιὰ φορὰ κι ἀγύριστα, πάει καλά· ἀλλιώτικα δὲν τὰ διαβάζουμε καί... τὰ κρίνουμε. Γι' αὐτὸ κάθε ἐκδότης βιβλίου ἢ περιοδικοῦ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ λογαριάζει τοὺς ἀναγνῶστες του σύφωνα μὲ τοὺς ἀγοραστές του, μὰ νὰ πολλαπλασιάζει τοὺς ἀγοραστὲς μὲ τὸ 10 — ἂν ὄχι

καὶ μὲ τὸ 100—γιὰ νὰ βρεῖ ἀπὸ πόσους διαβάζεται, Ρωμιὸς δὲν ὑπάρχει ποὺ νὰ ξέρει νὰ κουτσοσυλλαβίζει καὶ νὰ μὴ διαβάζει μιὰ δυὸ φημερίδες τὴ μέρα. Κι ὅμως ρωτῆστε τοὺς δημοσιογράφους, καὶ θὰ σᾶς ποῦν πὼς ἡ κυκλοφορία τους εἶναι τόση σὰ νὰ μένουν τὰ ἐννέα δέκατα τῆς Ἑλλάδας ἀκατοίκητα ἢ νὰ κατοικοῦνται ἀπὸ στραβούς.

Ὑπάρχει καὶ τέταρτος, μεγάλος κι αὐτός, ὀχτρὸς τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ περιοδικοῦ, τὰ *ἀναγνώσματα* τῶν ἐφημερίδων ποὺ τώρα τώρα πληύνανε τόσω ὥστε νὰ ξεδιψᾶνε μ' αὐτὰ πολλοὶ φιλαναγνῶστες(!!), μὰ τὸν ὀχτρὸ αὐτόνε δὲν ἀξίζει νὰ τὸν πειράξουμε, ἀφοῦ ἀργὰ ἢ γλήγορα, μὲ τὸ δρόμο ποὺ πῆρε, θὰ γίνει στὸν κόσμο βαρετὸς καὶ θἀρχινήσῃ νὰ κλαίει κι αὐτὸς τὴν τύχη του.

Τὸ ζήτημα ποὺ ἀνοίγεις, ἀγαπητὲ κ. συνάδερφε, εἶναι μεγάλο καὶ πολύπλοκο καὶ μπορεῖ κανεὶς πάνου σ' αὐτὸ νὰ γράφει, νὰ γράφει, καὶ πάντα νἄχει ἀκόμα κάτι νὰ πεῖ. Μὰ ἔχεις βάλει κ' ἕναν περιορισμό, ὅσοι δηλ. «λάβουν τὴν καλωσύνην νἀπαντήσουν νὰ περιορισθοῦν εἰς ὀλίγα καὶ περιεκτικὰ λόγια», καὶ ὁ περιορισμὸς αὐτὸς μὲ κάνει νὰ φοβοῦμαι πὼς εἶπα παραπολλά, ἐνῶ καταλαβαίνω πὼς θὰ μποροῦσα νὰ πῶ δέκα φορὲς τόσα, ἴσως καὶ περσότερα.

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ
Διευθυντὴς τοῦ «Νουμᾶ»

Οὔτε τὸ περιοδικόν, οὔτε ἡ ἐφημερίς, οὔτε τὸ βιβλίον, οὔτε ἡ ἄνοιξις, οὔτε τὸ Ρωμουνικὸν ζήτημα, οὔτε κἂν τὸ Σταφιδικὸν ὑφίστανται κρίσιν. Τὸ μοναδικὸν πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς ἐσχάτην κρίσιν ἀνέκαθεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς Ἐλευθερίας τοῦ ἐδῶ χωραφιοῦ εἶνε

Ὁ ΕΛΛΑΔΙΚΟΣ ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ, δηλαδὴ τὸ Σάπιο Καρποῦζι.

Λοιπόν, ὅταν θ' ἀποφασίσετε νὰ τὸ κόψετε, μοῦ τὸ λέτε κ' ἐμένα, κ' ἐγὼ εὐχαρίστως ἀναλαμβάνω νὰ γίνω δήμιος.

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἀναγινώσκει ἢ μᾶλλον δὲν ὑποστηρίζει τὴν ἔκδοσιν βιβλίων καὶ περιοδικῶν, ὡς νὰ μὴν ἐγνώριζε τὴν σημασίαν ποῦ ἔχει δι' ἓν ἔθνος ἡ φιλολογία, ἡ ὁποία, μαζὶ μὲ τὴν θρησκείαν, διατηρεῖ τὴν ἐθνικὴν ἑνότητα καὶ εἶναι ἐθνικὴ δύναμις ὅσον ἕνας καλὸς στρατὸς ἢ ἕνας μεγάλος στόλος.

Ἂν διέρχεται κρίσιν τὸ βιλίον εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, τοῦτο δὲν δύναμαι νὰ τὸ ἀποδώσω ἀλλοῦ παρὰ εἰς τὴν καταπληκτικὴν αὔξησιν τῶν φιλολογικῶν ἐκδόσεων. Ὅσον διὰ τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν, νομίζω ὅτι τώρα ἀμείβεται πολὺ περισσότερον παρὰ εἰς περασμένους καιρούς, κατὰ τοὺς ὁποίους μεγάλοι συγγραφεῖς δὲν ἐλάμβανον τὴν παραμικρὰν πληρωμὴν διὰ τὰ ἔργα των, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν ἀριστουργήματα, ἐνῷ σήμερον ἀνταλλάσσει μὲ χρυσὸν τὰ χειρόγραφά του (εἰς τὴν ἄλλην Εὐρώπην τοὐλάχιστον) καὶ ὁ τελευταῖος ἐπιφυλλιδογράφος.

Ὁ Μακώλεϋ ἔλεγεν ὅτι οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς δὲν ἀναδεικνύονται εἰμὴ ὅπου τυγχάνουν ἀμοιβῆς ἀξίας τῶν κόπων των. Εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ μικροὶ συγγραφεῖς (διότι μεγάλους ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ἔχομεν) δὲν ἀμείβονται ἀκόμη, ἀλλὰ καταβάλλουν οἱ ἴδιοι τὰ ἔξοδα τῆς τυπώσεως τῶν βιβλίων των, τὰ ὁποῖα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ δὲν ἀναγινώσκονται. Ἴσως δὲ καὶ ἡ ἀδιαφορία αὕτη τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοῦ πρὸς πᾶσαν εἰλικρινῆ πνευματικὴν ἐργασίαν νὰ εἶναι μία αἰτία ἕνεκα τῆς ὁποίας ἡ φιλολογία μας ὁμοιάζει μὲ τὸν μυθικὸν ἐκεῖνον κῆπον τοῦ Ἀδώνιδος, ὅπου μόνον ἐφήμερα καὶ εὐτελῆ χόρτα ἐφύτρωναν. Ὅθεν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς πλουτοῦντας εὐρωπαίους συγγραφεῖς, ἔχομεν τὴν χορείαν τῶν πενομένων λογίων, καὶ αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις τοῦ ἔθνους μένουν ἀργαὶ καὶ ἄχρηστοι.

Ἡ ἐφημερὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ὁ μεγαλείτερος ἐχθρὸς τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ περιοδικοῦ, ἀφοῦ τὸ καθημερινὸν αὐτὸ φύλλον ἔχει καταντήσει ἀληθινὴ ἐγκυκλοπαιδεία, ἱστορία, ποιήματα, διηγήματα, μεταφράσεις, ὑγιεινή, ἐπιστημονικαὶ διατριβαί, μαγειρικὴ καὶ μυθιστορήματα. Καὶ ὁ ρωμηὸς ἀναγνώστης εὐχαριστεῖται εἰς τὴν ἐλαφρὰν αὐτὴν σοφίαν, διότι ἐξ ἄλλου ποτὲ δὲν ἐσυνήθισε νὰ ἐμβαθύνῃ καὶ νὰ μελετᾷ.

Ἐξ ἰδίας δὲ ἀντιλήψεως γνωρίζω ὅτι μερικοὶ ποῦ κάμνουν τοὺς ἐνδιαφερομένους διὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, διαβάζουν εὐκολώτερα μίαν κριτικὴν περὶ ἑνὸς βιβλίου, παρὰ τὸ βιβλίον.

Τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοῦ ἐγὼ δὲν τὴν ἀποδίδω εἰς ἀδυναμίαν τῶν συγγραφέων, διότι τὸ κοινὸν δὲν δύναται ποτὲ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς γνώμων τῆς συγγραφικῆς ἀξίας.

Μ' ὅλα ταῦτα ὅμως δὲν παραδέχομαι ὅτι εὖ-

ρίσκεται εἰς κατάπτωσιν τὸ περιοδικὸν καὶ τὸ βιβλίον ἐν Ἑλλάδι σήμερον.

Ἔμαθα ὅτι πρὸ ἐτῶν ὁ μακαρίτης Κορομηλᾶς ἐδιηγεῖτο εὐθυμότατα ὅτι ἐκ δύο κωμῳδιῶν του ἐπωλήθησαν μόνον δύο ἀντίτυπα. Δὲν ἐνθυμοῦμαι δὲ ποῖον περιοδικὸν (τὸ Ἀττικὸν Μουσεῖον, ἂν δὲν σφάλλω) ὅταν ἐξεδόθησαν τὰ Ποιητικὰ Ἔργα τοῦ Μαρκορᾶ καὶ ἐπωλοῦντο εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἑστίας», ἐδημοσίευε τὰ ὀνόματα ὅσων προέβησαν εἰς ἀγορὰν αὐτῶν. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγοραστῶν δὲν ἀνῆλθεν εἰς δέκα.

Εἰς κάποιον φύλλον τῆς «Πανδώρας» εἶχα ἰδεῖ ὅτι ἦτο προβληματικὴ ἡ διατήρησίς της καὶ παρεπονοῦντο οἱ ἐκδόται. Βλέπετε, ὅτι τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ διὰ τὰ σημερινὰ περιοδικά, τὰ ὁποῖα (ἐκτὸς δύο ἢ τριῶν) ὑπηρετοῦν ἀτομικὰ συμφέροντα ἢ εἶναι κερδοσκοπικαὶ ἐπιχειρήσεις. Διὰ τοῦτο δὲν μοῦ κάνει ἐντύπωσιν ἡ πρὸς αὐτὰ ἀδιαφορία τοῦ κοινοῦ. Ἐκεῖνο ποῦ μὲ λυπεῖ εἶναι ὅτι τὸ φιλολογικὸν βιβλίον δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ σήμερον δι' ἔλλειψιν καταναλώσεως.

Νομίζω ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον ν' ἀποταθῆτε καὶ πρὸς τὸν ἀρχαιότερον καὶ εἰλικρινέστερον τῶν βιβλιοπωλῶν, ὅστις, ἐν εἴδει στατιστικῆς νὰ σᾶς πληροφορήσῃ ποία ἡ κατὰ καιροὺς κατανάλωσις τῶν βιβλίων καὶ ποία ἔμειναν εἰς τὰ βάθη τῆς ἀποθήκης του ἄχρηστα.

Ζάκυνθος ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

Στὸ πρῶτο ρώτημά σας, δηλαδὴ ἂν τὸ βιβλίο καὶ τὸ περιοδικὸ βρίσκουνται σὲ κρίσιμη κατάσταση στὴν Ἑλλάδα, μοῦ εἶναι κάπως δύσκολο νἀπαντήσω. Ἀφτὰ ἐσεῖς ἐκεῖ κάτω θὰ τὰ ξέρετε καλήτερα. Παρατηρῶ μονάχα πὼς τὸ ρώτημα σᾶς τιμᾷ· ὅποιος βγάζει περιοδικό, συνηθίζει καὶ λέει πῶς ὅλος ὁ κόσμος περιοδικὰ θέλει καὶ τίποτις ἄλλο. Ἐσεῖς βλέπω μὲ χαρά μου πὼς τέτοιες ρεκλάμες δὲν τὶς καταδέχεστε. Μάλιστα σὰ νὰ δείχνετε κάποιαν ἀνησυχία, σὰ νὰ σᾶς φαίνεται πὼς τὸ ἑλληνικὸ τὸ κοινὸ μὲ τὸ παραπάνω δὲ διαβάζει. Ἔχετε δίκιο κ' ἔρχουμαι τώρα στὸ δέφτερο τὸ ρώτημά σας, γιατί νὰ μὴ διαβάζῃ τὸ κοινό;

Ἡ ἀπάντηση ἔφκολη. Δὲ διαβάζει τὸ κοινὸ γιὰ πολλοὺς λόγους. Δὲν εἶναι ἀκόμη μορφωμένο. Δὲν εἶναι προχωρημένο τὸ βιβλιοεμπόριο. Δὲ γράφουνται ἀρκετὰ ἔργα τῆς φαντασίας. Δὲν πρόφτασε — ἢ δὲν μπόρεσε — τὸ δημόσιο νὰ κάμῃ σύντροφο τῆς ζωῆς του τὸ περιοδικὸ ἢ τὸ βιβλίο. Κι ὡστόσο τὸ βιβλίο καὶ τὸ περιοδικὸ τοῦ ἀρέσουνε. Ἀπόδειξη ποὺ διαβάζει βιβλία καὶ περιοδικά, ὅταν τοῦ ἔρχουνται ἀπὸ τὴν Εὐρώπη.

Ὅλους τοὺς λόγους ποὺ σᾶς ἀράδιασα, ἴσως λιγάκι σύντομα, ἐλᾶτε νὰ τοὺς συμμαζώξουμε σ' ἕνανε καὶ μόνο. Ἡ ἐθνικὴ γλώσσα δὲν καλλιεργήθηκε ὅπως ἔπρεπε νὰ καλλιεργηθῇ. Γιὰ τοῦτο δὲ μορφώθηκε τὸ δημόσιο· γιὰ τοῦτο δὲν πρόκοψε τὸ βιβλιοεμπόριο· γιὰ τοῦτο δὲν γράφουνται ἀρκετὰ ἔργα τῆς φαντασίας· γιὰ τοῦτο δὲν ἔγινε τὸ βιβλίο ἢ τὸ περιοδικὸ σύντροφος γλυκὸς τῆς ζωῆς μας· γιὰ τοῦτο διαβάζουνε ἀπὸ τὴν Εὐρώπη.

Ἕνας δημοσιογράφος μοῦ ἔλεγε μιὰ φορά, πὼς ἂν ἄξαφνα δοκίμαζε νὰ βγάλῃ φημερίδα στὴ δημοτική, ἀναγνῶστες δὲ θἄβρισκε. Καθαφτὸ ἄδικο δὲν εἶχε νὰ τὸ λέῃ, ἀφοῦ *σήμερα* μόνο οἱ γραμματισμένοι ἀγοράζουνε φημερίδες — στοχαστῆτε πὼς ἡ μεγαλήτερη κυκλοφορία δὲν ξεπερνᾷ τὶς δεκαπέντε δεκοχτὼ χιλιάδες ἀντίτυπα, μέσα σὲ τόσο πληθυσμό, σὲ τόσα μιλλιούνια Ρωμιοὺς — κ' οἱ γραμματισμμένοι δὲν μπήκανε ἀκόμη στὸ νόημα. Σωστό· νὰ μὴν τὸ θαρροῦμε ὅμως πὼς ὁ δημοσιογράφος μας δὲν τὸ παρακάνει καὶ λιγάκι. Σὰν πολὺ σκοῦρα τὰ βλέπει τὰ πράματα. Μιὰ δημοτικὴ φημερίδα — ὅπως ὁ *Νουμᾶς* — μορφώνει δικό του, καινούριο δημόσιο ποὺ μεγαλώνει κι ἀφτό. Ἕνα περιοδικὸ στὴ δημοτικὴ θὰ κερδίσῃ ἀναγνῶστες ποὺ γιὰ τὴν ὥρα δὲν ἔχουνε μήτε βιβλίο, μήτε περιοδικό, μήτε φημερίδα νὰ φωτιστοῦνε, ποὺ μήτε τὸ ὑποψιάζουνται κιόλας πὼς μπορεῖ ἕνας ἄνθρωπος καὶ νὰ διαβάσῃ. Νὰ ξέρετε πὼς κ' ἡ μόδα ἔχει νὰ πῇ τὸ λόγο της σὲ τέτοια ζητήματα. Ποιὸς διάβαζε δημοτική, ἐδῶ καὶ κάμποσα χρόνια; Καὶ ποιὸς σήμερα δὲ διαβάζει; Φτάνει νὰ γίνῃ ἀρχή. Κι ὅλα γίνουνται κατόπι, ἐκεῖ ποὺ μήτε τὰ ὀνειρέβεται κανένας. Ἔχουμε κάποια πείρα σ' ἀφτὰ ἐμεῖς οἱ δημοτικιστάδες. Τὰ βιβλία μας τὰ μοιράζουμε. Καὶ ἰδέα δὲν ἔχετε πόσοι τὰ διαβάζουνε· τὸ συμπεραίνω ἀπὸ τὰ γράμματα ποὺ κι ὁ ἴδιος λαβαίνω· λαβαίνω καὶ γράμματα ὅπου μοῦ γυρέβουνε νὰ στείλω. Καὶ τοῦτο μοῦ θυμίζει κάτι ποὺ μοῦ εἶπε μιὰ μέρα ἐδῶ στὴν *Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη* ἕνας ἀπὸ τοὺς βιβλιοθηκάριους ποὺ ἡ δουλειά του εἴτανε νὰ κρατᾷ σημείωση γιὰ κάθε κώδικα ποὺ ἔβγαινε ἀπὸ τὴ *Βιβλιοθήκη*. Θὰ ξέρετε πὼς τοὺς δανίζουνε χωρὶς καμιὰ δυσκολία, κ' ἐννοεῖται τοὺς δανίζουνε χάρισμα. Μοῦ ἔλεγε τὸ λοιπό·

«Τὸ *ἐμπόριο* φέτο καλὰ πῆγε· ἡ ζήτηση πόλυνε.» Τὰ ἴδια θὰ σᾶς πῶ καὶ γώ· τὸ *ἐμπόριο* τὸ δικό μου πάει καλά. Νἀγοράζουνε ὅμως στοῦ Κολλάρου, ἄλλος λόγος.

ΨΥΧΑΡΗΣ

Πρὸς τὰ «Παναθήναια» στέλνω τὴ γνώμη μου περὶ τοῦ ἂν διαβάζεται σήμερα περισσότερο ἀπὸ ἄλλοτε τὸ βιβλίο καὶ τὸ περιοδικό. Προθυμότερα ὅμως θὰ βοηθήσω ὅσο μπορῶ, τὴν ἔρευνα τοῦ ***Γιατί*** ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἐδιάβαζε ποτὲ ἐπαρκῶς, διότι ἡ συζήτησις αὐτὴ μᾶς ὁδηγεῖ στὴν ἀναγνώρισι τῆς ποιότητος τῆς ἐκπαιδεύσεώς μας. Εἶμαι δὲ τῆς γνώμης, ὅτι γιὰ τὴν κατάστασι τοῦ σχολείου μας ποτὲ δὲ μιλοῦμε παράκαιρα, οὔτε λέμε ὅσα πρέπει.

Πράγματι, γιὰ νὰ ἐξετάσῃ κανεὶς τὸ ΑΝ διαβάζῃ ἕνας λαὸς καὶ τὸ ΤΙ διαβάζει, εἶνε σὰ νὰ ζητᾷ, τὸ ποιὲς εἶνε οἱ πνευματικὲς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ, τὸ ***ποιὰ εἶνε ἡ Μόρφωσίς του.*** Ἡ μόρφωσις ὅμως τοῦ λαοῦ εἶνε συνάρτησις τῆς ἐκπαιδεύσεώς του. Ὁ λαὸς ποῦ ἀγαπᾷ τὸ βιβλίον, ὁ λαὸς ποῦ διαβάζει, βεβαιότατα ὀφείλει τὸ μεγάλο προτέρημά του στὰ σχολεῖα του καὶ στὴν ἐφαρμοζομένη γιὰ τὴ διδασκαλία μέθοδο.

Ἂν εἴχαμε στὰ χέρια μας στατιστικὴ τῆς πωλήσεως τοῦ βιβλίου καὶ τῆς διαδόσεως τοῦ περιοδικοῦ θὰ βλέπαμε, εἶμαι βέβαιος, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἐδιάβασε ποτὲ ***οὔτε ἀνεπαρκῶς***. Γιατί; Διότι ἡ κατάστασις τοῦ Σχολείου τὸν κάνει νὰ συχαίνεται τὸ Σχολεῖο. Διότι ἡ ἐφαρμοζομένη στὸ Σχολεῖο μας μνημονικὴ καὶ δογματικὴ μέθοδος διδασκαλίας δὲν τὸν συνηθίζει ν' ἀγαπήσῃ τὸ βιβλίο. Καὶ τὸ σπουδαιότατο, διότι ἡ λογοκοπικὴ διδασκαλία δὲν κατορθώνει νὰ κεντήσῃ τοῦ μαθητοῦ τὴν ὄρεξι, νὰ συμπληρώσῃ, μὲ τὸ διάβασμα, τὴ μόρφωσί του· ἂν μπορῇ νὰ ὀνομασμθῇ Μόρφωσις τὸ μνημονικὸ φορτίο γνώσεων ἀμφιβόλων, ξένων, ποῦ μπαίνουν στὸ μυαλὸ ἕτοιμες καὶ ἀκατανόητες, σὰν χρησμοί.

Ἐπίσης ἂν ἦταν δυνατὸν ἀπὸ παρατηρήσεις εἰδικῶν ἀνθρώπων, νὰ γνωρίζαμε τὸ ***Τί διαβάζει*** ὁ ἑλληνικὸς λαός, θὰ μαθαίναμε ὅτι ἀρέσκεται στὸ μῦθο. Προτίμησις χαρακτηριστικὴ λαοῦ ἀμόρφωτου, λαοῦ μὴ συνηθισμένου νὰ σκέπτεται.

Καὶ θὰ μαθαίναμε ἀκόμα, ὅτι συγκινεῖται μὲ τὴν ἠχηρὴ καὶ κενὴ φρασεολογία καὶ μὲ τὶς πράξεις καὶ τὰ αἰσθήματα ἡρώων ἀφύσικων, ἀνύπαρχτων, ψεύτικων, ἐν ᾧ ἀποκρούει μὲ ἀγανάκτησι τὴν πιστὴ ἀναπαράστασι τῆς Ζωῆς καὶ τὴν ἀνάλυσι τῶν αἰσθημάτων τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν ᾧ, δηλαδή, ἡ αἰσθητική του — μιὰ συνήθεια καὶ αὐτὴ — ἀναστατώνεται στὸ διάβασμα ἔργου τέχνης ἀληθινῆς. Γιατί; Διότι τὸ Σχολεῖο τὸν ἔμαθε νὰ προσέχῃ στὸν τύπο καὶ στὰ λόγια καὶ δὲν τὸν ἐσυνήθισε νὰ ζητᾷ τὴν οὐσία, νὰ διακρίνῃ τὸ πρᾶγμα, νὰ σέβεται τὴν πεῖρα, νὰ δουλεύῃ μὲ ἀγάπη, νὰ ἐνεργῇ μ' αἴσθημα, νὰ παρατηρῇ τέλος καὶ νὰ νοιώθῃ τὴ Φύσι καὶ τὴ Ζωή.

Κ' ἐπὶ τέλους θὰ βεβαιωνόμαστε, ὅτι πρὸ πάντων ἀποφεύγει τὸ βιβλίο ποῦ γεννᾷ τὴ Σκέψι, διότι ἡ Ἐκπαίδευσίς μας εἶνε πρὸ πάντων ἀνίκανη νὰ ἀναθρέψῃ τὸν ἄνθρωπο, ποῦ νοιώθει τὴν ἡδονὴ τῆς Σκέψεως, διότι ἔμαθε νὰ σκέπτεται καὶ συνήθισε νὰ εὐχαριστιέται ὑπερνικῶντας πνευματικὸν κόπο. Ἀλλὰ ἡ συνήθεια αὐτὴ δὲν ἀποκτᾶται βέβαια στὸ Σχολεῖο, ποῦ τροφοδοτεῖ τὸ μυαλὸ μ' ἕτοιμες φράσεις, κανόνες καὶ ἀξιώματα. Ἀλλ' ἀποκτᾶται μὲ τὴ διδασκαλία, ποῦ γυμνάζει τὴν προσοχή, τὸ παρατηρητικό, τὴν κρίσι· κ' ἐπομένως τὴ Σκέψι.

Καὶ λοιπὸν συμπεραίνομεν. Ὁ λαός μας δὲν διαβάζει, διότι τὸ Σχολεῖο δὲν τὸν ἔμαθε ν' ἀγαπᾷ τὸ βιβλίο. Κι' ἀκόμα, διότι ἡ ἐφαρμοζόμενη μέθοδος διδασκαλίας τὸ ἄφησε ἀμόρφωτο, ἀνίκανη ν' ἀναθρέψῃ ἄλλου εἴδους ἀναγνῶστες ἀπὸ τοὺς ἀναγνῶστες τῆς Κασσιανῆς, τῆς Χαιρεμαρίας, τοῦ Ροκαμβόλ, καὶ στὶς ἐξαιρετικώτερες περιστάσεις τῶν διηγημάτων τοῦ κ. Παγανέλη.

Νά, κατὰ τὴν ταπεινή μου πάντοτε γνώμη, τὸ Γιατί ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἐδιάβαζε καὶ δὲν διαβάζει.

Μιὰ παρατήρησις ἐν τούτοις μοῦ φαίνεται φυσική. Ἡ ἀκόλουθη. Τάχα ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν διαβάζει, διότι τὸ Σχολεῖο δὲν τὸν ἔμαθε νὰ διαβάζῃ; Ἢ δὲν διαβάζει, διότι δὲν ἀπέκτησε ποτὲ βιβλία καὶ περιοδικὰ ἄξια τοῦ προορισμοῦ του καὶ τῆς προσοχῆς του;

Ἂν καὶ ἡ παρατήρησις χάνει τὴν ἀξία της ἅμα θυμηθοῦμε τὴν παροιμία, ποῦ διδάσκει, ὅτι τὸ ἀγῶγι ξυπνᾷ τὸν ἀγωγιάτη, δηλαδή, ὅτι τὸ διάβασμα θὰ ἔφερνε τὸ βιβλίο καὶ τὸ περιοδικό, μολαταῦτα γιὰ νὰ σχηματίσουμε βεβαιότερη τὴν πεποίθησι γιὰ ὅσα εἴπαμε, μοῦ φαίνεται ἀναγκαῖο νὰ ἐξετασθῇ καὶ τὸ ***πότε*** ὁ λαὸς ἐδιάβαζε περισσότερο τὸ ἑλληνικὸ βιβλίο καὶ τὸ περιοδικὸ πρὸ τριάντα χρόνια, ἢ σήμερα;

Ἐπειδὴ ἔχω τὴ γνώμη ὅτι σήμερὰ τὸ βιβλίο καὶ τὸ περιοδικὸ — τ' ἄξια τοῦ ὀνόματος ἐννοεῖται — βρίσκεται σὲ κρίσιμη κατάστασιν, ἂς δοῦμε σὲ ποιὰ αἴτια νὰ ὀφείλεται τὸ φαινόμενο, ἀφοῦ πρὸ τριάντα χρόνια τὸ κράτος καὶ λιγότερους γραμματισμένους κατοίκους ἀριθμοῦσε καὶ μικρότερη συγκοινωνία εἶχε.

Μικροαίτια, ὅπως εἶνε ἡ διάδοσις τῆς ἐφημερίδος καὶ ὅπως εἶνε τὸ ὅτι διαβάζονται τώρα περισσότερο τὰ ξένα βιβλία καὶ περιοδικά, μπορεῖ νὰ εἶνε καὶ ἄλλα.

Μὰ ὁ λόγος τοῦ φαινομένου ὁ σημαντικὸς καὶ ἀξιοπαρατήρητος, γιὰ μένα, εἶνε ἕνας. Ὁ ἀκόλουθος.

Ἐδιάβαζαν πρὸ τριάντα χρόνια περισσότερο τὸ ἑλληνικὸ Βιβλίο καὶ Περιοδικό, διότι ἡ ποιότης τοῦ τότε βιβλίου καὶ ἡ ποιότης τῆς ἐκπαιδεύσεως ἦταν ἡ ἴδια. Ἐν ᾧ σήμερα ἡ στάσιμος ποιότης τῆς ἐκπαιδεύσεως ἔπαυσε νὰ συμφωνῇ μὲ τὴν ποιότητα τοῦ προοδευτικοῦ βιβλίου καὶ περιοδικοῦ. Ἑπομένως ὁ χωρισμὸς τοῦ βιβλίου καὶ κοινοῦ, ἀπὸ ἀναγνῶστες ἀναθρεμμένους στὸ στάσιμο σχολεῖο μας, ἦταν φυσικός.

Τίποτα τὸ ἀνέλπιστο δὲ βλέπω στὸ ὅ,τι ἀκολούθησε. Διότι ἡ Ἐποχή, ποῦ βοήθησε τὴν παλιὰ συμφωνία, ἡ ἐποχὴ καὶ τώρα ἔφερε τὴν ἀσυμφωνία, τὴν αἰτία τῆς σημερινῆς κρίσεως. Τὸ χάσμα δηλαδή, ποῦ ἀνοίχθηκε μεταξὺ τοῦ προοδευτικοῦ περιοδικοῦ καὶ βιβλίου καὶ τοῦ ἀναγνώστη τοῦ παρασκευασμένου καὶ μορφωμένου ἀπὸ τὸ στάσιμο σχολεῖο μας, ἦταν ἀναγκαῖο, κατόπιν τῆς ἐξελίξεως κ' ἐπικρατήσεως στὸν πολιτισμένο κόσμο μερικῶν ἰδεῶν, ποῦ φυσικὰ θὰ εἶχαν τὸν ἀντίχτυπό τους καὶ στὶς ἰδέες γιὰ τὴν τέχνη τῶν ἀρίστων συγγραφέων μας.

Γιὰ νὰ εἶμαι ὅμως σαφέστερος, ἂς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ μιλήσω μὲ τὰ πράγματα.

Τὸν καιρὸ ποῦ στὴν Εὐρώπη παιρνόδινε ἡ μεταφυσικὴ κι' ὁ ρομαντισμός, ὁ τελευταῖος τῶν Ἀβενσεράγων καὶ ὁ Ἐρνάνης. Τὸν καιρὸ ποῦ μεσουρανοῦσαν ὁ Ἔγελ, ὁ Σατωβριάνδος, ὁ Οὔγκώ, ἦταν φυσικώτατο νὰ γεννηθοῦν στὴν Ἑλλάδα, ὁ Παράσχος, ὁ Παπαρρηγόπουλος, ὁ Βασιλειάδης, κ' ἦταν φυσικὸ νὰ γράφονται καὶ νὰ δημοσιεύονται τὰ δημιουργικὰ καὶ μεταφραστικὰ προϊόντα τῶν κ.κ. Ραγκαβῆ καὶ Βλάχου. Καὶ ἡ νεότης, ἡ συνηθισμένη ἀπὸ τὸ σχολεῖο νὰ πελαγοδρομῇ στὴν ἀφηρεμένη ἔννοια καὶ στὰ παιγνίδια τῶν λέξεων, ἡ συνηθισμένη νὰ ξεφουρνίζῃ ἀπὸ τὸ κεφάλι πάθη ποῦ δὲν ἔννοιωσε ποτὲ καὶ ἡ συνηθισμένη σὲ μιὰν ἀντίληψι ψεύτικη τῆς ζωῆς, ἦταν ἑπόμενο νὰ εὐχαριστιέται στὸ ρητορισμό, νὰ θαυμάζῃ τὸν ἄκρατο ρομαντισμό, νὰ παθαίνεται μὲ τὸ λογοκοπικὸ κι' αἰσθηματολογικὸ παραλήρημα καὶ τέλος νὰ διαβάζῃ καὶ νὰ μιμεῖται τὴ μεγαληγορία, τὸν τραγικὸ λυρισμὸ καὶ τὴν πλοκὴ τοῦ λόγου τῶν ἀντάξιων τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν ἀντάξιων τῶν ἀπαιτήσεων τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως συγγραφέων τοῦ βιβλίου καὶ συντακτῶν τοῦ τότε περιοδικοῦ.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὅμως, ποῦ ἡ Εὐρώπη γνώρισε τὸν Γκαῖτε, ποῦ διαβάζει τὸν Νίτσε, ποῦ συγκινεῖται μὲ τὸν Ἴψεν, ποῦ ἐκτίμησε τὸν Φλωμπὲρ καὶ ποῦ μιλεῖ γιὰ τὸν Γόρκυ, τὰ πράγματα μεταβλήθηκαν πολύ. Κ' ἔτσι ἔφτασε ἡ στιγμὴ ὁ Ροΐδης νὰ μιλήσῃ μ' ἕνα νέον τρόπο γιὰ τὴν ποίησί μας καὶ μὲ νέον τρόπο νὰ κρίνῃ τοὺς συγγραφεῖς μας, διότι μοιραία ἡ ἀνάγκη ἐπέβαλλε ὁ Παράσχος νὰ γίνῃ Παλαμᾶς, ὁ Παπαρρηγόπουλος Πορφύρας, ὁ Βασιλειάδης Καμπύσης. Διότι ἔπρεπε νὰ γεννηθοῦν ὁ Παπαδιαμάντης κι' ὁ Καρκαβίτσας· καὶ ὁ κ. Βλάχος ἔπρεπε στὰ γερατειά του νὰ διορισθῇ διευθυντὴς στὸ Θέατρο, ποῦ παίχθηκαν ὁ Φάουστ καὶ ἡ Ἰφιγένεια, καὶ ἔργα τοῦ Σαίξπηρ, μεταφρασμένα ἀπὸ τὸν Κώστα Χατζόπουλο καὶ τὸ Νῖκο Ποριώτη.

Ἀλλὰ ἡ ποιότης τῆς στάσιμης ἐκπαιδεύσεώς μας αὐτὴ τὴ φορὰ εἶνε τελείως ἀσύμφωνη μὲ τὴν ποιότητα τοῦ σημερινοῦ βιβλίου μας. Διότι τὸ μὲν Σχολεῖο μας ἐξακολουθεῖ νὰ παχαίνῃ τὸ μυαλὸ τῶν Νεοελλήνων στὸ βοῦρκο τῆς λογοκοπίας, ἐξακολουθεῖ νὰ τοὺς μαθαίνῃ νὰ προσκολλῶνται στὸν τύπο, νὰ παραμελοῦν τὴν οὐσία, νὰ περιφρονοῦν τὸ παρόν, νὰ μὴ προσέχουν στὴ Ζωή· οἱ δὲ Παλαμάδες καὶ οἱ Καρκαβίτσηδες καὶ οἱ Καμπύσηδες, στὰ βιβλία τους καὶ στὰ σημερινὰ περιοδικά, προσπαθοῦν νὰ τοὺς δείξουν τὸ παρόν, νὰ μελετήσουν τὸν ἄνθρωπο, νὰ τοὺς μιλήσουν γιὰ τὴν ὁμορφιὰ τῆς φύσεως, νὰ περιγράψουν τὴ Ζωὴ καὶ νὰ τοὺς συγκινήσουν μὲ τὰ πάθη τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς.

Καὶ λοιπόν ;

Καὶ λοιπὸν οἱ ἀσυνήθιστοι σ' αὐτά, οἱ γνήσιοι ἀπόφοιτοι τῆς ἐκπαιδεύσεώς μας, δὲν νοιώθουν αὐτοὺς τοὺς νεωτερισμούς, τοὺς περιφρονοῦν, τοὺς οἰκτείρουν Δὲν ἀγοράζουν λοιπὸν τὸ βιβλίο, δὲν τὸ διαβάζουν, καὶ δὲν θέλουν νὰ ξέρουν τὸ περιοδικό, ποῦ ἀναγράφει μὲ περιφάνεια ὡς συνεργάτες του τοὺς ἄριστους συγγραφεῖς μας.

Ἐὰν μετὰ ταῦτα θυμηθοῦμε πῶς κι' ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ ξέρουν καὶ μποροῦν νὰ διαβάσουν, ἄλλοι ἀπὸ ξενομανία κι' ἄλλοι ἀπὸ ἔλλειψι ἐνδιαφέροντος γιὰ τὰ ἐθνικὰ πράγματα, δὲν διαβάζουν τὰ ντόπια ἔργα, θὰ δοῦμε ὅτι τὰ ἄξια τοῦ ὀνόματος ἑλληνικὰ βιβλία καὶ περιοδικὰ διαβάζονται σήμερα ἀπὸ τοὺς μετρουμένους στὰ δάχτυλα, ποῦ κατάλαβαν τί θὰ πῇ ζωὴ κ' ἐθνικὴ ζωή.

Ἢ ἐπὶ τέλους, ἂν λογαριάσουμε στὸ ἐνεργητικὸ τὴν αἰτίαν τῆς κρίσεως τοῦ βιβλίου, κάτι ποῦ ἐπίτηδες τ' ἄφησα τελευταῖο, τὴ Ζωντανὴ Γλῶσσα, ποῦ οἱ συγγραφεῖς τὴν ἀγκάλιασαν, ἐπειδὴ δὲν ἔννοοῦν ν' ἀρνηθοῦν τὴν ἀλήθεια, ἐν ᾧ τὸ Σχολεῖο τὴ μάχεται θανάσιμα, θὰ συμπεράνουμε, ὅτι τὸ βιβλίο καὶ τὸ περιοδικὸ διαβάζεται λιγώτερο σήμερα ἀπὸ ἄλλοτε καὶ βρίσκεται σὲ κρίσιμη κατάστασι, διότι οἱ διαφορὲς ποῦ σημειώσαμε μεταξὺ τῶν συγγραφέων καὶ τοῦ κοινοῦ, τοῦ ἀντάξιου τοῦ σχολείου ποῦ τὸ ἀνάθρεψε, ἔλειπαν ἐντελῶς ἄλλοτε.

[Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχὲς] ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΑΜΑΣ

ΣΤΙΧΟΙ

1

Πρόσχαρο γέλιο, κι' ὁ καϋμὸς τῆς ἔγνοιας σου βαθύς!
Πόσον καιρὸ νὰ γροικηθῇς νὰ μὲ καλοκαρδίσῃς,
Ἄνοιγε ἡ θύρα βιαστικά, κ' ὁρμοῦσες νὰ χυθῇς,
Μελωδικά, σὰ μουσικὴ μιᾶς κρουσταλένιας βρύσης.

2

Ἀνθάκια ποῦ σᾶς πέταξαν, νωπά, μισανοιγμένα,
Μόλις καὶ τὶς ἀπάρθενες σκορπίσατε εὐωδιές,
Ὦ παραγνωρισμένα μου καὶ καταφρονεμένα!
Πόσες δὲ μοιάζουνε μὲ σᾶς ψυχοῦλες καὶ καρδιές..

3

Τὸ στίχο τοῦ Ρωτόκριτου τὸ μάταιο κι' ὡραῖο,
Μοῦ τὸν ξανάφερες στὸ νοῦ, στολίδι καὶ καμάρι,
Προχτὲς ποῦ σὲ περνούσανε τοσ' ὄμορφο καὶ νέο:
Ποιὰ στράτα νὰ κρατῇ κανεὶς καὶ ποιὰν ὁδὸ νὰ πάρῃ.

4

Περιπλοκάδι ὁλόανθο, καὶ πράσινε κισσέ,
Φωλίτσα μου στὸν ἔρωτα τὸ νυχτοπαρορίτη,
Τὸν ἴδιο δρόμο πέρνοντας ποῦ μ' ἔφερνε σ' ἐσέ,
Μὲ φέρνει τώρα στὴν ἐρμιὰ καὶ στὸ κλεισμένο σπίτι.

5

Ὄνειρο τάχα ἢ ὅραμα; τὰ ματοβλέφαρά μου
Κλεισμένα τάχα ἢ ἀνοιχτά; δὲν ξέρω. Ἦταν σκοτάδι,
Θυμᾶμαι, καὶ κυκλόφωτη σ᾽ εἶδ᾽ ἄξαφνα, ὦ χαρά μου,
Ντυμένη μὲ τῶν στίχων μου τὸ ἀέρινο μαγνάδι.

6

Νἄξερες πόσο μοιάζομεν, ὦ στερεμένη βρύση!
Καθὼς μᾶς τῶγραψε ἡ πικρὴ κ᾽ ἡ θλιβερή μας τύχη,
Τὰ φύλλα τοῦ πλατάνου σου, τῶν τραγουδιῶν μου οἱ στίχοι,
Γίνονται τόρα ἀντίλαλοι ζωῆς ποὖχομε ζήσει..

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΡΑΒΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΤΟΥ ΚΑΪΡΟΥ

Τὸ πελώριον οἰκοδόμημα τῆς πλατείας τοῦ Μανσοὺρ πασσᾶ ἐν Καΐρῳ, ὅπου ἐγκατέστησαν ἀπὸ δύο ἐτῶν ἡ Κεδιβικὴ Βιβλιοθήκη καὶ τὸ Ἐθνικὸν Ἀραβικὸν Μουσεῖον, ἐκτίσθη κατὰ τὰ σχέδια καὶ ὑπὸ τὸν ἐπίβλεψιν τοῦ Herz βέη ἀρχιτέκτονος τῆς «Ἐπιτροπῆς πρὸς διατήρησιν τῶν ἀραβικῶν μνημείων» καὶ διευθυντοῦ τοῦ Ἀραβικοῦ Μουσείου.

Προσωπικότης εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀναγεννωμένη Αἴγυπτος ὀφείλει πολλά, ὁ Χὲρτς βέης μοῦ ἐπρομήθευσε χάριν τῶν «Παναθηναίων» ὄχι μόνον φωτογραφίας διαφόρων ἀντικειμένων ἀλλὰ καὶ πληροφορίας ἱστορικὰς καὶ τεχνικὰς περὶ τῶν θησαυρῶν τοῦ Μουσείου πολλὰς καὶ ἀξιολόγους.

Τὸν πρῶτον ὄροφον κατέχει ἡ Βιβλιοθήκη, πλουσία εἰς τὰ περὶ Αἰγύπτου συγγράμματα μόνον. Ἔχει ὅμως καὶ πολλὰ ἀραβικὰ χειρόγραφα ἐξόχου καλλιτεχνικῆς διακοσμήσεως. Τὸ Μουσεῖον καταλαμβάνει ὅλον τὸ ἰσόγαιον. Εἶνε δὲ σχετικῶς νεώτατον ἵδρυμα. Διότι ἐνῷ ἡ ἀραβικὴ φιλολογία ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ΄. αἰῶνος ἐμελετᾶτο σοβαρῶς ἐν τῇ Δύσει, ἡ ἀραβικὴ τέχνη, εἰς παρακμὴν τότε καὶ μάλιστα ἐν Αἰγύπτῳ, ἦτο ἐντελῶς ἄγνωστος. Ἴσως ἐξαίρεσις δύναται νὰ γίνῃ διὰ τὴν Μαροκινὴν μόνον τέχνην. Καὶ τὸ βραδύτερον κινηθέν πως ἐνδιαφέρον τῶν Εὐρωπαίων φωρᾶται ἐντελῶς ἐπιπόλαιον, ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τὰς φανταστικὰς

Μὰξ Χὲρτς βέης διευθυντὴς τοῦ ἀραβικοῦ Μουσείου τοῦ Καΐρου.

εἰκόνας τῶν σχετικῶν συγγραμμάτων. Ἐπῆλθον ὅμως τὰ πολιτικὰ γεγονότα τοῦ ΙΘ΄. αἰῶνος ἀρχομένου, αἱ σχέσεις Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἐπυκνώθησαν, καὶ ἐκ τούτου καὶ τὸ περὶ τῆς ἀραβικῆς τέχνης ἐνδιαφέρον τῶν σοφῶν ἐντονώτερον ἐκινήθη. Ἡ ἀπογύμνωσις τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τῶν φορητῶν μνημείων τῆς τέχνης της ἔβαινεν αὔξουσα. Καὶ ἐξέδωκε

μὲν διάταγμα σωτήριον ὁ Ἰσμαὴλ πασσᾶς ὁ Μεγαλοπρεπὴς τῷ 1869, ἀλλὰ μόλις τῷ 1881 διετέθη μικρὰ γωνία τοῦ τεμένους ἐλ-Χάκεμ πρὸς ἐγκατάστασιν τῶν ἀραβικῶν μνημείων. Ὁ θάνατος τοῦ Φράντς πασσᾶ, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς ἐνεργείας ὠφείλετο ἡ πρωτοβουλία ἐκείνη, ἀφῆκε τὴν μικρὰν συλλογὴν ἕρμαιον τῶν φιλοτέχνων ὀρέξεων τῶν διπλωματικῶν πρακτόρων καὶ τῶν πλειοδοτούντων περιηγητῶν. Ἀλλ' ὁ διορισμὸς τοῦ Χὲρτς βέη τῷ 1892 εἰς διαδοχὴν τοῦ Φράντς ἔθηκεν ὁριστικὸν τέρμα εἰς τὴν λεηλασίαν ἐκείνην καὶ κατωρθώθη νὰ ἐπιδεικνύεται σήμερον τὸ ἀραβικὸν μουσεῖον ὁποῖον θαυμάζεται ὑπὸ τῶν εἰδικῶν. Πρέπει τις νὰ φυλλομετρήσῃ τὴν δεκαπεντάτομον σειρὰν τοῦ δελτίου τῆς εἰδικῆς «ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν ἀραβικῶν μνημείων» διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν γενομένην ἐργασίαν καὶ ἰδίᾳ τὴν μετ' ἐπιστήμης δαπανηροτάτην ἐπισκευὴν τῶν τζαμίων, τάφων καὶ τῶν ἄλλων τεκτονικῶν ἰδίᾳ μνημείων τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἀραβικῆς ἐποχῆς.

***

Ἡ συλλογὴ σήμερον τοῦ Ἀραβικοῦ μουσείου ἀποτελεῖται ἀπὸ δείγματα κυρίως τῶν διαφόρων βιομηχανικῶν κλάδων ὅσοι ἐκαλλιεργήθησαν παρὰ τὸν Νεῖλον ἀπὸ τῆς (ἀραβικῆς) κατακτήσεως καὶ ἐντεῦθεν. Ἀλλὰ καὶ οἱ κλάδοι οὗτοι ἐθεράπευον τὴν ἀρχιτεκτονικήν, δι' ὃ καὶ ἡ εἰς τὸ Μουσεῖον ἐπίσκεψις ἀποτελεῖ τὴν κατακλεῖδα τῆς ἐπισκέψεως τῶν ἐν Καΐρῳ σωζομένων τεμενῶν, ἅτινα κυρίως ἀποτελοῦσι τὸν ἀρχαιολογικὸν ἀραβικὸν κόσμον τῆς μητροπόλεως τῶν Καλιφῶν. Διὰ τοῦτο, ἂν τὸ παρὸν σημείωμα εἶχεν ἀξιώσεις συνοπτικῆς ἐκθέσεως τῶν κατὰ τὴν ἀραβικὴν τέχνην, βεβαίως ἔπρεπε νὰ προταχθῇ ἐν ταῖς κυριωτάταις γραμμαῖς αὐτῆς ἡ ἀραβικὴ ἀρχιτεκτονική. Ἀλλὰ τοῦτο χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῶν « Παναθηναίων » ἐπροτίμησα νὰ ζητήσω ἀπὸ ἁρμοδιώτερον ἐμοῦ ἐπιστήμονα, περιοριζόμενος σήμερον νὰ ἐπιδείξω τὰ ὡραιότατα δείγματα τῶν διαφόρων βιομηχανικῶν κλάδων τῆς τέχνης ταύτης ἐξ ὅσων ἀπόκεινται εἰς τὸ ἐθνικὸν μουσεῖον τοῦ Καΐρου.

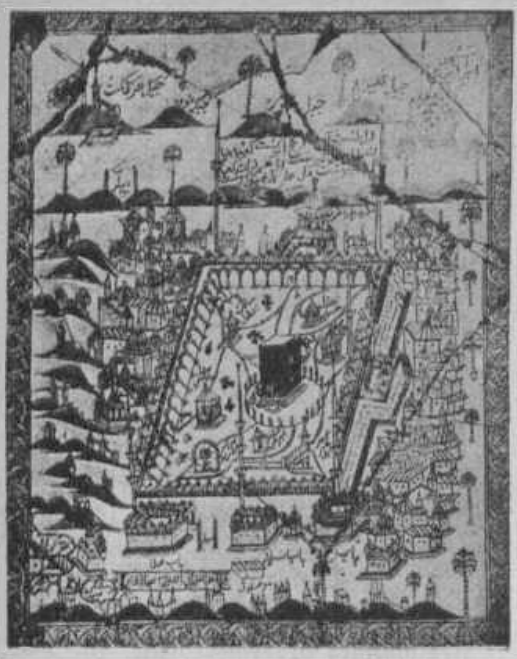
***

Τὴν πρώτην αἴθουσαν κατέχουσι τὰ διὰ μαρμαροκονίας τεκτονικὰ κοσμήματα. Καὶ τὰ μὲν ἀρχαιότατα δείγματα διατηρεῖ τὸ τέμενος τοῦ Ἴβν Τουλοὺν (876 μ. Χ.) τὰ δὲ ὡραιότατα βλέπομεν εἰς τὸν τάφον τοῦ Σουλτάνου Καλασὶν καὶ εἰς τὸ τέμενος τοῦ υἱοῦ του Μωχαμμὲτ ἐλ Νάσσερ ἐφ' ὧν ἡ τέχνη αὕτη ἔφθασε τὴν μεγίστην τελειότητα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀραβικῆς τέχνης.

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν σωζομένων τεμαχίων τοῦ ἠρειπωμένου τεμένους τοῦ Σουλτάνου Ἐλ Κάμελ (1224) ἐδείχθη ὅτι ἀφοῦ εἰς τὸ πρῶτον στρῶμα ἐχαράσσετο τὸ σχέδιον καὶ ἐγλύφετο, ἐπετίθετο δεύτερον στρῶμα διὰ τὰ ὑψηλότερα γλυπτά, ὥστε νὰ ἐπιδεικνύωνται δύο ἐπίπεδα. Διετηρήθη δὲ ἡ χρῆσις τοῦ κονιάματος καὶ ὅταν τὸ μάρμαρον κατέστη ἡ κατ' ἐξοχὴν ὕλη τῆς κοσμήσεως. Τεκμήρια ἔχομεν εἰς τὸ ἐξοχώτατον τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων τῆς ἀραβικῆς Αἰγύπτου τὸ τέμενος τοῦ Σουλτὰν Χάσσαν (1358 μ. Χ.) ὅπου τὸ κλασικὸν διάζωμα μετὰ κουφικῆς ἐπιγραφῆς εἶνε ἐκ μαρμαροκονίας. Ὁμοίως ἐκ μαρμαροκονίας εἶνε καὶ ἡ κόσμησις τοῦ θόλου τοῦ ἐν Δὰρβ ἐλ Ἄχμαρ τοῦ Καΐρου τεμένους Ἄκ Σογκὸρ (1347), καθὼς καὶ ὁλόκληρος ἡ κόσμησις τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ἐν Ἀββανίᾳ τεμένους ἐς Φαντάουϊ, καίτοι κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος τὸ μάρμαρον εἶχε γενικευθῇ.

Τὸ μάρμαρον μετεχειρίσθησαν εἰς κόσμησιν πρῶτον διὰ τὰς ἐπιτυμβίους στήλας, ἔπειτα δ' ἐγενικεύθη εἰς τὴν καθόλου οἰκοδομικήν. Ἡ ἔλλειψις τῆς ὕλης ταύτης ἐν Αἰγύπτῳ προὐκάλεσε τὴν καταστροφὴν τῶν ἑλληνορρωμαϊκῶν καὶ χρισιανικῶν μνημείων. Εἰς τὸ τέμενος τοῦ Μωχάμμετ ἐλ Νάσσερ τῆς ἀκροπόλεως ἔχομεν κιονόκρανον μετὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ ἀετοῦ, εἰς ἄλλο δὲ τοῦ σοφοῦ Σουλτάνου ἐλ Μουαγιὲτ τὸ κιονόκρανον κοσμεῖται ὑπὸ σταυροῦ ἐν στεφάνῃ. Βυζαντινὰ κιονόκρανα εἶνε ὅλα τοῦ τεμένους τοῦ Ἴβν Τουλοὺν καίτοι ὁ Ἐμίρης οὗτος ἐδοκίμασε νὰ ἀποφύγῃ τὴν λεηλασίαν ταύτην Ἐξαντληθείσης τῆς Αἰγύπτου, ἐλεηλατήθη ἡ Συρία καὶ ἡ Παλαιστίνη. Ὁ πυλὼν τοῦ ἐν Καΐρῳ τεμένους τοῦ ἐλ Νάσσερ εἶνε γοτθικός, μετενεχθεὶς ἐκ Πτολεμαΐδος τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ζεῖν ἐλ Δὸν (1291). Ὅταν δ' ἐξηντλήθησαν οἱ κίονες τῶν μνημείων προγενεστέρων πολιτισμῶν, τότε ἠναγκάσθησαν οἱ Ἄραβες νὰ κατασκευάσουν ἰδίους, καὶ οὕτως ἐμφανίζεται πρῶτον μὲν τὸ ἀγγειόσχημον κιονόκρανον «κολλὰ», εἶτα δὲ τὰ κατ' ἐξοχὴν ἀραβικῆς συλλήψεως σταλακτιτόσχημα. Κυρίως τὸ μάρμαρον ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν ὀρθομαρμάρωσιν τῶν τεμενῶν, ἥτις ἀνήχθη εἰς τέχνην θαυμασίαν, καθὼς καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν δοχείων καὶ δεξαμενῶν, σχεδὸν ὅλων ἐνεπιγράφων.

Εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν μεταλλίνων ἀντικει-

Φαγεντιανὴ Πλὰξ τοῦ Μουσείου τοῦ Καΐρου. Ἄποψις τοῦ Κααβᾶ.

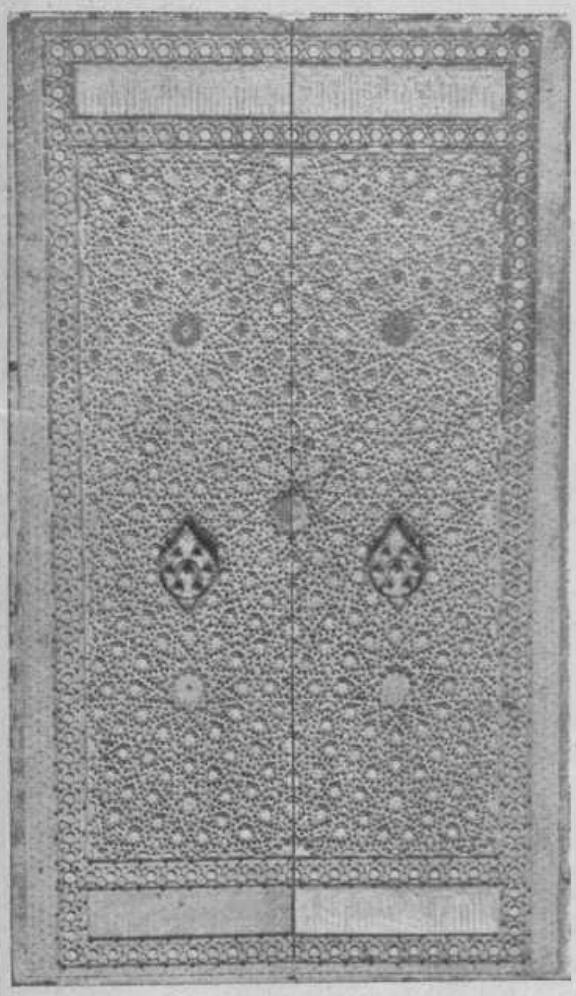
μένων ἔχομεν ὡραιότατα δείγματα τῆς ἐν Αἰγύπτῳ παραγωγῆς τῆς μεταλλουργικῆς. Κατὰ τὸν κ. Χὲρτς προφανὴς εἶνε ἡ ἐπίδρασις τοῦ Περσικοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῷ κλάδῳ τούτῳ ἕνεκα τῆς παραστάσεως ἐμψύχων ὁμοιωμάτων. Ὁ κ. Gayet διαφωνεῖ ἀρνούμενος τοιαύτην ἐπίδρασιν. Ὁ συγγραφεὺς τῆς Art Arabe καὶ Art Copte ἐξαίρει τὴν κοπτικὴν τέχνην καὶ τοιαύτην ἐκλαμβάνει τὴν ἀραβικήν. Εἶνε παράδοξος ἡ ἐπιμονή του ἀφοῦ προφανῶς οἱ Κόπται εἶνε χειρώνακτες ἐξευτελίσαντες ὅ,τι καλὸν τοῖς μετεδόθη. Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν πάντοτε, τοιοῦτοι καὶ σήμερον εἶνε.

Οἱ ἀρχαιότατοι τῶν Ἀράβων ἱστορικῶν διὰ μακρῶν ἐγκωμιάζουσι τὰ μεταλλινα κομψοτεχνήματα τῆς ἐποχῆς του. Ὁ ὀνομαστὸς περιηγητὴς Νασσίρη Κχοσράου (1040) εἶδε μετὰ θαυμασμοῦ τοὺς χρυσοῦς καὶ ἀργυροῦς πολυελαίους τῆς Τύρου καὶ τὰς χαλκᾶς πύλας τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις Χαράμ ἐλ Σερίφ. Ἀλλ' ὅ,τι δὲν εὑρίσκει λόγους νὰ ἐξάρῃ εἶνε οἱ καλλιτεχνικοὶ θησαυροὶ τῶν ἐν Καΐρῳ ἀνακτόρων τῶν Φατιμιτῶν. Ὁ θρόνος τοῦ νεαροῦ σουλτάνου Μοστάνσερ τὸν κατεπλήρωσε θάμβους. Ἦτο κεκαλυμμένος ὑπὸ χαριεστάτων ἐπιγραφῶν ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ παραστάσεων κυνηγετικῶν καλλιτεχνικωτάτων. Ὁ δὲ ἱστορικὸς Μακρίζη ἐξ ὑπομνημάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀρυόμενος μᾶς παρέχει περίληψιν τοῦ ἁρπαγέντος θησαυροῦ. «Οἱ Τουρκομᾶνοι μισθοφόροι ἐπαναστατήσαντες δηοῦσι τὸ ἀνάκτορον τοῦ κυρίου των Μοστάνσερ καὶ διαμερίζονται τοὺς μυθώδεις του θησαυρούς. Ἐκτὸς μοδίων πλήρων σμαράγδων, ρουβινίων, μαργαριτῶν, σαρδιολίθων καὶ ἄλλων πολυτίμων λίθων ὁ θησαυροφύλαξ ἀναφέρει εἰς τὸ εὐρετήριόν του τετρακόσια μεγάλα κλωβία χρυσοῦ, ἐξ χιλιάδας χρυσῶν ἀνθοδοχείων, ἀργυρᾶ κύπελλα, δίσκους καὶ λεκάνας, βάρους τριῶν στατήρων. Μεταξὺ τῶν μεταλλικῶν κομψοτεχνημάτων σημειοῦται πλῆθος πετεινῶν, ταὼ, δορκάδων φυσικοῦ μεγέθους ἐκ χρυσοῦ, λιθοκολλήτων, χρυσοῦν φοινικόδενδρον ἐν θήκῃ χρυσῇ· πλέον δὲ τῶν 100 χιλ. πολυτίμων ἀντικειμένων καὶ διακόσιαι χιλιάδες ὅπλων καλλιτεχνικῶν παρεδόθησαν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ θησαυροφύλακος Ἴβν Ἀβδ ἐλ Ἀζίζ.» Ἐκ τοῦ σημειώματος τούτου, ὑπερβολικοῦ βεβαίως ἐν μέρει, ἀλλὰ πάντως οὐχὶ λίαν ἀφισταμένου τῆς ἀληθείας, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν τὴν ἀκμὴν τῶν φατιμιτῶν σουλτάνων καὶ τὴν ἐπίδοσιν τῆς μεταλλουργικῆς τέχνης ἐπ' αὐτῶν. Πιθανῶς μέρος τοῦ θησαυροῦ ἐκείνου νὰ ἦτο ἐξωτερικῆς προελεύσεως, ἀλλὰ μέγα μέρος ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐπιτόπιον βιομηχανίαν. Δυστυχῶς μόνον κομψοτέχνημα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θεωρεῖται διασωθεὶς ὁ ἐν Πίζᾳ ὀρειχάλκινος γρὺψ ἁπαχθεὶς ὑπὸ τοῦ Σταυροφόρου βασιλέως Ἀμωρύ.

Ἡ δι' ἐμψύχων κόσμησις τῶν μεταλλικῶν τεχνουργημάτων παύει, καὶ κατὰ τὸν ΙΓ'. αἰῶνα ἔχομεν μόνιμον τὴν πολυγωνικήν. Πλεῖστα τῶν οἰκιακῶν σκευῶν ἦσαν ἐκ μετάλλου ἰδίᾳ δ' ἐκ χαλκοῦ μετ' ἐνσφηνωμάτων ἀργύρου ἢ χρυσοῦ. Ἡ προῖξ τῶν νεανίδων εἶχε πολλὰ μεταλλικὰ σκεύη καὶ ἔπιπλα, τῶν ὁποίων προεξῆρχεν τὸ *δίκνα* ἤτοι ἀνάκλιντρον διὰ δύο συνήθως ἀνθρώπους. Ὁ Μακρίζη ἀναφέρει συνοικίαν ὁλόκληρον τῶν ἐργαστηρίων τούτων ἐν Μὶσρ ἤτοι Παλαιῷ Καΐρῳ. Ἔτυχε νὰ ἴδῃ τοὺς γάμους «τῆς δεσποίνης τῶν κιδάρεων» μιᾶς «θυγατρὸς ἐμπόρου» καὶ παρέστη εἰς τὴν παρέλασιν τῆς προικός. Ἡ νύμφη αὕτη Σίτι ἐλ Ἀμαὲν ἐδαπάνησε διὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ ἀνακλίντρου της 100 χιλ. ἀργ. δραχμ. Εἰς τὸ Μουσεῖον σώζονται δίσκοι χάλκινοι ἐφ' ὧν οἱ διαδοχικοὶ κύριοι ἐχάραξαν τὸ ὄνομά των. Ἰδίως ἠγάπων νὰ μνημονεύωνται ἐπὶ τῶν λυχνιῶν· ἔχει δὲ τὸ Μουσεῖον λυχνίας μεταλλικὰς ἐξαιρέτους.

Παρὰ τοῖς Ἄραψι τῆς Αἰγύπτου τὰ ἀρχαιότατα ἐξ ὑάλου τεχνουργήματα ἦσαν σταθ-

μά, ἀλλὰ κατὰ τὸν ΙΑ΄. αἰῶνα ἔχομεν τέχνην τὰ μέγιστα προηγμένην. Ὁλόκληρον συνοικίαν ἀποτελεῖ τὸ Σοὺκ ἐλ Καναδὶλ παρὰ τὸ τέμενος τοῦ Ἄμρ. Ὁ περιηγητὴς Κχοσρόου θαυμάζει καὶ τὰ ἐκ φυσικοῦ κρυστάλλου ἀντικείμενα διὰ τὴν γνωστήν των ἐπεξεργασίαν, ἀναφέρει δὲ καὶ τὴν κατασκευὴν ἐν Αἰγύπτῳ ὑάλου διαφανεστάτης μιμουμένης τὸν σμάραγδον. Εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Καΐρου ἀπόκεινται 60 περίπου λυχνίαι, πᾶσαι ὁμοιόσχημοι ἀλλὰ πολὺ διάφοροι τὴν κόσμησιν. Θαυμάζονται ἰδίως ἡ ποικιλία ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῇ χάριτι τοῦ συμπλέγματος τῶν γραμμάτων, ἡ τελειότης τῆς ἐπεξεργασίας καὶ ἡ διαύγεια τῶν χρωματισμῶν. Τὸ ἔλεον ὑπεδέχετο ποτήριον ἐντιθέμενον εἰς τὴν λυχνίαν ὥστε νὰ μὴ κηλιδοῦνται αἱ παρειαὶ ταύτης. Τόσον δὲ προήχθη ἡ ὑαλουργία ἐν Αἰγύπτῳ

Χαλκῆ Πύλη τοῦ τεμένους Ἐλ - Χάσσαν. Μουσεῖον τοῦ Καΐρου.

ὥστε οἱ Βενετοὶ διὰ συμβάσεώς των ἐπρομηθεύοντο ἐξ αὐτῆς τὴν πρώτην ὕλην καὶ τὰ ἐκ μίλτου κοσμήματα. Ὁ κ. Χὲρτς ὑποθέτει ὅτι καὶ τεχνίτας Αἰγυπτίους ἐχρησιμοποίει ἡ θαλασσοκράτειρα μητρόπολις.

Οἱ συνήθεις τύποι τῶν ἐπιγραφῶν τῶν λυχνιῶν τούτων εἶνε : «Ὁ Θεὸς τὸ φῶς τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς. Τὸ φῶς τοῦτο εἶνε ὡς ἑστία ἐν ᾗ (εὑρίσκεται) δᾴς, δᾲς ἐν κρυστάλλῳ, τὸ δὲ κρύσταλλον ὅμοιον στίλβοντι ἄστρῳ» ἢ «δόξα τῷ Κυρίῳ ἡμῶν σουλτάνῳ ἐνδόξῳ βασιλεῖ, βασιλεῖ Ἄμπου Σαΐτ ᾧ Κύριος γένοιτο βοηθός.»

Ἀλλὰ καὶ ἡ ξυλογλυπτική, ἥτις ἤνθει ἐπὶ τῶν χριστιανῶν, προήχθη μεγάλως ὑπὸ τῶν Ἀράβων καίτοι τὸ ξύλον σπανίζει ἐν Αἰγύπτῳ. Θαυμασίως τὸ διατηρεῖ ἡ ξηρότης τοῦ κλίματος. Σῴζονται ἐν τεμένει τοῦ Ἴβν Τουλοὺν τὰ ξύλινα βάθρα τοῦ ναοῦ, ἡλικίας χιλίων ἐτῶν, ὅπως καὶ πολλῶν τυμπάνων πλινθοκτίστων ὁ ξύλινος σκελετὸς διατηρεῖται ὑγειέστατος· ἡ μετόπη τοῦ τεμένους Τουλοὺν εἶνε ξυλίνη ἔγγλυφος ἐφ' ἧς ἀναγινώσκεται μέγα μέρος τοῦ Κορανίου.

Δι' ὅλης τῆς ἀραβικῆς ἐποχῆς αἱ στέγαι κατεσκευάζοντο ξύλιναι, κοσμημέναι κατόπιν διὰ χρωμάτων ἢ μαρμαροκονίας. Ἡ κατὰ τὴν γένεσιν τῆς στέγης ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς μεσάζουσα κόσμησις, ὥστε νὰ μὴ κάθηται ἀποτόμως ἐπὶ τῶν τοίχων, ἐγένετο μετὰ τόσης εὐφυοῦς καὶ καλαισθήτου εὐστοχίας ὥστε θεωρεῖται ἀραβικῆς ἰδιοφυΐας εὕρεσις. Τοῦτο δὲ εἴς τε τὰς θρησκευτικὰς οἰκοδομὰς καὶ τὰς ἰδιωτικάς. Ἀνεπτύχθη ὅμως μέγιστα, καὶ ἀποτελεῖ σήμερον ἀξιόλογον βιομηχανίαν ἡ μίμησίς των, ἡ κατασκευὴ ἐπίπλων ἐκ ξύλου. Ἑκάστη πλευρά των εἶνε συνειρμὸς ράβδων καὶ ραβδίσκων ὧν ἡ περιγραφὴ εἶνε σχεδὸν ἀδύνατος. Ἐπίσης δυσχερῶς ἀπομιμοῦνται τὰ διάφορα ἐργόχειρα οἱ ἐν Αἰγύπτῳ εὐρωπαῖοι καλλιτέχναι. Ἐκ Καΐρου ἐξάγονται κατ' ἔτος τοιαῦτα μιμήματα ἀξίας χιλιάδων λιρῶν.

Ἐκ τῶν ἄλλων βιομηχανικῶν κλάδων ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ τῶν Ἀράβων καλλιεργηθέντων μνημονεύομεν τῆς ἀγγειοπλαστικῆς καὶ τῆς βιβλιοδετικῆς. Ὁ ἐν Καΐρῳ ἰατρὸς κ. Φουκὲ ἔχει συλλογὴν θραυσμάτων φαγεντιανῶν πλουσιωτάτην. Ἐκ τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ δὲ ἀποκειμένων ἀξιοσημείωτον παρέχομεν πλάκα παριστῶσαν ἄποψιν ἐκ περιοπῆς τοῦ Κααβᾶ.

Εἰς τῆς βιβλιοδετικῆς τὴν πρόοδον συνετέ-

λεσε βεβαίως ἡ περὶ τὴν ἀντιγραφὴν τῶν Κορανίων ἀσχολία. Ἔχομεν μετάξινα καλύμματα ἀξιόλογα, ἀλλὰ δικαίως θαυμάζονται μερικὰ δερμάτινα, τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον θὰ ἐτίμων τὸν ἐργάτην των. Ὄχι μόνον ἡ ἀνάγλυφος κόσμησίς των εἶνε κομψοτάτη καὶ πλουσία ἀλλὰ καὶ ὁ χρωματισμὸς καὶ ἡ χρύσωσις πολὺ ἁρμονικὴ καὶ στερεά.

Γ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

ΤΑ ΛΑΧΕΙΑ ΠΑΡ' ΕΛΛΗΣΙ ΚΑΙ ΡΩΜΑΙΟΙΣ *

Εἶναι ἔμφυτος εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ πίστις πρὸς τὴν τυφλὴν θεάν. Παρὰ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις, λεληθότως ἀναπτύσσεται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου ἀληθὴς λατρεία πρὸς τὴν Τύχην. Ἡ αἰτία τῆς φυσικῆς ταύτης κλίσεως τοῦ ἀνθρώπου ἔγκειται εἰς αὐτὸν τῶν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, σκοπὸς τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἀναζήτησις μέσων ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς βελτιώσεως τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἀγὼν οὗτος παρίσταται εἰς τὴν ἀνθρωπότητα πολὺ ἐπαχθής. Ἐντεῦθεν γεννᾶται ἡ ἀνάγκη, ὅπως, διὰ τῆς γλυκείας ἐλπίδος, ἐνισχυθῇ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἀναλόγως δὲ πρὸς τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις, ἢ πρὸς τὴν ἔλλειψιν τοιούτων, ὁ ἄνθρωπος ἀναρτᾷ τὰς ἐλπίδας του εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν ἢ εἰς τὴν τυφλὴν θεότητα, τὴν Τύχην. Κατὰ δὲ τὸν Voltaire:

Ce monde-ci n'est qu' une loterie
De biens, de rangs, de dignités, de droits
Brigués sans titre et repartis sans choix.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐφρόνουν, ὅτι πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ἐπεσκέπτοντο, ἅμα τῇ γεννήσει του, αἱ τρεῖς Μοῖραι τῆς Ἑλληνικῆς Μυθολογίας. Ἐξ αὐτῶν, ἡ μὲν Κλωθὼ διέγραφε τὸν δρόμον τοῦ βίου του, ἡ δὲ Λάχεσις ἐδώρει εἰς αὐτὸν ἀγαθά, πολλὰ ἢ ὀλίγα, εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν, καὶ ἡ Ἄτροπος (ἀμετάτρεπτος) ἐβεβαίωνεν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ μεταβληθῇ ἡ προσδιορισθεῖσα ὑπὸ τῶν δύο ἄλλων τύχη τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ λέξις *λαχεῖον* παράγεται ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης, ἐξ ἧς καὶ τὸ ὄνομα *λάχησις*, ἤτοι ἐκ τοῦ *λαχὴ* (ἡ), ὅπερ ἐκ τοῦ *λαγχάνω* σημαίνει τὴν τύχην ἢ τὸ μερίδιον.

Ἡ γένεσις τῆς συνηθείας τῶν λαχείων προῆλθε κατὰ τρόπον ἐντελῶς περίεργον καὶ ἀπροσδόκητον. Κεῖται μακρὰν ἡ ἀρχὴ αὐτῶν, εἰς τὴν βαθυτάτην ἀρχαιότητα, εἰς τὴν πρωτογενῆ ἐποχὴν τοῦ μόλις συμπήξαντος κοινωνίαν ἀνθρώπου. Τότε οἱ ἡγεμόνες τῶν λαῶν διένεμον κατὰ τὰς ἐπισήμους τελετὰς διάφορα δῶρα πρὸς τὸν λαόν. Τὸ παλαιὸν τοῦτο ἔθιμον ἀπαντῶμεν εἰς τοὺς Ἑβραίους, εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, εἰς τοὺς παναρχαίους Ἕλληνας.

Ἡ διανομὴ τῶν δώρων τούτων ἐγίνετο βεβαίως κατὰ πρωτογενῆ τρόπον· ταῦτα συνιστάμενα ἐκ κρεάτων, τεμαχίων ἄρτων ἢ καρπῶν καὶ τῶν ὁμοίων, ἐρρίπτοντο πρὸς τὸν λαόν, ὅστις τὰ ἥρπαζεν. Ὁ ἔχων ἰσχυρὰς χεῖρας καὶ εὐνοϊκὴν τύχην ἐλάμβανε τὰ καλλίτερα καὶ περισσότερα. Καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς ἐπαρχιακὰς πόλεις καὶ χωρία τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχει συνήθεια νὰ ῥίπτωσιν οἱ ἀνάδοχοι πρὸς τὰ πλήθη τῶν παιδίων νομίσματα, τὰ ὁποῖα διαρπάζουν θορυβωδῶς καὶ μετ' ἀγῶνα οἱ παῖδες. Ἰδοὺ συνήθεια, διαμείνασα ἐκ τῆς ἀρχεγόνου ἐκείνης ἐποχῆς. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, εὑρίσκομεν τὴν συνήθειαν ταύτην ὑπὸ τὴν παλαιὰν μορφὴν εἰς τὸ θέατρον, κατὰ τὰς παραστάσεις κωμῳδιῶν. Πολλάκις οἱ ποιηταὶ διὰ νὰ κινοῦν τὸν γέλωτα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν θεατῶν, ἔτι δὲ μᾶλλον διὰ νὰ κατακτοῦν τὴν συμπάθειάν των, ἔθετον διάφορα πρόσωπα κατὰ τὴν παράστασιν, τὰ ὁποῖα ἔρριπτον πρὸς τοὺς θεατὰς καρπούς, π. χ. ἐλαίας, φασιόλους κτλ., πάντα καλούμενα «τρωγάλια» ἢ «τρωγήματα». Τὴν αὐτὴν συνήθειαν ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τὴν Ῥώμην τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων, ἰδίως ὅταν οἱ Ὕπατοι ἀνελάμβανον τὴν ἐξουσίαν των, ὁπότε διένεμον, κατὰ τὸν ἀρχέγονον ἐκεῖνον τρόπον, δῶρα πρὸς τὸν λαόν.

Θὰ ἀπορήσῃ τις, πῶς ἦτο δυνατὸν καὶ φυσικόν, νὰ προκύψῃ τὸ σύστημα τῶν σημερι-

---

* [Ἀπόσπασμα ἀνεκδότου Μελέτης *περὶ τῶν λαχείων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς* ὑπὸ Γ. Ν. Κοφινᾶ, Τμηματάρχου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, διευθύνοντος τὸ Λαχεῖον τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑλλάδος].

νῶν λαχείων ἀπὸ τόσον μεμακρυσμένων συνηθειῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν φαίνονται νὰ ἔχουν ἐκ πρώτης ὄψεως καμμίαν σχέσιν πρὸς τὸ ἐν χρήσει σήμερον λαχεῖον. Καὶ ὅμως τὸ πρᾶγμα συνέβη ἁπλούστατα καὶ φυσικώτατα, ἐν κανονικῇ ἐξελίξει, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μέχρι τοῦ 16ου αἰῶνος, ὁπότε ἀρχίζει ἡ διαρρύθμισις τῶν λαχείων κατὰ τὸν σήμερον ἐν χρήσει τρόπον.

Προτοῦ ὅμως περιγράψωμεν τὴν ἐξέλιξιν ταύτην, κατὰ τὰ διάφορα στάδια αὐτῆς, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ περισυλλέξωμεν ὅλα τὰ ἱστορικὰ σημεῖα διὰ νὰ ἀπαρτίσωμεν πλήρη τὴν εἰκόνα τῆς ἐξελίξεως. Διότι, ἐκτὸς τοῦ ἑνὸς ἐκείνου βραχίονος, ὁ ὁποῖος πηγάζει ἐκ τῶν παλαιοτάτων συνηθειῶν τῶν δώρων τῶν ἡγεμόνων πρὸς τὸν λαὸν καὶ καταλήγει εἰς τὰ συστηματοποιημένα λαχεῖα τῶν σημερινῶν χρόνων, ὑπάρχει καὶ ἕτερος βραχίων, ὁ ὁποῖος καταλήγει ἐπίσης εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, ἀλλ' ἔχει διάφορον τὴν ἀρχήν.

Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῆς συνηθείας, τὴν ὁποίαν εἶχον καὶ οἱ Ἕλληνες, καὶ πρὸ πάντων οἱ Ῥωμαῖοι τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως, νὰ μοιράζουν εἰς τοὺς προσκεκλημένους διάφορα δῶρα, κατ' ἀρχὰς μὲν τὰ σκεύη τὰ πολυτελῆ, εἰς τὰ ὁποῖα ἔτρωγον καὶ ἄτινα ἐχάριζον ἐν τέλει τοῦ δείπνου, τὰ λεγόμενα «ἀποφόρητα» καὶ λατινιστὶ ὁμοίως «apophorēte», ἔπειτα δέ, χάριν διασκεδάσεως, διάφορα σφαιρίδια εἰς τοὺς προσκεκλημένους ἐκ χαλκοῦ ἢ ξύλου ἢ ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, ἅτινα ἐκαλοῦντο tessĕrae καὶ εἶχον σχῆμα κύβων περίπου, ὅπου ἐχαράσσοντο τὰ δωρούμενα ἀντικείμενα ἢ ἐγράφετο ἀριθμός τις· ἐξ αὐτῶν ἐλάμβανεν ἕκαστος κατὰ τύχην καὶ ἔβλεπεν ἔπειτα ἂν τὸ δῶρον ἦτο πολύτιμόν τι ἢ ἀσήμαντον. Ἰδίως τὸ διασκεδαστικὸν τοῦτο παίγνιον ἤρεσκεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἐλεγάβαλον καὶ ἐφηρμόζετο πολὺ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὰς συναναστροφὰς τῶν ἀνακτόρων. Ἀναφέρουν οἱ ἱστορικοί, ὅτι ἄλλα ἐκ τῶν σφαιριδίων τούτων τοῦ Ἐλεγαβάλου ἐκέρδιζον χρυσᾶ κύπελλα ἢ χρηματικὸν ποσὸν μέχρι 1000 δηναρίων ἀργυρῶν, ἄλλα δὲ ἀσήμαντα ἢ κωμικὰ ἀντικείμενα· π. χ. δέκα μυίας, ἕνα ἕως τρεῖς κύνας νεκρούς, τεμάχιον ἄρτου ἢ γλυκίσματος, ἓν κάρυον κτλ.

Ἐξ αὐτῶν τῶν δύο ὁδῶν προέκυψε τὸ λαχεῖον. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων καὶ τῶν Αἰγυπτίων ἀναφέρονται συστηματοποιημένα λαχεῖα ἀλλ' ἐκ τῶν ἐλλιπεστάτων περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πηγῶν δὲν δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν τὰς λεπτομερείας τοῦ συστήματος, ἐν ᾧ περὶ τοῦ γεγονότος εἴμεθα βέβαιοι. Ἐπίσης καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι πρὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως (146 π. Χ.) δὲν ἔχομεν σαφεῖς πληροφορίας περὶ τοῦ ζητήματος, πλὴν μόνον περὶ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, δι' ἣν εἴπαμεν. Διὰ τὴν μετέπειτα ἐποχὴν βλέπομεν, ὅτι συμβαίνουν ὅσα καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Ῥωμαίοις. Διότι, ἐπὶ παραδείγματι, ἔν τινι ἐπιγραφῇ τῆς Ἀκραιφίας (ἐν Βοιωτίᾳ) τοῦ Α' αἰῶνος π. Χ. ἀναφέρεται εἷς ἀγωνοθέτης, ὀνόματι Ἐπαμεινώνδας, ὅστις προσέφερεν εἰς τοὺς θεατὰς τοῦ ἀγῶνος «πέμματα μεγάλα καὶ πολυτελῆ»· «πέμματα» (ἐκ τοῦ πέμπω, οὐχὶ πέπτω) δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ μετάφρασις τῆς Ῥωμαϊκῆς λέξεως missilia, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῆς ἐξελίξεως τῶν λαχείων καὶ τὸ τελευταῖον στάδιον αὐτῆς, διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους.

Τὰ missilia αὐτὰ ἦσαν δῶρα τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων πρὸς τὸν λαὸν κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτάς, ἰδίως τὰ Σατουρνάλια (Κρόνια) καὶ κατὰ τὰς παραστάσεις τῶν ἱπποδρομίων (ludi circenses) καὶ τῶν ἀμφιθεάτρων. Τὰ δῶρα ἦσαν κατ' ἀρχὰς αὐτὰ τὰ ἴδια πράγματα, ὡς εἴπομεν. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτο δύσκολον νὰ κομίζουν οἱ ὑπηρέται τοῦ αὐτοκράτορος ποικίλα δῶρα διὰ τόσον πολυαριθμους θεατάς, ἀνερχομένους πολλάκις εἰς 30 καὶ 40 καὶ πλέον χιλιάδας, καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν διανομὴν καὶ τὸν συνωστισμὸν κατεστρέφοντο τὰ εὔθραυστα καὶ φαγώσιμα δῶρα, ἐφευρέθη ἡ ἀνάγκη τῆς ἀντ' αὐτῶν διανομῆς συμβόλων. Πρὸς τοῦτο κατεσκευάζοντο μικρὰ σφαιρίδια ἐξ ξύλου ἢ ὀστοῦ ἢ χαλκοῦ ἢ ἐξ ὀπτῆς γῆς ἢ ἐξ ἐλεφαντόδοντος. Ταῦτα ἔφερον σχήματα ποικίλα, ἦσαν ἐν μορφῇ λέοντος, λαγωοῦ, δορκάδος, ἰχθύος, ἀγγείου, καρποῦ κλπ., ἄλλα δὲ τετράγωνα μὲ ἐγχείρακτον παράστασιν τῶν δωρουμένων ἀντικειμένων καὶ ὅλα ἔφερον ἀριθμούς, δηλοῦντας τὴν ποσότητα τῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἐδώρει ὁ αὐτοκράτωρ.

Τὰ σύμβολα ταῦτα, μετὰ τὸ πέρας τῆς παραστάσεως, ἔρριπτεν ὁ αὐτοκράτωρ, ἢ οἱ ὑπάλληλοί του, πρὸς τὸν λαόν. Τοῦτο ἐλέγετο sparsio missilium, ἤτοι διανομὴ δώρων, ἢ direptio missilium, καθέρπυσις δώρων. Ἕκαστος δύναται νὰ φαντασθῇ, τί ἐγίνετο τότε μεταξὺ τοῦ λαοῦ· ἔσπευδον ὅλοι νὰ συλλέξουν τὰ τοιαῦτα, ἀγνοοῦντες τί ἐπεφύλασσεν εἰς αὐτοὺς ἡ τύχη· διότι, ἐννοεῖται, ἄλλος μὲν ἐλάμβανε πολλά, ἀναλόγως τῆς δυ-

νάμεως τῶν βραχιόνων του καὶ τῆς εὐνοίας τῆς τύχης, ἄλλος ὀλίγα καὶ ἀσήμαντα· διότι ἐκ τῶν συμβόλων τούτων, ἄλλα μὲν ἐκέρδιζον ἑκατὸν δηνάρια, ἕνα ἢ περισσοτέρους ἵππους, ἕνα λέοντα, ὀκτὼ πρόβατα, δέκα μεγάλους ἰχθῦς, ἄλλα δὲ μίαν κεφαλὴν κριοῦ, ἓν κάρυον, ἥμισυ πεπόνιον, ἕνα ἢ δύο μῆλα, ἥμισυν λαγωόν, ἓν δηνάριον κτλ. Τὰ σύμβολα ταῦτα ἐξηργύρωναν οἱ κάτοχοι, μεταβαίνοντες εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ λαμβάνοντες τὰ ὑπὸ τῶν συμβόλων δεικνύμενα ἀντικείμενα.

Χιλιάδες τοιούτων συμβόλων διεσώθησαν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ἀποκείμεναι εἰς τὰ διάφορα Μουσεῖα, ἰδίως τῆς Ῥώμης. Τὰ τῆς τοιαύτης διανομῆς καὶ ἐξαργυρώσεως περιγράφουν Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι συγγραφεῖς. Ἰδίως ὁ περίφημος Ἕλλην ἱστορικὸς Δίων ὁ Κάσσιος παρέχει πλήρη εἰκόνα αὐτῶν· λέγει, π.χ. περὶ τοῦ αὐτοκράτορος Τίτου «σφαίρια ἐρρίπτει ἃ ἁρπάσαντάς τινας ἔδει πρὸς τοὺς δοτῆρας αὐτῶν ἀπενεγκεῖν καὶ λαβεῖν τὸ ἐπιγεγραμμένον»· οἱ δοτῆρες οὗτοι ἦσαν οἱ ὑπάλληλοι τῶν ἀνακτόρων, οἱ ἐξαργυρώνοντες τὰ προσαγόμενα σύμβολα. Ταῦτα ὀνομάζει ὁ Κάσσιος «σφαίρια ξύλινα μικρὰ σύμβολον ἔχοντα» ἢ «σφαίρια μικρά, γεγραμμένα ὡς ἕκαστα ἔχοντα». Λατινιστὶ λέγονται ταῦτα tesserae καὶ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰ σημερινὰ γραμμάτια τῶν λαχείων, τὰ ὁποῖα θὰ ἴδωμεν εὐθὺς μετ' ὀλίγον, πῶς καὶ πόθεν ἐπήγασαν.

Ἐκτὸς τῶν ἐν εἴδει λαχείων τοιούτων δώρων, ὑπῆρχον καὶ τὰ λαχεῖα πρὸς σκοποὺς ἐθνικοὺς καὶ φιλανθρωπικούς. Ταῦτα εἰσήγαγεν ὁ μεγαλεπήβολος αὐτοκράτωρ Ὀκταβιανὸς Αὔγουστος. Οὗτος, καθὼς διηγεῖται ὁ Σουητώνιος, γράψας βίον τῶν δώδεκα Καισάρων, κατεσκεύαζεν ὡραῖα τοιαῦτα σφαίρια, τῶν ὁποίων ἡ μία μόνον ὄψις ἔφερε παράστασιν τοῦ ἀντικειμένου. Ταῦτα ἐπώλουν ὑπάλληλοι, δεικνύοντες τὴν ἄγραφον ὄψιν πρὸς τὸν ἀγοραστὴν καὶ ἐρωτῶντες αὐτόν, *πόσα δίδει*· ἐγίνετο τοιουτοτρόπως συμφωνία καὶ εἰς τὸ τέλος, ἀφ' οὗ ἐπλήρωνεν ὁ ἀγοραστής, ἔβλεπε τί ἐκέρδιζεν. Ἐννοεῖται, ὅτι ἠδύνατο νὰ πληρώσῃ μέγα ποσὸν καὶ νὰ κερδίσῃ ἐλάχιστον καὶ ἀσήμαντον ἀντικείμενον ἢ τὸ ἀντίθετον. Αἱ παραστάσεις ἐπίτηδες ἦσαν συντεταγμέναι ἀσαφεῖς, διὰ νὰ ἐξεγείρεται ἡ περιέργεια τῶν παρευρισκομένων κατὰ τὴν διανομὴν τῶν δώρων, προκαλῆται δὲ φαιδρότης, ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει αὐτῶν. Οὕτω, διὰ σύμβολον φέρον ἕνα Ἀστουριανὸν (ἵππον καλοῦ γένους), ἀπένεμον ἕνα τεμάχιον κάλυκος ἢ ἕνα σπόγγον! Καὶ τὸ μὲν συναθροιζόμενον χρῆμα διέθετεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς διαφόρους φιλανθρωπικοὺς σκοπούς, ὁ δὲ ἀγοραστὴς ἐξηργύρωνεν, ἂν ἤθελε, τὸ ἀγορασθὲν σφαίριον ἀπὸ τὸ ταμεῖον τῶν ἀνακτόρων. Τὸ αὐτὸ σύστημα τοῦ Αὐγούστου ἐμιμήθη ὁ Νέρων, ἐπινοήσας τὰ πρὸς ὄφελος τοῦ λαοῦ συνιστάμενα λαχεῖα ἐκ πολυτίμων ἀντικειμένων, ἤτοι χρυσῶν ἢ ἀργυρῶν ἀγγείων, σπανίων πτηνῶν, χρημάτων, ἵππων, μαργαριτῶν, ἀδαμάντων, ἔτι δὲ καὶ ἐκ πλοίων καὶ ἐκτάσεων γαιῶν καὶ ὁλοκλήρων νήσων.

Ἕκαστος ἐννοεῖ τὸ μέγα ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον ἀνεπτύσσετο εἰς τὸν λαόν, ἀφοῦ ἐκ τῆς εὐνοίας τῆς Τύχης ἠδύνατό τις νὰ κερδίσῃ ἑκατομμύρια ἀντὶ ἐλαχίστου ποσοῦ. Οἱ πωληταὶ τῶν συμβόλων δὲν ἤξευρον ἀκριβῶς τί ἐπώλουν, διότι ἡ ἑτέρα ὄψις αὐτῶν δὲν ἦτο ὁρατή, οὔτε εἰς τοὺς ἰδίους, καὶ ἐφαίνετο μόνον, ὅταν τὰ ἠγόραζέ τις καὶ τὰ παρελάμβανον. Ὁ εὐφυὴς αὐτοκράτωρ Αὔγουστος, ὁ ἱδρυτὴς τοῦ συστήματος τούτου, εἶχε λάβει ὅλα τὰ μέτρα τῆς ἐξασφαλίσεως, ὡς ἐπίσης ὁ Νέρων καὶ οἱ μετέπειτα αὐτοκράτορες· τὰς λεπτομερείας ὅμως ταύτας, ἀγνοοῦμεν. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Δομιτιανὸς ἀναφέρεται, ὅτι πρῶτος διεμοίρασεν εἰς τὸν λαὸν τοιαῦτα λαχεῖα, κερδίζοντα μόνον διάφορα ποσὰ χρημάτων, καὶ ὄχι ἄλλα εἴδη.

Ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διετηρήθη, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἡ συνήθεια εἰς τὰς ἀριστοκρατικὰς τάξεις νὰ διασκεδάζουν, ἀναμεταξύ των, διὰ κατασκευῆς καὶ πωλήσεως τοιούτων λαχείων, τῶν ὁποίων ἡ μία ὄψις, παριστῶσα τὸ κέρδος, δὲν ἐφαίνετο.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος χάνομεν τὰ ἴχνη τῶν λαχείων, τὸ ἔθιμον τῶν ὁποίων ἐπανευρίσκομεν βραδύτερον εἰς τὴν Βενετίαν καὶ εἰς τὴν Γένουαν.

Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΥΦΑΝΤΩΝ

ΡΕΜΠΡΑΝΤ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΕΙΣ ΠΕΖΟΝ

Ο ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΣ

Ενα βράδυ κατέβηκε στὴν ψυχή του ὁ πόθος νὰ πλάσῃ μίαν εἰκόνα ΤΗΣ ΧΑΡΑΣ ΠΟΥ ΜΕΝΕΙ ΓΙΑ ΜΙΑ ΣΤΙΓΜΗ. Καὶ ξεκίνησε νὰ ζητήσῃ χαλκὸν εἰς ὅλην τὴ γῆ. Γιατὶ μόνον εἰς τὸν χαλκὸν ἠμποροῦσε ν' ἀποδώσῃ τὴν σκέψι του.

Μὰ ὅλος ὁ χαλκὸς τῆς γῆς ὅλης εἶχε χαθῆ· καὶ σὲ κανένα μέρος τοῦ κόσμου ὅλου δὲν ἠμποροῦσε νὰ βρεθῆ χαλκός, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν χαλκὸν ποῦ ἦτον χυμένη Η ΛΥΠΗ ΠΟΥ ΔΙΑΡΚΕΙ ΑΙΩΝΙΑ.

Καὶ τὴν εἰκόνα αὐτὴν τὴν εἶχε ἐργασθῆ ὁ ἴδιος, μὲ τὰ δικά του τὰ χέρια, καὶ τὴν εἶχε στήσει ἐπάνω στὸν τάφον τοῦ μόνου ὄντος ποῦ εἶχε ἀγαπήσει στὴν ζωή. Στὸν τάφον τῆς πεθαμένης, ποῦ τὴν εἶχε πολὺ ἀγαπήσει, εἶχε στήσει τὴν εἰκόνα αὐτήν, βγαλμένην ἀπὸ τὰ δικά του τὰ χέρια, ποῦ νὰ μπορέσῃ νὰ μείνῃ σημάδι τῆς ἀνθρωπίνης ἀγάπης ποῦ δὲν πεθαίνει καὶ σύμβολον τῆς ἀνθρωπίνης λύπης ποῦ διαρκεῖ αἰώνια. Καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμο δὲν ὑπῆρχε ἄλλος χαλκὸς ἀπὸ τὸν χαλκὸν αὐτῆς τῆς εἰκόνος.

Καὶ ἐπῆρε τὴν εἰκόνα ποῦ τὴν εἶχε ἐργασθῆ, καὶ τὴν ἔβαλε σ' ἕνα μεγάλο φοῦρνο καὶ τὴν παράδωσε στὴ φωτιά.

Καὶ μὲ τὸν χαλκὸν τῆς εἰκόνος τῆς ΛΥΠΗΣ ΠΟΥ ΔΙΑΡΚΕΙ ΑΙΩΝΙΑ ἔπλασε τὴν εἰκόνα τῆς ΧΑΡΑΣ ΠΟΥ ΜΕΝΕΙ ΓΙΑ ΜΙΑ ΣΤΙΓΜΗ.

Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ

Καὶ ὅταν ἔγινε σκότος, ὁ Ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθείας ἄναψε ἕνα πυρσὸν ἀπὸ πεῦκον, κατέβη τὸν λόφον καὶ ἔφθασε εἰς τὴν κοιλάδα. Διότι ἔπρεπε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν οἶκον του.

Ἐγονάτισε ἐπάνω εἰς τὰ χαλίκια τῆς Κοιλάδος τοῦ Κλαυθμῶνος καὶ εἶδε τότε ἕνα νέον ὁ ὁποῖος ἦτο γυμνὸς καὶ ἔκλαιε. Τὰ μαλλιά του εἶχαν τὸ χρῶμα ποῦ ἔχει τὸ μέλι, καὶ τὸ σῶμα του ἦτο σὰν λευκὸ τριαντάφυλλο. Μὰ εἶχε πληγωμένον τὸ σῶμα του μὲ ἀγκάθια, καὶ στὰ μαλλιά του, σὰν στεφάνι, εἶχε χυμένη στάχτη.

Καὶ αὐτός, ποῦ εἶχε πολλὰ ὑπάρχοντα, εἶπε εἰς τὸν νέον ὁ ὁποῖος ἦτο γυμνός. «Δὲν παραξενεύομαι διὰ τὴν τόσην θλῖψιν σου, διότι βέβαια ἦτο δίκαιος ΕΚΕΙΝΟΣ.»

Καὶ ὁ νέος ἀπεκρίθη:

«Δὲν κλαίω ΕΚΕΙΝΟΝ ἀλλὰ τὸν ἑαυτόν μου. Καὶ ἐγὼ μετέβαλα τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον, καὶ ἐγὼ ἐθεράπευσα λεπρόν, καὶ τυφλὸς ἀνέβλεψε δι' ἐμοῦ. Περιεπάτησα ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα. Ἐξέβαλον δαιμόνια. Ἔθρεψα πεινῶντας εἰς τὴν ἔρημον ὅπου δὲν ὑπῆρχε τροφὴ καμμία καὶ ἀνέστησα νεκροὺς ἀπὸ τὴν στενόχωρον κατοικίαν των. Εἶπα, καὶ ἐμπρὸς εἰς πολὺ πλῆθος μία συκιὰ ποῦ δὲν ἔφερε καρπὸν ἐξηράνθη. Ὅλα ὅσα ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἔκαμε, τὰ ἔκαμα καὶ ἐγώ.

Καὶ ὅμως δὲν μὲ ἐσταύρωσαν.

[Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ Κ. Μ.] ΟΣΚΑΡ ΟΥΑΪΛΔ

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΠΟΛΕΙΣ — ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ

Οἱ παλαιότεροι Ἀθηναῖοι καὶ Πειραιῶται θέλοντες νὰ παραστήσουν τὴν τεραστίαν ἀνάπτυξιν ποῦ ἔλαβαν ἐντὸς πεντηκονταετίας αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς, ἔλεγαν κινοῦντες ἐκφραστικὰ τὴν κεφαλήν των καὶ μὲ τόνον ποῦ δείχνει γνῶσιν τάχα τῶν ἐγκοσμίων:

«Πρὶν νἄλθῃ ὁ Ὄθωνας, ἡ Ἀθήνα ἦταν πενῆντα σπίτια γύρω στὸ κάστρο κι ὁ Περαίας τρεῖς καλύβες κοντὰ στὸν Ἅγιο Σπυρίδωνα».

Ὁ «Ἅγιος Σπυρίδων» εἶνε σήμερα μία ἀπὸ τὰς καλλιτέρας ἐκκλησίας τοῦ Πειραιῶς καὶ ὡσὰν ἀναμιμνησκόμενοι παλαιῶν ἡμερῶν οἱ κάτοικοι τῶν Μεσογείων τῆς Ἀττικῆς ἔρχονται κάθε 12ην Δεκεμβρίου ν' ἀγρυπνήσουν εἰς τὴν χάριν του. Εἶνε ἐμπρὸς εἰς τὸν κύριον λιμένα τοῦ Πειραιῶς, καὶ ἡ θάλασσα μάλιστα ἔγλυ-

ΚΑΡΒΟΥΝΙΑΡΙΚΕΣ — ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ. ΣΧΕΔ. Δ. Π.

φεν ἄλλοτε τὰ πόδια τῆς ἐκκλησίας πρὶν ἕνα μέρος τῆς θαλάσσης γίνῃ στερεὰ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἐπενεργείας.

Καὶ τὸ μέρος τὸ μᾶλλον Πειραϊκὸν μέσα εἰς ὅλον τὸν Πειραιᾶ εἶνε τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἢ μᾶλλον τὸ μέρος τὸ ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ἕως εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον. Ἐδῶ ἡ ἀνανέωσις προχωρεῖ ἀργά. Σχεδὸν ἀναγνωρίζεις τὸ «Πόρτο-Δράκο» τῶν παλαιοτέρων θαλασσινῶν.

Ὁ Παῦλος Μπουρζὲ ἐπισκεπτόμενος τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ, εὗρῆκε πολλὴν εὐρωπαϊκὴν πεζότητα καὶ κανέναν ἀνατολικὸν χαρακτῆρα, καθὼς ἐπερίμενε.

Θὰ ἐπροτιμοῦσα τὴν εὐρωπαϊκὴν πεζότητα. Ὅμως, πότε ἔλειψεν ὁ ἀνατολισμὸς ἀπὸ τὴν Πειραιωτικὴν ἀκτήν, ἀπὸ τὸν περισσότερον Πειραιᾶ τοὐλάχιστον; Τί διαφέρει ἡ ἀκτὴ αὐτὴ ἀπὸ τὴν προκυμαίαν τῆς Σμύρνης ὅπως τὴν ἐγνώρισα παιδὶ ὅταν τὴν ἐπεσκέφθην; Τὰ περισσότερα οἰκοδομήματα μὲ τὴν παλαιϊκὴν ἀρχιτεκτονικήν των, αἱ πνοαὶ ποῦ πετοῦν εἰς τὸν βαρὺν ἀέρα, αἱ κραυγαὶ τῶν σαλεψήδων, αἱ φωναὶ τῶν πωλούντων σερμπέτι «κρύο, κρύο καὶ δροσερὸ» οἱ προϊστορικοὶ χαμάληδες, μία γραφικὴ ἀκαθαρσία, μία μουσικὴ γεμάτη ἀπὸ *ντισοννάντσες*, μία βάρκα ἀνάποδα κρεμασμένη ἀπὸ τὴν στοὰν ἑνὸς ξενοδοχείου, ἕνα σχεδὸν ἡμίφως ἀσιατικὸν ποῦ χύνεται μέσα ἀπὸ τὰ μαγειρεῖα μὲ τὴν κακὴν ὀσμήν, ἀπὸ τὰ ποτοπωλεῖα, ὅλα ὅλα, ἄνθρωποι καὶ ζῷα, ἔμψυχα καὶ ἄψυχα, φωναὶ καὶ πνοαί, δίδουν μίαν εἰκόνα ποῦ σοῦ ὑποβάλλει τὴν *Ἀνατολήν*. Ὅμως ἡ προκυμαία ἔχει ἕνα δημαρχεῖον κ' ἕναν κῆπον, τὸν «Τινάνειον κῆπον», ποῦ θέλουν νὰ σοῦ ποῦν ἐπιμόνως:

«Εὑρίσκεσαι εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὴν Νοτιανατολικὴν Εὐρώπην, ἀδιάφορον ὅμως εἰς τὴν Εὐρώπην.» Καὶ σὲ κάμνουν πρὸς στιγμὴν ν' ἀμφιβάλλῃς.

Εἰς τὰ 54 ἔγινε ἡ κατοχὴ τοῦ Πειραιῶς ἀπὸ τοὺς Ἀγγλογάλλους. Οἱ προσωρινῶς καταλαβόντες τὸν Πειραιᾶ ἄφησαν ἀγαθὰς ἀναμνήσεις. Ἐχάραξαν δρόμους, ἐτροποποίησαν τόπους, ἔκαμαν κήπους, πλατείας. Αὐτὸ ἦτον ἡ ἀρχή. Ὁ Πειραιεὺς ἀπὸ τότε ἐπρ ιόδευσε, ἀπέβαλε τοὐλάχιστον ἕνα μέρος τοῦ ἀνατολισμοῦ του.

Οἱ δήμαρχοι τοῦ Πειραιῶς ἐφιλοτιμήθησαν ἔπειτα νὰ ἐξωραΐσουν τὸν Πειραιᾶ. Νὰ κάμουν δρόμους εὐρεῖς· κ' ἔκαμαν. Νὰ κάμουν θέατρα καὶ ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα· ἔκαμαν· εἰς τὰς ρητορικὰς προσφωνήσεις των πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς των ὡμιλοῦσαν πάντοτε ἐμφατικῶς διὰ τὴν πρώτην βιομηχανικὴν κ' ἐμπορικὴν πόλιν τοῦ κράτους, δι' ἕναν ἀπὸ τοὺς μεγαλειτέρους λιμένας τῆς Ἀνατολῆς κ.τ.λ. κ.τ.λ.

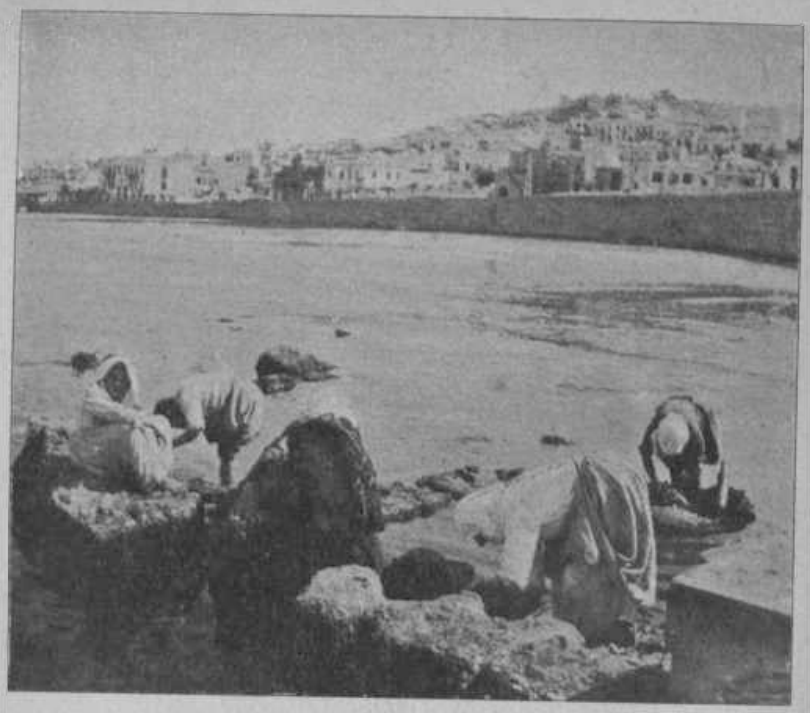
Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι δὲν εἶχαν ἄδικον. Ὁ Πειραιεὺς ἔχει τὰ περισσότερα καὶ τὰ μεγαλείτερα ἐργοστάσια. Ἐργοστάσια ὅλων τῶν εἰδῶν. Εἶνε ἀκόμη καὶ τὸ μεγαλείτερον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος. Παρῆλθεν ἡ βασιλεία τῆς Ἑρμουπόλεως καὶ τῶν Πατρῶν. Τὸ ἐμπόριον τοῦ Πειραιῶς τροφοδοτεῖ ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλὰ δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον, διότι ὁ Πειραιεὺς εἶνε ἕνα κέντρον ἐμπορικὸν κ' ἕνα κέντρον βιομηχανικὸν καὶ μία πόλις πολυάνθρωπος, ἡ πολυανθρωποτέρα τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὰς Ἀθήνας, διότι ἀκόμη ἴσως εἶνε ὁ πλουσιώτερος δῆμος τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ κράτους, θ' ἀπαιτοῦσε κανεὶς μεγαλειτέρας προόδους, περισσοτέραν ἄνεσιν, καθαριότητα, εὐκολίας, νερόν, ὡραιότητα.

Τόρα, παρὰ τὴν ὡραιότητα τῆς Φύσεως, δῶρον θεϊκὸν ἀναφαίρετον, καὶ παρὰ τὴν ὡραιότητα ποῦ τοῦ ἐπεδαψίλευσαν αἱ περιστάσεις, ὡραιότητα μὲ συνείδησιν ἀπὸ χέρια ἀνθρώπινα δὲν ἔχει ὁ Πειραιεὺς καμμίαν. Δὲν ἀρκοῦν οἱ μεγάλοι δρόμοι καὶ τὰ πλατειὰ πεζοδρόμια. Ἐκ-

κλησίαι μὲ κακὴν ἀρχιτεκτονικὴν—ἡ πλαστοποίησις τῆς μεγάλης τέχνης τῶν Βυζαντηνῶν—τὸ Θέατρον ποῦ κατέχει τὸ κέντρον τῆς πόλεως, τίποτε ὀλιγώτερον ἀπὸ ἐφιάλτης, μία δύο πλατεῖαι κονιορτοβριθεῖς, οὔτε μία βιβλιοθήκη, οὔτε ἕνα κέντρον ἀναπαύσεως.

Ἔζησα τὴν ζωὴν τοῦ Πειραιώτου. Ὅλα τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς μου ἐπέρασαν ἐκεῖ. Κ' ἐνθυμοῦμαι πῶς πάντοτε ἔφευγα ἀπὸ τὴν πόλιν πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς Χερσονήσου, πρὸς τὴν Καστέλλαν, πρὸς τὰ Φάληρα. Ἐὰν μείνῃς εἰς τὸ ὕπαιθρον ἕνα θερινὸν πειραϊκὸν μεσημέρι, διατρέχεις κίνδυνον. Σὲ περικυκλώνει ἡ ἀσχημία καὶ σφίγγει τὴν ψυχήν σου ἡ ἀνία.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΙΜΕΝΑ ΖΕΑΣ — ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ ΦΩΤΟΓΡ. Π. Ν.

Καὶ ὅμως καμμία θάλασσα δὲν εἶνε τόσον ὡραία ὅσον ἡ περιβρέχουσα τὴν Πειραϊκὴν Χερσόνησον. Ἐδῶ ἡ ὡραιότης καὶ ἡ γαλήνη ἔδωσαν τὸ μέγα φίλημα ὑπὸ τὸ θεῖον ἀπολλώνιον φῶς. Καμμία ἀκτὴ δὲν εἶνε τόσον ἥμερη. Οἱ κάμνοντες τὸν γῦρον τῆς πειραϊκῆς χερσονήσου τὸ δειλινόν, ὅταν ὁ ἥλιος κατέρχεται πρὸς τὴν δύσιν, ἵστανται ἐμπρὸς εἰς θέαμα σχεδὸν καταπληκτικόν. Τὰ μύρια χρώματα τοῦ δειλινοῦ

Ὅπου δὲν ἔχουν ὄνομα κ' ἔχουν περίσσια χάρη

δείχνονται εἰς ὅλην τὴν ὑψηλὴν καὶ ὑπερόχως λεπτὴν μεγαλειότητά των. Ποτὲ ὁ φλοῖσβος δὲν ἀπεχαιρέτισε μεγαλοπρεπέστερα καὶ ἠρεμώτερα τὸν ἠρέμως θνήσκοντα ἥλιον. Καὶ ἂν τύχῃ νὰ εἶνε πανσέληνος, καὶ μαζὶ μὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ποῦ χάνεται ὀπίσω ἀπὸ τ' ἄϋλα νησιωτικὰ βουνά, ἰδῇς τὴν σελήνην νὰ ὑψώνεται ἐπάνω ἀπὸ τὸν ρόδινον Ὑμηττόν, συλλογίζεσαι πῶς εἶχε δίκαιον ὁ Φειδίας νὰ ἐνθυμηθῇ κάτι παρόμοιον ὅταν ἐδημιούργει τὰς παραστάσεις τοῦ Παρθενῶνος — Δύσιν Ἡλίου καὶ Σελήνης Ἀνατολὴν — ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ποῦ ἔγινε δημιουργὸς θεῶν καὶ θεσινῶν.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς λιμένας, ποῦ δέχονται τὸ ἐμπόριον, ὁ Πειραιεὺς ἔχει δύο λιμένας μὲ νεκρὰν τὴν ζωὴν καὶ σχεδὸν πάντοτε νεκρὰ τὰ νερά. Εἶνε ὁ λιμὴν τῆς Ζέας, μεταξὺ Φρεατύος καὶ Καστέλλας, καὶ ὁ λιμὴν τῆς Μουνυχίας τὸ γνωστὸν Τουρκολίμανο.

Κάποτε εἰσέρχεται εἰς τὴν Ζέαν, τὸ Πασαλιμάνι, κάποια ἀτμάκατος, ψαρόβαρκες συχνότερα. Τὰ νερὰ ἀκίνητα. Καὶ εἰς τὴν ἀκτὴν Καφὲ Ἀμάν, κινηματογράφοι, θέατρα, φωναί, ὀγκηθμοί, ὀσμὴ Ἀνατολῆς, ὀσμαὶ σαρκῶν γυμνῶν, ὅλα μαζὶ εἶνε ὡς νὰ θέλουν νὰ ταράξουν τὸν ὕπνον τῶν νερῶν. Ὅμως τὰ νερὰ κοιμῶνται . .

Κάτω ἀπὸ τὸν λόφον τῆς Καστέλλας — μὲ τὸ μεσαιωνικὸν ὄνομα ἀκόμη — ἕναν λόφον ποῦ φέρει εἰς τὴν κορυφήν του τὴν δεξαμενὴν τῆς πόλεως, ἕνα ἐκκλησάκι, τὸν προφήτην Ἠλίαν, δεσπότην ὅλων τῶν ἑλληνικῶν ὑψωμάτων σχεδόν, καὶ τοπομαχικὰ τηλεβόλα, εἶνε τὸ Τουρκολίμανο. Ἐδῶ βασιλεύει μία ἤρεμη καὶ ὁσία ἐμορφιά. Ἕνας κύκλος περιστέφει τ' ἀκύμαντα νερά. Μία βάρκα σὰν ἀφημένο πτερόν, ἕνα τραγοῦδι ἀπὸ τὰς ἐπαύλεις γύρω. Ἕνα ὕψωμα δεξιά, ἕνα ἀριστερὰ καὶ ἐκ τῶν νώτων. Ὅσοι ἐπῆγαν εἰς τὴν Νεάπολιν ἐνθυμοῦνται τὸ Παυσίλυπον ἐδῶ.

Ὁ Θεμιστοκλῆς τοῦ ὁποίου ὑψώνεται μία κακὴ προτομὴ εἰς τὴν μέσην μιᾶς πειραϊκῆς

πλατείας, τοῦ ὁποίου τὸν τάφον διαφιλονεικοῦν δύο ἀντιμέτωποι ἀκταὶ — ἡ ἀκτὴ τοῦ κ. Τζανέτου καὶ ἡ ἀκτὴ τοῦ κ. Δραγάτση — εἶδε τὴν σημασίαν τοῦ Πειραιῶς καὶ τὰ φυσικά του πλεονεκτήματα. Εἶπεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ τὸν προτιμήσουν ἀπὸ τὸ Φάληρον. Καὶ τὸν ἐπροτίμησαν. Ἡ ἱστορία του ἄρχισεν ἀπὸ τότε.

Ἀλλὰ τὸ μέλλον τοῦ Πειραιῶς δὲν εἶνε νὰ μείνῃ ἐπίνειον. Διότι τὸ ἄστυ κατέρχεται πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ὁ Πειραιεὺς ἀνεβαίνει πρὸς τὸ ἄστυ. Ἡ εὐτυχία καὶ ἡ πρόοδος τοῦ Πειραιῶς κυρίως θὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τοῦ συνδέσμου μὲ τὰς Ἀθήνας. Ὀλίγη ἀπόστασις καὶ ὅμως πόση διαφορά. Ἐδῶ ἀέρας ἐπαρχίας κ' ἐκεῖ εἰς τὰς Ἀθήνας ἕνας ἄλλος ἀέρας τελοσπάντων. Ἕνας φίλος μου ἔλεγε:

«Ἦτον κακὸ διὰ τὴν πρόοδον τῶν Ἀθηνῶν ὅτι ἡ πόλις ἐστράφη μᾶλλον πρὸς τὴν Μεσογαίαν παρὰ πρὸς τὴν θάλασσαν. Μέρη ποῦ ἠμποροῦσαν νὰ εἶνε κῆποι καὶ νὰ καλλιεργοῦνται ἔγιναν πόλις, καὶ ἡ πόλις ἔμεινε μακρὰν τῆς θαλάσσης.» Ὅμως ἰδοὺ ἡ πόλις κατερχομένη μὲ τὴν λεωφόρον Συγγροῦ πρὸς τὴν θάλασσαν. Αὔριον ὁ ἠλεκτρικὸς τροχιόδρομος μηδενίζων τὰς ἀποστάσεις θὰ φέρῃ τὰς Ἀθήνας πρὸς τὴν Καλλιθέαν, πρὸς τὶς Τζιτζιφιὲς καὶ τὸ Νέον Φάληρον. Ὅλη ἡ ἀκτὴ θὰ εἶνε μία ἀκτὴ κατοικημένη, ὄχι ἔρημος, κέντρον ζωῆς κ' εὐζωΐας μάλιστα.

Αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεὺς θὰ ἔχουν δώσει τὰ χέρια. Ἴσως θὰ εἶνε μία πόλις, ἕνας δῆμος. Μία ποίμνη, εἷς ποιμήν. Ὁ Σαρωνικὸς θὰ στέλλῃ τὴν αὔραν του. Ἡ ζωὴ θὰ εἶνε μᾶλλον ἄνετη.

Καὶ θὰ εἶνε ἡ πρόοδος.

Διότι τὸ μέλλον τοῦ Πειραιῶς εἶνε δεμένον μὲ τὸ μέλλον τῶν Ἀθηνῶν.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΡΙΣΤΑΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΖΟΛΔΗΣ*

Ὁ Τριστάνος τὸν ῥίχνει κάτω ἀπὸ τὸ ἄλογο, τὸν ἀνατρέπει. «Σήκω ἐπάνω, βασσάλε, τοῦ φωνάζει· σὲ κακὴν ὥρα ἦλθες ἐδῶ· θἀποθάνῃς!»

Ὁ Ῥιὸλ ἀναστηκώνεται, ἀλλ' ὁ Τριστάνος τὸν κτυπᾷ ἐκ νέου, τοῦ διαπερνᾷ τὴν περικεφαλαίαν ἕως εἰς τὸ κρανίον. Ὁ Ῥιὸς ἐζήτησε χάριν, καὶ ὁ Τριστάνος ἐπῆρε τὸ ξῖφος του. Καὶ τὸ ἐπῆρε εἰς κατάλληλον στιγμὴν, διότι ἤδη οἱ Νανταῖοι ἤρχοντο εἰς βοήθειαν τοῦ αὐθέντου των. Ἀλλ' ὁ αὐθέντης εἶχε παραδοθῇ.

Ὁ Ῥιὸλ θὰ ἐκλείετο εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ δουκὸς Χοέλ, θὰ ὡρκίζετο ἐκ νέου πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν, θὰ ὑπέσχετο νἀνοικοδομήσῃ τὰ χωριὰ ποῦ εἶχε ἐρημωμένα. Κατὰ διαταγήν του ἡ μάχη ἔπαυσε καὶ τὰ στρατεύματα ἀπεμακρύνθησαν.

Ὅταν οἱ νικηταὶ ἐμπῆκαν εἰς τὸ Καραΐξ, ὁ Καερδὶν εἶπε πρὸς τὸν πατέρα του:

«Αὐθέντα, παράγγειλε τοῦ Τριστάνου νὰ μείνῃ· καλύτερός του ἱππότης δὲν ὑπάρχει, καὶ ὁ τόπος μας ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἕναν τόσο ἀνδρεῖον βαρῶνον».

Ἀφοῦ προηγουμένως ἐζήτητε τὴν συμβουλὴν τῶν ἀνθρώπων του ὁ δοὺξ Χοὲλ ἐκάλεσε τὸν Τριστάνον:

«Φίλε, δὲν θὰ ἠμπορῶ νὰ σἀγαπῶ ὅσο σοῦ ἀξίζει ἐσένα ποῦ μοῦ ἔσωσες τὴν γῆν μου. Θέλω λοιπὸν νὰ σἐξοφλήσω. Ἡ κόρη μου, Ἰζόλδη ἡ Κρινοδάκτυλη, ἐγεννήθη ἀπὸ δοῦκας, βασιλεῖς καὶ βασιλίσσας. Πάρε την, σοῦ τὴν δίδω.

— «Αὐθέντα, τὴν παίρνω» εἶπεν ὁ Τριστάνος.

Γιατί νὰ πῇ αὐτὸν τὸν λόγον; Ἐξ αἰτίας του ἀπέθανε.

Ὥρισαν τὴν ἡμέραν καὶ τὸν τόπον. Ὁ δοὺξ προσέρχεται μὲ τοὺς φίλους του καὶ ὁ Τριστάνος μὲ τοὺς ἰδικούς του. Ὁ παπᾶς ψάλλει τὴν ἀκολουθίαν. Ἐνώπιον ὅλων, εἰς τὴν θύραν τοῦ μοναστηριοῦ, κατὰ τὸν νόμον τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας ὁ Τριστάνος νυμφεύεται μὲ τὴν Ἰζόλδην τὴν Κρινοδάκτυλην. Οἱ γάμοι τελοῦνται πλούσιοι καὶ μεγαλοπρεπεῖς. Ἀλλά, ὅταν ἦλθε ἡ νύκτα, ἐνῷ οἱ ἄνθρωποι τοῦ Τριστάνου τοῦ ἔβγαζαν τὰ ροῦχα του, συνέβη ὥστε τὸ δακτυλίδι ἀπὸ πράσινον ἴασπιν νὰ πέσῃ ἀπὸ τὸ χέρι του, τὸ δακτυλίδι Ἰζόλδης τῆς Ξανθῆς. Ἠχεῖ ἐπάνω εἰς τὸ πάτωμα, καὶ ὁ Τριστάνος παρατηρεῖ καὶ τὸ βλέπει. Τότε, ὁ ἀρχαῖος ἔρως

* Τέλος — «Παναθήναια» 30 Ἰουνίου.

του ἐξυπνᾷ καὶ ὁ Τριστάνος ἐννοεῖ τί ἔκαμε.

Ἐνθυμήθη τὴν ἡμέραν ποῦ Ἰζόλδη ἡ Ξανθὴ τοῦ εἶχε δώσει τὸ δακτυλίδι αὐτό· ἦτον εἰς τὸ δάσος, ὅπου γιὰ τὸ χατίρι της ἔζησε κακὴν ζωήν. Καὶ πλαγιασμένος ἐμπρὸς εἰς τὴν ἄλλην Ἰζόλδην ἐξαναεῖδε μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του τὸ δάσος τοῦ Μορουά. Πῶς ἦτον κἐπρόδωσε τὴν ἀγαπημένην του; Ὑπέφερε γι' αὐτὸν τὸ καθετὶ κἐκεῖνος τὴν ἐπρόδωσε. Ὅμως ἐσυμπαθοῦσε καὶ τὴν γυναῖκα του, τὴν ἁπλῆν, τὴν ὡραίαν. Αἱ δύο Ἰζόλδαι τὸν εἶχαν ἀγαπήσει εἰς κακὴν ὥραν. Καὶ ἐνώπιον τῶν δύο αἰσθάνεται ὅτι εἶχε ψευσθῆ.

Ὅμως Ἰζόλδη ἡ Κρινοδάκτυλη ἐξαφνίζετο καθὼς τὸν ἄκουε νὰ στενάζῃ σιμά της. Τοῦ εἶπε τέλος ἐντροπαλά:

« Ἀγαπημένε αὐθέντα, εἰς τί σἔχω πειράξει; Γιατὶ δὲν μοῦ δίδεις οὔτ' ἕνα φίλημα. Πές το μου, νὰ μάθω τὸ ἄδικόν μου, καὶ θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ ἐπανορθώσω ἐὰν ἠμπορῶ ».

— Ἀγαπημένη, λέγει ὁ Τριστάνος, μὴν ὀργίζεσαι· τὸ ἔχω τάξει. Ἄλλοτε, σ' ἕναν ἄλλον τόπον, ἐπολέμησα μ' ἕναν δράκοντα καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ χαθῶ ὅταν ἐθυμήθηκα τὴν Παναγία. Τῆς ἔταξα λοιπὸν ἂν μὲ λυτρώσῃ ἀπὸ τὸ θηρίον, ἔπειτα, ὅταν θὰ πάρω γυναῖκα, νὰ μὴ τὴν σφίξω στὰ χέρια μου ἕναν χρόνον . . .

— Λοιπόν, εἶπεν Ἰζόλδη ἡ Κρινοδάκτυλη, θὰ τὸ ὑποφέρω μεὐχαρίστησιν.

Ο ΚΑΕΡΔΙΝ

Ὕστερ' ἀπὸ μερικὰς ἡμέρας, ὁ δοὺξ Χοέλ, ὁ πενθερός του καὶ ὅλοι οἱ κυνηγοί του, ὁ Τριστάνος, Ἰζόλδη ἡ Κρινοδάκτυλη καὶ ὁ Καερδὶν ἐβγῆκαν μαζὶ ἀπὸ τὸν πύργον διὰ νὰ κυνηγήσουν εἰς τὸ δάσος. Εἰς ἕναν στενὸν δρόμον ὁ Τριστάνος ἐπορεύετο μὲ τἄλογό του εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Καερδίν, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ δεξί του χέρι ἐκρατοῦσε ἀπὸ τὸν χαλινὸν τὸ ἄλογον Ἰζόλδης τῆς Κρινοδάκτυλης. Λοιπὸν δὲν ξέρω πῶς τὸ ἄλογο ἔπεσε μέσα εἰς τὰ νερά. Ἡ ὁρμή του ἔκαμε νἀνασηκωθῇ τὸ νερὸ ἕως εἰς τὰ ροῦχα τῆς Ἰζόλδης ποῦ ἐβράχη ὁλόκληρη κ' αἰσθάνθη τὸ ψῦχος ἐπάνω ἀπὸ τὸ γόνυ. Ἄφησε μίαν ἐλαφρὰν φωνήν, καὶ μένα κτύπημα τοῦ σπηρουνιοῦ ἔβγαλε τὸ ἄλογό της μένα τόσο δυνατὸ γέλιο καὶ τόσο ἀσημένιο, ποῦ ὁ Καερδὶν τὴν ἠρώτησε:

« Ὡραία ἀδελφή, γιατί γελᾷς;

— Κἄτι συλλογίζομαι, ὡραῖε ἀδελφέ. Ὅταν αὐτὸ τὸ νερὸ ἐσηκώθη ἕως σ' ἐμένα, εἶπα μέσα μου: « Νερό, εἶσαι περισσότερο τολμηρὸν καὶ ἀπὸ τὸν Τριστάνον ἀκόμη! Γι' αὐτὸ ἐγέλασα. Ὅμως ὠμίλησα παραπολύ, ἀδελφέ μου, καὶ μετανοῶ.»

Ὁ Καερδίν, ἔκπληκτος, τὴν ἐβίασε τόσο πολὺ ὥστε νὰ πῇ τὸ μεγάλο μυστικὸ τοῦ γάμου της.

Τότε ὁ Τριστάνος, ἡ Ἰζόλδη καὶ ὁ Καερδὶν ἐγύρισαν σιωπηλοὶ εἰς τὸ παλάτι. Ἐκεῖ ὁ Καερδὶν ἐκάλεσε κατὰ μέρος τὸν Τριστάνον καὶ τοῦ εἶπε:

« Αὐθέντα Τριστάνε, ἡ ἀδελφή μου μοῦ εἶπε τὸ μυστικὸν τῶν γάμων της. Σὲ θεωροῦσα φίλον καὶ σύντροφον. Ὅμως μὲ ἀπάτησες καὶ μ' ἐντρόπιασες. Τοῦ λοιποῦ ἂν δὲν μὲ ἱκανοποιήσῃς θὰ εἶσαι ἐχθρός μου.»

Ὁ Τριστάνος τοῦ εἶπε:

« Ναί, ἦλθα γιὰ νὰ σᾶς φέρω τὴν δυστυχίαν. Ἀλλὰ μάθε τὴν ἰδικήν μου δυστυχίαν, γλυκὲ φίλε, ἀδελφὲ καὶ σύντροφε, καὶ ἡ καρδιά σου θὰ ἡσυχάσῃ ἴσως. Γνώριζε ὅτι ἔχω μίαν ἄλλην Ἰζόλδην, ὡραίαν μεταξὺ ὅλων τῶν γυναικῶν, ποῦ ὑπέφερε καὶ ποῦ ὑποφέρει γιὰ τὸ χατίρι μου ἀκόμη. Βέβαια ἡ ἀδελφή σου μ' ἀγαπᾷ καὶ μὲ τιμᾷ· ἀλλὰ γι' ἀγάπη μου ἡ ἄλλη Ἰζόλδη τιμᾷ καὶ περιποιεῖται περισσότερο ἕνα σκυλλὶ ποῦ τῆς ἔχω χαρίσει, παρὰ ἡ ἀδελφή σου ἐμένα. Ἔλα· ἂς ἀφήσωμε αὐτὸ τὸ κυνῆγι· ἀκολούθησέ με ὅπου θὰ σὲ πάω, θὰ σοῦ διηγηθῶ τὴν δυστυχίαν τῆς ζωῆς μου.

Ὁ Τριστάνος ἔστρεψε τὸν χαλινὸν καὶ ἐκέντησε τὸ ἄλογό του. Ὁ Καερδὶν ἠκολούθησε τὰ ἴχνη του. Χωρὶς μίαν λέξιν νἀνταλλάξουν, ἔτρεξαν ἕως εἰς τὸ βάθος τοῦ δάσους. Ἐκεῖ ὁ Τριστάνος ἀπεκάλυψε τὴν ζωήν του εἰς τὸν Καερδίν. Εἶπε πῶς εἰς τὴν θάλασσαν ἤπιε τὸν ἔρωτα καὶ τὸν θάνατον· διηγήθη τὴν προδοσίαν τῶν βαρώνων καὶ τοῦ νάνου, τὴν ὁδηγίαν τῆς βασιλίσσης εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης, τὴν παράδοσίν της εἰς τοὺς λεπρούς, καὶ τοὺς ἔρωτάς των μέσα εἰς τὸ ἄγριο δάσος πῶς τὴν ἀπέδωκε εἰς τὸν βασιλέα Μᾶρκον καὶ πῶς, διὰ νὰ τὴν λησμονήσῃ, ἐσκέφθη νἀγαπήσῃ Ἰζόλδην τὴν Κρινοδάκτυλην· πῶς ἤξευρε τοῦ λοιποῦ ὅτι δὲν ἠμποροῦσε νὰ ζήσῃ ἢ νἀποθάνῃ χωρὶς τὴν βασίλισσαν.

Ὁ Καερδὶν σιωπᾷ κατάπληκτος. Αἰσθάνεται νὰ καταπραΰνεται ἡ ὀργή του.

« Φίλε μου, εἶπε τέλος, ἀκούω παράξενα πράγματα καὶ λυποῦμαι τὴν δυστυχίαν σου. Ὅμως ἂς γυρίσωμε εἰς τὸ Καραίξ Μετὰ τρεῖς ἡμέρας θὰ σοῦ πῶ τὴν σκέψιν μου.

Εἰς τὸν θάλαμόν της, εἰς τὸ Τινταγκέλ, Ἰζόλδη ἡ Ξανθὴ στενάζει διὰ τὸν Τριστάνον. Θέλει νὰ τὸν ἀγαπᾷ παντοτεινά. Εἰς αὐτὸν ἀναπαύεται κάθε πόθος της, καὶ εἶνε δύο χρόνια ποῦ δὲν ἠξεύρει ἂν ζῇ ἢ ἂν πεθαίνῃ.

Εἰς τὸν θάλαμόν της Ἰζόλδη ἡ Ξανθὴ εἶνε καθισμένη καὶ τραγουδεῖ ἕνα θλιβερὸ τραγοῦδι τῆς ἀγάπης. Λέγει τὸ τραγοῦδι πῶς ὁ Γκουρὸν ἀγαποῦσε τὴν γυναῖκα τοῦ κόμητος, πῶς ὁ κόμης μὲ δόλον τὸν ἐσκότωσε κἔδωκε τὴν καρδιά του εἰς τὴν γυναῖκα του νὰ τὴν φάγῃ.

Ἡ βασίλισσα τραγουδεῖ σιγά· ἁρμόζει τὴν φωνήν της μὲ τὴν ἅρπαν. Τὰ χέρια εἶνε ὡραῖα, τὸ τραγοῦδι καλό, ὁ σκοπὸς σιγανὸς καὶ γλυκειὰ ἡ φωνή.

Τότε ἦλθε ὁ Καριάδο ἕνας πλούσιος κόμης ἀπὸ ἕνα μακρυνὸ νησί. Ἦλθε εἰς τὸ Τινταγκὲλ διὰ νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν βασίλισσαν καὶ πολλάκις ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Τριστάνου ἐζήτησε τὸν ἔρωτά της. Ὅμως ἡ βασίλισσα ἀπέρριπτε τὸν ἔρωτά του καὶ τοῦτο τὸν ἐτρέλλαινε. Ἦτον ὡραῖος ἱππότης, ὑπερήφανος καὶ ἀλαζών, ἀλλὰ ἡ ἀξία του ἦτον μᾶλλον ἐμπρὸς εἰς τὰς γυναῖκας παρὰ εἰς τὰς μάχας μὲ τοὺς ἀνδρείους.

Τῆς εἶπε καθὼς ἐκείνη ἐτραγουδοῦσε.

«Δέσποινα, τί θλιβερὸ τραγοῦδι. Ὡς νὰ προλέγῃ τὸν θάνατόν μου. Διότι πεθαίνω ἀπὸ τὴν ἀγάπην σου».

—Ἔστω, εἶπεν ἡ Ἰζόλδη. Θέλω τὸ τραγοῦδι μου νὰ δηλοῖ τὸν θάνατόν σου γιατὶ ποτὲ δὲν ἤλθες ἐδῶ χωρὶς νὰ μοῦ φέρῃς κακὴν εἴδησιν.

Ὁ Καριάδο ἀπεκρίθη:

«*Βασίλισσα, εἶσαι ὠργισμένη καὶ δὲν ἠξεύρω γιατί· εἶνε πολὺ τρελλὸς ὅποιος συγκινεῖται ἀπὸ τὰ λόγια σου. Ἰδοὺ λοιπόν:* ὁ Τριστάνος ὁ φίλος σου εἶνε νεκρὸς γιὰ σένα, *δέσποινα* Ἰζόλδη. Ἐπῆρε γυναῖκα εἰς ξένον τόπον. Πρέπει νὰ γυρίσῃς τὰ μάτια σου ἀλλοῦ, διότι περιφρονεῖ τὸν ἔρωτά σου. Ἐπῆρε γυναῖκα Ἰζόλδην τὴν Κρινοδάκτυλην, κόρην τοῦ Δουκὸς τῆς Βρεττάνης».

Ὁ Καριάδο φεύγει ὠργισμένος. Ἰζόλδη ἡ Ξανδὴ χαμηλώνει τὸ κεφάλι καὶ κλαίει.

Τὴν τρίτην ἡμέραν ὁ Καερδὶν ἐκάλεσε τὸν Τριστάνον:

«Φίλε, ἔλαβα ἀπόφασιν. Ναὶ λοιπόν, ἂν μοῦ λέγῃς τὴν ἀλήθειαν, ἡ ζωὴ ποῦ περνᾷς ἐδῶ εἶνε δυστυχής, καὶ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ πῇ τὸ ἀποτέλεσμά γιὰ σένα ἢ γιὰ τὴν ἀδελφήν μου. Λοιπὸν ἄκουσε τί προτείνω. Θ' ἀρμενίσωμε μαζὶ πρὸς τὸ Τινταγκὲλ· θὰ ξαναϊδῇς τὴν βασίλισσαν, καὶ θὰ ἰδῇς ἂν ὑποφέρῃ διὰ τὴν ἀπουσίαν σου, ἂν σοῦ εἶνε πιστή. Ἂν σ' ἐλησμόνησε, ἴσως τότε θ ἀγαπήσῃς περισσότερο τὴν ἀδελφήν μου, τὴν ἁπλῆν, τὴν ὡραίαν. Θὰ σ' ἀκολουθήσω· δὲν εἶμαι ὁ φίλος σου καὶ ὁ σύντροφός σου;»

— Ἀδελφέ, εἶπεν ὁ Τριστάνος καλὰ λέγει ἡ παροιμία: «ἡ καρδιὰ ἑνὸς ἀνθρώπου ἀξίζει περισσότερο ἀπ' ὅλο τὸ χρυσάφι ἑνὸς τόπου.»

Ἀμέσως ὁ Τριστάνος καὶ ὁ Καερδὶν ἐνεδύθησαν τὸ ἔνδυμα τοῦ προσκυνητοῦ ὡς νὰ ἤθελαν νὰ ἐπισκεφθοῦν ἅγια λείψανα εἰς μακρυνὴν γῆν. Ἀπεχαιρέτισαν τὸν Χοέλ. Ὁ Τριστάνος ἐπῆρε μαζί του τὸν Γκορβενάλ, καὶ ὁ Καερδὶν ἕναν μόνον σκουτάριον. Κρυφὰ ἁρμάτωσαν ἕνα πλοῖον κἐπῆγαν εἰς τὸ Κορνουάγι.

Εἰς τὸ Λιντάν, ὁ σενεσκάλος ἐξένισε τὸν Τριστάνον, τὸν Γκορβενάλ, τὸν Καερδὶν καὶ τὸν σκουτάριόν του, καὶ ὅταν ὁ Τριστάνος τοῦ διηγήθη τὰς περιπετείας του λεπτομερῶς, ὁ Ντινὰς ἐπῆγε εἰς τὸ Τινταγκὲλ διὰ νὰ μάθῃ τὰ νέα τῆς αὐλῆς. Ἔμαθε ὅτι πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἡ βασίλισσα Ἰζόλδη, ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος, ὅλη ἡ ἀκολουθία του, οἱ σκουτάριοι, οἱ κυνηγοὶ θἄφηναν τὸ Τινταγκὲλ διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὸν πύργον τοῦ Ἄσπρου-Κάμπου ὅπου μεγάλα κυνήγια ἐπαρασκευάζοντο. Τότε ὁ Τριστάνος ἐμπιστεύθη εἰς τὸν σενεσκάλον τὸ δακτυλίδι του ἀπὸ πράσινον ἴασπιν καὶ ὅ,τι ἤθελε νὰ τῆς παραγγείλῃ τὸ παρήγγειλε μὲ τὸν σενεσκάλον.

ΝΤΙΝΑΣ ΔΕ ΛΙΝΤΑΝ

Ὁ Ντινὰς ἐπέστρεψε ἰωλπὸν εἰς τὸ Τινταγκὲλ, ἀνέβη τὰ σκαλιὰ κἐμπῆκε εἰς τὴν σάλλαν. Ὁ Μᾶρκος καὶ ἡ Ἰζόλδη ἦσαν εἰς τὸν θρόνον. Ὁ Ντινὰς ἔλαβε θέσιν σιμὰ εἰς τὴν βασίλισσαν καὶ μὲ τρόπον ἐπέδειξε τὸ πράσινο δακτυλίδι.

Ὅταν ὁ Μάρκος ἐγκατέλειψε τὴν σάλλαν, ἡ Ἰζόλδη ἀπεσύρθη εἰς τὸν θάλαμόν της καὶ ἐδέχθη ἐκεῖ τὸν σενεσκάλον.

«Φίλε, φέρεις εἰδήσεις ἀπὸ τὸν Τριστάνον;»

— Ναί, βασίλισσα, εἶνε εἰς τὸ Λιντὰν κρυμμένος εἰς τὸν πύργον μου.

— Εἶνε ἀλήθεια ὅτι ὑπανδρεύθη εἰς τὴν Βρεττάνην;

— Βασίλισσα, σοῦ εἶπαν τὴν ἀλήθειαν. Σὲ βεβαιῶ μολαταῦτα ὅτι δὲν σὲ πρόδωκε· πῶς οὔτε μίαν ἡμέραν δὲν ἔπαυσε νά σε λατρεύῃ, ὅτι θἀποθάνῃ ἂν δὲν σὲ ἰδῇ καὶ μίαν φορὰν μόνον ἀκόμη. Θυμήσου τὸν ὅρκον τῆς τελευταίας ἡμέρας.

Ἡ βασίλισσα ἐσιώπησε συλλογιζομένη τὴν ἄλλην Ἰζόλδην. Ἐπὶ τέλους εἶπε:

«Ναί, τὴν τελευταίαν ἡμέραν ποῦ μοῦ ὡμίλησε, εἶπα καθὼς ἐνθυμοῦμαι: «Ἂν ἴδω ποτὲ τὸ δακτυλίδι ἀπὸ τὸν πράσινον ἴασπιν, οὔτε πύργος, οὔτε φρούριον, οὔτε βασιλικὴ ἀπαγόρευσις θὰ μέμποδίσουν νὰ κάμω τὸ θέλημα τοῦ φίλου μου, ὅ,τι ἂν εἶνε, φρόνιμο ἢ τρελλό».

—Βασίλισσα, δύο ἡμέρες ἀργότερα ἡ αὐλὴ θὰφήσῃ τὸ Τινταγκὲλ γιὰ νὰ ἐγκατασταθῇ στὸν Ἄσπρον-Κάμπον. Ὁ Τριστάνος σοῦ παραγγέλλει ὅτι θὰ εἶνε κρυμμένος εἰς τὸν δρόμον ἀνάμεσ' ἀπὸ μίαν πυκνάδα ἀγκαθιῶν. Σὲ παρακαλεῖ νὰ τὸν εὐσπλαχνισθῇς.

—Τὸ εἶπα: οὔτε πύργος, οὔτε κάστρο, οὔτε βασιλικὴ προσταγὴ θὰ μέμποδίσουν νὰ κάμω τὴν θέλησιν τοῦ φίλου μου.

Τὴν ἐπαύριον, ἐνῷ ὅλη ἡ αὐλὴ τοῦ Μάρκου ἑτοιμάζετο νἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὸ Τινταγκέλ, ὁ Τριστάνος καὶ ὁ Γκορβενάλ, ὁ Καερδὶν καὶ ὁ σκουτάριός του ἐφόρεσεσαν τὸν ἁλυσσιδωτὸν θώρακα, ἐπῆραν τὰ σπαθιά τους καὶ τὰς ἀσπίδας, καὶ ἀπὸ κρυφοὺς δρόμους ἐπορεύθησαν εἰς τὸ μέρος ποῦ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἡ συνάντησις. Ἀνάμεσ' ἀπὸ τὸ δάσος, δύο δρόμοι ὡδηγοῦσαν πρὸς τὸν Ἄσπρον-Κάμπον· ὁ ἕνας ἔμορφος καὶ καλοστρωμένος, ὁπόθεν ἐπρόκειτο νὰ περάσῃ ἡ βασιλικὴ συνοδεία, ὁ ἄλλος πετρώδης κ' ἐγκαταλελειμμένος. Ὁ Τριστάνος καὶ ὁ Καερδὶν ἔστειλαν εἰς αὐτὸν τοὺς δύο σκουταρίους· θὰ τοὺς ἐπερίμεναν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον φυλάγοντας τἄλογα καὶ τὰς ἀσπίδας των. Αὐτοὶ ἐγλύστρησαν κάτω ἀπὸ τὰ δένδρα κἐκρύφθησαν μέσα εἰς ἕνα πυκνὸ μέρος. Ἐμπρὸς εἰς τὸ πύκνωμα, εἰς τὸν δρόμον, ὁ Τριστάνος ἀπέθεσε ἕνα κλαδὶ καρυδιᾶς κἐπάνω ἕνα κομμάτι καρυοφυλλιοῦ.

Ἡ βασιλικὴ συνοδεία φαίνεται εἰς τὸν δρόμον. Εἶνε πρῶτοι πρῶτοι οἱ περιστοιχίζοντες τὸν βασιλέα Μᾶρκον. Ἔρχονται ἐν τάξει οἱ ἀρχιστράτηγοι καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι αὐλικοί, οἱ κυνηγοί, οἱ ἱππόται, οἱ βαρῶνοι. Ἔπειτα ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος περνᾷ, καὶ ὁ Καερδὶν ἐξίσταται ἐμπρὸς εἰς τὰ χρυσὰ καὶ τὰ πορφυροκέντητα ροῦχα τῆς ἀκολουθίας.

Ἔπειτα προχωρεῖ ἡ συνοδεία τῆς βασιλίσσης. Αἱ θαλαμηπόλοι προπορεύονται, ἔπειτα τὰ κορίτσια τῶν βαρώνων καὶ τῶν κομήτων. Περνοῦν μία μία καὶ ἀπὸ ἕνας ἱππότης τὰς συντροφεύει. Ἔπειτα περνᾷ ἕνα ἄλογο με τὴν ὡραιοτέραν γυναῖκα ποῦ εἶχε ἰδῇ εἰς τὴν ζωήν του ὁ Καερδίν.

—Εἶνε ἡ βασίλισσα, λέγει ὁ Καερδὶν μὲ χαμηλὴν φωνήν.

—Ἡ βασίλισσα; λέγει ὁ Τριστάνος, ὄχι. Εἶνε ἡ Καμίλλα ἡ θεραπαινίς της.

Ἔπειτα περνᾷ μιὰ ἄλλη κόρη ἐπάνω σἕνα ἄλλο ἄτι, πιὸ λευκὴ ἀπὸ τὸ χιόνι τοῦ Φεβρουαρίου· πιὸ κόκκινη ἀπὸ τὰ ρόδα· τὰ φωτεινά της μάτια φρικιοῦν ὅπως τὸ ἄστρο εἰς τὴν πηγήν.

«Τόρα τὴν βλέπω, εἶνε ἡ βασίλισσα!» λέγει ὁ Καερδίν.

—Ἔ! Ὄχι, λέγει ὁ Τριστάνος, εἶνε Μπραντζιὲν ἡ πιστή.

Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὁ δρόμος ἐφωτίσθη αἰφνιδίως ὡσὰν ὁ ἥλιος ἔξαφνα νὰ ἐχύνετο ἀνάμεσ' ἀπὸ τὰ φυλλώματα τῶν μεγάλων δένδρων, καὶ Ἰζόλδη ἡ Ξανθὴ ἐνεφανίσθη. Ὁ δοὺξ Ἀνδρέτος, ποῦ ὁ θεὸς νὰ μὴ τὸν συγχωρήσῃ, ἵππευε εἰς τὸ πλάγι της.

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἐβγῆκαν μέσα ἀπὸ τὴν πυκνάδα τῶν ἀγκαθιῶν τραγούδια ἀπὸ πουλιὰ πολλά, καρδερίνες, κορυδαλλούς, καὶ ὁ Τριστάνος ἔβαζε μέσα εἰς τὰς μελῳδίας των ὅλην τὴν τρυφερότητα τῆς ψυχῆς του. Ἡ βασίλισσα ἐνόησε ὅτι ἦτον ὁ Τριστάνος. Παρατηρεῖ τὸ κλαδὶ τῆς καρυδιᾶς καὶ συλλογίζεται «οὔτ' ἐγὼ χωρὶς ἐσὲ οὔτε σὺ χωρὶς ἐμένα, ἀγαπημένε μου.» Σταματᾷ τὸ ἄλογό της, κατεβαίνει, πλησιάζει μιὰ φοράδα ποῦ περιτριγύριζαν τὸν λαιμόν της πολύτιμα πετράδια· ἐκεῖ, ἐπάνω εἰς ἕνα στρῶμα πορφυρό, ἦτον πλαγιασμένος ὁ Μικρομέγας ὁ σκύλος· τὸν παίρνει στὰ χέρια της, τὸν χαϊδεύει, τὸν χαϊδεύει . . Ἔπειτα ἀφοῦ τὸν ἐξανατοποθέτησε στὸ ἴδιο μέρος, στρέφει πρὸς τὴν πυκνάδα καὶ λέγει μὲ δυνατὴν φωνήν:

«Πουλιὰ τοῦ δάσους, ποῦ μ' ἐκάματε νὰ χαρῶ μὲ τὰ τραγούδια σας, σᾶς εὐχαριστῶ. Ἐνῷ ὁ αὐθέντης ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος θα πορεύεται πρὸς τὸν Ἄσπρον-Κάμπον θὰ μείνω ἕνα βράδυ εἰς τὸν πύργον Ἅγιος-Λουμπέν. Πουλιά, κάμετέ μου συντροφιά. Θὰ σᾶς ἀνταμείψω πλούσια αὐτὸ τὸ βράδυ.

Ὁ Τριστάνος ἄκουσε τὰ λόγια αὐτὰ κεὐχαριστήθη. Ἀλλ' ἤδη ὁ Ἀνδρέτος ὁ πανοῦργος ἀνησυχοῦσε. Ἐξανάβαλε τὴν βασίλισσαν εἰς τὸ ἄλογο καὶ ἡ συνοδεία ἀπεμακρύνθη.

Λοιπόν, ἀκούσατε τί ἔγινε.

Τὸν καιρὸν ποῦ ἐπερνοῦσε ἡ βασιλικὴ συνοδεία, ἐκεῖ κάτω, εἰς τὸν δρόμον ὅπου ὁ Γκορβενὰλ καὶ ὁ σκουτάριος τοῦ Καερδὶν ἐφύλαγαν τἄλογα τῶν κυρίων τους, προφθάνει ἕνας ἱππότης ἁρματωμένος ὀνόματι Μπλέχερης. Ἀνε-

γνώρισε ἀπὸ μακρυὰ τὸν Γκορβενὰλ καὶ τὴν ἀσπίδα τοῦ Τριστάνου: «Τί εἶδα; ἐσκέφθη· εἶνε ὁ Γκορβενάλ, καὶ ὁ ἄλλος εἶνε ὁ ἴδιος ὁ Τριστάνος. Ἐκέντισε τάλογό του πρὸς τὸ μέρος τους κἐφώναξε: «Τριστάνε!» Ἀλλὰ τώρα πλέον οἱ δύο σκουτάριοι εἶχαν γυρίσει χαλινάρι κἔφευγαν. Ὁ Μπλέχερης, καθὼς ἔτρεχε ἀπ' ὀπίσω τους, ἐπανελάμβανε:

«Τριστάνε! σταμάτησε, σἔξορκίζω εἰς τὴν παλληκαριά σου!» Ὅμως οἱ σκουτάριοι δὲν ἐγύρισαν καθόλου. Τότε ὁ Μπλέχερης ἐφώναξε:

«Τριστάνε: σταμάτησε, σἔξορκίζω εἰς τὄνομα Ἰζόλδης τῆς Ξανθῆς!»

Τρεῖς φορὲς ἐξόρκισε τοὺς φυγάδας εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἰζόλδης. Μάταια· ἐξηφανίσθησαν, καὶ ὁ Μπλέχερης δὲν ἠμπόρεσε νὰ προφθάσῃ παρὰ μόνον ἓν ἀπὸ τάλογά τους τὸ ὁποῖον ἐπῆρε ὡς λείαν. Ἔφθασε εἰς τὸν πύργον Ἅγιος Λουμπὲν τὴν στιγμὴν ποῦ εἶχε φθάσει καὶ ἡ βασίλισσα. Καὶ καθὼς τὴν εὗρῆκε μόνην τῆς εἶπε:

«Βασίλισσα, ὁ Τριστάνος εἶνε εἰς αὐτὸν τὸν τόπον. Τὸν εἶδα εἰς τὸν ἔρημον δρόμον ποῦ φέρει ἀπὸ τὸ Τινταγκέλ. Ἔφευγε· τρεῖς φορὲς τοῦ ἐφώναξα νὰ σταματήσῃ ἐξορκίζοντάς τον εἰς τὸ ὄνομα Ἰζόλδης τῆς Ξανθῆς· ἀλλ' ἐφοβήθη, δὲν ἐτόλμησε νὰ μὲ περιμένῃ.

— Ὡραῖε ἱππότα, ἢ ψεύδεσαι ἢ θὰ εἶσαι τρελλός· πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε ἐδῶ ὁ Τριστάνος; Πῶς θὰ ἔφευγε ἐνώπιόν σου; Πῶς δὲν θὰ ἐσταματοῦσε ὅταν ἐπρόφερες τὄνομά μου:

— Ὅμως, κυρία, τὸν εἶδα καὶ ἔχω μάλιστα καὶ τὸ ἕνα ἄλογό του. Ἰδές το.

Ὅμως ὁ Μπλέχερης εἶδε πῶς ἡ βασίλισσα ὠργίσθη. Ἐλυπήθη λοιπὸν διότι τῆς ὡμίλησε.

Τότε ἡ βασίλισσα ἄρχισε νὰ κλαίῃ καὶ νὰ λέγῃ: «Δυστυχισμένη! Παραπολὺ ἔζησα, ἀφοῦ εἶδα τὴν ἡμέραν ποῦ ὁ Τριστάνος μἐμπαίζει καὶ μὲ ἀναγελᾷ. Ἄλλοτε καὶ ποιὸν δὲν ἀντιμετώπιζε γιὰ τὸ χατῆρι μου; Παραπολὺ συλλογίζεται τὸ σῶμα του· ἂν ἔφυγε ἐμπρὸς εἰς τὸν Μπλέχερην, ἂν δὲν ἐδέχθη νὰ σταματήσῃ εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἀγαπημένης του, ἄ! εἶνε ποῦ τὸν κατέκτησε ἡ ἄλλη Ἰζόλδη. Γιατί ὡστόσο ἐγύρισε; Μἐπρόδωσε καὶ ἠθέλησε καὶ νὰ μἐντροπιάσῃ. Μήπως δὲν τὸν ἔφθαναν τὰ παλαιά μου βάσανα; Ἂς γυρίσῃ, λοιπόν, κι αὐτὸς στὴν Ἰζόλδη του τὴν Κρινοδάκτυλη!»

Ἐκάλεσε Περινὶς τὸν Πιστὸν καὶ τοῦ εἶπε ὅσα τῆς εἶχεν ἀνακοινώσει ὁ Μπλέχερης. Καὶ ἐπρόσθεσε:

«Φίλε, ζήτησε τὸν Τριστάνον εἰς τὸν ἔρημον δρόμον ποῦ ὁδηγεῖ ἀπὸ τὸ Τινταγκὲλ εἰς τὸν Ἅγιον-Λουμπέν. Εἰπέ του νὰ μὴν τολμήσῃ νὰ μὲ πλησιάσῃ γιατὶ θὰ βάλω τοὺς ὑπηρέτας μου νὰ τὸν κυνηγήσουν».

Ὁ Περινὶς εὗρῆκε τὸν Τριστάνον καὶ τὸν Καερδίν. Τοὺς εἶπε ὅ,τι τοῦ εἶχε προστάξει ἡ βασίλισσα

«Ἀδελφέ, ἐκραύγασε ὁ Τριστάνος, τί εἶπες; Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ φύγω ἐμπρὸς εἰς τὸν Μπλέχερη, ἀφοῦ καθὼς βλέπεις δὲν ἔχομε οὔτε τάλογά μας; Ὁ Γκορβενὰλ τὰ εἶχε· δὲν τοὺς εὑρήκαμε εἰς τὸ μέρος ποῦ εἴχαμε ὁρίσει καὶ τοὺς ζητοῦμε ἀκόμη».

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἐγύρισαν ὁ Γκορβενὰλ καὶ ὁ σκουτάριος τοῦ Καερδίν· τοὺς εἶπαν τὸ γεγονός.

«Περινίς, γλυκὲ φίλε, εἶπεν ὁ Τριστάνος γύρισε γλίγωρα εἰς τὸν πύργον πρὸς τὴν βασίλισσαν. Εἰπέ της ὅτι τὴν ἀγαπῶ, περισσότερο ἀπὸ ὅλες τὶς γυναῖκες· κἔλα πάλι νὰ μοῦ πῇς· θὰ σὲ περιμένω ἐδῶ».

Ὁ Περινὶς ἐγύρισε λοιπὸν εἰς τὸν πύργον καὶ τῆς εἶπε ὅ,τι εἶδε καὶ ὅ,τι ἄκουσε. Ὅμως ἡ βασίλισσα δὲν τὸν ἐπίστευσε.

«Ἄ! Περινίς, ἤσουν ὁ πιστός μου, καὶ ὁ πατέρας μου σὲ εἶχε προορίσει ἀπὸ τὰ παιδικά μου χρόνια νὰ μὲ ὑπηρετῇς. Ὅμως ὁ Τριστάνος σἐκέρδισε μὲ τὰ ψέματά του καὶ μὲ τὰ δῶρα του. Καὶ σὺ μὲ προδίδεις. Φύγε ἀπ' τὰ μάτια μου.

Ὁ Περινὶς ἐγονυπέτησε ἐμπρός της:

«Δέσποινα, ἀκούω σκληρὰ λόγια. Ποτὲ στὴν ζωήν μου δὲν ἐλυπήθηκα τόσο. Ὅμως ὀλίγο μὲ μέλει γιὰ τὸν ἑαυτόν μου. Ἡ λύπη μου εἶνε γιὰ σένα, δέσποινα, ποῦ ἀδικεῖς τὸν αὐθέντην μου Τριστάνον καὶ ποῦ γλίγωρα θὰ μετανοήσῃς».

— Φύγε! δὲν σὲ πιστεύω. Καὶ σὺ ἀκόμη Περινίς, ἐσὺ Περινὶς ὁ Πιστὸς μἐπρόδωσες!

Ὁ Τριστάνος ἐπερίμενε ἐπὶ μακρὸν τὸν Περινίς. Ὁ Περινὶς δὲν ἦλθε.

Τὸ πρωῒ ὁ Τριστάνος βάζει ἕνα κουρελιασμένο φόρεμα. Χρωματίζει τὸ πρόσωπό του εἰς τρόπον ποῦ νὰ φαίνεται καταφαγωμένο ἀπὸ τὴν λέπραν. Πιέρνει στὰ χέρια του ἕνα δοχεῖον ξύλινο νὰ ζητῇ ἐλεημοσύνην.

Εἰσέρχεται εἰς τοὺς δρόμους τοῦ Ἁγίου-Λουμπὲν καὶ σύρων τὴν φωνήν του ἐπιτηδεύεται τὸν ἐπαίτην. Θὰ ἠμπορέσῃ καὶ μόνον νὰ ἰδῇ τὴν βασίλισσαν;

Νά την τέλος, βγαίνει ἀπὸ τὸν πύργον· ἡ Μπρανζιὲν μὲ τὶς ἄλλες γυναῖκες, τοὺς θαλαπηπόλους καὶ τοὺς ὑπηρέτας τὴν ἀκολουθοῦν. Παίρνει τὸν δρόμον ποῦ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ λεπρὸς ἀκολουθεῖ τοὺς ὑπηρέτας, ἱκετεύει μὲ παραπονετικὴν φωνήν:

«Βασίλισσα, κάμε καλό· εἶμαι πολὺ φτωχός!»

Ἀπὸ τὸ ἔμορφο σῶμα ἀπὸ τὴν κορμοστασιὰ ἡ βασίλισσα τὸν ἀνεγνώρισε. Ἐφρικίασε ὁλόκληρη, ὅμως δὲν ἐδέχθη νὰ χαμηλώσῃ τὸ βλέμμα της ἐπάνω του. Ὁ λεπρὸς τὴν ἐπικαλεῖται, καὶ ἦτο λύπη νὰ τὸν ἀκοῦς· σύρεται σιμά της:

«Βασίλισσα, ἂν τολμῶ νὰ σὲ πλησιάσω, μὴν ὀργίζεσαι. Ἀξίζω τὴν συγγνώμην σου».

Ὅμως ἡ βασίλισσα καλεῖ τοὺς ὑπηρέτας:

«Διῶξτε αὐτὸν τὸν ζητιάνο»· τοὺς λέγει.

Οἱ ὑπηρέται τὸν σπρώχνουν, τὸν κτυποῦν Ἀνθίσταται καὶ φωνάζει:

«Βασίλισσα, εὐσπλαχνίσου».

Τότε ἡ Ἰζόλδη ἐγέλασε ὅσον ἠμπόρεσε περισσότερο. Τὸ γέλιο της ἠχοῦσε ἀκόμη ὅταν ἐμπῆκε εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὅταν τὴν ἄκουσε νὰ γελᾷ, ὁ λεπρὸς ἔφυγε. Ἡ βασίλισσα ἔκαμε μερικὰ βήματα· ἔπειτα τὰ γόνατά της παρέλυσαν. Ἔπεσε κάτω πρόμυτα μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ὁ Τριστάνος ἐχαιρέτισε τὸν Ντινὰς μὲ τόσην ἀπελπισίαν, ποῦ ἦτον ὡς νὰ ἔχασε τὰς αἰσθήσεις του, καὶ τὸ πλοῖον του ἀνεχώρησε διὰ τὴν Βρετάνην.

Ἀλλοίμονο! Ἀμέσως ἡ βασίλισσα μετενόησε. Ὅταν ἔμαθε ἀπὸ τὸν Ντινὰς δὲ Λιντὰν ὅτι ὁ Τριστάνος ἔφυγε μὲ τόσην λύπην, ἐνόησε ὅτι ὁ Περινὶς τῆς εἶχεν εἰπῆ τὴν ἀλήθειαν. «Τί λοιπόν, ἐσυλλογίζετο, σὲ διώξα ἀγαπημένε Τριστάνε. Μὲ μισεῖς πλέον, καὶ ποτὲ δὲν θὰ σὲ ξαναϊδῶ. Ποτὲ δὲν θὰ μάθῃς οὔτε τὴν μετάνοιάν μου, οὔτε τὴν τιμωρίαν ποῦ θέλω νὰ ἐπιβάλω εἰς τὸ σῶμα μου, εὐγενικὸν δεῖγμα τῶν τύψεων ποῦ αἰσθάνομαι».

Καὶ ἀπὸ τὴν ἡμέραν αὐτὴν Ἰζόλδη ἡ Ξανθὴ ἐζώσθη τὸ κυλίκιον τῶν μοναχῶν κατάσαρκα.

Ο ΤΡΙΣΤΑΝΟΣ ΤΡΕΛΛΟΣ

Ὁ Τριστάνος ἐπῆγε ξανὰ εἰς τὴν Βρετάνην, εἶδε πάλιν τὸ Καραΐξ, τὸν δοῦκα Χοὲλ καὶ τὴν γυναῖκα του Ἰζόλδην τὴν Κρινοδάκτυλην. Ὅλοι τὸν ὑπεδέχθησαν, ἀλλ' Ἰζόλδη ἡ Ξανθὴ τὸν εἶχε διώξει. Ἔφθινε μακρυὰ ἀπ' αὐτήν· ἔπειτα, μίαν ἡμέραν ἐσυλλογίσθη ὅτι ἤθελε νὰ τὴν ξαναϊδῇ, καὶ ἂς τὸν ξανασπρώξουν καὶ νὰ τὸν ξανακτυπήσουν οἱ ἄνθρωποί της. Ἐπερίμενε πολὺ ταχὺν τὸν θάνατον μακρυά της· καλλίτερα νἀποθάνῃ μιὰ καὶ καλή, παρὰ ὀλίγ' ὀλίγο, ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν. Ἐκεῖνος ποῦ ζῇ λυπημένα εἶνε ὡς νὰ μὴ ζῇ. Ὁ Τριστάνος ποθεῖ τὸν θάνατον, θέλει πολὺ τὸν θάνατον· τοὐλάχιστον ὅμως ἂς μάθῃ ἡ βασίλισσα ὅτι ἐχάθη γιὰ τὴν ἀγάπη της· ἂς τὸ μάθῃ, θἀποθάνῃ πειὸ ἥσυχα τότε.

Ἔφυγε ἀπὸ τὸ Καραΐξ χωρὶς νὰ εἰδοποιήσῃ κανένα, οὔτε τοὺς συγγενεῖς του, οὔτε τοὺς φίλους του, οὔτε καὶ τὸν Καερδὶν τὸν ἀκριβόν του σύντροφον. Ἔφυγε πεζὸς καὶ ἄθλια ντυμένος, ἐπορεύθη ἕως ὅτου ἔφθασε εἰς τὴν ἀκρογιαλιά.

Εἰς τὸ λιμάνι ἕνα μεγάλο ἐμπορικὸ πλοῖον ἑτοιμάζετο νὰ φύγῃ. Οἱ ναῦται ἄνοιγαν τὰ πανιὰ κἐσήκωναν τὴν ἄγκυραν.

«Ὁ θεὸς μαζί σας, ἀφέντες, καὶ γιὰ ποῦ μὲ τὸ καλό;

—Γιὰ τὸ Τινταγκέλ.

— Γιὰ τὸ Τινταγκέλ. Ἄ! ἀφέντες, πάρτε με μαζί σας!»

Τὸν παίρνουν. Ἕνας δυνατὸς ἄνεμος φουσκώνει τὸ πανὶ καὶ τὸ καράβι τρέχει ἐπάνω εἰς τὰ κύματα. Πέντε νύκτας καὶ πέντε ἡμέρας ἀρμένισε ἴσια πρὸς τὸ Κορνουάγι καὶ τὴν ἕκτην ἔρριψε τὴν ἄγκυραν εἰς τὸ Τινταγκέλ.

Πέρα ἀπὸ τὸ λιμάνι ὁ πύργος ὠρθώνετο δεσποτικὸς ἐμπρὸς εἰς τὴν θάλασσαν, περίφραχτος ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη· δὲν ἠμποροῦσε νὰ μπῇ κανεὶς παρὰ ἀπὸ μία σιδερένια θύρα ποῦ τὴν ἐφύλαγαν δύο φύλακες νυκταμέρα. Πῶς νὰ περάσῃ; Ὁ Τριστάνος κατέβη ἀπὸ τὸ καράβι κἐκάθισε στὴν ἀγκρογιαλιά. Ἔμαθε πῶς ὁ Μᾶρκος ἦτον εἰς τὸ παλάτι.

«Ἀλλὰ ποῦ εἶνε ἡ βασίλισσα; Καὶ ἡ Μπρανζιὲν ἡ ὡραία της θεράπαινα;

— Εἶνε κι' αὐτὲς εἰς τὸ Τινταγκὲλ καὶ τὶς εἶδα τόρα τελευταῖα· ἡ βασίλισσα Ἰζόλδη ἦτον λυπημένη ὅπως πάντα».

Εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἰζόλδης ὁ Τριστάνος ἐστέναξε κἐσυλλογίσθη πῶς οὔτε μὲ παλληκαριὰ οὔτε μὲ στρατήγημα εἶνε δυνατὸν νὰ τὴν ξαναϊδῇ. Γιατὶ ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος θὰ τὸν ἐσκότωνε. .

«Ὅμως τί, καὶ ἂν μὲ σκοτώσῃ. Ἰζόλδη, μήπως δὲν ὀφείλω νἀποθάνω γιὰ τὴν ἀγάπη σου; Καὶ τί κάμνω παρὰ νἀποθαίνω κάθε μέρα ὀλίγ' ὀλίγο. Ὅμως ἐσύ, Ἰζόλδη, ἂν ἤξερες πῶς εἶμαι ἐδῶ, θὰ ἐδέχεσο τάχα νὰ μιλήσῃς εἰς τὸν ἀγαπημένον σου; δὲν θὰ ἔβαζες τοὺς ἀνθρώπους σου νὰ μὲ διώξουν; Ναί, θέλω νὰ δοκιμάσω. Θὰ κάμω τὸν τρελλόν, καὶ ἡ τρέλλα μου θὰ εἶνε μεγάλη φρονιμάδα. Ἐκεῖνος θὰ

μὲ νομίσῃ ἀπομωραμένον ποῦ θὰ εἶνε ὀλιγώτερο φρόνιμος ἀπὸ μένα, ἐκεῖνος θὰ μὲ νομίσῃ τρελλὸν ποῦ θὰ ἔχῃ πειὸ τρελλοὺς εἰς τὸ σπίτι του».

Ἕνας ψαρᾶς ἤρχετο. Ὁ Τριστάνος τὸν βλέπει, τοῦ κάμνει σημάδι, τὸν παίρνει κατὰ μέρος:

«Φίλε, θέλεις ν' ἀλλάξωμε ροῦχα; Δῶσε μου τὰ δικά σου ποῦ μ' ἀρέσουν πολύ.»

Ὁ ψαρᾶς παρετήρησε τὰ ροῦχα τοῦ Τριστάνου, τὰ εὗρῆκε καλλίτερα ἀπὸ τὰ δικά του, τὰ πῆρε εὐθὺς κ' ἔφυγε μονομιᾶς, εὐτυχὴς διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν ποῦ ἔκαμε.

Τότε ὁ Τριστάνος ἔκοψε τὰ ὡραῖα ξανθά του μαλλιὰ σύρριζα, κάμνοντας εἰς τὸ κεφάλι του ἕνα σχῆμα σταυροῦ. Ἄλειψε τὸ πρόσωπόν του μέ να ὑγρὸν ὥστε νἀλλάξῃ τόσο, ποῦ κανεὶς νὰ μὴ τὸν ἀναγωρίσῃ. Παίρνει ἀπὸ ἕνα φράκτην ἕνα κλαδὶ καστανιᾶς, κάμνει ἕνα ῥαβδὶ καὶ τὸ κρεμᾷ στὸν λαιμόν του· μὲ γυμνὰ τὰ πόδια ἐβάδισε πρὸς τὸν πύργον.

Ὁ θυρωρὸς ἐπίστευσε ὅτι ἦτον πραγματικὸς τρελλὸς καὶ τοῦ εἶπε:

«Πλησίασε, ποῦ ἤσουν λοιπὸν τόσον καιρόν;»

Ὁ Τριστάνρς ἐπιτηδεύεται ἄλλην φωνὴν καὶ ἀποκρίνεται:

«Εἰς τοὺς γάμους τοῦ ἀββᾶ τοῦ Βουνοῦ ποῦ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς φίλους μου. Ἐπαντρεύθη μὲ μία καλόγρηα, μιὰ χονδρὴ γυναῖκα μὲ τὸ βέλο. Ἀπὸ τὸ Μπεζανσὸν ἕως εἰς τὸ Βουνό, ὅλοι οἱ παπάδες, οἱ ἀββάδες καὶ οἱ καλόγηροι προσεκλήθησαν εἰς αὐτοὺς τοὺς γάμους· καὶ ὅλοι κάτω εἰς τὸν κάμπον μὲ ραβδιὰ σκιρτοῦν, παίζουν, χορεύουν κάτω ἀπὸ τὸν ἦσκιο τῶν μεγάλων δένδρων. Ἀλλὰ τοὺς ἄφησα καὶ ἦλθα 'δῶ. Πρέπει σήμερον νὰ παρασταθῶ στὸ τραπέζι τοῦ βασιλέως».

Ὁ θυρωρὸς τοῦ εἶπε:

«Ἔμπα λοιπόν, αὐθέντα, παιδὶ Οὐργκὰν τοῦ Τριχωτοῦ· μοιάζεις ἀρκετὰ τὸν πατέρα σου».

Ὅταν ἐμπῆκε χορεύων μὲ τὸ ραβδί του, ὑπηρέται καὶ σκουτάριοι ἐμαζεύθησαν εἰς τὸ πέρασμά του, τὸν κυνηγοῦν ὡς λύκον.

«Νά τον ὁ τρελλός. Χά, χού, χά!»

Τοῦ πετοῦν πέτρες, τὸν προγγοῦν μὲ τὰ ραβδιά των· ὅμως τοὺς ἀντιμετωπίζει ὅλους· ἂν τὸν προσβάλλουν ἀριστερά, γυρίζει καὶ κτυπᾷ δεξιά.

Ἀνάμεσα εἰς τὰ γέλια καὶ τὰς φωνὰς ἔφθασε εἰς τὸ κατῶφλι τῆς σάλλας ὅπου κάτω ἀπὸ τὸ οὐράνωμα τοῦ θρόνου ἐκάθηντο ὁ ἕνας εἰς τὸ πλευρὸ τοῦ ἄλλου, ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος μὲ τὴν Ἰζόλδην. Ἐπλησίασε εἰς τὴν θύραν, καὶ κρεμῶντας τὸ ραβδί του εἰς τὸν λαιμὸν εἰσῆλθε. Ὁ βασιλεὺς τὸν εἶδε καὶ εἶπε:

«Ἰδοὺ ἕνας καλὸς σύντροφος πῆτε του νὰ πλησιάσῃ.»

Τὸν φέρνουν μὲ τὸ ραβδὶ στὸν λαιμόν.

«Φίλε, καλῶς ὥρισες!»

Ὁ Τριστάνος ἀπεκρίθη, ἀλλάζοντας ὅσον ἠμποροῦσε τὴν φωνήν του:

«Αὐθέντα, καλὲ κ' εὐγενικὲ ἀνάμεσα εἰς ὅλους τοὺς βασιλεῖς, τὸ ἤξερα πῶς καθὼς θὰ μ' ἔβλεπες θὰ μ' ἀγαποῦσες. Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς φυλάῃ, ὡραῖε αὐθέντα.

— Φίλε, τί ἦλθες ναὐρῇς ἐδῶ;

— Τὴν Ἰζόλδην ποῦ ἀγάπησα τόσο πολύ. Ἔχω μιὰ ἀδελφὴ ποῦ σοῦ φέρνω, τὴν ὡμορφότατη Μπρουνεχώ. Ἡ βασίλισσα δὲν σοῦ κάμνει, δοκίμασέ την. ἂς κάμωμε ἀνταλλαγήν, σοῦ δίδω τὴν ἀδελφή μου, δῶσε μου τὴν Ἰζόλδη, θὰ τὴν πάρω καὶ θὰ σὲ ὑπηρετήσω πιστά.»

Ὁ βασιλεὺς ἐγέλασε καὶ εἶπε εἰς τὸν τρελλόν:

«Ἂν σοῦ δώσω τὴν βασίλισσαν τί θὰ τὴν κάμῃς; ποῦ θὰ τὴν πᾶς;

—Ἐκεῖ ψηλά, ἀνάμεσα οὐρανοῦ καὶ συννέφων, σένα γυαλένιο σπίτι. Ὁ ἥλιος τὸ διαπερνᾷ μὲ τὰς ἀκτῖνας του, οἱ ἄνεμοι δὲν ἠμποροῦν νὰ τὸ κουνήσουν· θὰ φέρω τὴν βασίλισσαν σὲ μιὰ κρυστάλλινη κάμαρα, γεμάτη τριαντάφυλλα, ὁλόφωτη κάθε πρωῒ ποῦ ὁ ἥλιος τὴν κτυπήσῃ».

Ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ βαρῶνοι εἶπαν μεταξύ τους:

«Νὰ ἕνας τρελλὸς ποῦ 'μιλεῖ ἔμορφα!»

Ἦτον καθισμένος ἐπάνω εἰς ἕνα χαλὶ κἔβλεπε τρυφερὰ τὴν Ἰζόλδην.

«Φίλε, τοῦ λέγει ὁ Μᾶρκος, πῶς ἐλπίζεις ὅτι εἶνε δυνατὸν ἡ βασίλισσα νὰ δώσῃ προσοχὴν σένα ἄσχημον τρελλὸν σὰν καὶ σένα;

—Αὐθέντα, ἔχω δικαιώματα· ἔκαμα γιὰ τὸ χατίρι της χίλια πράγματα, γιαὐτὴν ἐτρελλάθηκα.

—Ποιὸς εἶσαι λοιπόν;

—Εἶμαι ὁ Τριστάνος, ἐκεῖνος ποῦ τόσο ἀγάπησε ἡ βασίλισσα καὶ ποῦ θἀγαπᾷ ὡς ποῦ νἀποθάνῃ».

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Τριστάνου ἡ Ἰζόλδη ἀνεστέναξε, ἄλλαξε χρῶμα καὶ ὀργισμένη τοῦ εἶπε:

«Φύγε ἀπ' ἐμπρός μου. Ποιὸς σἔφερε ἐδῶ; Φύγε ἀπ' ἐδῶ, τρελλὲ τοῦ διαβόλου».

Ὁ τρελλὸς παρετήρησε τὸν θυμόν της καὶ εἶπε:

«Βασίλισσα Ἰζόλδη, δὲν θυμᾶσαι τὴν ἡμέ-

ραν ποῦ πληγωμένος ἀπὸ τὸ φαρμακωμένο σπαθὶ τοῦ Μαρχὸλτ ἤλθα ἕως εἰς τἀκρογιάλια σου; Μὲ καμες καλά. Δὲν θυμᾶσαι βασίλισσα;

Ἡ Ἰζόλδη ἀπεκρίθη:

«Φύγε ἀπ' ἐδῶ, τρελλέ, οὔτε τὰ χωρατά σου μ' ἀρέσουν, οὔτε σύ».

Ἀμέσως ὁ τρελλὸς ἐστράφη πρὸς τοὺς βαρώνους, τοὺς κατεδίωξε ἕως εἰς τὴν θύραν φωνάζων:

«Παλιανθρῶποι, ἔξω ἀπὸ 'δῶ. Ἀφῆστε με μόνον νὰ μιλήσω μὲ τὴ βασίλισσα. Ἦλθα ἐδῶ γιὰ τὴν ἀγάπη της».

Ὁ βασιλεὺς ἐγέλασε, ἡ Ἰζόλδη ἐκοκκίνισε:

«Αὐθέντα, διῶξε αὐτὸν τὸν τρελλόν'»

Ὅμως ὁ τρελλὸς ἐπανέλαβε μὲ τὴν παράξενην φωνήν του:

«Βασίλισσα Ἰζόλδη, δὲν θυμᾶσαι τὸν μεγάλον δράκοντα ποῦ ἐσκότωσα στὸν τόπον σου; Ἔκρυψα τὴν γλῶσσα του, καὶ φαρμακωμένος ἀπὸ τὸ δηλητήριό του ποῦ μέφλεγε ὅλον, ἔπεσα κοντὰ στὸ τέλμα. Ἤμουν τότε ἕνας θαυμάσιος ἱππότης! . κἐπερίμενα τὸν θάνατον ὅταν ἦλθες εἰς βοήθειάν μου».

Ἡ Ἰζόλδη ἀποκρίνεται:

«Σώπα ἐσὺ ποῦ 'βρίζεις τοὺς ἱππότας γιατὶ εἶσαι ἕνας τρελλὸς ἐκ γενετῆς. Καταραμένοι οἱ θαλασσινοὶ ποῦ σἔφεραν ἐδῶ, ἀντὶ νὰ σὲ ρίξουν στὴ θάλασσα!».

Ὁ τρελλὸς ἔσκασε στὰ γέλια κ' ἐξηκολούθησε:

«Βασίλισσα Ἰζόλδη. δὲν θυμᾶσαι, τὸ λουτρὸ ποῦ ἤθελες μέσα ἐκεῖ νὰ μὲ σκοτώσῃς; καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς χρυσῆς τρίχας ποῦ σὲ καθησύχασε; καὶ πῶς σἐκέρδισα ἀπὸ τὸν ἄνανδρον σενεσκάλον;

—Σώπα, κακὸ στόμα. Θὰ ἐμέθυσες ἐχθὲς τὸ βράδυ χωρὶς ἄλλο κἔχεις αὐτὰ τὰ ὄνειρα σήμερα.

«Εἶνε ἀλήθεια. Εἶμαι μεθυσμένος καὶ ἀπὸ ἕνα κρασὶ ποῦ ποτὲ τὸ μεθύσι δὲν θὰ μοῦ φύγῃ. Βασίλισσα Ἰζόλδη, δὲν θυμᾶσαι τὴν ὡραίαν αὐτὴν ἡμέραν, τόσο θερμὴν εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσα; Ἐδιψοῦσες, δὲν θυμᾶσαι, βασιλοπούλα; Ἤπιαμε καὶ οἱ δύο μας εἰς τὸ ἴδιο ποτῆρι. Ἀπὸ τότε εἶμαι πάντα μεθυσμένος ἀπὸ ἕνα κακὸ μεθύσι. . .»

Ὅταν ἡ Ἰζόλδη ἄκουσε αὐτὰ τὰ λόγια ποῦ μόνον αὐτὴ ἠμποροῦσε νὰ καταλάβῃ, ἔκρυψε τὸ κεφάλι εἰς τὸν μανδύαν της, ἐσηκώθη καὶ ἠθέλησε νὰ φύγῃ. Ὅμως ὁ βασιλεὺς τὴν ἐκράτησε καὶ τὴν ἔκαμε νὰ ξανακαθίσῃ στὸ πλάγι του.

«Περίμενε ὀλίγο, ἀγαπημένη Ἰζόλδη, νἀκούσωμε τὶς τρέλλες αὐτὲς ἕως εἰς τὸ τέλος. Τρελλέ, τί τέχνη ξέρεις;

—Ὑπηρέτησα βασιλεῖς καὶ κόμητας.

—Ἀληθινά, ξέρεις νὰ κυνηγᾷς μὲ τὰ λαγωνικά, τὰ μεγάλα πουλιά;

—Βέβαια, ὅταν μ' ἀρέσῃ νὰ κυνηγῶ εἰς τὸ δάσος, ξέρω νὰ πιάνω μὲ τὰ λαγωνικά μου τοὺς γερανοὺς ποῦ πετοῦν ἕως τὰ σύννεφα· τοὺς κύκνους, τὶς ἀγριόχηνες, τ' ἀγριοπερίστερα· μὲ τὸ τόξον μου τὰ θαλασσοπούλια».

Ὅλοι γελοῦν μὲ τὴν καρδιά τους καὶ ὁ βασιλεὺς ἐρωτᾷ:

«Καὶ τί πιάνεις, ἀδελφέ, εἰς τὸ κυνῆγι;

—Πιάνω ὅτι βρῶ· μὲ τὰ γεράκια μου τοὺς λύκους τοῦ δάσους καὶ τὰς ἄρκτους, τοὺς κάπρους, τὰ καπλιάνια καὶ τὰ ἐλάφια. Ξέρω ἀκόμη νὰ παίζω μὲ τὸ ραβδί μου, νὰ παίζω τὴν ἅρπα καὶ νὰ τραγουδῶ, νἀγαπῶ τὶς βασίλισσες. Εἶμαι λοιπὸν ἕνας καλὸς τροβαδοῦρος. Εἴδατε πῶς ξέρω νὰ κτυπῶ μὲ τὸ ραβδί».

Καὶ κτυπᾷ μὲ τὸ ραβδὶ ὁλόγυρά του.

«Φύγετ' ἀπ' ἐδῶ, φωνάζει, Καρνουαγέζοι. Γιατί μένετε ἀκόμη; Δὲν ἐφάγατε; Δὲν ἐχορτάσατε;»

Ὁ βασιλεύς, ἀφοῦ διεσκέδασε μὲ τὸν τρελλόν, ἐζήτησε τὸ ἄλογό του κἐπῆγε στὸ κυνῆγι μὲ ὅλους τοὺς ἱππότας καὶ τοὺς σκουταρίους.

«Αὐθέντα, τοῦ λέγει ἡ Ἰζόλδη, αἰσθάνομαι ὅτι εἶμαι κουρασμένη καὶ στενοχωρημένη. Ἐπίτρεψε νὰ φύγω. Θέλω νἀναπαυθῶ στὴν κάμαρά μου. Δὲν ἠμπορῶ νἀκούω περισσότερο αὐτὲς τὶς τρέλλες».

Ἀπεσύρθη σκεπτικὴ εἰς τὸν θάλαμόν της, ἐκάθισε στὸ κρεββάτι της καὶ ἄρχισε νὰ κλαίῃ.

«Δυστυχισμένη ἐγώ! Γιατί νὰ ἔχω γεννηθῇ. Βαρειὰ ποῦ εἶν' ἡ καρδιά μου. Μπρανζιέν, ἀκριβή μου, ἡ ζωή μου εἶνε τόσο δυστυχισμένη καὶ τόσο ἀθλία, ποῦ ἀξίζει ὁ θάνατος περισσότερο Εἶναι ἐδῶ ἕνας τρελλός. ποῦ θὰ εἶνε ἢ μάγος ἢ γόης, γιατὶ ξέρει μὲ τὸ νἴ καὶ μὲ τὸ σίγμα τὴν ἱστορία τῆς ζωῆς μου· ξέρει πράγματα ποῦ κανεὶς ἐκτὸς ἀπὸ σένα, ἐμένα καὶ τὸν Τριστάνον, δὲν ἠξέρει· τὰ ξέρει βέβαια μὲ διαβολικὴ συνέργεια».

Ἡ Μπρανζιὲν ἀπεκρίθη:

«Μήπως εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Τριστάνος;

—Ὄχι, γιατὶ ὁ Τριστάνος εἶνε ὡραῖος καὶ ὁ καλλίτερος ἀπὸ τοὺς ἱππότας. Εἶναι ἕνας κακοκαμωμένος κ' ἕνας πανοῦργος Ὁ θεὸς νὰ τὸν κολάσῃ! Καταραμένη ἡ ὥρα ποῦ ἐγεννήθη, καὶ καταραμένο τὸ καράβι ποῦ τὸν ἔφερε, ἀντὶ νὰ τὸν πνίξῃ στὰ βαθειὰ τῶν κυμάτων.

—Ἡσύχασε, δέσποινα, εἶπεν ἡ Μπρανζιέν. Ποῦ ἔμαθες τόσες κατάρες σήμερα; Μήπως εἶνε ἀπεσταλμένος τοῦ Τριστάνου;

— Δὲν πιστεύω. Δὲν τὸν ἀνεγνώρισα. Πήγαινε νὰ τὸν εὕρῃς, ὡραία φίλη, μίλησέ του, κύταξε νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃς».

Ἡ Μπρανζιὲν ἐπῆγε εἰς τὴν σάλλαν ποῦ ἦτον ὁ τρελλὸς καθισμένος εἰς ἕνα πάγκον μοναχός του. Ὁ Τριστάνος τὴν ἀνεγνώρισε. ἔρριψε τὸ ραβδί του καὶ τῆς εἶπε:

«Μπρανζιέν, σ' ἐξορκίζω εἰς τὄνομα τοῦ θεοῦ, εὐσπλαχνίσου με.

— Παλιοτρελλέ, ποιὸς διάβολος σοῦ ἔμαθε τὄνομά μου.

— Ὡραῖα, ἀπὸ καιρὸν τὸ ξέρω. Δὲν εἶσ' ἐσὺ ποῦ ἐφύλαγες τὸ ποτὸ ποῦ ἤπια στὴν ἀνοικτὴ θάλασσα; Ἤπια γιατὶ ἦτον πολλὴ ζέστη σ' ἕνα ἀργυρὸ ποτῆρι καὶ τὸ ἔδωσα καὶ τῆς Ἰζόλδης. Σὺ μόνη, ὡραία μου, τὸ ξέρεις. Δὲν τὸ θυμᾶσαι τάχα;

— «Ὄχι, ἀπεκρίθη ἡ Μπρανζιέν, καὶ ὁλότρομη ἔφυγε πρὸς τὴν Ἰζόλδην· ὅμως ὁ τρελλὸς ἐβιάσθη νὰ τὴν ἀκολουθήσῃ, φωνάζοντας «εὐσπλαχνία!»

Εἰσέρχεται, βλέπει τὴν Ἰζόλδην, ὁρμᾷ ἐπάνω της μὲ ἀνοικτοὺς τοὺς βραχίονας, θέλει νὰ τὴν σφίξῃ στὸ στῆθος του· ὅμως, ἐκείνη ἀγωνιῶσα ἀπὸ ἐντροπὴν, ρίπτεται ὀπίσω, ἐνῷ ὁ Τριστάνος τρέμει ἀπὸ θυμὸν καθὼς εἶδε νὰ τὸν ἀποστρέφεται, καὶ μὲ ἀλλαγμένην τὴν φωνήν του λέγει:

«Βέβαια, ἔζησα παραπολὺ ἀφοῦ εἶδα τὴν ἡμέραν ποῦ ἡ Ἰζόλδη μὲ ἀποστρέφεται καὶ δὲν θέλει τὴν ἀγάπην μου. Ἄ! Ἰζόλδη, ὅποιος πολυαγαπᾷ, ἀργὰ λησμονεῖ! Ἰζόλδη, εἶνε ἕνα πρᾶγμα ὡραῖο καὶ πολύτιμον μιὰ πλουσία πηγὴ ποῦ χύνεται καὶ τρέχει σὲ πλατειὰ καὶ καθαρὰ κύματα· τὴν ἡμέραν ποῦ ξεραίνεται δὲν ἀξίζει πιὰ τίποτε· ἔτσι καὶ μιὰ ἀγάπη ποῦ ξεραίνεται,

Ἡ Ἰζόλδη ἀποκρίνεται:

«Ἀδελφέ, σὲ παρατηρῶ, ἀμφιβάλλω, τρέμω, δὲν ἠξέρω, δὲν ἀναγνωρίζω τὸν Τριστάνον.

— Βασίλισσα, εἶμαι ὁ Τριστάνος, αὐτὸς ποῦ τόσο σ' ἀγάπησε. Δὲν θυμᾶσαι τὸν νάνον ποῦ ἔχυσε τὸ ἀλεῦρι ἀνάμεσα στὰ δύο κρεββάτια μας· τὸ πήδημά μου καὶ τὸ αἷμα ποῦ ἐχύθη καθὼς ἐπηδοῦσα ἀπὸ τὴν πληγήν μου; καὶ τὸ δῶρο ποῦ σοῦ ἔκαμα, τὸν Μικρομέγαν, τὸ σκυλὶ μὲ τὸ μαγικὸ κουδοῦνι; Δὲν θυμᾶσαι τὰ κομμάτια τῶν δένδρων ποῦ ἔρριχνα στὸ ρεῦμα τοῦ ρυακιοῦ;

Ἡ Ἰζόλδη τὸν παρατηρεῖ, ἀναστενάζει δὲν ἠξεύρει τί νὰ πῇ καὶ τί νὰ πιστεύσῃ, βλέπει πῶς ὁ τρελλὸς τὰ ξέρει ὅλα καὶ ὅμως δὲν θὰ ἦτον φρόνιμον νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἦτον ὁ Τριστάνος· καὶ ὁ Τριστάνος τῆς λέγει:

«Δέσποινα Βασίλισσα, ξέρω καλὰ πῶς μ' ἐσυχάθης καὶ ὅτι μὲ προδίδεις. Ἐγνώρισα ὡστόσο ὡραῖες ἡμέρες ποῦ μ' ἀγαποῦσες. Ἦταν μέσα στὰ βαθειὰ τοῦ δάσους κάτω ἀπὸ τὰ φυλλώματα. Δὲν θυμᾶσαι τάχα τὴν ἡμέραν ποῦ σοῦ ἐχάρισα τὸ σκυλί μου, τὸν Χουσδέντ; Ἄ! Αὐτὸς μ' ἀγαπαῦσε πάντοτε, καὶ γιὰ τὸ χατῆρι μου θ' ἄφηνε καὶ τὴν Ἰζόλδην τὴν Ξανθήν. Ποῦ εἶνε; Τί τὸν ἔκαμες; Αὐτός, τοὐλάχιστον, θὰ μ' ἀναγνώριζε.

— Θὰ σ' ἀναγνώριζε; αὐτὸ εἶνε τρέλλα· γιατί ἀπὸ τὸν καιρὸν ποῦ ὁ Τριστάνος ἔφυγε, μένει κάτω πλαγιασμένος στὴ φωλιά του καὶ ὁρμᾷ ἐπάνω εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Μπρανζιέν, ὁδήγησέ τον ἐδῶ.

Ἡ Μπρανζιὲν τὸν ὁδηγεῖ.

«Ἔλα 'δῶ, Χουσδέντ, λέγει ὁ Τριστάνος· ἤσουν ἰδικός μου, σὲ ξαναπαίρνω.»

Ὅταν ὁ Χουσδέντ ἄκουσε τὴν φωνὴν του φεύγει ἀπὸ τὰ χέρια τῆς Μπρανζιὲν τρέχει εἰς τὸν ἀφέντη του, στροβιλίζεται στὰ πόδια του, τοῦ γλύφει τὰ χέρια, γαυγίζει ἀπὸ τὴν χαρά του.

«Χουσδέντ, φωνάζει ὁ τρελλός, εὐλογημένη νὰ εἶνε ἡ φροντίδα ποῦ ἔλαβα γιὰ νὰ σὲ θρέψω! Μοῦ κάμνεις καλλιτέραν ὑποδοχὴν ἀπὸ τὴν πολυαγαπημένη μου. Αὐτὴ δὲν θέλει νὰ μὲ ἀναγνωρίσῃ· θ' ἀναγνωρίσῃ τάχα αὐτὸ τὸ δακτυλίδι ποῦ μοῦ ἔδωκε κάποτε μὲ δάκρυα καὶ φιλήματα, τὴν ἡμέραν τοῦ χωρισμοῦ Τὸ μικρὸ αὐτὸ δακτυλίδι ἀπὸ ἴασπιν δὲν μ' ἄφησε ποτέ πολλὲς φορὲς τὸ ρώτησα γιὰ τὰ βάσανά μου, πολλὲς φορὲς ἔβρεξα τὸν πράσινον αὐτὸν ἴασπιν μὲ τὰ θερμά μου δάκρυα.»

Ἡ Ἰζόλδη εἶδε τὸ δακτυλίδι. Ἀνοίγει τοὺς βραχίονάς της.

«Ἰδού με! Πάρε με, Τριστάνε!» Τότε ὁ Τριστάνος ἔπαυσε ν' ἀλλοιώνῃ τὴν φωνήν του.

«Ἀγαπημένη, γιατί τόσο ἐδυσκολεύθης νὰ μὲ ἀναγνωρίσῃς, περισσότερο ἀπ' αὐτὸ τὸ σκυλί; Τί εἶνε αὐτὸ τὸ δακτυλίδι; Δὲν ἐννοεῖς πῶς θὰ μοῦ ἦτον γλυκύτερο νὰ μὲ ἀναγνωρίσῃς ἀπὸ μόνην τὴν ἀναπόλησιν τῶν παλαιῶν μας ἐρώτων; Τί εἶνε ὁ ἦχος τῆς φωνῆς μου; Τὸν ἤχον τῆς καρδιᾶς μου ἔπρεπε ν' ἀκούσῃς.»

—Ἀγαπημένε μου, εἶπεν ἡ Ἰζόλδη, ἴσως τὸν ἄκουσα περισσότερον ἀπὸ ὅσο φαντάζεσαι· ὅμως μᾶς παρακολουθοῦν μὲ δόλους, μᾶς κατασκοπεύουν· ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσω τυφλὰ

τὸν πόθον μου εἰς τὸν κίνδυνον, νὰ ἰδῶ νὰ σὲ πάρουν καὶ νὰ σὲ σκοτώσουν κάτω ἀπὸ τὰ μάτια μου; Ἐφυλαγόμουν κ' ἐφύλαγα καὶ σένα. Οὔτε ἡ ἀνάμνησις τῆς περασμένης ζωῆς, οὔτε ὁ ἦχος τῆς φωνῆς σου, οὔτε αὐτὸ τὸ δακτυλίδι δὲν μοῦ δείχνουν τίποτε, γιατὶ μποροῦν νὰ εἶνε στρατηγήματα κανενὸς μάγου ἢ γόητος. Παραδίδομαι ὡστόσο εἰς τὴν θέαν τοῦ δακτυλιδιοῦ μήπως δὲν ὡρκίσθηκα ὅτι εὐθὺς ποῦ θὰ τὸ ξαναϊδῶ θὰ κάμω τὸ θέλημά σου; Πάρε με, Τριστάνε!»

Ἔπεσε λιποθυμημένη εἰς τὸ στῆθος τοῦ ἀγαπημένου της. Ὅταν συνῆλθε, εἶδε πῶς ὁ Τριστάνος τὴν εἶχε εἰς τὴν ἀγκάλη του κ' ἐφιλοῦσε τὰ μάτια της καὶ τὴν ὄψιν της.

Διὰ νὰ διασκεδάσουν μὲ τὸν τρελλὸν οἱ ὑπηρέται τὸν ἔβαλαν κάτω ἀπὸ τὴν σκάλαν ὡσὰν σκύλον. Ὑπέφερε ἥσυχα τ' ἀναγελάσματά των καὶ τὰ κτυπήματά των, διότι κἄποτε λαμβάνων τὴν παλαιὰν ὡραιότητα ἐπερνοῦσε ἀπὸ τὴν τρώγλην του εἰς τὸν θάλαμον τῆς βασιλίσσης.

Ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ μερικὰς ἡμέρας, δύο ἀπὸ τὰς θαλαμηπόλους ὑπώπτευσαν τὴν ἀπάτην· εἰδοποίησαν τὸν Ἀνδρέτον ὁ ὁποῖος ἔβαλε ἐμπρὸς ἀπὸ τοὺς θαλάμους τῶν γυναικῶν τρεῖς ἀνθρώπους του ἀρματωμένους. Ὅταν ὁ Τριστάνος ἠθέλησε νὰ περάσῃ τὴν θύραν:

«Πίσω τρελλέ, ἐφώναξαν, πήγαινε νὰ πλαγιάσῃς στὴν ψάθαν σου!»

— Καὶ τί λοιπόν, ὡραῖοι αὐθένται, εἶπεν ὁ τρελλός, δὲν πρέπει νὰ πάω ν' ἀγκαλιάσω τὴ βασίλισσα; Λὲν τὸ ξέρετε πῶς μ' ἀγαπᾷ καὶ πῶς μὲ περιμένει;

Ὁ Τριστάνος ἐκράδανε τὸ ραβδί του· ἐφοβήθησαν καὶ τοῦ ἄφησαν ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον. Ἐπῆρε τὴν Ἰζόλδην εἰς τὰ χέρια του.

«Ἀγαπημένη μου, πρέπει νὰ φύγω πλέον, γιατὶ θὰ μὲ ἀνακαλύψουν ἀμέσως. Θὰ φύγω, καὶ χωρὶς ἄλλο ποτὲ πλέον δὲν θὰ ξαναγυρίσω. Ὁ θάνατός μου εἶνε κοντά· μακρυὰ ἀπὸ σένα ὁ πόθος σου θὰ μὲ πεθάνῃ.

— Ἀγαπημένε μου, κλεῖσε με στὰ χέρια σου, σφίξε με τόσο πολὺ ποῦ οἱ καρδιές μας νὰ ραγίσουν καὶ οἱ ψυχές μας νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ κορμί. Ὁδήγησέ με εἰς τὸν μακάριον τόπον ποῦ ἔλεγες· εἰς τὸν τόπον ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν γυρίζει κανεὶς ἀπὸ ὅσους πηγαίνουν, ὅπου μουσικοὶ θαυμαστοὶ ψάλλουν ἀτελείωτα τραγούδια. Ὁδήγησέ με.

— Ναί! θὰ σὲ ὁδηγήσω εἰς τὸν μακάριον τόπον τῶν Ζώντων. Ὁ καιρὸς πλησιάζει· δὲν ἤπιαμε πλέον ὅλην τὴν χαρὰν καὶ ὅλην τὴν δυστυχίαν; Ὁ καιρὸς πλησιάζει· ὅταν θὰ τελειώσουν ὅλα καὶ σὲ καλέσω, θἀλθῇς;

— Ἀγαπημένε, κάλεσέ με! Τὸ ξέρεις ὅτι θὰ ἔλθω!

— Ἀγαπημένη μου, ὁ Θεὸς νὰ σὲ ἀντα-μείψῃ.

Ὅταν διεσκέλισε τὸ κατῶφλι, οἱ ἄνθρωποι τοῦ Ἀνδρέτου ἐρρίφθησαν κατ' ἐπάνω του. Ὅμως ὁ τρελλὸς ἔσκασε στὰ γέλια, ἀναποδογύρισε τὸ ραβδί του, καὶ εἶπε:

«Μὲ διώχνετε, ὡραῖοι αὐθένται, γιατί λοιπόν; Δὲν ἔχω πιὰ τί νὰ κάμω ἐδῶ γιατὶ ἡ ἀγαπημένη μου μὲ στέλνει μακρυὰ νὰ ἑτοιμάσω τὸ σπίτι ποῦ τῆς ὑποσχέθηκα, τὸ κρυστάλλινο σπίτι, τὸ γεμᾶτο τριαντάφυλλα, ὁλόφωτο κάθε πρωῒ μὲ τὸν ἥλιον!

— Πήγαινε λοιπόν, τρελλέ, στὴν κατάρα τοῦ Θεοῦ!»

Οἱ ὑπηρέται ἔκαμαν τόπον καὶ ὁ τρελλὸς χωρὶς νὰ βιασθῇ ἔφευγε χορεύοντας.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

Amor condusse noi ad una morte (Dante)

Μόλις ἐγύρισε εἰς τὴν Βρετάνην εἰς τὸ Καραῖξ, εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ βοηθήσῃ τὸν ἀγαπημένον του Καερδὶν ποῦ εἶχε πόλεμον μὲ τὸν Μπενταλίς. Ἔπεσε εἰς μίαν παγίδα ποῦ τοῦ ἔστησαν ὁ Μπενταλὶς μὲ ὅλα τ' ἀδέλφια του. Ὁ Τριστάνος τοὺς ἐσκότωσε ὅλους. Ὅμως ἀτός του ἐπληγώθη ἀπὸ μίαν λόγχην, καὶ ἦτον φαρμακωμένη ἡ λόγχη. Ἐγύρισε μὲ μεγάλον κόπον εἰς τὸν πύργον τοῦ Καραῖξ κ ἐζήτησε νὰ θεραπεύσῃ τὰς πληγάς του. Οἱ γιατροὶ ἦλθαν ὅλοι μαζί, ὅμως κανείς τους δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὸν θεραπεύσῃ ἀπὸ τὸ δηλητήριον, γιατὶ οὔτε τὸ ἀνεκάλυψαν. Ὁ Τριστάνος φλέγεται, τὸ φαρμάκι διατρέχει τὸ σῶμα του καὶ ἀρχίζουν νὰ ξεσκεπάζονται τὰ κόκκαλά του. Ἐννόησε πῶς ἡ ζωή του ἄρχιζε νὰ χάνεται, πῶς γλίγωρα θὰ ἐχάνετο ὁλότελα. Τότε ἠθέλησε νὰ ξαναϊδῇ Ἰζόλδην τὴν Ξανθήν. Ἀλλὰ πῶς νὰ τὴν ἰδῇ; Εἶνε τόσο ἀδύνατος ποῦ ἡ θάλασσα θὰ τὸν ἐσκότωνε μία ὥρα ἀρχήτερα· καὶ ἂν ἔφθανε κἄποτε εἰς τὸ Κορνουάγ,, πῶς θὰ διέφευγε τὴν προσοχὴν τῶν ἐχθρῶν του; Κλαίει, τὸ δηλητήριον τοῦ φέρει ἀγωνίαν, περιμένει τὸν θάνατον.

Ἐκάλεσε κρυφὰ τὸν Καερδὶν νὰ τοῦ φανε-

ρώσῃ τὸν πόνον του, διότι ἦτον ὁ πειὸ ἀγαπητός του φίλος. Ἠθέλησε ν' ἀπομακρυνθοῦν ὅλοι ἀπὸ τὸν θάλαμόν του ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Καερδίν, νὰ μὴ μείνῃ κανεὶς οὔτε εἰς τοὺς διπλανοὺς θαλάμους ἀκόμη. Ἡ Ἰζόλδη, ἡ γυναῖκα του, κατεπλάγη διὰ τὴν παράξενην αὐτὴν ἐπιθυμίαν. Ἐτρόμαξε καὶ μολαταῦτα ἠθέλησε ν' ἀκούσῃ τὸν διάλογον. Ἔμεινε ἔξω ἀπὸ τὸν θάλαμον. Αὐτιάζεται· ἕνας ἀπὸ τοὺς πιστούς της προσέχει μὴ τὴν ἰδῇ κανείς.

Ὁ Τριστάνος συναθροίζει τὰς δυνάμεις του, ἀνορθώνεται, στηρίζεται εἰς τὸν τοῖχον, ὁ Καερδὶν καθίζει σιμά του καὶ οἱ δύο τους κλαίουν μαζί. Ὁ ἕνας κλαίει διὰ τὸν ἄλλον, κλαίουν διὰ τὴν φιλίαν τους ποῦ διαλύεται μὲ τὸν θάνατον.

«Γλυκέ μου φίλε, λέγει ὁ Τριστάνος, εἶμαι εἰς ἕναν ξένον τόπον, ποῦ οὔτε συγγενεῖς οὔτε φίλους ἔχω, ἐκτὸς ἀπὸ σένα· σὺ μόνος εἰς αὐτὸν τὸν τόπον μοῦ ἔδωκες χαρὰν καὶ παρηγορίαν. Χάνω τὴν ζωήν μου, θὰ ἤθελα νὰ ξαναϊδῶ τὴν Ἰζόλδην τὴν Ξανθήν. Ἀλλὰ πῶς, μὲ ποιὸν τρόπον νὰ τῆς ἀναγγείλω τὴν κατάστασίν μου; Ἄ! Ἂν ἤξερα κάποιον ποῦ νὰ ἐπήγαινε νὰ τὴν εὕρῃ· θὰ ἤρχετο, μ' ἀγαπᾷ τόσο πολύ! Καερδίν, ὡραῖε μου σύντροφε, ποῦ εἶσαι ὁ μόνος μου φίλος, ποῦ ἔχεις εὐγενικὴ καρδιά, σοῦ τὸ ζητῶ: δοκίμασε νὰ τὸ κάμῃς ἐσύ.»

Ὁ Καερδὶν βλέπει τὸν Τριστάνον νὰ κλαίῃ, ν' ἀπελπίζεται, νὰ παραπονῆται· ἡ καρδιά του λυώνει· τοῦ ἀπαντᾷ σιγά:

«Ὡραῖε σύντροφε! Μὴν κλαῖς περισσότερο, θὰ κάμω κατὰ τὸ θέλημά σου. Βέβαια, φίλε μου, γιὰ τὴν ἀγάπη σου θὰ ἐκινδύνευα καὶ τὴν ζωήν μου. Τίποτε δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μ' ἐμποδίσῃ»

Ὁ Τριστάνος ἀπεκρίθη:

«Φίλε, σ' εὐχαριστῶ. Λοιπὸν ἄκουσε τὴν παράκλησίν μου Πάρε αὐτὸ τὸ δακτυλίδι. Εἶνε σύμβολον μεταξύ μας. Καὶ ὅταν θὰ φθάσῃς εἰς τὴν χώραν της, πέρασε εἰς τὴν αὐλὴν ὡς ἔμπορος. Παρουσίασε μεταξωτὰ ὑφάσματα, κάμε ὥστε νὰ ἰδῇ τὸ δακτυλίδι. Αὐτὴ θὰ ζητήσῃ νὰ εὕρῃ τρόπον νὰ σοῦ μιλήσῃ κρυφά. Τότε πές της ὅτι ἡ καρδιά μου τὴν χαιρετᾷ· ὅτι μόνον αὐτὴ ἠμπορεῖ νὰ μὲ βοηθήσῃ· πές της ὅτι, ἂν δὲν ἔλθῃ, πεθαίνω Πές της νὰ θυμηθῇ τὶς παλιὲς χαρές, καὶ τὶς λύπες· νὰ θυμηθῇ τὸ ποτὸ ποῦ μαζὶ ἤπιαμε στὴ θάλασσα! Ἄ! ἤπιαμε μαζὶ τὸν θάνατον. Νὰ θυμηθῇ τὸν ὅρκον τῆς ἀγάπης ποῦ τῆς ἔκαμα. Ἄ! ἐκράτησα τὴν ὑπόσχεσίν μου!»

Ἰζόλδη ἡ Κρινοδάκτυλη ἀκούει ἀπέξω, ἀκούει αὐτὰ τὰ λόγια· σχεδὸν λιποθυμεῖ.

«Σπεῦσε, ἀγαπημένε μου, καὶ γύρισε γλίγωρα σιμά μου. Ἂν ἀργήσῃς, δὲν θὰ μὲ ξαναϊδῇς. Μέσα σὲ σαράντα ἡμέρες θὰ ἠμπορέσῃς νὰ μοῦ φέρῃς τὴν Ἰζόλδην τὴν Ξανθήν. Κρύψε τὴν ἀναχώρησιν ἀπὸ τὴν ἀδελφήν σου, ἢ πὲς ὅτι πᾶς νὰ φέρῃς κάποιον γιατρόν. Πάρε τὸ καράβι μου· πάρε μαζί σου δύο πανιά, τὸ ἕνα μαῦρο, τὸ ἄλλο ἄσπρο. Ἂν φέρῃς τὴν Ἰζόλδην τὴν βασίλισσαν, ὄρθωσε εἰς τὴν ἐπιστροφήν σου τὸ ἄσπρο πανί. Ἂν ὄχι, ἀρμένισε μὲ τὸ μαῦρο πανί. Φίλε, δὲν ἔχω τίποτε ἄλλο νὰ σοῦ πῶ. Ὁ Θεὸς μαζί σου, καὶ νὰ γυρίσῃς χωρὶς νὰ πάθῃ μιὰ τρίχα σου τίποτε!»

Ἀναστενάζει, κλαίει, θρηνεῖ, καὶ ὁ Καερδὶν κλαίει ἐπίσης, φιλεῖ τὸν Τριστάνον καὶ τὸν ἀποχαιρετᾷ.

Μὲ τὸ πρῶτο φύσημα ἀνοίγεται. Οἱ ναῦται ἐσήκωσαν τὴν ἄγκυραν, ὕψωσαν τὸ πανί, καὶ ἀρμένιζαν. Ἐκόμιζαν πλούσια ἐμπορεύματα· μεταξωτὰ ὑφάσματα πολύχρωμα, βάζα, κρασιὰ τοῦ Ποατού, γεράκια ἱσπανικὰ καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Καερδὶν ἐπίστευε ὅτι θὰ ἠμπορέσῃ νὰ φθάσῃ ἕως εἰς τὴν Ἰζόλδην. Ὀκτὼ ἡμέρες καὶ ὀκτὼ νύκτες ἔσχιζαν τὰ κύματα ὥς ποῦ τέλος ἔφθασαν εἰς τὸ Κορνουάγ.

Ὁρμὴ γυναικὸς εἶνε πρᾶγμα φοβερὸ καὶ πρέπει νὰ φυλάγεται κανείς. Ἐκεῖ ποῦ μία γυναῖκα ἀγαπήσῃ πολύ, ἐκεῖ καὶ θὰ ἐκδικηθῇ πιὸ σκληρά. Ἡ ἀγάπη τῶν γυναικῶν ἔρχεται γλίγωρα καὶ γλίγωρα τὸ μῖσος των· καὶ ὅταν μισήσουν, μισοῦν παντοτεινά. Ξέρουν νὰ μετριάζουν τὴν ἀγάπην, τὸ μῖσος ὄχι. Ὀρθὴ ἀπέξω ἡ Ἰζόλδη ἡ Κρινοδάκτυλη εἶχε ἀκούσῃ ὅλα τὰ λόγια τοῦ Τριστάνου. Τὸν εἶχε τόσο πολὺ ἀγαπήσει!... κ' ἐπιτέλους ἐμάνθανε. Ἐκράτησε ὅ,τι ἄκουσε Ἂν ἠμπορέσῃ κάποτε, πῶς θὰ ἐκδικηθῇ! Ὅμως δὲν δείχνει τίποτε, καὶ μόλις ἄνοιξαν τὶς θύρες, ἐμπῆκε εἰς τὴν κάμαραν τοῦ Τριστάνου καὶ κρύβοντας τὴν ὀργήν της ἐξηκολούθησε νὰ τὸν ὑπηρετῇ ὅπως ταιριάζει εἰς μίαν γυναῖκα ποῦ ἀγαπᾷ. Τοῦ ὡμίλοῦσε σιγά, τὸν ἐφιλοῦσε εἰς τὰ χείλη, καὶ τὸν ἐρωτοῦσε ἂν ὁ Καερδὶν θὰ ἤρχετο γλίγωρα μὲ τὸν γιατρὸν ποῦ θὰ τὸν ἔκαμνε καλά... Ὅμως πάντοτε ἐζητοῦσε νὰ ἐκδικηθῇ.

Ὁ Καερδὶν ἔφθασε εἰς τὸ Τινταγκέλ. Ἐπῆρε μαζί του ἐμπορεύματα πολύτιμα, ἕνα γεράκι μεγάλο, ἕνα ὕφασμα μὲ σπάνιο χρῶμα, ἕνα ποτῆρι καλὰ σκαλισμένο· τὰ ἐχάρισε εἰς τὸν βασι-

λέα Μᾶρκον καὶ τοῦ ἐζήτησε εὐγενῶς τὴν προστασίαν διὰ νὰ ἠμπορῇ νὰ ἐμπορεύεται εἰς τὴν χώραν του χωρὶς νὰ τὸν ἐνοχλῇ κανείς. Καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ τὸ ὑπεσχέθη. Τότε ὁ Καερδὶν ἐχάρισε στὴν βασίλισσαν ἕνα χρυσὸ στολίδι.

«Βασίλισσα, εἶπε, τὸ χρυσάφι εἶνε καλό· καὶ ἀπὸ τὸ δάκτυλό του τὸ δακτυλίδι τοῦ Τριστάνου τὸ ἔβαλε δίπλα εἰς τὸ στολίδι. «Ἰδού, βασίλισσα, τὸ χρυσάφι αὐτουνοῦ τοῦ στολιδιοῦ εἶνε πολὺ πλούσιο κ' ἐντούτοις τὸ χρυσάφι αὐτοῦ τοῦ δακτυλιδιοῦ ἔχει ἐπίσης τὴν ἀξίαν του».

Ὅταν ἡ Ἰζόλδη ἀνεγνώρισε τὸ δακτυλίδι ἀπὸ πράσινον ἴασπιν, αἰσθάνθη νὰ φρικιᾷ ἡ καρδιά της, τὸ χρῶμα της ἄλλαξε, καὶ φοβουμένη δι' ἐκεῖνο ποῦ θὰ κούσῃ, ἔσυρε τὸν Καερδὶν κατὰ μέρος γιὰ νὰ ἰδῇ καλλίτερα καὶ συμφωνήσῃ τὸ δακτυλίδι. Ὁ Καερδὶν τῆς εἶπε ἀμέσως:

«Δέσποινα, ὁ Τριστάνος ἐπληγώθη ἀπὸ ἕνα φαρμακωμένο σπαθὶ καὶ πεθαίνει. Σὲ προσκαλεῖ νὰ τὸν βοηθήσῃς. Κράτησε αὐτὸ τὸ δακτυλίδι. Σοῦ τὸ δίνει».

Ἡ Ἰζόλδη ἀπεκρίθη, κλονουμένη.

«Φίλε, θὰ σὲ ἀκολουθήσω. Αὔριον τὸ πρωῒ τὸ καράβι νὰ εἶν' ἕτοιμο νὰ φύγωμε».

Τὴν ἄλλην ἡμέραν τὸ πρωῒ εἶπε ὅτι θέλει νὰ κυνηγήσῃ καὶ εἶπε νὰ τῆς ἑτοιμάσουν τὰ σκυλιὰ καὶ τὰ γεράκια.

Ὅμως ὁ δοὺξ Ἀνδρέτος, ποῦ πάντοτε τὴν ἐπαραμόνευε, ἐπῆγε μαζί της. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸν κάμπον, ὄχι μακρυὰ ἀπὸ τὴν ἀκρογιαλιά, ἕνας φασιανὸς ἐσηκώθη. Ὁ Ἀνδρέτος ἄφησε ἕνα γεράκι γιὰ νὰ τὸν πιάσῃ, ὅμως ὁ καιρὸς ἦτον καλός, τὸ γεράκι ἀνυψώθη κ' ἐξηφανίσθη.

«Βλέπεις, αὐθέντα Ἀνδρέτε, εἶπε ἡ βασίλισσα, τὸ γεράκι ἐκούρνιασε ἐκεικάτω, στὸ λιμάνι, ἐπάνω εἰς τὸ κατάρτι ἑνὸς καραβιοῦ ποῦ δὲν γνωρίζω. Τίνος εἶνε;

—Δέσποινα, εἶπεν ὁ Ἀνδρέτος, εἶνε τὸ καράβι τοῦ ἐμπόρου αὐτοῦ ἀπὸ τὴν Βρετάνην ποῦ ἔχθες σοῦ ἐχάρισε ἕνα χρυσαφικό. Πᾶμε νὰ πιάσωμε τὸ γεράκι μας».

Ὁ Καερδὶν ἔρριξε μιὰ βάρκα ἀπὸ τὸ καράβι του καὶ ἦλθε στὴν ἀκρογιαλιά. Ἦλθε εἰς συνάντησιν τῆς βασιλίσσης:

«Δέσποινα, ἂν θέλῃς, ἠμπορῇς νὰ μπῇς στὸ καράβι μου, νὰ σοῦ δείξω τὰ πλούσια ἐμπορεύματά μου.

—Εὐχαρίστως, εἶπε ἡ βασίλισσα.

Κατεβαίνει ἀπὸ τὸ ἄλογό της, πηγαίνει πρὸς τὴ βάρκα, μπαίνει στὸ καράβι. Ὁ Ἀνδρέτος θέλει νὰ τὴν ἀκολουθήσῃ· ὅμως ὁ Καερδὶν τὸν κτυπᾷ καὶ τὸν ρίπτει εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὸν ξανακτυπᾷ κάτω ἀπὸ τὰ νερὰ πάλιν:

«Πέθανε, προδότη! Νά, ὁ μισθός σου διὰ τὸ κακὸν ποῦ ἔκαμες εἰς τὸν Τριστάνον καὶ τὴν Ἰζόλδην!» Ἔτσι ὁ Θεὸς ἐτιμώρησε τοὺς πανούργους. Ὅλοι ἐσκοτώθησαν: Ὁ Γκενελόν, ὁ Γκονδοῖν, ὁ Ντενοάλεν, ὁ Ἀνδρέτος.

Ἡ ἄγκυρα ἀνεσηκώθη, ὁ ἱστὸς ὠρθώθη, τὸ πανὶ ἀνοίχθηκε. Ὁ δροσερὸς πρωϊνὸς ἄνεμος ἐθροοῦσε καθὼς ἐφούσκωνε τὰ πανιά. Τὸ καράβι ἐβγῆκε στ' ἀνοικτά. Ἡ θάλασσα ἦτον λευκὴ καὶ ὁλόφωτη.

Εἰς τὸ Καραὶξ ὁ Τριστάνος φθίνει. Περιμένει τὸν ἐρχομὸν τῆς Ἰζόλδης Τίποτε πλέον δὲν τὸν συγκρατεῖ. Ἂν ζῇ, εἶνε ποῦ τὴν περιμένει. Κάθε ἡμέραν ἔστελνε στὸ ἀκρογιάλι νὰ ἰδοῦν ἂν ἔρχεται τὸ καράβι καὶ τὸ χρῶμα τοῦ πανιοῦ του. Καμμίαν ἄλλην ἐπιθυμίαν δὲν εἶχε. Ἀμέσως εἶπε καὶ τὸν ἔφεραν εἰς τοὺς βράχους τοῦ Πενμάρκ, καὶ ὅσο ἀκόμη ὁ ἥλιος ἦτον εἰς τὸν ὁρίζοντα ἔβλεπε μακρυὰ εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἀκούσατε μίαν θλιβερὰν συντυχίαν. Ἡ Ἰζόλδη ἐπλησίαζε. Τὸ καράβι ἐφαίνετο πλέον. Ἕνας τρικυμιώδης ἄνεμος κτυπᾷ καὶ στριφογυρίζει τὸ καράβι. Ὁ ἄνεμος λυσσᾷ, τὰ κύματα κινοῦνται ἐκ βαθέων, ὁ ἀέρας σκοτεινιάζει, ἡ θάλασσα μαυρίζει, ἡ βροχὴ πέφτει κτυπητή.

Ἡ Ἰζόλδη φωνάζει:

«Ἀλλοίμονο! ἀθλία ἐγώ! Ὁ Θεὸς δὲν θέλει φαίνεται νὰ ξαναϊδῶ τὸν Τριστάνον μίαν φορὰν ἀκόμη· θέλει νὰ πνιγῶ σ' αὐτὴν τὴν θάλασσα. Τριστάνε, ἂν μία φορὰ σοῦ μιλοῦσα δὲν θὰ μ' ἔνοιαζε ὁ θάνατος. Ἀγαπημένε μου, ἂν δὲν φθάνω ἕως εἰς ἐσέ, εἶνε θέλημα Θεοῦ, καὶ εἶνε ὁ χειρότερος πόνος μου. Ὁ θάνατος δὲν μοῦ εἶνε τίποτε· γιατὶ τὸ θέλει ὁ Θεός, τὸν δέχομαι· ὅμως, ἀγαπημένε μου, ἅμα τὸν μάθῃς, θ' ἀποθάνῃς ἀμέσως τὸ ξέρω. Ἡ ἀγάπη μας εἶνε τέτοια ποῦ οὔτ' ἐγὼ οὔτε σὺ 'μποροῦμε ν' ἀποθάνωμε χώρια. Βλέπω τὸν θάνατόν σου ἐμπρὸς καὶ μαζὶ τὸν ἰδικόν μου. Ἀλλοίμονο! Ἀγαπημένε· δὲν γίνεται ἡ ἐπιθυμία μου· ἦτον ν' ἀποθάνω στὰ χέρια σου, νὰ ταφῶ στὸν τάφον σου· ὅμως θὰ μείνῃ ἀτέλεστη ἡ ἐπιθυμία μου. Θ' ἀποθάνω μόνη, μόνη χωρὶς ἐσένα θ' ἀφανισθῶ στὸ κῦμα. Ἴσως δὲν θὰ μάθῃς τὸν θάνατον, θὰ ζήσῃς ἀκόμη περιμένοντας νὰ ξαναγυρίσω. Ἂν ὁ Θεὸς τὸ θέλῃ, ἴσως καὶ γίνῃς καλά. Ἄ! ἴσως ὕστερα ἀπὸ μένα ἀγαπήσῃς τὴν Ἰζόλδην τὴν Κρινοδάκτυλη. Δὲν

ἠξέρω τί θὰ γίνῃ. Ὡς πρὸς ἐμένα, ἀγαπημένε μου, ἂν ἐμάθαινα τὸν θάνατόν σου, δὲν θὰ ζοῦσα οὔτε μία στιγμὴ πλέον. Ἂς θελήσῃ ὁ Θεός, ἀγαπημένε μου, ἢ νὰ σὲ κάμῃ καλὰ ἢ ν' ἀποθάνωμε καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὴν ἴδιαν ἀγωνίαν θανάτου».

Ἔτσι ἀνεστέναζε ἡ βασίλισσα. Ὅμως ὕστερα ἀπὸ πέντε ἡμέρες ἡ τρικυμία ἔπαυσε. Στὸ ὑψηλότερο μέρος τοῦ καταρτιοῦ ὁ Καερδὶν ὕψωσε φαιδρὰ τὸ ἄσπρο πανί, νὰ ἰδῇ ὁ Τριστάνος καὶ ἀπὸ πολὺ μακρυὰ τὸ χρῶμα του. Ἤδη ὁ Καερδὶν βλέπει τὴν Βρετάνην. Ἀλλοίμονο! σχεδὸν ἀμέσως ἡ γαλήνη διεδέχθη τὴν τρικυμίαν, ἡ θάλασσα ἔγινε ἥμερη καὶ ἀζάρωτη, ὁ ἄνεμος ἔπαυσε νὰ φουσκώνῃ τὸ πανὶ καὶ οἱ ναῦται μάταια ὥδηγοῦσαν πότε μπρὸς πότε πίσω τὸ καράβι. Μακρυὰ ἔβλεπαν τὴν ἀκτήν, ὅμως ἡ τρικυμία τοὺς εἶχε πάρει τὴν βάρκα τους ποῦ νὰ μὴ μποροῦν νὰ βγοῦν. Τὴν τρίτη νύκτα ἡ Ἰζόλδη ὠνειρεύθη ὅτι ἐκρατοῦσε στὴν ποδιά της τὸ κεφάλι ἑνὸς ἀγριόχοιρου καὶ ὅτι τὰ ροῦχα της ἦσαν αἱματωμένα. Ἐννόησε ὅτι δὲν θὰ ἔβλεπε τὸν ἀγαπημένον της ζωντανόν.

Ὁ Τριστάνος ἦτον πολὺ ἀδύνατος πλέον ὥστε νὰ προσμένῃ στὸ Πενμάρκ, καὶ ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας κλεισμένος μακρυὰ ἀπὸ τὴν ἀκτὴν ἔκλαιε διὰ τὴν Ἰζόλδην ποῦ δὲν ἤρχετο. Κλαίει. δέρνεται. Ὀλίγο καὶ θ' ἀποθάνῃ ἀπὸ μοναχὴν τὴν θέρμην τῆς ἐπιθυμίας του.

Τέλος ὁ ἄνεμος ἔπνευσε, καὶ τὸ λευκὸ πανὶ ἐφάνη. Τότε, Ἰζόλδη ἡ Κρινοδάκτυλη ἐξεδικήθη:

Ἔρχεται πρὸς τὸ κρεββάτι τοῦ Τριστάνου καὶ λέγει:

«Ἀγαπημένε μου, ὁ Καερδὶν φθάνει. Εἶδα τὸ καράβι του· προχωρεῖ ἀργά· μόλις τὸ ἀνεγνώρισα· ἂς ἦτον νὰ σοῦ φέρῃ ὅ,τι θὰ σὲ κάμῃ καλά!»

«Ὡραία μου, ξέρεις καλά, ὅτι εἶνε τὸ καράβι του; Λοιπὸν πέ μου πῶς εἶνε τὸ πανί του;

— Εἶδα καλά, τὸ ἔχουν ἀνοίξει καὶ ὀρθώσει ψηλὰ γιατὶ φυσᾷ πολὺ λίγο. Εἶνε μαῦρο.

Ὁ Τριστάνος ἐστράφη πρὸς τὸ ἄλλο μέρος καὶ εἶπε:

«Δὲν ἠμπορῶ νὰ κρατηθῶ.» Εἶπε τρεῖς φορές: «Ἰζόλδη, ἀγαπημένη!» Ἔπειτα ἐξεψύχησε.

Τότε ἄρχισαν νὰ κλαίουν ὅλοι. Τὸν ἐπῆραν ἀπὸ τὸ κρεββάτι του, τὸν ἐξάπλωσαν εἰς ἕναν πλούσιον ταπητα καὶ ἐσκέπασαν τὸ σῶμα του μ' ἕνα σάβανον.

Ὁ ἄνεμος πλέον ἔπνεε δυνατά· τὸ καράβι ἐπλησίαζε. Ἡ Ἰζόλδη ἐβγῆκε. Ἄκουσε τοὺς θρήνους ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς δρόμους καὶ τὰ σήμαντρα νὰ σημαίνουν στὰ μοναστήρια, εἰς τὰς ἐκκλησίας. Ἐρωτᾷ γιατί σημαίνουν, γιατί κλαίουν.

«Δέσποινα, ἔχομε μεγάλο πένθος. Ὁ Τριστάνος, ὁ ἀνδρεῖος, ὁ εἰλικρινὴς ἀπέθανε. Ἦτον ἀνοικτοχέρης καὶ βοηθοῦσε τοὺς δυστυχεῖς. Εἶνε ἡ πειὸ μεγάλη συμφορά.

Ἡ Ἰζόλδη τὸν ἀκούει, δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀρθρώσῃ λέξιν. Ἀνεβαίνει στὸ παλάτι. Οἱ Βρετανοὶ χάνουν τὸν νοῦν τους καθὼς τὴν βλέπουν. Ποτέ τους δὲν εἶδαν τέτοιαν ἐμορφιά. Ποιὰ εἶνε; ἀπὸ ποῦ ἔρχεται; Κοντὰ εἰς τὸν Τριστάνον Ἰζόλδη ἡ Κρινοδάκτυλη δέρνεται γιὰ τὸ κακὸ ποῦ ἔκαμε. Ἡ ἄλλη Ἰζόλδη τῆς λέγει:

«Δέσποινα, ἄφησέ με νὰ πλησιάσω. Ἔχω περισσότερα δικαιώματα ἀπὸ σένα νὰ τὸν κλαίω. Πίστευσέ με. Τὸν ἀγάπησα πειὸ πολὺ ἀπὸ σένα.

Ἐγύρισε ἀνατολικά, κ' ἐπροσευχήθη. Ἔπειτα ἐξεσκέπασε ὀλίγο τὸ σῶμα, ἐξαπλώθη σιμά του, τοῦ ἐφίλησε τὸ στόμα καὶ τὸ πρόσωπο, καὶ ξεψυχᾷ.

Ὅταν ὁ βασιλεὺς Μᾶρκος ἔμαθε τὸν θάνατον τῶν δύο ἀγαπημένων, ἐπέρασε τὴν θάλασσαν καὶ ἅμα ἦλθε εἰς τὴν Βρετάνην, ἄνοιξε τὰ δύο μνήματα, ἐπῆρε τὰ σώματά των καὶ τὰ ἔφερε εἰς τὸ Τινταγκέλ. Κοντὰ εἰς μίαν ἐκκλησίαν τὰ ἔθαψε εἰς δύο μνήματα τὸ ἕνα δεξιᾷ καὶ τὸ ἄλλο ἀριστερᾷ τῆς ἀψῖδος. Ὅμως εἰς τὰ βαθειὰ μεσάνυκτα ἀπὸ τὸ μνῆμα τοῦ Τριστάνου ἐφύτρωσε ἕνα πλούσιο πράσινο βάτο, μὲ δυνατὰ κλαδιά, μὲ ἄνθη μοσχοβόλα, διεσκέλισε τὴν ἐκκλησίαν κ' ἐμπήχθη μοναχό του εἰς τὸ μνῆμα τῆς Ἰζόλδης. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου ἔκοψαν τὸ βάτο· ὅμως τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐξαναγεννήθη πλούσιο, ἀνθισμένο, ὁλοζώντανο, καὶ βυθίζεται ἀκόμη στὴν κοίτην τῆς Ἰζόλδης. Τρεῖς φορὲς ἠθέλησαν νὰ τὸ καταστρέψουν. Μάταια ὅμως. Ἐπὶ τέλους διηγήθησαν τὸ θαῦμα εἰς τὸν βασιλέα Μᾶρκον. Ὁ βασιλεὺς ἀπηγόρευσε νὰ κόψουν ξανὰ τὸ βάτο.

Ἄρχοντες, οἱ ἀγαθοὶ τροβαδοῦροι τοῦ παλαιοῦ καλοῦ καιροῦ ὁ Μπερούλ, ὁ Θωμᾶς, ὁ Μονσινιούρος Ἐὐχάρι, ὁ δεσπότης Γοδεφρεΐδος ἐδιηγήθησαν αὐτὴν τὴν ἱστορίαν γιὰ ὅσους ἀγαποῦν· ὄχι γιὰ τοὺς ἄλλους. Σᾶς χαιρετίζουν δι' ἐμοῦ. Χαιρετίζουν ἐκείνους ποῦ εἶνε σκεπτικοί, κ' ἐκείνους ποῦ εἶνε εὐτυχεῖς, τοὺς λυπημένους καὶ τοὺς ποθοπλανταγμένους, τοὺς φαιδροὺς καὶ τοὺς τρομασμένους. Ἂς εὕρουν τοὐλάχιστον ἐδῶ παρηγορίαν διὰ τὴν ἀστασίαν, τὴν ἀδικίαν, τὸ πεῖσμα, τὸν πόνον, ὅλα τὰ δεινὰ τῆς ἀγάπης.

ΤΕΛΟΣ

Μετάφρ. Α. ΚΑΜΠΑΝΗ. JOSEPH BÉDIER

ΕΘΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΩΝ ΦΑΚΕΛΛΩΝ

Εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸ πολλοῦ χρόνου ἔχουν συστηθῆ ἰδιαίτερα Ἰνστιτοῦτα πρὸς μελέτην τῶν μεγάλων προβλημάτων, τῶν ἀφορώντων τὴν πρόοδον τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Ἐπιστήμονες σοφοὶ καὶ ἀμερόληπτοι, ἄλλοι κρατοῦντες τὰ σκῆπτρα τῆς κοινωνιολογίας, καὶ ἄλλοι τῆς πολιτικῆς, δὲν παύουν ἐργαζόμενοι πρὸς ἐπίλυσιν αὐτῶν τῶν προβλημάτων. Καὶ τὸ πρᾶγμα εἶνε ἁπλούστατον. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ ἐργάζονται διότι γνωρίζουν ὅτι ἡ ἀληθινὴ ἑδραίωσις τῆς κοινωνικῆς προόδου ἐξαρτᾶται κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς τοὺς σημερινοὺς χρόνους, ἐκ τῆς πραγματικῆς προόδου τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Κράτη καὶ ἄτομα συναγωνίζονται ἀμιλλώμενα πῶς θὰ προπαρασκευάσουν τὸ ἔδαφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ φυσικὸς πλοῦτος μιᾶς χώρας, ἐμπορικὸς ἢ βιομηχανικὸς τοιοῦτος, δύναται νὰ εὐνοήσῃ ὅλους τοὺς κατοίκους καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ κάθε νόμιμον φιλοδοξίαν. Καὶ τοῦτο διότι γνωρίζουν ὅτι ἡ ἀληθὴς πρόοδος μιᾶς χώρας ἔγκειται εἰς τὸ ἔργον τῆς γεωργικῆς ἢ βιομηχανικῆς παραγωγῆς, ἥτις καταλλήλως ὑποστηριζομένη δημιουργεῖ μεθοδικῶς τὸ μεγαλεῖον ἑνὸς ἔθνους.

Μία τοιούτου εἴδους ἐργασία, ἥτις θὰ ἐξησφάλιζε τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀτόμου, τῶν ὁμάδων καὶ συνεπῶς καὶ τοῦ Κράτους εἶνε λυπηρὸν ἂν εἴπωμεν ὅτι δὲν ἐπιτελεῖται ἐνταῦθα. Κράτος καὶ ἄτομα ἐδῶ, ἐκτὸς τῶν ἀπολύτως ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανικῆς καὶ γεωργικῆς παραγωγῆς, δὲν δίδουν μεγάλην προσοχήν. Εὑρίσκουν φαίνεται ὅτι εἶνε καιρὸς χαμένος. Ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτικὴν καὶ ἀερολογίαν, μονόλεπτον δὲν δίδει ὁ Ἕλλην πολιτευτὴς ἢ ἐπιστήμων. Ἰδίως ὁ πρῶτος ὅστις εἶνε ὑποχρεωμένος ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του νὰ φροντίσῃ, νὰ ἐργασθῇ μὲ ἱερὸν ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως τοῦ τόπου. Ἡ ἀδιαφορία αὐτὴ φέρει τὴν ἄγνοιαν καὶ συνεπῶς καὶ τὴν βιομηχανικὴν παρακμήν, ἥτις παρατηρεῖται εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ὅπως οἱ πολιτευόμενοι ὡς ἄτομα δὲν ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν βιομηχανικὴν πρόοδον τοῦ τόπου των, τοιουτοτρόπως καὶ τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἐσκέφθη περὶ αὐτῆς ὡρίμως. Ἂν ἐμερίμνα, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι θὰ εἶχε καὶ εἰς τὰ διάφορα ὑπουργεῖα εἰδικὰ τμήματα, ἀσχολούμενα διὰ τὴν βιομηχανίαν, καθὼς καὶ ὑπαλλήλους εἰδικοὺς οἵτινες νὰ ἔχουν ὡς ἔργον τὴν μελέτην τοῦ τί κάμνει ὁ ἐργαζόμενος λαός. Ὡς ἐκ τούτου συνέπεια τῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς ἀγνοίας ταύτης εἶνε τὸ μῖσος τοῦ Κράτους πρὸς πάντα ἐργαζόμενον βιομηχανικῶς.

* * *

Καὶ θὰ ἐρωτήσῃ κανείς: Πῶς εἶνε δυνατὸν τὸ Κράτος νὰ αἰσθάνεται μῖσος ἐναντίον παντὸς βιομηχάνου; Καὶ ποία ἡ αἰτία τοῦ μίσους αὐτοῦ;

Τὸ ἐρώτημα εἶνε ἁπλούστατον. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπάντησις δὲν εἶνε τόσον δύσκολος ὅσον εἶνε καὶ λυπηρά. Δυσάρεστος καὶ λυπηρὰ διότι θὰ δείξῃ μίαν φορὰν ἐπιπλέον τὴν ἔλλειψιν ὀργανικοῦ νοῦ. Μιᾶς σκέψεως κεντρικῆς ἡ ὁποία νὰ ἐπιβλέπῃ καὶ νὰ διευθύνῃ τὰ πάντα. Καὶ ὅπως ἔλεγον, ἡ ἀπάντησις δὲν εἶνε δυσχερὴς διὰ τοὺς γνωρίζοντας τὰ πράγματα· διότι τὸ Κράτος μὴ ἔχον στατιστικὴν τοῦ τί κατασκευάζεται ἐντὸς τῆς χώρας καὶ ὁποίας ὠφελείας παρέχουν εἰς τὸν λαὸν τὰ κατασκευαζόμενα, νομίζει ὅτι πᾶσα βιομηχανία γίνεται εἰς βάρος τοῦ δασμολογίου. Τοιουτοτρόπως κάθε βιομήχανον τὸν θεωρεῖ ἐχθρὸν τῆς πατρίδος. Ὡς ἕνα ἄνθρωπον κερδίζοντα ἀκόπως ἕνεκα τῆς προστασίας τοῦ δασμολογίου καὶ ζημιοῦντα τὸ Κράτος διὰ τῆς μὴ εἰσαγωγῆς ἑτοίμων ἐμπορευμάτων.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι βιομήχανοι τινές, ἐνεργητικώτεροι ἢ ἐπιτηδειότεροι τῶν ἄλλων, κατώρθωσαν νὰ προκαλέσουν ὑπὲρ αὐτῶν νόμους προστατευτικούς, ὡς π. χ. οἱ ὑφασματοποιοί, οἱ πιλοποιοὶ καὶ δύο τρεῖς ἄλλοι· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε λόγος ὅτι τὸ Κράτος πρέπει νὰ ἔχῃ ὡς ἐπῳδὸν πάντοτε: «Οἱ βιομήχανοι κερδίζουν, φόρον εἰς αὐτούς». Διότι κάθε ἐργαζόμενος πρέπει νὰ κερδίζῃ. Εἶνε νόμος κοινωνικός, ἀμετάβλητος. Καὶ οἱ βιομήχανοι εἶνε πολὺ φυσικὸν νὰ κερδίζουν, ὅπως εἶνε φυσικὸν τὸ Κράτος νὰ μεριμνᾷ ὄχι πῶς θὰ φορολογήσῃ αὐτοὺς περισσότερον, ἀλλὰ πῶς ἐπωφελέστερον θὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν μελέτην τῶν τάσεων τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανικῆς πρόδου πρὸς παρακώλυσιν τῆς εἰσαγωγῆς εἰδῶν, κατασκευαζομένων ἐντὸς τῆς χώρας. Ἡ προσκόλλησις τοῦ

κράτους εἰς τὰ ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς ὠφελήματα εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι παραλύει τὴν βιομηχανίαν τῆς χώρας εἰς βαθμὸν ὥστε ἀντὶ πινακίου φακῆς νὰ καταστρέφεται ὁλόκληρος πλοῦτος ἐσωτερικός, καὶ ἰδίως αἱ μικροβιομηχανίαι ἐκεῖναι αἵτινες παρασκευάζουν τὸ ἔδαφος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μεγαλειτέρων βιομηχανιῶν.

***

Μία ἀπὸ τὰς βιομηχανίας αἵτινες περισσότερον παρημελήθησαν ἀπὸ τὸ Κράτος εἶνε ἐκτὸς τόσων ἄλλων καὶ ἡ φακελλοποιΐα. Ἡ βιομηχανία αὕτη, ἥτις εἶνε ἐκ τῶν εὐγενεστέρων καὶ ἥτις δεικνύει τὴν μόρφωσιν ἑνὸς τόπου καὶ τὴν κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν, μολονότι ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1882 ἀπὸ δυσκολίας εἰς δυσκολίαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἀπὸ καταδρομῆς εἰς καταδρομὴν τῶν ἐν τοῖς πράγμασι, εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχήν της. Ἐὰν δὲ εἶνε κλάδος δυνάμενος νὰ καυχηθῇ ἐμπορικῶς, οὐχὶ ὅμως καὶ βιομηχανικῶς — καὶ δυστυχῶς οὐχὶ ἐξ ὑπαιτιότητος του — εἶνε ἡ χαρτεμπορία. Διότι δὲν βλέπει κανεὶς εὐκόλως ἐν Εὐρώπῃ χαρτοπωλεῖα τῆς περιωπῆς τοῦ σχετικῶς μικροῦ τόπου μας. Ἕνεκα τούτου λοιπὸν ἡ βιομηχανία αὕτη τῶν φακέλλων ἥτις εἶνε ἀναπόσπαστος τῆς μεταχειρίσεως confection τοῦ χάρτου καὶ τῆς κατασκευῆς καταστίχων χρήζει μεγάλης διαδόσεως. Τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος μικρὸν ὡς εἶνε, δὲν δύναται νὰ διαθρέψῃ σήμερον τὰ ὑπάρχοντα πέντε ἐργοστάσια ἀλληλοτρωγόμενα ἐπὶ στενοῦ ἐδάφους. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη οἱ ἐργοστασιάρχαι βεβαίως ἐζήτησαν νὰ τοῖς ἐπιτραπῇ ἡ ἐξαγωγή. Δυστυχῶς ὅμως ἐνταῦθα ὅπως τὰ πάντα γίνονται ἀμελετήτως, ἐγένετο καὶ δι' αὐτοὺς νόμος διευκολύνων, ὡς ἔλεγε, τὴν ἐξαγωγήν, ἀλλ' ἀνεφάρμοστος εἰς τὴν πρᾶξιν. Διότι γενόμενος ὁ νόμος οὗτος μονομερῶς παρ' ἀνθρώπων ξένων πρὸς τὰ τῆς βιομηχανίας, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ παρὰ τῶν ἐνδιαφερομένων, μολονότι ἐπανειλημμένως προέβησαν εἰς διαβήματα ποὸς διόρθωσιν τοῦ νόμου τούτου, διαβήματα τὰ ὁποῖα, ὅπως συνήθως, ἐλλείψει ὀργανικοῦ νοῦ τῆς ἐπισήμου πολιτείας, ἔμειναν ἀτελεσφόρητα. Ἐν τούτοις οἱ βιομήχανοι τῆς φακελλοποιΐας δὲν ἐζήτουν ἀπὸ τὸ Κράτος τὴν μετατροπὴν τοῦ πλανητικοῦ συστήματος ἀλλὰ μὲ ὅλον τὸ δίκαιον των ἐπόθουν καὶ ζητοῦν ἀκόμη νὰ πληρώνουν εἰς τὸ Κράτος τὸν χάρτην ὅταν εἰσάγεται ὅπως μέχρι τοῦδε, μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὁπόταν τὸν ἐξάγουν ἐκ νέου ὡς ἐμπόρευμα νὰ λαμβάνουν τὰ χρήματα τῶν ὀπίσω δι' ὅσον βάρος ἐξάγουν, χωρὶς νὰ συμπεριλαμβάνεται εἰς τοῦτο καὶ ἡ φθορὰ τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν εἰς τὴν ἐργασίαν των, μολονότι εἰς τὰ καλῶς ὠργανωμένα Κράτη καὶ ἡ φθορὰ ἀκόμη ὑπολογίζεται πρὸς ὄφελος των καὶ ὄχι πρὸς ζημίαν των. Ἀλλ' ἡ αἴτησις των αὕτη ἀπερρίφθη διότι ὁ τελώνης ἠρνήθη νὰ δώσῃ τὴν προσωρινὴν ἀτέλειαν μὲ τὰς συνήθεις διασαφήσεις διότι ὁ συνταχθεὶς, δῆθεν ὑπὲρ αὐτῶν νόμος, ἦτο ξένος πρὸς τὸ δασμολόγιον καὶ συνεπῶς ἀνεφάρμοστος!

ΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΠΑΛΛΗ ΚΑΙ ΚΟΤΖΙΑ

Ἕτερον κτύπημα ἡ φακελλοποιΐα ἐδέχθη καὶ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς κυκλοφορίαν τῶν βραχειῶν ἐπιστολῶν. Ἐνθυμοῦμαι μάλιστα μὲ πόσον ἐνθουσιασμὸν εἴχομεν ὑποδεχθῆ τὴν καινοτομίαν ταύτην. Αἱ ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς ἐτόνιζον θούρια ὑπὲρ αὐτῶν χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν — ὅπως συμβαίνει συνήθως — ὅτι ἡ κομψὴ βραχεῖα δὲν ἦτο ἄμοιρος βιομηχανικῶν κινδύνων. Οἱ ἐνθουσιασμοὶ καὶ τὰ θούρια τῶν ἐφημερίδων ἤνοιξαν εὐρὺν τὸν δρόμον

της καὶ μέχρι τοιούτου σημείου ὥστε σήμερον ὁλόκληροι ἐπαρχίαι νὰ μὴ γράφουν παρὰ ἐπὶ βραχειῶν ἐπιστολῶν. Ἐπίσης τὰ $^{9}/_{10}$ τῆς ἐσωτερικῆς ἐμπορικῆς ἀλληλογραφίας γίνονται ἐπὶ βραχειῶν. Ὡς ἐκ τούτου ἡ φακελλοποιΐα καὶ ἡ μετασκευὴ τοῦ ταχυδρομικοῦ χάρτου ἐδέχθη ἰσχυρότατον κόλαφον χωρὶς νὰ ὠφελῆται καὶ τὸ Κράτος διότι ἡ βραχεῖα στοιχίζει εἰς αὐτὸ 5 καὶ $^{1}/_{2}$ λεπτά.

Τοιουτοτρόπως αἱ ἀμελέτητοι καινοτομίαι τοῦ Κράτους ἐξημίωσαν ὄχι μόνον τὴν βιομηχανίαν τῶν φακέλλων διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐργασίας εἰς τοὺς ἐργάτας ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸ διὰ τῆς στερήσεως τῶν τελωνειακῶν. Μεγάλα ἐργοστάσια φακέλλων ὡς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βουλῆς τῶν κ. κ. Πάλλη καὶ Κοτζιᾶ καθὼς καὶ τὸ νεόδμητον τοῦ κ. Τερζοπούλου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Καλαμιώτη, κατῆλθον εἰς τὸ ἥμισυ τῆς παραγωγῆς των καὶ βαίνουν ἐλαττούμενα. Ἐν τούτοις οἱ ἁρμόδιοι ἀδιαφοροῦν. Καὶ ὅμως ἐπιβάλλεται εἰς τὸ Κράτος σήμερον ἢ ἡ κατάργησις τῆς βραχείας ἢ ἡ ἐλάττωσις τοῦ γραμματοσήμου εἰς δεκάλεπτον διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀλληλογραφίαν. Διὰ τῆς ἐλαττώσεως ταύτης τοῦ ταχυδρομικοῦ τέλους θὰ ἐπέλθουν εὐχάριστα γεγονότα. Ἀφ' ἑνὸς τὰ πραγματικὰ κέρδη τοῦ Κράτους θὰ εἶνε διπλάσια ἀπὸ σήμερον. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ βιομηχανία τῶν φακέλλων καὶ τοῦ χάρτου θ' ἀποτιναξουν τὸν ἐφιάλτην τῆς συντριβῆς ὅστις ἀνακόπτει τὸν δρόμον τῆς ἀναπτύξεώς των. Παράδειγμα ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστρία αἵτινες ἐνόησαν αὐτὸ καὶ ἤνωσαν τὰ ταχυδρομεῖα των οὕτως ὥστε ἡ ἀνταλλαγὴ τῆς ἀλληλογραφίας γίνεται ἀντὶ δεκαλέπτου. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα γνωρίζετε ὁποῖον εἶνε; Ἐπίσημοι στατιστικαὶ βεβαιοῦν ὅτι ἡ κατανάλωσις τοῦ γραμματοσήμου εἰς τὰς δύο αὐτὰς χώρας ἐτριπλασιάσθη.

Τὸ ἴδιον δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἐδῶ. Ἄλλοτε πιθανῶς νὰ ἐδικαιολογεῖτο ἡ ἐμμονὴ εἰς τὸ εἰκοσάλεπτον διότι εἶχε λόγον ἰσχυρὸν τὸ δύσκολον τῆς μεταβιβάσεως, ἀλλὰ σήμερον τὰ πράγματα ἤλλαξαν. Δὲν εὑρισκόμεθα εἰς τὴν ἐποχὴν ὅπου διὰ νὰ μεταβῇ κανεὶς ἀπὸ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔπρεπε νὰ συντάξῃ πρῶτα τὴν διαθήκην του. Ἐνῷ λοιπὸν ἡ συγκοινωνία ἐβελτιώθη ἐπαισθητῶς, δὲν νομίζει τὸ Κράτος ὅτι ἔχει καὶ αὐτὸ καθῆκον νὰ μὴ καρκινοβατῇ ἀλλὰ νὰ παρακολουθῇ τὴν πρόοδον καὶ συνεπῶς νὰ ἐλαττώσῃ τὴν τιμὴν τοῦ εἰκοσαλέπτου;

* * *

Διὰ νὰ ἔχωμεν μίαν ἰδέαν σαφεστέραν τῆς φακελλοποιΐας, παρεκαλέσαμεν τοὺς ἄνω καταστηματάρχας νὰ μᾶς ὁδηγήσουν εἰς τὰ ἐργοστάσιά των. Οἱ φιλοπρόοδοι βιομήχανοι τὸ ἔκαμαν εὐχαρίστως. Τὸ ἐργοστάσιον τῶν κ. κ. Πάλλη καὶ Κοτζιᾶ εἶνε ἕνα ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐργοστασίων φακελλοποιΐας καὶ τῶν τελειοτέρων εἰς τὸ εἶδος των. Τὸ πρῶτον ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξῆλθον ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα μικροὶ τετραγωνικοὶ φάκελλοι οἱ ὁποῖοι ἐδίδαξαν εἰς τὸν λαὸν νὰ μὴ κλείῃ πλέον τὸ γράμμα του μὲ τὰ ἀπαραίτητα «μπουλίμια» τὰ ὁποῖα ἐφυγαδεύθησαν εὐτυχῶς ἀνεπιστρεπτεί. Τὸ ἐργοστάσιον τοῦ κ. Τερζοπούλου εἶνε πολὺ μεταγενέστερον. Ἀλλ' εἰς ἀμφότερα ἡ πρώτη ἐντύπωσις εἰς τὸν ἐπισκέπτην εἶνε κατ' ἐξοχὴν εὐχάριστος. Τὰ καινουργῆ τελειότατα μηχανήματα διευθυνόμενα ἀπὸ ἐμπείρους χεῖρας τῶν ἐργατῶν καὶ ἐργατριῶν, ἀθορύβως σχεδὸν ἐκτελοῦν ἀκαταπόνητα τὴν ἐργασίαν των. Οἱ ἐργάται καὶ αἱ ἐργάτριαι ἀφοῦ ρίψουν ἕνα βλέμμα ἐταστικὸν ἐπάνω εἰς τὸν ἐπισκέπτην καὶ δώσουν μίαν ἐξήγησιν διὰ τὸν μηχανισμὸν τοῦ μηχανήματος, ἐξακολουθοῦν τὴν ἐργασίαν των ἄνευ διακοπῆς. Δὲν ἐννοοῦν νὰ χάσουν οὔτε ἕνα δευτερόλεπτον ἀπὸ τὴν ἐργασίαν των διότι ὁ Ἕλλην ἐργάτης εἶνε κατ' ἐξοχὴν εὐσυνείδητος. Ἀγαπᾷ νὰ κερδίζῃ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν του ἀλλ' ἀγαπᾷ καὶ ἐκεῖνον διὰ τὸν ὁποῖον ἐργάζεται καὶ ἰδίως ὅταν ὁ ἐργοστασιάρχης τοῦ παραχωρεῖ ὅλα τὰ μέσα πρὸς ἄνετον ἐργασίαν. Καὶ τοῦτο ὀφείλω νὰ τὸ ὁμολογήσω, διότι ὑπὸ ἔποψιν ἐργατῶν ἔχομεν τὸ καλλίτερον ὑλικόν. Τοῦτο τοὐλάχιστον ἀντελήφθην εἰς τὰς συχνὰς ἐπισκέψεις μου τῶν δύο ἐργοστασίων. Οἱ ἄνδρες εἰσέρχονται τὴν πρωΐαν εἰς τὸ ἐργοστάσιον καὶ παραμένουν μέχρι τῆς μεσημβρίας, ὁπότε οἱ μὲν οἰκογενειάρχαι μεταβαίνουν εἰς τὰ σπίτια των οἱ δὲ ἄλλοι προγευματίζουν ἐντὸς τοῦ καταστήματος. Κατόπιν ἀναπαύονται μέχρι τῆς μιᾶς καὶ ἡμισείας, ὁπότε ἐπαναλαμβάνουν τὴν ἐργασίαν των μέχρι τῆς ἕκτης ἑσπερινῆς. Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα τῶν ἐργασίμων ὡρῶν οὔτε καπνίζουν οὔτε ἀρχίζουν τὰς μωρολογίας. Ὁ καθένας των κυττάζει τὴν ἐργασίαν του μὲ προσοχὴν καὶ σοβαρότητα.

Παραλλήλως μὲ τοὺς ἄνδρας εἶνε καὶ αἱ ἐργάτιδες. Χαριτωμένα κοράσια τὰ ὁποῖα ὡς λέγει καὶ ἡ παροιμία «ἔχουν στόμα ἀλλ' ὄχι καὶ μιλιά». Ἕνα ἐκ τῶν μεγαλειτέρων ποῦ ἠρώτησα, μ' ἐπληροφόρησεν ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ἐργατριῶν ἄλλαι τρέφουν γέροντας γονεῖς καὶ

ΣΤΟΛ ΤΟΥ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ ΤΕΡΖΟΠΟΥΛΟΥ

ἄλλαι ὀλίγον κατ' ὀλίγον καταρτίζουν τὴν προῖκα των. Ὅτι ἐργάζονται δέκα ὥρας τὴν ἡμέραν, ὅτι ἀμείβονται καλῶς καὶ ὅτι, ἂν τύχῃ νὰ κάμουν νυχτέρι, πληρώνονται διπλῆν τὴν ὥραν.

Καὶ ὅμως ὅλαι αὐταὶ αἱ ἀγαθαὶ ἐντυπώσεις χάνονται διὰ τὸν ἐπισκέπτην ὁπόταν πληροφορηθῇ ὅτι ἡ πρόοδος αὕτη τῶν ἐν λόγῳ ἐργοστασίων ἐπιτελεῖται εἰς βάρος τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ ὅτι μεθ' ὅλην τὴν καλὴν θέλησιν ἡ φακελλοποιΐα διέρχεται κρίσιν καὶ πίπτει εἰς μαρασμὸν τοιοῦτον ὥστε νὰ βλέπουν πολυετεῖς ἀγῶνας ν' ἀποτυγχάνουν οἰκτρότατα ὡς ἐκ τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἑκάστοτε ὑπουργῶν διὰ πᾶσαν μελέτην καὶ ἐνίσχυσιν εἰς τὸ ὡραῖον ἔργον των. Ἕνας ἐργάτης μὲ κόπον πολὺν μᾶς διηγεῖτο ὅτι ἀπό τινος χρόνου μεθ' ὅλους τοὺς ἀγῶνας τῶν ἐργοστασιαρχῶν, ἐλλείψει τῆς δεούσης κυβερνητικῆς μερίμνης, ἀντὶ ν' αὐξηθοῦν οἱ ἐν τοῖς ἐργοστασίοις ἐργαζόμενοι, ἀπεναντίας βαίνουν ἐλαττούμενοι. Καὶ ὁ καλὸς ἐργάτης ἔσειε περίλυπος τὴν κεφαλήν του μὴ γνωρίζων ποῦ εἶνε δυνατὸν νὰ καταλήξῃ τὸ πρᾶγμα.

Τὰ λόγια του καὶ αἱ σκέψεις του καὶ τὰ τόσον λυπηρὰ συμπεράσματά του ἔκαμαν νὰ ὠχριάσῃ ὁ ἐνθουσιασμός μου. Ὄχι βεβαίως διὰ τοὺς ἐργοστασιάρχας μας, ἀγωνιζομένους τὸν ὡραῖον ἀγῶνα τῆς προόδου, ἀλλὰ δι' αὐτὴν τὴν βιομηχανικὴν πρόοδον τῆς χώρας μας. Διότι εἶνε λυπηρὸν νὰ μὴ ἐνισχύωνται εἰς τοὺς μόχθους των παρὰ τῆς ἐπισήμου πολιτείας ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς μ' ἕνα εὐγενικὸν ἰδεῶδες νὰ ἐνισχύσουν τὴν βιομηχανικὴν παραγωγὴν μιᾶς χώρας χάριν ἑαυτῶν ἀλλὰ καὶ χάριν τῆς πατρίδος, ἥτις προοδεύουσα εἰς τὴν βιομηχανίαν δὲν θὰ φυγαδεύῃ τὰ τέκνα της πρὸς εὕρεσιν ἐργασίας ἀλλαχοῦ, εἰς τόπους ἀξένους καὶ πλήρεις κινδύνων, διὰ τὴν ζωτικότητα τῆς φυλῆς μας.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΟΥ ΦΑΝΕΡΟΚΡΥΦΙΩΣ — ΥΠΟ ΘΕΜΟΥ ΑΝΝΙΝΟΥ

Ο ΜΟΝΟΣ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ — ΥΠΟ ΘΕΜΟΥ ΑΝΝΙΝΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ "ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ,,

Μάθημα ὄγδοον — Βιβλιοθήκη Ἁδριανοῦ, πύλη Ἀθηνᾶς Ἀρχηγέτιδος, Ῥωμαϊκὴ Ἀγορά.

Ἀπέναντι τῆς σημερινῆς Παλαιᾶς Ἀγορᾶς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Αἰόλου ὑπάρχει τοῖχος ἀρχαῖος ἀνήκων εἰς τὴν ὀπισθίαν (τὴν ἀνατολικὴν) πλευρὰν μεγαλοπρεποῦς τετραγώνου οἰκοδομήματος, τοῦ ὁποίου ἡ προσθία ὄψις κεῖται πλησίον τῶν φυλακῶν τοῦ Παλαιοῦ Στρατῶνος· ἐκεῖ σῴζονται ἑπτὰ μονόλιθοι μεγάλοι κίονες ἐκ μαρμάρου τῆς Καρύστου, ρυθμοῦ κορινθιακοῦ. Πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν ἄλλους ἑπτὰ εἰς τὴν ἐπέκτασιν αὐτῶν πρὸς νότον, τὴν θέσιν τῶν ὁποίων κατέχουσιν αἱ φυλακαί. Εἰς τὸ μέσον τῶν 15 τούτων κιόνων κεῖται πρόστῳον μεγάλης πύλης εἰσόδου μὲ τέσσαρας κίονας ἐκ τῶν ὁποίων σῴζεται εἷς μόνον, ὡς καὶ μέρος τῆς παραστάδος ἐκ τῆς κυρίας πύλης τῆς εἰσόδου.

Ἐντὸς τὸ οἰκοδόμημα φέρει διπλῆν στοὰν εἰς ὅλας τὰς πλευρὰς καὶ ἀνὰ δύο ἐξέδρας εἰς τὴν νοτίαν καὶ βορείαν πλευράν. Ἔχει μῆκος 122 μ. εἰς τὰς μακρὰς καὶ 82 μ. εἰς τὰς στενὰς πλευράς, φέρει δὲ ὄπισθεν εἰς τὰ ἔσω τοῦ σῳζομένου τοίχου διαιρέσεις ὁμοίας πρὸς τὰς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Περγάμου. Ἀναγνωρίζεται λοιπὸν ὅτι εἶναι ἡ *Βιβλιοθήκη Ἁδριανοῦ*, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Παυσανίας, *ὡς οἴκημα ἔχον βιβλία* κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος ἐκείνου μεταξὺ τοῦ 125 καὶ 131 μ. Χ. Ἐν μέσῳ αὐτοῦ ὑπάρχουν θεμέλια Βυζαντινῆς ἐκκλησίας, ἔγεινε δὲ χρῆσις τῆς Βιβλιοθήκης κατὰ τὴν Φραγκοκρατίαν καὶ Τουρκοκρατίαν ὡς ἀνακτόρου τοῦ Πολεμάρχου καὶ τοῦ Βοεβόδα.

Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας ὅτι ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ καὶ ὁ Ὀκταβιανὸς Αὔγουστος ἔδωκαν χρήματα πρὸς ἀνέγερσιν Ἀγορᾶς πρὸς Ἀνατολὰς ἤτοι ὄπισθεν τῆς ἀρχαιοτέρας. Ἐσώθησαν ἀρκετὰ ἴχνη τῆς *Ρωμαϊκῆς* ταύτης *ἀγορᾶς*, δηλαδὴ ἡ μὲν δυτικὴ (ἐμπροσθία) πλευρά της εἶναι ἡ σήμερον λεγομένη Πύλη τῆς Ἀγορᾶς πλησίον τοῦ Στρατιωτικοῦ Ἀρτοποιείου καὶ ἑνὸς Δημοτικοῦ Σχολείου, ἡ δὲ δυτικὴ (ὀπισθία) σῴζεται ἐπίσης ὀλίγα βήματα πρὸς δυσμὰς τοῦ Πύργου τῶν Ἀνέμων.

Ἡ λεγομένη Πύλη τῆς Ἀγορᾶς εἶναι ἀκριβῶς ἡ εἴσοδος τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἀγορᾶς καὶ ἔχει ἀνατεθῆ εἰς τὴν *Ἀθηνᾶν Ἀρχηγέτιν*. Ἀποτελεῖ πρόστῳον μὲ τέσσαρας κίονας δωρικοῦ ρυθμοῦ, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἐπιστύλιον φέρον μακρὰν ἐπιγραφήν, δηλοῦσαν ὅτι ἡ Ἀγορὰ κατεσκευάσθη διὰ χρημάτων τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ τοῦ Αὐγούστου· ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου ὑψοῦται ἀέτωμα σῳζόμενον, εἰς τὸ μέσον τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἄγαλμα μὴ σωθὲν τοῦ Λευκίου Καίσαρος θετοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Αὐγούστου, ἀποθανόντος ὅμως νεωτάτου τῷ 1 μ. Χ· ἄρα ἡ Ἀγορὰ κατεσκευάσθη μεταξὺ τοῦ 50 π. Χ. καὶ τοῦ 1 μ. Χ. Εἰς τὸ μέσον τοῦ προστῴου εἶναι ἡ εἴσοδος διὰ τὰς ἁμάξας καὶ ἑκατέρωθεν δύο πύλαι διὰ τοὺς πεζούς.

Ἡ ὀπισθία πλευρὰ τῆς Ἀγορᾶς (δυτικὴ) σῴζεται πλησίον τοῦ Ὡρολογίου τοῦ Ἀνδρονίκου, εἶναι ἐπίσης πρόστῳον μὲ τέσσαρας κίονας καὶ τρεῖς θύρας ὅλας διὰ τοὺς πεζούς. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὑπάρχουν αἱ στοαί, ὅπου εἰς τὰ ἐνδότερα ἦσαν τὰ διάφορα καταστήματα πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν ἐμπορευμάτων.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΞ ΟΛΛΑΝΔΙΑΣ

Ἡ Ὁλλανδία, ἡ μικρὰ χώρα ἥτις, ὡς ἡ Ἑλλάς, ἠναγκάσθη νὰ ἀγοράσῃ ἀκριβὰ τὴν ἐλευθερίαν της, ἑόρτασε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἔκτακτον ἑορτήν.

Τὴν 15 Ἰουλίου συνεπληρώθησαν τριακόσια ἔτη ἀφ' ὅτου ἐγεννήθη ὁ περικλεέστατος ζωγράφος της Ρέμπραντ.

Καθὼς ὁ Ὅμηρος, ὁ Δάντε, ὁ Βάϊρον, δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ Ρέμπραντ δὲν ἔχει πατρίδα ἀλλ' ὅτι ἀνήκει εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Ὅ,τι ὁ Φειδίας ἦτο τὸ πάλαι ἐν Ἑλλάδι ὡς γλύπτης, τὸ αὐτὸ καὶ ὁ Ρέμπραντ ὑπῆρξεν ὡς ζωγράφος κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα ἐν Ὁλλανδίᾳ.

Ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1606 εἰς Leiden τῆς Ὁλλανδίας ἐκ γονέων ἁπλοϊκῶν, πέμπτον αὐτῶν τέκνον. Ὁ πατήρ του ἦτο μυλωθρὸς καὶ ἐποθοῦσε νὰ ἴδῃ τὸν μικρὸν υἱόν του καταγινόμενον εἰς τὰ γράμματα, ἀλλ' ἐφαίνετο ὅτι ὁ μικρὸς ἐπεθύμει ὅλως διάφορα πράγματα. Τοῦ ἤρεσε νὰ σπουδάζῃ καὶ νὰ ζωγραφίζῃ ἀνθρώπους καὶ ἀντικείμενα.

Τέλος πάντων κατώρθωσε καὶ προσελήφθη ὑφ' ἑνὸς ζωγράφου ὡς μαθητευόμενος. Διδάσκεται νὰ ἀναμιγνύῃ χρώματα, νὰ σχεδιάζῃ ἀπὸ πρότυπα γύψινα καὶ ἀπὸ ἔμψυχα. Ἐπὶ τρία ἔτη ἔμεινε παρὰ τοῦ διδασκάλου τούτου· κατόπιν ἐπῆγεν εἰς Ἀμστερδαμ. Ἡ μεγάλη αὕτη πόλις συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ αὐξήσῃ τὰς γνώσεις του καὶ νὰ ἐντείνῃ τὸ πνεῦμα του.

Ἡ συναναστροφὴ παντοίων ἀνθρώπων, τὰ μεγάλα πλοῖα φέροντα πολυτελῆ ἐμπορεύματα ἐξ Ἀνατολῆς καὶ Ἰνδιῶν, ἔτρεφον τὸν νοῦν του. Ἀπὸ τότε ἐζήτει τὴν χαρακτηριστικὴν διαίρεσιν τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σκιᾶς, ἡ ὁποία κατόπιν ἔγινε γνήσιον γνώρισμα τοῦ Ρέμπραντ.

Ἡ ἔλλειψις προτύπων — ὅταν μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψεν εἰς τοὺς γονεῖς του — ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ζωγραφίζῃ τὸν ἑαυτόν του κυττάζων εἰς τὸν καθρέπτην, τὴν μητέρα του καὶ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας. Πρὸ πάντων ἡ Ἁγία Γραφὴ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν πολλὰ θέματα. Ὡς παῖς ἠδύνατο νὰ ἀκούῃ ἐπὶ πολλὰς ὥρας τὰς διηγήσεις τῆς μητέρας του περὶ τῆς λαμπρᾶς Ἀνατολῆς, περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων.

Ἡ εἰκών: «Ὁ Παῦλος ἐν τῇ φυλακῇ» δεικνύει τὸν ἀπόστολον σκεπτόμενον τίνι τρόπῳ θὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς ὁμοθρήσκους του.

Ὁ Ρέμπραντ ἐμελέτησε ἐπίσης τὸν λαόν, γραίας, ἀγύρτας, ρακενδύτους. Εἰς τὸ ἄσχημον ἔβλεπε τὸ ὡραῖον.

Ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Χάγης εὑρίσκεται μία ζωγραφία τοῦ ἔτους 1631, ἐπιγεγραμμένη: «Ὁ Συμεὼν εἰς τὸ Ἱερόν». Διὰ τὴν εἰκόνα ταύτην συνήθροισεν ὑλικὸν ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων. Τὸ μεγάλο σῶμα τοῦ γέροντος ἱερέως εἶνε θαυμασίως ὡραῖον ἐν μέσῳ τοῦ ὄχλου. Μόνον ἐπὶ τοῦ ἱερέως πίπτει τὸ φῶς τὸ δὲ ὑπόλοιπον εἶνε ἐν τῇ σκιᾷ. Ἀλλ' ἐν σκιᾷ, ἤτις ἀπορροφᾷ τὸ φῶς ἀκτινοβολοῦν ἀπὸ τοῦ κυριωτάτου συμπλέγματος. Εἰργάσθη μετὰ μεγάλης προθυμίας ἐπὶ τῆς εἰκόνος ταύτης.

Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν εἶχεν ἀποκατασταθῆ εἰς τὸ Ἀμστερδαμ. Εἶλκυσε τὴν προσοχὴν ὅλων καὶ ἔλαβε ταχέως παραγγελίαν νὰ ζωγραφίσῃ τὸν κ. Tulp, καθηγητὴν τῆς ἀνατομίας ἐν μέσῳ τῶν φοιτητῶν, ἀνατέμνοντα πτῶμα ἀνθρώπου.

Ὁ Ρέμπραντ νέος — Αὐτοπροσωπογραφία.

Ἤρχισε ζωγραφίζων τὸν καθηγητήν, μὲ τὸ πτῶμα εἰς τὸ κέντρον τῆς εἰκόνος, ῥίπτων ἐπ' αὐτοῦ ὅλον τὸ φῶς. Αὐτὸ ἦτο μεγάλη καὶ ἀξία λόγου ἐπίνοια.

Ἀπὸ τοῦδε ἡ φήμη του ὡς ζωγράφου ἐξησφαλίσθη. Ἰατροί, καλλιτέχναι, ἔμποροι, σοφοί, ἄνθρωποι παντὸς εἴδους ἐπεθύμουν νὰ ζωγραφίζωνται παρ' αὐτοῦ. Οὕτω ἐγνώρισε τὴν δεσποινίδα Saskia Uijlenburch τῆς ὁποίας ἡ εἰκὼν εὑρίσκεται εἰς τὸ Μουσεῖον ἐν Κάσσελ (Γερμανία), καὶ ἡ ὁποία ἔγινε σύζυγός του. Ἐνυμφεύθησαν ἐν ἔτει 1634 καὶ ἠγόρασαν μίαν οἰκίαν εἰς Ἀμστερδαμ. Ἐκεῖ συνήγαγε πάντας τοὺς θησαυροὺς τῆς τέχνης του, πρὸ πολλῶν ἐτῶν συναθροισθέντας· ὅλα τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα τὸν εἶχον ἑλκύσει διὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα των, ζωγραφίας παλαιάς, σκεύη πορσελάνης κινεζικῆς κ.τ.λ.

Ἐν ἔτει 1642 ἔκαμε τὴν μεγάλην ζωγραφίαν: «Ἡ Νυκτερινὴ Περίπολος», ἥτις εἶνε τὸ κόσμημα τοῦ Μουσείου τοῦ Ἀμστερδαμ καὶ ἡ πλέον φανταστικὴ ὅσαν ἀφορᾷ τὴν δύναμιν τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σκιᾶς ὁλοκλήρου τῆς ζωγραφικῆς τέχνης.

Ἡ οἰκιακὴ εὐδαιμονία τοῦ Ρέμπραντ ὑπέστη μεγάλας δοκιμασίας. Μετὰ τὸν θάνατον τριῶν τέκνων του ἀπέθανε καὶ ἡ σύζυγός του, ἀπέμεινε δὲ εἰς αὐτὸν μόνον ὁ υἱός του Titus (1631). Ἐζήτει τὴν παραμυθίαν εἰς τὰς καλλονὰς τῆς φύσεως, πλανώμενος διαρκῶς ἔξω. Κατὰ μικρὸν ἐπανήρχετο πάλιν εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ εἰς τὰς προσφιλεῖς του μελέτας τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Ἐπὶ τῆς ζωγραφίας, ἥτις εὑρίσκεται εἰς Λούβρ τῶν Παρισίων: «οἱ δύο μαθηταὶ τοῦ Κυρίου εἰς Ἐμμαούς», ὁ Χριστὸς κάθηται παρὰ μικρὸν τραπέζιον, διαμοιράζων τὸν ἄρτον. Τὸ φῶς ἀκτινοβολοῦν ἡδέως, φωτίζει τὴν κατηφῆ ὄψιν Του. Εἷς τῶν μαθητῶν, ὁ ἁπλοϊκῶς πιστεύων, ἠννόησεν καὶ ἐσταύρωσε τὰς χεῖρας, ὁ ἄλλος, ὁ περισσότερον ἐξετάζων, ἀμφιβάλλει ἀκόμη.

Ἡ ἡδονὴ τοῦ Ρέμπραντ νὰ ἀγοράζῃ παντοειδῆ καλλιτεχνικὰ πράγματα, καὶ τὰ δυστυχήματα εἰς τὰς ἐργασίας του ἔφερον αὐτὸν εἰς στενοχωρίαν. Ἐν ἔτει 1656 ὅλα τὰ ἔπιπλα καὶ τὰ λοιπὰ σκεύη του ἐπωλήθησαν δημοσίως. Μετὰ μεγάλης ὀδύνης ἔβλεπεν ὅτι ὅλα τὰ πράγματα εἰς τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀφοσιωθῆ, διεσπείροντο πανταχοῦ καὶ τέλος πάντων δὲν ὑπολείπεται εἰς αὐτὸν παρὰ μόνον ἡ μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ δύναμις τῆς τέχνης του.

Μετὰ μεγαλειτέρου θάρρους ἤρχισε πάλιν νὰ ζωγραφίζῃ. Ἡ αὐτοζωγραφία τοῦ ἔτους 1657 ἔχει τὸ ὑπερήφανον καὶ πλῆρες πεποιθήσεως βλέμμα ἀνθρώπου ὅστις δὲν καταβάλλεται.

Ἀπὸ τότε ἔζη μόνον διὰ τὴν ἐργασίαν του καὶ ἀπεσύρθη τοῦ κόσμου μέχρις ὅτου ἔλαβεν ἐντολὴν ἥτις ὑπῆρξεν ἡ τελευταία καὶ εἰς τὴν ὁποίαν συνήγαγε ὅλας τὰς γνώσεις του περὶ χρώματος καὶ φωτὸς τὰς ὁποίας ἀπέκτησε καθ' ὅλην του τὴν ζωήν. Ἡ εἰκὼν αὕτη εἶνε: «Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν ὑφαντῶν» (1661).

Ἔκτοτε οὐδεὶς ἐγνώρισεν αὐτὸν καὶ ὅταν ἀπέθανεν ἐν ἔτει 1669 εἰς Ἀμστερδαμ, εἶχε λησμονηθῆ παρ' ὅλων—ἀλλὰ μόνον προσωρινῶς καὶ ὅπως ἀναδειχθῇ ὕστερον ὡς ὁ μέγιστος τῶν ζωγράφων τοῦ κόσμου.

Ἐν Χάγῃ Α. Ε. Η. GOEKOOP

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ

Γεώργιος Ν. Κοφινᾶς.

ΤΟΝ κ. Κοφινᾶν ἐγνώρισα εἰς τρεῖς πολὺ χαρακτηριστικὰς περιόδους τοῦ βίου του:

Ὅταν, νεώτατος, φοιτητὴς καὶ κατόπιν δικηγόρος, ἠσχολεῖτο εἰς τὴν ἐνεργὸν δημοσιογραφίαν μὲ ἄρθρα γεμᾶτα ἀπὸ νεανικὴν ζωὴν καὶ ὥριμον φρόνησιν.

Ὅταν ὡς ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, νεώτατος ἐπίσης κατ' ἐξαίρεσιν πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς τὸν τόπον μας γεροντοκρατίαν, διηύθυνε μὲ πολὺ στιβαρὸν χέρι καὶ σπανίαν εὐσυνειδησίαν, κατ' ἀρχὰς μὲν τὸ τμῆμα τῶν δασῶν, ἔπειτα δὲ διαφόρους ἄλλας σπουδαίας ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου ἐκείνου.

Καὶ τελευταῖον ὡς διευθυντὴν καὶ χειριστὴν ἑνὸς μεγάλου ἐθνικοῦ ἔργου: τοῦ Λαχείου τοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων.

Τὸν θερμουργὸν χειριστὴν τοῦ καλοῦ τῆς νεαρᾶς ἡλικίας ἐπανέβλεπα συχνὰ κατόπιν εἰς τὰ πολυαριθμότερα νομικὰ καὶ οἰκονομολογικὰ ἄρθρα του, ὅπου κατορθώνει νὰ δίδῃ ὕφος ἐπαγωγὸν καὶ καλλιτεχνικὸν εἰς θέματα ξηρά, νὰ ζωογονῇ τοὺς ἀψύχους ἀριθμοὺς καὶ τὰ ἄρθρα τῶν κωδίκων.

Ἕνας σπάνιος δημόσιος λειτουργὸς μοῦ παρουσιάζετο εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, εὐθύς, αὐστηρός, προβάλλων τὸ στῆθος του, διὰ νὰ ὑπερασπίζῃ μὲ φανατισμὸν τὰ πολυειδῶς ἀπειλούμενα συμφέροντα τοῦ δημοσίου, διὰ νὰ ἐκτελῇ μὲ μίαν λέξιν τὸ *καθῆκον* του.

Εἰς τὴν τρίτην περίστασιν ἀνεγνώρισα ἕνα χειριστὴν μιᾶς μεγάλης δυνάμεως, ἡ ὁποία ἐκπορευομένη ἀφανῶς ἀπὸ τὰ θυλάκια τοῦ λαοῦ, ὑπὸ τὸν τύπον Ἐθνικοῦ Λαχείου, καταλήγει *εἰς ἔσοδον ἑνὸς καὶ πλέον ἑκατομμυρίου κατ' ἔτος* ὑπὲρ τοῦ Ταμείου τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου, ὅπου τόσαι μας ἐλπίδες ἔχουν ἀποτεθῇ.

Γεώργιος Ν. Κοφινᾶς.

Μέσα εἰς τὰ τρία αὐτὰ σημεῖα διαγράφεται μία φυσιογνωμία, ὄχι συνήθης εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν τοῦ τόπου μας.

Α. Α.

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἡ Ἀνάστασις.

«Φαντασθῆτε, λέγουν, τί σημαίνει νὰ ἱστάσαι ἐν τῷ ναῷ καὶ νὰ μὴ ἐννοῇς περισσότερα τοῦ ἡμίσεως ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀκούεις ψαλλόμενα καὶ ἐκφωνούμενα ἢ βλέπεις τελούμενα!»

(Ἀπὸ ἕνα θρησκευτικὸν περιοδικόν.)

ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ μίαν «ἀνάσιασιν»; Εἶνε ἡ Ρωσσική. Ἕνας λαὸς ποῦ ἀνεβαίνει. Δὲν σᾶς ἐκπλήττει; Ἔρχου καὶ βλέπε.

Μία κίνησις ἰλιγγιώδης.

Ἡ χώρα τοῦ Δοστογιέφσκη, ἡ χώρα τῆς μεγάλης ζωῆς, τῶν πάρα πολὺ ἀνθρωπίνων ἐρώτων, τοῦ θρησκευτικοῦ μυστικισμοῦ, τῶν 100 ἑκατομμυρίων κατοίκων εἶνε μία χώρα ποῦ δὲν εἶδα, ὅμως διαισθάνομαι, ὅμως ἀγαπῶ.

Γνωρίζετε τί θὰ πῇ ἐλευθερία συνειδήσεως εἰς ἑκατὸν ἑκατομμύρια ἀνθρώπων μὲ πρωτογενῆ ρώμην; Ἕνας λαὸς ποῦ ἔχει τόσο μεγάλα πάθη, ἔχει μεγάλην ψυχήν. Γνωρίζετε τί θὰ πῇ ἀπελευθέρωσις μιᾶς ψυχῆς ἀλυσσοδεμένης;

Ἰδοὺ ἕνας λαὸς ἀνερχόμενος

* * *

Συνέδεσα πάντοτε τὴν Ρωσσίαν μὲ τὸν Ἑλληνικὸν Χριστιανισμόν. Μήπως δὲν εἶνε ἑλληνικὸς ὁ ρωσσικὸς Χριστιανισμός;

Ἕνας ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν πρὸ χρόνων ὁμιλῶν διὰ τὰς ρωσσικὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀκαδημίας τῆς Μόσχας καὶ τῆς Πετρουπόλεως, ὡμίλησε ἀκόμη καὶ περὶ Ἑλλήνων ποῦ μεταβαίνουν νὰ σπουδάσουν ἐκεῖ τὴν θεολογίαν.

Καὶ παρετήρησε: Τὸ φῶς ἐκπέμπεται πλέον ἀπ' ἐδῶ.

Δὲν εἶχε ἄδικον.

Ἐὰν ἐδῶ ἡ θρησκευτικὴ κίνησις εἶνε μηδέν, ἂν ἀκινητοῦμεν, ἂν ἔχωμεν σταυρώσει τὰ χέρια, δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν ὅτι καὶ ὁ ἑλληνικὸς χριστιανισμὸς τῆς Ρωσσίας θ' ἀκινητήσῃ. Αὐτὸς ἔχει τάσεις πρὸς κίνησιν.

Παρὰ τὴν θεολογικὴν κίνησιν τῶν τελευταίων ἐτῶν, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ρῶσσοι πρωτοστατοῦν, παρὰ τὰς μεταρρυθμίσεις ποῦ ὀνειρεύονται τὰς διοικητικὰς τῆς ἐκκλησίας των — ὀνειρεύονται ἀκόμη τὸν ἔγγαμον κλῆρον καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος — σκέπτονται πῶς νὰ μεταρρυθμίσουν ἐπὶ τὸ βέλτιον τὴν λατρείαν, πῶς νὰ τὴν πλησιάσουν πρὸς τὸν λαόν.

Καὶ τοῦτο εἶνε ἀπείρως μέγα.

Παρετηρήθη ὅτι τὰ τελετουργικὰ βιβλία — καὶ τοῦτο συμβαίνει τόσο εἰς τὴν Ρωσσίαν ὅσο καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα — μένουν γεμάτα ἀπὸ ἐκφράσεις ἀπὸ λέξεις, ἀπὸ τυπικὸν ἀκόμη ἄγνωστον εἰς τὸν λαόν. Καὶ αὐτὴ εἶνε ἡ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος ποῦ εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν δὲν εὑρίσκει τὴν ὥραν νὰ ἐξέλθῃ.

Ἀκόμη λειτουργίαι καὶ ἱεροτελεστίαι ἔχουν ἕνα μῆκος ἀπελπιστικόν. Ὁ Χριστὸς ὅμως εἶπε: «προσευχόμενοι μὴ βαττολογῆτε ὥσπερ οἱ ἐθνικοί». Ἀκόμη αἱ ἱεροτελεστίαι αὐταὶ ἦσαν προωρισμέναι διὰ μοναχούς. Οἱ λαϊκοὶ ἔχουν καὶ ἄλλας ἀσχολίας παρὰ τὴν προσευχήν... Ἔχουν τὴν ἐργασίαν. Ἔπειτα καὶ ἡ ἐργασία εἶνε προσευχή: orare est laborare, orare et laborare. Θέλουν ἐξερχόμενοι ἀπὸ τὸν ναὸν νὰ εἶνε ἀναγεννημένοι ἀλλὰ καὶ νὰ στέκωνται εἰς τὰ πόδια των. Αὐτὸς πάλιν ὁ κολασμὸς τοῦ σώματος εἶνε πρᾶγμα ἀντιθρησκευτικόν. Διότι ὅπως εἶπεν ὁ ποιητὴς Novalis, τὸ σῶμα εἶνε «ναός»· εἶνε μάλιστα, εἶπε, ὁ μόνος πραγματικὸς ναὸς μέσα εἰς τὴν φύσιν.

Ναὸς μέσα εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ψυχὴ προσεύχεται ἐπανερχομένη εἰς τὸν ἑαυτόν της. Μεταβάλλοντες — σκέπτονται οἱ Ρῶσσοι ἐκκλησιαστικοὶ — τὸ ἐκκλησιαστικὸν τυπικόν, δὲν μεταβάλλομεν τίποτε δογματικόν. Ἡ ἱστορία λέγει ὅτι συνετάχθη ἀπὸ τὸν ἅγιον Σάβαν κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα διὰ μοναστήρια τῆς Παλαιστίνης καὶ τὸν Θεόδωρον τὸν Στουδίτην καὶ ὅτι καμμία σύνοδος δὲν ἐσκέφθη νὰ τὸ ἐπικυρώσῃ, νὰ θέσῃ κάτω ἀπὸ τὸ τυπικὸν αὐτὸ τὴν σφραγῖδα τῆς αἰωνιότητος, τοῦ ἀμεταβλήτου.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ τυπικοῦ μετεβλήθη κατὰ καιροὺς σύμφωνα μὲ τὰς ἑκάστοτε ἀνάγκας.

«Καὶ ὁποῖον εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα — γράφουν εἰς τὴν Νέαν Σιὼν τῆς Ἱερουσαλὴμ — τῶν παραδόξων τούτων διανείων ξένων τύπων; Τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε, ὅτι ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν τὸν Κύριον διὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ φωτός, καθ' ἣν στιγμὴν παρ' ἡμῖν ἐπέρχεται σκότος· ὅτι τελοῦμεν τὸν ὄρθρον ἀφ' ἑσπέρας καὶ τὸν ἑσπερινὸν τὴν πρωΐαν· ὅτι ὁ ὀρθόδοξος πρὸ τῆς μεταλήψεως μετανοεῖ ἐπὶ τοιούτοις ἀνατολικοῖς μοναχικοῖς ἁμαρτήμασι, περὶ ὧν οὐδέποτε ἤκουσε· ὅτι ἀναγκάζεται νὰ νηστεύῃ 200 ἡμέρας τὸν χρόνον...»

* * *

Διατί νὰ μὴν ἔχουν ἄλλο τυπικὸν οἱ λαϊκοί, ἄλλο οἱ κοσμικοί; Ἔπειτα πάρα πολὺ Παλαιὰ Διαθήκη δὲν χρειάζεται. Ἔπειτα τελοῦνται τόσα πράγματα κατὰ παράδοσιν ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων ἀκατανόητα εἰς τοὺς σημερινοὺς πιστούς... Ἔπειτα διατί νὰ προτιμηθῇ ἡ λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου ἀπὸ τὴν ποιητικωτέραν της λειτουργίαν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου...

Αὐτὰ ζητεῖ ἡ Ρωσσικὴ «ἀνάστασις». Περιμένομεν καὶ τὴν νεοελληνικήν.

ΜΟΥΣΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Η κυρία Μαρκέλλα Τιναίρ έδημοσίευσε νέον ἔργον, τὸ ὁποῖον κρίνεται ὡς τὸ ἀριστούργημά της «La Rebelle». Τὸ μυθιστόρημα τοῦτο τῆς γονίμου γαλάτιδος συγγραφέως, ἡ ὁποία ἔδωκεν ἕως τόρα ἀρκετὰ μυθιστορήματα, εἶνε ἡ ἱστορία μιᾶς νέας δημοσιογράφου, ἱστορία ἐρωτικὴ εὐγενής, ὑπερόχως λεπτὴ μὲ τὰ δῶρα τῆς ψυχολογικῆς παρατηρήσεως. Ἰδοὺ τί γράφει γνωστὸς κριτικὸς εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν» περὶ τῆς Rebelle καὶ περὶ τοῦ ἔργου τῆς Μαρκέλλας Τιναίρ:

«Τὸ τελευταῖον μυθιστόρημα τῆς κυρίας Μαρκέλλας Τιναίρ ἐπηκολούθησε μίαν ἀνατύπωσιν τοῦ «Avant l'amour» προγενεστέρου μυθιστορήματός της. Μερικοὶ κριτικοὶ ἔψεξαν τὴν συγγραφέα διὰ τὴν ὑπερβολικήν της γονιμότητα. Ὁμολογῶ ὅτι ἡ μομφὴ αὐτή, καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο βάσιμος, θὰ μοῦ ἐφαίνετο ἀρκετὰ ματαία. Ὁ Γουστάβος Φλωμπέρ, ποῦ ἐπικαλοῦνται διηνεκῶς εἰς παρομοίας περιστάσεις, συνέθεσεν εἰς μίαν δεκαετίαν τὴν Madame Bovary. Πολὺ καλά· Ἀλλ' ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς τὸ διάστημα αὐτῆς τῆς δεκαετίας συνέθετε ἀντὶ ἑνός, δέκα ἀριστουργήματα. Κανεὶς δὲν θὰ τὸν ἔψεγε. Τί ἀξίζει ἡ «Rebelle», ἰδοὺ τί μᾶς ἐνδιαφέρει. Νομίζω ὅτι ἡ «Rebelle» εἶνε ἕνα μυθιστόρημα ἀξίας· καὶ ὅσον ἡ κυρία Tinayre μᾶς δίδει ἀνάλογα ἔργα, τόσο θὰ εἶνε μᾶλλον ἀξία τῆς εὐγνωμοσύνης μας...»

«Τὸ μυθιστόρημα τῆς κυρίας Τιναὶρ δὲν ἔχει κανὲν ἀπὸ τὰ ἐλαττώματα τὰ συνήθη εἰς τὴν γυναικείαν λογοτεχνικὴν παραγωγήν.»

Τὴν «Rebelle» θὰ δημοσιεύσωμεν ἐν μεταφράσει εἰς τὰ «Παναθήναια», ἀπὸ τοῦ ἑπομένου τεύχους τοῦ μηνὸς Αὐγούστου. Τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν ἀνέλαβεν ὁ κ. Α. Καμπάνης.

ΜΙΑ πολὺ ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ κ. Α. Ἀδαμαντίου «Τὰ χρονικὰ τοῦ Μορέως» ἐξεδόθη εἰς βιβλίον, ἀναδημοσιευθὲν ἀπὸ τὸ «Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος». Εἶναι γραμμένον μὲ πολλὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων, ἔπειτα ἀπὸ μελέτην ἐπισταμένην. Ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει κάθε σχετικὸν μὲ τὸ *Χρονικὸν* τοῦ Μορέως καὶ ἐξάγει διάφορα συμπεράσματα:

Ὅτι πρὸ τῆς ὁριστικῆς ἀκόμη διαρρυθμίσεως οἱ Φράγκοι, διανεμηθέντες τὸ κατακτηθὲν τμῆμα τοῦ Μορέως, κατέγραψαν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διανομῆς εἰς Βιβλίον (ρητζίστρο). Κατὰ τὸ Βιβλίον τοῦτο ἐρρυθμίζετο ἡ στρατιωτικὴ λειτουργία. Ὅμοιον ὑπῆρχεν εἰς τὰ βασίλεια τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Κύπρου.

Ὅτι παραλαβόντες οἱ Φράγκοι ἡγεμόνες ἐκ Κων/πόλεως τὰς Ἀσσίζας τῆς Ρωμανίας, ἐσχημάτισαν ἰδίαν νομοθεσίαν, ἐρειδομένην καὶ ἐπὶ τῶν ἐγχωρίων νομίμων. Δὲν εἶναι βέβαιον ἂν ἡ φραγκοπελοποννησιακὴ αὐτὴ νομοθεσία κατεγράφη εἰς βιβλίον. Εἰς πᾶσαν ὅμως κρίσιν ἢ ἄλλην ἐπίσημον πρᾶξιν ἐτηροῦντο μετ' ἀκριβείας τὰ πρακτικά.

Εἰς τὸν κατ' ἐξοχὴν αὐτὸν «τόπον τῆς κατακτήσεως» Pays de conqueste πολὺ εὔλογος ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἡ ὕπαρξις καὶ *Βιβλίου τῆς κατακτήσεως*. Τὸ ἀρχικὸν τοῦτο *Χρονικὸν τοῦ Μορέως* ἤντλησε τὰ περὶ τῆς διανομῆς τῶν τιμαρίων καὶ τὰς ἄλλας ὄντως ἀκριβεῖς γεωγραφικὰς πληροφορίας ἐκ τοῦ *ρητζίστρου*, τὰ δὲ κατὰ τὰς φεουδαλικὰς δίκας καὶ τὰς *κούρτας*, τὰ *παρλαμέντα*, ἐκ τῶν πρακτικῶν τοῦ πριγκιπάτου. Ἦτο δηλαδὴ ὁ συγγραφεὺς ἐπίσημός τις χρονογράφος τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας.

Καὶ τὸ μὲν ἀρχικὸν *Χρονικὸν τοῦ Μορέως* ἀπωλέσθη, δὲν ἀπέχουν ὅμως αὐτοῦ πολὺ αἱ σωζόμεναι διασκευαὶ ἡ ἑλληνικὴ καὶ γαλλική. Πολύτιμοι εἶναι αἱ πληροφορίαι ποῦ μᾶς δίδουν περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς κοινωνίας. Ἐκτὸς τούτου μᾶς δείχνουν στοιχεῖα εὐνόμου καὶ ἰσοπολιτικῆς κοινωνίας, ἡ ὁποία ἀνεπτύχθη εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας.

Εἰς τοιαύτην τελείως ρυθμιστικὴν πολιτείαν ἀνατραφέντες οἱ πρόγονοί μας, κατορθώνουν ταχέως ν' ἀναστηλώσουν τὴν βυζαντινὴν κυριαρχίαν εἰς τὸν Μορέαν καὶ νὰ καταστήσουν τὴν χερσόνησον ἐπί τινα χρόνον κέντρον πολιτικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἀναγεννήσεως διὰ τοῦ δεσποτάτου τῶν Παλαιολόγων, καὶ τέλος ν' ἀντιτάξουν εἰς τὴν τουρκικὴν λαίλαπα τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν ἀνεπτυγμένην, ἀποδεικνυόμενοι καὶ εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον ὑπέρμαχοι τῶν ἐλευθεριῶν τῆς πατρίδος.

ΤΑ ἑλληνικὰ γράμματα πενθοῦν διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀμερικανοῦ μεσαιωνοδίφου John Schmitt. Ὁ Σμὶτ μὲ ἀληθηνὴν ἀγάπην κατέγινε εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτήν. Ἡ τελευταία του κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ «Χρονικοῦ τοῦ Μορέως» ἀποτελεῖ σπουδαιοτάτην συμβολὴν εἰς τὴν μελέτην τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας καὶ φιλολογίας μας. Κάθε μελετητὴς τῆς φεουδαλικῆς Ἑλλάδος ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸ ἔργον τοῦ Σμίτ. Αἱ ποικίλαι πληροφορίαι τὰς ὁποίας δίδει εἰς τὴν εἰσαγωγὴν περὶ τοῦ συγγραφέως τοῦ «Χρονικοῦ» περὶ τῆς χρονολογίας του, περὶ τῆς ἱστορικῆς του ἀξίας κλπ. ἀνέδειξαν τὸν Σμὶτ ἕνα τῶν σπουδαιοτέρων ἐρευνητῶν μᾶς τόσον πλουσίας ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἐποχῆς.

ΕΙΣ τὸ τελευταῖον τεῦχος τὰ «Βυζαντινὰ Χρονικὰ» τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Regel τῆς Πετρουπόλεως» ἀναλύουν τὴν *ἔκθεσιν τῆς ἱστοριοδιφικῆς καὶ παλαιογραφικῆς ἐκδρομῆς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων* τὴν ὁποίαν πέρυσιν ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ ***Παναθήναια*** ὁ κ. Ν. Α. Βέης καὶ ἐκφράζουν τὴν εὐχὴν νὰ ἴδουν ταχέως ἐκδεδομένα εἰς τόμον τὰ πορίσματα τῆς ἐκδρομῆς ἐκείνης, συντελεστικώτατα, λέγουν, διὰ τὰς μελέτας τῆς μέσης καὶ νέας ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ γλώσσης.

Μ

ΕΙΣ τὸ Πολυτεχνεῖον ἔγινε πρὸ ἡμερῶν ἐνώπιον τοῦ διδασκαλικοῦ κόσμου, μοναδικὴ διὰ τὸ πραγματευθὲν θέμα διάλεξις τοῦ κ. Κυπαρίσου Στεφάνου: «Ἡ φιλοκαλία ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποψιν». Ἂν δὲν ἀπατῶμαι, πρώτην φορὰν καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου ἐπραγματεύθη μὲ τόσην γοητείαν λόγου, ἐμβρίθειαν καὶ πρωτοφανῆ διὰ τοὺς Ἕλληνας διαλεκτικὴν τέχνην ζήτημα οὐσιῶδες, θίγον αὐτὴν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Νομίζομεν συνήθως, — εἶπεν ἀρχίζων τὴν διάλεξιν του ὁ κ. Στέφανος, — ὅτι κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ Ἕλληνος εἶνε ὁ τόπος ὅπου ἐγεννήθη, ἡ γλῶσσα τὴν ὁποίαν ὁμιλεῖ καὶ ἡ θρησκεία του. Ἐν τούτοις, μολονότι σπουδαιότατον χαρακτηριστικὸν εἶνε ἡ κοινότης τῶν ἐθνικῶν περιπετειῶν καὶ τυχῶν, οὐχὶ ἀσήμαντον γνώρισμα πρέπει νὰ εἶνε καὶ ἡ φιλοκαλία ἣτις ὀφείλει νὰ παρουσιάζῃ διὰ τὸν Ἕλληνα ἕνα ὅλως ἰδιαίτερον τύπον ἀφοῦ τὰ γνωρίσματα τῆς Ἑλληνικῆς φιλοκαλίας, τὰ πλέον σπουδαιότερα, συνίστανται εἰς τὴν Ἁπλότητα, τὴν Ἡρεμίαν, τὴν Ἑνότητα, καὶ τὸ Σκόπιμον.»

Ἐπὶ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου ὁ κ. Στέφανος ἐστήριξε τὴν διάλεξίν του, εἰς τὴν ὁποίαν μὲ συνοχὴν βαθυτάτων φιλοσοφικῶν καὶ ψυχολογικῶν παρατηρήσεων, μὲ δηκτικότητα φαιδρύνουσαν καὶ προκαλοῦσαν σκέψεις θλιβερὰς διὰ τὸ μέλλον τῆς φυλῆς μας, μὲ θεωρίας περὶ καλοῦ καὶ γλώσσης, ἐξηγμένας ἀπὸ τὴν ἐπιστα-

μένην μελέτην τῶν πραγμάτων καὶ μόνον αὐτῶν, ἔδωκε τοὺς μεγαλειτέρους κολάφους κατὰ τοῦ Σχολαστικισμοῦ καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων μας. Ἐνώπιον τῶν ἐκπλήκτων ἀκροατῶν του. οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ πλεῖστον εἶνε ὑπεύθυνοι διὰ τὴν παρατηρουμένην ἀκαλαισθησίαν τῶν Νεοελλήνων, ἀκροατῶν ποῦ τοὺς ἐθώπευε καὶ τοὺς ἐποδοπάτει συγχρόνως, διῆλθεν ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τῆς τέχνης. Ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ ἀγορητοῦ ἔπεσαν ὡς κεραυνοὶ κατὰ τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Κοινωνίας αἱ ὡραιότεραι συμβουλαὶ καὶ ὁ τρόπος τοῦ πῶς δύναται Σχολεῖον καὶ Κοινωνία ὁμοῦ νὰ καταστήσουν τὸ ἔθνος φιλόκαλον, νὰ τοῦ ὑψώσουν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν πρὸς τὰ μεγάλα ἰδανικά, ποῦ μόνον ἡ αἴσθησις καὶ ἡ ἐπίγνωσις τοῦ καλοῦ δύνανται νὰ ἐμπνεύσουν.

Εἶνε ὅμως ζήτημα ἂν αὐτὸν τὸν τρόπον τοῦ καλοῦ τὸν ἐνόησαν οἱ ἀκροαταί του εἰς τῶν ὁποίων τὴν μέριμναν εἶνε ἐμπιστευμένη ἡ μόρφωσις τῆς ψυχῆς τῶν ἑλληνοπαίδων. Καὶ συνέστησε μὲν ὁ κ. Στεφάνου εἰς αὐτούς, ὅτι ἐπειδὴ τὸ ἔθνος μας εἶνε πτωχὸν πρέπει ν' ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὰ μικρά, ἀπὸ τὴν γνῶσιν τῆς καλλιγραφίας καὶ τῆς καθαριότητος, τῆς ἁπλότητος καὶ τῆς εὐπρεπείας τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ἐπιτρέπεται ν' ἀμφιβάλλωμεν ἂν καὶ τοῦτο εἶνε δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀφοῦ οἱ διδάσκοντες δὲν ἔμαθον νὰ διδάξουν τοιούτου εἴδους πράγματα, ἀφοῦ αὐτὸ τὸ Πανεπιστήμιον δὲν ἐνδιαφέρεται περὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς ὑψηλῆς μορφῆς αὐτῶν τῶν πραγμάτων.

Ὁπωσδήποτε ὁ κ. Στεφάνου δὲν εὐθύνεται διὰ τὴν ἀναλγησίαν τοῦ Σχολαστικισμοῦ, ὑπέχει ὅμως τὴν εὐθύνην τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἢ τὸ Πανεπιστήμιον ποῦ δὲν ἁρπάζουν τὴν διάλεξιν αὐτὴν νὰ τὴν τυπώσουν εἰς ἑκατομμύρια ἀντιτύπων καὶ νὰ τὴν σκορπίσουν δωρεὰν εἰς ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνισμὸν διότι ἀξίζει μίαν Μακεδονίαν καὶ μίαν Κρήτην, ἴσως καὶ κάτι περισσότερον ἀκόμη, ἡ ἀπόκτησις τοῦ αἰσθήματος αὐτοῦ ὅπερ καλεῖται **Ἀγάπη τοῦ Καλοῦ**.

Ζ.

Εἰς τὴν «Νευρολογικὴν ἐπιθεώρησιν» δημοσιεύεται μελέτη τοῦ ἰατροῦ κ Γ. Νικολάου διὰ τὸ «Μυστικὸν τῆς Ζωῆς» τὴν γνωστὴν δὰ θεωρίαν τοῦ κ Π. Δημητρακοπούλου:

«Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐπιστημονικῆς βαρύτητος τῆς νέας θεωρίας οὐδὲ λόγος, τὸ πάντων ὅμως μέγιστον εἶνε ἡ σημασία καὶ ἡ προσοχή, ἧς ἔτυχεν αὕτη ὑπὸ τῶν ψυχιάτρων τῶν Ἀθηνῶν, οἵτινες ὡς φαίνεται ἐπηρεασθέντες ὑπὸ τῶν σημειώσεων τοῦ Lombroso καὶ ἄλλων (δεῖγμα καὶ τοῦτο τῆς ξενομανίας μας) ἄλλοι ἄλλας ἐξήνεγκον κρίσεις, ἐπιλαθόμενοι ὅτι ὁ Lombroso τοιαύτας ἔδωκεν ἀπαντήσεις καὶ εἰς πολλῷ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἀνοητοτέρας θεωρίας, ὧν ἐνταῦθα δὲν θέλομεν νὰ μνημονεύσωμεν. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀδιαφοροῦντες, ἐὰν καὶ πῶς μεταχειρίζεται ὁ Lombroso τὰ «cher maître» καὶ πῶς οἱ ἡμέτεροι περὶ τοῦ «Μυστικοῦ τῆς Ζωῆς» ἀποφαίνονται, ἐπιλαμβανόμεθα τοῦ ἐλέγχου τῆς νέας ταύτης θεωρίας, ἧς ὁ τολμηρὸς συγγραφεὺς ἴσως νομίζει πλανωμένους πάντας τοὺς εἰδικῶς περὶ τὰ ψυχοφυσικὰ καταγινομένους καὶ ἴσως εἴπῃ αὐτοῖς. «Σιγήσατε σεῖς Flechsig, Dubois Raymond, Häckel, Broca, Duval, Helmholtz, Weber, καὶ Darwin καὶ ἡ λοιπὴ πλειὰς τῶν ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις πειραματιζομένων φυσιοδιφῶν, σιγήσατε καὶ μή τι πλέον ἀποφθέγγεσθε περὶ τῆς ὕλης καὶ τῆς δυνάμεως, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, διότι πάντα τὰ φυχοφυσικὰ φαινόμενα, δι' ἃ ὑμεῖς τοσοῦτον κοπιᾶτε, ἁπλούστατα ἑρμηνεύονται διὰ τοῦ πολικοῦ συστήματος. . . »

Ἰδοὺ λοιπὸν καὶ ἡ φωνὴ τῆς ἐπιστήμης ποῦ κάμνει τὸ ἔργον της.

Κμπ.

Ἀπὸ τὸν τελευταῖον ἀριθμὸν τῆς Revue des Études Grecques, ἀνεδημοσιεύθη εἰς ἴδιον τεῦχος ἡ καλὴ μελέτη τοῦ φίλου ἑλληνιστοῦ κ. Hubert Pernot «La métathèse dans les dialectes de Chio». Ἐν αὐτῇ ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὸ ζήτημα τῆς γραμματικῆς *μεταθέσεως* ὄχι μόνον κατὰ χιακὰς διαλέκτους, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ κατ' ἄλλα νεοελληνικὰ ἰδιώματα· ἐντεῦθεν ἡ ἐργασία καθίσταται συγκριτικὴ καὶ οὕτω δι' αὐτῆς πλουτίζονται σημαντικῶς αἱ γνώσεις ἡμῶν ἐν τῷ περὶ *μεταθέσεως* κεφαλαίῳ τῆς γραμματικῆς τῆς μέσης καὶ νέας Ἑλληνικῆς. Σημειωτέον ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος μελέτη εἶνε βραχὺ σχετικῶς ἀπόσπασμα ἐκ μακροῦ περὶ τῶν χιακῶν διαλέκτων ἔργου, τὸ ὁποῖον ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν παρασκευάζει ὁ κ. Pernot ἐπὶ τῇ βάσει ἀρθογωτάτης γλωσσικῆς ὕλης, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐνδελεχῶς συνέλεγεν ἐπὶ τούτῳ κατὰ διαφόρους περιστάσεις περιοδεύσας τὴν Χίον ἐντεταλμένος ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Ἡ ἐγνωσμένη περὶ τὴν γλωσσολογίαν δύναμις τοῦ κ Pernot καὶ τὸ βραχὺ πλὴν μεθοδικώτατον ἀπόσπασμα τῆς ἐργασίας του, τὸ ὁποῖον ἤδη μᾶς ἔδωκε, παρέχουν εἰς ἡμᾶς πληρέστατον τὸ δικαίωμα ἀπὸ τώρα νὰ χαιρετίσωμεν τὸ ἐπιμελῶς παρασκευαζόμενον ἔργον τοῦτο ὡς ἀπουδαιοτάτην συμβολὴν εἰς τὴν νεοελληνικὴν διαλεκτολογίαν.

Ν. Α. Β.

Τὴν 6 Ἰουνίου (ν. ἡ.) συνεπληρώθησαν τριακόσια ἔτη ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς γεννήσεως τοῦ Πέτρου Κορνηλίου. Ἡ πατρὶς τοῦ μεγάλου δραματικοῦ ὁ ὁποῖος μὲ τὸν Ρικίναν καὶ τὸν Μολιέρον ἀποτελεῖ τὴν θεατρικὴν δόξαν τοῦ χρυσοῦ γαλλικοῦ αἰῶνος, ἐτέλεσεν ἑορτὰς αἱ ὁποῖαι διήρκεσαν 9 ὅλας ἡμέρας. Διαλέξεις, ἐκθέσεις, παραστάσεις ὅλ' αὐτὰ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάδειξιν τῶν ἑορτῶν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ ἀρκετὰ ἐξεδόθησαν βιβλία διὰ τὸν Κορνήλιον καὶ τὸ ἔργον του. Ὁ κ. Σανσὸ-Ορλὰν ἐξέδωκε τὰς «Galanteries» ποῦ δὲν εἶνε ἄλλο παρὰ τὰ ἐρωτικὰ ποιήματα τοῦ Κορνηλίου

Ἡ ἐρωτικὴ ζωὴ τοῦ Κορνηλίου, λέγει ὁ κ. Σανσό, καθ' ὅσον γνωριζομεν, ἠμπορεῖ νὰ χωρισθῇ εἰς τρία μέρη. Ὅπως ὁ κ. J. Levallois εἰς τὸν *Ἀγνωστον Κορνήλιόν του*, ἔγραψε: «εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς ἐποχὰς τῆς ζωῆς του ἀνταποκρίνεται καὶ ἕνα πάθος εἰς τὴν ὑψηλοτέραν ἔννοιαν τῆς λέξεως». Εὑρίσκομεν ἕναν ἔρωτα εἰς τὴν νεότητά του. Ὁ συζυγικὸς ἔρως φαίνεται πῶς ἀπερρόφησε τὴν μεσαίαν περίοδον τῆς ζωῆς του καὶ ὅταν, κάτω ἀπὸ τὴν βαρεῖαν περροῦκαν του, τὰ ἰδικά του μαλλιὰ εἶχαν ἀρχίσει νὰ γίνωνται ψαρά, ἡ καρδιά του καὶ πάλιν ἤρχισε νὰ κτυπᾷ.

Ὁ ἴδιος ὁ Κορνήλιος μᾶς λέγει πῶς ἦτον ὁ ἔρως ποῦ τὸν ἔκαμε ποιητήν. Ποῖος ἐντούτοις ἦτον ὁ πρῶτος του ἔρως; Ἂς ἰδοῦμε.

Ὁ Κορνήλιος ἐγεννήθη τὴν 6 Ἰουνίου 1606 εἰς τὴν Ρουένην. Ὁ πατέρας του, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο ἐπίσης Πέτρος Κορνήλιος, ἦτον γενικὸς δικηγόρος εἰς τὴν Table de marbre (νερὰ καὶ δάση) τῆς Νορμανδίας. Ἔκαμε τὰς σπουδάς του εἰς τὸ ἰησουϊτικὸν κολλέγιον τῆς Ρουένης. Καθὼς ἐξῆλθε ἀπὸ τὸ κολλέγιον, ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ δικαίου, καὶ τὴν 18 Ἰουνίου 1624 ἔγινε δικηγόρος.

Ἡ νεότης του δὲν ἦτο καὶ πολὺ περιπετειώδης. Ἐντούτοις ἐκ διαφόρων δοκουμέντων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μανθάνομεν ὅτι ὁ Κορνήλιος ἠσθάνθη κατ' ἀρχὰς θερμὸν ἔρωτα διὰ μίαν Ρουενέζαν. Καὶ ἀκόμη γνωρίζομεν ὅτι ὁ ἔρως αὐτὸς τὸν ἀπησχόλησεν 6 ἕως 7 χρόνια

Ὁ Κορνήλιος ἦτο πολὺ νέος τότε, μόλις δέκα ὀκτὼ ἐτῶν. Ἦτο δικηγόρος καὶ γλίγωρα θὰ διεδέχετο τὸν πα-

τέρα του ὡς δικηγόρος τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Table de marbre. Ἔζοῦσε μὲ θέρμην τὴν νεότητά του. Εἰς ἕνα σπίτι ποῦ τοῦ ἀνοίχθη ἡ καρδιά. ἠσθάνθη πρώτην φορὰν παλμοὺς διὰ μίαν νέαν. Ὠνομάζετο Catherine Hue. Τὸν καιρὸν ποῦ ὁ Κορνήλιος ἐσύχναζε τὸ σπίτι, ὁ πατέρας της ἦτον ἀποθαμένος καὶ ἡ νέα ἔζοῦσε μὲ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφάς της ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς μητρός της, γυναικὸς ἐξεχούσης, καταγομένης ἀπὸ Νορμανδικὴν οἰκογένειαν περίφημον.

Ἡ θέσις τοῦ Κορνηλίου εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἦτο ἀπείρως λεπτή, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ὁ φίλος του, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν εἶχεν εἰσαγάγει εἰς τὸ σπίτι τῆς Λίκατερίνης Hue, ἐνόμιζε ὅτι ἦτον ὁ ἐκλεκτός της. Δὲν ἔπαυε μάλιστα νὰ φανερώνῃ εἰς τὸν Κορνήλιον τὰ αἰσθήματά του διὰ τὴν Λίκατερίναν· ὁ Κορνήλιος λοιπὸν ἐπροσπαθοῦσε νὰ ἀποσιωπᾷ τὰ ἰδικά του.

Τότε ἤρχισε νὰ τραγουδῇ τὸν ἔρωτά του εἰς ᾠδὰς καὶ ἄλλου εἴδους ποιήματα.

Σχεδὸν δὲν γνωρίζομεν τίποτε διὰ τὴν συζυγικὴν ζωὴν τοῦ Κορνηλίου. Εἰκάζομεν ὅτι θὰ ἦτον ἤρεμος κ' εὐτυχής. Καθὼς παρατηρεῖ ὁ κ. Levallois «le mutisme de Corneille doit être interprêté tout en faveur de sa félicité domestique».

Εἰς τέλος τῆς ζωῆς του ὅταν πλέον εἶχεν ὑπερβῆ τὸ πεντηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, ἕνα περιστατικὸν ἀσήμαντον ἦλθε νὰ ταράξῃ τὴν γαλήνην του καὶ νὰ τοῦ ἐνθυμίσῃ ἀρχαίας ἡμέρας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πάσχα τοῦ 1658 ὁ θίασος τοῦ Μολιέρου ἐγκαθίστατο διὰ πολλὰς ἡμέρας εἰς Ρουέννην. Ὁ Πέτρος Κορνήλιος καὶ ὁ ἀδελφός του Θωμᾶς ἦλθαν εἰς σχέσεις μὲ τὸν θίασον. Μάλιστα ἐδέχθησαν τὰ κυριώτερα πρόσωπα τοῦ θιάσου εἰς τὸ σπίτι των. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτον ἡ Du Parc, νέα γυναῖκα 25 ἐτῶν, μία ἀπὸ τὰς καλλιτέρας ἠθοποιοὺς τοῦ θιάσου, θελκτικὴ καὶ μὲ τὰ δῶρα τῆς φυσικῆς εὐμορφιᾶς, σύζυγος τοῦ René Berthelot μέλους τοῦ θιάσου. Ἡ ἐμορφιά της εἶχε συγκινήσει καὶ τὸν Μολιέρον, καὶ ἀργότερον ὁ Ρακίνας μὲ τὴν σειράν του ἠγάπησε τὴν du Parc ἐμμανῶς.

Οἱ δύο ἀδελφοὶ Κορνήλιοι ὑπῆρξαν ἀπὸ τοὺς θαυμαστάς της. Τὴν ἐπωνόμαζαν la marquise. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πέτρου Κορνηλίου νεώτερος κατὰ 20 ἔτη ὑπῆρξε κάπως εὐτυχέστερος εἰς αὐτὸν τὸν ἔρωτα. Ὁ ποιητὴς τοῦ Κίννα ὀλίγας εἶχεν ἐλπίδας ἐπιτυχίας. Ἐνόμιζεν ὡστόσο ὅτι ἠμποροῦσε νὰ τὴν θαμβώσῃ μὲ τὴν τραγικήν του δόξαν. Ματαίως ὅμως.

Ἡ du Parc ἔγινεν ἀργότερα ἐρωμένη τοῦ Ρακίνα καὶ ἡ καλλιτέρα ἑρμηνεὺς τοῦ ἔργου του.

ΑΠΕΘΑΝΕ ἐσχάτως ὁ γερμανὸς φιλόσοφος Κάρολος - Ροβέρτος - Ἐδουάρδος φὸν Χάρτμαν εἰς ἡλικίαν 64 ἐτῶν. Ὁ ἀποθανὼν θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλειτέρους πεσσιμιστὰς τοῦ λήξαντος αἰῶνος μαθητὴς τοῦ Σοπενάουερ καὶ συνεχιστὴς τῆς διδασκαλίας τοῦ μεγάλου διδασκάλου του. Ἔργα του εἶνε «Αἱ παρατηρήσεις περὶ πνεύματος» κυρίως δὲ «Ἡ φιλοσοφία τοῦ ἀσυνειδήτου». Τὸ ἔργον αὐτὸ τοῦ Χάρτμαν δημοσιευθὲν εἰς τὰ 1878 εἶνε ἕνα ἀπὸ τὰ συγγράμματα ποῦ ἔδωκαν ὤθησιν μεγάλην εἰς τὴν πρόοδον τῆς συγχρόνου πεσσιμιστικῆς σκέψεως. Ὁ γερμανὸς φιλόσοφος ὁρίζει τὸ ἀσυνείδητον ὡς ἑξῆς: «ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνθρωπον εἶνε ἡ ἀσυνείδητος θέλησις καὶ ἡ ἀσυνείδητος ἰδέα ἑνωμέναι εἰς μίαν ἀρχήν, εἶνε τὸ μοναδικὸν ὑποκείμενον ὅλων τῶν ἀσυνειδήτων δυνάμεων τῆς ψυχῆς· ἐν σχέσει πρὸς τὸν κόσμον ἐν τῇ ὑλότητί του, εἶνε τὸ ἑνιαῖον καὶ ἀναλλοίωτον ὑποκείμενον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον πηγάζουν ὅλαι αἱ ἀσυνείδητοι ἐργασίαι, τῶν ὁποίων τὰ ἄτομα εἶνε ἐκδήλωσις φαινομενική.»

Ὁ ὁρισμὸς αὐτὸς εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου τοῦ Χάρτμαν στερεῖται σαφηνείας, ὅμως δείχνει τὴν σκέψιν τοῦ φιλοσόφου σχετικῶς μὲ τὸν ἄνθρωπον καὶ σχετικῶς μὲ τὸν κόσμον.

Ἡ ὕπαρξις ἀσυνειδήτων ἰδεῶν παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ εἶνε ἡ ἀφετηρία τοῦ συστήματός του. Ὅπως ὁ Κάντιος λέγει «νὰ ἔχῃς ἰδέας ἀσυνειδήτους εἶνε ἀντιφατικόν· πῶς ἠμποροῦμεν νὰ ἠξεύρωμεν ὅτι τὰς ἔχομεν χωρὶς νὰ μᾶς λέγῃ τίποτε ἡ συνείδησις μας;» Ἠμποροῦμεν ἐν τούτοις νὰ μάθωμεν ἐμμέσως ὅτι ἔχομεν μίαν ἰδέαν χωρὶς νὰ ἔχωμεν ἄμεσον συνείδησιν αὐτῆς. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς ἀσυνειδήτου ἰδέας ὁ Χάρτμαν περιλαμβάνει ὅλας τὰς ἐνστίκτους τάσεις, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν ὄχι μόνον παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ζῷα καὶ ἕως εἰς τὰ φυτὰ ἀκόμη, ἂν καὶ αἱ τάσεις αὐταὶ δὲν ἠμποροῦν ποτὲ νὰ λάβουν τὴν μορφὴν μιᾶς συνειδητῆς ἀναπαραστάσεως. Ὅταν ζητεῖ νὰ ἐξηγήσῃ πῶς ὁ ἄνθρωπος ἠμπορεῖ νὰ κινήσῃ τοὺς δακτύλους του ἢ τἆλλα του μέλη, λέγει: «κάθε θελληματικὴ κίνησις ὑποθέτει τὴν ἀσυνείδητον ἰδέαν τῆς θέσεως ποῦ κατέχουν εἰς τὸν ἐγκέφαλον αἱ ρίζαι τῶν κινητηρίων νεύρων τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ κινηθοῦν.» Λοιπὸν ἐπειδὴ ἡ θέσις αὐτὴ εἶνε καὶ θὰ μᾶς εἶνε πάντοτε ἄγνωστη, εἶνε ἀδύνατον νὰ λάβωμεν ποτὲ τὴν ἐνσυνείδητον ἰδέαν· δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὴν ἐνσυνείδητον αὐτὴν ἰδέαν παρὰ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην αὐτῶν τῶν νεύρων νὰ ἔχουν κάποιαν θέσιν, καὶ ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν μας νὰ τὴν γνωρίσωμεν. Συμβαίνει κάθε ἡμέραν ν' ἀποκαλοῦμεν θελληματικάς, πράξεις τῶν ὁποίων τὸ δρῶν πρόσωπον δὲν ἔχει καμμίαν καθαρὰν ἰδέαν· ἔτσι ὁ ἄνθρωπος ποῦ εἶνε κουρασμένος παίρνει μίαν καρέκλαν καὶ κάθεται· ὥστε ὑπάρχει ἡ ἀσυνείδητος θέλησις.

Ἡ ψυχὴ δὲν εἶνε διὰ τὸν Χάρτμαν ἀτομική, δὲν εἶνε μονάς. Δυνάμεθα ἀκόμη νὰ τὴν ὁρίσωμεν ὡς ἕνα ψυχικὸν ἄτομον· ἀλλὰ τὴν ἀτομικοποίησίν της αὐτὴν ὀφείλει εἰς τὸ σῶμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν ἠμπορεῖ νὰ χωρισθῇ.

Ὡς πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν αὐτὴ δὲν εἶνε παρὰ μία ἀπάτη. Ὁ ἄνθρωπος παύει ὑφιστάμενος καθὼς ἀποθνήσκει. Ὑπάρχει ἕνα μέρος τοῦ πνεύματος ποῦ μένει ἀνώλεθρον· εἶνε ἡ καθαρὰ κ' ἐνεργὸς διάνοια. «Τὸ πνεῦμα, λέγει ὁ Χάρτμαν, εἶνε ἡ ἰδέα τοῦ σώματος· ὥστε τὸ πνεῦμα πρὸ τοῦ σώματος κ' ἔπειτα ἀπὸ τὸ σῶμα εἶνε ἡ ἰδέα ἑνὸς πράγματος ποῦ δὲν ὑπάρχει».

Ὁ Χάρτμαν διακηρύττει ὅτι ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀνθπωπίνης διανοίας θὰ μᾶς ὁδηγήσουν εἰς τὸ ν' ἀναγνωρίσωμεν τὴν ἀνθρωπίνην ματαιότητα. «Τὰ ζῷα, εἶπε, εἶνε μᾶλλον τοῦ ἀνθρώπου εὐτυχῆ, δηλαδὴ ὀλιγώτερον δυστυχισμένα. Ἡ ζωὴ τοῦ ψαριοῦ προτιμοτέρα ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ ἀλόγου· ἡ τοῦ ὀστράκου ἀπὸ τὴν τοῦ ψαριοῦ καὶ ἡ τοῦ φυτοῦ εἶνε πιὸ εὐτυχισμένη ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ ὀστράκου».

Ὑπὸ τὸν τίτλον «Le cas de M. Maurice Barrès» καὶ μὲ ὑπογραφὴν Nicolas Ségur δημοσιεύεται ἄρθρον τοῦ κ. Νικολ. Ἐπισκοποπούλου εἰς τὴν γαλλικὴν «Ἐπιθεώρησιν».

Τὸ ἄρθρον εἶνε μία ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ ἔργου τοῦ Γάλλου Ἀκαδημαϊκοῦ.

Ὁ ἀρθρογράφος προσπαθεῖ νὰποδείξῃ ὅτι ὁ κ. Μπαρρὲς εἶνε προπάντων ἕνας μεγάλος assimilateur, ὅτι τὸ γράψιμόν του εἶνε κυρίως τεχνητόν, ὅτι τὸ ὕφος του εἶνε πάρα πολὺ συνειδητόν, ὅτι τοῦ λείπει τὸ αὐθόρμητον καὶ ἡ μελάγη εἰλικρίνεια. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν κατορθώνει νὰ μᾶς πείσῃ ἐπαρκῶς. Ὅ τι καταφαίνεται ἀπὸ τὸ ἄρθρον εἶνε ἡ μεγάλη γνῶσις τοῦ ἔργου τοῦ Μπαρρές.

Ἰδοὺ ἕνα μέρος τοῦ ἄρθρου ἀπὸ τὸ τέλος:

«Αἱ πλέον ἐπιτυχεῖς του σελίδες στεροῦνται τῆς εἰλικρινείας ἐκείνης ἡ ὁποία εἶνε τόσον ἀναγκαία διὰ

τὴν αἰωνιότητα τῶν ἔργων τῆς τέχνης. Καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν ὁ κ. Μπαρρὲς δὲν ἔκαμε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ μᾶς θαμβώσῃ δεικνύομενος εἰς στάσεις μελετημένας καὶ παραδόξους καὶ ψευδεῖς».

ΕΣΧΑΤΩΣ ἐδημοσιεύθησαν ἐπιστολαὶ καὶ ἀφορισμοί, ἀνέκδοτα ὅλως, τοῦ Alfred de Vigny τοῦ μεγάλου ποιητοῦ καὶ penseur, συγχρόνου τοῦ Οὐγκὼ καὶ τοῦ Λαμαρτίνου. Ἰδοὺ μία σκέψις του:

«Ἡ κοινωνικὴ τάξις εἶνε πάντοτε κακή. Ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν εἶνε μόνον ὑποφερτή. Ἀπὸ τὸ κακὸν ἕως εἰς τὸ ὑποφερτὸν δὲν ὑπάρχει τόση διαφορὰ ὥστε ν' ἀξίζῃ νὰ χύσῃ κανεὶς καὶ μίαν ρανίδα αἵματος.»

Ἰδοὺ σκέψεις του περὶ ποιήσεως:

«Ἡ ποίησις καὶ ἡ μουσικὴ εἶνε δύο συγκινήσεις ὅμοιαι, ποὺ συναρπάζουν τὴν καρδίαν διὰ μέσου τῆς ἀκοῆς. Ἡ ζωγραφική, συγκίνησις διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, εἶνε γαληνιωτέρα καὶ διαρκεστέρα ἑπομένως· ἡ ἄλλη εἴτε ζωηροτέρα καὶ βραχυτέρα. Τὸ ἄδικον τῆς τυπογραφίας ἀπέναντι τῆς ποιήσεως εἶνε ὅτι μετέφερε τὴν συγκίνησίν της ἀπὸ τὴν ἀκοὴν εἰς τὴν ὅρασιν. Τὴν κατέστρεψε. Κανεὶς δὲν εἶνε (ἔστω καὶ ποιητὴς) ποὺ νὰ μὴν παγώνῃ ἀπὸ τὴν θέαν 40 χιλιάδων στίχων τοποθετημένων δύο-δύο χωρὶς διαστήματα.... Ἡ ποίησις ὀφείλει νὰ ζῇ μὲ ἐλλείψεις».

ΕΙΣ τὴν «Revue Philosophique» ἐδημοσιεύθη ἀνάλυσις τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Π. Ἀποστολίδη (Παύλου Νιρβάνα) «Τέχνη καὶ Φρενοπάθεια». Τὴν ἀνάλυσιν ὑπογράφει ὁ γνωστὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὰ περὶ «Νεοελληνικῆς φιλολογίας» ἄρθρα του λόγιος κ. Φιλέας Λεμπέγκ.

Ο κ. Alfred Austin ὁ νῦν ἐστεμμένος ποιητὴς τῆς Ἀγγλίας καὶ διάδοχος τοῦ Τέννυσον, ἐδημοσίευσε τόμον ποιημάτων The door of Humility εἰς τὸν ὁποῖον ἀντιλαλεῖ τὴν ποίησιν τοῦ μεγάλου προκατόχου του. Ἡ ποίησις αὐτή, παρατηρεῖ κάποιος κριτικός, ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς ἀρθρογραφίαν ἐφημερίδος.

ΑΠΕΘΑΝΕ ὁ Ριχάρδος Γκάρνετ μία μορφὴ ἐξαιρετικὴ εἰς τὰ ἀγγλικὰ γράμματα. Διετέλεσε βιβλιοθηκάριος. Ἔργα του εἶνε ἡ μετάφρασις τῆς «Ἑλληνικῆς ἀνθολογίας» καὶ μία ἱστορία τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας.

ΕΙΣ τὴν Bibliothèque Universelle τῆς Ἑλβετίας ὁ κ. Reader μελετᾷ τὸν Βύρωνα ὁποῖον τὸν παρουσιάζουν δοκουμέντα ἀνέκδοτα. Πολλὰ νέα δὲν μανθάνομεν βέβαια. Ὁπωσδήποτε ὁ κ. Reader ὑπερασπίζεται τὴν γυναῖκα τοῦ ποιητοῦ ἡ ὁποία, καθὼς φαίνεται, δὲν ἦτον ὅπως μᾶς τὴν ἐπαρουσίασαν ὅλοι ἕως τώρα καὶ ὅπως αὐτὸς ὁ Βύρων μᾶς τὴν παρουσίασε εἰς ἕνα περίφημον ποίημά του.

ΔΙ' ἕναν παρισινὸν πάντοτε οἱ Βέλγοι φιλόλογοι εἶνε ἀντιπαθεῖς. Χρειάζεται νὰ εἶνε κανεὶς Βεραιρὲν ἢ Μάτερλιγκ διὰ νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸ πεῖσμα αὐτῆς τῆς ἀντιπαθείας. Ὁπωσδήποτε σήμερα τὸ Βέλγιον ἀντιπροσωπεύεται παραπολὺ εἰς τὰ γαλλικὰ γράμματα καὶ εἰς τὴν γαλλικὴν τέχνην. Κατὰ τὸ 1879 μία πλειὰς ἀπὸ νέους — τὸν Κωνσταντῖνον Meunier, τὸν Αἰμίλιον Βεραιρέν, τὸν Μὰξ Βάλτερ καὶ ἄλλους — ἐσυσπειρώθησαν ὁλόγυρα ἀπὸ τὸν Κάμιλλον Λεμονιὲ καὶ ἵδρυαν τὴν «Νέαν Ἐπιθεώρησιν» ἡ ὁποία εἰς τὰ 1880 ἔγινε «Νέον Βέλγιον». Ὁ Λεμονιὲ ἔχει εἰς τὸ ἐνεργητικόν του περισσοτέρους ἀπὸ 60 τόμους· ἀλλὰ ὑπέστη παραπολὺ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Αἰμιλίου Ζολᾶ.

Ὁ Αἰμίλιος Βεραιρὲν δὲν ἔχει προδρόμους δὲν ἔχει καὶ ὀπαδούς. Αἱ συλλήψεις του εἶνε δυναταὶ καὶ εἶνε πλαστικαί. Ἡ δυνατὴ πρωτοτυπία, ὅπως παρατηρεῖ ὁ κ. Ἀρθοῦρος Bovy εἰς τὴν Revue Bleue θέλει νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν σκοτεινὴν ὑπόστασιν τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Μαυρίκιος Μάτερλιγκ εἶνε ἡ χαρὰ τῶν «délicats» ὁμοῦ μὲ τὸν Ἀνατὸλ Φράνς».

Ο κ. Ἐρρῖκος δὲ Ρενιὲ ἐξέδωκε τόμον ποιημάτων «La sandale ailée». Ὁ μεγάλος λυρικὸς δείχνεται καὶ εἰς τὸ βιβλίον του αὐτὸ ὁποῖος ἐδείχθη καὶ εἰς τὸ ἕως τώρα ἔργον του.

ΑΝΕΚΑΛΥΦΘΗ ἕνα φυλλάδιον γραμμένον ἀπὸ δομενικανὸν μοναχὸν τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος καὶ τὸ ὁποῖον εἶνε σφοδρὸν κατηγορητήριον τοῦ Δάντη. Ὁ τίτλος του λατινιστὶ εἶνε: De reprobatione Monarchiae compositae a Dante Aligherio Florentino. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ φυλλαδίου ὠνομάζετο Γουίδο Βερμάνι Ῥίμινι. Δεικνύεται ἱκανὸς καὶ ἀξιοσημείωτος πολεμιστής.

Ο κ. Pio Ciuti ἐξακολουθεῖ μεταφράζων πλῆθος δημοτικῶν μας ᾀσμάτων εἰς τὴν Nuova Rassegna μίαν ἀπὸ τὰς καλλιτέρας ἰταλικὰς ἐπιθεωρήσεις τῆς Φλωρεντίας.

Ὁ κ. Ciuti ὁμιλεῖ διὰ τὰ περιεχόμενα τοῦ τεύχους τῶν «Παναθηναίων» τοῦ ἀφιερωμένου εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας. Μεταφράζει μέρος τοῦ χαιρετισμοῦ τοῦ κ. Π. Νιρβάνα «Πανέλληνες» καὶ τὸν ὀλυμπιακὸν ὕμνον τοῦ κ. Κ. Παλαμᾶ.

Ἐπίσης μεταφράζει τρία ποιήματα ἀπὸ τὴν συλλογὴν τοῦ κ. Στεφάνου Μαρτζώκη: «Νέα Ποιήματα».

Εἰς τὸ ἴδιον περιοδικὸν Nuova Rassegna ὁ κ. Rabbizzani ἐξακολουθεῖ τὰς περὶ Λεοπάρδη σημειώσεις του. Ἰδίως ὁμιλεῖ διὰ τοὺς διαφόρους παραλληλισμοὺς τῶν κριτικῶν, τοῦ Λεοπάρδη μὲ τὸν Βύρωνα, μὲ τὸν Σέλλεϋ, μὲ τὸν Μαυρίκιον Γκερέν, μὲ τὸν Πασκάλ, μὲ τὸν Ντὲ Βινιὺ τῶν ὁποίων ἡ σκέψις ἐβαπτίσθη ὁλόκληρος μέσα εἰς τὸν ἀνθρώπινον πόνον.

Ο κ. Henri Massis ἐξέδωκε βιβλίον: «Πῶς ὁ Ζολᾶ συνέθετε τὰ μυθιστορήματά του». Τὴν μελέτην του ἐβάσισε ἐπὶ τῶν χειρογράφων, τῶν σημειώσεων, τῶν σχεδίων τοῦ Ζολᾶ. Καθὼς παρατηρεῖ, ὁ Ζολᾶ ἐνώνει τὰς παρατηρήσεις του καὶ τὰ δοκουμέντα διὰ νὰ ἀποδείξῃ μίαν «***Θέσιν***». Ἡ ζωὴ δὲν ἔσχε καμμίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἔργου του, τοῦ ὁποίου τὸ σχέδιον συνέλαβε εἰς ἡλικίαν 28 ἐτῶν. Τὸ ἔργον του ὑπῆρξε μία προσπάθεια ποὺ ἐξεπληρώθη.

Καὶ ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τῆς παρατηρήσεώς του, σημειώνει ὁ κ. Massis, «παρατηρεῖ μεροληπτικῶς, ἀπὸ συστήματος· καμμία εἰλικρίνεια συγκινήσεως ἀφελοῦς καὶ αὐτομάτου...»

Η ἀνεψιὰ τοῦ μεγάλου φράγκου μυθιστοριογράφου Φλωμπὲρ τὸν ὁποῖον ὁ κριτικὸς κ. Remy de Gourmont ὠνόμασε «Ὅμηρον καὶ συγχρόνως Θερβάντες τῆς Γαλλίας» ἐκδίδει τὰς ἐπιστολὰς ποὺ ὁ μέγας διδάσκαλος ἀπηύθυνε πρὸς αὐτήν.

Αἱ ἐπιστολαὶ πρὸς τὴν κ. Καρολίναν Γκρουὺτ — τὸ ὄνομα τῆς ἀνεψιᾶς τοῦ Γουστάβου Φλωμπὲρ — δείχνουν

τὸν συγγραφέα τῆς «Κυρίας Μποβαρύ» τόσον ἁπλοῦν ὡς ἄνθρωπον ὅσον ἦτο περίπλοκος εἰς τὰς λογοτεχνικάς του δημιουργίας.

Κμπ.

Ο κ. Μαυρίκιος Croizet καθηγητὴς εἰς τὸ Collège de France ἐξέδωκεν τελευταίως εἰς τόμον τὰ μαθήματά του περὶ Ἀριστοφάνους, ὑπὸ τὸν τίτλον, *Ὁ Ἀριστοφάνης καὶ αἱ πολιτικαὶ μερίδες ἐν Ἀθήναις*. Τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι μία ἀληθινὴ ἀποκατάστασις τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μεγάλου κωμικοῦ τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ κ. Croizet ἐξετάζει τὰς διαφόρους κωμῳδίας τοῦ Ἀριστοφάνους τὰς συγκρίνει μὲ τὰ διάφορα γεγονότα τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν Ἀθηνῶν, καὶ εὑρίσκει ἑνότητα ἐμπνεύσεως εἰς τὰς τέσσαρας κωμῳδίας, οἱ «Βαβυλώνιοι» οἱ «Ἀχαρνεῖς» οἱ «Ἱππεῖς» καὶ αἱ «Σφῆκες» εἰς τὰς κωμῳδίας αὐτὰς ὁ Ἀριστοφάνης μέμφεται τῶν διαφόρων δημαγωγῶν καὶ πρωταιτίων τῶν ἐμφυλίων καὶ τῶν ἐξωτερικῶν πολέμων καὶ λέγει ὅτι διέφθειραν τὸν χαρακτῆρα τῶν Ἀθηναίων. Ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἀξιολόγου αὐτῆς μελέτης, ἀναλύσεως καὶ κριτικῆς, παρουσιάζει μέγα ἐνδιαφέρον. Ὅλα τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀναζοῦν δεσμεύοντα τὸν ἀναγνώστην ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο περὶ γεγονότων τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, τόσον ἡ ὁμοιότης εἶναι μεγάλη.

Κ. Μκρς.

++

ΕΙΣ τὸ «Δελτίον Συλλόγου Ἑλλήνων Ἠθοποιῶν» δημοσιεύει ὁ κ. Ν. Ι. Λάσκαρης βιογραφικὰς σημειώσεις δύο ἐκλιπόντων ἠθοποιῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἰδοὺ τὰ χαρακτηριστικώτερα μέρη:

Κ. Κυριάκος Ἀριστίας

«Ὅτε τὸ πρῶτον, κατὰ τὸ 1817, ἵδρυσεν ἑλληνικὴν σκηνὴν ἐν Βουκουρεστίῳ ἡ κόρη τοῦ ἡγεμόνος Καρατζᾶ *δομνήτσα* Ραλλοῦ, ἐκ τῶν πρώτων ἐκλήθη ὁ νεανίας Κωνσταντῖνος Κυριάκος ὁ μετέπειτα γνωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἀριστίας*, ὅστις καὶ μετ' ὀλίγον ἀπεστάλη εἰς Γαλλίαν ὅπως διδαχθῇ τὴν ἀπαγγελίαν καὶ ὑποκριτικήν.

«Τὰ ἐπακολουθήσαντα πολιτικὰ γεγονότα, ἠνάγκασον τὸν Ἀριστίαν νὰ διακόψῃ τὰς σπουδάς του ἐν Γαλλίᾳ καὶ νὰ ἐπανέλθῃ ἐν Βουκουρεστίῳ.

«Ἐκεῖ ὁ Ἀριστίας ἔγινε ἡ ψυχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ θιάσου ὑποδυόμενος πάντοτε τοὺς πρώτους ρόλους. Κατά τιν σημείωσιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διὰ τῆς παραστάσεως τοῦ Ὀρέστου «ἐστερέωσε πλέον τὴν περὶ αὐτοῦ κρατοῦσαν φήμην ὡς λαμπροῦ ἠθοποιοῦ».

. . . . . .

«Ἀποτυχόντος τοῦ ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην κινήματος, οὗ μετέσχε καὶ ὁ Ἀριστίας, προσελήφθη οὗτος μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων, ὡς διδάσκαλος τῶν παίδων τοῦ ἡγεμόνος Γκίκα. Ἐκεῖ τῇ βοηθείᾳ τινῶν ἐκ τῶν πρὸ ἡν συναδέλφων του καὶ τῇ συμπράξει μελῶν τινῶν τῶν βογιαρικῶν κύκλων, κατώρθωσε καὶ ἔπηξε θεατρικὴν σκηνὴν ἐφ' ἧς καὶ ἀνεβίβασε—ἑλληνιστὶ ἐννοεῖται—πολλὰ ἐκ τῶν τότε γνωστῶν ἔργων.

«Μετ' ὀλίγον ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης πάλιν πολιτικῆς ἀνωμαλίας, ἡ ἑλληνικὴ σκηνὴ ἔπαυσε λειτουργοῦσα, ὁ δὲ Ἀριστίας μετέβη τῷ 1825 εἰς Κέρκυραν ἔνθα ἀμέσως διωργάνωσε θίασον ἐρασιτεχνῶν.

«Ἐπανελθὼν ἐν Βουκουρεστίῳ ὁ Ἀριστίας τὸ 1834, ἐπείσθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Γκίκα καὶ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ τότε καταρτιζομένου ρουμανικοῦ θεάτρου ἡ ὕπαρξις τοῦ ὁποίου ὀφείλεται εἰς αὐτόν, διὸ καὶ εὐγνωμονοῦντες οἱ Ρουμάνοι ἀνήρτησαν ἐν τῷ foyer τοῦ ἐθνικοῦ των θεάτρου τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἐξ ἧς ἐλήφθη καὶ τὸ παρατιθέμενον ἀντίγραφον.

Κ. Κυριάκος Ἀριστίας.

«Ὁ Ἀριστίας ἕνα εἶχε σκοπὸν τοῦ βίου του, τὴν ἀνασύστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου, διὰ τοῦτο καὶ παρῄτησε τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ θέσιν του καὶ ἦλθεν εἰς Ἀθήνας ἔνθα τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ συνέστη «Φιλοδραματικὴ Ἑταιρία». Δυστυχῶς ἀντενέργειαι σοβαραὶ καὶ ἐκ μέρους τῶν Βαυαρῶν, οἵτινες πάντοτε ἐπολέμησαν τὸ ἑλληνικὸν θέατρον, καὶ ἐκ μέρους μερικῶν Ἑλλήνων, οἵτινες εὗρον ἐν τῷ Ἀριστίᾳ τὸν «μάστορήν των», ἐματαίωσαν τὰ σχέδια τῆς Φιλοδραματικῆς Ἑταιρίας ἥτις καὶ μετ' ὀλίγον διελύθη.

«Ὁ δυστυχὴς Ἀριστίας, βλέπων ἑαυτὸν πανταχόθεν πολεμούμενον ἀπῆλθε μὲ αἰμάσσουσαν τὴν καρδίαν καὶ πάλιν εἰς Βουκουρέστιον. Μετ' ὀλίγους μῆνας ἡ ἐπιτροπὴ τῆς διαλυθείσης Φιλοδραματικῆς Ἑταιρίας τὸν ἐκάλεσε καὶ πάλιν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ὁ Ἀριστίας εὐγενῶς ἀπεποιήθη καὶ διέμεινε μέχρι τέλους τοῦ βίου του ἐν Ρουμανίᾳ».

Παντελῆς Σούτσας

«Καθ' ἣν ἐποχὴν ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις ὁ Σούτσας, οὐδὲν ἴχνος θεατρικῆς κινήσεως ὑπῆρχεν ἐν αὐταῖς. Μόλις δέκα καὶ ὀκτὼ ἀτὸ τῆς γεννήσεώς του ἔτη, ἤτοι τὸ 1836 ἱδρύθη τὸ πρῶτον σανιδόπηκτον τῶν Ἀθηνῶν θέατρον.

«Τὸ 1845 ἵδρυσε τυπογραφεῖον χωρὶς ποτὲ νὰ φαντασθῇ ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ καὶ θέατρον. Τὸ 1852 εἶχεν ἐκδοθῇ ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει ὁ Ἰβανόης, τοῦ Οὐόλτερ Σκότ, ὅπερ ἀνέγνωσεν ὁ Σούτσας. Τόσην ἐντύπωσιν ἐπροξένησεν εἰς αὐτόν, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ τὸν δραματοποιήσῃ. Ἀλλ' οὔτε γράμματα πολλὰ ἐγνώριζε, οὔτε τὰς ἀπαιτουμένας πρὸς τοιαύτην ἐργασίαν θεατρικὰς γνώσεις εἶχε.

«Ἡ ἀποτυχία τὸν κατελύπησε τόσον, ὥστε ἀπεφάσισε καὶ περισσότερα γράμματα νὰ μάθῃ καὶ τακτικὰ νὰ συχνάζῃ ἔκτοτε εἰς τὸ θέατρον, ἡ ἐπίδρασις τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε τοιαύτη ἐπ' αὐτοῦ, ὥστε ὅτε τὸ 1857 ὁ Γρ. Καμπούρογλους ἐπανίδρυσε τὸ ἀπό τινος ἐκλιπὸν ἑλληνικὸν θέατρον, ὁ Σούτσας προσῆλθεν ἐκ τῶν πρώτων καὶ κατετάχθη εἰς τὸν τότε συσταθέντα ἑλληνικὸν θίασον τεσσαρακονταετὴς περίπου.

Ὁ Σούτσας ὡς Ἰενάριος ἐν τῇ «Λουκρητίᾳ Βοργίᾳ».

«Ἦτο ὑψηλοῦ μᾶλλον ἀναστήματος καὶ παχύσαρκος καὶ εἶχε τὸ πρόσωπον κατάστικτον ἐκ τῆς εὐλογίας. «Τὰ φυσικὰ αὐτὰ ἐλλατώματα ἐφόβισαν τόσον τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ θεάτρου ὥστε μεθ' ὅλας τὰς παρακλήσεις τοῦ δυστυχοῦς Σούτσα, ὅστις ἠσθάνετο ἐν ἑαυτῷ γεννώμενον τὸ δαιμόνιον τοῦ ἠθοποιοῦ, δὲν ἐπείσθη νὰ τῷ ἐμπιστευθῇ οὐδὲ τὸν μικρότερον ρόλον ἐν τῇ Λουΐζῃ Μύλλερ ἥτις ἐδόθη τὸ πρῶτον τότε.

« Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως τόσον ἐπεβλήθη ἐπὶ τῶν συναδέλφων του, ὥστε τὸ 1862 τὸν εὑρίσκομεν συνδιευθυντὴν τοῦ θιάσου μετὰ τοῦ Σισύφου. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχεται κυρίως ἡ δρᾶσις τοῦ Σούτσα ἐν τῷ θεάτρῳ.

« Δυστυχῶς διὰ τὸ ἑλληνικὸν θέατρον, ἀφοῦ ἐπὶ δέκα καὶ ἑπτὰ ἔτη περιέφερεν ἀξιοπρεπῶς τὴν ἑλληνικὴν σκηνὴν εἰς διαφόρους τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ πόλεις, προσβληθεὶς ἐξ ἄνθρακος κατὰ τὴν ἐν Πάτραις διαμονήν του, ἀπεβίωσεν ἐκεῖ τὴν 10 Μαΐου 1875.

« Ὁ Σούτσας, ὅστις πρὶν ἢ ἀνέλθῃ τὴν σκηνὴν δὲν κοτώρθωσε νὰ δραματοποιήσῃ τὸν «Ἰβανόην», ἔγραψε κατόπιν τέσσαρα δραματικὰ ἔργα, περὶ ὧν δὲν θ' ἀπαξιώσῃ νὰ ὁμιλήσῃ ἡ ἱστορία τοῦ Νεοελληνικοῦ Θεάτρου. Τὰ ἔργα ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Οἱ θεσμοὶ τοῦ Λυκούργου» κατὰ Λαφονταῖνον, «ἡ Κωπαΐς», «ἡ Γοθολία» ἀπωλεσθεῖσα καὶ ἧς μόνη ἡ πέμπτη πρᾶξις σώζεται παρὰ τῷ κ. Δ. Ταβουλάρη καὶ ὁ «Κάλδερον».

« Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Σούτσα ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου εἶναι ἡ ὁμόφωνος περὶ αὐτοῦ γνώμη τῶν ἐπιζώντων συναδέλφων των, οἵτινες μιᾷ φωνῇ καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ πάντες ἀνεξαιρέτως ἐκφράζονται περὶ Σούτσα »

++

Ἡ κυρία Εἰρηναίου Κ. Ἀσωπίου ἐδώρησε εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην χειρόγραφον κώδικα ἐκ 1141 σελίδων περιέχοντα τὰ ἑξῆς εἰς ἀντίγραφα:

1) Ἀνωνύμου ἐπιστολῶν διάφορα εἴδη.
2) Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου ἐπισκόπου Κυθήρων καὶ πρὸς Μάξιμον ἐπιστολῶν συλλογὴν πλουσιωτάτην.
3) Πέντε ἐπιστολὰς τοῦ διδασκάλου Ἰακώβου τοῦ Ἀργείου.
4) Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων ἐπιστολὰς πλείστας.
5) Ἀδούλου ἐπιστολὰς πρὸς διαφόρους.
6) Ὁμοίας Ἀναστασίου ἱερομονάχου τοῦ Γορδίου.
7) » Νεοφύτου ἱεροδιακόνου Πελοποννησίου Καυσοκαλυβίτου.
8) » Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη
9) » Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως.
10) » Ἰωακεὶμ τοῦ Παρίου μητροπολίτου Κυζίκου.
11) » Λάμπρου Φωτιάδου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων περιωνύμου διδασκάλου

Ἐπίσης ἐδωρήθησαν εἰς τὴν Ἐθν. Βιβλιοθήκην πολυάριθμοι ἐπιστολαὶ καὶ ἄλλαι χειρόγραφοι σημειώσεις τοῦ *Κωνσταντίνου τοῦ Ἀσωπίου*, ἐκ τῶν ὁποίων διαλευκαίνεται πληρέστατα ὁ βίος καὶ ἡ δρᾶσις του.

Ὁ Παντελῆς Σούτσας πρὶν ἀνέλθῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς.

Ὁ Ἐδμόνδος Μισὸτ ἐγνώρισε τὸν Βάγνερ καὶ τὸν Ροσσίνην. Παρέστη εἰς τὴν ἐπίσκεψιν ποῦ ἔκαμε τὸν Μάρτιον τοῦ 1860 ὁ Γερμανὸς διδάσκαλος εἰς τὸν συνθέτην τοῦ Barbiere εἰς τὸ Παρίσι. Ἡ «Μεγάλη Ἐπιθεώρησις» περιέχει μίαν διήγησιν τῆς συναντήσεως αὐτῆς. Ὁ κ Μισὸτ αὐτὸς παρουσίασε τὸν Βάγνερ εἰς τὸν μαέστρον κ' ἔπηρε μερικὰς σημειώσεις κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὁμιλίας των

Ἡ ὑποδοχὴ ποῦ ἔκαμεν εἰς τὸν Βάγνερ ὁ Ροσσίνης ἦτον ἁπλῆ καὶ καλοκάγαθη. Ὡμιλοῦσαν περὶ τοῦ Weber καὶ τοῦ Beethoven Ὁ Ροσσίνης διηγεῖται πῶς ὁ ποιητὴς Carpani τὸν εἰσήγαγε παρὰ τῷ Μπετόβεν εἰς τὴν Βιέννην:

« Τί νὰ σᾶς πῶ — διηγεῖται ὁ Ροσσίνης. Ἀνεβαίνων τὴν σκάλαν ποῦ ὡδηγοῦσε εἰς τὸ πτωχικὸ ἐνδιαίτημα τοῦ διδασκάλου μόλις ἐσυγκρατοῦσα τὴν συγκίνησίν μου. Ὅταν ἀνοίχθη ἡ θύρα εὑρέθηκα ἐμπρὸς εἰς τέτοιαν ἀταξίαν καὶ ἀκαθαρσίαν...

«Τὰ πορτραῖτα ποῦ ξέρομε τοῦ Μπετόβεν τὸν ἀποδίδουν ἀρκετὰ καλὰ εἰς τὸ σύνολόν του. Ὅμως τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀόριστον λύπην ποῦ ἦτον χυμένη εἰς τὰ χαρακτηριστικά του ἐνῷ κάτω ἀπὸ τὰ πυκνὰ φρύδια του ἔλαμπαν ὡσὰν εἰς τὸ βάθος σπηλαίου, τὰ μάτια, ποῦ ἂν καὶ μικρὰ σὲ διαπερνοῦσαν. Ἡ φωνὴ ἦτον γλυκειὰ καὶ ἐν τούτοις ὀλίγον *voilée*.

«Ὅταν ἐμπήκαμε, κατ' ἀρχὰς ἐφάνη ὡς νὰ μὴ μᾶς ἐπρόσεξε ἀπησχολημένος εἰς τὸ νὰ διορθώνῃ μίαν μουσικὴν ἐντύπωσιν. Ἔπειτα, ἐγείρων τὴν κεφαλήν, μοῦ εἶπεν ἀποτόμως ἰταλιστὶ ὥστε νὰ τὸν ἐννοῶ ἀρκετά: «Ἄ! ὁ Ροσσίνης, εἶσθε ἐσεῖς ποῦ ἔκάμετε τὸν

Barbiere di Seviglia. Σᾶς συγχαίρω. Εἶνε μία ἐξοχη opera buffa, τὴν ἐδιάβασα μ' εὐχαρίστησιν. Ἐφόσον θὰ ὑπάρχῃ Ἰταλικὴ ὄπερα, θὰ τὴν παίζουν. Μὴ ζητῆτε νὰ κάμετε ἄλλο ἀπὸ opera buffa...»

Εἰς τὴν περίστασιν ὁ Βάγνερ συγχαίρει τὸν ξένον του ὅτι δὲν ἠκολούθησε τὴν συμβουλὴν τοῦ Beethoven. Ὅμως ὁ Ροσσίνης ἀναγνωρίζει ὅτι εἶνε πλασμένος διὰ τὴν opera buffa Συνέθετε τρεῖς ἢ τέσσαρας τὸν χρόνον. Τὸν Barbiere ἔγραψε εἰς 13 ἡμέρας καὶ τοῦ τὸν ἐπλήρωσαν 1200 φράγκα καὶ ἕνα ἔνδυμα «couleur noisette et à boutons d'or» ποῦ ἄξιζε ἄλλα 100 φράγκα Ἔπειτα ἀκολουθεῖ ὁ ἑξῆς διάλογος :

Βάγνερ. — Μοῦ ἐπιτρέπετε νὰ σᾶς ἐρωτήσω πῶς ἐλείωσε ἡ ἐπίσκεψίς σας εἰς τοῦ Μπετόβεν ;

Ροσσίνης. — Ὦ, ὑπῆρξε πολὺ βραχεῖα. Αὐτὸ ἐννοεῖται, ἀφοῦ ἕνα μέρος τῆς συνδιαλέξεως ἔγινε γραπτόν. Τοῦ εἶπα ὅλον μου τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν μεγαλοφυΐαν του καὶ ὅλην τὴν εὐγνωμοσύνην μου διότι μ' ἐδέχθη ὥστε νὰ εὕρω εὐκαιρίαν νὰ τοῦ τὴν ἐκφράσω. Μοῦ ἀπεκρίθη μ' ἕναν βαθὺν ἀναστεναγμὸν καὶ μ' αὐτὴν τὴν λέξιν : « oh ! un infelice ! » Καὶ ἀποχαιρετίζων με μοῦ εἶπε :

« Πρὸ πάντων κάμνετε πολὺν Barbiere...»

Κμπ.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»

— ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν.....	Δρ. 2.079.20
Σπῦρος Ματσούκας.....	» 2.—
	Δρ. 2.081.20

Τὸ ἀπαιτούμενον ὁλικὸν ποσὸν εἶναι 3500 περίπου. Ὑπολείπονται περὶ τὰς 1500. Καὶ τὸ ὑπενθυμίζομεν εἰς ὅλους. Ὅλοι ἔζησαν καὶ ζοῦν μὲ τοὺς στίχους τοῦ ὑμνητοῦ τῆς ἐλευθερίας.

Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων, ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον τὰ «Παναθήναια» ἐκδίδονται ἅπαξ τοῦ μηνὸς εἰς τεύχη διπλᾶ.

Μετὰ τὰ ναυπηγηθέντα ἀντιτορπιλλικὰ «Νίκη» «Δόξα» καὶ «Θύελλα» παρηγγέλθησαν δύο ἀκόμη.

Ὁ κ. Ἀδαμάντιος Ἀδαμαντίου ἐστάλη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου εἰς τὸν Μυστρᾶν διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὰ καλλιτεχνήματα τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ κέντρου τῆς Βυζαντινῆς τέχνης καὶ ὑποβάλῃ ἔκθεσιν περὶ τῶν ἀπαιτουμένων ἐργασιῶν πρὸς διατήρησιν τῶν ἀριστουργημάτων αὐτῶν. Ἀπ' ἐκεῖ θὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Γεράκι, τὰς ἀρχαίας Γερονθράς, ὅπου σώζονται σπουδαῖαι καὶ ὅλως ἀνεξέταστοι μεσαιωνικαὶ ἀρχαιότητες.

Εἰς τὴν «Νέαν Σκηνὴν» ἐδόθη νέον δρᾶμα τοῦ κ. Χρ. Δαμαλέξη «Τὰ Ρόδα τῆς Ἱεριχοῦς». Προσεχῶς θὰ γράψῃ περὶ αὐτοῦ ὁ εἰδικὸς συνεργάτης μας.

Ἀπέθανεν εἰς τὴν Χίον ὁ Γεώργιος Ζολώτας, γυμνασιάρχης, ὄνομα γνωστὸν εἰς κάθε λόγιον καὶ εἰς κάθε Ἕλληνα

Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις προήγαγε τὸν Ζὰν Μορεὰς εἰς ἀξιωματικὸν τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς. Τὰ «Παναθήναια» σφίγγουν θερμότατα τὸ χέρι τοῦ ποιητοῦ καὶ ἀγαπητοῦ συνεργάτου των.

Τὸ δεύτερον συνέδριον τῆς Χάγης θὰ γίνῃ τὴν 20 Μαΐου 1907. Ὡς προκαταρκτικὴ ἐργασία εἶναι τὸ ἐν Λονδίνῳ γινόμενον τώρα διεθνὲς κοινοβουλευτικὸν συνέδριον.

Εἰς τὸ Παρίσι συνεστήθη φιλολογικὴ ἑταιρεία, ἡ διεθνὴς ἕνωσις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, ὅπου θὰ συναντῶνται οἱ καλλιτέχναι κάθε χώρας.

Αἱ γυναῖκες διπλωματοῦχοι τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Ἐδιμβούργου κατηγγείλαν τοὺς καθηγητὰς τοῦ πανεπιστημίου διότι τὰς ἠμπόδισαν νὰ ψηφίσουν κατὰ τὰς τελευταίας ἐκλογάς. Κατὰ τὸν νόμον, κάθε «ἄτομον», ἔχον βαθμὸν τοῦ πανεπιστημίου, ἔχει δικαίωμα ψήφου. Τώρα θ' ἀποφασισθῇ ἐὰν ὁ ὅρος αὐτὸς πρέπῃ νὰ περιλάβῃ καὶ τὰς γυναῖκας.

Ὁ ἀποθανὼν μεγάλος πεσσιμιστὴς Χάρτμαν εἶχε νυμφευθῇ δύο φοράς. Καὶ αἱ δύο γυναῖκες του ἐξέδωσαν φιλολογικὰ ἔργα. Ἡ πρώτη, Ἀγνὴ Τάουμπερτ, ἔγραψε : Ὁ «Πεσσιμισμὸς καὶ οἱ ἀντίπαλοί του». Ἡ Ἄλμα Λόρεντς : « Ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν Ἰδεαλισμόν».

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἡ τομὴ τοῦ Σουὲζ καὶ ὁ Λεσσὲψ ὑπὸ Γ. Μπουκουβάλα. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἀθῆναι 1906, λεπτὰ 40.

Τὰ χρονικὰ τοῦ Μορέως ὑπὸ Ἀδαμαντίου Ι. Ἀδαμαντίου. Ἀθῆναι 1906 ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας.

Φιλολογικὰ ἀνάλεκτα ὑπὸ Γεωργίου Ν. Χατζιδάκι Ἀθῆναι 1906 τυπογρ Π. Δ. Σακελλαρίου.

Περὶ τῆς ἐνεστώσης μεθόδου ἐν ταῖς γλωσσικαῖς ἐρεύναις ὑπὸ Γεωργίου Ν. Χατζιδάκι. Ἀθῆναι 1906 τυπογραφ. Π. Δ. Σακελλαρίου.

Ἀνατομικὴ τοῦ ἀνθρώπου Τόμος Δος Ὀντογονία, Ὀστεολογία, Συνδεσμολογία καὶ Μυολογία μετὰ 440 εἰκόνων ἐν τῷ κειμένῳ ὧν πολλαὶ ἔγχρωμοι, ὑπὸ Γεωργ. Λ. Σκλαβούνου, καθηγητοῦ τῆς ἀνατομικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ διευθυντοῦ τοῦ Ἀνατομικοῦ Φροντιστηρίου. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Ὠδεῖον Ἀθηνῶν. Δεκάτη λεπτομερὴς ἔκθεσις τῶν κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1905 - 1906. Δέκατον Πέμπτον ἔτος ἀπὸ τῆς ἀναδιοργανώσεως αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Ἀπὸ τοὺς Γύρους τῶν Ρυθμῶν ποιήματα Λάμπρου Ἀστέρη Ἀθῆναι 1906 βιβλιοπ Ἑστίας σχ. 16ον σελ. 100 δρ. φρ. 2.

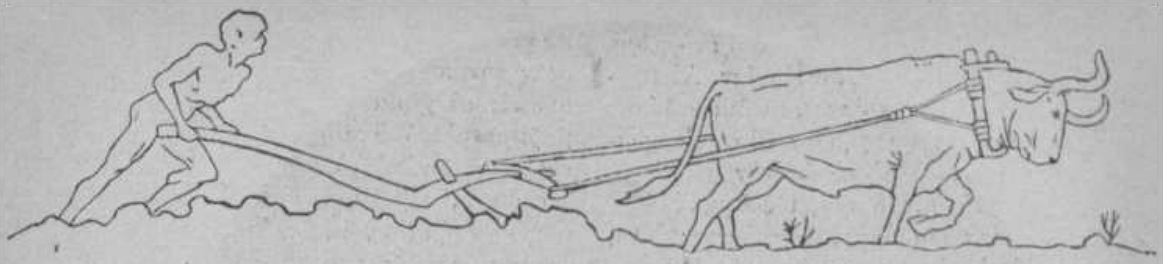
Παντελίδειος ποιητικὸς ἀγὼν ἔκθεσις τῆς κρίσεως ὑπὸ Σ. Κ. Σακελλαροπούλου Ἀθῆναι 1906 τυπογρ. Π. Δ. Σακελλαρίου.

Galanteries par Pierre Corneille, précédées d'une vie amoureuse de Corneille par E. Sansot-Orland. Paris, 1906, bibrairie Sansot rue Saint-André-des-Arts 53. — Frs 2.

Les Stances par Jean Moréas — Paris 1906 édition du «Mercure de France» frs 3.50.

Η ΜΗΤΕΡΑ ΤΟΥ ΡΕΜΠΡΑΝΤ — ΥΠΟ ΡΕΜΠΡΑΝΤ

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 15-31
ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1906

Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»*

Απαντῶ μὲ θλιβερὰν προθυμίαν εἰς τὰ ἐρωτήματα τῶν «Παναθηναίων». Καὶ σᾶς δίδω κ' ἐγὼ μίαν συνταγήν, διὰ τὸν ἀπελπισμένον ἀσθενῆ σας.. ut aliquit fiat.

Καὶ εἰς τὰ δύο σας ἐρωτήματα ἡ ἀπάντησίς μου εἶνε καταφατική, ἀνεπιφυλάκτως καταφατική.

Καὶ ὅσον μὲν διὰ τὴν τωρινὴν κρίσιν, δὲν βλέπω παρὰ μίαν τοπικὴν ἐκδήλωσιν τῆς καθολικῆς κρίσεως, ποῦ ὑφίσταται τὸ βιβλίον εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Τὰ αἴτια εἶνε πολλὰ καὶ προφανῆ: Ἡ ἐφημερὶς πρῶτα-πρῶτα, ποῦ ἐφόνευσε τὸ βιβλίον, χωρὶς νὰ φονευθῇ αὐτὴ ἀπὸ τὴν σκληρὰν εἰρωνείαν ἑνὸς Λεοπάρδη. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τοῦ προϊόντος μὲ τὴν ἀπαραίτητον ἔκπτωσιν τῆς ποιότητος. Ὁ περίφημος περὶ ὑπάρξεως ἀγὼν μὲ τὴν ὑπερέντασίν του, φονεὺς τῆς ραστώνης καὶ τῆς ψυχικῆς ἡσυχίας, δηλητηριαστὴς τῆς ἀτμοσφαίρας, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ζῇ τὸ βιβλίον. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν θεαμάτων, ἀκουσμάτων καὶ μέσων ἀπολαύσεως, ποῦ ἀναπληροῦν μέγα μέρος αἰσθητικῶν ἀναγκῶν, τὰς ὁποίας ἱκανοποιοῦσε ἄλλοτε ἡ ἀνάγνωσις. Τὰ μέσα τὰ καταπληκτικὰ τῆς κινήσεως, τῆς κινήσεως ποῦ εἶνε ὁ μεγάλος ἐχθρὸς τοῦ βιβλίου Εἰδικῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐκτὸς τῆς ἄλλης βαρβαρότητος, τὸ μέγα ὕπαιθρον, ὁ μεγάλος μαγνήτης, ἡ ἔλξις τοῦ Ἡλίου. Ἡ τυχοδιῶκτις ὅρασις καὶ ἡ πλανητικὴ ἀκοὴ ὑπῆρξαν διὰ τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν αἱ μεγαλείτεραι πύλαι συγκοινωνίας μὲ τὸν ὑλικὸν καὶ τὸν ἠθικὸν κόσμον.

Ἔτσι βλέπω ἐν συντομίᾳ τὴν φύσιν καὶ τὴν αἰτιολογίαν τῆς νόσου, ὅπως λέγουν οἱ ἰατροί.

Θέλετε καὶ τὴν θεραπείαν; Δυστυχῶς δὲν βλέπω τί εἰμπορεῖ νὰ γίνῃ. Νὰ καταργήσωμεν τὰ αἴτια; Εἶνε ὁ μέγας σκόπελος, ποῦ προσκρούει πάντα ὁ θεραπευτής. Πῶς θέλετε νὰ καταργήσωμεν τὴν ἐφημερίδα, τὸ «ἀνάγνωσμα»—ὁ ὅρος εἶνε πλέον γνωστὸς—τὸν ἀγῶνα τῆς σημερινῆς ζωῆς, τοὺς ἄλλους ἀναριθμήτους ἀναπληρωτὰς τῆς ἀναγνώσεως, ἀλλὰ κυρίως πῶς νὰ καταργήσωμεν διὰ τὴν Ἑλλάδα τὸν Ἥλιον, τὸ φῶς, τὸ ὕπαιθρον καὶ τὸ καφενεῖον;

Ἀλλ' ἂς δοκιμάσωμεν πρῶτα μίαν κλινικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ζητήματος. Ποῖος εἶνε ὁ ἀναγνώστης εἰς τὴν Ἑλλάδα; Εἶνε ὁ Α, Β, Γ, Δ. Ὁ Α διαβάζει ἀπὸ ἀνάγκην (ἐλαχίστη ἀναλογία στατιστικῶς) καὶ αὐτὸς κατανικᾷ ὁπωσδήποτε ὅλα τὰ ἄλλα ἐμπόδια καὶ διαβάζει, ὀλιγώτερον πάντα ἀπὸ τὸν Εὐρωπαῖον, ἀλλὰ διαβάζει. Εἶνε οἱ δέκα ἄνθρωποι ποῦ ἀγοράζουν βιβλία εἰς τὰς Ἀθήνας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κουμανούδη, ὁ ὁποῖος ἔπαιρνε ὅλα τὰ ἑλληνικὰ βιβλία, θὰ ἔμειναν ὑποθέτω ἐννέα. Ἀπὸ τοὺς δέκα αὐτούς, ἂν θέλετε, χάριν περιεργείας, καὶ ὀλίγην στατιστικήν, ἐξ εἶνε προνύμφαι λογίων καὶ λόγιοι ἐν ἐνεργείᾳ (service gratuit) δύο ρομαντικοὶ μικροϋπάλληλοι, ἕνας ἐξωτερικὸς ἀσθενὴς τοῦ «Αἰγινιτείου» καὶ ἕνας παραλυτικός, ποῦ οἰκουρεῖ πρὸ δεκαετίας. Ὁ Β διαβάζει διὰ νὰ κάμνῃ κριτικὴν εἰς τὰ καφενεῖα καὶ τὰς αἰθούσας, διαβάζει ἕνα βιβλίον εἰς μίαν ὥραν, ἔπειτα τὸ δένει, καὶ τὸ τοποθετεῖ εἰς τὴν βιβλιοθήκην του. Εἶνε Ἕλλην ésthète. Ὁ Γ διαβάζει διότι ἔχει ἀσθενῆ τὴν θέλησιν καὶ δὲν εἰμπορεῖ νὰρνηθῇ τὴν ὑπογραφήν του εἰς μίαν

* «Παναθήναια» σελ. 185.

ἀγγελίαν καὶ ὅταν πληρώσῃ τὸ βιβλίον «ἀφρίζει ἢ ξαφρίζει» κατὰ τὴν παροιμίαν θὰ τὸ φάγῃ. Ὁ Δ. διαβάζει ἀπὸ ἀπόλυτον ἀργίαν. Αἱ ἐφημερίδες, τὸ ὕπαιθρον, ὁ ὕπνος, αἱ διασκεδάσεις δὲν φθάνουν νὰ ἀπορροφήσουν ὅλον τὸν χρόνον του. Εὐτυχῶς δὲ μὴ εὑρὼν τὸν καιρὸν νὰ μάθῃ ἄλλην γλῶσσαν, διαβάζει ἑλληνικά

Ποῖος εἶνε τώρα ὁ μισαναγνώστης; Ὅλη ἡ Ἑλλάς. Ἀπὸ τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου ἕως τὸν τελευταῖον λιμοκοντόρον. Διὰ τοὺς λόγους ποῦ εἴπαμεν. Μέσα εἰς αὐτοὺς εἶνε ὁ περιφρονητὴς τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς, ὁ πολύγλωσσος, ὁ ἄνθρωπος τοῦ κόσμου, ὁ ἄνθρωπος τῶν ὑποθέσεων, ὁ μισονεϊστὴς ὁ ὁποῖος ἔπαυσε νὰ διαβάζῃ τὰ παλαιὰ βιβλία καὶ δὲν ἀνέχεται τὰ νέα, ὁ μὴ ἐννοῶν ἀπὸ τὴν «νέαν τέχνην», ὁ συγχυσμένος ἀπὸ τὰς προσπαθείας πρὸς παραγωγὴν «ἀνωτέρου εἴδους» καὶ τέλος ὁ ἀποκαμωμένος ἀπὸ τὸν κ. Χατζιδάκην, ἀπὸ τὸν κ. Ψυχάρην, ἀπὸ σᾶς καὶ ἀπὸ ἐμέ.

Πρόκειται, ἐννοεῖται, διὰ τὸ «ὡραῖον βιβλίον», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ κ. Ξενοπούλου. Διὰ τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ τὸ διδακτικὸν βιβλίον, τὸ πρᾶγμα ἀλλάζει. Αὐτὸ τὸ ἐπιβάλλει τὸ Κράτος, ὁ καθηγητὴς καὶ ὁ διδάσκαλος. Εἶνε εἶδος ἀμέσου φόρου. Αὐτὸ εἶνε βιβλίον περιπατητικόν. Ἀπὸ τὸν ἐκδότην πηγαίνει εἰς τὸν μαθητήν, τὸν ἀκολουθεῖ μέχρι τῶν ἐξετάσεων, μεταβαίνει εἰς τὸ παλαιοπωλεῖον καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἔχει ὁ Θεός. «Καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται...»

Ἀλλὰ πῶς θὰ σωθῇ τὸ ὡραῖον βιβλίον; Ἐδῶ εἶνε τὸ ζήτημα. Εἶνε ἕνας ἄρρωστος ἀπελπισμένος ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην, ποῦ δὲν τοῦ μένει παρὰ νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν ἐμπειρισμόν. Οἱ ἐμπειρικοὶ θὰ προτείνουν διάφορα βότανα. Προτείνω κ' ἐγὼ τὰ ἰδικά μου.

Πρῶτα-πρῶτα τὸ ὡραῖον βιβλίον πρέπει νὰ γίνῃ ἀξιανάγνωστον. Ὕστερα νὰ συνειθίσουν οἱ Ἕλληνες νὰ διαβάζουν. Τὸ πρῶτον ἐξαρτᾶται ἀπὸ Θεοῦ. Ἡ φώτισις τοῦ Θεοῦ εἶνε ἀπαραίτητος. Ἂς προσευχηθῶμεν καὶ ἂς κάμωμεν λιτανείας. Διὰ τὸ δεύτερον κάτι εἰμποροῦμεν νὰ κάμωμεν κ' ἐμεῖς. Ἀφοῦ δὲν εἰμποροῦμεν νὰ καταργήσωμεν τὸν Ἥλιον καὶ τὸ ὕπαιθρον, νὰ τὰ συμβιβάσωμεν μὲ τὴν ἀνάγνωσιν. Νὰ φέρωμεν τὴν τέχνην τοῦ λόγου εἰς τὸ ὕπαιθρον, εἰς τὰς στοάς, εἰς τὰ θέατρα, sub Jove. Νὰ δημιουργήσωμεν διαλέξεις ὑπαιθρίους, νὰ κάμωμεν τὸν Ἕλληνα νὰ γαπήσῃ τὸν λόγον, ὄχι μόνον εἰς τὰς χυδαίας του μορφὰς ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρας. Νὰ τὸν προπαρασκευάσωμεν δηλαδὴ διὰ τὸ βιβλίον. Καὶ ὅταν τὸν παρασκευάσωμεν, νὰ τοῦ τὸ δώσωμεν εἰς τὰ χέρια. Ἕνα βιβλίον ποῦ νὰ συμβιβάζεται μὲ τὸ ὕπαιθρον, μὲ τὸν δρόμον, μὲ τὴν πλατεῖαν, μὲ τὸ παράλιον, μὲ τὴν ἐξοχήν. Τὸ ἰδανικὸν βιβλίον θὰ ἦτο τὸ βιβλίον τοῦ μικροῦ σχήματος, τῆς τσέπης ὅπως λέγουν οἱ ἐκδόται. Ἀλλὰ τῆς τσέπης τῆς σημερινῆς· διότι ἔχω εἰς τὴν βιβλιοθήκην μου ἕνα τόμον κάποιας παλαιᾶς Bibliothèque de Poche, ποῦ δὲν χωρεῖ εἰς καμμίαν σύγχρονον τσέπην. Προτείνω ὡς ἰδανικὸν σχῆμα τὰς ἐκδόσεις: Scripta Brovia τοῦ καλοῦ μου φίλου κ. E. Sansot Orland, ἐκδόσεις ποῦ εἶχαν τόσην ἐπιτυχίαν. Τὸ βιβλίον αὐτὸ διαβάζεται εἰς τὸν σιδηρόδρομον, εἰς τὸ τράμ, εἰς τὸ καφενεῖον, εἰς τὸ λουτρόν, εἰς τὸ βαπόρι, εἰς τὰς λουτροπόλεις, εἰς τὸ κρεβάτι καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου χάνουν τόσην ὥραν οἱ δυσκοίλιοι ἄνθρωποι. Εἰμποροῦν ἀκόμη νὰ τὸ διαβάζουν οἱ βουλευταὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν συνεδριάσεων καὶ οἱ φοιτηταὶ κατὰ τὴν ὥραν τῶν μαθημάτων. Καὶ ἔχομεν ἐξομολογήσεις μεγάλων συγγραφέων, οἱ ὁποῖοι ἐδιάβασαν τὰ περισσότερα βιβλία των καὶ ἔγραψαν καὶ πολλά, κατὰ τὸ διάστημα μιᾶς χαμένης ὥρας εἰς ἕνα τακτικὸν ταξίδι, εἰς ἕνα καφενεῖον ἢ εἰς ἕνα περίπατον. Ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐδιάβασα δέκα τομίδια τῶν Scripta Brevia εἰς διάστημα πέντε ἡμερῶν μέσα εἰς τὸν Ἠλεκτρικὸν Ἀθηνῶν-Πειραιῶς, εἰς ὥρας δηλαδὴ χαμένας. Καὶ ἔχω λόγους νὰ συστήσω σοβαρώτατα τὸ θαυματουργὸν μέσον εἰς τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς καὶ τοὺς Ἕλληνας ἐκδότας.

Αὐτὰ εἶχα νὰ σᾶς εἰπῶ. Καὶ τώρα ἐπιτρέψατε μου νὰ σᾶς θέσω κ' ἐγὼ ἕνα ἐρώτημα, μ' ἕνα μοναδικὸν ἄρθρον, χωρὶς ἀξίωσιν ἀπαντήσεως:

Διατί ἐκδίδονται ἑλληνικὰ βιβλία;

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Υ. Γ. Παρέλειψα νὰ σᾶς προσθέσω, ὅτι κατὰ τὰς ἀτομικάς μου παρατηρήσεις, τὰ ἐννέα δέκατα τοῦ ἀναγινώσκοντος κοινοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶνε κυρίαι. Ἡ γενικὴ ὑπεροχὴ τῶν γυναικῶν ἀπέναντι τῶν ἀνδρῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, μία ἀναμφισβήτητος ὑπεροχὴ εἰς πολιτισμὸν καὶ ἀνθρωπισμὸν ἐν γένει, εἶνε ἕνα θέμα ποῦ ἀξίζει νἀπασχολήσῃ τὰ «Παναθήναια».

Π. Ν.

Εἰς τὴν πρώτην σας ἐρώτησιν ἀπαντῶ ὅτι εἶμαι πεπεισμένος ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀναγινώσκουν πολὺ περισσότερον τώρα παρὰ ἄλλοτε, ὅτι ὅμως τὸ ἑλληνικὸν βιβλίον καὶ τὸ περιοδικὸν εὑρίσκονται εἰς κρισιμωτάτην κατάστασιν σήμερον. Οἱ λόγοι τοῦ παραδόξου φαινομένου — καὶ τώρα εἰσέρχομαι καὶ εἰς τὴν δευτέραν σας ἐρώτησιν — εἶναι πολλοί, καὶ ἠμποροῦσε κανεὶς ὁλόκληρον βιβλίον πολὺ διδακτικὸν νὰ συγγράψῃ ἐξετάζων αὐτούς. Καὶ ὅτι μὲν ὁ σημερινὸς Ἕλλην ἀναγινώσκει πολὺ περισσότερον παρὰ ἄλλοτε, αἱ ἀσφαλέστεραι ἀποδείξεις εἶναι τὰ ἑξῆς δύο: 1ον ὁ ἐξαιρετικὸς πολλαπλασιασμὸς — δυσανάλογος πρὸς τὸν πληθυσμὸν — τῶν ἐφημερίδων, ὄχι μόνον τῆς πρωτευούσης ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὅπου ὑπάρχουν ἑλληνικαὶ κοινότητες καθὼς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Ἀμερικῇ· καὶ 2ον αἱ μεταφράσεις πλείστων μυθιστορημάτων τοῦ χειρίστου καὶ ἀκαλαισθητοτέρου εἴδους, τὰ ὁποῖα γίνονται ἀνάρπαστα πωλούμενα κατὰ φυλλάδια Ἀλλ' ἴσα-ἴσα, ἀκριβῶς διότι διὰ τοὺς δύο τούτους λόγους ὁ Ἕλλην ἀναγινώσκει πολὺ περισσότερον τώρα παρὰ ἄλλοτε, τὸ ἑλληνικὸν βιβλίον — τὸ ἄξιον λόγου ἐννοεῖται — καὶ τὸ περιοδικὸν — ὅπως τὰ «Παναθήναια» — βέβαια διατρέχουν κρίσιμον περίοδον, διότι αὐτὰ μόνον ἐπαρκῶς δὲν ἀναγινώσκονται. Καὶ ἐξηγῶ τὸ διατί: Ὁ Ἕλλην δημοσιογράφος ἕνα σκοπὸν ἔχει ἐκδίδων ἐφημερίδα: νὰ ἑλκύσῃ ἀναγνώστας. Γνωρίζει λοιπὸν ἄριστα ὅτι ὁ Ἕλλην διὰ λόγους κλιματολογικοὺς κυρίως, ἂν καὶ ἔχῃ πλεῖστα προτερήματα, εἶναι ὅμως δυστυχῶς εὐφάνταστος κυρίως, λοιπὸν καὶ ἀψίκορος καὶ ἐπιπόλαιος. Τοῦ ἀρέσουν τὰ πολὺ τραγικά, τὰ πολὺ κωμικά, καὶ μάλιστα τὰ πάρα πολὺ κωμικοτραγικά. Δι' αὐτὸ ἑλληνικὴ ἐφημερὶς διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸν προορισμόν της (;) μαζὶ μὲ τὰ μακεδονικὰ καὶ τὰ ἐθνικὰ ἐν γένει ζητήματα εἶναι ἀπαραίτητον νἀνακατεύῃ μὲ χονδροὺς χαρακτῆρας τοὺς ἔρωτας τοῦ Δηλιγιάννη εἰς τὰ Παρίσια, τὰ ἄθλα τοῦ Θών, καὶ τὰ λοιπά: Ἀπὸ τὰ διηγήματα καὶ τὰ μυθιστορήματα ἐπίσης πρέπει νὰ ἐκλέξῃ ὁ ἕλλην ἐκδότης καὶ δημοσιογράφος — αἱ ἐξαιρέσεις δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν — τὰ μᾶλλον φανταστικὰ καὶ ἀψυχολόγητα πρὸς δημοσίευσιν. Μὲ ἄλλους λόγους λοιπὸν ὁ τύπος καὶ οἱ ἐκδόται μυθιστορημάνων κολακεύουν ψυχολογικώτατα τὸ εὐφάνταστον τοῦ Ἕλληνος καὶ ἑπομένως συντείνουν δυστυχῶς εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς *ἐθνικῆς* φιλολογίας μας.

Εἶναι τρίτος λόγος, ἐκτὸς μερικῶν ἄλλων, ὁ σπουδαιότερος ἴσως, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἕλλην ἐν ᾧ διαβάζει ἀρκετά, δὲν διαβάζει ὅμως τὰ καλὰ βιβλία καὶ περιοδικὰ τῆς πατρίδος μας. Ὁ λόγος οὗτος εἶναι τὸ μεσαιωνικὸν ἐκπαιδευτικόν μας σύστημα. Τὸν λόγον τοῦτον ἀδύνατον νὰ ἐξετάσω μὲ δύο λέξεις, διότι πρέπει νὰ κάμῃ τις λεπτομερῆ ἱστορικὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἀναρμόστου πλέον διὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα ἐκπαιδευτικοῦ μας συστήματος. Εἰς ὅλον τὸ Σχολαρχεῖον καὶ τὸ Γυμνάσιον καταγινόμεθα μὲ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, τὴν μεγάλην ἀξίαν τῶν ὁποίων τὸ πνεῦμα μαθητοῦ δέκα πέντε ἢ δέκα ἓξ ἐτῶν ἀδύνατον νὰ ἐννοήσῃ καὶ μετρίως ἀκόμη, ἀφ' οὗ μὲ δυσκολίαν ἐννοεῖ αὐτὴν τὴν γλῶσσαν τοῦ συγγραφέως. Δι' αὐτὸ γεννᾶται εἶδος ἀποστροφῆς εἰς τὸν Ἕλληνα μαθητὴν πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Καὶ τί συμβαίνει τότε; Κουρασμένον τὸ πνεῦμα του ἀπὸ τὴν αὐστηρὰν σοβαρότητα τοῦ Λυσίου καὶ τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Θουκυδίδου ἐπιζητεῖ μὲ πάθος τὸ ἀντίθετον τοῦ πολὺ σοβαροῦ καὶ ἐπιδίδεται μ' εὐχαρίστησιν εἰς ξένα ἔργα, ἀνούσια μὲν αὐτὰ καθ' ἑαυτά, τερπνὰ ὅμως, ὅπως εἶναι ὅλα τὰ ἀψυχολόγητα μυθιστορήματα, ἀδιαφορῶν διὰ τὰ καλὰ βιβλία καὶ περιοδικὰ τῆς πατρίδος μας. Τὴν σημερινὴν λοιπὸν κρίσιμον κατάστασιν τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ περιοδικοῦ εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἐπέφεραν κυρίως τὸ ἐκπαιδευτικόν μας σύστημα καὶ ὁ τύπος κατὰ δεύτερον λόγον.

ΙΩ. Α. ΓΚΙΚΑΣ
φιλόλογος.

Λυποῦμαι ποῦ δὲν μπορῶ νὰ δώσω σωστὴ ἀπάντηση στὸ πρῶτο ρώτημα σας. Εἴμαστε ὅλοι τέσσερεις Ρωμιοὶ ἐδῶ πέρα. Δυὸ ξενοδόχοι, ἕνας ταβερνάρης, κ' ἡ ἀφεντειά μου. Ὥστε ἀπὸ ἐσᾶς πρέπει νὰ μάθω ἂν ὁ Ρωμιὸς διαβάζει σήμερα λιγώτερο παρ' ἄλλοτες.

Στὸ δεύτερο ρώτημά σας ἀπάντησα, εἶναι τώρα δώδεκα χρόνια. Στοῦ Γαβριηλίδη τὸ «Νέον Πνεῦμα» φύλλο τῆς πρώτης τοῦ Μάη 1894, τυπώθηκε ἕνα μου ἀρθρουδάκι, «Γιατί δὲ διαβάζει ὁ Ρωμιός».

Καὶ γιὰ νὰ μὴ σᾶς κουράζω νὰ τὸ γυρεύετε, σᾶς δίνω ἐδῶ μερικές του φράσες.

«. . . . Τὸ διάβασμα γιὰ νὰ γίνεται ἀπὸ τὸ λαὸ δὲν πρέπει νὰ χρειάζεται σπουδὴ καὶ μελέτη. Τί λέω; Μήτε *κούραση* καμιὰ δὲ χρειάζεται. Τὰ βιβλία πρέπει νὰ θρέφουν τὸ νοῦ

τοῦ ἀνθρώπου καθὼς ὁ ἀέρας ποῦ ἀναπνέει, τὸ φαεῖ ποῦ τρώει, τὸ νερὸ ποῦ πίνει. Ἀκούραστα, καὶ μὲ *ἡδονὴ μάλιστα*.. Γιὰ τὸ Ρωμιὸ τὸ διάβασμα εἶναι εἶδος *μελέτη*...Οἱ λέξες, ὅσο κι ἂν τὶς νοιώθει, δὲν ἐντυπώνουνται ἀκούραστα μέσα στὸ νοῦ του, κι ὁ νοῦς εἶναι πολὺ ἰδιότροπο πρᾶμα. Αὐτὸς τὴν παραμικρὴ σκλαβιὰ δὲν τὴ δέχεται...Δὲν ἐννοεῖ ἕνας δάσκαλος νὰ τὸν κάμνῃ νὰ καταπίνῃ εὔκολα κι ἀκούραστα, πολὺ λιγώτερο μὲ γλύκα, λέξες καὶ φράσες ποῦ δὲν τὶς ἔμαθε μαζὶ μὲ τῆς μάννας τὰ νανουρίσματα, τὰ χαδέματα, τὰ τραγούδια, τὰ παραμύθια. Τῆς *μάννας* τὴ γλώσσα γυρεύει ὁ νοῦς, κι ἂν ἡ φιλολογία τὴν πελεκᾶ καὶ τὴ στολίζει λιγάκι, καθὼς γίνεται σ' ὅλα τὰ ἔθνη, αὐτὸ ὁ νοῦς δὲν τὸ ἐναντιώνεται, μάλιστα τὸ προτιμᾶ καὶ τἀγαπᾶ, ἐπειδὴ τὸ *γοῦστο* εἶναι μέσα στὸ φυσικὸ τοῦ ἀνθρώπου, κ' ἡ φιλολογία πάντα *ἐκεῖνο* τὸ γοῦστο καλλιεργεῖ καὶ σπουδάζει. Ὅταν ὅμως ἔρχεσαι καὶ τοῦ παρουσιάζεις γλώσσα μ' ἄλλη γραμματική, μ' ἄλλους τύπους, καὶ μ' ἄλλες λέξες τὶς πιώτερες, τότες κάμνει ἐπανάσταση κι ὁ Ρωμιός, καὶ φωνάζει: «φτάνει σου! μὲ βασάνισες στὸ σκολειό, τώρα εἶμαι λεύτερος. Θὰ δουλέψω, θὰ διασκεδάσω, θὰ φάω, θὰ παντρευτῶ. *Νὰ διαβάσω* ὅμως, βγάλτο ἀπὸ τὸ νοῦ σου...»

Εἶπα μερικὰ καὶ στὸ προοίμιο τῆς «Μαζώχτρας», σελ. 4 καὶ 5. Μὰ σώνουνε, θαρρῶ, ὅσα σᾶς ξανάγραψα, γιὰ νὰ σᾶς παραστήσουν τὴν ταπεινή μου τὴ γνώμη.

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὅπου ἡ Ἑλλὰς ἐλευθερώθηκε μέχρι τῆς στιγμῆς αὐτῆς ποὺ τὰ «Παναθήναια» θέτουν τὸ ἀνήσυχο ἐρώτημα των, τὸ βιβλίο καὶ τὸ περιοδικὸ δὲν εἶχαν ποτὲ ἀκμὴ διὰ νὰ διέρχωνται τώρα παρακμήν. Τὸ ἐλεύθερον, εὔμορφο καὶ ἀνοικτὸ πνεῦμα τὸ ἔφαγεν ὁ σχολαστικισμὸς καὶ ἡ περιφρόνησις τοῦ «Ρωμηοῦ» καὶ ὄχι τοῦ Ἕλληνος πρὸς τὴν ἐθνική του ζωὴ καὶ φυσικὰ καὶ πρὸς τὴν ἐθνική του γλῶσσα. Δὲν σημαίνει ἂν ὑπάρχουν πενῆντα ἢ ἑκατὸν ἄνθρωποι ποῦ σκέπτονται εὐρύτερα. Τὸ σύνολον εἶνε ἕνας ὄχλος ἀμόρφωτος ἀκόμα. Καὶ πιὸ πολὺ ἕνα συμμάζεμα βαρβάρων. Τί; Ἀμφιβάλλετε; Τότε σᾶς παρακαλῶ νὰ κάμετε ἕνα περίπατο 'ς τὶς ἐπαρχίες καὶ τὶς ἑλληνικὲς παροικίες 'ς τὸ ἐξωτερικό. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ θὰ παρατηρήσετε σὲ ποία ἀποκτήνωσι εἶνε βυθισμένοι νέοι καὶ γέροντες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐπιστήμονες καὶ μή. Καὶ μάλιστα αὐτοὶ οἱ ψευτοεπιστήμονες καὶ οἱ ψευτοδασκάλοι ποῦ ξεφουρνίζει μερόνυχτα τὸ Πανεπιστήμιο. Αὐτοὶ ποῦ ἀποτελοῦν δῆθεν τὴν «τάξιν τῶν ἀνεπτυγμένων».

Καὶ ὅμως σὲ τέτοιους ἀνθρώπους, σὲ τέτοιο κοινὸν χωρὶς κανένα ἰδανικόν, χωρὶς μορφωτικὴ βάσι, χωρὶς τὴν ἐπίγνωσι ὅτι ἡ μελέτη ἀναμορφώνει τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχή, εἶνε ἐμπιστευμένη ἡ τύχη τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ περιοδικοῦ. Εἶνε λοιπὸν δυνατὸν ν' ἀκμάσουν τὰ πνευματικὰ προϊόντα καὶ ἐκδοτικῶς; Διότι λογοτεχνικῶς ὄχι ἀκμάζουν ἀλλὰ καὶ θριαμβεύουν. Διότι ἕνα Παπαδιαμάντην, ἕνα Νιρβάναν, ἕνα Παλαμᾶν καὶ τόσους ἄλλους ἀκόμα καὶ ἕνα περιοδικὸν ὅπως τὰ «Παναθήναια» μὲ τὴν σεμνότητά του καὶ τὴν μεθοδική του μορφωτικὴ ἐργασία, καὶ τὸν «Νουμᾶ» μὲ τὴν ζωηρὴ πολεμική του, μὴ τὸ θαρρεῖτε πῶς ἔχουν καὶ τὰ ἄλλα κράτη 'ς τὴν Βαλκανικὴ Χερσόνησο καὶ ποῦ θὰ ἤθελαν νὰ ἔχουν καὶ 'ς τὴ δυσμικὴ Εὐρώπη ἀκόμα.

Ἀλλ' ὅλους αὐτοὺς ποὺ ἀνέφερα, ὅλους ἐμᾶς δὲν μᾶς ἀφίνουν νὰ προχωρήσωμεν δύο στοιχεῖα τρομερὰ ποὺ πνίγουν ὁλόκληρη τὴν ζωτικότητα τοῦ ἔθνους. Τὸ Σχολεῖο καὶ ἡ Πολιτική. Δύο θηρία ποῦ θέλουν τσάκισμα. Δύο ἅρπυιες ποὺ μᾶς τρώγουν ἁλύπητα κάθε ὡραῖο λογισμό, κάθε εὐγενική μας σκέψι. Κ' ἔτσι δὲν προοδεύει οὔτε τὸ βιβλίο οὔτε τὸ περιοδικό. Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ προοδεύσῃ σὲ τόπο ποὺ δὲν διαβάζει οὔτε ὁ βασιλέας, οὔτε ὁ πρωθυπουργός, καὶ ποὺ καυχῶνται μάλιστα διότι δὲν διαβάζουν. Ἐν τούτοις 'ς τὴν Ἀγγλία οἱ Μπάνερμαν καὶ οἱ Μπάλφουρ καὶ Μόρλεϋ, διὰ νὰ μὴ ἀναφέρω τὸν Δισδραέλη καὶ τὸν Γλάδστωνα καὶ τὸν Σαλισβουρὺ ποὺ πέθαναν, εἶνε πρωθυπουργοὶ καὶ ὑπουργοὶ χωρὶς νὰ παύουν νὰ εἶνε καὶ μεγάλοι συγγραφεῖς, ὅπως 'ς τὴ Γαλλία πάλιν ὁ Βαλδὲκ Ρουσσὼ συζητοῦσε γιὰ τὸ τελευταῖο βιβλίο τοῦ Ζολᾶ μολονότι πρωθυπουργός, ὁ δὲ Λὲγκ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἔγραφε στίχους. Καὶ διὰ νὰ σᾶς εἰπῶ πῶς ἐκτιμῶνται ἐκεῖ οἱ συγγραφεῖς, σᾶς ἀναφέρω ὅτι ὁ Λουμπέ, καλῶντας 'ς τὸ προεδρικό του τραπέζι τὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος, εἶχε πλάγι του καὶ τὸν Καπὺς τὸν γνωστὸν κωμῳδιογράφον. Ἰδοὺ γιατὶ διαβάζουν ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι καὶ ἰδοὺ γιατὶ ἐδῶ δὲν διαβάζουν, καὶ μόνον ἀνοησίες λέγουν ὅταν ἀνοίγουν τὸ στόμα των νὰ εἴπουν κάτι τι διὰ τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς ποὺ τὰ βιβλία των εἶνε ὑπέρτερα πολὺ ἀπὸ τὴν σκέψι τοῦ ἔθνους των. Ἁπλούστατα

διότι ἐδῶ οἱ διάφοροι πρωθυπουργοὶ καὶ ὑπουργοὶ δὲν ἔχουν κανένα, μὰ ἀπολύτως κανένα ἰδανικὸν καλλιτεχνικόν, καί, τὸ λυπηρότερον, οὔτε ἐθνικόν.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

Α΄. — Δὲν πιστεύω ὅτι τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια οἱ Ἕλληνες διαβάζουν ὀλιγώτερον ἀπὸ ἄλλοτε. Τὸ πλῆθος καὶ ἡ κυκλοφορία τοῦ πλήθους τούτου τῶν ἐφημερίδων, τὰ βιβλία τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν καὶ τὰ κατὰ φυλλάδια ἐκδιδόμενα βιβλία, τὰ κυκλοφοροῦντα εἰς χιλιάδας καὶ μυριάδας ἀντιτύπων, ἀποδεικνύουν τὸ ἐναντίον. Ἴσως θὰ εἶχε δίκαιον, ἂν ἔλεγε κανεὶς ὅτι σήμερον τὸ ποιὸν τῶν προτιμωμένων ἀναγνωσμάτων εἶνε κατώτερον ἀπὸ ἄλλοτε. Καὶ τοῦτο, κατὰ τὴν γνώμην μου, πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς κάποιαν μεταβολὴν τῆς ἀναλογίας μεταξὺ τῶν ἁπλῶς ἐγγραμμάτων καὶ τῶν κάπως περισσότερον ἀνεπτυγμένων. Ἄλλην φορὰν οἱ ἀναγνῶσται ἦσαν ὀλιγώτεροι καὶ καλλίτεροι. Σήμερον εἶνε περισσότεροι καὶ χειρότεροι. Ἄλλην φοράν, ὁ καλὸς λογογράφος ἢ ὁ καλὸς ποιητὴς τῆς ἐποχῆς, ἦτο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον προσιτὸς εἰς τὸν μέσον ὅρον τῆς κοινῆς ἀναπτύξεως. Σήμερον εἶνε σχεδὸν ἀπομονωμένος. Ὀλιγάριθμος τάξις ἀνεπτυγμένων τὸν ἐννοεῖ καὶ τὸν ἀπολαμβάνει· διὰ τοὺς ἄλλους εἶνε ἀκατανόητος καὶ ξένος.

Β΄. — Οὕτως ἢ ἄλλως ὁ ἑλληνικὸς λαὸς «ποτὲ δὲν ὑπῆρξεν ἐπαρκῶς ἀναγινώσκων» καὶ ἡ κρίσις ὑφίσταται ἀνέκαθεν. Εἴμεθα ὀκτὼ ἑκατομμύρια Ἕλληνες, καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες, ὅπως ἐννοοῦμεν τὴν ἀνάγνωσιν (δηλαδὴ προτίμησιν τῶν καλλιτέρων ἀναγνωσμάτων καὶ ἀγορὰν αὐτῶν), δὲν ὑπερβαίνουν τοὺς τρισχιλίους. Ἡ «Ἑστία» π. χ., τὸ μόνον πανελλήνιον περιοδικόν, δὲν κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ ποτὲ περισσοτέρους συνδρομητάς. Ἀνάγνωσμα ἐκλεκτὸν - ὄχι λαϊκόν, — κυκλοφορῆσαν εἰς 3,000 ἀντίτυπα, ἔφθασεν ἤδη τὸν ἀνώτατον ὅρον τῆς κυκλοφορίας καὶ ἀνεγνώσθη ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνεπτυγμένους Ἕλληνας. Ἀλλ' εἶνε εὔκολον νὰ ἐπιτυγχάνεται διὰ κάθε καλὸν ἀνάγνωσμα αὐτὴ ἡ δυνατὴ κυκλοφορία; Ἀπεναντίας δυσκολώτατον· τὰ 8 ἑκατομμύρια τῶν Ἑλλήνων εἶνε διασκορπισμένα εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς, τὰ μέσα τῆς ἐπικοινωνίας καὶ τῆς διαφημίσεως εἶνε ἀτελέστατα, — ἀκόμη καὶ τὰ μέσα τῆς ἀποστολῆς χρημάτων, χάρις εἰς τὴν πρωτόγονον κατάστασιν τοῦ ταχυδρομείου μας.

Εἴμεθα ὀλίγοι, διεσπαρμένοι καὶ ἀσυγκοινώνητοι. Ἀλλ' ἂν ἡ ἀναλογία 8,000,000 : 3,000 — ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται εἰς ἐκτάκτους μόνον περιστάσεις — εἶνε ἀπολύτως μικρὰ καὶ δὲν ἐπιτρέπῃ εἰς τὸ βιβλίον καὶ εἰς τὸ περιοδικὸν τὴν ἀκμὴν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν βλέπομεν καὶ ζηλεύομεν εἰς ἄλλα ἔθνη, τοῦτο πρέπει νὰποδοθῇ κατὰ πρώτιστον λόγον εἰς τὸ Σχολεῖον. Τὸ Σχολεῖον μας δὲν κατορθόνει παρὰ νὰ ἐμπνεύσῃ μῖσος θανάσιμον κατὰ τοῦ βιβλίου. Εἶνε ὁ τάφος κάθε πνευματικῆς ζωῆς. Ἀλλοῦ, ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὸν πρακτικὸν βίον διατηρεῖ κάποιαν ἀγάπην πρὸς τὸ βιβλίον ἀπὸ τὰς ἀναμνήσεις τοῦ Σχολείου. Ἐδῶ ἀπεναντίας αἱ ἀναμνήσεις αὐταί, φρικώδεις ἀναμνήσεις, κάμνουν τὸν Ἕλληνα νὰποστρέφεται τὸ βιβλίον καὶ νὰ τὸ ἀποφεύγῃ ἐπὶ ζωῆς. Αἱ τρεῖς χιλιάδες ποῦ ἐλέγαμεν πρίν, εἶνε αἱ ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνος· εἶνε οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, οἱ τόσον καλὰ προικισμένοι διανοητικῶς ἀπὸ τὴν φύσιν, ὥστε νὰντέχουν εἰς τὸ δηλητήριον τοῦ Σχολείου. Οἱ ἄλλοι ὅλοι ὑποκύπτουν· φονεύεται μέσα των κάθε πνευματικόν, κάθε ἀνθρώπινον. Καὶ βγαίνουν ἀπὸ τὸ Σχολεῖον, εἴτε ἀργὰ εἴτε ἐνωρίς, εἴτε ἀπὸ τὸ Δημοτικὸν εἴτε ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον, τελείως ἀποκτηνωμένοι, ἀνίκανοι νὰ ἐννοήσουν ἢ νὰ αἰσθανθοῦν τὸ παραμικρὸν ποῦ νὰ ἔχῃ μακρόθεν σχέσιν μὲ τὴν ὡραιότητα καὶ μὲ τὴν ἀλήθειαν.

Ἡ ἀναλογία θαὐξήσῃ ὅταν τὸ ἐκπαιδευτικόν μας σύστημα μεταβληθῇ. Ἀλλὰ μόνον ἡ ναλογία; Ὅλα θἀλάξουν τότε.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Α΄. — Ἂν ἀναγινώσκουν δὲν ξέρω· — ξέρω πῶς δὲ διαβάζουν. Ὁ Ρωμιὸς ποτὲ δὲν ἀγάπησε τὸ διάβασμα. Οὔτε τόρα, οὔτε ἀμέσως ἔπειτ' ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση, οὔτε πρὶν στὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς του. Ἂν βλέπουμε σωροὺς βιβλία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲ θὰ εἰπῇ πῶς οἱ σκλάβοι πρόγονοί μας ἔκαναν ἀμὰν γιὰ διάβασμα. Καθόλου. Οἱ Μαρασλῆδες ἐκείνου τοῦ καιροῦ εἶχαν τὴν πατριωτικὴ διάθεση, κ' οἱ φιλόλογοι, οἱ δάσκαλοι γιὰ νὰ εἰποῦμε σωστότερα ἐκείνου τοῦ καιροῦ, εἶχαν τὴν τέχνη νὰ τοὺς τὴν ξεσκεπάζουν. Τίποτα περισσότερο. Τὰ βιβλία καὶ τότε ἀγοράζονταν ἀπὸ φιλότιμους ὁμογενεῖς καὶ κάθονταν στὸ ράφι ἄγγιχτα, ὅπως τόρα λόγου χάρη τὰ βιβλία τοῦ Συλλόγου. Ἀκοῦτε στὶς λογοδοσίες τοῦ κ. Βικέλα τὶς χιλιάδες ποῦ ξοδεύονται ἀπ' αὐτὰ κάθε χρόνο

καὶ λέτε : — Μωρὲ γειά σου, Ρωμιέ! Γειά σου καὶ σύ, κ. Δροσίνη, ποῦ βρῆκες τὸ τετράφυλλο τριφύλλι κι' ἄνοιξες τὴ διανοητικὴ σιδερόπορτα τοῦ Ρωμιοῦ! Πᾶτε ὅμως ἔπειτα στὰ τσιφλίκια τοῦ κ. Καραπάνου, τοῦ κ. Ζωγράφου, τοῦ κ. Δεληγεώργη καὶ βρίσκετε στ' ἀρμάρια τῆς ἐπιστασίας σωροὺς - σωροὺς τὰ ὠφέλιμα βιβλία καὶ τοὺς ποντικοὺς μοναδικοὺς ἀναγνῶστες τους.

Τόρα ἂν τὸ βιβλίο καὶ τὸ περιοδικὸ βρίσκεται σὲ κρίσιμη κατάσταση μπορεῖτε νὰ τὸ ξέρετε καλήτερ' ἀπὸ μένα.

Β΄. — Στὸ φυσικό του· γεννήθηκε γιὰ νὰ φλυαρῇ κι ὄχι νὰ μελετάῃ. Μελετάει ὁ τζίτζικας; Ὄχι· Κάνει ἔτσι τὶς μεμβράνες του καὶ βγάζει ἦχους. Κάνει κι ὁ Ρωμιὸς ἔτσι τὴ γλῶσσοῦλα του καὶ παρλάρει. Τί τοῦ χρειάζεται λοιπὸν ἡ μελέτη; Γιὰ νὰ μάθῃ; Μὰ εἶνε πρᾶμα ποῦ νὰ μὴν τὸ ξέρῃ; Γιὰ νὰ εὐχαριστηθῇ; Μὰ εἶνε εὐχαρίστηση τὸ φόρτωμα τοῦ μυαλοῦ; Μουλάρι τόκαμες; Γι' αὐτὸ δὰ εἶδες τί κάνουν τὰ σκολειταρούδια ἔπειτ' ἀπὸ τὶς ἐξετάσες. Τί ἔκαμαν οἱ πατεράδες μας, τί κάμαμ' ἐμεῖς, τί κάνουν τὰ παιδιά μας, τί θὰ κάνουν τ' ἀγγόνια μας στὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Σκίσιμο, κάψιμο τὰ βιβλία σὰ νὰ ἦταν ὀχτροί μας θανάσιμοι. Γιατί; Δὲ μᾶς ἔμαθαν τίποτα; δὲ μᾶς χαροποίησαν καμιὰ φορά; Καμιά. Μᾶς δυσκόλεψαν μονάχα τὰ παιγνίδια μας, τὰ μαλώματά μας, τοὺς συλλόγους καὶ τὶς παρλάτες μας. Φταίει θὰ πῇς τὸ σκολικό μας σύστημα· φταίει, δὲ λέω τ' ὄχι. Μὰ πιὸ πολὺ φταίει τὸ νευρικό μας σύστημα. Τὸ μυαλό μας εἶνε ποῦ δὲν ὑποφέρει στ' ἀληθινὰ ζυγὸ καὶ ὄχι ὁ τράχηλός μας. Ἐκείνη τὴ μοναδικὴ ἀπόλαυση ποῦ δίνει τὸ διάβασμα δὲν τὴν αἰσθάνεται, δὲν τὴν αἰσθάνθηκε οὔτε θὰ τὴν αἰσθανθῇ ὁ Ρωμιὸς ποτέ.

Ἀθάνατε Ρωμιέ, εἶσαι μοναδικὸς στὴν ὑφήλιο! Ζῆσε γιὰ νὰ στολίζῃς τὴν Πλάση.

Α. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

Φρονῶ ὅτι οἱ Ἕλληνες εἴμεθα ὀλιγώτερον φιλαναγνῶσται ἐν σχέσει πρὸς ἄλλους φιλαναγνώστας λαούς, ὁποῖοι εἶνε λ.χ. κατ' ἐξοχὴν οἱ Γερμανοί. Ἀναγινώσκομεν ὅμως ἐν γένει περισσότερον ἢ ἄλλοτε, δηλ. ἢ πρὸ 15—20 ἐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὀλιγώτερον ἑλληνικὰ βιβλία καὶ περιοδικὰ ἢ ἄλλοτε. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δύνανται ἄλλως τε καὶ δι' ἀριθμῶν νὰ σᾶς πιστοποιήσουν ὁ κ. Ἐλευθερουδάκης καὶ οἱ συνάδελφοί του.

Ποῖοι οἱ λόγοι τούτου; Ἰδοὺ κατὰ τὴν ταπεινήν μου γνώμην τινὲς τῶν κυριωτέρων.

Δὲν εἴμεθα ὡς λαὸς φιλαναγνώστης, διότι ἡ παρατεταμένη ἀνάγνωσις εἶνε προσφιλὴς εἰς χαρακτῆρας περισσότερον τοῦ ἰδικοῦ μας ἠρέμους καὶ ὀλιγοπράγμονας καὶ ὑπὸ οὐρανὸν σκυθρωπότερον τοῦ ἑλληνικοῦ, ἐπιβάλλοντος τὴν κάθειρξιν τῆς οἰκίας καὶ τὴν μελέτην τοῦ γραφείου.

Ἀναγινώσκομεν ἐν γένει περισσότερον ἢ ἄλλοτε· διότι παρατηρεῖται σήμερον ἀναμφισβήτητος πρόοδός τις καὶ τάσις πρὸς καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος διὰ τῆς ἀναγνώσεως φιλολογικῶν ἔργων (δυστυχῶς ἐλάχιστα ἂν μὴ διόλου καὶ ἐπιστημονικῶν).

Προτιμῶνται σήμερον τὰ ξένα ἔργα τῶν ἑλληνικῶν διότι ηὐξησε καὶ διεδόθη ἡ γνῶσις ξένων γλωσσῶν, καὶ ἕκαστος φίλος τῶν γραμμάτων ἐπιθυμεῖ νὰ εἶνε ἀπὸ τῶν πρωτοτύπων γνώστης τῆς μεγάλης πνευματικῆς κινήσεως τῆς Δύσεως. Παρὰ τὸν λόγον τοῦτον πρέπει ἴσως νὰ μνημονευθῇ καὶ ὁ ὀλιγώτερον σοβαρός, τῆς ἀκαταδεξίας τοῦ Ἕλληνος πρὸς τὰ προϊόντα ἐντοπίου προελεύσεως. Διατί ὅμως ἡ ἐπίδοσις αὕτη εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ξένων ἔργων δὲν ἐπεξετάθη ἀλλὰ—κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην—καὶ ἠλαττώθη ὡς πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἔκτοτε ;

Ὄχι, βέβαια, δι' ἔλλειψιν ἔργων. Τουναντίον ἡ συγκομιδὴ σήμερον καὶ πλουσιωτέρα καὶ καλλιτέρα εἶνε.

Ἡ ἀφορμὴ ἀνήκει κυρίως εἰς τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους ἀνωτέρω εἶπον ἀλλὰ κατὰ μέγα μέρος καὶ εἰς τὴν σημερινὴν πολυγλωσσίαν τῶν φιλολογικῶν ἔργων.

Πρὸ 15 - 20 ἐτῶν μία μόνη ἦτο—πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων—ἡ *γραφομένη γλῶσσα*· καὶ καὶ ὄχι μόνον ἡ μονογλωσσία αὕτη ἐν τῇ γραφομένῃ ἦτο ἀνεκτὴ ἀλλὰ καὶ εὐχάριστος εἰς πάντας. Ἀλλὰ σήμερον ἀνεφύη τὸ ἀκανθῶδες ζήτημα τῆς γλώσσης καὶ οὕτω κατελήξαμεν εἰς φιλολογικὴν πολυγλωσσίαν τὴν ὁποίαν ὅλοι, ἀνεξαιρέτως συμπαθειῶν ἢ πεποιθήσεων, καταδικάζομεν. Τὸ ἄριστον τῶν ἔργων δὲν ἑλκύει ἀναγνώστας ὅταν εἶνε γραμμένον εἰς γλῶσσαν τὴν ὁποίαν δὲν ἐσυνείθισαν οὗτοι — ἐνίοτε καὶ δυσκόλως ἐννοοῦν — ἢ εἰς τὴν ὁποίαν δὲν εὐχαριστοῦνται. Διὰ τοῦτο ἕκαστος ἀναγινώσκει μόνον ὅτι εἶνε γραμμένον εἰς γλῶσσαν τὴν ὁποίαν αὐτὸς προτιμᾷ ἢ πρεσβεύει ὡς ὀρθὴν ἢ ἀρέσκεται εἰς αὐτήν.

Κ. Δ. ΖΕΓΓΕΛΗΣ
ὑφηγητὴς

Τὰ προβαλλόμενα ἐρωτήματα εἶνε τόσον μεγάλης κοινωνικῆς σπουδαιότητος, ὥστε ἔχουν ἀνάγκην μακρᾶς πραγματείας. Θὰ περιορισθῶ εἰς τὰ καίρια, ὅπως ἀνάγκη νὰ γίνεται ὅταν πρόκηται ν' ἀκουσθῇ ἡ γνώμη πολλῶν.

Α΄.—Τὸ βιβλίον ὁμολογουμένως σήμερον δὲν ἀγαπᾶται παρ' ἡμῖν. Ἡ μεγάλη κοινωνικὴ σημασία του δὲν κατέστη αἰσθητὴ οὔτε εἰς τὸν λαὸν οὔτε εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας τάξεις. Ἡ μόνη πνευματικὴ τροφὴ τῶν νέων εἶνε τὰ σχολικά των βιβλία καὶ αἱ ἐφημερίδες. Ὡς πρὸς τὸ περιοδικὸν καὶ αὐτό, ἂν καὶ παρέχει τροφὴν ποικίλην, δὲν ἔγεινεν ὁ σύντροφος τῆς οἰκογενείας. Τὰ δὲ μυθιστορήματα δὲν κινοῦν τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν τέχνην ἢ τὰ κοινωνικά των ζητήματα, ἀλλ' ἁπλῶς διὰ τὰς περιπετείας των.

Β΄.—Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐδιάβαζεν ἄλλοτε περισσότερον παρὰ σήμερον. Ἡ παρελθοῦσα γενεὰ ἐζήτει εἰς τὴν ποίησιν τὰ ἰδανικά της καὶ ἐνθουσιάζετο μὲ τὰς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἔρωτος κραυγὰς τοῦ Οὐγκὼ καὶ τοῦ Λαμαρτίνου. Σήμερον ἡ γενεά μας δὲν ἔχει ἰδανικά· τὰ ἐμάρανεν ἡ στενὴ πολιτικὴ ὁ ὁποία περιστρέφεται μόνον περὶ τὸ ἄτομον. Εἰς τὴν πολιτικὴν ἰδέαι κοινωνικαὶ δὲν ὑπάρχουν, ὥστε αὗται νὰ γεννήσουν μυθιστορήματα. Τὸ ἰδανικόν μας σήμερον τὸ εὑρίσκομεν εἰς τὰς καθημερινὰς πολιτικὰς συζητήσεις καὶ τ' ἀναγνώσματα τῶν ἐφημερίδων, τὰ ὁποῖα πολὺ διαβάζονται εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ὥστε ὁ ἑλληνικὸς λαὸς θέλει νὰ διαβάζῃ· ἀλλ' ἡ ἀκάθαρτος τροφή, ὅπου τοῦ παρέχεται, μαραίνει τὸ βιβλίον τὸ εὐγενές. Ἠμποροῦσε τὸ ἰδανικὸν τῆς πατρίδος νὰ ἐξεγείρῃ καὶ πάλιν τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ βιβλίον· ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ σήμερον ξηρὸς πατριωτισμός, ζητωκραυγαί, σημαῖαι ἑλληνικαί. Τὸ ἔργον τέχνης πρέπει νὰ τὸ διαπνέῃ μία ἰδέα καθολική, ὅπου νὰ ἐξυψώνῃ τὸν ἀναγνώστην εἰς ὑψηλά, εἰς κοσμοπολιτικὰ ἰδανικά.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Τὸ βιβλίο καὶ τὸ περιοδικὸ σήμερα πλειότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχὴ βρίσκεται σὲ κρίσιμη κατάστασι.

—Γιατί;

—Διότι πλήθυναν οἱ ἐφημερίδες! Ὁ κόσμος ρίχνεται στὶς ἐφημερίδες, ὅπου βρίσκει λίγ' ἀπ' ὅλα, εὐχαριστιέται, περνάει τὴν ὥρα του... Ἡ ἐφημερίδα σκότωσε τὸ βιβλίο καὶ τὸ περιοδικό! Βιβλίο, ποῦ δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ τελειώσῃ μεταξὺ ἑνὸς τσιγάρου κι' ἑνὸς καφέ... Περιοδικὸ ποῦ βγαίνει στὶς δέκα πέντε καὶ στὸ μῆνα μιὰ φορά... εἶναι πλήξη μπροστὰ στὴν ἐφημερίδα, ποῦ βγαίνει κάθε μέρα, ποῦ σοῦ δίνει καὶ τὸ βιβλίο καὶ τὸ περιοδικὸ κατὰ δόσεις. Ὁ Ἕλληνας ὁ σημερινὸς διαβάζει πλειότερο ἀπὸ τὸν Ἕλληνα τοῦ περασμένου καιροῦ.

Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

Ἡ πρόσκλησή σας «Ἂν διαβάζουν οἱ Ἕλληνες» μοῦ ἦρθε ἀργὰ δυστυχῶς. Μὲ λίγα λόγια ἡ ἰδέα μου εἶναι πῶς οἱ Ρωμιοὶ διαβάζουν, ὄχι ὅμως ἑλληνικὰ βιβλία, γιατὶ τοὺς εἶνε καρφωμένη ἡ ἰδέα πῶς ὅ,τι ρωμέϊκο δὲν ἀξίζει. Δασκαλισμοῦ καὶ λεβαντινισμοῦ ἀποτέλεσμα.

Α. ΠΑΛΛΗΣ

Καὶ τὸ βιβλίον καὶ τὸ περιοδικὸν εὑρίσκονται εἰς κρίσιν. *Πνευματικὴν* κρίσιν. Δηλωτικὴν ψυχικῆς καταστάσεως. Παθολογικὸν σύμπτωμα πνευματικῆς ἀνορεξίας. Ἂν ἐγεννᾶτο ἐδῶ τὸ ἐξοχώτερον τῶν ἀριστουργημάτων, ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνάψῃ πυρετὸν ἐνθουσιασμοῦ, νὰ ἠλεκτρίσῃ τὰ πνεύματα, νὰ κυριαρχήσῃ τῆς κοινῆς γνώμης ἑβδομάδας, μῆνας;

Ἀνεγίνωσκον ἄλλοτε περισσότερον; Μὲ τὴν φαντασίαν τὴν ἐξιδανικεύουσαν τὸ παρελθόν, τὸ πιστεύομεν. Ἀλλ' ἔχομεν τὰ στοιχεῖα ν' ἀποφανθῶμεν ἀκριβῶς; Τὰ παλαιότερα βιβλία ἐξεδίδοντο μὲ *συνδρομάς*, δηλαδὴ μὲ φιλανθρωπικὰς εἰσφοράς. Αἱ ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας τοῦ ἐξωτερικοῦ περιοδεῖαι τῶν ἐκδοτῶν περιοδικῶν δὲν εἶνε σύγχρονος ἐπινόησις τοῦ ἐκδότου τῆς «Φύσεως». Μὲ τὴν χεῖρα τεταμένην εἰς τὴν Εὐρώπην, Ἀσίαν καὶ τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν συνετηρήθη ἡ *Πανδώρα*. Ὁ *Παρθενών*, ἡ *Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη*, καὶ τὰ ἄλλα περιοδικὰ ἔζησαν βίον βραχὺν καὶ ἀγωνιώδη. Ὁ ἱδρυτὴς τῆς *Ἑστίας* Παῦλος Διομήδης ἐζημιώθη ὑπὲρ τὰς τριάντα χιλιάδας δραχμῶν. Ὁ Κασδόνης μὲ ὅλην τὴν ἐμπορικὴν διοργάνωσιν καὶ τὰς νέας ἀγορὰς καταναλώσεως, εἰς πρώτην εὐκαιρίαν ἐγκατέλιπε τὸ περιοδικὸν χάριν τοῦ βιβλιοπωλείου. Ὁ Δροσίνης ἠναγκάσθη νὰ μεταβάλῃ τὴν *Ἑστίαν* εἰς καθημερινὴν ἐφημερίδα.

Ἡ νόσος εἶνε χρονία.

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα δὲν εἶνε, *πόσον* ἀναγινώσκουν οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ *τί* ἀναγινώσκουν. Ἡ μεγάλη ποσότης ἑνὸς πράγματος οὐδέποτε μεταβάλλει τὴν οὐσίαν του. Ὅσῳ περισσότερος ὁ βόρβορος, τόσῳ βαθύτερα βυθίζεται κανεὶς εἰς αὐτόν. Τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν λοιπὸν εἶνε, πιθανῶς, τὸ χειρότερον *ἀναγινῶσκον*, τὸ καταπῖνον τὰς ἀηδεστέρας μωρίας κοινὸν τῆς Εὐρώπης. Εἶνε καὶ τοῦτο χρόνιον; Ἡ φυλή μας, φαίνεται, ἔμεινε μέχρι τοῦ *Μπερτόλδου* ὅπως εἰς τὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιᾶς καὶ δὲν ὑψώθη περισσότερον.

Ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ λέγουν μὲ βάθος «ὅποιος στέκεται καὶ δὲν προχωρεῖ, πηγαίνει ὀπίσω» (Stillstand ist Rückstand). Καὶ εἰς ἡμᾶς ἐδῶ ἔστρωσαν χιλιόμετρα σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα· ὅπου ἦσαν ἀγκάθια καὶ κρημνοὶ ἔγειναν πολλαχοῦ ὡραῖαι συνοικίαι μὲ πλατείας. Μόνον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν ἐστρώθη τίποτε, δὲν ἀντήχησε τὸ ἀφυπνίζον σύριγμα ἀτμαμάξης· μόνον ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ἔμεινε μὲ κρημνοὺς καὶ ἀγκάθια.

Β'. — Τὸ αἴτιον; Τὸ δυσκολώτερον πρᾶγμα εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τὸν βίον εἶνε ἡ εὕρεσις τοῦ αἰτίου. Πολλάκις περιπλέκεται τόσον μὲ τὸ ἀποτέλεσμα ὥστε δὲν διακρίνεται τὸ ἕν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τὸ κατρακύλημα τῆς δημοσιογραφίας μέχρι τῶν «ἀναγνωσμάτων» εἶνε αἴτιον ἢ ἀποτέλεσμα; Κατ' ἐμὲ εἶνε μᾶλλον ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ δυνατὸν εἰς τὴν κλίμακα τῆς ἀλληλουχίας νὰ εἶνε καὶ αἴτιον καὶ ἀποτέλεσμα. Ἡ σῆψις εἶνε ἀποτέλεσμα καὶ γίνεται καὶ αἴτιον.

Τὰ αἴτια. Τὸ σχολεῖον; Βεβαίως. Σκοπὸς τοῦ σχολείου εἶνε ὄχι τόσον νὰ δώσῃ μάθησιν ὅσον τὴν δίψαν τῆς μαθήσεως, νὰ *ἐξεγείρῃ πολυμερὲς ἐνδιαφέρον*, ὅπως λέγει ἡ Παιδαγωγική. Τὸ ἰδικόν μας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐξεγείρει πολυμερῆ ἀηδίαν.

Ἡ Ἐκκλησία. Ποῦ εἶνε τὸ κήρυγμα τὸ ὑψῶνον, ὡς ἐπὶ πτερύγων, τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὰ χθαμαλά; Ὁ γεωργός, ὁ βοσκός, ὁ ἐργάτης διὰ τῆς ἐκκλησίας δὲν αἴρεται ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν *Ἁμαρτωλῶν Σωτηρίαν*.

Τὸ εἶδος τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἔλεγε διὰ τὸν Ὅμηρον «τόσον ἀφ' ἑαυτοῦ διδοὺς ὅσον ἕκαστος δύναται λαβεῖν». Καὶ ὁ μεγάλος εὑρίσκει ὅ,τι θέλει καὶ ὁ μικρός. Ὁ Σαίκσπηρ, ὁ Γκαῖτε, ὁ Σχίλλερ, ὁ Βύρων, ὁ Οὐγγώ, εἶνε δι' ὅλους. Ὁ Μπωδελαὶρ ὄχι. Ὁ Ἴψεν ὄχι. Ὁ Δωδὲ εἰς τὸν *Τζὰκ* περιγράφει θαυμάσια τὴν ἀληθῆ δύναμιν τῆς παγκοσμίου μεγαλοφυΐας, παριστῶν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Δάντε ἐπὶ τοῦ ταπεινοῦ πνεύματος ἐργάτου. Ἡ ἰδική μας τέχνη (ἐννοῶ τὴν ἀληθινὴν) εἶνε, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ τὴν ἀπρόσιτον· τὴν ἀκατάδεκτον. Πόσοι λαμβάνοντες τὴν γραφίδα συλλογίζονται πῶς ὄχι μόνον αὐτοὶ νὰ ὑψωθοῦν πρὸς τὰ ἐπάνω, ἀλλὰ καὶ πῶς νὰ ἑλκύσουν πρὸς τὰ ἐπάνω;

Ἡ ἔλλειψις ἀγάπης πρὸς τὸν λαόν. Ποῦ εἶνε ὁ ἰδικός μας Bouchor καὶ οἱ σύντροφοί του, νὰ φέρουν μέχρι τῶν λαϊκῶν στρωμάτων τὸ ἄρωμα τῆς ποιήσεως, τὴν εὐμορφιὰν τοῦ ἰδανικοῦ, νὰ μεταδώσουν εἰς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν τὴν ἀνατριχίλαν τοῦ ὡραίου;

Εἶπα. Τὰ αἴτια περιπλέκονται μὲ τ' ἀποτελέσματα. Ὅ,τι συμβαίνει μὲ τὸ βιβλίον καὶ τὸ περιοδικὸν καὶ μὲ τὴν εἰκόνα καὶ μὲ τὸ ἄγαλμα, δὲν συμβαίνει καὶ μὲ τὸ θέατρον, καὶ μὲ τὴν μελῳδίαν; Ἡ ἀνικανότης πρὸς ὄρεξιν εἶνε γενική. Τὸ στομάχι εἶνε κατεστραμμένον δι' ὅλα. Ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦτο τὸ νόσημα. Τὸ σύμπτωμα εἶνε δευτερογενές. Τὸ αἴτιον κεῖται βαθύτερον, εἶνε *ὀργανικόν*. Δι' αὐτὸ ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ἔρευναν διὰ τὴν κρίσιν τοῦ βιβλίου, θὰ ἦτο κατ' ἐμέ, ἀπάντησις διὰ *τὴν κρίσιν τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς ψυχῆς*.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν διαβάζει ὅσον ἔπρεπε καὶ μποροῦσε, γιατί πολὺ σπάνια βρίσκει βιβλία γραμμένα στὴ γλῶσσα ποῦ καταλαβαίνει καὶ βγαλμένα ἀπὸ τὴ ρωμαίικη ψυχή. — Τώρα νομίζω διαβάζει περισσότερο παρ' ὅ,τι ἄλλοτε γιατὶ σήμερα γιὰ καλή μας τύχη ἄρχισαν συχνὰ-πυκνὰ νὰ τυπώνουνται καὶ βιβλία καὶ φημερίδες καὶ περιοδικὰ στὴν ἐθνικὴ τὴ γλῶσσα καὶ σύφωνα μὲ τὶς ἰδέες τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη μου, μὰ μπορεῖ νἄχω καὶ λάθος.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ

Ἐρωτᾶτε ἂν οἱ Ἕλληνες ἀναγιγνώσκουσιν, ὀλιγώτερον τώρα παρὰ ἄλλοτε. Βεβαίως οἱ Ἕλληνες, καὶ ἕνεκα τοῦ κλίματος καὶ ἕνεκα τοῦ ἐξωτερικοῦ βίου ὃν διάγουσιν, οὐδέποτε ὑπῆρξαν φιλαναγνῶσται εἰς ὃν βαθμὸν οἱ τῆς βορείου καὶ τῆς κεντρώας Εὐρώπης λαοί. Φύσει δὲ ὁ σύγχρονος Ἕλλην ἀποφεύγει τὰ βιβλία καὶ τὰ περιοδικά, κατατρίβει δὲ τὸν χρό-

νον εἰς ἀνάγνωσιν ἐφημερίδων, καὶ τοῦτο μόνον ὅπως τυγχάνῃ ἐνήμερος τῶν καινῶν καὶ μὴ ἀπορῇ τῶν μέσων τῆς συζητήσεως. Τότε δὲ μόνον προστρέχει εἰς τὰ βιβλία καὶ εἰς τὰ περιοδικά, ὅταν εὑρίσκῃ ταῦτα συνᾴδοντα πρὸς τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Ἐξετάσωμεν νῦν ποῖός τις οὗτος ὁ ἐθνικὸς τοῦ Ἕλληνος χαρακτήρ. Ὁ Ἕλλην πάντοτε ἐπινοητικός, δραστήριος καὶ ἀγχινούστατος εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἰδίαν τιμήν, ζωὴν καὶ περιουσίαν, ἀταλαίπωρος καὶ ἄφροντις ἀείποτε ὑπῆρξεν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ κοινά, περὶ ταῦτα δὲ τὰ κοινὰ οὔτε ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐπέδειξεν οὔτε νῦν ἐπιδεικνύει σύμπνοιαν, ἑνότητα καὶ ἰσχύν. Πάλιν ὅμως ὁ αὐτὸς Ἕλλην, ὁσάκις ἔν τε τῷ παρελθόντι καὶ τῷ παρόντι ἀπέβλεψεν εἰς ἐπίτευξιν ἰδέας τινὸς μεγάλης ἢ ἑνὸς ἰδανικοῦ, τὰ πάντα καὶ ζωὴν καὶ περιουσίαν καὶ ὑλικὴν εὐμάρειαν ἐθυσίασεν ὑπὲρ τῆς ἰδέας ἣν ἐνεκολπώθη. Εἰς τοιοῦτον λοιπὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα φρονοῦμεν ὅτι ἁρμόζουσι βιβλία καὶ περιοδικὰ ἢ ὄντος πρακτικά, λειαίνοντά πως τὸ τραχὺ τῆς καθημερινῆς πορείας τοῦ βίου, ἢ ἐξόχως ὑψηλὰ δυνάμενα νὰ προσελκύσωσι τὸν πρὸς τὰ ἰδεώδη ὀργῶντα τοῦ Ἕλληνος νοῦν. Ὑπάρχουσιν ὅμως ταῦτα ἢ ἐκεῖνα παρ' ἡμῖν; Οὐχί. Διότι βεβαίως βιβλία πρακτικὰ καὶ περιοδικὰ πρακτικὰ δὲν ἔχομεν, ἢ καὶ ἂν ἔχωμεν, ταῦτα δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Ἕλληνος ὑπὸ ὑλικὴν ἔποψιν· καθόσον δ' ἀφορᾷ τὴν πνευματικὴν ἡδονὴν ἥτις τυγχάνει ὁ σκοπὸς τῆς ἀναγνώσεως τῶν ὑψηλῶν ἔργων, ποῖα ταῦτα παρ' ἡμῖν εἴτε ἐν τῷ πεζῷ εἴτε ἐν τῷ ἐμμέτρῳ λόγῳ; Ἀρχομένης τῆς εἰκοστῆς ἑκατονταετηρίδος, ὀφείλομεν ν' ἀναδράμωμεν εἰς τοὺς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως διαπρέψαντας διδασκάλους τοῦ Γένους, ὅπως ἀναγνώσωμέν τι ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ ἄξιον ἀναγνώσεως, καθόσον δ' ἀφορᾷ τὴν ποίησιν, πάλιν εἰς τὸ παρελθὸν ὀφείλομεν ν' ἀναδράμωμεν. Ἂν λοιπὸν ὁ Ἕλλην ἀποβάλῃ σήμερον τὸν πρὸς ἀνάγνωσιν ἔρωτα, αἰτία εἶνε ἡ ἔλλειψις ἀναγνωσμάτων δυναμένων νὰ ἐπενεργήσωσιν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ νοῦ· ἀπόδειξις δὲ τρανοτάτη τυγχάνει ὅτι ὁσάκις παρετέθη πρὸς ἀνάγνωσιν διήγημα συνδεόμενον πρὸς τὰς ἱστορικὰς ἢ λαογραφικὰς παραδόσεις τοῦ ἔθνους, τοῦτο ἁπλήστως ἀνεγνώσθη· πῶς ὅμως προσδοκᾶτε νὰ συγχρωτισθῇ ὁ ἑλληνικὸς νοῦς πρὸς διηγήματα ἢ ποιήματα μεταφραζόμενα ἐκ τῆς Ρωσσικῆς ἢ τῆς Νορβηγικῆς φιλολογίας, ἅτινα ὅλως ἀντίκεινται τῇ φύσει τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἢ πρὸς τὰ ἀνούσια κατασκευάσματα τῶν συγχρόνων λογογριάφων καὶ ποιητῶν, ἐν οἷς τὰ πάντα, καὶ λόγου πλοκὴ καὶ γλῶσσα διαστρέφονται. Οὕτω ὁ Ἕλλην δικαίως προστρέχει εἰς τὸ «τὸ καινὸν» τῶν ἐφημερίδων, οὐδαμῶς δὲ κήδεται περὶ ἐθνικῆς φιλολογίας, διότι ἑλληνικὴ φιλολογία δὲν προσφέρεται σήμερον εἰς τὸν σημερινὸν Ἕλληνα. Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἄνω πλεῖστα ὅσα αἴτια οὐ μόνον παρακωλύουσιν ἀλλὰ καὶ δυσχερεστάτην καθιστῶσι τὴν πρόοδον τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ περιοδικοῦ ἐν Ἑλλάδι, ὧν κυριώτερα θεωροῦμεν τὰ ἑξῆς: α') ὅτι ὁ Ἕλλην ἔν τε τῷ ἐλευθέρῳ βασιλείῳ ἰδίως δὲ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἑλλάδι καὶ ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἀποικίαις τυγχάνει γλωσσομαθέστατος, διότι αἱ συνθῆκαι ὑφ' ἃς ζῇ ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ τὴν ἐκμάθησιν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, τῆς γαλλικῆς, ἀγγλικῆς καὶ γερμανικῆς· ἐν ταύταις δὲ ταῖς γλώσσαις εὑρίσκουσι ποικιλίαν βιβλίων καὶ περιοδικῶν οἱασδήποτε ὕλης συστηματικῶς καὶ φιλοκάλως ἐκτυπωμένων, οὐ μόνον δ' εὐωνοτάτων ἀλλὰ τακτικῶς μὲν περιεχόντων πρακτικώτατα ἄρθρα περὶ ζητημάτων γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, πολλάκις δὲ καὶ πραγματείας περὶ τῶν ἡμετέρων ἃς οὐδέποτε ἴσως ἀνέγνωμεν ἐν ἑλληνικοῖς περιοδικοῖς· β) ὅτι πλεῖσται ὅσαι ἀξιολογώταται πραγματεῖαι περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, καταλληλόταται πρὸς καταρτισμὸν βιβλίου ἢ διακόσμησιν περιοδικῶν, δημοσιεύονται ἐν ταῖς ἐφημερίσιν· ἐκ τούτου πολλαὶ αἱ προκύπτουσαι ζημίαι· διότι οἱ μὲν φιλαναγνῶσται τρέπονται πρὸς τὰς ἐφημερίδας ὅπως εὕρωσί τι ἄξιον ἀναγνώσεως, ἀποφεύγουσι δὲ τὰ βιβλία καὶ τὰ περιοδικά, διότι ἐν αὐτοῖς οὐδὲν ἄξιον ἀναγνώσεως εὑρίσκουσιν. Ἀνακεφαλαιοῦντες δὲ γνωματεύομεν ὅτι ὁ Ἕλλην εἶνε φιλαναγνώστης ὅσῳ ἐπιτρέπει αὐτῷ τὸ περιβάλλον, ἀλλὰ δὲν ἀναγινώσκει, διότι δὲν εὑρίσκει ν' ἀναγνώσῃ.

Ἀλεξάνδρεια ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΚΑΣΔΑΓΛΗΣ

Οἱ Ἕλληνες «ἀναγινώσκουν» πλειότερον σήμερον παρ' ἄλλοτε. Ἡ ἐποχὴ τοῦ 62 — συγκεφαλαιωτικὴ ἑνὸς πνεύματος Ἑλληνικοῦ διήκοντος διὰ δύο τοὐλάχιστον δεκαετηρίδων πρὸ καὶ μετὰ τὸν «κλασικὸν» σταθμὸν αὐτὸν — οὔτε νὰ συγκριθῇ κἂν δύναται πρὸς τὴν ἐποχήν μας. Πέντε-δέκα λόγιοι τότε καὶ πέντε-δέκα μεταφρασταί, ὧν τὰ σύνορα πολλάκις συνεχέοντο, ἀπετέλουν οὕτως εἰπεῖν «τὴν ἀριστοκρατίαν τῶν γραμμάτων». Ἦσαν τῆς ἐποχῆς των οἱ Μανδαρῖνοι. Κατὰ συνέπειαν, καὶ

τὸ ἀναγινῶσκον αὐτοὺς κοινὸν ἐμανδαρίνιζεν, ἐπὶ τοσοῦτον μάλιστα, ὥστε οἱ *γραμματισμένοι*, λόγῳ τοῦ μικροῦ των κύκλου, ἐπροκάλουν ἐκ τῶν πληβείων καὶ τῶν ἀστῶν κάποιον φθόνον ἰδιότυπον, οὕτινος τὸν τόνον μᾶς δίδει ἡ τότε πρὸς τοὺς *καλαμαράδες* ἀποστροφὴ τοῦ κόσμου, τῆς πρὸς τοῦ 62 μάλιστα ἐποχῆς.

Σήμερα ἀριστοκρατία (!) γραμμάτων δὲν ὑπάρχει. Ὅπως εἰς ὅλα, καὶ εἰς τὰ γράμματα τελεία ἰσοπέδωσις! Δὲν φρονῶ ὅτι δὲν ὑπάρχει φιλολογία. Ὑπάρχει καὶ παραϋπάρχει μάλιστα. Ὅ,τι τῆς λείπει εἶναι «ὁ θόρυβος». Ὁ θόρυβος ἐκεῖνος *ποῦ τῆς πρέπει*. Ἐκεῖνοι δὲ οἵτινες τῆς καταγινώσκουν θόρυβον, φρονῶ ὅτι οἰκτρῶς πλανῶνται, μὴ γνωρίζοντες ***πῶς*** θορυβεῖ — διότι ***πρέπει*** νὰ θορυβῇ — ἡ φιλολογία πανταχοῦ τοῦ κόσμου.

Ἀλλ' ὁ τοιοῦτος δημοκρατισμὸς τῶν γραμμάτων παρέσυρε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰ ἄκρα. Οἱ «πραγματικοὶ» λόγιοι δὲν ξεχωρίζονται ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ πολλοῦ κοινοῦ, οὕτινος τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐλάττωμα, ὡς ἀναγινώσκοντος, ὑπῆρξεν, ὅτι στερεῖται κάθε ἐκλεκτικότητος. Ὅλοι διαβαζόμεθα σήμερα, καὶ ποιὸς τὴ χάρι μας! Ἀλλὰ χωρὶς «μεθοδικότητα» εἰς τὸ διάβασμα. Τὴν μεθοδικότητα ἐκείνην, ἥτις γεννᾷ τοὺς θαυμαστὰς καὶ προκαλεῖ τὴν κατανάλωσιν τῶν ἔργων.

***

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐρχόμεθα εἰς τὸ δεύτερον ἐρώτημα τῶν «Παναθηναίων». Τὰ «Παναθήναια» ἐρωτοῦν ποῦ πρέπει ν' ἀποδώσωμεν τὸ ὅτι δὲν ἔχομεν κοινὸν ἀναγινῶσκον, ἐὰν πράγματι δὲν ἔχωμεν τοιοῦτον. Αἰρομένης ὅμως τῆς πρώτης ἐρωτήσεως διὰ τῆς ἀπαντήσεως ὅτι ὑπάρχει «κοινὸν ἀναγινῶσκον» καὶ ὑπάρχουν Ἕλληνες λόγιοι στιβαρώτατοι, ὡς δεύτερον ἐρώτημα προάγεται εἰς τὸ μέσον τοῦτο: Διατί ἡ ἔλλειψις πάσης μεθοδικότητος εἰς τὸ ἀναγινώσκειν καὶ διατί ἡ δημοκρατικὴ αὐτὴ ἰσοπέδωσις εἰς τὴν φιλολογίαν; Ὡς λόγον τοῦ φαινομένου αὐτοῦ ἐγὼ νομίζω σπουδαιότατον, ***τὸν περὶ ζωῆς ἀγῶνα***.

Αὐτὸς σήμερον, μὲ τὴν φοβερὰν ἔντασιν ποῦ ἔλαβεν, ἀπέκλεισε κάθε μέθοδον, τόσον εἰς τὴν Φιλολογίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἐπιστήμην, ὅσον καὶ εἰς τὴν Τέχνην, ὅσον καὶ εἰς τὴν Πολιτικήν, εἰς ὅλα. Ὅλοι διαβάζομεν, ἀλλ' ὄχι *μετὰ προσοχῆς*. Καὶ ὄχι *μὲ πάθος κ' αἴσθημα*. Ἡ βιοπάλη ἐπεμβαίνει ὁρμητικὴ εἰς τὸ μέσον καὶ ἀνακόπτει κάθε εὐγενῆ ἐνασχόλησιν, τὴν φέρει ἄνω - κάτω, τὴν καθιστᾷ ἀόριστον, ἀέρινην, κάτι τι μεταξὺ ρεμβασμοῦ καὶ ὕπνου, ὕστερα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ἐπωδύνους ἀγῶνας τῆς ἡμέρας.

Ὑπάρχουν φιλαναγνῶσται ποῦ πεινοῦν, καὶ ὅμως διαβάζουν - διαβάζουν. Καὶ κάποτε μάλιστα ἐξοδεύοντες! Αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὸν κλασικώτερον ἐν Ἑλλάδι τοῦ «φιλαναγνώστου» τύπον. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ φιλαναγνῶσται — καὶ εἶναι οὗτοι οἱ πλεῖστοι — οἱ ὁποῖοι *ἀμέσως διακόπτουν* τὴν ἀνάγνωσιν ἑνὸς διηγήματος, αἴφνης τοῦ Παπαδιαμάντη, διὰ νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν σιταγορὰν ἢ εἰς τὸ χρηματιστήριον ἢ εἰς τὸ δικαστήριον ἢ εἰς τὰ γραφεῖά των, ἐν γένει στὴ δουλειά των, ὅλοι δὲ σπεύδοντες σᾶν δαιμονισμένοι, ἐνῷ τὰ Γράμματα ὄπισθέν των «λείβονται δάκρυα κατὰ παρειῶν», θρηνοῦντα τὴν δυστυχισμένην ἐν Ἑλλάδι μοῖραν των...

Ποῖος δὲ ὁ λόγος τῆς οἰκτρότητος αὐτῆς; Ὁ λόγος εἶναι ὅτι ἐλλείπει ἀπὸ ἕκαστον — καὶ ἐννοοῦμεν ὄχι τοὺς «ἀριστοκράτας» μας, ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον, ὄχι τοὺς «πλουτοκράτας» μας, ἀλλὰ τὰς μεγάλας μεσαίας κοινωνικάς μας τάξεις — διότι ἐλλείπει ἀπὸ ἕκαστον μία *σταθερὰ* ἐπάρκεια πόρων πρὸς ζωήν, διότι ἐλλείπει ἀπὸ ἕκαστον τὸ *μετ' ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἐν ἀνέσει* χρῆμα. Διότι ἐλλείπει ἀπὸ ἕκαστον ***τὸ ἐνιαῖον καὶ μονίμως καὶ κανονικῶς προσοδοφόρον τοῦ ἐπαγγέλματος***. Ἡ σύγχυσις καὶ τὸ χάος εἰς ὃ ἔχουν περιέλθει αἱ ἀστικαὶ τάξεις ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ βιοπαλαιστικῆς ἀπόψεως, καὶ ὧν τὰ αἴτια δύναταί τις ν' ἀνεύρῃ τόσον εἰς τὸ πολίτευμά μας, ὅσον εἰς τὸν ἐκ τοῦ πολιτεύματος τούτου κατήφορον τῆς πολιτικῆς μας, ἧς οἱ ὄνυχες φθάνουν ἐμμέσως μέχρις ὅλων τῶν λεπτομερειῶν τῆς Ζωῆς, *ἀνεξαιρέτως ὅλων*, ἡ σύγχυσις ἐκείνη, λέγω, καὶ τὸ χάος δὲν ἀφήνουν εἰς τὸ ἄτομον *τὸν ἐπαρκῆ καιρόν, τὴν ἐπαρκῆ καὶ ἀδιατάρακτον ἡσυχίαν, τὴν ἐπαρκῆ τοῦ πνεύματος διαύγειαν*, ὅπως φαναντισθῇ μὲ τὴν φιλολογίαν μας, τὴν ὁποίαν, ἐπαναλαμβάνω, θεωρῶ πρώτην μεταξὺ τῶν Κρατῶν τοῦ Αἵμου. Καὶ ὅπως ἀποκτήσῃ τὸ *φιλολογικὸν αἴσθημα* ἐκεῖνο, τὸ ἄγον ***ἐνστίκτως*** ἀπὸ τοῦ δωματίου εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον πρὸς ἀγορὰν βιβλίου.

***

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, ἡ ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῶν Ἑλλήνων ἀναγνωστῶν ἀγρία δημοκρατικότης, ἣν *ὑφίστανται* οἱ λόγιοι Ἕλληνες, εἶναι, καὶ αὐτή, ἕνας λόγος ἐλλείψεως καταναλώσεως παρ' ἡμῖν τῶν φιλολογικῶν ἔργων. Ἡ δημοκρατι-

κότης αὐτή, ἂν ἐξαιρέσετε τὸ ἀπολύτως ἔντιμον καὶ τὸ ἀπολύτως ἐν ταῖς προσπαθείαις του μοχθοῦν περιοδικὸν αὐτό, τὸ σεβόμενον τὰ φιλολογικὰ ὀνόματα ὅπως πρέπει καὶ ρίπτον εἰς τὸν κάλαθον ὅλα τὰ ἀνάπηρα τοιαῦτα, ἂν ἐξαιρέσετε αὐτό, ἡ δημοκρατικότης αὐτὴ ἡ ἀτάσθαλος, ἡ γεμάτη ἀπὸ μοχθηρίαν καὶ ἀπὸ σκῶμμα, ἡ γεμάτη ἀπὸ ἔλλειψιν ἀναγνωρίσεως ἀριστοκρατισμοῦ εἰς τὸ πνεῦμα καὶ εἰς τὰ γράμματα, εἰσήλασε καλπαστικῶς ἀκόλαστος εἰς ὅλον σχεδὸν τὸν περιοδικὸν καὶ ἡμερήσιον Τύπον, οὐδὲν σεβομένη καὶ ὅλα ἀνακατώνουσα καὶ ὅλα συμφύρουσα, ὀνόματα, ἔργα, ἀξίας, ἀσυνειδησίας, εὐσυνειδησίας, τέχνην, ἀτεχνίας, κόμπους, μωρίας, ὕψη, σκότη καὶ βάθη καὶ φῶτα, ὅλα φύρδην μίγδην, ὥστε κανένα αἴσθημα *σταθερὸν καὶ τίμιον*, τόσον εἰς τὴν ἀντίληψιν, ὅσον εἰς τὸ γοῦστο, νὰ σχηματισθῇ τοῦ ἀναγνώστου.

Παραπλεύρως ἑνὸς φιλολογικοῦ ὀνόματος προβάλλει αὐθαδέστατα τὸ ὄνομα μωροσόφου συμπιλητοῦ καὶ ἀργολόγου «λογίου» τῶν τριόδων. Οἱ ἀναγινώσκοντες 30 ἐφημερίδας καθ' ἑκάστην περιοδικά, καὶ βλέποντες τὸν φιλολογικὸν συναγελασμὸν αὐτόν, βλέποντες κριτικὰς παραληρούσας, ἐκθειασμοὺς τρομακτικούς, σιγὴν περὶ τὰς ἀξίας βδελυράν, ὑπερβολὰς εἰς τὴν ἐκτίμησιν χρονίας, βλέποντες ἐπὶ ἔτη καὶ ἔτη τὴν σύγχυσιν αὐτήν, τὸ χάος τὸ φιλολογικὸν αὐτό, τὴν τελείαν ἰσοπέδωσιν αὐτήν, θεωροῦν οὐχὶ ἀντάξιον τοῦ κόπου τὴν ἀγορὰν βιβλίων, περιοριζόμενοι εἰς τὸ νὰ διαβάζουν, νὰ διαβάζουν μόνον. Ἀδιάφορον δὲ τί. Ἀδιάφορον δὲ πῶς.

Λοιπόν, συμπεραίνομεν ὅτι ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν 10 χιλ. «περιοδικὰ» καὶ 10 χιλ. «ἐφημερίδες», ὅλαι ἐμπορικαὶ ἀλλὰ ***καὶ*** φιλολογικαί, ἐθνικαὶ ἀλλὰ ***καὶ*** φιλολογικαί, πατριωτικαὶ ἀλλὰ ***καὶ*** φιλολογικαί, θρησκευτικαὶ ἀλλὰ ***καὶ*** φιλολογικαί, ἐφ' ὅσον — μία καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὰς πληγάς μας — μετοχετεύονται, ὑπὸ τὸ κράτος πλήρους ἀναρχίας, ἐλλείποντος κάθε προστατευτικοῦ τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας νόμου, εἰς τοὺς ἀκαθαρτοτέρους εἰδησεογραφικοὺς βόθρους ποιήματα, διηγήματα, δράματα, μελέται, κριτικαὶ καλάμων σεβομένων ἑαυτούς, μὴ φιλοδοξούντων ὅμως καὶ νὰ συναντηθοῦν μὲ ὕλην καὶ ὀνόματα προξενοῦντα φρίκην, ἐφ' ὅσον μετοχετεύονται οὕτω καὶ συλοῦνται βουλγαρικῷ τῷ τρόπῳ καὶ διασύρονται τυχοδιωκτικῶς ὡς «ὕλη» ὅπου τύχῃ καὶ ὅπως τύχῃ, καὶ ὅλα αὐτὰ ἐπίσης ὑπὸ τὸ ἡμερήσιον φάσγανον τῆς βιοπάλης, ἀπαιτούσης ἡ ἐφημερὶς ἢ τὸ περιοδικόν, τὸ οἱονδήποτε, ***νὰ ἔχῃ ἀπ' ὅλα, διὰ νὰ ἀγοράζεται ἀπ' ὅλους καὶ ἀπ' ὅλας***, ἐφ' ὅσον γίνονται τὰ «δημοκρατικώτατα» αὐτὰ ἀκόμη γύρω μας, τὸ βιβλίον, τὸ *φιλολογικὸν βιβλίον*, καὶ τὸ περιοδικόν, τὸ *φιλολογικὸν περιοδικόν*, θὰ διατρέχῃ κρίσιν. Οὐχὶ ἐξ ἐλλείψεως ἀναγνωστῶν, ἀλλ' ἐκ τοιαύτης πανσπερμικῆς, πέραν παντὸς ὁρίου, πληθώρας ἀναγνωστῶν Ἑλλήνων. Οὕτω ἕνα ὡραῖον φαινόμενον πολιτισμοῦ παρουσιάζεται, ὑπὸ τὸ εἶδος τῆς πληθώρας αὐτῆς καὶ τοῦ τρόπου τοῦ ἀναγινώσκειν τούτου, ***ὡς φαινόμενον***, τολμῶ νὰ τὸ εἴπω, ***ἐσχάτης ὀπισθοδρομήσεως ἐν Ἑλλάδι***.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Ο ΑΘΗΝΑΙΟΣ

ΤΟ ΔΕΙΛΙΝΟ ΤΟΥ ΚΑΜΠΟΥ

Πῶς ἀγαπῶ τοῦ δειλινοῦ τὴν αὔρα ποῦ ἀνεμίζει
ἥσυχα τὰ φυλλώματα στὸν κάμπον,
τὶς λεῦκες ὅπου ἁπλώνουνε τὸν ἥσκιον τους στὰ σπίτια.
καὶ τὶς ἐλιὲς ποῦ γέρνουνε στὸ βάρος τοῦ καρποῦ.

Καὶ ἀκόμη, ἐσένα, χαίρομαι, μικράκι ἐρημοκλῆσι,
ποῦ ἐξέφτυσαν οἱ τοῖχοι σου κέχορταριάσαν,
τὸ κυπαρίσσι ἀκλόνητο ποῦ στέκει ἐκεῖ σιμά σου,
ποῦ ἐπῆρε ἀπ' τὴ γαλήνη σου κι' ἀπὸ τὰ μυστικά σου.

Πῶς ἀγαπῶ τοῦ δειλινοῦ τὴν αὔρα μὲς τὸν κάμπον,
τὸ ἥσυχο τὸ σπίτι μας μὲ τὴν κληματαριά,
κι' ἀκόμη, 'Εσένα, ποῦ μακριὰ κι' ἂν εἶσαι, ὅμως γεμίζεις
ὅλην μὲ τὴν ἀγάπην σου τὴν ἥσυχη ἐρημιά.

ΣΑΡΩΝΙΚΟΣ

(Ἀπόσπασμα)

Βραδυὰ ἡσυχίας τοῦ φεγγαριοῦ τὸ φῶς στὸ κῦμα πέφτει
τὸ ἥσυχο, ποῦ ἡ βάρκα μας περνάει ἀγαλινά,
πέρα μαυρίζει ὁ Ὑμηττὸς κεδῶθε τὰ νησάκια
ἀϋλοφέρνουν στὰ βουβὰ καθὼς κοιμοῦνται τὰ νερά.

Πῶς ἀγαπῶ τὴν ἥμερη θωριὰ τοῦ κόλπου ἀπόψε,
στὴ φεγγαροβραδυά,
τὸ στεριανὸ ποῦ ἐφύσηξεν ἀέρι τόρα τόρα
καὶ τὸ πανὶ τῆς βάρκας μας ποῦ μοιάζει τἀνοιχτὰ φτερά.

Νά, τὸ λιμάνι! φθάνομε. Τὰ φωτισμένα σπίτια,
ἡ ὄψις τῆς χώρας ποῦ ἐκοιμήθη . . .
Χαῖρε φεγγάρι, ἥσυχε κόλπε, σᾶς ἀφίνομε,
καὶ πᾶμε νὰ χορτάσωμε τὸν ὕπνον καὶ τὴ λήθη.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Ὦ, τὸ γλίγωρο πέρασμα τῆς φθινοπωρινῆς ἡμέρας...
κἄπου τὸ ἡμίφως σ' ἐξυπνᾷ ἀπ' τὴν νάρκην καὶ προσβλέπεις
ἥσυχον καὶ χαρούμενον τὸν κάμπον!

Πότε βωδιοῦ μουκανητὰ ἢ βελάσματα προβάτου
τοῦ ἀντίλαλου ταράζουνε ἡδονικὰ τ' αὐτιά,
καὶ πότε ἕνα γοργόφτερο περιστεριῶν κοπάδι
μὲ τῶν φτερῶν τὸν θόρυβον κ' ἐκεῖνο τὸν ξυπνᾷ.

Τόσο καλὴ ποῦ εἶν' ἡ ζωὴ ἡ τριγυρινὴ
ποῦ καὶ τὸν πόνο σου ἄλογον τὸν νοεῖς
καὶ ἡ Φύσις — συλλογίζεσαι — τὸν ἑαυτό της βρίσκει
μέσα στὸ θάλπος μιᾶς στιγμῆς εἰρηνικῆς.

Τὸ γλίγωρο τὸ πέρασμα τῆς μέρας στὸ φθινόπωρον
γλίγωρο καὶ γλυκὺ
μακάρι νὰ ἦτον καὶ ἡ ζωή,
ἡ ζωή μας τόσο γλίγωρη μὰ καὶ γλυκειὰ μαζί!

Κάπου τὸ ἡμίφως σ' ἐξυπνᾷ ἀπ' τὸ σιγὸ ὄνειρό σου
κ' ἔτσι ξεχνᾷς τὸν ἑαυτό σου,
στὸν κάμπον τὸν χαρούμενον τὸ βλέμμα σου πλανᾶται
κ' ἴσως καὶ τὴν ἀγάπη σου λησμόνησες
κ' ἴσως κανεὶς δέν σε θυμᾶται...

ΕΑΡΙΝΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Τίποτε μὲς τὴ βραδυνὴ γαλήνη
δὲν θὰ ταράξῃ ἐμένα, ἐσένα,
τίποτε ποῦ δὲν προσδοκᾷς.

Ἔτσι, ἡ γαλήνη ἂς γείνῃ λήθη
καὶ ἂς μὴ γεμίσουνε τὰ στήθη
ἀπὸ μιὰ πιὸ τρανὴ χαρά.

Τἀηδόνια στὸν πυκνὸν τὸν κῆπον
θὰ τραγουδήσουν, τὸ φεγγάρι
νὰ χαμηλώσουν νὰ τὸ φέρουν
εἰς τὸ τραγοῦδι τους σιμά!

Ὅμως ἐσὲ μὲς τὴ γαλήνη
δὲν θὰ ταράξῃ οὔτε μιὰ λύπη,
οὔτε καὶ μία ἀπὸ φῶς χαρά.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΝΟΝ

Ὦ Πόνε, ποῦ τὰ μυστικά σου μέχεις μάθει
ὅλα καὶ τὸν ἀκοίμητον καϋμό,
ἀδύνατος δὲν εἶμ' ἐγὼ καὶ ὅμως νὰ σὲ νικήσω
οὔτε καὶ θέλω οὔτε μπορῶ.

Τὴν ἥττα μου γιὰ δόξασμα θὰ λάβω ἐγὼ ἀπὸ σένα,
καὶ ἂν ἡ ζωή μου δὲν ἀξίζει μίαν ἀγάπη,
νὰ τὴ συντρίψῃς θέλησε, τρικυμιστή,
καὶ ἀκόμη, κρύφιε ἥσυχε Πόνε!

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

Ο ΝΙΑΓΓΡΟΣ

Εἶταν τέλη Αὐγούστου...

Εἶχα καταιβῆ στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὴ Βαληκάρδα, ὅπου ξεκαλοκαιριάζαμε ἐκείνη τὴ χρονιὰ τὰ κοπάδια μας, γιὰ νὰ πουλήσω στὸ πανηγύρι, ποῦ γίνεται στὲς 29 τοῦ μηνός, ἔξω στὴ Μπινήλα, βούτυρο κάπου διακόσιες πενῆντα ὀκάδες, τυρὶ ἑφτακόσιες καὶ περίττο, καὶ μαλλιὰ — μὲ συμπάθειο — ὡς τριακόσιες ὀκάδες κουλόκουρο, κι' ὡς ἑξακόσιες ὀκάδες ποκάρι καὶ καμμιὰ διακοσαριὰ ὀκάδες τραγομάλλι, τριάντα φορτώματα ἀπάνω - κάτω.

Τὸ πανηγύρι ἤθελε κάνα - δυὸ μέρες νἀρθῇ κι ἔφερνα γύρα τοὺς δρόμους τοῦ Γιαννίνου, μὴν ἔχοντας τί νὰ κάνω, γιὰ νὰ περνάῃ ὁ καιρός, ὅταν, περνῶντας μπροστὰ ἀπὸ τὴς φυλακές, ἀκούω τ' ὄνομά μου. Κοντοστάθηκα λιγάκι κι' ὕστερα εἶπα μέσα μου:

— Μωρέ, ἕνα γομάρι εἶναι στὴ Ζίτσα;

Καὶ τράβηξα τὰ ἴσια γιὰ βγῶ ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο. Ἀλλὰ δὲν εἶχα κάνει πέντε - δέκα βήματα, ὅταν ἕνα παιδάκι ἀπὸ τὰ χωριά μου, γνωστοῦ μου σπιτιοῦ, παρουσιάστηκε μπροστά μου, σὰν κάτι θέλοντας νὰ μοῦ εἰπῇ....

— Τί θέλ'ς, ὠρὲ Κώστα;

Τοῦ λέγω.

— Ἤρθα νὰ σ' πῶ (μοῦ εἶπε ἀναπαίρνοντας τὴν ἀνάσα σου) νὰ γυρί'ῃς στὲς φ'λακές... σὲ θέλ' ὁ Λάμπρος κάτ' νὰ σ' πῇ....

Τότε θυμήθηκα τὸν καημένο τὸν Λάμπρο, ποῦ τὸν εἴχαμε στὰ κοπάδια μας δυὸ - τρία χρόνια πρίν, ὅτι βρίσκονταν φυλακισμένος τρεῖς - τέσσερες μῆνες, φτουρᾶ ὅτι εἶχε δώσει ψωμὶ στοὺς κλέφτες, καὶ καταδικασμένος τρία χρόνια φυλακὴ — καὶ λίγο πάη, διότι τότε εἶταν στὲς ἡμέρες τοῦ Χουσνῆ - Πασιᾶ — Θεὸς σχωρέστον, ἂς εἶταν καὶ Τοῦρκος — ποῦ ἔτρεμε τὸ φελεκούδι ἀπὸ τὸ κυνῆγο τῆς κλεφτουριᾶς, ποῦ ρήμαζε τὸν τόπο μας τὸν δυστυχισμένο.

Γύρισα ἀμέσως καὶ μπῆκα στὴ θύρα τῶν φυλακῶν. Ἔδωκα ἕνα ἀσημένιο πεντάρι στὸν ἀξιωματικὸ τῆς φυλακῆς καὶ μοῦ ἐπέτρεψε νὰ μπῶ μέσα νὰ ἰδῶ καὶ νὰ μιλήσω μὲ τὸν δύστυχο τὸν Λάμπρο. Ἕνας Τοῦρκος χωροφύλακας μὲ ὡδήγησε στὸ θάλαμό του, ποῦ ὁ Θεὸς νὰ τὸν κάνῃ κατοικία γι' ἀνθρώπους!

Κόντεψα νὰ μὴν τὸν γνωρίσω τὸν κακόμοιρο τὸν Λάμπρο! Τόσο εἶχε κατιχύνει! Καὶ πῶς νὰ μὴν κατίχυνε; Δὲ λὲς πῶς ζοῦσε ὁ καημένος σ' ἐκείνη τὴ βρωμότρυπα, ἄνθρωπος, ποῦ ἔτρωγε τὰ βουνὰ μὲ τὰ ποδάρια του μέρα - νύχτα!

— Θὰ πεθάνω, ἀδελφούλη μου! (Μοῦ εἶπε μὲ βαρὺ παράπονο). Θὰ μὲ φάῃ αὐτὴ ἡ διαβολότρυπα! Καὶ μοῦ ἔδειξε περιφρονητικὰ τὸν θάλαμο ποῦ ζοῦσε.

— Κάνε καρδιὰ (τοῦ εἶπα) καὶ μὴ χολιά'ῃς ἔτσι.

— Ἕνας λόγος εἶναι αὐτό, ποῦ λές, (μοῦ εἶπε περίλυπα). Θέλω ἀκόμα δυόμισυ χρόνια σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν κόλαση! Δὲν ἀκούω πρόβατο, δὲν ἀκούω γίδι, οὔτε γαυγίσματα μαντροσκυλλιοῦ, οὔτε κύπρους καὶ κουδούνια, οὔτε σαλαγητά... Καὶ τί τρώω νομί'εις; Ψωμὶ ξερὸ σᾶν τὸ σκ'λλί! Κι' ἂν δὲν εἶχα αὐτὴν ἐδῶ τὴν ἀγαπημένη μου τὴ φλογέρα...ἄ! χωρὶς ἄλλο θὰ πλάνταζα!

— Μὴ χαλιά'ῃς (τοῦ ξαναέιπα). Περνάει ὁ ὁ καιρός, σᾶν τὸ νερό...

— Ψέματα! ψέματα! Ἔλα στὴ θέση μου καὶ νὰ ἰδῇς πῶς ἡ ὥρα εἶναι χρόνος κι' ἡ ἑβδομάδα αἰῶνας! Ὁ Θεὸς νὰ μὴ σ' τὸ χρωστάῃ, ἀδελφούλ' μου, νὰ μπῇς ἐδῶ μέσα! Χίλιες φορὲς προτιμότερος ὁ θάνατος!

Τὸν ἔπιασαν λυγμοὶ μὲς ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια του.

— Καρδιά, Λάμπρο! (Τοῦ εἶπα). Ἀπὸ μᾶς τοὺς ἄντρες περνοῦν τὰ τέτοια.

— Ναί! (μοῦ ἀπολογήθηκε) ἀλλ' ὅταν συλλογίζομαι, ὅτι τὰ γιδάκια μ' καὶ τὰ προβατάκια μ' βόσκ'ν ἐκεῖ ἀπάν' χωρὶς ἐμένα, δὲ μπορῶ νὰ κρατήσω τὴν ψυχή μ' μέσα μ'. Μοῦ φαίνεται πῶς θέλ' νὰ πετάξ' ἐκεῖ ψηλὰ στὰ κορφοβούνια!...

Κι' οἱ λυγμοί του ξέσπασαν σὲ γερὰ κλάματα.

Ὅπως ὕστερα ἀπὸ τὴν τρικυμία ἡ γαλήνη, ἔτσι κι' ὕστερα ἀπὸ τὰ κλάματα ἡ ἀνακούφιση. Ξεθύμανε ἡ μαυρισμένη καρδιά του ἀπὸ τὰ δάκρυα ποῦ ἔχυσε, κι' ὕστερα ἀπὸ λίγη σιωπὴ μοῦ εἶπε:

— Πότε φεύγ'ς γιὰ τὸν ἀνήφορο;

— Δυὸ - τρεῖς μέρες ὕστερα ἀπὸ τὸ πανηγύρ'... Ὅσο νὰ ξεπουλήσω τὸ πρᾶγμα πῶφερα, θὰ περάσ' ἡ βδομάδα. Μπορεῖ καὶ νὰ μὴ βρῶ τιμὴ καὶ νὰ μὴ μπορέσω νὰ τὸ πουλήσω ὅλο, καὶ τότε ὅσο πρᾶμμα μοῦ μείνῃ ἀπούλητο, θὰ τὸ πάω στὸ χωριὸ κι' ἀπέκει θὰ τραβήσω γι' ἀπάν'.

— Μοῦ κάν'ς μιὰ χάρ';

Καὶ λέγοντας αὐτὲς τὲς τέσσερες λέξες, ξάστραψε ἀπὸ χαρὰ τὸ πρόσωπό του.

— 'Ακοῦς λέει; "Οτ' θέλ'ς.

— Τώρα, ποῦ θὰ γυρί'ῃς τὸν ἀνήφορο, νὰ πᾷς στὸ τσελεγγᾶτο τοῦ Κόλια-Γκίζα, πῶχει τὰ γιδοπρόβατά μ'... "Εχω δέκα πρόβατα καὶ δεκάξη γύδια, χώρια τ' ἀρνοκάτσικα. "Εχ'ν σκίζα καὶ τρεῖς κόκκες στὸ δεξὶ τ' αὐτὶ καὶ ντιχάλα στὸ ζερβί. Εἶναι ὅλα ἕνα κι' ἕνα... Χωρίζ'ν ἀπ' ὅλο τὸ κοπάδ'. 'Αλλ' ὁ Νιᾶγγρος μ', τὸ βαρβᾶτο, εἶναι μοναδικὸ σ' ὅλα τὰ ξεκαλοκαιριά. Τὸν ξέρ'ς δά... Μπορεῖ νὰ σηκώσ' ἄνθρωπο στὴ ράχ' του καὶ νὰ τὸν πάῃ μιὰ μέρα δρόμο! Δὲν εἶναι τράγος τὸ βλογημένο τὸ γίδ'... εἶναι σωστὸ δαμάλ'!

— Λοιπὸν τί θέλ'ς νὰ κάνω;

Τὸν ρώτησα, γιατ' ἤθελα νὰ ξεμπερδέψω γλήγορα καὶ νὰ βγῶ ἔξω. Μοῦ πιάνονταν ἡ ψυχή μου ἀπὸ τὴ βρώμα τῆς ἀνθρωπήλας. Μ' ἔπιανε στὸ λαιμὸ μιὰ πνιγήλα, ποῦ δὲ μποροῦσα νὰ ὑποφέρω πλειότερο...

— Νὰ πᾷς (μοῦ εἶπε) καὶ νὰ ἰδῇς τὰ γιδοπρόβατά μ' ὅλα, ἕνα πρὸς ἕνα, καὶ νὰ μοῦ τὰ χαιρετήῃς καὶ νὰ μοῦ φιλήῃς τὸ Νιᾶγγρο ἀπὸ τὰ γίδα μ' καὶ τὴ Μπέλλα ἀπὸ τὰ πρόβατά μ'.

— Σοῦ τὸ ὑπόσχομαι (τοῦ εἶπα βιαστικὰ) νὰ τὸ κάνω αὐτὸ ποῦ μοῦ λές. "Εγνοια σου. Καρδιὰ μόνον ὥς ποῦ νὰ περάσ' αὐτὸς ὁ καιρός.

Καὶ λέγοντάς του αὐτά, τοῦ ἔδωκα τὸ χέρι μου γιὰ νὰ τὸν ἀποχαιρετήσω.

'Εκεῖ ποῦ μῶπιανε τὸ χέρι, πάλε ξάστραψε τὸ πρόσωπό του καὶ κατάλαβα, ὅτι κάποια φωτεινὴ ἰδέα τοῦ κατέβηκε πάλε κι' ἤθελε νὰ μοῦ τὴν εἰπῇ.

— Τί ἄλλο ἔχ'ς νὰ μοῦ πῇς;

Τὸν ρώτησα, γιὰ νὰ τὸν ἀναγκάσω νὰ μοῦ εἰπῇ τὸ γληγορώτερο.

— Πότε θὰ γυρί'ῃς πάλε ἐδῶ στὰ Γιάννινα;

— Κατὰ τὰ πρωτοβρόχια, ἀρχὲς 'Αη-Δημητριοῦ... Θὰ φέρω γιὰ πούλημα μερικὰ σερκὰ καὶ κάποσα παλιά...

— Τότε, μοῦ φέρ'ς καὶ τὸ Νιᾶγγρό μ';

— Τί θὰ τὸν κάν'ς ἐδῶ μέσα;

— Τί θὰ τὸν κάνω; Θὰ τὸν ἔχω παρηγοριά μ'! Θὰ τὸν ἔχω συντροφιά μ', ὥς ποῦ νὰ βγῶ ἀπ' αὐτὴ τὴ βρωμότρυπα!...

— Σοῦ τὸν φέρω..

— Νὰ ζήῃς νὰ μοῦ τὸν φέρ'ς.. Θὰ μὲ γλυτώ'ῃς ἀπὸ βέβιο θάνατο...

— Θά σ' τὸν φέρω χώρ'ς ἄλλο... "Εχε γειά!...

— Στὸ καλό!

Φιληθήκαμε καὶ χωριστήκαμε. Αὐτὸς μπῆκε μέσα κι' ἐγὼ βγῆκα ἔξω.

"Οταν βγῆκα ἀπὸ τὴ φυλακή, νόμισα ὅτι βγῆκα ἀπὸ τὴν Κόλαση καὶ μπῆκα στὸν Παράδεισο. "Εκανα τὸ σταυρό μου καὶ παρεκάλεσα τὸν Θεὸ νὰ μὲ φυλάγῃ ἀπὸ τ' ἄδικα.

Νὰ μὴν τὰ πολυλογῶ, ὕστερα ἀπ' ὀχτὼ μέρες, ἀφοῦ τελείωσα ὅλες μου τὲς δουλειὲς στὰ Γιάννινα, ξεκίνησα γιὰ τὴ Βαληκάρδα, καὶ πρὶν φτάσω στὰ κοπάδια μου, λοξοδρόμησα στὸ τσιελιγγᾶτο τοῦ Κόλια-Γκίζα, ὅπου εἶχε ὁ Λάμπρος τὰ γιδοπρόβατά του. Τὰ ηὗρα ὅλα σωστά, δέκα πρόβατα καὶ δεκάξη γίδια μὲ σκίζα καὶ δυὸ κόκκες στὸ δεξὶ τ' αὐτὶ καὶ ντιχάλα στὸ ζερβί, πραγματικῶς ὅλα ἕνα κι' ἕνα, κι' ὁ Νιᾶγγρος, σᾶν ποῦ μοῦ τὸν εἶχε παραστήσει, ἕνας τράγος θεριό, σᾶ δαμάλι ποῦ μποροῦσε νὰ σύρῃ ὁλάκερη μέρα ἕναν καβαλλάρη στὴ ράχη του. Ηὗρα καὶ τὸν τσιέλεγκα καὶ τοῦ εἶπα τὸ καὶ τὸ μοῦ εἶπε ὁ Λάμπρος στὴ φυλακὴ γιὰ τὸν Νιᾶγγρο, καὶ μοῦ ἀπολογήθηκε, ὅτι ὅποτε θὰ κατέβαινα γιὰ τὰ Γιάννινα, μποροῦσα νὰ περάσω νὰ τὸ πάρω.

Πέρασε ὁ Τρυγητὴς καὶ μπῆκε ὁ "Αη-Δημήτρης. "Αρχισαν τὰ πρωτοβρόχια. Χωρίσαμε καμμιὰ ἑκατοστὴ παλιὲς προβατίνες κι' ἄλλες τόσες γίδες, τὲς ἔμασα μπροστὰ καὶ ξεκίνησα γιὰ τὰ Γιάννινα. Διαβαίνοντας πῆρα καὶ τὸ Νιᾶγγρο τοῦ Λάμπρου καὶ τράβησα τὸν κατήφορο. Σὲ τέσσερες μέρες φτάσαμε στὰ Γιάννινα. "Αφησα ἔξω στὸν κάμπο τὰ παλιὰ μὲ τοὺς πιστικούς, κι' ἐγὼ μπῆκα μέσα στὴν πολιτεία. "Οταν βρέθηκα στὸ δρόμο τῆς ἀγορᾶς ὅλος ὁ κόσμος κάρφονε τὰ μάτια του ἀπάνω στὸ Νιᾶγγρο καὶ τὸν ἀποθάμαζε.

'Εκεῖ, ποῦ προχωροῦσα πρὸς τὸ κέντρο τῆς ἀγορᾶς, ἕνας Τοῦρκος μὲ ζύγωσε καὶ μὲ ρώτησε:

— Δ'κό σ' εἶναι, Ρωμιέ, αὐτὸ τὸ γομάρ';..

Γομάρι στὰ Γιάννινα λὲν τὸ γαϊδούρι.

Κι' ἐπειδὴ δὲν τοῦ ἀπολογήθηκα ἀμέσως, ἐξακολούθησε τὴν ἐρώτησή του:

— ...Δὲν τὸ καβαλκεύεις; Τί τὸ πᾷς συρνάμενο;

— Εἶναι τράγος· (τοῦ ἀπολογήθηκα) δὲν εἶναι γομάρ'.

— Τί λές, μωρὲ Ρωμιέ; 'Εμένα θὰ γελᾷ'ῃς; Δὲ γλέπω ἐγώ, ποῦ εἶναι γομάρ';

— Γομάρ', ἀγᾶ μ, ἂς εἶναι γιὰ τὴν ἀφεντιά σ...[1]

[1] Εἶναι φοβερὴ ἡ ἀμάθεια τῶν Τουρκογιαννιώτων.

Ἄλλος Τοῦρκος, ποῦ κάποτε εἶχε ἰδεῖ ἀλάφι, τοῦ εἶπε :

— Μὴν τὸ λὲς αὐτό, Μεμέτ-ἀγα, καὶ σὲ γελοῦν οἱ Ρωμιοί . . Ἔχουν τὰ γομάρια κέρατα ;

— Ἀμ᾽ τ᾽ εἶναι τὸ λοιπὸν αὐτὸς ὁ Διάβολος;

Ἀπολογήθηκε ὁ Μεμέτ-ἀγας μὲ θυμό.

— Ἀλάφ᾽ !

Τοῦ εἶπε ὁ ἄλλος μὲ τόνο ἀνθρώπου πολύξερου.

— Ἀααα ! Ἀλαφ᾽ εἶναι ; (ξεφώνησε χάσκοντας ὁ Μεμέτ-ἀγας) καὶ κύτταξε τὸ τραγὶ μὲ ἄρρητη περιέργεια. Ἀααα ! Ἀλάφ᾽, ἀλάφ᾽, ἀλάφ᾽ ! Μωρὲ πῶς εἶναι τ᾽ ἀλάφια ! Εἶπα κι᾽ ἐγὼ στὴν ἀρχὴ ποῦ τό εἶδα, νὰ εἰπῶ πῶς εἶναι ἀλάφ᾽, ἀλλὰ δὲν τὸ πολυπίστευα . . .

Καὶ λέγοντας αὐτὰ τὰ λόγια ἔτρεχε μπροστά, φωνάζοντας στὸν ἕνα καὶ στὸν ἄλλο, δείχνοντας τὸ Νιᾶγγρο :

— Ἀλάφ᾽, ἀλάφ᾽, ἀλάφ᾽ ! . . .

Ὁ κόσμος ἄλλο ἀπὸ τὲς φωνὲς τοῦ Μεμέτ-ἀγα, κι᾽ ἄλλο ἀπὸ τὸ ἀσυνήθιστο ἀνάστημα τοῦ τραγιοῦ, ἄρχισε νὰ τρέχῃ ἀπὸ πίσω μου κι᾽ ἀπὸ τὰ πλάγια μου, κι᾽ ὅσο προχωροῦσα πρὸς τὸ κέντρο τῆς ἀγορᾶς καὶ πρὸς τὲς φυλακές, τόσο ὁ κόσμος συμμαζεύονταν γύρα μου. Ὅλα τὰ Γιάννινα στέκονταν μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ θυαμαίοντας ἄλλοι τὸν τράγο, ἄλλοι τὸ ἀλάφι, κι᾽ ἄλλοι τὸ γομάρι.

Ἐκεῖ ποῦ τραβούσαμε τὸν κατήφορο μὲ ζύγωσε ἕνας Τοῦρκος καὶ μοῦ εἶπε :

— Πόσα τὸ τραγάκι, Ρωμιέ ;

Καὶ τό εἶπε *τραγάκι* ἐπίτηδες γιὰ νὰ μικρίνῃ τὴν ἀξία του.

Κι᾽ ἐγὼ γιὰ ν᾽ ἀπαλλαχτῶ μιὰ γιὰ πάντα ἀπὸ ἕναν τέτοιο πελάτη, τοῦ ἀποκρίθηκα :

— Δὲν πουλιέται ὁ τράγαρος ! . . . . . πηγαίνει δῶρο στὸν Πασιᾶ ! . .

Ἀκούοντας ὁ κόσμος, ὅτι ὁ τράγος πήγαινε δῶρο στὸν Πασιᾶ, ἄρχισαν, καὶ πρὸ πάντων οἱ Τοῦρκοι, νὰ μὲ τηροῦν μὲ κάποιον σεβασμό, κι᾽ ἔτσι προχωροῦσα ἄφοβα, γιατ᾽ εἶταν κίνδυνος νὰ βρεθῇ κανένας Τουρκαρβανίτης καὶ νὰ μοῦ τ᾽ ἁρπάξῃ. Δὲν εἶχα φτάσει στὴν κεντρικὴ ἀγορά, τὸ λεγόμενο «Παζάρι», ὅταν ἕνας Τουρκαρβανίτης, ποῦ ἀντιδιάβαινε, βλέποντας τὸν τράγο γύρισε καὶ μ᾽ ἀκολούθησε πλάγια. Κύτταζε λοξὰ-λοξὰ πότε τὸν τράγο καὶ πότε ἐμένα, κι᾽ ὅταν φτάσαμε μπροστὰ στὸ μεγάλο Τζαμί, ρίχνεται σᾶν ἀστραπὴ καὶ μ᾽ ἁρπάζει τὴν τριχιά, ποὖχα δεμένον τὸν τράγο, καὶ τραβάει γιὰ φευγιό. Γιὰ μιὰ στιγμὴ εἶπα : « πάει ὁ τράγος », ὅταν ἕνας Τοῦρκος, ἀπὸ τοὺς πολλούς, ποῦ μ᾽ ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ θαμασμό, τοῦ φώναξε :

— Πίσω, μωρὲ κακομοίρη, γιατ᾽ εἶναι τοῦ Πασιᾶ ὁ τράγος !

Ἀκούοντας ὁ Τουρκαρβανίτης, ὅτι ὁ τράγος εἶταν τοῦ Πασιᾶ, πέταξε τὴν τριχιὰ κι᾽ ἔγεινε ἄφαντος.

Τὸ πρᾶγμα ὅμως καταντοῦσε σοβαρό. Τί θὰ γένονταν ὁ Νιᾶγγρος, ἂν ὅλο ἐκεῖνο τὸ πλῆθος μάθαινε, ὅτι δὲν εἶταν τοῦ Πασιᾶ, ἀλλ᾽ ἑνὸς φυλακισμένου ; Συλλογίζομουν, συλλογίζομουν καὶ δὲν εὕρισκα ἄκρη. Τέλος, πρὶν φτάσωμε στὸ γεφύρι, ποῦ σμίγει τὸ κάστρο μὲ τὴν πολιτεία, μοὔρθε στὴν ἰδέα νὰ μπῶ σ᾽ ἕνα χάνι, καὶ χώθηκα στὸ πρῶτο, ποῦ ἀπάντησα. Ἔβαλα τὸν τράγο σ᾽ ἕνα δωμάτιο, καὶ διάταξα νὰ μοῦ φέρουν φαγί, γιατὶ πεινοῦσα κι᾽ ὅλες φοβερά. Τὸ πλῆθος στάθηκε κάμποση ὥρα μπροστὰ στὸ χάνι, καὶ μὴ βλέποντας πλειὸ τὸν τράγο, καὶ κυττάζοντας ἐμένα νὰ τρώγω, ἄρχισε ἀπὸ λίγο-λίγο νὰ διαλύεται, καὶ ὕστερα ἀπὸ ἕνα τέταρτο τῆς ὥρας δὲν εἶταν ψυχὴ ἔξω ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ φοβερὸ φουσᾶτο, ποῦ μὲ συνώδευε. Ἔτσι ἡσύχασα. Ἀπὸ τὸ χάνι ὡς τὲς φυλακὲς δὲν εἶταν οὔτε ἑκατὸ βήματα, κι᾽ ἅμα ἔφαγα καὶ ξαπόστασα, ἅρπαξα τὸν τράγο καὶ στὲς φυλακές ! Ἔδωκα ἕνα τέταρτο μετζιτιοῦ στὸν ἀξιωματικὸ τῆς φρουρᾶς καὶ μ᾽ ἔμπασε ἀμέσως μέσα μαζὶ μὲ τὸν τράγο, ἐπέτρεψε καὶ στὸ Λάμπρο νὰ τὸν πάρῃ στὸ θάλαμό του.

Ὅταν ὁ Τοῦρκος παίρνῃ τὸ κέρασμά του, κάνει ὅτι θέλεις.

Ἡ χαρὰ τοῦ Λάμπρου δὲν μολογιέται. Τοῦ φάνηκε, ὅτι εἶχε βγῇ ἀπὸ τὴ φυλακὴ καὶ βρίσκονταν ἔξω, στὰ βουνὰ καὶ στοὺς κάμπους μὲ τὰ κοπάδια.

Τὴν ἄλλη τὴν ἡμέρα ὅλα τὰ Γιάννινα μιλοῦσαν γιὰ ἕναν σημαδιακὸν τράγο, ποῦ εἶταν ψηλὸς σᾶν . . . ἄλογο, μὲ κάτι κέρατα σᾶ γρεντές, ποῦ τῶφερνε ἕνας δῶρο τοῦ Πασιᾶ . . κι᾽ ἔτρεχαν ὅλοι οἱ μπέηδες, κι᾽ οἱ ἐφέντηδες

Δὲν εἶναι καθόλου ὑπερβολικὸ αὐτὸ ποῦ ἀναφέρω. Μιὰ φορὰ οἱ γεωργοὶ ἑνὸς μπέη Γιαννιώτη δάρθηκαν τὸ καλοκαίρι, ποιὸς νὰ πρωτοπάρῃ τὸ νερὸ τοῦ αὐλακιοῦ νὰ ποτίσῃ τὸ χωράφι του καὶ μετὰ τὸ δαρμὸ πῆγαν, κατὰ τὰ συνηθισμένα, στὸν μπέη τους νὰ τοὺς κρίνῃ. Ὅταν ὁ μπέης ἄκουσε τὴν αἰτία, ποῦ δάρθηκαν, τοὺς εἶπε μὲ θυμό :

— Γιατί, βρὲ μασκαρᾶδες, σπέρνετε τ᾽ ἀραποσίτια σας τὸ καλοκαίρι, ποῦ δὲ βρέχει, καὶ δὲν τὰ σπέρνετε τὸν χειμῶνα, καὶ πιάνεστε καὶ δέρνεστε γιὰ μιὰ σταλιὰ νερό;

Μιὰ φορὰ πάλε εἶχε ἔρθει ἕνα καρβάνι καμῆλες στὰ Γιάννινα κι᾽ ὅλοι οἱ Τουρκογιαννιῶτες τὲς πέρασαν γιά . . . λαγοὺς — τῆς . . . Ἀραπιᾶς ! !

ΘΕΣΣΑΛΙΚΑ ΣΚΙΤΣΑ — ΧΩΡΙΚΗ — ΥΠΟ ΘΑΛΕΙΑΣ ΦΛΩΡΑ

κι' οἱ ἀγᾶδες στὴν αὐλὴ τοῦ Πασιᾶ νὰ ἰδοῦν τὸ ἀξιοπερίεργο γίδι, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπαν τίποτε! Τῶμαθε κι' ὁ Πασιᾶς κι' ἔβαλε σ' ἐνέργεια τὴν ἀστυνομία νὰ βρῇ τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν ἀξιοπερίεργο τράγο!

Κάθουμουν στὴν ἄκρη τῆς λίμνης καὶ διασκέδαζα μὲ τὲς φελοῦκες, ποῦ πήγαιναν πέρα-δῶθε, ὅταν ἔρχονται καμμιὰ δεκαριὰ χωροφυλάκοι καὶ μὲ παίρουν, ἄρον-ἄρον, καὶ μὲ κουβαλοῦν στὸν Πασιᾶ, πεθαμένον ἀπὸ τὸ φόβο μου. Στὸ δρόμο βασάνιζα τὸν νοῦ μου νὰ θυμηθῶ σᾶν τί κακὸ εἶχα κάνει, γιὰ νὰ μὲ πᾶν μὲ τέτοια παράταξη στὸν Πασιᾶ καὶ δὲ θυμοῦμουν τίποτε.

— Μωρὲ Ρωμιόπουλο, μοῦ εἶπε ὁ Πασιᾶς ἑλληνικά, (γιατ' εἶταν ἀπὸ τὸν Λάλα τοῦ Μωριᾶ κι' εἶχε μητρική του γλῶσσα τὴν ἑλληνική), σὺ ἔφερες ἕναν σημαδιακὸν τράγο γιὰ μένα;... Ποὖναί τος;

Ἅμα ἤκουσα ὅτι εἶταν γιὰ τὸν Νιᾶγγρο, ἦρθε ἡ ψυχή μου στὸν τόπο, κι' ἤρχισα καὶ τοῦ εἶπα ὅλη τὴν ἱστορία, κι' ὅτι ὁ τράγος εἶταν τοῦ καταδίκου τοῦ Λάμπρου, κι' ὅτι γιὰ νὰ τὸν σώσω ἀπὸ τὲς ἁρπαχτικὲς προθέσεις τῶν διαφόρων Τούρκων, εἶπα ὅτι τὸν πήγαινα δῶρο στὸν Πασιᾶ.

Πρώτη φορὰ μιλοῦσα μὲ Πασιᾶ, καὶ παραξενεύομουν κι' αἰσθάνομουν μέσα μου κάποια περιφάνεια. Δὲν εἶναι μικρὸ πρᾶγμα νὰ μιλάῃ κανεὶς μὲ Πασιᾶ στὴν Τουρκιά!

— Κι' εἶναι μεγάλος αὐτὸς ὁ τράγος; (Μ' ἐρώτησε ὁ Πασιᾶς μὲ περιέργεια)... Λὲν ὅτι εἶναι ψηλὸς σᾶν ἄλογο, ἔχει κέρατα σᾶ γρεντὲς καὶ μπορεῖ νὰ σηκώσῃ ἑκατὸ ὀκάδες φόρτωμα.

— Εἶναι μεγάλος, Πασιᾶ μ', ἀλλ' ὄχι ὅπως τὸν παρασταίνουν. Εἶναι ψηλὸς σᾶ γαϊδούρι, ἔχει μισὴ ὀργυιὰ τὸ καθένα κέρατα καὶ μπορεῖ νὰ σηκώσῃ καμμιὰ πενηνταριὰ ὀκάδες.

— Μωρὲ τί λές!.... Νὰ πᾷς νὰ εἰπῇς αὐτοῦ τοῦ φυλακισμένου νὰ μοῦ τὸν δώσῃ, ***κι' ὅσα γρόσια θέλει τοῦ δίνω***...

Γιὰ ἐκείνους, ποῦ ξέρουν τί θὰ εἰπῇ Πασιᾶς, «***κι' ὅσα γρόσια θέλει τοῦ δίνω***» εἶναι ἁπλὴ φράση. Οἱ Πασιᾶδες τέτοια πράγματα δὲν τὰ πληρόνουν μὲ χρήματα, ἀλλὰ μ' εὔνοια, ποῦ ἄλλοτε ὑπερβαίνει χίλιες φορὲς τὴ χρηματικὴ ἀμοιβή, κι' ἄλλοτε δὲν ἀξίζει τίποτε.

— Πασιᾶ μου, (τοῦ εἶπα) γι' αὐτὸν τὸν δυστυχισμένο τὸν Λάμπρο, ποῦ βρίσκεται στὴ φυλακὴ πεντέξη μῆνες τώρα ἄδικα καὶ παράλογα, θὰ εἶταν μεγάλη πληρωμή, ἂν τὸν ἔβγαζες ἀπὸ τὴ φυλακή, νὰ πάῃ στὴ δουλειά του, γιατὶ θέλει δυόμισυ χρόνια ἀκόμα νὰ κάνῃ φυλακή, κι' εἶμαι βέβαιος, πῶς δὲ θὰ τὸν βγάλῃ αὐτὸν τὸν καιρὸ ἀκέριο. χωρὶς ἄλλο θὰ βγῇ πεθαμένος ἀπὸ μέσα κι' ὄχι ζωντανός! Στοχάσου, Πασιᾶ μου, ἕναν ἄνθρωπο τοῦ βουνοῦ, λεύτερο σᾶν τὸν ἀγέρα, νὰ τραβάῃ ἀπ' ὅπουθε θέλει, καὶ τώρα νὰ βρίσκεται σ' ἕνα σκοτεινὸ ...καὶ βρώμικο κλουβί...

— Τί ἔκανε, καὶ βρίσκεται στὴ φυλακή;

Μ' ἐρώτησε ὁ Πασιᾶς μ' ἐνδιαφέρο.

— Τὸν κατηγόρησαν ἄδικα, Πασιᾶ μου, ὅτι τάχα ἔδωκε ψωμὶ στοὺς κλέφτες... Φαντάσου ἕναν ἄνθρωπο, Πασιᾶ μου, σᾶν κι' αὐτόν, ποῦ ὅλο ὅλο τὸ ψωμί του εἶταν μιὰ ὀκὰ τὴν ἡμέρα νὰ τοῦ περισσεύῃ κι' ὅλας νὰ δίνῃ στοὺς κλέφτες! ...Τὸν ζύγωσαν οἱ κλέφτες καὶ τοῦ πῆραν τὸ ψωμὶ ποῦ εἶχε ἀπάνω του μὲ τὴ βία, κι' ἂν δὲ θὰ τῶδινε μὲ τὸ καλὸ θὰ τῶδινε μὲ τὸ κακό...

— Μωρέ, κακὰ ἔκανε ὁ πατέρας σου καὶ σ' ἔστειλε στὰ πρόβατα· ἔπρεπε νὰ σὲ στείλῃ στὴν Ἀθήνα νὰ γένῃς δικηγόρος...

Μοῦ εἶπε ὁ Πασιᾶς μὲ τόνο, ποῦ δὲν καταλάβαινα ἂν εἶταν γιὰ καλὸ ἢ γιὰ κακό, κι' ὕστερα ἀπὸ λίγη σιωπὴ μοῦ εἶπε:

—. .Ἂν εἶναι κατὰ πῶς τὸ λές... Ξέρεις, ὅτι ἐγὼ τοὺς ἀφανίζω τοὺς κλέφτες... Ἂν εἶναι ὅμως κατὰ πῶς τὸ λές, κι' εἶναι ἄδικα ὁ ἄνθρωπος στὴ φυλακή..... Ἄ! ἐγὼ δὲν τὸ θέλω τὸ ἄδικο! Ὅλα κι' ὅλα, ἀλλὰ τὸ ἄδικο μακρυά!. Θὰ φωνάξω τὸ Δικαστήριο ἀμέσως νὰ τὸν βγάλῃ.. Δὲ θέλω τὸ ἄδικο!... Ἀλλὰ τὸν τράγο ἐσύ!... Κατάλαβες; Τὸν τράγο! ...Ὁ τράγος νἂν' ἐδῶ ἀμέσως!

Πῆρα τὴν ἄδεια τοῦ Πασιᾶ καὶ κατέβηκα στὸ κάστρο, στὲς φυλακές. Λέγω τοῦ Λάμπρου «τὸ καὶ τὸ» μίλησα μὲ τὸν Πασιᾶ:

—...Σὲ βγάζει ἀπὸ τὴ φυλακή, ἀλλὰ νὰ τοῦ δώσῃς τὸν Νιᾶγγρο!... Ξέρε, ὅτι εἶναι Πασιᾶς καὶ σοῦ τὸν παίρει, χωρὶς νὰ τοῦ τὸν δώκῃς!

Ἀκούοντας ὁ Λάμπρος αὐτὰ τὰ λόγια, τοῦ φάνηκε σᾶ νἄπεσε ὁ οὐρανὸς καὶ τὸν πλάκωσε... Λὲν ἀπολογιῶνταν τίποτε.

— Τί σκέφτεσαι; (Τὸν ρώτησα) Εἶναι, κακομοίρη, νὰ σκέφτεσαι γιὰ ἕνα τραγί; μιᾶς λίρας πρᾶμμα τὸ πολύ, ποῦ μπορεῖ νὰ ψοφίσ' ἢ νὰ τὸ φάῃ κανένας λύκος, ἢ νὰ τὸ κλέψῃ κανένας;...

— Εἶδες ἄλλο τραγί, σᾶν τὸ Νιᾶγγρό μου; Ἔ;

Μὲ ρώτησε.

— Καὶ τί βγαίν' μ' αὐτό; Ζωντανὸ πρᾶμμα

εἶναι, κι' ἂν δὲ ψοφίσῃ γλήγορα, κι' ἂν δέ σ'τὸ κλέψῃ κανένας, κι' ἂν δὲν τὸ φάῃ κἄνας λύκος, ὕστερα ἀπὸ ἕξ-ἑφτὰ χρόνια — ζωὴ σὲ λόγου σου, — τοῦ πέφτουν τὰ δόντια, ψοφάει ἀπὸ γηρατειά...

— Κἰ' ἐγὼ πῶς νὰ ζήσω χώρ'ς τὸν Νιᾶγγρό μ'; Τὸν εἶχα καὶ τὸν ἔχω δόξα καὶ καμάρι ἀνάμεσα σ' ὅλα τὰ τσιελιγκᾶτα... Δὲν τὸν δίνω!... Δὲν τὸν δίνω!...

— Ξέρ'ς μὲ ποιὸν ἔχ'ς νὰ κάν'ς, χαμένο κορμί; Ἂν δὲν τοῦ τὸν δώκ'ς μὲ τὸ θέλημα, τοῦ τὸν δίν'ς μὲ τὸ ξεθέλημα! Θὰ σοῦ ζητήσ', νομί'εις τὴν ἄδεια ὁ Πασιᾶς νὰ σ'τὸν πάρ'; Ἀλλοίμονο στὸ μελό σ'!..

Κι' ὕστερα ἀπὸ λίγη διακοπή, τοῦ εἶπα:

— Ἔλα, δός το, γιὰ νὰ βγῇς ἀπ' αὐτὴ τὴ βρωμότρυπα!...

Τὸν ἄφησα κι' ἔφυγα, καὶ τὴ στιγμή, ποῦ ἔβγαινα ἀπὸ τὴ θύρα, ἦρθε ἕνας τσιαούσης, λοχίας δηλαδή, τοῦ Πασιᾶ, μὲ διαταγὴ στὸν ἀξιωματικὸ τῆς φρουρᾶς τῶν φυλακῶν ν' ἀπολύσῃ τὸ Λάμπρο ἀπὸ τὴ φυλακή, καὶ νὰ τὸν στείλῃ μαζὶ μὲ τὸν τράγο μπροστά του. Στάθηκα. Σὲ λίγο ὁ Λάμπρος κι' ὁ Νιᾶγγρος εἶταν ἔξω ἀπὸ τὴ θύρα τῆς φυλακῆς.

Ὁ ἀξιωματικὸς μοῦ εἶπε:

— Τί ἅγιον Πασιᾶ, πᾶχομε! Νὰ — ζωὴ νἄχῃ! — τῶδωκε χάρη αὐτοῦ τοῦ παλιοκλέφτη!

Ἐγώ, ὁ Λάμπρος, ὁ τράγος κι' ὁ Τσιαούσης τοῦ Πασιᾶ κάναμε ἴσια ἔξω, βγήκαμε ἀπὸ τὴ θύρα τοῦ κάστρου, περάσαμε τὸ γεφύρι καὶ τραβήσαμε τὸν μεγάλο δρόμο, τὸ Σταυροπάζαρο, ποῦ βγαίνει στὰ σεράϊα τοῦ Πασιᾶ. Ὅταν φτάσαμε ἐκεῖ ποῦ ντιχαλόνεται ὁ δρόμος, κι' ὁ ἕνας κάνει γιὰ τὸ σεράϊ κι' ὁ ἄλλος γιὰ τὰ ἐμπορικὰ (τσιαρσῆ) καὶ γιὰ ἔξω, ὁ Λάμπρος τράβησε γιὰ τὰ ἐμπορικά.

Ὁ τσιαούσης τοῦ εἶπε:

— Ἀπ' ἐδῶ πάει ὁ δρόμος κατὰ τοῦ Πασιᾶ τὸ κονάκι... Σὲ θέλει ὁ Πασιᾶς...

Ὁ Λάμπρος, θέλοντας καὶ μή, γύρισε πρὸς τὸ δρόμο ποῦ περνάει ἀπὸ τὴ Μητρόπολη καὶ βγαίνει στὸ σεράϊ. Περπατοῦσε ἄναργα-ἄναργα καὶ φαίνονταν βαθυὰ συλλογισμένος.

Ἀνηφορῶντας, ἀνηφορῶντας, πρὶν φτάσωμε στὴ Μητρόπολη, ὁ Λάμπρος σταμάτησε ζερβιά, μπροστὰ στὴ θύρα τοῦ χανιοῦ τοῦ Κατσαντώνη, σᾶν κἄτι νὰ τὸν πονοῦσε βαθυὰ στ' ἀντερά του.

— Τ' ἔχ'ς;

Τὸν ρώτησα.

— Ἔχω κόψιμο δυνατὸ (μοῦ εἶπε). Σταθῆτε μιὰ στιγμὴ νὰ μπῶ μέσα στὸ χάν'.

Σταθήκαμε, ἐγὼ κι' ὁ τσιαούσης στὴ θύρα τοῦ χανιοῦ νὰ τὸν περιμείνωμε. Δὲν πέρασε πολὺ ὥρα καὶ νά σου! ὁ Λάμπρος μὲ μιὰ ἄγρια χαρὰ στὰ μάτια του, καταματωμένος, κρατῶντας ἀπὸ τὰ κέρατα στὸ χέρι του τὸ αἱμόσταγο κεφάλι τοῦ σφαγμένου Νιάγγρου!

— Ἄϊστε τώρα! (μᾶς εἶπε μὲ σατανικὸ χαμόγελο). Πᾶμε στὸν Πασιᾶ!

Ἐγὼ κι' ὁ τσιαούσης μείναμε ξεροί. Μοῦ φάνηκε πῶς ἔβλεπα ὄνειρο κι' ἄρχισα νὰ τρίβω τὰ μάτια μου. Τόσο δὲν πίστευα, ὅτι ἐκεῖνο τὸ θηριὸ ὁ Νιᾶγγρος, ποῦ ἐδῶ καὶ δυὸ λεφτὰ τῆς ὥρας εἶταν γεμᾶτος ζωὴ καὶ περιφάνεια, βρίσκονταν μπροστά μου κεφάλι χωρὶς κορμί, σᾶν γκρεμισμένο πανώριο κάστρο!

— Τ' ἔκανες, μωρὲ σκ'λλί! (Τοῦ εἶπα). Τί λόγο θὰ δώ'ῃς τοῦ Πασιᾶ!

— Ἀφέντης τοῦ Νιάγγρου μου δὲν μποροῦσε νὰ γείνῃ κανένας ἄλλος ἀπὸ μένα!

Μοῦ ἀπολογήθηκε μὲ θριαμβευτικὴ εὐχαρίστησιν!

Ὁ τσιαούσης τὸν πῆρε μὲ τὴν κεφάλα τοῦ Νιάγγρου φορτωμένο καὶ τὸν παρουσίασε στὸν Πασιᾶ.

Σᾶν ἔμαθε ὁ Πασιᾶς ὅλα τὰ τρέχοντα ἔβαλε τὸν τσιαούση καὶ τοῦ τράβησε σαράντα ξυλιὲς στὰ πισινά του καὶ τὸν ἀπόλυσε ἐλεύτερο.

Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

ΟΙ ΥΜΝΟΙ ΤΩΝ ΘΕΩΝ

Αφοῦ προσκυνήσω τὸ τετράθεον τῆς ψυχῆς μου ἀρχίζω τοὺς ὕμνους μου. Εἴθε ἡ ὡραιότης νὰ τοὺς στολίσῃ καὶ ἡ ἀλήθεια νὰ τοὺς δροσίσῃ! Διὰ νὰ γίνουν ἦχοι γνώριμοι εἰς τὴν ἀκοὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ ἐνδάλματα ἐπιθυμητὰ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν γνωριζόντων. Εἰς αὐτοὺς νὰ γεννήσουν τὴν δύναμιν τοῦ ρυθμοῦ καὶ τὴν δημιουργικότητα τῆς ἁρμονίας —ὑψηλοὶ νὰ γίνουν τόνοι τῆς αἰωνίας μουσικῆς καὶ χρώματα ἑνωτικὰ τῆς ἀτελευτήτου εἰκόνος. Αὐτὸς εἶναι ὁ πόθος καὶ ἡ εὐχή μου:

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΚΕΨΙΝ

Εἰς τῆς ψυχῆς μου τὰ ἄδυτα εὑρίσκεται ἡ μορφὴ τοῦ ἀπαθοῦς ποῦ ἐξεκαθάρισε κ' ἐκανόνισε τὴν κοσμίαν ὕλην. Μορφὴ πολυσώματος καὶ ἀνθεκτική, ὡσὰν τοῦ μυθικοῦ ἀντιθέου, ποῦ ἀποκτοῦσε δυνάμεις ἀπὸ κάθε πτῶσιν του. Καὶ εἰς ἀστραπὰς τοῦ νοῦ, ποῦ φωτίζουν τὰ σκότη τῶν περασμένων, βλέπω τὸν ἀκάματον κανονιστὴν τῆς ὕλης πότε ὡς θαμβὴν λευκότητα ἐπὶ τῶν Ἰμαλαΐων καὶ τοῦ Ἀραράτ, πότε ὡς πάχνην φωτεινὴν ἐπάνω εἰς τὰ νερὰ τοῦ Γάγγη ἢ τὰς χώρας τοῦ Νείλου καὶ πότε ὡς ἐρυθρωπὴν σκιαύγειαν τῶν ἐρήμων τῆς Ἀσσυρίας ἢ τῆς στενῆς Φοινίκης. Ἕως οὗ ὑπεράνω τῶν τόπων τῆς πρώτης δημιουργίας του καὶ ὑπεράνω τῶν χρόνων τῆς στενῆς ἐνεργείας του, πέραν ἀπὸ κάθε φωτεινὸν Ὄλυμπον καὶ κάθε φλογισμένον Θαβώρ, γίνεται Ὕψιστος ἀληθινὰ ὁ θεός μου καὶ μεγαλύνονται τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ ὁ κόσμος πληροῦται τῆς κτίσεώς του, ὥστε ν' ἀπορροφηθῇ μέσα εἰς τὴν κτίσιν αὐτοῦ.

Οἱ βωμοὶ δὲν ἀρκοῦν πλέον ὡς στηλοβάται τοῦ μεγαλείου του, καὶ χάνονται μέσα εἰς τὴν γενικὴν ἁρμονίαν αἱ μελῳδίαι πρὸς δοξολογίαν του.

Νεύει αὐτὸς ἀπὸ τῆς ἀφθάστου κορυφῆς τοῦ συνόλου τῶν πραγμάτων καὶ συνταράσσεται κάθε ὕλη. Καὶ γεύεται μόνος του ἀκόρεστα τὸν καρπὸν τῆς γνώσεως, ὥστε νὰ γίνεται μέγας θεός, φωτεινός, δυνατὸς εἰς κάθε πόλεμον. Τ' ἀπομεινάρια τῆς εὐωχίας του εὑρίσκονται σπαρμένα εἰς τὰ μέρη, ποῦ ἐσημαδεύθησαν μὲ τὴν διάβασίν του. Καὶ εἶναι διὰ τὰς αἰσθήσεις μου τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων ναῶν καὶ τὰ χαλάσματα τῶν ὀγκωδῶν κτιρίων καὶ τὰ συντρίμμια κάθε ἀγάλματος καὶ κάθε πλακὸς θριάμβου ἢ θανάτου, κάτι ὡσὰν τελευταία ἠχὼ μεγάλης φωνῆς.

Ἡ φωνὴ τῆς σκέψεως εἶναι αὐτὴ — καθησυχαστικὴ καὶ παρήγορος εἰς τοὺς ὁδοιπόρους, ποῦ εἰς σειρὰν ἀτελείωτον περνᾶν τὸν σκονισμένον δρόμον τῆς ζωῆς, φωτισμένον θολὰ ἀπὸ τὸν φανὸν τῆς παντοτεινῆς ἰδέας καὶ ἀμφίβολα καὶ κάποτε προδοτικά. Ὁμοιάζει δὲ ὁ φανὸς αὐτὸς τὴν πυρίνην στήλην, ποῦ ὡδήγησεν ἀνὰ μέσον τῆς ἐρήμου τὰ πλήθη τοῦ προφήτου εἰς καιρὸν νυκτῶν ἀσελήνων. Καὶ ὁμοιάζει ἀκόμη ὁ ἀμυδρὸς φανὸς τὰς φλόγας τοῦ βουνοῦ, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἐσφυρηλατοῦσεν ὅπλα καὶ δεσμὰ ὁ ἐργάτης Θεός. Ὁ καπνὸς ἀπὸ τὸ σκοτισμένον φῶς του ὡσὰν θυμίαμα αἴνου καὶ ὡσὰν λιβανωτὸν λατρείας καίεται ἐνώπιον τοῦ πρώτου θεοῦ, ποῦ ἐγεννήθη μαζὺ μὲ τὴν πρώτην κινηθεῖσαν ὕλην. Ὅτι εἰς αὐτὸν πρέπει πᾶσα δόξα καὶ τιμή, τὸν δωρητὴν κάθε δυνάμεως καὶ κάθε γεννήσεως.

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΝΑΜΙΝ

Ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ὁ θεὸς τῆς δυνάμεως καὶ τῶν ἔργων ἔστω εὐλογητός. Συσσωμάτωσις καὶ πραγματοποίησις καὶ πρόοδος ζωῆς καὶ ἐκπλήρωσις εἶναι ὁ θεὸς τῆς δυνάμεως. Ὅ,τι εἰς σκοτεινὸν φῶς καὶ εἰς ἀτερμάτιστον ὁρίζοντα διέκρινεν ὁ πρῶτος καὶ ὑπέρτατος Θεός, ἡ πηγὴ τοῦ αἰωνίου, ἐνεσαρκώθη κατόπιν εἰς ὡρισμένα σχήματα καὶ εἰς μορφὰς ἐπιβολῆς καὶ ὡραιότητος — ἔλαβεν αὐθορμήτως καὶ κατόπιν αὐτοτελῶς πνοὴν ζωῆς. Καὶ ἐσχηματίσθη τοιουτοτρόπως ὁ νέος θεὸς — αἰώνιον εἴδωλον, τὸ ὁποῖον προσεκύνησε πᾶς λαὸς καὶ πρὸ τοῦ ὁποίου κύπτει κάθε μικρὸν καὶ κάθε μέγα. Ἡ αἰωνία ὕπαρξις ἔγινε τοιουτοτρόπως ἀτελείωτος δημιουργία. Τὸ ἄπειρον ἐξεδηλώθη εἰς σκότος καὶ τὸ σκότος ἔγινε φῶς καὶ τὸ φῶς ἔλαβε χρώματα καὶ τὰ χρώματα ἔσχον ὀσμὰς καὶ αἱ ὀσμαὶ ἀπέκτησαν ἤχους, ἤτοι ἀπετελέσθη τὸ αἰώνιον κῦμα, τὸ ὁποῖον ἔφθασε μέχρι τῶν κατωτάτων διὰ νὰ ἐπανέλθῃ κατόπιν μέχρι τῶν ἀνωτάτων. Χαῖρε σύ, τὸ κῦμα τῆς δυνάμεως, ποῦ δίδεις ὕπαρξιν ἰσχυροτέραν εἰς κάθε τι, τὸ ὁποῖον ψαύεις πότε ὡς ζωὴν καὶ πότε ὡς θάνατον. Τρέμει ἡ γῆ καὶ τὰ ὄρη καπνίζονται ὡς ἐκδήλωσις τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ μεγαλείου σου διὰ τὰς ἀδυνάτους αἰσθήσεις. Ἐνῷ

ἄνωθεν τῶν αἰσθήσεων τούτων ἡ κίνησις πλέκει εἰς δίκτυον ἀτελείωτον κόσμους ἀκαταμετρήτους καὶ ζωὰς προαιωνίους, τῶν ὁποίων ὁ παλμὸς καὶ ὁ θόρυβος καὶ ἡ ἐνέργεια ἑνώνονται εἰς ἁρμονίαν ὑψηλήν, ἀπρόσιτον εἰς ταπεινὰς ἀκοάς. Ἀπήχησις αἰσθητὴ εἰς αὐτὰς εἶναι ὁ ἐπίγειος ρυθμός, τῆς θαλάσσης ἡ ἀγριότης καὶ ἡ θωπεία, τοῦ κεραυνοῦ ἡ ὁρμή, τῶν ὑγρῶν τῆς γῆς δρόμων τὰ ὑπερχειλίσματα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ὑπολείμματα τῶν ἀρχικῶν σου ἐκδηλώσεων, τὰ ὁποῖα σκορπίζουν τόσον ἄφθονα τὴν ἀγαθοποιὸν ἐπίδρασίν σου, ὦ Δύναμις, εἰς τὰς μικρὰς αὐτοτελεῖς ὑπάρξεις, ὅσαι εὑρίσκονται πλησίον μας Τὴν ἐπίδρασίν σου τὴν ἀγαθοποιὸν ὑμνῶ καὶ δοξολογῶ, διότι γνωρίζω ὅτι κάθε ἀποτέλεσμα αὐτῆς εἶναι δύναμις καὶ κάθε δύναμις εἶναι ἀγαθόν. Ἐμεγαλύνθησαν τὰ ἔργα σου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου, ὡς ἀποτελέσματα τῆς ἀρχικῆς σοφίας, ἔργα τοῦ προαιωνίου θεοῦ τῆς σκέψεως.

Πρὸ τοῦ μεγαλείου σου, ὦ θεὲ τῆς δυνάμεως, ἔκλιναν καὶ οἱ παλαιοὶ καὶ οἱ νέοι θύται. Ἀφοσιωμένοι ὀπαδοί σου καὶ λάτρεις ὕψωσαν βωμοὺς καὶ κατέθεσαν ἀφιερώματα εἰς τιμὴν καὶ εἰς δόξαν σου κάθε τι τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἔχῃ διάρκειαν μέσα εἰς τὴν μικρὰν σχετικότητα τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ἀπὸ κάθε τι τὸ ὁποῖον παρουσιάζετο πλέον ἀνθεκτικὸν καὶ μόνιμον εἰς τὰς αἰσθήσεις των. Τὴν ἰδικήν σου δὲ ἐπικράτησιν ἀνεκήρυξαν ὡς νόμον, διέποντα τὰς τύχας κάθε θνητότητος, ἀκόμη καὶ ὅταν ἠθέλησαν ν' ἀποκρύψουν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν τὴν ὑπόστασίν σου. Διότι κάθε ἀδυναμία ἀπορροφᾶται ἀπὸ δύναμιν καὶ καθαρίζεται καὶ προάγεται καὶ τελειοῦται μέσα εἰς τὴν δύναμιν. Τοιουτοτρόπως ὁ Λόγος πάντοτε σὰρξ ἐγένετο καὶ ὁ θάνατος ἐγένετο ζωή· ὅτι εἰς σὲ τὸ κράτος καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις.

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗΝ

Πῶς νὰ ὑμνήσω τὸν θεὸν τῆς ἀγάπης, ποῦ συνδέει ὅλα καὶ συνδέεται μὲ ὅλα, ταπεινὸς εἰς τὴν ἀφοσίωσιν καὶ ὑπερήφανος εἰς τὴν κατάκτησιν, δοῦλος εἰς τὴν παραγωγήν, ἐγωϊστὴς εἰς τὴν ὑπόστασίν του;

Τὸ ἄσωτον εἰς δύναμιν καὶ τὸ ἄσωτον εἰς λεπτότητας χρῶμα, ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὴν ζωήν του, αἱ πλούσιαι γραμμαὶ τῆς ὑποστάσεώς του, ἡ μαλακότης καὶ τὸ ἄρωμα καὶ τὸ φῶς—ὦ ναί, τὸ ἄπειρον φῶς—ποῦ αὐγάζει ἀτελείωτα τὴν ὕπαρξίν του, ὅλα μαζὺ ἑνωμένα εἰς ἄφθαρτον τελειότητα ἁρμονίας, ρυθμίζουν κάθε ἄτομον καὶ κάθε ὁμάδα καὶ κάθε σύνολον· εἶναι δὲ τόσον γενικὸς ὁ ρυθμός, ὥστε νὰ χάνεται ἡ ἀντίληψις κάθε μικροῦ καὶ κάθε μεγάλου εἰς τὴν ὥραν τῆς ἀγάπης. Καὶ πόσον συνεχὴς καὶ πόσον ὁμοία καὶ πόσον διαφορετικὴ εἰς τὴν ὁμοιότητά της εἶναι ἡ ὥρα τῆς ἀγάπης!

Πῶς νὰ τὸν ὑμνήσω τὸν ἀγαπημένον δεσπότην καὶ τὸν σεβαστὸν δοῦλον κάθε ζωῆς, πῶς διαφορετικὰ παρὰ μὲ τοὺς πλέον γλυκεῖς ἤχους, ποῦ ἠκούσθησαν εἰς τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τὴν ἁρμονίαν τῆς ἀθανασίας του;

Ὅμως, δὲν εἶναι οἱ ἦχοι ποῦ ἐφώλευσαν εἰς τὴν ψυχήν μου, οὔτε τῆς σειομένης γῆς τὸ ὑπόκωφον βόγγισμα, οὔτε τοῦ φωτεινοῦ θόλου αἱ ψυχραὶ ἢ φλογώδεις, νεκραὶ ἢ φωσφορίζουσαι ἀποχρώσεις Οὐδὲ κἂν εἶναι τοῦ ὠκεανοῦ ὁ αἰώνιος στεναγμὸς ἢ τοῦ αἰγιαλοῦ ὁ παροδικὸς φλοῖσβος, καθὼς δὲν εἶναι καμμία φωτεινὴ ἢ μαύρη σκιὰ τοῦ βουνοῦ καὶ κανὲν ἄνθος τοῦ ἀγροῦ καὶ κανὲν ἄρωμα ἄνθους καὶ κανὲν ἄλλο ἀπ' ὅσα—παντοτεινὰ καὶ ἀμέτρητα—δίδουν τὸν ρεβασμὸν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν χαρὰν εἰς ἠρέμους ψυχάς. Ὄχι διότι ὅλα δὲν εἶναι ἦχοι μελῳδικοὶ τῆς ὑψηλῆς ἁρμονίας μέσα εἰς τὸν πολυσύνθετον αἰώνιον ὕμνον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ διότι εἰς τὴν ψυχήν μου συνενώθησαν ὅλα μέσα εἰς τοὺς ὀλίγους δειλοὺς ἤχους τῆς ἰδικῆς μου ἀγάπης.

Πῶς ἐγεννήθη τάχα ἡ ἀγάπη μου; Ἀπὸ κάποιων ἀνεμόφερτον σπόρον τῆς αἰωνίας ζωῆς, ποῦ ἔπεσεν ἀνυπολόγιστα εἰς τὴν ψυχήν μου. Πράγματα μικρὰ ἐγέννησαν τὴν ἀγάπην μου, πράγματα περαστικὰ καὶ ἀσήμαντα καὶ ταπεινὰ κάποτε, ὡσὰν τὸ τυχαῖον σύμπλεγμα ἀγρανθέμων καὶ ὡσὰν ὀλιγοχρόνιον κελάρισμα μικροχειμάρρων καὶ ἀκόμη ὡσὰν παιγνίδι ἀκτίνων εἰς τὰ φυλλώματα ἢ ὡσὰν διαδοχὴ σκιῶν εἰς γυμνὰ βουνά.

Πῶς θὰ ἤθελα νὰ κρατήσω εἰς ἀκατάλυτον μωσαϊκὸν ὅλ' αὐτὰ τὰ χαλίκια, ποῦ ἔφερεν ἕως εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς ζωῆς ἡ ἀγάπη μου—ναί, νὰ κρατήσω παντοτεινὰ κάποιαν γοητευτικὴν καμπύλην τῶν κινήσεών σου, ὦ ἀγαπημένη μου, καὶ κάποια σκιάσματα φευγαλέα τῆς μορφῆς σου καὶ κάτι ἀπὸ τὸ φρικίασμα τῶν χειλέων σου καὶ ἀπὸ τὰ κύματα τῆς κόμης σου καὶ κάτι, ὦ κάτι ἀκόμη, ἀπὸ τὴν μεταλλικὴν μαρμαρυγὴν τῶν βλεμμάτων σου, ποῦ φαίνονται σὰν νὰ ζητοῦν πάντοτε—δὲν μὲ μέλει ἂν πράγματι ζητοῦν—τοὺς παραδείσους

τῶν ἀθίκτων ἰδανικῶν καὶ τὰς χώρας τῶν ἀφθάστων ὡραίων !

Εἰς ὥραν δειλινοῦ, ποῦ μυστικὴ μελαγχολία ἐβάρυνε γύρω μας, ἔτυχε νὰ σὲ ἰδῶ καὶ νὰ σὲ γνωρίσω. Καὶ μέσα εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ἁπαλῆς θερινῆς δείλης μοῦ ἐφάνης ὡσὰν ὀπτασία ζωῆς καὶ ὡσὰν ὅραμα βαθείας ἀγάπης, τόσον πολὺ ἁρμονίζετο ἡ ψυχή μου μὲ τὴν ὕπαρξίν σου. Σύ, δὲν ἐνθυμεῖσαι ἴσως πλέον τὰς φωτεινὰς γραμμὰς τῶν βουνῶν, ποῦ ἔδιωχναν τὰς σκιάς, οὔτε τὰ ρόδινα καὶ χρυσᾶ καὶ τεφρὰ σύγνεφα ποῦ ἐστεφάνωναν ἐρειπωμένους θείους ναούς, οὔτε τὰς ἀργυρᾶς καὶ τὰς μελανὰς γραμμὰς ποῦ αὐλάκωναν τὴν γαληνεμένην θάλασσαν, ὅταν μαζὶ ἐπάνω της ἀνεπαύσαμεν τὸ βλέμμα.

Τὰ ἐλησμόνησες, διότι τότε, καθὼς καὶ τόρα ἴσως, θωπευτικὴ τῆς ζωῆς ὡς ἐαρινὴ αὔρα, εὕρισκες εἰς τὴν ψυχήν σου δύναμιν εἰς τὸ νὰ λησμονῇς κάθε ταπεινότητα καὶ πικρίαν διὰ νὰ προσηλώνεσαι μὲ κρυφὸν πεῖσμα εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ παρόντος.

Καὶ ἦταν τόσον ἀθῶα καὶ τόσον παροδικὴ ἡ ἀπόλαυσίς σου, ὥστε ἀληθινὰ μοῦ ἐγέννησεν ἀνησυχίαν, τῆς ὁποίας ἔπειτα εἰς ὥρας μονώσεως καὶ ψυχικῆς προσοχῆς ἐξέκρινα τὸν ρυθμόν.

Καὶ ἦτο—ἀλλοίμονον εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν ρεμβασμῶν—ὁ ρυθμὸς τῆς ἀγάπης ποῦ ἐπλημμύρησεν ἀργά, ἀργὰ τὴν ψυχήν μου, ὥστε νὰ καλυφθῇ κάθε ἀνωμαλία καὶ κάθε τραχύτης αὐτῆς καὶ ν' ἁπλωθῇ ἐκεῖ λίμνη ἀπὸ φῶς ἀπόκοσμον, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν σελαγίζει παντοτεινὰ ἡ μορφή σου.

Ὥστε τόρα εἰς ὥρας ρεμβασμοῦ καὶ εἰς ὥρας γενικότητος νὰ συγχίζω τὴν μορφήν σου μὲ τὴν μορφὴν τοῦ θεοῦ μου, τοῦ κοσμίου καὶ ἀνεξαντλήτου θεοῦ τῆς ἀγάπης.

Ἀνίκητος ἔγινεν αὐτός. Ραντίζει μὲ ὕσσωπον τὴν ἀθλιότητα καὶ τῆς δίδει τὴν καθαρότητα τῆς εὐτυχίας, πλένει μὲ βόρβορον τὴν ἠθικότητα καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκαίνει αὐτήν, ὁ μέγας χορηγὸς τῆς χαρᾶς, ὁ ἄσπιλος δημιουργὸς τῶν ὑπάρξεων.

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΛΑΥΣΙΝ

Κουρασμένη κάθε ζωὴ ἀπὸ τὰς βιαιότητας τῶν ὁλοτήτων, ὅταν κατόπιν κάθε ἀγῶνος ἥττης εὑρίσκεται εἰς τὰ κράσπεδα τῆς πολυθορύβου θαλάσσης τῶν ὑπάρξεων, συχνὰ ὀρέγεται καὶ ἀποζητεῖ σε, ὦ ὑπέροχε θεὲ τοῦ ἀπολαυστικοῦ φωτὸς καὶ τῆς φωτεινῆς ἀπολαύσεως. Καὶ εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῆς ὀντότητός σου εὑρίσκει ἀνακούφισιν καὶ παρηγορίαν. Ἀπὸ τὴν ἰδικήν σου βοήθειαν ἀναμένει προστασίαν καὶ ἀμοιβήν. Ἐπάκουσόν με ἀργυρότοξε, σὺ ὁ ὁποῖος διὰ τῆς ἀπολαύσεως προστατεύεις κάθε ὕπαρξιν καὶ ἰσχυρὰ δεσπόζεις κάθε ζωῆς. Ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα αἴνου καὶ ψίθυρος χαρᾶς ἂς κατευθυνθῇ ἐνώπιόν σου, διότι ἀκόμη αἰσθάνομαι εἰς τὰ βάθη τῆς ὑπάρξεώς μου τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ζωῆς καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀτομικότητος. Αἱ ρίζαι τῆς ὑπάρξεώς μου, αἱ ὁποῖαι προχωροῦν εἰς βάθος ἀπώτατον καὶ ἁπλώνονται εἰς ἔκτασιν εὐρυτάτην, ἐναγκαλιζόμεναι τόσας οὐσίας καὶ ἀπορροφῶσαι τοὺς χυμοὺς τόσων ἄλλων ὑπάρξεων, εἶναι δροσεραὶ ἀκόμη καὶ δύνανται νὰ δώσουν εὐώδη ἄνθη καὶ καρποὺς πολυχύμους διὰ τοὺς ἰδικούς σου βωμούς.

Θεὸς ὁμολογητὴς τῆς σκέψεως καὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀγάπης, ὑπηρετικὸς τῶν γενικοτήτων διὰ τῆς ἐνισχύσεως, τὴν ὁποίαν ἀενάως παρέχεις εἰς τὰς ἀτομικότητας, ἀφιεροῖς πρὸς ἐξευμένισιν τῶν ἀτόμων εἰς κάθε μικρὸν βωμὸν ἀτομικότητος ἄπειρα εἴδωλα—χορτασμοὺς καὶ δίψας καὶ ὕπνους καὶ ἡδονὰς καὶ δόξας καὶ ὡραίας εἰκόνας καὶ ἁρμονίας ἤχων καὶ ὀσμὰς εὐώδεις καὶ κάθε τι ἄλλο ἀγαθὸν καὶ ἀκόμη κακὸν ἐφήμερον καὶ παροδικόν. Θεὸς ὁμολογητὴς κάθε ἀδυναμίας πρὸς στήριξιν τῆς δυνάμεως. Λαμβάνων μορφὰς καὶ ὑποστάσεις διαδοχικὰς εἰς τὸ πέρασμά σου ἀπὸ τὸν ἀτελείωτον δρόμον τῆς χρονικῆς ἐξελίξεως, Ράμας κραταιός, ὀνειροπόλημα κάθε κόπου, ρεμβασμὸς κάθε ἐνεργείας, ὦ θεὲ τῆς ἀπολαύσεως· ὑμνῶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ταπεινότητός σου καὶ πρὸς σὲ ἀδιακόπως ἀφιερῶ τὴν λατρείαν μου, ὅμοια μὲ κάθε ὕπαρξιν μεγάλην καὶ κάθε ὕπαρξιν μικράν, ποῦ μὲ ἁρμονίας ὑψηλὰς καὶ μὲ ἤχους εὐτελεῖς σὲ ὑμνεῖ καὶ σὲ λατρεύει.

Διότι εἶσαι ὁ θεὸς τῶν ἀτόμων, ὁ μέγας στηρικτὴς τῆς ἀτομικῆς ζωῆς, ὁ χορηγὸς τῶν ἐφημέρων ἀγαθῶν, ὁ παρηγορητὴς διὰ τὴν θνητότητα, ὁ ἵλεως εἰς κάθε ἀθλιότητα. Ἀντιβάτης ἐπιχειρεῖς τὸν ἀδιάκοπον ἀγῶνα πρὸς τὸν θεὸν τῆς δυνάμεως, τὸν ἀμείλικτον καταστροφέα τῶν ἀτόμων, ἐνῷ ἀληθινὰ καὶ εἰς τὰ μύχια τῆς αἰωνίας ζωῆς εἶσαι ὁ καλλίτερος σύμμαχος καὶ βοηθὸς αὐτοῦ. Δύο ἀντιμαχόμενοι θεοὶ σεῖς, τῶν ὁποίων συγχέονται πάντοτε αἱ μορφαὶ καὶ αἱ ὑποστάσεις, θεοὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ κατὰ διαδοχήν, εἷς θεὸς διπρόσωπος τοῦ

πολέμου διὰ τὴν ὁλότητα καὶ τῆς εἰρήνης διὰ τὸ ἄτομον, χαλκεύετε μαζὶ τοὺς κρίκους τῆς ἀτελειώτου ἁλυσίδας τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία ἐξαπλώνεται καὶ συμμαζεύεται καὶ περιελλίσσεται εἰς τὸν κύκλον τῶν πραγμάτων καὶ συσπειροῦται εἰς συναθροίσεις ὑπάρξεων· θεοὶ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἄνωθεν τῶν ὁποίων περιΐπταται τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ τῆς ἀγάπης. Αὐτὸ σᾶς συμφιλιώνει καὶ σᾶς ἑνώνει, ὥστε ν' ἀποτελῆτε μίαν συναίσθησιν καὶ μίαν θεότητα. Ἐκεῖνος ὁ μέγας θεὸς προστάτης κάθε γενικότητος, ὁ ἐξαπολύων τὴν δύναμιν μὲ τὴν βιαιότητα ὑφαιστείου φλογὸς καὶ τὴν ἀγριότητα ἀκαταδαμάστου κύματος καὶ τὴν ὁρμὴν ἀφηνιῶντος ἀνέμου· καὶ σὺ ὁ μικρὸς θεός, ὑποστηρικτὴς κάθε ἀτομικότητος, ὁ ἐξαποστέλλων τὴν ἀπόλαυσιν μὲ τὴν ἁρμονίαν θαλασσίου φλοίσβου καὶ μὲ τὴν θαλπωρὴν ἐαρινῶν ἀκτίνων καὶ τὴν γλυκύτητα θωπευτικῆς αὔρας. Ἐκεῖνος σκορπίζων τὸν πόνον καὶ τὴν κούρασιν καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν χρησιμοποιηθέντων καὶ σὺ χαρίζων τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν ἀνακούφισιν καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν μὴ χρησιμοποιηθέντων, ἀκόμη. Ἕως οὗ συγχισθῇ πρὸ τῶν ὀμμάτων κάθε λατρευτοῦ ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ δύναμίς σας τόσον, ὥστε νὰ χάνεται ὁ ρυθμὸς καὶ νὰ ἐξαπλοῦται ἀνεύρετος ἡ ἁρμονία, ὡς ἰχὼρ μέσα εἰς τὰς φλέβας τῆς αἰωνίας ἑνιαίας ὑπάρξεως.

Δόξα εἰς σὲ τὸν δείξαντα τὸ φῶς, τὸν πάροχον χαρᾶς, τὸν ἀνατέλλοντα ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, ἐπὶ μεγάλους καὶ ἐπὶ ταπεινούς· Ὅτι σὺ εἶσαι ἐπὶ κάθε ὑπάρξεως, ὡς ἀτόμου, ὁ ἀγαθοδαίμων ὁ γλυκὺς καὶ εὐπρόσιτος, σὺ καὶ ἐπὶ γῆς εἶσαι εἰρήνη καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐδοκία· ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν εἶσαι καὶ τῆς ζωῆς χορηγός.

* * *

Ὦ θεοί μου, σεβαστοὶ καὶ ἀγαπητοὶ καὶ πολυπόθητοι, σεῖς δυνάμεις δημιουργοὶ καὶ ροπαὶ γεννητικαὶ τοῦ ὑπερτάτου συνόλου, ἐκδηλώσεις φανεραὶ τῆς κρυφίας ἑνότητος, πρὸς σᾶς ἀφιερώνω τὴν λατρείαν μου καὶ ἡ ψυχή μου τὴν ἁρμονίαν τῆς ἐνεργείας σας ἐνωτίζεται.

Εἰς δόξαν ἰδικήν σας, πρὸ τῶν ἀχειροποιήτων ἀγαλμάτων καὶ εἰκόνων σας ἔχουν ἀποθέσῃ οἱ ταπεινοὶ ὡς ἀφιερώματα ὅλα τὰ ξόανα τῆς δημιουργίας των. Καὶ πρὸ τῶν ποδῶν σας εὑρίσκονται ὁ Ὀρομάσδης καὶ ὁ Ὄσιρις καὶ ὁ Ζεὺς καὶ ὁ Γιεχοβᾶ. καὶ κοντὰ εἰς αὐτοὺς κάθε ἄλλο εἰδώλιον ταπεινῆς λατρείας, ποῦ τὰ τρίβει ὁ χρόνος καὶ ἡ μητέρα φύσις τὰ ἐπανακτᾷ.

Λατρευτής σας ἐγὼ ἀναρριχῶμαι εἰς τοὺς σωροὺς τῶν ξοάνων καὶ τῶν εἰδωλίων διὰ νὰ ἐγγίσω τὰ κράσπεδα τοῦ ἀτελειώτου μεγαλείου σας καὶ μὲ τοὺς αἴνους μου ἐκεῖθεν νὰ προσκυνήσω σᾶς, τὸ αἰώνιον τετράθεον κάθε ψυχῆς.

Ι. ΖΕΡΒΟΣ

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ Ο ΠΑΡΑΒΑΤΗΣ Ο ΔΙΑΚΑΕΣΤΑΤΟΣ ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ *

Ἐγραψα καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν «Ἔρευναν» περὶ τοῦ ἰταλικοῦ συγγράμματος τοῦ Γαετάνου Νέγρη, ὅπερ ἡ δούκισσα Λίττα Βισκόντη-Ἀρέζε μετέφρασεν εἰς τὸ ἀγγλικὸν καὶ ἐξέδωκεν εἰς δύο τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον Julian the Apostate. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἐξηντλήθη, καὶ παρασκευάζεται νέα εἰς ἕνα τόμον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Fisher Unwin. Ὅτι τόσῳ ταχέως βιβλίον, πωλούμενον πρὸς 26 φράγκα τὸ ἀντίτυπον, ἐξηντλήθη, εἶνε δηλωτικὸν τοῦ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος ὅπερ ἡ παθητικὴ μορφὴ τοῦ φιλοσόφου Αὐτοκράτορος κινεῖ ἔτι καὶ νῦν μετὰ πάροδον δεκαεπτὰ αἰώνων, δικαιοῖ δὲ καὶ τὸ εὐμενὲς τῶν ἡμετέρων κρίσεων περί τε τῆς μεταφράσεως ἣν τόσῳ γλαφυρῶς ἐφιλοτέχνησεν ἡ δούκισσα, καὶ τῆς ἐμβριθείας καὶ ἀμεροληψίας μεθ' ἧς ἐπραγματεύθη τὸ θέμα του ὁ ἰταλὸς συγγραφεύς. Μία τοιαύτη μελέτη ὄντως ἀπητεῖτο καὶ πιστεύω ὅτι δὲν θὰ λείψουν καὶ ἄλλαι ἔρευναι περὶ τοῦ σημαντικοῦ ἐκείνου κινήματος, οὗ ἄξων ἐγένετο ὁ Ἰουλιανός, πρὸς παλινόρθωσιν τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας πεντηκονταετίαν ὅλην ἀφ' ὅτου ὁ Χριστιανισμὸς εἶχεν ἐπισημοποιηθῇ ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, θείου τοῦ Ἰουλιανοῦ. Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι ὁ ἑλληνι-

* Ἡ μελέτη αὐτή, τὴν ὁποίαν εὐγενῶς μᾶς παρεχώρησεν ὁ συγγραφεύς, θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Ὀκτωβρίου τῆς «Ἐρεύνης» τῆς διευθυνομένης ὑπὸ τοῦ ἰδίου.

σμὸς ὀφείλει εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἐνθουσιώδους τούτου λάτρου τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως καὶ σοφίας, εἶδος τι ἐπανορθώσεως διὰ τὸ ἀδίκημα τὸ προσγενόμενον αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἥτις παρέδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὰς μελλούσας γενεὰς ἐστιγματισμένον μὲ τὸ ἐπίθετον τοῦ παραβάτου. Θὰ συμφωνήσωσι μετ' ἐμοῦ πολλοὶ ἀφοῦ ἀναγνώσωσι τὴν μελέτην τοῦ Νέγρη, καὶ ἀναμφιβόλως θὰ προσεγίνετο κέρδος εἰς τὴν ἑλληνικὴν λογογραφίαν καὶ διανόησιν, εἴποτε ἐφιλοτεχνεῖτο καὶ ἐξεδίδετο μία ἑλληνικὴ μετάφρασις τοῦ ἐν λόγῳ συγγράμματος. Πιστεύω μάλιστα ὅτι θὰ εὑρίσκοντο ἐνθουσιώδη καὶ γενναῖα πνεύματα συνηγοροῦντα ὑπὲρ παραστατικῆς τινος ἐν Ἀθήναις τιμῆς εἰς τὸν μόνον ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ἄνακτα οὗ ἡ καρδία δεικνύει ἐγκεχαραγμένα μετὰ στοργῆς μέχρι τέλους τοῦ βίου του τὰς λέξεις Ἑλληνισμὸς καὶ Ἀθῆναι.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἀμυνομένη κατὰ τοῦ φιλελληνικοῦ ζήλου του τὸν ἐπλήγωσε καὶ ἀπηλλάχθη θανασίμου ἐχθροῦ. Δὲν τὴν ψέγω διὰ τοῦτο, ἀλλ' ἡ πολεμικὴ σημασία τῆς στάσεώς της ταύτης ἤδη ἀντιπαρῆλθε, καὶ καθ' ἣν ἐποχὴν πᾶσαι αἱ θρησκεῖαι τοῦ κόσμου ἐρευνῶνται πρὸς ἄγραν τῶν μαργαριτῶν των, θὰ ἦτο ἄχαρι νὰ ἐξακολουθῇ πρεσβεύουσα τὴν αὐτὴν στάσιν ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἧς ἡ ἀρχαία θρησκεία ἐγκλείει ἴσως τοὺς τιμαλφεστάτους τῶν μαργαριτῶν, καὶ νὰ ἐξακολουθῇ ἀναγνωρίζουσα τὸ στῖγμα τὸ ἐγκολαφθὲν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μεγίστου τῶν θιασωτῶν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Τί ἄρα ἦγε τὸν νεαρὸν αὐτοκράτορα νὰ ἐμφορῆται τόσῳ ἀπείρου ἔρωτος πρὸς τὰς ἑλληνικὰς ἰδέας καὶ τόσης περιφρονήσεως πρὸς πᾶν ὅ,τι μὴ ἑλληνικόν; Εἶχε ποτισθῆ παιδιόθεν ἀπὸ τὰ νάματα τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ δὲν ἔσχε καιρὸν νὰ συστηματοποιήσῃ τὰς ἐντυπώσεις του καὶ εἰσδύσῃ εἰς ἀρκετὸν βάθος ὥστε νὰ κατανοήσῃ τὸν γνήσιον ἑλληνισμὸν οὗ ἐκφάνσεις ἀτελεῖς καὶ πολλάκις στρεβλαὶ ἦσαν αἱ ἐξωτερικαὶ μέθοδοι τῆς λατρείας. Οὔτε ἔσχεν εὐκαιρίαν νὰ ἐννοήσῃ τὸν γνήσιον χριστιανισμὸν οὗ ἀτελὴς καὶ ἐν πολλοῖς στρεβλὴ ἔκφανσις εἶνε ἡ ἐπισημοποιηθεῖσα διακανόνισις. Ὁ Ἰουλιανὸς κατέτριψε τὰ παραγωγικώτερα ἔτη τοῦ βίου του εἰς ἐκστρατείας καὶ μάχας, καὶ εἰς τὴν μέριμναν τῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως τοῦ κράτους. Εἰς πάντα ταῦτα ἀνεδείχθη θαυμάσιος καὶ αἱ καταπληκτικαὶ νίκαι του ἐπλήρωσαν τὴν οἰκουμένην τῆς δόξης του. Ἐν μέσῳ τῶν περισπασμῶν του οὐδέποτε ἐπέτρεπε νὰ παρέλθῃ στιγμὴ εὐκαιρίας χωρὶς νὰ μελετήσῃ τοὺς προσφιλεῖς του Ἕλληνας συγγραφεῖς ἢ γράψῃ τι περὶ ἑλληνισμοῦ καὶ Ἑλλάδος. Ἡ θεοσοφικὴ σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας εἶχεν ἑλκύσει τὸ πνεῦμα του ἰσχυρότατα ἀλλ' ὁ μαθητὴς τοῦ Ἰαμβλίχου δὲν ἠδύνατο νὰ ἀφιερώσῃ ὁλόκληρον τὸν χρόνον του εἰς τὴν ἔρευναν τῆς θεοσοφίας. Δὲν ἦτον ἀναχωρητής· ἦτο κεφαλὴ ἀχανοῦς αὐτοκρατορίας, καὶ ἂν κατέκτησε τὴν καρδίαν του ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας μᾶλλον ἢ ἡ ἐσωτερική, δὲν πταίει αὐτός, ἀλλ' αἱ συνθῆκαι τοῦ περιβάλλοντος. Ἂν ἔζη ἄλλα τριάκοντα ἔτη, ἴσως θὰ εὕρισκε καιρὸν νὰ ἐμβαθύνῃ καὶ σταθμίσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ τε γνησίου Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ γνησίου Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ μετεμόρφου τὸν κόσμον, ὡς ἦτο καὶ τὸ ὄνειρόν του. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θριάμβου του, μαχόμενος κατὰ τῶν Περσῶν, δύο ἔτη ἀφ' ὅτου ἀνῆλθεν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ἔπεσε βληθεὶς ὑπὸ ἐχθρικῆς, καίτοι ὄχι περσικῆς, χειρός. Ἄγνωστον τίς ἠκόντισε κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' αἱ ἐνδείξεις πᾶσαι ἄγουσιν ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν τὴν θεωρίαν ὅτι χεὶρ χριστιανοῦ ἔδωκε τέρμα εἰς τὴν τόσης γοητείας καὶ χάριτος πλήρη ζωήν του.

Τὸ μῖσος ὅπερ κατ' αὐτοῦ συνέλαβεν ἡ Ἐκκλησία ἦτο ἀληθῶς ἄγριον. Οἱ καταδιώξαντες αὐτὴν αὐτοκράτορες, οἱ σπείραντες τὸν τρόμον μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, οἱ χύσαντες ποταμοὺς χριστιανικοῦ αἵματος, οἱ ἐμβαλόντες πῦρ καὶ σίδηρον εἰς τὸ πλήρωμά της, δὲν ἐπέσυρον τὴν ἐχθρότητά της τόσον ὅσον ὁ ἀνθρωπιστὴς Ἰουλιανὸς ὁ μηδὲ σταγόνα χριστιανικοῦ αἵματος χύσας, ὁ μηδέποτε καταδιώξας εἰμὴ ὁσάκις οἱ χριστιανοὶ ἐδήουν, ἐληλάτουν καὶ ἔσφαζον τοὺς λατρεύοντας ἐν τοῖς ναοῖς τῶν θεῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ἀληθῶς ὁ Ἕλλην ἐκεῖνος ὅστις, ἀφοῦ ἐρευνήσῃ ἀπαθῶς τὰς τέσσαρας συγχρόνους πηγὰς περὶ Ἰουλιανοῦ, δὲν διατίθεται ἐν τῷ μυχῷ της καρδίας του νὰ ζητήσῃ συγγνώμην ἀπὸ τὸν διακαέστατον τῶν φιλελλήνων τὸν τόσῳ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως ἀδικηθέντα, θὰ ἔχῃ βαθύτατα τὴν ψυχήν του ποτισμένην ἀπὸ τὴν θεολογικὴν προκατάληψιν. Αἱ τέσσαρες σύγχρονοι πηγαὶ εἶνε αἱ ἀφηγήσεις τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου, οἱ λόγοι τοῦ Λιβανίου, οἱ λόγοι Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ἰουλιανοῦ. Ὁ Νέγρης σταθμίζει καὶ

τὰς τέσσαρας μετὰ θαυμαστῆς συμπαραβολικῆς ὀξυνοίας καὶ παντάπασιν ἀμερολήπτως, ἀρύεται δὲ πολύτιμον φῶς ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ κατορθόνει νὰ παρουσιάσῃ ἡμῖν τὸν ἀληθινὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρός. Αἱ ἀφηγήσεις τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου ἔχουσι τὸ πλεονέκτημα τῆς ἀμεροληψίας. Ὁ γράψας οὔτε ἦτο χριστιανὸς οὔτε ἐφρόντιζε περὶ θρησκευτικῆς παλινορθώσεως. Ἦτο θαυμαστὴς τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐδίστασε νὰ τὸν ἐπικρίνῃ διὰ τὸν θρησκευτικὸν ζῆλον του. Ὁ Λιβάνιος ἦτο εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς, ἐμίσει δὲ τὸν χριστιανισμὸν ἐκ στενοῦ πατριωτισμοῦ, ἤτοι ὀπισθοδρομικῆς ἀφοσιώσεως πρὸς τὰ πάτρια. Τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ Λιβανίου ἦτο ὁ Γρηγόριος. Ἦτο ὅλος πῦρ ὑπὲρ τοῦ ἐπισημοποιημένου χριστιανισμοῦ, καὶ ἀφ' ἧς ἐτέλει ἐν Ἀθήναις συμμαθητὴς τοῦ Ἰουλιανοῦ ἠσθάνθη ἀπ' ἐνστίκτου σφοδρὰν ἀντιπάθειαν κατὰ τοῦ σιγηλοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ ἡγεμονόπαιδος. Τὰ διασωθέντα ἔργα τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐπιμελῶς ἐρευνώμενα ἀποκαλύπουσι ψυχὴν γενναίαν, πλήρη ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὸν Πλάτωνα καὶ τὴν νεοπλατωνικὴν Σχολὴν τῆς Ἀλεξανδρείας, ψυχὴν παραπαίουσαν μὲν ἐνίοτε ὡς ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ ζήλου της, ἀλλὰ ἀναμφισβήτως ποθοῦσαν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἀνθρωπότητος.

Εἶνε λίαν γοητευτικὴ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ βιβλίου οἷον κατήρτισεν αὐτὸ ὁ Νέγρης. Νομίζει τις ὅτι ἀναγινώσκει μυθιστόρημα καίτοι πᾶσα φράσις ἐσταθμίσθη αὐστηρῶς ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης. Ἀλλ' ἡ ἄποψις ἐξ ἧς ὁ Νέγρης κρίνει εἶνε ἡ ἄποψις τοῦ λεγομένου νεωτέρου πνεύματος ὅπερ καταδικάζει πάντα θρησκευτικὸν ἢ φιλοσοφικὸν ἐνθουσιασμόν. Ὁ θέλων νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὸ νόημα τῆς δράσεως τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ κλίνων νὰ τὴν ἐκτιμήσῃ ἰδίως ὡς ἐλέγχουσαν ἐνδότερα ψυχικὰ κίνητρα, ἔχει ν' ἀντιμετωπίσῃ ἀφ' ἑνὸς αὐτὸ τὸ λεγόμενον νεώτερον πνεῦμα, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν οὐχ ἧττον ἀπελπίζουσαν ἄποψιν ἐκείνην ἐξ ἧς κρίνουσι τὸν Ἰουλιανὸν οἱ θιασῶται τοῦ χριστιανικοῦ δογματισμοῦ. Ὁ Ἰουλιανὸς ἔδρασε μετὰ πλάνης, ἀλλὰ δὲν ἔδρασεν ἐπὶ ματαίῳ. Ὅταν ὁ κόσμος ἐννοήσῃ τὴν ἐνδοτέραν πηγὴν πάσης ἐξωτερικῆς δράσεως, θὰ ἐκτιμήσῃ τὸν Ἰουλιανὸν προσηκόντως. Ἡ πλάνη τοῦ ἀνδρὸς ἦτο ὅτι ἐπεδίωκε νὰ ἐπαναφέρῃ τὰς θυσίας πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς τύπους τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας τοῦ ἑλληνισμοῦ. Δὲν ἀντελήφθη νὸ μήνυμα ὅπερ ἡ ἔνδον θεότης τῷ διεβίβαζεν ὅτι ὁ αἰὼν ἀπήτει νέας μεθόδους, νέαν οὕτως εἰπεῖν τροφὴν χάριν τῶν πολλῶν. Τὴν νέαν ταύτην τροφὴν ἐξησφάλιζε ἤδη τοῖς πολλοῖς ὁ χριστιανισμός, ἀφοῦ ὁ ἑλληνισμὸς ἔπαυσε πλέον ἀσκῶν ἐπ' αὐτῶν οἱανδήποτε ἐπίδρασιν: Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς ὀλίγους, οὗτοι ἱκανῶς ἐτρέφοντο ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, καὶ ἤρκει ὁ Ἰουλιανὸς νὰ προστατεύσῃ αὐτὴν τὴν πηγήν. Ἂν περιωρίζετο εἰς τοῦτο καὶ ἔζη μίαν ἔτι γενεάν, οἱ ὀλίγοι θὰ εὕρισκον τὴν πολύτιμον τροφὴν ἣν ἐγκλείει ὁ χριστιανισμὸς καὶ δὲν θὰ ἠνοίγετο τὸ χάσμα ὅπερ ἠνοίχθη μεταξὺ χριστιανισμοῦ καὶ ἑλληνισμοῦ, διὰ τῆς ἑκατέρωθεν ἐμμονῆς εἰς τὰς ἐξωτερικότητας ἐπὶ σφαγιασμῷ τῆς ἐσωτερικότητος.

Ἐν τούτοις ὁ βίος τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀποδεικνύει τρανῶς τὴν θαυματουργὸν δύναμιν τῆς ἐσωτερικότητος, καὶ ὡς τοιοῦτος δὲν ὑπῆρξεν ἐπὶ ματαίῳ. Ἡ δρᾶσις του διατρανοῖ τὴν βιονομικὴν ἀλήθειαν ὅτι ὁ ἐνδότερος βίος εἶνε ἡ πηγὴ παντὸς σθένους καὶ πάσης μεγαλουργίας.

Ὄξφορδ ΠΛΑΤΩΝ ΔΡΑΚΟΥΛΗΣ

ΜΑΥΡΙΚΙΟΣ ΜΑΤΕΡΛΙΓΚ

Ἡ γνωριμία μου μὲ τὸν Μαυρίκιον Μάτερλιγκ χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ 1893. Ὁ θίασος τοῦ θεάτρου τὸ «Ἔργον» ἐταξίδευε τὸν Βορρᾶν. Εὑρισκόμεθα ἐκεῖ μερικοὶ θεράποντες μιᾶς ἰδέας ὡραιότητος παραγνωρισμένης, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐμορφώνετο μία πίστις νέα. Ἔπαιζε κάποιον ῥόλον εἰς τὸ «κωμικὸν μυθιστόρημα» αὐτό. Πόσαι ἀναμνήσεις εἰς ἕνα παρελθὸν τόσο στενὸν καὶ τόσον ὀλίγον καθωρισμένον . .

Αἱ μελαγχολικαὶ ἐξοχαὶ φεύγουν ὀπίσω ἀπὸ τὰ γυαλιὰ τοῦ σιδηροδρομικοῦ ὀχήματος. Νά, ὁ τόπος τῶν Φλαμανδῶν, αἱ τελευταῖαι πόλεις τοῦ Βελγίου, ἔπειτα αἰφνιδίως ἡ Ὁλλανδία. Ὁ

οὐρανὸς ἀλλάζει μὲ τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους καὶ τὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς. Νά, οἱ κάμποι τῆς Νεερλανδίας· μία μικρὴ γραμμὴ γλαυκωπὴ πεύκων ἀνεβοκατεβαίνει στὸν ὁρίζοντα... Ἕνας Ἥλιος ἄσπρος καὶ ψυχρὸς ρίπτει εἰς ὅλ' αὐτὰ ἕνα φῶς ἀνοικτίρμον. Ὁ Μάτερλιγκ εἶνε καθισμένος μεταξύ μας. Ὕστερ' ἀπὸ ὀλίγας ματαίας φράσεις συστάσεων, κρατοῦμεν μίαν ἐπιφύλαξιν εὐγενικὴν ἐπαυξανομένην ἀπὸ τὸν κόπον τοῦ ταξιδιοῦ.

Τὸν παρατηρῶ μὲ προσοχήν. Εἶνε — τὸ ἔχουν εἰπῆ τόσο πολλὰς φορὰς ἔκτοτε — ἕνα μεγάλο ἀγόρι μὲ ὤμους ρωμαλέους, μὲ γλυκὺ καὶ γαλήνιον πρόσωπον, μὲ λιτὰς χειρονομίας. Ἡ ἔκφρασις τῆς φυσιογνωμίας του ἀποπνέει τὴν Φλαμανδικήν, ἀλλὰ τίποτε δὲν ἐμψυχώνει τὰ κάπως χωριάτικα χαρακτηριστικά του καὶ δὲν προδίδει ὀπίσω ἀπὸ τὸ βαθυγάλαζον βλέμμα μίαν ψυχὴν τολμηρὰν βαπτισμένην εἰς τὸ μυστήριον καὶ τὴν τραγικότητα. Ὁ Μάτερλιγκ εἶνε σαράντα δύο χρόνων, ἐν τούτοις νομίζει κανεὶς ὅτι δὲν διέτρεξε ἀκόμη ὅλον τὸ στάδιόν του διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ κανεὶς τὴν βιογραφίαν του.

Ὁ Μαυρίκιος Μάτερλιγκ (ἐγεννήθη εἰς τὴν Γάνδην στὰς 29 Αὐγούστου τοῦ 1862) ἀνήκει ἐκ καταγωγῆς εἰς ἀρχαίαν Φλαμανδικὴν οἰκογένειαν ἡ ὁποία ἦτο ἐγκατεστημένη κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα εἰς Renaix μέρος τῆς Φλάνδρας τῶν δυσμῶν ποῦ ἡ Γάνδη εἶνε τὸ κέντρον.

Ὁ Μαυρίκιος Μάτερλιγκ ἔκαμε τὰς σπουδάς του εἰς τὸ κολλέγιον τῶν Ἰησουιτῶν τοῦ Sainte-Barbe καὶ ἀπὸ τὸ 1885 εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς ἰδίας πόλεως.

Ἔδειξε πρωΐμως τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν φιλολογίαν. Ἐδιάβασε τοὺς διαφόρους ποιητὰς καὶ συνεδέθη μὲ τὸν Κάρολον Van Lerberghe καὶ τὸν Γρηγόριον Le Roi, δύο καλοὺς συγγραφεῖς τοῦ Βελγίου, συμμαθητάς του τότε. Ἀλλ' ἀπὸ τὰς ἀναγνώσεις αὐτὰς καὶ τὰς φιλίας τίποτε δὲν παρήχθη τότε. Ἡ θρησκευτικὴ παίδευσις τοῦ κολλεγίου δὲν ὑπῆρξεν εὐνοϊκὴ εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συγγραφέως μας. Ἐκεῖ ἐγνώρισε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς συγχρόνους Γάλλους λογοτέχνας. «Ἔβλεπα, εἶπε ποτέ, τὸν Βιλλιὲ Ντελίλ Ἀδὰμ εἰς ἕνα ζυθοπωλεῖον. Ἦτον ἐκεῖ ὁ Σαὶν-Πολ-Ρού, ὁ Mikhael, ὁ Κιγιὰρ καὶ ἄλλοι. Κάποτε ἐπερνοῦσε ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Mendès.

Ὁ Βιλλιὲ διηγεῖτο εἰς τὸ ἐκλεκτὸν αὐτὸ ἀκροατήριον τὰς ἱστορίας του πρὶν τὰς γράψῃ. Ἐννοεῖ κανεὶς ποῖος θὰ ἦτον ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ νεήλυδος καὶ ποία ἐμπνεύσεως πηγὴ παρείχετο ὑπὸ τὸν λόγον τοῦ διδασκάλου!

Ἀποτόμως ὁ Μάτερλιγκ ἐγύρισε στὸ Βέλγιον, ἔπειτα ἐγκατεστάθη εἰς Γάνδην. Ἔζησε ἐπὶ μακρὸν εἰς μίαν ἠρεμίαν ἀπόλυτον ποῦ τίποτε δὲν ἐτάρασσε, οὔτε ὁ ἀντίλαλος τῶν ἐπιτυχιῶν του.

Εἰς τὰ 1887 ἐγνώρισε τὸν Γεώργιον Ῥόδενμπαχ ὁ ὁποῖος τὸν ἐσύστησε εἰς τοὺς συντάκτας τῆς Jeune Belgique. Ἤδη εἶχαν ἐμφανισθῆ αἱ πρῶται σελίδες του, ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ ταξιδιοῦ εἰς τὸ Παρίσι, εἰς μίαν μικρὰν φιλολογικὴν ἐπιθεώρησιν «Ἡ Πλειάς», ἱδρυμένην τὸν Μάρτιον τοῦ 1886. Μία μικρὰ πλακέττα «Serres Chaudes» ἐφάνη εἰς τὰ 1889. Ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν εἶνε παρὰ ἕνα πρωτόλειον· ἀλλ' εἰς αὐτὸ εὑρίσκονται ἐν σπέρματι τὰ μέλλοντα προϊόντα τοῦ Μάτερλιγκ. Δείχνει ἕνα τρόπον τοῦ αἰσθάνεσθαι νέον, ξένον ἀπὸ τὴν παράδοσιν ἀπὸ τὰς συγχρόνους ἐπιρροάς. Εἶν' ἕνα πρωτότυπο βιβλιαράκι ὅπου μερικοὶ στίχοι φαίνονται ὡς νὰ ὑπῆρξαν ἀρχικὰ θέματα διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν δραμάτων του: *Ἡ Πριγκήπισσα Μαλένα, ὁ Παρείσακτος, οἱ Τυφλοί, ὁ Πελέας καὶ ἡ Μελισάνδη.*

Εἰς τὰ 1889 ἐδημοσίευσε τὴν Πριγκίπισσαν Μαλέναν, τραγῳδίαν πεντάπρακτον. Ἦτον μία ἀποκάλυψις εἰς τὸ κοινόν. Ὁ Ὀκτάβιος Μιρμπώ, ἔγραψε: «Δὲν γνωρίζω τίποτε περὶ τοῦ κ. Μ. Μάτερλιγκ. Δὲν ἠξεύρω ἀπὸ ποῦ εἶνε καὶ πῶς εἶνε. Ἂν εἶνε νέος ἢ γέρος, πλούσιος ἢ πτωχός. Ἠξεύρω μόνον ὅτι κανεὶς δὲν εἶνε περισσότερον ἄγνωστός του· καὶ ἀκόμη ὅτι ἔκαμε ἓν ἀριστούργημα... αἰώνιον ποῦ ἀρκεῖ νὰ διαιωνίσῃ ἕνα ὄνομα... Ὁ Μαυρίκιος Μάτερλιγκ μᾶς ἔδωκε τὸ μεγαλοφυέστερον ἔργον τῆς ἐποχῆς, τὸ παραδοξότερον καὶ ἀφελέστερον συγχρόνως συγκρινόμενον καὶ τολμῶ νὰ πῶ ὑπέρτερον εἰς ὡραιότητα ἀπὸ ὅ,τι εἶνε ὡραιότερον εἰς τὸ ἔργον τοῦ Σαίξπηρ.. » Τὸ ἔργον τὸν ἔκαμε περίφημον ἀμέσως. Μολαταῦτα ὁ Μάτερλιγκ ἐξηκολούθησε νὰ ζῇ βίον ἤρεμον καὶ μακρὰν τοῦ θορύβου εἰς τὴν Φλαμανδικὴν μοναξιάν.

Ἡ *πριγκίπισσα Μαλένα* μὲ ὅλην της τὴν ὑπεροχὴν δὲν ἐπαίχθη. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἔργου τούτου λοιπὸν ἔγεινε μετὰ πάσης φιλολογικῆς εἰλικρινείας καὶ χωρὶς ν' ἀναμιχθῇ καμμία ἠχὼ πανηγυρισμοῦ, οὔτε ἐφήμερος θρίαμβος κωμωδῶν.

Τὸν Μάϊον τοῦ 1891 ἐδόθη μοναδικὴ παράτασις τοῦ «Παρεισάκτου». Εἶνε μία μακρὰ

σκηνὴ ὅπου κινοῦνται τὰ μέλη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας καὶ συγχρόνως τὸ δρᾶμα τὸ αἰώνιον τῆς ἀγωνίας καὶ τοῦ τρόμου τοῦ ὑπερπέραν. Ὑπάρχει μεταξὺ τῶν στοιχείων ποῦ συναποτελοῦν τὸ δρᾶμα αὐτό, μία συγγένεια στενὴ μὲ τὰ βαθύτατα τῆς ἀτομικότητός μας ποῦ μᾶς φαίνεται ὅτι γινόμεθα ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἠθοποιοὶ τοῦ δράματος τὸ ὁποῖον ἐκτίθεται ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μας.

Τὰ *πρόσωπα* δὲν ὑφίστανται ἐδῶ κἄν. Ὁ «Παρείσακτος» εἶνε ἐκεῖνος ποῦ δὲν προσδοκῶμεν ἐνῶ ὑπὸ τὴν λάμπαν εἰς μίαν σκοτεινὴν σάλαν παλαιοῦ πύργου ὁ Παποῦς (τυφλός), ὁ πατέρας, ὁ θεῖος, αἱ τρεῖς θυγατέρες ἐλπίζουν τὴν ἄφιξιν μιᾶς ἀδελφῆς εἰς τὸ προσκέφαλον τῆς μητέρας, ποῦ ἀγωνιᾷ εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον. Ὁ τυφλὸς μόνος μεταξὺ τῶν βλεπόντων φοβεῖται κάποιαν δυστυχίαν. Ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωσιν μιᾶς σιωπῆς ἀπολύτου, βαθείας, ἂν καὶ τὰ πρόσωπα μιλοῦν μεταξύ των καὶ ἡ συνδιάλεξίς των διαμένει σχεδὸν κοινή. Αἱ φράσεις πίπτουν βαρεῖαι χωρὶς κατάταξιν μεταξύ των, φυλάττουσαι κάποιο αἴσθημα μυστηριῶδες ποῦ μᾶς εἶναι ἐκ πρώτης ὄψεως ἀκατανόητον. Φωνὴ πρὸς τὸ ἀόρατον καὶ πρὸς τὸ Ἐπερχόμενον. Ὀλίγ' ὀλίγο, μέσα εἰς τὴν νύκτα, τὸ αὐτὶ διακρίνει τὰς δονήσεις τῆς σιωπῆς. Κάποιος εἶνε πίσω ἀπὸ τὴν θύραν ποῦ περιμένει τὴν ὥραν. Καὶ ἡ παρουσία του εἶνε πρόδηλος εἰς τὸν τυφλόν.

«Μεσάνυκτα σημαίνουν, καὶ εἰς τὸ τελευταῖον κτύπημα φαίνεται ὡς νἀκούῃ κανεὶς μακρόθεν κάποιον ἐγειρόμενον βιαστικά». Ἡ ἀδελφὴ δὲν θὰ ἔλθῃ ἀλλ' ἀντ' αὐτῆς ἦλθε ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἐπεριμένετο: Ἡ ἄρρωστη μητέρα εἶνε ἀποθαμένη.

Κατόπιν ὁ Μάτερλιγκ γράφει τοὺς «Τυφλοὺς» καὶ ὕστερα τὰς «Ἑπτὰ Πριγκιπίσσας».

Ὁ Πελέας καὶ ἡ Μελισάνδη ἐφάνη εἰς τὰς Βρυξέλλας τὸ 1892 καὶ ἐπαίχθη κατόπιν εἰς τὸ Παρίσι. Ἐπέτυχε κ' ἐδικαίωσεν εὐρέως τὴν ἀφοσίωσιν μερικῶν φίλων.

Κατόπιν ἔγραψε τρία «μικρὰ δράματα διὰ νευρόσπαστα», «Alladine et Palomidés, Intérieur καὶ ὁ θάνατος τοῦ Τιντατζὶλ τὰ ὁποῖα εἶνε ἐγκαινίασμα νέας του τεχνοτροπίας.

Ἡ μετάφρασις ἔπειτα τῶν «μαθητῶν εἰς Sais» καὶ τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Novalis δείχνουν ἕνα νέον προσανατολισμόν. Ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητοῦ ζητεῖ νὰ ξεδιψάσῃ εἰς τὰς βαθείας πηγὰς τοῦ μυστικισμοῦ... Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1896 ὁ Μάτερλιγκ κατέλιπεν ὁριστικῶς τὴν Φλάνδραν κ' ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Παρίσι. Μία μεγάλη μορφὴ γυναικὸς—ὄψις λάμπουσα καὶ ἀκτινοβολοῦσα, διάνοια μέσα εἰς τὸ μειδίαμα—ἐτάραξε τὸ ὄνειρόν του. Τὰ μοιραῖα σεληνόφωτα καὶ τὰ μελαγχολικὰ συντριβάνια ἐλιποθύμησαν· τὰ μικρὰ νευρόσπαστα, εἰς τὰ σπάνια καὶ κουρασμένα κινήματα, παρήτησαν τὸν ρόλον τους.

Ἀπὸ τὸ 1896 ὁ θεωρητικὸς ἀπερρόφησε τὸν δραματικόν: μόνος ὁ ποιητὴς ἀπέμεινε. Καὶ ἰδοὺ τὰ βιβλία: «Θησαυρὸς τῶν ταπεινῶν», ἡ «Σοφία καὶ ἡ Μοῖρα», ἡ «Ζωὴ τῶν Μελισσῶν», ὁ «Θαμμένος Ναός».

Ἡ «Σοφία καὶ ἡ Μοῖρα», εἶναι ἕνα βιβλίον ἀγάπης καὶ καλωσύνης ὅπου ὁ συγγραφεὺς εἰς βραχέα κεφάλαια, εἰς γλῶσσαν εὔκαμπτον καὶ ἠχηρὰν ἐκθέτει τὰ ὑψηλὰ κ' εὐγενῆ παραγγέλματά του.

Ἡ «Ζωὴ τῶν Μελισσῶν» εἶναι ἕνα πολύτιμον βιβλίον ὄχι μόνον διότι προσπαθεῖ νὰ μᾶς μυήσῃ μ' ἕναν τρόπον κατανοητὸν εἰς τὰ μυστικὰ τῆς κυψέλης, ἀλλὰ καὶ διότι προσφέρει ἓν ἀπὸ τὰ καθαρώτερα σύμβολα ἐξ ὅσων ἐτέθησαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πονεμένης ἀνθρωπότητος. Ἐκτὸς τούτων ὁ Θαμμένος Ναός, ἔξη μελέται περὶ δικαιοσύνης, ἡ *Ἐξέλιξις τοῦ μυστηρίου*, τὸ *Βασίλειον τῆς Ὕλης*, *Τὸ Παρελθόν*, *Ἡ Τύχη καὶ τὸ Μέλλον* ἔπειτα ἡ *Monna Vanna*, δρᾶμα ζωντανόν, ἀποπνέον, ὅπως εἴπον, ἄρωμα σαρκὸς καὶ ἡ γλυκεῖα ἐκείνη Joyzelle, ἔξυπνο παραμύθι, παρηγορητικὴ φαντασμαγορία. Καὶ τὸ βιβλίον Double jardin, ἁπλᾶ φύλλα ἐπὶ θεμάτων οἰκείων.

Ἕνας σκοπὸς φαίνεται νὰ ἑνώνῃ τὰς διαφόρου ἐμπνεύσεως σελίδας αὐτάς. Μία σκέψις ἑνιαία μᾶς παρασύρει καὶ μᾶς ὁδηγεῖ πρὸς τὴν μελέτην. Ἀφήνων κάθε μεταφυσικὴν ὁ συγγραφεὺς κατακτᾷ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ πνεῦμα μας καὶ τὸ ἀνανεώνει.

«Κατὰ βάθος ζῶμεν ἀπὸ ψυχὴν εἰς ψυχὴν καὶ εἴμεθα θεοὶ ἀγνοοῦντες τὸν ἑαυτόν τους».

Κάποιου ὁ Μάτερλιγκ εἶπε: Θαυμάζω τὸν Ὀθέλλον, ἀλλὰ δὲν μοῦ φαίνεται νὰ ζῇ τὴν σεβαστὴν καθημερινὴν ζωὴν τοῦ Ἀμλέτου ὁ ὁποῖος ἔχει τὸν καιρὸν νὰ ζῇ διότι δὲν δρᾷ. Ὁ Ὀθέλλος εἶνε θαυμασίως ζηλότυπος. Ἀλλὰ δὲν εἶνε τάχα μία πλάνη παλαιὰ νὰ πιστεύωμεν ὅτι, εἰς τὰς στιγμὰς ποῦ ἕνα τέτοιο πάθος ἢ ἄλλα βιαιότερα μᾶς κατέχουν, ζῶμεν πραγματικά; Μοῦ συνέβη νὰ πιστεύσω ὅτι ἕνας γέρος καθισμένος εἰς τὴν πολυθρόναν του, προσδοκῶν κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς λάμπας, ἀκούων

χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ ὅλους τοὺς αἰωνίους νόμους ποῦ βασιλεύουν τριγύρω ἀπὸ τὸ σπίτι, ἑρμηνεύων χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνῃ ὅ,τι ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν σιωπὴν τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραθύρων καὶ εἰς τὴν μικρὰν τροπὴν τοῦ φωτός, ὑπομένων τὴν παρουσίαν τῆς ψυχῆς του καὶ τῆς μοίρας του, κλίνων ὀλίγο τὴν κεφαλὴν χωρὶς ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι ὅλαι αἱ δυνάμεις τοῦ κόσμου τούτου εἰσέρχονται καὶ ἀγρυπνοῦν εἰς τὰ δωμάτια ὡς προσεκτικαὶ θεραπαινίδες, ἀγνοοῦσαι ὅτι ὁ ἥλιος ὁ ἴδιος κρατεῖ ὑπεράνω τῆς ἀβύσσου τὴν μικρὰν λάμπαν ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀκουμβᾷ, καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἕνα ἄστρον τοῦ οὐρανοῦ, οὔτε μία δύναμις ψυχικὴ ποῦ νὰ εἶνε ἀδιάφοροι εἰς τὴν κίνησιν ἑνὸς βλεφάρου ποῦ ἐπαναπίπτει ἢ μιᾶς σκέψεως ποῦ ἐγείρεται — μοῦ συνέβη νὰ πιστεύσω ὅτι ὁ ἀκίνητος αὐτὸς γέρος ἔζοῦσε πραγματικώτερα καὶ βαθύτερα καὶ περισσότερον ἀνθρώπινα καὶ γενικώτερα ἀπὸ τὸν ἐραστὴν ποῦ πνίγει τὴν ἐρωμένην του, τὸν στρατηγὸν ποῦ θριαμβεύει ἢ τὸν σύζυγον ποῦ «ἐκδικεῖται τὴν τιμήν του». Ὑπάρχουν χιλιάδες νόμοι δυνατώτεροι καὶ μᾶλλον ἀξιοσέβαστοι ἀπὸ τοὺς νόμους τῶν παθῶν· οἱ σιωπηλοί, καθὼς πᾶν ὅ,τι εἶνε προικισμένον μὲ δύναμιν ἀκατανίκητον, δὲν παρατηροῦνται καὶ δὲν γίνονται κατανοητοὶ παρὰ εἰς τὰς ἡμέρας καὶ τὴν ἀπομόνωσιν τῶν γαληναίων ὡρῶν τοῦ βίου.

[Διασκευὴ ὑπὸ Α. Κ.] AD. VAN BEVER

ΘΕΣΣΑΛΙΚΑ ΣΚΙΤΣΑ — ΒΛΑΧΑ — ΓΙΟ ΘΑΛΕΙΑΣ ΦΛΩΡΑ

Ο ΛΟΥΘΗΡΟΣ ΚΑΙ Η ΜΟΥΣΙΚΗ*

Οὐχὶ ὁ δημιουργὸς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δημώδους ᾄσματος, ἀλλ' ὁ πατὴρ τοῦ εὐαγγελικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ᾄσματος, καὶ δι' αὐτοῦ ὁ πατὴρ τῆς εὐαγγελικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ δὴ χάριν τῆς θαρραλεότητος, μεθ' ἧς κατέβαλε μὲν πᾶσαν τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ σπουδαίαν δύναμιν χάριν τῆς μουσικῆς, ἐξησφάλισε δὲ χάριν αὐτῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ σχολείῳ καὶ τῇ οἰκίᾳ, ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τῷ βίῳ τοῦ λαοῦ τιμητικὴν θέσιν, ὁ πνευματικὸς πατὴρ τῆς γερμανικῆς μουσικῆς ἐφόσον αὕτη ἀποτελεῖ δύναμιν παρὰ τῷ γερμανικῷ λαῷ καὶ εἶναι ὁ στολισμὸς τοῦ γερμανικοῦ οἴκου, δύναται νὰ ὀνομασθῇ ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ὁποίου ἡ μὲν εὐαγγελικὴ ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὸν θεμελιωτὴν αὐτῆς, ὁ δὲ γερμανικὸς λαὸς ἕνα τῶν μεγίστων αὐτοῦ προφητῶν, ὁ *Μαρτῖνος Λούθηρος*.

Ἐν τῇ μουσικῇ ἔβλεπεν ὁ μεγαλοδύναμος ἀνὴρ μετὰ παιδικῆς ψυχικῆς διαθέσεως μυστηριώδη τινὰ θείαν ἀποκάλυψιν, θεωρῶν αὐτὴν οὐ μόνον ὡς μαγευτικὴν τῶν τόνων παιδιάν, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἐποικοδομητικήν, πνευματικῶς τρέφουσαν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ὑψηλότερον βίον προσάγουσιν.

«Μετὰ τὴν θεολογίαν δίδω εἰς τὴν μουσικὴν τὴν πλησιεστάτην θέσιν καὶ τὴν ὑψίστην τιμήν». (Συμποσιακοὶ λόγοι). Ἡ ὑψηλὴ αὕτη θεωρία ἦτο ὁ καρπὸς τῆς προσωπικῆς τοῦ ἀνδρὸς πείρας· ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ἐγένετο ἤδη ἡ μουσικὴ προστάτις καὶ σώτειρα αὐτοῦ· διότι δι' αὐτῆς κατατρυχόμενος ὑπὸ ἐνδείας καὶ ἐν ἀπογνώσει εὑρισκόμενος, συνεκίνησε τὴν καρδίαν τῆς χήρας Κόττα, τῇ συνδρομῇ τῆς ὁποίας ἐπεδόθη εἰς τὸ στάδιον τῶν γραμμάτων.

Μετὰ ταῦτα δέ, ὅτε δυσχερεστάτου εἴδους προσβολαὶ συνετάραξαν τὴν τρυφερὰν αὐτοῦ συνείδησιν, ἡ μουσικὴ τέχνη ἐγένετο εἰς αὐτὸν παρήγορος ἀποσοβήσασα μὲν τὴν βαρυθυμίαν, καταπραΰνασα δὲ τὴν ἀγωνίαν αὐτοῦ.

Τὰ γνωστὰ τῆς «εὐγενοῦς μουσικῆς» ἐγκώμια ἦσαν ἐμπειρικὰ ἀξιώματα καὶ οὐχὶ ἐκχύσεις ἁπλοῦ καὶ κενοῦ ὑπὲρ τῆς τέχνης ἐνθουσιασμοῦ. Οὕτως ἀποφαίνεται ἐν τοῖς συμποσιακοῖς λόγοις. «Ἡ μουσικὴ εἶναι ἓν τῶν καλλίστων καὶ λαμπροτάτων τοῦ Θεοῦ δώρων καὶ ἀδιαλλάκτως μὲν ἐχθαίρει τὸν Σατανᾶν, πολλὰς δὲ προσβολὰς καὶ σκέψεις κακὰς ἐκδιώκει».

«Ἡ μουσικὴ εἶναι ὡραῖον, ἐξαίρετον Θεοῦ δῶρον, παρόμοιον πρὸς τὴν θεολογίαν· οὐδέποτε ἤθελον προτιμήσει μέγα τι δῶρον ἀντὶ τῆς ὀλίγης μου μουσικῆς. Ἡ νεολαία πρέπει νὰ ἐθίζεται πρὸς τὴν μουσικήν, ἥτις καθιστᾷ εὐγενεῖς καὶ ἐπιδεξίους τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ ἦναι εἰδήμων τῆς ᾠδικῆς, ἄλλως εἶναι ἀνάξιος προσοχῆς».

Διὸ ἡ μουσικὴ ἦτο θελκτικὸν κόσμημα τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου τοῦ ἀνδρός, ἐν τῇ φιλοξένῳ οἰκίᾳ τοῦ ὁποίου πᾶς τις ταχέως ἠσθάνετο ἑαυτὸν οἰκείως καὶ εὐμενῶς διατεθειμένον. Ὡς ὁ Ρατζεβέρζερ ἀφηγεῖται, τὴν ἑσπέραν μετὰ τὸ φαγητὸν προσεκόμιζεν ὁ Λούθηρος τὰ γενικὰ αὐτοῦ μουσικὰ διαγράμματα καὶ ἀπήλαυνε μετὰ τῶν τέκνων καὶ τῶν συνδαιτυμόνων τῆς λαμπρᾶς μουσικῆς. Οἱ μουσουργοὶ τῶν χρόνων ἐκείνων, οἷοι ὁ μεγαλοφυὴς Ἰοσκῖνος δὲ Πρέ, ὁ Πέτρος Δελα Ρύ, ὁ ἐκ Μονάχου Σένφλος, ὁ γερμανὸς Οὐάλτερ ἦσαν γνωστοὶ καὶ ἐτιμῶντο ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Λουθήρου, ὅστις ἀπεδείχθη εὔστοχος· ἀείποτε καὶ ἀσφαλὴς κριτὴς ἐν τῇ μουσικῇ.

Ἀνήρ, ὅστις ἐξ ἰδίας πείρας εἶχε γνωρίσῃ τὴν ἰδανικὴν τοῦ βίου ἐπιρροήν, ἣν ἡ μουσικὴ παρέχει εἰς τὸν ἐν εἰλικρινείᾳ καὶ ἀγνότητι αὐτὴν ἐξασκοῦντα, ὤφειλε ν' ἀνυψώσῃ αὐτὴν καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τῷ τόπῳ, ἔνθα ὁ Θεὸς μετὰ διαφόρων δυνάμεων καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους τιμᾶται. Ὁ Λούθηρος δὲν φρονεῖ ὅτι «διὰ τοῦ εὐαγγελίου ὤφειλον πᾶσαι αἱ τέχναι νὰ καταρρεύσωσι καὶ ἐκλείψωσι», ὡς τινες προληπτικοὶ διϊσχυρίζονται, ἀλλὰ ρητῶς ἐκφράζεται: «Ἐπεθύμουν πάσας μὲν τὰς τέχνας, ἀλλ' ἰδίως τὴν μουσικὴν νὰ βλέπω ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐκείνου, ὅστις ἔδωκε καὶ ἐδημιούργησεν αὐτήν». Ἡ ἀρχὴ δὲ ἥτις διὰ πασῶν τῶν εἰσηγήσεων καὶ διατάξεων τῆς θείας λειτουργίας παρὰ Λουθήρῳ διήκει, ἔγκειται συντόμως ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ ᾄσμα καὶ ἡ μουσικὴ κοσμοῦσι μὲν τὴν λατρείαν, ἀλλ' ὀφείλουσι νὰ ὑπηρετῶσιν εἰς τὸν *λόγον*, διότι διὰ τῶν τεχνῶν, αἵτινες ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ συνενοῦνται πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ προπαρασκευασθῇ ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα τὸν θεῖον λόγον εἰς τὰς καρδίας, ἡ ταύτας ἐπιδεκτικὰς αὐτοῦ καθιστῶσα.

Μετάφρασις Λ. ΜΑΛΤΟΥ

* Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς προσεχῶς ἐκδιδομένης εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Μαρασλῆ «Ἱστορίας τῆς Μουσικῆς» τοῦ γερμανοῦ καθηγητοῦ Köstlin.

ΔΙΧΩΣ ΚΑΡΠΟ*

Στὸ καινούριο σπίτι ποὺ κουβαλήσαμε βρίκαμε καὶ μιὰ συκιά.

— Κοίταξε, μοῦ εἶπε ἡ μάννα μου μὲ χαρά, μιὰ συκιά· τί καλά· θὰ τρῶμε καὶ σῦκα.

Περίεργη αὐτὴ ἡ συκιά. Δὲν εἴτανε στὴν αὐλὴ ἢ στὸν κῆπο ὅπως μποροῦσε νὰ ὑποθέσῃ κανείς, μὰ ἀπάνω στὸ δῶμα. Πῶς φύτρωσε κεῖ, θάμα· τὸ δῶμα εἴτανε στρωμένο μὲ πλάκες κ' ἡ συκιά μας φύτρωνε σύρριζα στὸν τοῖχο κ' οἱ ρίζες της βγαίνανε κάτω ἀπὸ τὶς πλάκες τὶς μαρμάρινες. Πῶς μπόρεσε νὰ ζήσῃ κεῖ χωρὶς νερὸ καὶ χωρὶς χῶμα; Φαίνεται πὼς κάτω ἀπὸ τὸ δῶμα θὰ εἴτανε γίς, κι ἀπὸ κεῖ θἄπαιρνε τὴν τροφή της· τέλος πάντων εἴτανε κάτι περίεργο· τὸ κορμί της ὄχι πολὺ χοντρό, κι ἀψηλὴ τὸ πολὺ δύο μέτρα. Κοντούλα καὶ φουντωτὴ φαινότανε γιομάτη ζωή. Τὰ φύλλα της μεγάλα καὶ καταπράσινα δείχνανε τὴν ἀκμή της· ἡ μοναξιά της κ' ἡ ἐξορία της ἀπάνω στὸ δῶμα φαίνεται πὼς δὲν τηνὲ πείραζε, ἴσως καὶ τηνὲ φχαριστοῦσε κιόλας. Ἡ ζωή της εἴτανε μυστήριο. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τὸ δέντρο αὐτὸ μοῦ κίνησε τὴ συμπάθεια, καὶ μιὰ φιλία μυστικὴ δέθηκε μεταξύ μας. «Πόσοι ἀθρῶποι, ἔλεγα μὲ τὸ νοῦ μου, δὲ ζοῦνε σὰν κι' αὐτὴ τὴ συκιά. Ἀπομονωμένοι, ριγμένοι σὲ κάποια γωνιά, κι ὡς τόσο δὲν ἀπελπίζουνται, μὰ κρατειοῦνται στὴ ζωὴ μὲ τὰ δόντια.» Στὸν κῆπο μας εἴχαμε λογιῶ λογιῶ δέντρα καὶ λούλουδα. Κανένα δὲν ἀγαποῦσα σὰν τὴ συκιά. Ἡ μικρούλα μου, ἡ παραπονεμένη μου. Κεῖνα εἶχανε κάθε περιποίηση, χῶμα ἀφρᾶτο, ἀέρα καθαρό, νεράκι δροσερό· ἡ συκιά μου τίποτις δὲν μποροῦσε νἄχῃ στὴ θέση ποὺ βρέθηκε. Ζοῦσε ὅπως ὅπως σὰν ἄνθρωπος ποὺ ζῇ μὲ τὰ χέρια του χωρὶς καμμιὰ βοήθεια, μὰ ἔχει τὴν ἀπόφαση νὰ ζήσῃ.

Ἡ μάννα μου περίμενε νὰ φάῃ σῦκα· κι ἀλήθεια γιομάτη εἴτανε. Εἴχαμε τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ χορτάσουμε σῦκα καὶ θὰ φιλέψουμε κιόλας καὶ κανένα φίλο. Μὰ γελαστήκαμε. Τὰ σῦκα δὲ δέσανε. Ἡ μάννα μου κατσούφιασε καὶ τἄβαλε μὲ τὴ συκιά. Ἐγὼ βρῆκα λόγους νὰ τηνὲ δικιολογήσω. «Θὰ κάμῃ τοῦ χρόνου, τῆς εἶπα, μὴν κάνῃς ἔτσι· τί νὰ σοῦ κάνῃ ἡ κακομοίρα στὴ θέση ποὺ βρίσκεται.» Μὰ κείνη τίποτις δὲν ἤθελε νἀκούσῃ κ' ἔβριζε τὴ συκιὰ κ' ἐπαινοῦσε στὸ πεῖσμα μου τὶς πρασινάδες της ποὺ εἶχε στὸν κῆπο.

Ἤρθε τὸ χινόπωρο κ' ἡ συκιά μας ἀρχίνησε νὰ γυμνώνεται. Τὰ φύλλα της κιτρινισμένα πέφτανε ἕνα ἕνα κι ὁ ἀέρας τὰ σάρωνε μὲ ὁρμή, τὰ στριφογύριζε καὶ τἄρριχνε κάτω στὴ θάλασσα σὰ ναυάγια. Ἀπομείνανε μόνο τὰ κλωνάρια κ' οἱ ρίζες. Ἔπειτα ἤρθε ὁ χειμώνας. Ὅλες οἱ μπόρες καὶ τὰ ξεροβόρια κ' οἱ χιονιάδες περάσανε ἀπὸ πάνω της ἀλύπητα. Τὰ κλαδιά της, σὰν τἄδερνε ὁ ἀέρας, ἄλλοτε χτυπούσανε ἀπάνω στὸν τοῖχο καὶ ἄλλοτε γέρνανε τὶς κορφές τους ὡς χάμω στὶς πλάκες.

Ἔφτασε ἡ ἄνοιξη. Ἡ συκιά μας εἶχε γιομίσει βλαστάρια καὶ φύλλα. Φουντωτὴ φουντωτὴ ἔμοιαζε σὰ νυφούλα· ἡ μάννα μου βλέποντας τὴν προθυμιά της τὴν ἔφτυνε· «φτοῦ σου νὰ μὴ βασκαθῇς· φέτο δὲ γλυττώνει, θὰ φᾶμε σῦκα», ἔλεγε χαρούμενη.

Μὰ ποιὸς νὰ μᾶς τὄλεγε. Τὰ σῦκα πάλε δὲ δέσανε. Ἡ δύναμη τοῦ δέντρου ὡς ἐκεῖ μόνο ἔφτανε. Πάρα πέρα δὲν μποροῦσε νὰ προχωρέσῃ. Ἡ μάννα μου πιὰ δὲ μαζευότανε.

— Νὰ τηνὲ κόψουμε νὰ πάῃ νὰ χαθῇ· τί τηνὲ θέλουμε· ἄδικα μᾶς πιάνει τὸν τόπο, φώναζε.

Καὶ μένα μὲ λύπησε κατάκαρδα αὐτό· δὲν εἴτανε γιὰ τὰ σῦκα, μὰ ἤθελα νὰ ἰδῶ ἱκανοποιημένη τὴν ὑπόληψη τῆς συκιᾶς μου· τώρα μὲ τὸ δίκιο της ἡ μάννα μου μποροῦσε νὰ τῆς ψάλῃ ὅ,τι ἤθελε. Κοίταξα μὲ πόνο τὸ ἄτυχο δέντρο. Μοῦ φάνηκε πὼς κι αὐτὸ πονοῦσε καὶ σὰ νὰ μοῦλεγε «ἄχ μὴ μὲ μαλώνῃς· τί νὰ σοῦ κάνω· θέλω μὰ δὲν μπορῶ.» Ἀκούμπησα τὸ χέρι μου ἀπάνω της. Ἔνοιωσα μιὰν ἀνατριχίλα. Ἡ μητέρα μου πίμενε πάντα νὰ τηνὲ κόψουμε.

— Ὄχι, τῆς εἶπα, αὐτὸ δὲ θὰ γίνῃ· εἶναι ἄδικο· ἐπὶ τέλους δὲ μᾶς κάνει καὶ κανένα κακό· ἂς περιμένουμε· μπορεῖ νὰ γίνῃ καλά.

Περίμενα μὲ ἀγωνία νὰ δῶ τί θὰ κάνῃ τὸν ἐρχόμενο χρόνο. Τηνὲ κλάδεψα γιὰ νὰ δυναμώσῃ, τῆς ἔκανα κάτι γιατρικὰ καὶ μετροῦσα πιὰ τὶς ἡμέρες. Μὰ ἀντὶ γιὰ καλίτερο γύρισε στὸ χερότερο. Τὸ κλάδεμα σὰ νὰ τὴν ἔβλαψε· ἀρρώστησε, κι' ὅλα της τὰ κλαδιὰ γιομίσανε ἀπὸ κάτι σπυράκια ἄσπρα. Δὲν εἶχε πιὰ τὴ ζωεράδα τῶν ἄλλω χρόνων καὶ τὰ φύλλα της

* Ἐκ τοῦ τελευταίως ἐκδοθέντος τόμου διηγημάτων τοῦ κ. Κώστα Παρορίτη «Ἀπὸ τὴ Ζωὴ τοῦ Δειλινιοῦ».

χάσανε κεῖνο τὸ πράσινο χρῶμα τους. Τὰ σῦκα μαραγκιάσανε καὶ πέσανε. Εἴτανε τώρα μιὰ λύπη νὰ τηνὲ βλέπῃ κανεὶς γιομάτη σπυριά. Τὰ κλαδιά της γέρνανε θλιβερά, κ' εἶχε τὴν ὄψη ἑτοιμοθάνατου. Ἀπάνω σ' ἕνα φύλλο της εἶδα μιὰ μέρα μιὰ κάμπια ποὺ σερνότανε ἀργά· τίναξα τὸ φύλλο μὲ θυμὸ καὶ πάτησα δυνατὰ χάμω τὸ σιχαμερὸ σκουλήκι. «Τῆς φτάνουνε τὰ βάσανά της· θἄχῃ τώρα καὶ σένανε» φώναξα.

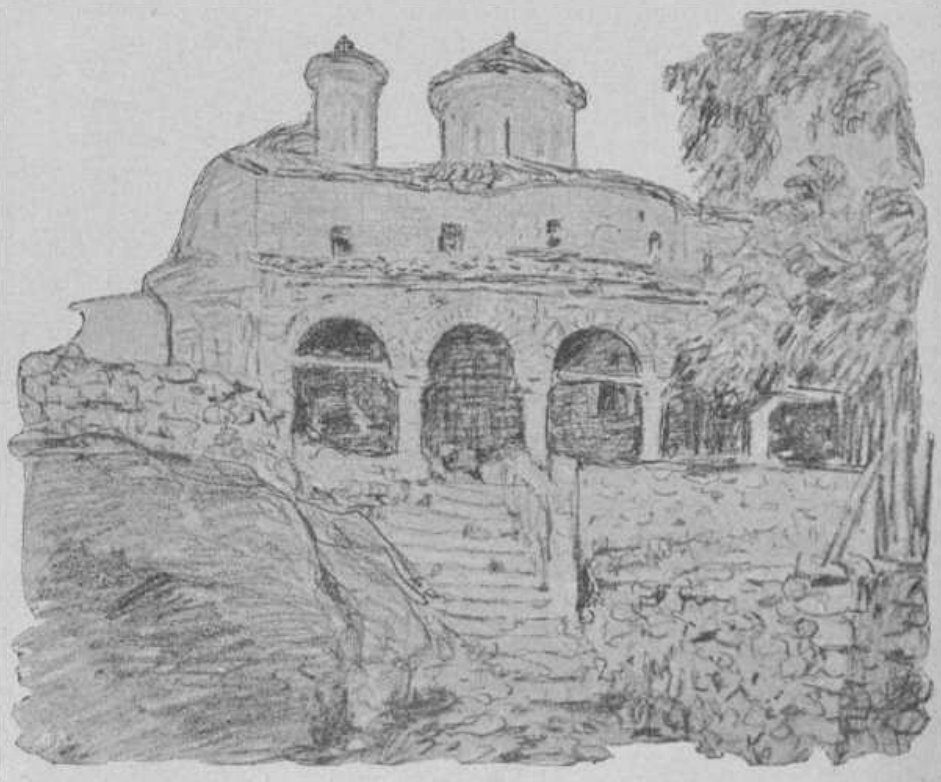
Ἕνα μεσημέρι σὰ γύρισα σπίτι εἶδα κάτι φοβερό. Ἡ συκιά μου κομμένη ἀπὸ τὴ ρίζα. Ράϊσε ἡ καρδιά μου ἀπὸ τὸν πόνο. Ἡ μάννα μου τὸ εἶπε καὶ τὄκαμε. Τὴν ἔκοψε μὲ τὸ πριόνι.

— Δὲν μποροῦσα νὰ τηνὲ βλέπω πιά· εἶχε ψωριάσει, μοῦ δικιολογήθηκε.

Δὲν τῆς ἀποκρίθηκα τίποτις. Ἔμεινα ὥρα κοιτάζοντας τὴ συκιά· ἀπὸ τὰ σπασμένα κλωνάρια της χυνότανε στάλες τὸ γάλα σὰ δάκρυο. Στὰ μάτια μου κείνη τὴν ὥρα τὸ ταπεινὸ δέντρο παρουσιάστηκε ἕνας ἥρωας. Εἴτανε ὁ νικημένος τῆς ζωῆς. Πάλαιψε γιὰ νὰ ζήσῃ κ' ἔπεσε νεκρὸς στὸν πιὸ σκληρὸν ἀγῶνα.

Ἡ συκιὰ ἔμεινε κάμποσες μέρες πεταμένη στὸ δῶμα. Τὰ φύλλα της ξεραμένα ἀπὸ τὸν ἥλιο τριβόντανε σὲ σκόνη· μερμήγκια κι ἄλλα μαμούνια τρέχανε ἀπάνω της. Ἔπειτα τηνὲ ρίξανε στὴ φωτιά. Στὴ θέση της ἀπομείνανε μόνο οἱ ρίζες κουτσουρεμένες.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΙΚΑ ΣΚΙΤΣΑ — ΜΕΤΕΩΡΑ ΑΓ. ΣΤΕΦΑΝΟΣ — ΥΠΟ ΘΑΛΕΙΑΣ ΦΑΩΡΑ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΑΓΡΙΟΠΕΤΕΙΝΟΥ

Βεβαιώνουν μερικοὶ διδάσκαλοι καὶ συγγραφεῖς Ἑβραῖοι, ὅτι μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς καί, νὰ ποῦμε, ὁ μισὸς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὁ ἄλλος μισὸς εἰς τὴν γῆν, ζῇ ἕνας κάποιος ἀγριοπετεινός· ὁ ὁποῖος στηρίζεται ἐπάνω στὴν γῆν μὲ τὰ πόδια, καὶ μὲ τὸ λιρὶ καὶ τὸ ῥάμφος του ἐγγίζει τὸν οὐρανόν. Ὁ γίγας αὐτὸς πετεινὸς ἐκτὸς τῶν ἄλλων διαφόρων χαρακτηριστικῶν ἰδιοτήτων του περὶ τῶν ὁποίων ἡμπορεῖ κανεὶς ν' ἀναγνώσῃ εἰς τοὺς ἐν λόγῳ συγγραφεῖς, κάμνει χρῆσιν τοῦ λόγου ἢ βέβαια 'σὰν παπαγάλος ἐδιδάχθη, δὲν ἠξεύρω ἀπὸ ποῖον, νὰ προφέρῃ λέξεις κατὰ τρόπον ἀνθρώπινον· διότι εὑρέθη εἰς ἀρχαίαν περγαμηνὴν γραμμένον μ' Ἑβραϊκοὺς χαρακτῆρας καὶ εἰς γλῶσσαν χαλδαϊκήν, ταργουμικήν, ραββινικήν, καββαλιστικὴν καὶ ταλμουδικὴν τραγοῦδι τιτλοφορημένον «Scir detarnegol bara tetzafra» δηλαδὴ πρωϊνὸν τραγοῦδι τοῦ ἀγριοπετεινοῦ· τὸ ὁποῖον ὄχι χωρὶς μεγάλον κόπον οὔτε χωρὶς νὰ ἐρωτηθοῦν πολλοὶ ραββῖνοι, καββαλισταί, θεολόγοι νομικοὶ καὶ φιλόσοφοι Ἑβραῖοι ἔφθασα εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἐννοήσω καὶ νὰ μεταφράσω εἰς κοινὴν γλῶσσαν ἐδῶ. Ἐν τούτοις δὲν ἠμπόρεσα ἀκόμη νὰ συμπεράνω ἂν τὸ τραγοῦδι τοῦτο ἐπαναλαμβάνει ὁ πετεινὸς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἢ κάθε πρωΐ· ἢ ἂν μόνον μίαν φορὰν ἐτραγουδήθη· καὶ ποῖος τὸν ἀκούει ὅταν τραγουδῇ, ἢ ποῖος ποτὲ τὸν ἄκουσε καὶ ἂν ἡ ἐν λόγῳ γλῶσσα εἶνε ἡ γλῶσσα τοῦ πετεινοῦ, ἢ ἂν τὸ τραγοῦδι ἐλήφθη ἀπὸ καμμίαν ἄλλην γλῶσσαν. Ὅσο διὰ τὴν κατωτέρω μετάφρασιν, διὰ νά την καταστήσω ὅσον εἶνε δυνατὸν καλυτέραν, τὸ ὁποῖον ἐπροσπάθησα παντοιοτρόπως, ἀπεφάσισα νὰ μεταχειρισθῶ πεζὸν λόγον ἀντὶ στίχων, ἂν καὶ πρόκειται περὶ πράγματος ποιητικοῦ. Τὸ διακεκομμένον ὕφος ἢ κάποτ' ἐξογκωμένον δὲν θὰ εἶνε πρέπον ν' ἀποδοθῇ εἰς ἐμὲ ἀφοῦ εἶνε σύμμορφον πρὸς τὸ ὕφος τοῦ πρωτοτύπου· ὕφος, ποῦ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν συνήθειαν τῶν γλωσσῶν, πρὸ παντὸς τῶν ποιητῶν, τῆς Ἀνατολῆς.

«Ἐγερθῆτε, θνητοί. Ἡ ἡμέρα ἔρχεται· ἐπιστρέφ' εἰς τὴν γῆν ἡ ἀλήθεια καὶ φεύγουν αἱ εἰκόνες αἱ μάταιαι. Ἐξυπνήσατε· ἀναλάβετε τὸ βάρος τῆς ζωῆς· φύγετε ἀπὸ τὸν ψεύτικον κόσμον πρὸς τὸν ἀληθινόν.

Ὁ καθένας αὐτὴν τὴν ὥραν ἂς συναθροίζῃ καὶ συσφίγγῃ εἰς τὴν ψυχήν του τῆς παρούσης ζωῆς τὰς σκέψεις· ἂς ἀνακαλῇ εἰς τὴν μνήμην του τὰ σχέδια, τὰς σπουδὰς καὶ τὰς ἀσχολίας· ἂς συλλογίζεται τὰς ἡδονὰς καὶ τοὺς πόνους ποῦ θὰ περάσῃ εἰς τὸ διάστημα τῆς νέας ἡμέρας. Καὶ καθεὶς τὴν ὥραν αὐτὴν ἐπιθυμεῖ περισσότερον παρ' ἄλλοτε ν ἀνεύρῃ μέσα του εἰκόνας εὐχαρίστους καὶ στοχασμοὺς γλυκεῖς. Ἀλλὰ ὀλίγοι εἶνε εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τους αὐτὴν ἱκανοποιημένοι· εἰς ὅλους ἡ ἔγερσις εἶνε κάτι κακόν. Ὁ δυστυχὴς μόλις ἐξυπνήσῃ πίπτει ἐκ νέου εἰς τὰ χέρια τῆς δυστυχίας του. Γλυκύτατον πρᾶγμα εἶνε ὁ ὕπνος συνδεόμενος μὲ ὅ,τι συντείνει εἰς τὴν φαιδρότητα καὶ τὴν ἐλπίδα. Καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη ἕως εἰς τὴν χαραυγὴν διατηροῦνται σῶαι καὶ ἀκέραιαι. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὅμως χάνονται.

Ἂν ὁ ὕπνος τῶν θνητῶν ἦτον διηνεκὴς καὶ κάτι ποῦ νὰ προσομοιάζῃ τὴν ζωήν, ἂν κάτω ἀπὸ τ' ἄστρον τῆς ἡμέρας χαυνῶνον καὶ σχεδὸν νεκρῶνον ἀνὰ τὴν γῆν ὅλα τὰ ζῶντα δὲν ἐνεφανίζετο ἔργον κανένα· οὔτε βωδιῶν μουκάνημα εἰς τὰ λιβάδια, οὔτε θηρίων θόρυβος εἰς τὰ δάση, οὔτε τραγοῦδι πουλιῶν εἰς τὸν ἀέρα, οὔτε ψίθυρος μελισσῶν ἢ χρυσαλλίδων διέτρεχε τὴν ἐξοχήν. Φωνὴ οὔτε, οὔτε κίνησις καμμία ἂν δὲν ἠγείρετο πουθενά, παρὰ μόνο τῶν νεφῶν ἡ κίνησις τοῦ ἀνέμου καὶ τῶν τρικυμιῶν, βέβαια τὸ σύμπαν θὰ ἦτο ἄχρηστον· ἀλλ' ὅμως θὰ ἐνυπῆρχεν εἰς αὐτὸ ἴσως ἢ ὀλιγωτέρα ἀφθονία εὐτυχίας, ἢ περισσοτέρα δυστυχία ἀπὸ τὴν σημερινήν. Ἐρωτῶ σέ, ὦ ἥλιε, αἴτιε τῆς ἡμέρας καὶ τῶν ἐγρηγόρσεων, εἰς τὸ διάστημα τῶν αἰώνων ποῦ σὺ ἔκαμες νὰ διακρίνωνται ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ ποῦ διήνυσες μὲ τὰς πτώσεις καὶ τὰς ἐγέρσεις σου, εἶδες ποτὲ ἕνα μόνον μεταξὺ τῶν θνητῶν εὐτυχισμένον; Ἀπὸ τὰ ἄπειρα ἔργα τῶν θνητῶν ποῦ ἕως τώρα εἶδες, πιστεύεις ἐσὺ ὅτι καὶ ἕνα ἀκόμη ἐπέτυχε τὸν σκοπόν του, τὴν διαρκῆ δηλαδὴ ἢ στιγμιαίαν ἱκανοποίησιν τοῦ πλάσματος ποῦ τὸ παρήγαγε:

Πέ μου ἀκόμη, ἂν βλέπῃς αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἢ ἂν εἶδες ποτὲ τὴν εὐτυχίαν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κόσμου, εἰς ποῖον κάμπον κατοικεῖ, εἰς ποῖον δάσος, βουνόν, κοιλάδα, τόπον κατοικημένον ἢ ἔρημον, εἰς ποῖον πλανήτην ἀπὸ ὅσους αἱ φλόγες σου φωτίζουν καὶ θερμαίνουν; Μήπως τάχα κρύπτεται ἀπὸ τὴν ὄψιν σου, ἢ μένει

στὰ βάθη τῶν σπηλαίων, ἢ μήπως εἰς τὸ βάθος τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης; Ποῖον ἔμψυχον μετέχει, ποῖον φυτὸν ἢ ὅ,τι ἄλλο ἀπὸ ὅσα ζωογονεῖς; ποῖων πλάσμα προικισμένον ἀπὸ ἀρετὰς φυτικὰς ἢ ζωϊκάς, ἢ στερημένον; Καὶ σὺ ὁ ἴδιος ποῦ 'σὰν γίγας ἀκούραστος ὁλοταχῶς ἡμερανύκτα χωρὶς ὕπνον οὔτε ἀνάπαυσιν τρέχεις τὴν ἀκαταμέτρητην ποῦ σοῦ ἔχει προδιαγραφῆ τροχιάν, εἶσ' εὐτυχισμένος ἢ δυστυχής;

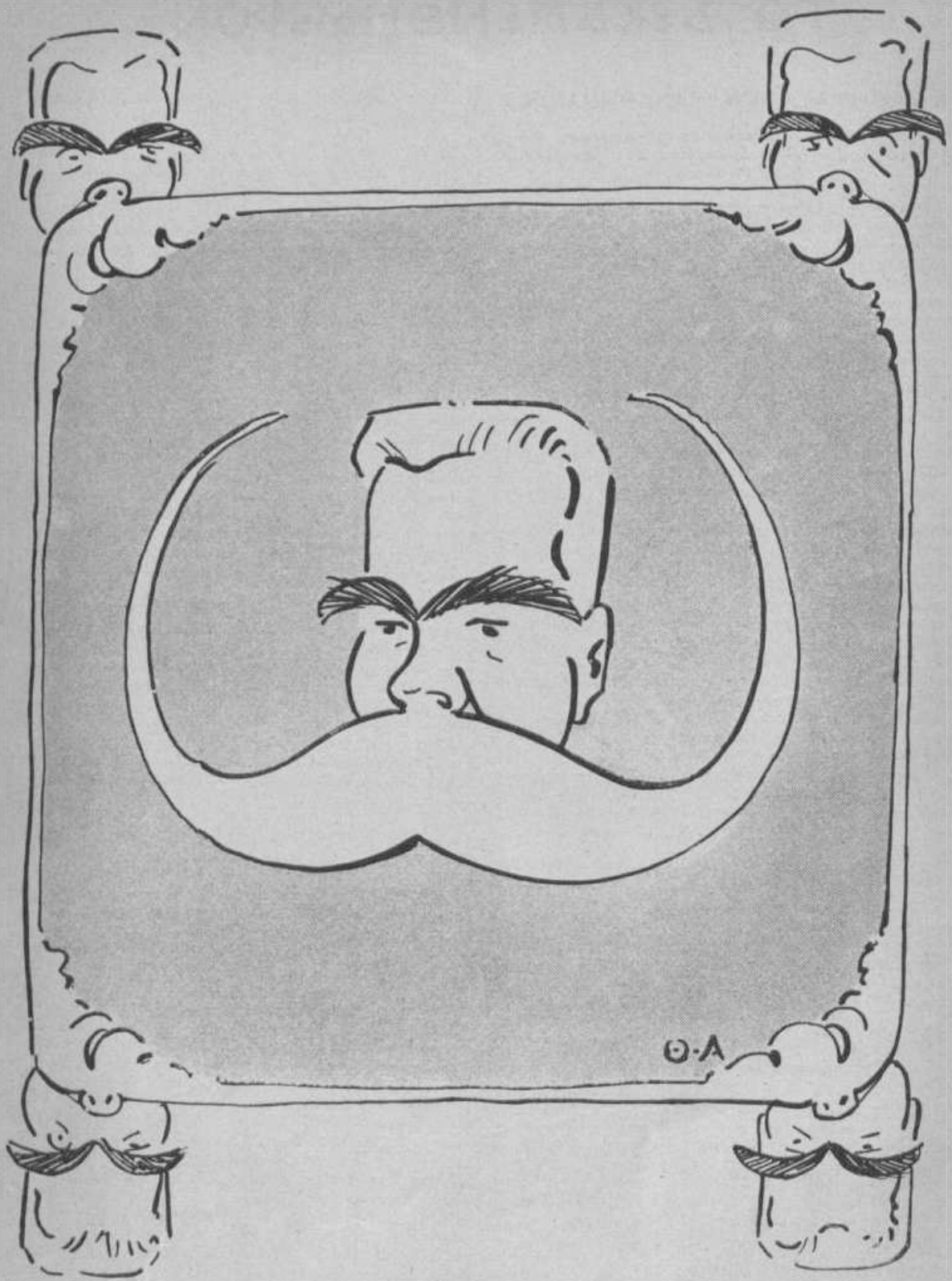
Θνητοί, σηκωθῆτε. Δὲν εἴσθε ἀκόμη ἐλεύθεροι ἀπὸ τὴν ζωήν. Θὰ ἔλθῃ καιρὸς ποῦ καμμία δύναμις ἐξωτερική, κανένα ἐνδόμυχον κίνημα δὲν θά σας ἐξαγάγῃ ἀπὸ τὴν ἡσυχίαν τοῦ ὕπνου· κ' αἰωνίως θ' ἀναπαύεσθε εἰς αὐτὴν ἀχόρταστοι. Πρὸς τὸ παρὸν δέν σας εἶνε *συγχωρημένος* ὁ θάνατος· μόνον ἐκ διαλειμμάτων σᾶς δίδεται δι' ὀλίγον χρόνου διάστημα κἄτι προσόμοιόν του. Διότι θὰ ἦτον ἀδύνατον νὰ διασῴζεται ἡ ζωή, ἂν δὲν ἐδιακόπτετο συχνά. Πολὺ μακρὰ ἐξακολούθησις τοῦ βραχυχρονίου καὶ παλαιοῦ τούτου ὕπνου εἶνε καθ' ἑαυτὴν θανατηφόρον κακὸν κ' αἰτία ὕπνου αἰωνίου. Κἄτι ἀνάλογον εἶνε ἡ ζωὴ ποῦ διὰ νά την βαστάξῃς εἶνε ἀνάγκη ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν νά την ἀποθέτῃς διὰ νὰ πάρῃς ἀναπνοὴν γευόμενος καὶ οἱονεὶ μετέχων ἑνὸς μορίου ἀπὸ θάνατον.

Ὁπωσδήποτε τὸ πρωὶ ἀπὸ κάθε ἡμέραν εἶνε συνήθως τὸ μᾶλλον ὑποφερτὸν εἰς τὰ ζῶντα πλάσματα. Ὀλιγοι ἐξυπνῶντες ἀνευρίσκουν εἰς τὸν νοῦν σκέψεις εὐχαρίστους καὶ φαιδράς· ἀλλὰ σχεδὸν ὅλοι πορίζονται ἢ μορφώνουν τοιαύτας ἀπὸ τὸ παρόν· διότι αἱ ψυχαὶ ἀκόμη τὴν ὥραν αὐτήν, χωρὶς καμμίαν ἀπασχόλησιν εἰδικὴν ἢ ὡρισμένην ἀποκλίνουν εἰς τὴν τέρψιν πρὸ πάντων καὶ εἶνε διατεθειμένοι περισσότερον παρ' ἄλλοτε εἰς τὸ νὰ ὑπομένουν τὰ κακά. Ὅθεν, καὶ ἂν κανείς, ὅταν τὸν ἐπῆρεν ὁ ὕπνος, κατείχετο ἀπὸ ἀπελπισίαν, καθὼς ἐξυπνήσῃ δέχεται ἐκ νέου τὴν ἐλπίδα, ὅσο καὶ ἂν ὀλίγον τοῦ ἁρμόζῃ. Πολλαὶ δυστυχίαι καὶ συμφοραὶ ἰδιάζουσαι, φόβου αἰτίαι καὶ ἀνησυχίαι πολλαὶ φαίνονται τότε πολὺ μικρότεραι παρ' ὅσον ἐφάνησαν τὸ περασμένο βράδυ. Συχνὰ ἀκόμη αἱ στενοχωρίαι τῆς περασμένης ἡμέρας ἐτέθησαν εἰς περιφρόνησιν κ' ἔγειναν σχεδὸν ἀντικείμενα γέλωτος, ὡσὰν νὰ ἦσαν ἀποτέλεσμα πλανῶν καὶ φαντασιῶν ματαίων. Τὸ βράδυ ἠμπορεῖ νὰ παραβληθῇ μὲ τὸ γῆρας, τοὐναντίον ἡ ἀρχὴ τῆς αὐγῆς ὁμοιάζει μὲ τὴν νεότητα· ἡ αὐγή, διότι τὰς περισσοτέρας φορὰς εἶνε παρήγορος κ' ἐμπιστευτική· τὸ βράδυ πάλιν μελαγχολικὸν καὶ προσκλινὲς εἰς τὴν κακὴν ἐλπίδα 'Αλλὰ καθὼς ἡ νεότης ὅλης τῆς ζωῆς, ἔτσι ἐκείνη, ποῦ οἱ θνητοὶ δοκιμάζουν κάθε ἡμέραν, εἶνε βραχυτάτη καὶ φευγαλέα· καὶ γλίγωρ' ἀκόμη ἡ ἡμέρα καθίσταται δι' αὐτοὺς γηραιά.

Καὶ ἡ ἀνθηρὰ ἡλικία, ἂν καὶ τῆς ζωῆς τὸ καλύτερον μέρος, εἶνε κ' ἐκείνη ἐντούτοις κἄτι τί δυστυχές. Ὄχι τόσο διότι τὸ δύσμοιρον τοῦτο ἀγαθὸν χάνεται ὀγλίγωρα, ὅσο διότι καθὸν χρόνον ὁ ζῶν ἐννοεῖ ποῦ ἡ ὕπαρξίς του ρέπει, μόλις ποῦ ἐδοκίμασε τὴν ὡριμότητα καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ αἰσθανθῇ καὶ νὰ δοκιμάσῃ πλήρεις τὰς δυνάμεις του, ἀρχίζουν ἤδη αὐταὶ νὰ φθίνουν. Εἰς κάθε εἶδος θνητῶν πλασμάτων τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς εἶνε μαρασμός. Τόσο φανερὰ εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὸν κόσμον κάθε μέρος τοῦ σύμπαντος σπεύδει ἀκούραστα πρὸς τὸν θάνατον μὲ προθυμίαν καὶ τάχος θαυμαστόν. Μόνον τὸ σύμπαν καθεαυτὸ φαίνεται εἰς τὴν παρακμὴν αὐτὴν καὶ τὴν φθίσιν ἄθικτον· ἔτσι, ἂν καὶ κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα δείχνεται ἀσθενικὸν καὶ γερασμένο, ἐντούτοις τὴν ἄνοιξιν γίνεται νέον. Ἀλλὰ καθὼς οἱ θνητοί, ἂν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κάθε ἡμέρας προσαποκτοῦν ἕνα ποσὸν νεότητος, ὅμως ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν γερνοῦν καὶ τέλος σβύνονται· καὶ τὸ σύμπαν, ἂν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν κάθε χρόνου ἀνανεώνεται, μολαταῦτα γερνᾷ ὀλίγο κατ' ὀλίγον. Καιρὸς θὰ ἔλθῃ ποῦ τὸ σύμπαν αὐτὸ καὶ ἡ φύσις αὐτὴ θὰ σβύσουν. Καὶ ὅμως ἀπὸ τὰ τρισμεγάλα βασίλεια καὶ τ' ἀνθρώπινα κράτη καὶ τὰς θαυμασίας κινήσεις των ποῦ ἄλλοτε ἐφημίζοντο τόσον, δὲν ἀπομένει πλέον μαρτυρία οὔτε φήμη καμμία· ἐξ ἴσου διὰ τὸν κόσμον ὅλον καὶ τὰς ἀπείρους μεταβολὰς καὶ δυστυχίας τῶν δημιουργημένων ἴχνος δὲν θ' ἀπομείνῃ· ἀλλὰ μία γυμνὴ σιωπὴ καὶ ὑψηλοτάτη μία γαλήνη θὰ πληρώσουν τὸ ἄπειρον διάστημα· ἔτσι τὸ μυστήριον τὸ θαυμαστὸν καὶ φοβερὸν τῆς παγκοσμίας ὑπάρξεως προτοῦ διευκρινισθῇ κ' ἐννοηθῇ, θὰ σκορπίσῃ καὶ θὰ χαθῇ [1].

[Μετ. Α. ΚΑΜΠΑΝΗ] ΙΑΚΩΒΟΣ ΛΕΟΠΑΡΔΗΣ

[1] *Σημείωσις τοῦ Λεοπάρδη.* Αὐτὸ εἶνε συμπέρασμα ποιητικὸν ὄχι φιλοσοφικόν. Ὁμιλῶν κανεὶς φιλοσοφικὰ πρέπει νὰ συλλογισθῇ ὅτι κἄτι τί ποῦ δὲν ἔλαβε ἀρχὴν δὲν θὰ λάβῃ ποτὲ τέλος.

Αλεξανδρος Ωμεγα

ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ "ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ,,

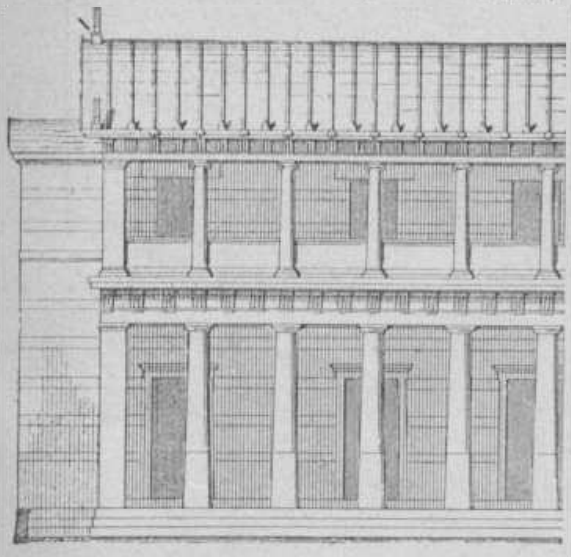
Μάθημα ἕνατον. — Ὡρολόγιον Ἀνδρονίκου τοῦ Κυρρήστου. Διογένειον Γυμνάσιον. Στοὰ Ἀττάλου. Στοὰ Γιγάντων.

Ὁ λεγόμενος Πύργος τῶν Ἀνέμων ἢ ἐπὶ τὸ πολυμαθέστερον ἀλλ' ἀνοητότερον Ναὸς τοῦ Αἰόλου, ἐκ τοῦ ὁποίου ὅλως ἀδικαιολογήτως καὶ σχολαστικῶς ὠνομάσθη καὶ ἡ ὁδὸς Αἰόλου, εἶναι χρήσιμον διὰ τὴν παρακειμένην Ἀγορὰν κτίριον, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει καὶ περιγράφει λεπτομερῶς ὁ Λατῖνος ἀρχιτέκτων συγγραφεὺς Βιτρούβιος ὡς *Ὡρολόγιον* κατασκευασθὲν δαπάναις τοῦ ἐκ Κύρρου τῆς Συρίας *Ἀνδρονίκου*. Εἶναι ὀκτάπλευρος πύργος φέρων εἰς τὸ ἄνω ἄκρον ἑκάστης πλευρᾶς συνθηματικὴν παράστασιν μὲ διάφορα σύμβολα ἑκάστου τῶν ὀκτὼ κυριωτέρων ἀνέμων μὲ ἐπιγραφὴν τοῦ ὀνόματός των· ὑπῆρχε δὲ καὶ εἰς τὴν κορυφὴν τῆς στέγης Τρίτων χαλκοῦς κινούμενος ὑπὸ τῆς φορᾶς τοῦ ἀνέμου καὶ δεικνύων διὰ ῥάβδου τὸν πνέοντα ἄνεμον.

Διετηρήθη σχεδὸν τέλειον κατὰ παράδοξον εὐνοιαν τῆς Τύχης, διότι ὑπὸ καλλιτεχνικὴν ἔποψιν εἶναι ἀσήμαντον, ἐν ᾧ ὑπὸ ἔποψιν Ὡρολογίου ἐκ τῆς ἀρχαιότητος εἶναι μοναδικόν. Ἦτο δηλαδὴ συγχρόνως ἡλιακὸν καὶ ὑδροωρολόγιον· διότι εἰς τὰς πλευρὰς ὅπου πίπτει ὁ ἥλιος φέρει μακρὰς ἀκανονίστους εὐθείας γραμμάς, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπελογίζετο ἡ ὥρα, ἐντὸς δὲ ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἔχει περιέργους διαιρέσεις διὰ βαθυσμάτων, ὅπου ἐνήργει, ἀγνωστον κατὰ ποῖον ἀκριβῆ τρόπον, ὡρολόγιον κινούμενον καὶ δεικνῦον τὰς ὥρας δι' ὕδατος ῥέοντος ἔκ τινος ἀποθήκης ἡμικυκλικῆς κειμένης ὀπισθεν τοῦ κτιρίου.

Δύο θύραι μὲ μικρὸν πρόστρον ἐκ δύο κορινθιακῶν κιόνων ἄγουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν του. Κατεσκευάσθη περὶ τὸ 80 π. Χ.

Πρὸς τὰ ΝΔ τοῦ ὡρολογίου ὑπάρχει τμῆμα κτιρίου ἀψιδωτοῦ μὲ ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου· εἶναι ἴσως τὸ *Ἀγορανομεῖον*, ἤτοι τὸ ἀρχεῖον τῶν ἐπιμελητῶν τῆς Ἀγορᾶς, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ ἐπισκευασθὲν κατόπιν.

Ἡ Στοὰ τοῦ Ἀττάλου ὅπως ἦτο εἰς τὴν ἀρχαιότητα. — Κατὰ τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ Μπόν. Τὸ παριστάμενον εἶναι τὸ βόρειον ἄκρον τῆς Στοᾶς.

Τὸ δὲ *Διογένειον Γυμνάσιον* ἀνεγνωρίσθη εἰς τὴν σημερινὴν ὁδὸν Λυσίου πρὸς Α τοῦ ὡρολογίου τοῦ Ἀνδρονίκου· ἐξ αὐτοῦ ἐλάχιστον μέρος ἀνεσκάφη· ἐκεῖ εὑρέθησαν πολυάριθμοι ἑρμαῖ κοσμητῶν, ἤτοι τῶν ἐπιφορτισμένων τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἐφήβων καθηγητῶν, τοὺς ὁποίους ἀνήγειρον πρὸς τιμήν των οἱ ἀποφοιτῶντες ἔφηβοι. Εἶναι λοιπὸν τὸ πρῶτον Πανεπιστήμιον τοῦ κόσμου, ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεπαιδεύοντο εἰς τὴν Γυμναστικὴν καὶ Μουσικήν, εἰς τὴν Ρητορικήν, Φιλολογίαν καὶ Γεωμετρίαν. Ὠνομάσθη Διογένειον, διότι τὸ ἵδρυσεν ὁ Μακεδὼν στρατηγὸς Διογένης περὶ τὸ 280 π. Χ.

Πρὸς Δ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς κεῖται ἡ μεγαλοπρεπὴς καὶ ὡραία *Στοὰ τοῦ Ἀττάλου* (τοῦ Β΄) ἀνοικτὴ μόνον πρὸς Δ καὶ μὲ διεύθυνσιν ἐκ Β πρὸς Ν, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου. Ἔφερε δύο σειρὰς κιόνων ἐκ 49 μὲν ἔμπροσθεν, ἐξ 28 δὲ ἐσωτερικώτερον, καὶ εἶχε δύο πατώματα, ὡς δεικνύουν αἱ σωθεῖσαι ἐν μέρει κλίμακες καὶ δύο ἐξέδρας εἰς τὰς στενὰς πλευράς· ὑπὸ τὴν Β πλευρὰν της διέρχεται ὁ ἠλεκτρικὸς σιδηρόδρομος σήμερον.

Τὸ ἐπιστύλιον ὑπὲρ τοὺς κίονας μεταξὺ τῶν δύο σειρῶν ἐξ αὐτῶν ἦτο ἐκ μαρμάρου καὶ ἔφερε τὴν ἐξῆς διασωθεῖσαν ἐπιγραφὴν μὲ μεγάλα ὡραῖα γράμματα: « *Βασιλεὺς Ἄτταλος βασιλέως Ἀττάλου καὶ βασιλίσσης Ἀπολλωνίδος* », ἡ δὲ στέγη ἦτο ξυλίνη. Ἡ στοὰ αὕτη ἐκτίσθη περὶ τὸ 170 π. Χ. καὶ φαίνεται ὅτι ἀπετέλει τὴν Ἀγορὰν τῶν εἰδῶν πολυτελείας, ὅπου κατὰ φυσικὸν λόγον αἱ Κυρίαι καὶ Δεσποινίδες τῶν Ἀθηνῶν ἔσπευδον νὰ ἐκλέξουν τὰ ἐνδύματα καὶ κοσμήματά των καὶ νὰ προσδιορίσουν τὸν συρμὸν τῆς ἐποχῆς τὸν ὁποῖον καὶ ἡ καλλιτεχνία παρηκολούθει καὶ ὁ ἄλλος τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀνατολῆς γυναικεῖος κόσμος.

Δυτικώτερον τῆς Στοᾶς τοῦ Ἀττάλου κατὰ τὴν ὁδὸν Ἐπωνύμων ἐπὶ μικρᾶς πλατείας ὑπάρχουν τρία ἀγάλματα παριστῶντα γίγαντας (Ἄτλαντας) καταλήγοντας εἰς ὄφεις· βεβαίως ἐβάσταζον ἐπιστύλιον στοᾶς τινος ἀγνώστου, ἡ ὁποία ὠνομάσθη ἐξ αὐτῶν *Στοὰ Γιγάντων*.

Μάθημα Δέκατον. — Πνύξ, Μνημεῖον Φιλοπάππου.

Ἂν καὶ ὑπὸ πολλῶν ἀμφεσβητήθη ἡ θέσις τῆς Πνυκός, φαίνεται σήμερον ἀσφαλὲς ὅτι ὁ μικρὸς λόφος μεταξὺ τοῦ Ἀστεροσκοπείου καὶ τοῦ λόφου τοῦ Φιλοπάππου εἶναι πράγματι ἡ περίφημος *Πνύξ*, ὅπου ὁ κυρίαρχος λαὸς τῶν Ἀθηνῶν συνήρχετο καὶ ἐλάμβανε τὰς τελειωτικὰς ἀποφάσεις τῆς διοικήσεως τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Κράτους.

Ὁ βράχος εἶχεν ἤδη πρὸ χιλιάδων ἐτῶν ἐξισωθῆ ὅταν ἐπὶ Σόλωνος (594 π. Χ.) ἢ πιθανώτερον ἐπὶ Κλεισθένους (508 π. Χ.) διεσκευάσθη τὸ μέρος κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γνησίας Δημοκρατίας, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς συνέλευσις τοῦ λαοῦ.

Ἐκ τῆς βορείου πλευρᾶς ὑποστηρίζεται διὰ τεραστίων ὀγκολίθων κατασκευῆς τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος, ἔχει σχῆμα ἡμικυκλίου μὲ τομὰς μεγίστας 120 πρὸς 65 μέτρα, εἰς τὸ ὑψηλότερον δὲ τμῆμα ἐπὶ τοῦ βράχου ἦτο τὸ βῆμα, σῳζόμενον καὶ σήμερον ὅπως σχεδὸν ἦτο εἰς τὴν ἀρχαιότητα.

Ὀλίγον ἀνωτέρω τοῦ βήματος ἦτο ὁ βωμὸς τοῦ

Διὸς Ὑψίστου καὶ τὸ κανονικὸν ὡρολόγιον τῶν Ἀθηνῶν κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἀστρονόμου Μέτωνος περὶ τὸ 433 π. Χ.

Ὁ λόφος τοῦ Φιλοπάππου ὠνομάζετο παλαιότερον λόφος τοῦ Μουσείου, διότι ὡς φαίνεται, ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἀρχαιότατον ἱερὸν τῶν Μουσῶν. Τὸ ἐπ' αὐτοῦ σωζόμενον σήμερον κατὰ τὸ πλεῖστον *Μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου* κατεσκευάσθη περὶ τὸ 114-116 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Γαΐου Ἰουλίου Ἀντιόχου Φιλοπάππου ἐγγόνου τοῦ βασιλέως τῆς Κομμαγηνῆς Ἀντιόχου τοῦ Δ' ἐκθρονισθέντος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βεσπασιανοῦ.

Ἐχρησίμευεν ὡς τάφος τοῦ Φιλοπάππου, ὁ ὁποῖος εὐηργέτησε πολυτρόπως τὰς Ἀθήνας καὶ εἶχε γίνει Ἀθηναῖος πολίτης καὶ ὕπατος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων περὶ τὸ 100 μ. Χ. Ὁ πραγματικὸς τάφος του ἦτο ὄπισθεν τοῦ μνημείου, τὸ ὁποῖον βλέπει πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, διότι ὄπισθέν του ὑψώνετο τὸ τεῖχος τῆς πόλεως.

Τὸ μνημεῖον ἐν εἴδει κόγχης τοξοειδοῦς ἔχει ὕψος 13 μ. καὶ φέρει ἐν μέσῳ ἀγάλμα τοῦ Φιλοπάππου, πρὸς δεξιὰ αὐτοῦ ἄγαλμα τοῦ πάππου τοῦ Ἀντιόχου καὶ πρὸς ἀριστερὰ ἔφερεν ἄγαλμα μὴ διασωθὲν τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μοναρχίας καὶ τοῦ γένους του βασιλέως Σελεύκου τοῦ Νικάτορος.

Ὑπὸ τὰ ἀγάλματα παρίσταται ἐν ἀναγλύφῳ ὁ Φιλόπαππος ἐπὶ τεθρίππου εἰσερχόμενος εἰς τὸ ὑπατικὸν ἀξίωμα ἐνώπιον τοῦ πλήθους.

Ὑπὸ καλλιτεχνικὴν ἔποψιν εἶναι καὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἀσήμαντον. Ἐξ αὐτοῦ ἡ θέα τῆς Ἀκροπόλεως συνιστᾶται ὡς ἔκτακτος.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ὁ Ἀγαμέμνων τοῦ Αἰσχύλου. Μετάφρασις ἔμμετρος Ι. Γρυπάρη. Ἀνατύπωσις ἐκ τῶν «Ἡλυσίων». **Philéas Lebesgue: La Grèce littéraire d'aujourd' hui Paris Sansot.**—***«Ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Δειλινοῦ» ὑπὸ Κώστα Παρορίτη.***

Τί πρέπει νὰ πῇ κανεὶς διὰ τὸν ποιητὴν ἐκεῖνον ποῦ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ *προηφθάνθη τὸν ῥωμαντισμόν*, δῆλα δὴ ἐφάνη προικισμένος μὲ τὴν αἰσθητικότητα καὶ μὲ τὸ βάθος τῆς νεωτέρας ψυχῆς, τῆς ἀνησύχου, τῆς βαπτισμένης εἰς τὸν πόνον καὶ εἰς τὴν ἀμφιβολίαν; Ὁ Αἰσχύλος εἶνε ἴσως ὁ μᾶλλον δημιουργὸς Ἕλλην τεχνίτης μαζὶ μὲ τὸν Φειδίαν ὕστερ' ἀπὸ τὸν ποιητὴν τῆς Ὀδυσσείας. Τὴν φράσιν τοῦ Γκαῖτε: «κάθε ποίημα πρέπει νὰ εἶνε ὅλη ἡ ποίησις» ἐννοεῖ κανεὶς μόνον εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ Προμηθέως ἢ τῆς Ὀρεστείας.

Τὴν «Ὀρέστειαν» ἐπρωτοπαρουσίασε εἰς τὸ νεοελληνικὸν δημόσιον ὁ κ. Σωτηριάδης. Ἡ μετάφρασις ἐκείνη ἔλησμονήθη. Ἰδοὺ τὴν φορὰν αὐτὴν ὅτι ὁ πλουσιώτερος εἰς τάλαντον μεταξὺ τῶν ἐμφανισθέντων ὕστερ' ἀπὸ τὸν κ. Παλαμᾶν ποιητῶν ὁ κ. Ἰ. Γρυπάρης μᾶς δίδει τὸ πρῶτον μέρος τῆς τιτανικῆς αὐτῆς τριλογίας τὸν «Ἀγαμέμνονα». Τὰ «Ἡλύσια» ὑπόσχονται νὰ μᾶς δώσουν καὶ τἄλλα δύο μέρη τῆς τριλογίας ἐντὸς τοῦ ἔτους. Ἡ μετάφρασις τοῦ κ. Ἰ. Γρυπάρη ἐνῷ εἶνε ἄμεμπτος ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως, εἶνε τόσο «νοημένη» ἐξ ἄλλου ὥστε πᾶσα σώφρων κρίσις περὶ αὐτῆς ἀναγκαίως πρέπει νὰ εἶνε ἐνθουσιασμός.

Κάποιος ἑλληνιστὴς εἶπε διὰ τὴν γλῶσσαν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ποιήσεως ὅτι ἦτον τεχνητή. Ἡ λέξις βέβαια δὲν εἶνε κατάλληλος. Ὁ σοφὸς ξένος ἤθελε νὰ πῇ ὅτι οἱ Ἕλληνες ποιηταί, οἱ λυρικοί, τῆς Ἀττικῆς τραγῳδίας λ. χ. ἐμόρφωναν μίαν γλῶσσαν διὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν διανοημάτων τους ἀπομακρυνομένην ἀπὸ τὴν συνήθειαν ἀρκετά, ἐμεταχειρίζοντο τύπου διαλεκτικοὺς ἀρχαιοτέρους, ἐσχημάτιζαν λέξεις ἰδικάς των Καὶ ὁ ὑποκριτὴς μαζὶ μὲ τὸν κόθορνον ποῦ τὸν ἔδειχνε μεγαλύτερον καὶ ὑψηλότερον, μαζὶ μὲ τὸν ῥυθμὸν ποῦ τοῦ ἔδιδε τὴν θείαν μεγαλειότητα τῶν λόγων εἶχε καὶ τὴν γλωσσικὴν ἔκφρασιν πολὺ ὀλίγον ἀγοραίαν.

Εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, ἰδίως ὅμως εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν, ἡ ποιητικὴ φράσις καὶ λέξις ἀπέχει ἀρκετὰ τῆς πεζογραφικῆς. Εἶνε ἀνάγκη καλλιτεχνική. Ἡ ποιητικὴ φράσις εἶνε φράσις *ὀρχουμένη*. Ἡ φράσις τοῦ ἱστορικοῦ καὶ τοῦ πεζογράφου πρέπει νὰ εἶνε φράσις βαδίζουσα...

Ἦτο λάθος ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ὅτι τὴν φράσιν καὶ τὴν λέξιν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ποῦ διὰ τοῦ Σολωμοῦ ἔγειναν φράσις καὶ λέξις τῆς ποιήσεως, ἠθέλησαν νὰ τὴν ἐπιβάλλουν παντοῦ. Ἐλησμόνησαν ὅτι ὑπάρχουν κάποια ὅρια. Ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σολωμὸς πεζογραφῶν καὶ ὁ Πολυλᾶς ἀφίσταντο κάπως τῆς ποιητικῆς των φράσεως. Ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Ἀντιφῶν εἶνε σχεδὸν σύγχρονοι. Ἄλλη ἡ φραστικότης τοῦ ἑνός, ἄλλη ἡ φραστικότης τοῦ ἄλλου. Μερικὰς λέξεις καὶ μερικοὺς τύπους καθιερώνει εἰς ἕνα εἶδος λόγου ἡ μακρὰ συνήθεια. Ἕνας ποιητὴς μοῦ ἔλεγε ὅτι μεταχειρίζεται εἰς τοὺς στίχους του τὴν γλῶσσαν τοῦ Σολωμοῦ διότι τοῦ φαίνεται πεζὴ ἐκείνη ποῦ ὁμιλοῦμεν... Θέλω νὰ πῶ μὲ ὅλα αὐτὰ ὅτι ἂν ἡ γλῶσσα τοῦ κ Γρυπάρη εἰς τὸν «Ἀγαμέμνονα» δὲν εἶνε ἡ γλῶσσα ποῦ ὁμιλοῦν εἰς τὰ σαλόνια τῶν Ἀθηνῶν, τοῦτο δὲν εἶνε λόγος καταδίκης της. Διότι ἡ γλῶσσα αὐτὴ θρεμμένη μὲ στοιχεῖα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ μὲ διαλεκτικὰ ἀκόμη καὶ μὲ λέξεις τῆς καθαρευούσης, μὲ ἐλευθερίαν γλωσσικῆς αἰσθήσεως, εἶνε ἐντελῶς ποιητική, πλαστική, ζωγραφικὴ καί, ἂν θέλετε: ***μουσική***. Ὁ κ. Γρυπάρης ἐχρησιμοποίησε τὸν δεκατρισύλλαβον τραγικὸν στίχον τοῦ Πολυλᾶ συνδυάσας αὐτὸν μὲ τὸν δεκατετρασύλλαβον. Εἰς τὸ τέλος τοῦ δράματος μεταχειρίζεται δεκαπεντασυλλάβους, τῶν ὁποίων ἡ τελευταία συλλαβὴ ἔχει τὸν τόνον. Στίχοι μὲ σπανίαν κίνησιν. Εἰς τὰ χορικὰ μετεχειρίσθη ποικίλα μέτρα, ἐχρησιμοποίησε μάλιστα συχνὰ καὶ τὴν ῥίμαν Αὐτὸ ἔδωκε σπουδαῖον ποσὸν ὀρχηστικότητος εἰς τοὺς στίχους ἐκείνους. Τὸ ὅλον ἔργον ζῇ καὶ κινεῖται. Ἡ μετάφρασις τοῦ κ. Γρυπάρη εἶνε δημιουργὸς μετάφρασις. Θὰ ἐπανέλθωμεν ὅταν ὅλη ἡ «Ὀρέστεια» δημοσιευθῇ. Πρὸς τὸ παρὸν χαιρετίζομεν τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ***πρώτου*** αὐτοῦ βιβλίου τοῦ κ. Ι. Γρυπάρη ὡς γεγονὸς φιλολογικὸν ἀπὸ τὰ μᾶλλον εὐοίωνα καὶ τὰ μᾶλλον ἀντιψυχαρικά. Εἶνε ἔργον μαθήσεως καὶ αἰσθήματος. Ἔργον ἀπολύτου καλλιτεχνικῆς εἰλικρινείας.

ΠΡΕΠΕΙ νὰ εὐγνωμονοῦμεν τοὺς ξένους ποῦ ἀποπειρῶνται χωρὶς κανένα ἰδιαίτερον συμφέρον κάθε τόσο νὰ δίδουν εἰκόνας τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς εἰς τὸ μέγα εὐρωπαϊκὸν δημόσιον. Ἐμεῖς οἱ φιλόλογοι ἰδιαιτέρως τὸν κ. Κάρολον Δίτεριχ, τὸν κ Ἰούλιον φὸν Ἔσαλιν, τὸν κ. Ἔσσελιγκ, τὸν κ. Pio Ciuti, τὸν κ. Φιλέαν Λεμπέγκ καὶ ἄλλους τοὺς ὁποίους δὲν ἐνθυμοῦμαι τὴν στιγμὴν αὐτήν.

Ὁ κ. Φ. Λεμπέγκ ἀπὸ χρόνια παρακολουθεῖ τὴν φιλολογικήν μας κίνησιν καὶ τὸ γλωσσικόν μας ζήτημα. Ἔχει ταχθῇ μάλιστα μὲ τὸ μέρος τοῦ κ Ψυχάρη. Γνωσταὶ εἶνε αἱ ἐπιστολαί του περὶ τῆς πνευματικῆς μας κινήσεως μὲ τὸ ψευδώνυμον *Δημήτριος Ἀστεριώτης* εἰς τὸν «Γαλάτην Ἑρμῆν» Ὁ κ. Λεμπέγκ ἀγωνίζεται μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ πιστεύοντος νὰ κάμῃ συμπαθῆ τὴν πτωχὴν λογοτεχνικὴν παραγωγὴν τοῦ τόπου μας εἰς τὴν Γαλλίαν. Ποίαν εὐγνωμοσύνην λοιπὸν πρέπει νὰ τοῦ ὀφείλωμεν!

Ἡ μελέτη περὶ τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τὴν ὁποίαν ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν διαπνέεται ἀπὸ τὸν ἴδιον ἐνθουσιασμόν, ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἀγάπην. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι τὰ ἐλαττώματα τῆς ἐν λόγῳ μελέτης εἶνε ἀπότοκα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ αὐτοῦ τοῦ χωρὶς ὅρια, τῆς ἀκαταμετρήτου συμπαθείας του πρὸς τὴν πατρίδα μας. Παρὰ τὸν ἐνθουσιασμὸν αὐτὸν ὁ ὁποῖος τὸν ὁδηγεῖ εἰς ἐπικινδύνους συγκρίσεις συχνά, τοῦ κ. Παλαμᾶ λ. χ. μὲ τὸν Γκαῖτε, τοῦ κ. Μαρτζώκη ποιητοῦ ἐντελῶς δευτέρας τάξεως μὲ τὸν Σχίλλερ, τοῦ κ. Παπαδιαμάντη μὲ τὸν Δοστογιέφσκη—ἐνῷ εἶνε πολλοὶ διαφορετικοί—,τοῦ κ. Σκίπη ἀκόμη μὲ τὸν Κάλβον (:) .. λάθος ἀκόμη νομίζω, εἶνε ὅτι ἀναφέρεται ὁ κ. Πολέμης ὡς ἀπὸ τοὺς καλυτέρους ποιητὰς καὶ παρνασικὸς μάλιστα ἐνῷ τὴν ποίησιν τοῦ κ Πολέμη χαρακτηρίζει ἀτονία, χαλαρότης μᾶλλον καὶ ὄχι ἐκφράσεως ἀκριβεια. Ἀκόμη ὁ κ. Πολέμης δὲν αἰσθάνθη ποτέ του πραγματικὴν ἀπέχθειαν πρὸς τὴν Ῥουτίναν. Ὁ κ. Λεμπέγκ ἐπροσπάθησε νὰ παριθμήσῃ εἰς τὴν ἀξιόλογον ἄλλως τε μελέτην του ὅλους τοὺς γράφοντας. Εἰς ἕναν πίνακα τῶν συγγραφέων ὁ ὁποῖος εἶνε διηρημένος κατὰ τὰς ἐπιρροὰς καὶ συγχρόνως κατὰ τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα ἐμετρήσαμεν περὶ τοὺς 60 συγγραφεῖς καὶ ὅμως λείπουν ὁ Μητσάκης καὶ ὁ Κονδυλάκης ποῦ εἶνε οἱ μεγαλύτεροι πεζογράφοι τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας μαζὶ μὲ τὸν Παπαδιαμάντην καὶ τὸν κριτικὸν Ἰάκωβον Πολυλᾶν. Κάπου μέσα εἰς τὸ κείμενον κατὰ λάθος βέβαια μνημονεύεται ὁ κ. Μητσάκης δίπλα εἰς τὸν κ. Ματσούκαν. Θὰ ἔπρεπε μᾶλλον, καὶ εἶνε ἡ ταπεινή μας γνώμη, νὰ ἐξαρθοῦν τὰ ὀλίγα ὀνόματα ποῦ ἄξιζαν τὸν κόπον λ. χ. μετὰ τὸν Σολωμόν, τὸν Κάλβον, τὸν πεζογράφον Σπυρ. Ζαμπέλιον—ὁ ὁποῖος δὲν ἀναφέρεται καθόλου εἰς τὸ βιβλίον τοῦ κ. Λεμπέγκ—τὸν Ῥοΐδην, τὸν Βαλαωρίτην, ὁ Βιζυηνός, ὁ Κρυστάλλης, ὁ κ. Παλαμᾶς, ὁ κ. Προβελέγιος, ὁ κ. Μητσάκης, ὁ συγγραφεὺς τοῦ Πατούχα κ. Κονδυλάκης, ὁ κ. Παπαδιαμάντης, ὁ ποιητὴς κ. Ἰω. Γρυπάρης καὶ ἄλλοι ὀλίγοι.

Ὡς πρὸς τὴν δημιουργίαν τῆς νεοελληνικῆς κριτικῆς φιλολογίας καὶ γλωσσολογίας ποῦ ἀπονέμει εἰς τὸν κ. Ψυχάρην περιμένω τοὺς ἐπιστήμονας νὰ διαμαρτυρηθοῦν. Ἡ νεοελληνικὴ γλωσσολογία εἶνε δημιούργημα σχεδὸν ἀποκλειστικὸν τοῦ κ. Χατζιδάκη. Ἡ νεοελληνικὴ λαογραφία, τοῦ κ. Πολίτη. Καὶ διὰ τὴν νεοελληνικὴν διαλεκτολογίαν ὁ κ. Ψυχάρης ὡς μακρὰν τῆς Ἑλλάδος ζῶν εἶνε ὁ χειρότερος σύμβουλος. Γλωσσοπλάστης; Ἀλλ' ἡ ἐθνικὴ καλαισθησία βοᾷ ὄχι Ὅλοι θέλομεν ἡ γλῶσσα νὰ κοινωνήσῃ *ἐλευθέρως μὲ τὴν ζωὴν* ἀλλὰ δὲν θέλομεν ν' ἀρνηθῶμεν τὴν δύναμιν τῆς παραδόσεως, τὴν ἐπίδρασιν τῶν σχολείων καὶ...τοῦ γλωσσικοῦ αἰσθήματος, τοῦ ὁποίου τὴν στέρησιν θρηνεῖ βέβαια ὁ κ. Ψυχάρης. Ἂν ὁ κ. Lebesgue ἔμενεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ποτὲ του δὲν θὰ ἐνόμιζεν ὅτι ὁ «Κύκλωψ» τοῦ κ Πάλλη εἶνε ὁ «Κύκλωψ» τοῦ Εὐριπίδου.

Παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις μας αὐτὰς ἐκτιμῶμεν τὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Lebesgue. Ἄλλωστε ἡ ἔλλειψις βοηθημάτων, ἡ ἔλλειψις παρομοίων ἐργασιῶν ἦτον ἡ αἰτία μερικῶν πλανῶν τοῦ εὐγενοῦς Γαλάτου. Ὁ κ. Lebesgue εἰς μερικὰ σημεῖα εἶδεν ὀξυδερκῶς. Ἔπειτα εἶδε μὲ τόσην *συμπάθειαν*! Μὲ τόσην ἀγάπην! Ὁ κ. Lebesgue εἶνε ἀπὸ τοὺς ἀληθινοὺς φίλους τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ νέος τόμος, μὲ τὸ κάπως ἀντιπαθητικὸν ἐξώφυλλον καὶ τὸν ἀπρόσφορον τίτλον «Ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ δειλινοῦ», περιέχει ἕνα διήγημα τὸ ὁποῖον δὲν στερεῖται κάποιας τραγικότητος: «Ἡ πρώτη νύκτα τοῦ γάμου» κἕνα ἄλλο «Στὸ χιόνι», ἀκόμη «Τὸ καταστάρικο» κἕνα δροσερὸ πεζὸν ποίημα «Λίχνος καρπός». Ἠμποροῦσαν νὰ ἔλειπαν ὅλα τἄλλα; Δὲν ἠξεύρω. Ὁπωσδήποτε ὁ τόμος ἠμποροῦσε νὰ εἶναι μᾶλλον ὀλιγοσέλιδος.

Ὁ κ. Παρορίτης τοῦ ὁποίου τὴν ὕπαρξιν μανθάνω αὐτὴν τὴν στιγμὴν μὲ τὴν ἔκδοσιν τοῦ τόμου αὐτοῦ τῶν ἱστοριῶν του, ἔχει ὡρισμένα χαρίσματα τοῦ conteur, συμπυκνώνει, παρατηρεῖ καὶ ζωγραφίζει, κ'αἱ ψυχικαὶ κινήσεις τῶν ἡρώων του δὲν τοῦ διαφεύγουν ἐντελῶς Ἔχει τάλαντον Ἡ κάποια μονοτονία τοῦ βιβλίου του καὶ τῶν περισσοτέρων διηγηματικῶν νεοελληνικῶν βιβλίων προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ διηγηματογράφοι μας ἔχουν τόσην μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὰ μικρά, τὰ παραπολὺ μικρὰ ἀνθρωποκινήματα, ὅτι ἡ μεγάλη κοινωνικὴ ζωὴ τοὺς εἶνε ξένη. Καλὰ καλὰ δὲν διεμορφώθησαν κοινωνίαι μὲ γενναίας τὰς κινήσεις. Αἱ κοινωνίαι μας ζοῦν μίαν ἄζωην ζωήν. Τὸ διήγημα καθὼς καὶ τὸ μυθιστόρημα θέλουν ἀέρα διὰ ν' ἀναπνεύσουν. Ποῦ νὰ τὸν εὕρουν αὐτὸν τὸν ἀέρα εἰς τὴν ἀσφυκτικὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ χωριοῦ; Τὸ ***ζήτημα τῆς τιμῆς;*** ἐνέπνευσεν ἕως τόρα ἑκατοντάδας διηγημάτων, δραμάτων καὶ κωμειδυλλίων ἀκόμη... Δὲν ἐκουράσθητε;

Ἀλλὰ μολονότι δὲν ἔλιβε πραγματικὸν χαρακτῆρα ἀντιθέτως πρὸς τὴν ζωὴν τοῦ χωριοῦ ἡ ζωὴ τῶν πόλεών μας—χαρακτῆρα ἐθνικὸν—δὲν θὰ πῇ ὅτι εἶνε ἀναξία τῆς προσοχῆς τῶν διηγηματογράφων καὶ τῶν ἄλλων—***γράφων*** μας. Μὲ χαρακτῆρα ἢ χωρὶς χαρακτῆρα, αὐτὴ εἶνε ἡ ἐθνικὴ μας πραγματικότης. Πρέπει νὰ τὴν μελετήσωμε. Καὶ ἀπορῶ πῶς ἐνῷ οἱ περισσότεροι διηγηματογράφοι μας δὲν κινοῦνται ἀπὸ τὰς Ἀθήνας,εἶνε τόσο ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν ἀγροτικὴν διηγηματογραφίαν. Ἕνας λόγος νὰ ὑποπτεύῃ κανεὶς κάποτε τὴν εἰλικρίνειαν ..

Ὁ κ. Παρορίτης δὲν ἔχω καμμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι θὰ εἶνε εἰλικρινής. Ὅ,τι αὐτὴν τὴν στιγμὴν μοῦ φαίνεται λυπηρὸν μᾶλλον εἶνε ὁ κάποιος Ψυχαρισμός του. Λέξεις ὅπως «περικυκλωσιά, ἁπανωσιά, μέλλο, παρελθό, ἄθρωπος, ἀφιβολία, γλυκομελάχολη, αἴστημα, οἴχτος, δικιολογία» εἶνε ἁμαρτήματα πρὸς τὴν αἴσθησιν καὶ πρὸς τὴν γλωσσικὴν πραγματικότητα. Φειδόμενοι τοῦ ταλάντου τὸ ὁποῖον ὁμολογουμένως ἔχει, τὸν συμβουλεύομεν νὰ ζητήσῃ τὸ ἀπελευθέρωσίν του. Θὰ εἶνε μία εὐχαρίστησίς μας νὰ διαβάσωμε νέον του τόμον διηγημάτων καὶ νὰ τὸν συστήσωμεν μᾶλλον ἀνεπιφυλάκτως εἰς τὰ γοῦστα τῶν ἀναγνωστῶν μας.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΘΕΑΤΡΟΝ

Πολυθέαμα: «***Τὸ 21***», ***ἐθνικὴ τραγῳδία εἰς πράξεις πέντε, ὑπὸ Γερασιμου Βώκου.*** — ***Νέα Σκηνή:*** «***Τὰ Ῥόδα τῆς Ἱεριχοῦς***», ***δρᾶμα εἰς πράξεις τρεῖς, ὑπὸ Χρ. Δαραλέξη.—Καὶ τὰ λοιπά.—Βαριετέ:*** «***Ἡ Κυρὰ τῆς θαλάσσης***», ***δρᾶμα τοῦ Ἴψεν εἰς πέντε πράξεις, μετάφρασις Κ. Χατζοπούλου.***

Αἱ τρεῖς πρῶται πράξεις τοῦ «21» διαδραματίζονται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἶνε αἱ ὁμιχλώδεις παραμοναὶ τῆς γενικῆς τοῦ ἔθνους ἐξεγέρσεως. Ὁ νέος Γεώργιος Πυλαρινός, ὁ μνηστὴρ τῆς Μαντώς, τῆς θυγατρὸς τοῦ Διβάρη — τοῦ ὁποίου δύο υἱοὶ πολεμοῦν ὁλονὲν ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην,—περαστικὸς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔρχεται μίαν στιγμὴν εἰς τὸ σπίτι τῆς μνηστῆς του καὶ ἀναγγέλλει ὅτι κατὰ τὸ μακρὸν καὶ περιπετειῶδες του ταξείδιον,—εἶνε ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας,—συνηντήθη καὶ μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Γερμανοῦ, ὁ ὁποῖος σήμερον-αὔριον θὰ σηκώσῃ τὴν ἱερὰν σημαίαν εἰς τὴν Ἁγίαν Λαύραν... Συγχρόνως διηγεῖται μίαν σκηνὴν παγιδεύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρέθη πρὸ ὀλίγου, ἐναντίον

τοῦ πρίγκιπος Μουρούζη, τοῦ μεγάλου Διερμηνέως. Δύο ἄγνωστοι, ἀφοῦ τὸν παρηκολούθησαν ἐπὶ πολύ, τοῦ ἐνεχείρισαν μίαν ὕποπτον ἐπιστολήν. Ὁ Κύριλλος, ὁ πρωτοσύγγελος τῶν Πατριαρχείων, καταφθάνων τὴν στιγμὴν ἐκείνην, συμπληρώνει πρὸ τοῦ οἰκογενειακοῦ κύκλου τὴν διήγησιν τοῦ Γεωργίου. Ἡ ἐπιστολή, ἐκ μέρους δῆθεν τοῦ Ὑψηλάντου, ἦτο πλαστή. Οἱ Τοῦρκοι, ὑποπτευόμενοι ὅτι ὁ Μουρούζης συμμετέχει εἰς τὰ τεκταινόμενα, ἠθέλησαν νὰ τὸν δοκιμάσουν. Καὶ τὴν ἰδίαν ἐκείνην ἡμέραν ὁ πρίγκιψ ἐσκόπευε νὰ παρουσιασθῇ μόνος του πρὸ τοῦ μεγάλου Βεζύρου εἰς ἀπολογίαν.

— Τετέλεσται! Εἷς μάρτυς ἐπὶ πλέον! ἀναφωνεῖ ὁ γέρων Διβάρης.

Καὶ ὅλοι κλίνουν τὴν κεφαλήν, γνωρίζοντες καλῶς ποία ἀνέμενε τύχη τὸν πρίγκιπα... Ἀλλ' ἀμέσως τὴν ἀνεγείρουν ὑπερήφανοι καὶ ἀποφασισμένοι: Αἱ καταδιώξεις καὶ αἱ σκληραὶ ἐκδικήσεις τοῦ τυράννου δὲν τοὺς τρομάζουν. Εἶνε ἕτοιμοι νὰ θυσιάσουν τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς Ἰδέας. Ὁ Γεώργιος θὰ φύγῃ τώρα καὶ θὰ συνενωθῇ μὲ τοὺς στρατιώτας τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ ἡ Μαντώ, ἡ ἡρωϊκὴ κόρη, τὸν διαβεβαιώνει ὅτι ἂν «τὸ καθῆκον τῆς Ἀντιγόνης» δὲν τὴν ἐκράτει πλησίον τῶν γερόντων γονέων της, θὰ τὸν ἠκολούθει εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. «Διάβαινε! τοῦ λέγει ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι προσπαθοῦν νὰ τὸν κρατήσουν ἀκόμη· ἡ ψυχή μου σὲ παρακολουθεῖ!»

Ἀλλὰ γρήγορα τὸ «καθῆκον τῆς Ἀντιγόνης» τελειώνει. Οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν ἤδη τὰς σφαγάς, τοὺς ἐμπρησμούς, τὰς ληλασίας. Καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Μαντὼ εὑρίσκεται εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Πριγκιπίσσης Μουρούζη, ἀγγέλλουσα τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της, ὁ ὁποῖος «ἐδόθη θυσία ὑπὲρ τῶν ὅλων», Τοῦρκοι εἰσώρμησαν εἰς τὴν ἰδικήν της καί, ἀφοῦ κατέσφαξαν τὴν μητέρα της, συνέλαβαν τὸν γέροντα Διβάρην καὶ τὸν ἀπήγαγον εἰς τὰς φυλακάς, διὰ νὰ τὸν βασανίσουν ἕως νὰ μαρτυρήσῃ καὶ νὰ τὸν θανατώσουν. Ἡ Μαντώ, τρέχουσα ἔξαλλος διὰ νὰ ἰδῇ τί ἀπέγειναν, συναντᾶται καθ' ὁδὸν μ' ἕνα Γενίτσαρον, ὁ ὁποῖος ζητεῖ νὰ τὴν ἀπαγάγῃ. Τὸν φονεύει μὲ τὸ μαχαῖρι της καὶ διαβαίνει. Ἀλλὰ δὲν εὑρίσκει ἀπὸ τὴν οἰκίαν της, παρὰ σωρὸν κατηζόντων ἐρειπίων. Ἐπιστρέφει εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ὅπου ἤδη κατέφυγε καὶ ἡ οἰκογένεια Μουρούζη, τῇ ἀνοχῇ τῆς Πύλης, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὅμηρος. Ἀλλὰ τῇ ἀνοχῇ ἐπίσης τῆς Πύλης, φυγαδεύεται εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν ἡ οἰκογένεια Μουρούζη καὶ μετ' αὐτῆς ἡ Μαντώ. Ἡ πριγκίπισσα πηγαίνει εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ ζητήσῃ τὸ ἔλεος τῶν ἰσχυρῶν ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος· ἡ Μαντὼ μεταβαίνει εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης νὰ συναντήσῃ τὸν μνηστῆρα της καὶ νὰ πολεμήσῃ μαζί του. Μόλις φεύγουν, ἐμφανίζεται ὁ Σελήμ, ὁ διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας. Προσποιεῖται ὅτι δὲν γνωρίζει τίποτε καὶ ἐρωτᾷ ποῦ εἶνε ἡ οἰκογένεια Μουρούζη.

— Δὲν εἶνε πλέον ἐδῶ! ἀπαντᾷ ὁ Κύριλλος.

— Οὕτω λοιπὸν ἐκτελοῦνται αἱ διαταγαὶ τοῦ Αὐθέντου μου; Τῆς φυγῆς αὐτῆς θὰ δώσῃ λόγον ὁ γέρων Προδότης!

Ἡ φυγάδευσις τῆς οἰκογενείας Μουρούζη, ἐν γνώσει τῶν Τούρκων, θὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρόφασις διὰ τὸν ἀπαγχονισμὸν τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν Ἀρχιερέων.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ τρίτη πρᾶξις. Ἡ τετάρτη μᾶς μεταφέρει εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ὑψηλάντου, παρὰ τὸ Δραγατσάνι. Μαζὶ μὲ τοὺς ἡρωϊκοὺς στρατιώτας, ἔρχεται τώρα νὰ πολεμήσῃ καὶ ἡ Μαντώ. Εἶνε ἡ προτροπή, ἡ ἐνθαρρυνσις καὶ ἡ παρηγορία εἰς τὸν δεινὸν ἀγῶνα τῆς θυσίας. Ὅλοι ἐκεῖ - πέρα φονεύονται, μέχρι τοῦ τελευταίου. Λίδουν περιχαρεῖς τὴν ζωήν των διὰ τὴν Ἰδέαν. Πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Μαντώς, πίπτει πληγωμένος καὶ ὁ Γεώργιος Πυλαρινός. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην καταφθάνει ὁ Γκίκας μ' ἐπικουρίας.

«— Ὡραία καὶ ἡρωϊκὴ κόρη, ἐρωτᾷ τὴν Μαντώ, ποία εἶσαι σύ, ποῦ μᾶς δίδεις τὴν εἰκόνα μιᾶς ἀρχαίας Ἀμαζόνος;

— Ἂν ζήσωμεν θὰ τὸ μάθῃς, ἀπαντᾷ ἡ Μαντώ. Τώρ' ἂς μὴ χάνωμεν καιρόν. Ἰδού ἐμπρός σου τὸ ὡραῖον παλλικάρι, ποῦ ἀνώτερον ἀπὸ τὸν θάνατον, ζητεῖ νὰ πολεμήσῃ ἀκόμη μὲ μίαν πληγὴν εἰς τὸ στῆθος.

— Μαντώ! Μαντώ!... ἀποθνήσκω! ψιθυρίζει ἐκπνέων ὁ Γεώργιος.

— Δὲν ἀποθνήσκουν οἱ ἥρωες! ἀπαντᾷ ἡ Μαντώ. Πηγαίνω νὰ τὸ κηρύξω εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα!»

Καὶ λαμβάνουσα ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ φαινομένου σημαιοφόρου τὴν λευκὴν σημαίαν μὲ τὸν ἐρυθρὸν φοίνικα, στρέφεται πρὸς τοὺς στρατιώτας τοῦ Γκίκα καὶ ἀνακράζει:

— Γενναῖοι στρατιῶται! ἀκολουθεῖτε με!

Τὸ δρᾶμα ἐδῶ κυρίως τελειώνει. Ἡ Ἰδέα τῆς Ἐλευθερίας, ἀπὸ τὰ ἄδυτα τῶν οἴκων καὶ τῶν ψυχῶν, ἐφθασε μέχρι τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Οἱ ἄνθρωποι πολεμοῦν χάριν αὐτῆς καὶ φονεύονται. Δὲν μένει πλέον τίποτε ἄλλο, παρὰ ἡ μοιραία ἀνταμοιβὴ τῶν ἐπιζώντων. Εἶνε ἡ Νίκη. Εἶνε τὸ φῶς τῆς Ἐλευθερίας, τὸ ὁποῖον καταυγάζει τὴν χώραν, ποῦ ἐβάφη πρῶτα μὲ τὸ αἷμα τῶν ἡρώων της. Ἡ πέμπτη πρᾶξις, δραματικὸς ἐπίλογος, μᾶς παρουσιάζει τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν ἐλευθέραν. Ἡ πριγκίπισσα Μουρούζη καὶ ἡ Μαντὼ συναντῶνται ἐκεῖ - ἐπάνω καὶ ἐκτραγῳδοῦν τοὺς ἡρωϊσμοὺς τοῦ μεγάλου ἑπταετοῦς Ἀγῶνος καὶ ψάλλουν ἕνα ὡραῖον ὕμνον πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν.

«— Τί ἦλθες νὰ κάμῃς ἐδῶ: ἐρωτᾷ ἡ πριγκίπισσα τὴν Μαντώ.

— Ἦλθα νὰ κηρύξω τὸ θαῦμα διὰ τῆς προσευχῆς, εἰς τοὺς αἰῶνας ποῦ ἐπέρασαν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ποῦ θὰ ἔλθουν!

— Σὲ ἀκολουθῶ.

— Ἰδοὺ ὁ ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Ἂς γονυπετήσωμεν».

Γονυπετοῦν καὶ ἡ αὐλαία πίπτει

Τὴν ἐντύπωσίν μου ἀπὸ «Τὸ 21» τοῦ κ. Βώκου τὴν ἔλαβα ὄχι ἀπὸ τὴν παράστασιν, ἀλλ' ἀπὸ τὸ χειρόγραφον καὶ τὰς δοκιμάς· διὰ τοῦτο ἦτο ζωηρὰ καὶ ὡραία, καὶ διὰ τοῦτο εἶχα τὸ θάρρος νὰ γράψω πρὸ τῆς παραστάσεως ὅτι τὸ ἔργον εἶνε ἀνώτερον καὶ τῆς «Κατοχῆς». Τῶρα, ἂν ἡ «Κατοχὴ» εἶνε ἁπλοῦν ἐπεισόδιον τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας ἀνεπτυγμένον εἰς δρᾶμα, τὸ «21» εἶνε ὁλόκληρος ἡ ἐθνικὴ τραγῳδία συνεπτυγμένη εἰς ἓν φανταστικὸν ἐπεισόδιον. Αὐτὴ ἡ ἱστορία τῶν δύο μνηστευμένων, τοῦ Γεωργίου Πυλαρινοῦ καὶ τῆς Μαντώς, δίδει ἀφορμὴν εἰς τὸν συγγραφέα νἀναπαραστήσῃ εἰς γοργὰς καὶ πολὺ χαρακτηριστικὰς σκηνὰς ὅλην τὴν Ἐπανάστασιν, καὶ νὰ ἐνσαρκώσῃ τὴν Ἰδέαν τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ νὰ δώσῃ τὴν συγκίνησιν ποῦ ἐμπερικλείει κάθε μεγάλον καὶ εὐγενικόν. Μοῦ ἤρεσεν ὁ τρόπος ποῦ πῆρε τὸ θέμα του ὁ κ. Βῶκος, καὶ μοῦ ἤρεσαν τὰ ὀλίγα, ἀλλὰ ὡραῖα καὶ ἔντονα καὶ ρυθμικὰ λόγια ποῦ βάζει πάντοτε εἰς τὸ στόμα τῶν ἡρώων του. Καὶ μοῦ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν ἡ καταφανὴς διαφορὰ ποῦ ὑπάρχει ἀνάμεσα εἰς τὸ πρωτότυπον καὶ σεμνὸν καὶ ἐμπνευσμένον καὶ ποιητικὸν αὐτὸ «21», καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα δράματα ποῦ ἐπρομήθευσεν εἰς τοὺς δραματικοὺς τοῦ σωροῦ καὶ εἰς τοὺς βιομηχάνους τῆς σκηνῆς ἡ ἐθνικὴ Ἱστορία.

Δυστυχῶς, *κανὲν ἀπὸ τὰ προτερήματα τοῦ ἔργου* δὲν ἔδειξεν ἡ παράστασις. Καὶ θέατρον, καὶ ἠθοποιοί, καὶ σκηνογραφίαι, ἦσαν ὁλωσδιόλου ἀκατάλληλα διὰ νὰ ζωντανεύσουν πρὸ τῶν θεατῶν τὸ μέγα δρᾶμα. Ἔπειτα, — ἴσως εἶνε σκηνικὸν ἐλάττωμα τοῦ ἔργου αὐτό, — αἱ πολὺ μικραὶ πράξεις ἔκαμαν ὥστε νὰ πίπτῃ ἡ αὐ-

λαία πρὶν καλοκυττάξῃ τὴν σκηνογραφίαν ὁ θεατής, πρὶν προσανατολισθῇ καὶ πρὶν καταστῇ ἐπιδεκτικὸς οἱασδήποτε συγκινήσεως. Διὰ τοῦτο, νομίζω, τὸ ἀκροατήριον ἀπέμενεν ὡςεπιτοπλεῖστον ψυχρόν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἔργον ἐκρίθη, ἀπὸ ὅλους ἀνεξαιρέτως, ὄχι μόνον ὡς κατώτερον τῆς «Κατοχῆς» ἀλλὰ καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὡς ἀνεπιτυχές. Οἱ φιλολογοῦντες μάλιστα ἀπόρησαν πῶς ἠμπόρεσα νὰ ἐπαινέσω τοιοῦτο ἔργον πρὸ τῆς παραστάσεως. κ' ἕνας ἀπὸ τοὺς νέους κριτικοὺς ἐξέφρασε διὰ τοῦτο τὴν ζωηροτάτην του θλῖψιν. Καὶ ἡ ἰδική μου θλῖψις ἐπίσης εἶνε μεγάλη, διότι βλέπω νέους κριτικοὺς συνταυτιζομένους μὲ τοὺς κοινοτέρους θεατὰς καὶ ἀνικάνους νὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὰ *χάλια* μιᾶς παραστάσεως τὰ προτερήματα ἑνὸς ἔργου, καὶ νέους ἀνθρώπους προσηλωμένους τόσον γεροντικὰ εἰς μερικοὺς τύπους καὶ εἰς μερικὰ *μοντέλα* τέχνης, ὥστε νὰ μὴν ἀνέχωνται ὅ,τι δὲν εἶνε σύμφωνον μὲ αὐτά. Ἔτσι θὰ μὲ κάμουν νὰ ὑπερηφανευθῶ ὅτι εἶμαι πιὸ νέος ἀπ' ὅλους τοὺς νέους μαζί. Καὶ ἡ *νεότης* μου ἔγκειται ἴσα-ἴσα εἰς τὸ ὅτι δὲν ἔχω καμμίαν προσήλωσιν, προκατάληψιν καὶ ἀποκλειστικότητα. Ὑπὸ ὅλους τοὺς τύπους καὶ ὑπὸ ὅλα τὰ *μοντέλα* τῆς τέχνης εἰμπορῶ νὰ διακρίνω τὸ ὡραῖον καὶ τὸ ἄσχημον. Εἰς τὰ δράματα τοῦ κ Βώκου, τὰ νεοκλασικοῦ τύπου — ἐντελῶς ἀποκρουστικοῦ καὶ ἀνυποφόρου διὰ τοὺς νέους, — νομίζω ὅτι ὑπάρχει πολὺ τὸ ὡραῖον. Τὸ ἀπέδειξεν ἡ «Κατοχή». Θὰ τὸ ἀπεδείκνυε καὶ τὸ «21», ἂν ἐπαίζετο ὑπὸ τοὺς ὅρους ποῦ ἐπαίχθη κ' ἐκείνη.

* * *

Οἱ ἄνδρες τῆς ἐποχῆς μας — καὶ ἴσως κάθε ἐποχῆς, — ξεχωρίζουν τὸν σαρκικὸν πόθον ἀπὸ τὸν ἔρωτα. Εἰμποροῦν νὰ προσεγγίζουν σωματικῶς πολλὰς γυναῖκας μὲ ἡδονήν, ἀλλὰ νὰ μὴ ἀγαποῦν μὲ τὴν ψυχὴν των παρὰ μίαν. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὰ ἀθῶα κορίτσια τὸ ἀγνοοῦν ὁλωσδιόλου καὶ ὅταν βλέπουν τὸν ἐραστήν, τὸν μνηστῆρα, — καὶ πολλαὶ νεαραὶ ὑπανδρευμέναι τὸν σύζυγον, — νὰ φιλῇ ἔξαφνα μίαν «ἐλεεινὴν ὑπηρέτριαν», νομίζουν ὅτι ἡ ἀπιστία εἶνε πλήρης καὶ τὸ πᾶν κατεστράφη. . Αὐτὸ ἐνόμισε καὶ μία κάποια Χρυσούλα ἰδανικὴ κόρη καὶ τρελὰ ἐρωτευμένη, ὅταν συνέλαβεν ἔξαφνα τὸν μνηστῆρα της νάρπάζῃ φιλιὰ ἀπὸ μίαν ζωντοχήραν Ἀθηναίαν, ποῦ εἶχεν ἐνσκήψῃ εἰς τὸ νησί της ὡς πειρασμὸς καὶ εἶχεν ἀνάψῃ σαρκικοὺς πόθους εἰς ὅλα ἐκεῖ τὰ ἀνδρικὰ στήθη. Ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ μνηστὴρ καὶ ἡ θεία τῆς κόρης τῆς ἐξηγοῦν τί πράγματι συμβαίνει, καὶ τὴν σώζουν ἀπὸ μίαν ὡραίαν αὐτοκτονίαν διὰ ῥόδων, — ὄχι τῆς Ἱεριχοῦς ἀλλὰ τῆς Μυκόνου, — καὶ τὴν κάμνουν νὰ ἐπιστρέψῃ μὲ ὀλιγώτερα ἰδανικὰ ἀλλὰ μὲ μεγαλητέραν γνῶσιν καὶ ἰσχυροτέραν ἐλπίδα πραγματικῆς εὐτυχίας, εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ψευδοαπίστου.

Αὐτὸ εἶνε τὸ θέμα τῶν «Ῥόδων τῆς Ἱεριχοῦς», τοῦ νέου δράματος τοῦ κ Δαραλέξη. Εἶνε πολὺ - πολὺ εὔμορφον καὶ ἠμποροῦσεν ἐξαίρετα νὰ θρέψῃ ἕνα μονόπρακτον δραματάκι, ὅπως ἡ «Σπίθα» τοῦ Παγιερών. Καὶ στοιχηματίζω ὅτι ὡς μονόπρακτον τὸ συνέλαβεν ὁ κ. Δαραλέξης. Ἄπειρος ὅμως τῆς σκηνῆς, ἤρχισε νὰ ἐκτείνεται καὶ εἶδεν ὅτι ἔπρεπε νὰ τὸ κάμῃ δίπρακτον. Ἔπειτα εἰς τὰς δοκιμάς, εἶδεν ὅτι ἡ πρώτη πρᾶξις θὰ ἦτο ἀπέραντος, καὶ τὴν διῄρεσεν εἰς δύο. Οὕτω τὸ ἔργον κατήντησε τρίπρακτον καὶ ἀγνώριστον. Ἔχει βέβαια ὡραίας σκηνάς. καὶ ἀρκετὰ ἔξυπνους διαλόγους, καὶ ἕνα ἐντελῶς ἀληθινόν: εἰς τὸ τέλος τῆς β πράξεως. ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποῦ συλλαμβάνει ἡ Χρυσούλα τοὺς ἐνόχους ἐραστάς. Ἀλλ' ἔχει καὶ σκηνὰς περιττὰς καὶ διαλόγους ψεύτικους καὶ ἀνιαρούς. Κάποτε μάλιστα τὸ λεπτὸν δραματάκι μὲ τὰ συμβολικὰ «Ῥόδα τῆς Ἱεριχοῦς» μεταβάλλεται εἰς «Νυκτερινὰς Συνεντεύξεις». Ἀδιάφορον, τὸ σύνολον, καὶ σκηνικῶς ἀκόμη, εἶνε ὑποφερτόν· καὶ εἰς τὸ βάθος του ἀρκετὰ ἀληθινὸν καὶ εὔμορφον. Τίποτε περισσότερον δὲν θὰ εἶχε κανεὶς νὰ ζητήσῃ διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τὸν συγγραφέα τῆς «Φαίας καὶ Νυμφαίας» καὶ λέγω ἔτσι, διότι εἶνε ἡ πρώτη φορὰ ποῦ ὁ κ. Δαραλέξης ἀπεφάσισε νἀφίσῃ κατὰ μέρος τὸν Μάτερλιγκ καὶ νἀποταθῇ πρὸς τὸ νοῆμον ἀθηναϊκὸν κοινόν.

Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν «Ῥόδων τῆς Ἱεριχοῦς» συνέτεινε βεβαίως καὶ τὸ παίξιμον τῆς Κας Κυβέλης Μυράτ. Εἶνε ζήτημα ἂν μὲ ἄλλην γυναῖκα τὸ ἔργον θὰ ἐστέκετο. Καὶ εἶνε βέβαιον ὅτι θὰ ἐστέκετο ἀκόμη στερεώτερα, ἂν καὶ τὰ λοιπὰ πρόσωπα ἔπαιζαν ὅπως ἡ Κυβέλη, — μέγα ἄδικον διὰ τὸν συγγραφέα ποῦ δὲν ἔπαιξαν, διότι αὐτὰ τὰ ἔργα ἔχουν περισσοτέραν σκηνικὴν ζωὴν παρὰ φιλολογικὴν ἀξίαν. Ὁπωςδήποτε, πάντοτε φρονῶ ὅτι τὸ μεγαλήτερον ἀδίκημα κατὰ τῶν «Ῥόδων τῆς Ἱεριχοῦς» τὸ ἔκαμεν αὐτὸς ὁ συγγραφεύς, μὲ τὰς τρεῖς του πράξεις. Ἂν τὸ ἔκαμνε μονόπρακτον, ἡ ἐπιτυχία του θὰ ἦτο διαρκής.

* * *

Καὶ ἄλλα νέα ἑλληνικὰ ἔργα ἐδόθησαν μὲ λαϊκὴν ἐπιτυχίαν εἰς διάφορα θέατρα. Ἡ «Ἔξωσις τοῦ Ὀθωνος» θριαμβεύει εἰς τὴν Νεάπολιν, οἱ «Λύκοι τῆς Μακεδονίας» εἰς τὸ Βαριετέ, ὁ «Μαραθώνειος δρόμος» εἰς τὴν Νέαν Σκηνήν, ἄλλα εἰς τὸ Ἀθήναιον, ἐπίσης πατριωτικά, τῶν ὁποίων δὲν ἐνθυμοῦμαι οὔτε τοὺς τίτλους, κτλ. Νομίζω ὅτι δὲν ἔχω καμμίαν ὑποχρέωσιν νὰ γράψω δι' ὅλα αὐτὰ τὰ ἔργα, ἡ ὁποία προϋποθέτει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπάγω νὰ τὰ ἰδῶ. Καὶ διὰ τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτά, ὁμολογῶ ὅτι τοιαύτη ὑποχρέωσις θὰ ἦτο ἀνωτέρα τῶν δυνάμεών μου. Ἐν τούτοις, ἂν κανὲν ἀπὸ τὰ ὑποπτα ἔργα ποῦ ἐδόθησαν ἢ ποῦ θὰ δοθοῦν (διότι προανηγγέλθη καὶ ὁ «Θάνατος τοῦ Ὄθωνος καὶ ὁ Καποδίστριας») τύχῃ νὰ δειχθῇ ἀνώτερον ἁπλῆς βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως, ἐπιφυλάσσομαι νὰ σᾶς τὸ γράψω.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Υ. Γ. Εἶχα γράψει τἀνωτέρω, ὅταν ἐδόθη εἰς τὸ Π. Βαριετὲ τὸ «Τοὺ βίνκις» βυζαντινὸν δρᾶμα τοῦ κ. Ι. Πολέμη. Περὶ αὐτοῦ εἰς τὸ προσεχές.

Γ. Ξ.

ΜΕΣΑ εἰς τὸν κατακλυσμὸν τῆς φάρσας τῆς σαχλῆς, χονδροκομμένης καὶ μονοτόνως σκανδαλώδους φάρσας, τῆς αἰωνίως περιστρεφομένης εἰς τὴν συζυγικὴν ἀπάτην ἀπὸ τὸ ἓν μέρος ἢ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἢ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μαζί, — μέσα εἰς τὴν βιομηχανικὴν αὐτὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς κακοηθείας, θὰ ἦτο παραφροσύνη ν' ἀναβιβάσῃ κανεὶς εἰς τὴν σκηνὴν Ἶψεν. Τὴν τολμηρὰν αὐτὴν παραφροσύνην φαίνεται ὅτι ἔχει ὁ κ. Θωμᾶς Οἰκονόμου, διότι μᾶς ἔδωκε δύο παραστάσεις — δύο, δὲν εἶνε καὶ αὐτὸ πολύ; — μὲ τὴν γνωστὴν σκηνογραφικὴν τέχνην του, τῆς *Κυρᾶς τῆς θάλασσας*.

Ἡ Fruen fra havet, ὅπως εἶνε ὁ νορβηγικὸς τίτλος τοῦ ἔργου, εἶνε δρᾶμα δυνατόν, βαθύ, παράδοξον, σκοτεινόν, συμβολικὸν μέχρις ἀλληγορίας, ἐξωτικόν.

Ἐν πρόσωπον τὸ ὁποῖον δὲν ἀναφέρεται ὀναμαστὶ μεταξὺ τῶν δρώντων προσώπων, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον εἶνε παντοῦ, σκεπάζει τὰ πάντα μὲ τὴν ἔκτασίν του καὶ μὲ τὴν φωνήν του, καὶ μὲ τὸν κυματισμόν, εἶνε ἡ θάλασσα· αὐτὴ προσδίδει εἰς τὸ ἔργον τὴν ταραγμένην της ἐπιφάνειαν καὶ τὸν σκοτεινὸν βυθόν, ὅπου δὲν φθάνει ἡ βολή. . .

Διὰ νὰ ἐννοηθῇ ἡ *Κυρὰ τῆς θάλασσας* πρέπει νὰ ξεχωρισθοῦν τὰ δύο ἑτερογενῆ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα περιπεπλεγμένα τὴν καθιστοῦν συγκεχυμένην, δισυπόστατον. Πρῶτα ἡ κεντρικὴ κοινωνικὴ ἰδέα περὶ τοῦ γάμου, ἡ ἐπαναστατικὴ ὡς πάντοτε, ἀλλ' οὐχὶ ἀδιάλλακ-

τος, ὅπως ἀλλοῦ, καὶ ἔπειτα τὸ σύμβολον, τὸ μυστηριῶδες ἄγνωστον, τὸ μακρινόν, τὸ ἐλκυστικὸν καὶ τρομακτικόν, ἡ θάλασσα καὶ ὁ αἰσθητοποιῶν αὐτὴν μυστηριώδης ἄγνωστος, «ὁ ἄνθρωπος τῆς θάλασσας».

Ἀλλ' ἐν πρώτοις περὶ τίνος πρόκειται;

***

Ὁ ἰατρὸς Βάγγελ μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης γυναικός του δὲν ὑπέφερε πολὺ τὴν μόνωσιν καὶ μεθ' ὅλην τὴν πρὸς τὴν ἀποθανοῦσαν ἀγάπην του μετὰ δύο ἔτη νυμφεύεται ἐκ νέου τὴν Ἑλλίδαν, τὴν παράδοξον κόρην τοῦ ἐπιστάτου τοῦ φάρου τοῦ Σκολδβίκεν. Ὁ Βάγγελ δικαιολογεῖται ὅτι ἠθέλησε νὰ δώσῃ τάχα μητέρα εἰς τὰς δύο ὀρφανὰς θυγατέρας του, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι ἐσκέφθη μόνον τὸν ἑαυτόν του καὶ ὄχι τὰς κόρας του. Ἡ Ἑλλίδα μὲ τὴν μαγευτικὴν εὐμορφιάν της, τὴν γοητεύουσαν ὅλους, δὲν ἦτο καμωμένη ν' ἀναθρέψῃ ἄλλους. Ἡ ἡλικία της — μόνον πέντε ἔξ ἔτη εἶνε μεγαλητέρα ἀπὸ τὴν μεγάλην κόρην τοῦ Βάγγελ — ἡ συμβίωσίς της μὲ τὴν τρελλὴν μάνναν της, ἡ μοναξιὰ μὲ τὸν πατέρα της τὸν ἐπιστάτην τοῦ φάρου εἰς τὸ ἐρημικὸν ἀκρωτήριον ποῦ ἔδερνε νύκτα καὶ ἡμέραν ἡ θάλασσα, δὲν τὴν παρεσκεύασαν διὰ τοιοῦτον ἔργον. Ἡ πολυθέλγητρος καὶ ἐκ νεότητος σφριγῶσα μητρυιὰ δὲν αἰσθάνεται καμμίαν ἀγάπην πρὸς τὰς δύο θυγατέρας τοῦ Βάγγελ· ἀλλ' οὔτε αὐταὶ πρὸς αὐτήν. Ἡ Ἑλλίδα εἶνε ξένη πρὸς τὸ σπίτι της. Ὁ ἰατρὸς δὲν ἔφερεν οἰκοδέσποιναν, ἀλλὰ ὡραίαν σύντροφον εἰς τὸ σπίτι του. Ἐντεῦθεν ἡ διάστασις μητρυιᾶς καὶ κοριτσιῶν. Κάτι ἐξηρθρωμένον παριστᾷ ἡ οἰκογένεια τοῦ Βάγγελ.

Διὰ τὴν κατάστασιν αὐτὴν εὐθύνεται ἡ Ἑλλίδα ὅσον καὶ ὁ Βάγγελ. — «Σὺ τὸ ἠθέλησες ἔτσι, τοῦ λέγει. Ἀφῆκα τὰ πράγματα ὅπως τὰ βρῆκα τὴν ἡμέρα ποῦ ἦλθα».

Ἔμεινε χωρὶς ρίζας εἰς τὸ σπίτι τοῦ Βάγγελ· διότι δὲν προσῆλθεν εἰς τὴν συζυγικὴν ἑστίαν ὡς εἰς ἅγιον μέρος μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐκτελέσῃ ἱερὰ καθήκοντα. Παντέρημος καὶ ἀπροστάτευτος καὶ πτωχή, ὅπως ἦτο, ἥρπασε τὸν γάμον ὡς σανίδα σωτηρίας διὰ νὰ σωθῇ, ἀλλὰ μὲ περιφρόνησιν πρὸς τὸν σωτῆρα της ὅστις ἐσκέπτετο μόνον νὰ δρέψῃ τὰ κάλλη της.

Αὐτὸς ἐζήτει μόνον τὴν ἡδονήν, ὅταν δὲ αὕτη βραδύτερον τὴν ἀρνεῖται πρὸς αὐτόν, τότε μόνον ἐννοεῖ ὅτι κάτι ἔχει ἡ γυναῖκα του, ἀλλὰ δὲν τὸ μαντεύει.

Ὅταν ἡ Ἑλλίδα τοῦ λέγει:

— Ἡ ζωὴ ποῦ ζοῦμε μαζί, δὲν εἶνε συζυγικὴ ζωή.

Ἐκεῖνος ἀπαντᾷ, ἄλλο σκεπτόμενος:

Ἡ ζωὴ ποῦ τώρα ζοῦμε, δὲν εἶνε συζυγικὴ ζωή.

Καὶ αὐτὴ τότε μὲ τόνον πικρόν, γεμᾶτον διαμαρτυρίαν, ἀνταπαντᾷ:

Οὔτε προτήτερα! Ποτέ. Εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὄχι!

Αὐτὴ αἰσθάνεται ὅτι ἡ οὐσία τοῦ γάμου ἔγκειται εἰς τὴν συμφωνίαν τῶν ψυχῶν, ὄχι μόνον εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν σωμάτων. Τοῦ λέγει ὅτι τὴν ἐξηγόρασε.

Τώρα, ὅταν διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοί της καὶ παρατηρεῖ τὰ ἓξ χρόνια τῆς ζωῆς της ποῦ πέρασαν, καὶ εἰσδύει εἰς τὸ βάθος τῶν ἐλατηρίων καὶ τῆς ἰδικῆς της πράξεως καὶ τῆς πράξεως τοῦ συζύγου της, ὁμιλεῖ τραχέως καὶ δι' ἐκεῖνον καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν της.

— Δὲν ἤμουν τότε οὔτε τρίχα καλλιτερή σου! Ἐδέχθηκα τὴν συμφωνία καὶ ἐπωλήθηκα εἰς ἑσένα'...

Ὁ Βάγγελ δὲν ἐννοεῖ τίποτε· δὲν ἐννοεῖ ὅτι ἡ γυναῖκα του ἔχει καὶ ψυχικὰς ἀνάγκας. Διὰ νὰ πνίξῃ τὴν λύπην του ἀρχίζει νὰ πίνῃ. Ἡ μεγάλη κόρη του παρατηρεῖ μὲ ἀπελπισίαν τὸν νέον ἐχθρὸν ὅστις εἰσῆλθεν εἰς τὸ σπίτι των ὑπὸ μορφὴν φιάλης. Ἡ Ἑλλίδα δὲν δίδει τὴν ἐλαχίστην προσοχήν. Εἶνε συγκεντρωμένη εἰς τὸν ἑαυτόν της. Ἡ σκέψις της τρέχει ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι. Εἰς τὴν θάλασσαν τρέχει ἡ σκέψις τῆς *γυναίκας τῆς θάλασσας*!...

Τώρα ἐρχόμεθα εἰς τὸ δεύτερον στοιχεῖον τοῦ δράματος, εἰς τὸ *σύμβολον*.

Ὅλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι ἔχομεν ἐντός μας τὸν πόθον, τὸν ὁποῖον ὁ Γκαῖτε ἀπεκάλει ein Streben hinaus in's Weite.

Αὐτὸν τὸν πόθον πρὸς τὰ πέρα ἐκεῖ, μακρυά, τὸν ἐξεγείρει ἡ θάλασσα. Τὸν αἰσθανόμεθα ὅλοι ὅταν εἰς τὴν κίνησιν τοῦ λιμένος ὅπου τὰ πλοῖα ἔρχονται ἀπὸ παντοῦ καὶ διευθύνονται παντοῦ, βλέπομεν τὸν ὑπερωκεάνειον κολοσσὸν ἀνασύροντα τὴν ἄγκυραν καὶ μαστίζοντα εἰς τὴν πρύμνην τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπαίροντα μακράν, εἰς τὸ ἄγνωστον....

Ἡ κόρη αὐτὴ τῶν κυμάτων, ἡ μεγαλώσασα μὲ τὸν ῥόχθον των, μὲ τὸν ὁρίζοντα τὸν ἀνοικτὸν ἐμπρός της, ὅπου ἡ θάλασσα ἐκινεῖτο ἀδέσμευτος, ἡ κόρη αὕτη εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκαν ὄνομα ὄχι ἀνθρώπου — Ἑλλίδα εἶνε ὄνομα πλοίου — ἔχει κἄτι τι σκάφους τοῦ ὁποίου ἡ πρῶρα εἶνε ἐστραμμένη πρὸς τὸ πέλαγος, τὸ ὁποῖον νοσταλγεῖ τὰ μακράν καὶ τὸ ἄγνωστον καὶ τὸ μυστηριῶδες. Εἶνε ὡσὰν τὰ ψάρια τοῦ πελάγους ποῦ ταξειδεύουν τὸν ὠκεανὸν καὶ ὄχι ὡσὰν τὰ φυλακισμένα χρυσόψαρα ποῦ κυλίονται σχεδὸν στερειανὰ εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ μυχοῦ τοῦ Φιόρδ.

Ἡ ψυχή της ἀντικατοπτρίζει τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον.

Πρὶν γίνῃ σύζυγος τοῦ Βάγγελ, εἰς τὸν κυματόπληκτον φάρον εἶχεν ἔλθει ἕνας ἄγνωστος θαλασσινός. Τόσον πλησίον τῆς θαλάσσης ἦτο ὁ μυστηριώδης αὐτὸς ὥστε τὸ χρῶμα τῶν ὀφθαλμῶν του μετεβάλλετο ἀναλόγως τοῦ χρωματισμοῦ τῆς θαλάσσης.

Ἐκεῖ, ἐμπρὸς εἰς τὴν ἀπέραντον ἔκτασιν τοῦ ὑγροῦ διαστήματος, εἰς εὐτυχῆ προσέγγισιν ψυχῶν, ὁμιλοῦν διὰ τὴν θάλασσαν, διὰ τὸ μειδίαμά της καὶ διὰ τὴν ὀργήν της, διὰ τοὺς δελφῖνας της καὶ τοὺς γλάρους της καὶ ὀνειροπολοῦν ὅτι συγγενεύουν μὲ ὅτι ἀνήκει, μὲ ὅ,τι συνδέεται μὲ τὴν θάλασσαν.

Ὅταν ἦλθεν ἡ στιγμὴ τοῦ ἀποχωρισμοῦ, συνέβη κἄτι παράδοξον, τὸ ὁποῖον ἂς ἀκούσωμεν πῶς τὸ διηγεῖται ἡ ἰδία Ἑλλίδα εἰς τὴν Β' πρᾶξιν.

Ἑλλίδα.— Ἔβγαλε ἕνα κρίκο κλειδιῶν ἀπὸ τὴν τσέπη του, ἔπειτα ἔβγαλε ἀπὸ τὸ δάκτυλό του ἕνα δακτυλίδι, ποῦ τὸ φοροῦσε πάντα. Πῆρε καὶ ἀπὸ μένα ἕνα δακτυλιδάκι ποῦ εἶχα. Τὰ δυὸ αὐτὰ δακτυλίδια τὰ ἐπέρασε μαζὶ εἰς τὸν κρίκο. Καὶ τότε εἶπε πῶς οἱ δυό μας τώρα θὰ πανδρευθοῦμε τὴν θάλασσαν.

Βάγγελ.— Θὰ πανδρευθῆτε...

Ἑλλίδα.— Ναί, ἔτσι εἶνε. Καὶ ἔρριψε μὲ ὅλην τὴν δύναμίν του τὸν κρίκο τῶν κλειδιῶν μὲ τὰ δακτυλίδια ὅσῳ βαθύτερα μποροῦσε...

Ἡ κόρη τοῦ φάρου μὲ τὸ βλέμμα ἐστραμμένον πρὸς τὸν ὠκεανὸν περίμενε ἔτι νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὰ ξένα ὁ ἄγνωστος καὶ μυστηριώδης ἀρραβωνιαστικός της νὰ τὴν πάρῃ· ἕως ὅτου κουρασθεῖσαν νὰ περιμένῃ τὴν ἔσυρεν αἰχμάλωτον εἰς τὸν στενόχωρον μυχὸν τοῦ Φιόρδ ὁ ἰατρὸς Βάγγελ...

***

Ἡ Ἑλλίδα, ἀνήσυχος, ταραγμένη ἀποφασίζει νὰ ἐκμυστηρευθῇ εἰς τὸν ἄνδρα της τὴν διπλῆν αὐτῆς ἀγωνίαν, τὴν παγερὰν ἀδιαφορίαν πρὸς τὸν γάμον της, τὸν ὁποῖον δὲν ἀναγνωρίζει καὶ τὸν ἀκοίμητον πόθον τὸν πλήρη θελγήτρου καὶ τρόμου πρὸς τὸν ἄνθρωπον τῆς θαλάσσης.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐμφανίζεται καὶ ὁ ἄγνωστος καὶ ἐπιμένει νὰ τὴν παραλάβῃ μαζί του τὴν ἐπαύριον.

Ἡ Ἑλλίδα ἐνῷ αἰσθάνεται ἀκαταγώνιστον ἕλξιν πρὸς τὸν ἄγνωστον, καὶ παντελῆ ἀδυναμίαν ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν πρόσκλησίν του, αἰσθάνεται ταυτοχρόνως καὶ φρίκην καὶ φωνάζει μὲ σπαραγμὸν εἰς τὸν σύζυγον — ὦ Βάγγελ, γλύτωσέ με ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου!

Ὁ Βάγγελ θὰ τὴν σώσῃ, εἶνε ἀληθές, δι' ἡρωϊκοῦ φαρμάκου τὸ ὁποῖον ἐδύνατο νὰ φέρῃ καὶ τὸν ὄλεθρον.

Ὅταν ὁ ἀμείλικτος ξένος ἐξήτει ν' ἀπαγάγῃ εἰς τὸ ἄγνωστον τὴν Ἑλλάδαν, εἶπε:

—Ἂν θέλῃ ἡ Ἑλλὰς νὰ ταξειδεύσῃ μαζί μου, πρέπει νὰ ταξειδεύσῃ *μὲ τὴν θέλησίν της*.

—*Μὲ τὴν θέλησίν μου*! ἐπαναλαμβάνει μέσα της ἡ Ἑλλάς.

Ἡ λέξις αὐτὴ ῥίπτει φῶς εἰς τὴν ψυχήν της· εἶνε ἀποκάλυψις.

Ἡ θάλασσα ἔρχεται, τὴν τραβᾷ, τὴν παρασύρει. Καὶ αὐτὴ πρέπει νὰ εἶνε ἐλευθέρα νὰ ἐκλέξῃ.

Ὁ Βάγγελ, τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν, δεικνύει ὅλην τὴν τόλμην τοῦ ἰατροῦ, καταργεῖ τὰ συζυγικά του δικαιώματα, καὶ τὴν ἀφίνει ἐλευθέραν νὰ ἐκλέξῃ.

Τότε ἀνοίγουν τὰ μάτια τῆς Ἑλλάδας, βλέπει τὸν κρημνόν, ὁ ἄγνωστος ἀπέρχεται χωρὶς αὐτ ν· ὁ Βάγγελ κατακτᾷ τὴν γυναῖκα του, ἡ ὁποία τώρα μέλλει νὰ γείνῃ πραγματικῶς σύζυγός του.

Τοιοῦτο ἐν ἀναλύσει κατ' ἀνάγκην ἀτελῶς, τὸ μυστηριῶδες βαθὺ καὶ ἀνήσυχον ἔργον τοῦ Ἴψεν. Ἡ σκηνογραφικὴ γραφικότης τῶν νορβηγικῶν φιόρδ προσδίδει ἰδιάζουσαν ποίησιν εἰς αὐτό. Πλὴν τοῦ κυρίως προσώπου, πόσαι δευτερεύουσαι μορφαὶ εἶνε ἀριστοτεχνικῶς χαραγμέναι. Ὁ ἐγωϊστής, ὁ ὀνειρευόμενος δόξαν καὶ ἔρωτα ἐνῷ βαδίζει πρὸς τὸν τάφον. Αἱ δύο θυγατέρες τοῦ Βάγγελ, μελετημέναι μὲ καταπληκτικὴν ἀλήθειαν.

Ἡ *Κυρὰ τῆς θάλασσας* ἐγράφη ἐν Μονάχῳ καὶ ἐξεδόθη τὸν Νοέμβριον τοῦ 1888 ταυτοχρόνως νορβηγιστὶ καὶ γερμανιστί. Παρεστάθη ἐπανειλημμένως εἰς ὅλα τὰ μεγάλα θέατρα τῆς Εὐρώπης, εἰς δὲ τὴν Γερμανίαν περισσότερον ἀπὸ 200 φοράς. Ἐν Ἑλλάδι πρώτην φοράν.

Ἡ ὑπόκρισις ὑπῆρξε καλή· εἰς μερικὰ μέρη ἐξαίρετος. Ἡ Δὶς Μαρίκα Κοτοπούλη εἰς τὸν ῥόλον τῆς Ἑλλίδας, τῆς *Κυρᾶς τῆς θάλασσας*, εἰς τὴν ψυχὴν τῆς ὁποίας ἡ τρικυμία φθάνει μέχρι παθολογικῶν ἐκρήξεων παραφροσύνης, εἶχεν ἐξάρσεις τέχνης, αἱ ὁποῖαι ἀναβιβάζουν πολὺ τὴν ἀληθῆ καλλιτέχνιδα τῆς σκηνῆς.

Τὸ κοινόν, ἐκτὸς ὀλίγων μεμυημένων, ψυχρόν, μὲ μίαν διασκεδαστικὴν ἔκπληξιν εἰς τὰ μάτια.

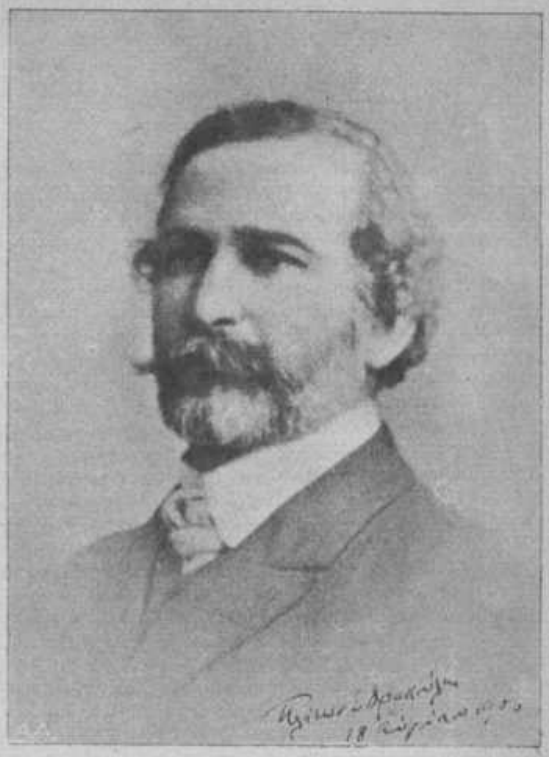
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ

Πλάτων Δρακούλης

ΟΤΑΝ πρὸ ἡμερῶν, ἔπειτα ἀπὸ τόσα ἔτη, ἐπανεῖδον τὸν κ. Δρακούλην ἐνταῦθα, ἡ ψυχή μου ἐσκίρτησεν ἀπὸ ἀληθινὴν χαράν. Τὸν εἶχα γνωρίσει πρὸ δεκατριῶν ἐτῶν. Εἶχεν ἔλθει τότε εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Φῶς ἐκ τῶν Ἔνδον» τὸ ὡραῖον αὐτὸ ἔργον ποῦ ὡμίλησεν εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχήν μου διὰ τὰς φωτεινὰς ἀληθείας τῆς ζωῆς.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι πῶς ἐγνωρίσθημεν. Ἄλλως τε ἡ λεπτομέρεια αὐτὴ δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν. Ἐκεῖνο ποῦ δὲν λησμονῶ εἶνε, ὅτι ἐπόθουν πρὸ πολλοῦ τὴν γνωριμίαν του, γνωριμία ἥτις ἐντὸς ὀλίγου μετεβλήθη εἰς ἱερὰν φιλίαν. Διότι δὲν ἦσαν μόνον αἱ θεωρίαι τῆς ἐσωτερικῆς φιλοσοφίας ποῦ μὲ εἶχον ἐνθουσιάσει. Ἡ φυσιογνωμία ἡ τόσον ἀρχοντικὴ τοῦ ἐξαγγέλλοντος τὰς θεωρίας ταύτας, ἡ δύναμις τοῦ χαρακτῆρος του, ὁ τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ἡ ἀπέραντος γαλήνη ἥτις ἀνεδίδετο ἀπὸ τὴν ὕπαρξίν του, ἔσκορποῦσαν ἕνα θέλγητρον τριγύρω του κατ' ἐξοχὴν σαγηνευτικόν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι πολλοὶ νέοι ὀνειροπόλοι τὸν εἶχον περικυκλώσει. Καὶ ἂν δὲν γνωρίζω ἀσφαλῶς διὰ τοὺς ἄλλους τί ἦτο ὁ Δρακούλης, δι' ἐμὲ ὅμως, τὸν Κωνστ. Μάνον καὶ τὸν ἀλησμόνητον Γιάννην Καμπύσην, ἐπὶ πολὺ ἐγένετο ὁ ἥλιος πέριξ τοῦ ὁποίου ἐστρεφόμεθα πλημμυροῦντες τὴν ψυχήν μας ἀπὸ τὸ φῶς του.

Πλάτων Δρακούλης

Μετὰ πάροδον ἓξ ἐτῶν τὸν ἐπανεῖδον εἰς τὴν Ὀξφόρδην. Ἡ ψυχή μου ἦτο ἀνήσυχος ἀπὸ τὴν δίψαν τῆς μαθήσεως. Ἡ ἰδική του ψυχή, γεμάτη ἀπὸ γνῶσιν, ἦτο πλημμυρισμένη ἀπὸ γαλήνην. Ἐντὸς τοῦ ἐρημητηρίου του τὸν εὗρον ὑπέροχον καὶ τὸν εὐγνωμονῶ σήμερον διότι ἀπὸ τὴν γωνίαν ἐκείνην τοῦ πολιτισμοῦ μοῦ ἔδειξε τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον τοῦ νέου πνεύματος, ὅστις συνίσταται εἰς τὴν μελέτην τοῦ φαινομένου διὰ τὴν πλήρη ἀντίληψιν τοῦ νοουμένου, χωρὶς περιορισμοὺς καὶ μακρὰν τῆς δογματολογίας. Εἰς τὰς στιγμὰς αὐτὰς μάλιστα μοῦ φαίνεται ὅτι πλειότερον κατενόησα καὶ τὸ ἐσώτερον ὄνειρον τοῦ κ. Δρακούλη. Τὸ ὄνειρον ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐμπνέονται ὅλοι οἱ προφῆται τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ. Τοῦ νὰ γίνουν μεγάλοι δημιουργοὶ χαρακτήρων διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς βασιλείας τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν, ὅπως ὁ Μισελέ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ εἶνε οὐδέποτε ἀληθινὸς ἄνθρωπος, παρὰ ὅταν ἐπιδοθῇ σοβαρῶς εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἀποστολῆς του, ἤτοι εἰς τὸ γλυκὺ ἰδεῶδες τῆς εἰρηνεύσεως καὶ ἁρμονικῆς ἑνότητος συμπάσης τῆς φύσεως.

Τὸ ἰδεῶδες αὐτὸ εἶνε τὸ ἰδανικὸν τοῦ κ. Δρακούλη. Ἀποτελεῖ ὁλόκληρον τὴν ζωήν του καὶ κατέχει βαθύτατα τὴν σκέψιν του. Ἐνωρίς, πρὶν βυθισθῇ εἰς τὰ νάματα τῆς Θεοσοφίας, ἐξουνχίσῃ τὰς Βέδας καὶ συνομιλήσῃ ἐπὶ μακρὸν μὲ τὸν Ἀπολλώνιον τὸν Τυανέα, τὸν Πλωτῖνον καὶ τὸν Πρόκλον, πρὶν ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Μαϊτλαντ καὶ τῆς Ἄννας Κίγκσφορδ, ἡ οὐσία τοῦ πνεύματος τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶχε προσελκύσει τὴν φιλέρευνον διάνοιάν του. Τὸ θέλγητρον τῆς Ῥενανικῆς φιλοσοφίας ἐπίσης. Αὐτὴ ἡ «Ἀνεξάντλητος Ἀγαθότης» τοῦ Γάλλου φιλοσόφου τὸν εἶχεν αἰχμαλωτίσει. Καὶ νομίζω ὅτι, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ταύτης, ἐξέδωκε τότε τὸ «Ἄρδην» μηνιαῖον κοινωνιολογικὸν σύγγραμμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου βλέπει κανεὶς τὸν νεαρὸν δημοσιογράφον, τέλειον κάτοχον τῆς

γνώσεως τοῦ διακρίνειν τὸν πλοῦτον ἀπὸ τὰ χρήματα, τὸ κεφάλαιον ἀπὸ τὴν ἐργασίαν. Αἱ κοινωνιολογικαί του ἰδέαι τότε ἐθεωρήθησαν ὡς πρόωροι διὰ τὸν τόπον μας. Καὶ τὸ χείριστον, ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν λαόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπετείνοντο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτούς. Ὁ Ροΐδης τὸν ἐθώπευσε διὰ τῆς εἰρωνείας του καὶ ὁ Δρακούλης ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ. Εἶχε πάθει ἐδῶ ὅτι ὁ Ζὰν Μορεὰς πρὶν μεταβῇ εἰς τὸ Παρίσι. Ἦτο τὸ «Ἀσχημόπαπο» τοῦ Ἀντερσεν. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τὴν χώραν τῶν μεγάλων χαρακτήρων εὗρε τὸν κόσμον του καὶ διέγραψε μὲ θαυμασίαν θέλησιν τὸν κύκλον τῆς ζωῆς του. Ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1893 δι' ὀλίγους μῆνας πρὸς ἔκδοσιν τοῦ «Φῶς ἐκ τῶν Ἔνδον» ὁ Δρακούλης ἦτο ὁ γλυκὺς φιλόσοφος τῆς αἰσιοδοξίας, ὁ ἀπόστολος τῆς ἀναιμάκτου διαίτης, ὁ εἰσηγητὴς νέων ἰδεῶν εἰς τὰ νεοελληνικὰ γράμματα. Ἔδωκεν εἰς αὐτὰ μίαν τάσιν φιλοσοφικὴν ποῦ δὲν εἶχον δώσει ὅλοι οἱ δῆθεν πρυτάνεις τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Διότι δὲν ἦτο μόνον κοινωνιολόγος καὶ φιλόσοφος ἀλλὰ καὶ ποιητὴς μολονότι δὲν ἔγραψε στίχους, ἀφ' οὗ τὰ ἔργα του ὅλα ἀποπνέουν τὸ ἄρωμα τῆς ἀληθοῦς ποιήσεως καὶ εἶνε τελείως ἐμπνευστικά.

Σήμερον διὰ τὴν Ἑλλάδα ὁ ἐκδότης καὶ συντάκτης τῆς «Ἐρεύνης» εἶνε ἕνα εἶδος Καρλάϋλ, καὶ μέσα εἰς τὴν πνευματικὴν ἰσοπέδωσιν μας εἶνε, ὅπως τὸν ἐχαρακτήρισεν ἄλλοτε ὁ κ. Ξενόπουλος, ἕνα περιφανὲς ὕψωμα. Δὲν γνωρίζω οἱ ἄλλοι πόσους χαρακτηρισμοὺς θὰ τοῦ δώσουν ἀκόμη. Δι' ἐμὲ εἶνε ἕνας ἀπὸ τοὺς προφήτας τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἀπομίμησις;

ΒΕΒΑΙΑ ἡ μίμησις εἶνε νόμος κοινωνικός. Ποῖος ἀρνεῖται τὴν δύναμίν της καὶ τὴν ἀναγκαιότητα; Μήπως δὲν εἶνε τὸ μέγα κίνητρον; Μήπως δὲν εἶνε ὑπηρέτρια τῆς προόδου; Ἡ μίμησις. Ἡ μίμησις εἶνε ἀκόμη καὶ νόμος καλλιτεχνικός. Δὲν ἐνθυμεῖσθε τὸν Ἀριστοτέλη; Ἀλλ' ὅπως εἰς τὴν αἰσθητικὴν ἡ ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΜΙΜΗΣΙΣ τιμᾶται περισσότερον, εἶνε ἀναγκαία διὰ νὰ εἶνε δυνατὸν νἀποτεθῇ κάπου καὶ ἡ σφραγὶς τοῦ ὑποκειμένου, τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν ἡ *ἐλευθέρα μίμησις* ἔχει ἀξίαν· ὄχι ἡ ἀπομίμησις· καὶ πᾶσα μίμησις τοῦ ξένου πολιτισμοῦ πρέπει νὰ φροντίζῃ νἀφομοιώνῃ πρωτίστως τὰ ξένα, νὰ τὰ προσαρμόζῃ πρὸς ἀνάγκας ἰδιαζούσας τῆς ἀτομικότητος μας, καὶ γενικώτερα τῆς ὅλης ἐθνικῆς ἀτομικότητος — ἐφ' ὅσον εἶνε δυνατὸν νὰ νοηθῇ ὑπάρχουσα — δηλαδὴ τῆς *ἐθνικότητος*. Ὁ φιλόσοφος εἶπε ὅτι πρέπει νἀγαπῶμεν τὴν assimilation τὴν ἀφομοίωσιν, περισσότερον ἀπὸ τὴν accumulation τὴν συσσώρευσιν. Δὲν νομίζετε πῶς ἦτο σιμὰ εἰς τὴν ἀλήθειαν; Ἂς μιμούμεθα ἐλευθέρως λοιπόν. Ἂς δημιουργοῦμεν τὴν ζωήν μας ὡς ἔργον τέχνης, ἂς γινώμεθα ἀτομικότητες, ἄνθρωποι περισσότερον, πίθηκοι ὀλιγώτερον, ἔθνος, ἀτομικότης ἐθνικὴ καὶ βεβαία. Ἂς γινώμεθα ..διότι δὲν εἴμεθα. Πρὸς τὸ παρὸν μόνον ἀπομιμούμεθα. Ἡ πνοὴ λείπει ἡ δημιουργός. Λείπει ἡ πρωτοβουλία. Λείπει τὸ «ἔτσι τὸ θέλω». Λείπει τὸ «ἔτσι μᾶρέσει».

Ἕνας Ἑπτανήσιος, ὅταν ἦλθε ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησον εἰς τὴν *Ἑλλάδα*, ὅπως λέγουν οἱ Ἑπτανήσιοι χαρακτηριστικά, εἶπε συσπῶν τὰ φρύδια, χαιμογελῶν εἰρωνικά, σύρων τὴν φωνὴν ἤσυχα καὶ κάπως συριστικά:

«Ἐδῶ, μιὸ κάρο, εἶνε ἕνα κράτος ἰμιτατζιόνε. Οἱ μινίστροι ἰμιτάρουνε τσοὺ ξένους μινίστρους, οἱ δήμαρχοι τσοὺ ξένους δημάρχους, τὰ σπίτια τὰ ξένα σπίτια, οἱ ἄνθρωποι τσοὺ ἀνθρώπους κι' πάει λέοντας. «Pura imitazione».

Ὁ Ἑπτανήσιος ἐκεῖνος ἦτον ὑπερβολικὸς χωρὶς ἄλλο. Ὅμως τὰ λόγια του ἐνεῖχαν καὶ ποσὸν δικαιοσύνης. Τί τὰ θέλετε; Ἀπομιμούμεθα. Ἤθη, ἔθιμα, πολιτικήν, τουαλέτταν, ἀμερικανικὰ ὑποδήματα. Ἴσως καὶ τὸ περιπάτημα τῶν βουλεβαρδιέρων. Τί λέγει ὁ κ. Π. Γιαννόπουλος;...

* * *

Πολλοὶ εἶνε οἱ ἀπελπισμένοι ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς τάσεως τοῦ ἀπομιμεῖσθαι. Καὶ πολιτικοί. Καὶ λόγιοι. Καὶ ζωγράφοι. Ἀγαθοὶ ἀστοί. Μπουρζοάδες. Νοικοκυραῖοι. Πάρα πολλοί. Τὸ μαχαῖρι ἔφθασε εἰς τὸ κόκκαλο. Εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὸ Φάληρον καὶ εἰς τὴν Κηφισσιὰν τὰ γαλλικὰ κατακτοῦν ἔδαφος. Σιγὰ σιγὰ θὰ γείνουν γαλλικαὶ αἱ ἐφημερίδες, ὅπως ἔγειναν γαλλικαὶ αἱ ἀμφιέσεις μας. Δὲν νοσταλγεῖτε τὴν φουστανέλλαν «τὴ λερὴ φουστανέλλα»; Καὶ τὸ τσαροῦχι μήπως ὄχι; Ἀγαθοὶ παλαιοὶ καιροί. Κρῖμα εἰς κοτζάμ σύλλογον, τὸν σύλλογον τῶν «Πατρίων»...

Βέβαια ἡ ἐθνικοφροσύνη ἔχει καὶ τὰ ὅρια της. Καὶ τὸ στενὸ πανταλόνι, παρὰ τὴν βράκαν καὶ τὴν φουστανέλλαν, τὰ δικαιώματά του. Ἐνθυμοῦμαι κάποτε ὅτι ὁ κ. Κονδυλάκης μὲ τὸν πολὺν *κοινὸν νοῦν* ποῦ τὸν χαρακτηρίζει, μοῦ εἶπε: «ἐθνικὸν ἔνδυμα εἶνε τοῦτο ποῦ φοροῦμε...» Ἀλλὰ περισσότερον ἀπὸ τὴν Α. Μ. τὸν βασιλέα μας, τὸν σεπτὸν αὐτὸν εἴρωνα, κανεὶς δὲν ἐμυκτήρισε τὸν κενὸν ἐθνικισμὸν τῶν τύπων καὶ τῶν φουσκωμένων λόγων. Ὁ βασιλεὺς ἔκαμνε ὕστερ' ἀπὸ πολλὰ χρόνια τὸ ταξίδι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἕνας βλαχοδήμαρχος σ' ἕνα ἀκατονόμαστο βοιωτικὸ χωριό, ἐβγῆκε μὲ τσαρούχια, φουστανέλλαν καὶ κενήν, σολοικοβάρβαρον, ὑπερκαθαρεύουσαν ρητορικὴν νὰ τὸν χαιρετίσῃ. Ὁ βασιλεύς, ὁ ὁποῖος εἶνε ὁ μᾶλλον θετικὸς πατριώτης μεταξὺ ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ἐπάταξε τὴν κακὴν φουστανελλοφόρον ρητορικήν. Ἀντεφώνησε ὡς ἑξῆς:

— Χαίρω βλέπων σε μὲ τὸ ἐθνικὸν ἔνδυμα...

Ὁ πατριωτισμὸς τοῦ βλαχοδημάρχου, ὁ ὁποῖος θὰ ὑπέθαλψε δέκα λῃστείας καὶ εἴκοσι ζωκλοπάς, ὡς ἐκεῖ ἔφθανε. Τὸ τάκτ καὶ ἡ εἰρωνεία τοῦ βασιλέως μας ἔβλεπον πολὺ μακρύτερα...

***

Ἀπομίμησις ἕως τὸ κόκκαλο ἀφ' ἑνός. Κακὴ ἀντίληψις τοῦ ἐθνικῶς ἀληθινοῦ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος. Καὶ τότε τί μένει; Ἕνα χάος: τὸ χάος.

Τὸ χάος αὐτὸ πρέπει νὰ πληρώσωμεν μὲ σύμπαν. Πρέπει νὰ γίνωμεν δημιουργοί.

Γνωρίζω ὅτι ζητῶ δύσκολα. Ἀλλ' οὔτε εἶνε δυνατὸν νὰ ζητήσω ὀλιγώτερα. Χωρὶς πνοὴν *δημιουργόν*, κοινωνικῶς, καλλιτεχνικῶς, ἠθικῶς νὰ ζήσωμεν πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν; Ἐὰν θέλωμεν νὰ ζήσωμεν. Διότι ἐὰν προτιμῶμεν τὸν θάνατον...

ΜΟΥΣΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ο δέκατος ἕβδομος αἰὼν ὑπῆρξεν αἰὼν κρίσιμος διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν. «Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, γράφει ὁ κ. Ἰεζεκιὴλ Βελανιδιώτης εἰς ἕνα φυλλάδιόν του περὶ τοῦ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, ἡ τῶν Διαμαρτυρομένων Ἐκκλησία ἠθέλησε νὰ ἐπιβληθῇ καὶ νὰ προσκομίσῃ ὄφελος ἑαυτῇ δι' ἀναληθῶν διαδόσεων περὶ τῶν ἰδεῶν καὶ φρονημάτων τῆς ὑψίστης κορυφῆς τῆς Ὀρθοδοξίας, ὑπερόχου πατριάρχου».

Ὁ Πατριάρχης, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ λόγος, κατέλαβε

τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας διαδεχθεὶς Μελέτιον τὸν Πηγᾶν τῷ 1602. Ἀργότερα ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἦτον κρητικῆς καταγωγῆς.

Οἱ ἀγῶνες τῶν Δυτικῶν πρὸς ἐπικράτησιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ εἶχον προκαλέσει τὸν σύνδεσμον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μὲ τὰς προτεσταντικάς. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἀνοχὴ τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν προτεσταντῶν. Ὁ Λούκαρις ὁ ὁποῖος ἐσυμπαθοῦσε τοὺς Ἄγγλους ὡς ἐκπαιδευθεὶς εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἶχε σχέσεις μὲ ὑψηλοὺς προτεστάντας καὶ ἀλληλογραφοῦσε μαζί των. Καὶ ἀκριβῶς ἡ συμπάθεια καὶ ἡ ἐκτίμησις ποῦ εἶχε πρὸς τὸν διαμαρτυρόμενον κλῆρον κατέστησεν αὐτὸν ὕποπτον αἱσθημάτων Καλβινικῶν καὶ πεποιθήσεων ἀντιορθοδόξων.

Πεντάκις ἐπατριάρχευσε. Κατὰ τὴν δευτέραν πατριαρχίαν του ἐκυκλοφόρησε (1624) σύγγραμμα «Ὁμολογία Κυρίλλου τοῦ Πατριάρχου» τυπωμένον εἰς τὴν Γενεύην. Ἦτο προφανῶς πλαστόν. Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἠθέλησαν ἐκμεταλλευόμενοι τὴν πρὸς αὐτοὺς εὔνοιαν τοῦ Λουκάρεως νὰ παραστήσουν τὴν Ἀνατολὴν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πατριάρχου καλβινίζουσαν.

«Μελέτιος ὁ Σηρῖγος, γράφει ὁ κ. Βελ., ζῶντος ἔτι τοῦ Λουκάρεως, δημοσίᾳ ἐκήρυσσε τὴν νοθείαν τοῦ πονήματος καὶ σύγγραμμα δὲ πρὸς κατάκρισιν ταύτης ἐφιλοπόνησε, καὶ Θεοφάνης ὁ Ἱεροσολύμων ὑπεραπολογήθη τοῦ συκοφαντηθέντος Πατριάρχου γράφων πρὸς τοὺς Ῥώσσους «οὐδὲν μέχρι τοῦδε τόδ' ὑποπτεύεσθαι ἐφάνη τεκμήριον, ψεῦδος μέντοι καὶ Λατίνων τὸ ἀδίκημα, διότι τὸν ἄρτον τὸν ἐπὶ τῆς Τραπέζης ὡς ἀληθὲς Χριστοῦ Σῶμα καὶ τὸν οἶνον αἷμα διδάσκομεν, ὁ καθηγεμὼν σοφώτατος Πατριάρχης Κύριλλος καὶ ἡμεῖς». Αὐτὸς δὲ ὁ Λούκαρις τὴν συγγραφὴν ἐνόρκως καὶ ἐν ὁμιλίαις ἀπεκήρυξε ταύτην καὶ ἐν γραφαῖς κίβδηλον ἀπεκάλεσεν».

Οἱ κακοῦργοι ἐχθροί του κατώρθωσαν νὰ τὸν συκοφαντήσουν ὡς προδότην εἰς ἕνα πόλεμον Τούρκων καὶ Κοζάκων καὶ ὁ Σουλτᾶνος Μουρὰτ διέταξε τὴν ἀποκεφάλισίν του (1638). Τὸν Λούκαριν διεδέχθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Κύριλλος ὁ Κονταρῆς «μίσθαρνος τῶν Ἰησουιτῶν» ἐχθρὸς προσωπικὸς τοῦ Λουκάρεως. Αὐτὸς εἶνε ὁ ὑπογράψας τὴν ὑποδούλωσιν τῆς ἐκκλησίας μας εἰς τοὺς Λατίνους ἐπὶ Πάπα Οὐρβανοῦ τοῦ Η' τῷ 1639. Τότε συνελθοῦσα σύνοδος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνεθεμάτισε τὸν Λούκαριν ἀδίκως ὅλως. Ἄλλη σύνοδος ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαβίας τῷ 1642 κατέκρινε μὲν τὴν Ὁμολογίαν, δὲν ἀφώρισεν ὅμως τὸν Λούκαριν. Τῷ 1672 σύνοδος συνελθοῦσα τῇ πρωτοβουλίᾳ Δοσιθέου τοῦ Νοταρᾶ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκήρυξεν ἄλλην μίαν φορὰν τὴν ἀθωότητα τοῦ Ἱεράρχου.

Εἶνε μία πρᾶξις δικαιοσύνης νὰ τεθῇ ὁ Κύριλλος μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους μας κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Σπανίως εἴδαμεν ἱεράρχας παρομοίας δυνάμεως εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον. Ὁ Λούκαρις πρέπει νὰ εἶνε σέμνωμα ἐθνικὸν μας.

Ο κ. Δημήτριος Ἀστεριώτης (Φιλέας Λεμπέγκ) ὁμιλεῖ εἰς τὸν «Mercure de France» εἰς τὴν σειρὰν τῶν «Νεοελληνικῶν Ἐπιστολῶν» περὶ τῶν Ἑλλήνων διηγηματογράφων καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη τοῦ ἐξαιρετικοῦ συγγραφέως τῆς «Φόνισσας» καὶ τῶν «Θαλασσινῶν» εἰδυλλίων». Ἐπίσης διὰ τὸν κ. Γρῆγ Ξενόπουλον. Λησμονεῖ ἐντούτοις τὸν κ. Ι. Κονδυλάκην τὸν μοναδικὸν συγγραφέα τοῦ Πατούχα Καὶ ἀκόμη τὸν συγγραφέα τῶν πέντε ἐκείνων διηγημάτων ποῦ ἔχει νὰ δείξῃ ἡ πτωχή μας λογοτεχνία, τὸν Γεώργιον Βιζυηνόν. Ἐπίσης ἔπρεπε νὰ μὴ λησμονήσῃ καὶ τὸν κ. Μητσάκην Ὅτως δήποτε διὰ τὸ ἐνδιαφέρον ποῦ δείχνει διὰ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ὁ κ. Ἀστεριώτης, τοῦ ὀφείλομεν μυρίας εὐγνωμοσύνας.

Ο κ. Pio Ciuti ἐξακολουθῶν τὰς μεταφράσεις του δημοτικῶν μας τραγουδιῶν εἰς τὴν Nuova Rassegna τῆς Φλωρεντίας μεταφράζει μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ «Δύο ῥόδα» δημοτικὸν τραγοῦδι τῆς Ῥόδου τὸ ὁποῖον πρό τινος ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ κ Γνευτοῦ εἰς τὰ «Παναθήναια».

Ἀναφέρει τὰς ἐντυπώσεις ἀπὸ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας τὰς δημοσιευθείσας εἰς τὰ «Παναθήναια» καὶ ὁμιλεῖ ἐπαινετικῶς διὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Λεοπάρδη ὑπὸ τοῦ κ. Α Καμπάνη τὴν ὁποίαν ἀποκαλεῖ «ottima e fedele» δημοσιευμένας εἰς τὰ Ἡλύσια.

Ὁ ἴδιος κ. Pio Ciuti ἔκαμε διάλεξιν περὶ τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ εἰς τὴν Capella degli Spagnuoli τῆς Φλωρεντίας. Ἀνέγνωσεν ἀποσπάσματα τοῦ «Ὕμνου τῆς Ἐλευθερίας» καὶ πολλὰ ἐκ τῶν Ἰταλικῶν σονέττων τοῦ Σολωμοῦ. Τὴν διάλεξίν του ὁ κ. Pio Ciuti ἔκλεισε ἀφηγηθεὶς τὴν τελευταίαν του ἐπίσκεψιν εἰς τὴν Κρήτην Ὁ πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ Olivetti ἀπουσιάζων τὸν εὐχαρίστησε μὲ μακρὸν τηλεγράφημα.

ΠΕΡΙ τοῦ Ἴψεν οἱ Ἄγγλοι ὡμίλησαν μετὰ τὸν θάνατόν του ὅλως διαφορετικὰ ἀπὸ τοὺς Γάλλους. Ἰδοὺ τί γράφει ὁ Max Beerbohm εἰς τὴν Σαββατιαίαν Ἐπιθεώρησιν.

«Εἶνε δύσκολον νὰ πιστεύσῃ κανεὶς ὅτι ὁ Ἴψεν, ὁ μόνος Νορβηγὸς ὁ ὁποῖος ἤγειρε κάποιο ἐνδιαφέρον ἐκτὸς τῆς Νορβηγίας, ἀπέθανε. Ὁ θάνατος τοῦ Ἴψεν ἐν τούτοις εἶναι ἀπὸ τοὺς θανάτους εἰς τοὺς ὁποίους ἀρνεῖται κανεὶς πίστιν μολονότι οἱ δημοσιογράφοι μὲ τὸ «ἀπέθανε» «δὲν ἀπέθανε» μᾶς τὸν εἶχαν καταστήσει σχεδὸν ἀθάνατον. Ἂν ἀπέθνησκεν ἐδῶ καὶ κάμποσα χρόνια, ὅταν ἦτον ἀκόμη μία ἀπὸ τὰς ζωϊκὰς δυνάμεις τοῦ κόσμου, τὸ αἰφνίδιον κενὸν ποῦ θἄφηνε ὀπίσω του θὰ μᾶς ἔκαμνε ἐντύπωσιν. Ὅμως ἡ δύναμις αὐτὴ εἶχε πρὸ πολλοῦ ἐξαντληθῇ. Ἐξη χρόνια ἐπέρασαν ἀφότου ὁ Ἴψεν μᾶς ἔδωκε τὸ «Ὅταν θὰ ἐξυπνήσω μεταξὺ τῶν νεκρῶν» καὶ τὸ δρᾶμα αὐτὸ ὅσο πολύτιμον καὶ ἐνδιαφέρον, ἦτον τὸ ἔργον μιᾶς χειρὸς ἀδυνατισμένης· καὶ ὁ συγγραφεὺς τὸ ἔδιδε μᾶλλον ὡς ἐπίλογον. Τὸ ἡφαίστειον εἶχε σβεσθῇ Ἂν ὁ Ἴψεν ἀπέθνησκε μετὰ τὸν Ἰωάννην-Γαβριὴλ Μπόρκμαν, θὰ ὑφιστάμεθα πραγματικὴν ἀπώλειαν Τὸ ἔργον του ἀρχισμένον εἰς τὰ 1850 ἐτελείωσε εἰς τὰ 1890. Ὥστε ἡ ἀπώλειά μας εἶνε καθαρῶς ἀπώλεια «προσωπική».

Ἐλυπήθημεν; Ὄχι. Διότι ὁ Ἴψεν ὡς ἄνθρωπος δὲν ἐγνώρισε τὴν φιλίαν. Ἦτον ἀπὸ τοὺς «ἀντιπαθεῖς». «Οἱ φίλοι, ἔγραφε πρὸς τὸν Μπράντες, εἶνε πολυέξοδο λοῦσο...»

Καὶ ὁ Max Beerbohm εὑρίσκει κάποιας ἀναλογίας τοῦ Ἴψεν μὲ τὸν Σουΐφτ ποῦ καὶ οἱ δύο των ὑπῆρξαν *Τιτᾶνες* χωρὶς νὰ εἶνε Ὀλύμπιοι.

ΕΙΣ τὸ «Ermitage» ὁ κ. Remy de Gourmont ὁ γνωστὸς γαλάτης κριτικὸς καὶ συγγραφεὺς δημοσιεύει ὀλίγους στίχους ἀπὸ μίαν ποιητικήν του σύνθεσιν «ἡ ἐξορία τῆς ἐμορφιᾶς». Ὁ κ. Γκουρμὸν σπανίως δημοσιεύει στίχους. Ἐν τούτοις οἱ στίχοι αὐτοὶ ἐμφοροῦνται ἀπὸ μίαν διανοητικὴν ποίησιν εὐγενικὴν καὶ φαεινοτάτην. Ἰδοὺ μία πεζὴ μετάφρασις τῶν στίχων αὐτῶν.

«... Πήγαινε νὰ ζητήσῃς μέσα στὸ παλιὸ ἀνθρώπινο δάσος — τὴν στέγην ποῦ προορίζω διὰ τὴν ἀβεβαίαν ζωήν σου. — Μὴν τρέμῃς ὅτι ἡ βραδιὰ θὰ σφίξῃ τὰς φλέβας σου. — Συλλογίσου πῶς σάρκες μαραμένες δὲν ξανανθίζουν, δὲν ἠμποροῦν. — Καὶ φύλαττε σὲ

μία γονίτσα τοῦ χλωμοῦ στόματός σου τὸν ἦσκιον ἑνὸς χαμόγελου. — Πάρε μαζί σου, ἂν θέλῃς, ἕνα ραβδί, καὶ ἀκόμη ἕνα δισάκκι. — Πορεύου ἀκολουθῶντας ἀνάμεσ' ἀπὸ τοὺς κάμπους τὰ ἴχνη ποῦ ἀφίνουν τὰ βώδια καθὼς πηγαίνουν στὸν κάματον—Καὶ τὰ παιδιὰ ζητῶντας τὰ νέα λουλούδια τῆς ἀγάπης.— Ἴσως θαὐρῇς τὴν ἀγάπη στὸν δρόμον σου — Ἴσως τὸν θάνατον, ἴσως πτωχοὺς ποῦ θὰ τείνουν τὸ χέρι πρὸς τὴν καρδιά σου ἢ καλύτερα πρὸς τὸν λαιμόν σου. — Δῶσε τους ὅ,τι ἔχεις, ἕνα κομμάτι κρίθινο ψωμί, — Ὅμως θὰ σὲ κακολογήσουν καὶ — δάκρυα θὰ σοῦ ἔλθουν εἰς τὰ μάτια καθὼς θ' ἀκοῦς ταχάθαρτά τους λόγια — Μὴν κλαῖς, σήκωσε τὸ κεφάλι. Οἱ θεοί — Καὶ ἐξόριστοι περπατοῦν ἀκόμη τοὺς οὐρανούς. — Κρύψε ἀπὸ τοὺς ὑποκριτὰς τὴν εὐγενικήν σου γυμνότητα. — Ἔσο γι' αὐτοὺς ἡ Ἀσχημία, ἐσὺ ποῦ εἶσαι ἡ Ἐμορφιά! . »

Τὰ «Παναθήναια» ἀργότερα θ' ἀφιερώσουν μελέτην εἰς τὸν Φρειδερῖκον Νίτσε τὸν μέγαν Γερμανὸν ποιητὴν καὶ φιλόσοφον, τὸν σοφὸν Ἑλληνιστὴν καὶ τὸν πεφωτισμένον ἑρμηνέα τῆς Ἑλληνικῆς τραγῳδίας. Ἐπὶ τοῦ παρόντος χάριν τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν Νιτσεακὴν φιλογογίαν σημειώνομεν τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν τελευταίων περὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Νίτσε βιβλίων λαμβάνοντες τὰς πληροφορίας μας ἀπὸ μίαν μελέτην τοῦ κ. G. Jarmelli Tortorici περὶ Νίτσε δημοσιευθεῖσαν εἰς μίαν ἐπιθεώρησιν τῆς Φλωρεντίας. Ὁ κ. Ἰούλιος δὲ Γκωλτιὲ ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοτέρους νέους γάλλους φιλοσόφους ἔγραψεν ἔργον «ἀπὸ τὸν Κάντιον ἕως τὸν Νίτσε». Ὁ κ. Ραφαὴλ Κὸρ δημοσιεύει ἔργον: «Περὶ τῆς κριτικῆς τοῦ Νίτσε». Ὁ κ. Πέτρος Lasserre «Τὴν ἠθικὴν τοῦ Νίτσε». Ὁ κ. Ρεμὼ ντὲ Γκουρμὸν εἰς τὰς Promenades littéraires γράφει περὶ τῆς ἀγάπης κατὰ τὸν Νίτσε. Ὁ Ἀλφρέδος Φουγιὲ δημοσιεύει βιβλίον «Ὁ Νίτσε καὶ ὁ ἠμοραλισμός», ὁ κ. A. Lo Forte-Randi ὁ ὁποῖος εἶνε ὁ Μπράντες τῆς Ἰταλίας, ἐπίσης ἀφιερώνει μελέτην ἐκτενῆ εἰς τὸν Νίτσε.

Κ.

Εἰς τὸ Ὠδεῖον Λότνερ ὁ κ. Πλάτων Δρακούλης μᾶς ἔδωκε πρὸ ἡμερῶν ἐξόχου σπουδαιότητος διάλεξιν περὶ τῆς «χρησιμότητος τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως». Μολονότι δὲν εἶχε καταλλήλως προαγγελθῇ ἡ διάλεξις αὕτη, ἡ αἴθουσα ἦτο πλήρης κόσμου ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Μετὰ μικρὰν εἰσήγησιν τοῦ κ. Κυπαρίσσου Στεφάνου ὁ κ. Δρακούλης ἀνέπτυξε τὸ θέμα του ἀποδείξας δι' ἰσχυροτάτων συλλογισμῶν πόσον ὁ σημερινὸς Χριστιανισμὸς ἀπέχει τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος τῶν διδαγμάτων τοῦ Χριστοῦ καὶ τίνι τρόπῳ εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν βασιλείαν τῆς ἀγάπης τὴν ὁποίαν ἐδίδαξεν ὁ Γιὸς τῆς Παρθένου.

Ἐκτὸς τούτου ὁ σοφὸς ἀγορητὴς μὲ τὴν αὐτὴν δύναμιν τῶν ἐπιχειρημάτων καὶ τὸν σαγηνευτικὸν τρόπον τοῦ διανοεῖσθαι ὑπέδειξεν εἰς τὸ ἀκροατήριόν του πῶς διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς θελήσεως ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὴν θεότητα, ἀναπτύσσων τὰς θείκὰς δυνάμεις τὰς ὁποίας φέρει ἐν ἑαυτῷ, καὶ μορφώσῃ τοιουτοτρόπως κοινωνίαν ἀγνὴν καὶ ὑγιᾶ.

Ἐκ τῆς ὁμιλίας ταύτης τοῦ κ. Δρακούλη ἐξάγεται ὅτι ὁ καλὸς ἐννοούμενος χριστιανισμὸς χωρὶς τοὺς δογματισμοὺς τῆς Ἐκκλησίας εἶνε ἕνας νόμος τοῦ βίου χρήσιμος εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ ἀληθὴς πηγὴ τῆς ἐγκοσμίου εὐδαιμονίας τὴν ὁποίαν ἡ Ἐκκλησία ὑπεμακρυνεν ἀπὸ πλησίον του.

Ἡ διάλεξις ἦτο ἀληθὴς ὄασις καὶ εἶνε λυπηρὸν ὅτι δὲν ἐγένετο εἰς εὐρύτερον κόσμον, ἰδίως γυναικεῖον, καθόσον προικισμένος οὗτος ἐν τῇ ἐσωτέρᾳ ἰδιοσυστασίᾳ του ὑπὸ μορφωτικῶν ἰδιοτήτων θὰ συνετέλει σπουδαίως εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν καθηκόντων τῆς γυναικὸς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὡς συζύγου καὶ μητρός.

Ζ.

Ὁ κ. Πλάτων Δρακούλης ἔγραψε εἰς τὸ «Ἄστυ» σκέψεις περὶ τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος. Εἶναι γεμᾶται ἀλήθειαν καὶ πόνον διὰ τὴν πατρίδα. Ἰδοὺ μερικαὶ ἀπ' αὐτάς:

Ὁ σωτὴρ τοῦ γένους θὰ ἦτο ἐκεῖνος ὅστις θὰ ὑπεδείκνυε ἓν τελεσφόρον σύστημα ἀνατροφῆς ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. Ἡ διάπλασις τοῦ ἤθους μας εἶνε ζήτημα κατεπεῖγον.

Ἔχετε ἀπόλυτον ἀνάγκην ἀνθρώπων ἀξίας. Ἄνδρες ἀδιαφιλονεικήτου χρηστότητος καὶ ἀκεραιότητος δὲν ὑπάρχουν παρ' ὑμῖν, εἰμὴ ὑπὸ συνθήκας αἵτινες καθιστῶσιν ἀχρήστους καὶ αὐτοὺς τοὺς ὀλιγίστους οἱ ὁποῖοι ὑπάρχουν. Τὸ ζήτημα εἶνε τόσῳ κατεπεῖγον, ὥστε νὰ ἐπισκιάζῃ καὶ αὐτὸ τὸ ζήτημα τοῦ στόλου.

Δὲν λέγω, ἀναβάλετε τὰς περὶ στόλου καὶ στρατοῦ προσπαθείας σας, ἀλλὰ λέγω ὅτι τὸ ζήτημα τῆς διαπλάσεως ἤθους καὶ δημιουργήσεως χαρακτήρων εἶνε τόσῳ κατεπεῖγον ὥστε πρέπει ν' ἀρχίσῃ αὔριον—πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἀπόψε Ἕκαστον ἔτος ἀναβολῆς εἶνε ἀνεπανόρθωτος ἧττα.

Ἔχετε ἀνάγκην κατεπείγουσαν ἑνὸς ὀργανωτοῦ τῆς ὅλης παιδείας, ἀνθρώπου ὑπερτέρας ἐμπνεύσεως καὶ ἀκοιμήτου ζήλου. Ἄνθρωπος τοιοῦτος βοηθούμενος ὑπὸ ἐπιτελείου ἐμβριθῶν καὶ ἀφιλαύτων ἀνδρῶν, ἠδύνατο νὰ σᾶς δώσῃ ζωὴν ἐντὸς εἰκοσαετίας.

Κατ' ἐμὲ πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἄνευ ἀναβολῆς μία ἐνέργεια καὶ ἐπίμονος προσπάθεια πρὸς διάδοσιν καὶ ἐπικράτησιν τῆς ἐντυπώσεως παρὰ πᾶσιν, ἰδίως παρὰ τοῖς νέοις, ὅτι πᾶς Ἕλλην προσκαλεῖται ὑπὸ τῆς πατρίδος του καὶ ὑπὸ τῆς ἀνθρωτότητος νὰ μεταβάλῃ τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, νὰ παραδεχθῇ δηλαδὴ καὶ ὁμολογήσῃ καὶ δείξῃ ἐμπράκτως τοῦτο, ὅτι ἡ χρηστότης καὶ ἡ ἀκεραιότης καὶ ἡ εὐσυνειδησία εἶνε πανυπέρτατα συμφέροντα ἔκ τε ἀτομικῆς ἀπόψεως καὶ ἐξ ἐθνικῆς, ὅτι ἡ ὅλη οὐσία τοῦ πατριωτισμοῦ συνίσταται εἰς αὐτά: χρηστότητα, ἀκεραιότητα, φιλαλήθειαν· ὅτι ἡ ὅλη οὐσία τῆς προόδου εἴτε ὑλικῆς εἴτε πνευματικῆς, ἔγκειται εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ χαρακτῆρος.

Ὁ νεοελληνικὸς χαρακτὴρ δὲν βλέπει ἐπέκεινα τοῦ συμφέροντος τῆς στιγμῆς. Δὲν διαισθάνεται ὅτι πολλάκις τὸ συμφέρον τῆς στιγμῆς ἰσοδυναμεῖ πρὸς ζημίαν. Δὲν προβλέπει. Δὲν εἶνε Προμηθεύς, εἶνε ἁπλῶς Ἐπιμηθεύς.

Ἀμφιβάλλω ἐὰν ὑπάρχουν μισέλληνες ὄλλοι παρὰ οἱ τωρινοὶ Ἕλληνες. Εἴσθε τόσῳ μισέλληνες, ὥστε ἐπὶ γενεὰν ὁλόκληρον ἀπέσχετε ἐπιμελῶς πάσης προνοήσεως χορηγοῦντες δαψιλῶς πάσας τὰς εὐκαιρίας εἰς τοὺς Βουλγάρους, καὶ ἤδη ὅτε αὐτοὶ ἐνεφανίσθησαν διαρρηγνύετε τὰ ἱμάτιά σας.

Δὲν ἐλπίζω πολὺ εἰς θρησκευτικὰς ὁμιλίας καὶ πατριωτικοὺς διθυράμβους. Ἐλπίζω μόνον ἀπὸ συστηματικὴν καὶ συνετὴν διακέντησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἰς ἀνάπτυξιν τῶν Ἑλληνικῶν ὁρμεμφύτων, ἅτινα εὑρίσκονται ληθαργοῦντα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ φύσει. Ἐλπίζω ἀπὸ ἓν σύστημα ἀνατροφῆς, ἰδίως τῶν θηλέων, βασιζόμενον ἐπὶ αὐτῆς τῆς ἰδέας καὶ ἐπὶ τῆς ἰδέας ὅτι ἐπείγει ν' ἀλλάξετε τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι.

Ἐλπίζω ἀπὸ τελειοποίησιν τῆς συγκοινωνίας τοιαύτην, ὥστε νὰ σᾶς φέρῃ εἰς διηνεκῆ καὶ ταχεῖαν συνάφειαν μὲ τὸν πολιτισμὸν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς

'Αμερικῆς. 'Ελπίζω ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἔρωτος πρὸς τὸ ἀναγινώσκειν.

'Εν Κεφαλληνίᾳ τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα ἔμεινα ἔκπληκτος βλέπων νὰ οἰκοδομοῦνται νέαι ἐκκλησίαι, ἐνῷ ὑπάρχουν τόσαι καὶ ἐνῷ ὁ λαὸς μεταναστεύει. Ἐξεπλάγην διότι γνωρίζω καλῶς τὴν νοημοσύνην καὶ τὸ φιλέρευνον τῶν Κεφαλλήνων καὶ γνωρίζω ὅτι, ἂν μόνον ἀνεπτύσσετο πρὸς αὐτοὺς ὁ ἔρως τοῦ ἀναγινώσκειν διὰ ἱδρύσεως μικρῶν βιβλιοθηκῶν πολλαχοῦ τῆς νήσου, ἀντὶ ἐκκλησιῶν ἡ Κεφαλληνιακὴ νουνέχεια θὰ ἐγέννα ἰδέας καὶ πρόοδον. Τοιαῦται εἶνε αἱ πηγαὶ τῆς προόδου ἀφ' ὧν ἐλπίζω, καὶ δὲν ἐλπίζω εἰμὴ ἀπὸ αὐτάς.

Ἀπαντῶν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ «Ἄστεως:» «Διατί ἠλαττώθη ὁ φιλελληνισμὸς τῶν Ἄγγλων;» ὁ κ. Δρακούλης λέγει:

Τὸ φαινόμενον τοῦτο τὸ ἐξηγῶ κρίνων ὅτι ἡ ἐλάττωσις τοῦ φιλελληνισμοῦ τῶν Ἄγγλων εἶνε εἰς εὐθὺν λόγον πρὸς τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐλάττωσιν τῆς ζωῆς· καὶ ἐφ' ὅσον ὀπισθοδρομεῖτε, τὸ φαινόμενον θὰ γίνεται καταδηλότερον. Ἐν τούτοις δὲν φρονῶ ὅτι ὁ φιλελληνισμὸς τῶν Ἄγγλων πράγματι ἠλαττώθη, ἀλλ ὅτι ἁπλῶς ἀνεστάλη, καὶ δὲν ὑπάρχει φόβος ὅτι θὰ σβεσθῇ ὑπὸ τὸ κράτος οἱωνδήποτε ἄλλων ἐπιδράσεων, οὐδὲ ἀκόμη ἂν εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ Ἀγγλία κρίνει τὴν Βουλγαρίαν χρήσιμον ἐπίκουρον τῶν πολιτικῶν σχεδίων της. Ὁ φιλελληνισμὸς τῶν Ἄγγλων ἔχει ῥίζας χωρούσας βαθύτερον τοῦ ἐπιπέδου τῶν πολιτικῶν βλέψεων.

Ἂν ἡ ἐπίσημος Ἀγγλία ἀδυνατῇ νὰ κρίνῃ τὴν Ἑλλάδα χρήσιμον ἐπίκουρον τῶν σχεδίων της, τὸ ἔθνος τῶν Ἄγγλων θλίβεται ἐπὶ τούτῳ, διότι ὁ φιλελληνισμός του εἶνε αἴσθημα ἐῤῥιζωμένον ἐν τῇ ψυχῇ του, καὶ ἡ Ἑλλὰς θὰ εἶχε τὴν πρώτην προτίμησιν, ἀλλ' ἡ Ἀγγλία θὰ ἐπολιτεύετο μωρῶς ἂν ἔτασσεν εἰς τὸ πλευρόν της ἀνίσχυρον σύμμαχον, μόνον καὶ μόνον διὰ λόγους στοργῆς καὶ συμπαθείας.

Ἡ ὑπὲρ ἡμῶν στοργὴ καὶ συμπάθεια τῆς Ἀγγλίας ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχῃ, ἀλλ' ἐπίσης ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχῃ ἡ ἀδράνεια τῶν πολιτευτῶν της. Ἂν σβεσθῇ ποτὲ ὁ φιλελληνισμὸς τῶν Ἄγγλων, θὰ σβεσθῇ διότι θὰ τὸν σβύσετε σεῖς ἀρνούμενοι ν' ἀλλάξετε τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, ὅτε καὶ θ' ἀρχίσῃ νὰ σβύνεται καὶ τὸ γένος μας.

***

Ὁ κ. Μιχαὴλ Σ. Κέπετζης γράφει εἰς τὴν «Οἰκονομικὴν Ἑλλάδα» περὶ τῆς *Φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος*, διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ὁποίας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Γαλλίαν γίνεται ἀπό τινος λόγος. Ὁ κ. Κέπετζης θεωρεῖ αὐτὴν διὰ τὸν τόπον μας ἀσύμφορον καὶ ἐπιβλαβῆ. Εἰς τὴν Γενεύην αἱ ἀρχαὶ ἀρχοῦνται εἰς τὴν δήλωσιν τῶν φορολογουμένων, ἡ δὲ ἠθικὴ μόρφωσις τοῦ λαοῦ συντελεῖ ὅπως τὸ σύνολον τῶν δηλώσεων μὴ ἀπέχῃ πολὺ τῆς ἀληθείας. Εἰς ἄλλας ὅμως ἑλβετικὰς πόλεις, ὅπου αἱ ἀρχαὶ ὑποπτευθεῖσαι διὰ τὸ εἰλικρινὲς τῶν δηλώσεων, ἠθέλησαν νὰ ἐπιβάλουν βαρυτέρους φόρους κατέληξαν εἰς τὸ ν' αὐξήσουν τὰς ἀνειλικρινεῖς δηλώσεις. Ἐντεῦθεν κατασκοπεία, καταγγελίαι, αὐθαιρεσίαι, διαμαρτυρήσεις, ὑποκρισία, μνησικακία, πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀναστάτωσις τῆς χώρας, φυγάδευσις τῶν κεφαλαίων. Ὁ καλλίτερος λοιπὸν φόρος, ὅπως ἕνας Γάλλος οἰκονομολόγος λέγει, εἶναι ἐκεῖνος μὲ τὸν ὁποῖον ἕνας λαὸς εἶναι συνηθισμένος.

Εἰς τὴν ἐφημερίδα «The Constitution» τῆς Ἀμερικανικῆς πόλεως Atlanta ἐδημοσιεύθη ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἑλληνικὴ ἐν Ἀτλάντᾳ». Ἐκ τοῦ ἄρθρου ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς ἐπειδὴ ὑποθέτομεν ὅτι κάθε Ἕλλην θὰ ἐνδιαφέρεται νὰ μάθῃ τί σκέπτεται ὁ ξένος κόσμος περὶ ἡμῶν.

«Καὶ πάλιν τὸ μέτωπον τῆς Ἀτλαντίδος θὰ περιβληθῇ μὲ αἴγλην ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῇ καταθέσεως τῶν θεμελίων τῆς πρώτης καὶ μοναδικῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀμερικῇ, διαμορφωθείσης κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἐν Ἑλλάδι μητρὸς Ἐκκλησίας. Ἀφίκετο νεωστὶ ἐνταῦθα ὡς προϊστάμενος, ἱερεὺς ὑψηλῆς περιωπῆς καὶ λαμπρᾶς ἀγωγῆς ὁμιλῶν πέντε ἢ ἓξ γλώσσας ὁ αἰδεσιμώτατος Κώνστας Χ. Δημητρίου.

«Ἐνταῦθα ἐπικρατεῖ σφοδρὸς ἐνθουσιασμὸς παρὰ τῷ ἐγκατεστημένῳ ἐν Ἀτλαντίδι Ἑλληνικῷ πληθυσμῷ, ὅστις ἐν διαρκείᾳ ὀλίγων ἐτῶν κατέστη λίαν πολυάριθμος, τινὲς μάλιστα ἐκ τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν Ἑλλήνων εἶνε σημαντικώτατοι πολῖται. Ἐν σμικρῷ χρονικῷ διαστήματι, μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Δημητρίου ἠγοράσθη μέρος τι ἐν τῇ γωνίᾳ τῆς διόδου Piedmont καὶ τῆς ὁδοῦ Hunter εὑρισκόμενον ἀκριβῶς εἰς τὸ μέτωπον τῆς βορείας εἰσόδου εἰς τὸ Καπιτώλιον κατὰ τὰ ἔσχατα τῆς Ἐπισκοπικῆς Ἐκκλησίας.

«Χρῆμα ταχέως συνηθροίζετο.

«Ὅτε ἡ συνέλευσις συνῆλθε προσκληθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρὸς Χ. Δημητρίου, ὅπως συναθροισθῶσι τάναγκαῖα κεφάλαια πρὸς τὴν ἐξαγορὰν τοῦ λαμπροῦ μέρους, πρὸς ἔκπληξιν πάντων τῶν παρόντων ποσὰ ταχέως ἐνεγράφοντο. Ἄνθρωποι οἵτινες ἐθεωροῦντο ἔχοντες μικρὰ μέσα προῆλθον καὶ προσήνεγκον ἑκατοντάδας δολλαρίων.

«Ὅταν τὰ σχέδια ἐτελείωσαν καὶ ἐφηρμόσθησαν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, ἐξεδηλώθη παρὰ τῇ θερμουργῷ καὶ δραστηρίᾳ ἀδελφότητι ἐνθουσιασμὸς πρωτοφανὴς ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς ἐνταῦθα ἐγκατεστημένης ἐκκλησίας. Ἡ ἀπαιτηθεῖσα δαπάνη διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀγορὰν τῆς ἰδιοκτησίας, ἀνῆλθε τοὐλάχιστον εἰς τὸ ποσὸν τῶν 350,000 δολλαρίων ἂν ὄχι εἰς μεγαλύτερον. . .»

Ἐκτὸς τῆς ἐν λόγῳ ἐφημερίδος καὶ ἄλλαι ὡμίλησαν διὰ τὸ γεγονός. Ἀπεδείχθη ὅμως, ὅτι περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος ἔχουσιν ἐν τῇ νέᾳ ἐκείνῃ πόλει συγκεχυμένας καὶ πολὺ — τί περίεργον — παραδόξους ἰδέας διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν. Λόγου χάριν ἐρωτοῦσαν τὸν αἰδεσιμώτατον προϊστάμενον τῆς Ἐκκλησίας ἂν οἱ Ἕλληνες εἶνε χριστιανοὶ καὶ τὰ παρόμοια. Ὁ αἰδεσιμώτατος ἐφάνη φυσικὰ πρόθυμος εἰς τὸ νὰ τοὺς διαφωτίσῃ. Οἱ Ἀμερικανοὶ εἶνε ἐνθουσιασμένοι μαζί του καὶ τοῦ ἀναγνωρίζουν splendid education.

***

Ἤρχισαν καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος αἱ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα διάφοροι ἀνασκαφαὶ αἱ διὰ τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας γινόμεναι. Οὕτω ἐν μὲν τῷ Ὠρωπῷ εἰς τὸ ἐκεῖ Ἀμφιάρειον μετέβη καὶ ἐπανέλαβε τὰς ἀνασκαφὰς ὁ ἔφορος τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου κ. Β. Λεονάρδος. Ἐν τῇ Κορινθίᾳ ἀπὸ 10 ἡμερῶν ἐργάζεται ὁ ἔφορος ἀρχαιοτήτων κ. Ἀν. Σκιᾶς ἐνεργῶν σκαφικὰς ἐργασίας ἰδίᾳ πρὸς ἐπίλυσιν τοπογραφικῶν ζητημάτων ἀναγομένων εἰς τὴν ἀρχαίαν Κόρινθον καὶ τοὺς λιμένας αὐτῆς.

Ἐν Αἰτωλίᾳ συνεχίζει τὰς ἀπὸ ἐτῶν ἐκεῖ μακρὰς ἀνασκαφὰς ὁ ἔφορος ἀρχαιοτήτων κ. Γ. Σωτηριάδης. Ἐν δὲ Σουνίῳ κατὰ τὴν ἑβδομάδα ταύτην ἐπανέλαβε τὰς ἐκεῖ ἀπὸ ἐτῶν ἐνεργουμένας ἀνασκαφὰς ὁ ἔφορος τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου κ. Β. Στάης.

Ἐν Δήλῳ συνεχίζονται μετὰ πολλῆς δραστηριότητος αἱ ἐκεῖ ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς καὶ ὑπὸ τοῦ διευθύνοντος κ. Hollaux ἐνεργούμεναι ἀνασκαφαὶ μὲ ἀποτελέσματα ὁμολογουμένως ἐκπληκτικά. Ὀσημέραι εὑρήματα σπουδαιότερα προστίθενται εἰς ἄλλα οὐχὶ

ὀλιγώτερον σπουδαῖα καὶ ἐνδιαφέροντα καὶ οὕτω ἡ Δῆλος ἀπὸ πολλοῦ ἤδη παρουσιάζει μορφὴν Ἑλληνικῆς Πομπηΐας. Οὕτω ἐσχάτως ὅλοσχερῶς ἀπεκαλύφθη δυτικῶς τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀγορᾶς μέγα οἰκοδόμημα μήκους ἀπὸ Β. πρὸς Ν. 40 μέτρων καὶ πλάτους 20. Νοτίως τούτου ἀπεκαλύφθησαν λείψανα ναοῦ Δωρικοῦ ἀνωνύμου ἀμφιπροστύλου ἔνθα εὑρέθη καὶ κεφαλὴ ἀγάλματος νεαροῦ θεοῦ ἐφθαρμένη. Ἐπὶ τούτοις ἀνεκαλύφθησαν τέσσαρες ἔτι λέοντες ἀρχαϊκοὶ ναξίου μαρμάρου. Ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ κατὰ τὸν πάρινον οἶκον ἤρχισε μικρὰ ἀνασκαφή. Ἀλλὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς ἤρχισε καὶ συστηματικὴ ἀποκάλυψις τῆς μεγάλης στοᾶς μήκους 120μ. τῆς ὁριζούσης τὸ ἱερὸν ἀπὸ βορρᾶ καὶ τῆς ὁποίας τὰς τριγλύφους ἐκόσμουν κεφαλαὶ βοῶν.

Ἡ περὶ τὴν ἀγορὰν τῶν Κομπεταλιαστῶν ἐξακολουθοῦσα ἀνασκαφὴ καὶ δυτικῶς τῆς εἰς τὸ θέατρον ἀγούσης ὁδοῦ ἀποκαλύπτει καθ' ἑκάστην νέας ὁδοὺς οἰκίας καὶ κινητὰ ἀρχαῖα.

Ἐν αὐλῇ ἀνακαλυφθείσης οἰκίας ἀνευρέθησαν ἀκέφαλα τὰ ἀγάλματα τῶν ἰδιοκτητῶν μετὰ τῶν κατὰ χώραν βάσεων φερουσῶν τὴν ἐξῆς ἐπιγραφήν.

Κλεοπάτρα Ἀδράστου ἐκ Μυρρινούττης θυγάτηρ τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα Διοσκουρίδην Θεοδώρου ἐγ Μυρρινούττης ἀνατεθηκότα τοὺς Δελφικοὺς τρίποδας τοὺς ἀργυροῦς δύο ἐν τῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ναῷ παρ' ἑκατέραν παραστάδα ἐπὶ Τιμάρχου ἄρχοντος Ἀθήνησιν.

Ἡ Γαλλικὴ σχολὴ ἤρχισε διὰ μικρῶν ὀρυγμάτων μελετῶσα τὴν Δῆλον καὶ ἀπὸ γεωλογικῆς ἀπόψεως.

ΚΑΤ' αὐτὰς ἀνεκαλύφθησαν παρὰ τὸ πρῶτον νεκροταφεῖον Ἀθηνῶν ἐν τῷ κτήματι τοῦ Δ. Τοτόμη δύο ἐπιγραφαί. Ἡ μία εἶνε κατάλογος ἀρχόντων ΑΡΧΩΝ ΠΟΛΥΑΙΝΟΣ ΝΙΚΑΝΔΡΟΥ ΔΡΟΥΣΟΥ ΣΟΝΙΕΥΣ Ἡ δὲ ἑτέρα ἡ καὶ σπουδαιοτέρα' ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ πρὸς τὴν ἐξ Ἀρείου Πάγου Βουλήν, τὴν Βουλὴν τῶν πεντακοσίων καὶ τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων.

Β.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»
— ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν.....	Δρ. 2.081.20
Φερεκύδης Ἀθανασιάδης.....	» 3.20
	Δρ. 2.084.40

Τὸ ἀπαιτούμενον ὁλικὸν ποσὸν εἶναι 3500 περίπου. Ὑπολείπονται περὶ τὰς 1500. Καὶ τὸ ὑπενθυμίζομεν εἰς ὅλους. Ὅλοι ἔζησαν καὶ ζοῦν μὲ τοὺς στίχους τοῦ ὑμνητοῦ τῆς ἐλευθερίας.

Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἠλιοκαμμένοι, μ' ἕνα κρυμμένον πόνον, ποῦ δὲν τὸν ἄφινε νὰ χυθῇ ὁλόκληρος εἰς τὰ πρόσωπά των τὸ συναίσθημα ὅτι πατοῦν τὸ ἅγιον χῶμα τῶν Ἀθηνῶν, εἶδα νὰ φθάνουν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν οἱ Ἀγχιαλῖται. Κ' ἐσταμάτησα. Τί ὡραία εἰκών. Καὶ τί θὰ λιβερὰ ὅμως, ὅλοι μαζὶ ὅπως ἐπήγαιναν, μὲ βῆμα ρυθμικόν, σὰν ἕνας ἄνθρωπος, σὰν μιὰ ψυχή. Ἐζωντάνευαν μέσα μου ἀναμνήσεις παλαιάς, παρμένας ἀπὸ τὴν ζωὴν κ' ἀπὸ τὰ βιβλία, μισοσβυσμένας εἰς τῶν χρόνων τὰ κύματα. Τοὺς παρηκολούθησα μὲ τὸ βλέμμα, καὶ τὸ βῆμα μου ἄθελα ἔτεινε νὰ ρυθμισθῇ μὲ τὸ ἰδικόν των, ὡς ποῦ ἐγύρισαν τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ Πατησίων κ' ἐχάθηκαν μέσα εἰς τὸ πλῆθος. Κ' ἐσταμάτησα πάλιν νὰ ζήσω μίαν στιγμὴν ἀκόμη τὸν πόνον των, ποῦ τὲν ἐγλύκαινε ὁ θεὸς τοῦ φωτός, ὁ ἀγαπημένος μας.

Ἡ ἑλληνικὴ Στοὰ τῶν Ἐλευθέρων Τεκτόνων τῆς Ἀλεξανδρείας «Μέγας Ἀλέξανδρος» ἐξέδωκε ψήφισμα διὰ τοῦ ὁποίου θλίβεται διὰ τὰς ἐπιβαλλομένας ἐν Κρήτῃ ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων συνιστῶσα εἰς τὸν γενναῖον κρητικὸν λαὸν καρτερίαν, ἑνότητα καὶ φρόνησιν εἰς τὴν δύσκολον αὐτὴν περίστασιν. Διὰ δὲ τὰς ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ρουμανίᾳ θηριωδίας ἐκφράζει τὴν βαθεῖαν της ἀγανάκτησιν καὶ τὴν εὐχὴν πρὸς τὴν Γαληνοτάτην Μεγάλην Ἀνατολὴν τῆς Ἑλλάδος Ὑπάτου Συμβουλίου ὅπως ῥήξῃ κραυγὴν ἐσχάτου κινδύνου καὶ ἐπικαλεσθῇ τὴν ἀρωγὴν τῶν ἀνὰ τὴν ὑφήλιον τεκτόνων ἐν ὀνόματι τοῦ ἱεροῦ συμβόλου «Ἐλευθερία, Ἰσότης, Ἀδελφότης».

Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν συνεστήθη Πανελλήνιος ἐν Αἰγύπτῳ Σύνδεσμος, ὁ ὁποῖος διὰ μηνιαίων εἰσφορῶν μεταξὺ ὅλων τῶν Ἑλλήνων τῆς Αἰγύπτου, θὰ βοηθήσῃ τὸ Ταμεῖον τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης. Πρόεδρος ὁ κ. Γεώργιος Ζερβουδάκης, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Στ. Καρτούλης, ταμίας ὁ κ. Ἀντώνιος Μπενάκης καὶ γραμματεὺς ὁ κ. Γώργιος Ροῦσσος. Αἱ βάσεις τοῦ Συνδέσμου ἐτέθησαν εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ κ. Ἀντ. Μπενάκη. Ἂς ἦναι εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῶν πατριωτῶν ποῦ ὁδηγὸν τῆς ζωῆς των ἔχουν τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην.

Ἡ τρίτη κλήρωσις τοῦ λαχείου ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων θὰ γίνῃ τὴν 3 Σεπτεμβρίου.

Συνεστήθη ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητον ὡς πρόεδρον, διὰ νὰ συλλέξῃ ἐράνους ὑπὲρ τῶν προσφύγων ἐκ Βουλγαρίας καὶ Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας.

Κατὰ τὸν λήξαντα Ἰούλιον εἰσήχθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἑλληνικὰ καπνὰ ἀξίας 18.051 λιρῶν. Αὔξησις εἰσαγωγῆς ἀπέναντι τοῦ Ἰουλίου τοῦ παρελθόντος ἔτους, λίραι 3,252. Ἐλάττωσις εἰσαγωγῆς τῶν τουρκικῶν καπνῶν τοὺς ἰδίους μῆνας, λίραι 5,503.

Εἰς τὸ τεῦχος τῆς 15 Σεπτεμβρίου θὰ δώσωμεν τὸ συμπέρασμα τῆς Ἐρεύνης μας «περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου».

Ὁ κ. Θεόφραστος Σακελλαρίδης ἔγραψε τὴν μουσικὴν τριπράκτου μεσαιωνικοῦ δράματος τοῦ κ. Π. Δημητρακοπούλου «Ὁ Πειρατής».

Τὸν προσεχῆ Ὀκτώβριον ἀρχίζει νὰ λειτουργῇ ἡ Πινακοθήκη εἰς τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον. Ἀπὸ τοῦ καταλόγου τῶν ἔργων ἀναφέρομεν τὸν Ruysdael, Boucher, Ῥέμπραντ τῆς δωρεᾶς Θεοδώρου καὶ Αἰκατερίνης Ῥοδοκανάκη, τὸν Ζιέμ τῆς δωρεᾶς Ἀριστάρχη, τὸν Jordaens, Τιντορέττον, Greuze, Van Dyck. Rubens, Τιέπολο τῆς δωρεᾶς Ἀλεξ. Σούτσου.

Ἐδημοσιεύθη προκήρυξις τοῦ Οἰκονομείου διαγωνισμοῦ· αἰτήσεις γίνονται δεκταὶ μέχρι 1 Φεβρουαρίου 1907 πρὸς τὴν Comunita Greco - Orientale Trieste.

Λέγεται ὅτι εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου θὰ ἐγκαινισθοῦν ὑπὸ ὑφηγητῶν τάξεις ἰδιαίτεραι ἐπαναλήψεως τῶν μαθημάτων κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ξένων πανεπιστημίων.

Κατὰ τὸ «Ἀνατολικὸν Δελτίον» εἰς τὸ βιλαέτι τοῦ Κουσσόβου, κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1905-1906 ἐφοίτησαν εἰς ἑλληνικὰ σχολεῖα 573 μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι. Διδάσκουν δὲ εἰς αὐτὰ 21 διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι.

Ὁ ἐν Καΐρῳ κ. Π. Κότσικας προσέφερε εἰς τὴν Κάρυστον δημοτικὸν καὶ ἑλληνικὸν σχολεῖον, πλουτισμένα μὲ καθετὶ ἀναγκαῖον εἰς τὸν μαθητήν.

Ὁ γνωστὸς φιλέλλην Ἰταλὸς δημοσιογράφος κ. Lalia Paternostro ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς Νεαπόλεως (φύλλον 15—16 Αὐγούστου) ἄρθρον ἐνθουσιῶδες ὑπὲρ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἐθνικῶν πόθων τῆς Κρήτης.

Ἀπέθανε ὁ ἰταλὸς δραματικὸς συγγραφεὺς Τζακόζα.

Εἰς Κρουασσέ, πλησίον τῆς Ρουέννης, ὅπου ὁ Γουσταῦος Φλωμπέρ, ὁ μέγας μυθιστοριογράφος ἐπέρασεν ἕνα μέρος τῆς ζωῆς του κ' ἐδημιούργησε τὰ καλλίτερα ἔργα του ἀπὸ τὴν Madame Bovary ἕως τὰς Tentations de Saint — Antoine, ἱδρύθη Μουσεῖον Φλωμπέρ.

Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 51 ἐτῶν ἐν Βετσφαλίᾳ ὁ γνωστὸς κριτικὸς καὶ ποιητὴς Βερολινέζος Ἐρρῖκος Χάρτ. Ἦτο συγγραφεὺς καὶ μιᾶς τραγῳδίας: Σεδάν.

Ὁ καθηγητὴς Μπουσσὲ τῆς Γοτίγγης ἐδημοσίευσε ἔργον μὲ τὸν τίτλον Ἰησοῦς. Τὸ βιβλίον εἶνε σύνοψις τῶν ἐσχάτως γενομένων κριτικῶν ἐργασιῶν περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ.

Ὁ πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης ἀπαντῶν εἰς τὴν διαμαρτυρίαν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου διὰ τὰς βουλγαρικὰς βιαιότητας ἀποκαλεῖ αὐτὰς βδελυράς.

Δεύτερος ἀπόστολος ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου ὁ κ. Ἀποστολόπουλος. Πρὸ ἡμερῶν ἀπέστειλε 5000 φράγκα ἐκ διαλέξεών του εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ἕως τώρα ἔχει στείλει εἰς τὸ Ταμεῖον τοῦ Στόλου 18000 φράγκα.

Εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἔγιναν εἰς ζῶα ἐπιτυχεῖς ἐγχειρήσεις ἀποκοπῆς τῶν νεφρῶν καὶ ἀντικαταστάσεως αὐτῶν δι' ὑγιῶν νεφρῶν ἄλλων ζώων. Ὁ ἀμερικανὸς ἰατρὸς βεβαιώνει ὅτι ἡ ἐγχείρησις αὐτὴ ἠμπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Ἀπέθανε ὁ καθηγητὴς τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Νικόλαος Δημαρᾶς.

Οἱ ἐν Αἰγύπτῳ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Πατριάρχου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ θρόνου, τοῦ προξένου τῆς Ἑλλάδος κ. Σκωτίδη καὶ τοῦ κ. Μιχ. Συναδινοῦ ἀντιπροέδρου τῆς ἑλλ. κοινότητος προσέφεραν ὑπὲρ τῶν θυμάτων τὴν Βουλγαρίας καὶ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

Εἰς τὸ Λονδῖνον συνεστήθη «Μακεδονικὴ Ἕνωσις» πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Μνημεῖον εἰς τιμὴν τοῦ μεγάλου Σεγκαντίνη θὰ ἱδρυθῇ προσεχῶς εἰς Μαλόγιαν.

Ἐξεδόθη ἡ αὐτοβιογραφία τοῦ Ὄσκαρ Οὐάϊλδ ἀπὸ τὸν Ροβέρτον Harborough Sherard μὲ 26 εἰκόνας, πορτραῖτα, πανομοιότυπα καὶ ἄλλα δοκουμέντα καὶ συγχρόνως πλουσίαν βιβλιογραφίαν.

Ὁ Μαυρίκιος Καστελαὶν ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως μετάφρασιν γαλλικὴν τῆς «Ἑλλάδος» τοῦ περιφήμου ποιήματος τοῦ Σέλλεϋ.

Ἀπέθανεν εἰς τὸ Παρίσι 44 ἐτῶν ὁ ἱστορικὸς Ἀλβέρτος Σορὲλ ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ταὶν εἰς τὴν γαλλικὴν Ἀκαδημίαν.

Ἡ Βασιγκτὼν ἐπροικίσθη ἐσχάτως μὲ νοσοκομεῖον φυτῶν. Τὴν στιγμὴν ποῦ ἰδῇ μία Ἀμερικανὶς —ὡραία συχνότατα— ὅτι ἕνα φυτὸν γέρνει τὸν λαιμόν του μελαγχολικὰ τὸ στέλλει εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Δεκαπέντε γιατροὶ ἀκολουθοῦν προσεκτικὰ τὰς προόδους τοῦ κακοῦ καὶ ἂν ἠμποροῦν τὸ γιατρεύουν. Καὶ κατὰ τὰς ἐκθέσεις τὰ φυτὰ πάσχουν ἀπὸ ἀσθενείας ἀναλόγους πρὸς τὰς ἀσθενείας τοῦ ἀνθρώπου. ρευματισμούς, φθίσιν. δυσπεψίαν, χλώρωσιν.

Ὁ γνωστότατος Γερμανὸς ποιητὴς Hoffmanstahl ἐδημοσίευσε νέον ἔργον ἑλληνικῆς ὑποθέσεως τὴν Ηλέκτραν καὶ τὸν «Οἰδίποδα καὶ τὸν Σφίγγα». Διετήρησε τὸν τραγικὸν εἰρωνείαν τῶν Ἑλλήνων.

Εἰς τὴν Ὁλλανδίαν ὁ καπνὸς παίζει σπουδαῖον ρόλον προκειμένου περὶ συνοικεσίων.

Ὁ νέος ποῦ θἀγαπήσῃ μίαν κόρην πηγαίνει καὶ κτυπᾷ τὴν θύραν τοῦ σπιτιοῦ της καὶ ζητεῖ φωτιὰ γιὰ ν' ἀνάψῃ τὸ σιγάρο του. Οἱ ἔξυπνοι γονεῖς ἐννοοῦν περὶ τίνος πρόκειται καὶ ἀνοίγουν τὰ μάτια τους τέσσερα. Τοῦ δίνουν νἀνάψῃ. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὁ νέος γυρίζει καὶ ζητεῖ πάλι φωτιά. Ἂν τοῦ κλείσουν τὴν θύραν κατὰ πρόσωπον παίρνει τὰ βρεμμένα. Ἀλλοιῶς ζητεῖ νὰ ὑπεισέλθῃ καὶ νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὴν ἐκλεκτήν του.

Εἰς τὸν «Γαλάτην τῆς Κυριακῆς» δημοσιεύονται διάφοροι γνῶμαι περὶ τοῦ Λαμαρτίνου Ἰδοὺ ἡ γνώμη τοῦ Jean Moréas:

«Αἱ πρῶται συνθέσεις τοῦ Λαμαρτίνου εἶνε ἴσως αἱ καλλίτεραι. Χωρὶς ἄλλο εἰς τὰ τελευταῖα ἔργα ἀκούομεν τόνους βαθυτέρους, μᾶλλον ὀξεῖς. Μολαταῦτα ὁ Σαϊντ - Μπέβ εἶχε καλὰ διΐδῃ ὅτι στίχος καὶ ὁ ρυθμός του ἀπέβαινε Οὐγκικὸς μᾶλλον. Τί σημαίνει! Ὁ Λαμαρτῖνος καὶ ὁ Οὐγκὼ κρατοῦν καὶ οἱ δύο τους τὰ ὕψη τῆς συγχρόνου ποιήσεως. Καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα γύρω ἀπὸ τὸν Λαμαρτῖνον εἶνε μᾶλλον καθαρά...»

Ὁ σὶρ Κάρολος Δίλκε ἀπαντῶν εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» διὰ τὸν διωγμὸν τῶν Ἑλλήνων ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἔγραφε: «Πάντοτε θὰ συνεννοοῦμαι μετ' ἐκείνων ἐξ ἑκάστης χώρας, οἱ ὁποῖοι θὰ ἠδύναντο νὰ ἑνώσουν μαζί μου τὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος διαμαρτυρίας των καὶ τὰς προσπαθείας των ὑπὲρ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ».

Κατὰ τὸ πρῶτον ἑξάμηνον τοῦ 1906 αἱ εἰσπράξεις τῶν εἰδῶν μονοπωλείου ὑπερέβησαν τὰς τοῦ ἀντιστοίχου ἑξαμήνου τοῦ 1905 κατὰ δραχ. 112.000 περίπου.

Εἰς τὰ ἐργοστάσια Γιάρρο παρηγγέλθησαν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως δύο ἀκόμη ἀντιτορπιλλικὰ κατὰ τὸν τύπον τῆς «Θυέλλης».

Ἀπέθανε εἰς τὸ Παρίσι ὁ ζωγράφος Ἀλφρέδος Stevens, Φλαμανδός. Εὐγνώμων ὁ καλλιτέχνης πρὸς τὴν δευτέραν πατρίδα του δὲν ἠθέλησε, ὅταν οἱ Γερμανοὶ ἐπολιόρκησαν τὸ Παρίσι, νὰ φύγῃ ἔπειτα ἀπὸ εἴκοσι ἐτῶν φιλοξενίαν «sans payer au moment de l'addition» ὅπως ὁ ἴδιος ἔλεγε.

Εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ μεγάλα θέατρα τῆς Πετρουπόλεως θὰ παιχθῇ τὸν ἐρχόμενον χειμῶνα ἡ «Φλωρεντικὴ Τραγῳδία» τοῦ Ὄσκαρ Οὐάϊλδ μεταφρασμένη ἀπὸ τὸν συνεργάτην μας κ. Μιχ. Λυκιαρδόπουλον εἰς στίχους ρωσσικούς.

Ἡ ἐκδοτικὴ ἑταιρεία τῆς Μόσχας «Ὁ Σκορπιὸς» ἐκδίδει προσεχῶς τὸ βιβλίον τοῦ Ἄγγλου κριτικοῦ A. Symons περὶ τοῦ σχεδιαστοῦ Aubrey Beardsley εἰς μετάφρασιν ρωσσικὴν καὶ μὲ πρόλογον τοῦ κ. Λυκιαρδοπούλου.

Εἰς τὴν Gazette de Lausanne ἐδημοσιεύθη ἄρθρον τοῦ Ἕλληνος ἐν Ἑλβετίᾳ καθηγητοῦ Μ. Κέπετζη περὶ τοῦ ἄνευ σύρματος τηλεγράφου ἐν καιρῷ πολέμου.

Εἰς τὸν ἐπιθεώρησιν Hellénisme, ὄργανον τῆς ἑταιρίας Ἑλληνισμὸς εἰς τὸ Παρίσι. ἐδημοσιεύθη ἐπίσης ἄρθρον τοῦ ἰδίου καθηγητοῦ περὶ τῶν καταδιώξεων τῶν ἐν Ρουμανίᾳ Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου.

Ἕνα ἀνέκδοτον τοῦ Δουμᾶ πατρός:

Ἔπεσε μίαν ἡμέραν ἀπὸ ὅλην τὸν σκάλα ὁ μικρός του καὶ ἔμεινε ἀναίσθητος. Τὸ παιδὶ συνῆλθε κατόπιν, καὶ ὅταν ἦλθεν ὁ ἰατρὸς διέταξε νὰ τοῦ βάλουν βδέλλες

Ὁ μικρὸς Δουμᾶς δὲν ἤθελε. Αἱ παρακλήσεις τοῦ πατέρα του ἐπήγαιναν χαμένα.

— Βάλε ἐσὺ πρῶτα, τοῦ εἶπε ἐπιτέλους, καὶ τότε βάζω κἐγώ. Καὶ ὁ Δουμᾶς ἔβαλε δύο βδέλλες εἰς τὸ ἀριστερόν του χέρι.

Καὶ ἐπιλέγει ὁ Ἀνατὸλ Φρὰνς ὁ ὁποῖος διηγεῖται τὸ ἀνέκδοτον:

«Τί θαυμάσιος στρατιώτης, ὁ ρομαντικὸς αὐτὸς πυροβολητής, ὁ ὁποῖος ἤνοιγε τὰς φλέβας του ὅπως αἱ δέσποιναι τῆς Παλαιᾶς Ρώμης».

Ἀπὸ ἕνα βιβλίον περὶ Αἰγύπτου τοῦ Ἀμερικανοῦ James Henty Breastec καθηγητοῦ τῆς Αἰγυπτιολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Σικάγου μανθάνομεν ὅτι τὸ δόγμα περὶ Θεοῦ—Πατρὸς καὶ τῆς ἀπείρου ἀγαθότητός του ποῦ ἐδίδαξεν ὁ Ἰησοῦς, ἦτον γνωστὸν εἰς τὴν Αἴγυπτον 1,300 χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν Χριστιανισμόν, ὑπὸ τοῦ βασιλέως Amenhotep IV. Ἕνας Θεὸς δημιουργος τοῦ κόσμου ἀλλ' ὁ ὁποῖος δὲν ἀπαιτεῖ ἠθικὴν τελειότητα ἀπὸ τὰ πλάσματά του. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὕμνους τοῦ βασιλέως ἐκείνου ὁμοιάζουν τοὺς Δαβιτικούς. Ὁπωσδήποτε τὸ ὕψος Χριστιανισμοῦ δὲν χάνει τίποτε καὶ μὲ τὴν ἀνακάλυψιν αὐτήν.

Εἰς τὸ Μπρόμλε πλησίον τοῦ Λονδίνου ὑπάρχει πρὸ τριῶν ἐτῶν νοσοκομεῖον. ὅπου αὐστηρῶς ἐφαρμόζεται ἡ ἀεροθεραπεία καὶ ἡ φυτοφαγία. Ἀπὸ τῆς συστάσεώς του δύο μόνον θάνατοι ἔγιναν. Ὁ ἕνας ἑνὸς παιδιοῦ τὸ ὁποῖον εἰσῆλθεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον ἑτοιμοθάνατον, ὁ ἄλλος ἑνὸς γέροντος.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν. πλησίον τοῦ Πετέρμπορο εὑρέθη σκελετὸς ἑρπετοῦ ὅ περίπου μέτρων μήκους, ὅμοιος μὲ κορμὸν κροκοδείλου ἀλλὰ μὲ οὐρὰν ἑνὸς μέτρου ἂν ὄχι περισσότερον. Ἡ κεφαλὴ δυστυχῶς λείπει. Πιστεύεται ὅτι ἀνήκει εἰς προϊστορικὸν κροκόδειλον.

Ὁ Πουτσίνι πρόκειται νὰ μελοποιήσῃ τὸν Συζανὸ δὲ-Μπερζεράκ.

Κατ' αὐτὰς ἐκδίδονται εἰς τὸ Βερολῖνον τὰ ἅπαντα τοῦ Μπετόβεν.

Ἀλληλογραφία. — ***Γιὰ δυὸ χαμέναις ἀγάπαις.*** Ἔχει ὅλη τὴν κοριτσίστικη δροσιὰ καὶ χάρι. Χρειάζεται ὅμως καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα ποῦ ἐλπίζομε νὰ τὸ ἰδοῦμε ἀργότερα ἂν θελήσετε νὰ ἐπιμείνετε.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Φυσιολογία τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ Ρήγα Νικολαΐδου. Τόμος τρίτος — μετὰ 91 εἰκόνων ἐν τῷ κειμένῳ. — *Περὶ Γενέσεως τῶν ὄντων.* Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Ἠλύσια, τόμος Β' περιεχόμενα: Αἰσχύλου «Ἀγαμέμνων», μετάφρ Ι Γρυπάρη Παύλου Λουδοβὶ Κουριὲ «Λίβελλος τῶν λιβέλλων», μετάφρ Α. Καμπάνη. Ι. Λεοπάρδη «Διάλογος τοῦ Τριστάνου μ' ἕναν φίλον του». Σατωβριὰν «Πολιτικαὶ Σκέψεις», μετάφρ. Χρ. Παπαζαφειροπούλου. Δάντη «Κόλασις», μετάφρ. Γ. Σ. Ζουρρέ.

«Οἱ Κουτοπόνηροι» κωμωδία εἰς πράξεις τέσσαρας ὑπὸ Θεοδώρου Barrière καὶ Ἐρνέστου Capendu, κατὰ μετάφρασιν Ἀγγέλου Βλάχου. (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ Ἀριθ. 328). Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

«Οἱ καλοί μας φίλοι» ὑπὸ Βικτωριανοῦ Sardou κωμωδία εἰς πράξεις τέσσαρας, κατὰ μετάφρασιν Ἀγγέλου Βλάχου (Βιβλιοθήκης Μαρασλῆ ἀριθ. 329) Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Σύστημα Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ὑπὸ Γεωργίου Σ. Στρέϊτ. — Τόμος πρῶτος — Βιβλίον Α'. Δογματικὴ καὶ Ἱστορικὴ Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ Ἰδιωτικὸν Διεθνὲς Δίκαιον. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Προσλαλιὰ Λ. Κορδέλλα κατὰ τὴν στ' ἐπιστημονικὴν ἐκδρομὴν τοῦ Πολυτεχνικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν εἰς Λαύριον. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου 1906.

Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ ἀρχαίου βίου μέχρι σήμερον ὑπὸ Γουστάβου Φρ. Χέρτσβεργ μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ Π. Καρολίδου. — Τόμος πρῶτος — (Βιβλ. Μαρασλῆ Ἀριθ. 330-333). Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Ὁ κατὰ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἄδικος ἀναθεματισμὸς 1572-1637. ὑπὸ Ἄρους Ἰεζεκιὴλ Βελανιδιώτου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Ἀρχιμήδης. Μηνιαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολυτεχνικοῦ Συλλόγου ἐπιμελείᾳ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς. Ἔτος Ζ. — Ἰούλιος 1906. Ἀριθμ 4. — Ἀθήνησι, τύποις Π Δ. Σακελλαρίου 1906.

Ἀπὸ τὴ Ζωὴ τοῦ Δειλινικοῦ ὑπὸ Κώστα Παρορίτη. Διηγήματα. Ἀθήνα 1906 σχ 16ον σελ. 121 δρ. 2.

Ἀγαμέμνων Αἰσχύλου, μετάφρασις Ι. Ν. Γρυπάρη. Ἔκδοσις «Ἠλυσίων» 1906.

La Grèce littéraire d'aujourd'hui par Philéas Lebesgue. Paris 1906 éditeurs E. Sansot & C° frs. 2.

Les Primitifs français par Henri Bouchot sr. 4.

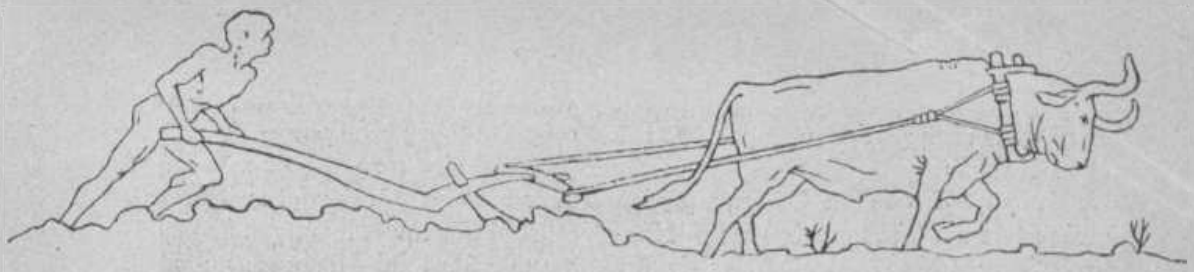
Προσεχῆ Δημοσιεύματα τῶν «Παναθηναίων»:

Ἀπὸ τὸ φύλλον τῆς 15 Σεπτεμβρίου ἀρχίζομεν τὴν δημοσίευσιν τῆς «Ἀντάρτιδος» μυθιστορήματος τῆς Γαλλίδος κυρίας Μαρκέλλας Τιναίρ, τὸ ὁποῖον ἀριθμεῖ ἤδη τριάντα φιλολογικὰς ἐκδόσεις. Τὴν μετάφρασιν ἐφιλοπόνησεν ὁ κ. Ἄριστος Καμπάνης.

Ἐπίσης προσεχῶς ἀρχίζομεν δημοσίευσιν πορτραίτων τῶν συγγραφέων μας. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς ὡς τεχνῖται καὶ ὡς ἄνθρωποι θὰ παρελάσουν εἰς ἀπεικονίσεις ἀκριβεῖς καὶ βραχείας εἰς τὰ «Παναθήναια».

Θὰ ἐξακολουθήσωμεν καὶ τὴν δημοσίευσιν τεμαχίων Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ πεζογράφων Ὁμήρου, Πινδάρου, Θεοκρίτου, Θουκυδίδου, Πλουτάρχου, Μάρκου Αὐρηλίου, τὴν σειρὰν τῶν Ἑλληνικῶν Πόλεων κλπ. κλπ.

REMBRANDT

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1906

Η ΑΝΤΑΡΤΙΣ

Η βροχὴ καὶ ὁ ἥλιος ἔλαμπαν μαζὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸ μέγαρον τῆς Γερουσίας. Εἰς τὴν ὁδὸν Μεδίκων ἡ ἄσφαλτος ἐλαμπύριζε· τὰ γυμνὰ δένδρα ἀνακινοῦσαν κρυστάλλινες σταλαγματιές. Ἕνα γυαλὶ παραθύρου εἰς τὸ τελευταῖον πάτωμα ἑνὸς σπιτιοῦ ἐφωτίσθη. Καὶ ἡ μπόρα πότε πιὸ δυνατὴ πότε πιὸ ἀδύνατη, μέσα εἰς τὸ ἀσημένιο λυκόφως ἦτον ὡς νὰ ἐμύριζε ἄνοιξιν.

Ἡ Ζοζάννα μελαχροινή, εὐκίνητη, μαυροντυμένη, μὲ λαιμοδέτην ἀπὸ ἄσπρο τοῦλι ἦτον ὡσὰν τὸ πρῶτο χελιδόνι τῆς ἀνοίξεως ποῦ δὲν θἀργοῦσε νὰ ἔλθῃ.

Ἐκρατοῦσε μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι τὴν φοῦσταν της, καὶ μὲ τὸ δεξὶ τὴν ὀμβρέλλαν της ἀνοικτήν. Τὸ λιγερὸν ὕφασμα, τεντωμένο καθὼς ἀνεσηκώνετο ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, ἔδειχνε τὸ ὡραῖον της ἀνάστημα καὶ τὸ καλοκαμωμένο της σῶμα. Τὸ βολὰν τοῦ μισοφοριοῦ ἀπὸ ταφφετὰ ἀπεκάλυπτε λεπτὰ ὑποδηματάκια. Ὁλόκληρη ἡ Ζοζάννα εἶχεν ἕναν ἀέρα ἀμυνομένης ἀλαζονικότητος, τὸ παρουσιαστικὸν ποῦ ἀποκαλύπει χειραφετημένην κόρην ἢ γυναῖκα χωρὶς ἄνδρα, μόνην της εἰς τὸν δρόμον,—μόνην της εἰς τὴν ζωήν...

Ὅμως τὰ μάτια τῆς Ζοζάννας, τὸ χαμόγελο τῆς Ζοζάννας κάτω ἀπὸ τὸ μικρό της βέλο ἦσαν λυπημένα καὶ τρυφερὰ καὶ ἁπλανῆ, ἀδύνατα. Ὁ ἔρως εἶχε θίξει τὸ χαμόγελο καὶ τὰ μάτια της.

Ἕνας νέος ποῦ ἐπηγαινοήρχετο ἐκεῖ κοντὰ ἔστρεψε τὸ κεφάλι, τὴν εἶδε καὶ εἶπε: «χαριτωμένη ὦ! πολὺ χαριτωμένη!...» Ἕνας κύριος ὡρίμου ἡλικίας τὴν ἐπῆρε ἀπὸ 'πίσω· τῆς ἐπρότεινε ἕνα μικρὸ γεῦμα «εἰς τοῦ Φαγιό», μιὰ βραδυὰ εἰς τὸ Ὠδεῖον. Ἔπειτα προέβη εἰς ἐξηγήσεις Ἡ Ζοζάννα χωρὶς ταραχὴν τοῦ ἔδωκε τὴν ἀπάντησιν:

—Βλάκα!...

Ὁ νεαρὸς κύριος ἐτράβηξε εὐχαριστημένος. Ὁ ἄλλος ἔφυγε μὲ κακὸ κέφι. Ἡ Ζοζάννα ἔφθασε εἰς τὸ Ὠδεῖον. Ἔβρεχε ἀκόμη, κ' ἔξαφνα τὸ ἄναμμα ἑνὸς φανοῦ ἀεριόφωτος μὲ τὸ κίτρινο καὶ τρέμουλο φῶς ἔδωκεν ἕναν τόνον θλίψεως εἰς τὴν βραδυάν.

Ἡ ὥρα: 6.

Ἕνα παιδὶ ξανθὸ μὲ βοστρύχους, σὰν ρακένδυτος Ἔρως, τῆς ἐπαρουσίασε μενεξέδες ἀπὸ τὸ πανέρι του.

—Δεσποινίς, πάρτε λουλούδια!...

Ἡ Ζοζάννα μὲ τὰ γαντοφορεμένα δάκτυλά της ἔγγιζε τὰ στρογγυλὰ μπουκετάκια ἀκουμβημένα ἐπάνω στὴ νωπὴ φτέρη· φύλλα κισσοῦ σκληρὰ καὶ φλεβωτὰ ὡσὰν χυτὰ ἐσχημάτιζαν ἕνα σκοτεινὸ ἄστρο μὲ πέντε αἰχμὰς ὁλόγυρα ἀπὸ τοὺς ὠχροὺς μενεξέδες.

—Τῆς Πάρμας, δεσποινίς, δεκαπέντε λεπτὰ τὸ ἕνα.

Ἡ Ζοζάννα ἔδωκε τὰ δεκαπέντε λεπτά, κ' ἐδιάλεξε ἕνα μπουκετάκι. Ἔκλεινε τὰ μάτια καθὼς ἀνέπνεε τὸ ἄρωμα, κ' ἐσυλλογίζετο:

«Ὅλος ὁ κόσμος μὲ λέει δεσποινίδα ἀπόψε ...Κ' ἐγὼ αἰσθάνομαι, εἶνε ἀλήθεια, τὸν ἑαυτόν μου νέον παραπολύ. Μὰ γιατί τάχα;...

Ἐγνώριζε καλὰ τὸ γιατί, καὶ τὰ μάτια της ποῦ εἶχαν τὸ χρῶμα τῶν μενεξέδων, βαθύτερο ὅμως, συνεκινήθησαν εἰς τὴν ἀναπόλησιν μιᾶς εἰκόνος:

«Μαυρίκιε!...»

Ἐπερίμενε τὸν ἐραστήν της.

Εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ «Γυναικείου Κόσμου», ἐπιθεωρήσεως καλλιτεχνικῆς, φιλολογικῆς καὶ τῶν ζητημάτων τῆς μόδας, ὅπου ἡ Ζοζάννα ἦτον ἁπλούστατα γραμματεὺς τῆς γραμματέως τῆς συντάξεως, εὑρῆκε ἕνα γραμματάκι τοῦ Μαυρικίου Νατιέ :

«Εἶνε ἀνάγκη νὰ πάω νὰ ἰδῶ τὴν μητέρα μου εἰς τὰς πέντε καὶ θὰ γευματίσω εἰς τὸ Πασσὺ εἰς τοῦ Λαμπερτιέ. Τὸ Ὠδεῖον εἶνε εἰς τὸν δρόμον μου καὶ εἰς τὸν ἰδικόν σου· περίμενε ἐκεῖ κἄπου εἰς τὰς ἕξη τὸ βράδυ. Θὰ εἶμαι ἀκριβὴς αὐτὴν τὴν φοράν...» Κάτω ἀπὸ τἀρχικὰ τῆς ὑπογραφῆς ὑπῆρχε ἕνα ὑστερόγραφον :

«Ὁπωσδήποτε συχώρεσέ με ἂν κάμω κ' ἕνα τέταρτο περισσότερο νἄλθω».

Ἡ Ζοζάννα, ἐννόησε : Ὁ Μαυρίκιος θὰ ἤρχετο εἰς τὰς ἑξήμισυ—ἂν ἤρχετο.

Πόσες φορές, τὰ τέσσερα τελευταῖα χρόνια ποῦ συνεδέοντο, τὰ τόσο θλιβερά, πόσες φορὲς εἶχε περιμείνει ἔτσι εἰς τοὺς σταθμοὺς τοῦ τράμ, εἰς τοὺς δημοσίους κήπους, εἰς ἐκκλησίας, μετρῶντας τὰ δευτερόλεπτα ὑπὸ τὰ βλέμματα τῶν περιέργων διαβατῶν! Πόσες φορὲς ἔφυγε, μὲ κλάματα, ταπεινωμένη, διότι δὲν εἶχε ἔλθει! ...Τὴν ἀγαποῦσε ὅμως—ὅταν ἦτον ἐκεῖ,—τὴν ἀγαποῦσε κατὰ τὸν ἰδικόν του τρόπον ἀμελῆ καὶ γλυκὺν συγχρόνως, κἄπως ἄνανδρον· καὶ ἦτον πολὺ ἀδύνατος ὥστε ν' ἀποσυρθῇ, πολὺ φρόνιμος ὥστε νὰ μὴ δοθῇ ἐξ ὁλοκλήρου, ζηλεύων τὴν ἐρωμένην του καὶ μὴ θέλων νὰ τῆς δώσῃ πρόφασιν ρήξεως...

Εἶχαν συναντηθῆ πρὸ πέντε ἐτῶν, εἰς τὸ σαλόνι τῆς Γκράνχερ, συζύγου ἑνὸς ἐμπόρου μεταξωτῶν. Ὁ Μαυρίκιος εἶχε προσέξει ἀπὸ τότε τὴν μεγάλην αὐτὴν μελαχροινήν, κομψὴν καὶ καλοπλασμένην, μὲ γαλανὰ μάτια κάτω ἀπὸ μαῦρα ματόκλαδα, μὲ δόντια μαργαριταρένια, μὲ λεπτὰ χεράκια. Ἐφοροῦσε πάντοτε τὸ ἴδιο φόρεμα μὲ μαῦρο τοῦλλι, ποῦ τὴν ἐκάλυπτε μὲ μίαν ἀτμώδη σκιάν, καὶ πάντοτε ἕνα πορφυρὸ τριαντάφυλλο στὴ ζώνη της. Μόνη μεταξὺ τῶν κοριτσιῶν, λησμονημένη ἀπὸ τὰς ὡρίμους καὶ σοβαρὰς δεσποίνας, ἐγκαταλελειμμένη ἀπὸ τοὺς νεαροὺς κυρίους οἱ ὁποῖοι ἐζητοῦσαν προῖκας γύρω ἀπὸ τὸ τραπέζι τοῦ τσαγιοῦ, ἔμενεν ἀπαθής, συμμαζευμένη εἰς τὸ ἡμίφως, μὲ τὸν ἀέρα ὑπάρξεως ποῦ ἔχουν ἀποσπάσει καὶ μετατοπίσει. Ἕνα βράδυ, εἰς τὸ γεῦμα, εὑρέθη κοντά της. Ὡμίλησε διὰ νὰ ὁμιλήσῃ,—διὰ νὰ τὴν κάμῃ νὰ ὁμιλήσῃ προπάντων,—γιὰ ὅλα καὶ γιὰ τίποτε, γιὰ ἕνα ἔργον ποῦ εἶχε ἐπιτύχει, γιὰ ἕνα νέο βιβλίο, γιὰ τὴν μόδαν καὶ τὸ σαλόνι τῆς ζωγραφικῆς.

Νεώτατος μηχανικὸς ἐναβρύνετο διὰ τὴν φιλολογικήν του καλωσθησίαν, ἐξεκουράζετο ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς γράφων στίχους· ἐσύχναζε τὰ γραφεῖα τῶν μικροπεριοδικῶν καὶ ὑπενθύμιζε κάθε τόσο ὅτι ὁ Ἐδουάρδος Ἑστωνιὲ εἶχε προέλθει ἀπὸ τὴν Πολυτεχνικὴν σχολήν. Ἦτο πνευματώδης καὶ—ἀκόμη περισσότερον—εἶχε χάριν ἀσύγκριτην καὶ θὰ ἠμποροῦσες νὰ πῇς γι' αὐτὸν ὅ,τι ἡ κυρία δὲ Μοττεβὶλ διηγεῖται διὰ τὴν Ἐρρίκαν τῆς Ἀγγλίας ὅτι ἐφαίνετο πάντοτε «πῶς ζητεῖ τὴν καρδιάν».

Ἡ νέα μὲ τὸ τριαντάφυλλο ἐννόησε πολὺ αὐτὴν τὴν γλῶσσαν· ἐχαμογέλασε, ἔγινε εὔθυμη, ἐδείχθη ὡραιοτέρα· εἶπε λόγια ἀπρόοπτα, ἔξυπνα καὶ χαριτωμένα, καὶ ὁ Μαυρίκιος ποῦ ἤξευρε ὅλο τὸ Παρίσι ἐσυλλογίσθη : «Ἀπὸ ποῦ ἔρχεται; Δὲν εἶνε ἀπ' αὐτὸν τὸν κόσμον ...» Ὕστερα ἀπὸ τὸ γεῦμα, ἠρώτησε τὴν κυρίαν Γκράνχερ. Ἡ καλὴ κυρία ἐσήκωσε τοὺς ὤμους :

—Τὴν εὑρίσκετε πνευματώδη; Δὲν ἐπίστευα ...Δὲν εἶνε κυριολεκτικῶς φίλη μου, εἶνε διδασκάλισσα τοῦ πιάνου τῆς κόρης μου, Ζοζάννα Βαλεντέν...

—Ζοζάννα;

—Ὄνομα γελοῖον, βέβαια· ὁ πατέρας της ἐκαλεῖτο Ζοζέ. Ἦτον ἕνα εἶδος δημοσιογράφου ποῦ ἀπέθανε ἀφίνοντας τὴν γυναῖκα του εἰς τὴν δυστυχίαν.. Μία πολὺ καλὴ γυναῖκα!...Ἡ μικρὰ ἐπρόκειτο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν École de Sèvres· ἐπαρασκευάζετο πρὸς τοῦτο. Ἕνας χημικὸς τὴν ἀγάπησε καὶ τὴν ἐπῆρε.

Ὁ Μαυρίκιος ἐζητοῦσε μὲ τὰ μάτια του τὸν χημικόν. Ἡ κυρία Γκράνχερ εἶπε τότε :

—Πολὺ μεγάλη βλακεία. Ἡ Ζοζάννα δὲν εἶχε πεντάραν καὶ ὁ Πέτρος Βαλεντὲν ὑγείαν. Ἔχει μίαν φοβερὰν ἀρρώστιαν τοῦ στομάχου ἐδῶ καὶ τρία χρόνια. Καὶ τὴν περασμένη χρονιὰ ἔγεινε νευρασθενής· χάνει τὸ μνημονικόν, δὲν ἠξεύρει τί θέλει Δὲν θέλει κανέναν. Κι' αὐτὸ δὲν θὰ ἦτον τίποτε, ἂν ἠμποροῦσε νὰ ἐργασθῇ, μὰ δὲν ἠμπορεῖ πιά...

—Λοιπόν;

—Λοιπὸν ψοφοῦν τῆς πείνας ἢ κοντεύουν τοὐλάχιστον...Ἡ Ζοζάννα προσπαθεῖ νὰ ἐξοικονομήσῃ τ' ἀναγκαῖα. Τὴν ἐπῆρα καθηγήτριαν διὰ τὴν Μαγδαληνὴν ἀλλὰ δὲν ἀξίζει μίαν ἀρχαίαν μαθήτριαν τοῦ Ὠδείου. Θὰ τὴν κρατήσω ἕνα χρόνο ἀκόμη...Πρέπει νὰ

κάνῃ καλὸ κανείς... Δὲν εἶνε κακὸ κορίτσι αὐτὴ ἡ μικρά. Τὴν προσκαλῶ ὅταν εἶνε κόσμος. Αὐτὸ τὴν διασκεδάζει λιγάκι καὶ ἐξ ἄλλου, ὅταν θέλει κανεὶς νὰ χορέψῃ, παίζει πιάνο.

Ἡ κυρία Γκράνχερ δὲν εἶχε καταστρέψει τὸ θέλγητρον τῆς νέας μὲ τὸ τριαντάφυλλο. Ὁ Μαυρίκιος Νατιέ, μεγαλωμένος μέσα εἰς τὰ φορέματα μιᾶς αὐστηρᾶς μητέρας, ἀπεστρέφετο τὰς εὐκόλους ἐπιτυχίας. Εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν εἶχεν ἀκόμη κάποιαν δροσερότητα ψυχῆς, τὸν ἀφελῆ πόθον δι' ἕνα μεγάλο πάθος. Θρεμμένος μὲ φιλολογικὰ διαβάσματα καὶ μυθιστορήματα, ἐπίστευε τὸν ἑαυτόν του αἰσθηματικόν...

Ἕνας εὐγενὴς ἔρως, λεπτός, ἐμύρωσε τὴν σκοτεινὴν ζωὴν τῆς Ζοζάννας ὅπως οἱ ἀόρατοι μενεξέδες μυρώνουν τὴν ἄνοιξιν τὸ δάσος. Ἕνας ἔρως ὅσιος καὶ παιδικός, μὲ τὴν ὑπερηφάνειαν νὰ ὁμοιάσῃ πρὸς τοὺς ἔρωτας ποῦ μᾶς παρουσιάζουν τὰ βιβλία. Ὁ Μαυρίκιος δὲν ἐγνώριζε τὸν σύζυγον τῆς Ζοζάννας. Δὲν ἐμπῆκε ποτὲ εἰς τὸ κατοίκημα τῆς ὁδοῦ Ἀμυότ, ὅπου ὁ ἀσθενὴς δὲν ἤθελε νὰ δεχθῇ κανένα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν προϊστάμενόν του Μαλιβοὰ καὶ τοὺς γιατρούς.

Κάποτε τὴν ὡδήγησεν εἰς Bellevue εἰς τὸ μέρος ποῦ ἡ μητέρα του ἐπερνοῦσε τὸ θέρος. Ἦτον μία ἡμέρα Μαρτίου· ἔλυωναν καὶ τὰ τελευταῖα χιόνια· ἀνέπνεες πλέον τὴν μυρωδιὰν τῶν ἠρανθέμων. Μὲ τὸ λυκόφως, καθὼς ἔφευγαν, ὁ οὐρανὸς ἦτον ρόδινος καὶ ψυχρός, μόνον ἓν ἄστρο ἔλαμπε. Ἡ Ζοζάννα στηριζομένη εἰς τὸν βραχίονα τοῦ ἐραστοῦ της, ἐψιθύρισε:

— Εἶμαι εὐτυχισμένη ..Δὲν ἔχω καμμίαν τύψιν, ξέρεις! Ὦ! ὄχι, οὔτε ἐντροπήν.

Πράγματι: δὲν ἠσθάνετο ἐντροπήν... Ἠρέσκετο νὰ τὸ λέγῃ ἀφελῶς. Τὸ ἔλεγε μάλιστα κάπως πολύ, καὶ τοῦτο ἐπείραζε τὸν Μαυρίκιον. Ἦτον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐκτιμήσουν τὴν ἐρωμένην τους παρ' ἂν δοκιμάζῃ ἢ προσποιῆται ὅτι δοκιμάζει τὴν πλέον δραματικὴν μετάνοιαν, διότι ἡ στάσις αὐτὴ τοὺς ἐξασφαλίζει. Μήπως δὲν εἶνε τὸ *ὁμαδικὸν συμφέρον* τῶν ἀνθρώπων — ποῦ θὰ γείνουν ἀργὰ ἢ γλίγωρα σύζυγοι — νὰ θέτουν εἰς τὴν γυναικείαν συνείδησιν τὴν πεποίθησιν αὐτήν, ὅτι ὁ ἐλεύθερος ἔρως εἶνε πάντοτε ἕνα σφάλμα καὶ συνεπάγεται μίαν κατάπτωσιν;...

Ὁ Μαυρίκιος ἐσκέπτετο:

«Ἡ Ζοζάννα ἔχει θαυμάσια προτερήματα μὰ τῆς λείπει τὸ ἠθικὸν συναίσθημα...».

Καὶ κάποτε, κατὰ τὸ ἥμισυ γελῶν καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ σοβαρός, τὴν ἀπεκάλει «ἀναρχικήν»!

Δὲν ἦτον ἀναρχικός, αὐτός!... Εἶχε βαθύτατα τὸ αἴσθημα τῆς τάξεως, τὸ σέβας πρὸς τὰ καθεστῶτα, τὴν ἐπιθυμίαν νὰ εἶνε «ὅπως ὅλος κόσμος». Μέσα εἰς τὴν παροδικὴν θέρμην τῶν εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν του εἶχε δεχθῆ, μὲ ἀλαζονείαν, τὴν ἐλπίδα αὐτὴν ἑνὸς μεγάλου ἔρωτος ποῦ θὰ τὸν ἔκαμνε μεγαλύτερον ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ του. Τὰ βιβλία τὸν εἶχαν μεθύσει. Καὶ ἐκαμώνετο πλέον ὅτι περιφρονεῖ τοὺς μπουρζοάδες! Καὶ τί ἦτον, ὅμως, τὸ παιδὶ αὐτὸ πλασμένο διὰ τὴν κανονικὴν ζωήν, ἀνίκανο νὰ περιφρονήσῃ τὰ συνήθη καθήκοντα τοῦ τιμίου ἀνθρώπου, ἀλλὰ μὲ μίαν ψυχὴν τόσο στενὴν καὶ καρδιὰν τόσο φρόνιμην, τί ἦτον παρὰ ἕνας νέος μπουρζοάς, ποῦ ἐπλανήθη μέσα εἰς ἕνα ρομαντικὸν πάθος;... Καὶ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἐννοήσῃ ποτὲ τὴν Ζοζάνναν Βαλεντέν;...

Αὐτὴ δὲν ὡμοίαζε καθόλου πρὸς τὴν μητέρα τοῦ Μαυρικίου, οὔτε πρὸς τὰς θείας του, οὔτε πρὸς τὰς ἐξαδέλφας του, οὔτε πρὸς τὰς φίλας τῆς οἰκογενείας του, οὔτε πρὸς τὰς γυναῖκας ποῦ ἀπαντοῦσε εἰς τὰ «corrects» σαλόνια. Δὲν ὡμοίαζε περισσότερον οὔτε πρὸς τὰς ἐρωμένας ποῦ εἶχεν ἄλλοτε, οὔτε πρὸς ἐκείνας ποῦ ἐσυζοῦσαν μὲ τοὺς ἐρωμένους των. Οὔτε πνεύματος νοικοκυρίστικου, οὔτε πάλιν μποὲμ — ὅμως περισσότερο μποὲμ παρὰ νοικοκυρά, ἐσυλλογίζετο. — Ἔκαμνεν ἄνω-κάτω τὰς ἰδέας του· τὸν ἐξέπληττε, τὸν ἐγοήτευε, τὸν ἐξεμυάλιζε, τὸν ὤργιζε τέλος πάντων. Πτωχή, δὲν ἐπαραπονεῖτο ἐν τούτοις διὰ τὴν δυστυχίαν της, μὲ τὸ βάρος τῆς ἐργασίας ἐδοκίμαζεν ὅμως μίαν ἀφελῆ ὑπερηφάνειαν ὅτι δὲν εἶχε καμμίαν ἀξίαν· συνδεδεμένη μ' ἕναν ἀσθενῆ, μ' ἕναν μανιακόν, ἐθωπεύετο ἀπὸ μίαν ὑπομονὴν ἀκούραστην, ὄχι χωρὶς τρυφερότητα. Ἔλεγε: «Τὸν ἐδέχθηκα ὡς σύζυγόν μου, δὲν θὰ τὸν ἐγκαταλείψω ποτέ...». Εἶχεν ἐρωμένον καὶ ὅμως δὲν ἤξευρε τί θὰ πῇ τύψις συνειδήσεως. Ἐξηγοῦσε ὅλας τὰς ἀντιφάσεις τῆς καρδίας της καὶ τῆς ζωῆς της λέγουσα: «Δὲν ἠμπορῶ νὰ ζήσω χωρὶς εὐτυχίαν. Καὶ ἡ ἡδονὴ τῆς θυσίας δὲν μοῦ εἶνε ἀρκετή... Δὲν εἶμαι ἁγία· δὲν εἶμαι ἡρωΐς· εἶμαι γυναῖκα, πάρα-πολὺ γυναῖκα ..».

Δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχὴς ἐπὶ πολὺ ἡ δυστυχὴς Ζοζάννα· Μίαν ἡμέραν εἰς τὸ μικρὸ δωμάτιον ὅπου ὁ Μαυρίκιος τὴν ἐδέχετο, εὑρέθη εἰς κρίσιν στεναγμῶν.

— Τί ἔχεις; Τὴν ἠρώτησε τρομαγμένος. Εἶσαι κακοδιάθετη ἢ λυπημένη;

— Δὲν ἠξεύρω... Εἶμαι τρομαγμένη ἀπὸ

ἐκεῖνο ποῦ μοῦ συμβαίνει, καὶ μ' ὅλα ταῦτα... αὐτὸ μὲ συγκινεῖ, αὐτὸ μοῦ συνταράττει τὴν καρδιά. Φοβοῦμαι τόσο νὰ σοῦ τὸ πῶ!

— Τί;

— Ὦ ἀγαπημένε μου, φοβοῦμαι... Εἶ... εἶμαι... ἔγκυος.

Ἐπερίμενε λόγια ἔρωτος, λόγια οἴκτου, τὴν ἀγαθὴν προστατεύουσαν χειρονομίαν. Ἐπίστευε ὅτι ὁ Μαυρίκιος θὰ τῆς ἔλεγε: «Εἶμ' ἐλεύθερος! εἶμαι εἰς τὴν διάθεσίν σου». Ἀναμφιβόλως δὲν ἠμποροῦσε ν' ἀφήσῃ τὸν Πέτρον Βαλεντέν... Ἀλλὰ ἦτον τὸ καθῆκον τοῦ Μαυρικίου νὰ μὴ συναινέσῃ — ὄχι ἀμέσως! — εἰς τὸ ὑπέρτατον ψεῦδος ποῦ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπέβαλλε. Αὐτὴ ἤλπιζεν ἀορίστως ὅτι θὰ διεμαρτύρετο, ὅτι θὰ ἐξανίστατο καὶ θὰ εὕρισκε μαζί της κάποιον τρόπον διὰ ν' ἀποπτύσουν τὴν ἐντροπὴν τῆς ἀπάτης.

Εἶπε μόνον:

— Δὲν ἔχομε τύχην!... Δὲν ἀμφέβαλλα... γιατί... ἐπιτέλους... ὤφειλες νὰ προβλέψῃς ... Δὲν ἦσουν μικρὸ κοριτσάκι... Τί νὰ κάνωμε τόρα;... Ὁ ἄνδρας σου θὰ τὸ δεχθῇ;...

Ἐφρικίασε, ἀλλά, ὅταν ἔγεινε πάλιν κυρία τοῦ ἑαυτοῦ της, ἀπήντησε:

— Ἡσύχασε. Δὲν θὰ σὲ στενοχωρήσω καθόλου· θὰ τακτοποιήσω τὰς ὑποθέσεις μου ..

Ἔπειτα τὴν ἐπαρηγόρησε, τὴν ἐχάϊδεψε. Αὐτὴ ἀπέμενε ψυχρά, καὶ δὲν ἤξευρε ἂν τὸν ἀγαπᾷ ἀκόμη... Ἐτελείωσε. Ὅλον τὸ θέλγητρον τοῦ συνδέσμου των ἐξηφανίζετο· τὸ εἰδύλλιον ἐγίνετο δρᾶμα. Ὁ Μαυρίκιος δὲν ἦτον καμωμένος δι' αὐτὰ τὰ πράγματα. Ἐζήτησε νὰ σταλῇ εἰς τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τὸν μεγάλον μηχανικὸν Λαμπερτιὲ τὸν προϊστάμενόν του. Κἐταξίδευεν ἀκόμη ὅταν ὁ μικρὸς ὁ Κλαύδιος ἦλθε εἰς τὸν κόσμον...

Ἡ Ζοζάννα εἶχ' ἐλευθερωθῆ ἀπὸ πέντε ἑβδομάδας ὅταν τὴν ξαναεῖδε στὸ μικρὸ δωματιάκι τους. Ἐμπῆκε, χλωμή, ἀδυνατισμένη, κατακουρασμένη ἀπὸ τὸ ἀνέβασμα τῆς σκάλας. Εἶχε εἰς τὰ μάτια της τὰ μεγαλωμένα ὡσὰν μίαν ἀνάμνησιν τῶν προσφάτων πόνων, καὶ τὴν σκιὰν τοῦ θανάτου ποῦ τὴν εἶχεν ἐγγίσει. Εἰς τοὺς βραχίονάς της, σκαιὰ καὶ φοβισμένη, ἐκρατοῦσε τὸ παιδί της—τὸ παιδί τους.

Αὐτὴν τὴν φορὰν ὁ Μαυρίκιος ἔκλαυσε· Εἶπε:

— Συγχώρησέ με... Συγχώρησέ μας καὶ τοὺς δύο...

Καὶ ἡ Ζοζάννα εἶχε συγχωρήσει: ἤθελε τὴν ἀνταμοιβὴν τῶν ὀδυνῶν της.

Β

Ἡ ὥρα ἔξη καὶ μισὴ πλέον. Διὰ δευτέραν φορὰν ἡ Ζοζάννα ἔκαμνε τὸν γῦρον τῶν γαλαριῶν σταματῶσα ὀλίγας στιγμὰς διὰ νὰ φυλλομετρήσῃ περιοδικὰ καὶ βιβλία. Οἱ ὑπάλληλοι, χαμογελῶντες, τὴν ἐκύτταξαν.

«Θεέ μου!... πρέπει νὰ ἔλθῃ. Στὰς ἑπτὰ θὰ πρέπῃ νὰ εἶμαι στὸ σπίτι. Ὁ Πέτρος θὰ μὲ χρειάζεται. Καὶ τὸ μικρό!... Ἦτον παραπολὺ χλωμὸ σήμερα τὸ πρωΐ!... Ἡ γυναῖκα ποῦ ἔχω θὰ κάψῃ τὸ φαΐ, ἢ θὰ σπάσῃ τὰ πιάτα, ὅπως τὶς προάλλες. Θὰ ἔχω σκηνὴν πάλι, χωρὶς ἄλλο! Α! Μαυρίκιε, Μαυρίκιε!...

Τὰ πόδια της εἶχαν παγώσει, τὰ μάγουλά της ἔκαιαν καὶ ὁ θυμὸς ὑπεδαύλιζε τὴν θλῖψιν της, τὴν ἐξήναπτε.

Γύρω ἀπὸ τὸ Ὠδεῖον, τὴν νύκτα, ἡ βροχή, τὸ γλοῦ γλοῦ τοῦ φουσκωμένου ῥύακος, οἱ λάσπες, τὰ νερά... Οἱ ἄνθρωποι εὕρισκαν καταφύγιον κάτω ἀπὸ τὰς στοὰς καὶ τὸ νερὸ ἀπὸ τὶς μουσκεμμένες ὀμβρέλλες ἐκατακυλοῦσε ἐπάνω εἰς τὰ λιθόστρωτα.

Ἑπτὰ παρὰ τέταρτον...

Ἡ Ζοζάννα, μὲ τὸ κεφάλι ἀδειανό, μὲ τὰ πόδια κλονούμενα εἶχε σταματήσει ἐμπρὸς εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον Μαρπόν. Τὰ βιβλία μέσα εἰς τὸ κίτρινον ἢ λευκὸν κάλυμμά τους ἐκεντοῦσαν τὴν περιέργειαν τῶν διαβατῶν. Μερικὰ ἦσαν στολισμένα μὲ σχέδια ἐρωτικά, μὲ φωτογραφίας φυσικάς. Ἦσαν μισοφόρια ἀνασηκωμένα, μαῦρες κάλτσες, πανταλόνια, κορσέδες ἀνοικτοί, γυμνοὶ τράχηλοι — τὸ ἡμίγυμνον περισσότερο σκανδαλίζον ἀπὸ τὸ γυμνόν, ἡ ἄχαρις πορνογραφία.

«Αὐτὸ εἶνε ὁ ἔρως;» ἐσκέπτετο ἡ Ζοζάννα...

Δὲν ἦτον σεμνότυφη· ἡ ἐλευθερία ἑνὸς χαρακτηριστικοῦ, ἡ γυμνότης μιᾶς λέξεως δὲν τὴν ἐπείραζαν καθόλου, ὅμως ἀγαποῦσε: εἶχε τὴν λεπτὴν αἰδημοσύνην τῆς ἐρωτευμένης γυναικός, καὶ ἡ ἡδονὴ τῆς ἐφαίνετο κάτι τι κρυφὸ καὶ φοβερὸ ποῦ μόνον αὐτὴ καὶ ὁ ἀγαπημένος της ἐγνώριζαν.

Ἐπῆρε ἕνα μυθιστόρημα, κατὰ τύχην, τὸ ἐξεφύλλισε, τὸ ἔκλεισε. Διέτρεξε ἕναν τόμον κριτικῆς, ποῦ τὴν ἔκαμε ν' ἀνιάσῃ, καὶ μίαν συλλογὴ ποιημάτων μυστικῶν ἠλιθίων σὰν λουλούδια χάρτινα...

«Ἡ Ἐργάτις...» Εἶνε τὸ βιβλίον ποῦ εἶδα στὸ τραπέζι τῆς δεσποινίδος Μπόν. Ἄλλο ἕνα μυθιστόρημα φεμινιστικὸν ἢ ἀντιφεμινιστικόν.

Εἶνε ἡ «μόδα!».

Ὄχι, δὲν ἦτον μυθιστόρημα· ἦτον μία μακρὰ καὶ λεπτολόγος μελέτη ἐπὶ τῶν γυναικείων ἐπαγγελμάτων. Εἶχε ἀριθμούς, σημειώσεις, παραπομπὰς καὶ στατιστικοὺς πίνακας.

Ἡ Ζοζάννα ἐδιάβασε τυχαίως μερικὰς σελίδας: Ἡ ἐργάτις ἐργοστασίου. Ἡ ὑπάλληλος. Ἡ Γυναῖκα καὶ τὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα. Ὁ γυναικεῖος ἀνταγωνισμὸς καὶ αἱ οἰκονομικαί του συνέπειαι... Σχέδιον μιᾶς ἠθικῆς γυναικείας.

Αὐτὸ ἦτον τὸ τελευταῖον κεφάλαιον, τὸ συμπέρασμα.

«.... Ἂν ἡ ἐργασία τῶν γυναικῶν εἶνε καλὸν ἢ κακὸν ἀγνοῶ, καὶ τὸ μέλλον θὰ μᾶς τὸ εἰπῇ, ἀλλ' εἶνε μία ἀνάγκη ἡ γυναῖκα νὰ τὴν ὑφίσταται χωρὶς νὰ τὴν ἔχῃ ἐπιθυμήσει, εἶν' ἕνα γεγονὸς ποῦ μᾶς ἐπιβάλλεται καὶ ποῦ πρέπει νὰ δεχθῶμεν μὲ ὅλας του τὰς συνεπείας. Καὶ ἡ σημαντικωτέρα τῶν συνεπειῶν εἶναι ἡ ἐπανάστασις ἡ ἠθικὴ ποῦ φαίνεται ὡς ἀποτέλεσμα καὶ ὄχι ἡ αἰτία τῆς οἰκονομικῆς ἐπαναστάσεως.

»Ὄχι διότι ἡ γυναῖκα ἀπελευθερώθη ἠθικῶς ποῦ ἐπόθησε νὰ κατακτήσῃ τὴν ὑλικήν της ἀνεξαρτησίαν. Ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιον, τὸ ἐργαστήριον, τὸ κατάστημα, τὸ γραφεῖον, τὸ σχολεῖον, θὰ ἐπροτιμοῦσε, ἴσως, τὸν προστάτην ἔρωτα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν ἑστίαν τοῦ σπιτιοῦ. Ὅμως ὁ ἄνδρας ἔκλεισε τὸ σπίτι του διὰ τὴν πτωχὴν κόρην... Καὶ ἡ πτωχὴ κόρη, ποῦ δὲν θέλει νὰ πουληθῇ καὶ δὲν συναινεῖ ἐπίσης ν' ἀποθάνῃ τῆς πείνης, ἐδοκίμασε νὰ ζῇ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, χωρὶς τὴν ἀρωγὴν τοῦ ἀνδρός. Ἐπῆγε λοιπὸν ὅπου θὰ ἠμποροῦσε νὰ κερδίσῃ τὸ ψωμί της εἰς τὴν περιοχὴν ποῦ ἐπεφυλάχθη καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς διὰ τὴν γυναικείαν ἐνέργειαν, καὶ σιγὰ-σιγὰ κατέκτησε ὅ,τι ἐπεφυλάσσετο μόνον εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνδρός... Ἔβαλε τὰ δυνατά της, ἐχρησιμοποίησε ὅλας τὰς δυνάμεις της διὰ ν' ἀναπτύξῃ τὴν προσωπικότητά της. Παρετήρησε, τότε, ὅτι ἠδύνατο νὰ κερδίσῃ κάτι περισσότερον ἀπὸ τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον, τὰ ροῦχα της καὶ τὴν κατοικίαν: τὴν ἠθικὴν ἀνεξαρτησίαν, τὸ δικαίωμα τοῦ σκέπτεσθαι, τοῦ ὁμιλεῖν, τοῦ ἐνεργεῖν, τοῦ ἀγαπᾶν κατὰ τὴν ἰδιαιτέραν της θέλησιν, τὸ δικαίωμα ποῦ εἶχε πάρει πάντοτε ὁ ἄνδρας καὶ ποῦ τὸ εἶχε ἀρνηθῇ εἰς τὴν γυναῖκα.

»Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἐννόησε ὅτι ἡ ἀξίωσις αὐτὴ τῆς γυναικὸς ἦτον πολὺ ἐπικίνδυνος διὰ τὰ τεταγμένα, τὴν κοινωνικὴν ἰσορροπίαν, τὴν οἰκογένειαν, τὰ ἤθη, τὴν θρησκείαν... Πάρα πολὺ ἀργά!... Ἂν ὅλαι αἱ ἐργάτιδες δὲν εἶνε ἀπελευθερωμέναι, εἶνε ὅμως ἤδη ἐν ἀνταρσίᾳ... Ἀντάρτιδες ἐναντίον τοῦ νόμου ποῦ ἔχουν θέσει οἱ ἄνδρες, ἐναντίον τῶν προλήψεων, τοῦ ἰδεώδους ποῦ ἐπιβάλλουν εἰς τὰς συντρόφους των... Αἱ γυναῖκες ἔκοψαν τὴν κλωστὴν ποῦ ἔκλωσαν αἱ πρόγονοί των, ποῦ ὅσο κ' ἐλαφρὰ ἂν ἦτον, ὅμως ἐβάρυνε ἐνίοτε τὰς ψυχάς, ὥστε δύσκολα ἐγκαρτεροῦσαν· ἄφησαν τὴν ῥόκαν, τὴν βελόνην καὶ τὸν καθρέπτην — καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ τὰς παθητικὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ματαιοδοξίας. Δὲν σκέπτονται πλέον ὅτι ἀρκεῖ νὰ εἶνε μία γυναῖκα Παναγία διὰ νὰ εἶνε τιμία, καὶ δὲν νομίζουν ὅτι ἔπεσαν εἰς τὴν λάσπην διότι ἀγάπησαν πολλὰς φοράς... Βλέπει κανεὶς νὰ μορφώνεται ἤδη ἡ γυναικεία αὐτὴ ἠθική, ἡ ὁποία δὲν θὰ εἶνε πλέον οὐσιωδῶς διάφορος ἀπὸ τὴν ἀνδρικήν. Ἡ γυναῖκα ποῦ ὁ Χριστιανισμὸς ἔκαμε κατάλληλον σιγὰ-σιγὰ διὰ τὴν θυσίαν καὶ τὴν ἐγκαρτέρησιν ἀρχίζει νὰ δυσπιστῇ. Ὁ Θεὸς δὲν τὴν παρηγορεῖ πλέον· ὁ ἄνδρας δὲν τὴν τρέφει πλέον. Πρέπει νὰ βασίζεται εἰς τὸν ἑαυτόν της, καὶ διότι ἡ ἐργασία, θέλοντας καὶ μή, τὴν ἔκαμε ἐλευθέραν, θ' ἀνακηρύξῃ ἀμέσως ὅλα τὰ εὐεργετήματα τῆς ἐλευθερίας.

»Οἱ ὅροι τῆς συζυγικῆς συμφωνίας θὰ λλάξουν ἐκ τοῦ ὅτι ἡ γυναῖκα θὰ ἠμπορῇ νὰ ζήσῃ χωρὶς τὴν βοήθειαν τοῦ ἀνδρός, ν' ἀναθρέψῃ μόνη της τὰ παιδιά της. Δὲν θὰ ζητήσῃ πλέον τὴν προστασίαν καὶ δὲν θὰ ὑποσχεθῇ τὴν ὑπακοήν. Καὶ ὁ ἄνδρας θὰ συμπεριφερθῇ μαζί της ὡς ἴσος πρὸς ἴσην — ἢ καλύτερα: ὡς σύντροφος μὲ σύντροφον, φίλος μὲ φίλην. — Ἡ ἕνωσίς των δὲν θὰ ὑφίσταται παρὰ εἰς τὴν ἀμοιβαίαν ἀγάπην, τὴν πάντοτε ἀνανεουμένην συμφωνίαν σκέψεων καὶ συναισθημάτων, τὴν ἐλευθέραν καὶ θεληματικὴν πίστιν καὶ τὴν τελείαν εἰλικρίνειαν, ἡ ὁποία ἐπιτρέπει τὴν τελείαν ἐμπιστοσύνην. Τόρα πλέον εἶνε πολλὰ τὰ νοικοκυριὰ ποῦ ὁ σύζυγος εὑρίσκει εἰς τὴν γυναῖκα του τὴν σύντροφον, τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐμπιστοσύνης του, τὴν συνεργάτιν του, τὴν κοινωνὸν τῶν φιλοδοξιῶν του. Καμμία γυναῖκα περισσότερο ἀπὸ τὴν Γαλλίδα δὲν εἶνε ἱκανὴ διὰ τόσο ὡραῖον ρόλον».

Ἐδῶ ὁ συγγραφεὺς ἐξήταζε τὰς μεταμορφώσεις τὰς πιθανὰς τοῦ γάμου, τροποποιημένου ἤδη, βαθύτατα, μὲ τὸ διαζύγιον... Ἡ Ζοζάννα ἐμάντευε, κάτω ἀπὸ τὴν λεπτὴν εἰρωνείαν μερικῶν φράσεων, ὅτι δὲν εἶχε πολὺν σεβασμὸν διὰ τὰς παλαιὰς μορφὰς καὶ τοὺς παλαιοὺς τύπους καὶ ὅτι αἱ «ζῶσαι πραγματικότητες»

τὸν ἐνδιέφεραν πολὺ διαφόρως ἀπὸ τὰς ὑπερφυσικὰς ὀντότητας.

«Ποιὸς νὰ εἶνε αὐτὸς ὁ κύριος ποῦ δὲν ἔχουν τυφλώσει αἱ προλήψεις;...»

Παρετήρησε τὸ ὄνομα: «Νοὲλ Ντελύλ». Καὶ ἀμέσως, χωρὶς κανένα λόγον ἐφαντάσθη ἕναν ἄνθρωπον μὲ ὄψιν σοβαρὰν καὶ λεπτήν, μὲ γαλανὰ μάτια καὶ στακτιὰ γένεια ποῦ κατοικοῦσε ἕνα παλαιὸ σπίτι σιμὰ εἰς τὴν Σορβόννην.

Δὲν ἠσθάνετο τὴν ἀνίαν τῆς ἀναμονῆς πλέον καὶ τὸν κόπον τῆς ὀρθοστασίας, ἐλησμονοῦσε τὸν Μαυρίκιον... Ἐσκέπτετο...

«Πόσο εἶνε ἀλήθεια αὐτό!.. Θὰ ζητήσω τὸ βιβλίον ἀπὸ τὴν δεσποινίδα Μπόν».

Ἡ δεσποινὶς Μπὸν ἠσχολεῖτο μὲ τὰ συνδικάτα, τὰ κογκρέσσα, τὰ ἔργα ἀλληλοβοηθείας, ἐνῷ ἡ Ζοζάννα, εἰς τὸν γυναικεῖον κόσμον, ἔκαμνε λίγο ἀπ' ὅλα, ἔγραφε περὶ μόδας, βιβλιογραφίας, τὴν μικρὰν ἀλληλογραφίαν κ. ἄ.

Οὐχ ἧττον ἐνδιεφέρετο διὰ τὰς ἰδέας, καὶ τὸ *γυναικεῖον* λεγόμενον ζήτημα τῆς εἶχε γείνει ἀγαπητόν... Εἶχε τὸ πνεῦμα καθαρὸν καὶ ὑπερήφανον, τὴν φαντασίαν γενναίαν, θερμὸν αἷμα, νεῦρα εὐδόνητα ποῦ τὴν διέθεταν εἰς ἐνθουσιασμόν. Ὅμως, πολὺ Γαλλὶς καὶ πολὺ Παρισινή, εἶχε τὴν αἴσθησιν τοῦ γελοίου καὶ τὴν φρίκην τῶν ἐξάψεων. Δὲν ἐπληρώνετο μὲ λόγια καὶ ἕως εἰς τὰς ἀντιφάσεις τῆς ζωῆς της διέμενε εἰλικρινὴς μὲ τὸν ἑαυτόν της. Τῆς ἐφαίνετο νὰ διακρίνῃ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Νοὲλ Ντελὺλ αὐτοῦ τὴν σφραγῖδα ἑνὸς πνεύματος ποῦ ὡμοίαζε τὸ ἰδικόν της. Ἀνεγνώριζε ὀλίγο τὸν ἑαυτόν της εἰς τὴν «Ἀντάρτιδα», τῆς ὁποίας ἐσχεδίαζε τὸ πορτραῖτο. Ἔλεγε καθ' ἑαυτήν:

«Ἰδοὺ ἕνας ἄνθρωπος ποῦ θὰ μ' ἐννοοῦσε. Ἐδέχθηκα τὴν οἰκιακὴν ὑπηρεσίαν· δὲν ἔκοψα ἀκόμη τὸ νῆμα, ὅμως αἰσθάνθηκα πῶς εἶμαι κυρία τοῦ ἑαυτοῦ μου καὶ τοῦ ἀτόμου μου. Δὲν εἶνε ἕνα χυδαῖον αἴσθημα συμφέροντος, δὲν εἶνε ὁ φόβος τῆς κοινῆς γνώμης ποῦ συγκρατοῦν εἰς τὸν γάμον αὐτόν, εἰς τὸν θλιβερὸν αὐτὸν γάμον ὅπου φέρω ἕνα διπλοῦν βάρος. Δὲν θέλω ν' ἀφήσω τὸν δυστυχισμένον μου Πέτρον, ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ ζήσω χωρὶς εὐτυχίαν, δὲν ἠμπορῶ...» Ἐδιάβασε ἀκόμη:

«Νὰ ὀνειρεύεται κανεὶς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἔρωτος, διατηροῦσα τὸν γάμον ὑπὸ νέας μορφάς, ὀλιγώτερον αὐστηράς, νὰ πελευθερώνῃ κανεὶς τοὺς ἀνθρώπους ἄνδρας καὶ γυναῖκας ἀπὸ τὴν ὑποχρεωτικὴν ὑποκρισίαν, νὰ τοὺς ἀναγνωρίζῃ τὸ δικαίωμα νὰ διαθέτουν κατ' ἀρέσκειαν τὴν ζωήν τους δεχόμενοι ὁλόκληρην τὴν εὐθύνην τῶν πράξεών των, νὰ θέτῃ κανεὶς εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο φύλων περισσοτέραν δικαιοσύνην, περισσοτέραν συμπάθειαν, εἶνε λοιπὸν ἐνθάρρυνσις τῆς ἀκολασίας; Εἶνε καταστροφὴ τῆς γυναικείας αἰδημοσύνης; Ὄχι. Μία γυναῖκα ἂς γνωρίζῃ τὴν ἀξίαν της, τὸ βάρος τῆς δωρεᾶς ποῦ κάμνει, ἂς ἔχῃ περὶ τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν συνεπειῶν τοῦ ἔρωτος μίαν καθαρὰν ἰδέαν, ὑψηλήν, βαρεῖαν, ἂν ἡ γυναῖκα αὐτὴ ἔχει τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα ὑγιᾶ, θὰ εἶνε καλὰ ὡπλισμένη ἐναντίον τῶν πειρασμῶν τῆς ἀκολασίας. Καὶ ἂν ἀπατᾶται εἰς τὴν ἐκλογήν της, θὰ μάθῃ ὅτι ἡ πλάνη της δὲν εἶνε ἀτιμωτική, ὅτι δὲν θὰ τὴν σύρῃ, καθ' ὅλην της τὴν ζωὴν ὡς εἶδος καταδίκης, καὶ ὅτι θὰ εἶνε δυνατὸν νἀξιωθῇ τὸν ἔρωτα ἑνὸς τιμίου ἀνθρώπου.

»Αὐτὸ ὑποθέτει ὁλοκληρωτικὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰ ἤθη μας; Ἀλλ' αὐτὴ ἔγεινε κατὰ τὸ ἥμισυ, γίνεται καθ' ἑκάστην, αὐτὴ ἡ ἐπανάστασις! Πόσαι προλήψεις ἐξαφανισμέναι πλέον!... Ἡ ἀποδοκιμασία τῶν «τιμίων» δὲν κτυπᾷ πλέον οὔτε τὸ νόθον, οὔτε τὴν γυναῖκα ποῦ ἔχει διαζευχθῇ τὸν ἄνδρα της· ὑποφέρουν, συγχωροῦν μερικὰς ἐλευθέρας ἑνώσεις, καὶ μερικαὶ γυναῖκες ἀπέκτησαν μὲ τὴν μαγείαν τοῦ ταλάντου των τὸ δικαίωμα τοῦ ζῆν κατὰ τὸν ἰδικόν των τρόπον—δικαίωμα ποῦ ἀνεγνώριζαν ἄλλοτε μόνον εἰς τὰς μεγάλας ἠθοποιούς!... Εἶνε τὰ συμπτώματα μιᾶς καταστάσεως πραγμάτων, ἡ ὁποία...»

—Ἡ κυρία θέλει ν' ἀγοράσῃ αὐτὸ τὸ βιβλίο; ἠρώτησεν ἕνας ὑπάλληλος ὁ ὁποῖος εὗρισκεν ἀναμφιβόλως ὅτι ἡ ἀνάγνωσις εἶχε παραταθῇ ὑπὲρ τὸ δέον.

Ἡ Ζοζάννα ἐκοκκίνισε... Ἀπήντησεν αὐτομάτως:

—Ναί.

—Τρία φράγκα..

Τρία φράγκα! Καὶ ἦτον εἰς τὸ τέλος τοῦ μηνός... Ἡ Ζοζάννα ἠσθάνετο μίαν τύψιν· ὅμως ἄνοιξε τὸ παρτοφόλι της. Ὁ ὑπάλληλος ἐτύλιγε τὸ βιβλίον.

—Εὐχαριστῶ... Μοῦ λέτε καὶ τὴν ὥρα;

—Ἑπτὰ παρὰ πέντε, κυρία...

Ὁ Μαυρίκιος δὲν ἤρχετο. Ἡ Ζοζάννα εἶδε εἰς μίαν ἀστραπὴν τὸ μικρὸ σπιτάκι τῆς ὁδοῦ Ἀμυότ.—Τὸν Πέτρον ἄρρωστον, τὸ παιδί της νὰ κοιμᾶται εἰς κάποιο κάθισμα καὶ τὴν γυναῖκα ποῦ ὁ ἄνδρας της τὴν περιμένει...

«Ἀθλία γυναῖκα ποῦ εἶμαι! Ὁ σύζυγός μου, τὸ παιδί μου μὲ περιμένουν... Ἄ! πέντε λεπτὰ ἀκόμη... Μαυρίκιε, θέλω νὰ ἰδῶ τὸν Μαυρίκιον! Δὲν ἠμπορῶ νὰ φύγω ἔτσι...» Τὰ μάτια της ἐγέμισαν δάκρυα. Ἄνθρωποι ἐστράφησαν καὶ τὴν ἐκύτταζαν... Διὰ μίαν στιγμὴν ἐξύπνησεν ἡ ὑπερηφάνειά της:

«Ὄχι, δὲν θὰ περιμένω περισσότερο! Εἶνε πολὺ ἄνανδρος.»

Γ

— Ζοζάννα!

Ἐσταμάτησε. Ὁ Μαυρίκιος Ναττιὲ τὴν ἐφώναζε καθὼς εἶχε κατεβῆ ἀπὸ ἓν ἁμάξι.

— Ἔλα, πᾶμε! Γλίγωρα!

— Μά...

— Τί λοιπόν. Τρώγω εἰς τὸ Πασσύ. Θὰ μιλήσωμε καθὼς θὰ πηγαίνωμε καὶ τὸ ἁμάξι θὰ σὲ ξαναπάῃ στὸ σπίτι σου... Τί λοιπόν, δὲ θέλεις; Εἶσαι θυμωμένη; Ἐπειδὴ ἄργησα; Δὲν εἶνε τὸ λάθος ἰδικό μου, σοῦ ὁρκίζομαι. Ἡ μητέρα μου μ' ἐκράτησε.. Ἐτηλεφώνησα εἰς τὴν ἐφημερίδα σου νὰ σὲ εἰδοποιήσουν νὰ μὴ περιμένῃς, ἀλλὰ εἶχες φύγει.

Εἶπε λυπημένη:

— Πολὺ γλίγωρα ἄρχισες νὰ ὑποφέρῃς τὸ νὰ μὴ μὲ βλέπῃς!

— Ζοζάννα, ἀγαπημένη μου...

— Τόρα εἶνε πολὺ ἀργά. Πρέπει νὰ πηγαίνω στὸ σπίτι...

— Τί ἀτυχία! Δὲν ξέρω πιὰ πότε θὰ εἶμαι ἐλεύθερος...

Ἔρριψε τὸ βλέμμα της ἐπάνω του:

— Καλὰ λοιπόν, θὰ ἔλθω μαζί σου ἕως τὸν Σηκουάνα.

— Πᾶμε!

Τὴν ἐβοήθησε ν' ἀνέβῃ στὸ ἁμάξι, καὶ ἐνῷ ἔδιδε τὴν διεύθυνσιν εἰς τὸν ἁμαξηλάτην, αὐτὴ τὸν παρετήρει ἀπλήστως, ξανθόν, ὠχρόν, λεπτὸν μέσα εἰς τὸν βαρὺν σκοῦρον μανδύαν του.

— Ζοζάννα, μικρό μου, εἶσαι θυμωμένη μαζί μου;

— Ναί, τοῦ εἶπε, ναί, εἶμαι θυμωμένη! Δὲν ἔχεις καρδιά, δὲν ἔχεις τάκτ, δὲν ἔχεις...

— Σώπα! Σώπα! Τί κακὴ ποῦ εἶσαι ἀπόψε!

— Μὲ ταπεινώνεις μ' εὐχαρίστησίν σου, μὲ περιπαίζεις... Τὶς προάλλες, σὲ περίμενα, εἰς τὴν ἐφημερίδα: μοῦ ἔστειλες τηλεγράφημα... Ἀπόψε, ἐτηλεφώνησες γιὰ ν' ἀναβάλῃς τὸ ραντεβού... Δὲν μοῦ γράφεις πλέον!... Ἄ! ἐκουράσθηκα πλέον ἀπὸ ὅλα, ἀπὸ σένα, ἀπὸ τὴν ἀγάπην, ἀπὸ τὴν ζωήν!

— Ἔ! Καλά, ἀλήθεια, εἶσαι εὐγενής, μικρό μου! Ἰδοὺ λοιπὸν ὑποδοχή!... Ἐγὼ ποῦ ἔκαμα ἄνω-κάτω τὴ μαμά, ποῦ ἔκλεισα βιαστικὰ τρεῖς ἐπιστολὰς κ' ἔδιωξα παρὰ πολὺ ἀγενῶς ἕνα φίλον μου γιὰ νὰ μείνω ἐλεύθερος! Ὄχι, εἶσαι παράξενη!... Σοῦ δίνω ἀπὸ τὴ ζωή μου ὅ,τι ἠμπορῶ νὰ σοῦ δώσω. Δὲν εἶνε μοναχὰ ὁ ἔρως εἰς τὴν ζωήν. Πρέπει νὰ σκέπτεσαι κι' ὅλα. Ἔχεις τὸ σπίτι σου, τὴν ἐφημερίδα σου· ἐγὼ πάλιν τὰς ὑποθέσεις μου, τὴν οἰκογένειάν μου, τὰς σχέσεις μου..

— Ὅμως εἶσ' ἐλεύθερος ἐσύ! Ἐνῷ ἐγὼ εἶμαι δεμένη μὲ χίλιους δεσμούς. Κ' ἐντούτοις εὑρίσκω τὸν τρόπον νὰ σὲ ἰδῶ, νὰ σοῦ γράψω... Ἄ, ὄχι, ἄφησέ με, δὲν θέλω νὰ μαγκαλιάζῃς, θέλω νὰ μοῦ ἀπαντᾷς εἰς ὅ,τι σ' ἐρωτῶ!

— Τί; Τί ἠμπορῶ νὰ σοῦ πῶ; Ὑποφέρεις; ...Μὲ νομίζεις λοιπὸν ἀτυχῆ; Εἶνε ἡ μοῖρα μας. Ἐκάμαμε μία τρέλλα. Ὦ! Δὲν λυποῦμαι γι' αὐτό. Ὁπωσδήποτε ἦτον μία τρέλλα. Θὰ ἔπρεπε νὰ εἶμαι δυνατώτερος, περισσότερον κύριος τοῦ ἑαυτοῦ μου!... Ἔπρεπε ν' ἀπομακρυνθῶ. Πόσες δυστυχίες ἀπέφευγα! Βλέπεις; δὲν εἶμαι ἄδικος ἀφοῦ ὁμολογῶ τὰ ἄδικά μου.

— Ἀλλὰ δὲν εἶμαι εὐτυχής! τοῦ εἶπε μὲ λυγμόν. Αὐτό, Μαυρίκιε, εἶνε τρομερό!... Μὲ ὅλα ὅσα ὑπέφερα — καὶ χωρὶς νὰ παραπονεθῶ — γιὰ τὴν ἀγάπη σου, σᾶκούω νὰ λὲς ὅτι δὲν εἶσαι εὐτυχής. Μολαταῦτα, δὲν μετανοῶ ποῦ σᾶγάπησα. Λυποῦμαι μόνον ὅτι δὲν μᾶγάπησες καὶ σὺ ἄλλο τόσο...

— Σὲ ἀγάπησα πολύ, Ζοζάννα.

— Ἄ! ὄχι ἀρκετά, ἀφοῦ μετανοεῖς γι' αὐτό. Ἀλλά, τόρα ἔλα, πέ μου, τί ἔκαμα; Σὲ τί σοῦ ἀπήρεσα; Ἔχεις νὰ μὲ κατηγορήσῃς εἰς τίποτε; Σᾶγάπησα μὲ πίστιν. Δὲν σοῦ ἔγεινα βάρος, δὲν σοῦ ἐζήτησα τίποτε, μόνον τὴν ἀγάπη σου. Δὲν σοῦ ἔμαθα ἀπὸ τοὺς πόνους μου καὶ τὰ βάσανά μου παρ' ὅ,τι ἦτον ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ σοῦ κρύψω. Τὸ παιδὶ τέλος, ἄφησέ με νὰ σοῦ μιλήσω γι' αὐτό, ἐνόμιζα ὅτι θὰ ἦτον ἕνας δεσμὸς μεταξύ μας, ἕνας τόσο δυνατὸς δεσμός!...

— Μὰ δὲν σὲ κατηγορῶ γιὰ τίποτε, πτωχή μου Ζοζάννα. Ἤσουν τελεία... Ἐν τούτοις... Μιλεῖς γιὰ τὸ παιδί!... Δὲν θἄξιζε καλύτερα, γιὰ σένα αὐτὸ τὸ μικρὸ νὰ μὴν ἤρχετο στὸν κόσμον; Καὶ γιὰ μέ, ποία εὐθύνη!

— Δὲν τὸ ἀγάπησες ποτέ σου, αὐτὸ τὸ παιδί! εἶπεν ἀποσπωμένη. Δὲν ἤθέλησες νὰ τὸ γνωρίσῃς...

— Ζοζάννα. Ἠμποροῦσα νὰ μπῶ στὸ σπίτι σου; Ὁ σύζυγός σου δὲν θέλει νὰ δεχθῇ κανέναν... Καὶ σὺ ἡ ἰδία θὰ ἤθελες τάχα νὰ μὲ ἰδῇς νὰ παίζω τὸν ρόλον φίλου τοῦ σπιτιοῦ;... Εἶσαι πολὺ λεπτή...

— Δὲν ἠξέρω... Ἡ ἀγάπη δὲν ἔχει τόσες ψιλοδουλειές! Εἶπε ἡ Ζοζάννα κοκκινίζουσα. Ναί, κάποτε τὸ ἐπόθησα...

— Ὅμως, δὲν ἀπαρνεῖσαι τὸν ἄνδρα σου!

— Ὄχι! Δὲν τὸν ἀπαρνοῦμαι. Ἔχω μεγάλην στοργὴν γι' αὐτόν. Τοῦ εἶμαι ἀφωσιωμένη. Ὅμως ἐσένα, ἐσένα, σ' ἀγαπῶ.

— Πῶς ἠμπορεῖς νὰ συνδυάζῃς ὅλα αὐτά; Εἶσαι εἰλικρινὴς χωρὶς ἄλλο... Καὶ ἂν ἐζήλευα...

— Ἄ! δὲν τὸ ἐπάθαινες ποτέ σου, πρέπει νὰ σοῦ ἀνταποδώσω δικαιοσύνην.

— Μὴν εἶσαι εἰρωνική. Δὲν ἠμπορῶ νὰ ζηλεύω τὸν Βαλεντέν, ἂς ἰδοῦμε. Εἶνε ἕνας ἄρρωστος, ἕνας δυστυχής. Μοῦ ἐξήγησες πολλὲς φορὲς τὴν φύσιν τῶν αἰσθημάτων σου...

— Μὴ μοῦ μιλῇς γιὰ τὸν ἄνδρα μου! εἶπεν ἡ Ζοζάννα μὲ ὀργήν. Αὐτὸ μὲ θλίβει, μὲ θυμώνει, μὲ ταπεινώνει...

— Λοιπόν, μίλησέ μου γιὰ τὸν ἑαυτό σου, γιὰ τοὺς δύο μας. Μὴ μὲ ἀγριοκυττᾷς. Μικρά μου Ζοζά...

Τὸν ἔσυρε.

— Μὴ γυρίζεις τὸ κεφάλι... Ἔλα... Πιὸ σιμά. Βλέπεις, εἶμαι ὁ δυνατώτερος, σὲ κρατῶ. Ἄ! πῶς μ' ἀρέσει τὸ φίλημά σου!...

Ὑπεχώρει εἰς τὴν σαρκικὴν μέθην... Ἡ σκιά, ἡ ἐπαφὴ τῆς γυναικός, ἡ φιλονεικία ἀκόμη καὶ ἡ νευρικότης τῆς Ζοζάννας ἐξάναπταν τὴν ἐπιθυμίαν του. Ἐγίνετο σχεδὸν τρυφερός.

— Ἄκουσε, μικροῦλα μου, δὲν εἶμαι τόσο ἄγριος ὅσο φαντάζεσαι!... Αἰσθάνομαι τόσο πολὺ ὅτι μ' ἀγαπᾷς!... Καὶ ὅταν εἶσαι ἐδῶ, ὅλες μου οἱ σκοτοῦρες καὶ τὸ κακό μου κέφι ὅλα φεύγουν. Ὦ! Σ' ἀγαπῶ πολύ, πολύ...

Τοῦ ἀνταπέδιδε τὰ φιλήματά της, ἐν μέθῃ, περίλυπη καὶ γεμάτη ἀπὸ ἐντροπήν.

— Ξέρεις, ἔλεγε χαμηλοφώνως, μὲ τὰ χείλη ἐπάνω εἰς τὰ χείλη της, θὰ ζητήσω γιὰ τοὺς δύο μας μία ἄλλη καμαροῦλα.

— Δὲν θὰ εἶνε πιὰ ἡ καμαροῦλα μας. Γιατί δὲν ἀνενέωσες τὸ νοίκιασμα; Πῶς λυπήθηκα!

— Ἐταξίδευα. Εἶχα ξεχάσει τὴν χρονολογίαν.

— Αὐτὸ μοῦ ἔκαμε τόσο κακό! Ἐπίστευσα...

Δὲν ἐτόλμησε νὰ πῇ: «ἐπίστευσα ὅτι ἤθελες ν' ἀραιώσῃς τὰς συναντήσεις, νὰ μὲ προπαρασκευάσῃς εἰς τὴν τελικὴν ρῆξιν».

— Τὸ ξενοδοχεῖον; Ἄ! αὐτὸ μ' ἐντροπιάζει! δὲν μ' ἀρέσει αὐτό.

— Ἀλλὰ γιὰ μία φορὰ ἀκόμη, ἕως ὅτου ναῦρῶ νέο καταφύγιον... μεθαύριο, θέλεις;...

Δὲν ἀπήντησε, τὸν ἐφίλησε εἰς τὰ μάτια, εἰς τὰ μάγουλα, εἰς τὰ χείλη.

— Θὰ ἔλθῃς;

— Ναί.

Ἡ χαρά της δὲν ἦτον ἐλευθέρα, εἶχε ἕνα εἶδος φόβου.

— Μαυρίκιε.

— Ἀγαπημένη μου.

— Τίποτε.

Εἶχε μίαν ἐρώτησιν εἰς τὰ χείλη της: «Τί θέλεις ἀπὸ μένα; τὴν ἀγάπην ἢ τὴν ἡδονήν; Δὲν εἶνε τὸ ἴδιο πρᾶγμα... Ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ φιλιὰ καὶ ἀπὸ χάδια γιατὶ εἶμαι νέα καὶ τὸ αἷμα μου βράζει, ὅπως καὶ τὸ δικό σου Ὅμως μοναχὰ εἰς τὸν ἔρωτα ἠμπορῶ νὰ τ' ἀπολαύσω, δὲν μοῦ ἀρκεῖ ἡ *ἐπιθυμία* σου... Θέλω νὰ μ' ἀγαπᾷς. Ἂν μοῦ ἔπαιρνες τὴν καρδιά σου, δὲν θὰ ἠμποροῦσα νὰ σοῦ ἀνήκω· θὰ ἔφριττα εἰς τοὺς ἐναγκαλισμούς σου...»

Αὐτὴν τὴν φορὰν ἀκόμη δὲν ἐτόλμησε νὰ ὁμιλήσῃ. Ὕστερα ἀπὸ τέσσερα χρόνια, κατὰ τὰ ὁποῖα πολλάκις εἶχαν δοθῇ ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον, εἶχε ἕνα εἶδος ἠθικῆς αἰδοῦς ἡ ὁποία μόνον ἐνώπιον τοῦ εὐτυχοῦς ἔρωτος ἠμποροῦσε νὰ ἐξαφανισθῇ. Μόνη ἡ ἡδονὴ τοὺς ἔδιδε πρὸς στιγμὴν τὴν ἀπατηλὴν ἰδέαν τῆς αἰσθηματικῆς ἁρμονίας. Ἦσαν ἐραστὴς κ' ἐρωμένη· δὲν εἶχαν δυνηθῇ νὰ γίνουν φίλοι.

Ἔξαφνα, λαμβάνουσα τὴν ἀνθοδέσμην τῶν μενεξέδων ἀπὸ τὴν ζώνην, τὴν ἔβαλε στὸ στόμα της ἔπειτα εἰς τὸ στόμα τοῦ Μαυρικίου:

— Πάρε... Θὰ φυλάξῃς αὐτὰ τὰ λουλούδια στὴν τσέπη σου ἀπόψε, θὰ τὰ θίγῃς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ θὰ αἰσθάνεσαι τὸ φίλημά μου εἰς τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων σου.

— Ναί, ὡραία μου. Τί εὐγενεῖς σκέψεις ποῦ ἔχεις πάντοτε! Ἐχαμογέλασε ἠρέμως.

— Τρῶς εἰς τοῦ Λαμπερτιέ;

— Ναί! Θὰ μιλήσωμε γιὰ μία μεγάλην παρὰ πολὺ μεγάλην ὑπόθεσιν, μπερδεμένην, παρὰ πολὺ ἀνιαράν, ἡ ὁποία θὰ μὲ ὑποχρεώσῃ ἴσως ν' ἀφήσω τὸ Παρίσι... ὄχι βέβαια γιὰ πολὺν καιρόν.

— Ἐξηγήσου μου.

— Δὲν θὰ καταλάβῃς τίποτε.

— Μὰ θὰ καταλάβω.

— Ὄχι· πρόκειται γιὰ μία γέφυρα ποῦ μία ἑταιρία σιδηροδρόμων θέλει νὰ κατασκευάσῃ

εἰς Ντορνόν. Ὁ Λαμπερτιὲ τὴν κατασκευάζει. Αἱ ἐργασίαι ἤρχισαν. Ἀλλὰ εἶνε μπερδεψοδουλειές...

— Λοιπόν;

— Λοιπὸν ὁ Λαμπερτιὲ θέλει νὰ μὲ στείλῃ ἐκεῖ διὰ νὰ ἐξετάσω ἐπιτοπίως τὰς ἐργασίας...

— Θὰ μείνῃς ἐκεῖ;...

— Τρεῖς ἑβδομάδες...

— Θὰ στενοχωρηθῇς;

— Ὅσο τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερο. Θὰ πάω εἰς τὸ Μπορντώ. Ὁ Λαμπερτιὲ ἔχει μίαν ἐξαδέλφην ὑπανδρευμένην εἰς τὸ Μπορντώ· μία γυναῖκα πάρα πολὺ σίκ, πολὺ πλουσία, ποῦ δέχεται κόσμο καὶ κόσμο. Μ' ἔχει προσκαλέσει, ἤδη.

— Εἶνε νέα, αὐτὴ ἡ κυρία;

— Οὔτε νέα, οὔτε γρηά· ἔχει μιὰ κόρη εἴκοσι ἐτῶν!

— Ὡραία ἡ κόρη;

— Τί σ' ἐνδιαφέρει;

— Βεβαιότατα, μοῦ εἶνε ἀδιάφορον. Ὁ λόγος τῶφερε...

Μὲ τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων ὁ Μαυρίκιος ἐσπόγγισε τὰ μουσκευμένα γυαλιὰ τῆς ἁμάξης.

— Εἴμεθα εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ὁμονοίας...

— Ἄ! Θεέ μου!... Κατεβαίνω!...

— Ὄχι μεῖνε. Θὰ πάρω τόν...

Ἐνηγκαλίσθησαν.

— Τί ἔχεις ἐκεῖ; Βιβλίο;

— Ναὶ τὸ ἀγόρασα προτήτερα; Ἡ «Ἐργάτις» τοῦ Νοὲλ Ντελύλ. Δὲν ξέρεις;

— Τὸ βιβλίο; Ὄχι.

— Τὸν συγγραφέα;

— Ἀορίστως. Γράφει κοινωνιολογικὰ ἢ πολιτικά, ἢ καὶ ἀπὸ τὰ δύο ἴσως... Τέλος ἐργάζεται σὲ κουραστικὰ πράγματα.

— Εἶνε γέρος;

— Τί σ' ἐνδιαφέρει; Θέλεις νὰ ζητήσω πληροφορίας.... Πρόκειται γιὰ κανένα συνοικέσιον;...

— Εἶσαι ἀνόητος... Καληνύκτα, ἀγαπημένε μου!

— Καληνύκτα.

— Θὰ σοῦ στείλω... αὔριο γιὰ νὰ ὁρίσωμε...

— Ἐννοεῖται.

Κατέβη κ' ἐπλήρωσε τὸν ἁμαξᾶν.

— Ὁδήγησε τὴν κυρίαν, 3 ὁδὸς Ἀμυότ.

Ἡ ἅμαξα ἐγύρισε κἔφυγε. Ἡ Ζοζάννα ἠσθάνθη κάτι τί κάτω ἀπὸ τὸ πόδι της... Ἦτον τὸ μπουκετάκι τῶν μενεξέδων ποῦ ὁ Μαυρίκιος εἶχε λησμονήσει φεύγων.

Δ

Τὸ ἁμάξι ἄφησε τὴν Ζοζάνναν εἰς τὴν γωνίαν τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν Λομὸνδ καὶ Ἀμυότ.

Ἀνέβη διὰ μιᾶς τὰ πέντε πατώματα τοῦ σπιτιοῦ κ' ἐσταμάτησε εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ διαμερίσματός της, κατάκοπη καὶ ἀγωνιῶσα, προσέχουσα καὶ εἰς τὸν παραμικρότερον θόρυβον. Ὀπίσω ἀπὸ τὴν θύραν μία φωνὴ μανιώδης ἤχησε:

— Ἄφησέ με ἥσυχη, γρηὰ τρελλή!

— Θεέ μου! ἀνεστέναξε ἡ Ζοζάννα, ὁ Πέτρος μαλώνει μὲ τὴν Μαρία. Δὲν ἔφαγε!... Τί σκηνή!

Τρέμουσα, ἔβαλε τὸ κλειδὶ εἰς τὴν κλειδωνιά, ἄνοιξε σιγά.

— Ἰδοὺ ἡ κυρία, εἶπε μία ἄλλη μιὰ φορά, κάμετε ὅπως ξέρετε μαζί της... Ἐγώ, δὲν ξέρω τίποτε. Δὲν εἶδα τίποτε...

Ἡ γυναῖκα τῆς ὑπηρεσίας ἐφάνη εἰς τὸν στενὸν διάδρομον ποῦ τὸ γκάζι χαμηλωμένο χάριν οἰκονομίας ἐφώτιζε μόλις. Τὸ σῶμα της ἔκλεινε τὴν εἴσοδον τῆς κουζίνας· ἀνεκίνει τὴν κεφαλὴν ἐν ἀγανακτήσει.

— Τί εἶνε, Μαρία; εἶπεν ἡ Ζοζάννα.

— Ὁ κύριος ποῦ φωνάζει ὕστερ' ἀπὸ τὸν αἰθέρα... Φωνάζει ἐδῶ καὶ μίαν ὥραν. Δὲν ἠθέλησε νὰ πιῇ αὐτὸ τὸ ἀμερικάνικο ζουμὶ ποῦ κοστίζει τόσο ἀκριβά!... Κ' ἔπειτα εἶπε πῶς τὸ αὐγὸ δὲν ἦτον φρέσκο. Ἕνα αὐγὸ ποῦ τὸ πῆρα καθὼς τὸ γεννοῦσ' ἡ κότα!... Ὕστερα μοῦ ζήτησε τὸν αἰθέρα του ἐνῷ εἶχε στομαχόπονο. Δὲν βρῆκα τὸ κλειδί. Ἔπειτα μὲ πέθανε μὲ ἀνοησίες. Μοῦ εἶπε ὅτι ἔκρυψα τὸ κλειδὶ ἐπίτηδες... Σὰν νὰ ἤμουν καμμιὰ ποῦ θέλω νὰ κάνω κακὸ στ' ἀφεντικά μου.

— Τὸ μικρό, Μαρία, ἔφαγε;

— Ὁ δρακούλης εἶνε στὸ κρεββάτι...

— Κοιμᾶται. Πρέπει νὰ φύγω.

— Ἡ Μαρία ἔλυσε τὴν γαλάζιαν ποδιάν της.

— Ἡ σοῦπα σας εἶνε ζεστή. Καλὴ νύκτα σας, κυρία.

— Καληνύκτα, Μαρία...

Ἡ γυναῖκα τῆς ὑπηρεσίας παρετήρησε τὴν Ζοζάνναν μὲ οἶκτον. Δὲν εἶχε ὑπηρετήσει πρίγκηπας. Εἶχε γεννηθῇ εἰς τὴν ὁδὸν Μαφφετὰρ καὶ δὲν εἶχε τρόπους. Ἦτον ἕνα εὐγενὲς

πλάσμα, ποῦ ἐθαύμαζε τὴν κυρίαν Βαλεντὲν ἐνῷ ἔκλαιε τὸν ἄνδρα της

Ἡ Ζοζάννα, ἀφοῦ ἔβγαλε τὸ καπέλλο της καὶ τὴν ζακέτταν της, ἐπῆγε εἰς τὴν τραπεζαρίαν, ἀδειανήν, μόλις φωτιζομένην ἔπειτα εἰς τὴν μισοσκοτεινὴν κάμαραν ὅπου ἀκούετο ἡ φωνὴ τοῦ μικροῦ.

— Ἄ! Ἐδῶ εἶσαι! Εἶπε ὁ Πέτρος.

Πλαγιασμένος εἰς τὸ κρεββάτι δὲν ἐκινεῖτο καθόλου. Αὐτὴ ἐψιθύρισε:

— Ἄργησα πολύ... Συχώρεσέ με... Ἔχω ... Μ' ἐκράτησαν. Ἔπειτα, ἐσκέφθηκα πῶς ἡ Μαρία ..

— Ὀλίγο ἔλειψε νὰ τὴ χτυπήσω στὴν πόρτα τὴ Μαρία σου!... Βρώμα, φλύαρη καὶ τεμπέλα! Ποῦ τὸ βρῆκες τὸ κελεποῦρι. Μὰ δὲν μ' ἀκοῦς καὶ μιὰ φορά. Δὲν ἔχω καμμίαν ἐξουσία στὸ σπίτι μου. Ἡ γυναῖκα ποῦ δίνει ὅλα τ' ἄδικα κ' ἐμπρὸς στὴν ὑπηρέτρια ἀκόμη. Χωρὶς ἄλλο δὲν ἀξίζω γιὰ τίποτε, δὲν ἔχω τίποτε νὰ πῶ...

— Ὤ, Πέτρο, ξέρεις καλά...

— Εἶμαι τὸ βάρος ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ δικό σου ἀκόμη...

—Πέτρο, δὲν ἔχεις δίκηο νὰ 'μιλῇς ἔτσι!... Εἶσαι ἄρρωστος· σὲ περιποιοῦμαι ὅσο 'μπορῶ καλύτερα καὶ ὄχι ἀπὸ καθῆκον μόνον, ἀλλὰ ἀπὸ στοργήν... Μήπως σοῦ παραπονοῦμαι τάχα...

— Ὄχι βέβαια, ἀλλὰ κατὰ βάθος.. Τί; θὰ κλαῖς πάλι; Νὰ οἱ γυναῖκες!...Θὰ ἔκανες καλύτερα νὰ ζητήσῃς τὸ κλειδὶ ποῦ ἔχασε ἡ Μαρία.

— Ποιὸ κλειδί;

— Τὸ κλειδὶ τῆς φαρμακαποθήκης ..

— Μὰ...

— Τί, μά! Ἄ, καταλαβαίνω. Τὄκρυψες... Δὲν θέλεις νὰ πάρω τὸν αἰθέρα μου, ποῦ μ' ἀνακουφίζει, ποῦ μὲ ἀποκοιμίζει... Πὲ τὴν ἀλήθεια· τὄκρυψες αὐτὸ τὸ κλειδί...

— Ναί, τὄκρυψα. Ὁ γιατρὸς μοῦ εἶπε ..

— Ἂς πάῃ στὸ διάβολο ὁ γιατρός.

— Τὸ κλειδί!

—Σὲ παρακαλῶ, Πέτρο μου, νἄλθῃς στὰ σύγκαλά σου. Μήπως θέλω νὰ σοῦ κάνω κακό!... Ξαναπλάγιασε!... ἡσύχασε ..

— Δῶσε μου τὸ κλειδί, ὀργὴ τοῦ Θεοῦ!

Τὸ φῶς καθὼς ἔμπαινε ἀπὸ τὴν μισανοιγμένην θύραν, ἐφώτιζε ὀλίγο τὸ δωμάτιον, τὸ προσκέφαλο τοῦ κρεββατιοῦ, τὴν ἀδυνατισμένην μορφήν, τοὺς μεγάλους βραχίονας τοῦ ὠργισμένου ἀνθρώπου. .

— Σούτ! Θὰ ξυπνήσῃς τὸ μικρό! Εἶπε ἡ Ζοζάννα τρομαγμένη.

Ἄνοιξε τὸ ἀρμάρι, ἐπῆρε ἕνα κλειδὶ βαλμένο ὀπίσω ἀπὸ τ' ἀσπρόρρουχα.

— Νὰ ... Κάμε ὅ,τι θέλεις ... Δὲν εἶμαι ὑπεύθυνος...

— Ναὶ ὅ,τι κι' ἂν μοῦ γείνῃ, ἐσὺ *νίπτεσαι τὰς χεῖρας!* Σ' εὐχαριστῶ!...

Δὲν διεμαρτυρήθη καθόλου. Ἀπὸ καιρὸν ὑφίστατο παρομοίας σκηνάς, ποῦ ἐτελείωναν πάντοτε κατὸ τὸν ἴδιον τρόπον! Ὕστερ' ἀπὸ φωνάς, βιαιότητας, ἀπειλάς, ὁ Πέτρος ἡσύχαζε, ἐγίνετο τρυφερός, ἐπεκαλεῖτο τὴν συγχώρησιν τῆς γυναικός του...Ἐφώναζε ὅτι τῆς ὤφειλε τὰ πάντα, ὅτι ἦτον ἄγγελος καὶ αὐτὸς κτῆνος, ὅτι τὴν ἐλάτρευε, ὅτι δὲν ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ χωρὶς αὐτήν, ἀλλὰ ὅτι δὲν θὰ τῆς εἶνε βάρος πολὺν καιρόν, ἐνθυμεῖτο τοὺς γάμους των, τὴν ἀρχὴν τῆς συμβιώσεώς των. Κἄποτε ἡ συγκίνησις ἀπὸ τὰς ἀναμνήσεις αὐτὰς κατελάμβανε τὴν νεαρὰν γυναῖκα .. Καὶ ἄφηνε εἰς καθεμίαν ἀπὸ τὰς κρίσεις αὐτὰς ἕνα μέρος τῆς ἐνεργείας ποῦ τῆς ἦτον ἀναγκαία... Ὁ Πέτρος τὴν ἐτρέλλαινε, τὴν συνετάρασσε...Αὐτὸς εἶχε πάντοτε χαρακτῆρα ἀσταθῆ, ἀνήσυχον, μὲ τὸν φόβον φανταστικῶν κακῶν καὶ τὸν τρόμον τοῦ θανάτου. Ἀκαταπαύστως τὴν δίαιτάν του, ἀρνούμενος τὸ γάλα, ὑποπτεύων τὴν ποιότητα τῶν τροφῶν ..Ὁ κρεοπώλης, ὁ παντοπώλης ἦσαν δημόσιοι κακοῦργοι. Ὁ φαρμακοποιὸς ἔπρεπε νὰ καρατομηθῇ!...Ὁ γιατρὸς ἦτον γαϊδοῦρι ... Ὡς πρὸς τὴν Μαρίαν, συνένοχον τῶν ἀτίμων αὐτῶν, αὐτὸς ἐπαρακαλοῦσε τὸν Θεὸν ν' ἀποθάνῃ ὁ ἀφέντης της.

Κάθε πρωῒ ὁ Βαλεντὲν ἐκύτταζε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν καθρέπτην:

— Ἄ! εἶμαι δροσερός! ἔλεγε κἄποτε. Καὶ ὁ ἠλίθιος αὐτὸς γιατρὸς ποῦ νομίζει ὅτι ἔχω γαστροεντερῖτιν!...Δὲν βλέπει πῶς εἶμαι κίτρινος!.. Παρατήρησε, Ζοζάννα. Ὄχι λοιπόν; ...Τὸ ἤξερα πῶς θὰ ἔλεγες ὄχι. Ἔχω τὸ χρῶμα κίτρινο σὰν τῆς ψάθας, ναί, ἀκριβῶς!...Καὶ τοῦτο σημαίνει πῶς ἔχω καρκῖνον ..

Μιὰν ἄλλην ἡμέραν, ὅτι εἶχε παθήσεις τῶν ἀρτηριῶν, νεφρῖτιν, ἢ ἀρρώστιαν τοῦ μυελοῦ. Ἐνόμιζε πῶς ἦτον παραλυτικός... Πάντοτε ἀπησχολημένος μὲ τὴν ἀρρώστιαν του ἐπαραπονεῖτο πῶς δὲν τὸν ἐλυποῦντο ἀρκετά...Ἡ καταναγκαστικὴ ἀδράνεια, μέσα εἰς τὴν αὐξημένην στενοχωρίαν, τοῦ ἦτον διπλὰ λυπηρά. Ὑπέφερε ὅτι ἡ γυναῖκα του εἰργάζετο, ὅτι ἡ γρηὰ θεία του δεσποινὶς Μιράηλ ἐπούλησε τὰ

ροῦχα της νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Καί, συγχρόνως, ἀπαιτοῦσε φάρμακα σπάνια καὶ ἀκριβά, τροφὴν ντελικάτων, φροντίδας, καὶ ἀπειλῶν τὴν Ζοζάνναν νὰ σκοτωθῇ διὰ νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν παρουσίαν του, ἐπετύγχανε παρ' αὐτῆς ὅ,τι ἤθελε, δυνατὸν ἢ ἀδύνατον...

Αὐτὴ ἦτον χωρὶς καμίαν δύναμιν ἐμπρὸς εἰς τὴν αἰσθηματολογικὴν αὐτὴν ψαλμῳδίαν, ἡ ὁποία ἐλάμβανε ζωὴν εἰς κάθε κρίσιν τοῦ φυσικοῦ πάθους, ὅταν ὁ Πέτρος, μετὰ μίαν μακρὰν ἀδιαφορίαν ἐφαίνετο ἐρωτευμένος καὶ ζηλότυπος...Εἰς τοὺς βραχίονας αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον εἶχε ἀγαπήσει μὲ ἔρωτα, τὸν ὁποῖον ἀγαποῦσε ἀκόμη μὲ στοργὴν οἱονεὶ μητρικήν, ἡ Ζοζάννα ἐδοκίμαζε μίαν ἀποστροφὴν ἀκατανίκητον, μίαν ἐπανάστασιν ὅλων της τῶν αἰσθήσεων. Τὸ σῶμα της, δροσερὸ καὶ καθαρόν, ἐβδελύττετο τὸ ἄρρωστο σῶμα... Ἀλλὰ οἰκτείρουσα τὴν ὀδύνην τοῦ Πέτρου, δὲν ἤξευρε, δὲν ἠμποροῦσε ν' ἀρνηθῇ!...Ὕστερα ἀπὸ νύκτας φρικώδεις, ἡ ἐπιθυμία της ἔφευγε, πρὸς τὸν Μαυρίκιον, κ' ἐπίστευε τὸν ἑαυτόν της ὄχι ἐντροπιασμένον ἀλλὰ «κεκαθαρμένον» ἀπὸ τὰ ὑγιῆ κ' ἐλεύθερα θωπεύματα, ἀπὸ μίαν ἡδονὴν ποῦ διὰ τοὺς δύο ἐραστὰς ἦτον *ἔρως*...

Ὅμως ἐπέστρεφε εἰς τὸν σύζυγόν της· ἐνόμιζε ὅτι εὑρίσκετο ἐκεῖ ἕνα μέρος τοῦ ἑαυτοῦ της. Εἰς τὴν δυστυχίαν του καὶ εἰς τὰ δεινά του δὲν εἶχε παρ' αὐτήν: δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ.

Ἐξαπλωμένος εἰς τὸ κρεββάτι ὁ Πέτρος ἐκρατοῦσε τὸ μποτιλάκι ἐκπωματισμένον κάτω ἀπὸ τοὺς ρώθωνάς του. Ἡ ὀσμὴ τοῦ αἰθέρος ἐξετείνετο πνίγουσα τὴν Ζοζάνναν...Ἐψιθύρισε:

— Ἀρκετά, Πέτρο!...Θὰ γίνῃς χειρότερα, ἔπειτα...

Ἐπαραπονέθη δι' ἕναν πόνον ποῦ ἠσθάνετο εἰς τὸν τράχηλον, ἕνα φρικίασμα εἰς τὴν σπονδυλικὴν στήλην...Τὰ πόδια μου καὶ τὰ χέρια μου ἐπάγωσαν...Πιάσε!...Ὦ, ναί, τρίψε με, ἔτσι...Ἀκόμη!...Τὸ αἷμα μου δὲν κυκλοφορεῖ. Ἔχω τὸ πρόσωπο ξυλιασμένο...

Ἔτριβε μὲ δύναμιν τὰ χέρια τοῦ ἀνδρός της. Αὐτὸς ἐστέναζε κατὰ τὰ διαλείμματα.

— Ἄ! Ἄ! Δὲν ξέρεις. Δῶσε μου τὸ ζεστὸ νερό...

Ἔτρεξε εἰς τὴν κουζίναν, ἄναψε τὸ γκάζι, ἐζέστανε τὸ νερό. Ὁ Πέτρος ἡσύχαζε λίγο λίγο. Ἐζήτησε πληροφορίας διὰ τὴν ἐφημερίδα, διὰ τὴν κυρίαν Φουκάρ, τὴν δεσποινίδα Μπόν, τὴν Φλορὺ ποῦ ἤξερε κ' ἔκαμνε τόσο καλὰ φάρσες εἰς τὰς ἐσπερίδας!...Παρετήρησε ἀμέσως ὅτι ἡ γυναῖκα του δὲν ἠμποροῦσε νὰ σταθῇ ἀπὸ τὴν κούρασιν καὶ τὴν πεῖναν.

— Ἀλλὰ δὲν ἔφαγες, ἀγαπημένη μου!... Πήγαινε γλίγωρα νὰ φᾷς. Ἡ Μαρία σοῦ ἐφύλαξε τὸ μερίδιο σου.

Ἡ Ζοζάννα ἔφαγε, ἐντὸς πέντε λεπτῶν, ὅ,τι ἔμεινε ἀπὸ τὴν σοῦπαν καὶ τὸ βραστό, ἕνα φροῦτο, μιὰ κουταλιὰ γλυκό. Ἔπειτα ἔβαλε μιὰ ποδιὰ ἐπάνω στὴ μαύρη ρόμπα της, ἐσήκωσε τὸ τραπεζομάνδηλο, ἐσκούπισε τὰ ψίχαλα, ποῦ εἶχαν πέσει γύρω ἀπὸ τὸ τραπέζι...Ἔκαμνε τὰς ταπεινὰς αὐτὰς ἐργασίας, εἶδος ἀνιαρῶν καθηκόντων, ἀναγκαίων ὅμως, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν τὴν ὑπεβίβαζαν...Ἡ πενία ποῦ εἶχε γνωρίσει εὔθυμην καὶ ἐρασμίαν εἰς τὸ σπίτι τῶν γονέων της, βουβὴν καὶ τρομερὰν εἰς τὸ δικό της σπίτι, δὲν εἶχε χαλαρώσει τὸν χαρακτῆρα της...Ἡ Ζοζάννα ὤφειλε εἰς αὐτὴν μίαν ἐπαύξησιν ὑπερηφανείας καὶ θελήσεως, τὴν συνείδησιν τῆς ἐνεργείας της, περισσοτέραν πάντοτε ὑπομονὴν καὶ πάντοτε περισσότερο θάρρος...

Ὅταν ἡ τραπεζαρία ἐσιγυρίσθη, ἔσβυσε τὸ φῶς, ἄναψε μίαν ἄλλην λάμπαν κ' ἐμπῆκε εἰς τὸ δωμάτιον ὅπου ὁ Πέτρος τὴν ἐκαλοῦσε.

— Ζοζάννα, ἔρχεσαι...Εἶνε ἐννιάμισυ ἡ ὥρα...

— Τὸ ξέρω...

— Εἶσαι πλαγιασμένη;

Ὄχι: πρέπει νὰ ἐργασθῶ ἀπόψε...Ἔχω νὰ τελειώσω τὴν «μικρὰν ἀλληλογραφίαν» καὶ τὰ «Χρονικὰ τοῦ συρμοῦ».

— Μὰ ἄφησέ τα τόρα...Σηκώνεσαι τὸ πρωῒ ἐνωρίς.

— Ὄχι! Ὄχι!...Ἔχω ἄλλα νὰ κάμω αὔριο τὸ πρωῒ. Δὲν θέλω νὰ τοὺς ἀργοπορήσω...Εἶνε θόρυβος ἐκεῖπέρα. Ὁ Φουκὰρ καὶ ἡ γυναῖκα του εἶνε ἀνήσυχοι. Φοβοῦνται τὸν συναγωνισμόν, τὰ νέα περιοδικά: Ἡ *Γυναῖκα*...Ἡ *Εὐτυχὴς Ζωή*...Ὁ Φουκὰρ λέγει «Θὰ τοὺς φᾶμε...Ναί, θὰ κάνωμε τράστ.» Ὅμως οἱ συνεργάται ἔχουν φύγει, οἱ συνδρομηταὶ ἐπίσης...Νᾶβλεπες τὴ λύσσα τοῦ Φουκάρ!...

Ἔβγαλε τὴν μπλοῦζαν της καὶ τὸ φουστάνι της, ἐξεκούμπωσε τὸν κορσέ της.

Ποῦ εἶνε τὸ σάλι μου; Στὰ πόδια τοῦ κρεββατιοῦ ἀπὸ τὸ πρωῒ! Ἀλήθεια αὐτὴ ἡ Μαρία δὲν ἔχει καθόλου τάξιν.

— Μπά! εἶπε ὁ Πέτρος εἶνε καλὴ γυναῖκα πρὸ παντός.

Εἶχε μισοσηκωθῆ καὶ στηριγμένος εἰς τὸν ἀγκῶνα ἐπαρατηροῦσε τὴν Ζοζάνναν. Τὸ φῶς τὴν ἐκάλυπτε μὲ μίαν θερμὴν ἀντανάκλασιν .. Ὀρθή, ὀλίγον γυρμένη ἐκούμπωνε 'πίσω της τὸ μαῦρο μισοφόρι της. Καὶ ἀπησχολημένη ἀπὸ τὴν ἐργασίαν της, τὴν ἐφημερίδα, τοὺς Φουκάρ, δὲν ἔβλεπε ὅτι ἡ χειρονομία της ἀπεκάλυπτε τὸν ὡραῖον λαιμὸν κάτω ἀπὸ τὸ λεπτὸ πουκαμισάκι, καὶ ὅτι ἡ ἐπωμὶς ἀπὸ μὼβ κορδέλλα ἐγλιστροῦσε...

Ἐμψυχώνετο καθὼς ὡμιλοῦσε· τὰ μάτια της μπλὲ ντ'ἀρδουάζ ἐσκιάζοντο ἀπὸ τὰ ματόκλαδα· τὰ δόντια, τέλεια, ἐλαμποκοποῦσαν... Ἐσήκωσε τοὺς βραχίονας γυμνοὺς νὰ στερεώσῃ μίαν φουρκέτταν εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς κεφαλῆς, ἔπειτα ἔσκυψε νὰ πάρῃ τὸ σαλάκι της ἀπὸ κόκκινο μαλλί. Ὁ Πέτρος ἰὴν ἔπιασε ἀπὸ τὸ χέρι ἔξαφνα:

— Ἄκουσε, Ζοζάννα:

— Τί! ..Δὲν εἶσαι καλά..

— Πολὺ καλά... Ἄκουσε.

Ἐκάθισε ἐμπρὸς εἰς τὸ κρεββάτι. Ἡ ἀστραπὴ τῆς ἐπιθυμίας ἐπέρασε ἀπὸ τὰ φαιὰ μάτια του... Ἡ βαθουλωμένη ὄψις του, αὐλακωμένη ἀπὸ καθέτους ρυτίδας ἐκλονίσθη ἀπὸ ἕνα χαμόγελο. Τὰ γυαλιστερὰ μαλλιά του ἐκολλοῦσαν εἰς τοὺς κροτάφους. Τὸ μουστάκι του εἶχε μίαν ὀσμὴν αἰθέρος.

— Ἄφησέ με Πέτρο! ἐμουρμούρισε ἡ Ζοζάννα μὲ φωνὴν ἱκετευτικὴν μαζὶ καὶ φοβισμένην. Ὁ γιατρός...

— Ἄφησε λοιπὸν τὸ γιατρό! Πηγαίνω καλύτερα. Καὶ σὺ εἶσαι τόσο ὡραία, ἔτσι, μὲ τὰ μεγάλα σου μάτια, μὲ τὰ ἄσπρα χέρια σου...

Τὴν ἔσφιγγε κυλῶν τὴν κεφαλὴν ἐπάνω εἰς τὸ γλυκὺ γυμνὸ στῆθος, καὶ τὸ ἄρωμα τῆς γυναικὸς τὸν ἐτρέλλαινε.

Ὅμως ἡ Ζοζάννα, αὐτὸ τὸ βράδυ, δὲν ἐκρατοῦσε τὴν ἀποστροφήν της. Ἔμεινε ἄκαμπτος. Ὁ Πέτρος τὴν ἀπώθησε.

— Μὲ σιχαίνεσαι λοιπόν!... Γιατὶ εἶμαι ἄρρωστος... γιατὶ εἶμαι ἄσχημος; Δὲν μοῦ τὸ συγχωρεῖς νὰ εἶμαι ἄσχημος καὶ ἄρρωστος. Ἔχεις δίκιο. Δὲν μοῦ ταιριάζει πιὰ ἡ ἀγάπη! Ὤ! βεβαιώσου δὲν θὰ σὲ ξαναπειράξω...

Ἔκλαυσε ἀπὸ θυμόν.

— Η μόνη χαρὰ ποῦ μοῦ ἀπέμεινε καὶ ὅμως μοῦ τὴν ἀρνεῖσαι! Πήγαινε! Δὲν θὰ ἐπικαλεσθῶ πλέον τὰ συζυγικά μου δικαιώματα... Σὲ ἤθελα ὅπως ἄλλοτε, ὅταν μ' ἀγαποῦσες... Ἄ! γλίγωρα θὰ ἐλευθερωθῇς. Δὲν θὰ σ' ἐνοχλήσω πλέον... Θ'ἀποθάνω. Θὰ πάω νὰ σαπίσω σὲ κάποια γωνία καὶ θὰ πάρῃς ἄλλον ἄνδρα... ἢ ἐραστὴν . νέον ποῦ δὲν θὰ σὲ κάμῃ ν' ἀηδιάσῃς.

Ἐφώναξε, ἀπελπισμένα:

— Σώπα! Σώπα!... Εἶνε ἀποτρόπαιο νὰ μοῦ 'μιλῇς ἔτσι... Δὲν θέλω ν' ἀποθάνῃς... Δὲν θέλω...

— Ζοζάννα.

Τὴν ἐκάλυψε μὲ βίαια θωπεύματα, τὰ ὁποῖα ὑφίστατο μὲ στεναγμούς, μὲ τὰ μάτια κλεισμένα, τὰ χείλη συνεσφιγμένα.

Ἐπὶ πολὺ ἔμεινε ἄφωνη μὲ μίαν διάθεσιν ναυτίας κοντὰ εἰς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον ἄρχιζε νὰ παίρνῃ ὁ ὕπνος. Ἔπειτα ἔβαλε τὸ σαλάκι της ἐπῆρε τὴν λάμπαν εἰς τὸ σαλόνι. Τὸ τραπέζι ἦτον φορτωμένο μὲ βιβλία, μὲ ἐφημερίδας καὶ μ' ἐπιστολὰς — ἐπιστολὰς συνδρομητριῶν ποῦ ἐζητοῦσαν συμβουλὰς διὰ τὰς νέας ἐνθυμασίας των.

Ἡ Ζοζάννα, ἐκάθισε ἐμπρὸς εἰς τὸ τραπέζι κ' ἔγραψε:

ΣΥΡΜΟΙ ΤΟΥ ΕΑΡΟΣ

«Τὰ χειμωνιάτικα κοστούμια θὰντικατασταθοῦν μὲ κοστούμια ἀπὸ σέρζ. Ὁ ἀλπαγκᾶς μονόχρωμος ἢ φανταζὶ θὰ θριαμβεύσῃ...»

Ὁ κονδυλοφόρος ἐγλίστρησε ἀπὸ τὰ δάκτυλά της. Τὰ θερμά της δάκρυα ἐπάνω εἰς τὸ ἄσπρο χαρτί. Τὸ στῆθος ἐσχίζετο ἀπὸ ἕνα βαθὺν λυγμόν:

— Τί ζωή, Θεέ μου! τί ζωή!...

Ε'.

Ἦτον 4 μετὰ τὸ μεσημέρι. Ὁ κ. Ἰσίδωρος Φουκὰρ καὶ ἡ κυρία Μαγδαληνὴ Φουκὰρ ἱδρυταὶ - διευθυνταὶ τοῦ «Γυναικείου κόσμου», ἡ κυρία Λανιύ, γραμματεὺς τῆς συντάξεως, οἱ ρέπορτερ καὶ οἱ ρεπορτίνες, οἱ σχεδιασταὶ καὶ οἱ φωτογράφοι, ὅλοι οἱ διαφόρου σημασίας ἄνθρωποι αὐτοί, ἀπὸ τὰς πέντε ἕως τὰς ἑπτά, εἰς τὴν λάμψιν τῶν ἠλεκτρικῶν, τὸ θορύβημα τοῦ τηλεφώνου, τὸ βούϊσμα τῶν ὁμιλιῶν, ἔπαιναν, ἔβγαιναν, ὡμιλοῦσαν, ἔγραφαν καὶ συνέθεταν τὸ «μεγαλείτερον περιοδικὸν τοῦ κόσμου» — καὶ 4 ἢ 5 ἐπιθεωρήσεις ἀκόμη — ὅλοι ἦσαν τόρα στὶς χαρές των καὶ στὰ πήγαινε-ἔλα των.

Εἰς τὸ μέγα διαμέρισμα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σαὶντ-Ὀνορὲ δὲν ἦσαν παρὰ μόνον μερικοὶ ὑπάλληλοι τῆς διαχειρίσεως, ἴσως ἡ δεσποινὶς Μπόν,

ἡ ὁποία διηύθυνε τὴν μικρὰν ἐπιθεώρησιν «L'assistance féminine», καὶ ἡ Ζοζάννα Βαλεντέν. Ἡ γραμματεὺς τῆς συντάξεως ἦτον ἕνα ὑποκείμενον πολὺ τοῦ λούσου, τοῦ κόσμου, ὕπαρξις *μημουαπτική*, φιλενάδα τῶν Φουκάρ. Ἐδῶ καὶ μερικοὺς μῆνας ἔκαμε κοῦραν διὰ μίαν μικρὰν νευρασθένειαν, καὶ ἡ Ζοζάννα τὴν ἀντικαθίστα—διότι ἡ Ζοζάννα μὴ ἔχουσα ὡρισμένας ἀσχολίας ἦτον ὑπάλληλος τῆς διαχειρίσεως καὶ τῆς συντάξεως μαζί, ἐκτὸς ἔκαμνε ἀκόμη καὶ ἀλληλογραφίαν. Καὶ ἐπειδὴ εἶχε εὐστροφίαν πνεύματος, ἐπετύγχανε περίπου εἰς ὅλα.

Τὸ μικρὸ γραφεῖο ποῦ κατεῖχε διετήρει μερικὰ ἴχνη τοῦ περάσματος τῆς δεσποινίδος Φλορύ, ἡ ὁποία τὸ κατεῖχε πρὶν ἀφιερωθῇ εἰς τὴν «Παρισινὴν Ἑσπερίδα», εἰς τοὺς ἀπολογισμοὺς τῶν ἀθλητικῶν ἑνώσεων, καὶ εἰς τὴν εὐτυχίαν ἑνὸς κ. Δυπόν.

Ὁ ἥλιος τοῦ Μαρτίου, θερμὸς καὶ κάπως ὠχρὸς ἔμπαινε εἰς τὸ γραφεῖον. Ἄκουες τ' ἀμάξια, τὸ τὰκ-τὰκ μιᾶς γραφομηχανῆς, ὀπίσω ἀπὸ τὸν τοῖχον. Εἰς τὸν ἀντιθάλαμον, οἱ ὑπηρέται ὡμιλοῦσαν μεγαλοφώνως κ' ἐγελοῦσαν χωρὶς ἐντροπήν.

Ἡ Ζοζάννα ἠργάζετο. Ἡ μπλοῦζα της ἀπὸ κόκκινο μετάξι, ὁ λαιμὸς κύπτων ὡσὰν κάτω ἀπὸ κάποιο βάρος ἔκαμναν ὠχρὸν τὸ ἔμορφο πρόσωπό της... Ἔμορφο; Ποιὸς ξέρει;... Ἕνα πρόσωπο σημερινῆς Παρισινῆς, μὲ μύτην λεπτὴν ἀνακινουμένην, μεγάλα μάτια, ἕνα μέτωπο μισοσκεπασμένο ἀπὸ τὰ σκοῦρα μαλλιὰ — μία μορφὴ ὡσὰν ἐκείνας ποῦ ζωγραφίζει ὁ Helleu, μὲ τὸ ζωντανὸν κ' ἐλεύθερον μολύβι του, εἰς τρεῖς τόνους λευκοῦ, ἐρυθροῦ καὶ μαύρου... Δὲν ἐφαίνοντο τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Ζοζάννας· ἐφαίνετο τὸ μειδίαμα εἰς τὴν ἄκρην ἀπὸ τὰ χείλη της, καὶ τὸ κτύπημα τῶν βλεφαρίδων, καὶ τὸ λακκάκι τοῦ πηγουνιοῦ.

Ἀπέθεσε τὴν πέννα της, ἐχασμήθη, ἐκύτταξε τὴν ὥραν... Ἀνιοῦσε... Ἐσυλλογίσθη τὸν σύζυγόν της, ὁ ὁποῖος ἐδῶ καὶ μερικὰς ἡμέρας, ἦτον περισσότερον ἄρρωστος. Ἐσυλλογίσθη πῶς ὁ Μαυρίκιος εἰς τὸ Μπορντὼ τὴν ἐλησμονοῦσε. Δύο γράμματα εἰς δεκαπέντε ἡμέρας!... Καὶ ἡ θλῖψις τῆς ζωῆς ἐβάρυνεν ἐπάνω της.

Παρετήρησε τὸ ἡμερολόγιον, καρφωμένο εἰς μίαν ἄκρην «21 Μαρτίου»... Ἡ ἄνοιξις ἤρχιζε. Ἔγινε ἀκόμη πιὸ λυπημένη. Δὲν ἀγαποῦσε πλέον τὴν ἄνοιξιν.

Καθὼς ἔσκυβε νὰ περισυλλέξῃ ἕνα γράμμα, τὸ μεταξωτὸ τῆς μπλούζας της ἔσχισε. Ἐσηκώθη καὶ εἶδε πῶς ἦτον τὸ μανίκι ποῦ δὲν ἐβαστοῦσε. Θὰ ἔπρεπε λοιπὸν ν' ἀγοράσῃ ἄλλη μπλοῦζα; Μ' αὐτὴν ἐπέρασε ἀρκετὸν καιρόν... Ἡ Ζοζάννα ἐσκέφθη κατ' ἀρχὰς νὰ τὴν διορθώσῃ ὅπως-ὅπως. Ἐκλείδωσε τὴν θύραν, ἐπῆρε κλωστὴν καὶ μίαν βελόναν ἀπὸ τὸ συρτάρι τοῦ τραπεζιοῦ της, καὶ ἀφοῦ ἔβγαλε τὴν μπλοῦζαν της, ἐζήτησε τὸ μέρος τοῦ σχισίματος... Ναί, ἠμποροῦσε νὰ διορθωθῇ... Ν' ἀγοράσῃ ἄλλην μπλοῦζαν εἰς τὸ τέλος τοῦ μηνὸς θὰ ἦτον τρέλλα. Ὅμως ἡ Ζοζάννα εἶχε δάκρυα εἰς τὰ μάτια. Μάταια ἤθελε νὰ εἶνε λογική, ἦτον γυναῖκα, ἦτον φιλάρεσκος, καὶ τὴν ἐστενοχωροῦσε νὰ εἶνε χειρότερα ἀπὸ τὰς συναδέλφους της ντυμένη... Φτωχὴ μπλοῦζα... Τί διαφορὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν κορσὰζ ποῦ ἐφοροῦσε ἡ δεσποινὶς Φλορύ!... Ἡ Ζοζάννα ἀνεστέναξε. Ἔπειτα ἐσυλλογίσθη τὰ χρονογραφήματα ποῦ εἶχε νὰ γράψῃ, πῶς θὰ τὴν ἐπεριφρονοῦσαν αἱ συνάδελφοί της, ἂν τὴν ἔβλεπαν νὰ διορθώνῃ τὴν μπλοῦζα της μέσα εἰς τὰ πολυτελῆ γραφεῖα τοῦ «Γυναικείου Κόσμου» καὶ ἄρχισε νὰ γελᾷ, ὁλομόναχη, παρηγορουμένη διὰ τὸ ἀστεῖον τῆς καταστάσεως.

Ἔβαλε ξανὰ τὴν μπλοῦζα της καὶ ἤρχισε νὰ ἐργάζεται. Συνέτασσε μερικὰς γραμμὰς ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ συνοδεύουν τὰς εἰκόνας ἑνὸς ἄρθρου... Ἡ ὥρα ἐπέρασε. Ἀμέσως βήματα, φωναί, ὁ συνήθης θόρυβος ἐγέμισαν τὴν ἀντικάμαραν τῶν γειτονικῶν γραφείων. Ἐπὶ πέντε ὁλόκληρα λεπτὰ κάποιος ἐκτυποῦσε. Αἱ συντάκτιδες, οἱ σχεδιασταί, καθὼς δὲν εὕρισκαν κανένα, ἀπευθύνοντο πρὸς τὴν κυρίαν Βαλεντέν:

— Λοιπόν, κυρία;... Περιμένω τὰς διορθώσεις μου.

— Τὸ διήγημά μου;...

Ἡ ρινόφωνη ὁμιλία τοῦ κ. Φουκὰρ ἀντηχοῦσε εἰς τὰ διαμερίσματα τῶν γραφείων φέρουσα τὸν τρόμον εἰς τὴν ψυχὴν τῶν συντακτίδων, τῶν ὑπαλλήλων, τῶν ὑπηρετῶν...

Τὸ τηλέφωνον ἔδινε κ' ἔπαιρνε.

— Κυρία Φλορύ...

— Κυρία Μερσιέ...

— Κυρία Βαλεντέν...

Ἡ Ζοζάννα ὕστερα ἀπὸ πολλὴν ὥραν ἐκτύπησε τὴν θύραν τῆς Μαγδαληνῆς Φουκάρ. Εἰσήχθη. Εἰς τὸ τραπέζι της ἕνα βιβλίον «Ἡ ἐργάτις».

Εἰσῆλθε ὁ κ. Φουκάρ:

— Πάρετε, ξυφυλλίστε το. Γράψετε μερικὰς συμπαθητικὰς γραμμάς, συμπαθητικὰς διὰ τὸν συγγραφέα. Θὰ μαγευθῇ ..

Ἡ «*Ἐργάτις*»! ἐφώναξε ἡ Ζοζάννα καθὼς ἔπαιρνε τὸ βιβλίον εἰς τὰ χέρια. Τὸ ξέρω, τὸ ξέρω αὐτὸ τὸ βιβλίο ..Τὸ ἐδιάβασα...Τὸ ἔχω μάλιστα ἀγοράσει ..

— Μπᾶ! ἀγοράζετε βιβλία, σεῖς! ..Θὰ τὸ πῶ εἰς τὸν Ντελὺλ ὅταν γυρίσῃ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν.

Κ' ἐστράφη πρὸς τὴν Μαγδαληνήν:

— Ἐνθυμεῖσθε τὸν Νοὲλ Ντελύλ;

Τὸν ἐγνώρισα κάπως εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν ...Κ' ἐφάγαμε μαζί του, δὲν ξέρω ποῦ...εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν, ἴσως...Ψηλός, ξανθὸς σὰν Ἄγγλος...Ἐγύριζε ἀπὸ τὸν Καναδᾶν...Εἶχε διαφόρους ἀποστολὰς ἐκεῖ...

Ἡ κυρία Φουκὰρ δὲν ἐνθυμεῖτο καθόλου τὸν Νοὲλ Ντελύλ...

— Λοιπόν, μικρά μου Βαλεντέν, ἐλπίζομε σὲ σᾶς. Αὔριο, στὴ μία, τὸ χειρόγραφό σας στὸ τυπογραφεῖο...Καὶ αὐτὴν τὴν φοράν, διὰ νὰ σᾶς ἀνταμείψω, διπλασιάζω τὰ εἰκοσιπέντε φράγκα τῶν «σημειώσεων» ..Καλησπέρα.

— Καλησπέρα καὶ σᾶς εὐχαριστῶ, κύριε, εἶπεν ἡ Ζοζάννα γελῶντας. Καλησπέρα, κυρία...

Ἔφυγε, εὐχαριστημένη. Ἡ κατασκευὴ αὐτὴ βιβλιογρφικῶν σημειώσεων, δὲν εἶχε τίποτε κοινὸν μὲ τὴν φιλολογικὴν κριτικήν· ἀλλὰ τὴν φορὰν αὐτὴν ἡ Ζοζάννα εἶχε πολλὰ πράγματα νὰ πῇ καὶ θὰ τὰ ἔλεγε πολὺ καλά! Καὶ ὁ κ. Νοὲλ Ντελὺλ θὰ ἔβλεπε ὅτι τὸν εἶχε καταλάβει...

«Πενῆντα φράγκα ἀντὶ εἰκοσιπέντε!...Τί τύχη!...Θ' ἀγοράσω μιὰ ἄλλη μπλοῦζα!...»

Ϛ'.

Εἶνε Κυριακὴ πρωΐ. Ἡ μυρωδιὰ τῆς σοκολάτας μὲ βανίλλιαν γεμίζει τὸ σπίτι, καὶ ἡ Ζοζάννα μόλις εἶχε σηκωθῇ. Ξεσκονίζουσα τὰ ἔπιπλα, τραγουδεῖ. Εἶνε εὔθυμη, αὐτὸ τὸ πρωΐ...

Εἰς ὅλα τὰ πατώματα τοῦ σπιτιοῦ αἱ θύραι κροτοῦν, τὰ φουρνὼ καίουν, τὰ σάρωθρα κινοῦνται. Κ' ἐνῷ ὁ ἄνδρας καὶ τὰ παιδιὰ ξεσπουράζονται εἰς τὸ κρεββάτι — ἀπελευθερωμένα διὰ μίαν ἡμέραν ἀπὸ τὸ γραφεῖον, τὸ ἀτελιέ, τὸ σχολεῖον,— ἡ γυναῖκα ποῦ δὲν ἔχει ποτέ της σχόλην, ἀρχίζει τὸ κυριακάτικο ἄνω-κάτω.

— Χωρὶς ἄλλο ἡ κυρία ἀξίζει ὅ,τι νὰ πῇς!...

Ἡ Μαρία, εἰς μίαν γωνίαν τῆς τραπεζαρίας, ἐμπρὸς τὴν θερμάστραν, ἑτοιμάζει τὸ λουτρὸν τοῦ μικροῦ.

— Ἡ κυρία, τί σοφὴ νὰ τὰ κάνῃ ὅλα αὐτά Καὶ χωρὶς νὰ ξυνίζῃ τὰ μοῦτρα της!.. Ὁ ἀφέντης, ἅμα τὸν ξέρει κανείς, βλέπει ποῦ δὲν ἔχει κακία μέσα του, ἡ κρέμα τῆς κρέμας, τὸ ζῷον τοῦ καλοῦ Θεοῦ! Καὶ ἂν δὲν ἦτον ἄρρωστος...

— Εἶνε πολὺ ἄρρωστος, Μαρία!

— Ναί, ναί...Ἀλλὰ χρειάζεται καλωσύνη, ἀληθινὰ λέω, νὰ τὸ σηκώνῃ τέτοιο κακό... Κυρία, τί ἔμορφη ποῦ εἶσαι...

— Ὦ! ἔμορφη!..

— Εἶνε πολλοὶ ποῦ στὴ θέσι τῆς κυρίας θὰ ἔλεγαν «Σούτ, σώνει, καληνύκτα!..» Χρόνια τόρα ποῦ γίνεται αὐτό. Ἐκτιμῶ τὸν κύριον, ποῦ εἶνε σοφός, κ' ἔπειτα τίμιος, ἕνας ἄνθρωπος σοβαρός. Ἀλλὰ λέω πῶς ἡ κυρία ἀξίζει ὅ,τι πῇς...

— Μαρία, κάνω ὅ,τι κάνουν πολλὲς γυναῖκες...

— Ὅμως οἱ ἄλλες παραπονοῦνται!...Ναί ...Παραπονοῦνται παντοῦ καὶ σ' ὅλους. Λοιπόν! Εἶνε μία γειτόνισσά μου ποῦ ἔχει ἕναν τυπογράφο. Καλοὶ ἄνθρωποι. Λέω στὴ μικρή: «Ἐρνεστίνα, εἶνε καλλίτερα ὁ ἄνδρας σου;...» Αὐτὸς ὁ φτωχός, ἔχει τὸ σπίτι του. Νύκτες ὁλόκληρες βογγάει...«Μὴ μοῦ μιλᾷς γιὰ τὸν ἄνδρα μου! Κάνω ὅ,τι πρέπει· δὲ λέω τίποτε μπροστά του. Εἶνε τὸ χρέος μου...» Μὰ τὸ χρέος, πολλὲς φορὲς σὲ στενοχωρεῖ. Κ' εἶνε νέα. Δὲν εἶνε ἀπὸ ξύλο, καταλαβαίνετε, αὐτὸ τ' ἀγόρι μὲ τὴν ἀρρώστια του...«Ἐρνεστίνα! θὰ τὸν ἀφήσῃς καμμιὰ φορὰ αὐτὸν τὸν τυπο....—Ἐγώ! μοῦ λέει, νὰ τὸν ἀφήσω. Ἕνα διαβολοφτωχὸ ποῦ ἔχει τόση ἀνάγκη ἀπὸ μένα!...Γιὰ ποιὰν μὲ παίρνεις;...Στενοχωροῦμαι, ἀλλὰ μπορῶ νὰ κάμω ἀλλοιῶς! Εἶνε ἡ τιμή μου...»

Ἡ Ζοζάννα ἤθελε πολὺ νὰ μάθῃ ἂν ἡ Ἐρνεστίνα εἶνε πιστὴ εἰς τὸν τυπο...δὲν τολμᾷ μολαταῦτα νὰ ἐρωτήσῃ τὴν Μαρίαν.

— Νά, τὸ λουτρὸ ἕτοιμο. Θὰ πᾶτε ναῦρῆτε τὸν Κλαύδιον; Γιατὶ ἐγὼ πρέπει νὰ πάω τὴν ἐφημερίδα καὶ τὸ γάλα στὸν κύριο...

Ἡ Ζοζάννα μπαίνει σιγὰ εἰς τὴν σκοτεινὴν κάμαραν. Ἀποσύρει τὴν κουνουπιέρα τοῦ κρεβατιοῦ, σηκώνει τὸ παιδὶ καθὼς ἔξυπνᾷ.

— Σώπα! θησαυρέ μου!...Μὴν κλαῖς! Κάνε φρόνιμα. Θὰ θυμώσῃ ὁ μπαμπᾶς!

Τὸ κεφάλι μὲ τοὺς καστανοὺς βοστρύχους πέφτει ἐπάνω εἰς τὸ στῆθος τῆς μητέρας. Ὁ δροσερὸς λαιμὸς ἔχει τὴν μυρωδιὰν πτερῶν περιστεριοῦ. Εἰς τὴν τραπεζαρίαν, τὸ πολὺ

φῶς θαμπώνει τὸν Κλαύδιον. Κινεῖται. Φωνάζει:

— Θέλω τὴ σοκολάτα μου Μα-ί-α. Θέλω τὴ σοκολάτα μου...

Εἰς τὸ ζεστὸ νερό, ἔμπρὸς εἰς τὴν φωτιὰ μὲ τὴν κόκκινην λάμψιν, τὸ ὡραῖο σῶμα φρίσσει ἀπὸ εὐχαρίστησιν. Ἡ Ζοζάννα τὸ παρατηρεῖ: ἕνα παιδὶ νευρῶδες, ὄχι πολὺ παχουλό, μεστωμένο κάτω ἀπὸ τὸ μελαχροινό του δέρμα, ἕνας φαυνίσκος, ἕνα ἀγαλματάκι τῆς Πομπηΐας. Τὸ πρόσωπο εἶνε στρογγυλό, τὰ μάτια ἀρντοάζ, τὰ μαλλιὰ καστανόμαυρα. Ὁ Κλαύδιος ὁμοιάζει μὲ τὴν μητέρα του. Ἔχει τοῦ Μαυρικίου ἐκφράσεις, στάσεις, τὸ χαμόγελο, ἕνα εἶδος χαριτωμένης ἡμερότητος· ὅμως ἡ Ζοζάννα τοῦ ἔδωκε τὴν ζωντανὴν εὐφυΐαν, τὴν διαυγῆ φωνήν, τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν θέρμην τοῦ αἵματος. Τὸν θαυμάζει. Ἐνθυμεῖται μίαν λαϊκὴν παροιμίαν περὶ τῆς ὡραιότητος τῶν παιδιῶν τοῦ ἔρωτος καὶ σκέπτεται:

«Μικρούλη μου Κλαύδιε... ποῦ εἶσαι ἡ πιὸ μεγάλη μου ἁμαρτία!... Δὲν ντρέπομαι γιὰ σένα. Δὲν θέλω νὰ λυπηθῶ ποῦ ἦλθες εἰς τὸν κόσμον...»

Εἰς τὸ λουτρό του τὸ μικρὸ ἐρεθίζεται. Ζητεῖ τὴ σοκολάτα του. Ἡ Ζοζάννα τὸ σκεπάζει μὲ ζεστὲς πετσέτες, τὸ τρίβει, γυμνό, εἰς τὰ κοιλώματα τῶν γονάτων του. Μία ἀλαζονεία εὔθυμη φουσκώνει τὸ στῆθος της, καὶ καθὼς φιλεῖ τὴν σάρκα τὴν ἐκ τῆς σαρκός της, ἡ Ζοζάννα εἶνε μητέρα ὅπως ἦτον κ' ἐρωμένη ἔτσι χωρὶς καμμίαν τύψιν, ἀφελῶς.

Ἡ Ζοζάννα εἶνε ἕτοιμη· ἔβαλε μιὰ παλιὰ φοῦστα ἀπὸ σεβιὸτ γαλάζιαν, καλοπλυμένην, ἕνα μπολερὸ ὅμοιο, μία ζώνη ἀπὸ δέρμα. Ἕνα βελάκι ἀπὸ τοῦλλι κεντητὸ στολίζει τὸ μεγάλο της κανοτιέ. Καὶ ἡ τουαλέττα αὐτή, ποῦ δὲν κοστίζει ἑξῆντα φράγκα δὲν εἶνε ἄσχημη... Αἱ Παρισιναὶ ἐργάτιδες φοροῦν ἀμφιέσεις ποῦ μοιάζουν μ' αὐτήν, ποῦ φορεῖ καπέλλα ποῦ μοιάζουν μ' αὐτὸ ποῦ φορεῖ ἡ Ζοζάννα — ὄχι ὅμως ὅπως ἡ Ζοζάννα μὲ τὸν ἀέρα αὐτὸν τῆς λεπτότητος, αὐτὴν τὴν ἐμφάνισιν «κυρίας» καὶ κάτω ἀπὸ χωριάτικο ἔνδυμα.

Κρατεῖ στὸ γαντοφορεμένο χέρι της μίαν σακίτσαν. Ὅλα τὰ πρωϊνά, κάμνει τὸ «ψώνιο» της ἡ ἰδία διὰ νὰ οἰκονομήσῃ μίαν δραχμὴν περισσότερο ποῦ θὰ ἐσπαταλοῦσε ἴσως ἡ Μαρία. Διότι ἡ Μαρία, σὰν ὅλες οἱ νοικοκυρὲς τοῦ λαοῦ ἀγοράζει μὲ ἀδιαφορίαν ὅτι εὕρῃ.

Ἔξω οὔτε πνοή· ἕνας οὐρανὸς ἄσπρος, ποῦ ὁ ἥλιος θερμαίνει. Ὁ ἀέρας θερμός, πολὺ θερμός, καὶ ἡ πρώϊμη ἄνοιξις βράζει μέσα εἰς αὐτὴν τὴν θερμότητα. Ἐπάνω ἀπὸ τοὺς τοίχους τῶν μικρῶν κήπων, τὰ κλαδιὰ ἀνυψώνονται, φουσκωμένα ἀπὸ χυμὸν μὲ μικρὰ φύλλα στρογγυλὰ καὶ μαζὶ αἰχμηρὰ εἰς τὴν ἄκρην σὰν νύχια, καὶ βλαστοὶ μαλακοὶ σὰν βαμβάκι ἢ ἰξόν, μελαψοὶ ἢ πορφυροί.

Δὲν εἶνε ἡ Ζοζάννα ἀλλὰ ὁ Πέτρος ποῦ ἐξέλεξε διὰ κατοικίαν τὴν σκυθρωπὴν αὐτὴν συνοικίαν τῶν σχολείων καὶ τῶν μοναστηριῶν. Ὁδὸς Ἰρλανδῶν, ὁδὸς Ἀμυότ, ὁδὸς Λομόνδ, ὁδὸς Τουρνεφόρ, — ὁδοὶ φαιοὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα κατάμαυροι μ' ἐπαρχιακοὺς φανούς. Ἐκεῖ μόνον, ὁ Πέτρος Βαλεντὲν εὗρῆκε τὸν σύντροφον τὸν ἐπιθυμητὸν τῆς ἀνίας του: τὴν σιωπήν. Ἡ σιωπὴ πέφτει, παγωμένη, ἀπὸ τὸν πένθιμον θόλον τοῦ Παντθέου· κατοικεῖ τοὺς πρασινωποὺς πυλῶνας τῶν κολλεγίων. Τὸ πέρασμα μιᾶς ἁμάξης εἶνε γεγονός. Ἀπαντᾷ κανεὶς μὲ τὸ λυκόφως γηραιοὺς κυρίους μὲ ρεδιγκότας σοφῶν, πρόσωπα παπάδων, ψηλὰ καπέλλα ἐπάνω εἰς ἄσπρα μακρυὰ μαλλιά. Ἀπὸ ποῦ βγαίνουν; Ποῦ πηγαίνουν; Ὁ Πέτρος βλέπει παντοῦ Ἰησουΐτας λαϊκοὺς — ὅμως ἡ Ζοζάννα ξέρει καλὰ πῶς εἶνε πρόσωπα τοῦ Μπαλζὰκ ποῦ ἐπιστρέφουν. Τὸ φάντασμα τοῦ πατρὸς Γκοριὸ κατεβαίνει κάποτε τὸ βουνὸν Ἁγία — Γενεβιέβη νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν πανσιὸν Βωκέρ...

Ἡ Ζοζάννα ἀγάπησε τὴν θλιβερὴν αὐτὴν συνοικίαν... Διότι ἔχει τὸ χάρισμα, τὴν εὐτυχίαν νὰ μὴ στερῆται φαντασίας καὶ νὰ μεταμορφώνῃ τὴν πραγματικότητα. Ὁ πατέρας της, οὐμοριστὴς αἰσθηματικὸς καὶ ποιητὴς ἔλεγε κάποτε: «Ἡ κόρη μου ἔχει μία γαλάζια πεταλοῦδα στὸ κεφάλι...» Ἡ σοβαρὰ ζωή, ἡ τραγικὴ ζωὴ ἐδυνάμωσε τὸ λογικόν, ἐντείνει τὴν θέλησιν τῆς Ζοζάννας, ὅμως ἡ πεταλοῦδα τῆς φαντασίας τρεμοπετᾷ ἀκόμη ἐπάνω εἰς τὰ ὄνειρά της, εἰς τὰς θλίψεις της, τοὺς ἔρωτάς της.

Νὰ βλέπῃς ὅλα «ἐν ὡραιότητι» εἶνε σοφόν. Ἡ Ζοζάννα δημιουργεῖ χαρὰς διὰ τὸν ἑαυτόν της καὶ ἀπὸ τὰ μικρότερα πράγματα, — ἀπὸ μίαν κορδέλλαν, ἕνα βιβλίο, ἓν ἄνθος. — Ἐδημιούργησε σχεδὸν εὐτυχίαν μὲ τὸν μέτριον ἔρωτα τοῦ Μαυρικίου, εἰς τὰς στιγμὰς ποῦ ἠμπόρεσε νὰ λησμονήσῃ τὸ παρελθόν, νὰ λησμονήσῃ τὸ μέλλον, νὰ ***ζήσῃ τὸ παρόν***. Καὶ εἶνε τὸ μυστικὸν τῆς ἀνθισταμένης νεότητος. Ἡ Ζοζάννα θὰ εἶνε πάντοτε δεκαπέντε χρόνων χάρις εἰς μίαν ἄποψιν τοῦ προσώπου της τοῦ

εὐκινήτου, χάρις εἰς μίαν ἀφελῆ κίνησιν τῆς καρδιᾶς της.

Φεύγει, ζωηρὰ κἐλαφρά, παίζωντας μὲ τὴν σάκα της. Νά την εἰς τὴν ὁδὸν Πό-ντέ-Φέρ· νά την εἰς τὴν ὁδὸν Μουφετάρ. Διασκεδάζει νἀνευρίσκῃ ὕστερ' ἀπὸ τὸ Παρίσι τοῦ Μπαλζάκ, τὸ Παρίσι τοῦ Εὐγενίου Σύη... Ἡ ὁδὸς Μουφετάρ, σκυθρωπὴ καὶ φαιδρά, θορυβώδης, μυρίζουσα, μυρμηκιῶσα, ἀποτροπαίως ὡραία σὰν ἕνα vicolo [1] τῆς παλαιᾶς Νεαπόλεως. Ἡ Ζοζάννα ποῦ κατ' ἀρχὰς ἐτρόμαξε, τὴν παρατηρεῖ τόρα μὲ περιπαθῆ περιέργειαν. Ὅλα τὴν ἐνδιαφέρουν. Τὰ σπίτια, ὁ ἥλιος ποῦ τὰ κτυπᾷ ἐκ τοῦ πλαγίου, τὰ σκιόφωτα· ἡ ποικιλία τῶν ἀποθηκῶν, ὅλαι αἱ γωνίαι τῆς λαϊκῆς ζωῆς... Χωρὶς ἄλλο θὰ ἐπροτιμοῦσε τὸ δάσος τῆς Βουλώνης ἢ τὸ πάρκον Μονσώ, διὰ τὸν πρωϊνόν της περίπατον. — Ἀλλὰ τί! Ὅταν δὲν ἔχῃ κανεὶς ὅ,τι ἀγαπᾷ, πρέπει νἀγαπᾷ ἐκεῖνο ποῦ ἔχει.. Αἱ προλήψεις τοῦ μικροκόσμου, ἡ ψευδολεπτότης δὲν ταράσσουν καθόλου τὴν Ζοζάνναν... Ἀγοράζει τὸ βούτυρό της εἰς τὴν γαλακτοπώλιδα ποῦ ἔχει τὸ χρῶμα σὰν τὸ γάλα, τὰ μαλλιὰ ξανθὰ σὰν τὸ βούτυρο, ποῦ κουτσαίνει ὀλίγο—σὰν ἕνα πρόσωπο τῆς ***Ταβέρνας*** τοῦ Ζολᾶ, τὴν «Ζερβαίζ». Μανθάνει ὅτι ἡ πωλήτρια τῶν τηγανιτῶν εἶνε εἰς τὸ νοσοκομεῖον, ὅτι ἡ δεῖνα γρηὰ «ἔπεσε», ὅτι ἡ ἄλλη πανδρεύεται αὔριο· θὰ κάνουν ἕναν γάμον ποῦ θὰ χαλάσῃ ὁ κόσμος. Πιὸ μακρυά, ἐμπρὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Μεδάρ, ζητεῖ τὴν γυναῖκα ποῦ ἐπουλοῦσε πατάτες, μιὰ ξανθὴ ποῦ ἦτον πάντα ἔγκυος...

Ἡ γυναῖκα εἶνε ἐδῶ κοντὰ εἰς τὸ πανέρι της, με τὰ μάγουλα κίτρινα σὰν χῶμα, μένα βυζανιάρικο ἀκάθαρτο εἰς τὰ χέρια. Λεχὼ ἐδῶ κἐννέα ἡμέρας καὶ στὸ ἕκτο παιδί!... Ἡ Ζοζάννα ποῦ ἔχει τὸ δῶρον νὰ προκαλῇ τὴν ἐμπιστοσύνην, θἀκούσῃ τὴν διήγησιν κάθε γέννας ποῦ ἐπηκολούθησε τὴν ἀναγγελίαν τοῦ γάμου αὐτῆς τῆς ξανθῆς μ' αὐτὸν τὸν τεμπέλη τὸν Μαρτέν» . . .

— Εὐχαριστῶ.

— Τίποτε, τίποτε καλή μου κυρία. Δὲν εἶνε γιὰ τὸ γάμο. Εἶνε γιὰ τὰ ροῦχα τοῦ μικροῦ καὶ κἄτι λεπτουδάκια κάθε μῆνα ἀπὸ τὶς ἀδελφὲς τοῦ Ἐλέους. Κ' ἔπειτα σὰν προτεστάντης ποῦ εἶνε ὁ Μαρτὲν κἄτι θὰ βγῇ κι' ἀπὸ τοὺς προτεστάντες... Πῶς νὰ ζήσῃ κανείς!

«Αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ, γιὰ τὰ ρουχαλάκια, λίγα λεπτουδάκια καὶ γαλόσες νὰ φέρῃς εἰς τὸ φῶς ἔξη παιδιά!... Χρειάζεται ὁ γάμος!... Καὶ αὐτὴ ἡ δυστυχισμένη κουτὴ ποῦ δίνει νόμιμα δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ της σ' αὐτὸν τὸν τεμπέλη τὸν Μαρτέν! Ψυχὲς δουλικές... Σκλάβες ψυχές...»

Ἡ Ζοζάννα συλλογίζεται τὴν δεσποινίδα Μπόν, τὴν θερμὴν φεμινίσταν:

«Θὰ τῆς πῶ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν... Καὶ εἰς τὴν «Assistance féminine» θὰ πῇ τὸ κατόρθωμά του εἰς τὰς φιλελεήμονας κυρίας... Τί λύσσα νὰ μπήγουν τὴν ἠθικὴν παντοῦ, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἐλεημοσύνην!... Τί θὰ ὠφελήσῃ εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἡ ἠθική;... Οὔτε στὰ παιδιά, οὔτε στὴ μητέρα, ἀλλὰ σ' αὐτὸν τὸν Τεμπελο-Μαρτέν!...»

Ἡ Ζοζάννα ἀνεβαίνει πάλι τὴν ὁδὸν Λομὸνδ κἄπως ἀσθμαίνουσα... Αἰσθάνεται ζέστην... Ἡ σάκα βαρύνει εἰς τὸν βραχίονά της.

Εἰς τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ Βωκλαὶν ἕνας νέος ἐπηγαινοήρχετο εἰς τὸ πεζοδρόμιον. Γυρίζει. Ἀλλ' ἤδη ἡ Ζοζάννα τὸν ἀνεγνώρισε:

— Μαυρίκιε!...

Ἀκολουθεῖ

[Μετάφρ. Α. Κ.] MARCELLE TYNAIRE

[1] Δρόμος.

ΟΚΤΑΣΤΙΧΑ

1

Καὶ 'στὰ στεκάμενα νερὰ φυτρώσανε λουλούδια.
Χιονάτα μου ἀσπρολούλουδα, σὰν γέρνετε πονῶ,
Νἄχετε κἂν ξελόγιασμα τῶν ἀηδονιῶν τραγούδια...
Τάχα γκρεμνὸς δὲν βρέθηκε γιὰ φράχτης γιὰ βουνό;

Σὲ τέτοιας μάννας ἀγκαλιὰ ποῦ φαρμακάδες κρύβει,
Πῶς θαῦρετε, λουλούδια μου, κἂν μιᾶς στιγμῆς χαρά;
Μὰ ἕνας ἀνθός, χαδιάρικα χαμογελῶντας, οκύβει
Κι' ἀργοφιλᾷ τὰ πράσινα κι' ἀσάλευτα νερά.

2

Τριανταφυλλιὲς καὶ γιασεμιὰ τἄχουν τὰ χρόνια ξεκληρίσει,
Καὶ 'στὸ σπιτάκι τώρα γύρω ποὔταν γεμάτο ἀπὸ χαρὲς
Μόνο ἡ γλυσίνα ἔχει 'πομείνει μὲ τὴν κλαψιάρικη τὴ βρύσι
Ποῦ μέρα νύχτα τὴν ποτίζει μυριολογῶντας συμφορές.

Καὶ ὁ Ἥλιος τώρα ποῦ καὶ ποῦ νὰ ἰδῇ τὴν ξέθωρη τὴν πόρτα
Καὶ πλειὸ νωρὶς θαρρεῖς νυχτόνει κάτω ἀπ' τἀκλάδευτα κλαδιὰ
Καὶ τὰ παρτέρια τὰ παληὰ τώρα τὰ θάψανε τὰ χόρτα
Κἔχουν τὰ γέλια ξεψυχήσει, κἔχουν γεράσει τὰ παιδιά.

3

Σὰν ἔτυχε μοναχικὸς 'στὴ στράτα νὰ βρεθῶ
Πῶχει ἀνηφόρια δύσκολα γι' ἀνήμπορο καὶ ξένο,
Κι' οὔτε πουλιοῦ κελάϊδημα, κι' οὔτε μὲ μῦρο ἀνθὸ
Δὲν πρόφταξα 'στὸ διάβα μου νὰ βρῶ τὸ βαρεμένο,

'Αποσταμένος ἔγυρα 'στὴν πετρορεματιὰ
Καὶ τ' ἀστρουλάκια βλέποντας τὰ μάτια μου εἶχα κλείσει,
Κι' εἶπα, ψυχοῦλα, νἄσουνε δροσιᾶς σταλαματιὰ
Νἄλθῃ ἡ αὐγοῦλα, κι' ὄνειρο ξανθό, νὰ σὲ διαλύσῃ.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΕΦΕΡΙΑΔΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΠΟΛΕΙΣ—ΘΗΒΑΙ

Ἂν καὶ ποτὲ δὲν πάτησα
Τὸ δοξαστό σου χῶμα,
Συντρίμμι ἐγὼ μιᾶς ἄδοξης
Καὶ μαύρης ἐποχῆς,
Μὰ σ' ἀγναντεύω ὁλημερὶς
Στὸ ἀστέρινο τὸ δῶμα
Τῆς φωτεινῆς μου πάντοτε
Ἀρκαδικῆς ψυχῆς.
Λάμπεις ἐκεῖ μὲ δυό σου ἐχθρές,
— Τὴ Θήβα, τὴν Ἀθήνα—
Μὰ ἡ κόρη σας ἀδελφικὰ
Σᾶς ἔσμιξε τὶς τρεῖς,
Μ' ἐλπίδας καὶ παρηγοριᾶς
Νὰ μόδηγᾶτε ἀχτίνα,
Ὦ Σπάρτη, ὦ Θήβα, ὦ Ἀθήνα μου,
Ὦ τρίλαμπη πατρίς!

Δὲν εἰμπορῶ νὰ ἐξηγήσω, διατί ὅταν εὑρίσκωμαι εἰς μίαν ἀρχαίαν πόλιν, ἡ ψυχή μου ἀφίνει τὸ σῶμα της καὶ πετᾷ μὲ μίαν ἀκατανόητον νοσταλγίαν εἰς ὅλας τὰς ἄλλας νεκρωμένας ἀκροπόλεις, εἰς ὅλα τ' ἄλλα θαμμένα τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος ἄστεα, ἐκτὸς ἐκείνου ὅπου μένει ἄψυχον καὶ ὡς ἐρείπιον ἐπάνω εἰς συντρίμματα τὸ κουρασμένο κορμί μου. Ἐπάνω εἰς ἕνα ὑπόχρυσον κιονόκρανον τῶν Δελφῶν πτερυγίζω εἰς τὰ μαρμάρινα βάθρα τῆς Ἐπιδαύρου. Ἀπὸ τὴν κισσοστεφῆ κορυφὴν τοῦ Πτῴου μεταρσιοῦμαι ἐπάνω εἰς τοὺς μενεξεδένιους ὤμους τοῦ Ὑμηττοῦ μου. Ἀπὸ τὰς αἱματοφαβεῖς πέτρας τῶν Μυκηνῶν μεταφέρομαι ἀκατασχέτως εἰς τὸν κυκλωτερῆ τάφον τοῦ Μινύου καὶ ἀπὸ τὸν ἀγέρωχον λέοντα τῆς Χαιρωνείας, βλέπω τὸν φρυάττοντα ταῦρον τοῦ Κεραμεικοῦ. Εἰς τοὺς εὐγράμμους κολπίσκους τῆς Ἀνθηδόνος θαρρῶ πῶς μὲ νανουρίζει τὸ βελουδένιο κῦμα τῆς Ἐλευσῖνος, ὅπως εἰς τὴν κρυσταλλίνην κρήνην τῆς Ἁλιάρτου μὲ λικνίζει φιλόστοργον τὸ μινύρισμα τῆς Κασταλίας. Καὶ ἀπὸ τὸ ἕνα τοπίον εἰς τὸ ἄλλο, ἀπὸ τὸ ἕνα βουνὸν εἰς τὸ ἄλλο, ἀπὸ τὸν ἕνα τάφον εἰς τὸν ἄλλον, ἀνήσυχος πλανᾶται ἡ νοσταλγὸς τοῦ ὡραίου παρελθόντος ψυχή μου μέσα εἰς μίαν ἰλιγγιώδη ἐναλλαγήν, εἰς μίαν χαώδη ἀνάμιξιν ἐποχῶν, τόπων, θρησκειῶν, θεῶν, ἡμιθέων, ἡρώων, ἀνδρῶν, γεγονότων, πολέμων καὶ θρύλων.

Ἀλλὰ μέσα εἰς τὸν ἐναρμόνιον αὐτὸν κυκεῶνα, καὶ ὑπεράνω ὅλων αὐτῶν τῶν ἀναριθμήτων, σχεδὸν λησμονημένων νεκροπόλεων, δεσπόζουν καὶ κυριαρχοῦν εἰς τὸ πνεῦμα μου καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν πολιτισμένων ἀνθρώπων ἐν γένει, τὰ τρία μεγάλα θεόκτιστα ἑλληνικὰ ἄστεα, καὶ θὰ φωτίζῃ ἁπλέτως τὴν ἀνθρωπότητα ἡ τριλαμπὴς ἑλληνικὴ δόξα τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Θηβῶν μὲ τὴν ἀνέσπερον πνευματικὴν ἀκτινοβολίαν των μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων.

* * *

Θῆβαι!

Δὲν ἔχει κάτι τὸ σφιγγωδῶς αἰνιγματῶδες, κάτι τὸ αἰγυπτιακῶς μυστικιστικόν, κάτι τὸ ὁμιχλωδῶς ἀόριστον τὄνομά της, οἱ θρῦλοι της, ἡ ἱστορία της, ἡ πολιτική της, ὁ χαρακτήρ της, αἱ δυναστεῖαι της ἀπὸ τοῦ βαθύνου Κάδμου μέχρι τοῦ αἱματηροῦ Κρέοντος, ὅλα συμβολικῶς σκοτεινά, ὅπως τὰ μυστήρια τῆς Ἴσιδος, ὁ μηδισμός της κατὰ τοὺς πανελληνίους ἀγῶνας κατὰ τῆς Περσίας, ἡ ἀποχή της ἀπὸ τὸν ἱερόν μας Ἀγῶνα καὶ ἡ σιωπὴ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μας, τῆς ζωντανῆς μας αὐτῆς ἱστορίας, τὰ ὁποῖα δὲν ψάλλουν κανένα ἁρματωλὸν υἱόν της, ὅλα αὐτὰ μαζί, τόση δόξα καὶ ἀδοξία, τόσον φῶς καὶ τόσον σκότος, τόση δρᾶσις καὶ τόση ἀδράνεια, μία διαλείπουσα νεκροφάνεια, ἕνα λιπόθυμον ἡμίφως περιστροφικοῦ φάρου, τόση τρικυμία καὶ κατόπιν τόση γαλήνη, δὲν νομίζετε, ὅτι καθιστᾷ τὴν πρωτότυπον καὶ παράδοξον αὐτὴν πόλιν ἀξίαν βαθείας ἀναλύσεως καὶ ψυχολογικῆς μελέτης;

Δὲν ἔχει βεβαίως οὔτε τὴν αἴγλην τῆς δόξης τῶν Ἀθηνῶν, οὔτε τὸ ἡρωϊκὸν μεγαλεῖον τῆς Σπάρτης, οὔτε τὴν μεγάλην ἱστορίαν τῶν δύο αὐτῶν ἀσπόνδων ἀντιπάλων της. Ἔχει ὅμως βαθυτέραν ποίησιν καὶ ἀπὸ τὰς δύο. Εἶνε ἡ διαυγής, ἡ μήτηρ πηγὴ τῆς ἀνθρωπίνης τραγῳδίας, εἶνε τὸ ἀθάνατο νερό, ποῦ ἐνέπνευσε τὴν μεγάλην τραγικὴν τριάδα μὲ τὴν ἀνθρωπίνως βαθεῖαν ἀλληγορίαν τῶν μύθων της καὶ τῶν παραδόσεών της.

Καὶ δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ εἰς τὴν ζωήν μου τὸ ἀνεξήγητον συναίσθημα ποῦ συνήρπαζε τὴν ψυχήν μου, ὁσάκις μέσα ἀπὸ τὸ κατάφορτον καὶ στενάζον λεωφορεῖον, ἀντίκρυζα, κατάκοπος καὶ ἄγρυπνος, ἐπάνω ἀπὸ τὰς φαλακρὰς κλιτύας τοῦ Κιθαιρῶνος τὸ δαιμόνιον αὐτὸ

ΘΗΒΑΙ — ΑΓΟΡΑ

πτολίεθρον, τὸ αἱματόβρεκτον αὐτὸ λίκνον τῆς Ἀντιγόνης, τὴν ἡρωϊκὴν πατρίδα τοῦ Ἐπαμεινώνδα καὶ τοῦ Πελοπίδα, τοῦ Πινδάρου καὶ τῆς Κορίννης, τὸ ἑπτάπυλον ἄστυ.

Μεταξὺ ὕπνου κεγρηγόρσεως, ὡσὰν κάποια ἐπίμονος καὶ ἀκαταμάχητος ὀπτασία, ὡσὰν καμμία ὑπερνέφελος ἱππηλασία Βαλπουργίας νυκτός, παρήλαυνεν ἐμπρός μου ὅλον ἐκεῖνο τὸ γεμάτον ἀπὸ γόους καὶ κοπετοὺς καὶ θρήνους τραγικὸν παραμῦθι, ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ αἱμομίκτου βασιλέως ἕως τὴν στιγμὴν ὅπου ἄταφος, ἄκλαυστος, ἀνυμέναιος ἐρρίπτετο εἰς τὸν ἐντάφιον λάκκον της ἡ εὐγενεστέρα καὶ ποιητικωτέρα γυναικεία μορφὴ τῆς παγκοσμίου δραματουργίας.

Καὶ ὁ τρομακτικὸς αὐτὸς ἐφιάλτης, ὡς ἡ λαϊκὴ μόρα, ἐπλάκωνε τὸ στῆθος μου — σᾶς τὸ ὁρκίζομαι — κατὰ τὰ δύο τρία ταξείδια μου ἀπὸ τὰ Παληοκούντουρα ἕως τὸ Κριεκοῦκι, τὴν χαραυγήν, πρὶν ἢ τὸ «χρυσοῦν τῆς ἡμέρας βλέφαρον» διασκορπίσῃ τὰς αἱματηρὰς ἐκείνας φαντασμαγορίας.

Τί τάχα συνέβαινεν εἰς τὴν ψυχήν μου κ' ἔβλεπα κάθε φορὰν τ' ἀλλόκοτα ἐκεῖνα φαντάσματα μὲ τὴν ἰδίαν πάντοτε ἐπιμονήν, μὲ τὴν αὐτὴν πάντοτε σκηνογραφίαν; Μήπως ἦσαν τάχα συνέπεια διεγέρσεως τοῦ νευρικοῦ μου συστήματος ὕστερ' ἀπὸ τὴν τρομερὰν ὑπερκόπωσιν μέσα εἰς τὴν προκατακλυσμιαίαν ἐκείνην ἅμαξαν, ὅπου συχνὰ τὸ τσαρουχοφόρον πόδι τοῦ ἀντικρυνοῦ μου συνταξειδιώτου ἐσφηνοῦτο ἀμειλίκτως ὅλην τὴν νύκτα μέσα εἰς τὰ πλευρά μου; Ἢ μήπως ὁ ἄγριος θρῦλος τοῦ ταλαιπώρου Λαβδακίδου ἐχαράχθη τόσον βαθειὰ μέσα εἰς τὴν εὔπιστον καὶ φλογερὰν ψυχήν μου ἀπὸ τὰ παιδικά μου χρόνια, ὥστε καὶ ἄγρυπνος νὰ τὸ βλέπω ἀκόμη ἐμπροστά μου;

***

Ἂς μοῦ ἐπιτρέψῃ ὁ ἀναγνώστης νὰ πιστεύσω περισσότερον τὸ δεύτερον. Διότι, μήπως τάχα μόνος ἐγώ, μεταξὺ τῶν τριῶν ἑκατομμυρίων συμπατριωτῶν μου, εἶμαι ὀπτασιαστής, ἀρχαιομανὴς ὀνειροπόλος; Μήπως, φεῦ! οἱ περισσότεροι τῶν Ἑλλήνων δὲν εἴμεθα ὑπνοβάται τοῦ παρελθόντος;

Ἀλλ' οἱ Θηβαῖοι εἶνε τοιοῦτοι περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Ἀμφιβάλλω, ἂν ὑπάρχῃ, ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, λαὸς περισσότερον ὑπερήφανος, τόσον κομπαστικῶς ἀγέρωχος, μᾶλλον καυχώμενος διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του, περισσότερον λησμονῶν καὶ περιφρονῶν τὸ παρὸν διὰ νὰ ρεμβάζῃ ὡς φακίρης τὸ παρελθόν, ἀλαζονικώτερον καὶ ὑψαυχενικώτερον προγονομανεῖς ἀπὸ τοὺς συγχρόνους Θηβαίους. Ἐὰν ἡ προγονομανία εἰς ὅλην τὴν ἄλλην Ἑλλάδα εἶνε ἐλάττωμα μέχρι κωμικότητος, εἰς τὰς Θήβας εἶνε νόσημα σοβαρόν, φθάνον μέχρις ὁμαδικοῦ παραληρήματος. Ὅταν ἀκούῃς εἰς τὰ καφενεῖα των — καὶ ἔχουν παρὰ πολλὰ ἀναλόγως τῶν πέντε περίπου χιλιάδων κατοίκων — τὰς ζωηρὰς συζητήσεις καὶ λυσσαλέας ἐπιθέσεις των ἐναντίον τῆς μισητῆς των γείτονος, τῆς προαιωνίας ἀντιπάλου των Λεβαδείας, θαρρεῖς πῶς ἀκούεις ἀρχαίας δημηγορίας εἰς παραμονὰς πολέμου μεταξὺ τῶν δύο ἀντιζήλων πόλεων, ἀκριβῶς ὅπως κατὰ τοὺς κλασικοὺς χρόνους τοῦ Ἱεροῦ Λόχου. Διότι, δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχουν εἰς κανένα μέρος τοῦ κόσμου, δύο γειτονικαὶ πόλεις, αἱ ὁποῖαι νὰ μισῶνται τόσον ἀδιαλλάκτως, τόσον ἀσπόνδως, ὅσον αἱ Θῆβαι καὶ ἡ Λεβαδεια ἀπὸ τῶν ἀρ-

χαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον καὶ ἂν ἡ δευτέρα δὲν ἦτο ψυχραιμοτέρα καὶ νεοελληνικῶς πρακτικωτέρα, δὲν θὰ ἦτο διόλου παράδοξον ν' ἀκούαμεν μίαν ὡραίαν πρωΐαν τὴν ἔκρηξιν πολέμου τῶν Θηβαίων καὶ τῶν Λεβαδέων.

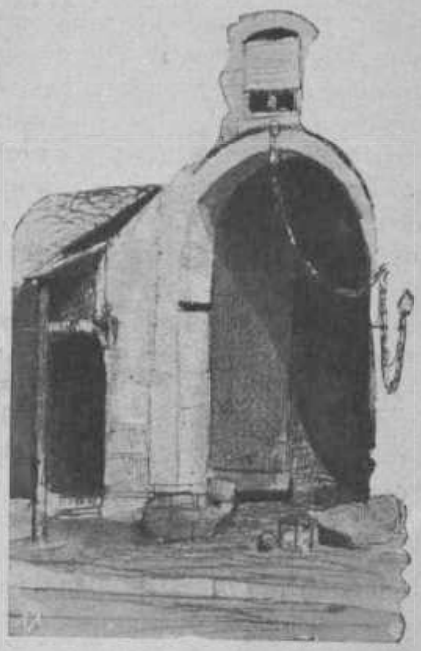
Ζωηροὶ καὶ ἀνυπότακτοι, φιλόνεικοι καὶ φιλοπόλεμοι, ἀκριβῶς οἱ ἴδιοι ὅπως καὶ ἐπὶ Ἐπαμεινώνδα. Μήπως πρὸ ὀλίγων ἐτῶν δὲν παρεσκευάσθησαν εἰς πόλεμον ἐναντίον τῆς ἄλλης προϊστορικῆς ἀντιζήλου των, τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν μηδικῶν χρόνων διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἐν Λεβαδείᾳ συστηθέντος Πρωτοδικείου; Ἀκόμη πρὸ ἑνὸς περίπου ἔτους μήπως δὲν ἐτηλεγράφησαν οἱ πολεμοχαρεῖς αὐτοὶ ἀπόγονοι τοῦ Πελοπίδα, προτείνοντες εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ τὴν βοηθήσουν ἐνόπλως ἐναντίον τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ἰδίαν πάλιν ὑπόθεσιν τῶν πρωτοδικείων;

Ὦ Φαλμεράϊερ, πόσον θὰ μετενόεις διὰ τὰς μισελληνικὰς ἐκείνας δοξασίας σου, ἐὰν ζῶν διήρχεσο διὰ τῆς ἐνδόξου καὶ ἑλληνικωτάτης αὐτῆς πολίχνης, ἡ ὁποία ἐκράτησεν ἄλλοτε ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον δεκαετίαν τὰ σκῆπτρα τῆς ἡγεμονίας ὅλης τῆς Ἑλλάδος!

Ὁ Θηβαῖος, ἐν τῇ ἀρχαιομανεῖ ἱπποτικότητι του, ἡ ὁποία ὅμως ἐνθυμίζει ὀλίγον τὸν μαγκήσιον ἱππότην τοῦ Θερβάντες, μισεῖ ὅλα σχεδὸν τἄλλα ἐπαγγέλματα καὶ ἀγαπᾷ μέχρι μανίας ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τοῦ ἀναπολεῖ εἰς τὴν μνήμην τοὺς χρόνους τῆς ἀρχαίας εὐκλείας, τὸ τοῦ ἁμαξηλάτου, καὶ μὲ τὸ πλαταγίζον μαστίγιον εἰς τὸ χέρι του, ὡς ἄλλος Αὐτομέδων, μεταρσιοῦται εἰς ἐποχὰς ἄλλας ἱπποτικωτέρας. Ἡ γεωργία, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ εὐδοκιμῇ εἰς τὴν γόνιμον αὐτὴν χώραν, εἶνε εἰς κατάστασιν νηπιώδη, ἕνεκα τοῦ νωχελοῦς καὶ ὑπερφιάλου χαρακτῆρος τῶν προγονομανῶν καὶ πολιτικομανῶν αὐτῶν Νεοελλήνων, καὶ πρὸ πάντων ἕνεκα τῆς τρομερᾶς τοκογλυφίας ἡ ὁποία ὡς αἱμοδιψὴς ἔμπουσα ἀπορροφᾷ τὸ αἷμα τοῦ πτωχοῦ χωρικοῦ, ζητοῦσα τὸ *ἕνα τρία* εἰς ἓξ μῆνας· δηλαδὴ ὁ δανειζόμενος ἕνα κοιλὸν σίτου ὀφείλει νὰ ἐπιστρέψῃ τρία κοιλὰ εἰς τὸ διάστημα μιᾶς ἑξαμηνίας! Ὦ Σάϋλωκ, τί ἀγγελικὸν πλάσμα μοῦ φαίνεσαι ἀπέναντι τῶν Θηβαίων τοκογλύφων!

* * *

Οἱ Θηβαῖοι ἔχουν τοιαύτην πεποίθησιν εἰς τὴν ἀδιάκοπον καὶ συνεχῆ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους καταγωγήν των, ὥστε σοῦ ὁμιλοῦν μὲ τὴν αὐτὴν ὑπερηφάνειαν περὶ τῶν μεγάλων στρατηγῶν των καὶ περὶ τῶν ἐν Λεύκτροις καὶ Μαντινείᾳ μαχῶν των, ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες περὶ τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Μιαούλη καὶ τοῦ Καραϊσκάκη. Ἡ ἀκράδαντος πεποίθησις των, ὁ φλογερὸς ἐνθουσιασμός των, ὁ παράδοξος ὀπτασιασμός των εἰς τὰς οἱονεὶ περιϊπταμένας ἀκόμη σκιὰς τῶν μεγάλων ἡρώων των, σὲ φέρει εἰς τὴν δύσκολον θέσιν νὰ μὴ γνωρίζῃς, ἐὰν πρέπῃ νὰ λάβῃς τὴν συζήτησιν μαζί των σοβαρῶς ἢ εὐτραπέλως. Εἶνε τόσον εὐφάνταστοι, εὐμεταρσίωτοι καὶ εὐπετεῖς, ὥστε δὲν γνωρίζουν ὅρια τόπου καὶ χρόνου.

Θῆβαι. — Εἴσοδος Χανιοῦ.

Γνωρίζω ἀπὸ πολλῶν χρόνων ἕνα ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων Θηβαίων, ἕνα ἔξαλλον ὀπτασιαστήν, ἕνα ἐπίσης καλὸν Ἕλληνα, ὅσον καὶ καλὸν Θηβαῖον, ὁ ὁποῖος, ἂν ἔζη εἰς ἄλλους χρόνους θὰ ἐπανεστάτει ἢ θὰ αἱματοκυλοῦσε τὴν Ἑλλάδα. Ἐνῷ εἶνε θαυμάσιος ὡς φίλος καὶ ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἥρεμος καὶ γαλήνιος ὡς ἐπιστήμων, εἰς στιγμὰς ἀτταβιστικοῦ παραληρήματος πρασπαθεῖ νὰ σὲ πείσῃ μὲ τὸν κόμπον τῆς αὐτάρκους εὐγλωττίας του περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀνασυστάσεως τῶν Βοιωταρχιῶν, ὅπως προσεπάθησε νὰ πείσῃ σοβαρῶς τὸν Σουλτάνον περὶ τῆς ἀνιδρύσεως ὑπὸ τὸ σκῆπτρον του τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὁ Θηβαῖος, ἐν γένει, εἶνε ὁ ἴδιος ὅπως καὶ πρὸ εἰκοσιπέντε αἰώνων, καὶ τὸ λέγω εἰλικρινῶς καὶ χωρὶς καμμίαν εἰρωνείαν. Πρὶν ἢ γίνῃ Ἕλλην ἢ πατριώτης, εἶνε πρὸ παντὸς καὶ μέ-

χρι μυελοῦ ὀστέων Θηβαῖος, Θηβαῖος εἰς τὰς Θήβας, Θηβαῖος εἰς ὅλον τὸν ἄλλον κόσμον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον θὰ ἐπεθύμει νὰ ἦτο χωρισμένος μὲ σινικὰ τείχη γύρω ἀπὸ τὴν Καδμείαν. Μία βαθεῖα νοσταλγία τὸν διακατέχει διὰ τὴν ἀγαπητήν του πόλιν παντοῦ καὶ πάντοτε. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ἴσως ἡ ἀπομόνωσις των καὶ ἀπομάκρυνσις των ἀπὸ ὅλας σχεδὸν τὰς κρισίμους στιγμὰς τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Ὁ ἀρχαῖος τοπικισμός των, νομίζεις, εἶνε τόσον βαθειὰ ριζωμένος εἰς τὴν ψυχήν των, ὥστε, ὡς νὰ ἐκοιμήθησαν ἐπὶ δύο χιλιετηρίδας, δὲν ἠμποροῦν ἀκόμη νὰ ἐξοικειωθοῦν μὲ τὸ πανελλήνιον πνεῦμα. Ἔχουν τοιαύτην ἀγάπην, εἰδωλολατρείαν μᾶλλον πρὸς τὴν γενέτειραν, ὥστε δὲν παραδέχονται κανὲν μέρος, καμμίαν ὁδόν, καμμίαν πλατεῖαν τοῦ κόσμου, ὡραιοτέραν τῆς μόνης κεντρικῆς ὁδοῦ των, ἡ ὁποία εἶνε καὶ τὸ μόνον ψυχαγωγικόν των κέντρον. Αἱ ὀνομασίαι τῶν ἄλλων ὁδῶν των μὲ τὰ εὔηχα καὶ πομπώδη ὀνόματα τοῦ Ἐπαμεινώνδα, τοῦ Πελοπίδα καὶ τοῦ Πινδάρου προσδίδουν, δὲν εἶξεύρω κάτι ἀρχαιοπρεπὲς εἰς αὐτάς, ἀλλὰ καὶ κάτι ἀντιφατικῶς ἀνάρμοστον μὲ τὴν νεοελληνικὴν ρυπαρότητά των.

Καὶ τώρα σᾶς ἐρωτῶ: εἰς τί τάχα πρέπει ν' ἀποδώσωμεν τὰς ἀρετὰς αὐτὰς τοῦ Θηβαίου, ἂν πράγματι εἶνε ἀρεταί, ἢ τὰ ἐλαττώματά των, ἂν πράγματι εἶνε τοιαῦτα;

Μήπως τάχα εἰς τὴν μεγάλην δόξαν τῶν προγόνων, ἡ ὁποία, ἀλλοίμονον! δὲν ἐπανέρχεται ποτὲ πλέον, καὶ ἡ ὁποία, ἐνῷ σκεπάζει τὰ νεκρωμένα, ἄστεα μὲ τὴν τεφρὰν παιπάλην τῶν αἰώνων, συντρίβει τοὺς ὤμους ἡμῶν τῶν ἀσθενικῶν καὶ ραχιτικῶν ἀπογόνων μὲ τὸ βάρος τῆς συγκρίσεως καὶ τοῦ παραλληλισμοῦ;

* * *

Καὶ ὅμως, πῶς θὰ ἐπιθυμοῦσα τώρα νὰ κρατῶ εἰς τ' ἀδύνατα χέρια μου τὸ αἰθέριον δοξάρι τοῦ μεγάλου ποιητοῦ σου διὰ νὰ τονίσω «ἀναξιφόρμιγγας ὕμνους» εἰς τὸν θεσπεσίως γαλανὸν αἰθέρα σου, καὶ εἰς τὴν γλυκύτητα τοῦ εὐκράτου κλίματός σου, καὶ εἰς τὰ Διρκαῖα νάματα τῆς ἐννεακρούνου κρήνης σου, καὶ εἰς τ' ἁπλῶς εὔγραμμα γύρω βουνά σου, ὦ τρισένδοξος καὶ δαιμονία τῶν Θηβῶν πόλις!

Τὸ βράδυ, ὕστερ' ἀπὸ τὸ καῦμα τῆς ἡμέρας, μὲ τὰ πτερὰ τῆς ἀπογείου αὔρας σὲ δροσίζουν τὰ μυροβόλα φιλήματα τοῦ Ἑλικῶνος καὶ τοῦ Παρνασσοῦ, καὶ ἂν ἦσο εὐμαρεστέρα καὶ ἀνετωτέρα εἰς οἰκήματα καὶ ψυχαγωγικὰ κέντρα, καμμία ἄλλη τῆς Ἑλλάδος πόλις δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ συγκριθῇ μαζί σου ὡς θερινὴ διαμονὴ διὰ τοὺς Ἀθηναίους, ἰδίως ὡς πρὸς τὸ «ἄριστον ὕδωρ σου», τὸ ὁποῖον ἐξύμνησεν ἐνθέως ὁ ὑψιπετὴς ὑμνῳδός σου, καὶ τὸ ὁποῖον, ὕστερ' ἀπὸ χιλιάδας ἀκόμη χρόνια, θὰ κελαρύζῃ ἐνθυμητικὸν καὶ φιλόστοργον μέσα εἰς τὰ κρυσταλλώδη νάματά του τὴν ἀθάνατον δόξαν τῶν αἱματοβαμμένων σου ἐρειπίων!

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

— Τὸ συμπέρασμα τῆς Ἐρεύνης μας —

Τὸ βιβλίον, — τὸ ἰδανικὸν βιβλίον —, εἶνε ναός. Τὸ εἶπεν ἕνας Ἄγγλος φιλόσοφος ποῦ εἶχε ἐννοήσει δεόντως τὴν σημασίαν του. Μέγας ἀγωγὸς τοῦ πολιτισμοῦ, γίνεται μολαταῦτα βδελυρὸν ὄργανον διὰ πᾶσαν ἠθικὴν καὶ καλαισθητικὴν «νόσον καὶ μαλακίαν». Μὲ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Γουτεμβεργίου ὅλα, ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ βιβλία ἀπὸ τὰς «Γραφὰς» τῆς βιβλικῆς Ἑταιρίας ἕως εἰς τὰ γεωργικὰ καὶ τυροκομικὰ ἐγχειρίδια, κάμνουν τὸν γῦρον τοῦ πλανήτου. Εἰσέρχονται εἰς τὴν καλύβην καὶ εἰς τὸ σαλόνι. Εἰς τὸν στρατῶνα. Εἰς τὸ μαγειρεῖον ἀκόμη. Εἰς τὰς λέσχας καὶ εἰς τὰ καφενεῖα. Παντοῦ.

Τὸ βιβλίον εἶνε κίνητρον. Ἄλλοτε διδάσκαλος, ἄλλοτε σύμβουλος, ἱεροκῆρυξ, διαφθορεὺς αἰσθήσεων καὶ νοήσεων, ψυχῶν καὶ σωμάτων.

Ὅταν ἐζητήσαμεν ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστας μας νὰ μᾶς ποῦν, τί, καὶ πόσο, καὶ πῶς, καὶ διατί διαβάζουν, καὶ ἀπὸ τοὺς συναδέλφους μας νὰ μᾶς πληροφορήσουν, περὶ τοῦ ἂν διαβάζῃ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐπαρκῶς, καὶ περὶ τῶν αἰτίων ποῦ δικαιολογοῦν τὴν μὴ ἐξόδευσιν τῶν νέων ἑλληνικῶν βιβλίων, τὸ ἀβίωτον ἢ τὸ βραχύβιον καὶ τὸ μικρὸν τῆς κυκλοφορίας τῶν ἑλληνικῶν περιοδικῶν, ἐνδιαφερόμεθα περισσότερο διὰ τὸ φιλολογικὸν βιβλίον καὶ τὸ φιλο-

λογικὸν περιοδικόν. Διότι ἐσκεφθήκαμε: ὁ τυροκόμος ὅταν θελήσῃ νὰ μάθῃ τὴν κατασκευὴν τοῦ Ἑλβετικοῦ ἢ τοῦ Ὁλλανδικοῦ τυροῦ, θ' ἀνοίξῃ μίαν τυροκομίαν. Καὶ ὁ μελισσοκόμος ἀναλόγως. Τοῦτο δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει. Πρόκειται περὶ ἀναγνώσεων μᾶλλον ἀνιδιοτελῶν. Δὲν θὰ πῇ, ἂν τὰ φυλλάδια τῆς «Ἑνώσεως τῶν Ἑλλήνων Γεωπόνων», ἢ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐγχειρίδια τοῦ «Συλλόγου τῶν Ὠφελίμων βιβλίων» ἔλαβαν κάποιαν σχετικὴν διάδοσιν, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶνε φιλαναγνώστης. Διότι τοῦτο εἶνε μία καταναγκαστικὴ φιλαναγνωσία, ἡ ὁποία δείχνει τὰς τυροκομικὰς ἢ μελισσοτροφικὰς διαθέσεις τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν μας. Ἐνδιαφέρει τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, τὰ γραφεῖα τῆς δημοσίας στατιστικῆς, τοὺς οἰκονομολόγους, τοὺς δημοσιογράφους, τοὺς ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν ἐθνικὴν ἐπάρκειαν, τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον καὶ τὸ ἐξαγωγικὸν ἢ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον. Πράγματα ἀδιάφορα ὄχι. Σπουδαῖα, ἀλλὰ ποῦ ἀνήκουν εἰς τὴν ἐρευνητικότητα ἄλλων εἰδικωτέρων.

Ἐμεῖς εἴχαμεν εὑρεθῇ ἐμπρὸς εἰς τὸ ἑξῆς θετικὸν γεγονός: ὅτι τὰ βιβλία τῶν καλλιτέρων μας συγγραφέων δὲν ἐξοδεύονται. Καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ συγγραφεῖς δυσκολεύονται νὰ ἐκδώσουν. Καὶ ἂν εἶνε ἀδυνάτου χαρακτῆρος, παύουν νὰ γράφουν. Ἂν ἔχουν κάποιαν πίστιν εἰς τὴν τέχνην των καὶ τάλαντον ὑπὲρ τὸ μέτριον, φεύγουν, ἢ ὅπως ὁ κ. Κακλαμάνος εἶπε, μεταναστεύουν... Ὅτι δὲν κυκλοφοροῦν ἀκόμη τὰ περιοδικά. Ἡ κυκλοφοροῦν ὅπως-ὅπως περιοδικὰ μὲ πρακτικὰς γνώσεις, μὲ περίεργα καὶ ὅ,τι ἄλλο, ποῦ περιέχουν συνήθως αἱ τρίται σελίδες τῶν ἐφημερίδων.

Ἀντιμετωπίσαντες λοιπὸν παρομοίαν κρίσιν βιβλίου καὶ περιοδικοῦ ἐκρίναμεν καλὸν νὰ ἐρωτήσωμεν πρῶτα τοὺς ἀναγνώστας μας. Ἐσυλλογίσθημεν, ὅτι αὐτοὶ ἠμποροῦσαν νὰ μᾶς διαφωτίσουν παρὰ κάθε ἄλλον. Ἐζητήσαμεν νὰ μάθωμεν τὰ γοῦστα των, τὰς ὀρέξεις των καὶ τὴν ἔκτασιν, τὸ ποιὸν τῶν ἀναγνώσεών των. Δυστυχῶς ὀλίγοι εὑρῆκαν καιρόν, ἢ ὄρεξιν ἢ θάρρος — αὐτὸ πρὸ πάντων — νὰ μᾶς ἀπαντήσουν. Ἕνας συνδρομητής μας ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἐδιάβαζεν ἄλλοτε πολύ, ἀλλὰ δὲν ἔχει δυστυχῶς καιρὸν νὰ διαβάζῃ πολύ. Ὅτι διαβάζει ἀδιαφόρως παντὸς εἴδους πράγματα. Ὅτι διαβάζει βιβλία μᾶλλον παρὰ περιοδικά. Ὅτι ἀπὸ τὰ βιβλία ποῦ ἐδιάβασε ποτέ, ὁ Φάουστ τοῦ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν. Μᾶς πληροφορεῖ ὅτι διαβάζει μᾶλλον διὰ νὰ «ὠφεληθῇ». Ὅτι ἀπὸ πατριωτισμὸν διαβάζει μᾶλλον τὰ ἑλληνικὰ ἐνῷ τὰ εὐρωπαϊκὰ τοῦ ἀρέσουν περισσότερον κ.τ.λ. Ὅτι ἀκόμη τὸ «Νέον Ἄστυ» τοῦ ἀρέσει περισσότερον ἀπὸ τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐφημερίδας. Καὶ ἄλλοι μᾶς ἀπαντοῦν ἀναλόγως. Ἕνας μᾶς λέγει ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ δημοσιεύσωμεν τὴν ἐπικῶς μεγαλοπρεπῆ ποιητικὴν «Ἱστορίαν τοῦ Τριστάνου καὶ τῆς Ἰζόλδης», διότι δὲν τὸν ἐνδιαφέρουν τὰ μεσαιωνικὰ ἔθιμα τῶν Εὐρωπαίων ἱπποτῶν. Θὰ ἐπροτιμοῦσε ἑλληνικά. Κ' ἐδῶ λοιπὸν τὸ πνεῦμα τοῦ σωβινισμοῦ καὶ τοῦ ὠφελίμου. Πνεῦμα παρεξηγήσεως Οἱ περισσότεροι διαβάζουν μυθιστόρημα διὰ νὰ λύσουν τὰς ἀπορίας των, ἢ νὰ μάθουν ἱστορίαν. Ἡ ἀνιδιοτελής, καλλιτεχνικὴ ἀπόλαυσις ἀπὸ τὰ φιλολογικὰ ἀναγνώσματα τοὺς εἶνε ξένη. Ἰδοὺ ἕνα θετικὸν συμπέρασμα: Ὁ νεοέλλην ἀναγνώστης δὲν ἔχει προσανατολισθῆ. Δὲν ἠξεύρει διὰ ποῖον λόγον διαβάζει κανεὶς φιλολογίαν. Συγχέει τὴν «ὄρεξιν τοῦ εἰδέναι» μὲ τὴν ὄρεξιν τῆς ἀνιδιοτελοῦς καὶ τρόπον τινὰ ἀνωφελοῦς καλλιτεχνικῆς συγκινήσεως. Δὲν ἔμαθε νὰ διακρίνῃ τὸ ἔργον τὸ λογοτεχνικὸν ἀπὸ τὰ ἱστορικά, εἴτε ἠθικὰ ἐγχειρίδια.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀπαντήσαντας διαβάζουν ὅ,τι δήποτε ἱκανὸν νὰ κινήσῃ τὴν περιέργειάν τους. Καὶ ὅλα αὐτὰ εἶνε ἀπότοκα κακῆς μας ἢ ἀτελοῦς παιδεύσεως εἰς τὰ σχολεῖα. Ἂν τὰ σχολεῖα ἐφρόντιζαν περισσότερο — ἠμποροῦσαν νὰ φροντίσουν περισσότερο — διὰ τὴν καλαισθητικὴν ἀγωγήν μας, βέβαια οἱ ἀναγνῶσται θὰ ἤξευραν νὰ διακρίνουν τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐριφίων.

Γενικῶς: Ἀπὸ τὰς ἀπαντήσεις ποῦ μᾶς ἔστειλαν συμπεράσματα δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐξαχθοῦν. Εἶνε τόσον ὀλίγαι! Ἀλλὰ μᾶς ἀποζημιώνουν αἱ ἀπαντήσεις τῶν συναδέλφων, οἱ ὁποῖοι ἔσπευσαν νὰ μᾶς παράσχουν τὰ φῶτα των εἰς τὴν σπουδαίαν αὐτὴν συζήτησιν τῶν «Παναθηναίων».

***

Ὁ κ. Κακλαμάνος, ὁ διακεκριμένος διευθυντὴς τοῦ «Νέου Ἄστεως», ἀπὸ τὸν ὁποῖον ποτὲ δὲν ἔλειψαν ἡ ὀξύτης καὶ τὸ τάκτ, τὰ εὐγενῆ καὶ σχεδὸν ἀντιδημοσιογραφικὰ χαρίσματα τοῦ γράφειν, μᾶς ἀπαντᾷ ἀπεριφράστως: «ὅτι τὸ κοινὸν τῶν προγενεστέρων γενεῶν ἀνεγίνωσκε περισσότερον εἶνε ἀναμφισβήτητον». Τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀγάπης πρὸς τὰ βιβλία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀποδίδει εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, εἰς τὴν «εἰσπήδησιν εἰς τὰ φιλολογικὰ ἄδυτα

ὅλων τῶν ἀμυήτων», εἰς τὴν δημοσιογραφικὴν κρίσιν. Ὁ κ. Κακλαμᾶνος ὁ μόνος ἐκ τῶν Ἑλλήνων δημοσιογράφων ποῦ προτιμᾷ νὰ δημοσιεύῃ ἕνα μυθιστόρημα τοῦ Οὐάϊλδ, ἢ ἕνα διήγημα τοῦ Παπαδιαμάντη παρὰ νὰ *σκανδαλοποιῇ* τὸν Μουρούζην, τὸν Ὄθωνα, τὸν Φάουστ, τὴν Κασσιανὴν καὶ τὸν Λάμπρον τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ, εὑρίσκει εὐκαιρίαν νὰ μᾶς δώσῃ σοφὴν καὶ πραγματικὴν εἰκόνα τῆς δημοσιογραφικῆς καταπτώσεως. Ὁ κ. Κακλαμάνος ἀναφέρει μετανάστας ἀπὸ τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν καὶ συγγραφεῖς ποῦ ἔπαυσαν νὰ γράφουν. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἀριθμῶν μεταξὺ τῶν μὴ γραφόντων πλέον καὶ τὸν κ. Νιρβάναν ἀδικεῖ τὸν εὐγενῆ μου φίλον, ὁ ὁποῖος διαπλέων τὴν Μεσόγειον αὐτὴν τὴν στιγμὴν θὰ εὕρίσκῃ καιρὸν νὰ ἐνθυμῆται τὸ ἀτελείωτο δρᾶμα του, τὰ παραμύθια του, καὶ τὴν μετάφρασιν τοῦ Πλατωνικοῦ Φαίδρου διὰ τὰ «Ἡλύσια».

Ὁ κ. Ν. Χατζιδάκης, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, ἄνθρωπος γενικωτέρας μορφώσεως καὶ μεταφραστὴς φιλολογικῶν ἔργων ἀπὸ τὰς φιλολογίας τοῦ Βορρᾶ, μᾶς ἀπαντᾷ: ***ὄχι*** διὰ τὸ πρῶτον ἐρώτημα καὶ ***ναὶ*** διὰ τὸ δεύτερον. Τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἀγαπήθη τὸ βιβλίον, ἀνευρίσκει εἰς τὴν ἔλλειψιν ὑλικῆς εὐημερίας ἀπὸ τὸ ἔθνος μας. Τὸ ἔθνος μας τρόπον τινὰ δὲν ὑποστηρίζει τὰ βιβλία καὶ τὰ περιοδικά, διότι δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ ὑποστηρίξῃ. Ἄλλως τε: Primum vivere, μᾶς λέγει, deinde philosophare. Ἔπειτα ἡ πλουτοκρατία μας, ποῦ δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐγχώριον παραγωγήν, διαβάζει τὰ γαλλικὰ μυθιστορήματα «τῆς ἀράδας». Ἔπειτα, προσθέτει ὁ κ Χατζιδάκης, βιβλία καλλιτεχνικὰ εἰς ἕνα τόπον στερούμενον «ἐσωτερικῆς ζωῆς» δὲν ἠμποροῦν ν' ἀνθίσουν. Εἰς τοῦτο ἔχω μίαν ἀντίρρησιν: Τάχα δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑπάρξουν καὶ δὲν ὑπῆρξαν ἄτομα ποῦ νὰ ζήσουν ἢ ποῦ ἔζησαν τὴν ἐσωτερικὴν ζωήν; Μέσα εἰς τοὺς κοιμωμένους κάποιοι θὰ βλέπουν ὄνειρα, μερικοὶ θὰ τρίβουν τὰ μάτια των, καὶ κάποιοι θὰ εἶνε ἔξυπνοι. Ἡ λογοτεχνία εἶνε δημιούργημα τῶν ἐκλεκτῶν ἀτόμων καὶ ὅλαι αἱ ἄσοφοι ἐποχαὶ εἶδαν ἰσχυρὰς ἀτομικότητας. Παρομοίως εἴδαμεν τὸν Σολωμόν, τὸν Κάλβον, τὸν Γ. Βιζυηνόν, τὸν Παπαδιαμάντην, τὸν Κρυστάλλην καὶ ἄλλους ἀκόμη.

Ὁ κ. Λάσκαρης βλέπει μὲν τὴν κρίσιν τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ περιοδικοῦ, ἀλλὰ νομίζει ὅτι δὲν πρέπει ἀπὸ τοῦτο νὰ συμπεράνωμεν, πῶς οἱ Ἕλληνες δὲν εἶνε φιλαναγνῶσται· ἁπλούστατα: προτιμοῦν νὰ δανείζωνται τὰ βιβλία παρὰ νὰ τ' ἀγοράζουν.

Ὁ κ. Ταγκόπουλος ἀποδίδει εἰς τὸ σχολεῖον καὶ τὴν γλῶσσαν τὴν κρίσιν τοῦ βιβλίου. Τὸ σχολεῖον μὲ τὸ «ἀντιεκπαιδευτικὸν σύστημα» εἰς τὴν καθαρεύουσαν. Ἂν ἡ γλῶσσα τοῦ κ. Ψυχάρη καὶ αἱ ἰδέαι του περὶ ἐκπαιδεύσεως θριαμβεύσουν, θὰ ἰδοῦμε Θεοῦ πρόσωπον. Ἂς ἐλπίσωμεν, ἢ μᾶλλον ἂς περιμένωμεν.

Ὁ κ. Π. Γιαννόπουλος, ὁ γνωστὸς ἑλληνοπαθὴς καί, εἰδικώτερον, ἀττικοπαθὴς Νεοέλλην, ὁ ὁποῖος ἐπροσπάθησε νὰ ὑψώσῃ μίαν νέαν θρησκείαν διὰ τὸ ἔθνος μας τὴν «προγονολατρείαν» ὑποθέτει ὅτι τὸ μοναδικὸν πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς ἐσχάτην κρίσιν, εἶνε ὁ Ἑλληνικὸς Ἐγκέφαλος τὸ «σάπιο καρποῦζι. Καὶ θέλει νὰ κόψῃ τὸ σάπιο καρποῦζι, τὸν Ἑλληνικὸν Ἐγκέφαλον. Ὁ κ. Γιαννόπουλος ὁμιλεῖ μεταφορικῶς.

Ὁ κ. Μαρῖνος Σιγοῦρος, ὁ νεαρὸς Ζακύνθιος λόγιος, δείγματα τῆς φιλοπονίας τοῦ ὁποίου ἐγνώρισαν οἱ ἀναγνῶσται τῶν «Παναθηναίων», εὑρίσκει πραγματικὴν τὴν κρίσιν καὶ ἀποδίδει τοῦτο εἰς τὴν αὔξησιν τῶν φιλολογικῶν ἐκδόσεων...εἰς τὴν Εὐρώπην ὅμως, διότι εἰς τὴν Ἑλλάδα ..

Ὁ κ. Ψυχάρης δυσκολεύεται νὰ μᾶς ἀπαντήσῃ εἰς τὸ πρῶτον ἐρώτημα, διότι, ὡς μακρὰν τῆς Ἑλλάδος, πολὺ ὀλίγον δύναται νὰ ἐπισκοπήσῃ τὰ ἐδῶ τελούμενα. Παραδέχεται ἐν τούτοις, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν δὲν διαβάζει καὶ ἀποδίδει τοῦτο πρῶτον εἰς ἔλλειψιν μορφώσεως. Δεύτερον εἰς τὸ ὅτι τὸ ἐμπόριον τῶν βιβλίων εἶνε ἀκόμη εἰς τὸ ἄλφα τῆς ἀναπτύξεως. Τρίτον εἰς τὸ ὅτι δὲν γράφονται ἀρκετὰ βιβλία τῆς φαντασίας. Καί. .ἡ γλῶσσα. Θὰ ἦτο παράξενο νὰ μὴ τὴν ἐνθυμηθῇ τὴν γλῶσσαν. Μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὰ βιβλία τῶν ὀπαδῶν του δὲν δίδονται εἰς τὸ ἐμπόριον ἀλλὰ *μοιράζονται*. Καὶ ἡ πληροφορία αὐτὴ μᾶς χρησιμεύει.

Καὶ ὁ κ. Ραμῆς εἰς τὰ σχολεῖα ἀποδίδει τὸ κακὸν τοῦ ὅτι ὁ λαὸς δὲν ***ἐδιάβασε*** καὶ δὲν διαβάζει. «Διότι ἡ ἐφηρμοσμένη εἰς τὰ σχολεῖα μας μνημονικὴ καὶ δογματικὴ μέθοδος διδασκαλίας δὲν τὸν συνηθίζει ν' ἀγαπήσῃ τὸ βιβλίο». Καὶ ὁ κ. Ραμῆς σκέπτεται ἀκόμη: «Τὸν καιρὸ ποῦ στὴν Εὐρώπη περνόδινε ἡ μεταφυσικὴ καὶ ὁ ρομαντισμός, ὁ τελευταῖος τῶν Ἀβενσεράγων καὶ ὁ Ἐρνάνης τὸν καιρὸ ποῦ μεσουρανοῦσαν ὁ Ἔγελ, ὁ Σατωβριάνδος, ὁ Οὐγκώ, ἦταν φυσικώτατο νὰ

γεννηθοῦν στὴν Ἑλλάδα, ὁ Παράσχος, ὁ Παπαρρηγόπουλος, ὁ Βασιλειάδης, ὁ Ραγκαβῆς, ὁ Βλάχος .'Απὸ τὸν καιρὸ ὅμως ποῦ ἡ Εὐρώπη γνώρισε τὸν Γκαῖτε, ποῦ διαβάζει τὸν Νίτσε, ποῦ συγκινεῖται μὲ τὸν Ἴψεν, ποῦ ἐκτίμησε τὸν Φλωμπὲρ καὶ ποῦ μιλεῖ γιὰ τὸν Γόρκυ. . .»τὰ πράγματα ἐδιορθώθησαν. 'Επαρακολουθήσατε τὴν σύγχυσιν. Ὁ μέγας Ἔγελος ποῦ ἔθρεψε τὴν σκέψιν τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Πολυλᾶ, ποῦ καθωδήγησε τὴν σκέψιν λεγεώνων ἀνθρώπων τῆς τέχνης, ὁ Σατωβριάνδος ὁ ἐπικὸς ποιητὴς τοῦ Ρενὲ καὶ τῶν «Ἱστορικῶν ἀναμίκτων», ὁ 'Ωκεανὸς—ἄνθρωπος ποῦ ἔδωκε τὴν ὤθησιν εἰς τὴν ἐκκόλαψιν τῆς μεγάλης μετὰ τὴν 'Επανάστασιν γαλλικῆς πριήσεως ἐξισώνονται, πρὸς τὸν κ. Βλάχον, τὸν Παράσχον, ἁπλούστατα διότι «εἶνε ρομαντικοί». Καὶ ἂν εἴποῦμε εἰς τὸν κ. Ραμᾶν ὅτι αὐτὸς ὁ Νίτσε ὠνομάσθη ὁ «ὕπατος τῶν ρομαντικῶν» ὅτι ἀκόμη ὁ Νίτσε ὠνόμασε τὸν Ἔγελον δημιουργὸν τῶν ἰδεῶν τῆς ἐξελίξεως ἂν τοῦ ποῦμε ὅτι εἶνε ἁμάρτημα ἡ τοποθέτησις τοῦ Γόρκυ δίπλα εἰς τὸν Φλωμπέρ, τοῦ Φλωμπὲρ δίπλα εἰς τὸν Νίτσε; Τὴν ἐποχὴν ποῦ ἔζοῦσεν ὁ Ἔγελος, τὸν ὁποῖον τόσο περιφρονεῖ ὁ κ. Ραμᾶς, ἔζοῦσε ὁ Σολωμός, ἔζοῦσε καὶ ὁ Γκαῖτε, ἔζοῦσε καὶ ὁ Λεοπάρδης.

Ὁ κ. Νιρβάνας ἀπαντᾷ εἰς τὰ δύο μας ἐρωτήματα καταφατικῶς. Καὶ «ὅσο μὲν διὰ τὴν τωρινὴν κρίσιν, δὲν βλέπει, παρὰ μίαν τοπικὴν ἐκδήλωσιν τῆς καθολικῆς κρίσεως ποῦ ὑφίσταται τὸ βιβλίον εἰς ὅλον τὸν κόσμον» τὰ αἴτια εἶνε «ἡ ἐφημερίς», ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἐκδόσεων, ὁ ἀγὼν περὶ ὑπάρξεως, ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν θεαμάτων καὶ τῶν ἀκουσμάτων. 'Ακόμη «τὰ μέσα τῆς κινήσεως εἶνε ὁ μεγάλος ἐχθρὸς τοῦ βιβλίου». Καὶ τὸ ὕπαιθρον. Ἕνας λαὸς ποῦ ζῇ Sub Jove διαβάζει εἰς τὸ ***ἀνοικτὸν βιβλίον***. Καὶ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἔπειτα. Ἡ γλωσσομάθεια καὶ ἡ ξενοπάθειά μας ἔπειτα. Καὶ προτείνει μέσα θεραπείας ἀλλοίμονον. . .: «Νὰ φέρωμεν τὴν τέχνην τοῦ λόγου εἰς τὸ ὕπαιθρον, εἰς τὰς στοάς, εἰς τὰ θέατρα. . .» Καὶ τοιουτοτρόπως θὰ παρασκευάσωμεν τὸν κόσμον διὰ τὸ βιβλίον. Καὶ νὰ τοῦ δώσωμεν ἕνα βιβλίον ὄχι ὀγκῶδες, ποῦ νὰ συμβιβάζεται μὲ τὸ ὕπαιθρον. Ὁ κ. Νιρβάνας συνιστᾷ τὰ μικρὰ βιβλία. Τὰ βιβλία ποῦ διαβάζονται εἰς τὸ τράμ, εἰς τὸ καφενεῖον, παντοῦ.

Ὁ κ. Γκίγας συγγραφεὺς τόμου διηγημάτων «Τῆς ἐξοχῆς» διαμένων εἰς τὴν 'Αλεξάνδρειαν, νομίζει ὅτι οἱ Ἕλληνες διαβάζουν περισσότερον τόρα παρὰ ἄλλοτε καὶ μολαταῦτα παραδέχεται τὴν κρίσιν διὰ τὸ βιβλίον καὶ τὸ περιοδικόν. Καὶ ἰδοὺ διὰ ποῖον λόγον: τόρα τὸ κοινὸν διαβάζει μυθιστορήματα τῶν ἐπιφυλλίδων καὶ ἀναγνώσματα περισσότερον, καὶ διαβάζει ὀλιγώτερον καλὴν λογοτεχνίαν.

Ὁ κ. 'Εφταλιώτης θεωρῶν τὸν ἑαυτόν του ἀνίκανον ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὸ πρῶτον ἐρώτημα, ἀπαντᾷ εἰς τὸ δεύτερον. 'Αποδίδει τὴν κρίσιν τοῦ βιβλίου εἰς τὴν φυσικὴν ἀντιπάθειαν τοῦ Ἕλληνος πρὸς ὅ,τι ἀπαιτεῖ καὶ τὴν παραμικροτέραν προσοχήν. Ἔπειτα εἶνε καὶ ἡ γλῶσσα.

Ὁ κ. Ζητουνιάτης ὁ γνωστὸς εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας λόγιος, μᾶς βεβαιώνει ὅτι τὸ βιβλίον καὶ τὸ περιοδικὸν δὲν εἶχαν ποτὲ ἀκμὴν διὰ νὰ διέρχωνται τόρα παρακμήν. Αἴτια εἶνε ὁ σχολαστικισμὸς εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν. Εἰς τὴν ἀμορφωσίαν τοῦ λαοῦ μας ποῦ εἶνε μᾶλλον «ὄχλος καὶ συμμάζευμα βαρβάρων».

Ὁ κ. Γρ. Ξενόπουλος δὲν πιστεύει «ὅτι τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια διαβάζουν ὀλιγώτερον οἱ Ἕλληνες». 'Αλλὰ τὸ ποιὸν τῶν προτιμωμένων ἀναγνωσμάτων ἴσως εἶνε σήμερα κατωτέρας φύσεως· καὶ τοῦτο διότι οἱ ἀναγνῶσται ἄλλοτε ἦσαν ὀλιγώτεροι καὶ καλλίτεροι, σήμερον εἶνε περισσότεροι καὶ χειρότεροι. Καὶ ἀκόμη ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ τοῦ καιροῦ εἶνε μᾶλλον δυσπλησίαστη εἰς τοὺς ἀμυήτους. Καὶ ὅμως ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ποτὲ δὲν ὑπῆρξεν ἐπαρκῶς ἀναγινώσκων. Ὁ κ. Ξενόπουλος ἀναβιβάζει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀναγινωσκόντων λογοτεχνικὰ ἔργα εἰς τρεῖς χιλιάδας διὰ 8 ἑκατομμύρια Ἑλλήνων. Κ' ἐντούτοις εἶνε δύσκολον πολὺ κάθε καλὸν ἀνάγνωσμα νὰ φθάνῃ ἕως εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν 3 χιλιάδων Ἑλλήνων φιλαναγνωστῶν, διότι τὰ μέσα τῆς ἐπικοινωνίας καὶ τῆς διαφημίσεως εἶνε ἀτελέστατα, ἀκόμη εἴμεθα διασκορπισμένοι εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς οἱ Ἕλληνες, καὶ δὲν συγκοινωνοῦμεν ὅσον εἶνε ἀρκετόν. Ἔπειτα τὸ σχολεῖον καὶ τὸ ἐκπαιδευτικόν μας σύστημα.

Ὁ κ. Καρκαβίτσας συγγραφεὺς τῆς «Λιγερῆς» καὶ τῶν «Διηγημάτων» ἠξεύρει πῶς οἱ Ἕλληνες οὔτε διαβάζουν, οὔτ' ἐδιάβαζαν. Εἶνε τὸ φυσικὸ τοῦ νέου Ἕλληνος, τοῦ «***Ρωμιοῦ***» νὰ φλυαρῇ καὶ ὄχι νὰ μελετᾷ. Πταίει τὸ σχολικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ νευρικόν μας σύστημα πολὺ περισσότερον.

Ὁ κ. Ζέγγελης ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου φρονεῖ ὅτι εἴμεθα ὀλιγώτερον φιλαναγνῶσται ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαούς. Καὶ ὅμως δια-

βάζομε περισσότερον παρὰ ἄλλοτε ξένα βιβλία κατὰ προτίμησιν. Ἔπειτα εἶνε τὸ γλωσσικὸν ζήτημα.

Ὁ κ. Ἀδαμαντίου γνωστὸς βυζαντηνολόγος εὑρίσκει ὅτι δὲν διαβάζομεν, καὶ προσέτι ὅτι ἐδιαβάζαμεν ἄλλοτε περισσότερον ἀπὸ τόρα. Εἶνε ποῦ δὲν ἔχομεν ἰδανικά. Πολιτικὴ συζήτησις λοιπόν. Καὶ ἀναγνώσματα ἐφημερίδων ὡς ἐπιδόρπιον.

Ὁ κ. Χρηστοβασίλης συγγραφεὺς βουκολικῶν διηγημάτων καὶ δημοσιογράφος εὑρίσκει ὅτι τὸ βιβλίον καὶ τὸ περιοδικὸν εἶνε τόρα περισσότερον παρ' ἄλλοτε εἰς κρίσιμον κατάστασιν. Διότι ἐπληθύναν αἱ ἐφημερίδες ποῦ διαβάζονται εὐκολώτερα ἀπὸ τὰ βιβλία. Κ' ἐντούτοις διαβάζομεν τόρα παρὰ ἄλλοτε περισσότερον. Ἐφημερίδας ὅμως . .

Ὁ κ. Α. Πάλλης ἀποδίδει εἰς τὸν δασκαλικισμὸν καὶ τὸν λεβαντινισμὸν τὸ ὅτι οἱ Ἕλληνες διαβάζουν κατὰ προτίμησιν ξένα βιβλία.

Ὁ κ. Κουρτίδης γνωστὸς λόγιος καὶ καθηγητὴς τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων ἀποκρίνεται: «καὶ τὸ βιβλίον καὶ τὸ περιοδικὸν εὑρίσκονται εἰς κρίσιν. Δὲν νομίζει ὅτι διαβάζομεν τόρα ὀλιγώτερον παρὰ εἰς τὸ παρελθόν. Ἡ νόσος τοῦ «μὴ ἀναγινώσκειν» εἶνε χρονία. Ἔπειτα, μᾶς λέγει, τὸ ζήτημα δὲν εἶνε «πόσον ἀναγινώσκουν ἀλλὰ τί ἀναγινώσκουν». Καὶ ὁ κ. Κουρτίδης φρονεῖ — ἀλλὰ καὶ ποῖος δὲν τὸ φρονεῖ; — ὅτι τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν εἶνε τὸ χειρότερον ***ἀναγινῶσκον***. Τὴν αἰτίαν ἀνευρίσκει καὶ ὁ κ. Κουρτίδης — καὶ ἡ γνώμη του, ἀφοῦ εἶνε παιδαδωγός, πρέπει ν' ἀκουσθῇ — εἰς τὸ σχολεῖον μας, τὸ ὁποῖον εἶνε σχολεῖον «ἐξεγερῖρον πολυμερῆ ἀηδίαν». Ἔπειτα ἡ Ἐκκλησία. «Ποῦ εἶνε τὸ κήρυγμα τὸ ἀνυψῶνον;» Καὶ ἀκόμη τὸ εἶδος τῆς νέας μας λογοτεχνίας ποῦ εἶνε ἐκ φύσεως δυσπρόσιτη εἰς τὸν κόσμον, τρόπον τινὰ ἀριστοκρατική. Ὁπωσδήποτε τὸ τελευταῖον αὐτὸ μοῦ φαίνεται συζητήσιμον. Καὶ ὁ κ. Κουρτίδης, ὅπως καὶ ὁ κ. Γιαννόπουλος, νομίζει ὅτι ἡ κρίσις εἶνε γενικωτέρα. Κρίσις τοῦ βιβλίου καὶ περισσότερον κρίσις τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς.

Ὁ κ. Ν. Βέης τὴν ἀποδίδει εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν κρίσιν.

Ὁ κ. Κάσδαγλης βλέπει τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀποδίδει εἰς τὸ κλῖμα, εἰς τὴν ἐφημεριδοφαγίαν μας, εἰς τὴν καινοθηρίαν μας, εἰς τὴν γλῶσσαν — ἡ γλῶσσα κόκκαλα δὲν ἔχει καὶ ὅμως τσακίζει κόκκαλα.

Ὁ κ. Ἀναστασόπουλος μᾶς βεβαιώνει ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀναγινώσκουν περισσότερο σήμερα παρὰ ἄλλοτε. Ἀποδίδει εἰς τὸν «ἀγῶνα περὶ ζωῆς» τὴν αἰτίαν τῆς κρίσεως. Δὲν εὑρίσκομεν λοιπὸν καιρὸν νὰ διαβάσωμεν μὲ μέθοδον, μὲ πάθος, μὲ αἴσθημα. Κ' ἐντούτοις ὑπάρχουν φιλαναγνῶσται ποῦ πεινοῦν μάλιστα.

* * *

Βλέπετε ἀπὸ τοὺς ἀπαντήσαντας λείπουν ἀρκετοί. Ὁ κ. Παλαμᾶς, ὁ κ. Παπαδιαμάντης, ὁ κ. Κονδυλάκης, ὁ κ. Παπαντωνίου, ὁ κ. Γαβριηλίδης, ὁ κ. Δροσίνης, ὁ κ. Βικέλας, ὁ κ. Προβελέγγιος, ὁ ποιητὴς κ. Γρυπάρης ἄλλοι ἀκόμη πολλοί. Καὶ ὅμως κανεὶς δὲν ἔπρεπε ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀπάντησιν. Τὸ ζήτημα ἔπρεπε νὰ διαφωτισθῇ πάσῃ θυσίᾳ. Ἀκόμη, συλλογίζομαι αὐτὴν τὴν στιγμήν, ἔπρεπε νὰ ἐρωτηθοῦν οἱ βιβλιοπῶλαι ὁ κ. Κολλάρος, ὁ κ. Ἐλευθερουδάκης, ὁ κ. Μπέκ. Νὰ ἐρωτηθοῦν οἱ ἰδιοκτῆται ἀναγνωστηρίων. Ὁπωσδήποτε ἐμεῖς ἐκάμαμε τὴν καλὴν ἀρχήν. Δὲν νομίζομεν ὅτι ἐξαντλοῦμεν τὴν συζήτησιν. Καὶ τὰ συμπεράσματά μας λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ θεωρηθοῦν τελειωτικά.

Θὰ ἤθελα νὰ κατηρτίζετο ἕνας κατάλογος ἑλληνικῶν βιβλίων ἐκδοθέντων εἰς τὰ πενῆντα πρῶτα χρόνια τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἕνας ἄλλος διὰ τὰ ἄλλα πενῆντα χρόνια. Καὶ νὰ ἐκάμναμε τὴν παράθεσιν. Τοῦτο εἶνε δύσκολο αὐτὴν τὴν στιγμήν. Ἠμπορεῖ νὰ φιλοτιμηθῇ νὰ τὸν προσφέρῃ ἀργότερα εἰς τὴν περιέργειάν μας ὁ κ. Καμπούρογλους. Ἂς περιμένωμεν ἕως τότε. Καὶ ἀπὸ ὅσα γνωρίζω μολαταῦτα ἠμπορῶ νὰ πῶ ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος ἔγιναν ἐκδόσεις καὶ σοβαραὶ μάλιστα. Ὄχι μόνον γραμματικαί. Ὄχι μόνον σχόλια. Μετέφραζαν φιλολογικὰ ἔργα. Ἤθελαν νὰ τὰ κάμουν μαζί. Δὲν ἐδιάβαζαν ἴσως τόσο πολύ. Ὑπεστήριζαν ὅμως τὰς ἐκδόσεις διὰ νὰ διαβάσουν αἱ κατόπιν γενεαί. Ἔπειτα ἦλθεν ἡ βασιλεία τῶν κακῶν γαλλικῶν μυθιστορημάτων, καὶ τέλος ἡ ἐκδοτικὴ δειλία. Χάρις εἰς τὸν κ. Μαρασλῆν σήμερα ἔχομε μίαν σοβαρὰν βιβλιοθήκην. Ἀλλ' ἐκεῖνο ποῦ ἔπρεπε νὰ κάμῃ ὁ κ. Μαρασλῆς ἦτον νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν μετάφρασιν ξένων λογοτεχνικῶν ἔργων, καὶ τὴν ἔκδοσιν πρωτοτύπων παρὰ ταῦτα. Ὁ κ. Παπαδιαμάντης νὰ ἐπροτιμᾶτο ἀπὸ τὸν κ. Βλάχον καὶ ἀπὸ τὸν μακαρίτην Εἰρ. Ἀσώπιον. Ἕνας τόμος τῶν ἀνεκδότων τοῦ Πολυλᾶ. Ἕνας τόμος διὰ τὸν κ. Μητσάκην, ἕνας τόμος διὰ τὰ διηγήματα τοῦ Βιζυηνοῦ, μία ἔκδοσις νέα τοῦ Κάλβου, μία ἔκδοσις τοῦ Κρυστάλλη. Μία ἔκ-

δοσις τοῦ Πατούχα τοῦ κ. Κονδυλάκη καὶ ἄλλων ἀκόμη. Διότι ὑπάρχουν οἱ μεμψίμοιροι, οἱ ὁποῖοι—χωρὶς νὰ ἔχουν ἄδικον σοῦ λέγουν: Δὲν ἔχομεν τί νὰ διαβάσωμεν. Οἱ ἱδρύσαντες τὰ «Ἡλύσια» διὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ νέους συγγραφεῖς ὁμολογοῦν ὅτι κινδυνεύουν νὰ μὴν ἐπαρκοῦν διὰ τὸν συνεχισμόν των ἐντούτοις...

***

Ἡ κοινὴ ὁμολογία σχεδὸν ὅλων, ὅτι τὸ βιβλίον καὶ τὸ περιοδικὸν εὑρίσκονται εἰς κρίσιν μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸν κόπον νὰ τὴν δείξωμεν ἐδῶ. Τόρα: Ἐδιάβαζαν περισσότερον ἄλλοτε; Ὁ κ. Ξενόπουλος εἴδατε ἀνωτέρω ὅτι ἀναβιβάζει τοὺς ἀναγνώστας τῆς μακαρίτιδος «Ἑστίας» εἰς τρεῖς χιλιάδας. Καὶ ἡ «Ἑστία» ἦτον ἀσυγκρίτως κατωτέρα φιλολογικῶς, τυπογραφικῶς, ἐκδοτικῶς ἀπὸ τὰ «Παναθήναια». Τὸ ἁπλοῦν αὐτὸ γεγονὸς δὲν εἶνε ἱκανὸν νὰ μᾶς πείσῃ, ὅτι ἐδιάβαζαν περισσότερο πρὸ εἴκοσι χρόνων ἀπὸ σήμερα; Εὑρίσκετο φυσικὰ καὶ τότε τὸ βιβλίον καὶ τὸ περιοδικὸν εἰς ὄχι ἀνθηρὰν κατάστασιν, ἡ κρίσις ὑπῆρχε. Ἀλλὰ ἡ κρίσις εἶνε ὀξυτέρα σήμερον. Ἐδιάβαζαν περισσότερον. Τί παρενέπεσε ὥστε νὰ μικρύνῃ τὸν ζῆλον τῶν Ἑλλήνων φιλαναγνωστῶν, ὁ ὁποῖος ηὔξανε σιγά, ἀλλὰ σχεδὸν ἀσφαλῶς τότε; Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα. Αὐτὸ τὸ ὁμολογοῦν τὰ $^{9}/_{10}$ ἐκείνων ποῦ ἀπήντησαν εἰς τὴν «Ἔρευνάν» μας. Καὶ ἐπειδὴ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ὑπῆρχε πάντοτε: ὁ Ψυχαρισμός. Ὁ κ. Δροσίνης ὁμολογεῖ ὅτι εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ καταστροφὴ τῆς «Ἑστίας».

Καὶ τί εἶνε λοιπὸν ὁ Ψυχαρισμός; Εἶνε ἐφιάλτης ποῦ κάθεται εἰς τὸ στῆθος τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ ἀναγνώστου. Τὴν στιγμὴν ποῦ ἡ γλῶσσα ἤρχισεν ἤρεμα καὶ σοφὰ νὰ κινῆται πρὸς τὴν Ζωήν, ἰδοὺ ὁ Ψυχαρισμὸς νὰ τὴν σύρῃ πρὸς ἕναν ζωοφανῆ θάνατον.

Ἀλλὰ ἡ κρίσις, ἡ ὁποία διὰ τοῦ Ψυχαρισμοῦ ἁπλῶς ἐπεδεινώθη, ὑπῆρχεν ὅπως εἴπαμεν. Καὶ τῆς κρίσεως αὐτῆς, ὅπως οἱ περισσότεροι τῶν κ.κ. συναδέλφων εἶπαν, αἰτία ἦτον τὸ σχολεῖον μὲ τὴν ἀντιλογοτεχνικὴν ἀνατροφὴν ποῦ μᾶς δίδει. Λοιπὸν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἢ δὲν ἔχει ὄρεξιν νὰ διαβάσῃ, ἢ διαβάζει κατὰ τύχην καὶ ὅ,τι τύχῃ. Λοιπὸν συμβαίνει πολλὰς φορὰς νὰ «μὴ γινώσκῃ, ἃ ἀναγινώσκει», ὅπως λέγουν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Ζητεῖ ἀπὸ τὰ φιλολογικὰ ἀναγνώσματα νὰ «ὠφεληθῇ» ὄχι νὰ ***συγκινηθῇ*** καλλιτεχνικῶς. Παρεξηγεῖ τὸν σκοπὸν τῆς λογοτεχνίας.

Καὶ τάχα ὑπάρχουν οἱ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι θὰ τοῦ φωτίσουν τὴν αἴσθησιν, θὰ τοῦ ἀναπτύξουν τὸ γοῦστο, θὰ τοῦ δείξουν τὴν κατὰ τὸν Κάντιον «ἄσκοπον σκοπιμότητα» τῆς λογοτεχνίας; Ὑπάρχουν οἱ κριτικοὶ οἱ μὴ λιβανίζοντες ἀπὸ ἁπλῆν εὐγνωμοσύνην; Ἢ ἂν ὑπάρχουν πόσοι εἶνε; Καὶ ἔχουν τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κόσμου;

***

Λοιπόν: Ἂς λησμονήσωμεν τὸ γλωσσικὸν ζήτημα· αὐτὸ εἶνε τὸ πρῶτον καὶ τὸ ὁποῖον ἀποβλέπει ἐμᾶς. Ἔπειτα ἂς φροντίσωμεν νὰ ζητήσωμεν τὴν μεγάλην μεταρρύθμισιν τὴν ἐκπαιδευτικήν. Ζωντανὴν περισσότερον, καλαισθητικήν, στηριζομένην τὴν ἐκπαίδευσιν, ὅπως εἶπε κάποιος, εἰς «τὴν κρυσταλλίνην βάσιν τοῦ λόγου». Ἂς προσπαθήσωμεν νὰ μεταφέρωμεν εἰς τὴν γλῶσσαν μας τὰ μεγάλα λογοτεχνικὰ ἔργα. Καὶ ἂς γείνωμεν αὐστηρότεροι πρὸς τὸν ἑαυτόν μας. Ἔπειτα ἂς κατέλθωμεν πρὸς τὸν λαὸν—ὄχι καταβιβάζοντες τὴν τέχνην—, ἀλλ' ἁπλῶς συστέλλοντες τὴν ἀλαζονείαν μας. Ἂς τὸν φωτίσωμεν ἐμεῖς ἐωσότου θὰ ἔλθῃ μία νέα γενεὰ φωτισμένη ἀπὸ τὰ νέα σχολεῖα. Καὶ ἂν εἶνε ἀληθὲς ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχουν μελετηρὸν χαρακτῆρα, ἂς προσπαθήσωμεν νὰ τὸν κάμωμεν μελετηρόν. Ἂν εἶνε τὸ κλῖμα ἡ αἰτία τοῦ μίσους πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν, ἂς μεταφέρωμεν τὰς καλαισθητικὰς συγκινήσεις εἰς τὸ ὕπαιθρον, εἰς τὸ θέατρον, εἰς τὰς διαλέξεις, εἰς τὸ κήρυγμα, ἀκόμα εἰς τὴν κοινοβουλευτικὴν ρητορικήν. Καὶ ἂν εἶνε ἡ ἐθνική μας διασπορά... ἂς φροντίσωμεν διὰ τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν. Ἂς κάμωμεν στόλον καὶ στρατόν.

Ἂς κάμωμεν ὅλα διὰ τὸ βιβλίον ποῦ εἶνε «ὁ ναός» μας κατὰ τὴν ὑψηλὴν ἔκφρασιν τοῦ Θωμᾶ Καρλάϋλ. Εἶνε, ἴσως, ἀκόμη καιρός.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΕΘΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Η ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΩΝ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΩΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ-ΑΘΗΝΩΝ-ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Οταν διὰ πρώτην φορὰν ἔφθασα εἰς τὰς Ἀθήνας, μεταξὺ τῶν ὡραίων καὶ ὠφελίμων πραγμάτων ποὺ ἐπεθύμουν νὰ ἴδω ἀμέσως, ἦτο καὶ ὁ Σιδηρόδρομος. Ἤμουν πολὺ μικρὸς ἀκόμη καὶ φυσικὰ ἡ λέξις αὐτὴ ἐξήσκει ἐπὶ τῆς φαντασίας μου μίαν ἰδιαιτέραν μαγγανείαν. Ὑποθέτω ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη μεθ' ὅλους τοὺς ἀφορισμοὺς τοῦ Ἄγγλου αἰσθητικοῦ Ράσκιν, ἡ λέξις σιδηρόδρομος ἐξακολουθεῖ νὰ εἶνε μαγική, ἀφοῦ μᾶς παρουσιάζεται πάντοτε ὡς συνώνυμος τῆς προόδου καὶ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος ἄλλως τε ἐφαίνετο νὰ ἦτο προικισμένος ἀπὸ τὴν δημιουργίαν νὰ γνωρίσῃ ὅλα τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα στολίζουν τὸν πλανήτην μας. Διὰ νὰ προλάβῃ ὅμως εἰς τὸ βραχὺ διάστημα τῆς ζωῆς του καὶ θαυμάσῃ ὅλας τὰς καλλονὰς τῆς γῆς, ὤφειλε νὰ διατρέχῃ τὰ διαστήματα μὲ ταχύτητα πολλῶν μιλλίων. Ἐν τούτοις τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο εὔκολον. Τὸ σῶμα του τὸν ἐκράτει δέσμιον, καὶ διὰ ν' ἀλλάξῃ ὁρίζοντας εἶχεν ἀνάγκην μερικῶν μέσων διαφορετικῶν παρὰ ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ἔδωκεν ἡ φύσις. Ἤρχισε νὰ σκέπτεται τότε τὸν τρόπον τῆς συντομεύσεως τῶν ἀποστάσεων, καὶ ὅταν εἶδεν ὅτι οἱ πόδες του ἦσαν ἀσθενεῖς μετεχειρίσθη τοὺς πόδας τῶν ἵππων διὰ νὰ φθάσῃ μετὰ πάροδον τόσων αἰώνων εἰς τὴν ἀτμομηχανήν. Σήμερον χάρις εἰς τὴν θαυμασίαν αὐτὴν ἐφεύρεσιν τὴν ὁποίαν ὀφείλει εἰς τὴν μεγαλοφυΐαν ἑνὸς Ἄγγλου ἐργάτου τοῦ Στέφενσον, ὁ ἥρως αὐτὸς τῆς δημιουργίας ποὺ καλοῦμεν ἄνθρωπον, νομίζω ὅτι δὲν ἔχει κανένα λόγον δυσαρεσκείας μὲ τὸν ἑαυτόν του.

Ὁ σιδηρόδρομος σύμφωνα μὲ τοὺς ἀσχοληθέντας περὶ τὴν ἱστορίαν του δὲν ἦτο ἄγνωστος εἰς παλαιοτέρας ἐποχάς. Βεβαίως δὲν ἦτο τελειοποιημένος ὅπως σήμερον ὥστε νὰ διατρέχῃ ἑκατὸν χιλιόμετρα τὴν ὥραν, διότι δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη τὴν χρῆσιν τοῦ ἀτμοῦ. Ἀλλ' ἂν παραδεχθῶμεν ἁπλῶς τὰ τῆς στρώσεως τῶν δρόμων διὰ ξυλίνων δοκῶν, ὅπως τοῦτο ἐγένετο τὸν παρελθόντα αἰῶνα εἰς τὴν Ἀγγλίαν πρὸς μεταφορὰν τῶν ἐμπορευμάτων, ἡ χρῆσις τοῦ ξυλοδρόμου, χωρὶς ν' ἀνέλθωμεν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ἀσφαλῶς ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὁποῖοι τοιουτοτρόπως μετέφερον τοὺς τεραστίους λίθους πρὸς ἀνέγερσιν τῶν καλλιτεχνικῶν οἰκοδομημάτων των.

***

Ἐντὸς ἑνὸς βιβλίου ἐπιγραφομένου τὰ «Θαύματα τῆς Ἐπιστήμης» ὁ κ. Λέων Φιγκιὲ μᾶς πληροφορεῖ ὅτι αἱ ἀπαρχαὶ τοῦ ξυλοδρόμου τὸν ὁποῖον εἶχον ἐν χρήσει εἰς τὸ Νιουκάστελ τῆς Ἀγγλίας χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ 1896. «Ἡ μεταφορὰ τοῦ μεταλλεύματος γίνεται, λέγει ὁ συγγραφεύς, ἐπὶ ἑλκύθρων κυλιομένων ἐπάνω εἰς δύο γραμμὰς ξυλίνας εὐθυτάτας καὶ παραλλήλους καὶ αἱ ὁποῖαι στηρίζονται καλῶς ἐπὶ τοῦ δρόμου ἀπὸ τοῦ μεταλλείου μέχρι τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ. Κατὰ τὸ 1870 ὅμως τὰς ξυλίνας γραμμὰς διαδέχονται γραμμαὶ ἐκ χάλυβος, ἀλλὰ μόλις περὶ τὸ 1820 ἀντικαθίστανται καὶ αὐταὶ διὰ σιδήρου αἱ ὁποῖαι ἀναμφιβόλως δὲν θὰ προσέθετον καὶ σπουδαίαν τινὰ ὠφέλειαν ἂν δὲν ἐνεφανίζετο καὶ ἡ ἀτμομηχανὴ διὰ τὴν ὁποίαν, ὁ πολὺς Ἀραγὼ λέγει εἰς τὸ περιώνυμον ὑπόμνημα του πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν, ὅτι «ἀνεστάτωσε τὸν κόσμον».

Πράγματι ἡ ἐφεύρεσις τῆς ἀτμομηχανῆς ὑπὸ τοῦ Στέφενσον ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας, καὶ ὅτε κατὰ τὸ 1829 συνεδέθη σιδηροδρομικῶς τὸ Λίβερπουλ μὲ τὸ Μάντσεστερ, μεθ' ὅλα τὰ ἐμπόδια τῶν χωρικῶν οἱ ὁποῖοι ἐξῆλθον νὰ λιθοβολήσουν τοὺς ἐπιβαίνοντας τῆς ἀτμομηχανῆς, ἠσθάνθη ὅτι κάτι σπουδαῖον ἔγινε. Βεβαίως ἡ πρώτη ἀτμομηχανὴ δὲν ἦτο τελεία, δὲν ἔτρεχε 80 καὶ 100 χιλιόμετρα τὴν ὥραν ὅπως σήμερον, ἀλλ' ἦτο ἀρκετὸν ὅτι καὶ 25 μόνον χιλιόμετρα κατώρθωνε νὰ διατρέξῃ, ἀφοῦ μετέπειτα δὲν παρῆλθον πολλὰ ἔτη καὶ ἔφθασεν αὕτη εἰς τὴν ταχύτητα ποὺ βλέπομεν τώρα.

***

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ σιδηρόδρομος ἐνεφανίσθη διὰ τῆς ἑταιρίας ἥτις συνέδεσε τὰς Ἀθήνας μετὰ τοῦ Πειραιῶς. Ἀλλ' ἐκεῖ ὅπου ἡ ἀτμομηχανὴ παρουσίασεν ὁλόκληρον τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν ἰσχύν της εἶνε εἰς τὴν Πελοπόννησον, διὰ τῆς Ἑταιρίας τῶν σιδηροδρόμων Πειραιῶς-Ἀθηνῶν-Πελοποννήσου ἥτις σήμερον συνέδεσεν αὐτήν, σχεδὸν ὁλόκλη-

ΓΕΦΥΡΑ ΑΛΦΕΙΟΥ ΜΗΚΟΥΣ ΕΞΑΚΟΣΙΩΝ ΜΕΤΡΩΝ, ΜΕ ΕΞ ΟΜΟΙΟΜΟΡΦΑ ΤΟΞΑ

ρον διὰ τῶν σιδηρῶν ἐλασμάτων της, καὶ ἡ ὁποία ἐξετέλεσεν ἕνα ἀπὸ τὰ πατριωτικώτερα ἔργα ἐξαπλώσασα διὰ τῆς συγκοινωνίας τὸν πολιτισμὸν εἰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς νοτίου Ἑλλάδος. Πόσον δὲ εἰργάσθη, εὐηργέτησε καὶ ὠφέλησε τὸν τόπον, εἶνε ὁ σκοπὸς τῆς παρούσης μελέτης, ἐντὸς τῆς ὁποίας θὰ διηγηθῶμεν κατὰ τὸ ἐφικτὸν τὸ ἱστορικὸν τῆς ἱδρύσεως της καὶ τῆς ἐν γένει πορείας της, τῆς ἀληθῶς ἐκπολιτιστικῆς.

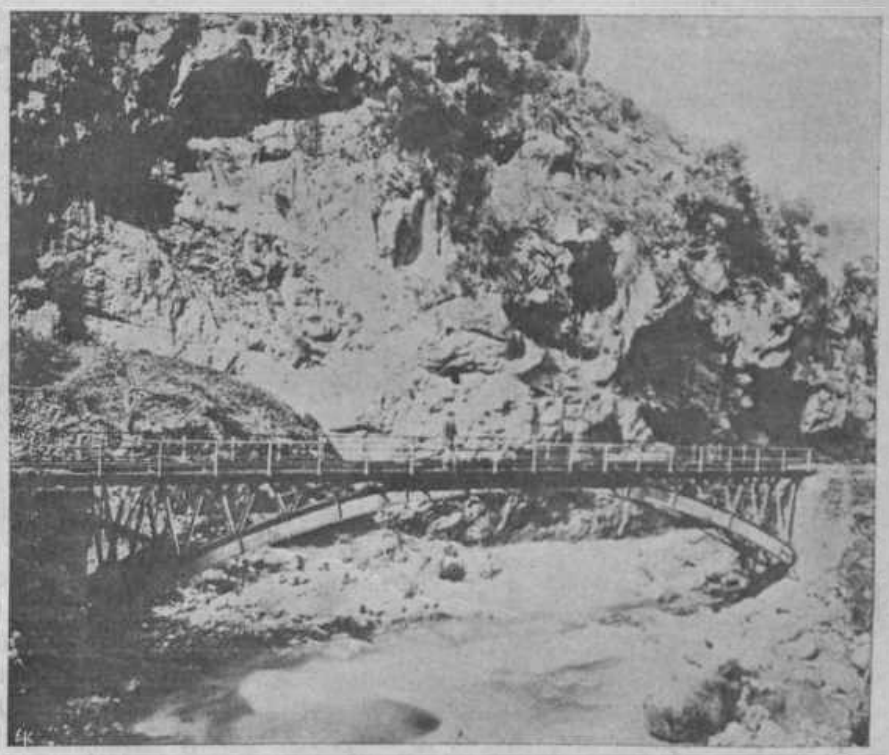
Ἡ Ἑταιρία αὕτη ἱδρύθη κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1882 παρὰ τῆς Πιστωτικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος ὅτε Γ. Διευθυντὴς ἦτο ὁ κ. Ι. Γ. Δούμας καὶ εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον συμμετάσχει διάφοροι Τράπεζαι καὶ Τραπεζῖται ἐγχώριοι καὶ ξένοι. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν καὶ δυνάμει τῆς συμβάσεως μὲ τὴν Κυβέρνησιν παρεχωρήθη εἰς αὐτὴν τὸ δικαίωμα τῆς κατασκευῆς καὶ ἐκμεταλλεύσεως σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἑνὸς μέτρου πλάτους καὶ 400 χιλιομέτρων μήκους, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ Πειραιῶς μέχρι Πύργου καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ Κορίνθου μέχρι Μύλων καὶ τῶν ὁποίων γραμμῶν αἱ ἐργασίαι ἤρχισαν τὸ 1883 καὶ ἐπερατώθησαν ἐντελῶς τό 1890. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἡ Ἑταιρία διῆλθε κρισιμωτάτας στιγμάς. Ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς τὰ τραῖνα της ἀνὰ τὰς ἀκτὰς καὶ τὰ μεσόγεια τῆς Πελοποννήσου διηυκόλυνον τὸ ἐμπόριον κ' ἐπαρουσίαζον ἐμπράκτως τ' ἀγαθὰ τῆς ταχείας συγκοινωνίας, ἀφ' ἑτέρου ἡ χρηματικὴ κρίσις τοῦ 1885-87 καὶ ἡ μὴ ἐκπλήρωσις τῶν χρηματικῶν ὑποχρεώσεων τῶν συμμετόχων ἐδυσχέραινον τὸ ἔργον της καὶ εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τροποποιήσῃ τὸ καταστατικόν της καὶ περιορίσῃ τὸ μετοχικὸν κεφάλαιον εἰς 25 ἑκατομμύρια δραχμῶν ἀντὶ 46 ἑκατομμυρίων ὡς ἀρχικῶς εἶχε καθορισθῆ. Ὅταν εὑρέθη εἰς οἰκονομικὰς δυσχερείας τὸ 1885, τῆς ἐχορηγήθη ἡ ἄδεια συνομολογήσεως δανείου ἐν Λονδίνῳ ἐκ 286 χιλιάδων λιρῶν, διὰ τοῦ ὁποίου ἠσθάνθη ὄχι μικρὰν ἀνακούφισιν κατορθώσασα τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν μέχρι Ναυπλίου καὶ Μύλων καὶ μέχρι Πατρῶν γραμμῶν. Αἱ περιστάσεις ἐν τούτοις ἐξηκολούθουν νὰ εἶνε δυσχερεῖς. Αἱ ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν γραμμῶν εἰσπράξεις δὲν ἦσαν τόσῳ ἱκανοποιητικαὶ ὥστε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν μέχρι Πύργου κατασκευὴν καὶ ἠναγκάσθη νὰ συνάψῃ νέον δάνειον, ἐπίσης ἐν Λονδίνῳ, ἐκ 240 χιλιάδων λιρῶν τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιήθη πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ προσωρινοῦ της δανείου πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν ἐξ 1,800,000 δραχμῶν καθὼς καὶ πρὸς τελείαν ἀποπεράτωσιν τῆς μέχρι Πύργου γραμμῆς.

Μὲ τὴν εἴσοδον τοῦ 1890 ἡ περὶ τὴν ἑταιρίαν ἀνεθάρρησαν ὀλίγον. Ἡ συνομολόγησις τοῦ τελευταίου δανείου καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν συντελεσθεισῶν γραμμῶν ἔδωκε κάποιαν κίνησιν καὶ ἐλπίδας. Νέα ὄνειρα ἐδημιουργήθησαν καὶ νέαι γραμμαὶ ἐσχεδιάσθησαν. Τὰ σχέδια δὲν ἤργησαν νὰ τεθοῦν εἰς πραγματοποίησιν, καὶ ἐφ' ὅσον παρήρχοντο τὰ ἔτη ἡ Ἑται-

ρία μεθ' ὅλας τὰς δυσχερείας τὰς ὁποίας ἀπήντα ἔδιδεν ἄρτον εἰς ἑκατοντάδας ἐργατῶν οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν σκαπάνην εἰς τὰς χεῖρας κατέστρωνον νέας γραμμάς. Διὰ νέου δανείου 6,000,000 δρ. ἀνέλαβε καὶ κατεσκεύασε τὰς γραμμὰς Πύργου-Ὀλύμπια, Καβάσυλλα-Κυλλήνης καὶ Κυλλήνη-Λουτρά. Ἡ Κυβέρνησις κατεσκεύασε τὸν ὀδοντωτὸν Διακοφτοῦ-Καλαβρύτων καὶ ἡ Ἑτ. Πελ. ἀνελάμβανε τὴν ἐκμετάλλευσίν του. Ἡ γραμμὴ αὕτη παρουσιάζει ἕνα ἀπὸ τὰ μαγευτικώτερα θεάματα καὶ ὑπὸ ἔποψιν τέχνης καὶ φυσικῆς καλλονῆς. Ὡς ἐπίσης ἡ Ἑταιρία μετέβαλε τὴν μικρὰν γωνίαν τῶν Λουτρῶν Κυλλήνης εἰς ἀληθινὴν ὄασιν καὶ εἰς περιζήτητον λουτρόπολιν, στολίσασα τὴν Κυλλήνην διὰ ξενοδοχείων τὰ ὁποῖα εἶνε ἀληθινὰ μέγαρα καὶ διὰ πάρκων γοητευτικῶν. Τὸ αὐτὸ ἔπραξε τὸ 1892 ὅτε ἐπερατώθη ἡ γραμμὴ Πύργου-Ὀλυμπίας διὰ τῆς ὁποίας κατέστη ἐφικτὴ ἡ μετάβασις τῶν πολυαρίθμων ξένων εἰς τοὺς ἱεροὺς τόπους τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀθλητισμοῦ, ὅπου ἡ ψυχὴ ἀνοίγεται εἰς τὴν ἔκστασιν καὶ βυθίζεται εἰς τὸν θαυμασμόν. Τὸ 1892 ἀνέλαβε τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς γραμμῆς Μύλων-Καλαμῶν. Τὸ ἐξετέλεσεν ἡ Ἑταιρία περιγραφῆς. Διὰ νὰ παρουσιάσῃ αὐτὸ τὸ σύμπλεγμα τῶν 750 χιλιομέτρων τὸ ὁποῖον βλέπομεν σήμερον, ὑπερνικῶσα ὅλας τὰς δυσχερείας, ἐκμηδενίζουσα καὶ θέτουσα ἐκποδὼν ὅλας τὰς ἀντιδράσεις, παλαίουσα ἀδιακόπως ἐναντίον τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων, ἀναμφιβόλως δὲν εἶδεν ἐνώπιόν της φωτεινὸν τὸν ἥλιον.

Καὶ θὰ ἐχρειάζετο τώρα ὁλόκληρος τόμος διὰ νὰ διηγηθῇ κανεὶς ὅλας της τὰς πικρίας καὶ τοὺς ὑπεράνθρωπους μόχθους της διὰ νὰ φθάσῃ εἰς ὅ,τι εἶνε σήμερον πλήρης ρώμης καὶ εὐεξίας οἰκονομικῆς. Μελετήσας ἐκ τοῦ σύνεγγυς ὅλας τὰς φάσεις της, τὴν οἰκονομικήν της ἐξέλιξιν, δὲν δύναμαι παρὰ νὰ τὴν παραλληλίσω μὲ τὸν εὔρωστον νέον ὅστις ἐξ ἀδιακόπου ἐργασίας καὶ τῆς οἰκονομικῆς στενοχωρίας προσβάλλεται ἀπὸ μίαν ἐπίπονον ἀδυναμίαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἀπογοητεύεται ἀλλὰ προσπαθεῖ δι' ὅλων τῶν τονωτικῶν νὰ τὴν πολεμήσῃ καὶ ἐπὶ τέλους ἐπιτυγχάνει καὶ φθάνει εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀναρρώσεως διὰ νὰ εἰσέλθῃ θριαμβευτικῶς πλέον μετ' ὀλίγον εἰς τὴν ὥριμον ἡλικίαν γεμᾶτος ἀπὸ εὐρωστίαν καὶ ζωήν.

Οὕτω ἡ Ἑταιρία κατὰ τὸ 1900 πλήρης θάρρους ἀνέλαβε τὴν κατασκευὴν τῆς γραμμῆς Πύργου Κυπαρισσίας Μελιγαλᾶ χιλ. 92 καὶ συνεπλήρωσε τὸ δίκτυόν της χιλ. 750. Σημειοῦμεν δὲ ἐνταῦθα ὅτι ἡ γραμμὴ αὕτη καὶ ἐχαράχθη καὶ ἐξετελέσθη ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμηχανικοῦ κ. Γ. Ἰ. Δούμα. Ἐκτὸς τῆς χρηματικῆς κρίσεως, ἡ λειτουργία τῆς Διώρυγος τῆς Κορίνθου καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι σταφιδικαὶ κρίσεις καὶ τόσαι ἄλλαι σπουδαιότατα ἀφορμαὶ ἐμείουν τὰς προσόδους τῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ ἔκαμνον τοὺς μετόχους νὰ δυσφοροῦν, τὸν ἀκαταπόνητον διευθυντήν της κ. Ἰωάννην Δούμαν καὶ τοὺς Συμβούλους νὰ μελετοῦν καὶ ἐφευρίσκουν ποικίλους οἰκονομολογικοὺς συνδυασμοὺς διὰ τῶν ὁποίων νὰ

ΧΕΙΜΑΡΡΟΣ ΒΟΥΡΑΪΚΟΣ ΚΑΤΩ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ

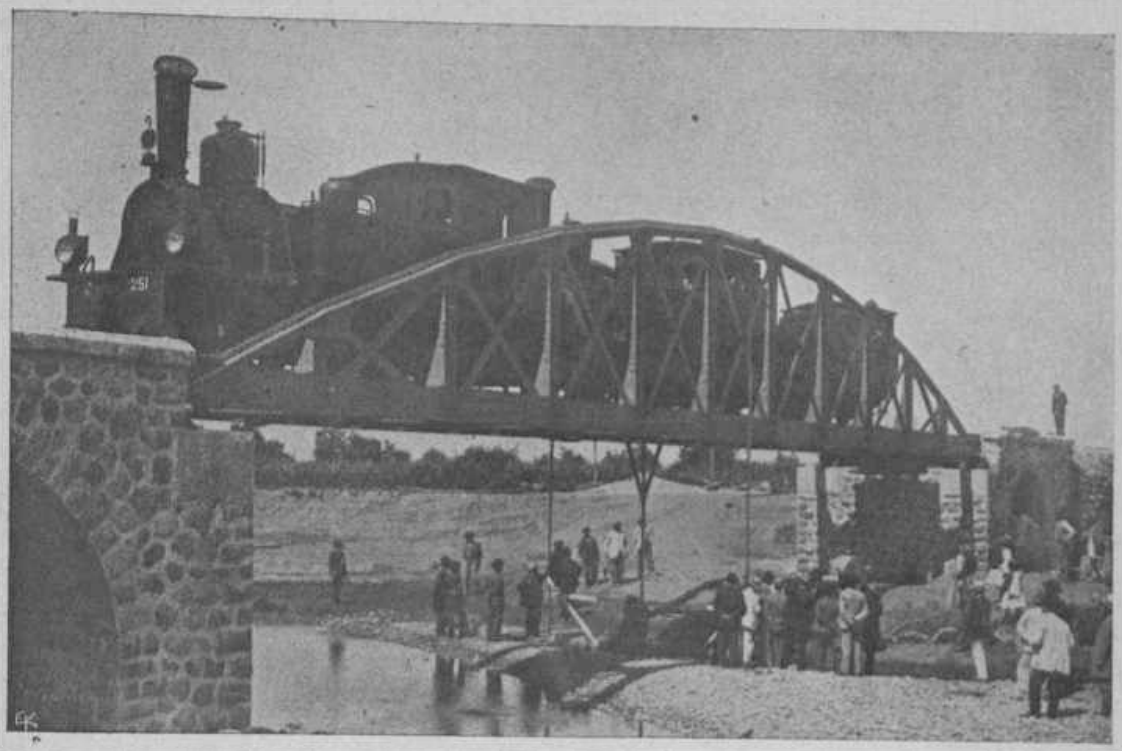
στηρίζουν τὰς ἐλπίδας τῶν μετόχων καὶ νὰ προάγουν σιωπηλῶς τὴν ἐργασίαν μέχρις οὗ τὴν ὡδήγησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς ἐπιτυχίας. Ἔχων παρὰ τὸ πλευρόν του τὸν κ. Παῦλον Σκουζὲν ὡς πρόεδρον τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καὶ τοὺς κ. κ. Σερπιέρην, Καμάραν, Φραγκιάδην, Καλογερόπουλον καὶ λοιποὺς συμβούλους ὡς συνεργάτας, δὲν ἄφησεν ὁ κ. Δούμας οὔτε στιγμὴν νὰ παρέλθῃ χωρὶς νὰ κάμῃ ἕνα βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός, ὄχι μόνον χάριν τῶν συμφερόντων τῆς Ἑταιρίας, ἀλλὰ καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ τόπου ὅπερ εἶνε καὶ σπουδαιότερον. Λεπτότατος τοὺς τρόπους μὲ τὴν θέλησιν ἥτις χαρακτηρίζει ὅλα τὰ τέκνα τῆς εὐάνδρου Ἠπείρου, προικισμένος μὲ ἔκτακτον ἐπιμονήν, καὶ τὸ οὐσιῶδες μὲ χαρακτῆρα ἀδαμάντινον κατώρθωσε χάρις εἰς τὰς προσωπικάς του κοινωνικὰς σχέσεις ν' ἀναοργανώσῃ καὶ νὰ δημιουργήσῃ ὁλόκληρον αὐτὴν τὴν κολοσιαίαν ἐργασίαν, νὰ μορφώσῃ τὸ προσωπικὸν καὶ νὰ προικίσῃ τὴν ἑταιρίαν μὲ ὑπαλλήλους τοὺς ὁποίους θὰ ἐζήλευε κάθε Εὐρωπαϊκὴ Σιδηροδρομικὴ Ἑταιρία. Ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν κατὰ τὸ 1886 εἰς περιστάσεις κατ' ἐξοχὴν κρισίμους, κατώρθωσε διὰ τῆς μειλιχιότητος καὶ τῆς ὑπομονῆς του νὰ ἐπιβάλῃ καὶ ἐφαρμόσῃ ὀργανισμὸν οἰκονομικόν. Κατὰ δὲ τὴν κρίσιν τοῦ 1893 μετὰ τοῦ νέου συμβουλίου ἐπετεύχθησαν ῥιζικώτεραι οἰκονομίαι, τῶν ὑπαλλήλων ἀποδεχθέντων ἐλάττωσιν σπουδαίαν τῶν μισθοδοσιῶν των. Καὶ αἱ οἰκονομίαι αὐταὶ ὑπῆρξαν ἡ σωτηρία της καὶ ὁ θρίαμβός της ὥστε μετὰ ἑπταετῆ ὁλόκληρον ἀγῶνα τὸ Συμβούλιον καὶ ὁ Διευθυντὴς αὐτῆς ἠδυνήθησαν ν' ἀναφωνήσουν εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν μετόχων κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1901 ὅτι μεθ' ὅλας τὰς ἀτυχεῖς περιστάσεις τοῦ ἔθνους, τὴν οἰκονομικὴν δυσφορίαν τὴν μαστίζουσαν τὰς σταφιδοφόρους ἐπαρχίας ὁπόθεν διήρχετο ὁ σιδηρόδρομος, τὸ ἄγονον μερικῶν γραμμῶν, ὑπάρχει βεβαιότης πρὸς αἰσιώτερον μέλλον.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τὰ ἐπελθόντα πράγματα ἐδικαίωσαν τελείως τὰς ἐλπίδας των.

Αἱ ἐκθέσεις τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καὶ τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς πρὸς τοὺς μετόχους, ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης ἀπὸ τοῦ 1901 καὶ ἐδῶθεν εἶνε ὁ ἀψευδὴς καθρέπτης τῆς ἐπιτελεσθείσης προόδου εἰς τὰ ἐν γένει οἰκονομικὰ τῆς Ἑταιρίας. Οἱ μέτοχοι ἤρχισαν νὰ λαμβάνουν μέρισμα ἐκ τῶν κερδῶν. Ἐλάχιστον μὲν ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἀρκετὸν διὰ νὰ στερεώσῃ τὰς ἐλπίδας περὶ αὐξήσεως τούτου βραδύτερον. Αἱ μετοχαὶ εἰς τὸ Χρηματιστήριον ἀπὸ τὸ κατρακύλισμα εἶχον λάβει νέαν τάσιν πρὸς ὕψωσιν καὶ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν πάντοτε προσετίθετο κάτι τι διότι ἡ ζήτησις καθίστατο πλειότερον ἐπαισθητή.

* * *

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ἡ Ἑταιρία τότε ἤρχισε τὰς ἁλματικὰς προόδους της. Τὸ μέρισμα τὸ ὁποῖον εἰς τὰ 1902 ἦτο μόλις δύο δραχμαὶ κατὰ μετοχήν, εἰς τὰ 1904 ἀνῆλθεν εἰς τρεῖς, διὰ νὰ φθάσῃ σήμερον εἰς τὰ 3,50 χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ἀκριβῆ πληρωμὴν τῶν χρεωλυσίων, τὴν ἐξόφλησιν δανείων καὶ τὴν προμήθειαν ὑλικοῦ. Ἀλλὰ τὸ πλέον εὐχάριστον εἶνε ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ αἱ μετοχαὶ τῆς Ἑταιρίας εἰσήχθησαν καὶ εἰς τὸ χρηματιστήριον τῶν Παρισίων διὰ τοῦ «Comptoir d' Escompte» καὶ ἐγένετο ἀνάρπαστοι. Ἡ εὐξεία τότε ἤρχισε νὰ κρούῃ τὰς θύρας της, νὰ εἰσέρχεται ἐντὸς τῶν γραφείων της καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον μάλιστα ὥστε Διοικητικὸν Συμβούλιον καὶ Διεύθυνσις νὰ σκεφθοῦν καὶ περὶ τῶν ὑπαλλήλων. Ἐδῶ μάλιστα διανοίγεται μία νέα περίοδος δράσεως διὰ τὴν Ἑταιρίαν καὶ πᾶσα πρᾶξις της μετρημένη καὶ μελετημένη προσφέρει σπουδαίας ὑπηρεσίας κοινωνικάς. Διότι ἡ ἵδρυσις ταμείου περιθάλψεως τῶν ὑπαλλήλων εἶνε μία ἀπαρχὴ ὄχι μόνον οἰκονομικῆς προόδου αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ κοινωνιολογικῆς. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶνε μόνον ἕνα βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἀλλ' ὁλόκληρον ἅλμα τοῦ ὁποίου τὴν ἐπίδρασιν θέλει αἰσθανθῇ ἡ κοινωνία βραδύτερον. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑταιρία δὲν καθίσταται μόνον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς συγκοινωνίας ἐκπολιτιστικὴ ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ὁ ἐργάτης ὅστις τὴν ὑπηρετεῖ, ὁ ὑπάλληλος ὅστις τῆς παρέχει τὰς ὑπηρεσίας του, εἶνε δι' αὐτήν, ὄχι ὃν κατάλληλον πρὸς ἐκμετάλλευσιν, ἀλλὰ μία δύναμις φιλική, μία ἰσχὺς παραγωγικὴ ἥτις, διὰ νὰ παρέξῃ ὅτι τῆς ζητηθῇ, πρέπει νὰ τύχῃ ὅλης τῆς πατρικῆς μερίμνης τοῦ κεφαλαίου. Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ταμιευτηρίου ὑπὲρ τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ἐργατῶν, τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον καὶ ἡ Διεύθυνσις τῆς Ἑταιρίας τὸ κατήρτισαν τελείως ἤδη ἀφοῦ ὡς πληροφοροῦμαι ἡ τακτικὴ λειτουργία του θ' ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς πρώτης Ἰανουαρίου τοῦ 1907, ἵνα τοιουτοτρόπως συμπληρωθῇ τὸ ἔργον τῆς καλῆς διοικήσεως. Καὶ εἶνε ὅλαι αὐταὶ αἱ ἰδιότητες αἵτινες τώρα τὴν παρουσιάζουν ἐνώπιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὡς μίαν ἀπὸ τὰς πρώ-

ΓΕΦΥΡΑ ΝΕΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΛΥΜΠΙΑΝ ΥΠΟ ΔΟΚΙΜΑΣΙΑΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤΕΡΕΟΤΗΤΑ

τας παραγωγικὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους. Δι' ἀτρήτων μόχθων συντομεύσασα τὰς ἀποστάσεις, ἑνώσασα βάραθρα, καλλωπίσασα τοπία, πλουτίσασα τὴν Πελοπόννησον ὁλόκληρον μὲ τελείαν συγκοινωνίαν, μεταβᾶσα ἐκεῖ ὅπου ἦτο ἀδύνατον νὰ πατήσῃ ἀνθώπινο πόδι, ἀναπτύξασα τὸ ἐμπόριον εἰς τὸ ὁποῖον ἔδωκε τεραστίαν ὥθησιν, ἐξανθρωπίσασα καὶ ἐκ πολιτίσασα ὁλοκλήρους ἐπαρχίας, προσέφερεν εἰς τὴν χώραν ἀνυπολογίστους ὑπηρεσίας διὰ νὰ εἶνε σήμερον εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς μέγαρον της τῆς ὁδοῦ Καρόλου ὁ φωτεινὸς ἥλιος καὶ τῆς κοινωνικῆς δράσεως. Καὶ τὸ εὐχάριστον τοῦτο γεγονὸς διὰ νὰ συντελεσθῇ ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν ὑπερνίκησιν ὅλων τῶν ἐμποδίων τὰ ὁποῖα παρακολουθοῦν τὰς τοιούτου εἴδους σιδηροδρομικὰς ἐπιχειρήσεις. Εὐτυχῶς τὰ ἐμπόδια ὑπερενικήθησαν καὶ μία ὅλως διόλου νέα ζωὴ διωχετεύθη εἰς τὴν Ἑταιρίαν. Ζωὴ γεμάτη ἀπὸ ἀκμήν, δρᾶσιν καὶ θέλησιν. Μία ζωὴ ποὺ μᾶς φέρει τὴν μυροβόλον πνοὴν τοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ ὁποίου ἔχει ὑπερτάτην ἀνάγκην ἡ ἀναγεννωμένη χώρα μας. Ἔπειτα μὲ τὴν σιδηροδρομικὴν ἐπικοινωνίαν τῶν ἐπαρχιῶν πρὸς ἀλλήλας, ὁ χαρακτὴρ τῶν κατοίκων μορφώνεται καὶ ἐξουδετεροῦται ὁ στενὸς τοπικισμός. Οἱ ἄνθρωποι ταξειδεύοντες ἀνοίγουν τὸν νοῦν των εἰς εὐρυτέρους ὁρίζοντας. Ἀπορρίπτουν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ ἐγκολποῦνται τὸν νέον ὅπως δρᾷ γενικώτερον καὶ συνεπῶς ἐπωφελέστερον διότι δρᾷ ὑπὲρ τοῦ Συνόλου.

Ἡ Ἑταιρία δὲ μὲ διοικητικοὺς συμβούλους τοὺς προειρηθέντας, γενικὸν διευθυντὴν τὸν κ. Ἰωάννην Λούμαν, ἀρχιμηχανικοὺς τοὺς κ. κ. Ἰωαννίδην, Ἀγαθοκλῆν, καὶ Γεώργ. Λούμαν, γεφυροποιὸν τὸν κ. Ἀντωνιάδην, γενικὸν γραμματέα τὸν κ. Λομβάρδον καὶ προσωπικὸν τελείως κατηρτισμένον, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ γίνῃ φορεὺς ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις τῆς ἀληθινῆς προόδου εἰς τὸν τόπον μας ὅστις δὲν στερεῖται προτερημάτων διὰ νὰ καταστῇ μὲ τὸν καιρὸν τὸ κέντρον τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

Ο ΠΕΤΕΙΝΟΣ ΠΟΥ ΕΚΑΜΕ ΝΕΑ ΦΤΕΡΑ

Η θεία Βαβέττα Ζωή, ἀπὸ τὸ Νέο Μοναστῆρι, τὴν Κυριακὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀπεφάσισε νὰ σφάξῃ τὸ γεροπετεινό της καὶ νὰ τὸν βάλῃ στὴ χύτρα. Ἐπερίμενε τὴ νύφη της.

Ἐπῆρε σταράκι καὶ ἀνέβη τὸ κατῶφλι τῆς αὐλῆς. Τού, τού, τού . . . . ἐφώναξε ὅσον ἠμποροῦσε δυνατώτερα. Τὰ πουλιὰ ἐσίμωσαν κἐτριγύρισαν τἀκροδάκτυλά της. Ὁ πετεινός, ὑπερήφανος γιὰ τὴν κόκκινην γενειάδα του, ἠκολούθησε, καὶ ἡ θεία Βαβέττα τὸν ἔπιασε.

Ἐπῆγε ἔπειτα στὸ συρτάρι τοῦ τραπεζιοῦ νὰ διαλέξῃ τὸ πιὸ κοφτερὸ μαχαῖρι ποῦ τὸ ἐμεταχειρίζετο νὰ ξεφλουδίζῃ τὶς πατάτες. Τὸ ἀκόνισε κἄπου. Ἔπειτα σκύβοντας καὶ σφίγγοντας τὸν πετεινὸν στὰ δύο γόνατά της, ἔζήτησε μίαν στιγμὴν ἕνα κατάλληλο μέρος γιὰ νὰ τοῦ κόψῃ τὸν λαιμόν. Ἀλλὰ καθὼς ἔβλεπε τὸν πετεινὸν νὰ μὴν ὑπερασπίζεται τὸν ἑαυτόν του καθόλου, μόνο νἀνοιγοκλείῃ τὰ ὡραῖα στρογγυλὰ μάτια του ποῦ εἶχαν τὸ χρῶμα τοῦ καπνοῦ, τὸ θάρρος τῆς ἔλειψε καὶ ἄφησε τὸ πουλὶ νὰ φύγῃ μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο πρὸς τὰ ἐμπρός, μὲ ἀναμαλλιασμένα τὰ φτερά, τόσο ἄγριον αὐτὴν τὴν στιγμὴν ποῦ ἡ θεία Βαβέττα αἰσθάνθηκε πόνον κἐντροπήν.

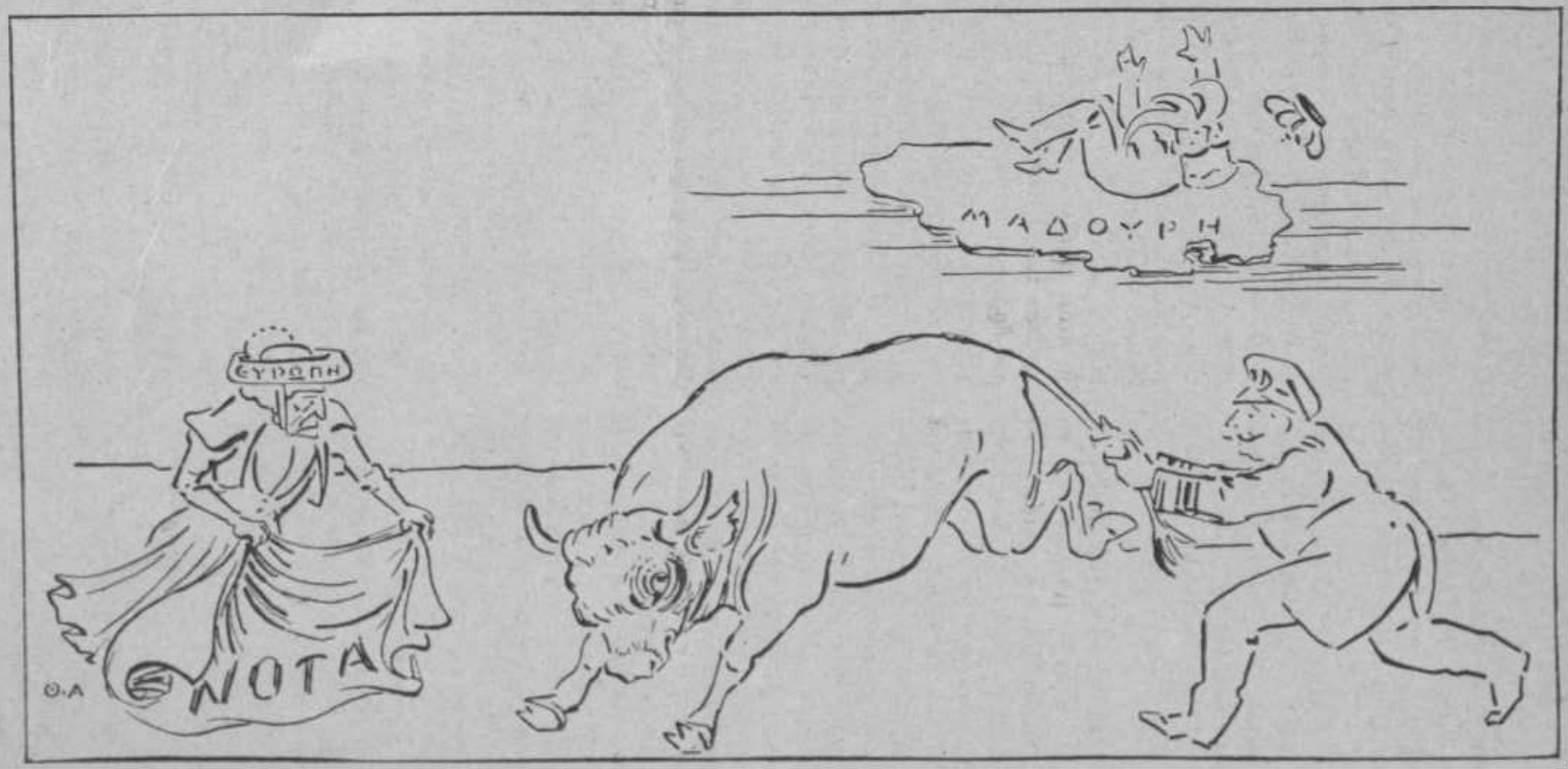
Ὡστόσο ἡ θεία Βαβέττα ἐξαναπῆρε ὀλίγ' ὀλίγο θάρρος ἀφοῦ ἐστερέωσε τὰ ματογυάλια της, δαγκώνοντας τὸ στόμα, καὶ περπατῶντας ἐπάνω στὰ νύχια της, ἐπλησίασε τὸν πετεινὸν ἀπ' ὀπίσω, καὶ μὲ τὸ παποῦτσι στὸ χέρι, τοῦ ἐκατάφερε ἕνα κτύπημα στὸ κεφάλι. Ὁ πετεινὸς ἔπεσε κάτω.

Ἔπειτα ἐπῆγε νὰ ζητήσῃ στὸ φοῦρνο τὸ πανέρι ποῦ ἐξέραινε τὰ φτερὰ καὶ γιὰ νὰ μὴ λερώσῃ τὴν κάμαρα ἐπῆγε κάτω ἀπὸ τὰ δένδρα καὶ ἄρχισε τὴ δουλειά. Σιγὰ σιγά, ἐμαδοῦσε τὴν κοιλιὰ τοῦ πετεινοῦ· ἐμούσκευε τὸ δάκτυλό της μὲ σάλιο γιὰ νἀποσπάσῃ τὰ σκληρὰ φτερὰ τῆς ῥάχης. Κἔβγαζε μὲ ὅλην τὴν παλάμη της τὰ πούπουλ' ἀπὸ τὶς δύο φτεροῦγες. Καὶ νὰ τόρα ποῦ καθὼς ἔκαμνε αὐτὴ τὴ δουλειὰ ἡ θεία Βαβέττα αἰσθάνετο λύπην γιατὶ ὁ γεροπετεινός της σκοτώνεται, καὶ ἱκανοποίησιν γιατὶ εὕρισκε καλὸ τὸ κρέας του, μὲ τὰ μπουτάκια του σὰν γροθιὲς μικροῦ παιδιοῦ. Ἐσταματοῦσε κἄποτε τὴ δουλειὰ γιὰ νὰ ὑπολογίσῃ τὸ βάρος του· τὸν ἐλογάριαζε ἕως τέσσερες λίτρες τὴ μία φορά, πέντε μίαν στιγμὴν πιὸ ἔπειτα. Καὶ ἐσυλλογίζετο ἀκόμη μεὐχαρίστησιν ὅτι θὰ μείνῃ, ἀφοῦ φᾶνε τὸ μεσημέρι, νὰ φᾶνε καὶ τὸ βράδυ κρύο καὶ νὰ μὴν ἀγοράσουν κρέας ἀπὸ τὴν ἀγοράν.

Τὸ βράδυ ἦλθε. Ἡ θεία Βαβέττα, ἡ ὁποία κατὰ τὸ θέρος δὲν ἀνάβει τὴ λάμπα της, ἀπίθωσε τὸν πετεινόν της κἄπου περιμένοντας νὰ τὸν ἑτοιμάσῃ γιὰ τὸ φαΐ αὔριο πρὶν τὴ λειτουργία. Ἐτίναξε τὰ φτερὰ ἀπὸ πάνω της, ἔψησε λίγο καφὲ στὴ θερμάστρα, ἐδείπνησε κἐπῆγε νὰ πλαγιάσῃ. Τὸ πρωΐ, μόλις ἐφώτιζε, ἡ θεία Βαβέττα ἐσηκώθη, ἐτακτοποίησε τὸ κρεβάτι της κἔξανακατέβη. Γιὰ νἀνάψῃ τὴ φωτιὰ ἔρριχνε κανένα ξυλάκι στὸ τζάκι, ὅταν γυρίζοντας τὸ κεφάλι ἔβαλε μίαν βραχνὴν φωνὴν κἐσταύρωσε τὰ χέρια. Ξαπλωμένο κἄπου μὲ φόβον ἔβλεπε ἕνα παράδοξο μικρὸ ζωντανὸ μὲ δέρμα κιτρινογάλαζο, μὲ σταλαματιὲς αἵματος ἐδῶ κ' ἐκεῖ, χωρὶς φτερά· τὰ κόκκαλα ἐξέχοντα, πόδια, στόμα αἱματωμένα, χαλασμένα, καὶ τὰ μάτια στηλωμένα σὰν κουμπότρυπες παπουτσιοῦ, ὁλάνοιχτα. Καὶ ἀμέσως ἡ θεία Βαβέττα ἀνεγνώρισε τὸν πετεινό της. Μισοζώντανος, μὲ φτερὰ ἀκόμη, ὁ πετεινὸς εἶχε συνέλθει καὶ εἶχε πηδήσει ἀπὸ τὸ μέρος ποῦ τὸν εἶχε βάλει ἡ θεία Βαβέττα κἔζεσταίνετο στὴ στάκτη κοντά. Ἄπλωσε πρὸς τὸν πετεινὸν τὰ τρέμουλα χέρια της· αὐτὸς δὲν ἐκινήθη διόλου γιὰ νὰ φύγῃ καὶ δὲν τῆς ἦλθε καθόλου ἡ ἰδέα νὰ τὸν ἀποτελειώσῃ. Ἡ θεία Βαβέττα ἤθελε χθὲς νὰ φάγῃ τὸν κόκκορά της ὄχι ὅμως νὰ τοῦ κάμῃ κακό. Καὶ τόρα ἦτον τόσο πονεμένος, ποῦ κλαίοντας τὸν ἐτύλιξε μὲ τὸ μποξᾶ της, καὶ τὸν ἔδεσε γύρω ἀπὸ τὴν κοιλιά. Τοῦ ἔδωκε φαΐ καὶ νερὸ ἄφθονο. Τὸν ἐπεριποιήθη στὴ γωνία σιμὰ στὸ τζάκι καὶ δὲν ἄφησε κανένα οὔτε τῆς ὄρνιθές της νὰ τὸν ἰδοῦν σαὐτὴν τὴν κακὴν κατάστασι. Κατὰ τὸ θέρος ὁ κόκκορας ἔκαμε νέα φτερά. Τότε τὸν ἄφησε. Χωρὶς οὐρά, ὅμως εὐχαριστημένος πάντα, ἐξηκολούθησε νὰ βάζῃ πάντα τὰ δυνατά του στὸ τραγοῦδι. Ἀλλὰ τὴν Κυριακὴν αὐτή, ἡ θεία Βαβέττα Ζωὴ ἔδωκε στὴ νύφη της νερόβραστη σοῦπα.

Ἀφοῦ λείπει τὸ πουλί,
φάε κρεμμύδι καὶ ψωμί.

[Μετάφρ. Α. Κ.] LOUIS DELATTRE

ΜΙΝΩΤΑΥΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟΡΕΑΔΟΡΟΙ — ΥΠΟ ΘΕΜΟΥ ΑΝΝΙΝΟΥ

ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΑΝ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

«Stances» Jean Moréas. Paris 1906. Édition «Mercure de France».

Με τὴν νέαν ἔκδοσιν τῶν «Stances» τοῦ Ζὰν Μορεὰς θὰ δυνηθοῦν ἐπὶ τέλους καὶ οἱ κοινοὶ θνητοὶ ν' ἀναγνόσουν τὰ δύο πρῶτα βιβλία τοῦ ποιητικοῦ αὐτοῦ ἔργου. Οἱ παρακολουθοῦντες τὴν ποίησιν θὰ ἐνθυμοῦνται βεβαίως ὅτι ὁ ἐκδοθεὶς ὑπὸ τῆς «Plume» τόμος δὲν περιεῖχε παρὰ τὰ τέσσερα τελευταῖα βιβλία. Τὰ δύο πρῶτα εἶχον ἐκδοθῆ εἰς πολυτελὲς τεῦχος καὶ ἐκυκλοφόρησαν μόνον εἰς ἑκατὸν ἀντίτυπα.

Εἶχα τὴν εὐτυχίαν νὰ τ' ἀναγνώσω τὰ ποιήματα αὐτὰ ἀπὸ τοὺς πρώτους. Νὰ βυθισθῶ εἰς τὴν καλλονὴν τῶν σκέψεών των καὶ νὰ λικνισθῶ εἰς τὸν ὠκεανὸν τῶν αἰσθημάτων των πολὺ ἐνωρίς, μόλις εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητός των, ὥστε σήμερον, ὅποῦ τὰ βλέπω συγκεντρωμένα εἰς ἕνα τόμον, νὰ αἰσθάνωμαι μίαν ὅλως διόλου νέαν καὶ ἰσχυρὰν συγκίνησιν. Ἐπανευρίσκω εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ὅλους τοὺς παλαιοὺς ἐνθουσιασμούς μου, αὐτὸν τὸν αἰώνιον θαυμασμόν μου πρὸς τὸν μέγαν διδάσκαλον ποὺ μὲ ἀγάπην πατρικὴν ὁδηγοῦσε τὰ βήματά μου πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ἀληθινῆς Ὀμορφιᾶς.

Ἀλλὰ τώρα δὲν πρόκειται ν' ἀνασύρω ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μου τοὺς παλαιοὺς θαυμασμούς μου, μολονότι τὸ θαυμάζειν εἶνε ἐπίγνωσις. Αὐτὴ ἡ βαθυτάτη κατανόησις τοῦ θαυμαζομένου. Εἶνε ἀνάγκη νὰ εἴπω δύο λόγια διὰ τὸ ἔργον αὐτὸ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀντικατοπτρίζεται ὁλόκληρος ἡ ζωὴ καὶ τὸ ὁποῖον μὲ συγκινεῖ, ὄχι μόνον διὰ τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐντέλειαν τῆς σκέψεως. Ὁ Μορεὰς σήμερον εἶνε ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἑναρμονιστὰς τῶν ἰδεῶν. Κάθε του στίχος, κάθε του λέξις ἐγκλείει ἕνα ὁλόκληρον κόσμον εἰκόνων, αἰσθημάτων, ἰδεῶν. Μοῦ φαίνεται μάλιστα ὅτι, ἂν ἤθελε κανεὶς νὰ τὸν συγκρίνῃ μὲ τοὺς μεγάλους ποιητὰς τῆς ἀνθρωπότητος, δὲν εἰμπορεῖ παρὰ νὰ τὸν παραλληλίσῃ εἰς τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς εἰκόνος μὲ τὸν γηραιὸν Ὅμηρον, εἰς τὴν αὐστηρότητα τῆς μορφῆς μὲ τὸν Σοφοκλῆ καὶ εἰς τὴν περιπάθειαν μὲ τὸν Σιμωνίδην καὶ τὸν Εὐριπίδην.

Εἰς τὰ παλαιότερα ποιήματά του, ὅπως τὰ «Καντιλὲν» καὶ τὸν «Περιπαθῆ Προσκυνητὴν» ὁ Μορεὰς μᾶς ἔδειξεν ὅτι ἦτο ἁπλούστατα ἕνας μεγάλος ποιητὴς μιᾶς ἐποχῆς ἀνησύχου καὶ νευρικῆς. Εἰς τὰς «Στροφάς» του ὅμως τὸ πρᾶγμα διαφέρει. Δὲν εἶνε μόνον μέγας ποιητὴς ἀλλὰ καὶ τέλειος. Τὸ πνεῦμα του παρουσιάσθη μὲ μίαν μορφὴν καὶ ἐξήρθη εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἐμπνεύσεως ποὺ τὸν ἔφερε μακρὰν ἀπὸ τὰ στενὰ ὅρια τῆς μόδας, πέραν τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου «hors da la Parque».

Μὲ τὸ ἐρευνητικόν του βλέμμα ἐνατένισεν ὅλα τὰ πράγματα ποὺ τὸν ἐριγύριζαν Ὅλα τὰ ἔμψυχα καὶ ἄψυχα ἀντικείμενα. Πᾶν ὅ,τι ἐγκλείει ἡ φύσις εἰς τοὺς κόλπους της, ὅ,τι περιλαμβάνει ἡ γῆ κι' ὁ οὐρανός. Ἀφ' οὗ ἔκαμε τοῦτο, ἔπειτα ἐβύθισε τὴν ψυχήν του εἰς τὴν ψυχήν των, εἰς τὴν ψυχὴν τῆς δημιουργίας. Καὶ μὲ τὴν ὀξύτητα τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἶδε τότε ὅλας τὰς ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ὅλας τὰς ματαιότητας τῆς αἰωνίας. Ἠσθάνθη τὸν ἐναγκαλισμὸν τῆς δόξης καὶ παρετήρησεν ὅτι ἦτο ἕνα αἴσθημα μάταιον. Τὸν περιέβαλε τὸ χρυσίον καὶ ἐθύμωσε διότι τὸ εὗρε περιττόν. Τὸν ἐθώπευσεν ἡ γυναικεία ἀγάπη καὶ ἐβεβαίωσεν ὅτι ἦτο ἀνειλικρινής. Τὸν ἐλίκνισαν αἱ ἐλπίδες καὶ εἶδεν ὅτι ἦσαν ἕνα ὄνειρον κενόν. Καὶ τότε ἀφοῦ ἰσοστάθμισε τὰ πάντα, ἐχαμογέλασε τὸ χαμόγελον τῆς πικρίας καὶ τοῦ σαρκασμοῦ. Ἀλλὰ μὲ γαλήνην πλέον. Ὄχι ὡς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς θεὸς ποὺ κρατεῖ καὶ διευθύνει τὴν εἱμαρμένην του. Καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν πλέον εἰς δημιουργίας ποιητικῶν σχολῶν καὶ θορύβους ἀνοήτους, συνέθεσε τὰς «Στροφάς» του μὲ τὴν τελειότητα τοῦ τελείου ἀνθρώπου καὶ μὲ τὴν σοφίαν τοῦ σοφοῦ. Ἡ αἰωνιότης θὰ διατηρήσῃ τώρα τὸ ἔργον του ἄθικτον εἰς τοὺς κόλπους της ὅπως ὅλα τὰ ποιητικὰ μεγαλουργήματα ποὺ ἐνέκλεισαν γυμνὴν τὴν θεότητα τοῦ ὡραίου εἰς τὰς σελίδας των. Δὲν εἶνε ἀρκετὸν αὐτὸ δι' ἕνα Ἕλληνα, δι' ἕνα ἄνθρωπον, διὰ τὸν Μορεάς;

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

Περικλέους Γιαννοπούλου: «Νέον Πνεῦμα».

Ο κ. Γιαννόπουλος φιλοσοφεῖ εἰς τὸ «Νέον Πνεῦμα» ***μὲ τὸ σφυρὶ*** διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν φράσιν τοῦ Ἑλληνολήπτου Γερμανοῦ φιλοσόφου. Προσκομίζει μίαν ἄρνησιν: τὴν ἄρνησιν.

Ἀλλὰ εἰς τὸ θορυβῶδες προοίμιον τοῦ ἔργου του τοῦ ἑλληνοπλαστικοῦ, ποῦ εἶνε τὸ «Νέον Πνεῦμα», ὁ κ Γ. προτάσσει μίαν ἐλπίδα: «Ἀπώτατα εἰς τοὺς κυανοροδίνους ἀέρας ἀσημένια καμπάνα σημαίνει τὸν ὄρθρον τῆς ἀναγεννήσεως». Καὶ ἐνῷ ἀρνεῖται τὴν «Ἑλλαδικὴν Ἀναγέννησιν» διὰ τὸ χθὲς καὶ διὰ τὸ σήμερον, τὴν ἐλπίζει διὰ τὸ αὔριον. Ὁ κ. Γ. μᾶς παρουσιάζεται μαζὶ τιμητὴς καὶ προφήτης. Καὶ διὰ τὸ δυνατὸν μιᾶς τοιαύτης ἀναγεννήσεως, διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον θὰ δημιουργηθῇ μία ἀναγέννησις ὁ νέος συγγραφεὺς θὰ μᾶς ὁμιλήσῃ εἰς τὰ μετὰ τὸ «Νέον Πνεῦμα» βιβλία του. Εἰς τὰ κάτοπιν βιβλία του λοιπὸν ὁ κ Γιαννόπουλος θραύων κ' ἐξοντώνων θὰ δημιουργῇ. Αὐτὸ μᾶς ὑπόσχεται τοὐλάχιστον.

Ὁ κ Γιαννόπουλος ἀρνεῖται. Τὸ «Νέον πνεῦμα» εἶνε μία ὑφηλόφωνη, πολυδαίδαλη, γεμάτη ντισσονάντσες, ἐπαναλήψεις ἀκόμη ἄρνησις. Ὁ κ. Κονδυλάκης τὸ ὠνόμασε λίβελλον — pamphlet — καὶ θὰ ἐνθυμήθη τὸν Παῦλον Λουδοβῖκον-Κουριέ, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος τόσας ἔχει ἀναλογίας ὕφους καὶ κοινονημοσύνης. Τὸ pamphlet εἶν' ἕνα εἶδος λόγου, τοῦ ὁποίου ἀρεταὶ ἀπαραίτητοι εἶνε βραχύτης, ἀκρίβεια, σαφήνεια, αὐτοπεριορισμός.

Καὶ ἀκριβῶς τὸ «Νέον πνεῦμα» τοῦ κ. Γιαννοπούλου στερεῖται τῶν χαρισμάτων αὐτῶν. Ὁ δὲ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον ἐγράφη εἶνε μᾶλλον «ἀντιλογοτεχνικός».

Ἀλλ' ἴσως ὁ κ. Γιαννόπουλος δὲν ἤθελε ν' ἀπευθυνθῇ μόνον πρὸς τοὺς intellectuels, ἴσως ἤθελε ν' ἀπευθυνθῇ πρὸς τοὺς περισσοτέρους. Καὶ βέβαια τὸ συμφέρον τοῦ κ Γιαννουπούλου ὡς ἐθνικοῦ παιδαγωγοῦ — διότι παρομοίας προθέσεις ἔχει — ἦτον νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Ὁ κ. Γιαννόπουλος ἠθέλησε ἴσως αὐτὴν τὴν φορὰν νὰ γίνῃ κῆρυξ καὶ καλοπροαίρετος δημεγέρτης.

Ἡ κυρία ἰδέα τοῦ φυλλαδίου του εἶνε αὐτή: Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰῶνος οἱ ὁδηγήσαντες τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ὑπῆρξαν ὁδηγοὶ στραβοί Καὶ στραβὰ τὸ ὡδήγησαν ἀπὸ ἀτραποὺς ξενοπαθείας πρὸς

βίον ἀνθελληνικόν. Τήν ἀντεθνικήν πορείαν θέλει ν' ἀνακόψῃ ὁ κ. Γιαννόπουλος Παρουσιάζει τούς διδασκάλους τοῦ ἔθνους ἀμαθεῖς περί τήν φυσιολογίαν τοῦ Ἕλληνος. Παρουσιάζει τόν Ψυχαρισμόν ἐθνικῶς καί γλωσσικῶς ὡς μίαν τάσιν θέλουσαν νά κόψῃ τήν κλωστήν τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς παραδόσεως, δι' ἀντικαταστάσεως τῶν Ἑλλήνων μέ βιαστικά κατασκευάσματα Ῥωμιῶν. Κανείς περισσότερον τοῦ κ. Γιαννοπούλου δέν διείδε φωτεινότερα τούς ἀπό τόν Ψυχαρισμόν κινδύνους, κανείς δέν ὑπῆρξεν ἐκεῖ τιμιώτερος προσώπων καί πραγμάτων δικαστής Ποτέ ἡ εἰλικρίνειά του δέν ἐλαμποκόπησε μᾶλλον ἀδέκαστος

Τήν πολιτικήν καί κοινωνικήν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος δέν νομίζω ὅτι ὁ κ Γιαννόπουλος ἀπέδωκε κατ' ἄλλον παρά ὁ κ. Γαβριηλίδης τρόπον. Καί ὑπό τινας ἀπόψεις—καί διά τήν συγγένειαν τοῦ ὕφους—ὁ κ. Γιαννόπουλος δύναται νά ὀνομασθῇ μαθητής τοῦ κ. Γαβριηλίδη Ἡ αὐτή ὁρμή καί ὀξύτης καί πλατυρρημοσύνη καί μέθη ἀπό ὅλεθρον καί εἰς τόν ἕνα καί εἰς τόν ἄλλον Καί ὁ αὐτός ἀκράτητος ὀπτιμισμός κἄποτε.

Διότι—τί νομίζετε;—παρ' ὅλας τάς ἀρνήσεις του ὁ κ. Γιαννόπουλος-Ἀρνητής εἶνε Γιαννόπουλος-Πιστεύων. Ἕως τόρα μᾶς ἐπαρουσίασε τήν μίαν του μορφήν. Ἔχει δύο ὄψεις, δύο μέτωπα, καί δύο ἐμφανίσεις, ὅπως ὁ Ἰανός Περιμείνατε Ὁ κ. Γιαννόπουλος θά ἐμφανισθῇ αἰσιοδοξῶν, μέ ὀρέξεις δημιουργικάς, νά μᾶς συστήσῃ ζωήν ὀλιγώτερον ἀντιφυσιολατρικήν καί νά μᾶς τήν συστήσῃ μέ τρόπον λογοτεχνικόν περισσότερο. Διότι τά κύρια ἐλαττώματα τοῦ «Νέου πνεύματος» εἶνε λογοτεχνικά.

Ὁ κ. Γιαννόπουλος μᾶς ἐπαρουσιάσθη ὡς ἄνθρωπος ὁμιλῶν ἔξω ἀπό τό «ἔρκος τῶν ὀδόντων». Εἶπε ἀληθείας. Τό βραχύ τοῦ ἐπιμετρημένου χώρου τῶν «Παναθηναίων» δέν μοῦ ἐπιτρέπει αὐτήν τήν στιγμήν νά δείξω πότε μερικαί ἀπό τάς ἀληθείας του εἶνε ἁπλῶς ἀληθοφάνειαι Καί πότε ὁ παρατηρητής δείχνεται ἁπλοῦς ὀνειροπόλος ἀπό τήν μέθην τῆς νεαζούσης του σκέψεως.

Διότι τό «Νέον πνεῦμα» ἐγκλείει πᾶσαν καί παντός εἴδους νεότητα. Εἶνε ἕνας ὡραῖος καί δίκαιος ἔπαινος ποῦ κάμνω πρός τόν εὐγενῆ μου φίλον τόν Ἀττικόν Π. Γιαννόπουλον

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΘΕΑΤΡΟΝ

Ἑλληνικόν Θέατρον (Θίασος Θ. Οἰκονόμου)*: *Τοῦ Βίνκας, δρᾶμα βυζαντινόν εἰς 4 πράξεις ὑπό Ἰωάννου Πολέμη.—Θέατρον Νεαπόλεως: Καποδίστριας καί Μαυρομιχαλαῖοι, ἱστορικόν δρᾶμα εἰς 4 πράξεις μετά προλόγου ὑπό Σ. Ποταμιάνου.—Νέα Σκηνή: Ἡ τιμητική τῆς Κυβέλης.

Ὁ Πολέμης, ἀπό τούς καλλιτέρους ποιητάς τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος, εἶνε συνετός δημοτικιστής, δεξιός καί ἁβρός λαξευτής στίχων, ποῦ ἔχουν τήν δημοτικήν ὑφήν καί τήν καθαρότητα ἀρχαίων ἀναγλύφων. Εἰς τάς χαριτωμένας καμπύλας τῶν μορφῶν προσπίπτουν αἱ φωτειναί, αἱ κάπως μοιρολατρικαί ἀκτῖνες ἡλίου πραγματικῶς ἑλληνικοῦ· ὁ ὁρίζων δέν ἔχει σχεδόν διόλου ὁμίχλην, ἀλλ' οὔτε κι' ἀνατέλλουν μακρυσμένα ἄστρα ὑπέρ τήν θάλασσαν ἤ τό βουνόν. Ὁ Πολέμης, τοῦ ὁποίου τό τάλαντον παρουσιάζει ἐνίοτε κάποιαν συγγένειαν πρός τό τοῦ ἰδικοῦ μας Κοππέ, ἀπομένει *παρνασικός* εὐρύτατος καί προσωπικώτατος».

Δανείζομαι τήν κρίσιν ἀπό τήν «Φιλολογικήν Ἑλλάδα» τοῦ κ. Lebesgue. Εἰξεύρω ὅτι δέν τήν συμμερίζεται ὁ νεαρός συνάδελφος, ὁ ὁποῖος ἀπό τινος δογματίζει εἰς τά «Παναθήναια»· ἴσως δέν εἶνε οὔτε τῶν «Παναθηναίων» ἡ γνώμη αὐτή. *Ἀλλά τήν δανείζομαι ἁπλῶς διότι ἔτυχε νά συμφωνῇ μέ τήν ἰδικήν μου.* Φρονῶ τρόντι ἀνέκαθεν, ὅτι ὁ Πολέμης εἶνε *ποιητής*, ὁποῖος ἀκριβῶς χαρακτηρίζεται ὑπό τοῦ γάλλου τεχνοκρίτου τά ἐλαττώματά του, τά ὁποῖα ὑποπίπτουν τόσον μονομερῶς εἰς τήν ἀντίληψιν τῶν «νέων» καί τούς σκανδαλίζουν, δέν μοῦ ἐφάνησαν ποτέ ἱκανά νά ἐπισκιάσουν τά ἀναμφισβήτητα προτερήματά του. Ἀδιάφορον ἄν ὁ Πολέμης δέν εἶνε ὁ ποιητής τῆς ἰδιαιτέρας μου προτιμήσεως· τό ὀγκῶδες κ' εὐσυνείδητον ἔργον του μοῦ εἶνε πάντοτε σεβαστόν· νομίζω δέ ὅτι δέν ἔχουν καμμίαν σημασίαν αἱ ἐναντίον του ἀσέβειαι νέων ἀνθρώπων, ἐξ αὐτῶν οἱ ὁποῖοι καθημέραν προβάλλουν ὡς ἐπαναστάται, θέλοντες πρῶτα-πρῶτα νά καταργήσουν κάθε ἱεραρχίαν, καί ἀποφαίνονται ξηρότατα ὅτι ὁ Α. εἶνε ποιητής ὅλως δευτερευούσης σημασίας ἤ ὅτι ὁ Β εἶνε ὁ μεγαλήτερος πεζογράφος τοῦ ἑλληνικοῦ αἰῶνος. χωρίς νά ἔχουν αὐτοί νά παρουσιάσουν οὔτε ἔργον δημιουργικόν ἐμπνέον κάποιαν ἐμπιστοσύνην πρός τούς δογματισμούς, οὔτε κἄν σύστημα τεχνοκριτικόν, τήν «μικρογραφίαν» ἐκείνην τῆς καλολογίας, τήν ὁποίαν ἐζητοῦσε ἀπό κάθε κρίσιν ὁ μακαρίτης ὁ Ροΐδης.

Δέν θέλω νά ὑποτεθῇ, ὅτι αὐτά τά λέγω ἀποκλειστικῶς διά τόν νεαρόν συνάδελφόν μου εἰς τά «Παναθήναια» πρός τόν ὁποῖον, προκειμένου σήμερον νά κρίνω ἕνα δρᾶμα τοῦ Πολέμη, δυστυχῶς ὡραῖον, εἶμαι ἀναγκασμένος νά διαφωνήσω, ἀφοῦ προχθές ἀκόμη, κατά σύμπτωσιν, ἀπό τήν στήλην αὐτήν, ὑρνεῖτο κάθε ἄξίαν εἰς τόν ποιητήν μας. Τά λέγω αὐτά δι' ὅλους τούς νέους—καί ὁ Θεός τό ξεύρει ἄν εἶνε ὀλίγοι, ποῦ νομίζουν ὅτι καταρρίπτονται αἱ παλαιαί ἀξίαι μέ μίαν των μονοκονδυλιάν. Καί ὁ Ἕρμονας εἶνε νέος· καί ὁ Ἕρμονας κρίνει· ἀλλά ὁ Ἕρμονας εἶνε καλά ὠχυρωμένος ὀπίσω ἀπό μίαν «Ἀργώ»· καί ὡς νά μή τοῦ ἔφθανεν αὐτό, καταδέχεται ἐκεῖνο ποῦ λέγει νά τό δικαιολογῇ καί σχεδόν νά τό ἀποδεικνύῃ ὡς θεώρημα.

Ἐλοιπόν, στοιχηματίζω ὅτι ἄν ἦτο ἐδῶ ὁ νέος Ἕρμονας καί ἂν ἔβλεπε τό βυζαντινόν δρᾶμα τοῦ Πολέμη, θά τό ἐπρόσεχε καλλίτερα καί θά τό ἔκρινεν εὐμενέστερα ἀφ' ὅ,τι ἐκρίθη π. χ εἰς τόν «Νουμᾶν». Προπάντων θά ἐσυμφωνοῦσε ὅτι εἶνε τό καλλίτερον ἔργον τοῦ Πολέμη, μαρτυροῦν κάποιαν ἐξέλιξιν τόσον εἰς τήν δραματικήν σκέψιν τοῦ ποιητοῦ, ὅσον καί εἰς τήν στιχουργικήν του δεξιότητα. Ὁ στίχος του τώρα εἶνε μεστός, ἔντονος, μέ μίαν ἁρμονίαν, μέ μίαν τραχύτητα, ἄν θέλετε, ἀσυνείθιστην, ἀλλά τραχύτητα ὁμοίαν μ' ἐκείνην ποῦ παρουσιάζουν κάποιοι γραφικοί βράχοι. Τοῦτο πρέπει ἴσως νά ἀποδοθῇ εἰς τήν ἐπίδρασιν τοῦ θέματος, ποῦ ἀπησχόλησε αὐτήν τήν φοράν τόν ποιητήν. Τό «Τοῦ Βίνκας» δέν ἔχει μέσα ἔρωτα. Τό μῖσος κυριαρχεῖ εἰς τό δρᾶμα, καί μαίνεται, καί ἀπειλεῖ νά συμπαρασύρῃ τά πάντα, νά καταστρέψῃ ὅ,τι σώζει ἀρχά μία φιλία καί μία εὐγνωμοσύνη. Φίλοι μισοῦντες καί ἐχθροί εὐγνωμονοῦντες εἰς τά βάθη τῆς ψυχῆς των, περιχορεύουν μέ ἁβράς καλλιτεχνικάς γραμμάς, μέ ὡραίας στάσεις καί μέ ὁρμητικά λόγια, περί τήν ἀμφιβολίαν καί τήν καχυποψίαν ἑνός Βασιλέως. Πάθη φλογερά καί ἐνεργητικά, ἀλλα ἀπό τήν ἀγάπην, πλέκουν τό δρᾶμα αὐτό, ποῦ ἀποτελεῖ τήν εὐτυχεστέραν δραματικήν ἔμπνευσιν τοῦ ποιητοῦ. Καί εἶνε ἴσα-ἴσα δεῖγμα τῆς ἀξίας του ὅτι ἐκίνησε τό ἐνδιαφέρον μας καί μᾶς ἐχάρισε τήν συγκίνησιν, χωρίς ἔρωτα καί σχεδόν χωρίς γυναῖκα. Ἀναντιρρήτως ὁ Πολέμης ἀνέπτυξε δύναμιν καί δεξιότητα ἐξαιρετικήν, τόσον ποῦ νά μήν ἀναγνωρίζεται εἰς τό «Τοῦ Βίνκας» ὁ ποιητής τῶν ἄλλων δραματοποιημένων παραμυθιῶν.

Εἶνε γνωσταί αἱ περιπέτειαι τοῦ Βελισαρίου, τάς ὁποίας διεφύλαξεν ἡ παράδοσις καί ἀρνεῖται ἡ ἱστορία.

Ἡ κατὰ τοῦ ἐνδόξου στρατηγοῦ πλεκτάνη φθονερῶν αὐλικῶν, ἡ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ φυλάκισίς του, ἡ τύφλωσίς του ἔπειτα καὶ ἡ δήμευσις τῆς περιουσίας του ὥστε νὰ καταντήσῃ ζητιάνος, ἡ μοιραία συνάντησίς του μὲ τὸν Γελίμερ, τὸν ἔκπτωτον βασιλέα τῶν Βανδάλων, ἡ διὰ τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς μεσιτείας τούτου ἀναγνώρισις τῆς ἀθωότητος τοῦ Βελισαρίου, καὶ ὁ θάνατος τοῦ γέροντος κ' ἐξηντλημένου τυφλοῦ κατὰ τὴν ἱκανοποιητικὴν στιγμὴν ποῦ ἕνας Αὐτοκράτωρ γονατίζει ἐμπρός του καὶ τοῦ ζητεῖ συγχώρησιν, — αὐτὴ εἶνε ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος. Ἔχει σκηνὰς δυνατὸς καὶ ὡραίας. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ τυφλοῦ Βελισαρίου, ὁδηγουμένου ἀπὸ τὴν κόρην του εἰς τὸ κτῆμα τοῦ Γελίμερ, εἰς τὴν Γαλατίαν, ἡ ὑπενθυμίζουσα μακρόθεν ἕνα Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ, καὶ ἡ ἔξοχος σκηνὴ μεταξὺ τῶν δύο, ἡ ποικιλλομένη μὲ τὸ ἀληθῶς ὡραῖον ἆσμα τοῦ Γελίμερ, εἶνε τὸ κορύφωμα τοῦ συνόλου εἰς δύναμιν καὶ δραματικότητα. Τὸ ἔργον ἔχει καὶ τὰς ἀδυναμίας του. Μερικαὶ σκηναί, αἱ ὁποῖαι ἀρχίζουν ὑποσχόμεναι μεγάλα — ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ θὰ παρουσίαζεν ἕνας Σαίξπηρ, — τελειόνουν ἔξαφνα καὶ μοιραίως μὲ τὰ μικρὰ τοῦ κ. Πολέμη. Ἡ βυζαντινὴ αὐλὴ ἐν γένει δὲν ἀναπαρίσταται μὲ τὴν πιστότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν ἐκείνην, ποῦ βλέπομεν π. χ. εἰς τὴν «Φαύσταν» τοῦ Βερναρδάκη. Ὄχι, τόσον μελετημένον τὸ ἔργον δὲν εἶνε. Ἀδιάφορον τοῦ Σαίξπηρ τὰ ἱστορικὰ ἔργα εἶνε ἴσως ἀκόμη ὀλιγώτερον. Μὲ ὅλας αὐτὰς τὰς ἐλλείψεις, τὸ «Τοὺ Βίνκας» ἀπομένει ὡραῖον δρᾶμα, καὶ ἂν δὲν εἶνε τὸ σοφώτερον, ἴσως ὅμως νὰ εἶνε τὸ γνησιώτερον, τὸ ποιητικώτερον ἀπ' ὅλα μας τὰ βυζαντινά. Ὁ Πολέμης, ποῦ ἐπροχωροῦσε τώρα - ὕστερα μὲ βῆμα σημειωτόν, ἔκαμεν ἕνα βῆμα ἀληθινόν.

Σκηνοθεσία καὶ ὑπόκρισις μετρία. Ἀπὸ τὴν γενικὴν μετριότητα ἐξήρθη μόνον ἡ Δίς Μαρίκα Κοτοπούλη, ὡς Ἰωαννίνα, κόρη τοῦ Βελισαρίου. Ὀλίγα λόγια εἶπεν αὐτή, ἀλλὰ ἔπαιζε καὶ ὅταν δὲν ὡμιλοῦσε, συχνὰ δὲ ἡ παντομίμα της ἦτο θαυμασία.

***

Αἱ Ἀθῆναι ἐγέμισαν ἀπὸ δραματικοὺς συγγραφεῖς «θριαμβεύοντας». Εἰς τὰ θέατρα καὶ εἰς τοὺς δρόμους εἰμπορεῖτε νὰ τοὺς ἰδῆτε νὰ κορδόνωνται, νὰ καμαρώνουν, νὰ κυττάζουν τὸν κόσμον μὲ περιφρόνησιν. Εἶνε αὐτοὶ ποῦ δρέπουν δάφνας καὶ ποσοστὰ μὲ τὰ πατριωτικά, ἢ καλλίτερα μὲ τὰ ἱστορικὰ ἔργα· αὐτοὶ ποῦ προδιαθέτουν τὸ ἀκροατήριόν των, κάμνοντες νὰ παιχθῇ πρὸ τῆς ἀνυψώσεως τῆς αὐλαίας ὁ ἐθνικὸς ὕμνος· αὐτοὶ ποῦ μεταχειρίζονται ὡς ἔλξιν ἕνα ἱστορικὸν ὄνομα μεγάλο καὶ ποῦ ἐξαπολύουν τὸ σκάνδαλον μιᾶς ἀστυνομικῆς ἀπαγορεύσεως... Τὰ ἔργα των τίποτε σχεδὸν δὲν ἔχουν κοινὸν μὲ τὴν τέχνην, καὶ ὅμως αὐτοὶ ποζάρουν ὡς μεγάλοι συγγραφεῖς, πότε ἐλέῳ τοῦ Ὄθωνος καὶ πότε ἐλέῳ τῆς Μακεδονίας. Εἰς τὴν συγκίνησιν, εἰς τὸ δάκρυ, — ἐκεῖ ὅπου ἕνας ἀληθινὸς δραματικὸς θὰ ἔφθανε μὲ τὸν μεγαλήτερον κόπον, μὲ τὴν εὐγενεστέραν προσπάθειαν, διὰ πραγματικῆς *δημιουργίας*, — οἱ «πατριδέμποροι» αὐτοὶ φθάνουν μὲ τὸν εὐκολώτερον τρόπον, δανειζόμενοι τὰ ἕτοιμα, μεταφέροντες εἰς τὴν σκηνὴν αὐτούσια τὰ δράματα τῆς χθεσινῆς ἢ σημερινῆς ἱστορίας. Καὶ φαντάζονται ὅτι κάθε ἄλλος δραματικός, ὁ Πολέμης π. χ., ἐμπρός των εἶνε νάνος. Διότι ὁ Πολέμης δὲν ἐπροκάλεσε τόσα χειροκροτήματα καὶ δὲν ἐπῆρε τόσα ποσοστά!

— Ὅποιος ξέρει νὰ γράφῃ γιὰ τὸ θέατρο ἂς γράφῃ! ἐφώναζε προχθὲς ἕνας ἀπ' αὐτοὺς μέσα εἰς τὸ τράμ, εἰδεμὴ ἂς μᾶς ἀφίνῃ ἐμᾶς ποῦ ξέρουμε.

Καὶ οἱ ἐπιβάται ἐκύτταζαν τὸν «ἄνθρωπον ποῦ ξέρει» μὲ θαυμασμόν...

Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ κ. Ποταμιάνος, ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἱστορικοῦ δράματος «Καποδίστριας καὶ Μαυρομιχαλαῖοι» δὲν θὰ κατεδέχετο νὰ φωνάξῃ ἔτσι. Διότι κάτι ἔχει μέσα του αὐτός, διότι εἶνε συγγραφεὺς ἀνώτερος τοῦ δράματός του. Τὰ κατὰ τὸν φόνον τοῦ Καποδίστρια, — ἀνεξαρτήτως τῆς ἱστορικῆς ἀκριβείας ἢ τῆς κριτικῆς ἀπόψεως — εἶνε τόσον *καλὰ δραματοποιημένα*, ὥστε ὑποπτεύομαι ὅτι τὸ ἔργον αὐτὸ θὰ ἐκινοῦσε τὸ ἐνδιαφέρον, καὶ εἰς πολλὰ μέρη τὴν συγκίνησιν, καὶ ἂν ἀκόμη οἱ ἥρωές του δὲν ἔφεραν τόσον γνωστὰ ὀνόματα. Ὁ κ. Ποταμιάνος δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ καταφύγῃ ὅπως οἱ ἄλλοι εἰς τὴν τόσῳ νωπὴν καὶ ἀκανθώδη ἱστορίαν διὰ νὰ γράψῃ ἕνα δρᾶμα ἐνδιαφέρον, συγκινητικὸν κ' ἐπικερδές. Ἠμποροῦσε, νομίζω, νὰ τὸ κάμῃ ἐξαίρετα μὲ τὴν ἰδιοφυΐαν ποῦ ἴσως ἔχει, δημιουργῶν τὰ πρόσωπα ὡς ἀληθινὸς ποιητής, καὶ ἐπινοῶν τὰς σκηνὰς ὡς ἀληθινὸς δραματικός. Καὶ ἐλπίζω ὅτι τοῦτο θὰ κάμῃ, ἂν σκοπεύῃ νὰ μείνῃ εἰς τὸ θέατρον. Ὅσον διὰ τὸ πρῶτον του ἔργον ἂς τὸ λησμονήσῃ· δὲν ἔχει ἄλλην ἀξίαν, παρὰ ὅτι πιστοποιεῖ τὴν ἀξίαν τοῦ συγγραφέως του, ἡ ὁποία ἀλλοῦ θὰ ἠμποροῦσε νὰ λάμψῃ περισσότερον.

***

Μία ἀπὸ τὰς ζωηροτέρας παραστάσεις αὐτῶν τῶν ἡμερῶν ἦτο καὶ ἡ τιμητικὴ τῆς Κυβέλης εἰς τὴν Νέαν Σκηνήν. Ἐδίδετο «ὁ Μαρκήσιος Βιλεμαὶρ» ὅπου ἔχει ὡραῖον ρόλον, καὶ τὸ ἐκλεκτὸν ἀθηναϊκὸν κοινὸν ἔσπευσε ἅθρόον νὰ χειροκροτήσῃ ἀκόμη μίαν φορὰν τὴν προσφιλῆ του πρωταγωνίστριαν.

Εἶνε εὐκαιρία νὰ χαιρετήσωμεν καὶ ἡμεῖς, ἀκόμη μίαν φοράν, τὴν ἔξοχον καλλιτέχνιδα, τὴν μοναδικὴν ἴσως comédienne τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς, ἡ ὁποία μᾶς ἐχάρισε τὴν ἀβροτέραν ἀπόλαυσιν μὲ τὴν ἑρμηνείαν τόσων λεπτῶν ρόλων τοῦ συγχρόνου θεάτρου, ὡς «Παριζιάνα», ὡς «Ἄπιστος», ὡς «Κόρη τοῦ Ἰεφθάε» κτλ. κτλ. καὶ ἡ ὁποία πολλάκις ἐφθασε μέχρι τοῦ τραγικοῦ ὡραίου, εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς μεγάλης τέχνης π. χ., ὡς Ἐδβίγη εἰς τὴν «Ἀγριόπαπιαν».

Ἡ ἐρχομένη χειμερινὴ περίοδος θὰ εὕρῃ τὴν Κυβέλην εἰς τὸ Βασιλικὸν Θέατρον. Ἂς εὐχηθῶμεν ἡ δοκιμασία αὐτὴ νὰ εἶνε σύντομος, καὶ πρὸ πάντων νὰ μὴ παραβλάψῃ τὴν ἐξέλιξιν τῆς καλλιτέχνιδος, νὰ μὴ τὴν σταματήσῃ εἰς τὸν θριαμβευτικόν της δρόμον.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Τὸ «ἀρχαϊκὸν θέατρον τῆς φύσεως» ἐν Champigny.

Ἐπὶ τῶν κλιτύων αἱτινες ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τῆς Μάρνης ὑψοῦνται πρὸς τὸ ὁροπέδιον τοῦ Champigny, ὅπου κατὰ τὸ 1870 τόσοι πρόμαχοι τῶν Παρισίων εὗρον ἡρωϊκὸν θάνατον, ἐκτείνεται τόπος χλοερὸς σκιαζόμενος ἀπὸ ὑψυκάρηνα δένδρα· τὸ ἐλαφρὸν των φύλλωμα προβάλλεται ὡσὰν πολυποίκιλη δαντέλλα ἐπάνω εἰς τὸ γαλάζιον τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀποτελεῖ σκιάδα δροσερὰν ἀδιαπέραστον εἰς τὰς καυστικὰς ἀκτῖνας τοῦ θερινοῦ ἡλίου. Ὑπὸ τὴν συστάδα αὐτῶν τῶν δένδρων ἔπηξε τὴν σκηνήν του ὁ κ Albert Darmont, ὁ μετὰ τῆς μεγίστης ἐπιτυχίας ἐν Γαλλίᾳ ἐπιδοθεὶς εἰς τὸ ἔργον τῆς ἱδρύσεως θεάτρου τοῦ ὁποίου πλαίσιον ἀντὶ στενοχώρων αἰθουσῶν νὰ εἶνε ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς ἀναπεπταμένης φύσεως. Διὰ τῆς ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ἐγκαταστάσεως τῆς σκηνῆς φρονεῖ ὁ κ. Darmont ὅτι ἡ τέχνη θὰ ἀπαλλαχθῇ τῶν στενῶν καὶ ταπεινῶν συνθηκῶν τῆς σήμερον καὶ θὰ τανύσῃ τὰς πτέρυγας ἐλευθέρα πρὸς τὸν ἄπειρον αἰθέρα.

Ἀπό τινος πολλοὶ ἐπελήφθησαν ἐν Γαλλίᾳ τῆς ἀνασηλώσεως τοῦ ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ἐν ἡμέρᾳ θεάτρου,

ὅλοι ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν καλλιτεχνικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ. Καὶ ἄλλοι μὲν φρονοῦν ὅτι ὁ σκοπὸς αὐτὸς ἐπιδιώκεται διὰ τῆς παραστάσεως ἔργων καθαρῶς λαϊκῶν, καμωμένων διὰ τὸ πλῆθος, μὴ ὑπαγομένων εἰς τοὺς αὐστηροὺς κανόνας τῆς δραματικῆς τέχνης, ἀλλὰ παριστώντων ὑπὸ μορφὴν καλλιτεχνικὴν μὲν ἀλλ' ἀνέτως προσιτὴν εἰς τοὺς πολλοὺς τὰ θεμελιώδη καὶ μεγάλα αἰσθήματα, πρὸς ἃ ὀφείλει νὰ πάλλεται ἡ ψυχὴ τῶν λαῶν, τὴν φιλοπατρίαν, τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἀγάπην τῆς ἀνθρωπότητος· ἐπὶ τῶν βάσεων αὐτῶν ὀργανοῦνται αἱ ἐν Bussang παρὰ τὰ Βόσγια ὄρη λαϊκαὶ παραστάσεις καθ' ἃς παρ' ἐρασιτεχνῶν ἐκτελοῦνται δράματα ἐρασιτεχνῶν, σκοποῦντα τὴν διάδοσιν ἀνὰ τὸν λαὸν τῶν μεγάλων ἰδεωδῶν.

Ὁ κ. Albert Darmont παλαιὸς πρωταγωνιστὴς τῆς γαλλικῆς σκηνῆς ἐπιδιώκει σκοπὸν ὀλιγώτερον ἀμέσως κοινωνικὸν καὶ μᾶλλον ἐνθέως καλλιτεχνικόν· δὲν νομίζει ὅτι εἶνε ἀπαραίτητον τὰ διδασκόμενα νὰ ἀποβλέπουν ἀμέσως καὶ κυρίως εἰς ὑπόδειξιν καὶ ὑποστήριξιν κοινωνικῶν ἢ ἠθικῶν θεμάτων, φρονῶν ὅτι αὐτὸ τὸ κάλλος τῶν δραματικῶν ἀριστουργημάτων εἴτε μᾶς παρεδόθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα εἴτε ἐγράφησαν ἀπὸ συγχρόνους, ἐξυψούμενον καὶ ἐξευγενιζόμενον ἀπὸ τὴν σεμνότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς περιβαλλούσης φύσεως, ἀρκεῖ διὰ νὰ διαπλάσῃ καὶ ποδηγετήσῃ πρὸς ὑψηλὰ ἰδεώδη τὴν ψυχὴν τῶν θεατῶν.

Ἰδοὺ πῶς ἐκθέτει τὸ πρόγραμμά του ὁ ἱδρυτὴς τοῦ «Ἀρχαϊκοῦ θεάτρου τῆς φύσεως». «Εἶνε φυσικὸν μὲ τὴν διάδοσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως τὰ πλήθη νὰ ἐπιζητοῦν ἑορτὰς ἱκανοποιούσας συγχρόνως τὴν ἔνστικτον πρὸς τὸ καλὸν τάσιν καὶ τὸν πρὸς τὰ μεγαλοπρεπῆ θεάματα ἔρωτα. Εἶνε προσέτι προσῆκον οἱ ἄνθρωποι νὰ εὑρίσκουν καθ' ὡρισμένας περιόδους τόπον ἠθικῆς ἐπικοινωνίας καὶ τῆς διὰ τοῦ ὡραίου ἀγωγῆς. Τὸ θέατρον τῆς φύσεως, θέλγον τοὺς ὀφθαλμούς, εἶνε συγχρόνως ἀσφαλὲς μέσον πρὸς ἀνύψωσιν τῆς ψυχῆς. Ἀποκρούει πᾶν τὸ ταπεινὸν καὶ τὴν ἐπιτηδευμένην κοσμικότητα τῶν θεαμάτων μέσα εἰς κλειστάς, ὑπερθέρμους αἰθούσας. Ἐπιτρέπει μεγαλοπρεπεῖς σκηνικὰς παρελάσεις. Τέλος ἐπιβάλλει ὑποθέσεις ἡρωϊκὰς ἢ ἱστορικὰς παρεχούσας εἰς τὰ πλήθη εἰκόνας τῆς ὑψίστης ἠθικῆς ζωῆς καὶ ἀνθρωπίνης ἐνεργείας. Διὰ τῶν παραστάσεων αὐτῶν, δοξάζονται τὰ μεγάλα ἡρωϊκὰ γεγονότα τῆς ἀνθρωπότητος, δροσίζομεν τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα καὶ οὕτω *διὰ τῆς χαρᾶς* ἐξυψοῦμεν τὴν λαϊκὴν συνείδησιν». Πλεῖστα ἐκ τῶν διακεκριμένων πνευμάτων ὅλων τῶν ἐθνῶν ἀσπάζονται τὰς θεωρίας αὐτὰς μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρονται ὁ d' Annunzio ὁ Maeterlinck καὶ ὁ ἡμέτερος Moréas.

Οὕτω χάρις εἰς τὰς ἐπιμόνους προσπαθείας τοῦ κ. Darmont δυνάμεθα ν' ἀκούωμεν τοὺς θεσπεσίους στίχους τοῦ Κορνηλίου καὶ τοῦ Ῥακίνα, τῶν ὁποίων τὸ θέλγητρον καὶ τὸ μεγαλεῖον ἀναδεικνύονται πολὺ καλλίτερα ὑπὸ τὴν αἰγλην τοῦ οὐρανίου θόλου, μὲ τὸν ψίθυρον ποὺ κάμνουν τὰ φύλλα ὑπὸ τὸ φύσημα τῆς αὔρας. Τὸ πρόγραμμα ὅμως δὲν περιορίζεται εἰς ἔργα τῆς κλασικῆς γαλλικῆς σχολῆς ἀλλὰ δίδονται καὶ νεώτερα δράματα ὡς ἡ «Σεμίραμις» τοῦ Peladan, ἡ «Δουλεία τοῦ Ἡρακλέους» καὶ ἡ «Φαίδρα» τοῦ ἑλληνιστοῦ Paul Gasquet γνωρίζοντος ν' ἀποδίδῃ τόσον ζωντανὰ καὶ πρωτότυπα τὸ κάλλος τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ βίου.

Ἡ κλιτὺς τοῦ λόφου ἡ ἀποτελοῦσα τὴν σκηνήν, ἔχει διαρρυθμισθῆ κατὰ τρόπον προσφορώτατον διὰ τὴν σκηνικὴν ἐξέλιξιν τῶν παραστάσεων· τρία ἀλληλοδιάδοχα ἐπίπεδα, ἑνούμενα μὲ εὐρείας κλίμακας καὶ ἐπικλινεῖς παρόδους, ἐπιτρέπουν ποικίλους ἐλιγμοὺς εἰς τὸν χορὸν καὶ εἰς τὰ διάφορα πρόσωπα τοῦ δράματος, ἐπιτυγχανομένων οὕτως ὡραίων σκηνικῶν συμπλεγμάτων· ἐννοεῖται ὅτι παράγων ἀπαραίτητος πρὸς τοῦτο εἶνε ἡ χάρις καὶ τὸ παράστημα τῶν ἠθοποιῶν, προσόντα εὐκόλως ἀπαντώμενα ἐν Γαλλίᾳ· εἰς τὸν Ὀράτιον τοῦ Κορνηλίου ἡ κ. Delvair, ὡς Καμίλλια, διὰ τῶν στάσεων της καὶ τῶν κινήσεων καὶ μόνων, παρέχει πλήρη καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν, εἴτε ὅτε βαρύθυμος διὰ τὴν μοιραίαν πάλην, εἰς ἣν ὡς πρόμαχοι τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Ἄλβας κατῆλθον ὁ ἀδελφός της καὶ ὁ ἐραστής της, κατέρχεται τὴν κλίμακα στηριζομένη ἐπὶ τῆς συνοδοῦ της, καλλίπτυχος ὡς ἀρχαῖον ἄγαλμα, εἴτε ὅτε μένεα πνέουσα διὰ τὸν φόνον τοῦ ἀγαπημένου, ὑβρίζει καὶ καταράται τὴν πατρίδα καὶ τὸν φονέα ἀδελφόν της καὶ πίπτει ὑπὸ τὸ ξίφος του, τὸ ἁρμονικόν της σῶμα ἐκτάδην κείμενον ἀποτελεῖ εἰκόνα ἐξόχου δραματικοῦ κάλλους. Ὁ κ. Garde ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸν ῥόλον τοῦ Πολυεύκτου ἐνεσάρκωσε ὅλην τὴν ἔνθεον ζέσιν τοῦ νεοφωτίστου χριστιανοῦ· ῥῖγος συγκινήσεως κατέλαβεν ἰδίως τοὺς θεατὰς ὅταν ἀκάμπτος πρὸ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου καὶ τῶν συνεπειῶν τῆς ὡμαίας γυναικός του, κηρύσσει ὁ Πολύευκτος τὸ θεῖον κάλλος καὶ τὴν ἀλήθειαν τῆς νέας πίστεως.

Ἐκτὸς τῆς ἐκτελέσεως τῶν παριστανομένων, ἐνδιαφέρον εἶνε ἐπίσης καὶ τὸ παρακολουθοῦν τὰς παραστάσεις κοινόν. Λύτὴν τὴν ἐποχὴν ὅλοι οἱ Παρισινοὶ *οἱ σεβόμενοι ἑαυτούς*, ἔχουν φύγει, ἄλλοι εἰς τὰ βουνὰ ἄλλοι εἰς τὰ παράλια, μένουν δὲ μόνον ὅσοι δὲν μποροῦν νὰ κάμουν ἀλλέως, ὥστε οἱ θεαταὶ εἶνε κατὰ μέγα μέρος ἁπλοῖ ἀστοί, τῆς μεσαίας τάξεως θὰ ἐλέγομεν ἡμεῖς, τῆς μικρᾶς ἀστικῆς τάξεως καθὼς λέγουν οἱ Γάλλοι· βλέπων δέ τις τὴν παραβολὴν καὶ τὸ παράστημα γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, μετρίαν μόνον ἰδέαν θὰ ἐσχημάτιζε τῆς παρισινῆς κομψότητος· ἐν τούτοις αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀνάλογοι πρὸς ὅσους ἐν Ἀθήναις συχνάζουν τὰ θέατρα τῶν διαφόρων συνοικιῶν, ἐκεῖ ὅπου τόσα ἐγκλήματα διαπράττονται ὄχι μόνον κατὰ τῆς καλαισθησίας ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς ἁπλῆς εὐπρεπείας, αὐτοὶ οἱ ἁπλοῖ ἀστοὶ ἐφαίνοντο παρακολουθοῦντες μὲ τὸ μεγαλείτερον ἐνδιαφέρον τὰ ἀριστουργήματα τῆς γαλλικῆς σκηνῆς· ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὀρθῶς ἀντιλαμβανόμενοι τῶν καλλονῶν των καὶ χειροκροτοῦντες τὰ ὡραιότερα μέρη καὶ τοὺς πλέον εὐήχους στίχους· ἂν καὶ πολλοὶ ἠγνόουν καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς ἱστορίας καὶ ἔδιδον φανταστικὰς ἐξηγήσεις ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ὀρατίου· ἀλλὰ εἰς αὐτοὺς εἶνε ἔνστικτος ἡ ἰδέα τοῦ φιλολογικοῦ καλοῦ ἂν μὴ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ ἡ ποίησις τῆς περιβαλλούσης φύσεως ἐνέπνεε τὴν ψυχήν των.

Εἰς τὴν πατρίδα μας, τὴν γενέτειραν τοῦ καλοῦ καὶ τὴν κοιτίδα τοῦ δράματος, πολλὰ μένουν ἀκόμη νὰ γίνουν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς καλαισθησίας τοῦ κοινοῦ. Ἴσως δὲν πρέπει νὰ λογίζωνται ἐλάχιστοι μεταξὺ τῶν πατριωτῶν ὅσοι ἀγωνισθοῦν πρὸς διάδοσιν τῶν ὑψηλῶν τῆς τέχνης ἰδεωδῶν καὶ ἀνύψωσιν τοῦ ἠθικοῦ τῆς φυλῆς μας

ΙΩΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἐμεῖς καὶ οἱ Νορβηγοί

ΤΟΡΑ, μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἴψεν, πολλοὶ ἐνθυμήθησαν μίαν ἀναφορὰν τῶν παλαιῶν δυστυχισμένων του ἡμερῶν πρὸς τὴν Νορβηγικὴν βουλήν. Ὁ ποιητὴς τοὺς διηγεῖτο πῶς ἀπὸ τὸ τελευταῖον καὶ τὸ μᾶλλον ἐπιτυχὲς δρᾶμα του μόλις ἐκέρδισε χίλια πεντακόσια φράγκα. Καὶ ὅμως ἠργάσθη ἕναν ὁλόκληρον χρόνον διὰ τὸ ἔργον αὐτό. Μὲ τὰ χίλια πεντακόσια φράγκα θὰ ἠμποροῦσε τύχα νὰ ζήσῃ ἕναν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἠργάζετο δι' ἄλλο νέον του δρᾶμα; Εἶχε σκοπὸν νὰριερωθῇ εἰς τὰ γράμματα τῆς πατρίδος του καὶ εἰδικώτερον εἰς τὸ θέατρον. Τοὺς ἔλεγε

λοιπὸν περίπου: βλέπετε ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐξακολουθήσω τὸ φιλολογικόν μου ἔργον μόνον μὲ ὅσα κερδίζω ἀπὸ τὸ θέατρον καὶ ἀπὸ τὰ γράμματα. Θὰναγκασθῶ νἀφήσω τὰ γράμματα τῆς πατρίδος μου, νὰ μεταβῶ εἰς τὴν Δανίαν. Ἐκεῖ δίδουν ἐπιχορηγήσεις εἰς τοὺς συγγραφεῖς. Θέλω νὰ μείνω εἰς τὴν Νορβηγίαν. Ἀλλὰ μήπως μὲ συντρέχετε;

Τοὺς ἐζητοῦσε ἐπιχορήγησιν.

Οἱ Νορβηγοί — πολιτισμένοι ἄνθρωποι — τοῦ τὴν ἔδωκαν. Ὁ Ἴψεν ἔμεινε εἰς τὴν Νορβηγίαν, ἐδημιούργησε τὸ θέατρον τὸ Νορβηγικόν, καὶ τὸ σπουδαιότερον ἐξήγειρε τὴν περιέργειαν τῆς Εὐρώπης διὰ τὴν ὑπερβορείαν πατρίδα του.

Κέσυλλογίσθηκα:

Εἴμεθα ἕνα κράτος 3 ἑκατομμυρίων περίπου. Εἶνε καὶ ἄλλα τόσα, ἑκατομμύρια, ἢ περισσότερα, ἀλυτρώτων. Κ' ἕνα ἑκατομμύριον, ἢ περισσότερα, διασκορπισμένων χάριν τοῦ ψωμιοῦ, εἰς τὰ τέσσερα πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἑκατομμύρια αὐτὰ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ζήσουν οἱ συγγραφεῖς, διότι τὰ ἑκατομμύρια αὐτὰ τῶν Νεολλήνων δὲν συγκοινωνοῦν ἐπαρκῶς, ἢ δὲν ὡρίμασαν εἰς γοῦστο καὶ εἰς αἴσθημα. Ἢ διότι δὲν διαβάζουν.

Ἀκόμη:

Οἱ Δανοὶ γνωρίζουν ὅλοι ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, διαβάζουν περισσότερον ἀπὸ μᾶς. Οἱ Νορβηγοὶ ἐπίσης. Οἱ Σουηδοὶ τὸ ἴδιο. Καὶ ὅμως τὸ Δανικὸν καὶ τὸ Σουηδικὸν καὶ τὸ Νορβηγικὸν κράτος βοηθοῦν τοὺς συγγραφεῖς. Μὲ τὴν ἐπιχορήγησιν αὐτὴν ὁ Μπράντες δὲν διέκοψε τὸ ἔργον του, ἢ δὲν ἔγεινε Γάλλος συγγραφεύς. Καὶ ὁ Ἴψεν ἐπίσης. Καὶ ἄλλοι πολλοί.

Τάχα δὲν ἔχομε κἐμεῖς συγγραφεῖς; Ἔχομε βέβαια. Συγγραφεῖς ποῦ μεταναστεύουν, καὶ συγγραφεῖς ποῦ διακόπτουν τὸ ἔργον των, καὶ συγγραφεῖς ποῦ λιμώττουν. Καὶ συγγραφεῖς ποῦ γίνονται ρέπορτερ, ἢ διεκπεραιωταὶ ἐφημερίδων.

Μία πρόνοια ἀπὸ τὸ κράτος διὰ τὸν Ἀλέξανδρον Παπαδιαμάντην, ἐνῷ θὰ τὸν ἀνεκούφιζε, θὰ τὸν ἐφιλοτιμοῦσε νὰ εὑρύνῃ καὶ νὰ ὑψώσῃ περισσότερο τὸ φιλολογικόν του ἔργον. Καὶ ἄλλους τέσσερεις πέντε ὡς τὸν Παπαδιαμάντην.

Ἔτσι — μὲ τὴν ἀπρονοησίαν τοῦ κράτους — ἐχάσαμε τὸν Βιζυηνόν. Ἐχάσαμε καὶ πόσους ἄλλους; Πολλούς, δὲν εἶνε ζήτημα.

Ὁ κ. Θεοτόκης ποῦ ἀντιπροσωπεύει αὐτὴν τὴν στιγμὴν τὸ ἐπίσημον κράτος, ποῦ ἀντιπροσωπεύει τὴν μᾶλλον πολιτισμένην ἐπαρχίαν τοῦ κράτους καὶ τὴν μᾶλλον φιλογράμματον, φιλόμουσον, φιλότεχνον, τὴν Κέρκυραν τοῦ Μαντζάρου καὶ τοῦ Σολωμοῦ, πρέπει νὰ δώσῃ τὸ ὑψηλὸν παράδειγμα. Μία ὑποστήριξις εἰς μερικοὺς ἀπὸ τοὺς μᾶλλον ἀπόρους — καὶ τοὺς μᾶλλον ἀξίους — τῶν συγγραφέων μας θὰ τὸν ἐτιμοῦσε καὶ θὰ μᾶς ἐτιμοῦσε. Διατί νὰ μὴν τὸ περιμένωμεν; Μήπως ζητοῦμεν ἀδύνατα; Ἕνα κονδύλι πενῆντα χιλιάδων εἰς ἕναν προϋπολογισμὸν ἑκατὸν εἴκοσι ἑκατομμυρίων δὲν εἶνε μέγα πρᾶγμα. Ἀλλ' ἐλησμόνησα ὅτι, καθὼς ἕνας ξένος παρατηρεῖ, εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ ἄνθρωποι μοναδικὸν καθῆκον τῶν κυβερνήσεων θεωροῦμεν τὸ νὰ μᾶς δώσῃ ἀπὸ μίαν θέσιν.

Καὶ τότε διατί οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ τεχνῖται νὰ μὴ θεσιθηροῦν;...

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΠΝΕΥΜΑ σπινθηρίζον, πολυμάθεια καταπληκτική, καρδία μεγάλη καὶ αἰσθήματα ἑλληνικά, χάρις καὶ κομψότης ἀρχαϊκή, ταῦτα διέκρινον τὸν Γεώργιον Ζολώταν, τὸν προώρως ἀποθανόντα εἰς τὴν πατρίδα του Χίον, τῆς ὁποίας τὰ σχολεῖα ἐπὶ εἰκοσαετίαν διηύθυνεν.

Ὅταν ἦτο πολὺ νέος ἀκόμη, ἐδημοσιογράφησεν εὐδοκίμως καὶ ἐσπούδασεν, ἐκτὸς τῆς φιλολογίας, καὶ νομικά. Μετὰ ταῦτα ἐχρημάτισε γραμματεὺς τοῦ πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων Συλλόγου ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν. Τελευταῖον ἐκλήθη γυμνασιάρχης εἰς Χίον. Αὐτὰ εἶναι τὰ τρία τοῦ βίου του στάδια. Καὶ εἰς τὰ τρία δὲ εἰργάσθη ὅσον ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἐργάζονται, μὲ ἐπιτυχίαν ἐννοῶ, μὲ ζῆλον καὶ μὲ ἀφοσίωσιν.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἡ γεωγραφία, ἡ ἀρχαιολογία, οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἦσαν τὰ ἀγαπητά του ἀντικείμενα, περὶ τὰ ὁποῖα περιεστρέφοντο αἱ μελέται του. Ἀλλὰ μήπως ἦσαν ξένοι πρὸς τὸν Ζολώταν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀκόμη κλάδοι τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως; Μήπως δὲν ἐξέπληττε πολλάκις καὶ τοὺς νομικοὺς μὲ τὴν ἐνημερότητα τῶν γνώσεών του καὶ τοὺς θεολόγους καὶ τοὺς πολιτικούς; Προσθέσατε εἰς τὴν ἀσυνήθιστον ταύτην πολυμάθειαν καὶ μίαν χάριν καὶ μίαν κομψότητα εἰς τὰς συνδιαλέξεις του, μίαν πρωτοτυπίαν εἰς τὴν ἔκφρασιν, μίαν εὐφυολογίαν ἀνεξάντλητον, μίαν διηγηματικότητα ρέουσαν καὶ ὡς χείμαρρος ὁρμητικὴν καὶ ἀκατάσχετον, μίαν ἑτοιμότητα πνεύματος, τὴν ὁποίαν διετήρησε μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν του, καὶ ἔχετε ἐνώπιόν σας γραμμάς τινας, δυστυχῶς ἀμυδράς, τῆς μεγάλης φυσιογνωμίας τοῦ Ζολώτα, ὁ ὁποῖος κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον εἶναι προσφιλὴς καὶ ποθητὸς εἰς τοὺς γνωρίσαντας αὐτόν, καθ' ὅσον οὐδέποτε ἐπεδίωξε τὸν δημοκοπικὸν θόρυβον καὶ πάντοτε ἀπέφευγε τὴν ματαίαν ἐπίδειξιν.

Π. Κ.

ΚΑΙ ἕνα βιβλίον περὶ φυτοφαγίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Συνθῆκαι τοῦ βίου». Τὸ ἔργον ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ κ. Σ. Κ. Νάγου, ἐπὶ τῇ βάσει διαφόρων ξένων συγγραμμάτων περὶ ὑγιεινῆς καὶ τροφῆς, καὶ ἀποτελεῖ πολύτιμον ὁδηγὸν διὰ τοὺς μυουμένους εἰς τὰς φυτοφαγικὰς ἀρχάς. Προηγεῖται ἡ ἐπιστημονικὴ ἐξέτασις τοῦ θέματος· ἔρχονται κατόπιν πρακτικαὶ συμβουλαὶ καὶ ὁδηγίαι μὲ κατάλογον διαφόρων φαγητῶν καὶ μαγειρικῶν συνταγῶν. Πολὺ ἐπίκαιρον μὲ τὴν ἀνακοίνωσιν τῶν ὡραίων ἰδεῶν τοῦ ξενιζομένου ἐν Ἀθήναις φίλου μας κ. Δρακούλη.

ΕΝΑ γεῦμα ἀναίμακτον, ἀναδίδον τὸ ἄρωμα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, δὲν εἶνε πρᾶγμα ἀσήμαντον διὰ τὸν τόπον μας. Παρουσιάζει μίαν πρόοδον καὶ μίαν τάσιν πρὸς κατάκτησιν τῶν μεγάλων ἰδεῶν ποὺ διευθύνουν σήμερον τὴν ἀνθρωπότητα.

Τὸ Πυθαγόρειον αὐτὸ συμπόσιον τοῦ ἐκδότου καὶ συντάκτου τῆς ἐν Ὀξφόρδῃ «Ἐρεύνης» κ. Πλάτωνος Δρακούλη, εἰς τὸ ὁποῖον παρεκάθησαν οἱ κ. κ. Γ. Σουρῆς, Κίμων Μιχαηλίδης, Γρηγ. Ξενόπουλος, Πέτρος Ζητουνιάτης, Γεώργιος Τσοκόπουλος καὶ ἄλλοι, παρετέθη ἐντὸς τοῦ ὡραίου κήπου τοῦ «Ἀκταίου». Οἱ προσκεκλημένοι περὶ τοὺς δέκα, ἦσαν ἄλλοι μὲν φυτοφάγοι πρὸ πολλοῦ καὶ ἄλλοι φυτοφάγοι ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὅπως εἶπεν ὁ κ. Τσοκόπουλος εἰς ὡραῖον χρονογράφημά του εἰς τὸ «Ν. Ἄστυ» ἀλλ' ὁπωσδήποτε, φίλοι αὐτῆς τῆς διαίτης. Τὸ συμπόσιον αὐτὸ ἐνέτεινε, μεθ' ὅλην τὴν εὐθυμίαν τῶν συνδαιτημόνων διὰ τὴν παρέλασιν ἐνώπιόν των ὅλων τῶν μεταμορφώσεων τῶν λαχανικῶν, κάποιαν ἰδιαιτέραν σημασίαν τὴν ὁποίαν μάλιστα μετὰ τὴν ὀλιγόλογον προσφώνησιν τοῦ διευθυντοῦ τῶν «Παναθηναίων» ἔτόνισεν ὁ κ. Πλάτων Δρακούλης ἀπαντῶν. Τοὺς θαυμασίους λόγους του ἐπὶ τῆς ἀναιμάκτου διαίτης ἡ ὁποία ἐξαπλουμένη θὰ ὁδηγήσῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν ἀληθῆ δρόμον τῆς προόδου, ἤκουσαν ὅλοι μὲ πολὺ ἐνδια-

φέρον. Κατόπιν ὁ κ. Ζητουνιάτης εἶπε ὀλίγας λέξεις χαρακτηριστικὰς διὰ τὸ ἔργον τοῦ κ. Δρακούλη, ὁ δὲ κ. Σουρῆς ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς εὐθυμίας ἄφησε τὰ χείλη του νὰ ψιθυρίσουν τὸ δίστιχον·

«Ἡ τῆς τροφῆς ἐγκράτεια μὲ τὰς μικράς μου γνώσεις.
Ἐγὼ θαρρῶ πῶς ἀπαιτεῖ κ' ἐγκράτειαν τῆς γλώσσης».

Καὶ τὸ ὡραῖον γεῦμα ἔληξεν ἐγκαινιάζον νέαν ἐποχὴν ἀνθρωπιστικὴν διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Ἔφορος τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Ἀρχαιοτήτων κ. Ἀρβανιτόπουλος ἀποσταλεὶς ἐκεῖ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, κατ' ἔκθεσίν του πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον καὶ τὴν Ἑταιρείαν συνέλεξε διαφόρους ἀρχαιότητας ἄλλας μὲν γνωστὰς ἄλλας δὲ ἀγνώστους διεσπαρμένας ἀνὰ τὴν Μαγνησίαν καὶ τὰς Παγασάς. Πρὸς τούτοις ἐξετέλεσε κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας δοκιμαστικὰς ἀνασκαφὰς πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ μαντείου τοῦ Κοροπαίου Ἀπόλλωνος, τὸ ὁποῖον εὗρεν εἰς τὸ βόρειον τέρμα τῆς κοιλάδος τῆς Λιπούφας 600 μέτρα ἀπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ Παγασητικοῦ εἰς μέρος σύδενδρον μεταξὺ τῶν καλυβίων Κλεοπάτρας καὶ Κωνσταντίνου Εὐαγγελινάκη. Αἱ ἀνασκαφαὶ διήρκεσαν ἀπὸ τῆς 9 Ἰουλίου μέχρι τῆς 23 Αὐγούστου καὶ ἔφεραν εἰς φῶς τείχη τοῦ περιβόλου ἑνὸς μέτρου ὕψους, διότι τὸ ὑπεράνω αὐτῶν ἦτο ἐκ πλίνθων, μήκους 87 καὶ πλέον μέτρων μὲ πύλην ἐν μέσῳ. Εὑρέθησαν πρὸς τούτοις δύο ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαὶ εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τοῦ 1 π. Χ. αἰῶνος, πλήθη ἀρχιτεκτονικῶν κεράμων μὲ βαθύνσεις κοσμητικάς, δέκα μεγάλαι πήλιναι χονδραὶ πλάκες μὲ ποικίλα ἔγχρωμα κοσμήματα, ἀναθηματικοὶ ἵπποι πήλινοι, λίθοι πώρινοι ἀρχιτεκτονικοί, 20 τάφοι, οἱ πλεῖστοι χριστιανικοί, καὶ πρὸ πάντων 2000 καὶ πλέον θραύσματα μικρῶν μελανομόρφων κυλίκων λαμπρᾶς ἐργασίας, ἐξ ὧν ὄχι ὀλίγα μετὰ ποικίλων παραστάσεων λεπτοτάτης ἐργασίας, ἀναγομένων εἰς τὸ 650—550 π. Χ. Εὑρέθη πρὸς τούτοις λίθος τις κυλινδρικὸς μὲ χαράγματα, πιθανῶς παριστάνων ὀμφαλὸν ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν ἀρχαιοτήτων τούτων ἐκομίσθησαν εἰς Βόλον. Αἱ δοκιμαστικαὶ αὗται ἀνασκαφαὶ θὰ συνεχισθῶσι τὸν Ὀκτώβριον, διότι ὑπάρχουσιν ἀγροὶ ἐσπαρμένοι ἐξ ἀραβοσίτου. Οἱ φιλότιμοι κάτοικοι Μηλεῶν καὶ Βόλου ἐδώρησαν 300 δραχμὰς διὰ τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας, ἑτέρας δὲ 300 δραχμὰς ὁ γενναιόδωρος καὶ εἰς πολλὰ εὐεργέτης τοῦ τόπου του κ. Ἰ. Καρτάλης.

Ἐπίσης ἦρχισεν ἐργασίας ὁ κ. Ἀρβανιτόπουλος κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εἰς τὴν λεγομένην Σηπιάδα, ἦτοι εἰς τὴν μικρὰν κοιλάδα τοῦ ὅρμου Θεοτόκου τῆς Μαγνησίας ἀπέναντι τῆς Σκιάθου, εἰς μέρος ὡραιότατον ἀλλ' ἄγνωστον καὶ ἀπρόσιτον, μακρὰν παντὸς κατοικουμένου κέντρου πλὴν τοῦ ἐκ τεσσάρων-πέντε καλυβῶν χωριδίου Κάτω-Γεώργη ἀπέχοντος τρία τέταρτα τῆς ὥρας. Εὑρέθησαν ἐκεῖ ἐρείπια ἀρχαϊκοῦ ναοῦ περὶ τὸ 500—450 κατασκευασθέντος, δωρικοῦ ῥυθμοῦ μὲ ἰδιαζούσας προμόχθους, συντρίμματα ἀγάλματος μαρμαρίνου φυσικοῦ μεγέθους, οἰκοδόμημά τι ἐν εἴδει προπύλου σταδίου, ἄλλα θεμέλια ἀρχαϊκῶν οἰκοδομημάτων ἐπὶ τοῦ συνεχοῦς λόφου Παλιόκαστρο καὶ θραύσματα μελανομόρφων ἀγγείων ἄνευ παραστάσεων. Ἤρχισαν ἤδη αἱ τακτικαὶ ἀνασκαφαὶ τοῦ ναοῦ, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἀρχαϊκὸν θολωτὸν οἰκοδόμημα, μία βυζαντινὴ ἐκκλησία, ἐνετικά τινα οἰκοδομήματα καὶ τάφοι.

Εἰς τὴν Θεσσαλίαν διέτριψεν ἐπίσης ἐπί τινας ἡμέρας ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Χρ. Τσούντας, ἵνα ἐξερευνήσῃ καὶ λάβῃ σχέδια καὶ φωτογραφίας προμυκηναϊκῶν τινῶν ἀκροπόλεων διὰ τὸ ἔργον του περὶ τῆς προμυκηναϊκῆς Θεσσαλίας τὸ ὁποῖον μετ' ὀλίγον θὰ ἐκδοθῇ.

Α. Β.

ΠΕΡΙ τῆς σημασίας τῆς λέξεως «Γολγοθᾶς», τὴν ὁποίαν οἱ εὐαγγελισταὶ ἐκ συμφώνου μεταφράζουν «Κρανίου τόπον» ἀναγινώσκομεν εἰς τὴν «Νέαν Σιών», τὴν γνωστὴν θρησκευτικὴν ἐπιθεώρησιν τῶν Ἱεροσολύμων: «Προφανῶς ὁ τόπος τῆς σταυρώσεως ἐβραϊστὶ ἐκαλεῖτο Γολγοθᾶς. Τὴν τοιαύτην τῆς λέξεως ἐκφώνησιν θεωροῦσι τινὲς ὡς σφάλμα τῶν πρώτων ἀντιγράφων τῶν Εὐαγγελίων, φρονοῦντες ὅτι ὀρθωτέρα ἐκφώνησις τῆς λέξεως εἶνε Γογολθᾶ, ἐκ τοῦ ἀραμαϊκοῦ τύπου τῆς λέξεως καὶ ὅτι ὁ τονισμὸς τῆς λέξεως εἶνε *Γόγολθα* ἢ *Γογόλθα*.... Κατὰ τὸν Wilson καὶ ἡ ἀραμαϊκὴ καὶ ἡ ἑβραϊκὴ λέξις σημαίνουν *κρανίον* λατινιστὶ calvaria, ἡ δὲ ἔρευνα τῶν διαφόρων γνωμῶν καὶ εἰδήσεων περὶ τῆς τοιαύτης ὀνομασίας τοῦ τόπου τῆς σταυρώσεως τοῦ Σωτῆρος ἀποδίδει τὸ ἑξῆς συμπέρασμα: Ἡ ὀνομασία αὕτη προῆλθεν ἐκ τῆς παραδόσεως, ὅτι τὸ κρανίον τοῦ Ἀδὰμ εὑρίσκετο ἐν ᾧ τόπῳ ἐσταυρώθη ὁ Κύριος ἡμῶν. Τὴν παράδοσιν ταύτην ὑποδεικνύουσιν ὁ Ὠριγένης, ὁ Ἀθανάσιος, ὁ Ἐπιφάνιος, ὁ Μ. Βασίλειος, ὁ Χρυσόστομος κ. ἄ.... Ἡ παράδοσις αὕτη διεδόθη κυρίως ἀπὸ τοῦ πέμπτου αἰῶνος. Ἀλλ' ὁ Ἱερώνυμος ἀποκρούσας τὴν παράδοσιν ἔγεινεν εἰσηγητὴς ἀτυχεστάτης γνώμης, καθ' ἣν ὁ Γολγοθᾶς ἐκλήθη οὕτω, διότι ἦτο τόπος καταδίκης καὶ ἐπομένως σημαίνει ἡ λέξις τόπον ἀποκεφαλισμοῦ τῶν καταδίκων, ὧν τὰ κρανία ἐκεῖ ἐρρίπτοντο. Ὁ Wilson θεωρεῖ ἀσύστατον τὴν γνώμην, ἐπίσης ἀσύστατον θεωρεῖ τὴν γνώμην ὅτι ὁ Γολγοθᾶς ἐκλήθη οὕτω διότι εἶχε σχῆμα κρανίου. Ὡς μόνην ὀρθὴν εὑρίσκει τὴν ὑποδειχθεῖσαν παράδοσιν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, καθ' ἣν ὁ Γολγοθᾶς ὠνομάσθη οὕτω «κρανίου τόπος» ἐκ τοῦ *κρανίου τοῦ Ἀδάμ*».

ΕΙΣ τὸ Παρίσι ἐξεδόθη κατ' αὐτὰς ἕνα νέον βιβλίον τοῦ κ. John Grand-Carteret ἐπιγραφόμενον «Lui» καὶ τὸ ὁποῖον εἶνε μία νέα συλλογὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς γελοιογραφίας, τῆς ἀφορώσης τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Γουλιέλμον. Ὁ θόρυβος τὸν ὁποῖον ἤγειρε τὸ βιβλίον αὐτὸ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην δὲν εἶνε μικρός. Εἰς τὴν Γερμανίαν μάλιστα ἀπηγορεύθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἡ κυκλοφορία του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐλύπησε κατάκαρδα τὸν Γερμανὸν μονάρχην μόλις ἐπληροφορήθη τοῦτο, καὶ ὅστις εἰς πεῖσμα τῆς Κυβερνήσεως του ἐπέτρεψε τὴν κυκλοφορίαν τοῦ βιβλίου ὅπερ ἔγινεν ἀνάρπαστον ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του.

Ἀλλὰ τὸ εὐχάριστον εἰς ἡμᾶς εἶνε ὅτι εἰς τὴν συλλογὴν αὐτὴν ἀντιπροσωπεύεται καὶ ἡ μικρὰ Ἑλλὰς διὰ δύο χαρακτηριστικῶν γελοιογραφιῶν τοῦ συνεργάτου τῶν «Παναθηναίων» κ. Θέμου Ἀννίνου, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Καρτερὲ εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον του «La Crète devant l' Image» ἀφιέρωσεν πλείστας σελίδας τόσον διὰ τὰς γελοιογραφίας τοῦ κ. Ἀννίνου ὅσον καὶ εἰς κρίσεις ἐνθουσιώδεις περὶ τοῦ μεγάλου ταλάντου του. Ὁ κ. Θέμος Ἄννινος, λέγει ὁ Καρτερέ, ἐδημιούργησεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἕνα νέον τύπον Φέλικος Φὼρ ὅπως οἱ Παρισινοὶ εἶχον δημιουργήσει ἄλλοτε τὸν τύπον τοῦ Καρνώ. Ὡς τοιοῦτος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνῃ ἀπαθὴς ἀτέναντι τῶν φρικαλεοτήτων τῆς Κρήτης καὶ διὰ τῶν θαυμασιῶν γελοιογραφιῶν του ἦλθεν ἐκδικητὴς καὶ συνήγορος τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἑλλάδος ἐνώπιον τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Τί ἐπέτυχε διὰ τῆς σατυρικῆς μολυβδίδος του δὲν γνωρίζομεν, ἀλλ' ἕνα Ἔθνος ποὺ εὑρίσκει τοιούτους καλλιτέχνας διὰ νὰ διερμηνεύσουν τὰ μεγάλα ἰδανικά των, ἰδεώδη ἀνθρωπισμοῦ καὶ δικαιοσύνης, δὲν εἶνε προωρισμένα νὰ καταστραφοῦν».

Ἐν τούτοις τὰ δύο αὐτὰ βιβλία τοῦ Καρτερὲ τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γελοιογραφίαν ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης, δυστυχῶς παρῆλθον ἀπαρατή-

ρητα ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν τύπον, διὰ τὸ ὁποῖον Κύριος οἶδε τί νὰ σκέπτεται ὁ εὐφυὴς καὶ ἐνθουσιώδης Γαλάτης καλλιτέχνης.

Ζ.

Τὸ Πανεπιστήμιον προκηρύττει τὸν Παντελίδειον δραματικὸν διαγωνισμὸν διὰ τὸ τρέχον ἔτος.

Οἱ ποιηταὶ ἐκλέγουν τὰ θέματά των ἀπὸ οἱανδήποτε ἐποχήν, χώραν ἢ ἐθνικότητα κατὰ προτίμησιν ὅμως ἀπὸ τὴν ἱστορίαν μας ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κων]πόλεως μέχρι τῶν ἡμερῶν μας

Τὰ ἔργα ἠμποροῦν νὰ εἶναι πεζὰ ἢ ἔμμετρα γραμμένα εἰς τὴν *συνήθη καθαρεύουσαν ἢ τὴν ζωντανὴν λαλουμένην γλῶσσαν.*

Τὰ χειρόγραφα γίνονται δεκτὰ ἕως τὴν 31 Ἰανουαρίου 1907.

Ὁ κ. Ἀνδρέας Μιχαλακόπολος ἐπιστέλλει εἰς τὸν «Νεολόγον Πατρῶν» ἐκ Φραγκφούρτης περὶ τοῦ ἐκεῖ συγκροτηθέντος ἐφέτος συνεδρίου τῶν Γερμανῶν ποινικολόγων Σκοπὸς τοῦ συνεδρίου τούτου ἦτο ἡ σύσκεψις περὶ ἁπλοποιήσεως τῆς διαδικασίας καὶ περὶ δικαιοτέρας καὶ ταχίστης ἀπονομῆς τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης. Ἐννοεῖται ὅτι τοιοῦτον σύστημα, ἐπάγεται ὁ ἐπιστέλλων, καὶ ἂν εἰσαχθῇ εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην, ἐν Ἑλλάδι θ' ἀπετύγχανεν ἀσφαλῶς διότι ὁ θεσμὸς τῶν ὁρκωτῶν δικαστηρίων εἰς ὀλιγίστας πόλεις παρέχει εὐθεῖς καὶ δικαίους ἐνόρκους διὰ νὰ δύνανται νὰ κρίνουν νομίμως καὶ ἐπιεικῶς, καθόσον ὡς ἐπιτοπολὺ ἀπαντᾷ κανεὶς ἀκροτάτην αὐστηρότητα ἢ ἀκροτάτην ἐπιείκειαν.

Ὁ δεύτερος τόμος τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βαλζὰκ πρὸς τὴν κόμησαν Χάνσκα ἡ ὁποία βραδύτερον ἔγινε σύζυγός του, ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπιστολαὶ πρὸς τὴν Ξένην». Εἶνε γνωστὴ ἡ ὀδύσεια τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν τὰς ὁποίας ἐπὶ τέλους κατώρθωσε ν' ἀνεύρῃ ὁ κ. Λεμπενζοὺλ, ἔπειτα ἀπὸ τόσας περιπετείας ποῦ ὁμοιάζουν κάπως μὲ τὰς μυθιστορηματικὰς ἐπινοίας τοῦ Βαλζάκ.

Αἱ ἐπιστολαὶ αὐταὶ ποὺ ἀνεστάτωσαν τὸ Παρίσι, μᾶς δεικνύουν τὸ τραγικώτερον τῶν διανοητικῶν θεαμάτων. Ἰδίως τὸ θέαμα ἑνὸς ἀνδρὸς ποὺ ἔπεσε θῦμα τῆς ἰδιοσυγκρασίας του, τῆς ἀδιαλείπτου ἐργασίας του καὶ τοῦ παρατεταμένου διαπύρου ἔρωτός του πρὸς τὴν ὡραίαν Πολωνίδα κόμησαν.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Τὴν προπαρελθοῦσαν Πέμπτην ὁ πρόεδρος τοῦ ἐνταῦθα Μακεδονικοῦ Συλλόγου παρεπιδημῶν ἐν Ἀμερικῇ ἔδωκεν πατριωτικὴν διάλεξιν περὶ Μακεδονίας εἰς τὸ Λύκ ὅπου εὐημερεῖ καὶ ἀκμάζει πολυπληθὴς Ἑλληνικὴ Κοινότης.

Ὁ κατάπλους τοῦ Μιαούλη εἰς Λεμεσὸν καὶ Λάρνακα τῆς Κύπρου ἔδωκε καὶ πάλιν ἀφορμὴν ὅπως ἡ ἀγαπητὴ νῆσος ἐκδηλώσῃ τοὺς διαπύρους πόθους της πρὸς τὴν μητέρα πατρίδα. Ἀπὸ ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς νήσου οἱ Κύπριοι κατῆλθον εἰς τὰς δύο παραλίους πόλεις νὰ χαιρετήσουν μὲ μάτια δακρυσμένα τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν

Αἱ ἐγγραφαὶ τῶν φοιτητῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἤρχισαν τὴν 1 Σεπτεμβρίου καὶ θὰ ἐξακολουθήσουν ἕως τὰς 10 Ὀκτωβρίου.

Εἰς τὸν Hellénisme δημοσιεύεται ἐνδιαφέρουσα μελέτη περὶ τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλλήνων. Ὁ συγγραφεὺς τῆς μελέτης ἀναβιβάζει τὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῶν ὀκτὼ βιλαετίων 2,500,000 ἕως 2,800,000. 7,329,000 εἶνε οἱ Μωαμεθανοὶ καὶ 610,000 οἱ Ἀρμένιοι.

Οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ φιλόσοφοι ὀπαδοὶ τοῦ Ἐρβέρτου Σπένσερ ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν ὅπως τὰ λείψανα τοῦ συγγραφέως τῶν «Ἀρχῶν τῆς Βιολογίας» μετακομισθοῦν εἰς τὸ Πάνθεον τοῦ Λονδίνου, τὸ Οὐεστμίνστερ. Τὸ ὑπουργεῖον συγκατένευσε προθύμως εἰς τοῦτο ἀλλ' εὗρεν ἀντίθετον τὸν διευθύνοντα τὸ Πάνθεον.

Αἱ ἀκτῖνες Χ διὰ τὰς ὁποίας ἐλέχθη ὅτι θεραπεύουν τὸν καρκῖνον ἐχρεωκόπησαν ἐπιστημονικῶς. Μάλιστα ἕνας Γάλλος ἐπιστήμων ἀποδεικνύει ὅτι ὄχι μόνον δὲν εἶνε θεραπευτικαὶ ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνοι, διότι γίνονται φορεῖς πλείστων ἄλλων ἀσθενειῶν.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»
— ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν..... Δρ. 2.084.40

Τὸ ἀπαιτούμενον ὁλικὸν ποσὸν εἶναι 3500 περίπου. Ὑπολείπονται περὶ τὰς 1500. Καὶ τὸ ὑπενθυμίζομεν εἰς ὅλους. Ὅλοι ἔζησαν καὶ ζοῦν μὲ τοὺς στίχους τοῦ ὑμνητοῦ τῆς ἐλευθερίας.

Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ρίμες ὑπὸ Γ. Πελλερέν. Ἀθήνα 1906 ἐκδότης Ν. Πάνος, δρ. 1.

Ὑπομνήματα ἐπιδοθέντα τοῖς ἐν Κ/πόλει ἀντιπροσώποις τῶν Μεγάλων Δυναμέων κλπ. Κ/πολις 1906 ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ τυπογραφείου.

Ὁ μικρὸς κτηνίατρος ὑπὸ Ρ. Δημητριάδου. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἀθῆναι 1906 δρ. 0.40.

Συνθῆκαι τοῦ βίου ἔκδοσις Σ. Κ. Νάγου. Τεῦχος πρῶτον, Περὶ Τροφῆς. Ἀθῆναι 1906 δρ. 2.

Τὰ Ὡραῖα Τραγούδια τῆς ἀκρογιαλιᾶς ὑπὸ Γιάννη Περγιαλίτη. Ἀθήνα 1906 ἐκδότης Ι. Ν. Σιδέρης δρ. 2.

Νέον Πνεῦμα ὑπὸ Περικλέους Γιαννοπούλου Ἀθῆναι.

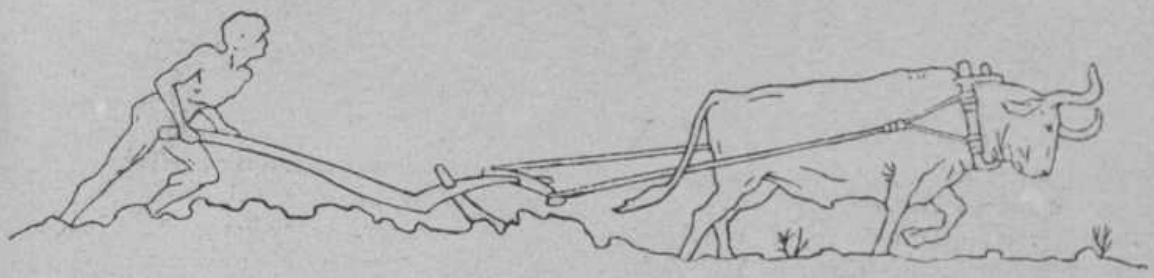
Ἀγγέλλονται:

Λεύκωμα τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων 1906. Πλήρης ἀφήγησις τῆς διοργανώσεως καὶ περιγραφὴ τῶν ἀγώνων κλπ. μὲ 250 εἰκόνας ὑπὸ Π. Σ. Σαββίδου. Χαρτόδετα δρ. 5, χρυσόδετα δρ 8. Ἐξωτερικοῦ φρ. 7 καὶ φρ. 10. Πολυτελῶς χρυσόδετον φρ. 25. Οἱ ἐγγραφόμενοι ἀποστέλλουν τὸ τίμημα τῆς ἐγγραφῆς των πρὸς τὴν Τράπεζαν Ἀθηνῶν μέχρι τῆς 15 Ὀκτωβρίου 1906 τὸ βραδύτερον.

Εἰς τοὺς συνδρομητὰς τῶν «Παναθηναίων» τοὺς προαποστέλλοντας τὸ τίμημα τοῦ «Λευκώματος» γίνεται ἔκπτωσις 25 ο)ο.

ΧΩΡΙΚΗ ΥΠΟ ΛΥΤΡΑ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΔ

ΕΤΟΣ Ϛ' 30 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1906

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Θ. ΖΑΪΜΗΣ

Ὁ πολιτικὸς — ὁ ἄνθρωπος

Εἰς τὰς μακρυνὰς παραδόσεις τῆς οἰκογενείας Ζαΐμη ὑπάρχει ἕνας ἀπώτατος θρῦλος Βυζαντινῆς καταγωγῆς καὶ ἕνας ἄλλος ἐτυμολογικὸς τοῦ ὀνόματος Ζαΐμη. Εἰς τὴν τουρκικὴν Ζαΐμης σημαίνει τιμαριοῦχος. Εἴτε ὁ ἕνας θρῦλος εἶναι ἀληθινὸς εἴτε ὁ ἄλλος, εὑρισκόμεθα πάντως πρὸ μιᾶς παλαιᾶς ἀρχοντικῆς οἰκογενείας τοῦ Μορέως.

Τὸ πρᾶγμα διὰ τοὺς ἰσοπεδωτικοὺς χρόνους δὲν ἔχει ἄλλην σημασίαν, παρ' ὅσον σχετίζεται μὲ τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελικτικῆς τελειοποιήσεως. Πρόγονοι πολλοὶ καὶ ἐρχόμενοι ἀλληλοδιαδόχως ἀπὸ τὰ βάθη τῶν χρόνων, σπαταλήσαντες δρᾶσιν πρὸ πάντων διανοητικήν, φθάνουν εἰς τὴν ἰδικήν μας γενεὰν συνήθως δι' ἀπογόνων κουρασμένων, ἐξηντλημένων καὶ ἀσημάντων. Αὐτὸ δὲν ἔγινεν εἰς τοὺς μαύρους χρόνους τῆς ἰδικῆς μας δουλείας. Ὑπὸ τὸν καταθλιπτικὸν ζυγὸν δὲν ἦσαν συχναὶ αἱ εὐκαιρίαι ποῦ ἕνας ἄνθρωπος θὰ ἠμποροῦσε νὰ σπαταλήσῃ τὰς δυνάμεις τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς ψυχῆς. Καὶ τὰ κεφάλαια τὰ ἠθικὰ παρεδίδοντο πλουσιώτερα ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.

Αὐτὸ συνέβη μὲ τὴν οἰκογένειαν Ζαΐμη. Ἀπὸ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα ἐμφανίζονται ἄνδρες μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἄρχοντες εἰς τὸν τόπον των, μεσαιωνικοὶ seigneurs, συγκεντρώνοντες εἰς τὰ χέρια των δύναμιν, ἐπιβαλλόμενοι γύρω, ἐξέχοντες ἀπὸ τὰ πέριξ. Εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπάνω ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπέρασαν ἀλλεπάλληλοι κατακτηταί, ἔμειναν κρυφὰ κρυφὰ καὶ ἀνεπαισθήτως τοπικαὶ ἐπιροαί, ἐπιβολαὶ φυσικαί, ἄρχοντες δυνάμενοι νὰ ἔχουν κάποιαν ἰσχὺν καὶ ἕνα κύκλον γύρω των. Οἱ Ζαΐμηδες εἶναι ἀπ' αὐτούς. Ἕνας των ἐκρεμάσθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν αὐγὴν τοῦ 18ου αἰῶνος. Τὸ κτῆμα των, ἡ Κερπινή, ἔγινεν ἕνα εἶδος ἐθνικοῦ φρουρίου ἰδέας μᾶλλον παρὰ τειχῶν, ὅταν καὶ αἱ ἰδέαι ἦσαν τείχη.

Τὴν παραμονὴν τῆς ἐπαναστάσεως ὁ γέρων Ἀσημάκης Ζαΐμης, προεστὼς τῶν Καλαβρύτων, δίδει παραδόξως μὲ δύω λέξεις τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως τῆς ἐπαρχίας του. Δύω κλέφτες τοὺς ὁποίους εἶχε κατηχήσει εἰς τὰς ἰδέας τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, τοῦ ἀναγγέλλουν ὅτι ἕνας Τοῦρκος εἰσπράκτωρ περνᾷ ἀπὸ τὸ χωριό των, φορτωμένος χρήματα τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ζητοῦν τὴν ἄδειαν νὰ τὸν σκοτώσουν, καὶ νὰ διαθέσῃ τὰ χρήματα ὑπὲρ τοῦ Γένους. Ὁ γέρων Ἀσημάκης παρατηρεῖ τοὺς κλέφτες ἀσκαρδαμυκτὶ καὶ ἀρκεῖται εἰς τρεῖς λέξεις.

— Στὴν εὐχή μου!

Ποτὲ σύνθημα δὲν ἐδόθη ὡραιότερον, ἡρεμώτερον, μεγαλοπρεπέστερον. Ἀκόμη ἴσως καὶ χριστιανικώτερον.

* * *

Αὐτὴ ἡ ἤρεμος ἀλλ' ἡ βαθεῖα καὶ ἀνεπίδεικτος πολιτικὴ παρακολουθεῖ τὸ ὄνομα Ζαΐμη εἰς τὴν νεωτέραν σταδιοδρομίαν τῆς Ἑλλάδος, ὅταν ὡς καρπὸς τῶν ἀγώνων τοῦ 21 ἡ Ἑλλὰς ἐνεφανίσθη κράτος. Τοῦ Ἀσημάκη Ζαΐμη διάδοχος ὁ Θρασύβουλος Ζαΐμης συνδέει τὸ ὀνομά του μὲ μίαν θυσίαν δημοτικότητος ὑπερτάτην. Ὅταν ὁ Χόβαρτ ἐγκαθιδρυθεὶς εἰς τὸν λιμένα τῆς Σύρου ἠπείλει νὰ καταστρέψῃ τὴν Ἑλλάδα ὁλόκληρον, ὁ Βούλγαρης ὁ ὁποῖος

ἔγινεν αἴτιος ἐκείνης τῆς ἀτυχίας, δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ θυσιάσῃ τὴν δημοτικότητά του εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῶν περιστάσεων. Καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν διὰ νὰ διαδεχθῇ τὴν βίαν καὶ τὴν ὁρμήν του ὁ ἀθόρυβος πατριωτισμὸς τοῦ Θρασυβούλου Ζαΐμη, ὁ ὁποῖος ὑπέγραψε τὴν ὑποχώρησιν καὶ ἔσωσε τὸ κράτος.

Μιᾶς τοιαύτης σειρᾶς προγόνων τελειοποιημένος ἀπόγονος ἐμφανίζεται ὁ Ἀλέξ. Ζαΐμης. Εἰς τὸ παλαιὸν διυλισμένον αἷμα τῶν ἀρχόντων τῆς Πελοποννήσου, προστίθεται ἡ εὐγένεια ἄλλου πατριωτικοῦ αἵματος. Ἡ μητέρα του εἶναι ἐγγονὴ τοῦ πρίγκηπος Μουρούζη, τοῦ ὡραίου Φαναριώτου ὁ ὁποῖος ἐσημείωσε μὲ τὸ αἷμα του τὸν πρῶτον σταθμὸν τῆς ἐθνικῆς μας ἐξεγέρσεως. Καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ζαΐμης συνενώνει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δύο μακρυσμένα Ἑλληνικὰ γένη, ὅπως εἰς τοὺς χρόνους τῆς Βυζαντινῆς ἀκμῆς, ὅτε Κωνσταντινουπολῖται πρίγκηπες βυθίζουν βαθείας ρίζας ἐπικρατήσεως εἰς τὴν ἄκραν αὐτὴν τῆς αὐτοκρατορίας, εἰς τὸν Μορέαν, προχειροτέραν λείαν τῶν κατακτητῶν, νυμφευόμενοι τὰς ὡραίας κόρας τῶν Μοραϊτῶν.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπὶ τῆς πρώτης δυναστείας, καὶ ἔπειτα κατὰ τὴν πρώτην πολυτάραχον ἐποχὴν τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου, τὸ σαλόνι τοῦ Ζαΐμη ἀναδεικνύεται ἀρχοντικὴ ἑλληνικὴ ἑστία τὴν ὁποίαν φωτίζουν ὅλαι αἱ πατριωτικαὶ ἀρεταὶ ὅσαι συνέδεον τὰ μακρυνὰ ἄκρα τοῦ χωρισμένου Ἑλληνισμοῦ εἰς ἕνα κοινὸν πόθον: εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος.

***

Ἡ γερὴ μόρφωσις τὴν ὁποίαν δὲν εἶχαν οἱ Ζαΐμηδες τῆς Κερπινῆς καὶ τῶν Καλαβρύτων ἔρχεται νὰ ἐνισχύσῃ τὸν φυσικὸν κληρονομικὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ζαΐμη. Δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν τὸ ὅτι ἐσπούδασεν αὐτὸς νομικὰ καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν.

Τὸ οὐσιῶδες εἶναι ὅτι αἱ οἰκογενειακαὶ ἀρεταί, κληρονομηθεῖσαι ἀπὸ αἰώνων, φωτίζονται ἁπλέτως τώρα ἀπὸ τὰ νέα φῶτα. Καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ζαΐμης εἰσερχόμενος εἰς τὴν πολιτικὴν παρουσιάζει ἓν εἰσιτήριον ὑπερηφάνου χρηστότητος. Ὅταν ἐξελέγη πρώτην φορὰν βουλευτής, ἡ ἐκλογή του προσεβλήθη ἐπὶ ἀνηλικιότητι. Ἡ Βουλὴ ἀκούει τοὺς φίλους του ὑποστηρίζοντας ὅτι ὁ νέος βουλευτὴς εἶναι ἐνήλικος, καὶ ἀποφασίζει νὰ ἐρωτήσῃ τὸν ἴδιον. Καὶ ὁ Ζαΐμης ἀπαντᾷ·

— Ὄχι, δὲν εἶμαι ἐνήλικος.

Πολιτικὴ σταδιοδρομία ἀρχίσασα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὁπωσδήποτε σπανίαν ἐπίδειξιν, δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἴδιον ἀνοικτόν, πάμφωτον καὶ εἰλικρινῆ δρόμον.

Καὶ αὐτὸ ἔγινε. Ὁ Ζαΐμης συνέδεσε τὸ ὄνομά του μὲ τὴν ἤρεμον καὶ μελετημένην πολιτικὴν ἐργασίαν, τόσον σπανίαν καὶ τόσον δύσκολον εἰς τὸν μεσημβρινόν μας τόπον καὶ κάτω ἀπὸ τὸν εὐμετάβλητον οὐρανόν μας. Ὡς ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐπὶ Δηλιγιάννη ἐστάθη φρουρὸς τῆς Θέμιδος ἐπίμονος τόσον ὥστε πρὸ τῆς ἐπιμονῆς του νὰ θραύεται ἡ εὐλύγιστος ἐλαστικότης τοῦ πρωθυπουργοῦ θείου του. Εἶχε προηγηθῆ τὸ ὑπουργεῖον Τρικούπη, καὶ αἱ Βασιλικαὶ χάριτες εἶχαν μοιρασθῆ ὡς κόλυβα, καὶ τρεῖς χιλιάδες κατάδικοι εἶχαν ἐξέλθει ἀπὸ τὰς φυλακὰς διὰ νὰ ἐνισχύσουν τὸ κόμμα. Ὁ Ζαΐμης ἐκλείδωσε τὰς φυλακὰς καὶ ἠρνήθη χάριν καὶ εἰς ἐκείνους τοὺς ὁποίους συνιστοῦσαν τὰ δικαστήρια. Καὶ ἔπειτα ὑπέβαλε τὸν νέον νόμον περὶ ἐνόρκων τὸν ὁποῖον ἐψήφισεν ἀργότερα ὁ Τρικούπης, καὶ ὅταν κάποτε ἕνας Ζαϊμικὸς βουλευτὴς παρουσιάσθη διὰ νὰ τοῦ συστήσῃ πρὸς προαγωγὴν ἕνα κάλλιστον δικαστήν, ὁ Ζαΐμης ἔβγαλε τὸ σημειωματάριόν του καὶ ἔδειξε τὸν δικαστὴν ἐπὶ κεφαλῆς καταλόγου ὁλοκλήρου ἄλλων τοὺς ὁποίους ὁ Ζαΐμης παρηκολούθει χωρὶς αὐτοὶ νὰ τὸν γνωρίζουν.

***

Δὲν ἔχουν τὰς ἀξιώσεις πολιτικῆς ἱστορίας αἱ γραμμαὶ αὐταὶ καὶ ἑπομένως θὰ παραλειφθοῦν γεγονότα πρόσφατα, ἡ πρωθυπουργία εἰς τὸν πόλεμον, ἡ ἀπόσπασίς του ἀπὸ τοῦ κόμματος τοῦ Δηλιγιάννη, ἡ στάσις του εἰς τὴν Βουλὴν μεταξὺ δύω κομμάτων, στάσις παράδοξος, ἀπολύτως ἀνεξάρτητος, ἀνεπηρέαστος εἰς πειρασμούς, ὑπέροχος εἰς ὑπολογισμὸν τῶν περιστάσεων.

Ὡς ἄνθρωπος εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ μέτρου. Ἂν οἱ ἀριθμοὶ τῶν ἐξισώσεων δὲν εἶχαν εὑρεθῆ ἀκόμη, αὐτὸς θὰ ἦτον ὁ ἐφευρέτης των,

Δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὁ τολμηρὸς ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο προωρισμένος νὰ δώσῃ ἄλλην ὄψιν εἰς τὰ πράγματα γύρω του. Ὅταν ὅμως κακοὶ ὑπολογισμοὶ τῶν ἄλλων φέρουν τὰς συνεπείας των, εἶναι ὁ ἐνδεδειγμένος διὰ νὰ κατορθώσῃ τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἠρεμίαν, ἡ ὁποία τὸν πλημμυρεῖ καὶ ἡ ὁποία ζωγραφίζεται εἰς τὴν ὄψιν του.

Ὁμιλητὴς χαριτωμένος τῶν στενῶν κύκλων,

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Θ. ΖΑΪΜΗΣ — ΥΠΑΤΟΣ ΑΡΜΟΣΤΗΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

κληρονομήσας τὴν εὔκολον καὶ ἀνθισμένην ὁμιλίαν τῆς μητρός του, ἡ ὁποία ὅπως καὶ ὅλοι οἱ Μουροῦζαι ὑπῆρξε μαθήτρια τοῦ σοφοῦ διδασκάλου Γεωργ. Λυγηράκη, μετρᾷ τὰ λόγια του εἰς τὸ πολὺ κοινόν, ὄχι ἀπὸ δειλίαν, ἀλλ' ἀπὸ κάποιαν ἀρχοντικὴν ἐπιφύλαξιν ἡ ὁποία κοιμᾶται μέσα εἰς τὴν ψυχήν του, εἰς τὰ χρόνια μας τὰ δημοκρατικὰ καὶ ἰσοπεδωτικά. Ὅταν ὅμως ἐχρειάσθη νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὴν Βουλήν, ἠκούσθη μὲ δίψαν, καὶ ἡ ἀγόρευσίς του εἰς τὰ δικαστικά του νομοσχέδια τῆς πρώτης του ὑπουργίας καὶ μετὰ τὴν πρωθυπουργίαν τοῦ 1897 ἔδωκεν ἀφορμὰς ἐκπλήξεως.

Ἀλλὰ τὸ κοινὸν δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραπονεθῇ ὅτι εἶναι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ τὸν ἐρεθίζουν τὰ νεῦρα. Ἄνθρωπος ψαρεύων ἐπὶ ὥρας εἰς τὴν Αἴγιναν ἢ εἰς τὴν Λευκάδα, ἐκστατικὸς ἐμπρὸς εἰς τὸ γαλάζιο μεγαλεῖον, δὲν εἶναι καμωμένος διὰ νὰ ἔρχεται εἰς πολλὴν σχέσιν μὲ τ' ἀνθρώπινα κύματα.

Εἰς τὴν Κρήτην καταβαίνει ἔπειτα ἀπὸ μίαν τρικυμίαν. Οἱ Κρητικοί, ἄνθρωποι συνειθισμένοι εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐξωτερικῆς παραστάσεως, θὰ παρεξενεύθησαν ὅταν τὸν εἶδαν ἀποβιβαζόμενον ἀπὸ τὴν ἀτμάκατον, μικρόσωμον, ἀνεπίδεικτον, ἀφελῆ, ὀλιγολόγον. Μὲ τὸν καιρὸν θὰ ἐννοήσουν ὅτι τὸ μικρὸν αὐτὸ σῶμα ἔχει μέσα του ἕνα γιγαντιαῖον ὄγκον χρηστότητος καὶ ἕνα μεταλλεῖον σιδήρου θελήσεως. Ὁ Ἰησοῦς παύων τὴν τρικυμίαν τῆς λίμνης εἰς τὴν ὁποίαν παρ' ὀλίγον νὰ πνιγοῦν οἱ μαθηταί του, ἔκαμε ἕνα θαῦμα. Εἰς τὰς ψυχικὰς τρικυμίας τῆς ἐποχῆς μας, ἡ καταστολὴ εἶναι ἐπίσης θαῦμα τὸ ὁποῖον ἠμποροῦν νὰ κάμουν ὀλίγοι. Ὁ Ζαΐμης εἶναι ἕνας ἀπ' αὐτούς.

Γ. Β. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΛΒΟΣ

— Ὁ ποιητὴς καὶ ὁ ἄνθρωπος —

Η πρώτη μου γνωριμία μὲ τὸν Κάλβον ἦτον ἡ «Ὠδὴ εἰς τὸν ἱερὸν λόχον», τὴν ὁποίαν περιεῖχε κάποιο ἀναγνωσματάριον. Δὲν ἠμπορῶ νὰ πῶ ὅτι εἶχα ἀνάμνησιν ἄλλην ἀπὸ στίχων ἀνάμνησιν, παραδόξως γραμμένων, ποῦ δὲν ἔβλεπα τότε διατί ἦσαν στίχοι καί, ὁμολογῶ, ὅτι ἄργησα νὰ τὸ μάθω. Μοῦ τὸ ἔμαθεν ὁ ἴδιος Κάλβος μὲ τὴν στιχουργικὴν ποῦ θέτει εἰς τὸ τέλος τῶν ᾠδῶν του.

Τὰ «Νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα», τρεῖς τόμοι τεμαχίων στιχουργικῶν καὶ πεζογραφικῶν ποῦ ἀναγκάζονται νὰγοράζουν οἱ μαθηταὶ τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων χωρὶς νὰ τοὺς χρησιμοποιοῦν, καὶ ποῦ ἦσαν ἡ λογοτεχνικὴ τροφὴ τῶν πρώτων μου ἡμερῶν, δὲν ἐνθυμοῦμαι ἂν εἶχαν τὸν Κάλβον. Τὸν Σολωμὸν ὅμως βέβαια δὲν τὸν εἶχαν. Ἀπῆδε πρὸς τὸ γλωσσικὸν ἰδανικὸν τῶν σχολείων καταφανῶς περισσότερον. Ὅλοι ἐμεῖς οἱ νέοι ἐχορτάσαμεν ἀπὸ τὴν ῥητορικὴν ἰαμβογραφίαν καὶ τὴν ῥητορικὴν ἀναπαιστικὴν τοῦ Ῥαγκαβῆ, τὴν μονότονην στιχορραφίαν τοῦ Ἀλεξ. Σούτσου, τὴν ἀδύνατην, ἄτονην, χωρὶς νεῦρα, μελαγχολικὴν εὐγλωττίαν τοῦ Δημ. Παπαρρηγοπούλου — αὐτοῦ προπάντων. Καὶ τίποτε περισσότερον.

Ὁ Κάλβος εἰς ἐμᾶς τοὺς νέους καθὼς καὶ ὁ Σολωμὸς καθὼς καὶ ὁ Πολυλᾶς καθὼς ὁ Κρυστάλλης δὲν ἐδόθη ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τῶν σχολείων. Ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία μόνον κατ' ὄνομα ὑπάρχει εἰς τὰ σχολικὰ προγράμματα. Συλλογισθῆτε λοιπὸν τὴν ἔκπληξίν μας, ὅταν ἄλλοθεν, ὄχι ἀπὸ τὰ σχολεῖα, μᾶς ἦλθε τὸ φῶς τοῦ Κάλβου καὶ τοῦ Σολωμοῦ. Καὶ τοῦ Σολωμοῦ τέλος πάντων ἦτον τὸ «σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι» ποῦ τὸν ἐπέβαλε (;) εἰς τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν. Ὁ Κάλβος ἦτον πολὺ περισσότερον ἄγνωστος.

Καταφρονημένος.

Περίεργος καὶ ἰδιότροπος στιχουργός.

Δὲν ἐνθυμεῖσθε τὸ τετράστιχον τοῦ Σούτσου; Ἰδού:

Ὁ Κάλβος καὶ ὁ Σολωμὸς ᾠδοποιοὶ μεγάλοι
κ' οἱ δύο παρημέλησαν τῆς γλώσσης μας τὰ κάλλη·
ἰδέαι ὅμως πλούσιαι πτωχὰ ἐνδεδυμέναι
δὲν εἶνε δι' αἰώνιον ζωὴν προωρισμέναι.

Καὶ ἡ ἱστορία τῆς «νεοελληνικῆς φιλολογίας» τοῦ Ραγκαβῆ μήπως τὸν δικαιώνει περισσότερον; Μήπως ὁ Ροΐδης τὸν ἐνθυμήθη καθόλου εἰς τὰ περὶ ποιήσεως φυλλάδιά του τοῦ 1877;

Καὶ οἱ κριτικοὶ τῆς Ἑπτανήσου; Ὁ Πολυλᾶς; Ὁ Καλοσγοῦρος;

Καὶ αὐτοὶ ἤθελαν νὰ φαίνωνται ὅτι τὸν ἀγνοοῦν.

Διὰ νὰ ἐννοήσετε ποία ἦτον ἡ γνώμη περὶ Κάλβου εἰς τὴν Ἑπτάνησον πρὸ 25 ἐτῶν σᾶς παραθέτω κάποιαν περὶ Κάλβου περικοπὴν ἑνὸς λογίου πατριώτου τοῦ Κάλβου «Ὁ Κάλβος δὲν εἶνε ἐκ τῶν ὑψιπετεστέρων τῶν ποιητῶν, ἀλλὰ καλός... Ἡ γλῶσσα τοῦ Κάλβου δὲν ἐτρέφετο ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, δὲν ἦτο γλῶσσα μεθ' ἧς ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ. Τὸ μέτρον τοῦ Κάλβου καὶ αὐτὸ εἶνε καινοφανὲς καὶ ἰδιόρρυθμον. Περιεφρόνει τὸ ἐθνικὸν μέτρον καὶ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν..... Πρέπει νὰ σέβεται κανεὶς τὴν θέλησιν ἑνὸς λαοῦ...»

Ὀφείλομεν εἰς τὸν κ. Κωστῆν Παλαμᾶν καὶ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς τὸν κ. Μ. Μητσάκην τὴν φιλολογικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Κάλβου. Ὁ θέλων νὰ μελετήσῃ τὸν Κάλβον πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τὴν διάλεξιν περὶ τοῦ Κάλβου τοῦ κ. Παλαμᾶ γενομένην πρὸ εἰκοσιπενταετίας καὶ πλέον καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Μητσάκη εἰς τὸ ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικόν.

***

Ὁ Κάλβος ὑπῆρξε κατ' ὀλίγα ἔτη πρεσβύτερος τοῦ Σολωμοῦ. Ἐγεννήθη εἰς τὰ 1792 εἰς τὴν Ζάκυνθον ἀπὸ πατέρα Κερκυραῖον. Οἱ βιογράφοι ἀναφέρουν ὅτι ὁ πατέρας τοῦ Κάλβου ἐγκατέλειψε τὴν σύζυγόν του κὲγκατεστάθη μὲ τὰ δύο παιδιά του εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Κάλβου, ὅπως ἡ ζωὴ ὅλων τῶν μεγάλων, ἀρχίζει μὲ τὴν μεγαλυτέραν δυστυχίαν. Καὶ τί δὲν ὀφείλουν εἰς τὴν δυστυχίαν τους! Ἠμπορεῖς νὰ πῇς ὅτι αὐτὴ ἀποτελεῖ κατὰ μέγα μέρος τὴν μεγαλοφυΐαν τους. Τοὺς πλουτίζει μὲ μίαν ἔκτην καὶ ὑπέροχην αἴσθησιν, τὴν αἴσθησιν τοῦ πόνου. Τοὺς κάμνει περισσότερον ἀνθρώπους. Ἐπομένως ποιητὰς περισσότερον. Ἡ ἀληθινωτέρα ποίησις εἶνε ἡ πηγάζουσα ἀπὸ τὸν πόνον. Ἐκεῖνο ποῦ εἶπεν ὁ Ἰταλὸς ποιητὴς «πάντοτε ἀπὸ τὸν πόνον

γεννᾶται τὸ ἰταλικὸν «ᾶσμα» ἠμπορεῖ νὰ λεχθῇ καὶ διὰ κάθε ἀνθρώπινον ᾆσμα. Μὲ τὸν πόνον τῆς μητέρας μας γεννώμεθα, καὶ πόνος εἶνε ἡ ἐσχάτη μας ἀναπνοή. «Ἄκουσα τὰ μελαγχολικὰ αὐτὰ τραγούδια, ποῦ μέκαμναν νὰναπολῶ, ὅτι εἰς κάθε τόπον τὸ φυσικὸ τραγοῦδι τοῦ ἀνθρώπου εἶνε θλιβερόν»[1]. Μήπως ἀπὸ τὴν «Ὀδύνην» δὲν ἐγεννήθη ἡ Ἑλληνικὴ τραγῳδία;

Εἰδικῶς ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ εἶχε πάντοτε ἀντίληψιν πεσσιμιστικὴν τῆς ζωῆς. Τὰ δημοτικά μας τραγούδια — σᾶς παραπέμπω εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ζαμπελίου «πόθεν παράγεται ἡ λέξις τραγουδῶ» — εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ βαθυτέρου πόνου. Ἰδοὺ διατί ἡ ποίησις τοῦ Κάλβου, ποῦ διαπνέεται ἀπὸ κάποιον πεσσιμισμὸν αὐστηρόν, δὲν μοῦ φαίνεται διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον Ἑλληνική. Ἐδῶ μοῦ δίδεται εὐκαιρία ἁπλῶς νὰ σημειώσω ὅτι ὁ πεσσιμισμός του ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ καὶ κάποιαν ὑποκειμενικὴν ἀφορμήν.

Ἕνας βιογράφος του τὸν περιγράφει ἔτσι[2]: «Ἦτο μετρίου ἀναστήματος, μελαγχροινός, μὲ μαύρους ὀφθαλμοὺς καὶ μεγάλην ῥῖνα, ἔτρεφεν ἰδιάζουσαν προτίμησιν πρὸς τὸ μέλαν χρῶμα, ὡς ἁρμοζόμενον ἴσως πρὸς τὸ μελαγχολικὸν τοῦ χαρακτῆρος του καὶ εἶχε τὴν μανίαν δι' αὐτοῦ νὰ ἐπιχρίῃ τὰ ἔπιπλά του. Ἔζη μετὰ πολλῆς λιτότητος, ἀλλὰ καὶ περισσῆς ἀξιοπρεπείας. Τὸ εὐερέθιστον αὐτοῦ ὑπερέβαινε πᾶν ὅριον . . .»

* * *

Εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ὁ Κάλβος θὰ ἐτελειοποίει τὰς σπουδάς του, εὗρῆκεν ἕναν ἄνθρωπον προστάτην μαζὶ καὶ καθοδηγητήν· ἦτον ὁ συμπολίτης του Οὔγος Φώσκολος ὁ εὐγενὴς ποιητὴς τῶν «Τάφων». Μία ἐπιστολὴ τοῦ Φωσκόλου ἐκ Φλωρεντίας μὲ χρονολογίαν 1 Ὀκτωβρίου 1813 ὁμιλεῖ διὰ τὸν μόλις εἰκοσαετῆ Κάλβον μ' ἐνθουσιασμὸν ἀνεπιφύλακτον: «. . . Ὁ Κάλβος — γράφει ἡ ἐπιστολὴ — . . . γνωρίζει ὀλίγον τὰ γαλλικὰ καὶ τὰ ἑλληνικά, ἀλλὰ κάλλιστα τὰ ἰταλικά. Ἔγραψεν εἰς τὸ σπίτι μου δύο τραγῳδίας, αἱ ὁποῖαι ὑπόσχονται μέλλον ὄχι κοινόν . . Εἶνε φιλόσοφος μᾶλλον ἐκ φύσεως παρ' ἀπὸ τ' ἀποφθέγματα τὰ διδαχθέντα ἀπὸ τὰ βιβλία». Καὶ ὁ Φώσκολος ζητεῖ τὴν συνδρομὴν τῶν Ζακυνθίων διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἐξαιρετικοῦ νέου.

Ὁ Φώσκολος πρὸς στιγμὴν ἐγκαταλείπει τὴν Ἰταλίαν σαλευομένην τότε. Ὁ Κάλβος μένει μόνος του, ἐνῷ ὁ Φώσκολος μεταβαίνει εἰς τὸ Λονδῖνον, ὁπόθεν καλεῖ τὸν Κάλβον διὰ νὰ τοῦ προσφέρῃ τὸ «μισὸ ψωμί του καὶ τὰ μισὰ ὑποκάμισά του». Ὁ Φώσκολος τὸν προώριζε διδάσκαλον ἐκεῖ. Ὁ Σίλβιος Πέλλικος, ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς τῶν «Mie prigioni», γράφων πρὸς τὸν Φώσκολον ἀποκαλεῖ τὴν γνωριμίαν του μὲ τὸν Κάλβον «ἱεράν». Ὁ Κάλβος ἐπῆγε εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ ἄρχισε νὰ ἐπαγγέλλεται τὸν διδάσκαλον. Ἐδῶ οἱ βιογράφοι του λέγουν ὅτι ὁ Κάλβος μόλις ἔγινεν οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητος ἐγκατέλειψε τὸν Φώσκολον. Τὸ λέγει καὶ ὁ Φώσκολος εἰς μίαν του ἐπιστολήν. Ἀλλά, πρὶν καταδικάσωμεν τὸν Κάλβον, ἂς συλλογισθῶμεν ὅτι ἠμπορεῖ ἄλλα αἴτια, ἡ ἀγερωχία καὶ τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ χαρακτῆρος, ὁ πόθος τῆς μονώσεως νὰ ἀπεμάκρυναν τὸν Κάλβον ἀπὸ τὸν Φώσκολον. Εἰς τὴν φύσιν τοῦ Κάλβου μοῦ φαίνεται ἡ «ἀγνωμοσύνη» δὲν ἦτον δυνατή.

Ὁ Κάλβος πλέον νυμφεύεται μὲ μίαν Ἀγγλίδα καὶ ἀποκτᾷ ἕνα κοριτσάκι. Γλίγωρα ὅμως θρηνεῖ τὸν θάνατον τῆς γυναικός του καὶ τοῦ τέκνου του. Τὸ φάσμα τῆς δυστυχίας πόσας φορὰς τοῦ ταράζει τὴν γαλήνην ποῦ τόσον ἠγάπησε.

Ὁ καιρὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ Κάλβος ἔρχεται εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἀπογοητευμένος διὰ τὰς διχονοίας τῶν ἀγωνιζομένων φεύγει καὶ νά τον εἰς τὸ Παρίσι. Ἀπὸ τὸ Παρίσι φεύγει εἰς τὰ 1827 καὶ πηγαίνει εἰς τὴν Κέρκυραν ὅπου προτείνεται καθηγητὴς τοῦ Ἰονίου πανεπιστημίου· ἀλλ' ὁ διορισμός του δὲν ἐπικυρώνεται ἀπὸ τὸν ἁρμοστὴν Ἄδαμ. Ὁ Κάλβος καταφεύγει τότε καὶ πάλιν εἰς τὰς ἰδιαιτέρας παραδόσεις. Ἀργότερα ἐσύστησε ἰδικόν του σχολεῖον. Γίνεται ἀκολούθως συντάκτης τῆς ἐπισήμου ἐφημερίδος τοῦ Ἰονικοῦ κράτους. Καὶ ἐπὶ τέλους καθηγητὴς τῆς Ἰταλικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Ἰονικὸν πανεπιστήμιον.

Ὁ Κάλβος δὲν ἔμεινεν ἀμέτοχος καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ τῆς πολυκινήτου τότε Ἑπτανήσου. Συνετάχθη μὲ τοὺς φιλελευθέρους καὶ συνήργησεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐκεῖ ἐλευθερίας.

Ἕνεκα δυσαρεσκείας του μὲ τὸν Ἁρμοστὴν χάνει τὴν ἕδραν του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Κ' αἰφνιδίως εἰς τὰ 1859 πηγαίνει πάλιν εἰς τὸ Λονδῖνον ὅπου ἀργότερα ἔρχεται εἰς δεύτερον γάμον μὲ Ἀγγλίδα. Ἀπέθανε μετὰ δέκα ἔτη

[1] Τοῦ Σατωμβριάν.

[2] Ἡ Καλβικὴ καὶ Σολωμικὴ φιλολογία ὀφείλει πολλὰ εἰς τὸν γνωστὸν λογιον κ. Δὲ Βιάζην, ὁ ὁποῖος εἰς πολλὰ διεφώτισε τὴν σκοτεινὴν ζωὴν τῶν δύο ποιητῶν καὶ συμπολιτῶν του.

πτωχότατος μακρὰν ἀπὸ τὴν πατρίδα, ποῦ τόσον ἠγάπησε, καὶ τὴν ὁποίαν ὕμνησε εἰς ὑψηλὴν καὶ πλουσίαν ᾠδήν.

Αἱ ᾠδαὶ τοῦ Κάλβου ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1824 εἰς τὴν Ἑλβετικὴν Γενεύην σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὸν «Ὕμνον» τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ. Καὶ ἰδοὺ ὅτι οἱ δύο μεγάλοι Ζακύνθιοι ποιηταὶ ἐμφανίζονται συγχρόνως ἂν καὶ διαφόρως ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον. Μετὰ δύο ἔτη ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Παρίσι νέα συλλογὴ ᾠδῶν. Καὶ αἱ δύο συλλογαὶ φέρουν τὸν τίτλον «Λύρα» καὶ περιέχουν ἑκάστη ἀπὸ δέκα ᾠδάς.

Ὁ Κάλβος ἔχει μεταφρασθῆ Γαλλιστί, Ἀγγλιστὶ καὶ Ἰταλιστί.

Ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν ᾠδῶν ἔγραψε ἰταλιστὶ ᾠδὴν εἰς τὸν Ναπολέοντα καὶ εἰς τοὺς Ἑπτανησίους, συνειργάσθη εἰς νομικὰ περιοδικά, μετέφρασεν ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάφορα θρησκευτικὰ φυλλάδια. Ὁπωσδήποτε ὅλη του ἡ δόξα προέρχεται ἀπὸ τὰς 20 ᾠδὰς τῆς Λύρας. Περὶ αὐτῶν καὶ μόνον θὰ ὁμιλήσωμεν.

* * *

Κανένας νεοέλλην ποιητὴς δὲν ἔχει περισσότερον τ' ἀναγκαῖα *κατηγορήματα* τῆς προσωπικότητος. Κανεὶς δὲν εἶνε περισσότερόν του προσωπικός. Ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τὰ ἰδιάζοντα, ἀπὸ τὴν συνήθη ἐσωτερικὴν πνοὴν τῶν στίχων του, ὁ Κάλβος δείχνεται ποιητὴς προσωπικός. Προσωπικὴ ποίησις: προσωπικὴ γλῶσσα: προσωπικὴ στιχουργία. Ὁ Κάλβος δὲν εἶνε ἀπομιμητὴς τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, οὔτε μαθητής του. Ἴσως νὰ ἦτον καὶ περιφρονητής του. Δὲν εἶνε θαυμαστὴς τοῦ πολιτικοῦ στίχου. Δὲν ἀραδιάζει δεκαπεντασυλλάβους.

Στιχουργός, γλωσσοπλάστης, ποιητὴς καὶ σκεπτόμενος ὁ Κάλβος ἔχει τὴν ἀτομικήν του σκέψιν, τὴν ἰδικήν του γλῶσσαν, τὴν ἰδικήν του στιχουργίαν. Εἶνε πατριώτης ἀλλὰ πρὸ παντὸς εἶνε: πρόσωπον. Γνωρίζετε τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Ὁ Κάλβος εἶνε ὁ ἑαυτός του: εἶνε ὁ Κάλβος. Ἡ ποίησίς του εἶνε ἐθνικὴ ἀπὸ ἕναν βαθύτερον λόγον.

* * *

Ἡ γλῶσσα του εἶνε καὶ δὲν εἶνε: ἡ καθαρεύουσα, δηλαδὴ ἡ βυζαντινὴ γλωσσικὴ παράδοσις, ἡ ὁποία ἔζησε διὰ μέσου τῶν χρόνων τῆς δουλείας καὶ ζῇ μέχρις ἡμῶν. Εἶνε ἀλήθεια ὅτι στερεῖται αὐστηρᾶς ὁμοιομορφίας. Δύσκολα βγαίνει ἐκεῖθεν μία γραμματική. Ἀλλ' ἂν θυσιάζεται κάποτε ἡ γραμματικὴ ἀκρίβεια, ἂν μεταχειρίζεται κάποτε λέξεις τῆς ἐφευρέσεώς του, ἂν δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάποια Κοραϊκὰ ἁμαρτήματα, δὲν θυσιάζεται ἡ καλαισθησία. Εἶνε ἀλήθεια ὅτι κάποιαι ἀπὸ τὰς στροφὰς ἔχουν ἕναν ἀέρα ποῦ δύσκολα διακρίνεις ἂν εἶνε τῆς τέχνης ἢ *τεχνητός*. Ὅμως συχνὰ ἡ παράδοξη γλωσσικὴ μορφὴ τῶν ἔργων τοῦ Κάλβου τόσον εἶνε ζωντανευμένη, οἱ δημοτικοί του τύποι, τὰ ἀσυναίρετά του, τ' ἀρχαϊκά του ἐπίθετα τόσον εἶνε «ἐν τάξει» ποῦ ὁ ἀναγνώστης ἐκπλήττεται πῶς ἕνας τρόπος γλωσσικός, τὸν ὁποῖον οἱ νεώτεροι ποιηταὶ κατεδίκασαν ἀνεξελέγκτως, κατώρθωσε νὰ ἐκφράσῃ τελείως ὅ,τι ὑψηλότερον διενοήθη ἡ νέα Ἑλληνικὴ Μοῦσα. Μᾶς ἀπαλλάσσει ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὸν κόπον νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τὴν μετρικήν του ἐπιτάσσων εἰς τὰς ᾠδάς του ὁ ἴδιος μικρὰν στιχουργικήν. «Οἱ στίχοι τοὺς ὁποίους, λέγει, μετεχειρίσθην εἰς τὰς ᾠδάς μου, συνίστανται ἐκ συνιζήσεων καὶ τόνων, καὶ λέγονται ἑπτασύλλαβοι μὲ πρόσθεσιν πεντασυλλάβου.

Ὡς] μέ]σα εἰς] τὰ] πο]λύ]δενδρα
Δά]ση] τὸ] βρά]δυ εἰς]πνέ]ει
Τὸ] τε]θλιμ]μέ]νον] φύ]σημα
Με]σημ]βρι]νὸν] καὶ] φαί]νεται
Θρῆ]νος] ἀν]θρώ]πων

«Ὅτε ἡ τελευταία λέξις ἑνὸς ἑπτασυλλάβου εἶνε προπαροξύτονος, ἡ τετονισμένη συλλαβὴ λέγεται ἕκτη, αἱ δὲ ἐπίλοιποι δύο λογίζονται ὡς μία· π. χ.

. . .πο]λύ]δενδρα —

Ὅτε ὅμως ἡ τελευταία λέξις ἔχει τὸν τόνον εἰς τὴν λήγουσαν, ὁ στίχος τελειώνει μὲ τὴν ἕκτην· π. χ.

Τοῦ] κλει]νοῦ] Τα]μη]σοῦ] —

Ἡ πεντασύλλαβος πρόσθεσις — ἐννοεῖ τὸν πέμπτον στίχον τῆς στροφῆς του — τελειώνει μὲ λέξιν ἔχουσαν τὸν τόνον πάντοτε εἰς τὴν προπαραλήγουσαν».

* * *

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω στίχων ὁ Κάλβος μετεχειρίσθη εἰς τὸν πρόλογον τῶν ᾠδῶν του τὸν ἑνδεκασύλλαβον, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει τραγικὸν «συνίστανται καὶ οἱ ἑνδεκασύλλαβοι ἐκ συνιζήσεων καὶ τόνων, δέχονται δὲ μετὰ τὸν τελικὸν τῆς δεκάτης ἢ μίαν ἢ καὶ δύο συλλαβάς· ἐνίοτε ὅμως τελειόνουσι μὲ τὸν τῆς δεκάτης τόνον». Ὁ Κάλβος πολὺ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν *ἁρμονίαν τῆς περιόδου*. «Ἡ ἁρμονία τῆς περιόδου εἶνε ἀναγκαία ὄχι μόνον ὡς ἀποτελεσματικὸν μέρος τῆς ποιήσεως, ἀλλὰ ἀκόμη

ὡς μέσον, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐλευθεροῖ ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα τῶν ὁμοιοκαταλήξεων· καὶ συνίσταται ἐκ τῆς κατασκευῆς τῶν στίχων, ἐκ τῆς αὐτῶν ποικιλίας· καὶ ἐκ τῆς τομῆς τοῦ μέτρου». Καὶ ὁ ποιητὴς ἐπιλέγει: «Τὰ ὅσα εἶπον εἶνε ἀρκετὰ ὡς πρὸς τοὺς ἀναγινώσκοντας τὰς ᾠδάς μου· τὰ ἄλλα τὰ κρίνω περιττὰ διὰ τοὺς ἀληθεῖς ποιητάς, καὶ μᾶλλον περιττότερα διὰ τοὺς ἀντιποιουμένους μὲν τῶν Μουσῶν τὴν εὐμένειαν, καταδικασμένους δὲ ἀπὸ τὴν φύσιν εἰς ἄλλην τινὰ ὑπουργίαν».

Ὁ ποιητὴς δοκιμάζει νὰ μορφώσῃ καὶ τὸν ἡρωϊκὸν στίχον, διότι ἡ ἄκρα ἀριστοκρατικότης του τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ πᾶν ὅ,τι εἶνε *λαός*· λαὸς καὶ ὄχλος φαίνεται ὅτι εἰς τὴν κεφαλήν του εἶνε συνώνυμα. Ὁ δεκαπεντασύλλαβος δὲν τοῦ εἶνε ἀγαπητός. Ὁ ἡρωϊκὸς στίχος τοῦ Κάλβου θὰ συνίσταται ἐκ δύο ὁποιωνδήποτε ἑπτασυλλάβων καὶ τομῆς, μετὰ τὸν πρῶτον καὶ πρὸ τοῦ δευτέρου· π. χ.

Ἔπειτ' ἀφοῦ διετάχθησαν] ὑπὸ τοὺς ἡγεμόνας
Ἅπαντες, μὲ φωνὰς] καὶ μὲ κτύπον ὡς ὄρνεα
Κινοῦνται οἱ Τρῶες· ὡσαύτως] ὁ οὐρανὸς ἀκούει
Ἐναερίους κλαγγὰς] ὅτε τὴν πολλὴν φεύγοντες
Βροχὴν καὶ τὸν χειμῶνα] οἱ γερανοὶ διαβαίνουσι...

Οἱ στίχοι αὐτοὶ εἶνε μεταφρασμένοι ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα. Ἔχουν χορικὴν κίνησιν, ἀλλὰ στεροῦνται τῆς ἀναγκαίας ἐπικῆς γαλήνης. Εἶνε πολὺ ὑποκειμενικοὶ καὶ «δυσαντίληπτοι». Ὁπωσδήποτε εἶνε ζωντανοί. Δύνανται νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἀφορμὴ εἰς τοὺς ποιητάς μας νὰ «κινήσουν» τὸν δεκαπεντασύλλαβον. Ἔχουν ἀρχίσει ἄλλως τε ὁ Πολυλᾶς, ὁ κ. Παλαμᾶς, ὁ κ. Γρυπάρης, ὁ κ. Σῖμος Μενάρδος. Χρειάζεται ὀλίγη καλὴ θέλησις. Καὶ ἄλλως ὅμως ἐπηρέασε τοὺς στιχουργούς μας ὁ στίχος τοῦ Κάλβου: ὁ κ. Παλαμᾶς ἐχρησιμοποίησε κάποτε καὶ τὰ Καλβικὰ μέτρα· καὶ κάποιοι ἀπὸ τοὺς νεωτέρους. Ἡ μετρικὴ τοῦ Κάλβου εἶνε πάρα πολὺ ὑποκειμενική. Ἐκεῖθεν πηγάζουν τὰ προτερήματά της: καὶ τὰ ἐλαττώματα. Οἱ στίχοι τοῦ Κάλβου, εἶπεν ὁ Μητσάκης, ἐπροφήτευσαν τὴν νέαν μας *πεζογραφίαν*.

***

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν ᾠδῶν τοῦ Κάλβου ὁ «Φιλόπατρις» ποῦ εἶνε μία ᾠδὴ εἰς τὴν «θαυμασίαν νῆσον Ζάκυνθον» ἔρχεται πρώτη κατὰ τάξιν, ἴσως δὲ καὶ κατ' ἀξίαν. Τὸ «ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς» ποτὲ δὲν εὗρῆκε τόσο διάθερμον καὶ ἱκανὸν ὑμνητήν:

Τῆς Ζακύνθου τὰ δάση
Καὶ τὰ βουνὰ σκιώδη
Ἤκουον ποτὲ σημαίνοντα
Τὰ θεῖα τῆς Ἀρτέμιδος
Ἀργυρᾶ τόξα.

Ἀλλὰ καὶ σήμερον ἡ πνοὴ τῶν ἀποθαμένων Ἀθανάτων πλανᾶται μέσ' ἀπὸ τὰ δάση καὶ τὰς πηγὰς τῆς πατρίδος του ποῦ εἶνε τὸ θαῦμα τοῦ Ἰονίου:

Τὸ κῦμα Ἰόνιον πρῶτον
Ἐφίλησε τὸ σῶμα,
Πρῶτοι οἱ Ἰόνιοι Ζέφυροι,
Ἐχάιδευσαν τὸ στῆθος
Τῆς Κυθερείας.

Ἀλλὰ δὲν ἀντέχει τὸ ποίημα ἀναλύσεις. Ἰδοὺ μερικαὶ συναφεῖς στροφαὶ ὑμνητικαὶ τῶν μουσικῶν ἑσπερῶν τῆς Ζακύνθου

... Ὅταν τὸ ἑσπέριον ἄστρον
Ὁ οὐρανὸς ἀνάπτῃ
Καὶ πλέωσι γέμοντα ἔρωτος
Καὶ φωνῶν μουσικῶν
Θαλάσσια ξύλα,

Φιλεῖ τὸ ἴδιον κῦμα
Οἱ αὐτοὶ χαϊδεύουν Ζέφυροι
Τὸ σῶμα καὶ τὸ στῆθος
Τῶν λαμπρῶν Ζακυνθίων
Ἄνθος Παρθένων.

Μοσχοβολάει τὸ κλίμα σου,
Ὦ φιλτάτη πατρίς μου,
Καὶ πλουτίζει τὸ πέλαγος
Ἀπὸ τὴν μυρωδίαν
Τῶν χρυσῶν κίτρων.

Ἡ ᾠδὴ εἰς τὴν Δόξαν δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένη ῥητορικῆς· δὲν στερεῖται ὡραίων στίχων ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀδιάπτωτος. Τὸ ποίημα εἶνε πατριωτικὸν ὅπως ὅλα σχεδὸν τοῦ Κάλβου. Ἔπειτα ἔρχεται ἡ ᾠδὴ «εἰς τὸν Θάνατον». Ἡ εἰσαγωγή της εἶνε κάπως πεζολογική. Ἀλλ' ἰδοὺ στροφαὶ ἀληθινὰ ὑπερηφάνου Ἑλληνικοῦ λυρισμοῦ:

Παῦσε τὰ δάκρυα. Ἡσύχασε
Τὸ πάθος τῆς καρδιᾶς σου.
Ἂν ἡ χαρὰ ἡ ἀνέλπιστος,
Ὅτι μὲ εἶδες, βρέχει
Τοὺς ὀφθαλμούς σου,

Μειδίασον.

Τὸ φάσμα τῆς Μητρός! Ματαίως προσπαθεῖ

νὰ τὸ ἀγκαλιάσῃ «διότι εἶνε ἀλλοία πρὸς αὐτὸ ἡ Μοῖρα του». Τὸν παραινεῖ εἰς τὴν περιφρόνησιν τοῦ θανάτου. Εἰς τὴν στωϊκὴν ἀφοβίαν:

Υἱέ μου πνέουσαν μ' εἶδες.
Ὁ Ἥλιος κυκλοδίωκτος
Ὡς ἀράχνη μ' ἐδίπλονε
Καὶ μὲ φῶς καὶ μὲ θάνατον
Ἀκαταπαύστως.

Τὸ πνεῦμα ὁποῦ μ' ἐμψύχονε
Τοῦ Θεοῦ ἦτον φύσημα
Καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἀνέβη·
Γῆ τὸ κορμί μου κ' ἔπεσεν
Ἐδῶ εἰς τὸν λάκκον.

Ἀλλὰ τὸ φέγγος χάνεται
Τῆς Σελήνης· σὲ ἀφίνω·
Πάλιν θέλω σὲ ἰδεῖν
Ὅτε ἡ ζωὴ σοῦ λείπει
Καὶ τότε μόνον.

Ἡ ἐλπὶς εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν, μία ἐλπὶς κατ' ἐξοχὴν χριστιανή, εἶνε χυμένη εἰς ὅλον τὸ γράψιμον τοῦ Κάλβου.

Ἡ ᾠδὴ εἰς τὸν «Ἱερὸν λόχον» ἡ ᾠδὴ «Εἰς Χίον», ἡ «Ὠδὴ εἰς τὴν Πάργαν», ἄλλαι ᾠδαὶ εἶνε ὑποδείγματα πατριωτικῆς ποιήσεως. Ἡ ἀνάγκη τῆς ῥητορικῆς παραινέσεως συγχύζει κἄποτε τὴν λυρικήν του διαύγειαν. Τὸ ἴδιο ἔπαθε καὶ ὁ Δ. Σολωμὸς εἰς τὸ τέλος τοῦ «Ὕμνου» καὶ εἰς τὴν «Ὠδὴν εἰς τὸν Λόρδον Βύρωνα». Ἀλλὰ ἡ θαυμασιωτέρα πατριωτικὴ του ᾠδὴ εἶνε ὁ «Ὠκεανός». Εἶνε ὁ ὕμνος τῶν θαλασσίων κατορθωμάτων τοῦ ἐπαναστατήσαντος Ἔθνους. Οὐδέποτε ἡ κλασικὴ ἔκφρασις, ἡ λυρικὴ κίνησις, ἡ ἐπικὴ ἀφθονία συνεδυάσθησαν τόσον ὑπερόχως ἀλλοῦ, ὅσον ἐδῶ. Ἐὰν εἰς τὴν ᾠδὴν αὐτὴν προσθέσωμεν τὴν «Βρεττανικὴν Μοῦσαν» ποῦ εἶνε ὑψηλὸν ἐλεγεῖον διὰ τὸν μεγάλον Ἄγγλον ποιητὴν καὶ «τὰς Μούσας», μαζὶ μὲ τὴν «ᾨδὴν εἰς τὴν Ζάκυνθον» ἔχομεν ὅ,τι μεγαλλίτερον ἠδυνήθη νὰ ὑποστατώσῃ ἡ Ἑλληνικὴ Μοῦσα τοῦ μεγάλου Ἑπτανησίου.

Ὁ Κάλβος καὶ ὁ Σολωμὸς ὑπῆρξαν δύο ποιηταὶ ποῦ ἴσως ποτὲ δὲν ἐπλησίασαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ὅμως ὑπῆρξαν σύγχρονοι, καὶ τὸ ἔργον τοῦ δευτέρου καὶ τὸ ἔργον τοῦ πρώτου συνετέλεσαν νὰ μᾶς ἀπαλλάξουν ἀπὸ ὅλα τὰ ἀκατονόμαστα. Περισσότερον κλασικὸς ὁ Κάλβος, μεγαλύτερος δημιουργὸς ὁ Σολωμὸς καὶ ψυχὴ ῥομαντικὴ μᾶλλον. Τὸ ἔργον τοῦ Κάλβου παρ' ὅλας τὰς ἀφελῶς χριστιανικὰς πεποιθήσεις εἶνε ἑλληνικὸν μέχρι τοῦ νὰ προέρχεται ἀπ' εὐθείας χωρὶς κανένα διάμεσον ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους λυρικούς. Τὸ ὄνομά του ἔχει θέσιν σιμὰ εἰς τὰ μεγάλα ὀνόματα ἐκείνων. Ὁπωσδήποτε καὶ ὁ Σολωμὸς καὶ ὁ Κάλβος μᾶς διδάσκουν τὴν ἁπλότητα τῆς ἐκφράσεως. Ἂς εἶνε ὁ Σολωμὸς μᾶλλον βυζαντηνὸς τὴν ψυχὴν — χωρὶς τὸ βυζαντινὸν mauvais goût, χωρὶς κανέναν ἀέρα ἀνατολίτου — καὶ ὁ Κάλβος Ἀττικὸς μᾶλλον. Ἂς τοὺς δοξάζωμεν καὶ ἂς τοὺς ἔχωμεν ζωντανὰ παραδείγματα. Εἶνε οἱ δύο μεγαλύτεροι Ἰόνιοι διδάσκαλοι.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΚΑΛΒΟΣ

— *Ἀποσπάσματα.* —

Ἡ νεωτέρα Ἑλλὰς ηὐτύχησεν εἰς ποιητὰς ἀξίους τοῦ ὀνόματος· ἀλλὰ διὰ λόγους, οὓς δὲν εἶνε τοῦ παρόντος νὰ ἀναπτύξωμεν, δὲν ἔλαβεν ἀκόμη καιρὸν νὰ διακρίνῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀναξίων, οἵτινες πολλάκις δρέπουσι τοὺς δι' ἄλλους προωρισμένους καρπούς· καὶ ἄν που προσηλοῦται εἰς ὀνόματα, ἅτινα δικαίως ἐπιπλέουσι τῆς γενικῆς ἀδιαφορίας, καὶ τότε, ἐν τῇ ἐκτιμήσει καὶ αὐτῶν ἐνεργεῖ ἡ πρόληψις μᾶλλον τῆς σκέψεως, καὶ ἡ ἐν τῷ ἔργῳ των χρυσόκονις δὲν διαχωρίζεται τῶν ἄλλων ἐν αὐτῷ εὐτελῶν μεταλλευμάτων. Ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ὁ Σολωμὸς δὲν κατέσχε τὴν προσήκουσαν θέσιν, παράδοξον θὰ ἦτον ἂν ὁ Κάλβος ἐξετιμᾶτο καὶ ἐφημίζετο παρ' ἡμῖν. Ὅ,τι συνέβη ἦτο ἀναπόδραστον. Ἡ ποίησις τοῦ Κάλβου δημοτικωτάτη καθ' ὕλην, ἐγένετο κατ' ἐξοχὴν ἀριστοκρατικὴ διὰ τῆς ἀρχαιοπρεπείας τοῦ εἴδους αὐτῆς. Τὸ καινοφανὲς τοῦ ῥυθμοῦ ἐπέτεινε τὴν ἀντιδημοτικότητα αὐτῆς καὶ τὸ ἀλλοπρόσαλλον τῆς γλώσσης συνετέλεσεν εἰς τὴν προγραφήν της. Διηγοῦνται ὅτι καθ' ὃν καιρὸν τὸ πρῶτον παρεστάθη ἐν Γαλλίᾳ ὁ «Δὸν Ζουάν», τὸ κωμικὸν ἀριστούργημα τοῦ Μολιέρου, ἀπέτυχεν οἰκτρῶς· καὶ ποῖον ἦτο, νομίζετε, τὸ αἴτιον τῆς ἀποτυχίας; Μέχρι τοῦδε πᾶσαι αἱ κωμῳδίαι

ἐγράφοντο ἐμμέτρως· πρῶτος δ' ὁ Μολιέρος ἐτόλμησε νὰ παρουσιάσῃ τὸν Δὸν Ζουάν του γεγραμμένον εἰς πεζὸν λόγον· ἀλλ' ἀκριβὰ ἐπλήρωσε τὴν τόλμην του ἀντιστρατευθεὶς κατὰ τῆς καθιερωμένης συνηθείας. Καὶ πῶς νὰ μὴ πληρώσῃ ἀκριβὰ τὴν τόλμην του ὁ Κάλβος, θρασὺς καινοτόμος, ἀπαρνητὴς τῶν πατρώων θεῶν καὶ τῶν λαϊκῶν παραδόσεων; Καὶ πῶς νὰ μὴ λησμονηθῇ ὁ πτωχός, ἀλλ' ὑπερήφανος ποιητής, ὁ ζήσας, σιγήσας προώρως καὶ ἀποθανὼν μακρὰν τῆς Ἑλλάδος. ἀπρόσιτος καὶ ἐν τῇ ξενιτείᾳ, ὡς ἐν τοῖς στίχοις αὐτοῦ; Ἀλλ' ἂς ἐλπίσωμεν, ὡς ἤλπιζε καὶ οὗτος, ὅτι μετὰ θάνατον εὑρίσκεται γλυκυτέρα ζωὴ καὶ τὸν προσμένει». Ἡ θρησκεία τοῦ ἀγνώστου θεοῦ θὰ διαφωτίσῃ μίαν ἡμέραν καὶ τὴν φιλολογικὴν συνείδησιν τῆς πατρίδος ἡμῶν. Ὡς ἔψαλεν ὁ Καρασούτσας:

Ἡ φωνὴ δὲν εἶνε μία τῶν πτηνῶν τῶν ἡδυφώνων
Οὐδὲ ποιητῶν ὑπάρχει εἰς τὴν γῆν ἓν γένος μόνον.

Ὁ Κάλβος ἀνήκει εἰς τὸ γένος ἐκείνων, οἵτινες ἔρχονται καὶ παρέρχονται ἵνα δικαιωθῶσι μετὰ θάνατον. Ἄλλων ἡ δόξα ἐκρήγνυται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὡς πυροτέχνημα, καὶ ἄλλων ἡ δόξα ὁμοιάζει πρὸς τοὺς ταξιδεύοντας ἀστέρας, τῶν ὁποίων τὸ φῶς δὲν ἔφθασεν ἀκόμη εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἐν τῇ φιλολογίᾳ τῆς Δύσεως δὲν εἶνε ὀλίγα τὰ παραδείγματα τῆς ὀψιγόνου δόξης, ὡς λ. χ. ἐκείνης, ἧς ἀπήλαυσεν ἐν Γαλλίᾳ ὁ Ἀνδρέας Σενιέ, καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ Κόλλινς.

Ἐνθυμοῦμαι τοὺς ὡραίους στίχους τοῦ Θεοφίλου Γωτιέ: «Ἡ εὔρωστος τέχνη μόνη κατακτᾷ τὴν αἰωνιότητα. Καὶ οἱ θεοὶ ἀποθνήσκουσιν, ἀλλ' οἱ στίχοι διαμένουσι κυρίαρχοι καὶ δυνατώτεροι τοῦ χάλυβος». Καὶ πῶς εἶνε δυνατὸν ποτὲ νὰ τεθῇ ἔξω τοῦ νόμου ὁ στιβαρὸς καλλιτέχνης, ὁ ὑπέροχος ποιητὴς τῶν Ὠδῶν; Διότι ἐξ ἀναποδράστων λόγων παρεγνωρίσθη ἐν τῇ κοινῇ συνειδήσει, δυσκολεύομαι νὰ πιστεύω ὅτι εἶνε ἀνάξιος τῆς ἀθανασίας.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Τὸ κύριον ἔργον τοῦ Κάλβου τὸ ἀπομεῖναν ὡς μνημεῖον τῆς ὑπερόχου τοῦ ἀνδρὸς ἀξίας εἶνε ἡ ***Δύρα***, τοὐτέστιν ἡ συλλογὴ τῶν εἴκοσιν αὐτοῦ Ὠδῶν, αἵτινες καὶ αὐταί, μολονότι μεταφρασθεῖσαι ἅμα τῇ ἐκδόσει των καὶ γαλλιστὶ καὶ ἀγγλιστί, γνωσταὶ δὲ προφανῶς εἰς πάντας τοὺς ἀναμιχθέντας ὁπωσδήποτε ἕως τώρα εἰς τὰ γράμματα ἐν Ἑλλάδι, δὲν ἐξετιμήθησαν ἀκόμη δυστυχῶς κατὰ τὸ μέτρον τῆς πραγματικῆς των σημασίας, οὔτε προσεπόρισαν εἰς τὸν ποιητήν, ὄχι τὴν ἐξαιρετικὴν ἐκείνην θέσιν τῆς ὁποίας εἶνε ἄξιος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ἀλλ' οὐδὲ ἁπλοῦν κἂν ἴχνος τῆς γνωστότητος καὶ τῆς φήμης, τῆς ὁποίας ἀξιώνονται καὶ αὐτοὶ οἱ κοινότεροι τῶν στιχογράφων. Ὡς αἴτιον δὲ τούτου προβάλλεται τὸ ἰδιότροπον δῆθεν καὶ αὐθαίρετον καὶ ἀσύνηθες τῶν μέτρων καὶ τῶν ῥυθμῶν, οὓς μεταχειρίζεται καὶ τῆς γλώσσης του τὸ καινοφανές, τὸ ἀνυπότακτον εἰς τοὺς παραδεδεγμένους καὶ γνωστοὺς νόμους καὶ κανόνας καὶ τὸ τολμηρόν. Ἀλλ' εἶνε πρόδηλον ὅτι τοιαῦται αἰτιάσεις μόνον παρὰ τῶν εἰς ἐντελῆ ἄγνοιαν καὶ ἀναισθησίαν τῶν φιλολογικῶν πραγμάτων διατελούντων δύνανται νὰ προβάλλωνται, καὶ ὅτι ἀπεναντίας εἰς πάντα γνωρίζοντα νὰ διαβάζῃ στίχους καὶ νὰ ἐννοῇ τί ἐστὶ γλῶσσα καὶ ὕφος, τά τε μέτρα καὶ οἱ ῥυθμοί, τό τε ὕφος καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Ἀνδρέου Κάλβου προσπίπτουσιν οἰκειότατα, ἔκτροπα ἴσως καὶ ἀήθη καὶ τολμηρὰ καὶ καινοφανῆ, ἀλλ' ἐκ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καταφανῶς αὐτομάτως ἀπορρεύσαντα, ἀναποσπάστως συνδεδεμένα πρὸς τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν θεμάτων του τὸ πρωτότυπον, τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ γενναῖον, ὄχι ἰταλίζοντα ὡς ἐκρίθη ἀλλὰ μάλιστα πολὺ τῶν ἄλλων τῆς Ἑπτανήσου ποιητῶν, καὶ ἰδίως τῶν περὶ τὸν Σολωμόν, ἑλληνικώτερα, ἀρχαιοπρεπῆ, καὶ σύντονα, καὶ ἐπιβάλλοντα, καὶ ποικίλα ἀκόμη ἐν τῇ φαινομενικῇ ἀπ' ἀρχῆς (ἐκτὸς τοῦ προλόγου) μέχρι τέλους μονοτονίᾳ των, φέροντα δὲ ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν των πτερύγων ὡς αἰσθητὴν τινὰ πνοὴν τῆς μεγαληγορίας, ἥτις φαίνεται νὰ εἴλκυσεν ἰδιαιτέρως καὶ νὰ ἐπενήργησεν ἀρχῆθεν ἐπὶ τῆς πλουσίας, ζωηρᾶς καὶ εὐρείας φαντασίας τοῦ ζακυνθίου ἀοιδοῦ, ἀλλὰ καὶ πλήρη συγχρόνως περιέργως προφητικῶν ἐνδείξεων διὰ τὸ μέλλον τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως καὶ ἰδίως τῆς πεζογραφίας, τὰς ὁποίας ἄπορον πῶς δὲν κατώρθωσε νὰ ἀντιληφθῇ καὶ αὐτὸς ὁ μόνος ἐκ τῶν ποιητῶν μας (Κ. Παλαμᾶς) σκεφθεὶς καὶ τολμήσας ν' ἀφιερώσῃ εἰς τὴν μνήμην τοῦ λησμονημένου καὶ παραγνωρισμένου ψάλτου τοῦ «Ὠκεανοῦ», τῶν «Ἡφαιστείων», τῆς «Νίκης» καὶ τοῦ «Προδότου» μικράν τινά, λίαν ἄλλως ἀξίαν προσοχῆς, κριτικὴν διατριβήν.

ΜΙΧΑΗΛ ΜΗΤΣΑΚΗΣ

Ο ΩΚΕΑΝΟΣ

Γ'ῆ τῶν θεῶν φροντίδα,
Ελλὰς ἡρώων μητέρα,
Φίλη, γλυκεῖα πατρίδα μου,
Νύκτα δουλείας σ' ἐσκέπασε,
Νύκτα αἰώνων.

Οὕτω εἰς τὸ χάος ἀμέτρητον
Τῶν οὐρανίων ἐρήμων,
Νυκτερινὸς ἐξάπλωσεν
Ἔρεβος τὰ πλατέα
Πένθιμα ἐμβόλια.

Καὶ εἰς τὴν σκοτιὰν βαθεῖαν
Εἰς τὸ ἀπέραντον διάστημα,
Τὰ φῶτα σιγαλέα
Κινοῦνται τῶν ἀστέρων
Λελυπημένα.

Ἐχάθηκαν ἡ πόλεις,
Ἐχάθηκαν τὰ δάση
Κ' ἡ θάλασσα κοιμᾶται
Καὶ τὰ βουνά· καὶ ὁ θόρυβος
Παύει τῶν ζώντων.

Εἰς τὰ φρικτὰ βασίλεια
Ὁμοιάζει τοῦ θανάτου
Ἡ φύσις ὅλη· ἐκεῖθεν
Ἦχος ποτὲ δὲν ἔρχεται
Ὕμνων ἢ θρήνων.

Ἀλλὰ τῶν μακαρίων
Σταύλων ἰδοὺ τὰ ἠῷα
Κάγκελα ἡ Ὧραι ἀνοίγουσιν,
Ἰδοὺ τὰ ἀκάμαντα ἅλογα
Τοῦ Ἡλίου ἐκβαίνουν.

Χρυσᾶ, φλογώδη, καίουσι
Τοὺς δρόμους τοῦ ἀέρος
Τὰ ἀμιλλητήρια πέταλα·
Τοὺς οὐρανοὺς φωτίζουσι
Λάμπουσαι ἡ χαῖται,

Τώρα ἐξανοίγει ι' ἄνθη
Εἰς τὸν δροσώδη κόλπον
Τῆς γῆς ἡ αὐγή· καὶ φαίνονται
Τώρα τῶν φιλοπόνων
Ἀνδρῶν τὰ ἔργα.

Τὰ μυρισμένα χείλη
Τῆς ἡμέρας φιλοῦσι
Τὸ ἀναπαυμένον μέτωπον
Τῆς οἰκουμένης· φεύγουσιν
Ὄνειρα, σκότος.

Ὕπνος, σιγή· καὶ πάλιν
Τὰ χωράφια, τὴν θάλασσαν,
Τὸν ἀέρα γεμίζουσι
Καὶ τὰς πόλεις μὲ κρότον,
Ποίμνια καὶ λύραι.

Εἰς τοῦ σπηλαίου τὸ στόμα
Ἰδοὺ προβαίνει ὁ μέγας
Λέων, τὸν φοβερὸν
Λαιμὸν τετριχωμένον
Βρέμων τινάζει.

Ὁ ἀετὸς ἀφίνει
Τοὺς κρημνοὺς ὑψηλούς·
Κτυπάουσιν ἡ πτέρυγες
Τὰ νέφη, καὶ τὸν Ὄλυμπον
Ἡ κλαγγὴ σχίζει.

Ἔθλιψε τὴν Ἑλλάδα
Νύκτα πολλῶν αἰώνων,
Νύκτα μακρᾶς δουλείας,
Αἰσχύνη ἀνδρῶν ἢ θέλημα
Τῶν ἀθανάτων.

Ἡ χώρα τότε ἐφαίνετο
Ναὸς ἠρειπωμένος,
Ὅπου οἱ ψαλμοὶ σιγάουσι
Καὶ τοῦ κισσοῦ τὰ ἀτρέμητα
Φύλλα κοιμῶνται.

Ὡσὰν ἐπὶ τὴν ἄπειρον
Θάλασσαν τῶν ὀνείρων,
Ὀλίγαι, ἀπηλπισμέναι
Ψυχαὶ νεκρῶν διαβαίνουσι
Μὲ δίχως βίαν.

Οὕτως ἀπὸ τοῦ Ἄθωνος
Τὰ δένδρα, ἕως τοὺς βράχους
Τῆς Κυθήρας, κυλίουσα
Τὴν ἄμαξαν βραδεῖαν,
Οὐρανοδρόμον,

Ἡ τρίμορφος Ἑκάτη
Ἐθεώρει τὰ πλοῖα,
Εἰς τοῦ Αἰγαίου τοὺς κόλπους
Λάμνοντα ἀδόξως, φεύγοντα
Διασκορπισμένα.

Σὺ τότε, ὦ λαμπροτάτη
Κόρη Διός, τοῦ κόσμου
Μόνη παρηγορία,
Τὴν γῆν μου σὺ ἐνθυμήθηκες,
Ὦ Ἐλευθερία.

Ἦλθ' ἡ θεά· κατέβη
Εἰς τὰ παραθαλάσσια
Κλειστὰ τῆς Χίου· τὰς χεῖρας
Ἄπλωσ' ὀρθή, καὶ κλαίουσα
Λέγει τοιάδε·

— Ὠκεανέ, πατέρα
Τῶν χορῶν ἀθανάτων,
Ἄκουσον τὴν φωνήν μου,
Καὶ τῆς ψυχῆς μου τέλεσον
Τὸν μέγαν πόθον.

Ἔνδοξον θρόνον εἶχον
Εἰς τὴν Ἑλλάδα· τύραννοι
Πρὸ πολλοῦ τὸν κρατοῦσι
Σήμερον, σὺ βοήθησον,
Δός μου τὸν θρόνον.

Ὅταν τοὺς ἀνοήτους
Φεύγω θνητούς, μὲ δέχονται
Ἡ πατρικαί σου ἀγκάλαι·
Ἡ ἐλπίς μου εἰς τὴν ἀγάπην σου
Στηρίζεται ὅλη.

Εἶπε· καὶ εὐθὺς ἐπάνω
Εἰς τὰς ροὰς ἐχύθη
Τοῦ Ὠκεανοῦ, φωτίζουσα
Τὰ νῶτα ὑγρὰ καὶ θεία
Πρόφαντος λάμψις.

Ἀστράπτουσι τὰ κύματα
Ὡς οἱ οὐρανοί, καὶ ἀνέφελος,
Ξάστερος φέγγει ὁ ἥλιος
Καὶ τὰ πολλὰ νησία
Δείχνει τοῦ Αἰγαίου.

Πρόσεχε τώρα· ὡς ἄνεμος
Σφοδρὸς μέσα εἰς τὰ δάση,
Ὁ ἀλαλαγμὸς σηκώνεται·
Ἄκουσε τῶν πλεόντων
Τὰ ἴϊα μάλα.

Σχισμένη ὑπὸ μυρίας
Πρώρας ἀφρίζει ἡ θάλασσα,
Τὰ πτερωμένα ἀδράχτια
Ἐλεύθερα ἐξαπλώνονται
Εἰς τὸν ἀέρα.

Ἐπὶ τὴν λίμνην οὕτως
Αὐγερινὰ πετάουσι
Τὰ πλήθη τῶν μελίσσων
Ὅταν γλυκὺ τοῦ ἔαρος
Φυσάῃ τὸ πνεῦμα.

Ἐπὶ τὴν ἄμμον οὕτω
Περιπατοῦν οἱ λέοντες
Ζητοῦντες τὰ κοπάδια,
Τὴν θέρμην τῶν ὀνύχων
Ἂν αἰσθανθῶσιν.

Οὕτως ἐὰν τὴν δύναμιν
Ἀκούσουν τῶν πτερύγων
Οἱ ἀετοί, τὸ κτύπημα
Τῶν βροντῶν ὑπερήφανοι
Καταφρονοῦσι.

Πεφιλημένα θρέμματα
Ὠκεανοῦ, γενναῖα
Καὶ τῆς Ἑλλάδος γνήσια
Τέκνα, καὶ πρωτοστάται
Ἐλευθερίας,

Χαίρετε, σεῖς καυχήματα
Τῶν θαυμασίων (Σπετσίας,
Ὕδρας, Ψαρῶν), σκοπέλων
Ὅπου ποτὲ δὲν ἄραξε
Φόβος κινδύνου.

Κατευοδοῖτε! — Ὁρμήσατε
Τὰ συναγμένα πλοῖα,
Ὦ ἀνδρεῖοι· σκορπίσατε
Τὸν στόλον, κατακαύσατε
Στόλον βαρβάρων.

Τὰ δειλὰ τῶν ἐχθρῶν σας
Πλήθη καταφρονήσατε·
Τὴν κόμην πάντα ὁ θρίαμβος
Στέφει τῶν ὑπὲρ πάτρης
Κινδυνευόντων.

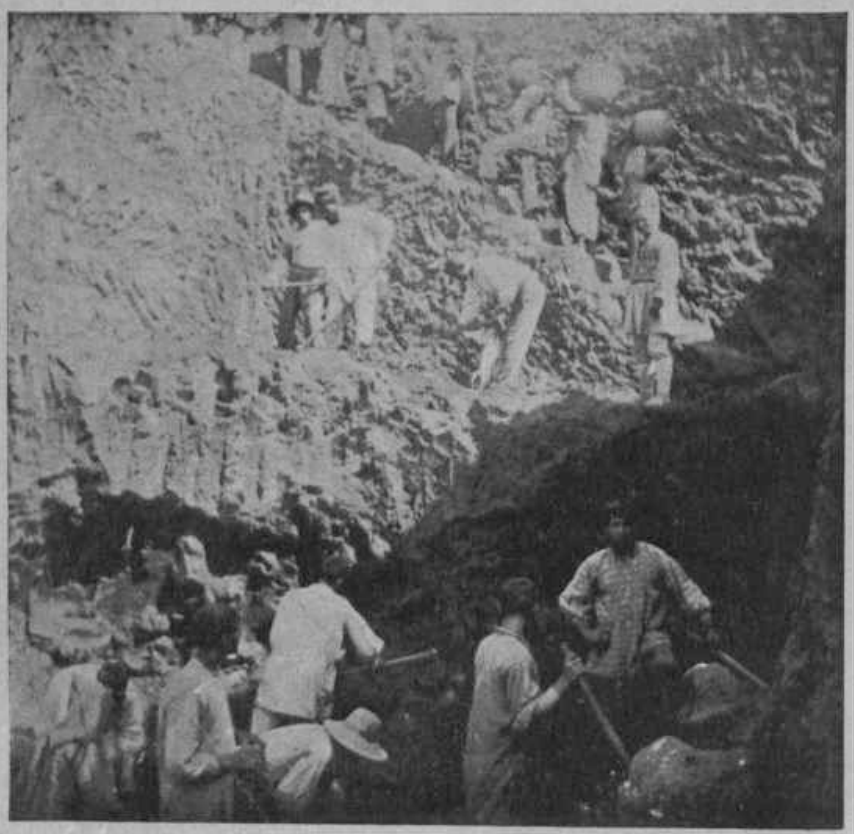
Ὦ ἐπουράνιος χεῖρα!
Σὲ βλέπω κυβερνοῦσαν
Τὰ τρομερὰ πηδάλια,
Καὶ τῶν ἡρώων ἡ πρῶρα
Ἰδοὺ πετάουν.

Ἰδοὺ κροτοῦν, συντρίβουσι
Τοὺς πύργους θαλασσίους
Ἐχθρῶν ἀπείρων· σκάφη,
Ναύτας, ἱστία, κατάρτια
Ἡ φλόγα τρώγει.

Καὶ καταπίνει ἡ θάλασσα
Τὰ λείψανα· τὴν νίκην
Ὕψωσ' ὦ λύρα· ἂν ἥρωες
Δοξάζωνται, τὸ θεῖον
Φιλεῖ τοὺς ὕμνους.

Ὀθωμανὲ ὑπερήφανε,
Ποῦ εἶσαι; νέον στόλον
Φέρε, ὦ μωρέ, καὶ σύναξε·
Νέαν δάφνην οἱ Ἕλληνες
Θέλουν ἁρπάξειν.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΛΒΟΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΤΥΜΒΟΥ ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΥ ΕΙΣ ΟΡΧΟΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ—ΦΩΤΟΓΡ. Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗ

Η ΑΝΤΑΡΤΙΣ*

Z

Ἐντρέπεται γιὰ τὸ φόρεμά της, τὰ διορθωμένα γάντια, γιὰ τὴν πλεκτὴ σάκα ποῦ κρατεῖ. Ἀλλ' ἀμέσως, ἐξ ἐνστίκτου αἰσθάνεται πῶς ὁ Μαυρίκιος δὲν βλέπει εἰς αὐτὴν τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀγωνιῶν προσωπάκι της. Ἡ θυρωρὸς τοῦ εἶπε πῶς ἡ κυρία Βαλεντὲν ἐπῆγε νὰ ψωνίσῃ. Ἐδῶ καὶ μίαν ὥραν πηγαινοέρχεται ἀπὸ τὴν ὁδὸν Ἀμυὸτ ἕως τὴν ὁδὸν Λομόνδ...

Ὅλη ἡ ἐπίμονη ἀγάπη τῆς Ζοζάννας, ὁ γενναῖος ἔρως της φρίττει εἰς τὴν φωνήν της:

— Μὲ θέλεις τίποτε;

— Ὄχι, ὄχι, ἤθελα νὰ σᾶς δῶ, νὰ σᾶς ἐξηγήσω.

— Τί πρᾶγμα;... Τίποτε σοβαρόν;

— Ἐξαρτᾶται.

— Θεέ μου!

Τὴν καθησυχάζει.

— Θὰ ἰδοῦμε! Φανῆτε φρόνιμη!...

Καί, ἀποτόμως:

— Μήπως μᾶς συναντήσῃ κανείς;...—δὲν κάνει.

— Ἄ! καὶ τί πειράζει;

— Φοβοῦμαι γιὰ σᾶς.

— Αὐτὸ μοῦ εἶνε ἀδιάφορον τὸ νὰ μ' ἀπαντήσουν μαζί σου! ..Μαυρίκιε, σὲ παρακαλῶ, πέ μου...

Πλάγι-πλάγι ἀνεβαίνουν τὴν ὁδὸν Λομόνδ.

— Ἀκούσατε, ἀγαπημένη μου, ἔχω μεγάλη στενοχωρία... Πρῶτα-πρῶτα, ἀπόψε ξαναφεύγω...

— Καὶ πότε ἦλθες;

— Τὴν δευτέρα ποῦ μᾶς ἐπέρασε...

— Δὲν τὸ ἤξευρα, Μαυρίκιε...

— Εἶχα χίλια πράγματα νὰ κάμω. Γιὰ τὴ γέφυρα αὐτή, ἐννοεῖς; Πραγματογνωμοσύνες, ἀναφορές, ἕνα σωρὸ ἱστορίες. Καὶ ὅλα θὰ τελειώσουν ἀπὸ μίαν ὑπόθεσιν... Ὁ Λαμπερτιὲ ξαναφεύγει κ' ἐκεῖνος μαζύ μου. Τὸ ἀπεφάσισε ἀποτόμως χθές... Λοιπόν, δὲν ἤθελα νὰ φύγω χωρὶς νὰ δικαιολογηθῶ, χωρὶς νὰ σᾶς πῶ ἀντίο. Δὲν ἤθελα νὰ σᾶς γράψω στὸ σπίτι, οὔτε στὴν ἐφημερίδα γιατὶ ἦτον κυριακή. Ἤλθα λοιπόν, στὴν τύχη.

Ἡ Ζοζάννα σηκώνει τὴν κεφαλήν. Ὁ Μαυρίκιος εἶνε πολὺ καλός. Ἀλλ' αὐτὴ δὲν ἠξεύρει, δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ. Δὲν εὑρίσκει τὰς καταλλήλους λέξεις. Τὰ χέρια της εἶνε κρύα. Ἡ καρδιά της κτυπᾷ, πάλλει δυνατὰ ποῦ τῆς κάμνει κακό. Καὶ κάτι τί — συγκίνησις;... προαίσθημα; — τὴν διαπερνᾷ ...

— Θὰ ἔλθῃ... Θὰ ἔλθετε γλίγωρα;

— Δὲν ἠξέρω.

Βαδίζουν ἀκόμη, σιωπηλά.

— Καὶ ἡ ἄλλη στενοχωρία ποῦ ἔχετε;...

Ὁ Μαυρίκιος δὲν ἀποκρίνεται. Συλλογίζεται, ζητεῖ μίαν φράσιν, μίαν φράσιν ἐπιδεξίαν, ἀόριστην καὶ ὅμως ἀποφασιστικήν. Ὅμως ἡ Ζοζάννα τοῦ πέρνει τὸ χέρι, χωρὶς φόβον μὴ τὴν ἰδοῦν ὀλίγα μέτρα μακρὰν τῆς ὁδοῦ Ἀμυότ.

— Μίλησε! Πέ μου!... Εἶνε φοβερόν... Βλέπεις πῶς πεθαίνω ..

Ἕνας ἐργάτης ποῦ περνᾷ, ἕνας θυρωρὸς εἰς τὴν πόρταν ἑνὸς σπιτιοῦ γυρίζουν τὴν κεφαλήν. Ὁ Μαυρίκιος σύρει τὴν Ζοζάνναν εἰς τὴν ὁδὸν Ῥασὼ πάντοτε ἔρημον μεταξὺ τῶν μακρῶν τοίχων δύο κήπων... Ἐκεῖ θὰ εἶνε μόνοι τους. Θὰ ἠμπορῇ ἡ Ζοζάννα νὰ φωνάξῃ, νὰ λιποθυμήσῃ. Τὸ ξέρει ὅμως. Δέκα φορές, εἰς ὥρας κρισίμους, ἐδοκίμασε τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς τῆς γυναικός. Θὰ δεχθῇ τὸ κτύπημα χωρὶς νὰ φωνάξῃ, νὰ λιποθυμήσῃ.

— Νά. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου ἡ μαμὰ εὑρῆκε τὰ γράμματά σου, ὅλα τὰ γράμματά σου.

— Λοιπόν;...

— Εἶνε μιὰ γυναῖκα τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, ἡ μητέρα μου, μία γυναῖκα πολὺ εὐσεβής, πολὺ αὐστηρά· ἀνετράφη εἰς τὸ μοναστῆρι... Λοιπὸν ἐπῆρε τὰ πράγματα πολὺ τραγικά, ἐννοεῖς. Μοῦ ἔκαμε τρομερὰς ἐπιπλήξεις, τὰς ὁποίας εἶχα κάμει ἐγὼ ὁ ἴδιος εἰς τὸν ἑαυτόν μου ἑκατὸ φορὲς ἕως τώρα. Καί...

— Καί...

— Καὶ δι' αὐτήν, καὶ γιὰ σένα ἀκόμη, Ζοζάννα, πρέπει νὰ φύγω, ὄχι γιὰ πάντα ἴσως, ἀλλὰ γιὰ λίγον καιρόν, γιὰ πολὺν καιρόν. Εἶνε ἀνάγκη...

Δὲν τολμᾷ νὰ τελειώσῃ τὴν φράσιν του. Ἡ Ζοζάννα ἐννόησε. Δὲν φωνάζει, δὲν λιποθυμεῖ· ἀλλὰ ἡ ὄψις της ἐχάλασε διαμιᾶς. Τὰ μάτια της εὐρύνονται, ἐμαύρισαν. Τὰ χείλη της ἀνοίγουν, σὰν νὰ ἔλειπε ὁ ἀέρας.

— Ἦτον αὐτὸ λοιπόν! ἦτο αὐτό!... Ἡ

* «Παναθήναια» σελ. 286.

βαρειὰ πλεκτὴ σάκα μὲ τὰ ψώνια διαφεύγει ἀπὸ τὸ τρεμάμενον χέρι της. Σκύβει νὰ τὴν πιάσῃ προλαμβάνουσα τὴν χειρονομίαν τοῦ Μαυρικίου, καὶ ἐπαναλαμβάνει ἀκόμη:

— Ἤτον αὐτὸ λοιπόν!...

— Φτωχή μου Ζοζάννα...

Τὸ αἴσθημα τῆς ἀνανδρίας του βασανίζει τὸν Μαυρίκιον ὥστε νὰ μὴν τὸ ὑποφέρῃ. Ὁλίγος ἔρως ἀκόμη συγκινεῖ τὴν καρδιά του καὶ τὴν σάρκα του καὶ ἡ στάσις του αὐτὴ τὸν ἐντροπιάζει... Ἤθελε νὰ πείσῃ τὴν Ζοζάνναν, νὰ τῆς δείξῃ τὸ συμφέρον της, ποῦ κ' ἐκείνη νὰ τὸν συγχωρήσῃ, εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἠθικῆς τὴν ὁποίαν ἐπικαλεῖται, ἠθικῆς συνθηματικῆς, ἠθικῆς νοικοκυρίστικης, ἐνσαρκωμένης ἐπακριβῶς εἰς τὸ πρόσωπον τῆς κυρίας Νατιέ.

Ἀλλὰ νὰ τὴν πείσῃ; Πῶς;..

Δὲν εἶχε ποτέ του καμμίαν ἐπιρροὴν ἐπ' αὐτῆς. Ποτὲ δὲν ἠμπόρεσε νὰ τῆς ἐπιβάλῃ τὰς ἰδέας του, τὰ γοῦστα του, τὰς γνώμας του, τὰς προλήψεις του.. Καὶ θὰ ἤθελε νὰ πῇ τόρα: «Ἔχεις δίκιο...», ὅτε τὸ πᾶν διαμαρτύρετ' ἐντός της κατὰ τῆς ἀνανδρίας τοῦ ἀνδρός, τῆς ὑποκρισίας, τῆς ἀδικίας...

Προσπαθεῖ ἐντούτοις:

— Σᾶς τὸ λέγω, ἀγαπημένη μου, ἐν συνειδήσει: ἠμπορεῖ νὰ ἐξακολουθῇ αὐτό; Δὲν εἶσθε λυπημένη, κουρασμένη, ἐντροπιασμένη κάποτε διὰ τὸν ρόλον αὐτὸν ποῦ παίζομεν;... Ἄ! ἂν ἦσθε ἐλευθέρα, θὰ σᾶς ἔπαιρνα μαζί μου, ἀγαπημένην, λατρευτήν... Ἀλλὰ δὲν εἶσθ' ἐλεύθερα... Ἔχετε καθήκοντα, τὸν ἄνδρα σας ποῦ περιποιεῖσθε μὲ θαυμαστὴν ἀφοσίωσιν, καὶ ποῦ δὲν ἠμπορεῖτε, ποῦ δὲν θέλετε νὰ ἐγκαταλείψετε..

— Ποῦ τὸ ξέρετε; Εἶπεν ἀποτόμως. Δὲν μ' ἔχετε ἐρωτήσει ποτέ σας...

— Ζοζάννα, δὲν συναινέσατε ποτέ...

— Ὄχι. Ἀλλ' ἔπρεπε ἴσως νὰ μ' ἐρωτήσετε, ἀφοῦ τὸ ψεῦδος σᾶς ἐβάρυνε τόσο!... Ναί, πρὶν ἀναποδογυρίσετε τὴν ζωήν μας, θὰ ἠμπορούσατε νὰ ζητήσετε μαζί μου τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου θὰ συνεδέαμεν τὰ λεπτολογήματά σας καὶ τὸν ἔρωτά μας...τὰ καθήκοντα ποῦ σᾶς ἔδωκε ὁ ἔρως μας... Ἀλλ' ἀποφασίσατε μοναχός σας, ἀποτόμως...

— Ἂν σᾶς εἶχα ξαναϊδῇ, πρὶν ἀποφασίσω, Ζοζάννα, θὰ ἤμουν ὅπως πάντοτε ἀσθενής... ναὶ ἀδύνατος καὶ ἐρωτευμένος... Ἄφησα τὸν ἑαυτόν μου...καὶ τόρα ἔλαβα τὰς προφυλάξεις μου ἐναντίον ὅσων μοῦ ἔλεγε ἡ καρδιά μου... Ὑποσχέθηκα στὴν μητέρα μου...

— Ἄ! ὑποσχεθήκατε... Ἔστω! θὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν τάξιν. Ἡ λεπτὴ συνείδησίς σας καθησυχάζει. Δὲν ἠμπορῶ ν' ἀφήσω τὸν ἄνδρα μου .. Δὲν θέλω νὰ τὸν ἀφήσω... Τί τύχη γιὰ σᾶς!... Ἂν ἤμουν ὀλιγώτερο ἀφωσιωμένη σ' αὐτὸν τὸν ἄρρωστον, θὰ εἴχατε μίαν γυναῖκα μ' ἕνα παιδὶ στὴν ἀγκαλιά! Καὶ ἡ μαμά σας δὲν θὰ εὐχαριστεῖτο... Ἀλλὰ ἡ «θαυμαστή μου ἀφοσίωσις» ἁπλοποιεῖ τὰ πάντα...

— Ζοζάννα...

— Ναί, ἔχετε δίκαιον, καὶ ἡ μητέρα σας ἐπίσης δίκαιον .. Δὲν ἠμπορῶ ν' ἀφήσω τὸν ἄνδρα μου, καὶ μὲ στέλνετε στὸ προσκέφαλό του μὲ μίαν ὡραίαν χειρονομίαν!

— Μά, θὰ ἐδέχεσθε νὰ ζῆτε πάντα μὲ τὸ ψεῦδος, μὲ φόβους, μ' αἰώνια δράματα!... Ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ πλέον... Θέλω ὅρους ὁμαλοὺς ζωῆς ποῦ θὰ μοῦ ἐπιτρέψουν νὰ ἐργάζωμαι, νὰ παρασκευάζω τὸ μέλλον. Σᾶς φαίνομαι μισητός, αἰσχρὸς καὶ παραπολὺ γήϊνος ...Σκεφθῆτε: ἐσεῖς ἡ ἰδία, ἀπελευθερωμένη ἀπὸ τὸ αἰώνιον αὐτὸ βάσανο, ἀπὸ τὸ βασάνισμα τοῦ ἔρωτος, θὰ γίνετε γαληνία περισσότερο, δυνατωτέρα... Σᾶς ἐχάρισα τόσην ὀλίγην εὐτυχίαν ποῦ γλίγωρα θὰ μὲ λησμονήσετε...

— Γλιγωρότερα ἀπὸ ὅσο φαντάζεσθε!... Ἀλλὰ πρὸς Θεοῦ ἀφήσατε τὰς παραινέσεις σας, σᾶς παρακαλῶ... Θὰ ἠμπορέσω δὲν εἶνε δύσκολον.

Συγκρατεῖται καὶ δὲν κατεβάζει τὰ μάτια... Ἀλλ' ἔξαφνα ἡ εἰρωνεία της θραύεται εἰς ἕναν λυγμόν...

— Νὰ λοιπόν...ναί...ἐτελείωσε. Τὸ περίμενα... Ἀλλὰ δὲν ἐπίστευα ὅτι θὰ ἦτον σήμερα... Ἐτελείωσε!... Σᾶς ἀγάπησα, σᾶς ἔδωκα τὸν ἑαυτόν μου, χωρὶς νὰ συλλογισθῶ ***περὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ***, μὲ ὅλην μου τὴν καρδιά, καὶ γιὰ πάντα... Κἔπειτα .. αὐτὸ τὸν παιδί... Ἀναπολήσατε! τί φόβον ποῦ εἴχατε! ...Κἐγώ, δὲν ἔβλεπα τὸν κίνδυνον, οὔτε τὴν ἐντροπήν... Δὲν ἔβλεπα παρ' αὐτό: ἕνα παιδὶ ἀπὸ σᾶς! .. Ἄ! τὰ ὑπέφερα ὅλα, ὅλα, ὅ,τι ξέρετε καὶ δὲν ξέρετε, τὰ χειρότερα ψυχικὰ καὶ σωματικὰ βάσανα, γιατὶ ἔλεγα: «Θὰ τὸ ἀγαπῶ τόσο! Θὰ μὲ συγχωρήσῃ ὅτι εἶμαι μόνον ἐρωμένη του... Θὰ θελήσῃ νὰ μὲ βοηθήσῃ, νὰ μὲ παρηγορήσῃ... Καί, χωρισμένη ἀπ' αὐτὸν δὲν θὰ εἶμαι πλέον μόνη...» Ἰδοὺ τί ἔλεγα μέσα μου... Καὶ τόρα...

— Ζοζάννα!

Ἠσθάνθη μίαν ὁρμὴν πρὸς αὐτὴν ἀλλ' ἀμέσως τὴν συνεκράτησε. Καί, κτυπῶν τὸ λιθόστρωτον μὲ τὸ μπαστοῦνι του, ὁμιλεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δόντια του:

— Εἶνε φοβερὰ ὅλ' αὐτά... Ἐπέρασα μίαν τρομερὰν νύκτα. Ἐνόμιζα πῶς δὲν θὰ εἶχα τὸ θάρρος νὰ ἔλθω ἕως ἐδῶ .. Ὅ,τι μοῦ λὲς τὸ εἶπα στὸν ἑαυτόν μου ἐγὼ ὁ ἴδιος... Δὲν ἔχω νὰ σὲ κατηγορήσω εἰς τίποτε. Σὲ κτιμῶ, κατὰ βάθος, περισσότερο ἀπὸ ὅσο φαντάζεσαι καὶ σ' ἀγαπῶ περισσότερο ἀπὸ ὅσο πιστεύεις. Καὶ δὲν εἶνε τὸ λάθος σου ἂν δὲν εὐτυχήσαμε... Ἔβαλα εἰς τὴν ζωήν σου τὴν ἀταξίαν, τὴν ἀγωνίαν, καὶ τὴν συμφοράν... Ἴσως εἶμαι ἄνανδρος!... Ὅμως αἰσθάνομαι πῶς ἡ μητέρα εὑρίσκεται ἐν τῷ δικαίῳ· δὲν εἶμαι καμωμένος διὰ τὴν ζωὴν αὐτοῦ τοῦ εἴδους, δὲν ἠμπορῶ πλέον...

Ἡ Ζοζάννα ἐννοεῖ πῶς ἡ ἀπόφασις τοῦ Μαυρικίου εἶν' ἐσκεμμένη, στερεά, ἀκλόνητος. Γιατί λοιπὸν νὰ συζητῇ καὶ νἀναστενάζῃ; Λέγει μοναχά:

— Τὸ παιδί μας;

Ὁ Μαυρίκιος ἀποστρέφει τοὺς ὀφθαλμούς. Ἡ συγκίνησις τὸν πνίγει· τὰ νεῦρα του, τὸν προδίδουν.... Πρέπει νὰ τελειώσῃ αὐτὴ ἡ σκηνή. Καὶ ὅμως δὲν τολμᾷ νὰ φύγῃ. Θὰ ἤθελε νὰ πῇ ἕναν λόγον ἀποχαιρετισμοῦ, τρυφερὸν σχεδόν, ποῦ νὰ καθησυχάσῃ τὴν συνείδησίν του καὶ ποῦ νὰ μὴν ἐνέχῃ καμμίαν ὑποχρέωσιν. Ἀλλὰ τί νὰ πῇ εἰς τὴν γυναῖκα αὐτήν, ὠχράν, φλεγομένην καὶ τόσο ἀξιολύπητην μέσα εἰς τὰ παλαιωμένα ροῦχα της, μὲ τὸ χυδαῖον φορτίον ποῦ κρατεῖ: τὸ φαγητὸ τοῦ σπιτιοῦ, τὴν ζωὴν τοῦ σπιτιοῦ, τὸ βάρος τοῦ σπιτιοῦ!.. Πῶς ὅλ' αὐτὰ εἶνε ἄθλια, τραγικά, θλιβερά!

Μένουν μίαν στιγμὴν ἄφωνοι, παρατηροῦντες τὰ χόρτα ποῦ ἔχουν φυτρώσει ἀνάμεσ' ἀπὸ τὰ λιθόστρωτα. Ἕνας θερμὸς ἄνεμος κινεῖ τἀνθισμένα κλαδιά, ὑπεράνω τοῦ τοίχου τῆς École Normale.

Ἕνας κώδων ἠχεῖ εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἕνωσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀναμνήσεις ἐξυπνοῦν ἀπὸ τὰ δένδρα, τὰς πέτρας, εἰς τὸν ρυθμὸν τοῦ κώδωνος... Ἐκεῖ, εἰς αὐτὸν τὸν δρόμον, μίαν ἑσπέραν τοῦ χειμῶνος, ὑπὸ τὴν βροχήν, ἡ Ζοζάννα καὶ ὁ Μαυρίκιος ἐσταμάτησαν καὶ ἤνωσαν τὰ μάτια των. Ἡ ἀντανάκλασις τῶν φανῶν ἔτρεμε μέσα εἰς τὰ νερὰ τῆς βροχῆς. Ἕνας κώδων ἐσήμαινε... Καὶ ἄλλαι ἀναμνήσεις, διασκορπισμέναι, παρουσιάζονται: ἡ βίλλα τῆς Μπελβύ, ἕνα πρωῒ μὲ τὸ χιόνι, εἰς τὸ Λάσος... ἡ μικρὰ κάμαρα μὲ τὶς κουρτίνες της ἀπὸ μπλὲ ὕφασμα καὶ τὸ μπρούντζινο ὡρολόγι της — πέντε χρόνια ἑνὸς θλιβεροῦ ἔρωτος ὁ ὁποῖος ἀποθνήσκει τὴν στιγμὴν αὐτήν!

Κ' ἔξαφνα ἡ Ζοζάννα ψιθυρίζει:

— Τί θὰ γίνω;

Δὲν τῆς ἀπαντᾷ. Αἰσθάνεται ἐντροπὴν διὰ τὰς ματαίας φράσεις... Τί θὰ γείνῃ; Αὐτὸ τὸ ξέρει: θὰ περιποιεῖται τὸν ἄνδρα της· θὰ γράφῃ ἄρθρα περὶ συρμοῦ· θὰ ζῇ ζωὴν δυστυχισμένην καὶ ἀσθενῆ... Δέχεται νὰ ζῇ αὐτὴν τὴν ζωήν... ***Ἡ γυναῖκα εἶνε καμωμένη διὰ τὴν ἀφοσίωσιν...***

Καὶ λοιπὸν ἐτελείωσε. Ἡ Ζοζάννα φεύγει. Δὲν ἐρωτᾷ πλέον, δὲν παρατηρεῖ τὸν Μαυρίκιον· φεύγει ἀργά, μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψηλά, μὲ τὸν κορμὸν τεντωμένον — μὲ τὴν βαρειὰν σάκαν εἰς τὸ δεξιό της χέρι.

Η

Ἡ ἀποχώρησις ἐσήμανε, πολὺ μακράν· ταμπούρλα ἀντήχησαν χαιρετίζοντα τὴν ὡραίαν ἡμέραν τοῦ Ὀκτωβρίου ἀποθνήσκουσαν.

Ἀπέθνησκε γλυκύτατα. Ἐμαραίνετο σὰν ἕνας φθινοπωρινὸς κῆπος, εἰς τὸ ἄρωμα τῶν νεκρῶν φύλλων τοῦ δενδρολιβάνου. Ὁ οὐρανός, ὑπεράνω τῆς Σάρτρης, διέμενε καθαρός, φωτιζόμενος ἀπὸ ἕνα ψυχρὸν κίτρινο φῶς· ὅμως σύννεφα γαλάζια συνεσωρεύοντο εἰς τὸν ὁρίζοντα καὶ ἤδη αἰσθάνετο κανεὶς τὴν ὑγρὰν φρεσκάδαν νἀνεβαίνῃ ἀπὸ τὸν ποταμόν. Ἡ κάτω πόλις ἦτον πνιγμένη εἰς ὁμίχλην.

Δὲν ὑπῆρχε πλέον κανεὶς εἰς τοὺς κατηφορικοὺς δρομίσκους τῶν παλαιῶν συνοικιῶν, κανεὶς ἐμπρὸς εἰς τὸν πρόναον τῆς Παναγίας. Οἱ περιπατηταί, οἱ περιηγηταὶ εἶχαν φύγει. Τόρα, ἡ μητρόπολις ἦτον μόνη ἐπὶ τῆς πλατείας ὅπου ἡ μεγάλη σκιά της δὲν ἠμποροῦσε ν' ἁπλωθῇ ὁλόκληρη. Ἦτον μόνη, βουβὴ καὶ στολισμένη ὡσὰν γοτθικὴ βασίλισσα προσευχομένη.

Κ' ἐμπρὸς ἀπ' αὐτήν, καὶ τριγύρω της τὰ παλαιότατα σπίτια, χαμηλὰ καὶ αἰχμηρὰ ἐφαίνοντο ὡς ἐν γονυκλισίᾳ.

Μία λάμπα ἄναψε, εἰς τὸ πρῶτο πάτωμα ἑνὸς μικροῦ οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον συνείχετο μὲ κῆπον περιτοιχισμένον. Ἡ πρόσοψις ἔβλεπε τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς μητροπόλεως. Ὁ τοῖχος τοῦ κήπου εἶχε ἕναν φανὸν εἰς τὴν γωνίαν, καὶ εἰς τὰς ἐξοχάς του τοῦφφες κισσοῦ, ὁ ὁποῖος ἐλαμποκοποῦσε. Ἕνα μικρὸ ἄνοιγμα, ἕνα γραμματοκιβώτιον ἦτον εἰς τὴν θύραν, βαμμένην μπλέ.

Ἡ λάμπα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ λευκὰ παραπετάσματα, ἐσχημάτιζε ἕνα φωτεινὸν σημάδι, καὶ ἡ Ζοζάννα τὸ παρετήρει ἀπὸ τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς πλατείας. Κάθε βράδυ, καθὼς ἐπέστρεφε ἀπὸ τὰ μαθήματά της — καθὼς ἐπέστρεφε ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖον ἔβλεπε τὴν μικρὰν αὐτὴν λάμψιν, ποῦ τὴν ἐκαλοῦσε, ποῦ τῆς ἔλεγε:

«Δὲν εἶσαι μόνη στὸν κόσμον...»

Ἤτον χήρα ἐδῶ κ' ἕξη μῆνας... Τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Μαΐου ἡ ἀρρώστια τοῦ Πέτρου Βαλεντὲν εἶχε λάβει νέον χαρακτῆρα, μὲ κρίσεις ὀξείας: — πόνους ἀποκαλύπτοντας καρκίνον. — Καὶ ὁ δυστυχὴς γνωρίζων τὴν κατάστασίν του, δὲν εἶχε πλέον ἄλλον πόθον παρὰ ν' ἀφήσῃ τὸ Παρίσι καὶ νὰ γυρίσῃ εἰς τὴν Σάρτρην. Ἤτον ἕνας πόθος τυφλὸς μελλοθανάτου, ν' ἀποθάνῃ στὸ σπίτι τῶν γονέων του, κοντὰ στὴν γρηὰ θεία του ποῦ τὸν εἶχε δεχθῇ μόλις ἐγεννήθη, ποῦ τὸν εἶχε υἱοθετήσει ὀρφανόν... Οἱ γιατροί, τοὺς ὁποίους ἐσυμβουλεύθη ἡ Ζοζάννα, ἀπαντοῦσαν: «Κάμετέ του αὐτὸ τὸ μεγάλο χατῆρι. Θὰ ζήσῃ μερικοὺς μῆνας ἀκόμη, ἕναν χρόνον ἴσως, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τοῦ κάμωμε τίποτε, μόνο νὰ τὸν ἀνακουφίσωμε λιγάκι...» Ἡ δεσποινὶς Μιράκλ προστρέξασα εἰς τὸ Παρίσι, ἔλεγε: «Σᾶς παίρνω ἐγὼ στὸ σπίτι μου... Ἀφῆστε τὰ περιοδικά. Ἀφοσιωθῆτε στὸν ἄρρωστό μας...» Καὶ ἡ Ζοζάννα συνήνεσε...

Ὁ Πέτρος ἀπέθανε εἰς τὰ χέρια της. Τὴν εὐχαρίστησε, τὴν εὐλόγησε... Καὶ ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατόν του, μὲ τὴν σειράν της ἔπεσε κ' ἐκείνη, ἐξηντλημένη, ἀναιμική, βυθισμένη μέσα εἰς μίαν λύπην βουβήν, μὴ αἰσθανομένη πλέον οὔτε ἀγάπην, οὔτε περιφρόνησιν, οὔτε ὀργήν, οὔτε πόνον, — μόνον τὸ ἐξάφνισμα ἀπὸ τὴν ζωήν...

Μόλις ἀνέρρωσε, ἔμαθε ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας τὸν γάμον τοῦ Μαυρικίου μὲ τὴν δεσποινίδα Γκωσὲν - Λαμπερτιέ, «ἀνεψιὰν τοῦ μεγάλου μηχανικοῦ». Ἀπὸ ὅ,τι εἶχε ἀγαπήσει, τίποτε ἄλλο παρὰ τὸν μικρὸν Κλαύδιόν της δὲν ἀπέμενε πλέον: Δὲν ἐρωτοῦσε πλέον τὸν ἑαυτόν της ἂν εἶχε δικαίωμα ἐπὶ τῆς εὐτυχίας, ὅπως ἔκαμνε ἄλλοτε. Δὲν ἐζητοῦσε πλέον τὴν ἔννοιαν τοῦ καθήκοντος καὶ τὸν κανόνα τῆς ζωῆς... Τὸ καθῆκον της ἦτον ἁπλοῦν τόρα· ἡ ζωή της εὐθεῖα καθ' ὁλοκληρίαν. Ὑποφέρουσα ἀκόμη θὰ ἐτελείωνε τὴν ἀνάρρωσίν της εἰς τὸ σπίτι τῆς δεσποινίδος Μιράκλ. Μαθήματα, σὲ κανένα οἰκοτροφεῖον, εἰς τὰ σπίτια, θὰ τῆς ἐπέτρεπαν νὰ κερδίζῃ τὰ πρὸς τὰ ζῆν. Ἔπειτα;... Ἡ Ζοζάννα ἐσκόπευε νὰ γυρίσῃ στὸ Παρίσι, νὰ εὕρῃ ἐκ νέου τὴν παλαιάν της θέσιν... Ἀλλὰ οἱ Φουκὰρ θὰ τὴν εἶχαν ἀντικαταστήσει!.. Θὰ τὴν ἐξανάπαιρναν ἴσως. Ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ ἀπήλπιζε τὴν δεσποινίδα Μιράκλ· ἡ καλοκάγαθη γεροντοκόρη ἐπιθυμοῦσε νὰ κρατήσῃ τὴν Ζοζάνναν καὶ τὸν μικρόν, πολύ, παντοτεινά...

— Γιατί, ἔλεγε, νὰ μὴν ἐγκατασταθῇς εἰς τὴν Σάρτρην, ν' ἀνοίξῃς ἕνα μικρὸ σχολεῖο, ν' ἀναθρέψῃς τὸ παιδί μας μὲ τὰ παιδιὰ τῶν ἄλλων: Μὲ ὑπολήπτονται ἐδῶ καὶ ὁ ἐφημέριος τοῦ Σαὶντ - Αἰνάν, καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς σύμβουλος Κουλὸμπ ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν οἰκογένειάν μας... Πίστευσέ με, μικρή μου Ζοζάννα· ἡ ζωή σου εἶνε ἐδῶ, τόρα.

Ἡ σκέψις αὐτὴ ἔκαμνε ἄνω - κάτω τὴν Ζοζάνναν. Ἐπροτιμοῦσε τοὺς ἀγῶνας, τοὺς κινδύνους, τὸν πυρετὸν τῶν Παρισίων παρὰ νὰ χωθῇ ἐκεῖ εἰς τὴν ἐπαρχιακὴν ζωήν. Δὲν ἦτον προωρισμένη νὰ εἶνε διδασκάλισσα, καὶ ὅλα τὰ παιδιά, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δικό της, τὴν ἀνιοῦσαν.

Ἀλλά, τὸ βράδυ αὐτό, αὐτὸ τὸ βουβὸ βράδυ, ἡ Ζοζάννα ἐξεπλήττετο ὅτι σχεδὸν ἐγκαρτεροῦσε, ὅτι ἦτον σχεδὸν ἀποφασισμένη εἰς τὴν ὑπερτάτην αὐταπάρνησιν. «Ὄχι πεπεισμένη, — νικημένη! Ἐσυλλογίζετο. Τὸ ὄργανον τῆς ἐνεργείας μου ἔχει σπάσει· δὲν ἔχω πιὰ τὴν θέλησιν διὰ μίαν ζωὴν προσωπικήν. Εἶμαι στὸ χῶμα... Δὲν θὰ ξανασηκωθῶ πλέον· θὰ συρθῶ. Καὶ εἴτε ἐδῶ, εἴτε ἀλλοῦ, τί μὲ μέλει;»

Τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ ἀνεκοίνωσε τὴν ἀπόφασίν της εἰς τὴν δεσποινίδα Μιράκλ.

«Παρίσι... Τί θὰ γίνω στὸ Παρίσι;... δὲν ἔχω πιὰ φίλους: ὁ Πέτρος τοὺς ἀπεμάκρυνε ὅλους... Δὲν ἔχω χρήματα. Ἐπούλησα τὰ πτωχά μου ἔπιπλα. Πῶς νὰ ζήσω ἕως ποῦ ναὖρῶ δουλειά; Ὄχι! δὲν κάμνω αὐτὴν τὴν τρέλλα· θὰ μείνω...»

Παρετήρησε τὴν πλατεῖαν, τριγύρω της. Ὁ φαιὸς ἦσκιος τῆς ἑσπέρας ἔπνιγε τὰς προσόψεις τῶν οἰκοδομῶν, τὰς στέγας, τὰ ξανθὰ δένδρα. Ὅμως ἡ μητρόπολις, μεγάλη καὶ συγχρόνως ἐλαφρά, ἐλεπτύνετο, ἁπλώνετο, προσφέρουσα εἰς τὸν Θεὸν τὰ ἄνισα τόξα της ποῦ ἐκρατοῦσαν ἀκόμη εἰς τὰς κορυφάς των τὴν τελευταίαν ἀνταύγειαν τῆς ἡμέρας. Ἡ σκιὰ τὰ ἐκάλυψε τέλος ὅλα καὶ ὁ Ἑσπερινός, περιστέρι τοῦ λυκόφωτος, ἐκατέβη ἀπὸ τὸν ὑψηλότερον πύργον, ἀνάμεσα ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν σκιὰν σιγὰ - σιγά...

Τότε ἕνας - ἕνας οἱ φανοὶ ἐσημειώθησαν εἰς τὴν νύκτα ὡσὰν χρυσᾶ σημάδια. Ἕνας διανομεὺς ἐνεφανίσθη, ὁ ὁποῖος ἐπήγαινε ἀπὸ θύραν εἰς θύραν, κτυπῶν τὰ ἠλεκτρικὰ κουδούνια, τὰ ρόπτρα τῶν σπιτιῶν. Ἡ Ζοζάννα τὸν ἀπήντησε, ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς δεσποινίδος Μιράκλ.

— Ἔχομε τίποτε; εἶπε.

— Δύο γράμματα καὶ μιὰ ἐφημερίδα.

Ἡ ἐφημερὶς ἦτον ἡ *Θρησκευτικὴ Ἑβδομάς*.

Ἡ μία ἀπὸ τὰς δύο ἐπιστολὰς εἶχε σταλῆ κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ «Γυναικείου Κόσμου», ἔπειτα εἰς τὴν νέαν διεύθυνσιν τῆς Ζοζάννας. Ἡ ἄλλη ἐπιστολὴ ἦτον τοῦ Φουκάρ.

Ὁ διανομεὺς ἐκτυποῦσε τόρα πιὸ μακρυά. Ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ φανοῦ ἡ Ζοζάννα ἐδιάβαζε:

«Ἀγαπητὴ κυρία,

»Μεταβιβάζων εἰς ὑμᾶς μίαν ἐπιστολὴν ποῦ ἦλθε σήμερον, σᾶς παραπονοῦμαι φιλικῶς διότι δὲν ἐδώσατε εἰδήσεις σας εἰς τὸν ***Γυναικεῖον Κόσμον.*** Τί κάμνετε εἰς τὴν Σάρτρην; . . . Ἂν πλήττετε πολύ, στέλλετέ μας, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, μικρὰ χρονικὰ ἐπὶ τῆς ἐπαρχιακῆς ζωῆς.

»Δὲν λέγω ὅτι θὰ περάσουν ὅλα βέβαια· ἀλλά, πρὸς τὸ συμφέρον σας, μὴν ἀφίνετε νὰ σᾶς ξεχνοῦν.

»Ὑπογράφετε ὅπως ἄλλοτε «Ζοζάννα» συντόμως, ἔτσι εἶνε καλά.

Τὰ σέβη μου «*Ἰ. Φουκάρ*».

Ἡ Ζοζάννα δὲν ἐπίστευε τὰ μάτια της. . Εἶχεν ἐγκαταλίπει τοὺς Φουκὰρ κάπως ἀπότομα, καὶ εἶχαν ψέξει τὴν ἀπόφασίν της. . . Ἔδειχναν δυσαρέσκειαν. Καὶ ὁ Φουκάρ, ἀμέσως, ἔκαμνε διαβήματα φιλικά! . . .

Ἐξήτασε τὴν ἄλλην ἐπιστολήν, ποῦ εἶχε ἕνα ἰταλικὸ γραμματόσημο. Ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐπιγραφῆς ἦτον σταθερός, καὶ ἡ Ζοζάννα ἔβλεπε διὰ πρώτην φορὰν αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα. Ἀφοῦ ἔσχισε τὸν φάκελλον, ἐξήτησε τὴν ὑπογραφὴν κ' ἔκαμε κίνημα ἐκπλήξεως.

»Εἰς τὴν Φλωρεντίαν, κυρία, καὶ ὅλως τυχαίως ἐξωφύλλισα εἰς ἕνα σαλόνι ξενοδοχείου παλαιοὺς ἀριθμοὺς τοῦ ***Γυναικείου Κόσμου.*** Ἐδιάβασα τὸ χαριτωμένον ἀρθράκι ποῦ ἀφιερώσατε εἰς τὴν «Ἐργάτιδα».

»Τὸ χονδρὸ αὐτὸ βιβλίον γεμᾶτο ἀπὸ ἀριθμοὺς καὶ στατιστικάς, δὲν σᾶς ἔκαμε νὰ πλήξετε, διότι τὸ ἐδιαβάσατε καὶ τὸ ἐννοήσατε καὶ εὐφυῶς ἐπαρουσιάσατε εἰς τοὺς συνδρομητὰς τοῦ περιοδικοῦ σας. Ἰδοὺ μία ἐπιτυχία, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπερηφανεύομαι ὀλίγον. Εἶχα ἀναγνώστας κάποτε· ἀναγνωστρίας ποτέ. Εἶσθε ἡ πρώτη, εἶμαι βέβαιος περὶ τούτου. Καὶ ἂν δὲν εἶσθε ἡ τελευταία, αἱ σύγχρονοί μου θὰ μάθουν, χάρις εἰς Ὑμᾶς, ὅτι ὑπάρχω καὶ ὅτι θέλω τὸ καλό τους. .

»Ἂν αὐτὸ εἶνε ***φεμινισμός,*** εἶμαι λοιπὸν ***φεμινιστής.*** — Δὲν μ' ἀρέσει καὶ τόσο αὐτὴ ἡ λέξις· τὴν ἐκόλλησαν ὡς ἐτικέτταν προκλητικήν, εἰς πράγματα καὶ πρόσωπα παραδόξως διάφορα. . . Ἡ κυρία Φουκὰρ εἶνε «φεμινιστής», καὶ ὁ καθένας ἠξεύρει πόσον εἶνε γενναία ἀπέναντι τῶν συνεργατίδων της! Ἦτον φεμινιστὴς ἐπίσης καὶ ἐν ἐνεργείᾳ ὁ μυθιστοριογράφος ἐκεῖνος ποῦ ἐκήρυσσε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἔρωτος, καὶ ὁ ὁποῖος ἐκτυποῦσε τὴν γυναῖκα διότι ἐχαμογέλασε σ' ἕναν γείτονα. . . Ἐξαναγίνετο ἄνθρωπος μὲ ὅλα τὰ ἔνστικτα καὶ τὰς προλήψεις τοῦ ἀνθρώπου.

»Προσπαθῶ νὰ εἶμαι ἄνευ προλήψεων, κυρία Ζοζάννα, καὶ ἔχω τόσο ὅσοι καὶ οἱ κεκηρυγμένοι φεμινισταί σας σέβας πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἄλλων, — ἀκόμη ὅταν οἱ ἄλλοι αὐτοὶ εἶνε γυναῖκες. Τοὺς ἀναγνωρίζω ἀκριβῶς τὰ ἴδια δικαιώματα ποῦ ἀντιποιοῦμαι διὰ τὸν ἑαυτόν μου, καὶ καθὼς δὲν ἀφίνω νὰ μὲ διευθύνουν, καθὼς δὲν εἶμαι καὶ τόσο ***ἐγκαρτερῶν,*** οὔτε παθητικός, ἐνδιαφέρομαι διὰ τὰς ἀνεξαρτήτους αὐτάς, αὐτὰς τὰς ἀντάρτιδας ποῦ εἶνε σύγχρονοί μου.

»Ἰδοὺ μία ἐλευθέρα ἐξήγησις ποῦ ἔρχεται πολὺ ἀργά. Δὲν θὰ τὴν δημοσιεύσετε, εἶνε γιὰ σᾶς μόνον, κυρία «Ζοζάννα», ἡ ὁποία χωρὶς ἄλλο δὲν εἶσθε «Ζοζάννα». Εἶνε ψευδώνυμον, αὐτὸ τὸ μυστηριῶδες καὶ θελκτικὸν ὄνομα; Πόσο λυποῦμαι γι' αὐτό!

»Γράφω εἰς τὸν Φουκάρ, — κάπως ὀλιγώτερον ἀπὸ φίλον καὶ περισσότερον ἀπὸ γνώριμον. — Τὸν παρακαλῶ νὰ σᾶς μεταβιβάσῃ τὴν σχοινοτενῆ αὐτήν μου ἐπιστολήν, ἡ ὁποία θὰ σᾶς φανῇ ἴσως πολὺ γελοία, καὶ τὸν συγχαίρω ὅτι σᾶς ἔχει συνεργάτιδα. Αὐτὸς ὁ Φουκὰρ δὲν γνωρίζει τὴν εὐτυχίαν του!

Μετὰ σεβασμοῦ *Νόελ Ντελύλ*».

Ἡ Ζοζάννα ἐδιάβασε, μονομιᾶς, τὰς τέσσαρας μικρὰς σελίδας. Τὰς ἐξαναδιάβαζε, γραμμὴν πρὸς γραμμήν. Καὶ τὸ γράμμα τῆς ἐφαίνετο διασκεδαστικώτερον καὶ ὡραιότερο. Αἰσθάνετο περιέργειαν, χωρὶς ἀναίδειαν, καὶ μίαν ἐλπίδα, μίαν ὑπόσχεσιν συμπαθείας, ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν εἰρωνείαν τῶν λέξεων.

Καὶ ἡ συμπάθεια αὐτὴ ἑνὸς ἀγνώστου ἦτον εὐεργετικὴ διὰ τὴν Ζοζάνναν, ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν ποῦ ἐξεδηλώνετο. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Νόελ Ντελὺλ ἐξηγοῦσε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Φουκάρ. Ὁ διευθυντὴς τοῦ γυναικείου κόσμου θὰ εἶπε ἀπὸ μέσα του:

«Στάσου! στάσου! ἀλήθεια αὐτὴ ἡ Βαλεντὲν ἔγραφε κομψούτσικα. Τὸ ἄρθρο δὲν ἦτον καὶ τόσο ἀνόητο. . . Θὰ 'μποροῦσε νὰ μᾶς ἔστελνε χρονικὰ τῆς ἐπαρχίας της. . .»

«Οἱ μικρὲς ἀφορμές!... ἐσκέφθη ἡ Ζοζάννα. Αὐτὸς ὁ κύριος Ντελύλ, χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ, μοῦ ἔκαμε εὐκολώτερο τὸ διάβημα ποῦ δὲν ἐτολμοῦσα νὰ ἐπιχειρήσω. Θὰ πρέπῃ νὰ τὸν εὐχαριστήσω. Αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ εἶνε χαριτωμένη, ἀλήθεια».

Εἶχε κολακευθῆ ὅτι ὁ κ. Ντελὺλ ἔλαβε τὸν κόπον νὰ τῆς γράψῃ, νὰ γράψῃ σ' αὐτήν, τὴν ἄσημην Ζοζάνναν, κάτι περισσότερον ἀπὸ δύο λόγια εὐγενικὰ σ' ἕνα ἐπισκεπτήριον. Καὶ ἀνεπόλει τὰ λόγια τοῦ Φουκάρ: «Ἕνας ψηλὸς νέος, μελαχροινὸς σὰν ἀράπης καὶ ψυχρὸς σὰν Ἄγγλος ... Ἦτον ἀπεσταλμένος εἰς τὸν Καναδᾶν...»

Ἕνα ἀθέλητο μειδίαμα ἐπέρασε ἐπάνω ἀπὸ τὰ χείλη της. Παρετήρησε τὴν ἐπιστολήν, τὸ σχέδιον καὶ τὴν ὑπογραφήν... Τὸ χαρτὶ εἶχε μίαν ἀόριστην μυρωδιὰν σιγαρέττου. Ἐφαντάσθη ἕναν ἄνθρωπον νέον ἀκόμη, μελαχροινὸν μὲ κατάμαυρα μάτια. Ἐβάδιζε, τὸ σιγαρέττο στὰ δάκτυλα, σ' ἕνα φλωρεντινὸ τοπίον κ' ἐσυλλογίζετο:

«Αὐτὴ ἡ «Ζοζάννα» ἔλαβε τὸ γράμμα μου.»

Ἦτον ἡ «Ζοζάννα» ἁπλῶς διὰ τὸν ἄγνωστον αὐτόν, ποῦ δὲν ἤξευρε τίποτε γι' αὐτήν, ποῦ δὲν ἦτον βεβαία ἂν ἤξευρε τὸ πραγματικόν της ὄνομα...

Ἡ φαντασία της ἡ εὐκίνητος ἐπεριπλανήθη...

Ἔπειτα ἐσήκωσε τοὺς ὤμους:

«Μ' ἐλησμόνησε πλέον αὐτὸς ὁ κύριος Ντελύλ!... Τί μὲ μέλει; Δὲν θὰ τὸν ἰδῶ ποτέ.»

Ἐν τούτοις εὐθὺς ἀμέσως, ἄρχισε νὰ βλέπῃ ὀλιγώτερο μαῦρα τὰ πράγματα γύρω της.

Θ

— Θεία μου;

— Τί 'νε;

— Καλὰ μαντᾶτα!

Τὸ δωμάτιον ἦτο ψυχρὸν καὶ λευκὸν ἕν ἀπὸ τὰ δωμάτια ἐκεῖνα ποῦ ἀπαντᾷ κανεὶς μόνον εἰς τὰς ἐπαρχίας. Τὸ ὠχροκίτρινο χαρτὶ τὸ λουλουδωτὸ ξεθωριάζει ἐπάνω εἰς τοὺς τοίχους· τὰ παράθυρα ἔχουν κουρτίνες ἀπὸ μουσελίναν. Σιγὰ κινεῖ ἀνάμεσ' ἀπὸ τὲς δύο κολονίτσες του μίαν χρυσὴν μέλισσαν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἐκκρεμοῦς του τὸ ἀλαβάστρινον ὡρολόγι. Αἰσθάνεσαι, πῶς οὔτε ὁ ἥλιος οὔτε ὁ ἔρως εἰσέδυσαν ποτὲ εἰς αὐτὰ τὰ δωμάτια. Ἡ Ζοζάννα καθὼς διεσκέλισε τὸ κατώφλι ἐφάνη ὡς νἄλλαξε τὴν ἀτμόσφαιραν γύρω της. Ἔβγαλε τὸ καπέλλο της, τὸ ἐπανωφόρι της, καὶ τόρα ἐφάνταζε ὑψηλοτέρα, λεπτοτέρα, καὶ τὸ πένθος τῆς προσέδιδε νεότητα.

Ἡ δεσποινὶς Μιράκλ, καθισμένη εἰς μίαν γωνίαν σιμὰ εἰς τὴν θερμάστραν, ἀπέθεσε τὸ πλέξιμό της, ἔβγαλε τὰ γυαλιά της, κίνημα προσιδιάζον εἰς αὐτὴν διὰ νὰ ἐκφράζῃ ἀνησυχίαν. Ἦτον ὅπως ἡ κάμαρα ἄσπρη καὶ πολυκαιρισμένη ἀλλὰ γεμάτη γλυκύτητα. Γλυκειὰ ἦτον ἡ ὄψις της μὲ τὰς λεπτὰς ῥυτίδας· γλυκειὰ ἡ φωνή της ἡ χαμηλή, εὐγενεῖς αἱ κινήσεις τῶν ἠρέμων χεριῶν της. Τὸ μαῦρον της ἔνδυμα ἄφινε νὰ μαντεύεται τὸ ὑψηλὸ σῶμα της εὐθὺ χωρὶς κανένα ἴχνος κυρτώσεως· τὰ μετάξινα καὶ ἀργυρὰ μαλλιά της κτενισμένα κατὰ τὴν μόδαν τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας ἐσχημάτιζαν ἕνα στεφάνι γύρω ἀπὸ τὸ κεφάλι της. Ποτὲ κόρη ἡλικιωμένη κ' εὐσεβὴς δὲν ὡμοίασε ὀλιγώτερον ἀπ' αὐτὴν πρὸς τὴν ἐκ παραδόσεως γεροντοκόρην, ἀποξηραμένην εἰς τὴν ζωὴν τῆς μονώσεως καὶ τῆς θρησκείας. Ἡ δεσποινὶς Μιράκλ δὲν εἶχε ἄλλην μανίαν ἀπὸ τὴν φαρμακευτικήν· συνέλεγε συνταγὰς μυστηριωδῶν φαρμάκων, «φαρμάκων τῶν καλῶν γυναικῶν», καὶ εἶχε διὰ τοὺς ἰατροὺς τὸ μυστικὸ μῖσος ποῦ ἔχουν οἱ ἐρασιτέχναι πρὸς ἐξ ἐπαγγέλματος...

Λέγει:

— Ζοζάννα, μικροῦλα μου...

Ἦτον ἀνήσυχη. Τὰς εἰδήσεις αὐτὰς ποῦ τῆς ἀνεκοίνωσε ἡ Ζοζάννα προῃσθάνετο ἀορίστως.

— Ἔλαβα μίαν ἐπιστολὴν τοῦ Φουκάρ, ναί, θεία μου... Μοῦ ζητεῖ ἄρθρα... διὰ τὴν ἐπαρχιακὴν ζωήν!... Θὰ περιγράψω τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἐπίτροπον καὶ τὰς κυρίας τοῦ Σαντοαζώ!... Ποῦ εἶνε ὁ Κλαύδιος;

Ἡ Ζοζάννα ἐχαμογέλασε. Ἡ δεσποινὶς Μιράκλ ἀνεστέναξε:

— Κλαύδιε; Εἶνε τιμωρημένος κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι. Ἐβούτησε τὸ γατὶ μὲς τὸ νερό... Τὸ παλιόπαιδο δὲν ξέρει τί νὰ κάμῃ... Ἄ! δὲν μοιάζει καθόλου μὲ τὸν δυστυχισμένο τὸν πατέρα του!

Ἡ Ζοζάννα αἰσθάνθη μίαν τύψιν. Ἐκοκκίνισε.

— Κλαύδιε!...

Ὑπεγείρουσα τὸν τάπητα ποῦ ἔπιπτε γύρω ἀπὸ τὸ στρογγυλὸν τραπέζι, ἐπανέλαβε:

— Κλαύδιε!

Κ' ἔλαβε τὸ παιδὶ εἰς τὰ χέρια συμμαζευμένον εἰς σφαιρικὸν σχῆμα, μὲ τὰς πυγμὰς εἰς τὰ μάτια, τὰ μαλλιὰ εἰς τὴν μύτην. Ἤρχιζε νὰ κλαίῃ ἀλλ' ὅμως μία λέξις τῆς μητέρας του ἐσταμάτησε τὸν κατακλυσμὸν τῶν δακρύων.

— Πὲς νὰ σὲ συγχωρήσῃ ἡ θεία σου.

Ὁ Κλαύδιος ἐμουρμούρισε.

— Μὲ συγχωρεῖτε, θεία... Κ' ἐπρόσθεσε:

— Συγχώρησέ με, γάτε...

Ἡ δεσποινὶς Μιράκλ ἐσυγκινήθη:

—Βλέπεις, Ζοζάννα, πῶς ἔχει καλὴ καρδιά!

Ἐπῆρε τὸ μικρὸ παιδὶ εἰς τὰ γόνατά της, ἐνῷ ἡ Ζοζάννα παρεσκεύαζε τὸ αὐγὸ μὲ τὸ γάλα διὰ τὸ δεῖπνον τοῦ Κλαυδίου. Ὁ μικρὸς δὲν ἤθελε νὰ τὴν ἀφήσῃ. Δὲν ἐπεινοῦσε· δὲν τοῦ ἄρεσε τὸ αὐγό· ἤθελε δύο κομμάτια ζάχαρη εἰς τὸ φλυτζάνι του. Ἡ Ζοζάννα ἐπενέβη. Ἔκαμε τὸν Κλαύδιον νὰ φάγῃ, μὲ ὅλας του τὰς διαμαρτυρίας, ἔπειτα τοῦ ἔβγαλε τὰ ροῦχα, τὸν ἐπλάγιασε εἰς τὴν γειτονικὴν κάμαραν. Ἀπεκοιμήθη.

—Εἶν' ἕνα δύσκολο παιδί, μὰ δὲν εἶνε κακό, καὶ σᾶς ἀγαπᾷ, εἶπε ἐπιστρέφουσα, ὡσὰν διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὸν μικρόν της.

Ἐγνώριζεὅτι ἡ δεσποινὶς Μιρὰκλ τὸν ἐλάτρευε· ἀλλ' ἤξευρε ἐπίσης ὅτι ὁ δυστυχὴς Κλαύδιος ἦτον ἕνας παρείσακτος εἰς τὸ σπίτι, καὶ ὑπέφερε κάποτε ὑποχρεωμένη καθὼς ἦτο νὰ τὸν ἐπιβάλλῃ.

—Εἶν' ἕνα πολὺ νευρικὸ παιδί, ἀπεκρίθη ἡ θεία καὶ πρέπει νὰ τὸ ἐπαγρυπνῇς. Ἡ παραμικρὰ ἀλλαγὴ εἰς τὰς συνηθείας τοῦ κάμνει κακό. Αὐτὰ τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὸ Παρίσι...

—Ἀλλά, θεία μου, ὁ Κλαύδιος εἶν' εὔρωστος!

—Κατ' ἐπίφασιν... ὅπως ὁ πατέρας του!

Ἡ Ζοζάννα ἐσιώπησε.

—Ἡ τροφὴ εἶνε τόσο κακὴ στὸ Παρίσι! ἐξηκολούθησε ἡ δεσποινὶς Μιράκλ. Εἶνε καταστροφὴ τοῦ στομάχου... Ὁ δυστυχισμένος μας Πέτρος εἶχε δίκιο· οἱ ἔμποροι σᾶς δηλητηριάζουν ... Νὰναθρέψῃς ἕνα παιδὶ στὸ Παρίσι εἶνε, εἶνε σὰν νὰ συντομεύῃς τὶς ἡμέρες του. Ἐδῶ, τ' αὐγὰ εἶνε φρέσκα, καὶ τὸ γάλα φθάνει ἄδολο ἀπὸ τὴν ἐξοχή... Ἡ κυρία Σαντοαζὼ μοῦ ἔλεγε χθὲς ἀκόμη: «ὁ μικρός σας ἀνεψιὸς δὲν ἔχει τὴν καλὴ φυσιογνωμία τῆς μητέρας του...».

Ἡ Ζοζάννα ἐννόησε τὸν λεπτὸν ὑπαινιγμόν, τὴν δειλὴν συμβουλήν· ἡ δεσποινὶς Μιρὰκλ ἐπροσπαθοῦσε νὰ τοὺς κρατήσῃ μαζί της, αὐτὴν καὶ τὸ παιδί.

—Δὲν τρῶμε, θεία μου; λέγει. Πιστεύω πῶς ὁ κ. ἐκκλησιαστικὸς ἐπίτροπος θὰ ἔλθῃ.

Αἱ δύο γυναῖκες ἐδείπνησαν, καὶ εἰς τὰς ὀκτώμισυ ὁ κ. Κουλὸμπ ἔφθασε.

Ἦτον ἕνας ἀγαθὸς ἐκκλησιαστικός, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀκριβῶς τὴν ἡλικίαν τῆς δεσποινίδος Μιράκλ. Ἀσθενὴς τὸν χαρακτῆρα εἶχε υἱοθετήσει τὰ γοῦστα, τὰς ἰδέας, τὰς μανίας, μέχρι καὶ τῶν ἐκφράσεων τῆς φίλης του, τὴν ὁποίαν ἔβλεπε ἀπὸ τριακονταετίας. Ἔλεγαν ἀκόμη ὅτι τῆς ὁμοιάζει τόσο ποῦ εἶνε αὐτὸς περισσότερο γεροντοκόρη ἀπ' αὐτήν.

Ἡ φροντὶς διὰ τὸ φιλάσθενον σῶμα του, ἡ κηπουρικὴ καὶ ἡ ἀρχαιολογία ἀπασχολοῦσαν τὴν ἀθώαν ζωήν του. Ἡ ὁμιλία του ἦτο γεμάτη συνταγὰς καὶ ἀνέκδοτα. Πάρα πολὺ εὐλαβῶς εἰς τὴν Notre-Dane τοῦ Pilier, ὡμιλοῦσε διὰ τοὺς δρυΐδας, πρώτους λατρευτὰς τῆς μαύρης Παρθένου, ὡσὰν νὰ τοὺς εἶχε γνωρίσει εἰς οἰκειότητα ὅλως ἐκκλησιαστικήν.

Ἐκάθισε, εἰς τὴν συνηθισμένην του θέσιν, ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν δεσποινίδα Μιράκλ, καὶ διηγήθη τὴν δυστυχίαν ποῦ συνέβη εἰς τὴν γκουβερνάνταν της, —μίαν τιμίαν χήραν πεντηκοντούτιδα, τῆς ὁποίας ἡ κόρη, δεσποινὶς ἀκόμη, ἦτο ἔγκυος.

—Μία κόρη τριάντα ἐτῶν, ποῦ ὅλος ὁ κόσμος ἐνόμιζ' ἐνάρετον! Ἐπήγαινε ὅλην τὴν ἡμέραν ἕνας ἀξιωματικὸς κ' ἕνας παρισινός... Ἡ μητέρα δὲν ἐδυσπιστοῦσε, ἡ Ῥόζα δὲν ἦτο νέα πλέον, καὶ πρέπει νὰ εἶνε κανεὶς πολὺ φρόνιμος, ὅταν ἔχει φθάσει τὰ τριάντα!

—Εἶνε μία ἐπικίνδυνος ἡλικία, εἶπε ἡ δεσποινὶς Μιράκλ, ἡ ὁποία δὲν ἦτο σεμνότυφη. Δὲν ἔκαμα ποτέ μου τρέλλες, δόξα σοι ὁ Θεός! ἀλλ' ἂν ἔκαμνα, θὰ τὶς ἔκαμνα στὰ τριάντα χρόνια μᾶλλον παρὰ στὰ εἴκοσι...

—Σεῖς, θεία μου! εἶπε ἡ Ζοζάννα ἐξαφνισθεῖσα.

Ὑπάρχουν τρέλλες καὶ τρέλλες, καὶ δὲν θὰ εἶχα... Ἀλλὰ στὰ τριάντα χρόνια ἔλαβα, χωρὶς νὰ ξέρω γιατί, ἕνα εἶδος ἀβουλίας ὡς πρὸς τὸν γάμον. Μοῦ εἶπαν γιὰ ἕναν ποῦ μ' ἐζητοῦσε ... Τὸν ἐγνωρίζατε, σεῖς! Ἦταν ἕνας ζουάβος παπικός... ἕνας ὡραῖος ἄνδρας μὲ ξύλινο πόδι... Ὦ! τὸ ξύλινο πόδι δὲν μ' ἐτρόμαζε, διότι ἐκεῖνο ποῦ μοῦ ἄρεσε εἰς τὸν γάμον δὲν ἦτον ὁ σύζυγος... καὶ πρὸ πάντων αὐτὸς ὁ σύζυγος!... Ἀλλὰ θὰ ἤθελα...

—Τί λοιπόν, θεία μου;

—Θὰ ἤθελα νὰ ἔχω ἕνα μικρὸ παιδάκι... Εἶχα τὸν Πέτρον, καὶ τὸν ἀγαποῦσα πολύ, ἀλλὰ θὰ ἤθελα ἓν ἄλλο παιδί... ποῦ νὰ ἦτον ἰδικό μου... Δὲν ντρέπομαι ποῦ τὸ λέγω. Εἰς τὴν ἀποφασιστικὴν στιγμήν, τὸ «ναὶ» μοῦ ἔμεινε εἰς τὸν λάρυγγα· ἤμουν δειλή. Διότι, ὕστερ' ἀπ' ὅλ' αὐτὰ ὁ ζουάβος δὲν ἦτον νεώτερος· ὁ Θεὸς ἠμποροῦσε νὰ μοῦ ἀρνηθῇ παιδιὰ καὶ νὰ μοῦ ἀφήσῃ τὸν σύζυγον.. Ζῇ ἀκόμη!... Καὶ δὲν μετανοῶ καθόλου, ἀφοῦ ὁ Κλαύδιος μ' ἔκαμε γιαγιά...

—Ἄ! εἶπε ἡ Ζοζάννα, κ' ἐφίλει τὸ χέρι τῆς γεροντοκόρης, τί καλὴ μητέρα ποῦ θὰ ἦσθε!

—Εἶχα τὸν καιρὸν τῆς ἀνοησίας μου, ὑπέλαβε ἡ δεσποινὶς Μιρὰκλ γελῶσα. Αὐτὸ μ' ἔκαμε νὰ συμπαθῶ τὶς τρέλλες τῶν ἄλλων. Λυποῦμαι πολὺ κάθε κόρην τριάντα ἐτῶν ποῦ πειράζει τὸ «δαιμόνιον μεσημβρινόν», ὅπως λέγει ὁ παπᾶς τῆς ἐνορίας μας...

— Δὲν πρέπει νὰ κρίνῃ τὸν ἄλλον κανείς! εἶπεν ὁ κ. Κουλάμπ.

— Ὁ ἀναμάρτητος πρῶτος τὸν λίθον ἐπὶ τὰς ἁμαρτωλὰς βαλέτω!.. Ὁ κ. Κουλὸμπ πρέπει νὰ βοηθήσῃ τὴν Ῥόζαν. Ὁ στρατιωτικὸς ἔχει διάθεσιν νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ σφάλμα του;.. Ναί. Λοιπὸν καλά. Γιατί παραπονοῦνται; Ἐνωρίτερα ἢ ἀργότερα τὸ μυστήριον εἶνε πάντα, μυστήριον... Ὁ Θεὸς δὲν θὰ παρατηρήσῃ τὰς χρονολογίας, ὅταν θὰ τοῦ προσφέρουν ἕναν χριστιανὸν περισσότερον.

— Πολὺ φρόνιμα τὰ λόγια σας, εἶπεν ὁ ἐκκλησιαστικός. Θὰ πάω νὰ ἰδῶ τὸν λοχαγὸν Λεφωρέλ, γιὰ νὰ ἐπισπεύσω τὸν γάμον.

— Καὶ ἡ Ῥόζα νὰ κυττάξῃ τὴν ὑγείαν της!

— Δὲν εἶνε πολὺ καλά.

— Ἄ! ἡ ὑγεία..

— Εἶνε τὸ πρῶτον ὅλων τῶν ἀγαθῶν, μετὰ τὴν ἀρετήν..

— Ὁ Θεὸς μοῦ τὴν ἀρνήθη..

— Καὶ εἰς ἐμέ..

— Εἶνε καὶ τὰ γεράματα..

Ὡμίλησαν διὰ τὰς ἀσθενείας, διὰ τὸν πρώϊμον χειμῶνα ποῦ ἐφοβοῦντο· ἔπειτα ἐδοξολόγησαν τὰ γιατροσόφια των, καὶ τὰ βότανα καὶ τὰ μαντζούνια κ' ἐθρήνησαν τὴν ἄγνοιαν τῶν ἰατρῶν. Ἀπαριθμοῦσαν τὰ σωματικὰ δεινά των, ὁ καθεὶς συνεκινεῖτο μὲ τὰ ἰδικά του, ἐκατηγοροῦσε τὸν ἄλλον ὡς ὑπερβολικόν, καὶ τὸν ἄκουε μ' ἕνα εἶδος φιλόφρονος ἀδιαφορίας...

Ἡ λάμπα, κάτω ἀπὸ τὸν ἀλαβάστρινον διαφανῆ γλόμπον της, ἔχυνε φῶς εἰρηνικόν. Ἡ ἀνταύγεια τῆς φωτιᾶς ἔτρεμε ἐπάνω εἰς τὰς λιθογραφίας τῶν τοίχων, καὶ εἰς τὴν γωνίαν τῆς ἑστίας μία κασσιτέρινη κατσαρόλα ἄρχισε νὰ σιγοτραγουδῇ ἐπάνω εἰς τὴν ζεστὴν στάκτην...

Οἱ δύο γέροντες, ὡμιλοῦσαν ὁ ἕνας ἀντίκρυ ἀπὸ τὸν ἄλλον καθισμένοι εἰς τὶς πολυθρόνες των.

Ἡ Ζοζάννα παρετήρει τὰ μαῦρα φορέματα, τὰς σεβασμίας κεφαλὰς μὲ τ' ἀργυρομέταξα μαλλιά. Ἐσυλλογίζετο:

«Ὁμοιάζουν, ἀλήθεια! Καὶ οἱ δύο τους καλοί, ἁπλοῖ καὶ καθαροί, μικροπραγμονοῦντες, ἱκανοποιούμενοι μὲ τὸ παραμικρόν... Κ' ἐπαρατηροῦσε τὰ πράγματα γύρω των, τὸ ἐπαρχιακὸν αὐτὸ πλαίσιον ποῦ τοὺς ἐταίριαζε τόσο!...

Ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἔξηγοῦσε:

— Βάζετε εὐκάλυπτον μέ... Ἂν βάλετε τὸν εὐκάλυπτον πρῶτα κ' ἔπειτα... Μοῦ τὸ εἶπε ἡ ἀδελφὴ Σαὶν-Φλοράν. Ἀκουμβῶσα εἰς τὸν ἀγκῶνα της ἡ Ζοζάννα ἐξεφύλλισε ἕνα λεύκωμα μὲ φωτογραφίας. Ἄγνωστα πρόσωπα παρήλαυναν, συγγενεῖς τοῦ Πέτρου ἀποθαμένοι ὅλοι κυρίαι μὲ κρινολῖνα, μὲ μακροὺς βοστρύχους ποῦ ἐγλιστροῦσαν ἀπὸ τὸν τράχηλον εἰς τοὺς ὤμους, κορίτσια ποῦ τὸ φουστανάκι τους ἀπεκάλυπτε τὴν ἄκρην ἑνὸς πανταλονιοῦ ἄσπρου· ἀγοράκια μὲ βέστες βελουδωτὲς στηριζόμενα εἰς καλοσκαλισμένα τραπέζια, ἀξιωματικοὶ τῆς Ἀφρικῆς,—καὶ ὁ κόμης Σάμπορντ, καὶ ὁ ἅγιος πατὴρ Πῖος IX, καὶ ὁ κύριος Θιέρσος, «λυτρωτὴς τοῦ ἐδάφους...» Τὰ ξεθωριασμένα των πρόσωπα εἶχαν κάτι τόσο ἀπόμακρον, τόσο θλιβερόν!... Καὶ ἡ φωτογραφία τοῦ Πέτρου, ἀνάμεσα εἰς τὰς ἄλλας, ἦτον ὡς ἕνα νέον μνῆμα μέσα εἰς ἕνα κοιμητῆρι... Ἡ νεαρὰ γυναῖκα ἀνεπόλησε τοὺς μῆνας τῆς ὀδύνης ποῦ προηγήθησαν ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός της. Τὸν εἶχε περιποιηθῆ, συγκρατήσει, παρηγορήσει ἕως εἰς τὴν ὑπερτάτην στιγμήν. Μὲ τὴν πιστὴν καὶ τρυφερὰν παρουσίαν της τοῦ εἶχε γλυκάνει τὸ σκληρὸν τέλος. Ὄχι, ἡ Ζοζάννα δὲν ἐψεύδετο πρὸς τὸν ἑαυτόν της λέγουσα ὅτι ἔδωκε τὴν ζωήν της διὰ νὰ σώσῃ τὸν Πέτρον. Ἡ λύπη της δὲν ἦτον ὑποκριτική,—ὁ πόνος αὐτὸς ποῦ εἶχεν ἀπορροφήσει, μηδενίσει τὴν ἄλλην θλῖψιν.— Ἡ σκιὰ τοῦ Πετρου, τὴν ὁποίαν ἀνακαλοῦσε εἰς τὰ ὄνειρά της, δὲν ἦτον ἕνα ὠργισμένο φάντασμα. Ὅμως, ἦσαν ὧραι ποῦ ἡ ἀνάμνησις τοῦ Μαυρικίου ἐνοχλοῦσε τὴν Ζοζάνναν. Προέβλεπε ὅτι θὰ ἤρχετο καιρός, ἴσως, ποῦ αἱ ἀναμνήσεις ἐξυπνῶσαι θὰ ἐδάγκαναν τὴν καρδίαν της καὶ τὴν σάρκα της... Ἡ ἀδιαφορία της ἦτον ἕνας πρόσκαιρος λήθαργος, καὶ ὄχι ἡ θεραπεία.

Ἡ σκέψις της ἐπλανήθη... Ἐφαντάσθη τὸν Μαυρίκιον νυμφευμένον, ζῶντα μὲ μίαν ἄλλην γυναῖκα, εἰς ἕνα σπίτι εἰς τὸ ὁποῖον ἡ Ζοζάννα δὲν θὰ εἰσήρχετο ποτέ της. Ὁ Μαυρίκιος νὰ κρατῇ εἰς τὰ χέρια του ἕνα παιδί, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κλαυδίου...

Αἱ εἰκόνες αὐταὶ ἀπέμειναν ἀερώδεις, μὴ πραγματικαί. Ἡ Ζοζάννα δὲν ὑπέφερε ἀπ' αὐτό. Τὰς ἐδημιουργοῦσε μὲ ἑκουσίαν προσπάθειάν της, ὅπως ἐπιχειρῇ κάποτε νὰ φαντασθῇ τοὺς ἀγνώστους τόπους, τοὺς περασμένους αἰῶνας, τὸ μέλλον, τὸν θάνατον... Καὶ ἡ ἀδυναμία της εἰς τὸ νὰ αἰσθάνεται τὴν ἐδυνάμωνε.

[Ἀκολουθεῖ]

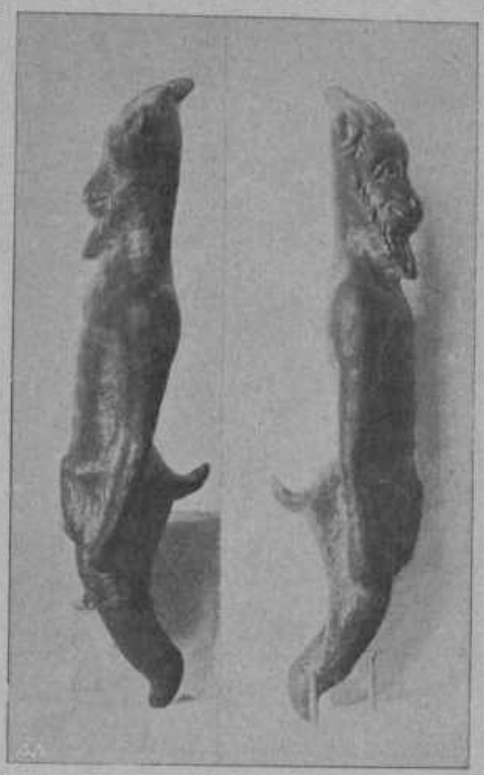
[Μετάφρ. Α. Κ.] MARCELLE TINAYRE

ΧΑΛΚΟΥΝ ΑΓΑΛΜΑΤΙΟΝ ΠΑΝΟΣ

Καὶ ὅμως κάποιος παλαιὸς καλὸς γνώριμος πρέπει νὰ εἶναι παρὰ τὸ διαβολικόν του ἐξωτερικὸν ὁ παραπλεύρως εἰς δύο ὄψεις ἀπεικονιζόμενος. Εἶναι τραγοκέφαλος καὶ τραγοσκελὴς ὁ φίλος ἡμῶν οὗτος ἀλλὰ τὸ ὅλον παρουσιαστικόν του, ὁ εὐθυτενὴς κορμὸς καὶ ἡ μετά τινος μεγαλειότητος ὑψουμένη κεφαλὴ μᾶς πείθουν ἀμέσως περὶ τοῦ εὐθαρσοῦς του χαρακτῆρος καὶ μάλιστα ἀκόμη μᾶς κινοῦσιν εἰς ἐκτίμησιν ὡς πρὸς μίαν αὐτοτελῆ καὶ ὑπέροχον προσωπικότητα. Διότι ἀληθῶς εἶναι ὁ Πάν, *ὁ Ἀρκαδίας μεδέων, ὁ νόμιος θεός*, τὸ μέγα κράτος τοῦ ὁποίου μαρτυροῦσι τὰ ἑλληνικὰ ὄρη καὶ οἱ Ἕλληνες ποιμένες μετὰ τῶν ποιμνίων των ἀκόμη καὶ μέχρι σήμερον.

Τὸ μικρὸν χαλκοῦν ἀγαλμάτιον ἀπεικονιζόμενον ἀνωτέρω εἰς τὸ φυσικὸν μέγεθος ἔτυχε νὰ ἴδω πρό τινος εἰς χεῖρας ἰδιώτου καὶ ἠδυνήθην νὰ λάβω φωτογραφίας, καὶ ἀκόμη ἐξετάσας λεπτομερῶς αὐτὸ νὰ πεισθῶ περὶ τῆς γνησιότητός του. Ἐπειδὴ δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμεν, ὅτι ἡ κιβδηλοποιΐα, ἀφοῦ ἤκμασε παλαιότερον εἰς Ἰταλίαν, ἔκαμεν ἤδη καὶ εἰς τὸν τόπον μας μεγάλας προόδους. Τόσον ὥστε ἐνθυμοῦμαι ὅτι ξένος σοφὸς καθηγητὴς ἔλεγε ἀστειευόμενος, ὅτι οἱ κιβδηλοποιοὶ Ἕλληνες διέψευσαν κατηγορηματικῶς τοὺς ἰσχυριζομένους, ὅτι ἡ καλλιτεχνικὴ ἰδιοφυΐα δὲν εἶναι κληρονομική.

Ἡ ἐργασία τοῦ ἀγαλματίου δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἐπιμελής. Μάλιστα ὁ κορμὸς καὶ αἱ χεῖρες, ὅπως καὶ τὰ τράγεια σκέλη (ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν κνημῶν δὲν διατηρεῖται) μαρτυροῦσι, ὅτι ὁ τεχνίτης μὲ πολλὴν ἐπιπολαιότητα καὶ βιασύνην εἰργάσθη. Ἀλλ' ἡ παράστασις τοῦ τραγείου προσώπου μετὰ τοῦ ἐλαφροῦ γενείου καὶ τοῦ χαρακτηριστικῶς ὄπισθεν ἐντεινομένου αὐχένος ἔγινε μὲ ὀλίγας ἀλλ' ἀσφαλῶς ἐκλεχθείσας γραμμὰς καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ πολὺ ἐπιτυχής. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη συντελεῖ βεβαίως εἰς τὸ νὰ ἐξαίρεται ἔτι μᾶλλον ἡ ἀντίθεσις τῆς τραγείας κεφαλῆς πρὸς τὸν ἀνθρώπινον κορμόν, ἀντίθεσις, ἡ ὁποία ἐπαναλαμβάνεται ἀλλ' ἀσθενεστέρα μεταξὺ κορμοῦ καὶ σκελῶν. Πρᾶγμα κάπως κωμικὸν διὰ τὴν ἀντίληψίν μας, ὅταν βλέπωμεν ἕνα τράγον ἀνορθούμενον μετ' ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας καὶ σοβαρότητος. Ἀλλ' ἡ ἀντίληψις τῶν παλαιῶν ἦτο ὅλως διάφορος. Μακρὰν τοῦ νὰ μειδιάσῃ ὁ ἀναθέσας τὸ ἀγαλμάτιον, ἠτένιζε μετὰ πολλῆς θρησκευτικῆς εὐλαβείας καὶ φόβου τὸν τραγόμορφον θεόν, ἑπομένως οὐδὲ ὁ τεχνίτης ἐπεδίωξε νὰ παραγάγῃ κωμικήν τινα ἐντύπωσιν ἐκ τῆς ἀναμίξεως καὶ ἀντιθέσεως τῶν ζῳωδῶν καὶ ἀνθρωπίνων μορφῶν.

Ἀγαλμάτιον Πανὸς

Ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ ἀποτελεῖ κυρίως τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἀγαλματίου, εἶναι ὅτι τοιαύτας παραστάσεις Πανὸς μετὰ ἐντελῶς τραγείας κεφαλῆς πολὺ ὀλίγας μέχρι τοῦδε ἔχομεν. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Πετρουπόλεως, Ermitage, εἶναι μικρὸν χαλκοῦν ἀγαλμάτιον προερχόμενον ἐκ Πελοποννήσου, καὶ εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βερολίνου εἶναι ἓν πήλινον ἐκ Ρόδου εἰδώλιον καὶ ἓν χαλκοῦν νεωστὶ ἀγορασθὲν καὶ ὡς ἐξ Ἑλλάδος προερχόμενον γνωστόν[1]. Καὶ ἐκ τῶν τριῶν τούτων μόνον τὸ τελευταῖον δεικνύει καθαρῶς τραγείαν κεφαλήν, ἐν ᾧ τὸ τῆς Πετρουπόλεως μᾶλλον χοίρου καὶ τὸ ἐκ Ρόδου βοός. Κατὰ ταῦτα τὸ ἡμέτερον ἀγαλμάτιον εἶναι τὸ δεύτερον τὸ παρουσιάζον τραγείαν κεφαλὴν καὶ ἐπιβεβαιώνει λαμπρῶς τὴν περὶ τῆς

[1] Ἴδε Archäol. Anzeiger 1903 s. 34 Ab. 4.

ἐξελίξεως τῶν διαφόρων παραστάσεων τοῦ Πανὸς γνώμην, καθ' ἣν αἱ ἀρχαιότεραι εἶχον περισσότερα ζῳώδη στοιχεῖα, ἐνῷ σὺν τῷ χρόνῳ ὁ τύπος ἐξηνθρωπίζετο. Διότι καὶ ἡ ἐξέλιξις τῶν παραστάσεων ἄλλων ζῳομόρφων θεῶν τοῦτο διδάσκει (ὡς τοῦ Διονύσου, τῶν Σειληνῶν, ποταμίων θεῶν κ.τ.λ.), καὶ τὰ μνημονευθέντα ἀγαλμάτια μετὰ τοῦ ἡμετέρου ἀνήκοντα εἰς τὸν Ε΄ π. Χ. αἰῶνα εἶναι ἐκ τῶν παλαιοτέρων παραστάσεων τοῦ Πανός, ἐξ ὅσων ἔχομεν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἤδη ἐνωρὶς καὶ ἴσως μικρὸν μετὰ τὰ μέσα τοῦ Ε΄ αἰῶνος εἶχον ἀρχίσει νὰ παριστῶσι ἀνθρωπόμορφον τὸν Πᾶνα, ὅμως ἐν τῇ λαϊκῇ θρησκείᾳ παρέμεινε μέχρις ἐσχάτων ἀσάλευτος ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ Πὰν ἦτο τραγόμορφος, καὶ τῆς ἰδέας ταύτης βλέπομεν ἀδιαφιλονείκητον τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ πασῶν τῶν παραστάσεων. Διότι ὁ Πὰν δύναται νὰ παρίσταται καὶ ὡς καλὸς νεανίας θαμὼν τῆς παλαίστρας, ὅμως δύο μικρὰ κέρατα προδίδουν τὴν τραγείαν φύσιν (ὡραῖον ἀγαλμάτιον τοῦ Cabinet des Medailles) ἢ ὡς ἀξιοπρεπὴς ἀστὸς ἐνδεδυμένος κατὰ τὸν συρμὸν τὸ ἱμάτιον (ἀγάλματα τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου), ὅμως ἐκτὸς τῶν τραγείων σκελῶν καὶ κεράτων καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν κρέμαται τὸ γένειον καὶ ὁ σχοινοειδὴς μύσταξ ἢ ἡ πεπλατυσμένη ρὶς δεικνύουσι πάντοτε τὴν ἐξάρτησιν τῆς τέχνης ἀπὸ τῆς λαϊκῆς περὶ τοῦ Πανὸς ἰδέας. Ὑπῆρχον λοιπὸν ὅρια, τὰ ὁποῖα οἱ καλλιτέχναι δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπερβῶσιν. Ὅτι δὲ μέχρι τέλους τῆς ἀρχαίας θρησκείας παρέμεινεν ἡ ἰδέα περὶ τοῦ τραγομόρφου Πανὸς ἀποδεικνύουσιν ἐπαρκῶς αἱ σημεριναὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ δοξασίαι περὶ τοῦ Φιντῆ, σμερδακιοῦ, ἢ ἄλλως ὀνομαζομένων τριχωτῶν καὶ ζῳομόρφων δαιμονίων, τὰ ὁποῖα παρέλαβον παρὰ τοῦ σχεδὸν κατ' ὄνομα μόνον ἐκλιπόντος Πανὸς τὰς πλείστας ἐκ τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, καθὰ τὸ ἐθνικώτατον ἔργον τοῦ κ. Ν. Πολίτου, αἱ Παραδόσεις, διδάσκουσι. Αὐτὸς ὁ διάβολος ἔπρεπε νὰ γίνῃ κερασφόρος καὶ τραγογένης πρὸς ὕβριν τοῦ ἀνεξαλείπτου ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως δημοτικωτάτου θεοῦ.

Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ ΤΟΥ

ΥΠΟ ΘΕΜΟΥ ΑΝΝΙΝΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Γ. Πελλερὲν: Ρίμες

Ο κ. Πελλερὲν — Pélérin? — ἀφιερώνει τὸ βιβλίον μὲ τῆς ρίμες του εἰς τὸν ποιητὴν κ. Κ. Παλαμᾶν. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐνθυμίζει ὅλα μαζὺ — καὶ τίποτε ἐπαρκῶς —: τὸν Κρυστάλλην, τοὺς Ἰάμβους καὶ Ἀναπαίστους τοῦ κ. Παλαμᾶ, ἀκόμη καὶ τὸν κ Μαλακάσην... Καὶ παντοῦ ἐν τούτοις προδίδεται ἀδεξιότης στιχουργική, ἀδυναμία ἀποφυγῆς τῶν χασμῳδιῶν, ἀδυναμία — ὦ αὐτή! — γλωσσικῆς αἰσθήσεως.

Ὁ κ. Π. βέβαια δὲν στερεῖται ἐντελῶς ταλάντου. Ἀλλὰ τάλαντον ἔχει πᾶς ἄνθρωπος ποῦ εἶνε «λαὸς» περισσότερον καὶ ὄχλος ὀλιγώτερον. Τὸ τάλαντόν του αὐτὸ προδίδεται ἀπὸ δύο τρεῖς στροφάς Ἰδού:

Δὲν ἀγροικιέται θρούνομα, πουλὶ δὲ φτερουγάει
πάνω στῆς λίμνης τὸ νερό, ποῦ μὲ βουβὴν ἀσπράδα,
σὰν ταχνισμένο τὸ γυαλὶ θαμπὰ λαμποκοπάει.
Καΐκι κάπου μοναχὸ κουρνιάζει στὴν ἀπλάδα
μὲ ξεχαλάρωτο πανί. Κι' ὁ καϊχτοῆς του σκίζει
τὸ ξέσχιστο πουκάμισο καὶ τὸν ἱδρὸ σφουγγίζει...

Εἶνε μία εἰκὼν καλή. Ἀλλὰ τέτοιοι στίχοι δὲν ἀφθονοῦν εἰς τὰς «ρίμες» Εἰς ἕναν τόμον 30 σελίδων 2 ἢ 3 στροφαί. Ἡ ἀναλογία εἶνε $^1/_{10}$ στροφῆς καλῆς εἰς καθεμίαν σελίδα... Δὲν ἀρκεῖ!

Γ. Περγιαλίτη: Τὰ ὡραῖα.

Ο κ Περγιαλίτης δὲν στερεῖται στιχουργικῶν προτερημάτων, γράφει στίχους μὲ πλουσίας ρίμας, δεκαπεντασυλλάβους χωρὶς χασμῳδίας. Τόρα, ὁ Ψυχαρισμός του ... αὐτὸς νὰ μὴν ἦτον!

Ἔπειτα καὶ ὁ τίτλος Εἶνε εἰς τὴν ζωγραφικὴν μερικὰ χρώματα κάποιοι τόνοι, τοὺς ὁποίους οἱ ζωγράφοι ἀποκαλοῦν φωνάζοντας... Ἰδιαιτέρως ὁ τίτλος τὰ «Ὡραῖα» μοῦ φαίνεται ὅτι φωνάζει κι' αὐτός

Καὶ τόρα: ὁ κ. Περγιαλίτης ἀποφεύγει τὴν *Ρουτίναν*. Προσπαθεῖ, τὸ προσπαθεῖ. Κέντούτοις δὲν πρέπει νὰ προσπαθοῦμεν νὰ νεωτερίσωμεν. Ἂς δίδωμεν τὰς ἀτομικάς μας ἐντυπώσεις ἀφελῶς, εἰλικρινῶς κἐλευθέρως· ἐπειδὴ ποτὲ δύο ἀτομικότητες δὲν ὁμοιάζουν, ὅπως δὲν ὁμοιάζουν ἀκριβῶς δύο χρώματα καὶ δύο ἤχοι εἰς τὴν φύσιν, ἐξ ἀνάγκης θὰ εἴμεθα πρωτότυποι. Καὶ ἡ πρωτοτυπία μας θὰ εἶνε «ἀβίαστη» δὲν θὰ εἶνε ἡ «μανία τοῦ νέου», τὴν ὁποίαν ἐστηλίτευσεν ὁ προφήτης Διονύσιος Σολωμός

Θέλω νὰ πῶ: καλύτερα νὰ ἔψαλλε χωρὶς τὴν κυριακάτικην φορεσιάν του ὁ νέος ποιητής. Ἡ θαλασσινή του ποίησις μοῦ φαίνεται πολὺ endimanchée. Κέντούτοις τὸ βιβλίον του δὲν στερεῖται κάποιων προτερημάτων στιχουργικῶν, καὶ ἄλλων. Μόνον ποῦ τοῦ λείπει ὁ ἀέρας..

Βαρλέντη: Ἠλέχτρα (Βαρλέντη Επιθεώρησι).

ΜΟΛΟΝΟΤΙ δὲν λείπουν μικρόβια καὶ νεοπλάσματα ὅπως αὐτά: «τὸ χρέο, ἀδήγητο, ἄθρωπος, ξουσιάζουμαι, κ.τ.λ.» μαζὶ μὲ τὴν Ψυχαρικὴν ὀρθογραφίαν, καταργοῦσαν πᾶσαν ἰδέαν ὀρθογραφίας, ὁ κ. Βαρλέντης δὲν κατώρθωσε νὰ μᾶς ἀφήσῃ ἀσυγκινήτους μὲ τὴν μετάφρασίν του τῆς Ἠλέκτρας. Εἰς πολλὰ σημεῖα διαβάζεις μίαν δημοτικὴν τραγῳδίαν καὶ δὲν μένεις διόλου δυσαρεστημένος. Εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς «Ἠλέχτρας» τοῦ κ. Βαρλέντη αἰσθάνθηκα κάποιαν «ἀΐθη θερμότητα» διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν πλατωνικὴν ἔκφρασιν, θερμότητα ποῦ δὲν αἰσθάνθηκα εἰς τὸ ἀντιμετώπισμα κανενὸς ἔργου τοῦ κ. Ψυχάρη λ. χ. Εἶνε ἡ ἀλήθεια ὅτι φῶς θἀναδίδεται ἀπὸ πᾶσαν ἀττικὴν τραγῳδίαν καὶ ὕστερα ἀπὸ παντὸς εἴδους μεταφραστικὴν κάκωσιν. Καὶ ὁποίας κακώσεις ὑφίστανται τὰ ἑλληνικὰ κείμενα ἀπὸ τοὺς Ψυχαριστάς. Διότι — καὶ μὴ πρὸς κακοφανισμόν σας — ὁ Ψυχαρισμὸς εἶνε νόσος, δὲν εἶνε ἡ γλῶσσα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἰς τὸν 18ον αἰῶνα λ. χ. οὔτε καμμία διάλεκτος τῆς Ρούμελης λ. χ. Εἰς τὰς μεταφράσεις τοῦ κ. Γρυπάρη καὶ τοῦ κ. Μενάρδου τὸ πρᾶγμα ἀλλάζει. Αὐτοὶ σμίγουν εἰς ἕνα δημοτικὸν τραγοῦδι στοιχεῖα γλωσσικὰ τῆς πατρίδος των ἐν παραδείγματι καὶ παράγουν *ζωήν*. Ὁ Ψυχαρισμὸς κατασκευάζει.

Ἡ μετάφρασις τοῦ κ. Βαρλέντη δὲν εἶναι ἐντελῶς Ψυχαρική. Ἔχει ἀρκετὴν ἀλήθειαν. Καὶ τί νὰ σᾶς πῶ. Μὲ συγκινεῖ περισσότερον ἀπὸ τὴν μετάφρασιν τῆς «Ἀντιγόνης» τοῦ κ. Μάνου. Ὁ κ. Βαρλέντης μεταφράζει μὲ κάποιαν ἀκρίβειαν καὶ εἰς πεζὸν λόγον τοὺς διαλόγους. Μεταχειρίζεται στίχους εἰς τὰ χορικά. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν δὲν ἔχω καιρὸν νὰ παραβάλω τὴν μετάφρασίν του μὲ τὸ Σοφόκλειον ἔργον. Ἰδοὺ ἕνα μέρος ἀπὸ κάποιο χορικόν, καλὸν κατὰ τὴν ἰδέαν μου:

Ὦ φῶς ἀγνὸ κι' ἀγέρα,
ὅπου φυσᾷς στὸν κόσμον πέρα,
τὸ κλάμα μου πολλὲς φορὲς
τἀκούσατε· πολλὲς φορὲς
τὰ πληγωμένα στήθια νὰ χτυπῶ
ἡ νύκτα ὅταν οιμώνει
καὶ τὸ ξενύχτι μου τὸ θλιβερὸ
τὰ αἰσχρὰ κρεββάτια ξέρουν σὰ θρηνῶ
γιὰ τὸν πατέρα μόνη
ποῦ γλύτωσε ἀπ' τὸν πόλεμο
κἠ μάννα μου μὲ τὸ φονιὰ
τὸν Αἴγισθο τοῦ σχίζουν
σὰν ξυλοκόπου τὸ δενδρὶ
μὲ πέλεκα τὴν κεφαλὴ
καὶ μήτε ποῦ δακρύζουν
ὡς τώρα διὰ τὸ φονικὸ
μὸν κλαίω μονάχη ἐγώ.

Τὸ δυστύχημα εἶνε ὅτι δὲν εἶνε ὅλοι του οἱ στίχοι ἔτσι

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἡ παράδοσις

Η παράδοσις εἶνε σὰν τὸν μῖτον τῆς Ἀριάδνης. Εἶνε ὁδηγὸς ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν λαβύρινθον τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱστορίας. Ἡ παράδοσις εἶνε μία κλωστὴ ποῦ κόβεται εὔκολα... Πῶς νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως, ὅτι ἀπεμακρύνθημεν τόσον ὁλοφάνερα ἀπὸ τὴν παράδοσιν — καὶ κάθε παράδοσιν, ἠθικῶς, αἰσθητικῶς, γλωσσικῶς; Καὶ ἀφότου ἐκόπη ἡ κλωστὴ τῆς παραδόσεως, ἡ ἀθλία ζωή μας διέξοδον δὲν εὑρίσκει ἀπὸ τὸν *Λαβύρινθον*. Ἂν ἐβγωμεν ποτὲ ἀπὸ τὸ σκότος του θὰ ὀφείλεται τοῦτο μᾶλλον εἰς θείαν φώτισιν. Ἂς προσευχώμεθα λοιπὸν νυκτοήμερα εἰς τὸν Ὀλύμπιον

Δία. Τίς οἶδε! Ἠμπορεῖ νὰ μὴ μᾶς ἐλησμόνησεν ἐντελῶς. Ἂς πιστεύσωμεν ὅτι «anco si cura di noi qualche immortale». Καὶ ἴσως ἡ πίστις μᾶς σώσῃ.

Χρειάζεται βέβαια θεία φώτισις διὰ νὰνεύρωμεν αὐτὸν τὸν δρόμον τῆς παραδόσεως. Καὶ τόσο περισσότερον ὅσο μία αἵρεσις θεοσκότιστος — ἡ αἵρεσις τοῦ κ. Ψυχάρη — θέλει νὰ καταλύσῃ τὴν παράδοσιν.

Θὰ ἦτον βέβαια ἀνάξιον προσοχῆς ἰδιαιτέρας τὸ γεγονὸς ἂν τὴν *Ἰδέαν* (sic!) τοῦ κ. Ψυχάρη ἠσπάζετο μόνον ὁ γεννήτωρ της. Ἀλλ' ὅταν εὑρίσκωνται ἄνθρωποι σοβαροί, διδάσκαλοι ἀκόμη, τεχνίται — ὀλιγάριθμοι, εἶνε ἡ ἀλήθεια — ποῦ δίδουν χέρι βοηθείας εἰς τὸν κ. Ψυχάρην νὰ κατασκευάσῃ Ῥωμιοσύνη. Ῥωμέικη γλώσσα, Ῥωμιούς, νάντιτάξῃ εἰς τὴν γλῶσσαν ποῦ ἡ παράδοσις ἐχάρισε εἰς τὸ ἔθνος, παράδοσιν ποῦ ἐσεβάσθησαν οἱ Μηνιάται, οἱ Σκοῦφοι, ὁ Κοραῆς ἕνα βολατὺκ κακόηχον, παιδαριώδες ἀκόμη, μακρὰν πάσης ζωῆς — καὶ πάσης παραδόσεως — νάντιτατάξῃ εἰς τὴν ἀττικὴν τραγῳδίαν τὰ ἰταλοπαθῆ γεννήματα τοῦ μεσαιωνικοῦ μας θεάτρου — διὰ νὰ δημιουργήσῃ ἐθνικὸ θέατρο! — τότε, νομίζω, ὁ κίνδυνος πρέπει νὰ θεωρῆται ὄχι ἀσήμαντος.

Ἡ μόνη εὐγένειά μας εἶνε ὅτι μᾶς ἀπέμεινεν ἕνα δράμι ἑλληνικοῦ αἵματος. Θέλουν νὰ μᾶς τὸ ἀρνηθοῦν κἐκεῖνο. Τί νὰ γίνῃ! Ἔχουν νάντιτάξουν εἰς τὰ πρότυπά μας εἰς τὸν Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ λ. χ. τὸν Ζητιᾶνον τοῦ κ. Καρκαβίτσα. Ζητιᾶνος καὶ εἰς τὰ δύο αὐτὰ ἔργα! Ζητιᾶνος ὁ Οἰδίπους καὶ ζητιᾶνος ὁ ἥρως τοῦ κ. Καρκαβίτσα. Καὶ δὲν μυστηριωτίζω, μὴ φοβῆσθε. Ἀκόμη δὲν εἶμαι καὶ μέλος τῆς ἑταιρίας τῶν Ἰατρίων. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἡ παράδοσις εἰς τὴν γλῶσσαν, καὶ εἰς τὴν αἰσθητικὴν τοὐλάχιστον θὰ ἦτον *τὸ φῶς*.

Μερικοὶ καὶ τὸ εἶπαν· ὁ κ. Π. Γιαννόπουλος λ. χ. Ἀλλὰ τὸ εἶπαν τόσο δυνατὰ ὡς νὰ μὴν εἶχαν δίκαιον. Διότι — καὶ ἐνθυμηθῆτε τὸν Ἕλληνα Διονύσιον Σολωμὸν — «ἡ ἀληθινὴ σοφία λέγει τὸ δίκαιόν της μὲ μεγαλοπρέπειαν καὶ χωρὶς θυμούς».

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

Τὸ ταμεῖον τοῦ Γένους

ΜΙΑ φωτεινὴ ἰδέα ἐρρίφθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν. Ἦτο ἀληθινὴ βόμβα, διότι ἡ ἔκρηξίς της ἀνεστάτωσεν ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνισμόν. Ἀπὸ τὰς ἰδέας ἐκείνας ποὺ δὲν πεθαίνουν ποτὲ καὶ ποὺ εἶνε προωρισμέναι νὰ δώσουν θαυμαστὰ ἀποτελέσματα, ἂν εἰς τὴν πραγματοποίησιν των, ἐπικράτησῃ μέθοδος καὶ αὐτοθυσία.

Ἡ ἰδέα αὐτὴ συνίσταται εἰς τὴν ἵδρυσιν ταμείου τοῦ Γένους καὶ μᾶς ἦλθεν ἀπὸ τὴν χώραν ποὺ ὑδρεύει ὁ γηραιὸς Νεῖλος. Ἕνας νέος, ὁ κ. Ἀντώνιος Ἐμ. Μπενάκης, μὲ νοῦν πολὺ πρακτικόν, τὴν συνέλαβε περιπλανωμένην καὶ τὴν ἐνεκολπώθη. Καὶ χωρὶς πολλὰ λογοκοπήματα, μὲ τὴν θερμουργὸν δύναμιν τῶν νέων, τὴν ἔθεσεν εἰς πραγματοποίησιν. Εὗρε τοὺς συμβοηθούς του, τοὺς συναθλητάς του, καὶ ἕνα καλὸ πρωΐ, ὅπως λέγουν καὶ τὰ μυθιστορήματα, μὲ τὸν κ. Ζερβουδάκην καὶ τόσους ἄλλους ἐπιλέκτους τῆς Ἀλεξανδρινῆς κοινωνίας, τὸ Ταμεῖον τοῦ Γένους ἱδρύθη.

Ἀλλ' ἱδρύθη ποῦ; Μόνον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ Ἑλληνισμὸς ὅμως ὁλόκληρος δὲν ἐμφωλεύει εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Εἶνε διεσπαρμένος εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Ὡς ἐκ τούτου ἡ φωτεινὴ ἰδέα ποὺ ἐθώπευσε τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς εἶνε ἐπάναγκες νὰ θωπεύσῃ τοὺς ἐγκεφάλους ὅλων τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Διότι τότε μόνον δύναται νὰ ἐπιτελεσθῇ κάτι γενναῖον καὶ μέγα, ποὺ θὰ μᾶς τιμήσῃ καὶ ὡς ἔθνος καὶ ὡς ἄτομα.

Καὶ ὁ ἔξω Ἑλληνισμός, ὅταν τὸ θελήσῃ, δύναται νὰ κάμῃ πολλὰ πράγματα. Ἀπὸ ἐπικριτὴς τοῦ ἔσω Ἑλληνισμοῦ ἂς μετατραπῇ εἰς δημιουργὸν ὡραίων ἔργων. Ὄχι βεβαίως φιλανθρωπικῶν καταστημάτων τὰ ὁποῖα ὑπερεπλήθυναν. Μέχρι τοῦδε ἐσκέφθημεν πολὺ διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς σωματικῶς ἀναπήρους ὥστε ἡ ὥρα ἐσήμανε νὰ σκεφθῶμεν καὶ διὰ τοὺς ὑγιεῖς. Αὐτοὶ ἔχουν ἀνάγκην ἐπιρρώσεως διότι αὐτοὶ θὰ μετρήσουν τὸ ἀνάστημα τῶν μὲ τοὺς ὑγιεῖς ἀντιπάλους των.

***

Διὰ νὰ γίνῃ ὅμως αὐτό, διὰ ν' ἁπλωθῇ ἡ ἰδέα τοῦ Ταμείου τοῦ Γένους καὶ ριζοβολήσῃ εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας τοῦ ἐξωτερικοῦ, χρειάζεται ἕνας ἀπόστολος. Ἕνας ἄνθρωπος ποὺ νὰ κατέχεται ἀπὸ τὴν μανίαν ὄχι τοῦ ὑπερανθρωπισμοῦ ἀλλὰ τοῦ ὑπερελληνισμοῦ. Νὰ μὴ βλέπῃ, νὰ μὴ σκέπτεται τίποτε ἄλλο παρὰ πῶς, διὰ τοῦ ὀβολοῦ τῆς χήρας, θὰ καταστήσῃ τὴν Ἑλλάδα τῆς αὔριον οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητον καὶ τὴν προικίσῃ μὲ στόλον καὶ στρατὸν ἀξιόμαχον. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως καὶ μὲ ἀνθρώπους. Διότι στερούμεθα καὶ ἀνθρώπων.

Δι' αὐτὸ ὁ ἐθνικὸς ἀπόστολος πρέπει νὰ εἶνε διψυής. Νὰ μορφώνῃ ψυχὰς καὶ χαρακτῆρας καὶ νὰ ἱδρύῃ ταμεῖα τοῦ Γένους. Νὰ παίρνῃ τὸ ραβδάκι του καὶ νὰ κάμνῃ τὸν γῦρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Θὰ τοὺς ὁμιλήσῃ τὴν γλῶσσαν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ζωῆς. Ἡ φλογερότης τοῦ λόγου του θὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς τοὺς ἀκροατάς του τὰ μεγάλα ἰδανικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατέχεται ἡ ἑλληνικὴ ψυχή.

Εἰς τὸν δρόμον του ὅμως θ' ἀπαντήσῃ καὶ πολλὰς δυσχερείας. Θὰ κτυπήσῃ εἰς θύρας ἀνθρώπων ποὺ ἔχουν αὐτιὰ ἀλλὰ δὲν ἀκούουν. Αὐτὸ ἂς μὴ τὸν ἀπελπίσῃ. Ἡ ψυχή του περισσότερον θὰ μεγαλυνθῇ διότι θὰ τοῦ ὑποδείξῃ ὅτι τὰ ὡραῖα ἔργα δημιουργοῦνται μὲ μόχθον πολύν. Ἀρκεῖ ὅτι θὰ βασίζεται ἐπὶ τῆς θελήσεως του, καὶ ἡ θέλησις συντρίβει τὰ ἐμπόδια. Ὅταν κανεὶς θέλει, τίποτε δὲν εἶνε ἀδύνατον. Ὁ θέλων καὶ ἐργαζόμενος καὶ ἐπιμένων ἄνθρωπος ἐξισοῦται μὲ τὴν θεότητα. Διότι φέρει ἐντός του τὸ δαιμόνιον τῆς δημιουργίας, τὸ δαιμόνιον τῆς ζωῆς.

***

Αὐτὴ εἶνε ἡ αὐτοθυσία ποὺ προανέφερα. Τώρα ἀπαιτεῖται καὶ κάποια μεθοδικότης. Ἐδῶ τὸ αὐθόρμητον δὲν ἔχει θέσιν πλέον ἀλλ' ὁ ὑπολογισμός. Ἕνας ὑπολογισμὸς ἀκριβὴς προσχεδιασμένος εἰς τὸν ὁποῖον τὸ ἐπίσημον Κράτος νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς οὐδεμίαν σχέσιν. Οὔτε εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας οὔτε εἰς τὴν διαχείρισιν τοῦ εἰσπραττομένου χρήματος. Καὶ αὐτὸ εἶνε ὁ μεγαλείτερος κόμβος. Ὄχι διότι δὲν θὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ ὅπου πρέπει. Ἀλλὰ διότι τὸ Ἐπίσημον Κράτος, ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀκόμη, ἕνεκα μερικῶν συνηθειῶν του δυσαρέστων, δὲν ἔχει καιρὸν νὰ σκέπτεται ἀνέτως περὶ τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου.

Εἶνε ἀπρέπεια ἴσως νὰ ὁμιλῇ κανεὶς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διὰ τὴν Ἐπίσημον Ἑλλάδα. Ἀλλ' αὐτὴ εἶνε ἡ ἀλήθεια. Καὶ ἡ ἀλήθεια δὲν κρύπτεται. Ἀναμφιβόλως ὀφείλομεν νὰ σεβώμεθα τὸ ἐπίσημον Κράτος. Καὶ τὸ σεβόμεθα. Ἀλλὰ μέχρις ἑνὸς ὁρίου πάντοτε. Τὸ ἀπόλυτον δὲν εἶνε φρόνιμον. Ἄλλως τε ὀφείλομεν χάριν τῆς ἀναδημιουργίας μας νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς μερικὰς ἀληθείας ποὺ διατυμπανίζουν τὰ πράγματα.

Ἔτσι λοιπὸν μὲ τὴν βοήθειαν τῆς θελήσεως των μὲ μεθοδικότητα καὶ αὐτοθυσίαν ἂς ἐπεκτείνουν οἱ ἱδρυταὶ τοῦ ταμείου τοῦ Γένους ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ πέραν τῆς χώρας τοῦ Φαραὼ τὴν εὐεργετικὴν δρᾶσιν των. Ὁ Ἑλληνισμὸς μίαν ἡμέραν θὰ τοὺς εὐγνωμονῇ. Τί ἄλλο ὡραιότερον πρέπει νὰ ζητῇ ἕνας ἄνθρωπος εἰς τὴν ζωὴν τὴν τόσον βραχεῖαν καὶ τόσον ἄσκοπον παρὰ τὸν στολισμόν της μὲ ὑψηλὰς ἐξάρσεις ψυχικάς;

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΑΠΟ τὸ τελευταῖως ἐκδοθὲν βιβλίον τοῦ κ. Π. Γιαννοπούλου «Νέον Πνεῦμα», δημοσιεύομεν τὸ ἑπόμενον τεμάχιον, πραγματικῶς ὡραῖον:

ΕΛΛΑΣ ΦΩΣ. Ἐποχὴ τοῦ 1821. Ἀνθρωπότης Μαρτύρων καὶ Ἡρώων. Εἰς τὸ βάθος χαλάσματα καὶ κρημνίσματα ἀχνίζοντα ἀπὸ αἵματα, καπνίζοντα ἀπὸ μπαρούτια. Ἀπὸ τὰ ἀναστατωμένα χώματα, ἕνας Ὕμνος Ἐλευθερίας ὑψώνεται, συμπάλλων αἱματοκαπνισμένους ἀέρας, περινεφώνων τὴν Νέαν Ἑλλ. ΔΟΞΑΝ, τὴν διαβαίνουσαν βιαστικά, μὲ μορφὴν Δόξης Ψαρῶν τοῦ Γύζη. Ἐμπρός, δρόμος Ναυπλίου, φέρων εἰς μικρὰν Ἐκκλησίαν. Αἱ Κεφαλαὶ τῆς Νέας Ἑλλάδος, Ἄνδρες, Λέοντες, Ἥρωες, Ἡμίθεοι, διέρχονται. Κάθε στῆθος Πληγαί. Κάθε καρδιὰ Ἡρωϊσμός. Κάθε κεφάλι Φῶς. Κάθε πτυχὴ λάμψις δόξης, κάθε ἀσημοκαπνισμένη πάλα, μυθικὴ ἐποποιΐα, κάθε χρυσοκαπνισμένον πιστόλι, ἡρωϊκὸν ποίημα. Διέρχονται λευκοχρυσάργυροι, κατάφορτοι Δόξης, καὶ μὲ λεοντοθύμους χαίτας εἰσέρχονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Δύο μένουν. Γεννήματα τοῦ Μυθικοῦ Χρυσαετοῦ, τῶν Ὀρέων τῆς Μάνης. Αἷμα τοῦ Πετρόμπεη. Καὶ οἱ δύο Νέοι καὶ οἱ δύο Ὡραῖοι καὶ οἱ δύο Ἥρωες Πιθανὸν οἱ Ἥρωες τῆς Τρωάδος νὰ μὴν ἦσαν τόσον ὡραῖοι, ἀλλὰ βέβαιον ὅτι τὰ ἀτρώμητα πετρώματα τοῦ Ταϋγέτου, ἐπέταξαν ἕνα Ἡρωϊκὸν Γένος Ἀπολλώνειον. Μένουν, μὲ τὸ στῆθος ἀναμμένον ἀπὸ τὸ πάθος. Μένεα πνέοντες, διὰ τὴν ἰδίαν χαλιναγώγησιν καὶ διὰ τὴν κακῶς νοουμένην προσβολὴν κατὰ τῆς κορυφῆς των, σκέπτονται ἐκδίκησιν. Τίποτε παράξενον διὰ τὴν Ἑλλ. Ἱστορίαν. Ὁ Ἑλλ. Ἐγωϊσμὸς ὑπερισχύει τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἐγκαταλείπει τὸν ἀγῶνα καὶ ἀφήνει νὰ θεριζωνται οἱ Ἕλληνες πρὸ τῆς Τρωάδος, διότι ὁ Ἀγαμέμνων τοῦ ἔπῆρε μίαν αἰχμάλωτον ποῦ δὲν τὸν ἐνδιέφερε διόλου. Ἐδῶ μάλιστα εἰσχωρεῖ καὶ τὸ δραματικῶς ὡραῖον καὶ ὑψηλόν, ἡ ὑπόθεσις κατὰ Κορυφῆς προσβολῆς. Πλησίον των, ἕνα φάσμα ἄσπρης Ἀρκούδας, μὲ ράσον καὶ πετραχῆλι καὶ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰ χέρια, ἐκκαίει τὸ πάθος. Ἀλλ' ἔρχεται... Ἕνας Εἰρηνοποιός, ἕνας Ποιμὴν Λαοῦ, ἐρχόμενος νὰ φέρῃ τὸ Φῶς εἰς τὸ Σκότος τῶν καπνῶν, τὸν Ρυθμὸν εἰς τὸ Χάος, καὶ προχωρεῖ γαλήνια. Ὅλοι ἐξέρχονται τοῦ ναοῦ νὰ τὸν ὑποδεχθοῦν. Οἱ δύο Νέοι Ἥρωες, μὲ ἕνα βόγγον, ὁρμοῦν: Ὁ Καποδίστριας Νεκρός. Ἡ Νέα Ἑλλὰς ὁλοφυρομένη ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Νεκροῦ, μὲ γόους φωνάζουσα τὸν Χαμόν της

Ο κ. Μιχαὴλ Λαμπρινίδης γράφων ἐν ἐπιφυλλίδι εἰς τὰς «Ἀθήνας» ἀπὸ τῆς 23 Ἰουλίου περὶ τῶν «Ἀλβανῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα» μᾶς δίδει ὅλον τὸ ἱστορικὸν τῆς καθόδου τῆς ἀλκίμου αὐτῆς φυλῆς καὶ τῆς δράσεώς της μέχρι τοῦ 1821. Ἰδοὺ μερικὰ ἀποσπάσματα τῆς ἐνδιαφερούσης μελέτης:

«Μία τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἀθρόων βαρβαρικῶν μεταναστάσεων ὑπῆρξε κατ' ἐξαίρεσιν ἥκιστα δυσήκεστος καί πως εὐεργετικὴ διὰ τὸν ἑλληνισμόν. Ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀρχῶν τῆς Ἰδης μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, περὶ τὸ ἔτος 1320, φυλὴ εὔρωστος, φυλὴ νομάδων, ἀπόγονος τῶν *μενεπτολέμων Χαόνων καὶ τῶν ἀνιπτοπόδων καὶ Χαμαιεύνων Σελλῶν, «οἳ περὶ Δωδώνην δυσχείμερον οἰκί' ἔθεντο»*, ὑπὸ λιμοῦ καὶ ἐμφυλίων σπαραγμῶν ἐλαυνομένη διέσχισε τοὺς δρυμοὺς καὶ τὰς διασφάγας τοῦ Πίνδου καὶ ἐξεχύθη ἀθρόως εἰς τὰ εὐεπίβατα πεδία τῆς ἐριβώλακος Θεσσαλίας, ἔνθα καὶ κατεσκήνωσεν, οἱ Ἀλβανοί, Σκιπετάρ, ὡς ὀνομάζετο ὁ φερέοικος οὗτος λαός, φεύγοντες τὰς πενιχρὰς τῆς κοιτίδος αὐτῶν νάπας, εἰσέβαλλον τότε εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τὸ πρῶτον μὲν ἀραιῶς ἐπὶ σκοπῷ διαρπαγῆς ἢ ὅπως εὕρωσιν ἐργασίαν, βραδύτερον δὲ καὶ κατὰ πυκνοτέρας ὁμάδας ὅπως μονίμως ἐγκατασταθῶσι, συμπληροῦντες τοὺς ἐκ τῶν προηγηθεισῶν ἀλλεπαλλήλων Φραγκικῶν ἐπιδρομῶν ἐξατονήσαντας καὶ ἀραιωθέντας ἐγχωρίους πληθυσμούς. Οἱ ἐπήλυδες οὗτοι μετανάσται, καθ' ὅσον σὺν τῷ χρόνῳ ἡ Θεσσαλικὴ γῆ δὲν ἐξήρκει νὰ διαθρέψῃ αὐτοὺς πολλαπλασιαζομένους, ἢ καὶ ἐξ ἄλλων αἰτιῶν, προέβαινον βαθμηδὸν καὶ ἔτι πρός, διπλούμενοι πρὸς τὰ ἐγγὺς παράλια τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, τὴν Λοκρίδα, τὴν Βοιωτίαν μέχρι τῆς Ἀττικῆς καὶ τὰς ἔναντι τοῦ πορθμοῦ τοῦ Εὐρίπου ἀκτὰς τῆς νήσου Εὐβοίας καὶ τῆς Ἄνδρου.

«Οἱ λιποπάτριδες οὗτοι νομάδες οὐδ' εἰς τὰ νέα αὐτῶν σκηνώματα ἔτυχον τῆς ποθητῆς ἡσυχίας, ἣν ἐπεδίωκον φεύγοντες τὴν δυσχείμερον πάτριον γῆν· καὶ ἐνταῦθα μετ' οὐ πολὺ εὑρέθησαν ἐν τῷ μέσῳ Ἑλλήνων, Φράγκων, Καταλάνων καὶ Τούρκων ἀλληλοσπαραττομένων.

«Λήγοντος τοῦ ΙΔ αἰῶνος, περὶ τὰ ἔτη 1370—1380, ὁ Βυζαντινὸς Δεσπότης Μιστρᾶ Μανουὴλ Καντακουζηνός, ὅπως ἐνισχύσῃ τὸν ἐκ τῆς ἀναρχίας, τῶν ἀδιαλείπτων πρὸς τοὺς Φράγκους δυνάστας τῆς Πελοποννήσου συρράξεων καὶ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν εἰς ἄκρον ἀραιωθέντα πληθυσμὸν τοῦ Δεσποτάτου αὐτοῦ, ἔγνω νὰ χρησιμοποιήσῃ τινὰς τῶν πλημμυρησασῶν τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Χέρσον Ἑλλάδα πλανήτων τούτων Ἀλβανικῶν πατριῶν, ἃς μεταπεμψάμενος εἰσήγαγε τὸ πρῶτον νῦν εἰς Πελοπόννησον καὶ συνῴκισεν εἰς τὸ ὑπὸ τὴν Βυζαντινὴν κυριαρχίαν διατελοῦν νοτιοδυτικὸν καὶ μέσον τμῆμα αὐτῆς.

«Κατὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους ὁ ἐκ Φλωρεντίας φιλόδοξος Ἀφθέντης τῆς Καστελανίας Κορίνθου καὶ Βαρῶνος Βοστίτζης Ραινιέρος ἢ Νέριος Ἀκκιαγιόλης ὁ Α', μεταβαίνων εἰς Θήβας, ἔνθα μετ' ἄλλων χριστιανῶν ἀρχόντων καὶ ἀρχιερέων τῆς Χέρσου Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου εἶχε προσκληθῇ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Νέων Πατρῶν (Ὑπάτης) τῇ 1 Ὀκτωβρίου 1373 εἰς Συνέλευσιν πρὸς διακανονισμὸν τοῦ προσφορωτέρου τρόπου καὶ τῶν μέσων τῆς ἀμύνης κατὰ τῆς ἀπειλούσης τὰς χώρας αὐτῶν ἐπιδρομῆς τῶν ὁρδῶν τοῦ νεοτεύκτου Ὀσμανικοῦ Κράτους, δὲν ὤκνησε διερχόμενος νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ τὰς Ἀθήνας. Ἐνταῦθα, ἀντιληφθεὶς ὅτι οἱ δυνάσται τοῦ εὐκλεοῦς Ἄστεως Καταλάνοι, ἐξητονημένοι καὶ περιῳρημένοι, διετέλουν ἐν παρακμῇ καὶ ἀποσυνθέσει, ἐμελέτησε νὰ καταλύσῃ τὸ κράτος αὐτῶν, ἐπικαλεσθεὶς πρὸς τοῦτο καὶ τὴν ἐπικουρίαν τῶν μέχρις Ἀττικῆς διεσπαρμένων ἀπ' ἄρτι Ἀλβανικῶν πατριῶν, ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Καταλάνους διακειμένων.

«Τῶν Ἀλβανῶν τούτων νομάδων ἕνα τῶν ἐπισημοτέρων φυλάρχων, τὸν Πέτρον Μπούαν τὸν Χωλόν, *ἄνδρα μὲ τὸν τρόπον οὐκ ἀγαθόν, δεξιὸν δ' ἄλλως ἀποστάτην*, κατὰ Χαλκοκονδύλην, ὅστις ἐρίσας πρὸς τὸν ὁμόφυλον αὐτοῦ καὶ συγγενῆ Μπούαν Σπάταν εἶχεν ἀποστῇ ἐκ Λαρίσσης ἐπὶ κεφαλῆς δεκακισχιλίων ἀλβανικῶν οἰκογενειῶν, ἠδυνήθη ὁ Νέριος νὰ προσεταιρισθῇ καὶ διὰ τῆς ἀρωγῆς αὐτοῦ εὐχερῶς ἐγένετο κύριος τῶν Μεγάρων καὶ εἶτα τοῦ ἄστεως τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἔτει 1388· μετὰ διετῆ δὲ πολιορκίαν κατασχὼν καὶ τὴν ὀχυρὰν αὐτῶν Ἀκρόπολιν ἀνεγνωρίσθη ἐπ' αὐτῆς ἐπισήμως ὑπὸ τῶν Ἀρχόντων καὶ τῶν ἐπιτελῶν τοῦ τόπου Ἀφθέντης τοῦ Δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὰς ἐπικούρους ταύτας Ἀλβανικὰς πατριὰς μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν Ἀθηνῶν ὁ Νέριος Ἀκκιαγιόλης μεγάλας ἐποιήσατο παραχωρήσεις γαιῶν καὶ χωρίων ἐν ταῖς κατὰ τὴν Ἀττικὴν καὶ Κορινθίαν κτήσεσιν αὐτοῦ, πλὴν τῆς ὀχυρᾶς καὶ πυκνῶς κατῳκημένης πόλεως τῶν Μεγάρων.

«Ἡ Ἀλβανικὴ φυλὴ ἦν λαὸς ἀναντιρρήτως ὁμογενής, ἐκ τῆς αὐτῆς προελθὼν ἐθνολογικῆς ρίζης τῶν παναρχαίων Πελασγῶν:

»...ὅσσοι τὸ Πελασγικὸν Ἄργος ἔναιον»,

καὶ οἵτινες, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Θουκυδίδης, ἐν τοῖς παλαιοτάτοις χρόνοις *ἐπεπόλασαν κατὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα.*

Οἱ Ἀλβανοὶ (Albani, λευκοί) ὡς ἐκλήθησαν οἱ κάτοικοι τῆς Ἀρχαίας Ἰλλυρίδος ὑπὸ τῶν ἔναντι θεωμένων τὰ λευκὰ αὐτῶν ὄρη (Albos montes) Ἰταλῶν εἰς διαστολὴν τῶν ὁμόρων Μαυροβουνίων (Monte negrini), ὁμόθρησκοι πάντες τότε τοῖς Ἕλλησι καὶ συγγενεῖς τὰ ἤθη καὶ τὴν γλῶσσαν, ἀθρόως κατελθόντες περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔου αἰῶνος εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐκεῖθεν διασπαρέντες εἰς τὰς χώρας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου, δὲν ἠδύναντο, ὡς καὶ οἱ πρόγονοι αὐτῶν κατὰ τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα, ἢ νὰ συγκερασθῶσι καὶ συγχωνευθῶσι μετὰ τῶν ὑπερόχων κατὰ τὴν πνευματικὴν διάπλασιν καὶ τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις ἰθαγενῶν κατοίκων τῆς ἐνδόξου κλασικῆς γῆς· οὐχὶ ὡς οἱ Παρίσιοι, οἵτε ἐκεῖθεν ἀκαταίσχυντοι καὶ ἀκόλαστοι μιγάδες τῆς ἀρχαίας Δακίας καὶ οἱ ἐντεῦθεν ᾠβιάρβαροι καὶ ἄγριοι ἐπιδρομεῖς τῆς Μυσίας, ὧν τὰ ἀχρεῖα καὶ αἱμοχαρῆ ἔνστικτα οὔτε ἡ ἥμερος καὶ εἰρηνικὴ τοῦ Εὐαγγελίου θρησκεία, ἡ παρὰ τῶν Ἑλλήνων διδαχθεῖσα αὐτοῖς, οὔτε ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ κατ' ἐλάχιστον ἴσχυσε ν' ἀμβλύνῃ.

«Ἐπινεύσει τῆς Θείας Προνοίας, ἐκ τῆς ἐθνολογικῆς ταύτης τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν συγκράσεως προῆλθεν ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ γενεά, ἥτις ἀρχομένου τοῦ ΙΘου αἰῶνος τοσαύτας ἐπλήρωσε λαμπρὰς σελίδας ἐν ταῖς δέλτοις τῆς Παγκοσμίου Ἱστορίας. Ὑπὸ τοιούτων ἐλσυνόμενος ἰδεῶν, περὶ τῆς ὁμογενείας καὶ ἑνότητος τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ἀλβανικῆς φυλῆς, καὶ ὁ ἀλήστου μνήμης πρῶτος τῶν Ἑλλήνων βασιλεὺς Ὄθων, ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς βασιλείας Αὐτοῦ, εἰς ἀμέσους εὑρίσκετο σχέσεις καὶ ἰδιαιτέρας διετήρει συνεννοήσεις μετὰ τῶν ἐκεῖθεν τῶν ἑλληνικῶν ὁρίων προκριτωτέρων Ἀλβανῶν φυλάρχων, Χριστιανῶν καὶ Μωαμεθανῶν· πλὴν ἡ πολιτεία αὕτη τοῦ ἐναρέτου ἐκείνου ἡγεμόνος ἐπέπρωτο, κακῇ μοίρᾳ, νὰ ἐξεγείρῃ τὴν μῆνιν τῆς ἀείποτε πολυμηχάνου Ἀγγλικῆς διπλωματίας, ἥτις τέλος καὶ ἐπέτυχε τὴν κατάλυσιν τῆς δυναστείας Αὐτοῦ».

Αἱ κάτωθι κρίσεις περὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως δημοσιευθεῖσαι εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» τοῦ Πατριαρχείου ἀνήκουν εἰς τὸν Ῥῶσσον καθηγητὴν τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Πετρουπόλεως κ. Σοκολώφ:

«Πρὸς τὰς ἄλλας ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς οἱ οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι, καθ' ὅλην τὴν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως περίοδον, παρεῖχον βοήθειαν καὶ ἀρωγὴν ἐν ταῖς δυσχερέσι περιστάσεσιν αὐτῶν. Παρεχώρουν ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν τούτων ἰδίους ναούς, μοναστήρια, κτήματα, πρὸς ὠφέλειαν ἠθικὴν ἢ ὑλικὴν τοῦ ἐν αὐταῖς κλήρου καὶ λαοῦ· προθύμως ἐπεκύρωνον τὰ πρὸς τὰς Ἐκκλησίας ταύτας ἀφιερώματα διαφόρων δωρητῶν· ἀγρύπνως προσεπάθουν νὰ προλαμβάνωσι πᾶσαν ἐκδήλωσιν θρησκευτικοῦ χωρισμοῦ ἢ διαπάλης ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ταύταις· δι' ἐπιστολῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰ μοναστήρια τοῦ θρόνου καὶ τὰ ἐμπορικὰ σωματεῖα καὶ συντεχνίας, ἐζήτουν τὴν ὑλικὴν βοήθειαν αὐτῶν ὑπὲρ τῶν ἐν ἀνάγκῃ εὑρισκομένων χριστιανῶν τῆς Παλαιστίνης, τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου κ.τ.λ.

Καὶ ἄγνωστον τί θὰ ἐγίνετο ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐὰν ἔπαυεν ἢ ἐξησθένει ἡ μέριμνα τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἐκκλησία αὕτη διεξῆγε συνεχεῖς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Σιναΐτας ἕνεκα τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας. Ποῖαι θὰ ἦσαν αἱ συνέπειαι τῆς Λατινικῆς προπαγάνδας διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας, ἐὰν οἱ πατριάρχαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγκατέλειπον ταύτην εἰς τὰς ἰδίας αὐτῆς ἀσθενεῖς δυνάμεις καὶ εἰς τὸν κλῆρον αὐτῆς εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν οὔτε ὑλικά, οὔτε ἠθικὰ μέσα ὑπῆρχον αὐτῇ πρὸς καταπολέμησιν τοῦ καταστρεπτικοῦ κακοῦ; Τίς θὰ ἦτο καὶ ἡ τύχη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἱερουσαλήμ;...»

ΕΙΣ τὴν «Ἀτλαντίδα» τῆς Νέας Ὑόρκης δημοσιεύεται συνομιλία τοῦ βασιλέως μας μὲ ἔξέχον πολιτικὸν πρόσωπον περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου.

Ἰδοὺ πῶς ἐξεφράσθη ἡ Α. Μ. περὶ τῶν ἐφημερίδων μας:

— Καὶ ἄλλοτε ἔλαβα ἀφορμὴν νὰ ἐκφρασθῶ δυσθύμως περὶ τῆς στάσεως μερίδος τινὸς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Τύπου, κακίσας τὴν κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1902 ἐπελθοῦσαν μετὰ τὰ φοιτητικὰ παρεξήγησιν, τὴν ὁποίαν ἐνεθάρρυνε καὶ ἐξεσκάλισε ὁ Τύπος, ὅστις καὶ προεκάλεσε τὰ αἱματηρὰ τῆς τότε ἐποχῆς γεγονότα. Τὴν αὐτὴν παρατήρησιν διὰ τὴν κακὴν στάσιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου εἰς τὰς παρούσας ἐθνικὰς περιστάσεις ἔχω νὰ κάμω καὶ σήμερον.

«Ὁ Τύπος, δυστυχῶς, ὁ ἑλληνικὸς δὲν παρακολουθεῖ μὲ ψυχραιμίαν τὰ γινόμενα, οὔτε σταθμίζει τὰς περιστάσεις καὶ δὲν φέρεται συμφώνως πρὸς αὐτάς. Ὄχι δὲ μόνον τοῦτο, ἀλλ' εἴτε ἐκ κομματικοῦ εἴτε ἐξ ἐπαγγελματικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἐπιλαμβάνεται τῶν παρουσιαζομένων ζητημάτων συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς στιγμῆς.

«Ἀκριτομυθίαι τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Τύπου ἀρκετὰ προσκόμματα ἔφεραν εἰς τὸ Κρητικὸν ζήτημα. Ἀκριτομυθίαι του πάλιν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἑλληνοβουλγαρικῆς ῥήξεως εἰς ἀρκετὴν δυσχέρειαν ἔφεραν πολλάκις τὴν Κυβέρνησίν Μου.

«Εἶνε βεβαίως ὁ τύπος ὁ ἑλληνικὸς κανωνικὸς διδάσκαλος, ἀποκαλύπτει δὲ καὶ ἀληθείας, χρησίμους κατὰ πολύ. Δυστυχῶς ὅμως κατὰ τὰ ἄλλα παρεξετράπη τοῦ προορισμοῦ του καὶ ἀντὶ νὰ βελτιώνεται, ὁλονὲν καταστρέφεται, καθὼς βλέπω, μὲ μεγάλην μου λύπην».

Ἔπρεπε τέλος νὰκουσθῇ ἡ πατριωτικὴ φωνὴ τοῦ ἄνακτος αὐστηροῦ τιμητοῦ αὐτὴν τὴν φοράν.

Καμπ.

ΕΙΣ τὸν «Hellénisme» τῶν Παρισίων δημοσιεύεται ἀνάλυσις τοῦ περὶ Ἑλλάδος ἀξιολόγου βιβλίου τοῦ κόμητος Gobineau. Ἰδοὺ τὰ συμπεράσματα τοῦ ἐν λόγῳ βιβλίου τὰ ὁποῖα εὑρίσκομεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν αὐτήν:

«Καὶ ὁ πλέον ὑπερβολικὸς ὀπτιμισμὸς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον νὰ θεωρήσῃ τοὺς Ῥουμάνους καὶ τοὺς Σλάβους ὡς προστατευτικὰ τείχη διὰ τὰ κράτη τῆς Δύσεως· οἱ πρῶτοι εἶν' ἕνας λαὸς ποῦ δὲν ἔχει παρελθὸν ἐγγυώμενον περὶ τῆς δυνάμεώς του, οἱ δεύτεροι εἶνε μόνον τεμάχια τῆς μεγάλης αὐτῆς ἐθνότητος, ἡ ὁποία παρουσιάζεται προπάντων εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν ὡς θέλουσα νὰ χυθῇ εἰς τὸ μέγα ἐκεῖνο σύνολον, τοῦ ὁποίου τὰς ἀναμφισβητήτους προόδους ἡ Εὐρώπη ἔχει κάποιαν ἀφορμὴν νὰ βλέπῃ μὲ βλέμμα τρομαγμένον.

«Οἱ Ἕλληνες δὲν παρουσιάζουν τὸ ἴδιον θέαμα, δὲν ὁμοιάζουν μὲ τοὺς Ῥουμάνους, καὶ πολὺ περισσότερον μὲ τοὺς Σλάβους. Εἰς τὸ παρελθὸν ἦσαν αὐθένται. Εἰς τὸ παρὸν κ' αἱ δυστυχίαι των ἀκόμη καὶ τὰ ἀκούσια σφάλματά των, ἀναπόφευκτα καὶ κατὰ πλεῖστον ἐπιβληθέντα ὑπὸ τῶν περιστάσεων, δὲν ἔχουν

κατ' οὐδένα τρόπον βάλει ἐμπόδιον εἰς μίαν τόσο ὁρμητικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζωντανότητός των, ποῦ πρέπει νὰ τὸ ἀναγνωρίσωμεν, ἀναλογιζόμενοι τὰς περιστάσεις. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς δὲν θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἔχουν κάμει κἄτι περισσότερον... Ὁ λαὸς αὐτὸς δὲν εἶνε οὔτε ἀδρανής, οὔτε ἀνίκανος καὶ κατέχει ὅλα τὰ ἐφόδια διὰ νὰ παιτήσῃ νὰ τὸν λογαριάζουν ὡς ὑπάρχοντα μέσα εἰς τὸν κόσμον.»

ΕΙΣ τὴν «Μεγάλην Ἐπιθεώρησιν» ὁ κ. Στεφὰν-Ηὸλ ὁμιλεῖ διὰ τὴν κατάργησιν τῆς θανατικῆς ποινῆς. Ἡ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς Γαλλίας ἐπιτροπὴ εὑρῆκε ἕνα κωμειδυλλιακὸν μέσον νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὰς σχέσεις της μὲ τὴν λαιμητόμον: χωρὶς χρήματα, δὲν θὰ ἔχωμεν δημίους, ἑπομένως οὔτε θανατικὰς ἐκτελέσεις. Καὶ κατήργησαν τὸ κονδύλιον διὰ τοὺς δημίους.

ΕΙΣ τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν δύο Κόσμων» ὁ κ. G. Rageot συνοψίζει τὰποτελέσματα τῆς Ψυχοφυσιολογίας. "Υστερ' ἀπὸ τρία τέταρτα αἰῶνος Ψυχοφυσιολογίας, λέγει, εἴμεθα σιμώτερα πρὸς τὸν ἰδεαλιστὴν Ζουφροὰ παρὰ πρὸς τὸν πατέρα τοῦ θετικισμοῦ τὸν Αὔγουστον Κόντ. Ὅλαι αἱ προσπάθειαι τῆς ψυχολογίας ἦσαν πῶς νὰ πλησιάσῃ τὴν φυσιολογίαν. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαι αὐταὶ τὴν ἀπεμάκρυναν ἐπὶ μᾶλλον. Ἡ ψυχολογία ἔκαμε νέα ἀποκτήματα μοναχή της.

ΕΙΣ μίαν Ἰαπωνικὴν ἐπιθεώρησιν ὁ δόκτωρ Ἰνοὺφ γράφων περὶ τῆς συγχρόνου φιλολογίας τῆς πατρίδος του, λέγει, ὅτι εὑρίσκεται μᾶλλον ὀπισθοδρομημένη πρὸς τὰς περασμένας ἐποχὰς παρὰ προοδεύουσα· ἀκόμη ὅτι οἱ Ἰάπωνες συγγραφεῖς τῆς σήμερον ὀλίγον φροντίζουν περὶ τοῦ ὕφους. Κατ' αὐτὸν αἱ σπουδαὶ ἔχουν παραμεληθῆ σήμερον, ἀπασχολοῦνται μᾶλλον περὶ τῶν ἔξω συμβαινόντων ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὀλίγοι Ἰάπωνες ἔχουν προσωπικὴν γνώμην. Ξενοπάθεια ἀπ' ἄκρον εἰς ἄκρον. Κοντολογῆς ἡ σημερινὴ Ἰαπωνικὴ φιλολογία δὲν ἀξίζει τὸν κόπον.

ΕΙΣ τὴν Fortnightly Review τοῦ Λονδίνου δημοσιεύεται μελέτη περὶ τοῦ ναυάρχου Τόγγο. Θαυμάζεται ὁ ὑπέροχός του χαρακτὴρ καὶ ἡ ὑπεροχός του διάνοια. Κατέκτησε τὸν γενικὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν εὐθύτητα, τὴν μετριοφροσύνην, τὴν λιτότητα, τὴν ἠθικήν του διαγωγήν, ἐνωμένας μὲνα θάρρος τόσο μεγάλο καὶ τόσο πρόδηλον ποῦ κανένα ἐγκώμιον δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζωγραφίσῃ, μὲνα αἴσθημα καθήκοντος τόσο βαθὺ ποῦ τοῦ ἔδωκαν δικαίως τὸ ὄνομα «Μπαγυὰρ τοῦ σημερινοῦ ναυτικοῦ». Ἂν προσθέσῃ κανεὶς ὅτι ὁ ναύαρχος Τόγγο ἠρνήθη νὰ δεχθῆ τὸ ἓν ἑκατομμύριον γιὲν ποῦ τὸ ἔθνος ἤθελε νά του χαρίσῃ καὶ ὅτι ἀρκεῖται εἰς τὴν μετριωτάτην περιουσίαν του, θὰ ἐννοήσῃ κανεὶς μέχρι ποιου σημείου ἀγαπᾶται ἀπὸ τοὺς συμπολίτας του οἱ ὁποῖοι τὸν τοποθετοῦν σιμὰ εἰς τὸν Μικάδον.

ΕΝΑΣ Ἰάπων Ἀδάκι Κιννοσοῦκε ἐξηγέρθη ἐναντίον τοῦ Πέτρου Λοτὶ ὁ ὁποῖος παρέστησε τὴν Ἰαπωνίδα ὡς ἕνα παιγνιδάκι διὰ τὸν ἄνδρα καὶ διόλου *σύντροφον* τοῦ ἀνδρός. Ἀναφέρει τὸ Genji Monogatari, τὸ ἔργον ποῦ κατέχει εἰς τὴν Ἰαπωνικὴν λογοτεχνίαν θέσιν ὁποίαν ἡ Ἰλιὰς εἰς τὴν Ἑλληνικήν, καὶ τὸ ὁποῖον ὀφείλεται εἰς μίαν γυναῖκα τῆς αὐλῆς. Αἱ γυναῖκες, κατὰ τὸν ἀρθρογράφον, ὑπῆρξαν ὁ ἐγκέφαλος τῆς Ἰαπωνίας καὶ πολλάκις ὑπερέβησαν τοὺς ἄνδρας εἰς τὰ ἐδάφη των μάλιστα. Ἡ πρώτη ἐκστρατεία τῶν Ἰαπώνων εἰς τὸ ἐξωτερικόν, εἰς τὴν Κορέαν, ἐνηργήθη ἀπὸ μίαν γυναῖκα τὴν αὐτοκράτειραν Γίνκο. Καὶ ἄλλαι γυναῖκες ἐφάνησαν χρήσιμοι εἰς τὸ Ἰαπωνικὸν κράτος.

ΕΣΧΑΤΩΣ ἐδημοσιεύθη γαλλιστὶ μυθιστόρημα τοῦ Ῥουμάνου ποιητοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Μακεδόνσκι. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ μυθιστορήματος ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς ἑνὸς φιλολογικοῦ νεολατινικοῦ κινήματος εἰς τὴν Ῥουμανίαν. Ἀκόμη εἰργάσθη διὰ τὴν λατινοποίησιν τῆς Ῥουμανικῆς ὀρθογραφίας. Καθὼς ὁ κ. Μάρκελλος Μοντανδὸν γράφει εἰς τὸν «Γαλάτην Ἑρμῆν» ὁ Μακεδόνσκι εἶνε καλλιτέχνης ἀπαράμιλλος, χειριζόμενος τὴν γλῶσσαν ὅπως κανεὶς πρὸ αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥουμανίαν, εὔγλωττος καὶ παράδοξος, λεπτότατος ὁμιλητὴς καὶ conteur. Περιτριγυρίζεται ἀκόμη ἀπὸ φάλαγγα ὁλόκληρον θαυμαστῶν καὶ μαθητῶν. Ἡ ἀνεξαρτησία του καὶ ἡ εἰλικρίνεια τῶν κρίσεων του ἐτάραξε τὴν Ρουμανίαν. Ἐτόλμησε νὰ γράψῃ κἄποτε: «Πράγματι, ὁ Ἐμινέσκο διαμένει λογοκλόπος....αἶσχος τῆς σημερινῆς ἐποχῆς».

Καὶ ὁ Ἐμινέσκο θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τοὺς μᾶλλον ἀληθινοὺς Ῥουμάνους ποιητάς.

Οὐδεὶς προφήτης κ.τ.λ. Εἶνε γνωστὴ ἡ εὐαγγελικὴ ῥῆσις. Μίαν ἡμέραν ὁ Μακεδόνσκι ἐκδικούμενος ἀφίνει τὴν Ῥουμανικὴν γλῶσσαν καὶ ἀρχίζει νὰ γράφῃ γαλλικά. Τὰς Ῥουμανικὰς ποιητικὰς συλλογάς του Poesii (1882) καὶ Excelsior (1895) διεδέχθησαν αἱ γαλλικαὶ Bronzes. Τὸ τελευταῖον του γαλλικὸν βιβλίον τὸ μυθιστόρημα Calvaire de feu θαυμάζεται διὰ τὸ ὕφος καὶ τὸν πλούσιον λυρισμόν του· τὴν βάρβαρον ἀρχιτεκτονικήν του ἀκόμη θεωροῦν ὡς ἕνα χάρισμα τοῦ παραδόξου βιβλίου.

Ο κ. Γκαστὸν Ῥαζὸ ἐδημοσίευσε ἀξιανάγνωστον βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «ἡ ἐπιτυχία, συγγραφεῖς καὶ κοινόν». Εἶν' ἕνα εἶδος κοινωνιολογικῆς κριτικῆς. Ὀνομάζει ἐπιτυχίαν εἰς τὴν τέχνην «τὴν ὑποχρέωσιν ποῦ ἕνα ἔργον μᾶς ἐπιβάλλει νασχοληθῶμεν περὶ αὐτοῦ».

Πρέπει λοιπὸν νὰ σπουδάσῃ κανεὶς τὴν ψυχολογίαν τοῦ συγγραφέως τοῦ παράγοντος τὸ ἔργον καὶ τοῦ κοινοῦ, τὸ ὁποῖον δέχεται ἢ ὄχι αὐτό. Τὸ κοινὸν ἔχει μεγαλυτέραν σημασίαν ἀπὸ τὸν συγγραφέα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου. Γενικῶς ἐπιτυχία δὲν εἶνε παρὰ μία συμφωνία ἰδεῶν συγγραφέως καὶ κοινοῦ. Τοιουτοτρόπως κάθε ἔργον τέχνης δημιουργεῖ τὸ κοινόν του, τὸ κοινὸν ποῦ τοῦ ἀξίζει. Ἡ ἐπιτυχία ἔπειτα εἶνε ἕνα γεγονὸς κοινωνιολογικόν. Ἀρκεῖ παραδείγματος χάριν νὰ παραβάλῃ κανεὶς τὴν πελατείαν τοῦ Μαυρικίου Μπαρρὲς μὲ τὴν πελατείαν τοῦ Μαρκέλλου Πρεβὸ διὰ νὰ συμπεράνῃ περὶ τῆς διαφορετικῆς των ἀξίας. «Περιμένοντες τὴν θετικὴν μορφὴν τῆς μελλούσης αἰσθητικῆς, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἕνα ἔργον τέχνης εἶνε τόσο περισσότερον ἐκφραστικὸν καὶ ὡραῖον ὅσο ἡ ἐπιτυχία του εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῆ ἀπὸ στοιχεῖα ψυχολογικὰ καὶ γεγονότα κοινωνικὰ ἐκ τῶν οὐσιωδῶν μᾶλλον». Αἱ μεγαλύτεραι ἐπιτυχίαι εἶνε καὶ αἱ ὀλιγώτερον διαρκεῖς. Ὁ κ. Ῥαζὸ μᾶς δίδει ὡς παράδειγμα τὸν René Bazin. Ὁ κ. Ῥαζὸ προβλέπει ἀκόμη ὅτι τὸ ἔργον τοῦ συγγραφέως αὐτοῦ γλίγωρα θὰ λησμονηθῆ. Καὶ ὁ συγγραφεὺς μελετᾷ ἀκόμη τὰ αἴτια τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Μαυρικίου Δονναί, τοῦ Ἐρβιέ, τοῦ Λοτί, τῆς κομήσσης δὲ Νοάγι, τοῦ Ἐδμόνδου Ροστὰν τῶν ὁποίων ἡ φανταστικὴ ποίησις «εὑρίσκεται πλησίον εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ἀκριβῶς διότι εἶνε μακρὰν τῆς πραγματικότητος». Ὁ κ. Jean de Gourmont παρατηρεῖ ἀναλύων τὸ βιβλίον εἰς τὸν «Γαλάτην Ἑρμῆν» ὅτι ἀκριβῶς ἡ πραγματικότης ποτὲ δὲν ὑπῆρξε στοιχεῖον μεγάλης ἐπιτυχίας εἰς τὰ ἔργα τῆς τέχνης.

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ραζὸ δὲν πρέπει νὰ δώσῃ ἀκόμη εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ μελετήσωμεν τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἔργα στερούμενα πάσης ἀξίας, μακρὰν πάσης λογοτεχνικῆς ἀληθείας, εἴτε διὰ τὴν ψευδαισθηματικὴν γλυκερότητα, εἴτε διὰ τὸν φωνασκὸν πατριωτισμόν των, τὴν κενολογίαν, ἐπέτυχαν, ἀκόμη ἐγέννησαν φιλολογικὰς ἐπιδημίας ἀπομιμήσεων;

ΕΙΝΕ μία πεντηκονταετία σχεδὸν ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου τοῦ Χάϊνε (1856) καὶ τοῦ Μυσσὲ (1857). Τελευταίως ἔγιναν δημοσιεύσεις ἔργων τοῦ Γάλλου ποιητοῦ καὶ ἐπίσης ἔκδοσις ἐκλεκτῶν σελίδων τοῦ Χάϊνε. Ὁ κ. Παῦλος Μπουρζὲ ἐκ τῶν διδασκάλων τοῦ Ψυχολογικοῦ μυθιστορήματος, ὁ ἐσχάτως ἐπανελθὼν εἰς τοὺς κόλπους τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἰδοὺ περίπου πῶς, παραλληλίζων, ἐκτιμᾷ τὸ τάλαντον τῶν δύο μεγάλων ποιητῶν. «Εἶνε πενῆντα χρόνια ἀπὸ τότε ποῦ ἔθαψαν εἰς τὸ κοιμητήριον τῆς Μονμάρτρης τὸν μεγαλύτερον τῶν Γερμανῶν ποιητῶν ὕστερ' ἀπὸ τὸν Γκαῖτε, τὸν ποιητὴν τοῦ Intermezzo, τῆς θαλάσσης τοῦ Βορρᾶ, τοῦ βιβλίου τοῦ Λαζάρου, τὸν τρυφερόν, τὸν σκληρόν, τὸν αἰσθηματικόν, τὸν μυκτηριστήν, τὸν ἀφελῆ, τὸν κυνικὸν Χάϊνε. Ἦτον ὅλα αὐτά, καὶ συγχρόνως ἕνας δυστυχὴς ἄνθρωπος ποῦ ἠγωνία διαρκῶς ὑπὸ τὴν πίεσιν μιᾶς φρικτῆς νευρικῆς ἀσθενείας. Ἡ κυρία Jaubert μᾶς τὸν περιέγραψε, εἰς τὰς ἀναμνήσεις της, ἀκίνητον, μὲ τὰς κνήμας ἀποξηραμένας... μὲ φρικτοὺς διαπεραστικοὺς πόνους εἰς ὅλο του τὸ σῶμα... Ἕναν χρόνον ὑστερώτερα ὡδηγεῖτο εἰς τὸ Πὲρ-Λασὲζ ὁ Γάλλος ἀδελφὸς τοῦ Ἑρρίκου Χάϊνε, ὁ Ἀλφρέδος δὲ Μυσσέ. Ὁ ἕνας Γερμανὸς μὲ ὅλον τὸν παρισινισμόν του· ὁ ἄλλος τόσον ἀληθινὰ Γάλλος, τόσο βαθέως ριζωμένος εἰς τὸ γαλατικὸν ἔδαφος. Ζῶντες ἐγνωρίσθησαν, καὶ ἠγάπησε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μολονότι ὁ Χάϊνε εἶπε διὰ τὸν Μυσσὲ εἰς στιγμὰς εἰρωνείας: — Εἶν' ἕνας ποῦ ἔχει ἕνα ὡραῖο παρελθόν... Ὁ Ἑρρίκος Χάϊνε, — ὁ Ἀλφρέδος δὲ Μυσσέ! Εἶνε πενῆντα χρόνια τόρα ποῦ οἱ στίχοι τῶν δύο αὐτῶν ποιητῶν ἦσαν ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους οἱ νέοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἀνεγνώριζαν ἢ ἐζωντάνευαν τὴν ἐσωτέραν θέρμην τῶν καρδιῶν τους. Ἀκόμη καὶ σήμερα τίποτε δὲν ἐγήρασε εἰς αὐτούς. Ἀξίζει νὰ ποῦμε δι' αὐτοὺς ὅ,τι εἶπε κάποτε ὁ Πασκάλ:

«Ἐπερίμενες νὰ ἰδῇς ἕναν συγγραφέα, κ' εὑρίσκεις μολαταῦτα ἕναν ἄνθρωπον Ὅταν τοὺς διαβάζῃς εἶνε ὡς νὰ τοὺς ἀκοῦς νὰ μιλοῦν, νὰ τοὺς αἰσθάνεσαι αἰσθανομένους...»

ΕΙΣ ἄρθρον του περὶ τῆς κοινωνικῆς σημασίας τῆς τέχνης δημοσιευθὲν εἰς τὴν «Revue philosophique» ὁ φιλόσοφος κ. P. Gaultier, λέγει: «Τὸ ἔργον τῆς τέχνης εἶνε κοινωνικὸν πρῶτον ὡς ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς συστάσεώς του. Δὲν ὑπάρχει καλλιτέχνημα ποῦ νὰ μὴν εἶνε «*ἀθροιστικὸν*» ποῦ νὰ μὴν εἶνε, ἀληθινά, σύνθεσις ὅπως ὁ κ. Γαβριὴλ Σεάγιε τὸ ἀπέδειξε, σύνθεσις ὄχι μόνον τῶν στοιχείων ποῦ τὸ συναποτελοῦν, ἀλλ' ἀκόμη τῆς αἰσθητικότητος τοῦ δημιουργοῦ του καὶ τῆς πραγματικότητος, κοινωνία του μὲ τοὺς ζῶντας καὶ μὲ τὰ πράγματα ποῦ φέρει μέσα του τὸ ἔργον.

Τοιουτοτρόπως ὁ τεχνίτης εἶνε ὁ ἀγαπῶν, ὁ ἀνοίγων τὸν ἑαυτόν του εἰς ὅλας τὰς πνοάς, δεχόμενος ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς. Εἶν' ἐκεῖνος ποῦ ἔρχεται εἰς ἐσωτέραν ἐπαφήν, εἰς ἐπαφὴν βαθεῖαν ἂν ὄχι μὲ ὅλα τὰ ὄντα τοὐλάχιστον μὲ τὸ μοδέλο του. Εἶν' ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος διεισδύων εἰς τὰ πράγματα, δοκιμάζει τὴν ἀνάγκην νὰ ταυτισθῇ μ' αὐτά· ἐκεῖνος μὲ μίαν λέξιν ποῦ δύναται νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του διὰ νὰ κατέλθῃ εἰς αὐτά· ἑπομένως ὁ τεχνίτης εἶνε ὑποκείμενον, ἑπομένως προδήλως τὸ ἔργον του εἶνε κοινωνικόν. Ἀδίκως ἐκατηγόρησαν μεγαλοφυεῖς τεχνίτας τὸν Ῥέμπραντ καὶ τὸν Μπετόβεν δι' ἕναν ἐγωϊσμὸν τοῦ ὁποίου περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἶν' ἐστερημένοι .. Ποῖος εἶνε μᾶλλον ἐνδιαφερόμενος διὰ τὰς μεγάλας κινήσεις τῆς ζωῆς ἀπὸ τὸν δημιουργὸν τῆς *Ἡρωϊκῆς συμφωνίας* καὶ τὸν δημιουργὸν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου;» Ἔπειτα τὸ ἔργον τῆς τέχνης εἶνε ἀκόμη κοινωνικὸν ὡς πρὸς τὴν προέλευσίν του. Διότι δὲν ὑπάρχει ἔργον ὅσον ἂν εἶνε ἀπόμερον πρωτότυπον καὶ μοναχικὸν τὸ ὁποῖον νὰ μὴν συνέχεται μὲ τὸ περιβάλλον, μὲ τὸν καιρὸν καὶ μὲ τὸν τόπον τῆς παραγωγῆς μὲ δεσμοὺς πολλαπλοῦς. Καὶ ἑπομένως τὸ ἔργον τῆς τέχνης εἶνε καὶ εἰς τὰ ἀποτελέσματά του κοινωνικόν. Ἐπιδρᾷ εἰς τὸ ἄτομον κ' ἐπιδρᾷ εἰς τὰς ὁμάδας. Καὶ ἡ τέχνη εἶνε οὐσιαστικῶς κοινωνική... Κοινωνική, ἐπιλέγει ὁ κ Paul Gaultier διότι ἡ ὡραιότης ποῦ εἶνε τὸ κυριαρχοῦν αὐτῆς στοιχεῖον εἶνε καὶ τὸ ἀναγκαιότερον ἄνθος καὶ βλάστημα τῆς συμπαθείας. Εἶνε κοινωνικὴ ἡ τέχνη ὡς μία μορφὴ τῆς ἀγάπης...

Ὁ λόγος περὶ ποιητικῶν διαγωνισμῶν καὶ τῶν βραβευμένων εἰς αὐτοὺς ποιημάτων. Ὁμιλεῖ ὁ μεγάλος ἱστορικὸς Μακώλεϋ:

«Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ βραβεῖα καὶ οἱ στέφανοι ἀπονέμονται εἰς τὸ καλύτερον ποίημα. Ἀλλ' αὐτὸ εἶνε μία ὑπόθεσις διότι κατὰ τὴν ἰδικήν μου γνώμην ἕνα τέτοιο ποίημα θὰ εἶνε πάντοτε κάκιστον, καθόσον ὁ ποιητὴς ποῦ ἐπιζητεῖ ποιητικοὺς στεφάνους εἶνε ψευδὴς λάτρης τῶν Μουσῶν. Ἕνα βραβευμένον ποίημα ὁμοιάζει μὲ βραβευμένον πρόβατον, ἀφοῦ ὁ σκοπὸς τοῦ συναγωνιζομένου ὑπὲρ τοῦ ἀγροτικοῦ βραβείου συνίσταται εἰς τὴν παραγωγὴν βοσκήματος καταλλήλου, ὄχι εἰς τὴν στομαχικὴν κατανάλωσιν ἀλλὰ εἰς ὑπεροχὴν βαρύτητος. Ὡς ἐκ τούτου προσπαθεῖ νὰ καλλύνῃ τὸ θῦμα του διὰ τῆς συνειθισμένης καὶ νοσηρᾶς παχύτητος καὶ ὅταν φθάσῃ εἰς τὸν σκοπόν του, δηλαδὴ τὸ παχύνῃ εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ τὸ ἀπορρίπτῃ κανεὶς μὲ ἀηδίαν ἀπὸ τὸ τραπέζι του, τότε τὸ προσφέρει εἰς τοὺς ἑλλανοδίκας.

«Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ ἐκείνους ποῦ παρουσιάζονται εἰς τοὺς ποιητικοὺς διαγωνισμούς. Ὁ σκοπὸς εἶνε νὰ ὑποβάλουν εἰς τοὺς κριτὰς των ὄχι καλὸν ποίημα ἀλλὰ ἕνα στιχούργημα ψυχρόν, ἐπιτηδευμένον καὶ πομπῶδες, διὰ νὰ ἐκληφθῇ παρὰ τῶν κριτῶν ὡς ἔργον ἀνῆκον εἰς τὴν ὑψηλὴν καὶ καθαρὰν ποίησιν. Ποιήματα λοιπὸν ποῦ κατασκευάζονται μὲ τέτοιον τρόπον, ζοῦν πάντοτε τὴν ζωὴν τῶν ἀνθέων. Τώρα, ἴσως νὰ ἐγκλείουν ὀλίγας καλλονάς, ἀλλ' αἱ καλλοναὶ αὐταὶ παρουσιάζουν μίαν ἀσυνήθιστον θέαν καὶ ἕνα ἄγνωστον ἄρωμα. Διὰ τοῦτο γενικῶς τὰ βραβευόμενα πρόβατα εἶνε κατάλληλα νὰ κατασκευάζωμεν μὲ τὸ λίπος των κηρία, τὰ δὲ βραβευόμενα ποιήματα ὅπως μὲ αὐτὰ ἀνάπτωμεν τὰ κεριά».

Ἐλάβομεν τὴν ἑπομένην ἐπιστολήν:

Φίλε κ. Διευθυντά,

Ὁ κ. Ξενόπουλος μοῦ προσφέρει τὴν μάχην. Τὴν δέχομαι, ὄχι ὅμως καὶ χωρὶς δισταγμούς. Πρὸ πάντων διότι ὁ σεβαστός μου συνάδελφος ἐξέλεξε κακὸν ὅπλον καὶ κακὸν πεδίον μάχης διὰ τὸν ἑαυτόν του:

A vaincre sans péril, c'est triompher sans gloire.

Μεταξὺ τοῦ κ. Ξενοπούλου κἐμοῦ ὑπάρχει μία μεγάλη διαφορά. Ἐγὼ ὁ νεαρὸς τὸν ὑπερέχω εἰς πεσσι-

μισμόν. Κἐκεῖνος μὲ ὑπερέχει ἐξ ἄλλου εἰς ἐνθουσιασμόν.

Καθὼς καὶ ἄλλοτε εἶπε πολεμῶν τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ἡλυσίων» ἔχομεν μεγάλους συγγραφεῖς καὶ θὰ τὸ ἀποδείξῃ. Ἕως τόρα δὲν τὸ ἔκαμε. Ἐὰν τὸ κάμῃ... θὰ τὸν εὐγνωμονήσω σχεδόν. Μὲ τὴν αἰσιοδοξίαν αὐτὴν ἔχει ἀνακηρύξει διὰ τῆς κριτικῆς του ἀπὸ εἰκοσαετίας πολλοὺς μεγάλους συγγραφεῖς. Τὸν μακαρίτην Κορομηλᾶν ὠνόμασε μεγάλον δραματικόν, μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ποῦ καὶ τὸν κ. Παλαμᾶν μεγάλον λυρικόν, τὸν κ. Σουρῆν Σολωμόν, τὸν κ. Βλαχογιάννην τὴν μεγαλυτέραν μορφὴν τῆς ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως, μεγάλον συγγραφέα τὸν κ. Καρκαβίτσαν, μεγάλην συγγραφέα τὴν Ἀλεξάνδραν Παπαδοπούλου, ἔξοχον δρᾶμα τὴν «Κατοχὴν» τοῦ κ. Βώκου, τὰ σκηνοθετημένα αὐτὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Πήλικα, ποῦ ἐκέντησαν τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἐξώσεων, τῶν θανάτων, τῶν ἐρώτων τοῦ Ὄθωνος.

Ἐγὼ χωρὶς νἀμφιβάλλω ὅτι ὁ κ. Παλαμᾶς ἢ ὁ κ. Κονδυλάκης ἢ ὁ κ. Παπαδιαμάντης ἀξίζουν, ἐπεφυλάχθην νἀνεύρω, δι' αὐτοὺς καὶ μόνον ἢ ὁποιον ἄλλον ἀκόμη τὸν κ. Γρυπάρην λ. χ., ἀκμὴν εἰς τὰ νεοελληνικὰ γράμματα. Κανέναν Σολωμὸν δὲν βλέπω, καὶ κανένα Δοστογιέφσκη, καὶ κανένα Γκαῖτε ὅπως ὁ φίλος μου κ. Λεμπέγκ ἐν παραδείγματι.

Ἰδιαιτέρως ἔχω μίαν ἀντιπάθειαν πρὸς τοὺς στίχους τοῦ κ. Πολέμη — καὶ σημειώσατε δὲν τὸν γνωρίζω καθόλου. Ἀλλὰ τὴν ἀντιπάθειάν μου αὐτὴν τὴν ἔχω κοινὴν μὲ ὅλους τοὺς «νεαρούς» μου συναδέλφους, ἀκόμη μὲ τὸν κ. Παλαμᾶν, ὁ ὁποῖος εἶπε διὰ τὸν κ. Πολέμην εἰς μίαν φιλολογικὴν συνέντευξιν ὅτι «σύρεται κούτσα-κούτσα ὄπισω ἀπὸ τὸν Δροσίνην χωρὶς νὰ ἔχῃ καμμίαν ἀξίαν τὸ σύρσιμό του αὐτό», τὸν κ. Νιρβάναν, καὶ τὸν ἴδιον τὸν κ. Ξενόπουλον ποῦ ἐξεφράσθη κάποτε διὰ τὰ δράματα τοῦ κ. Πολέμη ὅτι εἶνε ἁπλούστατα ὅπως οἱ καραμέλλες διὰ τὴν «Μπεμπέκαν». Τόρα εὑρίσκει καλὸν ἕνα δρᾶμα τοῦ κ. Πολέμη καὶ τοὺς στίχους του. Ὁ κ. Ξενόπουλος δὲν γράφει στίχους. Ἂν ἔγραφε, νομίζω ὅτι θἀφίστατο ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ κ. Πολέμη καὶ τὸν συνετόν τους δημοτικισμόν... Ἔπειτα ἐγὼ δὲν εἶμαι καὶ ***δημοτικιστής***, οὔτε ἄλλο -ιστής. Εἶμαι ἁπλῶς ὑπὲρ τῆς ζωῆς, καὶ συγχρόνως ὑπὲρ τῆς παραδόσεως εἰς τὴν γλῶσσαν.

Ὁ κ. Ξενόπουλος μὲ λέγει «νεαρὸν» καὶ δογματιστήν. Μὲ τὸν καιρὸν θὰ παύσω νὰ εἶμαι «νεαρὸς» βέβαια. Ἀλλὰ «δογματιστὴς» ἴσως θὰ παύσω νὰ εἶμαι προσοικειούμενος μόνον τοὺς τρόπους τῶν ἐδῶ συναδέλφων μου κριτικῶν. Πρὸς τὸ παρὸν μοῦ εἶνε ἀσυμπαθεῖς αἱ κριτικαί των τεχνοτροπίαι.

Μὲ ἀγάπην

ἰδικός σας
ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία ἀπεφάσισε τὴν ἵδρυσιν μουσείων εἰς διαφόρους ἑλληνικὰς πόλεις.

Τὸ λαχεῖον τοῦ Στόλου ἀπέδωκε κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος 900.000 δραχμάς, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 300 χιλιάδες ἐδόθησαν εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν καὶ αἱ 600 χιλ. εἰς τὸ Ταμεῖον τοῦ Στόλου.

Μὲ χαρὰν ἀναγράφομεν τὴν κυκλοφορήσασαν εἴδησιν ὅτι ὁ φίλος συνεργάτης μας κ. Γ. Β. Τσοκόπουλος διορίζεται γραμματεὺς τοῦ «Βασιλικοῦ Θεάτρου».

Διωρίσθησαν καθηγηταὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου οἱ κ. Ζ. Ἀραβαντινὸς τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου, Θ. Σκοῦφος τῆς Παλαιοντολογίας καὶ Γεωλογίας, Κ. Ζέγγελης τῆς φυσικῆς Χημείας καὶ Β. Αἰγινήτης τῆς θεωρητικῆς Φυσικῆς.

Ὁ νέος Ἁρμοστὴς τῆς Κρήτης κ. Λ. Ζαΐμης ἔφθασε εἰς τὴν νῆσον τὴν 17 Σεπτεμβρίου.

Εἰς τὴν φθινοπωρινὴν ἔκθεσιν τοῦ Λίβερπουλ ὁ κ. Γ. Ροϊλός, ὁ Ἀθηναῖος ζωγράφος, ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν ἐκθετῶν.

Νέον ἔργον δραματικὸν ἑτοιμάζει ὁ Γαβριὴλ δ' Ἀννούντσιο: «Più che l' amore».

Ὁ κ. Péladan ὁ γνωστὸς αἰσθητικὸς καὶ συγγραφεὺς ἐξέδωκε νέον μυθιστόρημα εὐμενῶς κρινόμενον: «La Rondache».

Ἡ ἑταιρία τοῦ «Mercure de France» παρασκευάζει τόμον 600 σελίδων εἰς τὸν ὁποῖον θὰ περιληφθοῦν ὅλαι αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Καρόλου Μπωντελαίρ.

Ἡ κυρία Ρεμυζὰ ἐξέδωκε γαλλιστὶ τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ ἀποθανόντος Νορβηγοῦ δραματικοῦ Ἴψεν.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»
— ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν..... Δρ. 2.084.40

Τὸ ἀπαιτούμενον ὁλικὸν ποσὸν εἶναι 3500 περίπου. Ὑπολείπονται περὶ τὰς 1500. Καὶ τὸ ὑπενθυμίζομεν εἰς ὅλους. Ὅλοι ἔζησαν καὶ ζοῦν μὲ τοὺς στίχους τοῦ ὑμνητοῦ τῆς ἐλευθερίας. Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἡ Φυσιολογία τοῦ Ἀνθρώπου ὑπὸ Ρήγα Νικολαΐδου καθηγητοῦ τῆς Φυσιολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ. Τόμος τρίτος περὶ γενέσεως τῶν ὄντων. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Θουκυδίδου Συγγραφὴ ἐκδοθεῖσα μετὰ σχολείων ὑπὸ Γ. Μιστριώτου. Βιβλίον Ἕκτον Τόμος Ἕκτος. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Νόμοι καὶ Διατάγματα περὶ τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου (ἀπὸ τοῦ ἔτους 1900-6) ἐκδιδόμενα ἐπὶ τῆς πρυτανείας Γ. Ν. Χατζιδάκι, δαπάνῃ τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Πανσλαυϊσταὶ οἱ Μεγάλοι Ἐχθροὶ τοῦ Γένους ὑπὸ Δημητρίου Ἀναστασοπούλου τοῦ Ἀθηναίου. Ἀθῆναι 1906 δρ. 3.

Νεκρὰ φιλήματα. Ποιήματα ὑπὸ Ἐμιλίου Ἐβρότα. Ἐν Ἀθήναις 1906 φρ. 5.

Τὸ Ἀνεχτίμητο, δρᾶμα ὑπὸ Παντελῆ Χόρν. Ἀθῆναι 1906 γραφεῖα τοῦ «Νουμᾶ» 4 δρόμος Οἰκονόμου δρ. 2,50.

Le Puits de Pyrrhon par Henri Massis. Paris E. Sansot & Cie frs. 1.

Διόρθωσις :

Εἰς τὸ τεῦχος τῆς 15 Σεπτεμβρίου σελὶς 281, στίχος 27 ἀντί: *φωνάζει ὕστερ' ἀπὸ τὸν αἰθέρα*, νὰ διορθωθῇ: *φωνάζει γιὰ τὸν αἰθέρα*.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΛΕΑ ΑΙΚΙΑΔΗ

Ὁ Ἅγιος Φραγκίσκος, σ. 50.

Γ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗ

Τὸ Ἀραβικὸν μουσεῖον σ. 186.

Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Λόγοι καὶ Ἀντίλογοι, σ. 60.
Φυσιογνωμίαι, Γ. Κοφινᾶς, σ. 216.

JOSEPH BÉDIER

Ἱστορία τοῦ Τριστάνου καὶ τῆς Ἰζόλδης, σ. 14, 43, 76, 108, 154, 197.

AD. VAN BEVER

M. Μάτερλιγκ, σ. 249.

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗ

Γεράσιμος Μαυρογιάννης, σ. 7.
Μία ἑκατονταετηρίς, Εὐγένιος Βούλγαρης, σ. 146.

BREHM μετάφρ. Ν. Κ. ΓΕΡΜΑΝΟΥ

Ὁ βίος τῶν ζώων, σ. 88.

Κ. Σ. ΓΟΥΝΑΡΗ

Ὕπνος τοῦ Νοῦ, σ. 71.

Α. Ε. Η. GOEKOOP

Ἐπιστολαὶ ἐξ Ὁλλανδίας, σ. 215.

LOUIS DELATTRE

Ὁ Πετεινὸς ποῦ ἔκαμε νέα φτερά, σ. 304.

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΔΡΑΚΟΥΛΗ

Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης, σ 247.

Ι. ΖΕΡΒΟΥ

Ἐρωτικὸς Ἶψεν, σ. 98.
Οἱ ὕμνοι τῶν θεῶν, σ. 244.

ΠΕΤΡΟΥ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗ

Οἱ ἀγῶνες, σ. 24.
Νικόλαος Συναδινός, σ. 25.
Φιλολογικὴ ζωή, σ. 56, 306.
Ἀθηναϊκὴ Ζωή, σ. 58.
Τὸ Κολλέγιον τῆς Ὀξφόρδης, σ. 68.
Ἑλλ. ἰαματικὰ λουτρά, σ. 84.
Φυσιογνωμίαι ἀπὸ τὴν Βουλήν, σ. 122, 171.
Τὸ Φάληρον, σ. 165.
Ἡ βιομηχανία τῶν φακέλλων, σ. 210.
Φυσιογνωμίαι, Πλάτων Δρακούλης, σ. 265
Ὁ Σιδηρόδρομος Π. Α. Π. σ. 299.
Λόγοι καὶ ἀντίλογοι, σ. 336.

ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ μετάφρ. Γ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗ

Κυνίσκας ἔρως ἢ Θυώνιχος, σ. 10.

ΙΩΝΟΣ

Ἐπιστολαὶ ἐκ Παρισίων, σ. 308.

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ

Ὁ βασιλεὺς Δημήτριος, σ. 145.

ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΛΒΟΥ

Ὁ Ὠκεανός, σ. 322.

ΑΡΙΣΤΟΥ ΚΑΜΠΑΝΗ

Ποιήματα, σ. 7.
Φιλολογικὴ Ζωή, σ. 169, 260, 306, 335.
Ἑλληνικαὶ Πόλεις, Πειραιεύς, σ. 194.
Ποιήματα, σ. 235.
Τὸ ἑλληνικὸν βιβλίον, σ. 293.
Ἀνδρέας Κάλβος, σ. 316.

ΚΗΦΙΣΣΟΥ

Πολιτικὴ Ἐπιθεώρησις, σ. 28, 61, 94, 121.

Ι. ΚΟΝΔΥΛΑΚΗ

Ἡ ἄνοιξις σ. 40.

KÖSTLIN μετάφρ. Α. ΜΑΛΤΟΥ

Ὁ Λούθηρος καὶ ἡ μουσική, σ. 253.

Α. Π. ΚΟΥΡΤΙΔΗ

Θεατρικὴ Ζωή, σ. 263.

Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑ

Τὰ λαχεῖα παρ' Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις, σ. 190.

ΙΑΚΩΒΟΥ ΛΕΟΠΑΡΔΗ μετάφρ. Α. ΚΑΜΠΑΝΗ

Τὸ τραγοῦδι τοῦ ἀγριοπετεινοῦ, σ. 256.

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗ

Στίχοι, σ. 185.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΜΑΡΚΟΡΑ

Στὸ λείψανο τῆς Ἰουλιέττας Δρασούσσω, σ. 67.

Μ. ΜΗΤΣΑΚΗ

Ἡ Κριτικὴ καὶ ὁ Κάλβος, σ. 321.

ΚΙΜΩΝΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

Παῦλος Γνευτός, σ. 25.
Καλλιτεχνία, σ. 93.

Κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Μουσική, σ 58.

ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ

Γύρω ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας, σ. 33, 72.
Λόγοι καὶ ἀντίλογοι, σ. 93.
Ἄμορφος κόσμος, σ. 154.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗ

Ἐπιστολαὶ ἐκ Κρήτης, σ. 172.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου, σ. 65.
Τὸ ἔργον τοῦ Ἴψεν, σ. 149.
Θεατρικὴ Ζωή, σ. 169, 261, 307.

ΟΣΚΑΡ ΟΥΑΪΛΔ

Πεζὰ ποιήματα, σ. 194.

Ζ. ΠΑΔΟΥ

Ἡ γεωλογία ἐν Ἑλλάδι, σ. 117.

Κ. ΠΑΛΑΜΑ

Ἡ Κριτικὴ καὶ ὁ Κάλβος, σ. 320.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ

Αἱ ἑορταὶ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, σ. 37.

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Ρεμβασμὸς τοῦ Δεκαπενταυγούστου, σ. 137.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ κόρη τῆς Δάφνης, σ. 41.

ΚΩΣΤΑ ΠΑΡΟΡΙΤΗ

Δίχως καρπό, σ. 254.

ΛΑΜΠΡΟΥ ΠΟΡΦΥΡΑ

Ποιήματα, σ. 135.

ΔΑΝΤΕ ΓΑΒΡΙΗΛ ΡΟΣΣΕΤΤΙ μετάφρ. Χ. Θ. Δ.

Τὸ σπίτι τῆς ζωῆς, σ. 107.

Κ. ΡΩΜΑΙΟΥ

Χαλκοῦν ἀγαλμάτιον Πανός, σ. 333.

ΣΤΕΛΙΟΥ ΣΕΦΕΡΙΑΔΗ

Ὀκτάστιχα, σ. 289.

ΜΟΥΚΙΟΥ ΣΚΑΙΟΛΑ

Λόγοι καὶ Ἀντίλογοι, σ. 26, 59, 121, 172, 217, 266, 309, 336.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΗ

Ἑλληνικαὶ πόλεις, Θῆβαι, σ. 290.

ΜΑΡΚΕΛΛΑΣ ΤΙΝΑΙΡ

Ἡ Ἀντάρτις, σ. 273.

Γ. Β. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ἑλληνικαὶ πόλεις, Χαλκίς, σ. 129.
Ἀλέξανδρος Θ. Ζαΐμης, σ. 313.

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

Ὁ Νιάγγρος, σ. 238.

ΡΟΔΙΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ἐκ τῆς συλλογῆς ΠΑΥΛΟΥ ΓΝΕΥΤΟΥ

Ὁ Σαρακηνός, σ. 36.
Τὸ ζευγάρι τὰ ρόδα, σ. 106.

ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» ὑπὸ Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ, σ. 22, 54, 91, 120, 215, 259.

ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

Ἡ Ἄνοιξις σ. 3.
Τὸ ἑλληνικὸν βιβλίον, σ. 177, 225.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

σελὶς 28, 62, 95, 124, 173, 218, 266, 310, 337.

ΕΙΚΟΝΕΣ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑΙ

Ν. Γύζη: Ἐαρινὴ Συμφωνία, σ. 1.
Ν. Λύτρα: Χωρική, σ. 312.
Δομ. Μορέλλι: Ὁ Πειρασμὸς τοῦ Ἁγ. Ἀντωνίου, σ. 272.
Κ. Παρθένη: Τοπίον, σ. 68.
Ρέμπραντ: Αὐτοπροσωπογραφία, σ. 176.
Ἐπιτροπὴ Ὑφαντῶν, σ. 193.
Αὐτοπροσωπογραφία, σ. 216.
Ἡ μητέρα τοῦ Ρέμπραντ, σ. 224.
Γ. Ν. Ῥοΐλοῦ: Προσωπογραφία, σ. 32.
Θαλείας Φλωρᾶ: Ρεμβασμός, σ. 128.
Στὸ λιμάνι, σ. 145.
Μαοῦνες, σ. 153.
Χωρική, σ. 241.
Βλάχα, σ. 252.
Μετέωρα, σ. 255.

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

Θέμου Ἀννίνου :
Σελ. 21, 27, 53, 90, 119, 128, 168, 214, 258, 305.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ

Ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας, σ. 13, 17, 49.
Μετάλλιον νικητῶν, σ. 32.
Λουτράκι, σ. 85.
Κυλλήνη, σ. 85, 86.
Λίδηψός, σ. 87.
Παλαιὰ γέφυρα καὶ φρούριον Χαλκίδος, σ. 130.
Φρούριον Καραμπαμπᾶ, σ. 131.
Δρόμος Χαλκίδος, σ. 132.
Πορθμὸς Εὐρίπου, σ. 134.
Τὸ τζαμὶ τῆς Χαλκίδος, σ. 139.
Καρβουνιάρηκες, σ. 195.
Λιμὴν Ζέας, σ. 196.

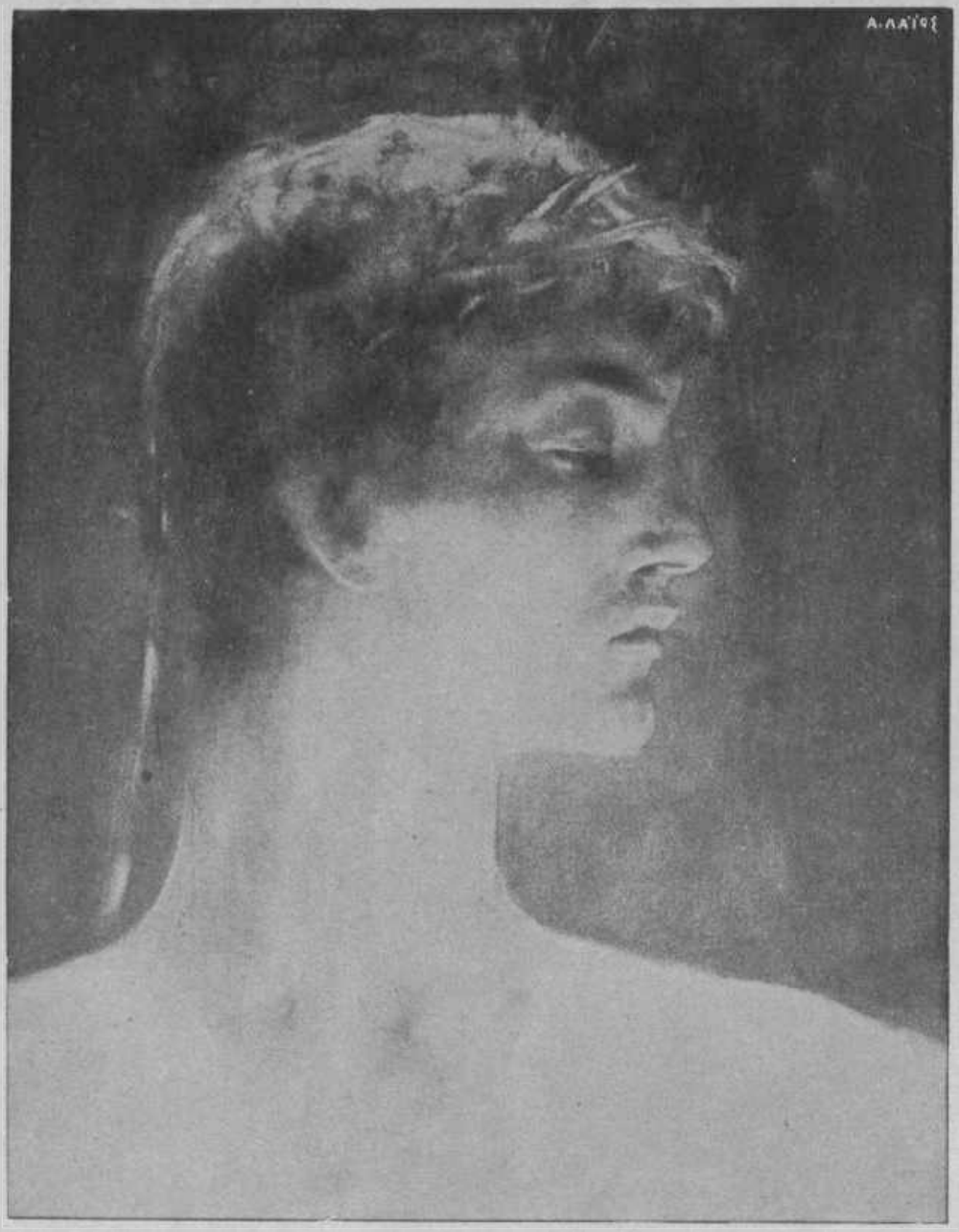
Ἐργοστάσιον Πάλλη καὶ Κοτζιᾶ, σ. 211.
Στοὰ Ἐργοστασίου Τερζοπούλου, σ. 213.
Θῆβαι, σ. 291, 292.
Γέφυρα Ἀλφειοῦ, σ. 300.
Βουραϊκὸς Χείμαρρος, σ. 301
Γέφυρα Νέδα, σ. 303.

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑΙ

Γερ. Μαυρογιάννης, σ. 8.
Παῦλος Γνευτός, σ. 25.
Ν. Συναδινός, σ. 26.
Ν. Γεωργαντᾶς, σ. 51.
Γ. Ὀρφανίδης, σ. 58.
Ι. Γεωργιάδης, σ. 58.
Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου, σ. 66.
Ἐρρ. Ἴψεν, σ. 96, 99.
Ν. Στρᾶτος, σ. 122.
Α. Σλῆμαν, σ. 123.
Ι. Ἀλεξανδρῆς, σ. 124.
Εὐγένιος Βούλγαρης, σ. 146.
Μὰξ Χέρτς βέης, σ. 186.
Γ. Κοφινᾶς, σ. 217.
Κ. Κυριάκος Ἀριστίας, σ. 222.
Παντελῆς Σούτσας, σ. 223.
Πλάτων Δρακούλης, σ. 265.
Ἀλέξ. Θ. Ζαΐμης, σ. 315.
Ἀνασκαφὴ τύμβου Ὀρχομενοῦ, σ. 324.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ

Τὸ Ἐρεχθεῖον, σ. 55.
Ναὸς Ἀθηνᾶς Νίκης, σ. 56.
Ἑλλ. θέατρον, σ. 73.
Ρωμαϊκὸν θέατρον, σ. 73.
Μνημεῖον Λυσικράτους, σ. 120.
Φαγεντικὴ Πλάξ Μουσείου Καΐρου, σ. 188.
Χαλκῆ Πύλη » » σ. 189.
Στοὰ τοῦ Ἀττάλου, σ. 259.
Ἀγαλμάτιον Πανός, σ. 333.

Ο ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΗΣ ΥΠΟ Ν. ΓΥΖΗ

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ 1906

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙ
ΚΗΝ ΝΕΟΤΗΤΑ
ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟΝ

ΕΤΟΣ Γ', ΤΕΥΧΟΣ 132

31 ΜΑΡΤΙΟΥ 1906

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ Πανέλληνες
ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ Ὁ ὀλυμπιακὸς ὕμνος.
Ι. ΧΡΥΣΑΦΗ Ἡ ἑλληνικὴ σωματικὴ ἀγωγὴ διὰ μέσου τῶν αἰώνων
Α. ΚΑΜΠΑΝΗ ἀπὸ τὸ Θ τῆς Ὀδυσσείας
Δ. ΒΙΚΕΛΑ: Ἡ ἀνασύστασις τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων
ΠΟΛΥΔΩΡΟΥ ΧΑΤΖΗΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ὁ δρόμος

ΠΑΝΕΛΛΗΝΕΣ — PANHÉLLÈNES

Ἡ θεὰ Ἐκεχειρία στεφανόνει ἐπὶ τῆς Ἄλτεως, ὑπὸ τὴν ἱερὰν σκιὰν τῶν πλατάνων καὶ τῶν αἰγείρων, τὴν κεφαλὴν τοῦ γηραιοῦ Ἰφίτου. Ὁ Πανελλήνιος Ζεὺς εὐλογεῖ τὰς θεωρίας τῶν προσκυνητῶν. Καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα του δὲν ὑπάρχουν πλέον Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιᾶται, Δωριεῖς καὶ Ἴωνες, Κορίνθιοι, Ἀργεῖοι, Θεσσαλοί. Εἶνε ὅλοι τώρα πολῖται μιᾶς μεγάλης ἠθικῆς πατρίδος. Εἶνε Πανέλληνες.

Μὲ τὸ τίμιον αὐτὸ ὄνομα σᾶς χαιρετίζει ἡ Ἑλληνικὴ ξενία, ὦ ξένοι τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου. Ὡς εὖ παρέστητε.

Ἰδοὺ σᾶς ἀνοίγομεν τὰς πύλας τῶν ἐρειπίων. Ὁ ὕστατος χρησμὸς τοῦ Δελφικοῦ Θεοῦ ἀντηχεῖ ἀκόμα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν λευκῶν συντριμμάτων, ὡς θρῆνος. Ἡ ἱερὰ Ἄλτις κοιμᾶται σιωπηλή, καὶ τὰ νερὰ τοῦ Κλαδέου καὶ τοῦ Ἀλφειοῦ νανουρίζουν, μὲ πένθιμον φλοῖσβον, τὸν ὕπνον τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων. Ἕνας Καῖσαρ μὲ Ἱσπανικὸν αἷμα, ἔκλεισε διὰ παντός, μὲ βέβηλον χέρι, τὸ ἱερὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός. «Χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά».

Ἀλλ' ὁ μέγας Πὰν δὲν ἀπέθανε. Εἶσθε σεῖς, ὦ εὐγενεῖς βάρβαροι, ποῦ ἐξενίσατε τοὺς ἐξορίστους θεούς. Εστήσατε πάλιν τὰ ἀγάλματά των ἐπὶ τῆς χιονισμένης σας γῆς, ὑψώσατε τὰ ἱερά των ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν βουνῶν τῶν ὑλοτρόφων, ἐφέρατε τὴν λατρείαν των παρὰ τὰς ὄχθας τῶν μεγάλων ποταμῶν. Κ' ἐμεῖς, τέκνα μακρυνὰ τῶν στεφανηφόρων, τοὺς ὁποίους ὕμνησεν ὁ Πινδαρικὸς διθύραμβος,

Dans la vallée de l'Altis, à l'ombre sacrée des platanes et des peupliers, la déesse Ékékheiria couronne le front du vieux Iphitos. Zeus Panhellénique bénit les théories des pélerins. Et sous son égide il n'ya plus d'Athéniens et de Spartiates, de Doriens et d'Ioniens, de citoyens de Corinthe, d'Argos ou de la Thessalie. Ils sont tous, maintenant, citoyens d'une grande patrie morale. Ils sont Panhellènes.

C'est par ce noble nom que vous salue l'hospitalité Hellène ô hôtes du Stade Panathénaïque. Soyez les bienvenus.

Voici, que nous ouvrons devant vous les portes des ruines. Le dernier oracle du dieu delphique résonne encore du fond des débris blancs, comme une longue lamentation. Altis dort silencieuse et les eaux du Cladéos et de l'Alphéos bercent d'un murmure funèbre le sommeil des dieux et des héros. Un César, de sang Espagnol, a fermé pour toujours le temple de Zeus Olympien. «Χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά».

Mais le grand Pan n'est pas mort. C'est vous, ô nobles barbares, qui avez accueilli les dieux exilés. Vous avez érigé leurs idoles sur un sol couvert de neige, vous avez élevé leurs temples sur les sommets de hautes montagnes boisées, vous avez porté leur culte aux bords de grands fleuves. Et nous, petits-fils lointains des triom-

ἀφυπνιζόμενοι ἐν μέσῳ μαρμάρων καὶ σκιῶν, θέλομεν νὰ σᾶς ἀποδώσωμεν τὴν ξενίαν τῶν πατρῴων θεῶν. Ὡς εὖ παρέστητε, Πανέλληνες.

Ἐκόψαμεν πάλιν τὸ τίμιον μάρμαρον ἀπὸ τὴν καρδίαν τοῦ Πεντελικοῦ καὶ ὑψώσαμεν εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ Ἀρδηττοῦ, λευκὸν μέσα εἰς τὸ φῶς, τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον. Μετεκαλέσαμεν ἀπὸ τὸν κρημνισμένον βωμόν του τὸν Ὀλύμπιον Δία, προστάτην καὶ κηδεμόνα. Παρὰ τὸν Ἰλισσὸν ἐστήσαμεν πάλιν τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς Ἐκεχειρίας. Καὶ ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν θρόνον, μία βασιλικὴ φωνή, ἀποκρινομένη διὰ μέσου τῶν αἰώνων, πρὸς τὸ βέβηλον πρόσταγμα τοῦ Ἱσπανοῦ Καίσαρος, ἀριθμεῖ πάλιν τὰς νέας Ὀλυμπιάδας.

Φέρετε, ὦ Πανέλληνες, ἀπὸ τὰς μακρυνάς σας πατρίδας, τὴν ἁλκὴν καὶ τὸ κάλλος τῶν ἐφηβικῶν σωμάτων πρὸς τὸ φῶς τῆς Ἀττικῆς. Ἂς φιλήσῃ πάλιν ὁ ἑλληνικὸς Ἥλιος τὴν γυμνὴν εὐμορφίαν. Ἂς δροσίσουν αἱ ποντιάδες τοῦ Σαρωνικοῦ τὰ ὑπερήφανα μέτωπα στεφανωμένα μὲ δάφνας. Ἂς λάμψουν εἰς τὰς αὐγὰς τοῦ ὡραιοτάτου οὐρανοῦ οἱ ῥυθμοὶ τῶν εὐγενῶν κινημάτων. Ἂς δοξασθῇ ὑπὸ τὴν λευκὴν λάμψιν τοῦ μαρμαρίνου βουνοῦ, γεννήτορος θεῶν, ἡ θεοποιημένη σάρξ. Ἡ Δήμητρα τρέφει ἀκόμη μὲ τοὺς ἰδίους εὐγενεῖς χυμοὺς τὴν δάφνην καὶ τὴν ἐλαίαν. Ὁ Ἀπόλλων φιλεῖ μὲ τὸ ἴδιον θεῖον φίλημα τὰ φύλλα καὶ τἄνθη των. Αἱ χεῖρες τῶν ἀττικῶν παρθένων θὰ πλέξουν στεφάνους διὰ τὰ μέτωπά σας.

... Κ' ἔπειτα θὰ σᾶς φέρωμεν πρὸς τὰ ῥεῖθρα τοῦ Ἰλισσοῦ. Ἐκεῖ ὑπὸ τὴν ὑψηλοτάτην πλάτανον «ἐκεῖ σκιά τ' ἔστι καὶ πνεῦμα μέτριον καὶ πόα καθίζεσθαι .. Χαρίεντα καὶ διαφανῆ τὰ ὕδατια φαίνεται. τὸ δ εὔπνουν τοῦ τόπου θερινόν τε καὶ λιγυρὸν ὑπηχεῖ τῷ τῶν τεττίγων χορῷ». Εἶνε ἡ πλάτανος, ἡ ὁποία ἤκουσε τὴν φωνὴν τοῦ Σωκράτους, παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Φαίδρου. Τὸ φύλλωμα της θροεῖ ἀκόμη τὴν θείαν προσευχήν: «Ὦ φίλε Πὰν καὶ οἱ ἄλλοι, ὅσοι τῇδε θεοί, δοίητέ μοι καλῷ γενέσθαι τἄνδοθεν». Τὰ χείλη μας θὰ ἐπαναλάβουν τοὺς σωκρατικοὺς λόγους, τὴν προσευχὴν τῶν ἠθικῶν καλλιστείων. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Δρυόπης εἶν' ἐκεῖ διὰ νὰ εἰσακούσῃ τὴν προσευχήν μας. Διότι ὁ μέγας Πὰν δὲν ἀπέθανε.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

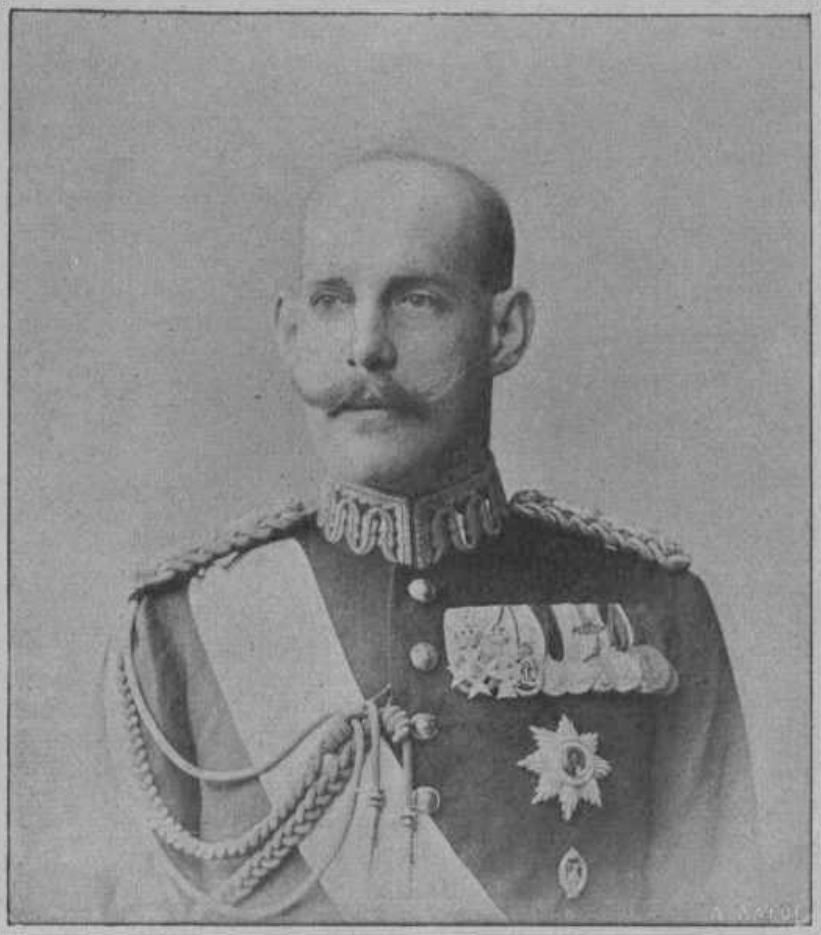
phateurs, célébrés par le dithyrambe pindarique, reveillés soudain au milieu de marbres et d' ombres, nous désirons vous rendre l'hospitalité offerte à nos Dieux paternels. Soyez les bienvenus

Nous avons tiré des carrières sacrées du mont Pentélique le marbre précieux, et nous avons élevé au sein d' Arditos le Stade Panathénaïque, blanc dans la lumière. Nous avons invité, de son autel démoli, Zeus Olympien, maître et protecteur. Aux bords de l'Ilissos nous avons érigé la statue de la déesse Ekekheiria. Et du trône de la nouvelle Hellade, voilà qu'une voix royale, répondant à travers les siècles à l'ordre néfaste du César Espagnol, compte les nouvelles olympiades

Apportez, ô Panhellènes, de vos lointaines patries, la vigueur et la beauté des corps adolescents vers la lumière attique. Que le soleil d'Athènes baise encore une fois la nudité aux belles formes. Que les brises du Saronique caressent les fronts fiers, couronnés de lauriers. Que les rythmes des nobles mouvements resplendissent aux lueurs du plus beau des ciels. Que la chair divinisée se glorifie sous l' éclat de la montagne marmoréenne, mère des dieux. Déméter nourrit encore, par les mêmes sucs, le laurier et l'olivier. Apollon baise du même baiser leur feuillage et leurs fleurs. Les mains des vierges attiques tresseront des couronnes pour vos fronts.

...Et puis nous vous conduirons aux bords de l'Ilissos. Là, sous le platane élevé, «nous trouverons de l'ombre, un air frais et du gazon qui nous servira de siège... Quoi de plus gracieux que cette eau pure et diaphane?... Et le chant des cigales a quelque chose d' animé, et qui sent l'été.» C'est le platane qui a entendu jadis la voix de Socrate à côté de son disciple Phèdre. Son feuillage murmure encore la prière divine: «O Pan et vous divinités qu'on honore ici, donnez-moi la beauté intérieure de l'âme.» Nos lèvres répéteront les paroles Socratiques, la prière pour la beauté morale. Le fils d' Hermès et de Dryopé est là pour exaucer nos voeux. Car le grand Pan n'est pas mort.

[Traduction de l'auteur] PAVLOS NIRVANAS

Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ο ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ ΥΜΝΟΣ

Ἀρχαῖον πνεῦμα ἀθάνατον, ἀγνὲ πατέρα
τοῦ ὡραίου, τοῦ μεγάλου καὶ τ' ἀληθινοῦ,
κατέβα, φανερώσου κι' ἄ..ραψ' ἐδῶ πέρα
στὴ δόξα τῆς δικῆς σου γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ.

Στὸ δρόμο καὶ στὸ πάλαιμα καὶ στὸ λιθάρι,
'στῶν εὐγενῶν ἀγώνων λάμψε τὴν ὁρμή,
καὶ μὲ τ' ἀμάραντο στεφάνωσε κλωνάρι
καὶ σιδερένιο πλάσε κι' ἄξιο τὸ κορμί·

Κάμποι, βουνὰ καὶ πέλαγα φέγγουν μαζί σου
'σὰν ἕνας λευκοπόρφυρος μέγας ναός,
καὶ τρέχει στὸν ναὸν ἐδῶ προσκυνητής σου,
ἀρχαῖον πνεῦμα ἀθάνατον, κάθε λαός.

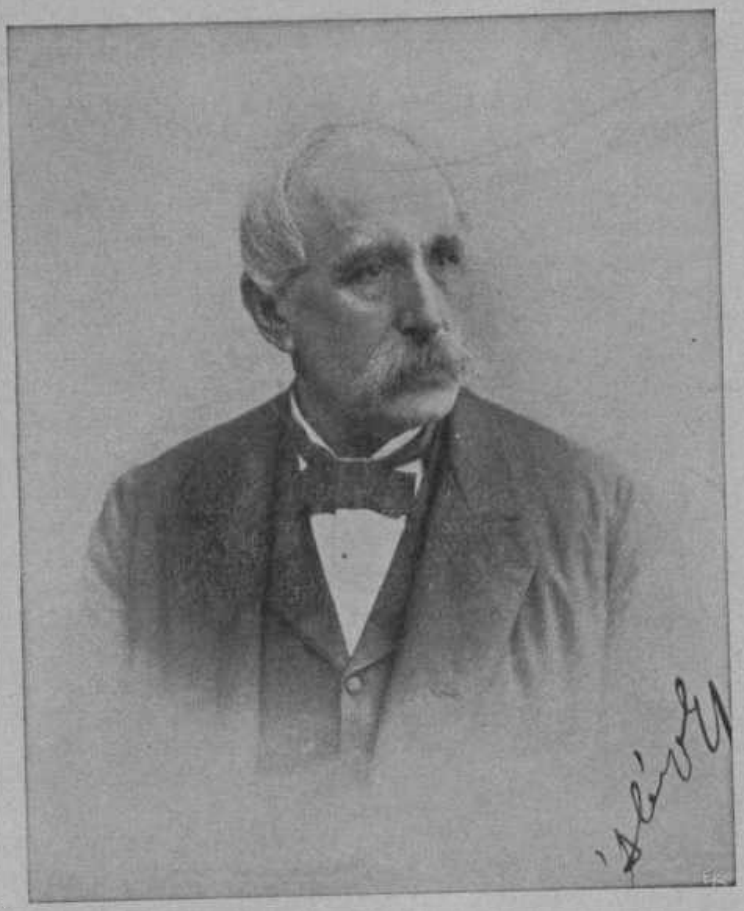
ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

Η ἀρχὴ τῆς Ἑλληνικῆς γυμναστικῆς ἀνάγεται εἰς τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Καὶ τότε ὅπως καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ ἀγωνιστικὴ προηγήθη τῆς γυμναστικῆς· ἡ ἐξάσκησις εἰς τὰ διάφορα ὅπλα τῆς ἐποχῆς, καὶ πᾶσαι ἐν γένει αἱ ἀσκήσεις αἱ προάγουσαι τὰ διάφορα σωματικὰ προσόντα καὶ συνεπῶς τὴν ὑπεροχὴν ἑκάστου ἀτόμου ἢ καὶ ἁπλῶς τέρπουσαι καὶ διεσκεδάζουσαι τοὺς εἰς αὐτὰς ἐπιδιδομένους, ἦσαν ἐν γενικῇ χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι πολὺ πρὸ τῶν Ὁμηρικῶν χρόνων, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῶν θαυμασίων καὶ λεπτομερεστάτων περιγραφῶν τοῦ ποιητοῦ. Ὁ δρόμος, τὸ ἅλμα, ἡ πάλη, ἡ πυγμή, ὁ ἀκοντισμός, ἡ τοξική, ὁ διὰ τῶν ὅπλων ἀγών, ἡ δισκοβολία καὶ αἱ ἁρματοδρομίαι, ἤτοι σύμπασα περίπου ἡ σύγχρονος ἀγωνιστικὴ (sport) ἀπαντῶνται καὶ περιγράφονται λεπτομερέστατα παρ' Ὁμήρῳ, καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ διὰ τῆς σφαίρας παιδιαὶ τῶν τε νέων καὶ τῶν παρθένων. Ὅπως καὶ οἱ σύγχρονοι εὐγενεῖς, οὕτω καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἥρωες τῶν χρόνων ἐκείνων οὐ μόνον κατεγίνοντο μετ' ἰδιαζούσης σπουδῆς εἰς τὰ διάφορα ἀγωνίσματα ἀλλὰ καὶ κατήρχοντο εἰς τὴν κονίστραν, τὸ δὲ κύπελλον ἢ ὁ τρίπους τὸν ὁποῖον ἐκεῖθεν ἀπεκόμιζον ὡς ἔπαθλον, εἶχε δι' αὐτοὺς τὴν αὐτὴν σημασίαν, οἵαν καὶ τὸ μετὰ τὴν μάχην ἀναστηλούμενον νικητήριον τρόπαιον. Οἱ ῥαψῳδοὶ καὶ οἱ ποιηταὶ τῆς ἐποχῆς ψάλλοντες τὰ κατορθώματα τῶν ἡρώων, οὐδέποτε παρέλειπον καὶ τὰ ἀγωνιστικὰ αὐτῶν κατορθώματα καὶ τὰς νίκας. Πᾶς ὅστις καὶ ἓν μόνον βλέμμα ἔχει ῥίψει ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων ἐκείνων, γνωρίζει ὅτι ὁ Ἀχιλλεὺς ἦτο ὠκυποδέστατος δρομεύς, ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ὁ Διομήδης κρατεροὶ αἰχμηταί, ὁ Αἴας καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς ἀκαταμάχητοι παλαισταί, ὁ Ἐπειὸς καὶ ὁ Πολυδεύκης ἀνίκητοι πύκται. Ἡ ἀγωνιστικὴ διεσκέδαζε τὰς ὥρας τῆς σχολῆς τῶν ἡρώων, ὅταν ὁ πόλεμος καὶ ἡ θήρα δὲν ἀπησχόλουν αὐτούς, δι' ἀγώνων δὲ ἐπανηγύριζον τὰς ἡμέρας τῆς χαρᾶς καὶ αὐτοῦ τοῦ πένθους. Καὶ ἐπειδὴ ἡ παροιμιώδης τῶν ἀρχαίων εὐλάβεια ἀπέδιδε πᾶν ἀγαθὸν εἰς τοὺς θεούς, οὕτω καὶ ἑκάστη τῶν ἀγωνιστικῶν τούτων ἀσκήσεων εἶχε θεόν τινα ἐφευρέτην καὶ προστάτην.

L'ÉDUCATION PHYSIQUE DE LA GRÈCES TRAVERS LES SIÈCLES

L'origine de la gymnastique doit être rapportée aux temps héroïques du peuple Grec. L'agonistique avait précédé la gymnastique. Les exercices avec lesquels on apprenait à se servir des armes du temps, ceux qui augmentaient les différentes qualités corporelles et par conséquent la supériorité de chaque individu, aussi bien que ceux qui se bornaient à amuser et à délasser leurs adeptes, tous ces exercices étaient en usageet même très répandus chez les anciens Hellènes bien avant les temps homériques, c'est ce qui est prouvé par les récits mêmes du poète. La course, le saut, la lutte, le pugilat, le lancement du javelot, le tir à l'arc, le lancement du disque et les courses des chars, c'est-à dire à peu près tout le sport d'aujourd'hui, sont décrits jusqu'aux plus petits détails dans les chants d'Homère. Il en est de même des jeux de balle auxquels se livraient les jeunes hommes et les jeunes filles. Comme la jeunesse de la bonne société d'aujourd'hui se croit obligée de faire du sport, ainsi les rois et les héros de ces temps reculés s'exerçaient avec ardeur à tous les exercices que nous avons déjà mentionnés. Ils se présentaient dans l'arène pour se disputer entre eux la coupe ou le trépied du vainqueur, et ce prix avait pour eux la même valeur que le trophée victorieux que l'on erigeait après une bataille gagnée. Les rapsodes et les poètes du temps, en chantant les exploits des héros, n'omettaient jamais leurs aptitudes physiques et leurs victoires agonistiques. Tout le monde sait qu'Achille était un fameux coureur, Agamemnon et Diomède de très forts escrimeurs avec lesquels personne n'osait se mesurer, Ajax et Ulysse des lutteurs invincibles, Epeios et Pollux des boxeurs infatigables. L'agonistique était le passe-temps préféré des héros, quand ils n'étaient pas occupés à la guerre ou à la chasse; c'était encore par des concours qu'ils célébraient les jours de joie ou de deuil. Et comme, suivant les idées religieuses des Hell

Γεώργιος Ἀβέρωφ
Χορηγὸς πρὸς ἀναμαρμάρωσιν τοῦ Σταδίου.

τινὰ *σοφὸς τοῦ γραφείου* (*Διογ. Λαέρτ. III, α'.*) ἀλλὰ συνεδύασε τὴν μελέτην καὶ γνῶσιν μὲ τὴν πρᾶξιν καὶ τὴν πεῖραν ὅπως ἄλλως τε καὶ πάντες οἱ σύγχρονοί του σοφοί. Διὸ τοῦτο καὶ ἀμέσως μετ' αὐτὸν ὁ μαθητής του Ἀριστοτέγης, ἕτερος φιλογυμναστὴς σοφός, ἐπεξέτεινε καὶ συνεπλήρωσε τὰς ἰδέας ταύτας τοῦ διδασκάλου εἰπὼν μετὰ τοῦ βραδύτερον συμπληρώσαντος καὶ τοῦτον Γαληνοῦ τὴν τελευταίαν λέξιν διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾶ εἰς τὴν σωματικὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀγωγήν.

* * *

Ἐπέμεινεν ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι ἡ γυμναστικὴ δὲν εἶναι τέχνη ἀλλ' ἐπιστήμη τελεία καὶ αὐτοτελὴς καὶ ὄχι μόριον ἄλλης τινός· ἀλλὰ πότε; ὅταν αὕτη ἐξετάζει ποία ἄσκησις ἁρμόζει εἰς ἕκαστον σῶμα, ποία εἶναι ἡ χρησιμωτέρα ἐκ τῶν διαφόρων τύπων τῶν ἀσκήσεων τῶν δυναμένων νὰ ἐφαρμοσθῶσιν εἰς ὡρισμένην περί-

dre les mesures convenables, afin que les corps des citoyens soient parfaitement développés et par conséquent *soumis à la volonté des chefs de l'Etat.* (Politiques, XIV, 156). Comme Platon, lui aussi était d'avis que ce but élevé ne pouvait être atteint par les athlètes de profession, parce que cette manière de traiter le corps était nuisible et *indigne d'hommes libres.* (Ibid. XIV, 158). Au contraire, le moyen le plus efficace était la soumission des citoyens, depuis leur enfance, à des habitudes bonnes et saines pour qu'elles les fassent complètement s'adapter à leur organisme. De cette façon, disait-il, on pourrait exercer une heureuse influence même sur leurs coutumes et sur leurs mœurs, puisque les unes et les autres ne sont que le résultat d'habitudes journalières (Morale A., VI, 1186 a.)

στικῶν ἑορτῶν, νόμοι ἰδιαίτεροι ἐψηφίσθησαν κανονίζοντες τὰ τῆς λειτουργίας τῶν γυμνασίων καὶ τῆς ὀργανώσεως τῶν ἀγώνων καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ ἀνεφάνη *ἡ γυμναστική*, δηλονότι ἡ καλὴ καὶ μετὰ λόγου καὶ ἐπὶ ὡρισμένῳ τέλει χρῆσις τῶν σωματικῶν ἀσκήσεων.

Τὸν σκοπὸν τῆς γυμναστικῆς ταύτης ἔσπευσαν σαφῶς νὰ καθορίσωσιν οἱ σοφοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ δὲ Πλάτων τελείως διετύπωσε διὰ τῶν ἑξῆς θαυμασίων ῥημάτων «*Ἔτι τοίνυν τοὺς παῖδας ἐς παιδοτρίβην πέμπουσιν ὅπως τὰ σώματα βελτίω ἔχοντες ὑπηρετῶσι τῇ διανοίᾳ*» (Πρωταγ. ΙΕ′, 326)· αὐτὴν δὲ ταύτην τὴν γυμναστικὴν ἔθηκεν ἐν ἴσῃ ἀκριβῶς μοίρᾳ πρὸς τὴν λοιπὴν παιδείαν, συνεταύτισε τὴν σημασίαν παὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν καὶ ἀπεκάλεσεν αὐτὰς *θεῖα δῶρα*, οὐχὶ διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ σώματος μόνον ἢ τῆς διανοίας ἀλλὰ διὰ τὴν ἁρμονικὴν πασῶν τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων ἀνάπτυξιν, ἐπιτεινομένην καὶ φθάνουσαν μέχρι τοῦ προσήκοντος. (Πολιτ. ΙΗ′, 412) ἐθεώρησε δὲ αὐτὰς τόσον ἀπαραιτήτους διά τε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ὥστε διεκήρυξεν ὅτι χωρὶς τούτων οὐδέποτε ταῦτα ἤθελον γίνει ἄξια λόγου (*Νόμοι Ε′*, *ιγ*′). Πρὸς τοιοῦτον ὅμως ὑψηλὸν σκοπὸν βεβαίως δὲν ἠδύνατο νὰ φθάσῃ ἡ ἕξις τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ἀθλητῶν. Ταύτην πάντοτε ἀπέκρουσεν ὁ Πλάτων ὡς ἀκατάλληλον, *ὑπνώδη καὶ σφαλερὰν πρὸς ὑγιείαν* (*Πολιτ. ΙΓ′*, *404*) καθὸ ἀπαιτοῦσαν δίαιταν ἐπιμελῆ, ἀνάπαυσιν καὶ ἀεργίαν, ἀποχὴν ἀπὸ τῶν διανοητικῶν κόπων καὶ ἐν γένει καθιστῶσαν τὸν ἀσκούμενον ὑποχείριον τῶν σωματικῶν του ἀναγκῶν· ὑπέδειξε δὲ *ἄσκησιν κομψοτέραν*, *ἁπλῆν καὶ ἐπιεικῆ* (*Πολιτ. ΙΓ′*, *404-405*), καταλληλοτέραν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ δι' αὐτὴν ἀκόμη τὴν στρατιωτικὴν παρασκευὴν τῶν νέων. Τὴν τοιαύτην δὲ ἐπιστημονικὴν καὶ μετὰ λόγου γυμναστικήν, *τὴν καλλίστην* δηλονότι ἀπεκάλεσεν ἀδελφὴν τῆς νοητικῆς ἀγωγῆς.

Καὶ δὲν ὤκνησε νὰ κατέλθῃ καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς σωματικῆς ταύτης ἀγωγῆς καὶ νὰ ὁρίσῃ ὅτι μετὰ τὴν ὑγιείαν, πρωτίστως πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται *ἡ εὐεξία*, *ἡ ἐλαφρότης καὶ τὸ κάλλος τῶν μερῶν καὶ μελῶν τοῦ σώματος* (*Νόμοι 795*) κατορθουμένη δι' ἀσκήσεων εὐρύθμων αἵτινες ἤθελον ἀποδώσει ὄχι μόνον παμμερῆ κίνησιν ἀλλὰ καὶ τὴν προσήκουσαν κάμψιν καὶ ἔκτασιν εἰς πάντας τοὺς μῦς τῶν διαφόρων τοῦ σώματος μερῶν. Κατέκρινε τὴν μονομερῆ ἄσκησιν καὶ συνέστη-

exercices corporels et l'art de faire les armes se formèrent peu à peu ; une magistrature spéciale fut créée pour surveiller la gymnastique et se charger de l'arrangement et de l'organisation des jeux gymniques ; enfin des lois spéciales furent votées, qui réglaient le travail des gymnases et l'organisation des concours. En un mot c'est bien la première apparition *de la gymnastique*, c'est-à-dire de la bonne et rationnelle application des exercices du corps.

Les sages de l'époque s'empressèrent de déterminer le but de cette gymnastique. Platon l'a formulé ainsi : « Nous imposons l'exercice corporel à nos enfants pour que leur corps, améliorés par son usage, soient complètement soumis à leur volonté». (Protag. XV. 326). Il a considéré l'éducation corporelle comme ayant la même signification et la même valeur que celle de l'esprit. Il avait appelé ces deux branches de l'éducation complète de l'homme *des dons divins* offerts par les dieux non seulement pour fortifier le corps ou augmenter l'intelligence, mais pur établir l'harmonie entre les forces du corps et celles de l'âme, pour obtenir l'adaptation et l'association parfaite du corps et de l'esprit et pousser le développement de tous deux jusqu'à la perfection nécessaire. (Républ. XVIII, 412). La portée de ces deux éducations était si grande pour lui qu'il disait que sans elles, ni le corps, ni l'âme ne pourraient jamais devenir dignes qu'il soit parlé d'eux (Lois, V, 13.)

A un tel but philosophique, l'athlétisme de profession ne pourrait jamais conduire. Platon était un ennemi intransigeant de la diathèse athlétique qui exigeait un régime choisi, beaucoup de sommeil et de repos, qui ne permettait pas le travail intellectuel et en un mot soummettait l'homme aux besoins de son corps. Il l'appela *somnolente et mauvaise pour la santé* (Républ. XIII, 404) et ordonna des exercices *plus élegants, simples, épargnant le surmenage* (ibidem) et s'indiquant eux-mêmes sous tous les points de vue même pour l'éducation militaire. Cette éducation scientifique et rationnelle il l'a nommée *la sœur de l'éducation intellectuelle*.

Μ. Νεγροπόντης
Ἀλυτάρχης

Σπῦρος Λάμπρος
Γεν. Γραμματεὺς

Ἰ. Χρυσάφης
Γυμνασίαρχος

σεν ὅπως διὰ τῆς ἀμφιμεροῦς τοιαύτης κατα-πολεμηθῇ *ἡ ἐξ ἕξεως ἀδεξιότης τὴν ὁποίαν πάντες οἱ ἄνθρωποι ἐκ τῆς ἀπρονοησίας τῶν τροφῶν καὶ τῶν μητέρων ἔχουσιν* (*Νόμοι ζ' III, 794*) ἐνῷ ἡ φύσις ἰσόρροπα καὶ ἁρμονικὰ ἔπλασεν πάντα τοῦ σώματος τὰ μέλη. Συνέστησεν ἐκθύμως τὰς ἐλευθέρας ἀσκήσεις καὶ ἔφερεν ὡς ἐπιχείρημα ὅτι ἂν ἄνθρωπός τις ἤθελε τυχαίως στερηθῇ πάντων, καὶ τῶν ἐμψύχων καὶ τῶν ἀψύχων, δὲν ὤφειλεν ἄρα γε νὰ γυμνασθῇ δι' ἐλευθέρων ἀσκήσεων ἕνεκα τῆς ἀπορίας τῶν ὀργάνων ἢ τῶν συγγυμναστῶν ; Τὴν τοιαύτην λογικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν γυμναστικὴν ἠξίωσε νὰ ἐφαρμόσωσι καὶ ἐν τῇ ἀγωγῇ τῶν γυναικῶν *θεωρῶν ὡς τὴν μείζιστην ἀνοησίαν νὰ παραμελῆται ἡ σωματικὴ τῶν γυναικῶν ἀνάπτυξις* (*Πολιτ. ε' VI.*) καθόσον δὲν ὑπάρχει καλλίτερον πρᾶγμα δι' ἓν κράτος ἀπὸ τὸ νὰ ἔχῃ καὶ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας ὅσον τὸ δυνατὸν τελειοτέρους· διὰ τοῦτο εἶναι, λέγει, ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ καταστα θῇ ὑποχρεωτικὴ ἡ γυμναστικὴ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν εἰδικῶν διδασκάλων διὰ τὴν τακτικὴν φοίτησιν καὶ τὴν ἐξάσκησιν συμπάσης τῆς νεότητος, (*Νόμοι ς' XI ζ'. XI*) καθὼς καὶ ἐν ἰδιαιτέροις γυμνασίοις καὶ *εὐρυχωρίοις* διὰ πᾶσαν ἄσκησιν καὶ παιδιάν.

Ὑποδείξας οὕτω τὰς γενικὰς βάσεις τῆς ὑγιεινῆς, παιδαγωγικῆς καὶ αἰσθητικῆς γυμναστικῆς δὲν παρεῖδε καὶ τὴν στρατιωτικὴν γυμναστικήν. διότι *πάντα ἄνδρα ἐν πολέμῳ καὶ θαρραλεώτερον καὶ ἀνδρειότερον ποιεῖ αὕτη ἡ ἐπιστήμη* (*Λάχης V, 182*) παρεκτὸς δὲ τούτου ἔχει αὕτη καὶ καθαρῶς γυμναστικὴν ἀποστολὴν καὶ ὄχι μόνον *ἡ τοξικὴ καὶ πᾶσα ὁπλομα-*

Comme but principal de cette éduca tion, Platon proposa la santé, la vigueur et la souplesse, l'harmonie et la beauté de tous les membres et de toutes les parties du corps. Pour atteindre à ce but, il recommande un bon choix d'exercices, pouvant non seulement mettre en action tout le système musculaire, mais encore provoquer la flexion et l'extension parfaite de chaque muscle (Lois VII, 3-6). Il proscrivit l'exercice exclusif d'une partie du corps et recommanda de tâcher, par des exercices variés, de combattre toutes les gaucheries que nous avons acquises par l'habitude, en raison de l'insanité et de l'imprudence des mères et des nourrices, car la Nature a fait tous nos membres harmoniques et bien équilibrés. Les exercices libres sont considérés par lui comme un des meilleurs moyens conduisant vers ce but. Cette éducation corporelle, scientifique et raisonnée, il exige qu'on l'applique aussi dans l'éducation des femmes, parce que, selon lui, il n'y a rien de plus stupide que de ne pas prendre soin du développement corporel de la femme (Républ V. 6.) Il n'y a pas de choce meilleure pour une nation que de voir les deux sexes atteindre le plus haut degré de perfection possible, et par conséquent l'éducation physique raisonnée doit être imposée aux deux sexes Il est nécessaire de la confier à des maîtres spéciaux qui, dans des établissements particuliers et de vastes terrains de jeux, se consacreront à l'œuvre de la perfection corporelle de la jeunesse et lui enseigneront

Μιχαὴλ Στελλάκης

Ὁ ἐποπτικὸς τῆς γυμναστικῆς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βουλῇ

χία (*Νόμοι ζ΄. XVII.*) ἀλλὰ καὶ αἱ *τακτι καὶ διέξοδοι* (τακταὶ ἀσκήσεις) καὶ ἡ στρατιωτικὴ προπαιδεία καὶ ἡ ἱππευτική· ἀκριβῶς δὲ διὰ τὴν στρατιωτικὴν γυμναστικὴν κρίνει ἀπαραίτητον τὴν *ἀμφιμέρειαν* (*Νόμοι ζ΄. III.*) καὶ συμβουλεύει τὴν ἐξάσκησιν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν καὶ εἰς συμβολὰς καὶ σκιαμαχίας ἑνὸς πρὸς ἕνα, δύο πρὸς δύο καὶ πολλῶν πρὸς πολλούς· καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξάσκησιν οὐ μόνον εἰς ἀσκήσεις δυνάμεως δηλ. βραδείας καὶ ἰσχυρᾶς μυϊκῆς συστολῆς, ἀλλὰ καὶ ταχείας καὶ συχνῆς ἐπαναλήψεως τῶν κινήσεων καὶ ὅλου τοῦ σώματος, ἥτις προσδίδει τὴν ταχύτητα καὶ εὐστροφίαν ἣν θεωρεῖ ὡς ἓν τῶν μεγίστων ὁπλομαχικῶν προσόντων. (*Νόμοι η΄ IV*). καὶ πάλιν δὲ συνιστᾶ τὴν μόρφωσιν εἰδικῶν καὶ κοινῶν δι' ὅλην τὴν νεότητα διδασκάλων, μορφωμένων καὶ μισθοδοτουμένων ὑπὸ τοῦ Κράτους.

Ἡ ἀπόλυτος ὀρθότης καὶ τὸ ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως τέλειον τῶν ἰδεῶν τούτων τοῦ Πλάτωνος οὐδένα πρέπει νὰ ἐκπλήξῃ ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἦτο ὄχι μόνον ἔκτακτος διάνοια ἀλλὰ καὶ εἰδικὸς περὶ τὰ γυμναστικὰ καθ' ὃ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὑπάρξας γυμναστής· τὸ ὄνομα Πλάτων ἦτο τὸ προσωνύμιον τὸ ὁποῖον ὁ διδάσκαλός του ἐν τῷ Γυμνασίῳ τοῦ ἀπέδωκεν ἕνεκα τῆς εὐρύτητος τῶν νώτων του· ἐπάλαισε δὲ καὶ εἰς τὰ Ἴσθμια, ὡς βεβαιοῖ ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος, καὶ ἓν ἐνὶ λόγῳ δὲν ὑπῆρξε τρόπον

les exercices et les jeux prescrits. (Lois VI, 44).

Outre cette gymnastiqne pédagogique et esthéthique, il préconise aussi la gymnastique militaire, parce qu'il dit que « cet art fait tous les hommes plus braves et plus courageux dans la guerre » (Laches IV, 182); en plus la gymnastique militaire a même un caractère éducatif et non seulement par les différentes escrimes mais aussi par les exercices d'ordre, les formations et les marches tactiques. Pour l'escrime, en particulier, il recommanda l'usage des deux mains et l'entraînement par d'autres exercices de force et de vitesse par lesquels on obtient l'agilité et la souplesse qui sont les meilleures qualités d'un escrimeur. (Lois VIII, 4). A l'occasion de la gymnastique militaire il insiste de nouveau sur le besoin de former des maîtres spéciaux, communs pour tous et payés par l'Etat.

La justesse absolue et le bon sens de ces idées de Platon ne doit surprendre personne. Le nom Platon n'était qu'un sobriquet que son maître de la palestre lui avait donné à cause de la largeur de ses épaules. Diogène Laerce (Livre III,a.) nous assure que ce grand philosophe s'exerçait assidûment et qu'il prit part aux jeux isthmiques. En un mot Platon ne fut pas un savant de cabinet, mais il sut combiner l'étude théorique avec la pratique et l'expérience ; c'était d'ailleurs ce que faisaient tous les érudits de l'époque. C'est pour cela qu'aussitôt après lui, son élève et successeur Aristote a complété les idées du maître et formulé avec Galien, qui l'a complété à son tour, tout un système parfait d'éducation physique.

***

Selon Aristote la gymnastique n'est pas un art mais une science complète. Elle doit étudier quels sont les exercices appropriés pour chaque organisme, quel est le meilleur entre tous, quel est celui qui peut être appliqué à beaucoup d'hommes à la fois, à tous s'il est possible, car il convient de n'avoir qu'un système d'exercices uniforme et applicable à tous. En vue d'atteindre ce but, l'Etat doit pren-

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Μιλτ. Νεγροπόντης. — Α. Μερκάτης. — Σπ. Στάης. — Σπ. Λάμπρος. — Γ. Στρέϊτ. — Μ. Καλλιγᾶς. — Μ Στελλάκης. — Π. Σκουζές. — Ν. Θών. — Κ. Μιλιώτης Κομνηνός.

Τὰ ἐπὶ τῶν ἀτόμων σωματικὰ καὶ ἠθικὰ τῆς ἀγωνιστικῆς ἀποτελέσματα δὲν ἐβράδυναν νὰ ἑλκύσωσι τὴν προσοχὴν τῶν σοφῶν καὶ τῶν νομοθετῶν τῆς ἐποχῆς καθὼς καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ βασιλέων. Οἱ ἀγῶνες οἱ ὁποῖοι μέχρι τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος ἐτελοῦντο εἰς πᾶσαν τυχαίαν χαροποιὰν ἢ πένθιμον περίστασιν, ἐμονιμοποιήθησαν ἔκτοτε καὶ κατέστησαν θεσμὸς ἐθνικός, ἡ ἄσκησις ἀνεγνωρίσθη καὶ ἐπεβλήθη ὡς τὸ πρώτιστον μέσον τῆς ἀγωγῆς τῆς νεότητος, εἰδικὰ ἱδρύματα πρὸς ἄσκησιν, τὰ γυμνάσια καὶ αἱ παλαῖστραι, ἀνηγέρθησαν εἰς πάσας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, διδάσκαλοι εἰδικοὶ τῶν σωματικῶν ἀσκήσεων καὶ τῆς τέχνης τῶν ὅπλων ἀνεφάνησαν, ἄρχοντες εἰδικοὶ ὠνομάσθησαν ἐπιτετραμμένοι τὴν ἐπιτήρησιν τῶν γυμναστικῶν ἱδρυμάτων καὶ τὴν ὅσον οἷον τε μεγαλοπρεπεστέραν τέλεσιν τῶν γυμνα-

lènes, tout bien venait des Dieux, ainsi chaque exercice avait un dieu comme inventeur

***

Les heureux effets de l'exercice sur le corps et le caractère de la jeunesse, avaient très vite attiré l'attention des sages et des hommes d'Etat, des rois et des législateurs. Les concours qui, jusqu'au huitième siècle avant notre ère, se célébraient dans toutes les circonstances, joyeuses ou tristes, furent désormais établis et devinrent une institution nationale. L'exercice corporel fut reconnu et imposé comme le moyen le plus essentiel de l'éducation de la jeunesse. Des établissements spéciaux, les Cymnases et les Palestres, furent fondés dans toutes les villes, des maîtres particuliers pour les

στασιν, ποῖος τρόπος ἀσκήσεως δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ συγχρόνως εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους, καὶ τέλος ἓν σύστημα ἀσκήσεως διὰ πάντας διότι τοῦτο ἔλεγεν εἶναι ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς γυμναστικῆς. Συνέστησε τὴν σύντονον λῆψιν νομοθετικῶν μέτρων *ὅπως τὰ σώματα βέλτιστα γένηται τῶν τρεφομένων* (*Πολιτικ. ΙΔ'*, 156)· καθόσον *οὗτοι πάντες πρέπει νὰ ὑπάρχωσι πρὸς τὴν τοῦ νομοθέτου βούλησιν*. Κατέκρινε καὶ αὐτὸς τὴν ἀθλητικὴν ἕξιν θεωρήσας αὐτὴν ἄχρηστον, περιττὴν καὶ αὐτόχρημα ἐπιβλαβῆ (56) *καὶ ἀναξίαν ἐλευθέρων ἀνθρώπων (Πολιτικ. ΙΔ', 158)* τοὐναντίον δὲ συνέστησε τὴν παιδιόθεν τροπὴν πρὸς ὑγιεινὰς καὶ ἀγαθὰς ἕξεις εἰπὼν ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἠθικὴ πολλάκις ἀποτέλεσμα ἕξεως ἐστίν. (*Ἠθικ. μεγ. Α, VI, 1186α*). Ἐπέστησε πολὺ τὴν προσοχὴν τῶν γυμναστῶν ἐπὶ τῆς ἁρμονικῆς ὅλων τῶν μερῶν τοῦ σώματος ἐξασκήσεως, ἀποκαλέσας *ἁρμονίαν τὴν ὑγίειαν* (*Περὶ ψυχῆς Α. 4, 408α*) τὴν ὁποίαν ἔθεσεν καὶ ὡς τελικὸν πάσης σωματικῆς ἀγωγῆς σκοπὸν ἐπιστήσας μάλιστα ἐντόνως τὴν προσοχὴν τῶν ἁρμοδίων ὅτι *ἡ μὲν ὑγίεια τέλος τὰ δὲ τῆς ὑγιείας ἕνεκεν*, (οἷον ἀσκήσεως διαγωνισμοὶ κ.λ.π.) *οὐ τέλη* (*Ἠθικ. μεγ. Α, 2, 184α*). Συνέκρινε τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐλλείψεως τῶν σωματικῶν ἀσκήσεων πρὸς τὰ τῆς καθ' ὑπερβολὴν ἐξασκήσεως καὶ ἀπέδειξεν ἀμφοτέρας ἀνθυγιεινὰς (*αὐτόθι Α, 5.*) καὶ μόνην τὴν σύμμετρον ἄσκησιν οὐ μόνον σώζουσαν τὴν ὑγιείαν καὶ τὴν ἰσχὺν τῶν γυμναζομένων ἀλλ' ἐπιδρῶσαν καὶ ἐπὶ τῶν ψυχικῶν αὐτῶν δυνάμεων καθόσον καὶ αὐτὴ ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἢ ἁρμονία τοῦ σώματος, ὁπόθεν καὶ ἡ ὑγιεία, ἡ ἰσχὺς καὶ τὸ *κάλλος* προέρχεται.

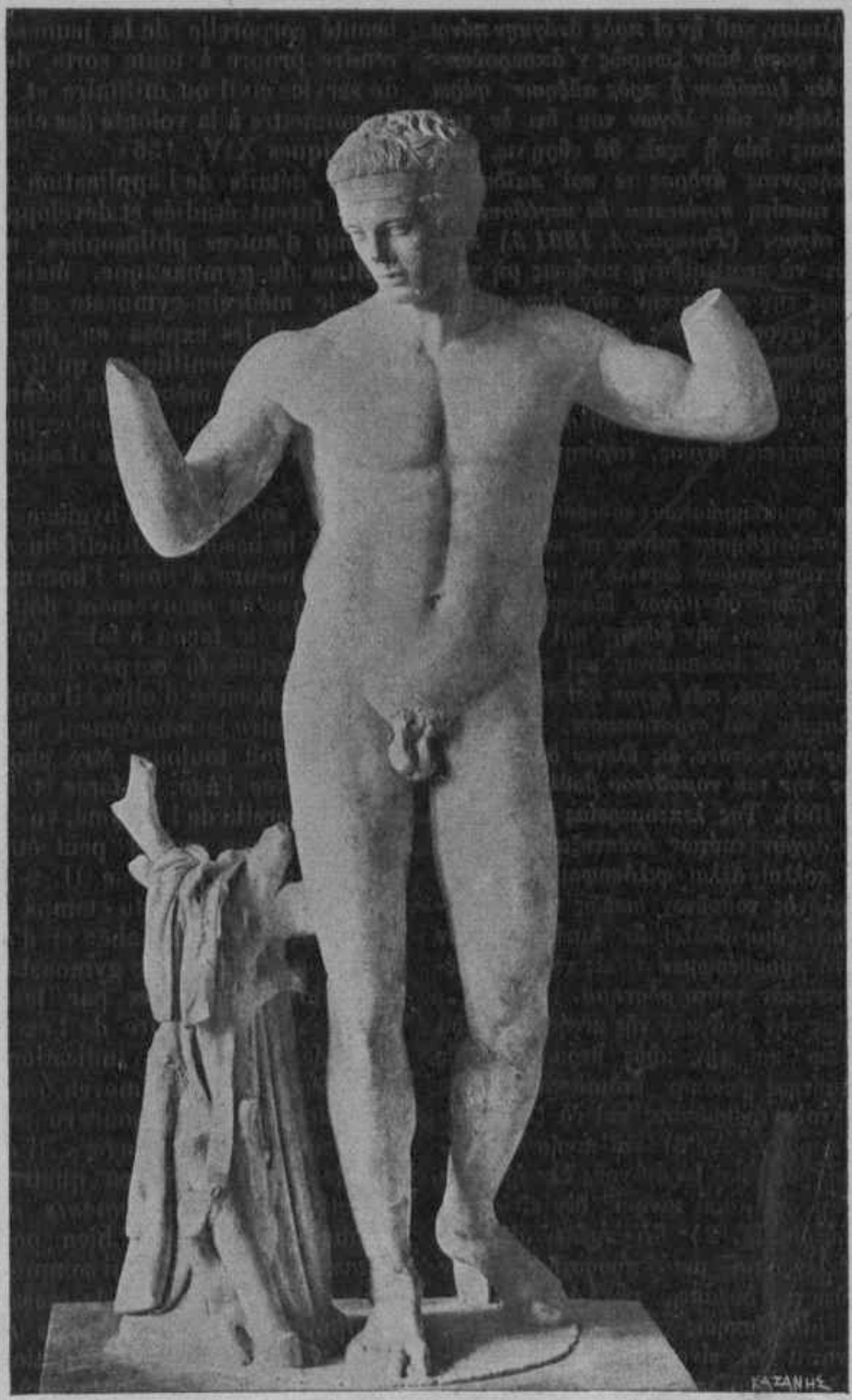
Ὑποδείξας οὕτω τὸν τρόπον τῆς ἐξασκήσεως τῶν πολλῶν δὲν παρέλειψε νὰ προσθέσῃ ὅτι οἱ τελείως ὑγιεῖς καὶ εὐέκται δύνανται νὰ ἐπιζητήσωσι ν' αὐξήσωσι διὰ τῆς γυμναστικῆς τινὰ τῶν ἐπιδεχομένων τοιαύτην αὔξησιν γυμναστικῶν πλεονεκτημάτων, οἷον εὐκινησίαν, δεξιότητα, ὁπλομαχικὴν τέχνην κ.λ.π. ἀλλὰ καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀσκήσεως πρέπει νὰ τὸ διδάσκωνται ἀπὸ ἐπιστήμονα γυμναστὴν ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ γνωρίζῃ οὐ μόνον θεωρητικῶς τὰ κατὰ τὰς ἀσκήσεις ἀλλὰ καὶ πρακτικῶς νὰ δύναται νὰ τὰς ἐκτελῇ, γνώστης ὢν καὶ αὐτὸς πάσης ἀγωνίας καὶ προόδου σωματικῆς (*Πολιτικ. IV, 86.*) Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγωνιστικὴ αὕτη δύναμις πάντως ἔλεγε πρέπει νὰ τεθῇ ὑπὸ περιορισμούς· καθόσον ἂν τραπῇ πρὸς τὴν ἀθλη-

Le but de l'éducation physique, disait-il, est la santé et le développement harmonique du corps ; les moyens par lesquels on peut y arriver, sont les exercices physiques ; le bon maître de gymnastique doit éviter la confusion entre le but et les moyens et ne pas prendre ces derniers comme but final. (Morale A., I, 1184 a.) Il insistait sur la question du choix des mouvements et de l'exercice harmonique de toutes les parties du corps, parce que, disait il, la santé est une harmonie de toutes les fonctions vitales (De l'âme I, 4, 408 a) qui ne pourrait être obtenue que par une gymnastique harmonique et modérée. Celle-ci doit répandre ces effets même sur l'âme de celui qui s'exerce, vu que l'âme aussi peut être considérée comme harmonie de tout l'être humain. (Fragm. Dialog. 25).

Ayant de cette façon posé les bases de l'éducation physique de la masse, il a encore voulu resserrer autant que possible les limites de l'athlétique en lui enlevant l'agonistique, c'est-à-dire la tendance à s'exercer pour obtenir des qualités corporelles spéciales, comme par exemple l'art de faire les armes, *de la bonne utilisation de la force acquise* etc. Cette agonistique fut soumise par lui à des règles pour ne pas être transformée en diathèse athlétique, qui détruisait la développement normal du corps, surtout pendant l'enfance et la puberté, car le travail et le régime forcés des athlètes ne sont pas le moyen indiqué pour l'éducation physique de la jeunesse. L'agonistique, bien conçue, ne devait pas être la pratique exclusive de deux ou trois exercices préférés, mais au contraire de tous les exercices qui pourraient assurer le développement du corps et le douer de la vigueur et de l'agilité nécessaires pour atteindre la perfection des formes et des mouvements. C'est pour cela qu'au lieu des autres exercices il indiquait le pentathle, qui n'était qu'une combinaison d'exercices de force, de vitesse et d'adresse. (Rhétorique I, 1361 b).

***

Ces principes de Platon et d'Aristote déterminent toutes les bases fondamentales

Ο ΔΙΑΔΟΥΜΕΝΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΥΚΛΕΙΤΟΥ ΝΙΚΗΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΝΤΑΘΛΟΝ

τικὴν ἕξιν *λωβᾶται τὰ εἴδη καὶ τὴν αὔξησιν τῶν σωμάτων* καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, καθ' ἣν *οἱ πρὸς ἀνάγκην πόνοι καὶ ἡ βίαιος τροφὴ* δέον ζωηρῶς ν' ἀποκρούωνται *ἵνα μηδὲν ἐμπόδιον ᾖ πρὸς αὔξησιν*· φέρει δὲ ὡς ἀπόδειξιν τῶν λόγων του ὅτι ἐν τοῖς Ὀλυμπιονίκαις δύο ἢ τρεῖς θὰ εὕρῃ τις, τοὺς αὐτοὺς νικήσαντας ἄνδρας τε καὶ παῖδας· ἡ ἀληθὴς δὲ τοιαύτη *συνίσταται ἐκ μεγέθους καὶ ἰσχύος καὶ τάχους*. (*Ρητορικ. Α, 1361 β.*) πρέπει δηλονότι νὰ περιλαμβάνῃ κινήσεις μὴ παρεμποδιζούσας τὴν σωματικὴν τῶν ἀσκουμένων ἀνάπτυξιν, ἰσχυροποιούσας αὐτοὺς ἀλλὰ καὶ μὴ ἀποστερούσας αὐτοὺς τῆς ταχύτητος· πρὸς τοῦτο ἀπέκρουε τὰς μονομερεῖς ἀγωνιστικὰς ἀσκήσεις, καὶ συνίστα τὸ πένταθλον ὡς περιλαμβάνον ἀσκήσεις ἰσχύος, ταχύτητος καὶ ἀντοχῆς.

Διὰ τῶν συμπληρώσεων τούτων τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπεδείχθησαν πάντα τὰ κεφαλαιώδη σημεῖα ἐπὶ τῶν ὁποίων ὤφειλε νὰ στηριχθῇ ἡ γυμναστικὴ ὅπως οὐ μόνον ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑγίειαν, τὴν εὐεξίαν, τὴν ῥώμην καὶ τὸ σωματικὸν κάλλος τῶν ἀσκουμένων καὶ καταστήσῃ τούτους ἱκανοὺς *πρὸς πᾶν ἔργον καὶ πᾶσαν ὑπηρεσίαν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικήν*, ὅπως δηλονότι *ὑπαγάγῃ τούτους*, ὡς ἔλεγεν ὁ Ἀριστοτέλης, *πρὸς τὴν τοῦ νομοθέτου βούλησιν* (Πολιτικ. ΙΔ΄. 156). Τὰς λεπτομερείας τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τούτων ἀνέπτυξαν καὶ ὑπέδειξαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι φιλόσοφοι καὶ τελευταῖον ὁ Γαληνὸς τοσοῦτον σαφῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ὥστε ἀμφιβάλλω ἂν ἡμεῖς σήμερον δυνάμεθα νὰ προσθέσωμέν τι εἰς τὸ ὄντως τέλειον γυμναστικὸν τοῦτο σύστημα.

Ὑποδείξας τὴν ἀνάγκην τῆς κινήσεως παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τὴν πρὸς θεραπείαν τῆς ἀνάγκης ταύτης φυσικὴν ἐνδιάθετον ῥοπὴν εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῶα (Γαλην. Ὑγ. παραγγ. Α, 8) καὶ κινήσεως ποικίλης, πολυμεροῦς καὶ ἰσοσθενοῦς δὲν ἠμέλησε νὰ προσθέσῃ ὅτι πᾶσα κίνησις δὲν εἶναι καὶ ἄσκησις (αὐτόθι Β, 2)· ὅτι πρέπει αἱ ἀσκήσεις νὰ ἐκλέγωνται μετὰ προσοχῆς καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰς δυνάμεις τῶν ἀσκουμένων, καθ' ὅσον μία ἄσκησις ἐλαφρὰ δι' ἕνα ἐξ αὐτῶν δύναται νὰ εἶναι βαρυτάτη δι' ἕτερον ὑπέδειξε δὲ καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀσκήσεως καὶ τὸ μέτρον αὐτῆς συστήσας ὅπως ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῶν οὔρων ὁδηγῆται ὁ προπονητὴς εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ τρόπου τῆς ἐξασκήσεως. Τὰς ἀσκήσεις δι-

sur lesquelles l'éducation physique devait être établie pour assurer la santé et la beauté corporelle de la jeunesse, pour la rendre propre à toute sorte de travail et de service civil ou militaire et, en un mot, la soumettre à la volonté des chefs de l'Etat (Politiques XIV, 156).

Les détails de l'application de ces principes furent étudiés et développés par beaucoup d'autres philosophes, médecins et maîtres de gymnastique, mais ce ne fut que le médecin-gymnaste et philosophe Galien qui les exposa en des termes si clairs et si scientifiques qu'il serait vraiment difficile, même aux hommes de science d'aujourd'hui, d'ajouter quelque chose d'essentiel à son système d'éducation physique.

Dans son traité d'hygiène, il indique d'abord le besoin instinctif du mouvement dont la nature a doué l'homme, et il démontre que ce mouvement doit être varié et exécuté de façon à faire travailler toutes les parties du corps dans la mesure propre à chacune d'elles. Il explique la différence entre le mouvement et l'exercice : Celui-ci doit toujours être choisi en conformité avec l'âge, la force et la constitution corporelle de l'homme, vu qu'un exercice léger pour un tel peut être fatigant pour un autre. (Hygiène, II, 2-8). Il n'oublie pas d'y parler du temps convenable pour l'exercice journalier et d'attirer l'attention des maîtres de gymnastique sur les indications extérieures par lesquelles on s'avise que la mesure de l'exercice a été dépassée. Parmi ces indications on voit l'examen des urines, moyen que même les physiologistes de nos jours conseillent dans des circonstances analogues. Il divise l'ensemble des exercices en quatre catégories collectives : les *mouuements actifs* qu'il recommande aux gens bien portants ; les *mouvements passifs* qui comprennent toutes sortes de frictions, de massages et de manipulations, les *exercices mixtes* ou *actifs-passifs* comme l'équitation, le transport en voiture, les balancements et les secousses, et enfin les *exercices de délassement* qui comprennent des mouvements légers qu'on faisait à la fin de la leçon ou bien après chaque exercice violent, pour

Βαρῶνος **δὲ Λαβελέζ**, πρόεδρος τῆς Βελγικῆς ἐπιτροπῆς.

Le baron **de Lavelège**, *président du comité Belge.*

Ταγματάρχης **Λεφεμπύρ**, γραμματεὺς τῆς Βελγ. ἐπιτροπῆς.

Commandant **Lefebure**, *secrétaire du comité Belge.*

Ὑπολοχαγὸς **Κ. Βαλλένιος**, ἀρχηγὸς τῆς Σουηδικῆς γυμναστ. ὁμάδος.

Lieutenant **C. Wallenius**, *chef de l'équipe Suédoise de gymnastique.*

Συνταγματάρχης **Μπάλκ**, πρόεδρος τῆς Σουηδικῆς ἐπιτροπῆς.

Colonel **V. Balck**, *président du comité Suédois.*

Ὑπολοχαγὸς **Κ Γιούρτ**, ἀρχηγὸς τῆς Σουηδικῆς ἀλλαμαχ. ὁμάδος

Lieutenant **Carl Hjorth**, *chef de l'équipe Suédoise d' Escrime.*

αιρεῖ εἰς τέσσαρα γένη· εἰς ἐνεργητικάς, ἃς καὶ συνιστᾷ εἰς τοὺς ὑγιεῖς ὡς καταλληλοτέρας, εἰς παθητικάς, αἵτινες περιλαμβάνουσι καὶ πάντα τὰ εἴδη τῶν ἐντριβῶν καὶ μαλάξεων, εἰς μικτὰς ἢ ἐνεργητικο-παθητικὰς ὡς ἡ ἱππασία, ἡ ἐποχεία καὶ αἱ δονήσεις τῶν σπλάγχνων καὶ εἰς ἀποθεραπευτικάς, δηλονότι ἐλαφρὰς ἀσκήσεις τελουμένας κατὰ τὸ πέρας τῆς ἀσκήσεως ἢ καὶ μεθ' ἑκάστην ἔντονον ἄσκησιν πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς φυσιολογικῆς καταστάσεως τῶν διαφόρων λειτουργιῶν, (Αὐτόθι *Β'*. η-θ. καὶ φύλαξιν ἀπὸ τῆς καταπονήσεως ἰδίᾳ τῶν καταγινομένων εἰς ἐντόνους ἀσκήσεις.

Εἰς τὰς ἐνεργητικὰς ἀσκήσεις κατατάσσει πλὴν τῶν ἀγωνιστικῶν ἀσκήσεων τῆς ἐποχῆς καὶ τὰς ἐλευθέρας ἀσκήσεις, τὰς ὁποίας ἕτερος ἰατρογυμναστὴς ὁ Ἄντολλος συνιστᾷ κατ' ἐξοχὴν εἰς τοὺς παῖδας, τὰς γυναῖκας τοὺς γέροντας καὶ τοὺς ἀσθενικούς· καθὼς καὶ τὰς ἀσκήσεις ἰσορροπίας τῶν ὁποίων ἔκτοτε παρετήρησε τὰ ἐπὶ τῶν νεύρων ἀποτελέσματα, τὰς ἀσκήσεις ἐξαρτήσεως, ἀναρριχήσεως καὶ αἰωρήσεως, ἐπὶ δοκοῦ ἐξαρτήσεως, σχοινίου καὶ αἰώρας, τὰς ἀσκήσεις μετὰ μικρῶν ἁλτήρων, τὰ πηδήματα καὶ τὰς ἐν χώρᾳ ἀσκήσεις τῶν εἰδῶν, τὴν σκιαμαχίαν δηλ. τὴν κατὰ μόνας καὶ ἄνευ ἀντιπάλου μίμησιν τῶν πυκτικῶν κινήσεων ἢ πρὸς κώρυναν ἢ δι' ἐλευθέρων τῶν μελῶν, τὰς συνασκήσεις (gymnastique de l'opposant), τὰς διὰ τῆς σφαίρας, τὰς παιδιάς, τὴν βάδισιν, τὸν δρόμον, τὰς ἐκτάσεις καὶ κάμψεις τοῦ κορμοῦ καὶ τὰς ἀναπνευστικὰς ἀσκήσεις καὶ ἀναφωνήσεις ἃς τινας καὶ κατ' ἐξοχὴν συνιστᾷ διὰ τὸν θώρακα καὶ τοὺς πνεύμονας. Κατατάσσει αὐτὰς βαθμολογικῶς ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ τοῦ μυϊκοῦ ἔργου καὶ συνιστᾷ τὴν καταλληλον ἐκλογὴν ἀναλόγως τῶν δυνάμεων τῶν ἀσκουμένων τὴν τελείαν ἀναλογίαν καὶ τὴν πολυμέρειαν καὶ *τὴν φύλαξιν ἀπὸ πάσης ὑπερβολῆς*. Δὲν λησμονεῖ καὶ τὰς κινήσεις τῆς βιωτικῆς ἐργασίας ἃς τινας παραβάλλει πρὸς τὰ γυμνάσια ἀλλὰ δὲν τὰς συνιστᾷ καθόσον, ὡς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης εἶπε, *λωβοῦνται τὸ σῶμα τῶν ἀσκουμένων* ἕνεκα τῆς μονομεροῦς καὶ συχνῆς ἐπαναλήψεως τῆς αὐτῆς κινήσεως.

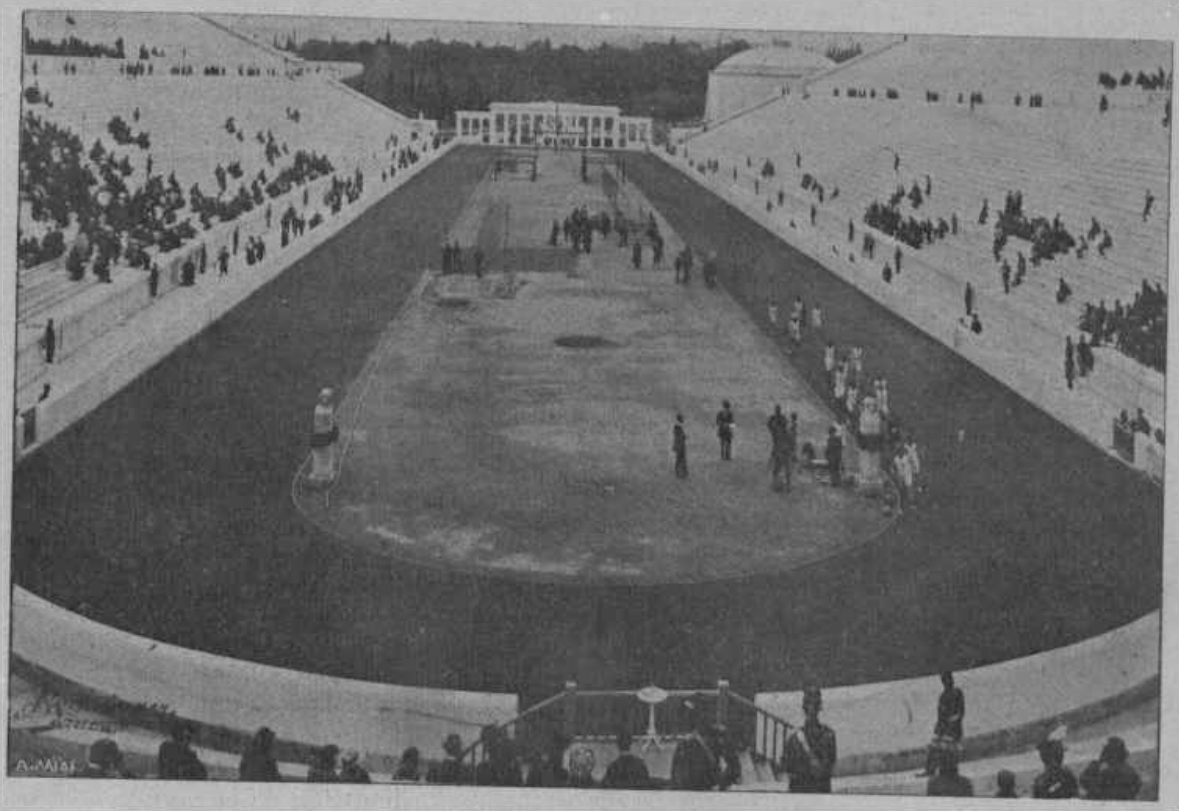
Σχετικῶς πρὸς τὸ εἶδος τῆς μυϊκῆς συστολῆς διαιρεῖ τὰς ἐνεργητικὰς ἀσκήσεις εἰς ἀσκήσεις δυνάμεως καὶ προσπαθείας, εἰς ἃς κατατάσσει καὶ τὴν ἄρσιν τῶν βαρῶν καὶ τὴν ἀναρρίχησιν διὰ σχοινίου, εἰς ἀσκήσεις ταχύτητος οἷον οἱ δρόμοι, αἱ σφαιρίσεις καὶ αἱ ἐλεύθεραι καὶ πρὸς

rétablir l'état physiologique de toutes les fonctions vitales que le mouvement avait troublées et pour éviter le surmenage.

Dans les exercices actifs, en plus de l'agonistique de son temps, il classe les exercices libres, les exercices de suspension et de grimpement sur la poûtre de suspension, la corde lisse et la balançoire Les exercices aux petits haltères, les sauts sur place et les différents mouvements des jambes, la sciamachie c'est-à-dire l'imitation sans adversaire ou contre un ballon de smouvements de boxe, la gymnastique de l'opposant, la marche, la course, les grandes flexions et extension du torse, les jeux de ballon et de balle y sont ausi classés, et enfin les mouvements respiratoires et les exclamations qu'il recommande comme très salutaires pour le thorax et les poumons. Il en fait un classement graduel relativement à la quantité du travail musculaire, et recommande le choix consciencieux, la variation et la mesure en tout. Il n'oublie pas même les mouvements du travail professionnel et en fait une comparaison avec les exercices méthodiques. Mais, comme Aristote, il ne les recommande pas, trouvant qu'il gâtent l'harmonie des formes en raison de la répétition trop fréquente des mêmes mouvements.

En ce qui concerne le travail musculaire, il divise les exercices actifs en quatre catégories : les *exercices de force ou d'effort*, qui comprennent le travail des poids et les mouvements de suspension et de grimpement : les *exercices de vitesse*, qui comprennent les courses de vitesse, les jeux de balle, ceux de ballon, les exercices libres et le plastron de la boxe ; les *exercices violents* qu'il appelle aussi *exercices mixtes de force et de vitesse*, qui comprennent la plupart des exercices agonistiques, le disque, le javelot, les sauts avec ou sans haltères, la lutte, etc., et enfin *les exercices de fond* et d'économie du travail qu'il consi lère comme *une partie très essentielle de l'art gymnastique*.

Le massage et les frictions forment une partie très importante de son système. Il en décrit plusieurs sortes et les recommande, comme moyen de délassement même pour les gens sains et bien portants, par-

ΤΟ ΣΤΑΔΙΟΝ

ΦΩΤΟΓ. ΜΠΕΡΙΓΓΕΡ

κώρυκον σκιαμαχίαι καὶ αἱ πλεῖσται τῶν ἐλευθέρων ἀσκήσεων, *μικτὰς ἀσκήσεις ταχύτητος καὶ δυνάμεως* ἃς καὶ σφοδρὰς ἀποκαλεῖ καὶ εἰς ἃς κατατάσσει τὰς πλείστας τῶν ἀγωνιστικῶν ἀσκήσεων, τὰς ῥίψεις δίσκου καὶ ἀκοντίου, τὰ ἅλματα, τὴν πάλην κ.λ.π. καὶ εἰς *ἀσκήσεις* (*ἀντοχῆς*) *μακροπνοίας καὶ οἰκονομίας ἔργου καὶ κόπου* (Αὐτόθ. Δ' 1-2) ἥτις κατ' αὐτὸν εἶναι *οὐ σμικρὰ μοῖρα τῆς περὶ τὰ γυμνάσια τέχνης*.

Ποιεῖται ἐκτενέστατον λόγον περὶ τρίψεων καὶ περιγράφει πλεῖστα τούτων εἴδη καὶ τρόπους καὶ καιροὺς τῆς χρήσεως αὐτῶν, συνιστᾷ δὲ ταύτας ὡς ἀποθεραπευτικὸν μέσον καὶ εἰς τοὺς πρὸς ὑγιείαν καὶ ῥώμην γυμναζομένους καὶ ἰδίᾳ τὰς ξηρὰς ἐντριβὰς δι' εἰδικῶν *περιτιθεμένων ἀμμάτων καὶ χειρίδων ἢ καὶ αὐτῶν τῶν χειρῶν χωρὶς λίπους ἢ σὺν ἐλαχίστῳ τινὶ* Ἐνδιατρίβει λεπτομερέστατα ἐπὶ τῶν θεραπευτικῶν ἰδιοτήτων τῶν παθητικῶν ἀσκήσεων καὶ ἀξιοῖ ὅπως πᾶσα ἀνεξαιρέτως ἄσκησις ἔχῃ διορθωτικὸν χαρακτῆρα, ὑποδεικνύει δὲ διὰ τὰς μυοπαθικὰς παραμορφώσεις τοῦ κορμοῦ τὴν καὶ σήμερον τὰ μέγιστα ἐν χρήσει οὖσαν θεραπείαν

ticulièrement *les frictions sèches* avec des gants ou des serviettes de friction, ou même avec la main, sans ou avec une très petite quantité de graisse pure. Il entre dans les plus petits détails des effets curatifs de l'exercice passif, exige que *tous les exercices en général aient un caractère correctif* et préconise, pour les déformations myopathiques de la taille, le traitement antistatique qui est resté jusqu'aujourd'hui en usage, par des mouvements unilatéraux en sens inverse.

Après avoir pénétré si avant dans l'esprit de la gymnastique rationnelle, la question de la formation de bons maîtres de gymnastique devait nécessairement attirer son attention. Le bon maître de gymnastique, dit-il, doit connaître toutes les qualités de chaque exercice pour qu'il puisse en choisir selon les cas présentés. Il y a une grande différence entre le gymnaste éduqué et le pédotribe routinier qui n'a pas eu l'occasion d'étudier consciencieusement la gymnastique et ne pos-

διὰ τῆς χρήσεως *τῆς ἐναντίας ἀμετρίας* (Αὐτόθι Ε, β΄).

Ὡς εἰδικὸς ἰατρογυμναστὴς δὲν ἀντιπαρέρχεται καὶ τὸ ζήτημα τῶν εἰδικῶν διδασκάλων καὶ τονίζει κατ' ἐξοχὴν τὴν εἰδικὴν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν αὐτῶν μόρφωσιν· «*ὁ τοίνυν γυμναστὴς ἐπίστατσι μὲν ἁπάντων γυμνασίων τὰς δυνάμεις ἐκλέγεται δὲ καθ' ἕκαστον εἶδος τὰ σύμμετρά τε καὶ μέσα τῶν ἀμετριῶν ἑκατέρων*» (Β, ιβ΄) ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ τῶν μεμελετημένων γυμναστῶν τῶν ἐχόντων τὴν γνῶσιν τῶν ἀσκήσεων καὶ τῶν ἐμπειρικῶν παιδοτριβῶν τῶν κατ' ἄλογον τριβὴν *τῆς κατὰ τὴν ὕλην ποικιλίας* γνῶσιν ἐχόντων καὶ *τῶν μετρίων κατὰ παλαίστραν γυμνασίων* περὶ ὧν ἁπάντων ἐμπειρίαν ἅμα καὶ τριβὴν ὁ παιδοτρίβης ἔχοι, *ἕτερός τις ὅδε ὢν τοῦ γυμναστοῦ καθάπερ ὁ μάγειρος τοῦ ἰατροῦ*.

Ἀλλὰ καὶ τὴν παιδαγωγικὴν τῆς γυμναστικῆς ἀποστολὴν δὲν παρέλειψε ν' ἀναφέρῃ καὶ λόγον ὁλόκληρον, σωζόμενον ἀκέραιον, ἔγραψε *περὶ τῆς διὰ τῆς σφαίρας παιδιᾶς*, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀποδίδει μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν ἀποστολὴν τῆς τέρψεως ἐν τῇ γυμναστικῇ καὶ ἀποκαλεῖ *ἀρίστην τὴν γυμναστικὴν ἐκείνην μέθοδονἥτις οὐ μὴν γυμνάζει τὸ σῶμα ἀλλὰ καὶ τέρπει τὴν ψυχήν* (Γαλην. Θρασυβ. Ι). Κατακρίνει τὰς ἐπιδεικτικὰς καὶ δαπανηρὰς ἀγωνιστικὰς ἀσκήσεις, οἷον τὰς θήρας, τὰς ἱππασίας κ.λ.π. ὡς δεομένας *καὶ πλούτου πολλοῦ καὶ σχολὴν ἀγόντων ἀνθρώπων* (Αὐτ. ΙΙ.) καὶ κηρύσσεται ὑπὲρ τῆς εὐκόλου καὶ τοῖς πᾶσι προσιτῆς φιλανθρώπου γυμναστικῆς, τῆς ὁποίας τὰ ὠφελήματα καὶ οἱ πενέστατοι δύνανται νὰ καρπωθῶσιν καὶ ἐν τέλει μὴ σχολαστικίζων, ὡς οἱ πολλοὶ ὑπὸ τῶν κατὰ μέρος ἐνεργειῶν, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἀνασκοπήσῃ τὸ καθόλου φανταζεται *μίαν ἐπιστήμην περὶ τὸν ὑλικὸν ἄνθρωπον* ὡς καὶ ὁ Πλάτων, ἣν δὲν ὀνομάζει, ἀλλ' ἥτις δὲν εἶναι εἰμὴ ἡ *ἀνθρωποτεχνία*, τῆς ὁποίας μόρια ὁρίζει τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν γυμναστικήν. Ταύτην δὲ θεωρεῖ ἐπιστήμην ἐφ' ὅσον αὕτη πληροῖ τὸν ἀγωγικὸν αὐτῆς σκοπόν· καθόσον ἂν περιορισθῇ εἰς τὰ κατὰ τὴν παλαίστραν, τότε καθίσταται *μικρὸν καὶ ἥκιστα χρήσιμον ταύτης μόριον τοῦ ὁποίου πάλιν μόριον εἶναι τὸ τῶν ἀθλητῶν ἐπιτήδευμα*, ἀντιφυσικὸν καὶ κακότεχνον τὸ ὁποῖον ὑποδύεται τὸν χρηστὸν σκοπὸν τῆς εὐεξίας καὶ πᾶν ἄλλο ἢ ταύτην ἀπεργάζεται.

Ἐμνημόνευσα μόνον τῶν τριῶν τούτων τῆς ἀρχαιότητος σοφῶν παραλείψας πλείστους ἄλλους καὶ εἰδικωτέρους πως περὶ τὰ γυμναστικά, sède que de simples connaissances pratiques des différentes variétés d'exercices. Cette différence, dit-il, est aussi grande que celle qui existe entre un médecin et un cuisinier.

Il insiste beaucoup sur le rôle du plaisir dans l'exercice. C'est pour cela qu'en plus de son traité d'hygiène, il écrivit un autre traité du jeu de ballon dans lequel il attache une grande signification aux exercices agréables et accorde la prépondérance à la méthode de gymnastique qui unit les effets hygiéniques et esthétiques au plaisir et au divertissement. Les exercices sportifs qui exigent de grandes dépenses pécuniaires et trop de loisir, comme les grandes chasses à courre, les courses de chars et de chevaux, sont considérés par lui comme un simple détail de la gymnastique et sans une grande importance pour l'éducation, attendu que les riches seuls et les gens privés d'une occupation sérieuse peuvent s'en servir. Aussi est-ce de la même manière qu'il traite l'athlétisme exagéré, qu'il considère comme un moyen contre-nature et mauvais, qui se réclame du haut but de la santé, mais produit tout autre chose. Pour en finir il recommande qu'on prenne garde de ne pas s'égarer dans des détails insignifiants, de façon à ne pas pouvoir envisager l'ensemble. Selon lui, il n'y a pour l'être humain qu'une seule science dont les deux parties sont la médecine et la gymnastique. Mais cette dernière cesse d'être une science quand elle n'accomplit pas sa tâche éducative et devient un mauvais métier, une cacotechnie malsaine et indigne d'hommes libres.

Je n'ai mentionné que ces trois philosophes de l'antiquité, ayant laissé de côté une foule d'autres, comme Hippocrate, Plutarque, Lucien, Philostrate, Antylle, Hérodote le médecin, etc., car presque tous sont du même avis en ce qui concerne l'éducation physique, son but éducatif et ses moyens. Malheuresement, malgré ces doctrines si sages, les grands honneurs et les prix en espèces que les vainqueurs des grandes fêtes athlétiques gagnaient, ont contribué à renforcer l'athlétisme exagéré, à créer une foule d'athlètes de profession et à augmenter les exigences de spectacles de la foule. Les férocités du cirque rempla-

Λοχαγὸς **Φρίτς Χάνσεν**, πρόεδρος τῆς Δανικῆς ἐπιτροπῆς
Capitaine **F. Hansen**, *président du comité Danois.*

Ἀντιναύαρχος **Β. Χάνσεν** πρόεδρος τῆς ἑνώσεως τῶν ἀθλητ. σωματ. τῆς Δανίας.
Amiral **V. Hansen** *président de l'Union des Soc. Athlét. du Danemark.*

Γάσπαρ Οὐΐτνεϋ πρόεδρος τῆς Ἀμερικ. Ἐπιτροπῆς
Gaspar Whitney *président du comité Américain (États-Unis).*

Τ. Σάλλιβαν γραμματεὺς τῆς Ἀμερικ. Ἐπιτροπῆς.
James Sullivan *secrétaire du comité Américain (États-Unis).*

ὡς τὸν Ἱπποκράτη, τὸν Πλούταρχον, τὸν Λουκιανόν, τὸν Φιλόστρατον τὸν Ἄντυλλον τὸν Ἡρόδοτον τὸν ἰατρὸν τοῦ ὁποίου διεσώθη ὅλος σχεδὸν ὁ γυμναστικὸς λόγος, καθόσον πάντες τ' αὐτὰ σχεδὸν συνεβούλευσαν. Δυστυχῶς αἱ μέγισται τιμαὶ καὶ τὰ χρηματικὰ βραβεῖα δι' ὧν οἱ ἀθληταὶ τῶν μεγάλων ἀγώνων ἐβραβεύοντο, ἐκράτυναν τὴν ἀθλητικὴν κακοτεχνίαν, περιώρισαν τὴν τάξιν τῶν ἀσκουμένων καὶ ηὔξησαν τὰς θεαματικὰς ἀξιώσεις τοῦ κοινοῦ. Αἱ μονομαχίαι καὶ αἱ θηριομαχίαι τάχιστα ὑποκατέστησαν τὸν εὐγενῆ ἀγῶνα τοῦ καλοῦ, ὁ ὑψηλὸς τῆς ἀσκήσεως σκοπὸς σὺν τῷ χρόνῳ ἐλησμονήθη, αἱ θεραπευτικαὶ αὐτῆς ἰδιότητες ἐτέθησαν ἐν ἀμφιβόλῳ πρὸ τῆς ὑπὸ τῆς νέας θρησκείας δι' ὑπερφυῶν μέσων θεραπείας πάσης νόσου καὶ τέλος ἡ νὺξ τῶν θρησκευτικῶν προλήψεων καὶ τοῦ ἀσκητισμοῦ κατέπνιξεν εἰς τὰ σκότη τῆς ἀγνοίας, τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τῆς προλήψεως καὶ τὴν τελευταίαν ἀκτῖνα τῆς Ἑλληνικῆς σωματικῆς ἀγωγῆς.

Αἰῶνες ὁλόκληροι διέρρευσαν ἔκτοτε χωρὶς ἡ γυμναστικὴ νὰ δώσῃ κανὲν σημεῖον ζωῆς· μόλις δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος εὐάριθμοι τινὲς ἐπιστήμονες ἀφύπνισαν αὐτὴν ἐκ τοῦ μακραίωνος ληθάργου. Αἱ μελέται τοῦ Μερκουριάλη, τοῦ Φαμπὲρ καὶ ἄλλων ἐπὶ τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς τῶν ἀρχαίων παρεσκεύασαν τὸ ἔδαφος καὶ προυκάλεσαν τὰς σπουδαίας ἐργασίας τῶν Βαζεδόου, Φήτ, Γκοὺτς - Μούτς, Γιάν, Σπής, ἐν Γερμανίᾳ, τῶν Πεσταλότση, Κλιάς, Τισσώ, Ἀμοροὺς ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ, τοῦ Νάχτεγκαλ ἐν Δανίᾳ καὶ τοῦ Λὶγκ ἐν Σουηδίᾳ. Ἡ τάσις αὕτη πρὸς τὴν σωματικὴν ἄσκησιν, ἡ ἐκ τῆς Ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης καὶ τῶν Σκανδιναυϊκῶν χωρῶν διαδοθεῖσα ἔκτοτε καθ' ἅπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, εὗρε καὶ ἐν τῇ συγχρόνῳ Ἑλλάδι γόνιμον ἔδαφος, χάρις εἰς τὰς ἀρχαίας παραδόσεις τὰς ὁποίας ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἐλησμόνησε καὶ μετ' αἰῶνας ὁλοκλήρους. Ὁ μέγας Πὰν εἶχεν ἀληθῶς ἀποθάνει πρὸ πολλοῦ, ἡ δὲ ἀρχαία ἀγωνιστικὴ εἶχε σχεδὸν συναποθάνει μετ' αὐτοῦ· ἐν τούτοις ἀσκήσεις τινὲς ὅλως φυσικαὶ καθὼς ὁ δρόμος, τὸ λιθάρι, τὸ πήδημα, ἡ πάλη καὶ τὸ κολύμβημα διετηρήθησαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς ἀγωνιστικῆς.

Ἡ σχολικὴ γυμναστικὴ εἴλκυσεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν προσοχὴν καὶ τὴν μέριμναν τῶν κυβερνητῶν τοῦ νεοσυστάτου βασιλείου· εἰσήχθη τὸ πρῶτον εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια τῷ

cèrent le noble concours du Beau, le but éducatif et humanitaire de l'éducation physique fut complètement oublié et même ses effets curatifs furent déplacés par les moyens antinaturels qu'une nouvelle religion préconisait comme des plus efficaces. Enfin, la nuit d'ascétisme, de préjugés religieux, d'ingnorance et de superstition vit sombrer, dans ses ténèbres, les derniers rayons de cet ancien esprit qui pendant des siècles avait illuminé le monde.

Des siècles entiers s'écoulèrent depuis lors, sans que la gymnastique éducative eût donné signe de vie. Ce ne fut que vers la fin du 16e siècle de notre ère qu'un certain nombre d'hommes de science la réveillèrent de sa profonde léthargie. Les recherches de Mercurialis, Faber, et bien d'autres sur l'éducation physique des anciens ont aplani le terrain et préparé les études sérieuses et les travaux assidus de Basedow, Vieth, Guts-Muths, Jahn, Spiess en Allemagne, de Pestalozzi, Clias, Tis..., Amoros en France et en Suisse, de Nachtegall en Danemark et de Ling en Suède. Cette tendance vers l'exercice corporel qui de l'Europe continentale et les pays scandinaves fut depuis lors rependue dans tout le monde civilisé, a trouvé dans la Grèce contemporaine un terrain bien fertile, grâce aux traditions du peuple Grec restées inoubliées après tant de siècles. Le grand Pan mourut, c'est vrait, et l'agonistique de cette époque regrettable l'avait suivi dans le tombeau, mais pourtant quelques exercices plutôt naturels que sportifs, comme la course, le lancement des peirres, le saut, la lutte et la natation ont formé le noyeau qui a donné naissance aux differentes branches du sport actuel en Grèce.

La gymnastique scolaire a attiré d'abord l'attention du gouvernement grec; elle fut introduite dans les écoles grecques dès 1834 et après de longues années d'évolution elle est maintenant rendue obligatoire depuis l'école primaire jusqu' à l'Université. On organise même des fètes de gymnaquescolaire et on donne des récompences aux écoles qui se distinguent dans ces concours.

Une école normale de gymnastique est fondée dans le but de former des professeurs de gymnastique pour les differentes

1834 καὶ μετὰ πολυετῆ περιπετειώδη ἐξέλιξιν κατέστη ἐσχάτως ὑποχρεωτικὴ εἰς πάντα, ἀπὸ τοῦ δημοτικοῦ Σχολείου μέχρι τοῦ Πανεπιστημίου συμπεριλαμβανομένου· κατ' ἔτος δὲ τελοῦνται καὶ σχολικαὶ γυμναστικαὶ ἑορταὶ καθ' ἃς ἀπονέμονται καὶ βραβεῖα εἰς τὰ διακρινόμενα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα.

Πλὴν τούτων, ἱδρύθη καὶ εἰδικὴ σχολὴ πρὸς μόρφωσιν διδασκάλων τῆς γυμναστικῆς καὶ χωριστὴ τοιαύτη διὰ τὰς διδασκαλίσσας ὀφειλομένη εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ τμήματος τῆς Ἑνώσεως τῶν Ἑλληνίδων, ἡ δὲ γυμναστικὴ κατέστη ὑποχρεωτικὴ καὶ εἰς τὰ ἐκπαιδευτήρια τοῦ ὡραίου φύλου.

Διὰ τοὺς φοιτητὰς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τοὺς μαθητὰς τοῦ Πολυτεχνείου ἱδρύθη εἰδικὸν γυμναστήριον, τὸ *Ἀκαδημαϊκόν*, κείμενον ὄπισθεν τοῦ Χημείου· ἡ ἐν αὐτῷ φοίτησις εἶναι ὑποχρεωτικὴ τρὶς τῆς ἑβδομάδος διὰ πάντας τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς πολίτας.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία δὲν ὤκνησε νὰ ἐνισχύσῃ κατὰ τὸ δυνατόν, τὸ ἔργον τοῦτο τῆς Πολιτείας. Πλεῖστοι γυμναστικοὶ Σύλλογοι ἱδρύθησαν εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν νομῶν καὶ ἐπαρχιῶν, καταρτίσαντες ἴδια γυμναστήρια, τελοῦντες ἀγῶνας γυμναστικοὺς καὶ ἀγωνιστικούς, καθ' ὅσον ἐν Ἑλλάδι εὐτυχῶς δὲν ὑπάρχει διαίρεσις μεταξὺ φιλάθλων καὶ φιλογυμναστούντων, ἀλλὰ πάντες σχεδὸν καταγίνονται ἐξ ἴσου εἰς ἀμφότερα τὰ εἴδη ταῦτα τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς. Οἱ Σύλλογοι οὗτοι ἵδρυσαν πρό τινων ἐτῶν (1897) τὸν Σύνδεσμον τῶν Ἑλληνικῶν γυμναστικῶν καὶ Ἀθλητικῶν Σωματείων, ὅστις ἀναγνωρισθεὶς ἐπισήμως ὑπὸ τῆς Πολιτείας κανονίζει τὰ τῆς ὀργανώσεως τῶν ἀγώνων μεταξὺ Συλλόγων καὶ διευθύνει τὴν ὅλην Ἑλληνικὴν ἀγωνιστικὴν κίνησιν.

Τὸν σύνδεσμον τοῦτον ἀπετέλεσαν οἱ γυμναστικοὶ καὶ ἀθλητικοὶ σύλλογοι, οἱ σύλλογοι ἀντισφαιρίσεως (Lawn-Tennis) καὶ αἱ ποδηλατικαὶ ἑταιρεῖαι. Ἡ ἱππηλασία ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τοῦ Ἱππικοῦ ὁμίλου ἱδρυθέντος διὰ τὴν διάδοσιν τῆς ἱππευτικῆς, τὴν ὀργάνωσιν ἱππευτικῶν ἀγώνων καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ γένους τῶν ἵππων.

Διὰ νόμου εἰδικοῦ ἱδρύθη καὶ ἀνωτέρα τοῦ Συνδέσμου τούτου γυμναστικὴ ἀρχή, ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων, ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου προεδρείαν. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη μεριμνᾷ πρωτίστως περὶ τῆς τελέσεως τῶν Πανελληνίων καὶ Ὀλυμπια-

Ἰ. Φωκιανὸς ὁ εἰσηγητὴς τῆς γυμναστικῆς εἰς τὰ Σχολεῖα καὶ πρῶτος μορφώσας διδασκάλους τῆς γυμναστικῆς.

branches de l'enseignement; il en est de même pour l'éducation des filles grâce à l'initiative de la section de gymnastique de l'Union des femmes grecques; la gymnastique est obligatoire même dans les écoles du beau sèxe, et une école spéciale forme les futures institutrices de gymnastique.

Les étudiants de l'Université et ceux de l'école Polytechnique ont leur école spéciale, le gymnase Académique, qu'ils sont obligés de fréquenter trois fois par semaine. De cette façon la gymnastique est la seule leçon qui n'est pas facultative.

L'initiative privée prête, il y a quelques dizaines d'années, un fort concours à cette tâche de l'Etat. Dans les principales villes de la Grèce des Sociétés de gymnastique sont fondées, qui possèdent des gymnases spéciaux, organisent des concours de gymnastique et de sport, étant donné qu'en Grèce on ne sépare pas ces deux branches de l'éducation du corps mais on en pratique tous les deux. Toutes ces sociétés ont formé, il y a quelques années, l'Union des Sociétés grecques de sport et de gymnastique, qui, reconnue par l'Etat, règle l'organisation de concours et dirige leur mouvement sportif

κῶν Ἀγώνων, τοὺς ὁποίους ὁ αὐτὸς νόμος ἐθέσπισεν ὅπως τελῶνται ἀνὰ τετραετίαν. Οἱ Πανελλήνιοι ἀγῶνες εἶναι ἀγῶνες ἐτήσιοι μεταξὺ τῶν εἰς τὸν Σύνδεσμον ἀνηκόντων Συλλόγων, οἱ δὲ Ὀλυμπιακοὶ διεθνεῖς· οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐτελέσθησαν τὸ πρῶτον τῷ 1896 μετὰ περιφανοῦς ἐπιτυχίας· ἀγωνισταὶ πάντων σχεδὸν τῶν ἐθνῶν ἐπλήρωσαν τὴν εὐρυτάτην τοῦ Σταδίου κονίστραν καὶ διεφεισονείκησαν τὸν κότινον ὡς καὶ οἱ ἀθληταὶ τῶν ἀρχαίων Ὀλυμπιάδων. Οἱ Ἀμερικανοὶ καὶ οἱ Ἄγγλοι διεκρίθησαν εἰς τὴν ἀθλητικήν, οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Ἕλληνες

Στρατηγὸς κόμης **φὸν δὲρ Ἄσσεμπουργ** *πρόεδρος τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ὀλυμπιακῆς Ἐπιτροπῆς (Γερμανία)*

Général comte **von der Asseburg** *président du Comité Imperial des Jeux Olympiques (Allemagne)*

Dans l'Union sont afiliés les sociétés de gymnastique et du sport athlétique, le lawn-tennis club et les sociétés velocipédiques Le sport hippique est représenté par le club hippique fondé dans le but de la propagation de l'équitation, de l'organisation des concours hippiques et de l'amélioration de la race chevaline

En plus de cette Union, un comité souverain, celui des Jeux Olympiques, est formé par une loi spéciale dont S. A. le Prince Royal de Grèce est le président actif. Ce comité est chargé de la célébration des Jeux Panhelléniques et Olympiques fixée par cette même loi pour chaque quatrième année Les jeux Panhelléniques sont des concours nationaux reservés à toutes les Sociétés affiliées à l'Union, les Olympiques sont internationaux; ils ont dejà compté un très beau succès en 1896. Des participants de toutes les nations ont peuplé l'arène et disputé la couronne de laurier avec une performance de la belle époque des anciennes Olympiades. Les Américains et les Anglais l'on remporté aux sports athlétiques les Allemands et les Grecs à la gymnastique, les Français et les Grecs à l'escrime et la velocipédie et les Hongrois à la natation. L'accueil simple et cordial du peuple Hellénique, les fêtes et les re receptions de toute sorte et la restauration d'une des plus grandes institutions de la vie antique, ont tant charmé les athlètes et les gymnastes étrangers, qu'un voeux unanime sortait de toutes les bouches pour que cette réunion dans le sol classique ne fût pas la dernière.

Le succès de la première Olympiade en 1896 et le précieux concours du monde sportif et gymnastique de tous les pays ont encouragé le gouvernement Hellénique à en faire une institution nationale. La Famille Royale qui a toujours daigné de Sa haute protection tout ce qui concernait l'éducation physique du peuple, a dans cette circonstance aussi bien voulu encourager tout le monde sportif à entreprendre cette tâche Grâce à la liberalité d'un riche patriote grec, la ville d'Athènes possède le Stade, édifice unique au monde, qui tout en marbre, immense, (il contient presque 50 mille places numérotées) va réunir dans sa

εἰς τὴν γυμναστικήν, οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν ὁπλομαχίαν καὶ τὴν ποδηλασίαν, οἱ Οὔγγροι εἰς τὸ κολύμβημα· ἡ ἁπλῆ καὶ ἐγκάρδιος ὑποδοχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, αἱ παντοειδεῖς ἑορταὶ καὶ ὑποδοχαὶ καὶ ἡ ἀναβίωσις ἑνὸς ἐκ τῶν λαμπροτέρων ἐθνικῶν θεσμῶν τοῦ ἀρχαίου βίου, ἐνεθουσίασαν καὶ κατέθελξαν ἐπὶ τοσοῦτον τοὺς ξένους ἀγωνιστὰς ὥστε μετὰ τὸ τέλος τῆς σεμνῆς ἐκείνης ἑορτῆς μία καὶ μόνη εὐχὴ ἀνεπέμπετο ἐκ πάντων τῶν στομάτων ὅπως ἡ συνάντησις αὕτη ἐπὶ τοῦ κλασικοῦ ἐδάφους τάχιστα ἐπαναληφθῇ.

Ἡ ἐπιτυχία τῶν πρώτων τούτων Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων καὶ ἡ ἐνθουσιώδης συμμετοχὴ τῶν φιλάθλων καὶ φιλογυμναστῶν συμπάσης τῆς ὑφηλίου, ἐνεθάρρυνε τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν εἰς τὴν ἐπανάληψιν αὐτῆς. Ἡ Βασιλικὴ Οἰκογένεια, ἥτις πάντοτε ἐξέτεινε τὴν ὑψηλὴν αὐτῆς προστασίαν ὑπὲρ πᾶν ὅτι ἀφεώρα εἰς τὴν γυμναστικὴν καὶ τὴν ἀγωνιστικήν, ἐνεθάρρυνε τοὺς πάντας ἐπὶ τὸ ἔργον. Χάρις δὲ εἰς τὴν ἐλευθεριότητα καλοῦ Ἕλληνος πατριώτου, Γεωργίου Ἀβέρωφ, αἱ Ἀθῆναι ἐκοσμήθησαν διὰ τοῦ τελείως ἀναμαρμαρωθέντος Παναθηναϊκοῦ Σταδίου, τὸ ὁποῖον πάλλευκον μέλλει νὰ δεχθῇ ἐκ νέου καὶ ν' ἀνευφημήσῃ τοὺς ξένους ἀγωνιστὰς κατὰ τοὺς δευτέρους τούτους Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας. Ἡ ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου προεδρείαν ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων ἔπραξεν ἤδη πᾶν τὸ δυνατὸν ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν συμμετοχὴν τῶν ξένων φιλάθλων καὶ καταστήσῃ καὶ ἐν Ἀθήναις διαμονὴν αὐτῶν εὐχάριστον καὶ ἐνδιαφέρουσαν. Τὸ πρόγραμμα τῶν ἀγώνων δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ καὶ τὸν μᾶλλον ἀπαιτητικὸν φίλαθλον. Ἡ ἀγωνιστική, ἡ γυμναστική, ἡ ὁπλομαχία, αἱ παιδιαί, ἡ κολύμβησις, αἱ λεμβοδρομίαι καὶ ἡ σκοποβολὴ περιελήφθησαν ἐν ἐκτάσει ἐν αὐτῷ, ἐκανονίσθησαν δ' οὕτως ὥστε νὰ προσαρμόζωνται κατὰ τὸ δινατὸν πρὸς τὰς ὀργανιστικὰς διατάξεις τῶν πλείστων ἀσκουμένων λαῶν. Ὁ δὲ Ὀλυμπιακὸς κότινος ἀναθάλλει ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν καὶ ἀναμένει τὰς ὡραίας κεφαλὰς τῶν νικητῶν.

ΙΩ. Ε. ΧΡΥΣΑΦΗΣ

καθηγητὴς τῆς γυμναστικῆς καὶ πρόεδρος τῆς ἑνώσεως τῶν Ἑλλήνων γυμναστῶν.

***B. Γκέμπχαρτ**, γραμ. τῆς Αὐτοκρ. Ὀλυμπ. Ἐπιτροπῆς.*

B. Gebhardt, *secrétaire du comité Impérial des Jeux Olympiques (Allemagne).*

splendeur blanche les étrangers qui se rendront en Grèce pour les Jeux Olympiques.

Le comité des Jeux Olympiques dont Son Altesse le Prince Royal de Grèce est le président, a dejà fait toutes les démarches nécesaires pour assurer la participation des étrangers et rendre leur séjour dans la capitale de la Grèee assez agréable et intéressant. Le programme des Jeux peut satisfaire tout sportsman. Il n'y a pas une branche de sport qui n'y test pas représentée. Les sports athlétiques, la gymnastique, l'escrime, les jeux sportifs, le sport nautique, le tir, y sont amplement compris et arrangés d'une façon qui s'adapte aux règles sportives de la plupart des pays où l'education physique est en honneur. L' olivier sauvage d'Olympie est encore florissant comme dans le bon vieux temps, il attend seulement les belles têtes des vainqueurs.

J. E. CHRYSSAFIS

professeur de gymnastique président de l'Union des maitres Hellénes de gymnastique

ΑΠΟ ΤΟ Θ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ[1]

—Ἀγῶνες δρόμου, ἅλματος, πάλης καὶ δίσκου.—

Ὁ Ἀλκίνοος στοὺς θαλασσινοὺς τοὺς Φαίακας τότε λέγει:
ἀκούσετε σεῖς ἀρχηγοὶ καὶ πρῶτοι τῶν Φαιάκων,
τώρα ποῦ πιὰ ἐχαρήκαμε τὸ πλούσιο τραπέζι
καὶ τὴν κιθάρα τὴ γλυκειὰ τοῦ τραπεζιοῦ συντρόφισσα,
πᾶμε νὰ δοκιμάσωμε τὴ δύναμί μας ἔξω
εἰς ὅλα τ' ἀγωνίσματα, ποῦ ὁ ξένος σὰν γυρίσῃ
στὸν τόπο του, νὰ θυμηθῇ νὰ πῇ τοὺς ἄλλους πόσο
στὸν δρόμο καὶ στὸ πήδημα ἢ στὸ πάλεμα περνοῦμε.

Ἔτσ' εἶπε κ' ἐπορεύθηκεν αὐτὸς καὶ πίσω οἱ ἄλλοι·
τὴν φόρμιγγα ἀπὸ ἕνα καρφὶ κρεμᾷ τὴν λιγερόφωνην
καὶ ἀπὸ τὸ χέρι παίρνοντας ὁ κῆρυξ τὸν Δημόδοκον
βγάζει ἀπ' τὸ μέγαρο, ὁδηγεῖ, ἀπὸ τὸν ἴδιον δρόμον
ποῦ τῶν Φαιάκων οἱ ἀρχηγοί, νὰ ἰδοῦνε τοὺς ἀγῶνας
στὴν ἀγορὰ ἐπορεύοντο καὶ ὀπίσω πλῆθος ἄπειρον
ἀκολουθοῦσε καὶ πολλὰ νὰ πᾶνε παλληκάρια
σηκώθηκαν ὁ Ἀκρόναος κι' ὁ Ὠκύλαος κι' ὁ Ἐλατρεὺς
Ναυτεύς, Πρυμνεὺς καὶ Ἀγχίαλος ἀκόμη ὁ Ἐρετμεὺς
ὁ Θόων ὁ Ἀναβησίνεως, Ποντεύς, Πρωρεύς, Ἀμφίαλος
ποῦ ἐγέννησε ὁ Πολύναος ὁ Τεκτονίδης καὶ ἔπειτα
σηκώθηκεν ὁ Εὐρύαλος ὁ ἴσος μὲ τὸν Ἄρην
τὸν ἀνδροφόνον, καὶ μαζὶ ἐσηκώθη ὁ Ναυβολίδης,
λεβέντης εἰς τὸ ἀνάστημα στὴν ἐμορφιὰν ὁ πρῶτος
στοὺς Φαίακας, κατώτερος ἀπ' τὸν Λαοδάμα μόνον.
Τὰ τρία παιδιὰ ἐσηκώθηκαν τοῦ Ἀλκινόου κατόπι
ὁ Λαοδάμας ὁ Ἅλιος καὶ ὁ ἰσόθεος Κλυτόναος.
Καὶ πρῶτα ἐδοκιμάσθηκαν στὰ πόδια ἀπ' τὸ σημάδι
μαζὶ στὸν δρόμον ὅλοι τους πετῶντας καὶ σηκώνοντας
σκόνην μὲ τὰ ὁλογλίγωρα τὰ πόδια μὲς τὸν κάμπον.
Καὶ ἀπ' ὅλους ὁ ἀσούσουμος Κλυτόναος ἔτρεχε πρῶτος·
κι ὅσο χωράφι ὀργώνουνε στὸ νειάμα δυὸ μουλάρια,
τόσο πίσω τοὺς ἄφησε τρέχοντας μπρὸς ἐκεῖνος·
ἔπειτα ἐκαταπιάσθηκαν τὸ πάλεμα τὸ δύσκολο
καὶ ὁ Εὐρύαλος ἤλθε σ' αὐτὸ στοὺς πρώτους ὅλους πρῶτος,
στὸ πήδημα ὁ Ἀμφίαλος ὅλους περνᾷ, τὸν δίσκον
ἀπ' ὅλους ρίχνει ὁ Ἐλατρεὺς πιὸ μακριά, καὶ στὴν πυγμὴν
ὁ Λαοδάμας τὸ παιδὶ νικάει τοῦ Ἀλκινόου.

Κι' ἀφοῦ μὲ τ' ἀγωνίσματα εὐφράνθηκε ἡ ψυχή των,
ὁ Λαοδάμας ἔπειτα τοῦ Ἀλκινόου τοὺς εἶπε:

[1] Στίχοι 96—200.

Ἐλᾶτε, φίλοι, ἂς μάθωμε ἀπ᾽ τὸν ξένον ἂν γνωρίζῃ
κανὲν ἀγώνισμα κι᾽ αὐτός· κακόπλαστος δὲν εἶνε·
κνῆμες, μηροί, τὰ δυὸ τὰ χέρια ἐπάνω δυνατά·
καὶ τὸν αὐχένα στιβαρόν, τὸ σθένος ἔχει μέγα.
Ἂν καὶ κακὰ τὸν εὗρηκαν πολλά, τὰ νιᾶτα του ὅμως
ἀκόμη δὲν τὸν ἄφησαν· ἄλλο κακὸ δὲν εἶνε
στὸν πιὸ μεγαλοδύναμον τὸν ἄνδρα ἀπὸ τὴ θάλασσα
ἁρμοὺς νὰ λύνῃ — ὅσο γερὸς καὶ δυνατὸς ἂν εἶνε.
Καὶ πρὸς αὐτὸν ὁ Εὐρύαλος ἐμίλησε καὶ τοῦ εἶπε:
« Λαοδάμα, αὐτὸς ὁ λόγος σου πολὺ μ᾽ ἀρέσει ποῦ εἶπες
καὶ τόρα ἐσὺ προσκάλεσ᾽ τον καὶ ὡς πρέπει μίλησέ του ».
Καὶ τοῦτο μόλις ἄκουσε τὸ τέκνον τοῦ Ἀλκινόου
ἦλθε, στὴ μέση ἐστάθηκε καὶ τοῦ Ὀδυσσέως εἶπε:
« Ἔλα καὶ σύ, ξένε πατέρα, ἄθλον κανένα ἂν ξέρῃς
δοκίμασε· καὶ φανερὸ πῶς ξέρεις ἀπὸ ἀγῶνας
ποῦ δόξα μεγαλύτερη στὸν ἄνδρα, ὅπου καὶ ἂν εἶνε,
εἶνε ὅ,τι μὲ τὰ πόδια του, τὰ χέρια, κατορθώνει.
Σήκω λοιπὸν δοκίμασε καὶ διῶξε ἀπ᾽ τὴν ψυχή σου
κάθε φροντίδα· ὁ δρόμος σου μακρὺς πολὺς δὲν εἶνε
καὶ τὸ καράβι ἐρρίχθηκε, καὶ οἱ σύντροφοι ἕτοιμοι ».

Κ᾽ εἶπεν ἀποκρινόμενος ὁ Ὀδυσσεὺς σ᾽ αὐτόν:
« Λαοδάμα, ἀναγελῶντας με ν᾽ ἀγωνισθῶ προτρέπετε,
ἐγὼ φροντίδες εἰς τὸν νοῦν παρ᾽ ἀγωνίσματα ἔχω,
ποῦ ὣς τόρα πάμπολλα ἔπαθα κ᾽ ἔχω πολλὰ μοχθήσει·
τόρα μαζί σας κάθομαι τὸν γυρισμὸν ποθῶντας
εἰς τὴν πατρίδα, βασιλιᾶ καὶ ὅλους παρακαλῶντας ».
Καὶ ὁ Εὐρύαλος τοῦ ἀποκρίθηκε ὀνειδιστικὰ καὶ τοῦ εἶπε:
« Δέν σε πιστεύω εἰδήμονα τῶν ἄθλων, ξένε, ὅσα
στὸν κόσμο ὑπάρχουν· σὰν αὐτὸν μοῦ φαίνεσαι ποῦ τρέχει
μὲ τὸ τρανὸ καράβι του τοὺς ναῦτες κυβερνῶντας,
φέρνει πραμάτιες, τὸ φορτίον θυμᾶται μόνον κ᾽ ἔχει
τὸν νοῦν του μόνο στ᾽ ἅρπαγμα· μ᾽ ἀγωνιστὴν δὲν μοιάζεις!
Καὶ τοῦ εἶπε ὁ πολυμήχανος ὁ Ὀδυσσεὺς κυττῶντας τον
λοξά: « καλὰ δὲν μίλησες, ξένε, καὶ ἀνόητον μοιάζεις
ἄνδρα· ξέρω δὲν δίνουνε οἱ θεοὶ τὶς χάρες σ᾽ ὅλους
τοὺς ἄνδρας, λόγο, ἀνάστημα καὶ γνῶσιν· ἄλλος
δὲν εἶνε τόσον ἔμορφος στὸ πρόσωπον· ἀλλ᾽ ὁ θεὸς
στολίζει μὲ τὴν ἐμορφιὰ τὰ λόγια του καὶ βλέπουν
ὅλοι σ᾽ αὐτὸν εὐφρόσυνα· καὶ τοὺς μιλάει ἀλάθευτα
μὲ ἦθος μειλίχιον ζηλευτὸς στὰ συναγμένα πλήθη,
κι᾽ ὅταν στὴν πόλιν ἔρχεται τὸν τρῶνε μὲ τὸ μάτι·
στὴν ἐμορφιὰ μὲ τοὺς θεοὺς παρόμοιος ἄλλος εἶνε
κι᾽ ἂς μὴν κοσμῇ τὰ λόγια του ἡ χάρις ὅπως τόρα ἐσὺ
ἰσόθεος στὴν ἐμορφιά, στὴ γνῶσι ἀνόητος εἶσαι.
Καὶ τὴν ψυχή μου ἐτάραξες μὲς τὰ βαθιὰ τοῦ στήθους
μὲ ἄκοσμα λόγια· ἀμάθητος δὲν εἶμ᾽ ἐγὼ εἰς ἀγῶνας,

ὅσο ἂν πολυλογῇς ἐσύ, μὰ καὶ θαρρῶ πῶς ἤμουν
πρῶτος ὅσο μ' ἐβόηθαγεν ἡ νεότης καὶ τὰ χέρια·
μὲ σύντριψαν οἱ συμφορὲς καὶ ὅσα δεινὰ μ' εὗρῆκαν
περνῶντας τ' ἄγρια κύματα καὶ τοὺς τρανοὺς πολέμους.
Ὡστόσο, μὲ ὅσα ἂν ἔπαθα, ποθῶ νὰ δοκιμάσω·
μ' ἐκέντρισεν ὁ λόγος σου παραπολὺ ὁ πικρός».

Εἶπε καί, τὴν χλαμύδα του χωρὶς ν' ἀφήσῃ, παίρνει
δίσκον μεγάλον καὶ παχὺν βαρύτερον ἀπ' ὅλους
ποῦ μεταξύ τους ἔριχναν οἱ Φαίακες στὸν ἀγῶνα.
Καὶ ἀφοῦ τὸν περιγύρισε τὸν ρίχνει πέρα, βουΐζει
ὁ λίθος ἀπ' τὸ δυνατὸ τὸ χέρι καθὼς φεύγει....
Καὶ οἱ Φαίακες, μακρύκουποι στὴν θάλασσα ἀκουσμένοι
ἀπ' τὴν ὁρμὴν τοῦ λιθαριοῦ σκύβουν στὴν γῆν ποῦ ἐκεῖνο
γοργὰ ἀπὸ ὅλα ἐπέταξεν ἐπάνω τὰ σημάδια.
Ἀνδρὸς παίρνοντας μορφὴν ἡ Ἀθηνᾶ σημειώνει
τὰ τέρματα καὶ πρὸς αὐτὸν λέγει μιλῶντας τότε:
«Κ' ἕνας τυφλὸς ἂν ἔψαχνε, τέτοιο σημάδι, ξένε,
ξεχώριζεν ἂν ἤθελε, ποῦ ἀπ' τ' ἄλλα ἐμπρὸς πολὺ
στέκει σημάδια χωριστὸν ἀπ' ὅλα· κ' ἔχε θάρρος:
Οὔτε νὰ φθάσουν δύνανται καὶ νὰ περάσουν οὔτε».

Μετάφρ. ΑΡΙΣΤΟΥ ΚΑΜΠΑΝΗ

ΤΟ ΔΙΠΛΩΜΑ ΤΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΕΡΓΟΝ Ν. ΓΥΖΗ

Η ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Ὁ κ. Βικέλας εἶχεν ἀφηγηθῆ πρὸ δώδεκα ἐτῶν εἰς διάλεξίν του, τὴν ὁποίαν ἔκαμε εἰς τὸ Παρίσι, τὴν ἱστορίαν τῆς ἱδρύσεως τῶν διεθνῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων. Ὡς ἐπίκαιρα δίδομεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας ἀποσπάσματα τῆς διαλέξεως ἐκείνης ὅπως εἶχε δημοσιευθῆ τότε εἰς τὴν «Ἑστίαν».

Σ. Τ. Δ.

Μίαν ἑσπέραν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος Ἰουνίου (1894), ὁ ταχυδρόμος μοῦ ἔφερε θήκην, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέσυρα δίπλωμα ἐπ' ὀνόματί μου, ὡς μέλους τοῦ εἰς Ἀθήνας Πανελληνίου Γυμναστικοῦ Συλλόγου. Μοῦ ἦσαν ὅλως ἄγνωστα τὰ τοῦ Συλλόγου τούτου, — δὲν εἶχα ἐπιζητήσει τὴν τιμὴν νὰ γίνω μέλος του, οὔτε εἶχα τὰ πρὸς τοῦτο προσόντα. Τὴν ἀπορίαν μου ἔλυσε τὴν ἐπαύριον τὸ πρωῒ ὁ ταχυδρόμος καὶ πάλιν. Ἔφερε φάκελλον μέγιστον, περιέχοντα ἐπιστολὴν τοῦ Συλλόγου, παρακαλοῦντος με νὰ τὸν ἀντιπροσωπεύσω εἰς τὸ Διεθνὲς Ἀθλητικὸν Συνέδριον. Τὸ ἐπίσημον τοῦτο ἔγγραφον συνώδευαν ἐπιστολαὶ φίλων μου μελῶν τοῦ Συλλόγου, ζητούντων τὴν συγκατάθεσίν μου — καὶ μάλιστα ***τηλεγραφικῶς,*** καθόσον τὸ συνέδριον συνήρχετο μετ' ὀλίγας ἡμέρας. Ἡ πρώτη μου ὥθησις ἦτο ν' ἀρνηθῶ. Οὔτε κἂν ἐγνώριζα ὅτι πρόκειται νὰ συγκροτηθῆ εἰς τὰ Παρίσια διεθνὲς ἀθλητικὸν συνέδριον. Τί κοινὸν μεταξὺ ἀθλητισμοῦ καὶ ἐμοῦ! — Πῶς ὅμως νὰ εἴπω "***Οχι*** εἰς φίλους ἀγαπητούς; Ἄλλως, παρευρέθην καὶ ἄλλοτε εἰς συνέδρια, χωρὶς νὰ ἔχω προσόντα δικαιοῦντα τὴν συμμετοχήν μου, ὄχι δὲ μόνον ὑπέκρυψα τὴν ἀμάθειάν μου τηρήσας σωτήριον σιωπήν, ἀλλὰ καὶ ἐπωφελήθην τῶν εἰς τὰ τοιαῦτα συνέδρια ἀφορμῶν πρὸς σχέσεις εὐχαρίστους καὶ πρὸς διασκεδάσεις. Καὶ ἐδέχθην τὴν ἐντολήν.

Ἀλλά, τὴν ἑπομένην ἑβδομάδα, λαμβάνω ἄλλον πάλιν φάκελλον. Περιεῖχεν ὑπόμνημα τοῦ Πανελληνίου Γυμναστικοῦ Συλλόγου, μὲ τὴν παράκλησιν νὰ τὸ διασκευάσω, μεταφράσω καὶ διακοινώσω εἰς τὸ Συνέδριον. Τοῦτο δὲν ἦτο βεβαίως διασκεδαστικόν. Ἀλλ' ὑπέθεσα ὅτι ἦτο ἀρχὴ καὶ τέλος, ὅτι τὸ ἔργον μου ἐντὸς τοῦ Συνεδρίου θὰ περιορισθῆ εἰς τοῦτο καὶ μόνον. Ὑπομονὴ λοιπόν! Ἐκάθισα, διεσκεύασα, μετέφρασα καὶ ἐδημοποίησα τὴν περὶ διακοινώσεως τοῦ ὑπομνήματος ἐντολὴν πρὸς τὸν γενικὸν γραμματέα τοῦ Συνεδρίου.

Γενικὸς Γραμματεὺς ἦτο ὁ βαρόνος de Coubertin. Δὲν τὸν ἐγνώριζα πρότερον· οὔτε σεῖς τὸν ἐγνωρίζατε. Σήμερον ὅμως τὸ ὄνομά του ἔγεινε πασίγνωστον καθ' ὅλον τὸν Ἑλληνισμόν, ὑπὸ τὴν ἐξελληνισθεῖσαν μορφὴν τοῦ Κουμπερτέν.

Ἡ ἔναρξις τοῦ συνεδρίου ἐτελέσθη μὲ πολλὴν ἐπισημότητα, τὴν 16 Ἰουνίου, εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς Σορβόνης. Ἡ ἑορτὴ εἶχεν ἐξαιρετικῶς Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα. Ὅλα μετέφεραν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν φαντασίαν τοῦ πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου.

Ταῦτα ἦσαν τὰ προεόρτια. Τὴν ἑπομένην ἡμέραν — Κυριακὴν — ἐνισχύθη ἐξ ἑνὸς ἡ ἰδέα μου περὶ διασκεδάσεων, ἀλλ' ἐξ ἄλλου καὶ ἡ συναίσθησις τῆς ἀναρμοδιότητός μου. Τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου προσεκλήθησαν ὑπὸ διαφόρων ἀθλητικῶν συλλόγων. Πρόσκλησις τὸ πρωῒ εἰς ποδηλατικὸν διαγωνισμόν, πρόσκλησις τὸ ἀπόγευμα εἰς ἀγῶνα σφαιροπαικτικὸν—τοῦ Γαλλικοῦ Jeu de Paume.

Τὴν Δευτέραν ἤρχισε τὸ Συνέδριον τὰς ἐργασίας του. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως ἠρώτησα τὸν γενικὸν γραμματέα πότε θὰ ἔλθῃ ἡ σειρὰ τοῦ ὑπομνήματός μου διὰ νὰ τελειώσω τὴν ἐντολήν μου.—«Νὰ τελειώσῃς, ἀπήντησε μὲ πονηρὸν μειδίαμα. Ἀκόμη δὲν ἠρχίσαμεν!» Δὲν ὑπωπτεύομην πόσον ἦσαν προφητικαὶ αἱ λέξεις του.

Τὸ Συνέδριον, μετά τινας προκαταρκτικὰς διασκέψεις, προέβη ἀμέσως εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ διχοτομηθῆ εἰς δύο ἐπιτροπάς, — τὴν μία πρὸς μελέτην καὶ διαρρύθμισιν τῶν ὅρων τοῦ Amateurisme.

Εἰς τὴν δευτέραν ἐπιτροπὴν ἀνετίθετο ἡ διάσκεψις περὶ τῆς ἱδρύσεως διεθνῶν ἀγώνων, βαπτισθέντων ἐκ τῶν προτέρων μὲ τὸ ὄνομα: Ὀλυμπιακῶν.

Μετὰ τὴν ἀπόφασιν περὶ τῶν δύο ἐπιτροπῶν, προσεκλήθησαν τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου νὰ δηλώσῃ ἕκαστος εἰς ποίαν ἐκ τῶν δύο ἐπιθυμεῖ νὰ καταταχθῆ. Οἱ περισσότεροι κατετάχθησαν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ amateurisme. Ἐγώ, ἐννοεῖται, κατετάχθην εἰς τὴν ἄλλην, ἀφοῦ ἐπεβάλλετο ἡ ἐκλογή. Ἄλλως δέ, καὶ τὸ ὑπόμνημά μου ἐπραγματεύετο περὶ τῆς ἀνασυστάσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.

Ἐχωρίσθημεν λοιπὸν εἰς δύο αἰθούσας τῆς Σορβόνης, διὰ νὰ ὀργανωθῆ ἑκάστη τῶν ἐπιτροπῶν, ἐκλέγουσα τὸ προεδρεῖον καὶ τὸν γραμματέα της. Φαντάζεσθε τὴν ἔκπληξίν μου, Κύριοι, ὅτε, ὡς ἐκ συνθήματος, πολλοὶ τῶν πα-

ρόντων ἐπρότειναν τὸ ὄνομά μου ὡς προέδρου. Πρόεδρος ἀθλητικῆς ἐπιτροπῆς ἐγώ! Διεμαρτυρήθην, διεκήρυξα τὸ ἀκατάλληλόν μου, ἀλλ' ὅτε ἀντέταξαν ὅτι ὡς Ἕλλην — καὶ μόνος Ἕλλην ἐκεῖ, — δὲν ἠδυνάμην ν' ἀρνηθῶ, προκειμένου περὶ ἀναβιώσεως Ἑλληνικῆς ἰδέας, ἐσκέφθην ὅτι δὲν εἶχα τὸ δικαίωμα ν' ἀποποιηθῶ τιμὴν προσφερομένην εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐδέχθην, ἀλλ' ἐγὼ τὸ ἤξευρα μετὰ πόσου ἐνδοιασμοῦ.

Τὸ ἑπόμενον Σάββατον συνελθοῦσαι αἱ δύο ἐπιτροπαὶ συναπετέλεσαν πάλιν τὸ Συνέδριον, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ὁλομελείᾳ του εἶχε νὰ ἐπικυρώσῃ τὰ ἔργα ἑκάστης τῶν δύο ἐπιτροπῶν καὶ ν' ἀποφασίσῃ περὶ παντὸς ἐκκρεμοῦς ζητήματος.

Ἡ ἰδική μας ἐπιτροπὴ εἶχε νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν κύρωσιν τοῦ Συνεδρίου τὰς ἀποφάσεις της, μία ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο ὅτι οἱ δεύτεροι διεθνεῖς Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες θὰ τελεσθοῦν εἰς τὰ Παρίσια κατὰ τὰ 1900, κατόπιν δέ, κατὰ τετραετίαν, θὰ γίνωνται εἰς ἄλλας πόλεις τῆς ὑφηλίου.

Περὶ τοῦ ποῦ θὰ τελεσθοῦν οἱ πρῶτοι ἀγῶνες ἀντηλλάγησαν ἀορίστως ἰδέαι τινές, ἀλλ' ἀπεφασίσθη νὰ ὑποβληθῇ τὸ ζήτημα εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ὁλομελείας τοῦ Συνεδρίου.

Ἐδῶ, Κύριοι, εὑρέθην εἰς δύσκολον θέσιν. Ἠδυνάμην νὰ μὴ ἐπωφεληθῶ τῆς ἀπροσδοκήτου καὶ μοναδικῆς εὐκαιρίας πρὸς τιμὴν καὶ ὄφελος τῆς Ἑλλάδος; Δὲν ἐπεβάλλετο, σᾶς ἐρωτῶ, νὰ προτείνω τὰς Ἀθήνας ὡς ἕδραν τῶν πρώτων Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων; — Δὲν εἶχα τοιαύτην ἐντολὴν ἢ ἄδειαν, ἀλλ' οὔτε καιρὸς ἔμενε νὰ ζητήσω τῶν ἁρμοδίων τὴν γνώμην καὶ συγκατάθεσιν. Καὶ ἂν ὑπῆρχεν ὁ καιρός, δὲν ἤθελα — δὲν ἔπρεπε — νὰ ἐνοχοποιήσω τρίτους οἱουσδήποτε διὰ παρομοίας προτάσεως. Ἐφοβούμην τὴν ἀπόρριψίν της καὶ ἐθεώρησα ὀρθὸν νὰ φέρω μόνος ἐγὼ τὴν εὐθύνην τῆς ἀποτυχίας.

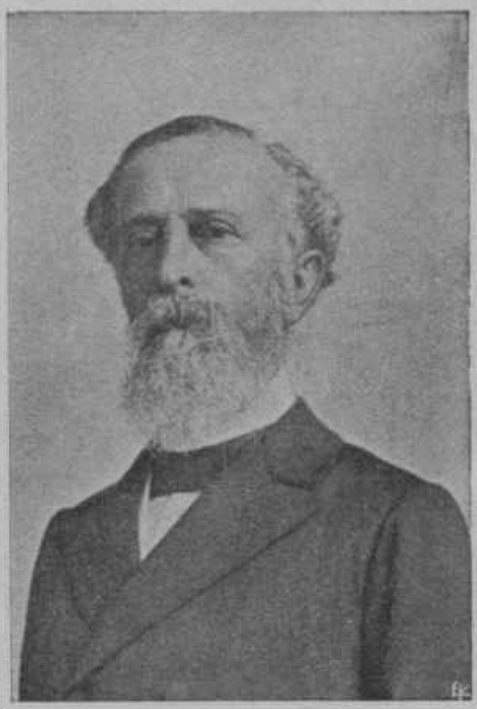
Ἐφοβούμην μὴ εὕρω καὶ ἐντὸς τοῦ Συνεδρίου τὴν ἀπήχησιν τῶν μομφῶν, ὅσας ἐξήγειραν αἱ θλιβεραὶ συνέπειαι τῆς οἰκονομικῆς μας δυσπραγίας. Δὲν ἦτο ἀκίνδυνον τὸ πρᾶγμα. — Εἶχα καὶ ἄλλον φόβον ὡς ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἰτίου: Ὑποθετέον ὅτι ἐπιτύχῃ τὸ τόλμημα, ὅτι γείνῃ ἀποδεκτὴ ἡ πρότασίς μου, — ποῦ θὰ εὑρεθοῦν τὰ χρήματα; πῶς θὰ καλυφθῇ ἡ δαπάνη; Ναὶ μέν, ἐθεωρεῖτο ὡς βέβαιον τότε ὅτι θὰ τελεσφορήσῃ ἡ περὶ συμβιβασμοῦ διαπραγμάτευσις μεταξὺ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν δανειστῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐπαναπαυθῶ εἰς τὴν προσδοκίαν κυβερνητικῆς ἀρωγῆς. Ἀληθές, ἡ φιλοπατρία τῶν Ἑλλήνων μένει καταφύγιον ἀσφαλὲς ὁπόταν πρόκειται περὶ ἐθνικῆς ἀνάγκης. Ἤμην βέβαιος ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ἤθελε κατανοήσει τὴν εἰς τὴν πατρίδα παρεχομένην τιμὴν καὶ ὠφέλειαν, ἐὰν ἀπεφασίζετο νὰ τελεσθῇ εἰς Ἀθήνας τοιαύτη διεθνὴς πανήγυρις, ἀλλ' ὁ φόβος μου ἦτο μὴ ἡ δυσχέρεια τῶν περιστάσεων δυσκολεύσῃ τὴν εὕρεσιν τῶν ἀπαιτουμένων μέσων.

Ἐνῷ ἐσκεπτόμην ταῦτα, τὴν παραμονὴν τοῦ Σαββάτου ἐκείνου, ἦλθε πρὸς ἐπίσκεψίν μου φίλος μου διερχόμενος τὰ Παρίσια, γνωστὸς διὰ τὴν γενναίαν καὶ πατριωτικὴν χρῆσιν τοῦ πλούτου του. Εἶπα εἰς αὐτὸν τὰ πάντα· ἐπεδοκίμασεν ἐνθουσιωδῶς τὸν σκοπόν μου καὶ διέλυσε τοὺς δισταγμούς μου. Ἠυχήθη ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τῆς προτάσεώς μου, περὶ δὲ χρημάτων μ' ἐβεβαίωσε ὅτι θὰ εὑρεθοῦν. Ἐγνώριζα ὅτι ἡ διαβεβαίωσις δὲν ἦτο πλατωνική, ἐπείσθην ὅτι καὶ ἄλλοι πολλοὶ θὰ συμμερίζωνται τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς σκέψεις τοῦ φίλου ἐκείνου. Αἱ προτροπαί του μὲ καθησύχασαν. Ἐμπρὸς λοιπόν!

Τὴν ἐπαύριον τὸ Συνέδριον συνελθὸν συνεζήτησε κατὰ πρῶτον καὶ ἐπεψήφισε, μίαν πρὸς μίαν, τὰς ἀποφάσεις τῆς πρώτης ἐπιτροπῆς, τῆς ἐπὶ τοῦ *amateurisme*. — Ἦλθε κατόπιν καὶ τῆς ἰδικῆς μας ἐπιτροπῆς ἡ σειρά. — Ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ἐκκρεμὲς ζήτημα: ποῦ θὰ τελεσθοῦν οἱ πρῶτοι ἀγῶνες, τὸ 1896, ἐζήτησα τὸν λόγον. Διεξεδίκησα τὰ δικαιώματα τῆς Ἑλλάδος προκειμένου περὶ ἀνασυστάσεως Ἑλληνικοῦ θεσμοῦ. Ναὶ μέν, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Βίκτωρος Οὐγώ, ὅλοι οἱ πολιτισμένοι λαοὶ ἔχουν κοινὴν προμήτορα τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἡμεῖς τὴν ἔχομεν μητέρα. Εἴμεθα τρόπον τινὰ οἱ θεῖοι τῶν λοιπῶν ἐθνῶν. Ἰδοὺ ἡ μόνη ὑπεροχή μας, ἐὰν εἶναι τοῦτο ὑπεροχή. Ἰδοὺ πόθεν ἡ ἀξίωσις νὰ ἐγκαινισθοῦν ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους οἱ ἀνιδρυόμενοι Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες. Δὲν ἔχομεν τὰ μέσα νὰ τελέσωμεν ἑορτὰς μεγαλοπρεπεῖς, ἀλλὰ τὸ ἐγκάρδιον τῆς ὑποδοχῆς θ' ἀναπληρώσῃ τὰς πολλὰς ἐλλείψεις μας. Δὲν θὰ παρέξωμεν εἰς τοὺς ξένους μας διασκεδάσεις ἀξίας τῆς περιστάσεως, ἀλλ' ἔχομεν νὰ δείξωμεν τὰ μνημεῖα καὶ τὰ ἐρείπεια τῆς ἀρχαιότητος, θὰ τοὺς ὁδηγήσωμεν ἐκεῖ ὅπου οἱ ἀρχαῖοι ἐτέλουν τοὺς ἐνδόξους ἀγῶνας των, εἰς τὰ Ὀλύμπια, τὰ Ἴσθμια, τοὺς Δελφούς, τὴν Ἐπίδαυρον. . Αὐτὰ περίπου

Δ Βικέλας.

Τιμολέων Φιλήμων

εἶπα. Ἐφρόντισα συγχρόνως καὶ πρὸ πάντων νὰ διατρανώσω ὅτι οὐδεμίαν ἐντολὴν εἶχα ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὥστε διὰ τῆς προτάσεώς μου οὔτε τὴν Ἑλλάδα ἤθελα νὰ ἐνοχοποιήσω, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ Συνέδριον. Ἐπρότεινα ἁπλῶς καὶ μόνον νὰ διατυπωθῇ **εὐχὴ** —εὐχὴ μηδένα ἐκ τῶν προτέρων ὑποχρεοῦσα, ὑπὲρ τῆς ἐν Ἀθήναις ἐγκαινίσεως τῶν ἀνιδρυομένων διεθνῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.—Εἶπα καὶ ἐκάθισα περιμένων τὰς ἀντιρρήσεις. Ἀλλ' ἀντὶ ἀντιρρήσεων, ὁ Κος de Coubertin, ὁ πρόεδρος τῆς ἄλλης ἐπιτροπῆς, ὁ ἀντιπροσωπεύων τὴν Ἀμερικὴν καθηγητὴς Sloane, καὶ ἄλλα μέλη τοῦ συνεδρίου ὑπεστήριξιαν ἐνθέρμως τὴν πρότασίν μου. Ἡ ἀποδοχὴ ἐπῆλθεν ὁμόφωνος καὶ ὁλόψυχος.

Οὕτως ἔληξαν αἱ ἐργασίαι τοῦ Συνεδρίου, ἔλαβε δὲ τέλος καὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Πανελληνίου Γυμναστικοῦ Συλλόγου. Ἀλλὰ δὲν ἔληξεν ἡ ἱστορία τῶν διεθνῶν ἀγώνων, οὔτε ἡ ἀνάμιξίς μου εἰς τὴν ὑπόθεσιν. Ἐτελείωσε μόνον ἡ πρώτη πρᾶξις καὶ ἀρχίζει τώρα ἡ δευτέρα.

Τὸ Συνέδριον, προτοῦ διαλυθῇ, ὠνόμασεν ἐκ τῶν μελῶν του, παρόντων καὶ ἀπόντων, διαρκῆ ἐπιτροπὴν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφασισθέντων. Μεταξὺ των μελῶν τῆς διεθνοῦς ταύτης ἐπὶ τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων ἐπιτροπῆς εἶχα τὴν τιμὴν νὰ συγκαταλεχθῶ. Ὁ ἑκάστοτε πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς εἶναι ἐκ τῆς χώρας ὅπου θὰ τελεσθοῦν οἱ προσεχεῖς ἀγῶνες, ὥστε ὑφισταμένης τῆς ὑπὲρ Ἀθηνῶν εὐχῆς, ἰδοὺ ἐγὼ πρόεδρος! Καθὼς βλέπετε, ἡ διασκέδασις, τὴν ὁποίαν ἐπερίμενα ἐκ τῆς ἐντολῆς τοῦ Πανελληνίου Γυμναστικοῦ Συλλόγου, δὲν ἀπέβη ὁποία τὴν ἐφανταζόμην.

Τὸ ζήτημα τώρα ἦτο ἐὰν ἡ Ἑλλὰς θ' ἀποδεχθῇ τὴν εὐχὴν τοῦ Συνεδρίου. Δύο σπουδαῖα γεγονότα, τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦδε ἀπεσιώπησα, ἐπέτρεπαν ἐξ ἀρχῆς τὴν περὶ τούτου ἐλπίδα: Μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν προσώπων, ὅσα ἐτίμησαν τὸ Συνέδριον γενόμενα ἐπίτιμα μέλη του, ἦτο καὶ ἡ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου. Ἡ δὲ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς ἐτηλεγράφησε διὰ τῆς Πρεσβείας μας, κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Συνεδρίου, ἐκφράζων εὐχαριστίας διὰ τὴν διακοίνωσιν τῆς συγκροτήσεώς του καὶ εὐχὰς «ὑπὲρ ἀνιδρύσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων».

Ἡ διαδηλωθεῖσα πρὸς τὸ Συνέδριον εὐμένεια τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου προδιέθεσε τὰ μέλη του ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ διηυκόλυνε τὴν ἀποδοχὴν τῆς προτάσεώς μου.

Ἐτηλεγράφησα εἰς Ἀθήνας καὶ ἔγραψα ἀμέσως ὅπου δεῖ, ἐκθέτων τὰ λαβόντα χώραν.

Μόνον ἐκ μέρους τοῦ Διαδόχου ἔλαβα ἀπάντησιν — ἀπάντησιν εὐμενῆ καὶ ἐνθαρρυντικωτάτην. Ἀλλὰ αἱ Ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες, ὅλαι ἀνεξαιρέτως, ἐξέφρασαν τὴν πάνδημον εὐχαρίστησιν διὰ τὴν ἀπονεμηθεῖσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τιμήν, οὐδαμόθεν δὲ ὑπεδεικνύετο λόγος ἀμφιβολίας περὶ τῆς ἀποδοχῆς τῆς εὐχῆς τοῦ Συνεδρίου. Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἐπέλθῃ ὁριστικὴ διευκρίνισις τοῦ πράγματος, καθόσον μάλιστα οἱ Οὔγγροι ἐπεζήτουν τὴν τιμὴν τῆς ἐγκαινίσεως τῶν διεθνῶν ἀγώνων, ὡς συμπλήρωμα τῆς εἰς Πέστην παγκοσμίου Ἐκθέσεως τοῦ 1896. Ὅθεν ἀπεφασίσαμεν μετὰ τοῦ Κου de Coubertin νὰ μεταβῶμεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἴδωμεν ἐκεῖ ἐκ τοῦ πλησίον ἐὰν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ εὐχὴ τοῦ Συνεδρίου.

Μετέβην πρῶτος εἰς Ἀθήνας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου· ὁ Κος de Coubertin ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας. Ἅμα ἔφθασα, εἶδα ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶχε τὰς δυσκολίας του. Ἕνεκα τῆς ἐκκρεμότητος τοῦ οἰκονομικοῦ ζητήματος, ἡ Κυβέρνησις ἐδίσταζε ν' ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν εὐθύνην τῆς δαπάνης. Τοὺς δὲ δισταγμούς της συνεμερίζετο καὶ ἐνίσχυεν ἡ εἰς Ἀθήνας ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων ἐπιτροπή, ἡ ὁποία ὡς ἐκ τοῦ προορισμοῦ της ἦτο ἁρμοδία πρὸς διεξαγωγὴν τῆς ὅλης ὑποθέσεως. Τοιαῦται ἦσαν αἱ πρῶται ἐντυπώσεις μου ὅτε, ἕνεκα λόγων οἰκογενειακῶν, ἠναγκάσθην νὰ ἐπανέλθω εἰς τὰ Παρίσια, μὴ ἔχων πλέον οὐδαμῶς τὸ νοῦν εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας.

Ὁ Κος de Coubertin μετέβη μόνος εἰς Ἀθήνας. Δὲν ἔμενε καιρὸς πρὸς χρονοτριβήν. Ἔπρεπε νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πέστης. Χάρις εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὴν δραστηριότητα τοῦ εὐγενοῦς Γάλλου, ἡ Ἑλλὰς διέφυγε τὸν ἐπαπειλούμενον κίνδυνον. Μετεχειρίσθη πᾶν μέσον πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν ἀναφανέντων προσκομμάτων, διαλύων ἀτόπους ἐνδοιασμούς, ἀνορθῶν κλονουμένας πεποιθήσεις, διαφωτίζων τοὺς ἐνδιαφερομένους ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας τῆς ὑποθέσεως. Εὐτυχῶς ὁ Διάδοχος, ὁ ἀνέκαθεν ὑποστηρίξας τὸ ἔργον, συγκατετέθη νὰ δεχθῇ τὴν προεδρείαν τῆς σχηματισθησομένης εἰς Ἀθήνας ἐπιτροπῆς, ἡ ἐπιτροπὴ κατηρτίσθη ὁπωσδήποτε, καὶ ὁ κ. de Coubertin ἀνεχώρησε.

Οὕτω ἔγεινε τὸ πρῶτον μέγα βῆμα. Ἡ συγκρότησις ἐπιτροπῆς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς A. B. Y. τοῦ Διαδόχου ἐξησφάλιζε τὴν ὑπόθεσιν. Καὶ ὅμως παρ' ὀλίγον νὰ ἐπέλθῃ πλῆρες ναυάγιον. Τὰ σημεῖα του ἀνεφάνησαν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχώρησιν τοῦ Κου de Coubertin. Ἡ συγκροτηθεῖσα ἐπιτροπὴ οὐδέποτε, μετὰ τὴν πρώτην της συνεδρίασιν, συνεκλήθη. Οἱ κατὰ τὴν συνεδρίασιν ἐκείνην δι' ἐκλογῆς ὀνομασθέντες ἀντιπρόεδροι συνήρχοντο μόνοι, τὰ δὲ λοιπὰ μέλη ἠγνόουν τὸ συμπέρασμα τῶν διασκέψεών των. Ἐν τούτοις ἐκ τῶν ἐφημερίδων ἐμανθάναμεν ὅτι ἡ ἐπιτροπή, κρίνουσα τὰς δυσκολίας τοῦ ἐπιχειρήματος ἀνυπερβλήτους, ἦτο ἐν τῷ διαλύεσθαι. Κατόπιν ἔγεινεν ἡ συζήτησις εἰς τὴν Βουλήν, ὁπότε ἐξ ἑνὸς μὲν ἐδηλώθη ὁριστικῶς ἡ τελεία ἀποχὴ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπίων, ἐξ ἄλλου δὲ ἔγεινε γνωστὸν ὅτι οἱ ἀντιπρόεδροι οἱ ἀναλαβόντες τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπὶ τῶν διεθνῶν ἀγώνων ἐπιτροπῆς, οὐδεμίαν εἶχαν ἐλπίδα ἐπιτυχίας. Τὴν δαπάνην ὑπελόγιζαν εἰς δραχμὰς ἑξακοσίας ἢ ὀκτακοσίας χιλιάδας, τὴν δὲ εὕρεσιν τοῦ ποσοῦ ἐθεώρουν ἀδύνατον, τῆς Κυβερνήσεως ἀρνηθείσης τὴν ἔκδοσιν λαχείου.

Ἡ δυσάρεστος αὕτη περιπλοκὴ ἐπέφερε τοῦτο τὸ καλόν, ὅτι ἐξηγέρθη ἡ κοινὴ γνώμη. Ἀλλὰ τὸ ὑπέρογκον τοῦ προϋπολογισθέντος ποσοῦ ἐφόβιζε τοὺς πολλούς, ἡ δὲ ἀποχὴ τῆς Κυβερνήσεως, κακῶς μάλιστα ἐξηγουμένη ὡς ἀντίπραξις, ἐκλόνιζε καὶ τῶν αἰσιοδοξοτέρων τὸ θάρρος.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εὑρίσκοντο τὰ πράγματα, ὅτε μετέβην καὶ δεύτερον εἰς Ἀθήνας, κατὰ τὸν παρελθόντα Δεκέμβριον (1904). Εὐτυχῶς δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ τροπὴ εὐάρεστος, χάρις εἰς τὴν κοινὴν ὑποστήριξιν, χάρις ἰδίως καὶ πρὸ παντὸς ἄλλου εἰς τοῦ Διαδόχου τὴν στάσιν. Συνεῖδεν ἐκ πρώτης ἀρχῆς τὴν σπουδαιότητα τοῦ πράγματος, καὶ μὲ ὅλας τὰς ἐπισυμβάσας χασμωδίας δὲν μετέβαλε γνώμην. Εἰς τὴν φρόνησίν του, εἰς τὸν ζῆλον του, εἰς τὸ σθένος του ὀφείλεται ἡ διάσωσις τῆς ὑποθέσεως. Τὴν ἐνεκολπώθη μὲ θάρρος, πεποιθὼς εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. — Ἡ ἐπιτυχία εἰς αὐτόν, καὶ μόνον εἰς αὐτόν, χρεωστεῖται. Ἐδέχθη τὴν παραίτησιν τῶν ἀντιπροέδρων, δὲν διελυσε τὴν ἄπαξ ὀνομασθεῖσαν ἐπιτροπήν, τὴν συνεπλήρωσεν ὅμως διὰ νέων μελῶν. Ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς κατήρτισε δωδεκαμελὲς συμβούλιον συνεδριάζον ὑπὸ τὴν πραγματικήν του προεδρείαν, γενικὸν δὲ γραμματέα ὠνόμασε τὸν Κον Φιλήμονα, τοῦ ὁποίου ἡ γνωστὴ δραστηριότης, ὁ ζῆλος ὑπὲρ παντὸς ὅ,τι ἐπιχειρίζεται καὶ ὁ μεταδοτικὸς ἐνθουσιασμός, ἀποτελοῦν πρόσθετον ἐγγύησιν τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου. Τὰ

λοιπὰ μέλη τὰς ἐπιτροπῆς ἡ Αὐτοῦ Ὑψηλότης διένειμεν εἰς ἐννέα ὑποεπιτροπάς, ἑκάστη τῶν ὁποίων θὰ ἀσχοληθῇ εἰδικῶς εἰς ἰδιαίτερον κλάδον ἐργασίας πρὸς παρασκευὴν τῶν ἀγώνων, αἱ δὲ διασκέψεις των θὰ ὑποβάλλωνται εἰς τὴν ἔγκρισιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ ὑπὸ τὴν προεδρείαν του συμβουλίου. Δύο τῶν ἐπιτροπῶν τούτων προεδρεύονται, ἡ μὲν ἐπὶ τῶν ναυτικῶν ἀγώνων ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου, ἡ δὲ ἐπὶ τῆς σκοποβολῆς ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Νικολάου, ὥστε καὶ οἱ τρεῖς βασιλόπαιδες ἀδελφοὶ ἐργάζονται ἀπὸ κοινοῦ πρὸς εὐόδωσιν τοῦ καλοῦ τούτου ἔργου...

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ

Ο ΔΡΟΜΟΣ

«... εἰ ταχυτῆτι ποδῶν, τόπερ ἐστὶ πρότιμον
ρώμης ὅσσ' ἀνδρῶν ἔργ' ἐν ἀγῶνι πέλει»
Ξενοφάνης

Ὁ δρόμος ἢ τὸ δράμημα εἶναι τὸ φυσικώτερον καὶ ἀρχαιότατον τῶν ἀγωνισμάτων. Ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν δὲ χρόνων ἡ περὶ τὸν δρόμον ἱκανότης ἐθεωρεῖτο τὸ κάλλιστον τῶν προτερημάτων. Ὁ αἰώνιος πατὴρ τῆς ραψῳδίας θέτει ὡς τιμητικὰ ἐπίθετα εἰς τὸν περίφημον τῆς Θέτιδος υἱόν: «ὠκύπους», «ποδώκης», «ποδάρκης», καὶ ἄλλα, ἅτινα χαρακτηρίζουσι τὴν περὶ τὸν δρόμον δεινότητα τοῦ θείου βασιλέως τῆς Φθίας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐγυμνάζοντο εἰδικῶς εἰς τὸ ὡραιότατον τοῦτο ἀγώνισμα οἱ ἥρωες τοῦ ποιητοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρυσθένους ποταμοῦ ἐν τῇ Κριμαίᾳ, ἔνθα καὶ τὸ ἀμμῶδες τοῦτο στενὸν μέρος ἐκαλεῖτο «Ἀχίλλειος δρόμος».

Πάντοτε ὁ δρόμος ἦτο τὸ κράτιστον τῶν ἀγωνισμάτων εἰς τοὺς διαφόρους ἀγῶνας τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, εἰς πολλὰς δὲ ἐνιαῖον. Εἰς τὸν ἐπισημότερον βωμὸν τοῦ ἀνεφίκτου Καλοῦ, οἷος ὁ ἐν τῇ Ὀλυμπίᾳ τῆς Πυσάτιδος, οὗτινος ἡ ἀρχὴ εὑρίσκεται ἐν τῷ σκότει τῶν μυθευμάτων, τὰ πλεῖστα τείνουσιν εἰς νικητὰς τοῦ δρόμου, οἷα τὰ μυθεύματα τῶν ἱερέων τῆς Ἤλιδος ἀποδίδοντα τὴν σύστασιν εἰς τὸν Ἰδαῖον Ἡρακλέα, νικήσαντα δρόμῳ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ· εἰς ἀνάμνησιν τούτου ἔθηκεν ἀγῶνα πενταετηρικόν, διότι αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελφοί του ἦσαν ἐν ὅλῳ πέντε. Ἑτέρα ἐπίσης παράδοσις ἀποδίδεται εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Αἰθλίου Ἐνδυμίωνα ὅστις προσήνεγκε τὴν ἑορτὴν ὡς βραβεῖον εἰς τοὺς δρόμῳ νικήσαντας υἱούς του.

Εἰς τὰ Ὀλύμπια καὶ τὰς λοιπὰς μεγάλας τῶν ἄθλων ἑορτὰς ἐξετελεῖτο κατ' ἀρχὰς μόνον ὁ ἁπλοῦς δρόμος ταχύτητος *στάδιον* καλούμενος, ὅστις ἦτο τὸ διάστημα ἑνὸς Ὀλυμπιακοῦ σταδίου, ἀλλὰ καὶ πάλιν πρὸ τῆς ποικιλίας τῶν ἀγωνισμάτων, ἅτινα σὺν τῷ χρόνῳ εἰσήχθησαν, προηγήθησαν ἕτερα ἀγωνίσματα *δρόμου* ἐπίσης, τὴν μὲν 14 Ὀλυμπιάδα ὁ *δίαυλος* ἢ τὸ διπλοῦν στάδιον, δηλαδὴ τὸ νὰ διατρέξῃ ὁ δρομεὺς δὶς τὸ στάδιον — φθάνων τὸν καμπτῆρα καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐπιστρέφων εἰς τὴν ἀφετηρίαν — τὴν δὲ 15 Ὀλυμπιάδα ὁ *δόλιχος*, ὅστις ἦτο δρόμος ἀντοχῆς, οὗτινος ἀκριβῆ ἰδέαν τοῦ διαστήματος δὲν ἔχομεν ποικίλλοντος μεταξὺ 6 καὶ 24 σταδίων, τοῦτο δὲ διέφερε κατὰ διαφόρους περιστάσεις (Σχ. Ἠλέκτρ. 691). Ὁ δόλιχος ἐκαλεῖτο καὶ *ἑπτάδρομος*· «τρεῖς γὰρ καμπτῆρας εἶχε καὶ τὸ τοῦ καμπτῆρος ἥμισυ». Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν 18 Ὀλαμπιάδα, ὅτε εἰσήχθησαν καὶ τὰ λοιπὰ ἀγωνίσματα, πάλιν ὁ δρόμος ἐθεωρεῖτο τὸ πρότιμον τῶν ἀγωνισμάτων, ὅπως χαρακτηρίζει αὐτὸν ὁ περίφημος Κολοφώνιος φιλόσοφος Ξενοφάνης ἐν λυρικῷ ποιήματι.

Ἡ ἀρίθμησις τῶν Ὀλυμπιάδων — τῆς ἐπικρατεστέρας χρονολογίας παρ' Ἕλλησιν — ἐγίνετο διὰ τοῦ ἑκάστοτε νικητοῦ τοῦ δρόμου (σταδίου) ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ σταδιοδρόμου Κοροίβου τοῦ Ἠλείου (776 π. Χ.). Τραγικωτάτη ἀπόδειξις τῆς ἰδιαζούσης προτιμήσεως εἰς τὸν ἀελλόποδα νικητήν. Πρῶτος συγγραφεὺς (264 π. Χ.) Τίμαιος ὁ Σικελιώτης ἀνέγραψε τὰ διάφορα γεγονότα κατ' Ὀλυμπιάδας, ὀνομάσας τὸν χρόνον ἀπὸ τὸν ἐν ἑκάστῃ Ὀλυμπιάδι νικητὴν τοῦ δρόμου. Ἐὰν δὲ ἐτύγχανεν ὁ αὐτὸς ἀθλητὴς νὰ νικήσῃ καὶ εἰς ἄλλα ἀγωνίσματα καὶ εἰς τὸν δρόμον, ἐμνημόνευον μόνον τούτου, παραλείποντες ἐκεῖνα. Οὕτω ὁ Διόδωρος (ΙΑ 70) καὶ ὁ Παυσανίας (Δ. 24 § 52) μνημονεύουσι μόνον τὴν εἰς τὸν δρόμον νίκην τοῦ Κορινθίου Ξενοφῶντος, καίτοι ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀγῶσιν ἐνίκησε καὶ πένταθλον.

Ἕτερον ἀγώνισμα δρόμου, ἀρχαιότατον, ἦτο καὶ ἡ *λαμπαδηδρομία* ἢ λαμπαδηφορία, ἔτι

λαμπαδοῦχος ἀγών, πολλάκις δὲ ἁπλῶς λαμπάς, γνωστὸν καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Ὑπεχρέου τὸ ἀγώνισμα τοῦτο τὸν λαμπαδηφόρον ἢ λαμπαδηδρομικὸν νὰ φθάσῃ πρῶτος εἰς τὸ τέρμα μὲ ἀναμμένην τὴν λαμπάδα, ἄλλως ἐὰν ἔσβυνεν εἰς τὰς χεῖράς του ἐστερεῖτο τῆς τιμῆς τοῦ ἀγῶνος. Ἐπίσης ἕτερον ἀγώνισμα δρόμου ἦτο καὶ ὁ *ὁπλίτης δρόμος*, ἐν ᾧ ὁ ὁπλιτοδρόμος τρέχων τὸ στάδιον ἢ τὸν δίαυλον ἔφερεν ὅλον τὸν ὁπλισμὸν τοῦ ὁπλίτου.

Ἐτύγχανον δὲ οἱ δρομεῖς ἐπιμελημένης προπονήσεως μὲ ὅλους τοὺς κανόνας τῆς σημερινῆς τοιαύτης ἢ καὶ καλλιτέρους μὲ ὅλας τὰς ψυχρολουσίας, τὴν περὶ τὴν τροφὴν δίαιταν, τὸν ἀμέριμνον βίον ὡς καὶ τὰς ἀναποσπάστους ἐντριβὰς ἢ μαλάξεις ἐν ὅλῃ τῇ ἐπιστημονικῇ αὐτῶν θεωρίᾳ, ὡς λαμβάνομεν τοῦτο ἐκ τοῦ Ἱπποκράτους. Μάλιστα δὲ διὰ τὸ σπουδαῖον ζήτημα τῆς τροφῆς ἱκανῶς ἐνησχολήθησαν οἱ *ἀλεῖπται* καὶ πολλοὶ συγγραφεῖς ἀρχαῖοι γράφουσι περὶ τοῦ δυσεπιλύτου τούτου ζητήματος, οὐχ ἧττον ὅμως ἡ σήμερον ὑποδεικνυομένη κρεωφαγία εἰσήχθη ὑπὸ Δρομέως τοῦ ἐκ Στυμφάλου, ὑπεδεικνύετο δὲ καὶ τότε ὡς καὶ νῦν ἡ ξηρὰ καὶ ἀπηλλαγμένη ποικιλίας τροφή.

***

Τὰ ἀγωνίσματα τοῦ δρόμου σήμερον εἶναι ποικίλα καὶ πλεῖστα, πρὸς δὲ καὶ τὸ πλεῖστον τῶν ἀθλητικῶν παιδιῶν τὴν περὶ τὸν δρόμον δεινότητα ὡς βάσιν ἔχουσιν. Οἱ καθ' ἡμᾶς δρόμοι διαιροῦνται εἰς τρεῖς μεγάλας κλάσεις: εἰς τοὺς δρόμους ταχύτητος, μικτοὺς (ταχύτητος ἅμα καὶ ἀντοχῆς) καὶ εἰς τοὺς τῆς ἀντοχῆς. Ἑκάστη δὲ κλάσις ὑποδιαιρεῖται εἰς διαφόρους ἀποστάσεις πρὸς δὲ καὶ εἰς διαφόρους παρεκκλίσεις, οἷαι ὁ δρόμος μετ' ἐμποδίων, τὸ κυνήγιον τῶν χαρτίων, ὁ δρόμος μετὰ φυσικῶν ἐμποδίων καὶ πλεῖστα ἄλλα, ἅτινα ἀνήκουσι μᾶλλον εἰς τὰς ἀθλητικὰς παιδιὰς πλὴν τοῦ δρόμου μετ' ἐμποδίων, ὅστις εἶναι τεχνικώτατος δρόμος χρήζων εἴπερ τι καὶ ἄλλο ἀγώνισμα ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς πλὴν τῆς φυσικῆς διαπλάσεως, ὡραιότατα δὲ τὸν χαρακτηρίζει ὡς «μαθηματικὸν δρόμον» ὁ πρωταθλητὴς τῶν τὸν δρόμον τοῦτον. Τὰ διάφορα τοῦ δρόμου εἰς τοὺς προσεχεῖς εἶναι μέτρα 100, 400, 800, 1 ἐμποδίων 42 χλμ. (Μαραθώνιος) ἐφέτος ἐν Ἑλλάδι δρόμος ἀντοχῆς κῶν μιλίων (8,045 μέτρα περίπ ὁ τῷ πεντάθλῳ ἀνήκων δρόμος (200 ὑαρδῶν) ὁ αὐτὸς μὲ τὸν χαῖον δρόμον *στάδιον*.

***

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐν τῷ σεως εἶναι ἄριστα ὑφ' ὅλας τὰς δὲ μέρος τοῦ σώματος μένει ἐν ρῶς γυμνασμένον ὡς συμβαίνει νίσμασι, πρὸς δὲ ὑγιεινῶς εἶν ἄριστον ἀγώνισμα ἀναπτύσσον τ καὶ τὴν καρδίαν, τὰ ὁποῖα ὑ ταὐτῷ. Ἡ ἀνάπτυξις δὲ τῶν ὀρ καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν ἐξαρτωμένων μόνον τὴν ὑγείαν ἀλλὰ καὶ καθ ἱκανὸν νὰ ἀντιπαλαίσῃ κατὰ πά κατὰ τοῦ βροτολοιγοῦ μικροβίου

***

Ποίαν θέσιν ἔχει ὁ δρόμος κ τοῖς ἀγωνίσμασι βλέπετε ἂν παρευ νας, ὁπότε εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ σῃ, νὰ μὴ σᾶς συγκινήσῃ νὰ μὴ μέγα ἐνδιαφέρον, ὑπὲρ πᾶν ἄ Τίς θὰ λησμονήσῃ τὴν ἀποθέ δηνέμου νικητοῦ τοῦ Μαραθων λαὸς ἐπευφήμει τὸν ὁμοεθνῆ τ χαρᾶς ἐκάλυπτον τοὺς ὀφθαλ πλέον ἀπαθοῦς; Ἐπευφημίαι κ ἔσχιζον τὸν ἀέρα καὶ τὸ ὄνομ ἐστερεοῦτο ἐν ταῖς συνειδήσεσιν. των αἱ ἐρωτήσεις καὶ αἱ προρ μέλλοντα ἀποτελέσματα τῶν προ πιακῶν ἀγώνων περὶ τὸν δρόμ καὶ προσπαθοῦσι νὰ προείπωσι σόμενον εὐτυχῆ ὑπὸ τῆς πτερω δρου τοῦ Διὸς εἰς τὸν δοξασμένο

ΠΟΛΥΔΩΡΟΣ Κ. ΧΑΤΖΗ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ: Εἰς τὴν σελίδα 368 στίχ. 17, ἀντὶ Ἄντολλος γρ. *Ἄντυλλος*. — Στίχ. 26, *ποδῶν*. — Στίχ. 28, ἀντὶ κώριναν γρ. *κώρυκον*. — Στίχ. 31, ἀντὶ τὰς διὰ τῆς σφαίρας τὰς παι *τῆς σφαίρας παιδιάς*.

Ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου 1 ἄρθρου 1 δραχμὰς 100.000
» » » 1 » 3 » 20.000
» » » 4 » 1 » 4.100

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Νοεμβρίου 1924.

Ὁ Ὑπουργὸς
Γ. ΚΟΝΔΥΛΗΣ

Ἀριθ. 70903.

Περὶ ἀναγραφῆς πιστώσεως ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ Εἰδικοῦ Ταμείου ὑδρεύσεως καὶ ἐξυγιάνσεως Καβάλλας.

Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθ. 20 τῆς 9 Ἰουλίου ἐ. ἔ. πράξεως τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς τοῦ Ταμείου Ὑδρεύσεως καὶ ἐξυγιάνσεως Καβάλλας.

Ἡ Ἐπιτροπὴ μετὰ συζήτησιν ἀποφαίνεται.

Ἐγκρίνει ἀπροφωτίστως τὴν ἀγορὰν αὐτοκινήτου Ford, τὴν πρόσληψιν ταχτικοῦ σωφέρ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ταμείου, δι' ἀναγραφῆς εἰδικοῦ κονδυλίου ἐκ δραχ. 120 χιλιάδων εἰς βάρος τοῦ ἀποθεματικοῦ, συμφώνως τῇ παραγράφῳ 3 τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ ἐκτελεστικοῦ διατάγματος τῆς 30 Ἰανουαρίου 1924 καὶ τῇ παραγράφῳ 4 τοῦ ἀπὸ 14 Σεπτεμβρίου 1923 Ν. Διατάγματος.

Ἀριθ. 70273.

Ἐγκρίνεται ἡ κατὰ μεταφορὰν ἐκ τοῦ ἀποθεματικοῦ ἀναγραφὴ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῶν ἐξόδων τοῦ Εἰδικοῦ Ταμείου πιστώσεως δραχ. ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδων (120.000) ὑπὸ Κεφ. Β. Ἄρθρον 7 καὶ ὀνομασίαν «Προμήθεια καὶ δαπάναι λειτουργίας αὐτοκινήτων».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Νοεμβρίου 1924.

Ὁ Ὑπουργὸς
Τ. ΒΑΛΑΛΑΣ

ΔΗΜΟΣΙΟΝ ΤΑΜΕΙΟΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Περὶ ἀναπληρωματικῶν πιστώσεων ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐξόδων χήσεως 1924—25.

Κεφ.	Ἀρθ.	Αἰτιολογία	Ποσὸν
Θ'.	4	Τακά, ἐργαλεῖα, καύσιμοι ὑλικὰ φορτηγῶν καὶ ἀντλίας κλπ. Καθαριότητος λιμένος.	35.000
Γ'.	3	Ἐπιστηριξεις πλοίων διὰ ναυπηγατῶν, ἢ ἐργολαβίας ἐν τῷ Μον. Δεξαμεναῖς.....	40.000

Ἐν Πειραιεῖ τῇ 3 Νοεμβρίου 1924.

Ὁ πρόεδρος
Γεωργ. Σακαλῆς

Ἐνεκρίθη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 70239 ἀπὸ 20 Νοεμβρίου 1924 διαταγῆς τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Συγκοινωνίας.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Νοεμβρίου 1924.

Ὁ Τμηματάρχης
(Ὑπογραφὴ)